

PRAXIS VICARIORVM.

Et omnium in vtroq; Foro Iusdicentium

QVATVOR PARTIBVS COMPREHENSA:

In Prima continentur omnia, quæ ad Vicariorum quorumcumq; potestatem, atq; officium pertinent. In Secunda traditur Praxis procedendi in Causis Ciuilib. In Tertia Methodus in Gradu Appellationis. In Quarta verò habetur exactissima Practica Criminalis.

Cum obseruationibus Vtriusque Iuris. Imò & Municipalis Regni Neapolitani, Necnon Formulis singulorum Actorum Iudicialium.

Omnia ferè complectens, quæ per Pontificias, ac Cæsareas leges, Conciliorum Decreta, Sacrarum Congregationum Declarationes, ac Sacræ Rotæ Decisiones ad hæc sancita fuerunt.

Opus, nedum Vicarijs, & Episcopis, verum etiam Iudicibus sæcularibus, Regularium Prælatis, Causarum Patronis, omnibusque alijs in vtroque Foro versantibus vtilissimum, ac necessarium.

AVTHORE

D. ABB. CAROLO PELLEGRINO

Ciuitatis Castriuillarum V. I. D. & Prothonot. Apost.

Cum triplici Indice copiosissimo, Doctorum, Tractatuum, ac Rerum notabilium.

EMINENTISSIMO, ET REVERENDISSIMO D. D.

IOANNI DELPHINO

PATRIARCHAE AQVILEIENSI, S. R. E. CARDINALI, &c. Dicat.

VENETIIS, Apud Michaelem Milochum. M D C LXVII.

SVPERIORVM PERMISSV, ET PRIVILEGIO.

Eminentiſs.mo & Reuerendiſs.mo D. D.

IOANNI DELPHINO

PATRIARCHÆ AQVILEIENSI.

CARDINALI AMPLISSIMO,

PRINCIPI OPTIMO, BENEFICO.

RAXIS hęc Vicariorum, & omnium in vtroque Foro Iuſdicentium, edita à D. Abbate Carolo Pellegrino, Peregrinans, ab Vrbe caſu peruenit ad manus meas. Excepi Peregrinantem maiori, quo potui hoſpitalitatis officio, fatigatam ex itinere foui, pedes erratis primę impreſſionis cęnoſos, laui, laceram veſtem refeci, & hiſce partibus incognitam typis meis manifeſtaui non modico ſtudioſorum beneficio. Verùm, & ſi nobilis Peregrinans, quoaduſque excuteret puluerem itinere collectum, ac laceram exueret tunicam, non dedignata ſit humiles lares meos, iuſtum tamen duxi, vt poſtea Tibi, Eminen-

tissime Princeps, Mecęnas optime, nomen daret, quandoquidem sciam tuam vnam Virtuti perpetuò ianuam patere; & iustè Tibi, qui purpuratam Virtutem, & decoram Virtute Purpuram in vtroque Senatu, nunc Apostolico iam Patricio vniformiter gerens, & Litteratorum officia eadem humanitate, ac beneficentia amplectens, vtramque Ecclesiastici, ac Secularis gradus Eminentiam venerabilem fecisti. Lęto igitur, ac hilari, vt soles Peregrinantem excipias vultu, vt ego aliquando, qui ad domum Mecęnatis erranti ducatum pręstiti, munificè exceptę valeam gratulari.

EMINENTIÆ TVÆ

Humilimus, & Deditissimus Seruus

Michael Milochus Imp.

AD

AD LECTOREM BENEVOLVM.

OCCASIONEM scribendi, si petas, amice Lector, edissero. Vicarij munus cum pluries, licet indignus, obirem, illud iugiter cordis auribus altius resonabat: *Ministerium tuum imple*. Accedebat amantissimi Genitoris monitum salutare, ne me totum committerem Actuarijs, qui sæpe (probis exceptis) vel imperitia, vel auaritia, Iudicis animum, existimationemque subuertere non erubescunt. Quamobrem priuato calamo pleraque adnotare contigit, ac seligere, quibus propriæ conscientiæ, ac memoriæ consultum putarem. Quæ cum in oculos plurium peruenissent, visa primum non improbari; tum inde vrgeri, vt communi Iusdicentium, præcipuè Tyronum commodo, eorum maximè, qui Tribunalium, Canonum, & legum prorsus ignari, ad officia quandoque, vt humanum est, Magnatum fauoribus euehuntur. Eaque potissimum ratio inualuit, quod sæculo, scriptorum feracissimo, ac florentissimo, vix vnus, aut alter ad legalem Practicam, tamdiu omnium votis expetitam, se conuerterit. Quod licet alijs, doctrina, & auctoritate longè præstantioribus relinquendum esse sat intellexerim; memini tamen S. Augustini sententiam, nedum hæresum neci, sed cuilibet aptam indigentiæ: optandum esse, vt scribant omnes, etsi eadem alijs verbis fortasse scripturi. Ediderint doctissimi quique praclara volumina; sed alius aliud argumentum suscepit Theoricè explicandum; hic Ciuilem dumtaxat. Praxim: alter vero Criminalem exegit. Verùm non omnes tanta librorum copia, tantoque otio abundant, vt ex tam varijs, ac prolixis tractatibus, quæ suo singuli muneri debeant, breui cognoscere possint. Quod itaque desiderari videbatur, omnia in vnum corpus redegi; ex quo vno veluti armamentario, quilibet paruo tempore, facili sumptu, nec magno labore instrui queat. Idcircò præter Formulas, quæ Practicæ necessariæ sunt, Notationes, ac Citationes Vtriusque Iuris, ac Doctorum tum veterum, tum Recentiorum, necnon Sacrarum Congregationum Decreta, ac Sacræ Rotæ Decisiones in qualibet materia ad progressum ordinis Iudiciarii spectantes adieci: adeo vt vel hoc solo liber hic maximè profuturus videatur, quod lectorem ad Auctores ex professo rem tractantes pleniùs imbuendum manuducat.

Cæterum, ne angustis limitatum finibus credas, ex titulo, quo affigitur Vicariorum. Nam etsi istorum in primis muneri prospicere, non ignarus mali, didicerim; ea tamen id lege factum est, vt nedum Ecclesiasticis Iudicibus, ac Prælatorum Vicariis: verum etiam cuicumque Iudici sæculari in suo foro vsui esse possit; indeque ordinari Iudicia non modo ad terminos Iuris communis, sed iuxta stylum, ac ius municipale Regni Neapolitani, cuius Pragmaticæ, & consuetudines passim adducuntur, & ponderantur. Quin & vlterius Regularium superiores, magnum hinc spero commodum percepturos in regulandis Iudiciis Criminalibus, absque nullitatum, aliorumque defectuum irreptionibus. Hoc postremo te monitum cupio, singulas huius Voluminis Partes, ita ab inuicem solutas esse, ac independentes, vt quælibet seorsim, absque alterius consortio prodire possit. His ergo interea fruere, dum aliæ non minus vtiles Practicæ posteriori volumine digeruntur. Iam verò scriptionis ordinem, & Methodum, Index apertiùs explicabit. Quidquid tandem vtilitatis reperies, vni bonorum Auctori Deo acceptum referas: Quidquid autem erratum, hoc est humanum, offenderis, humaniter excusa, & corrige. Hos, fateor, qualescumq; labores, incultos quidem. & illimatos dedi, vt iis vtantur, qui volent, donec aliquid elegantiùs, & vberiùs ab aliquo in eodem genere prodeat.

IN AVCTOREM
Librum typis committere renuentem.

E L O G I V M.

Reus es, Pellegrine.
Ad Astreæ Tribunal propera.
Iuridicus Orbis accusat, queriturquè,
Lucem te Libro inuidere, quem videre cuncti desiderant.
Virtus celata sterile bonum est.
At ne bonum quidem, dùm sui non est diffusiua.
Thesaurus occultus, frustra Thesaurus dicitur, quia ditat neminem.
Lucerna, quæ latet sub modio, Lucerna quid appellatur, si nemini lucet?
Reuiuisceret iterum ploraturus Democritus,
Si veritatem puteo denuò inclusam aspiceret.
Audi latinæ togæ gloriam: *non nobis tantùm nati sumus.*
Audi Satyricum: *Scire tuum nihil est, nisi te scire sciat alter.*
Reus sanè, alter ait, non est Pellegrinus.
Suæ sapientiæ mysteria Hieroglyphicorum Aegyptus circumsepsit inuolucris.
Apollonius inuitum se air Veterum secreta pandere.
Proteus nunquam sponte sua liber loquebatur oracula.
Si Nili origo deprehensa esset, è Paradiso scaturire non diceretur.
Lysis, Epaminundę Doctor, Hyparcum eo nomine reprehendit, quòd in publico philosopharetur.
Plotinus, & Origenes iurarunt, ne Ammonij dogmata ederent.
Sphynges insculptæ, Isidis simulacrum, Harpocrates, digito ad os admoto, quid nisi silentium indicant.
Non edet sanè typis Librum.
Blattæ, ac tineæ potiùs domi edant.
Suam tandem profert Astræa sententiam.
Tradendus typis Liber est, Pellegrine.
Anteponenda priuatis sunt publica.
In lucem edatur, quod Iuridico Orbi lucem addere potest.
Vel ipsa tuæ Familiæ te condemnat Tessera.
Hæc gentilitium *Librum* super *Montibus* apertum proferens,
Tuum *CAROLE* quoq; Librum super Æternitatis Montibus palam infert aperiendum.
Aperi.
Reus es, Pellegrine.

Ioannis Francisci ab Iesu Maria Coriol. Hydr. ex Cler. Paup. Matris Dei Schol. Piarum. Romæ in Collegio Nazareno Eloquentiæ Professoris.

EIVSDEM AD EVNDEM.

EPIGRAMMA EMBLEMATICVM.

Quis præsaga neget concedi Stemmata Cœlo,
Quæ gerimus clypeo, Carole, quisque suo?
En tua tergemino firmatur tessera *Monte*,
Instruitur *Libro*, nobilitatur *Aue*,
Quam meritò! *Stabilis* fortunæ despicis iras,
Magnaq; dùm pergis *Scribere* ad Astra *Volas*.

IN LAVDEM AVTHORIS

ASTRAEAM ALLOQVITVR.

Linque Polos, Astræa, lubens, & lapsa per auras
Huc propera lances, diua referre tuas.
CAROLVS en reuocat, qui ne te sidera tardent,
Cincta quibus graderis conspicienda comas;
Imprimit in libro ter-sancti Principis Astrum
Pulchriùs an Cœlo, quo decoreris, habes?

Andreas Peschiullius.

SERIES

SERIES PARTIVM

Tractatuum, ac Sectionum hoc Tomo Contentarum.

PARS PRIMA.

De officio, & Potestate Vicariorum.

PARS SECVNDA.

Continet Practicam Ciuilem de modo formandi Processus Ciuiles.

PARS TERTIA.

De modo procedendi in secunda instantia per Appellationis gradum.

PARS QVARTA.

Continet Practicam Criminalem de modo formandi Processus Criminales.

PARTIS PRIMÆ.

S E-

PARTIS II.

Pracitæ Ciuilis.

In-

PARTIS III.

Secundæ Instantiæ.

PARTIS IV.

Practicæ Criminalis.

F I N I S.

CATA-

CATALOGVS
AVCTORVM
Qui in hoc Volumine allegantur.

A

Gillebert Abbas.
Abbas *Panormit.*
Accursius *Glosat.*
Rodericus Acugna.
Diuersi Addentes.
Adrianus.
Matthæus de Afflictis.
Andreas Alciatus.
Aldanus.
Arnoldus Albertinus.
Ioseph Aldrete.
Bernardus Aldrete.
Alexand. de Ales.
Clemens Alexandrinus.
Alphonsus de Castro.
Alexander ab Alexandro.
Aloysius.
Marius Alterius.
Iacobus Aluarotus.
Marcus Anton. de Amatis.
Amedeus.
Franciscus de Amaya.
Alexander Ambrosinus.
Tranquillus Ambrosinus.
Sanctus Ambrosius.
Americus.
Ioannes de Anucis.
Ioannes Anania.
Petrus Ancharanus.
Ioannes Andreas.
Martinus Andreas.
Summa Angelica.
Antonius Augelus *Gratus.*
Iacobus de Anna.
Fabius de Anna.
Vincentius de Anna.
Carolus Antonellus.
Marius Antoninus.
Marcus Antoninus.
Sanctus Antoninus.
Ioannes Baptista Antonuccius.
Franciscus Aponte.
Petrus Aragonius.
Ioannes Arboreus.
Archidiaconus.
Franciscus Aretinus.
Angelus Aretinus.
Cæsar Argelus.
Aristotiles.
Armendarius.
Summa Armilla.
Henricus Arnaldus.
Ioannes Arnonus.
Summa Allensis.
Ioannes Baptista Asinius.
Stephanus Aufrerius.
Antonius Augustinus.
Diuus Augustinus.
Augustinus ad Angelum.
Stephanus de Auila.
Ioannes Azorius.

B

Bagharottus.
Ioannes Baptista Baiardus.
Baldus.
Dominicus Bannes.
Andreas Barbatus.
Augustinus Barbosa.
Petrus Barbosa.
Barnabas.
Diuus Basilius.
Bartholus *de Saxo ferrato.*
Bartholomeus *de Capua*
Carolus Battanderus.
Beatus.
Martinus Beccanus.
Lodouicus de Beia.
Thomas del Bene.
Venerabilis Beda.
Bartholomæus Bellencinus.
Aegidius Bellamera.
Ioannes Maria Bellettus.
Bellinch.
Petrus Bellonus.
Antonius Bellonus.
Iacobus de Beluiso.
Oliuerius Beltraminus.
Ioannes Beltranus.
Gulielmus Benedictus.
Cornelius Benincasius.
Petrus Benintendus.
Rutilius Benzonius.
Bermondus.
Diuus Bernardus.
Franciscus Bernardinus.
Io. Baptista Bernardinus.
Franciscus Bernardus.
Augustinus Berous.
Ioannes Bertachinus.
Claudius Bertazolus.
Stephanus Bertrand.
Petrus Binsfeldius.
Camillus Bilotta.
Marcus Antonius Blancus.
Franciscus Blancus.
Blondus.
Castillus de Bobbadilla.
Andreas Bobadilla.
Virginius Boccacius.
Hieronymus Bocarus.
Nicolaus Boerius.
Henricus Boich.
Bolencus.
Ludouicus Bologninus.
Albertus Bolognettus.
Martinus Bonacina.
Hippolytus Bonacosa.
Bonfadinus.
Ioãnes Baptista Bonifacius.
Borgas.
Borgoninus.
Camillus Correllus.
Ioannes Angelus Bossius.
Aegidius Bossius.
Iacobus Bossius.
Ioannes Botrus.
Ioannes Bottus.
Laurentius Brancatus.
Brunorus á Sole.
Matthæus Brunus.
Conradus Brunus.
Vincentius Brunus.
Maurus Burgensis.
Antonius Burgos.
Matthæus Burattus.
Franciscus Burlatus.
Ioannes Bursatus.
Hermannus Busembaum.
Antonius Butrius.

C

Gaspar Caballinus.
Ioãnes Baptista Caballinus
Petrus Caballus.
Georgius de Cabedo.
Cacedus.
Octauianus Caccheranus.
Ioãn. Baptista Caccialapus.
Hieronymus Cagnolus.
Thomas à via Card. Caietanus.
Laurentius Calcagninus.
Ioannes Calderinus.
Calefatus.
Camillus.
Hieronymus Campanilis.
Ioannes Campegius.
Antonius Canarius.
Plures Canonistæ.
Capella *Tholosana.*
Camillus Capucius.
Caputaquensis.
Antonius Capycius.
Prosper Carauita.
Cardinalis *Alexãdrinus*
Cardinus.
Cardosius.
Thomas Carleualius.
Alphonsus Carnensis.
Carolus á *Basilica Sancti Petri*
Horatius Carpanus.
Carpzouius.
Alexander Carrerius.
Flaminius Chartarius.
Paulus de Castro.
Alphons de Castro.
Ferdinandus Castro Palaus
Bartholomeus Cassaneus.
Franciscus Casonius.
Franciscus Cassonus.
Mendez à Castro.
Francisc. de Castillo
Andreas Castaldus.
Gulielm. Cassadorus.
Borgnius Caualcanus.
Horatius Caualcan.
Iacobus Card. Caualerius.
Ioannes Cephalus.
Antonius Maria Cencius.
Cœlestinus.
Camillus Celsus.
Cornelius Cencius.
Ludouicus Cencius.
Centulinus.
Petrus Cenedo.
Hieronymus Cenedo.
Bartolom. Cæpolla.
Ioannes Ludouic. Cerdanus.
Hieronym. Ceuallos.
Laurentius Chicronius.
Diuus Chrisostom.
Flauius Cherubinus.
Ioannes Baptista Ciarlinus.
M. Tullius Cicero.
Laertius Cherubinus.
Cynus.
Cyrillus.
Iulius Clarus.
Claudianus.
Ioannes Baptista Coccinus.
Diuersa Concilia nimirum.
Antiochenum.
Aurelianense.
Bracharense.
Constantiense.
Coloniense.
Lateranense.
Nicenum.
Tridentinum.
Sacra Congregatio.
Concilij.
Episcoporum.
Immunitatis.
Regularium.
Rituum.
Corpus Iuris Ciuilis, & Canonici.
Paulus Comitolus.
Ioannes Baptista Cõtardus.
Aegidius Coninch.
Corbulus.
Antonius Maria Coratius.
Ioannes Corrasius.
Antonius Corduba.
Lancellottus Corrad.
Io. Bapt. Conrado.

Petrus

Petrus Philippus Corneus.
Corradinus.
Antonius Maria Cospius.
Petrus Corsettus.
Antonius Corsettus.
Io.Baptista Costa.
Stephan. Costa.
Didacus Couarruuias.
Aymon Crauetta.
Ioannes Crotus.
Marcus Anton. Cucchus.
Iacobus Cuiacius.
Crescentius.
Raphael Cumanus.
Francisc. Cremona.
Cumianus.
Rochus de Curte.
Curtius Senior.
Curtius Iunior.
D
Propheta Dauid.
Tiberius Decianus.
Philippus Decius.
Deuteronomium.
Antonius Diana.
Bernardus Diaz.
Didacus.
S.Dionysius.
Hyacintus Donatus.
Leonardus Duardus.
Petrus Duenna.
Franciscus Duarenus.
Gulielmus Durand.
Dynus *Muxellanus.*
E
Benedictus Aegidius.
Iacobus Aegidius.
Paulus Eginettus.
Hector Emilius.
Henricus Enriquez.
Antonius Escobar.
Nicolaus Eueradus.
Marcus Antonius Eugenius.
Nicolaus Eymericus.
F
Antonius Faber.
Ioannes Faber.
Andreas Facchineus.
Prosper Fagnanus.
Stephanus Fagondez.
Aeneas de Falchonibus.
Lodouicus Falconius.
Ioannes Fantonus.
Fanuccius.
Prosper Farinacius.
Hieronymus Pharaonius.
Fastolus.
Franciscus Federicus.
Felinus *Sandaus*.
*Io:Bapt.*Fenzonius.
Fernerius.
Ioannes Franciscus Ferentillus.
*Io:Bapt.*Ferrettus.
Vincentius Filliucius.
Lactantius Firmian.
Flores de Mandez.
Petrus Follerius.
Ioannes Petrus Fõtanella.
Stephanus Forcatulus.

Philippus Franchus.
Vincent. de Franchis.
Raphael Fulgosius.
Paulus Fuschus.
G
Antonius Gabriel.
Hieronymus Gabriel.
Andreas Gaillus.
Andreas Galganett.
Lander Galganettus.
Aemilius Gallus.
Galuppus.
Franciscus Gallettus.
Antonius Gama.
Henricus Gandauensis.
Petrus Andreas Gãbarus.
Horatius Gambacurta.
Nicolaus Garzia.
Bartholomaeus Gauantus.
Aulus Gellius.
Ioannes Geminianus.
Cornelius Gemma.
Iacobus de S.Georgio.
Sacra Genesis.
Marcus Antonius Genuẽsis.
Genzalis.
Anastasius Germonius.
Gerardus.
Anastatius Germon.
Petrus Gherardus.
Franciscus Ghisiler.
Maius Giurba.
Glosa.
Gostredus.
*Anton.*Gomez.
Gondislaus.
Hieronymus Gonzalez ad Regul.
Caneell.
Iacobus Graffius.
Thomas Grammaticus.
Donatus Grammaticus.
Ludouicus Granada.
Carolus de Grassis.
Achilles de Grassis.
Caesar de Grassis.
Hieronymus Gratus.
Stephanus Gratianus.
Nicol. Antonius Crauatius
Gregorius XV.
Petrus Gregorius.
Gregorius XIII.
Diuus Gregorius.
Greballus.
Bernardus Greue.
Paulus Grillandus.
*Sebastian.*Guazzinus.
Gulielmus de Benedictis.
Guido Papa.
Ioannes Gutrierez.
Bartholomaeus Gyptius.
H
Homo bonus de Bonis.
Signorolus de Homodeis.
*Vincent.*Hondedeus.
Petrus Henriquez.
*Francisc.*Herculanus.
Diuus Hieronymus.
Poeta Horatius.

Cardinal. Hostiensis.
Hugo *de S.Victore.*
Hyppolit. *de Marsilijs.*
I
Ioannes Andreas.
Peregrinus Iannìnus.
Iason.
Igneus.
Innocentius.
Ioannes de Imola.
Alexander de Imola.
Iodochius.
Io.Baptista Ioseph.
Dominic. Intrigliolus.
Nicolaus Iotrigliolt.
Andreas de Isernia.
Marius Italia.
Michael Iustinianus.
Amodeus Iustinus.
L
Imola Laderchius.
Lambertengus.
Lambertus.
Lambertinus.
Ioãnes Paulus Lãcellottus.
Iafredus Lanfrancus.
Hieronymus Lanchus.
Abbas Lapus.
Nicolaus Layman.
Paulus Layman.
Iulius Lauorius.
Hieronym. Laurentius.
Valent. Laurentius.
Martinus Ledesma.
Petrus Ledesma.
*Bartholom.*Ledesma.
Ioannes de Londris.
Alfonsus de Leone.
Franciscus de Leone.
Laurinus Lenius.
Camillus Lepidus.
Leonardus Lessius.
Io.Baptista Lezzana.
Ioannes Lignanus.
Lodouicus Lopez.
Melchior Lotterius.
Caesar Loccatellus.
Ioseph Ludouicus.
Io.Baptista Lupus.
Ioan. de Lugo *Card.*
Franciscus de Lugo.
M
Propheta Malachias.
Magalottus.
Hieronymus Magonius.
Ioannes Maiorius.
Simon Maiolus.
Philippus Maynardus.
Marius Malderius.
Ioannes Malderus.
Albercus Malet.
Quintilianus Mandosius.
Maldorus.
Mangillus.
Franciscus Cardinalis Manrica.
Marcus Mantica.
Antonius Maria Marchettus.
Marcabr. ab Anguillara.

Ioannes Baptista Marchesanus.
Franciscus Marcus.
Hercules Marescottus.
Lodouicus Marotus. Marianus.
Donatus Antonius de Marinis.
Hyppolitus de Marsilijs.
Manuel.
Robertus Maranta.
Marta.
Martinus Pap. V.
Iosephus Mascardus.
Garcias Mastrillus.
Ioannes Antonius Masuerus.
Masullus.
Ioannes Antonius Massobrius.
Mazimiz.
S.Matthaeus.
Martesilaus.
Mauz.
Ioannes Mauritius.
Maurus.
Mazzolius.
Martinus.
Paulus Merenda.
Merolla.
Marcellus Megala.
Flores de Mendez.
Ferdinandus Menchiaca.
*Bartholom.*Medina.
Sebastianus Medices.
Iacobus Menochius.
Ioannes Milleus.
Minadous.
Ludouicus Miranda.
Andreas Molfesius.
Lodouicus Molina Th.
Lodouicus Molina Iure cõs.
Franciscus Molina.
Antonius Monachus.
Ioannes Monachus.
Ioannes Maria Moricellus.
Petrus August. Morla.
Isidorus Mosconius.
Ioannes Petrus Moneta.
Hieronymus Moguntinus.
Moronus.
Moledus.
Molfesius.
Emanuel Moure.
Molearius.
Bernardinus Muscatellus.
Ioannes Mohedanus.
Moaldes.
Sebastianus Monticulus.
Mysingerius.
N
Antonius Naldus.
Georgius Natta.
*Marcus Anton.*Natta.
Petrus Nauarra.
Martinus Nauarra.
Neocesarensis.
Sebastianus Neapodanus.
Nepos à mõtis Albano.
Antonius Negulantius.
Ioannes Neuizanus.

Seba-

Sebastianus Næuius.
Alexander de Neuo.
Antonius Nicasius.
Nicellus.
Ioãnes Antonius de Nigris.
Fælix Nicolius.
Baldus Nouellus.
Iacobus Nouellus.
Ioannes Maria Nouarius.
Ioãnes Antonius Nouarius

O

Odofredus.
Sforza Oddus.
Ioannes Oinotimus.
Oldradus.
Ofaschus.

P

Fuluius Pacianus.
Statilius Pacificus.
Castrus Palaus.
Ioannes Petrus Papiensis.
Gabriel Cardinal. Palcottus
Petrus Paludanus.
Sanctus Paulus Apostolus.
Ioannes Paponius.
Papazonius.
Papinius.
Petrus Paulus Parisius.
Flaminius Parisius.
Hieronymus Paulus.
Ioannes Frãciscus Paninius
Suarez à Paz.
Franciscus Pegna.
Petrus Pella.
Pelagius II.
Ludouicus Peguera.
Marcus Antonius Peregrinus.
Achilles Personalis.
Franciscus Personalius.
Calderinus Pereira.
Gabriel Pereira.
Gaspar Perusinus.
Lucas Petus.
Lucas de Penna.
Ioannes Petrus.
Dinus Petrus.
Laurentius de Peyrinis.
Phanuel.
Pancius de Phanucijs.
Hieronymus Pharaonius.
Pignatellus.
Pileus.
Bartholomæus Philippus.
Ioãnes Angelus Pisanellus.
Paulus Pifecius.
Ioannes Picus.
Thomas Piper.
Philippus Pirouanus.
Gregorius Pictor.
Laurentius de Pinũ. Pius V.
Ioannes de Platea.
Hieronymus Plato.
Antonius Pichardus.
Petrus Plaza.
Plotinus.
Ioannes Baptista Plotius.
Arnaldus Pontanus.
Baptista Pontanus.
Iacobus Pontanus.
Ioannes Franciscus de Põte.
Amadæus à Ponte.
Ioannes à Ponte.
Basilius Pontius.
Antonius de Pratis.
Simon de Præris.
Franciscus Ponzius.
Philippus Probus.
Laurentius Porcellius.
Præpositus.
Franciscus Maria Pratus.
Paris de Puteo.
Iacobus Puteus.
Iacobus Francisc. Purpuratus.
Ludouicus Postius.

Q

Stephanus Quaranta.
Marcus Fabius Quintilianus.

R

Rabanus.
Iacobus Ragius.
Antonius Ragncius.
Iulius Cæsar Raynerius.
Bersabeus de Rosalibus.
Theophilus Raynaudus.
Bartholomæus Raymundi.
Petrus Rebuffus.
Gulielmus Re ioanus.
Regnicolus.
Valerius Reginaldus.
Polydorus Ripa.
Aloysius Riccius.
Petrus Ridolfinus.
Ludouicus Ridolfinus.
Emanuel Rodriquez.
Riminaldus Senior.
Riminaldus Iunior.
Rodulfus.
Rolandus à Valle
Hieronymus Rodriquez.
Angelus Roccha.
Antonius Rochus.
Ludouicus Romanus.
Rolandus à Valle.
Ioannes Roias.
Rolius.
Antonius de Rosella.
Albericus Rosatus.
Martinus del Rio.
Franciscus Ripa.
Theodosius de Rubeis.
Scipio de Rubeis.
Iulius Cæs. Ruginellus
Ruinus.
Scipio Rouitus.
Rota.
Auenionens.
Bononiensis.
Florentina.
Ianuensis.
Lucensis.
Maceratensis.
Marchiæ.
Pedemontana.
Perusina.
Romana.

S

Emanuel Sâ.
Iacobus Sâ.
Ioannes de Salas.
Saphon.
Bartholom. Salicetus.
Michael Salonius.
Bartholomæus Salon.
Salamon.
Tiberius Salustius.
Franciscus Salgado.
Ioannes Salgado.
Robles de Salzedo.
Petrus Sanchez.
Thomas Sanchez.
Ioannes Sancius.
Ioannes à Sande.
Sanfelicius.
Didacus Sahagun.
Gregorius Sayrus.
Iacobus Sbrozzius.
Scagliolus.
Io. Bapt. Scanarolus.
Sigismundus Scaccia.
Antonius Scappa.
Iulius Scarlatinus.
Barthol. Scapuccinus
Federicus Scotus.
Federicus Schenchius.
Scotanus.
Gulielmus Scribonius.
Io. Bapt. de S. Seuer.
Didacus Segura.
Federicus de Senis.
Franciscus Senes.
Seneca.
Oliuerius Card. Seraphinus
Ioseph de Sylua.
Andreas Siculus.
Claudius Seyssellus.
Hercules Seuerolus.
Signorolus.
Iacobus Simanchas.
Iacobus Simoneta.
Marianus Soccinus.
Bartholom. Soccinus.
Sophonius.
Ioannes Solorzanus.
Petrus de Soto.
Dominicus Sotus.
Spada.
Spatharius.
Gulielmus Durandus communiter dictus Speculator.
Alexander Sperellus.
Antonius de Sousa.
Sprengerius.
Paulus Squillante.
Vvolther. Streuesdorff.
Ioãnes Staphileus.
Franciscus Suarius.
Io. Franciscus Suare
Io. Petrus Surdus.
Ioannes de Sylua
Aeneas Syluius.
Franciscus Syluius.
Syluester.

T

Ioannes Tabiena.
Ascanius Tamburrin.
Taegus.
Tannerus.
Terentius.
Dinus Thomas.
Antonius Thesaurus.
Theophilatus.
Capella Tholosana.
Gregorius Tholosan.
Petrus Tholosanus.
S. Thom. *Aquinas.*
Thomas à Iesu.
Andreas Tiraquellus.
Thoos.
Franc. Card. Toletus
Fondutus.
Thomas Triuisanus.
Alexan. Trentacinq.
Fabius. Turrettus.
Vincentius Turretus
Ioan. de Turrecrem.
Aloysius Turrianus.
Francisc. Turrianus.
Dominicus Card. Tuschus.
Tyndarus.

V

Aluarus Valascus.
Gaspar Valascus.
Thomas Valaschus.
Rodericus Velasquez
Gregorius Valentia.
Ioannes Valerus.
Rolandus à Valle.
Sebastianus Vantius.
Io. Bapt. Valenzuela.
Gabriel Vasquez.
Gratiosus Vbertus.
Hieronymus Venerus
Io. Bapt. Ventriglia.
Octauius Vestrius.
Verallius.
Vermigliolus.
Bartholom. Vgolinus.
Celsus Vgonus.
Andreas Victorellus.
Vincentius
Vigelius.
Ioannes Vuigers.
Io. Bapt. Villalobos.
Henricus Villalobos.
Alphonsus Villagut.
Bonifacius Vitalinus.
Martinus Alphonsus Viualdus.
Iulianus Viuianus.
Io. Bapt. Viuianus.
Franciscus Viuius
Vrsillus.
Thomas Vualdensis.
Marcellus Vulpe.
Vulpellus.

Z

Franciscus Card. Zabarella
Lælius Zecchius.
Paulus Zacchias.
Syluester Zacchias.
Zaccharias.
Zasius.
Thomas Zerola.
Zucchus.
Ioannes Zuffius.

F I N I S.

PARS

PARS PRIMA.

MONITA GENERALIA

Pro Illustriss. DD. Episcopis in eligendis Vicariis Generalibus.

SVMMARIVM.

1 *Causam danni dans, de damno tenetur.*
Mala electio est in culpa. ibid.
Conditiones boni Vicarii; secundum S. Carolum.
2 *Ciuis, & non exterus Vicarius assumendus*
Exterum S. Carolus requirebat, & quare.
Exterum etiam Sac. Congreg. postulat
Aliquando Diœcesani permittit ex causis legitimis.
3 *Qualitates Boni Vicarii.*
4 *Clericus esse debet Vicarius.*
Coniugatus minimè, nisi in iurisdictione temporali.
Bigamus neque potest esse Vicarius.
Laicus non potest esse Vicarius, bene tamen Consultor, vel Assessor Episcopi.
5 *Monachus non potest esse Vicarius*
Religiosus ex Mendicantibus, neque potest
In aliquibus casibus potest.
6 *Nepos Episcopi Vicarius esse nequit*
Fratres Episcopi nequaquam
Consanguinei minimè
Aliquando possunt esse.
7 *Aetas requisita in Vicario Episcopi.*
8 *Doctor Vtriusque Iuris debet esse Vicarius*
Saltem sit Doctor in Iure Canonico.
9 *Canonicus Capituli potest esse Vicarius Episcopi.*
Sed tamen exterus.
Canonicus Regularis potest esse Vicarius Episcopi.
Penitentiarius Canonicus non potest esse Vicarius Episcopi.
Parochus non potest esse Vicarius Episcopi.

1 CVM ferè innumera sint mala, quæ ex malo officiali procedunt, de quibus Episcopus in die Iudicij Domino Deo rationem reddere debet, nam sanguis Subditorum, de Prælatorum manibus requiret. *cap. irrefragabili. vbi gloss. verb. sanguis eorũ. de offic. ordin. c. qualiter, & quando. 24. §. penult. de accusat. ca. quamuis. de re iudic. cap. ante omnia 40. dist.* DD. apud Barbos. *de offic. & pot. Episc. p. 1. tit. 2. gloss. 2. per tot. & part. 3. alleg.* 107. *nu.* 31. quia qui causam damni dat, damnum fecisse videtur; *cap. sicut de testib. & attest. can. pasce. 86. dist. can. studeat. 50. dist. cap. de cætero. de hom. l. qui occidit, §. penul. ff. ad leg. aquil. l. nihil interest, ff. ad leg. Cornel. l. illicitas, §. sicut, ff. de offic. præs.* etenim mala electio est in culpa. *cap. quia frustra de usur. ca. an sit, §. respõdemus, de appell. & ca. constitutis, eod. tit. cap. pastoralis, il primo de iur. patr. ubi glos. verb. in quo, l. si solutus, ff. de solut. l. isti quidem, ff. quod met. caus. l. scimus. §. si verò postquam, C. de iur. delib.* & meliùs *in l. uel per litteras, ff. si mens. fals. mod. dix. & in l. nam & seruius, §. mandato tuo, ff. de neg. ges.* Ideò magna cum prudentia procedere debet Episcopus in assumendo, & deputando Vicario, & omnem diligentiam facere tenetur, vt inueniat Virum probum, & idoneum, nec oscitanter procedat in huiusmodi electione: sed talem quærere debet, contrà quem nihil mali opponi possit; aliàs vltra peccatum, quod incurrit, vt diximus, tenetur in foro fori de facto sui Vicarij, cum sibi imputetur, si malum Vicarium elegerit, teste Hostiens. & gloss. *in ca. adhæc. de offic. archid.* & Bald. in Margar. Innoc. *in uerb. Episcopus*, quia facta a Vicario, cẽsentur facta ab Episcopo. *c. Romana de appell. in 6.* Rot. *dec* 431. *in ãtiq. & decis. 278. in nouis. et decis. 266. par. 1. diuers.*

In primis igitur debet esse persona qualificata, & bonis moribus prædita, & qui habeat omnes qualitates, & requisita, quæ S. Carolus Borrhomæus desiderabat, de quibus Carolus a Basilica S. Petri. *in uita S. Caroli, lib. 7. c. 36. Acta Eccles. Mediolanen. p. 1.* sic ait: *Vicarium uerò Generalem in primis grauem, pietate, religioneque præstantem, doctrina spectatũ, iurisconsultũ, tùm præterea disciplina sacra studio incẽsũ, Sacerdotẽ eligebat.*

2 Secundò debet esse ciuis, & non exterus, quò ad fieri potest, vt notos habeat hominum mores illius Diœcesis, Sbroz. *lib. 1. de offic. Vic. q. 34.* Cuccus. *Instit. iur. Can. de Vic. Episc. numer.* 53. Foller. *pract. crim. Cant. cap. 1. p. 1. mor. num.* 117. Sed tamen in hoc S. Carolus aliter sentiebat, vt tradit idem Carolus *in eius uita ubi supra dicens; Hos uerò nempè Vicarium Generalẽ, et duos alios, qui tùm ad ciuilia, tùm ad criminalia deputabantur, adhibere exteros solebat, nè fortè amicitia, propinquitate, gratia, aut uerò metu adducti, Ius aliquo modo, aliquandò uiolarent, minusuè liberè dicerent;* refert Homobon. *de bonis, de humana uita statibus, cap. 7. uers. ubi commodè* Hodiè autem non potest esse Vicarius originarius Ciuitatis, vel Diœcesis, nè deuiet a recto tramite iustitiæ, vel se reddat partibus suspectum, propter consanguinitates, affinitates, familiaritates, & alias attinentias, vt pluries declarauit Sac. Congr. Episcoporum *in una Ostunen. 28. Iulii 1587. et in Spalatren. 9. Martii 1593. et in Senogallien.* 10. *Februarii 1598. et in Sutren. 16. Nouembriis 1640. et alibi sepissimè.* Solet tamen aliquando Sac. Congreg. dispensare, si non reclametur per Diœcesanos multis ex causis. Primò quãdò Episcopus adhuc extra eum idoneum inuenire nequit, *ut in una Melphiten. 11. Aug. 1645. et Funden. 25. Maii 1646. et Oppiden. 24. Augusti eod. an. et in una Ciuitatis Pinæ 23. Aug. 1647. et Tropien. 19. Ianuarii, et Narnien. 18. Febr. eod. an.* Secundo quando Vicarius exterus, non possit tàm citò accedere, Sac. Congr. *et in una Melphiten. 6. Octobris* 1645. Tertio propter tenuitatem fructuum Ecclesiæ. ead. Sacr. Congreg. *in una Sutren. 7. Decembris 1640. et Funden. 29. Septembris* 1645. Quarto propter aeris intemperiem. Eadem *in una Funden. 29. Septembris* 1645. Quinto propter notitiam bonarum qualitatum talis Vicarij Diœcesani, qui sit eximius in regimine. Eadem Sac. Congreg. *in una Montis fiasconis* 4.

Septembris 1648. *& in vna Ciuitatis Pinæ* 4. *Mart.* 1649.

3 Tertiò debet eligi persona qualificata, circumspecta, bonæ, & approbatæ vitæ, timens Deum, veridica, liberalis, temperata, fortis, magnanima, mansueta, docta, & quæ non declinet, nec ad dexteram, neque ad sinistram, vt monent Folk. *in pract. crim. can. pa.* 1. *mor. nu.* 166. Cucc. *Inst. iur. can. de Vic. Episc. num.* 44. Sbroz. *li.* 1. *de Vic. Ep. q.* 33. *n.* 1. Rebuff. *in Pract. benef. tit. de Vic. Episc. nu.* 28. *&* 33. & Pauin. *de pot. Cap. Sed. vac.* 2. *p. princ. q.* 10. *n.* 35.

4 Quartò debet Episcopus eligere in Vicarium Clericum, saltem primæ tonsuræ, non verò laicum, *cap. in noua* 16. *q.* 7. *cap. decernimus vbi* Abb. *num.* 12. Felin. *num.* 6. & Dec. *num.* 15. & Alij *de Iudic.* Lancellot. *Inst. Cant. tit. de offic. Vic.* §. 1. Rebuff. *in pract. benef. tit. de Vic. Episc. n.* 35. Sbroz. *vbi supra q.* 8. *num.* 2. *& q.* 31. Barbos. *de off. & pot. Episc. p.* 3. *alleg.* 54. *num.* 4. qui multos allegat; Non tamen potest esse Clericus coniugatus, licet cum vnica, & Virgine, Reb. *vbi sup. nu.* 36. Sbroz. *q.* 31. *n.* 5. *cum seqq.* Barb. *ibid. n.* 6. Sanchez *de matrim. lib.* 7. *disp.* 46. *n.* 14. Sac. Congr. Episc. *in vna Trabuen.* 11. *Septemb.* 1613. Garz. *de benef. p.* 5. *c.* 8. *n.* 3.

Limitatur tamen, si Episcopus habeat iurisdictionem temporalem, nam tunc potest in ea nominare Clericum coniugatum in Vicarium. Marcell. Vulpe. *in prax. iudic. for. Eccles. c.* 40. *n.* 13. Camil. Borel. *in sum. decis. tom.* 1. *tit.* 8. *nu.* 20.

Neq; potest esse Vicarius Episcopi Clericus Bigamus, quia omni priuilegio clericali priuatus existit, *ex cap. vnic. de Bigam. in* 6. Azor. *p.* 2. *lib.* 6. *c.* 4. *q.* 12. Garz. *de benef. p.* 5. *c.* 8. *n.* 4. Barb. *vbi prox. n.* 11. Sbroz. *q.* 30. *n.* 5. Imò Bigamus, neque effectus iterum Clericus, poterit esse Vicarius, nisi prius solutus fuerit ab impedimento Bigamiæ, Garc. *ibid. n.* 5. Barb. *ibid.* Moscon. *de pot. militan. Eccles. lib.* 1. *p.* 1. *cap.* 16. *fol. mihi* 276. Conr. *in templo omn. iudic. lib.* 2. *c.* 6. *de Vic. Episc.* §. 1. *num.* 2. & 6.

Licet autem Laicus non possit esse Vicarius Episcopi, vt supra diximus; potest tamen esse eius Assessor, & Consultor, etiam in causis criminalibus contra Clericos, ita Abb. *in cap. decernimus n.* 24. vbi etiam Felin. & Alij *de iudic.* Barb. *ibid. num.* 7. Sbroz. *q.* 31. *n.* 10. *et* 12. nam vti ministri Iudicis Ecclesiastici, & cum assistentia alicuius Clerici, potest cognoscere de causis Clericorum, *cap. Mennam* 2. *q.* 5. Autrer. *in tract. de potest. iud. laic. super person. Eccles. reg.* 2. *num.* 21. Carol. de Grass. *de effect. cleric. eff.* 1. *n.* 864. Barbos. *vbi supra nu.* 8.

5 Neque potest esse Vicarius Generalis Episcopi, Monachus, vel Religiosus de Mendicantibus, vel strictioris non mendicantis Religionis, quia dedecet eos extra claustra degere, & inconueniens est, vt iustitia administretur a Theologis, qui non sunt Iurisconsulti *ex Clem. VIII. constit* 60. §. 19. Sac. Congreg. Episcop. *in vna Caputaquen.* 17. *Decemb.* 1591.

Potest tamen Monachus, vel Religiosus esse Vicarius cum consensu Abbatis, vel Superioris, si habeat licentiam Apostolicam degendi extra claustra. Ead. Sac. Congreg. *in vna Caputaquen.* 17. *Nouembris* 1593. Fusc. *de visit. lib.* 2. *cap.* 15. *num.* 100. Sbroz. *lib.* 1. *q.* 38. Ricc. *collect.* 143. *in fin.* Barb. *vbi sup. num.* 12. Rot. *decis.* 3. *in antiq. de offic. Vic.* Rebuff. *ibid. n.* 30. *cum seqq.*

6 Neque potest Episcopus assumere in Vicarium suum Nepotem, siue sit filius fratris, siuè sororis ipsius Episcopi, Sac. Congreg. *in vna Ostunen.* 19. *Septemb.* 1577. *& in Muren.* 4. *Februarij* 1611. *Tranen.* 17. *Iunij* 1622. *& in vna Mileten.* 18. *Iunij* 1624. *&* 8. *Iunij* 1646. *&* 11. *Octobris* 1647. *&* 4. *Octobr.* 1648. Neq; potest eligere fratrem Doctorem, multò minus, si non sit Doctor. Ead. Sac. Congreg. *in vna Comen.* 2. *Decemb.* 1578. *&* 20. *Ianuarij* 1579. *& Messanen.* 11. *Ianuarij* 1600. Neque Patruelem, aut alium consanguineum. Ead. Sac. Congreg. *in vna Tarentinen.* 6. *Aprilis* 1611. *& Arianen.* 1636. Nisi hoc Sacra Congreg. ad aliquod tempus concedat, propter bonas qualitates subiecti, vel propter penuriam aliorum idoneorum. Ead. Sac. Congreg. Episc. *in vna Nullius Piscien.* 1. *Octob.* 1655.

7 Debet Episcopus in Vicarium eligere Virum ætate maturum, saltem qui ætatem habeat 25. annorum, *cap. cum in cunctis,* §. *inferiora, vbi* Abb. & Dec. *num.* 5. *de elect.* Azor. *p.* 2. *inst. moral. lib.* 4. *cap.* 41. *q.* 10. *& q.* 2. *numer.* 85. Barb. *de off. & pot. Episc. p.* 3. *alleg.* 54. *num.* 3. *in fin.* Sbroz. *de offic. Vic. lib.* 1. *q.* 35. *nu.* 2. & quod diminutè, Episcopus super ætate prædicta, dispensare nequit, ita Cardin. *in Clem.* 1. *q.* 38. *num.* 25. *de offic. Vic.* adducens opinionem Archidiac. *in cap. licet canon. de elect. in* 6. contrarium asserentis, communiter reprobari, Abb. *in d. cap. cum in cunctis,* §. *inferiora, n.* 3. Sbroz. *ibid. numer.* 6. Homobon. *de human. vit. stat. cap.* 7. *vers. ætas.*

8 Debet insuper Episcopus eligere in Vicarium, Virum non solùm moribus, ætate, & alijs supra enumeratis qualitatibus preditum; verum etiam, qui sit scientia ornatus, vt tradit Rebuff. *in prax. benef. de Vic. Episc. numer.* 28. propterea debet esse Doctor in vtroque iure, & si commodè habere non possit, saltem sit Doctor in Iure Canonico, vid. Sbroz. *lib.* 1. *qu.* 36. *vbi num.* 5. *cum seqq.* concludit, Vicarium debere esse necessariò Doctorem, ob rationes ibi assignatas; tractare enim debet causas matrimoniales, & alias materias ecclesiasticas, in quibus non potest Vicarius bene iudicare, si ignoret leges, vel saltem Sacros Canones, Rot. *decis.* 84. *alias* 788. *in antiq. tit. de rescript. textus in cap. fin. vbi* Abb. *& Alij de consang. & affin. cap. penult. in fin. de restit. in integr.* Burtach. *in tract. de Episc. lib.* 4. *par.* 7. *tit. de Vic. Episc. num.* 14. Sbroz. *vbi prox. lib.* 2. *q.* 43. *num.* 5. Sac. Congreg. Episcop. *in vna Putinianen.* 28. *Augusti* 1582. *& Triuentina* 6. *Octobris* 1645. Quod procedit non solum in Episcopo Iurisconsulto, verùm etiam à fortiori in Episcopo, qui sit Theologus, vel alterius professionis, nè semper indigeat Assessore. Ead. Sac. Congreg. *in vna Arbinen.* 23. *Aprilis* 1591. *& Caiacen.* 12. *Maij* 1594. *& in Montesflasconen* 12. *Augusti* 1650. Nec sufficit si sit Theologus, & interim, quod prouidebitur de Doctore, dabitur Doctor de Consultore. Ead. Sacr. Congregat. *in vna Surrentinen.* 15. *Nouemb.* 1605. Aliquando tamen concessit Sacra Congregatio, posse haberi Vicarium non Doctorem, alias tamen idoneum, præsertim dum Episcopus est Iurista. Ead. Sac. Congreg. *in vna Trabunen.* 15. *Iunij* 1590. *& Oritana* 29. *Martij* 1593. Potest tamen in hoc casu habere non Doctorem, etiam ad tradita per Nauar. *cons.* 1. *de offic. Vic.* Garz. *de benef. tom.* 1. *par.* 5. *cap.* 7. *num.* 17. & Sac. Congreg. Concilij *Super. cap.* 16. *sess.* 24. *de reform.* de qua Sbroz. *in addit. ad q.* 36. *lib.* 1. *num.* 12. *de offic. Vic.*

9 Potest autem Episcopus eligere sibi in Vicarium vnum ex Canonicis de gremio Capituli, modò sit exterus. Sac. Congreg. Episc. *in vna Trabunen.* 3. *Septemb.* 1601. *& Messanen.* 23. *Iulij* 1603. Follet. *super Const. tit. de Sacrosanct. Eccles. num.* 75. Cardin. *in Clem. statutum de elect. & cons.* 53. *incip. Decanus,* de quo Felin. *in cap. cum olim de re iudic. col.* 10. Sbroz. *lib.* 1. *de offic. Vic. q.* 42. *n.* 1. Imò si non potest alio modo sibi commodè prouideri, licet assumere Canonicum, etiam Regularem, Cucc. *Inst. iur. Can. de Vic. Episc. lib.* 2. *nu.* 57. Paris. *cons.* 40. *nu.* 19. *in* 4. DD. *in cap. si quis, dist.* 68. Sbroz. *lib.* 1. *q.* 37. *nu.* 1. Qui mouentur ratione, nam Canonici Regulares, per seipsos, Clerici censentur, *ex capit. generaliter,* 16. *quæst.* 1. D. Thom. 2. 2. *q.* 169. *a.*

4 ad

4. *ad secundum*, Sbroz. *ibid. num.* 2. Non tamen potest esse Vicarius Episcopi Canonicus Pœnitentiarius, nè suspicionem ingerat, quod in administratione iustitiæ, vtatur scientia confessionis, nisi esset tantæ opinionis apud omnes, vt excluderetur huiusmodi suspicio. Sac. Cong. Episc. *in vna Ariminen.* 28. *Ianuar.* 1611. *& 13. Maij & 15. Iulij eod. anno.*

Limitatur etiam ne possit Episcopus in Vicarium eligere Parochum, etiam si habeat Parochiam in eadem Ciuitate, multò magis, si extrà Ciuitatē, & multò fortiùs, si extrà Diœcesim. Ratio est, quia tenetur residere in Parochia, & generaliter loquendo, incompatibilia sunt officia in eadem persona, esse Parochum & Vicarium, nam vt quis benè exerceat alterum ex dictis officijs, alteri necessariò deesse cogitur: Sacr. Congreg. *in vna Sutren.* 16. *Nou.* 1640. Neque potest Vicariū retinere, sub prætextu, quod habeat Coadiutorem in Parochia. Ead. Sac. Congreg. *in vna Albinganen.* 8. *Iunij* 1621.

Fallit tamen conclusio hæc in Archidiacono, qui licet habeat curam animarum, nihilominus cum sit Vicarius natus, potest exercere Vicariam Episcopi, ipso, eiusque officialibus absentibus, absque alia commissione, *textus cum gloss. in cap.* 1. *cap. ad hæc* §. *secundum*, *& §. item epistola de offic. Archid.* Hostiens. *in summ. eod. tit. num.* 1 Sbroz. *lib.* 1. *q.* 3. *num.* 3.

Monita Generalia pro RR. DD. Vicarijs Generalibus.

S V M M A R I V M.

- *Vicariatus est Dignitas.*
1 *Possessio Vicariatus quomodo capienda*
 Forma litterarum Vicariatus.
2 *Timor Domini semper præ oculis habendus.*
3 *Missam quotidiè Vicarius, vel dicat, vel audiat.*
4 *Dignitatis decorem seruare Vicarius debet ornamenta interiora, & exteriora habere.*
5 *Exemplaris absque vitijs esse debet Vicarius.*
6 *Grauis, & moderatus, non mollis, & effeminatus.*
7 *Loquacitatem fugiat Vicarius.*
8 *Gestuum modus seruandus.*
9 *Honestatem colat Vicarius.*
 Practicam bonorum habeat.
10 *Humilis, non superbus sit Vicarius.*
11 *Patiens, mitis, pius, & mansuetus.*
 Iracundiam fugiat.
 Vindictam non quærat.
12 *Rigor absit à Vicario.*
13 *Austeritatem euitet Vicarius.*
 Cadere ipse nunquam debet.
14 *Amicitiæ particulares fugiendæ à Vicario.*
 Commessationes itidem.
 Familiaritas contemptum parit.
 Frequens populus vitandus.
 Monialium Monasteria non frequentanda.
15 *Hospitalitatem amet Vicarius.*
 Pietatis opera exercenda.
16 *Inimicitias componat Vicarius.*
 Lites cito determinandæ.
 Lites intricatæ compromittendæ.
 Compromissum quando permissum.
17 *Incessus Vicarij grauis.*
 Corporis compositio laudatur.
 Risus fugiendus.
 Armorum vsus prohibitus Clericis.
 Ludus prohibitus Clericis, sed non scaccorum.
18 *Habitus Clericalis, qualis esse debet Vicario.*
 Vestes Clericorum, quales.
19 *Tonsura Clericorum, qualis.*
20 *Auaritiam fugiat Vicarius.*
 Auarissimum clericorum genus.
21 *Cancellarijs non se remittat Vicarius.*
 Nobilitas vera, quæ.
 Seruitores Vicarij, quales.
22 *Stylus Curiæ seruandus à Vicario.*
 Non alterandus.
 Taxa Tribunalis seruanda.
23 *Honoret Vicarius omnes Capitulares, & magnates Diœcesis.*
 Honor charior omnibus rebus.
 Doctores honorandi.
24 *Studere quotidiè debet Vicarius.*
25 *Requisita diuersa recensentur.*
 Voluntas benefaciendi habeatur.

IN præcedentibus Monitis multa asseruimus necessaria requisita pro rectà Vicariorum electione, verum quia omnia se tendunt ex parte Episcoporum illos eligentium; Ideò necessariò subiungenda veniunt alia, quæ se habeant ex parte ipsorum Vicariorum, adhoc vt dignos se præbeant in huiusmodi Vicariatus dignitate. Quod autem Vicariatus sit dignitas, probatur in *Clemen. & si principalis de rescript.* vbi habetur quod rescripta Papæ possūnt dirigi Vicario Generali, Rebuff. *in pract. benef. p.* 1. *tit. de Vic. Episc. num.* 4. quia dicitur in dignitate esse.

1 Debet igitur in primis Vicarius Generalis Episcopi, postquam electus fuerit, capere possessionem, ad quam de iure comuni tenentur omnes officiales. *Bart. in lib.* 1. *C. de maiuma lib.* 11. *& not. in cap. Regni Neap. incip. scire vos volumus, & in cap. electionem*, vbi Niger. *num.* 11. quæ possessio fit hoc modo. Primò præmonet Capitulum, quod velit possessionem capere hora tali: quo conuocato ad sonum campanæ more solito in Ecclesia Cathedrali, siuè in Sacristia, ostendit Capitulo litteras Patentiales Episcopi, quæ necessariæ sunt. *capit. cum iure de offic. de leg. lib. vnic. C. de mand. princ.* Rebuff. *ibid. num.* 8. Barb. *de pot. Episc. p.* 3. *alleg.* 54. *num.* 55. Deindè debet illas per Ordinarium Notarium, siuè Cancellarium Curiæ Episcopalis legi facere, clarà, & intelligibili voce, vt ab omnibus audiatur: postea solet cani hymnus: Te Deum laudamus, & notatur ab eodem Notario actus possessionis in Actis Curiæ, & in eisdem litteris patentialibus, siuè mandato Episcopi tali, vel simili modo: In Dei nomine. Amen.

Per illustris, & Reuerendiss. Dominus N. possessionem cepit sui Officij Vicariatus mediante mandato Illustriss. & Reuerendiss. Episcopi N. præsentibus omnibus Dominis Canonicis, & Dignitatibus Capituli huius Cathedralis Ecclesiæ die tali, mens. talis, hora tali. In quorum fidem &c.

Datum in Ciuitate N. die.. Mens. An. &c.

N. Notarius.

Forma autem, sub qua solet concipi mandatum Episcopi Vicarium eligentis, est quæ sequitur infrà, vbi de Vicario Episcopi agitur, *in fine Sectionis secundæ*; quam tradunt DD. communiter, Barb. *vbi supra num.* 56. Sbroz. *lib.* 1. *de offic. Vic. qu.* 70. *in fine*, Rebuff. *vbi supra in tit. forma Vicariatus, Archiepisc. & alior. Collator.*

Quæ forma est communis virtualiter Episcopis, Archiepiscopis, Patriarchis, & alijs iurisdictionem habentibus: quæ concedi solet, plus, minusuè ampla, ad eorum libitum; vel cum maiori, aut minori restrictione facultatum, quas concedere potest Episcopus suo arbitrio, prout sibi placuerit: quæ forma, seu mandatum testibus inscriptum, & munitū

esse debet, Rebuff. *in prax. benef. p. tit. de Vic. Episc. nu. 8. & 13.* Barb. *p. 3. de Epis. alleg. 54. n. 55.*

2 Debet secundò Vicarius habere Deum præ oculis in omnibus suis actionibus: timentibus enim Deum, omnia cooperantur in bonum; David *Psalmo 30. & 33. & Ecclef. & Prouerb. c. 14.* dicitur: à timore Dei riuulus gratiæ, D. Bernardus *super Cant. ser. 54.* D. Antonin. *p. 1. tit. 6. c. 10. §. 5.*

3 Debet item quotidie, antequàm aggrediatur expeditiones negotiorum, vel sacrum facere, si sit Sacerdos, vel Missam audire, si sit simplex Clericus, sicuti etiam Episcopus, *cap. fin. de priuil. lib. 6.* Abb. *in ca. 1. n. 10. de vit. & honest. cler. & in Clem. 1. num. 3. de celebr. Miss.* quidquid dicat Zerola *in prax. Epis. p. 1. verb. Episcopus §. 36.*

4 Debet seruare decorem Dignitatis, præbendo se ornatum virtutibus, & bonis moribus, qui sunt ornamenta interiora. *can. 1. dist. 40. vbi per totam;* Clericorum enim (& à fortiori Vicariorum) talis, tantaque præstantia est, vt nulla secularis illi similis esse possit, *cap. Sacerdotibus, 11. q. 1. cap. duo sunt 12. q. 1. cap. denique, 4. dist. cap. admittuntur, 54 dist. cap. reperiuntur, 1. q. 1. l. officiales, C. de Episc. & Cler. l. atrocem, C. de iniur.* Tiraq. *de nobilit. cap. 9.* nam quo maiori quispiam dignitate, & honore præfulget; eò nobilioribus, & excellentioribus animi & corporis gradibus debet esse conspicuus, & præstans, *d. c. 1. & per tot. 40. dist. capitul. vilissimus, 1. q. 1. cap. licet 8. q. 1.* Et non solum debet esse plenus virtutibus interioribus; verum etiã exterioribus, quæ versantur circa habitum, incessum, conuersationem, & alia huiusmodi.

5 Debet esse immunis à vitijs, & peccatis publicis. Ratio est, tùm quia ipse debet aliorum peccata, & vitia detergere, & curare, *vt in c. quis sine, vendicet, cap. in grauibus, cap. postulatus, & cap. Sacerdos, 4. q. 7. cap. 1. de pœnit. dist. 6.* D. August. *lib. 1. de Serm. Domini in monte, c. 6. tom. 4.* tùm etiam quia debet esse exemplo toti Populo & Clero, *cap. in Sacerdotibus, 61. dist.* Dec. *in cap. cum in cunctis, in princ. num. 19. de elect. c. nemo, 81. dist. lib. 2. §. idem ait, ff. nè quid in loc. public.* Et insuper, quia nemo potest alium corrigere, qui tacitus respondeat eadem commisisse, *cap. esto, 95. dist. cap. 1. & per totam, 32. q. 6. d. cap. iudices, 3. q. 7.* Prælati enim, qui peruersa perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad Subditos suos perditionis exempla transmittunt, *cap. præcipuè, 11. q. 3. cap. nulli fas, 25. q. 1.* Decius *cit. n. 19.*

6 Non se ostendat mollem, effeminatum, aut deliciosum, neque durum, aut rusticum, iuxta tradit per Cicer. *lib. 1. de off.* sed grauem, moderatum, & iustum, vt à simili notatur in *Pragm. 1. Regn. sub tit. de Sac. Reg. conf. in antiq.* de officialibus laicis.

7 In verbis parcus, non nimis facilis ad loquendum: melius est enim pauca idoneè effundere, quam multis verbis inutilibus homines prægrauare *l. tanta, §. contrarium C. de vet. iur. enucl. cap. 1. 43. dist.* Ideoque loquacitatem fugiat, quæ est odiosa. Ecclesiast. 32. *& cap. 1. §. 1. vers. quoties, 25. dist.* Batt. *in l. proximè, ff. de his quæ in testam. del. len.* Discretus autem in silentio, sicut cautus in verbis, nam veluti incauta locutio in errorem trahit, ità indiscretum silentium eos, qui erudiri poterunt, in errorem derelinquit, *cap. 1. dist. 43.* D. Gregor. *homil. 11. in Ezechielem;* Bed. *in Lemt. 5.*

8 In vultu, & in manibus debet quilibet seruare decorum; multò plus Vicarius, qui tenetur seruare modum, nè per vultus mutationem, aut per manuum motus detegat animi sui passiones, aut pietatis, aut iræ, siuè his, qui ægrè ferunt suas reprehensiones, vel superioritatem; siuè his, qui illum rogant de aliquo cùm non sit recti Iudicis patefacere animum suum, DD. *in l. obseruandum per illum textum, ff. de offic. præs.*

9 Debet esse pudicus, honestus, ac castus, & in aspectu oculorum modestus, sicuti tenentur cęteri clerici. *cap. 1. 43. dist. cap. qui viderit, 32. qu. 5. cap. decernimus, & per tot. 27. 29. 30. 31. & 32. dist. cap. proposuisti; cum seq. 82. dist. cap. 1. & per tot. 15. q. 8. cap. à multis de ætat. & qualit. cap. vt clericorum, de vit. et honest. cler.* & cum mulieribus non conuersari. *capit. sed si fortè, cap. volumus, cap. in omnibus, capit. non oportet, cap. clerici, et cap. ad ornatum, 81. dist. et tot tit. de cohabit. cler. cum mulier.* Cum viris inhonestis practicam non habeat, multò minus cum mulieribus, vt diximus, & à fortiori cum iuuenibus nunquam.

10 Debet esse humilis, tractabilis, benignus, non superbus, non iactabundus, non mendax, nec fallax, nè impleatur illud Prophetæ *Sophon. 3.* & Malach. 1. *de quibus in cap. oportet, 81. dist.*

11 Debet esse patiens, mitis, pius, mansuetus, & non perturbati sensus, sicut decet clericos, *cap. studeat, 50. dist. cap. 1. et per tot. 45. dist. c. 1. §. 1. 23. q. 1. cap. si Episcopus, 11. q. 3. cap. 1. et tot. tit. de cler. percuss. capit. saepissimus, in fin. de homic.* Diu. Gryfostom. *libro. de Sacerd.* Diu. August. *ad fratres in exem* Non sit iracundus, sed lenis: Ira enim sæpe in crimen adducit, *cap. cum apud Thessalonicam et cap. summoperè. 11. qu. 3.* Diu. Paul. *ad Rom. 12. date locum iræ; et 2. ad Timot. 4. et 2. ad Timot. 2. cap. 1. et cap. cum beatus; 45. dist. ca. ira, 11. q. 3.* patienter sufferat subditos, etiam si prouocetur ab illis Afflict. *in Constit. quæ incipit, obseruent, §. eos,* multò minus debet esse vindicatiuus, nam si vindictam sumere de iniurijs, & inimicis, non decet Christianos, *capit. 1. §. 1. 23. q. 1. & cap. si, 23. q. 3.* inimicorum etiam vindicta Deo, ferunda est, Diu. Paul. *ad Rom. 12.* D. August. *ferm. 22. de S. Stephano c. 1. et c. hæc autem vita. et ferè per tot. 23. q. 4.* multò magis dedecet Clericum, Glos. *in cap. Solomitanæ, verb. locatu, 63. dist.* Hostien. *in cap. olim, num. 5. et 8. de iniur.* Felin. *in cap. contingit num. 5.* vbi etiam Abb. *nu. 11. de sent. excom.* Farinat. *de diuers. crim. tom. 1. p. 2. q. 105. n. 373.* Ergò fortius dedecet Vicarium, qui alios regere debet: Pastor etenim, non percussor esse necesse est, *c. 1. et per tot. 86. dist. cap. fin. 94. dist. cap. esto subiectus 95. dist.* Diu. Petr. 1. *c. 5.* Concil. Trid. *sess. 13. cap. 1. de reform.*

12 In reprehendendo, seueritatem, & rigorem cum moderamine, & lenitate misceat, rigor enim à clericis abesse debet, *cap. 1. de dol. et contum;* quia plus agit cohortatio, & beneuolentia cum charitate, quàm seueritas, & comminatio cum potestate, *cap. licet 1. et cap. licet 2. dist. 45.* Salomon enim ait, *Ecclef. 7.* noli esse nimis iustus, nam qui multum emungit, elicit sanguinem, *cap. denique, 4. dist.* debet enim esse rigor, sed non exasperans: zelus, sed non immoderatæ sæuiens: pietas, sed non plusquàm expediat, parcens, Diu. Greg. *in moral. libro 20. p. 4. et in pastoral. p. 2. cap. 6. et ca. disciplina, c. omnis, cap. duæ, cap. sunt namque, cap. vera, et cap. recedit, 45. dist. cap. serpens, in fin. et cap. libenter, de pœnit. dist. 1.* Concil. Trident. *d. sess. 13. c. 1. de refor.* Bellet. *disq. Cler. p. 1. de diss. cler. §. 15. n. 95.*

13 Abstinere omninò debet à cedendo aliquem propriis manibus, nè exponat se periculo, vt illi amittatur respectus, *ex c. non liceat 86. dist.* vbi gloss. allegat multos alios textus: per alios tamen potest, vbi necessitas postulauerit; medium autem tenere debet, ità vt non se exhibeat nimis austerum, nec nimis mitem, nè odium, aut contemptus indè oriatur, *l. ne quidquam, §. vbi decretum, ff. de offic. Proconf. l. obseruandum, ff. de offic. præf.* Bellet. *ibid.*

14 Non

14 Non debet Vicarius habere familiaritatem, & amicitiam particularem alicuius, sed cum omnibus equalitatem seruet: Multo minus debet conuiuare cum Subditis *Prouerb.* 23. D. Paul.*ad Rom.c.*13. Aul. Gel. *infr.* Prohibeutur enim Clericis commessationes *capitolo commessationes*, *c. multis*, *cap. non licet.*44. *dist. cap.* 1. *nè cleric. vel monac.* Aul.Gell. *lib.*11. *cap.*23. Bellet. *vbi sup. §.*27.*n.*3. Neque cum illis nimis familiariter conuersari, nimia enim familiaritas contemptum parit, *cap. quando*, 86. *dist. l. obseruandum cit. ff. de offic. præsid.* Neque per plateas continuè discurrat, vel per loca, vbi frequens est Populus, nè fatuus reputetur, & imprudens in seruando decorem, & officii maiestatem Gloss. *in d. cap. quando*, 86. *dist.* Multò autem fortius abstinere debet, tanquam ab igne ab amicitiis monialium, si in Diœcesi adsint, nè aperiat aditum murmurationibus subditorum, & scandalum pariat, cum non modico interesse; honoret autem omnes, quandò occurret alloqui eum illis, quia honor illis est exhibendus, tanquàm Christi sponsis. Glos. *in cap. virginibus sacris, verb. incesta.*27. *q.*1. Neque ipsarum monasteria frequentare debet, sed raro, propter necessitatem aliquam; vel rationabilem causam, vt Clericos decet, *cap. vt Clericorum*, *de vit. & honest. cler. capitolo monasteria*, *vbi* Glos. *eod. tit.* Sanchez *in præc. Decal. tom.*2. *lib.*6. *cap.*16. *num.*108. & 111.

15 Debet Hospitalis esse, nam non posset aliis esse hospitalitatis hortator, si ipse proprium domum hospitibus claudat, *cap.* 1. & *per tot.* 42. *dist. cap.* 1. 85. *dist. cap. fin.* 16. *q.* 1. Diu. Paul. *ad Hebr.* 13. & *ad Rom.* 12. *cap.* 2. *de suppl. negl. prælat. in princ.* Conc. Trid. *sess.*25. *cap.*8. *de reform.* Diu. Gieronym. *epist. ad Oceanum de vit. cleric.* Rebuff. *de congr. port. q.*2. *n.*12. & 13. Bellett. *disq. cler. p.*1. *tit. de discip. cler. §.*15. *num.*75. nè enumeretur inter eos, quibus in iudicio dicetur: hospes eram, & non collegistis me. *Matth.* 25. *cap.*1. *§.* 1. *di.*42. Abraam enim, & Loth per hospitalitatis opera, Deo placuerunt, & Angelos hospitio habere meruerunt. *Gen.* 18. & 19. Diu. Paul. *ad Hebr.* 13. *d. cap.* 1. *§.* 1. & *cap. quiescamus.* 42. *dist. cap.* 1. 85. *dist.* ad opera enim charitatis tenentur clerici esse propensi. *cap.* 1. *cum ibi not. de emp. & vend.*

16 Tenetur Vicarius subditos discordes, ad concordiam reuocare, & inimicitias componere: *cap. placuit*, 90. *dist.* Imò poterit illos excommunicare, si pertinaciter reconciliationem recusauerint *d. capitolo placuit*, & *can. perlatum. dist* 90. Etsi in hoc negligens fuerit, peccat mortaliter, licet in alio, sit veniale. Glos. *in cap.* 1. *§.* 1. *vers. quoties. uerb. neglexerit.* 25. *dist.* Felin. *in rubr. de treg. & pac. n.*5.

Quemadmodum enim laborare debet quilibet, vt lites quàm citius componantur. *l. quidem*, *ff. si cert. petat*, *l. congruit*, ibi Bart. & DD. & *l. illicitas. §. nè potentiores*, *ff. de offic. præsid. §. deindè Auth. de mand. Princip. cap. si primases.* 5 *q.*2. *cap. finem de dol.* & *contum*, Glois.1. *in cap. discordantes.* 90. *dist.* Afflict. *dec.* 13. *in fin.* & *decis.* 149. *n* 6. Crauat. *ad Vestr. in Prax. ciuil. l.* 3. *cap.* 1. *lib.* 11. Hostien. *in cap. cum querente. n.*5. *de offic. ord.* Ita Vicarius à fortiori adhoc tenetur, & si prius eos admonuerit, vt ad concordiam deuenirent, & adhuc lis inter eos durat, potest illos per censuras compellere, si diù lis durauerit. *can. studendum*, & *d. cap. placuit.* 90. *dist.* & ibi Glos. Felin. *ubi supra*, Barbat. *cons.* 1. *uol.* 3. *n.*2. *uers.* & *adduco*, Bellet. *disq. cler. p.* 1. *de fun. cler. vcal. §.*5. *n.*93. Neccon potest subditos compellere ad compromittendum, quando lis diù durauit, & causa est nimis intricata; non solum si causa sit criminalis, verùm etiam si sit ciuilis, *ex d. can. placuit*, vbi glos. & DD. 90. *dist.* Abb. *in rubr. de treg. & pac.*

num. 1. *ubi etiam* Felin. *num.*5. Butr. *in cap.* 1. *ubi etiam* Imol. *de mut. petit.* Afflict. *decis.* 149. *nu.* 6. *et ibi* Vrsill. *nu.*8. & 9. Smiliter quando imminet timor armorum, si partes non concilientur Angel. *in l.* 29. *ex bis uersic. sed succedit dubitatio. ff. de uerbor. oblig.* Felin. *ubi sup. num.*5. *uers. fallit quartò, qui nu.*6. alios casus enumerat: licet regulariter, non possit Iudex partes litigantes cogere ad compromittendum, nisi sit inter consanguineos. *§. fin. Auth. ut lic. matr.* & ibi DD. Abb. *in d. rubr. de treg. & pac. num.* 1. *ubi etiam* Felin. *nu.* 11. Bart. *in l. furti. §. qui iussu, ubi* Bald. *ff. de infam.* Imò potest compellere vnum ex aduersariis ad præstandã cautionem de non offendendo alterum, neque suos, vbi verisimiliter timet vna pars ab alia offendi, Felin. *in d. rubr. de treg. & pac. n.*10. Abb. *ibid. num.*2. Roman. *cons.*243. Clar. *in §. fin. q.*47. *nu.*3.

17 Debet esse grauis in incessu, recordando se, non modò esse clericum, verùm etiam Vicarium, & officialem, vt gratuitate itineris, mentis maturitatem ostendat. *can. fin.* 41. *dist.* Diu. Paul. 1. *ad Timoth.* 2. & Diu. Gregor. *in lib.* 1. *Reg. cap.* 2. Incompositio enim corporis, mentis inæqualitatem indicat ex Diu. August. *epist.* 109. *ad monac. d. can. fin.* 41. *dist.* Diu. Gregor. *in pastoral. p.*3. *admon.* 24. Neque debet multum ridere, quia risus effusus, & multus, animi leuitatem indicat ex Diu. Basil. *in Enchirid. cap.*43. Diu. Bernar. *lib.*2. *de honest. uit.* Neque arma deferre debet, quæ sunt prohibita, non solum clericis, *ex cant.* 1. *cum a Iudæis*, *can. non pila*, *can. clerici*, & *can. quicunque.* 23. *q. ult. cap.* 2. *ubi* Abb. *nu.* 1. *de uit. & honest. cler. Clem.* 1. *eod. tit. cap.* 1. *§. si clericus. de pace tenend.* Verùm etiam de iure communi omnibus, etiam laicis. *l.* 2. *ubi* Bart. & Angel. *ff. ad leg. Iul. de ui. publ. l.* 1. *C. ut armor. usus. lib.* 11. *l. armorum. ff. de uerb. signific. Auth. de armis per tot.* Roman. *sing.* 267. Corn. *cons.* 2. *num.* 4. *uol.* 3. Arma enim clericorum sunt, lacrymæ, & orationes. *can. ferrum.* 50. *dist. can. fin.* 36. *dist. cant. porro.* 16. *quest.* 3. *can. conuenior*, *can. non pila*; *cap. quicumque.* & *can. reprehensibile.* 23. *q.*8. Quod limitatur vbi sit necessitas ad sui defensionem, *d. cap.* 2. *ubi* Abb. *nu.*8. & Bal. *nu.* 2. *de uit. et honest. cler. ca.* 1. *de rest. spol.* Imò & familiares armatos adhibere potest in tali, vel simili casu, & secum etiam illos ducere, Dec. *con.* 151. *n.* 21. Bellett. *disq. cler. p.* 1. *de disc. cler. §.* 18. *nu.* 15. Neque debet Vicarius ludere, aut ludis interesse, qui clericis sunt prohibiti. *can. Episcopus, ubi* Glos. 1. & DD. *communiter.* 35. *dist. cap. inter dilectos de excess. prælat. cap. clerici officia*, & *ibi* Gloss. *uerb. ad aleas*, & Abb. *n.*4. *de uit. & honest. cler. cap.* 1. *ne cler. uel monac. Auth. interdicimus*, *C. de Episc. & cler.* Conc. Trident. *sess.*22. *ca.* 1. *et sess.*24. *cap.* 12. *de reform. ante fin.* Latrunculorum verò, siuè Scaccorum ludo, aliquandò, animi leuandi gratia ludere non reprobatur. Lopez ad Diaz. *cap.*73. *uers. sed an clericos*, Abb. *in cap. lator, num.*4. *de homic. et in d. cap. clerici officia, num.*4 *uers. ex hoc intellectu. de uit. et honest. cler.* Bellet. *p.* 1. *§.* 24. *num.*7.

18 Debet incedere in habitu clericali per Ciuitatem, & Diœcesim. *cant.* 1. *et per tot.* 41. *dist. can. bis igitur.* 23. *dist. cap. clerici.* 2. *de uit. honest. cler.* Dec. *in cap. cum in cunctis. in princ. num.*8. *de elect. cant. cleric.* 41. *dist. et can. quisquis ibid. ubi* Glos. not. Sbroz. *de offic. Vic. lib.* 1. *q.* 32 *n.*2. qui habitus consistit in duobus, in vestibus nimirum, & tonsura, Gloss. *in cap.* 11. *de cler. coniug. in* 6. *in casus figurat.* Conc. Trident. *sess.*23. *cap.*6. *de reform.* Vestes autem debent esse demissæ vsque ad talos, *cant. penult.* 23. Gloss. *in clem.* 2. *uerb. uideatur de uit. & honest. cler.* Cepol. *cons.* 11. *nu.*31. Sac. Congreg. Concil. *super cap.* 6. *§. habitus sess.*23. Conc. Trid. & latè Carol. de Graff. *de effect. cleric. In pralud. d. n.*155. *cum plurib. seqq.* Sed iter faciendo licitum est clericis vti vestibus breuioribus,

uioribus, secundum morem regionis. *can. episcopi. 21. q. 4. d. clem. 2.* ibi *nisi causa rationabilis,* Add. ad Capel. Tholos. *q. 256* Bellet. *disq. cler. §. 16. n. 12. et 17.* non debent tamen esse nimis fulgidæ, virgatæ, nec variatis texturis sericis, neque variorum colorum. *can. præcipimus. 21. q. 4. can. omnes. ead. caus. & q. cap. clerici officia. de vit. et honest. cler. d. clem. 2. eod. tit.* Bellett. *ibid. n. 4.* Carol. de Grass. *loc. cit. num. 158. cum seqq.* vt procul sit omnis ornatus superfluus, & iactātia, *d. can. omnis, et clem. 2. cap. 1. ne cler. vel mon.* sed debent esse humiles, honestæ, decentes, ac ordini clericali congruentes, *can. nullus. can. episcopi, cap. sinè, d. cap. omnis, & d. cap. præcipimus. 21. q. 4. can. clerici qui comam. 23. dist. d. clem. 2. de vit. et honest. cler.* Trident. *sess. 23. cap. 6. et sess. 24. cap. 12. ver. vestitu insuper de reform.* Diu. Bernard. *serm. 9. de benè viuen.* Nec propterea sint sordidæ, dissolutæ, aut laceræ, vel nimis viles, etiam si fiat humilitatis causa, nè vilescat dignitas clericalis; nam sicut reprobatur omnis iactantia, & vanitas; ità non laudatur nimia humilitas. *can. 1. §. 1. et can. parsimoniam. 41. dist. can. nullum. 21. q. 4.* Abb. *in cap. clerici officia. n. 17. de vit. et honest. cler.* D. Gieronym. *epist 21. ad Eustach. de custodia virginum. et serm. de ascensione. §. 1.* talis enim quis esse præsumitur, qualis est habitus, quem gestat. *cap. in audientia, & ibi* Abb. *n. 7. & cap. continguit. 2. de sent. excom. c. si iudex laicus. eod. tit. in 6. l. item apud. §. si quis virgines, ff. de iniur.* Abb. *in cap. si vero 2. numero. 3. & 6. et ibi* Felin. *in principio de sent. excom.*

19 Debet itidem Vicarius, sicut cæteri clerici, imò multo magis, vt sit illis exemplo, deferre tonsurā, & coronam per modum sferæ. *can. prohibitæ, et can. penult. 23. dist. cap. duo sunt 12. q. 1. cap. clerici officia, de vit. et honest. cler.* Genuen. *in prax. Archip. Neap. cap. 7. n. 8.* tonsura autem consistit in non nutriendo comam, & barbam, est enim prohibitum clericis comam nutrire. *d. can. prohibitæ, & can. clerici qui comam, can. si quis ex clericis, & cantica penult. 23. dist.* sicut etiam & barbam. *cap. clericus, neque comam, et cap. clericis, de vit. et honest. cleric.*

20 Non inhiet pecunijs, malis artibus, & illicitis modis illas a subditis extorquendo, quia auaritia est radix omnium malorum. *cap. auaritiæ. de præbend. cap. quia radix. de pæ. dist. 2. cap. bonorum. 47. dist.* Diu. Paul. *1. ad Timoth. 6. can. Diaconi. 4. dist. 93.* excæcat enim animos clericorum cupiditas, & auaritia. *cap. auaritiæ, de elect. in 6.* qui sunt etiam alioquin, vt plurimum auarissimi. Gloss. *in cap. pluribus, verb. maioris de præbend. in 6. & in d. cap. auaritiæ. ver. cæcitas de elect. eod. l.* Io. Andr. *in cap. peruenit. de censib.* Soce. sen. *cons. 15. nu. 18. vol. 1* Et non solum in sua persona auaritiam vitare debet; verum etiam in suis ministris, & famulis. *cap. cum ab omni. de vit. & honest. cler. cap. 1. §. procurationes. de cens. libro 6,* Concilio Tridentino. *session 21. de refor. cap. 1.*

21 Non multum credat Cancellarijs, seù Notarij Curiæ, vel alijs Ministris, semper se remittendo eorum dictis in negotijs iudicialibus, nè decipiatur ab illis, cum vt plurimùm sint homines ordinariæ conditionis, & propterea aliquando vitiis dediti, nisi sint probatæ vitæ viri, vt in multis curiis Ecclesiasticis vidi quosdam clericos nobiles tractus habentes, cum non claritas natalium, sed boni mores, & virtutes, nobilem faciant. *cap. 1. §. 1. cap. illud, cap. qualibet, cap. non loca, cap. amè. et cap. qui presumus. 40. dist. et cap. sicut excellentiam. vers. non gradus. 23. q. 4. cap. venerabilis, de præbend.* Bellet. *vbi supra §. 15. n. 5.* Debet igitur habere circà se viros boni testimonii, graues, & doctos, & in cubiculo non permittere, quod illi seruiant aliæ personæ, quàm ætate maturæ, & Clerici maiores *can. cum Pastoris; & can. vlt. 2. q. 7.*

22 Non debet aliquo modo stylum curiæ Episcopalis alterare, quia stylus curiæ pro lege habetur, & est obseruandus, vt post Alios not. Roland. *cons. 70. num. 12. vol. 1.* Menoch. *de recup. poss. in 1. resp. causa finarien. numero 19.* Redoan. *de spol. q. 7. numero 18.* Sed illum seruet, si sit bonus, maximè in exigendis sportulis, & emolumentis actorum, & contentus sit solitis ipsius Tribunalis. *Rot. dec. 212. in antiquis.* Sac. Congr. Concil. *in Taurien. 7. Septembris 1630.* Sellius *in Select. canon. capitolo 42. numero 15.* Felin. *in cap. licet col. 1. de offic. ordin.* Etsi abusus, & corruptelæ sint, illos aboleat, & tollat, quantum in se est: & curare debet, nè Cancellarij, siuè Notarii, Subditos grauent in emolumentis exigendis pro singulis actis. Ead. Sac. Congreg. Concil. *in vna Viennen. 8. Martij 1602.* & quæ gratis sunt concedenda, gratis dari studeat, de quibus, infr. vbi taxa expeditionum ponetur: *par. 5. prax. vlt.* deprompta ex declarationibus Sac. Congr. ex Barbol. *de pot. Epis. p. 3. alleg. 107. numero 28. & seqq.* & Flosc. *verb taxa*; secundum taxam iustam, quæ in tabula quadam scribi curet, & exponi publice mandet, omnibus exposita, qui ipsam videant, sine difficultate, & legant, quando placet. Sac. Congreg. Episcop. *in una Galipolitana 26. Iunij 1590. et in una Cathacen. 16. Augusti 1641. & 1. Augusti 1643.*

23 Honoret Dignitates, & Canonicos Cathedralis, ac Parochos, & Ministros Ciuitatis, & totius Diœcesis; Nec non Nobiles, & Magnates, si casus occurat, vt ad ipsum accedant. Non sit austerus in ceremonijs, nè amittatur respectus ab eis, honor enim est hominibus charior omni alio bono temporali. *cap. nisi, §. prægraui, de renunc.* Luc. de Penn. *in l. filios C. de decurion. lib. 10.* Cassan. *in Cat. Glor. Mund. p. 1. consid. 2. numer. 6. & per tot. consid. 6.* & ideò homines dedignantur, quando non honorantur, quia honor, & vita æquiparantur, & pari passu ambulant. *l. iusta ff. de manumiss. uind.* Ias. *in l. admonendi. 95. col. uers. tertio expedita, ff. de iureiuran.* Debet etiam honorare Doctores, & Alios Virtuosos, nam illis honor est debitus de iure. *l. fin. in princ. C. de stat. & imagin.* Arist. *3. & 4. Ethic.* & non administrans honorem cui debetur, puniendus est. *l. singuli, & l. sciant, C. de offic. diuers. iudic.* Imò honorem exhibere debet prædictis, & Alijs in litteris scribendis, dando illis solitos titulos absque diminutione, aliàs inimicitiis fomentum sibi parabit.

24 Studeat quotidiè certis quibusdam horis, nè erret in iustitiam Subditis ministrando, & antequàm veniàt ad actum sententiæ ferendæ, omnem adhibeat diligentiam, vt secundum Sacros Canones, & leges, ac Doctores illam ferat, & non per pecuniam, ne in laqueum incidat diaboli: præter onus restitutionis parti læsæ Hostiens. *in cap. bonæ memoriæ el 1. de postul. Prælat. can. concussionis, can. leg. Iulia, & can. eadem, 1. q. 1.*

25 & vltimo. Debet esse arbor fortitudinis, habere corticem veritatis, medullam æquitatis, frondes sagacitatis, qui enim iudicaturus est Populum, adhibere debet diuersas cautelas, & varia remedia, vt singulis iustitiam rectè ministrare valeat. Bald. *in sua pract. iudic. tit. de cautel. & remed. num. 2. 6. & 7.* Et insuper habere debet odorosos flores honestatis, & fructus vbertimos bonarum operationum, Foller. *in pract. crim. in princ. uers. studeat se ornare bene uiuendo moribus.* Tandem semper habere debet bonam voluntatem benefaciendi, & prodesse omnibus, & meminisse, officium aliquando defuturum, amicitias autem vel inimicitias, ac restituendi obliga-

tiones

tiones, semper perseueraturas, cum animæ, & corporis non mediocri iactura.
Reliqua bona requisita, curet ex se habere
Hæc pauca tamen enumerasse sufficiat.

SECTIO PRIMA.

De Vicario Generali in genere.

SVMMARIVM.

1 *Nominis ethymologia præcognoscenda in omnibus.*
2 *Vicarius vndè dicatur.*

1 QVoniam in vnaquaque scientia is præscribitur ordo, vt ab his, quę generalia sunt, ac in vniuersum tradita, successiuè ad specialia, singulariaque descendatur *ex tex. in l. 1. ff. de orig. iur. et in l. 1. ff. si cert. pet. & §. his igitur. Inst. de iust. & iur.* Gloss. *in rubr. de reg. iur. lib. 6.* Sic rerum omniū definitiones, primùm ex genere, deinde ex differentijs constituuntur. Arist. *lib. 6. topic. & 8 Metaph.* Vnde in primis nominis ethymologiam præcognoscere oportet in qualibet re, de qua sermo instituitur, ex Arist. *in lib. poster.* scire enim quid nominis, principium est doctrinæ. Tiraquell. *de nobilit. cap. 31. num. 456.* siquidem ignorata, ac prorsus incognita rei nomenclatura, difficilè eiusdem essentia inueniri potest. Iurisconsultus *in l. 1. ff. si cert. pe.* Bald. *in prælud. feud. vol. 3.* vt in sensibus hominum contingere plerumq; videmus, nam cum aliquid longè distans conspicimus, non statim cognoscimus, sed primum ex motu, animal iudicamus, incerti adhuc rationis capax, expers nè sit; tum propinquiores facti, animal rationabile deprehendimus: demum certiori iudicio, Titium, non Sempronium esse discernimus Gribal *lib. 1. de rat. stud. cap. 3. §. quones.* Vt igitur materia præsens clarior, & facilior omninò reddatur. iuxta. Gloss. *in proœm. instit. §. eadem*, cum concordantibus adductis per Menoch. *lib. 1. de arbitr. Iud. q. 1. in fin.* & per ordinem perfectè procedatur, vt monet Diu. Paul. *ad Corinth.* 14. Nomen Vicarij exponemus.

2 Dico itaque, quod Vicarius dicitur à vice, quam gerit, vel qua alicuius muneri, seù officio, vel loco succedit. Salicet. *in præfat. Codicis.* Hinc fit quod, Vicarius omnia potest facere, quæ pertinent ad iurisdictionem illius, cuius vices gerit *lib. 1. C. de offic. eius, qui gerit vices alias, cap. vlt. 93. dist.; cap. 1. 94. dist.* notat. Gloss. *in cap. sua Nobis verb. Vicarij, de offic. Vicar.* exceptis quibusdam, quæ speciale mandatum requirunt, *arg. cap. quod translationem de offic. legat. & cap. 2. de offic. Vicar. in 6.* vbi Gloss. de quibus infrà.

Omnia verò, quæ hic dicenda occurrunt, maioris claritatis, ac distinctionis gratia, per sub sectiones de more expediam.

SVBSECTIO PRIMA.

De Diuisione Vicariorum.

SVMMARIVM.

1 *Vicariorum Diuisio.*
2 *Nati, seù legitimi, qui dicantur.*
3 *Foranei, qui sint.*
4 *Datiui Vicarij, qui.*
5 *Episcopus potest Vicarium facere ex se, sinè Capituli consensu, & sic remouere.*
6 *Potest Episcopus plures Vicarios facere.*
7 *Vicarij facti à lege.*
Summus Pontifex dicitur Christi Vicarius.
Episcopi sunt Apostolorum successores, & Vicarij ipsorum.
Sacerdotes sunt Vicarij Discipulorum Christi.
8 *Vicarij facto hominis, qui.*
Vicarius Vrbis Romæ, quis.
Vicarij Cardinalium, qui.
Vicarij Prælatorum.
Vicarij Capitulares.
Vicarij secundum Ius Canonicum, qui.
Vicarij secundum Ius Ciuile, qui.

1 VT autem rectè, & ordinatè procedamus, post nominis æthymologiam ex præcepto Aristot. *in lib. poster. & 6. Topic.* prius diuisionem Vicariorum facere oportet, & eorum genera distinguere, acceptionesque declarare, & posteà definire, nam qui bene distinguit, proximus est veritati. Salic. *in præfat. Codic.* Partitio enim, animum legentis incitat, mentem intelligentis præparat, & memoriam artificiosè reformat. *l. 1. ff. de except. dol. Inst. de leg. §. sed non vsque;* Gloss. *in §. igitur. vers. easdem. Insti. in proœm.* Ideò sciendum est, quod multipliciter in Iure, tàm Canonico, quàm Ciuili, & a Doctoribus, Vicariorum genera capiuntur, sed principaliores sunt, qui in tres principales species diuiduntur. Quidam enim Vicarij dicuntur Nati, seù Legitimi; Alij appellantur Foranei; Alij verò sunt Datiui, seù Constituti, qui Generales nuncupantur, sub qua specie, etiam Apostoli continentur, de quibus singulis infrà suis locis quædam pauca subiungam.

2 Nati seù legitimi Vicarij sunt illi, qui ab ipsa lege constituti sunt, vt Archidiaconus, & Archipresbyter, *cap. 1. & cap. adhæc de offic. Archidiac.* illis verbis: *sciat se Vicarium esse in omnibus, & ibi: ad vicem sui Episcopi Vicarius reperiatur, & cap. vt singulæ de offic. Archipresb.* Marant. *de ord. iudic. p. 4. dist. 5. in princ. num. 7.* Zerol. *in prax. Epis. p. 1. verb. Archid.* Rebuff. *in prax. benef. tit. de form. Vicar. num. 119.* Sbroz. *de offic. Vicar. lib. 1. q. 2. num. 3.* Barb. *de pot. Epis. p. 3. alleg. 54. numer. 17.*

3 Foranei Vicarij sunt illi, qui constituuntur ab Episcopis in aliquo Oppido suę Diœcesis, vel in certa parte illius, vt ibi exerceant iurisdictionem limitatè, vel ad omnes causas illius loci, vsque ad processus compilationem inclusiue, vel vsque ad certam summam. Gloss. *in cap. 1. verb. foraneus, de offic. ord. lib. 6. & in clem. 2. verb. foraneo, vbi.* DD. communiter. *de rescript.* Marant. *vbi sup. num. 14.* Felin. *in cap. cum causam. il 1. num. 8. vbi etiam* Abb. *num. 2. de offic. deleg.* Sbroz. *vbi sup. q. 13. num. 1.* Bartol. *ibid. num. 18.* Qui dicuntur etiam delegati ad certum genus causarum, cum illis committantur certæ causæ aliquando in genere distinctæ. Bart. *in l. more, num. 14. ff. de iurisd. omn. iud.* Alex. *in l. 1. num. 76. & seq. ff. de offic. eius.* Interdum dicitur Foraneus, qui constituitur solùm in Ciuitate, vbi Episcopus residet, sed limitatè, non ad vniuersitatem causarum. Sanchez. *de matrim. lib. 3. disp. 29. num. 11.* Barb. *vbi supra num. 18. in fin.* Sbroz. *lib. 1. q. 23. num. 4. & q. 29. num. 1.* vbi multa congerit ad propositum; & nos *infr. Sect. 7. per tot.*

4 Datiui Vicarij, seù Generales constituti, sunt illi, qui constituuntur ab Episcopis, & Alijs iurisdictionem ordinariam habentibus, vt eorum vices gerant in eisdem Tribunalibus, & locis, in quibus ipsimet ius dicere solent. Bart. *in l. 1. in fin. ff. quis, & à quo;* Couar. *lib. pract. quæst. cap. 4. num. 3.* Marant, *de ord. iudic. p. 4. dist. 5. n. 8.* Sbroz. *ibid. q. 2. n. 4.* Ventr. *pract. annot. vol. 2. annot. 14. §. 1. n. 2.*

5 Pos-

5 Possunt autem Vicarij Generales creari ab Episcopis, sinè consensu Capituli, & illos remouere possunt ijdem Episcopi, sinè eiusdem consensu etiam. Hostien. *in sum. de offic. Vic. §. in quibus. vers. sed nunquid*, Rebuff. *in pract. benef. tit. de Vic. Episc. p. 1. n. 1.* & ad eorum libitum quandocumq; Sbroz. *lib. 1. q. 45. num. 9.* & dicemus infr. *Sect. 2. Subsect. 6. nu. 2. cum seqq. & sect. 4. subsect. 3. num. 2.*

6 Potest similiter Episcopus plures Vicarios Generales in sua Ciuitate, & Diœcesi constituere, non tantùm vnum, cum de iure detur illi talis facultas. *cap. quoniam. de offic. ord. cap. ad hæc. de offic. archid. cap. 1. de celebr. miss.* Rebuff. *in pract. benef. p. 1. tit. de form. vicariat. n. 203.* Zerol. *in prax. Episc. p. 1. verb. Vicarius. n. 1.* & Nos infr. *Subsect. 5. n. 10.*

7 Alij Doctores diuersimodè Vicariorum genera diuidunt. Quidam enim largo modo comprehendentes, asserunt, alios esse Vicarios, sinè facto hominis à lege ipsa, alios verò facto hominis. Marant. *vbi prox. num. 6.* Mandos. *in reg. Cancell. 14. q. 6. num. 16.* Qui à lege sine facto hominis sunt, rursus subdiuiduntur in tres species: in prima collocantur Summi Pontifices, qui Vicarij Christi appellantur. *cap. quamuis. 21. dist. & c. omnes 22. dist. cap. inter corporalia. de transl. Episc.* Glos. *in clem. 1. verb. vndecumque de iudic.* quia gerunt vicem Dei in terris. *cap. quanto de translat. episc. cap. ad apostolicæ, §. nos. de re iudic. in 6.* Neque obstant, *tex. in can. Ego Ludouicus. 63. dist. can. Constantinus. 96. dist. & can. quoties. 1. q. 7.* in quibus Summus Pontifex appellatur Vicarius Petri: Nam respondetur, quod impropriè sic dicitur; Vel secundum Gloss. *in clem. 1. verb. vicarium. de iureiuran.* & Nauar. *in comm. de Iobel. cap. 20. in fin.* intelligi debent, quod exercet eamdem vicariam, quam Petrus exercuit. In secunda specie collocantur Episcopi, qui sunt Successores Apostolorum, & eorum vices gerunt. *can. legimus. 93. dist. can. in nono. dist. 21.* Concil. Trident. *sess. 23. c. 4. can. quorum vices. dist. 69* Gloss. *in can. porro. 66. dist.* Et ideò dicuntur Vicarij Apostolorum. *cap. 1. §. perfrontis. vbi Abb. de iac. vnct.* & sunt veluti Pontifices in eorum Diœcesibus, & Summi Sacerdotes. *can. insolita; & can. de persona. 11. q. 1. d. cap. 1. § perfrontis, & tradit* Bertac. *in tract. de Episc. in præludi. num. 13.* In tertia specie collocantur Sacerdotes, qui gerunt vices Discipulorum Domini Nostri Iesu Christi. *can. accusatio. in fin. 2. q. 7. can. in nono cit. 21. dist.* Concil. Trident. *sess. 13. cap. 5. in decr. de confess.*

8 Qui verò facto hominis constituuntur, in alias species quoque subdiuiduntur, nam Alii creantur, secundum Ius Canonicum, & Alii secundum Ius Ciuile.

Secundum Ius Canonicum est, Vicàrius Vrbis Romæ, qui gerit vices Summi Pontificis, & habet iurisdictionem in Clericos. Vrbis, non extrà. *cap. sua nobis. de offic. vicar. vbi* DD. sicut Ordinarii in Clericos eorum Diœcesum, Mandos. *d. reg. 41. q. 16. num. 5.* Vant. *de nullit. ex defect. iurisd. num. 13.* Sbroz. *lib. 1. de offic. Vicar. quæst. 3. num. 19. de quo infr. Sect. 6. n. 2.* Secundo loco sunt Vicarii Generales, per Sedem Apostolicam ad certam Prouinciam regendam destinati, vt ibi Ius dicant, de quibus Sbroz. *vbi prox. num. 20.*

Tertio loco sunt Vicarii Cardinalium, Legatorum de Latere Abb. *in cap. nouit. de iudic.*

Quarto loco sunt Vicarii Cardinalium in Ecclesiis eorum titulo subiectis, in quibus ipsi habent iurisdictionem Episcopalem. Abb. *in cap. his quæ num. 11. & cap. sua. num. 5. de offic. vicar.* Fuscus *in tract. de visit. & regimen. Eccles. cap. 2. num. 5.*

Quinto loco sunt Vicarii Legatorum natorum, vt in quibusdam Regnis Vltramontes, veluti in Anglia, Vicarius Archiepiscopi Cantuariensis, Eboracen. in Gallia Archiepiscopi Rhemen; in Italia Archiepiscopi Pisani, & in Germania Archiepiscopi Salisburgensis; de quibus Abb. *in cap. 1. num. 1. de offic. deleg.* Gemin. *in cap. 1. de fil. presbyt. & in cap. 1.* vbi Franc. *de appell. in sexto.*

Sexto loco collocantur Vicarii Prælatorum, qui in tres diuiduntur classes; Alii enim sunt Primatis, seu Patriarchæ; Alii Archiepiscopi; & Alii Episcopi, qui dicuntur Vicarii creati, cum ad nutum prædictorum fiant, & remoueantur. Bero. *in rubr. de offic. deleg. num. 9.* Hostiens. *in summ. de offic. ordin. §. sunt autem*, Boer. *in tract. de auctor. mag. Cons. num. 50. cum seq.* Lancellott. *Inst. iur. can. tit. de Episc. & Summ. Pontific. & ibi* Gloss. *in verb. tripartitus, latè* Paul. *de pot. cap. Sed. vac. prælud. 6. num. 13.* Sbroz. *cit. lib. 1. de offic. vic. q. 3. nu. 25.* Rebuff. *in pract. benef. tit. form. Vicar. Archiep.* Concil. Trident. *sess. 24. cap. 3. de reform.*

Ex istis Alii sunt Generales ad omnes causas deputati, *vt in cap. fin. de offic. vic. lib. 6.* Gloss. *in cap. 2. eod. tit. Clem. & si principalis de rescript.* cum Gloss. *1. in verb. Foraneus*, Bart. *in l. 1. in fin. ff. quis, & a quo*, Sbroz. *vbi supra q. 8.* Rebuff. *ibid. tit. de Vic. Episc. num. 6.* Alii verò sunt Vicarii Foranei ad certos actus tantùm, vt suprà diximus, *& latius infr. Sect. 7. per tot.*

Septimo loco succedunt Vicarii, qui constituuntur à Capitulis Cathedralium Ecclesiarum, Sedibus Episcopalibus per mortem Episcoporum vacantibus, qui comuni vocabulo, Vicarii Capitulares appellantur. *cap. vnic.* & ibi Gloss. *de maior. & obed. in 6.* Abb. *in cap. cum olim. not. vlt. num. 2. eod. tit. in antiq.* Sbroz. *lib. 1. q. 16.* Concil. Trident. *sess. 24. de reform. cap. 16.* de quibus infr. *Sect. 4. & 5.*

Sunt multæ aliæ species Vicariorum, de quibus, qui videre cupit, adeat Doctores allegatos, & præsertim, Sbrozium vbi diximus, qui secundum Ius Canonicum deputantur.

Adsunt & aliæ Species Vicariorum, qui secundum Ius ciuile creantur; nam Alii sunt, qui Vicarii Dei appellantur in temporalibus, vt Imperatores, Reges, & Principes. Bald. *in c. significantibus in fin. de offic. deleg.* Curt. sen. *cons. 65. num. 5. circà med. vers. sic etiam tex.* Cephal. *cons. 301. num. 20. in 3. vol. & cons. 369. num. 71.*

Alii sunt Vicarii, qui ab ipsis deputantur in locum eorum in Imperiis, Regnis, Principatibus, &c. Bald. *in l. 1. C. vbi, & apud quem*, Marant. *de ord. iud. p. 4. dist. 5. n. 9.* Sbroz. *ibid. q. 3. num. 44.*

Alii sunt, qui deputantur à Principibus in Castris, & Oppidis. Bart. *in l. iubemus. 2. num. 12. C. de Sacros. Eccl.* Rol. *cons. 75. nu. 11. & 16. vol. 3.* Foller. *super Const. Regni tit. de offic. Iustitiarij num. 4. cap. Iustitiarij per Prouincias.*

Alii sunt, qui deputantur ab eodem Superiore in locum eorum, qui prius deputati fuerant. *text. &* Glos. *in l. 2. C. de offic. eius qui vic. alter. ger.* Hostien. *in sum. de offic. vic. n. 1.* Marant. *ibid. p. 6. dist. 5. nu. 7.* Rebuff. *in prax. benef. tit. de vic. episc. num. 240.* Sbroz. *ibid. n. 39.* de quibusdam aliis Vicariorum Speciebus, ad pleniorem totius materiæ notitiam, habes infrà *sect. 8. per tot.* Omittimus tamen, & quidem data opera multas alias Vicariorum Species, cum non faciant ad propositum nostrum. Hæc tamen pauca sufficere existimaui pro introductione ad practicæ materiam.

SVBSECTIO SECVNDA.

De Vicarij Generalis multiplici acceptione.

SVMMARIVM.

1 *Vicarij solent quandoque appellari officiales in locis Vltramontanis, & Vltramarinis.*
Hæc vocabula synonyma sunt.
2 *Vicarius Episcopi appellatur aliquando Deputatus. Item Commissarius.*
3 *Missus Dominicus. Interdum appellatur Nuncius.*
4 *Visitator. Item suffectus.*
5 *Substitutus similiter dicitur.*
6 *Ordinarius item.*
7 *Procurator Episcopi aliquando nominatur.*
8 *Aeconomus etiam dicitur.*
9 *Locum tenens item.*
10 *Vicesgerens similiter.*
11 *Vicedominus quoque vocatur.*
12 *Legatus item appellatur, quæ omnia vocabula sunt synonyma.*
13 *Vicariatus Episcopi quo Iure fuit introductus.*

1 EST hoc loco aduertendum primò, quod Vicarij Generales, qui, vt diximus suprà, Datiui appellantur, solent quandoque appellari officiales Episcoporum in expeditionibus Romanæ Curiæ, vt in Breuibus, Dispensationibus, Delegationibus, & huiusmodi scripturis, quæ mittuntur extra Italiam, Vltramontes, vt in Hispaniam, Galliam, Germaniam, Poloniam, & in Vltramarinis Prouincias, in quibus cultus catholicus reperitur, & tali modo scribitur: *Dilecto filio officiali Parisien. siue Viennen.* Sed licet vocentur officiales, tamen Vicarius, & officialis Episcopi, sunt omninò vnum, & idem. *cap. licet, cap. fin. de offic. vic. in sexto.* Rot. *in addit. decis. 2. num. 2. eod. tit. in nouis.* & habent iurisdictionem ordinariam; *cap. sua de offic. vic. c. licet. eod. tit. in sexto.* Abb. *in cap. fin. num. 2. de fid. instrum.* Felin. *in rubr. de offic. deleg num. 4.* Ias. *in rubr. de offic. eius num. 2.* Innocent. *in cap. tua nobis, de offic. vic.*

Quando autem mittuntur expeditiones per totam Italiam, Vngariam, Dalmatiam, Epyrum, siuè Albaniam, Sclauoniam, Cyprum, Cretam, & partes Orientales; necnon ad Insulas Italiam adiacentes, vt Siciliam, Sardiniam, & Corsicam, Cancellaria Romana semper vtitur nomine Vicarij hoc modo.

Dilecto filio Vicario Venerabilis fratris nostri Archiepiscopi Neapolitani in spiritualibus Generali. Menoch. *cons. 51. num. 36. & 38. vol. 1.* vbi adducit Hieronym. Paul. *in pract. Cancellariæ fol. mihi 7. & 8.* Mandos. *reg. Cancell. q. 6. num. 10. & in tract. de commiss. in commissione per Breue 28. verb. Vicario Bononien.* Sbroz. *de offic. vic. lib. 1. q. 1. n. 10.* At verò ista nomina non differunt inter se in effectu, cum vnum, & idem sint, vt diximus suprà *vers. officialis,* sed tantum in vocabulo, non in re, nam synonyma sunt; Mandos. *vbi supra* Gonzal. *ad regul. 8. Cancell. gloss. 5. §. 3. num. 8.* Menoch. *ibid. num. 38.* Couarr. *lib. 3. variar. cap. 20. num. 46.* Rebuff. *in prax. benef. p. 1. in form. Vic. Archiep. num. 24.* Sbroz. *ibid. num. 23.* Qua forma supradicta non adhibita, Bullæ, non carent suspicione falsitatis. Cucc. *Inst. iur can. lib. 2. de vic. tit. 8. numer. 5.* Alphonsus Carmon. *tract. de incompat. benef. par. c. 15. n. 1.* Sbroz. *ibid. num. 10. in fin.*

2 Appellatur quandoq; Vicarius alijs nominibus, vti deputatus, & Commissarius. Mandos. *ibid. q. 6. num. 10.*

3 Quandoque etiam Missus Dominicus, siuè Nuncius. *cap. 2. vbi* Gloss. *verb. admissum. de frig. & malefic.* Gloss. *in cap. 2. verb. officialem de offic. vic. lib. 9.* Mandos. *ibid.*

4 Quandoque Visitator, & suffectus. *c. fin. de suppl. negli. præl.* Mandos. *ibid. n. 14.* Sbroz. *cit. num. 14.*

5 Quandoque appellatur substitutus. *clem. 1. & 2. de hæret.* Panin. *de pot. cap. Sed. vac. 2. p. prin. q. 10. in prin.*

6 Quandoque Ordinarius. Gloss. *in c. Romana in prin. ver. generaliter de appell. in 6.* DD. communiter *in rubr. ff. de officio eius.*

7 Aliquando Procurator Episcopi. *c. petitio,* vbi DD. *de procur.* Franc. *in rubr. de offic. vic. in 6. col. 2. vers. & aduerte.*

8 Interdum Aeconomus. *can. in noua. 16. q. 7. can. cum simus. 6. q. 3. can. quoniam. 89. dist.* Abb. *in cap. quoniam num. 3. de offic. ord.*

9 Sæpè vocatur locum tenens. Marant. *de ord. iud. p. 4. dist. 5. num. 6.* Couar. *lib. 3. var. res. c. 20. num. 4.*

10 Quandoque Vicesgerens. Marant. *ibid. num. 9.* Alex. *in rubr. de offic. eius num. 14. & 17.*

11 Aliquando Vicedominus. Abb *in cap. 2. num. 3. nè Prælat. vic. suas.* Specul. *lib. 1. tit. de Vicedomino.* Turrecrem. *in can. volumus. 89. dist. & can. Diaconum cum seq. ead. dist.*

12 Quandoq; tandem appellatur Legatus. *l. vicarius. ff. de leg.* Rebuff. *in pract. benef. tit. de form. vic. Arc. num. 64. & 65.* Sbroz. *ibid. nu. 22.* Barb. *in tract. de præst. Cand. 2. p. in prælud.* Bocc. *tract. de ord. gratia ver. fo. nu. 9.* Quidquid autem sit de istis relatis nominibus, quibus appellari solet Vicarius, quæ sunt potius synonyma, & in effectu non differunt, secundum DD. & Specul. *tit. de offic. vic.* Gloss. *in l. 2. C. de offic. eius qui vic. alt. ger. verb. rectorum,* Rebuff. *d. num. 24.* Diaz *in pract. crim. can. cap. 3. num. 4.* aliquandò tamen differunt in potestate, nam Vicarius potest omnia facere, quæ potest officialis, sed non è conuerso. Federic. *de sen. cons. 302. num 4. & cons. 110. col. 3. vers. moueor in primis vol. 4.* & Sbroz. illum referens *vbi sup. q. 7. n. 8.*

SVBSECTIO TERTIA.

Quid sit Vicarius.

SVMMARIVM.

1 *Definitio Vicarij.*
2 *Definitionis requisita.*

1 VIso de Vicariorum diuisione & de eorum multiplici acceptione, oportet definire Vicarium, seruato Aristotelis præcepto *in lib. 6. topic. & in lib. poster. & 8. met.* asserentis, non debere deueniri ad definitionem, nisi facta diuisione eius, de quo agendum erit: Aduertendum tamen est, quod Vicarius in Iure ciuili, lato sumpto vocabulo, dicitur ille, qui in locum alterius Magistratus, absentis scilicet, mortui, vel impediti substituitur ab eodem, qui a lege ad id potestatem habet, vt deducitur *ex l. 1. ff. de tutor. & curat. dat. ab his, & ex l. vicarius alieni muneris, ff. de legation.* Cuccus *Inst. iur. can. lib. 2. de vic. 8. tit. num. 4.* Mandos. *regul. Cancell. 14. reser. q. 6. num. 1. post* Cuiac. *lib. 1. quæst. Papin. sup. l. 5. ff. de offic. Proconf.* Morl. *in empor. Iur. tit. 2. in prælud. num. 84.*

Hinc est, quod Nos, qui de illo Vicario agere intendimus, qui iurisdictionem Episcopalem exercet, vt sunt Vicarij Episcoporum, qui ipsorum

Vice

Vice funguntur, dicimus, quod Vicarius Episcopi est ille, qui Episcopi vices gerit i eodem Tribunali, in quo iudicare solet Episcopus, *vt in rubr. de offic. vic.* Hostiens. *in sum. eod. tit. n. 1.* Bero. *in rubr. de offic. deleg. numer. 2.* Rebuff. *in pract. benef. tit. de vic. episc. numer. 4.* Sbroz. *lib. 1 de offic. vic. q. 2. num. 1.* Quæ est potius descriptio, quàm definitio, secundum Bart. *in l. 1. in fin. C. quis, & à quo* Marant. *de ord. iud. p. 4. dist. 5. num. 8.* Couar. *lib. 1. pract q. cap. 4. num. 3.*

2 Cum enim vulgata sit regula Iuris, quod omnis definitio in iure sit periculosa, *l. omnis definitio. 202. ff. de reg. iur.* non est multum insistendum in definitionibus, quia sunt potius descriptiones, seu notificationes a posteriori sumptæ. Verum quia ista descriptio potest conuenire solis Vicarijs Episcoporum, ideò benè procedere potest, nam omnis bona definitio, debet conuerti cum suo definiro, & non conuenire alijs, quàm rei definitæ, *iuxtà tex. in l. 1. §. dolum, ff. de dolo.* DD. *in l. 1. in princ. ff. de acquir. poss. & in d. l. omnis definitio, ff. de reg. iur.* & insuper constare debet genere, & differentijs. Arist. *6. topic. & 7. Metaph.* quæ in nostra definitione obseruantur, nam dicitur Vicarius, loco generis, comprehendens omnem personam vicem alterius gerentem, *l. 2. vbi* Gloss. *verb. rectorum, C. de offic. eius, qui vic. alt. ger. l. vicarius, ff. de leg. cap. penult. vbi* DD. *de offic. vicar.* Dicitur deindè in eodem loco, & Tribunali, loco differentiæ, nè intelligatur de Archipresbyteris, qui in aliquibus Ecclesijs, vices Episcopi gerunt. Hostiens. *in sum. tit. de offic. Archipresb. num. 2.* Necnon ad differentiam Foraneorum Vicariorum, qui in aliquo loco Diœcesis iurisdictionem Episcopalem exercent, non in eodem loco, vbi Episcopus residet, & Vicarius Generalis ipsius, iurisdictionem exercet; Gloss. *in clem. etsi principalis. verb. Foraneus. de rescript. & in cap. 1. eod. verb. Foraneus, de offic. ord. in 6. & vtrobique* DD. *& in rubr. ff. de offic. eius.* Et demum bene procedere potest nostra definitio, quia conuenit etiam æthymologiæ Vicarij, quam posuimus *sup. sect. 1. nu. 1.* ideò propter æthymologiæ consonantiam, erit admittenda, quia in ea consistit vocabuli substantia, & est optimum argumentum Euerard. *in Topic. iur. in loco ab æthymologia vocabuli.* Et quatenus alicui non placeret ista definitio, seu descriptio, non est magnifaciendum, quia Philosophorum, & Scholasticorum est, quiditatem, & essentiam rei propriè explicare. Dec. *in d. l. omnis definitio. num. 3. ff. de reg. iur.* Nos tantum contenti illa, quæ constat genere, & differentia, ad tradita per Doctores in *l. 1. in princ. ff. de acquir. poss.* Arist. *6. topic. & 7. Met.* Decius *in d. l. omnis definitio:* nullam habentes considerationem eorum, quæ contrà rerum definitiones obijcere solent, quidam ex Doctoribus. *in d. l. omnis definitio, ff. de reg. iur in l. 1. ff. de testam. l. 1. ff. de dolo. d. l. 1. ff. de acquir. poss. & in rubr. Decret. de probat.*

SECTIO SECVNDA.

De *Vicario Generali Episcopi.*

Officium Vicarij Generalis Episcopi fuit introductum de Iure Sacrorum Canonum; quia de Iure Ciuili, Vicarius Episcopi non fuit cognitus. Riminal. iun. *in rubr. ff. de offic. eius num. 159.* Cardinal. *in clem. 1. numer. 19. de offic. vic.* Sed in sexto Corporis Canonici sæpè sæpius fit mentio de Vicario Episcopi, licet in Decreto, quod est volumen Gregorianum, & antiquum paucis in locis, & rarò nominetur. Hanc quæstionem tetigit Sbrozius, *lib. 1. de offic. vic. quæst. 8.*

SVBSECTIO PRIMA.

De his, quæ Vicarius Generalis Episcopi facere potest cum mandato generali.

SVMMARIVM.

1 *Vicarius Generalis in spiritualibus, & temporalibus constitui debet.*
Spiritualia, quæ sint. ibid.
Temporalia, quæ. ibid.
2 *Simpliciter constitutus absque expressione in spiritualibus, & temporalibus, censetur in spiritualibus tantum.*
3 *Vigore clausulæ generalis, non potest facere, nisi quæ in mandato generali continentur.*
4 *Sine mandato speciali potest instituere præsentatos.*
5 *Dispensare item potest in irregularitatibus occultis.*
6 *Dispensare etiam in homicidio casuali occulto.*
7 *Dispensare etiam cum ordinato antè ætatem.*
8 *Excomunicationes ferre, sicut Episcopus.*
9 *Monitoria ad finem reuelationis potest facere.*
10 *Facere potest quò ad iurisdictionalia, omnia, quæ Episcopus potest.*
11 *Substituere sibi Vicarium ad tempus potest;*
12 *Cognoscere potest de causis mensæ Episcopalis.*
13 *Exequi etiam commissiones Vicarij Capitularis.*
14 *Iudex esse potest in causa Episcopi.*
15 *Delegatus Papæ esse potest.*
16 *Iurisdictionem exercere potest, vbi non requiritur mandatum speciale.*
17 *Audire potest Confessiones fidelium, & subdelegare ad absoluendum casus reseruatos.*
18 *Commissiones nomine officij exequitur.*
19 *Præcedit omnes de Capitulo.*
Ampliatur, & limitatur in aliquibus.
20 *Recusari potest vt suspectus, suspecto Episcopo. Limitatur si sit Delegatus Apostolicus.*
21 *Salarium petere potest ab Episcopo, etiam non conuentum.*
Ampliatur, & limitatur in quibusdam Casibus.
22 *Exercere potest omnia, sicut Episcopus.*
23 *Brachium sæculare implorare potest.*
Casus, in quibus Episcopus implorat auxilium brachij sæcularis.
Iurisdictio vna debet aliam adiuuare.
24 *Episcopi Vicarius carcerat laicos in causis mixti fori.*
Crimina mixti fori, quæ.
Prauentioni est locus in illis.
Casus, in quibus Episcopus procedit contrà laicos.
25 *Vicarius potest Clericos torquere sinè metu irregularitatis.*
Imò potest per manus laicorum.
26 *Potest etiam sinè scrupulo irregularitatis assistere torturæ cum iudice laico, licet tortus veniat condemnandus ad mortem.*
27 *Vicarius carcerans Clericos iniustè incurrit in excomunicationem Canonis si quis suadente.*
Carcerare potest iustè Clericos præcedente informatione, etiam per laicos.
Carcerare laicos potest in causis Ecclesiasticis.
Carcer infamat.

1 Vicarius Generalis debet constitui ab Episcopo in spiritualibus, & temporalibus, & non

non sufficeret, si crearetur in spiritualibus tantum, vel in temporalibus, quia sub tali forma verborum non esset Vicarius Generalis. cap. vlt. & c. penult. de suppl. negl. prael. in sexto, Pauin. de offic. & pot. cap. Sed. vac. p. 2. q. 10. num. 6. Rebuff. in pract. benef. p. 1. tit. de vic. Episc. numer. 18. & in form. vic. numer. 16. Barb. de pot. Epis. p. 3. alleg. 54 num. 57. Sbroz. de offic. vic. lib. 1. q. 25. num. 1. cum seqq. vbi numer. 4. allegat. Doctores contrarium tenentes, & q. 26. vbi etiam ait de Vicario constituto in temporalibus tantum. Cum enim Ecclesia habeat & spiritualia, & temporalia. can. si quis 1. q. 3. ideò debent in forma Vicariatus ambo exprimi. cap. 2. de offic. vic. lib. 6. cap. 3. de consuet. eod. lib. cap. 1. de offic. ord. ibid. cap. Romana de appell. cap. statutum, & cap. fin. de haeret. lib. 6. In spiritualibus consistit potestas excommunicandi, suspendendi, interdicendi, conferendi, instituendi, confirmandi, eligendi, & puniendi; collatio enim Sacramentorum ad spiritualem potestatem pertinet; Sic etiam potestas fori poenitentialis, votorum dispensatio, & commutatio similiter. cap quaerenti. verb. signi, cap. 1. & cap. cum in Ecclesia, cap. veniens, cap. ad aures. de Simonia, cap. ad probandum. de re. indic. alia habentur in cap. Messana, & cap. Sacrosancta de elect. cap. constitutus. de relig. domib. cap. si iudex laicus. de sent. excom. in sexto, & Clem. dispendiosam. de iudic. vbi gloss. Rebuff. vbi sup. numer. 18. Administratio autem in temporalibus consistit in iudicio, & extrà iudicium; In iudicio, quando Episcopus habet iurisdictionem temporalem pleno iure, quò ad merum, & mixtum imperium. cap. conquestus de for. compet. cap. vlt. ne cler. vel monac. in sexto. Extrà iudicium consistit administratio in omni Specie alienationis, census constitutionis, redditus, & pensionis collectionis, &c. cap. si quis presbyterorum. de reb. Eccles. non alien. cap. vestra de locat. cap. 1. ne praelat. vic. suas. Clem. 1. de reb. Eccles. non alien. l. lex quae tutores C. de administ. tutor. Rebuff. ibid. n. 20. & 21. Sbroz. item. q. 26. num. 2.

2 Constitutus autem Vicarius ab Episcopo simpliciter, non expresso in spiritualibus, tunc censetur constitutus Generalis in spiritualibus tantum. Diaz in pract. crim. can. cap. 3. num. 3. Sbroz. q. 27 n. 1.

3 Sed quaeritur, num in generali Vicarij constitutione, concessa intelligantur tantùm expressa, vel extendantur ad alia non expressa, vigore clausulae: Dantes, & concedentes ei plenam, & liberam potestatem? Respondetur venire tantum ea, quae in generali mandato continentur. arg. tex. in lib. procurator cui. ff. de procurat. Barbos. vbi supr. numer. 59. Rebuff. ibid. num. 30. Non tamen potest facere ea, quae mandatum exigunt speciale, vigore dictae clausulae generalis. cap. qui generaliter. de procur. in sexto. Gloss. vlt. in cap. 2. de offic. vic. lib. 6. Imò non potest omnia facere non expressa, etiam si Episcopus diceret: Constituo te Vicarium meum vniuersalem cum facultate, & potestate, vt omnia loco mei efficere possis, quae Ego possum, etiam si talia sint, quae speciale requirant mandatum; Nam etiam tunc talis Vicarius, sic generaliter constitutus, non habebit facultatem efficiendi quidquid speciale mandatum requirit. cap. ex frequentibus de constitut. Sylua tract. de benef. 2 p. q. 14. & 4 p. q. 7. in princ. Boer. decis. 30. num. 4. Zerol. in prax. Episc. p. 1. verb. vicarius, §. 14. licet contrarium asserat Rebuff. vbi sup. num. 126. & 127. & vid. DD. allegatos à Barbos. d. alleg. 54. num. 59. Molina. de iust. tract. 5. disp. 10. n. 9. Glos. in praecit. c. 2. de offic. vic. lib. 6.

4 Potest autem Vicarius generalis sinè hac speciali facultate instituere praesentatos ad Iuspatronatus. d. cap. ex frequentibus. de instit. Sylua loco sup. cit. Boer. d. decis. 30. numer. 4. tamen Rebuff. vbi proximè 137. & Barbos. d. alleg. nu. 70. contrarium asserunt.

5 Potest Vicarius dispensare in omnibus irregularitatibus ex occulto delicto prouenientibus, excepta ea, quae oritur ex delicto voluntario, nec non exceptis alijs deductis ad forum contentiosum. Potest similiter absoluere ab omnibus casibus occultis Sedi Apostolicae reseruatis Concil. Trident. sess. 24 cap. 6. de reform. & Franc. Leo. in Thes. for. Eccles. p. 1. cap. 10. n. 8. vers. nono fallit. Zerola. ibid. §. 16. De quo infr. hac ead. p. 1. Sect. 2. subsect. 1. n. 41.

6 Potest dispensare cum occidente aliquem casu, & homicidium est occultum, quia concilium loquitur solùm de homicidio voluntario, non de casuali Armilla, uerb. irregularitas, num. 13. Nauar. cap. 27. num. 220. not. 3. in fin. Zerola ubi supr. §. tertium dubium.

7 Potest dispensare cum ordinato antè legitimam aetatem scienter exercente ordinem, ex quo fit irregularis, quia irregularitas haec est cum delicto. Zerola. ibid. §. quartum dubium.

8 Potest excommunicationes omnes facere, quas potest Episcopus, quia idem faciunt Concistorium. Clem. 2. de rescript. & ibi. Glos. cap. 2. de consuet. lib. 6.

9 Item potest concedere monitiones, seù excommunicationes ad finem reuelationis pro rebus deperditis, seù subtractis fieri solitas, licet Concil. Trident. sess. 25. cap. 3. de reform. in princ. videatur id concedere solùm Episcopo, cum dicat: à nemine prorsus, praeterquàm ab Episcopo decernantur: Ratio est, quia Vicarius, quò ad iurisdictionalia, potest omnia facere, quae ipse Episcopus potest. Barbos. de pot. Episc. p. 13 alleg. 96. nu. 7. Franc. Leo in Thes. for. Eccles. p. 1. cap. 10. num. 6. vers. Foranei, & p. 3. cap. 7. num. 17. Aloys. Ricc. prax. for. Eccles. decis. 270. in primadis. & resol. 235. nu. 4. in edit. 2. Garzia de benef. p. 5. cap. 8. num. 98. vbi ait sic declaratum per Sacram Congregat. his verbis; Vicarius Episcopi potest concedere litteras monitoriales, &c. vbi ait dictam Sacram Congregationem, super Conc. Trident. d. c. 1. pluries, ità declarasse. Et de hac materia vide infra part. 5. prax. 8. à num. 10. tom. 2.

10 Potest facere omnia ea, quae Episcopus potest, quò ad iurisdictionalia, si Episcopus hoc sibi specialiter concessit, quo ad ea, quae speciali concessione concedi debent, vel generaliter ea, quae generali clausula conceduntur. tex. & gloss. in cap. 2. de offic. uic. in 6. Zerola. uerb. uicarius. p. 1. §. 19.

11 Potest Vicarius Generalis Episcopi sibi substituere alium Vicarium ad modicum tempus. Glos. in Clem. ut professores. uerb. locum. de regul. & Glos. in cap. 1. de offic. uic. in 6. Marant. p. 4. de ord. iud. dist. 5. num. 21. Vel quando causa esset necessaria, quia fortè est infirmus, vel esset absentandus pro modico tempore. Barb. de pot. Epis. p. 3. alleg. 54. numer. 100. & infra hac ead. p. 1. sect. 2. subsect. 2. num. 45. uers. sed tamen.

12 Potest Vicarius Episcopi cognoscere de caussis mensae Episcopalis, & iudicare, prout instum fuerit. Sac. Congreg. Episc. in una Lesinen. 3. Octobris 1586.

13 Potest item exequi commissiones, & litteras Apostolicas, quae prius directae fuerant Vicario Capitulari, non adhuc executae. Bad. Sac. Congr. in una Parmen. 6. Augusti. 1614.

14 Potest similiter Vicarius Generalis esse Iudex in causa Episcopi, nec quando datur suspectus, eliguntur arbitri, sed tamen de stylo Signaturae datur adiunctus. Addit. ad decis. Rot. dec. 1. de offic. uic. in nouis. Zerol. §. ult. ubi sup.

15 Delegatus Papae esse potest, & executor Gra-

Gratiarum Apostolicarum, quia est in Dignitate constitutus. *Clem. & si principalis. vbi* Gloss. *de rescript.* Rebuff. *vbi sup. num.* 27.

16 Potest exercere iurisdictionem ciuilem, & criminalem, & exercere vices Episcopi, in omnibus in quibus de iure non requiritur speciale mandatum. Hieronym. Vener. *in exam. Episc. lib.* 4. *cap.* 13. *numer.* 8.

17 Potest audire confessiones fidelium ex vi mandati generalis. Ricc. *in prax. aurea resol.* 284. Barb. *de Episc. p.* 3. *d. alleg.* 54. *num.* 92. Monet. *de commut. vlt. volunt. c.* 7. *num.* 42. & Subdelegare alium ad absoluendos casus reseruatos, si ipse habuit ab Episcopo specialem facultatem adhoc faciendum, quia est actus iurisdictionis. Nauar *cons.* 22. *de pœnit.* Iason. *in l. à iudice, C. de iudic.* Vener. *vbi sup. nu.* 21. vid. Sanch. *de matrim. lib.* 3. *disp.* 29. *num.* 14. *& seqq. &* Venttiglia *practicar. annot. vol.* 2. *annot.* 14. *§.* 2. *num.* 28.

18 Agere potest, quæ committuntur a Romano Pontifice, Episcopo, nomine officij. Zabarell. *in Clem.* 2. *q.* 9. *num.* 8. *de rescr.* Dec. *in cap. & quoniam. eod. tit.* Vener. *loc. cit. num.* 23.

19 Præcedit etiam si sit Canonicus, omnes alios Capitulares in Choro, Capitulo, & in actis publicis, si assistat; vti Vicarius, etiam si sit Canonicus, & habeat insignia Canonicorum. Gloss. *in cap. à collatione. verb. prælatus. de appell. in* 6. Gemin. *ibid. num* 6. Nauarr. *post in cons.* 1. *cap.* 2. *de maior. & obed.* Sac. Congregat. *in vna Montis Realis* 20. *Augusti.* 1586. *& Lesinen.* 3. *Octobris eod. ann. & in vna Vitetina* 16. *Martij* 1604. Quod haber locum, etiam Episcopo præsente. Menoch. *cons.* 257. *num.* 94. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 25. *numer.* 12. Ventriglia *d. volum* 2. *annot.* 14. *§.* 2. *numer.* 1. Ampliatur etiam si Archidiaconus haberet primam Sedem, post Episcopum; & non solùm præcedere debet Archidiaconum, verùm etiam Abbates, Archipresbyteros, & alios Prelatos Episcopo inferiores. Sbro. *ibid. num.* 11. Barb. *de Episc. p.* 3. *pract. alleg.* 64. *num.* 144. Præcedit etiam Gubernatori Ciuitatis, si est laicus, in functionibus Ecclesiasticis. Aloys. Ricc. *in prax. for. eccles. decis.* 580. *in prim. edit. & resol.* 555. *in secund. edit.* Sac. Congregat. Episc. *in vna Ciuitatis Castelli* 2. *Aprilis* 1591. Barb. *loc. cit.* limitatur quando ad esset aliquis Canonicus, qui esset Episcopus, nam præcederet omnibus Canonicis, & Dignitatibus. Nicol. *in flosc ul. verb. Vicarius generalis, numero.* 44. *limit.* 1.

20 Potest recusari, vt suspectus, ex suspicione Episcopi, quámuis contrà Vicarium nulla adsit suspicio. *cap. insinuante, vbi* Abb. *nu.* 2. *de offic. deleg.* Gloss. *in cap. si contra vnum. eod. tit. lib.* 6. Marant. *de ord. iudic. p.* 6. *act.* 2. *num.* 28. Rebuff. *in prax. benef. tit. form. vicar. num.* 190. Barb. *vbi prox. num.* 149. Limitatur tamen, vt non possit recusari, vt suspectos Vicarius, quando est Delegatus à Papa, propter suspicionem Episcopi. Farinac. *in Fragm. p.* 2. *nu.* 759. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 24. *à num.* 8. Barb. *ibid. num.* 150. Contrarium tamen ait Piasec. *in prax. par.* 2. *cap.* 4. *art.* 1. *num.* 15. *vers. Episcopo etiam*, scil. quod etiam si causa sit delegata à Sede Apostolica, possit Vicarius recusari.

Quando verò est suspicio contrà Vicarium, non potest Episcopus recusari. *cap. si. contra vnum, de offic. deleg. in* 6. *in fin.* Rebuff. *vbi prox. n.* 191. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 15. Barb. *cit. n.* 149. *vers. limita tamen.*

21 Salarium potest petere Vicarius ab Episcopo, quia tenetur illi congruum Salarium subministrare. *cap. fi. Episcopus.* vbi Gloss. *in verb. illi, & verb. ipse. & ibi* DD. *de offic. vic. in* 6. *& in cap. inter cætera, cum* Gloss. *verb. necessaria. de off. ord.* Sbroz. *lib.* 3. *q.* 44. *nu.* 3. ac omnia necessaria ei præbere, nam nemo tenetur suis stipendijs militare. *can. tam nunc* 28. *q.* 1. *cap. cum ex officijs de præscript.* Specul. *tit. de Salario in princ.* Carauit. *super Rit. Magn. Cur.* 9. *per tot.* Sbroz. *lib.* 1. *q.* 55. *per tot.* Piasec. *in prax. episc. p.* 2. *cap.* 4. *art.* 1. *num.* 20. *in fin.* Quod debetur illi, etiam si a principio non sit taxatum, vel conuentum inter ipsos; Seraphin. *decis. Rot. Rom.* 74. *per Marchesan p.* 1. *fol.* 1 192. Barb. *vbi sup. num.* 178. Imò potest illud petere mortuo Episcopo a Capitulo de bonis Ecclesiæ vacantis, pro toto tempore, quo vixit. Sbroz. *d. q.* 55. *num.* 3. Non potest tamen petere Salarium non conuentum ab Episcopo successore pro seruitio præstito suo prædecessori. Puteus *decis.* 43. *lib.* 2. Flamin. Parisi. *de resig. lib.* 1. *q.* 16. *num.* 53. Barb. *ibid. num.* 179.

Quod Salarium non potest esse minus quinquagenis aureis pro quolibet anno. Sic declarauit Sac. Congreg. Episc. *in vna Vintimilien.* 8. *Martij* 1606. Vel centenis monetæ. Ead. Sac. Congreg. *in vna Caietana* 5. *Februarij* 1616. Non potest tamen loco Salarij, seu prouisionis, Episcopus assignare Vicario emolumenta Cancellariæ, vt euitentur fraudes. Ead Sac. Congregat. *in vna Senogallien.* 16. *Octobris* 1604.

22 Tandem Vicarius Episcopi, qui habet generalem legitimam facultatem, potest omnia regulariter, quæ Episcopus, exercere; ideò sicut Episcopus, cuius vices gerit, est honorandus. *can. præcipimus.* 93. *dist.* Roman. *Singul.* 362. Rebuff. *in prax. benef. de Vic. Episc. numer.* 7. Quámuis autem tribuatur illi ordinaria iurisdictio per generale mandatum, intelligi hoc debet, quò ad vniuersitatem causarum; potestas tamen inquirendi, corrigendi, excessus puniendi, & à beneficijs, officijs, vel administrationibus amouendi, non comprehenditur, nisi hæc specialiter sibi committantur. *cap. licet de offic. Vic. lib.* 6. Franc. Leo. *in Thes. for. eccl. p.* 1. *cap.* 10. *num.* 11. *vers. quamuis, & dicem. infr. ead. sect.* 2. *subsect. seq. numer.* 1.

23 Ex dictis. Primo quæritur hic: An Vicarius Episcopi possit petere a Iudice laico auxilium brachii sæcularis in causis, in quibus potest Episcopus?

Respondetur affirmatiuè *per tex. in can. Princeps, can. administratores* 23. *q.* 5. Menoch. *de arbitr. iud. lib.* 2. *centur.* 5. *casu* 452. *n.* 2. Bald. *cons.* 91. *vol.* 5. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 190. *num.* 3. Quod si Iudex laicus negligat dare, potest compelli per censuras ecclesiasticas, *cap. administratores.* 23. *q.* 5. *cap.* 2. *§. per tempora,* vbi Gloss. *in verb. contra eum de maledic. c.* 1. & ibi Gloss. *verb. publicum,* & DD. *de offic. ordin.* Menoch. *d. casu* 452. *num.* 4. Genuens. *in prax. Archiep. Neap. cap.* 44. *num.* 1. Barb. *de Episc. p.* 3. *alleg.* 107. *num.* 25. Sbroz. *ibid. num.* 5. & ego *ipse infra par.* 4. *sect.* 7. *numer.* 33. vbi alias pœnas pono. Ratio est, quia Vicarius ratione iurisdictionis inuocare potest brachium, sicut Episcopus. *d. cap.* 1. *ubi* Canonistæ, *de offic. ordin. cap. dilecto de sent. excommun. in* 6. Concil. Trident. *sess.* 24. *cap.* 8. *& sess.* 25. *de regul. cap.* 5. *& sess.* 25. *de reform. cap.* 3. Bonac. *in Bull. Cæn. disp.* 1. *q.* 20. *punct.* 3. *§* 2. *numer.* 1. Gratian. *discept. forens. cap.* 66. *numer.* 8. *cum seq.* Genuens. *cit. cap.* 44. Menoch. *ibid.* Molin. *de brach. sæcular. ca.* 14. Ridolphin. *eod. tract. numer.* 46. Barb. *ibid. numer.* 23. Couar. *lib. pract. quæst. cap.* 10. Follet. *super Constit. Regn. tit. de non. Federici Codic. compilat. cap. post Mundi machinam*, vbi docet modum, & tradit practicam inuocandi brachium, *nu.* 90. 91. 93. *&* 101. & idem Foller. *in pract. crim. canon.* 2. *par. iudic. tit. non compar. contum. rep. fol. mihi* 160. *numer.* 68. & ego ipse *infr. in Tract. simil. p.* 4. *sect.* 7. *in fin.*

Neque potest Iudex sæcularis negare, sub prætexto, quod voluerit prius instrui, ex actis ab Ecclesiastico

fiastico Iudice factis. Segura Dauolos. *in Directorio Indic. Ecclesiastici p.2.cap.3.numer.33.* Bonac. *vbi sup.§.3.numer.1.* Monet. *de conseruat.cap.8.numr.7.& 8.* Barb. *ibid.num.26.& 27.* An autem debeat Ordinarius antè implorationem brachij præmittere censuras: *vid.* Dian. *p.1.tr.2.res.121.* vid. etiam dicta per me *infr. d. p.4. sect.7. num. 32.* Excommunicatio autem prædicta contra Iudices negantes auxilium, est ferendæ sententiæ, non latæ, quia cadit sub *can. administratores 23.q.5.* de qua Tolet. *lib. 1.c.37.num.1.* Quod autem sit excommunicatio latæ sententiæ ipso facto, tenent Anton. Thesaur. *in prax.Eccles.de pen. eccl.p.2.verb. Iudices laici cap.1.vers.declara tertio*, & Hieronym. Vener. *in exam.episc.lib.4. cap.13.num.34.*

Casus autem quandò Iudex Ecclesiasticus implorare potest auxilium brachij sæcularis, sunt. Primo quando non potest exequi suam sententiam per se in causa mortis. Secundo quando non habet sufficientes vires ad capiendum aliquem. Tertio quando timetur de aliqua resistentia. Quarto quando ità est impeditus, vt non possit vti sua iurisdictione. Quinto quando mandatum Iudicis Ecclesiastici expirat. Vltimo in omnibus casibus sibi necessarijs, cum Tridentinum dictis in locis, dicat; *vbi opus fuerit, si necesse est, &c.* vt notat Abbat. Felin. & Alciat. *in d. cap.1.de offic. ordin.* Sbroz. *ibid. numer. 7.& in alijs not.* à Barb. *de iur. eccl. lib.1.cap.39. numer. 69. & 70.* quia vna iurisdictio debet alteram adiuuare. Trident. *sess.24.cap.8.can.quoniam 10. dist.can. nec licuit. 17. dist. can.cum ad verum 96.dist. capit. quoniam in plerisque,in fin de offic. ordin.*

Vnde etiam Ecclesiasticus tenetur Iudici laico petenti eius brachium impertire; & si negabit, poterit à Metropolitano compelli; Couar. *d.cap.10.sub num.10.* Barb. *ibid.num.71.* & Nos. *infr. sect.3.subsect.2.num.27.* De reliquis, quò ad brachium, vide *infra par. 4.in pract.crim sect.7.num.31.cum seqq. & in par.5.prax.10.num.15.cum seqq.*

24 Quæritur secundo. An Vicarius Episcopi possit carcerare laicos in delictis mixti fori, an tantummodò per censuras, contra eos procedere?

Respondetur, posse Episcopi Vicarium in huiusmodi delictis procedere contra laicos, etiam per viam capturæ. Felin. *in cap.cum sit generale,numer.20. de for. compet.* latè Anfrer. *in Clem.1.q.5. de hæret. & in tract. de pot. Eccles. super laicos in princ.* Couar. *pract. quæst. cap.10.num.2.* Sbroz. *lib.2.q.152. numer.1.* licet contrarium asserant Clarus *in §. fin. pract. crim. q. 37. vers. vnum tamen*, Carol. de Graff. *de effect.cler. effect.1. nu. 602.* Sed à prima opinione non est recedendum, maximè vbi consuetudo est, carcerandi laicos per Episcopos, Bald. *in cap. significasti de offic. deleg.* & testatur etiam Clar. *ibid.in fin.d. q. 37.* & sic declarasse Sacram. Congregationem tempore Gregor. XIII. refert. Iacob. Berett. *in suis consil. declar. 3. per tot. vbi consil. 4.* habetur de familia armata Episcopi. Datur autem in illis præuentio Iudici ecclesiastico, & sæculari, *lib. si quis postea, & ibi* DD. *C. de Iudic.* Bald. *in l. si pluribus in princ. ff.de legat.1.* præfertur tamen præuentio realis verbali, ità vt si vnus citet, alter carceret, iste remanet Iudex. Leo. *in Thes.for.eccles.p.1.cap. 9. n.19.* Barb. *de iur.eccles.lib.1.cap.39.§.5. num.37.*

Crimina autem, mixti fori multa sunt, de quibus quædam enumerat Gloss. *fin.in cap. cum sit generale, de for. compet.* & in his datur præuentio Iudicibus prædictis,ecclesiastico scilicet, & sæculari, videlicet, crimen sortilegij, Adulterii, Incestus, Concubinatus, Stupri,&c. huiusmodi, de quibus Nos latissimè *infra par.5. prax.10. §.1.* Cuccus. *Inst.iur. can. de Episc. tit. 6. numer.100.* Clar. *in pract. crim. §. adulterium, §.*

fornicatio, *& sic de reliquis, & in §. fin. quæst. 18. & 37.* latè Bellett. *Disq. cler. p. 1. de fauor. cler. real. §. 4. per tot.*

Casus autem, in quibus Episcopus procedere potest, contra laicos, recenset Cucchus *ibid.num.87. cum seqq.* Bertacch. *tract. de Episc. libr.4. p.2. tit. de auctor. Episc circà Spirit.à numer. 5. vsque ad 18.* & Senat. Pedemontan. *quæst.103.* & Nos *infrà dicta part.5.prax.10. per tot.*

25 Quæritur tertio: An Vicarius Episcopi possit reos Subditos torquere, in casibus, in quibus tortura venit danda, absq; metu irregularitatis? Ratio dubitandi est, quia per Card. *in capit. 1. nè cler. vel monac.* quem refert. Felin. *in capit. cum illorum num. 12. de sentent.excomm.* dicitur, quod bonum est, si clericus torquens, petat dispensationem irregularitatis, nam per torturam, debilitaotur membra, *vt notat* Abb. *in cap.accusasti, in fin. de accus.* Angel. *de malefic. in uerb.membrum,num.8.* Bald. *in l. non sunt liberi, in 2. lectura, ff. de stat. hom.* Sed hoc non obstante, ad dubium:

Respondetur affirmatiuè, *per tex. in capit. illi, qui. versic.religiosus tortor.5.q.5.* Gloss. *in cap.presbyteri, el primo 5.q.6.* Abb. *in cap.uniuersitatis num.5. de sent.excomm.ubi etiam* Felin. *num.2.* Diaz. *in pract.crim. canon. cap.117.n.15.* Imò non solùm potest ipse Vicarius torquere clericos per se, absque metu irregularitatis, verùm etiam, potest mandare, vt torqueantur clerici per manus laicorum, quia hodiè difficilè est inuenire clericos, qui vtantur arte Ministri iustitiæ, & in torquendo, requiritur peritia ligandi, & soluendi, & aptandi brachia. Nauar. *in man. cap. 27. num. 82. not. 24.* Diaz. *ubi sup.* Sbroz. *lib.2. qu.153. numer. 5.* Non obstante quod de iure Episcopus, vel eius Vicarius faciens clericum torquere per laicos, sit ipso iure excommunicatus, vt refert Felin. *in cap. uniuersitatis cit.num.2.* Decius *in cap.dilectis in princ.de appell.* Diaz. *ubi sup.num.7.* quia aliud seruatur de consuetudine, *Abb. in d. cap. uniuersitatis numer. 6. & in cap. ut famæ n.8.de sent.excomm.* quem citat. Diaz. *ibid.num.6.* Foller. *in pract.crimin.canon. fol.260.num.11.* Clar. *in pract. crimin.§.fin. quæst.64.uers.hic quæro.*

26 Sed quid, si Vicarius assistat torturę alicuius cum Iudice laico, qui posteà condemnatus fuit ad mortem, an ex hoc efficiatur irregularis?

Respondetur negatiuè: cum Cœpoll. *cons.crim.78. per tot.* vide etiam Baiard. *in Apostil. ad* Clar. *in §. fin. prædict. q.40. in fin.*

27 Quæritur quarto. An Vicarius, vel Episcopus carcerans clericum iniustè incurrat in excommunicationem?

Respondetur affirmatiuè, per Gloss. *in capit. si clericos, de sent. excom. in 6. notab. 2. & in Clem. frequens, uer.capiunt, de excess. Prælat.* vbi Abb. *num. 4* Imò incideret in excommunicationem Canonis *si quis suadente 17.q.4.& in illam d.c.si clericos*, & ibi notat Ioan. Andr. *in uer. commissis.* Abb. *in cap. cum non ab homine in fin. de iudic.* Corn. *cons.325. lit. C. lib.4.* Genuens. *in prax. Archiep. Neap.c.34.* Piasec. *in prax. Episc. p.3. cap.4.art.14.num.2.in ultim.impress.* Clar. *in pract. crimin.li.5. §.fin.qu.28. uers.quæro nunquid.* Ideo caueat Vicarius carcerando Clericos ex quauis leui causa, propter dictum periculum incidendi in excommunicationem. Et quia carcer infamat, debet maturè ad carcerationem deuenire, & non, nisi prænia informatione, nam vltrà infamiam, generat etiam præiudicium irreparabile, vt not. Felin. *in cap. cum super numer. 17. de re iudic.* Iason. *in l.si sic non obtulit,§.condemnatum, ff. eod. tit.* & Archid. *in cap. tantis 85.dist.* ait, ex sola accusatione infamari.

Potest autem Clericos carcerare, absq; scrupulo, si fit iusta causa, non solùm in pœnam, sed etiam causa custodiæ, si fit de fuga suspectus. *cap. dilectis, de appell. d. cap. si clericos de sent. excom. in 6.*

Et etiam laicos carcerare potest in criminibus ecclesiasticis. *Clem. 1. de hæret.* Ausret. *de pot. Eccles. in laicos sub princ. & diximus sup. in delictis mixti fori, nu.* 24. Mart. *de iurisd. p. 2. cap. 29. per tot.* Imò potest vti opera laicorum in carcerando, & tunc, neque ipsi laici incurrent excommunicationem in capiendo clericum, etiam si percutiant, si se defendat. Host. *in sum. de sent. excom. num. 4.* Angel. *uerb. excommunicatio, 5. num. 6.* Suarez. *de censur. disp. 22. sect. 2. à num. 40.* Piasec. *ibid. num. 4.*

SVBSECTIO SECVNDA.

De his, quæ Vicarij Generales facere nequeunt, si non habeant ordinem Episcopalem, & quæ neque possunt, sine speciali mandato.

SVMMARIVM.

1 *Vicarius, & Episcopus, vnum, & idem Tribunal faciunt.*
Horandi sunt Vicarij, & Episcopi.
Ea, quæ sunt ordinis Episcopalis, facere nequeunt Vicarii.
Consecrare nequeunt Ecclesias, & Altaria.
Benedicere calices, neque possunt Vicarii.
2 *Chrisma, & Oleum sanctum, neque.*
3 *Interuenire in consecratione Episcoporum nequeunt.*
4 *Chrisma pueris conferre, nequeunt Vicarii.*
5 *Neque Ordines.*
6 *Neque degradare.*
7 *Neque Indulgentias concedere possunt, & latius, nu. 34. infr.*
8 *Capitula corrigere, uisitare, & emendare non possunt.*
9 *Neque reconciliare Ecclesias consecratas.*
Neque Oratoria, & Cimiteria ipsis.
Ea, quæ sunt ordinis Episcopalis, Vicarii non episcopi facere nequeunt.
Ordinis Episcopalis, quæ?
Dignitatis Episcopalis, quæ?
Iurisdictionis Episcopalis, quæ?
10 *Duos Capellanos in Missa habere non possunt.*
Neque quatuor candelas accensas.
11 *Neque paramenta de Altari sumere possunt.*
12 *Anuli usus, etiam prohibetur in Missa Vicariis, licet sint Prothonotarii Apostolici.*
Candela benedictæ, Palmæ, et Thus, dari debent Vicariis antè Canonicos tunc assistentes.
Functiones facere nequeant, absente Episcopo.
Neque prohibere, ut officium, non inchoetur, antè quam ipsi ueniant.
Neque benedictionem Diacono, uel Prædicatori dare possunt.
13 *Beneficia conferre non possunt, sinè speciali mandato.*
14 *Neque resignationes admittere.*
15 *Neque unire beneficia, uel uniones reuocare.*
16 *Neque Supprimere beneficia.*
17 *Neque Iuspatronatus erigere.*
18 *Neque præsentatum instituere in Iurepatronatus.*
19 *Neque Iuspatronatus reseruare.*
20 *Neque Iurispatronatus donationi, assensum præstare.*
21 *Neque ad Iuspatronatus Episcopi præsentare.*
22 *Neque Parochias erigere, aut beneficia, uel dignitates creare.*
23 *Neque pensiones imponere.*
24 *Neque Æconomum Ecclesiæ constituere.*
25 *Neque deponere ab ordine, uel beneficio, et officio.*
26 *Neque exilio Clericum condemnare, uel ab illo reuocare.*
Fustigare, an possint, et uerberare.
27 *Neque Ecclesias diruetas in matrices erigere.*
28 *Neque Ecclesiæ statum mutare ualent.*
29 *Neque alienare res Ecclesiæ in casibus permissis.*
30 *Neque hæresis crimen cognoscere.*
31 *Neque pœnitentias publicas imponere.*
32 *Neque explorare uoluntatem Virginis monachandæ.*
33 *Neque monasteriis ædificationi consentire.*
34 *Neque indulgentias concedere.*
35 *Neque confessionum licentiam aliis concedere possunt Vicarii, sinè speciali mandato.*
36 *Neque studendi licentiam Monachis subditis concedere.*
37 *Neque matrimoniales causas tractare.*
38 *Neque in monitionibus matrimonii dispensare.*
39 *Neque interdicta relaxare.*
40 *Neque monitoria excommunicationis decernere.*
41 *Neque absoluere ab irregularitatibus.*
42 *Neque ab excommunicatione Canonis si quis suadente.*
43 *Neque à casibus Episcopo reseruatis.*
44 *Neque dimissorias ad ordines concedere.*
45 *Neque substituere Vicarium.*
46 *Neque uisitare Diœceses.*
47 *Neque Synodum congregare.*
48 *Neque charitatiuum subsidium imponere.*
49 *Neque cathedraticum exigere.*
50 *Neque Procurationem.*
51 *Neque quartam funeralem.*
52 *Neque dispensare in casibus Episcopo permissis.*
Casus permissi Episcopo dispensandi, qui?
53 *Neque dispensationes Episcopis commissas cognoscere.*
54 *Neque Pias uoluntates exequi.*
55 *Neque alienationibus rerum Ecclesiæ decretum imponere.*
56 *Neque causas restitutionis in integrum cognoscere.*
57 *Neque purgationi Canonicæ iuramentum dare.*
58 *Neque cognoscere, quę meri imperii sunt.*
59 *Neque causas primæ instantię Metropolitano concedere.*
60 *Neque causas Episcopis delegatas cognoscere.*
61 *Neque represalias concedere.*
62 *Neque causas feudales tractare.*
63 *Neque exemplaribus auctoritatem præstare.*
64 *Neque causas criminales expedire.*
65 *Neque reum condemnatum absoluere.*
66 *Neque Clericorum bona confiscare.*
67 *Neque pœnas corporales in pecuniarias commutare.*
68 *Neque causas beneficiales cognoscere.*
69 *Neque causas futuras tractare.*
70 *Neque exercendi iurisdictionem Episcopis expulsis facultatem dare.*
71 *Clausula generalis in mandato, quid importet.*
72 *Expressio omnium casuum, non est necessaria in commissione Vicariatus.*

1 QVoniam Vicarii Generales, vt supra demonstrauimus, vnum, & idem Tribunal ac consistorium cum Episcopo constituunt. *capit. Romana, uers. coram nices, et uers. unum sit consistorium, de appell. in 6.* Sbroz. *de offic. uic. lib. 1. q. 23. numer. 7.* Glos.

Gloss. antepen. in Clem. 2. de rescripit. & Rot. decis. 9. de offic. vic. in antiq. Leo. in Thes. for. eccl. p. 1. cap. 10. nu. 10. Ideò regulariter possunt omnia exercere, si sint legitima facultate constituti, quæ ipsimet Episcopi constituentes facere possunt, his tamen exceptis, quæ prohibita inueniuntur, cap. 2. & 3. de offic. vic. in 6. cum eorum vices gerant, & propterea sicut Episcopi sunt honorandi, cap. præcipimus 33. dist. Rebuff. de vic. episc. numer. 7. Roman. singul. 362. Nam ad hoc officium exercendum etiam Episcopi, & Cardinales fuerunt assumpti, vti Vicarij Episcoporum. Rebuff. in prax. benef. tit. form. vic. numer. 35. 39. & 68. Mandol. reg. Cancell. 24. de malè promot. qu. 6. numer. 16. Sbroz. lib. 1. qu. 44. iuxta tradita in d. ca. præcipimus, 33. dist. Roman. prac. singul. 362. Rebuff. vbi sup. de vic. episc. numer. 7. Sunt enim Vicarij ad exemplum, 72. Discipulorum Christi, vt in Concilio Neocæsarensi habetur, cap. 13. & prius dicebantur Corepiscopi. ibid. De quibus fit mentio in cap. quamuis, dist. 68. cum seq.

Regulariter Vicarij possunt exercere absque speciali mandato, omnia ea, quæ sunt iurisdictionis, cap. fin. vbi DD. de offic. vic. in 6. Felin. in cap. cam te num. 17. in princ. de rescript. Rebuff. vbi sup. tit. de deuolution. numer. 63. Sbroz. libr. 2. qu. 35. numer. 2. quæ autem spectant ad dignitatem Episcopi, exercere non possunt, sinè speciali mandato, Sbroz. lib. 1. q. 65. num. 1. Attamen regula hęc generalis, in multis casibus restricta fuit à Summis Pontificibus in iure Canonico, & Ciuili nouissimo, ità vt quædam, absque speciali mandato Episcoporum, Vicarii Generales facere non possint. cap. pen. & vlt. ubi Gloss. & DD. de offic. vic. in 6. quale verò sit mandatum speciale, not. Sbroz. d. lib. 1. q 65. num. 2. maximè quæ sunt de maioribus; de quibus infr. Idem Sbroz. lib. 2. q. 6. numer. 2. & ea, quæ speciali iure competunt Episcopo, non veniunt sub generali mandato Vicarii. Idem in d. lib. 2. quæst. 29. num. 4. Quædam verò similiter facere nequeunt per seipsos, quæ sunt ordinis Episcopalis, etiam si Episcopi speciale mandatum concederent.

Et Primò non possunt Vicarii Generales episcoporum consecrare Ecclesias, & Altaria, & benedicere calices, quia hæc spectant ad episcopos, ratione ordinis episcopalis. can. quamuis, 68. dist. & cap. vnic. §. fin. de sacr. vnction. Sbroz. d. lib. 2. qu. 5. de offic. vicar. num. 1. & 10. & q. 6. seq. & 2. per tot. Rebuff. de vic. num. 33. & 168. Franc. Leo in Thes. for. eccles. par. 1. cap. 10. num. 12. Benè tamen possunt hæc facere, si habeant priuilegium Apostolicum, præcit. Franc. Leo in Thes. for. eccles. in d. par. 1. cap. 10. numer. 12. vers. fallit tertio, Rebuff. vbi sup. tit. form. Vicar. numer. 170. alia verò, quæ episcopis competunt ex priuilegio, sine mandato speciali, non possunt Vicarij exercere. Sbroz. lib. 2. q. 29. num. 5.

2 Non possunt conficere Chrisma, & Oleum sanctum infirmorum, & cathecumenorum, quæ episcopis tantum facere, concessum fuit in die Cœnæ Domini. dicto cap. vnic. vers. manus episcopi de sacr. vnct. Rebuff. in prax. benef. p. 1. tit. form. vic. Archiep. num. 40. hæc enim facere, episcopis concessum fuit de iure speciali ratione ordinis.

3 Non possunt interuenire in consecratione episcoporum, in qua requiruntur tres Episcopi, cum Metropolitano, extrà Romanam Curiam, ideò in hoc non possunt episcopi vicem gerere. cap. episcopi, & ibi Gloss. 1. & capit. cum prouinciales 64. dist. cant. fin. 66. dist. cant. episcopi, 80. dist. & cap. vnic. in princ. de sac. vnction.

4 Non possunt Vicarii Episcoporum Sacramentum Chrismatis pueris non confirmatis conferre, quia hoc Sacramentum antiquitus ab Apostolis tantummodò agebatur, & post illos episcopis tantum permissum fuit, cap. de his, et cap. manus quoque, de consecrat. dist. 5. & d. cap. vnic. § per frontis de sac. unction.

5 Neque possunt ordines conferre, cum sit facultas solum Episcopis concessa, ratione ordinis, cant. quamuis, præcit. 68. dist. Gloss. 1. in cap. quia periculosum, de sent. excom. in sexto.

6 Actualiter, & solemniter degradare non possunt ordinatos, quia facultas hæc, solum Episcopis reseruata reperitur, cap. 1. de hæret. cap. si quis, cum. seq. 15. q. 7. cap. degradatio, de pœn. lib. 6. Conc. Trident. cap. 4. de refor. sess. 13.

7 Non possunt indulgentias concedere, quas possunt Episcopi; Neque hoc permittitur Aliis Prælatis, Episcopis inferioribus. cap. accedentibus de excess. prælator. Nauar. de Iub. & Indulg. notab. 7. num. 2. tom. 3. licet contrarium dicatur per DD. de quibus. infr. num 34. nisi ex priuilegio Apostolico illis concedatur, quia sunt gratiæ, vid. in cap. cum ex eo; & cap. nostro. de pœnit. & remiss. vbi DD. communiter, Rebuff. ubi supra num. 172.

8 Corrigere, visitare, & emendare Capitula Cathedralium Ecclesiarum, non licet Vicariis Episcoporum, sed tantum ipsis Episcopis, consuetudinibus, & concordiis quibuscumque non obstantibus, Concil. Trid. cap. 4. de reform sess. 6. & Sac Congreg. Conc. super. eod. cap. 4. sub titul. Brixien. §. qui uisitare, & §. Capitula Cathedralium. Neque Episcopis absentibus, possunt Vicarii Generales ipsorum conuocare Capitulum; Neque de rebus Capituli agere: Neque à Canonicis ad Capitulum vocari, nisi sint Canonici. Concil. Trident. sess. 25. de reform. capit. 6. Limitatur tamen, si in aliqua Ecclesia, maiorem Vicarii auctoritatem habent ex priuilegio, vel consuetudine, ibid.

9 Reconciliare non possunt Vicarii Ecclesias consecratas, quæ pollutæ sunt, hoc enim solis Episcopis facere permittitur, capit. aqua per Episcoporum ubi Abb. numer. 1. de consecrat. Eccles. uel altar. Rebuf. in prax. benef. de Vic. numer. 168. Idem dicitur de Capellis, Oratoriis, & cimiteriis pollutis in Ecclesiis consecratis, cap. unic. de consecr. eccl. uel alt. in 6. Rebuff. ibid. n. 158. ex priuilegio tamen Apostolico, aliquando Episcopi possunt simplici Sacerdoti facultatem hanc reconciliandi delegare, aqua tamen per ipsos exorcizata. Franc. Leo in thes. for. Eccl. p. 1. cap. 10. prac. nu. 12. uers. fallit 8. Barb. de pot. Episc. p. 3. alleg. 54. n. 83. Sbroz. lib. 2. q. 5. n. 4.

Et regulariter Vicarii Generales, facere nequeunt omnia ea, quæ ardua, maiora, & reseruata sunt, nam illa non veniunt in generali mandato. capit. 2. ubi DD. post. Gloss. de offic. leg. Geminian. cons. 38. nu. 10. Abbat. in capit. prudentiam. §. sexta. col. 2. de offic. deleg. Paris. consil. 10. num. 7. uol 4. cum Aliis per Roland. cons. 75. nu. 20 cum seqq. uol. 3. Ideoque in his opus erit speciali mandato: vt sunt omnia ea quæ sunt ordinis Episcopalis, si non sint Episcopi Ipsi Vicarii, vt aliquando accidit. Neque Episcopi ea delegare possunt his, qui non sunt eodem ordine insigniti; Ea enim, quæ sunt certo ordini ex Diuina dispositione tributa, committi non possunt Aliis, qui illum ordinem non habeant. Gloss. penult. in d. cap aqua: & ibi Abbat. numer. 2. & 8. de consecr. Eccl. uel alt. Ea verò, quæ sunt Iurisdictionis, vt iudicare, excommunicare, absoluere, Beneficia conferre, & cætera huiusmodi, possunt Episcopi, Vicariis aut Aliis Ecclesiasticis personis demandare. Gloss. fin. in cap. transmissa. de elect. Quæ autem sint Iurisdictionis Episcopalis, tradit. Sbroz. lib. 2. q. 4. Non autem ea, quæ sunt ordinis Episcopalis, cum illa acquirant per consecrationem.

cit. Gloss. *in cap. transmissa*, Ioan. de Sylu. *trac. de benef. par.* 1. *qu.* 2. *col* 11. Leo *in Thes. for. Eccles. part.* 1. *cap.* 10. *num.* 12. *fall.* 8. *in fin.* Sbroz. *lib.* 2. *qu.* 5. Rebuf. *in prax. benef. de vic. epis. numer.* 170. *& tit. de deuolutionib. n.* 66.

Possunt tamen Episcopi, Vicariis non Episcopis, specialem auctoritatem dare, committêdi alicui Episcopo ea, quæ sunt ordinis Episcopalis. Sbroz. *d. lib.* 2. *q.* 12. *n.* 1. *& seqq.* Rebuff. *in cit. prax. benef. p.* 1. *n.* 171. *tit. for. vic. Archiep.* Illa autem, quæ ad ordinem Episcopalem tantum pertinent, sunt Ecclesias, Altaria, Calices, Oratoria, ac cœmeteria ædificare, benedicere, consecrare, cæteraque loca, vestes, campanas, mappas, & vasa diuino cultui deputata; & eadem polluta, reconciliare, Abbates, & Abbatissas, ac moniales benedicere; & si est Archiepiscopus suffraganeos, chrisma, oleum cathecumenorum, & infirmorum conficere die Iouis Sancta, pueros, & puellas baptizatas confirmare, Clericos ordinare, pontificalia exercere, & cetera huiusmodi, quæ Episcopo competunt, ratione ordinis. *cap. quamuis.* 68. *dist. cum perlectis.* 25. *d. cap. quod sicut. §. preterea; & ibi* Glos. *verb. sine pallio; & in cap. transmissam. verb. de dotalibus, & vtroque* Abb. *de elect. cap. aqua, & ibi* Glos. *verb. iurisdictionis vbi etiam* Abb. *num.* 2. *de consecr. Eccl. vel Altar. ca. inter corporalia de transl. episc. cap. vnic. §. frontis de sacr. vnct. c. accedentibus. vbi* Abb. *num.* 2. *de excess. prelat.* Specul. *de iurisd. omn. iud. nu.* 28. Burlat. *consil.* 125. *nu.* 36. *vol.* 1. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 2. Rebof. *in pract. benef. tit. form. vic. Archiep. n.* 32. *vsque ad* 41. Barb. *de pot. Epis. p.* 1. *tit.* 1. *c.* 1. *n.* 9. *&* 10. *vbi fuse.*

Alia verò multa sunt, quæ Episcopis competunt, ratione Dignitatis, vt habere vsum Mitræ & pontificalium, & quandoq; ex priuilegio vsum pallij, paternum honorem, & reuerentiam a Principibus Mundi, concedere indulgentias, & sacramenta Diœcesanis ad eum recurrentibus, audire confessiones, prædicare, publicas, & solemnes iniungere pœnitentias, dispensare in quibusdam, Diœcesanam Synodum celebrare, & ad Archiepiscopum conuocare Concilium prouinciale, iudicare Clericos, causas matrimoniales cognoscere, dimissorias siuè commendatitias ad ordines, & Sacramenta concedere, decimam oblationum in casibus à iure expressis, Synodaticum, vel Cathedraticum, quartam funeralium exigere, nec non procurationem, ratione visitationis, pro modo facultatum ecclesiæ subsidium charitatiuum ex causa, & ius census, & similia, quæ ad Dignitatem episcopalem pertinent. *capit. accedentibus. vbi* Abbat. *numer.* 2. *de excess. prel. capit. vt Apostolicæ cum ibi. not. per DD. de priuil. in* 6. *cap. conquerente. vbi latè* Abb. *nu.* 2. *de offic. ord. c. cum olim de censib. cap. dilectus. de offic. ord. vbi* Abb. *& DD. & in cap. at si clerici. §. fin. vbi* Dec. *num.* 20. Lancellot. *Inst. iur. can. de elect. §. oenul. & fin,* Menoch. *de arbitr. iud. lib.* 2 *cas.* 178. Cucc. *Inst. iur. can. de Vic. Epis. num.* 51. *& seq. lib.* 2. *& de Epis. à num.* 50. *vsque ad.* 70. *& per tot.* Sbroz. *lib.* 2. *q.* 3. Barb. *de episc. vbi supr.* Ea enim, quę sunt dignitatis episcopalis, possunt ab episcopis, Vicariis committi. *d. cap. accedentibus in fin. ubi* Abb. *& Aly* & Felin. *in cap. his quibus in princ. de offic. ord.* Archid. *in c. placuit per illum tex. de pœnit. dist.* 6. Sbroz. *lib.* 2 *q.* 17. *num.* 3.

Illa tandem, quę competunt episcopis, ratione iurisdictionis, sunt habere subiectionem subditorum, recipere ab illis iuramentum, electos sibi subditos confirmare, nouas erigere Parochias, & ecclesias, etiam Collegiatas, ex priuilegio erectas, collapsas, reædificare, & restaurare, in matrices ecclesias ex causa transferre, eligere, præsentare, præsentatos instituere, destituere, beneficia vnire, conferre, eorum resignationes recipere, eadem resignata conferre, alienare, inuestire, causas omnes ad forum episcopalem spectantes, cognoscere, & iudicare, visitare, reformare, ordinare, facere edicta, Constitutiones, & præcepta exequi, & reuocare, carcerare, torquere, condemnare delinquentes, etiam ad perpetuos carceres, corrigere, mulctare, excommunicare: absoluere, suspendere, interdicere, deponere, degradare, degradatos Curiæ sæculari tradere, brachium sæculare inuocare, mitigare pœnas, indulgere iuramentum purgationis, delinquentibus etiam indulgere, & gratiam facere in casibus à iure permissis, pias exequi voluntates, & reliqua huiusmodi, quæ sunt iurisdictionis Episcopalis. De quibus, *tex. in capit. conquerente, ubi latè* Abb. *numer.* 2. *de offic. ord. capit. cum ab ecclesiarum, ubi* Glossa *uerb. ecclesiastica sententia eod. tit.* Glosa *in cap. transmissa, præcit. uerb. de dotalib. & ibi* Abb. *de elect. & in d. cap. aqua, uerb. iurisdictionis de consecr. eccles. uel altar. & in c. quod Sedem de offic. ord. ubi* Abb. *num.* 5. DD. *in cap. at si clerici. §. fin. ubi* Dec. *num.* 20. *de iudic.* Specul. *de iurisd. omn. iud. num.* 28. Paris. *cons.* 34. *& cons.* 22. *uol.* 4. Bald. *consil.* 478. *num.* 1. *uolum.* 4. *& in l. si quis §. in omnibus, col.* 1. *C. de episc. & cler.* Sbroz. *ubi sup. lib.* 2. *q.* 4. Barb. *ubi proximè, & Aly per ipsos adducti.*

10 Non possunt Vicarij Generales, quando celebrant habere duos Capellanos, siuè Clericos, qui illis cum cottis inseruiant, etiam si sint Prothonotarij, siue Vicarij Apostolici.

Neque in altari quatuor candelas accensas tenere, nisi hoc fieret in illo altari, propter solemnitatem diei festi, Sic declarauit Sac. Congregatio Rituum 7. *Augusti* 1627. Gauant. *in Rubric. Missalis par.* 1. *tit.* 20. *uers. cum candelas uer. an possit, & in Manual. episc. uerb. missæ ritus, num.* 11.

Neque possunt facere circulum in missæ solemni, antè episcopum cum canonicis, ad Gloria, Credo, Sanctus, &c. Sacr. Congreg. Rituum *in Maceraten.* 28. *Septemb.* 1630. *teste* Barb. *in collect. decis. Apost. coll.* 715. *num.* 18.

11 Neque licet Vicarijs sumere paramenta de altari; quia hoc facere, solis episcopis celebrare volentibus, permittitur. Eadem Sacr. Congreg. 7. *Iulij* 1612. Gauant. *in Manual. episc. d. uerb. missæ ritus. num.* 10. Hoc tamen facere licet, propter necessitatem, cum scilicet alius locus congruus non adest vt possit sacris vestibus indui. Et tunc non in medio altaris, sed in cornu Euangelii, sicut alii Sacerdotes faciunt, in casu simili paramenta ipsa accipiant. Gauant. *in rubr. miss. p.* 2. *tit.* 2. *§.* 1. *in princ.* Ead. Sac. Congreg. Rit. *declarauit* 7. *Iuly* 1612.

Neque baldachinum erigere, absente episcopo, in Ecclesiis exemptis, inuitis monachis. Sac. Rit. Congreg. *in causa Congregationis Casinen.* 10. *Iuly* 1621. *teste* Aldano *in compendio Canon. resol. lib.* 1. *tit.* 48. *numer.* 32. *referente.* Barb. *in collect. decis. Apost. collect.* 715. *n.* 5.

12 Neque Vicarijs annulo vti licet, tempore, quo celebrant, licet sint Prothonotarii Apostolici, non participantes. Eadem Sac. Congreg. 11. *February* 1623. Gauant. *in Manual. episc. uerb. missæ ritus, numer.* 12. & multò minus, si sint Canonici Cathedralium. Eadem Sac. Congreg. 20. *Nouembris* 1629. Gauant. *ibid. n.* 13.

Debent tamen in missis solemnibus, & functionibus publicis honorari in Choro, Ecclesia, & vbique; vndè debent illis dari candelæ benedictæ, palmę, & thus antè Canonicos, & dignitates, exceptis his, qui cum paramentis assistunt. Sac. Congreg. *in una Bisinianen.* 26. *Maias* 1600. Nicol. *in Flosc. uerb. Vicarius Generalis n.* 44. *uers. unde Vicario.*

Non per hoc tamen, potest Vicarius facere functiones

ctiones episcopales, absente, vel impedito Episcopo, sed spectat facere ad prima dignitatem Capituli, & successiue ad alios. Sic declarauit Sac. Rit. Congreg. *in Algaren. & Brundusina* 20. *Decembris* 1601. *et in alia Brundusina* 5. *Februarii* 1614. *et in Alatrina* 22. *Ianuarii* 1618. *teste* Barbos. *vbi sup. collec.* 715. *num.* 6.

Neque potest prohibere Canonicis, nè officium inchoetur, donec ipse veniat, sed statim signo dato, inchoari debet. Sac. Rit. Congreg. *in vna* 25. *Februarii* 1606. *referente*. Barbos. *ibid. n.* 8.

Neque potest dare benedictionem Diacono, antèquam Euangelium cantet.

Neque Prædicatori benedicere, antèquam pulpitum ascendat. Sac. Rit. Congr. *in Pacen.* 17. *Martii* 1607. *refert.* Sellius *in Select. Canonic. c.* 46. *nu.* 54. Barb. *ibid. n* 9.

Multa alia non possunt facere Vicarij, de quibus supradicti DD. nimirùm, Sellius, Aldan. & Barb. *locis cit.*

13 Non possunt Vicarij Generales conferre Beneficia, nisi specialiter eis talis facultas concedatur ab Episcopis, nam alias non comprehenderetur in mandato generali, etiam cum amplissimis clausulis concesso, quia hoc est de maioribus, quæ non veniunt sub generali mandato, *capit. nemo de consecr. dist.* 1. *cap.* 2. *& vlt. de offic. vic. in* 6. vbi DD. communiter, Zerol. *vbi sup. in prax. episc. p.* 1. *verb. Vicarius*, §. 9. Marant. *par.* 4. *de ord. iud. dist.* 5. *numer.* 59. Rebuff. *in prax. benef. tit. form. vic. numer.* 6. Barb. *de episc. par.* 3. *alleg.* 54. *nu.* 6. Sbroz. *lib.* 1. *quest.* 7. *num.* 11. *& lib.* 2. *q.* 71. Ideoque practicari solet a peritis Vicarijs, vt quando conferunt beneficia, ex hac speciali concessione, afferunt in Bullis, hanc facultatem habere *arg. cap. cum in iure, de offic. deleg. cap. præterea, de dilat.* Zerol. *vbi sup.* Non tamen per hoc, quod episcopus hanc facultatem Vicario suo dedit, priuatur iure collationis. Azor. *p.* 2. *lib.* 3. *cap.* 44. *q.* 12. vbi tractatur etiam, quid agendum, si eodem die conferat Vicarius vni, & episcopus alteri, & tangit Idem etiam. *q.* 113.

Quæ facultas conferẽdi beneficia extenditur, etiam si sint extra Diœcesim. Gloss. *in cap. nouit. de offic. leg.* Rebuff. *ibidem nu.* 227. *& seqq.* vbi limitat hoc multis modis, de quibus ipsum consule.

14 Resignationes beneficiorum admittere, sinè speciali mandato, Vicarij non possunt, nec eas approbare; neque ipsorum permutationes admittere, *cap. quæsitum, de rer. permut.* Zerol. *ibid.* §. 10. Rebuff. *vbi sup. nu.* 104. *cum plur. seqq.* Sbroz. *lib.* 2. *q.* 130. Barb. *ibid. num.* 66. Imò neque habentes facultatem approbandi resignationes factas, causa permutationis, possunt resignata beneficia permutãtibus cõferre, absque speciali facultate, & mandato conferendi. Rot. *decis.* 5. *alids* 397. *n.* 2. *&* 3. *in nouis, quam affer.* Sbroz. *lib.* 2. *q.* 71. *num.* 9. Rebuff. *vbi sup. num.* 104. *&* 106.

15 Neque beneficia vnire possunt: neque vniones reuocare, aut Ecclesias diuidere, sinè speciali mandato latè Locter. *de re beneficiaria, lib.* 1. *q.* 28. *à num.* 118. Garz. *de benef. p.* 12. *c.* 2. *n.* 69. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 115. Barbos. *ibid. n.* 72.

16 Neque beneficia supprimere valent absque speciali mandato. Ricc. *in collect. decis. p.* 1. *collect.* 143. *post princ.* Sbroz. lib. 2. *q.* 117. Barb. *n.* 71.

17 Neque Iuspatronatus erigere, neque consensum præstare ipsius fundationi, sinè speciali mandato possunt. Ricc. *decis. Curia Archiep. Neap. par.* 1. *decis.* 140.

18 Neque instituere possunt, absque speciali mãdato episcoporum, Præsentatum a Patrono in Iurepatronatus vacante. Rebuff. *in prax. benef. form. vicar. numer.* 126. *& in addit. ad reg.* 13. *Cancell. verb. aut Vicarios perpetuos, vers. item Vicarius Generalis*, Roland. *Prax. Vicar. Caroli Pellez. Par.* I. *cons.* 47. *num.* 45. *vol.* 1. qui multas adducunt rationes. Sed tamen in contraria sunt sententia cõmuniter DD. in hoc, asserentes, posse Vicarios, absque speciali mandato, electos confirmare, & præsentatos instituere. Gloss. *in cap. fin. de offic. uic. in sexto, uerb. non possunt, per tex. in cap. ex frequentibus de institut. ubi* Glos. *uerb. officialium, &* Abb. Couar. *lib.* 3. *uariar. cap.* 20. *numer.* 7. Viuian. *in prax. Iurispatr. p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 3. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 111. Garc. *de benef. p.* 5. *cap.* 8. *num.* 84. *& par.* 8. *n.* 50. Barb. *p.* 3. *de episc. alleg.* 54. *num.* 70. Zerol. *p.* 1. *prax. epis. uerb. Vicarius*, §. 14.

19 Neque Iuspatronatus reseruare alicui possũt, ex causa donationis, fundationis, vel constructionis, absque speciali concessione. Garc. *de benef. part.* 5. *cap.* 9. *n.* 43. Viuian. *in prax. Iurispatr. part.* 1. *libro* 1. *capit.* 1. *n.* 24. *in* 1. *edit.* Sbroz. *lib.* 2. *q.* 31. *n.* 4. Gratian. *discept. Forens. c.* 303. *n.* 12. Barb. *ibid. n.* 74. *Rot. Rom. apud* Farinac. *decis.* 337. *n.* 5. *p.* 2. *recent. & decis.* 257. *n.* 2. *p.* 2. *recent.*

20 Neque donationi Iurispatronatus auctoritatem, vel decretum interponere, nec assensum præstare valent, sinè speciali mandato, quia hoc est de iurisdictione gratiosa, non necessaria, *ut in d. cap. unic. de Iurepatr. in* 6. Ricc. *in prax. aur. resol.* 469. Zerola *ibid.* §. 11. Sbroz. *lib.* 2. *quæst.* 198. Barbos. *num.* 75.

21 Neque præsentare possunt ad Iuspatronatus, sinè speciali concessione, quod ad Episcoporum spectat præsentationem Lambert. *de iurepatr. p.* 3. *lib.* 2. *qu.* 110. *nu.* 2. Garc. *de benef. p.* 5. *c.* 8. *num.* 82. Sbroz. *lib.* 2. *qu.* 110. *num.* 2. Barb. *ibid. n.* 82.

22 Neque nouas Parochias erigere possunt, nec alia Beneficia creare, sinè speciali mandato: Neque in creatione nouæ Dignitatis auctoritatem præstare. *capit. nemo. ubi.* Glos. *uerb. ueniat per se, uel per alium de consecr. dist.* 1. Rot. *in Segrobicen. Capellaniæ.* 22. *Aprilis.* 1625. *coràm Vbaldo, quam affert* Barb. *ubi sup. num.* 76. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 117. *nu.* 2. *& eod. lib. q.* 31. *n.* 4. Garc. de *benef. p.* 5. *c.* 9. *num.* 75.

23 Neque pensiones imponere super beneficijs, in quibus Episcopis permitteretur, ob aliquam instã causam. Monet. de *Commut. ult. uolun. c.* 5. *n.* 496. Bero. *cons.* 18. *n.* 10. *uol.* 1. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 71. *n.* 24.

24 Neque Aeconomum Ecclesiæ constituere valent, absque speciali concessione. Felin. *in cap. quoniam. in fin. de offic. ord.* Sbroz. *lib.* 2. *q.* 53. *n.* 2. De illo autem Aeconomo intelligitur, qui vicem Episcopi gerit in colligendis fructibus, & redditibus in Clericos, & pauperes distribuendis, non de alijs, qui possunt poni, vigore generalis mandati. Barbos. *p.* 3. *de Epis. pot. d. alleg.* 54. *num.* 78.

25 Neque ab ordine aliquem deponere, aut a Beneficijs, officiis, vel administrationibus amouere Vicarii valent, sinè speciali mandato suorum Episcoporum. *cap. licet. de offic. uic. in* 6. *ubi DD. communiter.* Glos. *in cap.* 1. *uerb. episcopos. de capell. monac. in* 6. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 111. *n.* 7. *& q.* 130. *num.* 4.

26 Neque possunt aliquem clericum exilio condemnare, aut ab exilio reuocare, sine speciali concessione. Abb. *in cap.* 1. *numer.* 3. *de calumn. et in capit. cum non ab homine. n.* 4. *de iud.* Diaz. *in pract. Crim. Canon. cap.* 126. *in prin. n.* 3. *&* 4. Follet. *in pract. crim. can.* 3. *p. iud. tit. etsi confessi aut conuicti, num.* 15. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 155. *nu.* 2. *&* 156. *num.* 4. Barb. *ibid. num.* 79. An autem vti possint pęna fastigationis. vide Petr. Grillan. *tract. de relaxat. carcer. q.* 5. *et* Diaz. *in pract. crim. can. c.* 125. *n.* 6. quos refert. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 154. *n.* 3. vbi affirmatiuè concludit: verberari enim possunt Clerici in minoribus, & in culpis leuibus, *tex. et* Glos. *in cap. cum Beatus*, 45. *dist.* Diaz. *ibid. num.* 2. Sbroz. *d. q.* 154. *num.* 7. *&* tunc non faciant per se. *can. non licet.* 89. *dist.* sed per ministrum ecclesiasticum Sbroz. *ibid. num.* 8.

27 Neque Ecclesias dirutas, & vetustate collapsas, quæ instaurari non possunt ob inopiam Parochianorum, & ecclesiarum, in Matrices erigere, vel in alias viciniores ecclesias transferre, absque speciali mandato, possunt Vicarij. Franc. Leo. *in Thes. for. eccl. p. 2. cap. 16. num. 16.* Sbroz. *lib. 2. q. 117. numer. 3.* Barb. *ibid. num. 81.*

28 Neque statuta mutare valent alicuius ecclesiæ, etiam in casibus, in quibus possent episcopi, sine mandato speciali. Monet. *de commut. vlt. vol. cap. 11. n. 358. & 160.*

29 Neque alienare res ecclesiæ in illis casibus, in quibus episcopis permittitur, sine speciali mandato possunt Vicarij. Abb. *consil. 88. numer. 6. col. 5. vers. secundò potest se tueri*, Sbroz *lib. 2. q. 118. numer. 2.* & Ego *infr. num. 55.* Ratio est, quia est de arduis; ardua verò fieri non possunt sine speciali mandato, DD. *in cap. adhæc*, maximè Abb. & Innocen. *de offic. Archid.* Rebuf. *in prax. benef. tit. de vnion. reuoc. num. 24.* Sbroz. *lib. 2. q. 117. num. 4. cap. nouit & per tot. de his quæ fiunt à Prælat. sine cons. cap.* Idem Sbroz. *in d. lib. 2. qu. 44. n. 5. q. 115. num. 5. & q. 118. n. 4.* Neque maiora facere, vt Nos *infr. dicemus sect. 4 subsect. 4. n. 6.*

30 Neque de hæresis crimine cognoscere valent Vicarij, sine speciali mandato; ità Couar. *lib. 3. var. resol. 20. nu. 3.* Sbroz. *li. 2. q. 16 t. n. 4.* Vnum tamen est hic aduertendum, quod Vicarij, neque de licentia episcopi, possunt absoluere subditos in foro conscientiæ à crimine hæresis, quia hoc competit solùm episcopis, vigore concessionis Concil. Trid. *sess. 24. de reform. c. 6. ibi: eis tantùm, non eorum Vicarijs sit permissum*; quod aduertit, Cuccus. *Inst. iur. Canon. de episc. nu. 19.* Sbroz. *lib. 2. q. 20.* Practica verò procedendi in causis hæresis, habetur *infr. tom. 2. p. 5. prax. 1.*

31 Neque subditis publicas pœnitentias imponere, aut publicè pœnitentes reconciliare valent, sine speciali mandato. Genuen. *in prax. Archiep. Neap. ca. 43. in nouis.* Sbroz. *lib. 2. q. 17. n. 2.*

32 Neque explorare voluntatem Virginis, habitum regularem suscipere volentis, & postea, professionem emittere, ancoatæ, vel inclusæ fit, vel sciat quid agat, seruata dispositione Conc. Trident. *cap. 17. de regul. sess. 25.* Vicarij possunt, nisi ad hoc specialiter deputati sint, vel absentibus, vel impeditis episcopis, Sbroz. *lib. 2. q. 208.*

33 Neque assensum præstare possunt, aut auctoritatem interponere ædificationi monasterij in alicuius testamento relicti, sine speciali mandato, & illi Abbatissam præficere, & si corrupta, sit dispensare, ità Calderin. *cons. 3. de offic. vic. quem refert.* Sbroz. *eod. lib. 2. q. 199. n. 1.*

34 Neque Indulgentias concedere possunt, sine speciali mãdato. Rebuf. *in prax. benef. in form. Vic. Archiep. nu. 172.* Sbroz. *lib. 2. q. 40. nu. 2. & 3.* Iul. Lauor. *de Indulg. par. 2. cap. 11. nu. 51.* Barb. *pa. 3. de episc. alleg. 54. num. 90.* Ratio est, quia hoc est de maioribus, & non veniunt, sub generali mandato, nisi accedat speciale mandatum, *cap. nemo, de consec. dist. 1.* Calderin. *cons. 3. incip. an vicarius, tit. de offic. vic.* Rebuf. *ibid.* Sunt tamen multi DD. aliter sentientes, nempè, quod non possint vicarij illas concedere, etiam accedente mandato speciali, quia tenent, hoc episcopis prouenire ratione ordinis episcopalis, *vt diximus nu. 7.* & Franc. Leo *in thes. for. Eccl. par. 1. c. 10. num. 12. vers. sa sit no- no.* Contrarium tamen seruatur, quia concedere indulgentias, non est ordinis episcopalis, sed potius dignitatis, seu iurisdictionis, *cap. accedentibus, & ibi* Abb. *nu. 2. de excess. prælat. cap. cum olim in fin. de maior. & obed. & cap. dilectus, in fin. de offic. ord.* Pauin. *de offic. & potest. cap. Sed. vac. 1. pa. princ.* Sbroz. *d. q. 40. n. 2. lib. 2.* & Nos *sup. nu. 9 vers. alia verò multa*; Et ideò potest concedi hæc facultas ab episcopis suis vicarijs, etiam non Sacerdotibus; cum illis competat ratione dignitatis, etiam si ipsi episcopi non sint consecrati, sed tantùm electi, & confirmati, imò dato, quod ipsi non sint Sacerdotes, Pauin. *vbi sup. qu. 4. numer. 4.* D. Thom. *in 4. sent. dist. 2. qu. 3. & dist. 23. art. 2.* Sbroz. *vbi prox. num. 6.*

35 Neque possunt sine mandato speciali, concedere alijs Sacerdotibus licentiam confessionis audiendæ. Hostien. *in summ. tit. de pænit. §. cui confitendum, in fin.* Sot. *in 4. dist. 18. qu. 4. & 14. numer. 2.* Sanchez *de matrim. lib. 3. disp. 29. numer. 14.* qui tamen numero frequenti contrariam sententiam veriorem vocat, Barb. *de episc. p. 3. alleg. 53. nu. 91.* Benè tamen ipsi vicarij ex vi mandati generalis, possunt Fidelium confessiones audire. Ricc. *in prax. Aur. res. 283.* Monet. *de commut. vlt. vol. c. 7. n. 42.*

36 Neque sine mandato speciali possunt licentiã concedere alicui monaco vacandi studijs, & proficiscendi in locis, vbi Episcopi, loco Abbatis sunt. Abb. *cons. 88. numer. 5. vol. 1. & not. in cap. causam, quæ de iudic.* Pauin. *de offic. & potest. cap. Sed. vacan. 2. part. princ. quest. 8. nu. 25.* Sbroz. *lib. 2. q. 201. n. 2. & 3.*

37 Neque possunt matrimoniales causas cognoscere, aut eas tractare, sine speciali concessione. Lezana, *de matrim. q. 45. art. 1. punct. 3. dub. 4.* Rebuf. *vbi sup. num. 155.* Sbroz. *lib. 2. q. 44. num. 2.* Barb. *ubi sup. nu. 94.* & Alij per supradictos allegati.

38 Neque possunt dispensare in monitionibus matrimonij, etiam iusta causa interueniente, Menoch. *de arbitr. iud. casu 453. numer. 5. et consil. 69. à num. 55.* Garc. *de benef. p. 5. cap. 8. a nu. 50.* Contrarium tamen in praxi seruatur, nam possunt Vicarij Episcoporum denunciationes remittere, nisi expressè eis prohibeatur. Genuens. *in prax. Archiep. Neap. cap. 26. num. 1.* Guttier. *de matr. cap. 59. numer. 11.* Sperell. *in decis. For. eccles. decis. 97. num. 1.* Sbroz. *lib. 2. q. 43. num. 28. & 29. & q. 202. num. 2.* Barbos. *de epis. p. 2. alleg. 32. n. 29.* Sanchez *de matrim. lib. 3. disp. 7. nu. 9. & 10.* Bonac. *de matr. q. 2. punct. 6. n. 7. vers. dixi*,

39 Neque possunt cum mandato generali, nisi speciale accedat, interdicta relaxare, siue ab homine, siue à iure sint. Sbroz. *lib. 2. q. 185. num. 2. cum seqq.* Barb. *p. 2. de epis. alleg. 54. n. 96.*

40 Neque possunt sine speciali concessione, monitoriales litteras, seu excommunicationis ad finem reuelationis, pro rebus ablatis, seu de perditis, decernere, & relaxare. Sayr. *in Clau. Reg. lib. 9. cap. 15. n. 21.* Marcel. Vulp. *in prax. iudic. for. eccles. cap. 2. num. 4.* Barb. *de episc. p. 3. alleg. 96. num. 6.* vbi affert Sacram Cõgregationem Concilij sic pluries declarasse: Non desunt tamen Doctores, qui contrariam sentiant de quibus dixi; *sup. ead. par. 1. sect. 2. subsect. 2. num. 9.*

41 Neque possunt absoluere ab irregularitatibus, & suspensionibus ex delicto occulto prouenientibus, sine particulari mandato, Rebuf. *in prax. benef. de form. vic. numer. 179. cum seqq.* Vgolin. *de potest. episc. c. 3. §. 7. num. 2. vers. postremo*, Suar. *de censur. disp. 41. sect. 2 num. 8.* Sbroz. *lib. 2. q. 20. & qu. 179. numer. 1. & q. 180. num. 2. & q. 184. num. 1.* Barb. *de epis. p. 2. alleg. 39. num. 10.*

42 Neque absoluere possunt ab excommunicatione Canonis, *si quis suadente diabolo*, 17. q. 4. sine speciali mandato, in casibus episcopis permissis. De quibus *in cap. de cætero, de sent. excomm. & in cap. in his quibus*, vbi DD. communiter *de offic. ord. & in cap. ea noscitur, vbi* Abb. *de sent. excom.* Sbroz. *lib. 2. q. 180. num. 1.*

43 Neque à casibus reseruatis ab ipsis episcopis absoluere possunt vicarij, absque particulari concessione

cessione, cum non veniant in generali mandato. Hostien. in sum. de pœnit. §. cui confitendum, vers. quod si episcopus; Rebuff. in prax. benef. vbi sup. num. 179. Sbroz. lib. 2. q. 19. num. 5. Barb. de episc. p. 3. alleg. 54. num. 116. Casus autem reseruati episcopis enumerantur a Gloss. in cap. 2. de pœnit. & remiss. in 6. Lancellot. Inst. iur. can. lib. 2. de pœnit. & remiss. §. illud etiam. Cucc. Inst. iur. can. de episc. num. 231. Plot. de Sacram. p. 4. c. 5. & 6. Sbroz. lib. 2. d. q. 19. n. 1.

44 Neque dimissorias, neque commendatitias litteras ad ordine suscipiendos Clericis Diœcesum, in quibus vicarij sunt, concedere, sine speciali mandato possunt; Vel nisi episcopis in remotis agentibus. cap. cum nullus, vers. officialis, & §. episcopo, vbi Gloss. verb. in remotis, de temp. ordin. in sexto, Vener. in exam. episc. lib. 1. cap. 16. numer. 12. Rebuff. ibid. numer. 47. Sbroz. lib. 2 q. 41. num. 8. Barbos. de episc. par. 2. alleg. 7. num. 9. Ricc. in prax. aur. resol. 18. vbi dicit, in remotis esse si Vltramontes sint. Et tunc pro dictis litteris; nihil accipere possunt etiam sponte oblatum, Concil. Trid. sess. 21. de reform. cap. 1. Notarius verò, decimam auri partem habere potest. Sbroz. lib. 1. q. 42. n. 4. de quo infrà tom. 2. prax. 23.

45 Neque substituere possunt Alios vicarios, sinè speciali concessione præcedente, & ad modicum tempus tantùm, & ex iusta causa, de Episcoporum consensu. cap. clericos de offic. vicar. Gloss. in cap. 1. verb. ipsius, eod. tit. in 6. Ricci. in collect. decis. par. 1. collect. 143. in med. & in prax. aur. resol. 113. Rebuff. vbi sup. num. 73. Maranta de ord. iudic. p. 4. dist. 5. nu. 22. Molin. de iust. tract. 5. disp. 10. num. 8. Barbos. p. 3. de episc. alleg. 54. num. 99. Zerola in prax. episc. par. 1. verb. vicarius, §. 21. vers. quartum dubium, Sbroz. lib. 2. q. 66. à num. 1. Sunt tamen quidam Doctores, qui sentiunt, posse vicarios sibi alios substituere, ad modicum tempus, ex causa, & cum episcoporum consensu; etiam sinè potestate substituendi, Put. decis. 168. num. 1. Sbroz. d. q. 66. numer. 17. sed melius Ricci. d. resol. 113. vers. amplia; Rota. in vna Oriolen. Beneficiorum coràm Seraphino, 21. May 1593. inter impress. Seraph. decis. 1026. Barbos. vbi proximè nu. 100. Imò quod possunt vnam, vel plures causas delegare. Gloss. d. cap. 1. verb. ipsius, de offic. vicar. in 6. Sanchez de matrim. lib. 3. disp. 7. num. 21. Barb. ibid num. 101.

46 Neque possunt Diœceses visitare, sinè speciali mandato, quia visitatio videtur Episcopis tantùm reseruata, qui per se ipsos visitare tenentur singulis annis, & ipsis legitimè impeditis, per suos Vicarios. can. decernimus, 10. q. 1. can. episcoporum ead. caus. & quæst. cap. inter cætera de offic. ord. cap. si episcopus. eod. tit. in 6. Concil. Tolet. 4. cap. 25. Trident. sess. 7. cap. 8. de refor. & sess. 24. cap. 3. de refor. Sbroz. lib. 2. q. 120. num. 2. Rebuff. vbi supra num. 100.

47 Neque Synodum Diœcesanam congregare, & celebrare valent, absque præuia concessione. Gloss. in cap. tua nos. verb. Vicarij, de offic. vic. & in cap. quod ad translationem verb. reseruata. illis verbis item congregatio. de offic. legat. Rebuff. in Prax. Benef. de form. vicar. n. 151. Sbroz. lib. 2. q. 46. n. 1. Barbos. d. p. 3. alleg. 54. num. 102.

48 Neque Charitatiuũ subsidium imponere, vel exigere possunt, absque speciali mandato. Azor. Inst. moral. p. 2. lib. 9. c. 14. q. 5. vers. Vicar. Sbroz. lib. 2. q. 48. num. 6.

49 Neque Cathedraticum, seù Synodaticum, quod Episcopis debetur, ratione subiectionis & non excedit duos solidos argenteos, vel aureos, secundum loci consuetudinem. cap. conquerente de offic. ord. cap. pastoralis, de donat. Franc. Leo. in thes. for. eccles. p. 2. cap. 14. numer. 5. Barb. p. 3. de. Episc. alleg. 86. num. 40. Bellet. Disq. Cler. p. 1. tit. de Clerico debitore. §. 15. nu. 7. sinè speciali mandato exigere possunt. Sbroz. d. lib. 2. q. 48. num. 6.

50 Neque Procurationem, ratione visitationis, exigere valent, nisi specialiter committatur. cap. cum venerabilis de relig. dom. cap. cum ex officij. vers. nos igitur. de præscript. cap. procurationes. decens. in 6. Barbos. d. p. 3. alleg. 73. num. 43. Sbroz. d. q. 48. num. 6.

51 Neque Quartam funeralem, quæ debetur episcopis, vel Parochis. Clem. dudum de sepultur. cap. 1. & 4. cum alijs, eod tit. c. cum quis, eod. tit. in 6. ex mortuarijs exigere possunt, nisi specialiter ipsis demandetur, Sbroz. loc. sup. cit. Ancaran. cons. 60. n. 2.

52 Neque dispensare possunt in casibus, in quibus possunt episcopi, nisi ipsis hæc facultas specialiter demandetur. Gutier. Canonic. lib. 1. cap. 19. num. 15. Rebuff. vbi sup. numer. 44. Monet. de commut. vlt. volunt. cap. 5. numer. 478. Sbroz. lib. 2. q. 34. numer. 3. Casus autem, in quibus Episcopi dispensare possunt, vel iure ordinario; vel auctoritate delegata per summum Pontificem, ponuntur per Doctores. De iure ordinario tradunt communiter DD. in cap. at si clerici, §. fin. de iudic. Specul. in tit. de Dispensat. §. nunc de Episcoporum. à num. 1. vsque ad 22. vbi ponit centum sexaginta tres casus, & Bertach. de auctor. & potest. episc. circa spiritualia vbi ponit 133. casus. Casus verò de iure delegato, ponunt Abb. Felin. & Alij, in cap. fin. de offic. deleg. Sbroz. lib. 2. q. 33. numer. 1. Paul. Borgas. in tr. de irreg. & dispens. 3. p. tit. de disp. episc. per tot. & Cucc. Inst. iur. canon. de Episc. num. 338. cum seqq.

53 Neque simpliciter cognoscere possunt dispensationes sibi commissas ab Episcopis, in casibus permissis, nisi cum causę cognitione, alias Episcopi non possunt illis committere. Rot. decis. 8. incip. Episcopus committit in fin. tit. de offic. vicar. in vltim. Sbroz. lib. 2. q. 34. num. 3.

54 Neque pias defunctorum voluntates exequi possunt, absque speciali concessione. Bald. in l. nulli n. 8. C. de probat. & in cap. cum causis. de elect. Tiraquell. de priuil. piæ causæ priuil. 31. in fin. Sbroz. lib. 2. q. 49. num. 2. & q. 50. num. 1. & q. 51. num. 1.

55 Neque Alienationibus rerum Ecclesiarum decretum interponere, seù transigere, sinè speciali mandato, in casibus, quibus possunt Episcopi, Zerol. in prax. epis. verb. Vicarius, p. 1. §. 12. Abb. cons. 88. num. 6. col. 5. vers. secundò potest; Sbroz. lib. 2. q. 118. numer. 2. Barbos. de episc. p. 3. alleg. 54. num. 106. Rebuff. in prax. benef. de form. vicar. n. 184.

Possunt autem episcopi consensum, & auctoritatem præstare alienationi rei immobilis parui valoris, vt si sit aliqua parua vinea, domuncula, seù terrula Ecclesiæ, sine assensu Apostolico, & sine solemnitatibus requisitis, in extrauagant. Ambitiosæ, de reb. eccles. non alienand. per text. in cap. Terrulas, 12. q. 2. sed tamen tria requiruntur copulatiuè in tali alienatione de consensu episcopi facienda. Primo vt res sit exigua & modica. Secundo quod non sit Ecclesiæ vtilis, & Tertio, quod sit necessitas, ita Redoan. de reb. eccles. non alienand. q. 13. num. 19. & q. 51. cap. 8. & 20. nu. 6. Rebuff. in compend. alienat. num. 122. Riccius in prax. fori eccles. dec. 39. in prima edition. & resol. 36. in secunda edit. & in prax. aurea, resol. 383. Barbos. vbi sup. alleg. 95. numer. 50. Quod quidem procedit, etiam post prædictam extrauagantem, quia neque in illa restringitur dispositio, dicti cap. terrulas, neque in generali prohibitione veniunt modica, Abb. in cap. vt super. de reb. eccles. non alien. & ita fuisse decisum, & declaratum per Sacram Congregationem testatur, Quarant. in summ. Bullar. verb. alienatio rer. Eccles. num. 14. & Marcell. Vulp. in Prax. Eccl. c. 6. nu. 26.

Sed

Sed quæritur, quæ nam res dicatur modica, & exigui valoris ad hunc effectum?

Respondetur, quod licet Gloss. *in d. cap. terrulas. verb. exiguas*, dicat, si fortè non valeat vltra 20. solidos, idest 20. aureos, vt declarat Archid. *in cap. si quos, ead caus.* 12. *& ead. q.* 2. veritas tamen, & communis practica ab omnibus obseruata est, quod hoc Iudicis Ecclesiastici arbitrio remittitur; Vnde Episcopus dijudicabit, quæ summa valoris rei Ecclesiæ dicatur modica, attenta conditione temporum, qualitate rei, consuetudine loci, Ecclesiæ alienantis facultate, necessitate, & vtilitate, & similî, vt tradit, Redoan *vbi sup. q.* 10. Quarant. *ibid. d. n.* 41. Ricci *resol.* 35 *in fin.* Bonacin. *tom.* 1 *de alienan. bon. Eccl. disp.* 2. *q. vnic. pun.* 4. *num.* 3. Genuens. *in Prax. Archiep. Neapol. c.* 75. *de alienan. rer. eccl. nu.* 4. *vers. In contrarium est veritas;* Piasec. *in Prax. Episc. par.* 2. *cap.* 5. *art. vltim. num.* 30.

Arbitrium autem Episcopi extendi potest vsque ad summam quinquaginta aureorum, alibi vsque ad viginti, alibi vsque ad 40. & allibi vsque ad decem, siue minus, siue plus, attentis qualitatibus, & conditionibus locorum, rerum, & personarum, vt dictum est, & obseruat, Mascard. *de probation. conclus.* 75. *numer.* 27. Vulp. *d. cap.* 6. *num.* 32.

Et est notandum, quod dispositioni, *dicti cap. terrulas*, non est derogatum neque per Concilium Tridentinum, *sess.* 25. *de reform. cap.* 11. neque per *dictam extrauag. ambitiosæ*, vt sic declarasse Sacram Congregationem testatur. Quarant. *d. numer.* 41. Vulp. *d. cap.* 6. *num.* 36. & Alij. Vnde sequitur, quod locatio vltra triennium de rebus Ecclesiæ minimis, non cadit sub prohibitiones Sacri Concilij, vbi supra, neq; *d. extrauag.* Barbos. *loc. cit. num.* 51 *in fin.*

56 Neque causas restitutionis in integrum cognoscere possunt, nisi eis specialiter committatur. Sanchez *de matrim. lib.* 2. *disp.* 40. *nu.* 12. *in fin.* Sbroz. *lib.* 2. *q.* 35. *n.* 4. *& latiùs lib.* 3. *q.* 13. *n.* 1. *cum seqq.* vbi simpliciter tenet, posse Vicarium concedere restitutionem in integrum, cum quibusdam declarationibus.

57 Neque iuramentum purgationis Canonicæ deferre possunt, finè speciali mandato. speculat. *de iurisd. omn. iud. vers. secundum Canones.* Bertach. *de Episc. tit. de vic. Episc. num.* 12. *in fin.* vbi dicunt, hoc esse meri imperij. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 167. *nu.* 2.

58 Neque cognoscere valent ea, quæ sunt meri imperij, quia hęc non veniunt, nisi specialiter eis demandetur. Alex. *in l.* 1. *n.* 72. *&* 74. *ff. de offic. eius per tex. in cap.* 2. *de offic. vic. lib.* 6. Gloss. *in cap. quod ad translationem. verb. reseruata circa med. de off. legat.* Sbroz. *lib.* 2. *q.* 56. *n.* 1. *vbi. n.* 4. *&* 3. declarat, quæ veniant sub mero, & mixto imperio.

59 Neque consentire possunt, vt Metropolitanus, siuè alius, cognoscat causas Clericorum in prima instantia, omisso medio appellationis, prorogando illis iurisdictionem. Ferrett. *cons.* 107. *numer.* 1. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 204.

60 Neque cognoscere valent specialiter commissa, seù delegata episcopus a Papa, nisi in rescripto apponerentur hęc verba. *Venerabili Fratri episcopo. N. siuè Dilecto Filio, Vicario eius Generali.* Zerola. *in Prax. episc. p.* 1. *verb. vicarius. §.* 21. *dub.* 5. Campanil. *in diuers. Iur. Canon. Rubr.* 11. *cap.* 23. *numer.* 148. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 36. *n.* 4. *& q.* 135 *nu.* 1. Barbos. *vbi proximè. num.* 111.

61 Neque represalias concedere possunt, finè speciali mandato. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 165. *n.* 1. Barbos. *ibid. num.* 14. vbi allegat multos Doctores, tractantes materiam Represaliorum, præsertim Bart. *in speciali trac. de Represalijs.*

62 Neque Feudales causas tractare valent, & illas cognoscere, nisi speciale mandatum accedat. Card. *in Clem.* 1. *nu.* 19. *de offic. Vic. per tex. in cap. verum de for. compet.* Sbroz. *lib.* 2. *q.* 125. *num.* 5.

63 Neque auctoritatem præstare exemplaribus ex originali sumptis, vt habeant eandem vim cum originali mandato. *cap. fin. vers. coram ordinario Iudice, vel delegato ab ea specialiter præsententur. de fid. instrum.* per quem tex. ità ibi tenuerunt Goffredus, & Hostiens. Decian. *resp.* 24. *num.* 44. *vol.* 1.

64 Neque criminales causas expedire, aut inquirere, corrigere, vel punire Subditorum excessus, finè mandato speciali possunt. *cap. licet.* 2. *de offic. Vic. in* 6. vbi Arch. & DD. Soccin. *in cap. qualiter, & quando. num.* 162. *de accusat.* Marant. *in aur. spec.* 4. *p. tit. an. fit iudicium ord. vel de leg. n.* 16. Rebuff. *in Prax. benef. de form. vic. n.* 152. *&* 166. *&* 173. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 143. *n.* 1. Barbos. *vbi. supr. n.* 117. Sanchez. *lib.* 3. *de matrim. disp.* 29. *n.* 16. *in princ.* & Ego ipse *infr. p.* 4. *in pract. crim. sect.* 17. *num.* 27.

65 Neque condemnatum reum absoluere possunt, finè mandato speciali. Rip. *in l. qui comdemnare n.* 9. *vers. sed certè. ff. de re. iudic.* Menoch. *de arbitr. lib.* 1. *q.* 49. *numer.* 28. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 38. *nu.* 1. *& q.* 156. *numer.* 4. siue vt dicitur, gratiam facere, Rebuff. *in prax. benef. de form. vic. num.* 176. *& seqq.* Sbroz. *d. q.* 38. *lib.* 2. *num.* 1. *&* 2. *vbi* plures DD. allegat.

66 Neque confiscare Clericorum bona, nisi ipsis specialiter demandetur. Bald. *in l. imperatores. in fin. ff. de off. pref. Vigil.* Sbroz. *lib.* 2. *q.* 158. *num* 2.

67 Neque pœnas corporales in pecuniarias conuertere valent, finè speciali concessione. *cap. licet. vbi* Gloss. & DD. *de pœn. & cap. in Archiepiscopatu, de rapt.* Cucch. *Inst. Iur. Can. de vic. tit.* 8. *numer.* 109. Rebuff. *vbi sup. num.* 153.

68 Neque beneficiales causas cognoscere possunt, finè speciali mandato, quia sunt priuilegiatæ. *Clem. dispendiosam. de iudic.* Rebuff. *vbi sup. num.* 156.

69 Insuper nequeunt Vicarij futuras causas cognoscere, etiam si episcopi in commissione Vicariatus specialiter ipsis, illas committeret, dicendo. *Causas tàm præsentes, quàm; futuras auctoritate ordinaria, vel delegata nobis competentes, committimus.* Ratio est, quia nullam in eis iurisdictionem habent tempore, quo committunt, ideò delegare non possunt Rot. *decis.* 157. *Nota quod episcopus, in antiq. decis.* 1. *sub. tit. de offic. deleg. & decis.* 897. *episcopus in eisdem sub tit. de offic. Vic. decis.* 9. Rebuff. *ibid. num.* 159.

70 Neque tandem finè speciali mandato, possunt dare licentiam episcopis expulsis a suis Diœcesibus, exercendi iurisdictionem in Diœcesi, vbi sunt Vicarij, Rebuff. *vbi sup. num.* 178. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 206. *numer.* 2. *per tex. &* Glos. *Clem.* 1. *uerb. Diœcesanis de for. compet.* episcopi enim expulsi a suis Diœcesibus possunt procedere contrà expulsores, vbicumque fuerint, de licentia tamen episcopi Diœcesani. *Clemens V. in Concil. Viennen.*

71 Solet in Commissione Vicariatus apponi clausula generalis. *Ad omnia alia, & singula faciendi, & committendi, etiam si maiora fuerint, & quæ mandatum exigant speciale prout ad ipsius Vicariatus, & officialatus officiu noscitur quomodolibet pertinere, & c.* Quę sufficit etiam ad cognoscendum de non expressis, si quędam de requirentibus speciale mandatum, anteà concessérit episcopus, Hostiensi. *in cap. significasti. per illum textum de offic. Archid. cap. sedes de rescript.* Glos. *in cap.* 2. *in fin. ibi DD. de offic. Vic. lib.* 6. Sbroz. *lib.* 1. *q.* 65. *nu.* 5. *& q.* 67. *n.* 3. *per optim. tex. in cap. qui ad agendum. §. sed si aliquis. de procur. in* 6. Couar. *l.* 1. *uar. resol. c.* 6. *n.* 2. *&* 3. *& lib.* 2. *c.* 5. *n.* 8. sunt tamen quidam Doctores, qui asserunt, talem clausulam non extendi, nisi ad similia, vel minora: non autem ad maiora, iuxtà

tex.

textum in Clem. non potest de procur. Monet. de commut. vlt. vol. c. 5. n. 479. Rebuff. vbi sup. num. 182. & seqq.

72 Notandum est insuper, non omnes supradictos casus exprimendos esse in Vicariatus commissione, sed sufficere aliquos tantum exprimi, cum prædicta tamen clausula generali *Ad omnia, & singula &c. vt not. per text. in d. cap. qui ad agendum. §. sed si aliquis de procur. in 6.* Sanch. *de matrim. lib. 3. disp. 29. nu. 8.* Sbroz. *vbi sup.* Barb. *ibid. num. 134.*

SVBSECTIO TERTIA.

An Vicarius Generalis Episcopi habeat ordinariam, vel delegatam iurisdictionem?

SVMMARIVM.

1 *Iurisdictio Vicarij Generalis ordinaria est, non Delegata.*
Contrarium tenent quidam Doctores.
2 *Iurisdictio penes duos residere non potest.*
3 *Iurisdictio ordinaria à lege descendit.*
Omnis res dissoluitur eo modo, quo nascitur.
4 *Iurisdictio ordinaria non conceditur ab Episcopo.*
5 *Vicarius cum Episcopo vnum tribunal faciunt.*
6 *Iurisdictio ordinaria durat etiam mortuo concedente.*
7 *Iurisdictio ab Episcopo locari non potest.*
8 *Neque Ius nominandi ad Vicariatum.*

1 RESpondetur, quod Vicariatus Generalis habet ordinariam iurisdictionem, non delegatam; ita Gloss. *in cap. 2. verb. officialem. de offic. vic. in 6. & in cap. romana. verb. generaliter, de appell. in 6. & in c. perlectis verb. & quæ ex. dist. 25.* Couar. *pract. quæst. c. 4. num. 8.* Marant. *de ord. iudic. p. 4. dist. 9. n. 12. & 13.* Sbroz. *lib. 2. q. 55. n. 9.* Barbos. *de Episc. p. 3. alleg. 43. nu. 26. vbi nu. 43. Doctores adducit sic sentientes* Garz. *de benef. p. 5. c. 8. num. 21.* Sanchez. *de matrim. lib. 3. disp. 29. q. 2.* siue dicatur, quod illam habeat a lege statim, ac Vicarius constituitur, vt est Gloss. *in cit. c. romana. verb. generaliter. vers. vel dici posset. in princ.* Abb. *in cap. 2. in fin. nè Prælat. vic. suas* Sbroz. *ibid. n. 14. & 26.* siue quod illam habeat ab Episcopo constituente, vt tenet Couar. *lib. 3. var. res. cap. vlt. nu. 4.* Garz. *de benef. p. 5. cap. 8. num. 24.* Vnde concludendum est, ordinariam esse quomodocumque illi proueniat, quia certum est, illam habere, & titulo, & officio Vicarius. Molin. *de iust. tom. 6. disp. 8. n. 2. & 3.* & Morla *in emporio iuris. p. 2. tit. 2. in prælud. n. 88.*

Non desunt tamen Doctores non infimæ auctoritatis, qui asserant, Vicarij Generalis Episcopi iurisdictionem, delegatam esse, non ordinariam, ità Alex. *in rubr. ff. de offic. eius*, Goffred. *in summ. de offic. Vicar. num. 2.* relatus à Gloss. *in d. cap. romana. verb. generaliter.* Alciat. *in rub. de offic. ord. n. 24.* Sot. *in 5. dist. 18 quæst. 4. art. 3. vers. circa concessiones*, cum Alijs, quos refert Barb. *vbi sup. nu. 30. in fin.* qui mouentur multis rationibus, & argumentis.

Primo. Episcopus ordinariam habet iurisdictionem. *cap. Episcopus. de offic. ord. in 6. cap. conquerente. cap. cū dilectus. eod. tit. in antiq. cap. cū venerabilis. de except.*

2 Ergo in personam sui Vicarij, eandem iurisdictionem transferre non potest, nam esset absurdum, & naturali rationi repugnaret, quod vna, & eadem iurisdictio penes duos insolidum resideret, veluti vna possessio, non potest esse penes duos. *l. 3. §. ex contrario ff. de acquir. poss. l. si vt certo §. si duobus vehiculum ff. commod.* ita nec iurisdictio; validum enim est argumentum de possessione ad iurisdictionem. *l. qui furere, ... ff. de ...*

Ad hoc tamen respondetur, quod argumentum à iurisdictione ad dominium, seu possessionem, non rectè procedit, ob diuersitatem rationis, inter vnum, & alterum. Farinac. *decis. 696. in nouis, alias par. 4. diuers.* Sbroz. *lib. 2. d. q. 55. num. 28.*

3 Dicunt secundo: iurisdictio ordinaria ea dicitur, quæ a lege datur, & descendit *l. & quia, ff. de iurisd. omn. iud.* Vestr. *in prax. cap. 3. num. 2.* Vanz. *de nullit. tit. de nullit. sent. ex defect. iurisdict. num. 32.* Molin. *de primogen. lib. 1. cap. 25. num. 11. & 12.* Sed in vniuerso corpore vtriusque iuris, nullus canon, aut lex reperitur, in qua Vicarijs Episcoporum tribuatur iurisdictio, ergo ordinaria non est, sed delegata, quam illi habent.

Ad hoc respondetur, quod licet nullus canon iuris Canonici, aut lex iuris Ciuilis reperiatur, quæ expressè iurisdictionem ordinariam tribuat Vicariis, tamen cum permittatur Episcopis Vicarios constituere per Ius Canonicum, *cap. cum episcopus de offic. ord. cap. vt officium, & cap. vlt. de hæret. in 6.* Ideò Vicariorum iurisdictio cum ab Episcopis tribuatur, permittentibus Pontificibus, & non contradicentibus, certè ab ipsis electi censentur, & consequenter ordinaria iurisdictio tributa intelligitur.

Dicunt tertio. Si iurisdictio Vicarii fuisset ordinaria, vtique esset perpetua, nec tempore aliquo finiretur *d. l. quia*, vbi Doctores communiter; sed iurisdictio Vicarij ad nutum per Episcopum tollitur, & reuocatur, *vt not. in Clem. 2. ver. per. electionem.* vbi DD. *de rescript. & in Clem. fin. de procur.* Abb. *in cap. postulasti, & in cap. quoniam abbas nu. 2. de offic. deleg.* Sbroz. *lib. 3. q. 6. num. 7.* Rebuff. *tit. form. vicar. num. 192.* ergo non est ordinaria, sed delegata.

Ad hoc etiam respondetur, quod sicut Vicarii ordinaria iurisdictio a lege tribuitur per Episcopi nominationem, ità iurisdictio reuocatur per contrariam eius voluntatem, Ratio est, quia omnis res per quacumque causas nascitur, per easdem dissoluitur, *cap. omnis res. de reg. iur. in 6. can. omnes, 27. quæst. 2. l. nihil tam naturale, ff. de reg. iur.*

4 Dicunt quarto. Vicarius Generalis ab Episcopo constituitur, sed iurisdictio ordinaria ab Episcopo concedi non potest. *can. à iudicibus, vers. ordinarij verò sunt, 2. q. 6.* ergo huiusmodi Vicarius non habet ordinariam iurisdictionem, sed delegatam.

Respondetur, quod licet Episcopus Vicarium constituat, non recipit tamen iurisdictionem ab Episcopo, sed a lege, ministerio, & nominatione Episcopi. Sbroz. *lib. 2. q. 55. num. 26.* Sanchez. *de matrim. lib. 3. disp. 29. num. 23.*

5 Dicunt quinto. Vicarius gerit vicem Episcopi, & vnum, & idem Tribunal cum ipso constituit, *d. cap. romana, vers. eorum vices supplendo, & vers. unum sit consistorium, de appell. in 6. & cap. 2. de consuet. eod. libr.* vbi DD. Barb. *de Episc. p. 3. alleg. 54. num. 45.* Sbroz. *lib. 1. de offic. vic. q. 24. num. 7.* Sed qui alterius vice fungitur, nihil proprium habet. Papin. *in l. 1. §. qui mandatam, ff. de offic. eius, l. & si prætor, eod. tit. & l. solet, ff. de iurisd. omn. iudic.* ergo Episcopi Vicarius delegatam, non ordinariam iurisdictionem habet.

Respondetur, quod non rectè deducitur, cum, qui alterius vicem gerit, iurisdictionem ordinariam non habere; nam Legatus Papæ vicem eius gerit, *cap. 2. de offic. legat.* & tamen ordinariam iurisdictionem habet. *c. 1. eod. tit. lib. 6.* vbi DD. Sahag. *in rubr. de offic. deleg.* Sanchez. *dicta disput. 29. num. 13.*

Ad aliam rationem, quod vnum, & idem Tribunal constituant Vicarius, & Episcopus.

Respondetur, quod licet Iudex delegans, & Vicarius, qui eius vicem gerit, vnum Tribunal constituant, ma-

magna tamen datur differentia, vt inter titulum, *de offic. deleg. & titulum, ff. & C. de offic. eius*, nam delegatus, de quo in *tit. de offic. deleg. & offic. eius cit.* in iurisdictione fungitur officio delegantis, sinè vllo officio, cui talis iurisdictio adhæreat, sed ex sola delegatione; at Vicarius; de quo loquitur, *cit. titulus, C. de offic. eius*, licet vicem alterius gerat, est sub ratione officij, & tituli Vicariatus, cuius ratione iurisdictio tribuitur, non ratione solius commissionis, seù delegationis Bellon. *lib. 1. c. 12. num. 2. prop. fin.*

6 Dicunt vltimo. Iurisdictio ordinaria, & delegata differunt inter se, nam ordinaria permanet, licet moriatur concedens, etiam post mortem, *cap. legatos, de offic. legat. in 6. l. more maiorum, ff. de iurisdict. omn. iudic.* Menoch. *de arbit. lib. 1. q. 69. num. 2.* Sanch. *de matr. lib. 8. disp. 28. num. 4. & seq.* Petr. Gregor. *Syntag. iuris, lib. 47. cap. 32. numer. 2.* Delegata verò finitur morte delegantis, re tamen integra, *cap. relatum, de offic. deleg. cap. 51. delegatus, eod. tit. in 6. l. eum qui, cum duabus seqq. ff. de iurisd. omn. iud.* Sed iurisdictio Vicarij expirat per mortem Episcopi. *Clem. fin. vbi* Gloss. *verb. contestata, de procur. & ibi DD. scribentes*; Abb. *in cap. 1. num. 5. nè Sed. vacan.* Paris. *cons. 89. num. 6. volum. 4.* Sanchez. *de matr. lib. 3. disp. 30. à numer. 1. cum seq.* Sbroz. *libr. 3. q. 44.* ergò Vicarij iurisdictio maiorem connexionem habet cum iurisdictione delegata, quàm cum ordinaria, cum magis illi cohęreat, quàm huic.

Ad quod respondetur, quod iurisdictio Vicarii, non consistit intrinsecè, per se, ac principaliter in eo, sed tanquam accessoria alterius, videlicet Episcopi, *iuxtà not. in dicto cap. romana, de appell. in 6. & d. cap. 2. de offic. vic. eod. libr.* etenim iurisdictio in his terminis, non datur Antonio, vel Francisco Vicario, sed tribuitur ei, quem Episcopus Vicarium constituit, ideò mortuo Episcopo, cessat. Quintanad. *lib. 2. de iurisdict. nu. 14.* multis exemplis hoc confirmans.

Quibus igitur omnibus argumentis reiectis, firma remanet nostra conclusio, quod Vicarius Episcopi, ordinariam habeat iurisdictionem, non verò delegatam, vt DD. pro contraria sententia allegati asserunt.

7 Sed quæres hic; numquid possit Episcopus iurisdictionis suæ exercitium, sioè Vicariatum locare?

Respondetur negatiuè, *per tex. in cap. prætered, cum seq. nè Prælat. vic. suas*; Abb. *in cap. dadum, num. 37. de elect.* Imò si venderet iurisdictionem spiritualem, simoniam committeret. Innoc. & Hostiens. *in cap. prætered. præcit. nè præl. vic. suas*; non tamen incideret in excommunicationem, & pœnas. *Extrauagant. 2. de simon.* quia illa non habet locum, nisi circà ordinem, & beneficia, vt not. Nauar. *cons. 68. de simon. in antiq.* Non verò incurreret simoniam, si locaret iurisdictionem in temporalibus; abstinere tamen debet a tali locatione, cum tale lucrum sit turpe, & grauiter peccat locans hanc iurisdictionem. Abb. *in d. cap. prætered num. 1.* Iustitia enim non debet fieri venialis ab Episcopo. *can. vendentes. 1. quæst. 3.*

8 At vero, quid si non vendatur, aut locetur, aut pretio concedatur iurisdictio, aut Vicariatus, sed tantùm facultas nominandi Vicarium, an possit hoc fieri per Episcopum?

Respondetur negatiuè, cum & hoc prohibitum sit expressis verbis in Sac. Concil. Trident. *sess. 25. de refor. cap. 11.* & vid. Abb. *in cap. 1. ne Prælat. vic. suas.*

SVBSECTIO QVARTA.

An à Vicario Episcopi, eiusque sententia Diffinitiua possit appellari ad Episcopum constituentem.

SVMMARIVM.

1 *Appellari non potest à Vicario ad Episcopum à sententia diffinitiua.*
Vicarius, & Episcopus vnum Consistorium faciunt.
Appellatio quid sit ibid. Quæ sint de substantia appellationis.
2 *Appellatio prædicta à Vicario ad Episcopum non potest introduci per consuetudinem.*
3 *Appellatio prædicta, neque per viam supplicationis admittitur.*
4 *Appellatio prædicta non admittitur, neque partibus consentientibus.*
5 *Appellatio prædicta, neque extraiudicialiter admittitur.*
6 *Appellatio prædicta fit ab interlocutoria.*
Decretum interlocutorium potest pluries mutari.
7 *Appellatio prædicta admittitur in causis Delegatis.*
8 *Appellatio prædicta admittitur in nullitatibus allegandis.*
9 *Appellatio datur à Vicarijs foraneis ad Episcopum.*
10 *Appellatio prædicta datur in causa suspicionis.*
11 *Appellatio prædicta datur, quando non est Generalis Vicarius.*
12 *In criminalibus à sententia Vicarij potest appellari ad Episcopum.*
13 *Appellatio prædicta datur à collatione beneficij facta à Vicario Generali.*

1 RESpondeo negatiuè, nam cum appellatio sit de minori Iudice ad maiorem prouocatio, vt dicit Gloss. *in cap. non putamus, verb. officiali, de consuet. in 6. & DD. in tit. de appellat.* ideò non appellatur à sententia diffinitiua Vicarii ad Episcopum, quia sunt vna, eademque persona, quò ad hoc, vnum, & idem tribunal facientes, ac vnum tantum simul consistorium constituentes; Vndè cum æqualis sit vtriusque iurisdictio, de vno ad alium appellari minimè potest, nam de substantia appellationis est, vt de inferiori, ad superiorem deferatur, non adæqualem, vel ad eundem. *can. anteriorem. 2. q. 6. l. 1. §. ab eo ff. quis, & à quo appell. l. præcipimus. C. de appell.* Propterea non datur appellatio a Vicario Generali Episcopi ad ipsum Episcopum. *cap. 2. de consuet. lib. 6. cap. romana, de appell. eod. lib. & cap. si contra de offic deleg. vbi DD. communiter.* Bart. *in l. 1. in fin. ff. quis, & a quo appell.* Sbroz. *de offic. Vic. lib. 1. q. 22. n. 1. & lib. 3. q. 2. nu. 1.* Marant. *de ord. iudic. p. 6. act. 2. vers. & quandoq; appellatur a n. 280.* Rebuf. *in prax. benef. de vic. episc. num. 6.* Barb. *de Episc. p. 3. alleg. 54. n. 46.* cum fere innumeris per ipsos adductis. Esset enim appellare ab eodem ad eundem, & sic non esset distinctio personarum, inter Iudicem a quo, & Iudicem ad quem, vt aduertit Dec. *in cap. dilecti e'l. 3. num. 4. in gloss. ibi. idem credo. de appell.*

2 Quod est adeò verum, vt neque valeat consuetudo in contrarium. *d. cap. 2. de consuet. libr. 6. & d. cap. romana, de appell. eod. lib.* Abb. *in cap. cum terra, n. 1. de elect.* Sbroz. *d. lib. 3. q. 2. n. 14.*

3 Ampliatur primo, vt à Vicario Generali, nec supplicatio dari possit ad Episcopum, nisi pro restitutione in integrum, aduersus sententiam. Marant. *d. p. 6. tit. & quandoque appellatur, num. 382.* Zerol. *in prax. epis. p. 1. verb. Vicarius, §. 5.* Sbroz. *lib. 3. quæst. 12. nu. 11. & q. 13. num. 6.* Barb. *cit. num. 49.*

4 Ampliatur secundò, vt neque partibus consentien-

tientibus possit appellari a Vicario ad Episcopum, vnde si de facto fieret, processus nullus, & inefficax esset. Card. Tusc. *litt. A. conclus.* 349. *nu.* 5. Ioann. Andr. *in cit. c. 2. de consl. 6. & ibi.* Domin. *n.* 3. & Philip. Franc. *nu.* 10. Sbroz. *d. lib.* 3. *q.* 2. *nu.* 11. & 12. Barb. *ibid. num.* 48.

5 Ampliatur tertio, vt neque possit interponi appellatio extraiudicialiter. Rot. *decis.* 7. *nu.* 2. *de offic. vic, alias* 371. *in nouis.* Sbroz. *ibid. n.* 10.

6 Beneè tamen verum est, quod appellari potest a Vicario ad Episcopum ab interlocutoria sententia, quæ non sit iam executioni demandata; nec causæ finem imponat; nec sit geminata; neque transierint decem dies. Cald. Pereira. *quæst. forens. lib.* 1. *q.* 9. *per tot. d. n.* 1. *vsque ad* 19. & *de potest. nom. cap.* 3. *num.* 38. Stephan. Gratian. *discept. for. cap.* 155. *num.* 26. *cum seq.* alias non prohibetur appellatio per viam recursus a grauamine illato. Gloss. *in d. cap.* 2. *de consuet. in* 6. *in verb. officiali,* *vbi* Gemin. *num.* 3. & Franc. *nu.* 4. Put. *lib.* 2. *decis.* 502. & *decis.* 15. *de appell.* Sbroz. *d. lib.* 3. *q.* 2. *nu.* 16. Rot. *decis.* 3. *alias* 310. *de offic. vic. in nouis.* Ratio est, quia Iudex potest mutare, & emendare Decretum, quod interloquendo pronunciauit, *l. quod iussit,* 14. *ff. de re iudic. l. qualem,* 19. *§. diceremus, alias l. dicere, §. vndè videndum, ff. de arbitr. c. cum cessante,* 69. *de appell.* Ricc. *in collect. decis. p.* 5. *coll.* 1474. *vers. limita,* latè Cald. Pereir. *quæst. for. libr.* 1. *q.* 9. non solum semel, vel bis, vel ter, sed etiam millies, si opus fuerit. Gratian. *discep. forens. cap.* 147. *nu.* 11. & *cap.* 155. *num.* 16. Barb. *vbi sup. nu.* 51.

7 Limitatur secundo, vt admittatur appellatio a Vicario ad Episcopum, de causis ei specialiter delegatis, quæ non veniunt sub generali commissione Vicariatus, quia in his Vicarius, delegatam iurisdictionem non ordinariam habet, & ab eo ad Episcopum, prouocari potest. Gloss. *in cap.* 2. *verb. officialem, de offic. vic. lib.* 6. *vbi DD.* Sbroz. *lib.* 2. *q.* 55. *num.* 35. Sanchez. *de matrim. lib.* 3. *disp.* 29. *num.* 6. Barb. *ibid. nu.* 52. Quod intelligitur si prædictæ causæ committantur, & delegentur Vicario ab Episcopo separatim, & diuisim, non simul cum generali commissione, vt aliquando fit, quia tunc in omnibus ordinariam iurisdictionem consequitur, & in his non datur appellatio. Sanchez. *d. lib.* 3. *disp.* 29. *d. num.* 6. Nicol. Garc. *de benef. p.* 5. *c.* 8. *num.* 41.

8 Limitatur tertio, vt de Vicario ad Episcopum, dici possit de nullitate sententiæ, non obstante, quod non detur appellatio. Vant. *de nullit. tit. coràm quo null. nu.* 20. *in fin.* Cucc. *Inst. iur. can. de vic. episc. nu.* 126. Sbroz. *d. q.* 2. *nu.* 24.

9 Limitatur quarto, vt a Vicarijs Foraneis appellari possit ad Episcopum, vt *cap. Romana, §. Archidiaconis, de appellat. in* 6. & suo loco fusius dicetur, vbi de Vicario Foraneo agetur, *infr sect.* 7.

10 Limitatur quinto, vbi agitur de causa suspicionis Vicarij, quia tunc Episcopus cognoscere potest. Tuscus. *tom.* 8. *conclus.* 186. *num.* 2.

11 Limitatur vltimo, quando Vicarius non habet commissionem generalem in spiritualibus, & temporalibus, quia tunc talis Vicarius, non facit vnum, & idem Tribunal, & consistorium cum Episcopo. Tuscus *vbi sup. n.* 4.

12 Quæri potest hic, an in criminalibus a sententia Vicarij, possit appellari ad Episcopum?

Ad quod respondetur, quod sic, ità Diaz. *in pract. crim. canon. cap.* 3. & Marant. *de ord. iudic. p.* 4. *dist.* 5. *num.* 16. & *d. p.* 6. *act.* 2. *vers. & quandoque appellatur, n.* 384.

13 Appellatur etiam ad Episcopum a collatione beneficij facta a Vicario Generali, si non habeat mandatum speciale ad hoc faciendum. Rot. *decis.* 7. *in nouis. tit. de offic. vic.* Zerol. *in prax. episc. verb. Vicarius par.* 1. *§.* 4. Marant. *locis cit.*

SVBSECTIO QVINTA.

An Episcopus cogi possit ad constituendum Vicarium Generalem; & an possit plures constituere, cum eadem facultate generali.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus Vicarium constituere tenetur.*
2 *Limitatur, si esset captiuus.*
3 *Limitatur etiam, quando possessionem non est adeptus.*
4 *Limitatur item, vt non possit perpetuum Vicarium creare.*
5 *Secunda sententia, quod Episcopus non tenetur Vicarium creare.*
6 *Ex his, quæ voluntariè fieri solent, non acquiritur ius alteri.*
7 *Vicarius potest stare in quacumque parte Diœcesis.*
8 *Limitatur, si Episcopus sit negligens in expediendis causis, nam tunc tenetur Vicarium facere.*
9 *Vicarius Apostolicus habet auctoritatem priuatiuè, quò ad Episcopum.*
10 *Episcopus plures Vicarios in sua Diœcesi, constituere potest.*
11 *Limitatur, vt debeat constituere illos in loco vbi sedem habet.*
Generalis Vicarius quis dicatur?
12 *Ampliatur, vt illos possit habere de consuetudine.*
13 *Ampliatur 2. si habeat plures Diœceses vnitas.*
14 *Tribunalia tamen plura, sicut habet dominia, non potest habere.*
15 *Appellatio ab his Vicarijs, non defertur ad Episcopum, sed ad Metropolitanum.*
16 *Fallit in causis hæresis.*
17 *Episcopus duas habens Diœceses, cogi non potest ad tenendum duos Vicarios.*
18 *Et vnum constituendo, ad illum recurrere debent subditi alterius Diœcesis.*

1 IN hoc dubio, an Episcopus teneatur constituere Vicarium Generalem in sua Diœcesi, ità vt ad hoc cogi possit per superiores, inuenio duas Doctorum sententias, de directo contrarias. Prima est, affirmatiua, nempè, quod cogatur Episcopus tenere Vicarium, *per text. in cap. inter cætera, & cap. quoniam. de offic. ord. & ibi. Abb. n.* 3. Sylua *in tract. de benef.* 1. *p. q.* 5. *nu.* 174. Bald. *in l. aliquando, num.* 1. *in* 4. *opp. ff. de offic. Proconf.* Boer. *decis.* 347. Couarr. *lib.* 3. *var. res. c.* 20. *num.* 4. Foller. *in prac. crim. Can.* 1. *p. moral. num.* 74. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 46. *nu.* 2. *cum* innumeris Alijs per Ipsum adductis. mouentur ratione, quia Episcopus tenetur Ecclesiæ suæ constituere Aeconomum generalem, & eo negligente, tenetur illum creare Archiepiscopus; & iste Aeconomus Vicarius dicitur, qui vices Episcopi gerat, etiam in iudicandis Clericis, *tex. est in cap. in nona,* 16. *q.* 7. & *in can. cum simus.* 9. *q.* 3. & *in can. quoniam.* 89. *dist.* & *in can. volumus, ead. dist.*

2 Limitant tamen DD. si Episcopus esset captus a Turcis, quia tunc non potest, nec Vicarium constituere, nec beneficia conferre Rebuf. *in concord. Franc. rubr. de coll. §. teneantur in verb. aut eorum Vicarijs &* Mand. *in reg. cancell.* 24. *de male promotis, q.* 6. *n.* 13.

3 Limitatur 2. quando non adhuc possessionem episcopatus apprehenderit, licet sit declaratus episcopus, Abb. *in cap. qualiter. in* 1. *notab. de elect.* Felin. *cons.* 40. *n.* 7. Sbroz. *ibid. num.* 15.

4 Limitatur 3. vt non possit deputare Vicarium perpetuum, nisi ex legitima causa; & tunc non ligat Successorem in episcopatu, si illum deputatum a suo prædecessore amouere voluerit Put. *decis.* 4. *de offi. Vic.*

5 Se-

5 Secunda verò Doctorum sententia, est negatiua, nempè non teneri episcopum creare Vicarium, quam sequitur Rot. Roman. apud Put. decis.43.libr.2. Mohedan.decis.4. de offic. Vic. & fuit dictum in vna Calaguritana fructuum. 18. Martij. 1583. coràm Bubalo, quæ est inter decisiones.diuers.decis.222.nu.5.p.2.quas refert. Ricci. in collect. decis.p.5.collect.1602. & nouissimè in vna.Viterbien.& Tuscan. Vicarij, Veneris.3. Martij. 1617.coràm Caualerio inter eius impressas. decis. 418. Et de facto denegauit manutentionem cuidam communitati contra episcopum, quem volebat compellere ad retinendum Vicarium Generalem in illo loco est decis.Caputaquen.306.nu.3.p.1.Caualer. decis.418.cit. nu.9.Post.de manut.obseru.53.nu.9. Card. Tuscus.pract. concl. verb.mandatum de manutenendo.conclu.69.num.6. Barb.de pot.Epis.p.3.alleg.54.num.125. Ratio est, quia in facultate episcopi est, an velit Vicarium retinere. Post.de manutent. vbi sup.

6 Ex ijs enim, quæ fiunt, seù fieri solent, vel permittuntur iure facultatis, vel ex gratia, & voluntare aduersarij, nullum quæritur Ius, nec oritur possessio, vel quasi, quæ sit attendenda. Pontan. de spol. libr. 2. c.16.num.166. Pacif.de Saluiano interdict. inspect.1.c.61 num.30.Ricc.in collect.decis.collect.1253. in fin. Mantic. decis.276.numer.2.Rot.Rom.decis.297.sub num.4.p.2. diuers. & decis.397.numer.3. & decis.640. numer.3.p.2. recent.

7 Ideò in potestate ipsius Episcopi est, Vicarium retinere in quacumque parte suæ Diœcesis optim. est tex.in cap.cum episcopus.de offic. ord. in 6. vbi Gemin & Archid. nu.7. Rot. apud Postium post tract. de manuten. decis.159.num.3.Sbroz.de offic.vic.lib.1.q.57.

8 Limitatur tamen prędicta conclusio negatiua, vt si episcopus negligat expeditionem causarum, præsertim si sit Theologus, non Iurista, quia tunc compellitur constituere Vicarium, vt sæpè Sac. Congr.Episc. diuersis temporibus præcipere consueuit; & si perseuerauerit in negligentia, mittitur illi ab Vrbe vicarius, vel aliundè pro tali officio exercendo, vel cum Breue Apostolico, vel cum litteris Sacræ Congregationis, vel cum patente episcopi, qui fuit adhoc compulsus.

9 Reuera tamen, talis vicarius missus ab Vrbe talibus modis, est vere vicarius Apostolicus, & iurisdictionem habet priuatiue, quò ad episcopum, nec episcopus illum remouere potest. Sac. Congr. Episc. in vna Sauonen.17.Septembris 1605. & in vna Motulen. 5. Augusti. 1650. & in vna Ciuitatis Castellanæ 2. Aprilis 1591. & Mediolanen. 8. Februarij 1594. & Bisinianen. 58.Martij 1632. & in vna Castren. 26. Martij eod. anno. Cui sententiæ adhæreo, non autem primæ, quia hodiè in praxi seruatur. Et de facto accidit mihi anno 1646. dum essem Vicarius Apostolicus S.Marci in Calabria, cum litteris Sacræ Congregationis.

Ad secundum dubium, An scilicet episcopos possit plures vicarios generales in sua Diœcesi constituere, si voluerit, non vnum tantum?

10 Respondeo affirmatiuè, quia facilius expediuntur causæ per plures, quàm per vnum, cap. quoniam de offic.ord.cap.adhæc, de offic. Archid. cap.1. de celebr.miss.Clem.& si principalis, & ibi Card.num.3.iuncta gloss. de rescript.cap. prudentiam, vbi Abb. numer.10. de offic.deleg.Vgolin.de offic. & pot.episc. cap.4.§.6.num.4. Rebuff.in pract. benef.tit.form.vic. Archiep.numer.203. Sbroz.lib.1.q.50.num.4.Barb.de episc.pot.p.3.d.alleg.54. num.126. Zerol.in prax.episc.p.1. verb.Vicarius num.1. maximè si Diœcesis sit multum ampla. Et potest illos tali modo constituere, vt Alter ab altero non dependeat, & quod sint æquales. Imò tàm in solidum, quàm simpliciter, & pro parte. Vel quod vnus sit principaliter alter minus principaliter, etiam si constituatur, vnus in vno loco, & alter in alio loco; nam non attenditur generalitas loci, sed generalitas commissionis causarum, & sic facerent vnum consistorium cum episcopo. Syluest. verb. vicarius, §.4. vers. primum, Glos.in dict. Clem. & si principalis, vbi Card. num.3. de rescript. Felin.in d.cap. prudentiam, num.1. de offic.deleg.Sbroz. vbi sup.num.5.Zerol.in prax.episc.p.1. verb.vicarius, §.1.

11 Limitatur tamen, vt eos constituere episcopus debeat in loco, vbi Sedem habet, nam Generalis Vicarius ille dicitur, qui constitutus est cum generali potestate in loco, vbi episcopus Sedem habet. Bart.in l.1. in fin.ff.quis, & à quo appell.Marant.de ord.iudic.p.4.dist. 5.num.8.Sbroz.lib.1.q.28.n.7. & q.69.nu.2. Barbos.vbi supra n.127.

12 Ampliatur prædicta conclusio, vt possit episcopus plures habere vicarios, si ità seruetur de consuetudine. Quarant. verb. Capitulum Sede vac. Sac. Congregat.Episc.in vna Lancianen.28. Martij 1599.& 21.Februarij 1614 ibidem.

13 Et a fortiori si habeat plures Ciuitates, vel Diœceses vnitas, nam tunc debet pro vnaquaq; tenere suum vicarium generalem. Ead.Sac. Congr.in vna Sutrien.7. Iunij 1594.

14 Non debet tamen habere plura Tribunalia, vel plores vicarios, iuxtà numerum dominiorum, ad quæ Diœcesis se extendit.Sac.Congreg.in vna Aquensis 16.Februarij 1604.Nicol.in Flos.verb. vicarius generalis, nu.40.in fin. Et quia, vt diximus, omnes sic generaliter constitoti, faciunt idem, & vnum Tribunal cum episcopo.

15 Sicuti si esset vnus generaliter constitutus, idcò ab istis non posset appellari ad episcopum, vt disponitur, in cap.2.de consuet.in 6.c.romana, de appell.eod. lib. sed appellatio defertur ad Metropolitanum, si non sit exemptus episcopatus.

16 Fallit tamen in causis religionis, seu hæreseos, quia in istis non appellatur ad Metropolitanum, sed immediate ad Papam, siuè ad supremum Inquisitionis Tribunal. cap. vt debitus in fin. & ibi Gloss. verb. causis de appell. Apostill. Pegn. in Director. inquis, com. 31.in 3.p. Zerol.p.1.prax. episc.verb. vicarius, §.1.in fin. Quod si noluerit episcopus duas habens Diœceses unitas, duos uicarios æque principaliter generaliter creare, adhoc cogi non potest, quia uicarius constitutus in una Ciuitate, ubi Sedem habet, censetur constitutus in altera, ubi sedem non haber, Cardin. in Clem.2.q.2.de rescript.quem citat Sbroz.lib.1.q.27.num. 10.Barb.vbi sup.num.130.Ratio est, quia respectu Episcopi, reputantur una Diœcesis, & potest in una residendo, explere factum alterius. Rebuff. in prax. tit. de vnion. benef. num.16.

18 Quod si unum constituat uicarium, ad illum debent accedere subditi utriusq; Diœcesis. Rebuff. vbi prox. nu. 52. vers. quarto conueniri poterunt. Rot. in Viterbien.& Tuscanen.Vicarij Veneris 3.Martij 1617.coràm Caualerio, quam affert Steph. Grat. tom. 4. discept. for.cap.655.Barbos.vbi sup.n.130. in fin.

SVBSECTIO SEXTA.

Quibus Modis expiret Iurisdictio Vicarij Generalis Episcopi.

SVMMARIVM.

1 *Iurisdictio Vicarij expirat multis modis.*
2 *Expirat per reuocationem tacitam, vel expressam.*

3 Re-

3 *Reuocatio ad notitiam Vicarij venire debet:*
4 *Remotio Vicarij sinè causa, non approbatur.*
5 *Causæ iustè, pro quibus remoueri potest.*
Quando non benè gubernat.
Nec certiorem facit sacram Congregationem de grauibus causis.
Si scribit irreuerenter ad Sac. Congreg.
Si DD. Cardinales non magnifaciat.
Si caret prudentia.
Si excommunicatus existat.
Si mandati Sacr. Congregationis non obediat.
Si sit oriundus ex Diæcesi.
Si sit Religiosus.
6 *Reuocari potest Vicarius ab Episcopo, non obstante iuramento de non reuocando.*
7 *Reuocari non potest multis ex causis.*
Quandò esset confirmatus à Papa.
Quando reuocatur, vt infirmentur gesta ipsius.
Quando est factus per viam conuentionis à Papa approbatę.
Chorepiscopi qui sint.
Quando est Apostolicus à Papa datus.
Neque quando factus fuit per viam compromissi, & gratię.
Neque si sit à lege datus.
8 *Gesta per Vicarium reuocatum sunt nulla, si reuocationem sciat.*
9 *Morte Episcopi finitur Vicarij iurisdictio.*
10 *In duobus casibus durat iurisdictio Vicarij, etiam mortuo Episcopo.*
Primo si causa commissa fuit sub expresso nomine proprio.
Secundo si ignoraret mortem Episcopi.
11 *Successor in Vicariatu, an cognoscere possit causas ceptas à suo Prędecessore.*
12 *Cessat similiter iurisdictio Vicarij per translationem Episcopi ad alium Episcopatum.*
13 *Cessat etiam, si Episcopus sit excommunicatus vitandus.*
14 *Vicario excommunicato, non excommunicatur subuicarius, nisi participaret in crimine.*
Secùs etiam si sit constitutus ab Episcopo, non à Vicario.
15 *Excommunicato Vicario pręterito, non erit excommunicatus Vicarius successor.*
16 *Cessat etiam Vicarij iurisdictio per Captiuitatem Episcopi.*
Mors ciuilis naturali ęquiparatur.
17 *Cessat item iurisdictio per ingressum.*
Religionis Episcopi.
Mors naturalis, & Religio equiparantur.
18 *Cessat item per Renunciationem.*
19 *Cessat item per Depositionem, vel Relegationem Episcopi.*
20 *Cessat item per Permutationem Episcopatus, sed non statim.*
21 *Syndicari non potest Vicarius post officium.*
22 *Vicarius offendens Metropolitanum, per eundem punitur.*
23 *Vicarius delinquens in officio, à quo puniatur.*

Vidimus in Superioribus, quantum se extendat auctoritas, & iurisdictio vicarij generalis; hoc autem loco, necesse est videre, quomodo expiret, vel vsq; quò duret eius iurisdictio.

1 Quarè est primo loco notandum, quod finitur, & expirat eius iurisdictio pluribus modis. Primò reuocatione episcopi. Secundò morte naturali eiusdem. Tertiò translatione eiusdem ad alium episcopatum. Quartò morte ciuili ipsius, vt si sit excommunicatus, suspensus, vel interdictus. Quintò captiuitate eiusdem. Sextò per ingressum Religionis episcopi. Septimò per renunciationem, seù cessionem, vel resignationem. Octauò per depositionem, Nonò per relegationem. Decimò per permutationem, vel aliam similem causam, per quam cessat episcopi iurisdictio.

2 Finitur igitur; & expirat vicarij iurisdictio per remotionem, seù reuocationem ipsius ab Episcopo factam, quæ duobus modis fieri solet: expresè scilicet, & tacitè. Expresè fit, quando nominatim Episcopus aufert illi potestatem, *vt in lib. iudicium soluitur, ff. de iudic.* Tacitè fit, quandò constituit secundum vicarium, quia tunc videtur primum reuocasse, *capit. clericos, de offic. vic. DD. in cap. non iniustè de procur.* Rebuff. *in prax. benef. de form. vic. Archie. nu.* 201. Sbroz. *de offic. vic lib. 3. qu* 33. *nu* 1.

Sed contrariam sententiam sequuntur Boer. *q.* 347. *n.* 7. Roman. *sing.* 57. *in fin. post* Glois. *in c. Galliarum*, 23. *q.* 5. *cum Alijs notat. per* Sbroz. *d. q.* 33. *n.* 2.

Possunt tamen conciliari sententiæ, vt tunc censeatur reuocatus primus vicarius per constitutionem secundi, quandò expresè, vel tacitè potest colligi ex verbis secundi, quod per creationem secundi, reuocauerit primum, *capit. penult. de procur. in sexto.* Rebuff. *ubi sup. numer.* 105. Vndè si episcopus notificare faciat primo constitutionem Secundi, tunc tacitè censetur reuocatus primus, licèt expresè non reuocauerit, & isto casu gesta per primum, amplius non valent, post notificationem, *l. si fortè, ff. de offic. Procons.* Bald. *in l. solent. §. sicut. ff. eod. tit.* Innocen. *in cap. intimasti, de appell.* Sbroz. *d. quest.* 33. *cap.* 4. Rebuff. *ibid. num.* 206.

3 Reuocatio autem potest fieri, siuè per procuratorem, siuè per nuncium, siuè per amicum; dummodò perueniat ad vicarij notitiam. Alii tenent, quod fieri debet notificatio reuocationis per ipsummet episcopum, siuè eius Secretarium, vel etiam per secundum Vicarium, & tunc quomodocumque fiat, sufficit. Boer. *decis.* 347. *uers. uicarius à numer* 14. *usque* 17. per Glo∫s. *in Clem. causam, §. intimatio, de elect. uerb. plenaì* Glo∫s. *in cap. cupientes, uerb. notitia, de elect. in* 6. Felin. *in cap. cæterum, col.* 8. *uers. ualet processus de rescr.* Calder. *cons.* 4. *de offic. uic.* Rebuff. *ibid. nu.* 211. Sbroz. *d. q.* 33. *n.* 9. *cum seqq.*

4 Est tamen notandum, quod in remotione Vicarii, debet haberi ratio honoris ipsius, & propterea magna cum circumspectione est facienda: nec sinè graui causa, alias reintegrari potest per Sacram Congregationem Episcoporum. Sic declarauit, Ead. Sac. Congreg. *in una Spalatren.* 3. *Iulii* 1601. *& in una Trabunen.* 7. *Septemb. &* 8. *Octobris* 1649.

5 Causæ autem iustæ pro quibus remoueri potest vicarius, plures sunt: Prima est, si de vicario audiantur multæ querelæ. Ead. Sac. Congregat. *in una Spalatren.* 5. *Februarii* 1601.

Secunda est, quando non benè gubernat: nec certiorem facit Sacram. Congreg. de causis magni momenti in defectu, vel absentia Episcopi, Ead. Sac. Congr. *in una Agrigentinen.* 27. *Octobris* 1603. *& in una Tranen.* 3. *Decembris eod. anno.*

Tertia causa est, si scribat irreuerenter ad Sac. Congreg. eiusque DD. Officiales Ead. Sac. Congreg. *in una Rietina* 3. *Septemb.* 1601.

Quarta est, si aliquem ex S. Rom. Ecclesiæ Cardinalibus, ea, qua decet reuerentia non tracter. Ead. Sacr. Congr. *in una Sauonen.* 19. *Nouemb.* 1655.

Quinta est, si caret circumspectione, & prudentia, licet in reliquis idoneus esset. Ead. Sacr. Congreg. *in una Placentina* 11. *Septembris* 1601.

Sexta causa est, si excommunicatus existat. Sacr. Congreg. *in vna Placentina* 18. *Iunii* 1649.

Septima est, si mandatis Sacræ Congregationis obedire renuit. Sacr. Congr. *in vna Parmen.* 17. *Augusti* 1645. *& in vna Ausculana* 23. *Aprilis* 1649.

Octaua est, si oriūdus fuerit ex ciuitate, vel Diœcesi Sac. Congreg. *in vna Pistorien.* 19 *Octob.* 1625. *& Sutrinen.* 16. *Nouemb.* 1640. *& in vna Ostunen.* 28. *Iulii* 1587. *& Spalatren.* 9. *Martii* 1593. *& Senogallien.* 10. *Februarii* 1598.

Nona est, si Regularis sit, vel religiosus. Ead. Sacr. Congreg. *in vna Istrien.* 16. *Octob.* 1615. *& Spalatren.* 12. *Aprilis* 1619.

Notandum est similiter reuocari, & remoueri posse Vicarium per Episcopum, etiam si iurasset episcopus illum non reuocaturum, Glos. *singul. in cap. fin. de procur. in* 6. Anton. Gabr. *commun. lib.* 2. *tit. de iureiuran. concl.* 1. *num.* 14. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 32. *num.* 5. Rebuff. *in prax. benef. de form. vic. num.* 193. Barbos. *de episc. pa.* 3. *alleg.* 54. *num.* 145. *in fin.* & Nos *infra sect.* 7. *subsect.* 1. *numer.* 27. Debet tamen prius absolui à iuramento, alias euadit periurus. Gloss. *in præcit. cap. fin.* Felin. *in cap. ex parte Decani, vers. dict. cap. fin. in ampliat. de rescript.* Rebuff. *ibid.* Sbroz. *d. q.* 32. *nu.* 8.

7 Non potest tamen reuocari Vicarius multis ex causis. Primo quando confirmatus esset à Papa, nam tunc non potest Episcopus illum reuocare, Cuer. *Inst. iur. can. de vic. episc. num.* 139. Rebuff. *ibid. num.* 194. Sbroz. *eod. qu.* 32. *numer.* 11. Quod intelligitur si confirmatus esset à Papa ad vitam, non si simpliciter facta esset confirmatio. Rebuff. *vbi sup. num.* 195. & Sbroz. *ibid. num.* 12. Secundo non potest reuocari, quando reuocatio fit ad effectum infirmandi gesta per ipsum, quia res tunc non est integra, *cap. in causis, de elect.* Rebuff. *vt sup. num.* 196. Tertiò non potest reuocari, quando factus est per viam conuentionis à Summo Pontifice approbatæ, vt olim fiebat in Chorepiscopis, Rebuff. *ibid. num.* 209. Sbroz. *vbi sup. numer.* 13. Quid autem sint Chorepiscopi? *vide tex. &* DD. *in cap. chorepiscopi* 68. *dist.* Lancell. *inst. iur. can. de chorepisc. vsu sublato.*

Sed hic est notandum, quod licet Vicarius ab Episcopo electus, sit confirmatus à Papa, potest adhuc remoueri ab ipso Episcopo, inconsulto Papa, si est, vt mox diximus, Ia. ob. Laurent. *de indic. inspect. capit.* 4. *num.* 9. *&* 11. *post med.* Quod tamen non procedit in Vicario à Papa immediatè electo, qui propriè Vicarius Apostolicus dicitur, de quo infrà sermo habebitur, *hac ead. par.* 1. *de Vicar. Apost. sect.* 6. *per tot.*

Quartò non reuocatur, quando fuit illi collata facultas per viam compromissi, & gratiæ, quia tunc etiam re integra, non potest reuocari, *cap. causam quæ vbi DD. de elect.* Rebuff. *ibid. num.* 197. Quintò non potest reuocari Vicarius à lege datus, vt procedit in Archidiacono, qui à iure habet Vicariatum inhærentem personæ, Abb. & Alij, *in cap.* 1. *in fin. de offic. Archid.* Rebuff. *ibid. n.* 199. Sbroz. *loc. præcit. n.* 14. sed hoc aliter hodie procedit.

8 Notandum insuper, quod reuocatio Vicarij, debet ei notificari, vt suprà diximus, adhoc, vt se abstineat à iurisdictione exercenda, alias gesta per ipsum, etiam post reuocationem, ipso tamen ignorante, valebunt: veluti à contrario nullius essent roboris, & momenti omnia ea, quæ post reuocationem fecerit, si illi notificata fuerit. Rober. Lancell. *de attentat. par.* 2. *cap.* 10. Pur. *decis* 470. *num.* 1. *lib.* 2. Roman. *sing.* 58. *&* 616 Sbroz. *lib.* 3. *q.* 32. *numer.* 16. Rebuff. *in Prax benef. tit. de Simon. in resign. numer.* 34. *& seq. par.* 3. Idem dici debet, si Vicarius post finitum officium, vel renunciatum, vellet cognoscere de causis sibi commissis sub nomine dignitatis, Gloss. *in Clem.* 2. *verb. principalis, ubi DD. de rescript.* Abb. *in capit. quoniam, num.* 10. & Felin. *num.* 7. *de offic. deleg.* Sbroz. *lib.* 3. *q.* 47. *num.* 1. Secus tamen est in causis, quæ sibi delegatæ fuerant, sub nomine proprio, quia tunc posset de illis cognoscere, etiam finito officio. Glos. *in cit. Clem.* 2. Abb. & Felin. *ibid.* Sbroz. *dict. lib.* 3. *quæst.* 46. *num.* 1. & Nos *infra d. sect.* 6. *num.* 37.

9 Secundus modus, quo cessat, & finitur iurisdictio Vicarii est, per mortem episcopi. Ratio est, quia cum Episcopus, & Vicarius constituant vnum, & idem Tribunal, per mortem alterius, expirat iurisdictio Vicarij, quę dependet ab Episcopo ipsum constituente. *Clem. fin. & ibi* Glos. *verb. contestata, de procur.* vbi communiter DD. *cap. si gratiosè de rescript. in* 6. *cap. illa; et cap. fin. ne Sed. vac. capit. ad abolendam, in princip. de hæret. capit. cum olim. de maior. et obed. cap. quia, ubi* DD. *de iudic.* Abb. *in cap. extirpanda, §. quia verò num.* 14. *de præbend.* Rebuff. *ibid. de form. vicar. num.* 216. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 44. Barb. *de episc. par.* 3. *d. alleg.* 54. *num.* 151. Sanchez *de matrim. lib.* 3. *disp.* 30. *per tot.* Quod adeò verum est, vt Vicarius mortuo Episcopo, non possit amplius cognoscere, neque causas iam cœptas, ipso viuente, & ipsas expedire, perficiendo, quod deficiebat, Henriquez, *in summ. lib.* 3. *ca.* 21. *§.* 5. *lit. S.* licet dicat, iurisdictionem, non expirare de per se, sed deponi per Capitulum. Specul. *tit. de iud. ordin. et de auditorib. vers. nota quod Vicarius.* Sbroz. *lib.* 3. *q.* 45. *num.* 3.

10 In duobus tamen casibus, potest Vicarius, etiā mortuo Episcopo cognoscere causas cęptas. Primus est, quando causa commissa illi fuit, sub expresso nomine proprio, non sub nomine Dignitatis Vicarii, quia tunc censetur electa industria, & idoneitas personæ. latè Sperell. *decis.* 31. *num.* 12. *cum seq.* Gloss. *in Clem.* 2. *verb. principalis de rescript.* Sbroz. *lib.* 3. *q.* 46. *n.* 3. Alter casus est, quando Vicarius ignorat mortem episcopi longè distantis, quia tunc valent omnia per ipsum gesta, etiam post mortem episcopi, Gratian. *discept. Forens. c.* 18. *num.* 50. Sanchez *d. lib.* 3. *disp.* 22. *n.* 59. *et disp.* 30. *n.* 4. Sperell. *decis.* 30. *n.* 3.

11 Sed quæritur hic. An successor in Vicariatu, possit cognoscere de causis delegatis Vicario suo prædecessori, nomine officii Vicarii, de quibus antè quàm remoueretur, vel alio modo cessaret eius iurisdictio, iam cęperat cognoscere. Et respondeo, quod in hac quæstione nōn concordant Doctores; Quidam enim asserunt, Successorem in Vicariatu, succedere in cognitione causarum prędecessori delegatarum; ità Glos. *in Clem.* 2. *de rescript. ubi* DD. *communiter* Abbat. *in capit. quoniam. numer.* 20. *de offic. deleg. ubi* Betous. *late, num.* 100. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 49. *num.* 4. Pusius Hier. Gabr. *cons.* 32. *nu.* 7. *cum seqq. lib.* 2. *præsertim n.* 6. *et* 25. Quidam verò Alii contrarium tenentes firmat, successorem in Vicariatu, non posse cognoscere de causis suo prædecessori delegatis. Bart. *in l. quod Princip. in fin. et in l. more. ff. de iuris. omn. iud.* Gigas. *cons.* 48. Caualc. *decis. Finiz.* 40 *nu.* 2. vbi de communi testatur, Achill. *Rotæ decis.* 331. Caputaq. *decis.* 397. Mantic. *de coniectur. vlt. volunt. lib.* 8. *tit.* 17. *num.* 3. Sbroz. *ibid. nu.* 3. Sed prima sententia magis placet, quia dignitas Vicariatus semper durat, & nunquàm desinit esse, siuè moriatur, siuè reuocetur, siuè amoueatur Vicarius *cap. si gratiosè de rescript. in* 6. vbi DD. *cap. quoniam ubi* Abb. *num.* 10. *de offic. deleg.* & ità vidi in praxi seruari, reiectis sobtilitatibus pro contraria sententia adductis. Potest tamen conciliari contrarietas, recurrendo ad coniecturas; an scil. Papa delegando causam Vicario episcopi, respexerit potius ad Tribunal episcopi, quàm ad personam Vica-

rij

rij; quia in tali casu Vicarius Successor, poterit cognoscere: secus si rationem habuit personæ Vicarij, nam tunc, non potest successor procedere. Abb. *in d. cap. quoniam. num.* 11. *vbi* Butrius. *nu.* 20. *& 25. de offic. deleg. latè* Gabriel. *d. conf.* 32. *n.* 1. *&* 2. Sbroz. *lib.* 4. *q.* 49. *nu.* 9. *qui seq. quest.* infert. ex hoc, quod legatum factum Vicario, non debetur successori, si moriatur Vicarius legatarius, antè testatorem.

12 Tertius modus, quo cessat iurisdictio Vicarij episcopi, est per traslationem eiusdem ad alium episcopatum. Ratio est, quia cessat iurisdictio episcopi translati, sicut per mortem *Not. in cap. inter, & capit. fin. de translat. episc.* Gloss. *in capit. si propter. verb. vacabit. vbi DD. communiter de rescript. in 6. & in cap. si episcopus, ver. mortem. de suppl. neglig. prælat. eod. lib.* Vant. *de nullitat. ex defectu mandat. num.* 168. *&* 171. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 42. *num.* 4. Rebuff. *ibid. nu.* 219. Et consequenter expirat etiam iurisdictio Vicarii in eodem episcopatu, & Diœcesi, in qua episcopus illum constituens, erat prius episcopus, ex comuni regula. *Leum quis. in princ. C. de solut. l. si cornelius. vbi* Bart *ff. eod. tit. latè* Couar. *conf.* 95. *vol.* 2. *vers. principaliter* Vantius, & Sbroz. *vbi sup.* quod celante causa, præsumitur cessare etiam voluntas, & mandatum: quod ea conditione videtur factum, vt scilicet si res integra in eodem statu permaneret; Ideò cum principalis constituens, episcopus nimirùm, desinat esse dominus, vel quasi illius rei, cuius contemplatione constituerat Vicarium, cessat quoque necessariò illius iurisdictio. Quod est adeò verum, vt cesset Vicarij iurisdictio, etiam si episcopus translatus, ignoraret translationem episcopatus, nam adhuc gesta per Vicarium post translationem episcopi, etiam illam ignorantis, non essent valida. Calder. *conf. vlt. de sent. & re iud.* Franc. Marc. *q.* 1120. *n.* 4. *& seq. & nu.* 11. Ratio est quia potestas episcopi abdicata erat tunc temporis ab ipso, & consequenter à Vicario *cap. quia in cunctis. §. adiiciebatur de concess. præbend. in* 6. Franc. *in cap. ceterum de rescript.* Sed hoc est intelligendum, si summus Pontifex translationem admisit, aliàs non Franc. Marc. *d. quest.* 1120. *numerum* 4. *& seq.* Calderin. *ibid.*

13 Quartus modus, quo finitur iurisdictio Vicarii est, si episcopus, qui illum constituit, fit maiori excommunicatione ligatus, & publicè denunciatus, aut suspensus, vel interdictus. Ratio est, quia sicut per excommunicationem suspenditur episcopi iurisdictio *capit. ad probandum de re. iud. can. audiuimus.* 14. *qu.* 1. *DD. communiter in cap. suscitatus. de rescrip.* Suarez *de cens. disp.* 13. *sect.* 2. *n.* 15. Sayrus *de censur. l.* 2. *c.* 6. *num.* 1. ita similiter suspenditur iurisdictio Vicarii, quæ est accessoria, & vnum facit consistorium cum episcopo. *capit.* 1. *ubi* Gloss. *verb. ipsius officialis in fin. de offic. Vic. in* 6. Gloss. *& DD. in Clem. ult. de procur.* Rebuff. *in prax. benef. de for. vic. nu.* 217. Sayr. *ubi sup. n.* 19. Barb *p.* 3. *de episc. alleg.* 54. *n.* 146. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 17. *num.* 1. Zerol. *in Prax. episc. verb. Vicarius. §.* 8. Ex quo infertur, quod si tunc temporis Vicarius conferat beneficium, vel ipsemet episcopus conferens efficeretur irregularis, & collatio non valeret. Aretin. *in capit. cum non ab homines. col. penult. de iud.* Rebuff. *ibid. numer.* 2. Paris. *conf.* 89. *nu.* 5. *uol.* 4. Sayr. *ubi supr.* Quod habet locum, etiam si Vicarius & episcopus adhuc ignorarent excommunicationem Gloss. & DD. *in capit. penul. de cler. excom. minist.* Abb. *& Alii in ca. pastoralis. §. uerum. de appell.* Rebuff. *ubi sup. numer.* 218. Sbroz. *ibid. num.* 8. secus tamen est, si episcopus esset toleratus, vel occultè excommunicatus, nam tunc fauore publici Iuris, ex comuni opinione, pro non excommunicato haberetur, & sic collatio valeret.

Prax. Vicar. Caroli Pelleg. Par. I.

Abb. *in cap. ueritatis. n.* 4. *de sent. excom.* Felin. *in capit. ad probandum. n.* 6. *re. iud.* Barbos. *ibid. n.* 147. Sbroz. *nu.* 6. *&* 7. Paris. *ubi sup. in fin.*

14 Sed queritur hic, numquid si Vicarius habeat subuicarium, ipso excommunicato, cesset iurisdictio eius subuicarii, & sitexcommunicatus Subuicarius: sicut excommunicato episcopo, cessat iurisdictio Vicarii. Respondetur negatiuè. *ex capit.* 1. *ubi DD. communiter. de offic. uic. in* 6. Pauin. *de pot. cap. sed. uac. p.* 2 *prin. q.* 10. *num.* 2. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 18. Cucch. *Inst. Iur. Can. de Vic. lib.* 2. *tit.* 8. *nu.* 11. nisi Subuicarius participaret cum Vicario excommunicato in crimine criminoso, quia tunc esset excommunicatus. *d. cap.* 1. *de offic. uic. in* 6. vbi Ioan. Andr. *in uers. qui,* Innoc. & Archid. *in uers. excommunicationis, per text. in capit. si concubinę. de sent. excom.* Sbroz. *num.* 3. Quod si Subuicarius habuit iurisdictionem ab episcopo, & non à Vicario, tunc excommunicato Vicario, non esset excommunicatus Subuicarius, si excommunicatio fuit lata, propter delictum Vicarii personale; secus si onus erat reale, inherens officio, tunc enim Subuicarius esset excommunicatus: sed primo casu, licet Subuicarius non esset excommunicatus, gesta tamen ab ipso, post excommunicationem Vicarij, non valerent. Archid. *ind. capit. primo uerb. excommunicationis maioris.* Franc. *ibid. instit.* 2. *notab.* Ror. *decis.* 4. *aliàs* 378. *numer.* 2. *tit. de offic. uic. in nouis.* Pauin. *ubi sup. n.* 20. Sbroz. *ibid. nu.* 4. 5. *&* 6. Et sicut Vicarius mortuo episcopo, non potest perficere caussas ceptas eo viuente, ità Subuicarius non poterit cognoscere de caussis ceptis, antè excommunicationem Vicarii, post eius excommunicationem. *DD. communiter in d. cap.* 1. *relati à* Sbroz. *ibid. num.* 11.

15 Sed numquid excommunicato Vicario, erit etiam excommunicatus eius successor in Vicariatu? Respondetur negatiuè, per ea, quæ DD. communiter dicunt, *in cap. quoniam, ubi* Abb. *num.* 8. & Bero. *n.* 101. *de offic. deleg. per d. cap.* 1. *de offic. uic. in* 6. Cucc. *ubi supr. n.* 12. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 19.

16 Quintus modus, quo finitur Vicarii iurisdictio est, per captiuitatem Episcopi, quæ mors ciuilis dicitur *l. pater in princ. l. in omnibus, ff. de captiuis,* nam toto tempore, quo in manibus hostium, captiuus detinetur Episcopus, eius Vicarius, nec excommunicare potest, nec alia facere, quæ iurisdictionis sunt, quia mors ciuilis, naturali æquiparatur, & eundem parit effectum, & iurisdictio ad Capitulum deuoluitur. *c. si episcopus, vbi* Gloss. *de suppl. neglig. Prælat. in* 6. Gallett. *in Margar. casuum conscientiæ, uerb. uicarius, antepen.* Sayr. *de censur. l.* 1. *c.* 5. *n.* 39.

17 Sextus modus, quo Vicarius non potest amplius exercere iurisdictionem, est si Episcopus ingrediatur Religionem quia dicitur mortuus mundo, nam æquiparantur, mors naturalis, & ingressus Religionis. *can. placuit. il secondo,* vbi Gloss. *uerb. mortuus,* 16. *q.* 1. *et can. nullus. il secondo.* 27. *q.* 7. *l. res uxoris, C. de donat. inter uir. & uxor.*

18 Septimus modus, quo expirat Vicarii iurisdictio est, per renunciationem: nam adhuc renunciatio Episcopatus, siuè cessio, vel resignatio, eundem parit effectum, & Cathedralis vacare dicitur per renunciationem, sicuti per mortem Episcopi, *cap.* 1. *de renunc. in* 6. Gloss. *in capit. si cui nulla uerb. moritur, de præbend. eod. lib. & in c. si episcopus, uerb. mortem, de rescrip. eod. libr. DD. communiter in capit.* 2. *de præbend. in* 6. Franc. Marc. *q.* 1120. *numer.* 2. Quo fit, vt Vicarii iurisdictio, cesset per mortem ciuilem episcopi, sicuti per mortem naturalem. Cucc. *Inst. iur. can. de Vic. Episc. numer.* 153. Rebuff. *in prax benef. nu.* 219. Barbos. *de episc. p.* 3. *alleg.* 54. *num.* 154. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 42.

num. 2. Gesta tamen ipsius Vicarii, post resignationem Ecclesiæ valent, antequàm notitiam habeat resignationis. Peregrin. *decis.* Rot. 158. *lib.* 2.

19 Octauus, & Nonus modus principalis, quo cessat Vicarii iurisdictio, est, per Depositionem, vel Relegationem, quæ sunt similiter mors ciuilis, & quantum adhoc, æquiparantur morti naturali. Gloss. *in cap. si propter tua debita, verb. vacabant, de rescript. in 6. & capit. si episcopus, vbi Gloss. verb. mortem 1. de suppel. negl. prælat. eod. lib. 6.* Calder. *consil. vlt. tit. de sent. & re iud.* Et sicuti per mortem naturalem Episcopi, vacat Ecclesia, & cessat iurisdictio Vicarij, vt suprà diximus, *per cap. si gratiosè de rescript. in 6. t. illa, & cap. fin. nè Sed. vac. cap. ad abolendam, de haret. cap. quia, vbi DD. cōmuniter. de iudic.* itá per depositionem, vel relegationem eiusdem, cum ambo mortis naturalis effectus sortiantur, vt probat Cucc. *Inst. iur. can. de vic. episc. d. num.* 163. Sbroz. *li.* 3. *q.* 42. *num.* 4. Canonistæ omnes *in cap. qualiter, & quando il secondo, §. licet, vbi* Abb. *num* 1. & Felin. *num.* 51. *de accusat.*

20 Vltimus modus, quo expirat Vicarij iurisdictio est, per permutationem Episcopatus cum alio, quia etiam in isto casu vacat Ecclesia. Gloss. *in d. cap. si propter ver. uacabant de rescrip. in 6.* Sbroz. *vbi supr. num.* 11. Benè verum est, quod quando Episcopatus permutatur cum alio, non reuocatur ipso iure Vicarij iurisdictio, sicuti per mortem, sed reuocari solet per nouum Episcopum primus vicarius; Vnde vsquequo, non reuocauerit illum, valebunt omnia gesta ante reuocationem ipsi notificatam, Calderio, *consil.* 4. *de rescript.* Soccin, *consil.* 27. *lib.* 3., Cucc. *ubi supr. num.* 136. Rebuff. *ibidem num.* 225. *cum seq.* Secus est per secundi vicarij Constitutionem, quia tunc cessat omnino primi iurisdictio: quomodocumque ad eius aures deuoniat secundi vicarij creatio, de quo Paul. Canstr. *cons.* 158. *vol.* 1. *& Alij congesti per* Sbroz. *d. lib.* 3. *q.* 33. *à num.* 1. *cum seqq.*

21 Sed quæritur, An Episcopi vicarius finito officio vicariatus, teneatur dare Syndicatum, & reddere rationem suæ administrationis, sicuti cæteri officiales, & iudices, vniuersaliter tenentur?

Respondetur negatiuè. Ità fuisse declaratum à Gregorio XIII, in quadam Const. de anno 1578. directa Clero, & Communitati Tarentinen. refert Barbos. *lib.* 1. *de iur. eccles. cap.* 32. *numer.* 136. *uers. Denique Vicarius; & in pract. p.* 3. *de pot. episc. alleg.* 54. *n.* 183. vbi ponit formalia verba Bullæ, affert etiam Genuens. *in Prax. Archiep. Neap. cap.* 58. *in nouis. edit.* & Homobonis de Bonis, *de humana uitæ statibus, capit.* 7. *in fin.* Marcell. Vulp. *in Prax. eccles. cap.* 44. *num.* 19. vbi dicit, quod licet Summus Pontifex, loquatur in dicta Bulla de Clero, & Populo Tarentino, quid tamen lex communis est, extendi debet ad omnes alias Ecclesias; & de facto sic seruatur; vt Vicarij generales Episcoporum, non dent Syndicatum finito officio. Cum enim prætenderent Clerus, & Comunitas, vt vicarij essent obnoxii Syndicatui, respondit Summus Pontifex, Vicarios, & Officiales: siuè generales, siuè particulares, etiam Foraneos nuncupatos, nullo modo ad aliquem Syndicatum teneri, aut eidem, sub quouis prætextu, obnoxios esse. Neque obstat, quod asserunt multi Doctores, quod Vicarius Episcopi, tenetur finito officio stare syndicatiui, sicut Alii officiales, & Iudices Ciuitatum. *ex rub Vt omn. iudic. tàm ciuil. quàm crim. in Authent. cum nigro in uerb. uicarius; tradit* Paris de Put. *in tractat. de synd. in princ.* Carauit. *super Rit. Magn. Cur. uicar.* 265. *per tot.* Paum. *de pot. cap. sed. uacan. p.* 2. *q.* 8. Sbroz. *l.* 3. *qu.* 52. *& Alij.* Qui mouentur ratione comuni: quod scilicet, omnis homo, qui administrationem alicuius exercet, regulariter tenetur reddere rationem, iuxta illud Euangelij; *Redde rationem uillicationis tuæ.* Lucæ 16. *cap. qualiter, & quando il 2. de accusat.* Soccin. *cons.* 413. Roland. *cons.* 49. *num* 2. *vol.* 1.

Nam respondetur, quod loquuntur secundum ordinariam regulam iuris comunis, iuxtà quod, priùs tenebantur ad syndicatum; Sed aliter seruatur hodiè post Constitutionem prædictam Gregorianam, in Episcoporum vicarijs, & per alias etiam Constitutiones particulares Summorum Pontificum, & per Sacræ Congregationis Episcoporum negotiis præpositæ Decreta. Ratio est, quia si errauerint Vicarii, Episcopi prouidebunt, prout iustum fuerit. Ead. Sacr. Congregat. Episc. *in una Tarentinen.* 1601. 20. *Augusti*, maximè in causis suspicionis, deputando delegatum, si ipsimet causam cognoscere nolunt, vel non possunt, quia & ipsi quoque sint suspecti: & dimittendo ipsi delegato liberam iustitiæ administrationem. Ead. Sacr. Congregat. *in una Brundusina* 13. *Octobris* 1592. Et insuper aliter seruatur de consuetudine, à qua non est recedendum. Clar. *in pract. crim. §. fin. qu.* 35. *uers. fuit aliquando*; maximè vbi esset talis consuetudo, ab Episcopo, vel alio Superiore confirmata, vt inquit Anchar. *consil.* 18. *num.* 2. *cum seqq. & refert.* Sbroz. *de off. uic. lib.* 3. *q.* 52. *n.* 3.

22 Notandum insuper est, quod si aliquis Vicarius, offendat iurisdictionem Metropolitani, non deferendo appellationi legitimè emissæ, & illius inhibitionem paruipendat, tunc poterit per eundem Metropolitanum censuris Ecclesiasticis compelli, & coerceri, secundum sacros Canones, *cap.* 1. *de offic. uic. in* 6. *cap. romana Ecclesia, in princ. de appell. not in capit. pastoralis, de offic. ord. ubi Canonistæ.*

23 Aduertendum est vltimo. Quod si Vicarius Episcopi delinquit in officio, vel iniustitiam faciat litigantibus, vel alio modo crimen committat, puniri debet per Episcopum, sicut potest quilibet alius Magistratus coercere officialem suum, omni appellatione remota. *l. nulli officialium, C. quor. appell. non recipiunt. posita per* Gratianum *in can. ei qui appellat. §. nullus quoque* 2. *quæst.* 6. Lotter. *de re beneficiar. lib.* 1. *qu.* 22. *numer.* 100. *cum seqq.* Carauit. *Rit.* 49. *num.* 10. Quod intelligendum est, si delinquat, vt quilibet alius priuatus, non in his, quæ iurisdictionem tangunt. Gloss. *in cap.* 1. *uer. ex rationabili, de offic. uicar. in sexto.* vbi Archid. & Alii, Sbroz. *lib.* 3. *q.* 57. *num* 8. Si verò delinquat in his, quæ sunt iurisdictionis, punitur ab Archiepiscopo. Glos. *in d. capit.* 1. *ibid.* Innocen. & Archid. *in cap. romana, §. fin. de for. compet. in* 6. Sbroz. *ibid. numer.* 4. Non autem ab ipso Episcopo, nè sit iudex, & pars, & nè iudicet in causa propria, quod est prohibitum Bald. *in lib. si quis, numer.* 6. *C. de episc. & cler. & in lib.* 1. *in fin. C. nè quis in sua caus. iud.* Sbroz. *lib.* 2. *q.* 138. *num* 1. Contrarium tamen tenent quidam Doctores, qui sic in praxi seruari communiter asserunt, ità Specul. *tit. de compet. iud. addit. §. sequitur, num.* 3. Bald. *in addit. in §. fin. uers. officiales*; Capic. *decis.* 137. *num.* 7. Foller. *super Constit. Regn. tit. de Magist. iudic. cap. magister iustitiarius, nu.* 36. *cum seqq.* Sbroz. *ubi sup. num.* 2.

Forma Litterarum Patentialium Vicariatus Episcoporum.

N. Patritius Ciuitatis N. Dei, & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus N. Baro &c.

A*Dmodum Reu. Domino N. Salutem in Domino. Pietati, integritati, & doctrinæ tuæ confidentes,*

tes, te Vicarium nostrum Generalem in spiritualibus, & temporalibus constituimus, cum facultate, vt non solum causas etiam matrimoniales cognoscere possis; sed etiam inquirere, corrigere, & punire quomodocúque excessus: Clericos à suis beneficijs, et officijs, vel administrationibus amouere, & ijs priuare, Beneficia qualibet, etiam resignata, & in posterum constituenda conferre; beneficiorum resignationes recipere, causas beneficiales, etiā institutione non sequuta cognoscere, beneficia vnire, in Iuspatronatus constituere, & eius donationi impartiri, in alienatione bonorum Ecclesiasticorum, & in transactionibus in eo genere factis auctoritatem interponere, et hac omnia in casibus à iure permissis; Visitare Ecclesias, Monasteria, et pia loca, Synodū conuocare, & celebrare, dispensare in omnibus casibus Nobis permissis, omniaque alia facere, qua in hac Diœcesi generales Vicarii facere consueuerūt, etiam si speciale mandatum requirerent, qua omnia ad præscriptū Sac. Canonū, decretorumq; & ordinum huius Diœcesis, ac nostrorum geras, et administres, cū omnibus; et quibuscunque honoribus, & prærogatiuis in similibus consuetis, ac cum lucris, & gagiis, & emolumentis solitis & c. Mandantes, & præcipientes tenore præsentium quibusuis subditis nostris in virtute sanctæ obedientia, quatenus te prōpto animo, & benigno recipiant affectu, teque tanquam Vicarium, & Officialem nostrum, & nostræ Cathedralis Ecclesia, et Diœcesis (vt præmittitur recipiant, & admittant, ac tibi pareant, & audiant. Præsentibus valituris ad nostrum beneplacitum. In quorum omnium, & singulorum fidem has præsentes nostra manu subscriptas, solitique sigilli impressione munitas faciendas duximus. Datum, & c. Die & c. An. etc.

N. Episcopus etc.

sigill. †

N. Secretarius.

ALIA FORMA.

N. Dei, & Sanctæ Sedis Apostolica gratia Episcopus N.

Dilecto Nobis Perillustri, & Admodum Reu. Domino N. Ciuitatis N. Prouinciæ N. salutem in Domino &c.

INgēs negotiorum, causarumque multitudo in foro nostro Episcopali N. in dies magis, magisque emergentiū, Nos timere facit, nè Ecclesia nostræ sollicitudini concredita, Nobis circà alia valdè occupatis in spiritualibus, & temporalibus aliquod sentiat incommodū, quod facile contingere poterit, nisi sedulò inuigilantes de aliqua persona idonea, per quam pro temporis opportunitate, Ecclesiastica negotia (vt decet) expediantur, prouidere curemus. Quà propter cupientes, et volētes in dicto nostro Episcopatu Generalem Vicarium, atq; in temporali iurisdictione Vicecomitē constituere, et antè dictum Admodum Reu. N. cuius probitatem, morum honestatem, in rebus agendis industriā, prudentiam, aliaque laudabilia virtutum tuarum merita, iam dudum plenè cognouimus, ad huiusmodi munus tenore præsentium eligimus, & deputamus, Cum honoribus, oneribus, & facultatibus, qua tàm de Iure, quàm de consuetudine ad huiusmodi officiū, quomodolibet spectāt, præter quàm facultate à Casibus nobis reseruatis absoluendi, uel eam aliis Confessariis, licet à Nobis approbatis, concedendi; Et cum emolumentis solitis, & consuetis, licitis tamen; De quibus cōtentus sis, & esse debeas, absq; ullo salario; mandātes propterea tam R. R. DD. Canonicis dictæ nostræ Cathedralis Ecclesia, quam aliis presbyteris, & Cle-

Prax. Vicar. Caroli Pelleg. Par. I.

ricis secularibus, & regularibus; Nec non aliis nostræ Diœcesis N. atque in ea quouis modo commorantibus, cuiuscunque sint gradus, status, Dignitatis, & conditionis; Nec non Gubernatori, & hominibus dictæ nostræ Iurisdictionis temporalis, quod te in Vicarium, & pro Vicario nostro Generali, & Vicecomite recipiant, tibique in omnibus ad tuum Vicariatus, Vicecomitatusq; officium spectātibus, promptè, & libenter obediant, & pareant, prout de Iure facere tenentur. Si quis verò temerè ausus fuerit cōtrauenire, sciat, se pœnas, tàm Iuris, quàm nostri arbitrii incursurum. In quorum & c. Datum & c. die & c. An. & c.

N. Episcopus N.

Locus † *sigilli*

N. Secretarius.

ALIA FORMA
diuerso modo.

N. Dei, & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus N.

DIlecto filio Reu. D. N. I. V. D. Ciuitatis N. diœcesis N. Salutem, & sinceram in Dom. Caritatem. Cū decreuerimus iustis causis animū nostrum mouentibus nouū Vicarium in spiritualibus, & temporalibus Generalē deputare; confisi de tua in rebus agendis dexteritate, eximia fidelitate, & conscientia candore, te nostrum in spiritualibus, & temporalibus Vicarium Generalem constituimus, nominamus, & deputamus; Cū generali, et omnimoda facultate audiendi, et decidēdi causas ciuiles, criminales, mixtas, iniūgue, subdelegandi, carcerandi, mulctādi, censuras ferendi in forma amplissima ad beneplacitum nostrū. Monētes proinde nostros Diœcesanos, ut tibi in prædicto officio promptè obediāt, & auxiliū præstēt opportunū. Quod si quis tibi resistere, aut nō obedire audebit, cōgnam sētiet ultionē: In quorū testimoniū has nostras litteras fieri iussimus per nostrum Cancellarium, subscriptione nostra, et sigillo roboratas. Datum & c. Die & c. Ann. & c.

N. Episcopus N.

Locus † *sigilli*

N. Secretarius.

Forma substitutionis Vicarii Generalis penes Acta Curiæ & c.

In Christi nómine. Amen

PEr illustris, ac Reuerendissimus Dominus N. V. I. D. Abbas, Protbonotarius Apostolicus, ac Illustris. & Reuerendiss. Domini N. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius Generalis & c. Volens se absentare à Ciuitate N. causa eundi ad uisitationem generalē totius Diœcesis (Vel, &c. si Discedat ob aliud negotiū) ad effectum ut Iustitia omnibus æqualiter administretur in iis quę ad officiū Episcopalis regiminis pertinēt, substituit, deputauit, et in eius locū posuit, usque ad eius reditū Admodū Reu. D. N. cum auctoritate in forma etc. omni modo etc.

N. Vicarius Generalis.

Præsentibus ibidem. N. & N. testibus etc.

N. Cancellarius etc.

Aliquando fit per ipsūmet Episcopum huiusmodi substitutio per litteras Patentiales in forma, &c.

SECTIO TERTIA.

De Vicario Archiepiscopi, seu Metropolitani.

SVMMARIVM.

1 *Archiepiscopus, & Metropolitanus idem sunt.*
2 *Quod probatur ex nonnullis iuribus.*
3 *Dictio: videlicet, importat declarationem eiusdem rei.*
4 *Archiepiscopus aliquando sumitur pro Primate, vel Patriarcha.*
5 *Archiepiscopus dicitur Princeps Episcoporum.*
6 *Metropolitanus dicitur a mensura Ciuitatum.*
7. *Metropolis vnde dicta.*
8 *Archiepiscopus est æqualis Episcopo, quoad potestatem ordinis; maior tamen, quoad priuilegia.*

1 IN presenti sectione, in qua de Vicario Archiepiscopi agitur, operæ pretium duxi præmittere, quod Archiepiscopus, & Metropolitanus vnum, & idem sunt in substantia; quamuis in nomine diuersi videantur, vt probatur ex *ordinar. Roman. tit. qualiter Episcopus in Romana Ecclesia ordinetur* & traditur per Rebuff. *in concord. tit. de collation. §. 1. in princ. in glos. verb. Metropolitana*, Raban. Maur. *de instit. cleric. lib. 1. cap. 5. de ordine tripartito Episcopor.* Barbos. *de offic. & pot. episc. par. 1. tit. 1. c. 6. nu. 12. & de iure ecclesiastic. lib. 1. c. 7. n. 4.* Pauin. *de offic. & potest. capitul. sed. vacant. prælud. 6. n. 14.* Azor. *Instit. moral. p. 2. lib. 3. c. 33. q. 4.* Et Alij.

2 Quod quidem vltra supradictos Doctores, optimè colligitur ex *cap. pastoralis. in princ. de offic. ordinar. & Extrauagant. Saluator. de præbend.* & etiam expresse habetur in textu *capit. referente. de præbend.* his verbis. *Ad Metropolitanum, videlicet Remensem Archiepiscopum.*

3 Vnde cum natura dictionis, videlicet, sit declarare eandem rem, vel personam per tex. *in cap. transmisse de eo, qui cognou. consangu. vxor. suæ.* ibi *vxore sua defuncta, filiam eius priuignam, videlicet propriam, & in cap. Sacrosancta de elect. & in cap. nouimus de verb. signif.* probatur etiam *in l. videlicet ff. ex quib. caus. maior. & in l. videlicet. ff. de pactis & in l. si quis. §. si in venditione, ff. commun. præd.* Gloss. *in Clement. causam. verb. videlicet. de elect.* Gloss. & Bart. *in l. 1. n. 2. ff. ad leg. Aquil.* & Alij penes Barbos. *de dictionib. vsu frequentiorib. diction. 423. n. 1.* ideo non est dubitandum.

4 Neque obstat dictum Isidori. *lib. 7 Etymolog. ca. 12.* vbi videtur asserere Archiepiscopum, & Metropolitanum differre inter se: Nam respondetur, quod ipse sumpsit nomen Archiepiscopi pro Patriarcha, vel Primate: nomen verò Metropolitani pro Archiepiscopo posuit, ita habetur per Gloss. *in cap. Cleros. §. ordo. verb. Archiepiscopis. dist. 21.*

5 Archiepiscopus autem dictus est, quasi Princeps Episcoporum, quia præest Episcopis suæ Prouinciæ. Isidor. *d. lib. 7. etymolog. c. 12.* debet enim Archiepiscopus habere sub se aliquos Episcopos, puta decem, vel vndecim, vt habetur *in cap. scitote 6. qu. 3.* & notatur per Gloss. *in præcit. cap. cleros, §. ordo, ver. à mensura dist. 21.*

6 Hinc est, quod hac eadem ratione dicitur Metropolitanus à mensura Ciuitatum, quas sub se continere solet, vt inquit Pelagius *Pap. II. epist. 1. omnibus Episcopis*, relatus *in d. cap. scitote 6. q. 3.* & Glos. *in d. ca. cleros, verb. à mensura.*

Neque obstat, quod inueniantur multi Archiepiscopi, qui non sint Metropolitani, & nullum habeant Episcopum Suffraganeum, vt sunt in Regno Neapolitano, Archiepiscopus Nazarenus, Rossanensis, Lancianen. & alibi Alij.

Nam respondetur, quod hoc accidentaliter est, & casus rarus existit. Nos verò loquimur de communi regula. Sicuti neque necesse est, quod semper habeat decem, vel vndecim Episcopos sub se, vt dicatur Archiepiscopus, seu Metropolitanus, *iuxta præcit. tex. c. scitote 6. q. 3.* nam sufficit, si habeat vnum Episcopum sub se, vel duos, aut tres, vel plures Suffraganeos, & adhuc dicitur, & est Archiepiscopus, seu Metropolitanus, quia constitutio *d. cap. scitote* non fuit perpetua lex, sed accommodabilis ad necessitates Prouinciarum nutu Summi Pontificis numerum Episcoporum declarantis; vt notat Petr. Greg. *in lib. 15. syntagmat. iuris c. 11. n. 3.*

7 Vel dicitur Metropolitanus à Metropoli Ciuitate, seu Matrice aliarum Ciuitatum Suffraganeorum Episcoporum; vnde Ciuitas, in qua residet Archiepiscopus, Metropolis dicitur, quia est caput Prouinciæ sibi subditæ: Prouincia autem dicitur totus circuitus territorij omnium Diœcesum Episcopatuum, & Episcoporum, sibi subiectorum. *de quo vid.* Couarr. *lib. 1. practicar. quæst. cap. 19. num. 2.* Gambar. *de offic. & potest. Legati à latere tit. de varijs ordinariorum nominibus, numer. 34. cum seqq.* Dionys. Paul. *in tractat. de utraque auctor. Patriarchar. Sedium erection. cap. 1. numer. 23.* Barbos. *de iure Eccles. lib. 1. cap. 7. numer. 2. & 3. & de offic. Episc. par. tit. 1. cap. 6. num. 12.* Alciat *lib. 2. disputat. 23. circ. fin.* Foncat. *dialog. 61. num. 4.*

8 Hinc deducitur, quod Archiepiscopus est maior Episcopo, solum in iurisdictione, non in substantia ordinis, & characteris Episcopalis. Card. Zabarell. *in Clement. Archiepiscopo. num. 7. de priuil.* in eo enim eandem habent auctoritatem, quoad potestatem spiritualem. Barbos. *de iur. Eccles. d. lib. 1. cap. 6. numer. 1. cum seq.* Est tamen Archiepiscopus magis priuilegiatus, quam Episcopus. *capit. seruatis, & capit. igitur 25. qu. 2.* cuius præstantia dicitur auctoritatis Metropolitanæ, *cap. sollicitudinem de appell. cap. de his, distinct. 3. capit. final. distin. 50.* & præcellit honore cæteros Episcopos. Gemin. *in capit. per singulos il 2. 9. qu. 3.*

SVBSECTIO PRIMA.

De Vicarij Archiepiscopalis iurisdictione in genere.

SVMMARIVM.

1 *Apellatio ab Episcopis defertur ad Archiepiscopum Metropolitanum. & n. 5.*
2 *Vicarius Archiepiscopi eandem habet auctoritatem in sua Diœcesi Archiepiscopi, sicut Vicarius Episcopi in sua Episcopali.*
3 *Similem auctoritatem habent Vicarij Primatis, vel Patriarchæ in proprijs Diœcesibus.*
Non differunt Episcopi ab Archiepiscopis, Primatibus, vel Patriarchis, quò ad potestatem ordinis, sed tantùm quò ad iurisdictionem. ibid.
Archiepiscopus habet iurisdictionem ordinariam in propria Diœcesi, in subditos verò Suffraganeorum, Metropolitanicam ibid.
4 *Archiepiscopi nullam habent iurisdictionem in subditos Suffraganeorum, nisi in casibus in iure expressis.*
5 *Appellationum causæ inter subditos Suffraganeorum, per Vicarium Archiepiscopi cognoscuntur.*

6 Et

6 *Et tàm in spiritualibus, quàm temporalibus.*
7 *Si appellatum fuit ab interlocutoria, remanet Iudex in tota causa.*
8 *Casus, in quibus non appellatur ab Episcopis Suffraganeis ad Archiepiscopum.*
9 *In causis Sanctæ Inquisitionis.*
10 *Item in commissione aliorum subditorum, qui non fuerunt partes in causa.*
11 *Item à Delegato Episcopi.*
12 *Item quando Vicarius Archiepiscopi conuenit coràm se subditum Suffraganei.*
13 *In tribus tantum casibus appellatur ad Metropolitanum, scilicet à sententia diffinitiua; ab Interlocutoria vim diffinitiuæ habente; & à Grauamine irreparabile.*
In quo differāt sentētia diffinitiua ab interlocutoria.
14 *Quid sit grauamen irreparabile.*
15 *A quo grauamine appellari possit.*
16 *Quando admitti debet appellatio à grauamine comminatæ torturæ.*
17 *Appellatio à comminata excommunicatione, quando admittatur.*
18 *In prima instantia, extrà casus permissos, non debet admitti appellatio à Metropolitano.*
19 *Appellatio debet proponi coràm Iudice à quo idest suffraganeo.*
Limitatur in aliquibus casibus. ibid.
20 *Differentia appellationis ab interlocutoria, & appellationis à diffinitiua.*
21 *Non licet Vicario Archiepiscopi ferre excommunicationem in Suffraganeos, existente Archiepiscopo in Prouincia.*
22 *Iudex à quo potest arctare terminum appellanti ad prosequendum.*
Limitatur in Beneficialibus, ibid.
23 *Metropolitanus adiri potest per viam querelæ. Et quomodo procedat.*
24 *Excommunicatus appellans, quomodo absoluatur à Metropolitano.*
25 *Excommunicatus appellans, potest absolui cum reincidentia à Suffraganeo.*
26 *Appellatio ab excommunicatione vltrà decem dies conceditur.*
27 *Appellatio ab excommunicatione, non suspendit executionem.*
28 *Post latam excommunicationem possunt affigi cedulones, etiam infrà terminum decem dierum ad appellandum concessum.*
29 *Appellatio datur à declaratoria excommunicationis, ante; non post declaratoriam.*
Praxis obseruanda in declaratoria excommunicationis.
30 *In delictis notorijs non datur appellatio à declaratoria.*
31 *Metropolitanus est Iudex competens Suffraganeorum Episcoporum.*
32 *Metropolitanus quando sit index competens, si lis sit inter Episcopum Suffraganeum, & subditum ipsius Suffraganei.*
33 *Appellatio, an suspendat interdictum, remissiuè.*
34 *Quando Iudex à quo, possit exequi sententiam suam.*

VT perfectior notitia habeatur à Vicarijs de tota materia Vicariatus officium comprehendente, conueniens est, percurrere, & prælibare quædam de facultate Vicarij Archiepiscopalis; successiuè deindè tangere breuiter, quæ spectant ad Vicarios Capitulares; & tandem videre, ad quid se extendat facultas Vicariorum Apostolorum, & Foraneorum.

1 Cum itaq; à sententijs latis à Vicario Episcopi, non appelletur ad ipsum Episcopum, quia, vt diximus, vnum consistorium, & vnum Tribunal constituunt Vicarius, & Episcopus. *cap. romana, vers. eorum vices. & vers. vnum sit consistorium, de appel. in 6.* Gloss. *antepen. in Clem. 2. de rescript.* & Nos *suprà sect. 2. subsect. 4. n. 1.* Sed appellatio deferatur ad Archiepiscopum, seù Metropolitanum, si sit Suffraganeus, aliàs ad Papam, *d. cap. romana, vbi* Gloss. & DD. & *in c. 2. de consuet. eod. libr. 6. Apostil. ad Specul. tit. de appell. §. nunc tractemus, vers. tertio.* Conc. Trid. *sess. 13. c. 1. in fin. & c. 2. & sess. 24. c. 20. de reform.* meritò igitur, videndum erit de potestate Vicarij Archiepiscopi in subditos eiusdem Archiepiscopi constituentis, ac etiam in subditos Suffraganeorum Episcoporum ipsius Archiepiscopi Metropolitani.

2 Aduertendum est ergò primo, quod Vicarius Archiepiscopi, succedit in iurisdictione Archiepiscopali, eo modo, quo Vicarius Episcopi in episcopali, nam Archiepiscopus in sua propria Diœcesi habet omnia iura, potestatem, & obligationes, quas habent cæteri Episcopi in suis Diœcesibus, & sunt veluti omnes alij Episcopi, *vt not.* Barbos. *de iur. eccles. p. 1. c. 7. num. 15.* ideò debet constitui Vicarius Generalis, etiam ab Archiepiscopo, nè fiat fraus. Concilio Lateranensi, *in cap. fin. vbi* Gloss. & *DD. de offic. Vic. & cap. statutum de præbend. in 6. cap. constitutus; & cap. fin. de concess. præbend. vbi* Gloss. & *DD.* vt exerceat iurisdictionem, & habeat eandem auctoritatem, quam ipsemet Archiepiscopus habet in subditos; cum etiam Vicarius Archiepiscopi, vnum, & idem Tribunal constituat cum Archiepiscopo, sicut diximus de Vicario Episcopi. Quod habet locum similiter in Vicario Primatis, vel Patriarchæ. Vndè ab istis Vicariis non appellatur ad Archiepiscopum, vel Primatem, aut Patriarcham, sed ad Papam, *d. c. romana de appell. in 6. in princ. vbi DD. cap. non putamus, vbi etiam DD. de consuet. eod. lib. 6. c. si contra. in fin. de offic. deleg. eod. lib. DD. in Clem. si principalis de rescript.* Sbroz. *lib. 3. q. 2. num. 1.* propter eandem rationem adductam de Vicario Episcopi, quia scilicet per ipsos constituitur vnum, & idem Tribunal, & esset appellare ab eodem, ad eundem, & non intercederet differentia personarum Iudicis a quo, & Iudicis ad quem, vt dicitur, *in d. cap. romana, & in cap. 2. de for. compet. & not.* Decius *in cap. dilecti il 3. nu. 4. in gloss. ibi idem credo. de appell.* contrà dispositionem Sacrorum Canonum, nam appellatio est, de minori Iudice, ad maiorem prouocatio Gloss. *in c. non putamus, verb. officiali de consuet. in 6. DD. communiter in tit. Decret. de appell.*

3 Animaduertendum est secundo, quod Vicarii Archiepiscopi, vel Primatis, aut Patriarchæ in Archiepiscopali Ecclesia, siuè Primatiali, vel Patriarchali, in quibus per eosdem constituuntur Vicarii generales cum amplis facultatibus agendi omnia, & singula, etiam quæ mandatum exigunt speciale, habent iurisdictionem in illa Diœcesi, æquè at Vicarius Generalis in Diœcesi Episcopali, vt suprà diximus; & ideò omnia, quæ dicta sunt de Vicario Episcopi, habent etiam locum in Vicario Archiepiscopi, Primatis, vel Patriarchę in eorum Diœcesibus, cum nulla detur differentia, inter Episcopum, Archiepiscopum, Primatem, & Patriarcham, quo ad potestatem ordinis, & consecrationis, sed solùm quò ad potestatem iurisdictionis, Aluarottus, & Præposit. *in tit. de Episc. vel Abbat. §. 1. col. 6.* Constat enim Episcopos esse inferiores Archiepiscopis; Archiepiscopos, inferiores Primatibus; Primates verò inferiores Patriarchis; licet quidam dicant, inter Patriarchas, & Primates, nullam dari dif-

differentiam, niſi quò ad nomina, *per text. in cap. 1. & 2. 99. diſt. cap. duo ſimul de offic. ord.* Gloſſ. *in cap. coram de in integr. reſtit.* Caſſan. *in Catal. glor. mund. p. 4. conſid. 9. in princ.* ſed re vera datur aliqua differentia, vt notat. D. Antonin. *in ſumm. par. 3. tit. 20. cap. 4. in princ.* Barboſ. *de pot. Epiſc. p. 1. cap. 6. num. 7. cum ſeqq.* Maioritas tamen prædictorum, conſiſtit in eo, quod Patriarchæ, ſeù Primates præſunt pluribus Prouincijs, ſeu Archiepiſcopis; Archiepiſcopi pluribus Diœceſibus, ſeù Epiſcopis, qui Suffraganei dicuntur, *can. ſcitote 6. q. 3.* Epiſcopi verò præſunt pluribus Parochijs. Michael Ferrus, *in trac. de præced. & Prælat. Eccleſ. q. 4. à nu. 1.* Layman *de Prælat. Eccleſ. elect. cap. 14. q. 151.* Barboſ. *vbi ſup. num. 10.* Archiepiſcopus idem eſt, vt dictum fuit ſupra, ac Metropolitanus, qui in numero Ciuitatum conſtituitur, *d. cap. ſcitote 6. q. 3.* nam vnum, vel plures Epiſcopos ſub ſe habet. Petr. Gregor. *Syntagmat. iur. libr. 15. cap. 11. numer. 3.* Rebuff. *in concordan tit. de collation §. 1. verb. Metropolitana;* Barboſ. *ibid. num. 12. & de iur. Eccleſ. p. 1. c. 7. num. 4.* Non eſt tamen neceſſe, vt plures ſub ſe habeat Ciuitates *DD. loc. cit.*

Archiepiſcopus in propria Diœceſi, epiſcopalem ordinariam iuriſdictionem exercet; in Diœceſibus Suffraganeorum, Metropolitanicam; neutram tamen, antèquam pallium ſuſcipiat, exercere poteſt, *cap. ſignificaſti, de elect. cap. niſi ſpecialis de auctor. & vſu pallij, & cap. antiqua. de priuil.* Barboſ. *loc. ſup. cit. cap. 13.* Genuenſ. *in Prax. Archiep. Neap. ca. 88. per tot.* Lel Zecch. *de ſtatu Reuerendiſſ. Archiep.* Azor. *Inſt. moral. p. 2. lib. 3. c. 34. q. 9. cum ſeqq.*

4 Animaduertendum tertio, Archiepiſcopum, nullam regolariter habere iuriſdictionem in ſubditos Suffraganeorum, niſi tantùm in caſibus à Iure expreſſis. *cap. paſtoralis. de offic. ord. vbi* Gloſſ. *verb. inuitum; & verb. excep. c. romana. c. venerabilib. de ſent. excom. in 6. cap. 1. de ſuppl. negl. præl. eod. libr.* Lott. *de re benef. lib. 1. q. 22. n. 37.* Seraph. *dec. 121. n. 2. & dec. 1222. n. 3.* Idem etiam dicitur in caſibus ſimilibus, quia dictio *tantùm*, non excludit caſus ſimiles. *l. ob æs, C. de præd. minor. vbi* Gloſſ. *& l. ſi mora. verb. dumtaxat, ff. ſolut. matrim. & in l. vlt. C. de reuoc. donat. ita notabiliter* aduertit Felin. *in cap. paſtoralis. nu. 3. de reſcript.* Et conſequenter, Vicarium ipſius, eandem limitatam habere facultatem, concludendum venit. Quapropter debet Vicarius in citationibus, quas relaxat contrà ſubditos Suffraganeorum, exprimere caſum ipſum exceptum in Iure, nè ſpernatur eius iuriſdictio, aliàs citatus non tenetur comparere. Scaccia *de appell. q. 8. ſub. numer. 98. dec. 4.* Quarant. *in ſumm. Bullar. verb. Archiepiſcopi auctoritas n. 12.* Genuenſ. *in Prax. num. 102.* Imò eſt adeò limitata eius iuriſdictio in ſubditos Suffraganeorum ad cauſas appellationum tantùm, extrà caſus exceptuatos, & expreſſos in Iure, vt aliàs, nullam prorſus in prædictos habeat iuriſdictionem, etiam ipſis volentibus, niſi expreſſe conſentiant ipſi Suffraganei. Scaccia *in d. trac. de appell. q. 19. remed. 2. num. 54. & q. 17. limit. 47. membr. 3. n. 11.* Barboſ. *de poteſt. Epiſ. p. 1 tit. 4. num. 2. prop. fin.*

5 Appellatur itaque à ſententijs Vicariorum Epiſcopalium, ad Tribunal Archiepiſcopi, vbi per ipſius Vicarium cognoſcuntur cauſæ appellationum inter ſubditos Suffraganeorum. *cap. paſtoralis, de offic. ordin. cap. dilectus. cap. cum cauſam cap. ſollicitudinem. de appell. cap. 1. de for. compet. in 6. cap. romana. de appell. eod. libr.* Couarr. *pract. cap. 6. numer. 2.* Quarant. *vbi ſup. verſ. 18.* Genuenſ. *ibid. c. 88. nu. 8.* Saccia *de appell. q. 8. nu. 86. cum ſeqq.* Seraphin. *deciſ. 1183.* Sbroz. *lib. 3. q. 2. num. 1.* Hoc autem loco, præmittendum, notandum que erit, quod omnia, quæ inferius referentur ad Archiepiſcopi iuriſdictionem facientia, ea ſimiliter, quibuſdam tantum ordinis epiſcopalis exceptis, ad ipſius Vicarium Generalem, mandatum ſpeciale habentem ſpectare, cum exercitium iuriſdictionis habeat, vt *ſup. diximus,* & habetur *infr. ſubſect. ſeq. nu. 49.* Quæ ſupra firmata concluſio, vt à ſententiis Vicariorum Epiſcopalium, appelletur ad Tribunal Archiepiſcopi, eſt adeò vera, vt ſi Epiſcopus Suffraganeus, poſt appellationem, promoueatur in Archiepiſcopum, poſſit eſſe Iudex appellationis à ſententia, quam ipſe protulit, dum erat Epiſcopus; conuenit tamen, vt ipſe ſe abſtineat, illam cauſam cognoſcere, & alteri delegare. Scaccia. *de appell. q. 2. num. 15. & q. 8. numer. 86. verſ. extende primo,* Petr. Gregor. *tract. de appell. lib. 4. cap. 17. ſub. num. 9. cum ſeqq.* Barboſ. *vbi ſup. num. 62.*

6 Ampliatur ſecundò, quod appellatur ab Epiſcopo ad Archiepiſcopum, tàm in temporalibus, quàm in ſpiritualibus. *cap. romana. §. debet. de appell. & recuſat. in 6.* Quarant. *in ſumm. Bullar. d. verb. Archiepiſcopi auctoritas. num. 13. verſ. ampliatur tamen,* Scaccia *d. q. 8. d. num. 9.*

7 Ampliatur tertio, vt in cauſa appellationis ab interlocutoria, in qua pronunciatum fuit, benè appellatum, remaneat Archiepiſcopus, Iudex in toto negotio principali. Scaccia. *d. tract. de appell. q. 18. limit. 47. membr. 3. num. 7.*

8 Eſt tamen Aduertendum; quod dantur plures caſus, in quibus non appellatur ab Epiſcopo, ad Archiepiſcopum Metropolitanum.

9 Primus eſt, in cauſis ſancti Officij, in quibus ab Epiſcopo, appellatur ad Papam, propter negotiorum grauitatem, non ad Archiepiſcopum. Pegna *in Direct. Inquiſit. p. 3. Comment. 31.* Genuenſ. *in prax. Archiep. Neap. d. cap. 70. num. 8.*

10 Secundus. Caſus eſt, in compulſione Aliorum ſubditorum, qui non fuerunt partes in cauſa, quia tunc, à grauamine Vicarii Epiſcopi, recurrendum eſt ad ipſum Epiſcopum, non ad Archiepiſcopum. Abb. *in cap. paſtoralis. nu. 12. de offic. ordin.* Genuenſ. *loc. prox. cit. nu. 7. verſ. declara primo.*

11 Tertius caſus eſt in Delegato Epiſcopi, nam ab ipſo non appellatur ad Archiepiſcopum, ſed ad Epiſcopum delegantem, niſi Epiſcopus delegaret cauſam in fraudem, quia tunc appellaretur ad Archiepiſcopum, Franc. *in capit. dilectus il. 3. de appell.* Genuenſ. *ind. capit. 70. numer. 7. verſ. limita ſecundo.*

12 Quartus caſus eſt, quando Archiepiſcopi Vicarius, conuenit coràm ſe aliquem ſubditum alicuius Suffraganei, quia tunc Epiſcopus Suffraganeus, debet appellare ab iſto grauamine ad ſuperiorem Archiepiſcopi, non ad ipſummet Archiepiſcopum, Geminian. *in capit. romana. 3. §. Archidiaconis ſub. numer. 4. caſ. 2. vbi* Franc. *numer. 4. limit. 8. de appell. in 6.* Soccin. *reg. 23. fallent. 8.* Scaccia *vbi ſup. q. 7. n. 107.*

13 Eſt ſecundo aduertendum in hac materia appellationis, quod de Iure nouiſſimo Sacri Concilii Trident. *in ſeſſ. 24. cap. 20. de reform.* in tribus caſibus ſolùm appellari poteſt à Suffraganeis ad Metropolitanum.

Primo à Diffinitiua, quæ imponit vltimam manum liti.

Secundo ab Interlocutoria, habente vim Diffinitiuæ.

Tertio à grauamine irreparabile, quod per Diffinitiuam reparari non poteſt Concil. Lateranen. *ſub Leone. X. ſeſſ. 10. §. Sacro.* Concil. Trid. *ſeſſ. 13. c. 1. de refor. in fin.* Boer. *deciſ. 79. num. 8.*

Quæ autem ſit Differentia inter ſententiam Diffinitiuam,

tiuam, & Interlocutoriam simpliciter, vide Bald. in l. 1. in princ. C. sentent. rescind. non poss. Marant. in Pract. p. 6. in tit. de sentent. à numer. 1. vsque ad. 46. & per Nos infr. par. 2. sect. 3. de sentent. subsect. 1. n. 15.

14 Sed quæritur; quid sit grauamen irreparabile? Respondetur, grauamen irreparabile dici omnem actum irretractabilem, vt est, excommunicatio, carceratio, tortura, & alia huiusmodi. Abb. in cap. cum in contemplatione. num. 4. de reg. iur. Marant. 6. p. de appell. n. 216. Bald. in margarita. Innocent. in verb. appellari.

15 Est tamen hic notandum, quod non ab omni carceratione appellari potest ad Metropolitanum, sed tantum modò, quandò Suffraganeus grauaret subditum in carceratione. Philip. in cap. super eo. il 2. col. 1. de appell. & in capit. ex parte. il 1. col. 2. eod. tit. vt putà si quis detineretur iniustè; vel quandò causa esset in limine expeditionis, & Suffraganeus nollet eum expedire, sub prætextu, quod habeat biennij tempus ad expediendam causam. Conc. Trid. sess. 24. cap. 20. nam dato, quod nomine causę veniat, tam ciuilis, quam criminalis, prout sumunt Cardin. in Clem. 1. q. 18. de offic. Vicar. Marant. vbi sup. par. 5. num. 66. hoc tamen est intelligendum, quandò causa, non esset benè instructa, & non esset compilatus processus informatiuus: sed quando omnia sunt completa, & non restat, nisi vt expediatur causa, tunc si Suffraganeus detinet carceratum, iniustè detineret, & ideò carceratus Iure appellaret, tanquàm grauatus. cap. 1. de appell. in 6. cap. non ita 2. q. 6. & cap. cum sit romana. de appell. De quò vide Genuens. in Prax. Arch. Neap. cap. 88. num. 4. Secus est, quando Suffraganeus adhuc compilaret processum informatiuum, quia hoc casu, si carceratus appellaret, non esset per Vicarium Metropolitani admittenda appellatio, tanquam friuola, quia alias Suffraganeus non posset aliquem subditum carcerare, quin semper carcer diceretur grauamen irreparabile, & sic deluderetur Tribunal Suffraganeorum. cap. de priore. de appell. l. quoniam Iudices. C. de appell. Rot. decis. 1. vt lite pendent. in nouis. numer. 7. & ibi Addent. Bart. in lib. apertissimi. in 5. notab. C. de iud. Zerol. in Prax. episc. p. 1. verb. appellatio, §. 6. ante fin. Staphil. de litt. Grat. num. 1. cum seqq.

16 Aduertendum est etiam, quod ex prædictis rationibus, non debet a Vicario Archiepiscopi admitti appellatio a comminata tortura, sic simpliciter interposita, quando scilicet processus fuit ritè, & rectè compilatus, concessis defensionibus, & repulsa, & facta publicatione, ac audito reo in omnibus suis iuribus, cum Procuratore, & Aduocato, & indicia non essent adhuc euacuata per defensiones, & alia acta; nam tunc videtur potius interponi appellationem ad dilatandum, & ad euadendam pœnam delicti, cum non sit grauamen; & ideò admitti non debet prædicta appellatio a comminata tortura, tamquam friuola, Diaz. in pract. crim. can. cap. 117. Couarr. pract. quæst. cap. 23. nu. 5. concl. 1. vers. tertium, Foller. in pract. crim. canon. fol. mihi 258. nu. 5. Nauar. in cap. inter verba, concl. 64. prop. fin. 2. quæst. 3.

17 Similiter est aduertendum, quod a comminata excommunicatione, debet per Vicarium Archiepiscopi admitti appellatio, cap. per tuas. de sent. excomm. cap. ad audientiam. de appell. cap. solet. de sent. excomm. in sexto. cap. venerabilibus, §. sed si, de sent. excomm. eod. lib. cap. ad reprimendam, de offic. ord. Guid. Pap. q. 436. num. 33. & 15. & q. 75. numer. 2. Syluest. in verb. excommunicatio, 2. num. 1. & verb. absolutio, 2. §. 7. Zerola vbi sup. §. 9. Nauar. c. 27. in Manual nu. 4.

Fallit tamen in notorijs, & publicis criminibus, in quibus non debet admitti appellatio, cap. peruenit, cap. pastoralis, §. vero. c. cum sit romana, §. præterea, de appell. Abb. in cap. Parochianos, num. 2. de pænit. & remiss. Couar. in c. alma mater, p. 1. §. 2. num. 9.

18 Ex supradictis est valdè notandum, quod non omnis appellatio est admittenda a Vicario Archiepiscopi, nè de facili tollantur causæ Suffraganeorum, & eorum Tribunalia parui pendantur. Guid. Papa, q. 236. & q. 74. numer. 2. Rot. decis. 58. de appell. in nouis, per text. in l. si quis prouocatione, C. de appell. can. non ità 2. quæst. 6. Et nè Suffraganei spernant inhibitiones; nam cauetur in Sac. Concil. Trident. sess. 13. cap. 1. de reform. & sess. 24 cap. 20. de reform. quod nec Episcopus, nec Vicarius tenentur assentiri quibuscumque inhibitionibus, & deferre cuicumque appellationi friuolæ, nisi in illis tribus casibus, de quibus sup. diximus n. 12. Quod etiam disponitur per Constitutiones Pontificias, & per Declarationes Sac. Congregationis; Adest enim Bulla Greg. XIII. quæ est 24. fol. 1220. in Bullar. Sac. Congreg. ità declarauit penes Zerol. in Prax. episc. p. 1. d. verb. appellatio, §. 10. & Concil. Trident. vbi sup. ex tex. in cap. cum contingat. de for. compet. quibus in locis dispositum inuenitur, vt Archiepiscopus non debeat se ingerere in causis, quæ agitantur coràm eius Suffraganeis in prima instantia, cum non teneantur deferre appellationibus, nisi in supradictis tribus casibus.

19 Sed quæritur, an appellatio sit proponenda coràm Suffraganeo, qui dicitur Iudex a quo, & ab eo admitti, vel sufficiat habere recursum ad Metropolitanum Superiorem, qui dicitur Iudex ad quem?

Respondetur, quod appellatio, debet proponi ab appellante coram Iudice a quo, vt probatur in c. vt debitus, de appell. vbi Gloss. verb. & dicatur; & simul exponi debent coram eodem, causæ grauaminis in specie. Gloss. ibid. Marant. p. 6. tit. de appell. numer. 153. Sufficit tamen aliquando appellare facto, idest, per arreptionem itineris ad Superiorem, cap. dilecti e'l 2. de appell. Quando autem sufficiat sic appellare. vide Gom. in q. 11. & in tit. de impetr. benef. per. ob. fam. col. 2. Cardin. Grillan. de fuga carcer. num. 29. Foller. in Pract. for. sec. 2. p. 2. partis vers. verum si citati comparent. & c. nu. 7. Boer. decis. 1. nu. 24. Guid. Pap. q. 25. & q. 436. num. 5. & 59. & 62. & 67. per tot.

20 Quæritur secundò. Quæ nam sit differentia inter appellationem ab interlocutoria, seù grauamine, & appellationem a diffinitiua, quò ad Iudicem ad quem?

Respondetur, quod si appellatur a grauamine antè sententiam diffinitiuam, & rationabiliter appellatum fuerit, tunc Iudex ad quem, remanet Iudex etiam in causa principali, postquàm cognouerit de grauamine illato, & pronunciauerit benè appellatum; secus in diffinitiua, nam tunc statim per appellationem, Metropolitanus, remanet Iudex in toto negocio principali; absque tali cognitione præcedenti, text. & Gloss. in præcit. cap. vt debitus, verb. alioqui, de appellat. & in cap. 1. verb. prætermisso, de for. compet. in 6. Marant. p. 4. dist. 6. num. 26. Couar. pract. quæst. cap. 5. num. 5, conclus. 1. An autem semper cognito de grauamine, deuoluatur negotium principale ad ipsum Metropolitanum. vide Gom. in cap. si annum num. 11. de iudic. in 6. cap. olim. de except. Rot. decis. 1. de offic. deleg. in nouis. & ibi Adden. num. 2. Couar. d. c. 9. n. 5. per quinque conclusiones.

Secunda differentia est, quod dùm appellatur ab interlocutoria, non suspenditur iurisdictio Iudicis, à quo. Neque per Iudicem, ad quem, reuocantur attentata, antequam inhibeatur Iudici, à quo, cap. non solùm de appell. libr. 6. Guid. Papa. quæst. 74. Quod

intel-

intelligitur, nisi Iudex, a quo detulisset appellationi, nam tunc ligantur eius manus ipso facto, Marant. *6.p. e appell.n.182.& 209.*Rot.*dec.1.de offic.deleg.in nouis.*

Tertia differentia est, quia appellatio ab interlocutoria iustificatur ex deductis, & non ex deducendis. *Clem.appellanti,de appell.& ibi.* Gloss. *verb.probandis.*

21 Quæritur tertiò, an liceat Vicario Generali Archiepiscopi inhibere Suffraganeis, sub pœna excommunicationis?

Respondetur negatiuè, *cap.2.de offic.deleg.vbi* Gloss. *verb.aliter in 6.cap.1.de elec.venat.*Staph.*de litt.gratia, fol.291.num.4.*Quod est valdè notandum ab omnibus Ordinarijs, & Delegatis Apostolicis, quando inhibent Episcopis, nè in errorem incidant. Ratio est, quia Vicarius Archiepiscopi non potest ferre sententiam, vel exercere iurisdictionem, vel promulgare censuras Ecclesiasticas in Suffraganeos, existente in Prouincia Archiepiscopo, *cap.1.§.officiales, de offic.ord. in 6* vbi Gloss.& Gemin. *cap.2.verb. aliter. pratu.de offic.deleg.eod.lib.6.* Staphil. *de litt.gratiæ, fol.291.num.4.* Quod procedit, propter reuerentiam dignitatis Episcopalis; Sed intelligitur de sententia diffinitiua censurarum, & non quando Vicarius Generalis Metropolitanus inhiberet, sub pœna suspensionis; vel interdicti. Rebuff. *in prat.benef. de form.Vic.num.*164.Bertach.*in tract.de episc.in 7.p.lib 4.q.10.* Zerol. *in prax.episc. p.1.verb. appellatio.§.7.*

22 Quæritur quarto, an Iudex, a quo, scilicet Suffraganeus, possit arctare terminum appellanti, ad prosequendum appellationem, & petendum Apostolos?

Respondetur affirmatiuè; potest enim arctare terminum ad prosequendam, & illum limitare, *cap. personas, cap.cum sit romana;cap.ad aures,cap.sæpè,cap. oblata, cum similibus de appell.* Marant. *6.part. de appell. n.* 205. Fallit tamen hoc in Beneficialibus, vbi non potest arctari terminus iuris ad prosequendum, nisi vtraque parte consentiente. Gloss. *in cap.penult.de offic.ord.in 6.* Marant. *loc.cit.num.* 415. Felin. *in cap. cum sit, col. fin. & cap. constitutus, il.2. col. 1.de appell.* Rot. *decis.* 85. *de appell. in antiq. & decis.* 32. *eod. tit. in nouis*

23 Quæritur quinto, an possit adiri Metropolitanus per viam querelæ, quando sublatum esset remedium appellationis?

Respondetur affirmatiuè; ità Gloss. *in cap. ad reprimendam, verb.suspendatur, in fin. de offic. ord. vbi* Abb. *& in cap.litteris,col.vlt.eod.tit.& in ca.dilecto. de appell.* Felin.*in cap. directe.col.penult.eod.tit.*idem Felin.*in cap. lator, col.4.de iud.* Marant. *6.p. de appell. num.*115.*cum seqq.& tit.de sententi.numer.vlt.*Contrarium tamen tenet Couarr.*pract.quæst.cap.9.au.2.per text. in cap.1. de offic.legat.*Ratio ipsius est,quia per viam querelæ, ille tantum Iudex potest adiri, qui absque appellatione, potest causam cognoscere; sed Archiepiscopus non est Iudex, nisi in gradu appellationis, ergo, &c. Probabilior tamen mihi videtur prima sententia, nam à Suffraganeo, qui committit, aliquid iniustitiæ in causa, potest tunc adiri Metropolitanus per viam querelæ, nam in hoc casu, Suffraganeus fit reus Metropolitani, & querelans actor; vndè cognita iustitia causæ, potest præcipere Suffraganeo, vt sententiam renocet, vel quod reuideatur in audientia Metropolitana. Couarr. *practic.loc.c.10.n.1.verf.eadem ratione,*Marant.*ibid.n.*115.Abb.*in c.sacro.num.6.de sent. excom.*

24 Quæritur sexto, an appellans à sententia excommunicationis Suffraganei ad Metropolitanum, possit absolui, antè cognitionem causæ, ab ipso Metropolitano;

Respondetur affirmatiuè, *c. venerabilibus, §. porrò. de sent.excom.in 6.cap.per tuas.eod.tit.& libro.* Quæ absolutio appellari solet habilitatio, ad finem, vt possit agere in Iudicio. Verùm quia ex hac absolutione oriuntur multa absurda, nam appellaos, videns se absolutum tali modo, vel habilitatum, non æstimaret censuras Suffraganeorum; Propterea procedendum est alio modo: nimirum; Iudex ad quem recepta appellatione, inhibet Iudici a quo, vt per dies aliquot, non procedat ad vlteriora, & transmittat acta, quibus transmissis, & visis, potest iudicari, iuxta *d. capit. venerabilibus. §. sanè. de sent. excom. in 6.* Et si inuenerit beoè appellatum, & malè iudicatum, tunc, vel ipsemet absoluet appellantem, vel remittat ad Suffraganeum, vt eum absoluat. Anchar.*in cap.solet.numer.*3. *de sent. excom. in 6.* Abb. *in cap. pertuas.numer. 2. eod tit.* Ita seruari vidi, quando appellatur post excommunicationem; si verò antè, superior inhibet, *vt supra*; Et cognita causa de iniustitia, præcipit Suffraganeo, vt ad vlteriora non procedat, secundum doctrinam. Abb. *in cit. cap. per. tuas. numer.* 13. Vide Gloss. *in cap. 1. verb. prætermissa, de for. compet.in 6.*Gloss. *in cap. vt debitus, verb. alioqui de appell.* Couar.*in c.alma mater 1.p.§.vlt.à num.* 7. *cum seqq.*

25 Quæritur septimo, an possit Iudex a quo, idest Suffraganeus absoluere ad tempus appellantem excommunicatum pendente lite?

Respondetur affirmatiuè. Ità Couarr. *vbi sup. §. 11.à num.6.*quia licet excommunicatio, non possit suspendi, tamen non impedit, quin ab ea possit concedi absolutio ad certum actum, vel certum tempus, quo finito, ille sic absolutus, reincidat in eamdem excommunicationem, vt prius; quæ absolutio dicitur cum reincidentia, *facit tex. in c. veniens, il 2. in fin.de restit.c.de catero,& ibi* Abb.*n.2.de sent. excom.* vt fit adueniente magno festo, vel quando reus vult pro sui defensione, quærere testes, vel scripturas, *cap. 8. in 2. respons. de sent.excomn. in 6. vbi* Gloss. *& DD.* Hæc enim absolutio, non pertinet ad ordinem, sed ad iurisdictionem, Innoc. *in cap.tanta,na.3. de excess.prælat.* Sylu. *verb.absolutio, 1.num.2.* Nauar.*in man.cap.27. num.41.*

26 Quæritur octauò, an liceat appellari à sententia excommunicationis Suffraganei ad Metropolitanum, etiam elapso termino decem dierum?

Respondetur negatiuè, de Iuris rigore, nam transactis decem diebus ad appellandum concessis, non potest excommunicatus amplius appellare. Abb. *in cap. ad reprimendam de offic. ord.* Gloss. *in capit. cum. cessante, de appell.* Marant. *de appell. d. num.* 115. *cum seqq.* Sed tamen de æquitate, admittitur per Iudicem appellatio, etiam post lapsum decem dierum. Gloss. *in d. cap. ad reprimendam. verb. suspendatur. vide* Bald. *in Margarit. innoc. in verb. sententia excommunicationis.* Guid. Papa. *q.* 74. *num.* 8. Ratio est, quia excommunicatio, est sententia interlocutoria. Gloss.*in sum.2.q. 1.*Felin.*in rubr.de re.iud.col.9.*Marant.*6.p.tit. de sentent. numer.40.* Abb.*in rubr.de re.iudic. & in rubr.de sent excomm.* Neque transit in rem iudicatam, propter periculum animæ; & hoc quò ad publicam vtilitatem, quæ concernit animas; sed quo ad priuatum, benè transit. Gloss. *in cap.cum cessante. verb.comminando.de appell.* Abb.*in capit. consanguinei col. pen. de re. iudic.* & Nos *infr. p.2. sect.3. subsect. 2. n.57.* Et quia interlocutoria est, non ligat manus Iudicis, quin transacto decemdio, possit eam reuocare, vel reum absoluere. Rot.*decis.3.de offic.Vic.in nouis.* Felin. *vbi sup. col.9.* Innocen.*in cap.Sacro.n.13. de sent.excom.* Syluester. *verb. appellatio. num.8.*

27 Et

27 Et est notandum, quod appellatio ab excommunicatione, non suspendit illam, quod est commune omnibus alijs censuris Ecclesiasticis. Ratio, est quia Censuræ ferunt secum executionem inseparabiliter. *cap. adhoc. il. 3. c. pastoralis. §. verum, de appell.* Bald. *vbi sup. verb. Interdictum*.

28 Ex dictis oritur dubium, An Iudex post latam sententiam excommunicationis contrà aliquem, possit ante decendium relaxare cedulones; vel debeat expectare lapsum decem dierum ad appellandum concessorum;

Respondetur, posse Iudicem Ecclesiasticum, post latam sententiam declaratoriam, statim mandare affigi cedulones, etiam durante dicto termino; & hoc propter rationem allatam, quia excommunicatio, fert secum executionem; Tantò magis, quia cedulonum affixio, non est, nisi sententiæ manifestatio, siuè potius executionis promulgatio, & non executio, quæ statim sequitur sententiam; Illi enim dies, conceduntur ad appellandum, non ad impediendam denunciationem. *cap. pastoralis. §. verum præcit.* Gloss. *in c. non solum verb. innouata. de appell. in 6* Gloss. *in cap. venerabilibus. §. porro. verb. appellatum. de sent. excom. in 6.* Couart. *pract. quæst. c. 23. num. 3. ver. illud*, Marant. *6. p. tit. de appell. numer.* 178. Et ratio rationis est, quia cum appellatio a sententia excommunicationis, non impediat illius executionem, multò minus impedire debet cedulonum affixionem. DD. *loc. sup. citatis*, quibus adde Zerol, *in Prax. Episc. par. 1. verb. appellatio. §. 14. in med.*

29 Sed aduertendum est, quod cum a declaratoria excommunicationis possit appellari, est obseruanda talis praxis, vt scil. Iudex, qui vellet declarare aliquem incurrisse sententiam excommunicationis, illumque citaret ad dicendum causam, quare non debet declarari excommunicatus; tunc illo non comparente, debet expectare decem dies, quia alias si ferat sententiam declaratoriam, & decernat affixionem cedulonum, & ille appellaret antè sententiam declaratoriam, illa appellatio, impediret sententiam declaratoriam, quia datur appellatio ab illa; secus tamen si appellaret, post declaratoriam, quia tunc non inpeditur sententia declaratoria. Felin. *in cap. cum. non ab homine. col. fin. de iudic.*

30 Fallit tamen hoc in delictis notorijs, vt in publica Clerici percussione, vel publico adulterio, & similibus, in quibus non obstante appellatione Rei a declaratoria, non per hoc impeditur exequutio, & cedulonum affixio. *cap. peruenit. il primo de appell.* Abb. *in Clem. 2. num. 6. de pen.* Couart. *in cap. alma mater. 1 p. §. 2. n. 9. de sent. excom. in 6.* Quæ autem delicta dicantur notoria. vide *infr. p. 5. Prax. 17.* vbi de notorijs criminibus agitur.

31 Sed quæritur. An Metropolitanus, sit vel possit esse Iudex competens inter Episcopos suos Suffraganeos?

Respondetur affirmatiuè, si lis versetur inter Episcopos Suffraganeos, quia tunc Archiepiscopus est eorum Iudex competens. *cap. sanè de for. compet.* Glos. *in capit. pastoralis. verb. inuisum. de offic. ordin.* Couart. *pract. quæst. c. 9. ver. 2. & Nos. infr. subsect. seq. numer.* 19. Quod est adeò verum, vt quicumque habeat actionem contra Episcopum, possit illum conuenire coram Archiepiscopo. *can. cognouimus. 10. q. 5.* Abb. *in d. cap. pastoralis, & ibi* Alij; Sed in criminalibus non potest conueniri coràm Metropolitano, nam de delictis majoribus, depositione dignis, cognoscit solus Papa; de minimis, Concilium Prouinciale. Conc. Trid. *sess. 24. de refor. cap. 5.*

32 Quæritur insuper; An Archiepiscopus sit, vel esse possit Iudex competens, similiter, quando lis versatur inter Episcopos, & eorum Subditos?

Respondetur, cum distinctione: si Episcopus est Reus, & subditus Actor, tunc Archiepiscopus, est Iudex competens Episcopi, *can. si clericus. 11. q. 1. & ibi* Gloss. *verb. auditur.* Ratio est, quia Actor sequitur forum Rei, *can. experientiæ; & can. si quisque. 11. q. 1. capit. sanè. & cap. cum sit generale. cap. si clericus. de for. compet. l. in criminali C. de iurisd. omn. iud. l. iuris ordinem. C. eod. tit. lib. 2 C. vbi, & apud quem.* Si verò Episcopus est Actor, & subditus Reus; tunc debent eligi arbitri, ad quos eligendos, Episcopus ipse, cogere potest subditos. Glos. *in d. cap. si clericus. verb. arbitros.* Abb. *in cap. cum Apostolus. nu. 4. de censib.* Marant. *6. p. tit. de appell. nu.* 376. & Barbos. *de pot. Epis. p. 1. tit. 4. n.* 28. Est tamen notandum, quod a sententia istorum arbitrorum, non appellatur ad Metropolitanum, sed ad Papam. Glos. *in cap. arbitris de appell. in 6.* vide Concil. Antiochen. *c. 4. & 15.* Capyc. *decis. 137. nu. 3. & 4.* Isern. *in Vsib. Feudor. rubr. vlt. in fin. num. 16.*

33 Quæritur vltimo; An appellatio suspendat interdictum, & cessationem a Diuinis?

Respondetur remissiuè, cum sit quæstio nimis intricata, & quæsitum protraheretur in Tractatum, si illi immorari vellem, vide Couart. *in cap. alma mater §. 2. nu. 1. de sent. excom. in* vbi late.

34 Similiter respondetur remissiuè ad dubium, Quando scilicet Iudex a quo, possit exequi sentẽtiam suam, si non detulit appellationi, propter eamdem rationem, vt scilicet breuitati consulam; vide enim Bald. *in Margarit. innocen. in verb. Iudex*, vbi multos enumerat casus practicabiles.

SVBSECTIO SECVNDA.

De iurisdictione Archiepiscopi in Suffraganeos, & de Casibus, in quibus potest procedere absque gradu appellationis.

SVMMARIVM.

1 *Casus, in quibus Metropolitanus iurisdictionem habet in Episcopos Suffraganeos, plures sunt, videlicet, si Episcopus Suffraganeus, non seruet eundem ritum in diuinis Officijs celebrandis, vt Metropolitana Ecclesia.*
2 *Potest cogere ad seruandum Sacros Canones.*
3 *Potest cognoscere causas subditorum Suffraganei, ratione bonorum.*
4 *Cognoscit etiam causas, ratione loci.*
5 *Cognoscit causas appellationum.*
6 *Quando subditus Episcopi solutus ab illo, non vult Episcopo obedire.*
7 *Si sit causa criminalis inter Episcopum, & subditum suum.*
8 *Si subditus litiget ciuiliter cum proprio Episcopo.*
9 *Quando Canonici nolunt obedire Episcopo.*
10 *Quando Episcopus negligit facere, quod tenetur.*
11 *Cogit Episcopum, vt Æconomum faciat.*
12 *Item cogit ad Synodum faciendam.*
13 *Item, vt constituat Archipresbyterum ruralem.*
14 *Item potest absoluere subditum Suffraganei, & Episcopum cogere ad deferendum appellationi.*
15 *Cogit Episcopum negligentem erigere Seminarium.*
16 *Eligit ministros vacante Sede Episcopali.*
17 *Cognoscit de iniustitia sententiæ excommunicationis Suffraganei.*
18 *Cogit Episcopos ad soluendam procurationem visitando Prouinciam.*

19 *Est*

19 *Est Iudex competens suorum suffraganeorum.*
20 *Coguoscit differentias Suffraganeorum in confinibus.*
21 *Dispensat in Votis, & Iuramentis Suffraganeorum.*
22 *Confert beneficia vacantia per negligentiam Suffraganei.*
23 *Instituit præsentatum a Patronis, per negligentiam suffraganei.*
24 *Instituit etiam in Curatis, si Suffraganeus negligit.*
25 *Cogit Suffraganeum, & subditum pro testimonio ferendo.*
26 *Exequitur vltimas voluntates, Episcopo negligente.*
27 *Cogit Episcopum ad auxilium præstandum Iudici sæculari.*
28 *Absoluit subditum Suffraganei, negligente illo.*
29 *Dispensat in subditos Suffraganei, ipso negligente.*
30 *Cogit Episcopum ad faciendum sibi vicarium idoneum.*
31 *Potest Episcopos Suffraganeos excommunicare, suspendere, & interdicere in casu permisso.*
32 *Potest etiam Vicarius ipsius, ipso absente, hæc omnia facere.*
33 *Excommunicat Vicarium Episcopi Suffraganei, causa rationabili existente.*
Causæ sunt: si impediat appellationem.
Si delinquit in commisso officio.
Si delinquit in iurisdictione; & ibidem. num. 35.
Si exercet iurisdictionem Episcopi excommunicati.
Si non seruat priuilegia Sedis Apostolicæ.
Si sit incorrigibilis, criminosus.
34 *Extrà numeratos casus, non habet iurisdictionem in Vicarios Suffraganeorum, nisi vt in cæteros eorum subditos.*
35 *Coercet autem Vicarios, si delinquant in officio, non deferendo eius appellationi.*
36 *Aliàs Vicarij Suffraganeorum, non possunt ab Archiepiscopo puniri, sed ab Episcopis eorum.*
37 *Vocare potest Suffraganeos ad Concilium Prouinciale, in quo ipse est caput, & præsidet omnibus.*
38 *Cogere potest subditos Suffraganeorum in tollenda mala consuetudine.*
39 *Potest punire subditos Suffraganeorum sibi, vel suis iniuriam facientes.*
40 *Potest exulare à tota Prouincia delinquentes in sua Diœcesi.*
41 *Cogere potest Regulares vagabundos per Prouinciam, vt ad Monasteria redeant,*
42 *Potest similiter cogere Regulares, etiam exemptos, ad obseruandum Decretum Concilij de Regularibus.*
43 *Potest similiter auctoritate Apostolica compellere Abbates, & alios Prælatos Regulares, vt prædicetur in Ecclesiis exemptis in sua Prouincia.*
44 *Potest exercere iurisdictionem in Ecclesia Suffraganea, non existente Capitulo in illa.*
45 *Potest facere Vicarium Sede Episcopali Suffraganea vacante, ob negligentiam Capituli.*
46 *Potest mittere Quæstores per Prouinciam pro fabrica Ecclesiæ Metropolitanæ.*
47 *Potest mittere edicta per totam Prouinciam, in casibus ad suam iurisdictionem pertinentibus.*
48 *Potest intercidere aliquibus Prædicationem per totam Prouinciam.*
49 *Vicarij Archiepiscoporum possunt omnia facere, quæ ipsi Archiepiscopi possunt, si mandatum speciale habeant, nonnullis exceptis, quæ ordinis sunt.*
50 *Neque possunt Vicarij exercere, quæ sunt, dignitatis Archiepiscopalis.*

Diximus in præcedenti *subsect. 1. num. 4.* Archiepiscopum nullam habere iurisdictionem in Episcopos Suffraganeos, eorumque subditos, nisi in casibus in iure expressis. Ideò videndum est in præsenti, qui sint isti casus in iure excepti, & expressi.

1 Primus igitur casus, qui ponitur per *Gloss. in cap. pastoralis de offic. ord. verb. exceptis vbi quidam alij enumerantur*, est, quod Archiepiscopus potest cogere suos Suffraganeos Episcopos, vt obseruent eundem modum in Diuinis officijs celebrandis, quem seruat Ecclesia Metropolitana, si ab illo deuient; *ita text. in cap. de his 12. dist.* Quarant. *in sum. Bullar. verb. Archiepiscopi auctoritas, nu. 7. vers. decimum. & 22* Syluest. *verb. Archiepiscopus, sub. nu. 2.* Barbos. *in Collect. ad cap. pastoralis, de offic. ord. in 6.*

2 Secundus casus est, vt possit iniungere Suffraganeis, vt obseruent Sacros. Canones in materia simoniæ, aliàs ipse Metropolitanus, pœnam infliget. *cap. dilectus il 2. de simon.* Genuens. *in prax. Archiep. Neap. cap. 88. num. 26.*

3 Tertius casus est, vt possit Metropolitanus cognoscere causas subditorum Suffraganei, si habeant prædium in suo Archiepiscopatu, *cap. fin. de for. compet. cap. fane, eod. tit.*

4 Quartus est, quando subditus Suffraganei delinquit in Diœcesi Archiepiscopali, nam tunc fit Ordinarius, *c. placuit 6. q. 3. cap. 1. & per tot. 3. q. 6.* Barbos. *de iur. Ecclesi. libr. 1. cap. 7. num. 83. & de pot. episc. par. 1. tit. 4. num. 2.* Et potest illum iudicare, ratione criminis; quod tamen est comune omnibus alijs Ordinarijs Iudicibus, qui cognoscunt exteros delinquentes in suis iurisdictionibus, ratione loci, *arg. cap. fane, & cap. fin. de for. compet. vbi Gloss. & in d. cap. pastoralis, de offic. ord. verb. exceptis, vers. & iste casus*; quia causa ibi agenda est, vbi crimen committitur, *can. 1. & per tot. 3. q. 6. can. placuit, 6. q. 3.*

5 Quintus casus est, quando defertur causa ad ipsum Metropolitanum per appellationem, in his casibus, de quibus supra diximus, præsertim *prox. num. 13. cap. duo, de offic. ord. cap. 1. de offic. legat. cap. peruenit, 11. quæst. 1.*

6 Sextus est, quando subditus Episcopi absolutus ab Archiepiscopo, non vult parere Episcopo, *cap. ad recipiendum, de offic. ord.*

7 Septimus casus est, si sit causa criminalis inter Episcopum, & subditum suum, tunc illa causa deduci debet ad Synodum, in qua præest Archiepiscopus, *canon. 1. 6. quæst. 2.*

8 Octauus est, si Clericus habeat ciuilem causam contrà Episcopum suum, *can. si clericus 11. q. 1. & diximus sup. prox. precedent. num. 31. & 32.*

9 Nonus casus est, quando Metropolitanus Suffraganeorum Canonicos corriget in casu inobseruantiæ censurarum ab Episcopis latarum, *cap. irrefragabilis, §. cæterum, ver. delegatus, de offi. ord.* Genuens. *in Prax. Archiep. Neap. c. 88. n. 15.*

10 Decimus est, quando Episcopus negligens est, ad faciendum id, quod debet, Metropolitanus potest illum corrigere. Abb. *in cap. si quis contrà clericum, num. 40. de for. compet.* Quarant. *vbi sup. num. 9. vers. decim. quart,* Genuens. *ibid. dict. cap. 88. & seq.* Felin. *in cap. pastoralis, de offic. ord.*

11 Ideoque potest cogere, vt constituat Aeconomum, *can. cum simus, 9. q. 3. can. in noua, 16. q. 7.* Felin. *in cap. pastoralis, cit. nu. 6.* Nec non, vt constituat sibi Vicarium Generalem, quem tenetur habere, secundùm Abb. *in capit. quoniam, de offic. ord.* Sbroz. *libr. 1. q. 57.* sed Felin. *in dict. cap. quoniam,* ait, Episcopum, non teneri constituere sibi Vicarium, maximè quandò Episcopus est Doctor Iuris, & habilis ad re-

regendum, & ità sæpissimè censuit Rota, & Sacra Congregatio, *vt diximus sup. sect. 2. subsect. 5. n. 1. cum seqq. latè & signanter nu. 5.*

12 Similiter potest compellere Episcopum Suffraganeum ad faciendam Synodum quotannis, *c. sicut de accusat.* sicut tenetur de iure Concilij Trid. *sess. 24. c. 2. de reform.*

13 Similiter, vt constituat Archipresbyterum ruralem, vt tenetur, *ex cap. fin. de offic. Archipresb.*

14 Similiter potest absoluere excommunicatum subditum Suffraganei, licet contrarius appellet, & cogere Episcopum, vt deferat appellationi, *capit. qua fronte*, §. *sanè, de appell. vbi* Gloss. *cap. per tuas, de sent. excomm.*

15 Similiter potest cogere Episcopum Suffraganeum, si negligit erigere Seminarium. Conc. Trident. *sess. 23. cap. 28. de refor.* Est autem hic aduertendum, quod per negligentiam Episcopi, circa illud, quod facere debet, deuoluitur facultas ad Archiepiscopum, *d. can. cum simus, 9. q. 3. cap. 1. §. notoria, de censib. in 6.* Felin. *in d. cap. pastoralis, de offic. ord.* vbi de communi testatur. Quidquid dicat Abb. *in cap. si quis contra, de for. compet.* vbi admittit in duobus casibus tantùm, scilicet, in absolutione ab excommunicatione, à qua, Episcopo nolente absoluere, Archiepiscopus absoluit, *cap. ad reprimendam, de offic. ord.* & in correctione criminum notoriorum, *iuxta c. 1. §. notoria, de censibus in sexto.* cui Felin. respondet. *vbi supra.*

16 Vndecimus casus est, quando defuncto Episcopo Suffraganeo, Ecclesia vacans, non habet idoneos Clericos, vt bona ipsius ministrent, nam tunc Metropolitanus illos eligit, vt bona pro Successore fideliter ministrent. *can. non licet, e.* 1. *ca. q. 2.*

17 Duodecimus casus est, quando Episcopus Suffraganeus iniustam sententiam excommunicationis contra suum subditum protulit, & euidenter apparet; nam tunc Metropolitanus cognoscet, *capit. sollicitudinem, de appellat. §. nos igitur, vers. si verò notorium, vbi* Gloss.

18 Decimus tertius casus est, quando visitat Prouinciam suam, idest Diœceses Suffraganeorum, quia tunc potest compellere illos ad procurationem exhibendam, quacumque appellatione remota, *cap. cum ex officij. de præscript. vbi* Gloss. *cap. sopite, de censib. capit. cum nuper. eod. tit.*

19 Decimus quartus est, quando est aliqua lis inter Episcopos suos Suffraganeos, nam tunc Metropolitanus est Iudex competens ipsorum, Gloss. *in capitol. pastoralis, uerb. inuitum, de offic. ord. capit. sanè, de for. compet.* Couar. *pract. quæst. c. 10. in princ. vers. eadem ratione.* Imo potest cogere Suffraganeos, vt Iudex cogit suos subditos, iustitia mediante. Innoc. & Alciat. *in d. cap. pastoralis; & cap. sanè.* Couar. *ibid. latè*, quia est Iudex Ordinarius omnium Episcoporum suæ Prouinciæ, vt diximus *sect. præced. numer. 31. cap. quã cognouimus 20. q. 3. cap. sollicitudinem, de appell.* Abbat. *in d. cap. pastoralis, numer. 2.* Gonzal. *ad regul. 8. Cancell. gloss. 42. numer. 16.* Sbroz. *de off. Vic. lib. 2. q. 58. in princ.* Genuens. *in Prax. Archiep. Neap. d. cap. 88. num. 2.* Barbos. *de potest. episc. o. 1. tit. 4. nu. 27.* Quarant. *in sum. Bullar. uerb. Archiepiscopi auctoritas num. 10. uers. decimasexta.* Hoc tamen intelligitur de causis tantùm ciuilibus, non de alijs. Abb. *in d. cap. pastoralis, nu. 2.* Sbroz. *ubi sup. n. 6.* Barbol. *ibid. num. 28.* Lotter. *de re benefic. l. 1. q. 22. num. 29.*

20 Decimus quintus est, quod Metropolitanus potest cognoscere differentias Suffraganeorum super perceptione iurium Episcopalium in Ecclesia, quæ est sita in confinio duarum Diœcesum, & illos cogere, vt concordent. Bellenc. *tract. de charitatiuo subsidio, q. 52.* Prosp. de August. *in addit. ad Quar. d. uerb. Archiepiscopi auctoritas, uers. 40.*

21 Decimus sextus est, nam Archiepiscopus potest dispensare in votis, & iuramentis Episcoporum Suffraganeorum. Sanchez *in præcept. Decalog. tom. 1. lib. 4. c. 38. n. 16.* Molfes. *in summ. mor. Theolog. tr. c. 11. c. 15. n. 111.* Sed quod in hoc standum sit consuetudini, probat Suar. *de relig. lib. 6. de uoto. c. 11. n. 3.*

22 Decimus septimus est, quando Episcopi Suffraganei sunt negligentes in collatione beneficiorum, intra semestre tempus, nam tunc deuoluitur ad Archiepiscopum collatio, & ipse habet aliud semestre ad conferendum. Quod si ille non conferat, deuoluitur ad Primatem, postea ad Patriarcham, vltimò ad Papam. *cap. licet. de suppl. neglig. prælat.* Abb. *in cap. 2. de concess. præbend. num. 7.*

23 Decimus octauus est, nam si Episcopus noluerit instituere, intra duos menses præsentatum in Iure patronatus à patronis, illum instituet Archiepiscopus, quem possunt adire patroni, *ex Bulla Py. V. In Conferendis. mox citand.* Abb. *in cap. ex parte, de concess. preb.* Roch. *de iure patr. q. 5. num. 12.* Campanil. *in diuersor. Iuris Canon. rubr. 12. c. 13. num. 475* Barbos. *in collect. ad. cap. nullus num. 2 de iure patron.* Rot. *dec. 4. de iure patron. in nouis.* Ab Episcopo tamen exempto, collatio deuoluitur ad Papam. Campanil. *ibid. n. 484.*

24 Decimus nonus est, in Beneficiis Curatis de Iure patronatus, in quibus, si Episcopus est negligens in instituendo infrà duos menses, Patroni possunt adire Archiepiscopum, qui instituere potest. *Constitutio Py. V.* quæ incip. *In conferendis sub die. 16. Maij, 1567.* Quarant. *in summ. Bullar. uerb. Beneficiorum Parochialium collatio.*

25 Vigesimus casus est, quando Episcopus est negligens in cogendo subditos pro perhibendo testimonio, & alia opportuna in causis faciendo, nam tunc potest Archiepiscopus cogere, & Suffraganeum, & subditum eius. Barbos. *in collect. ad capitol. pastoralis. numer. 1. c. de offic. ord.* Abbat. *in cap. si quis contra clericum. numer. 7. & in repet. à n. 40. de for. comp.* Quarant. *in sum. Bullar. uerb. Archiepisc. auctoritas. n. 14. litt. M.*

26 Vigesimus primus casus est, si Episcopus est negligens in executione vltimarum voluntatum, nam tunc Archiepiscopus exequi potest Abb. *in d. capit. pastoralis. in princ.* Genuen. *ubi sup. c. 88. n. 3. ad fin.* Marta. *de iurisdict. p. 2. c. 10. n. 4. in med.* nouissimè Franc. Carpi. *de executor. testament. lib. 1. cap. 22. n. 77.*

27 Vigesimus secundus est, vt Metropolitanus possit cogere Episcopum, ad exhibendum auxilium Iudici sæculari petenti, si abnegauit. Couarr. *pract. quæst. capit. 10. sub num. 10.* quia cum Iudex laicus cogi possit ad dandum brachium sæculare Iudici Ecclesiastico, vt diximus sup. *sect. 2. subsect. 1. numer. 23.* ità Ecclesiasticus tenetur auxilium dare Iudici laico, nam vna iurisdictio, debet iuuare alteram. Trid. *sess. 24. cap. 8.*

28 Vigesimus tertius est, vt possit absoluere Archiepiscopus subditum Suffraganei, quem ipse non vult absoluere. *cap. ad reprimendam. de offic. ord.*

29 Vigesimus quartus est, quod possit dispensare in subditis Suffraganei, quando ipse denegat dispensationem, & dispensatio est debita, ratione personæ, loci, ætatis, temporis, pietatis, necessitatis, & vtilitatis Ecclesiæ. *text. singularis, in cant. ut constituerentur. & can. Domino nostro. dist. 50. latè* Rebuf. *in Prax. dispensation. ad plura benefic. num. 8. & notat.* Genuens. *in d. c. 88. nu. 3. post med.* Sanchez. *in præcep. Decal. tom. 1. lib. 4. cap. 38. num. 12.*

30 Vigesimus quintus est, vt Archiepiscopus possit cogere Suffraganeum ad constituendum sibi

Vicarium Idoneum, quando ipſe non eſt idoneus ad regendum, vel commode regere non poteſt. Abb. *in c. quoniam. de offic. ord.* Sbroz. *de Vic. Epiſ. lib. 1. q. 57.* ſed Felin *in d. ca. quoniam; contrarium tenet*, & ſic. Rota, & Sacr. Congr. *cenſuerunt ſæpiſſimè. vt dixi ſup. num. 11.*

31 Vigeſimus ſextus caſus eſt, nam Archiepiſcopus poteſt Suffraganeos excommunicare, ſuſpendere, & interdicere, ſuccedente caſu. *cap. 1. §. fin. de offic. ord. in 6. cap. venerabili. vbi* Abb. *de ſent. excom.* Gloſs. *in capit. de his. e'l 3. diſt. 12 & in cap. poſtulaſtis. numer. 11. de cler. excom. celebr. vide* Concil. Antioc. *can. 14. & 15.* Quarant. *d. verb. Archiepiſcopi auctoritas. n. 8. verſ. 13.* Genuenſ. *vbi ſupr. numer. 6.* Debet tamen Archiepiſcopus in coerctione Suffraganeorum ſeruare formam *cap. 2. de offic. deleg. in 6.* videlicet, quod primo debet prohibere ingreſſum Eccleſiæ, vel interdicere miniſterium ſacerdotale; deinde debet ſuſpendere ab officio; vltimo loco, excommunicare. Verùm ſi contra talem formam, lata ſit excommunicatio, valet. Genuenſ. *in præcit. prax. Archiep. Neap. d. cap. 88. num. 6.* Ioann. Andr. & Domin. *in d. capit. 1. de offic. ord. in 6.*

32 Quod ampliatur in Vicario Archiepiſcopi, vt ipſe poſſit Suffraganeum ſuſpendere, interdicere, & excommunicare, abſente tamen Archiepiſcopo, non præſente. *d. capitol. 1. §. fin. de offic. ord. in 6.* Bertach. *de Epiſ. par. 7. lib. 4. tit. de Vic. Epiſc. queſt. 10.* Sbroz. *de Vic. Epiſ. lib. 2. qu. 58. num. 3.* Foller. *in pract. crim. can. p. 1. moral. nu. 123.* propter reuerentiam Epiſcopalis dignitatis. *cap. 2. de offic. deleg. in 6. cap. romana. §. officiales; vbi* Gloſs. & Canoniſt. *de offic. ord. in 6.* Abb. *in cap. ſi quis contra. in prim. & 2. lectur. nu. 29. & 34. de for. compet.* Rebuff. *in prax. benef. de form. vica. num. 164.* Sbroz. *vbi ſup. n. 2.* & Genuenſ. *ibid.* Quod ſi Epiſcopus non fuerit conſecratus, Vicarius, etiam præſente Archiepiſcopo, illum excommunicare poterit. Cucch. *Inſt. Iur. Can. lib. 4. tit. de conſ. Epiſ. n. 6. & tit. de Vic. Epiſ. num. 123.* Sbroz. *vbi ſup. num. 3.*

33 Ampliatur ſecundò, quod Archiepiſcopus poſſit excommunicare Vicarium, vel officialem Epiſcopi Suffraganei, cauſa rationabili exiſtente. *ca. 1. & ibi* Gloſſ. *verb. rationabili. de offic. vic. in 6.* Archid. *in ca. 1. de offic. ord. eod. lib. 6.* Sbroz. *lib. 2. q. 59. num. 6.*

Cauſæ autem rationabiles excommunicandi Vicarium, ſunt; quando Vicarius impedit cauſam appellationis delatam ad Archiepiſcopum: Vel ſi delinquit circa officium commiſſum: Vel ſi peccaret in his, quæ ſunt iuriſdictionis: Vel ſi vteretur iuriſdictione Epiſcopi excommunicati, Vel ſi non ſeruat priuilegia Sedis Apoſtolicæ: Vel ſit criminoſus, & incorrigibilis. recenſet Gloſs. *in d. cap. 1. de offic. ord. in 6. vbi* Archid. *in princ. &* Gem. *n. 6. in princ. refert* Sbroz. *d. q. 59. num. 6.*

34 Aliàs enim Archiepiſcopus, vel eius Vicarius, non habet iuriſdictionem in Vicarios Suffraganeorum, niſi in caſibus lege Metropolitana conceſſis, vt in cæteris ſubditis Suffraganeorum. *d. ca. romana. §. nec. etiam & §. fin. ubi* Innoc. Archid. Abbat. & Alij. *de for. compet. in 6.* Gloſs. *in d. cap. 1. uerb. rationabilis. de offic. uicar. in 6.* Sbroz. *d. q. 59. num. 1.*

35 Declaratur dicta concluſio, vt Archiepiſcopus, poſſit coercere Vicarios Suffraganeorum, ſi delinquant in officio, proferendo ſcilicet ſententiam per gratiam: Vel ſi ſententiam excommunicationis proferant ſinè ſcriptis, vel abſque trina monitione, *iuxta capitol. ſacro. de ſent. excom. & capit. 1. eod. tit. in 6.* Vel ſi offendant iuriſdictionem Metropolitanam, non deferendo appellationi legitimè emiſſæ; Vel ſi inhibitionem illius paruipendant; Vel ſi notoriè, & grauiter offendant partes litigantes, in iuſtitiam faciendo. *d. capit. 1. de offic. uicar. in 6. capitol. romana. in princ. de appell.* Lotter. *de re benef. lib. 1. q. 22. num. 100.* ſecus ſi delinquant extra officium. Domin. Franc. & Alij. *in cap. 1. §. fin. de for. compet. in 6. per expreſſum textum in cap. 1. de offic. uic. in 6.*

36 Alioquin, niſi propter notorietatem, & grauitatem criminis facta ſit deuolutio ad Archiepiſcopum, vt diximus, punitio Vicarij pertinet ad ipſum Epiſcopum, qui habet facultatem à Iure, prout quiuis alius magiſtratus coercendi officialem ſuum, appellatione remota, vt diſponitur in *l. nulli officialium, C. quomod. appell. non recip.* Gratian. *in cap. et qui appellat. §. nulli quoque. 2. q. 6.* Barboſ. *de pot. Epiſ. pa. 1. tit. 4. num. 18.*

37 Vigeſimus ſeptimus caſus principalis eſt, quod Archiepiſcopus vocare poteſt Epiſcopos Suffraganeos ad Concilium Prouinciale, *ut habetur in. 18. diſt. per totam.* Concil. Trid. *ſeſſ. 24. c. 2. de reform.* Genuenſ. *ubi ſup. d. 88. num. 27.* In quo ipſe eſt Præſidens. *can. placuit. 18. diſt.* Gloſs. *in d. cap. paſtoralis. uer. exceptis. de offic. ord.* & caput totius Concilij Prouincialis. *18. diſt. per totam.* Trid. *ſeſſ. 24. de reform cap. 2.* Abb. *in ca. grauc. num. 8.* & Imol. *num. 10. de præbend.* & eſt Iudex principalis in Concilio. *can. 1. 34. diſt.* & ad ipſum ſpectat principaliter iudicare de conſilio aliorum Epiſcoporum, Card. Alex. *in cap. de eo, diſt. 50.* Reliqua ad materiam Concilij Prouincialis Archiepiſcopi Metropolitani, ponit Quarant. *in ſumm. Bullar. uerb. Concilium Prouinciale; &* Genuenſ. *ubi ſup. cap. 89. per totum latè.*

38 Vigeſimus octauus caſus eſt, quod poteſt exercere iuriſdictionem in ſubditos Suffraganeorum, in concernentibus totam Prouinciam, vti eſt, in tollendo prauam conſuetudinem, *capit. ad extirpandas; & cap. fin. de filijs presbyt. cap. ex frequentibus de inſtitut.* Abb. *in cap. paſtoralis in princ. de offic. ord. ubi* Felin. *n. 7.* Quarant. *ibid. Archiepiſcopi auctoritas, num. 25. uerſ. 20.* Genuenſ. *d. c. 88. num. 11.*

39 Vigeſimus nonus eſt, quod ſi ſubditi ſuorum Suffraganeorum ſibi notoriè iniuriam fecerint, vel nuncijs, ſiuè alijs de ſua familia, dum in Prouincia ſua exercet iuriſdictionem, tàm ſi impediant iuriſdictionem, quàm ſi non impediant, poteſt illos punire. *cap. 1. de pœn. in 6.* Quarant. *dicto uerb. Archiepiſcopi auctoritas, uerſ. 21. ubi* Proſp. de Auguſt. *in addition.* & Genuenſ. *in Prax. cit. Archiep. Neap. d. cap. 88. num. 13.* Ampliatur, vt Archiepiſcopus, poſſit punire iniurias etiam occultas, dummodò de illis conſtare aliquo modo poſſit; Hoſtienſ. & Archidiac. *in cap. 1.* Proſp. de Aug. *ibid.* & Genuenſ. *in ſup. citat. c. 88. num. 11.*

40 Trigeſimus caſus eſt, quod Archiepiſcopus; poteſt exules facere à tota Prouincia, delinquentes in ſua Diœceſi, *cap. 2. de arbitr. cap. tuarum de priuileg.* Quarant. *ubi prox. uerſ. 39.* Genuen. *in ſupracit. cap. 88. nu. 22.* Barboſ. *de iur. Eccleſ. lib. 1. c. 7. n. 82.*

41 Trigeſimus primus eſt, quod in tota Prouincia, poteſt compellere quoſcumq; Regulares vagabundos, & apoſtatas, vt redeant ad ſua monaſteria, monendo priùs Epiſcopos Suffraganeos, vt id exequantur; deindè aduertendo Superiores Regularium, vt eos reducant: quibus omnibus negligentibus, ipſe compellet, non modò Regulares, verùm etiam Superiores, *per textum in cap. quanto, de offic. ord. refert.* Genuen. *ubi ſup. in cit. c. 88. num. 25.*

42 Trigeſimus ſecundus caſus eſt, quod poteſt conuocare Regulares, in cuius Prouincia, monaſteria, ſub immediata Sedis Apoſtolicæ protectione ſita ſunt, negligentes exequi Decretum Concilii Tridentini *in ſeſſ. 25. de Regular. capitol. 8.* tanquam Sedis

Apoſto-

Apostolicæ Delegatus; *per tex. in c. quantò. de offic. ordin. vbi communiter DD. & præsertim* Anton. *n.6.* Quarant. *in dict. verb. Archiepiscopi auctoritas, vers. 37. in med.*

43 Trigesimus tertius est, quod similiter, tanquam Sedis Apostolicæ Delegatus, potest compellere Abbates, & Prælatos Regulares negligentes, vt prædicatio sacri Euangelij fiat in Ecclesijs Prouincialibus, subiectis monasterijs in nulla Diœcesi existentibus, Sac. Conc. Trident. *sess. 5. de reform. cap. 2.* Quarant. *vbi suprà in dict. vers. trigesim. septim.*

44 Trigesimus quartus est, quod Archiepiscopus, potest exercere iurisdictionem, & vacante Sede Metropolitana, Capitulum, si Ecclesia Cathedralis Suffraganea non habeat Capitulum actu, sed habitu; vel quando nullus Canonicus est in sacris in ipsa Ecclesia Suffraganea, Notat. Pauin. *de offic. & potest. c. Sed vac. p. 1. q. 10. sub n. 5.* Prosp. de August. *in addit. ad* Quarant. *d. verb. Archiepiscopi auctoritas, post vers. 40.*

45 Trigesimus quintus casus est, quod potest deputare Vicarium, seù Officialem in Ecclesia Suffraganea, si infrà octo dies, post mortem Episcopi Capitulum non prouiderit, vel non idoneum elegerit, ex Decreto Concilij Trid. *sess. 24. de reformat. cap. 16.* referunt. Quarant. *d. verb. Archiepiscopi auctoritas. vers. 36.* & Genuens. *d. cap. 88. num. 7* Raguf. *de Iur. Canonic. in c. quæ sit. 37. numer. 1.* Verum hodiè vt plurimum practicatur, vt vbi Capitulum negligens est infrà dictum tempus eligere, vel eligit non idoneum, vel non seruat formam præscriptam à Sacro Concilio, statim ac notitiam habuerit Sacra Congregatio Episcoporum, mittit Vicarium Apostolicum, vt suo loco inferiùs dicemus.

46 Trigesimus sextus est, quod Archiepiscopus, vel eius Vicarius, potest mittere quæstores eleemosynarum per totam Prouinciam pro fabrica Ecclesiæ Metropolitanæ, quibus tamen, si à subditis Suffraganeorum resistitur, vel non paretur, non possunt eos citare: *cap. 1. de pænit. & remiss. in 6.* vbi Franch. dicit procedere pro quolibet alio opere pio. Quarant. *d. verb. Archiepiscopi auctoritas vers. 26.* Barbos. *de Iure Eccles. lib. 1. ca. 7. nu. 28* Genuens. *loc. cit. n. 14.*

47 Trigesimus septimus casus est, quod potest mittere edicta per totam Prouinciam, in casibus ad suam iurisdictionem pertinentibus. Gemin. & Franc. *in cap. 2. de supplen. negligent. Prælator. in 6.* Quarant. *ib. versic. 27.* Genuens. *in d. cap. 88. num. 16.*

48 Trigesimus octauus est, quod potest interdicere prædicationis officium aliquibus, per totam suam Prouinciam, *vt in cap. tuarum. de priuileg.* Quarant. *d. verb. Archiepiscopi auctoritas, vers. 34.* Genuens. *d. cap. 88. n. 21.* Barbos. *de Iur. Eccl. lib. 1. ca. 7. num. 81. & de pot. Episc. p. 1. tit. 4. num. 45.*

49 Est autem notandum, quod in omnibus, supra numeratis casibus, eãdem iurisdictionem, & auctoritatem retinent Vicarij Archiepiscoporum, ac habent ipsi Archiepiscopi à iure, vel ab homine, si mãdatum generale, & speciale dederint, vt omnia, & singula facere possint in his, quæ iurisdictionis sunt, vt ipsismet facere permittitur, vbi de consuetudine non prohiberentur, vt notant *DD. in sæpè cit. cap. pastoralis de offic. ordin. & in c. Romanu. de for. compet. in 6.*

50 Notandum est vltimo loco, quod multa alia facere possunt Archiepiscopi in suis Prouincijs, quæ non possunt communicare eorum Vicarijs, præsertim quæ sunt Ordinis Episcopalis, vel dignitatis Archiepiscopalis, vt deferre Crucem antè se, vti pallio, dare benedictionem, &c. huiusmodi, de quibus Quarant. Genuensis, Barbos. & Alij in suis locis sup. cit.

SVBSECTIO TERTIA.

De quibusdam casibus, in quibus Archiepiscopi liberè in Suffraganeos iurisdictionem exercere nequeunt, & consequenter neque Vicarij ipsorum, sed limitatiuè, secundum Sacros Canones, & Sacrarum Congregationum Decreta.

SVMMARIVM.

1 *Casus, in quibus Archiepiscopi limitatam iurisdictionem habent. Primus est, quod non potest committere causas appellationis, nisi vt in Ciuitate agitentur, vel ubi causæ ipsæ sunt.*

2 *Non potest cogere subditos Suffraganei ad suscipiendas commissiones eius.*

3 *Visitatorem dare non potest Ecclesiæ Suffraganeæ uacanti, si Capitulum benè administret.*

4 *Non cogit Populum, sed Ecclesiam pro solutione procurationis.*

5 *Expensas in Visitatione Prouinciæ, ab Ecclesiis pauperibus, non exigit.*

6 *Inquirere non potest delicta subditorum Suffraganei, etiam Episcopo negligente, cogit tamen illum.*

7 *Dimissorias ad ordines non concedit, uisitando Prouinciam, subditis Suffraganeorum.*

8 *Visitare non potest Diœceses suffraganeorum, nisi causa cognita in Concilio Prouinciali.*

9 *In causis primæ instantiæ Suffraganeorum, non potest se ingerere.*

10 *Neque exemptionem concedere subditis suffraganeorum in prima instantia.*

11 *Neque statuta concederè potest, totam Prouinciam obligantia.*

Metropolitanus non potest a Conc. Prouinciali puniri. ibid.

12 *Neque potest officiales facere in Diœcesibus Suffraganeorum pro causis futuris.*

13 *Non potest reuocare censurã latã contra appellantem.*

14 *Neque potest præfigere terminum Suffraganeis in expeditionibus causarum.*

15 *Absoluere non potest excommunicatum appellantem, subditum suffraganei, sed ad illum mittere debet.*

16 *Exequi non potest sententias ciuiles Suffraganei, nec exigere pœnam in criminalibus.*

17 *Commissarium contrà Suffraganeos expedire non potest, inconsulta Sacra Congregatione.*

18 *Monitoria excommunicationis in forma;* Significauit; *publicare non potest in Diœcesi suffraganei.*

19 *In festis seruandis, non inhibet suffraganeis.*

20 *Neque in materia Immunitatis Ecclesiasticæ.*

21 *Excommunicatos à suffraganeis absoluere nequit, nisi in casu appellationis.*

Limitatur in multis casibus.

22 *Excommunicare non potest Populos suffraganeorum.*

23 *Compellere non potest subditos suffraganeorum pro testimonio ferendo.*

24 *Neque in integrum restituere potest aduersus sententiam suffraganei.*

25 *Neque cognoscit de nullitate sententiæ inter subditos suffraganeorum.*

26 *Neque grauare potest Suffraganeos, occasione Visitationis.*

27 *Nequè reuisitare Suffraganeorum loca semel uisitata, antè quàm totam Prouinciam uisitet.*

28 *Non potest recipere procurationem in pecunia à subditis Suffraganeorum, nec munera.*

29 *Visitando Prouinciam, non debet magnum, comitatum ducere.*

30 *Non potest cogere subditos Suffraganeorum vt suam delegationem accipiant, aut sententiam exequantur.*

31 *Non potest esse iudex pro salarijs Aduocatorum, & Procuratorum sui fori contra subditos suffraganei.*

32 *Non potest ferre censuram contra officiales Suffraganei, si noluerunt comparere coram eo.*

33 *Neque citare in causa appellationis, nisi appellatio sit legitima.*

34 *Non potest eximere ab Episcopo appellantem in alijs causis, quam in illa appellationis.*

35 *Neque facere Vicarios Foraneos in Diœcesi Suffraganeorum.*

36 *Neque pœnas pecuniarias imponere potest subditis Suffraganei, nisi vbi excommunicare potest.*

37 *Neque iudicare potest subditos Suffraganeorum, nisi in casibus permissis.*

38 *Neque extra suam propriam Diœcesim, in Diœcesi Suffraganeorum, nisi quod expressum in iure inuenitur.*

1 SEquuntur enumerandi hic casus, in quibus non conceditur de iure facultas Archiepiscopis, & consequenter eorum Vicarijs generalibus exercendi liberam iurisdictionem in Episcopos Suffraganeos, sed tantummodò limitatam, quorum.

Primus casus est, quod Archiepiscopus, vel eius Vicarius non potest audire, vel committere alteri, causas, quæ per appellationem, aut alio quouis iure Metropolitanico deferuntur ad ipsum, vt agitentur alibi, quàm in sua Ciuitate, vel Diœcesi; aut in eis, in quibus fuit appellatum, vel causæ ipsæ consistunt, nisi aliud sibi competat de consuetudine, *capit. vt litigantes de offic. ordin. lib. 6.* Et hoc fuit dispositum, vt euitentur expensæ.

2 Secundus casus est, quod non potest compellere subditum sui Suffraganei ad suscipiendas commissiones eius in causis, nisi aliud de consuetudine obseruetur, *per textum in cap. romana de for. competent. lib. 6. & in cap. pastoralis de offic. ordinar.*

3 Tertius casus est, quod non potest Archiepiscopus dare visitatorem Ecclesiæ Suffraganeæ vacanti, si capitulum benè administrat. *textus in cap. Ecclesia de supplend. neglig. Prælat. lib. 6.*

4 Quartus casus est, quod non potest compellere populum visitatum, quando facit visitationem per Prouinciam, ad soluendam sibi procurationem, sed tantùm Ecclesiam. *per textum in cant. placuit. 10. qu. 3.*

5 Quintus casus est, quod non potest petere expensas, quas facit eundo, pro visitatione facienda in Prouincia, quando Ecclesiæ, quas visitat, pauperes existunt, sed tunc de suis redditibus viuere debet; & si vno die expedire visitationem non potuerit, pluribus diebus, vt oportuerit, procurandus erit. *de hoc habemus textum in can. placuit. 10. q. 1.* Innocent. & Archidiac. *in cap. 1 de censib. in 6. verb. procurationes, in quo* citato capitulo, præscribitur modus visitandi, & refert etiam Diuus Antonin. *in 3. part. tit. 20. cap. 5. §. 4. & 5.*

6 Sextus casus est, quod non potest Archiepiscopus inquirere delicta subditorum Suffraganei, si Episcopus Suffraganeus, negligat hoc facere, cum hoc non reperiatur expressum in iure Canonico, ita dicit Innocent. *vbi suprà citat. capit. 1. in verb. inquirant,* allegans ad hoc *arg. capit. quia cognouimus* 10 *q. 3.* Potest tamen cogere Episcopum Suffraganeum, vt procedat, alias ipse puniet. *cantic. quorumdam. 34. dist.*

7 Septimus casus est, quod non potest Archiepiscopus concedere dimissorias subditis Suffraganeorum, dum visitat Prouinciam, quia non reperitur hoc in iure permissum; ita Franc. & Geminian. *in cap. fin. il. de censibus. in 6.* Barbos. *de potest. Episc. par. 1. tit. 4. num. 49.*

8 Octauus casus est, quod Archiepiscopus hodie attenta noua dispositione Concilij Trid. *sess. 24. c. 3. de reform,* non potest visitare Diœceses Suffraganeorum, nisi causa cognita, & probata in Concilio prouinciali, & tunc visitando habebit easdem facultates, quas antè concilium habebat de iure communi. *Henriquez lib. 6. de pœnit. c. 14. numer. 9. in text. & in communi litt. Z.* Sanchez *in præcept. Decal. tom. 1. lib. 2. cap. 11. numer. 6. relat. à* Barbos. *ubi sup. n. 50. in fin.*

9 Nonus casus, quod non potest se ingerere in causis suorum Suffraganeorum, quæ agitantur coram eis in prima instantia; & si se ingerat, sperni potest eius inhibitio. Concil. Trident. *sess. 13. cap. 1. de refor. & sess. 24. cap. 20. de reform. adest Bulla Greg. XIII. quæ est 24. fol. 1220. in Bullar.* Sacra Congregat. Episcoporum, *declarat. 181. & 211.* penes Zerol. *in Prax. episcop. p. 1. verb. appellatio, vers. Ad decimum.*

10 Decimus est casus, quod non potest concedere aliquam exemptionem subditis suffraganeorum in prima instantia, Ita declarauit Sac. Congregat. Episcoporum, *in vna Montis realis 2. Decemb. 1699. & in Syracusana eod. anno.*

11 Vndecimus est, quod non habet facultatem Archiepiscopus Metropolitanus condendi statuta, & leges totam Prouinciam obligantes, quia est inferior Concilio Prouinciali, cuius decretis obligatur; etiam ex vi coactiua, & licet in eo primam sedem teneat; nec possit a Concilio Prouinciali puniri, vt colligitur, *ex capitol. sicuti graue de præbend. & docet* Sanch. *lib. 8 disp. 18. num. 73,* est tamen inferior, vt dictum est, toto concilio; *Bonac. tom. 1. de legib. disp. 2. qu. 2. punc. 3. num. 5. & q. 1. punc. 3. num. 25. & q. 1. punc. 6. nu. 22.* & sic non potest ipse solus totam Prouinciam obligare.

12 Duodecimus casus est, quod non potest Archiepiscopus in Diœc. Suffraganeorum sibi facere officiales pro causis futuris, *vt habetur in c. 1. de offic. iud. ord. in 6.* Quod si per consuetudinem tale ius habeat, non possunt officiales inhibere, ante appellationem, *d. ca. 1.* & Sac. Congreg. Episc. *in una Vulturarien. 13. Maij 1603.*

13 Decimus tertius est, quod non potest reuocare censuram latam à proprio Ordinario contra appellãtem, *cap. romana, §. sententias de appell. & recusat. in 6.*

14 Decimus quartus casus est, quod non potest præcipere suffraganeo, vt expediat aliquam causam, intra certum terminum, puta viginti, vel triginta dierum, ita declarauit Sac. Congreg. Episc. *in una Muren. 13. Aprilis 1612.*

15 Decimus quintus est, quod Archiepiscopus non potest absoluere sic simpliciter illum, qui de excommunicatione appellauit ad ipsum, sed remittere debet ad Episcopum, qui excommunicauit; quomodo autem hoc procedat, vid. *text. in capit. ad exprimendam de off. ord.*

16 Decimus sextus casus est, quod non potest exequi sententias ciuiles, nec exigere pœnas criminales delictorum, ex eo, quod ipse confirmauit sententiam suffraganei; Sac. Congreg. Episc. *in una Squillacen. 6. Martij 1618.*

17 Decimus septimus est, quod non potest Archiepiscopus expedire commissarium cõtra suos Suffraganeos, sine licentia Sacræ Congreg. ita declarauit, Sacr. Congreg. Episc. *in una Vmbriat. 25. May 1629.*

18 De-

18 Decimus octauus casus est, quod non potest publicare monitoria excommunicationis ad finem reuelationis in forma: *Significauit*: in Diœcesi sui Suffraganei. *capit. 1. Romana de off. ordin. in sexto*. Sacr. Congregat. Episcop. *in vna Alessanen. 15. Septembris 1603*.

19 Decimus nonus est, quod non potest inhibere Suffraganeis in materia obseruationis Festorum. ita declarauit Sacr. Congregat. Episc. *in vna Beneuentana 11. January 1622*.

20 Vigesimus casus est, quod Archiepiscopus non potest similiter inhibere Suffraganeis, nec se ingerere in causis Immunitatis Ecclesiasticæ: sed remittere debet ad Sanctam Sedem Apostolicam eos, qui recurrunt ad ipsum, sic declarauit Sacra Congregat. Episcop. *in vna Anglonen. 23. Septemb. 1624. & in alia Polecastren. eod. ann.*

21 Vigesimus primus casus est, quod non potest Archiepiscopus absoluere excommunicatos a suffraganeis, vel officialibus ipsorum, nisi in casu appellationis, *capit. Venerabilibus de sent. excomm. in 6.* Limitatur in multis casibus. *vt ibid. §. Porrò.* Nimirum si suffraganeus offerat se probaturum, quod ex iusta causa excommunicauit in contumacia, nisi reus proponat se non esse contumacem, quando impeditus potuit comparere, secus si fatetur suam contumaciam, vel alias sit manifesta. In hoc tamen adde, si Reus velit probare, se non esse contumacem, non debet absolui, nisi datâ cautione de stando iudicio Ecclesiæ, & factâ solutione expensarum Item si suffraganeus excommunicauit, ex eo quod Reus non comparuit in certo loco, & Reus velit probare, quod locus non erat sibi notus, non obstante, quod anteà hoc non oppoluerit, nam tunc est absoluendus, quia contumacia est solum præsumpta.

22 Vigesimus secundus casus est, quod non potest Archiepiscopus Populos suffraganeorum excommunicare. *Calistus I. epist. secundo capit. nullus, 9. q. 3.*

23 Vigesimus tertius casus est, quod non potest Archiepiscopus compellere subditos Episcopi suffraganei ad perhibendum testimonium in causa appellationis, nisi aliud sit de consuetudine; eo tamen casu potest, quando Episcopus nollet compellere. *Genuen. in Prax. Archiep. Neap. cap. 70. alids 88. num. 7. vers. declara primo.*

24 Vigesimus quartus casus est, quod non potest restituere in integrum, aduersus sententiam Episcopi suffraganei, quia Archiepiscopus non potest adiri, nisi per viam appellationis, vt sæpè diximus, *not. Abb. in cap. vlt. in fin. de restit. in integ.* Scacc. *in tract. de appell. q. 19. remed. 1. conclus. 6. num. 85. in fin. & remed. 2. n. 61. vers. ad quartum.*

25 Vigesimus quintus casus est, vt Archiepiscopus non possit cognoscere de nullitate sententiæ, inter subditos suffraganeorum, absque appellatione. Franc. *in capit. 1. §. post hæc, sub numer. 7. vers sed aduerte, de appel. in 6. & in cap. dilecto sub numer. 63. vers. secundus casus eod. tit.* Felin. *in cap. in litteris antè fin. vers. secundus casus est de offic. deleg.* Genuens. *vbi proxim. d. num. 7. vers. limita quarto*; Scacc. *ibid. q. 19. remed. 1. concl. 6. num. 85.*

26 Vigesimus sextus casus est, quod non potest grauare suffraganeos, occasione visitationis. Concil. Constant. IV. *cap. 9. & 19.*

27 Vigesimus septimus est, quod non potest ad visitata loca suffraganei redire denuò, antequam visitet totam Prouinciam, nisi à Diœcesanis locorum requiratur. *cap. 1. §. ex quo de censib. in 6.* vel nisi ratio id postulet. *ibid. §. postquam.*

28 Vigesimus octauus casus est, quod non potest recipere procurationem in pecunia, nec munera à subditis suffraganeorum, & si recipit, tenetur restituere in duplo. *d. cap. 1. §. procurationes.*

29 Vigesimus nonus est, quod non potest visitans Prouinciam secum ducere magnum numerum personarum, & equorum, ideo non debet excedere numerum quinquaginta. Conc. Later. 3. c. 4.

30 Trigesimus casus est, quod non potest cogere subditos suffraganeorum, vt suam delegationem accipiant, vel sententias exequantur, *capit. 1. §. neque de for. compet. in 6.*

31 Trigesimus primus est, quod non potest esse Iudex competens pro salarijs Aduocatorum, & Procuratorum sui fori, contra subditos suffraganeorum, *d. cap. 1. §. nec etiam de for. compet. int.*

32 Trigesimus secundus casus est, quod non potest ferre censuram contra officiales suffraganei, etc eo quia citati noluerunt comparere coràm eo, *d. c. 1. § fin.*

33 Trigesimus tertius casus est, quod non potest citare in causa appellationis ab Episcopo, nisi causa appellationis fuerit sufficiens, & legitima. *ca. Romana, §. cum autem de appell. in 6.*

34 Trigesimus quartus casus est, quod non potest eximere ab Episcopo eum, qui ad ipsum appelauit, in alijs causis, quàm in illa appellationis, *d. cap. Romana, §. cum vero.*

35 Trigesimus quintus casus est, quod non potest facere officiales suos foraneos in Diœcesi suffraganeorum, *cap. 1. de offic. ordin. in 6.* Neque potest disponere in eadem Diœcesi. *ibid.* Neque potest in dictis Diœcesibus constituere officiales, vt cum fuerit ad se appellatum, faciant citationes, inhibitiones, &c. *ibid.* Neq; pro causis futuris, *vt diximus sup. numer. 12.* Sed quando facta est appellatio, & causa est deuoluta, tunc potest in ea causa officiales constituere, quia habet iurisdictionem, *d. cap. 1. de offic. ord. in 6.* vbi in *§. officiales*, habetur non posse Metropolitani officiales, contra suffraganeos subditos, censuras ferre.

36 Trigesimus sextus casus est, quod non potest pœnas pecuniarias imponere subditis suffraganeorum, nisi in casibus, in quibus potest excommunicare, vt habetur in *cap. venerabilibus, §. denique, de sent. excom. in 6. & nos sup. tetigimus.*

37 Trigesimus septimus casus est, quod non potest iudicare Episcoporum suffraganeorum subditos; neque aliquid in eorum Diœcesibus facere, nisi expressè reperiatur ipsi concessum in Iure, *cap. 1. de for. comp. in 6. capit. pastoralis de offic. ordinar. capit. nullus Primas, 9. q. 3. quod ante disposuerat* Cœlestinus I. *epist. 4.* & Nos *supr. diximus, & seq. n. dicemus.* Potest tamèn causas iudicare ad instantiam Episcoporum suffraganeorum, Concil. Nicen. ex Iulio I. *cap. 14. cap. sacro, cap. Archiepiscopus, cap. si autem, & cap. nullus Primas cit. 9. quæst. 3.* Adrian. I. *in decret. cap. 14.*

38 Tandem est aduertendum, pro regula generali, quod Archiepiscopus Metropolitanus, extra suam propriam Diœcesim, nihil potest facere, nisi quatenus reperiatur in Iure expressum, vt posuit in Diœcesibus suffraganeorum, *vt in cap. Romana, & ca. Venerabilibus de sent. excom. in 6. cap. 1. de suppl. neglig. Prælat. eod. libr.* & dictum fuit suprà *subsect. 1 numer. 4.* Vel quatenus de consensu Episcoporum suffraganeorum ipsi permittitur, vt decreuit Papa Iulius I. *epist. 2. ca. 23.* Lucius I. *epist. vnic.* Conc. Lucen. 2 c. 4 Adrian. I. *in decr. cap. 46.* Zaccharias *epist. 7. cap. 1. cap. per singulas; c. conquestus, & cap. Episcopo, 9. q. 3.*

Forma Vicariatus Generalis Archiepiscoporum eligentium pro Vicario Generali, aliquem Episcopum suffraganeum, vel Titularem, aut Alium in ordine Episcopali constitutum,

Vniuersis præsentes litteras inspecturis &c. N. de N. Dei, ac Sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Archiepiscopus N. salutem in Domino,

N*Overitis, quod Nos attendentes multiplices occupationes nostras, & curam animarum, quæ Nobis subiectæ sunt, & quod etiam nobis cura est munera nostra Aliis impartiri, qui Idoneitate, scientia, moribus, & ætate reperti sint probatissimi. Considerantes igitur probitatem, scientiam discretionem, legalitatem, & industria Illustris, & Reuerendiss. Domini Episcopi N. Ipsum nostrum Vicarium Generalē in Ecclesia, Ciuitate, & Diœcesi nostra tām in spiritualibus, quàm in temporalibus tenore præsentium facimus, constituimus, & creamus (citra tamē reuocationem Aliorum Vicariorum nostrorum per Nos aliàs institutorum)* si verò voluerit reuocare, dici poterit. *(reuocando per præsentes omnes alios Vicarios, &c.) Damus, & concedentes eidem plenam, & liberam potestatem; & mandatum speciale, Ecclesias, Altaria, oratoria, & cœmeteria ædificata benedicendi, & consecrandi, cæteraque loca, & vasa, Vestesque diuino Cultui deputata, & eadem polluta reconciliandi, Episcopos Suffraganeos, Abbates, & Abbatissas ac moniales benedicendi, Chrisma, Oleum Cathecumenorum, & Infirmorum conficiendi Die Iouis sancta; Pueros, & puellas baptizatas confirmandi, vsumque Pontificalium exercendi, & reliqua conficiendi, quæ ordinis sunt Episcopalis, vel prædicta omnia, & singula committendi, vt fiant, & exerceantur per Alium Episcopum; Necnon indulgentias concedendi in casibus à Iure permissis;* Exhibendi *Sacramenta Diœcesanis Ad cum recurrentibus, confessiones audiendi, prædicandi, & solemnes pœnitentias iniungendi; Synodum Diœcesanam celebrandi, Prouinciale Concilium conuocandi, Dimissorias siuè commendatitias ad ordines, & Sacramenta concedendi, Clericos iudicandi, causas matrimoniales cognoscendi, & decidendi, Decimā oblationum in casibus à Iure expressis, nec non Synodaticum, vel cathedraticum, quartam funeralium, procurationem Visitationis, subsidium Charitatiuū, & ius censui in casibus à Iure permissis exigendi, & reliqua faciendi, & exercendi, quæ sunt Dignitatis Episcopalis: Nec non subiectionem subditorū nostrorū, & reuerentiam, ac iuramenta ab ipsis recipiendi, electos sibi subditas confirmandi, nouas Parochias erigendi, erectas collapsas conficiendi, in Matrices Ecclesias trāsferendi, eligendi, præsentandi, præsentatos instituendi, destituēdi, Beneficia cōferendi, pensiones super illis imponendi in casibus à iure, vel consuetudine permissis, resignationes illorū recipiendi, eadem resignata conferendi, inuestiendi, alienādi, dispensandi, vota commutādi in casibus Nobis permissis causas omnes ad forum Episcopalem spectantes, et pertinentes cognoscendi, et decidendi, etiam feudales, visitandi, reformandi, præcepta, & edicta faciendi, ac nouas constitutiones decernendi, illasque exequendi, corrigendi, mulctandi, excommunicandi, anathematizandi, absoluendi etiam à casibus quibuscumque Nobis reseruatis, suspendendi, interdicendi, deponendi, delinquentes incarcerandi, torquendi, condemnandi, tam ad tempus, quam ad perpetuos carceres, prout sibi conuenire videbitur; causasque omnes criminales cognoscendi, & decidendi, Clericos degradandi, brachium sæculare inuocandi, pœnas mitigandi, gratias faciendi delinquentibus, prout sibi videbitur expedire, purgationes indicendi, pias voluntates exequendi, & easdem commutandi, vnum vel plures Vicarios loco eius cū eadem, & simili, vel minori auctoritate faciendi, creandi, & substituendi, & cætera omnia, quæ sunt Episcopalis, & Archiepiscopalis iurisdictionis exercendi, & terminandi; Ac omnia alia, & singula faciendi, & committendi, etiam si talia essent, quæ mandatum exigerent speciale, & maiora, ac grauiora expressis, prout ad Vicariatus officium noscitur quomodolibet pertinere; cuius gesta, sententias, & mandata, rata, & grata habere promittimus. Mandantes quibuscumq; ad quos spectat, sub pœna excommunicationis, quam ex nunc, prout ex tunc ferimus in his scriptis, quatenus ipsum N. tamquàm Vicarium, & officialem nostrum recipiant, suscipiant, & admittant, ac eidem in his, quæ ad Nos, & iurisdictionem nostram ordinariam qualitercumque spectant, vel spectare poterunt, faueant, & assistant, & efficaciter obedire teneantur. In quorum testimonium has nostras litteras fieri iussimus per Cancellarium, et Notarium nostrum subscriptione nostra, ac maioris nostri sigilli impressione roboratas, &c. Datum. N. &c. die N. &c. anni N. &c.*

N. Archiepiscopus N.

Locus † sigilli

N. Notarius &c.

FORMA EISDEM
alio modo.

N. Dei, & Apostolicæ Sedis gratia Archiepiscopus N. &c.

C*Vm ex Apostoli uoce, deceat Nos, tamquam positos à Spiritu sancto, regere Ecclesiam nostram sanguine Iesu Christi acquisitam, & propterea quantum in nobis est curare, ut cuncta adimpleantur ex omni parte, quæ pertinent ad primum ordinem hierarchicum, nec non ad dignitatem nostram, & iurisdictionem, attendentes necessitatem, in qua semper constituti sumus, propter multiplices occupationes nostras, & curam animarum, quæ nobis subiecta sunt; curæ etiam nobis fuit, munera nostra aliis impartiri, qui moribus, scientia, & ætate reperti sint probatissimi. Idcircò considerantes probitatem, ætatem, atque scientiam Domini N. Iuris Vtriusq; Doctoris, renouantes in primis quemcumq; Alium Vicarium, & officialem nostrum hactenus per nos constitutum, præfatum N. constituimus, & creamus Vicarium nostrum generalem in Ecclesia, Ciuitate, & Diœcesi nostra, tàm in temporalibus, quam in spiritualibus, dantes, & concedentes eidem, plenam, & liberam potestatem, & mandatum speciale.* Exhibendi *Sacramenta Diœcesanis &c, vt* supra.

Reliqua ponantur, ut in alia forma prox. præcedēti ab illo versiculo exhibendi, &c. à vsq; in finem &c. si easdem facultates concedere voluerit &c. alias ponantur illæ tantum, quæ illi placuerint, &c.

ALIA FORMA
diuerso modo.

Vniuersis præsentes litteras inspecturis N. Dei, ac Sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Archiepiscopus N. salutem in Domino.

N*Overitis, quod Nos attendentes multiplices occupationes, & residentiam, quam oportet nos necessariò*

m

in Curia Romana facere, propter officij nostri N. Sanctiss. Domini debitum tribuere, ex quo nostra Ecclesia in defensione iurium suorum, nostrique subditi in auditione causarum, & redditione iustitiæ, non modicum possent recipere detrimentum, ac læsionem. Considerantes igitur probitatem, legalitatem, scientiam, discretionem, ac industriam discreti viri N. de N. Clerici, iurium Doctoris, ipsumque N. nostrum Vicarium generalem in spiritualibus, & temporalibus, & officialem in Archiepiscopatu nostro N. tenore præsentium facimus, constituimus, & creamus, circa tamen reuocationem aliorum Vicariorum nostrorum per nos alias constitutorum, dantes, & concedentes eidem N. vnà cum alijs Vicarijs nostris plenam, & liberam potestatem, etiam circa ea, quæ mandatum speciale requirunt, cum illegitimè natis, vt ad minores ordines promoueri, & beneficia simplicia recipere, & retinere valeant, dispensandi, litteras commendatitias, & dimissorias ad omnes, etiam sacros ordines concedendi, & in ipsis ministrandi, beneficia, & officia in Ecclesia, Ciuitate, & Diœcesi nostris, ad nostram collationem qualitercumque spectantia conferendi, & commendãdi, & vniendi beneficia, resignationesque recipiendi, & beneficia resignata conferendi. Visitationes faciendi, Synodos celebrandi, & committendi causas criminales, & ciuiles, matrimoniales, & beneficiales, & quascunque alias tam principales, quàm incidentes, & per appellationem deuolutas, & in posterum deuoluendas, & quæ ad dictam nostram Ecclesiam pertinebunt, de iure, vel consuetudine audiendi, & de ipsis cognoscendi.

Et ex officio inquirendi, Ecclesias, capellas, & oratoria, ac cimiteria polluta reconciliandi, & personas omnes in nostra Ciuitate, & Diœcesi, & in tota nostra Prouincia, prout ad nos de iure metropolitico spectat, & pertinet, siuè sint prælati, Abbates, Priores, & aliæ Ecclesiasticæ personæ quocumque nomine censeantur, puniendi, deponendi, corrigendi, & mulctandi sinè acceptione personarum, prout delictorum qualitas, & excessus quantitas exegerint, & enormitas delinquentis, suspendendi, interdicendi, excommunicandi, præcepta, & mandata faciendi, ipsaque exequendi, & condemnandi ad perpetuos carceres, vel ad tempus, pœnas mitigandi, à sententijs excommunicationis, & à quibuscunque alijs casibus nobis reseruatis absoluendi, prout sibi videbitur conuenire, & in ipsis criminibus, in quibus nobis, vel aliàs à iure permittitur, vel constitutionibus Synodalibus, vel prouincialibus dispensandi, & absoluendi, prout eidem N. videbitur, expedire, sententias proferendi.

Et omnia alia, & singula faciendi, & committendi, etiam si maiora fuerint, & quæ mandatum exigant speciale: prout ad ipsius vicariatus, & officialatus officium noscitur quomodolibet pertinere, cuius sententias, & mandata, prout ritè lata fuerint, rata, & grata habere promittimus, & faciemus authore Deo, inuiolabiliter obseruari, præcipimus, & damus in mandatis tenore præsentium omnibus, & singulis nostris subditis in virtute sanctæ obedientiæ, & sub excommunicationis pœna, quam in omnes, & singulos rebelles, ex nunc, prout ex tunc ferimus in his scriptis, quatenus ipsum prompto, & benigno excipiãt affectu, eumdemq; N. tanquam Vicarium, & officialem nostrum, & prædictæ nostræ Ecclesiæ, vt præmittitur, recipiant, suscipiant, & admittant, ac eidem in his, quæ secundum Deum ad nos, & iurisdictionem nostram ordinariam qualitercunque spectans, vel spectare poterunt, pareant, & efficaciter obediant, prout obedire, & parere tenentur Nobis Archiepiscopo prælibato. In cuius rei testimonium, has &c. Datum &c.

N. Archiepiscopus &c.

sigill. † locus

N. Secretarius.

SECTIO QVARTA.

De Vicario Capitulari Cathedralis Ecclesiæ.

SVMMARIVM.

1 *Cathedralis Ecclesia, quæ;*
2 *Sub nomine Ecclesiæ simpliciter, in dubio intelligitur Cathedralis.*
3 *Cathedraticum, quid sit?*
4 *Cathedralis Ecclesia est dignior alijs Diœcesis.*
5 *Decimas percipiendi ius habebat antiquitùs in tota Diœcesi.*
6 *Hodie tamen habet in territorio Ciuitatis tantum regulariter.*
7 *Cathedralitas quibus modis probetur.*

5 ACturus in præsenti Sectione quarta de Vicario Capitulari Ecclesiæ Cathedralis in genere, præmittere necesse est, quod cathedralis Ecclesia dicitur illa, in qua residet Sedes, seù Cathedra Episcopalis; & ideo, quia penes ipsam est cathedra episcopi, nomen sumpsit cathedralis, vt ex D. Hieronymo notat Tostat. *sup. Matth. cap.* 1. *q.* 70. vbi ait, quod cathedra propriè dicitur Sedes Episcopi, & Doctoris, & per eam magna prædictorum dignitas, & præcellentia designatur. Prout antonomasticè per Cathedram Diui Petri Ecclesia Romana denotatur. Ioan. Scotan. *contra hæreticos interrogation.* 5. *de Primatu Petri, & Ecclesiæ Romanæ, fol.* 87. *vers. subyciam.*

2 Vnde a simili aduertendum est, quod in dubio nomine Ecclesiæ simpliciter absque alia expressione sancti particularis, intelligitur Ecclesia Cathedralis ex antiquo stylo Romanæ Curiæ. Rota Rom. *decis.* 333. *num.* 4. *&* 13. *par.* 1. *diuers. & in Castraugustana Cathedralitatis* 1. *Martij* 1630. *coram D. Goccino*, notant autem Abb. *in cap. cum super num.* 6. *de sepultur.* Gloss. *in cap. quamuis, ver. non extendit. de præbend. in* 6. vbi etiam Monach. *num.* 5. & Gemin. *§. fin. num.* 10. *post med.* Mandos. *sup. Regul. Cancell. reg.* 26. *quæst.* 3. *num.* 5. *&* 6. *circa fin. vers. Romana autem*, Gratian. *discept. for. ca.* 89. *num.* 32.

3 Hinc fit, quod in honorem cathedræ episcopalis debetur episcopo quolibet anno à singulis Parochijs, & aliis Ecclesiæ suæ Diœcesis Cathedraticum, vltra procurationem moderatam; illud autem de generali consuetudine possunt episcopi petere pro Ecclesiæ cathedralis reparatione, aut alia causa, & constat regulariter vno, vel duobus solidis pro qualibet Ecclesia, nisi aliud seruetur ex immemorabili consuetudine. Gloss. *in sum. & in cap.* 1. *& cap. inter cætera* 10. *q.* 3.

4 Cathedralis Ecclesia est dignior cæteris alijs Ecclesiis Diœcesis, & ideo est ei assignandus sublimior locus. Rot. *decis.* 3. *n.* 1. *&* 2. *tom.* 5. *recent.*

5 Habet quoque ius exigendi decimas, in tota Diœcesi, vbi facta non sit Parochiarum diuisio, quia antiquitus ante factam talem diuisionem decimæ totius Diœcesis ad solos episcopos spectabant, qui tunc temporis soli erant Parochi, & ad illos pertinebat cura animarum totius Diœcesis, *cap. episcopus, & cap. percipimus*, 12. *quæst.* 4. cæteri verò Sacerdotes erant tamquam eorum coadiutores, *cap. in nono*, 21. *dist.* Facta deinde Ecclesiasticorum redditυum diuisione, *iuxta tex. in cap. de redditibus, & in cap. quatuor*, 12. *q.* 2. constitutæ fuerunt Parochiæ cum suis particularibus territorijs, singulæ singulis Sacerdotibus attributæ, & sic quisque propriam animarum curam haberet. *capit.* 1. 13. *quæst.* 1. Sylua *de*

*de benefic.p.1.q.4.nu.13.*Nauar.*in cap.placuit in princ.de poenit. dist.6.* Vnde hodie Parochis debentur decimæ rationẽ administrationis Sacramentorum, quam Parochianis faciunt. DD.apud Barbos.*de iur. eccles. lib.3.cap.26.§.2. num.7.*

6 In Territorio tamen Ciuitatis cathedrali soli competit facultas exigendi decimas, *cap. quoniam, & cap.cum contingat,* vbi Gloss. & DD. *de decimis*, Rota *in Pampilonen. congrua 7. Aprilis 1595. coram Card. Mellino et in decis.429.coram Greg.XV.*Rebuff.*in tract. de decim. q.6.num.12.*

Hinc est, quod Episcopus habet intentionem fundatam de iure communi super decimas, ratione Ecclesiæ cathedralis, cuius dicitur Parochus propriè, & immediatè. *cap. dudum de decimis*; non vero aliarum Ecclesiarum Parochialium suæ Diœcesis. Rot. apud Coccin.*decis.38.num.1. & decis.254.nu 4.* & apud Postium.*post tract.mandat.de manutenend. decis.157.num.1.& 2.& decis.187.num.6.& decis.211.num.4.*Monet. *de decim.capit.7.numer.7.*Rebuff.*eod. tract. quæst.7. numer.9.*

7 Ad probandam tamen cathedralitatem, non sufficit ius prædictum colligendi decimas tantum: sed pluta alia requiruntur, vt tradit Rot. *in d. Cæsaraugustana Cathedralitatis, in versic. quintum, &c.* nimirum antiquus vsus celebrandi festum dedicationis. Gregor. *decis. 493.numer.12.*Rot.*decis.616.num.4.& 6 p.1.rec.*

Item ius extrahendi defunctorum cadauera ex alienis Parochijs; *c.ex parte il 1.c.ap.cum liberum, c. cum super, cap.in nostra* vbi DD. *de sepult.*

Item delatio Sanctiss. Sacramenti in eius festo cum processio a cathedrali sit incipienda; & ibidem finienda, vt declaranit Sacra Rituum Congregatio, *in vna Tuscanen.sub die 19.Augusti 1619.*

Item asseruatio Olei sancti. Ead. Sacr. Congr. *vbi proximè.*

Item prærogatiua præeminentiæ supra aliàs Ecclesias, de qua in simili Pot. *dec.343.lib.2. in correctis.*

Potest etiam Cathedralitas probari ex historiis; & ex testibus; & quando de ea agitur incidenter, etiam ex sola quasi possessione. Rot. apud Duran. *dec. 331.*

His pro introductione Iuuenum prænotatis, quæ ad materiæ intelligentiam, tamquam prologomena non parum deseruire poterunt, ad alia transeamus, & sic erit.

SVBSECTIO PRIMA.

De Iurisdictione Vicarij Capitularis Cathedralis Ecclesiæ.

SVMMARIVM.

1 *Capitulum Cathedralis Ecclesiæ succedit in iurisdictione Episcopi mortui, in his quæ sunt ordinariæ iurisdictionis.*
2 *Sunt qui asserunt non succedere pleno Iure, sed communis sententia est affirmatiua.*
3 *Tenetur Vicarium constituere infra octo dies post mortem Episcopi.*
4 *Ante Concil. Trident. iurisdictio exercebatur à Capitulo mortuo Episcopo.*
5 *Iurisdictio est penes totum Capitulum infra octo illos dies, non penes Archidiaconum.*
Archidiaconus Vicarij vices non gerit infra dictos octo dies, sed totum Capitulum.
Quando potest administrare, num. 23.
Ex diuersis non fit illatio.
6 *Capitulum non arctatur Vicarium facere intra pauciores dies, quam octo*
7 *Quid facere debet Capitulum infra illos octo dies.*
8 *Electio Vicarij Capitularis quomodo facienda.*
9 *Electio Vicarij vnica vice fieri debet.*
10 *Electio prædicta fieri potest ad tempus, melius tamen est, si fiat simpliciter.*
11 *Vicarius Capitularis est eligendus de gremio Capituli.*
12 *Debet eligi Doctor, alias electio est nulla.*
Electio, quando deuoluatur ad Metropolitanum, ibid. num. 3. & 17.
In casu necessitatis potest eligi non Doctor.
Vicarius Episcopi, si sit Doctor, confirmari potest, alias non.
13 *Electio secundum declarationes Sacræ Congregationis est facienda.*
14 *Parochus eiusdem Ciuitatis potest esse Vicarius Capitularis, extraneus non.*
15 *Inquisitus de aliquo delicto non potest eligi Vicarius Capitularis.*
16 *Ætas Vicarij Capitularis 25.annor. vel 23. ex necessitate.*
17 *Vnus eligi debet, non plures, aliàs electio deuoluitur ad Metropolitanum.*
18 *Plures Vicarij eligi possunt, vbi viget talis consuetudo.*
19 *Vicarius electus non potest amplius reuocari sine licentia Sac. Congregationis.*
20 *Causa, pro quibus reuocari potest Vicarius Capitularis.*
21 *Eligere non potest Capitulum, quando Vicarius Episcopi est missus a Papa, vel Sacra Congregatione.*
22 *Neque ante verisimilem notitiam mortis, aut translationis Episcopi.*
23 *Neque Episcopo absente, si ipsius Vicarius moriatur.*
Captiuitate Episcopi iurisdictio ad Capitulum deuoluitur.
24 *Electio Vicarij debet esse sine conditione.*
25 *Assessor Vicarij Capitularis, quando permittatur.*
26 *Electio Vicarij sine restrictiua.*
27 *Emolumenta Sedis vacantis, vbi sit consuetudo, quomodo diuidenda.*
28 *Vicarius electus cum aliqua restrictiua, potest illa spreta liberè exercere iurisdictionem.*
29 *Mora Capituli in eligendo purgari non potest.*
30 *Salarium competens Vicarius Capitularis habere debet, & quomodo.*
31 *Distributiones, & fructus, quando lucretur Vicarius Capitularis. & n.34.*
32 *Electionis nullitas à quo cognoscenda.*
33 *Pluribus Vicarijs electis propter discordiam quis remaneat.*
34 *Præcedentia Vicario Capitulari cõpetit, & quomodo.*
35 *Mortuo primo Vicario Capitulari, electo, etiam a Metropolitano ob negligentiam, Capitulum eligit denuo.*
36 *Capitulum post electionem Vicarij, nullam exercere potest iurisdictionem.*

1 Capitulum, Cathedralis Ecclesiæ sede Episcopali vacante, statim post mortem sui Episcopi, ipsius vice fungitur, & succedit in omnibus, quæ sunt iurisdictionis ordinariæ, exceptis casibus expressis in Iure. *capit. his quæ, capit. cum olim de maior. & obed. capit. vnic. eod. tit. in 6. capit. ad abolendam. de heret. capit. penult. & capit. fin. de suppl. neglig.* Præ-

Prælat. in 6. & extrauag. Execrabilis. vers. cæterum. de præbend. facit etiam cap. Is, cui de elect. in 6. Abb. *in d. cap. cum olim n. 2. & in cap. 1. n. 4. ne sede vacan.* Conc. Trid. *sess. 24. nu. 4. de reform. cap. 16.* Pauin. *de offic. & Potestat. Capituli sede vacant. 1. p. q. 1.* Rebuff. *in Prax. Benefic. p. 3. de deuolution. num. 58. cum. seqq.* Garz. *de benefic. p. 5. c. 7. num. 4.* Barbos. *de pot. Episc. p. 3. allegat. 54. num. 157.* Sbroz. *de offic. Vicar lib. 1. q. 15. & 16.* Suarez. *de censur. tom. 5. disp. 50. sect. 5. nu. 6. &* Alij penes Dian. *p. 8. tract. 4. resol. 1. vbi fusè.*

2 Non desunt tamen Doctores, qui asserant, Capitulum, sede vacante, succedere solum in his, quæ sunt iustitiæ, & necessitatis, non autem, in his quæ sunt gratiæ, seu voluntariæ iurisdictionis. *ita Ioan. Andr. in cap. vnic. de maior. & obed. in 6.* Gloss. *in Clem. 1. §. 1. ver. Capituli de haret.* expressè dicit, quod Capitulum est necessarius, non voluntarius administrator, Felin. *in capit. cum olim prac. de maior. & obed. num. 4. ad 8. quæst. & num. 6. ad 13. q.* vbi ait Glosam illam esse communiter approbatam, *Paris. de resigna. benef. lib. 7. q. 23. num. 13. 35. & seq.* Quarant. *in sum. Bullar. verb. Capitulum sede vacante sub. nu. 1. vers. 3. intellige, q. 2.*

Magis autem communis sententia, & ab omnibus recepta, est quod succedat in omnibus pleno iure, tàm in his quæ sunt iurisdictionis necessariæ, & contentiosæ quam voluntariæ, & gratiosæ, exceptis nonnullis casibus in Iure expressis, vt suprà diximus, *& tradit* Selua *de Benefic. 2. p. q. 11. num. 4. &* Pauin. *de pot. cap. sed. vac. 1. p. q. 5.* Nauar. *consil. 7. de fil. presbyt.* Gutierez *canonic. qr. quæst. lib. 1. cap. 11. num. 10.* & Alij apud Dian. *d. p. 8. tr. 4. res. 3.*

3 Quapropter ex eo, quia capitulum succedit Episcopo in tota iurisdictione ordinaria, siuè contentiosa, siuè voluntaria, & ad illum deuoluitur iurisdictio per mortem ipsius Episcopi, vt in dictis iuribus, *præsertim cap. vnic. & ibi* Gloss. *de maior; & obed. num. 6.* & ipsius vice fungitur, tàm in spiritualibus, quàm in temporalibus. *cap. pen. & vlt. de suppl. neglig. Prælat. in 6. & cap. Is, cui de elect. in 6.* Ideo tenetur, sicut Episcopus tenebatur, Vicarium Generalem constituere vel existentem confirmare infrà octo dies, post mortem Episcopi, qui sit Doctor, vel licentiatus in Iure Canonico, vel aliàs quantum fieri poterit Idoneus. Quod si secus fecerit, huiusmodi deputatio deuoluitur ad Metropolitanum. Sacr. Concil. Trid. *sess 24. de refor. cap 16. vbi per hæc verba disponitur. Item officialem seu Vicarium infrà otto dies post mortem Episcopi constituere, vel existentem confirmare omninò teneatur, qui saltem in Iure Canonico sit Doctor, vel licentiatus, vel aliàs, quantum fieri poterit, idoneus, si secus factum fuerit, ad Metropolitanum deputatio huiusmodi deuoluatur.* Quod intellige, si Ecclesia sit Suffraganea; si verò exempta, ad Episcopum viciniorem; Et si Capitulum negligens fuerit in Electione, vacante sede Metropolitana, tunc electio illa deuoluitur ad antiquiorem Episcopum ex Suffraganeis. Trident. *dict. cap. 16. de reform.* Barb. *de iur. Eccles. lib. 1. cap. 32. num. 18. cum seqq.*

4 Ante autem Concilium Trident. de Iure communi non tenebatur Capitulum Vicarium constituere, Sede vacante, sed poterat per se iurisdictionem exercere, Felin. *in cap. cum olim num. 4. de maior. & obed.* post verò Concilium tenetur eligere infra octo dies.

5 Sed quæritur hic, an infra illos octo dies iurisdictio exerceatur a toto Capitulo, vel ab Archidiacono, qui est caput Capituli?

Respondetur, quod spectat exercitium iurisdictionis ad totum Capitulum insolidum, non ad Archidiaconum. Quarant. *in summ. Bullar. verb. Capitulum sede vacante, §. duodecimò quærò, vers. terminum,* Riccius *in decis. curiæ Archiep. Neap. par. 4. decis. 305. numer. 3. & post resol. 305. in notab. de mater. Vicar. à capitulo sede vac. vers. 1.* Quidquid dicat Sbroz. *de offic. Vicar. lib. 1. q. 61. num. 1. &* Foller. *in comment. ad constitutionem Regni. Peruenit ad audientiam nostram, tit. de sacrosanct. Eccles. n. 75.* Abb. *in cap. dilecto, num. 3. de offic. Archid. vbi firmat;* Archidiaconum gerere vices Vicarij sede vacante, dum agitur a Capitulo de electione Vicarij. Nec suffragatur, text. *in cap. 1. & in cap. ad hæc de offic. Archid.* nam loquuntur, quando Episcopus adhuc viuit, non quando sedes episcopalis vacat; & ex diuersis non fit illatio, *l. si rem cum eo, in princ ff. de iurisd. omn. iud. l. si domus, ff. de seruit.* Gloss. *in l. si maritus, verb. separata, C. de donat. int. vir. & vxor.* Nunc autem cessat omnis disputatio ex declaratione Sac. Congreg. Conc. *sub die 19. Septembris* 1620. vbi disponitur, iurisdictionem residere penes Capitulum, non penes primam dignitatem.

6. Quæritur secundò, an Capitulum possit cogi ad creandum Vicarium, intra pauciores dies, quam octo?

Respondetur, non posse cogi, & arctari ad huiusmodi electionem, sed gaudere termino a Sac. Concilio dato, & interim per se administrare. Quarant. *vbi sup. vers. terminum,* Barbos. *de ep. p. 3. alleg. 54. num. 163. in fin.*

7 Ante electionem Vicarij, debet Capitulum, statim ac notitiam vacationis habuerit, siuè per mortem Episcopi, siuè per translationem, siuè alio modo vacauerit, supplicationes, preces, & processiones facere per Ciuitatem, & indicere Clero, vt idem faciat per Diœcesim, orando; vna cum Populo, Deum, vt bonum Prælatum dignetur concedere, & vtilem suæ Ecclesiæ. Trident. *sess. 24. cap. 1. de reform.* vbi multa alia præscribuntur ad materiam facientia.

8. Electio Vicarij capitularis debet fieri a capitulo more solito capitulariter congregato, & per secreta suffragia, alioquin mala est, vt declarauit Sac. Congreg. Episc. *in vna Siculana* 18. *Nouembris* 1625. & Congr. Concil. *sup. cap. 6. de reform. sess. 25.* licet aliter teneat. Zerol *in prax. episc. p. 1. verb. capitulum, §. 3. in fin.* vbi ait. quod Sacrum Concil. ibi loquitur de electione Superiorum Regularium, non sæcularium, idem tenet, Garz. *de benef. p. 5. cap. 7. num. 21.* & Dian. *par. 8. trac. 4. resol. 60.* Sed contrarium est verius, & ita seruari debere secundum mentem Sacræ Congregationis Episcoporum, & Concilij monet Illustriss. D. Abb. Michael Iustinianus *in suis constitutionib. Iustinianis Ecclesiast. lib. 2. tit. 4. cap. 42. §. 42. litt. S. num. 11.*

9 Et licet capitulum possit iteratis vicibus ad Vicarij electionem deuenire, cum hoc non reperiatur prohibitum in iure: tamen absque graui causa hoc facere non debet. ità declarauit Sac. Congreg. Episc. *& Reg. in Messanen. 6. Martij* 1618.

10 Potest Capitulum eligere Vicarium ad tempus, puta ad annum, apponendo in commissione hanc clausulam, vt scilicet duret per annum, vt declarauit Sac. Congregat. Concil. *sub die 17. Iunij* 1617. vel per sex menses, non tamen per tres menses. Meliùs tamen erit, si simpliciter eligat. Sac. Congreg. Episc. *in Caietana 28. Octobris* 1587. facta tamen electione simpliciter, sine temporis limitatione, durabit Vicarij iurisdictio toto tempore vacationis sedis, *Barbos. de Ep p. 3. alleg. 54. num. 173.*

11 Debet eligi Vicarius Capitularis vnus, qui sit de gremio Capituli, si adsit idoneus; Sacra Congr. Episc. *in vna Traulen. 22. Februarij* 1597. *& in vna Nepesina 10. Iunij* 1602. Dian. *p. 8. trac. 4. res. 57.*

12 Et

23 Et vt sit Doctor, alias electio est nulla Sac. Congreg. Episc. sic declarauit, *in vna Tranen. 25. Febru. 1597. & in Puteolana 27. Martij 1653.* Garz. *de benef. tom. 1. p. 5. nu. 10.* Dian. *d. p. 8. tr. 4. resol. 56.* & electio deuoluitur ad Metropolitanum. Sac. Congregat. *in vna Mazaren. 23. Decembris 1603. ex* Trid. *sess. 24. de reform. cap. 16.* Nec sufficit, quod sit Magister in sac. Theologia. Sac. Congreg. *in vna Bouinen. 9. Ianuarij* 1601. vbi iussit remoueri Decanum non Doctorem, & eligi Archidiaconum Doctorem.

Habilis tamen non Doctor tolerari potest, si Doctor haberi non possit. Sac. Congreg. *in Puteolana 23. Iulij 1603.* Debet tamen Vicarius non Doctor eligere sibi consultorem bene visum in casibus, in quibus habere debet consilium Doctoris. Barbos. *de canon. & dignit. cap. 42. nu. 52.*

Potest tamen Vicarium Episcopi mortui confirmare, si sit Doctor, aliàs non, vt declarauit Sac. Congreg. *sup. d. ca. 16. sess. 24. de reform.* de qua Sbroz. *in addition. ad q. 36. lib* 1. quia Episcopus potest habere Vicarium non Doctorem cum sit ipse Doctor notat. Nauar. *cons. vnic. de offic. vic.*

13 Aduertendum est, quod in materia electionis Vicarij Capitularis Sacra Congregatio Episcoporum, & similiter Sacri Concilij sæpè sæpius irritauerunt electiones, secundum rationes pro temporum diuersitate allegatas; ideò fieri debet electio, quantum fieri potest, secundum declarationes ipsarum; licet aliter Doctores disentrant; vti experientia patet, & innuit Barbos. *d. cap. 42. ferè per totum.*

14 Quare potest in Vicarium Generalem Capitulum eligere Canonicum eiusdem Ecclesiæ, qui in eadem Ciuitate, & Ecclesia curam quoque gerit animarum, ita Sacr. Congregat. Episcoporum, *in Orien. 19. Martij 1619. & 19. Iulij,* vbi fuit etiam declaratum, quod contrariæ decisiones intelliguntur de Parocho rurali, refert. Barbos. *d. cap. 42. de canon. & dign. num.* 38. & Dian. *d. p. 8. trac. 4. ref. 58.*

15 Non debet tamen eligere Inquisitum ante absolutionem, *contra dispositionem, cap. omnipotens Deus 4. de accusat.* quia aliàs committeret Sacra Congregatio electionem alicui Episcopo viciniori, vt denuò alium eligat idoneum de gremio capituli eiusdem. Sac. Congregat. Episcop. 21. *Maij 1656. in Montepelusana Episcopo Grauinæ.*

16 Debet eligere capitulum, in Vicarium, vnum, qui habeat ætatem 25. annorum, si haberi possit, aliàs permittitur, vt sit in ætate 23. annorum, si est idoneus, sed non semper expedit. Sac. Coogregat. 11. *Augusti 1614. num. 29.*

17 Non potest eligere Capitulum in Vicarium capitularem, nisi vnum tantum, & si eligat plures, electio deuoluitur ad Metropolitanum, Sac. Congregat. *in vna Castanen. 6. Augusti 1596. & in vna Bobien. 12. Martij 1607. & in vna Potentina 30. Augusti 1641.* Si tamen plures successiuè elegit, primò electus debet continuare, dummodò habeat requisita. Sac. Congr. *in Velnerna 11. Septembris* 1623. Quidquid aliter dixerit. Garz. *de benef. par. 5. cap. 7. num. 36.* Sbroz. *lib. 1. q. 50. & quæst. 60. num. 3.* Genuen. *in prax. Archiep. Neap. cap. 87. num. 2.*

18 Potest tamen capitulum duos Vicarios constituere, vt alternis mensibus Vicariatus munere fungantur, si legitimam habeat consuetudinem ab immemorabili seruatam, sinè interruptione, & electi sint præditi omnibus qualitatibus, *quas* Trid. *d. cap. 16. de reform. sess.* 24 requirit, ità declarauit Sac. Congreg. Concil. *in vna Panormitana 31. Maij* 1592. *& in Salernitana die 26. Iunij* 1589. quas refert per formalia verba. Add. ad Garz. *vbi sup. nu. 37.*

19 Est tamen aduertendum, quod facta semel per capitulum electione Vicarii capitularis, non potest illum ad libitum Idem reuocare, & nouum constituere; est enim hoc prohibitum per Sacr. Congreg. Episc. *in Messana 1. Septemb. 1603. & 6. Martij* 1618. & refert Riccius *in Collect. decis. p. 5. collec. 3602. in fin. & in decis. Curiæ Archiep. Neap. decis. 178. p. 4.* licet Garz. *d. par. 5. cap. 7. num. 22. in addit.* Sbroz. *lib. 3. quæst. 37. &* Zerol. *in prax. epis. par. 1. verb. Vicarius, §. 21. vers. secundum dubium*; aliter sentiant, cum Aliis per ipsos allegatis, nam hodiè standum est decis. Sacræ Congregationis, vt ait Genuens. *d. cap. 84. seu 86.* Quaranta *in summ. Bullar. verb. capitulum sede vacante n. 3.*

Si tamen adesset iusta causa illum reuocandi, debet priùs habere licentiam a Sac. Congreg. Episcoporum, Ead. Congreg. *in vna Neapolitana 1. Septemb. 1603. ità declarauit*; quam per extensum refert Genuens. *vbi sup.* & Quarant. *ibid.* & Barbos. *in collectan. decis. collect. 716. num. 16. qui num. 17.* inquit non posse per capitulum renocari Vicarium prædictum, etiam si electus fuit cum clausula, quod possit reuocari ex causis sibi benè visis; vt declarauit Sac. Congreg. Concil. *in Ecclessen. 1. Aprilis* 1628. quæ remisit ad Congregationem Episcoporum, vt cognosceret causam, vt refert Bonsadin. *Thesaur. ecclesiast. decis. resol. 51. num. 22.*

20 Plures autem dantur causæ, propter quas remoueri potest Vicarius capitularis, vt indignus: Prima est, si patitur aliquid fieri, contra libertatem ecclesiasticam. Sac. Congregat. Episc. *Capitulo Matheranen. 17. Iulij* 1601.

Secunda est si Vicarius capitularis non resideat. Sac. Congregat. *in vna Tridentina 7. Iunij* 1622.

Tertia si est debitor capituli. Sac. Congregat. *in vna Nullius Altamuren. 13. Iulij* 1646.

Quarta si accipit pecuniam pro dimissoriis, quam iussus a superioribus non restituit statim. Sac. Congr. *in vna Tranen. 17. Maij* 1604.

Quinta si patitur multas exceptiones, & propter malos mores redditus sit exosus Clero, & Populo. Sac. Congr. *in vna Neapolitana 26. Ianuarij* 1604.

Sexta si sit Vicarius capitularis in Metropolitana, & sine causa inhibet Suffraganeo, vel eius Vicario exercitium sui officii. Sacræ Congregat. *in vna Tarentina. 17. Iannarij* 1600. *& in Matherana* 8. *Maii* 1604.

21 Sed est aduertendum, quod capitulum non potest deuenire ad electionem Vicarii capitularis, post habitam notitiam mortis vel translationis episcopi, quando Vicarius episcopi defuncti, vel translati missus fuerat a S. Sede Apost. vel a Sac. Congr. Episc. sic declarauit ead. Congr. *in Aquilana 4. Augusti* 1578. quia durat etiam Sede vacante. Ead. Congr. *in vna Licien. 17. Nouemb.* 1590. argum. *cap. penult. iuncta.* Gloss. *in verb. mortem de suppl. neglig. præl. in 6.*

22 Neque potest deuenire ad electionem Vicarii prædicti, ante verisimilem notitiam vacationis, aliàs electio est nulla; licet capitulum certum esset de imminenti morte, vel translatione Episcopi. Sac. Congregat. Episc. *in vna Neritonen. 24. Maii 1652. ex cap. Bonæ il 2. de elect.*

23 Neque propter solam absentiam Episcopi potest capitulum constituere Vicarium capitularem, licet moreretur, vel alio modo deficeret Vicarius Episcopi; sed recurrendum est ad Sanctam Sedem Apostolicam pro prouisione, quando non potest certiorari Episcopus, vt constituat alium Sac. Congreg. Episc. *in Messana 11. Ianuarii 1616. ex d. capit. penult. verb. mortem, vbi* Gloss. *de sup. negl. Præl. in 6.* & interim administrabit Archidiaconus, qui est Vicarius natus, vt notat Sbroz. *libr. 1. q. 2. numer. 10.* & Nos diximus

ximus sup. de Vic. Episc. sect. 1. subsect. 2. num. 2. Secus tamen esset, si Episcopus detineretur captiuus in manibus hostium, quia tunc Vicarium capitularem eligere posset, *vt not animus sup. hac ead. p. 1. sect. 2. subsect. 6. nu. 16.* & dicemus *infra hac eadem sect. 4. subsection. 5. nu. 6.*

24 Est similiter aduertendum, quod capitulum, sede vacante, in electione Vicarij capitularis debet seruare formam Decreti Sacri Concilii Tridentini *sess. 24. cap. 16. de reform.* simpliciter, absque vlla adiunctione, aut restrictione; vel cum aliqua clausula mutationis, vel reuocationis, ad beneplacitum; sed vt liberè, tamquam Ordinarius possit iustitiam administrare, alias esset nulla electio. ita Sac. Congreg. Episc. *in vna Caietana 20. Octobris* 1587.

25 Qua propter non potest deputare Assessorem Vicario capitulari, nisi ipse ex se in aliquibus casibus vellet vti Assessore sibi benè viso; alias deputatio Assessoris facta a capitulo esset nulla, & inualida. Sac. Congr. Episc. *in vna Acerrarum 22. Nouembris* 1604.

26 Neque potest capitulum apponere restrictiuam, vt Vicarius capitularis non possit procedere contra aliquem capitularem absque consensu capituli. Sac. Congr. *in vna Legien. 26. Iuly* 1593. Vel sine adiunctis. *in vna Salernitana 16. Iunij* 1628. nisi Ecclesia gaudeat priuilegio adiunctorum, sicut Episcopus faciebat. *Vener. in exam. Episc. lib. 4. cap. 1. nu. 28.*

27 Neque potest apponere in electione conditionem, vt participet capitulum de emolumentis ex officio vicariatus prouenientibus Sac. Congreg. *in vna Brundusina 8. Maij* 1606. Nisi capitulum habeat priuilegium percipiendi emolumenta iurisdictionis tempore Sedis vacantis, & tunc si capitulum sit canonicorum sæcularium diuidenda sunt æqualiter inter se; si verò sit canonicorum Regularium, qui votum paupertatis emittunt, debet ea expendere in communi. *Idem Vener. vbi proximè nu. 37.*

28 Neque potest capitulum reseruare sibi facultatem signandi supplicationes; distribuendi conciones; vel habendi superintendentiam Seminarii. Sacræ Congr. *in vna Tudertina 11. Decemb.* 1654.

Vel faciendi gratiam condemnatis ab ipso Vicario, vel cognoscendi de causis suspicionis ipsius Vicarii, ac Iudicem non suspectum partibus deputandi; vel cum alia restrictiua insolita. Quod si Vicarius capitularis electus fuerit cum huiusmodi conditionibus, poterit, nihilominus liberè vti sua iurisdictione, absque vllo respectu supradictarum conditionum. Ita declarauit Sac. Congreg. Episc. *in Salernitana 16. Iulij* 1628. Nec est audiendus Quarant. *vbi sup. nu. 15. vers. item erit obseruandum*, vbi ait posse capitulum in actu deputationis Vicarii sibi aliqua reseruare.

29 Est itidem aduertendum, quod postquam Metropolitanus, ob negligentiam Capituli Suffraganei non constituentis Vicarium Capitularem infra octo dies, deputauit Vicarium, non potest amplius Capitulum negligens purgare moram, & eligere. Sac. Cong. *in vna Mazarien. 27. Octobris.* 1603. Neque licet moram purgare transactis octo diebus, etiam re integra, antè quàm Metropolitanus deputet Vicarium. Suarez. *tom. 5. de cens. disp. 28. sect. 3. num. 3.* vbi ait, capitulum, quod Sede vacante non constituit Oeconomum, vel Vicarium, tempore, & modo præscriptis a Sacro Concilio Tridentino, priuari pro ea vice facultate illos constituendi; quod etiam tenet Quaranta *in sum Bullar. verb. Capitulum sede vacante numer.* 4 Quid quid dicat Garz. *de benef. par. 5. cap. 7. numer. 7.* vbi tenet posse Capitulum, re integra, antè quàm Metropolitanus eum deputet, moram purgare; Quod confirmat verbis sequentibus *d. cap. 16.* Conc. Trid. *sess. 24.* vbi Concilium inquit, quod si Ecclesia Metropolitana fuerit, aut exempta, Capitulum, quod in deputatione Vicarii negligens fuerit, tunc antiquior Episcopus ex Suffraganeis in Metropolitana, & propinquior in exempta, Vicarium posset constituere. Ex quibus verbis colligit ipse, quod ista deuolutio fiat solum ad effectum, vt possit suppleri negligentia Capituli, & per ea declarantur verba præcedentia, ergò poterit moram purgare sed contrarium est verius per declarationem Sacræ Congregationis Concilii aliter sentientis. Quod si Capitulum non eligit Vicarium in tempore, nec Metropolitanus negligentiam suppleuit, tunc deputatur Vicarius Apostolicus a Sacra Congregatione, *vt accidit. in vna Sutrinen. 10. Iunij.* 1603.

30 Est insuper notandum, quod potest Capitulum, imò debet salarium competens constituere Vicario Capitulari, nam non debet propriis stipendijs militare *cap. iam nunc. 28. quæst. 1. prop. fin. versic. quis militat, & cap. cum ex officijs de præscrip.* sed habere debet competens salarium, sicut quilibet alius extraneus Vicarius, debet tamen deducere expensas, quas domi facturus esset, ex eo quia tenetur residere, propter Ecclesiæ seruitium, vt notat Pauin. *de pot. cap. sed vacant. p. 2. princip. q. 10. num. 5.* Follet. *super Const. Reg. tit. de Sacr. Eccles. nu. 75.* Sbroz. *lib. 1. q. 55. n. 7.* Quarant. *vbi prox. versic. septimo dubitatur.* sic etiam declarauit Sacra Congregatio *in vna Ventimilien. 15. Octobris.* 1601. Quod potest esse ad rationem scutorum quatuor pro singulis mensibus, vt declarauit Sacræ Congregat. *in vna Casalen. 21. Augusti.* 1654. Non tamen debet esse maius eo, quod habebat Vicarius Episcopi defuncti Sac. Congregat. *in Vintimilien. 15. Ianuarij* 1602.

31 Sed quæritur hic, an Vicarius Capitularis lucretur fructus, licet non inseruiat Ecclesiæ officijs in Choro?

Respondetur affirmatiuè, quia censetur inseruire Ecclesiæ, & habetur tanquam præsens. *cap. ad audientiam de cler. non resid.* Rot. *dec. 22. num. 6. p. 2. diuers.* Monet. *de distrib. quotid. p. 2. q. 11. nu. 89.* Pauin. *vbi sup. nu. 5. præcit.* Quarant. *ibid. num.* 8. Garz. *de benef. par. 3. cap. 2. num. 358.* Gonzal. *ad reg. octauam, Cancell. gloss. 6. n. 264.* Quod habet locum de iure, etiam cessante consuetudine, *per cap. ex parte. 2. de cler. non resid.* non solum in fructibus, verum etiam in distributionibus quotidianis, si est præsens in loco, vbi est Ecclesia, *capit. vnico de cler. non resid. in 6. & ibi DD.* Couarr. *lib. 3. variar cap. 31. num. 8. versic. optimè,* Zerol. *in prax. Episc. p. 1. ver. distributiones quotidianæ. §. 3. vers. septimo. debentur*, nisi adsit consuetudo non lucrandi distributiones, *vt not. Prosp. August. in add. ad* Quarant. *d. verb. capitulum sed. vac. nu. 8 in fin.* Monet. *d. q. 11. nu. 83. &* Garz. *vbi prox. nu. 360. vt in simili tradit* Sbroz. *in Vic. Episc. lib. 1. q. 43. nu. 3.* & Nos *infr. subsect. 4. n. 9.* vbi dicemus secus esse in Vicario Episcopi, quia ipse seruit Episcopo, non Ecclesiæ.

32 Est similiter aduertendum, quod si in electione Vicarij Capitularis non interfuerint omnes de Capitulo, sed Aliqui dicerent de nullitate, ex eo quia non fuerunt vocati, vt accederent ad electionem, nec auditi, nullitas hæc proponi debet coram superiore Capituli, per quem cognoscetur de prædicta nullitate, & si per ipsum fuerit electio irritata, propter huiusmodi causam, tunc non deuoluitur facultas ad Metropolitanum, sed poterit capitulum iterum, & denuò congregari, & ad legitimam Vicarij Electionem deuenire, vt respondit Sacræ Cong. penès Quarant. *d. verb. Capitulum sed. vac. in fin.*

33 Quod

23 Et vt ſit Doctor; alias electio eſt nulla Sac. Congreg. Epiſc. ſic declarauit, *in vna Tranen.* 25. *Febru.* 1597. *& in Puteolana* 27. *Martij* 1653. Garz. *de benef. tom.* 1. *p.* 5. *nu.* 10. Dian. *d. p.* 8. *tr.* 4. *reſol.* 56. & electio deuoluitur ad Metropolitanum. Sac. Congregat. *in vna Mazaren.* 23. *Decembris* 1603. ex Trid. *ſeſſ.* 24. *de reform. cap.* 16. Nec ſufficit, quod ſit Magiſter in ſac. Theologia. Sac. Congreg. *in vna Bouinen.* 9. *Ianuarij* 1601. vbi iuſſit remoueri Decanum non Doctorem, & eligi Archidiaconum Doctorem.

Habilis tamen non Doctor tolerari poteſt, ſi Doctor haberi non poſſit. Sac. Congreg. *in Puteolana* 23. *Iulij* 1603. Debet tamen Vicarius non Doctor eligere ſibi conſultorem bene viſum in caſibus, in quibus habere debet conſilium Doctoris. Barboſ. *de canon. & dignit. cap.* 42. *nu.* 52.

Poteſt tamen Vicarium Epiſcopi mortui confirmare, ſi ſit Doctor, aliàs non, vt declarauit Sac. Congreg. *ſup. d. ca.* 16. *ſeſſ.* 24. *de reform.* de qua Sbroz. *in addition. ad q.* 36. *lib* 1. quia Epiſcopus poteſt habere Vicarium non Doctorem cum ſit ipſe Doctor notat. Nauar. *conſ. vnic. de offic. vic.*

13 Aduertendum eſt, quod in materia electionis Vicarij Capitularis Sacra Congregatio Epiſcoporum, & ſimiliter Sacri Concilij ſæpè ſæpius irritauerunt electiones, ſecundum rationes pro temporum diuerſitate allegatas; ideò fieri debet electio, quantum fieri poteſt, ſecundum declarationes ipſarum; licet aliter Doctores diſcurrant; vti experientia patet, & innuit Barboſ. *d. cap.* 42. *ferè per totum*.

14 Quare poteſt in Vicarium Generalem Capitulum eligere Canonicum eiuſdem Eccleſiæ, qui in eadem Ciuitate, & Eccleſia curam quoque gerit animarum, ita Sacr. Congregat. Epiſcoporum, *in Orien.* 19. *Martij* 1619. *&* 19. *Iulij*, vbi fuit etiam declaratum, quod contrariæ deciſiones intelliguntur de Parocho rurali, refert. Barboſ. *d. cap.* 42. *de canon. & dign. num.* 38. & Dian. *d. p.* 8. *trac.* 4. *reſ.* 58.

15 Non debet tamen eligere Inquiſitum ante abſolutionem, *contra diſpoſitionem, cap. omnipotens Deus* 4. *de accuſat.* quia alias committeret Sacra Congregatio electionem alicui Epiſcopo viciniori, vt denuò alium eligat idoneum de gremio capituli eiuſdem. Sac. Congregat. Epiſcop. 21. *Maij* 1656. *in Montepeluſana Epiſcopo Grauinæ*.

16 Debet eligere capitulum, in Vicarium, vnum, qui habeat ætatem 25. annorum, ſi haberi poſſit, aliàs permittitur, vt ſit in ætate 23. annorum, ſi eſt idoneus, ſed non ſemper expedit. Sac. Congregat. 11. *Auguſti* 1614. *num.* 29.

17 Non poteſt eligere Capitulum in Vicarium capitularem, niſi vnum tantum, & ſi eligat plures, electio deuoluitur ad Metropolitanum, Sac. Congregat. *in vna Caſtanen.* 6. *Auguſti* 1596. *& in vna Bobien.* 12. *Martij* 1607. *& in vna Potentina* 30. *Auguſti* 1641. Si tamen plures ſucceſſiuè elegit, primò electus debet continuare, dummodò habeat requiſita. Sac. Congr. *in Veliterna* 11. *Septembris* 1623. Quidquid aliter dixerit. Garz. *de benef. par.* 5. *cap.* 7. *num.* 36. Sbroz. *lib.* 1. *q.* 50. *& quæſt.* 60. *num.* 3. Genuen. *in prax. Archiep. Neap. cap.* 87. *num.* 2.

18 Poteſt tamen capitulum duos Vicarios conſtituere, vt alternis menſibus Vicariatus munere fungantur, ſi legitimam habeat conſuetudinem ab immemorabili ſeruatam, ſinè interruptione, & electi ſint præditi omnibus qualitatibus, *quas* Trid. *d. cap.* 16. *de reform. ſeſſ.* 24 requirit, ità declarauit Sac. Congreg. Concil. *in vna Panormitana* 31. *Maij* 1592. *& in Salernitana die* 26. *Iunij* 1589. quas refert per formalia verba. Add. ad Garz. *vbi ſup. nu.* 37.

19 Eſt tamen aduertendum, quod facta ſemel per capitulum electione Vicarii capitularis, non poteſt illum ad libitum Idem reuocare, & nouum conſtituere; eſt enim hoc prohibitum per Sacr. Congreg. Epiſc. *in Meſſana* 1. *Septemb.* 1603. *&* 6. *Martij* 1618. & refert Riccius *in Collect. deciſ. p.* 5. *collec.* 3602. *in fin. & in deciſ. Curiæ Archiep. Neap. deciſ.* 178. *p.* 4. licet Garz. *d. par.* 5. *cap.* 7. *num.* 22. *in addit.* Sbroz. *lib.* 3. *quæſt.* 37. *&* Zerol. *in prax. epiſ. par.* 1. *verb. Vicarius*, §. 21. *verſ. ſecundum dubium*; aliter ſentiant, cum Aliis per ipſos allegatis, nam hodiè ſtandum eſt deciſ. Sacræ Congregationis, vt ait Genueoſ. *d. cap.* 84. *ſeù* 86. Quaranta *in ſummi. Bullar. verb. capitulum ſede vacante n.* 3.

Si tamen adeſſet iuſta cauſa illum reuocandi, debet priùs habere licentiam a Sac. Congreg. Epiſcoporum. Ead. Congreg. *in vna Neapolitana* 1. *Septemb.* 1603. *ità declarauit*; quam per extenſum refert Genuenſ. *vbi ſup* & Quarant. *ibid.* & Barboſ. *in collectan. deciſ. collect.* 716. *num.* 16. *qui num.* 17. inquit non poſſe per capitulum reuocari Vicarium prædictum, etiam ſi electus fuit cum clauſula, quod poſſit reuocari ex cauſis ſibi benè viſis; vt declarauit Sac. Congreg. Concil. *in Eccleſſen.* 1. *Aprilis* 1628. quæ remiſit ad Congregationem Epiſcoporum, vt cognoſceret cauſam, vt refert Bonſadin. *Theſaur. eccleſiaſt. deciſ. reſol.* 51. *num.* 22.

20 Plures autem dantur cauſæ, propter quas remoueri poteſt Vicarius capitularis, vt indignus: Prima eſt, ſi patitur aliquid fieri, contra libertatem eccleſiaſticam. Sac. Congregat. Epiſc. *Capitulo Matheranen.* 17. *Iulij* 1601.

Secunda eſt ſi Vicarius capitularis non reſideat. Sac. Congregat *in vna Tridentina* 7. *Iunij* 1622.

Tertia ſi eſt debitor capituli. Sac. Congregat. *in vna Nullius Altamuren.* 13. *Iulij* 1646.

Quarta ſi accipit pecuniam pro dimiſſoriis, quam iuſſus a ſuperioribus non reſtituit ſtatim. Sac. Congr. *in vna Tranen.* 17. *Maij* 1604.

Quinta ſi patitur multas exceptiones, & propter malos mores redditus ſit exoſus Clero, & Populo. Sac. Congr. *in vna Neapolitana* 26. *Ianuarij* 1604.

Sexta ſi ſit Vicarius capitularis in Metropolitana, & ſine cauſa inhibet Suffraganeo, vel eius Vicario exercitium ſui officii. Sacræ Congregat. *in vna Tarentina*. 17. *Ianuarij* 1600. *& in Matherana* 8. *Maii* 1604.

21 Sed eſt aduertendum, quod capitulum non poteſt deuenire ad electionem Vicarii capitularis, poſt habitam notitiam mortis vel tranſlationis epiſcopi, quando Vicarius epiſcopi defuncti, vel tranſlati miſſus fuerat a S. Sede Apoſt. vel a Sac. Congr. Epiſc. ſic declarauit ead. Congr. *in Aquilana* 4. *Auguſti* 1578. quia durat etiam Sede vacante. Ead. Congr. *in vna Licien.* 17. *Nouemb.* 1590. argum. *cap. penult. uult.* Gloſ. *in verb. mortem de ſuppl. neglig. præl. in* 6.

22 Neque poteſt deuenire ad electionem Vicarii prædicti, ante veriſimilem notitiam vacationis, aliàs electio eſt nulla; licet capitulum certum eſſet de imminenti morte, vel tranſlatione Epiſcopi. Sac. Congregat. Epiſc. *in vna Neritonen.* 24. *Maii* 1652. *ex cap. Bonæ il* 2. *de elect.*

23 Neque propter ſolam abſentiam Epiſcopi poteſt capitulum conſtituere Vicarium capitularem, licet moreretur, vel alio modo deficeret Vicarius Epiſcopi; ſed recurrendum eſt ad Sanctam Sedem Apoſtolicam pro prouiſione, quando non poteſt certiorari Epiſcopus, vt conſtituat alium Sac. Congreg. Epiſc. *in Meſſana* 11. *Ianuarii* 1616. *ex d. capit. penult. verb. mortem, vbi* Gloſ. *de ſup. negl. Præl. in* 6. & interim adminiſtrabit Archidiaconus, qui eſt Vicarius natus, vt notat Sbroz. *libr.* 1. *q.* 2. *numer.* 10. & Nos di-

ximus

ximus sup. de Vic. Episc. sect. 1. subsect. 2. num. 2. Secus tamen esset, si Episcopus detineretur captiuus in manibus hostium, quia tunc Vicarium capitularem eligere posset, vt notauimus sup. hac ead. p. 1. sect. 2. subsect. 6. nu. 16. & dicemus infra hac eadem sect. 4. subsection. 5. nu. 6.

24 Est similiter aduertendum, quod capitulum, sede vacante, in electione Vicarij capitularis debet seruare formam Decreti Sacri Concilii Tridentini sess. 24. cap. 16. de reform. simpliciter, absque vlla adiunctione, aut restrictione; vel cum aliqua clausula mutationis, vel reuocationis, ad beneplacitum; sed vt liberè, tamquam Ordinarius possit iustitiam administrare, aliàs esset nulla electio. ita Sac. Congreg. Episc. in vna Caietana 20. Octobris 1587.

25 Qua propter non potest deputare Assessorem Vicario capitulari, nisi ipse ex se in aliquibus casibus vellet vti Assessore sibi benè viso; aliàs deputatio Assessoris facta a capitulo esset nulla, & inualida. Sac. Congr. Episc. in vna Acerrarum 22. Nouembris 1604.

26 Neque potest capitulum apponere restrictiuam, vt Vicarius capitularis non possit procedere contra aliquem capitularem absque consensu capituli. Sac. Congr. in vna Legien. 26. Iulij 1593. Vel sine adiunctis. in vna Salernitana 16. Iunij 1628. nisi Ecclesia gaudeat priuilegio adiunctorum, sicut Episcopus faciebat. Vener. in exam. Episc. lib. 4. cap. 1. nu. 28.

27 Neque potest apponere in electione conditionem, vt participet capitulum de emolumentis ex officio vicariatus prouenientibus Sac. Congreg. in vna Brundusina 8. Maij 1606. Nisi capitulum habeat priuilegium percipiendi emolumenta iurisdictionis tempore Sedis vacantis, & tunc si capitulum sit canonicorum sæcularium diuidenda sunt æqualiter inter ses si verò sit canonicorum Regularium, qui votum paupertatis emittunt, debet ea expendere in communi. Idem Vener. vbi proximè nu. 37.

28 Neque potest capitulum reseruare sibi facultatem signandi supplicationes; distribuendi conciones; vel habendi superintendentiam Seminarii. Sacræ Congr. in vna Tudertina 11. Decemb. 1654.

Vel faciendi gratiam condemnatis ab ipso Vicario, vel cognoscendi de causis suspicionis ipsius Vicarii, ac Iudicem non suspectum partibus deputandi; vel cum alia restrictiua insolita. Quod si Vicarius capitularis electus fuerit cum huiusmodi conditionibus, poterit, nihilominus liberè vti sua iurisdictione, absque vllo respectu supradictarum conditionum. Ita declarauit Sac. Congreg. Episc. in Salernitana 16. Iulij 1628. Nec est audiendus Quarant. vbi sup. nu. 15. vers. item erit obseruandum, vbi ait posse capitulum in actu deputationis Vicarii sibi aliqua reseruare.

29 Est itidem aduertendum, quod postquam Metropolitanus, ob negligentiam Capituli Suffraganei non constituentis Vicarium Capitularem infra octo dies, deputauit Vicarium, non potest amplius Capitulum negligens purgare moram, & eligere. Sac. Cong. in vna Mazarien. 27. Octobris. 1603. Neque licet moram purgare transactis octo diebus, etiam re integra, antè quàm Metropolitanus deputet Vicarium. Suarez. tom. 5. de cens. disp. 28. sect. 3. num. 3. vbi ait, capitulum, quod Sede vacante non constituit Oeconomum, vel Vicarium, tempore, & modo præscriptis a Sacro Concilio Tridentino, priuari pro ea vice facultate illos constituendi; quod etiam tenet Quaranta in sum Bullar. verb. Capitulum sede vacante numer. 4. Quod quid dicat Garz. de benef. par. 5. cap. 7. numer. 7. vbi tenet posse Capitulum, re integra, antè quàm Metropolitanus eum deputet, moram purgare: Quod confirmat verbis Sequentibus d. cap. 16. Conc. Trid. sess. 24. vbi Concilium inquit, quod si Ecclesia Metropolitana fuerit, aut exempta, Capitulum, quod in deputatione Vicarii negligens fuerit, tunc antiquior Episcopus ex Suffraganeis in Metropolitana, & propinquior in exempta, Vicarium posset constituere. Ex quibus verbis colligit ipse, quod ista deuolutio fiat solum ad effectum, vt possit suppleri negligentia Capituli, & per ea declaratur verba præcedentia, ergò poterit moram purgare sed contrarium est verius per declarationem Sacræ Congregationis Concilii aliter sentientis. Quod si Capitulum non eligit Vicarium in tempore, nec Metropolitanus negligentiam suppleuit, tunc deputatur Vicarius Apostolicus a Sacra Congregatione, vt accidit. in vna Sutrinen. 10. Iunij. 1603.

30 Est insuper notandum, quod potest Capitulum, imò debet salarium competens constituere Vicario Capitulari, nam non debet propriis stipendijs militare cap. iam nunc. 28. quæst. 1. prop. fin. versic. quis militat, & cap. cum ex officijs de præscrip. sed habere debet competens salarium, sicut quilibet alius extraneus Vicarius, debet tamen deducere expensas, quas domi facturus esset, ex eo quia tenetur residere, propter Ecclesiæ seruitium, vt notat Pauin. de pot. cap. sed vacant. p. 2. princip. q. 10. num. 5. Foller. super Const. Reg. tit. de Sacr. Eccles. nu. 75. Sbroz. lib. 1. q. 55. n. 7. Quarant. vbi prox. versic. septimo dubitatur. sic etiam declarauit. Sacra Congregatio in vna Ventimilien. 15. Octobris. 1601. Quod potest esse ad rationem scutorum quatuor pro singulis mensibus, vt declarauit Sacræ Congregat. in vna Casalen. 21. Augusti. 1654. Non tamen debet esse maius eo, quod habebat Vicarius Episcopi defuncti Sac. Congregat. in Vintimilien. 15. Ianuarij 1602.

31 Sed quæritur hic, an Vicarius Capitularis lucretur fructus, licet non inseruiat Ecclesiæ officijs in Choro?

Respondetur affirmatiuè, quia censetur inseruire Ecclesiæ, & habetur tanquam præsens. cap. ad audientiam de cler. non resid. Rot. dec. 22. num. 6. p. 2. diuers. Monet. de distrib. quotid. p. 2. q. 11. nu. 89. Pauin. vbi sup. nu. 5. præcit. Quarant. ibid. num. 8. Garz. de benef. par. 3. cap. 2. num. 358. Gonzal. ad reg. octauam. Cancell. gloss. 6. n. 264. Quod habet locum de iure, etiam cessante consuetudine, per cap. ex parte. 2. de cler. non resid. non solum in fructibus, verum etiam in distributionibus quotidianis, si est præsens in loco, vbi est Ecclesia, capit. vnico de cler. non resid. in 6. & ibi DD. Couarr. lib. 3. variar. cap. 31. num. 8. versic. optimè, Zerol. in prax. Epis. p. 1. ver. distributiones quotidianæ. §. 3. vers. septimo. debentur, nisi adsit consuetudo non lucrandi distributiones, vt not. Prosp. August. in add. ad Quarant. d. verb. capitulum sed. vac. nu. 8 in fin. Monet. d. q. 11. nu. 83. & Garz. vbi prox. nu. 360. vt. in simili tradit Sbroz. in Vic. Epis. lib. 1. q. 43. nu. 3. & Nos infr. subsect. 4. n. 9. vbi dicemmus secus esse in Vicario Episcopi, quia ipse seruit Episcopo, non Ecclesiæ.

32 Est similiter aduertendum, quod si in electione Vicarij Capitularis non interfuerint omnes de Capitulo, sed Aliqui dicerent de nullitate, ex eo quia non fuerunt vocati, vt accederent ad electionem, nec auditi, nullitas hæc proponi debet coram superiore Capituli, per quem cognoscetur de prædicta nullitate, & si per ipsum fuerit electio irritata, propter huiusmodi causam, tunc non deuoluitur facultas ad Metropolitanum, sed poterit capitulum iterum, & denuò congregari, & ad legitimam Vicarij Electionem deuenire, vt respondit Sacræ Cong. penès Quarant. d. verb. Capitulum sed. vac. in fin.

33 Quod

33 Quod ſi in electione Vicarij diſcordia eſſet inter Canonicos,& plures eligerentur, remanere debet, cæteris remotis,magis idoneus, & habens qualitates, Concilij Quarant.*ibid.verſ.ſecundò dubitatur.*Ricci.*reſol.* 505. *verſ.*2.

34 Sed quæritur, an Vicarius Capitularis debeat præcedere omnes Canonicos,& dignitates, excepta prima,poſt pontificalem?

Reſpondetur affirmatiuè ità Sac. Congreg.*declarauit an.*1603.*in vna Aſſiſien.de menſe Auguſti.*ſi verò lucrari voluerit diſtributiones quotidianas, & ſit Canoicus intereſſendo Choro, debet habere ſolitam veſtem Canonicalem, & ſedere in loco proprio ſui Canonicatus, oeminem aotiquiorem præcedeodo. Rot. *in Lucana beneficij.*18.*Decembris.*1570. *coràm Seraphino relata ab* Aloiſ.Ricc.*in reſol.*499.*num.*8.*ſecund. edit. & not. etiam in prax. for. Eccleſ. deciſ.* 475.*in prim.edit. Et* Ead.Rot.*deciſ.*288.*num.*2. *apud* Farin *p.*2.*receuſ.* Barb. *de pot.Ep.p.*3 *alleg* 54. *num.*167. *& in ſimili not.* Sbroz. in Vicario Epiſcopi ſi ſit canonicus, nam tunc ſedere debet in loco ſuo, ſi vult lucrari diſtributiones *ità in lib.*2.*de Vic.Epiſc.q.*45.*num.*17.*vbi multos allegat.*Barb. *de iur.eccleſ.lib.*1.*c.*32.*num.*39.*&* 40. Dian.*p.*8.*tr.*4.*reſ.* 67. ſi verò noluerit habere diſtributiones, debet præcedere omnes, vt diximus; non tamen poteſt occupare ſedem Archidiaconi in Eccleſia, ſed ſedere debet in alia ſede portatili. ita declarauit Sacra Cong. Rituum *in Nucerina* 10. *Aprilis* 1601. *quam refert* Barboſ. *ibid. num.*42.

34 Quæritur ſecondo, ad qoem ſpectet noua electio Vicarij, ſi primo electus a capitulo, vel a Metropolitano moriatur?

Reſpondetur, quod ad capitulum deuoluitur electio.Quarant.*vbi ſup.num.*4.Gauant. *in Enchir. ver.capitulum ſed. vac.num.*22.

36 Quæritur tertio, an Capitulum ſede vacante, poſt electionem Vicarij, poſſit aliquam iuriſdictionem exercere?

Reſpondetur negatiuè.per Garz.*tom.*1.*de benef.p.*1.*c.*7.*num.*25.*& ſeq.* Ratio eſt, quia tota iuriſdictio epiſcopalis trāſit ad Vicariom capitularem, poſt electionem priuatiuè,quoad capitulum, noo cumulatiuè; ita Sac.Congr.Epiſc.*in vna Hydruntina.* 1. *Octobris.* 1655. *& in alia Neritonen.*17. *Septembris. eiuſdem anni.* Non deſunt tameo Alij, qui contrarium aſſerant. *de quibus* Metoll.*tom.*3.*diſp.*7.*c.*7.*dub.*25.*n.*252.*& ſeq.* & Dian.*p.*6.*tr.*7.*reſol.* 41. ſed tamen à prima ſententia negatiua non eſt recedendum.

SVBSECTIO SECVNDA.

De his,quæ Vicarius Capitularis facere poteſt de iure Ordinario.

SVMMARIVM.

1 *Capitulum ſuccedit Epiſcopo in his, quæ competunt de iure communi.*
Caſus, in quibus Vicarius capitularis iuriſdictionem ordinariam habet.
2 *Dimiſſorias ad ordines infra annum his, qui ire ctati ſunt beneficijs concedere valet.*
3 *Non irrctatis non poteſt infra annum concedere.*
4 *Poteſt illas dare præſentato ad Iuſpatronatus infra annum.*
5 *Dimiſſorias prædictas poteſt dare poſt annum omnibus ſubditis.*
6 *Pontificalia exercendi licentiam concedere poteſt extero Epiſcopo;ſed cum cautela,c. Pontifices 7.q.1.*
7 *Vicarius capitularis totam iuriſdictionem habet,etiā in his,quæ ſine mandato ſpeciali Vicarius Epiſcopi non poteſt.*
8 *Vicarius prædictus priuatiuè, quoad capitulum iuriſdictionem habet.*
9 *Iuriſdictio dicti Vicarij eſt eadem, quam Epiſcopus habebat.*
10 *Litteras commendatitias Curatis ſtudere volentibus concedit infra annum.*
11 *Viſitare poteſt Diœceſim,etiā abſque mādato capituli.*
12 *Viſitatorem facere poteſt, ipſo impedito, ſi lapſus ſit annus ab vltima viſitatione.*
13 *Synodum Diœceſanam celebrare valet,poſt annum ab ulia.*
14 *Examinatores Synodales ibi creare poteſt.*
15 *Præſentatos admittit,& inſtituit.*
16 *Concurſum ad Parochiales vacantes facit.*
17 *Reconciliat Eccleſias non conſecratas.*
18 *Cauſas matrimoniales cognoſcit, ſine ſpeciali mandato capituli; criminales verò non.*
19 *Litteras exequitur Apoſtolicas epiſcopo mortuo directas.*
20 *Similiter & directas eius Vicario ſub nomine Vicariatus,ſed contrarium eſt verius,& ſeruatur.*
21 *Litteras approbationis de vita, & moribus concedit.*
22 *Diſpenſat in irregularitatibus occultis.*
23 *Viſitat moniales non exemptas.*
24 *Viſitat exemptas, vt Delegatus Apoſtolicus.*
25 *Parochialibus vacantibus Oeconomum deputat.*
26 *Subſtituere poteſt ſibi Vicarium ad modicum tempus.*
27 *Sine adiunctis procedere poteſt, ſi Epiſcopus poterat prius.*
28 *Delegatus Apoſtolicus eſſe poteſt in cauſa hæreſis, ſi 40. annum habeat.*
29 *Reſignationes beneficiorum recipit;& quomodo.*
30 *Beneficia confert, ſi ad Epiſcopum ſpectabat collatio.*
31 *Permutationibus beneficiorum communium capitulo, & epiſcopo conſentire poteſt.*
32 *Vnire poteſt beneficia ex cauſa.*
33 *Priuare Beneficiatos in caſibus epiſcopo permiſſis.*
34 *Commendare Eccleſias poteſt ad tempus.*
35 *Aedificandi Eccleſiam licentiam concedit.*
36 *Diſpenſat cum illegitimis ad minores ordines, & ad ſimplex beneficium,cum cauſa.*
37 *Diſpenſare poteſt in omnibus, quæ de iure epiſcopis competunt ex iuriſdictione.*
38 *Indulgentias concedere valet.*
39 *Confeſſarium, vti Pœnitentiarium, pro Sede vacante tantum eligere poteſt.*
40 *Cenſuras ferre poteſt,& ab illis abſoluere, niſi ſpecialiter prohibeatur.*
41 *Electiones Religioſorum infirmare, vel confirmare poteſt.*
42 *Statuta facere poteſt totam Diœceſim obligantia.*
43 *Exequi poteſt vltimas voluntates, ſi iure ordinario epiſcopo competebat.*
44 *Religioſos exequutores teſtamentorum compellere poteſt ad rationes reddendas.*
45 *Adminiſtratores piorum locorum compellit ſimiliter ad rationes reddendas.*
46 *Cauſas omnes cognoſcere poteſt in prima inſtantia, quæ ad Epiſcopum ſpectabant.*
Etiam Hæreſis.
47 *Interſtitia remittere poteſt, vt Epiſcopus poterat.*
48 *Vltimas voluntates commutare poteſt.*
49 *Matrimonio aſſiſtere valet, & alteri Sacerdoti aſſiſtendi licentiam concedere.*
50 *Charitatiuum ſubſidium pro epiſcopo exigere poteſt.*
51 *Licentiam nouitijs donationem faciendi ante duos menſes profeſſionis concedere poteſt.*

52 *Confessarios ad confessiones approbare potest.*
53 *Inquirere potest de delictis extra visitationem.*
54 *Syndicare officiales potest.*
55 *Testimoniales de vita, & moribus facere potest.*
56 *Monitoria ad finem reuelationis concedere potest.*
57 *Dispensare valet in censuris occultis vigore, Conc. Trid. cap. 6. de reform. sess. 24.*
58 *Item in haeresi occulta.*
59 *Item in casibus Pontificijs, in quibus non est facilis recursus ad Papam.*
60 *Item absoluit ab excommunicatione ob percussionem Clerici in casibus Episcopo permissis.*
61 *Capitulum dicitur successor, non Vicarius episcopi in iurisdictione.*
62 *Cognoscit laicos, si iurisdictionis temporalis illius sint.*
63 *Succedit in iurisdictione ex consuetudine episcopo competente.*
64 *Gratiam facere etiam potest.*
65 *Episcopus est Princeps in sua Dioecesi.*
66 *Clericos seluaticos creare potest Vicarius capitularis.*
67 *Ea, quae speciale mandatum requirunt capituli facere nequit, absque illo.*

1 CVm Capitulum, sede vacante, succedat Episcopo in his, quae illi competunt de Iure communi, non verò in his, quae sunt de iure speciali, siue delegato, vt per Doctores communiter *in capitol. cam te*, vbi Felin. *numer. 17. de rescript. in capit. cum olim de maior. & obed. & in cap. verum num. 17. de for. compet.* Abb. *in cap. quoniam num. 15. de offic. deleg.* Roman. *cons. 56. vbi* Mandos. *in addit. n. 14. &* Decius *consi. 1 a 8. col. 1. &* Nos *dicem. infr. n. 37. & subsect. seq. n. 1.* Ideo & Vicarius Capituli succedit eodem modo, quia non potest plus iuris habere, quam capitulum habet *l. nemo plus iuris ff. de regul. Iur.* Felin. *in proximè cit. ca. eam te n. 17.* Cucc. *Instit. Iur. Can. lib. 2. de offic. Vic. n. 39.*

Quare referam hic casus, in quibus authoritatem habet Vicarius Capitularis, secundum ius commune, & decisiones Sacrarum Congregationum Episcoporum Concilij, & Rituum, licet post huiusmodi compilationem, inuenissem alium Doctorem, quem priùs non videram, qui similem ordinem in aliquibus tenuerat diuersimodè tamen.

2 Potest igitur praedictus Vicarius concedere litteras dimissorias ad ordines, infra annum in arctatis Beneficijs, tam habitis quam habendis, *vt in cap. licet Canon. de elect. in 6.* Trident. *sess. 7. c. 10. de ref.* Zerol. *in Prax. Episc. p. 1. verb. Capitulum §. 1. vers. secundum,* Rebuff. *in Prax. Benef. de deuolution. p. 1. num. 67. per capit. cum. nullus. §. Episcopo de temporib. ordin. in 6.*

3 Alijs tamen, qui non sunt arctati occasione Beneficij recepti, vel recipiendi dictas Dimissorias concedere non potest *vt dicemus infra sect. seq. nu. 4.* aliàs incurret poenas comminatas à Sac. Conc. Trid. *sess. praed. 7. c. 10. de ref. & sess. 23. c. itidem 10. de ref.*

4 Potest similiter Vicatius Capitularis concedere litteras Dimissorias ad primam tonsuram ei, qui est praesentatus à Patronis laicis ad Beneficium Ecclesiasticum ipsorum, vt illud obtinere valeat. Sacr. Congreg. Conc. *ita declarauit sup. c. ap. 10. de ref. sess. 7 de qua* Garz. *de Benef. p. 5. c. 7. n. 93.* Aluin. *de potest. Episc. Abbatum, & Abbatissar. c. 27. sub nu. 1.* Barbos. *de Canonic. & dignitatib. cap. 42. num. 118.*

5 Potest autem litteras dimissorias ad ordines ad quoscunque subditos concedere post annum sedis vacantis, & facultatem ordinandi in Ecclesia vacante, vt etiam declarauit Sac. Congreg. *vbi sup. de qua idem* Garz. *vbi proximè declarat prima.*

6 Potest etiam Vicarius Capitularis, sede vacante concedere licentiam extero Episcopo exercendi Pôtificalia in Ecclesijs Dioecesis, & ordines conferendi, tam clericis suis subditis, quam etiam exteris habentibus litteras suorum Episcoporum, iuxta tamen formam Decreti Sacrae Congreg. Concilij, *vbi sup. sess. 7. cap. 10. de reform.* Put. *decis. 407. lib. 2.* Nauar. *consil. 44. de temporib. ordinat.* Quarant. *in sum. Bullar. verb. capitulum sede vacan. q. 10. sub num. 1. vers. subnectitur congruè, & q. 11.* Garz. *d. nu. 93. declar. 5.* Henriq. *in sum. lib. 10. cap. 22.*

Et similiter potest dare licentiam episcopo extero confirmandi, Ecclesias consecrandi, reconciliandi, &c. ad vsum Pontificalium spectantia in sua iurisdictione. Sacr. Congregat. *in vna Nepesina 15. Decembr. 1603.*

In omnibus autem casibus, in quibus concedit licentiam Episcopo extero exercendi Pontificalia in Dioecesi debet vti cautela tradita, *in cap. Pontifices 7. q. 1.* idest vt praestet cautionem, quod ex hoc nullum sibi ius in Ecclesia vendicabit, vt tradunt, Gloss. & DD. ibi.

7 Potest exercere Vicarius capitularis totam iurisdictionem capitulo competentem, etiam in ijs casibus, in quibus Vicarius Episcopi non posset sine speciali mandato. Ratio est, quia cum Concil. Trid. *sess. 24. capitol. 16. de reform.* arctet capitulum ad eligendum Vicarium, infra octo dies, qui totam iurisdictionem exerceat, non videtur necessaria alia specialis commissio. Dian. *par. 6. tract. 7. resol. 41. in princ. uers. secundò uidetur; vide tamen infra num. 57.*

8 Maximè, quia per declarationes Sacrae Congregationis, Ipse Vicarius priuatiuè quoad capitulum, non cumulatiuè, iurisdictionem obtinet. Sacr. Congr. Episc. *in vna Hydruntina 1. Octobris 1655. & in alia Neritonen. 17. Septemb. eiusdem anni et diximus subsect. praeced. n. 36.*

9 Et eius iurisdictio eadem est in his, quae sunt iuris communis, quae fuit Episcopi. Sac. Congregat. *in una Rietina 21. Nouembris 1603.*

10 Potest litteras commendatitias dare clericis animarum curam habentibus ad studiumire volentibus, quia non sunt dimissoriae ad ordines. Innoc. *in c. 1. num. 1. & 2. de cleric. peregr.* Ab Panorm. *in capit. relatae num. 4. & in cap. fraternitati, nu. 6. de cler. non resid.* Zerol. *in prax. episc. p. 1. uerb. capitulum, §. Ad secundum.*

11 Potest item Vicarius capitularis visitare Dioecesim, quamuis id à capitulo specialiter ei non fuerit commissum. Sac. Congreg. Conc. 1591. 21. *Aprilis, de qua* Garz. *in addit. ad d. cap. 7. n. 29.* Barbos. *de iur. eccl. lib. 1 cap. 32. n. 67. cum seqq.*

12 Imò si ipse noluerit per se visitare potest Visitatorem deputare *DD. supr. cit.* Quod si ipse visitet, decreta quaecumque facere potest, dummodo sit lapsus annus à postrema visitatione. Nec faciat nouitates, Sac. Dongreg. Episc. *in una Lancianen. 10. Iunij 1629. & in alia Pampilon. 3. Febr. eod. an. & in alia Materanen. 10. Decembr. 1604. & 12. Ianuarii & tot. tit. Decret. extr.* Ne sede vacante aliquid innouetur, & Sac. Conc. 3. *Febr. & 10. Decembris. 1619.* cum famulatu, & comitatu solito, à Sac. Conc. Triden. *sess. 21. cap. 3. de reform.* praescripto. Ita Sac. Congr. Concil. *in Liman. 10. Maii 1629* de qua Barbos. *de can. & dign. cap. 42. numer. 70. & ubi sup. num. 71.*

13 Potest Dioecesanam Synodum congregare, elapso tamen anno ab altera Synodo vltimo loco celebrata. Gauant. *in Prax. Dioeces. Synod. p. 1. cap. 2. in annotat. nu. 3.* Massobr. *de Synod. Dioeces. ca. 2. dub. 4.* Sac. Congr. Conc. *ann. 1577. Capitulum Toletanum; de qua* Garz. *p. 9. c. 2. num. 8.*

14 Potest eo tempore, quo facit Synodum eligere examinatores Synodales, extra vero illam non poterit, sed uti debet electis antea, Sacr. Congregat. Episc. *in una Neapolitana 12. January & 26. Ianuarij* 1604.

15 Potest admittere clericos præsentatos ad Iuspatronatus à Patronis, & illos instituere, *cap. 1. de institutionib. in 6.* Vivian. *de iurepatron. p. 2. lib. 12. cap. 2. n. 6.* Pauin. *de pot. cap. sede uac. 2. p. q. 4. & 5.* Garz. *de benef. p. 5. cap. 7. num. 54.* Barbos. *p. 3. de episc. alleg. 72. nu. 183. & de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. n. 63. uers. faciem in confirmandis, & n. 95.*

16 Item concursum ad Parochiales vacãtes tempore sedis vacantis facere potest. vt poterat Episcopus, seruata forma Sacri Conc. Trid. *sess. 23. cap. 18. de ref.* magis idoneum eligere, & approbationem ad Sanctiss. Dominum, eiusque Eminentissimam Cardinalem Datarium mittere pro confirmatione electionis. ita declarauit Sacra Congregatio Episc. *in una Rauennaten. 3. Februa.* 1604. de qua Garz. *de benef. par. 9. cap. 2. numer. 71. & in alia Toletana*; de quadem Garz. *p. 11. cap. 4. num. 79.* Gauant. *in Manual. episc. uerb. capitulum sede uacant. num. 31.* Lotter. *de re benefic. lib. 2. q. 2. numer. 36.* Quidquid alterat Meroll. *tom. 3. disp. 7. q. 7. dub. 15.*

Neque obstat, quod non possit beneficia conferre, *ut dicemus in seq. subsect. num. 16.* & ideo neque curata, vt tenuit Rot. *in una Abulen. Parochialis 22. Iunij 1594. coram Domino Blanchetto*, quam refert Barbos. *de can. & dignit. cap. 37. num. 110. & de iur. eccles. lib. 1. cap. 37. n. 109.* Ead. Rot. *in alia 1. Februa. 1599. coram D. Mellino*, de qua Garz. *d. n. 79.* Nam respondetur, quod concursum facere, & approbare magis idoneum repertum, ac illum ad summum Pontificem mittere pro collatione, non est conferre, vt clarè de per se patet.

17 Potest Ecclesiam non consecratam reconciliare. Sac. Congreg. Rituum *in una Hydrunt. 19. Decemb.* 1613. Bonfadin. *in Thesaur. ecclesiast. decisi. 51. n. 35.*

18 Potest idem Vicarius capitularis ex mandato Generali capituli, cognoscere causas matrimoniales, non tamen causas criminales, sine mandato speciali. Sac. Congreg. Concil. *die 30. Maij.* 1602. de qua Aldan. *in compend. canonic. quæst. libr. 1. tit. 43. numer. 47.* Pauin. *de pot. cap. sed. uacant. par. 2. q. 10. numer. 17.* Barbos. *par. 3. de episc. alleg. 54. num. 175. & de iur. eccles. lib. 1. c. 32. num. 72. & n. 102.* Sed tamen in Praxi seruatur, quod quotiescumque eligitur Vicarius capitularis à capitulo; datur illi omnis facultas, quam capitulum habet, & dare potest, etiam in his, quæ speciale mandatum requirunt.

19 Potest executioni demandare litteras episcopo defuncto per Sacr. Congregationem directas & ab illo non executas. Sacr. Congreg. Episc. *die 10. Aprilis* 1615. de qua Barbos. *de canonic. & dignit. cap. 42. num. 60.* Dian. *par. 5. tract. 14. resol. 29. & infr. numer. 55.* Secus erit in commissionibus Apostolicis in forma dignum; nam istas litteras exequi non potest, vt dicemus *infra subsect. seq. num. 29.*

20 Potest exequi similiter litteras ad Vicarium episcopi mortui directas, sub nomine Vicarij. Sacr. Congreg. Episc. 5. *Febr.* 1601. de qua Gauant. *in man. episc. uerb. capitulum sede uacante, num. 53.*

Negat tamen Rot. *in una Ilerdensi 4. Maij* 1588. *coram Seraphino*. Idem tenet Garz. *de benef. p. 6. c. 2. à n. 45.* & latè; Leo similiter *in Thes. for. eccles. p. 1. c. 10. n. 8. fallentia quarta*, & Barbos. *de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. n. 57. cum seqq.* & de communi obseruantia testatur, & plures declarationes S. C. affert. *& infr. subsect. seq. n. 29.*

21 Potest etiam ante lapsum anni dare litteras testimoniales obtinenti facultatem à Papa suscipiendi ordines de licentia Ordinarij; hoc est de vita, & moribus approbationem. Nauar. *cons. 19. de tempor. ordinat.* Pialee. *in prax. episc. p. 1. cap. 1. num. 13. uers. capitulum*, Barbos. *de pot. episc. p. 2. alleg. 7. num. 14.* Quarant. *in sum. Bullar. uerb. capitulum sede uacante, qu. 10.* Idem Barbos. *de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. n. 122.*

22 Potest item Vicarius capitularis absoluere ab irregularitatibus, & censuris ex delictis occultis Sedi Apostolicæ reseruatis prouenientibus, in quibus concessum est episcopis, vigore Conc. Trid. *sess. 24. de refor. capitul. 6.* posse absoluere; cum capitulum sede vacante, eandem habeat facultatem, quam habet episcopus in his, quæ iure communi veniunt, *vt sup. diximus. num. 1.* ita declarauit Sac. Congreg. Conc. *die 3. Decemb.* 1622. de qua Barbos. *de canon. & dignit. capit. 42. nu. 62. in fin.* Idem Barbos. *de epis. p. 2. alleg. 39. n. 16. & de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. n. 62. in fin. & latè num. 82.* Dian. *p. 4. tr. 4. res. 211. uers. notandum est.* Garz. *de ben. p. 5. c. 7. num. 41. & p. 7. c. 11. n. 21.* Sayr. *in Clau. Reg. lib. 6. c. 11. n. 84.* Quidquid aliter sentiat Bonac. *de cens. disp. 7. q. 5. pun. 1. &* Alter. *de cens. tom. 2. disp. 6. de suspens. c. 3.* et Pialee. *in Prax Episc. p. 2. cap. 1. art. 3. num. 81.* vbi affert declarationem Sacræ Congregationis Concilij, *de qua* Nos *infr. nu. 55.* & Leo *in Thes. for. Eccl. p. 1. c. 10. num. 8. fallent. 8. & 9.*

23 Potest Idem Vicarius capitularis, moniales non exemptas visitare, exemptas vero non potest. Pauin. *de potest. capit. sede uac. p. 1. q. 7.* Azor. *lib. 3. c. 37. q. 9.* Garz. *de ben. p. 5. c. 7. nu. 45.* & Leo *in Thes. for. eccl. p. 1. cap. 10. num. 8. fallent. 10.* Barbos. *de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. n. 71. uers. extendere.*

24 Potest tamen moniales exemptas visitare in illis in quibus datur Episcopis facultas perpetuo visitandi, tanquam Sedis Apostolicæ delegatis, vt in Conc. Trid. *sess. 25. de regular. capit. 9.* ita Molin. *de iustit. tr. 5. disp. 21. numer. 8.* Garz. *in addit. ad d. c. 7. num. 47.* Barbos. *de Canon. & dignit. c. 42. num. 107. & de iur. eccles. lib. 1. c. 32. nu. 71. in fin.* Ratio est, quia ista delegatio fit Episcopo in perpetuum, & sic transit ad capitulum, cum sit pars iurisdictionis ordinariæ, non ad tempus, *ut notatur per supradictos DD. locis cit.* & Nos *dicemus infra subsect. seq. num. 31.*

25 Potest idoneos vicarios parochialibus vacantibus deputare, donec de Rectore prouideatur, & proponere edicta pro concursu *ut sup. dix. num. 16.* ita Sac. Congreg. Conc. declarauit, *quam adducit* Aldan. *in compendio Canonicar. resolut. lib. 1. tit. 42. n. 46.* Molin. *de iustit. tract. 5. disp. 11. nu. 11. uers. licet.* Barbos. *d. lib. 1. de iur. eccles. cap. 32. num. 92.*

26 Potest item Vicarius capitularis substituere sibi Vicarium, ad modicum tempus, propter eius absentiam, vel infirmitatem, non verò capitulum. Sacr. Congr. Conc. *sup. d. c. 16. de ref. sess. 24. de qua* Garz. *de benef. p. 5. d. c. 7. num. 23. declarat. 6.* Pauin. *de pot. cap. sed. uac. p. 1. q. 10.* Barbos. *de iur. Eccles. lib. 1. c. 32. n. 56. uers. Non potest. & ead.* Sac. Congr. Conc. *7. Maij.* 1600. *de qua* Barbos. *in coll. doc. apost. 717. num. 9.*

27 Potest procedere, sine adiunctis, secundum dispositionem Sacr. Conc. Trid. *sess. 25. c. 6. de refor.* si Episcopus, dum viuebat auctoritatem habebat procedendi, sine illis; si verò Episcopus hoc priuilegio non gaudebat; ita nec Vicarius capitularis illius Ecclesiæ. Sac. Congreg. Concil. *penès* Garz. *ubi sup. de benef. p. 5. cap. 7. num. 32. declarat. 8.*

28 Potest etiam Vicarius capitularis esse Delegatus Apostolicus in causa hæresis, si attigerit annum quadragesimum suæ ætatis, aliàs gesta per ipsum non valent; etiam si non opponatur. Pauin. *de pot. cap. sed. uac. 2. p. primo. q. 10. num. 9. quod antè dixerat* Glos. *in Clement. 2. uerb. committi de hæret.* Sbroz. *de offic.*

de offic. Vic. lib. 1. q. 35. num. 8. In cognoscendo autem de crimine hæresis, prout poterat Episcopus, vt in Reis comprehendendis, iudicandis, & puniendis, non requiritur delegatio cum habeat facultatem à Iure Gloss. *in capit. ad abolendam ver. prærogatiua de hæretic.* Dian. *p. 4. tr. 8. resol. 33.* Barbos. *de iur. eccles. lib. 1. c. 32. num. 66.*

29 Potest resignationes Beneficiorum recipere, si tria concurrant: Primo scilicet quando fieret ex causa necessaria, non libera; Secundo quando collatio spectat ad Episcopum, & capitulum simul. Tertiò quando talis resignatio, & collatio fiunt ante prouisionem factam de Prælato in Consistorio, etiam antequam possessionem capiat. Garz. *de ben. par. 11. ca. 3. numer. 256. & cap. 4. à num. 75.* Sbroz. *de Vic. Ep. lib. 2. q. 71. numer. 12.* Barb. *de pot. Ep. par. 3. alleg. 69. num. 8. & de iur. Eccl. lib. 1. ca. 32. n. 96.* Quarant. *in sum. Bull. d. verb. e. sed. uac. q. 9. propè fin. vers. quarto limita.* Zerol. *in Prax. Epis. p. 1. verb. Capitulum, §. Ad quintum,* Dian. *par. 8. tract. 4. resolut. 28. vbi latè.*

30 Potest ea Beneficia conferre, quorum collatio prius spectabat ad Episcopum per deuolutionem, ob negligentiam inferioris. Abb. *in cap. 2. numer. 1. Ne sed. vacant.* Quarant. *vbi supra qu. 10.* Alia verò beneficia non potest conferre per Bullam Pij V. *edit. anu. 1568. & notat* Zerol. *vbi sup. in fin. &* Nos *dicemus subsect. seq. num. 16. & 19.*

31 Potest similiter in Beneficiorum Permutationibus auctoritatem interponere & consensum præstare; quando collatio partim spectat ad capitulum, & partim ad Episcopum, non in alijs casibus. Quarant. *ibid. q. 10.* Barbos. *de iur. eccles. lib. 1. c. 32. n. 97.* Garz. *de benef. p. 11. c. 4. à n. 75.* Bonacin. *de simon. q. 4. §. 12. nu. 7. vers. Alij verò* Dian. *p. 8. eu. tr. 4. res 29.*

32 Potest vnire Beneficia, ex causa, in omnibus casibus, in quibus potest Episcopus, dummodò nihil præiudicetur iuri Episcopali Quarant. *ib. q. 9. vers. quæ conclusio.* Zerol. *in Prax. Ep. p. 1. verb. vnio. §. 1. 1. & p. 2. uerb. capitulum §. 4.* Barbos. *d. lib. 1. c. 32. nu. 98.* Garz. *de benef. p. 12. c. 2. nu. 67. & 68.* non tamen capitulo vnionem facere. *ut infr. subsect. seq. num. 12.*

33 Potest priuare beneficiatos eorum beneficijs, seruatis seruandis, in casibus Episcopo permissis Quarant. *ibid.*

34 Potest commendare Ecclesias ad tempus, donec prouideatur. Quarant. *loc. cit.* Zerol. *in prax. ep. p. 1. d. uerb. capitulum §. ad. quintum.* Rebuff. *in prax. beu. tit. de deuolut. n. 77. & 80.* Molin. *de iust. tr. 3. disp. 11. n. 11. uers. licet.* Barbos. *de iur. eccles. lib. 1. c. 32. n. 94.*

35 Potest dare licentiam ædificandi Ecclesiam. Quarant. *ubi sup.* Et vt acquiratur Iuspatronatus. Lambertin. *de iurepatr. lib. 1. par. 1. q. 5. art. 9.* Pauin. *de pot. cap. sed. uac. p. 5. q. 1. nu. 5.* Garz. *de benef. p. 5. cap. 9. n. 79.* Barbos. *de episc. p. 3. alleg. 70. num. 32.*

36 Potest dispensare cum illegitimis, etiam ex damnato coitu, ad minores ordines; & ad beneficium simplex, cum causa. Nauarr. *consil. 31. quod. incipit. an capitulum de tempor. ordin. in antiq. & consil. 7. de fil. presbit. in nou.* Quarant. *ubi sup. uersic. secundo quæro,* Barb. *de potest. Episc. p. 2. alleg. 45. n. 25. & de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. num. 81.*

37 Potest dispensare regulariter in omnibus ijs, in quibus potest episcopus, ratione iurisdictionis episcopalis, vt obseruat Eutiq. *in sum. lib. 14. de irregular. cap. 20. §. 1.* Molin. *de iust. tract. 2. disp. 11. num. 5.* Sayr. *in clau. Reg. lib. 6. cap. 11. numer. 84.* Barbos. *ubi prox. num. 26. & de iure ecclesiast. lib. 1. cap. 32. num. 81.* Ratio est, quia cum capitulum. Sede vacante succedat Episcopo defuncto in omnibus his, quæ ad ordinariam iurisdictionem Episcopi spectabant de iure communi, exceptis nonnullis speciali iure prohibitis, vt diximus *sup. n. 1. & dicem. infrà subsect. seq. nu. 1.* & notat Rebuff. *in prax. benef. tit. de deuolut. à num. 57.* Pauin. *de potest. Epis. sed. uac. p. 1. cap. 3. num. 3.* Gutier. *canon. quæst. lib. 1. cap. 3. numer. 10.* Sayr. *ibid.* & Barb. *ubi prox. num. 27.* Ricci. *in prax. for. Eccles. decis. 357. in prim. edit. & resol. 305. num. 4. in 2. edit.* vbi ait quod capitulum succedit in omnibus, quæ sunt iurisdictionis, tàm contentiosæ, quam voluntariæ, ideò Vicarius à capitulo electus, potest omnia facere, quæ capitulo competunt, cum per Concil. *ibid. d. sess. 24. capit. 16. de reform.* tota iurisdictio transfundatur in Vicarium electum, vt etiam diximus *sup. num. 7. & seq.* vt iurisdictionem capitulo competentem in spiritualibus, & temporalibus administret. Rebuff. *ubi sup. numer. 61.* etiam in his, quæ mandatum exigunt speciale. Genuens. *in prax. Archiep. Neap. cap. 86. num. 5.* Garz. *de benefic. par. 5. cap. 7. num. 28.* Barbos. *de iur. eccles. lib. 1. d. cap. 32. num. 103.*

38 Potest concedere Indulgentias, quia hæc facultas Episcopo competit, ratione iurisdictionis. Syluest. *uerb. indulgentia, & uers. capitulum, §. 10.* Zerol. *in prax. Episc. par. 1. uerb. indulgentia, §. ad secundum,* vbi affert paritatem, quod etiam Vicarius generalis Episcopi potest indulgentias concedere, si adhoc speciale mandatum habeat, ex Rebuff. *in prax. benef. de for. uicar. nu. 172.* Pauin. *ubi sup. p. 1. princ. q. 4.* Barbos. *d. lib. 1. c. 32. num. 91. & de ep. p. 2. alleg. 88. n. 21.*

39 Potest creare confessarium, tamquam Pœnitentiarium, sed durante sede vacante, qui absoluat in casibus, etiam Episcopo reseruatis, vt notat. Abb. Panorm. *in cap. his quæ de maior. & obed.* Gloss. & D D. *in capitol. 2. de pænit. & remiss.* Rebuff. *ubi sup. tit. de deuolut. numer. 63.* Barbos. *de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. numer. 64.* Quod intellige de simplici confessario, qui gerat vices pœnitentiarij, non quod reuera possit conferre præbendam Pœnitentiarij. Garz. *de benef. par. 5. cap. 4. num. 150.*

40 Potest similiter suspendere, excommunicare, interdicere, priuare, & absoluere. *cap. his, quæ in fin. de maiorit. & obed. c. unic. eod. tit. in 6.* Rebuff. *ubi proximè,* & Alij apud Dian. *p. 8. trac. 4. res. 11.* quare poterit absoluere ab excommunicatione, à qua poterat Episcopus, nisi ei fuerit à Sede Apostolica specialiter prohibita, seu interdicta potestas, *ut in d. cap. unico habetur,* Syluest. *in sum. uerb. capitulum, §. 2.* Suar. *de cens. to. 5. disp. 7. sect. 2.* Barbos. *de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. nu. 62. & 65. & 80.* Nec non poterit excommunicationis monitoria concedere ad finem reuelationis pro rebus deperditis, *ut dicem. inferius num. 56.*

41 Potest confirmare, vel infirmare electiones Religiosorum, sicut poterat Episcopus, vt de Præpositis Religionum, & similibus, *cap. cum olim, ubi* Gloss. & DD. *de maior. & obed.* Barbol. *ibid. n. 63.*

42 Potest etiam statuta facere, quæ totam Diœcesim obligent, etiam tempore Episcoporum successorum. Pauin. *de potest. capit. sed. uacant. p. 1. q. 6.* Sbroz. *de offic. Vic. lib. 2. q. 187. num. 5. & 6.* Zerol. *in prax. episc. par. 1. uerb. capitulum, §. 15.* Card. Tusch. *practicar. conclus. tom. 1. litt. C. conclus. 53. num. 1.* Marcel. Vulpe. *in prax. eccles. cap. 44. num. 16.* Quarant. *d. ver. capitulum sede vac. vers. quarto quæro,* Barbos. *de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. vbi declarationes Doctorum affert,* qui intelligunt de illis statutis, quæ ad ipsum capitulum pertinent, quomodo scilicet congregari debeat, distributiones diuidere inter se, & huiusmodi; vel sint iusta, & vtilia Ecclesiæ, & mensæ episcopali: vnde non poterit statuere, vt charitatiuum subsidium in futurum minuatur, Barbos. *ibid. & de pot. episc. p. 3. alleg. 87. num. 14.*

43 Potest item exequi, vltimas defunctorum voluntates, quatenus iure Ordinario competebat Episcopos, Pauin. *ibid. par. 2. q. 7.* Zerol. *vbi sup. par. 2. §. 6.* Quarant. *ibid. vers. septimo quæro.* Barbos. *ibid. numer. 76. & de episc. par. 3. alleg. 82. n. 31.* secus est in exequutione testamentorum, quæ competit Episcopo iure speciali, nam tunc non poterit. Pauin. *ibid. vers. respondeo,* Azeued. *cons. 11. num. 9.*

44 Potest compellere Religiosos, qui fuerunt exequutores tastamentarij ad reddendas rationes administrationis. Pauin. *de pot. cap sed. vac. d. o. 2. q. 7. n. 6.* Azor. *Inst. mor. par. 2. lib. 3. c. 39. sub q. 6.* Barbos. *p. 3. de episc. alleg. 82. num. 35.*

45 Potest exigere rationes ab administratoribus piorum locorum. Quarant. *vbi sup. vers. septimò;* Zerol *ibid. p. 2. verb. capitulum, §. 9.* Barbos. *par. 3. de episc. alleg. 75 num. 61.*

46 Potest cognoscere quascumq; causis in prima instantia, vigore Concil. Trident. *sess. 24. de reform. ca. 20.* ad Episcopum pertinentes cum illi succedat in omnibus, quæ sunt iurisdictionis, etiam voluntariæ, Aloys. Ricci. *in Praxi Aurea resol.* 130. Barbos. *d. p. 3. alleg. 81. num. 6.* Nouarius *in tit. capit. sede vacante nu. 7. in summ. Bullar.*

Potest cognoscere etiam causas hæreticales, iuxta tamen. *text. cap. ad abolendam de hæretic.*

47 Potest item remittere interstitia: dispensando in illis cum ordinandis, sicut Episcopus potest virtute Concilij Trident. *sess. 23. de reform. cap. 11. 13. & 14* ex causis ibi expressis. ita declarauit Sacr. Congreg. Concil. de qua Marcell. Vulp. *in Prax. Ecclesiast. cap. 44. num. 27.* Garz. *de benef. d. par. 5. cap. 7. numer. 92.* Barbos. *de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. num. 128. & in collectan. decis. Apost. collec. 717. num. 10.*

48 Potest similiter vltimas voluntates commutare in casibus, in quibus de iure communi posset Episcopus, vt notatur per Cuccum. *Instit. canon. lib. 2. tit. 9. num. 82.* Monet. *de commutat. vltim. volunt. cap. 5. nu. 427. cum seqq.*

49 Potest etiam matrimonio celebrãdo assistere; & alteri Sacerdoti assistendi licentiam concedere, iuxta Concil. Trid. dispositionẽ *sess. 24. de reform. matr. c. 1. ita* Sanchez. *de matr. l. 3. disp. 28. n. 5.* Guttierez. *eod. tit. de matrim. c. 66. n. 9.* Barb. *de pot. epis. p. 2. alleg. 32. num. 123.* Dian. *p. 8. tr. 4. res. 49.* & Alij apud ipsos.

50 Potest etiam charitatiuum subsidium Episcopo competens exigere. Bellencin. *de charitatiuo subsidio q. 17.* Barbos. *lib. 1. cit. c. 22. num 83. de iur. eccles.*

51 Potest quoque licentiam dare, vt Nouitij, antequam professionem faciant, possint disponere de suis bonis, & donationem vel cessionem facere cuicumque voluerint, per duos tamen menses ante professionem, secundum formam Concilij Trid. *sess. 25. de regul. cap. 16.* ita Sanchez *in Præcept. Decal. tom. 2. lib. 7. cap. 5. num. 68.* Barthul. a S. Fausto *in Thesaur. relig. lib. 5. q. 195.* Peregrin. *in const. Cler. Regul. p. 2. cap. 1. litt. C. §. 261.* Tambur. *de iure Abbatiss. disp. 4. q. 10. n. 3.* Barbos. *de episc. p. 3. alleg. 99. n. 5.*

52 Potest item approbare, & exponere confessarios ad audiendas confessiones subditorum, cum hoc sit actus iurisdictionis, non ordinis episcopalis, aut dignitatis. Suarez. *tom. 4 de pænit. disp. 28. sect. 5. num. 5.* Henriq. *in sum. libr. 3. de pænit. capit. 6. in princip.* Fagundez *in 5. eccl. præc. l. 7. præc. 2. cap. 2. n. 54.* Barbos. *de iur. eccl. d. lib. 1. ca. 32. n. 100* Ludouic à Crux *in Bulla Cruciatæ, disput. 1 ca. 2. dub. 24. nu. 2.* quem refert Dian. *p. 8. trac. 4. res. 46.*

53 Potest similiter inquisitionem facere contra certas personas de delictis, extra visitationem, cum in puniendis criminibus, & reformandis moribus eamdem habeat auctoritatem, quam Episcopus habebat. Rot. *decis. 166. p. 1. nu. 2. in recentior.* Federic. *de Senis. cons. 16. n. 1. in fin.*

54 Potest etiam munus syndicandi officiales exercere; Sicut Episcopus. Rot. *d. decis. 166. num. 3. & 4. vbi respondet contrarijs,* ratio est, quia syndicare est actus iurisdictionis. Paris de Puteo *in tract. de syndicatu rubric. de offic. syndicatus, §. Iudices ad syndicatum num. 9.* Et autem, quæ sunt iurisdictionis, vt diximus, exercere potest Vicarius capitularis, nisi expresè prohibita reperiantur.

55 Potest etiam infrà annum concedere testimoniales de vita, & moribus ordinando per Breue Apostolicum ab alieno Episcopo extra Diœcesim. ita Marchinus *de Sacramento Ordinis tr. 1. p. 6. cap. 3. nu. 17.* Molin. *de iustit. tom. 6. trac. 6. disp. 11. numer. 14.* Dian. *p. 8. trac. 4. res. 42.*

56 Monitoria ad finem reuelationis potest Vicarius capitularis concedere, quia est actus iurisdictionis necessariæ, vt est excommunicationis promulgandæ facultas, Marr. *de iurisdict. p. 3. cap. 4. num. 53.* Franc. Leo. *in Thes. for. eccles. p. 3. cap. 7. num. 18.* Panin. *loc. cit. de pot. cap. sed. vacan. q. 1. par. 1.* Campanil. *in diuers. iur. canon. rubr. 11. cap. 15 num. 106.* Sayr. *de censur. lib. 1. ca. 9. num. 33.* Lazar. *de monit. sect. 1. q. 7.* Marcell. Vulp. *in Prax. eccles. cap. 2 num. 6.* Theophil. Raynaud. *de monitor. eccles. p. 1. cap. 1. q. 10.* Escobar. *in tractatib. selectiss. tract. 2. p. 2. q. 2. §. 3. num. 58.* & ita declarauit Sac. Congreg. Conc. *die 26. Octob. 1590.* Barbos. *de episc. p. 3. alleg. 96. num. 10.* Dian. *p. 8. trac 4. res. 17.*

57 Sed cum dictum sit, *sup. num. 22.* posse Vicarium capitularem absoluere, seu dispensare super omnibus irregularitatibus suspensionibus, & censuris ex delicto occulto prouenientibus, à quibus potest Episcopus vigore facultatis Sacr. Concilii Tridentini *sess. 24. de ref. cap. 6.* vt vltra citatos DD. ibi Meroll. *tom. 3. disput. 7. cap. 7. dub. 1. num. 26.* Dian. *par. 7. trac. 2. resol. 3. & p. 8. trac. 4. resol. 7.* Riccius *in Prax. tom. 3. resol. 295.* rationem assignabo infrà *subsect. seq. numer. 34.* præter assignatam in præc. *n. 22.*

58 Nunc dubium est, an possit absoluere ab hæresi occulta? & affirmatiuam partem tuentur Baldell. *tom. 2. libr. 1. disp. 48. num. 21.* vbi plures Alios allegat hanc sententiam tenentes, ita etiam tenet Fagundez *in Decal. tom. 1. lib. 1. capitol. 15. numer. 19.* & Alii apud Dian. *p. 8. prac. tr. 4. res. 8.* & ratio est, quia hæc potestas spectat ad capitulum iure ordinariæ iurisdictionis, nam licet capitulum non succedat Episcopo in his, quæ illi conueniunt iure speciali delegato, *vt dicemus in seq. subsect. numer. 1. cum seqq.* & notat Syluest. *verb. capitulum. numer. 3.* succedit tamen in illis, quæ competunt iure speciali ordinario Abb. *in cap. verum. num. 9. de for. comp.* Felin. *in cap. eam te. num. 17. de rescr.* Sanchez. *lib. 8. de matrim. disp. 8. num. 110.* & talis sine dubio est potestas ista dispensandi, vigore Concilii quia non datur personæ, sed dignitati, & officio in perpetuum: vt benè aduertit Sanch. *lib. 2. de matr. disput. 40. num. 14.*

59 Potest similiter dispẽsare in casibus, & cẽsuris Summo Pontifici reseruatis, quando non est facilis recursus ad Papam. Meroll. *tom. 3. disp. 7. c. 7. dub. 1. n. 12.* quem refert, & sequitur Dian. *p. 8. trac. 4. res. 9.*

60 Item absoluere poterit Vicarius capitularis ab excommunicatione Canonis *si quis suadente Diabolo 17. q. 4.* quæ incurritur ob Clerici percussionem, in casibus Episcopo permissis, quia capitulum succedit in iurisdictione Episcopi, & sic absoluere potest ab excommunicatione lata, tam à Iure, quam ab homine, quando Episcopus absoluere potest. textus est expressus *in capit. vnic. de maiorit. & obed. in.*

6. Me-

6.Meroll.*tom.6. tr.5.disp.11. numer.6.* & Dian. *vbi sup. resol.12.*

Neque obstat textus *in cap. peruenit,de sent. excom.* vbi facultas Episcopis concessa absoluendi ab excommunicatione canonis *si quis suadente prac.* quando est leuis percussio, videtur restricta in persona Episcoporum tantum, & consequenter extendi non potest ad Alios, vt probatur ex illis verbis. *tua fraternitatis arbitrio duximus committendum, &c.*

Nam respondetur, quod illa verba referuntur ad Alios Prælatos Episcopis inferiores, non ad capitulum, & consequenter ad Vicarium capitularem, quia non est inferior Episcopo, quo ad iurisdictionem; sed par, cum eadem auctoritate vtatur, ac Episcopus, dum viuebat vtebatur, & dum in ea, per eius mortem succedit, eandem omninò potestatem, tamquam subrogatum habet. *arg.tex.in cap.Is,qui in ius.de regul. iur.in 6.*

61 Hinc fit, quod capitulum dicitur successor Episcopi in iurisdictione, non eius Vicarius vt est Vicarius Generalis ab eo constitutus, dum viueret. ita Abb. *in cap. cum. olim. notab. 1. de maior. & obed.* post Gloss. *in c.1.eod.tit.in 6.* Roman.*cons.506.num.13. in fin. & ibi.* Mandos. *litt. I.* vbi de communi testatur, & Federic. de Senis.*cons.30.num.6.*

62 Potest similiter cognoscere personas seculares, in quibus Episcopus iurisdictionem temporalem habebat. *arg.tex.in cap.conquestus.de for.compet.& cap. romana.§.debet.de appellat.* Meroll. *tom. 3. disp.7. capit. 7. dub.1. numer.9.* Rodriquez. *in sum. tom.1. capitol.71. num.2.* Dian. *p.8. tr.4.res.16.* Ratio est, quia capitulum, vt pluries dictum est, succedit in iurisdictione Episcopi, quam de iure ordinario illi competebat.

63 Sed dubium esse potest, an succedat, etiam in iurisdictione quæ Episcopo competebat ex consuetudine? & respondetur affirmatiuè, cum Molin. *de iustit. tom.6.tract.5. disp. 11.num.10.* Meroll. *tom.3. dis.6.cap. 7.dub.11.numer.12.* Azor. *p.2.lib.3.cap 39. q.7.*

64 Item potest gratiam facere subditis qui per sententiam ad aliquam pœnam condemnati fuerunt, quia est de iurisdictione ordinaria; Potest similiter dispensare, & remittere pœnas, etiam per Episcopum mortuum impositas. Ioan. Maria Nouarius.*p. 1. quæstionum foreus.q.* 102. Io. Ant. Nouar. frater *in summ. Bullar. tit. de capit. sed. vac. numer. 12.* Riccius. *tom.1. Praxis for. eccles. resol.302.* & Marcell. Vulp. *in Prax. eccles.cap.44. num.27.*

Quidquid in contrarium asserant Ioan. Baptista Costa *de remed.subsidiar.remed.115.num.9. & de iudic. num.45.* Mantic. *tom.2.de tacit.conuent. lib.25. tit.8.nu. 11.*qui mouentur ea ratione, quia gratiam facere est de reseruatis Principi, vt tradit Bart. *in l.acta. ff. de re iudic.* Salicet.*in l.cum.indulgentiæ.C.de sentent.pass.*Boss. *in Prax.tit.de remed.ex sola Clement.Princip.n.41.*

65 Sed contrarium est verius, quia vltra quod gratiam facere est iurisdictionis, vt dictum est, Episcopus in sua Diœcesi est verus Princeps Ecclesiasticus, & non Vicarius Pontificis, Bellarmin. *libro 1. de Roman.Pont.cap.3.in fin.* Vnde sequitur, quod idem sit capitulum, & consequenter Vicarius ab eo electus, quia est Episcopi successor, quoad iurisdictionem, siue illa sit contentiosa, siuè voluntaria.

66 Potest similiter Clericos creare seluaticos (vt dicitur in Regno Neapolitano qui sunt merè laici, sed seruitio alicuius Ecclesiæ deputati, puta ad campanas pulsandas, ostium claudendum, & aperiendum, lampades accendendum, organorum folles eleuandum, Ecclesiam verrendum, & cætera huiusmodi faciendum: qui gaudent priuilegio fori in criminalibus tantum, ex declarationibus Sacr. Congregationis Episcoporum, & aliquando in ciuilibus vbi talis viget consuetudo vt in quibusdam, Diœcesibus Calabriæ) & ratio est, quia cum Capitulum succedat Episcopo in omnibus, quæ ipsi competebant, tamquam Ordinario, poterit vtique illos etiam Vicarius capitularis creare, & seruitio Ecclesiæ assignare, nam post Episcopi mortem verè dicitur Ordinarius. Nouarius *in opusculo.Noui iuris Pontificij conclus. 1.num.4.sub rubric. de causis primæ instant. coram locor. ordin.tractand. & infra bienn. termin.* Riccius *in Prax. tom.4.resol.227.* Dian.*p.8. tr.4. res.51.*

67 Est autem aduertendum pro complemento totius materiæ, de qua supra egimus, quod eo ipso, quod Vicarius Capitularis electus est à capitulo, non potest facere omnia ea, quæ speciale mandatum requirunt, si illud non habeat, nec veniunt vigore mandati generalis. ita declarauit Sacr. Congregatio Concilij *die 4. Decembris 1632. in vna Camenecen.* in qua dubitatum fuerat pro parte dicti Episcopi Camenecen, an facultas competens Episcopis vigore Concilij Trident. *capit. 6. session.24. de reform.* transferatur in Vicarium capitulare, sede Episcopali vacante, & Sacra Congregatio Cardinalium, Concilij Tridentini Interpretum inhærendo declarationibus aliàs factis, respondit, eam facultatem transferri in Vicarium capitularem sede episcopali vacante, dummodò talis facultas specialiter per Capitulum eidem Vicario tributa fuerit, de qua declaratione. Piasec. *in Prax. episc. par. 2. capit. 1. art. 3. numer. 18.* Rot. ità etiam tenuit *in Maurianen. pensionis 25. Iunij 1626. coram Domino Pirouano in fin. & in Burgen. Canonicatus coram Domino Gypsio, Addit.ad* Garz. *de benef. par. 5. capit. 7. numer. 29. vers. sed postea:* licet contrarium affectant quamplures Doctores, magnæ auctoritatis, simpliciter affirmantes in Vicarium electum à capitulo sede vacante, eo ipso transire totam iurisdictionem capitulo competentem, nec esse necessariam commissionem particularem, & impartitionem specialis mandati quò ad ea, quæ non transeunt in Vicarium Episcopi sine mandato speciali, ità Guttierez *Canon. quæst. libr. 1 capitol. 11. numer. 10. vers. id quod hodiè*, Genuens. *in prax. Archiep. Neap. cap 86.num.5.* Molin. *de iust.tract.5.disp.11.nu.4.* Garz. *de benef. d.p.5.cap.7.nu 28.& dixim.sup.nu.5.* Mouentur ratione, nam cum Concilium arctet capitulum ad constituendum Vicarium infrà octo dies. *sess. 24. capit. 16. de refor. vt dixim. sup. subsect. prac. numer. 3.* qui totam iurisdictionem administret, non videtur necessaria alia specialis commissio, & delegatio particularis; sed tamen à prima opinione non est recedendum, & ideò asserendum est in Vicarium capituli simpliciter constitutum, non transire ea, quæ requirunt speciale mandatum, etiàm post Concilium Tridentinum, nam nihil sanciuit de hoc, sed tantum arctauit capitulum ad constituendum Vicarium infrà octo dies, & nihil aliud disposuit. Vndè casus omissus remanet in dispositione iuris communis, quando lex noua nihil disponit. *arg.l. Aurelius, §. testamentum, 1. ff.de leg.* Dec. *in rubric. de confess. vtil.nu.2.* Antè autem Concilium, in Vicarium capitularem non transiebat maior potestas, quàm in Vicarium Episcopi, vt tradit Pauin. *de pot.cap.sed.vacant.q.10.2.par.nu.17.* Mandos. *in regul.24.Cancell.q.6.num.10.& Sbroz. de Vic. Episc. l.2.q.41.nu.5.* Quarant. *in summ. Bull.dict. verb.capitulum sed.vacant. quæst.a. & nu.15.vers. circà quam commissionem*; ergo cessat omnis dubietas, cum etiam accedant prædictæ declarationes Sacræ Congreg. Concilij & Rotæ Romanæ decisiones.

SVBSECTIO TERTIA.

De his, quæ Vicarius Capitularis facere non potest.

SVMMARIVM.

1 *Vicarius Capitularis succedit loco Capituli in iurisdictione episcopali in his, quæ de iure communi Ordinario sunt non iure delegato.*
2 *In his, quæ iuris delegati sunt non succedit.*
3 *Quæ sint iuris specialis, sed perpetuò annexa iurisdictioni ordinariæ.*
4 *Dimissorias ad ordines non arctatis infrà annum concedere non potest.*
Pœna, quæ incurritur à Vicario capitulari concedendo dictas dimissorias infra annum, ibid.
5 *Arctati, qui dicantur.*
6 *Neque potest illas, dare, etiam si capitulum exemptum territorium cum iurisdictione habeat.*
7 *Post annum verò potest indistinctè illas dare arctatis, & non arctatis.*
8 *Et tunc ad Vicarium, non ad Capitulum spectat dare, subditis tamen.*
9 *Pontificalium exercitium dare Episcopo extero, an possit infra annum pro regularibus ordinandis, remissiuè*
10 *Dimissoria Vicarij capitularis, in casibus permissis, non expirant per aduentum noui Episcopi, si non annullat.*
11 *Dimissorias prædicti Vicarij potest nouus episcopus annullare per edictum.*
12 *Innouare quidquam non potest sede vacante in præiudicium Ecclesiæ.*
13 *Neque alienare bona Ecclesiæ dicto tempore.*
14 *Neque bona Ecclesiæ relicta occupare.*
15 *Emolumenta iurisdictionis Episcopo nouo conseruare debet.*
16 *Beneficia conferre non potest toto tempore vacationis sedis Episcopalis.*
17 *Etiam si collatio spectaret ad Episcopum cum consensu sui capituli.*
18 *Potest tamen; si collatio spectaret ad Episcopum, & capitulum simul.*
19 *Potest similiter conferre beneficia deuoluta.*
20 *Doctores facere non potest, vt Episcopus poterat, si ex priuilegio habebat facultatem hanc.*
Notarios verò sic.
21 *Non potest supprimere beneficia, & capitulo vnire.*
22 *Neque donationem Iurispatronatus confirmare.*
23 *Neque monasteria exempta visitare.*
24 *Neque examinatores Synodales substituere potest in locum demortuorum infra annum.*
25 *In feudum dare bona Ecclesiæ non potest.*
26 *Neque Pœnitentiarium creare.*
27 *Neque licentiam absentandi Canonicis dare, etiam si ad breue tempus esset.*
28 *Neque facere, vt Canonici non residentes, pro præsentibus habeantur.*
29 *Neque commissiones Apostolicas in forma dignum exequi, Episcopo, vel eius Vicario directas.*
30 *Neque causas delegatas Vicario Episcopi cognoscere potest.*
Causæ prædictæ transeunt ad Vicarium noui Episcopi.
Delegationes Apostolicæ, sede Episcopali vacante, non committuntur Vicario capitulari.
31 *Neque Confessarios Regulares examinare iterum, si licentiam habeant sine limitatione.*
32 *Neque prohibere potest, ne subditi ordinentur.*
33 *Neque causas expedire, imminente Episcopi prouisione.*
34 *In multis, quæ delegati iuris sunt, succedit Vicarius per epicheiam.*
35 *Casus, in quibus Episcopi tanquam delegati Apostolici procedere possunt.*
Iurisdictio delegata, quæ.
36 *Iurisdictionis prorogatio, quæ.*
37 *Commissiones ordinariæ Episcoporum, & Aliorum, quæ.*
38 *Rationis disparitas, cur in delegata iurisdictione non succedat Capitulum.*

1 VIdimus supra in præcedenti subsectione omnia ea, quæ Vicarius Capitularis facere potest, quæ vt plurimum sūt iurisdictionis ordinariæ, in qua succedit Episcopo in his, quæ iuris communis sunt, vt diximus, quæ Episcopo competunt de iure communi tantùm; non iure speciali delegato; nisi expresse prohibeatur; *vt notatur in text. capit. Pastoralis, §. præterea de offic. ordin.* & Gloss. *in Clem. 1. §. Duro tamen, verb. capituli de hæretic.* & Abb. *in capit. cum olim, num. 2. de maiorit. & obed. col. 3. in med. dubit. 5* Felin. *in cap. cum omnes, numer. 10. de const.* Pauin. *de pot. c. sede vac. par. 1. princip. q. 10.* Marant. *in pract. dist. 5. num. 66.* Garz. *de benef. par. 5. cap. 7. num. 38. cum seqq.* Barbos. *de pot. episc. p. 2. alleg. 45. num. 27. & p. 3. allegat. 54. nu. 157. & de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. num. 104. cum Alijs per ipsos allegatis, & dix subsect. prec. num. 1.*

2 Verum quia multa alia sunt, quæ competunt Episcopo non iure proprio, idest de iure communi, & iurisdictione ordinaria; sed iure alieno, idest iurisdictione delegata; in his non succedit capitulum, & consequenter Vicarius capitularis, vt censuit Rot. *dec. 6. de offic. deleg. in antiq.* Sbroz. *de Vic. lib. 1. q. 16. nu. 1. & lib. 2. q. 135. n. 4.* Genuen. *in Prax. Archiep. Neap. cap. 85.* Garz. *vbi sup. num. 42.* Quarant. *in summ. Bullar. ver. capitulum sede vacan. nu. 1. circa princ. vers. subsequenter.* Meroll. *tom. 3. disp. 3. capit. 7. dub. 1. numer. 15.* vbi tredecim Doctores hanc negatiuam sententiam tenentes allegat, Solorzan. *de Indiarum iure, tom. 2. li. 3. cap. 13. numer. 4.* Barbos. *loc. sup. cit. lib. 1. cap. 32. num. 108.* Leo *in Thesaur. for. eccles. p. 1. cap. 10. num. 8. fallent. 4.* Non desunt tamen DD. affirmatiuam sententiam tenentes, quos refert Dian. *par. 8. trac. 4. resol. 2. vers. non desunt.* Ideò de his in specie erit aliquid inquirendum, adhoc, vt Vicarius capitularis de illis notitiam habeat, & quorum ignorantia facile in errorem aliquem incidere posset.

3 Sunt tamen nonnulla, quæ competunt quidem Episcopo iure speciali, sed perpetuò annectuntur iurisdictioni, quæ transeunt cum iurisdictione ordinaria, de quibus infra *num. 34. cum seqq.*

4 Dico igitur, quod non potest prædictus Vicarius capitularis, infra annum dare dimissorias, etiam ad primam tonsuram non arctatis, occasione beneficij recepti, vel recipiendi. Conc. Trident. *sess. 7. c. 10.* & si dederit non arctatis, incidit in pœnam interdicti, iuxta dispositionem eiusdem Concilij, & *sess. 23. capitol. 10. de refor.* si verò sint ordinati, in maioribus remanent suspensi ab executione ordinum ad beneplacitum futuri Episcopi; & in minoribus sub pœna nullitatis priuilegij clericalis, sed post sententiam. Quæ pœna per Constitutionem Vrbani VIII. aduersus malè promotos, de qua Barbos. *d. cap. 32. numer. 131.* locum habet, quamuis illis vsus non fuerit Is, cui litteræ concessæ fuerunt: quia actus iam fuit consummatus, quoad Vicarium concedentem, ita resoluit Sacr. Congregatio Concilij penès Garz. *de benef. part. 5. cap. 7. num. 92. in addit.*

Barbos.

Barbos. *de iur. ecclesiast. lib. 1. cap. 32. nu. 116.* vide ad saturitatem, Dian. *d. p. 8. trac. 4 resol. 41. cum duob. seqq.*

5 Sed quæritur hic, qui dicantur arctati?

Respondetur, quod laici præsentati a Patronis, vel qui sunt præsentandi ad aliquod beneficium, dicuntur arctati, ad effectum, vt Vicarius capitularis possit infra annum dimissorias ad primam tonsuram concedere. Ita resoluit Sacra Congregat. Concilij. *Die 13. Ianuarij 1594. in vna Squillacen.* de qua Barbos. *vbi supr. numer.* 118. & eod ann. Congregat. Episc. *3. Ianuarij penes* Gauant. *in Enchir. verb. capitulum sede vacan. numer.* 29. Quarant. *d. verb. capitulum sede vacan. vers. Decimoquarto,* Ricci. *in Prax. Aur. resol.* 106. Maiol. *de irregular. lib. 4. cap. 2. n. 3.* & latè Barbos. *d. c. 32. nu. 126. & seqq.*

6 Neque potest infra annum dimissorias ad ordines concedere, etiam si capitulum haberet territorium distinctum, & exemptum, & pacificè possideat ab immemorabili, & in eo iurisdictionem ordinariam habeat. Quarant. *vbi proximè*; Ricci. *in Dec. Cur. Archiep. Neap. p. 4. dec.* 185.

7 Post annum verò potest Vicarius capitularis concedere dimissorias prædictas indistinctè arctatis, & non arctatis, absq; metu pœnarum; suspensionis scilicet Vicario, & interdicti capitulo a Sacro Concilio Tridentino comminatarum, *d. sess. 7. cap. 10. de ref. & sess. 23. cap. 10. etiam de refor.* quibus in locis fuit illi sublata, & suspensa hæc facultas per annum, cum ante concilium licitum erat de iure communi illas concedere. *cap. cum nullus, §. Episcopo de temporib. ordinat. in 6.*

8 Et tunc spectat ad Vicarium, non ad capitulum huiusmodi dimissorias dare; prout Sac. Congreg. Episc. Vicario capitulari Neapolitano rescripsit, *sub die 12. Ianuarij 1604. & in vna Aleriana 24. Ianuarij 1653. de quibus* Barbos. *d. lib. 1. de iur. eccles. cap. 32. nu. 120.* & Nicol. *in flosc. verb. Vicarius capitularis, sub num. 70. licet* Marcel. Vulp. *in Prax. eccles. cap. 44. nu. 27. dicat contrarium.*

Debent tamen esse subditi Diœcesis illi quibus dimissoriæ conceduntur. Sac. Congr. Episc. *in vna Nullius 5. Martij 1602. & in vna Insulana 2. Iulij. eod. anu.*

9 Neque potest durante anno vacationis sedis episcopalis, Vicarius prædictus dare licentiam Episcopo extero commoranti in Diœcesi, vt ordinet regulares, etiam præuio examine per ipsum Vicarium facto, propter rationes allatas a Raguc. *de voce canonic. quæst. 39. num. 4.* contrarium tamen asserunt Nauar. *cõs. 27. de temp. ordin.* Quarant. *d. verb. capitulum sede vac. q. 11.* Genuen. *in Prax. Archiep. Neap. capit. 87. num. 33.* Piasec. *in prax episc. p. 1. cap. 1. num. 13. vers. capitulum,* Barbos. *d. cap. 32. nu. 124. & diximus. subsect. præc. num. 6.*

10 Sed quæritur hic, an Dimissoriæ a Vicario capitulari, sede vacante, post annum, vel infra annum in casu permisso, ritè, & rectè concessæ, expirent per ingressum moderni Episcopi?

Resp. illas non expirare, ob illam rationem, quia gratia semel obtenta non expirat morte concedentis. *cap. si super gratia de offic. deleg. in 6. cap. cui nulla de præbend. eod. l. 6.* ita tenet Quarant. *in sum. Bullar. d. verb. capitulum sede vacante vers. secundò dubitatur* Gonzal. *ad regul. 8. cancellar. glos. 12. num. 37.* Ledesm. *in sum. p. 1. de Sacram. ordin. cap. 8. concl. 4.* Gutier. *canonicar. lib. 2. cap. 17. num. 12.* Barbos. *d. c. 32. lib. 1. de iur. eccles. num. 129.*

11 Benè tamen verum est, quod nouus Episcopus potest omnes dimissorias a Vicario Capitulari concessas per edictum reuocare; nec non omnes alias ab Episcopis prædecessoribus concessas similiter annullare, vt tenet Rebuff. *in Prax. Benef. tit. de formalit. dimissor. num.* 44. Bonacina verò indistinctè tenet valere Dimissorias, nisi expressè reuocentur per nouum Antistitem. *de suspensionib. omnib. in particulari. tom. 3. disp. 3. q. 1. punc. 11. nu. 26.* vbi affert consilium Guttierez. *vbi sup.* qui suadet Episcopis, ad quos Dimissoriæ diriguntur, vt si tempore præsentationis ipsarum, nouerint a nouo Antistite captam fuisse possessionem, vel ipsum in Episcopatu adesse, illas non admittant, nisi confirmatè, seu nisi nouæ litteræ concessæ fuerint ab ipso, vel ab eius officiali, ad hoc speciale mandatum habente. Idem refert Barbos. *vbi proximè d. num.* 129.

12 Non Potest aliquid Innouare in his quæ pertinent ad Ius Ecclesiæ, aut Episcopi, cum non sit qui ius Episcopale tueatur, *cap. 1. ne sede vacant. cap. cum omnes. de constitutionib.* Abb. *in cap. cum olim. de maior. & obed.* nisi in his, quæ ad capitulum spectant, absque preiudicio iurium Episcopalium, vt dix. *sup. subsect. præc. num.* 42.

13 Neque potest tempore sedis vacantis, res, aut iura Ecclesiastica alienare, aut permutare. *cap. si quis de rebus 12. quæst. 2.* Gloss. *in d. cap. cum olim de mai. & obed.* licet locare bona Ecclesiæ possit, vt notat Petrir. *de empt. & vendit. cap. 16 num.* 14.

14 Neque potest occupare bona relicta in sede vacante, & eo tempore collecta, neque illa dissipare, vel consumere, aut aliquo modo in proprios, aut alienos vsus conuertere; & non solum ipse Vicarius, verum etiam quilibet alius; Quod si secus; sunt suspensi ab officijs, & beneficijs, non obstantibus consuetudinibus, vel statutis, etiam iuratis, & a sede Apostolica confirmatis. *ita expressè deciditur in textu cap. quia sæpe. 40. de election. in 6. & colligunt* Suarez. *tom. 5. de censur. disp. 28. sect. 3. num. 6.* Rainer. *in catalogo. censurar. & irregularit. tit. de suspensionib. c. 4. suspens. 2. &* Bonacin. *tom. 3. de suspensionib. omnib. in particulari disp. 3. q. 4. punct. 15. per. tot.*

15 Non potest lucrari emolumenta ex iurisdictione Episcopali prouenientia, licet Ipsius iurisdictionem habeat sed ipsa reseruare debet Episcopo successori *Clementin. statutum de election.* si ad Episcopum Ecclesia non vacante pertinuissent. ita Sac. Congr. Concilij *in Agrigentina 17. Aprilis 1627. teste* Aldan. *in compedio Canonicar. resol. lib. 3. tit. 8. numer.* 17. quem refert Barbos. *in collectan. ad Conc. Trid. sess. 23. de ref cap. 11. num. 9. & in collectan. Decis. Apost. collect. 281. numer. 1. &* Marcell. Vulp. *in Prax. Eccles. capit. 44. num. 13 & 14.* Verba autem formalia Sacræ Congregationis sunt sequentia: Congregatio Concilij censuit, emolumenta tempore vacationis sedis Episcopalis obuenientia ex iurisdictione, & sigillo, aut aliàs vndecunque, quæ ad episcopum, ecclesia non vacante pertinuissent, ad capitulum minimè spectare, nisi Apostolico priuilegio illi concessa fuissent, sed debere futuro episcopo reseruari; ex his tamen emolumentis dededucendum esse rationabile salarium Vicario constituendum, & persoluendum; Quod si ex priuilegio Apostolico capitulo competerent, non posse Canonicos, si Regulares sint, & tria vota emiserint, inter se diuidere.

Quomodo autem sit constituendum salarium, *diximus. sup. ead. sect. 4. subsect. 1. num. 30.*

16 Neque potest tempore sedis vacantis conferre Beneficia spectantia ad solam collationem Episcopi, *cap. 2. Ne sede vacante, cap. quanto & cap. ea noscitur de his, quæ fiunt à Prælat. sin. cons. cap. 1. de institut. in 6.* Gloss. *in capit. his, quæ de maior. & obed.* Zerol. *in Prax. episc. p. 1. verb. capitulum. §. ad quintum,* Rebuff. *in Prax. benef. de deuolution. nu. 70. 71. 88. & 90.* Leo *in Thes. for. Eccles. par. 1. capit. 59. numer. 8. vers. tertiò fallit* Barbos. *de*

de iure Eccleſ.lib.1.d.cap.32.n.109. Garz.de beneſ.d.p.5.c.7.n.15.latè Meroll.to.3.diſp.7.cap.7. dub.7. Dian.p.8.tr.4.reſ.25.cum ſeqq. eorum enim diſpoſitio eſt reſeruata epiſcopo ſucceſſori.cap.vnico.§.cum verò.Ne ſede vacante.in 6.quia collatio eſt fructus Beneficii. Gloſs. in d.cap.cum olim de maior.& obed. fructus autem futuro ſucceſsori reſeruantur.cap. quia ſæpe de elect. in 6. Clement.ſtatutum. eod.tit.cap.cum nos de offic. ordin. cap. fin. eod. tit. in 6. & inſuper, quia collatio eſt quædam ſpecies donationis.cap.fin.de offic. vicar. in 6. cap. ſi tibi abſenti de præbend.eod.lib.6.nam Prælatus in conferendo Beneficia, vtitur liberalitate quadam. cap. relatum, vbi hos.de præbend.cap.poteſt electionem in princ. de conceſſion.præbend.Donare autem non poſsunt,niſi qui liberam bonorum adminiſtrationem habent.l. contra, § ſi filius ff.de pact.l.filius, §. 1.ff. de donation. Sed Capitulum liberam adminiſtrationem iuriſdictionis epiſcopalis non habet, vt ſupradiximus. Ideò ſede vacante conferre beneficia minimè poteſt.

Hodie tamen per regulam ſecundam, & tertiam Cancell. a Clemente VIII. editas, reſeruatur collatio Sedi Apoſtolicæ, vſque ad diem pacificæ poſseſſionis epiſcopatus. Adeſt etiam Conſtitutio Papæ Pii V. quæ incipit Sanctiſſimus 55.in qua idem diſponitur.

17 Quod locum habet,etiam ſi collatio ſpectaret ad epiſcopum cum conſenſu, vel conſilio Capituli, quia adhuc capitulum ſede vacante conferre non poteſt, vt probatur in d.cap.vnico,§. cum verò ne ſede vacante in 6.Sed ad Summum Pontificem pertineret conferre. Pauin.de pot.capituli ſede vacante,p.2.q.1.in princ. Nauar.conſ.20.nu.vlt.de præb.Barb.d.lib.1.de iur.eccl.c.32.nu.10.

18 Si verò prouiſio beneficij ſpectat ad Epiſcopum & capitulum ſimul, & prouidetur per concurſum ſuffragijs capituli, & Epiſcopi, tunc capitulum ſede vacante conferre poteſt huiuſmodi beneficia, vt habetur in d. cap. 1. ne ſede vacante in 6. Nauar. ibid. Molin.de iuſt.tract.5.tom.6.diſp.11. nu.13. Barboſ. ibid. verſ.Quando.

19 Idem firmatur in beneficijs ad epiſcopum pertinentibus, ratione Dignitatis, quando ad ipſum deuoluuntur, ob negligentiam, vel delictum inferioris, nam tunc capitulum conferre poteſt. Zerol. in Prax.Epiſc. par.1.verb. capitulum præcit. §. 5.& par. 2.eod.verb.§.10.Molin.vbi ſup.num.12.Barboſ.ibid.numer. 110. verſ. vtrum autem, Lel. Zecch. de benefic. & penſion. cap.5.num.5.quia deuolutio pertinet ad iuriſdictionem Epiſcopalem, ad quam ſuccedit capitulum. Contrarium tamen tenet Abb. in d. capit. cum olim n.3.verſ.ſed circa de mai & obed.& Pauin.d.p.2.q.2.num.10.Rebuff.d.tit.de deuol.nu.93. & Garz. d. p.5.cap.7.num.53.& 54.vbi intelligit de collatione libera, non in confirmatione, vel inſtitutione, Barboſ. ibid. verſic. Verum contrarium.

20 Neque poteſt Vicarius capitularis, ſcholares doctorare, & priuilegio Doctorandi vti, quod competebat Epiſcopo; quia priuilegium non tranſit in capitulum ſede Epiſcopali vacante, cum ſit ius ſpeciale. Cardinal.in cap.verum. in princip. vbi Abb. num. 10. de for.compet.& idem Abb.in cap.cum olim in fin.de maior. obed. vbi Felin.num.7.Rebuff.in Prax.beneſ.de deuolut. num.69.& Sbroz.de offic. Vicar. lib.2.quæſt.29.numer.6. Si verò Epiſcopus poſset de iure communi ordinario, tunc illa facultas tranſiret ad capitulum. Sbroz. ibid. num. 8. Notarios tamen creare poteſt, ſicut Epiſcopus. Pauin.de pot.cap.ſede vacante,q.10.num.12.Sbroz. num.10.

21 Neque poteſt ſupprimere beneficium, & vnire capitulo, ità declarauit Sacræ Congregat. Concil. ſup. capit. 15. de refor. ſeſſ. 24. & in vnà Hieracen. reſpondit, non licere capitulo, etiam ſede vacante, ſupprimere portiones, vigore huius decreti, vt per Monet.de diſtrib.p.1.q.5.num.29.Garz.de beneſ. p.12. cap.2. num 68.Azor.inſtit.mor.par.2. lib.3. cap.38. q.9.in med. Barboſ.de poteſ.Epiſ.p.3.alleg.67.numer.3.& de iur.eccleſ.lib.1.cap.32.num.112. Sicut ſede plena non poteſt conſentire vnioni faciendæ ipſi capitulo directè, & principaliter, ſed requiritur auctoritas Papæ.Clement. ſi vna,§.fin.de reb.eccl.non alien.

22 Neque donationem Iuriſpatronatus confirmare, nam in illa debet neceſsario interuenire Epiſcopi conſenſus, vt notat Gratian. diſcept. forenſ. cap. 303.nu.10.cum ſeqq.Barboſ.d.p.3.alleg.71.nu.23. Lambertin.de iurepatr.lib.1.p.2.q.1.art.2.num.3.& art.4 per tot.Ciarlin.controuerſ.forenſ.lib.1.cap.107.num.84.Rota apud Farinac.deciſ.257.num.1 par.2.recent. & deciſ. 576.part.1.recent.

23 Neque poteſt monaſteria exempta etiam ſi monialium ſint, viſitare, niſi ad ſit alicubi contraria conſuetudo viſitandi ex præſcriptione vel priuilegio, vt colligitur ex Concil. Trident. ſeſſ.24. de reform.c.3. verſ.Viſitatores,& notant Azor.Inſtit.moral.lib. 3. cap. 40.q.8.Barboſ.de epiſc.p.3.alleg.73.nu.26.vbi verò talis conſuetudo non eſt,non poteſt viſitare,ità cenſuit Rota in vna Burgen.Iuris viſitandi 1588.coram D. Orano.vt refert idem Barbol.ibid. num. 25. ſed vide quæ diximus ſup.ſect.præc.n.23.& 24.

24 Neque poteſt ſubſtituere nouos examinatores in locum examinatorum abſentium, vel defunctorum, tempore ſedis epiſcopalis vacantis, infra annum, pro concurſu Parochialium, iuxta formam traditam a Concil.Trident.ſeſſ.24.de refor. cap.18. poſt text.in cap.fin.de elect.in 6.vbi DD.Sed curare debet, vt elapſo anno Alii in locum demortuorum ſufficiantur, ſeu eligantur in Synodo; alioquin pro legitimis non habentur, qui ſupererunt. ita declarauit Sacra Congregatio Concil.ſup.d. cap.18.in verb. Idoneum & in verb. ab eius Vicario generali. de qua Add. ad Sbroz. lib.2.q.211.ſub num.6.Garzias de benefic.part.9.capit.2. num. 78.

25 Neque poteſt in feudum concedere bona Eccleſiæ, quia capitulum non ſuccedit Epiſcopo in iuriſdictione feudali, ut not.gloſ. in cap. uerum uerb. quæſtio.de for.comp.& ibi Abb.num.8. & 9. Leo. in Theſau. for.Eccleſ.p.1.cap.10.num.8.fallen.7.

26 Neque poteſt Pænitentiarium creare, occurrente vacatione Pœnitentiarii, tempore vacationis ſedis Epiſcopalis, etiam ſi collatio præbendarum capitularium ſit communis Epiſcopi, & capituli, vel etiam ſolius capituli, ſed ſpectabit ad Papam, Garz.de beneſ.tom 1.p.5.cap.4.§. nu.145. vbi tradit rationem, quia electio perſonæ, & prouiſio officii Pœnitentiarii ad ſolum Epiſcopum ſpectat, ut dix. ſupr. numer.16.& capitulum non ſuccedit ſede vacante in prouiſione beneficiorum ad Epiſcopum ſpectante. capit. illà nè ſede uacante. Benè tamen durante vacatione ſedis, poſset confeſsarium eligere, qui habeat eamdem facultatem abſoluendi a reſeruatis, ſicut Pœnitentiarius poteſt, ut dix. ſupr. ſubſect. præc. num. 39. Vndè debet ſano modo intelligi doctrina Rebuff. in prax. beneſ.tit. de deuolut. numer. 63. vbi inquit poſse capitulum creare Pœnitentiarium, &c. quia loquitur de confeſsario ſimplici conſtituendo a capitulo, vt ſede Epiſcopali uacante poſſit abſoluere a caſibus Epiſcopo reſeruatis, cuius officium, creato Epiſcopo, expirat, cum nullam præbendam annexam habeat, ut eſt in Pœnitentiario, qui ad præſcriptum Sac.Concilij ſeſſ.24.de refor. cap.8. debet deputari cum vnione præbendæ; & ità in terminis cenſuit Sacræ Congregat. Concil. ſuper. d. cap. 8. uacante

te

te sede Episc. Iannen. *de qua* Garz. *vbi prox. in Addit. ad num.* 150.

27 Neque potest dare licentiam absentiæ Canonicis, & præbendatis; sicut neque capitulum coniunctim potest eos habere pro præsentibus, vltrà tempus trium mensium a Concilio Tridentino concessum *sess. 24. de refor. cap. 12. & sess. 6. de ref. cap.* 2. ne quidem ad breue tempus ex causa iusta, licet non comprehensa in iure, sed ex quadam Consuetudine; quia dici debet potiùs abusus; vbi non firmatur eius iustitia a Iure, vel legitimo statuto Ecclesiæ. Couarruu. *lib. 3. varior. cap. 13. sub. num. 9.* Garz. *de benefic. tom. 1. p. 3. cap. 2. §. 2. num. 417. Idem tenet* Rutil. Benzon. *Episcopus Lauretanus in speculo Episcopor. de suga libr. 1. disp. 1. quæst. 7. in fin. versic. & his tribus conclusionibus. fol. mihi 125. à tergo.* hæc tamen conclusio supra exposita habet locum in capitulo, etiam sede Episcopali plena, & extensiuè ad capitulum sede vacante, propter identitatem rationis, quia si permitteretur capitulis abeundi licentias concedere, omitteretur omninò seruitium Ecclesiæ, cum singuli sibi inuicem frequentissimè idem facerent pro libito, ex quo maximum absurdum orirerur, nam sine causa rationabili, & iusta huiusmodi licentiam darent, & sic seruitium Chori, & Ecclesiæ in deterius abiret.

28 Neque potest facere, vt Dignitates vel canonici, qui numquam in ecclesia resederunt, & fidei professionem non emiserunt, habeantur pro præsentibus; & fructus percipiant, etiam si sint absentes pro causis, & negotijs capituli; aut occupati sint in causis & officijs sanctæ Inquisitionis. ita Sacra Congreg. Concil. Trident. *sup. cap. 12. de reform. sess. 24. ad tertium dubium respondit, de qua* Garz. *de benef. p. 3. cap. 3. n. 51. & 52.* vbi affert formalia verba declarationis Sacræ Congregationis.

29 Neque potest exequi commissiones Apostolicas in forma: Dignum: & alias directas episcopo, vel eius Vicario. Sacra Congregatio Concilij 2. *Augusti.* 1631. *vide quæ diximus sup. subsect. præced. n. 19. & seq. & dicem. subsect. seqq. num.* 11.

Quod non possit exequi delegationes factas Vicario Episcopi generali, tenet Federic. de Senis *cons.* 30. *ante. nu. 1. vers. suo iure agitur, &* Felin. *in cap. cum olim de maior. & obed. vide* Garz. *de ben. p. 6. cap. 2. nu. 44. cum seqq. præsertim in addit. ad num.* 58. Quod autem non possit exequi ea, quæ competunt episcopo Iure delegationis, vt in causa hæresis, firmant DD. allegati a Dian. *p. 4. tr. 8. resol. 33. vers. sed an capitulum.*

30 Neque potest cognoscere causas Vicario episcopi mortui delegatas, quia iurisdictio delegata non transit in capitulum, vt supra notauimus; ita Abb. *in d. cap. cum olim. num. 2. vers. quinimò dubitatur. in ver. Episcopo delegato de maior. & obed. &* Dec. *in cap. quoniam abbas num. 21. de offic. deleg.*

Sed causæ prædictæ delegatæ Vicario vti dignitati, non expresso nomine proprio, transeunt in Vicarium generalem successorem, vt tenet Abb. *in d. capit. quoniam abbas num. 10. & Alijs,* quos refert Leo. *in Thesfor. eccles. par. 1. capit. 10. numer. 8. fallentia 4. & Alij quos notaui sup. subsect. præced. numer. 19. &* 20. Et ita seruatur hodie de stylo Romanæ Curiæ, nam omnia ea, quæ solent committi Episcopo, vel eius Vicario generali, siuè sint collationes beneficiorum, siuè dispensationes, vel absolutiones, aut monitoria, vel aliæ quæcumque gratiæ, quæ vigore, *cap. statutum de rescript. in 6.* & Concil. Trident. *sess. 25. de reform. ca.* 10. sede plena delegantur Episcopis; siuè eorum Vicarijs generalibus, aut Iudicibus Synodalibus, vel Alijs in dignitate ecclesiastica constitutis, semper sede Episcopali vacante, committuntur aliis Ordinarijs viciniòribus. de quo stylo testatur Hieronym. Paul. *in Pract. Cancellariæ in princ. vers. circa qualitatem,* & patet omnibus curialibus, & refert Garz. *de ben. par. 6. cap. 2. n. 44.*

31 Neque potest suspendere, & iterum examinare Confessarios Regulares ab Episcopo defuncto examinatos, & simpliciter approbatos, absque præfixione temporis, vel ad tempus nondum elapsum, propter priuilegium, quod habent a Clemente IV. de quo Diana *p. 3. tr. 2. resol. 27. vers. Notandum est, & p. 4. tr. 4. res. 200. in fin.*

32 Neque prohibere potest, ne quis sede vacante promoueatur ad ordines. Sac. Congreg. Episc. *in vna Syracusana 13. Martij 1604.*

33 Neque potest, nec debet expedire causas, quæ patiuntur dilationem, imminente prouisione Ecclesiæ, nisi fuerint sibi specialiter delegatæ; sed relinquere expeditionem nouo Episcopo. ita declarauit Sacræ Congregat. Episc. *in vna Narnien. 15. Maij 1601. & 21. Maij eiusdem anni. & in Neapolitana 17. Maij* 1594. Debet similiter tali tempore imminentiæ Episcopi noui abstinere a dandis dimissorijs, seu testimonialibus ad ordines. Ead. Sac. Congreg. Episc. *in vna Brixien. 20. Nouemb. 1654.*

34 Est autem aduertendum, quod prædicta regula generalis, vt Capitulum, & sic Vicarius ipsius, non succedat in iurisdictione episcopali in his, quæ ad Episcopum spectant, non iure communi Ordinario, sed iure delegato, vt *diximus. sup. numer.* 2. fallit in multis casibus, in quibus Capitulum eamdem iurisdictionem habet, sicut Episcopus habebat, licet illa sit ei specialiter delegata, puta in delegationibus perpetuis, Episcopis factis a Sac. Concil. Trident. & sac. Canon. vt procedere possint, tanquam Sedis Apost. Delegati; licet enim illa facultas competat Episcopis iure delegato; tamen competit eis iure communi speciali, ex iurisdictione Ordinaria ipsis tributa, in illis casibus, & illa iurisdictio delegata est effecta pars iurisdictionis ordinariæ, cum sit perpetuò annexa dignitati episcopali, & ideò illa iurisdictio per epicheiam (nisi contrarium colligatur de mente Sac. Concilii, aut Pontificis) transit ad Capitulum sede vacante, tamquam ordinaria non delegata, vt inquit Molin. *de iust. to. 6. tr. 5. disp. 11. nu. 8. & 9.* ita Enriq. *in sum. l. 6. cap. 16. §. 1.* Rodriq. *q. regul. to. 1. q. 61. art. 9.* Suar. *to. 4. de pœnit. disput. 30. sect. 2. n. 4.* Genuen. *in prax. Archiep. Neap. cap. 66. num. 22. & cap. 85. num. 31.* Garz. *de benef. par. 5. cap. 7. num. 41.* Barbos. *lib. 11. de iur. eccles. cap. 32. nu. 71. & 105. 6. 7.* Quibus in locis DD. præcitati exemplificant prædicta in casu Concilii Tridentini *sess. 24 de reform. cap. 6.* de absolutione a censuris in delictis occultis, de quo latè Dian. *d. par. 8. trac. 4. resol. 7.* Riccius *in Prax. tom. 3. resol. 265.*

35 Sed in hac æquiuoca conclusione, ne erretur, seruanda erit regula tradita a Garzias. *a bi supra num.* 48. aliud enim est, dari a iure iurisdictionem delegatam Episcopo, ita vt procedat auctoritate Apostolica, in casibus specialibus, & particularibus, & tamquam delegatus Sedis Apostolicæ, vt in terminis *Clement. 2. Antecedentes de stat. monach.* & Concil. Trid. *sess. 25. de regul. cap. 9.* vbi de iurisdictione monasteriorum exemptorum agitur, & in terminis *cap. irrefragabili de offic. ordin. §. cæterum, & cap. ad abolendam in fin. de hæret. & cap. 1. §. fin. de stat. regul. in 6. & Clement. 1. de supplend. negl. Prælat. & Clement. Quia contingit de religios. domib.* & in hac iurisdictione non succedit Capitulum sede vacante.

36 Et aliud est, dari a Iure, seù Concilio iurisdictionem Episcopo in aliquibus casibus, quam aliàs

non

non habebat, prorogando, & extendendo eius iurisdictionem, & potestatem ordinariam, itaut Episcopus iure proprio, & tamquam ordinarius procedat non tamquam delegatus particularis & io hac succedit capitulum sede vacante, vt in iurisdictione, quam habet Episcopus ex consuetudine de qua Abb. *in cap. cum olim. q. 10. de maior. & obed.* Pauin. 1. *par q. 99. num.* 7. Genuens. *cap.* 85. *num.* 13. *in Praxi.* Molin. *d. disp.* 11. *nu.* 10. *& in terminis* Conc. Trident. *sess.* 24. *de ref. cap.* 6. *de qua.* Garz. *ibid. num.* 40. *&* 41. ita etiam succedit capitulum in iurisdictione Delegata, quando tollitur & remouetur obstaculum exemptionis *vt in Clement.* 1. *de testam. & in Clem.* 1. *de sepult.* quia tunc reducitur casus ad terminos iuris communis; vt ait Pauin. *vbi sup. q.* 10. *num.* 4. *vbi nu.* 3. dat regulam quod quando verba. *authoritate apostolica.* coniunguntur cum verbis. *concedimus facultatem.* non faciunt iurisdictionem delegatam, sed benè qoando iunguntur potestati faciendi, &c.

37 Sunt enim quædam commissiones, quæ solum diriguntur ordinarijs; non alijs, vt Gratiæ in forma. *Dignum.* iuxtà constitutionem P 13. V. *editam an.* 1602. & Dispensationes matrimoniales iuxta Concil. Trident. *sess.* 13. *de refor. c.* 2. & in his de stylo Curiæ. neque succedit capitulum, quia sunt delegationes speciales; aliæ sunt quæ fieri solent, non solum Ordinarijs locorum, sed etiam alijs personis in Dignitate constitutis, vt executiones gratiarum, beneficiorum in forma Gratiosa, aut in forma commissaria; executiones pensionum, & Delegationes causarum, & litium, & in his succedit capitulum eiusque Vicarius, quia sunt delegationes ordinariæ *vt ait.* Garz. *d. p.* 6. *cap.* 2. *dub.* 4. *in addit. ad num* 58.

38 Rationem disparitatis quare capitulum non succedat in delegationibus Episcopo factis particulariter, assignat Molin. *de iust. tom.* 6. *tr.* 5. *disp.* 11 *num.* 8. *&* 9. vbi tradit etiam regulam, distinguendo tali modo: Quando aliquid iurisdictionis in perpetuum committitur muneri Episcopali ex delegatione Sedis Apostolicæ, vt ex officio deinceps competat Episcopis; tunc capitulum in dubio succedit in huiusmodi iurisdictione in perpetuum Episcopali muneri delegata, nisi aliud aliunde legitimè colligatur ex mente delegantis: Quando verò traditur iurisdictio Episcopo, sub Nomine Dignitatis, & consequenter, etiam eius successoris summo Pontifice delegato ad aliquam peculiarem tantum causam vel negotium, *iuxta textum in ca. quoniam abbas de offic. delegat.* tunc iurisdictio ista delegata non transit in capitulum sede vacante; & ita procedit regula ordinaria Doctorum, *de qua sup. num.* 2. quia supposita perpetuitate delegationis, per quam id, de quo actum fuerit, annectitur in perpetuum episcopali muneri, non principaliter in vtilitatem Episcopi, eiusque priuilegium, sed in bonum eorum, in quos ea iurisdictio taliter delegata exercetur, vel in bonum Aliorum, aut Ecclesiæ, consequitur eamdem iurisdictionem, censendam esse, vt accessorium, imò vt partem totius iurisdictionis episcopalis in communi, ac proinde, vt talem transituram in Capitulum, in quo sede vacante per viam regulæ transit tota episcopalis iurisdictio, vt optimè aduertit Molin. *d. num.* 8. Barbos. *de iur. eccl. lib.* 1. *d. cap.* 32. *num.* 107. quem refert, & sequitur Ventrigliа *in suis practicis annotationib. vol.* 2. *annot.* 15. *§.* 1. *num.* 19.

SVBSECTIO QVARTA.

De quibusdam differentijs, quæ inueniuntur inter Vicarium Episcopalem, & Vicarium Capitularem.

SVMMARIVM.

1 *Vicarius Capitularis debet esse. Doctor, si adsit, alias electio est nulla.*
Vicarius Episcopi potest confirmari à Capitulo, si sit Doctor, aliàs non.
2 *Vicarius Capitularis non potest ad libitum remoueri.*
Vicarius Episcopi ad libitum remouetur.
3 *Vicarius Capitularis non potest esse, nisi vnus.*
4 *Vicarius Capituli non potest fieri cum limitatione.*
5 *Vicarius Capituli debet esse de Gremio Capituli.*
6 *Vicarius Capituli habet totam iurisdictionem absque mandato speciali, etiam in maioribus, & arduis.*
Vicarius verò Episcopi ea, quæ sunt de maioribus sine speciali mandato agere nequit.
7 *Vicarij Capitularis iurisdictio incipit morte naturali, vel ciuili Episcopi.*
8 *Vicarij prædicti iurisdictio durat vsque ad possessionem noui Episcopi.*
9 *Vicarius Capituli absens à Choro lucratur fructus.*
Vicarius Episcopi non lucratur.
10 *Vicarius Capituli salarium non conuentum petere potest.*
Vicarius Episcopi, non potest.
11 *Vicarius Capitularis exequi non potest commissiones Apostolicas, Vicario Episcopi mortui directas.*
Vicarius Episcopi potest.
Congregationum Decreta variant aliquando pro temporum diuersitate.
12 *Vicarius Capitularis monasteria erigendi licentiam non potest dare.*
Vicarius Episcopi potest.
13 *Vicarius Capitularis recusari non potest vt suspectus, ex leui causa.*
Vicarius tamen Episcopi recusari potest, etiam ex Episcopi suspicione.
14 *Vicarius Capitularis syndicatum dare compellitur.*
Vicarius Episcopi non.

1 Sicut itaque in multis conueniunt Vicarius Episcopalis, & Vicarius Capitularis in exercitio iurisdictionis; sic inter illos multæ constituuntur differentiæ.

Prima est, nam Vicarius episcopi potest esse quilibet, etiam quod non sit Doctor, (aliquando, maximè quando Episcopus est Iorista,) si aliàs idoneus sit, & alias qualitates habeat ad Vicarium requisitas. Garz. *de benef. tom.* 1. *p.* 5. *cap.* 7. *num.* 17. & Sac. Congregat. Episc. pluries declarauit de quibus *sup. in Monit. general. Episcopor. num.* 8. *in fin.* Vicarius verò Capituli debet necessario esse Doctor, si sit in capitulo, aliàs electio esset nulla; imò non potest confirmari Vicarius Episcopi in Vicarium capitularem, si non sit Doctor, vt declarauit Sac. Congregat. Conc. *sup. cap.* 16. *de reform. sess.* 24. *de qua* Sbroz. *in addit. ad q.* 55. *libr.* 1. *de offic. vic. num.* 2. Nauar. *cons.* 2. *de offic. vic.* Riccius *in Prax. for. eccles. decis.* 477. *nu.* 2. *& in collectan. decis. p.* 5. *collect.* 1602. Barbos. *de episc. par.* 3. *alleg.* 54. *nu.* 168. Henriq. *cons.* 90. Garz. *vbi sup. nu.* 9. *cum seqq.* & Nos suprà *hac ead. sect.* 4. *subsect.* 1. *num.* 12.

2 Secunda differentia est, nam Vicarius Episcopi potest ad nutum, & arbitrium eiusdem Episcopi remoueri quandocumque illi placuerit. Gloss. *in* Cle-

Clement. fin. de procur. & in Clement. & si principalis in verb. per electionem, vbi Abb. numer. 9. de rescript. notat Sbroz. lib. 1. q. 45. num. 9. & lib. 3. q. 32. à num. 1. Rebuff. in Prax. de for. Vic. num. 192. Hostiens. in sum. de offic. Vic. §. & in quibus vers. sed. numquid; & Nos diximus supr. sect. 1. subsect. 2. num. 5.

Vicarius verò capitularis post electionem legitimè factam, non potest a capitulo remoueri, si fuit electus absque limitatione, sed simpliciter, & eius iurisdictio durabit toto tempore vacationis sedis, vt notat Quarant. in summ. Bullar. verb. capitulum sede vacante propè finem, vers. circa quam commissionem. Barbos. d. alleg. 54. num. 173. & Nos dixim. sup. hac eod. sect. 4. subsection. 1. num. 10. Imò si capitulum voluerit cum causa legitima reuocare Vicarium electum non potest nisi causa à Sac. Congreg. approbetur, ita Sac. Congreg. Episc. in vna Messinen. 1. Septembr. 1603. & in alia Messinen. 6. Martij 1618.

3 Tertia differentia est, nam Episcopi Vicarius potest esse non solum vnus, sed plures eligi possunt, vt notauimus sup. sect. 2. subsect. 5. nu. 10.

Vicarius autem capitularis non potest esse, nisi vnus tantum, nisi esset immemorabilis consuetudo in capitulo plures eligendi, vt notat Quarant. vbi sup. nu. 4. vers. nonò dubitatur, vbi ait sic declarasse Sacram Congregationem. Quidquid dicat Sbroz. lib. 1. q. 50. num. 3. de quo vid. Garz. de benef. p. 5. cap. 7. num. 36. & 37. & Nos dixim. sup. ead. sect. 4. subsect. 1. num. 17.

4 Quarta differentia est, nam Vicarius Episcopi potest eligi ab Episcopo, cum limitatione, & sine limitatione, quia Episcopus potest illi dare maiorem, vel minorem facultatem, prout sibi placuerit.

Vicarius verò capituli non, vt notauimus sup. ead. sect. 4. subsect. 1. n. 24. cum seqq.

5 Quinta differentia est, nam Vicarius episcopi potest esse quilibet exterus ad sui ipsius libitum, imò tenetur episcopus exterum eligere vt diximus supra in Monit. gener. Episc. num. 2. vers. Hodie autem.

Vicarius vero capituli debet esse de gremio eiusdem, si adsit idoneus, vt notauim. ibid. num. 11.

6 Sexta differentia est, nam Vicarius episcopi totam iurisdictionem, sine speciali mandato exercere nequit; nam ea, quæ sunt de maioribus, & arduis, de quibus actum est supra sect. 2. subsect. 1. num. 9. & 29. a Vicario episcopi tractari non possunt, nisi ei specialiter demandentur; quia illa sub generali mandato non veniunt, cap. pen. & fin. vbi DD. de offic. Vic. in 6. ca. quod translationem de offic. deleg. Cardin. in Clement. 1. num. 19. de offic. Vicar. Sbroz. lib. 2. q. 6. num. 2. & Nos loc. cit.

Maiora autem sunt, quæ ad Dignitatem ordinem & iurisdictionem episcopalem spectant, & mandatum exigunt speciale. cap. nemo, de consecr. dist. 2. latè Couar. lib. 3. variar resolut. c. 20. num. 3.

Vicarius verò capituli totam iurisdictionem capitulo competentem habet statim, ac electus fuerit, etiam in illis casibus, in quibus Vicarius episcopi non habet absque speciali mandato, solo quod in mandato capituli non exprimatur clausula: Cum mandato speciali, vt fieri debet in commissione Vicarij episcopi. Et ratio est, quia cum Sac. Trident. Concilium sess. 24. cap. 16 arctet capitulum ad eligendum Vicarium, qui totam iurisdictionem exerceat, non videtur necessaria alia specialis commissio Garz. de benef. p. 5. c. 7. num. 28. Dian. par. 6. tr. 7. res. 41. maximè quia priuatiuè Vicarius, non cumulatiuè cum capitulo iurisdictionem habet, vt declarauit Sac. Congregat. Episc. in vna Hydruntina 1. Octobris 1655. & in alia Nertonen. 17. Septembris eiusd. anni & Nos dixim. sup. hac ead. sect. 4. subsect. 1. num. 8.

Contrarium tamen tenent Barbos. de episc. p. 3. alleg. 54. numer. 175. circa fin. Castro Palao in opere moral. tom. 2. tr. 13. disput. 1. punct. 29. num. 5. quorum sententiam amplexa est Rot. Rom. in vna Mauriatensi pensionis die 25. Iulij 1626. coram Pirovano, vt obseruat idem Barbos. de canonic. & dignit. cap. 42. nu. 103. & Nouarius in summ. Bullar. tom. 2. tit. de capitul sede vacant. num. 10.

7 Septima differentia est, nam Vicarij episcopi iurisdictio finitur morte naturali vel ciuili episcopi, vt diximus, sup. sect. 2. subsect. 6. num. 9. per DD. ibi allegatos.

Vicarij verò capitularis iurisdictio incipit morte episcopi naturali, vel ciuili, vt habetur in Conc. Trid. sess. 24. de reform. capit. 16. & Nos dixim. sup. ead. sect. 4. subsect. 1. à num. 1. cum seq.

8 Octaua differentia est, nam Vicarius episcopi definit esse talis, statim admissa translatione episcopi in concistorio Cardinalium, vt declarauit ex Sac. Congreg. Concil. Trid. consulto SS. D. N. Vrbanus PP. VIII. in sua Constit. edita die 20. Martij 1625. quæ incipit: Nobis nuper, quam refert Barbos. p. 3. de episc. d. alleg. 54. n. 161. in fin.

Vicarius verò capituli continuat iurisdictionem capituli vsque ad realem possessionem episcopi, nec sufficit, vt sit electus, vel confirmatus, & admissus in concistorio, nisi possessionem capiat, vt notat Paulin. d. tract. de pot. capit. sede vac. 2. p. q. 10. num. 9. Quarant. in summ. Bull. verb. cap. sede vac. n. 13. vers. decimotertiò dubitatur, & Nos dicem. sub ead subsect. 6. num. 1. & seq.

9 Nona differentia est, nam Vicarius episcopi si sit Canonicus capituli non lucratur fructus si horis Canonicis Choro non intersit; quia deseruit episcopo, non Ecclesiæ. Rota decis. 222. numer. 5. p. 1. diuers. etiam si ab immemorabili tempore, seruatum, fuerit, vt Archiepisc... vt decisum refert Garzias in addition. ad cap. 2. numer. 350. cum seq. p. 3. de benefic. vid. Sbroz. lib. 1. q. 43.

Vicarius verò capituli si sit Canonicus excusatur a residentia, & lucratur fructus, quia Ecclesiæ seruit, & præsens esse censetur. cap. ad audientiam, de cleric. non resid. Ioann. Franc. in tract. de potest. cap. sede vac. quæst. 10. secunda partis, col. 2. vers. sed numquid; Quarant. eod verb. cap. sede vac. vers. octauò dubitatur in fine; Rebuff. in Prax. ben. de Vicar. Episc. nu. 5. vbi ait, nisi consuetudo Ecclesiæ illum absentem non excuset. & Barbos. vbi suprà, num. 165. vers. Qui dum à Choro, & numer. 178. vbi dicit, quod distributiones quotidianas, seclusa consuetudine, statuto, vel priuilegio non lucratur; de quo vid. Garz. vbi supra; vide quæ diximus sup. subsect. 1. num. 31.

10 Decima differentia est, nam Vicarius Episcopi non potest salarium non conuentum ab Episcopo petere nisi probatis duobus extremis, nimirum quod Episcopus solitus esset conducere, & Vicarius locare operas suas, secundum Alex. consilio 109. lib. 3. Dec. cons. 132. in fin. Barbos. vbi proximè, numer. 178. vers. & cum fuisset dubitatum. saltem non potest petere salarium non conuentum a successore Episcopo pro seruitio præstito eius prædecessori. Put. dec. 43. lib. 2. Flamin. Paris. de resignat. li. 1. quæst. 16. num. 53. de quo nos etiam egimus sup. sect. 2. subsect. 1. numer. 21.

Vicarius verò Capitularis potest petere, quia debet habere salarium sicut quilibet extraneus. Sacr. Congregat. Episcop. in vna Ventimilien. 15. Octobris 1604. Ad rationem scutorum quatuor pro singulis mensibus. Ead. Congreg. in vna Casalen. 21. Augusti. 1654 Non tamen maius eo, quod habebat Vicarius Episcopi defuncti. Ead. Congr. in vna Ventimilien. 15. Ianuarij 1602. Debet tamen deducere expen-

expensas, quas domi facturus esset, tamquã reputatus præsens; propter seruitium Ecclesiæ. Pauin. *de pot. cap. sed. vac. p. 2. q. 10. num. 5.* Sbroz. *lib 2. q. 55. n. 7.* Quarant. *vbi sup. vers. septimò dubitatur.* Barbos. *dict. num. 178. in princ.* Barb. *de iur eccles. lib. 1. cap. 32. num. 60. vers. Vicarius capitularis, & nos dix. sup. sect. 4. subsect. 1. num. 30.*

11 Vndecima differentia est, nam Vicarius Episcopi potest exequi litteras Apostolicas directas Vicario suo prædecessori, siuè Episcopo prædecessori Episcopi, qui illum constituit dum viuebat. *vt tradunt DD. adductis* à Sbroz. *lib. 3. q. 49. nu. 1. & seqq.* & Nos *sup. sect. 2. subsect. 6. num. 31.*

Vicarius verò Capitularia nõ habet talem facultatem illas exequendi. Sac. Con. Ep. *in vna Motul. 17. Dec. 1577. de quo* Nos *etiam sup. subsect. prac. nu. 29.*

Poterit autem exequi Breuia Benedictionum generalium, vel alia mandata, siuè litteras directas episcopo defuncto, vel eius Vicario sub nomine officij, nisi talis potestas ei auferatur, vel limitetur à Sacra Congregatione. *ita ead.* Sac. Congr. *in vna Tranen. 26. Ianuarij. 1604. & in Neapolitana 10 Februarij eiusdem anni.* quas refert Barbos. *de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. num. 60. &* Dian. *p. 5. tr. 14. res. 29.*

Tutius tamen erit, si facultatem exequendi a Sacra Congregatione petierit, quæ facillimè cõcedet, & hoc ad euitandos scrupulos, cum decreta Congregationum variari soleant, secundum temporum diuersitatem, & pro accidentium varietate. vt notatur *in vna Acerrar. 6. Septemb. 1604. & in Accrentina 24. Octobris* 1620. In quibus semper concessum fuit Vicario capitulari huiusmodi facultas exequendi Breuia directa episcopo mortuo, siuè eius Vicario.

12 Duodecima differentia est, nam Vicarius episcopi potest concedere licentiam erigendi noua monasteria monialium *in vim cap. 3. sess. 25.* Conc. Trid. *de regular.* cum mandato speciali, *vt notauim. sup. sect. 2. subsect. 2. num. 33.*

Vicarius verò Capitularis minimè potest. Sac. Congr. episc. 19. *Februarij* 1633. *de qua* Lezana *Verb. monasteria Regularium num. 3.*

13 Decima tertia differentia est, nam Vicarius episcopi recusari potest, vt suspectus ex suspitione episcopi, quamuis contra Vicarium nulla adsit suspicio. *cap. insinuante, vbi* Abb. *nu. 2. de offic. deleg.* Gloss. *in cap. si contra vnum verb. Episcopi de offic. deleg. in 6.* Marant. *de ord. iudic. p. 6. nu. 28. cum Alijs adductis per* Barbos. *de Ep. p. 3. alleg. 54. nu. 149.* Sbroz. *lib. 3. q. 14. &* 16. & Nos *dix. sup. sect. 2. subsect. 3. num. 20.*

Vicarius verò Capitularia non potest recusari pro qualibet causa, sed si adsit legitima causa illum recusandi, tunc recurrendum est ad ipsum capitulum, quod potest eligere Arbitros, ad hoc vt cognoscant causas suspicionis, quæ sunt proponendæ eadem modo, quo erant proponendæ coram episcopo, si viueret. Quod si Arbitri iudicauerint causas suspicionia militare, tunc capitulum talem causam a Vicario auferre debet, & alteri committere. Quarant. *in d. Verb. capit. sed. vacante num. 5.* Marcell. Vulp. *in Prax. Eccles. cap. 25. num. 19.* Barbos. *vbi sup. num. 150. vers. vbi verò. in med.*

14 Decima quarta differentia est, nam Vicarius episcopi, post finitum officium Vicariatus, non tenetur stare syndicatui, vt expressis verbis declaratum fuit à Papa Gregorio XIII. in quadam Bulla *ann.* 1578. *directa Clero, & communitati Tarentinen. de qua* Marcell. Vulp. *in Prax. Ecclesiastica cap. 44. num. 19.* vbi obseruat, quod licet illa Constitutio Tarentina sit particularis, tamen venit extendenda ad omnes, cum sit lex generalis *vide quæ diximus sup. sect. 2. subsect. 6. num. 21. &* Quarant. *inferius citand.*

Vicarius autem capituli, sede vacante, finito officio tenetur stare syndicatui, & reddere rationem suæ administrationis episcopo successori, non capitulo; etiam si reddidisset illam capitulo, & ab eo, vel a Deputatis, seù syndicatoribus ipsius obtinuisset liberationem; iuxta dispositionem Sacri Concilij Tridentini *sess. 24. capit. 16. de reform.* ibi. *rationem exigat.* sic etiam censuit Sac. Congregat. episc. *in vna Cathaniensi 13. Ianuarij 1600. & in alia Hydruntina 19. Maij* 1623. Etiam si esset remotus a Sacra Congregatione de eius licentia. *Ead. Congr. in vna Materanen. 16. Iulij* 1601. tradit idem Quarant. *in sum. Bullar. d. verb. cap. sed vac. vers. Dubitatur denique num. 14.* vbi asserit contrarium seruari de consuetudine in Vicario Episcopi, contra Pauin. *d. tract. de potest. cap. sed. vac. 2. p. q. 8. &* Sbroz. *de off. vicar. lib. 3. q. 52.* qui loquuti sunt attento iure communi, per quod teneretur etiam Vicarius Episcopi rationem reddere suæ administrationis; sed contrarium seruatur, vt diximus, de consuetudine, secundum dispositionem prædictę constitut. Gregorianæ, & declarationum Sacræ Congregationis. *Idem dicit* Alois. Riccius. *in Prax. Neap. decis. 481. in prima edition. & resolut. 504. in secunda edition.* Marcell. Vulp. *in Prax. Eccles. cap. 44. num. 19. & nouissimè* Barbos. *de episc. p. 3. alleg. 54. numer. 181. & de iur eccles. lib. 1. cap. 32. num. 136. versic. Denique Vicarius capitularis. &* Armendar. *in addition. ad recopilat. legum.* Nauarræ *lib. 1. tit. 18. l. 7. de episcopis. n. 99.* vbi ait, posse Episcopum per se rationem administrationis officij gesti a Vicario capituli sede vacante constituto exigere; atque in aliquo delicto compertum reum punire posse, quod etiam obseruant Vgolin. *de offic. episc. cap. 2. §. 3. num. 2. & Idem* Ricci. *in decis. Cur. Arch. Neap. decis. 291. p. 4.*

SVBSECTIO QVINTA.

De Casibus, in quibus Capitulum Iurisdictionem habere incipit, & consequenter. Vicarium Capitularem eligere potest.

SVMMARIVM.

1 *Per mortem Vicarij relicti ab Episcopo in remotis degente, succedit Capitulum in iurisdictione.*
2 *In remotis degere, quis dicatur?*
3 *Excommunicatus priuatur iurisdictione.*
4 *Si Vicarius eijceretur à Principe sæculari, Capitulum similiter eligeret.*
5 *Melius faceret, si Sacram Congregat. Episcoporum consuleret.*
6 *Si Episcopus caperetur ab hostibus fidei, similiter Capitulum eligeret Vicarium de iure.*
7 *Si Episcopus transferretur ad aliam Ecclesiam similiter.*
8 *Translatio Episcopi ad aliam Ecclesiam à Papa tantum fieri potest, & quare.*
9 *Per ingressum religionis Episcopi, vel per depositionem, relegationem, vel similem modum, Capitulum succedit.*
10 *Mors ciuilis naturali æquiparatur.*
11 *Per excommunicationem Episcopi similiter.*
12 *Item per mortem Episcopi.*

1 QVodlibet Capitulum Cathedralium, siuè Aliarum Ecclesiarum iura quasi episcopalia habentium, iurisdictionem habere incipit, & consequenter ius obtinet creandi, & erigendi Vicarium Capi-

Capitularem cum plena facultate, iuxta dictam præcedentibus subsectionibus, in pluribus; & diuersis casibus; in quibus vacare, vel quasi, dicitur Ecclesia, quia Capitulum succedit in iurisdictione episcopali, per vacationem; vel quasi vacationem. Quorum

Primus est, si Episcopus degeret in remotis partibus, siue ob seruitium Sedis Apostolicæ, vti Nuncius alicuius Regis, vel Principis; siue ob necessitatem, vel vtilitatem propriæ Ecclesiæ, vel ob aliam iustam causam; & Vicarius Generalis ab ipso relictus in Episcopatu mortem cum vita commutaret, sine aliqua prouisione eiusdem Episcopi; tunc Capitulum eligere potest Vicarium Capitularem cum pleno iure, omnimodaq; iurisdictione æquè ac si Episcopus fuisset mortuus, quia longa absentia æquiparatur morti. Cardinal. *in Clement. vnic. qu.* 18. *in fin. de offic. vicar.* Bonifac. *in Clem.* 1. *§. volumus, qu.* 5. *de for. compet.* ita tenent Quarant. *in sum. Bullar. verb. Archiepiscopi auctoritas, numer.* 22. Prosper de Augusŧ. *in addit. ad eund.* Quaranta *in verb. Capitulum sede uacante, numer.* 12. *uers. duodecimò. dubitatur in* 1. *edition* Hanc opinionem sequuntur, Genuens. *in Prax. Archiep. Neapol. capit.* 86. *numer.* 11. Monet. *de commutation. ultim. uoluut. cap.* 5. *num.* 418. Graff. *to.* 2. *consilt. tit. de elect. consil.* 1. *n.* 4. Ventrigha. primum Canonicus Capuæ, postea verò Episcopus Casertanus, *in* 2. *tom. practicar. annotat. de capit. sede uac. annot.* 15. *§.* 1. *num.* 3. Eruditissimus, ac mihi non mediocri amicitia iunctus D. Michael Abbas Iustinianus Patritius Ianuensis ex Dominis de Scio *in suis constitutionib. Iustinianis Ecclesiasticis lib.* 2. *tit.* 4. *c.* 42. *§.* 42. *litt. S num.* 5. *fol. mihi* 325. Barbos. *de pot. episc. p.* 3. *alleg.* 52. *numer.* 3. Dian. *p.* 8. *tract.* 4. *resol.* 4. *uers. sed difficultas est*, & Alij pones ipsos.

2 Sed quæritur, quando dicatur quis in remotis esse?

Respondetur, quod in hoc certa regula tradi non potest, cum diuersimodè iura disponant, vt tradit Glos. *in capit. nihil est, §. cæterum uerb. ultra Italiam de electíon.* vbi plures textus allegat; sed veritas est, tunc Episcopum, & quemcumque alium in remotis esse dici, quando in breui eius præsentia haberi non potest, *cap. unic. §. fin.* vbi Gemin. *ue sede uacant. in* 6. Glos. *in cap. cum nullus, uerb. remotis, de tempor. ordinat. eod. lib. & in d. uerb. ultra Italiam.* Addent. ad Quarant. *in d. uerb. capitulum. num.* 12. Meroll. *in Theolog. moral.* 3. *p. disp.* 7. *capit.* 7. *num.* 6. & Alij, de quibus *sup. sect.* 2. *subsect.* 2. *num.* 44.

3 Secundus casus, in quo capitulo competit ius electionis Vicarij, est, si Vicarius ab Episcopo in remotis degente in Episcopatu relictus, excommunicaretur, quia tunc militaret eadem ratio, ac si mortuus esset, cum excommunicatus iurisdictionem exercere nequeat. *argum. capit. decernimus*, vbi DD. *de sent. excom. in* 6. Soccin. *in cap. Sacris num.* 245. *de sent. excom.* Sayr. *de censur. lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 15. & dicam infra *num.* 11. ita tenet Idem Iustinian. *ubi sup. n.* 7. quem in hoc libentissimè sequor, ob efficacissimam rationem præfatam.

4 Tertius casus est, si Idem Vicarius Episcopi in remotis partibus existentis, à ciuitate, & Prouincia, ob potentiam alicuius Principis sæcularis, eijceretur; qui etiam tunc haberetur pro mortuo quo ad officium Vicariatus. Bobadill. *in sua Politica lib.* 2. *capit.* 18. *a num.* 60. Salgado *de Regia protection. p.* 1. *cap.* 2. *n.* 273. *cum seqq.* Cened. *canonicar. quæst. lib.* 1. *q.* 45. *num.* 24. Ioseph. Sesse. *de inhibit. c.* 8. *§.* 3. *n.* 98. D. Franc. de Amaya. *ad l.* 60. *num.* 40. *C. de decurionib. lib.* 10. sequitur Barbos. *loc. cit.* & Iustinian. *ibid.*

5 Bene tamen verum est, quod melius esset, si in tali casu haberetur recursus per capitulum ad Sacram Congregationem Episcoporum, certiorando illam de huiusmodi vacatione Vicariatus, & ab illa facultatem recipere eligendi Vicarium ad modum prouisionis, donec Episcopus nouum Vicarium eligeret; *iuxta ea qua dixim. sup. ead. sect.* 4. *subsect.* 1. *numer.* 23.

6 Quartus casus est, si Episcopus efficeretur captiuus ab inimicis Catholicæ fidei, puta à Turcis, Saracenis, Paganis, Hæretici, Schismaticis, & huiusmodi; quia tunc diceretur mortuus ciuiliter, & in hoc casu mors ciuilis æquiparatur morti naturali. *capit. si Episcopus, ubi* Glos. *in uerb. mortem, & uerb. sed. capitulum. & uerb. paganis, uers. nota primò. de supplend. neglig. Prælat. in* 6. Rot. *in Burgen.* 10. *Martii* 1597. *coram D. Orano.* notant Riccius *in Prax. for. ecclesi. par.* 1. *resol.* 543. Barbos. *de potest. Episc. p.* 3. *alleg.* 52. *num.* 3. Dian. *p.* 8. *tract.* 4. *resol.* 4. Mareschott. *uariar. resol. lib.* 2. *cap.* 15. *numer.* 38. Iustinian. *ubi sup. num.* 2.

7 Quintus casus est, si Episcopus translatus fuerit ad aliam Ecclesiam, nam tunc post eius propositionem in Sacro Cardinalium, cum summo Pontifice Consistorio factam, etiam ante litterarum Apostolicarum de altera Ecclesia expeditionem; & antequam alterius Ecclesiæ, ad quam translatus fuit, possessionem capiat, capitulum eligere potest Vicarium capitularem, infra octo dies computandos à die scientiæ iuxta formam traditam in sacro Concil. Trid. *sess.* 24. *de reform. capit.* 16. habetur in constitutione bon. mem. *Vrbani. VIII. quæ incipit. Nobis nuper.* Rot. *decis.* 475. *par.* 1. *recent.* & notatur per DD. quos refert. Ioan. Carol. Antonell. *in lib. inscript. de regimine Ecclesiæ Episc. lib.* 4. *cap.* 7. *§.* 5. *n.* 52. *uers. Item Ecclesia & dicem. infr. subsect.* 5. *n.* 3. *&* Barbos. *de Iur. Eccles. lib.* 1. *cap.* 32. *num.* 32. Dian. *d. p.* 8. *tr.* 4. *res.* 32.

8 Hæc autem translatio de vna ad aliam Ecclesiam à solo Papa fieri potest. Concil Constantiense, *sess.* 39. *cap. inter corporalia, & capit. licet in tantum de translation.* Et sine magna necessitate fieri non debet. Concil. *præd. ubi sup.*

Causæ, ob quas fieri potest translatio habentur *in cap. mutationes. capit. scias, & cap. temporis.* 7. *q.* 1. in Concil. Constantiens. *d. sess.* 39. *& in Epist.* 8. *Ioannis VIII. & in Epist.* 1. *&* 10. *Pelagij II.*

9 Sextus est casus est, si Episcopus ingrediatur aliquam Religionem, nam tunc post admissionem summi Pontificis ad resignationem Ecclesiæ, capitulum succedit in Iurisdictione Episcopali, & sic eligere potest Vicarium, qui illam administret, sicuti etiam facere potest, si Episcopus episcopatum cum aliò permutauerit, resignauerit, vel alio modo ab illius iurisdictione se abdicauerit; vel si ob delictum relegetur, aut deponatur, vel alio simili modo iurisdictione priuetur.

10 Ratio est, quia dicitur mortuus ciuiliter, & mors ciuilis æquiparatur naturali, vt tradit Glos. *in d. cap. si. Episcopus uer. mortem de suppl. negl. præl. in* 6. *& dictum est supra n.* 6. & eumdem sortitur effectum mors ciuilis, prout naturalis Sayr. *de censur. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 39. Sbroz. *lib.* 3. *de offic. uicar. q.* 42. Barbos. *de pot. episc. alleg.* 54. *num.* 154. quem refert, & sequitur Iustinian. *ubi supr. num.* 4. Vnde in huiusmodi casibus capitulum iurisdictionem administrare debet. *d. cap. si Episcopus, & cap.* 2. *præced. de supp. negl. præl. in* 6. Gallettus. *in Margarita casuum conscientiæ uerb. Vicarius antepenult.* vide, quæ dixi *sup. sect.* 2. *subsect.* 6. *nu.* 16. *& per tot.*

11 Septimus casus est, si Episcopus excommunicetur

cetur maiori excommunicatione, & fuerit publicè denunciatus, nam tunc iurisdictione priuabitur, non solum ipse, per textum *in capit. ad probandum. de re iudic. capit. audiuimus.* 24. *q.* 1. DD. communiter *in c. susceitatus de rescript.* Suarez *de censur. disput.* 13. *sect.* 5. *numer.* 15. verum etiam Vicarij Generalis ab eo constituti iurisdictio suspendetur, tamquam accessoria; cum vnum, & idem Tribunal, & consistorium constituant Episcopus, & Vicarius, probatur *in tex. capit.* 1. vbi Gloss. *verb. ipsius officialis in fin.* & Franch. *notab. vlt. de offic. vicar. in.* 6. Sanchez. *de matrim. lib.* 3. *disp.* 30. *num.* 5. Zerol. *in Prax. Episc. pa.* 1. *verb. vicarius.* §. 8. Marant. *in spec. Aur.* 4. *p. dist.* 5. *num.* 75. Barbos. *ubi sup. num.* 146. Sbroz. *de off. vicar. lib.* 3. *q.* 17. *à n.* 1. & Alij plena manu per ipsos allegati.

12 Octauus, & vltimus casus, quamuis sit principalis & præcipuus, quoad hunc effectum, est, si Episcopus moriatur, nam tunc capitulum intra octo dies, si fuerit in Diœcesi, aut infra eundem terminum à die scientiæ mortis illius, & vacationis Ecclesiæ, Vicarium capitularem eligere tenetur, iuxta formam traditam in Sac. Concil. Trid. *sess.* 24. *de refor. capit.* 16. quia ad capitulum deuoluitur iurisdictio Episcopi per eius mortem siuè sit contentiosa, siuè voluntaria, *capitol. vnic.* vbi Gloss. *de maiorit. & obed. in* 6. & latè dix. *sup. subsect.* 1. *num.* 1. *cum seqq.* Et Ad summum in omnibus casibus, in quibus finitur iurisdictio Episcopi, eiusque Vicarij, de quibus egimus suprà *sect.* 2. *subsect.* 6. *per tot.* incipit iurisdictio capituli Cathedralis, vel alterius Ecclesiæ iura quasi Episcopalia habentis; & sic eligere potest Vicarium capitularem, qui iurisdictionem Episcopalem exerceat, iuxta superiùs tradita.

SVBSECTIO SEXTA.

Quomodo finiatur iurisdictio Vicarij Capitularis.

S V M M A R I V M.

1 *Vicarij Capitularis iurisdictio cessat per possessionem noui Episcopi.*

2 *Vacare dicitur Ecclesia vsque ad præsentationem litterarum Apostolicarum Capitulo factam.*

Administratio Episcopatus competit Episcopo, post dictam præsentationem litterarum Capitulo.

3 *Vacat Ecclesia in casu translationis, statim admissa in Consistorio translatione.*

4 *Cessat etiam iurisdictio Vicarij per suspensionem, vel interdictum Capituli, aut per priuationem iurisdictionis.*

5 *Cessat eius iurisdictio, etiam si esset electus à Metropolitano, ob negligentiam Capituli.*

6 *Cessat etiam, finito tempore præfixo à Capitulo.*

Electus simpliciter, durat toto tempore vacationis sedis.

7 *Vicarius Capitularis electus à Metropolitano, ob negligentiam Capituli, potest remoueri ab eodem ad libitum.*

8 *Cessat similiter iurisdictio ipsius, si mittitur a Papa Vicarius Apostolicus.*

9 *Cessat etiam, si remoueatur à Sacra Congregatione, vel vocetur ad Vrbem.*

10 *Vicarius Apostolicus non potest recusari à Capitulo, non obstante quocumque prætextu.*

1 Visum fuit in præcedenti subsectione, quibus in casibus capitulum iurisdictionem habere incipiat, & consequenter ius obtineat eligendi Vicarium capitularem, qui iurisdictionem episcopalem, ad quam succedit quodlibet capitulum, in casu vacationis sedis, exerceat; in præsenti videndum remanet, qualiter cesset, finiatur, & expiret iurisdictio prædicti Vicarij à capitulo constituti, sede episcopali vacante, altero ex modis ibidem enunciatis, ita vt amplius non possit se intromittere dictus Vicarius in his, quæ iurisdictionis episcopalis sunt, vt prius poterat, statim ac sedes episcopalis cessat esse vacans. Vacare autem tunc desinit, quando episcopus adeptus est possessionem episcopatus. vt notat Pauin. *de pot. capit. sede vac. par.* 2. *qu.* 10. *numer.* 19. Marcell. Vulp. *in Prax. eccles. capit.* 44. *numer.* 32. Nec sufficit, quod episcopus sit electus, quia episcopus nominatus non potest Vicarium constituere in Ecclesia, in qua nominatus est, & illum illuc mittere, sed prius oportet, vt capiat possessionem episcopatus, & ostendat Bullas capitulo, & Clero more solito. Quarant. *in summ. Bullar. verb. capitulum sede vacante, num.* 13. Aliàs prædictus Vicarius capitularis continuabit exercitium iurisdictionis.

2 Ratio conclusionis est, quia sedes episcopalis intelligitur semper vacare, vsquequò litteræ Apostolicæ Prælati nouiter prouisi de illa Ecclesia, cuius sedes vacabat, non fuerint præsentatæ capitulo; vt habetur *in text. Extrauag. Iniunctæ de election.* vt notant Rebuff. *in Prax. benef. tit. de Simon. in resignat. nu.* 11. Henriq. *consil.* 29. *num.* 4. Aloii. Ricci. *in Prax. fori eccles. decis.* 376. *in prim. edit. & resol.* 500. *in secunda edit.* Marcel. Vulp. *in Prax. eccles. cap.* 44. *num. vltim.* Barbos. *de iur. eccles. lib.* 1. *capit.* 32. *numer.* 136. *vers. dicetur autem; & de pot. episc. p.* 3. *alleg.* 54. *n.* 160. Nam episcopus nouiter prouisus de aliquo episcopatu, non potest illum administrare, nisi litteris expeditis in Curia Romana, & ostensis capitulo, vt notant etiam Azot. *Instit. moral. p.* 2. *lib.* 3. *cap.* 29. *qu.* 9. *vers. cæterum;* Flam. Paris. *de resignat. lib.* 8 *q.* 5. *numer.* 33. Gratian. *disceptat. forens. cap.* 27. & Gonzal. *ad regul.* 8. *Canc. gloss.* 15. §. 2. *n.* 88.

3 Quo verò ad vacationem Ecclesiæ vt possit capitulum habere iurisdictionem episcopalem, quando Prælatus transfertur ab vno ad alium episcopatum: licet ad illum episcopatum, ad quem transfertur, nullum habeat ius, quoad Vicarij constitutionem, quia illum facere non potest, vt diximus, ante actualem, & realem possessionem; tamen quantum pertinet ad episcopatum, à quo transfertur, idest quem dimittit, aliter se res habet: nam statim ac admissa fuerit in consistorio Romani Pontificis eius translatio, cessat eius iurisdictio & ex eo tempore dicitur vacare Ecclesia, quo ab illius vinculo absoluitur. Vnde statim ac capitulum huiusmodi notitiam habuerit ex testimonio, seù documento D. Secretarij Sacri Collegij, vel alio modo ad eius aures deueniat illius translatio, & admisso, poterit illi indicere, vt abstineat à iurisdictionis ordinariæ exercitio; & illicò potest ea iurisdictione vti, sedem vacantem publicare, & officialem seù Vicarium Generalem ad præscriptum Sacr. Conc. Trident. *sess.* 24. *de ref. capit.* 16. constituere, & eligere seruatis seruandis; *vt habetur in constit. quæ incipit; Nobis nuper SS. D. N. Vrbani Papæ VIII. edit. die* 20. *Martii* 1625. Hoc incidenter, sed suo loco vberius, *sup. subsect.* 5. *n.* 7.

4 Finitur similiter Vicarij Capitularis iurisdictio, si fortè capitulum, sede vacante, ex aliqua iusta causa, suspensionis censuram incurrat, vel ecclesiastico interdicto irretiatur, & iurisdictionis vsu priuetur, quia tunc Vicarius capituli iurisdictionem exer-

exercere non posset, *vt notat* Suarez. *de censur.disp.7. sect.3. nu.13.* licet contrarium teneat Vgolin. *in tract. de censur.tab.1. cap.4. §.2.* nam iurisdictio, & officium Vicarij capitularis, eiusque vis, & potestas dependet, & originem trahit ab ipso capitulo; vnde suspenso capitulo, erit etiam suspensus eius Vicarius, vt notat Quarant. *d. verb.capitol. sed.uac. numer.13. uers. Idem erit.*

5. Sed quæritur, quid si Vicarius fuerit electus a Metropolitano, ob negligentiam capituli, non ab ipso capitulo, vt disponitur à Sacr. Conc. Trid. *ubi sup.d. cap.16.* an etiam hoc casu, suspenso capitulo, erit suspensus Vicarius?

Respondetur affirmatiuè, cum Suar. *ubi sup.d. sect. 3. numer. 13* quia negligentia capituli facit solum, vt deuoluatur ad Metropolitanum facultas eligendi Vicarium, non verò vt ad ipsum deuoluatur iurisdictio capituli; aliàs ipse auctoritate ordinaria excommunicare, & absoluere posset, & alia omnia facere, quæ Episcopus posset; quod non procedit; sed per Concilium Tridentinum, vbi suprà non deuoluitur ad ipsum, nisi ius deputandi, seu constituendi Vicarium, nomine capituli, & huiusmodi Vicarius taliter constitutus habet iurisdictionem, non ab ipso Metropolitano, sed pendentem à iurisdictione, quæ residet in ipso capitulo; nam Tridentinum Concilium noluit iurisdictionem capituli, ob eius negligentiam non deputandi Vicarium intra octo dies, in Metropolitanum deuolui; sed tantum modò intendit compellere capitulum, & obligare ex quadam præcisa necessitate ad nominandum Vicarium, intra terminum octo dierum præfixum; ergo Vicarius constitutus à Metropolitano adhuc incurreret censuras capituli; hoc est cessaret eius iurisdictio, si illa à capitulo interdiceretur.

6 Est etiam aduertendum, quod cessat Vicarii capitularis iurisdictio, statim ac finitur terminus præfixus à capitolo, si ad tempus determinatum, puta ad annum, vel sex menses fuit deputatus, vt notat Quarant. *d.uerb. capitulum sede uacante in sum. Bullar.num.13.* licet autem possit ad tempus constitui, vt iurisdictionem exerceat, vt declarauit Sacra Congregatio Concilij de qua Garz. *de benef.to.1.p.5.in additioni. ad capit.7.num.37.* meliùs tamen faciet capitulum, si absolutè eliget, absque præfixione temporis Sacra Congregatio Episcoporum. 29. *Octobris* 1587. Et eo casu durabit eius iurisdictio toto tempore vacationis sedis Episcopalis. Barbos. *de potest. Episc. p.3. alleg.54.nu.173.* & Nos *diximus sup. subsect. 1.nu.10.in fin.*

7 Aduertendum quoque est, quod si Vicarius capitularis fuit deputatus à Metropolitano in sede vacante, in vim *dicti cap.16. de ref.sess.24.* Conc. Trident. quando capitulum, ad quod spectabat electio, illum non deputauit intra tempus à Concilio præscriptum, potest dictus Vicarius amoueri ad nutum ipsius Metropolitani; vt declarauit Sacra Congregatio Concilij in Liman. 29. *Septembris.* 1623. de qua Solorzan. *tom. 2. de iure Indiarum lib. 3. capitol. 13. numer.65.* & Barbos. *de Canon. & Dignit. capitol. 43. num.48.*

8 Tandem est aduertendum, quod vt plurimum terminatur Vicarij capitularis iurisdictio, cum mittitur Vicarius Apostolicus à Papa, vel Sacra Congregatione Episcoporum: quod fit si Ecclesia diù vacauerit; vt censuit, ead. Congreg. *in una Aleriana.* 28. *Iunij* 1649.

Præsertim si adsint inconuenientia in administranda iustitia ead. Congr. *in una Vgentiuen.17. Septemb.* 1655.

9 Similiter cessat iurisdictio Vicarij prædicti si remoueatur à Sacra Congregatione; vel vocetur ad vrbem pro iustificandis cebus, de quibus fuit inculpatus. Ead.Congregat. *in una Spoletana* 13. *Nouemb.* 1600.*& Asten.* 30. *Septemb.* 1650.*& in alia Monopolitana* 2. *Maij* 1653.

10 Tandem est aduertendum hic, quod quomodocumque Vicarius capitularis remoueatur à Sacra Congregatione, & mittatur Aliquis alius eius loco cum auctoritate Apostolica, nullo modo poterit capitulum illum recusare, non obstante quod exceptiones, aut causas aliquas habere prætendat, vel reuera cum effectu habeat; sed huiusmodi Vicarium à Sacra Congregatione missum omninò acceptare tenetur: & interim exceptiones, ac pretentiones, quas habere prætendit eidem Sacræ Congregationi proponat, & ab ea resolutionem expectet.

Neque ante ipsam, ad electionem alterius Vicarij deuenire licet, quocumque prætextu non obstante, ita declarauit Sacr. Episcop. Congr. *in una Alerianen.* 10. *Maij* 1655. existente ibidem Vicario Apostolico Illustriss. D. Abb. Michaele Iustiniano, qui in suis *constitutionib. ecclesiast. lib. 2. tit. 4. capitol. 42. §. 42. litt. S. num.* 35. litteras Sacræ Congregationis, sic declarantis, penes se habere testatur.

FORMVLA

Creandi Vicarium Capitularem.

Nos Canonici, & Capitulum Cathedralis N. sede uacante per obitum bonæ memoriæ N. Episcopi &c. Reuerendo N. salutem in Domino sempiternam. Cum ex Sacrorum Canonum dispositione, Ecclesiarum Cathedralium capitula in deficientium Episcoporum (præsertim si ex humanis eximi contigerit) locum subrogentur, eisque in spiritualibus, et temporalibus succedant: eorum munus erit uiduatis Ecclesiis ità consulere, ut ministrorum solertia, et diligentia uiduitatis incōmoda minimè sentiantur. Nè igitur supradicta Ecclesia nostri culpa aliquid detrimenti in spiritualibus, & temporalibus patiatur, Nos dictis Sacris Canonibus, & Concil. Trid. Decretis obtemperare uolentes, uocatis omnibus, et singulis Canonicis infrà tēpus à dicto Concilio statutum, ad Vicariū, qui uices nostras substituere debeat depu andū, congregatisque ijs, qui debuerunt, uoluerunt, & potuerunt interesse, habitisque interessentiū uotis, de consensu, et uoto eiusdē capituli, te Reuerendū N. de cuius probitate, scientia, & sufficientia, confisi, generalem in spiritualibus, & temporalibus Vicarium nostrum in prædicta Ecclesia Cathedrali, Ciuitate, & Diœcesi, tenore præsentium deputamus, creamus, & constituimus (per menses sex ...) uel (Episcopali sede uacante) cum omnibus, & singulis facultatibus, priuilegijs, & honoribus, oneribus, præeminentijs, & prærogatiuis, ad huiusmodi munus exercendum necessarijs, & opportunis. Dantes tibi plenam, et liberam potestatem, omnia, & singula exercendi, quæ capitulo sede uacante in utroque foro à iure permittuntur, et deindè causas omnes, tam ciuiles, quam criminales, & mixtas, etiam hæresis, & matrimoniales audiendi, prouidendi, & decidendi, cum facultatibus excommunicandi, & censuras proferendi, cū uoto tamen ordinariorum consultorum nostræ curiæ in sētentiando, & proferendo ad actus, quorum grauamen per appellationem à diffinitiua reparari non potest; nec non ea omnia faciendi, quæ nos facere, & mandare possumus, etiam si speciale mandatum requirant. Reseruantes nobis collationem beneficiorū, eorūque institutiones ad capitulū

spectantem, deputationem examinatorum, officialium, actuariorum, & ministrorum Curiæ, regimen Seminarij, facultatem cognoscendi de causis suspicionũ, & denegata iustitia constitutis (seruatis de iure seruandis) alteri delegandi. Volumus autem, vt concedere licentiam ordinandi etiam ad primam tonsuram (in casibus à Sacro Concilio Tridẽtino capitulo permissis) & prouidere de prædicatoribus in aduentu, et quadragesima; ac dispensare in foro exteriori, etiam quò ad temporum interstitia, & casus reseruatos de nouo facere non possis absque expresso nostro cõsensu particulariter habito. Nec approbare confessores, ordinandos, & ad beneficia obtinenda, nisi præuio examine ab examinatoribus deputatis, quorum approbationes per Secretarium annotẽtur in libro. In casu verò infirmitatis, vel absentiæ substituere non possis vel causas delegare, sed in his casibus prouisio ad Nos spectare debeat. Præcipimus itaque vniuerso Clero huius Ciuitatis, & Diœcesi, alijsque huius Ecclesiæ iurisdictioni subiectis, quatenus te in Vicarium, officialemque nostrum generalem recipiant, tibique in omnibus præmissis pareant, & obediant. Dantes tibi vices, & voces nostras &c. Contradictores, & inobedientes pœnis, & censuris Ecclesiasticis, compescendo, & ità Vicariũ te deputamus, cum solutione salarij per eum, cui incumbit, facienda. In quorum fidem præsentem scribi iussimus per Notarium nostræ Curiæ, & manu propria subscripsimus. Datum in nostro Capitulo Cathedralis Ecclesiæ N. Die.... Anno....

SECTIO QVINTA.

De Vicario Capituli Collegiatæ Nullius Diœcesis.

SVMMARIVM.

1 *Collegiata Ecclesia, quæ sit.*
Collegiata dupliciter accipitur.
2 *Quod disponitur in capitulis Cathedralium locum habet in capitulis Collegiatarum.*
3 *Collegiatæ capitulum tenetur Vicarium capitularem eligere, vacante sede sui Prælati.*
Vicarius collegiatæ succedit in iurisdictione sui Prælati sicut Vicarius Cathedralis & num. 5.
4 *Collegiata Cathedrali subiecta potest eligere Vicarium Foraneum, si sit talis consuetudo.*
5 *Vicarius capitularis Collegiatæ potest esse non Doctor.*
6 *Compellere potest capitulum ad tenendum lectorem Theologiæ.*
7 *Prohibere potest, ne canonicus subdiaconus habeat vocem in capitulo.*
8 *Collegiata fit à tribus canonicis.*
Duo congregationem faciunt.
Decem homines plebem.
Quindecim Turbam.
Decem oues gregem.
9 *Collegiatæ secundi generis præcedit omnibus Ecclesiis simplicibus.*
10 *Collegiata debet habere congruam dotem.*
11 *Collegiata non potest fieri ab Episcopo.*
Contrarium tenent quidam Doctores.
12 *Canonici collegiatæ tenentur ad residentiam.*
Et ad missam quotidianam.
Et ad chorum, vt lucrentur fructus.
13 *Collegiata insignis præcedit aliis non insignibus etiam antiquioribus.*
14 *Collegiata exempta subiicitur Episcopo, quoad visitationem tantum.*
15 *Dispositio Conc. Tridentini super modo procedendi in cathedralibus cum adiunctis habet locum etiam in collegiatis.*
16 *Præcedentia inter canonicos collegiatæ quomodo seruanda.*
17 *Præcedentia inter canonicos, & Regulares quomodo procedat.*
18 *Præcedentia inter canonicos, & Parochos in associandis cadaueribus mortuorum, qua.*
19 *Præcedentia inter canonicos, & Alios in Synodalibus functionibus, & processionibus quibus danda.*
Pro canonicis est, etiam si priùs non habebant.
Etiam si in erectione collegiatæ, sit clausula; sine præiudicio.
20 *Canonici collegiatæ quomodo Thurificandi.*
21 *Professio fidei an facienda à canonicis collegiatæ, sicut à canonicis cathedralis.*
22 *Capitulum simpliciter nominatum in dubio intelligitur de capitulo cathedralis, non collegiatæ.*
Sicut cum dicitur Ecclesia, intelligitur de cathedrali.
23 *Vicarius collegiatæ non potest monitoria excommunicationis concedere pro rebus deperditis.*

1 SVnt Ecclesiæ quædam, quæ capitulum cum Dignitatibus, & Canonicis habent, & nullius Diœcesis nuncupantur, quæ quidem sub nomine collegiatarum veniunt, Collegiatæ etenim Ecclesiæ in duplici sunt differentia, ac in duas diuiduntur species, seu classes; Aliæ enim sunt subiectæ Ecclesiæ Cathedrali, in cuius Diœcesi sitæ inueniuntur: Aliæ verò sunt collegiatæ, quæ inueniuntur quidem intra fines alicuius Diœcesis, non tamen subiectæ sunt cathedrali, neque Episcopo illius Diœcesis, in qua sitæ sunt, sed exercent iurisdictionem particularem ex se ipsis independenter ab Episcopo, & subiiciuntur immediatè suo proprio Prælato, postea Sanctæ Sedi Apostolicæ, siue Alteri ordinario, vel Metropolitano, ex priuilegio particulari, & istæ dicuntur *Nullius Diœcesis*: vti sunt in Apulia Ecclesia Archipresbyteralis Ciuitatis Altamuræ, Grignolæ, Putignani, Prioratus Barij; in Calabria Abbatia Mileti, & Aliæ quam plures in Regno Neapolis, & in aliis Prouinciis, Ambæ autem faciunt Capitulum constitutum ex Dignitatibus, & canonicis præbendatis, sicut capitulum Cathedralis, & de istis loquimur hic,

2 Aduertendum est itaque quod ea, quæ disponuntur in Cathedralibus, locum obtinent in collegiatis, vt habetur in Sacr. Concil. Trident. *sess. 22. de reform. capitol.* 4. de præbendis, Dignitatibus, Personatibus, canonicatibus, officiis, portionibus, &c. in quibus præcipit, omnes, qui aliquam ex prædictis dignitatibus obtinuerint, cui sit annexus aliquis ordo sacer, debere intra annum, illum suscipere, nisi adsit impedimentum legitimum; Nec non per se ipsos illud munus exercere, sub pœnis ibi contentis.

Similis etiam habetur dispositio Concilii Trident. *sess. 25. de reform. cap. 7.* vbi disponitur, quod in Ecclesiis cathedralibus, non admittatur accessus, & regressus beneficiorum, & hæc quoque locum habet in collegiatis. Et alibi pluries. Ideo omnia ea, quæ diximus *sect. 4. præced. per tot.* de Vicario capitulari Cathedralis locum habent in Vicario capitulari collegiatarum,

3 Quapropter capitula collegiatarum secundæ speciei, quæ nullius Diœcesis sunt, vacante sede suorum Prælatorum, cuiuscumque nominis sint, qui ordinariam, & quasi episcopalem iurisdictionem habent, debent eligere Vicarium capitularem, eodem modo, & eisdem legibus capitulis cathedralium præscriptis à Sacro Concil. Trident. *sess. 24. de reform.*

reform. capit. 16. de quibus diximus *sup. subsect.* 1. *à numer.* 1. *cum seqq.* cum, & ipsarum quodlibet capitulum succedat in iurisdictione sui Prælati, sicut capitulum cathedralis succedit in illa loco sui Episcopi; ideo debet Vicarium creare intra octo dies, cum alijs conditionibus ibi enumeratis, & examinatis, nam, vt, diximos, de pari ambulant in hoc propter identitatem rationis, cum quadam tamen diuersitate; nam Vicarius capitularis cathedralis necessariò debet esse Doctor, si adsit, alioquin electio esset nulla: Vicarius autem capitularis collegiatæ Nullius, de qua sermo noster est, potest esse vnus, qui non sit Doctor.

4 Aliæ verò collegiatæ primæ classis nullam habent iurisdictionem, & consequenter vicarium eligere non possunt, sed electio ipsius sede vacante spectat ad capitulum cathedralis, nonillius collegiatæ cathedrali subiectæ, vt declarauit Sac. Congr. Episc. 1647. 13. *Septemb. & mox dicemus nu.* 5.

Potest tamen huiusmodi collegiata cathedrali subiecta eligere vicarium Foraneum in illo loco, vbi est collegiata, si fit talis consuetudo, qui postea erit confirmandus à vicario capitulari cathedralis, aliàs non ita declarauit etiam Sacr. Congr. Episc. *in vna Brundusina* 16. *Ianuarij* 1604. *&* 10. *Ianuarij* 1605.

5 Vicarius, inquam, collegiatæ prædictæ nullius non debet necessariò esse Doctor, aut licentiatus in iure canonico, nec de eo loquitur Sac. Trident. Concilium *d. capit.* 16. vt Sacr. Congregat. Cardinalium Trident. Conc. Interpetum declarauit, *sup. dicto cap.* 16. *ann.* 1585. 12. *Septembris* vbi fuit dubitatum, an extendatur *dictum capit.* 16. ad Ecclesiam collegiatam, defuncto eius Prælato, qui ordinariam iurisdictionem, & omnia iura episcopalia habebat; & Congr. censuit negatiuè; vt refert Garz. *de benef. tom.* 1. *par.* 5. *capit.* 7. *num.* 20. Ratio est, quia si non est necesse, vt hic Prælatuus mortuus sit Doctor, ergo nec etiam Vicarius; vt considerauit Sac. Congreg. *ibid.* & notat Sbroz. *in addition. ad q.* 36. *lib.* 1. Aloif. Ricci. *in collectan. decis. p.* 5. *collectan.* 1602. Raguf. *de voce canonic. in Ecclesia, q.* 37. *num.* 6. In alijs autem capitulum collegiatæ sede vacante succedit in iurisdictione sui Prælati, sicut capitulum cathedralis in iurisdictione Episcopi, etiam quoad ius visitandi, vt censuit Rota *in Burgen. iurisdictionis* 22. *Iunii* 1611. apud Farinac. *p.* 1. *recent. decis.* 346. *num.* 5. notat Barbof. *de potest. Episc. par.* 3. *allegat.* 73. *n.* 27. *vers. sicut.*

6 Sed sunt notanda quædam singularia quoad materiam collegiatarum; & Primò quod Vicarius capitularis collegiatæ, potest compellere capitulum ad tenendum vnum Lectorem Theologiæ, quia sic disponitur in Concil. Moguntin 4. *cap.* 67.

7 Similiter idem Vicarius non debet permittere, vt canonicus collegiatæ, qui non est subdiaconus, habeat vocem in capitulo, quia hoc esset contra dispositionem Concilij Tridentini *sess.* 22. *de ref. capit.* 4. in quo prohibetur per hæc verba: *Quicumque in cathedrali, vel collegiata, sæculari, vel regulari Ecclesia diuinis mancipatus officijs in subdiaconatus ordine, saltem constitutus non sit, vocem in huiusmodi Ecclesijs in capitulo non habeat, etiam si hoc sibi ab Alijs liberè fuerit concessum, &c.*

8 Est aduertendum similiter, quod collegiatam faciunt, etiam duo, vel tres canonici, adminùs, vt ait Glos. *fin. in capit. cum sicut de consecrat. eccles. vel altar.* quia iste numerus trium canonicorum sufficiens est ad constituendum capitulum collegiatæ, vt tradit Felin. *in cap. accedentibus numer.* 1. *vers. & nota de præscr.* Roman. *conf.* 436. *numer.* 6. Specul. *lib.* 3. *tit. de notoriis criminib. particul.* 1. §. 8. *iam de notorio, vers. quidam tamen n.* 6. Lambertin. *de Iurepatr. pa.* 1. *lib.* 2. *q.* 5. *in princ. nu.* 5. Caualer. *decis.* 649. *num.* 6. Rot. *in Asculana Plebaniæ coram D. Merlin.* de qua Barbof. *de iur. eccles. lib.* 2. *c.* 6. *num.* 8. tres enim constituunt collegium, *l. Horatius, ff. de uerb. signific.* Duo faciunt Congregationem *cap.* 1. *de elect.* vbi glofs. Decem homines faciunt Plebem, *cap. vnico,* 10. *quæst.* 3. §. *eadem verb. mancipia.* Quindecim faciunt Turbam, *l. Prætor, ait, §.* 1. *ff. de vi. bon. rapt.* Decem oues, vel quinque Porci faciunt gregem, *l. oues, ff. de abig.*

9 Quia vero Ecclesiæ collegiatæ secundi generis sunt secundæ post Cathedrales, vt habetur in Concil. Colon. 2. *part.* 3. *capit.* 2. & spirant institutum primitiuæ Ecclesiæ. Concil. *præd. ibid. cap.* 4. & magnam habent præeminentiam: possunt in publicis processionibus deferre propriam crucem, etiam præsente capitulo cathedralis, dummodo dignior locus relinquuatur cathedrali, vt censuit Sacra Rituum Congregatio *in vna Anconitana* 24. *Augusti* 1609. & præcedunt omnibus alijs simplicibus, vel his quæ tantum Parochiales sunt. eadem. Sacr. Rit. Congr. *in Nolana* 10. *Iulii* 1602. *& Senogallien.* 23. *Martii.* 1619. etiam si illis cederet locum, antequam in collegiatam erigeretur ead. Congr. *in Terracinen. Sonnino* 24. *Februarii* 1606. notat Sell. *in selectis. Canonicis. cap.* 24. *num.* 32.

10 Ideo ad seruandum decorem, collegiatæ habere debent congruam dotem, quæ tanta esse debet, vt sufficiat Canonicis in illa seruientibus, secundum quantitatem, & numerum collegiatorum. Abbat. *in d. cap. cum sicut de consec. eccl. vel. altar. nu.* 5. *vbi etiam Gloss.* 1. *& Gloss. in cap.* 1. *verb. necessitatem in fin.* 21. *q.* 1. *ad textum. in cap. placuit* 1. *q.* 2. *ca nemo.* 2. *de consecr. dist.* 1. *Authent. vt null. fabr. orator. dom. col.* 5. *& ibi* Bart. Lambertin. *de iurepatr. lib.* 1. *p.* 1. *q.* 5. *art* 2. *num.* 5. *versic. Dominus Paulus de Cittad. & num.* 13. vbi subdit quod est etiam habenda ratio, vt Canonici Collegiatæ possint hospitalitatem seruare, & iura Episcopalia soluere, & visitantes procurare, vt notat Gloss. *fin. in d. cap. cum sicut de cons. eccl. vel altar.*

11 Sed quæritur hic, an Episcopus possit Ecclesiam aliquam in Collegiatam erigere.

Respondetur negatiuè, cum Rebuff. *in Prax. Benef. p.* 1. *tit. de erect. in collegiatam,* Riccius. *in decis. cur. Archiepis. Neapol. p.* 3. *decis.* 66. Azor. *instit. mor. par.* 2. *lib.* 5. *num.* 112. *& Alij relati* à Barbof. *d. lib.* 2. *de iur. eccles. ca.* 6. *numer.* 1. *vers. Ego tamen.* Filliucc. *de benef. c.* 3. *n.* 112. Rot. apud Paul. de Rubeis. *decis.* 99. *numer.* 9. *tom.* 3. *diuers. alias. par.* 3. *recent. & censuit* Sac. Congreg. Concil. *in vna Conuersana.* 27. *Iunii* 1629. de qua Lotter. *de re beneficiar. lib.* 1. *q.* 14. *nu.* 49. *& declarauit similiter* Sacr. Congr. Episc. non posse Collegiatam erigi, nisi à solo summo Pontifice. *in vna Tropien.* 22. *Iulii* 1583. *& in alia Boianen.* 11. *Octobris. eiusdem anni, & in alia Messanen.* 4. *Iunii* 1602. *& in alia Aurien.* 23. *Maii.* 1614. Quod est adeo verum, vt erectio facta ab Episcopo, etiam cum reseruatione beneplaciti Apostolici, nulla sit, antequam obtineatur, non obstante appellatione, vel inhibitione Rotali. ita Ead. Sacr. Congr. Episc. 1612. *in vna Nicoteranen.* 16. *Martii. &* 2. *Maii.* 1612. *& inalia Mondouien* 27. *Nouembris* 1654. *& in alia Syracusana.* 30. *Aprilis.* 1655. Ideo stantibus declarationibus prædictis, non sunt audiendi Doctores, licet alias magnæ auctoritatis, qui tenent, Episcopum posse erigere Parochialem Ecclesiam in Collegiatam, *per text. in cap. quoniam de vit. & honest. Cleric.* & ibi Abb. *antiq. num.* 1. *&* Ioan. Andr. *nu.* 3. Butr. *num.* 2. *in fin.* Abb. Panorm. *num.* 1. *&* 6. & Imol. *num.* 1. *nbi testatur de communi, quos aliquando sequuta fuit* Rot. *in Regien. unionis* 12. *Mali* 1625. *coram D. Coccino. &* Garz. *de benef. p.* 12. *cap.* 5. *num* 4. *& fin.*

12 Quæritur secundo, an Canonici Collegiatæ teneantur ad residentiam?

Respondetur affirmatiuè, si redditus non sint nimis tenui, vt declarauit Sac. Congreg. Episc. *in vna Albanen. 9. Ianuarij. 1602. & in alia Anagnina. 17. Decembris eiusdem anni. & in alia 28. Iunij. 1603.*

Imò tenentur ad cantandam singulis diebus missam conuentualem, & ad Chorum, si Clerus sit numerosus Ead. Sac. Congr. *in una Cerentinen. 14. Ianuar. 163.* & si quis in Collegiata voluerit recipere fructus præbendæ, debet interesse horis diuinis in Choro, alioqui distributiones non lucratur. *cap. unic. de cler. non resid. in 6.* Rebuff. *in concord. tit. de collocationib. §. Volumus. verb. collegiatis.*

13 Quæritur tertio, an Collegiata nuper erecta præcedat alijs Ecclesijs?

Respondetur cum distinctione; aut enim est simplex collegiata, & tunc non habet præcedentiam super alias. Sac. Cong. Ep. *in una Nolana, 29. Maij 1661. pro collegiata Terræ Summa seu Vesuuii.*

Aut est collegiata insignis, & tunc ab eius erectione præcedit alijs Collegiatis, non insignibus, quamuis antiquioribus, vt censuit Sac. Rituum Congreg. *in Firmana. 24. Maij. 1613.* notat Aldan. *in compend. canon. resol. lib. 1. tit. 7.* quamuis erectio facta fuerit cum clausula sine præiudicio alterius. ead. Sac. Congr. Rit. *in Nolana 20. Aprilis 1602. & in nullius seu Firmana 24. Martii 1602.* quarum mer. init Sellius *ubi supra in select. c. m. cap. 24. num. 33.*

Insignis autem dicitur illa, cui à summo Pontifice tale priuilegium conceditur, vt ita vocetur; alias remanet in terminis iuris communis. In quo non conueniunt Doctores, ad declarandum, quæ nam dicatur collegiata insignis; Card. *enim Mant. decis. 175. n. 1.* ait non posse dici insignem ex numero Canonicorum exiguo, modicis redditibus, & qualitate seruitij; subditque hoc esse arbitrarium per DD. *in capit. statutum de rescript. in 6.* & Alberic. *in Diction. verb. insignis, &* Menoch. *de arbitr. cas. 158. numer. 4.* Potest fieri diiudicatio insignitatis ex qualitate loci, vt censuit Sacra Rituum Congregatio *in una Collegiatæ Ecclesiæ Sancti Pauli Ciuitatis Nouæ Firmanæ Diœcesis* penes Barbos. *ubi sup. num. 15.* vbi habetur, quod ad instantiam D. Ludouici Centofiorenti, declarauit dicta Congregatio, prædictam collegiatam dici insignem, eò quod oppidum, in quo sita erat, poterat dici insigne ex numero quatuor mille habitatorum: hoc est focularium 820. quatuor monasteriorum Regularium, & vnius Sanctimonialium ibi existentium, ex copia Peritorum & Nobilium: refert Ioan. Anton. Massobr. *in tr. synod. Episc. capitol. 4. dub. 14. num. 9. & seq.* De loco insigni quis dicatur. vid. Nauar. *consil. 1.*

14 Quæritur quarto, an Collegiata exempta subijciatur Episcopo, quoad visitationem?

Respondetur affirmatiuè secundum dispositionem Sacr. Concil. Trid. *sess. 6. de reform. cap. 4. & sess. 25. de refor. cap. 6.* Quando verò Episcopus potest visitare Ecclesiam Collegiatam, tunc potest visitandi facultatem subdelegare, sed opus est subdelegatione speciali. vt declarauit Sacra Congr. Conc. *in Lucana 1. Februari 1632. penes* Sell. *ubi sup. num. 33.*

15 Quæritur quinto, an dispositio *dict. c. 6.* Conc. Trid. vbi disponitur, quo ad visitationem Episcopi, & de modo procedendi cum canonicis adiunctis, & alijs, habeat locum in collegiatis exemptis?

Et respondetur affirmatiuè, vt censuit Rota apud Farinac. *decis. 709. num. 3. & decis. 715. num. 2. in 1. collectan.* limitatur autem prædicta conclusio, vt non habeat locum in collegiata erecta in Cathedralem, quæ prius non erat exempta, nam ista non comprehenditur sub dicto decreto Conc *cap. 6. de ref. sess. 25.* ita declarauit Sac. Congreg. Conc. penes Armend. *in addit. ad recopilat. leg.* Nauar. *lib. 1. tit. 18. l. 7. de episc. nu. 88.* notat Barbos. *de ep. d. p. 3. alleg. 72. n. 4. in fin.*

16 Quæritur sexto, quomodo gerere se debeat Vicarius capitularis Collegiatæ in causis præcedentiæ inter canonicos?

Respondetur, seruare faciet, vt canonici ecclesiæ collegiatæ antiquiores tempore, licet non sint ordine presbyteri, præferantur Canonicis presbyteris iunioribus, vbi viget talis consuetudo, & vbi Præbendæ non sunt distinctæ ita censuit Sacr. Rit. Congregat. *in una Vrbis Sanctæ Mariæ Rotundæ 16. Decembris 1606. & in alia Vrbis 3. Augusti 1602.* vbi dicitur hoc procedere tantum in Ecclesijs collegiatis vbi talis est consuetudo nam in cathedralibus, si Præbendæ non sint distinctæ, & omnes requirant ordinem presbyteralem, præcedunt secundum ordinem receptionis: at si primò receptus non sit sacerdos, donec ordinetur, præcedit sacerdos secundò receptus, sed eo ordinato, restituit præcedentiam: vt tradit Sellius *in selectis canonicis capitol. 11. numer. 74.* & Barbos. *in collectan. Decis. Apostolicar. collect. 91. num. 5.*

17 Quæritur septimo, quomodo seruari faciet Vicarius prædictus inter canonicos collegiatæ, & regulares in materia præcedentiæ.

Respondetur, quod faciet obseruari, vt canonici collegiatæ, & Alij clerici sæculares semper præcedant Regularibus, etiam in ipsorum Regularium ecclesijs ita declarauit Sacr. Congreg. Rit. *in Tullen. 12. Martii. 1616. & in Firmana Terræ Sanctæ Victoriæ 31. Martii. 1618. de quibus* Sell. *ubi prox. nu. 91.* & Barbos. *ibid. nu. 32. & de canonic. & dignitatib. cap. 18. n. 69.*

18 Quæritur octauo, quid sit his sit inter canonicos collegiatæ, & Parochos super præcedentia in funeribus.

Respondetur, quod Vicarius facere debet, vt canonici collegiatæ in funeribus defunctorum præcedant Parochos, vt censuit Sacra Rit. Cong. *in Sutrina. 30. Augusti 1602. & 2. Augusti 1603. & in Meliten. 18. Nouembris 1606. & in Hostien. Terra Cori. 9. Maii 1617. & in Prænestina Cauarum, 14. Augusti 1618.* vbi declaratum fuit præcedentiam semper, & vbique competere Archipresbytero, & canonicis Ecclesiæ collegiatæ Sanctæ Mariæ supra parochum S. Stephani, etiam in associandis funeribus defunctorum propriæ ipsius parochiæ, de qua Barbos. *d. collect. 91. numer. 33.*

19 Quæritur nono, quid seruandum inter canonicos collegiatæ, & Rectores curatos ac Plebanos Ecclesiarum parochialium in functionibus & processionibus publicis?

Respondetur, quod Vicarius curam habebit, vt præcedant canonici collegiatæ omnibus Rectoribus, curatis, Plebanis ac presbyteris Ecclesiarum parochialium, tàm in publicis processionibus, quàm, etiam in functionibus Synodalibus eadem Sacr. Rit. Congreg. *in Verulen. 11. Decembris 1613. & in Senogalien. 23. Martii. 1619. & 4. Aprilis. 1620.*

Quod habet locum, etiam si antè erectionem in collegiatam, mixtim incederent clerici illius Ecclesiæ cum dictis Rectoribus, vt declarauit ead. Congreg. *in Syracusana 20. Decembris 1601.*

Nec etiam si inferiores Ecclesiæ essent antiquiores, & fuissent in quasi possessione præcedendi Ecclesiæ collegiatæ, antè erectionem in collegiatam. Ead. Sacr. Congreg. *in una Ilerden. præeminentiarum 26. Iunii 1602.* vbi dicitur hoc procedere, etiam si in

si in erectione adsit clausula (*sinè praiudicio alicuius*) vt tradit idem Barbos. *in tract. de canon. cap. 18. num. 67.*

20 Quæritur decimo, quomodo thurificari debeant canonici collegiatę, duplici nè, an triplici ductu thuribuli?

Respondetur, quod thurificari debent duplici tantum ductu; clerici verò Ecclesiarum Parochialium vnico tantum ductu, ita Sac. Congreg. Rit. *in Cæsaraugustana de Darocca 19. Ianuarij 1613.* de qua Sellius, *d. cap. 11. nu. 98. Select. canon.* & Barbos. *d. collect. 91. nu. 39.*

21 Quæritur vndecimò, an dispositio Sac. Concil. Trident. *sess. 24. de refor. c. 12. vers. prouisi etiam*, vbi agitur, quod prouisi de canonicatibus, & dignitatibus in Ecclesijs. Cathedralibus facere debeant professionem fidei, non solùm coram Episcopo, sed etiam in capitulo intrà duos menses ad minus, à die adeptæ possessionis, alioquin fructus non faciant suos, nec possessio illis suffragetur, habeat locum, & extendatur huiusmodi obligatio emittendi professionem fidei etiam ad canonicos, seù Dignitates in Ecclesijs collegiatis?

Respondetur negatiuè; cum Concilium loquatur tantum in prouisis de canonicatibus, & Dignitatibus in Ecclesijs cathedralibus, non in Ecclesijs collegiatis, vt tradit Sanchez *in præcep. Decal. lib. 2. cap. 5. num. 1. & ità censuit Sacr. Congregatio eiusdem Concil. supradicto versic. prouisi etiam, cap. 12. de reform. sess. 24.* in quo declarauit non extendi ad canonicos in collegiatis, de qua Garz. *de benef. p. 3. cap. 3. nu. 11. & 12.* & nouissimè Barbos. *de iur. eccles. lib. 1. cap. 21. nu. 65. & de pot. episc. par. 3. alleg. 61. num. 15.* Bonacin. *in prim. Eccles. præcep. disp. 3. quæst. 2. punct. 4. §. 4. n. 9.* contrà Zerol. *in prax. Episc. p. 1. verb. beneficium, §. 5. vers. Dico quartò*, & Vgolin. *de potest. Episc. cap. 50. §. 16. nu. 3.* existimantes canonicos, & dignitates Ecclesiarum Collegiatarum teneri ad professionem fidei emittendam.

22 Est tandem aduertendum, quod vbicumque fit mentio de potestate capituli, siuè sede vacante, siuè plena, semper intelligi debet de capitulo cathedralis Ecclesiæ, non de Collegiatæ, nam ipsius capitulum dicitur potius Canonicorum Collegiatæ, & semper fieri debet in specie mentio ipsius, aliàs semper, vt diximus, intelligitur de capitulo cathedrali, non collegiatæ, quæ potestatem huiusmodi non obtinet, *cap. Sanctorum 70. dist.* nam cum Ecclesia exprimitur, tunc nomine Ecclesiæ solùm cathedralis continetur. *cap. cum clerici de ver. signif.* notat Barbos. *de iur. eccl. lib. 1. c. 32. nu. 136.*

Reliqua de materia collegiatæ, vltrà supradictos DD. vid. Felin. *in cap. accedentes de praescrip. num. 2. glos. & DD. in cap. dilecta de exces. prælat.* Lambertin. *de iur. patron. par. 1. lib. 2. q. 5. art. 1.* Cucch. *Inst maior. lib. 4. tit. 1. à nu. 5.* Mascard. *de probat. concl. 585.* Zeccħ. *de Republ. Eccles. cap. 28. de præposs. seù Rector. colleg. Eccles.* Fusc. *de visit. lib. 2. cap. 1.* & Menoch. *de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 90. à num. 20.*

23 Insuper est notandum, quod Vicarius collegiatæ Nullius Diœcesis, si non habeat priuilegium particulare, non potest concedere monitoria excommunicationis ad finem reuelationis pro rebus deperditis post Concilium Tridentinum; subditi enim illorum debent Sanctam Sedem Apostolicam adire, vt illa obtineant, ità declarauit Sacr. Congregatio Concil. *sup. cap. 3. de reform. sess. 25.* licet prius dispositum fuerat *ibid. §. quapropter*, referunt Vgolin. *de pot. Episc. cap. 45. in princ. vers. excipiuntur*, Leo *in Thes. for. Eccles. p. 3. cap. 7. num. 18. vers. cæteri, & num. 19.* Barbos. *p. 3. de episc. alleg. 96. num. 12.*

FORMVLA

Vicariatus Capitularis Ecclesiæ Collegiatæ Nullius Diœcesis.

Nos Archidiaconus, Canonici, & Capitulum Collegiatę Ecclesię N. nullius Dięcesis sede vacante per mortem bonæ memoriæ N. Prælati dictæ Ecclesiæ R. D. N. de N. (*si sit Doctor ponatur. V. I. D.*) salutem in Domino sempiternam.

CVm ex sacrorum Canonum dispositione, Sūmorumque Pontificum priuilegijs Ecclesiarum Collegiatarum Capitula, quæ nullius Diœcesis sunt, ad instar Cathedralium Capitulorum, in deficientium Prælatorum locum subrogentur, eisque in spiritualibus, & temporalibus succedant; eorum munus erit viduatis Ecclesijs ita consulere, vt Ministrorum solertia, atque diligentia, viduitatis incommoda minimè sentiri permittant. Ne igitur supradicta Ecclesia nostri culpa aliquid detrimenti in spiritualibus, vel temporalibus patiatur: Nos dictis sacris Canonibus, Summorumque Pontificum priuilegijs, & Sacri Tridentini Concilij decretis, vt par est, obtemperare volentes: Vocatis omnibus, & singulis Canonicis intra tempus octo dierum à dicto Concilio statutum, ad Vicarium, qui vices nostras sustinere debeat, deputandum; Congregatisque ijs, qui debuerunt, potuerunt, & voluerunt interesse, qui duas capituli partes excedebant, siuè complebant: habitis capitulariter secretisque suffragijs, siuè votis omnium, seù maioris partis interessentium, & vt præmittitur Congregatorum. Te R. D. N. de N. (siuè V. I. D.) *supradictum, de cuius probitate scientia, & solicitudine, plurimum in Domino confidimus, Generalem in spiritualibus, & temporalibus Vicarium nostrū, in prædicta Ecclesia Collegiata nullius Diœcesis, Ciuitate, & locis ipsi subiectis* (siuè Diœcesis) *tenore præsentium deputamus, facimus, creamus, & constituimus Prælati nostri sede vacante. Cum omnibus, & singulis facultatibus priuilegijs, honoribus, & oneribus, præeminentijs, & prærogatiuis, ad huiusmodi munus exercendum necessarijs, & opportunis. Dantes tibi plenam, & liberam potestatem omnia, & singula exercendi, quæ capitulo sede vacante in vtroque foro a iure, vel priuilegio permittuntur; & proinde causas omnes, tam ciuiles, quàm criminales, & mixtas, etiam hæresis, & matrimoniales, audiendi, cognoscendi, prouidendi, & terminandi, ac decidendi; cum facultate excommunicationem, aliasque ecclesiasticas censuras, & pœnas ferendi, & infligendi. Necnon ea omnia faciendi, mandandi, & exequēdi quæ nos facere, mandare, vel exequi possemus, etiam si requirant speciale mandatum,* (si Vicarius non sit Doctor addatur:) *Cum voto tamen idonei Consultoris I. V. D. tibi benè visi in sententiando, & procedendo ad actus quoscumque irretractabiles, & qui consilio videbuntur indigere. Præcipimus itaque vniuerso Clero huius Ciuitatis, & iurisdictionis* (siuè Dięcesis, si illam habeat.) *alijsque huius Ecclesię iurisdictioni subiectis, quatenus Te in Vicarium, Officialemque nostrum Generalem, vt præmittitur, recipiant; Tibique tamquam tali in omnibus præmissis pareant & obediant. Dantes tibi voces, & vices nostras, &c. Contradictores etiam, vt rebelles pœnis, & censuris ecclesiasticis compescendi. In quorum fidem præsentes scribi iussimus per infrascriptum nostræ Curiæ Notarium, manu propria subscripsimus, & sigilli nostri Capitularis fecimus impressione muniri. Datum N. &c. die &c. ann. &c.*

N. Archidiaconus.
N. Canonicus.
N. Canonicus. & sic de singulis.

Loco sigilli †
N. Notarius.

SECTIO

SECTIO SEXTA.

De Vicario Apoſtolico.

SVMMARIVM.

1 *Vicarius Apoſtolicus quis ſit.*
2 *Vicarius Papæ dicitur etiam Apoſtolicus.*
Eius iuriſdictio qualis.
3 *Cauſæ mittendi Vicarium Apoſtolicum.*
Primo. Si Epiſcopus malè gubernet.
2 *Si ſit ſordidus.*
3 *Si ſit ſenex.*
4 *Si ſit ſuſpenſus à iuriſdictione.*
5 *Si non expediuit Bullas per multos annos.*
6 *Si ſit moroſus in penſione ſoluenda.*
7 *Si ſit proceſſandus.*
8 *Si vocatur ad Vrbem.*
9 *Si non reſideat.*
10 *Si non vult recipere Vicarium miſſum ab Vrbe.*
11 *Si moriatur morte violenta.*
12 *Si Capitulum in electione Vicarij Capitularis non concordauit.*
13 *Si Capitulum elegit indoctum.*
14 *Si Vicarius Capitularis vocatur ad Vrbem.*
15 *Si Eccleſia diù vacauit.*
16 *Si intereſſe Cameræ Apoſtolicæ ita requirit.*
17 *Si negligit Epiſcopus exequi decreta Viſitationis Apoſtolicæ.*
18 *Propter vtilitatem Eccleſiæ.*
19 *Propter aliquos graues reſpectus.*
20 *Propter inhabilitatem, vel impedimentum Epiſcopi.*
4 *Vicarij Apoſtolici iuriſdictio, eſt eadem ac Epiſcopi.*
Appellatio à Vicario Apoſtolico defertur ad Metropolitanum.
5 *Vicarius Apoſtolicus exequi poteſt commiſſiones Apoſtolicas Epiſcopo, ſiuè eius Vicario directas.*
Habet omnes prærogatiuas epiſcopales.
6 *Viſitare poteſt Diœceſim.*
Epiſcopus in tali Viſitatione non poteſt, niſi confirmare pueros.
Taxatur modus expenſarum à Sac. Congregatione.
7 *Synodum celebrare poteſt, ſine Epiſcopo.*
8 *Concurſum facere poteſt ad Parochiales vacantes.*
9 *Inuigilare debet ſuper manutentione introitus menſæ epiſcopalis.*
10 *Non ſe intromittat in redditibus menſæ epiſcopalis, niſi pro ſua prouiſione.*
11 *Dimiſſorias ad ordines concedere non poteſt.*
In Statu Eccleſiaſtico poteſt.
De iure communi poteſt concedere, cum iſta facultas veniat in iuriſdictione, ſed à Congregatione prohibetur.
Conceditur tamen facillimè talis facultas.
12 *Beneficia ſimplicia conferre nequit.*
13 *Neque proceſſare Vicarium Epiſcopi.*
Par in parem non habet imperium.
14 *Neque in cauſis Epiſcopi ſe intromittere poteſt.*
Minor in maiorem ius dicere non poteſt.
15 *Epiſcopus contra Vicarium Apoſtolicum nihil agere poteſt, neque poſt officium.*
16 *Neque poteſt Vicarium Generalem tenere tempore Vicarij Apoſtolici.*
Neque exequi litteras Apoſtolicas ſibi directas, ſub nomine Dignitatis, ſed Vicarius.
17 *Vicarius Apoſtolicus non eſt aſſociandus à canonicis, vt Epiſcopus.*
18 *Neque thurificandus eſt ter in miſſa ſolemni, vt Epiſcopus.*
Neque triplici ductu thuribuli, præſente Epiſcopo, ſed duplici.
19 *Neque liber Euangeliorum oſculandus traditur.*
20 *Neque duos Clericos poteſt habere dum miſſam celebrat.*
21 *Neque quatuor candelas accenſas.*
22 *Neque functiones epiſcopales facere poteſt.*
23 *Neque paratus, vt Vicarius miſſas ſolemnes cantare, reliquias ferre, &c.*
24 *Non debet ſcribere Romam pro qualibet re leui, ſed tantum pro re graui.*
25 *Neque inſtigator ſit in foro laicali.*
26 *Neque depoſitis fictis monialium ſe intromittat.*
27 *Vicarius Apoſtolicus durat, etiam mortuo Papa.*
28 *Vicarius Apoſtolicus Epiſcopi durat, etiam ipſo mortuo.*
29 *Vicarius Apoſtolicus, ſede vacante, poteſt omnia facere, vt Vicarius capitularis.*
30 *Tenetur reſidere in Diœceſi.*
Neque poteſt diſcedere vocatus à Principe.
Neque, vt ad Vrbem accedat.
31 *Præcedentiam habet in Choro, ſi non ſit canonicus.*
32 *Salarium, ſeu Prouiſionem habere debet, à die poſſeſſionis, cum acceſſu & receſſu.*
Niſi ſit in eadem ciuitate.
33 *Prouiſio non ſemper eſt eadem.*
34 *Prouiſio ab ipſomet recipitur propria auctoritate, ſi retardetur.*
35 *Emolumenta Vicariatus ſunt ſua, non quæ ex ſigillo proueniunt.*
36 *Cauſæ pro quibus remouetur Vicarius Apoſtolicus.*
Prima. Si Epiſcopus non ſit ſoluendo.
2 *Si Eccleſia ſuit prouiſa de Paſtore.*
3 *Si Epiſcopo reſtituatur iuriſdictio.*
4 *Si pecuniam indebitè extorquet.*
5 *Quando non defendit immunitatem eccleſiaſticam.*
6 *Quando detegitur aliqua infamia.*
7 *Si cum banditis conuerſetur.*
8 *Si filios baſtardos habeat.*
9 *Si illicitè negotietur.*
10 *Si ſit exoſus Populo, & clero.*
11 *Propter intereſſe camerale.*
12 *Si cum monialibus practicam habeat.*
37 *Finito officio non poteſt cognoſcere cauſas inceptas, & non finitas.*
Limitatur in Canonico Eccleſiæ.

VT totam materiam ad officium Vicarij ſpectantem percurramus, neceſſe eſt etiam aliqua prælibare de Vicario Apoſtolico; cùm & ipſe iuriſdictionem ordinariam in Epiſcopatu, ad quam aliquando mittitur, exerceat, & ius, iuſtitiamque adminiſtret, & dicat, inter ſubditos illius Diœceſis.

1 Eſt igitur præmittendum pro perfectiori, & pleniori notitia, quod Nos loqui intendimus de illo Vicario Apoſtolico, qui mittitur à Summo Pontifice cum Breui, vel à Sacra Congregatione Epiſcoporum, & Regularium, ex aliqua legitima cauſa, cum litteris eiuſdem, ad regendam aliquam Eccleſiam, cum facultate adminiſtrandi totam iuriſdictionem Epiſcopalem, aliquibus tamen exceptis caſibus in particulari. Quod ſolet fieri aliquando ſede Epiſcopali plena, & aliquando ſede vacante.

2 Non autem de illo Vicario Apoſtolico, qui depu-

deputari solet a Papa in Vrbe de potestate ordinaria, & est aliquis Cardinalis ad vitam, qui iurisdictionem habet in Vrbe Romæ tantum, non extra Vrbem, præsertim vltra districtum, nisi ei specialiter commissa fuerit. *cap. sua nobis de offic. Vicar.* Illius iurisdictio in Vrbe est tamquam ordinarij in sua Diœcesi; & extenditur, etiam ad exemptos per constitutionem primam Pauli II. quæ incipit: *Licet Ecclesiarum*, & *per constitutionem* 28. *Iuly II.* incip. *Decet*: & per aliam Pauli III. quæ incip. *Licet* 36. *eiusdem*. in quibus præscribitur huiusmodi Vicarij iurisdictio in Vrbe, vt extendatur super omnes Ecclesias, & personas exemptas, & non exemptas; Necnon ad Iudæos, Hospitalia, sodalitates, causas matrimoniales, & vsuræ. Habet familiam armatam ad coercenda delicta. Pauin. *de offic. & pot. capituli sede vac. p.* 2. q. 10. Cognoscit etiam Clerum Romanum; & causas periurij, & blasphemiæ, &c. de quo agitur, *in cap. Sua Nobis, de offic. vic.* & notatur à Sbroz *de offic. vic. lib.* 1. q. 3. *num.* 19. Azor. *Instit. moral. p.* 2. *lib.* 5. *cap.* 39. *de Vicario Vrbis* Vestr. *in Tract. lib.* 2. *cap.* 6. Galganet. *de iure public. lib.* 3. *tit.* 36. *num.* 7. P. Laurent. Brancat. à Laurea omni eruditione præditus, Patria mihi conterminus, sed propior amicitia, *in suo Epit. Sacr. Canon verb. Vicarius Papæ*. Rot. *in Firmana pensionis* 15. *Decemb.* 1627. *coram D. Duran.* Non cognoscit tamen iste Vicarius Vrbis de causis sub titulis Eminentissimorum Cardinalium, vt optimè aduertit Illustriss. D. Prosp. Fagnan. *in repetition. cap. His, quæ de maiorit. & obedient.*

3 Vicarius igitur supradictus, qui mittitur a Papa cum Breui, vel a Sacr. Congregatione Episcoporum cum litteris, ad regendam aliquam Ecclesiam cum tota iurisdictione Episcopali, qui Apostolicus dicitur; ea omnia ibi facere potest, quæ & ipse Episcopus, exceptis Pontificalibus, vt habetur *in cap. fin. dist.* 61. & *in cap.* 11. *cui de elect. in* 6. Et propter plures, & diuersas causas mitti solet, vt obseruatum est in Sacra Congr. Episcoporum.

Prima est, si contra aliquem Episcopum adsint querelæ, quod malè regat, & gubernet Ecclesiam; vt censuit, ead. Sac. Congregat. *in vna Vulturaren.* 22. *Nouemb.* 1664. & *in alia Saffaren* 6. *Augusti* 1601.

Secunda est, si Episcopus sit sordidus, & committit extorsiones, minùs extorquendo a subditis pecuniam. Ead. *in vna Theanen.* 15. *Ianuarij* 1602. Maximè quando per subditos petitur à Sac. Congreg. vt mittat Vicariũ Apostolicũ. Ead. *in vna Tranen.* 23. *Iuly* 1602.

Tertia causa mittendi Vicarium Apostolicum, est, quando Episcopus est senio confectus, itaut propter grauem ætatem, impeditus, & ferè prorsus inhabilis reperiatur. Eadem *in vna S. Agathæ* 7. *Decembris* 1582.

Quarta causa est, si Episcopus est suspensus a iurisdictione. Ead. Congregat. Episcop. *in vna Tranen.* 19. *Maij* 1645. & *in alia Bisinianen.* 9. *Iunij* & *in alia Lancianen.* 23. *Iunij eodem anno*, & *in alia Tranen.* 8. *Februarij* 1650. & *in alia Lancianen.* 10. *Martij* & 30. *Septemb. eod. ann.* & *in alia Alatren.* 5. *Maij* 1651. & *in alia Melfitana* 2. *Maij* 1653.

Quinta est, quando Episcopus non expediuit Bullas, post multos annos, postquam fuit prouisus, & percepit fructus Episcopatus, solùm cum Breui. Ead. Congregatio, *in vna Offeranen.* 9. *Septembris* 1645.

Sexta est, quando est morosus in soluenda pensione. Ead. Congreg. Episcop. *in vna Auellinen.* 17. *Augusti* 1646. & *in alia similiter Auellinen.* 20. *Aprilis* 1663. me præsente in curia.

Septima est, si formandus sit processus contra Episcopum. Ead. Congreg. *in vna Anglonen.* 17. *Maij* 1642.

Octaua causa est, si Episcopus vocatur, vt Romam accedat, in penam quasi, suæ malæ vitæ. Ead. Congr. *in vna Cotrouen.* 2. *Maij* 1653.

Nona est, quando Episcopus non vult residere. Ead. Congregatio *in vna Cassanen.* 23. *Martij* 1619.

Decima est, quando Episcopus non vult recipere Vicarium missum ab Vrbe, vel impedit ei iurisdictionis exercitium. Ead. Congreg. *in vna Theanen.* 8. *Nouembris* 1614. & *in alia* 21. eiusdem mensis *eodem. ann.*

Vndecima est, quando Ecclesia vacaret per mortem violentam Episcopi. Ead. Congreg. *in vna Atianen.* 8. *Decembris* 1645.

Duodecima est, quando sede Episcopali vacante, capitulum non concordauit in electione Vicarij capitularis, iuxta formam concilij, & sic plures adsunt Vicarij capitulares a diuersis de capitulo facti. Ead. congr. *in vna Motulen.* 8. *Nouembris* 1647. & *in alia Triuentinen.* 2. *Martij* 1646.

Decimatertia est, quando capitulum elegit Vicarium indoctum, sede vacante, & propter eius imperitiam multa insurgunt inconuenientia. Ead. Congreg. *in dicta Triuentinen.* 2. *Martij.* 1646. & *in alia Tropien.* 13. *Iulii eod. ann.* & *in alia Motulen.* 8. *Nouembris* 1647.

Decimaquarta est, quando Vicarius capitularis vocatur ad Vrbem pro sua iustificatione, vel remouendus sit prolegitimis causis. Ead. Congreg. *in vna Spoletana.* 13. *Nouembris* 1600. & *in alia Asten.* 30. *Septembris* 1650. & *in alia Monopolitana.* 2. *Maii* 1653.

Decimaquinta est, quando Ecclesia diù vacauit. Ead. Congreg. Episc. *in vna Alterianen.* 28. *Iunii.* 1649. præsertim si subditi in administratione iustitiæ aliquod inconueniens experiantur. Ead. *in vna Vgentinen.* 17. *Septembris* 1655.

Decimasexta est, quando Thesaurarius Generalis, propter interesse Cameræ Apostolicæ ita censet expediens, vt mittatur Vicarius Apostolicus. Ead. Congr. *in vna Alieranen.* 10. *Iunii.* 1650.

Decimaseptima est, quando ordinarius negligit exequi decreta visitationis Apostolicæ, & admonitus in id inuigilare non curat. Ead. Congreg. *in vna Soanen.* 8. *Maii* 1580.

Decimaoctaua est, ad hoc vt magis prospectum sit Diuino seruitio, quieti Animarum, & bono seruitio Ecclesiæ, & cleri. ead. Congregat. *in Cōsentinen.* 10. *Iunii* 1650.

Decimanona est, quando expediens à Sacra Congregatione iudicatur mittere Vicarium Apostolicum, propter aliquos grauissimos respectus. ead. Congreg. *in vna Arianen.* 8. *Decembris.* 1645. Regulariter tandem deputatur Vicarius Apostolicus, propter episcoporum inhabilitatem & impedimentum, de quibus Mandos. *in regul. Cancellar.* 24. *de male promotis.* q. 6. *num.* 13. Rebuff. *in tract. de nomination.* q. 8 *num.* 28. & *in concordatis. Francia tit. de collationib.* §. *Præfatique ordinarii in verb. conferre.*

4 Est autem aduertendum, Primo quod Vicarius Apostolicus eandem habet iurisdictionem, quam habebat Episcopus, & actualiter habet in potentia, licet per Vicarij Apostolici deputationem, impeditum sit sibi iurisdictionis exercitium. Hinc est, quod a sententijs Vicarij Apostolici appellatur ad Metropolitanum, non ad Papam. vt declarauit Sac. Congr. Episc. facto verbo cum SS. Papa bon. mem. Gregorio XIII. *in vna Salernitana* 7. *Iunii* 1580. & *in alia Caputaquen.* 22. *Aprilis* 1586. & Regulariter potest omnia facere, quæ possunt sui principales, vt tradit Ioan. Picar. *cons.* 52. *num.* 164. *inter. consil. Menoch. lib.* 1. *de mente Bartoli in l.* 1. §. *hi quibus ff. de leg.* 3. *in l. filius ff. de legat.* & *in lib. compertimus in fin. C. de proxim. Sacr. Scrinior. li.* 12. Sbroz. *lib.* 2. *quæst.* 64. *num.* 6.

5 Aduer-

5 Aduertendum est similiter secundo, quod vltra potestatem ordinariæ iurisdictionis sibi traditæ, concedi solent multæ aliæ facultates pro temporum diuersitate; Inter quas solet exprimi in Breui Pontificio, (cuius habetur in fine præsentis sectionis exemplar; sicut & litterarum Sacræ Congregationis); vt possit exequi litteras Apost. Episcopo, vel eius Vicario, directas equè ac si dirigerentur ipsimet Vicario Apost. ita declarauit etiam in casu dubio Sacra Congr. Episc. *in vna Assisien.* 10. *Maij* 1583. *& in vna Bisinianen.* 18. *Maij*. 1632. Ratio est, quia omnes prærogatiuas Episcopi consequitur, vt declarant in simili Alexand. *in lib. & quia ad fin ff. de iur. omn. Iudic.* Dec. *in cap. quoniam* Abb. *num.* 15. *in fin. de offic. delegat.* probat. Bart. *in l. filius fraci. ff. delegat.* notat Sbroz *lib.* 2. *q.* 135. *num.* 6.

6 Potest similiter visitare Diœcesim, cum & ista facultas specialiter ei tribuatur. Est autem in hoc aduertendum, quod si cum ipso visitet etiam Episcopus, non potest Episcopus se ingerere in visitatione, sed solùm in exercitio Pontificalium, confirmando, vel aliquid simile faciendo, quod ad ordinem Episcopalem spectatet, si non sit et interdictum.

Et ne eo casu Clerus duplicibus expensis grauetur, præscripsit modum, & formam Sacra Congregatio Episcoporum, vt scilicet non possint Episcopus, & Vicarius Apostolicus simul ducere secum plusquam quinque personas. ita declarauit *in vna Caiacen.* 20. *Aprilis* 1601. *& in alia Consentinen.* 19. *Nouemb.* 1632. *& in alia Bisinianen.* 23. *Augusti* 1652.

7 Quando autem Synodum celebrare voluerit, cum talem facultatem habet, hoc facere debet, sine interuentu Episcopi. ead. Sac. Congregat. *in vna Licien.* 22. *Septembris* 1628.

8 Potest similiter facere concursum in Parochialibus vocantibus, eligere magis idoneum, ac fidem mittere ad Datariam; vel ad episcopum, respectiuè. Ead. Congr. *in vna Licien.* 9. *Iunij* 1628. *& in alia Bisinianen.* 16. *Maij* 1653. Cum ad ipsum Vicarium Apostolicum hoc spectet, non ad Episcopum, qui non habet, nisi administrationem ordinis, nisi sit ipsi interdicta etiam ista administratio.

9 Potest etiam, immò debet inuigilare super manutentione introituum mensæ episcopalis, cum ad ipsum hoc spectet. ita eadem Sacr. Congregat. *in vna Tranen.* 7. *Iunij* 1652.

10 Non tamen potest se intromittere in redditibus mensæ, nisi in quantum sibi debetur pro suis prouisionibus, & interesse, non in alijs. ead. Congr. *in vna Caputaquen.* 8. *Octob.* 1585. *&* 20. *Octob. eiusd. ann. & in alia Lancianen.* 17. *Nouemb.* 1646.

11 Neque potest Dimissorias ad ordines concedere, cum hæc facultas illi in Breui auferri soleat in Breui; vt pluries censuit Sac. Congr. Episc. *præsertim in vna Tranen.* 9. *Iunii* 1645. *& in alia Vgentinen.* 8. *Octob.* 1655.

In statu tamen Ecclesiastico solent in Breui prohiberi solùm dimissoriæ pro sacris ordinibus, non pro minoribus. eadem Sac. Congregat. *in vna Terracinen.* 26. *Iunii* 1648.

De Iure autem communi canonico, posset Vicarius Apostolicus dimissorias prædictas concedere, cum veniat ista facultas comprehensa in his, quæ sunt iurisdictionis, non ordinis episcopalis, *textus est, cum Gloss. in cap.* 1. *cui de elect. in* 6. & olim Sac. congregatio concedere solebat, vt rescripsit Vicario Apostolico *Soanen. sub die* 26. *April.* 1580. quidquid in contrarium dicant, Pauin. *de pot. cap. sede vac. par.* 2. *q.* 10. *num.* 36. & Sbroz *lib.* 2. *q.* 41. *num.* 6.

Stante verò hac prohibitione hodie non potest dimissorias concedere, neque illis, qui rescriptum solùm obtinuerunt à Sac. congregatione: *Ex pectent ætatem.* sed adueniente ætate debent supplicare de nouo. eadem congregat. *in vna Tranen.* 30. *Decembris* 1650.

Hæc tamen facultas solet à Sacra congregatione facilè concedi, saltem ad tempus limitatum puta ad annum, præsertim illis, qui valdè distant ab Vrbe. ead. congregat. *in vna Larinen.* 3. *Augusti* 1622. *& in alia Nullius Pinaroli* 11. *Augusti* 1645.

12 Neque potest beneficia simplicia conferre, quia in Breui Papæ, quando mittitur Vicarius Apostolicus ad aliquem episcopatum, solet auferri illi talis facultas in specie. Quare ad Episcopum spectabit eorum collatio, nisi auferatur expressis verbis in Breui Apostolico; In quo aliquando conceditur Vicario Apostolico facultas, vt possit conferre Parochiales Ecclesias vacantes in mensibus ordinarij. Quod si hoc expressè cautum in Breui non inueniatur, spectabit ad Episcopi collationem, & remanebit ipsi libera facultas conferendi in suis mensibus de iure ordinario. ita declarauit Sacra congregatio Episcopor. *in vna Tarentina* 3. *Decemb.* 1586.

13 Neque potest informationes sumere contra Vicarium suum Antecessorem, neque sequestrare bona, vel iura ipsius, ad instantiam alicuius personæ, quantumuis priuilegiatæ, sine speciali licentia, & concessione Sacræ congregationis; propter rationem communem, quia par in parem non habet imperium, *cap. Innotuit, §. quamuis verb. in parem de electon. l. nam & magistratus, ff. de recept. arbitr. & l. ille à quo, §. tempestiuum, ff. ad Trebellian.* ita declarauit. ead. congregat. *in vna Larinen.* 15. *Decemb.* 1587. *&* 1588. *& in alia Assisien.* 21. *Iunii eodem anno.*

14 Neque a fortiori potest se intromittere Vicarius Apostolicus in causis personam Episcopi concernentibus, siuè in ciuilibus, siuè in criminalibus, siuè in mixtis; quia minor in maiorem ius dicere minimè valet. *cap. inferior, & cap. denique* 21. *dist. in verb. maiore, vbi gloss.* vbi habetur, quod Iudex minor non potest exercere iurisdictionem suam, præsente maiore Iudice, quod probatur etiam in *cap. presbyter.* 95. *dist. & l. vlt. ff. de offic. proconf.* ergò multò minus poterit imperium, & iurisdictionem in maiorem exercere; nisi super his specialiter illi concedatur a Summo Pontifice, vel Sacra congregatione; vt censuit *in vna Caiacen.* 20. *Aprilis* 1640.

15 Et a contrario neque Episcopus vllam habet iurisdictionem, & auctoritatem in Vicarium Apostolicum, ita vt si ipse delinquit, nec informationes capere possit contra ipsum, ne quidem officio finito. Et multo minus poterit edicto aliquo ipsius honorem deturpare, vt declarauit eadem. Sacr. congregat. *in vna Theanen.* 30. *Martii* 1622. *& in Monopolitana* 16. *Octobris* 1627.

16 Neque potest Episcopus tenere Vicarium Generalem, tempore, quo adest Vicarius Apostolicus, nec aliquo modo se intromittere valet in negotijs iurisdictionem tangentibus. Imò neque potest exequi litteras Apostolicas sibi directas, sub nomine dignitatis, vt declarauit ead. Sac. congregat. *in vna Nolana* 27. *Septemb.* 1641.

17 Est præterea aduertendum tertiò, quod Vicarius, licet Apostolicus non potest compellere canonicos ad deducendum illum a Palatio ad Ecclesiam; & ab Ecclesia ad Palatium, quia hoc est proprium priuilegium episcopi, ead. congr. sub die 28. *Augusti* 1589. *fol.* 268. *§.* 10.

18 Neque potest prætēdere huiusmodi Vicarius, vt sibi

vt sibi ter detur incensum, inter missarum solemnia, nempe in principio missæ; Post Euangelium, & in Offertorio; sed semel tantum dari debet in offertorio, & non amplius. Et tunc, si episcopus sit præsens, bis ducto thuribulo; si absens ter ducto. ead. congreg. *in Caietana 14. Ianuarij 1595.*

19 Neque potest prætendere, vt sibi deferatur osculandus liber Euangelij, nisi sit episcopus, quia hoc est priuilegium solis episcopis concessum, vt declarauit ead. Sac. congreg. Episc. 28. *Augusti* 1589. *fol.* 268. de qua Gauant. *in Manual. Episc. verb. Missæ ritus num.* 19.

Quod habet etiam locum in Vicario Generali episcopi, in Gubernatoribus, & Alijs ministris, qui non sunt Prælati maiores, vel Magni Principes, vt declarauit Sac. congreg. Episcop. 22. Augusti 1589. de qua Gauant. *ibid. num.* 18.

20 Neque potest habere duos clericos eum comitis, quando celebrat, vt ipsi inseruiant, etiam si sit Prothonotarius Apostolicus.

21 Neque potest quatuor candelas accensas in altari tenere, dum similiter celebrat, nisi hoc fieret ibi propter festiuitatem currentem. ita declarauit Sacra Rit. Congregatio 7. *Augusti* 1657. Gauant. *in rubric. Missal. p.* 1. *tit.* 20. *vers. cum candelis verb. an possit, & in man Episc. vbi sup. num.* 11.

22 Neque potest facere functiones episcopales, absente, vel impedito Episcopo; sed hoc spectare ad primam Dignitatem, & successiuè ad alios seniores de capitulo declarauit Sacra congreg. Rituum. *in vna Algaren. & Brundusina* 20. *Decemb.* 1621. *& in alia Brundusina* 5. *Februarij* 1614. *& in Alatrina* 22. *Ianuarij* 1618. *de quibus* Aldan. *in compendio canonicar. resol. lib.* 1. *tit.* 43. *num.* 34. & Barbos. *in collectan. decision. Apostolicar. collect.* 715. *num.* 6. de reliquis, quæ sunt communia omnibus Vicarijs, *vide sup. sect.* 2. *subsect.* 2. *d n.* 20. *cum seqq.*

23 Neque potest Vicarius vti Vicarius missas solemnes cantare; Sanctiss. Sacramentum, aut sacras Reliquias paratus deferre; nec alijs functionibus ecclesiasticis se immiscere, sed tantum præesse, vt omnia suo ordine rectè fiant, vt declarauit Sac. congr. Episc. *in vna Sassaren.* 14. *Aprilis* 1592. *& in alia Bisinianen.* 16. *Maij* 1600. *& in Spoletana* 22. *Decemb.* 1611. *& in vna Ortonen.* 19. *Septemb.* 1627.

24 Est etiam aduertendum quarto, quod non debet Romam scribere pro qualibet re leui occurrente in Diœcesi. Ead. *in vna Theanen.* 14. *Nouemb.* 1601.

Sed bene pro re graui, nimirum pro delicto commisso contra Episc. Ead. *in vna Theanen.* 1. *Octob.* 1602.

Et similiter pro alijs occurrentijs grauioris momenti, in defectum Episcopi. Ead. *in vna Castren.* 26. *Nouemb.* 1602.

25 Non debet tamen instigatorem agere contra carceratos in foro laicali; vt declarauit Sacr. congreg. Episc. *in vna Reatina* 19. *Iunij* 1601.

26 Neque debet præstare auctoritatem depositis fictis monialium, alias incurrit pœnam, vt teneatur de proprio. ita declarauit. ead. Sac. Congreg. *in vna Reatina* 26. *Ianuarij* 1604.

27 Est insuper aduertendum quintò; quod Vicarius Apostolicus deputatus à Papa, durare solet absque controuersia. etiam Sede Apostolica vacante, vt declarauit. Eadem congreg. *in vna Licien.* 27. *Nouembris* 1590. *& eodem ann in Castellanetana.*

28 Imò si Vicarius Episcopi mortui fuerat missus a Papa, vel à Sacra Congregatione, non potest per capitulum sede vacante expelli, & nouus Vicarius capitularis eligi. Ead. *in vna Aquilana* 4. *Augusti* 1578.

Solet tamen ex abundanti Sac. Congregatio occurrēte casu vacationis Sedis prohibere capitulis, vt non procedant ad electionem Vicarii capitularis. Ead. Sac. congreg. *in Spoletana* 2. *Aprilis* 1591. *& in Licien.* 22. *Decembris* 1628. *& in Bisinianen.* 2. *Augusti* 1647.

29 Quod si Vicarius Apostolicus missus sit, sede vacante, potest expedire litteras, quæ Vicarius episcopalibus dirigi solent, ac dare dimissorias ad ordines post annum, & infra annum arctatis, ac si esset Vicarius capitularis, nisi hoc ei specialiter prohibitum sit. ead. Congr. *in vna Aquilana* 22. *Septemb.* 1628. de quo Nos sup. *sect.* 4. *subsect.* 2. *num.* 2.

30 Est etiam aduertendum. sexto quod Vicarius Apostolicus tenetur residere in Diœcesi, ad quam regendam missus fuit; nec potest ab ea ad longum tempus discedere, & alium substituere, absque prævia licentia Sacræ Congreg. Episcoporum, vt Eadem declarauit. *in vna Spoletana.* 19. *Iunii* 1647. Quod habet locum, etiam si sit vocatus ab aliquo Principe, nam nequitunc potest. Ead. *in vna Massanen.* 27. *Maii* 1603. *&* 28. *Nouembris fol.* 140.

Neque potest absque dicta licentia discedere, etiam si sit accessurus ad Vrbem. Ead. *in vna Reatina.* 12. *Decembris* 1600.

31 Aduertendum quoque est, septimo loco, quod Vicarius Apostolicus debet habere in choro, si non sit Canonicus, præcedentiam suprà omnes; ideò debet sedere in digniori sede, non tamen in solio Episcopali, vt declarauit Sac. Congr. Episc. *in vna Caietana.* 22. *Ianuarii* 1596.

Quod si dignior sedes chori esset occupata; tunc dignitates, & Canonici descendere debent inferius vno grado, relinquendo maiorem ipsi Vicario. Ead. 20. *Augusti* 1589. *fol.* 268. *f.* 8. *& in vna Licien.* 14. *Augusti* 1590. *fol.* 189.

32 Est quoque aduertendum. octauo loco, quod Vicarius Apostolicus debet habere salarium scutor. ducentorum monetę romanæ pro singulis annis ab Episcopo, vel à mensa Episcopali, sede vacante, nisi in Breui Pontificio aliter exprimeretur, & insuper scuta quinquaginta eiusdem monetæ pro accessu, & recessu, idest. 25. pro accessu, & totidem pro recessu; aliquando tamen taxatur minus, vel plus, secundum locorum distantiam. Ead. Congr. *in vna Caputaquen.* 20. *Septembris* 1580. *& in vna Caiacen.* 17. *Februarii* 1603. *& alibi pluries.*

Quæ prouisio, seu salarium non incipit currere a data Breuis, sed à die possessionis & ingressus in Ciuitatem, quando cæpit iurisdictionem exercere. Ratio est, quia pro viatico dantur sibi expensæ accessus, vt dixit Eadem *in vna Brundusina.* 10. *Iunii* 1611. *& in vna Caiacen.* 23. *Nouembris* 1640.

Quod si deputatetur Vicarius Apostolicus aliquis, qui in eadem Ciuitate residet, non posset iste prætendere expensas accessus neque recessus, si ab ea reuera non recederet. ead. congregat. *in vna Bisinianen.* 9. *Iunii* 1645. *& in vna Triuentina.* 2. *Martii* 1646.

Neque potest, vsque quo discedat, summam taxatam pro recessu prætendere. ead. Congreg. *in vna Caiacen.* 23. *Nouemb.* 1640.

33 Sed quæritur hic, an eadem prouisio debeatur Vicario Apostolico semper eodem modo?

Respondetur, quod si Episcopatus habeat tenues redditus, & detracta prouisione prædicta non posset eum residuo decenter substentari, deberet vtique fieri noua taxatio, & diminui prædicta prouisio, habita ratione paupertatis Episcopi, vt Ead. declarauit. *in vna Nullius Altamuræ.* 7. *Decembris.* 1604. *& in alia* 2. *Augusti* 1647.

Quæ moderatio potest, imò debet fieri ad scuta cen-

centum quinquaginta, & aliquando ad centum pro prædicta ratione paupertatis, & tenuitatis redditum Episcopalium. Ead. Congregatio. *in vna Ferentinen. 22. Augusti 1653. & in alia Cotronen. 3. Octobris eiusdem anni.*

34 Quæritur secundo quomodo debeat satis fieri Vicarius de ipsa prouisione?

Respondetur, quod solet Sacra Congregatio in litteris commissionalibus, vel Summus Pontifex in ipso Breui Vicariatus Apostolici, concedere eidem Vicario facultatem, vt sumere possit suam prouisionem ex redditibus mensæ, propria auctoritate, si illi, ad quos spectat soluere de quadrimestri in quadrimestre anticipata solutione, negligentes fuerint, & sic possit idem Vicarius auctoritate Apostolica fructus mensæ Episcopalis sequestrare, quousque satisfactionem reciperet. Ead.Congregat. *in vna Catacen. 29. Nouemb. 1600. & in alia Theanen. 17. Septembris 1602.*

35 Est aduertendum præterea, nono quod Vicarius Apostolicus, vltra prouisionem prædictam, vnà cum accessu, & recessu, debet habere solita emolumenta Vicariatus, & honoraria pro decretis; Non tamen habere debet, nec recipere potest emolumenta, quæ proueniunt ex sigillo, illa enim spectant ad Episcopum, siue ad mensam, vt declarauit eadem. Congr. *in vna Aquilana 24. Octobris 1585. & in alia Theanen. 21. Augusti 1615.*

36 Præterea est aduertendum, quod Vicarius Apostolicus remoueri solet pluribus ex causis; quarum.

Prima est si Episcopus siue alius Prælatus non possit soluere tantam prouisionem, & non est potens ad continuandum, vt declarauit ead. Congr. Episc. *in vna Nullius Altamuræ 19. Nouembris 1602.*

Secunda est, quando Ecclesia fuit prouisa de Pastore, si Vicarius Apostolicus fuerat missus tempore sedis vacantis. ead. Congreg. *in vna Ciuitatis Castellana 7. Nouembris 1653.*

Tertia est, quando Episcopo restituitur regimen Ecclesiæ. ead. Cong. *in vna Beneuent. 14. February 1652.*

Quarta est, si pecuniam recipit pro eo, quod non debet. eadem Congregatio.

Quinta quando non defendit libertatem Ecclesiasticam, & iura Ecclesiæ, & Ecclesiasticarum personarum. *Eadem congregatio.*

Sexta est, si fuerit publicè tortus, & prius ignorabatur, vel aliquam aliam infamiam sit passus, & postea detegatur. *eadem congregat.*

Septima est, si damnatus fuit causa bannitorum, quia forte cum ipsis conuersatus sit.

Octaua est, si filios bastardos habeat, & prius similiter ignorabatur. *eadem congregat.*

Nona, si negotia illicita gerit. *Eadem congregat.*

Decima est, si clero, & Populo non est acceptus, vt declarauit ead. Congreg. *in vna Hydrunt. 6. Aug. 1601. & in alia Materanen. 22. Ianuarij 1602. & in Ferentinen. 17. Septembris eod anno, & in alia Fauentina. 20. Aprilis. 1603. & in alia Sypontinen. & in alia Lauretana. 28. Iunij eiusdem anni & in alia Assisien. 3. Febr. 1604.*

Vndecima est, propter interesse camerale. ead. Congreg. *in vna Aleriauen. 10. Iunij 1850.*

Duodecima est si fuit illi a Sacra Congregat. prohibitus accessus ad monasteria monialium, & adhuc non abstineat. ead. Congr. *in vna Terracinen. 10. Nouembris 1645.*

In quo casu iste talis redditur omninò incapax ad huiusmodi dignitatem obtinendam alia vice, imò neque debet iste talis, nec Vicarius foraneus amplius deputari. ead. *in alia 6. Octobris 1645. fol. 113.*

Sunt & aliæ causæ, pro quibus remoueri solet Vicarius Apostolicus, pro temporum, locorum, & personarum diuersitate, quibus attentis, solet Sacra congregatio scandalis, & inconuenientibus opportunè prouidere.

Solet tamen remouendus moneri, vt sponte sua licentiam petat. ead. congregatio. *in vna Ciuitatis Castelli 20. Augusti 1601.*

Sed non propter hoc quod priuatur Vicariatu Apostolico, remanet priuatus alijs officijs. ead. congreg. *in vna Materanen. 17. Septemb. 1601.*

37 Demum est aduertendum, quod Vicarius Apostolicus, sicut & quilibet Alius, post finitum, vel renunciatum officium non potest cognoscere de causis, quæ tempore Vicariatus sibi commissæ, & delegatæ fuerant, sub nomine Dignitatis Vicariatus iuxta tradita per. Gloss. *in Clem. 2. vers. principalis, vbi Card. num. 7.* & Imol. *nu. 11. & 13. de rescript.* Abb. *in cap. quoniam, num. 10. cum seq.* Imol. *col. 8. &* Felin. *num. 7. de offic. deleg.* Barbat. ad Bartol. *in l. quod Principi ff. de legat. 2.* Roland. *consil. 39. num. 16. vol. 1.* Sbroz. *lib. 3. q. 47. nu. 1. cum duob. seqq.*

Licet secus sit de Cannonico Ecclesiæ Cathedralis, vel alio Prælato, nam illi etiam post finitum officium vel renunciatum Canonicatum cognoscere possunt causas sibi prius commissas, quia si desinunt esse Canonicus vel Prælatus, non desinunt esse Iudices. Franc. *in cap. statutum col. 2. in princ. de rescript. in 6.* Bald. *in lib. generaliter numer. 9. C. de Episc. & cler.* Felin. *ibid. num. 5.* Sbroz. *ibid. num. 4. &* Barbos. *de Episc. p. 3. alleg. 54. num. 155. & 156.* & ita declarauit Sac. Congr. Episc. *in vna Min. obseruant. 4. Maij. 1604.*

FORMVLA

Breuis Apostolici Vicarij à Summo Pontifice destinati.

N. PP. N.

Dilecte fili salutem & Apostolicam benedictionem.

Pro nostri Pastoralis officij munere ijs potissimum inuigilare debemus, quæ curam Dominici Gregis, vt in viam mandatorum Domini ad salutem dirigatur omninò respiciunt, Volentes igitur Ecclesiæ N. ad presẽs Pastoris solatio destitutæ de Vicario Apostolico prouidere & de tuis fide, prudentia, integritate, & doctrina plurimum in Domino confisi sperantesque quod ea, quæ tibi commiserimus, cumulate sis expleturus; de Venerabilium Fratrum nostrorum, S. R. E. Cardinalium negotijs Episcoporum, & Regularium præpositorum consilio, Te in Ciuitate, & Diœcesi N. Vicarium & Officialem generalem commissarium, in spiritualibus, & temporalibus Apostolica auctoritate tenore præsentium, ad nostrum, & Sedis Apostolicæ beneplacitum, durante vacatione sedis dictæ Ecclesiæ N. constituimus, eligimus, facimus, & deputamus cum eadem auctoritate facultate, & potestate, quoad exercendum ea, quæ iurisdictionis etiam voluntariæ existunt (excepta tamen facultate beneficia ecclesiastica conferendi, ac litteras commendatitias, ac dimissorias ad sacros Ordines concedẽdi, quas Episcopus N. pro tempore existens habere, & exercere solet in vniuersa Diœc.) in foro conscientiæ, & contentioso, & aliàs quomodocumque: & qualitercumque, necnon Ecclesias, & loca pia omnia, etiam Monialiũ Monasteria, etiam exempta, quoad clausuram ad Sacri Concilij Tridentini præscriptum visitandi, & reformandi, ac in visitatione huiusmodi quam celerrimè, & debita

cum

cum diligentia procedendi, Synodum celerbrandi, Iudices, consiliarios, Vicarios Foraneos, Notarios, actuarios magistros actorũ, procuratores, Fiscales, exequutores, omnesque alios, & singulos officiales, tã maiores, quã minores curiæ Episcopalis, quibuscũque nominibus censeãtur in Ciuitate, & Diœcesi prædictis, quotiescũque opportunũ fore iudicaueris, & alias iuxta solitũ remouendi, & alios in eorũ locũ eligendi, deputãdi, & subrogandi, mulctasque & pœnas pecuniarias apud aliquẽ probũ, et idoneũ virũ per te de clero eligendum, deponẽdi pijs vsibus arbitrio tuo applicandas, quascũque litteras Apostolicas Episcopo prædicto, seu eius Vicario directas, ac dirigen. æque, ac si tibi specialiter dirigerẽtur aperiẽdi, & exequẽdi, litteras monitoriales in forma significauit pro rebus deperditis, seu furto sublatis, iuxta præscriptũ dicti Cõcilij Tridentini, ac Bullæ felic. record. Pij V. Predecessoris nostri concedendi, in beneficijs de Iurepatronatus, eiusque erectione, constitutione, necnõ locationibus Ephyteuticis, alienationibus, & permutationibus bonorũ ecclesiasticorũ, iuxta formã Sacrorũ Canonũ, et cõstitutionũ Apostolicarũ auctoritatem, & consilũ præstãdi, causas criminales, ciuilesque, & beneficiales, ac matrimoniales, & alias quascũque principales, & incidentes, etiam per appellationẽ deuolutas, & quæ ad Episcopũ. N. quouismodo pertinẽt de iure: vel cõsuetudine in Ciuitate, et Diœces. prædictis cognoscẽdi, audiendi, cõmittendi, fineque debito terminandi, contra delinquentes per inquisitionẽ, etiã ex offitio prout iuris fuerit procedendi, eosque corrigendi, mulctandi deponendi, & excõmunicandi, suspendendi, & interdicẽdi, pœnarũque, & sentẽtiarũ earumdem moderationem, & mitigationem tibi reseruandi; necnon censuras, & pœnas ipsas in casibus à iure permissis aggrauandi, & reaggrauãdi, & ab illis alijsque casibus Episcopo prædicto reseruatis prout tibi videbitur conuenire, in vtroque foro absoluendi, & absolui faciendi, & exercẽdi, quæ prædicto Episcopo ratione iurisdictionis de iure, et consuetudine cõpetunt in præmissis & circa ea, etiãsi talia forent, quæ magis speciale, & expressam exigerent commissionem, & cũ facultate subsltuẽdi in casu necessitatis cum simili, vel limitata facultate, & potestate; Volumus autem quod pro tua, & familiæ tuæ substentatione, ex redditibus Ecclesiæ prædictæ prouisio ãnua ducentorũ scutorã monetæ Romanæ, & eius rata de quadrimestri in quadrimestre ãticipata solutione persoluatur vltra emolumenta ordinaria, et extraordinaria licita solita, & consueta, & ratione muneris Vicarij huiusmodi competentia dũ taxat itant si ij ad quos spectat, in solutionibus, vel earum aliqua defecerint suo tẽpore elapsis decem diebus ex fructibus mẽsæ Episcopalis pro deficiẽti portione, quæ tibi videbitur, propria auctoritate capere, & exigere liberè, & licitè possis, & valeas, simulq; habitationẽ cõmodã in Palatio Episcopali pro tẽpore officii, necnon expensas accessus, & recessus habere debeas. Cõtradictores quoslibet, et rebelles, ac præmissis nõ parẽtes cuiuscũq; status, gradus ordinis, uel cõditionis existant pœnis pecuniariis piis vsibus arbitrio tuo àpplicãdis, ac etiã per cẽsuras, & pœnas ecclesiasticas, aliaque opportuna iuris, & facti remedia, appellatione postposita, cõpescendo, inuocato etiã adhoc, quatenus opus fuerit auxilio brachii secularis, nõ obstã. cõstitutionibus, et ordinationib' Apostolicis, ac dictæ Ecclesiæ, etiã iuramẽto cõfirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus priuilegiis, quoque indultis, et litteris Apostolicis in cõtrariũ præmissorũ quomodolibet cõcessis, cõfirmatis, et innouatis, Quib. omnib. et singulis, illorũ tenores præsẽtib' pro plene, & sufficiẽter expressis habẽtes, illis alias in suo robore permãsuris, ad præmissorũ effectũ specialiter, et expressè derogamus, cæterisq; cõtrariis quibuscũq. Datum Romæ apud S. M. Maiorẽ sub Annulo Piscatoris die .... Mensis N. Ann. ... Pontific. Nostri Anno ....

N. de N.

Foris. Dilecto Filio N. de N. Doctori, &c.

FORMA

Litterarum Sacræ Congregationis pro deputatione Vicarij Apostolici.

AL Capitolo N. Attesa la partẽza del Dottor N. Vicario Capitulare deputato della Sac. Congregatione per cotesta Chiesa, acciochè il gouerno della medesima nõ riceua alcun pregiuditio. Questi Eminentiss. Signori &c. hanno deputato in suo luogo il Dottor N. della cui habilità hãno certa notitia con la prouisione di diece scudi il mese oltre gli emolumenti de officio, Decente habitatione nel Palazzo, ò altroue à spesa di cotesta mensa, dell' accesso, e recesso a suo tempo, communicando al medesimo, in virtù della presente tutte le facoltà solite a concedersi à Vicarii Apostolici eccettuata però la collatione de Beneficii, e la concessione delle lettere Dimissoriali, & Io lo significo alle SS. VV. acciò gli ne diano il possesso, e gli prestino la douuta vbbidienza. Roma à di etc. sol.

N. Vescouo di N.

Secretario.

Est autẽ aduertẽdũ, quod suprascripta forma litterarum Sacræ Congreg. Episcoporũ pro deputatione Vicarii Apostolici nõ est sẽper eadẽ in omnibus casibus talis deputationis, sed variari solet tã in substãtia, quam in accidentalibus qualitatibus, secundum diuersitatem, & varietatem circumstantiarum, Rerum, Temporũ Locorum, & Personarum; vt experientia docet. Hoc tamen loco istam apponere placuit pro pleniori notitia materiæ, non quod necessaria fuerit, prout neque exẽplar præcedentis Breuis Apostolici.

SECTIO SEPTIMA.

De Vicario Foraneo.

SVMMARIVM.

1 *Vicarius Foraneus quis.*
2 *Foraneus vnde dictus.*
3 *Aliquando in Ciuitate Episcopali tantum deputatus dicitur Foraneus.*
4 *Delegatus ad certum genus causarum dicitur etiam talis.*
5 *Aliquando dicitur Delegatus ad vniuersitatem causarum.*
6 *Delegatus ad vnum actum particularem non dicitur Vicarius Foraneus.*
7 *Foraneus abusiuè dicitur Vicarius.*
8 *Foraneus propriè appellandus potius Delegatus, quam Vicarius.*
9 *Vicarius propriè dicitur Generalis, non Foraneus, etiã si sit delegatus ad vniuersitatem causarum.*
10 *Neque dici potest Ordinarius, etiam si sit delegatus ad vniuersitatem causarum.*
Nec facit vnum, et idem Tribunal cum Episcopo, ibid. et n. seqq.
11 *A sententia Vicarii Foranei appellatur ad Episcopum, vel eius Vicarium Generalem.*
Differentiæ multæ inter Ordinarium, et delegatum remissiuè.
12 *A sententia tamen ipsius, uti particularis delegati, appellatur ad Episcopum, non ad Vicarium.*
Delegatus in una causa ab Episcopo, est maior Vicario Generali in illa causa, nam
Delegatus Principis est maior Ordinario in causa delegata.

SVperest postremò loco, de Vicarij Foranei potestate, aliqua breuiter attingere, ne quidquam intactum remaneat, quod ad officium Vicarij spectare quouis modo potest. Vicarius igitur Foraneus, ille dicitur, qui ab Episcopo, seu ab alio iurisdictionem ordinariam habente, constituitur, & deputatur in certa parte Dioecesis, vel ad certos actus tantùm, *capitol. 1. in princ. & ibi Gloss. verb. Foranei de offic. ordin. in 6. & Clement. 2. in fin. ver. Foraneo de rescript.* Ad differentiam Vicarij Generalis, qui ad totam Dioecesim regendam ponitur. Gloss. *pracit. in Clem. 2. quæ incipit. & si principalis. vers. Foraneo de rescript. & in d. capit. 1. verb. Foraneis de offic. ordin. in 6. & vtrobique Doctores communiter et in rubr. ff. de eius.* Felin. *in cap. cum causam et primo num. 8. vbi* Abb. *num. 3. de offic. deleg.* Marant. *de ord. iudic. p. 4. dist. 5. princ. n. 14.* Couarruu. *lib. practicar. quæstion. ca. 4. nu. 8.* Sbroz. *lib. 1. q. 13. nu. 1.* Barbos. *de Episc. p. 3. alleg. 54. nu. 18.* Garz. *de benef. tom. 1. p. 5. cap. 8. n. 29.* & Leo. *in Thes. for. Eccles. p. 1. cap. 10. num. 6. vers. Foranei.*

2 Dicitur Foraneus, quia foris, idest extra locum, in quo sedes Episcopalis est, Episcopi vice fungitur; ad differentiam Vicarij Generalis, qui in eadem Ciuitate, vbi Episcopus residet, constituitur, vt notat Archid. Imol. & Abb. post Gloss. *in d. c. 1. uerb. Foraneus.*

Vel dicitur Foraneus, quia forum teneat; vel quia de foris veniat, *vt ait* Gloss. *in d. capit. verb. Foraneus,* Syluest. *in summ. verb. Vicarius num. 4. in princ.* Rebuff. *in Prax. benef. tit. de forma, & declarat. noua prouisioni verb. official. Episc. num. 1.* Sanchez *de matrim. lib. 3. disp. 29. num. 10.* Interdum Decani Ruralesdicuntur Vicarij Foranei *capitol. ad hæc. de offic. Archid.* Gloss. *in d. Clem. 2. de rescr.*

3 Aliquando Vicarius Foraneus dicitur, etiam ille, qui constituitur ab Episcopo in Ciuitate tantùm, vbi residet ipsemet Episcopus. Cardinal. *in d. Clem. 2. nu. 3. de rescript.* quia tunc non faceret vnum, & idem Tribunal cum Episcopo, & sic non diceretur Vicarius Generalis. vt notat Sbroz. *libr. 1. quæst. 23. numer. 4. & melius eod. lib. qu. 29. num. 1. &* Sanch. *vbi sup. num. 11.*

4 Sed propriè ille Foraneus appellatur, qui vt diximus, in aliqua parte dioecesis, vel in aliqua Parochia, & ad certos actus deputatur, vt notatur per Gloss. *in d. Clem. 2. verb. Foraneo vbi Cardin. num. 3. DD. communiter in cap. Romana de offic. ordinar. nu. 6.* Qui dicitur etiam Delegatus ad certum genus causarum, quia certæ causæ in genere distinctæ illi demandantur vt tradit Bartol. *in l. more, num. 4. ff. de iurisd. omn. iud.* Alexand. *in l. 1. n. 76. & seq. ff. de offic. eius.*

5 Interdum tamen dici solet Vicarius Foraneus etiam ille, qui delegatur ad vniuersitatem causarum, secundum Bartol. *in l. 1. in fin. ff. quis, & à quo;* Abbat. *in capitol. relatum, num. 8. de offic. deleg.* Sbroz *lib. 1. d. q. 13. num. 7.*

6 Sed quæritur hic, an ille, qui deputatur ab Episcopo ad aliquem actum specialem tantum, possit dici Vicarius Foraneus?

Respondetur negatiuè, nam talia deputatus ad vnum actum specialem, puta ad absoluendum aliquem à peccatis occultis, & Sedi Apostolicæ reseruatis, præuia dispensatione Sanctæ Sedis prædictæ, secundum formam *capitol. 6. de ref. in Concil.* Trident. potius dici debet Vicarius specialis, quam Foraneus, vt notat Sbroz *lib. 1. q. 14. num. 1.* Ego dicerem, huiusmodi posse potius dici Delegatum particularem, non Vicarium, quia illi particulariter committitur, & delegatur solummodò actus ille nudus, & simplex absoluendi, & nihil aliud. per text. *in d. capitol. 6. de ref.* vid. Couar. *in lib. practicar. quæstion. d. cap. 4. numer. 8.* Ille namque Vicarius propriè dicitur, qui vicem gerit pro Episcopo in eadem loco, & tribunali, in quo residet Episcopus, vt notatur per Bart. *in d. l. 1. in fin. ff. Quis, & à quo* quem sequutus est Marant. *de ord. iud. d. par. 4. dist. 5. num* 8. Couar. *ibid.* & Sbroz. *lib. 1. qu. 20. num. 3.*

7 Ex qua Bartoli doctrina, vbi proximè colligitur, Vicarium Foraneum abusiuè, largo modo, & impropriè dici Vicarium, non propriè, quia Foraneus non gerit vices Episcopi in eodem loco, vbi ipse episcopus residet, sed in alia parte Dioecesis. Vnde potius dici debet delegatus episcopi quam Vicarius, vt probat Gloss. *in d. Clem. 2. verb. Foraneos,* vbi expressè inquit, Officiales Foraneos episcopi esse delegatos, non Vicarios, quam sequitur ibi. Ancharan *col. 2.* & Alij. Hostiens. *de offic. Vicar. numer. 2.* Felin. *in rubr. de offic. deleg. nu. 41.* Couar. *ibid.* & Sbroz *d. qu. 20. num. 4.* vbi respondet ad incontrarium adducta quod dici possit Vicarius, quia etiam ille gerit vices episcopi in illa parte Dioecesis, seu in illis actibus, in quibus fuerunt constituti; inquit enim quod gerit vices, vt delegatus, non vt Vicarius, nam & delegati gerunt vices delegantis, vt ait. Alexand. *in rubr. de offic. eius n. 16. in fin.* Cardinal. *in Clem. 2. numer. 3. de offic. Vicar.* & Menoch. *de arbitr. iudic. lib. 1. quæst. 12. num. 5.*

8 Est autem adeò verum, quod Vicarius Foraneus sit potius delegatus, quam Vicarius appellandus, vt etiam si ipse sit constitutus ad vniuersitatem causarum, adhuc dicatur Delegatus Episcopi, non Vicarius, quia delegatus dicitur ille, cui omnes causæ vnius territorij committuntur; vt probat Gloss. *in l. 2. in princ. vers. alioqui ff. Quis, & à quo,* vbi Bartol. *in fi.* Salicet *in l. à Iudice col. 1. in fin. vers. quarto ad declarationem,* & ibi Iason *num. 8. C. de iudic.* Felin. *in capit. causam matrimonij numer. 7. in fin. de offic. deleg.* quos refert Sbroz. *d. lib. 1. q. 22. numer. 1.* Tribus enim modis dici potest quis delegatus, vel si sit ad vniuersitatem causarum vnius loci; Vel si sit constitutus ad certum genus causarum, vt ad aliquas causas, aut actus in genere distinctos; vel si committatur aliqua causa particularis, vt notat Felin. *in rubr. de offic. deleg. num. 4.* Couar. *d. lib. pract. quæst. cap. 4. num. 8.*

9 Neque per hoc, quod aliquando Vicarius Foraneus constituatur delegatus ad vniuersitatem causarum alicuius loci dici potest propriè Vicarius; cum illud nomen spectet solùm ad Vicarium Generalem, qui gerit vices episcopi in eodem loco, & tribunali, vbi episcopus residet, vt per Bartol, *in d. l. 1. ff. Quis, & à quo; notauimus sup.* & in eo, præsente episcopo, cognoscit omnes causas totius Dioecesis spectantes ad illud forum, Couarru. *vbi supra.* Marant. *ibid.* & Alij per Sbroz. adducti, *q. 23. lib. 1.* Foraneus verò cognoscit solùm in aliquo loco, vel in certa parte, vel ad aliquos actus, uel ad certas causas limitatè, vt notant communiter DD. & Gloss. *in d. Clem. 2. uerb. Foraneus de rescript. & in cap. Romana in fin. de offic. ordin. in 6. & in cap. Romana de appellat. eodem lib. & in rubric. ff. de offic. eius.*

Et est obseruandum, quod licet Vicarius constitueretur ab Episcopo in ciuitate, in qua ipse residet, & non cum facultate generali cognoscendi de omnibus causis totius Dioecesis, adhuc diceretur Vicarius Foraneus, non obstante doctrina Bartoli, *dict. l. 1.* ut notat Ancharan *in d. Clem. 2.* & Sbroz. *lib. 1. quæst. 29. num. 1.*

10 Hinc fit, quod Vicarius Foraneus quomodocunque constituatur altero ex tribus modis supra enunciatis, numquam facit vnum, & idem Tribunal cum episcopo, ut facit Vicarius Generalis, uti suo loco dixi-

co diximus. Neque dici potest Ordinarius, vt Vicarius Generalis, *d. cap. Romana de appell. in 6.* Gloss. *in cap. 2. verb. ordinariam*, vbi Hostiens. *nu. 2. de offic. vicar. in 6.* Abb. *in cap. decernimus num. 12. de iudic.* Sbroz. *lib. 1. prac. quæst. 23. num. 5.* Couar. *lib. 3. variar. resol. ca. 20. num. 4.* Sed delegatus, vt inquit, Gloss. *in d. Clem. 2.* & Bartol. *in d. l. 1.* Marant. *de ord. iudic. 4. par. dist. 2. princ. num. 8.* Couar. *ibidem*.

11 Et propterea à sententia Vicarij Foranei datur appellatio ad Episcopom, vel eius Vicarium Generalem, sicut à quolibet alio delegato, quia non facit vnum, & idem Tribunal, & concistorium cum Episcopo. Gloss. *communiter recepta in Clem. & si principalis, verb. foraneo de rescript. sępe cit.* DD. communiter *in d. cap. Romana de offic. ordin. in 6.* Marant. *ibid. dist. 54. numer. 14.* Sbroz. *lib. 1. q. 23. num. 9.* & latiùs *lib. 2. qu. 55. num. 33. & q. 62. num. 6.* Couarr. *pract. quæst. cap. 4. num. 7.* Sanch. *de matrim. lib. 3. disp. 29. numer. 10. & 12.* Garz. *de benef. tom. 1. par. 5. cap. 8. numer. 29. cum seqq.* & Alij allegati per Barbos. *de pot. episc. p. 3. alleg. 54. nu. 21. & 22.* Secus est in Vicario Generali, à quo non datur appellatio ad episcopum, quia esset appellare ab eodem ad eundem, vt habetur in *d. cap. Romana*, vbi Innoc. & Archid. *de appellat. in 6.* Rebuff. *in pract. benef. de uic. episc. numer. 6.* Bertachin. *in tract. de episc. tit. de uic. episc. n. 15.* & Nos *dixim. sup. vbi de vic. epis. sermo fuit*.

Et hæc est vna ex principalioribus rationibus, quod vicarius Foraneus largò modo, & impropriè dicatur vicarius, nam propriè est delegatus; inter quem, & vicarium constituuntur multæ differentiæ, vt notat Sbroz. *d. lib. 1. q. 23. num. 1.* & tradit Soccin. *in cap. qualiter num. 180. de accusat.* Sed omnium latissimè, & melius Marant. *de ord. iud. d. pa. 4. d. 5. tit. An sit iudicium ordinarium, uel delegatum à num. 23. usque ad fin.* vbi enumerat disertissimè quadraginta differentias, quæ extant inter Ordinarium, & delegatum, ex quibus magni, & diuersi effectus oriuntur.

12 Sed quęri potest hic; quid seruandum, si episcopus committat aliquam causam Vicario foraneo, seu alteri expediendam, an ab isto delegato appelletur ad vicarium Generalem, vel ad ipsummet episcopum, omisso medio Vicarii?

Et respondetur, debere appellari ad Episcopum, non ad Vicarium. Abb. *in cap. dilecti il terzo, numer. 3. de appell.* Cassan. *in cat. Glor. mund. p. 7. consil. 20. uers. & ex his infert*; nisi episcopus esset absens, vt ex Abb. *ubi sup. & in capit. si quis contra in 1. lectur. numer. 25. & in secunda num. 30. de for. comp.* vbi Dec. *num. 3.* notat Sbroz. *lib. 3. q. 6. num. 1. & seqq.* Ratio est, quia Delegatus ab episcopo, maior est vicario episcopi in illa causa, & ideo ab illo non debet appellari ad vicarium episcopi; *Roman. singular. 598. quod incipit; Tu habes titulum*; Guid Pap. *q. 272.* Pro qua sententia adducitur textus *in cap. studuisti de off. deleg.* vbi de causa specialiter commissa delegato per Papam, legatus Generalis non potest se ingerere in illa, quia quoad illam causa, delegatos censetur maior ipso legato, vt ibi, *& in cap. pastoralis, §. præterea de offic. ordin.* vbi habetur, quod excommunicatus per delegatum Papæ, etiam eo defuncto, non potest absolui ab Alio, quam a Summo Pontifice. Episcopus enim delegando alteri causam, videtur auferre in illa causa iurisdictionem Vicario Generali, *d. cap. studuisti*, & notat Sbroz. *ubi sup. num. 5. & lib 2. q 62. numer. 9. & 10.* vbi dicit quod DD. communiter *in rubr. ff. de offic. eius*, asserunt, quod Delegatus Principis est maior ipso Ordinario in illa causa sibi Delegata; ergo etiam Delegatus episcopi in illa causa.

Non desunt tamen Doctores non spernendæ auctoritatis, qui contrariam partem tueantur: quod scilicet à Delegato episcopi possit appellari ad vicarium, ob diuersas rationes; quo vide apud Sbroz. *ibid. num. 11. cum seqq.* qui *num* 20. concludit, primam sententiam negatiuam magis communem esse, & ideo ille hanc libenter amplectitur, & sequitur, cum declaratione tamen Abbatis *in dict. cap. si quis contra nu. 25. & 30. primæ & secundæ lectura, & d. cap. dilecti il terzo, num. 3.* nimirum si episcopus sit pręsens, secus si sit absens.

SVBSECTIO VNICA.

De Iurisdictione Vicarii Foranei.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus tenetur Vicarios Foraneos in Diœcesi facere.*
2 *Eligi debent Vicarii Foranei saltem Rectores Parochialium.*
3 *Sunt amouibiles ad nutum Episcopi.*
4 *Eorum iurisdictio est limitata.*
5 *In criminalibus non possunt se intromittere, nisi informatiuum processum faciendo.*
Forma facultatum semper inspicienda.
6 *Partem pœnarum habere debent in mulctis uiolationis festorum.*
Ipsis licentiam dare competit operandi die festo.
7 *Præcedentia illis non competit, ratione foraneitatis.*
8 *Pręcedunt tamen in Congregationibus tantum non ante, nec post.*
9 *Non debetur honor Thuris, & pacis ante alios*
Et in Choro cum cotta stare debent.
10 *Residere debent in loco, vbi creantur.*
11 *Congregare possunt presbyteros sui Vicariatus singulis mensibus ad conferendum inter se difficultates Ecclesiæ.*
12 *Inquirunt de uita, & moribus Clericorum.*
13 *Conclusiones Quæstionum in libro registrare tenentur.*
14 *Visitent regionem suam certo anni tempore.*
15 *Indicare debent Episcopo Parochos inhabiles ad concionandum.*
16 *Conueniant omnes simul coram Episcopo certo anni tempore, ut ipsum informent de rebus occurrentibus. Ante, et post dictam Congreg. seruent solitum.*
17 *Congregent alia uice Parochos ad Synodi negotia tractandum.*
18 *Curatos non residentes significare Episcopo debent.*
19 *Nomina excommunicatorum Regularibus mittere debent.*
20 *Non habent maiorem partem in funeralibus, sed solitum, ac si non essent Vicarii.*
21 *Non possunt Canonicis prohibere ne congregentur, sine eorum licentia.*
22 *Neque innouare aliquid in punctando absentes à Choro.*
23 *Non tenentur aliquid dare ministris Episcopi per Diœcesim discurrentibus, nisi cubile, & lumen.*
24 *Omnes Diœcesani debent illis obedire.*
25 *Non potest Foraneus esse Delegatus Apostolicus, nisi ex certa scientia Papæ.*
26 *Foraneus dependet à Generali Vicario.*
Limitatur, si sit Delegatus particularis.
27 *Vel si eximat illum Episcopus à potestate Vicarii Generalis.*
28 *Episcopus potest inhibere Vicario Generali, ne in aliqua causa iudicet.*

29 *Foraneus non restituit in integrum.*
Nisi sit Delegatus ad vniuersitatem causarum.
30 *Neque causas hæresis, matrimoniales, & criminales cognoscere potest,*
31 *Neque monitoria excommunicationis concedere valet.*

1 AD hoc vt maiori cum diligentia ea, quæ Episcopus exequi debet erga subditos, accuratiùs peragantur, & officij sibi commissi partes vigilantiùs adimpleantur, necesse omninò est, vt Vicarios Foraneos per Diœcesim deputet, & constituat, vt habetur in Conc. Mediolan. 1. *p.* 2. *tit. de Vicariis Foraneis.*

2 Ad hoc munus Vicarij Foranei erunt eligendi, & constituendi Archipresbyteri, & Præpositi locorum, vel Alij in dignitate ecclesiastica constituti; sin minus eligantur Rectores Ecclesiarum Parochialium Diœcesis, quantum possibile erit. vt habetur eod. Conc. Mediol. 1.

3 Qui possunt amoueri arbitrio episcopi quotiescumque voluerit, & luent pœnas, si malè se gesserint in officio. *ibid.*

4 Iurisdictio Vicariorum est omninò limitata, nam semper concedi solet, vel in certo loco, vel parte Diœcesis, vel vt possint cognoscere causas ciuiles ibidem occurrentes, vsque ad certam summam, puta sex ducatorum, plus, minusuè, prout libuerit, ne partes pro qualibet re leui cogantur semper adire ciuitatem, & comparere coram Vicario Generali, ita censuit Sacr. Congr. Episc. *in vna Troian.* 27. *Martii* 1590.

5 In criminalibus verò eorum iurisdictio non extenditur, nisi vt possint informationes capere, & formare processum informatiuum, ad effectum illum transmittendi ad Vicarium Generalem cum relatione totius facti, ita declarauit Ead. congreg. *in vna Mutulensi* 9. *Iunii* 1592.

Quod si adsit consuetudo, vt omnes causæ cleri alicuius oppidi, tàm ciuiles, quam criminales, & mixtæ (exceptis iis, pro quibus pœna corporis afflictiua venit imponenda) per Vicarium Foraneum illius oppidi cognosci debeant, sunt relinquendi in ea possessione, vel quasi, cum concedi possit mandatum de manutenendo, & de facto, sic declarauit Eadem Congregat. *in vna Tarentina pro Oppido Mattina* 7. *Iulii* 1567.

In hoc autem est obseruanda forma constitutionis Vicariatus Foranei, siuè litterarum vt dicitur, testimonialium, quia ipsæ constituunt essentiam facultatum ipsis delegatarum, vt habetur in tex. *l. Iulianus, ff. ad exhib. & l. diligenter. ff. mandat. capit. cum dilecti,* vbi latè Felin. *col.* 6. *vers. de forma obseruanda de rescrip.* Abb. *in cap. tua, num.* 5. *de offic. vic. & consil.* 88. *nu.* 6. *col.* 5. *volum.* 1. Bald. *ad nostrum propositum in l. aliquando, n.* 4. *ff. de offic. procons.* & Bart. *in l. vicarius, ff. de legat.*

6 Debent Vicarij Foranei habere pro suis emolumentis tertiam partem pœnarum, quæ à violatoribus festorum exiguntur, quia vbique seruatur, quòd pœnæ prædictæ applicentur Vicarijs Foraneis, & eorum executoribus, & ita censuit eadem Sacr. Congreg. Episc. *in vna Tiburtinen.* 5. *Februarii* 1591.

Ad Vicarium enim Foraneum, potius quàm ad Archipresbyterum loci spectat dare licentia operandi die festo, & contrauenientes mulctare, *ead.* 18. *Nouemb.* 1597. Quæ licentia inscriptis concedi debet, non oretenus. *Ead.* 21. *Augusti* 1615. de quibus Gauant. *in Man. Episc. verb. Festi dies in addit. num.* 1. & 2.

7 Dicti Vicarij Foranei nullam habent præcedentiam, ratione sui officij, in Choro, in sessionibus, processionibus, & aliis actibus, & functionibus ecclesiasticis, supra Archipresbyterum, & alios presbyteros loci ipsis Vicariis antiquiores, & digniores; ex eo solùm, quod sunt Vicarii Foranei, nisi contrarium haberetur de consuetudine; neque super hoc innouatio fieri debet, præsertim sede vacante; Sed debent stare, sedere, & incedere in loco solito suæ receptionis, & dignitatis, ac si non essent Vicarii, tàm cum cotta, quam sine illa, non obstante quacunque ordinatione Episcopi in contrarium. Ead. Sac. Cong. Epis. *in vna Orien.* 9. *Ianuarii* 1587. & *in alia Nol.* 15. *Septembris eod. ann.* & *in alia Tranen.* 2. *Aprilis* 1601.

8 In congregationibus autem, quæ singulis mensibus fiunt demandato Episcopi, (vbi talis viget consuetudo) præcedere debent omnibus prædictis, tamquàm Episcopi delegati, non tamen in processionibus, & aliis, quæ fiunt antè congregationem. Sac. Congreg. Rit. *in una Brundusina* 17. *Nouemb.* 1600. & *in Oritaten. & Catenien. eod. die, & ann. & in Marsicen. Spoletan. & Bononien.* 11. *Aprilis* 1601. & *in Regien.* 2. *Martii* 1602. & *in Tropien.* 25. *Ianuarii* 1603. & alibi sæpissimè, quarum omnium meminit Aldanus *in compend. Canon. resol. lib.* 1. *tit.* 43. *num.* 52. *relat.* à Barb. *in collect. decis. Apost. collect.* 718. *num.* 2. & *de iur. eccles. lib.* 1. *cap.* 24. *num.* 57.

Quod habet locum non obstante quacumque contraria consuetudine, vt nouissimè censuit. Ead. Sacr. Congregat. Rit. *in Syracusana* 8. *Iunii* 1603. de qua idem Barb. *n.* 3. *ubi sup.*

9 Neque ratione officii Vicariatus debent antè alios habere thuris, & pacis honorem, & in processionibus, & Choro vti debent cotta, sicut alii Presbyteri. Eadem Congr. Rit. *in una Tranen.* 24. *Septemb.* 1605. de qua Aldan. *d. tit.* 43. *n.* 54.

10 Debent dicti Vicarii residere in eisdem locis, vbi constituti fuerint, vel in alio non multum distanti. Sacr. Congreg. Episc. *in una Troian.* 22. *Decembr.* 1646. Locus autem debet esse oppidum numerosum à ciuitate remotum, & ibi teneri debet Vicarius Foraneus secundum solitum.

11 Habent facultatem prædicti Vicarii Foranei in vnum congregandi semel in mense presbiteros Regionis, seù loci, vt conferant interse super difficultatibus Parochiarum, & Curis Animarum. Concil. Prouinc. Mediolanen. 1. *p.* 2. *tit. de Vic. Foran.*

12 Eorum officium est etiam inquirere de vita, & moribus Clericorum, & an eorum incuria Diuinus cultus aliquid detrimentis patiatur. Idem. Concil. *ubi sup.* Inquirere debent, an Parochi, & Presbyteri illius loci, sibi commissi, habeant libros, quos tenere debent; an obseruent Decreta Synodalia, & de his omnibus ad Episcopum relationem faciant, *ibid.*

13 Custodiant librum, in quo describantur conclusiones ab Episcopo approbatæ tàm quæstionum explicatarum, quam explicandarum. Conc. Prouinc. Mediolanen. 2.

14 Visitent Regionem quisque suam à die Sancti Martini vsque ad festum S. Ambrosii Conc. Prouinc. Mediolanen. 5. nisi longiori tempore sit opus.

15 Antè primam Dominicam Aduentus mittant ad Episcopum indicem Parochorum, vbi opus sit, quibus minus idoneis ad concionandum, dandus erit Concionator in Quadragesima. Concil. Prouinc. Mediolanen. 7. Hæc omnia intelligat prudens Lector in terminis habilibus vbi adest consuetudo.

16 Hebdomada penultima antè Septuagesimam conueniant omnes Vicarii Foranei coram Episcopo, nisi aliud præscribatur. Concil. Prouinc. 5.

Antè-

Antèquàm veniant, congregatis Parochis sibi subditis, colligant ea, quæ referre debent Episcopo. *ibid.* Cum ad Ciuitatem accedunt, primò Episcopum adeant, & de singulis referant. Concil. Mediol. 1. *vbi sup.* cum redierint, quisque suos iterum conuocet, moneatque de quibus iusserit Episcopus. dict. Concil. Prouinc. 5.

17 Feria secunda post Octauam Paschatis, si dies festus non est, alioquin prima die feriali, iterum conuocent Parochos, & colligant, si quæ inciderint post Dominicam Septuagesimæ, & quæ similiter ad Episcopum pro synodo referri oportebit. *ibid.* Et licet Synodus non habeatur, ob aliquam causam, prædicta tamen nè omittantur. *ibid.*

18 Tenentur significare Episcopo curatos non residentes in sua Regione. Concil. Mediolanen. 1. *p.2. tit.de resid.*

19 Tenentur etiam transmittere nomina eorum, qui non communicarunt in Paschate, ad Regulares, vt sciant; post quam fuerint interdicti, vel excommunicati. Id. prouinc. 7.

20 Vicarii Foranei, qui sunt Canonici, non debent habere maiorem portionem ex funeralibus, quàm si esset simplex Canonicus; itá declarauit Sac. Congr. Rit. *in Bononien. Castri Sancti Ioannis die.7. Octobris 1617. quám ex* Aldan. *d.tit.43. num.55.* refert Barbos. *d.collect.718. num.4.*

21 Non possunt prohibere Canonicis, nè capitulum faciant, sine sua licentia, contrà vsum Ecclesiæ. Sac. Rit. Congr. 16. *Decembr. 1616. & in Orien. Ciuita 16. Decembris* 1606. quam refert Sellius *in select. canon. tit. 46. num.57.*

22 Neque possunt mulctare Clericos, vel presbyteros, qui non veniunt ad horas Canonicas, vltrà solitum punctum amissionis distributionum quotidianarum. Sacr. Rit. Congr. *in Brundusina. 4. Maii* 1606. de qua ex Aldano *vbi sup. numer.* 56. Barbos. *vbi prox. num.5.*

23 Non tenetur soluere Vicarij Foranei, vel alij Rectores Cursoribus, aut alijs Episcopi ministris per Diœcesim discurrentibus quidquam, sed tantum ministrare debent cubile, & lumen; & si victum eis præbeant, ab Episcopo repetere possunt. Sacr. Congreg. episc. Vicario Apostolico *Licien. 5. Februarij 1591.* quod intellige si à principio habuerunt animum repetendi. ead. Congr. *in vna Balneoregien. 6. Augusti 1602.*

24 Vicarijs Foraneis obedire debent omnes Curati, & Alij Clerici, cuiuscunque dignitatis sint, alias per episcopum puniri possunt. Concil. Mediolanen. 1. *p.2. d.tit.de vicar. foraneis.*

25 Est autem aduertendum, quod vicarius Foraneus Episcopi non potest esse Delegatus Papæ. *Clem. & si de rescript. vbi* Gloss. *& DD. in. §. officiali verb. foraneo*; dicunt, quod ideo non potest esse Delegatus Apostolicus vicarius Foraneus, quia habet delegatam iurisdictionem episcopi, non ordinariam, notat Sbroz. *lib.2.q.23.n.8.* sed Ancar. Card. & Imol. *in d. Cle. & si principalis 2. de rescr.* addunt aliud quod scilicet Foraneus nō dicitur habere Dignitatem, quod notat Rebuff. *in Prax. benef. tit. de nullit. sent. & defect. iurisd. deleg. numer.66.* limitatur tamen conclusio, vt si delegatio fieret foraneo ex certa scientia Pontificis, tunc enim valeret Gloss. *in d Clem. & si principalis in fi.* Sbroz. *ibid. n.9. &* Barbos. *de iur. Eccles. lib.1. c.15. n.29. & de episc. p.3. alleg.54. n.139.*

26 Sed quæritur hic, an vicarius Foraneus dependeat à vicario Generali, & eidem subditus sit?

Respondetur affirmatiuè: cum Cardinal. *in Clem. 2. præcit. de rescript. num.24. & 25.* quia ab eius sententia ad vicarium Generalem appellatur vt notauimus *sup. sect.7. num.10.* & Alij per Sbroz. *lib.2. q.61.* limitatur tamen conclusio, quando per Episcopum aufertur à potestate vicarij generalis, propter aliquam causam sibi delegatam: vt ex Card. *d. num. 24.* notat Sbroz. *ibid. num.8.* quia tunc in illa causa sibi delegata est maior ipso vicario, ad instar Delegati Principis, qui est maior ipso ordinario in causa delegata, vt concludunt communiter DD. *in rubr. ff. de offic. eius. &* notauimus *sup. sect.7. num.12.*

27 Vel si eximat omnino Episcopus ipsum Foraneum à Generali Vicario, quia sicut potest vicarium Generalem, ad libitum reuocare, vt probatur *in d. Clement. 2. verb. per electionem, vbi DD. de rescript. sup. cit. Clemen. fin. de procurat.* Bald. *in l. soleat. num.6. ff. de offic. Proconf.* Barbat. *in cap. postulasti in 1. notab. ad fin. de rescript. & in c. quoniam* Abbas *num. 37. vbi* Abb. *num. de offic. deleg.* Rebuff. *in prax. Benef. tit. form. Vicar. Archiep. n.192.* & Nos *notauim. sup. sect.2. subsect.6. n.2. cum seqq. præsertim. n.6.* sic potest Idem Episcopus.

28 Inhibere Vicario Generali, ne aliquem cognoscat vel in aliqua certa causa iudicet, *per Lindictum soluitur ff. de iudic. cap. vt nostrum* vbi DD. *de appellation. cum adductis* per Innocent. & Alios *in cap. Romana de appellat.* in 6. Tolos. *decis.*480. Marant. *de ordin. iudic. p.4. dist.16. num.* 58. *& seqq.*

29 Quæritur secundò, an Vicarius Foraneus possit concedere restitutionem in integrum, sicut Vicarius Generalis?

Respondetur negatiuè, cum Abb. *in cap. pen. nu.7. de restit. in integr.* Iacob de Sancto Georg *in l. aduersus. num.5. C. si aduers. rem iudicat* 6dd. *in tract. de restit. in integrum. 1. quæst.33. art. 22. num.* 159. limitatur tamen per Abb. *vbi sup.* Quando Foraneus est delegatus ad vniuersitatem causarum, tunc enim potest restituere in integrum, vt notat Sbroz. *lib.3. q.12. num.3.*

30 Est aduertendum tandem, quod Vicarius Foraneus cum sit Iudex inferior non potest cognoscere causas hæreticæ prauitatis; neque causas matrimoniales, nec criminales, quia omnes prædictæ sunt Episcoporum tantum iurisdictioni, & examini reseruatæ à Concil. Trident. *sess.24. de reform. cap. 20. §. Adhæc.*

31 Neque potest concedere litteras monitoriales pro occultis, deperditis, aut subtractis rebus ad finem reuelationis, quę vulgò dicuntur monitoria excommunicationis, quia etiam hæc Episcopi solum modò, aut eorum Vicarii Generales, cum speciali mandato, & sufficienti facultate constituti, concedere & relaxare possunt. Conc. Trid. *sess.25. de reformat. cap.3.* Vicarii enim Generales, vt supra, etiam in aliis casibus censuras ferre, & promulgare possunt. *capit. 1. & capitol. licet, iunct.* Gloss. *de offic. vicar. in 6.* & ideo etiam hæc monitoria excommunicationis relaxare valent prædicti Vicarii Generales vt notant DD. *mox citandi, præsertim* Barb. *n.7. & dix sup. sect. 2. subsect. 2. n.9.* Non autem Vicarii Foranei, qui sunt officiales inferiores. Lazzarius *in tr. de monitor. sect.2. q.5. nu.9.* Vgolin. *de pot. Episc. cap.45. in princ. versic.* excipiuntur, Riccius *in Prax. rer. for. Eccl. resol.*235 *in fin. in 2. edit.* Escobar. *in tractatib. selectissim. tr.2. p.2. q.2. §.3. num.56.* Ipsi enim nequeunt huiusmodi monitoria concedere quod procedit etiam in alias Prælatis Episcopis inferioribus, etiam si sint exempti, ac nullius Diœcesis vt tradit Vgolin. *de potest. Episc. vbi sup.* Leo. *in Thes. for. eccles. p.1. cap. 10. num.6. & p.3. cap. 7. numer. 18. & 19.* Genuens. *in Prax. Arch. Neap. c. 1. num.3. & Alij alleg. à* Barbos. *de Episc. pa. 3. allegat. 96. nu.3. & 12.*

Possent tamen Episcopi ipsis Vicariis Foraneis specia-

specialiter, & expresse talem facultatem concedendi monitoria delegare, & committere, dummodo sint viri integerrimi, & circumspecti, & non aliàs, vt decisum refert Gallett. *in Margarita Casuum conscientiæ, verb. littera. 2.*

FORMVLA

Commissionis Vicariatus Foranei.

N. Episcopus N. &c.

Dilecto nobis in Christo R. N.

CVpientes in Oppido N. nostræ Diœcesis de idonea persona prouidere, quæ Vicariatus Foranei officium in omnibus ad huiusmodi munus spectantibus benignè pro totius Cleri, & Populi quiete, & salute, exercere possit, non valentes propter ardua, variaque negotia, ob distantiā locorum, Nos, & Vicarius noster Generalis, personaliter vbique locorum, prout optaremus interesse, propterea de tua confisi fide, prudentia, probitate, & integritate, auctoritate qua fungimur in prædicto Oppido te in Vicariū Foraneum, cum omnibus honoribus, oneribus, emolumentis, & prærogatiuis in forma solitis per præsentes facimus, constituimus, & deputamus ad nostrum beneplacitum. Cum potestate omnes deprauatos mores in personis Ecclesiasticis tibi subditis, corrigendi, & emendandi, informationes ad instantiā partis, vel ex officio contrà illos in crimine concubinatus, blasphemiæ, & aliorum spiritualium, vel mixti fori delictorum, etiam contrà laicos capiendi, processus formandi, & vsque ad sententiam diffinitiuam exclusiuè in omnibus causis procedendi, illosque formatos ad nos originaliter transmittendi, præcepta Canonicis, & Presbyteris & cæteris Ecclesiasticis personis tibi subiectis sub pœnis tibi benè visis de se ad nos præsentando faciendi, nō parentes carcerandi, in causis ciuilibus vsque ad summam scutorum tot ... in executiuis vero, & in quibus non est tela iudiciaria, seu decretum definitiuum non est interponendum vsque ad quamlibet summam cognoscendi, et terminandi; Festiuitates, & alia, quæ mandat, & præcipit Sancta Mater Ecclesia seruari mandandi, cæteraque omnia faciendi, gerendi, & exercendi, quæ similes Vicarij Foranei, facere, gerere, & exercere solent. Mandantes omnibus & singulis, Canonicis, Presbyteris, Clericis, cæterisque, ad quos spectat, vt te in Vicarium Foraneum, vt supra recipiant, admittant, recognoscant, & obediant, sub pœna scutorum aureorum auro quingentorum, & in subsidium excommunicationis. In quorum fidem has præsentes manu nostra subscriptas, & nostro sigillo solito munitas fieri fecimus. Dat. &c.

SECTIO OCTAVA.

De diuersis Alijs Vicarijs.

SVMMARIVM.

1 *Vicarij Beneficiorum duplices.*
2 *Vicarius perpetuus est, qui deputatur in vnionibus Ecclesiarum ab Apostolica Sede.*
3 *Sunt etiam illi, qui deputantur Ecclesijs exemptis ab Ordinarijs præuio examine.*
4 *Dicti Vicarii non possunt remoueri à Prouiso.*
5 *Vicaria perpetua est Beneficium.*
6 *Congrua portio debet illis assignari; & quæ illa sit.*
7 *Vicarius perpetuus non potest sibi alium substituere.*
8 *Neque potest duos vicariatus habere, quia tenetur residere.*
9 *Si efficiatur Curatus, cessat esse Vicarius.*
10 *Beneficium de nouo impetrans debet exprimere vicariatum.*
11 *Si habeat alia curata, tenetur resignare.*
12 *Beneficia cum vicariatu dicuntur curata.*
13 *Deputatio Vicarii perpetui per Episcopum facienda est in actu visitationis.*
14 *Fieri potest etiam in Ecclesiis exemptis.*
15 *Item etiam si in litteris vnionis fuerit aliter cautum.*
16 *Debet tamen deputationem facere cum causa.*
17 *Arbitrium regulatur à iure.*
18 *Deputatio prædicta facienda est citatis citandis.*
19 *Casus, in quibus deputatio prædicta fieri nequit.*
20 *Vicarii temporales, qui sint.*
21 *Causæ deputandi Vicarium temporalem plures sunt nimirum:*
Si Parochus sit absens, uel impeditus.
Si Parochialis uacat.
Si quis quas habet Parochias.
Si Parochus sit nimis occupatus.
Si uelit peregrinari.
Si non intelligit linguam Parochianorum.
Si pergit ad prædicandum.
Si adsit vtilitas, aut necessitas Ecclesiæ.
Si Rector religiosus efficiatur.
Si adsit augmentum Diuini cultus.
Si Rector non habet ætatem.
Si cura animarum sit unita mensæ Episcopali, uel Capitulo.
Si aliud beneficium iniungitur.
Vel quando Vicariæ perpetuæ uniuntur; nam tunc datur Vicarius temporalis, quia non sunt amplius perpetua.
22 *Vicaria temporalis non est Beneficium, sed stipendium, ideo,*
Non potest quis ordinari ad eius titulum.
Non gaudet prærogatiuis uicariæ perpetuæ.
23 *Nominatio temporalis Vicarii ad Ecclesias exemptas unitas, Spectat ad Superiorem Monasterii, non ad Episcopum.*
Examen, & approbatio ad Episcopum.
24 *Vltimus status inspicitur in dubio, an sit uicaria perpetua, uel temporalis.*
25 *Vicarius perpetuus Parochialis præcedit temporali de Cathedrali.*
26 *Vicarii Parochorum, qui*
27 *Si Parochus ex priuilegio habeat duas Parochias, uni ex illis datur Vicarius.*
28 *Vel quando Parochus est illiteratus.*
29 *Vel quando datur Ecclesiæ uacant.*
30 *Vel quando expedit dari temporalem, & non perpetuum Ecclesiis unitis.*
31 *Vicarii Regularium, qui.*
Ipsi sunt Superiores, absentibus Prioribus.
32 *Vicarii Generales Religionum habent eamdem auctoritatem, ac Generales absentes.*
33 *Vicariæ Monialium quales*
Vicariæ monialium electio, quomodo fiat.
34 *Vbi eliguntur à Monialibus, Episcopus non se ingerat.*
35 *Superiores monialium triennio durant.*
Vicaria potest eligi, post triennium immediatè ab Abbatissatu.
36 *Vicaria eligitur, quando Abbatissa male gubernat.*

PRo complemento totius materiæ, officium Vicarii concernentis, vt plenior de omni Vicariorum Genere notitia habeatur, obseruandum est, quod vltra species Vicariorum supra enumeratas, dantur in Iure Canonico Alii Vicarii, largo tamen

go tamen modo; nam Alij sunt Vicarij Ecclesiarum, seu Beneficiorum; Alij sunt Vicarij Parochorum, Alii Vicarii Regularium; Alii Monialium, & sic de reliquis; de quibus singillatim quędam breuiter, vt de Alijs fecimus, prælibare,& obiter percurrere non pigebit; cum quædam alia tetigerimus de alijs Vicariis *sup.sect.1.subsect.1.*

1 Dico igitur, quod dantur vicarii Beneficiorum & Ecclesiarum, qui sunt in duplici differentia; nam Alii dicuntur Perpetui; Alii temporales, secundum Abb.*in cap.extirpandæ.§.qui verò n.5.de præbend.* Azor. *Instit moral.p.3.lib.3.c.6.* Paul. Laym. in Theolog. *moral.lib.4.tit.2.c.ap.5.num.8.*

2 Perpetui sunt illi, qui deputantur, quando fit vnio Ecclesiarum Parochialium, siue Beneficiorum accessorie, nam tunc in Ecclesia, seu Beneficio vnito relinqui solet vicarius perpetuus,qui illi deseruiet; & tali casu, qui habet Beneficium vnitum, non poterit illi deseruire per se, inuito vicario perpetuo. *per. text. in cap.extirpandæ.§.qui verò de præbend. cap.1. eod.tit.in 6.& in cap. vnic.de cappell.monach.in 6.* Abb.Pan.*in cap. Perpetuus de fid.instrum.* DD. communiter *in Clem. vnic.de offic.Vicar.*de quibus Rebuff.*in Prax.Ben.p.1.tit. de Vicar. perpet. per tot. & Alij alleg.* à Barbos. *de iur. Eccles.lib.3.cap. 6.num.3.*

Et isti habere debent omnes conditiones Parochorum,*d.Clem.vnic.de offic.vicar.* quia Vicarius perpetuus dicitur Curatus, & Pastor Animarum, vt aduertit D. Prosp. Fagoanus,*in cap. ex parte, num. 67.de cleric. non resid.*

Hinc est, quod tenetur ad residentiam in Ecclesia titulari, sicut cæteri Parochi. *cap.1. & cap. fin. de offic. vic.* vbi Idem Fagnan. *num.2.* & postea in eodem *cap. fin. num. 25.* tradit huiusmodi Vicarium perpetuum teneri infra annum suscipere ordinem Presbyteratus, si tempore, quo fuit factus vicarius perpetuus non erat sacerdos.

3 Sunt etiam vicarij perpetui, qui deputantur ab ordinariis locorum,Monasterijs, Conuentibus, Hospitalibus, Collegijs aut alijs Ecclesijs, & Beneficiis, in quibus pro regimine, & cura Animarum illis subiectarum, sunt erectæ vicariæ perpetuæ Apostolica auctoritate; Et tunc post erectionem prædictam vicarii huiusmodi admitti debent auctoritate ordinaria,præuio examine, iuxta formam Sac. Concil. Trid. *sess.24. cap. 16. de reform. & sess.25. de Regul.cap.11.* & asserunt DD. adducti a Garzia *de beneficijs tom.2.p.9. c.2 §.2.n.285.*

4 Huiusmodi Vicarij Ecclesiarum, seu Beneficiorum dictis piis locis perpetuò vnitorum, & annexorum,secundum Trident.*sess.7.de reform.ca.7.* non possunt, sine graui causa ab illis amoueri a Prouiso de illa Ecclesia, vel ab ordinario, *capit. ad hæc,*& ibi Gloss. *verb.remouere de offic. vicar.& d. cap.1. de capel. monach.in 6.*Abb.*in cap.extirpanda præc.§.qui verò,num.9.de præb.*Rot.*decis.24.nu.1.de præbend.in nou. &* Sac. Concil.Trident.*d.cap.7.de ref.sess.7.*

5 Ratio est, quia vicaria perpetua vere est beneficium,Rot.*decis.2.num.primo,de excessib.Prælat.in nou.* Garz.*loc.proximè citat.*

Et ideo remoueri minime potest, vt notatur in *d. Clem.vnica de offic. vic.& d. cap. adhæc* vbi Abb. Etiam si Rector principalis moriatur, vt habetur *in d. capit. adhæc.*& Abb.& Alii tradunt in *d.§. qui verò*; nam beneficia debent esse perpetua, *cap. Sanctorum, 70. dist.* Gloss.& DD.*in cap fin.de tempor.ordinat. in 6.*Rebuff.*d. tit.de vic.perp.n 15.*

6 Isti Vicarii debent habere congruam fructuum portionem,quæ tamen non sit maior centum, nec minor quinquaginta scutorum annis singulis ab ordinariis locorum assignanda; nisi auctoritate Apostolica in erectione aliter assignata fuerit, vt statuit. Pius V.*in Bull. seu constit. 47.quæ incip. Ad exequendum: kalend.Nouembris 1567.*apud Cherubin. *in Bullario,tom. 2.pag.243.*quæ summa fit, computatis omnibus etiam incertis emolumentis,& aliis obuentionibus communiter percipi solitis, vt in *d.const. 47. habetur*, de qua Guttier.*consi.8.num.3.cum seqq.*Valenzuel.*consi.54.tom. 1.& Rot.*apud Paul de Rubeis *decis.230. num.2.par.6. recentior. alias tom. 2. diuers.* & Barbos. *mox. citand. num.43.*

Alias Ecclesiæ Rector priuetur Ecclesia. *d. cap. extirpanda,§. qui verò de præb.*Concil. Lateranen.*3.tit.de Vicarijs,cap.1.& 2.*Conc. Lateranen.*4.cap.32.*Concil. Germanic.*1.cap.12.*Concil.Coloniens.*2.par.8. capit.3. & 4.* Concil. Moguntin.*4. cap.80.*& Concil.Trident. *sess.7.de ref.ca.5.*quæ refert P.Laurent. Brancat.a Laurea *in Epit.sacror. Can. verb. Vicarij, & Vicariatus Ecclesiarum, §. 12.* vide super hoc Barbos. *de iur. Eccles. lib.3. cap.6. numer.40.* vbi ponderat septem loca Concilii Tridentini, in quibus fit mentio huius congruæ portionis.

7 Huiusmodi Vicarius perpetuus non potest substituere sibi Alium Vicarium. *cap. Clericos de offic. Vic.*Concil.Lateran.*3.tit. de Vicarijs, cap.3.* Barbos. *de iur.eccles.lib.3. cap.6.num.37.*

8 Neque vnus potest plures vicariatus habere, *ca. prouidens de offic.vic.* Concil.Later.3. *vbi sup.nu.6.* quia tenetur seruire Ecclesiæ,in qua est vicarius, & ibi residere, *cap.fin.de offic.vic.*& Conc.Londin.*2.cap.15.*

9 Quod si adeptus fit officium curati, cessat à vicariatu.*cap. Ad audientiam de offic.Vicarij.*

10 Et iste Vicarius perpetuus, si habeat vnde viuat, impetrans beneficium, non facta mentione de vicariatu, nulliter impetrat. *cap. postulasti de rescript.*

11 Et si habeat alia beneficia curam Animarum habentia,tenetur resignare.Conc.Londin.*2. cap.12.*

12 Beneficia enim, quæ huiusmodi vicarias perpetuas habent, dicuntur curata saltem habitu. Rot. *decis.2.de offic.vicar.in antiq.*Felin.*in cap.postulasti,nu.1. de rescript.* ideo multi DD. asseruerunt in ipsis debere fieri concursum,seruata forma Conc. Trid. *sess.24. de reform.cap. 18.vt sup.notauimus,*& tradit Leo *in Thes. for.eccl p.1.c.10.nu.5. vers.secundò sunt,*Rebuff.*in Prax. benef.cit.tit.de vicar.perpet.num.14.& in tract.de nomination.q.9.num.8.*Less. *lib. 2.cap. 34. num. 3.* & Alii penes Garz.*de benef.tom.2.p.9. cap.2.§ 2.n.286.* quamuis ipse *num.289.*contrarium teneat, & ita Sacram Congr. sup. Concil.Trid,*sess.7. de reform.cap.7.*penes eumdem Garz. *num. 294.* declarasse refert, quem sequitur Barb.*de iur.eccl.lib.3. cap.6.nu.35.*& Alii apud ipsum. In facti tamen contingentia qualibet barum sententia sequi potest, cum vtraque æqualiter probabilis mihi videatur.

13 Sunt tamen hic notanda quædam valdè necessaria: Quorum primum est, quod licet possit Episcopus vicarios perpetuos deputare in quibuscumque beneficiis Curatis, quæ vnita reperiuntur Ecclesiis Cathedralibus, Collegiis, & Monasteriis, non obstantibus priuilegiis, & exemptionibus quibuscumque,iuxta *cap.ad hæc de offic.vic.*& hodie habetur in Conc. Trident. *sess. 7. de reform. cap. 7.* hanc tamen deputationem facere debet in actu visitationis, non extra illam, vt probatur, *in d. capit. 7.* Sacr. Concil. Trident.& aduertit Barbos.*de potest. Episc. par.3. alleg. 72. num. 190.* vbi de institutione in Iure patronatus agitiquamuis Pac.Iord.*in suis elucubration. diuers. tom. 2.lib.9.tit.1. de dispensat. num. 482.* dicat hoc procedere tantum in beneficiis,& locis Regularium exemptis, in

in quibus extra visitationem Ordinarius iurisdictionem non habet, nou in aliis, & allegat Garz. *de benefic. tom.2.par.11.cap.2.num.12.* idem tenentem.

14 Secundum est, posse Episcopum, vicarios prædictos deputare in quibuscumque Ecclesiis, & monasteriis quantumuis exemptis, quomodocunique eis, eorumque mensæ vnitis, vt colligitur ex Sacr. Concil. Trident. *vbi supra*, & declarauit Sacra Congregatio Concilij super decreto *d. cap.* 7. de qua idem Garz. *loc.cit.num.9.* Nauar. *consf.11.num.9.de statu monach.in nouis*, Flores de Mena *variar.lib.1.q.10.num.39.*

15 Tertium est, posse episcopum huiusmodi vicarios constituere, etiam si in litteris vnionis apposita fuerit clausula, vt possit in illis seruitium præstari per vicarios amouibiles, vt tenet Garz. *vbi sup.num.7.* afferens verba Sacræ Congregationis. Concilij sic declarantis: *Per hoc decretum tollitur consuetudo immemorabilis, vt in illis beneficiis vnitis deseruiatur per Cappellanos amouibiles, si aliter Episcopo videbitur:* contrarium tenet Flores de Mena *loc. cit. num.* 44. qui tamen intelligi potest de litteris emanatis ante Concilium, non post, quia posteriora derogant prioribus, *l. sed & posteriores, ff. de legib. libr. cum in plures, §. locator horrei, ff. locati, l. 1. in fin. ff. de stipulat. seruor. l. si vnus, §. pactus, ne peteret ff. de pact.*

16 Quartum est, quod licet episcopus possit vicarias perpetuas erigere, vt supra dictum est, hoc tamen facere debet cum iusta, & legitima causa, non liberè, & simpliciter, iusta causa non existente; quia Concilium concedit Ordinarijs facultatem id faciendi, si ei expedire videbitur, quæ verba denotant arbitrium boni viri, ratione regulatum, ad tradita per Bartol. *in lib. alio, num.8. ff. de aliment. & cibar. legat.* Corn. *consil. 173. col.3. vers. sed dubium facit, volumn.* 3. Menoch. *de arbitrar. lib.1. quæst.8. num.29. cum. duob. seqq.* nouissimè Theodos. de Rubeis *in singularib. Rota tom.2. p.4. clausula 176. nu.1.* & latè Noguerol. *allegation. iur. tom.1. allegat.10. num.82. cum seqq.*

17 Et ratio a priori est, quia arbitrium regulatur à iure, vt pluries censuit Rota, & signanter, *decis.179. num.1. & decis.235. num.1. & decis.247. num.1. p.1. recentior. & decis.587. num.1. par.2. recent. & decis.11. nu.3.* apud Pacif. *post tract. de Saluian. interdict. & decis. 236. num.1.* apud Cenc. *de censibus, & decis.119. num.1.* apud Zacchiam *post tractat. de obligat. Cameral.* Gregor. *decis.11. num.3.* & nouissimè plutics, de quibus a libi. Hinc fit, vt perpendere debeat, an vtilitas, aut necessitas Ecclesiæ adsit in tali deputatione.

18 Quintum est, non posse Episcopum deputationem huiusmodi Vicariorum facere, nisi citatis citandis, & auditis partibus; vt tenet Flor. de Men. *d.q.10. num.8.* & Garz. *d.par.11. cap.2. numer.10. & 11.* vbi ait, posse a tali decreto appellari quoad effectum suspensiuum, & deuolutiuum; nisi fiat in actu visitationis; nam tunc solùm admittitur appellatio quoad effectum deuolutiuum, nou suspensiuum. Flor. de Men. *ibid. numer.75.* Pac. Iordan. *loc. cit. numer.481.* & Alij.

19 Sunt tamen multi causus, in quibus Episcopus non potest Vicarios perpetuos deputare. Quorum primus est, si in Beneficijs vnitis monasteriis Regularium deputentur Religiosi idonei per ipsum Episcopum pro vicariis temporalibus, vt habetur in Bulla Pii V. 46. incip. *Ad exequendum.*

Secundus est, quando vnio facta est per viam pacti, & concordiæ, cum clausula, vt deseruiti possit in illis per vicarium ad nutum amouibilem; & concordia fuerit per Summum Pontificem approbata. Flores de Men. *d.q.10.n.41.*

Tertius est, quando a tempore immemorabili vnio facta fuit, & semper seruierunt Vicarii amouibiles, cum consensu episcopi. Idem Floc. de Men. *præcit.q.10. num.44.*

Quartus est, si beneficium esset vnitum cum clausula deseruiendi per Vicarium amouibilem ex priuilegio remunerationis gratiæ concesso. Idem Men. *numer.46.*

Quintus est, quando pro bono pacis, & pro tollendis litibus, & pro bono seruitio beneficii expediret per Vicarium amouibilem gubernari Ecclesiam. Idem *num.47.*

Sextus, quando particulariter, & per se fuit vnita vicaria perpetua. Idem *nu.48.*

Septimus est, quando per priuilegium Pontificium, post Tridentinum Concilium fuit concessum, vt beneficium vnitum gubernari, & administrari possit per vicarium ad nutum amouibilem, quia tunc, sicut in alus prædictis casibus, non potest Episcopus vicarium perpetuum deputare. Idem Men. *d. q. 10. nu. 49. & 50.* Sanchez *in præcept. Decal. tom.2. libr.7. & 19. num.191.* Barbos. *d. allegat.72. nu.190. vers. Vltra quens casum.*

20 Vicarii verò temporales illi dicuntur, qui deputantur Apostolica auctoritate ad regimen Terrarum Status Ecclesiastici in temporalibus, secundum Abb. *in d. §. qui verò cap. extirpandæ de præb. num.9.* Roman. *consf 59. num.2. in fin. & nu.3.* Felin. *in c. pastoralis, num.1. de rescript.*

Necnon illi, qui mittuntur a Papa, vel a Congregatione Episcoporum, & Regularium ad regimen Cathedralium in spiritualibus, & temporalibus, ob malam Episcoporum administrationem; qui propriè Vicarii Apostolici appellantur, de quibus *sup. notauimus sect.6.* Leo *in Thes. for. eccl. p.1. cap.10. num.6. vers. Vicarij etiam.*

Propriè tamen ille dicitur Vicarius temporalis, qui auctoritate alicuius, in locum alterius, ad tempus, vel ad voluntatem constituentis, sufficitur, vt tradit Gonzal. *ad reg. Canc. glos.5 §.3. numer.12.* Layman. *in Theol. mor. lib.4. tit.2. c.5 n.8. vers. vicarij*, Axor. *instit. moral. p.2. lib.3. c.6. q.1. in fin.* quia vicaria temporalis dicitur illa, quæ duratura est ad tempus, non in perpetuum. Barbos. *de iur. eccl. lib.3. c.6. num.52.* vbi ex Gonz. *vbi sup. num.37.*

21 Enumerantur quindecim causæ, propter quas fit deputatio Vicarii temporalis, seù œconomi ab Episcopo de iure communi; puta quando ex legitima causa Rectoribus Ecclesiarum Parochialium absentibus, suspensis, impeditis, aut inhabilibus deputantur ab Episcopis cum congrua fructuum portione, vt in *cap. relatum de cler. non resid. cap. non oportet de consecr. dist.5. & cap. peruenit il 2. de appellat. & cap. cum ex eo de elect. vers. porrò septemnio in 6.* & Concil. Trident. *sess.6. de ref. cap.2. & sess.7. de ref. c.5. & sess.21. de ref. c.6.* Vel quando Parochialis vacat, & datur illi Vicarius ad seruiendum, donec de Rectore prouideatur. Conc. Trid. *sess.24. de ref. c.18.* Vel quando quis duas habet Parochias *cap. & temporis 26. q.11.* Vel quando Rector est nimis occupatus, *cap. Ad hæc de offic. Archid. & cap. 1. de celebr. missar.* Vel quando Rector peregrinatur *c. fin. de vot.* Vel quando ægrotaret *cap.3. & tot. tit. de Cler. ægrot.* Vel quando Rector non intelligit linguam populi illius. *c.5. de offic. ordin.* Vel causa prædicationis *c. inter cætera de præb. c. quod Dei timorem de stat. monach.* Vel propter vtilitatem, aut necessitatem Ecclesiæ *c. expofuisti de præben.* Vel quando Rector Religionem ingreditur, *c. de Monach. de præbend.* vel ad incrementum Diuini cultus. *c. illud, c. nihil. 7. q. 1.* vel quando Rector non habet ætatem, *capit. 2 de ætat.*

atat. & qualit. vel quando beneficium est vnitum mensæ Episcopali, vel capitulari. Gloss. *in Clem. 1. verb. ad mensam de excess. Prælat. Clem. 1. de suppl. neglig. Prælat.* vel quando aliud beneficium iniungitur, Gloss. *in Clem. vnic. verb. parochialium de offic. Vicar.* Vel quando Vicariæ perpetuæ vniuntur, quia tunc efficitur temporalis Ecclesia. Gambar. *de offic. legati in vniendo, nu.* 102. Gonzalez *d. §. 3. num. 16.*

22 Est autem aduertendum, quod vicaria prædicta temporalis, & ad nutum amouibilis non est beneficium, vt vicaria perpetua, nec titulus beneficialis, quia non confertur in titulum, sed est simplex salarium seu stipendium. Rebuff. *de nominat. quæst. 14. num. 63. & in Prax. benef. tit. de dispensat. ratione ætatis. verb. earum perpetua vicariæ.* Garz. *de benef. tom. 1. p. 1. cap. 2. num. 93.* Barb. *lib. 3. iur. eccl. d. c. 6. n.* 58. Gonz. *d. glos. 5. §. 3. nu. 35.*

Vnde non subiacet nominationibus; Nec comprehenditur reseruationibus. Nec ad eius titulum potest quis ordinari; vt probatur per DD. *alleg.* à Barbos. *vbi sup. numer.* 59. Ideo dicti Vicarij temporales non gaudent prærogatiuis Vicariorum perpetuorum. Gonzal. *d. §. 3. num.* 40. Neque obligantur ad horas Canonicas, ratione vicariæ temporalis, nisi in aliquibus casibus, notatis à Suar. *de relig. tom. 1. lib. 4. de hor. canon. cap. 22. num.* 15. Barbos. *ibid. nu. 62.* Layman. *in sua moral. Theol. lib. 4. tract. 2. c. 5. num. 8. vers. temporales autem Vicarij.*

23 Nominatio verò huiusmodi Vicariorum ad nutum amouibilium spectat ad Prælatum monasterij, cui beneficium est vnitum; & Episcopus solùm debet approbare, admittere, & licentiam administrandi Sacramenta dare, si Vicarius idoneus inuentus fuerit, quem potest examinare, nec vlla alia requiritur collatio, aut institutio; vt habetur in Bulla 46. Pii V. *de Vicarijs perpet. in Paroch. vnit. monast.* & notat Flores de Men. *variar. lib. 1. q. 10. num. 26.* Garz. *vbi proximè d. nu. 93. & p. 9. cap. 2. nu.* 295. vbi tamen loquitur de perpetuis, & ex vtroque refert Barbos. *ibid. nu. 63.* vbi *nu.* 64. inquit; sic fuisse decisum, *in Ianuen. Parochialis Sancti Andreæ 19. Aprilis 1627. coram D. Duran. inter eius impress. dec. 74.* quam affert Viuian. *post. Prax. Iurispatr. decis. 86. num. 2.* Piasec. *in Prax. episc. p. 2. cap. 3. nu. 40. in antiqua impress.* & Pac. Iordan. *Diuersar. elucubrat. tom. 3. lib. 9. tit. 1. de dispensat. n.* 483.

24 Est etiam aduertendum, quod in dubio, ad sciendum, an sit vicaria perpetua, vel temporalis, attendendus est vltimus status, vt tradit Gonzal. *d. gloss. 5. §. 3. num. 18.* & Gara. *de benef. tom. 2. p. 11. c. 2. nu.* 16.

25 Sed quæritur; An Vicarii temporales & amouibiles Ecclesiæ Cathedralis præcedant vicariis perpetuis Ecclesiarum Parochialium?

Respondetur negatiuè; sed ipsi Vicarii perpetui Parochialium potius præcedere debent illis de Cathedrali. ita declarauit Sacra Rituum Congregatio. *in Terulen. 16. Septembris 1606.* vt refert Aldan. *in compendio Canonicar. resolution. lib. 1. tit. 43. num.* 58.

26 Alii Vicarii dicuntur Parochorum & sunt, (propriè tamen loquendo,) illi, qui deputantur ab Episcopis in Parochiis ad curam animarum exercendam, quando Parochus habet temporale indultum, vel impedimentum non residendi; de quibus loquitur Concilium Tridentinum *sess. 6. cap.* 2. (nam largè omnes supradicti Vicarii temporales dici possunt Vicarii Parochorum.)

27 Vel quando aliquis Parochus ex priuilegio Papæ est dispensatus, ut retinere possit plura curata Beneficia; quia tunc deputatur Vicarius cum congrua portionis assignatione, illi Parochiæ, cui Parochus superesse non potest. de quibus Trident. *sess. 7. cap. 5. de ref.*

28 Vel quando ab Episcopis, etiam tamquam Apostolicæ Sedis Delegatis, Parochis illiteratis, & imperitis, si aliàs honestæ uitæ sint, dantur Vicarij seu coadiutores ad tempus cum congrua portione fructuum, de quib. Conc. Trid. *sess. 21. de ref. c. 6.*

29 Vel quando ab Episcopo constituitur Vicarius, communi uocabulo Oeconomus dictus, Parochiali vacanti, donec ei de Rectore prouideatur, de quib. Conc. Trid. *sess. 24. de ref. cap. 18. & sup. notau.*

30 Vel quando Parochiis perpetuò aliis Ecclesiis unitis, pro bono Ecclesiarum regimine, expedit ut dentur ab Episcopis Vicarii temporales, licet sint deputandi perpetui. ut probatur per Trid. *sess. 7. de ref. capit. 7.* in quo uidetur moderari, quod disponitur. *in cap. extirpandæ. §. qui verò de præbend.* in quo statuitur, quod dentur uicarii perpetui, & Concilium dat facultatem Episcopis deputandi temporales, si ipsis uidebitur expedire.

31 Alii sunt Vicarii, qui dicuntur Vicarii Regularium superiorum, qui uices eorum gerunt in monasteriis seu conuentibus Religiosorum, & ad ipsos spectat officium superioris facere, absente Priore, seù superiore conuentus, non ad Religiosum, qui per turnum inuenitur hebdomadarius chori. ut declarauit, auferendo abusum prædictum, Sac. Congreg. Episc. & Regular. [illegible] fol. 212. vbi fuit ponderatus textus *in l. Tutor. 20. ff. de testamentar. tutel.*

32 Item sunt Vicarii Generales Religionum, & Congregationem Regularium, ut Congregationis Fratrum Discalceatorum S. Augustini. qui possunt eadem facere, quæ possunt alij superiores Generales, ipsis tamen absentibus. vt declarauit Sac. Congreg. *Visitationis Apostolicæ die 26. Maij. 1626.* de qua Aldan. *in compend. Can. resol. d. libr. 1. tit. 43. numer.* 55. Nec non S. Francisci de Paula, qui deputantur in Prouinciis à correctore Generali totius ordinis; *vt refert.* Laurent. de Peyrin. *de priuilegijs Regularium ad constitut.* 14. Leonis X. *num.* 4. Et sic de singulis Religionibus, vbi constituuntur Vicarii Generales, qui Generalibus ipsis deficientibus possunt facere omnia, quæ Generales possunt, vsqueq; eligantur de nouo; vel si sint absentes, usqueq; ad Prouincias, vbi Vicarios habent, redierint. *Clement. exiui in fin. de verbor. significat.*

De aliis in qualibet Religione vide Doctissimum, ac meritissimum P. Brancatum in *Epitom. Sacror. Canon. in Verbis quarumlibet Religionum propriis suis locis. vt Verb. Monachi Cassinenses, Camaldulenses, Carthusiani, Cistercienses, & sic de Reliquis. Item Verb. Fratres Mendicantes, &c.*

33 Aliud vicariorum genus est illud, quod appellatur monialium; in monasteriis enim illarum solent constitui quædam moniales antiquiores in vicarias, seu Prefectas superiores, siue in Abbatissas, quarum electiones fieri debent per secreta suffragia, & vota, & nomina eligentium publicari non possunt, aliàs electio est nulla, & electa est inhabilis ad alia officia, vt habetur in Concil. Trid. *sess. 25. de regularib. cap. 6.* cuius electionis Praxim habes infra. *tom. 2. par. 5. Tract. 16.*

34 Est tamen obseruandum, quod si huiusmodi vicariarum, & aliarum superiorum monasteriorum electio per ordinationes, & constitutiones monasterij, spectet ad Abbatissas, & Discretas, & ad Episcopum pertineat tantum illas confirmare, ita seruari debet; nec Episcopus aliud prætendere potest. vt declarauit Sac. Congr. Episc. & *Regular. in vna Lamacen. 26. Octobris ann. 1604.*

35 Obser-

35 Obseruandum est præterea, quod vicariæ, Præfectæ, & aliæ superiores monasteriorum monialium, non possunt durare, vltra tres annos, & postea vacant officio, vt de Abbatissis, & alijs Italiæ Præfectis dispo-nitur *in constit.* 80. Gregor. XIII. & in Concil. Mediolanen. 1. p. 3. *tit. de Perfectis &c. monialium*. Per istam tamen Gregorij XIII. constitutionem, neque per aliam alterius Pontificis, non prohibetur, ne possit eligi vicaria, quæ triennio Immediatè præcedenti fuit Abbatissa; dummodo eadem vicaria non sit prima Superiorissa monasterii, sed subsit Abbatissæ pro tempore existenti, vel alteri Superiorissæ. Ead. Congregat. *in vna Cremonen.* 28. *Iulij.* 1628. *& in alia* 22. *Septembris eod. ann.* Nisi in monasterio adesset contraria consuetudo.

36 Obseruandum tandem, quod huiusmodi vicariæ deputatio fit etiam, quando in aliquo monasterio, ob malum alicuius Abbatissæ regimen succedunt inconuenientia; & tunc eligitur aliqua ex monialibus senioribus, ac monasticæ disciplinæ zelantioribus, sine cuius participatione, & consensu Abbatissa nihil possit facere, & decernere. vt declarauit Ead. Congreg. *in vna Montisregalis.* 9. *Nouembris* 1629.

Et hæc pauca dixisse sufficiat in materia omnis generis Vicariorum, veluti Prologomena, & viam sternentia ad proprium institutum Praxis. Ad quam in alijs sequentibus Partibus opportunè tradendam gradum facimus.

Ad Laudem, & Gloriam Omnipotentis DEI, Beatæque Virginis MARIAE & Omnium Sanctorum.

FINIS PRIMÆ PARTIS.

In Conceptione Tua Virgo Immaculata Fuisti;
Ora Pro Nobis Patrem, Cuius Filium Peperisti.

PARS

PARS SECVNDA

In qua traditur methodus formandi Processus ciuiles in vtroque foro, tùm Ecclesiastico: tùm Sæculari; ad formam Iuris communis; nec non municipalis Regni Neapolitani.

Cum obseruationibus Sacrorum Canonum, legum, & Doctorum. Formulas insuper totius ordinis iudiciarij fusè complectens.

Iudicibus, Aduocatis, & Causidicis omnibus, etiam Laicis perutilis, ac necessaria.

IDEA, ET MEDVLLA

TOTIVS PRACTICÆ CIVILIS,

HAC SECVNDA PARTE CONTENTÆ.

NTEQVAM Sectiones de more doctrinales instituam: Memoriæ, ac facilitati legentium, præcipuè non adeò versatorum consulens: Compendiariam hic totius Ciuilis Practicæ Ideam, ac impressam veluti, atque extractam ordinis iudiciarij Medullam tradere visum fuit: vt primo quisque obtutu, ac breuissimo lectionis excursu, statim præoculis habeat, quæ in tota Parte fusiùs pertractantur.

De Libello.

IVdicium Ciuile principium sumit à Libello, seù comparitione Actoris; ipse enim siue per se, siue per Procuratorem comparet coram Iudice, cui porrigit libellum, in quo petit, se debere consequi aliquid ab Aliquo; vel instat aliquid aliud sibi fieri.

Iste debet esse clarus, adhoc vt Reus conuentus deliberare valeat, an liti cedere, vel contendere voluerit; alioquin Vicarius, siuè quilibet Alius Iudex illum admittere non debet; sed potius reijcere, quia secundum illum sunt per Actorem ipsum facienda probationes, & formandi Articuli, super quibus examinantur testes; Necnon Iudex sententiam dare debet conformem libello. De quo habetur infrà *section* 1. *subsect.* 1.

De Citatione Rei conuenti.

POst libelli porrectionem fit citatio per Iudicem super eodem, adhoc vt Reus Conuentus illius petitionis ab Actore factæ notitiam habeat; sine appositione alicuius pœnæ; solet tamen in Aliquibus Curiis tali casu procedi per viam mandati pœnalis, quod fit ad instantiam Actoris aliquid petentis, in quo requiritur, vt apponatur terminus aliquorum dierum, cum verbo: *Peremptoriè*: adhoc vt Reus possit legitimè comparere intra terminum illorum dierum, habita ratione distantię loci.

Ista Citatio intimanda est Reo de Persona, si commodè haberi potuerit; Aliàs domi suæ solitæ habitationis exequenda, dimissa copia. Qua exequuta altero ex supradictis modis, fieri debet relatio à cursore, seù ministro curiæ, qui citauit, super exequutione. Et hæc aliquando fit per Notarium in calce eiusdem citationis, seù mandati, medio iuramento dicti ministri: Aliquando verò scribitur per ipsummet Ministrum cum sua subscriptione, & duorum testium, vbi copia hominum scribere scientium fuerit; aliàs apponenda eorum ipsorum nomina, & cognomina; Annotando etiam diem Mensis, & Anni, iuxta stylum propriæ Curię, in qua ius dicitur. est benè verum, quod in quibusdam Curiis non expeditur citatio particularis, sed notificatur Reo idem libellus, cuius copiam habere debet. Et de his habetur, *tùm in præfata subsect.* 1. *tùm in subsect.* 2.

De Contumacia Rei conuenti.

QVòd si Reus conuentus citatus non comparuerit in iudicio, neque per se, neque per alium suo nomine, ad dicendum, & allegandum quidquid dicere, & allegare voluerit, accusantur contra ipsum contumaciæ; ita tamen, vt si in citatione, seu mandato appositus fuerit terminus duorum dierum Reo ad comparendum post intimationem, & citatus fuit prima, die Septembris, (verbi gratia) Prima contumacia accusari debet die tertia eiusdem mensis, dummodo sit dies iuridica, non festiua; nam tunc accusabitur die sequenti.

Quod intelligendum est, vbi proceditur de iure ordinario, non in iudicijs summariis, in quibus non seruatur ordo, & figura Iudicij; neque proceditur per apices iuris, sed sine illis, sola facti veritate inspecta.

Vltima verò contumacia incusanda est post lapsum trium dierum a die primæ contumaciæ incusatæ; Si Reus conuentus pręsens fuerit in loco iudicij.

Si enim esset extra Territorium Iudicis, incusari debet infra duos menses; si in territorio, & iurisdictione, sed non in loco iudicij, infra mensem, ad electionem Actoris; qui numerandi sunt à die primæ contumaciæ.

Si

Si verò in vltima cõtumacia Reus conuentus comparuerit, vel eius Procurator, aut Alius suo nomine, legitimè tamen cum eius mandato; admittendus erit, tam si eodem tempore, quo vocatur in Banco Iuris compareat; quam ante; & cum illo procedetur ad vlteriora. Et de hac habetur *infra ead. sect. 1. subsect. 3.*

De Primo & Secundo Decreto.

AT si nemo comparuerit, condemnandus erit in contumacia. Vnde interponitur primum Decretum: vel datur terminus in causa in contumaciam, ad electionem Actoris.

Et tunc, si Actor eliget viam condemnationis ad possessionem ex primo decreto, expediendæ sunt litteræ exequutoriales, seu (vt alibi dicitur) mandatum exequutiuum ex primo decreto; quarum vigore Actor ponitur in possessione bonorum Rei conuenti pro quantitate in libello petita.

Poterit tamen Reus contumax dictam contumaciam intra tres menses a die interpositionis primi decreti computandos, purgare; Sed soluere debet omnes expensas in Iudicio ab Actore factas, his tantùm exceptis, quæ in primo mandato, & prima contumacia factæ fuerunt; istæ enim non soluuntur: & insuper dare tenetur cautionem in forma de stando Iuri, & constituere Procuratorem in loco Iudicij instructum, reperibilem, & curiæ notum; & sic contumaciam purgabit.

Quando autem Reus conuentus persistet in contumacia per dictos tres menses numerandos a die, quo Actor positus fuit in possessione bonorum ipsius Rei ex primo decreto; tunc ipsis elapsis citatur denuò ad videndum interponi secundum decretum intra terminum aliquot dierum habita ratione ad loci distantiam. Quo casu si comparuerit in termino adimplendo omnia ea, quæ paulò ante diximus, admittendus erit vt supra.

Sed si Reus conuentus nullo modo comparuerit, accusata prima contumacia, & elapso triduo, exequi debet citatio, vocando Reum in Banca, vt dicitur, idest curia sedente pro Tribunali, & tunc prouidebitur mediante decreto, procedendum esse contra ipsum debitorem ad omnes & singulos actus in sua contumacia faciendos.

Post quod Actor præsentabit libellum, seu petitionem, in qua petet adiudicationem bonorum exequutorum, vigore primi decreti, in quibus immissus fuit in possessione pro quantitate sui crediti; mediante tamen appretio expertorum. Deinde in eadem petitione dandus est terminus in contumacia Rei, & Actor suas probationes facere tenebitur, se esse creditorem in ea quantitate, & quod bona exequuta fuerunt, & sunt eiusdem sui debitoris.

Quo facto fit Publicatio, & conclusio in causa; & Iudex interponit secundum decretum, in quo declarare debet, debitorem esse legitimum contumacem; & bona exequuta esse adiudicanda Creditori pro quantitate sibi debita, mediante appretio Expertorum; ad effectum, vt de illis disponere valeat, vt verus dominus. Quod Decretum legendum est formiter Curia pro Tribunali sedente, in contumacia dicti debitoris; & deinde elapsis decem diebus ad appellandum concessis, expediuntur litteræ exequutoriales pro exequutione secundi decreti; cum alias sine illis exequi minimè possit.

Post tamen hoc secundum decretum Reus gaudebit tempore vnius mensis, intra quem comparere poterit, & recuperare bona adiudicata creditori, si debitum, & expensas soluerit; post lapsum verò mensis audiri non poterit; nisi probaret, quod fuisset legitimè impeditus. de quibus omnibus habetur *infra ead. sect. 1. subsect. 4.*

De copia Libelli, & Scripturarum.

QVód si Reus Conuentus post citationem, seu intimationem libelli, siue petitionis Actoris sibi iuridice factam comparuerit in Curia, habere debet copiam libelli, vt deliberare possit, an cedere, vel contendere voluerit. *De quo ibidem subsection. 5.*

De Exceptionibus declinatorijs, & Dilatorijs.

EX illo autem tempore allegare poterit Reus sua Iura, & opponere exceptiones, quas habere prætendet, ante tamen litis contestationem. Inter quas primum locum obtinent, quæ Personam Iudicis respiciunt, & fori declinatoriæ dicuntur; & istæ Iudicij vires eneruant, & declinare faciunt forum, itant ad vlteriora procedi non possit, absque actorum, & processus nullitate; vt si quis priuilegium habeat à Iure exeptionis, propter quam dicit de Iudicis incompetentia; vel gaudeat priuilegio electionis, aut variationis fori; & hæ multipliciter contingere possunt. *prout habetur d. sect. 1. subsect. 6. intersecat. 1.*

Istæ autem exceptiones declinatoriæ, & incompetentiæ Iudicis opponendæ sunt ante omnes alias; alioquin si opponerentur aliæ exceptiones dilatoriæ, vel peremptoriæ, videretur consentiri in Iudicem.

Declinatur autem forus septem modis, vt videri poterit loco præcitato, præsertim ex litis pendentia in alio Tribunali, vel ex quo causa sit compromittenda, quia vertitur inter consanguineos, aut affines vsque ad certum gradum, iuxta locorum consuetudines & statuta particularia, & tunc causa remitti debet ad suum proprium Iudicem.

Quod si iudicium fundatum remaneat coram eodem Iudice, qui Reum conuenit, non obstantibus oppositis; tali casu poterit Reus conuentus alias exceptiones dilatorias opponere, quæ Personam Actoris respiciunt; & Istæ de sui natura negotium principale ad longum aliquatenus protrahunt; prout sunt, exceptio legitimationis personæ Procuratoris Actoris; Item exceptio filiationis, cessionarij, donatarij, hæredis, & similes. Item si agat vti Tutor, Curator, Syndicus, &c. *de quibus habetur ibid. intersecat. 2.*

Similiter opponere potest Reus exceptiones dilatorias, quæ Personam ipsiusmet respiciunt, prout sunt exceptiones carentiæ, & incompetentiæ actionis; cautionis expensarum; termini ad denunciandum; Excussionis principalis; Reconuentionis; laudationis in authorem; & aliæ, *de quibus habetur ibid. intersec. 3.*

Opponuntur tandem aliæ exceptiones dilatoriæ, quæ causæ, seu Actionis qualitatem respiciunt, nimirum ineptitudinis, vel obscuritatis libelli; petendo vt Actor illum declaret in tali, vel tali parte; temporis anticipationis; dilationis quinquennalis, & aliæ, *de quibus habetur ibid. intersecat. 4.*

De Exceptionibus Peremptorijs.

OPponere similiter poterit Reus exceptiones peremptorias, quæ quidem non protrahunt iudicium, sed illud omninò cessare faciunt; vti est exceptio litis finitæ; Periurij; Rei iudicatæ; Transactionis; Nullitatis processus; Pacti de non petendo; & aliæ, quæ impedimentum præstant, ne ad vlteriora procedi possit in causa. *Et de Istis habetur ead. sect. 1. subsect. 7.*

De

De Litis Contestatione.

POst quam autem oppositæ,& discussę fuerunt prædictæ omnes exceptiones: & quædam ex illis admissæ,aut omnes reiectæ extiterint,siuè per Iudicem: siuè per Actorem: vel forsan reseruatæ ad merita causæ, ideſt ad decisionem litis, fit litis contestatio. *De qua habetur ſection.2. ſubſect.1.*

De Iuramento Calumniæ.

DEinde præstari solet Iuramentum Calumniæ, euitandæ scilicet tam per Actorem, quam per Reum. *De quo ibid.ſubſect.2.*

De Termino Probatorio.

SVccessiuè datur terminus in causa ad probandum incumbentia intra aliquot certos dies, qui est vtrique parti communis; videlicet Actori,ad faciendum suas probationes; & Reo conuento ad faciendum suas defensiones. *De quo d.ſect.2.ſubſect.3.*

De Positionibus.

DAto termino prædicto fieri solent aliquando Positiones, super quibus respondendum est per partem aduersam, ad effectum vt releuentur ad innicem ab onere probandi. *Et de his habetur ibid. ſubſection.4.*

De Articulis.

QVod si partes per positiones nullum senserint commodum probationis, producere solent Articulos, super quibus examinantur Testes in vim probationum,præcedente citatione partis aduersæ ad videndum illos iurare, & in eodem termino per aliam partem exaduerso principalem producuntur Interrogatoria, super quibus interrogandi sunt prius Testes & postea respondeant Articulis. *De quibus habetur ead.ſection.2.ſubſect.5.*

De Testium productione, & examine.

POst Articulorum, & Interrogatoriorum productionem, fit citatio ad Testes vt accedant adcuriam ad se examinandum super illis; & eodem contextu citatur pars aduersa ad videndum ipsorum testium iuramenta de veritate dicenda super contentis in Articulis, & Interrogatorijs. *Et de his habetur ead.ſect.2.ſubſect.6.*

De Testium Absentium Examine; eorumque nominatione.

VBi verò examinandi erunt testes absentes extra locum Iudicij, fieri solet ipsorum nominatio; & petuntur litteræ commissoriales, seù missiuæ, vel remissoriales ad partes, quæ diriguntur Iudicibus ordinarijs locorum, in quibus testes examinandi inueniuntur, dummodo suspecti non fuerint. Post transmissionem litterarum, Iudex remissorialis monet partes ad interessendum Iudicio examinis testium, assignando locum, & tempus certum, & postea successiuè seruatis seruandis, illos examinabit super Articulis Actoris, & Interrogatorijs Rei conuenti, vel è conuerso, in termino citationis. Necnon partes ipsas principales, tamquam magis idoneos, iurare faciendo de veritate dicenda super his, quæ scire credunt & adimplendo etiam omnia alia necessaria. *de quibus in d.ſect. 2. ſubſection.7.*

De Publicatione Testium.

COmpletis deinde probationibus, absolutisque testium examinibus, fit publicatio in causa; per quam manifestantur vtrique parti omnia dicta testiū. *Et de ea habetur ibid. ſubſection. 8.*

De Repulsa, seù Reprobatione Testium.

PEracta Publicatione in causa, & visis per partes collitigantes testium examinibus, peti solet ab altera ex ipsis repulsatio, seù reprobatio ipsorum testium examinatorum. Qua per Iudicem concessa repulsantur intra terminum assignatum testes pro parte aduersa examinati, & approbantur Alij examinati pro se. Terminus autem Repulsæ, est medietas termini probatorij, itaut si terminus ad probandum, fuerit octo dierum, iste ad repulsandum testes, erit quatuor dierum; & currit de momento ad momentum. Expleto examine testium reprobatorum, fit publicatio in causa Repulsæ. *De quibus omnibus habetur ead.ſect.2.ſubſect.9.*

De Repulsa Repulsæ.

DEinde si altera pars aduersa reprobare voluerit testes reprobatorios, petere potest Repulsam Repulsę, ideſt alium terminum ad repulsandum testes examinatos pro repulsa testium examinatorum in termino probatorio. Iste autem terminus concedendus est, breuissimus tamen, & sic erit medietas termini primæ Repulsæ, ideſt dierum duorum tantum. Peracto postea examine fit etiam publicatio in hac secunda repulsa: & tunc regulariter non datur alius terminus; nisi aliquis ex litigantibus esset priuilegiatus. *proxenotatur ibid.ſubſection.10.*

De Restitutione in Integrum.

SI verò Partes litigantes essent Personæ priuilegiatæ,quibus competeret beneficium restitutionis in integrum, vti est Mulier, Minor, Ecclesia, Persona Ecclesiastica, Vniuersitas, Fiscus, & similes: petere potuerint primam, & secundam restitutionem in integrum; quæ in Regno Neapolitano appellantur primum,& secundum beneficium. Tali casu Terminus primæ restitutionis, seù primi beneficij erit medietas termini probatorij concessi in causa principali: Terminus verò secundi beneficii erit medietas termini primi beneficii, veluti fit in Repulsa, & in Repulsa Repulsæ. Et in istis fieri etiam possunt Testium nominationes eodem modo, & forma, vt fit in termino probatorio. Et ab vtraque parte dari possunt Articuli Contrarii. Quod si Ambæ partes, hoc est, tàm Actor quam Reus conuentus essent Personæ priuilegiatæ: tunc essent in causa quatuor beneficia, duo pro qualibet parte; & quælibet vti posset beneficio alterius, quia quilibet terminus beneficiorum est communis vtrique parti. *Et de his omnibus agitur eadem ſect.2.ſubſection.11.*

De Conclusione in Causa.

PEractis omnibus probationibus in beneficijs; & factis tādem publicationibus in quolibet ex illis, fit conclusio in causa, quæ operatur, ne amplius fieri possint aliæ probationes post ipsam, cū videatur renunciatum vlterioribus, quia aliàs causæ fierent immortales, & namquam finem haberent. Verùm de æquitate Canonica, & stylo supremorum Tribunaliū concipi solet conclusio in causa sub quadam verborum forma, vt non præcludatur omninò via, nouas scripturas producendi, Quare facta conclusione præsentari possunt scripturæ cum breui termino, Iudicis arbitrio, ad illas concomitandum per testes, si publicæ fuerint: qui terminus erit similiter communis alteri parti ad illas impugnandum. Si verò scripturæ fuerint ex priuatis concomitari per testes minimè potuerint, *Prout habetur ibidem subsection.12.*

De Monitione ad allegandum in Iure, & in Facto.

QVibus omnibus expletis firma prorsus remanet conclusio, & tunc monentur, ac citantur ambæ partes ad dicendum, & allegandum coram Iudice oretenus, & in scriptis; in Iure, & in Facto, cum Aduocatis, & Procuratoribus, ad effectum discutiendi probationes factas, vt possit tandem Iudex ad sententiam deuenire. *De qua habetur ead. sect. 2. subsect. 13.*

De Modo videndi Processum.

DEinde Iudex produci sibi per Notarium Causæ facit Acta omnia, ad effectum illa diligēter perscrutandi, vt ex his rectam sententiam nemini præiudicialem proferre valeat, Quod vt faciliùs succedat, diligentias quasdam facere debet *Et de his agitur ibid. subsect. 14.*

De Citatione ad Sententiam.

SVccessiuè post quam omnia benè perpenderit, ac rimatus fuerit, citare ac monere tandem faciat ambas partes ad audiendam sententiam diffinitiuè proferendam cum termino peremptorio; quæ nominatim, & specificè fieri debet, aliàs sententia nullum produceret effectū. Prout habetur *ead. sec. 2. subsec. 15.*

De Sententia.

POstremò absolutis omnibus necessarijs ad benè formādum Processum, de quibus in superioribus dictum est, debet Iudex sententiam diffinitiuam secūdum Sacros Canones, leges ciuiles, Iura municipalia, & graues Doctores proferre, quæ condemnationem, vel absolutionem, continere debet Rei conuenti; aliàs non valeret. Et similiter multa alia requisita in se continere debet sententia vt valida sit. *De quibus plenè habetur in sect. 3. subsect. 1.*

De Exequutione Sententiæ.

POst sententiam consequitur necessariò, vt si valida fuerit, & ab ea per Reum condemnatum non fuerit intra decem dies appellatū, debitæ exequutioni demandetur. Quod quidem in quibusdam casibus succedere solet, non obstante appellatione. *Prout latè probatur ead. sect. 3. subsect. 2. & inferiùs Par. 3. per tot.* vbi de iudicio appellationis sermo erit. Et de his hactenus.

Præmissa quædam ad vberiorem intelligentiam.

SVMMARIVM.

PRÆMISSORVM.

1 *Litigandi origo vnde.*
2 *Practica iudiciaria ex lege Veteri originem; & noua formam habuit.*
3 *Præmissorum vtilitas.*
4 *Iudicium quid sit.*
5 *Personæ ad iudicium necessariæ, quæ.*
6 & 7. *Personæ Adminiculantes iudicium, quæ.*
8 *Nuncius, seu cursor in iudicio interuenit.*
9 *Iudicium Triplex, ciuile, criminale, & mixtum.*
10 *Iudicium summarium fit ordinarium aliquando.*
11 *Iudicium possessoriū non est cōfundēdū cum petitorio.*
12 *Iudicium criminale, quid.*
13 *Iudicium ordinarium, & extraordinarium.*
14 *Iudicium spirituale, & temporale.*
15 *Iudicium vniuersale generale, commune, & speciale.*
16 *Iudex quis sit, & vnde dicatur.*
17 *Iudex secundum allegata, & probata iudicare debet.*
Allegata, et probata in iudicio præstant ius Iudici adiudicandum.
18 *Iudex triplex est, ordinarius, delegatus, et Arbiter.*
19 *Iudex ordinarius à quo potestatem obtineat.*
20 *Iudex delegatus, quis sit.*
21 *Delegatus à Principe subdelegare potest.*
22 *Arbiter quis sit, & eius potestas.*
23 *Arbitri sententia non patitur appellationem laudum dicitur sententia Arbitri.*
24 *Arbitrator quis sit, & eius potestas.*
25 *Arbiter Iuris, quis sit, & eius officium.*
26 *Assessor, quis sit, & eius officium.*
27 *Auditor, quis sit, & eius officium.*
28 *Iudices esse, qui possint, vel non.*
Personæ quæ non possunt esse Iudices.
29 *Iudex qualis esse debet.*
Requisita optimi Iudicis, quæ.
30 *Actor, quis sit, & eius partes.*
Actor sequitur forum Rei.
Agere quis possit, vel non.
Cognito vno de contrarijs cognoscitur & reliquum.
Actore non probante Reus absoluitur.
31 *Actori obstant aliquæ exceptiones ad agendum.*
32 *Exceptiones obstantes, quæ?*
33 *Excommunicationis exceptio in quacumque parte iudicii opponi potest.*
34 *Actor deportatus agere non potest.*
35 *Infamis Actor agere prohibetur.*
36 *Periurus Actor neque agere valet.*
37 *Actor excipere etiam potest.*
38 *Reus quis sit, & vnde dicatur.*
Clericus trahi non potest ad forum sæculare regulariter, nisi in quibusdam casibus.
39 *Miles habet fori priuilegium.*
40 *Scholaris similiter.*
41 *Reus habet multa priuilegia, & quæ.*
Actor sequi debet forum Rei.
42 *Substantialia iudicii, quæ.*
Libelli oblatio, vbi agitur.
43 *Litis contestatio, vbi examinatur.*
44 *Publicatio in causa, vbi?*
45 *Conclusio in causa, vbi?*
46 *Sententiæ prolatio, vbi?*
47 *Ordo iudiciarius necessariò seruandus.*
48 *Actus iudiciarii non necessarii, qui?*
49 *Actorum iudiciariorum distinctio.*
50 *Causæ priuilegiatæ à Iure quæ?*
51 *Causæ priuilegiatæ ab homine, quæ?*
52 *Causæ priuilegiatæ ex natura causarum, quæ?*

1 AGgressurus in præsenti Practicam Iudiciariam Ciuilem, Vtriusque fori; Ecclesiastici scilicet, & sæcularis, ad ritè & rectè iudicia Causarum Ciuilium peragenda, pro pleniori Tyronum notitia, ante actorum iudiciarij ordinis elucidationem, quædam præfati non omninò inutile esse duxi. Vnde prenoto, ordinem Iudiciarium, hoc est litigandi, & placitandi in Iudicio vsum, ex Iure Diuino originem habuisse. Nam postquam Dominus Deus primum nostrum Parentem Adam de limo terræ in campo Damasceno ad sui imaginem formauerat, *vt habetur* Genes. *capit. 1. & 2. & capit. Hac Imago, 33. qu. 5. & can. Illud distinct. 40.* vbi Gloss. *in verb. Extra Paradisum,* & Ego ipse notaui *in meo Museo Historico legali. lib. 1. par. 6. capit. 52. circ. princ.* posuit eum in Paradiso voluptatis, vt operaretur, & custodiret illum, iniunxitque ei Deus legem, vt de omni ligno Paradisi comederet, de ligno verò in medio Paradisi posito, ne comederet, in quacunque enim hora comederet, mortè moreretur cum autem non esset bonum hominem esse solum, & obdormisset Adam, tulit Deus vnam de costis eius, & ædificans in mulierem, adduxit eam ad Adam, eique in matrimonium collocauit. Genes. *d. capit. 1. & 2.* Cum verò hæc prima mulier vidisset lignum, quod esset bonum humani adnescendum, seducta ab Antiquo serpente humani generis hoste; quod nequaquam mortè moreretur, iuxta preceptum Domini, tulit de ligno vetito, & comedit; deditque viro suo, qui etiam comedit. Genes. *capit. 3.* Sed cum Dominus Deus redargueret Adam de inobedientia, quod comedisset de ligno vetito Paradisi voluptatis, contra legem sibi impositam, Ipse quasi Actori exceptionem opponens ad se exonerandum, relationem criminis conuertit in coniugem Euam, imò in ipsummet coniugis authorem Deum Optimum Maximum, dicens; *Mulier, quam dedisti mihi sociam, decepit me, & comedi* Genes. *cap. 3. & cap. serpens. de pœnit. dist. 1.* & aduertit Speculat. *in Proœm. li. 1. num. 24.* Vnde postea formato quasi Iudicio, successit sententia Dei iudicantis; *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Genes. *ibid. cap. iu capite dist. 50.*

2 Practica autem Iudiciaria originem sumpsit ex lege Veteri; quia Deus per Moysen ait. *Deuteronom. cap. 19. Non stabit testis vnus contra aliquem, quidquid illud peccati, & facinoris fuerit, sed in ore duorum, aut trium testium stabit omne verbum, &c.* & habetur *in ca. nouit. de iudicijs, & cap. in omni, & cap. licet de testib.*

Postea verò approbata fuit, & extensa de Iure positiuo, a quo emanauit quædam forma particularis, & spiritualis, quæ seruari deberet in iudicijs, ad lites breuius terminandas, & dirimendas nam & Apostoli, & Summi Pontifices eorum successores varios Canones ad hunc finem, & effectum Sanctissimè ediderunt, vt habetur *in capit. 2. 3. & 4. dist. 10. & capitol. Sancta 15. dist. & dist. 16. tot.* & ex infra notandis apparebit.

3 His prælibatis non erit, inquam inutile quædam pauca præmittere; & explanare, nimirum quid sit Iudicium, quot eius species, quę personæ illud constituant, & quæ sint de substantia ordinis Iudiciarij; quia vt ait Baldus *in prælud. Feudor. in prim. column.* non statim iniiciendæ sunt manus in messem particularem, sed paulatim, & post cognitionem generalium, nam cognitis generalibus, deuenitur ad cognitionem singularium & particularium, *l. 1. ff. de orig. iur. §. His igitur Instit. de iust. et Iur.* Gloss. *in rubr. de reg. iur. in 6.* Vnde expedit præmissa facere, quia ex præmissis sequuntur, vt plurimum demonstrationes, quinimò cognoscitur vis causæ finalis cuiusque rei, vt probatur *ex d. l. 1. ff. de origin. iur. et l. Pacumenius ff. de hæredib. instit.* & in omnibus his, quæ ordinem in se habent, præmittenda sunt prælindia quædam vtilia, vt notatur, *in § fin. collat. 8. Authent. In medio litis non fieri sacras formas.* Vnde sit.

PRÆMISSVM I.

De Iudicio in genere.

4 DIco igitur, quod Iudicium est legitimus actus trium Personarum, Iudicis scilicet Actoris, & Rei; ita Hostiens. *in summ. de iudicijs in princip.* Ioan. Andr. *in addit. ad specul. lib. 1. in tit. de Actore, §. 1. litt. A. in princ.* & Alij communiter *in tit. de iudic.* Glossa verò *in cap. forus. de verb. signif. in verb. iudicium,* ait, iudicium esse legitimum actum duarum personarum, actoris, & rei super eadem quæstione sub eodem iudice contracta: locus autem, vbi iudicium exercetur, dicitur forus, vt habetur *in d. cap. forus.*

Non obstat tamen, quod sint aliqua iudicia, in quibus non interueniant omnes supradictæ tres Personæ, vt in iudicio inquisitionis generalis, vbi non est persona actoris, vel Rei, de quo *in cap. bona de elect.* Et in Iudicio speciali inquisitionis, quæ fit officio Iudicis tantum, nemine instigante, vt *in cap. qualiter, et quando. il secondo de accusation.*

Nam respondetur, quod ibi fama, quæ præcedere debet, habetur loco actoris, vt *ibid. notatur.* Neque obstat, quod in Iudicio, vbi agitur de crimine notorio, non interuenit persona actoris.

Nam respondetur, quod ibi notorium gerit vicem accusatoris interpretatiuè: vt colligitur *ex c. manifesta 2. q. 1. c. ad nostram de iure iur. cap. quoniam, de fil. presbyt. cap. euidentia de accusat.* Vnde firma remanet supracitata diffinitio iudicij, quod sit actus legitimus trium Personarum, Iudicis, Actoris, & Rei.

5 Quod si quis dicat, huiusmodi definitionem Iudicij non esse vndequaque veram, quia in iudicio interueniunt Aliæ Personæ, vltra supradictas tres, vt sunt Procurator, defensor, excusator, coniuncta persona, Tutor, Curator, Syndicus, Oeconomus, & similes, de quibus Speculat. *in libr. 1. particul. 3. per tot.* sub diuersis rubricis egit.

Respondetur, quod huiusmodi Personę non sunt necessariæ in iudicio ad substantiam illius, sed admittuntur alieno nomine, agendo, vel defendendo, non nomine proprio, vt Iudex actor, & Reus, qui sunt de substantia.

6 Idem dicendum de Alijs Personis, quæ nec agunt, nec defendunt, sed adminiculum præstant ipsis causis, quæ in iudicio actitantur, vt sunt causarum Patroni seu Aduocati; de quibus est sermo in *cap. 1. q. 4. cap. pastoralis. de iudic. cap. 1. vt litc non contestat. ca. forus. § au omni, de verb. signif. et tit. Decretal. et ff. de postul. per tot.*

De iure verò Regni loquitur Regia Pragmatica, quæ incipit: *Quinta dic*; ibi; *sine præsentia Procuratoris, vel Aduocati;* & constitutio Regni, quæ incipit: *Hac edictali lege. sub rubrica de salario Aduocatorum;* & constitutio Regni, quæ incipit: *Iustitiarios, sub rubr. vt Iustitiarij habeant certos Aduocatos.* & constitutio Regni, incip. *Lege præsenti, sub rubr. de dandis Aduocatis, pupillis, et Alijs miserabilibus personis,* & constitutio: *Aduocatorum officium sub rubric. de Aduocatis ordinandis;* & constitutio *Aduocatos, tit. de præstatione Sacramenti ab Aduocatis.*

7 Sunt præterea aliæ personæ, que interueniunt in iudicio, & non sunt de substantia, sed præstant adminiculum ipsis causis, vt sunt Notarij, seu

H 2 Cancel-

Cancellarij, seù (vt in Regno vulgò dicuntur) Actorum Magistri, qui Iudicij acta conscribunt, de quibus loquitur textus *in cap. quoniam contra de probationib.* & de iure Regni loquitur constitutio, quæ incipit; *In locis Demanij*, ibi: *propter Iudicem & Actorum Notarium*; & alia constitutio Regni incip. *Cum iuxta prouidum sub rubr. de salario Baiulorum, Iudicum, et Notariorum Curiæ*; & constitutio: *Iustitiarii per Prouincias*; ibi; *Assessores etiam, & Actorum Notarius*.

8 Item interuenit Nuncius, seù Cursor, seù Baiulus, seù Apparitor, seù seruiens curiæ, qui alia nomina sortitur; & hic citat partes in omnibus actis iudiciarijs, & postea refert in scriptis Notario, se citasse; vt habuit in commissis, de quibus loquitur text. *in cap. prudentiam 1. respons. de offic. deleg. & capit. cum parti. de appell.* & de Iure Regni loquitur constitutio, *In ciuilibus causis sub rubric. de apparitorib. et eorum salario*, & constitut. *edictorum. ibi. per specialem citantis nuntium de litteris citatoriis* & constitut. *citationis litteræ. eod.* & Regia Pragmatic. 2. *in ordine*, quæ incipit, *Quilibet agere volens*; Et illæ personæ neque sunt de substantia Iudicij, sed adminiculum tantum præstant, nam de substantia, vt diximus, solum ille tres personæ sunt, nimirum Iudex, Actor, & Reus.

PRÆMISSVM II.

De speciebus Iudicii.

9 PRænotato quid sit iudicium, & incidenter viso de Personis non necessarijs ad ipsius substantiam, rectus ordo postulat videre, quotuplex sit iudicium, nam & hoc scire, non parum prodest iudicium exercenti.

Dico igitur, quod Iudicium triplex est. Ciuile, Criminale, & Mixtum.

Ciuile dicitur illud, cuius finis tendit tantummodo ad commodum partis. Gloss. *in l. prætor. ff. de sepulcr. viol.* & est etiam triplex: ordinarium; summarium, & Executiuum *Ordinarium* dicitur omne illud, in quo agitur via ordinaria, non vigore obligationis cameralis, nec Clausulæ Quarantigiæ, nec alterius scripturæ, quæ habeat executionem paratam, & sic est omne iudicium in curijs Ecclesiasticis, nisi in causis priuilegiatis, vt infrà. *Summarium* dicitur, omne illud, in quo agitur summariè sine ordine iudiciario, vt sunt causæ priuilegiatæ à Iure, vel ab homine, veluti in possessorio iudicio Retinendæ, Adipiscendæ, & Reintegrandæ; de quibus infra suo loco dicemus *Executiuum* verò dicitur illud, quod habet paratam executionem, in quo, non attenduntur exceptiones, quæ altiorem requirunt indaginem; vt fit etiam in quolibet iudicio possessorio, in quo non admittuntur exceptiones respicientes petitorium.

10 Quapropter est valde aduertendum, ne procurator, vel Aduocatus iudicium exequutiuum, vel summarium faciat ordinarium, in maximum causæ præiudicium; vt si quis agere debeat vigore obligationis cameralis, vel in Regno vigore instrumenti quarentigiati, & intentet iudicium ordinarium per viam libelli; vel si Iudex in sententia dicat N. *teneri, & obligatum esse*, nam tali casu, licet de sui natura, & ex forma obligationis Cameralis, & iudicij exequutiui, non daretur appellatio: tamen ex modo procedendi, causa euaderet appellabilis. Vnde traditur cautela, quando sumus in huiusmodi iudicijs exequutiuis, & pars aduersa petit terminum ad probandum, vel producit aliquam scripturam, quæ de per se sola non potest impedire exequutionem, vt scilicet fiat talis, vel similis protestatio, iuxta stylum Cuiusque propriæ Curiæ: videlicet.

Talis de tali contra asserta Iura N. pro nunc dixit generalia verbo, &c. saluo iure, &c. & his saluis, non esse admittenda in præiudicium obligationis Cameralis, & iudicii possessorii executiui, alias, &c. omni, &c.

Et tunc Iudex debet petitum terminum ad probandum concedere, contra obligationem cameralem; vel iura producta admittere, sine præiudicio obligationis cameralis, seù iudicii possessorii.

11 Item est aduertendum, ne cumuletur iudicium petitorium, cum possessorio, quia iudicium fieret ordinarium; & daretur appellatio. Vnde non inutilis etiam cautela datur, vt quando agitur iudicio possessorio, producatur coram Iudice protestatio suspensionis petitorii, quę potest sub hac, vel simili forma concipi, videlicet.

Talis de tali, vel N. procurator N. cõparet in Curia Episcopali N. declarans se in presenti iudicio velle agere in summarissimo possessorio, non in petitorio, et ideo protestatur, quod si aliquid dictum fuit, vel in futurum dici, aut produci contigerit; Id solum dictum, & productum esse intelligatur ad corroborandum, & coadiuuandum ipsum possessorium Quod petitorium ex nunc suspendit, & pro suspenso habet, protestans, quod per quemcumque actum faciendum, etiam huic contrarium, non intendit à suspensione prædicta recedere, nisi de hac expressam fecerit mentionem, & ita protestatur, non solum isto, sed omni meliori modo, &c.

Fieret etiam appellabilis causa, quando Iudex in sententia condemnaret reum ad restituendum fructus, ratione mixturæ. Vnde alia traditur cautela, vt scilicet condemnet illum ad restituendum fructus per capita separata, quia tunc, quoad possessionem, daretur quidem appellatio; non verò quoad fructus. Veluti si diceretur ver. gra. *Dicimus, declaramus, & sententiamus, talem esse reintegrandum, & possessionem talis agri relaxandam, &c.* deinde dicatur: *Et insuper pari nostra sententia dicimus, talem teneri ad restituendũ fructus à die occupatæ possessionis indebitè perceptos, &c.*

12 *Criminale* verò Iudicium est illud, cuius pœna applicanda venit Fisco. Butr. *in rubric. de iudic.*

Mixtum iudicium est illud, in quo agitur de crimine, ciuiliter tamen pro interesse. *cap. Tuæ. de procurat. & cap. super his de accusat.*

13 Diuiditur secundo Iudicium ex parte formæ: & sic duplex est, ordinarium scilicet, de quo *in capit. examinata de iudiciis*, & extraordinarium, de quo *in c. nouit. eod. tit.*

14 Diuiditur tertio, Iudicium ex parte materiæ, & tunc etiam duplex est; aliud enim est spirituale, de quo *in Clement. dispendiosam de iudiciis*; aliud verò est temporale, de quo *in capitol. Venerabilis. eod. tit.*

15 Diuiditur quartò, ex parte quantitatis, & hoc quadruplex est: Vniuersale, generale, speciale, seu singulare, & commune:

Vniuersale iudicium, dicitur illud, quod continet vniuersum ius, de quo habetur *in cap. conquerente, de offic. ordin.* & de iure ciuili est petitio hæreditatis, vt habetur *in l. 1. & in l. sed & si, §. fin. ff. de pet. hæred. & l. 1. in fin. ff. si pars hæred. petat.*

Generale iudicium, differt ab vniuersali, nam licet sub se contineat plura capitula, non tamen continet vniuersum ius; de quo habetur, *in cap. cum Ecclesia, de caus. possess. & propr.* & de iure ciuili est actio pro socio, tutelæ, negotiorum gestorum, &c. de quibus habetur *in l. 1. ff. de tit. & ration. distr. l. solemus, ff. de iudic. l. arbitri, ff. pro socio; & alibi.*

Singulare, seu speciale iudicium, est illud, in quo petitur

res particularis; vel intentatur actio particularis, vt eſt actio rei vendicationis, depoſiti, commodati, & ſimilium, de quibus in *cap. ſignificantibus, & cap. dilecti de libell. oblat.*

Commune tandem iudicium, eſt illud, in quo intentatur actio communis, vt finium regundorum; familiæ erciſcundæ, & communi diuiduodo; de quibus in *cap. ex litteris. de probation. & capit. deinde 26. diſt. & cap. numquid* 28. *q.* 1. & commune iudicium dicitur, quia in his actionibus, tam actor gerit vicem Rei, quam Reus gerit vicem Actoris in probationibus faciendis, vt habetur *in d. capit. ex litteris, §. ad quod vbi* Gloſs. *in ver. vices duorum.*

PRÆMISSVM III.

De tribus Perſonis ad Iudicii ſubſtantiam requiſitis, & Primo de Iudice.

16 Firmauimus ſupra, tres Perſonas eſſe de ſubſtantia Iudicij, Iudicem ſcilicet, Actorem, & Reum; ideò de ſingulis erit videndum; Et Primò de Iudice: de quo ſunt plura examinanda. Primo, Quid ſit Iudex. Secundo, Quotuplex ſit. Tertio, Quis poſſit, vel non poſſit eſſe Iudex. Quarto, Qualis eſſe debeat Iudex.

Circa primum eſt notandum, quod Iudex eſt ille, qui in iudicio cauſas iudicat, dicitur enim Iudex, quaſi ius dicens, vel ius dans, aut dictans populo. *c. forus, §. in omni. de verb. ſignific.* qui debet eſſe iuſtus, vt poſſit alijs ius dare, alias non meretur nomen Iudicis, ſi in eo iuſtitia non ſit; vt habetur *in d. §. in omni* cum iuſtitia, quæ virtus eſt, vt *cap. cum renunciatur.* 23. *q.* 1. non poſſit ſtare cum homine ſcelerato, *§. præc. forus in fin. de verb. ſignif.*

17 Hinc fit, quod iniuſtitiam & peccatum committeret, ſi iudicaret ſcientia priuata, & non vt Iudex, ſecundum allegata, & probata, per text. *in capit. iudices* 3. *q.* 7. *& cap. Deus Omnipotens §. quando autem.* 2. *qu.* 1. *capit. ſummopere.* 11. *q.* 3. *& capit. paſtoralis. §. quia verò de offic. deleg.* Ratio eſt, quia Iudex in iudicando non poteſt vti ſcientia priuata, ſed iudicare debet, ſecundum allegata, & probata in iudicio. Diu. *Thom.* 2. 2. *q.* 67. *art.* 2. Bartol. *in l. illicitas. §. veritas ff. de offic. præſid.* Ioan. Andr. ad ſpeculat. *in lib.* 2. *tit. de diſput. & allegat. aduoc. §. ſatis.* 6. *n.* 13. Sayr. *in Clau. Reg. l.* 12. *n.* 8. Tolet. & ibi Addent. *in ſum. l.* 5. *c.* 57. *n.* 3. & Alij.

18 Circa ſecundum, *quotuplex ſit Iudex*, eſt notandum, Iudicem triplicem eſſe, ordinarium ſcilicet, Delegatum, & Arbitrum. *Ordinarius* dicitur ille, qui habet territorium, & in eo poteſtatem habet iudicandi à ſe, & iure ſuo proprio, vt ſunt Epiſcopi, Præſides Prouinciarum, & Alij, de quibus habetur *in tot. tit. de offic. Iudic. ordinar.*

19 Habet autem Iudex ordinarius iuriſdictionē à Sac. Canonibus, vel à lege Secundo à lege animata, vt eſt Summus Pontifex, Epiſcopus erga ſuum Vicarium Generalem, Imperator, vel Princeps ſuperiorem non recognoſcens. Tertio à conſuetudine; Quarto ab Vniuerſitate approbata, de quo Gloſſ. *in l. & quia ff. de iuriſdit. omn. Iudic.* & Latius Speculat. *in lib.* 1. *rubr. de offic. ordinar.* per tot.

20 *Iudex Delegatus* eſt ille, qui vtitur iuriſdictione aliena, & habet poteſtatem cognoſcendi cauſas ex alterius commiſſione, vt eſt ille, cui committitur cognitio alicuius cauſæ particularis per reſcriptum Papæ, vel eius Legati à Latere, aut Epiſcopi *cap. paſtoralis, & cap. ſuper quæſtionum. §.* 1. *& §. eius de offic. delegat. & l.* 1. *in fin. ff. de offic. eius cui mandat. eſt iuriſd.*

21 Delegatus à Principe poteſt alteri ſuam iuriſdictionem ſubdelegare. *d. capit. paſtoralis, & cap. ſuper quæſtionum*, etiam contra voluntatem partium, ac non obſtante, quod in reſcripto delegationis ſit clauſula: *oneramus conſcientiam tuam*, vt notat Angel. *in Auth. ad hæc, C. de iudic.* & Paul. de Caſtr. *in l. à Iudice num.* 7. vbi etiam Alberic. *nu.* 5. *C. de iudic.*

Si verò ſit Delegatus ab Inferioribus, non poteſt alterum ſubdelegare, niſi in reſcripto delegationis fuerit ei data facultas ſubdelegandi. Abbat. *in capit. cum Bertoldus. numer.* 24. *de ſent. & re iudic.* Bald. *in l. non diſtinguimus. §. de officio numer.* 4. *ff. de recept. arbitr.* latè Speculat. *lib.* 1. *titol. de Iudic. deleg. §.* 1. *à nu.* 2. *cum ſeqq.*

22 Arbiter verò eſt ille Iudex, qui de partium conſenſu eligitur, vt poſſit iudicium facere, & ſententiam proferre ſuper re litigioſa, quam in eum cōpromittunt ipſę partes litigantes, ſub aliqua pœna. *cap. à Iudicibus, cum cap. ſeq.* 2. *q.* 6. *& rubr. de arbitr. per tot.* Vel ſi loco pœnæ ponatur aliqua res in pignus, ad hoc, vt ſtetur eius ſententiæ metu pœnæ, vel pignoris amiſſionis. *cap. dilecti de arbitr. et l.* 1. *C. de recept. arbitr. et l. non diſtinguemus. §.* 1. *l. litigatores. §.* 1. *et l. non cogendum ff. eod. tit.* Vel ſi compromittantur medio iuramento de ſtando eius ſententiæ. *cap. omne* 22. *qu.* 1. *cap.* 2. *& cap. per tuas de arbitr.*

23 A ſententia Arbitri, (quæ in iure dicitur laudum) non appellatur, ſed recurritur ad arbitrium Boni Viri (ideſt Iudicis *l. continuus. §. cum ita ff. de verb. oblig.*) *cap. Quintanallis, et ca veniens. de iureiur. l. ſi ſocietatem ſecunda §. arbitrorum ff. pro ſocio. l. diem proferre. §. ſtari. ff. de rec. arbitr et l.* 1. *C. eod. tit.*

Poteſt tamen à parte ſolui pœna appoſita in compromiſſo, & non ſtare ſententiæ Arbitri, niſi ſit appoſita in compromiſſo clauſula; *Rato manente pacto, etc.* quia tunc talis clauſula operatur contra contrauenientem. Marta *de clauſul. p.* 1. *clauſ.* 141. *in vlt. edit. alias* 125. *in* 6. Caſu verò quo appellatur à laudo, non poteſt agi ad pœnam compromiſſi. Puteus *deciſ.* 384. *lib.* 2. *in nou.*

24 Datur etiam Arbitrator, qui differt ab Arbitro; nam arbiter eligitur à partibus, vt iudicet ſuper litigioſa re, *vt in tit. de Arbitr. ferè per tot.* & debet Iuris ordinem ſeruare, *vt in l.* 1. *ff. de rec. arbitr.* Arbitrator verò eſt amicabilis compoſitor, non, vt iudicet, ſed ut componat aliquā differentiam, & pacificet partes, ut in ſocietate. *d. l. ſi ſocietatem.* 2. *§. arbitratorum ff. pro ſocio.* Et iſte non tenetur iuris ordinem ſeruare, nec ſtatur eius ſententię, ſi ſit iniqua, ſed reducitur ad arbitrium boni uiri *d. c. Quintanallis etc. veniens de iure iur. et d. l. ſi ſocietatem. §. arbitrorum, et l. vnde ſi Neruæ. ff. pro ſoc. et l. ſi libertus ff. de oper. libert.* ita ut recurſus habeatur ad ſuperiorem. *ca.* 2. *de arbitr. et l. pen. ff. de rec. arbitr.*

25 Datur etiam Arbiter Iuris, & eſt ille, qui eligitur de neceſſitate ſtatuti, & ſimiliter quando Iudex allegatur ſuſpectus, nam tunc debent eligi arbitri ex neceſſitate Iuris, ad cognoſcendum de ſuſpicione. *l. fin. et ibi* Bart. & DD. *C. de iudic.* & habetur *in c. ſuſpicionis de offic. deleg. et in cap. ab arbitris eod. tit. in* 6. ſimiliter quando extaret ſtatutum, quod cauſę inter coniunctos compromittantur: tales arbitri dicuntur Iuris, ſecundum Abbat. *in cap. cum dilectus col.* 7. *de arbitr.* De materia arbitri, & arbitratoris, uid. Speculator. *in lib.* 1. *p.* 1. *de Arbitro, et Arbitratore per tot. ubi latè* de arbitro uerò Iuris uid. Marant. *in ſpec. aur. p.* 4. *diſt.* 14. *n.* 3. *et* 4.

26 Similiter inueniuntur Alii, qui exercent etiam Iudicis officium, ultra ſupra notatos, ut eſt Aſſeſſor, Auditor, & ſimiles, de quibus idem Speculator. *ubi ſup. rubr. de Aſſeſſore et rubr. de Auditore.* Eſt autem

Aßessor ille, qui assidet, & assistit Iudici imperito in causæ cognitione, & illum instruit ad rectè decidendum causam, vt habetur *in capit. statum. §. assessorem autem, de rescript. in 6. et l. 1. C. de assessorib.* Qui alio vocabulo dicitur Consiliarius, & de eo ponit particularem rubricam Speculat. *in li. 2. de requisitione consilij, vbi latè.* Iste autem assessor, seu consiliarius non habet iurisdictionem. *lib. 2. C. de assessor.* & Carauit. *super Ritib. Magnæ Curiæ Vicariæ rit. 295. numer. 5.* Quapropter Clericus potest esse Assessor Iudicis laici in causa ciuili, quia assessoris officium non est publicum. *l. 4. C. de assess.* & publica officia sunt Clericis prohibita non priuata *l. placet. C. de Episc. & Cler.* Non tamen potest in causis criminalibus, in quibus infertur pœna sanguinis *capit. sententiam. Ne Clerici vel monac.* similiter laicus potest esse assessor Iudicis Ecclesiastici. Abb. *in capit. super quæstionum. num. 16. de offic. deleg.*

Assessor punitur aliquando plusquam Iudex faciens *cap. tanta in fin. 86. dist. e capit. qui consentit. 11. qu. 3.* Speculat. *de assess. §. 6. n. 1.* quia plus est suadere quam cõpellere. *l. 1. §. suadere ff. de serm. corrupt.* Vnde tenetur de malo consilio. Bartol. *in l. 1. ff. de offic. assess.*

Potest tamen allegari suspectus ex causa licet non habeat iurisdictionem, & si iudex non admittit suspicionem, fit ipse suspectus, Abbat. *in cap. 1. num. 14. de iudic.* Et si grauat partem, potest ab eo appellari. *arg. cap. ex parte de priuil.* quia eadem viget ratio, ac de iudice.

27 *Auditor* verò dicitur ille, cui ab aliquo iudice aliquid de medijs causæ committitur, puta aliquis certus articulus audiendus, vel examinandus; vel vt probationes in causa recipiat, vel examini testium interueniat, & simil. Speculat. *vbi sup. rubr. de Auditore.* A quo non appellatur, nisi modum, vel fines mandati excedat, vel sit verè suspectus ex causa *capit. super quæstionum. §. verum, & §. seq. in fin. de offic. deleg. cap. à Iudicibus, 2. q. 6.* communiter autem Auditor dicitur Iudex delegatus, & alius, qui potest sententiam proferre diffinitiuam, sed impropriè.

28 *Circa tertium, quis possit,* vel non possit esse Iudex, dico, quod ex pluribus causis regulariter quis prohibetur esse Iudex de Iure.

Primo, ex natura, vt si quis sit impubes, surdus, mutus, furiosus, mentecaptus, de quibus infra *n. 32. cum seqq.*

Secundo, ex lege, ipsa nãque prohibet iudicem fieri Excommunicatum, irregularem, Hæreticum, Paganum, & omnes alios, qui sub alterius potestate sunt.

Tertio ex sexu, & moribus, nam ex hoc capite prohibetur mulieribus fieri iudices, propter earum incõstantiam, & mutabilitatem. *cap. dilecti filij de arbitr.*

Quarto, ex status qualitate; ex quo capite prohibentur omnes illi, qui à iure priuati sunt honoribus, & sic seruus non potest esse iudex, quia de iure ciuili habetur pro mortuo. *l. Cassius ff. de Senator. l. cum lege. ff. de rec. arbitr.* Abb. *in cap. cum dilecti n. 17. de confirmat. vtil. vel inutil.*

29 *Circa quartum*, Qualis debet esse iudex, dico quod iudex, præscindendo ab Ecclesiastico, vel sæculari, multis qualitatibus, & virtutibus præditus esse debet, ab omnibus vitijs alienus, quia sic iudicandi munus exposcit. Multas conditiones, & requisita ad bonũ iudicẽ Ecclesiasticũ constituendũ, congressi supra *Par. 1. in Monit. gener. Episc. & Vic.* vbi multas auctoritates adduxi; hoc autẽ loco alia requisita cõpendiosè enumerabo, prout collegi tũ ex Specul. *in l. 1. tit. de offic. ord. & tit. de iudic. deleg. præsertim §. superest.* vbi Ioan. Andr. tum ex Marant. *in Pract. p. 6. actu. 2. rubr. & quandoq; appellatur,* necnõ ex Abb. Felin. Bald. & alijs.

Debet itaque quilibet iudex in primis esse timoratæ conscientiæ, & semper Deum, maximè in ferendis sententijs, præoculis habere, à quo & ipse iudicandus erit; studeat etiam charitatem erga subditos, tamquam suos proximos habere, ideo debet eorum causas charitatiuè iudicare, non aliqua passione, aut odio impulsus, eosque quoties opus fuerit benignè non asperè audiat, Allegationes, & scripturas in iure, & in scriptis recipiat, videat, & animaduertat. Alicuius tamen partis temerè allegantis petitionibus silentium imponat, & aditum præcludat; veritatem inquirat, iura vtriusque partis cum attentione, & diligentia perpendat. secundum leges iudicet, & ab ipsis arbitrium suum temperet. lites, quanto citius potuerit, terminare faciat, controuersiasque dirimat, vel per sententiam, vel concordando partes. Quas ab expensis superfluis, & aggrauaminibus, quoad fieri potest, releuet. Violentias prohibeat. Iniurias subditis illatas inultas, & impunitas non relinquat. Facinorosos debitis pœnis puniat. Viros probos non contemnat. Neutralitati studeat; Vtilitati subditorum inuigilet. Carceratos sæpè visitet, eisq; de omnibus necessarijs prouideri curet. Rerum omnium ordinem inquirat. Cuncta rectè inspiciat, & maturè disponat. Sit placidus cum subditis, mitis, æquus, secretus fidelis, fortis, patiens, non facilis ad credendum, neque nimis durus; neque facilis apprehensionis, & difficilis ad deponendum malam informationem. Vtramque partem intelligat. In causarum processibus nil vendicet odium, fauor vsurpet, timor exulet. Premium, aut ipsius spes iustitiam non corrumpat. Lachrymis aditum præcludat. In melius sit semper flexibilis. Mitiorem partem in sententiando accipiat, & sequatur. A predecessore in officio, & à senioribus Viris probis, de necessarijs ad officium, informationem accipiat, vt de stylo Curiæ, de statutis, Aduocatis, procuratoribus, causidicis, & de omnibus alijs pertinentibus ad bonum, laudabile, & perfectum regimen, ne in diuersos errores incidat. Caueat ab omni vitio, præsertim ab omni genere libidinis, studeat ne Auaritia illum succumbat. Abstineat à partialitatibus, compaternitatem non contrahat. Fugiat à gratificationibus; Amorem non admittat. A nimia familiaritate cum subditis caueat. Odium expellat. Timorem exulet. In excandescentiam non incidat; à concussionibus abstineat. subornari per pecuniam se non faciat; Et tandem Virtutibus omnibus studeat, itaut Quemlibet aliqua virtute præclarum imitari curet, & sic officium suum adimplebit, & à Deo bonorum operum retributionem accipiet in æterna vita; & è contrario, malorum pœnas æternas sustinebit.

30 *Secunda Persona* in iudicio necessaria de substantia; est *Actor*, & ille dicitur talis, qui suo nomine agit, vel accusat, aut comparet in Iudicio, petendo aliquid ab aliquo. Qui debet dare libellum in scriptis, alias non est admittendus ad litigandum. *capitol. 1. de libell. oblat.* & in libello debet clarè exponere factum. *capit. dilecti filii de iudiciis*, declarando rem, de qua litigat. *capitol. significantibus de libell. oblat.*

Et debet adire Iudicem competentem ipsius Rei ad illum conueniendum pro re, quã petit. *l. adire C. de iurisd. omn. iudic.* quia regulariter Actor sequitur forũ Rei, *cap. experientiæ, & cap. si quisquam. 11. q. 1. ca. cum sit generale. de for. comp. & c. statutum. §. cum verò de rescript. in 6.* Quod fallit in quibusdam casibus in quibus reus trahitur ad forum Actoris ver. gra. ratione iuramenti. *vt in c. vlt. de for. compet. in 6.* Item ratione consuetu-

fine rudiois, vt quando Clerici trahunt laicos ad forum Ecclesiasticum in causa ciuili per *d. cap. cum sic generale*, & notatur *in cap. si Clericus. eod. tit. de for. comp.* vbi Abb. dicit illum textum esse singularem, & simil.

Quis autem possit agere, vel non; traditur regula generalis, quod scilicet omnis, qui expressè in iure non prohibetur, agere potest. arg. text. *in c. cum locum de sponsal. & l. mutus ff. de procur. cum simil.* quia viso vno contrariorum, cognoscitur per consequens & reliquum. *cap. eijciens* 88. *dist. & l. 1. ff. de his qui sunt sui, vel alien. iur.*

Quando Actor citat partem aduersam, & posteà non comparet in termino, tenetur ad expensas, vsque eò factas a Reo. *cap. 1. de dolo, & contumac. in 6.* & tunc non conceditur alia citatio, nisi cauerit, quod comparebit in termino. *vt in d. cap. 1. habetur* Et ipso contumace existente, recipi debent testes, & ferri sententia, etiam lite non contestata. *cap. causam de dol. & contum.*

Et si habeat plures lites contra eumdem Reum, non potest eodem tempore illas coram pluribus Iudicibus mouere, præsertim si iudices distent; alias rescripta impetrata erunt nulla, & tenebitur ad expensas Reo sic defatigato. *cap. dispendia de rescript. in 6.* Et si petat rem ex certa causa si causam non probet, succumbit. *cap. abbate de sent. & reiudic. in 6.* petendo verò rem in genere, sine expressione causæ, quid agere debeat iudex in tota causa, habetur *ibid.* Si habuit decretum pro se, vt mitteretur in possessionem, & non fuit admissus, post annum efficitur possessor. *cap. contingit. de dol. & contum.* Et potest mitti in possessionem causa custodiæ, si lite non contestata reus sit contumax. *cap. sua fraternitatis. vt lite non contest.*

Actore non probante Reus absoluitur. *capit. vnic. vt Ecclesiast. Benefic. sin. dimin. conf.* Et ipse non potest facere, quod Reo non licet. *cap. non licet. 32. de regul. iur. in 6.*

31 Contra Actorem potest opponi exceptio de ætate, vt si sit minor 14. annis, nam tunc non potest agere, accusare, vel conueniri, sed tutor eius. *cap. ex parte de appellat. l. clarum C. de actor. præst. l. 1. & 2. C. qui legit. pers. stand. in iud. hab. & l. 1. ff. de administr. tutor.*

Admittitur tamen minor in iudicio ad agendum in quibusdam casibus, qui non intentantur in figura iudicij, vt in petenda bonorum possessione. *l. bonorum quidem, C. qui admitti ad bonor. poss. & l. si infanti, C. de iur. delib.* & in Alijs de quibus Speculat. *lib. 1. de Actore. §. 1. num. 1. & seq.*

32 Potest etiam opponi contra Actorem exceptio, quod sit prodigus, demens, surdus, mutus, fatuus, vel orphanus, vel in alijs casibus, in quibus quis non potest esse in iudicio, sine curatore, vt habetur *in §. prodigus, & §. mulieri, Instit. qui testam. fac. poss. & l. dabimus; l. vel surdo, cum l. seq. ff. de priuileg. credit. & l. 1. §. fin. cum l. seq. ff. de postulan. & l. consil. in princ. ff. de curat. furios. & l. curator, ff. eod & l. si tibi, §. vnius, ff. de opt. leg. & l. si curatorem, C. de in integr. restit. & l. orphanotrophos. C. de epis. & cleric. & cap. infamis, §. tria in princ. 3. q. 7.*

33 Item potest opponi contra Actorem, quod sit excommunicatus, & de hoc in quacumque parte iudicij; vt habetur in *cap. exceptionem, & cap. à Nobis, & cap. cum inter in fin. de exception. cap. prudentiam, §. sexta, de offic. deleg. & cap. audiuimus 24. q. 1. & l. placet C. de Sacrosanct. Eccles. & Authent. sed & quæcumq; C. de Ep. & cler. & §. Nulli collat. 9. Auth. de sanctiss. Episc.*

Potest tamen appellare, & appellationem prosequi, *cap. fin. cap. dilecti, cap. dilecta, & cap. seq. de exception.*

Quod procedit etiam in Reo, qui reconuenire non potest. *cap. cum inter. in fin. de except.*

34 Item potest opponi exceptio contra Actorem, quod sit deportatus, qui non agit, sed Fiscus, qui in bonis eius succedit. *l. si debitor. ff. de fideiuss. l. quoties, ff. de nonat. l. si quis post C. de bon. damn.*

35 Item quod sit infamis, qui non potest agere, *cap. prohibentur 2. q. 1. cap. constituimus 3. q. 5. cap. infames 6. q. 1. cap. licet de test. cap. inter dilectos, de excess. præl. & l. vnic. C. de infa. lib. 10. & l. criminis, C. de his, qui accusar. non poss.*

36 Item quod sit periurus, qui non potest agere, nec habere rem, quam petit. *c. paruuli 22. q. 5. cap. querelam, de iureiur. cap. 2. in fin. de fideiuss. cap. dilecti, de except. l. si quis maior, C. de transact.*

Sunt & aliæ multæ exceptiones, quæ opponi possunt contra Actorem, quas si percurrere vellem, excresceret opus, ideo qui illas videre cupit, adeat Speculat. *vbi sup. tit. de Actore, particul. 2. per tot.* & Ioan. Andr. *ibidem*.

37 Potest tamen etiam Actor excipere, quod non cogitur inuitus agere, vel accusare, vt in *tot. tit. C. Nemo inuitus agere, vel accusar. & l. creditores, C. de pignor.*

38 *Tertia Persona* ad substantiam iudicij necessaria, est *Reus*, qui dicitur à re. quæ petitur ab illo per Actorem. *cap. forus. de verbor. signific.* Sicut autem contra Actorem dantur exceptiones, de quibus ex parte vidimus supra, sed fusius infrà: sic Reo competunt defensiones. Vnde si Clericus citetur ad soluendum aliquid coram iudice laico, competit illi defensio, quod non potest trahi coram tali, sed coram Ecclesiastico; imo neque volens ipse potest coram laico comparere, neque in causis ciuilibus, neque in criminalibus; nec potest huic iuri renunciare, quia est priuilegium concessum ordini Clericali in genere, non Clerico in specie. *cap. in olita, cap. placuit, & cap. continua 11. q. 1. cap. si diligenti de for. compet. & l. cum Clericis, C. de episc. & cler. & Authentica statuimus, & Auth. sed hodie, C. eod. tit. & in §. si quis autem contra. Authentico de sanctiss. epis. & in eod. Authent. tot. tit. vt Clerici apud prop. Episc.*

Nisi ratione feudi, vel reconuentionis, & in aliis casibus, qui notantur in summa. *& cap. clericum 11. q. 1.* & Speculat. *in lib. 2. tit. de competentis Iudicis aditione §. 1. n. 21. vers. In clericis autem.*

Item, quando quis se obligauit alicui, sub pœna, indicio sisti, si postea conueniatur, potest se defendere, quod habet semestre tempus a iure, *vt in l. sancimus, C. de fideiuss.*

39 Item, si miles conueniatur coram alio Iudice, quam coram magistro militum, potest opponere exceptionem incompetentiæ. *cap. nullus omninò 7. q. 1. & l. 2. ff. de re milit & l. magisteria, C. de iurisd. omn. iud.* Quod procedit in militãte tãtũ. *l. fin. in fin. ff. de accusat.*

40 Item scholaris potest se defendere, si conueniatur coram non suo iudice, sicque se tueri exceptione, quod debet conueniri coram Magistro, vel coram iudice loci, vel sub Episcopo, sub quo maluerit, vt habetur *in proœm. ff. §. & hæc omnia, & §. seq. & l. habita, C. ne filius pro patre, in legib. Federici.* & hoc de iure, quidquid sit hodie de consuetudine in quibusdam locis.

Idem dicendum de omnibus Aliis, qui nominantur, in *cap. constantinus 96. dist. & lib. 2. 3. & 4. ff. de in ius uocand.* & in aliis, quos recenset Speculat. *lib. 1. tit. de Reo. particul. 2. per tot.* & regulariter omnes exceptiones, quæ facere possunt ad defensionem Rei, & omnes aliæ, quæ possunt opponi contra Actorem, competunt Reo ad sui defensionem.

41 Quoad Reum sunt notanda plura. Primum, quod ipse non tenetur probare, quod negat; sed actor, seu accusator. *cap. quod autem, & cap. accusator 6. q. 5.* Secundum, quod non potest trahi extra suam Ciuitatem,

tem, ultra vnam Dietam, neque ad Ciuitatem Actoris. cap. statutum, §. cum autem, de rescrip. in 6 nam regulariter iudicandus est in loco, in quo reperitur, & non aliò trahendus. cap. si quis clericus 3. q. 6.

Tertium est, quod in suo foro est audiendus, & hoc debet sequi actor. cap. si quis Episcoporum, & cap. pulsatus 3. q. 6. c. experientiæ, cap. si quisquam 11. q. 1. cap. praeterea de testib. cogend. cap. sanè de for. compet. & c. cum sit generale. eod. tit. & c. statutum, §. cum vero de rescr. in 6.

Quartum est, quod Reorum confessiones aduersus Alios non debent admitti, (præter casus ad Sanctum Officium spectantes) capit. nemini, & capit. vlt. 15. q. 3.

Quintum, quod Reo absente non est audiendus accusator. cap. absente eo, & cap. necesse est 3. q. 9.

Sextum, quod Reus præsens est conueniendus, postea iudicandus. cap. non oportet; cap. habetur. cap. reuera; cap. absente Reo, cap. absente aduersario; capit. absens, & cap. charta 3. quæst. 9.

Septimum, quod Reus non potest alium accusare, nisi prius se purget. cap. neganda; cap. non est credendum; & cap. prius est 3. q. 11. & cap. qui crimen 6. q. 1.

Octauum, quod non dicitur Reus, qui peccauit non ex voluntate, sed ex necessitate. cap. illa cauenda, & cap. aliquos 15. q. 1.

Nonum, quod non tenetur respondere libello actoris in actione personali, nisi exprimatur causa petendi. cap. dilecti filij de libell. oblat.

Decimum, quod non tenetur dare actori suas scripturas contra se facientes. cap. 1. de probat.

Vndecimum, quod Reus recedens a iudicio, relicto procuratore ad agendum, est contumax, & condemnatur ad expensas. cap. constitutis de procurat.

Duodecimum, quod si non potest inueniri, vt citetur, sufficit ponere citationes illius in Ecclesia rei sitæ. cap. fin. de dol. & contum.

Decimum tertium, quod ipsi potius erit fauendum, quam actori, si iura vtriusque sint obscura. cap. cum sunt 11. de regul. iur. in sexto.

PRÆMISSUM IV.

De Substantialibus Processus, seu ordinis Iudiciarij.

41 Visto vsque modo de Personis, quæ sunt de substantia ipsius iudicij; & de Alijs, quæ præstant adminiculum in causis; Nunc videndum est de substantialibus processus, aut ordinis iudiciarii.

De substantia igitur sunt quinque. Primo, libelli oblatio. Secundo, litis contestatio. Tertio, Publicatio in causa. Quarto, Conclusio in causa. & Quinto, sententiæ Prolatio.

De libelli oblatione agitur in cap. 2. de libelli oblation. in fin. vbi Gloss. & in Clem. sæpè de verbor. signif. & ibi Gloss. verb. necessario, & in Authent. offeratur. C. de litis contestat. & in l. 1. ff. eod. tit. & in lib. edita actio, C. eod. tit.

Et de iure Regni Neapolitani, habetur in Regia Pragmatica 1. sub tit. de ordine Iudiciorum, quæ incipit: Dispendia litium, & in capitulo Regni, quod incipit: Detestantes.

43 De litis contestatione agitur, in cap. Dudum 2. de electione; & in cap. exhibita de iudiciis, vers. lite nondum super eodem negotio contestata, & in cap. vnic. de litis contestat. & in cap. prout. de dol. & contumac. & in ca. cum causam de iuram. calumn. Licet autem de iure communi litis contestatio sit fundamentum, & angulus iudicii, vt inquit Bald. in d. cap. vnic. de lit. contest. tamen de iure Regni Neapolitani in Tribunalibus sæcularibus non fit litis contestatio, quia causæ sunt summariæ, & per dictum cap. Regni: Detestantes, fuit sublata; sed ille actus, qui immediatè sequi solet, post litis contestationem, vt est datio termini, habetur pro litis contestatione. Sed Alii Doctores Regnicolæ asserunt, litis contestationem fieri per citationem, & responsionem Rei; vt infra latiùs.

44 De publicatione in causa agitur a Canonistis in cap. causam quæ de testib. & a Gloss. 1. in l. prolatam verb. solitum, C. de sentent. & interlocut. omn. Iudic. Potest tamen in multis casibus omitti, si non petatur a partibus. DD. in cap. fraternitatis, de testibus secus tamen si petatur a partibus, nam tunc si non fiat publicatio, vitiatur processus.

De iure Regni agitur de ea in Regia Pragmat. quæ incipit: Cursu dilationum.

45 De conclusione in causa agitur in d. Clem. sæpè de verb. signif. vbi Gloss. in ver. Conclusione, & Gloss. in cap. cum dilectus de fid. instrum. & in cap. quoniam contra de probationib. & in cap. pastoralis, de caus. possession. & propriet.

Et de iure Regni Neapolitani, habetur in Pragmatica, quæ incipit: Conclusione.

46 De prolatione sententiæ, quoad nostrum propositum agitur in c. quoniam contra de probat. & quod proferatur in scriptis habetur in cap. fin. de re iudic. in 6. & in l. fin. C. de sent. ex breuic. recit. vers. descript. recitatione proferri. de qua latissimè Speculat. lib. 2. particul. 3. in rubr. de sententia, & quæ ipsam sequuntur, vbi per nouem §§. plena manu materiam examinat.

Et de iure Regni Neapolitani agitur in Pragmatica, quæ incipit: Carolus Quintus, & DD. Regnicolæ, de ea agunt Paris de Puteo in tract. de syndicat. vers. sententia per decem capita, & Marant. in Spec. Aur. 6. p. vers. & demum fertur sententia & Alii: de quibus omnibus nos agemus infra in progressu Practicæ fusiùs.

47 Est autem aduertendum, quod ordo iudiciarius in formandis processibus in nostris Tribunalibus Ecclesiasticis, & de iure communi non debet prætermitti, confundi, vel præposterari, alias ex omissione, confusione, vel præposteratione nasceretur, & fieret nullius iudicii, seu processus, vt habetur in capit. qualiter, & quando 1. de accusationib. & 2. q. 1. per tot. & expressè, in ca. ei, qui appellat. vlt. §. diffinitiua 2. quæst. 6. & latè Speculator. loc. prox. cit. d. particul. 3. §. 8. iuxta propositum.

Nec potest prætermitti, etiam de consensu partium Gloss. notabilis in cap. de causis, de offic. deleg. in verb. consensu partium, & in Clem. sæpe de verb. sign. in ver. iurandus glos. vlt.

Prætermissio autem, confusio, vel præposteratio ordinis iudiciarii esset, si primò proferatur sententia, & postea fiat scriptura, vel prius fiat publicatio, quam litis contestatio, & sic de reliquis actibus iudiciariis, vt notat Gloss. in l. prolatam, ver. solitum, C. de sent. & interloc. omn. iud.

48 Alii verò actus iudiciarii particulares, qui informandis processibus fiunt, vt exceptiones, replicationes, probationes, quod sententia non feratur sub conditione, & quod non prius pronuncietur de possessione, quam de proprietate, appellationes, & alii id genus, de quibus infra patebit, non sunt de substantia processus, vel ordinis iudiciarii, & ideo si omittatur aliquis ex ipsis, non nascitur nullitas, & sic sententia valeret; vt obseruat Gloss. 1. in c. 1. 2. q. 1. & cap. biduum 2. q. 6. & l. 1. C. de appell.

49 Est item aduertendum, quod ex istis actibus particularibus, Aliqui sunt ordinatorii litis, & processus: Aliqui verò sunt Instructorii causæ, seu ad litis decisionem.

Ordi-

Ordinatorij, seu ad litis ordinationem, sunt citationes, replicationes, satisdationes, iuramentum calumniæ, & similes actus iudicij Ordinarij.

Actus verò instructorij, seu decisorij causæ, aut litis, sunt attestationes, confessiones, probationes, instrumenta, priuilegia, scripturæ, & alia, quæ factum respiciunt; iuxta tradit. per Hostiens. & Innoc. *in capit. causam. 1. de testib. & in d. Clem. sæpè de verb. signif. in gloss. facit ad hoc.*

50 Tandem est aduertendum, prædictos actus iudiciarios non semper seruandos esse æqualiter in omnibus causis, ob earum differentias. Nam aliquæ causæ, seu lites sunt priuilegiatæ a iure; Aliæ ab Homine, & aliæ à natura causarum: ideo ordo supradictus per omnia necessario, vel non exposcitur, vel in eis nullo modo seruatur.

Causæ igitur priuilegiatæ a iure sunt causæ Beneficiales, matrimoniales, decimales, vsurariæ, & ipsas tangentes, vt habetur *in Clement. Dispendiosam de iudic.* sic & causa hæresis, *vt in cap. fin. de heret. in 6.* & in illis procedi potest simpliciter, & de plano, absque figura iudicij, sed summariè sola facti veritate inspecta. Vt fit in Regno Neapolitano, in quo hodie omnes causæ sunt summariæ, per *Capitulum Regni*, quod incipit: *Detestantes*, vbi latè Paris de Put. *de syndic. ver. sententia, & per Regiam nouellam Pragmat. 1. in ordine*, quæ incipit: *Dispendia litium*: de Summariis, Marant. *in Aur. Spec. latè p. 4 dist. 9. per tot.*

Quod si iudex voluerit ordinem iudiciarium in his causis summariis obseruare, vtique potest, ad tradita per Bald. *in l. nulla circ. fin. ff. de legib. & in l. testamentum notab. 3. C. de testam. argum. text. in cap. nouit. de iudic.* & ibi Innoc. *in 1. col. post princ.* vbi ait, quod ordinem seruare, non potest nocere; & latè Felin. *in cap. cum dilecta, col. 14. de rescrip. vers. ampliatione.*

51 Causæ priuilegiatæ ab Homine sunt illæ, quæ committuntur a Principe alicui, cum facultate, vt possit procedere summariè, & de plano, sine strepitu, & figura iudicij; & in his iudex non tenetur similiter ea, quæ sunt de substantia iudicii, vsquequaque obseruare; vt est libelli oblatio, litis contestatio, conclusio, publicatio, & sententia, nisi partes contradixerint, vt habetur *in Clement. sæpè de verbor signif.* in qua traditur forma procedendi in causis à Principe commissis summariè, & de plano. Quis autem possit causas sic committere, vid. Gloss. *in cap. fin. de hæretic. in 6. verb. figura*, vbi ait, inferiorem a Principe, seu Papa non posse causas ita committere sublato iuris ordine, imò neque Legatum a Latere: de quo latè Felin. *in cap. 1. s. 1. col. 1. vers. legatus non committit de rescript.* & Specul. *lib. 1. rubric. de legat. §. 4. superest. num. 4. & 5.*

52 Causæ verò priuilegiatæ ex natura causarum, sunt causæ notoriæ, in quibus non exigitur ordo iudiciarius, vt dicemus infr. *tom. 2. p. 5. prax. 17. per tot.* in illis enim ordo est ordinem non seruare, *vt in capit. ad nostram 3. de iureiuran.* de quo *in cap. Tua, & in cap. vestra, de cohabitation. cleric. & mulier.* Et similiter causæ, in quibus non proceditur ad instigationem alicuius, sed ex officio iudicis per Inquisitionem, *vt in cap. quoniam frequenter, §. sunt & alij, Vt lite non contestat.* His prænotatis transeamus ad Practicam formandi processus Ciuiles.

SECTIO PRIMA.

De ordinatorijs Processus à principio causæ, vsque ad litis contestationem exclusiuè.

In cipit Practica Ciuilis, quæ in vtroque foro, tum Ecclesiastico, tum sæculari communiter seruatur in omnibus Tribunalibus, quæ regulantur, secundum Ius commune; & similiter in Tribunalibus Regni Neapolitani, quæ regulantur secundum ius municipale eiusdem Regni.

Practicæ Diuisio.

Diuidam itaque illam in tres Sectiones imitatus in hoc Speculatorem Patrem Practicæ *in lib. 2. in princ.* quia diuisio, vt inquit Gloss. & Add. *in proœm. Instit. §. igitur. vers. easdem* animum legentis incitat, mentem intelligentis præparat, & memoriam artificiosè reformat, & quæ sunt bene diuisa, melius intelliguntur *l. 2. §. cuiusque ff. de verb. sign.*

Prima igitur Sectio principium habebit ab initio litis, seu causæ, & se continebit omnes actus ordinatorios processus a porrectione libelli, vsque ad contestationem litis exclusiuè. Secunda, à contestatione litis, vsque ad sententiam exclusiuè. Tertia verò, à sententia, vsque ad eius exequutionem inclusiuè, vbi appellatum non fuerit; quia si appelletur, suspenditur exequutio. *cap. venientes. de iurur. cum simil.* Quælibet tamen sectio plures actus principales Iudicij continebit, vt infra videbitur.

Porrò in quolibet actu, dilucidabimus omnia necessaria ad Iudicium: Primò, per ius commune Canonicum, & ciuile, vt possit omnibus deseruire. Secundo loco, per ius Regni Neapolitani, vt illi etiam, qui in tam vasto Regno, (quod duodecim Prouincias complectitur, & in se continet Archiepiscopatus 21. Episcopatus 119. Ex quibus omnibus 24. sunt ad Regiam præsentationem, reliqui sunt Pontificiæ collationis,) ius dicunt, vtilitatem recipiant; Quia in Multis Tribunalibus Ecclesiasticis eiusdem Regni practicatur idem stylus Curiæ sæcularis, resecatis tantùm quibusdam; semper tamen cum Theoria, associabo Praxim.

In prima igitur Sectione continebuntur actus tam principales, quam mi nus principales iudicij, per plures Subsectiones distincti, vt est actus libelli oblationis, citationis, Contumaciarum, exceptionum, &c. In Secunda habebitur litis contestatio, terminus probatorius, Articulorum positiones, examen testium, Publicatio, Repulsa, Repulsa repulsæ, Primum & Secundum beneficium, conclusio, citatio ad dicendum, &c. In Tertia tandem erit actus prolationis sententiæ. itaque sit.

SVBSECTIO PRIMA.

De Libello, qui est primus Actus de substantia Iudicij.

SVMMARIVM.

1 *Libellus est fundamentum totius iudicij.*
2 *Libelli multiplex acceptio.*
3 *Libelli species, quot?*
4 *Libellus, quid sit.*
5 *Libelli nomina diuersa.*
6 *Libellus constat ex tribus.*

7 *Libellus continere debet quinque; & quæ?*
8 *Libellorum Clausulæ salutares, quæ?*
9 *Libelli obscuritas euitanda.*
10 *Causæ omnes in Regno sunt summariæ.*
11 *Clausula:* sine figura iudicii, *quid importet Lites sunt celeriter expediendæ.*
12 *Libellus qualiter concipiatur.*
Forma libelli.
13 *Præsentationis libelli forma.*
14 *Forma Decreti processus ad vlteriora in libello.*
15 *Decretum super obscuritate libelli.*
16 *Intimationis iudicij Decretum.*
17 *Intimationis, & Citationis differentia.*
18 *Citari debet pars aduersa in omnibus actis.*
Decretum probationis solutionis mercedis.
19 *Decretum de stando iuri, & iudicatum soluendo.*
20 *Assecurationis iudicij forma.*
Suspectus de fuga carceratur mediante decreto.
24 *Mandatum de capiendo, eiusque forma.*
Carcerari nemo potest, sine mandato Iudicis.
22 *Relatio Citationis libelli, qualiter fieri per.*
Nuncium debeat, eiusque forma.

1 QVoniam iudicium non potest stare in incerto, ideo fieri debet libellus; nam omnia acta, & sententia iudicis fundantur in libello, ipse enim est fundamentum totius iudicij, propterea bene formari debet, aliàs nullitas resultaret. *l. vt fundus. ff. commun. diuidun. §. vt rarò institution. de action.* De libello igitur plura videnda erunt quam breuissimè. Primò quotupliciter sumatur, Secundo, quotuplex sit. Tertio, quid sit. Quarto, quot nominibus appelletur. Quinto, ex quibus constet. Sexto, quæ sint in eo exprimenda. Septimo Quę clausulæ poni possint in eius fine.

2 *Quoad primum*, est notandum, quòd libellus multipliciter sumitur. Primo enim sumitur pro paruo libro, seù Codice *cap. 2. de summ. Triu. & fid. Catth. l. 1. ff. de tab. exhib.* Secundo accipitur pro precibus Imperatori oblatis *l. 1. C. quand. lib. princ. dat. fac. lit. contest.* Tertio sumitur pro iudicis delegatione *libr. nec quicquam. §. vbi decretum. ff. de offic. procons.* Quarto Sumitur pro libello repudij, quem maritus mittit ad vxorem, & e contra. *cap. non Satis. 32. q. 2.* Quinto Sumitur pro scriptura infamatoria, *vt in tit. C. de fam. libel.* Sexto pro scriptura recusationis. *l. apertissimi C. de iudic.* Septimo pro scriptura appellationis *l. 1. §. fin. ff. de appell.* Tandem, omissis reliquis acceptionibus, quas ponit Specul. *lib. 4 Rubr. de libell. concep. par. 1. §. 3.* sumitur pro parua cartula, in qua actor declarat suam intentionem, & ita capitur hic, & *Auth. offeratur. C. de lit. contest. & in. §. Sancimus. & ibi gloss. verb. libellus. Auth. de exhib. reis,* & ita quoque sumitur in Regno *in Reg. Prag. 1. de ord. iudic.* quæ incip. *dispendia litium, & in capit. Regni,* quod incip. *detestantes.*

3 *Quò ad secundum*, est notandum, quod dantur quinque species libellorom. Primo datur libellus accusatorius, qui offertur in causis criminalibus, *vt in lib. libellorum ff. de accus.* & communiter dicitur quærela. *c. maximi. sanus. 81. dist. c. quærelam de iureiur. & cap. quærelam de procur.* Secundo dicitur libellus recusatorius, per quem iudex recusatur, vt suspectus, *de quo in l. apertissimi. C. de iudic.* Tertio dicitur libellus refutatorius, qui tamquam obscurus refutatur, de quo *in l. ampliore. §. in refutatorijs C. de appell. & nos inferius.* Quarto dicitur libellus reclamatorius, *de quo in cap. 2. de li. oblat.* Vltimus dicitur libellus conuentionalis, quo actor conuenit reum in iudicio in ciuilibus, *de quo in cap. 1. & fin. de libell. oblat. & in d. Auth. offeratur. C. de lit. contest.* & de hoc loquimur in præsenti.

4 *Quò ad Tertium*, est notandum, quod libellus est breuis scriptura claram continens Actoris intentionem, *ità Cyn. in d. Auth. offerantur.* Dicitur: *breuis* quia faciens libellum, debet vti breuibus verbis in ipsius formatione, aliàs refutandus est, *vt in lib. ampliorem. §. in refutatorijs C. de appell.* Dicitur: *scriptura*, quia debet fieri in scriptis, vt iudex possit ferre sententiam conformem libello *l. vt fundus. ff. commun. diuid. l. fin. C. de fideicom. liber.* Et licet in Regno non semper detur sententia conformis libello, propter *d. capit. Regn. detestante* 1. vt not. Gramm. *decis. 15. num. 3. & decis. 19.* & Carauit *in Rit. Mag. Cur. Vic. 188. nu. 10.* Contrarium tamen videmus seruari in omnibus Tribunalibus, tàm Sacri Concilij, quàm magnæ Curiæ Vicariæ, in quibus semper sententiæ sunt conformes libellis. Dicitur: *claram continens intentionem*, quia debet esse clarus, non obscurus. *lib. fin. C. de ann. except.*

Est tamen obseruandum, quod in Regno Neapolitano pro libello sufficit talis, qualis petitio, qua reus possit deliberare, nùm velit cedere, vel contendere, vt habetur *in d. Reg. prag. 1. dispendia litium.* Dicitur tandem: *Actoris*, quia primus libellus in iudicio porrigitur per Actorem, licet aliquandò offeratur etiam a Reo aduersario, *vt infra dicemus.*

5 *Quò ad quartum*, est notandum, quod libellus varijs nominibus appellatur, tàm de iure communi, quàm de iure Regni; vocatur enim aliquandò petitio, *vt patet in cap. vnic. vt lit. non contest. & cap. dudum. 2. §. licet autem. de elect.* & ità vocatur in Romana Curia a plerisque. Differt tamen noster libellus a petitione: Primo quia libellus fit in scriptis, sed petitio fit aliquandò oretenus, *vt in. §. tripli. inst. de action.* Secundò, quia libellus offertur in principio litis, petitio verò fieri solet in medio, & in fine litis. Tertio, quia libellus conficitur solemniter, vt diximus, petitio verò sufficit talis, qualis sit, vt possit reus deliberare, an velit cedere, vel contendere. Ias. *in l. non. solum. §. morte. num. 46. ff. de nou. oper. nunc.* & Pract. Papiens. *in form. act. realis.*

6 *Quò ad quintum*, est notandum, qood libellus constat ex tribus; scil. ex narratione facti, ex medio, seù causa concludendi, & ex conclusione. Bart. *in lib. si prius col. 6. ff. de nou. oper. nunc.* sequitur Ias. *in §. omnium numer. 114. inst. de act.* Exempli gratia: peto a Titio centum; Eccè *narratio*; quia mutuaui, eccè *causa concludendi*; ideò peto, eum condemnari ad soluendum eccè *conclusio*. Et ex his propriè efficitur libellos.

7 *Circa sextum*, est notandum, quod libellus in causis ciuilibus debet continere quinque requisita; scil. nomen actoris, rei, iudicis, rei quę petitur, & causam, propter quam petitor; vnde versus.

Quis, quid, coràm quo, quo iure petatur, & à quo.
Rectè compositus quisque libellus habet.

quos affert Specul. *loc. cit. §. 4. in princ.* Primò igitur continere debet nomen Actoris, qui agit. *arg. tex. in cap. quærelam de elect. & cap. forus §. in omni de verb. sign.* & si agat Prælatus nomine Ecclesiæ, debet exprimi nomen Ecclesiæ. *cap. inter dilectos de fid. instrum.* quia Prælatus non habet dominium directum in Ecclesia, sed vtile *Auth. sed hoc. C. de Episc. & Cler.* similiter si agat Syndicus, nomine Communitatis, debet exprimi nomen Commmunitatis, Specul. *d. tit. de libel. concept. §. 9.* Item tutor nomine pupilli, nisi pupillus sit insans *l. 1. ff. de admin. tutor.* Secundo nomen Conuenti, idest Rei, vt si Titius agat contrà Sempronium; & si agat contra Ecclesiam, debet agere contrà Prelatum ipsius; ità etiam contrà Tutorem, a

nomi-

nomine pupilli, & contra Syndicum, nomine Communitatis, *vt in d.l.* 1. & ibi DD. Tertio, nomen iudicis ordinarij, vel delegati, siue Curiæ, vbi comparet, & tunc sufficit ponere nomen dignitatis, putà coram Illustriss. D. Episcopo N. vel coram Reuerendiss. D. Vicario Generali N. vel coràm Iudice, vel Viceprincipe, vel Viceduca, vel in Curia Episcopali N. vel Ducali & Baronali N. &c. Quarto, exprimitur res, quæ petitur; & si sit immobilis, debet designari cum suis confinibus, saltem duobus, aliàs libellus esset obscurus, *lib. si in rem. ff. de rei vindic. & lib. forma ff. de censib.* si vero est mobilis, debet designari cum suis qualitatibus *arg. præd. iurium*. Sexto continere debet causam, propter quam res petitur, *vt in cap. dilecti de iudic. & §. 1. in fin. Inst. de act.* & quando intentatur actio personalis in contractibus, debet denominari contractus. Ias. *in d. §. omnium*. Specul. *lib. 2. par. 1. rubr. de act. seu petit. §. 1.* & in actione reali debet exprimi dominium. Ias. *loc. cit.* Causa autem deber esse concludens, alioquin nihil ageret. Glo. & Abb. *in cap. 1. de libell. oblat. cap. dilecti, & cap. examine de iudic.* Gloss. *in l. 2. §. circa ff. de dol. mal. except.* Bart. & Alij. *in l. edita. C. de edend.* Nomen autem actionis non est exprimendum in libello. *cap. dilecto de iudic.* Qua autem lingua debeat fieri libellus, attendendæ sunt consuetudines locorum. Romæ tamen semper fit latina lingua, non nimis eleganti, sed intelligibili, & in aliquibus Curijs, fit etiam vulgari lingua.

8 *Quo ad vltimum* est notandum, quod in fine libelli, solent apponi, quædam clausulæ salutares, quarum vnaquæque producit suum effectum particularem. Prima est, *super quibus omnibus, & eorum singulis peto ius, & iustitiam mihi ministrari*, & ista clausula saluat libellum ab omni ineptitudine. Abb. *in cap. cum dilecti de ord. cognit.* & similiter operatur, vt censeatur intentatum remedium magis vtile ipsi petenti. DD. apud Barbos. *de clauf. vsu frequent. clauf. 76. num. 2.* Secunda clausula est: *Hoc, & omni alio meliori modo, &c.* & hæc operatur in capite dubio, vt libellus non intelligatur in fauorem rei *l. si quis intentione. ff. de iudic.* De vi, & effectibus huius clausulæ vide latè Barbos. *loc. cit. clauf. 95. per tot.* Tertia clausula est, *Non se adstringens, &c.* quæ operatur, vt actor non teneatur probare qualitatem deductam in libello. Bartol. *in l. diuus, ff. de re iudic.* Marant. *de ord. iudic. par. 6. tit. de libell. oblat. numer. 19.* Quarta clausula est: *Protestans se de omnibus damnis, expensis, & interesse, passis, & patiendis*; Et per istam clausulam actor videtur interpellare Iudicem, vt in casu succumbentiæ condemnet reum ad expensas, *iuxtà l. properandum, §. si autem, C. de iudic.* Cardosius *in prax. iudic. & aduoc. verb. clausula 11.* Marant. *vbi sup. num. 18.* Item operatur, vt si Iudex interpellatus pro expensis, non condemnet victum reum victori, teneatur de suo soluere. DD. *in d. §. sin autem*, aliàs parte non petente, Iudex non potest victum in expensis condemnare, Gloss. *vlt. in cap. fin. de rescrips.* Viuius *to. 1. com. opin. lib. 4. tit. 1. num. 95. vers. hocque intelligitur*.

9 Est tamen aduertendum in præsenti materia libelli pro versantibus in Tribunalibus Regni, quod licet pro libello possit dari talis qualis petitio, quia omnes causæ sunt summariæ, vt diximus, ideo sufficit talis qualis petitio, ex qua reus possit deliberare, an velit cedere vel contendere, iuxta *cap. offeratur 3. quæst. 3. & l. 1. ff. de edend.* & propterea per *Pragm. 1. Dispendia litium* ineptitudo libelli fuit sublata, quæ olim erat in magna consideratione, *libr. ampliorem, §. in refutatorijs, C. de appell.* tamen non fuit sublata qualitas obscuritatis libelli, & ideo, quando libellus esset obscurus, reus petit, vt actor declaret libellum in partibus obscuris, vt possit se defendere. Cæpoll. *cautel. 106.* quæ incipit. *Quando libellus*, & Afflict. *in constis. Regni: exceptiones num. 37. & 38.* & ita videmus hodie passim practicari in omnibus ferè Tribunalibus.

10 Aduertendum secundo, quod licet in eodem Regno omnes causæ ciuiles, & mixtę expediri debeant summariè, & de plano, sola facti veritate inspecta, & sine figura iudicij, *vt in d. Pragm. 1. Dispendia de ord. iudic. & capitul. Regni: Detestantes*: tamen non sunt omittendę in illis probationes necessariæ, vt notat Plotinus *in rubric. de verbor. obligat. lib. 5. num. 15.* quia per dicta iura non sunt sublatæ. Et ratio est, quia probationes, & defensiones sunt inuentę de iure diuino, in quo statuitur, vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum, vt Deuteronom. *cap. 19. & cap. nouit. de iudic.* & etiam de iure Canonico & Ciuili, vt *in tit. de probat.*

11 Sed quęret quis, quid importet illa clausula mox enunciata; *sine figura iudicij?*

Respondetur, per illam importari sublatum esse ordinem iudiciarium, qui in iudicio obseruari solet; vt per Gloss. *in cap. statuta quædam, vers. summa de hæret. in 6. & in Clement. sæpè in verb. non exigat de verb. signif.* Archid. & Alij *in cap. indemnitatibus, de elect. in 6.* Bartol. *in extrauag. Ad reprimendum*; & Bald. *in l. nec quidquam, §. de plano, col. 2. ff. de offic. procons.* Est tamen obseruandum, quod non omnis ordo iudiciarius censetur sublatus per istam clausulam in causis summarijs ciuilibus, & mixtis; nam solemnitates iuris, per quas deueniri debet ad prolationem sententię, de quibus Nos inferius dicemus in præsenti Practica, non censentur sublatę; sed solùm intelliguntur sublatę dilationes, & oppositiones frustratoriæ, quæ aliquando solent dari, & recipi in iudicio, ob quas multi ad ægestatem redacti sunt, vt habetur in *Authent. Vt differentes Iudices*; Necnon videntur sublatę solemnitates, quæ olim requirebantur in formando libello. *libr. 2. C. de formul. sublat.* de quo Vincent. de Franch. *decis. 245.* Item sunt sublatæ ferię vindemiarum, & messium. Gloss. *in constitutione Regni: Baiulos omnes*; de quibus *in l. 1. C. de ferijs, & in Auth. offeratur, C. de lit. contest.* & hoc, vt lites celerius expediantur, *iuxta cap. iurgantium de sent. & re iudic. & cap. finem litibus, de dol. & contum. & l. properandum, C. de iudic.* Reliqua de ista clausula vid. plenè congesta per Marant. *in specul. Aur. p. 4. dist. 9. num. 11.* vbi etiam notat quid importet alia clausula: *sola facti veritate inspecta à num. 32. vsque ad num. 50.* & de ista clausula vid. DD. apud Barbos. *de clausulis vsu frequentiorib. clauf. 163. per tot.* vbi latè.

12 Tandem obseruandum est, quod libellus formari, & concipi debet tali modo, vt essentialia superius notata contineat, quamuis sub diuersa verborum forma factum exponatur, secundum rerum varietatem, Regionum obseruantiam, & Curiarum stylum, vt traditur per Speculator. *in lib. 4. de libell. conception. §. 12.* Solet autem regulariter esse talis, vt sequitur, uel huic similis, uidelicet.

Forma Libelli.

In Episcopali Curia N. comparet N. de N. Vel: *Coram Illustriss. & Reuerendiss. D. Episcopo N.* Vel *coram Perillustri. & Reuerendiss. D. Vicario Generali N. comparet N.* & Dicit *anno elapso mutuasse Titio N. centum, ducata gratis, gratia, & amore, qui promisit restituere infra duos menses. Verum quia iam sunt transacti, non solum duo, verum etiam quatuor menses, & non curauit,*

uanit, neque cura realiter, & cum effectu prædicta centum scuta ipsi comparenti restituere in graue eius damnum, præiudicium, & interesse: Propterea comparens ipse petit, & instat prædictum Titium N. cogi, & compelli ad restituendum prædicta scuta centum; alias protestatur de omnibus damnis expensis, & intereße, &c. super quibus omnibus &c. Non se astringens, &c. Et ita, &c. Hoc, & omni alio meliori modo, &c.

Quod si compareat prelatus, nomine Ecclesiæ; vel Syndicus, nomine Vniuersitatis; aut Tutor, seu Curator, nomine pupilli; aut Procurator, nomine alterius, formatur libellus, nomine personarum, pro quibus intentatur iudicium, vt superius diximus.

Facto libello, iuxta morem Regionis, vt dixi, dummodo essentialia pænotata contineat, offertur iudici, vel ei, qui in curia, in qua comparet actor, vel procurator officium habet recipiendi libellum, qui diuersimode etiam vocatur pro varietate Regionum, nam in quibusdam vocatur Notarius, vt Romæ; in alijs dicitur Cancellarius, alibi Actuarius, seu Magister actorum, vt in Regno, & alibi aliter. Qui tamen recipiendo libellum, debet referre in scriptis in principio, vel in fine ipsius libelli, iuxta locorum consuetudines, apponendo diem, mensem, & annum, & per quem fuit presentatus, Exempli gratia.

Forma Præsentationis.

13 *Præsentatus fuit per N. de N. die tali; mensis N. anni N. &c. N. de N. Actuarius, &c.* Et in quibusdam Curijs ponitur etiam *hora tali, &c.*

Vel alio modo.

Die tali mensis N. in Ciuitate siuè loco N. præsentata fuit comparitio, seu libellus coram Reuerendiss. D. Generali Vicario N. per comparentem petentem, &c.

Solet autem in quibusdam locis pro tali præsentatione libelli solui quædam parua pecuniæ quantitas.

Debet se subscribere Notarius, seu Actuarius, si non sit defectiuus libellus, nam alias non est admittendus, vt diximus, & sic admittatur, potest per Reum opponi, quando citatur, vt dicemus.

14 Sed si libellus contineat omnia essentialia, & sit bene formatus, & nihilominus opponitur a parte aduersa, vt fieri solet a quibusdã Procuratoribus, (qui potius procurant implere marsupia, quam vtilia agere pro clientibus,) Iudex non habita ratione huiusmodi oppositionis faciat Decretũ modicum, ver. gr.

Forma Decreti Processus ad vlteriora.

Et per Reuerendiß. D. Generalem Vicarium N. fuit prouisum, quod oppositis non obstantibus procedatur ad vlteriora, & ita, &c.

N. Vicarius Generalis.

N. Actuarius &c.

Vel vt alibi fit.

Qui, &c. Viso, &c. mandauit procedi ad vlteriora, oppositis minimè obstantibus, omni, &c.

15 Si verò libellus sit obscurus, vel alio modo defectiuus, potest iudex facere præceptum; vel decretum, quod Pars aduersa declaret libellum in partibus obscuris. Vel si sit defectiuus, quod admitti non debet; & tunc fieri solet tale, vel simile decretum, videlicet.

Forma Decreti pro declaratione Libelli.

Et per Reuerendiss. D. Generalem Vicarium N. fuit prouisum, & decretum delcarandum esse libellum præfatum per dictum N. porrectum; dictumque, quod dictus N. Actor declaret illum in tali, vel tali parte, alias non esse admittendum, prout non admitti mandatur, & ita, &c. Hoc suum, &c.

Vel sub alia forma.

Qui Dominus, &c. mandauit declarari libellum præfatum in tali loco; aliàs non admitti. Et ita &c. omni, &c.

Vel alio modo.

Per Reuerendiß. D. Generalem Vicarium N. fuit dictum fore, & dandum esse locum oppositioni N. de N. super defectibus libelli N. de N. & proinde non eße admittendum, prout non admittitur, & ita, &c. Hoc suum, &c.

N. Vicarius Generalis.

N. Notarius.

16 Quod si libellus sit recte formatus, & non defectiuus, fit decretum a iudice, vt intimetur parti, quod fit sine solemnitatibus, simpliciter tantum, tali, vel simili modo, iuxta stylum Regionum, videlicet.

Decretum intimationis Iudicij.

Et per Dominum Vicarium Generalem N. visa petitione huiusmodi N. de N. fuit dictum, quod omnia prædicta intimentur N. de N. parti aduersæ, & ita, &c. Hoc suum, &c.

N. Vicarius Generalis.

N. Actuarius.

Vel alio modo: videlicet.

Qui, etc. comparitionem, seu libellum factum pro parte N. de N. contra talem de tali, in tali causa admisit si, et inquantum, et intimari mandauit dicto tali de tali, omni, etc.

N. Iudex.

Vel *N. Cancellarius.*

Semper decreta huiusmodi sunt firmanda, vel à iudice, vel a Notario, seu Cancellario, aut Actuario, secundum consuetudinem, & stylum Curiarum, & Regionum.

17 Est tamen aduertendum, quod intimatio, & notificatio cuiuscumque actus iudiciarij idem operatur, ac citatio. Differunt autem solum in hoc, quod regulariter citatio præcedit actum, intimatio verò subsequitur.

Est aduertendum Secundo, quod in quibusdam causis minimis ver. gr. in petitione, quam faciunt serui super salario, quod a Dominis habere prætendunt, vel ab aliis operarijs in petenda mercede; & in aliis similibus, solet fieri talis qualis petitio, & vulgò dicitur *memoriale* breuiter continens quidquid petitur; & presentatur iudici, qui summariè habita cognitione de eo, quod petitur pro seruitio probato per testes, vel alio modo, fit præceptum Debitori, quod soluat statim, alias exequetur contra ipsum; & si debitor compareat, dicens, se soluisse, debet ostendere, vel probare solutionem statim, si possibile erit, alioquin assignatur ei competens terminus, quo elapso, & non probata solutione, condemnatur ad debitum, & ad interesse.

18 Sem-

18 Semper tamen debet citari pars aduersa: quia citatio est fundamentum, & principium essentiale cuiuscumque iudicij, & ordinis iudiciarij. Gloss. *in capit. Ecclesia S. Mariæ de constit.* Et habetur *in tex. cap. 1. de caus. poss. & propr.* non posse contra inauditam partem aliquid diffiniri. Vnde notabiliter inquit Imper. *in text. §. vltim. Instit. de pœna temerè litigant.* omnium actionum instituendarum principium ab ea edicti parte constitui, quæ est de in ius vocando.

Solet autem, quando assignatur terminus Debitori ad probandam solutionem, vt diximus, fieri sequens, vel simile decretum. videlicet.

Forma Decreti ad probandam solutionem factam.

Et per D. Gener. Vic. N. fuit prouisum N. de N. fore, et esse admittendum ad probandam solutionem, prout admitti mandatur, & proinde fuit datus terminus dierum tot; ad producendum testes, & probandum, &c. quibus productis, si probauerit, absoluatur, si verò non probauerit, ex nunc pro tunc condemnatur ad soluendum, etc. & ita, etc. Hoc suum &c.

N. Vicarius Generalis &c.

N. Act. &c.

19 Sed si datur petitio in libello formali & citata pars compareat, & confiteatur debitum, fiat præceptum, vt soluat infra tot dies, ad tradita per DD. *in Clem. sæpè de verb. signif.* & si fit suspicio de fuga, fiat decretum, quod det pignus, si habeat in bonis, vel det fideiussorem idoneum in Ciuitate benè stantem, alias luat in carcere. Si verò confiteatur quidem debitum, at non simpliciter, sed conditionatè cum aliqua qualitate, tunc dare debet cautionem de stando iuri, & de soluendo quod iudicatum fuerit; & per hoc assecurari debet iudicium, quando persona est aduena, & suspecta; quo assecurato datur illi terminus ad probandum summariè, & de plano solutionem, mediante tali, vel simili decreto, videlicet.

Decretum de stando Iuri.

Et per D. Gener. Vicar. N. fuit prouisum, quod N. de N. præstet idoneam cautionem de stando Iuri, & iudicatum soluendo; cum termino dierum tot ad probandam solutionem, alias, &c. & ita, &c. Hoc suum, &c.

N. Vicarius Generalis, &c.

N. Actuarius, &c.

20 Si verò Debitor fideiussorem dare recusauerit, vel habere nō potuerit, & Actor institerit, quod assecuret de persona Debitoris suspecti de fuga; tunc iudex summariè cognoscit de debito, & de suspitione fugæ, medio iuramento creditori præstito super suspitione, & si debitum excedat duos aureos, faciat hoc decretum, vel simile, videlicet.

Decretum carcerandi suspectum de fuga.

Et per D. Generalē Vicariū N. visa probatione debiti, visoque iuramēto per N. præstito de suspicione fugæ N. ex causis superuētis post obligationē, ac cōstito sūmariè de eis, & de alijs, &c. fuit prouisū, & decretū dictū N. capiendū fore, et esse, ad effectū assecurādi iudiciū, prout presēti decreto capi et assecurari mandatur. & ita &c. Hoc suū, &c.

Vel vt alibi fit.

Qui, &c. Viso iuramento præstito de suspicione fugæ N. ex causis &c. ac constito sibi summariè de eis, & de alijs, &c. mandauit dictum N. capi ad effectum assecurandi iudicium, omnimodo, &c.

21 Quo facto expeditur *mandatum suspicionis fugæ* de capiendo, &c. tali, vel simili forma.

Forma mandati de capiendo, &c.

De mandato Perillustris, & Reuerendiss. D. Generalis Vicarij N. siuè &c. et ad instantiam N. principalis capiatur de fuga suspectus N. ex aduerso principalis, et captus carceretur, et non relaxetur, donec dictum instantem de scutis tot integrè satisffecerit, vel alias cum eo cōcordauerit; aut idoneè cauerit de stando iuri, et iudicatum soluendo. Quoniam docto de credito in actis Mei Notarij, etc. ac ipsum de fuga suspectū iurato, Dominus ita mandauit, etc. Dat. die, etc.

N. Vicarius Generalis etc.

N. Notarius etc.

Quod autem possit fieri ista citatio realis, quando debitor est suspectus de fuga probatur *in l. ait prætor. §. si debitorem,* vbi Bartol. *ff. quæ in fraud. creditor.* notat plenè Alexand. & Iason. *in l. 1. ff. de iurisd. omn. iudic.* idem Iason. *in l. si ab arbitro ff. qui satisdare cogant. et in l. uinum col. 4. et 5. ff. si cert. petat. et in princ. institut. de actionib. col. 11. et 12.* & Felin. *in capitol. 1. col. 7. de iudic.* quibus in locis declarantur omnia requisita ad capiendum debitorem suspectum de fuga Imo potest capi talis suspectus de fuga, propria auctoritate, etiam per priuatum, sine Iudicis commissione, vt habetur *in dicto §. si debitorē:* quod regulariter fieri prohibetur, nisi pręcedat mandatum Iudicis, vt est textus *in l. Neminem, C. de exhibend. reis,* & ibi communiter notant DD. & Bald. *in l. si quando in 12. q. C. de testib.*

Est tamen aduertendum, quod si reus debitor opposuerit, quod causa fiat ordinariè, tunc arbitrabitur Iudex, an causa digna erit, quod ordinariè fiat, nec nè. Si verò sit modica summa, & causa non indigeat dilatione, propter legitimas causas animum Iudicis dignè mouentes, summariè procedendum arbitrabitur. Et si reus simpliciter confessus fuerit debitum, fieri debet præceptum, vt soluat, etiam die feriato, & non sedendo pro Tribunali, & ita practicatur in Tribunalibus ecclesiasticis, etiam in foro conscientiæ.

22 Tandem est obseruandum, quod præsentato libello, & dicto per Iudicem, quod intimetur parti, vt supra notauimus, consignatur hæc prouisio per partem alicui Nuncio, seù Cursori, qui officium habeat citandi partes litigantes, qui diuersis nominibus, vt diximus nuncupatur, secundum diuersitatem Regionum. Et ad faciendam citationem parti aduersæ, non requiritur commissio Iudicis, si sit persona publica approbata in tali officio, & potest illam exequi exercendo suum officium, citando partes per totum territorium illius Iudicis: alias extra tale territorium debet implorare brachium, & habere licentiam illius Curiæ; nisi sit cursor alicuius Tribunalis superioris. vid. Bartol. *in extrauag. ad reprimendum, vers. per Nuncium, et in lib. 1. §. præsidis, ff. de requir. reis* & in Regno adest *Pragmat.* quæ incipit: *Quilibet agere,* vbi cauetur, quod nuncius, seù cursor, porterius, seù baliuus executa citatione per citationem partis debet referre se citasse personaliter, vel ad habitationis domum coram duobus testibus, qui se subscribere debent, vbi fieri potest; alias sufficit, quod nominet eos in relatione, & aliter facta citatio non valet, & ipse incurrit quandam pœnam duorum ducatorum; maximè si fiat extra territorium quia tunc semper requiritur subscriptio duorum testium, Bart. *in d. vers. per nuncium,* & Speculat. *lib. 2. partic. 1. de citatione num. 6.* vbi latè.

Forma autem relationis Nuncij.

Solet per eumdem in quibusdam curijs concipi hoc, vel simili modo.

Refero Ego N. de N. cursor, etc. die... mensis.... anni... me citasse N. de N. coram N. & N. personaliter, &c. vel domi suæ solitæ habitationis, &c. & in fidem, &c.

N. de N. Cursor &c.

N. Fui præsens pro teste &c.

N. Fui etiam præsens &c.

Vel alio modo, vt fit alibi per manus Notarij, seù Actuarij Curiæ.

Die tali .... mens.... ann..... Castriuillarum ver. gr. N. de N. ordinarius seruiens Episcopalis Curiæ Castriuill. cũ iuramento retulit mihi infrascripto Actuario, se hodie prædicto die, vel tali die citasse personaliter N. de N. vel domi suæ solitæ habitationis, modo, & forma sibi cõmissis, &c. & in fidem, etc. *N. Actuarius, &c.*

SVBSECTIO SECVNDA.

De Citatione Rei conuenti.

S V M M A R I V M.

1 *Citatio quid sit?*
2 *Citatio quotuplex sit?*
3 *Citatio Realis, quæ.*
Litteræ exequutoriales, quæ?
4 *Citatio verbalis, quæ?*
5 *Citatio in scriptis, quæ requisita habere debet.*
6 *Citatio necessaria est in omnibus.*
7 *Citatio per edictum, quæ, & quando fiat.*
8 *Citatio per proclama, quæ, & quando fiat.*
9 *Citatio per campanam, quando fiat.*
10 *Citatio circumducta, quando dicatur.*
11 *Citationis validitas pendet ex quatuor.*
12 *Peremptorius terminus, an sit de essentia citationis.*
Citatus cum termino peremptorio sufficit si compareat in vltimo termino.
13 *Cursor seù nuncius citans quid seruare teneatur.*
14 *Relatio citationis nuncij debet esse clara, & certa.*
15 *Citatio redditur inualida pluribus modis.*
16 *Præuentio locum habet in citatione.*
17 *Clericus delinquens tempore clericatus, si fiat laicus, punitur ab Ecclesiastico Iudice.*
18 *Clericus relegatus à suo Iudice, si pendẽte relegatione efficiatur Laicus, & frangat relegationem à quo puniendus.*
19 *Laicus debitor, effectus Clericus conuenitur ab Ecclesiastico Iudice.*
20 *Citatio redditur nulla ex loco pluribus modis.*
21 *Citatio nulla ratione temporis.*
22 *Dies termini citationis non computatur in termino.*
23 *Citatus qua hora termini comparere teneatur.*
24 *Feriæ in citatione seruandæ, quæ?*
25 *Delegatus citare debet cũ inserta forma delegationis.*
26 *Delegatus quis dicatur.*
Decretum Delegati super receptione delegationis.
Decretum ad dicendum contra delegationem.
27 *Delegationis forma.*
28 *Præsentatio delegationis Pontificiæ qualiter fiat.*
29 *Citationis forma cum inhibitione per delegatũ. & 31.*
30 *Decretum aperturæ Actorum per delegatum factorũ.*
31 *Apertura Breuis delegationis cum inhibitione.*
32 *Attentata dicuntur omnia gesta post inhibitionem, & ideo nulla.*
33 *Citationis effectus quinque.*

1 Citatio igitur est secunda actus principalis, qui fit in iudicio, vt diximus; Qua propter, cum sit fundamentum ordinis iudiciarij, vt habetur *in capit. quoniam contra de probat. & capitol. inter quatuor de maior & obed.* & tradit Gloss. *in capit. Ecclesiæ S. Mariæ de constit.* ex omissione ipsius oritur nullitas processus omninò insanabilis, vt aduertit Vant. *de null. in rubr. de nullit. ex defectu citationis, num.* 55. Vnde plura de ea per Nos examinanda erunt, in hoc etiam imitati Specul. *in præcit. lib. 2. de cit.* Primo igitur videbimus, quid sit citatio. Secundo, Quotuplex sit. Tertio, Quæ requirãtur ad eius validitatem. Quarto, Quot modis reddatur inualida. Vltimo, Qui sint eius effectus.

Quoad primum est notandum, quod citatio est in ius vocatio, DD. *communiter in rubric. ff. & C. de in ius vocand.* & DD. Regnicolæ *super constit. Regni; edictorũ, & sup. alia constitut. citationis forma, & Pragmat. Quilibet agere, de ord. iudic.* Dicitur autẽ à verbo: *Cio, cies*; quod vocare significat: Teste Virgil. *6. Aeneid.*

Aere ciere Viros, Martemque accendere cantu.

Et sicut tuba cier, seù vocat, & excitat ad bellum; sic nuncius; seù cursor, aut baiulus per citationem excitat, & vocat reos ad Iudicium. Ex quo fit, vt in aliquibus curijs fiant citationes tubis, iuxt. text. *in* §. 2. *Authent. de iudic.* & ita fit Neapol. in Tribunali Magnæ Curiæ Vicariæ, Diuersimodè tamen appellatur citatio de iure communi, & de iure Regni; Nam de iure communi dicitur in ius vocatio, *vt tot. tit. ff. & C. de in ius vocando*: De iure verò Regni aliquando intimatio, *iuxta Clement. 1. de appellat.* aliquando notificatio, vt in *d. constit. Regni; Citationis forma*; & aliquando dicitur citatio, *vt in d. Pragm. Quilibet agere, & in tit. de citationib.*

2 *Quoad secundum*, est notandum, quod multiplex est citatio, Prima enim dicitur realis, seù personalis, quæ est, quando quis carceratur, & capitur de persona, *vt in l. 2.* & ibi Gloss. Bart. & Ias. *ff. de iurisd. omn. iudic. & l. consentaneum. C. quomod. et quand. iud.* Et ista regulariter fieri nõ potest in causis ciuilibus, nisi præcedẽte cõmissione iudicis *l. neminẽ. C. de exhibend. reis*; quæ cõmissio in Regno appellatur. *littera executor.*

3 Fallit tamen regula in debitore suspecto de fuga, *vt sup. notan. subsect. præc. n. 21.* nam in tali casu potest capi, sine commissione iudicis *per l. ait prætor. §. si debitorem. ff. quæ in fraud. cred.* constare tamen prius debet de credito, alioquin non potest arrestari debitor. DD. Regnicol. *ind. const. edictorum.*

4 Secunda species citationis dicitur verbalis, & est illa quæ fit viua voce, *iuxta text. in cap. cum dilecti vers. viua voce de dol. & contum.* de qua Specul. *d. lib. 2. de citation. §. 4. sequitur.* & in Regno habetur *in d. constit. edictorum*; vt si iudex imponat oretenus cursori, seù nuncio, vt citet aliquem.

5 Tertia dicitur citatio in scriptis, quę fit per litteras citatorias, & est illa quæ fit per nuncium, commissione iudicis præcedente *capit. cum parati. de appell.* Quæ debet habere septem requisita; de quibus Specul. *loc. cit. §. 5.*

Primò, debet continere nomen iudicis, citantis, qui necessario debet esse competens, *l. fin. ff. de iurisd. omn. iudic.* & dicemus inferius *in vers. Quoad quartum numer. 15.*

6 Secundo, nomen citati: Gloss. *in cap. cum in multis ver. quorum de rescr. in 6.* vbi est obseruandum, quod in quolibet actu, & de qualibet re quis citari debet *l. de vnoquoque ff. de re iudic.* Et licet per tex. *in l. 1. 2. & 3. ff. de in ius vocan.* quædam personæ non sint citandæ: tamen de iure Regni *per Ritum Magnæ Cur. Vicar. 46.* omnes citandi sunt. Et si sit infans, qui *per l. quisquis. ff. de in ius uocand.* citari non potest, erit citandus ille

qui

qui curam illius habet: *vt in d. rit. 46.* per quem videtur correctus text. *in d. l. 1. 2. & 3. de in ius vocand.*

Tertio, continere debet nomen eius, ad cuius instantiam fit citatio; vt notatur per Felin. *in cap. 1. col. 2. de iudic. & per const. Regn. cit. edictorum.*

Quarto, causam, propter quam quis citatur. *d. pragm. quilibet agere.*

Quinto, tempus, infra quod citatus comparere debeat, vnde si fiat citatio, quod quis compareat die Lunæ, Martis, & Mercurij: sufficit, quod compareat in fine diei Mercurij, quia censetur vnica citatio Andr. de Isernia *in d. constit. citationis forma.*

Sexto, locum, in quo comparere debet citatus, si sit Iudex delegatus, qui citat, quia iudex ordinarius non tenetur exprimere locum in citatione; sed sufficit dicere quod compareat in loco solitæ audientiæ. per *text. in cap. cum parati de appellat.*

Septimo, debet exprimi verbum: *peremptoriè*, idest vt citatus compareat peremptoriè tali tempore, de quo Speculat. *d. lib. 2. de citation. §. 3.* & ibi Ioan. Andr. & Nos inferius dicemus. Hæc omnia continere debet citatio, quæ fit per litteras citatorias, maximè in Regno.

7 Quarta species citationis est illa, quę fit per edictum, de qua loquitur *tex. in cap. fin. de dol. & contum. et Clement. 1. de iudic. & in Regno d. pragm. quilibet agere.* Est autem huiusmodi citatio, quando citatur aliquis absens, vel Alij interresse prætendentes, quorum præsentia haberi non potest in iudicio, vt not. Bartol. *in extrauag. ad reprimēdum vers. per edictum,* & ex nostris Regnic. Capycius *decis. 18. & 101.*

Vbi est aduertendum, quod hæc citatio per edictum in Regno practicari solet per iudices laicos, quando aliquis Clericus spoliat de facto laicū sua possessione, nam tunc laicus recurrit ad iudicem laicum, qui facit citationem per edictum dicens; *ex quo talis de tali est spoliatus sua possessione si quis aliquod interesse prætendat, compareat intra tot dies coram eo, quia intendit præsentem causam expedire &c.* In qua citatione non nominat Clericum spoliatorem: *iuxta tria capitula Regni; ad Regale Fastigium: Omnis prædatio: & Finis præcepti charitas* de quibus agit Afflict. *decis. 2. numero 24.* Quidquid tamen sit de priuilegio prædictorum trium capitulorum, notat Francus *decis. 163. in fin.* quod officiales Baronum huiusmodi citationes facere non possunt, cum per dicta capitula hoc tantum permissum sit Sacro Regio Consilio, & Regijs Audientijs Prouinciarum. Hæc citatio fit quandoque ad totam causam, *ut in capitol. fin. de elect. in 6. & capitol. cum dilecti de dol. et cont. et capitol. auditis de procur.*

8 Quinta dicitur citatio per proclama, & est quādo citantur omnes, qui sua interesse putauerint, quæ fit quando hæres vult cōficere inuentarium *iuxta tex. in l. fin. §. si præfatum. C. de iur. deliber.* tunc enim citat creditores, vt intersint confectioni inuentarij.

9 Sexta dicitur citatio per Campanam, quæ fit, quando pulsatur campana ad congregandum Populum ad consilium, vel aliquid aliud agendum, vel officiales, vel ministros Ciuitatis, *ad. not. in lib. 2. C. de incol. lib. 10.* Vel quando vocantur Canonici, vt congregentur ad interessendum Capitulo. Gloss. *in cap. si capitulo de concess. præb. in 6.* Vel quando vocatur Populus ad persequendum banditos, vel latrones, aut grassatores viarum, vel contra Turcas ad loca Christianorum accedentes. Abbat. & Ioan. Andr. *in capitol. 1. de offic. custod.* vbi latè agunt de signis Campanarum, cum multis aliis curiosis, & Ego ipse in meo *Museo Historico legali lib. 1. par. 1. capitol. 2. verb. campana.*

10 Vltima dicitur circumducta, quæ de iure Regni fit dupliciter, respectu temporis, & respectu contumaciarum. Respectu temporis circumducitur, quando à die concessæ citationis lapsi fuerint sex menses, & Actor non fecit citare Ræum; & tunc si cum illa citatione faceret citare, non teneretur Reus comparere, quia citatio est circunducta; vt habetur in Rit. *Magnæ Cur. Vic. 123.* Respectu verò contumaciarum accusandarum fit, quando accusatur contumacia vltra tempus præscriptum, nam si quis citatur intra ciuitatem Neapolis, erunt accusandæ intra mensem, si verò citatur exterus, extra Neapolim, contumacia debet accusari infra duos menses; alioquin non potest accusari, quia citatio esset circumducta; *vt disponitur in Rit. Magn. Cur. Vic. prac. 123. et latè in addit. Batij super constit. Regni incip. eorum fraudes litt. C. uers. citationem.*

11 *Quoad tertium*, est notandum, quod ad validitatem citationis plura requiruntur. Duo scilicet ex parte iudicis, & duo ex parte Nuncii, seù Cursoris. Ex parte iudicis requiritur primo, commissio ipsius Bart. *in libr. neminem C. de exhib. reis.* Et de iure Regni *notatur in constit. edictorum, et in Rit. 112. et 114. et in d. pragm. quilibet agere.* Quod fallit, quando nuncii, seù cursores sunt publici, vt supra diximus, pruut sunt Romæ, & Neapoli, qui matriculantur, & præstant iuramentum de benè ministrando; nam tunc statur ipsorum dicto, *ut in constit. Clem. VIII. 24. incip. accepimus;* & in Regno *per pragm. 36. de offic. magistr. iustit.* absque præcedenti commissione iudicis.

Non creditur tamen de iure Regni nuntio asserenti, se citasse talem, nisi interueniat præsentia duorum testium, vel testimonium alicuius personæ publicæ, vt habetur *in constit. Regni; citationis litteræ sub rubr. de assignatione litterarum citatoriarum, et d. Pragm. 2. in ord. quæ incip. Quilibet agere* maximè si fiat extra territorium iudicis citantis, vt supra dictum est.

Sed de iure communi statur simplici asertioni nūcii, & creditur ei. *per capitol. cum parati de appellat. et cap. quoniam contra* & ibi Gloss. *in uerb. citationes de probation.* & ita seruatur in Tribunalibus Ecclesiasticis, & ego practicaui cum esem Vicarius Apostolicus S. Marci, Mileti, & alibi. Quod intelligitur, quando refert se citasse, cum iuramento; iuxta tradita per Angel. *in lib. si uacantia col. 5. C. de bon. uacan. l. 10. per l. Theopompus ff. de dot. præleg.* sequitur Alex. *consil. 336. incip. Clarissime Domine in 3. col.* nisi iurasset à principio, iuxta Gloss. *in d. cap. cum parati*, quia tunc sufficeret. vid. Menoc. *de arbitrar. iudic. cas. 112.* per tot. vbi latè quando sit credendum Nuntio, & quando non.

Sed quęret quis? Est citatus Titius effectiuè per nuncium, sed non comparuit in termino: quia fuit impeditus, ob infirmitatem, vel augmentum fluminis, vel ob tempestatem, vel aliam causam, quam quidem tunc probare non potest; quid agendum?

Respondetur, standum esse suo proprio iuramento; textus est *in l. scire oportet. §. sufficit uers. cum enim quis ff. de excus. tutor.* Qui textus est notabilis; cum sit casus, qui quotidie occurrere potest.

12 Secūdum requisitum ex parte iudicis est, quod fiat cum termino peremptorio in Regno, alias non valeret, vt habetur *in d. constit. edictorum. §. citatio. sub rubr. de litteris citatoriis,* quod fiet vnica citatione quæ peremptorium contineat pro omnibus; vbi Gloss. *in uer. continebit* ait citationem aliter factam, quam prout ibi præscribitur, non valere, & condemnationem in reum esse ipso iure nullam, *per tex. in l. ea, quæ C. quomodo, et quand. iud.*

Sed de iure communi secus seruatur, nam in prima citatione non apponitur peremptorium, *per l. consentaneum C. eod. tit. Quom. & quan. iud.* nisi fieret ex causa *l. contumaciæ. ff. de re iudic.* Et casus esset, propter distantiam locorum, vel si res ipsa celeritatem requireret, *ut in c. cum ex litteris de restit. in integr.* Hodie tamen tam in foro Ecclesiastico, quam sæculari moribus est receptum, vt citatio fiat vnica, & peremptoria. Terminus autem peremptorius debet esse competens, alias si esset nimis breuis, dari posset appellatio *per tex. Gloss. et DD. in cap. 1. de dilation.*

Sed quæritur, quid si in foro aliquo Ecclesiastico fierent tres citationes, & reus citatus nõ comparuerit in prima, sed in vltima citatione, debet nè condemnari in expensis factis in prima citatione?

Respondetur affirmatiuè; *ut habetur in capit. querelam de procurator.* DD. communiter *in l. Sancimus C. de iudicijs*, & Spec. *l. 2. particul. 3. de expensis. §. 3. si ante n. 6.*

Quod si citatio fieret vnica pro tribus cum termino peremptorio, in quo assignarentur tres ver. gr. dies pro primo, tres pro secundo, & tres pro vltimo termino peremptorio, & reus non compareret, neque in primo, neque in secundo, sed tantum in vltimo termino peremptorio, & actor incusaret contumaciam in primo termino; tali casu non teneretur reus soluere expensas primæ contumaciæ, quia sufficeret quod comparuerit in vltimo termino ita Speculat. *de citatione. §. 3. uiso.* & ibi Ioan Andr. Hinc practicatur, quod in vltimo termino accusantur contumaciæ, quia reus cum sit peremptoriè citatus, sufficit comparere in vltimo peremptorio.

13 Alia duo requisita ad validitatem citationis ex parte nuncij, seù cursoris, sunt, quod ipse citet, seù exequatur citationem, & tenetur ad id. Bald. *in l. fin. C. de ferijs.* Secundo, quod faciat relationem cum subscriptione duorum testium, quando fit citatio in loco, in quo haberi possunt. vbi verò non sint homines, qui sciant scribere, debet referre, citationem fuisse factam coram duobus testibus, quos nominare debet, aliàs esset nulla in Regno. *per d. Pragm. 2. Quilibet agere*, quod fallit in Porterijs Sacri Consilij, qui in relatione nominant tantum nomen citati, absque testibus *per Pragmat. 28. sub tit. de offic. Sacr. Reg. Cons.*

14 Relatio verò nuncij, quæ est de essentia citationis. Felin. *in cap. gratum de offic. et pot. iud. deleg.* debet esse clara, & certa non obscura, & incerta. Bart. *in l. 4. §. prætor. ait num. 13. ff. de damn. infect.* & Grammar. *cons.* 152. obscura autem diceretur, si diceret nuncius, se citasse coram gentibus domus citati. Vnde per relationem sic factam vidi impediri liquidationem instrumẽti via ritus Magnæ Curiæ Vicariæ, cum essem Neapoli, & versarer in Sacro Consilio pro practica recipienda, per ea, quæ tradit Carauit. *super rit. 166. n. 16. et rit. 169. n. 20.*

15 *Quoad quartam*, est notandum, quod citatio redditur inualida pluribus modis: nimirum ex qualitate personæ: ex conditione loci: Ratione temporis, & ex forma citationis. Ex qualitate personæ redditur inefficax, quando iudex incompetens esset, & citaret aliquem non sibi subditum. Gloss. *in Clem. unic. de sequestr. poss. et fruct.*

16 Bene verum est, quod si quis fuerit legitimè citatus a iudice competente, & postea sit effectus alterius iurisdictionis, & fori, potest cognosci à primo iudice, qui legitimè prius citauit, quia per præuentionem citationis perpetuauit iurisdictionem *cap. pen. de for. compet.* & notatur *in c. cum ab Ecclesiarum de offic. ordin. et in c. cum contingat de for. comp.* quia vbi est locus præuentioni, qui præuenit, fit competens. Quod procedit etiã in Delegato, *ut in cap. ut debitus honor. de appell.* & est Gloss. *singul. in Clem. 2. uer. ad partem ut lit. pendent.* & DD. communiter *in cap. licet undique et in cap. relatum, et in c. gratum de offic. deleg.*

17 Vnde infertur, quod si Clericus commiserit homicidium, & postea efficiatur laicus, puniri debet à Iudice Ecclesiastico, quia attenditur tempus commissi delicti, secundum Bald. *in l. affinitatis, C. commun. de legat.* Grammat. *decis.* 10.

Secundo infertur, quod laicus relegatus à Iudice sæculari, si durante relegatione efficiatur Clericus, & post clericatum frangat relegationem, debet cognosci à Iudice Ecclesiastico, quia est nouum delictum commissum à persona exempta. Vinc. de Franchis *decis.* 395.

18 Tertio inferri posset, quod si clericus fuit relegatus à Iudice Ecclesiastico, & pendente relegatione fiat laicus, frangendo relegationem, debet puniri à Iudice laico, quia est effecta noua persona, cuius status mutatus est. Alber. de Rosat. *in lib. meminisse, ff. de offic. procons.* & Franch. *ubi sup.* sed contrarium est verius per ea, quæ tradit Genuens. *in Prax. Archiep. Neap. cap. 9. num. 3.* & ita seruatur, vt puniatur a Iudice Ecclesiastico, & non a sæculari.

19 Quarto infertur, quod si laicus se obligauit penes acta curiæ sæcularis, & postea efficiatur Clericus, talis obligatio non habet executionem paratam in foro sæculari, sed accusata obligatione in foro sæculari expediuntur litteræ executoriales, & præsentantur Iudici Ecclesiastico, pro executionem, qui citat Clericum ad dicendum causam, quare dictæ litteræ non sint contra ipsum exequendæ; qui si compareat, & alleget exceptiones legitimas, datur terminus ad illas probandas summariè, sed si non probauerit, vel non allegauerit exceptiones, Iudex Ecclesiasticus faciet exequi, contra ipsum realiter, & personaliter. ita Genuens. *ubi sup. cap. 16. numer. 3.* quæ praxis sumpta est ex Andr. de Isern. & Afflict. *sup. const. Regn. si Baiulus quem.*

Quinto infertur, quod Clericus, qui se obligauit in instrumento habente paratam executionem, si postea efficiatur laicus, potest conueniri in Curia Ecclesiastica, vt notat Paul. de Castr. *in l. 2. C. ubi de ratiocin. agi oport.* sed Genuens. *d. cap. 16. num. 3.* ait, hoc procedere tantum in gestis per Clericũ ratione officij Notariatus, quod gerebat in Curia Ecclesiastica; nam si postea efficitur laicus, conueniri debet in Curia Ecclesiastica, ratione officij; in Alijs minimè.

20 Secundo redditur nulla citatio ex conditione loci, & hoc contingit multipliciter. Primo, quando non est facta personaliter, vel in domo solitæ habitationis. Bart. *in l. 4. §. prætor ait ff. de damn. infect. et d. Pragm agere uolens.* Et si nuncius referat, se citasse domi, non addendo solitæ habitationis, intelligitur in domo solitæ habitationis. Franc. *decis.* 322. Secundo, quando locus non est de iurisdictione citantis, *l. fin. ff. de iurisd. omn. iudic.* Andr. de Isern. *in constitutione Priuilegia.* Tertio, quando citatus est in loco ipsi citato non tuto, ob inimicitias, pestem, aut bellum. *cap. ex parte de appell. Clement. 1. de form. comp.* Isern. *loc. cit.* & Afflict. *decis.* 29. Quarto, quando locus, in quo quis citatus fuit, non est honestus, nam tunc non tenetur comparere. Isern. *ibidem. facit capit. statutum. §. cum uerò de rescript. in 6.* Vltimo, quando citatus distat a loco per duas dietas, tunc enim non tenetur comparere. *d. c. statutũ. §. cum uerò. et §. cũ autẽ.* Hoc tamen procedit in delegato, non in Iudice Ordinario, qui potest citare in Regno, etiam vltra duas dietas, & citatus tenetur comparere dato ei competenti termino per *constit. citationis literæ cit.*

21 Tertio,

21 Tertio, redditur elusoria, & inualida citatio, ratione temporis, & est, quando quis citatur in die feriata, tam ad honorem Dei, quam ad hominum necessitatem, quia tunc citatus non tenetur comparere. Hostiens. *in capitol. vlt. de feryis*, DD. *in libr. ex quocumque, ff. si quis in ius vocat. non ierit.* Et in Regno est *ritus* 116. est tamen obseruandum, quod in citatione possunt attendi duo tempora. Primum est, quando expeditur à Iudice, & hæc potest fieri etiam in festo: *li.2. C. de feryis, & rit. cit.* 116. Secundum est, quando fit actualiter citatio, & iste actus citandi non potest fieri, nisi die iuridica, *per cap. quoniam contra. de probat. & habetur in d. rit.* 116.

Quod si fuerit iuridicè facta, quoad vtrumque tempus, & vltimus dies termini præfixi incidit in diem feriatum, tunc valeret citatio, quia à principio valida fuit. & citatus tenetur comparere die sequenti. *cap. cum dilecti de dol. & contumac.* & in Regno est *rit. Magn. Cur. Vicar.* 80. cuius est initium; *Item quod tam in ciuilibus. sub rubr. de contum. accusan.*

In Curijs autem Ecclesiasticis ad euitanda dubia, practicari solet, quod in citationibus apponantur quædam verba expressè hoc declarantia, videlicet *Compareas decima, vel tali die, si quidem iuridica fuerit, alioquin proxima die iuridica sequenti*; & ita consulit fieri debere Ioan. Andr. *in c. 1. de feryis*; quia potest esse, vt idem dies apud Iudicem non sit feriatus; apud citatum verò sic; *vid. infr. in Practic. crimin. canon. par. 4. Sect. 6. num. 32.*

22 Sed quæritur, an dies termini in citatione appositi computetur in termino, ita vt si fuerit dictum: *Decimas diè compareas*; Si in decima die non comparueris, dici possis contumax?

Respondetur negatiuè. *capit. 1. de restit. spol. in 6. & arg. cap. super eo 2. in fine de appellat. capit. biduum. vers. sed aduersus 2. q. 6. cap. progeniem 35. q. 3. cap. pia. §. si quis igitur de except. & l. anniculus, ff. de verbor. signif. l. vbi lex. ff. de reg. iur.* Specul. *lib. 2. pracit. de citatione, §. 3. viso. nu. 17. & eod. lib. de dilationib. §. 1. nu. 4.* Tiraquell. *de retract. lignag. §. 1. gloss. 11. à nu. 18. vsque ad 42.* & in Regno est *ritus. Magn. Cur. Vicar. incip. item seruat. sub rubr. de cit.* Quod fallit in termino dato ad appellandum, qui currit de momento ad momentum, vt suo loco inferius *par. 3. dicemus*, & latè tradit Specul. *eodem l. 2. de appellationib. §. 5. restat. num. 3.*

23 Quæritur secundo, qua hora dici termini teneatur reus comparere, quando non apponitur certa hora?

Respondetur, quod potest comparere in fine illius diei, ante noctis tenebras, & ideo Iudex tenetur illum expectare vsq; ad noctem. *cap. consuluit de offic. deleg.*

De æquitate tamen poterit illum expectare in sequentem diem; ideo bonum est habere Iudicem beneuolum: vnde ait Abb. *in d. cap. consuluit*, malè facere quosdam, qui exasperant Iudices, nam in arbitrarijs est valde vtile illos propitios habere. Quod non solum procedit in Curijs Ecclesiasticis, & in quibuscumuis alijs, in quibus seruatur Ius commune: verum etiam in Regno, vbi adest *ritus incip. item seruat ipsa Curia sub rubric. de practica super banditis, & condemnat.* ex benignitate reus poterit comparere vsque ad primum somnum, vt vtar verbis eiusdem ritus.

24 Et est obseruandum, quod in Regno feriæ Messium; & Vindemiarum ad vtilitatem hominum introductæ, non obseruantur, vt notat Gloss. *supr. constit. Baiulos omnes.* Sed tantum feriæ Sanctorum, quorum festa sunt in Kalendario, quibus renunciari non potest, nisi de partium consensu; & vsu Populi. Gratian. *respons. 119. numer. 40. libro 1.* & aliæ, quæ fiunt in Tribunalibus Sacri Regij Consilij, & Magnæ Curię Vicariæ tempore æstiuo à die 16. Iulij, vsque ad kal. Septembris. Sunt & feriæ repentinæ aliquando ex aliquo accidenti, vt natiuitatem Principis: ob aliquam Victoriam & similium, *libro primo C. de Epist. & cler.* vid. Specul. *libr. 2. de feryis.*

25 Quartò redditur inualida, & elusoria citatio, & forma citationis, ratione formæ non seruatæ in ipsa citatione; & est quando delegatus à Principe, vel ab Ordinario non citat cum inserto tenore suæ delegationis, & commissionis. *cap. præterea de dilationib. cap. cum Iure peritus. de offic. delegat.*

26 Delegatus autem ille dicitur, qui vtitur iurisdictione aliena, & habet potestatem cognoscendi in causa ab aliquo superiore sibi commissa per rescriptum speciale, *vt notauim. sup. in præmiss. numer. 20. & 21.* Qui commissionem recipere debet cum omni reuerentia, paratum se offerendo ad exequutionem eorum, quæ in ea continentur. Et si necesse sit, deputare debet locum, in quo ius dicere velit, Notarium, seù Actuarium, & horam statuere ius dicendi, cum omnibus alijs adhoc necessarijs. Et in primis solet fieri Decretum receptionis litterarum commissionalium tali, vel simili forma in eodem rescripto, seu litteris, videlicet.

Decretum receptionis litterarum commissionalium.

Et per D. N. de N. fuerunt recepta quadam litteræ SS. in Christo Patris & Domini Nostri Di uina Prouidentia ALEXANDRI Papę VII. ver. gra. vel Illustriss. & Reuerentiss. D. Episcopi N. vel &c. qui, ea, qua decet reuerentia illas aperuit, et obtulit se paratum eisdem parere, ac ius, et iustitiam ministrare, citationemque cū inhibitione in illarum vim commisit. & exequi mandauit; talem N. in causa Notarium esse dixit, & declarauit, & pro iuridico foro sibi in causa domum talem .... seù palatium elegit, ac deputauit, eligit, ac deputat, vbi ius in causa, de qua in dictis litteris, reddetur, hora tali ... & ita per hoc suum, &c. omni modo meliori, &c. datum, &c. die &c.

N. de N. Delegatus, &c.

N. Notarius &c.

Solet à quibusdam seruari, quod fiat citatio ad *dicendum contra commissionem*, & personam Iudicis, cum copia commissionis, & tunc fit tale, vel simile decretum, videlicet.

Decretum ad dicendum contra Delegationem.

Et per D. N. de N. Delegatum fuit prouisum, quod detur copia petita litterarum cōmissionalium, cū termino ad primam ad dicendum, tam contra commissionem, quam contra personam Iudicis, & mandauit ad vlteriora procedi, iuxta formam commissionis, & ita, &c. omni, &c.

Ab aliquibus verò iste terminus ad opponendum non datur, sed statim expeditur citatio cum inhibitione in vim commissionis, & rescripti, cum inserta forma illius, & committitur citari partes aduersas.

27 Forma *autem Cōmissionis, seù delegationis* ordinariorum, quæ fit in memoriali, quando petitur causæ delegatio, talis, vel similis esse solet: videlicet.

Delegationis causæ forma breuissima.

Attentis narratis, causam cōmittimus Adm. Reu. Abb. N. Parocho Sancti N. loci N. siuè Rev. N. Vicario Foraneo N. cum facultate citandi, inhibendi, procedendi, eamque etiam summariè terminandi, prout Iuris, & de Iure,

ac etiam dictum Oratorem à vinculo iuramenti absoluendi, quatenus, &c. ad effectum ciuiliter agendi tantum, &c. Non obstantibus, &c. omni, &c. Datum N. &c. die, &c.

N. Episcopus N.
vel N. de N. Vicarius Generalis.
N. Notarius.

Vel alio modo.

Reuerendus N. de N. vna cum N. de N. seruatis seruandis, citatis citandis, auditis partibus procedant in causa supradicta, prout de iure, &c. Emolumenta verò Actorum ad nos transmittantur. quoniam, &c. Dantes, etc. Et ita, etc. Datum N. die, etc.

28 In aliquibus verò Curiis, quando porrigitur Breue Pontificium, per quod delegatur aliqua causa alicui Vicario Generali, solet fieri *præsentata tali forma*; videlicet.

Forma præsentationis Breuis Pontificij.

Die tali, &c. mens. &c. anni, &c. (Castriuillarum verbi gra.) præsens Breue Apostolicum præsentatum fuit coram Reuerendiss. Domino Generali Vicario, Apostolico Delegato per N. de N. Terræ N. petentē, &c. & in fidem, &c.

N. Actuarius.

Per quem Reuerendissimum Dominum fuit receptum supra caput, omni, qua decet reuerentia, & promptum, ac paratum se obtulit obedire, iuxta ipsius seriem continentiam, & tenorem. &c. Pro cuius obseruantia mandauit expediri prouisiones in forma, &c. & ita, &c.

N. Vicarius Gen. Apost. Delegatus.
N. Actuarius.

29 Forma Citationis cum inhibitione.

N. Episcopus N.

Ab: N. de N. V. I. D. Eiusdem Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini Episcopi N. Vicarius, & officialis Generalis, & Apostolicus Delegatus, &c.

Seruientibus nostræ Curiæ, vel aliarum quarumuis, etc. Significamus, qualiter nobis in nostra Curia fuit præsentatum Breue Apostolicū sub Anulo Piscatoris, non abrasū, non laceratum, neque in aliqua parte vitiatum pro parte N. de N. Terræ N. Cuius tenor talis est; (& inferatur) *& facta nobis instantia pro debita prouisione facienda, Nos enim, &c. ideò vobis vt suprà iam dictis dicimus, committimus, & Apostolica, qua in hac parte fungimur authoritate mādamus, quatenus quis vestrum fueris requisitus ad omnem instantiam, & requisitionem* N. de N. *personaliter se conferat ad præsentiam Reuerendiss. Domini Generalis Vicarij Ciuitatis* N. *Actuarij, Scribarum, totiusque Curiæ Episcopalis dictæ Ciuitatis, ipsosque, et quemlibet ipsorum citet, & inhibeat, prout* Nos *præsentium tenore citamus, & inhibemus, quatenus infrà terminum dierum tot... vel quàm citiùs poterimus ad* Nos, *nostramque Reuerendiss. Curiam Episcopalem, Apostolicam Delegatam transmittere habeant, & debeant copiam integram in forma valida, sigillatam, vt decet, omnium, & singulorum Actorum in dicta causa fabricatorum, & ad eam amplius non se intromittant, tanquam ad* Nos *legitimè introductā, sed abstineant terminis, in quibus, &c.* Nec *non inhibeat partem exaduerso, quatenus si sua putauerit interesse, infrà eundem terminum personaliter, vel legitimè cōparere habeat, & debeat ad vidēdam aperturam dicti processus, aliàs, &c. cauti de contrario sub pœna ducatorū mille auri de Camera, & pro illis mādati executiui, & in Iuris subsidiū Ecclesiastici interdicti, quo ad Reuerendiss. Dominum Generalem Vicarium, & excommunicationis, quo ad Actuarium, & alios, etc. citeatur, etc. & referatur in forma, &c. quoniam, &c. In quorum, etc. Datum, &c. die, etc.*

N. *Vicarius Generalis, & Apostolicus Delegatus, &c.* N. *Actuar. etc.*

Locus † Sigilli.

30 Fit relatio nuntij se executum fuisse modo, & forma, vt habuit in commissis, &c. Transmisso postea processu fit sequens decretum, vid.

Decretum aperturæ Actorum, siuè litterarum commissionalium.

Per Admod. Ill. & Reu. D. Generalem Vicarium Mileten. ver. gra. Apostolicum Delegatum fuit facta apertura Actorum à Reuerendiss. Curia N. *transmissorum, cum termino dierum trium ad illa percunctandum, & ità per hoc suum, etc. & intimetur, &c.*

N. *Vicarius Generalis, & Apost. Delegat.*
Prouisum, &c. die, &c. C. S. P. Tr.

N. *Actuarius.*

31 Fit etiam huiusmodi citatio cum inhibitione, & apertura Breuis, alio modo, videlicet.

Forma aperturæ Breuis delegationis cum inhibitione.

N. *de* N. *&c. & in causa huiusmodi Apostolicus Delegatus, &c.*

Tibi N. *de tali loco, & omnibus Alijs, & singulis sua communiter, vel diuisim quomodolibet interesse putantibus, & in executione præsentium nominan. & cognominan. Salutem.*

Noueritis nuper coram Nobis *personaliter comparuisse* N. *de* N. *procuratorem talis de tali, & eiusnomine etc. et actualiter, et facto exhibuisse, ac produx... Breue Apostolicū sub Annulo Piscatoris clausum, et sigillatū* Nobis *directum, quod petijt per vos recipi, et admitti, ac fieri, et exequi, prout in eo, litterasque citatorias in forma fieri, et cōmitti, cuiusquidē Breuis Apostolici tenor talis, est Videlicet* (& inferatur totus tenor Breuis) Nos *verò volētes* Nobis *commissa exequi, et debitæ exequtioni demandare, prædictū Breue Apostolicū, omni, qua decuit reuerētia recepimus, et admisimus, atque obtulimus nos paratos exequtioni demandare omnia in eo contenta, litterasque citatorias, et inhibitoriales in forma fieri commisimus. Quò circà tenore præsentiū Vobis omnibus, et singulis suprà et infrascriptis, et vestrum cuilibet prædicta omnia, et singula notificamus, et intimamus, ac deduci volumus, et mādamus, nè de præmissis aliquam ignorātiam allegare, seù prætendere valeatis; Et insuper vos, et Vestrum quemlibet citamus, et requirimus, et monemus, quatenus infrà terminum etc. post præsentium exequtionem Vobis assignatum, coram* Nobis *legitimè comparatis, et quilibet Vestrū comparere debeat cum omnibus suis iuribus ad dicendum, et allegandum quicquid vultis, et potestis contrà dictam* Nobis *factam commissionem, et allegandū causam quare non debeamus in huiusmodi causa ad ulteriora procedere; ac ad assistendū ad omnes, et singulos alios actus in huiusmodi causa faciendos necessarios et opportunos, usque ad sententiam diffinitiuam et ad ipsam audiendam tempore debito ferēdæ sētentiæ. Inhibentes quoque Vobis, et uestrū cuilibet per præsētes sub pœna scutorū tot... Cameræ Apostolicæ applican. etc. et in iuris subsidiū etiam excōmunicationis, ac nullitatis attentatorū, et innouatorū, quatenus uisis, et receptis præsētib. etc. huiusmodi causa sic corā* Nobis *in decisa pendēte, nullā noxā faciatis, aut fieri permittatis cōtrà supradictū talem de tali, eiusq; res, et bona, fideiussores, depositarios, et inquilinos, in nostræ iurisdictionis, ac litis pendentiæ, et Sedis Apostolicæ uilipendiū,*

seù

seu contemptum. Quod si secus factum fuerit, id totum renocare, & in pristinum statum reducere curabimus, iustitia mediante In quorum fidem &c. Dat. &c. die &c. Ann. etc.

Aliam similem citationem vigore delegationis Apostolicæ vide inferiùs *Subsect. 6. intersecut. 4. num. 52.*

32 Quod si post citationem Inhibitionis de facto fuerit quidquam gestum, contra formam citationis, hoc diceretur attentatum, seu innouatum, quia citatio facit litem pendere, ita vt nihil postea possit innouari. *Clement. 2. Vt lite pendente*, & proinde Iudex Delegatus totum reuocabit & in statum, in quo erat tempore inchoatæ litis, parte petente, reducet, quibusdam tamen casibus exceptis; de quibus Lancellottus de *attentatis*; & notant Vestrius in sua Prax. & Marant. *in Spec. aur. par. 6. vers. & quandoq; appellatur, num. 171. cum plurib. seqq.* Nos latè infra *p. 3. sect. 5. per tot.*

33 *Quò ad quintum*, scilicet qui sint effectus citationis, est notandum, quod principales eius effectus sunt quinque, licet Ias. *in rubr. C. de in ius voc.* plures enumeret.

Primus, est, quod per citationem perpetuatur iurisdictio iudicis citantis. *cap. gratum. de offic. iudic. deleg. cap. cum ab Ecclesiarum de offic. ordinar. cap. cum contingat de for. compet.* & Nos *sup. num. 16.* & sic inducitur litis pendentia *Clem. 2. vt lite pendent.* & sic non potest aliquid innouari.

Secundus effectus est, quod per solam citationem interrumpitur præscriptio *l. sicut & l. omnes. C. de præscription. trigint. vel quadrag. annor.*

Tertius est, quod citatio dat præuentionem *c. proposuisti de for. comp.*

Quartus est, quod citatio prohibet variationem fori ipsimet actori, Gloss. *in cap. quoniam contra de probr.*

Quintus est, quod per citationem quis efficitur contumax, si citatus a iudice, vt compareat in iudicio, non comparuerit in termino sibi præfixo *l. contumaciæ ff. de re iudicat.*

SVBSECTIO TERTIA.

De Contumacia Rei conuenti.

SVMMARIVM.

1 *Contumacia quid sit?*
2 *Contumacia, vnde dicatur.*
3 *Contumacia triplex: Vera, ficta, & notoria.*
4 *Contumax quando efficiatur de iure communi.*
5 *Contumax quomodo fiat de iure Regni.*
6 *Citationis forma super iudicio liquidationis instrumenti.*
7 *Contumaciarum forma.*
8 *Liquidationis instrumenti Decretum.*
9 *Litteræ exequutoriales in vim supradicti decreti; seu mandatum exequtiuum realiter, & personaliter.*
10 *Contumacia non incurritur pluribus modis.*
11 *Contumax quibus pœnis puniatur.*
12 *Causæ in Curijs Ecclesiasticis sunt ordinariæ regulariter.*
13 *Contumax non auditur, nisi refectis expensis.*
14 *Contumax mulctari potest.*
15 *Mulcta pro contumacia in Regno, quæ sit.*
16 *Contumax carcerari potest.*
17 *Contumax excommunicari potest, in subsidium tamen.*
18 *Contumax appellare nequit.*
19 *Contumax habetur pro confesso, & conuicto, et quando.*
Decretum, quod contumax habeatur pro confesso.
20 *Pœna prædictæ cōtra contumaces, quādo locū habeant.*
21 *Actor contumax in non comparendo quam pœnam patiatur.*
22 *Contumacia purgatur per expensarum refectionem, & per cautionem de stando iuri.*
23 *Contumacia purgatur similiter per comparitionem de sero vltimi peremptorij.*

1 QVia ex effectibus citationis est, quod Reus conuentus, si non comparuerit, postquam citatus fuit, efficiatur contumax: ideo de contumacia agendum succedit in præsenti. Est autem aduertendum, quod Nos loquemur tantum de contumacia, quæ incurritur in causis ciuilibus, non in criminalibus, cum diuersimodè in ipsis procedatur, de qua tamen dicemus infra *par. 4. Tract. crim. sect. 7. per tot.* imò etiam quoad causas ciuiles diuerso modo procceditur in Curijs Ecclesiasticis, & aliter in Curijs sæcularibus, vt patebit ex infra dicendis, & in istis, alio modo, vbi seruatur ius commune, alio verò vbi de iure Regni proceditur.

Vnde, vt materia contumaciæ perfectè habeatur; plura videnda erunt & Primo, quid sit contumacia, & vnde dicta, Secundo, quotuplex. Tertio, requisita contumaciæ quæ sint. Quarto, quibus modis non incurratur, Quinto, quibus pœnis puniatur contumax. Vltimo, Quot modis purgari possit contumacia.

Quò ad Primum, est notandum, quod de iure communi, contumacia, est ille actus inobedientiæ, quem facit Reus citatus a Iudice quando non venit ad iudicium in termino peremptorio, uel si ueniat, non obediat, uel illicentiatus recedat, ut colligitur *ex c. certum. 11. q. 3. cap. de illicita 24 q. 3. cap. si quis autem. 18. dist. cap. ex litteris de excess. prælat. cap. causam, quæ de dol. & contum. l. contumacia ff. de re iudicat. lib. ab eo C. quomod. & quand. iud.* cum similib.

Et de iure Regni dicitur etiam, quando quis citatus non facit copiam sui in termino sibi dato; de quo loquitur *Pragm.* quæ incipit. *Relatione. & constitutio Regni* quæ incipit. *Contumax.* & alia incip. *Post litem contestatum.*

2 Circa Secundam partem, unde dicatur, est notandum, quod contumacia dicitur a contemnendo, quia legitimè citatus, cum non comparet coram iudice, uidetur illum contemnere. Vel dicitur a dictione: *con*: & uerbo: *tumeo*: nam citatus, dum non comparet, quasi simul inflatur, quod non obediat ipsi iudici. itæ Cardin. *in Clem. 1. q. 8. de dol. & contumac.*

3 *Quò ad secundum* est notandum, quod contumacia triplex est: uera, seu expressa: Ficta seu præsumpta seu tacita, seu interpretatiua; & alia euidens, seu notoria. Vera est, quando quis fuit personaliter citatus, uel in domo solitæ habitationis, & citatio peruenit ad eius notitiam, & nihilominus ipse non comparuit *l. ex consensu §. fin. ff. de appellat.* Bartol. *in l. fin autem reus C. de iudic.* & Speculat. *lib. 2. partic. 1. de contumacia. §. 1. num. 2.* de qua loquitur *dicta Pragmatica relatione, & constitutio contumax.*

Ficta, seu tacita dicitur, quando quis latitat fcne citetur, uel impedimentum præstat, ne citatio ad eius aures perueniat, uel qui fuit citatus in domo cum tribus citationibus, licet non fuerit inoentus, Specul. *loc. cit.* & de huiusmodi loquitur *constitutio Regni si quis post litem.*

Euidens uerò contumacia dicitur, quando citatus expressis uerbis dicit nuntio, seu cursori citanti, se nolle comparere. Gloss. *in Clementin. unica de dolo, & contumac. in verb. manifestè.*

Vnde est obseruandum, quod multum refert scire, quando quis fit uerus contumax, quando fictus, & quan-

& quando euidens, quandoquidem diuersis pœnis subiacet vnus, & diuersis alius. quando autem quis dicatur contumax, notatur per Gloss. *in ca. 2. de dol. & contum. his versib.*

Non veniens, non restituens, citiusque recedens,
Nil dicens, pignusq; tenens, iurare ne volens;
Obscurusq; loquens, isti sunt iure rebelles.

4 *Quò ad tertium* est notandum, quod ad hoc, vt quis dici possit contumax de iure communi requiritur, quod tribus vicibus citetur, & in vltimo peremptorio per Actorem accusetur contumacia, ita habetur *in lib. peremptoria, & l. post edictorum, ff. de iudic. & lib. consentaneum*, & ibi Bartol. *C. quomodo, & quand. iud.*

5 De iure vero Regni in ciuilibus requiritur, quod Actor in vltimo peremptorio accuset contumaciam die sequenti; deinde elapso triduo accuset vltimam contumaciam in prima die iuridica, vt disponitur, *in d. Pragmat. incip. relatione.* Verb. grat. cadit dies termini peremptorij citationis in die, 5. mensis Iunij, tunc accusatur prima contumacia, eo modo, prout inferius, die 6. quæ sequitur, si non sit dies festiuus, quia tali casu est expectandum vsque ad aliam diem iuridicam, Deinde expectatur triduum, nimirum die septima, octaua, & nona, nihil agendo; Quo elapso, die decima sequenti si iuridica fuerit, accusatur vltima contumacia.

Sed vt rectius procedamus, expedit quidem ponere practicam contumaciarum in Iudicio liquidationis instrumenti, vigore Ritus Mag. Cur. Vic. 166. & 179. quæ quotidie occurrit in Curijs Ecclesiasticis præsertim in Regno, contra Clericos fieri, vt ex ea colligatur praxis in alijs causis.

Quod iudicium fit tali modo: comparet in Curia coram Domino Vicario Generali Titius talis, & porrigit libellum contra Sempronium Clericum, in quo instat procedi contra illum vigore instrumenti, quod de facto præsentat; tunc Vicarius mandat citari dictum Sempronium tali vel simili modo, videlicet.

Citationis forma super liquidatione instrumenti.

Ponitur Titulus, *vt sup. Subsect. 2. num. 29.*

6 *Ad omnem instantiam, & requisitionem Titij talis Ciuitatis, seu terræ N. &c. citetur per vnum ex seruientibus nostris, Clericus Sempronius. N. quatenus prima die iuridica hora causarum solita personaliter compareat coràm Nobis, & nostra Curia responsurus eodem instanti super tenore publici, & liquid instrumẽti in Actis dictæ Curiæ presentati, & in vltimo peremptorio termino contrà ipsum liquidandi iuxta ipsius formam pro ducatis centum capitalis, & pro tertijs hucusque decursis, & non solutis; tantò minus, quantò per veras apocas de recepto apparuerit soluisse, alias &c. quoniam &c. Datum Castriuill. (Ver. Grat.) die 1. February 1666.*

N. Vicarius Generalis *N. Notarius &c.*

Fit relatio nuntii, seù cursoris in forma, de qua diximus supra *subsect. 1. de libell. num. 23.* postea accusantur contumaciæ sub tali, vel simili forma, videlicet:

Forma Contumaciarum.

7 *Die quinta Februarij 1666. Castriuillarum, ver. gr. in Palatio Episcopali Curia sedente pro Tribunali, &c. & instante supradicto Titio tali, & petente, &c. incusata fuit prima contumacia in forma, etc.* *N. Actuarius, etc.*

Die nona mens. Febr. Castriuillarum, non fuit recta Curia, quia fuit dies Dominica.

Die decima eiusd. mens. prædicti. Castriuillarum in Palatio Episcopali Curia sedente, &c. instante supradicto Titio tali, & petente, &c. accusata fuit vltima contumacia in forma contrà prædictum D. Clericum Sempronium, & instetit liquidari instrumentum pro petita summa ducatorum centum capitalis pro nunc, saluo iure pro tertijs hucusque decursis, &c. in forma &c.

Qui vocatus in Banco iuris non comparuit, nec ipse Sẽpronius, neque alius pro eo, & ideò reputatus fuit cõtumax et in fidem, etc. et iudicialiter prouisum. vt infra, &c.

N. Actuarius, &c.

Quo facto solet de benignitate, & æquitate expectari altera dies, vel citari denuo ad primam diem; alibi verò statim fit sequens decretum: videlicet:

Decretum super liquidatione Instrumenti.

8 *Et per Reuerendiss. Dominum Generalem Vicariũ in contumaciam supradicti Clerici Sempronij fuit prouisum, & decretum stante eiusdem contumacia in non curãdo mandatis Curiæ obedire, fore, & esse contra ipsum procedendum ad liquidationem prædicti instrumenti, & proindè delato iuramento supradicto Titio tali, pro vt manu tactis scripturis formiter in manibus nostris iurauit, etc. et incusauit prædictum instrumentum pro dicta summa, saluo iure residui, &c. & sic fuit liquidatum prædictum instrumentum, pro ducatis centum, pro quibus pœna Curiæ, &c. ac expensis, &c. nec non fuit pariter prouisum, quod exequatur contrà prædictum Clericum Sempronium realiter, & personaliter, pro vt præsenti decreto exequi mandatur, etc. et expediantur litteræ exequutoriales in forma, etc. et ita per hoc suum, etc.* *N. Vicarius Generalis.*

Prouisum Castriuillarum die decima tertia Februarij Cur. Sed. Pro Trib. etc. præsentibus N. N. et N.

N. Actuarius.

9 Forma litterarum executorialium in vim supradicti Decreti.

Ponatur Titulus, etc.

Nuncijs, et seruientibus nostris, vel aliarum quarumuis Curiarum, etc. insolidum. etc. Ad omnem instantiam, et requisitionem Titij talis exequatur realiter, et personaliter contrà, et aduersus D. Clericum Sempronium pro ducatis centum capitalis, necnon pro alijs ducatis quindecim pro pœna, et expensis, ac expeditione præsentium, et pro vestro iusto, et competenti salario, et hæc virtute liquidationis instrumenti facta, et decreti, vt in actis, etc. qua executione facta in calce præsentium aduotetis bona executa, et penes fidam personam Ecclesiasticam ponatis, si cõtigerit exequi in bonis, etc. Si verò de persona, ad nostros carceres ducatis, etc. in quibus permaneat, donec integrè soluerit, vel alio modo concordauerit, etc. Dantes, etc. mandantes, etc. quoniam, etc. Dat. Castriuill. in Episc. Palat. die 14. Febr. 1666.

N. Vicarius Generalis. *N. Actuarius,*

Reliqua quoad Instrumentorum liquidationem via Ritus, vide apud Marant. *in Spec. Aur. p. 6. act. 8. à num. 1. vsque ad 32.* & ibi Foller. *in addit.*

10 *Quoad quartum* est notandum, quod ex pluribus causis & rationibus contumacia non incurritur.

Primo, quando Curia non regitur in vltimo peremptorio; nam tunc si citatus non comparuerit, non per hoc efficitur contumax. *libr. ex quacumque*, & ibi Gloss. *ff. si quis in ius vocatus non ierit.*

Secundo, non efficitur contumax, si reus citatus non comparuerit, ob aliquam infirmitatem, quæ illi superuenerit *l. quæsitum, ff. de re iud.* nisi sit leuis, quæ non impediat. In Regno tamen per *Ritum Magn. Cur. Vic.* 176. non excusatur quis a contumacia, propter infir-

infirmitatem, nisi habeat fidem medici, quam Iudici præsentare tenetur.

Tertio, quando fuit citatus a minori Iudice, & postea vocatus est ad Tribunal supremum, Alexand. *in l. 2. §. 2. ff. si quis caution.*

Quarto excusatur, propter infirmitatem consanguineorum suorum. Idem Alex. *in d. l. quæsitum, ff. de re iudic.*

Quinto excusatur, propter paupertatem, vt si non haberet vestes proprio statui decentes ad comparendum, Marant. *in Aur. Spec. par. 6. in 2. membr. iudicial. ver. & aduertatur circa contumacias. num. 5. & seq.* vide infra *par. 4.* alios casus, *in Tract. crimin. sect. 7. num. 8.*

11 *Quoad quintum*, est notandum, quod diuersis pœnis punitur contumax de iure communi; Quarum prima est, quod patitur missionem in possessionem ex primo decreto, pro quantitate debiti, *lib. fulcinius. §. 1. ff. ex quib. caus. in possess. eatur, lib. si finita, §. Iulianus, ff. de damn. infect. & tot. tit. ff. & C. de bon. author. Iudic. possid.* quæ pœna procedit etiam de Iure Regni, *per dictam Pragm. relatione*; in qua tamen additur esse in electione actoris, an velit se immitti in possessionem bonorum rei contumacis pro quantitate debiti ex primo decreto, vel petere terminum ad probandum. Et si Reus post interpositionem primi decreti perseuerauerit in contumacia, peruenitur ad interpositionem secundi decreti, per quod Actor missus in possessionem ex primo decreto, declaratur verus dominus bonorum contumacis, *vt habetur in dicto §. Iulianus*; Bartol. *in l. dum proponas, C. de bon. author. Iud. possid.* & in Regno, est alia *pragmatic. incip. Reo*, Et ista missio in possessionem fit per viam mandati executiui, siue mediantibus litteris executorialibus in Regno, quæ sunt expediendæ more solito per Actuarium, quarum forma potest desumi ex alijs similibus.

12 Est tamen aduertendum, quod ea, quæ diximus procedunt tam de iure communi, quam de iure Regni in Curijs sæcularibus; in Curijs verò Ecclesiasticis, vbi regulariter omnes causæ sunt ordinariæ, non potest peti talis terminus ad probandum, quantumcunque reus sit contumax, quia tali casu si proferretur sententia diffinitiua, esset ipso iure nulla cum toto processu desuper fabricato, eò quod deficeret litis contestatio, quæ totius iudicij fundamentum dicitur, *vt in cap. dudum 2. de elect. cap. exhibita de iudic. & cap. vnic. de litis contest.* Quod tamen fallit in causis priuilegiatis, in quibus proceditur summariè, etiam in Curiis Ecclesiasticis, *vt diximus sup.* Vnde concludendum est, quod si agatur in foro Ecclesiastico, reali, vel personali actione, tunc Actor mittitur in possessionem ex primo decreto & postea ex secundo, *iuxta cap. quoniam frequenter, §. in alijs. Vt lite non cont.* & non potest petere terminum probatorium Actor, vt petitur in foro sæculari vbi non requiritur litis contestatio, quia in Regno, vt etiam diximus, causæ sunt summariæ, & datio termini habetur loco litis contestationis, vt suo loco latius dicemus.

Quid autem sit primum, & secundum decretum dicemus inferiùs, *seq. subsect. 4.*

13 Secunda pœna est, quod contumax non auditur, nisi reficiat expensas Actori *l. Sancimus, C. de iudic.* Deductis tamen expensis primi mandati, seù prouisionis primo loco expeditæ: ac etiam deductis alijs factis in prima contumacia. Et si voluerit recuperare possessionem per reuocationem primi decreti tenetur præstare cautionem de stando iuri, *per Auth. ei qui iurat, C. de bon. auth. Iud. possid.*

14 Tertia pœna est, quod potest mulctari pœna pecuniaria *l. 1. ff. si quis iusdic. non obtemp. l. 2. ff. si quis in ius vocat non ierit*; quod intelligitur si sit verus contumax, non fictus. Isern. *sup. constitut. Regni: Reuendicatione.*

15 Pœna verò, quę a contumace soluitur, nomine mulctę, in Regno est nouem vnciarum, *per d. constit. reuendicatione, & per rit. Magnæ Cur. 239.* Sed quoad dictam pœnam est attendenda consuetudo locorum.

16 Quarta pœna contumacis est, quod potest carcerari *l. consentaneum. C. quomod. & quand. Iud. §. si verò. Auth. de exhib. reis*, & Isern. *in constit. si quis post litem in princ.* Quod tamen in ciuilibus nescio an seruetur in Praxi, numquam enim vidi carcerari contumacem, nisi in criminalibus.

17 Quinta pœna est, quod potest excommunicari. Gloss. *in cap. 1. de dol. & contum. & in cap. constitutus de sent. excom. in 6* Felin. *in cap. 1. col. 5. ver. vtrum de iudic.* Bald. *in l. 3. vers. notandum C. de procur.* Sed hæc pœna procedit in criminalibus, non in ciuilibus. Quod si possit haberi exequutio realis, vel personalis, non debet excommunicari, iuxta mentem Sac. Concil. Trident. *sess. 25. de reform. capit. 3.* vt suo loco dicemus infrà *par. 4. in Practic. crimin. sect. 7. n. 5. & p. 5. prax. 7. n.* ...

18 Sexta pœna est, quod verus contumax amittit beneficium appellationis. *libr. ex consensu. §. fin.* & ibi Gloss. & Bart. *ff. de appell. l. 1. C. quor. appellat. non recip.* Butr. & Innoc. *in cap. tenor de re iudic.*

19 Septima est, quod in non respondendo positionibus, vel nolendo iurare de calumnia, habetur pro confesso. *cap. si post præstitum de confess. in 6.* vbi DD. *& l. 2. §. quod si actor.* & ibi DD. *C. de iuram. calumn.* Et de positionibus *est regia Pragm. in Regno, quæ incipit Quinta die & rit. Magnæ Cur. Vicar. 250.* per quem seruatur, quod Reus citetur tribus vicibus, vt veniat ad se examinandum responsurus super articulis, & in vltima citatione inseritur tenor articulorum, & postea interponitur decretum, quod habeatur pro confesso, & a tali decreto non datur appellatio, *vt in d. rit. habetur* nisi sit absens Ias. *in lib. 1. §. fin. col. 4. ff. si quis in ius dic. non ab temper.* quia absens non potest haberi pro confesso. Quod decretum solet concipi sub tali, vel simili forma.

Decretum contra contumaciem, quod habeatur pro confesso.

Et per Dom. N. visa contumacia N. non respondentis positionibus pro parte. N. actoris productis fuit prouisum, & declaratum illas haberi pro confessatis, vel alias negatis, prout dicto producēti magis prodest, & d. N. cōtumaci, et respondere neganti magis nocet. et ita, etc. omni, etc.

Multas alias pœnas contra contumaces inflictas, si quis videre cupiat, adeat Marant *in spec. Aur. 6. par. memb. 2. iud. à nu. 9. vsq; ad 37.* vbi etiam quędam ex istis inueniet; & Afflict. *sup. constit. Regni: contumacem, in princ.* & Foller. *in Pract. crim. fore sæcul. vers. Banian- tur. à num. 14. cum plur. seqq.* & Nos dicem. infr. *in Pract. crim. can. p. 4 sect. 5. n. 12.*

20 Est tamen aduertendum, pœnas contra contumaces, tunc locum habere, quando petitur aliquid dari, vel fieri, secus si fiat citatio per edictum, ut quicumque sua putauerint interesse, compareant, quia talis citatio est voluntaria, non necessaria, quæ arctet ad comparendum. Castrens. & Alex. *in lib. testamentata C. de test.* Afflict. *decis. 2. & 24.* Et similiter, quod numquam proceditur per iudicem in ciuilibus contra contumaces ad aliquem actum nisi altera parte instante. Bart. *in Auth. ei qui appellat. in fin C. de tempor. appellat,* de qui Adden. ad Marant. *in spec. par. 6. membr. 2. num. 15.*

21 Sed

21 Sed quæritur, quid iuris, si sit contumax Actor in non comparendo, vt si citari fecerit Reum, qui quidem comparuit in vltimo peremptorio, sed ipse actor non comparuit?

Respondetur, nullam aliam Actorem incurrere pœnam, nisi quod euanescit, & circumducitur citatio. *lib. & post edictum. §. 1 ff. de iudic.* ac Reus liberatur ab obseruatione iudicij, & ipse actor soluet expensas reo, & non admittetur vlterius in causa, nisi sufficienter cauerit de comparendo in posterum, *vt habetur in cap. actor. de dol. & contumac in 6.* & notatur *in lib. eum qui temerè ff. de iudic.* Et in Regno adest *constit. incip. spontè volentibus*, & ibi Isernia. ad stipulatur etiam *ritus Magn. Cur. Vicar. incip. item seruat ipsa Curia sub rubr. de pract. super condemnationib. sicud. ad sextam* & Grammatic. *decis.* 83. Et in criminalibus actor contumax punitur ad Sextam partem bonorum mobilium, vltra expensas. *per constit. Regni: Accusatorum temeritas.*

22 *Quoad vltimum* est notandum, quod contumacia purgari potest. Primo per refectionem expensarum, & præstando etiam cautionem de stando iuri, *vt habetur in Pragmatic. relatione in fin.* sed refectio expensarum non procedit, quando minor fuit effectus contumax, & vult purgare contumaciam, quia non soluit expensas actori; & similiter quando citatus, iusta causa impeditus non potuit comparere Afflict. *decis.* 29. *numer.* 3. satisdatio verò de stando iuri, præstanda est in loco iudicij non domicilij, Afflict. *decis.* 37.

Sed quid iuris, quando contumax purgata contumacia per refectionem expensarum, voluerit opponere exceptionem declinatoriam fori, an admittatur?

Respondetur negatiuè. *per. lib. si fideiussor. ff. qui satisdar cogant.* Quod est in odium contumaciæ.

23 Secundo purgatur contumacia per comparitionem de sero in vltimo termino peremptorio, quæ potest fieri, vsq; ad mediam noctem in Regno ad primum cantum Galli; vt notant Regnicolæ *super capitulo Regni item si quis banniatur.* Franch. & ibi Add. *decis.* 685. Et si agatur super liquidatione instrumenti, vigore ritus Magnæ Curiæ Vicariæ 166. & 109. debet comparere per se, non per Procuratorem, vt *in dictis titub. habetur*, licet de æquitate admittatur comparitio, etiam per consanguineos, aut per Procuratorem; cuius quidem comparitionis forma, talis esse solet in Tribunali laicali supremo M.C.V. videlicet.

In Magna Curia Vicariæ comparet N. dicēs die tali..... contra ipsum fuisse liquidatum instrumētum in eadem die ad instantiam N. Et quia comparens ipse tempore liquidationis, iusto impedimento detentus comparere non potuit, Idea comparet nunc de sero, et instat contra ipsum non procedi ad iuris pœnam, offerens se velle comparere in eadem Magn. Cur. Vicar. ad omnem requisitionem ipsius. ita dicitur isto, & omni alio meliori modo, &c.

SVBSECTIO QVARTA.

De Primo, & Secundo Decreto.

SVMMARIVM.

1 *Primum Decretum, est missio prima in possessionem bonorum Contumacis.*
2 *Missio in possessionem ex primo decreto actione personali, & actione reali, an distinguatur.*
3 *Secundum decretum, est secunda missio in possessionem bonorum contumacis.*
4 *Secundum decretum est diffinitiuum, non interlocutorium.*
5 *Tempus necessarium inter primum, & secundum decretum.*
6 *Appretium legitimum præsumitur ex diuturna possessione.*
7 *Secundum decretum in omnibus caussis interponi potest.*
8 *Contumax perseuerans in contumacia condemnari potest per sententiam.*
9 *Differentia inter primum, & secundum decretum.*
10 *Summarium iudicium, quando dicatur.*
11 *Secundum decretum transfert verum dominium, primum verò detentionem tantum.*
12 *Missionis in possessionem ex primo decreto Forma decreti.*
13 *Mandatum exequtiuum, siue litteræ exequutoriales realiter tantum.*
14 *Contumax impeditus restituitur.*
Reuocationis mandati forma Decreti.
15 *Citationis forma antè secundi decreti interpositionem.*
16 *Secundum decretum qualiter interponendum.*
Adiudicatio bonorum per secundum decretum, quomodo firmetur, & eius decreti forma.

1 DIximus supra *in præced. Subsect. num.* 11. quod inter alias pœnas, quibus punitur contumax, una est, quod patiatur missionem in possessionem ex primo decreto pro quantitate debiti; & si perseuerauerit in contumacia, deuenitur ad interpositionem secundi decreti; Ideò uidendum erit, quid sit primum decretum. Secundo; quid sit secundum decretum. Tertio, quod tempus requiratur, ut utrumque fiat. Quarto, An detur differentia inter utrumque.

Quoad primum est notandum, quod primum decretum est prima missio in possessionem, quæ fit per Iudicem in bonis contumacis eo ipso, quod incipit esse contumax, & fit pro mensura debiti tantum, quando agitur actione personali. *l. cum proponas, C. de bon. author. iud. poss. l. Fulcinius, §. 1. ff. quib. ex caus. in poss. eat. & l. si finita. §. Iulianus, ff. de damn. infect.* ubi Bart. & DD. Si uerò agatur actione reali, tunc mittitur actor in possessionem totius rei petitæ. *l. si quis emptionis. §. sed si quis. C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.* & habetur *in cap. contingit, & cap. prout de dol. & contum* Et de iure Regni *est constitut. quæ incipit: Rei vendicatione, et pragm. incip. Reo,* & ad talem effectum, sunt expediendæ litteræ exequutoriales, uel mandatum executiuum, ut infertius.

2 Sed quæritur quanta sit ista mensura debiti?

Respondetur, quod debet esse tanta, ut res ualeat plusquam erit debitum. Glos. *in Authent. Et qui iurat: vers. & mensuram. C. de bon. author. Iudic. possiden.* sequitur Luc. de Pen. *in l. quoties column. penult. C. de dignitat. lib.* 12.

Quæritur secundo, an detur aliqua differentia inter missionem in possessionem ex primo decreto actione personali, & missionem actione reali?

Respondetur affirmatiuè, nam si quis missus fuerit in possessionem actione personali, nullum acquirit dominium, sed tantum consequitur detentionem, causa custodiæ, ut habetur *in d. libr. cum proponas*, ubi Bart. *lib. 3. §. fin. & lib. si quis ante, ff. de acqui. poss. & l. Is, qui in princ. ff. quib. ex caus. in poss. eat.* lucratur tamen fructus, quos tenetur computare in sortem principalem. Bart. *in l. si finita præc. §. Iulianus, numer. 5. ff. de damn. infect.*

Sed quando agitur actione reali, & actor missus fuit in possessionem bonorum contumacis ex primo decre-

decreto, tunc efficitur verus possessor, vt habetur *in d. cap. contingit, & cap. prout de dol. & contum.* & per DD. *in d. l. 3. §. fin. ff. de acquir. poss.*

3 *Quoad secundum* est notandum, quod secundum decretum, est secunda missio, quæ fit per Iudicem, contra eumdem reum contumacem perseuerantem in contumacia, DD. *in præalleg. iurib.* Hoc autem maius affert præiudicium, quam primum, quia transfert veram possessionem Actori, vt habetur, *in d. libr. 3. §. fin. iunct.* Glos. *in verb. nobis ff. de acquir possess.*

Transfert etiam dominium, si reus erat dominus; alias vsucapiendi conditionem. Gloss. & Bart. *in l. prætoris in princ. & in d. l. si finita. §. Iulianus, ff. de damn. infect.* & Gloss. *in l. 2. in fin. ff. si ex nox. caus. agat.*

4 Sed quæritur, an hoc secundum decretum dicatur interlocutorium, vel diffinitiuum;

Respondetur esse diffinitiuum, vt testatur Goffred. *in Authent. Qua in prouincia. C. vbi de crim. agi oport.* sequitur Guid. Pap. *decis.* 10. & ideo non potest a Iudice reuocari, veluti posset, si esset interlocutorium *l. quod iussit ff. de re iudic.*

Est tamen aduertendum, quod ante interpositionem secundi decreti debet reus citari de nouo ad videndum interponi secundum decretum infra competentem terminum; quo casu si compareat, & adimplet omnia refectis expensis, erit admittendus.

5 *Quoad tertium* est notandum, quod tempus, in quo reus perseuerare debet in contummacia, adhuc, vt deueniri possit ad interpositionem secundi decreti, est arbitrarium Iudici de Iure communi, secundum Ciuilistas, vt notat Bartol. *in d. l. cum proponas, C. de bon. auctor. Iud. poss.* secundum verò Canonistas de æquitate Canonica, requiritur lapsus vnius anni a die primi decreti, vt possit Iudex deuenire ad interpositionem secundi decreti. Felin. *in cap. consuluit col. 2. de offic. deleg.* vbi testatur de communi, nisi aliter suaderet aliqua iusta causa.

De Iure verò Regni statutum est, quod si Reus perseuerauerit in contumacia per tres menses numerandos a die interpositionis primi decreti; tunc ipsis tribus mensibus elapsis potest deueniri ad interpositionem secundi decreti; Quo concesso habet reus alium mensem, infra quem potest recuperare tenutam, dummodo soluat debitum Actori, vna cum expensis. Elapso verò mense post secundum decretum Actor efficitur verus dominus, & possessor irreuocabilis illius rei, ad quam missus est in possessionem. Sed res debet illi adiudicari mediante appretio pro mensura debiti. ita habetur *in Pragmat. quæ incip. Relatione*, & in alia, *quæ incip. Reo.* Et ante secundum decretum potest reus quandocumque voluerit infra tres menses recuperare tenutam, soluendo expensas, & præstando cautionem de stando Iuri, & hoc procedit, tam de Iure Regni, quam de Iure communi, *per d. Authent. & qui iurat. C. de bon. author. Iud. poss.*

6 Sed quæritur, quid iuris, si actor fuit missus in possessionem rei, ob contumaciam Rei ex secundo decreto, sed non mediante appretio facto per appretiatores, & diu stetit in possessione, num per istam diuturnam possessionem possit præsumi, quod interuenerit appretium, iuxta dispositionem *d. pragm. Reo?*

Respondetur affirmatiuè, auctoritate Baldi *in l. qui aliena. §. 1. ff. de acquir. hered. &* ita decreuisse sacr. Coc. Neapol. testatur. Afflict. *in decis. 368. num. 3.*

7 Quæritur secundo, an secundum decretum possit interponi in omnibus causis?

Respondetur affirmatiuè, cum Bartol. *in lib. præc. si finita. §. Iulianus colum. antepen. ff. de damn. infect.* & est text. *in d. Auth. Et qui iurat, & in d. l. Fulcinius. §. 1. & 2.* & ibi Bart. *ff. quib. ex caus. in poss. eat.* Quicquid dicat Glos. *in l. iubere cauere. ff. de iurisd. omn. iudic.* vbi tenet, quod solum in causa damni infecti, & non in aliis possit interponi secundum decretum, quia communiter contrarium tenent omnes, vt testatur Marant. in *Spec. Aur. p. 6. membr. 2. num. 12. circa fin. vers. in quibus autem causis*, videatur Speculat *in lib. 2. partic. 1. rubr. de primo decreto, §. 3. restat. n. 1.*

8 Quæritur tertio, quid Iuris, quando Actor non elegit interpositionem secundi decreti, post missionem in possessionem ex primo decreto, si reus perseuerauerit in contumacia; sed elegit dationem termini probatorii in Regno, *iuxta d. pragm. relatione*; & processus fuit compilatus per actus ordinarios, etiam in contumacia, numquid possit ferri sententia contra reum contumacem, si perseuerauerit in contumacia?

Respondetur affirmatiuè, nisi moriatur primus Iudex, coram quo fuit compilatus processus in contumacia; aut iusta causa mutetur; quia tunc fieri debet citatio a nouo Iudice successore, non obstante formatione processus facta a primo Iudice, qui processit in contumaciam, ita decreuisse sacrum Concilium testatur Minadous *decis.* 28. & Franc. *decis. 457. num. 3.* Quod est menti tenendum, quia quotidie occurrere solet.

9 *Quoad quartum* est notandum, quod inter primum, & secundum decretum dantur duæ differentiæ. Quarum prima est, quod ad interponendum primum decretum, sufficit, vt summariè constet de debito petito, per testes, vel per iuramentum Actoris, vt inquit Glos. *in d. l. Fulcinius. §. 1. vers. oportet. ff. quib. ex. caus. in poss. eat.* vt habetur in *constit. Regni; contumacem*; & in alia, *si quis post litem contestatam*, & in alia: *Quæstiones Iurisperitorum, num. 9.* Sed ad interpositionem secundi decreti, est necessaria plena causæ cognitio, vt colligitur *ex d. l. cum proponas, C. de bon. auctor. iud. poss.* vbi Bart, & Afflict. *in d. constit. Quæstiones Iurisperitorum.* Ratio est, quia ex primo decreto non nascitur tantum præiudicium; sed ex secundo decreto maximum paratur præiudicium, quia transfertur vera possessio, & dominium; *vt sup. vidimus.*

10 Sed quæritur, quid dicatur summariè probari?

Respondetur cum Andr. de Isern. *in proxim. citat. const. quæstiones Iurisper.* quatuor modis aliquid dici summariè fieri.

Primo, quantum ad probationem, vt in casu nostro, & habetur *in l. Thesaurus. ff. ad exhiben.*

Secundo, quando aliquid cognoscitur, non dato libello. *vt in d. Authent.* Et qui iurat. *C. de bon. author. iud. poss. & l. de submersis. C. de naufrag. lib. 11.*

Tertio, quantum ad exequendum. *Authent. nisi breuiores. C. de sentent. ex breuil. recitand.*

Quarto quando sumus in exequutione sententiæ, quæ a Iudice debet exequutioni mandari summarie, & de plano. *l. à Diuo Pio, §. si super, ff. de re iudic.* Isernium sequitur Afflict. *in ead. cit. const. Quæstiones Iurisp. num. 9.*

11 Secunda differentia inter primum, & secundum decretum, est; quod Actor per interpositionem primi decreti acquirit solummodo nudam detentionem, custodiæ causa, vt superius dictum fuit, sed per secundum decretum fit verus dominus, & possessor irreuocabilis, vt habetur *in Iuribus allegatis sup. in præced. subsect. num. 11.* & ideo debet plenè constare de debito per instrumenta, vel per testes, secundum Bartol. *in d. l. cum proponas, & in l. fin. §. sin. autem. C. de bon. author. Iudic. poss. & in d. l. Fulcinius, §. cum hoc ff. quib. ex caus. in poss. eat.*

12 Huiusmodi missio in possessionem, vigore primi, vel secundi decreti fieri solet tali, vel simili modo, videlicet.

Decretum missionis in possessionē ex primo decreto.

Et per Dom. Generalem Vicarium N. Visis libello & petitione N. contra talem N. producta & contumacia eiusdem talis N. Rei conuenti nihil respondentis, neque excipientis contra dictum libellum, fuit prouisum, & decretū, fore, & esse relaxandam executionem contra dictū talem N. Reum conuentum in pœnam contumaciæ ex primo decreto super tali re pro petita summa, & expensis ex primo decreto (siuè ex secundo mediante appretio, &c.) *prout exequi, & in possessionem mitti mandatur, &c. & ita, &c. hoc suum, &c. Et expediantur litteræ exequutoriales siue mandatum executiuum in forma, &c. Datum, &c.*

Vel alio modo, vt alibi fieri soler: videlicet.

Qui, &c. Visa petitione N. contra N. de N. producta, & contumacia eiusdem N. de N. Rei conuenti nihil excipientis contra dicta petitionem, tenutam petitam concessit super bonis, de quibus in petitione pro summa in instrumento contenta, vna cum expensis, & mandatum quodcumque necessarium, & opportunum fieri mandauit, & relaxauit, &c. omni, &c.

13 Deinde expeditur mandatum executiuum tali, vel simili forma, videlicet.

Mandatum executiuum realiter tantum.

Exequatur realiter, & in bonis ad instantiam N. de N. contra, & aduersus talem de tali Reum conuentum, & cōtumacem pro summa scutorum tot vigore decreti, & ex causis, de quibus in processu, &c. factaque exequutione mittatur in eorum possessionem N. in contumaciam N. nec non pro scutis tot pro expensis, & præsentium expeditione, &c.

Vel alio modo, prout solet alibi fieri.

Vobis omnibus, & singulis executoribus Nostræ Curiæ salutem, &c.

Tenore præsentium præcipimus, & mandamus, quatenus visis præsentibus, & postquam pro parte nostra, et ad instantiam N. fueritis requisiti, vel ad vestram notitiam deductum fuerit; siuè alter vestrum fuerit requisitus, sub pœna scutorum tot.... applicandorum, etc. debeatis, et quilibet vestrum debeat accedere ad talem domum, vel tale prędium, & in possessionem ipsius N. de N. ponatis, & immittatis, amoto ex illo quouis alio detentore, & sic immissum manuteneatis, & defendatis, & hoc virtute nostræ sententiæ, seu, &c. Dantes, &c. Datum, &c. die, &c.

N. Iudex, &c. *N. Notarius, &c.*

Vel alio modo.

Ponatur Titulus, etc. vt in alijs formulis.

Per vnū ex seruientibus nostræ, vel quarumuis Curiarum, &c. ad omnem istantiam & requisitionem N. exequatur realiter tantum contra N. pro summa ducatorum tot... per ipsū dicto N. debita, ex causa tali, & alias prout in actis, etc. in eius cōtumacia in vim nostri decreti, etc. nec nō immittatis in possessionē bonorū exequutorum N. vigore eiusdem nostri decreti, etc. Et pro expensis, et pro præsentium expeditione, & suo iusto, et competenti salario, etc. Dantes, &c. In quorum, &c. Datum, &c. die, etc.

Sequitur relatio nuncij super executione.

14 Quod si Reus post immissionem bonorum ex primo decreto, iuxta supradicta, comparuerit, & allegauerit se iustè, & legitimè fuisse impeditum, probato summariè impedimento, & refectis expensis, admittetur ad iudicium, vt se defendat; Pręstita etiam cautione de stando Iuri in forma &c. & constituendo procuratorem in loco iudicij benè instructum, reperibilem, & Curiæ notum, & tunc dicetur contumaciam purgasse, & sic fieri solet aliud decretum, in quo reuocatur mandatum relaxatum in contumaciam, tali vel simili modo: videlicet.

Decretum reuocationis mandati.

Et per Curiam Episcopalem N. siuè aliam, etc. Visis probationibus summariè captis super legitimo impedimēto N. visis alijs actis, etc. fuit prouisum, et decretum, mandatum contra ipsum N. in contumacia relaxatum, et legitimè exequutum, vigore nostri primi decreti, per quod dictus N. fuit missus in possessionem bonorum exequutorum pro summa scutorum tot, occasione, de qua in actis, etc. fore, et esse reuocandum, prout reuocatur, etc. Ipsumque N. Reum contumacem esse admittendum in Iuribus suis, etc. refectis tamen expensis, copiamque petitionis esse illi consignandam cum termino ... ad respondendum, etc. Et ita per hoc suum, etc. omni, etc.

15 Si verò Reus non comparuerit, sed Actor denuò præsentauerit libellum, in quo petierit adiudicationem bonorum exequutorum, vigore primi decreti, in quibus fuit missus in possessione pro quantitate sui crediti; tunc erit audiendus, & sic in eodem libello, seu petitione dandus est terminus in contumacia Rei, & Actor probabit se esse creditorem in ea quantitate, & quod bona exequuta fuerunt, & sunt de bonis, & in bonis eiusdem N. sui debitoris. Sed antequam deueniatur ad secundum decretum, citandus est de nouo Reus ad videndum interponi secundum decretum, infra terminum aliquot dierum, habita ratione ad loci distantiam; & ad alias circumstantias, arbitrio Iudicis iudicandas.

Quæ citatio talis, vel similis esse solet, videlicet.

Forma Citationis ante secundum Decretum.

Ponatur titulus more solito, etc.

Seruientibus nostræ, vel quarumuis Curiarum insolidū, etc. Committimus, et mandamus, quatenus receptis præsentibus ad omnem instantiam, et requisitionem N. comparentis, siue, etc. omnia in supradicta comparitione, seu petitione exposita notificent N. Reo conuento, eumque citēt, moneant, et requirant vt infra triduum præcisè, et peremptoriè, etc. legitimè compareat coram Nobis, et nostra Curia ad dicendum, opponendū, et allegandum aduersus exposita prædicta quidquid dicere, opponere, et allegare voluerit; et quare ea fieri, et exequi non debeant; et deinde in antea cum continuatione ad omnes et singulos actus gradatim, et successiuè faciendos in pręsenti causa, vsque ad sententiæ diffinitiuæ prolationem, illiusque exequutionem inclusiuè, etc. Vel constituat legitimum procuratorem degentem in hac Ciuitate, reperibilem, idoneum, et instructum, etc. Cui, etc. Alias, etc. Citent, et referatur, etc. Quoniam, etc. Datum, etc. die, etc.

N. Vicarius Generalis. *N. Actuarius.*

Fit relatio executionis citationis more solito, & expectatur per tres dies. Et si comparuerit in termino adimplendo omnia supradicta, admittendus erit.

16 Triduo tamen transacto, & non comparente, Accusata prima contumacia, *vt supra proced. subsect.3. num.7.* fit decretum procedendum esse contra ipsum debitorem ad omnes, & singulos actus necessario faciendos in contumacia. Quo facto Actor instabit, vt sibi adiudicentur bona exequuta ex primo decreto mediante appretio expertorum, & tunc facta priùs publicatione, & conclusione in causa, Iudex interponit secundum decretum, in quo declarat dictum N. debitorem esse legitimum contumacem, & bona exequuta esse adiudicanda N. creditori pro quantitate sibi debita, mediante appretio expertorum, ad effectum, vt de illis libere, & licitè disponere valeat in futurum, vt verus dominus. Facere tamen debet probationes prius se esse creditorem in ea quantitate, & quod bona sunt eiusdem debitoris, vt supra dictum fuit.

Quod decretum est legendum formiter Curia pro Tribunali sedente more solito in contumacia dicti debitoris, & deinde elapsis decem diebus expediuntur litteræ exequutoriales pro exequutione secundi decreti, alioquin sine illis, exequi non potest dictum secundum decretum.

Quod decretum adiudicationis solet esse tale, vel simile, videlicet.

Decretum adiudicationis.

Et per Curiam N. &c. Visis actis, &c. Scripturis in processu præsentatis, &c. Visis probationibus N. ex quib. constat esse verum creditorem N. in scutis tot, & quod bona exequuta sunt eiusdem sui debitoris; Visa ipsius contumacia visis videndis, & consideratis de Iure considerandis, &c. fuit prouisum, & decretum, bona exequuta ad instantiam dicti N. vigore primi decreti alias lati sub die tali in quibus fuit missus in possessionem, fore & esse adiudicanda eidem. N. creditori, prout adiudicantur, &c. pro summa, & quantitate sibi debita, mediante tamen, & præuio appretio, & æstimatione per expertos adhuc effectum electos facta, adhoc vt in futurum de illis liberè, vt verus dominus disponere possit, & valeat. Et ita per hoc suum, &c. omni, &c.

N. Vicarius Generalis, &c.

Prouisum, lectum, latum, &c. in Ciuitate N. Curia sedente pro Tribunali, &c. die, &c. præsentibus pro testibus N. N. & alijs, & In fidem, &c.

N. Actuarius, &c.

Postea expeditur mandatum exequtiuum, siue, vt dicitur in Regno, litteræ exequutoriales in forma, de quibus supra, &c.

Est tamen aduertendum, quod post secundum, decretum Reus habebit tempus vnius mensis ad comparendum, vt supra suo loco diximus, intra quod poterit recuperare bona adiudicata creditori, soluendo tamen debitum cum omnibus expensis. Quo elapso non admittetur amplius: nisi plenè, & euidenter probaret, se fuisse legitimè impeditum pro iustis, & rationabilibus causis; & tunc esset restituendus ad tempus decursum pro vero, iusto, & legitimo impedimento. Et hæc de primo, & secundo decreto dixisse sufficiant, reliqua latiùs qui videre cupit, adeat Speculat. *in lib 2. particul.1. de primo, & de secundo decret. per tot.* vbi latissimè agit materiam, & ibidem Ioann. Andr. & Alij. Hoc autem tempus menstruum procedit, tam de iure communi, quam de iure Regni.

SVBSECTIO QVINTA.

De Copia libelli, & scripturarum Actoris, danda Reo conuento.

S V M M A R I V M.

1 *Copia libelli Actoris danda est Reo.*
2 *Eaque danda expensis eiusdem Rei de iure communi.*
3 *Stylus Curiæ cuiusque regionis seruandus.*
4 *De Iure Regni copia libelli danda est Reo expensis Actoris.*
Terminus ad consultè respondendum quantum sit. & 20.
5 *Iudex ex officio tenetur dare copiam libelli.*
6 *Sententia debet esse conformis libello.*
7 *Libellus, an sit semper necessarius.*
8 *Lites debent euitari, & celeriter expediri.*
9 *Copia libelli concessionis decretum.*
10 *Copia libelli traditur Reo cum cautione quadam.*
11 *Appellari potest à pronuncia super libelli non admissione, vel datione.*
12 *Copia instrumenti, & aliarum Scripturarum Actoris in libello mentionaturum danda est Reo.*
13 *Copia instrumenti peti potest etiam à Tertio.*
14 *Copia instrumenti, & scripturarum mentionatarum in libello in pluribus casibus non datur.*
15 *Copia scripturarum expensis Rei danda est.*
16 *Copia Actorum, an dari debeat Actori, & Reo.*
17 *Acta originalia numquam danda per Actuarium.*
18 *Originale instrumentum in iudicio præsentatum, an restitui possit.*
19 *Originale instrumentum semel præsentatum, an iterum præsentandum.*
20 *Terminus deliberatorius ad consultè respondendum quot dierum sit.*
21 *Inducia, seù terminus deliberatorius, an sint de substantia iudicij.*
22 *Terminus ad exceptiones preponendas datur Reo post consignatam copiam libelli Actoris.*
23 *Exceptiones impedientes litis ingressum quandoque danda.*
24 *Termini ad opponendas exceptiones decretum.*
25 *Terminus ad probandum exceptiones locum non habet.*

1 HVcusque vidimus, quomodo procedendum sit cum Reo conuento, si citatus per Iudicem ad instantiam Actoris, non comparuerit, & quid agendum in eius contumacia; Nunc verò breuiter agendum erit de modo procedendi cum eodem; si statim aceitatus fuerit, comparuerit in iudicio; siuè in termino citationis: siuè post purgatam contumaciam, iuxta superius notata. Pro cuius intelligentia erunt notanda quædam. Et Primo quod comparente reo debet iudex eidem dare copiam libelli seù petitionis oblatæ ab actore, quam Actor tenetur offerre. *c. inducit. §. offeratur. 3. qu. 2. & cap. 1. de libelli oblation. & Authent. offeratur C. de litis. contestat.* & Gloss. *in Clem. 2. ver. oblatos de appellat.* Imò etiam si non petatur ab eodem Reo, neque offeratur ab Actore, iudex ex officio faciet eam dari.

2 Notandum est secundo, quod de iure communi copia libelli præsentati ab Actore est exhibenda Reo expensis ipsiusmet rei. Abb. *in c. 1. circ. fin. de libell. oblat.* & ibid Felin. *4. col. ad fin. vers. respectu autem libelli esse tenendam*, vbi dicit esse communem sententiam. Erit ita practicatur in Curijs Ecclesiasticis, in quibus ius commune seruatur.

3 In alijs verò, vbi seruatur ius municipale Regionis,

gionis, de consuetudine, erit seruandus earum *stylus*, & consuetudo Curię. arg. eorum quę latè congerit Fel. *in capitol. 3. vers. stylus Curiæ. de rescript.* Glosa tamen *in Clement. 2. §. similiter. ver. oblatos. de appellation.* dicit esse dandam expensis Actoris: licet ibi loquatur de copia Apostolorum in causa appellationis, Sed quod sit danda sumptibus Actoris tenet etiam Speculat. *in lib. 2. de libelli oblation. n. 4.*

4 De Iure verò Regni est expeditum negotium, nam per *Regiam Pragmat. quæ incipit. comparente Reo.* cautum est, vt huiusmodi copia detur Reo sumptibus Actoris, cui respondere debet infra tres dies, & post datam copiam tenetur infra tres alios dies opponere exceptiones impedientes litem, si voluerit probare quas probare necesse erit infra quinque dies immediatè, alias intelligentur reseruatæ ad merita Causæ, De iure tamen communi terminus ad consultè respondendum est viginti dierum. vt *in d. cap. offeratur, 3. q. 3. & Auth. offeratur. C. de lit. contest.* Ratio huius practicæ, quæ disponit, vt detur Reo copia libelli actoris, est ad finem vt consultè respondeat, & instituatur in suis defensionibus peragendis, & præparet suas exceptiones; Necnon vt possit quam citius deliberare, num velit cedere, vel contendere, *ad notat. in lib. 1. ff. de edend.* quia sic celeticus lis finietur; quod semper est faciendum, per *cap. finem litibus de dol. & contumac.*

5 Sed quæritur, quare iudex possit ex officio facere libellum offerri reo *per d. c. 1. de libell. oblat.* etiam si Actor illum non offerat?

Respondetur hoc esse triplici de causa Primo propter Actorem, vt suũ ius declaretur. Secundo propter Reum, vt sciat, an cedere, vel contendere expediat.

6 Tertio, propter ipsum iudicem, vt sciat qualiter debeat ferre sententiam, quæ debet esse conformis libello. *cap. licet Heli. de simon. cap. qualiter. 2. de accusation. d. c. 1. de libell. oblat. & l. vt fundus ff. commun. diuid.* Vnde propter dictas rationes non debet iudex permittere, vt aliquis agat sine libello, vel in Regno sine tali quali petitione, *iuxta Pragm. Dispendia litium.*

7 Sed quid, si iudex faciet proponi factum per Actorem, vel per eius procuratorem, verbo, non per libellum, vel talem qualem petitionem, num possit hoc facere? Respondetur affirmatiuè, *per cap. pastoralis de iudicijs* & tunc statim eo audito debet interrogare Reum, qui si confitebitur, potest illicò iubere ei, vt satisfaciat, *iuxta text. in l. si debitori ff. de iudic.* Est tamen aduertendum, quod per istam confessionem non inducitur litis contestatio, cum ipsa non præcesserit. Nec est sententia; sed præceptum, vt soluat; sed si offerretur libellus, deberet sequi sententia de consuetudine, quam commendat Speculat. *lib. 2. particul. 1. rubr. de libelli oblation. n. 2.*

8 Quia per talem consuetudinem possent euitari, & minui lites, vel saltem celerius expediri; quod semper est procurandum, *iuxta cap. finem litibus de dol. & contumac. cap. frequens, de restitut. spoliat, & l. quidam ff. si cert. petat.*

9 Quando autem datur Reo copia libelli Actoris, solet interponi tale, vel simile decretum, videlicet,

Decretum Concessionis Copiæ.

Et per Reuerendiss. Dominum Generalem Vicarium N. fuit prouisum, & decretum, quod concedatur prout conceditur petita copia (si reus petierit) cum termino dierum trium ad consultè respondendum supradicto N. de N. & ita per hoc suum, &c. intimetur, & referatur in forma, &c. Quoniam, etc. Datum, etc. die, etc.

Vel alio modo.

Qui, etc. in causa talis N. de N. occasione, de qua in libello, etc. sedens, etc. prædicta admisit si, et in quantum, et copiam petitam decreuit, cum termino dierum tot currentium, siuè vtilium. (Vel cum termino statutario, etc.) qui est dierum tot, etc. ad respondendum, etc. omni modo, etc.

10 Prius tamen, quam recipiat copiam libelli, debet reus cautionem dare, quod vsque ad finem litis permanebit in iudicio, vt *in cap. differatur. 3. q. 3. l. senatus in fin. ff. de offic. præsid. et in §. sed hodie instit. de satisdation.* Quod procedit, si non possideat ibi immobilia, quia tunc satisdare debet de stando iuri, si autem possidet, sufficit cautio iuratoria, *vt ibid. et l. sciendum ff. qui satisdar. cogant.* non tamen cauere debet de iudicatum soluendo *§. ad eius verò instit. eod. tit. de satisdat.* Speculat. *libr. 2. eod. tit. de satisd. §. 2. numer. 1.* Quod tamen fit vbi talis viget consuetudo & de iure communi. Quo facto recipiet idem Reus copiam præuia protestatione, quod illam recipit citra præiudicium, & saluis omnibus, exceptionibus, & defensionibus sibi competentibus tam contra iudicem, quam contra partem, tàm contra forum, quam contra libellum, vel rescriptum, & saluis quibuscumque alijs dilatorijs, & peremptorijs, vt per Speculator. *d. libr. 2. de libell. oblation. numer. 5. et libr. 4. vbi latius de libellor. conception. §. 13. sequitur. numer. 1.* Et postea faciat hanc protestationem in actis redigi, si placuerit, quia etiam absque illa possunt opponi exceptiones. *l. exceptionem. C. de exception.* sed melius faciet, si in actis redigatur.

11 Quod si iudex pronuncauerit, libellum non esse recipiendum, vel non dandum, appellari potest, *cap. inducia. §. offeratur. in antiq. 3. qu. 3.* vbi dantur 20. dies ad respondendum, *et c. 1. de libell. oblat.*

12 Notandum est tertio, quod non solum est danda Reo copia libelli, vt diximus, sumptibus actoris; verum etiam copia instrumenti mentionati in libello dari debet eidem Reo, quando libellus refert se ad aliquod instrumentum. Decius *in l. edita n. 86. C. de edend.*

Ex quo infertur Primo, idem dicendum esse de instrumento mentionato in primo instrumento, verbi gra. Actor in libello mentionem facit de instrumento, quod relationem habet ad aliud, tunc debet dari etiam copia instrumenti relati: ratio est, quia vnum instrumentum continuatur ad aliud. Decius *loc. cit. nu. 87. et* Bald. *in l. ciuile ff. de legib.*

Infertur secundo, vt etiam locum, habeat in instrumento cessionis, vel donationis, cuius copia est illi danda, secundum Bald. *in l. qui stipendia. C. de procurator.*

Infertur tertio, vt procedat Conclusio prædicta siuè in instrumento fiat mentio alterius instrumenti narratiuè, siuè limitatiuè, siuè quocumque alio modo, nam adhuc copia exhibenda erit, maximè in Regno, de stylo. Foller. in addition. ad Marant. *in Spec. aur. p. 6. act. 10. n. 9.*

Infertur quarto, quod etiam iudex ex officio potest copiam instrumenti mentionati in libello actoris petere ad suam instructionem, non obstante, quod reus non petat, ad effectum vt possit ferre certam sententiam, non autem incertam. *§. curare instit. de actionib.* Speculat. *lib. 2. partic. 2. de instrum. edition. §. 5. nunc dicamus n. 6.*

Infertur quinto, vt procedat etiam in tertio, cuius interest, nam & ipse tertius potest petere copiam instrumenti mentionati in libello, Bartol. *in l. si quis libertatem de petit. hæred.* vbi etiam dicit, quod si duo litigant, & tertius comparuit pro suo interesse, potest opponere exceptionem, per

quam

quam differatur iudicium, quem sequitur Afflict. *decis.15.num.3.* qui tamen se retractat, & contrarium tenet in *decis.235.in fin.* & ita per sacrum Consilium Neapolitanum fuisse decisum testantur Vinc. de Anna. *in allegation.76.* quod scilicet non possit tertius pro suo interesse opponere exceptiones dilatorias, & declinatorias.

14 Verum suprafirmata conclusio limitatur multis modis, & Primo, vt non teneatur Actor dare copiam instrumenti mentionati in libello, quando huiusmodi instrumentum reperitur penes Reum, vel præsumitur reum habere posse. Bald. *in l. si legatum n.6.ff.de edend.* Marian.*de probation.l.1.c.66.n.104.*

Limitatur secundo, vt non procedat, quando in libello fieret mentio de libris mercatorum, vel Bancorum, vt si dicatur; *prout constat in libro talis mercatoris, vel in libro talis Banci*, quia tunc Actor non teneretur talem copiam exhibere Reo, cum talis liber videatur esse communis vtrique. Bald. *in d.l.edita n.110. C. de edend.*

Limitatur tertio, vt non procedat, quando Actor in promptu diceret, se non habere instrumentum mentionatum in libello, quia tunc non tenetur dare copiam. Innoc. *in cap.1. num.39. de probation.* & ita decreuit Sacr. Consil. Neap. vt refert Minadous *decis. 40.* vbi multa cumulat ad hoc propositum. Aliæ limitationes videri possunt apud Bald. *in l.1. §.editiones ff.de edend.* & *in l.posthac.§.si dies ff. vt in possess.legat.* & *in d.l. edita. C. de edend.* Speculat. *loc. citat. de instr. §.5. nunc dicamus*, & Foller. ad Marant. *vbi sup.n.8. & 9.*

15 Sed quæritur, an quod diximus de copia libelli, & instrumentorum mentionatorum danda Reo sumptibus Actoris, locum habeat in copia aliarum scriptura rum, quę in libello mentionantur?

Respondetur negatiuè, illarum enim copia dari debet sumptibus ipsius rei. Bart. *in l.2.§.fin.in fin.ff. quib. ex caus.in poss.eat.* quidquid dicat Vrsill.ad Afflict. *decis.177.*

16 Quæritur secundo, an danda sit copia de Actis per Actuarium, seu notarium factis in iudicio?

Respondetur cum distinctione, omissis omnibus responsionibus, quas Canonistæ faciunt *in capit. quoniam contra de probation.* & legistæ *in lib.2. C. de edend.* quod aut quæritur de Actis factis in iudicio per notarium, seu Actuarium: aut de scripturis, & instrumētis præsentatis per Actorem, aut Reum. In priori casu est indistinctè respondendum, quod de illis dari debeat copia, tam Actori, quam Reo iuxta Bartoli *doctrinam in l.eos.§. super hos ff. de appellat.*

17 In quo casu est aduertendum, quod solum copia dari debet, numquam verò originale, maximè in Regno *per Pragmat. incip. Conclusionem*, per quam imponitur pœna falsi Actuario danti acta originalia.

Imò neque ad iudicem superiorem sunt mittenda acta originalia, sed tantum illorum copia Fulgos. *in l. fin.C. de reconuent.* de quo in Regno adest Ritus *Magn. Cur. Vicar.96.* Quod intelligendum erit in ciuilibus, nam in criminalibus non potest dari copia actorum, nisi cum licentia supremi Iudicis, vel principis, *iuxta text. in l.2.§. Diuus.& l.4.ff.de iur.fisc.*

18 In secundo verò casu potest dari originale Authenticum, si quando fuit præsentatum instrumentum, vel alia scriptura per Actorem, velper Reum, & fuit facta protestatio solita fieri, scilicet quod ipsas præsentat, & producit cum potestate relaxandi copiam tantum, & non originale. ita Carauit. *in dict. 96.* alioquin si talis protestatio non præcesserit, tunc scripturæ originales per partes præsentatæ non possent amplius repeti, quia iam effectæ sunt de actis. Carauit. *in rit. 176.*

19 Sed occurrit pulchrum dubium hic quid iuris, si actor præsentauit semel ad requisitionem Rei in iudicio instrumentum originale, & relaxauit illius copiam restituto sibi originali; post aliquod temporis spatium instat idem reus, vt iterum exhibeat actor originale, ad finem redarguendi illud de falso, numquid debeat iterum ab actore exhiberi protocollum notarij publici, in quo asseruatur originale? Respondetur negatiuè, non enim tenetur Actor bis præsentare originale, vel protocollum, sed reus agat contra Notarium de falsitate, quia ipse ad se exonerandum exhibebit protocollum. ita Franciscus testatur fuisse decisum *in Sac. Cons. Neap. decis. 198.* Hæc quæstio habetur *in l.fin. C.de fid. instrumentor.* vbi deciditur, quod si actor iurauerit non amplius habere, non tenebitur exhibere, si verò iurare noluerit, habebitur pro fallo.

20 Notandum est vltimo, quod concedi debet terminus per Iudicem Reo ad consultè respondendum libello, seu petitioni Actoris, per exhibitionem copiæ illius, vt diximus, qui terminus dicitur in iure deliberatorius, & de iure communi sunt induciæ viginti dierum, vt habetur *capitol. inducta.§.offeratur.* in antiquis; alias *c.offeratur.3.qu.3.& in Authent.offeratur.C.de lit.contest.* licet secundum *d.Pragmat.comparente reo*, dictus terminus sit trium dierum, post exhibitam copiam libelli, seu talis qualis petitionis: tamen communis practica est, vt induciæ, seu terminus deliberatorius, num reus velit cedere, vel contendere, sint arbitrariæ iudici, inspecta causarum, & personarum qualitate, & locorum distantia. Vnde poterit Iudex illas arctare ex causa vt colligitur ex *capit.1.de dilation.& ibi* DD.notant, & Gloss. *in Clement. sæpe de verbor. signif. ver. sed cum petitio.* Non posset tamen eas reo inuito penitùs abnegare, *vt in pract. Iurib. notatur.*

21 Hinc quæritur, num istæ induciæ deliberatoriæ, seu terminus ad deliberandum, sint de substantia iudicij, sicut libellus.

Respondetur cum Hostiens. & Innoc. in *c. de libell. oblat.* & Ioan. And. *in cap. vxor.17.q.4.* & Alijs communiter esse de substantia, si quidem petantur: quia licet possit Iudex illas arctare ex caula: non tamen potest in totum auferre, si reo non placuerit, vt in *d.c. 1.de dilat.habetur* & in Gloss. *d. Clement. sæpè.* Quod est singulare in practica.

22 Consignata igitur Reo copia libelli, seu in Regno talis qualis petitionis, loco ipsius, sumptibus actoris in Regno, vt diximus, vel sumptibus ipsius rei de iure communi, & in Curijs Ecclesiasticis, vel aliàs iuxta stylum curiæ, aut morem, & consuetudinem regionis, iudex statuet terminum reo ad proponendas omnes exceptiones, tam fori declinatorias, quàm dilatorias, & omnes alias qualcunque habuerit; post quem non admittetur amplius, nisi in tribus casibus, de quibus habetur *in cap. pastoralis. de except.*

23 Sed ante *omnes alias sunt proponendæ*, exceptiones impedientes litis ingressum, de quibus agitur *in c. 1.de litis contest.in 6.* & ibi Gloss. 1. *in casus figuratione, vers. sed quid Sanctissime Pater*, & in Regno habetur, *in constitut. incip. exceptione filiationis, & in dicta Pragm. comparente reo*, vbi cauetur, vt Reus post habitam copiam libelli actoris teneatur proponere exceptiones impedientes litis ingressum, infra tres dies, mediante iuramento, & intra quinque immediatè sequentes probare, alias intelliguntur reseruatæ ad merita causæ. Sunt autem dictæ exceptiones; Rei iudicatæ; transactionis, & litis finitæ, Quibus probaris iudex pronunciabit, vt de iure ei videbitur.

24 Terminus autem prædictus ad exceptiones pro-

proponendas solet dari reo mediante tali, vel simili decreto, videlicet.

Decretum ad opponendas exceptiones.

Et per Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium fuit prouisum, & decretum, quod N. Reus Conuentus infra tres dies praecisè, & peremptoriè proponat suas exceptiones, tam dilatorias, quam peremptorias, et omnes, & quascumque alias sibi de iure competentes, si quas habeat, &c. in causa quam habet cum N. vt in actis, &c. Alias, &c. & ita, &c. Hoc suum, &c. Datum, &c.

Vel alio modo, videlicet.

Qui Dominus, &c. terminum statuit N. peremptorium ad opponendum omnes exceptiones dilatorias, & peremptorias in causa, quam habet cum N. occasione, de qua in Actis, &c. omni modo, &c.

25 Quo facto intimetur Reo, qui exceptiones proponet: Si vero Actor replicauerit illas locum habere non posse ex aliqua causa, iudex interponat aliud decretum tali, vel simili modo; videlicet.

Decretum contra praedictum.

Et per Dominum, &c. Visa petitione partis, & exceptione Rei conuenti fuit prouisum, & decretum, quod detur terminus dierum tot. . . . ad probandum, &c. alias, &c. & ita, &c. omni, &c.

Ex quibus necesse est agere de exceptionibus, ideo de illis in seq. subsect. agemus.

SVBSECTIO SEXTA.

De Exceptionibus Dilatorijs.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio est species defensionis.*
Exceptio, quid sit?
2 *Exceptionis definitio de iure Regni.*
3 *Exceptiones hic ad duo genera tantum reducuntur.*
4 *Exceptiones Dilatoriae Personam Iudicis respicientes, sunt Declinatoriae fori, & incompetentiae Iudicis, et eius differentia.*
5 *Exceptiones fori declinatoriae opponi debent ante omnem alium actum; Iudicis verò incompetentiae semper, etiam post sententiam.*
6 *Exceptio fori declinatoria, si non opponatur, et fit aliquis actus, non potest amplius opponi.*
7 *Limitatur tamen in tertio ius habente.*
8 *Declinatur forus in Regno septem modis.*
Suspitionis causae, pro quibus declinatur forus respectu Iudicis.
9 *Declinatur forus respectu Actoris, si sit persona priuilegiata.*
10 *Electio fori quibus concedatur.*
Miserabiles personae, quae sint.
11 *Electio fori per miserabiles personas quomodo practicetur.*
12 *Declinatur forus respectu Rei conuenti duobus modis.*
13 *Priuilegia conquassantur inter aequaliter priuilegiatos.*
14 *Electionis fori priuilegium competit miserabilibus, tam ex causa onerosa, quam lucrosa.*
15 *Electionis fori priuilegium competit etiam litis consortibus miserabilium personarum.*
16 *Declinatur forus ratione causae, et hoc multis modis.*
Clericus in quibus causis non potest forum declinare.
17 *Declinatur forus ratione loci.*
18 *Declinatur forus ratione litis pendentiae.*
Remissionis causae ad suum Iudicem Decretum.
19 *Litis pendentiae exceptio, quibus in casibus non competit.*
Auocationis causae ad suum forum Decreti forma.
20 *Litis pendentiae exceptio differt ab ea, ne causae continentia diuidatur.*
21 *Declinatur forus ratione compromissi.*
Compromissi inter consanguineos Decretum.
Compromissum in quibus casibus nō datur in Regno.
22 *Arbitri sunt Iudices compromissarij.*
Laudum, dicitur sententia Arbitrorum, et quare.

1 Quia exceptiones tendunt ad defensionem Rei conuēti, sunt enim species defensionis, vt habetur *in cap. exceptionis de lit. contest. in 6.* vbi Gloss. *in verb. defensionis*, & Speculat. notat *in lib. 2. partic. 1. rubr. de exceptionib. §. 1. nu. 4.* Ideo materiam huiusmodi plenius, quam omnis alia pertractanda erit. Quare plura notanda sunt. Primo, quid sit exceptio. Secundo, Quotuplex sit. Tertio, quando opponenda sit, *et de isto agemus infra Subsect. 7. num. 12.*

Quoad primum est notandum, quod exceptio est actionis, vel intentionis exclusio *l. 1. et 2. ff. de except.* Abb. & Alij *in rubr. de exception.* Vbi sunt obseruanda verba talis definitionis; nam dicitur *actionis exclusio*, ad denotandum, quod quando verè competit actio, tunc illam excludi oportet per exceptionem. Ponitur exemplum in *§. 1. Institut. de except.* vt si quis inducit alium dolo, vel metu ad illi promittendum centum, tunc ex tali promissione de iure ciuili oritur actio. Sed potest contra illum excipi ad excludendum de dolo vel metu. Illa verò verba: *Intentionis exclusio*, denotant, quod quando Actori nulla competit actio, sed de facto agit: Reus etiam de facto excipit, ad excludendam intentionem Actoris.

2 De iure autem Regni, exceptio dicitur intentionis, vel facti exclusio. Afflict. *super constit. quae incipit; Exceptionem falsitatis. num. 7.* Illa enim verba: *intentionis, vel facti exclusio*, denotant, quod exceptio in Regno Neapolitano opponitur ad excludendā Actoris intentionem, & facti narrationem, ex qua oriebatur actio proposita ab Actore, vt notat Afflict. *ibid. n. 3.*

3 *Quoad secundum*, diuidimus exceptiones (quantum ad Praxim conducere possunt) in duo genera, nimirum in Dilatorias: & in Peremptorias, omissis alijs, nempe anomalis, & mixtis, de quibus Specul. *vbi sup.* & Alij, tam Ciuilistae, quam Canonistae.

Dilatoriae sunt illae, quae differunt rem & iudicium. Quorum quaedam respiciunt personā Iudicis; quaedā personam Actoris; Quędam personam Rei conuenti; & quaedā respiciunt causae, ac actionis qualitatem. Ideo in praesenti Subsectione sexta, maioris claritatis gratia, per quatuor Intersecationes de singulis agemus. In sequenti verò Subsectione septima, videbimus de exceptionibus peremptorijs.

INTERSECATIO I.

De Exceptionibus Dilatorijs, quae Personam Iudicis, respiciunt.

4 Exceptiones igitur dilatoriae, Iudicis personam respicientes, sunt in primis exceptionis fori

fori declinatoriæ; & secundo Iudicis incompetentiæ. Licet autem prima facie videatur eadem esse exceptio declinatoria fori, & incompetentiæ iudicis; datur nihilominus, inter illas, multiplex differentia. Quarum Prima est, quod exceptio declinatoria fori locum habet, quando cum persona citata potest quidem esse iudicium, seu forus; sed illa haber aliquod priuilegium, vt non possit trahi ad comparendum, tenetur tamen in tali casu comparere, & præsentare suum priuilegium, per quod potest declinare forum; vt habetur *in cap. parati de appellat. & l. si quis ex alien. ff. de iud. & l. 2. ff. si quis in ius vocat. non ter.* vt est priuilegium à iure concessum electionis, & variationis fori, & simil. Exceptio vero iudicis incompetentiæ procedit, quando cum persona citata non potest constitui iudicium, seu forus. Ponitur exemplum in Iudice laico, si citaret aliquem, qui esset notoriè Clericus, nam tunc non fori declinatoria; sed incompetentiæ Iudicis exceptio opponi debet *cap. si diligenti de for. compe- tent. cap. si Iudex laicus, de sentent. excom. in 6. & l. generaliter. C. de Episc. & Cler. &* DD. *ibidem*.

5 Secunda differentia est, quod habens exceptionem fori declinatoriam tenetur illam opponere in ingressu iudicij, & ante omnem alium actum, *l. fin. C. de except.* sed habens exceptionem Iudicis incompetentiæ, potest illam opponere, etiam post sententiam. Gloss. *singul. in Clement. vnic. de sequestrat. possess. & fruct.* Imò etiam post tres sententias conformes, Felin. *in capitul. pastoralis. col. 3. & 4. de except.* Hippolyt. *in suis singularib. sing.* 10. & Afflict. *sup. constit. incip. exceptiones, & in constit. Probationum defectum num.* 22. Ratio est, quia nulla maior nullitas datur, quam iudicis incompetentiæ, ex defectu iurisdictionis Gulielm. de Benedict. *in cap. Raynutius. §. mortuo itaque de testament.* Grammat. *consil.* 1. *num.* 47. *& seq. post decisiones*. Vnde si Reus protraxerit illam opponere, Actorem defatigando, potest condemnari ad expensas illi reficiendas. Felin *in capit. exceptionem in princ. de exception.* & Diaz. *in Pract. Crimin. Canonic cap. 46. num. 6.*

6 Tertia differentia est, quod habens exceptionem declinatoriam fori, si illam non opposuit in litis ingressu, sed post alias exceptiones, frustra hoc facit, eo quod censetur consentire in iudicem, & sibi præiudicat. *l. sed & si susceperit. ff. de iudic.* Bartol. *in l. quidam. ff. de re iudic.* Sed habens exceptionem iudicis incompetentiæ, faciendo aliquid, antequam illam opponat, sibi non præiudicat, cum possit opponi etiam post sententiam, vt diximus.

7 Est tamen aduertendum, quod habens exceptionem declinatoriam fori, si illam non opposuit in litis ingressu, sibi tantum præiudicium affert, non autem tertio. Quapropter si Clericus citatus à Iudice laico non opposuit exceptionem prædictam, siuè iudicis incompetentiæ, non per hoc præiudicat Episcopo. *capitul. significasti, et capitul. si diligenti. de foro comp.*

8 Aduertendum est secundo, circa illa exceptionem declinatoriam fori, quod in Regno Neapolitano forus declinari potest multis modis. Primo respectu iudicis. Secundo respectu Actoris. Tertio respectu Rei conuenti. Quarto respectu causæ, seu negotij. Quinto respectu loci, in quo quis citatur: Sexto respectu litis pendentiæ in aliquo Tribunali. Vltimo respectu compromissi, quod petitur fieri inter consanguineos vsque ad quartum gradum.

Primò, respectu iudicis declinatur forus dupliciter: Ex defectu iurisdictionis, vt si citet aliquem, super quem non habet iurisdictionem, vt accidit, quando iudex laicus citat aliquem notoriè Clericum iuxta superiùs dicta. Secundo respectu personæ ipsius iudicis; vt si sit excommunicatus, vel suspectus. Causæ verò suspicionis, propter quas potest iudex recusari, vt suspectus, habentur *in cap. postremò de appellation. et in capitol. suspicionis. de offic. et potest. Iudic. deleg.* & notat Marant. *in Specul. Aur. 6. p. act. 2. verb. et quandoque appellatur. vers. Recusatio à numer. 24. vsque ad 77.* vbi 40. causas enumerat. Obseruatur autem in Regno, quod causæ suspicionis iudicis allegari, & opponi possunt vsque ad conclusionem in causa in Curijs sæcularibus *per Regiam Pragmat. incip. Duris*. Sed de iure communi sunt opponendæ ante omnes alias exceptiones, vt diximus, quia est exceptio declinatoria fori: alias non posset amplius opponi, quia videretur reus consentire in iudicem. Bart. & Alij relati à Marant. *loco cit. numer.* 26. Et in causa suspicionis, sunt eligendi arbitri, qui cognoscant, si militet suspicio; iuxta ea, quæ alias diximus, & notat Afflict. *decis. 354. n. 16.*

9 *Secundò*, declinatur forus respectu Actoris, & hoc contingit, quando Actor est persona priuilegiata, quæ ex priuilegio potest eligere Tribunal, quod sibi placuerit. Quamuis tunc dici possit potiùs, quod eligat forum, quam quod illum declinet, de quo in Regno adest *constit. incip. statuimus*, vbi Afflict. multa vtilia congerit *à num. 4. vsq. ad* 38. & idem facit Carauit. *sup. rit.* 228. *et seqq.*

10 Sed quæritur hic, quæ sint istæ personæ habentes huiusmodi priuilegium eligendi forum?

Respondetur, multas esse personas, quæ hoc priuilegio gaudent eligendi forum, & consequenter, quæ trahant alios ad forum, quem eligunt, & non possint trahi; Primo Pupilli, Viduæ, morbo defatigati, & alij debiles, qui gaudent priuilegio, *l. vnic. C. quando Imperat. inter pupill. et vid.* sicut cæteræ personæ miserabiles, etiam quod tales pupilli, & viduæ essent diuites, nam adhuc possent eligere forum. Franc. *decis. 100. numer.* 19. de quo latius infra *par. 5. prax.* 10. *à num. 207. vsque ad num.* 285. agemus, vnde non seruatur hodie dispositio *capitul. significantibus. de offic. deleg.* in quo pupilli, & viduæ diuites videntur priuari hoc priuilegio.

Secundo, Senes, decrepiti, & Alij, quibus natura mouetur ad commiserandum. Afflict. *decis.* 257.

Tertio, Ecclesia habet hoc priuilegium eligendi forum. Afflict. *vbi sup.*

Quartò, Clericus agens nomine Ecclesiæ suę. Vinc. de Ann. *alleg. at. 146. et 67. et Ritus 67. et 229.*

Quinto, Mulieres virgines in capillis existentes. Franc. *d. decis.* 100.

Sexto, Curiales omnes, vt Aduocati, & Procuratores, & Alij, de quibus in Regno est Ritus 228. & notat Afflict. *in d. constit. statuimus*, & Carauit. *in rit.* 301. Tandem miserabiles personæ, quæcumque illę sint, quas Nos *loc. cit.* enumerabimus, gaudent hoc priuilegio electionis fori; vt notatur per DD. *in d. l. vnic. C. quando inter pup. et vid.* & in Regno adest *constitut. præcit. statuimus*. Quæ autem dicantur miserabiles personæ, remittitur arbitrio Iudicis. Bart. in *dict. l. vnic.* & Menoch. *de arbitr. Iudic. cas. 66.* & Nos *dicta prax. decim. numer.* 212. *tom.* 2.

Est tamen aduertendum, quod licet supradictæ personæ habentes priuilegium, quod possint trahere, sed non trahi, procedat indifferenter per iura prædicta, tamen intelligi debet, dummodo iudex sit competens, respectu Rei conuenti, & saltem in Regno, secundum Afflict. *in d. constit. statuimus num.* 37. & Carauit. *in Rit.* 228. Quod quidem sustineri potest in alijs Iudicibus, non autem in Iudice Ecclesia-

ftico, qui est iudex omninò competens miserabilium personarum, priuatiuè quoad omnes alios, quando sunt verè miserabiles, & pauperes, vt probatur *in c. licet multum de censib. & in cap. 1. & 2. 87. dist.* & tradit Innocent. *in capitol. significantibus, numer. 1.* & ibi Imol. *numer. 19. de offic. delegat.* & Nos latius vbi supra.

11 Quæritur secundo, quomodo vti debeat tali priuilegio miserabilis persona?

Respondetur, quod modus, qui practicatur, quando personæ miserabiles eligunt forum, est, quod prius iurent se perhorrescere potentiam aduersarij, et propterea eligunt forum; quæ quidem practica fundata est *in d. l. vnica. C. quando Imper. inter pup.* vbi habetur illud verbum; *perhorrescere*, & habetur *in d. constit. Regni statumus*. Et dictum iuramentum potest præstari, etiam à procuratoribus miserabilium personarum, eorum nomine.

Quod si pars aduersa opposuerit; quod non sint sic miserabiles, quales se faciunt, debet dari breuis terminus ad probandum se esse tales, Qui quidem terminus est communis, tam Actori, quam Reo. Afflict. *in d. constit. statimus, per text. in l. non ignorat. C. qui accusar. poss.*

12 *Tertiò*, declinatur forus, respectu Rei conuenti; eo quod ipse gaudet duobus priuilegiis; quorum primum est, vt non possit conueniri, nisi in suo foro, vnde Actor tenetur sequi forum ipsius Rei *cap. cum sit generale de for. compet. l. fin. C. vbi in rem actio & l. 2. C. de iurisd. omn. iudic.*

Secundum est ex qualitate personæ, vt si sit pupillus, vidua, vel alio modo miserabilis, *vt supra*.

13 Est tamen aduertendum, quod huiusmodi priuilegium tunc locum habet, quando miserabilis persona conuenitur ab Actore, qui non est pariter miserabilis, & sic priuilegiatus potest vti suo priuilegio contra non priuilegiatum; sed si ambo essent priuilegiati, tam actor, quam reus, quia fortasse vnus esset pupillus vel. gra. alter infirmus, tunc conquassarentur priuilegia, & sic non posset eligi forus. ita *fuit decisum in Sac. Cons. Neapolit.* teste Franc. *decis. 188. & post Ritus Magn. Cur. Vicar. 228.*

14 Sed quæritur, an prædictæ personæ miserabiles gaudeant prædicto priuilegio electionis fori, si conueniantur ex iure cesso, vel vt hæredes?

Respondetur affirmatiuè, tam ex causa onerosa, quam lucrosa, dummodo hoc faciant sine vlla fraude Carauit. *in d. rit. 228.* & Franc. *decis. 195.* & ita seruatur in practica, quamuis ritus prædictus aliter disponat.

15 Quæritur secundo, an litis consortes gaudeant eodem priuilegio electionis fori, respectu eorum, qui sunt priuilegiati?

Respondetur cum distinctione, Vel causa est diuidua; vel indiuidua. In primo casu litis consortes non priuilegiati non gaudent priuilegio alterius litis consortis priuilegium habentis. In secundo verò casu secus, nam tunc gaudent eodem priuilegio, & sic remittendi sunt ad illum forum, quem eligunt priuilegiati. ita Capicius *decis. 173.* & Afflict. *decis. 213.*

16 *Quartò* declinatur forus ratione causæ, seu negotij in iudicium deducti, & hoc multis modis.

Primo in causis feudalibus, quæ in Regno cognoscendæ sunt in Sacro Consilio, quando non adest interesse fisci, sed tantum partis, alias si esset interesse fisci, essent cognoscendæ in Tribunali Regiæ cameræ summariæ. *vt habetur in Pragm. 3. quæ incip. De ficiente & in Pragm. 36. incip. sententijs & Prag. 37. incip. quando sub tit. Sac. Reg. Cons.* per quas fuit correcta *constitutio incip. per iustitiarios & Rit. 50. et 269.* in quibus habetur, quod olim poterant cognosci in Magna Curia Vicariæ, nam hodie spectat earum cognitio ad Sacrū Consilium, vel ad Summariam, modo, quo diximus, Vnde passim hodie remittuntur ad inuicem causæ feudales à prædictis Tribunalibus, licet in aliquo ipsorum cæptæ sint. Franc. *decis. 231.*

Secundo ratione causæ declinatur forus in causa possessorij petiti per viam extraordinariæ cognitionis à laico contra Clericum, coram Iudice sæculari; quia tunc per Clericum declinatur forus in Regno per illa tria, tam famosa capitula, quæ quotidie allegantur in Curijs Regni, scilicet; *finis præcepti charitas*. *Ad Regale fastigium*: *et omnis prædatio*, de quorum capitulorum Remedijs agit Afflict. *in decis. 2. 4. et 85.* Grammat. *decis. 28. & Franch. decis. 93. et 163.* Idem dicitur, quando finita causa possessorij intenta per viam extraordinariæ cognitionis, laicus intentaret iudicium ordinariè in causa petitorii, nam tunc Clericus declinat forum iudicis laici, tum per *capitol. final. de iudicijs*, tum etiam per prædictas decisiones, vt aduertit Vrsill. ad Afflict. *decis. 2. n. 2. et decis. 155.* & Franchus *decis. 163. et 193.* Quod tamen limitatur, quando Clericus in causa petitorij esset reconuentus à laico, tunc enim non potest Clericus petere remissionem causæ ad suum iudicem Ecclesiasticum per viam reconuentionis. Afflict. *decis. 175. et est Ritus 67. incip. item quod si Clericus*. Eadem ratione declinatur forus Clerici in causa feudali in Regno *per capitol. Regni incip. item statuimus quod Clericus*. Et similiter, quando Clericus citaretur in confessione inuentarij, vt creditor, vel legatarius, vel citaretur in causa dilationis quinquennalis petitæ à debitore, qui non est soluendo, quia tunc Clericus non posset petere remissionem causæ ad suum iudicem Ecclesiasticum. Vrsill. ad Afflict. *decis. 38. numer. 6. et seq.*

Tertio declinatur forus respectu causæ; ratione rei sitæ in loco, in quo quis habet domicilium. *c. Sanè de foro compet. et l. fin. C. vbi in rem actio*.

17 *Quintò* declinatur forus, ratione loci, in quo quis fuit citatus, vt si non sit ipsi tutus, propter inimicitias, quas ibi iuste habet. *cap. forus de sponsalib.* Felin. *in capitol. accedens il. 2. vt lit. non contestat. et* Bartol. *in l. de ætate ff. ad Trebellian.* Quod ampliatur, si in eo loco sit pestis, vel Bellum, aut seditiones ciuium, nam tunc citatus non tenetur comparere in eo loco. *per Clement. pastoralis de sentent. et re iudic. et Clementin. 2. de for. comp.* & notatur per Afflict. *dec. 6a. et 289. n. 19. cum seq.* Et tunc si notoriè constaret, locum non esse tutum, non teneretur comparere, neque per procuratorem. Afflict. *decis. 29.* Quando verò non constaret notoriè, non posset citatus declinare forum, sed tenetur petere terminum ad probandum per procuratorem existentem in loco, in quo citatus fuit, quod locus non sit tutus. Afflict. *in d. decis. 289.* Menoch. *de arbitr. iudic. cas. 64. n. 4.*

18 *Sextò* declinatur forus, ratione *litis pendentiæ* in aliquo Tribunali; vt si Actor citauit Reum super aliqua causa in vno foro, & postea citat eumdem super eadem causa in alio foro, seu Tribunali; tunc enim poterit Reus declinare secundum forum, allegando litis pendentiam in primo foro. super quo dandus est terminus eidem Reo ad probandam litis pendentiam, qua probata procedi non debet in secundo iudicio: sed remittendus est ad primum; & ratio est, quia vbi cæptum est iudicium, ibi finiri debet. *lib. vbi cæptum ff. de iudic.* quam legem limitat multis modis Felin. *in cap. ex tenore de rescript.* & tali casu solet fieri tale vel simile decretum.

Do-

Decretum remiſſionis cauſæ ad ſuum Iudicem.

Et per Dominum, &c. in cauſa N. cum N. occaſione, de qua in Actis, &c. viſa fide Authentica de pendentia litis in tali Tribunali, ſeù viſa inhibitione, ſeù alias, &c. fuit prouiſum, & dictum, ſe non eſſe Iudicem competentem, cauſamque fore, & eſſe remittendam ad Iudicem ſuum, prout remittitur, &c. & ita per hoc ſuum, &c. omni, &c.

19 Eſt tamen aduertendum, quod ad hoc, vt poſſit allegari litis pendentia multa requiruntur.

Et Primo, vt libellus in alio Tribunali oblatus, ſit intimatus Reo, & nuncius, ſeù curſor relationem fecerit, quia alias ex ſola oblatione libelli in alio Tribunali facta non inducitur litis pendentia. Bald. *in lib. 1. ff. de in ius voc.* Alex. *in lib. fin. ff. de eo, per quem fact. per.* & DD. communiter *in l. nulli, C. de ſent. & interloc. omn. iud.*

Secundo requiritur, vt citatio non ſit circumducta, quia tunc non inducitur litis pendentia. Afflict. *deciſ. 366. num. 14. & in conſtit. Regn. eorum fraudibus*, & Carauit. *in Rit. 121.*

Tertio requiritur, vt iſta exceptio litis pendentiæ opponatur, ante litis conteſtationem; quia iſta eſt exceptio dilatoria, & ſic opponenda ante conteſtationem litis. *l. ita demum C. de procurator.* & Nos inferius dicemus, vbi de tempore opponendarum exceptionum agemus. Vnde ſi litis pendentiæ exceptio non competat, debet iudex ſe competentem declarare mediante tali, vel ſimili decreto.

Decretum auocationis cauſæ ad ſuum Forum.

Et per Dominum, &c. Non obſtante exceptione litis pendentiæ per N. oppoſita in cauſa, quam habet cum N. occaſione, de qua in Actis &c. Attento, quod illam non probauit, fuit dictum, & declaratum, ſe eſſe iudicem competentem in dicta cauſa, quæ controuertitur interdictum N. & N. coram ſe in hac Curia, et proinde fore, et eſſe ad vlteriora procedendum in ea, prout procedi mandatur, etc. et ita, etc. omni, etc.

20 Aduertendum eſt ſecundo, quod datur differentia inter exceptionem litis pendentiæ, & exceptionem, ne cauſæ continentia diuidatur. Prima enim procedit, quando quis vult intentare in ſecundo iudicio eandem actionem cum omnibus annexis, & dependentibus ab ea, ſicut intentauit in primo iudicio. Secunda verò locum ſibi vendicat, quando quis non eandem actionem vult intentare in ſecundo iudicio, ſed quædam ab ea dependentia intentat coram vno iudice, & primordium actionis vult intentare coram alio iudice; tunc non eſt admittendus, ne cauſæ continentia diuidatur. Afflict. *deciſ. 354.* & Menoch. *de arbitr. iudic. caſ. 202. et 375. vbi latiſſimè.*

21 *Vltimò* declinatur forus, ratione *compromiſſi* petiti a conſanguineis vſque ad certum gradum incluſiuè in quibuſdam Regionibus per ſtatutum particulare, in Regno verò vſque ad Quartum, vt diſponitur *in Regia Pragmat. incip. odia litium. ſub tit. de arbitr.* nam conſanguinei litigantes inter ſe, & ſic etiam affines coniuncti vſque ad Quartum gradum incluſiuè, connumerando gradus, ſecundum ius Ciuile, ſi alter eorum petierit cauſam compromitti, tenetur alter compromiſſum facere, & in tali caſu ſolet interponi tale vel ſimile decretum.

Decretum compromiſſi inter conſanguineos.

Et per Dominum, etc. viſa fide N. Parochi, et N. et N. in qua aſſeritur N. eſſe coniunctos ſanguine in tali gradu, viſa inſtantia N. quod cauſa inter ipſum, et dictum N. in hac curia verteate occaſione, de qua in Actis, &c. debet compromitti, ſtante ſtatuto, ſiue Pragmatica, ſiuè cõſuetudine, etc. per quod ſeù quam diſponitur, vt cauſæ inter conſanguineos vſque ad talem gradum compromitti debeant, cõſtito inter illos talem gradum intercedere, viſis alijs etc. fuit prouiſum, et decretum, fore, et eſſe faciendum cõpromiſſum, iuxta formam ſtatuti ſeù Pragmaticæ ſeù &c. de omnibus controuerſijs interdictas partes ortis, et in libello expreſſis, prout illud fieri mandatur ad primam, etc. alias ex nunc prout ex tunc contumacem grauandum eſſe in Iulios, ſeù Carolenos tot. qualibet die, pront, &c. & ita, etc. omni, etc.

N. Vicarius Generalis.

Prouiſum, etc. N. *Notarius etc.*

Eſt tamen aduertendum, quod vt locum habeat dictæ Pragmaticæ diſpoſitio, multa requiruntur.

Et Primo, vt conſanguinei, vel affines ſint intra quartum gradum, non vltra; quia, ex quo includuntur exiſtentes in quarto gradu, alij vltra quartum gradum videntur excluſi. *arg. cap. nonnc. de præſumptionib. et lib. eum prætor ff. de iudic.*

Secundo requiritur, vt petentes compromiſſum, verè ſint conſanguinei, & affines. Vnde inoleuit Praxis, quod datur terminus ad probandam conſanguinitatem, vel affinitatem intra quartum gradum ex Afflict. *in conſtit. exceptione filiationis.*

Tertio requiritur, vt compromiſſum non petatur fieri in fraudem, ſed eo animo, vt lis celerius expediatur inter ipſos. Afflict. *deciſ. 84.*

Quarto requiritur, vt petatur ante dationem termini probatorij, qui in Regno ſtat loco litis conteſtationis. Afflict. *deciſ. 185.*

Quinto, vt cauſa, ſuper qua petitur fieri compromiſſum, non ſapiat criminalitatem, quia compromiſſum procedit ſolùm in ciuilibus, vel mixtis, *ſecundum prædictam Pragmat. odia.* Afflict. *deciſ. 44.*

Sexto, vt cauſa, ſuper qua petitur fieri compromiſſum, non habeat inſtrumenta liquida, ſententias, vel obligationes penes Acta Curię factas, *vt habetur in dicta pragmatica.* Ratio eſt, quia compromiſſum æquiparatur tranſactioni, quę quidem fit ſuper re dubia, *vt in l. 1. ff. de tranſaction.* Sed inſtrumenta liquida, obligationes penes acta Curiæ, & ſententię continent rem claram, ideo in huiuſmodi cauſa non poteſt fieri compromiſſum.

Septimo, vt compromiſſum petatur fieri, alias iudex non poterit ex officio cauſã cõpromittere, ſi neutra pars petierit; *vt colligitur ex verbis dictæ pragmat.*

Octauo requiritur, vt petatur ſemel, vel bis, non autem vltra, & ſic ter. Afflict. *deciſ. 46.*

Nono requiritur, vt conſanguinei, & affines ſint legitimè nati, quia inter legitimatos non poteſt fieri, vt ex Paul. de Caſtr. *conſ. 168. volum.* 2. notat Marant. *in ſpec. p. 2. act. 2. verſ. aliquãdo petitur compromiſſum. n. 15.*

Decimo, requiritur, vt cauſa non ſit feudalis, nam ſuper illa non poteſt peti compromiſſum, *vt in d. Pragm. odia, habetur.*

Vndecimo, vt non petatur ſuper vita, & militia, vt dicitur in Regno, quæ eſt cauſa alimentorum, quæ debentur a filio primogenito, qui ſuccedit in feudis patris alijs filijs ſecundogenitis. Afflict. *deciſ. 44.*

Vltimo, vt non petatur contra Clericum conſanguineum, quia non obligatur ſtatutis Principis ſæcularis, vt eſt tale compromiſſum. Marant. *vbi ſup. nu. 26.*

num. 26. Potest tamen Clericus actiue petere compromissum, contra suum consanguineum; Ratio est, quia permittitur illi vti statutis laicorum pro se, non contra facientibus. Abbas, Feliu. & Alij communiter *in c. Ecclesia Sanctæ Mariæ de constitutionib.*

22 Sunt tandem notanda duo in huiusmodi materia compromissi. Primum est, quod personæ, in quibus fit compromissum dicuntur Arbitri, qui tenentur infra duos menses ferre sententiam seù laudum, quibus elapsis expirat compromissum, & ipsi non habent amplius authoritatem, nisi per partes compromittentes fuerit compromissum prorogatum, vel arctatum, vt notant DD. Regnicolæ *sup. dicta pragmat. odia litium*.

Secundum est, quod sententia, quæ profertur a prædictis Arbitris, in Regno appellatur *laudum*. Et hoc fit ad constituendam differentiam inter pronunciationem Ipsorum Arbitrorum, & Iudicum, Istorum enim pronunciatio dicitur decretum, *lib. nec quidquam. §. vbi decretum. ff. de offic. proconsul.*

INTERSECATIO II.

De Exceptionibus Dilatorijs, quæ personam Actoris respiciunt.

SVMMARIVM.

1 *Legitimatio Personæ est exceptio dilatoria personam Actoris respiciens.*
2 *Legitimationis Personæ exceptio non admittitur, nisi Actor sit prohibitus agere.*
Personæ, quæ prohibentur agere in iudicio, quæ?
3 *Actor, an cogi possit ad constituendum Procuratorem.*
Citationis ad valuas Curiæ Decretum ad constituendum Procuratorem.
4 *Mandatum procuræ impugnari potest intra certum tempus.*
5 *Procurator Actoris sine mandato procuræ non est admittendus.*
Procuratorem non esse legitimum declaratur per decretum.
Si verò sit contra Reum fit aliud decretum.
6 *Legitimationis Personæ decretum.*
7 *Legitimationis personæ decretum appellationem patitur.*
8 *Agens proprio nomine, sed vti hæres, Cessionarius, etc. tenetur legitimare personam.*
9 *Exceptio filiationis, &c. opponi potest ante, & post dationem termini.*
10 *Agens alieno nomine tenetur docere se esse talem, qualem se dicit.*
11 *Acta facta cum Tutore, nisi solemnia tutelæ fecerit, nulla sunt.*
12 *Legitimationis personæ exceptio procedit tam in Procuratore Actoris, quam Rei.*

1 IN præcedenti intersecatione egimus de exceptionibus Personam Iudicis respicientibus, in præsenti agemus de alijs dilatorijs, quę personam Actoris respiciunt; quæ quidem sunt illæ, in quibus agitur de legitimatione Personæ, quæ comparet in iudicio. Pro cuius intelligentia est aduertendum, quod aut quis comparet, & agit in Iudicio nomine proprio, nulla qualitate adiecta: Aut comparet, vel agit nomine quidem proprio, sed cum aliqua qualitate, scilicet vt filius, vti hæres, vti cessionarius, vel vti donatarius: Aut agit nomine alieno, vti Procurator, Tutor, & Syndicus. Quandocumque enim quis agit in Iudicio, altero ex dictis modis, potest contra ipsum opponi exceptio legitimationis personæ. Vnde si agat, vt procurator alicuius, & Reus negauerit esse talem, tunc tenetur legitimare suam personam, & sic debet ostendere mandatum, sibi ab Actore factum, quod in Regno dicitur *procuratio*; si agat, vt Tutor, tenetur exhibere solemnia tutelæ; si agat, vt Syndicus, teneturostendere, se fuisse constitutum legitimè ab vniuersitate, eo modo, quo solet. *& de istis habetur in l. 1. & 2. C. qui legitim. person. stand. in iudic. non hab.*

2 *Circa primum* casum, scilicet quando quis agit in Iudicio, nomine proprio, nulla adiecta qualitate, notandum, quod in tali casu, si opponatur exceptio legitimationis personæ, non est admittenda, talis exceptio, nisi agens sit vna ex personis prohibitis interesse Iudicio, vt si sit minor, excommunicatus, surdus, vel mutus & similes, de quibus Specul. *lib. 1. partic. 2. de Actore. §. per tot.* & Vantius *in tract. de nullitatib. tit. de nullit. ex defectu inhabilitatis personæ. à num. 4. vsque ad 85.* vbi enumerat omnes personas, quæ interuenire non possunt in Iudicio, diuidendo illas in tres classes, scilicet quod quędam prohibentur ex defectu intellectus, vt infantes; Quædam ex defectu consilij, ut minores 25. annis; & quædam ratione potestatis, cui subiectæ sunt, ut filius familias, monachus, excommunicatus, bannitus, contumax, & similes. Vnde si actor qui proprio nomine agit in Iudicio, non est de numero personarum prohibitarum, exceptio legitimationis personæ illi non nocet. Quod si talis Actor noluerit per se comparere in iudicio, proprio nomine, tenetur constituere procuratorem legitimum cum mandato procurationis. *lib. fin. C. de procur. & constit. Regni. incip. edictorum.*

3 Sed quæritur, an Actor possit compelli ad constituendum procuratorem? Resp. negatiuè, excepto uno casu, scilicet quando latitaret, nec certum haberet domicilium in loco Iudicij, nam tunc potest inuitus compelli ad constituendum Bart. & Angel. *in lib. ante kalendas ff. de verbor. obligat.* Vnde practicatur, quod quando Actor non habet certum domicilium, in quo citari possit, citatur ut intra certum tempus constituat procuratorem certum, legitimum, & reperibilem in loco iudicii, aliàs procedetur contra ipsum incontumacia per citationem ad ualuas Curiæ. Vel ut fit in Regno, si non constituerit procuratorem, accusantur contumaciæ, quibus accusatis, & Actore non comparente in termino, Reus licentiatur. per *Ritum Magnæ Cur. Vic.* 220 & Carauit. *in rit.* 218. & tunc solet interponi tale, uel simile decretum, uidelicet.

Decretum citandi ad ualuas.

Et per Dominum, &c. Visa citatione facta N. vt procuratorem eligeret in hac Ciuitate idoneum, & reperibilē in causa, quam habet cum N. visa relatione nuncij, etc. Visa ipsius contumacia, & quod in competenti termino non cōparuit, fuit dictum, quod procedatur ad vlteriora in causa, citationesque exequantur contra ipsum ad valuas Curiæ, &c. Instante parte, &c. & ita, &c. omni, &c.

Vel fit alio modo, secundum Ius Regni.

Et per Dominum, &c. Visa citatione, &c. Relatione, &c. Visaque contumacia N. non comparentis in termino sibi assignato, neque constituentis legitimum procuratorem pro se, fuit prouisum, et decretum N. Reū conuentum fore, et esse

& esse licentiandam, & amplius non molestandam pro dicta causa; prout licentiari, & amplius non molestari mandatur, &c. & ita per hoc fanum, &c. omni, &c.

4 Casu autem, quod Actor comparuerit per procuratorem, Reus petere debet, vt doceat de legitimo mandato, eiusque copiam sibi fieri eum congruo termino ad illud impugnandum, si sibi videbitur expedire, Copia tamen huiusmodi mandati est illi exhibenda sumptibus ipsius producentis, secundum Glos. & Bartol. *in l. prater, §. defendi, ff. ex quib. caus. in possess. eat.* Bald. in sua paraphrasi ad Speculat. *in lib. t. tit. de procuratore. vers. procurator debet dare.* Ioan. Firmian. *in suo aureo Indice. ver. mandati editio & in ver. Procurator absentis. vers. sexto.*

5 Quòd si procurator mandatum procurationis non exhibuerit, tunc iudex statuere debet terminum ad primam, vel secundam diem iuridicam ad legitimandam personam, & si in dicto termino non fuerit doctum de legitimo mandato, pronunciet personam non esse legitimam, & proinde non esse audiendam in causa. Si verò doctum fuerit de legitimo mandato, tunc pronunciabit, personas esse legitimas, vna cum mandato, & proinde ad vlteriora in causa procedendum esse. Et tunc tale, vel simile decretum interponatur, si persona comparentis non sit legitima, vel eius procurator, videlicet.

Decretum non esse legitimam personam.

Et per Dominum, etc. & vtatur solita verborum forma per verba *fuit prouisum, et decretum, etc.*

Vel fiat alio modo, videlicet.

Qui Dominus, etc. N. *Actorem comparentem in tali causa, etc.* Vel N. *assertum procuratorem talis* N. *in tali causa dixit non habere legitimam personam comparendi pro dicto* N. *in iudicio;* Vel *non posse stare in iudicio; ideo non fore, nec esse audiendum in dicta causa pronunciauit, nisi docto de legitimo mandato, aut alias legitimata persona, &c. alias, etc. omni modo, etc.*

Si vero sit Reus, dicatur.

Qui, etc. mandauit contra N. *ad vlteriora, in contumaciam fore, et esse procedendum, attento, quod in termino sibi assignato non legitimauerit ipsius personam in causa, quam habet cum* N. *occasione, de qua in actis, etc. quoniam, etc. omni, etc.*

6 Sed si docto de legitimo mandato voluerit iudex pronunciare, personas esse legitimas cum mandato, tale, vel simile erit decretum, videlicet.

Decretum legitimationis personarum.

Qui, etc. Viso mandato, de quo in actis, etc. Personas litigantium, seu comparentium in causa N. *cum* N. *occasione, etc. legitimauit, et pro legitimis haberi voluit, et ad vlteriora procedi mandauit, etc.*

7 Est tamen aduertendum, quod ab isto decreto super legitimatione personarum datur appellatio. Bart. *in l. eius, qui, ff. de appellat. recipiend.* Honded *consil. 27. nu. 20. cum seqq. lib. 1.* ideo ad euitandas cauillationes procuratorum, melius est, vt pronunciet, quod procedatur ad vlteriora, absque vlla mentione legitimationis personarum.

8 *Circa secundum* casum, quando scilicet quis agit in iudicio nomine suo, sed cum adiuncta qualitate, vti filius, vti hæres, vti cessionarius, aut donatarius, est notandum, quod in tali casu de iure communi tenetur docere, se esse talem, qualem se esse dicit. *per text. in l. non ignorat. C. qui accusar. non poss. per l. si quamuis, ff. de testam.* & Glos. & DD. *in l. a. C. de edict. Diu. Adrian. toll.* & in Regno adest *Ritus, incip.* exceptione filiationis, & notat Carauit. *in Rit. 191.*

9 Sed quæritur, an ista exceptio filiationis, vel institutionis heredis, cessionis, vel donationis sit opponenda ante litis contestationem, & sic in Regno ante dationem termini probatorii, qui vt diximus, stat loco litis contestationis, an verò possit opponi post?

Respondetur huiusmodi exceptionem posse opponi, etiam post litis contestationem, iuxta Specul. *in tit. de action. §. 1.* Afflict. & Carauit. *in locis proxime citat.* contrarium tamen practicatur in Regno; & sic opponitur ante dationem termini, sed probatur in termino, ad hoc vt Reus possit deliberare, si vult cedere, vel contendere iuxta *text. in l. 1. ff. de edend. et Pragm. 1. incip. dispendia litium sub tit. de ordin. iudicior.*

10 *Quoad Vltimum*, quando scilicet quis agit in Iudicio, nomine alieno, vti Procurator, vti Tutor, vti Syndicus Communitatis, est notandum, quod etiam tunc tenetur ostendere se esse talem, qualem se esse dicit *lib. 1. C. qui legitim. person. stand. in iud. non hab.* Vnde Procurator tenetur ostendere mandatum procurationis: Tutor solemnia Tutelæ, & Syndicus exhibere fidem Communitatis, seu Vniuersitatis, & ita in Regno cauetur *in Rit. M. C. V. 294. per dictam, l. 1.*

11 Sed quæritur, quid Iuris, si processus fuit compilatus cum Tutore vsque ad conclusionem in causa, deinde detecta fuit nullitas, quod non exhibuerat solemnia tutelæ, numquid Acta facta dicentur nulla?

Respondetur cum distinctione. Aut post compilatum processum cum Tutore vsq; ad conclusionem in causa, apparet, ipsum fecisse solemnia tutelæ, & tunc acta facta valent. Vt ill. ad Afflict. *decis. 77.* Aut post compilatum processum cum Tutore, apparet illum non fecisse solemnia tutelę, & tunc omnia acta corruunt, & inualida sunt; quia paria sunt, non esse Tutorem, & esse, sed non fecisse solemnia tutelæ. Afflict. *decis. 256.*

12 Quæritur Secundo, an ista exceptio legitimationis Personæ, possit, non solùm opponi a Reo contra Actorem; verum etiam ab Actore contra Reum?

Respondetur affirmatiuè, nam actor, & Reus tenentur legitimare personam eorum procuratoris; Et ratio est, quia actor, & Reus ad imparia iudicari non debent. *c. 1. et 2. de mat. petition. lib. fin. C. de fructib. et lit. expens.* & Franc. *decis. 126.*

INTERSECATIO III.

De Exceptionibus Dilatorijs, quæ Personam Rei conuenti respiciunt.

SVMMARIVM.

7 Ter-

7 *Terminus ad denunciandum principali est similiter exceptio dilatoria.*
Termini prædicti decretum.
8 *Excussionis principalis exceptio est item dilatoria.*
9 *Veniæ non petitæ exceptio est item dilatoria.*
10 *Excommunicationis exceptio anomala dicitur; opponi potest in quacumque parte iudicij, & probãda est.*
11 *Reconuentio est exceptio dilatoria.*
Reconuentio quid sit.
12 *Reconuentio, & conuentio in quo inter se conueniat.*
Reconuentio non habet locum in Arbitris simpliciter electis.
13 *Reconuentionis processus fit eodem tempore cum processu conuentionis.*
Reconuentio facienda est ante litis contestationem.
14 *Reconuentio, & conuentio in quibus differant.*
Clericus, etiam volens, conueniri non potest coram iudice laico.
15 *Reconuentionis causa non compromittitur, nisi coram arbitris iuris.*
16 *Reconuentionis quatuor species.*
17 *Reconuentio procedit etiam post litem contestatam, si præcessit protestatio.*
18 *Reconuentio non procedit in causa possessorij, nisi super alio possessorio.*
19 *Actor habet terminum ad deliberandum in causa reconuentionis.*
20 *Laudatio in authorem est exceptio dilatoria; & differt à nominatione authoris.*
21 *Laudatio in authorem fieri debet ante litis contestationem.*
22 *Denunciatio Authori laudato facienda est iudicialiter, & solemniter.*
23 *Intimationis iudicij solemnis, quæ fit Authori laudato, decretum.*
24 *Intimationis prædictæ forma.*
25 *Author laudatus non potest forum declinare.*
26 *Fallit, si sit clericus, nam tunc forum declinat.*
27 *Exceptiones aliæ dilatoriæ, quæ.*
28 *Ratis exceptio dilatoria est.*
Reseruationis exceptionis decretũ ad merita causæ.

1 QVoniam in principio *huius subsect.6.n.3.* pollicitus fui de singulis exceptionibus dilatoriis agere; Ideò visis in superioribus his, quæ Personam Iudicis, & actoris respiciunt, erit videndum in præsenti de his, quæ personam Rei conuenti tangunt, & respiciunt. Quæ quidem multæ sunt.

Quarum *Prima* est illa legitimationis personæ; de qua diximus *in praced. interfecat. per text. in lib. 1. C. qui legit. pers. stand. in iudic. non hab.*

2 *Secunda* est exceptio carentiæ, & incompetentiæ actionis, quæ procedit quando Reus opponit contra actorem, quod non habeat actionem contra ipsum Reum, vel quod illi non competat actio, sine qua nemo in Iudicio experiri potest. *l. si pupilli. §. videamus ff. de negot. gest.* Et in Regno dicitur etiam exceptio notorii defectus iuris agendi, & quod sua non interest; & similiter exceptio intentionis, & facti, quia per carentiam, & incompetentiam actionis, excluditur intentio, & factum propositum ab actore in libello, vt obseruat Afflict. *in d. constitut. exceptione filiationis num. 7.*

3 *Tertia* est, quando Reus petit ab Actore cautionem de expensis reficiendis in casu succumbentiæ, quam actor tenetur præstare, de qua *habetur in Auth. generaliter. C. de episc. & cleric. & in §. excludendas Authent. de litigios.* & Marant. *in spec. p. 6. memb. 8. n. 16.* & Carapit. *in rit. 220.* Quæ cautio semper est danda per actorem, vel eius procuratorem in principio litis. DD. *cit.* Ratio est, quia multoties actor solet temere litigare, ad vexandum Reum. *l. eum qui temere ff. de iudic. & §. fin. instit. de pœn. temer. litigat.* Grammatic. *decis. 86.* Ad quam præstandam tenetur actor, etiam si probare voluerit, se possidere bona immobilia. ita Afflict. *decis. 109.*

4 Et in tali casu, quando Reus petit huiusmodi cautionem, debet Iudex decernere, quod præstet actor illam, alias absoluetur, & non procedetur ad vlteriora in causa, & sic tali, vel simili modo solet fieri.

Decretum cautionis præstandæ.

Et per Dominum, &c. Visa petitione N. Rei conuenti, in qua instat sibi præstari cautionem ab N. Actore de reficiendis expensis in casu succumbentiæ, &c. fuit prouisum, & decretum, quod prædictus N. huiusmodi cautionem præstet legitimè in Actis Curiæ, more solito intra terminum dierum trium; Aliàs prouidebitur, prout de iure, &c. & ita, &c. Hoc suum, & c omni, &c.

Quæ cautio solet tali modo penes Acta Curiæ recipi per Actuarium; videlicet.

Die... mens.... ann... In Ciuitate N. & penes Acta Curiæ N. personaliter constitutus N. sponte, &c. non vi, dolo, &c. fideiussit pro N. Actore de reficiendis expensis N. conuento in casu succumbentiæ, in causa, etc. Et sic se obligauit, etc. ac bona sua omnia, etc. cum constituto, et præcario, etc. renunciauit beneficio Auth. præsente. C. de fideiuss. Epistolæ Diu. Adriani, ac omni legum auxilio, etc. iurauit, etc. Datum vt sup. etc. Ego N. fideiubeo, et obligo me vt supra, etc.

Ego N. testis interfui. *Ego N. testis interfui, etc.*
N. Actuarius, etc.

5 Qua cautione sic præstita, proceditur ad vlteriora in causa, in qua si actor succubuerit, taxantur expensæ in lite factæ, arbitrio iudicis. Marchesan. *de commission. restitution. in integr. p. 2. §. 2. num. 81.* Vestr. *in Prax. rubric. 8. numer. 8. et* 20. Quæ petitio expensarum est valde vtilis reo, ad auferendas difficultates; nam opposita hac exceptione iudex tenetur decernere, quod reficiantur expensæ, alias litem suam facit. Marchesan. *de commission. prorogation. fatalium par. 3. §. 5. num. 118.* Et quia per partes potest tacitè, vel expresse emitti, & remitti talis cautio, ad euitandam quæstionem emissionis, vel remissionis, melius erit illam petere, & instare, ne procedatur ad vlteriora, si non præstetur. Quod si fideiussorem habere non potuerit actor, tunc Iudex recipiat cautionem iuratoriam ipsiusmet actoris de reficiendis expensis, & redigi faciat in actis per Actuarium, more solito. Menoch. *de arbitr. cas. 134.*

6 *Quarta* exceptio dilatoria, quæ respicit personam Rei, dicitur exceptio hostica, & ista opponi solet à militibus in ius vocatis. Hæc autem exceptio locum habet in Regno, quando miles submonetur ab officialibus Regis, vt eat ad pugnandum, nam tunc si citatur per 15. dies ante, vel post, & toto tempore, quo militat, super sedetur in causa, & non currit illi tempus citationis. de qua habetur *in constit. Regni incip. Hosticæ exceptionem,* vbi Andr. de Isernia.

7 *Quinta* exceptio dilatoria ex parte rei est terminus *ad denunciandum,* & est quando citatur absens, nam tunc aliquis consanguineus, vel amicus ipsius potest petere terminum competentem, vt possit denunciare Reo citato litem motam contra illum, qui quidem terminus dari debet. *per text. in cap. constitutus de procurator. et in Authent. qua in prouincia. C. vbi de crimin. agi oport.* & tunc fieri solet tale, vel simile decretum, videlicet.

Decre-

Decretum termini ad denunciandum,

Et per Dominum N. fuit prouisum, & decretum ad instantiam N. de N. procuratoris talis N. absentis, quatenus instruatur in causa fore & esse dandum terminum ad denunciandum principali commoranti in Ciuitate N. & interim superſedendum in cauſa prout datur, & superſederi mandatur, & ita, &c, hoc ſuum, &c.

8 *Sexta* exceptio dicitur excuſſionis, & eſt, quando petitur, vt prius fiat excuſſio cum principali debitore, & poſtea cum fideiuſſore. Quæ tamen locum non habet quando fideiuſſor renunciauit dicto beneficio excuſſionis de quo habetur *in Auth. præſente C. de fideiuſſor.* Neque procedit, quando principalis, pro quo reus conuentus fideiuſſit, non eſſet ſoluendo, & hoc notoriè conſtaret. Affl. *decis.* 318.

9 *Septima* eſt exceptio veniæ non petitæ, vt ſi filius in ius vocauerit patrem ſuum, vel gener ſocerum, vel libertus patronum, ſine venia impetrata a patre, à ſocero, vel patrono *per tex. in l. quamuis ff. de in ius vocan. & l. venia C. eod. tit.* Quia iſte perſonæ, propter reuerentiam ipſis debitam a prædictis, non poſſunt in ius vocari, ſine eorum venia, ſub pœna 50. aureorum, *l. ſi id, quod ff. de iuriſd. omn. iudic.* quæ pœna hodie eſt in practica.

10 *Octaua*, eſt exceptio excommunicationis, per quam Reus opponit contra actorem, non poſſe agere, quia eſt excommunicatus, *iuxta text. in cap. 1. de exception. in 6.* Et iſta poteſt opponi in quacumque parte iudicij, ſecundum Felin. *in cap. exceptiones de except.* & hac ratione dicitur exceptio anomala. Eſt autem aduertendum in hac exceptione, quod de iure communi debet reus opponens illam probare intra octo dies. *d. cap. 1. de exc. in 6.* Sed de Iure Regni eſt probanda incontinenti, *vt habetur in Rit. 236. qui incipit. Item in quibuſcumque curijs.*

Benè tamen probatur per cedulones, quia ipſi fiũt, vt euitetur ab Aliis fidelibus, alias non eſſet vitandus, niſi ſit denunciatus per cedulones, vel niſi ſit publicus Clerici percuſſor. *per extrau. Martini V. quæ incip. Ad euitandum Scandala*, de qua Nos late agemus *infrà p. 5. Prax. 7 §. 5. num.* 141. Iſta exceptio tunc procedit, quando actor excommunicatus eſt excommunicatione maiori, non minori, nam ſemper in Iure, quando fit ſimpliciter mentio de excommunicatione, intelligitur de maiori in dubio *ca. pen. Is, qui. de ſent. excom.*

11 *Nona* exceptio eſt *Reconuentionis*, Et eſt, quando Reus conuentus reconuenit Actorem in eodem Iudicio. Sed quia eſt materia quotidiana, quæ paſſim, & in dies occurrit: ideò vtile erit illam percurrere. Quare erunt examinanda plura, Primo, quid ſit reconuentio, Secundo, in quo conueniat cum conuentione, Tertio, in quo differat ab eadem, Quarto, Quot ſint eius ſpecies.

Quoad primum eſt notandum, quod Reconuentio, eſt ſecunda conuentio Actoris, nam primò Actor conuenit Reum, & ſecundo Reus reconuenit Actorem, vnde meritò dicitur mutua petitio, quia eſt conuentio actoris, & reconuentio Rei. *cap. 1. & 2. de mutuis petitionib.* vbi Abb. & Alii *in ead. rubric. & in cap. diſpendia de reſcript. in 6.* Iuriſtæ *in Auth. & conſequenter, & l. cum Papinianus. C. de ſentent. & interlocut. omn. iudic.*

12 *Quoad ſecundum*, in quo conueniat cum conuentione, eſt notandum, quod in duobus conuenit. Primo in habendo eumdem iudicem; Secundo in ordinando iudicio, quia fit ſimultaneus proceſſus. Circa primum noto, quod reconuentio fieri debet, coram eodem iudice, coram quo fuit facta conuentio; *vt in d. Auth. & conſequenter, & lib. cum Papinianus*, & DD. *in can. Accuſatores. §. cuius in agendo. 3. quæſt. 8.* vbi habetur, quod actor non debet dedignari habere eumdem iudicem pro ſe, quem elegit contra Reum, ſiuè ſit iudex ordinarius, ſiuè Delegatus. *cap. 1. de mut. petit.* Menoch. *de arbitr. iudic. caſ. 44. num.* 2. Fallit tamen in arbitris, quibus fuit factum compromiſſum, nam coram ipſis non poteſt fieri reconuentio, quia arbitri eliguntur iudices de communi conſenſu, cùm alias, nullam haberent iuriſdictionem. Menoch. *vbi ſup.* Neque iudicare valent, niſi de his, quæ in compromiſſo continentur. *cap. cum dilecti de arbitr. & l. de his, et l. arbitris. ff. eod. tit.* Speculat. *in libr. 2. partic. 1 de reconuentione. §. 1 num.* 1. vbi ait, ſecus eſſe coram arbitris, in quos de omnibus controuerſiis compromiſſum eſt, nam tunc poſſet fieri reconuentio. Et finaliter in arbitris iuris, de quibus in Regno loquitur *Pragmat. ordia. de arbitr.* DD. cit.

13 Secundò conuenit reconuentio eſt conuentione in faciendo ſimultaneum proceſſum, nam eo modo, quo iudex procedit in cauſa conuentionis, eodem modo procedere debet in cauſa reconuentionis: Veluti ſi datur terminus probatorius, fit publicatio, vel concluſio in cauſa conuentionis; iidem actus fieri debent in cauſa reconuentionis. Item eodem tempore, quo fertur ſententia in cauſa conuentionis: debet etiam ferri in cauſa reconuentionis, itaut in vna, eademq; charta ſcribi debeat ſententia conuentionis, & reconuentionis. Prius tamen ferenda eſt ſententia conuentionis; poſtea verò immediatè ſententia reconuentionis, & ſic proceditur ſemper in omnibus actis, vt habetur *in d. cap. 1. de mut. pet. et in cap. 2. de ordin. cognition.* & notatur per Bart. Speculator. & Alios, quos refert Marant. *in ſpecul. 4. p. 6. diſt. d. nu. 7. cum ſeqq.*

Eſt tamen aduertendum, quod Reconuentio fieri debet ante litem conteſtatam Gloſs. *in capit. 1. de mut. petit. & in Clement. ſæpè §. verum, et §. in exordio. de verb. ſignific.* Soccinus *in regul. 332. num.* 1. intellige de iure communi, & in Curiis Eccleſiaſticis, ſed in Regno ante termini probatorii dationem.

14 *Quoad tertium* eſt notandum, quod differt reconuentio a conuentione in pluribus. Et Primo, quod licet Clericus non poſſit conueniri coram iudice laico, etiam volens. *capit. 1. 11. quæſt. 1. et per tot. capit. ſi quis 23. q. 8. cap. denique 96. diſt. cap. ſignificaſti, et capit. ſi diligenti. de for. compet. cap. ſi iudex Laicus, de ſent. excom. in 6. et cap. cum non ab homine, cap. at ſi Clerici, cap. qualiter de iudic. et Authent. ſtatuimus. C. de epiſc. et cler. et in Authent. vt Clerici apud proprios Epiſcopos collation. 6.* Tamen quando Clericus, vt actor conuenit laicum coram ſuo iudice ſæculari, poteſt reconueniri coram eodem iudice ſæculari. Speculator *de reconuent. §. 2. nunc dicamus num. 7. vbi num. ſeq.* notat in quibus caſibus non poteſt reconueniri. Carol. de Graſſ. *de effectib. clericat. effect. 1. nu* 745. *vbi latè in ſeqq. numeris.* Et in Regno adeſt *Rit. Magnæ Cur. Vic. 67.* & notat Affict. *deciſ.* 173. & Franch. *deciſ.* 193.

15 Secundò differunt in alio, nam cauſa Conuentionis poteſt compromitti, vt ſupra dictum fuit: cauſa verò reconuentionis, non poteſt compromitti, niſi quando compromiſſum factum fuit coram arbitris iuris, *vt diximus etiam ſup. ex.* Menoch. *de arbitrar. iudic. caſ. 44. n. 2 et Aliis.* Aliæ differentiæ videri poſſunt apud DD. cit.

16 *Quoad quartum* eſt notandum, quod quatuor ſpecies reconuentionis dantur regulariter per Bald. *in d. Auth. et conſequenter numer. 19. C. de ſent. et interl. omn. iudic.* Prima eſt illa, quæ fit de cauſa ciuili ad cauſam ciuilem, *vt in d. cap. 1. de mutuis petit.* vt ſi Titius conueniat Caium pro centum illi mutuatis, & Caius

recon-

reconueniat eumdem Titium pro aliis centum alia occasione debiti. Limitatur tamen conclusio quando natura causæ repugnaret, vt est in deposito: nam si depositarius conueniatur, non potest reconueniri, nisi prius restituat rem depositam *cap. bona fides de deposit. l. fin. C. depositi.* & notat Carauit. *in d. rit.* 67.

Secunda reconuentio est, quæ fit de causa criminali ad causam criminalem, vt si Titius accusat Caium criminaliter, Caius potest reaccusare Titium etiam criminaliter, *vt habetur in l. pen. & l. neganda C. qui accusar. poss.* & in Regno *est Ritus M.C.V. it.* 193. qui tamen limitat, dummodo reaccusans prosequatur suam, vel suorum iniuriam.

Tertia dicitur reconuentio de causa ciuili ad causam criminalem, vt si Titius petat a Caio centum, & Caius accusat Titium de aliquo delicto; & ista de iure communi non procedit, nam prius expediri debet causa criminalis, ratione præeminentiæ *lib. fin. C. de ordin. iudic.* & postea causa ciuilis. Sed de iure Regni proceditur eodem tempore super vtraque *per constit. Regni exordium. Si ciuiliter agens*; dummodo sit iudex competens ille, coram quo fit accusatio criminalis.

Quarta dicitur reconuentio, quæ fit de causa criminali ad causam ciuilem; vt si Titius accusat Caium de aliquo crimine, & Caius petat a Titio centum. Et hæc neque procedere potest Abb. *in dict. cap. 1. numer.* 22 *de mut. petit.* quia Titius coacta voluntate adiuit iudicem, accusando; quidquid asserat Carauit. *sup. rit.* 19.

17 Sed quæritur, an Reus, qui non reconuenit actorem, ante litem contestatam, vel in Regno ante termini probatorij dationem, vel incontinenti post; protestatione prius facta de reconueniendo statim, possit amplius reconuenire?

Respondetur cum distinctione: aut conuenitur coram Delegato: aut coram Ordinario Iudice. In primo casu non admittitur amplius reconuentio, nisi impetretur nouum rescriptum. *vt in cap. dispendia. §. Reus quoque de rescript. in sexto.* In secundo verò casu poterit fieri reconuentio quandocumque; secundum communem DD. sententiam *in d. cap. dispendia*. Sed tunc non fiet simultaneus processus; sed in qualibet causa procedetur diuersimodè, non ordine simultaneo.

18 Quæritur secundo, an actor conueniens Reum Possessorio, scilicet interdicto Vnde vi, possit per Reum reconueniri?

Respondetur negatiuè regulariter, nisi de alio possessorio, siuè spoliatione, *vt in ca. vlt. de ordin. cognition.* Quod quidem intelligitur, inuito ipso actore, secus ipso consentiente, *vt in cap. 1. de restit. spoliat.* Alios casus, in quibus non procedit reconuentio, vide apud DD. *in cap. cum dilectus,* & ibi Gloss. *de arbitr.*

19 Quæritur tertio, an actor habere debeat inducias deliberatorias, seu terminum ad deliberandum super libello reconuentionali; sicut Reus habet super conuentionali.

Respondetur affirmatiuè; vt habetur *in ca. 1. de mut. petit.* Si tamen voluerit. Et in hoc solet practicari, quod reus non respondet libello actoris, nisi prius actor respondeat libello reconuentionis. Sed cauti procuratores ad obuiandum subterfugijs reorum, statim renunciare faciunt ab actore induciis deliberatoriis. & respondent libello rei, ad hoc, vt reus cogatur, etiam respondere libello actoris.

20 *Decima* exceptio dilatoria respiciens reum, dicitur laudatio, & nominatio in authorem; est autem quando quis conuenitur aliqua actione reali in aliqua re, quam emit ab alio, quia tunc conuentus debet laudare suum authorem, & illi litem denunciare, vt possit contra illum agere de euictione *l. emptor. C. de euiction. iuxta cap. si venditori. de emption. & vendit. li.* 1. *C. vbi in rem actio, & l. venditor ff. de iudic.* vbi habetur posse authorem laudari; & in Regno adest *Pragmat. incip. dubitationem, sub rub. de termin. citan. actor. in caus. real.* 43. Est tamen aduertendum hic, aliud esse laudare authorem: aliud verò nominare authorem. Laudare enim dicitur, quando quis laudat nomine proprio authorem suum, vt emptor, vel possessor alicuius rei, de quo loquitur *titul. C. de euiction.* Nominare verò authorem dicitur, quando quis possidet nomine alieno, vt conductor nominans dominum rei conductæ, *& de isto habetur in l. 2. C. si contr. Ius. vel vtil. pub.* Abb. *in cap. quoniam frequenter. §. in alijs. Vt lit. non contest.*

Vnde quando quis nominatur author potest petere terminum ad denunciandum suo principali, & dicat vbi reperiatur, & tunc dari debet terminus dierum tot, & interim super sedetur.

21 Sed quæritur, quando fieri debeat laudatio, vel nominatio in authorem?

Respondetur, quod regulariter est facienda in principio litis, quia est exceptio dilatoria, quæ opponenda est ante litis contestationem; per *l. ita demum. C. de procur. de quo diximus sup. & dicemus inferius*; quod maximè procedit, quando quis habet causam lucratiuam, Bart. *in l. qui concubinam, §. si hæres ff. de legat.* 3. Si verò habeat causam onerosam, potest fieri in quacumque parte iudicij, dummodo fiat ante publicationem processus, *text. est in lib. si rem, quam, §. fin. ff. de euictione,* & ibi Gloss. & Bald.

22 Quæritur secundo, quomodo sit facienda denunciatio authori laudato?

Respondetur, quod debet fieri formiter & solemniter ostendendo illi copiam libelli actoris, & debet illum requirere iudicialiter, vt veniat ad illum defendendum, & litem in se suscipiendum; alias denunciatio simplex non arctaret eum, quia est certioratio citatoria ad faciendum; quæ non sufficit, si simpliciter fiat deducendo ad notitiam, quod sit mota lis super re; sed requiritur, quod fiat solemniter, & iudicialiter. ita Bartol. *in lib. non solum. §. morte col. 8. in fin. ver. circa primum. ff. de nou. oper. nunc. & in lib. qui absentem ff. de procur. & in l. denunciasse. ff. de adult.* Neque practicatur dictum Bald. *in l. empti C. de euict.* sed benè quod dixit se retractando *in l. libera C. de scut.* vbi tenet cum Bart. *vbi sup.*

23 Hinc inoleuit Praxis, quod conuentus super aliqua re, statim comparet in iudicio, & dicit in huiusmodi causa habere authorem talem N. cui petit idem iudicium intimari, cum protestatione de omnibus damnis, expensis, & interesse; & Iudex facere solet tale, vel simile decretum, videl.

Decretum intimationis iudicii.

Et per Dominum, &c. Visa comparitione N. in qua dicit in causa, quam habet cum N. *occasione, de qua in Actis, etc. habere authorem talem* N. *et proinde petit intimari iudicium eidem* N. *fuit prouisum, et decretum, quod iudicium prædictum intentatum contra ipsum* N. *reum conuentum ab* N. *intimetur tali* N. *et expediantur litteræ prouisionales in forma, etc. et ita, etc. Dat. etc.*

Vel

Qui Dominus, etc. In causa, etc. mandauit dicto tali N. *iudicium intimari in forma, omni, etc.*

24 Posteà fit *intimatio Iudicij tali*, vel simili modo, videlicet.

Poni-

Ponitur titulus dignitatis, vel officij, vt alibi diximus sup. &c.

Tibi N. de N. de Terra, seu loco N. & omnibus alijs, & singulis de infrascriptis locis, etiam aliena manu describendis, & in exequutione præsentium nominan. & cognominan. salutem.

Noueritis nuper coram Nobis introductam fuisse litem inter N. Actorem ex vna, & N. Reum conuentum, & se defendentem partibus, ex altera, de, & super quadam possessione N. &c. & pro parte eiusdem N. fuisse productum libellum infrascripti tenoris, videlicet. (& inseratur totus tenor libelli, & aliorũ Iuriũ.) *Et successiuè pro parte dicti N. fuisse responsum et dictum te N. et Alios infrascriptos in huiusmodi causa habere in Authores, & propterea petitum Vobis, & Vestrum cuilibet huiusmodi iudicium intimari. Quo circa Nos N. Vicarius, siuè Iudex prædictus attendentes requisitionem huiusmodi fore iustã, & rationi consonam, iustaque petenti non esse denegandum assensum, prædicta omnia & singula vobis, et vestrum cuilibet tenore præsentium notificamus, & intimamus, ac ad vestrũ, & cuiuslibet vestrum notitiam deducimus, ac deduci mandamus, ne vllo vnquam tempore de premissis ignorantiam aliquã allegare, seu prætẽdere valeatis. Et insuper vos, et vestrum quemlibet citamus, requirimus, & monemus per præsentes infra terminum dierum tot.... currentium post præsentiũ intimationẽ, &c. coram Nobis legitimè compareatis, et vestrũ quilibet comparere debeat ad suscipiendũ in vos huiusmodi iudicium & litem, & dictum N. authorizandum, liberandum, et disbrigandum ab omni molestia, & lite, omnibus vestris sumptibus, & expensis, ac ad assistendũ ad omnes actus, & terminos in huiusmodi causa faciendos, vsque ad sententiam diffinitiuã inclusiuè, & ipsã denique sententiam audiendam tempore debito ferendã, omniaque alia, & singula facienda, ad quæ de iure teneamini, &c. Alias dicto termino elapso procedetur ad vlteriora, prout iuris fuerit, & ordo dictauerit rationis, vestra contumacia vel absentia non obstantibus, &c. In quorum fidem, &c. Datum, &c. N. N. Vicarius Generalis, siuè Iudex, &c. N. Actuar. &c.*

25 Quæritur tertio, an author laudatus, vel nominatus, tempore, quo comparet coram Iudice laudantis, vel nominantis, possit declinare forum.

Respondetur de iure communi regulariter non posse, *per tex. l. uenditor. ff. de iudicijs.* Sed de iure Regni author laudatus potest declinare forum, ratione priuilegijs suę personæ, vt quia est pupillus, &c. Ioan. Vinc. de Ann. *allegat.* 72. Capic. *decis.* 197. Grammat. *decis.* 21. & Boerius *decis.* 69.

26 Quæritur quarto, an Clericus, qui in instrumento promisit de euictione, & suscipere in se iudicium, & emptorem indemnem reddere, si fuerit author laudatus in foro sæculari possit declinare forum de iure communi?

Respondetur affirmatiuè, cum Angel. *in l. uenditor ff. de iudic.* vbi ait limitari prædictam legem, & *l. 1. C. ubi in rem actio*, quoad Clericum, qui potest ex persona sua declinare forum. Licet prima facie videatur dicendum, non posse, propter Gloss. *in capitol. Clericus nullum* 11. *q.* 1. quæ inclinare videtur, quod Clericus teneatur defendere rem venditam laico in foro sæculari, & idem tenet Abbat. *in capit. si uenditori de empt. & uend. in* 2. *col. circ. med. ibi, sed est dubium notabile*; sed opinio Angeli est verior, & seruatur in praxi: nam ponatur, quod Clericus, qui promisit cum iuramento suscipere iudicium in se, hoc facere neglexerit; in tali casu certum est, quod reus conuentus, quĩ habet causam ab ipso, debet illum conueni-

re coram suo Iudice competenti ad obseruantiam instrumenti, cum sit Reus in hoc, ergo, &c. Quod est notabile, quia sæpè accidit, & de facto habui huiusmodi casum, dum essem Vicarius Apostolicus in Ciuitate Sancti Marci, vbi fuit magna altercatio inter me, & Gubernatorem status Excellentiss. D. Ducis Sermonetæ, qui est Dominus dictæ Ciuitatis in temporalibus.

27 Solent etiam per Reum opponi aliæ exceptiones, scilicet, quod actor præstet cautionem de stando iuri, de iudicio sisti, & de iudicatum soluendo, *de quib. in instit. tit. de satisdation.* & Marant. *in spec. par.* 6. *membr.* 8. *num.* 2. quamuis regulariter ad illas teneatur reus, de quo timetur de fuga, si non possideat immobilia in loco iudicij, tamen si Reus dubitet, quod actor ad illum defatigandum, & vexandum possit postea omittere iudicium, potest aliquando illam exceptionem proponere si sua intersit causam expedire *per l. diffamari. C. de ingen. manum.*

28 Item poterit Reus opponere exceptionem, contra procuratorem actoris, qui promisit de rato sui principalis, post translactum tempus præscriptum ad ratificandum, quando de facto non fuit ratificatum, quod non possit contra illum agere, quia non adimpleuit, quod promisit, quando dubitabatur de eius mandato, & ipse promisit ratificationem sui principalis, iuxta *text. in lib.* 1. *C. de procur. & lib. Pomponius, §. rati, ff. de procur. & tot. tit. ff. rem ratam haberi*; Ad quod tamen poterit replicari per procuratorem, quod stante legitimo impedimento non potuit adimplere, quia ratificatio debet venire à longinquis partibus. Tunc summariè constito Iudici de veritate impedimenti prorogare terminum. Et à simili quando debet probari qualitas aliqua proposita in libello, si non possit de facili probari, quia probatio venire debet à longinquis partibus, & interim alia pars est pauperrima, & petit expediri causam, tunc Iudex facere potest tale, vel simile decretum; videlicet.

Decretum procedendi ad vlteriora, & reseruationis ad merita causæ.

Per Dominum, &c. Visa fide N. & N. stante legitimo impedimento N. partis, quod non possit suam legitimationem personæ in breui probare, &c. (vel aliquid aliud facere) *propter nimiam distantiam locorum, &c. fuit prouisum, & decretum, quod procedatur ad ulteriora, data cautione de probando infra ad merita causæ, &c. & ita hoc suum, & c. omni, & c. Datum, &c.*

Quæ quidem praxis desumpta est à Speculat, *in l.* 1. *tit. de Actore* §. 1. *nu.* 72. Probatio autẽ ad merita causę reseruata, intelligitur vsque ad sententiam exclusiuè.

INTERSECATIO IV.

De Exceptionibus Dilatorijs, quæ causæ, seu actionis qualitatem respiciunt.

SVMMARIVM.

1 *Ineptitudo libelli est exceptio dilatoria.*
2 *Obscuritas libelli est etiam dilatoria exceptio, & sic opponenda ante litis contestationem.*
3 *Temporis obligationis exceptio est item dilatoria.*
4 *Moratoria, seu dilatio siuè saluus conductus debitoris, multiplex est.*
Confessus, & condemnatus ad soluendum, quod tempus habeat.

1 IN superioribus Intersecationibus visum fuit de exceptionibus dilatorijs respicientibus Personam iudicis, actoris, & Rei, restabat videre de alijs respicientibus causæ, seù actionis qualitatem, meritò in præsenti de illis agemus. Sunt autem huiusmodi exceptiones tres regulariter. Prima, quando opponitur de ineptitudine libelli. Secunda, quando opponitur de obscuritate illius, vel incertitudine aut generalitate. Tertia, quando opponitur; quod non dum venit tempus solutionis, quando scilicet creditor petit debitum ante diem obligationis.

Quoad primam de ineptitudine libelli, non est immorandum, cum de ea sermonem habuerimus. *sup. subiect. 1. præsertim. num. 9.* tantummodo repetam, quod olim per *l. ampliorem. §. in refutatorijs. C. de appellat.* libellus ineptus refutabatur, ideo debebat esse concludenter, & benè formatus, aliàs sententia super eo ferri non poterat. Hodie idem practicatur in Curijs Ecclesiasticis, in quibus omnes causæ sunt ordinariæ, & vbi ius commune seruatur, quia libellus est fundamentum substantiale iudicij, vnde debet benè formari, alias esset nullitas *l. vt fundus ff. commun. diuid. & §. vt raró instit. de action.* Ideo debet habere qualitates, & solemnitates, requisitas, iux. Gloss. *in capitol. 2. de libell. oblat. & in l. 1. in princ. ff. de edend.* In Regno vero exceptio prædicta de ineptitudine libelli opponi non potest, quia non offertur libellus, sed talis qualis petitio, qua Reus deliberare possit, num velit cedere, vel contendere, *per lib. 1. ff. de edend.* vt cautum est *in Pragmat. dispendia litium, & in capitul. Regni, Detestantes, de quibus dixim. loc. supr. cit.* quia omnes causæ expediuntur summariè, & de plano, sola facti veritate inspecta. Vnde non opponitur de ineptitudine libelli, sed benè de obscuritate illius. Par. de Put. *in tract. de syndicat. versic. sententia numer.* 12. & Carauit. *in d. capit. Detestantes numer.* 20. Quapropter sufficit in Regno, quod concipientes libellum clarè proponant actionem ex parte actoris super re petita, ita vt Reus deliberare valeat, si velit cedere, vel contendere.

2 *Quoad secundum* exceptionem obscuritatis seù generalitatis incertitudinis libelli, est notandum, quod

quod de iure communi libellus obscurus, incertus, & generalis, parte non opponente procedit, secus autem ea opponente, vt habetur *in cap.fin.de libell.oblat. & l.fin.in princip.C.de ann.except.*

In Regno verò, vbi causæ sunt summariç, vt pluries diximus, licet procedat, etiam parte opponente, ad tradita per Bart. *in extrauag. ad reprimendum. uers. figura col.3.* & Alex. *in cons. 328. incip. in hac causa in 2. colum. & in l. si ita stipulatus. §. Grisogonus. col. 9. ff. de uerb.oblig.* Anchar.& Imol. *in Clement.sæpè. in princ.de uerb.signif.* Iason *in l. edita col. 2. ad fin.C. de edend.* Tamen contrarium in praxi seruatur, & sic opponi potest de obscuritate libelli, & actor tenetur declarare in partibus obscuris. Cæpoll. *caut.* 106. quem sequitur Afflict. *in constit. Regn. Dilationes numer. 37.& 38.* vbi habetur quod si quis ageret interdicto posseslorio retinendæ possessionis, & non declararet modum turbationis, quando afferetet fuisse turbatum in sua possessione, tunc posset reus opponere, vt declaret libellum obscurum, quomodo, & qualiter fuerit turbatus in sua possessione. Et tali casu, pendente huiusmodi declaratione facienda, iudicium est differendum. Vnde Iudex, etiam parte non opponente, potest ex officio compellere actorem, vt declaret libellum in partibus obscuris. Hæc tamen exceptio obscuritatis, generalitatis, seù incertitudinis libelli, debet opponi ante litis contestationem, & sic in Regno ante dationem termini probatorij. Afflict. *in d. constitut. Dilationes n.44.*

3 *Quoad tertiam* exceptionem dilatoriam causæ seu actionis qualitatem respicientem, est notandum, quod quando opponitur, creditorem non posse petere debitum ante diem solutionis, est inspicienda qualitas debitoris, & circumstantia obligationis, nam si quis est debitor in diem, vel sub conditione, & est suspectus de fuga, tunc non procederet exceptio, quia potest cogi, vt præstet cautionem de soluendo, adueniente die, vel conditione, *l. in omnibus ff.de iudic.& ita decisum in Sac.Consil. Neap.* testatur Afflict. *decis. 179.& 180.* Vnde traditur cautela ad fauorem creditoris, qui habet debitorem non tutum, vel non habeat contra ipsum publicam scripturam, quod concedat illi dilationem ad soluendum, faciendo eum obligari per instrumentum publicum, vel penes acta Curiæ; & tunc postea illum compellat ad præstandam cautionem de soluendo, adueniente tempore, dicendo illum esse suspectum de fuga, vel dilapidatorem suorum bonorum, quod nota, quia est singulare, & in dies occurrere potest.

4 At verò hac occasione vtilissimum, imò necessarium duxi agere hic de dilatione, seu moratoria, siuè saluo conducto, vt alibi dicitur; quæ dari, & concedi solet debitoribus de coctis & inhabilibus ad soluendum: quia quotidie accidit, & de facto, dum hæc scriberem, euenit mihi casus cum duobus fratribus vtrinq; coniunctis, qui mihi debebant centum, & octoginta scuta, alter quorum erat Clericus, laicus verò alter; quos cum ambos in carcerem fecissem detrudi, illicò fuit illis factam arrestum a multis alijs creditoribus, quibus visis, habito consilio inter ipsos quid agere deberent, deliberauerunt petere dilationem pro laico, & pro Clerico beneficium *capitol. odoardus. de solutionibus, iuncto cap. peruenit de fideiuss.* & sic talem ignominiosam resolutionem, exequuti fuerunt, cum non mediocri meo, & aliorum creditorum interesse.

Pro cuius materiæ intelligentia agemus Primo de moratoria, seù dilatione, vel saluo conducto; & Secundo de beneficio. *d. cap.odoardus* Clericis competente.

Quoad primum, notandum est, dari in iure plures moratoriæ, seù Dilationis Species; Quæ dantur debitoribus molestatis à creditoribus pro debito ciuili. Quarum prima est, quę per legem conceditur miserationis gratia debitoribus condemnatis, & confessis, quibus conceditur dilatio seù terminus ad soluendum, de qua loquitur textus *in l. debitoribus ff. de re iudic.* in illis verbis: *his, qui fatebuntur se debere, aut ex re iudicata necesse habebunt reddere, tempus ad soluendum detur, quod sufficere pro facultate cuiusque videbitur.* Ista autem dilatio solet esse quatuor mensium, vt tradit Bartol. *in l.si debitori numer.1. ff.de iud.* quod tempus datur, non solum confessis, sed etiam condemnatis regulariter. *lib. 4. §. si quis condemnatus,* vbi Gloss. *in verb. maiorem ff. de re iudic.l.2. C. de vsur. rei iud.d.l.debitorib.& l.si debitori* vbi Gloss.& DD. *lib. centum.C.de confess.§.vlt. capitol. quoad consultationem de re iudic.* vbi Abb. *numer.2. cap.querentis* & ibi Gloss. *in verb. quadrimestre,* & Felin. *nu.2. & 7. de offic. deleg.* Alex. *consil. 77. numer.1. vers. sed de iure communi l.2.* Potest tamen istud quadrimestre arctari, vel prorogari à iudice ex iusta, & legitima causa *l.2.ff. de re iudic.d.cap.quoad consultationem* vbi Gloss. *in verb. arctari de re iudic.* Quod si Iudex arctaret sine iusta causa, non noceret debitori condemnato, quia suppleretur à lege tempus, & sic gauderet quadrimestri. *d. libr.4. §.si quis condemnatus* vbi Gloss. *in verb. minorem,* & Gloss. *in d.cap. quoad consultationem verb.arctari.*

At verò istud tempus quadrimestre fuit de consuetudine per idem ius commune confessis limitatum, & reductum ad decem dies. *d. lib. si debitori* vbi Gloss. *in verb.modicum, & in verb. indultum,* quam sequitur Bart. *num. 1.ff.de iudic.* Idem Bart. *in d. lib. debitoribus. num.2.* Castrensis *num. 15.* & Alij. *ff. de re iudic.* Abbat. *in d. cap. quoad consultationem, num.2. de re iudic.* Felin. *in d.cap.quærenti.n.2.circa fin. & cap. 7. de offic.deleg.* Et ita seruatur in hac Alma Vrbe, prout disponitur *in Statutis Vrbis, lib.1.cap.* 89. & ibi per Fenzon. *notatur n.14.*& Luc. Pet. *in Prax.lib.4.cap.3.num.18.*

Est tamen notandum, quod tam condemnatus, qui habet quadrimestre, quam confessus, qui habet decem dies, cauere debent de soluendo in fine termini; alias capi, & carcerari possunt; & tandiù detineri, donec satisfecerint, soluendo, vel cautionem prædictam dederint. Bald. *in d.l. si debitori num.3.* Castrens. *in l.si vniuersa, num.6.* & ibi Ias. *num.2.C.de precib. Imper. offer.* Aeneas Falcon. ad Abbat. *in d ca. quoad consultationem sub n. 22.in verb.debet satisdare.*

Quòd si debitor esset valde diues, non est cogendus ad satisdandum, quia creditor iam est securus. Abb. *in d. cap. quoad consultationem, num. 23.* Bald. *in l. fin.num.1.in fin.vers.quid ergo,C.de exec. rei iudic.* Albeтic. *in d.l si debitori in princ. uers. vnde exponunt,* & Ias. *in l.debitoribus n.14.in fin.*

Conclusio autem supra firmata, quod condemnatus ad soluendum habeat quadrimestre; limitatur pluribus modis, &

Primo in condemnato ex deposito, nam talis illicò soluere tenetur *l. si quis uerb. illicò, & verb. quam celerimè,C depos.* Felin. *in d.ca.quærenti.num.2.de offic.deleg.*Soccin.*regul.396.fallent.1.*

Secundo limitatur, quando condemnatus appellauit, sed appellatio non procedit, quia nullam habet exceptionem: nam tunc tempus currit à die prolationis primę sententiæ. Bald. *in l.2.num.7.C.de vsur.rei iudic.* quem sequitur Alex. *cons.94. nu.2. lib.4.*

Tertio limitatur, quando quis fuit condemnatus à Iudice, à quo appellatio non datur, nam tunc etiam infra decem dies exequi potest eius sententia, vt colligitur ex *text. §. aliud in Auth. Vt sponsal. larg.* Felin.

Prax. Vicar. Caroli Pellegr. Par.II. L 2 *in d.*

in d.cap.quarenti,n.2.de offic.deleg. Alex.*in d.l.debitoribus,num.*13. & Ias.*numer.*9.*ff. de re iudic.* Soccin. *d.reg.* 396.*in quarta fallent.*

Quarto limitatur, quando fuit condemnatus per interlocutoriam, ad lites finiendas, Ias. *vbi sup. nu.* 20. Bart.*in l.à Diuo Pio,§. in venditione n.*10.*ff.de re iud.*

† Quinto limitatur, quando fuit condemnatus ad præstandum alicui alimenta; vel ad subueniendum minori per viam restitutionis in integrum; nam tunc neque gaudet quadrimestri; vt expresse probatur, in *text.l. qui pro Tribunali* 2. vbi Glos. *in verb. constituatur &* *in verb. subueniatur,ff. de re iudic.*Glos.*in l.fin. verb.statutum,C.de exec.rei iudic.*

Sexto limitatur, quando fuit condemnatus ab Arbitratore, quia tunc eius sententia habet vim transactionis inter partes initæ, Alex. *in d.l.debitoribus.num.* 12. & Ias.*num.*8.Bald.*in d.l.fin.nu.*5. Roman.*in l.2.n.*2. *verf.septimo fallit,ff.de re iud.*Felin.*in d.c. quarenti,n.*2.

Septimo limitatur, quando causa appellationis est deserta. *l.quoniam nonnulli*, vbi Bald. *C. de appell.* Roman.*in d.l.2. num.*2.*&* *n.*62. Felin. *in d. cap.quarenti n.* 3. Alex.*cons.*94.*nu.*3.*lib.*4.

Octauo limitatur, quando quis fuit conuentus actione reali. Glos. *in d. l. fin. verb. statutum. verf. vel fortè Iudex*, Alex.*in d.l. debitoribus num.* 10. & Ias.*d.nu.* 13. *ff.de re iud.* Innoc. *in d.cap. quærenti num.*1. *in verb. quadrimestre. de offic.deleg.* vbi etiam dicit esse in Iudicis arbitrio tempus ad restituendum concedere, si res statim restitui non possit; præstita tamen cautione, vt supra.

Nono limitatur, quando quis fuit condemnatus in causa criminali.*l.cum Reis ff. de pæn.* Speculat. *lib.*2. *de dilat.§.*1.*n.*24.*verf.exequutoriæ*.Felin.*in d.cap. quærenti n.*2. Bald. *in d.l.fin. num.*10. Calderin. *conf.* 197. *alias* 1. *de re iud.*

Decimò limitatur, quando fideiussor soluit pro Reo in causa criminali, & Reus fuit condemnatus ad restituendum fideiussori, quod soluit. Bald. *in addit.ad* Spec.*lib.*2.*de sent.§.*3.*ante fin. verf. Titius fideiussit iudicatum solui*. Felin *in d.cap.quarenti,num.*2.*verf.*4.*extra,de offic.deleg.*

Secunda dilatio est illa, quæ conceditur à supremo Principe ex mera benignitate debitoribus, qui debita ciuilia soluere non possunt, & de ea loquitur textus *in l.*2. *C. de precib. Imperat. offerend.* Solet autem ista dari, propter aliquam iustam causam, sed cum cautione idonea præstita à debitore de soluendo creditoribus finito tempore dilationis; & ita practicatur in Regno Neapolitano *per Rit. Magnæ Cur. Vicar.*387. *incip. Item contra*; & ista habet locum, etiam in debitis iuratis, secundum Carauit. *in eis rit. numer.* 9. & licet. Afflict. *decis.* 5. alleget, moratoriam Principis non extendi ad debita iurata; tamen in praxi contrarium seruatur; & ista datur, etiam reluctantibus creditoribus, vt vidi seruari Romæ in causa propria de qua iam dixi.

5 Alia Moratoria est illa, quæ vocari solet dilatio quinquennalis, seu concurrentia creditorum, quæ non conceditur, nisi præstita fideiussione de soluendo in fine termini, seu dilationis concessæ. *l. quoties,* *& l. vniuersa*, vbi Glos. Bald. & Alij. *C. de precib. Imper. offer.* & hæc habet locum, quando maior pars creditorum alicuius debitoris concedunt illi dilationem quinquennalem ad soluendum debita, & tunc creditores minores in quantitate debiti tenentur concurrere cum creditoribus maioribus quantitate debiti, & ista conceditur ex mera iustitia, *lib.fi. vnus. §. hodie, lib. maiorem, & l.scriptum ff. de pact. l.ina. C.qui bon. ced. pos.* Sed in Regno, obseruat Afflict. *decis.* 288. & ibi Vrsill. quod datur sine cautione de soluendo finita dilatione; datur autem, quoad personam, ne molestetur, non vero quoad bona, si quæ degeantur habere.

Maior autem pars intelligi debet, respectu summæ, non respectu numeri. Quod si creditores sunt pares ratione summæ: intelligendum est de maiori parte illorum in numero, *l.maiorem ff.de pactis*, vbi Glos. & DD. Aretin. *cons.* 157. Et si sint etiam pares numero, benignior pars capitur. *lib.fin.cum* ibi notatis *C.qui bon.ceder.poss.*

Sed quid iuris? quando debitor est defunctus, & hæres non vult adire hæreditatem, nisi habita dicta dilatione, vel remissione partis debiti, & maior pars creditorum concedere vult dilationem ad soluendum, vel partem debiti eidem remittere; numquid minor pars creditorum cogi possit ad standum maiori parti?

Respondetur affirmatiuè. Prout à simili, si debitor aufugit, & in tuto receptus reuerti non vult, nisi ei concedatur dilatio, vel remittatur pars debiti. Et ratio est ad hoc, vt creditores habeant saltem aliquam securitatem, & personam certam, quam conuenire postea possint, *l. Iurisgentium. §. hodie*, vbi DD. *& l. maiorem, & lib. rescriptum*, vbi Glos. & DD. *ff.de pactis*.

Sed si creditores habeant personam certam, quam conuenire possint, tunc maior pars remittere non potest in præiudicium minoris partis creditorm. Bal. Angel. Alex. & Alij *in d. l. iurisgentium, §. Hodie ff. de pact.* vbi etiam idem Alex. ait, hæc locum similiter habere, si quidam creditores essent hypothecarij, & quidam non; nam si minor pars hypothecam haberet, maior verò non; tunc maior pars præiudicare possit minori, & concedere debitori remissionem partis debiti, non autem dilationem. Idem tradunt Bartol. & Alij in *d.lib. rescriptum. ff.de pact.* & Afflict. *decis.*288.

6 Limitatur tamen, vt dicta dilatio quinquennalis, seu concurrentia, locum non habeat in creditoribus depositi, isti enim non tenentur concurrere. *l. si quis vbi pecuniam, C.depositi*, per quam ita fuisse decisum in Sac. Consil. Neapolit. testatur Franch. *dec.* 151. Et similiter in Neapolitanis *per pragm. incip. Regentes, sub tit. de cess.bonor.* & idem Franc. *decis.* 179. An autem creditor ex causa dotis teneatur concurrere, adhuc lis sub iudice est, vt ait Franc. *decis.* 119, licet Carauit. *in d. rit.* 387. *numer.* 19. teneat partem affirmatiuam, quam credo seruari in practica.

7 Sed quæritur, an ista dilatio quinquennalis prosit etiam hæredi debitoris, sicut ipsimet debitori?

Respondetur, in hoc esse opinionem Franch. *decis.* 179. vbi ait non prodesse hæredi cum beneficio legis, & inuentarij; sed Afflict. videtur contrarium sentire in *dicta decis.* 288. *numer.* 3. vbi dicit, dilationem quinquennalem esse dandam hæredi defuncti, ergo prodest; & ita seruatum fuit aliquando in Sac. Cons. Neap.

8 Quæritur secundo, an prosit fideiussori debitoris, qui dilationem habuit?

Respondetur negatiuè cum Carauit. *in rit.*282. *num.* 16. qui mouetur authoritate Doctorum *in l.quoties C. de precib. Imper. offer.* & Bart. *in l. si filius familias §. si stipulatus ff. de verb. obligat.* Mouetur etiam alia ratione quia dilatio quinquennalis est exceptio personalis cohærens personæ debitoris, ideo ipsius personam non transgreditur, *l. exceptiones ff. de exception. et l. quia personale ff. solut, matrim.* Vbi Bart. Vide tamen latè congesta à Dian. *in suis moralib. resol. p.* 7. *tract.* 8. *de cession. bonor. resol.*32. & non pigebit.

Tradi-

Traditur tamen quædam cantela à Practicis nostri temporis, deprompta *ex l.iam mandatori C.de non numerat pecun.* & est, quod debitor, qui habuit dilationem quinquennalem compareat in iudicio, & petat fideiussorem non molestari, quia si molestaretur nihil ei suffragaretur dilatio sibi concessa, cum illico fideiussor molestatus à creditoribus vexaret illum; & tunc iudex solet decernere, quod nequaquam molestetur fideiussor debitoris, cui fuit concessa dilatio quinquennalis.

9 Quæritur tertio, an debitor, cui à creditoribus fuit oblata dilatio quinquennalis, possit cedere bonis, vel teneatur acceptare dilationem?

Respondetur, in hoc dubio esse duas opiniones Doctorum. Prima est negatiua, quod scilicet debitor excludatur à beneficio cessionis bonorum, quando creditores offerunt dilationem quinquennalem. ita Glos. *in d.l.fin. verb. inducias.C.qui bonis ced.poss.* Angel. *in l.alia, §.eleganter ff.solut.matr.* Soccin. *in regul.343.in tertia fallent.* Roman. *cons.439.num.6.* Matth. Brunus *in tract.de cession.bonor.q.2.principal.num.1.2.& 4.*

Secunda verò opinio asserit, quod sit in electione ipsius debitoris, an velit bonis cedere, vel acceptare dilationem quinquennalem. ita ead.Glos. *in d.l.fin. verb.detur C. qui bon. ced.pos.* quam sequitur Scheneid. *in §.fin. instit. de action. numer.* 5. quas Glossas concordant Alberic. *in d.l.fin.* & Vincent.de Franch.*decis.*252. quod si debitor nolit dilationem, sed velit statim cedere, possit: & tunc electio sit debitoris. Sin verò nolit cedere, sed gaudere inducijs, & tunc electio sit creditoris; & ita etiam voluisse Cyn *in d.lib.fin.* testatur Dian. *in suis resolut. moral.p.7. tract.* 8. *de cess. bonor. resol* 17. vbi affert etiam Maximil. Faust. *de Aerario class. 26. consil.* 127t. & istam sententiarum conciliationem sequuntur ferè omnes.

Quod si voluerit vti beneficio cessionis bonorum, debet priùs petere ab Episcopo absolutionem à iuramento, vt obseruat Molina. *de iustitia tom. 2. tract. 2. disput.527.in fin.*

10 Talis autem *absolutio à iuramento* solet concedi hoc, vel simili modo, videl.

Forma absolutionis à iuramento.

Et per Admodum Illustrem, & Reuerendiss.Dominum Vicarium Generalem N.sedentem,&c.Visis,&c.Ne iuramentum sit vinculum iniquitatis, sed potius præsidium veritatis, volentem animarum periculis obuiare, fuit prouisum,& decretum supradictum N.de N.fore,et esse absoluendum,& habilitandum, prout absolui, & habilitari mandatur ab omnibus,et quibuscumq; iuramentis quomodocumque, & qualitercumq; in mentionatis contractibus appositis,& per ipsum præstitis, etiam de non petenda absolutione, ac ea obtenta non posse vti; ad finem agendi, excipiendi, ac iuribus suis experiendi, absque reatu periurij, dummodo tamen non sit periurus, et preces veritati nitantur,&c.& ita,&c. Hoc suum,&c.omni,&c.

11 Quod autem possit peti absolutio, etiam si fuisset factum pactum in contractu de non petenda absolutione, tenent communiter DD. in materia cessionis bonorum. Bald. & Aretin. *in libr. 1. C. qui bon.ced.pos.* Bartol. & Imol. *in d.libr. alia §. eleganter, ff. solut. matrim.* Menoch. *de arbitrar.Iud.cas.*183.*num.*18. Thesaur. *decis.36. numer.4.* Capel.Tholos. *decis.57.* Ioseph.Ludouic.*dec.64.n.20.& 21.* Guid.Pap.*dec.*211. Car.de Grass.*tr.de exceptionib.except.17. nu.12* Et est notandū, quod pro obtinenda absolutione à iuramento prædicto, non requiritur citatio partis. Neuizan. *cons.22. num.54.* Anton.Gagliard.*in tract.de absolutione à iuramento, §. 1. in fin.* ex Marot. *de commiss. relax. iuram.cap.4.num.19.*

Notandum est secundo, quod debitor qui non est soluendo, si dilationem prædictam habere non potuerit, habebit aliud beneficium cessionis bonorum, quando de paupertate alio modo constare non potest, quam per cessionem Abbat. *in ca.Odoardus de solut.* Staphil.*de litter.grat.capit.8.in fin.fol.mihi* 297. Rot. *decis.31.de re iudic.in antiq.* vbi latè agitur de materia cessionis bonorum, vltra ea, quæ DD. per illum text. congerunt. *in l.fin.C.qui bonis cedr.poss.*

Sed quæritur, an debitor, qui renunciauit cum iuramento beneficio prædicto cessionis bonorum, possit ad illud admitti?

Respondetur affirmatiuè, non obstante iuramento, prout DD. communiter asserunt. Felin. *in capit. si diligenti.de for.compet.& in cap.ex rescripto de iureiur.* Guid.Pap. *decis.* 211. & faciunt tradita supra de pacto non petendi absolutionem à iuramento. Debet tamen priùs obtineri absolutio, vt diximus.

Quod præsertim procedit, vbi paupertas debitoris sit notoria, & euidens. Felin. *vbi sup.* Boss. *in sua Prax. tit.de carcer.fideiuss.committ. num.25.*

Limitatur tamen conclusio in debitoribus Fisci, qui ad cessionem bonorum non admittuntur. Guid.Pap. *d.dec.*211.

Limitatur secundo, in fideiussoribus debitoris ad cessionem admissi, quibus non prodest admissio debitoris. Guid.Pap. *ibid.* Iul.III.*in Constitut.*13. *tom.1.Bullar.nou.fol.*576.

Limitatur tertio, in obligatis in forma Cameræ Apostolicæ ad conducendum ad Vrbem victualia, & hoc fauore publico, ne mercatores retrahantur à negotio, metu amissionis pecuniæ si debitores admitterentur ad cessionem. Innoc. VIII. *Constit.*15. *tom.1. Bullar.nou.fol.* 64t. Idem dicitur de obligatis ex causa Panis. Iul. III. *Constit.* 18. *eod. tom.1.fol.* 58t. Et ratio est, quia Reipublicæ interest Ciuitatem abundantem, & pinguem existere, iuxta dispositionem *l.1.§.cura ff. de offic.Præfect.Vrb.l.fin. quor.appellat.non recip.et ca.1. cum ibi notatis, de empt. et vendit.*

Limitatur quarto, in lusoribus, meretricibus, Ganeonibus publicis, & notarijs, qui dicto beneficio cessionis, vel dilationis gaudere non debent. DD.*cit.*

Notandum tertio, quod debitor admissus ad bonorum cessionem non liberatur omnino a solutione debiti; sed obligatus remanet creditoribus soluere debita quandocumque deuenerit ad pinguiorem fortunam; nisi cesserit bonis cum ignominia, secundum iura municipalia Regionum, & statuta locorum, quia tunc liberatur in totum. Guid. Pap.*dec.* 343. *per tot.* vbi fusè.

12 *Quoad secundum* est notandum, quod datur alia species moratoriæ, seù dilationis, & est illa, quæ conceditur clericis debitoribus, qui non habent, vnde suis creditoribus satisfacere possint: Isti enim cogi nequeunt nisi quantum facere possunt deductis sibi necessarijs alimentis, & ideo non debent excommunicari, suspendi à diuinis, nec in carceres detrudi. *cap.Odoardus de solutionibus, cap.peruenit de fideiussorib.cap.olim 2.de restit.spoliat.* Glos.*in capit.studeat ver.vt tale 50.dist.et in l.miles ff.de re iudic.* Bene verum est, quod cogi possunt ad præstandam cautionem, saltem iuratoriam, de soluendo, quando deuenerint ad pinguiorem fortunam. DD. in *dict. capit.Odoardus,* & ibi Abb. *num.* 1. 3. *et* 8. & Imol. *numer.* 5. Beat. *in tract.de inope debitor.ca.17.num.9.in 3. tom.tract.diuers. par.2.* & Alij apud Carol. de Grass.*de eff.cleric.effect.7. num.65.*

13 Quod locum habet non solum in clericis constitutis in ordinibus maioribus: verum etiam in minoribus, etiam prima tonsura initiatis. Neuizan.

cons.59.num.3. Carol. de Graff. *de effect. clericat. effect. 7. num. 4.* Malul. ad Capic. *decis. 161. num. 9.* Bellett. *Disquisitionum Clericalium p.1. tit. de Clerico debitore, §.1. n. 5.* dummodo habeat requisita Sacri Conc. Trident. *sess. 23. de reformat. cap. 6.*

14 Ampliatur secundo, vt procedat etiam in Clericis fideiussoribus laicorum, nam adhuc grauari nequeunt, nisi quatenus facere possunt. Felin. *consil. 9. per tot.* Butr. *cons. 41. vers. item vt miles*, & Monald. *consil. 124. per tot. vol. 2.*

Ratio autem est, quia cum Clerici sint militea Christi, vnde dicuntur milites cœlestis militiæ. *cap. Christianis*, vbi Gloss. *in verb. militem 11. q. 1. cap. militare* vbi Gloss. *pen. 23. qu. 1. cap. 1. de cleric. ægrot.* debent propterea, imò multò magis gaudere priuilegijs militum sæculi, qui non compelluntur, vltra quam facere possunt, deducto ne egeant. *l. miles in princ.* vbi Gloss. *in verb. facere, & l. item miles ff. de reiudicat.* Abb. *in d. cap. Odoardus num. 8. de sol. & cap. veniens numer. 4. de transact. & in cap. cum esses, num. 28. de testam.* Felin. *in cap. cum ex officij, num. 2. de præscript.* Carol. de Grass. *vbi sup. n. 3.*

15 Aliàs iniuria carceris, quæ fieret Clericis redundaret in opprobrium totius status Clericalis, eiusque dignitatis, quia carceratio affert damnum irreparabile Bald. *in l. per diuersas in 10. q. C. mandati, & in l. si clericus col. m. 2. C. de episc. & cler.* Farinac. *in tract. crim. q. 27. n. 135.* Imò affert iniuriam. Bal. *in l. si venditor, §. qui præs. ff. qui satisdar. cogant.* Marsill. *singul. 93. & in l. 1. in princip. numer. 2. ff. de quæstion.* Et famam maculat, & onerat. Decius *cons. 73. col. 1.* Corneus *consil. 295. col. 2. lib. 3.* Crauett. *consil. 336. num. 31.* Riminal. *iun. consil. 554. num. 65. lib. 5.*

16 Ideo carcerari non possunt pro causis ciuilibus, *vt habetur in d. cap. peruenit. de fideiuss. & d. cap. Odoardus. de solution. & vtrobiq; communiter* DD. omnes Couarruu. *lib. 2. variar. resol. cap. 1. num. 9.* Menoch. *de arbitr. iudic. q.* 88. *num.* 8. Marchesan. *de commission. par. 2. cap. 7. num. 1. & seq.* Cenall. *commun. contr. commun. q. 761. num. 9.* Carol. de Grass. *d. eff. 7. n. 1.* vbi per integram columnam Alios DD. congerit, supra 50 qui idem tenent,

17 Vnde infertur, quod Clerici non possint carcerari pro causa ciuili, etiam si essent obligati vigore instrumenti guarentigiati. Fab. de Anna *consil. 124. nu. 13. lib. 2.* Cæterum quidquid sit de iure, hodie tamen hoc non seruatur de consuetudine,

18 Infertur secundo, vt neq; carcerari possint pendente iudicio, an admitti debeant ad beneficium *d. cap. Odoardus.* Fab. de Ann. *ibid. num. 12.* Brun. *de cess. bon. in 3. q. principal. num. 1. & seq.* Car. de Graff. *loc. cit. num. 16.*

19 Infertur tertio, quod neque pro debito iurato priuantur beneficio *dicti capit. Odoardus.* Couarr. *lib. 2. variar. resol. cap. 1. nu. 9.* Cenal. *vbi sup. nu. 11.* Guttierez. *in tract. de contract. iuratis p. 1. cap. 17. nu. 36.* licet contrariū in hoc sentiat Foller. *in tr. de censib. vers. huiusmodi censualia. n. 19.* & Alij, quos refert. Graff. *vbi sup. n. 20. qui n. 21. et seq.* concordat opiniones contrarias.

20 Infertur quarto, vt non solum non possint carcerari verum neque excommunicari etiam si sint obligati in forma Cameræ Apostolicæ. Conc. Trid. *sess. 25. de reformat. c. 3.* Brun. à Sole. *in compend. resolut. propos. iur. in verb. Clericus licet debitor,* Graff. *ibid. num. 12.* licet contrarium teneat Franc. Leo. *in Thes. for. Eccles. p. 1. c. 11. n. 14.* & dicemus *infr. num. 34.*

21 Infertur quarto, vt neq; pro debito census iuxta formam Bullæ possint carcerari. Grass. *vbi sup. n. 23.*

22 Sed quæritur, an Clerici possint cum iuramento renunciare beneficio *dicti cap. Odoardus?*

Respondetur negatiuè, quia est inductum in fauorem totius ordinis Clericalis, ne eogantur cum dedecore mendicare. Hostiens. & Ioan. Andr. *in d. ca. Odoardus*, Beat. *de inope debitore. d. cap. 17. numer. 8.* Suarez. *in Praxi. 3. par. 2. tom. cap. unic.* Quidquid dicat Guttier. *de iuram. confirm. p. 1. cap. 17.* Sed vide Grass. *loc. prox. cit.* vbi latè, & concordat opiniones contrarias. Vnde infertur, quod neq; teneantur cedere bonis pro debito, Abbat. Imol. & Anchar. *in d. cap. Odoard.* Couarr. *d. l. 2. variar. c. 1. n. 9.* Beat. *ibid.* Car. de Grass. *loc. cit. n. 70.*

23 Dantur tamen multi casus; in quibus Clerici non gaudent beneficio *d. capit. Odoardus* Quorum Primus est, quando aliquo modo reperiuntur in dolo, vt si tempore contractus quis non erat soluendo, & asseruit creditori, se esse diuitem, quia suus dolus nemini patrocinari debet. *l. uerum, §. hoc quoque ff. pro soc.* Gloss. *in l. Titio in princ. ff. ad municipal.* ita Marchesan. *de commission. p. 2. ca. 8. num. 57. in fin.* Genuens. *in Prax. Archiepisc. Neap. cap. 3. num. 6.* Carol. de Grass. *d. effect. 7. num. 32.* vbi per plures numeros multas illationes facit. Rot. Rom. *par. 3. diuers. libr. 3. decis. 841.* Caputaquen. *decis. 278. par. 1.* Item dicitur esse in dolo, qui tempore contractus non dixit se esse Clericum. Item si bona abscondit, & non indicat creditoribus, Item qui alienauit bona in fraudem creditorum. de Grass. *vbi supra.*

24 Secundus est, quando Clericus debitum negaret, quia ad hoc, vt beneficio *dicti cap. Odoardus et cap. peruenit*, gaudere possit, necesse est confiteri debitum, vt tenet Gloss. *in d. capit. Odoardus uerb. recognoscentem* Bald. *in l. 1 col. fin. C. qui bon. ced. poss.* Card. de Grass. *vbi sup. n. 43.* Confessio autem, & recognitio debiti potest fieri etiam post sententiam Brun. *de cession. bonor. q. 4.* Afflict. *decis. 379.*

25 Tertius est, quando Clericus conueniretur ex debito prouenienti ex delicto, vel quasi, quia tunc conueniretur in solidum, nullā habita ratione ad dictum priuilegium deducto ne egeat. & sic carcerari posset *cap. olim. il 2. de restit. spol.* Gloss. *final. in d. cap. Odoardus* Marsil. *in pract. crim. §. attingam. numer. 70.* Farinac. *in tract. crimin. q. 27. num. 72.*

26 Sed quæritur hic, an Clericus, qui in tali casu non habet in bonis, debeat pœnam sustinere in corpore, quando, soluere non posset alio modo.

Respondetur affirmatiuè. *ex cap. finem litibus de dol. et contumac. et l. fin. ff. de in ius uocand.* Abb. *in d. ca. finem litib. num. 5. per illum text.* Menoch. *de arbitrar. iud. cas. 44. n. 6.* Put. *decis. 56. lib. 1.* Boer. *decis. 349. nu. 11.* Grass. *vbi sup. n. 41.* quidquid dicat Diaz. *in pract. cap. 134.*

27 Quartus casus est, quādo Clericus esset effectus nō soluēdo, & inops consumendo pecuniā, & bona in ludis prohibitis, & cū meretricibus luxuriosè viuēdo. Bal. *in l. 1. col. fi. C. qui bon. ced. poss.* Ferr. *cōs. 144. n. 3. lib. 1.*

28 Quintus est, quando Clericus exerceret mercaturam, & negotijs illicitis se immisceret. Brun. *in d. tract. de cession. honor. q. 1. in prin. numer. 15.* quia talis amittit etiam priuilegium clericatus. *cap. fin. de uit. et honest. cleric.* Quidquid dicat Foller. *sup. constit. Regni in tit. de episc. et cleric. in capit. si quis clericus numer. 30.* Quod tamen intelligit Carol. de Grass. *vbi sup. n. 64.* in debitis tantum contractis occasione mercaturæ.

29 Sextus est, quando Clericus esset suspectus de fuga, quia tunc non obstante priuilegio *d. cap. Odoardus et dicti cap. peruenit*, potest carcerari, etiam à proprio creditore, dummodo statim tradatur suo competenti iudici. Abbat. *in capitol. cum non ab homine n. 17. de iudic.* Couarru. *lib. 2. uariar. cap. 1. n. 9.* Farinac. *d. q. 27. nu. 71. et 76.* Io. Bapt. de S. Seuerino *in tract. de debitor fugitiu. et susp. q. 6. in quinta quæstione principali*, Car. de Grass. *loc. cit. n. 35.*

30 Septimus

30 Septimus est, quando esset effectus Clericus, post debita contracta, in fraudem creditorum Beat. *de inope debitore c.17.num.22.* ubi ait, tunc dici in fraudem effectum fuisse Clericum, si fuerit citatus, quia tunc amitteret beneficium *dicti cap. Odoardus*, & eo fortius, si suscepisset Clericatum, post condemnationem, vt solueret debita. Couar. *pract.quaestionum capit. 22.nu.4. in 2.conclus.* Put.*decis.264. p.1.* Car. de Grass. *d.eff.7.n.60.*

31 Octauus est, quando Clericus esset periurus, propter debitum iuratum, & ante absolutionem a iuramento gaudere vellet beneficio *dicti cap. Odoardus*, quia tunc non ad mittitur Couar. *lib.2. variar.d.cap.1. num. 9. vers.quoties verò* Afflict. *in constit. Regni si quis clericus in 6.notab.sub rubr.de cleric.conueniend.*

32 Nonus est, quando Clericus esset debitor, ratione depositi penes se facti, quia tunc non gauderet beneficio *dicti cap. Odoardus.* Segur. *in directorio iudicis Eccles.p.2.cap.13.num.12.* Foller. *vbi sup.nu.13. vers.item ita praedicta,* de Grass.*ibid.num.58.*

33 Decimus est, quando ageretur contra illum actione reali, quia tunc, cum non tangatur persona Clerici, non potest praetendere beneficium *dicti capit. Odoardus.* DD. *in d.cap.* Aretin. *in §. item si de dote col. 1. vers. iu ca glos. in fin. institut. de action.* Foller. *loc. cit. d. constit. si quis clericus n.30.*

34 Vndecimus casus est, quando Clericus obligatus esset in Romana Curia in forma Camerae Apostolicae, secundum Gomesium *in compendio vtriusque signaturae.col.fin.* Farinac. *de carcerib.& carcerat.tom. 1. par.1.q.27.num.70.* & Alii allati *sup.num.20.* Ratio est, quia per talem obligationem renunciatur beneficio *dicti c.Odoardus,* & omnibus aliis legum auxiliis. Idem tenet Franc.Leo.*in Thes.for.Eccles.p.1.c.11. nu. 14.* vbi ait, non dari aliquod beneficium, vel exceptionem, contra obligationem cameralem, nisi duas, quae incontinenti probari debent.

35 Nimirum exceptio falsitatis, & solutionis. Gallesi.*ad tract.de obligat.in form.cam. clausul.4.quaest.1. num.2.* Contrarium tamen tenet Couar. *dict.lib.2. variar.cap.1.& idem* Galles.*loc. citat. 6. par.quaest.7.* Et secundum istos seruari vidi pluries in hac alma vrbe, cum multis obligatis in forma Camerae Apostolicae, qui hoc non obstante admissi fuerunt ad beneficium *dicti cap. Odoardus*, praesertim hoc eodem anno casus occurrit in meo debitore, *de quo dixi sup. num. 4.* Bene verum est, quod in tali casu non admittitur ad dictum beneficium, nisi ex gratia speciali Summi Pontificis, quae obtinetur per signaturam Gratiae, cum clausula. *constito summariè de paupertate oratoris & c.de quo infrà suo loco.*

36 Duodecimus est, quando Clericus est debitor, ratione pensionis non solutae, quia tunc non potest iuuari exceptione *d.c.Odoardus*, cum beneficium possideat, & eius redditus percipiat. Gomes. *ad Regul. Cancellar.in comp.vtr.signat.tit.de annal. poss.quaest.53.in fin.* Marchesan.*de commission.par.1.cap.14.n.11.* Farinac. *in tr.crim.d.q.27.num.70.* Couarr.*d.cap.1.num.9.vers.quoties verò.* Follerius *in tract.de censib. ver.huiusmodi censualia nu.20.* Brun. *vbi supr.3.q princ.num.14.* Qui casus est intelligendus, quando debitor beneficiatus se obligauit ex se ad pensionem; secus autem quando pensio fuit imposita a Papa motu proprio sine consensu Rectoris beneficii, nam tunc admitteretur *ad cap. Odoardus,* Gigas.*in tract.de pensionib.q.10.n.3.& consil.111.n.11.& 12.* Roman.*cons.369.*

37 Decimus tertius est, quando Clericus debitor fuit condemnatus per tres sententias conformes, secundum Bald. *in lib.1.C.qui bon. ced.poss.* Foller. *loc. cit.* Put. *decis. 56. numer. 9. in fin.* Couarr. *d. cap. 1.num. 9. vers.quoties verò.* Sed contrarium est verius & ita fuisse decisum in Rot. Roman. testatur Marchesan.*de commiss.p.2.cap.8.nu.56.* Anast. Germon.*in tract.de sacr. immun.lib.3.cap.15.num.95.* Couar. *ibid.* vbi veriorem dicit hanc, & non primam sententiam, *& in lib.practicar. qq.cap.25.num.1.et vlt.* Molin *de contract.disp.571 num. 15.* Car. de Grass.*d.eff.7.n.45.et seq.* vbi affert DD. qui vtramq; sententiam conciliant.

38 Decimus quartus casus est, quando Clericus administrauit bona aliena, vt Tutor, curator, vel procurator, & ex tali administratione remaneret debitor, nam tunc non iuuaretur exceptione *dicti cap. Odoardus.* Ancharan.*in cap.1.nu.6. de poss.* Ferrett.*latè in cons. 144.num.1.et 2.lib.1.* quidquid dicat. Canall. *de Tutor. et Curator.num.322.*

39 Decimus quintus est, quando debitor esset Clericus coniugatus, quia non gauderet priuilegio *dicti capit. Odoardus*, neq; aliis priuilegiis Clericalib. nisi fori, & Canonis; siquis suadente diabolo 17.q.4. vt probatur *in cap.Ioannes de cleric.coniug.et cap.vnic. eodem tit.in 6.* Natta.*consil.319.num.6.et 356.nu. 1.lib. 2.* Molin.*de contr.disp.571.nu.13.* Masull.ad Capyc. *decis. 161.nu.9.* quidquid in contrarium asserat Felin. *in cap. Ecclesia S.Mariae.nu.103.vers. sunt autem multa de constitut.*

40 Decimus sextus est, quando Clericus est excommunicatus, nam tunc carcerari potest pro causa ciuili. Marchesan.*de commiss.lib.2.c.8.n.45.& 49.*

41 Decimus septimus est, quando degradatus fuit, ob falsificationem litterarum Romani Pontificis, quia amittit omnia priuilegia Clericalia. *cap.ad falsariorum de crimin.fals.* Beat.*in tract.de inope debitor.c.17. num. 16.*

42 Decimus octauus est, quando Clericus esset debitor alicuius, qui esset pauperior ipso, quia tunc etiam in pari paupertate praeferri debet creditor. Barbat.*in d.cap.Odoard.n.2.de solut.* Neuizan.*cons.59.* Bron. *in trac.de cess.bon.q.13. quartae quaestionis principalis,* vbi limitat quando esset creditor ex causa lucratiua, non onerosa.

43 Vltimus est, quando peruenit ad pinguiorem fortunam, post vsum *cap. Odoardus*, nam tunc tenetur in solidum. Marchesi.*loc.cit.num.55.* Rot.Rom.*decis.31. n.5.in fin.de restit.spoliat.in antiq.* Et Ratio est, quia cum beneficium *dicti cap. Odoardus* sit quasi cessio bonorum, sed non fiat cum vituperio, & dedecore, conueniens est vt postea teneatur, & non tollatur obligatio, sicut fit quando ceditur bonis per laicos cum ignominia, prout latè Grass.*in tr.de except.exc.17.n.6.& seq.*

44 Pro pleniori dictae exceptionis *cap. Odoardus* materia, est notandum, quod Clericus admissus ad beneficium dicti capituli non potest molestari a creditoribus super eo, quod lucratur ex exercitio clericali, cum de seruire ipsi debeat pro alimentis. Abb. *in d. cap.peruenit.num.11.de fideiu.& cons.122.num.8.lib. 1.* Monald.*cons.124.n.6.lib.1.* Benincas.*in tract. de pauper. q.8.special.4.num.14.*

45 Et quando relinquuntur alimenta in bonis, sunt taxanda arbitrio Iudicis, habito respectu ad personam, & eius qualitatem. Surd.*cons.389.& de aliment. tit.vlt.q.39.nu.3.* Marchesan *d.cap.8.nu.74.* Menoch. *de arbitrar.iud.cas.183.& 169.* Rolan *cons.74.nu.18. lib.2.*

46 Notandum est, secundo, quod Clerici non compelluntur cedere bonis, sicut laici, alias non daretur differentia inter ipsos, sed essent eiusdem conditionis, cum tamen ipsi sint melioris conditionis, quam laici. Germon.*in tr.de Sacr.immun.lib.3.cap.3. num.87.* Thom.Triuisan *decis.8.nu.6.lib.1.* Dom. Intrigliol.*singul.78.nu.2.& de casib.conscie.cas.35. n.102.*

Sufficit enim, quod Clericus exceptionem opponat credi-

creditoribus, qui illum conueniunt, non posse carcerari, nec conueniri pro debitis, nisi deducto ne egeat, *iuxta d.cap.Odoardus.& c.peruenit*.Farinac.*in d.tr.crim.q.prac.27.n.66*.Segura.*in Directorio iudic. Eccles. par.2. cap.13.num.17*.Beatus.*de inop.debit.cap.17. nu.9*. Guttierez.*in tr.de contract.iurat.par.1.cap.17.nu.4.in 6.tam. tract.diu.par.2*.Scaccia. de iudic.*par.1. cap. 46.num.* 19.

47 Sed quæritur, an Clericus; licet compelli non possit ad cedendum bonis; si tamen illis cedere voluerit, sit illi licitum hoc facere?

Respondetur affirmatiuè, secundum Roman. *in singular.565*.Neuizan.*cons.59.num.1*.Menoch. *de arbitrar. cas.183.num.16.in fin*.Carpan.*sup.stat.Mediolan ca.408. n.13*.& Foller.*in tract.de censib.d.ver.huiusmodi censualia nu.19*. vbi ait, numquam debere cedere bonis, quia non relinquerunt illi, nisi vestes, & spoliaretur omnibus bonis, ideo abstinere debet a tali cessione bonorum, sed quando conuenitur, opponat exceptionem, quod sit priuilegiatus, & velit gaudere priuilegio dicti *cap. Odoardus, & cap. peruenit*, & tunc non potest conueniri, nisi in quantum facere potest, relictis alimentis, iuxta propriam conditionem secundum doctrinam Bald.*in cons.192. col.8.* & Rebuff. *in lib. verbo missus ff.de verb.signific.col.4.*

48 At verò, qui petierit hoc beneficium *d. cap. Odoardus, & cap. peruenit*, debet expediri intra sex menses, vel ex causa, iudicis arbitrio, datur alius mensis, & interim inhiberi debet creditoribus, ne illum molestent, quo termino elapso exequitur contra illum, ne perpetuo frustentur Creditores, vt habetur *in constit. seu Bulla.32.Clement.VIII.*

49 Est tamen aduertendum, quod nunquam fieri debet exequutio contra Clericum in bonis, ad quorum titolum fuit ordinatus, alias alienatio patrimonii quomodocumque fiat, erit nulla, & Episcopus tenetetur illum alimentare de proprio *cap.Episcopus, & cap. tuis* vbi Gloss.*ver.de patrimonialibus de præbend. & dign.*& Conc.Trid.*sess.21.de refom.c.2.*

50 Vnde patet, quod Episcopus, in cuius territorio Clericus contraxit debita potest concedere hoc beneficium *cap.odoardus*.Imol.*in cap.Clericus.num.* 4.*de fid.instrum.*

51 Ad euitandas tamen difficultates, & dilationes, quæ exoriri possunt in discussione, quæ fieri solet, an gaudere possit, nec ne, quando super hoc datur terminus ad probandam paupertatem, melius erit expedire, & obtinere rescriptum a Sommo Pontifice per viam Siguaturæ Iustitiæ, vt concedat Breue, & tunc supplicatio concipi solet tali, vel simili modo, videl.

Fotma supplicatioois pro Capit. Odoardus.

BEATISSIME PATER.

N.de N. multis grauatus debitis, iam ante clericatum contractis, cum esset professionis, &c.(& dicat exercitiũ,) *vel viuẽs de propriis redditibus patrimonialibus, &c. Nec non multis aliis post clericatum factis. Nunc verò cum reperiatur in tali ordine, &c. volens in eo statu Deo deseruire; id efficere non potest, eo quod à suis creditoribus molestatur. Proinde supplicat humiliter Sanctitati Vestræ, vt benignè dignetur illum admittere ad beneficium capit. Odoardus de solut. quo gaudere cupit; sed cum iam hoc obtinere non possit, absque Sanctæ Sedis Apostolicæ dispensatione, propterea deprecatur Sanctitatem Vestram, vt dignetur causam committere Reuerendiss.Dom.Episcopo N. à quo fuit ordinatus, & in cuius Diœcesi eius debita contracta fuerunt. Atque ita humiliter supplicat, & precatur, offerens se perpetuum, licet indignum oratorem, &c. Quare, &c.*

Aliquando supplicatio porrigitur alio modo, iuxta qualitatem, & diuersitatem, facti.verb. grat.

Beatissime Pater, Cum deuotus seruus Vester orator N. de N. Clericus Diœcesis N. &c. siue, &c. ob temporum infortunia, atque alios sinistros euentus reperiatur ære alieno grauatus diuersis persanis, vigore obligationis in forma Cameræ Apostolicæ per plura instrumẽta omni solemnitate vallata, & per Apochas priuatas tribus testibus roboratas cum eadem obligatione in forma Cameræ, & in aliquibus verò fideiussor; Quarũ vigore creditores respectiuè mãdata exequutiua contra ipsum oratorem relaxari obtinuerũt, qua propter ad extremam ferè paupertatem ætate matura, nepotibus, & familia grauatus & vt par est non valẽs creditoribus suis satisfacere, & si carcerari cõtingat patius in illis marcescere, vel mors coactus erit quam creditoribus satisfacere(si verò sit iam in carcere, dicat:)*& ad quorum instantiam à multis diebus in carceribus N.N. in maxima calamitate constitutus, atq; detentus reperitur; Et quia impossibilium nulla est obligatia. Ideo orator præfatus supplicat Sanctitati Vestræ, quatenus benignè, & paterna charitate committere dignetur Reuerendiss. Domino Episcopo N. in cuius Tribunali mandata relaxata sunt, & in cuius carceribus carceratus existit*(vel)*in cuius Diœcesi obligationes factæ sunt, cum iam melius omni alio instructus sit, vt ad beneficium capit. Odoardus de solutionibus illum admittat* (vel si voluerit cedere bonis, dicat,) *vt illum ad cessionem bonorum concurrente maiori parte creditorum, remanente tamen quantitate, vt manuteneatur in victu, & aliis necessariis.*(Vel si petierit quinquennalem dilationem, subiungat)*vt illum admittat ad quinquennalem dilationem concurrente voluntate maioris partis creditorum, &c. relictis tamen victui necessariis, &c. Itaque Commissario, seu Apostolico delegato committerè dignetur, vt eum manuteneat, & defendat, ac vlterius in persona molestari non sinat, cum potestate citandi, & sub censuris, & pœnis Ecclesiasticis eius arbitrio imponendis, ãpliandus, & moderandis, atque contradictores, & rebelles, pœnas præfatas incurrisse declarandi, grauãdi, &c. Ac oratorem a carceribus, in quibus reperitur in primis, & ante omnia liberandi; & omnia, ac singula alia faciendi, & exequendi, quæ in præmissis, & circa ea quomodolibet fuerint necessaria, et opportuna. Ad ipsam paupertatem semper intuendi. Quibuscumque minimè obstantibus; sicque precatur Sanctitatem Vestram. Ita, &c. Quare, &c. Remanens perpetuus orator licet indignus, &c.*

Vel potest fieri alio breuiori modo, videlic.

Beatissime Pater. Exponitur Sanctitati Vestræ pro parte Clerici N.de N. illius oratoris, quod cum ex diuersis infortuniis passis, & fideiussionibus factis, etiam pro aliis solutis reperiatur valde ære alieno grauatus ad summam scutatum tot. circiter, &c. & licet ipse omnem curam, & diligentiam adhibuerit, vt omnibus creditoribus satisfaceret, eosque concordaret, maximam suorum bonarum partem dando, & hoc non obstante iidem creditores omnem suam substantiam quærant; tamen cum nihil amplius habeat quod perficere possit; prædicti creditores virtute mandatorum exequutiuorum ab eisdem obtentorum, carceribus ipsum mancipari fecerunt, & ibi diem suũ extremũ claudere cogunt, cũ maximo suo, & suæ familię damno, absque eorumdem creditorum vtilitate, quibus non habens, dare nequit. Ideo vt à præmissis liberari possit, admiserrimam banorum cessionem venire statuit, vel ad benignum beneficium capit. Odaardus, dũmodo tamen vtroque casu remaneat quod possit honestè viuere, Quare supplicat humiliter Sanctitati Vestræ, quatenus Domino Episcopo N. cammittere, & mandare dignetur, vt oratorem ad huiusmodi narrata admittat, precans; &c. ita, &c.

52 Data

52 Data igitur supplicatione, iuxta formam requisitam ab ipsomet facto, quod semper est varium ex accidentibus, quæ concurrũt, & expedita, ac signata commissione, consignatur ab officiali Signaturæ Iustitiæ ipsimet parti; vel eius procuratori, quæ statim procurat expediri Breue in solita forma, quo obtento remittit ad partem, quæ recursum habet ad iudicem Delegatum, coram quo petit, & instat mediante libello comparitionis, vt exequatur litteras Apostolicas super beneficio *cap. Odoardus*. Quibus receptis a Delegato fit præsentatio more solito, offerens se paratum illas exequi, &c. *prout dixim. supr. de citation. à nu. 26. & seqq.* Et statim virtute suę commissionis decernit citationem in forma, &c. vt infra, videlicet.

Forma citationis Delegati cum inserta forma commissionis.

Nos N. N. Episcopus N. Ad hæc omnia per SS. Dominum Nostrum diuina prouidentia N. Papam. N. exequutor, & Commissarius Iudex specialiter Delegatus. Nuncijs, cursoribus, & seruientibus huius curię, & aliarum quarumuis curiarum ad infrascripta insolidum obseruanda, &c. Noueritis, quod nuper nobis pro parte N. de N. clerici, vel presbyteri nostrę Diœcesis præsentatæ fuerunt infrascriptę litterę Apostolicæ in forma Breuis, sub Annulo Piscatoris, non abrasæ, nõ cãcellatæ, nec in aliqua ipsarũ parte suspectæ, aut vitiatę, sed omni prorsus vitio, & suspicione carentes, & eas, qua decet reuerẽtia accepimus supra caput, & paratos nos obtulimus obedire, & exequi iuxta illarum seriem, continentiam & tenorem; Ac etiã fuit præsentata comparitio tenoris sequentis, videlicet. N. de N. Terra N. Diœcesis N. Comparet corã Illustrissimo, & Reuerendissimo Domino Episcopo N. Apostolico Delegato, & dicit, quod intendit vti, & frui priuilegio cap. Odoardus, de solution. & cap. peruenit, de fideiuss. vigore litterarum Apostolicarum; (Vel priuilegio quinquennalis dilationis, seu moratoriæ, vel cessionis bonorum, iuxta petita in Breui:) *ideo comparendo præsentat hoc Breue expeditum die tali, &c. prout præsentauit, cuius Breuis tenor est, videlicet: Venerabili fratri Episcopo N. &c.* (& inseritur totus tenor Breuis.) *Post quarum litterarum Apostolicarum aperitionem, seu præsentationem, & receptionem nobis factam per eumdem N. de N. facta est nobis instantia, quatenus ad illius exequutionem procedere deberemus. Nos attenta forma dictarum litterarum Apostolicarum; vobis nuncijs, cursoribus, & seruientibus, &c. Dicimus, committimus, & Apostolica, qua in his fungimur, authoritate mandamus, quatenus receptis præsentibus, ad omnem instantiam, et requisitionem dicti N. de N. omnia, & singula in eis contẽta intimetis, & notificetis infrascriptis eius creditoribus, vt de his notitiam habeãt, ipsosq; moneatis, & requiratis, quatenus intra dies tot, &c. compareant legitimè coram nobis in curia nostra ordinaria Episcopali* (Vel si sit Alter Delegatus dicatur, in ædibus nostræ residentiæ solitę) *ad dicendum, opponendum, & allegandum quidquid dicere, opponere, & allegare voluerint, contra dictas litteras Apostolicas, & in eis contenta, & quare ea exequi, & fieri non debeant. Necnon infra eumdem terminum compareant ad constituendum procuratorẽ idoneũ, instructum, ac reperibilem, cum quo procedi possit; alias per nos procedetur in contumaciam, cãtra ipsos ad omnes & singulos alios actus necessarios, vsque ad sententiam diffinitiuam, ac illius exequutionem inclusiuè, amplius non requisitis, neque citatis, nisi si, & in quantum, & quatenus opus erit ad valuas maioris Ecclesiæ; Quorum omnium, & singulorum tenorem, & has præsentes à nobis subscriptas intimetis, &c. Datum, &c. die .. mens. ann. ... N. N. Episcopus N. & Apostolicus Delegatus.*

N. Actuarius, &c.

Nomina intimandorum.

N. N. N. N. & N. &c.

In quibusdam verò Curijs seruatur stylus Vrbis citandi creditores per monitorium, & tunc tale esse solet, videlic.

Forma Monitorij.

De mandato Illustriss. & Reuerendiss. Domini Episcopi N. vel Perillustris, & Reuerendissimi Domini Vicarij Generalis N. &c. Ad instantiam N. de N. Clerici, seu Presbyteri Diœces. N. principalis, tenore præsentium, Moneantur omnes, & singuli in executione præsentium nominandi, & cognominandi, & alias omni, &c. Quatenus infra triduum proximum ab executione præsentium computandum sub 500. ducatorum auri de Camera; mandati executiui, &c. Alijsque pœnis Reuerendæ Cameræ Episcopali, siuè pijs vsibus applicand &c. debeant, & quilibet ipsorum debeat ex causis, & rationibus in processu causæ, & causarum huiusmodi suis loco, & tempore deducendarum, specificandarum, & probandarum, infrascriptum R. D. Instantem ad beneficium capituli Odoardus de solutionibus, & capit. peruenit de fideiussoribus, *admittere, & admitti videre, &c. Dictoque beneficio, eiusque indultis, & priuilegijs vti, & frui videndum, & vltra quam facere potest, vigore illius non teneri, ne mendicare cogatur, nec cogi posse, &c. & quoad eius personam non molestari, & pro sustentatione eius personæ super omnibus & singulis suis bonis congruam portionem posse retinere & beneficio personæ arbitrio Domini declarando, cũ suis vestibus, & alijs mobilibus ad suã vitam necessarijs concedi, dici, & super præmissis quæcumque iura, & articulos produci, testes induci, iurare, examinari, terminos seruari, sententiam, seu sententias necessarias ferri, et alias quascumque fieri, promulgari; Inhibitiones quascumque necessarias, & opportunas concedi videndum; mandata quæcumque necessaria, & opportuna decerni, & ea relaxari: seque in expensis condemnari: Ius, & iustitiam fieri, & ministrari; aliaque in præmissis, & circa ea quomodolibet necessaria, & opportuna fieri vidisse, &c. Deducens omne ius, &c. Alioquin, &c. non solum præmisso sed, & omni, &c.*

N. Not. seu Actuar.

Notandum autem in hoc, quod ad effectum magis afficiendi contra creditores procurari debet, vt ipsi personaliter citentur, si fieri posset; vel saltem illi, contra quos admitti desideratur, & facta relatione citationis per cursorem super exequutione illius fit citatio ad dicendum contra iure informa; & reproducitur in actis. Probatur clericatus, vel per Bullam ordinis, vel per testes, vbi non sit notorius. Item probatur paupertas admittendi ad dictum beneficium capituli Odoardus. Quę probatio, vt meliùs fiat, formentur Articuli, dictam paupertatem concludentes, cum negatiua coarctata loco, & tempore, super quibus testes asserant, quod sciunt talem N. de N. in præsenti non habere alia bona, nisi talia in tali loco, nec potest aliter esse, quia aliàs ipsi scirent, cum sint conciues, & benè informari, & perfectam conditionis illius, ac bonorum eius notitiam habent, &c. vt censuit Rota *in vna Romana alimentorum 2. Maij 1650. coram Eminentiss. Othobono.* Et ratio est, quia testes debent concludenter probare paupertatem cum tali negatiua coarctata de tempore litis, & examinis; non obstante, quod in dubio præsumendum sit potius pro paupertate, quam pro diuitijs. *Rot. in Interramnen. prætensi fideicommissi 2. Decembris 1643. coram*

coram D. Meltio. Et ratio, est quia paupertas non est habitus permanens, sed variabilis, cum quilibet possit esse hodie pauper, cras verò diues. Ideò debent testes probare paupertatem præsentem, non præteritam; quia a præterito tempore non infertur ad aliud præsens. Rota *in Toletana matrimonij 1. Februarij 1649. coram Eminentiss. D. Corrado*. Formatis articulis, iuxta prædicta, citantur creditores ad dicendum contra illos in forma, secundum morem, & stylum Curiæ, & factis delatione, ac decreto admissionis illorum, ac præstito iuramento calumniæ, intimatisque omnibus creditoribus, quod Dominus articulos admisit, & mandauit examinari testes, &c. & perficitur examen, seruatis seruandis. In quo non est prætereundum aduertere, quod si admittendus ad dictum beneficium, sit persona nobilis, debet articulari, & probari; quia tunc Iudex maiorem summam relinquere tenetur pro sua sustentatione, & alimentatione iuxta qualitatem personæ. Et similiter articulari debet quantitas redditum existentium, deductis oneribus, &c. ad effectum arbitrandi super portione congrua relinquenda admisso ad dictum beneficium.

Notandum etiam venit, quod secundum stylum Vrbis in hoc iudicio seruantur termini substantiales iudicij ordinarij, nimirum ad libellandum, articulandum; dicendum contra articulos, producendum omnia, dicendum contra producta; declarandum; & iurandum de calumnia; & quando proceditur mediante commissione, præcedere debet terminus ad dicendum contra commissionem, iuxta formam superiùs traditam. Super quibus Iudex declarare debet per decretum, an seruare voluerit; quod fit si creditores, vel Actor fuerint admissi ad illorum seruationem, & deinde citabuntur ad videndum illos reiterari, quatenus opus, &c. & ad sententiam audiendam in forma, &c. & tandem expletis omnibus fertur sententia, de qua inferius.

53 Vbi verò proceditur diuerso stylo, facta citatione, prout supra, & citatis, ac intimatis omnibus creditoribus, & facta relatione per cursorem, seu nuncium more solito; expectatur terminus præfixus, intra quem si aliquis creditor comparuerit, & præsentauerit articulos, & debitor petierit illos, fieri potest tale, vel simile decretum, videlicet.

Decretum productionis articulorum creditoris.

Per Illustriss. & Reuerendiss. D. Episcopum N. & Apostolicum Delegatum, (siue per Dominum N. &c.) fuit prouisum, & decretum, vt intra terminum dierum tot. &c. præsententur articuli dicto N. ad finem formandi interrogatoria, alias, &c. & ita. Hoc suum, &c. Datum, &c.

Quod si debitor voluerit formare alios articulos, contra illos, quos fecit aliquis creditor, datur terminus ad eos conficiendos, & præsentandos. Quo peracto, si creditores opponant aliquas exceptiones, propter quas prætendant, debitorem non posse, nec debere gaudere beneficio cap. Odoardus, vel litteris Apostolicis, tunc dari debet terminus ad probandum causas, & exceptiones oppositas.

54 Si vero creditores nihil opponant contra Breue, seu contra impetrantem, fieri debet decretum pro recipiendis testibus examinandis super articulis, hoc vel simili modo, videlicet.

Terminus ad recipiendum testes.

Per Dominum N. etc. fuit prouisum, et decretum, quod testes citentur ad instantiam N. et recipiantur, proui præsenti decreto recipi mandatur; et de ipsorum dictis habenda sit ea ratio, quæ de iure habenda erit, et ita. Hoc suum, etc. Datum, etc. die, etc.

Est tamen aduertendum, quod semper nominandi sunt testes ab eo, qui illos producere intendit; qui citantur, & postea fit supradictum decretum, quod recipiantur.

55 Solet contingere aliquando, quod creditores petant fieri *sequestrum* interim super bonis debitoris ad finem experiendi aliquid, & tunc potest fieri tale, vel simile decretum.

Forma sequestri.

Per Dominum N. &c. summam, de qua in petitione, etc. fuit prouisum, et decretum fore, et esse sequestrandam penes N. cui in sequestrum, et nomine sequestri illam retinere mandatur, sub pœna scutorum tot, etc. applicandorum, etc. et in casu contrauentionis mandati, etc. et in iuris subsidium excõmunicationis, etc. Instãtibus N. et N. creditoribus N. et ita hoc suum, etc. omni, etc. Datum, etc. die, etc.

Vel fiat tali modo, videl.

Nos N. Commissarius Apostolicus, etc. nuncijs, cursoribus, et seruientibus nostræ curiæ, etc. Tenore præsentium ad omnem instantiam et requisitionem N. N. *et* N. *de* N. *creditorum* N. *debitoris, mandamus officialibus, et bancherijs, sinè affictuarijs infrascriptorum bonorum, quatenus sub pœna soluendi de nouo, et insuper scutorum tot, etc. applicandorum pijs vsibus, etc. et in subsidium excommunicationis, visis præsentibus, quantitates pecuniarum debitarum* N. N. *et* N. *creditoribus* N. *minimè soluere debeant, sed penes se retinere debeant, et habeant loco, et nomine sequestri ad instantiam dictorum* N. N. *et* N. *creditorum dicti* N. *de* N. *verum habentes causam in contrarium compareant coram nobis, quoniam iustitiæ complementum ministrabimus. Alias procedetur vlterius, etc. et ita, etc. Intimetur, etc. Datum, etc.*

Solet etiam fieri sequestrum alio modo vt in aliquibus Regionibus fit, solum a Notarijs Curiarum, nulla præcedente Iudicis pronuncia, sub tali, vel simili forma, videlicet.

De mandato D.N. de N. etc.

Vobis omnibus infrascriptis, etiam aliena manu descriptis insolidum. Tenore præsentium præcipimus, et mandamus, quatenus visis et receptis presentibus, faciatis, et dicatis, vel non audeatis facere, vel etc. (& ponatur tenor prohibitionis) *sub pœna scutorum tot auferendorum etc. et applicandorum etc. aliarumque arbitrio nostro etc. iustificatum tamen etc. citata parte etc. in quorum etc. datum, etc. ex palatio nostræ solitæ residentiæ posito in tali loco penes* N. *de* N. *die ... mens ... Ann. ...*

Alia forma sequestri.

De mandato, etc. et ad instantiam N. principalis creditoris in scutis tot etc. occasione mandati executiui etc. tenore præsentium sequestrentur, et sub arcto, firmoque sequestro ponantur apud omnes, et singulos in exequtione præsentiũ nominandos, et cognominandos, omnes, et quæcumq; pecuniarum, rerum, et bonorum summæ qualitates, quantitates ad dictum N. debitorem quomodolibet spectantes, et pertinentes, et quæ spectabunt, et pertinebunt in futurum etc. Et insuper inhibeatur ijsdem sequestratarijs, ne sub pœnis scutorum tot etc. ac malæ etc. de eorum proprio reiterandæ solutionis, audeant dictas pecunias, res, ac bona vt supra sequestrata alicui alteri personæ dare, tradere, vel consignare etc. sub quouis prætextu etc. Alias etc. verum siquis, etc. et ita, etc. intimetur, etc. In quorum, etc. Datum, etc.

56 Quan-

56 Quando vero comparet debitor, & aliquam iustam causam alleгat, obquam sequestrum *reuocari* debeat, fiat tale vel simile decretum videlicet.

Forma reuocationis sequestri.

Et per Dominum N. &c. fuit prouisum, & decretum, sequestrum ad instan. N. creditoris contra N. debitorem in manibus N. de tali summa, vel re factum, fore, & esse reuocandum, prout reuocatur, data tamen per dictum N. idonea cautione de stando iuri, & iudicatum soluendo, etc. & ita &c. Hoc suum &c.

Vel alio modo.

Qui, &c. sequestrum ad instantiam N. contra N. in manibus N. de tali summa, vel re factum reuocauit, data tamen per dictum N. idonea cautione de stando Iuri, & iudicatum soluendo, omni modo &c.

Si verò oppositis non obstantibus non reuocauerit, sed confirmauerit sequestrum tunc vtatur verbo: *confirmauit*, loco: *reuocauit*.

57 Quando autem decernitur, quod pecunia, seu res, aut bona sequestrata consignentur creditori, ad cuius instantiam fuit factum sequestrum, fiat infrascriptum, vel simile decretum, videlicet.

Forma Decreti consignationis sequestri.

Et per Dominum N. &c. fuit prouisum & decretum, pecunias, res, et bona N. ad instantiam N. creditoris sequestratas penes N. fore, & esse consignandas dicto N. sequestranti, &c. prout consignantur, et consignari mădatur, etc. & quodcumque mandatum necessarium, & opportunum fieri, & relaxari decernitur, & ita. Hoc suum, &c.

Vel si fiat sub alia forma, vt semper fieri potest in omnibus, & quibuscumque decretis interlocutorijs, potest infrascripto, vel simili modo formari, videlicet.

Qui Dominus N. &c. pecunias ad instantiam N. in manibus N. contra N. sequestratas mandauit dicto N. sequestranti consignari & mandatum de consignando necessarium, & opportunum relaxauit, omni modo, &c.

58 Erit tamen aduertendum, quod numquam consignanda sunt bona sequestrata, seu pecuniæ, nisi citato principali debitore, ac ipso sequestratario; qui si compareat, & afferat nihil in suo posse habere talis N. debitoris, quod consignare teneatur, præstito illi iuramento super hoc, non compellitur ad solutionem, sed datur terminus Actori Creditori ad probandum, quod tempore, quo fuit illi factum sequestrum, penes ipsum reperiebantur, & effectiuè in suis manibus extabant pecuniarum summæ tot, res, bona, &c. Quo probato summariè, & de plano, expeditur mandatum tali, vel simili forma,

Forma mandati de consignando.

De mandato Domini N. &c. & ad instantiam N. principalis creditoris N in sentis tot.... occasione mandati, seu alterius legitimi crediti, tenore præsentium.

Mandatur tibi N. sequestratario, quatenus statim visis præsentibus, sub pœna ducatorum auri tot. &c. mandatique rigorosi, aliusque pœnis, &c. debeas pecunias, res, & bona penes te sequestrata dicto instanti ad computum eius crediti, recepta legitima quietantia, consignare, præsentibusque paruisse, &c. Quoniam seruatis seruandis ita mandauit, &c. In quorum, &c. datum &c.

Quod si sequestratarius supradicto mandato gratioso non obedierit, debet tali casu fieri citatio sub tali vel simili forma.

Citetur N. ad docendum se paruisse mandato gratioso sibi præsentato, alias ad videndum relaxari rigorosum, nisi ad primam diem, cum intimatione instante &c.

59 Erit aduertendum secundo, quod occurit aliquando, vt aliqua causa committatur alicui, qui non est legum Doctor, & tunc huiusmodi delegatus debet sibi eligere aliquem Probum Virum legum Doctorem, & Idoneum Canonistam, sub infrascripta, vel simili verborum forma videlicet.

Forma eligendi consultorem.

Nos N. de N. etc. et delegatus, etc. in causa vertente inter N. et N. cum N. de N cum esset Nobis huiusmodi causa demandata à S. sede Apostolica, etc. ideo confisi de legalitate Doctrinæ, et integritate Perillustris, et Reuerědi Domini N. V. Iur. Doct. eiusdemque plenam notitiam habentes, tenore præsentium præfatum eligimus, nominamus, deputamus in nostrum Consultorem, et Assistentem in præsenti causa; in qua Nobis consilium præbeat à principio vsque ad finem, ac etiam ad sententiam diffinitiuam, eiusque exequutionĕ inclusiuè, et in omnibus, et singulis actis. etc. et ita etc. omnis. etc. et intimetur etc. In cuius rei fidem has nostra propria manu subscriptas fieri fecimus, nostrique soliti sigilli impressione muniri iussimus, etc. Datum in ædibus nostræ solitæ habitationis die... mens... ann....

60 Huiusmodi electio solet notificari partibus, & si aliqua ex illis habeat talem consultorem suspectum, poterit suspicionem proponere, & tunc detur terminus ad probandum, & si probauerit, fit electio alterius, alias prosequatur ad vlteriora cum eodem electo. Qui formare debet postea sententiam tali, vel simili modo; videlicet:

Forma sententiæ ab electo in Consultorem.

Ego N. Vtr. Iur. Doct. de terra N. Consultor electus, et deputatus per Dominum N. Iudicem N. (vel Arbitrum, si sit Arbiter) *in causa inter N. et N. vertente coram eodem D.N. Iudice etc. de, et super tali re, etc. Visis videndis, et consideratis considerandis, Christi nomine repetito, dico, consulo, et declaro, partes præfati Domini N. Iudicis, ete, fore, et esse in sententiando,* (siuè laudando, &c.) *N. de N. teneri, et obligatum esse soluere N. de N. scuta tot, etc.* (vel non teneri, &c. & ponitur tenor sententiæ) *et ambas partes esse absoluendas ab expensis, etc.* (vel victum condemnandum, &c.) *et ita, etc. non solum præmisso: sed omni alio meliori modo, etc. datum, etc. In quorum fidem subscripsi, et signaui, etc.*

Ego N. V. I. D. in Consultorem electus, etc.

Ita consulo, et pronuncio, etc.

Et si fuerint plures electi in Consultores, dicatur in plurali, tali vel simili modo.

Nos N. et N. in consultores electi in causa coram dicto D.N. Iudice inter N. et N. vertente, occasione, etc. communicato consilio dicimus, partes dicti Domini N. Iudicis fore, et esse in sententiando, etc. (& ponatur in substantia totum factum, & tenor sententiæ, iuxta casum occurrentem & postea subiungatur) *ambas partes, etc. et ita dicimus, consulimus, et declaramus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, etc. subscribatur ab ambobus, more solito, etc.*

61 Aliquando occurrere solet, vt debitor carceratus petat alimenta sibi subministrari a creditoribus in carceribus, quæ sunt omninò subministranda ab ipsis, constito, quod aliunde viuere non possit, dummodo creditores non petant, vt cedat bonis, quia tunc si ce-

si cedere voluerit, non præstarentur illi alimenta secundum Afflict. *decis.* 71. Quæ quidem, quando præstantur debent esse secundum Personæ qualitatem, arbitrio iudicis, licet Aliqui asserant sufficere, si ei detur panis, & aqua. Si verò creditores recusauerint illa subministrare, iudex faciat eum excarcerare, sin autem præstare voluerint, pronunciabit tali, vel simili modo, videlicet.

Forma Decreti pro Alimentis præstandis.

Et per Dominum N. &c. fuit prouisum, & decretum, fore, & esse subministranda alimenta N. carcerato pro debitis ad instantiam N. N. & N. creditorū ab ipsismet creditoribus, ne fame pereat, cum aliunde viuere non possit, prout subministrari, et solui mandatur singulis diebus, iulios siuè carolenos tot... vel Baiocchos, siuè granos tot, &c. pro alimentis, & casu, quo deficiant, etiam in vnica solutione, eundem N. excarcerandum fore, & esse, prout ex nunc excarcerari decernitur, & mandatur, & ita per Hoc suum, etc. Et intimetur partibus, &c. omni &c.

Vel alio modo.

Qui Dominus, etc. cum N. carceratus pro debitis ad instantiam N. N. & N. aliunde viuere non possit, ne fame pereat, mandauit per dictos N. N. & N solui singulis diebus baioccos, seu, &c. tot. pro alimentis, et casu, quo deficiant, etiam in vnica solutione, eundem excarcerari iussit, & parti decretum intimari voluit, omni modo, &c.

62 Præterea notandum erit, quod quando Clericus debitor, qui non est soluendo, tam si sit in carceribus, quam extra, admittendus fuerit ad beneficium dicti capituli *Odoardus*, peractis peragendis, & seruatis seruandis, debet antequam ad sui fauorem pronuncietur, confiteri in actis coram Notario, & testibus omnia debita, & indicare fideliter omnia sua bona quecumque, & qualitercumque ad eum spectantia, ac assignare illa ad fauorem creditorum, Nec non debet præstare cautionem, saltem Iuratoriam cum obligatione Camerali de soluendis debitis, & satisfaciendo creditoribus, si ad pinguiorem deuenerit fortunam. Et de his omnibus Notarius rogare tenetur ad futuram rei memoriam. Et ex tunc iudex sententiam proferre poterit infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma sententiæ cap. Odoardus.

Dei inuocato presidio, eiusque Matris Beatæ Virginis, &c. per hoc diffinitiuū decretum Nos N. &c. et Apostolicus Delegatus &c. dicimus, declaramus, et pronunciamus, visis actis, omnibusq; videndis, & consideratis omnibus de iure considerandis, cū omnibus deductis in hac causa N. de N. Clericum, siue Sacerdotem, &c. debere gaudere, & vti beneficio capituli Odoardus, de solutionib. & cap. peruenit. de fideiussorib. dando, & concedendo illi dilationem moratoriam per tempus annorum tot, &c. dilatandam tamen, et prorogandam ad nostrum arbitrium, quatenus opus fuerit, quousque perueniat ad pinguiorem fortunam, et interea decerni ei quantitatē introituum talem, &c. super talibus bonis, vel de, &c. vt possit, & valeat se cū sua familia substētare, prout æquum est. Reliquum verò quod super est assignamus infrascriptis creditoribus, iuxta suas anterioritates, et potioritates, pro quātitatibus de iure sibi debitis, et interea non molestari amplius neque personaliter; neq; realiter super bonis illi pro suis alimentis assignatis, nullaque alia actione audiri, & ita mandamus, & præcipimus, decernimus, & sententiamus prout Iuris est non solū isto, sed omni alio modo meliori, &c. sub pœna contrauenientibus scutorum tot, &c. pijs vsibus, &c. alijsque arbitrio, &c. & in subsidium excommunicationis, &c. & ita, &c. & Intimetur. Datum &c. die, &c.

Ego N. &c. & Apostolicus Delegatus ita pronunciaui, &c. lectū, latū, & publicatū die tali, &c. Curia pro Tribunali sedente, &c. præsentibus pro testibus N. N. et N. etc.

Actuarius, &c.

Quod si interuenerit commissio Apostolica fieri potest sententia sub infrascripta forma, prout fit in Alma Vrbe, videlicet.

Alia forma sententiæ super Cap. Odardus.

Christi nomine inuocato, pro Tribunali sedentes, & solū Deum præ oculis habentes per hanc nostram diffinitiuam sententiam, quam de Iuris peritorum cōsilio ferimus in his scriptis in causa, & causis, quæ primo, & in prima inter R. D. N. de N. Actorem ex vna, & DD. N. de N. N. N. & N. assertos eius creditores Reos conuentos de, & super admissione ad beneficium capituli Odoardus de solutionibus, et capituli peruenit de fideiussoribus; rebusque alijs in Actis causæ, & causarum huiusmodi latiùs deductis, corā nobis versæ sunt, & vertuntur instantia, partibus ex altera, Dicimus, decernimus, declaramus, & diffinitiuè sententiamus dictum R. D. N. de N Actorem nostræ curiæ Cælestis militem, facta prius per eum suorum debitorū cōfessione; Necnon omnium, et singulorum suorum bonorum, redituum, & prouentuum quorumcumque indicatione, & assignatione illorum ad fauorem suorum creditorum; Infrascriptis tamē alimentis, alijsque sibi inferius reseruādis semper saluis; & facta per eumdem obligatione de satisfaciendo illis, si, & postquam peruenerit ad pinguiorem fortunam, fore, & esse admittendum; prout harum serie admitti volumus, et mandamus, ac admittimus ad dicta beneficia; & vt talis admissus vti, ac frui debere prærogatiuis, & indultis in eisdem capitulis contentis; dictisque eius assertis creditoribus non licuisse, nec licere dictum R. D. N. de N. molestare personaliter, & quoad eius personam ac aliàs sibi inferius reseruanda, vigore cuiusuis eorum prætensi crediti, etiam obligatione Camerali vallati, et vigore quorumuis mandatorum executiuorum, suspicionis fugæ, alteriusque cuiusuis generis, et speciei per quosuis Dominos Romanæ Curiæ Iudices, etiam per nos, et Curiam nostrā decreti, et relaxati seù in futurum decernendi, & relaxandi cum quouis exequatur apposito, seù apponendo; et pro prædictis omnibus et singulis non grauetur, & inhibitiones nostras desuper necessarias, et opportunas decernendas, et relaxandas fore, et esse; prout decernimus, et relaxamus, ac non grauetur, & inhibitiones concedimus. Dictoque R. D. N. de N. pro honesta suæ vitæ substentatione, & ne mendicare cogatur reseruamus scuta tot.... pro quolibet anno sua vita naturali durante super omnibus, et singulis suis bonis præsentibus, & futuris, & vlterius alia scuta tot.... pro vna vice tantum pro vtensilibus, & mobilibus ad sui personam necessarijs, pro quibus decernimus, et relaxamus quæcumque mandata necessaria, et opportuna. Et ita dicimus, pronunciamus, decernimus, et declaramus, ac diffinitiuè sententiamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo. etc. Ita pronunciaui.

Ego N. Vicarius Gener. & Apost. Deleg.

Lectum, latum, &c. N. Notarius, etc.

Intimata sententia creditoribus, si appellauerint infra decem dies, prout possunt, quia Iudicium est ordinarium, conceditur Personæ ad beneficium admissæ Inhibitio supra enunciata, ne amplius molestari possit; aliàs si appellauerint in tempore, retardabitur inhibitio; donec superiores decernant, appellationem habere locum, nec ne. Consulerem tamen in tali casu creditoribus ne vlteriores expensas facerent, cum periculo etiam illas amittendi, prout pecunias in maiori

summa

summa credita fecerunt; quia inanis est actio quam Inopia debitoris excludit, & frustratoriae sunt sententiae, res iudicatae & exequutoriales, quando debitor non est soluendo, vt probatur ex *text. in l. nam Is. ff. de dol. & l. 1.* vbi Glos. *in verb. non est ff. si ventris nomin. mul. & capitul. olim, 2. de restit. spoliat.* Marchesan. *de commission. p. 3. cap. 1. num. 49. fol. 315.* Hostiens. *in d. cap. Odoardus, nu. 4. de solut.* Bellett. *Disquis. Clerical. p. 1. tit. de Cleric. debitor. §. 1. num. 3.*

63 Si verò pronunciandum erit, quod debitor admittatur ad beneficium cessionis bonorum, si fuerit laicus, vel etiam Clericus, qui cedere bonis voluerit, potest fieri infrascriptum, vel simile decretum, videlicet.

Forma Decreti super cessione Bonorum.

Qui, &c. Visa instantia facta per N. carceratum, et citatione de omnibus creditoribus ipsius dicti N. ad miserabile beneficium cessionis bonorum admisit, praestito tamen per eum iuramento de soluendo residuum si ad pinguiorem deuenerit fortunam. Qua cessione facta eumdem relaxari iussit, & vlterius non molestari; & hac sine praeiudicio fisci & Reipublicae, quatenus eis praeparet debitor, & seruata forma motus proprij, ac non aliter, alias nec alio modo, omni meliori, &c.

Et haec in materia beneficij *cap. Odoardus*, & cessionis bonorum, seu dilationis sufficiant, occasione exceptionis opponendae *dicti cap. Odoardus, &c.*

SVBSECTIO SEPTIMA.

De Exceptionibus Peremptorijs.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio peremptoria, quae? & quando opponatur.*
2 *Exceptio litis finitae, quae?*
3 *Iuramenti exceptio, quae?*
Periurium, quid?
Periurus repellitur à limine iudicij: vbi multa limitationes.
Absolutio à Iuramento à quibus tractetur.
4 *Actor si sit periurus, non debet audiri.*
5 *Iuramentum principalis obligat etiam haeredes.*
6 *Periurij exceptio non transmittitur ad haeredes criminaliter.*
7 *Rei iudicatae exceptio perimit ius Actoris.*
8 *Rei iudicatae vis, & effectus, qualis?*
9 *Transactionis exceptio, est peremptoria.*
10 *Transactio, vt sit valida, quae requisita habere debet.*
11 *Transactioni contrauenient quas poenas incurrat.*
12 *Exceptiones praedicta in genere quando opponenda, cum in consideratione habenda sint quatuor tempora.*
13 *Exceptiones dilatoriae in duobus casibus opponi possunt, etiam post litis contestationem.*
14 *Exceptiones peremptoriae litis non finitae opponi possunt ante sententiam.*
15 *Exceptiones nullitatis processus etiam post sententiam opponuntur.*
16 *Exceptiones incidentes, & emergentes, quae?*
17 *Exceptiones semper probari debent, et ideo terminus, intra quem probentur, dandus est.*
18 *Exceptiones, quae ad merita causae reseruantur, quae.*

1 Diximus in praecedenti *subsect. 6. in princ. num. 3.* quod de duobus generibus exceptionum, tantum ageremus in praesenti Practica, omissis alijs, nimirum de exceptionibus Dilatorijs, & de Peremptorijs. Vnde viso vsque modo de dilatorijs, remanet in praesenti tractandum de peremptorijs.

Dicuntur itaque exceptiones peremptoriae, illae, quae in totum perimunt ius agentis, & agentibus semper obstant, vt est exceptio solutionis, iurisiurandi, transactionis, pacti de non petendo, Rei iudicatae, & similes *ca. 1. de litis contest. in 6. l. 3. ff. de except. & §. perpetua Instit. eod. tit. de except.* Speculat. *lib. 2. rubr. de except. §. 1. num. 1.* & Marant. *in speculat. 6. p. memb. 9. num. 12.* Quae quidem exceptiones opponi possunt de iure communi, vsque ad conclusionem in causa, & regulariter, antequam fit renunciatum probationibus, aliquando tamen vsque ad sententiam, vt habetur *in l. peremptorias*, & ibi Bald. *C. sentent. rescind. non poss. l. praescriptionem. C. de except.* vbi Glos. Abb. & DD. *capit. cum dilectus de fid. instrument.* Speculat. *de exequut. sentent. §. fin. nu. 8.* Camill. Capucius *in Prax. iudiciar. p. 2. c. 7. art. 2. n. 4.*

2 Est tamen aduertendum, quod tres istarum exceptionum dicuntur esse litis finitae, quae impediunt litis ingressum, & omni tempore opponi possunt; vt sunt exceptio iuramenti, Rei iudicatae, & transactionis, de quibus agitur *in d. c. 1. de lit. cont. in 6.* & ibi per Glos. 1. *in verb. exceptiones vers. fallit in tribus, & in constitutione Regni exordiente: exceptione filiationis.* Sed de iure Regni istae exceptiones sunt proponendae intra dies tres post datam copiam talis qualis petitionis mediante iuramento, & intra quinque dies immediate sequentes, alias intelliguntur reseruatae ad merita causae, *vt habetur in Regia Pragmat. incip. comparente Reo & dix. sup. in princ.*

Istae exceptiones litis finitae dicuntur etiam declinatoriae, quando opponuntur ante litis contestationem, quo casu impediunt litis ingressum, & iudicium declinant. Speculat. *loc. proximè citat. §. 3.* Marant. *ibid.* Et de istis tribus principaliter agendum erit, Quarum Prima est.

3 Exceptio iurisiurandi, seu iuramenti, quae locum habet, quando opponitur de periurio, vt si quis promisit aliquid facere, vel non facere, & talem promissionem iuramento firmauit, si postea contraueniat, opponi potest de periurio, quod est mendacium iuramento firmatum, secundum Bald. *in d. l. fin. C. de reb. credit. & iureiurando.*

Ista exceptio iuramenti, seu periurij repellit omninò Actorem à limine Iudicij *cap. dilecti de except. & l. si quis maior. C. de transact. l. 1. ff. de iureiur.* Felin. *in d. cap. dilecti num. 2.* & Butr. *num. 10.* Rot. Roman. *decis. 97. num. 8. par. 2. diuers. & decis. 146. numer. 2.* post Zacch. *de obligat. camer.* Gregor. *decis. 64. num. 2.* Cauaier. *dec. 144. numer. 1.* Mant. *decis. 221. num. 1.* Quia est vna ex illis, quae dicitur litis finitae, *vt diximus sup.* & notat etiã Iason. *in d. l. si quis maior. num. 24. in fin.* Cranett. *consil. 1. numer. 7* nam periurus priuatur iure suo, *d. l. si quis maior.* Cauaier. *loc. cit.* Seraphin. *de priuileg. iuram. priuil. 174. numer. 10. & num. 18. vers. vltimò inferiur*, vbi Alios recenset, & asserit, Periurium non solum repelli ab agendo; verum etiam cadere ab actione: debere accepta restituere; poenam soluere, & omni commodo contractus priuatum remanere *per text. in d. l. si quis maior*, vbi DD. communiter. Idem firmat Farin. *de falsis. & simul. q. 160 n. 45.*

Fallit tamen conclusio praedicta in multis casibus. Quorum primus est, quãdo Pars aduersa nõ opponit de periurio, nam tunc censetur exceptioni renunciare; & sic processus est validus. Seraphin. *d. priuileg. 174. num.*

174.*num.*18. Farinac. *ibid.num.*185. latè Beltramin, ad Gregor. *d.decis.64.nu.*11. *& seq.* vbi ait ita etiam fuisse dictum *in vna Hyspalen. Coadiutoriæ* 13. *Martij* 1615. *coram D. Vbaldo. Pic.ad statut.Vrb.lib.*1. *cap.*151. *glos.* 23.*num.*51. vbi Alios cumulat: Est benè verum, quod Acta, & processus facta post oppositionem exceptionis periurij sunt prorsus nulla, & inualida; cum de eo opponi possit in quacumque parte iudicij, ante sententiam. Coccin. *dec.*268. *n.*5.

Nota tamen, quod quamuis Pars non opposuerit exceptionem prædictam, nihilominus, si Iudex repellere voluerit periurum, ex officio; & impedire vlteriorem processum, vtique poterit. Farinac. *d.q.*160. *nu.* 186. *& seq.*

Limitatur secundo, quando exceptio periurij non probaretur incontinenti, sed altiorem requirit indaginem. Farinac. *ibid.num.*190. Seraph. *loc.cit.n* 16.

Limitatur tertiò, quando de illa non constaret clarè. Mantic, *decis.*221. *num.*2.3 *&* 7.

Limitatur quartò, quando quis est periurus in alia causa, quam in illa de qua agitur; quia exceptio periurij obstat solum in causa, seù contractu, in quo est periurus. Felin. *in cap. &* 2. *de except.* Roman. *singular.* 499. *num.*2. & ibi Add. Bald. *in l.*2. *num.*93. *in fin.ff. de iureiur.* Seraphin. *d. priuil.* 174. *numer.*16. *vers. secundò,* Farinac. *de falsitat. & simul. & præcis. q.*160. *nu.*180. *&* 184. Rot. *decis.*97. *n.*10. *p.*2. *diuers.*

Limitatur quintò, quando contractus esset illicitus ex parte vtriusque, quia iuramentum esse non debet vinculum iniquitatis. *cap. quanto de iureiur.* Pic. ad statut. Vrb. *d.glos.*23. *numer.* 33. & Alij apud illum.

Limitatur sexto, quando agit defendendo propriã Ecclesiam, vel propriam Personam. *cap. dilect. de except.* vbi DD. communiter, præsertim Butr. *numer.* 11. quia tunc periurus tamquam Reus necessarius, excipiendo, & se defendendo audiri debet. Gregor. *dec.* 64. *nu* 4. Duran. *dec.*18. *n.*25.

Limitatur septimò, quando in contractu interuenit læsio enormissima, & dolus, qui iam detectus est. Rot. *decis.*102. *num.*9. *p.*1. *diuers.* Farinac. *d.q.*160. *num.* 285. *& q.*162. *nu.*87. Pic. *d.glos.*23. *n.*23. Dolus autem, & læsio detecta dicitur, vel simulatio, si de ea constet per Iudicis sententiam. Greg. *d.decis.*64. *num.*8 *& seq.* Coccin. *d.decis.*268. *n.*4.

Limitatur vltimò, quando periurus obtinuisset à Papa per viam Signaturæ Gratiæ absolutionem à periurio incurso, parte citata Farinac. *d.q.*160. *num.* 180. *et seq.* Marchesan. *de commiss. absol. iuram. ad effect. agend. par.*3. *§.*1. *num.*15. *fol.*102. *in* 2. *impress.* Secus esset, si obtinuisset absolutionem ab inferiore Papæ: cum à periurio incurso nemo absoluere possit, nisi ex speciali Papæ permissione, Marchesan. *vbi sup. §.*2. *n.* 35. *fol.*214. Pic. *ad stat. Vrb. d. glos.*23. *num.* 46. Crauett. *cons.*1. *num.*7. Rot. *in Romana nullitatis obligationis* 5. *Iul.*1604. *coram D. Ortembergo, impress.* apud Marchesan. *vbi sup. §.*1. *dec.*7. *num.*3. *fol.*207. Pacific. de Saluian. *decis.*95. *in fin. in nouiss. impress.* Pic. ad *statut. Vrb. decis.* 54. *num.*7.

Quosdam casus, in quibus potest opponi exceptio prædicta, ponit Afflict. *decis.*263. & Grãmatic. *dec.*66.

Potest tamen Actor replicare contra Reum opponentem talem exceptionem, quod non sit periurus, quia obtinuit prius absolutionem, & relaxationem iuramenti ad finem agendi, quam quidem absolutionem ostendere, & probare debet, & sic non obstat exceptio periurij contra ipsum, *capit. paruuli.* 22. *q.*5. *capit. querelam de iureiur c.*2. *in fin. de fideiuss. capit. dilecti de except. & l si quis maior C. de transaction.* DD. *in cap. quemadmodum de iureiur.* Absolutio enim à iuramento datur Actori ad finem agendi, & Reo ad finẽ excipiendi. Afflict. *dec.*220. *n.*10. De effectu absolutionis à iuramento, & de modo & forma impetrationis ad finem agendi, ne iurans incidat in periurium; agũt Menoch. *de arbitr. iud. q.*5. DD. *in cap. debitores de iureiur.* & Afflict. *decis.*30.31.36.60.63. *&* 263.

4 Actor enim agens sine absolutione a iuramento non debet audiri; sed in Curijs Ecclesiasticis de æquitate Canonica, etiam si absoluatur pendente lite, non repellitur; quia sublatum est iam impedimentum iuramenti. *capitol.* 1. vbi Abbat. *& capitol. verum, & cap. si verò de iureiuran. & cap. inter. cætera.* 22. *q.* 4. Est tamen aduertendum, quod petens absolutionem, quando est periurus, nihil illi proderit absolutio, si non expresserit, quod erat periurus, cum sit subreptitia. Crauett. *consil.*7. *num.* 11. Semper autem, quando opponitur, & replicatur super tali iuramento, & absolutione, dandus est terminus ad probandum contrarium. Abb. & Crauett. *loc. cit.*

Quod si pluries fuit iuratum, tot absolutiones obtineri debent, quot sunt iuramenta, alias vna absolutio non suffragaretur. Seraphin. *de priu. iuram. priu.* 83. *n.*46. Rol. *cons.*34 *num.*5. *lib.*1. Pic. *decis.*53. *num.*3. *&* 54. *num.*8. Grammat. *decis.*66. *n.*12. Mantic. *decis.*267. *n.* 8. Duran. *dec.*5. *n.*9. Rot. apud Marchesan. *vbi sup. p.*3. *§.* 1. *decis.*6. *n.*1. *& decis.*7. *n.*3. *vers. secundo fol.* 207.

Quapropter si quis iurauerit pecuniam soluere, absolutionem non petere, & impetrata non vti, debet prius absolutionem obtinere ab isto tertio iuramẽto. Seraph. *d. priu.* 83. *nu.*45. Rolan. *d. cons.*34. *n.*6. Deinde à secundo, & postea à primo. Bald. *in l.*2. *numer.*91. *ff. de iureiur.* Felin. *in cap. debitores q.*3. *num.*9. *vers. Baldus autem de iureiur.* Roland. *loc. cit.* Soccin. *cons.*59. *num.*7. *lib.*3. Rot. *in Placentina Castri* 4. *Iulij* 1601. *coram Eminentissimo D. Mellino impress.* apud Marchesan. *p.*3. *§. de commiss. relax. iur. ad eff. agend. decis.*3. *fol.* 205. *in nouiss. impress.* Alias absolutio ab vno, non obtenta similiter ab alijs, prout supra, non suffragaretur, nullumque sortiretur effectum, Rot. *in dict a Placentina Castri & in Clusina pensionis* 18. *Iunij* 1590. *coram Eminentiss. D. Platto impressa similiter* apud Marchesan. *p.*2. *§.* 2. *fol.*226. Pic. *d. decis.*53. *nu.*3. *&* 54. *n.*8. *&* 55. *n.*2.

Absolutio autem à iuramento necessaria est, etiam si instrumenta prætenderentur nulla defectu solemnitatum alicuius statuti localis. Gregor. *decis.*64. *num.*6. & ibi Beltram. *num.*14. Duran. *decis.*18. *num.* 25. Quæ quidem instrumenta tamquam facta sine solemnitatibus statutarijs non probant iuramentum. Pic. *ad statut. Vrb. glos.*23. *n.*6.

Quod tamen non procederet in absolutione, quæ habet relationem ad instrumenta valida, in quibus iuramenta continentur. Rot. *in Aretina Commendæ die Veneris* 29. *Iunij* 1587. *coram D. Orano, et in Signina Castrorum* 2. *Maij* 1616. *coram Dom. Remboldo, et in Romana dotis* 4. *Februarij* 1609. *coram D. Penia.* quia relatum est in referente cum omnibus suis qualitatibus. *l. asse toto. ff. de hæredib. instit. l. si ita scripsero. ff. de cond. et demonstr. l. aut pretor. §.*1. *ff. de re iudic.* Sigism. Scacc. *de commerc. §.*3. *glos.*3. *num.*28. Rot. *in d. Signina Castrorum, et in decis.*405. *num.*1. *par.* 1. *in Posthum.* Farinac. alias *par.*3. *recent. et decis.*733. *num.*3. vbi quod relatio intelligenda est secundum qualitates in relato expressas; *et decis.*238. *nu.* 2. *et* 5. vbi quod relatio debet fieri ad proximiora.

Absolutio tamen non conceditur, nisi iusta existat causa, vt doli, metus, læsionis, & similis. Mantic. *decis.*267. *numer.* 9. Marches. *de commiss. relax. iur. ad eff. agen. par.*3. *§.*3. *numer.*20. Quod si quis incidit iam in periurium, absolutio ad effectum agendi non releuat. Ruin. *consil.*66. *numer.*6. *lib.*4. Seraph *de priu. iuram. priu. præcit.*174. *numer.*9. Marchesan. *vbi sup. p.*3.

*§.*2. *num.*

f.2.num.34 fol. 214. Nisi prius obtineretur absolutio a periurio. Marchesan. *ibid. numer.* 35. Rot. *in Romana nullitatis obligationis dotis coram Dom.* Ortembergo apud Marchesan.*d.par.3.fol.*207. Andr. *decis* 47. *num.*2. vbi alias decisiones cumulat.

5 Sed quæritur, an iuramentum transeat ad hæredes?

Respondetur affirmatiuè, quoad robur obligationis, & promissionis iuramento firmatæ per principalem, est enim quid reale, quoad robur, & realem effectum, ac interesse, licet sit quid personale quantum ad ligamen. Canonistæ *in capitul. debitores de iureiur.* Decius *consil.*359. *num.*7. Afflict. *decis.*63.

6 Quæritur secundo, an exceptio periurij detur hæredibus, & contra hæredes, tam ciuiliter, quam criminaliter?

Respondetur negatiuè, ad finem, vt criminaliter agatur; secundum Iserniam in *constit. Regni; eos, qui scienter, & ibid.* Afflict. *q.*6. Quo verò ad finem, vt hæres defuncti iurantis ciuiliter agendo seruet promissa per eumdem defunctum, bene datur, secundum Bart. *in l.cum quis decedens,§.codicillis ff. de legat.*3. Et ratio est, quia adhoc, vt iuramentum liget iurantem, requiritur, vt sit præstitum de facie ad faciem, vt ait Afflict. *decis.*381. & Capic. *decis.*75.

7 Secunda exceptio peremptoria litis finitæ est exceptio Rei iudicatæ, de qua in *l.* 1. *ff. de re iudicat.* Nascitur autem ista exceptio ex authoritate rei iudicatæ, per quam ope exceptionis repellitur idem Actor molestans aliquem, quem antea conuenerat pro eadem causa, & pro eadem actione, & eadem re in iudicio deducta, & alias terminata, *vt colligitur ex l.*3. *& l.cum quæritur,cum duabus seqq. ff. de exception. rei iudicat.*

8 Authoritas enim Rei iudicatæ hunc effectum producit, post decem dies, intra quos non fuit appellatum, *iuxta cap. quoad consultationem, de sentent. & re iudic.& Authen.hodie.C.de appellat.* vt semper quod non appellatur à sententia intra decem dies, ipsa transeat in rem iudicatam, quæ pro veritate habetur. *l.res iudicata,ff.de regul.iur.* Riminald.*consil.*41.*n.*7. quem citat Ridolph.*in Prax iudiciar.p.*3.*cap.*5.*n.*377.

Vnde si idem actor, vel etiam persona agat iterum contra aliquem, quem prius conuenerat pro eadem re, super qua fuit sententiatum contra illum, & pro eadem causa, & eadem actione, opponitur exceptio rei iudicatæ à Reo conuento, & illi nocebit *l. & eamdem,l.si mater.§.illud,l. de eadem,& l.quantitas & l.sine ex testamento, ff. except. rei iudicat.* ex quibus colligitur, quod ad hoc vt locum habeat dicta exceptio rei iudicatæ, concurrere debent omnes supradictæ qualitates, scilicet quod agat eadem persona, quæ fuit condemnata in iudicio *d. l. & eandem.* Secundò, vt agat ex eadem causa. *ibid. & d.l.mater.§.illud.* Tertio, vt agat pro eadem re *d. l. quantitas.* Quinto, in iudicio deducta, & alias terminata. *d. l. sine ex testamento,* quia aliàs locum non habet dicta exceptio. Franch. *decis.*58. *num.*6. *&* 7. *& decis.*179. vbi ait, quod datur etiam contra hæredem illius, qui fuit condemnatus, huiusmodi exceptio.

Sed quæritur, an hæc exceptio Rei iudicatæ impediat exequutionem obligationis Cameralis, si apponatur?

Respondetur affirmatiuè, ipsa enim retardat exequutionem dictæ obligationis Cameralis. Zacch. ad Galles. *de obligat. Camer. qu.*18. *numer.*16. Ridolphin. *vbi sup par.*1.*ca.*18. *num.*199. Quinimmo dicta exceptio admittitur in quocumque iudicio. Rot. *post eumdem* Zacch. *de obligat. Camer. decis.* 89. *num.*7. *& seq.*

9 Tertia exceptio peremptoria litis finitæ, quæ impedit litis ingressum dicitur exceptio transactionis. Seraphin. *dec.*230.*n.*5.*& dec.*234. *per tot.* est autem transactio de re dubia, & lite incerta non gratuita pactio. Abb. & Canonistæ in *rubric. de transaction.* & Iuristæ *in tit.ff. & C. eod. de transact.* Vnde si quis ob metum futuræ litis fecit pactum cum aliquo transigendo se ad aliquam pecuniarum quantitatẽ illi soluendam, ne litem intentaret, & pro hoc dedit ei pecuniam conuentam. Vel si lis iam erat intentata, & concordauerunt, mediante pecunia, vt desisteret à lite mota: in tali casu, si non seruaretur pactum transactionis, obstabit exceptio transactionis, quæ impediret litis ingressum. *l. fratres. C. de transaction.* Afflict. *decis.*220.*n.* 3. Grammat. *decis.*66.*num.*62.

10 Ad hoc autem, vt opponi possit huiusmodi exceptio transactionis multa requiruntur. Et Primo, vt sit facta metu instantis, vel futuræ litis, *vt notatur in d.l.fratres.* Secundò, requiritur bona fides ex parte transigentis, hoc est vt bona fide inductus sit ad transigendum, quia si fuit deceptus, & mala fide inductus, non poterit contra eum opponi huiusmodi transactionis exceptio. *l.si contrauenerit; & l. cum postquam. C. de pact.* & notat Grammat. *decis.* 66. *prae. numer.*46.*&* 51. Tertio requiritur, vt transactio sit talis, ex qua nascatur actio. *l.causas C.de transaction.* Quarto, vt non sit nulla ex aliqua causa, vt si fiat super bonis Ecclesiæ, sine assensu Apostolico; *Extrauag. ambitiosæ de rebus Eccles.non alien.* Vel si in Regno fiat super re feudali, sine assensu Regio, *secundum constitut.incip.Constitutio Diuæ memoriæ,* quia tunc non nascitur exceptio, secundum Afflict. *decis.* 173.

Quinto requiritur, vt in transactione non sit læsio enormissima; vt si interuenerit dolus reipsa, & ex proposito, & maxima circumuentio, tunc enim impetrata absolutione à iuramento potest rescindi transactio, qua rescissa, nulla ex ea datur exceptio. Grammatic. *decis.*102.*num.*103. Afflict. *decis.*322. Ex quibus infertur, quod in contractu transactionis locum habet, etiam remedium. *l.* 2. *C. de rescind. vendit.* Franch. *decis.* 159. Faciunt notata per Capic. *decis.* 174.*num.*14.

11 Sed quæritur; an in Regno seruetur dispositio *l. si quis maior.C. de transaction.* vbi imponitur pœna infamiæ contrauenienti transactioni, nec non restitutionis obligatio omniũ acceptorũ; itẽ tollitur illi ius agendi; & soluere tenetur pœnam pecuniariam?

Respond. non procedere; quoad omnes supradictas pœnas, sed tandum quoad restitutionem acceptorũ, prætextu transactionis, secundum Afflict. *decis.* 220. *m* 2. *dubio,* & Grammat. *dec.*66.*n.*22. & insuper rescinditur, ob enormissimam læsionem, *vt dix.*

12 *Quo verò ad tertium* principale præmissum propositum in principio. *subsect.*6. *numer.*1. *sup. de except. dilator.* nimirum quando exceptiones opponi debeant, notandum erit, pro complemento materiæ exceptionum, quod in hoc consideráda sunt quatuor tẽpora; Primum est, ante litis ingressum. Secundum est post litis ingressum, sed ante litis contestationem. Tertium est post litis contestationem, sed ante sententiam: Quartum est tempus post sententiam.

Circa primom tempus, idest ante litis ingressum, est obseruandum, quod tali tempore debent opponi exceptiones declinatoriæ fori, quæ respiciunt incompetentiam iudicis, aut eius suspicionem. *arg. l. fin. C. de exception.* alioquin si non opponerentur ante litis ingressum, non possent amplius opponi quia Reus censetur consentire in iudicem. *cap. inter Monast. de excep. re iudic. l. sed & si ff. de iudic. & l. si conuenerit. ff. de iurisdict. omn. iud.* sequitur Bartol. *in l. quidam consulebant ff. de re ind.* & dictum fuit suprà.

Est tamen aduertendum, quod si reus petierit copiam libelli ad consultè respondendum, non videtur per hoc consentire in Iudicem. Idem Bartol. *in l. non videtur ff. de iudic.*

Item tali tempore sunt opponendæ exceptiones, quæ impediunt litis ingressum, de iure Regni, vt est exceptio solutionis, Rei iudicatæ, transactionis, iurisiurandi, & pacti de non petendo, de quibus loquitur Regia *Pragmat. Comparente Reo sub tit. de ordin. iud. & constitut. exceptione filiationis.* Vbi etiam seruatur, quod Reus non probans exceptiones propositas, pro qualibet actione, in qua deficit probare, soluere debeat quos ducatos in pœnam, *iuxta Pragmat. Quicumque sub tit. de except.* De Iure verò communi, & de æquitate Canonica opponi possunt vsq; ad conclusionem in causa vt diximus *sup. n. 1.*

13 Circa secundum tempus, hoc est post litis ingressum, sed ante litis contestationem, erit obseruandum, quod regulariter tali tempore opponi debent exceptiones dilatoriæ, quæ non respiciunt personam iudicis. *l. ita demum C. de procurat.* & notatur per Marant. *in specul. par. 6. membr. 9. num. 9.*

Est tamen aduertendum: quod in duobus casibus exceptiones dilatoriæ opponi possunt, etiam post litis contestationem. Primus est quando superueniunt post datum tempus, culpa aduersarij, non culpa Rei excipientis. Marant. *loc. cit.* Secundus est, quando esset exceptio dilatoria, quæ respiceret retroactum nullum processum, vt est illa, quæ oritur ex defectu citationis, iurisdictionis, vel mandati; tali enim casu, licet exceptio sit dilatoria secundum se, potest tamen opponi quandocumque in quauis parte iudicij, etiam post sententiam latam, vt probatur *in l. licet. C. de procurat.* & notatur per Felin. & Alijs *in cap. exceptionem de except. & in c. 1. de litis contestat. in 6. & nos dicemus inferius.*

14 Circa tertium tempus, idest post litis contestationem, sed ante sententiam, erit obseruandum, quod tali tempore opponi debent exceptiones peremptoriæ, quæ non sunt litis finitæ. *l. peremptorias. C. sentent. rescind. non poss.* Cuius legis dispositio hodie seruatur etiam in Regno Neapolitano; *non* obstante *constitutione incip. lite legitimè contestata*, in qua habetur, exceptiones peremptorias opponendas esse, post litem contestatam, infra biduum; & Ratio est, quia æquius est remedium dictæ legis, quam dictæ constitutionis. Ista autem practica introducta est *per Pragmat. incip. cursu dilationum sub. rubr. de ord. iud.* per quam videtur correcta dicta *constitutio litè legitimè contestata*, & per eam fuit dispositum, vt etiam post terminum (qui in Regno stat loco litis contestationis, vt alias diximus,) possint præsentari scripturæ ad repellendos testes examinatos in causa vsque ad conclusionem.

15 Circa quartum, & vltimum tempus, idest post sententiam; erit obseruandum, quod tali tempore opponi similiter possunt exceptiones dilatoriæ, quæ respiciunt retroactum nullum processum, prout sunt illæ, quæ arguunt defectum mandati procuratoris, vel iurisdictionis, vt singulariter notat Speculat. *de exception.* §. 3. *Dicto n. 14. in fin.* & Bald. *in l. pen. C. de iur. & fact. ignor.*

Est tamen notandum Primo, quod licet regulariter post sententiam opponi non possint exceptiones peremptoriæ, nisi per viam restitutionis in integrum, vt si sit minor, vel Ecclesia. *l. 2. C. sent. rescin. non poss. & capitol. cum olim de priuil.* & notat per Specul. *lib. 2. de except. & replic. §. 3. numer. 15. in fin.* & Pac. Iordan. *tom. 3. elucubration diuersar, lib. 19. tit. 23. numer. 26.* Hoc tamen limitatur in nouem casibus, quos enumerat Gloss. *in l. fin. C. de iur. & fact. ignor.* & referuntur per eosdem supracitatos Doctores, in quibus casibus etiam post sententiam opponuntur peremptoriæ exceptiones ad impediendam exequutionem.

Quorum primus est in filio familias, cui competit exceptio Macedoniani, *l. tametsi. ff. ad Macedon.*

Secundus in Muliere, quæ habet exceptionem Senatus consulti Velleiani *l. quouis. §. 2. ff. ad Velleian.*

Tertius est in Milite condemnato, qui exceptionem omissam post etiam post sententiam opponere *d. l. 1. in fin.* vbi Gloss. *C. de iur. & fact. ignor.*

Quartus est in Marito, qui conueniri debet in quãtum facere potest *l. ex diuerso §. fin. ff. solut. matrim.*

Quintus est in Donatore, & Alijs, qui similiter non conueniuntur nisi in quantum facere possunt, deducto, ne egeant *l. Nesennius §. fin. ff. de re iudic.* Illi enim, nisi eis relinquatur, ne egeant, etiam post sententiam opponere possunt.

Sextus est in fideiussore, quoad priuilegium cedendarum actionum *l. si fideiussor. §. idem respondit. ff. de fideiussor.*

Septimus in Tutore, *l. 1. §. præterea potest ff. de contr. act. tut.*

Octauus est in falso procuratore. *l. licet C. de procurator. cap. in nostra eod. tit. de proc.* secus si sententia diceretur lata per falsas allegationes: *vt tot. tit. C. si ex fals. alleg.*

Nonus est vbicumque iudicium dicitur nullum, vel quia Iudex erat incompetens, vel excommunicatus, & similia *l. licet. C. de probat. & tot. tit. C. quand. prouoc. nõ est neces.* cum alijs cumulatis per Speculator. *d. §. 3. num. 14.* & Accurs. *in fin.* Gloss. *in l. exceptionem C. de probat.*

16 Notandum Secundò est, quod in Praxi dantur quædam exceptiones, quæ dicuntur incidentes, aliæ verò dicuntur emergentes. Incidentes sunt, quæ opponuntur contra factum principale: sed emergentes sunt quæ opponuntur aduersus concernentia processus. Abb. *in c. 1. in fin. de ordin. cognit.*

17 Notandum est tertio, quod pro qualibet exceptione Rei conuenti, vel replicatione Actoris semper est dandus terminus ad eam illico probandam intra eumdem terminum; alias Iudex debet facere decretum, quod ad vlteriora procedatur, oppositis non obstantibus, & reseruabuntur probanda ad merita causæ. Bartol. & Bald. *in l. nam postea ff. de iureiur.* Felin. & Abb. *in cap. exceptionem de exception.* Bene verum est, quod ex aliqua causa prorogatur terminus ad probandum, cum Nos in foro Ecclesiastico non procedamus cum tanto rigore, vt fit in foro sæculari. DD. in *dict. cap. exceptionem*, Speculat. *de exception. §. 2. nunc videndum.*

18 Sed quæritur, quænam sint exceptiones, quæ reseruantur ad merita causæ, & ad calculum sententiæ ferendæ?

Respondetur, illas esse omnes exceptiones, quæ probari nõ possunt statim; quia altiorem fortè requirunt indaginem, vt est exceptio ãterioritatis, qua quis prætendit, se esse anteriorem Alijs. Vel si sit aliqua exceptio ambigua, aut dubia; & similes. Vnde prudens Iudex statim inspicere debet, ã exceptio sit clara, & facilis probationis; an verò cauillosa, & difficilis ad probadũ de iure, vel de facto, nã tunc fieri debet decretũ, quod procedatur ad vlteriora, & reseruetur probatio ad merita causæ; DD. *in cap. 2. de sent. & re iudic.*

Nota verò in Practica, quod si pars exceptionem opponẽs obtulerit probationes in promptu, & Iudex eas non attenderet, pars poterit appellare. Abb. *in ca. 1. de ordin. cognit.*

Terminus tandem ad recipiendum testes ad exce-

ptiones

ptiones oppositas probandas, potest eodem, vel simili modo formari, sicut in precedentibus, præsertim in *proximu subsect. 6. Intersec. 4. num. 54.* & quando reseruantur probandæ ad merita causę, formari potest, *vt in ead. subsect. 6. intersec. 3. n. 28.*

SECTIO II.

De ordinatorijs Processus à litis contestatione, vsque ad sententiam exclusiuè.

IN principio ingressus ad Practicam *nu. 1.* pollicitus fui diuidere illam in tres Sectiones, quarum prima complecteretur omnes actus ordinatorios Iudicij à principio causæ vsque ad litis contestationem exclusiuè; Secunda verò initium sumeret à litis contestatione, vsque ad sententiam exclusiuè, & Tertia à sententia vsque ad eius exequutionem inclusiuè. Verùm quia primam sectionem iam absoluimus in precedentibus; nunc se offert secunda sectio totius Iudicij, seu processus absoluenda, quę vt diximus, initium habebit à litis contestatione vsque ad sententiam diffinitiuam exclusiuè. Quare succedit.

SVBSECTIO PRIMA.

De litis Contestatione.

SVMMARIVM.

1 *Litis contestatio est fundamentum Iudicij.*
2 *Litis contestatio, quid sit?*
3 *Litis contestatio, quare sic dicatur?*
Iudicium redditur in inuitum.
4 *Litis contestatio duplex, expressa, & tacita.*
5 *Litis contestatio quot modis fieri possit.*
Verbum mentiris inducit litis contestationem.
6 *Litis contestatio per quas personas fieri possit.*
7 *Litis contestatio vbi fieri debeat.*
8 *Litis contestatio, quo tempore facienda.*
9 *Effectus litis contestationis plures.*
10 *Sententia esset nulla, si fieret sine litis contestatione.*
11 *Litis contestatio in Regno non fit expressè, & quare.*
12 *Causæ summariæ sunt in multis Tribunalibus.*
13 *Litis contestationis decretum.*

1 QVoniam litis contestatio est vnus ex quinque actibus substantialibus Iudicij, *vt dix. in præmissis. præmis. 4. numer. 42.* & fundamentum, ac lapis angularis ipsius, ac processus, *vt ex text. in capitol. vnic.* & ibi Bald. *de lit. contestat. & notaui ibid. numer. 43.* meritò completis exceptionibus, & replicationibus Actoris, & rei, ipsisque plenè in omnibus auditis: nec non concessis terminis ad exceptiones, & replicationes opponendas, & probandas, seruatisque seruandis, deueniendum est ad tertium actum principalem, qui fit in iudicio, qui est litis contestatio, de qua fit mentio in Iuribus allegatis *in præmiss. d. nu. 43. & inferius citandis,* & per Abb. *in suo Aureo trat.* qui inscribitur *Iudiciarius Ordo in 10. chart. col. 2. & seqq.* & Speculat. *in l. 2. par. 2. rubr. de litis contestat. per tot.* quē sequitur Marant. *in spec. 6. p. memb. vlt.*

Quamobrē pro pleniori eiusdē notitia plura vidēda erūt, & Primo, quid sit litis contestatio, Secūdo, quare dicatur litis cōtestatio; Tertio, quotuplex sit; Quarto, qualiter fiat; Quinto, per quas personas; Sexto, vbi fieri debeat. Septimo, Quando. Octauo, Quis sit eius effectus; & Vltimo, Quomodo in Regno seruetur.

2 *Quoad primum* est notandū, quod litis contestatio est principalis negotij apud competentem iudicem facta narratio, & sequuta responsio, *vt colligitur ex cap. vnic. de lit. contestat. ca. dudum 2. de election. ca. prout de dolo, & contumac. ca. cum causam. de iurum. calumn. & l. rem non nouam, §. patroni. C. de iud.* Specul. *vbi sup. §. 1.*

3 *Quoad secundum* est notandum, quod litis contestatio dicitur quasi simul testatio. Vnde sequitur, litis contestationem debere fieri coram Iudice, præsentibus Actore, & Reo per petitionem, & responsionem subsequutam, *vt in iuribus præalleg. & in capit. relatum de offic. deleg. & l. vnic. C. de lit. contest.* & sic actore narrante factum litis, & reo respondente animo contestandi litem, fit litis contestatio. Hinc sequitur, quod alter ex litigantibus inuitus cogi potest ad contestandam litem, quia litis contestatio est actus iudiciarius, & iudicium redditur in inuitum, *vt habetur in l. inter stipulantem, §. 1. ff. de verb. oblig.* sequitur Bald. *in d. l. vnic. C. de lit. contest. col. 2.*

4 *Quoad tertium* est notandū, quod litis contestatio duplex est: vna expressa, & altera tacita. Expressa est illa, quæ fit per narrationem actoris, & per responsionem sequutam factam à reo coram Iudice competente, animo contestandi litem *d. capit. dudum 2. §. licet de elect.* Tacita verò dicitur illa, quæ fit per processum ad vlteriora. Marian. Soccin. *in rubr. de lit. contest.*

5 *Quoad quartum* qualiter fiat litis contestatio, est notandum, quod multis modis fieri potest. Primo, per verbum; Nego; prout fit, quando reus dicit; Nego *narrata esse vera*, iuxta doctrinam Bartol. *in d. l. vnic. C. de lit. contest.* Hinc modus, qui practicatur in quibusdam Curijs contestandi litem, est vt reus dicat: *litem contestando nego narrata, prout narrantur, & dico petitu fieri non debere*; & ista est plena litis contestatio, quia sic reus respondet ad omnia capitula libelli, si plura sint, cum ad singula respondendum sit, nam quot sunt capitula in libello, tot sunt petitiones. *cap. cum pro causa de sent. excom. l. cum in vna. ff. de appell. & l. etiam ff. de minor.* In alijs verò fit: *Posita prout ponuntur, & narrata, prout narantur per Actorem non esse vera, saluis iuribus, & defensionibus suo loco, & tempore proponendis:* quæ verba faciunt, vt non incurratur pœna negantium, de qua *in l. fin. ff. de rei vendic. & lib. contra negantem. C. ad leg. Aquil.* quam incurreret negans, si simpliciter negaret. Castrens. *in l. sed hoc ita. ff. de re iudic.* Secundo fit per confessionem, vt si reus confiteatur narrata per Actorem esse vera, sed ipse reus vult probare se nullo modo teneri ad petita per Actorem. ita Felin. *in capitol. 1. col. 5. de lit. contest.* & Andr. de Isern. *in constit. Regni, incip. Regiæ Maiestatis.* Tertio fit per verbum dubitatiuum credulitatis, vt si Reus dicat; *Credo, narrata per Actorem non esse vera* Bald. *in l. si debitori. ff. de petit. hæredit.* post Glos. *in cap. cum ad sedem ner. credere de restitut. spoliat.* Quarto fit per verbum *ignoro.* vt si Procurator, vel hæres, & Alij, qui habent iustam causam ignorandi factum alienum, dicant. *Ignoro, an ita res se habeat, vt in l. quamquam ff. ad Velleian.* Bart. *in l. qui in alterius ff. de regul. iur.* Quinto fit etiam per verbum iniuriosum, vt si Reus dicat. Actori. *tu mentiris per gulam.* Bald. *in l. turpia ff. de legat. 1.* Caueat tamen quilibet in iudicio talia verba proferre, quia potest iudex contra illum seueritatem exercere, & procedere per viam notorij, de quo infra *par. 5. prax. 17.* Et per Iudices sæculares præeminentem iurisdictionem habentes infligitur pœna torturæ: vt scilicet torqueatur tribus, vel quatuor ictibus funis; alias condemnatur ad alias pœnas pecuniarias, vel corporis afflictiuas; iuxta facti qualitatem, & personarum conditionem.

6 *Quoad quintum* per quos fiat litis contestatio, est notandum, quod non solum fit per principales litigantes, qui possunt stare in iudicio, sed etiam per eorum procuratores, Tutores, Curatores, Actores, Syndicos, & Alios defendentes, & alieno nomine comparentes, *vt capit. 1. de lit. contestat cap. prout de dol. & contum. cap. cum causam de iuram calumn. libr. rem non nouam §. patroni C. de iud. l. procuratorib. & l. neque C. de procur. l. licet ff. de iudic. cum similib.*

Fit etiam per confessionem Aduocati, etiam illicitam, *cap. cum causam de appellat.* quia quod per eum fit præsente clientulo, valet, nisi contradicat. *l. 1. C. de error. aduocat.*

Est tamen aduertendum, quod si fiat cum persona, quæ non potest stare in Iudicio, puta cum minore, pupillo, &c. non valet, quod cum eo fit. *l. fin. C. qui legitim. person. stand. in iudic. non hab.*

7 *Quoad sextum* Vbi fieri debeat litis contestatio, est notandum, quod regulariter facienda est coram suo competenti iudice, *vt in cap. dudum, 2. de elect. ibi per petitionem in iure coram iudice, & capitol. vnic. de lit. cont. ibi in iure*; alioquin non valeret *capitol. in Clericorum 11. q. 1. capitol. atsi in princ. de iudic. capit. ad nostram de consuet. & l. fin. C. si à non compet. iudic.* Vnde infertur fieri debere etiam coram arbitris *arg. l. 1. ff. de except.* Specul. *de lit. cont. §. 4. numer. 2.* quem sequitur Abb. *in cap. præsentata de testib.*

8 *Quoad septimum*, quando fiat litis contestatio, est notandum, quod fieri debet, post porrectum libellum, & post inducias ad deliberandum datas, omni tempore legitimo, non feriato, ante tamen iuramentum calumniæ, vt colligitur ex *capitol. cum causam de iuram. calumn. in fin. capitol. 1. & 2. eod. tit. & cap. dudum 2. de elect.* ibi; *hæc verò coram nobis legitime contestatio præstitaque, &c.* Est tamen aduertendum, ab aduocato Rei vt ad litis contestationem veniat quanto tardius potuerit; quia per eam clauditur aditus multis diffugiis, *vt l. apertissimi C. de iudic. l. nemo C. de iurisd. omn. iud. & l. vbi acceptum ff. de iudic.* nam per eam reus subijcitur iudici, & obligatur actori *c. inter monasterium de sent. et re iudic. l. aedilis §. item sciendum, ff. de redhib. et l. neque C. de procur.* & per eam præcluditur via omnibus exceptionibus; vt mox dicemus; Aduocatus verò Actoris debet procurare, vt quam primum fiat, quia per eam fit melior eius conditio. *l. heredes C. in quib. caus. resti. non est neces. l. 1. C. de iudic. l. alia ff. de nouat. & l. vide annis ff. de vsur.*

9 *Quoad octauum* quis sit effectus litis contestationis, est sciendum, plures esse eius effectus. Quorum Primus est, quod per eam præcluditur via exceptionibus dilatorijs, ita vt post eam non possint amplius opponi. *d. capitol. inter monasterium de sentent. et re iudic. l. & l. Pomponius §. 1. ff. de procur.* Secundus, quod per eam quæuis actio personalis perpetuatur, vsque ad 40. annos, & transit ad hæredes. *l. sapè C. de præscr. 30. vel 40. ann.* Tertius est, quod per eam interrumpitur quælibet præscriptio. *capitol. potest. 16. q. 3.* etiam si fit facta coram Arbitris. *l. pen. C. de arbitr.* Quartus effectus est, quod post eam iudex recusari non potest vt suspectus; quia recusatio est exceptio dilatoria, *vt in cap. inter monasterium*; nisi ex noua causa suspicio oriretur, post litis contestationem *cap. insinuante de offic. deleg. l. licet autem ff. de arbitr.* vel nisi iuret de nouo, suspicionem ad eius notitiam peruenisse. *cap. pastoralis de except.* Quintus effectus est, quod post eam non potest reuocari mandatum procuratoris, nisi certis ex causis *l. post. litem, cum ll. seqq. ff. de procurator.*

10 Sextus est, quod non potest perueniri ad sententiam diffinitiuam, nisi contestetur lis, quia litis contestatio est lapis angularis iudicij, secundum Bald. *in par. 1. de lit. contest.* & est de substantialibus iudicij, vt sup. diximus, ita vt si omittatur, de iure communi, vitiet totum processum. Glos. *in d. cap. dudum. 2. de elect.* Cardin. *in Clement. sæpè in princ. in 4. oppos. de verb. sign.* Bart. & DD. *in l. prolatam. 1. C. de sentent.* Septimus effectus est, quod probationes, & testes recipiuntur ante litis contestationem, *vt habetur in tot. tit. vt lite non contest.* & ibi DD. Alios effectus vid. apud Specul. *de lit. contest.* Ioan. Andr. *in rubr. eod. tit.* Abb. *in ca. vnic. eod. tit.* & Alios.

11 *Quoad nonum* & vltimum, quomodo in Regno fiat litis contestatio, est notandum, quod in Curijs Ecclesiasticis vt plurimum fit, sicut de iure communi seruatur in iudicijs ordinarijs, licet in Aliquibus seruetur eo modo, quo proceditur in curijs sæcularibus, in quibus non fit, quia causæ expediuntur summariè, & de plano sola facti veritate inspecta, & solum respicitur ad probationem per *Reg. Pragmat. incip. Dispendia litium sub rubr. de ord. iudic.* & insuper, quia litis contestatio sublata est per *capit. Regni. Detestantes* & notatur per Par. de Put. *de Syndicat. verb. sententia*, & Afflict. *decis. 283. numer. 9.* & Marant. *in spec. p. 4. dist. 9. numer. 2. & 6. par. memb. 10. numer. 2.* vbi ait ex Lalouie. Roman. *consil. 164. col. 2.* & ex Bartol. & Bald. *in l. nulla, & l. nihil. C. de procurator.* & ex Aliis, quod ille actus, qui immediatè sequitur, pro litis contestatione habetur, prout est datio termini probatorii. Et sic statim ac Iudex incipit cognoscere demeritis causæ, tunc dicitur contestari litem.

12 Est autem aduertendum, quod non solum in Regno Neapolitano causæ sunt summariæ, sed in multis Aliis Regionibus, & Tribunalibus, prout est præsertim in Tribunali Domini Auditoris Cameræ Almæ Vrbis, per facultatem, & priuilegium concessum *à Paul. V. in sua Constitut. 28.* quæ incip. *Eximiæ §. Eas videlicet*; & obseruat Rodolphin. *in Prax. Iudiciar. p. 3. capitol. 3. nu. 141.* Et ratio est, quia in Iudicijs summariis non requiritur litis contestatio. *Clement. Dispendiosam de iudic. & Clement. sæpe. de uerb. signif.* Rot. *decis. 3. de litis contestat. in nou.* vide quæ latè dotat Marian. Soccin. *in cap. quondam frequenter in princ. nu. 26. ut lit. non contest. ubi à n. 9. vsque ad nu. 78.* enumerat octoginta duos casus, in quibus litis contestatio non requiritur. Roland. *cons. 76. n. 36. l. 1.* Ofalc. *decis. 1. n. 1.*

13 In Curiis autem, vbi ius commune seruatur, & in Ecclesiasticis, in quibus fit litis contestatio, tale, vel simile decretum fieri solet, videl.

Forma Decreti litis Contestationis.

Et per Dominum, &c. Visa petitione N. contra N. ac negatione eiusdem N. Rei conuenti fuit prouisum, & decretum, litem fore, & esse contestandam in præmissis, prout contestatur & pro contestata haberi mandatur, & personas legitimas haberi decernitur, &c. & ita per Hos suum, &c. Datum, &c.

Vel alio modo.

Qui Dominus, &c. Visa petitione Talis N. contra talem N. ac negatione Rei conuenti, litem fore, & esse contestandam in præmissis pronunciauit, & pro contestata haberi voluit, & mandauit, personasque legitimauit, omni modo, &c.

INTER-

INTERSECATIO VNICA.

De Causis summarijs.

SVMMARIVM.

1 *Summariæ causæ non indigent litis contestatione.*
2 *Causæ summariæ, quæ dicantur?*
3 *Causæ summariæ differunt inter se, & quomodo.*
4 *Clausula:* Summariè, *quid importet?*
5 *Effectus clausulæ summariæ.*
6 *Limitationes dictæ clausulæ.*
7 *Summariæ causæ tres species constituunt.*
8 *Summariæ a iure, quæ?*
9 *Summariæ ab homine, quæ?*
10 *Summariæ à natura causarum, quæ;*
11 *In summarijs causis seruari potest ordo Iudicij ordinarij.*
12 *Summaria probatio aliquando fit, etiam in causis ordinarijs.*
13 *In Summarijs relinqui non potest citatio; & probationes.*
14 *Clausula, seu verbum:* Simpliciter; *quid importet?*
15 *Clausula.* de plano; *quid?*
16 *Clausula:* sine strepitu, *quid?*
17 *Clausula:* sine figura Iudicii, *quid?*
18 *Figura Iudicij est ordo Iudicarius substantialis.*
19 *Effectus principales Clausulæ:* sine figura iudicii.
20 *Requisita necessaria in causis summarijs.*
21 *Cuatio est de Iure Diuino, & ideo omitti nequit.*
22 *Clausula:* sola facti veritate inspecta, *quid importet?*
23 *Clausula:* Manu Regia, *quid?*
24 *Papa solum summariè cognoscendi causis facultatem tribuere potest alijs.*
25 *Limitatur conclusio pluribus modis.*
26 *Episcopi aliquando statuere possunt contra Ius.*
27 *Partes ipsæ litigantes causas ordinarias facere summarias de consensu minimè possunt.*
28 *Instantia causæ an procedat in summarijs causis.*
29 *Causa semel summaria est semper talis.*
30 *Causa principalis summaria faciet etiam summarios omnes eius articulos.*
31 *Termini substantiales omitti non possunt in causis summarijs, quamuis abbreuientur quoad tempus, non quoad numerum.*
32 *Termini substantiales in causis Summarijs, qui?*
33 *Termini substantiales diuersi, secundum diuersitatem causarum.*
34 *Terminis non seruatis sententia in illa causa sequuta est omninò nulla.*
35 *Citatio ad sententiam est omninò necessaria.*
36 *Termini substantiales in pluribus casibus non seruantur.*
37 *Stylus Romanæ Curiæ non extenditur ad alias.*
38 *Termini substantiales malè seruati vitiant processum.*
39 *Casus de iure communi, in quibus sūmariè proceditur.*
40 *Partes colligantes in causis summarijs; an possint illas facere ordinarias.*
41 *In summarijs primus actus fieri solitus post litis contestationem in Ordinarijs habetur loco contestationis.*

1 DIctum fuit suprà, litis contestationem non requiri in Iudiciis summariis, per text. *in Clement. Dispendiosam de iud. & Clem. sæpè de verb. signif.* Verum quia rectus ordo postulat, vt in præsenti Practica nihil eorum prætermittatur, quæ ad maiorem vtilitatem Vicariorum, & Aliorum in foro versantium facere videntur Ideo de illis aliqua breuiter, perfunctoriaque prælibare non iniucundum fore existimaui. Qua propter videbimus de more. Primò, quæ causæ dicantur summariæ, Secundò, quid importet clausula *summariè*, & quos effectus producat. Tertio, quot sint species causarum huiusmodi. Quartò, quæ aliæ clausulę de stylo concomitari soleant huic, & eorum effectus. Quinto, in quibus casibus summariè procedi possit.

2 *Quoad primum* notandum est, quod causæ summariæ regulariter sunt matrimoniales, Beneficiales, Decimales, Vsurariæ. Sic etiā spirituales, & spiritualitati annexæ. similiter causæ Blasphemiæ, Hæresis, læsę Maiestatis, Simoniæ, & similes, de quibus *in d. Clement. dispend.osam, et Clem. sæpè; et cap. final. de hæret. in sexto. et in Extrauag. ad reprimendum,* vbi Bart. *in verb. summariæ in Authent. post lib. feud. rubr. quomod. in læsæ maiest. crim. proced.* Item causæ alimentorum, ventris, exequutiuæ, & huiusmodi, de quibus Bart. *in d. Extrauag. ad reprimendum,* & item causę omnes in quibus proceditur sūmariè ex priuilegio Principis supremi, prout fit in Alma Vrbe in Tribunali Illustriss. D. Auditoris Cameræ ex facultate illi concessa *per Constitut. bon. mem. Pauli V. 28. in ord.* quæ incipit: *Eximię,* signanter *in §. Eas videlicet;* & aduertit Ridolphin. *in Prax. Iudic. par. 3. cap. 3. num. 141.* & in Rota, vbi etiam proceditur summariè, prout in Beneficialibus, vigore Innocentianæ Constitutionis in causis infra quingentos florenos. Innoc. VIII *Constitut. 10. incip. Finem litibus.* Papazon. ad Rot. *dec. 2. num. 15. de rescript. in nouis.* Item in Regno, in quo omnes causę in Tribunalibus laicalibus sunt summariæ per iura allegata suprà *hac ead. Subsect. 1. proxim. præced. nu. 11.* & in præmissis *præmiss. 4. nu. 51. et seq.* Prout etiam sunt in pluribus Alijs Tribunalibus, & Prouincijs. Item omnes alię causæ, de quibus infrà *num. 36.*

3 Sed quæritur, an dictę causę summariè differant inter se?

Respondetur affirmatiuè, & quidem dupliciter; nam quædam sunt causæ summariæ, quę requirunt plenas probationes, & sunt tantum summariæ, quoad solemnitates, vel aliquas earum, non verò quoad probationes necessarias in causa. Marchesan. *de commiss. aper. oris. p. 2. §. 1. num. 37. fol. 418. in nouis. impress.* Mandos. *in formul. 3. commiss. in verb. summariè. vers. altero modo.* Marant. *in Spec. Aur. p. 4. dist. 9. num. 46.* Lap. *alleg. 3. nu. 5.* Prout sunt causę incidentes, vel emergentes in Iudiciis, & causis ordinarijs, nam istę summariè cognoscūtur, quoad solemnitates, & dilationes, non quoad probationes. Mart. *de clausul. p. 1. claus. 180. num. 10. vers. aut causa est ordinaria.* Item causa de sui natura summaria non fauorabili; nam & ista summariè deciditur, quoad solemnitates; sed plenas probationes requirit. Alex. *cons. 139. num. 8. & cons. 187. num. 3. lib. 7.* Bartol. *in d. Extrauag. ad reprimendum verb. summariè nu. 12. vers. quædam sunt in quibus* Mart. *loc. præcit. vers. aut. causa natura sua.*

Quędam vero alię sunt causę summarię, quę vel plenam probationem non requirunt, vel requirunt solummodò semiplenam; & hæ sunt summariæ, & quoad solemnitates, & quoad probationes. Marchesan. *loc. præcitat.* Mandos. *ibid. vers. iudicium summarium,* Lap. *vbi sup.* Prout sunt causę non parantes magnum prejudicium, verbi grat. quęlibet causa possessorij minima, quę reparari potest in petitorio, alias secus. Marant. *præalleg. loc. num. 43.* post Bart. *in d. Extrauag. ad reprimendum, ver. summariè,* & Alexan. *cons. 60. col. 1. vol. 5.* Item quęlibet causa de sui natura summaria, prejudiciali fauorabili, nimirum Alimentorum ventris, & similes, quę plenas non requirunt probationes Bart. *ibid. d. num. 12. vers. quædam sunt, in quibus* Mart. *d. num. 10. vers. aut causa natura sua.*

4 *Quoad*

4 *Quoad ſecundum* notandum eſt, verbum, ſeù clauſulam: *ſummariè*: idem importare, quod ſummatim, ſeù breuiter. Proue habetur *in l. fin.* vbi Gloſſ. *verb. in ſumma, ff. de exercit. action. l. ſumma itaque*, & ibi Gloſs. *in 1. declar. ff. de ſtat. hom.* Bart. *in d. extr. ad reprimendum in princ.* Grat. *diction.* 158. *num.* 1. & 2.

Hinc fit, vt cauſa dicatur ſummaria ideſt breuis; & iudicium ſummarium, ideſt breue. Mandoſ. *in d. form. 3. commiſſ. verb. ſummariè*, ex quo in cauſa, ſeù iudicio ſummario, hoc eſt breui proceditur breuiter, ſine ſolemnitatibus requiſitis in Iudicio ordinario, in quo proceditur iuris ordine ſeruato, nimirum præcedente libello, litis conteſtatione, publicatione, concluſione, & huiuſmodi, de quibus infra, Vnde cauſa, ſeù iudicium, in quo non ſeruatur talis ordo, dicitur ſummarium. *Clement. ſæpè*, & ibi Gloſs. Cardinal. & Alij, *de verbor. ſignif.* Bart. *vbi proximè d. verb. ſummariè; & ver. & figura*, & Bald. *in l. Iudices. C. de Iudic.*

Nota tamen, quod licet procedatur in Iudicio ſummario breuiter, & iuris ordine non ſeruato; hoc tamen intelligi debet, quoad ſolemnitates prędictas, libelli ſcilicet, litis conteſtationis, & ſimiles, non quod relinqui poſſint probationes, aut alia, quę ſunt de ſubſtantia; nam ſi illę omitterentur, vtique tolleretur cauſę cognitio. Bart. *in d. Extrauag. ad reprim. verſ. ſummariè nu.* 1. Grat. *diction.* 158. *num.* 3. Hęc autem cognitio ſummaria introducta fuit a iure, vt lites celerius expedirentur. *Clement. diſpendioſam de iudic.*

5 Operatur autem dicta clauſula: *Summariè* plures *effectus*, quorum Primus eſt, vt Iudex, cui committitur aliqua cauſa cum dicta clauſula procedere, & iudicare poſſit in ea, ſicut ipſemet Princeps. Alex. *conſ.* 6. *num.* 2. *volum.* 3. Cacheran. *Pedemont. dec.* 1. *numer.* 20. Mart. *de clauſulis, clauſ.* 180. *n.* 3. quia hæc clauſula: *ſummariè*: æquiparatur illi: *Manu Regia*. & alteri: *Procedat, prout voluerit*, vt refert Mart. *vbi ſup. nu.* 6.

Secundus eſt, quod talis Iudex procedere poſſit ſecundum quod Deus iudicaturus eſſet. *Bald. in Clement. ſæpè. de verb. ſignific.* quem ſequitur *ibid.* Natt. Honded. *conſ.* 94. *num.* 51. *tom.* 1.

Tertius eſt, quod poſſit iudicare ſecundum propriam conſcientiam priuatam. Guid. Pap. *deciſ.* 23. Grammar. *deciſ.* 62. *n.* 32. propterea debet potius inſpicere veritatem, quam iuris ſubtilitates. Grammat. *ibidem*.

Quartus eſt, quod poſſit ſententiam proferre, etiam ſtando, & non ſedendo pro Tribunali; dummodo ferat in ſcriptis Gratian. *diſceptation. foren. cap.* 522. *num.* 4.

Quintus eſt, quod Iudex, cui commiſſa fuit cauſa cum huiuſmodi clauſulâ, remanet delegatus, & ideo ab eius ſententia appellari poteſt, non obſtante aliquo ſtatuto præſcribente, ne daretur appellatio, ſi pronunciaret, vt Ordinarius; quia dicta clauſula ceſſare facit iuriſdictionem ordinariam. Iaſon. *in l.* 1. *§. & poſt operis num.* 3. *ff. de nou. oper. nunc*, vbi de communi teſtatur, ſubdens hoc ſcire eſſe valde vtile in Praxi. Idem tenet Bald. *ad Speculat. libr.* 1. *tit. de legato. col. vlt. verſ. Ego dico.* Alexan. *in l. more maiorum. nu.* 16. *ff. de iuriſd. omn. Iudic.* Angel. *conſ.* 139. quod incipit: *Viſis circ. fin. verſ. ſi enim*: quidquid dicant Alii, & Roman. *in l. mulier. nu* 44. *ff. ſolut. matrim.* nam communis opinio eſt incontrarium, prout cenſuit Rot. *in Bononien. fideicommiſſi de anno* 1549. *coram Dom. Fabio.* de qua Mandoſ. *in quarta parte commiſſionis. verſ. quandocumque num.* 20. *in fin.*

Sextus eſt effectus, quod per dictam clauſulam cauſa efficitur ſummaria, non ſolum in prima inſtãtia: verùm etiam in aliis inſtantiis vſque ad finem litis. Rot. *in Ferrarien Bonorum* 16. *Iunij* 1613. *coram D. Patriarcha Pamphilio.* Caſſador. *deciſ.* 8. *num.* 5. *de reſcript.*

Septimus, quod per eam Iudex procedere poſſit ad ſententiam ſine termino peremptorio. Oldrad. *conſ.* 115. quod incip. *In iudicio, in princ.* Card. Tuſch. *practicar. concluſ. tom.* 1. *litt. C. concluſ.* 366. *nu.* 1. & hoc præſertim propter verba concomitantia: *ſimpliciter, & de plano*.

Octauus eſt effectus, quod licet Reus, qui immobilia poſſidet, non teneatur regulariter cautionem præſtare de iudicio ſiſti, tenetur tamen, ſi ſummariè procedatur in cauſa. Ita Iaſon. *in l. Iulianus, numer.* 7. *ff. qui ſatiſdar. cogunt.* Curt. Iun. *in l. edita nu.* 213. *C. de edend.* Felin. *in cap. licet cauſam num.* 18. *verſ. limita quartò de probat.* Marcheſan. *de commiſſ. p.* 2. *pag.* 419. *nu.* 79. *in vltim. impreſſ.* Et hoc ſignanter, propter verbum: *ſimpliciter*.

Nonus eſt, quod iudex non teneatur admittere probationes poſt lapſum terminum nec cumulationem; propter illud verbum: *ſimpliciter*: Iaſ. Curt. Felin. & Marcheſ. *in locis proximè cit.*

Decimus effectus, quod iudex vigore dictę clauſulę, maximè propter verbum: *de plano*: procedere poſſit in cauſa, etiam die feriata, dummodo non ſit in honorem Dei. Felin. *in cap. olim num.* 5. *de accuſat.* Marcheſ. *vbi ſup. num.* 80.

Vndecimus eſt, quod poteſt iudex, etiam antequam ſententiam proferat, mandare rem controuerſam capi, & diſtrahi. Rot. *in Miranden. penſionis* 27. *Martij* 1613. *coram D. Coccino*, quę eſt impreſſa *deciſ.* 446. *nu.* 1. *p.* 2. *recent.*

Duodecimus, quod poſſit iudex teſtes interrogare ex ſe, & ex officio, illoſque repetere, prout fit inſtante parte, etiam poſt concluſum in cauſa; pręſertim propter verba: *ſola facti veritate inſpecta.* Marant. *d. par.* 4. *diſt.* 9. *num.* 30. Marcheſ. *loc. cit. nu.* 81.

Decimus tertius effectus eſt, quod poſſit Iudex terminos breuiores dare. Et cauſam ab articulis inchoare, quibus probatis ſententiam ferre valeat, præſertim propter eadem verba: *ſola facti veritate inſpecta*: Roman. *conſ.* 519 *num.* 4. & 5. Card. Tuſch. *d. litt. C. concluſ.* 366. *num.* 7.

Decimus quartus, quod, propter verbum: *ſine ſtrepitu*: ſublatę cenſentur friuolæ appellationes, exceptiones, & alia, quæ proceſſum retardare ſolent. Oldrad. *dicto conſ.* 115. *verſ. fruſtratoriæ verò.* Tuſch. *vbi ſup. num.* 3.

Decimus quintus eſt, præſertim propter verba: *ſine ſtrepitu, & figura iudicij*, quod poteſt Iudex in cauſa procedere abſq; libello, ſed loco illius datur ſimplex quædam petitio, quæ in Regno dicitur talis qualis poſitio, prout eſt memoriale, factum tantum continens. Marant. *d. p.* 4. *verſ. & an iudex ſit competens n.* 8. Grauat. *ad Veſtr. in Prax. lib.* 5. *cap.* 1. *nu.* 7. Mart. *d. clauſ.* 180. *num.* 1. Honded. *conſ.* 94. *nu.* 52. *tom.* 1. Marcheſ. *vbi ſup. num.* 82. Cabed. *Luſitan. deciſ.* 72. *num.* 2. *p.* 5. Theodoſ. de Rubeis *in ſingul. Rot. tom.* 2. *p.* 4. *clauſ.* 803. *num.* 1.

Vltimus eſt effectus, quod ordo Iudiciarius per dictam clauſulam: *Summariè*: non ſit neceſſarius in cauſa; vnde non requiritur libellus, litis conteſtatio, & ſimiles actus iudicii ordinarii a iure poſitiuo inducti, ſed ſolùm qui a iure Diuino, vel naturali procedunt. Tuſche. *vbi ſup. num.* 4. de Rubeis *ibid. num.* 3. Gambar. *de officio legati lib.* 8. *tit. de poteſt. legati in iudicialib. num.* 157. *cum ſeqq.* Brunor. a Sole *in loc. commun. verb. clauſula* 48. Mart. *d. clauſ.* 180. *num.* 5. Ludouic. Ridolphin. *poſt tractat. de abſoluta Principis poteſtat. lib.* 2. *variar. quæſt.* 29. *num.* 1. & Alii penes ipſos.

6 Vnde limitatur primò, vt non tollatur citatio per dictam clauſulam, quia eſt de iure Diuino, vt dicem.

dicem, *infr. nu* 18 ita Calderin. *cons.* 130. *circ. med. vers. nec illa verba, alias fin. de iudic.* Tusch. *d. conclus.* 366. *n.* 2. Marant. *d. p.* 4. *tit. an Iudex sit competens nu.* 9. Rot. *penès Gregor. decis.* 545. *num.* 5.

Secundò limitatur, vt sublatæ nō sint necessariæ probationes. Mart. *d. claus.* 180. *nu.* 10. Matant. *ibidem n.* 10.

Tertio limitatur, vt neque sublata sit defensio, cum sit de iure naturali, & solum seruari non debent solemnitates iudicii a iure positiuo inductæ, vt dictum est; vnde fieri possunt oppositiones, quia defensionem concernunt. Roman. *cons.* 314. *nu.* 3. Tusch. *d. conclus.* 366. *num.* 5. cum dicta clausula *summariè*, non operetur nisi quoad ordinem substantialem iudicij: Cels. Vgon. *in tract. de claus. pag.* 485. *cum seq.* Ludouic. Ridolphin. *d. q.* 39. *num.* 7. Bertarch. *in Repertor. Iur. par.* 1. *verb. summariè pag.* 321. *n.* 4.

Quarto limitator, quod iuramentum calumniæ non censetur sublatum per dictam clausulam. Seraph. *de priuil. iurament. priuil.* 33. *num.* 67.

Quinto limitatur, quod excussionis beneficium non aufertur per dictam clausulam. Cald. Pereir. *de emption. & vendit. cap.* 33. *num.* 30.

Vltimo limitatur; quod stante dicta clausula non reuocantur attentata. Steph. Gratian. *Marchiæ decis.* 176. *n.* 16.

7 *Quoad tertium*, notandum est, quod tres summariarum causarum species præcipuè in iure inueniuntur; quæ alias priuilegiatæ dicuntur; nimirum summariæ a iure: summariæ ab homine; & summariæ ex natura causarum.

8 Summariæ à iure sunt causæ Beneficiales, Matrimoniales, Decimales, Vsurariæ, & ipsas tangentes, *vt in Clement. dispendiosam. de iudic.* & ibi latè Glos. & DD. communiter. Similiter & causa Hæresis, *vt in cap. fin. de haret. in* 6. in quibus omnibus proceditur simpliciter, de plano, ac sine strepitu, & figura iudicii, sola facti veritate inspecta, vt statuit Summus Pontifex Clemens V. *in Concilio Viennensi*, & habetur *in d. Clem. dispendiosam §.* 1.

9 Causæ summariæ ab homine sunt omnes illæ, quæ committuntur alicui a supremo Principe superiorem non recognoscente, vt in his procedere possit, vt supra summariè, & de plano, ac sine figura iudicii, sola facti veritate inspecta, prout est Summus Pontifex *Clement. sæpè de verbor. signific.* Vnde inferiores superiores non possunt regulariter istas causas de iure communi committere sublato iuris ordine, ita vt tollantur actus ordinatorii iudicii ordinarii, vt sunt libelli oblatio, litis contestatio, conclusio, publicatio, probatio, sententia, & huiusmodi; etiam si sit Legatus a Latere. Gloss. *in d. cap. fin. de hæret. in* 6. *verb. figura.* Felin. *in cap.* 1. *§.* 1. *col.* 1. *num.* 2. *vers. legatus non committit de rescript.* Speculat. *lib.* 1. *rubr. de legat. §.* 4. incip. *Superest nu.* 4. & 5. Butr. *cons.* 66. *n.* 3. *vers. item in generali*, vbi Addent. *in verb. summariè.* Alex. *cons.* 106. *nu.* 12. *lib.* 2. Osasc. *decis.* 1. *num.* 18. de quo inferius etiam agemus.

10 Summariæ verò causæ a natura causarum sunt omnes causæ notoriæ, in quibus ordo iuris non exercetur, imò ordo est ordinem non seruare, *vt in cap. ad nostram* 3. *de iureiuran. cap. tua, cap. vestra de cohabit. cler. & mul.* Item causæ, in quibus proceditur ex officio iudicis per inquisitionem. *cap. quoniam frequenter, §. sunt & aly. Vt lit. non contest. & dixim. sup. in præmiss.* 4. *n.* 52.

11 In quibus omnibus causis summariis, si iudici placuerit iuris ordinem seruare, vt in causis ordinariis, vtique poterit hoc facere. argum. *tex. in cap. nouit. de iudic.* vbi Innoc. *circ. princip.* late Felin. *in cap. cum dilecta col.* 14. *vers. ampliatione de rescript.* Bald. *in l. nulla circ. fin. ff. de legib. & in l. testamentū notab.* 3. *C. de testam.*

12 Probatur aliquando quidquam in causis Ordinariis etiam summariè quatuor modis, quos notaui supra *subsect.* 4. *n.* 10. ibi videri possunt.

13 *Quoad quartum*, videlicet, quæ aliæ clausulæ concomitari soleant prædictam clausulam *summariè*, notandum est, quod de stylo sociantur huic, etiam frequentes; nimirum: *simpliciter; de plano: sine strepitu; & figura iudicij: ac sola facti veritate inspecta.* Vnde quia omnes dictæ clausulæ seu verba digna sunt, vt de singulis agatur, quia multa vtilia ad Praxim ex illarum declaratione dimanant. Ob id Noto.

Primo; quod licet dicta verba: *summariè. simpliciter, & de plano, sine strepitu, & figura iudicij, sola facti veritate inspecta*, importent, vt possit procedi in causis summariis, sine solemnitatibus iuris positiui, secundum Alex. *in cons.* 6 *col.* 2. *in princ. volum.* 3. seruato tantum iure Gentium. Bart. *in d. extrau. ad reprimendum vers. videbitur.* Et propriè *manu Regia*, vt Princeps sola facti veritate inspecta. Bart *in l. Aemilius col. fin. ff. de minorib.* Bald. *in cap.* 1. *§. inuestitura col. fin. de non. form. fid. in vsib. feud.* Non tamen omitti poterit citatio, cum hæc sit iuris Diuini, vt dixi suprà, & iuris naturalis. *Clement. pastoralis, de re iudic.* Soccin. *consil.* 12. *col.* 2. *vol.* 1. Neque omitti possunt probationes necessariæ, cum & illæ sint de iure Diuino, quo cauetur vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum. Matth. *cap.* 18. & *in cap. nouit. de iudic.* Neque termini substantiales, vt inferius dicemus, *num.* 28.

14 Noto secundo, quod verbum, seu clausula: *simpliciter* importat idem, quod sine plica, vel inuolutione. Gloss. *in Clem. sæpè verb. simpliciter, de verbor. signif.* & ibi notatur per Georg. Natt. *in princ. nu.* 131. Bart. *in d. extrauag. ad reprimendū verb. summariè in fi.* Mart. *de claus. p.* 1. *claus.* 180. *num.* 6. Grat. *diction.* 247. *nu.* 1. Barbos. *de dictionib. vsu frequentior. diction.* 368. *nu.* 1. Vnde importat idem, quod summariè, de quo dictum est supra *num.* 4. vt tradit Bartol. & Mart. *locis citatis.*

15 Noto tertiò, quod dictio seu clausula: *De plano* importat contrarium verbi: *de alto:* quod significat locum, vel stylum altum. Hinc fit vt per dictam clausulam possit iudex sententiam proferre non sedendo pro Tribunali in loco alto; neque seruare solemnitates, & stylum altum iudicii ordinarii Bartol. *vbi supr. in verb. de plano num.* 1. & 2. Fallit tamen si causa esset magni momenti, quæ licet cognosci possit de plano, tamen intelligitur explosis solemnitatibus perniciosis, non omisso ordine iudiciario, *de quo in cap. olim de accusat.* Bart. *in d. extrau. ad reprim. verb. de plano num.* 2. *vers. fallit.* Georg. Natt. *in d. Clem. sæpè in princ. num.* 52. & *in §. quæ omnia num.* 68. *vers. item quod de verb. signif.*

Operatur tamen magis, quam clausula: *Summariè*, propterea tollit omnes solemnitates iuris Ciuilis. Mart. *dicta clausul.* 180. *num.* 9. non tamen tollit substantialia iudicii. Rot. *decis.* 445. *num.* 6. *p.* 1. *diuers.*

16 Noto quarto, quod clausula: *sine strepitu* importat, vt tollatur altitudo vocum & acclamatio partium, & Procuratorū; nā strepitus idem est, ac rumor; ad instar verbi *de plano* per quod tollitur altitudo loci, & styli, vt dictum est. ita Bart. *in d. extrau. ad reprimendum. verb. sine strepitu.* Natt. *in d. Clem. sæpè in princ. num.* 53. & *seq.* Azin. *in Prax. §.* 3. *cap.* 22. *num.* 1. & *seqq.*

Qui omnes asserunt, quod ob dictam clausolā possunt partes informare iudicem in camera, & ad aures; & ex hoc non potest recusari, vt suspectus, cum proueniat ex natura causæ. Obseruari tamen debet in illa ordo Iudiciarius. In aliis verò causis cognoscendis ordinariè, non cum dicta clausula sinè strepitu, iudex non tenetur partes audire, nisi ante Tribunal publicè, & palam, Bartol. & Natt. *locis citatis.*

17 Noto

17 Noto quinto, quod Claufula. *fine figura iudicij* importat, & operatur omnia ea, quæ aliæ fupradictę claufulę fimul operantur. Bart. *in extrauag. præalleg. ad reprimendum verb. figura num.* 2. Matt. *de clauful. p.* 1. *clauf.* 180. *num.* 7. Natt. *in Clem. fæpè præcit. in princ. num.* 231. *verf. tertio facit. & in §. quæ. omnia nu.* 80. *verf. circa quintam* Papienf. *in Trax. in form. libell. action. real.* §. *fummarię num.* 1. vbi dicit, quod ifta tantum verba fufficerent in refcripto, vt poffit iudex procedere fummariè in caufa, quamuis alia in præfatis claufulis contenta non apponerentur.

18 Figura verò iudicij nihil aliud eft, quam ordo iudiciarius fubftantialis a iure requifitus in caufis ordinarijs, qui fi omittatur, iudicium vitiatur, & corruit. *l. prolatam C. de fentent. et interlocut. omn. iudic.* Natt. *vbi fup. num* 55. *in fin. & num.* 56. Papienf. *ibid. n.* 2. Azin. *in Prax.* § 3. *c.* 22. *n.* 4.

Hinc fit, quod per dicta verba *fine figura iudicij*, iudex non cogitur feruare ordinem iudiciarium prædictum inductum à Iure Canonico vel ciuili, aut municipali, fed folum feruare tenetur formam a iure naturali, vel gentium introductam. Bart. *vbi fup.* & Natt. *ibid. num.* 56. Papienf. *d. num.* 2. Marant. *d. p.* 4 *dift.* 9. *num.* 11. vbi Alios congerit.

Forma verò à iure Canonico, & ciuili inducta, eft folemnitas actorum, qui in iudicijs ordinarijs fiunt, vt funt libellus, litis conteftatio, publicatio, conclufio, & fimiles Papienf. *d. num.* 2. & Marant. *d. dift.* 9. *nu.* 1. & *nu.* 42.

Vnde per dicta verba tolluntur quidem acta, folemnitatem iudicij tantum refpicientia, vt funt libellus, litis conteftatio, & huiufmodi iuris Pofitiui; non autem acta refpicientia factum caufæ, vt funt probationes, teftes, fcripturæ, confeffiones & aliæ Defenfiones Marant. *d. nu.* 11. & Alij apud ipfum.

19 Quia verò per fupradictos Doctores, praefertim per Glofam *in Clement. fæpè de verbor. fignific.* Card. Tufc. *fub litt.* 1 *conclus.* 891 *per tot.* Marant. *d. p.* 4. *dift.* 9. *à nu.* 12. *vfque ad* 37. & Alios, multi effectus principales dictę claufulę *fine figura iudicij* promifcue, & prolixè enumerantur, non erit fortaffe lectoribus ingratum, feriatim, & collectiuè illos hoc loco recenfere.

Primo itaque operatur, vt in caufis, in quibus per dictam claufulam proceditur fummariè, non requiratur libellus, fed fufficiat qualis petitio, vt cenfuit Rot. *decif.* 30. *num.* 20. & 21. *p.* 5. *recent.* & in Regno noftro Neapolitano adeſt *Pragmat.* 1. *incip. Difpendia litium.*

Secundo, vt non requiratur litis conteftatio. *Clement. fæpè de verb. fignif.*

Tertio, vt poffit etiam ab Articulis incipi.

Quarto, vt ferias in hominum honores inductas obferuare non fit necesse.

Quinto, vt abbreuiari debeant termini, & dilationes quantum fieri poffit.

Sexto, vt exceptiones, vel appellationes non neceffariæ, fed fruftratoriæ admitti non debeant.

Septimo, vt Publicatio proceffus non requiratur.

Octauo, vt neque conclufio in caufa.

Nono, vt fententia lata contra Dominum valeat etiam fi per procuratorem facta fuerit lis.

Decimo, vt fententia lata pro abfente non citato valida fit.

Vndecimo, vt fententia ferri poffit fuper probatis, extra petita.

Duodecimo, vt iudex non teneatur pronunciare fuper incidente vel emergente.

Decimo tertio, vt iudex interrogare poffit Principalem, & teftes, etiam poft conclufum in caufa.

Decimo quarto, vt iudex adhibere poffit fidem teftibus a iure ciuili reprobatis.

Vel affignantibus rationem verifimilem, quamuis de iure non concludentem.

Decimo quinto, vt teftes examinari poffint poft dicita teftificata.

Decimo fexto, vt caufa ciuilis, & criminalis cumulari poffint in eodem libello.

Decimo feptimo, ut pofitionibus refpôderi debeat ante litem conteftatam, uel pro conteftata habitam.

Decimo octauo, ut fufficiat citatio, fine perẽptorio.

Decimo nono, ut poffit incipi a præceptis.

Vigefimo, ut non requiratur, quod nuncius habeat commiffionem de citando.

Vigefimo primo, ut agens ex una caufa ex iure directo obtinere poffit ex caufa utili competente, & è contra.

Vigefimo fecundo, ut executio cum principali non requiratur, ad hoc ut agi poffit contra fideiuſſorem, uel tertium.

Vigefimo tertio, ut minor efse poffit in iudicio fine curatore.

Vigefimo quarto, ut facilior probatio admittatur, quamuis legitimatio perfonarum requiratur.

Vigefimo quinto, ut iudicis affertioni credatur.

Vigefimo fexto, ut iudex fententiam proferre poffit non fedendo pro tribunali.

Vigefimo feptimo, ut ad fententiam procedi poffit contra contumacem, etiam lite non conteftata.

Vigefimo octauo, ut fententia ferri poffit non recitata a iudice.

Vigefimo nono, ut appellatio uiua uoce ualeat, etiam fi non ftatim poft fententiam fiat iudice adhuc fedente.

Vltimo, ut appellatio ualeat fine caufę expreffione.

20 Noto fextò, quod multa neceffaria funt in caufis fummarijs, ad hoc, ut procedi poffit fummariè, non obftante, dicta claufula. *fine figura iudicij.* Et Primò, quod petitio redigatur in fcriptis. Alex. *conf.* 66. *nu.* 1. *verf. nec obftat fi diceretur. lib.* 1.

21 Secundo, quod citetur pars, quia citatio eft folemnitas Iuris naturalis. *Clem. paftoralis. de re iudic.* Caftr. *conf.* 419. *num.* 2. & *nu.* 5. *lib.* 1. Abb. *conf.* 46. *in princ. lib.* 2. Et ideo in quacumque caufa fummaria neceffaria eft. Felin. *in cap.* 1. *n.* 52. *de conft.* Dec. *in cap. dilecti num.* 23. *de iudic.* Grauat. *ad Vcftr. in Prax. lib.* 5. *cap.* 1 *num.* 7. Vant *de nullit defect. proceff. num.* 5. *in fin.* Quinimò eft de iure Diuino, ut habetur de Adam, & Cain. *in Sacr. Genef. cap.* 3. & dixi fuprà, & *in præmiff. circ. princ.* Et propterea requiritur etiam in his, in quibus agitur iuris ordine non feruato. Gregor. *decif.* 545. *num.* 5.

Tertio, quod legitimentur Perfonæ, Caftr. *d. conf.* 419. *in princ. num.* 2. nifi pars aduerfa nihil oppofuerit. Iaf. *in l.* 2. *nu.* 4. & *in fin. C. de edict. Diu. Adrian. toll.* Boër. *decif.* 171. *num.* 19. Gerard. *fingul.* 23. *in princ.* quos refert & fequitur Petr. Ridolphin. *in prax. iud. p.* 1. *c.* 5. *nu.* 12. & 33.

Quarto, quod concedantur Dilationes opportunę Bart. *in d. extrauag. ad reprimendum verb. fummariè in princ.* Lap. *allegat.* 82. quia hæ tendunt ad probationem, & defenfionem quæ non funt tollendæ, cum fint de iure Diuino, ut dictum eft, ex illo Matth. *cap.* 18. *nu.* 16. & habetur *in cap. nouit. de iudic.* Grauat. *ad* Vcftr. *d. c.* 3. *n.* 8. Marant. *d. dift* 9 *num.* 10.

Quinto requiritur caufæ cognitio, & iudicis declaratio. *Clement. fæpè de verb. fignific.* Vant. *loc. cit.* alioquin fententia effet nulla. Abb. *conf.* 46. *col.* 2. *n.* 1. *verf. quarto corruit. lib.* 2.

22 Noto septimò, quod clausula *sola facti veritate inspecta*. importat multò plus, quam clausulæ prædictæ *summariè, simpliciter & de plano ac sine strepitu*, & *figura iudicij*, Ant. de Bur. *in cap. 2. de iuram.* Honded. *cons. 93. num. 53. tom. 1.* Mart. *de claus. claus. 568. nu. 4.* Marant. *d. p. 4. dist. 9. n. 32.* Barbos. *de claus. vsufrequent. claus. 173. nu. 2. & n. 6.* vbi ait, quod iudex per dictam clausulam operari possit, sicut ipse supremus Princeps manu Regia, prout dicit etiam Stephan. Gratian. *decis. 68. num. 4. & disceptation. forens. cap. 322. nu. 1.* Lodouic. Rodolphin. *post tract. de absoluta Principis potestate vot. vnic. nu. 4.* Peregrin. *cons. 2. nu. 22. vol. 1. & cons. 49. num. 12.* Vbi dicit, quod idem importat dicta clausula, quod *secundum Deum, & iustitiam*. Imò secundum Honded. *cons. 22. n. 1. tom. 1.* & Gratian. *decis. Marchiæ. 36. num. 13. & d. decis. 68. num. 1.* Iudex per istam clausulam potest iudicare, vt Deus, qui sola facti veritate innititur. DD. apud Marant. *vbi suprà d. num. 32.* vbi concludit, quod ista clausula importat omnia illa, quæ importat clausula, *sine figura iudicij*.

Item vltra prædicta notant Doctores plures alios effectus prędictę clausulę, quorum Primus est, quod aufert ordinem Iudiciarium, relaxat solemnitates iuris positiui, & reducit ad formam iudicij inductam de iure naturali, vel gentium. Brunor. à Sole *in locis communib. verbor. claus. 46.* Valasch. *de iur. emphyt. q. 6. nu. 12.* Menoch. *cons. 180. num. 7 in fin.* Rot. Bonon. *diuers. decis. 30. n. 28. & dec. 65. n. 140.*

Secundus est, quod operatur, vt Iudex procedere possit in causa sine libello, & sine litis contestatione, vt in specie tradit Aloys. Riccius *in collectan. decis. par. 3. collect. 699. effect. 4.*

Tertius est, quod possit iudicare super causa probata, non obstante quod non sit in iudicio deducta, Rot. Bonon. *dec. 93. nu. 2.* Cacher. *decis. 5. num. 12.* Ricci. *vbi sup. effect. 3.* Marant. *d. dist. 9. n. 17. & 22.* Mart. d. Claus. *claus. 365. num. 5.* Barb. *de claus. vsu freq. d. claus. 173. n. 11.* Surd. *cons. 273. n. 2.*

Quartus est, quod potest iudex admittere probationes non concludentes, & per suasiuas, Gratian. *d. decis. 68. n. 3.* Item leuiores. Roland. *cons. 7. n. 36.* & Menoch. *de arbitrar. lib. 2. q. 24.* & Alij, quos refert Barbos. *vbi sup. n. 15.* quamuis hoc limitetur per Crauett. *in tract. de antiquit. tempor. in 9. partic. quintæ partis principalis n. 6.* vt tunc tantum procedat, quando aliunde scit veritatem aliter se habere.

Quintus est, quod iudex definire potest causam proprietatis simul cum causa possessionis. Ioseph. Ludouic. Perusin. *decis. 17. n. 22.* Dec. *cons. 449. nu. 21.* Menoch. *cons. 2. n. 184. & cons. 180. num. 7.* Mart. *d. claus. 368. n. 7.* Cacher. *dec. 1 n. 28.* Neuiz. *cons. 97. n. 12.* Rolan. *cons. 7. n. 38. lib. 3.*

Sextus est, quod produci, & examinari possint alij testes, etiam post publicatas attestationes. Cacher. *d. Pedemontan. decis. 1. nu. 26* Bernard. Græuæ. *ad Pract. cam. Imper lib. 5. conclus. 105. n. 17. in fin* Marant. *d. dist. 9. num. 30.*

Septimus est, quod cumulari possunt actiones, & remedia, quæ non contrariantur ad inuicem. Grat. *decis. 193. nu. 6.* Surd. *cons. 273. n. 22.*

Octauus est, quod tollit exceptionem præscriptionis. Riccius, *d. collect. 699. effect. 6.* sed contrarium est verius, vt post Menoch. *de arbitr. lib. 1. q. 29.* probat. Mart. *vbi sup. n. 9.*

Nonus, quod tollit appellationem. Sigismund. Scaccia *de appellat. quæst. 16. lim. 1. num. 76.*

Decimus, quod derogatur feriis rusticis per istam clausulam. Azin. *in Prax. Florentin. §. 3. cap. 7.* sequitur Græuæ. *vbi sup. lib. 1. concl. 53. consid. 2. n. 29.*

23 Noto octauo, quod clausula *manu Regia*, quam enunciauimus supra *num. 10. & 19.* importat & operatur eosdem fere effectus; quos operatur clausula seu verbum: *summariè*, & clausula, *sine figura Iudicij*. Bart. *in d. extrauag. ad reprimendum. verb. figura in fin.* Mart. *d. claus. 180. n. 6.*

In particulari verò operatur, vt si posita sit in rescriptis, ablatum censeatur remedium appellationis. Dec. *in cap. pastoralis, nu. 17. & 18. de appellat.* Marchesf. *de commiss. p. 2. pag. 421. num. 101. in nouiss. impress.*

Secundo operatur, vt tollat solemnitates iuris Ciuilis, non tamen substantialia iudicij. Rot. *decis. 445. num. 6. par. 1. diuers.* Gratian *discept. for. tom. 3. cap. 569. num. 30. & 31.* vbi *num. 32.* inquit, quod per huiusmodi clausulam non tollitur beneficium excussionis, neque exceptio ineptitudinis libelli, parte opponente, ita etiam censuit Rot. *decis. 500. n. 4. p. 1. in posthum.* Farinac. *alias p. 3. recent.* Neque impedit manutentionem. Rot. *in Bononien. de cardinalibus. 21. Ianuarij 1602. coram D. Card. Pamphilio*, impressa per Marchesf. *de commiss. p. 2. pag. 546. num. 11.*

Neque operatur, vt acta facta manu Regia non sint parti notificanda. Theod. de Rub. *in singul. rubric. Rot. tom. 2. p. 4. claus. 474. num. 1. & 2.*

Tertio operatur, vt per dictam clausulam possit Iudex procedere de facto, & sine vllo iuris ordine. Rot. *in Miranden. Pensionis 27. Martij 1613. coram D. Coccino.* impress. per. Farinac. *decis. 446. num. 1. par. 2. recent.* Natt. *in Clement. sæpe, §. non sic tamen. vers. visis suprascriptis num. 95.* Marant. *vbi sup. d. dist. 9 num. 8.*

Quartò operatur, vt procedi possit executiuè Grat. *d. decis. 446.*

Quintò operatur, vt possit quis procedere quasi Princeps. Gratian. *Marchiæ decis. 68. num. 5.* manu Regia, idest secundum veritatem tantum, omisso ordine iuris positiui, sed tantum seruato iure Gentium, vt dictum est; quo tempore ita per Principes fiebat, vt tenet Ludouic. Roman. *cons. 20.* Pet. Phil. Corn. *cons. 244. vol. 4.* & Soccin. *cons. 12. col. 2. vol. 1.* Antiquitus enim antequam Magistratus constituerentur, Reges quasi propria manu Populos gubernabant, & eis iustitiam administrabant prout legitur de Moyse Duce populi Iudaici. Leuit. *cap. 8.* & Numer. *cap. 20.* Item de Romulo, qui antequam Magistratus creasset, & Populum Romanum in triginta Curias diuisisset, ipse controuersijs præerat; illasque manu sua decidebat, prout etiam alii Reges, & Duces Populorum, & Nationum priscis illis temporibus faciebant, vt inquit Aristot. *lib. 3. Politic.* Postquam autem dictę triginta Curiæ, & Magistratus a Romulo creati fuerunt; ipsi ius dicere cœperunt, cum eadem tamen authoritate; & sic ex tunc successiuè continuatum est vsque ad hodiernos Principes, qui etiam nunc manu Regia vtuntur in causis decidendis quandocumque illis cordi fuerit; vt post Anton. de Butr. *in cap. quæ in Ecclesiarum num. 26. & seq. de constit.* notant Mart. *de clausul. p. 1. claus. 71. num. 2.* Rot. *d. decis. 446 num. 1. in fin. par. 2. recent.*

24 Noto nono, quod licet regulariter, attento iure communi, inferior Summo Pontifice non possit facultatem dare alicui procedendi summariè in causis, quia hoc soli Principi competit. Gloss. *in capit. fin. verb. figura de hæret. in 6.* Lap. *alleg. 102. num. 3. vers. sed numquid*, Mandos. *in form. 3. commiss. verb. summariè vers. an autem alius*, ubi plures allegat, cum Aliis per me citatis *sup. num 6.* ubi dictum fuit, quod neque Legatus a Latere huiusmodi facultatem habet: Limitatur tamen conclusio multipliciter.

25 Et Primo, quando legatus magnam haberet urgentiam taliter committendi causam ex aliqua iusta,

iuſta, & graui cauſa ſecundum ſtatum loci, & negotij. Felin. *in cap. 1. num. 2. verſ. quinto declara de reſcr.* Alex. *conſ. 106. num. 12 lib. 2. & in l. nemo poteſt, nu. 4. in fin. de legat.* 1. Imol. *in cap. fin. notab. 2. num. 1. de tranſact.* Gabr. *de clauſ. concl. 6. num. 1. lib. 6.* vbi alios cumulat, & de cõmuni teſtatur. Cauſa tamen iuſta, & grauis conſtare debet, quia in inferiore non præſumitur, ſecundum Felin. *vbi ſup.*

Secundo limitatur, quod licet regulariter Domini Terrarum recognoſcentes ſuperiorem, cauſas ſummarias committere non valeant. Iaſ. *in l. nemo poteſt in 2. lectur. num. 7. ff. de legat.* 1. Abb. *conſ. 61. verſ. tertiò, corruit. num. 5. lib. 1. & conſ. 329. num. 3. li. 9.* vbi dicit ita eſſe de iure, & de communi opinione reſtatur; Tamen conclusio non præcedit, ſi hoc fieret ex iuſta & rationabili cauſa, nam tunc valeret commiſſio ſummariè cognoſcendi. Alex. *d. conſ. 106. num. 12.*

Tertiò limitatur de facto, nam multi inferiores Summo Pontifice cauſas ſumariè committunt. Corn. *d. conſ. 329. nu. 3.* quem refert Mandoſ. *in d. form. 3. verb. ſummariè verſ. non autem.*

Quarto limitatur de generali conſuetudine, ex qua introductum eſt, vt Domini Terrarum, etiam recognoſcentes ſuperiorem, cauſas in ſuis dominijs ſummariè cognoſcendas committunt. Bald. *conſ. 166. incip. quamquam num. 5. verſ. non autem.*

Quinto limitatur à fortiori in Imperatore, Regibus, & Principibus, Summo Pontifice inferioribus, qui in eorum ſtatibus ſuperiorem in temporalibus non recognoſcunt, nam & iſti cauſas ſummariè iu... committunt; auctoritas enim Principis ſuperiorem ...n recognoſcentis ſufficit ad reddendum ſummarias cauſas aliàs ordinarias. Glo. *in cap. fin. verb. figura. de hæret. in 6.* Cardin. *in Clement. diſpendioſam. in fin. de iudic.* Felin *in cap. 1. nu. 2. verſ. modo declara de reſcr.* Mandoſ. *in form. 3. commiß. verb. ſummariè verſ. non autem* alius Lap. *alleg. 102. n. 3. verſ. ſed numquid.*

26 Sexto limitatur, etiam in Epiſcopis, qui poſſunt cauſas de ſui natura ſummarias, prout ſunt ſpirituales, beneficiales, & ſimiles committere cum clauſula: *ſummariè, &c.* Lap. *allegat. 102. incip. non poteſt in fin.* Epiſcopi enim magnam habent authoritatem a iure; quapropter poſſunt aliquando contra ius ſtatuere in multis caſibus, de quibus Felin. *in cap. quod ſuper his num. 4. & ſeq. de maiorit. & obed.*

Septimò limitatur, etiam in inferioribus Principe ſæculari, qui habent poteſtatem concedendi iura, tam & ipſi cauſas committere poſſunt cum dicta clauſula: *ſummariè: &c. & appellatione remota.* Caſtr. *conſ. 34. incip. Super primo dubio num. 4. verſ. 4. principaliter lib. 2.* Gabr. *de clauſul. concluſ. 6. num. 4.* & Alij apud illum Felin. *in d. cap. 1. num. 2. verſ. ſecundò declara de reſcrip.* Declarat tamen idem Gabr. *vbi ſup. num. 5.* prædictam concluſionem; vt non procedat, quando iſti in eorum Terris abſolutam non haberent iuriſdictionem.

Octauò limitatur in inferiore habente dignitatem, & adminiſtratione pro ſe, & ſuis deſcendentibus iure proprio, nam & iſti ſimiliter cauſas committunt cum dicta clauſula: *ſummariè, &c.*

Vltimò limitatur in Archiepiſcopo Mediolanenſi, qui non ſolum committit cauſas ſummariè cognoſcendas prout faciunt cæteri Epiſcopi, vt dictum eſt ſi de ſui natura ſummariæ ſint; verum & cauſas aliàs ordinarias committit aliquando cum dicta clauſula: *ſummariè, &c.* vt refert Sigitor. de Honod. *conſ. 15. in quæſt. n. 3.*

27 Sed quæritur, an partes ipſe collitigantes poſſint de communi conſenſu cauſas alias ordinarias, facere ſummarias?

Reſpondetur negatiuè, cum Cardin in *Clem. ſæpè in princ. q. 12. de verb. ſignif.* quem videntur ſequi Marant. *in ſpec. Aur. d. par. 4. diſt. 9. num. 213.* & ita per plures rationes, & fundamenta cenſuit Rot. *deciſ. 522. num. 4. par. 2. recent.* Burrat. *deciſ. 35. nu. 9.* An autem ſummarias facere ordinarias; dicemus inferius, *num. 37.*

28 Quæritur ſecundo, an cauſæ ſummariæ, & executiuè habeant inſtantiam triennalem ſicut ordinariæ, *in vlt. text. in l. properandum C. de iudic.*

Reſpondetur cum diſtinctione, aut enim loquimur de iure ciuili; aut de iure Canonico.

Primo caſu affirmatiuè concludendum eſſe, tradunt Caſtr. *conſ. 169. incip. viſo puncto in fin. lib. 2.* Marant. *in ſpecul. aur. p. 5. princ. ver. & omnia ſunt durant. inſt. num. 5.* vbi indiſtinctè loquitur de omnibus cauſis *& nu. 7.* Azin. *in Prax. cap. 3. num. 35. 36. & 42.* Scac. *de appellat. quæſt. 15. art. 11. num. 48. & ſuſiùs num. 244.*

Secundo verò caſu concluditur, negatiuè, quia de iure Canonico inſtantia eſt perpetua vt late probat Scacc. *d. art. 11. num. 275.* & per nos dicetur infrà *ſect. 2. ſubſect. 1. n. 14. & ſeq.*

29 Quæritur tertio, an cauſa ſemel ſummariè effecta, ſit ſemper ſummaria?

Reſpondetur affirmatiuè, ita vt ſi effecta ſit ſummaria in prima inſtantia, ſit etiam talis in ſecunda inſtantia, ac etiam in ſequentibus Rot. *in Ferrarien. Bonorum de Zeualeis 26. Iunij 1613. coram D. N. Innocentio X.* Aegid. *deciſ. 41.* Papazon. *ad d. Rot. deciſ. 2. num. 17. de reſcr. in nou.* Mandoſ. *in form. 3. commiß. d. verb. ſummariè verſ. rurſus aduertendum.* Caſſador. *deciſ. 8. num. 2. de reſcr.* Veſtr. *in Prax. lib. 5. cap. 1. nu. 2.* Put. *deciſ. 426. nu. 2. lib. 2.* Quod procedit in cauſis commiſſariis, etiam in ſubrogato a iudice commiſſario cum tali clauſula *ſummariè, &c.* Aegid. *deciſ. 40. & 41. per tot.*

30 Ampliatur ſimiliter, vt vbi cauſa principalis ſit ſummaria, omnes illius articuli incidentes, & annexi ſint etiam ſummarij. Bart. *in d. extrauag. ad reprimendum. verb. ſummarie n. 11. verſ. ſed quomodo.* Iaſon. *in l. iudices n. 5. verſ. ſecundo C. de iudic.* Calder. *conſ. 139. alias 2. de Fer. in fin. verſ. Ego Gaſpar.*

31 Quæritur quarto, an commiſſa alicui cauſa cum clauſula prædicta. *ſummariè, &c.* ac etiam eum clauſula. *terminis non ſeruatis*, poſſit iudex commiſſarius terminos ſubſtantiales, qui in Vrbe ſeruantur. in totum omittere?

Reſpond. negatiuè; Poteſt tamen illos abbreuiare, vigore prædictæ clauſulæ. Rot. *deciſ. 15. & dec. 25. de reſcript. in antiq. & dec. 2. nu. 4. & 5. cod tit. in nouis.* Ead. Rot. *dec. 127. nu. 6. p. 3. lib. 3. diuerſ.* Saluſt. Tiber. *in Prax. lib. 2. c. 15. n. 5. verſ. nec poſſunt*, vbi plures alias Rotę deciſiones adducit.

Eſt tamen aduertendum, quod licet vigore prædictæ clauſulæ poſſint termini abreuiari, hoc intelligi debet, quoad tempus dilationum, non autem quoad numerum ipſorum.

32 Illi enim quatuor termini ſubſtantiales, etiam in ſummariis cauſis ſeruari debent, prout ſunt termini ad articulandum, ad dicendum contra articulos: ad producendum omnia, & ad dicendum contra producta, alias oriretur nullitas Proceſſus, & inualiditas actorum. vt aduertit Put. *deciſ. 326. lib. 2. in correct.*

Hoc tamen fallit Primo, ſi in commiſſione apponerentur verba: *omnibus; & quibuſcumque terminis ſubſtantialibus, & non ſubſtantialibus, tam de iure, quam de ſtylo ſeruari ſolitis, non ſeruatis, & penitus omiſſis*, prout fieri ſolet, nam tunc omitti poſſunt in totum Rot. *in Viacentina Plebis coram D. Cardinali Simonetta.* Papazon. *ad præcit. Rot. deciſ. 2. n. 7. de reſcr. in nouis.*

Fallit

Fallit secundo, si adesset in commissione illa clausula *absque tela iudiciaria*, Vel quod procedatur via executiua; Vel quod præfigatur aliquis terminus loco terminorum substantialium, vel si termini: vnica citatione seruentur; quia in his casibus omitti possunt termini substantiales. Papaz. *vbi sup.n.8.*

Fallit tertio in Tribunali A. C. in causis infrà ducatos bis centum auri; & in causis Notariorum eiusdem A. C. ac Mercatorum R.C.A. nam in his neque seruantur termini substantiales, per Constitutionem Gregorij XIV. incip. *Ad generis, §. eas videlicet*, impress. *in fin. Prax.* Tiber. Salustij & Pauli V. *in Constit.* 28. incip. *Exmiæ.* in qua confirmat authoritatem, & iurisdictionem Auditori Cameræ à Prædecessoribus collatam, & præscribit per plures paragraphos normam procedendi in causis.

Sunt autem termini substantiales, dilationes iudiciariæ, ad hoc vt causæ ordinatè expediantur, & lites abbreuientur, nam ad hunc finem à fel. record. Vrbano V. adinuenti fuerunt; ne partes sumptibus & laboribus defatigarentur. Rot. *decis. 2. num. 2. de rescr. in nouis.* Aegid. *decis.* 745. *circa med. vers. exemplum de secundo.* Et sic ab illo tempore cœperunt esse de substantia, cum antea non essent. Ver *decis.* 149. *n.* 4. *p.* 3.

33 Quæritur quintò, an prædicti quatuor termini substantiales sint semper æqualiter seruandi in omnibus causis?

Resp. negatiuè; quia in causis summarijs, & possessorijs, vt in Saluiano, spolio, & similibus, termini substantiales necessariò seruandi, sunt prædicti quatuor, videlicet.

Ad Articulandum. Ad 8. diem.
Ad dicendum contra Artic.)
Ad producendum omnia.) singuli ad 2. diem.
Ad dicendum contra producta)

In causis verò Beneficialibus in prima instantia, Termini substantiales, qui seruari debent, sunt sequentes octo, videlicet.

Ad dicendum contra commiss. } singul. ad 1. diem.
Ad libellandum. }
Ad Articulandum. ad 12. diem.
Ad dicendum contra Articul.)
Ad producendum omnia.) singuli ad 2. diem.
Ad dicendum contra producta)
Ad declarandum. } singuli ad 1. diem.
Ad iurandum de calumnia }

Iidem termini seruantur in Sac. Rota tam in prædictis, quam in alijs causis, in quibus proceditur summariè, simpliciter, & de plano, sine strepitu, & figura iudicii, per priuilegium concessum à Papa Martino V. *in sua constit.* 5. incipient. *Romani §. 19. & seqq. in nou. impressi*

In secunda instantia omnes iidem termini obseruantur ad primam diem, excepto termino ad articulandum: qui seruatur ad octauam.

In tertia verò istantia similiter seruantur omnes ad primam diem, præter terminum ad articulandum, qui seruatur ad sextam Cardin. Tusc. *litt. T. conclus.* 73. *nu.* 1. *& seqq.* Auctor. *Formul. termin. in princ.* & Vestr. *in Prax. lib.* 5. *c.* 3. *n.* 1.

In causis autem prophanis in prima instantia termini substãtiales, sunt sequentes vndecim, videlicet.

Ad Dicendum contra commiss. ad 1. diem.
Ad Libellandum. ad 8. diem.
Ad respondendum libello, & } singuli ad 1. diem.
Ad litem contestandam. }
Ad Articulandum Ad 15. diem.
Ad dicendum contra Artic.)
Ad producendum omnia, &) singuli ad 2. diem.
Ad dicendum contra producta)
Ad iurandum de calumnia,)
Ad declarandum, & } singuli ad 1. diem.
Ad dicendum cõtra declarationes.)

In secunda instantia seruantur omnes iidem termini, præter illos *ad respondendum libello, & ad litem contestandum* Singuli ad primam diem, excepto termino ad articulandum, qui seruatur ad octauam. Terminus verò *ad dicendum contra declarationes* aliquando seruatur, aliquando verò non. Seruatur, si dentur scripturæ in facto, vel in scriptis. non seruatur, si verbo tantum informetur iudex.

In tertia vero instantia omnes præfati termini seruantur ad primam, præter illum ad articulandum, qui seruatur ad sextam diem. Martin. V. *constitut.* 5. quæ incipit. *Romani §.* 23. *& seqq.* Cardin. Tusc. *d. conclus.* 73. *numer.* 4. *& seqq.* Vestr. *in Prax. lib.* 5. *capitol.* 4. vbi *num.* 2. ait quod si citatus ad contestandum litem differat litem contestari, compellitur seruatis quatuor terminis ad contestandam litem. Primò simpliciter. Secundò ad primam diem. Tertiò etiam ad primam, sub pœna excommunicationis? Quartò & vltimo, etiam ad primam diem, addita clausula: *aliàs ad videndum se declarari.* & tunc obtinetur decretum declarationis, liteque contestata prosequitur iudicium obseruando alios terminos, videlicet ad articulandum, & alios supra notatos. Est benè verum, quod hodie in Curia tres illi termini ad respondendum libello, ad litem contestandum, & ad dicendum contra declarationes non obseruantur, vt aduertit Papazon. *ad d. Rot. decis.* 2. *n.* 14. *de rescr. in nou.*

34 Vnde si termini substantiales non seruentur in causis, in quibus seruari debent, efficitur nullitas processus, & consequenter sententia, quæ proferretur esset nulla, & irrita. Rot. *decis.* 605. *num.* 1. *in fin. p.* 2. *recent. & decis.* 351. *par.* 4. *diuers. & decis.* 6. *numer.* 1. *& seq. post. Pacific. de Saluian. & decis.* 2. *num.* 1. *de rescr. in nou.* Ferentill. *ad Buratt. decis.* 337. *num.* 34. Verall. *dec.* 149. *n.* 1. *p.* 3. Aegid. *decis* 27. & Mantic. *decis.* 254. *& seqq.* & ratio est, quia accidentia, vbi substantia non existit, nihil operantur *capit. sua nos de sponsal. l. cum precario. la* 1. *ff. de precar.*

Quinimò non conualescit, etiam si postea reiterarentur, aut per constitutionem Apostolicam impetraretur illorum sanatio per reiterationem. Verall. *vbi sup. num.* 7. Mantic. *ibid. num.* 5. Rot. *post Pacific d. dec.* 6. *num.* 3.

Quæ quidem nullitas processus, & sententiæ ex omissione terminorum substantialium, locum habet etiam in causis summariis, in quibus ipsi termini requiruntur, vt censuit Rot. *decis.* 31. *de iudic. in antiqu. & decis.* 105. *num.* 1. *p.* 1. *diuers.* Verall. *loc. cit. num.* 1. Cassador. *decis.* 2. *num.* 1. *de iud.* Aegid. *decis.* 27. Vant. *de nullit. ex defect. process. num.* 59. *& seqq.* Vestr. *d. lib.* 5. *c.* 2. *num.* 1. *& seq.* Salust. Tiber. *in Prax. lib.* 2. *cap.* 15. *nu.* 5. *vers. quorum.*

35 In omnibus autem prænotatis causis. vltra supradictos terminos, semper addendus est alter terminus ad sententiam; etiam in summariis, in quibus illi quatuor tantum sunt de substantia. alias sententia inde sequuta esset prorsus nulla. *l. de vnoquoque ff. de re iudic.* Vã. *vbi sup.* Cassador. *decis.* 8. *n.* 6. *de rescript.* Papazon. *ad Rot. dec.* 2. *nu.* 11. *de rescript. in nou.* Aegid. *loc. cit.* Vestr. *ibid.* vbi Grauat. *num.* 4. *& seqq.* vbi idem Vestr. *numer.* 2. ait, quod si iudex etiam in causis summariis obseruaret terminos ad libellandum, ad declarandum, & ad iurandum de calumnia; esset cautela, quæ potius prodesset, quam noceret.

36 Limitatur tamen pluribus modis prædicta concluſio, quod proceſſus reddatur nullitas ex omiſſione terminorum ſubſtantialium. Et Primo in iudicijs exequutiuis, in quibus illi non requiruntur, Coccin. *deciſ. 135. in princ.* Vant. *vbi ſup. num. 52.* Limitatur ſecundò, quando agitur vigore obligationis Cameralis. Rot. *dec. 229. n. 12. p. 5. recent.*

Limitatur tertiò in Tribunali A. C. quando agitur de reuocatione mandatorum Coccin. *loc. cit.* vbi dicit hoc non procedere, quando in citatione dicitur ad videndum reuocari mandatum cum omnibus inde ſequutis, & in expenſis condemnari, &c.

Limitatur quartò in ſūmarijſſimis poſſeſſorijs, quæ expediuntur per viā ſimplicis decreti de ſtylo Curiæ.

Limitatur quinto quando agitur de exequutione litterarum Apoſtolicarum, nam tunc non ſeruantur prædicti termini ad articulandum, & alij, vt ſupra; ſed ſufficit obſeruare quatuor terminos ad docēdum ſe paruiſſe litteris Apoſtolicis ad primam diem primò pro prima dilatione, &c. & ſimiliter ſecunda citatio fit ad primam ſecundò pro ſecunda dilatione, &c. ſic etiam tertia citatio fit tertiò pro tertia dilatione, & quarta pro quarta & ſuperabundanti dilatione, de quibus vide Ridolphin. *in Prax. iudiciar. vrbis p. 2. c. 8. n. 31. litt. B.* ita cenſuit Rot. *deciſ. 30. n. 31. p. 5. recent.* Duran *deciſ. 60. n. 37. & ſeq.*

Limitatur ſextò in cauſis nullitatum incidenter intentatis. Rot. *dec. 27. de iudic. in antiq.* Sal. Tiber. *in prax. lib. 2 cap. 8. num. 8.* Aegid. *dec. 319.*

Limitatur ſeptimò in cauſis attentatorum, & reuocationis eorum, etiam per viam nullitatis. Rot. *deciſ. 78 de appellat. in antiq.* Verall. *dec. 250. nu. 3. p. 3.* Aegid. *dec. 294.* Sal. Tiber. *d. c. 8. n. 7. & 8.*

Limitatur octauò, quando fuit facta citatio ad terminos ſubſtātiales, & fuit in actis reproducta: quamuis non fuerit extenſum decretum ſeruationis terminorum, vt fieri ſolet, quia tribuitur negligentiæ notarij. Rot. *in Romana Computorum 21. Maij 1593. coram D. Card. Arrigonio.*

Limitatur nonò, quando fuit omiſſus terminus ad dicendum contra producta, quia ſi pars fuerit citata ad dicendum contra iura, illius omiſſio non vitiat proceſſum, quamuis ſit de ſubſtantia, Caſsador. *dec. 2. n. 3. de iudic.*

Limitatur decimò ſi omittatur terminus ad articulandum, quando pars fuit citata ad dicendum contra articulos; quia tunc per iſtam ſanatur defectus illius, Caſsador. *ibid.* Verall. *d. dec. 149 n 4. p. 3.* Theod. de Rub. *in ſingul. ad d. deciſ. 2.* Caſsador. *p. 1. fol. 269. col. 1.*

Limitatur vndecimò, ſi ommittatur terminus ad dicendū contra articulos, quādo articuli fuerūt à iudice admiſſi, parte præſente, cum clauſula. *ſaluo iure impertinētiū, & nō admittendorū,* & cum aſſignatione termini decem dierum partibus ad probandum earū incūbentia: nā per dictam clauſulā ſaluatur præiudicium partis, ad cuius finem fuit introducta talis citatio. Theodoſ. de Rub. *loc. præcit.* Comitol. *deciſ. 108. n. 4.*

Limitatur duodecimò, in Tribunali Rotæ Romanæ, in quo non attenduntur niſi termini ad articulandum; ad dicendum contra articulos, ad producendum omnia, & ad dicendum contra producta; Alij verò termini, niſi malitioſè omittantur, non vitiāt proceſſum, *per Conſtit. 3.* Martini Pap. Quinti, quæ incipit *Romani §. 22. in nou. impreſſ.*

Limitatur decimotertiò, in Tribunali A. C. in cauſis mercatorum, quia tali caſu proceditur manu Regia ſine figura iudicii abſq; obſeruatione terminorum. *per Conſt. Gregor. XIV. incip. Ad generis. §. eas videlicet impreſſ. poſt Prax. Saluſtij Tiberij, & per Conſt. 28. Pauli V. incip. Eximiæ, §. cat, videl.*

Limitatur vltimò, in Tribunalibus extra Romanā Curiam, in quibus termini ſubſtantiales non tam exactè ſeruantur, prout fit in Curia. Vnde proceſſus, & ſententia prolata cum terminis malè ſeruatis non erunt nulli. Verall. *d. deciſ. 249. num. 2. par. 3.*

37 Et ratio eſt, quia ſtylus Romanæ Curiæ non extenditur ad alias Curias, quia in alijs ſufficit ſeruare ſtylum, & morem Regionis, vt cenſuit Rot. *deciſ. 4. de appell. in nou.* Roman. *cōs. 367. n. 10. verſ. cæterū, et n. 11.*

38 Et eſt notandum, quod in Curia, & alibi, vbi eiuſdem ſtylus ſeruatur, proceſsus regulariter eſt nullus, tam ſi termini ſubſtantiales omitterentur; quam ſi nulliter, & malè ſeruarentur. Rot. *deciſ. 18. num. 1. & ſeq. p. 1. recent.* Hinc eſt, quod inoleuit Practica ad ſaluandas proceſsuum nullitates, quæ ob malam terminorum obſeruantiam oriri ſolent, vt fiat vnica citatio cum reiteratione terminorum malè, ac nulliter, & inculcatè ſeruatorum, & ſic ſaluantur omnes defectus præcedentes; & hoc introductum fuit, vt imponeretur finis litibus per Innocentium VIII. *in ſua Conſtit. 10. incip. finem litibus in antiq. impreſſ.*

Quapropter in citatione ad ſententiam per reiterationem dictorum terminorum ſanantur omnes defectus eorumdem prius tentorum. Rot. *deciſ. 64. num. 6. & dec. 743. num. 4. p. 2. & deciſ. 207. num. 3. par. 5. recent.* Seraph. *deciſ. 1352. num. 2.* Mantic. *deciſ. 54. num. 5.* Caſſador. *deciſ. 8. num. 10. de reſcr.* Verall. *deciſ. 121. num. 4. & ſeq. & deciſ. 250. nu. 2. par. 3.* Gregor. *deciſ. 70. numer. 9. & deciſ. 156. nu. 1.* Buratt. *deciſ. 126 nu. 6. & dec. 440. n. 7. & deciſ. 483. n. 8.* & vtrobique Ferentill; qui plures alias Rotæ deciſiones cumulat.

39 *Quoad quartum*, Notandum remanet, quod de iure communi multi ſunt caſus, in quibus ſummariè procedi poteſt, quos hoc loco ſimul cumulare iniucundum fortè non ſuccedet, cum per Doctores diuerſimodè, & ſparsim poſiti inueniantur, præſertim apud Cardin. Tuſch. litt. S. *concluſ. 887. per tot. & concluſ. 888. num. 1. 2. & 10.* Azin. *in Prax. p. 3. capit. 31. per tot.* Marāt. *in ſpecul. Aur. p. 4. diſt. 9. ferè per tot.* Mandoſ. *in form. 3. commiſſ. verb. ſummariè.* Tiraquell. *de priuileg. piæ cauſ. priuil. 147.* & alios reſpectiuè.

Primus itaque caſus, in quo ſummariè agi poteſt, (vt à dignioribus inchoemus) eſt, quando Summus Pontifex committit & mandat cauſam cognoſci, & terminari ſummariè. Mandoſ. *vbi proximè verſ. cauſa autem;* Marant. *ibid. num. 2.*

II. Eſt, quando quæritur, an quis reſpondere debeat: an ſit hæres alicuius, & quo iure; quia cum cauſa ſit præparatoria alterius, ſummaria dicitur; *l. ſi defenſor. §. fin. ff. de interrogator. action.*

III. Eſt, quando controuerſia eſt ſuper beneficio eccleſiaſtico, & lis vertitur ſuper titulo ipſius. *Clemēt. diſpendioſam de iudic.* Marant. *loco præcit. num. 42.*

IV. Eſt, quando diſceptatur de cauſa vſurarum, ſeu vſuras quomodolibet tangente. *Clement. præcit. diſpendioſam.* Marant. *num. 166.*

V. Quando petuntur alimenta præſentia, vel futura *l. 2. ff. de fer.* Marant. *n. 168.*

VI. Quando agitur de aliquo articulo incidenti vel emergenti in cauſa ordinaria. Caſtr. *in l. filio præterito, n. 6. ff. de iniuſt. rupt. irrit. fact. teſtam.*

VII. Quando agitur de poſseſſione momentanea, quia omnes cauſæ poſseſſoriæ ſunt ſummariæ: vt dictum eſt: & latè DD. apud Marant. *d. diſt. 9. n. 43.*

VIII. Eſt, quando cauſa ventilatur in Curia Mercatorum. Bart. *in l. ſi fideiuſſor, §. quædam n. 2. ff. mandat.* Marant. *n. 48 & ſeq.* vbi Foller. *in addit.* latiſſimè Mercaturæ materiam proſequitur.

IX. Quādo agitur de cauſa matrimoniali *d. Clem. diſpendioſam de iudic.*

X. Quando

X. Quando agitur de restitutione dotis, soluto matrimonio. Cardin. *in d. Clem. dispendiosam q.* 30.

XI. Quando agitur quomodolibet de decimis, vel ad decimas spectantibus. *dicta Clem. dispendiosam*, & ibi Cardin. *quæst.* 12. *cum trib. seqq.*

XII. Est, quando agitur super exequutione sententiæ. *l. à Diuo Pio, §. si super rebus, ff. de re iudic.* & ibi DD. Gregor. *decis.* 545. *num.* 4.

XIII. Quando agitur contra confessum Bald. *in l. si debitori in* 1 *lect. ff. de iudic.*

XIV. Quando agitur contra Religiosos, præsertim via Inquisitionis. *capit. olim.* & ibi Franc. de Aret. *in* 4. *col. notab* 6. *de accusat.*

XV. Quando agitur de Monachatu, vel postulatur monachus ab aliquo Abbate, seu Prælato alicuius monasterij, vel à seipso. Card. *in d. Clem. dispendiosam. col.* 4. *q.* 4. *de iudic.*

XVI. Quando agitur de causa modica, puta in qua petitur parua quantitas, vel summa. *Authent. nisi breuiores.* vbi Bart. *n.* 1. *C. de sent. ex breuiloq. recit.*

XVII. Quando agitur de probatione impedimenti illius qui in termino comparere non potuit ad effectum habendi secundam dilationem. *cap. pastoralis, in fin. de except.*

XVIII. Quando disceptatur, â querela, seu actio inofficiosi testamenti præferenda sit actioni, seu causæ liberali, seu preiudiciali. *l. si quis, §. planè, ff. de petition. heredit.*

XIX. Quando agitur de crimine læsæ maiestatis. *Extrauagant. ad reprimendum tit. quom. in læs. maiest. crim proced. in Authent post libr. Feudor.*

XX. Quando agitur super cognitione qualitatis, in qua fundatur iurisdictio; vt si agatur contra Forensem, ratione contractus. Lap. *allegat.* 58. *incip. Prælatus. num.* 2. *&* 3.

XXI. Quando conuentus rei vendicatione negat se possidere; quia tunc trasfertur possessio in Actorê. *l. fin.* vbi Bartol. *num.* 1. *&* 2. *ff. de rei vindicat.* Lap. *allegat.* 54. *incip. quidam n.* 2.

XXII. Quando succedit officium iudicis, vt tollatur aliqua nouitas, ex qua puniatur, qui innouauit. Lap. *d. alleg.* 54. *n.* 1. *ante fin. vers. porrò non obest.*

XXIII. Quando disceptatur, â Notarius rogatus sit de aliquo instrumêto, nam tunc sũmariè cognoscitur; & cõstito de rogitu, cogitur summariè etiã ad exhibêdum. Feder. de Sen. *cons.* 113. *n.* 2. *vers super vltimo.*

XXIV. Quando non requiritur plena cognitio causæ. Gloss. *in l. Iudicij verb. plena C. de iudic.*

XXV. Vbicunque plena probatio non requiritur. Lap. *allegat.* 3. *vers. tertium n.* 4.

XXVI. Quando cognoscitur de aliqua exceptione dilatoria, vel declinatoria, quia tunc non agitur de magno præiudicio. Zabarell. *cons.* 7. *per tot.*

XXVII. Quandocumque agitur de causa depositi. *l. pen.* & ibi Bart. *C. deposit.*

XXVIII. Quando agitur de causis pijs Tiraquel. *de priuileg. piæ causæ priuil.* 147.

XXIX. Quandò agitur de causis pauperum, & miserabilium personarum, *§. sit tibi quoq; Authent. de mandat Princ.* & ibi Bart. & DD. *&* *l. nonnumquam la* 1. vbi Gloss. *verb. personæ. ff. de iudic.*

XXX. Quando cognoscitur, an executio facta fuerit super bonis, in sententia, & mandatis comprehensis. Buratt. *decis.* 731. *num.* 4.

XXXI. Quandocumque agitur contra absentem. Felin. *in c. causam, quæ il* 1. *col.* 4 *ver. restit. de testib.*

XXXII. Quando agitur de interesse tertij, an sit admittendus ad impediendam exequutionem sententiæ. *cap. veniens il* 1. vbi Abb. *in col.* 4. *in fin. vers. nunc restat.* & Felin. *col.* 6. *de testib.*

XXXIII. Quando agitur ad exhibendum; vbi sufficit probatio per iuramentum. *l.* 3. *§. sciendũ.* ibi Glos. *in verb. summatim, & Thesaurus. ff. ad exhibend.*

XXXIV. Quando agitur contra debitores tributorum, datiorum, gabellarum, & aliorum iurium Fiscalium. Bald. *in cons.* 434. quod incipit. *licet in* 3. *vol.*

XXXV. Quando agitur contra gabellarios, platearios, passagerios; & alios publicos ministros, qui indebitè extorquent quod non debent. Andr. de Isern. & Afflict. *in Constit. Regni.* quæ incipit; *authoritatem.*

XXXVI. Quando agitur de mittendo aliquem in possessionem ex primo decreto. Gloss. *in l. Fulcinius §.* 1. *ver. oportet ff. ex quib. caus. in poss. eat.* Bar. *in l. cum proponas. C. de bon. author. iudic. possid.*

XXXVII. Quando agitur de examinandis testibus ad futuram rei memoriam. *l. in lege Aquilia, §. si deletum,* vbi Bart. & DD. *ff. ad leg. Aquil.* & ibi Gloss. *in ver. qui testes.*

XXXVIII. Quando legatarius petit ab hærede satisdationem legatorum nomine. *l. si is, à quo, §.* 1. vbi Gloss. *verb. summatim, ff. vt in possess. legator.*

XXXIX. Quando agitur ex aliqua stipulatione, vel satisdatione. *l.* 1. *§.* 1. vbi Bart. *ff. de Prætor. stipul.*

XL. Quando agitur de causa naufragij contra surripientes bona in naufragio amissas. *l. de submersis,* & ibi Bart. & DD. *C. de naufrag. lib.* 11.

XLI. Quando agitur de causis salariorum, mercedis laborum, & similium. Bald. *in Authent. nisi breuiores. C. de senten. ex breuil recit.*

XLII. Quando agitur de probatione alicuius exceptionis, hoc est quod ipsa de breui peruenit ad notitiam; quia sufficit solum iuramentum. *cap. pastoralis. in fin de except.* Bart. *Extrauag. ad reprimendum. vers. summariè. col.* 3.

XLIII. Quando agitur de leuibus delictis, nam ista de plano expedienda sunt. *l. leuia* vbi Bart. *ff de accusat.* & Lanfranc. *in Clement sæpè. uerb. de plano. conclus.* 2. *de uerb. signif.* vbi etiam declarant, quæ delicta dicantur leuia ad hunc effectum.

XLIV. Quandocumque agitur de dando à Iudice tutore, vel curatore Pupillis. Vel quando agitur de filio adoptando: Vel emancipando. Vel de bonorum possessione agnoscenda, & similibus. *l. qui habet. §. quolibet. ff. de tutor. l. nec. mandante. §. dari, §. de tutor. & curat. dat. ab his l. fin. C. qui admitti; &* *l.* 1. *C. de fer.*

XLV. Quando agitur de damno infecto. *l.* 1. & ibi Bart. Bald. & Alij. *ff. de damn. infect.*

XLVI. Quando agitur de causa, in qua sententia magnum non infert præiudicium, ex quo reparari potest præiudicium in alio iudicio absque appellatione, vel alio simili remedio.

XLVII. Quando agitur de liquidatione instrumenti, ad effectum procedendi executiuè. Bart. *in l. creditores. col.* 6. *in fin. uers. aduerte tamen C. de pignor.*

Vltimus est generaliter quandocumque agitur de causis executiuis. *l. à Diuo Pio. §. si super,* vbi Bartol. & DD. *ff. de re iudic. & in l. litibus col. pen. C. de agric. et censit. lib.* 11.

40 Tandem pro coronide præsentis Intersecationis quæritur, an partes colligitantes in causa summaria, si processerunt in ea, tamquam in ordinaria, puta porrigendo libellum, faciendo litis contestationem, & alios actus iudiciarios iudicij ordinarij, secundum ius commune, videantur renunciasse Processui summario; & consequenter causa decidenda sit attento iure communi, non iure municipali, vt sit in summarijs; ex quo per tales actus ordinarios censetur effecta ordinaria ex consensu ambarum partium?

Respondetur negatiuè, cum Bald. *in l* 3. *ff. de testam. milit.* vbi ait, quod si quis procedere potest

summariè, & de plano, & incipit procedere ordinatiè per libellum, & litis contestationem, potest postea omittere viam ordinariam, & reliquum processum prosequi summarie. Ratio est quia eligendo ius commune, non cēsetur priuilegio ad sui fauorem inducto renunciare, quem sequitur Marant. *vbi sup. d. dist. 9. nu. 206.* per multas rationes. Quidquid in contrarium afferat idem Baldus sibi contrarius. *in l. diffamari, col. 1. vers. secundò opponitur. C. de ingen. manumiss.* vbi allegat Gloss. *singular. in l. proinde, §. notandum, ver. sed æstimandæ in fin. ff. ad leg. Aquil.* cui respondet idem Marant. *vbi sup.*

4 Insuper est notandum, quod in causis summarijs, in quibus litis contestatio non requiritur, primus actus, qui immediatè sequitur, & fieri solet in causis ordinarijs post litis contestationem, habet vim, & succedit loco contestationis. Iason Bart. & Bald. *in l. nulla nu. 2. & in l. quod quis num. 1. C. de procur.* Marant. *in præcit. spec. aur. p. 6. membr. 10. vers. & in contestatione litis non erratur, nu. 2.* vbi alios cumulat, Azin. *in Prax. §. 3. cap. 8. n. 2.*

SVBSECTIO SECVNDA.

De iuramento calumniæ.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum calumniæ quid sit, explicatur.*
2 *Iuramentum prædictum, quamuis sit de substantia Iudicij, omitti tamen potest, nisi petatur.*
3 *Petitum verò vbi fuerit, nisi præstetur, committitur nullitas.*
4 *Iuramentum calumniæ tacitè omitti potest per partes, non autem expressè.*
5 *Omissio iuramenti expressè petiti, impedit executionem obligationis.*
6 *Omissio dicti iuramenti non vitiat processum, quando constat de bono iure.*
7 *Peti potest dictum iuramentum in quacumque parte iudicij.*
8 *Iuramentum calumniæ intelligitur vitādæ calumniæ.*
9 *Iuramentum prædictum, à quibus præstandum.*
10 *Procurator, quandò, & quomodo iurare debet.*
11 *Ad tale iuramentum tenentur omnes comparentes in iudicio, etiam si alieno nomine.*
12 *Iudæus quomodo iurare teneatur.*
13 *In quibus causis præstandum sit tale iuramentum.*
14 *In Regno Neapolitano non præstatur expressè, sed per æquipollent.*
Depositio, vti principalis conuenit cum dicto iuramento.
15 *Decretū dicti iuramēti qualiter formetur, et quomodo.*
16 *Iuramentum prædictum vnde sumptum sit.*
17 *Effectus iuramenti calumniæ præcipuus, qualis?*
18 *Pœna iurare recusantis, quæ?*

1 PRimus actus, qui immediatè, & incontinenti fieri solet in iudicio post contestatam litem, est iuramentum calumniæ; Circa quod breuiter videndum erit, quid illud sit; Secundò, a quibus præstari debeat. Tertiò, in quibus causis præstandum sit; Quartò, an in Regno præstetur, & quomodo, Quintò, quis sit effectus illius iuramenti, & Sextò, quæ pœna sit imposita contra iurare recusantem.

Quoad primum erit notandum, quod iuramentum calumniæ est illud, quod præstatur, de vitanda, scilicet, calumnia in cursu causæ hinc inde per vtramque partem, per Actorem scilicet, & per reum, *capitul. cum causam, in fin. de iuram. calumn. et c. dudum 2. de election.* & præstatur in ipso litis exordio. *c. 1. de iuram. calumn.* Quòd si non fuerit præstitum in exordio, poterit postea in quacumque parte iudicij præstari, vt in *cap. 1. eod. tit. in 6.*

2 Est autem sub notandum, quod quamuis sit de essentia in quolibet iudicio, vt probatur expressè in decretalibus *tit. præcit. de iur. cal. & in 6. eod. tit. per tot. & tot. tit. C. de iuretur. propt. calumn.* & aduertit Vant. *in tract. de nullitatib. tit. de nullit. ex defect. process. num. 29.* quia est de iure naturali *Clement. dispendiosam de iudic.* Puteus *dec. 35. de iudic.* Si non petatur tamen per partes in specie, processus sustinetur, *d. cap. de iuram. cal. in 6. l. ius iurandum §. qui iusiurandum* vbi Gloss. *in verb. exigatur ff. de iureiurand.* Speculat. *lib. 2. de iuram. cal. §. 2. num. 4.* Marant. *in Spec. Aur. p. 2. tit. de iuram. cal. num. 2.* Vant. *vbi sup. d. n. 29.* Vestr. *in Prax. lib. 5. cap. 2. n. 3.* & ibi Grauat. *numer. 11. & 16.* & ita censuit Rot. apud Gregor. *decis. 157. num. 1.* & ibi Beltramin. *num. 23.* Seraphin. *de priuilegijs iuramenti priuil. 115. n. 8.*

3 Si verò per aliquam ex partibus petitum fuerit & nihilominus præstitum non fuit, processus est nullus, & consequenter sentētia inde sequuta nullius esset roboris, ac momenti, *d. c. 1. de iur. cal. in 6* Vant. *d. tit. de nullit. proc. nu. 29.* Camil. Capucius *in sua Prax. iudiciar. lib. 1. c. 10. art. 7. nu. 62.* Petr. Rudolphin. *in ead. Prax. p. 1. cap. 8. n. 99.* Rot. *decis. a. de iuram. calumn. in antiq. & dec. 101. num. 1.* post Zacch. *de oblig. Camer.* Caualer. *decis. 349. nu. 1.* vbi Rota censuit, quod vbi petitum fuit, omitti minimè potest. Quinimò antequam illud præstetur, deneganti debet audientia per iudicem *d. l. 2. C. de iureiur. propt. cal.*

4 Est etenim huiusmodi iuramentum ad publicā vtilitatem introductum, vt euitentur mendacia, calumniæ, cauillationes, dolus, & fraus *l. 2. §. sed quia C. de iur. prop. cal.* & ideo nō potest per partes remitti expressè, sed bene tacitè. Marant. *d. n. 2.* Grauat. ad Vestr. *d. num. 11.* & Alij Vnde si partes expressè remitterent, processus esset ipso iure nullus. *d. l. 2. §. sed quia veremur.* vbi Gloss. Bart. Bald. & Alij.

Tacitè autem vbi omissum fuerit, non vitiaretur processus, neque fieret nullitas sentētiæ; prout si procederetur ad vlteriora in causa, & tamen ab altera partium illud petitum non fuit, *d. cap. 1. de iur. cal. in 6.*

5 Quod si forte expressè peteretur ab altera ex partibus, & hoc nō obstante omissum fuerit, eius omissio impediret exequutionem cuiuscumque obligationis, etiam Cameralis. Rot. *in Romana Domorum 16. Iuny. 1604. coram D. Litta*, Caualer. *decis. 414. n. 3.*

Hoc tamen non procederet, si petitum quidem fuisset, & oppositum iurari de calumnia; postea processum fuit per iudicem ad vlteriora, non repetita protestatione in quolibet actu; Processus non censeretur vitiatus, & sic sententia, non obstante omissione dicti iuramenti, valida esset, quia per processum ad vlteriora, sine repetitione protestationis videtur ab ea recessum Rot. *decis. 779. n. 1. p. 1. diuers.* Mohed. *dec. 1. de iudic.* Caualer. *decis. præcit. 349. n. 6.*

6 Nota tamen, quod licet iuramentum calumniæ expressè per aliquam partium petatur, si tamen non præstaretur, ex illius omissione non causaretur nullitas processus, quibus modò constet de bono iure partis. Iason. *in l. admonendi. in 2. lect. nu. 84. ff. de iureiur.* Bald. *in cap. 2. num. 7. vers. item in isto. de probat.* Grauat. ad Vestr. *in Prax. lib. 5. cap. 2. num 13.* Rot. *in Lucana Parochialis 12. May 1603. coram D. Penia & decis. 45. n. 6. p. 1. recent. & decis. 131 numer. 6.* post Zacch. *de obligat. Camer. & decis. 215 num. 6. post* Cenc. *de censib.*

7 Potest autem iurari de calumnia in qualibet parte iudicij, dummodò fit ante sententiam. Papiens. *in*

in forma libell.action.real.§.per sacramentum nu.4. sicut etiam potest tale iuramentum per iudicem peti in quacumque parte iudicij, etiam post conclusum in causa. Bald.*in l.1.ad fin.vers.sed numquid.C.de iur.propt.calumn.per d.ca.1.eod.tit.*

8 Et dum dicitur iuramentum calumniæ, intelligi debet de calumnia vitanda, vt similiter exponitur illud diui Pauli. 1.*Corinth.*7.ibi *propter fornicationem. vnusquisq; propriam habeat vxorem*, idest propter fornicationem vitandam; *capitol. Nerui. §. est tamen dist.* 13.

9 *Quoad secundum* scilicet à quibus præstari debeat hoc iuramentum; notandum erit, quod debet regulariter præstari à principalibus litigantibus, scilicet ab actore, & à Reo; & imprimis iurare tenetur actor postea Reus. *d.l.2.§.fin autem C.de iureiur. propt. cal.* & quilibet de per se præstare debet. *vt in c.3. & c. caterum de iuram.cal.& l.2.§.1.& 2. & Authent. principales C. eod.tit.* Papiens. *vbi sup.n.1.& 2.*

10 Notandum secundò, quod actor, & Reus iurare debent in animas proprias, procurator verò iurare tenetur in animam suam propriam, si habeat mãdatum speciale ad iurandum de calumnia, cum expressione causæ, in qua iurãdum sit, quod quidem requiritur ad tale iuramentum, cum non sufficiat mandatum Generale.*cap.fin.*vbi Gemin.*nu.4. de iuram.cal. in 6.* Si verò iurauerit cum mandato generali, cum potestate iurandi simpliciter ad omnes, & quascumque causas, tunc iurabit in animam constituentis. Bart. & communiter DD. *in d. l.2. C.de iureiur.propt. cal.* Spec. *loc.cit.§.3.incip.restat.n.10.cum seqq.* Est benè verum, quod contrarium asserit Papiens. *in Prax.pracit. in form. libell.action.real.§.per Sacramentum num.6.* quod scilicet Procurator iurare tenetur in animam ipsius Domini constituentis, si habeat Speciale mandatum. sequitur Grauat. *ad Vestr.d.lib.8.c 2.n.15.* aliàs si tantum habeat generale, tenebitur in animam propriã. Idem Grauat.*ibid.*Sed cogita; cum mihi talis sententia non placeat, quamuis placuit illam referre.

Quidquid tamen sit de iure super prædictis, certum est quod hodie de consuetudine generali, si procurator habeat mãdatum generale ad omnes lites, admittitur ad iurandum de calumnia & ita obseruat Rota, prout habetur *decis.101.num.3. & seqq.*post Zacch.*de obligation.Camer.*vbi aliæ decisiones cumulantur.Gregor.*decis.*282.vbi Addent.*nu.*8.

Syndicus verò alicuius Terræ, vel Procurator, seù Oeconomus alicuius monasterii, seù collegii, si constitutus sit ad omnes causas, poterit iurare de calumnia etiam sine speciali mandato; sed si esset constitutus ad vnam tantum causam particularem, non posset in illa iurare absque speciali mandato ad iurandum. Gemin. *in cap.præsentium de testib.in 6.*

11 Notandum tertiò, quod non solùm Principales, vt Actor, & Reus iurare tenentur: verum etiam omnes alii qui comparẽt in iudicio alieno nomine, vt Tutor, Curator, Oeconomus, Syndicus, negotiorum gestor, & similes.*d.l.2.Authent.principales, & l.orphanotrophos cum Authent.sed hodie C.de Episc.& Cleric.c.3.& 4.& c.cum causam de iuram. calumn. cum similib.*

Imò dicit vnum singulare Scaccia *de iudic.lib.2. c.1. num.178.cum seqq.* quod ad iuramentum præstandum tenetur etiam Aduocatus. Sed hodie contrarium omninò seruatur.

Et similiter tenetur iurare Hæres: non obstante, quod prius dum viueret testator, iurauerit in eadem causa *cap.si appellationis,*& ibi Gloss.*de iuram. cal.in 6.* Rot. *dec.1.& 2.eod.tit.in nouis.*

12 Sed quæritur: an iudæus litigans cum Christiano teneatur iurare de calumnia super Euangelia?

Respondetur cum distinctione, quia quæsitum duplicem sensum implicat; aut enim quæritur. an teneatur de iure, & respondetur affirmatiuè: aut an teneatur iurare super Euangelia, & respondetur negatiuè. Primã pars probatur ex Abbat. *in tract.de ordine iudiciar. chart.10. col.3. & 4.* & ex Speculat. *lib.2.de iuram.calumn.§.3.restat. number.17.* vbi ponunt multas formulas, per quas iurare debet. Secundã verò pars probatur *ex l.non erit §.pen.ff.de iureiur.* quia cum non credat in legem Euangelicam, *vt in capitol.qui sincera dist.45.*posset per tale iuramentum dicere quidquid illi placuerit. Ideo iurare tenetur supra decem præceptis Moysi.*vt in l.si qua C.de iudæis*. Sed contrarium colligitur ex *cap.ecce dico.22.q.5.& l.iudæi in princ.C.de iudæis* in quibus iuribus habetur quod iuramentum erit seruandum, etiam si fiat super lapidem.

13 *Quoad tertium* scilic.in quibus causis præstàndum sit, est notandum, quod licet semel præstari debeat in tota lite. *vt in Authent. in hoc Sacramentum C. de iur.propt.cal.* Tamen præstandum erit in omnibus iudiciis, tam ciuilibus ordinariis, vel summariis, quam criminalibus, & mixtis.*cap.2.de iuram.cal.*Speculat.*vbi sup.§.2.sequitur in princ.& per tot.*Imò etiam in qualibet exceptione iuratur de calumnia. Bart. *in Auth.hoc sacram.C. de iur propt. calum.*

Sed quid in causa appellationis, numquid iurandum erit de calumnia?

Respondetur affirmatiuè *capit. 2. in princ. de iuram. calumn.in 6.*Hostiens. verò ait, tunc teneri partem aliquam iurare, si petatur ab altera *per l. 2. in princ. C.de iureiurand.propt.calumn.& cap.1.de iur.cal.* ibi *vel quacumque causa* nam & in ea est dandus libellus, & lis contestanda, cum sit diuersa causa à principali, *vt in c. si quis in quacumq;2.q.6.cap.interposita de appell.in fin et cap.Raynaldus de testam.*quod est adeo verum, vt etiam si fuerit iuramentum præstitum in prima instantia per Dominum, & per Procuratorem, adhuc teneantur in secunda istantia iterum præstare. *capit. præcit. si appellationis iunct.*Gloss.*de iuram.cal.in 6.*Rot.*dec.1.& 2.eod tit.in nouis.*

14 *Quoad quartum* erit notandum, quod in Regno Neapolitano hoc iuramentum non præstatur in forma specifica, sed per æquipollens, & per actum similem, vt si petatur depositio, vti principalis: nam tale iuramentum, quod ab eo præstatur æquipollet iuramento calumniæ, propter easdem qualitates vtriusque. Quarũ Prima est, quod sicut iuramentum calumniæ est præstandũ, post litis contestationẽ, vt in præcedentibus visum est: sic etiam iuramentum, seu depositio vti principalis potest peti post litis contestationem, & sic in Regno post terminum datum in causa, vt constat ex *Rit. Magn. Cur. Vic.70.* Imo peti potest in qualibet parte iudicii. Franc.*decis.520.n.5.*

Secunda qualitas est, quod sicut iuramentum calumniæ præstatur ab Actore, & à Reo: sic depositio vti principalis peti potest ab Actore, & à Reo. Carauit.*in d.rit.70.& rit.79.& probatur in Pragmat.quinta die de ord.iudic.*

Tertia est, quod sicut iurare tenetur de calumnia actor, & Reus per verbum *credo*, vel *non credo*, secundum Bald.*in Auth.in isto C.de iureiur. propt calumn.* ita fieri debet in depositione vti principalis ab vtroque *vt probatur in d.Pragmat. quinta die.*

Quarta qualitas, et conueniẽtia est, quod sicut actor per iuramentum calumniæ releuatur ab onere probandi *l.1. & 2. & Auth.ibi posita C.de iureiur.propt.calum.* ita per depositionem vt principalis Reus releuabitur ab eodem onere probandi, quia nulla maior probatio, quam proprii oris confessio. *l. cum precum C.de liberal.causa* Franc.*d.dec.220.nu.5.* Vnde ex dictis

colligitur, quod in Tribunalibus laicalibus Regni non seruatur specificè iuramentũ calumniæ, sed per æquipollens, quãdo præstatur iuramentum in depositione vti principalis, vt supra dictum est: Bene tamen præstatur in Curijs Ecclesiasticis. Quod autem in Curijs laicalibus non seruetur, notat Par. de Puteo. *de syndicat. vers. sententia. cap. 2. num. 13.* vbi etiam ait, fuisse sublatum *per cap. Regni Detestantes*, sequitur Vrsill. ad Afflict. *decis. 265. num. 32.* sed tamen contrarium habetur in *pragm comparente reo de ord. iud. & in constitution lite legitimè contestata*, vbi agitur de iuramento calumniæ.

15 Quando autem præstandum erit iuramentum calumniæ, fieri solet infrascriptum, vel simile decretum, videlicet,

Forma Decreti vt iuretur de calumnia,

Et per Dominum, &c. fuit prouisum, & decretum, fore & esse per N. de N. in causa, quam habet cum N. de N. iurandum de calumnia super contentis in libello, seu in &c. alias, &c. prout iurari mandatur et ita, etc. Hoc suum, &c. Datum, &c.

Vel Alio modo,

Qui Dominus, &c. pronunciauit fore & esse per N. in causa, quam habet cum N. iurandum de calumnia super contentis in libello, seu, &c. alias, &c. omni modo, &c.

Modus autem, qui tenetur in iuramento præstando, solet in quibusdam Curijs esse, vt sequitur, videlicet,

Die .... Mens. ..., Ann. ... In Ciuitate N. Personaliter constitutus coram Nobis N. de N. sponte, &c. iurauit quod credit se iustè petere, & non calumniosè, &c. item quod respondebit veritatem super omnibus, de quibus interrogabitur. Item quod non vtetur falsa probatione. Item quod non corrumpet iudicem, neque Tabellionem, neque alium. Item quod calumniosam dilationem non petet, & ita iurauit, &c. Et ad fidem, &c.

16 Est tamen notandum, quod hæc praxis iurandi desumpta est ex Speculat. *de iuram. calumn. §. 4. nunc dicamus in princ.* & ex Bart. & Alijs *in. Authent. principales C. de iureiur. propt. calumn.* & Bald. *in l. si potest C. de euiction.* vbi ait, quod hodie hoc iuramentum non valet vno obulo, & quod potius iuratur de calumnia committenda, quam vitanda, vnde ad euitanda tot periuria, melius esset si non præstaretur, non obstante quod sit inuentum, propter publicam vtilitatem *d. l. 2. §. sed quia veremur. C. de iur. propt. cal.*

17 *Quoad quintum*, quis scilicet sit effectus istius iuramẽti, notandum erit quod effectus eius præcipuus est, vt iurans de calumnia excusetur quidem à tacita, & præsumpta calumnia, si calumniosè operatus fuerit postea, sed non ab expressa, & euidenti. Bart. *in l. si quis. §. stellion. ff. ad Turpill.* Bal. *in l. si tibi. C. de liber. caus.* & Alex. in *l. aut prætor. in princ. ff. de iureiur.*

Vnde calumniæ crimen committens, etiam in causa ciuili, potest criminaliter conueniri finita causa, vt aduertit Glos. *in l. & in priuatis. ff. ad Turpill.* & Bald. *in d. l. si tibi.*

18 *Quoad sextum*; an scilicet incurrat aliquam pœnam ille, qui iurare recusauerit, notandum, quod Actor, si iurare noluerit, cadet ab instituta actione per sententiam iudicis: Reus verò iurare recusans condemnabitur; quod habeatur pro confesso. *capit. fin.* & ibi Glos. *vlt. in. de iuram. cal. d. l. 2. §. quod si actor, & §. si autem reus, C. de iureiur. propt. calum. & §. 1. Authent. vt litig. iur.* Iason. *in l. admonendi, numer. 84. ff. de iureiur.* Marant. *vbi sup. numer. 6.* Papien. *ibid. numer. 2.* Salust. Tibet. *in Prax. lib. 5. cap. 59. nu. 1. & 2.* Maluer. *in Prax. tit. de confess. nu. 4.* Specul. *d. l. 2. de iuram. calumn. §. 5 incip. superest. in prin.* vbi *numer. 1. cum seqq.* multas proponit curiosas quæstiones, scilicet ã taliter puniti possint appellare; & respondet, quod sic. An renuens teneatur iuranti iniuriarum, & similiter affirmatiuè resoluit. An habens votũ, vel iuramentum antecedenter de non iurando, adhuc teneatur, & respondet etiã affirmatiuè. An tutor, vel curator iurare nolens præiudicet pupillo; & respondet negatiuè. An partes inter se pactum inientes de non iurando, possint per Iudicem compelli ad iurandum; & respondet affirmatiuè, per multa iura: quæ si quis videre cupit, adeat ipsum *loc. cit.* vbi alias quæstiones inueniet.

SVBSECTIO TERTIA.

De Termino Probatorio.

S V M M A R I V M.

1 *Terminus probatorius est communis Actori, & Reo.*
2 *Terminus prædictus in Regno stat loco litis contestationis.*
3 *Terminus quilibet semel tantum regulariter concedendus: quod limitatur octo modis.*
4 *Terminus prædictus, an sit petendus à Iudice.*
5 *Terminus prædictus, qui & iuris dicitur, semel conceditur in Regno.*
6 *Termini diuersi dantur in causis, scilicet.*
Terminus citationum, quot dierum.
Terminus ad denunciandum.
Terminus ad exceptiones opponendas, & similes.
7 *Terminus quilibet de iure communi est arbitrarius.*
8 *Terminus prædictus de iure Regni est quindecim dierum.*
9 *Terminus ad probandum: & ad probandum, & probatum habendum, differunt.*
Probationes, an post terminum recipiantur.
10 *Quid faciendum post dationem termini prædicti.*
11 *Termini prædicti decretum.*

1 POst litem contestatam, & iuramentum calumniæ, præstitum, sequitur alius actus principalis qui fit in iudicio, & est dilatio, seù terminus ad probandum, in quo recipiuntur probationes vtriusq; partis, cum iste terminus probatorius sit communis Actori, & Reo: Actor enim probat omnia incumbentia ad fundandam suam intentionem, & Reus probat incumbentia necessaria, & opportuna ad fundãdam suam defensionem, & exceptiones ad sui beneficium facientes. *iuxta l. petendæ C. de tempor. in integr. restit.* Felin. *in cap. prudentiam col. 1. de mut. pet.* Quod procedit, etiam si altera pars renunciauerit expresse termino probatorio, nam adhuc terminus erit communis vtrique parti. Bart. *in l. si post. §. hi quoque, ff. de bon poss. contr. tab.* Item procedit, etiam si terminus probatorius impartitus fuerit personæ priuilegiatæ, cui cõpetit restitutio in integrum, seù primum, & secundum beneficium, de quibus inferius dicemus suo loco: nam adhuc erit communis vtrique, Actori scilicet, ad probandum, & Reo ad se defendendum Bart. *in l. sacris. C. de proxim. sacr. scrin. lib. 12. & in l. exceptionem. C. de procur.* & dicemus infrà *num. 8.*

2 Quod quidem locum habet etiam in Regno Neapolitano, in quo iste terminus stat loco litis contestationis, vt pluries diximus, & proinde etiam quod non detur, censetur vtrique parti ipso iure tributus, per *Regiam pragmat. 7. incip. post prædictas. sub rubr. de di-*

de dilationib. in causis dandis, in qua habetur, quod factis responsionibus, datur terminus probatorius, & alij termini, seu dilationes, si opus fuerit, nimirum quod si partes dixerint habere testes examinandos, & sint infra uiginti milliaria, tunc terminus erit concedendus quindecim dierum, intra quos partes ipse tenentur examinare dictos testes, si verò partes neglexerint nominare testes tunc terminus erit uiginti dierum; & si dixerint habere testes in remotioribus partibus eiusdem Regni, tunc erit per Iudicem concedendus longior terminus, seu dilatio, iuxta locorum distantiam, dummodo non excedat tres menses; & tandem concluditur in dicta pragmatica, dictas dilationes, seu terminos, sine iusta causa, vel expressa ambarum partium voluntate prorogari non posse, sub pœna duarum vnciarum. De isto termino probatorio vtrique parti communi loquitur etiam *Ritus Magnæ Curiæ Vicariæ 69.& constitutio Regni: incip. Lite legitimè contestata*, vbi Afflict. *n.19. & Rit.90.incip.item ipsa Magna Curia*, vbi Carauit. *latè*.

3 Circa istum terminum erit notandum, quod de iure communi omnis terminus est peremptorius, & dari non potest, nisi semel, in causa, *cap. consuluit. de offic. delegat.& l. 1. C.de dilat.* Specular. *lib. 2. de citation.§.3.incip.viso nu.4.& de dilationib.§.4.incip. videndum num.3.* vbi ait, procedere etiam si non exprimatur verbum peremptoriè. Idem dicit Alexand. & Alii per illum *text.in l.fin.notab.1.ff. de ferijs*; Bart. & Alij in *l.1. C. de dilation.* etiam per illum *text.* vbi hoc probatur, Abb. *in cap.licet not.4.de probat.* Et de iure Regni, quoad istum terminum probatorium adest *pragm. cit. post prædictas*, sequitur Marant. *in Aur.spec. p.6.act. 3.nu. 4.* vbi limitat octo modis communem prædictam regulam, quod non detur, nisi vnicus terminus, vt si adesset iustum impedimentum, quia tunc daretur nouus terminus, non obstante, quod fuerit datus peremptoriè per *l.orationc.ff.de ferijs*. Secundò, si superuenissent nouæ probationes, quia esset dandus nouus terminus. Bart. *in l. admonendi, col. 2. ff. de iureiur.* Tertiò, si impediretur probatio facto aduersarii. Iaf. *in l. reum, §. qui iniuriarum. col. 3. & 4. ff.si quis cautiau.* Quarto, in consistorio Principis. *l.in offerendis,C.de appell.* vbi Bart. Quintò, quando Actor adderet aliquid in libello. Angel. *in l. 1. § si quis stipulanti ff. de verb. oblig.* Sextò, quando superueniret aliquod incidens. *cap. pastoralis. de except.* Septimò, quando daretur alius terminus præsentibus partibus, & non contradicentibus. Bart. *in d. l.fin.ff.de fer.* Octauò, quando datur absenti, quia non obstante peremptorio, non currit nisi a die, quo illi fuerit intimatus. Bart. & Alex. *in l.habeo in fin.ff. de iureiur.*

4 Sed vt magis ordinatè expediatur ista subsectio, erunt per Nos plura examinanda. Et Primò, an terminus probatorius sit petendus a Iudice, vel detur ipso iure. Secundò, an sit dandus vnicus terminus, vel plures. Tertiò, quot dierum esse debeat. Quartò, quid agendum sit post datum terminum.

Quoad primum erit notandum, quod de iure communi terminus peti debet a iudice *per l. 1. C.de dilation.* & ita seruatur in Regno *per constitut. causas alias*. Porest tamen iudex statuere terminum partibus non petentibus, vt lites celerius terminentur, iux. *cap.finem litibus. de dol. & contum.* & ita disponitur *in cap. Regni: Detestantes, & cap.quantum est, & in Rit.Magn.Cur.Vic. 288.& seq.* Et licet in *d.pragmat. post prædictas* dicatur, quod datur ipso iure; tamen hodie seruatur *Rit.90.* vbi cauetur, terminum debere dari officio iudicis; *iuxta d. const causas alias*.

5 *Quoad secundum*, an scilicet sit dandus vnicus terminus in causis, vel plures, notandum erit, quod de iure communi regulariter semel tantum dilatio, seu terminus conceditur, *vt supr.diximus num.3.* & notat Specul. *de dilat.§ 4. num. 19.* vbi ait, quod secunda dilatio conceditur cum causæ cognitione, præstito iuramento; quòd huit quis legitimè impeditus in prima dilatione, in tertia verò maior probatio requiritur, vnde colligitur, quod de iure communiter datur terminus, ex aliqua causa super eodem articulo; vltra verò non: vt habetur *in cap.induciæ, §.spatium 3.qu.3.et cap.Vltra tertiam de testib.et Authent. Atqui semel C.de probation.l.1.C.de dilat.& l.tres denunciationes. C.quom. et quand.Iud.& l.oratione.§.fin.ff.de fer.* & notat Afflict. *in d.constit.lite legitimè contestata, et in constit. Vt in Prouinciarijs n.22.* Et ratio est, ad hoc vt lites quantò citiùs finiantur, iuxta tradita *in d.cap.finem litibus.* Vnde in Regno vnicus datur terminus ad probandum, & articulandum simul, ob prædictam rationem, vt testatur Carauit. *in Rit.69.* & hic terminus appellatur terminus iuris.

6 Huiusmodi autem supra firmata conclusio intelligi debet de eodem termino, non de diuerso, quia passim in causis dari solent diuersi termini, seu dilationes. Quorum Primus est ille, qui apponitur in citationibus, qui est tot, vel tot dierum, secundum locorum distantiam, vt infra illos dies citatus compareat, de quo habetur in *c.1.de dilation.& c. 1.de caus.poss.& propr.l.consentaneum.l. ea quæ, C. quom. et quan. Iud.l. contumacia. ff. de re. iudic.* & de iure Regni habetur *in Rit.Magn. Cur. Vic.123.*

Secundus terminus est ille, qui datur procuratoribus ad denunciandum litem motam suis principalibus, & hic etiam datur, secundum distantiam locorum, in quibus degunt principales, de quo habetur *in Auth.qua in prouincia, C.vbi de crim.agi.oport.l. 2.C. vbi in rem actio*; & per Specular. *d.lib.2.de dilationib. §. 1.incip.experimentoria, num.1.vers. Denunciatoria*; & de iure Regni habetur *in Regia pragmat. incip. Dubitationem. sub rubr.de termin. citan.auctor.in caus.real.*

Tertius, & Quartus est terminus, qui datur ad opponendas exceptiones dilatorias, & peremptorias, de quibus habetur *in cap. pastoralis de exception. cap. 1.de lit.contest.in 6.l.2.§ sed si dubitatur,ff.de iudic.& l. fin. C. de except.et alibi*, & de iure Regni habetur *in constit. incip. exceptiones dilatarias sub rubr. de except. dilat. propon in iud.et in constit. incip.exceptione filiationis, et Reg. pragm. comparente Reo, et alibi*, & fusè diximus supra, debere dari terminum ad eas proponendas, & verificandas; & quidem ad opponendas dilatorias erit trium dierum, vel ex causa octo dierum, *vt in d.constitut. exceptiones*, vel quinque dierum, *secundum pragmatic. citat.comparente Rea*.

Quintus est terminus, qui datur vtrique parti ad probandum incumbentia, de quo loquimur *in præsenti subsect.*

Sextus est ille, qui datur in publicatione causæ, de quo habetur *in cap.quoniam contra de probat.* & est sexdecim dierum de iure Regni, quorum octo dantur ad habendam copiam actorum, & octo ad percunctandum acta, *vt in pragm. cursu dilationum*, de quo infer. Nos sua loco dicemus.

Septimus est terminus, qui datur ad repulsam testium, de quo habetur *in cap.licet de probat.* & per Specular. *lib.1.§.9.publicatis per tot.* & de iure Regni habetur *in supradicta pragm.cursu dilationum*, & fusiùs infra dicemus, qui est medietas termini probatorii.

Octauus est terminus qui datur ad repulsam repulsæ, de quo habetur *in ca.licet dilectus de testibus, et. cap. præsentium, eod.tit.in 6.* & de iure Regni habetur *in Rit. 74.et in d.pragm.cursu dilationum*, & nos etiam inferius suo loco dicemus, qui est medietas termini repulsæ.

Nonus

Nonus est ille, qui datur in publicatione vtriusque repulsæ, & est octo dierum, *vt habetur in d. rit. 74.*

Decimus est ille, qui datur in conclusione causæ, de quo habetur per Gloss. *in cap. cum dilectus. de fid. instrum.* & de iure Regni, *est Rit. Mag. Cur. Vic. 75.* & est octo dierum, vt dicemus suo loco infra.

Vndecimus est ille terminus, qui conceditur ad impugnandum processum intra supradictum terminum conclusionis, de *quo ibid.*

Duodecimus erit ille, qui datur infra eumdem terminum conclusionis de iure Regni, vt dicitur ad affrontandum scripturas, de quo ibidem, & dicemus inferius suis locis.

Decimus tertius est terminus, qui datur ad allegandum in iure, & in facto, de quo dicemus suo loco, cum de iure communi non habeatur mentio expressè.

Decimus quartus est ille, qui datur ad percunctandum acta, de quo Speculator *lib. 2 rubr. de dilationib. §. 1. vers. defensoria,* & de iure Regni habetur *in constitut. obscuritatem,* vbi Afflict. *par. 4. nu. 14.* & ibi agit de alio termino, qui dicitur in Regno terminus causæ introductæ, & est 24. horarum, intra quos debet appunctari causa in Rota sacri Consilij. Dantur similiter aliæ dilationes, seù termini, secundum diuersitatem incidentium; sed supradictos placuit enunciare, quia faciunt ad praxim.

7 *Quoad tertium*, quot scilicet dierum esse debeat terminus probatorius, est notandum; quod de iure communi quilibet terminus est arbitrarius iudici, qui arctare, & prorogare potest suo arbitrio ex causa, *cap. quoad consultationem de re iudicat. cap. cum sit de appellat. vbi Canonistæ omnes, & l. qui pro tribunali. ff. de re iudic. & l. nonnumquam. ff. de iudic. & l. 3. C. de dilation.* debet tamen habere respectum ad locorum distantiam, & ad qualitatem personarum, & causæ. vt aduertit Speculat. *d. lib. 2. rubr. de citation. §. 2. Nunc de temporum num. 4. & §. fin. in fin. & de dilation. §. 4. videndum num. 11.* Si tamen iudex iniustè, & sine causa hoc fecerit, datur appellatio *cap. 1. de dilation. & l. si sc. §. 3. ff. de re iudic.*

8 Sed de iure Regni terminus probatorius est quindecim dierum, si testes examinandi, sint intra 15. milliaria, alias erit 20. dierum, inspecta loci distantia, pro qualitate causæ, & personarum; & si pars declarauerit habere testes in remotioribus, sed intra Regnum Iudex suo arbitrio concedere potest longiorem dilationem; dummodo non excedat tres menses, vt habetur *in Regia pragm. præcit. post prædictas; & dixim. sup. nu. 2.* Notandum est tamen, quod in illis 20. diebus currunt etiam dies feriatum. Bald. *in l. 1. C. de fer.* Hostiens. *in ca. licet causam. de probat.* dummodo dies feriati non absorbeant totum terminum, vt si in Sabbato Palmarum detur terminus 15. dierum, tunc incipit currere post octauam Paschæ, quia illi 15. dies dati ad probandum, omnes sunt feriati, vt aduertit Bald. *in l. fin. C. de testib.* & Lanfranc. *in cap. quoniam contra vers. dilatione col. 2. de prob.* Est etiam notandum, quod semper iste terminus erit communis vtriq; parti, *vt dix. sup. nu. 1.* ideò, etiam si detur vni, prodest alteri, *per l. petendæ. C. de temp. in int. rest.* vbi Bald. & Felin. *in d. cap. prudentiam. col. 1. de mut. petit.* & de iure Regni *adest d. pragm. post prædictas, & Ritus 69. & 90. &* 210. *qui incip. Item seruat ipsa Curia.*

9 At quæritur modo, vtrum termino elapso possint testes examinari?

Respondetur cum distinctione, vel enim quæritur, quomodo seruari debeat super hoc in Curiis Ecclesiasticis, vel in Curijs Sæcularibus. Primò casu, cum semper detur terminus simpliciter ad probandum tantum, non autem ad probandum, & probatum habendum, vt fieri solet in quibusdam Curiis sæcularibus, si testes citati fuerint in termino, sed non examinati, tunc iudex ex æquitate Canonica solet dare alium terminum, sed breuiorem præcisè, & peremptoriè, & examinare testes, quo elapso non recipiuntur amplius, nisi ex iustissima causa; in Curijs verò sæcularibus aliter seruatur, nam quando terminus fuit datus simpliciter ad probandum tantum, sufficit quod testes sint citati & iurati in termino, quo postea elapso examinari possunt. Abb. *in cap. licet causam col. 6. de probat.* Castrens. *in l. nam & seruus §. si vino titio. ff. de negot. gest.* Roman *consil. 444. col. 2.* Vestr. *in Prax. lib. 6. tit. de remission. ad partes num. 8.* Rot. *decis. 74. num. 1. p. 4. diuers.* Quia Depositio testis retrotrahitur ad tempus iuramenti, alias tamquam extra terminum examinati, non probarent DD. *cit.* & in Regno *est Ritus* super hoc. 149. qui incipit. *Item quod in quibuscumq;* vbi habetur, quod de æquitate testes iurare possint per tres dies post terminum, & deinde in antea examinari; est etiam *alius rit. 166. &* 282. Quando autem datur terminus ad probandum, & probatum habendum, tunc oportet testes examinari intra terminum; quo elapso non admittentur amplius. Abb. *vbi sup.* Bald. *cons. 133. vol. 5.* Soccin. *cons. 47. col. 4. vol. 4.* Vnde adeuitandas confusiones, non solum in Curijs Ecclesiasticis non datur talis terminus ad probatum habendum, verum etiam in multis alijs Curijs Laicalibus, sed datur simpliciter terminus ad probandum. faciunt ad hoc notata per Spec. *de dilation. §. 3. nunc. num. 4. & 5.*

10 *Quoad quartum*, quid agendum sit post dationem termini probatorij, est notandum, quod sunt producendi articuli, seù positiones per partes, super quibus examinari debent testes, ad hoc vt quilibet possit probare, quod facit pro se; & proinde debet expediri citatio ad testes, de quibus singillatim videnda erunt aliqua magis necessaria ad praxim in sequentibus, sicut de aliis.

11 Terminus verò probatorius, de quo supra, solet concedi mediante decreto, sub infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Forma Decreti Termini Probatorii.

Et per Episcopalem Curiam N. eiusque Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium, Visis intentione, et petitione N. Actoris, & exceptionibus N. Rei conuenti, necnon replicationibus hinc inde factis, ac terminis concessis, etc. fuit prouisum, et decretum, in præsenti causa inter prædictos N. et N. in hoc Tribunali verten, occasione, de qua in actis, etc. fore, et esse dandum terminum, prout datur vtrique parti ad probandum incumbentia dierum tot, etc. et ita per hoc suum, etc. Prouisum N. die... mens.... Ann. etc.

N. Vicarius Gener. N. Actuarius, etc.

Vel alio modo.

Qui Dominus, etc. In causa N. talis, cum N. tali occasione, de qua in actis, etc. terminum dierum tot ... dedit ad probandum, etc. omni modo, etc. Et si in aliquo loco sit statutum, in quo determinetur certum tempus, addi potest, *Terminum statutarium dierum tot. etc.*

SVBSECTIO QVARTA.

De Positionibus.

S V M M A R I V M.

1 *Positiones porriguntur per Actorem,& per Reum.*
2 *Positionibus respondendum est per verbum credo, vel non credo, cum iuramento.*
3 *Positiones dans fatetur omnia in eis cōtēta esse vera.*
4 *Procurator, vt possit respondere positionibus, habere debet mandatum speciale, aliàs non potest.*
5 *Negans positiones in facto proprio efficitur periurus si conuincatur de mandato.*
6 *Positionibus singulis respondendum est singulariter.*
7 *Positionibus semel tantum regulariter respondetur.*
8 *Positiones in quibusdam locis non fiunt.*
9 *Positionis definitio.*
Positiones quomodo fiant; & quomodo eis respondeatur.
Deponens vti principalis iurare tenetur de veritate.
10 *Articulus, quid sit?*
11 *Articulus, vnde dicatur?*
12 *Positio,& Articulus differunt inter se.*
13 *In causis summarijs vnicus terminus datur ad ponendum,& articulandum.*
14 *Capitulum comprehendit Positionem, & articulum.*
15 *Differentia positionis, articuli, & Capituli procedit de iure communi tantum, non de iure Regni.*
16 *Positiones qualiter formari debeant.*
17 *Positionum admissionis decretum.*
18 *Tacens habetur pro negante in pœnam contumaciæ.*
19 *Citatio ad respondendum Positionibus, qualiter formetur.*
20 *Responsiones ad Positiones quomodo formandæ.*
21 *Mandatum de grauando nolentem respondere positionibus.*
22 *Decretum contra non respondentem Positionibus.*
23 *Positiones pronunciatæ pro confessatis plenè probant contra contumacem nolentem eis respondere.*
24 *Appellatio non datur à tali decreto supradicto.*
25 *Confessio positionum reuocari potest incontinenti.*
26 *Obligatus ad respondendum positionibus, potest petere terminum ad deliberandum.*
27 *Peractis examinibus super positionibus, danda est copia illorum vtrique parti.*
28 *Positiones debent esse simplices, aliàs non obligant ad respondendum.*
29 *Decretum contra confitentem positiones.*
30 *Decretum contra contumacem nolentem respondere.*
31 *Reuocatio supradicti decreti.*
32 *Maior contumax vt supra reficit expensas, minor non.*

1 ALius actus, qui sequitur in iudicio post datum prædictum terminum probatorium est, quod fiunt Positiones; per vtramq; partem hinc inde, per actorem, scilicet, & per Reum; ad quos respondere tenentur ambo per verbum: *credo*, vel *non credo*, sine præsentia Procuratoris, vel Aduocati, & sine temporis interuallo, medio iuramento. Grauat. ad Vestr. *in prax. lib. 5. cap. 14. num. 34.* Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 13. num. 23. vers. quæ responsio.* & de iure Regni. est *pragmat. incip. quinta die.* & ritus M.C.V. 273.

Producuntur autem positiones, ad hoc, vt per confessionem, vel negationem, releuentur partes ab onere probandi per testes super articulis examinandos; quæ dantur per principales, vel per procuratores habentes specialissimum mandatum ad sic, & sic ponendum. Gloss. *in cap. in positionibus in ver. expressè de iureiur.*

2 Positiones enim adinuentæ sunt ad hunc effectum, vt quotiescumque non poterit aliquid probari per scripturas, vel per testes, vt si probatio versetur in facto proprio aduersarij, aut de quo ipse certam habeat notitiam, tunc recurrendum erit ad aliud genus probationis, scilicet ad positiones, & petitur, vt cogatur aduersarius deponere super illis, medio iuramento per *verbum credo*, vel *non credo*. Sunt autem positiones in actis producendæ medio iuramento, tactis, &c. alias quis non tenetur illis respondere. Bald. *in cap. in pertractandis n. 1. in fin. de iuram. calumn.* Alex. *con 151. n. 2. ver. & Ioanna producendo lib. 5.* Iason. *in l. possideri nu. 24. ff. de acqu. poss.* Sed quando fuit datum iuramentum calumniæ, non erit necessarium nouum iuramentum, secus si petatur expressè a parte, quia tunc præstandum erit, iuxta tradit. per Post. *de manutent. obseru. 83. num. 11.* Fenzon. *ad statuta vrbis c. 68. nu. 28. & nu. 36. lib. 1.* Rot. *decis. 31. alias 3. nu. 1. in fin. de sequestr. poss. & fruct. in nouis.* Salust. Tiber. *in prax. lib. 2. cap. 13. num. 16. vers. parte petente.* Luc. Pet. *in prax. lib. 2. c. 4. num. 9. vers. peti potest.*

3 Est tamen valde vtile petere positiones ex aduerso iurati veras, quia licet articulans non fateatur, tamen ponens fatetur, vnde dans positiones medio iuramento, fatetur cum iuramento omnia in eis contenta, & talis confessio habet vim iudicialis. Gregor. *decis. 385. num. 3.* & ibi Beltram. *nu. 5. & decis. 408. num. 1.* & non potest amplius huiusmodi confessio reuocari. Grauat. ad Vestr. *in Prax. lib. 5. cap. 14. num. 16. & seq.* Et non solum dans positiones tenetur illas dare medio iuramento, verum etiam respondens illis etiam debet iurare tactis, &c. *cap. præsentium. de testib. in 6.* cum alijs allegatis per Grauat. ad Vestr. *vbi sup. num. 14.* & ibi per Gaill. *obseruat. 79. nu. 10. & obseruat. 82. num. 1. lib. 1.*

4 Positionibus respondendum erit per verbum *credit*, vel *non credit*. Natta. *consil. 59. num. 1.* Grauat. & Salust. *loc. cit.* vel per principales, vel per procuratores specialissimum mandatum ad sic, & sic respondendum habentes. Rot. Roman. *decis. 779. nu. 3. p. 2. recentior.* alias per verbum: *nescit*, non est recipienda responsio, & *responsio* per verbum: *non credit*, debet concipi sub duabus negatiuis, scilicet *non credit, vt ponitur neque ad effectum, ad quem ponitur.* Addent. ad Pap. Gregor. *decis. 282. num. 10.* Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 13. num. 23.* Et si quis fateatur credere contenta in positionibus, æquè illi præiudicabit, ac per verbum veritatis. Speculator. *lib. 2. de positionib. §. 6. incip. sexto tractandum num. 11. & seq.* & Vestr. *vbi sup. n. 7.* & ibi Grauat. *num. 28.* & idem procedit per verbum: *existimo.* Speculat. *d. §. 6. nu. 11. cit.* Vnde negans in facto proprio, si conuincatur de mendacio, erit periurus. Bald. *in l. 2. num. 161. & seq ff de iureiur.* Fenzon. *d. c. 68. num. 45.*

5 Quod si negauerit positiones veras in facto alieno, non efficitur periurus. Surd. *decis. 17. num. 11. et decis. 58. num. 15.* Borell. *in summ. decis. tit. de periur. 62. num 22* nisi certificatus persistat in negatione. Speculat. *de position. §. 9. num. 8* vel nisi factum alienum sit tale; quod scire teneatur, & præsumatur. Bald. *vbi proximè* Surd. *ibid. n. 13* Natt. *cons. 59. n 8. lib. 1.*

6 Respondendum erit positionibus singulariter singulis. Specul. *d. §. 6. n. 4.* Vestr. *d. lib. 5. cap. 14. num. 4.* & purè ac simpliciter. Grauat. ad Vestr. *in Prax. d. cap. 14. num. 14. & cap. vlt. in princ.* vbi limitat, quando positio in parte non est vera, in qua potest responderi per verbum: *non credit, vt ponitur* & Seraphin. *dec. 1039. n. 4.*

7 Qui verò semel positionibus sufficienter respondit non tenetur iterum respondere. Speculat. *d. §. 6. n. 3.*

*§.6.num.*3. vbi *vers. nisi fortè* limitat, quando positio continet duo, vel plura copulatiue. Secundò limitatur, si aliter iudici videbitur expedire. Specul. *de position.d.§.6.num. 3.vers. quidam tamen.* quia quilibet hodie credere potest vnum, & cras aliud. Gloss. *in l. 2. §. quod obseruari.ver.existimat.in fin.C.de iureiur.propt.calumn.*Rot.dec.1.*de confess.in antiqu.*

8 Est tamen aduertendum, quod in plerisque locis non fiunt positiones, sed lite contestata, præstitoque iuramento calumniæ, & dato termino, statim iudex interrogat Reum super singulis articulis libelli; sed in Curia Romana, & in multis aliis positiones fiunt, vt obseruat Speculator. *de position.§.5.incip.quinto superest num.*1.& Ridolphin. *in Prax. iudic. p*, 1. *cap.* 10. *per tot.* In aliquibus verò Curiis, vt fit in Regno Neapolitano solent fieri positiones in eisdem articulis, quia causæ sunt summariæ, ac etiam alio modo, per depositionem vti principalis, & fiunt per modum interrogationis.

Sed ad effectum, vt hæc materia perlectius à Tyronibus percipiatur, expedit declarare tres terminos, quos in praxi habemus, nimirum positionem, articulum & capitulum, de quibus agitur per DD. quos refert Speculat.*in d.rubr.de position.& in rubric.de testc.*& Marant *in spec.aur.p.6.act.4.per.tot.*

9 Positio, de qua in præsenti agitur, genericè sumpta, est breuis narratio facti seriem continens ad eliciendam veritatem concepta, super qua quis petit ab aduersario sibi responderi. Bald. *in d.l.2.§. quod obseruari C. de iureiur. propt. cal.* Speculator. verò aliter describit, quod scilicet sit breuis verborum formula mentem ponentis continens ad veritatem eliciendam concepta *d. lib. 2. de position. §. 1. num.* 1. vbi Addent. referunt quinque alias definitiones. Sed in specie sumpta positio est pars intentionis continens id, super quo quis petit sibi ab aduersario responderi Bald. *in l.generaliter. §.sed iuramento C. de reb. credit.* In Regno autem positio solet fieri, quando Reus ab actore petit, vt deponat vti principalis, & tunc fiunt quædam positiones, quæ appellantur interrogatiuæ, & fiunt hoc modo: *Interrogetur N. si in mense tali accepit N. in tali loco, & tempore, &c.* Et Actor solet respondere. *Non credit, vt ponitur, neque ad effectum, qui ponitur.* & sic de aliis interrogatoriis factum ipsum concernentibus. Erit tamen aduertendum, quod semper ante quam actor deponat vti principalis tenetur iurare de dicenda veritate super positionibus, seu interrogatoriis, super quibus erit interrogandus, & si in suis responsionibus commiserit periurium, non tenebitur de periurio, sed solum Deum habebit vltorem, vt habetur in *Rit.Magn.Cur.Vicar.*273. *incip.item quod quandocumque* Marant. *vbi sup. n.* 17.& Ridolphin. *vbi supra num.*35.& Farinac.*de falsit.& simul. q.*160.*n* 217.

10 *Articulus* verò de quo in *seq. subsectione agemus* est pars intentionis continens id, quod quis probare intendit per testes, aut per scripturas, quatenus dicta testium negarentur. Bart.*in d. §. sed iuramento* Specul. *in lib.*2.*de teste.§.*5.*inc.nunc.videndum.n.*1. Glos.& DD. *in cap.præsentium de testibus in* 6.Cardin.*in Clement.sæpè de verb signif.§.& quia in* 3.*not.in q.*1.

11 Dicitur autem articulus, quia articulans, articulatè, & distinctè loqui debet per capita, ad hoc vt testes respondere possint super contentis in articulis. Add. ad Specul. *de teste. d. §.* 5. & dicemus latius *in seq. subsect. per tot.*

12 Sed non est omittendum, quod de iure communi articulus differt a positione, quia positio respicit solam confessionem partis, & fit per verbum: *ponit*, ad hoc vt ponens releuetur ab onere probandi, si pars confiteatur *cap.statuimus de confess.in* 6.Spec. *de position. §.* 1. Articulus vero fit per verbum *probare intendit*, & respicit probationes faciendas per testes, vel scripturas, in casu, quo positiones negantur. Vnde solet seruari in quibusdam Curiis, vt prius detur terminus ad faciendas, & producendas positiones, & postea detur alius terminus ad probandum articulos, Secundum Cardin. *in Clem. sæpè. de verbor. signif. in §. quia quæst.*7.& Speculator.*de teste.d.§.5. col.*1.

13 In causis autem summariis iudex dare potest vnum, & eumdem terminum ad ponendum, & articulandum, vt aduertit Cardin.*in d.clem. sæpè, d. §. & quia notab.* 8. *q.*7. Et ita hodie seruatur in Regno vbi causæ sunt summariæ; nam datur vnicus terminus ad probandum, & infra eumdem terminum fiunt positiones, & articuli, sine distinctione, vt habetur *in d.Regia Pragmat. Quinta die*. Vnde communis practica est, quod Aduocati, seu Procuratores faciunt articulos per hæc verba. *item ponit, & probare intendit*. Quæ verba faciunt, vt si pars confiteatur id, quod est articulatum, tales articuli succedunt loco positionum, si verò negauerit, tunc succedunt loco articulorum, & super eis examinantur testes. Cardinal.*vbi sup.notab.*8.Speculator.*de teste d.§.5.in princ.*1.*col.* & Marant.*vbi sup.nu.* 5. *in fin.*

14 *Capitulum* denique est terminus magis generalis comprehendens positionem, & articulum. Hinc terminus datus ad capitulandum, censetur datus ad ponendum, & articulandum, sed non è contra: terminus datus ad ponendum, non censetur datus ad capitulandum, secundum Bald. *in d.l.generaliter §.sed iuramento C.de reb.credit.* Vt plurimum autem in iure articuli vocantur capitula, *vt in ca.per tuas*, & ibi Abb.*col. fin.de testib.*

Hinc est, quod in Criminalibus inoleuit praxis, quod quando iudex procedit contra Reos, & concedit illis defensiones decernere solet, quod dentur capitula Reo inquisito ad respondendum super illis, quæ collecta sunt a Fisco ex informatione capta contra ipsum, ad hoc vt Fiscus possit habere confessionem ab inquisito super delicto, de quo inquiritur, & sic inquisitus quandoque citatur ad capitulum, idest ad respôdendum capitulis, & semper criminalistæ vtuntur hoc verbo: *capitulum*, capitula enim succedunt loco positionum, & articulorum, super quibus curia probare intendit suam intentionem contra Reum inquisitum, vel per confessionem, vel per testes *vt habetur in cap. qualiter, & quando* 2.*§.debet de accusation.* vbi DD. *per illũ textum* de quo nos dicemus *infra.p.*4. vbi Practicã Criminalem instituemus.*sect.*10. *num.* 7.præsertim.

15 Est tamen aduertendum, quod ea, quæ supra notauimus de positione, articulo, & capitulo, procedunt de iure communi, Sed in Regno Neapolitano Positio, Acticulus, & capitulum idem supponunt, ut probatur *in d.Pragmat. quinta dic* ubi dicitur. *Positiones, seu articulos*, & obseruat Cacauit. *in Rit.* 70. *&* 89. & Franch. *decis.*220. Vnde quando sermo haberur de positione, intelligitur de articulo, & e contra.

PRAXIS PROCESSVS.

16 In Curiis, in quibus, ut diximus, fieri solet positiones separatim, & diuisim ab articulis, ut fit in Curia Romana, & in multis aliis, solet côcipi sub tali, uel simili forma, secundum facti contingentiam uidelicet.

Positionum Formula.

Positiones, et Articulos infrascriptos, dat, facit, exhibet et producit Procurator, & eo nomine N.N. in causa; quã habet

habet eum N. N. Petens recipi, & admitti, & partem aduersam cogi, & compelli ad respondendum illis medio iuramento tactis, &c. purè, et simpliciter, per verbum credit, vel non credit, singulariter singulis, alias pronunciari pro confessatis, vel negatis prout vtilius erit ponenti, et deterius respondere recusanti, & si per aduersarium negari contigerit, petit super illis testes inducendos & examinari seruatis de iure seruandis, omni, &c. deducens omne ius, &c. ad superfluam tamen probationem non se astringens, &c. saluo iure, &c. non solum, vt supra, sed omni alio meliori modo, &c.

In primis hic loco articulorum repetit omnia iura in quantum; &c. exquibus, &c. lite, &c. tamen ad abundantiorem cautelam, & quatenus opus sit, & non alias, &c. Vulgari sermone.

Primo Pone che la verità sia; & è, che esso N. N. Ponente, & Articulante del mese N. pagò à detto N. Auuersario scudi tanti... per resto di quanto gli doueua fin à quel giorno; e se non crede di tanta somma, dica di quanta è così, &c.

Secondo che detto N. de N. confessò in detto tempo in presenza del medesimo N. N. esser da lui intieramente sodisfatto, è pagato di quanto fin à quel giorno gli doueua, è così, etc.

Terzo che detto N. de N. fece quietanza, è patto à detto N. N. di non domandarli più cos'alcuna di quanto gliera stato debitore fin à quell'istesso giorno, e così, etc.

Quarto che detto N. de N. auuersario in più, è diuersi tempi, e luoghi hà dipoi confessato à più è diuerse persone d'esser stato del tutto pagato, è sodisfatto da detto N. di quanto gli doueua, è così, etc.

Quinto che delle dette cose ne fù, era, et è publica voce, e fama, e così, etc.

Hos pro nunc, etc. saluo iure, etc. Deducens, etc. non se astringens, etc. omni, etc.

17 Positionibus sic, vel alio modo, secundum facti contingentiam, productis, fieri solet infrascriptum Decretum, si non sint euidenter impertinentes, quia tunc non essent admittendæ, videlicet.

Positionum Admissionis decretum.

Et per Dominum, etc. fuit prouisum, et decretum quod positionibus pro parte N. contra N. in tali causa productis respondeatur, et responderi debeat, prout mandatur, etc. per verbum credit, vel non credit, ad præsens, vel infra tot dies... alias ex nunc contumacem grauari decernitur in carolenos tres pro qualibet die, vel illas haberi pro confessatis declaratur, vel negatis; prout producenti magis expedit, et Aduersario nocet, et ita per hoc suum, etc.

Vel alio modo.

Qui, etc. Positionibus, &c. vt supra, *productis mādauit responderi per verbum,* &c. vt supra, *alias ex nunc contumacem grauat in iulios tres qualibet die, vel illas haberi pro cōfessatis declarat vel negatis,* &c. vt supra, *omni, etc.*

18 Tacens habetur pro negante, quando ei est damnosa negatio, & pro confitente, quando damnosa est ei confessio. Glos. *in cap. 22. not. et in verb. pro confess. in 6.* Speculator. *de positionib. §. 9. num. 4.* & hoc in pœnam suæ contumaciæ, Specul. *ibid.* vbi *n. 5.* ait idem esse in obscurè respondente.

19 Post dictum decretum debet citari aduersarius, & qui respondere debet positionibus, tali, vel simili modo, videlicet.

Citatio ad respondendum positionibus.

De mandato Domini N. etc. ad omnem instantiam, et requisitionem N. de N. principalis, etc. tenore præsentium, Citetur, & moneatur N. de N. quatenus infra triduum sub pœna pronunciationis pro confessatis, vel negatis, &c. & aliis arbitrio Domini debeat positionibus in actis productis, et exhibitis pro parte dicti N. de N. respondisse singulariter singulis, pure, & simpliciter, ac sufficienter per verbum credit, vel non credit, medio iuramento tactis, etc. ac veritate deposuisse, et præsentibus omninò paruisse, etc. & si quis, & c. omni, &c. quoniam, &c. & referatur, &c.

N. Notarius, &c.

20 Facta relatione, si citatus compareat, & respondere velit positionibus, debet eius responsio per Notarium scribi, iuxta doctrinam Speculatoris *in d. lib. 2. de positionibus, §. sextò notandum, num. 2. in pede positionum cum eius comparitione, tali vel simili modo, videlicet.*

Responsiones ad Positiones.

Die tali... mens... Ann... comparuit N. de N. & medio iuramento tactis, &c. respondit suprascriptis positionibus, prout in margine vniuscuiusque illarum, omni, &c.

Et in margine cuiuslibet positionis notat Actuarius singulas responsiones per verbum credit, vel non credit factas. Vel sequitur. *Ad primum respondet credo, &c.*

Ad secundum respondet credo, etc. Ad tertiū respondet non credo, &c. Et scribatur totum id quod dicit, &c.

21 Quod si Aduersarius noluerit respondere, & remaneat contumax, elapsis illis tribus diebus assignatis pro termino ad respondendum, fit mandatum de grauando in quibusdam Curijs tali vel simili modo, videlicet.

Mandatum de grauando contumacem.

De mandato Domini N. & c. et ad instantiam N. de N. principalis, grauetur N. ex aduerso principalis per exequutores in iulios, seu carolenos tres, vel tot.. quolibet die, donec, & quousque tadio affectus, per verbum credit, vel non credit responderit positionibus in Actis datis, quoniam, &c. Citato dicto N. & intimato. Dominus ita mandauit. Hac die... mens.. . Ann...

N. Actuarius &c.

22 Si verò pars contumax, & grauata perseuerauerit in pertinacia, & noluerit respondere positionibus, tunc Iudex declaret illas haberi pro confessatis; concurrentibus requisitis notatis per Franch. in *cap. 2. num. 2. de confess.* Seraphin. *decis. 408. num. 4.* & Diaz. *in reg. 565.* vbi ponit multas declarationes.

Potest tamen contumax in non respondendo suam contumaciam purgare, respondendo ante, quam Iudex interloquatur super eis, & postea quandocumque, re tamen integra, Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 13. num. 14.* Scacc. *de iudic. lib. 2. cap. 7. num. 73.* Contumacia vero defuncti non nocet hæredibus; vt aduertit Speculator. *de positionib. §. 9. sub litt. E. vers. adde tu.*

Tale autem, vel simile Decretum fieri solet contra non respondentem positionibus, uidelicet.

Decretum contra non respondentem.

Et per Dominum, &c. Visa contumacia N. de N. non respondentis, nec respondere volentis positionibus pro parte N. de N. datis fuit prouisum, & decretum, quod dictus N. de N. habeatur pro confesso, &c. & pro tali haberi mandatur, &c. & ita per hoc suum, &c.

Vel

Vel Alio modo.

Qui Dominus,&c. Visa contumacia N. non respondentis positionibus pro parte N. datis, pronunciauit dictum N. haberi pro confesso, & pro tali haberi voluit, & mandauit, omni modo meliori, &c.

Tutior tamen via erit grauare contumacem pro habenda faciliori responsione, quia plus timetur interesse præsens, etiam minimum; quam malum futurum etiam maximum.

23 Nota tamen hic, quòd positiones pronunciatæ pro confessatis, *iuxta d. cap. 2.* vbi Gloss. *in verb. pro confesso. de confess. in* 6. & ibi etiam DD. plenè probant contra contumacem in non respondendo. Text. & Gloss. *in d. cap.* 2. Seraphin. *decis.* 905. *n.* 1. & Caualer. *decis.* 562. *num.* 1. Limitatur tamen multis modis per Ridolphin. *in Trax. d. p.* 1. *c.* 10. *n.* 95. *cum plurib. seqq.*

24 Appellatio autem à pronunciatione prædicta, quod positiones habeantur pro confessatis, cum sit interlocutoria, non datur Gloss. *in ca. cupientes, vers. expectare de elect. in* 6. Bald. *cons.* 269. *num.* 1. *in fin. lib.* 1. Guid. Pap. *dec.* 220. Mar. Antonin. *lr.* 2. *var. resol.* 4. *n.* 13.

25 Potest tamen respondens positioni suam confessionem reuocare incontinenti, etiam non docto de errore. Gabriel. *de confess. conclus.* 6. *nu.* 4. & 10. Cardin. Tusch. *litt. P. conclus.* 391. *n.* 1. & *seqq.* Incontinenti autem dicitur infra triduum. & antequam confessio fuerit à parte acceptata. Gabr. *vbi sup. n.* 12. & Tusch. *ibid.*

26 Sed quæritur, an, qui tenetur respondere positionibus, possit petere terminum ad deliberandum, asserens non bene recordari?

Respondetur affirmatiuè, secundum Speculator. *de position. §.* 6. *vers. quid si interrogatus.* Sed in Regno *per d. Pragmat. Quinta die,* aliter est dicendum, quia partes respondere debent vicissim per verbum *credit*, vel *non credit*, sine temporis interuallo.

27 Tandem notandum est, quòd post examen partium super positionibus hinc inde factis, dari debet copia eisdem partibus tam de positionibus, quam de responsionibus super eis infra duos dies continuos à die responsionis, vt possit videri id, in quo quilibet releuatur ab onere probandi, quia ad hunc effectum inuentæ sunt. Abb. *in suo tract. qui inscriptus est: Iudiciarius ordo, chart.* 11. vbi multa alia ad materiam positionum vtilia refert, & notatur *in d. prag. quinta die.*

28 Et pró complemento notandum est etiam, quod positiones debent esse simplices, idest sine ambiguitate, vel obscuritate. Ludouic. Rom. *in l.* 1. *§. si quis simpliciter in* 1. *col. ff. de verb. obligat. per text. in cap.* 1. *ver. simpliciter. de Summ. Trinit. & Fid. Cathol.* Ioan. de Anan. *in suis singular. singul.* 7.

Et propterea non debent esse captiosæ, vt si ponatur, *An N. sit vir bonus, nec nè qui suus aduersarius est,* nam tali casu non tenetur altera pars respondere tali positioni, secúndum Felin. *in cap. fin. de præsumpt. col.* 4. quia continet turpitudinem per Gloss. & DD. *in l. qui iurasse §. si pater. ff. de iureiur.* & insuper est captiosa, quia si confiteatur N. esse bonum, tenebitur ad solutionem eius, quod petitur, & si negabit, infamabit. Quidquid dicat Ioan. de Anan. *in cap. in ciuitate. col.* 8. *de vsur.* Vnde firma remanet conclusio cum Felin. & Alijs, quod huiusmodi positionibus sic captiosis non sit respondendum, per Gloss. *in cap.* 2. *verb. rationabili de confess. in* 6.

29 Solet aliquando Reus in iudicio fateri debitum, & contenta in libello, seu positionibus Actoris esse vera, & tunc partes Iudicis in confesso, non sunt, nisi in condemnando. *cap. præterea. de transaction.* & *l. proinde. ff. ad leg. Aquil.* nisi ex priuilegio, statuto, vel consuetudine detur aliqua dilatio ad soluendum; vel sit ex personis, quibus non præiudicat confessio, quæ continentur his versibus.

Maior, spontè, sciens, contra se, vbi ius sit; & Hostis
Certum, lisq; fauor, ius, nec natura repugnet.

de quibus agit, latè Gloss. *in cap. ex parte verb. confessus. de confess.* vbi etiam Abb.

Vnde si veniat condemnandus, poterit fieri infrascriptum, vel simile decretum, videlicet.

Decretum contra confitentem contenta in libello, vel Positionibus.

Qui, &c. Viso libello, (vel Positionibus) in Actis producto, (seu productis) ac confessione talis N. Rei conuenti, pronunciauit dictum Reum conuentum teneri, & obligatum esse ad soluendum scuta tot... dicto N. vel ad faciendum tale quid &c. vt in petitione, mandatumque necessarium, et opportunum quodcumque pro petitis, & expensis relaxauit, omni modo, &c.

30 Quod si Reus sit contumax in respondendo, fit decretum, vt sequitur.

Decretum in contumaciam.

Qui, &c. Visa petitione N. contra talem N. producta, & contumacia eiusdem talis N. Rei conuenti nihil excipientis cõtra dictũ libellũ exequutionẽ contradictum talẽ N. pro petitis, & expensis relaxauit: omnimodo, &c.

31 Si verò occurret reuocari supradictum decretum mandati relaxati in contumaciam, fiat infrascriptum, vel simile decretum, videlicet.

Reuocatio decreti in contumaciam.

Qui, &c. mandatum contra N. ad fauorem N. in contumaciam relaxatum pro summa scutorum tot, occasione, de qua in Actis, &c. reuocauit, refectis tamen expensis, copiamque petitionis decreuit, cum termino dierum tot... ad respondendum, &c. omni modo, &c.

32 Est tamen aduertendum, quod maior condemnari potest in expensis, vt supra, sed minor recuperat tenutam, sine refectione expensarum. Ioan. Andr. *in addit. ad* Speculat. *lib.* 2. *rubr. de prim. decr. §.* 3. *in cap. Restat, num.* 11. *litt. S.*

SVBSECTIO QVINTA.

De Articulis.

S V M M A R I V M.

1 *Citatio ad videndum iurare testes examinandos super articulis est de substantia.*
2 *Articuli quales esse debent.*
3 *Articuli conditiones quasdam habere debent.*
4 *Articulorum simplicitas in quo consistat.*
5 *Articuli impertinentes duobus modis dicuntur.*
6 *Articuli præsentati probari debent altero ex tribus modis.*
7 *Confessio iudicialis, & extraiudicialis, quæ?*
8 *Depositio vti principales super articulis qualis esse debet.*
9 *Depositio prædicta quando fieri debeat.*
10 *Depositio huiusmodi per quos fieri debeat.*
Depositio principalis absentis, cuius expensis facienda.
11 *Scripturæ publicæ probant articulos, & qualiter præstanda.*
12 *Scripturæ priuatæ, vt probent, debent per testes roborari.*

13 Scri-

13 *Scripturæ, vt probent, præsentandæ sunt infra terminum, de iure Regni, secus de iure communi.*
14 *Articuli, et positiones promiscuè ponuntur.*
15 *Articuli non releuantes, impossibiles, impertinètes, & inuerisimiles admitti non debent.*
16 *Quando dicantur non releuantes, vel impertinentes.*
17 *Articulans non fatetur in articuli contenta; nisi iurauerit.*
18 *Articulans tenetur specificare materias, & iurare in articulis contenta esse vera.*
19 *Articulorum forma secundum stylum Vrbis.*
20 *Articulorum forma secundum stylum Regni.*
21 *Articulorum præsentatio.*
22 *Articulorum admissionis decretum.*
23 *Articulorum resecatio qualiter formanda.*
24 *Interpres in examine testium adhibetur solum de stylo Romanæ Curiæ.*
25 *Protestata in Actis adimplenda sunt specificè.*
26 *Interrogatoriorum forma secundum stylum Romanæ Curiæ.*
27 *Interrogatoriorum resecatio quomodo formetur.*
28 *Contumaciarum incusatio, secundum stylum Romanæ Curiæ.*
29 *Articulorum copia danda est parti aduersæ, sed prius examinata; copia verò interrogatoriorum non datur.*
30 *Interrogatoria quare introducta.*
31 *Examen testium sine interrogatorijs valet.*
32 *Non valeret tamen, si præcesserit protestatio.*
33 *Valeret autem, si pars citata ad dandum interrogatoria, non daret.*
34 *Interrogatoria superflua, & impertinentia resecari debent per Iudicem.*

1 QVoniam aliquando positiones negantur ab aduersario, & propterea altera pars ponens, cum non sit releuata ab onere probandi, tenetur suas probationes facere per testes, vt doceat de solutione, vel de alijs sibi præiudicialibus: Ideo sunt in actis producendæ positiones ipsæ in vim articulorum, & super eisdem debent testes examinari. Quod si non fuerint datæ positiones, vt fit in quibusdam Curijs; tunc, ad docendum de prædictis, exhibendi erunt articuli, & super eis testes producendi, & examinandi. Sed in quolibet ex prædictis casibus citanda erit pars aduersa, in primis, & ante omnia ad videndum iuramenta testium, cum citatio huiusmodi sit adeo necessaria, vt si omittatur, examen esset nullum. *capitol.* 2. vbi Abb. *de testibus, l. si quando* vbi Gloss. Bald. & Castrens. *C. de testib.* Vestr. *in Prax. lib. 6. capitol.* 2. *num.* 1. Marant. *in specul. aur. p.* 2. *partis sextæ principal. act.* 6. *num.* 2. Gregor. *decis.* 268. *nu.* 1. Caualer. *decis.* 275. *num.* 1. Buratt. *decis.* 169. *nu.* 9. & *decis.* 506. *n.* 4. Nec est locus arbitrio iudicis. Rot. *penes* Buratt. *decis.* 136. *nu.* 11. & *decis.* 324. *num.* 5.

Fallit tamen quando citatio facta fuisset ad omnia ad causam pertinentia. Rot. *decis.* 557. *numer.* 1. *in fin. par.* 4. *recent.* Beltram. ad Gregor. *dec.* 268. *numer.* 12.

Fallit secundo quando decretum admissionis ad probandum fuit parti intimatum: quia in his continetur virtualiter citatio ad videndum iurare testes. Beltramin. ad Gregor. *d. decis. vbi sup.* Aodr. *decis.* 41. *nu.* 6.

Fallit tertiò, quando partes produxerunt testes infra terminum, & examinari fecerunt Seraphin. *decis.* 857. *numer.* 26. Buratt. *decis.* 304. *numer.* 8. vbi alias Rotę decisiones cumulat. Caualer. *decis.* 322. *n.* 5.

Fallit quartò, quando pars, vel procurator fuit pręsens in monitione iudicis ad videndum iurare testes, quia præsentia supplet defectum citationis. Rot. *dec.* 79. *n.* 5. *p.* 5. *recent.* Seraphin. *dec* 388. *nu.* 4. Ferentill. ad Buratt. *decis.* 118. *n.* 19 *litt. B.* Greg. *dec.* 576. *n.* 1. & 2.

Fallit quintò, quando pars habuit notitiam Seraphin. *decis.* 1094. *nu.* 4. Ferentill. *vbi proximè*, cum Alijs per illum cumulatis.

Quando verò fuit præfixus terminus probatorius, sustinetur citatio pro integro termino. Bald. *in d. l. si quando numer.* 11. *C. de testib.* Rot. *decis.* 307. *num.* 9. *par.* 1. *recent.* Quod si non fuit præfixus terminus probatorius, & fuit facta pro singulis diebus, & horis, sustinetur per duos dies, post illius executionē. Rot. *vbi proximè, & decis.* 52. *n.* 8. *p.* 3. *recent.* Citatio autem prædicta fieri debet, post productionem positionum, si reproducantur in casu negationis, vt diximus, in vim articulorum; & tunc sunt admittendæ cum clausula. *saluo iure impertinentium, & non admittendorum, et saluis exceptionibus partis aduersæ, &c.* vt fit in productione articulorum; Vel post productionē articulorū.

2 Qui quidem esse debent simplices, & non captiosi, factum, & non ius continentes? & in illis formādis debet multum laborare procurator, vel aduocatus, quia hodie sunt lapis angularis iudicij, sicut olim erat litis contestatio secundum Bald. *in c.* 1. *de lit. cont.* nam concernunt victoriam causæ, quia super articulis fiunt probationes, quibus postea deuenitur per iudicem ad sententiam diffinitiuam condemnatoriā, vel absolutoriam. vnde Vrsill. *super decis.* 7. Afflict. affert vulgare adagium Curialium. *Nell' Articoli sono li pericoli.* Hinc Ioan. Andr. *in addit.* ad Speculat. *lib.* 1. *de teste.* §. 5. *incip. Nunc videndum in princip.* inquit, quod modus articulandi continet summum gradum in iudicio, ideo monet Doctores Curiam intrantes, ne suo capite huiusmodi partem articulandi exerceant in principio; sed antiquis aduocatis assistant, vel secum procuratores expertos habeant.

3 Quapropter expedit quidem, imò necessarium existimo percurrere, quamuis breuiter, qualitates quasdam & conditiones requisitas, adhoc, vt articuli opitulentur in causis, & sint validi pro vtilitate partis articulantes.

Prima igitur qualitas, seù conditio est, vt locutio, seù modus exprimendi factum in articulis, sit articulata, idest distincta, ita vt articuli sint clari, secundum Felin. *in cap.* 2. *de appellat.* Claritas enim in articulis summopore commendatur, adhoc vt testes possint de facilis respondere ad contenta in articulis.

Secunda qualitas est, vt articulus summatur ex partibus substantialibus libelli. Bal. *in l. vinum n.* 22. *ff. si cert. pet. et in l.* 2. §. *quod obseruari C. de iureiur. propt. cal*

4 Tertia qualitas est, vt Articuli sint simplices, & non captiosi; factum, & non ius continentes, quæ verba declara. Glos. *in ca.* 2. *de confess. in* 6. Simplices, idest sine obscuritate, vt testes valeant respondere: nō captiosi, idest sine inuolucris verborum; factum, & non ius continentes; idest vt non contineant iuris dispositionem, sed simplex factum, vt si quis probare intenderet in articulis, quod furiosus testamentum facere non potest, neque impubes, *iuxta text. in* §. *præterea, cum seqq. institution. quib. non est permis. fac. test.* Talis enim articulus procedere non potest; quia testes non possunt hoc scire, cum sit quid iuris, ideo narrari debet solum simplex factum scilicet tempus ætatis, quo fecit testamentum, &c.

Quarta qualitas est, vt articuli præsententur intra terminum datum ad probandum, de quo in Regno adest pragm. pracit. incipit. *Quinta die in princ.* & notat Afflict. *in constit. Regni; lite legitimè contestata.*

5 Quinta qualitas est, vt articuli non sint impertinentes, secundum Bartol. *in l. si duo patroni. §. idem Iulianus ff. de iureiur.* Dicantur autem impertinentes duobus modis. Primò, quando non probant directè, vel indirectè factũ, de quo agitur: Secundò, quando sunt omninò contrarij articulis partis aduersæ præsentatis in prima instãtia. Franch *decis.* 220. Hinc est, quod seruatur in practica; vt articuli recipiantur cum clausula; *saluo iure impertinentium, & non admittendorũ ex nunc prout tunc facta publicatione, &c.* Non facta autem hac protestatione proceditur ad vlteriora vsq; ad publicationem in causa, vt aduertit Franc. *d. decis,* 220. Erit tamen notandum, quod si fuerit oppositum de reiectione articulorum impertinentium, & iudex nihilominus ad vlteriora processit, & pars appellauit, processus compillatus erit nullus Capie. *decis.* 28. *n.* 9. reliqua vid. inferius *n* 16.

6 Sexta qualitas est, vt articuli presentati verificentur, & probentur. Potest autem probatio fieri tribus modis, scilicet per testes, per confessionem, & per instrumenta, vel alias scripturas. Primò per testes probantur articuli; illi verò de iure communi debet esse saltem duo. *cap. in omni §. 1. q. 4. cap. licet de testibus, & l. vbi numerus. ff. de testib.* Sed de iure Regni Neapolitani, in eodem Regno requiruntur in quolibet articulo septem testes, nisi essemus in factis antiquis; in quibus necesse est, vt examinentur decem testes in quolibet articulo, *vt habetur in pragmat. incip. statuimus sub. tit. de testium refrenatione.* De superfluo autem numero testium refrenando agemus *in seq. subs. n.* 32. Secundò probantur articuli per confessionem, quæ quidem potest esse duplex; iudicialis scilicet, & extra iudicialis.

7 Iudicialis est illa, quæ fit in iudicio per depositionem principalis.

Extraiudicialis verò est illa, quæ fit extra iudicium, & hec probatur per testes tantum. De quibus agitur per DD. apud Marrant. *in specul. 6. p. act. 5. in princ.* De iudiciali autem cõfessione, quæ nascitur ex depositione principalis, adhoc, vt Reus releuetur ab onere probandi agitur *in cap. 2. de confess. in 6.* & ibi DD. & de iure Regni agitur *in constit. incip. partes in iudicio, & in plurib. Ritib. Magn. Cur. Vicar scilicet 70. 79. 93. 120. & 153. & in Pragmat. quinta die.* in qua disponitur in principio, vt ambæ partes teneantur respondere positionibus intra tres dies, sine præsentia aduocati, & procuratoris per verbum. *credit,* vel *non credit,* quod est veritatis expressiuum, vt aduertit Speculat. apud Mar. *vbi supra act.* 4.

8 Sunt tamen in huiusmodi depositione vti principalis notanda quædam in practica Regni.

Quorum Primum respicit modum petendi istam depositionem à principali, qui est, vt aduersarius collitigans dicat. *Peto N. de N. examinari, tamquam legaliorem, & magis informatum in causa, de qua agitur, &c.* Ita colligitur ex *d. rit.* 70. Quæ depositio debet fieri medio iuramento principalis deponentis de veritate dicenda super omnibus contentis in positionibus, seù articulis super quibus erit interrogandus, *vt colligitur ex d. rit.* 79.

Aduertere tamen debet deponens vti principalis, vt non neget factum principale ver. grat. Matrimonium, consanguinitatem, affinitatem, Gradum, dignitatem, officium, &c. ad euitandum periurium, ut colligitur *ex dicta pragmat. quinta die. §. decernentes, & ex pragmat. 35. de offic. Sac. Reg. Consi.* Obseruatur etiam in recenti Practica ex *Rit. præcit. 76. & 93.* vt quando una ex partibus requisita fuerit, ut deponat uti principalis, & recusauerit deponere, non statim procedatur ad condemnationem, quod habeatur pro confessa, sed bene debent precedere tres monitiones. Exempli grat. citatur N. de N. ut deponat, ipse recusat, tunc fit primum præceptum, seù decretum, *vt infra biduum veniat ad deponendum vti principalis, alias. &c. & intimetur;* si elapso biduo non deposuerit, fit aliud decretum, seù præceptum *vt infra aliud biduum deponat, & intimatur.* Quo secundo elapso, fit tertium præceptũ, ut *infra triduum precisè & peremptoriè deponat* cum comminatione, quod si nõ deposuerit, habebitur pro confesso.

9 Secundum notabile respicit tempus, intra quod peti debet depositio uti principalis. In quo licet diuersis ex causis pluries emanarint quidam Ritus inter se contrarij, *nam in Rit. 70. præc.* disponitur, ut huiusmodi depositio sit petenda intra terminum ad probãdum datum, *in Ritu verò 79.* habetur, posse illam peti quandocumque, *in Rit. autem 93.* inuenitur dispositum, quod peti possit à principio litis usque ad publicationem in causa faciendam, & tandem in *præallegat. pragmat. quinta die,* habetur esse petendam intra tres dies post dationem termini in causa. Tamen his non obstantibus in recentissima praxi seruatur, quod ista depositio principalis peti possit, omni tempore, etiã post publicationem in causa factam, ut obseruat Frãc. *d. decis. 220. num.* 5.

10 Tertium notabile respicit personas, à quibus petitur, ut deponant; quæ quidem sunt actor, & Reus, nam ambæ partes tenentur respondere positionibus, seù articulis, ut æqualiter possint ex confessione alterutrius releuari ab onere probandi, ut colligitur ex *Auth. Principales, C. de iureiur. prope. calumn. & ex d. pragm. quinta die.* Idem dicendum est de procuratore, qui defẽdit aliquem in iudicio, nam & ipse tenetur respondere positionibus, seù articulis, dummodo habeat speciale mandatum ad respõdendum super illis, ut aduertit Carauit. *super d. Rit. 70.* & dictum est supra de positionibus. Et similiter tutor qui interuenit nomine pupilli, tenetur deponere uti principalis, *iuxta tradita in l. 2. §. obseruari ff. de calumn.* sequitur Rouit. *in d. pragmat. quinta die.* Vbi ait, huiusmodi depositionem, uti principalis, posse peti etiam ab uniuersitate, ut scilicet fiat à decem ciuibus senioribus Ciuitatis, uel loci, de cuius interesse agitur. Et ita practicatur.

Sed quæritur, cuius expensis sit examinandus principalis, si sit absens, expensis ipsiusmet absentis, An uerò illius, qui petit eius depositionem?

Respondetur cum distinctione: Aut enim quæritur de expensis faciendis, ratione litterarum commissionalium, quæ committuntur ordinarijs locorum pro recipienda depositione principalis, & tali casu soluuntur ab eo, qui petit depositionem principalis. Vinc. de Ann. *in singular.* 405. Aut quæritur de expensis soluendis eidem officiali recipienti depositionem, & tunc illæ solui debent à principali, qui examinatur; Ratio est, quia ipse principalis est causa soluendarum expensarum. Franch. *dec. 332. num. 7. vers. hodie.*

11 Tertius modus, quo probantur articuli, ut diximus *sup. num. 6.* est per instrumenta, & alias scripturas publicas, uel priuatas in uim probationis, nã omnis scriptura uenit appellatione instrumentorum; dummodo possit causam instruere. *l. 1. ff. de fid. instrum.* Glos. & DD. *in rubr. C. de edend.*

Est tamen aduertendum, quod instrumenta præsentari possint in iudicio tribus modis, uidelicet uia executiua: criminaliter, & uia ordinaria. De primis duobus modis nihil ad Nos, cum respiciant liquidationem instrumentorũ, secundum formam *Ritus Magnæ Curiæ Vicariæ 166. et 179.* de qua agit Marant. in Specul. & Foller. *ibid. 6. par. act. 8. à numer. 1. vsque ad 32.*

ad 32.& quædam pauca dixim.sup.sect.1. subsect.3. n. 5. Quo verò ad vltimum modum probandi via ordinaria, est notandum, quod instrumenta de iure Regni sunt producēda in charta membrana, seu pergamena aliàs non faciunt fidem, vt habetur in constitut. Regni, incip. Consuetudinem quam olim; & debēt habere solemnitates requisitas ab alia Constitut. incip. Instrumentorū robur, scilicet.vt sint in forma probāta, idest subscripta à Notario, iudice ad contractus, & à testibus.

12 Scripturæ verò priuatæ possunt produci etiā in charta de papyro. Secundū Luc.de Pen. in l. ad inferiorum col.4. vers. item scias. C. de apoc.pub. lib.10. sed vt faciant fidem, requiritur, vt sint per testes roboratæ, Bart. in Auth. At si contractus. C. de fid.instrum. vbi etiā Alij & in l.scripturas C. qui potior.in pign.hab. & in l.admonendi ff.de iureiur. & in l.publicati.C.de testam.

Productio autem instrumentorum, & scripturarū facienda est infra terminum datum ad probandum per omne genus probationis, secundum Alex.in l.item illa ff.de constit.pecun.in addit. ad Bart. Alias, vt probarent, si producerentur extra terminum, esset necessarium, vt productio fieret citata parte. Bal. in l.si quando in fin. C. de testam. Ludou. Roman. in cons. 186. col.2. & aduertit Marant. vbi supr.d.act.8.nu.35.& notat Afflict. in constitut.Regni,incip.Cordi Nobis in 9. notab.

13 Est tamen notandum, quod in vim probationis scripturæ produci debent infra terminum probatorium, vt supra diximus; Sed de iure communi præsentari possunt etiam post terminum quandocumq; vsq; ad conclusionem in causa exclusiuè. cap.cum dilectus.de fid.instrum. & cap. fcire. de testib. & notat Bald. & DD. in l.certi conditio,§.quoniam.ff.si certum.pet. & l. ampliorem. C. de appellat. nisi iusta causa intercedat, nam tunc etiam post conclusionem in causa admittendæ essent scripturæ. Andr. de Isern. in const. Regni incip. Iurisperitorum.col.1.

Et licet de iure Regni producendæ essent infra terminum probatorium, secundum constit.incip.litè legitimè contestata, & non post; de quo etiam est Ritus M.C. V.21. & 159. in quibus idem cauetur; tamen quoad hoc ista constitutio non seruatur, nequidē Ritus, per Regiam nouellam, pragm. incip. Cursu dilationum, in qua cauetur, quod scripturæ producantur infra quatuor dies vtiles à die publicationis, quando nulla fuit petita repulsa; sed si repulsa facta fuerit, tunc isti quatuor dies currunt à die publicationis in causa repulsæ, vnde cum hodie sic seruetur, videtur correcta d constitutio; litè legitimè, & simpliciter dicti Ritus. Et consequenter seruatur dispositio iuris communis. d. cap.cum dilectus de fid. instrum. Idem tenet Afflict. in constit.prac.lite legitimè contest. in 13. notab. in 3.4. vbi ait, quod regulariter scripturæ producuntur vsque ad conclusionem in causa exclusiuè, exceptis.15.casibus, quos ibi refert. Est bene verum, quod quando producitur scriptura post conclusionem, recipitur ab Actuario, & non ponitur in processu, sed extra illum; & Iudex vtitur illa ad sui instructionem tantum, & nō in vim probationis, & ita hodie seruatur: quod est conforme Ritui prædicto 159. in fin.

Et tūc fieri solet infrascriptū decretum, videlicet.

Qui, etc. mandauit iura producta recipi, et poni ad partes, et non poni in processu, sine nouo decreto, omni modo, etc.

De reliquis, quoad materiam instrumentorum, vid.Spec. in lib. 2. rubr. de instrumentor. edit. per tot. & DD. in d.cap.cum dilectus, et cap.scripta vero, et ca.cum Ioannes de fid. instrum.et sup.sect.1.subsect.5.

14 Est tamen aduertendum, quod licet Articuli promiscuè nominentur Articuli, & positiones, vt obseruatur per Gregor. decis.385.num.4. et decis.577. nu. 4. & per Regnicol. Carauit.& Franch. quos allegaui subsect. praced. nu.15. tamen si constaret, illos non esse Articulos, sed Positiones, ea est ratio de eis habenda, sicut de positionibus. Greg d.dec.577.nu.4. Censentur autem Positiones si fuit præfixus terminus parti ad respondendum illis. Gregor. decis.365. nu.4.

Aduertendum est secundò, quod Articuli releuantes partem in aliquo, admitti debent, tam de iure, quam de stylo Curiarum. vt tenet Rot. Roman. deci. 416.nu.7.et 10.par.5.recent. etiam si concernant obiecta. Rot. decis.661.num.2. par. 2. recent. Vel quando specificant materias melius, quam primi. Rot. decis. 315.num.14.par.5.recent.

15 Illi verò, qui non sunt releuantes, sed vel impossibiles vel impertinentes, non sunt admittēdi. Rot. decis.349.n.3.et decis.661.nu.1. in fin.par.3. et decis.416. nu.10.p.5.recent. Neque, si continerent inuerisimilia. Rot. decis.276.num.9. par.6. recent. Neque illi, qui victoriam causæ non concernunt, aut concludunt. Rot. decis.177.num.4.par.6.recent. Contrarij tamen sunt admissibiles. Buta tt.decis.351. num 2.

16 Impertinentes autem, aut irreleuantes, vltra ea, quæ diximus sup. num.5. dicuntur articuli, qui aliquid continerent, quod probatum non releuaret. Rot. decis.589.n.1.p.2.& decis.634.num.3.p.3.recent. Duran. dec.121.num.1.

Casu verò, quo dubitaretur, an sint releuantes, vel irreleuantes, sunt potius admittendi, quam reiciendi, Vestr. in Prax.lib.5.cap.15.n.7. et Grauat. ad eund. Vestr.d.lib.5.cap.14.n.27. Rot.decis.503.n.2. p.2.rec. Buratt. decis.28. n.3.

17 Aduertendum est tertiò, quod licet Articulis non fateatur, vt tradit Io. Andr. in cap. fin. in princ. de iureiur.in 6. Alex.cons.80.num.10.lib.2 Seraphin. decis. 1054.numer.2.Buratt. decis.600. n.10. Duran.decis.33. n.17.Rot.decis.201.nu.21.par.5. recent. Nisi dati fint in Actis medio iuramēto tactis, &c. Beltram. ad Gregor. decis.143. n. 5. quia tunc plenè probant contra articulantem. Gregor. decis.215. num. 2. nisi doceatur de errore. Ferentill. ad Buratt. d dec.600. nu.16. etiam si non fint à Iudice admissi, Ferentill. ibid.numer. 15.

18 Tamen articulans ipse tenetur specificare materias, & iurare contenta in articulis esse vera. Vestr. in Prax.lib.6.c.2.n.19. vbi tamen ait, hoc non procedere, parte non opponente. Petere autem debet pars aduersa hoc iuramentum, quia talis confessio, omnia scilicet in articulis esse vera, facta cum iuramento, habet vim confessionis iudicialis. Gregor. decis.385. num.3.et ibi. Beltram. num.5.et decis.408.num.1.& non poterit amplius postea huiusmodi confessionem reuocare. Grauat. ad Vestr. in Prax.lib.5.cap.14.n.16. cum seq. ubi multa alia utilia congerit.

19 Articuli autem hodie fieri solent, iuxta stylum Curiæ, & Regionis, in quibus fiunt, sub quibusdam formulis diuersis, secundum facti contingentiam. In Curia Romana fiunt infrascripto modo, uidelicet.

Articulorum Formula.

Articulos infrascriptos dat, facit, exibet, et producit procurator, et eo nomine N. de N. in causa, quam habet cum N. de N. petens recipi, et ad probandum admitti in Curia, et extra, et super eis Testes inducendos, seruatis seruandis examinari, omni, etc. Deducens, etc. Ad superfluam tamen probationem non se astringēs, de quo, etc. solemniter, et expressè protestatur, omni, etc. Saluo iure, etc. et non solum, vt supra, sed omni alio meliori modo, etc.

In primis hic loco Articulorũ repetit omnia iura, Instrumenta, scripturas publicas, et priuatas, &c. in quorum, rec. ex quibus, &c. licet, &c. tamen ad maiorem cautelam, & quatenus opus sit, probare vult, & intendit, vulgari sermone, videlicet.

Primo, che la verità fù, & è, che Titio N. nel mese di Luglio del presente anno 1664. pagò, & effettiuamente sborsò di contante in Roma, scudi cinquecento moneta à Caio N. auuersario, e così, &c.

Secundo, che detto Caio N. Auersario all'hora si chiamò, dichiarò, e tenne quieto, pagato, e sodisfatto di tutto quello, che detto Titio N. gli doueua fin'à quel giorno, e ne fece à lui quietanza finale, e patto di non domandarli più cos'alcuna, e così, &c.

Terzo, che delle cose sudette ne fù, era, & è publica voce, e fama palam, &c.

Hos pro nunc, &c. saluo iure, &c. non se tamen astringens, &c. omni, etc.

Nomina testium.

N. de N. Romanus degens in Regione N. propè N.
N. Neapolitanus degens in Regione N. in domib. N. propè N.
N. de N. &c. & sic de singulis.

10 In Regno verò Neapolitano articuli fiunt alio modo. Et in quibusdam Curijs formantur, vt sequitur videl.

Hæc infrascripta offeruntur probanda per N. de N. Actorem. Vel pro parte N. Actoris in causa, quæ vertitur inter ipsum N. & Titium. N. Reum conuentum in hac Curia N. Vel in præsenti causa, quam habet coram Domino N. ordinario, &c. siuè Delegato, &c. non se astringens; & c. deducens omne ius, &c. saluo iure, &c. omni, &c.

In primis il sudetto N. de N. pone, e vuol prouare, come nel mese N. del presente anno N. prestò gratiosamente ducati cento à Titio N. Il che è vero, &c.

Secondo pone, e vuol prouare, come detto Titio riceuè in sue mani detta moneta contante d'argento li detti ducati cento. Il che è vero, &c.

Terzo pone, e vuol prouare, come detto Titio promise al detto N. de N. di restituirli li detti ducati cento frà tre mesi, senza replica veruna. Il che è verò, &c.

Quarto pone, e vuol prouare, che dopo passati li detti mesi tre non l'hà mai più restituiti li detti ducati centa non obstante d'hauerceli più volte domandati esso medesimo, e fatticeli domandare anche da altri. Il che è verò, &c.

Item pone, e vuol prouare come delle cose sudette n'è publica voce, e fama, publico, notorio, e manifesto in tutta la Città N. ò Terra N. ò nel Vicinato, e Popolo, e maggior parte di esso, &c. e così fù, & è, &c. Item hæc, & Alia, si quæ de nouo, &c. saluo iure, &c. non se astringens, &c. non solum isto sed omni meliori modo, &c.

Nomina Testium.

N. N. N. & N. &c.

21 Productis articulis solet per notarium seù actuarium causæ fieri præsentatio more solito, vel decretum, vt infra, videl.

Articulorum præsentatio.

Die ... mensis .... Anni ... in ciuitate N. præsentati fuerunt articuli prædicti per N. de N. procuratorem N. petentem admitti, &c. infra terminum probatorium, &c. qui fuerũt admissi si, & in quantum, &c. saluo iure impertinentiũ, &c. et ita, etc. in quorum fidem, etc. die qua sup. etc.

N. Actuarius, &c.

Vel alio modo.

Die ... &c. præsentati coram Reuerendissimo Domino Generali Vicario N. per comparentem petentem, &c.

Admissionis Articulorum decretum.

22 *Et per ipsum Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium N. Attentis, & visis omnibus, &c. fuit prouisum, et decretum, positiones, seù Articulos prædictos præsentatos per N. in causa vertense in hac Episcopali curia cum N. occasione, de qua in actis, &c. fore, & esse admittendos si, & in quantum, saluo iure impertinentium, et non admittendorum, prout sic admitti, & non alias, &c. Testesq; in eis descriptos iurari; & examinari mãdatur, & copia volenti decernitur, cum termino ad dandum interrogatoria trium dierum, alias examinari sine, saluis exceptionibus, tam contra personas, quam contra eorum dicta, & petitum iuramentum suppletorium reseruatur, &c. & ita per hoc suum, &c. Prouisum die ..., &c.*

Vel alio modo.

Qui Dominus, &c. positiones, seù Articulos prædictos admisit si, & in quantum, saluo iure impertinentium, & non admittendorum, testesque in eis descriptos iurari, & examinari mandauit, et copiam volenti decreuit cum termino ad dandum interrogatoria trium dierum, alias mandauit examinari sine, saluis exceptionibus, tam cõtra personas, quam contra eorum dicta, & potitum iuramentum suppletorium reseruauit, omni modo, &c.

23 Si vero Articuli sint impertinentes, tunc iudex resecare potest; mediante infrascripto, vel simili decreto, videlicet.

Resecatio Articulorum.

Et per Reuerendissimum Dominũ Generalẽ Vicariũ N. visis, et attentis, etc. fuit prouisũ, et decretũ, articulos productos pro parte N. cõtra N. in causa, quã cũ eo habet, occasione de qua in actis, cum eorum aliqui sint impertinentes, illos fore, & esse resecandos, & abolendos, prout resecari, & aboleri mandatur primus seù Tertius, seù Quartus, &c. qui incipit sic, &c. et ita per hoc suũ, etc. omni, etc.

24 Solet aliquando occurrere, quod facta productione articulorũ per actorẽ, Reus in termino cõparet in iudicio; & protestatur nõ debere admitti articulos, nec debere procedi ad vlteriora in causa in preiudiciũ obligationis cameralis, vel mandati expediti, & relaxati, vel iudicij executiui, & simil. vel saltẽ admitti saluis iuribus, &c. & non examinari testes, nisi specificatis materijs, nominibus, cognominibus, patria, habitatione, & exercitio ipsorũ testiũ, medio iuramento tactis, &c. & dato termino competẽti, & intimatis die, & hora certis, ad effectum dandi interrogatoria, alias, &c. & vbi est cõsuetudo examinandi testes cum interprete, vt fit in Curia Romana, & in quibusdã alijs curijs, potest addi in protestatione; & ad effectũ cõducẽdi interpretem, &c. alias, &c. Interpres autem adhibetur solum de stylo Romanę Curię, vt dix. Beltram. ad Greg. *decis.* 331. *n.* 23. vbi etiam ait, quod de iure communi non adhibetur, & proinde examen sine illo est validum. Vbi tamen adhibetur, iurare debet de fideliter interpretando. Salust. Tiber. *lib.* 2. *c.* 14. *num.* 4. vbi etiam, quod potest addere interrogatoria ad causam pertinentia, non autem impertinentia.

Quod si pars citata ad conducendum interpretem, alias ad videndum examinari sine, vt fit in curia, illum non conducit diebus, & horis intimatis, examen validum erit sine illo: instante tamen parte testes possunt repeti. Seraphin. *decis.* 1229. *num.* 6.

25 Facta

25 Facta supradicta protestatione, debet actor adimplere omnia protestata per Reum, adhoc vt possit procedi ad vlteriora in causa. examinando testes, alias non posset. Vestr. *in Prax.lib.6.c* 2.n.19. Quibus omnibus adimpletis, intimatur eidem Reo ex aduerso principali, qualiter materiæ, nomina, cognomina testium, & alia sunt in actis specificata, & proinde procedetur ad examen testium à die.... cum decem sequentibus de mane hora... & de sero hora... ideò, &c. alias, &c.

E contra Reus producit interrogatoria in termino, (& vbi viget consuetudo examinandi testes cum interprete, inducitur etiam interpres, qui iurat tactis, &c. de fideliter interpretando,) & sic examinabuntur testes inducti per actorem, sed prius interrogabuntur super interrogatorijs, & postea super articulis (super interrogatorijs quidem respondendo ad interrogata interpretis Rei dantis interrogatoria, super articulis verò respondendo ad interrogata interpretis actoris dantis articulos) si verò partes concordauerint de vnico interprete, vbi, sicut diximus examen fit cum interprete, vel iudex ex causa vnum tantum deputauerit, interrogabuntur super interrogatorijs primum; & postea super articulis ab eodem interprete, aliàs a notario, seù actuario causæ.

26 Interrogatoria autem sunt facienda, iuxta infrascriptum, vel similem modum, secundum Regionis consuetudinem Curiæ stylum, & secundum facti contingentiam, mutatis mutandis: in Alma tamen Vrbe fiunt, vt infra, videl.

Interrogatoriorum Formula.

Interrogatoria infrascripta dat, facit, exhibet, & producit procurator, & eo nomine N. de N. in causa, quam habet cum N. petens assertos testes ex aduerso inducẽdos, super illis in primis, & ante omnia interrogari, aliàs protestatur de nullitate examinis, & alijs licitè protestandis omni meliori modo, &c. & vulgari sermone.

Primo s'interroghi ciascun testimonio, se è informato della qualità, & importanza del giuramento, e delle pene di chi giura il falso: e non essendo informato à pieno, s'auuerta delle cose predette: e che tanto giura il falso chi dice la bugia; come quello che tace la verità: & che chi fà questo offende Dio, il Giudice, e l'Anima propria, & è tenuto alla parte alla restitutione; e si facciano l'altre solite monitioni.

Secondo, s'interroghi ciascun testimonio del Nome, Cognome, Padre, Patria, Habitatione, et esercitio: se è Ricco, ò Pouero; quanto vale il suo; à spese di chi viua; In omnibus, &c. Alias, &c.

Terzo, se quest'anno s'è confessato, e communicato per la Pascha, in che Chiesa, da qual Sacerdote, & alla presenza di chi. In omnibus, &c. Aliàs, &c.

Quarto, se è stato mai inquisito, processato, carcerato, ò dichiarato scommunicato; e da qual Giudice, e Tribunale; e per qual causa; e se fù assoluto, ò condennato; & in qual pena; e se ancora sia scommunicato; In omnibus &c. Aliàs, &c.

Quinto, sa è parenta, & in che grado dell'Inducente, ouero amico intrinseco, compagno, ò familiare, ò compare dell'istesso; e se da esso, ò da altri gli è stato donato, promesso ò rimesso cos'alcuna, per venirsi ad esaminare, e che cosa, e da chi; e se da questo esamine speri vtile alcuna, e quale. In omnibus interrogetur de loco, tempora contestibus, et causa scientia, Alias, &c.

Sesto, sa è mai stato instrutto, e se gli è mai stato insegnato da persona alcuna, quello debbia deporre in questo esame, e da chi, e con quali parole sia stato ricercato di venir'ad esaminarsi in questa causa. In omnibus, &c. Aliàs, &c.

Prax. Vicar. Caroli Pellegr. Par. II.

Settimo, se conosce le Parti, che litigano, da quanto tẽpo in quà, e con qual'occasione, e chi siano, e se habbia mai riceuuto dispiacere, e quale da alcuna di esse, e da chi, e se habbi tenuto, ò tenga inimicitia cõ alcuna dell'istesse Parti, e con chi e per qual causa; e qual di esse vorria che vincesse, ò perdesse la lite; In omnibus, &c. Aliàs, &c.

Ottauo, se sia solito spesso esaminarsi per altri, e se sia più volte esaminato à fauore ò contro alcuna delle Parti che litigano; e particolarmente per l'Inducente, & in qual Tribunale, e quante volte; e se quelli per chi si è esaminato hanno vinto, ò perso la lite; e se l'Inducẽte si sia mai esaminato per esso testimonio, e quante volte. In omnibus, &c. Aliàs, &c.

Nono, se è verisimile, che vno paghi grossa somma di denari senza farsi fare riceuuta in scritto, ò quietanza per Instrumento. In omnibus, etc. Aliàs, &c.

Decimo, se sà che sia mai stata pagata somma alcuna di denaro da persona alcuna, senza riceuuta in scritto, e da chi, è doue, e quando, e quante volte, e che ci era presente, e come sappi, se il pagamento fù fatto con riceuuta, ò senza. In omnibus. &c. Aliàs, &c.

Vndecimo, che cosa sia fama, e come lo sappia. In omnibus, &c. Alias, &c.

Duodecimo, Deueniendo ad Articulos super singulis interrogetur de loco, tempore, & contestibus, & causa scientia. Aliàs, etc. Super alijs suppleat diligens examinator, cum potestata addendi, & minuendi, omittendi, et alia interrogatoria conficiendi, ad arbitrium Domini Iudicis, (siue Interpretis) omni, &c.

27 Quod si pars aduersa, Idest Reus, qui fuit intimatus pro examine die, & hora certa nõ cõparuit cũ interrogatorijs (& Interprete vbi adhibetur) tunc expectatur hora intimata, & hora sequenti pulsata, proceditur ad vlteriora in examine, absque interrogatorijs (& Interprete) super Articulis in Actis datis.

Sed si comparuit, & facto produxit interrogatoria, quorum nonnulla videntur Actori impertinentia, debet instare pro resecatione ipsorum, & tunc Iudex, si ita ei videbitur, poterit infrascriptum, vel simile decretum interponere, videlicet.

Resecationis Interrogatoriorum Decretum.

Qui Dominus, &c. visa instantia sibi facta per N. de resecandis interrogatorijs pro parte N. productis in causa inter eos vertente, occasione, de qua in actis, &c. ac ipsis interrogatorijs visis: & consideratis, et aliquibus ex ipsis impertinentibus iudicatis, fore & resecanda duxit, tertiũ, quod incipit, &c. sextum, quod incipit, &c. (& sic de reliquis,) *quæ impertinentia iudicauit, alia verò mandauit admitti, & super eis testes examinandos interrogari debere, omni modo, &c.*

28 Si verò Pars, quæ instabat testes examinari, non comparet die, & hora intimata, tunc expectata hora intimata, & hora sequenti pulsata, Pars aduersa accusat illius contumaciam more solito, vt alias supra notauimus; in Romana verò Curia solet accusari, vt infra, videlicet.

Contumaciarum incusatio.

Pro N. de N. Contra N. de N.

In officio N. & expectata hora tali.. intimata, & hora tali.. immediatè sequenti pulsata accusauit contumaciam partis aduersa non comparentis cum testibus assertis examinandis, & protestatus fuit, non posse amplius pronunc examinari, alias, &c. omni, &c.

Et si pars de sero, vel de mane sequẽti neque cõparuerit, accusatur secunda contumacia, vt infra, videl.

Pro N. contra N.

In officio N. & expectata hora, intimata & hora sequenti pulsata, accusauit contumaciam partis aduersæ non comparentis, nec ducentis assertos testes examinandos, & protestatus fuit, nihil fieri, nisi denuò intimato, alias, &c. omni, &c.

Quarum contumaciarum incusatio operabitur, vt si voluerit postea procedere ad examen testium, erit necessaria noua intimatio examinis pro die, & hora certis, alias non potest procedi ad vlteriora in examine.

29 Est autem aduertendum, quod licet danda sit copia articulorum parti aduersæ, tam de iure communi, vt notat Abb. *in cap. per tuas col. fin. de testib.* & Bald. *in l. secund. C. de lit. pendens.* quam de iure Regni, *vt habetur in d. Regia pragmat. quinta die*, debet tamen pars petens copiam prius examinari, & respondere, & postea habere copiam, vt dicit Bald. & habetur *in d. pragm.* Copia verò interrogatoriorũ non debet dari, secundum Abb. *in d. c. per tuas*, & Alexand. *in l. 2. C. de edend.* ne testes instruantur ad falsum.

30 Aduertendum etiã, secundo, quod interrogatoriorum productio introducta est contra testes ad veritatem indagandam. *cap. præsentium. de testib. in 6.* ideo, quando pars peteret terminum ad producendum interrogatoria, concedi debet, vt aduertit Speculator, *in l. 1. rubr. de teste. §. 6. incip. iam de interrogatorijs col. 1.* vbi late agit de materia interrogatoriorum: fiũt autem interrogatoria, ad hoc, vt testes varient in eorum dictis in altero ex illis decem predicamentis, quæ ponit Bald. *in l. testium C. de testib.* & Ego ipse *infra in pract. crimin. p. 4. sect. 4. n. 64 cum seqq.*

31 Aduertendum tertio, quod licet examen testium, factum sine interrogatorijs, sit de iure validum, vt tradit Dec. *in capit. licet causam num. 56. de probat.* Alexan. *cons. 172. n. 9. lib. 2.* Put. *decis. 327. lib. 1.* Gregor. *decis. 331. num. 17.* & ibi Beltram. *num. 22.* Ferentill. ad Buratt. *decis. 100 num. 25.*

Quod procedit, etiam si pars dederit interrogatoria, sed tali casu testes non probant, nisi repetantur. Dec. *loc. cit.* Alex. *consil. 41. in fin. col. vol. 4. & consil. 174. col. pen. vol. 2.* Seraphin. *decis. 781. num. 4.* Ferentill. *vbi sup.* & latè Beltram. ad Greg. *d. dec 331. num. 22.*

32 Tamen quando pars dedit interrogatoria in actis cum protestatione, ne testes examinarentur sine illis, tunc examen factum sine interrogatorijs, est nullum, Beltram. *ibid. d. n. 32.* Ferentill. *vbi sup. n. 36.* Boccac. *de remiss. c. 9. n. 27.*

Quod locum habet, etiam si testis euacuauerit aliqua interrogatoria, sed non omnia. Burat. *decis 113, num. 33.* Et similiter si recusauerit illis respondere, nam tunc nihil probaret. Rot. *dec. 700. n. 32. p. 2. recent.* Sed limitatur in concernentibus crimen, infamiam, turpitudinem, vel in interrogatorijs impertinentibus, Felin. *in ca. cum causam n. 10. de testib.* Clar. *in §. fin. q. 24. vers. successiuè ante fin.*

33 Esset autem validum examen, quãdo pars fuit citata ad dandum interrogatoria, alias ad videndum examinari sine illis, si illa non dederit. Gregor. *decis. 351. num. 46.* & ibi Beltram. *nu. 51. litt. E.* Ferentill. ad Burat. *d. decis. 100. num. 27. vbi num. 28.* ait quod neque minor restituitur, nisi doceat de lesione.

34 Superflua vero interrogatoria, & impertinentia possunt à iudice resecari. Gloss. *in cap. præsentium §. testes ver. interrogatoria in fin. de testib. in 6.* etiam tacitè illis omissis. Boccac. *de remiss. cap. 6. num. 24. & 32.* & tunc decretum resecationis fieri potest sicut fit in resecatione articulorum, de qua supra *n. 23.*

SVBSECTIO SEXTA.

De Testium Productione, & examine.

S V M M A R I V M.

1 *Testes citari debent, vt probent.*
Testes vltronei suspecti sunt de falso.
2 *Testes iurare debent de veritate dicenda, & quomodo, & quando.*
3 *Et iurare tenentur tactis scripturis habito respectu ad sacra Dei Euangelia.*
4 *Tactus scripturarum testis iurantis constare debet.*
5 *Iuramentum testis præsumitur per verba dispositiua Notarij.*
6 *Dictio, & cætera, quid importet.*
7 *Eques testis iurare potest tacta sui habitus Cruce.*
8 *Sacerdos iurat tacto pectore.*
9 *Defectus testis suppletur per ipsius mortem.*
10 *Citari debet etiam pars aduersa ad videndum iurare testes.*
11 *Casus, in quibus examinantur testes, parte non citata.*
12 *Testes recipi debent die iuridico, non feriato.*
13 *Examinari possunt die feriato, si iurauerunt die iuridico.*
14 *Iuramentum præstari debet die iuridico, quia est actus iudicialis, qui die feriato fieri non potest.*
In Vrbe Romæ quomodo seruetur de stylo, et consuetudine.
15 *Testes regulariter examinandi sunt in loco Iudicij.*
Notarius, seu Actuarius causæ examinare potest testes.
16 *Testes, vt probent, tenentur reddere causam scientiæ.*
17 *Causa scientiæ testis debet esse separata ab eius dicto.*
18 *Testes absuturi iurare possunt, etiam die feriato.*
19 *Testes renitentes ad se examinandum cogi possunt.*
20 *Testes nolentes se examinare, an torqueri possint in ciuilibus, quamuis mulctari debeant.*
21 *Casus, in quibus testes cogi non possunt.*
Personæ, quæ non coguntur testimonium ferre.
22 *Clericus in criminalibus testificari non potest.*
23 *Citatio ad testes qualiter formanda.*
24 *Relationis forma.*
25 *Citatio partis ad videndum iurare testes.*
26 *Iuramenti testis forma.*
27 *Admissionis testium decretum.*
28 *Depositio testium aliquando ponitur ad partes cum decreto.*
29 *Decretum, vt depositia ad partes posita, ponatur in processu.*
30 *Intimatio partis pro interessendo examini testium.*
31 *Examen testium qualiter formandum.*
32 *Examinis testium egregiorum decretum.*
33 *Testium absuturorum examinis decretum.*
34 *Testium ad futuram rei memoriam examinis decretum esse senio confectos, vel impeditos.*
35 *Testium prædictorum examinis Decretum.*
36 *Numeri testium refrenationis decretum.*
37 *Mulctationis testium renitentium decretum.*
38 *Praxis prædicta seruatur in examine testium præsentium.*
39 *Electio examinatoris in Regno quando fieri debeat.*

1 PRosequendo ordinem Iudiciarium in formatione processus, repeto, quod dato termino in causa ad probandum incumbentia, & productis Articulis per Actorem, & datis Interrogatorijs per Reum, & absolutis omnibus incidẽtibus, & emergentibus, vt in superiorib. diximus, Pars, quæ produxit Articulos, facit

facit citari testes, vt veniant prima die iuridica ad iurandum, & deponendum coram Iudice testimonium veritatis super Articulis præsentatis, vel præsentãdis; & similiter citari facit aduersarium, vt eodem die cõpareat ad videndum iuramenta testium. Iudex autem testes admittet & examinari mãdabit, saluis exceptionibus, tam contra personas, quam contra eorũ dicta, cum clausula, quod si non fuerint examinandi, habeãtur pro non examinatis, & nullam penitus fidem, vel probationem faciant. Marsil. *singul.* 198. *num.* 2. Bertaz. *cons.* 1. *nu.* 136. Porrò Testes citari debent. *cap. in nomine Domini, de testib. & l. si quando. C. de testib.* ad hoc, vt appareat, quod non veniunt sponte, sed coacti ad deponendum, quia si vltrò se ingererent, essent suspecti de falso. Bartol. *in l. post legatum.* §. *his verò ff. de his, quib. vt indign.* Alexand. *cons.* 68. *col.* 2. *& 6. vol.* 2.

Et de iure Regni sunt plures Ritus Magnæ Cur. Vic. qui hoc disponunt, *scilic. rit.* 87. 149. *&* 155.

2 Debent etiam testes citati iurare de veritate dicenda, adhoc, vt probent, alias non valerent eorum depositiones. *L. iurisiurandi, & l. si quando. C. de testib.* De quo in Regno sunt *Ritus* 145. 147. *&* 149. Et tenentur iurare in iudicio, non extra, *l.* 3. §. *Sabino, cum Glos. ff. de testib.* Et in termino, non post, vt diximus supra eadem sect. 2. *subsect.* 3. *de termin. probat. nu.* 9. *in med.* aliàs non probarent, vt censuit Rot. *decis.* 74. *num.* 1. *par.* 4. *diuers.* Et de dicẽda veritate pro vtraque parte. Glos. & Bart. *in Authent. sed Iudex C. de Episc. & Cler.* Glos. *in ca. fraternitatis de testib.* Glos. & Bald. & Alij *in l.* 2. *C. de edend.*

3 Debent tamen iurare tactis scripturis. Lanfranc. *in Prax. de test. deposit. nu.* 3. *in fine*, & ibi latè Cels. *in addit. verb. tactis scripturis, sub litt. A.* Boccac. *de remiss. cap.* 8. *n.* 2. Farinac. *de testib. q.* 74. *num.* 22. Cæsar. de Graff. *decis.* 13. *num.* 6. *&* 15. Nec requiritur de necessitate, vt tangantur sacra Dei Euangelia, nisi sit expressè in iure cantum, sed sufficit de consuetudine, vt tangatur quęlibet scriptura, habito tamẽ respectu ad sãcta Dei Euangelia. Viuius in *tract. commun. opinion. in verb. iuramentum*, vbi de cõmuni DD. sẽtẽtia testatur.

4 Notarius autem, seu Actuarius debet scribere, quod testis iurauit tactis scripturis, aliàs non præsumeretur, quia tactus scripturarum est solemnitas extrinseca, quæ non præsumitur, nisi appareat. *l. quacumque.* §. *quia pupillo ff. de public.* Glos. *in l. sciendum. ver. solemniter circ. fin. ff. de verb. oblig.* Lanfranc. *vbi proximè. num.* 4. *& seq.* Hinc est, quod si Notarius diceret solum: *Testis iuratus, &c.* Ista verba non probarent iuramentum, quia sunt verba enunciatiua de præterito. Boccac. *de remiss. cap.* 8. *num.* 2. Caputaq. *decis.* 285. *num.* 3. *p.* 3. Rot. *decis.* 393. *num.* 8. *& seq. & decis.* 704. *num.* 1. *p.* 1. *& decis.* 277. *nu.* 1. *p.* 6. *recent.* Burati. *dec.* 148. *nu.* 2. & ibi latè Ferentill. *n.* 19. *litt. A.* Caualer. *dec.* 415. *num.* 3.

5 Quod tamen non procederet, si Notarius attestaretur per verba dispositiua, quod testes iurauerunt vt si diceret: *prout iurauit, &c.* Vel *iurauit in forma*, Vel *suo iuramento testificando, dixit.* Vel *iurauit dicere veritatem.* Vel *per iuramentum, quod præstitit*, Vel quid simile. Tali enim casu, licet non fuissent scripta illa verba: *tactis scripturis*, per supradicta verba probaretur iuramentum. Seraphin. *decis.* 857. *num.* 25. Cæsar de Graff. *d. decis.* 13. *num.* 7. *et* 15. Caualer. *decis.* 322. *num.* 4. vbi Alios cumulat. Burati. *decis.* 148. *num.* 4. & ibi latè Ferentill. *nu.* 12. Rot. *decis.* 393. *num.* 8. *et seqq. p.* 1. *et dec.* 406. *nu.* 10. *p.* 5. *et dec.* 277. *num.* 3. *p.* 6. *recent.*

Præsumitur enim, quod tunc testis iurauit tactis scripturis. Vestr. *in Prax. lib.* 6. *c.* 2. *n.* 21. maximè quando Notarius in illis verbis enunciatiuis de præterito, quod testis iurauit, addidit illam dictionem, *& cætera.*

6 Ratio est, quia illa clausula, seu Dictio: *et cætera*, comprehendit omnia, quæ sunt de substantia actus. Rot. *decision.* 393. *num.* 12. *p.* 1. *et d. decis.* 277. *num.* 5. *p.* 6. *recent.* Et includit ea, quæ sunt de natura actus, vel rei super qua interponitur. *l. si duo patroni.* §. *si quis iurauerit. ff. de iureiur. l. si ita quis, cum l. seq. ff. de euiction.* Corn. *cons.* 82. *n.* 6. *lib.* 1. Gonzal. *ad regul.* 8. *Cancell. glos. vlt. nu.* 3. Cardin. Tusch. *tom.* 1. *practicar. conclus. litt. C. concl.* 307. *num.* 17. Rot. apud Cenc. *de censib decis.* 84. *num.* 7. & apud Farinac. *d. decis.* 393. *num.* 13. *p.* 1. *recent.*

Necnon continet omnia, quæ de stylo Notarij in Instrumento, vel actu consueuerunt extendi. Bald. *in cons.* 384. quod incipit: *Duo instrumenta in princ. lib.* 3. Cardin. Zabarell. *cons.* 133. *in princ. colum.* 2. *vers. aliter respondemus.* Card. Tusch. *practicar. conclus. tom.* 1. *litt. C. conclus.* 302. *lib.* 1. Card. Mantic. *de tacit. et ambig. conuent. lib.* 2. *tit.* 10. *num.* 19. Et quod extendatur iuxta stylum Notarij eiusdem Regionis, probandum est per inspectionem aliorum instrumentorum, Rot. *decis.* 542. *num.* 3. *p.* 1. *in posthum. Farinac.* alias *p.* 3. *recentior.*

Item includit virtualiter omnia, quæ sunt de natura subiectæ materiæ, stylo, aut consuetudine. Crauett. *cons.* 512. Bursat. *cons.* 150. *num.* 85 Tusch. *conclus.* 312. *n.* 2. Rot. *apud Pacif. post tract. de Saluian. interdict. decis.* 137. *num.* 2. Grammat. *decis.* 106. *num.* 12. *&* 13. Petr. Henriq. *responsor. opusc.* 2 *litt. E. num.* 17.

Item comprehendit omnia, quæ sequi solent postea, & quouis modo subintelligi possunt ad perficiẽdam orationem. Seraphin. *de priuileg. iuramen. priuil.* 74. *nu.* 74. Tusch. *tom.* 2. *litt. D. concl.* 227. Rot. Bonon. diuers. *decis.* 140. *num.* 13. Rot. Roman. *apud Pacific. vbi sup. num.* 3. & apud Cenc. *ibidem num.* 8.

Non comprehendit tamen ea, quæ sunt de substantia, & forma actus, qui per Notarium fit. Mantic. *loc. cit. num.* 2. *& lib.* 14 *tit.* 10. *num.* 44. *in fin. et n.* 45. Rot. *decis.* 352. aliàs 1. *de verbor. sign. in antiq. et in Romana hæreditatis* 12. *Iunij* 1615. *coram Buratto*, quæ est *decis.* 723. *n.* 4. *p.* 2. *recentior.*

Neque extenditur ad clausulas substantiales non solitas apponi. Rot. *d. decis.* 1. *de verb. signific. in antiq.* Gonzal. *vbi sup. d. glos. vlt. num.* 10. vt si non apponeret Notarius diem, Indictionem Romanam, locum, & similia substantialia: nam tunc per dictam clausulam cæteratam extendi non possunt substantialia omissa. Tusch. *conclus.* 302. *num.* 43. Ruin. *in l. Gallus*, §. *item credendum, num.* 21. *& seq. ff. de liber. & posthum.*

Neque per eam supplentur solemnitates Instrumẽtorum. Calder. Pereira *de empt. & vendit. cap.* 4. *num.* 7.

Reliqua de prædicta clausula, vide apud Mart. *de clausul. par.* 1. *clausul.* 176. *in vltim. impress.* Barbos. *de clausul. vsu frequ. clausul.* 14. & Tusch. *d. tom.* 1. *practicar conclus. litt. C. conclus.* 302.

7 Secundò limitatur in equite, qui iurare potest super cruce sui habitus. Vnde si Notarius testaretur de iuramento illius per verba dispositiua, probaretur eius iuramentum; secus si per verba enunciatiua de præterito. Caputaq. *decis.* 285. *num.* 4. *p.* 3.

8 Tertiò limitatur in Sacerdotibus, qui iurare solent tacto pectore, more Sacerdotali, quod est vniuersaliter receptum de consuetudine omnium Curiarum. Caualer. *decis.* 322. *num.* 2. Farinac. *de testib. q.* 74. *num.* 48. *&* 82. Vestr. *in Prax. lib.* 6. *cap.* 6. *nu.* 7. & ibi Granat. *num.* 81.

9 Defectus tamen iuramenti in teste suppletur morte ipsius. Rot. *decis.* 587. *nu.* 4. *p.* 2. *recent.* Caualer. *decis. præcit.* 322. *n.* 7.

10 Pars aduersa debet similiter citari ad videndum iurare testes, vt diximus in principio præsentis sectionis, & in subsect. *prox. praeced. nu.* 1. quæ citatio est omninò necessaria. Gregor. *decis.* 518. *num.* 1. Caual. *decis.*

*decis.*275. *num.*1. adeo, quod sine illa examen est nullum *cap.*2. *de testib.l.si quando* vbi Gloss. & Castrens. C. *de test.*Caualer. Buratt.& Alij allegati *pracit. subsect.*5. *prac.num.*1. Nec sufficit citatio generalis, sed requiritur specifica,& indiuidua.Gregor.*d. decis.* 268.*num.*3. & Buratt. *decis.* 324. *num.*5. Et tunc protestari debet, tam contra testes,quam contra eorum dicta,& dicenda per eos,quatenus contra,& non aliàs, de quo dicemus infra alia occasione.

11 Sunt tamen aliqui casus, in quibus testes examinari possunt, parte non citata ad videndum ipsorum iuramenta,quos refert Marsil. *in suis singular. singul.*24.*et* 30.*et cõs.*36.*quod incip.Tuscis*;& Anton. Corsett.*in singular.*321.*vers. Decimus octauus*; Alios refert Ridolphin.*in Prax.p.*1.*cap* 11.*num.*37.*cum plurib.seqq.* & alium Bald.*in l.item illa.ff.de constit.pecun.*& Afflict. *in decis.* 47. *in fin.* qui est, quando pars arctauit se ad examinandos testes in vltimo die termini probatorii, tunc enim examinari possunt parte non citata, ob temporis extremitatem; Alios tandem casus, in quibus parte non citata, examinantur testes,ponit Felin. *in cap.*2.*de testib.*

12 Debent recipi testes die iuridico, non feriato, secundum Gloss.1.*in Clem.*1.*vers.secus ergo.* Castrens. *in d.l.si quando num.*4.*C.de testib.*Speculator *lib.*2.*de ferijs §.*2.*incip.sequitur videre num.*6.*post med. vers. recipi autem.*& ibi Add *in verb.processus*; Farinac.*de test.q.*80. *oppos.*36.*n.*55.Crot.*de test.p.*7.*nu.*22. & ibi Addent.*nu.* 108.*in verb.feriata litt.E.*Scaccia.*de iudic.c.* 8.*n.*457.*& seqq.*Seuerol.*de Remissor.c.*32.*n.*5.*&* 6.*& c.*33.

13 Limitatur tamen si iurauerunt in die iuridico,& non feriato, quia tunc examinari possent, etiam die feriato in honorẽ Dei secũdũ Gloss. *in Clemẽt.* 1.*de offic.deleg.* quia eorũ depositio refertur ad tempus iuramenti Bart.*in l.*2.*col.fin.ff si quis in ius.voc.nõ ier.* Ludou.Roman.*cõsil.*243.*col.*2.& Abb.*in cap.licet causam col.*6.*de probat.*Et nõ est actus iudicialis,sed quid facti DD.cit.& de iure Regni sunt *ritus.*47.56. 132.*&* 154.

14 Ex dictis colligitur, non posse iuramentum præstari testibus in die non iuridico, scilicet feriato. *cap.*1.& ibi DD.*de ferijs* præsertim Abb. *nu.*9. Anchatan.*num.*6.& Cardin.*vers.ex glos.pen.in fin.l.omnes,et l. dies C.de fer.* vbi Bart. & Alii. Lanfranch. *in prax. §.testium depositiones n.*15.& ibi Add.Monticell.*in repet.de test.tit.iurare,quo die,et tempore debent testes*, Speculator,*vbi proximè d.num.*6.& Scaccia *ibid.nu.*457.*et seqq.*

Alias examen esset nullum.Seraphin. *decis.* 851. *nu.* 9.*&* 27. Ratio est; quia delatio iuramenti, quæ fit per iudicem, est actus iudiciarius, qui fieri non potest tẽpore feriato;vt probatur *in d.cap.*1. *de ferijs et l.omnes, & l.dies C.eod tit.*Limitatur tamen in testibus ab futuris,qui possunt iurare,etiam die feriata. Ioan Andr.*in d.c.*1.*num.*5.*de fer.*Speculator. *vbi supra.nu.*3. latè Cels. ad Lanfranc.*in prax.sub.tit.de test.depòsit.n.*15.*litt.B.*

Sunt tamen quidam Doctores asserentes conclusionem supra firmatam,quod testes iurare debent die iuridica,sed intelligunt de admissione iudicis tantum. Alij verò asserunt,quod testes iurare non possunt,nisi in die iuridica, sed recipi die feriata ad examen per iudicem faciendum, alias examen esset nullum. Qui licet videantur esse contrarii inter se, concordant nihilominus, quia secundę classis Doctores loquuntur de admissione testium ad examen; quod fieri nequit tempore feriato, cum tali tempore prohibeantur fieri actus iudiciarii. Primi verò de admissione ad iuramentum, quia tam primi, quam secundi vtuntur iisdem rationibus, & idem postea concludunt, vt aduertit Anton. Maria Coratius *in suo Repertor. tom.* 9. *verb.testis iurat.fol.*102. Addent.ad Masuer.*in prax. tit.* 35.*de expens.damn.& interess.ad n.*8.

Attamen seruatur in Alma Vrbe vt iurent, etiam die feriata, in ea enim fit citatio ad dicendum contra articulos, videndum illòs ad probandum admitti, & committi notario causæ examen, & receptionem iuramentorum testium in forma ad primam diem, (scilicet iuridicam) & postquam commissum fuerit, videndum illos iurare super dictis articulis, & tota causa in eorum, vel notarij domibus, & vbi reperti fuerint, per totam illam, & triginta sequentes dies, dandum interrogatoria, & conducendum interpretem,quatenus,dare,& conducere intendat,alias ad videndum mandari examinari sine, ad eandem primam diem.

Et tũc exequuta citatione, & facta relatione iudex decernit, vt supra petitur, & testes deinde iurant in manibus Notarii, vbi reperti fuerint tam in dicta prima die iuridica, quam in aliis prædictis triginta diebus currentibus siuè iuridicis,siuè feriatis sequẽtibus, de quo stylo vrbis restatur idem Corat.*vbi sup.*& Addent.ad Masuer. *ibid.* Salust. Tiber.*in prax.lib.*2. *ca.*13. *n.*6.*cum plurib.seqq.*& Ridolphin.*in prax.p.*1.*c.*11.*n.*51.

15 Debent tamen testes examinari in loco iudicii, non extra per plateas, & vicos, vt quidam notarii malè faciunt; nisi essent mulieres, personæ egregiæ, vel infirmi, aut alio modo impediti accedere ad Curiam; tali enim casu non est prohibitum illos examinare extra locum iudicii, in loco tamen honesto, vel in proprijs eorum domibus, & tunc pars aduersa citanda est ad videndum eorum iuramenta in illo loco, vbi sunt examinandi, *vt habetur in text.iunct* Gloss.*in cap.* 2. *de iudic. in* 6. *& cap.si quis testium de testib.* Alexand.*in l.ad egregias ff.de iureiuran.* Et de iure Regni *est ritus Mag.Cur. Vicar.*32.*incip.item quod non audeant,&* 142.*&* 340.

Ex dictis colligitur; posse Notarium, seù Actuarium causæ testes examinare, eorumq; iuramenta recipere in forma, parte tamen citata, saltem ad videndum committi notario receptionẽ iuramentorũ illorum; ita enim de consuetudine ferè omnium Curiarũ seruatur, vt receptio iuramenti vna cum examine testium committatur notario,seù actuario causę, quia hoc est nudum ministerium, quod committi potest, vt per text. *in cap. mulieres de iudic. in* 6. *& Clementin. vnic.de offic. iudic. deleg.*tradunt Abb. *in cap. cum causam num.*22.*in fin. vers.ego dico de testib. & in cap. quoniam contra num.*30.*de probation.*latè Vestr.*in prax. lib.* 6.*c.*2.*n.*12.*& seqq.*Farinac.*de testib.q.*77.*n.*179. *et seqq.* vbi de magis communi obseruantia & opinione testatur, & ita seruat Rota. vt notat Beltramin ad Greg. *decis.*368.*n.*9.& Idem firmat etiam de iudice remissoriali Greg.*ead.decis.*368.*n.*3.qui potest huiusmodi nudum ministerium committere notario, Prout etiam de iudice compulsoriali tradit Coccin.*dec.* 401.*n.*1.

Dixi supra de consuetudine posse hoc fieri,quia de iure ciuili examen testium committi non potest *arg.l.* 3 *§.itẽ diuus,& l.mulier. vbi de hoc ff.de testib. Authent. ad hoc C. de iudic. & §. illud. collat.* 5. *Auth. vt defunct. seu fu. eor.* vbi dicitur quod non debent iudices per consiliarios testes recipere, & ita tenet Alex.*cõsil.*104. *num.*5.*lib.*5.Imò plus dicit Vestrius *in d.lib.*6. *cap.*2.*nu.* 11. *vers.quamobrem* quod non potest notarius recipere iuramenta,aut examen illorum sine iudicis præsentia, quamuis postea *n.*12.*& seqq.*contrarium firmet.

Sed quod de iure Canonico aliter seruetur,facit textus *in cap.*1.& ibi Gloss. *vlt.de testib. cogend. cap. cum olim de testib.*cum aliis allegatis per Speculator. *li.*1 *.de teste.§.*3.*incip.qualiter autem num.*22.& ita quod etiam de iure hoc fieri possit censuit Rot. *decis.*393. *n.*5.*p.* 1. *recent.* cum alijs cumulatis per Fenzon. *ad statut. vrb. lib.*1.*c.*71.*num.*22. *& seqq.*Et multò magis,si fiat cum

causa

causa; vt si examinanda sit persona in dignitate constituta ca. nec honore 9. q. 1. Authent. sed iudex. C. de Episc. & Cler. Vel aliqua persona egregia l. ad personas ff. de iureiur. Vel infirmus, aut senex, aut pauper cap. si qui testium de testib. Vel honesta mulier l. nemo C. de offic. diuers. iudic. & cap. mulieres de iudic. in 6. Vel quandocunque iudici ita videbitur ex causa expedire cap. 1. de testib. cogend. praecit. & cap. cum olim de testib. Farinac. de test. d. q. 77. num. 181. Quae quidem causa praesumitur, etiam si non constaret de testium impedimento, vel quod iudex accedere non potuerit. idem Farinac. nu. 182. & 195. vbi etiam subdit, dummodo huiusmodi nudum ministerium committatur parte citata.

Et tali casu dicta testium, eorumque iuramenta, & examina a notario facta, & recepta, absque praesentia aliorum testium probationem facient; quia censentur facta ab ipsomet iudice, quando facta sunt de eius mandato; & habentur aequè ac coram ipso peracta essent, quamuis in eius absentia; & sic inter acta iudicialia computabuntur, Hostiens. in cap. quoniam contra n. 5. vers. exceptio de probation. & ibi etiã Innoc. n. 1. vers. dummodò Abb. n. 29. circ. fin. vers. dummodo Felin. n. 12. vers. & hoc intellige. Dec. n. 78. in fin. & Alij ibid. Castr. in l. vnum nu. 3. ff. si cert. petat. Salust. Tiber. in prax. lib. 3. cap. 7. num. 38. Gregor. decis. 368. nu. 6. Et quamuis Hostiens. in d. n. 5. consulat, vt notarius adhibeat alios testes, qui intersint, quando examen recipit, contrarium tamen tuentur Innoc. ibid. in princ. Bartol. in l. ex sententia circa med. vers. induco istam legem ff. de testam. tut. & Alii, quos plena manu de more refert Farinac. in d. quaest. 77. nu. 186. cum credatur notario in his, quae facit de iudicis commissione sine testibus, & ita communiter in praxi seruatur, vt omnibus liquet. & obseruat similiter Ferrett. in d. c. quoniam contra n. 131. de probat.

Neque obstant iura superius allegata in d. l. 3. & l. mulier, & Auth. ad hoc.

Respondetur enim, quod illa intelligenda sunt vel quando notarius hoc faceret ex se, nullo praecedente iudicis mandato, & ex causa vt tradit Abbas in d. c. cum causam, et d. cap. quoniam contra locis cit. Vestr. d. lib. 6. cap. 2. nu. 12. cum seqq. & Farinac. d. q. 77. n. 179. et seqq. Vel in causis criminalibus in quibus testes examinandi sunt per ipsummet iudicem, vt aduertit Speculat. d. lib. 1. de teste. §. 7. n. 2. vers. in criminali verò & nos dicemus infra in Pract. criminal. par. 4. sect. 4. num. 54.

Debet tamen notarius tam si examinet ex se, quam coram iudice, singulos testes examinare prius super interrogatorijs partis aduersae, deinde super articulis producentis semotim, & secrete, vt fecit Daniel cum senibus contra Susannam. Daniel. c. 13. & integrè scribere omnia dicta cuiuslibet testis arg. l. 1. §. fin. C. de vet. iur. enucl. vbi Glos. & DD. c. cum causam de testib. Specul. vbi prox. n. 8.

16 Similiter adhoc, vt testes probent, debent in eorum depositionibus assignare causam scientiae per vnum ex quinq; sensibus corporis, vt notat Bart. in l. 1. in 4. col. & ibi Alexand. & Alij ff. si cert. pet. Idem Alex. cons. 32. col. pen. vol. 5.

Non tenetur tamen praecisè testis reddere causam, nisi interrogetur l. solam; & ibi Bald. C. de test. sed si interrogatus de causa illam non assignat, nihil probat. DD. in d. l. solam, quia causa, seu ratio soluit, vel destruit eius dictum Alex. cons. 120. col. 3. vol. 5. Abb. in cap. cum causam col. 3. ver. quaero. de testib. Bald. in d. l. solam.

17 Hinc colligitur, quod ista causa scientiae debet esse separata ab eius depositione; ita vt non sit eadem cum dicto; vt si testis deponat, Titium mutuasse Seio centum; si dicat, quia scit, non probat; secus si dicat, quia vidit pecuniam numerari ex causa mutui Bart. in l. fin. ff. de offic. procons. Soccin. cons. 98. col. fin. vol. 4. Quod est valde notabile, & singulare, nam pluries vidi in Romana Curia annullari processus de partibus, ob istam nullitatem causae scientiae per alterum ex quinque sensibus.

18 Testes abituri sunt aliquando examinandi; & tunc debent recipi, & examinari, etiam super articulis non admissis. Vestr. in prax. lib. 5. cap. 15. num. 2. & possunt iurare, etiam die feriata. DD. quos allegaui sup. num. 14. Tenentur tamen praestare tria iuramenta, vnum de veritate dicenda, alterum de futura absentia. Vestr. in Prax. lib. 6. cap. 2. nu. 3. in fin. & tertium in fine examinis de non patefaciendo eorum dicta, donec publicentur. Vestr. d. c. 2. num. 20. & ibi Grauat. num. 33.

Occurrit etiam aliquando examinari testes ad futuram rei memoriam, de quo inferius n. 30.

19 Insuper notandum erit, quod testes citati ad deponendum eorum testimonium; si fuerint renitentes in testimonio perhibendo, possunt cogi ad subiiciendum se examini ca. 1. et 2. vbi Glos. in verb. timore de testib. cogend. & Gloss. in l. si quando ver. si quando C. de testib. Clar. in §. fin. q. 24. ver. successiuè, Grauat. ad Vestr. d. lib. 6. c. 2. n. 26. Lanfranch. in Prax. sub. tit. de test. deposit. n. 42. & Ego ipse in pract. crimin. p. 4. sect. 5. per tot.

Coguntur autem, etiam mulcta indicta, & captis pignoribus, & alias, vt notatur per Grauat. vbi sup. & per Lanfranc. ibid. & ex nostris Regnicolis Andr. de Isernia in Constitut. In pecuniarijs, & Catauit. in rit. 206. Ratio est, ne veritas occultetur, quia qui scit veritatem, & illam occultat, tenetur de crimine falsi. cap. 1. de crim. fals.

20 Sed quaeritur, an possit Iudex torturam infligere testibus nolentibus se examini subiicere in ciuilibus?

Respondetur, quod testes torqueri possunt, tam in ciuilibus, quam in criminalibus causis, quando variant, seù vacillant, propter suspicionem falsi, vt in §. si verò ignoti Auth. de testib. & notant Bald. in l. milites. C. de quaestion. & in l. presbyteri, col. 1. C. de Episc. & Cler. Bart. in l. 1. §. quisque, ff. de quaestion. Alex. cons. 63. col. 1. Caepol. cons. 60. Andr. de Isern. in constitut. Regni incip. si damna quos sequitur Marant, in spec. aur. p. 6. act. 14. num. 6. non tamen torqueri solent si noluerint se examini subijcere; sed mulctantur singulis diebus in iulios tot, quousque testimonium ferant.

21 Sunt tamen multi casus, in quibus testes cogi non possunt. Quorum.

Primus est, quod filius contra parentes, & libertus contra Patronum, non solum non coguntur deponere: verum etiam volentes testificari, repelluntur. Alex. cons. 18. num. 5. lib. 1. Lanfranc. vbi sup. d. num. 42. vers. attende.

22 Secundus casus est, quod frater non potest cogi ad testificandum contra fratrem. Neque Clericus in criminalibus, nisi aliter veritas haberi non possit. Clar. in d. §. fin. q. 24. vers. successiuè. ante fin.

Tertius est, quod consanguinei, & affines non coguntur testificari contra consanguineos, & affines. Bald. consil. 188. consobrinus in fin. vers. non obstat lib. 4. Alex. cons. 18. num. 4. & seq. lib. 1. Lanfranc. vbi sup. N. si veritas aliter haberi non possit. Alex. cons. 84. num. 6. vers. hoc idem. lib. 1. & in subsidium causa cognita. Apostill. ad Alex. d. cons. 18. nu. 5. Roman. singular. 343. Capell. Tholos. decis. 3.

Quartus casus est, quando testi obijciuntur crimina per modum exceptionis, tunc enim cogi non potest ad testificandum. Clar. vbi proximè. De reliquis in materia testium vid. Speculat. in lib. 1. rubr. de teste, & in lib.

in lib. 2. & 4. de probationib. Farinac. *latè in tractat. de testib.* Bartol. *in tract. de testib.* Lanfranc. *in cap. quoniam contra in ver. testium de testib.* & DD. *communiter in rubr. de testib.*

PRAXIS PROCESSVS.

23 His iactis fundamentis, deueniendum est ad modum practicum examinis testium more solito pro instructione iuuenum, & in officijs parum versatorũ. Dato igitur termino probatorio debent citari testes nominati in Articolis præsentatis, & similiter pars aduersa ad videndum iuramenta testium, vt supra diximus. Hęc autem citatio concipi potest infrascripto, vel simili modo, videl.

Citatio ad testes, &c.

Ponitur Titulus, &c.

Per vnum ex seruientibus nostris, vel quarumuis Curiarum ad omnem instantiam, & requisitionem N. de N. citentur, moneantur, & requirantur infrascripti, locorũ infrascriptorum, in calce præsentium nominandi, et cognominandi, quatenus sub pœna .... arbitrio Illustrissimi Domini, &c. applicand. (vel ceræ albæ laboratæ pijs vsibus, etc.) pro quolibet, & in subsidium excommunicationis, ad primam iuris præcisè, & peremptoriè, &c. et deinde in antea cum continuatione personaliter compareant coram Nobis, et quilibet ipsorum compareat, et comparere habeat, et debeat coram Nobis, & nostra curia ad deponendum eorum veritatis testimonium super Articulis præsentatis per dictum N. de N. in causa in eadem curia in prima instantia vertente inter dictum N. de N. Actorem ex vna, & N. Reum conuentum ex altera, de, & super petitione, de qua, &c. & alias, vt in actis, &c. Nec non citetur idem N. Reus conuentus ad videndum infra eumdem terminum prædictorum testium iuramenta; aliàs, &c. Citetur, & referatur, &c. Quoniam, &c. Datum, &c.

N. Vicarius Generalis, siue, &c.

Nomina Testium, videlic.

N. de N. N. N. N. & N. &c.

Necnon N. de N. Reus conuentus ad viden. iuram.

Test. &c. N. Actuar. &c.

Citatio ad testes, & ad videndum iuramenta testium, &c.

Vel alio modo.

De mandato Illustrissimi Domini N. &c. in causa, & causis infrascriptis, &c. & ad instantiam N. principalis, tenore præsentium. Moneantur omnes, & singuli infrascripti testes inducti, quatenus infra dies tot... proximè sequentes sub 200. ducatorum auri, et pro illis mandati executioni, & in iuris subsidium excommunicationis, alijsque pœnis; debeant, & quilibet ipsorum debeat iuramentum de veritate dicenda in causa coram eodem N. vertente inter dictum N. instantem Actorem ex vna, et N. conuentum ex altera partibus, tam super Articulis, quam tota causa præstitisse, et successiuè sese examini subiecisse, et veritatem deposuisse, præsentibusque omninò paruisse, alioquin, etc. Datum, etc.

N. Iudex, etc.

Nomina Testium, etc. N. Notarius, etc.

24 Deinde Nuncius, seu Baiulus illos citet, & moneat personaliter, si fieri potest, alias domi solitæ habitationis; quibus citatis fiat relatio in calce monitorij, seu citationis more solito, videl.

Forma Relationis.

Die... mens.... Ann... N. Nuncius retulit mihi infrascripto Notar. dictos N. N. et N. personaliter citasse, et monuisse, copiamque citationis, seu monitorij reliquisse, ec. et in fidem, etc. N. Not. etc.

25 Verum, quia potest citari, & moneri pars aduersa ad videndum iuramenta testium in eodem monitorio, vel separatim ad arbitrium Iudicis, si non fuit monitus reus in eodem monitorio testium, fiat monitio, seu citatio infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Citatio partis ad videndum iuramenta testium.

De mãdato, etc. citetur, moneatur, et requiratur tenore præsentium N. Reus conuentus ad instantiam N. ex aduerso principalis ad videndum iurare testes examinandos super Articulis per eumdem N. in Actis productis, infra terminum dierum tot.. alias, etc. et referatur, etc.

26 Executa citatione, & relatione facta per Nuncium, pars ipsa principalis, siuè Procurator illius testes inducentis faciat illos quam primum iurare, & iuramentum recipiatur per ipsummet Iudicem, vel per Notarium, seu Actuarium causæ de eius commissione, saltem per diem ante examen, dummodo sit in termino, aliàs non probaret, vt supra diximus; Vel in eodem instanti, quo examinantur, vt communiter fit. Quando autem defertur iuramentum ante examẽ, describatur separatim vnusquisque testis, ut sequitur.

Forma iuramenti Testis.

Die... N. de N... ætatis suæ annorum tot... vt dixit, et ex eius aspectu apparet, etc. Testis inductus, etc. et monitus medio iuramento tactis scripturis, etc. Iurauit de veritate dicenda, tam super Articulis, quam tota causa, etc. super quibus, etc. N. Notarius, etc.

27 Est tamen aduertendum, quod testes sunt per Iudicem admittendi, cum clausula: *Saluis exceptionibus, tam contra personas, quam contra eorum dicta, et si non fuerint examinandi, habeantur pro non examinatis; et nullam penitus fidem, vel probationem faciant, vt dixim. sup. num. 1.* Sed si aliqua opponantur per partem aduersam contra ipsos testes productos, quæ quidem illos ipso iure a testificando repellant, tali casu Iudex nullo modo illos ad testimonium ferendum admittat, si oppositæ exceptiones probantur in promptu ab opponente, Aliàs faciat tale, uel simile decretum, videlic.

Admissionis Testium Decretum.

Qui Dominus, etc. Testes pro parte N. *contra* N. *occasione, de qua in Actis, etc. inductos iurare, et examinari, per* N. *Notarium mandauit, saluis exceptionibus, tam contra personas, quam contra eorum dicta, et si non fuerint examinandi, habeantur pro non examinatis, et nullam penitus fidem, vel probationem faciant, et non venientes grauari decreuit in iulios tot.... qualibet die, omni modo, etc.*

28 Et si uidebitur illi expediens depositionem aliquorum testium poni (ut dicitur) ad partes, potest interloqui, ut infra.

Decretum quod ponatur ad partes depositio Testium.

Qui, etc. Testes productos pro parte N. *in causa, quam habet cum* N. *mandauit recipi, iurari, et examinari,* per

per N. Notarium, & eorū depositiones poni ad partes, & nō i processu sine nouo decreto; Alias, etc. omni modo, etc.

29 Quando postea voluerit, quod ponantur in processu, quia fortè fuerunt euacuata opposita per partem aduersam, fieri potest infrascriptum; vel simile decretum, videlicet,

Aliud decretum, quod testes aliàs ad partes positi ponantur in processu,

Qui, &c. mandauit dicta testium pro parte N. contra N. in tali... causa examinatorum, & ad partes positorum, poni in processu, non obstantibus quibuscumque, &c. omni modo, &c.

30 Alioquin si non sit procedendom, vt supra, post quam fueruot præstita iuramenta testibus, fieri debet parti sequens, vel similis intimatio:

Intimatio partis pro interessendo examini testium.

De mandato Domini N. *etc.* Vel *coram* N. *etc. Intimetur* N. *qualiter testes examinabuntur die crastina cum alijs sequentibus durãte termino probatorio de mane hora tali, &c. & de sero hora tali, etc. Ideo citetur idem ad dandum interrogatoria* (& conducendū Interpretē, quatenus, &c. vbi ita seruatur, vt alias supra dixim.) *aliàs examinabuntur sine, iuxta decretum Domini* N. *Instante* N. *principali, siue, &c. Datum, etc.* N. *Notarius, &c.*

31 Facta monitione, & relatione nuncij, comparet Procurator in diebus, & horis intimatis, & conducit testes, quos examinabit Notarius priùs super interrogatoriis, si illa conuentus produxerit, (per Interpretem, si adhibēdus sit) & postea super Articulis describendo eorum responsiones per eadem formalia verba, sub infrascripta, vel simili forma, videl.

Examen Testium.

Die ... mens.... Ann.... In Ciuitate N. *coram Reuerendiss. Domino* N. *Neque, etc. examinatus fuit* N. *de* N. *per me de mandato Domini* N. (*si fuerint oominati Interpretes secundum stylum Curiæ, dicatur: cum assistentia* N. *Interpretis pro parte* N. *electi, &c.*) *ætatis suæ annorum tot... Testis inductus, monitus, & iuratus, cui reiterato iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. iurauit, &c. depofuit prout infra, videlicet.*

Et primò iuxta Interrogatoria pro parte dicti N. *producta, &c.*

Iuxta primum respondit, &c. & scribantur formalia verba, quæ responder.

Iuxta secundum respondit, &c. Et sic de singulis. Euacuatis omnibus, & singulis Interrogatoriis, dicatur.

Deinde fuit deuentum ad examen super Articulis.

Et Primo super primò dixit: Signore la verità è, che io sò, come, &c.

Super secundo respondit Sig. in questo dico, &c. Et sic de singulis; aduertendo tamen, vt semper in quolibet Articulo quilibet testis reddat causam scientiæ, vt supra aduertimus.

Absoluto examine cuiusque testis concluditur tali modo.

De causa scientiæ dixit, vt supra, etc. Interrogatus de contestibus, dixit, queste cose possono saperle N. N. & N. *Tunc, &c. Iniunxit, vt se subscriberet, prout acceptoc alamo cum propria manu se subscripsit, &c.*

Io N. *hò deposto, come di sopra.* Si nesciat scribere dicat: *iniunctum, & mandatum fuit, vt se signo Crucis subscribat,* & tunc fiar. *Signum Crucis † propriæ manus dicti* N. *Idiotæ, vel scribere nescientis, etc.*

N. *Notarius, etc.*

32 Occurrere solet aliquando, vt necesse sit examinari personas egregias, mulieres honestas, vel aliquo modo impeditas; tunc parte petente iudex mittat notarium, seu actuarium ad illos examinandos, præuia tamen monitione, seu citatione alteri parti facta ad interessendum in tali loco... pro certis die, & hora, & ad videndum dici, & fieri ordinata notario, præsertim ad videndum eorum iuramenta. Postea fit infrascriptum, vel simile decretum, videl.

Examinis testium egregiorum Decretum.

Qui Dominus, etc. monuit N. *ad interessendum in tali loco...die...hora... ad videndum dici, et fieri ordinata notario, etc. alias, etc. et intimari mandauit, etc. omni modo, etc.*

Notarius autem debet expresse habere io commissis, vt prius videat, an testes examinandi, sint tales, vt allertum fuit, & quod non valeant se cooferre ad conspectum iudicis. Quo casu idem notarius delaro ipsis testibus, nomine iudicis, iuramento de veritate dicenda, tam super articulis, quam tota causa, illos examinat more solito, &c.

33 Accidit similiter aliquando, vt pars instet, & petat examinari quosdam testes absuturos, & de breui non reuersuros; tunc iudex illos examinare debet per se, vel per notarium, ne probationes depereant in præiudicium ipsius instantis. Et tunc statim citationem fieri committat pro incontinenti ad videndum testes absuturos iurare, tam de veritate dicenda super tota causa, quam super futura absentia, Necnon de non manifestando eorum testimonium, ante publicationem, *iuxta prænotata sup. n.* 18 Ac illos successiuè recipi, & examinari, super articulis datis, vel qui tunc dabontur, & ad dandum illicò interrogatoria. Alias, &c. Tali autem casu fiat decretum, vt sequitur, vel aliud simile, videlicet,

Decretum super examine Testium Absuturorum.

Qui Dominus, etc. mandauit citari N. *pro incontinenti ad videndum testes absuturos iurare, tam super absuturatione, quam tota causa, ac illos successiuè recipi, et examinari super articulis datis, vel qui tunc dabuntur, vel modo dantur, et ad dandum incontinenti interrogatoria; alias, etc. omni modo, etc.*

Executa autem dicta citatione, & in eius termino, testes prædictos recipiat, & examinet, vel examinari faciat, etiam ante litem contestatam, non obstante, quod Articuli non videantur omninò admissibiles.

Est tamen aduertendum, quod si dicti testes postea redierint, ante sententiam, eorum depositiones non probarent, sed facerent tantummodo fumum, vt dicitur, ad illos iterum examinandum, uel ad obtinendum litteras remissioriales.

34 Si uerò occurrat casus, quod alter ex colligantibus habeat testes informatos super suis iuribus, sed ipsi sint senes, uel ualetudinarii, & similes, de quorum instanti morte uerisimiliter timeri potest, tunc si petierit illos examinari ad futuram, & æternam rei memoriam, iudex aduertere debet, an ille, qui petit dictos testes examinari, possit agere quandocumque, vel habeat futuram actionem, nam si possit agere quandocumqne, molestari non possent testes prædicti, ut deponat ad futuram rei memoriam. Addent. ad Vestr. *in Prax. lib.* 1 *cap.* 3. *num.* 23. Alex. de Neuo *consil.* 44. *num.* 5.

Requiritur tamen interlocutoria iudicis, parte citata, qua declaretur, eos esse senio confectos, uel ualetudinarios, uel alio legitimo impedimento detentos, quamuis ipsi sint tales. Sunt autem multi casus, in quibus

quibus testes examinari possunt, et in parte nō citata, de quibus per Felin. *in c.3. de testib. & notan. sup. nu.* 11.

Quando verò examinandi sunt dicti testes, non possunt ab alio iudice examinari, nisi coram eo, qui alias esset competens, & coram quo posset causa cognosci, alioquin si ab alio examinentur, non probarent, nisi de eis amplius haberi copia non posset. Abb. *in cap. si quis contra Clericum de for. compet.* Bart. *in l. cum hi §. transactiones ff. de transact.* Alex. de Neu. *vbi sup. num. 8.* Cognito autem, quod sint valetudinarij, vel senes, aut impediti, fiat infrascriptum, vel simile decretū, videl.

Testium ad æternam rei memoriam examinis, esse tales Decretum.

Qui, &c. testes pro parte N. contra N. super articulis productis, fore, & esse valetudinarios, vel senio confectos, vel impeditos pronunciauit, et declarauit, &c. et ideo examinandos ad æternam rei memoriam, prout iurare, et examinari mandauit, omni modo, etc.

35 Si vero prædicti testes examinentur citata parte, fieri debet decretum, cum assignatione termini ad dandum interrogatoria vt infra, videl.

Testium prædictorum examinis Decretum.

Qui Dominus, &c. cum testes pro parte N. super articulis datis inducti verè fuerint, et sint valetudinarij, ac senio confecti, ne probationes depereant, mandauit illos ad æternam rei memoriam examinari, necnon partem aduersam citari ad videndum illos recipi, & admitti, et successiuè iurare, & super dictis articulis datis examinari, & ad dandum incontinenti interrogatoria, si velit, & ad hunc effectum, ad videndum, & ipsi parti legi audiendum ipsos articulos, alias, &c. omni modo, &c.

36 Quando autem occurret, quod pars multos, imo superfluos testes inducat ad examinandum, iudex suo arbitrio numerum testium superfluum refrenabit, non solum ad instantiam partis aduersæ sic petentis: verumetiam ex officio prædictum numerum testium superfluè inductorum, prout occasio postulauerit, & causa requiret, moderari poterit, vbi per statuta particularia, vel per leges municipales, *vt est in Regno, prout dix. in præced. subiect. nu. 6.* hoc determinatum non fuerit. Menoch. *de arbitrar. iudic. cas.* 249. Abb. *in cap. cum causam n. 2. de testib.* Oldrad. *consil.* 145.

Et tunc fieri solet tale, vel simile decretum, videl.

Refrenatio Numeri Testium.

Qui D. &c. stante superfluo numero testium per N. de N. in causa inter ipsummet ex vna, & N. de N. partibus ex altera productorum, eumdem numerum refrenando ad tot .... testes reduxit, illosq; et non vltra examinari mandauit, alias, etc. omni modo, &c.

37 Quando verò testes renitentes fuerint ad se subiiciendum examini, possunt cogi, & mulctari, *vt sup. notau. num.* 19. mediante sequenti, vel simili decreto, videlicet.

Mulctatio Testium renitentium.

Qui Dominus, &c. visa contumacia N. de N. testis inducti, & citati, ad instantiam N. non subiicientis se examini, contra ipsum sic contumacem grauamen relaxauit iuliorum trium, vel quinque, etc. qualibet die, et interim tempus, et tempora non currere dixit, et pro prædictis, mandatum quodcumq; necessarium, et opportunum relaxauit, omni modo, etc.

38 Est autem aduertendum hic, quod ea, quæ vsque modo dixi de examinatione testium per iudicem, & Actuarium, siue Notarium causæ faciendo super articulis, & tota causa, procedunt de iure communi, *vt in ca. quoniam contra de probationib.* vbi DD. communiter, & quando testes sunt præsentes in loco, in quo examinari debent, sed quando sunt absentes, tunc fit nominatio testium prædictorum, & expediuntur litteræ commissionales ordinarijs locorum non suspectis, modo, & forma prout dicemus *in sequenti subsectione*.

39 Sed erit notandum, quod in Regno in tribunalibus sæcularibus, seruatur, quod quando deueniendum est ad examinationem testium infra terminum probatorium, quia fortè factis vicissim responsionibus per actorem, & per Reum super positionibus, seù articulis, non reperitur taliter facta responsio, vt plenè sit facta releuatio ab onere probandi, tūc proceditur ad electionem examinatoris testium examinandorum, si lis agitetur Neap. in Tribunali Sacri Regii Consilii, *vt habetur in Regia Pragmat. incip. Responsionibus vicissim sub rubr. de examination. test. et cor. examinatorib.* quæ etiam disponit super eiusdē examinatoris mercede, & similiter de mercede actuarii pro quolibet teste. In Curiis verò Ecclesiasticis, & vbi ius commune seruatur examinatio testium fit per iudicem & Actuarium *per d. c. quoniam contra. de prob.* de quo latius dicemus infrà *subsect. seq. n. 26.*

Quod si per examinatorem, vel actuarium steterit, quo minus testes examinentur infra terminum, condemnabitur quilibet, per quem steterit ad pœnam arbitrio iudicis moderandam, inspecta personarum qualitate & iudex ipse restituet terminum partibus culpa examinatoris, vel actuarii decursum, vt disponitur *per Reg. Prag. incip. et si per examinatorem eod tit.*

SVBSECTIO SEPTIMA,

De Examinatione Testium absentium, eorumq; Nominatione et Examinatoris electione, seu remissoria.

S V M M A R I V M.

1 *Nominatio testium absentium, quando fiat.*
2 *Litteræ missiuæ, & Remissoriales in quo differant.*
3 *Remissoria, quid sit?*
4 *Remissoria duobus modis conceditur.*
5 *Praxis est legum Interpres.*
Litteræ missiuè conceduntur hodie loco Remissorialiū.
6 *Citatio partis ad videndum iurare testes in Curia delegantis quantum duret.*
7 *Examen testium extra terminum, quando nullum.*
8 *Examen testium iuratorum in termino est validum.*
9 *Iudex remissorialis quid facere possit.*
10 *Litteræ missiuæ, & remissoriales conceduntur in omnibus causis.*
11 *Non conceduntur tamen, quando probatio fieri potest per scripturas.*
12 *Neque si intenditur probare contrarium scripturarū.*
13 *Neque si petantur ad impediendam immissionem ex testamento.*
14 *Neque, quando agitur de calculo ferendæ sententiæ.*
15 *Neque, quando agitur de facto antiquo supra centum annos.*
16 *Neque, quando probatio per testes non releuaret.*
17 *Neque, quando suspicio sit de calumnia.*
18 *Neque, quando testes sunt vicini in loco Iudicij.*
19 *Litterarum prædictarum concessio est arbitraria.*

20 Pen-

20 *Pendente termino remissoriæ superſedetur in cauſa.*
21 *Terminus remiſſorialium eſt trium menſium regulariter.*
22 *Remiſſoria ſemel tantum in cauſa conceditur.*
23 *Expēsæ examinis debētur ab obtinēte Remiſſoriales.*
24 *Forma præſcripta in remiſſorialibus ſeruanda.*
25 *Stylus Curiæ Romanæ dat normam omnibus alijs Curijs Eccleſiaſticis.*
Teſtes præſentes examinantur in loco iudicij.
Mulieres honeſtæ examinantur in proprijs domibus.
26 *Examinator teſtium in Regno qualiter eligatur.*
27 *Examinator prædictus quid facere teneatur.*
28 *Examinator non debet eſſe ſuſpectus.*
29 *Examinator in caſu ſuſpicionis à quo eligatur.*
30 *Examinator non examinans quam pœnam incurrat.*
31 *Teſtes abſentes à loco iudicij, ſed intra Regnum, à quo examinandi.*
Dieta continet 20. milliaria.
32 *Nominatio teſtium, qualitates quaſdam habet.*
33 *Examen teſtium abſentium in ſecundo modo qualiter fiat.*
34 *Nominatio teſtium extra Regnum qualiter fiat.*
35 *Nominatio teſtium abſentium in Regno fieri poteſt in omnibus Tribunalibus.*
Tribunal Magnæ Curiæ Vicariæ eſt ſupremum omnium aliorum Regni.
Par in parem non habet imperium.
36 *Delegatus ſuper examine teſtium non poteſt alteri ſubdelegare.*
37 *Delegatus præfatus accuſatus de crimine, an poſſit vti delegatione.*
38 *Litteræ miſſiuæ quomodo decernantur, & forma decreti.*
39 *Citatio delegati ad examen per litteras miſſiuas qualiter fiat.*
40 *Litterarum prædictarum latoris, & Iudicis deputationis decretum.*
41 *Interrogatoriorum Reſecationis decretum.*
42 *Litterarum miſſiuarum forma quadruplex.*
43 *Litteræ prædictæ extra iuriſdictionem dicuntur hortatoriæ, & earum forma.*
44 *Litterarum prædictarum conſignationis decretum.*
45 *Super ſeſſionis in cauſa decretum.*
46 *Prorogationis termini decretum.*
47 *Proceſſus forma in exequutione litterarum remiſſorialium.*
48 *Atteſtatio Notarij ſuper Actorum collatione.*
49 *Legalitas Iudicis de Notario, &c.*
Litterarum Iudicis remiſſorialis forma.
50 *Apertionis proceſſus citatio.*
Aperturæ proceſſus decretum.

1 IN Superioribus egimus de modo procedendi in examinandis teſtibus ſuper articulis, & tota cauſa; verum quia aliquando litigantes habent teſtes informatos de iuribus ſuis, abſentes, & non in loco iudicij: ideo ſolent petere litteras miſſiuas, ſeù remiſſoriales ad partes pro illis examinandis, quę diriguntur ordinarijs locorum non ſuſpectis; ſuper quo concordare debent ipſæ partes, ſeruatis ſeruandis, facta prius nominatione teſtium; de qua teſtium nominatione de iure Canonico agitur *in capit. cum cauſam de teſtib.* de iure Digeſtorũ habetur *in l. ſed ſi quis ff. quemadmod. teſtam. aperiant.* de iure Codicis *in l. iudices: et in Authent. apud eloquentiſſimum C. de fid. inſtrument.* & de iure Regni *in Regia Pragmat.* quæ incipit. *Poſt prædictas.* quæ ponit formã nominationis faciendæ, & etiã habetur *in conſtitut. incip. in pecuniarijs, & in Ritib. Magnæ Curiæ Vicariæ* 69. 141. & 158. in quibus omnibus agitur de iſta nominatione.

2 Pro pleniori autem præſentis materiæ notitia, ſunt notanda quædam. Et Primò, quod litteræ miſſiuæ, & Remiſſoriales, licet differant in accidentibus, habent tamen eamdem vim in ſubſtantia; differunt autem in hoc, quod ſcilicet litteræ remiſſoriales ſcribuntur in Pergameno: miſſiuæ verò in Papiro in Romana Curia, cum ſolito ſumptu iuliorum duodecim, *iuxta* reformationem *fæl. record. Pauli V. conſtit. 71. quæ incipit. vniuerſi; in taxa notariorum A.C.* alia differentia eſt, quod remiſſoriales tantum conceduntur à Rota, & non miſſiuæ, quæ concedi ſolent ab alijs tribunalibus vrbis, licet Tribunal. A. C. poſſit etiam remiſſoriales ſuo arbitrio concedere. *per conſtit. 28. Pauli V. incip. eximiæ §. ac litteras quaſcumque.* Sed in effectu ſunt eiuſdem efficacie, eamdemque vim obtinent miſſiuæ, ſicut remiſſoriales habent.

3 Remiſſoria autem nihil aliud eſt, quam facultas probandi, extra locum iudicij, rem in iudicio deductam, à iudice, litigatoribus conceſſa. ita Seuerol. *de Remiſſ. cap. 1. nu. 2.* Vel, eſt dilatio ad probandum, extra Curiam, in qua fuit cauſa introducta. ſecundum Boccacci. *de remiſſ. cap. 1. num. 1.* Et dicitur remiſſoria, quia per illam litigatores eò, vt plurimum, ad probãdum remitti ſollent, vnde ab initio fuerunt reuocati. Seuerol. *de remiſſ. d. c. 1. n. 3.*

5 Notandum eſt ſecũdò, quod Remiſſoria dupliciter fieri ſolet à iudice. Primò quoad totam cauſam, Secundò, quoad probationem tantum faciendam. In priori caſu iudex remittens non remanet amplius iudex in ea cauſa: Secundò vero caſu remanet, vnde factis probationibus, cauſa ad eum reuertitur cognoſcenda Seuerol. *de remiſſ. d. c. 1. n. 1.*

5 Notandum eſt tertiò, quod hodie de conſuetudine, ſtylo, ac vniuerſali Curiarũ Praxi, quæ eſt optima legum interpres, & magiſtra. *l. ſi de interpretatione ff. de legib.* & notat Gonzalez. *ad Regul. 8. Cancellariæ gloſ. 9. §. 1. nu. 40.* Azyn. *in Prax. §. 22. cap. 16. limit. 3. n. 2.* & Alij penes Cagnacen. *in repet. cap. quoniam contra de probation.* & Guid. Pap. *deciſ. 30. num. 2.* & Caualer. *deciſ. 117. numer. 6.* Iſtæ litteræ miſſiuæ loco Remiſſorialium paſſim conceduntur à quolibet iudice, quando partes coram ſe litigantes facere debent aliquam probationem, extra locum iudicij, quia fortaſse habent teſtes informatos ſuper eorum iuribus, & ſunt abſentes. Vnde ne eorum iura depereant, committitur ordinarijs locorum ad partes, vt recipiant probationes, modo, & forma, prout in litteris miſſiuis, ipſis committitur, de quibus inferius.

6 Notandum eſt quartò, quod quando expediuntur dictę litterę miſſiuæ ad iudices de partibus, ſi citetur pars ad videndum iurare teſtes in curia iudicis delegantis, durabit talis citatio toto tempore Remiſſoriæ præfixo Rot. *dec. 275. n. 4. & dec. 284. n. 3. p. 2. recent.* Vnde etiam ſi non fuerit denuò in partibus citata, iſta erit ſufficiens. Seraph. *deciſ. 1010. n. 3.* Caualer. *dec. 175. n. 5.* Andr. *dec. 41. n. 6.* Rot. *deciſ. 686. n. 4. p. 1. recent.*

7 Eſt benè verum, quod hoc non habet locum, quando citatio ad videndum iuramenta teſtium facta fuerit pro certo tempore præfixo; nam tunc ſi examinentur teſtes poſt, vel ante terminum, pro quo durabat citatio, examen erit nullum, tamquam factum ſine citatione ad videndum iurare teſtes. Gregor. *dec. 453. n. 2.* Et ſimiliter, ſi iurarunt extra terminum. Idem Gregor. *dec. 429. n. 5.*

8 Secus ſi iurauerunt in termino, pro quo durabat citatio ad videndum illos iurare, nam tunc licet examen fuerit factum poſt terminum, adhuc ſuſtinetur, quia attẽditur tempus præſtiti iuramẽti, ad quod retrotrahitur, non autem tempus examinis, vt alias ſupra notauimus, & tradunt. Rot. *dec. 3. de teſtib. in nou.*

& decis. 393. num. 6. p. 1. recent. Verall decis. 285. nu. 3. p. 3. Gregor. decis. 327. num. 7. & seq. & ibi Beltram. num. 17. Grauat. ad Vestr. in Prax. l. 6. c. 2. n. 59. Salust. Tiber. in Prax. lib. 3. c. 7. n. 49.

9 Notandum est quintò, quod iudex Remissorialis, idest ad quem litteræ missiuæ, seu remissoriales diriguntur, virtute ipsarum potest, non solum examinare testes; Sed etiam recipere responsiones ad positiones, ac Partium confessiones, & illas ad hæc compellere. Vestr. in Prax. li. 6. c. vlt. n. 9. vbi etiam ait posse illum recipere iura, & instrumenta, & alia facere, iuxta facultates sibi in eis concessas.

10 Sed quæritur, An dictæ litteræ, seu Remissoria concedenda sit in omnibus causis?

Respondetur affirmatiuè regulariter, si materia, super qua petitur, est releuans. l. de dec. §. iubetur, vbi Angel. num. 2. ff. qui satisdar. cogant. Boccac de remiss. ca. 4. num. 1. & seq. Verall. decis. 59. & 66. & 68. par. 3. Rot. dec. 102. n. 1. p. 1. & dec. 647. n. 3. p. 3. diuers. lib. 3. Greg. dec. 191. n. 1. & 403. n. 3.

Prout est, quādo petitur ex iusta causa, & necessaria l. iudices in princ. vers. si hoc perspexerint, & in fin. vers. et hoc si iuste vbi Bald. num. 1. in 5. notab. Salic. in princ. & Castrens. num. 3. C. de fid. instrum. Cęsar. de Grass. dec. 1. num. 9. de dilat.

Quod habet locum, etiam si vnus tātum articulus, sit releuans, nam tunc cōceditur super omnibus. Caslad. decis. 5. n. 6. de sequ. poss. & fruct. Mantic. decis. 312. num. 2. Rot. decis. 677. num. 1. p. 1. et 661. num. 4. par. 2. & 41. nu. 1. p. 5. & 177. num. 1. & 315. num. 1. par. 6. recent. Buratt. decis. 246. n. 10. & ibi Ferentill. litt. A. vbi alias cumulat decisiones.

11 Limitatur tamen in multis casibus, in quibus concedi non solet in Romana Curia. Quorum,

Primus est, quando quis posset probare per scripturas quod vult probare per testes, nam tunc remissoria non conceditur. Seuerol. de remissoria cap. 9. nu. 4. Bellamet. decis. 9. Rot. decis. 17. de test. in nou. Ridolph. in prax. par. 1. cap. 12. nu. 103. vbi num. seq. declarat, nisi in articulis sit aliquid releuans, quod non contineatur in scripturis. nam tunc erit concedenda. per l. fin. C. de fideicom. Vel si articularetur de combustione archiuij &c.

12 Secundus casus est, quando petitur remissoria ad probandum per testes contrarium eius, quod constat ex scripturis. Bellamer. d. dec. 9. Seraph. decis. 1460. num. 3. Buratt. dec. 351. n. 1. & 864. n. 1.

13 Tertius est casus, in quo non cōceditur, si petatur ad impediendam immissionem ex testamento, vigore l. final. C. de edic. diu. Adr. toll. Seraphin. decis. 1364. numer. 1. Rot. decis. 212. nu. 7. p. 1. & 306. num. 3. p. 6. recent.

14 Quartus est, quando agitur de calculo ferendæ sententiæ, quia tunc censetur calumniosè petita remissoria, & sic non est concedenda Gregor. decis. 356. numer. 85.

15 Quintus est, quando agitur de probando factū antiquum supra centum annos. Seraphin. dec. 1450. n. 1. Rot. decis. 271. numer. 7. p. 5. recent. quia cum quilibet præsumatur viuere centum annos. cap. in præsentia de sponsalib. & l. fin. C. de Sacrosan. Eccl. & Gabr. de præsūpt. conclus. 16. nu. 1. non est verisimile testes reperiri posse. Beltram. ad Gregor. dec. 298. n. 12. Rot. decis. 266. n. 17. p. 6. rec.

16 Sextus est, quando petitur remissoria ad probandum id, quod probatum non releuat. l. ad probationem C. de probat. Verall. dec. 66. p. 3. Greg. dec. 184. nu. 3. Rot. dec. 589. n. 1. p. 1. & 111. n. 8. p. 6. rec.

17 Septimus est, quando adest probabilis suspicio calumniæ, nam tunc neque conceditur. Aegid. decis. 625. in fin. Mantic. decis. 61. num. 5. et 312. numer. 9. Buratt. dec. 555. num. 9. & 11. & dec. 824. numer. 9. nisi excludatur aliquo modo suspicio calumniæ, quia tali casu conceditur Rot. decis. 693. num. 3. par. 3. recent.

18 Octauus casus est, quando testes sunt in loco vicino, quia tunc vel possunt venire ad locum iudicij vel potest mitti notarius ad locum, in quo repetiūtur testes. Boccac. de remiss. cap. 3. num. 41. Sunt & alij casus, in quibus non debet concedi; de quibus sparsim per DD.

19 Ipsius autem concessio, vel negatio dependet multum ab arbitrio Iudicis. Seuerol. de remissor. cap. 17. nu. 9. in fin. & c. 18. num. 1. & 3. et cap. 27. num. 2. Boccac. de remiss. cap. 6. num. 18. Mantic. decis. 312. num. 10. Et in dubio est potius concedenda, quam deneganda. Buratt. decis. 656. nu. 5. etiam ad partes minus distantes. Idem Buratt. decis. 314. num. 2.

20 Et est aduertendum, quod pendente termino remissoriæ concessæ, impeditur processus ad vlteriora in causa l. 3. C. de dilationib. Seuerol. de remiss. cap. 27. num. 1. Boccac. eod. tract. cap. 6. num. 18. Salust. Tiber. in Prax. lib. 1. cap. 3. num. 6. & lib. 3. cap. 7. num. 39. ante fin. & n. 44. Rot. decis. 334. num. 3. p. 5. recent.

Quod tamen limitatur, quando fuit concessa contra instrumentum guarentigiatum cum clausula; sine retardatione processus. Buratt. decis. 246. num. 11. & ibi Ferentill. litt. A. vel fuit concessa cum clausula: sine præiudicio processus exequut. Seuerol. de remiss. c. 27. n. 2.

21 Terminus autem ad probādum in litteris missiuis, seu remissorialibus est trium mensium, nimirum duorum ad probandum, & vnius ad reprobandū testium personas, & alias: datur tamen maior, vel minor dilatio, Iudicis arbitrio, habita ratione distantiæ loci. Seuerol. de remiss. c. 24. num. 3. Boccac. eod. tr. cap. 7. num. 4. Sal. Tiber. in prax. lib. 3. c. 7. num. 39.

Et currit dictus terminus præfixus à die consignationis litterarum remissorialium regulariter. Boccac. de remiss. cap. 7. nu. 10. Salust. Tiber. loc. citat. & cap. 1. Buratt. decis. 501. num. 2.

Casus vero, quo nullum tempus fuerit præfixum, in remissorialibus, intelligitur præfixum, prout de iure, quod est trium mensium, si remissoria concedatur in eadem Prouincia; sex mensium in Prouincijs continentibus; & nouem in Transmarinis. ex fin. §. spatium. 3. q. 3. l. 1. & l. nec de statu. C. de dilation. Seuerol. de remissor. capitol. 24. num. 2. Aegid. decis. 427. vers. sed dicebant.

22 Remissoria autem semel concessa, non solet regulariter iterum in eadem causa concedi, nisi iusta existente causa. Boccac. de remiss. cap. 3. num. 27. Put. dec. 4. de dilat. Sarnen. dec. 83. lib. 1. Rot. dec. 348. num. 8. p. 1. recent. Buratt. dec. 816. num. 1. vbi ait esse iustam causam, si testes fuerint de nouo reperti; Vel si fuit legitimè impeditus, qui habuit remissoriam, & non potuit illam exequi. Boccac. vbi sup.

23 Et qui obtinuit remissoriales, tenetur facere expensas examinis, etiam quoad interrogatoria exaduerso data, aliàs si ipsa omitterentur, quia noluit soluere mercedem examinis, iuxta interrogatoria; examen erit nullum. Canaler. dec. 254. nu. 2. & seq. & tunc qui voluerit repetitionem testium vniliter examinatorum, tenetur soluere expensas. Boccac. de remiss. capit. 9. num. 29.

24 Est tamen valde notandum, quod forma tradita in remissoria debet adunguem seruari, alias examen remanet nullum ex capite defectus iurisdictionis, si illa non seruatur, prout sonat, & præscribitur. Canaler. d. decis. 254. numer. 1. & 2. & decis. 410. numer. 5. Gregor. dec. 1. num. 1. & dec. 518. nu. 2. Buratt. dec. 118. n. 18.

25 Est autem aduertendum hic, quod ea, quæ supradiximus, procedunt de iure communi, & de stylo Romanæ Curiæ, quę dat normam, & regulam omnibus alijs Curijs, præsertim Ecclesiasticis. Sed de iure municipali Regni Neapolitani, circa materiam examinationis testium absentium a loco iudicij, erũt notandi tres casus pro versantibus in Curijs sæcularibus dicti Regni, adhoc vt omnes æqualiter ex meis lucubrationibus aliquam recipiant vtilitatem. Primus enim est, quando Testes sunt præsentes in loco, in quo lis agitur. Secundus, quando sunt absentes, sed intra Regnum. Tertius, quando sunt etiam absentes, sed extra Regnum.

Quoad primum casum, est notandum, quod quando testes sunt præsentes in loco iudicii, vbi lis actitatur, non potest tractari de nominatione testium, sed ipsi Testes examinari poterunt in Curia coram Iudice, iuxta doctrinam Bart. *in l. cum ab initio, ff. quemadm. testam. aper.* nisi essent mulieres honestæ, quæ non tenentur venire ad iudicium, *iuxta cap. si quis testium de testibus, & cap. 2. de iudic. in 6.* quia tunc examinari poterunt in aliqua Ecclesia, vel in propriis ipsarum domibus; *vt notauim. sup. subsect. 6. nu. 15.* de quo est *Ritus Magn. Cur. Vicar. 142. & 340.* neque fit electio examinatoris, iuxta *Regiam pragmat. Responsionibus sub rubr. de examinationib. testium & eorum examinator.*

26 In quo quidem obseruari debet, quod *per dictam Reg. pragmat. Responsionib.* disponitur, vt responsionibus vicissim factis, procedatur ad examinationem testium, & eligatur examinator non suspectus, qui pro labore habere debet grana decem, idest carolenum vnum pro quolibet teste. In huiusmodi pragmatica tria corollaria colliguntur. *Primum* est, quod testes examinantur per examinatorem electum, *iuxta text. in Auth. sed si Iudex. C. de Episc. & Cleric.* & ibi Gloss. & DD. Sciendum est autem, quod in hac electione examinatoris duo casus sunt considerandi. Primus est, quando causa ventilatur in ipsa Ciuitate Neapolis in supremo Tribunali Sacri Regii Consilii. Secundus est, quando agitur in alijs Curiis inferioribus Regni, prout sunt Curiæ Baronum. In priori casu examinator esse debet vnus ex examinatorib. eiusdem Sacri Regii. Consilii, qui sunt numero quadraginta, vt habetur *in pragmatic. 15. incip. Testium examinationem sub rubr. de offic. Sac. Reg. Consil. & in pragm. 58. eod. tit.* qui præstant cautionem de benè, legaliter, & fideliter administrando, & exercendo officium. In secundo verò casu examinator erit Actuarius Curiæ, vt habetur expresſè *in d. pragmat. Responsionibus vicissim.*

27 Aduertendum erit tamẽ, quod qualiscumque sit examinator, tenetur tria obseruare in recipiendis depositionibus testium.

Primum est, quod non poterit recipere testes summatim, sed singulos singillatim, & debet interrogare secretò, ne vnus alium instruat, ad tradit. per Menoch. *de arbitr. Iudic. lib. 1. q. 29.* & dicem. iosr. *in Pract. Criminal.*

Secundum est, quod scribere tenetur per extensum depositionem singulorum testium; & non debet recipere depositionem factam in alia causa, vel in eadẽ alia vice, vel recipere relationem reuelationum factorum per viam monitorii excommunicationis. Idem Menoch. *lib. 1. variar. cas. 209.*

Tertium est, quod non potest recipere pro quolibet teste examinato plusquam grana decem, vt *in dicta pragmat. Responsionibus.*

28 *Secundum corollarium*, quod colligitur *ex d. pragmatic. Responsionibus*, est, quod examinator non sit suspectus. Ideo tenentur ambæ partes nominare suspectos: & ad hunc effectum dari solet terminus trium dierum ad dandam listam suspectorũ, qua data eligatur per Iudicem vnus ex reliquis non suspectis, de quo testatur Vinc. de Ann. *in singular. 274.* Quod quidem nõ procedit in Curiis inferioribus, nisi essent plures Actuarii, quia quando est vnus Actuarius, & allegaretur suspectus, postquã fuit electus, & admissus, non est remouendus, *iuxta l. apertissimi, C. de iudic.* in quo valet multum prudentia Iudicis, an admitti debeat suspicio; Vel an fuerit opposita calumniosè, & dolosè, ad finem dilatandi iudicium, quia tali casu nõ est admittenda, *iuxta Regiam pragmat. statuimus sub tit. de suspicion. official. & pragmat. 40. sub tit. de offic. Sac. Reg. Cons.*

29 Tertium *corollariũ* collectum ex *ead. prac. Pragm. Responsionibus*, est, quod examinator testium eligendus erit à Iudice, post datam listam suspectorum, iuxta supradicta, alias in contumacia in non dando listam, eliget ex officio vnum examinatorẽ, quem maluerit, *vt probatur in d. pragmat. & in constitution. Regni in pecuniarijs vers. à partib.* vbi Afflict. *nu. 20.* ait, quod si examinator electus fuerit à Iudice, absq; requisitione partium, vt darent listam suspectorum, & ipse receperit testes, eorum depositiones nõ valerent. Quod est menti tenendum, quia potest accommodari ad multos alios casus similes.

30 Quod si post electionem examinatoris, vel alias sine ipsa, Actuarius, vel examinator non examinauerint testes in termino probatorio, & per aliquem ipsorum steterit quominus examinarentur infra terminum; quilibet, per quem steterit, condemnabitur ad pœnam arbitrio iudicis moderandam, inspecta personarum qualitate; & terminus lapsus culpa ipsorum restituitur per iudicem, ne partes damnum sentiant, sine earum culpa. ita disponitur *in alia pragmatic. incip. & si per examinatorem sub eod. tit. de examinat. test. & eor. examinatorib.* Ratio est; quia cum ipsi non examinantes sint in culpa, ipsi etiam tenentur ad pęnam, ac etiam ad interesse parti læsæ, *iuxta text. in l. 1. ff. de magistratib. conueniend. & in l. 4. §. pen. ff. de damn. infect.* Glos. *in l. 1. si quãdo C. de testib.* Speculator *l. 1. tit. de teste §. 3. incip. qualiter numer. 14. vers. si autem petijt.* Cardinal. *in Clemẽt. 2. q. 10. de testib. vbi q. 105.* ait, quod pars cupiens examinari testes, debet instare, vt recipiantur, ne videatur per eum stetisse, quominus examinarentur in termino, sequitur Imol. *in l. quibus diebus ff. de conditionib. & de monstrat.*

Extra verò Ciuitatem Neapolis nõ fit electio examinatoris, vt supra notaui; sed audientia testium committitur ordinario loci, vel officiali viciniori non suspecto, exceptis causis criminalibus, vel feudalibus, vt habetur *in Priuilegijs Neapolitanorum ca. 36. fol. 36. & cap. 69. fol. 47.*

31 Quoad Secundum casum, *propositum sup. n. 25.* quando scilicet testes sunt absentes, sed intra Regnũ, in alieno tamen territorio iudicis, corã quo lis agitur; est notandum, quod tunc regulariter fit nominatio testium in partibus; faciendo litteras commissionales ordinariis locorum non suspectis iuxta *text. in cap. cũ causam de testib. & l. iudices, & Authent. apud eloquentissimum C. de fid. instrument.* et est *Rit. Mag. Cur. Vic. 158.* Est autem hic aduertendum, quod licet regula sit in hoc, vt modo dixi. Fallit tamen dicta conclusio quatuor modis.

Primo Fallit, quando testes sunt infra vnam dietã, (quæ continet viginti miliaria,) tunc enim audientia testium non solet committi ordinariis locorum, *per rit. 142.* Quæ fallentia procedit in supremis Tribunalibus Ciuitatis Neapolis, vt in Sacro Consilio, Magna Curia Vicariæ; Summaria, &c. licet hodie con-

contrarium seruetur nam solet committi, etiam officiali Ciuitatis Auersæ, quæ distat octo tantum milliaribus à Ciuitate Neapolis, quando quis litigans Neapoli, dixit habere testes Auersę.

Secundò Fallit, quando causa, de qua agitur, est grauis, & ardua, secundum Castrens. *in d. l. iudices* declarantur tamen nisi habeat falsitatem admixtam, quia tunc potest destinari commissarius particularis ad examinandos testes, expensis petentis commissarium Capic. *dec.* 90.

Tertio Fallit, quando testes examinandi in partibus essent suspecti de falsitate, quia tunc eorum audientia non committitur ordinarijs locorum. Carauit. *in Rit.* 158. sed expediuntur prouisiones, quibus præcipitur, vt testes particulariter compareant coram iudice ad deponendum, nisi essent senes, infirmi, vel aliter impediti Capic. *dec. præcit.* 90.

Quartò Fallit in causis feudalibus, in ipsis enim tractari non potest de nominatione testium, sed illi sunt examinandi coram Iudice, qui cognoscit causam feudalem, prout est Regia Camera Summariæ, per *d. constit. Regni in pecuniarijs*, & aduertit Capic. *d. decis.* 90.

32 Aduertendum est etiam circa istum secundum casum, quod duobus modis potest deueniri ad examẽ testium. Primò faciendo nominationem illorum, & expediendo litteras commissionales ordinarijs locorum non suspectis. Secundo committendo examen ordinarijs examinatoribus Sacri Regij Consilij, vel Regiæ Cameræ, aut Magnæ Curiæ Vicariæ, vel alicui Iurisperito.

Quoad Primum modum, ad hoc, vt nominatio testium subsistere possit, consideranda sunt quinque qualitates, Quarum,

Prima est, quod dato termino ad probandum, partes nominare debeant loca, in quibus testes degunt, vt colligitur ex *Pragmat. post prædictas*, in qua habetur quod si testes sunt absentes per vnam dietam, terminus iuris erit quindecim dierum. Si verò fuerint per duas, tres, vel quatuor dietas; tunc erit 20. dierum. Et si partes asserant habere testes in remotioribus partibus Regni, Iudex dare poterit longiorem dilationem, dummodo tres menses non excedat.

Secunda qualitas est, vt post terminum datum, infra quinque dies à die datę petatur fieri nominationẽ testium. Carauit *in d. rit.* 142.

Tertia qualitas est, vt facta nominatione, detur lista locorum non suspectorum, prout aduertit, Vinc. de Ann. *in singul.* 274. *&* 276. quę lista, seu nota suspectorum, si non fuerit data, iudex ipse poterit vnum ex locis nominatis à partibus, vbi testes degunt, eligere *d. constit. in pecuniarijs*.

Quarta qualitas est, vt data lista locorum suspectorum, statim expediantur litteræ commissionales, offerendo salarium actuarijs, seu scribis, præmissa protestatione, vt interim terminus non currat, donec, & quousque litterę commissionales expeditę fuerint, secundum Carauit. *in rit.* 158. & ita seruatur, ne mora attribui possit parti.

Quinta qualitas est, vt postquam litteræ cõmissionales expeditæ fuerint, intimentur parti, seu eius procuratori; quæ intimatio habetur loco citationis, quæ fit parti aduersę ad videndum iuramenta testium, iuxta ea, quæ supra diximus. Solet tamen pars aduersa, siuè eius procurator protestationem facere, vt sequitur, videl.

Protestatur contra testes examinandos, ad quorum iuramenta vidẽda destinat N. de N. illũq; substituit ad hũc actum videndi dicta testium iuramenta, & ita, &c. omni meliori modo, &c.

Quo casu commissarius loci, cui fuit commissa audientia testium, diligenter perquirere debet dictum N, substitutum ad videndum dicta iuramenta, alioquin si processerit ad receptionem testium, illo non perquisito, testium depositiones erunt nullæ.

33 *Quoad secundum modum*, deueniendi ad examen testium absentium, committendo scilicet examẽ ordinarijs examinatoribus Sacri Regij Consilii, vel Regiæ Camerę Summariæ, vel Magnæ Curiæ Vicariæ, aut alicui iurisperito, sunt similiter considerandæ quatuor aliæ qualitates, Quarum.

Prima est, vt causa sit ardua, & grauis, puta si sit causa criminalis, vel si agatur de magno interesse partium, quia tunc ambę partes petere possunt, vt eligatur ordinarius examinator Doctor, vel Aliquis litteratus Vir existẽs in Tribunalibus, vt recipiat depositiones testium. Carauit. *in Ritib. Rit.* 158. *numer.* 81. *Facit ad hoc Pragm.* 15. *incip. Testium examen sub tit. de offic. Sacri Reg. Consil.*

Secunda qualitas est, vt eligantur examinatores ordinarii non suspecti, vt dictum est supra de ordinariis locorum non suspectis, ad quem effectum danda est lista suspectorum infra biduum, vel triduum, quo elapso poterit iudex ex officio eligere vnum ex illis. *vt colligitur ex d. pragm* 15. *Testium examen*.

Tertia qualitas est, vt expediantur litterę cõmissionales in personam examinatoris electi, vel Doctoris, vel alterius viri litterati, vt supra diximus.

Quarta, & vltima est, vt litteræ commissionales intimentur parti aduersæ, vel eius procuratori, ad effectum, vt succedat loco citationis ad uidendum iuramenta testium, ut supra dictum est *in præc. n. qual.* 5.

34 Quantum ad tertium casum, *propositum similiter sup. nu.* 25. quando scilicet fit nominatio testium absentium, sed extra Regnum existentium, quæ à Regnicolis dicitur dilatio vltramarina, est notãdũ, quod fieri solet dupliciter; Aliquando simpliciter dicendo N. de N. habet testes extra Regnum: Aliquando fit cum quadam additione ver. grat. pars principalis, vel eius procurator dicit se habere testes extra Regnum, quibus vult vti, ac si essent intra Regnum, & in vltimis partibus Regni. Hæc est Praxis, & optima cautela ad euitandum depositum, quod fieri debet, quãdo nominatio testium fit extra Regnum, prout habetur *in Rit.* 140. & aduertit Franch. *decis.* 57. & de ista nominatione testium, extra Regnum *habetur in pragmat. incip. si quis poterit, & alia incip. aliam similem sub tit. de dilationib. & in d. rit.* 140.

Erit tamen obseruandum, quod talis nominatio testium extra Regnum habere debet tres qualitates. Prima est, vt fiat depositum necessarium pro examinatione testium, & pro expensis necessariis eorumdẽ testium, qui venturi sunt coram iudice. Secunda qualitas est, vt ille, qui petit nominationem extra Regnũ iuret se non petere causa differendi litem. Tertia est, vt nominatio testium fiat per nomina, & cognomina. Carauit. *in d. rit.* 340. Franch. *d. decis.* 57. & Afflict. *super constit. incip. causas n.* 60.

Similiter obseruandum erit, quod licet *in pragm. incip. Quotidie*, disponatur, quod pars, quæ fecit nominationem testium, tam intra, quam extra Regnum, si postea illa vti noluerit, puniri debeat pœna duodecim ducatorum, quia præsumitur fecisse animo dilatandi iudicium; Tamen hodie non seruatur, sed practicatur tantummodo, vt si nominatio nõ fuerit facta intra terminum probatorium, amplius partes non admittuntur ad nominatione faciendam.

Insuper obseruandum venit tertiò, quod ea, quæ hucusque diximus de nominatione testium, procedũt

solum,

solum, quando nominatio testium petitur in tribunalibus Magnæ Curiæ Vicariæ, ac Sacri Regij Consilij, non autem in Tribunali Regiæ Cameræ Summariæ, in quo agitur de causis feudalibus vertentibus inter Fiscum Regium, & Priuatam Personam, nam tunc non potest tractari de audientia testium committenda ordinarijs locorum, sed Regia Camera constituit speciales Præsides, vel rationales, qui equitare, & iter facere cupiunt, vt se conferant super facient loci; vbi adest res feudalis, de qua agitur, prout disponitur *in constit. in pecuniarijs*. Solet tamen aliquando dispensari, & sic committitur ordinarijs locorum, vt per *Afflict. in ead. const. in pecuniarijs*.

Et ex dictis colligitur, nominationem testium posse peti, non solum in prædictis tribunalibus Neapolis, scilicet Magnæ Curiæ Vicariæ, & Sacri Regij Consilii, verum etiam in Regijs audientijs Prouincialibus Regni, quæ habent eamdem ordinariam iurisdictionem, sicut Magna Curiæ Vicariæ *per rit. 230.* Vnde tam istæ, quam Magna Curia Vicariæ præcipiunt ordinarijs locorum, vt testes examinent in suis iurisdictionibus, & postea transmittant ad ipsas eorum depositiones, quia sunt tribunalia maiora, maximè Magna Curia, quæ est caput omnium curiarum Regni *vt habetur in rit. 46.*

Est tamen notandum, quod nominatio testium absentium potest etiam fieri in quibuscumque tribunalibus Baronum, sed tunc officialis Baronis, in cuius tribunali fit nominatio testium, tenetur hortari ordinarios locorum, in quibus sunt examinandi, vt dignetur permittere illos recipi in locis sibi subiectis, quia par in parem non habet imperium. *cap. inferior. cap. denique 21. dist. cap. Innotuit §. quamuis de elect. ea. 1. de locat. l. nam & magistratus ff. de recept. arbitr. & l. ille, à quo §. tempestiuum ff. ad trebell.*

36 Sed quæritur, An officialis ordinarius loci, cui fuit commissa receptio testium, possit illorum examen delegare Actuarijs?

Respond. negatiuè, iuxta tradita per Paul. de Castr. *in l. iudices C. de fid. instru.* & Ratio est, quia videtur electa industria personæ. Est benè verum, quod cõmunis practica Regni est, vt si in litteris cõmissionalib. siuè hortatorijs dicatur, *officiali, ac eius locumtenenti, Actuarys, & scribis, ac toti Curiæ*, tunc per ista verba possit ordinarius loci delegare causã receptionis testium, & sic quotidie seruatur, *vt DD. Regnicolæ testantur.*

37 Quæritur secundò, An officialis, cui fuit commissa receptio testium, si medio tempore fuit accusatus de aliquo crimine commisso, coram superiore, possit pendente accusatione, exercere, & administrare officium?

Respondetur cũ distinctione. aut accusatur de delicto cõmisso, extra officiũ, & tũc pendente accusatione retinet administrationẽ officij. Aut accusatur de crimine cõmisso in officio, & tũc est suspẽdẽdus ab officio. ita Bar. *in l. liber. §. in quæstionib. ff. ad munic.* sequitur Paris de Put. *in tract. de synd. ver. accusatur. col. 1. fol. 17. in mag.* Afflit. *super cõstit. statuimus col. pen. ver. sextò fallit.*

Hæc autẽ Bartoli doctrina recipit aliquam declarationem, vt tunc procedat, quando ex informatione capta cõtra illũ manifestè cõstat esse priuãdũ officio, tũc enim pẽdẽte accusatione, suspẽdi debet ab officio ne teneat testes, vt contra illum nõ deponãt. ita idem Bart. *in l. sed si fortè §. sunt quidem ff. de solution.* & sic decisum fuit in Sacro Cõsilio, teste Franch. *dec. 8. n. 7.* vbi aduertit, quod Promotor Fisci petere debet suspẽsionẽ ab officio, ãte datũ terminũ ipsi inquisito ad se defẽdendũ, alias post, nihil releuaret, quia intra terminũ conquiescit iudicis officium, hãc quæstionem tractat etiam Faber. *in §. si quis autem Instit. de suspect. tutorib.*

Prax. Vicar. Caroli Pellegr. Par. II.

PRAXIS PROCESSVS.

38 His positis deueniendum est ad modum practicum procedẽdi ad examinationem testium absentium. Vbi igitur petuntur litteræ missiuæ, seu Remissoriales, aut commissionales, vt supra diximus; Iudex illas decernat, si iustè petantur, præuia tamen citatione partis, easque alicui officiali Docto, & nemini ex partibus suspecto dirigat, ipsasque partes pro certa die, & hora moneat ad concordandum de iudice, & latore litterarum, & ad videndum ipsas moneri ad interessendum examini pro singulis diebus, & horis: ac terminum præfigi, infra quem debeat expediri, & si partes nõ concordauerint infra terminum, Iudex ipse eligat ex officio Iudicem commissarium, & latorem ipsarum litterarum, ac parti, quæ litteras obtinuit, terminum statuat, & præfigat competentem ad presentandum litteras, & ad inchoandum, & perficiendũ examen, qui terminus incipit currere à die præsentationis litterarum Iudici Commissario. Quo facto mandet iterum citari partem ad videndum litteras claudi, & ad dãdũ eius interrogatoria, si quæ dare velit claudenda in eisdem litteris, vna cũ articulis, alias ad videndum claudi & tradi latori, sine illis; & ad videndum eidem iuramentum deferri de illis fideliter portandis, ac alia fieri, & dici necessaria, opportuna, & requisita, &c. decretum verò de litteris decernẽdis solet infrascripto, vel simili modo formari, videl.

Forma decreti, quo dictæ litteræ decernuntur.

Et per Reuerendiss. Dominum Generalem Vicariũ N. fuit prouisum, & decretum, litteras missiuas, seu, &c. in causa inter N. Actorem ex vna, & N. Reum conuentum partibus ex altera, super tali, vel tali re ... &c. fore, & esse decernendas, prout decernuntur, &c. mandatumque fuit citari partes pro certa pie ad cõcordandum de Iudice, & latore ipsarum, & ad videndum se moneri ad interessendum examini pro singulis diebus, & horis, ac terminum præfigi, infra quem examen debeat expediri. &c. & ita, &c. Hoc suum, &c.

Vel alio modo.

Qui Perillustris Dominus, &c. Litteras missiuas, seu remissoriales in causa inter N. Actorem ex vna, & N. Reum conuentum partibus ex altera, de et super re ... de qua in Actis, etc. decreuit; mandauitq; citari pro certa die ad concordandum de Iudice, ac latore ipsarum, et ad videndum se moneri ad interessendum examini pro singulis diebus, et horis, ac terminum præfigi, infra quem debeat examen expediri, etc. omni modo, etc.

39 Supradicta verò citatio poterit fieri, iuxta solitum stylum Curiæ, vt sequitur; videlicet.

Citationis formula iuxta præfata.

Ponatur Titulus Officialis, &c. N. N. &c.

Per vnum ex seruientibus nostris, vel quarumuis Curiarum, etc. Ad omnem instantiam, et requisitionem N. de N. Actoris, siue, etc. citetur moneatur, et requiratur N. de N. quatenus Dominus litteras missiuas in causa inter ipsos in hac Curia, occasione, de qua in Actis, vertente, decreuit; ideo citetur, vt intra dies tres, post præsentium exequutionem concordet de Iudice non suspecto, ac latore ipsarũ; nec non ad videndum se moneri, vt examini intersit, ac præfigi terminum examinis, et aliàs vt in Actis, etc. Quoniam, etc. Datum, etc.

Vel alio modo.

Demandato Domini N. &c. in causa, &c. & ad instantiam N. &c. Tenore præsentium moneatur, & citetur N. N. &c. ad concordandum de Iudice, infrà tres dies, dandum listam confidentium, et diffidentium, quatenus illam dare voluerit, alias ad videndum per Dominum deputari Iudicem ex officio. Nec non ad videndum præfigi terminum ad examen inchoandum, et perficiendum, et alias prout in Actis, &c. quoniam, &c. Datum, &c.

40 Qua citatione exequuta, si partes adimpleuerint omnia in citatione contenta & concordauerint, expediuntur litteræ, & diriguntur Iudici concordato. Si verò non comparuerint, neque aliquem actum, aut protestationem fecerint, interponitur sequens, vel simile decretum, videl.

Deputationis Iudicis, ac latoris litterarum decretum.

Qui Dominus, &c. stante contumacia non comparentis ad concordandum de Iudice, & latore, nominauit, & deputauit ex officio in Iudicē dicti examinis Dominū N. & in latorem litterarum N. terminumque statuit ad inchoandū, & perficiendum examen triginta dierū, (vel 40. aut 50. secundum loci distantiam) *à die præsentationis litterarum, & ad dictas litteras præsentandum dierum tot.... & dierum quindecim ad testes reprobandos seu repulsandos; Partemque citari iussit pro certa die ad vidēdum litteras claudi, & ad dandum interrogatoria, si vult, claudēda in eisdem litteris, vna cum articulis exaduerso productis; Alias ad videndum dictas litteras claudi, & tradilatori, sine illis, & videndum eidem iuramentum deferri de illis fideliter apportandis, et alia fieri, & dici necessaria, et opportuna, omni modo, &c.*

41 Si verò dederit Interrogatoria, & sint aliqua ex ipsis auferenda, & resecanda, fit infrascriptum, vel simile decretum, videlicet,

Resecatio Interrogatoriorum.

Qui, etc. Visa instātia sibi facta per N. de resecādis Interrogatorijs pro parte N. productis in causa inter eos vertēte, occasione, de qua in Actis, etc. ac ipsis Interrogatorijs visis, & cōsideratis, et aliquib. ex ipsis impertinētib. iudicatis, fore, et esse resecanda duxit, primū, quod incipit: sic.... tertium quod incipit,... quæ impertinentia iudicauit; alia verò mādauit in ipsis litteris missiuis, seu remissorialibus claudi, N. latori consignari, præstito prius per ipsum iuramento de illis fideliter apportandis, omni modo, &c.

42 Quibus absolutis expediuntur litteræ missiuæ, seu remissoriales prædictæ infrascripto, vel simili modo, videl.

Tenor litterarum Remissorialium quibus vtitur Tribunal A. C.

Illustri & Admodum Excellēti D. N. de N. Gubernatori N. Paluttius Paluttius Prothonotar. Apost. Vtriusque Signat. SS. D. N. Papæ Referēdarius, necnō Curiæ Causarum Cameræ Apostolicæ Gener. Auditor, &c.

Intus verò.

Illustr. & Adm. Excell. D. &c.

Coram nobis inter N. de N. ex vna, & N. de N. ex altera partibus, de, et super nonnullis prætentionibus, cōtrouersia vertitur, in causa pro parte dicti N. de N. dati fuerunt Articuli ad effectum examinādi testes istic in partib. degentes. Proinde te in Iudicem ad infrascripta peragenda, cum facultatibus opportunis elegimus, & pro loco N. pro loco verò loci tuum domiciliū deputauimus. Hac tibi significamus, vt Notarium tibi bene visum, nō tamen partibus suspectum eligas, & deputes, & citato d. N. de N. seu eius legitimo Procuratore, quatenus istic maneat, sin minus per affixionē ad valuas maioris Ecclesiæ loci prædicti ad videndum committi Notario examen, & receptionem iuramentorum Testium in forma, & ad alia quomodolibet necessaria, & opportuna, Testium iuramenta recipias, & recipi facias, eosdemq; testes corā Te pro parte N. de N. producēdos primo iuxta Interrogatoria ex parte dicti N. de N. deinde super Articulis, quorum copias mittimus inclusas, tantū examines, seu examinari facias, postquam testes, saltem pridie vnius diei, quo examinandi sunt, de veritate dicenda iurauerint: ad quæ peragenda terminum vnius mensis, à die, qua hæ litteræ nostræ tibi redditæ fuerint, dinumerādum, ad probandū, & quindecim dierum ad reprobandum assignauimus, et assignamus Hisque peractis dicta testium huiusmodi cū toto processu nemini Partium patefacta, aut ostensa, tuo obsignata sigillo clausa, quā primum ad Nos perferēda cures, præmissaque & omnia alia necessaria, et opportuna facias. Hæc Nobis in præsenti occurrunt, si tibi similia, vel maiora, rescribas. Vale. Datum Romæ ex ædibus nostris hac die... &c.

Dominationis Vestræ Illustris, & Admod. Excellentis ad seruitia paratus.

N. N. *Locumtenens*. N. N. Notarius.

Vel alio modo, secundum stylum alterius Tribunalis, videlicet.

Reuerendissime Domine.

Deputauimus Te Iudicem examinis istic faciēdi in causa coram Nobis *vertente inter* N. & N. *occasione, &c.... Quocirca Tibi per præsentes committimus, quatenus citatis citandis, ac monitis monendis, medio iuramenta cogas & compellas respondere singulariter singulis positionibus pro parte dicti* N. *porrectis & si Reus fuerit contumax in respondendo, pro confessatis, vel negatis pronuncies ad cōmodum ponentis. Postmodum si ad examē Testium deueniri contingat, omnes, & singulos testes pro parte dicti* N. *inducendos, dicto* N. *aduersario, siuè eius legitimo Procuratore citato, vt moris est, super interrogatorijs, quorum copia transmittitur, examines, & diligenter interroges (cū facultate adhibendi Interpretes pro vtraque parte, vbi adhibentur) Testesque præfatos infra mensem per Te, vel per Aliquem tibi fidum examinari omninò facias; et si altera pars eosdē testes reprobare voluerit, infra alios quindecim dies proximos diligenter examines, aut examinari facias per aliquem, vt supra. Huiusmodique examen in publicā formam redactum, tuo sigillo obsignatum, ad Nos quanto citius transmittas, vt ad expeditionem causæ huiusmodi procedere valeamus. Vale. Datum, &c. ex ædibus nostræ residentiæ hac die, &c.*

Reuerendissimæ Dominationis Vestræ Paratissimus, vti Frater.

N. N. &c. N. Notar.

Vel alio modo, vt sequitur, videlicet.

Excellentissime Domine.

Vertitur coram Nobis *inter* N. *ex vna, &* N. *de ista Ciuitate Reum conuentum, & se defendendum parte ex altera lis, & quæstio indecisa, causa, et occasione contētorū in Actis, & processu desuper formatis manu* N. *nostræ Curiæ Notarij. Cum itaque velit modo idem* N. *ad probationem*

bationem suorum iurium inducere, & deponi facere nonnullos testes, qui istinc degunt & morantur satis de suis iuribus informatos. Propterea fuimus pro parte dicti N. debita cum instantia requisiti, quatenus sibi litteras remissorias in partibus committere, et decernere deberemus pro testibus examinandis. Nos verò attendētes requisitionem huiusmodi fore iustam, & rationi consonam, & cum iusta petenti non sit denegandus assensus; Idcirco Dominationem Vestram hortamur, vt dicto N. notificari faciat, quatenus in causa vtrique parti fuit assignata competens dilatio ad probandum incumbentia in dicta causa, cū monitione partis, iuxta formam decreti nouiter editi per Reuerendissimum Dominum N. Gubernatorem loci N. vt testes pro parte dicti N. inducendos, & iuramenta, & dicta recipere velit super articulis, & partis aduersę interrogatorijs istic dandis, cum facultate cogendi dictum N. ad respondendum articulis, & ad dandum interrogatoria. quæ capitula cum responsionibus super eisdem articulis factis, & cum interrogatorijs, & dictis attestationibus testium inductorum & examinandorum pro parte dicti N. in publicam formam, & sub fide solitis sigilli Dominationis Vestræ litteris interclusis ad nos quantocitius fieri poterit, transmittere velit. & bene valeat. datum... &c. die, &c.

Dominat. Vestræ Excelentiss. *Vti Frater.*

N. Auditor, &c.

Vel alio modo infrascripto, videlicet.

Admod. Illustr. & Reuerendiss. D.

Noueritis, quod lite, & causa coram Nobis inter N. Actorem ex vna, & N. de, & super immissionem in possessionem bonorum hæreditariorum quondam N. vigore fideicōmissi, rebusque alijs, partibus ex altera, Procurator dicti N. pro iustificatione suorum iuriū nonnullos articulos facto exhibuit, quos citato Procuratore dicti N. ad probandum admisimus; Vosque in Iudicem pro recipiēdis responsionibus super introclusis articulis, & positionibus, ac lista bonorū, de qua in dictis introclusis articulis in partibus corā vobis dāda, & eosdem cogendū ad respōdēdū illis medio iuramento per verbum credit, vel non credit, sub pœnis confessatorum, & quatenus negatæ fuerint, testes quoque examinandos, et locum N. et locum loci Palatium vestræ solitæ residentiæ deputamus, cum præfixione vnius mensis ad probandum, incipien. à die præsentationis litterarum, & quindecim dierum ad reprobandum, ac processum per affixionem ad valuas maioris Ecclesiæ dictæ Ciuitatis, si dictus N. aut eius legitimus Procurator reperibilis nō fuerit decreuimus. Quo circa Vobis cōmittimus quatenus Vestris præsentibus, omnes, et singulos testes corā vobis Inducendos pro parte dicti N. recipiatis, illosque præuijs illorum iuramentis, primò iuxta interrogatoria, si quæ pro parte dicti N. dabuntur, alioquin absque eis, super introclusis articulis diligenter examinetis, et examinari curetis, eorum dicta, et depositiones in scriptis fideliter redacta per vestrum fide dignum Notarium clausa, et occlusa, & vestro solito sigillo sigillata, neminique partium pandita, ad Nos quantò citius transmittatis, ac transmitti curetis, vt ad causæ huiusmodi expeditionem partibus hinc inde iustitiam ministrando, procedere valeamus. Nosque pro vobis ad similia, & valde maiora offerentes. Valete. Datum N. ex ædibus nostris hac die, &c.

Seru. N. Locumtenent. &c. *N. Notar.*

à tergo. *Admod. Illustr. & Reuerendiss. D. N. &c.*

Quod si testes recipiendi fuerint in aliquo loco eiusdem iurisdictionis, poterunt scribi litterę alicui officiali sibi subdito tali, vel simili modo, vulgariter.

Magnifico nostro Carissimo, Vel *Molto Reuerendo come fratello. Non mācharete alla riceuta di questa essaminare sopra gli acclusi articoli tutti quelli testimonij che vi saranno indotti per parte di N. nella causa che hà auanti di noi con N. interrogandoli però prima sopra gl'interrogatorij prodotti per parte di N. che qui acclusi vi si mandano. E compito che sarà l'esame, lo mandarete quà incluso in vna delle vostre in auten[illegible] forma, chiuso, e sigillato, ò lo portarete voi medesimo di propria persona, è santa eseguirete. Dio vi guardi. Da N. etc. à di, etc.*

Al vostro piacere N. N. &c.

Vel alio modo.

Ponitur Titulus, &c.

Dilecto Nobis *in Christo R. Vicario* Foraneo *Terræ* N. *salutem; etc. significamus tibi qualiter in causa in hac Episcopali Curia* N. *in prima instantia vertēte inter* N *Actorem ex vna, et* N. *Reum conuentum ex altera, super petitionem, etc. vt in actis, seruatis seruandis fuit vtrique parti datus terminus ad probandum incumbentia, et pro parti dicti* N. *Actoris fuit facta nominatio testium in dicta Terra* N. *quorum audientiām Tibi, vti partibus nō suspecto, duximus committendam, prout per præsentes de tuis probitate, sufficientia, legalitate, et experientia confisi plenariè committimus, mandantes tibi, vt omnes, et singulos testes pro parte dicti* N. *producendos recipias, et medio iuramento examines, recipique, et examinari facias per fidū* Notarium *à te eligendum partibus non suspectum super Articulis præsentatis per dictum* N. *et interrogatorijs partis aduersæ, quatenus præsentabuntur; illosque de causa scientiæ, loco et tempore, ac de omnibus alijs clausulis, et circumstantijs necessarijs, et opportunis interroges. Quorum depositiones in scriptis redactas, clausas. vt decet, ad nos, nostramque Curiam transmittas. Dantes, etc. mandantes, etc. Quoniam. etc. alias, etc. datum in Palatio Episcopali* N. *die* N. *mensis* N. *Anni* N.

N. *Vicarius Generalis, etc.*

N. *Actuarius, etc.*

43 Si verò concedantur litteræ extra iurisdictionem, quæ appellantur *Horatoriæ* siue *Rogatoriæ*; possunt similiter scribi vulgari lingua, tali, vel simili forma, videl.

Hortatoriarum forma.

Molto Illustr. e Reuerendiss. Sig.

Verte lite in questo Tribunale tra N. *di questa Città dà vna banda, et* N. *dall'altra, è douendosi per parte di detto* N. *esaminare alcuni testimonij per venire alla cognitione di detta causa, piacerà à V. S. far esaminare sopra gl'acclusi articoli tutti quelli testimonij, che li saranno indotti per parte di detto* N. *interrogandoli però prima sopra gl'interrogatorij prodotti per parte di detto* N. *che qui acclusi se li mandano, è compito, che sarà l'esame, si compiacerà rimandarlo quà incluso in vna delle sue in forma probante, chiuso, e sigillato. E per fine me l'offero prontissimo à seruirlo in cose simili, et anche maggiori. Dat.... etc.*

44 Expeditis supradictis litteris altero ex notatis modis, solet iudex interloqui super consignatione ipsarum infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Decretum Consignationis Litterarum.

Qui Dominus, &c. litteras remissoriales obtentas pro parte N. *clausas* N. *latori consignauit, præstito prius per eum iuramento manu tactis, etc. de illis fideliter asportandis, et consignandis dicto Domino* N. *Iudici per ipsum ad examen, vt in eis deputato, deque reportanda fide consignationis, omni modo, etc.*

45 Trans-

45 Transmissis litteris Iudici remissoriali, vt supra, licet regulariter durante termino concesso pro receptione testium, officium Iudicis conquiescere soleat, tamen, si fuit actum vt exequutiua, & Remissoria fuit concessa cum clausula: *sine praeiudicio iudicij executiui, vel mandati executiui, &c.* ne interim procedatur ad aliquem actum praeiudicialem, opus est citare partem ad videndum mandari supersederi in expeditione, & sibi inhiberi, ne audeat quidquam attentare; sub poenis arbitrio Domini, &c. citatione verò executa fit infrascriptum, vel simile decretũ, vid.

Decretum, vt supersedeatur in causa.

Qui Dominus, &c. visa petitione N. mandauit supersederi in causa inter ipsum N. & N. in Curia vertente per dies 45. in quibus est perficiendum examen quorumdam testium, prout latius in actis, &c. sub poena Attentatorum, & alys arbitrio, &c. omni modo, &c.

Sed si fuit concessa remissoria simpliciter, sine praedicta clausula, non est opus supradicta supersessoria, cum durante dilatione Iudicia officium conquiescat.

46 Si vero infra mensem praefixum in litteris missiuis, seu remissorialibus, ob aliquod impedimentum Iudicis, post ipsarum praesentationem, non potuerit perfici examen, tunc exhibita fide in forma Authentica, in qua probatur impedimentum, vel alio modo probato, quod examen fuit captum per Iudicem Remissorialem, sed non potuit completi, debet peti prorogatio termini antea concessi, citata tamen parte aduersa ad videndum illum prorogari arbitrio Domini, &c. Qui tenetur dare alium terminum; non tamen maiorem primo, & tunc citatione executa fit sequens vel simile decretum, videl.

Decretum Prorogationis termini, &c.

Qui, &c. visis, &c. cum N. de N. non potuerit testes examinandos in partibus intra mensem praefixum in litteris remissorialibus examinare ob legitimum impedimentum Domini Iudicis Remissorialis, & viso quod per ipsum non fletit quominus examen intra terminum praedictum compleretur, mandauit eumdem terminum prorogari ad alios dies viginti, & interim supersederi in causa per alios supradictos dies 20. omni modo, &c.

Quod prorogationis decretum intimatur parti ex aduerso & facta relatione, transmittitur Iudici remissoriali ad partes, qui illicò perficit examen modo, & forma, vt infra, videl.

FORMA PROCESSVS

In exequutionem dictarum Litterarum, siuè missiuae, siuè Remissoriales fuerint.

PRaesentatis litteris missiuis, seu remissorialibus per partem, quae illas obtinuit, Iudici remissoriali in partibus existenti, coram Notario, & testibus, petere debet, vt illas recipiat, & admittat, necnõ instare, vt contra aduersarium citationem decernat ad dicendum contra, & in earum exequutionem ad videndum dictas litteras aperiri, & mandari procedi, ac deputari notarium, & nuncium, locum, diem, & horam audientiae, ac deferri iuramentum dicta notario, & nuncio de fideliter exercendo eorum officio.

Vnde receptis litteris fit citatio sub tali, uel simili forma, uidel.

Citatio Iudicis remissorialis.

Coram Domino N. Illustriss. & Reuerendiss. Domini N. Iudice Commissario citetur N. pars aduersa ad dicendum contra litteras missiuas praedicti Illustriss. Domini N. siue, &c. loco remissorialium ad partes emanatas; & d. D. N. directas, videndũ illas aperiri, recipi, et admitti, et iuxta illarum formam mandari procedi. Necnon pro exequutione earumdem videndum deputari Notarium, & nuncium, locum, diem, et horam audientiae, ac dictis notario, et nuncio deferri iuramenta de fideliter exercendo eorum officio ad primam diem iuridicam, instante N. siue, &c.

N. Notarius, etc.

Executa citatione per ordinarium nuncium, seu baiulum Curiae, fit relatio more solito, scilicet.

Relationis forma.

Die.... Mens.... Anni.... N. publicus, & ordinarius nuncius seu baiulus Curiae retulit mihi infrascripto notario cũ iuramento se intimasse & notificasse supradicta omnia N. de N. modo, et forma prout habuit in commissis, etc. & in fidem, etc. N. Notarius, &c.

Postea comparere solet, uel principalis, uel eius legitimus procurator in termino dictae citationis, & reproducit citationem, una cum litteris missiuis, & petit fieri, & exequi, prout in ea, sed si fit procurator, debet prius docere de eius mandato, & Iudex interloquatur infrascripto, uel simili modo, uidel.

Receptionis, & aperitionis litterarum decretum.

Et tunc D. N. in causa, et causis praedictis Iudex, et Cõmissarius delegatus litteras praedictas reuerenter recepit, aperuit, perlegit, & admisit, & iuxta illarum formã, continentiam, & tenorem procedi mandauit, & pro earum exequutione deputauit in Notarium N. de N. & in Nuncium N. de N. eisque solitum fidelitatis iuramẽtũ mãdauit, prout ibidẽ praesentes dictus N. Notarius, et dictus N. nuncius medio eorum iuramento tactis scripturis ad delationẽ dicti Illustriss. seu Reuerendiss. Domini Iudicis iurauerunt, & vnusquisque eorum iurauit dictum eorum officium, omni, qua decet, fidelitate exercere, prout à dicto Domino Iudice iniũctum fuit; in locum vero iudicij deputauit Palatium suae solitae residentiae, dies, autem & horas, omnes dies iuridicos, de mane ab hora.... vsq; ad horam.... & de sero ab hora... N. vsque ad... & ita, &c. omni modo, &c. Actum die, &c. praesentibus N. N. & N.

N. Notarius rogatus de mandato.

Deinde expeditur citatio modo, quo supra intimando parti ex aduerso principali, qualiter Dominus mandauit procedi ad exequutionem litterarum, & deputauit notarium, & nuncium, locum, dies, & horas, & alias, prout in actis, &c.

Vbi erit aduertendum, quod Iudex Remissorialis in modo procedendi seruare debet quantum fieri potest iurisdictionem & stylum Curiae Iudicis delegantis, ita ut si fit delegatus a Rota, citationes sunt regulariter faciendae personaliter, seu per diligentias de reperiendo personam domi solitae habitationis, seruando terminos ad instar Rotae in die Lunae, Mercurij, & Veneris; si uero sit delegatus ab Auditore Camerae seruantur termini singulis diebus, & horas,

horis, præterquam die Iouis, & in alijs feriatis in honorem Dei, in quibus non redditur ius in tribunali A. C. Et si sit delegatus ab alio iudice æquali, potest seruari stylus propriæ Curiæ. Quod si in loco reperiri non possit nec principalis, nec procurator, peti debet, vt Iudex committat citari per effixionem ad valuas maioris Ecclesiæ loci, factis prius debitis diligentijs ad illos reperiendos, iuxta formam in litteris præscriptam. Quibus peractis, fit citatio, vt infra, videl.

Citatio ad dicendum contra, &c.

Coram N. Iudice Commissario, etc. citetur N. ex aduerso principalis, siuè eius Procurator, ad dicendū contra Articulos in litteris Illustriss. Domini N. interclusos. Necnon committi notario causæ examen, ac receptionem iuramentorum testium, et postquam commissum fuerit, videndū illos iurare in eorum, vel notarij domibus, vel vbi reperti fuerint ad primum diem, et alios sequentes durante termino in litteris assignato, dandumque interrogatoria (& conducendum interpretem quatenus, etc.) alias ad videndum mandari examinari sine ad primam diē. Instante N. principali, siue, &c. N. Notarius deputatus, &c.

Exequuta prædicta citatione pars petit exequi in ea contenta, & si altera pars petat copiam articulorum, Iudex illam decernat more solito, scilicet,

Concessionis copiæ articulorum decretum.

Qui Dominus, &c. mandauit recipi testes, eorumq; iuramenta per N. Notarium in forma, &c. illosq; examinari prius super interrogatorijs, deinde super articulis, quorum copiam petitam decreuit, omni modo, &c.

Quod si testes nominati non fuerint in litteris missiuis, seu remissorialibus, neq; in calce articulorum, vt fieri solet, poterit pars illos nominare in reproductione citationis tali, vel simili modo, videl.

Nominatio Testium.

Coram Domino N. &c. comparet N. & reproducit citationem, ac nominauit in testes N.N. & N. & petit illorum examen, & iuramenta in forma committi, &c. vt supra, nisi ad primam diem, &c. omni, &c.

Aliàs si non fuerint nomina, & cognomina testium specificata, poterit altera pars, siue eius procurator protestationem facere, quod non recipiantur, nec examinentur, nisi specificatis nominibus, &c. patria, exercitio, &c. medio iuramento tactis, &c. alias, &c.

Sed facta specificatione, vt supra, fit intimatio, vt sequitur, videl.

Intimationis forma.

Coram N. Iudice commissario, &c. intimetur N. ex aduerso principali, qualiter nomina, & cognomina testium, et alia petita fuerunt in actis specificata, & Dominus mandauit examinari testes & alias prout in actis, &c. instante N. principali, siue, &c. N. Notarius Deputatus, &c.

Exequuta, & reproducta dicta intimatione, factaque nuncii relatione, instare debet pars; vt Iudex decernat monitorium, seu citationem, quatenus testes sub pœnis ipsi bene visis debeant se examini subiicere, & veritatem deponere, iuxta formam, &c. sub sequenti, vel simili verborum forma, videlicet,

Citatio Testium.

De mandato Illustriss. seu Reuerendiss. seu, etc. Domini N. in causa, & causis infrascriptis Illustriss. Domini A. C. siuè Sac. Rotæ, siue N. &c. Iudicis commissarij, & ad instantiam N. principalis tenore præsentium.

Moneantur omnes, & singuli infrascripti Testes inducti, quatenus infra triduum proximum sub ducentorum ducatorum auri de Camera, et pro illis mādati executiui, & in Iuris subsidium excommunicationis, aliisque pœnis debeant, et quilibet ipsorum debeat iuramentū de veritate dicenda in causa remissorialis coram D. N. vertente inter dictum instantem ex vna, & N. ex altera partibus, tam super articulis, quam tota causa præstitisse, et successiuè se se examini subiecisse, & veritatem deposuisse, præsentibusque omninò paruisse. Alioquin, &c. Quoniam, &c.

N.N. & N. testes. N. Not. Deput. &c.

Citatis prædictis testibus per nuncium causæ deputatum, & facta relatione, more solito, illos scilicet personaliter monuisse, copiamque citationis reliquisse, & cætera exequutum fuisse modo, & forma sibi commissis, &c. Pars ipsa principalis, siuè eius Procurator faciat quamprimum testes iurare, saltem per diem ante examen, in die iuridica in manibus Notarij Deputati, infra terminum, aliàs non probarent, vt censuit Rot. *decis. 74. num. 1. par. 4. diuers.* & Nos diximus suprà *hac ead. sect. 2. subsect. 3. num. 9. in med.*

Præstantur autem iuramenta per prædictos Testes separatim, tali modo, videl.

Iuramenti forma.

Die... mens.... Ann.... N. de N. Testis inductus, etc. monitus medio iuramento tactis, etc. iurauit de veritate dicenda, tam super articulis, quam tota causa. Super quibus, &c. omni, &c. N. Notarius, &c.

Præstitis autem Iuramentis prædictis testibus, fieri debet parti aduersæ intimatio, sub tali, vel simili forma, vt sequitur, videlicet.

Intimationis forma.

Coram D.N. Commissario, &c.

Intimetur N. ex aduerso principali, siuè, &c. qualiter testes examinabuntur die crastina, cum alijs sequentibus, durante termino probatorio, de mane hora tali.... de sero hora tali.... Ideo citetur idem ad dandum interrogatoria (& conducendum Interpretem quatenus, &c.) Aliàs examinabuntur sinè, iuxta decretum Domini, &c. Instante N. principali, siuè, &c.

N. Notarius, &c.

Facta dicta intimatione, & relatione nuncij comparere debet Pars aduersa, siuè eius Procurator in diebus, & horis intimatis, & faciat testes examinari, siuè altera pars dederit interrogatoria, (& conduxerit Interpretem, vbi de stylo fuerit inducendus,) siuè non, in eius contumacia, & tunc per Notarium poterit examen inchoari, & extendi infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Examinis testium forma.

In Dei nomine. Amen.

Die... mens.... Ann.... Pontificatus verò SS. in Christo Patris, et Domini N. Diuina Prouidentia Papæ N. anno eius N. &c. Examinatus fuit in Palatio solitæ Residentiæ infrascripti Domini Iudicis N. de N. per me demandato Domini N. (si fuerint nominati Interpretes dicatur: *Cum assistentia N. Interpretis pro parte N. electi, etc.*) Et si examinentur per eumdem Iudicem Commissarium, dicatur: *examinatus fuit per eumdem D. N. Iudicem Remissorialem à Sac. Rota, seu ab A. C. seu ab, &c. Deputatum, ac per me N. præsentis causæ Notarium Deputatum N. de N. ætatis suæ annorum tot... Testis inductus, monitus, & iuratus, cui reiterato iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, etc. iurauit, etc. deposuit, prout infra, videlicet, et primo iuxta Interrogatoria pro parte dicti N. producta.*

Iuxta

Iuxta primum respondit, &c. & scribantur formalia verba, quæ dicit; & ita fit cum omnibus alijs testibus singillatim examinandis, tam super interrogatorijs, quam super Articulis. Et sic euacuatis prius omnibus Interrogatorijs, tunc demùm dicitur.

Deinde fuit deuentum ad examen super Articulis in litteris missiuis, seu remissorialibus cōtētis, & Primò.

Super Primo dixit: Signore la verità è, che, &c. & scribatur totū, quod dicit; & sic fit de singulis testibus; faciēdo sēper reddere causā scientiæ; & completur examen modo, quo supra diximus *in praced. subsect.*

Quo completo, extractisque, & exemplatis depositionibus testium, & iuribus ad causam facientibus, moneri debet Pars aduersa, infrascripta, vel simili forma intimationis, videlicet.

Intimationis forma.

Intimetur N. de N. qualiter examina Testium fuerunt completa, ac etiam fuerunt extracta, & exemplata ad causā facientia. Ideo citetur idem ad illos reprobandū, quatenus reprobare voluerit, & ad prædicta faciendum præfigi terminum, ad tenorem litterarum, instante N. siuè etc.

Est tamen aduertendum hic, quod non licet Aduersario examinare testes reprobatorios, nisi super reprobatione, seu repulsa testium examinatorum; Vnde non potest tangere negotium principale. Elapso autem termino præfixo, fieri poterit infrascripta, vel similis citatio, videl.

Citatio pro transmissione Actorum.

Citetur N. siuè, &c. ad videndum transumi processum remissorialem, et in publicam, ac authenticam formam redigi, & transumptum cum originali collationari mandari, et pro certis die, et hora faciendum deputari alium Notarium, qui cum Notario causæ prædicta dictā collationē, & auscultationem faciat, interessendumque dicta collationi, quatenus, &c. Alias videndum collationari, etiam ipso non interueniente, & collationatum claudi, & sigillari, fidoque portatori consignari, & ad Iudicem suum remitti, ad primam diem, instante N. siue, &c.

N. Notarius, &c.

Exequuta prædicta citatione, & facta relatione nuncij, comparet Pars principalis, & petit supradicta omnia in citatione contenta fieri & exequi, prout in ea, & sic fit Decretum, videlicet.

Collationis Actorum decretum.

Et tunc Dominus N. Iudex, etc. mandauit processum transumi, & transumptum cum originali collationari pro die ... & hora ... et pro dicta collatione facienda N. Notarium deputauit; & collationatum, ac concordatum claudi, & publico Tabellario consignari, sigillo Dominationis suæ obsignari, et Illustriss. Domino Iudici suo remitti mandauit, & ita, &c. omni modo, &c.

Sunt tamen hic notanda duo: Quorum Primum est, quod si Iudex remissorialis noluerit procedere per viam citationis in scriptis, vt supra, iuxta stylum Romanæ Curiæ, poterit quidem, iuxta stylum propriæ Curiæ de partibus, dummodo supradicta omnia adimpleantur per æquipollentia, itaut pars aduersa ex iisdem actis citata semper appareat: Secundum est, quod quando fit aliquod decretum præsente parte, Notarius in eo dicat fuisse factum præsentibus partibus, vel parte exaduerso presente, & tunc non est necessaria illius decreti intimatio, dummodo sit talis attestatio Notarij.

48 Expletis omnibus, Notarius, cum processum ad iudicem transmittere debet, potest scribere, infrascripto modo, videl.

Attestatio Notarij acta transmittentis.

In Dei nomine. Amen.

Nouerint Vniuersi, et singuli præsētes inspecturi, qualiter infrascriptum est examen quorumdam testium pro parte, et ad instantiam N. in causa, quam habet in Vrbe, siue, etc. cū N. per me Notarium *publicum infrascriptum specialiter deputatum vigore litterarum remissorialiū Illustrissimi, et Reuerendissimi Domini A.C. siuè* N. *examinatorem demādato Domini* N. *in huiusmodi causa Iudicis deputati, cuius quidem examinis tenor, vna cum omnibus Actis, et actitatis talis est, vt infra, videlicet* (hic inseritur principium examinis, & omnium actorum, vt supra, deinde concludat in fine) *Et ego* N. *publicus Apostolicus* Notarius *etc. quia prædictis interfui, de eis rogatus extiti, eaque omnia ex proprio originali processu, prout ibidem iacet de verbo ad verbum extraxi, et exemplaui, et cum eodem originali facta collatione concordare inueni, salua semper, etc. Ideo in præmissarum fidem hic me subscripsi, publicaui, et meo solito sigillo signaui requisitus. In Ciuitate* N. *die ... mens ... ann ... sub Pontificatu SS. D.* N. *anno eius ... locus † signi. Ego* N *Apost. Not. etc.*

49 Quo facto Iudex faciat legalitatem tali, vel simili modo, videl.

Legalitas Iudicis.

N. de N. Iudex siue, &c. ponendo Titulos, &c.

Vniuersis, et singulis, ad quos præsentes peruenerint, fidem facimus, et verbo veritatis publicè attestamur, supradictum N. *de* N. Notarium *esse talem, qualem se facit publicum, legalem, authenticum, et fide dignum* Notariū, *scripturisq; suis tam publicis, quam priuatis in iudicio, et extra in dubiam semper fidem adhibitam fuisse, et de præsenti adhiberi, etc. In quorum fidem, etc. Datum, etc.* N. N. *Iudex, etc. siuè, etc.* *locus † sigilli.*

His absolutis Iudex processum claudit, & suo sigillo munitum suo Iudici per fidum portatorem remittit, cū suis litteris, iuxta formā in litteris missiuis, seù remissorialibus sibi præscriptam, quæ quidem possunt scribi sub infrascripto, vel simili tenore, videlicet.

Litterarum forma.

Illustris. & Reuerendis. D. siuè, &c.

Testes pro parte N. *inductos, iuxta litterarum Dominationis Vestræ Illustriss. formam, ac tenorem, diligēter examinaui, vna cum testibus pro parte* N. *de* N. *ad reprobādū, seù repulsam productis, quorum dicta nemini partiū manifestaui, neque pandidi, eosque sic clausos, et signatos, vt in litteris Dominationis Vestræ mihi iniunctum fuit, transmitto. Caterùm si in alio me habilem posse deseruire amplitudo Dominationis Vestræ Illustriss. dignoscet, liberè iubere non pareat, rogo. Interim paratus ad omnia existens, Dominationem Vestram humillimè reuereor. Datum, etc.*

Vel alio modo, vt infra, videl.

Iniunxit mihi Dominatio Vestra Illustriss. et Reuerendiss. diebus præteritis receptionem quorumdam testiū inducendorum pro parte N. *in causa, quam habet, cum* N. *propter quod gratias infinitas ei agendo de tali commissione, Remitto Dominationi Vestræ Illustriss. copiam attestationum testium examinatorū pro parte dicti* N. *clausam, et sigillatam, vt præcepit. Rogo igitur Amplitudinem Vestram, vt si in alio opera mea vti voluerit, dignetur liberè significare, cum Me semper inueniet paratissimum inseruiendi Dominationi Vestræ Illustriss. cuius manus interim reuerenter exosculor. Datum, etc.*

Vel

Vel vulgari sermone, vt sequitur, videlicet.

Illustriss. e Reuerendiss. Sig. mio Padrone Colendiss.

Rimando à V. S. Illustriss. qui inclusa, e sigillata la copia del processo, e depositioni de' testimonij esaminati in questo Tribunale sopra gli Articoli mandatimi dentro la carissima, e fauoritissima sua, che sono stati indotti per parte del Tale N. nella causa che hà con N. & insieme di tutti gl'altri atti fatti, senza d'essere stati veduti da nessuna delle Parti interessate. Rendendo però à V. S. Illustriss. gratie infinite dell'honore fattomi, la prego à non tralasciare in auuenire di commandarmi con ogni libertà in altre occasioni, doue conosca, che sia buono à poterla seruire; e per fine faccio à V. S. Illustriss. humilissima riuerenza. Da N. à di ....

Di V. S. Illustrissima

Humiliss. & obligatiss. seruit.
N. N. &c.

50 Quibus sigillatis cum incluso processu mandar omnia simul consignari destinato Portatori, vt supra. Postquam autem huiusmodi Processus Remissorialis ad manus Iudicis delegantis peruenerit, statim citari faciat partem aduersam ad videndum illum aperiri, infrascripta, vel simili forma, videl.

Aperitionis processus citatio.

Coram N. & N. Iud. &c. siue Demandato, &c.

Citetur N. exaduerso principalis ad videndum aperiri processum de partibus in Actis exibitum; & dicendũ contra illum, & iura producta, necnon videndum admitti, & mandari procedi ad vlteriora ad primam diem iuridicam instante N. principali siue, &c. N. Notar. &c.

Monita parte, & facta per nuncium relatione, faciat decretum, vt sequitur, vel alio modo simili, videl.

Apertura processus decretum.

Qui Dominus, &c. Visa, &c. mandauit processum de partibus in Actis productum pro parte N. de N. admitti, & aperiri, & successiuè seruatis seruandis ad vlteriora in ipsa causa procedi, & ita, &c. omni modo, &c.

Et hæc pauca satis pronunc in præsenti materia, super modo procedendi in causis remissorialibus, quę quidem desectuire possunt omnibus Iudicibus, mutatis tamen mutandis, secundum negotiorum contingentiam, & iuxta propriæ cuiusque Curiæ stylum, & morem regionis. Et tali etiam, vel simili modo, demptis, vel additis, aut mutatis quibusdam, procedi potest in causis, & processibus compulsorialibus, quando casus occurret. Nunc autem reuertamur ad priorem ordinem iudiciarium paulo ante relictum, occasione processus remissorialis.

SVBSECTIO OCTAVA.

De publicatione Testium.

S V M M A R I V M.

1 *Publicatio in causa est de substantialibus Processus.*
2 *Publicatio est de iure Canonico, & Ciuili.*
3 *Est etiam de iure Regni per pragmaticas, constitutiones, & Ritus eiusdem.*
4 *Publicationis definitio.*
5 *Publicatio duplex est.*
6 *Per petitionem publicationis præsumuntur didicita testificata.*
7 *Publicatio facta inuita parte ei non nocet.*
8 *Didicita testificata, et publicatæ attestationes differũt.*
9 *Publicatio insinuatiua, quæ?*
10 *Testes super diuersis articulis, vel ad alium finem examinantur, etiam post didicita testificata.*
11 *Similiter, si articulentur diuerso modo à primis.*
12 *Item, si ex noua qualitate non essent ijdem articuli.*
13 *Item, si testes sint noniter reperti.*
14 *Item, si super noua materia examinentur.*
15 *Item, si fuerint producti, sed non examinati.*
16 *Item, si nouum examen esset ad cõfirmationẽ veteris.*
17 *Item, si interfuit læsio in primo examine.*
18 *Item, si non fuit percunctatus processus.*
19 *Item, si fuit datum summarium tantum testium.*
20 *Item, si testes non fuissent ritè recepti.*
21 *Item, si testis per errorem non fuit examinatus super aliquo articulo.*
22 *Item, si versetur in diuersa causa.*
23 *Item, si post publicationem, non fuerunt didicita testificata.*
24 *Item, si detur restitutio in integrum.*
25 *Item, si Tertius veniat ad causam pro suo interesse.*
26 *Item, si fuit perempta instantia causæ.*
27 *Item, si probatum fuit per instrumenta, & postea probatur per testes.*
28 *Item, si probandum sit per euidentiam rei.*
29 *Item, si articuli partis aduersæ non fuerunt plenè probati.*
30 *Item, si vna pars probauit contrarium.*
31 *Item, si testes falsum deposuerunt.*
32 *Item, si dubium non sit de subornatione.*
33 *Item, si versetur in causis criminalibus.*
34 *Publicationis finis, quis?*
35 *Publicationis effectus, qualis?*
36 *Publicatio petenda est à partibus de iure communi.*
37 *Publicatio quomodo fieri debeat?*
38 *Publicatio non est de substantia Iudicij, quamuis sit de substantialibus processus.*
39 *Publicatio non conualidat nullitatem receptionis testium.*
40 *Appellatio non datur à non concessione publicationis.*
41 *Facta publicatione datur terminus pro copia attestationum.*
42 *Originalia nunquam dantur partibus.*
43 *Publicationis decretum.*
44 *Publicationis terminus est arbitrarius.*

1 Tertius actus principalis, qui fit in iudicio, qui est de processus substantialibus, *vt dix. in prœmiss præmiss. 4. num. 42.* dicitur publicatio in causa; oã testibus productis, & examinatis in termino probatorio, Iudex partibus instantibus, vel earum altera tantum instante, decernit publicationem fieri, siuè vocatis, & præsentibus partibus, siuè altera per contumaciam absente. Quæ quidem publicatio, Actorum communium seruanda est vbique de iure communi, & in practica; per ipsam enim publicationem manifestantur omnia dicta, & testificata, quæ ante illam dici, & pandi non poterant. DD. communiter *in cap. cum inuotuit, cap. constitutis, cap. veniens 2. cap. cum veniret, & cap. ex tenore de testibus.*

Pro cuius intelligentia sunt notanda plura. Quorum Primum est, de quo iure sit publicatio. Secundum, quid sit. Tertium, quotuplex sit. Quartum, quare fuit introducta. Quintum, quisnam sit publicationis effectus. Sextum, num publicatio concedatur ipso iure post completum examen testium, an verò petenda sit à iudice.

2 *Quoad*

2 *Quoad Primum* est notandum, quod publicatio, est de iure Canonico, & Ciuili, cum diuersis modis pluries in vtroque de ea mentio fiat. De iure autem Canonico, aliquando demonstratur publicatio per *didicita testificata, vt in cap. cum tua, & d. cap. constitutis de testib.* Aliquando vero per alia verba, vt per illa. *publicæ attestationes in d. cap. veniens 2. cap. cum venisset; & cap. ex tenore. eodem tit. de test.* Aliquando per verba *aperire depositionem, vt in cap. constitutus eod. tit.* Aliquando per *Publicare testimonia, vt in cap. intimauit eod. tit.* Aliquando verò demonstratur per verba. *Publicare dicta testium, vt in c. in causis, etc. præsentium eod. tit. de testib.* Vnde apparet per plures, & diuersas phrases insinuari publicationem.

De iure verò Ciuili habetur similiter in Codice, *in Authent. atqui semel. C. de probationib.* & in Authentico, *in §. quia verò Auth. de testib.*

3 Et tandem de iure Regni habetur de ea *in Regia Pragmat. incip. cursu dilationum sub rubr. de publicatione processus. & in constitution. vniuersos, & Ritib. Magnæ Curiæ Vicariæ 72. et 86.* in quibus locis appellatur publicatio testium. In dicta verò pragmatica cauetur, quod completo examine testium, & termino elapso, fieri debeat publicatio, cum termino sexdecim dierũ, octo scilicet ad dandam copiam depositionum testiũ, & octo ad percunctandum dicta testium; qua publicatione facta, si petatur repulsa, concedenda erit. Et similiter repulsa repulsæ. Et præsentari debent scripturæ, ad quas impugnandas iudex, parte petente, dare poterit terminum. Tandem concluditur quod Pupilli, Viduæ, minores, Ecclesiæ, & aliæ miserabiles Personæ, vltra terminos prædictos, habere debent beneficia, quæ de iure communi dicuntur prima, & secunda restitutio in integrum, vt inferius suo loco dicemus; secundum verò formam constitutionum, & capitulorum Regni dicuntur primum, & secundum beneficium.

4 *Quoad Secundum* est notandum, quod publicatio est manifestatio, seu notificatio facta partibus de dictis, seu depositionibus testium. secundum Bartol. *in d. Auth. atqui semel. C. de prob.* quem sequuntur omnes DD. præsertim nostri Regnicolę; & Gloss. *in d. constit. vniuersos.*

5 *Quoad Tertium,* notandum est, quòd publicatio duplex est, secũdum Bartol. *in d. Auth. atqui semel. n. 17.* vna, quæ fit, vt dicta testium publicata faciant plenam fidem: Altera, quæ fit, vt dicta, seu depositiones testium notificentur. Secundum verò Baldum, est etiam duplex; sed sub alio motiuo, vna pronunciatiua: altera insinuatiua. Pronunciatiua dicitur illa, per quam partes non didicerunt testificata, & hæc nisi testificata fuerint didicita, non nocet, sed possunt nihilominus testes examinari, ita Bald. *consil. 152. in princ. vers. item duplex. lib. 1.* Alexand. *cons. 84. num. 4. & seq. lib. 4.* Gabr. *conclusion. 21. num. 28. de testib.* Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. c. 14. num. 6.* Rot. *decis. 136. p. 3. diuers. lib. 2.*

6 Quod tamen limitatur, quando pars, quæ intendit nouos testes examinare, & publicationem petijt, non habet aliquam præsumptionem pro se, quod non didicerit testificata, quia alias facta publicatione pars, quæ testes publicari petijt, præsumitur testificata didicisse eo ipso. Bartol. *in d. Authent. atqui semel num. 17.* Gabr. *loc. cit. nu. 29. & seq.* Ferentill. ad Buratt. *decis. 228. n. 23.*

7 Sed si publicatio fuit facta parte inuita, non nocet parti contradicenti, vel etiam absenti. Bart. *vbi sup.* Alex. *cons. 84. in princ. & num. 8. lib. 4.* Surd. *cons. 176. n. 4. et seqq.* Felin. *in cap. fraternitatis n. 9. vers. modo quæritur de testib.* Ferentill. *loc. cit.*

8 Et est aduertendum, quod datur differentia inter publicatas attestationes, & didicita testificata; nam attestationes tunc dicuntur publicatæ, quando iudex decreuit, vt fiat publicatio in causa. Didicita autem testificata dicuntur, quando post factam publicationem, percunctantur, idest inspiciuntur, & considerantur depositiones testium publicatæ, vt colligitur ex traditis per Specul. *in lib. 1. de teste. §. 8. incip. satis vtiliter, vbi de publicatione agit. n. 9.* Gabr. *vbi sup. nu. 10. & 31.* Rot. *dec. 154. n. 2. p. 4. rec.* & Greg. *dec. 583. n. 2.*

9 Alia vero publicatio testium dicitur insinuatiua, & ista est illa, per quam impeditur, ne testes possint super eisdem articulis, vel de directo contrarijs examinari. Bald. *in d. cons. 152. in prin. vers. alia est insinuatio lib. 1.* Quod procedit tam in prima instãtia quã in secunda in gradu appellationis. *Auth. qui semel. C. de probat. c. fraternitatis de testibus Clem. 2. eod. tit.*

10 Quæ supra firmata conclusio, quod post publicatas attestationes, & didicita testificata non possint examinari testes super eisdem articulis, vel de directo contrarijs, limitatur pluribus modis, &

Primò, quando articuli, super quibus testes sunt examinandi, non comprehenduntur sub primis, neque expressè, neque tacitè; & similiter quando testes examinantur ad diuersum finem. Buratt. *decis. 824. n. 4.*

11 *Secundò* limitatur, quando quod fuit articulatum in primis articulis, articulatur in secundis alio modo, & magis explicitè. Duran. *dec. 236. n. 3.*

12 *Tertiò* limitatur, quando noui articuli in sui essentia essent partim noui, & partim antiqui ex nouis qualitatibus adiectis, nam tunc non dicerentur ijdem. *cap. veniens. 2. de testib.* Alexand. ad Bart. *in l. per hanc C. de temp. appellat.* Crot. *de test. §. aggredior nunc. num. 59.* Gregor. *decis. 494. n. 2. & seq.*

13 *Quartò* limitatur, quando testes sunt nouiter reperti; dummodo hoc plenè probetur. Hypol. de Marsil. *in l. 1. § fin. num 17. ff. de quæstion.* vbi etiam Bart. Rot. *decis. 154. n. 4. p. 4. recent.* Greg. *dec. 583. n. 4.*

14 *Quintò* limitatur, quando testes nihil deposuerunt super materia, in qua sunt de nouo examinandi, quia tunc non possunt dici didicita testificata Gabr. *d. conclus. 21. num 119. de testib.* Gregor. *decis. 83. num. 4.*

15 *Sextò* limitatur, quando testes fuerunt producti, sed non examinati. Gabr. *loc. cit. n. 138.* Greg. *decis. 583. n. 7.* vbi tamen ait, hoc procedere in publicatione facta parte inuita.

16 *Septimò* limitatur, quando nouum examen testium tendit ad confirmationem, & corroborationem probationum antiquarum. Bald. *in l. cunctos populos in 5. oppos. C. de Summ. Triu. & fid. cathol.* Abb. *in cap. de cætero de testib.* Innoc. *in ca. cum dilectis ad fin. vers. Iudex de accusat.* Felin. *in d. cap. fraternitatis n. 11. de test.* Gabr. *d. conclus. 21. num. 39. vbi latè de test.* Afflict. *decis. 216. nu. 4.* Surd. *decis. 126. num. 10.* Gregor. *decis. 272. num. 9. & dec. 581. n. 12. & d. decis. 583. n. 5.* & ibi Beltramin. *litt. D.*

17 *Octauò* limitatur in Ecclesijs, quando fuerunt læsę, dummodo probetur lęsio, & non sit timor subornationis. Caputaqũ. *decis. 50. num. 5. p. 3.* Gregor. *d. decis. 583. n. 6.* & ibi Beltram. *litt. D.* vbi plures alias decisiones affert.

18 *Nonò* limitatur, quando processus fuit tantum ostensus procuratori, sed non dimissus ad percunctandum. Gregor. *decis. 497. num. 4. vbi latè* Beltram. *n. 8*

19 *Decimò* limitatur, quando fuit traditum summarium tantum testium, (vt fit in Romana Curia,) nam tunc non dicuntur didicita testificata, quia non panduntur nomina testium, neque extenduntur in eo depositiones eorum. Cæs. de Grass. *decis. 8. nu. 4. de test.*

de test. Seraphin. decis. 688. n. 2. Gregor. decis. 497. nu. 4. & ibi Beltramin. n. 8. Buratt. decis. 248. n. 20. Salust. Tiber. in prax. lib. 1. c. 14. n. 6.

20 XI. Limitatur, quando testes non fuissent ritè, & rectè recepti; vel si publicatio verè facta non fuisset, vt de stylo Curiæ Rot. decis. 13. de testib. in nouis. & decis. 10. de probation. eod.

21 XII. Quando Testis per errorem examinatus non fuit super aliquo articulo quia tunc etiam post didicita testificata, examinari potest super illo. Guid. Pap. decis. 124.

22 XIII. Limitatur, quando causa diuersa erit à prima, vt in d. Clem. 2. de testib. nam non obstante publicatione testium facta in causa possessorij, examinari poterunt denuò noui testes in causa petitorij. Rot. decis. fin. de restit. in nouis.

23 XIV. Quando post publicationem non fuerunt didicita testificata. Felin. in cap. fraternitatis de testibus, vbi latè.

24 XV. Limitatur, quando datur restitutio in integrum personis priuilegiatis, quia tunc possunt noui testes examinari, non obstante publicatione facta, cum tunc non fiat nouum examen via ordinaria, sed extraordinaria. Afflict. dec. 216. n. 2. de qua Felin. in cap. intimauit. de testib.

25 XVI. Quando tertius venit ad causam pro suo interesse: nam tunc ex quo sumus inter diuersas personas, posunt testes examinari super eisdem articulis, vel de directo contrarijs non obstante publicatione facta Felin. in cap. veniens n. 18. de testibus. Quod intelligi debet, si litis motæ notitiam nō habuerit; alias non esset audiendus, nisi in terminis, in quibus causa reperitur, & eo modo quo posset principalis. Innoc. & Alij. in cap. cum super de testib. Bart. in l. si prolusorio ff. de appellat.

Idem esset, si principalis procurasset, quod tertius ignorans compareret; nam tunc audiretur in eisdem terminis, in quibus causa inueniretur. Afflict. dec. 235.

26 XVII. Limitatur, quando fuit perempta instantia causæ, & noua inchoata. Afflict. decis. 216.

27 XVIII. Quando prima probatio facta fuit per instrumenta, nā tunc suppleri potest per testes. Affl. ib.

28 XIX. Quando probatio facienda est per euidentiam rei. Idem ibid.

29 XX. Limitatur, quando articuli partis aduersæ non fuerunt plenè probati Idem ibid.

30 XXI. Quando vna pars probauit contrarium similiter non plenè, sed per duos testes non integros, nam tunc melius probari poterit. Idem.

31 XXII. Quando vltra articulum directè cōtrariū opponitur, quod testes examinati falsū de poluerunt, corrupti, vel subornati. Idem Afflict. vbi sup. latè.

32 XXIII. Quādo ille, qui testes producit est talis, de quo dubitari non potest de subornatione. Iason. cons. 170. vol. 2. Marian. in d. cap. fraternitatis cas. 54. de testib. Felin. in cap. causam quæ. in fin. de offic. deleg. Casiad. in l. 1. §. per procuratorem ff. de acquir. poss.

33 XXIV. Limitatur in causis criminalibus, in quibus, non obstante publicatione, examinari possūt denuò testes, maximè ad defensā. Marsill. in prax. crim. §. sequentis num. 6. Sed non ad offensam, vt dicemus infrà par. 4. in Tract. crim. sect. 10. num. 20.

Alias limitationes ponunt Speculator. de teste. §. 8. nu. 2. Hyp. de Marsill. in d. l. 1. §. fin. ff. de quæstion. Card. Tusc. litt. T. conclus. 29. Gabr. de test. cōclus. 21. Farinac. de test. q. 75. & Alij apud illos, ad quos recurrendum est, quando casus occurrit; est enim articulus valde controuersus, cum in huiusmodi materia multum valeat Iudicis arbitrium.

34 Quoad quartum est notandum, quod publicatio fuit introducta, ob diuersos fines, & rationes.

Primò, vt seruetur ordo iudicij, quia publicatio est de ordine, secundum Bart. in l. prolatam C. de sent.

Secundò, vt partes recipere possint copiam examinis testium ex tunc in antea. DD. in cap. cum innotuit, & cap. constitutis de testib.

Tertiò ad hoc, vt dicta testium faciant plenam fidē, quia per publicationem datur maius robur attestationibus. vt habetur in l. gesta vbi Bal. & DD. C. de re iudic. Bart. in l. solam C. de testib. Canonist. in c. causam, quæ de testib.

Quartò ad finem reprobandi, seù repulsandi depositiones testium, vt probatur in d. Auth. qui semel. C. de probat. & in d. l. solam C. de test.

35 Quoad quintum est notandum, quod primus, & principalis effectus publicationis est, quod scilicet post factam publicationem, non possunt regulariter, ob timorē subornationis, denuò produci, & examinari noui testes, vt probatur in ca. fraternitatis de testib. et Clem. 2. eod. tit. Et de iure Regni est cōstitutio iurisperitorū altercationes, Franc. dec. 57. nu. 3. Est bene verum, quod in multis casibus fallit hæc regula, vt supra notauimus à n. 10. vsque ad 34. & vltra DD. ibi allegatos, notant etiā alios casus, in quibus post publicationem admittitur nouum examen testium. Bart. in d. Aut. atqui semel. C. de probat. Afflict. dec. 33. 89. et 216. & Capic. dec. 62. inter quos, est casus Repulsæ, de qua infra.

36 Quoad Sextum, & vltimum est notādum, quod de iure communi publicatio, post completum examen, non censetur facta ipso iure, sed peti debet à partibus, vt fiat per text. & DD. in cap. cum I. & A. de sent. & re iudic. & leg. in causa §. causa ff. de minorib.

Et licet in Regno videatur aliter dicendū per prag. mat. supracitat. Cursu dilationum in princip. in qua supponitur, quod fiat ipso iure; tamen hodie aliter seruatur in recentissima practica, & sic est petenda à partibus etiam in Regno, secundum ius commune.

37 Fit tamen per Iudicē, vel partibus præsentib. vel vocatis, vel altera parte citata, & contumace, alias nō valeret, quia per eā potest præiudicium pati, per l. unoquoq; ff. de re iudic. ita tradit Bald. in d. l. gesta col. 1. uers. quæro qualiter C. de reiudic. & notat Gloss. in d. l. in causa 1. §. causa, & Speculat. cit. tit. de teste §. 8. n. 1.

38 Sed quæritur, an publicatio sit de substantia Iudicij, ita vt si procedatur ad vlteriora in causa, ipsa omissa, & non facta, vitietur processus.

Respondetur negatiuè, quia nō est necessaria. DD. in d. cap. fraternitatis de testib. latè Abb. & Felin. in c. cū I. & A. de sent. & reiudic. Bart. in l. præcit. prolatum C. de sent. Phill. Corn. in cons. 102. col. fin. litt. R. uol. 1. vbi ait, quod etiam si fiat die feriato non vitiatur processus, quoad nullitatem iudicialem inducendam. Vnde si Iudex protulerit sententiam, non facta publicatione petita à partibus, sententia valeret, sed partes appellare possent Guid. Pap. decis. 586. Felin. in ca. 1. & 2. de sent. & reiudic. Vant. de nullitatib. tit. de nullit. proces. nu. 40. Menoch. de reiudic. q. 33. Afflict. in. constit. uniuersos præcit. et in cōstit. Pacis cultum. n. 44. ob eādē rationem, quia non est necessaria, & sic etiam omissa, non vitiatur Iudicium, Boer. decis. 307. n. 7. quamuis sit de integritate substantiali processus, ut dictum est sup. numer. 1.

39 Quæritur secundò, an per publicationē testiū peritam ab vtraq; parte, censeatur validata eorum depositio, si non fuerunt ritè, & rectè recepti?

Respondetur negatiuè. Bal. in Auth. si quis in aliquo col. 1. uers. iuxta primam rationem. C. de edend. Innoc. in c. significauit, & cap. cum causam de testib.

46 Quæritur tertiò, an à Pronuncia publicationis appellari poſſit?

Reſpondetur negatiuè, quia eſt mere interlocutoria, & nullum parit præiudicium, cum negotium principale minimè tangat ſed ſolum proceſſum reſpiciat. Cardinal. *in Clement. 2. num. 2. circ. fin. de teſtib. per text. in cap. cum teſtante de appell.* Rum. *conſ.* 114. *numer.* 2. *lib.* 5. Aymon. *conſ.* 173.

41 Facta igitur publicatione aſſignatur in ea terminus, infra quem Partes recipiant copiam atteſtationum, quam debet Iudex concedere, *iuxta text. in c. quoniam contra de probation.* imò tenetur. *l.* 2. *C. vt lite pend. & l. geſta. C. de re iudic.* etiam in cauſis, in quibus proceditur per viam Inquiſitionis. *cap. olim. §. ſi verò. et capitol. qualiter.* 2. *§. debet de accuſation. & l.* 1. *ff. de edend.*

42 Originalia verò remanere debent penes Notarium, vel Iudicem, ne poſſint vitiari, & falſificari *d. cap. quoniam, & cap. fin. de probation. & l. fin. ff. de tab. exhib.* ſicut fieri debet de qualibet ſcriptura in Iudicio exhibita, & producta, *vt ibid. habetur* ſemper tamen eſt videnda ſcriptura. Roman. *ſingular.* 786. vbi Alios citat.

43 Decretum autem publicationis proceſſus ſolet fieri infraſcripto, vel ſimili modo, videlicet.

Publicationis decretum.

Et per Epiſcopalem Curiam N. eiuſque Reuerendiſſimũ Dominum Generalem Vicarium, viſa inſtantia, &c. fuit facta, prout fit in præſenti cauſa publicatio, cum termino dierum octo, quatuor ſcilicet ad pertractandum acta, & quatuor ad recipiendum copiam atteſtationum, ſi partes voluerint, & ita per hoc ſuum, &c. Prouiſum N. die, &c. & In fidem, &c. *N. Actuarius, &c.*

Vel alio modo.

Qui, &c. Proceſſum in cauſa inter N. & N. occaſione, &c. aperuit, & publicauit, & pro publicato haberi voluit, & mandauit, et copiam volentibus fieri iuſſit omni modo, &c. In quibuſdam verò Curijs additur. *Cum termino tot dierum ad opponendum, & dicendum contra, &c. omni modo, &c.*

44 Eſt tamen aduertendũ, quod terminus Publicationis eſt arbitrarius Iudici, vt notatur per DD. *in d. c. quoniam contra de probat.* ſed de iure Regni debet eſſe ſexdecim dierum, quorum octo dantur ad dandã copiam depoſitionum teſtium, & octo ad percunctandum dictas depoſitiones, *vt habetur in d. pragm. Curſu dilationum, de qua ſup. nu.* 3.

SVBSECTIO NONA.

De Repulſa, ſeù reprobatione Teſtium.

S V M M A R I V M.

1 *Repulſa teſtium tam de iure cõmuni, quam Regni eſt.*
2 *Repulſa, quid ſit?*
3 *Repulſa quotuplex ſit.*
4 *Repulſa quomodo petatur, et fiat, et pro quibus cauſis detur.*
5 *Perſonæ teſtium repulſantur pro crimine in ſpecie.*
6 *Dicta teſtium eodem modo reprobantur in ſpecie.*
7 *Repulſa, vt concedatur, tria concurrere debent.*
8 *Repulſa in cauſis ſummarijs non ſolet dari.*
9 *Neque in cauſa appellationis regulariter, niſi in defectum.*
10 *Neque in cauſa criminis læſæ maieſtatis.*
11 *Neque in cauſa blaſphemiæ.*
12 *Neque contra teſtes à repulſante productos, niſi ex noua cauſa.*
13 *Neque contra teſtem infamem à ſe alias productum.*
14 *Neque, quando inducti teſtes in vna cauſa non fuerunt repulſati.*
15 *Repulſa quando peti debeat.*
16 *Teſtes reprobatorij iurare, & examinari debent intra terminum, quia eſt odioſa repulſa.*
17 *Repulſa peti debet à partibus, aliquando tamen datur ex officio.*
18 *Terminus Repulſæ quantus ſit.*
19 *Repulſatio teſtium ab vtraq; parte petita ante terminum, an fieri poſſit.*
20 *Excipiens contra teſtes, ſi non probauerit crimina, punitur.*
21 *Falſitas in probandis criminibus oppoſitis quomodo puniatur.*
22 *Teſtes repulſati ob crimen infamiam irrogans poſſunt demonſtrare ſe eſſe innocentes.*
23 *In termino repulſæ non ſunt producendi articuli impertinentes.*
24 *In cauſis ſummarijs noui teſtes recipiuntur etiam poſt concluſionem.*
25 *Falſitas teſtium eſt emergens, & ideo ſuper eo eſt interloquendum per iudicem.*
26 *Falſitas prædicta dupliciter euenire poteſt.*
27 *Super falſitate teſtium datur terminus, & quomodo. Declaratio circa vſum teſtium debet eſſe clara.*
28 *Emergentis falſitatis decretum.*
29 *Decretum ad ſimpliciter reſpondendum.*
30 *Repulſæ decretum.*
31 *Publicationis Repulſæ decretum.*
32 *Repulſatio inſtrumentorum qualiter fiat.*

1 IN præſenti ſubſectione agendum erit de reprobatione, ſeù Repulſa teſtium; etenim facta publicatione in cauſa, & aſſignata copia atteſtationum, ſi aliqua ex partibus intendat reprobare teſtes contra ſe examinatos, *ad text. in cap. quoniam. in princ. vt lit. non conteſt.* debet Iudex cõcedere terminum ad repulſam dictorum teſtium, poſt quem terminum non audietur amplius, *vt in cap. licet de probation.* & notat Speculat. *in lib.* 1. *de teſt. §.* 9. *incip. publicatis. numer.* 1. & in Regno ſtatim, ac petita fuerit repulſa, ipſo iure conceſſa intelligitur; *vt in pragm. Curſu dilationum ſub rubr. de publicatione proceſſus.* ſolet autẽ peti poſt lapſum terminum publicationis, & ſic poſt vltimos octo dies datos ad percunctandum; & terminus repulſæ eſt medietas termini probatorij, *vt in dicta pragm. habetur*, & inferius dicemus.

2 Pro cuius pleniori notitia plura notanda erunt. Primò, quid ſit repulſa. Secundò quotuplex ſit. Tertiò, quot modis fiat. Quartò, quando peti debeat. Quintò, à quo peti poſſit, & debeat. Sextò, quis ſeù quantus ſit terminus Repulſæ.

Quoad primum eſt notandum, quod repulſa nihil aliud eſt, quam reprobatio teſtium, vt colligitur in iure Canonico, *ex cap. ſi teſtes. § pen. aliàs cap. ſi quis teſtibus* 4. *q.* 3. *& cap. præſentium de teſtib.* & in iure Ciuil. ex *l.* 3. *& l. obcarmẽ ff. de teſtib. et ex l. ſi quis teſtib. C. eod. tit.* & notat Speculat. *d. rubr. de teſt. §.* 10. *incip. ſæpè*, Menoch. *de arbitr. Iudic. q.* 32. Et de iure Regni *habetur in Conſtit. incip. Mores diſſolutæ, & in Ritib. Magn. Cur. Vic.* 73. *et* 282. *et in practit. pragm. incip. Curſu dilationũ*, & ex noſtris Regnicolis notant Marãt. *in ſpec. Aur.* 6. *p. Act.* 13. Affl. *dec.* 266. *et* 351. & Capie. *dec.* 55. 62. 68. *et* 157.

3 *Quoad ſecundum* eſt notandum, quod Repulſa duplex eſt; Vna, quæ appellatur prima, per quam repro-

reprobantur testes probatorij primo loco examinati intra terminum iuris, *vt in cap. series de testib. & in c. 1. de excep. d. cap. licet de probat. & cap. præsentium de testib. in 6.* vbi habetur modus reprobãdi testes probatorios. Altera verò dicitur secunda Repulsa, quæ communiter appellatur Repulsa Repulsę, & est illa, qua Pars, cuius testes primo loco examinati, reprobati fuerunt, intẽdit reprobare testes reprobatorios probatoriorum, *vt habetur in cap. licet dilectus. de testib. & d. ca. præsentium eod. tit. in 6. & de ista dicem. in seq. subsect.*

4 *Quoad tertium* est notandum, quod Repulsa fieri, & peti potest duobus modis, Primò, contra Personas testium. Secundò, contra dicta eorumdem. Personæ testiũ pluribus de causis repulsari possunt, vt si sint infames infamia canonica, vel ciuili. *ca. nouit. § fin. de iudic.* Speculat. *de testes.* §. 10. *nu* 4. si sint Lenones *l. humiles. C. de incest. nupt.* si sint fallarij, vel varij in tali loco examinis, *iuxta l. qui falsò, vel variè. ff. de testib.* & Bartol. *in l. eos. ff. de fals.* vel si sint singulares, iuxta tradita plenè per Bald. *in l. testium. C. de testib.* Vel si non deponant de sensu proprio corporis, iuxta not. per Alex. *in l. 1. ff. si cert. pet.* Vel si sint viles personæ, lusores, artes viles exercentes, & similes, de quibus per Speculat. *vbi sup.* & per Afflict. *in d. constit. Regni. incip. Mores dissolutæ*, vbi enumerat quadraginta duas causas, ob quas possunt testes reprobari; & ego ipse latè *in Pract. crimin. Canonic. infr. par. 4. sect. 4. per tot.*

5 Est tamen aduertendum, quod Repulsa contra Personas testium debet fieri in specie, quod scilicet tale crimen commisit, tali tempore, & in tali loco; nec sufficit dicere in genere esse criminosos, puta fures, adulteros, malæ vitæ, &c. vt habetur *in d. cap. præsẽtium. § testes de testib. in 6. & in cap. licet. & cap. per tuas. de simon. & l. 1. § adhiberi. ff. de testib.* & not. Bart. *in l. testium. § lex Iulia. ff. eod. tit.* & Bald. *in Auth. si dicatur. in fin. C. eod. tit.*

6 Dicta verò testium repulsari possunt, etiam in specie, dicendo, quod deposuerunt falsum in tali loco examinis, ob talem rationem. Et similiter, quod sunt varij in eorum depositionibus, vt apparet in tali, & tali loco examinis, in quibus diuersimode deposuerũt *iuxta d. l. quæ falsò, vel variè. ff. de testib.* vt tradit Bar. *in l. eos ff. de fals.*

Nota hic, quod eodem tẽpore, quo vna pars facit probationes ad reprobãdum testes contra se examinatos; Altera pars aduersa facit articulos comprobatorios, probando, quod testes pro se examinati sunt homines bonæ vitæ, famæ, & conditionis & quod per triennium perseuerauerunt in eorum bonis moribus, & exemplariter cum ædificatione Aliorum vixerunt; quia hoc tempus sufficiens est ad præsumendum, quod sint bonæ, & emendatæ vitæ. *vt habetur in § 1. Auth. de monach.* & ibi Angel. Item probando contrarium eius, quod adducit pars contraria pro reprobatione; puta si dixerit, quod testes sunt varij; ipse probet, quod non sunt tales, sed reducibiles ad concordiam: iuxta tradita per Alex. & DD. *in l. 2. § traditum ff. si cert. petat.* Bart. *in l. Gallus. §. ille casus. ff. de liber. & posthum.* & Felin. *in cap. cum tua, & in cap. in nostra,* vbi etiam Glos. & Alij *de testib.*

7 Est etiam aduertendum, quod repulsa non conceditur petenti, nisi concurrat vnum de tribus requisitis *in cap. præsentium de testib.* Quorum primum est, quod ante publicationem sit protestatus, se velle reprobare testes. & ex hoc textu prodijt Praxis, quod quando citatur pars, vel procurator ad videndum iuramenta testium, protestatur contra testes, & dicta, ac dicenda per eos; quæ protestatio producit effectum, vt si facta publicatione appareat, testes deposuisse in ipsius fauorem, illi non proderunt, *per text. in dicto cap. præsentium,* Vestr. in *Prax. lib. 6. capitol. 2. num. 23. & 62.* Vnde dat mirabilem cautelam Franc. Aret. *in d. cap. præsentium,* vt protestatio fiat tali modo, ne noceat protestanti, videlicet. *Talis protestatur cõtra testes, & dicta, ac dicenda per eos, quatenus contra, & non aliter;* & isto modo, si testis inductus à parte contraria deposuerit aliquid ad sui fauorem, poterit vti eius depositione, alias nõ, idem dicit Spec. *d. § 10. n. 1.* Quod quidem, vt scilicet requiratur protestatio adhoc, vt possit fieri repulsa, locum habet, quando testis habet aliquem defectũ, per quẽ reprobatur fauore ipsius repulsantis, secus si defectus esset in odium ipsius testis, vt si esset excommunicatus, vel bannitus, nam tũc repulsari potest, sine protestatione. Bald. *in l. si quis testibus. col. 2. in fin. vers. dubitauit hic C. de testib.*

Secundum requisitum, vt possit fieri repulsa est, quãdo quis erat absens tempore receptionis testium vsque ad publicationem, & sic non potuit protestationem facere; Vel si notitiam habuit de defectibus & exceptionibus, post publicationem. Bald. *in l. si quis testibus. vers. dubitatur hic in fin. C. de testib. & in l. laudabilem C. de aduoc. diuers. iudic.* vbi etiam Glos.

Tertium requisitum est, quod iuret, se non petere repulsam ex malitia, quamuis non fuerit protestatus, alias non esset concedenda, sine dicto iuramento, *vt habetur in d. cap. præsentium, de testib.*

8 Præterea aduertendum est, quod licet repulsa regulariter concedenda sit de iure, vt in *d. cap. præsentium de testib. et l. si quis testibus. C. de testib.* Sunt tamẽ multi casus, in quibus admitti non debet.

Quorum primus est, in causis summarijs, & executiuis, in quibus non requiritur plena probatio, secundum Abb. *in cap. veniens il secondo, col. 5. in princip. de testib.* & Aretin. *ibid. col. 9. vers. et quia.* & Felin. *colum. 6.* & Marant. *in spec. aur. 4. par. dist. 9. num. 43.* & Ratio est, quia in dictis causis non requiruntur solemnitates iuris, cum præiudicium possit reparari in petitorio; ideo non videtur necessaria repulsa. Salust. Tiber. in *Prax. lib. 3. cap. 7. num. 39.* Grauat. ad Vestr. *in Prax. lib. 5. c. vlt. n. 36.*

Quod quidem limitatur in casibus, in quibus non sufficit imperfecta probatio. Aretin. *in d. cap. veniens. col. 9. vers. & per ea. quæ dicta sunt de test.*

Limitatur secundò, quando pręiudicium non esset reparabile in iudicio ordinario. Roman. *in singular. 388. & ibi Addent.* Couar. *practicar. quæst. c. 17. num. 4. vers. septimò est in eadem.* Capic. *decis. 55. nu. 5.* Cels. ad Lãfrãc. *in Prax. deposit. testiũ n. 83. in verb. neutri. litt. B.*

9 Secundus casus est, in causa appellationis, nam testes, qui non fuerunt reprobati in causa principali, non poterunt reprobari in causa appellationis. Andr. de Isern. *in const. Regni Iurisperitorum.*

Quæ tamen cõclusio fallit, quando in causa appellationis producerentur noui testes, qui non fuerunt examinati in causa principali, nam tunc reprobari possunt, cum non potuerint reprobari in causa principali. Marant. *in spec. aur. par. 6. act. 13. num. 13. in fin.*

10 Tertius casus est, in crimine læsæ maiestatis, in ea enim cessat reprobatio testium. *l. famosi, & l. in quæstionib.* & ibi Bart. *ff. ad leg. Iul. maiest.*

11 Quartus est in crimine blasphemię, in quo etiã cessat reprobatio testium, quia æquiparatur crimini læsæ maiestatis. Par. de Put. *in tract. syndicatus vers. condemnatio col. 4. in fin.*

12 Quintus casus, in quo non conceditur repulsa, est, quando quis vult reprobare testes approbatos, & productos à se, vt notat Cardin. *in Clementin final. circ. fin. de testib.* sed Speculator. *de teste d. § 10. numer. 7.* distinguit, aut enim vult reprobare ex no-

ua causa superueniente, aut ex causis antiquis. In priori casu potest reprobare, secundo verò non, *per text. et Glos. in cap. cum venerabilis de except. & in §. quia verò* vbi Glos. *in verb. non habebit Authent. de testib. vers. sed tu distingue*. Et Ratio est, quia producens, per ipsorũ testium productionẽ videtur personas eorum approbare, & ideo non auditur, textus est *in capit. de testibus* vbi Abb. & Felin. *de testib.* Imò reprobare non posset quis testes à se inductos in vna causa, neque in alia causa, nisi exceptiones de nouo emerserint *l. siquis testib. C. de testib.* vbi Glos. *in verb. excipere* Bart. & Bal. *ibid. in summar.* quæ lex canonizata fuit *in ca. si testes §. pen. incip. siquis testib. 4. q. 3.* Marant. *in Spec. Aur. p. 6. act. 13. num. 10.* latè Farinac. qui plurimos concordantes cumulat *in tract. de testib. q. 62. n. 215.* & Rot. apud Seraphin. *dec. 265.* cum ibi Allegatis.

Quæ quidem conclusio ampliatur in quacumque approbatione personæ testis qualitercumque facta; nam ipsa personæ approbatio tollit beneficiũ reprobationis, *ad text. in ca. quod semel placuit. de reg. iur. in 6.* Hinc fit, quod testes rogati reprobari non possunt, quia rogatio habetur loco approbationis. Bal. *in l. patentes n. 1. in fin. C. de testib.* Farinac. *d. q. 62. n. 110. cũ seqq.* Guttier. *de Sponf. cap. 44. n. 74.* & Alij apud Illos.

At vero limitatur eadem conclusio, quoad dicta testium a se productorum; nam licet non possit producens reprobare personas eorum, poterit tamen eorũ dicta; vt per multa iura tradit Speculat. *loc. cit. de test. §. 10. nu. 7.* & probatur *in d. l. siquis testib.* vbi Gloss. *in verb. arguere C. de testib. & cap. imputari. de fid. instrum.* Farinac. *d. qu. 62. num. 241.* vbi alios longa serie citat, ac sequitur. vid. Cravett. *de antiquit. tempor. par. 1. sect. quæritur etiam in hac materia nu. 14.* Ioseph. Ludouic. *concl. 70. vers. falsissima*.

13 Sextus casus est, quando quis produxit testem infamem contra aliquem in aliqua causa, si ille postea producit contra eum, eumdem testem, non potest illum reprobare, quia iam videtur approbasse, respectu eorum, quæ commisit priusquam illum produxisset, secus tamen respectu eorum, quæ commisit postea, *cap. quemadmodum de iureiurand. ca. si testes §. siquis testibus 4. qu. 3. & l. 1. C. de test.* Speculator. *vbi sup.* & ibi Addent. *litt. O.* vbi dicunt, quod si producatur ab alio, benè posset reprobare, cum quoad alios non videatur illum approbasse, & paulò ante dictum est.

14 Septimus est, quando quis produxit testes cõtra aduersarium, qui poterat reprobare, sed non curauit; postea in alia causa inducit eosdem testes cõtra eundẽ aduersarium, tunc non potest aduersarius illos reprobare in noua causa, quia videtur eos approbasse. *cap. horrẽdus. 32. q. 5. & c. nullus de accusation.* licet Specul. *ibid. n. 8. in fin.* contrarium teneat.

15 *Quoad quartum*, quando scilicet repulsa peti debeat, est notandum, quod regulariter de iure communi debet peti post terminum publicationis, imò potest peti etiam multo post, dummodò sit ante sententiam & ex causa, *cap. præsentium, & cap. series de testib. in 6. c. 1. de exception. et ca. licet de probation.* et in limitationibus *d. c. præsentiũ sup. positis*. Sed dato termino ad reprobandum, siquis non reprobauerit testes, vlterius non erit audiendus *vt in dict. ca. licet de probat. habetur*, quia iudex refrenare debet infinitatem *c. cum in multis de rescrip. in 6. & l. 1. in fin. ff. de testib. & plenè in d. §. quia verò Auth. de testib. probatur*.

De Iure verò Regni peti debet post decem dies numerandos a die assignati processus ad percunctandũ, *vt in Rit. Magn. Cur. Vic. 79. sed in d. pragmat. cursu dilationum*, habetur quod possit peti die sequẽti post lapsum terminum publicationis. In practica tamen, seruatur, quod non arctentur partes ad petendam repulsam, dummodo petant, ante quam facta sit conclusio in causa, nam post conclusionem, non conceditur repulsa, nisi sit causa alicuius vniuersitatis vt notat Capic. *in decis. 157.*

16 Est tamẽ aduertendũ, quod testes reprobatorij probatoriorum debent, non solũ iurare intra terminũ datum ad repulsam, verum etiam examinari intra eũdem terminum, alias elapso termino non sunt admittẽdi, *vt habetur in Rit. 256. incip. Item quod facta*, & Ratio est, quia repulsa est odiosa, ideo restringenda. *cap. licet dilectus & cap. 2. de testib. & cap. odia. de regul. iur. in 6.* Quod odium non est in termino probatorio, & ideo possunt examinari, etiam post terminum, dummodo iurauerint in termino *vt suo loco sup. dixim.*

17 *Quoad quintum*, à quo scilicet peti possit, ac debeat repulsa, notandum est, quod petẽda erit à partibus litigantibus, si habeatur ratio ad terminum, intra quem peti debet. Si verò habeatur respectus ad ipsam reprobationem testium examinatorum, tunc concedi potest ex officio secundum Bart. *in l. 4. §. hoc autem iudicium num. 7. ff. de damn. infect.* quem sequitur Gramin. *decis. 45. num. 14. facit tex. in l. 3. §. 1. ff. de testib.* vbi latè exponuntur qualitates, ob quas reprobari possunt testes, & quanta fides sit eis adhibenda. Sed de prædictis qualitatibus, & exceptionibus, propter quas possunt reprobari testes, vid. omninò Abb. *in suo tract. qui inscribitur ordo iudiciarius in 14. char. in 2. col.* & non pigebit, quia ponit multa eurinsa. multa etiam afferã Ego ipse *infra in practic. crimin. p. 4. sect. 4. per tot.* ibi enim ponam, qui possint, vel nõ possint esse testes. Vnde desumi possunt exceptiones pro reprobatione, & repulsa testium; nam si examinentur per aliquam partem ex litigantibus testes de iure prohibiti, possunt per aduersam partem repulsari ex tali causa. At verò licet regulariter duobus modis fiat repulsa, vt dictum est supra *num. 4.* tamen per nonnullos Doctores reducitur ad tria capita, quæ continent duos modos predictos, sed additur tertium caput. Quorum primum est, quando repulsantur eorum personæ. Secundum, quando reprobantur eorum dicta. Tertium, quando reprobatur eorum examen, vt latissimè prosequitur Farin. *in d. celebri. tract. de test. q. 56. et seqq. et ipse infra p. 4.* Circa primũ faciunt quæ dicemus *in d. sect. 4. Pract. crim.* nam ex illis colligi possũt exceptiones, quæ opponi possunt contra personas testium; multi enim repelluntur à testimonio ferendo, qui si fuerunt examinati, reprobari possunt, ad finem diminuendi fidem eorum dictis: aut in totum destruendi pro qualitate oppositæ exceptionis ad Iudicis arbitrium.

Circa secundum repulsantur testes, quoad dicta, quando impugnantur de falso, de contradictione, variatione, vacillatione, obscuritate, defectu rationis in causa scientiæ, singularitate, & huiusmodi, de quibus etiam agemus, *in d. sect. 4. Pract. crim.* Nota hic, quod melius est reprobare dicta testium, quam personas, ad euitandum periculum iniuriarum, & inimicitiæ, vt optime consuluit Speculat. *loc. pracit. de testib. §. 10. n. 3. vers. & Is est quidem modus*. Nam quamuis vtrumque liceat; nimirũ repulsam dirigere circa personas, & circa dicta, non tamen semper expedit, neque decet hoc facere, *per text. in l. non omnia ff. de regul. iur. & cap. aliud. 11. q. 1.* Si fieret nihilominus repulsa quoad personas: non committeret peccatum contra iustitiam reuelans crimina testium per huiusmodi viam exceptionis; si crimina reuelata deseruient ad minuendum eorum testimonium, maximè quando alius modus repellendi esset illi incommodus. Lessius *de iustit. & iur. libr. 2. cap. 31. vbi de communi testatur.* Sot. *eod. tit. de iust. & iur. lib. 5. q. 7. art. 3.* & alibi fusius dicemus.

Posset

Posset tamen, secundum Less. *ibid. numer.* 2. aliquando esse peccatum contra charitatem hoc facere, Primò, si testis coactus fuit ad se examinandum, & obijceretur ei graue delictum, causa verò Rei non esset magni momenti. Secundò si alia via minus noxia repelli posset, vt si esset consanguineus, amicus, vel inimicus; minor, & huiusmodi; quia tunc cum ex dictis causis oriuntur exceptiones, quæ minuerent eorum dicta; potius istæ opponi deberent, quam crimina.

Circa tertiū, reprobantur testium examina, non reprobando personas, neq. dicta; quando opponeretur eos fuisse examinatos absente ipsa parte, vel saltē non citata, de quo latissimè Farinc. *d. tract. de testib. q. 72. per tot.* Vel quando non fuerunt examinati super interrogatorijs partis aduersæ. Idem Farin. *ibid. qu. 73.* & Nos *supra diximus*. Vel quando fuerunt examinati, sine iuramento. Idem Farinac. *q. 74.* & per Nos similiter dictum fuit. Vel quando facta non fuit publicatio examinis testium. Vel quando examen habitum fuit post conclusionem in causa; aut post publicationem; aut post dicicta testificata; de quibus, idem Farinac. *q. 75. per totam*. Vel quod factum fuit examen ante litem contestatam. Farinac *q. 76.* Vel quod examen habitum fuit coram Iudice non competente: Vel fine Remissoria: Vel contra formam in ea præscriptam. de quibus idem Farinac. *d. tract. de testib. q. 77. per tot.* vbi plena manu de more Concordantes adducit, & latissimè materiam examinat, ac quodammodò trutinat. Et Ego similiter aliàs dixi.

18 *Quoad Sextum*, & vltimum, quis scilicet, seù quantus sit terminus repulsæ, notandum erit, quod de iure cōmuni est arbitrarius Iudici, cum nullibi reperiatur præscriptus. De iure verò Regni est medietas termini probatorij. *vt colligitur ex pracit. Pragmat. cursu dilationum*; ita vt si terminus datus in causa ad probandum incumbentia fuerit decem dierum, iste terminus repulsæ erit quinque dierum. cum hac tamen differentia, quod iste cum sit odiosus, vt supra dixi, currit de momento ad momentum, quod non est in primo termino probatorio, qui est potius fauorabilis, quam odiosus. Ex quo fit, quod lapso termino ad repulsam concesso, non poterunt amplius testes examinari, nisi ex iuxta, & legitima causa, & constito, quod non potuerint examinari ex illa iusta causa *vt habetur in Rit. 73.*

17 Sed quæritur hic, quid agendum, pone casum quod partes citantur vicissim ad videndum iuramenta testium in termino probatorio, & per eos excipitur & fit protestatio contra testes, & dicenda per eos. numquid teneatur Iudex tunc statim recipere probationem super exceptione proposita; si pars se offerat in promptu probare, vel possit hoc differre in tempus repulsæ, post publicationem?

Respondetur, quod hoc est arbitrarium Iudici, secundum Abb. *in d. tract. de ord. iudiciar. char. 14. in 1. col.* debet tamen iudex perpendere, an sit publicum, quod opponitur. Item an possit probari. Item an sit præsumptio contra excipientem, quod faciat eam differendi iudicium, Item an sit altera ex tribus exceptionibus, positis *in §. ex parte. de testibus* vbi Gloss. *in ver infames.* veluti si quis appellauerit à tali dilatione, vel si habeat causam criminalē cum ipso, vel quando est præsumptio, ne prorogetur negotium, nam in his casibus tenetur Iudex statim recipere probationes contra testes, & non reseruare ad tempus repulsæ, si incontinenti excipiens se offerat probare, & ita videtur sentire Speculator. *vbi sup. de teste §. 10. n. 4. vers. quandoque tamen talia.* In alijs verò casibus arbitrabitur secundum diuersas facti circumstantias.

20 Quæritur secundò, an excipiens contra testes in reprobatione, & repulsa illorum, & obijciens quædam crimina, ex quibus irrogatur infamia, si illa postea non probauerit, possit contra eum agi per illos actione iniuriarum?

Respondetur affirmatiuè, & puniri potest pœna arbitraria. Boer. *decis. 24. in fin.* & in Regno contra talem non probantem crimina opposita saltem semiplenè, vel per famam publicam, prodita est. *pragm. incip. criminu, & defectus sub rubr. de pœna opponentium, &c.* in qua irrogatur pœna decem tarenorū pro quolibet defectu in probando. Hinc tanti Procuratores, & Aduocati, cum faciunt Articulos Repulsæ, solent præmittere protestationem, *quod hoc non faciunt animo iniuriandi, sed ne, & in quantum, &c.* & per illam saluantur, vt non detur contra eos aliqua iniuriarum actio, Rot. *in vna Taruisina Parochialis sub Ludouis. de testib. quæst. 75. num. 68.* nam aliàs sine tali protestatione teneretur iniuriarum. Marches. *de commission. part. 3. tit. de commiss. iactat. §. 2. num. 31.*

Vt à simili de iure communi non probans exceptiones oppositas punitur ad soluendas expensas. *cap. finem litibus de dolo, & contum.* & de Iure Regni adest *Pragmat. incip. Quicumq; exceptionem sub rubr. de pœn. opponent. except. quas non, &c.*

21 Quod si detegeretur falsitas circa probationē criminum oppositorum, vltra pœnam ordinariam falsitatis, non procederetur in causa, nisi essent alij testes sufficientes ad causæ decisionem, vel accusatio falsitatis esset verè calumniosa, quia tunc procederetur Innoc. *in cap. 1. de offic. Vicar.* Vnde seruatur in practica, quod pars, quæ prætendit, fuisse productos testes falsos, instet, vt pars aduersa declaret circa vsū testium, idest an velit vti omnibus, vel aliquibus; Et si dicat velle vti omnibus, tunc agi potest contra illum de falso; si verò dicat velle vti aliquibus, est necesse declarare, quibus vti velit, per nomina, & cognomina, & ita euitabit pœnam falsi, Cœpoll. cautel. 53. de quo latius infra, *numer. 25.*

22 Quæritur tertiò, an testes repulsati, vbi crimen aliquod irrogans infamiam, possint assumere partem in Iudicio, & se defendere, ac probare se esse innocentes?

Respondetur affirmatiuè, cum Abbat. *in capit. testimonium in final. de testibus*. Ratio est quia læditur eorum opinio, cum semel repulsi possint semper repelli DD. *in l. à sententia ff. de appellation.*

23 Quæritur quartò, An in termino repulsæ possint produci articuli, siue positiones impertinentes, & qui continent idem, vel de directo contrarium cum primis articulis?

Respondetur negatiuè, *obstat enim Auth. atqui semel.* & ibi Bart. *C. de probat.* Et in Regno prodita est *Regia Pragmat. quæ incip. contingit sepè sub rubr. de capitul. et position. impert. in repulsa non ponend.* per quam producens nouos articulos impertinentes, sub colore repulsæ, si fuerit principalis, punitur in quinq; tarenos pro quolibet articulo impertinenti producto; si vero sit procurator punitur, pœna duplicata in decem tarenis pro quolibet. Quæ pœna ritè, & rectè imposita est; nam quidam causidici committentes in legem, saltem mente, si non verbis, contra dispositionem *textus in capitol. certum est de regul. iur. in 6.* sub nomine repulsæ, publicato processu, faciebant nouas probationes, producendo nouos articulos impertinentes & nouos testes *vt sup. dictum est*, Quod fieri non est permissum vt post publicationem admittantur noui testes regulariter

pariter loquendo, ob timorem subornationis, *iuxta ca. fraternitatis, de testib. & Clement. 2. eod. tit. & in Regno adest Constitut. exordiens; Iurisperitorum altercationes, vt suo loc. sup. notau.*

24 In Causis tamē summarijs possent noui testes produci, etiam post publicationem, secundum Alex. *in cons 65. vers. quarto principaliter lib. 4.* Bart. *in extrauag. Ad reprimendum in verb. & figura.* Card. Zabarell. *in Clement. 2. de testib.* Firmian. *in suo aureo Iudice, seu repertorio. in verb. testes post publicatum processum in 1. col. ibi; Item potest in causis summarijs.* Vnde in Regno vbi causæ sunt summariæ, possent noui testes produci, nisi prohiberetur, *per d. pragmat. contingit sæpe, & per aliam; Quandoque solent. sub rubr. de testib. qui de nou. &c. & pracit. constitut. Iurisperitorum altercationes.*

Quod quidem fallit, si appareat, fuisse per partes ante publicationem nominatos testes, & aliquo iusto impedimento non fuisse examinatos, *vt sup. dictū fuit, & habetur in d. pragm. quandoque solent sub rubr. de test. qui de nouo superuenisse allegantur.*

25 Est autem aduertendum super eo, quod diximus *sup. n. 21.* quod si opponatur de falsitate testium per partem aduersam, vel de falsitate iuriū, hoc erit emergens in causa, & super eo est pronunciādum per Iudicem. Vnde si pars petat, vt declaret, an ipsis vti velit, constito de falsitate, puniretur; Secus si fuisset protestatus, *quod eis vti velit, quatenus vera appareant, aliàs protestatur, se eis nolle vti, & vsu eorum renunciat.* Est benè verùm, quod in tali casu, solet dari terminus ad deliberate respondendum, an eis vti velit, sine protestatione. Et tunc si simpliciter respondeat, nolle vti, licet per hoc non fateatur falsa: tamen dicuntur suspecta de falso.

Quòd si testes examinati essent super falsa capitula ab eo scienter producta, tunc protestatio prædicta non prodesset, nisi in actu productionis dixisset; *se velle eis vti, si, & quatenus sint vera, & donec, & quousque fuerit de contrario certificatus,* quæ protestatio valeret, si non esset suspicio falsitatis; dato tamen odore ipsios, tunc debet per Iudicē constitui illi terminus ad deliberate, & simpliciter respondendum, quia protestatio non debet esse dolosa, ita Clar. *lib. 5. §. falsum. vers. Vtens dicto falsi testis, & vers. vtens falso.* Bots. *in tit. de falsis n. 155.*

26 Falsitas igitur ex supradictis euenire potest dupliciter. Primò ex parte testium examinatorum in repulsa. Secundò, ex parte principalis, qui illos produxit. Vnde quæritur etiam dupliciter, an quando testes redarguuntur de fallò, impediatur cursus causæ principalis. Secundò, quid agendum ad hoc, vt testes examinati, & etiam principales, qui eos produxerunt, arguantur de falso?

Circa Primum erit notandum, quod quando testes examinati arguuntur de falso, non per hoc supersederi debet, in causa principali, sed procedi potest ad vlteriora, vsque ad conclusionem in causa inclusiuè, secundum Capic. *in decis. 25.* vbi ait, quod in Regno differtur condemnatio, non autem conclusio, Sed tamen limitat quinque modis hanc conclusionem, quos vide apud ipsum.

Quibus addi potest sexta limitatio deprompta *ex Regia Pragmat. exordient. cum frequentius. sub rubr. de fals.* vt scilicet quando testes examinati arguntur de falso, Pars quæ produxit testes, offerat se præstare vel le cautionem de restituēdo quidquid habebit per sententiam ferendam in eius fauorem. Et tunc huiusmodi cautione præstita poterit Iudex procedere in causa, non obstante falsitate proposita. Sed quia hanc quæstionem examinant Bartol. & Bald. *in l. fin C de fid. instrum. & l. 1. C. qui accusar. non poss.* & Afflict. *in constitution. incip. si ciuiliter agens. num. 16. & 17. et in decis. 103. & 229.* Ideo ad illos recorrendum erit, si casus occurret, quia multa cumulant ad propositum, licet valde inuoluta. Secus tamen est agatur contra principalem de falso, nam tunc supersedetur in causa, Bal. & Alij penes Marant. *in spec. 6. p. act. 1 2. n. 1. in fin.*

27 Circa Secundum erit notandum, quod ad hoc, vt tam testes examinati, quam principalis, qui illos produxit, puniri valeant de falso, potest peti per aduersarium, vt Pars, quæ testes produxit, declaret, an velit vti huiusmodi testibus examinatis & eorum depositionibus. Vel an velit renunciare illis, & illorum depositionibus, & tunc debet Iudex concedere terminum ad respondendum in specie, nō ingenere qui terminus in Regno est octo dierū vt colligitur *ex Regia Pragmat. exordient. testes falsum sub rubr. de fals.* Quę declaratio circa vsum vel renūciationem testium, debet esse simplex, & absoluta, ac clara, non autem implicita, confusa, ac reseruatiuè, & protestatiuè facta, vt deluminur ex traditis per Bartol. *in l. si aduersarius C. de fid. instrumentor.* Bald. *in l. 1. C. si ex fals. instrum.* Afflict. *dec. 189.* & Capic. *in decis. 67.* Et quia in tali casu debet cathegoricè respondere, inoleuit practica, quod quando pars responder, quod vult vti, facit huiusmodi declarationem, sub hac forma. *N. dicit, quod vult vti omnibus testibus, omnibus articulis, & omnibus testiū depositionibus.* Vnde si fieret declaratio, quod vult vti testib. super aliquib. certis, & super certis alijs non, tunc nondebet admitti, propter iuramentum testibus præstitum, quod esse debet indiuiduum, vt notat Franch. *decis. 173. in fin.* Quando verò respondet, quod non vult vti testibus, talis declaratio debet esse specifica, & simplex, non generalis, & confusa, neque dolosa, vt aduertit Clar. *vbi sup. d. §. falsum vers. vtens dicto.* Et sic facienda erit sub hac forma. *N. dicit, quod non vult vti talibus testibus,* nominando illos per nomina, & cognomina, *Neque intendit vti depositionibus prædictorum testium, ideo illis renunciat,* vt colligitur *ex dicta Pragmatic. testes falsum.*

Et est aduertendum, quod Procurator non potest facere talem declarationem circa vsum, vel non vsum testium, nisi habeat speciale mandatum, in quo concedatur ipsi in specie facultas faciendi huiusmodi declarationem. Capic. *d. decis. 67. n. 2.* sequitur Menoch. *de arbitrar. Iudic. cas. 315. n. 21. cum seqq.*

Quod si per procuratorem non habentem speciale mandatum ad talem declarationem faciendam, fieret nihilominus; tunc nullum producet effectum, nisi à parte ratificata fuerit, & ita passim practicatur.

PRAXIS PROCESSVS.

28 His positis deueniendum est, iuxta nostrum institutum, ad modum practicum formandi processus, & successiuè ad decreta necessaria super his, quæ dicta sunt in superioribus. Quando igitur occurret huiusmodi emergens falsitatis testium, potest Iudex interloqui infrascripto, vel simili modo, videlicet,

Decretum super emergenti.

Qui Perillustris, & Reuerendissimus, Dominus, &c. in causa N. cum N. occasione, de qua in actis, &c. super tali, & tali emergenti, monuit partes ad primam ad audiendam ipsius voluntatem, & si commodè super eodem emergenti sententiam, siuè decretum; omni modo, &c.

29 Quando

29 Quando verò ſtatuit terminum ad ſimpliciter, & deliberatè reſpondendum, vt ſupra dictum eſt, poteſt fieri infraſcriptum, vel ſimile decretum, videl.

Decretum ad ſimpliciter reſpondendum.

Qui Dom. etc. viſa inſtãtia N. petẽtis, quod N. cõpellatur ad deliberatè reſpondẽdũ ſimpliciter, an teſtibus, et iuribus per eum in Actis productis vti velit, terminũ ſtatuit dierum tot ad ſimpliciter, & abſolutè reſpondendum, an eis vti voluerit ad finem, &c. alias, &c. omni modo, &c.

30 Decretum verò quod fieri ſolet à Iudice in caſu, quo concedit repulſam, eſt tale, vel ſimile, videlicet.

Decretum Repulſæ.

Qui Perilluſtris, & Reuerendiſſ. Dominus, etc. Viſa petitione N. aſſerentis, in cauſa vertẽte inter ipſum ex vna, & N. partibus ex altera, occaſione, de qua in Actis, &c. habere teſtes reprobatorios probatoriorum, nè in ſuis iuribus præiudicium aliquod patiatur, terminum ſtatuit dierum tot.... ad reprobandum, & repulſandum teſtes prædicti N. in termino probatorio per ipſum productos. Quo termino elapſo amplius non audietur; neque teſtes admittentur, & ita, &c. omni modo, &c.

31 Tandem expletis omnibus emergentibus, & incidentibus, quæ occurrere ſolent, de quibus omnibus agere, fere impoſſibile ſe habet, cum variare ſoleant, ſecundum factorum contingentias, perſonarum qualitates, Populorum mores, Regionum conſuetudines, ac Curiarum proprium ſtylum, & ſimilia, accidentia, fit Publicatio teſtium examinatorum in termino dato ad repulſam, infraſcripta, vel ſimili forma, videlicet.

Decretum Publicationis Repulſæ.

Qui, &c. Atteſtationes, & dicta teſtium examinatorum pro parte N. in termino dato ad reprobandum teſtes productos in termino probatorio pro parte N. in cauſa inter ipſos vertente in hac Curia, occaſione de qua in Actis, aperuit, & publicauit, & pro publicatis haberi voluit, & mandauit, & copiam volentibus fieri iuſſit, & decreuit, cum termino dierum, (duorum vel trium) ad opponendum, & dicendum contra, &c. omni modo, &c.

32 Vnum tamen eſt aduertendum in materia repulſæ, quod ſi occurrat reprobare inſtrumentum, neceſſe eſt, vt fiat ſaltem per quatuor teſtes, quia inſtrumentum ſuſtinet vices duorum teſtium; & tabellio eſt maior vno teſte. Gloſſ. *in cap. teſtes 4. q. 3.* & traditur *in ſum. Confeſſor. lib. 2. tit. 5. q. 186.* & S. Antonin. 3. *p. tit. 9. cap. 11. §. 2. prop. fin. verſ. oportet.*

SVBSECTIO DECIMA.

De Repulſa Repulſæ.

S V M M A R I V M.

1 *Repulſa repulſæ, quid ſit?*
2 *Terminus Repulſæ repulſæ eſt medietas primæ repulſæ.*
3 *Repulſa repulſæ, quando peti debeat.*
4 *Repulſa repulſæ, quomodo petenda.*
5 *Repulſæ prędictæ finis, qualis.*
6 *Lapſo termino huius ſecundæ repulſæ non datur amplius vlterior repulſa.*
Proceſſus in infinitum eſt vitandus.
7 *In repulſa repulſæ non fit nominatio teſtium regulariter, ſicut fit in termino probatorio.*
8 *Repetitio teſtium in ciuilibus, quibus in caſibus neceſſaria ſit.*
9 *Repeti nõ poſſunt teſtes poſt publicationẽ atteſtationũ.*
10 *Teſtes, qui repetuntur, non poſſunt plus dicere, in ſecundo examine, quam fecerunt in primo.*
11 *Teſtis, qui repetit primum examen, inſtare poteſt, vt ſibi legatur primum examen, ne variet.*
12 *Teſtis varius etiam in ciuilibus torqueri poteſt.*
13 *Tortura teſti vario infertur, etiam non pręcedentibus indiciis.*
14 *Clericus teſtis varians, poteſt etiam torqueri.*
15 *Torqueri poſſunt pluries teſtes varij.*
16 *Etiam, ſi extraiudicialiter variauerint.*
17 *Doctores contrarium aſſerentes non admittuntur.*

1 EGimus in præcedenti ſubſectione de prima Repulſa, quæ fit ad effectum reprobandi teſtes examinatos ad fauorem partis aduerſæ in termino probatorio; Verùm quia completo, peractoque examine teſtium reprobatoriorum, ac facta publicatione proceſſus, & atteſtationum repulſæ: ſolet altera Pars petere Repulſam repulſæ, ideſt alium terminum ad reprobandum, & repulſandum teſtes examinatos pro repulſa teſtium examinatorum in termino probatorio: Ideo in præſenti Subſectione erit agendum de repulſa repulſæ.

Pro cuius intelligentia plura à Nobis de more notanda erunt. Primò, quæ ſit repulſa repulſæ; & quis eius terminus. Secundò, Quo tempore peti debeat, & quomodo. Tertio, Ad quem finem petatur terminus ſecundæ repulſæ. Quarto, An poſt lapſum terminum ſecundæ repulſæ detur alius terminus. Vltimò, An in terminis primæ, & ſecundæ repulſæ poſſint fieri nominationes teſtium, & committi audientia teſtium, vt fit in termino probatorio?

Quoad primum, notandum eſt, quod repulſa repulſæ nihil aliud eſt, quam actus ille, per quem repulſantur teſtes reprobatorij probatoriorum examinatorum in primo termino dato ad probandum, *vt colligitur ex cap. licet dilectus de teſtib. & ex cap. præſentium. eod. tit. in 6.* & ex Speculat. *lib. 1. de teſte §. 10. incip. ſæpè num. 5.* & Bald. *in l. ſi quis teſtibus. C. de teſtib.* & de iure Regni *ex Ritu Magnæ Cur. Vicar. 74.*

Vnde ſicut in prima repulſa à Reo, *verbi gratia* reprobati fuerunt teſtes Actoris; Vel ab Actore teſtes rei altero ex illis tribus capitibus in præcedenti Subſectione *9. num. 17. verſ. At regulariter enunciatis*, videlicet aut quoad perſonas; aut quo ad dicta; aut quoad examen eorum; ita in hac ſecunda repulſa vno ex eiſdem capitibus reprobari poſſunt teſtes examinati in prima repulſa ad reprobationem teſtium in termino probatorio examinatorum; ad finem minuendi eorum fidem, vt ex hac via firma remaneat probatio, & fides priorum teſtium in termino probatorio examinatorum; nam certum eſt, quod ſi in hac ſecunda repulſa infringatur fides teſtium examinatorum in prima repulſa, opponendo contra eorum perſonas, vel dicta, vel examen exceptiones ſubſiſtentes; corroboratur, & augetur fides teſtium examinatorum in termino probatorio. Et ſic Iudex ſententiam ferre poterit habita conſideratione, & reſpectu ad eorum qualitatem, integritatem, & bonitatem; ſicut è contrariò, ſi aliquo modo eorum fides diminuta remaneret per exceptiones contra illos in prima repulſa oppoſitas, diligenter perpendere deberet quam fidem, & probationem facerent eorum teſtimonia ſic diminuta; & ſic habere reſpectum ad eorum malam qualitatem, & ad alias circumſtãtias, quę eorum fidẽ, & probationem valde debilitarent; imo aliquando in totũ corruere facerent, & eneruatã prorſus redderent.

2 Ter-

2 Terminus autem ſecundæ repulſæ eſt medietas termini dati in prima repulſa, ad ſimilitudinem termini primæ repulſæ, qui vt dictū fuit ſuo loco, eſt medietas termini probatorij. Vnde in Regno ſeruatur, vt ſi terminus primę repulſę, fuerit ſex dierum, terminus ſecundæ repulſæ, erit trium dierū; ſi quatuor in prima, erit duorum in ſecunda, *vt colligitur ex pragmat. exordiente: Curſu dilationū ſub rubr. de publicatione proceſſus.*

3 *Quoad ſecundum*, quo ſcilicet tempore ſit petenda, & quomodo, notandum erit, quod iſta repulſa repulſæ, ſeu ſecunda repulſa peti debet poſt publicationem factam in prima repulſa, *Et habetur in d. rit. 74.* Eſt benè verùm, quòd hodie de ſtylo Curiarum Regni in recentiſſima practica ſeruatur, quod Pars non arctatur ad petendam repulſam repulſæ, dummodo illam petat, ante concluſionem factam in cauſa, ſi voluerit; vt etiam dictum fuit ſupra de prioria *in præcedent. ſubſect.* & aduertit Capic. *in deciſ.* 157.

4 Quo verò ad ſecundam partem dubij, nimirum quomodo ſit petenda, notandum erit, quod in termino primæ repulſæ conceſſæ ad inſtantiam Rei conuenti, Actor debet proteſtari de Repulſa repulſæ, ſuis loco, & tempore petenda, & iſte eſt modus practicus petendi ſecundam repulſam. ita Carauit. *in d. rit.* 74.

5 *Quoad tertium*, ad quem ſcilicet finem petatur ſecunda repulſa, notandum erit, quod finis, propter quem petitur terminus ſecundæ repulſæ, eſt, vt repulſentur teſtes examinati in prima repulſa, ad effectum, vt teſtes primo loco examinati approbentur, quia per teſtes reprobatorios examinatos in prima repulſa, remanſerunt aliquo modo deficientes, vnde per alios teſtes, qui examinantur in ſecunda repulſa, per quos reprobantur teſtes examinati, in prima repulſa, corroborantur teſtes primo loco examinati in termino probatorio, & ſic plenam faciunt fidem, & probationem pro eodem actore.

6 *Quoad quartum*, an ſcilicet poſt lapſum terminū ſecundæ repulſæ, detur alius terminus, notandum erit, quod facta publicatione in ſecunda repulſa, non datur alius terminus regulariter loquendo, niſi aliqua partium eſſet priuilegiata, quia in tali caſu poſt lapſum termini ſecundæ repulſæ, datur etiam alius terminus primi, & ſecundi Beneficij, idest primæ, & ſecundæ, reſtitutionis in integrum, *vt habetur in fine dictæ pragmat. curſu dilationum, & nos dicemus inferius.*

Vnde non poſſunt examinari, & produci teſtes reprobatorij reprobatoriorum teſtium reprobatorum; permittitur enim reprobare teſtes primo loco per actorem ſuper principali negotio in termino probatorio productos; & reprobatorios iterum reprobare, vt fit in ſecunda repulſa; vlterius verò non conceditur. *per cap. licet dilectus de teſtib.* & ibi Abb. & Alij latè; ex quo textu colligitur, quod cuilibet parti licet facere vnam reprobatoriam teſtium, ſiuè probatoriorum, ſiuè reprobatoriorum, non vltra, & ſic quarta reprobatio non permittitur, propter infinitatem vitandam; infinitas enim ſeu proceſſus in infinitum eſt vitandus. *l. vt inter C. de Sacroſanct. Eccleſ.* ad hoc vt detur finis litibus *vt in cap. finem de dol. & contum. l. vlt. ff. pro ſoc. et l. non diſtinguemus §. quæſitum ff. de arbitr.* Et ſic non poteſt concedi terminus ad probandum per quartos teſtes, *vt in d. cap. licet dilectus*, & facit *text. in §. quia vero Authent. de teſtib. cum ſimilib.* & notat Speculator. *loc. ſup. cit. de teſte §. ro. n. 5.* vbi Io. Andr. ne detur proceſſus in infinitum, vt dictum eſt.

7 *Quoad quintum*, & vltimum, an ſcilicet in terminis primæ, & ſecundæ repulſę poſſint fieri nominationes teſtium, & committi illorum audientia, notandum, quod ſecundum Afflictum *in conſtitut. In Pecuniariis num. 3. & in conſtit. Animalia num. 2.* Nominationes; & audientia teſtium fieri, & committi poſſunt, tam in prima, quam in ſecunda repulſa. In Practica verò in Regno *per Ritum Magnæ Cur. Vic.* 146. & per Gloſſ. *in d. conſtit. In pecuniariis* non committitur teſtium audientia in terminis primę, & ſecundæ repulſæ, niſi tota defenſio litis conſiſteret in teſtibus examinandis in partibus, quia tunc daretur facoltas nominandi teſtes; Et Ratio eſt, quæ repulſa habetur loco defenſionis, quia eſt de iure naturę. *Clemen. Paſtoralis de ſent. & reiudic.* & ſic non erit in tali caſu deneganda, ne indefenſa partium iura remaneant.

8 Sed quæritur, an reprobari poſſint teſtes, qui adducuntur ad probandum in cauſis ordinarijs, ſi repetiti non fuerint, quando examinati fuerunt prius in cauſis ſummarijs, factis poſtea ordinarijs?

Reſpondetur affirmatiuè, quia alias non probarent, niſi repeterentur, prout etiam ſi fuerunt examinari in alia inſtantia, vel in alio emergenti *cap. venienſ. il 2. de teſtib.* Bart. *in extrauag. ad reprimendum verb. ſummariè num.* 45. Farinac. *de teſtib. q. 66. num. 297. & 299. cum ſeqq.* vbi plurimos Doctores allegat. Quia etiam in ciuilibus tali caſu teſtes ſunt repetendi, alias nō probarent, ſicut etiā in ſequētibus caſibus, Quorū.

Primus eſt, quando fuit oppoſitum contra teſtem aliquem, vt dictum ſuum obſcurum declararet, & declarationem non fecit; nam tunc probationem nullam faceret, niſi prius repeteretur, ad effectum, vt declaret dictum obſcurum, faciunt tradita per Menoch. *de arbitrar. Iudic. lib. 1. q. 72. & 73. n. 24.* & Card. Mantic. *deciſ.* 145. & per Alios apud Ipſos.

Secundus eſt, quando teſtes fuerunt nulliter examinati, nam tunc nulla eſt eis fides adhibenda, niſi repetantur, Mantic. *vbi ſup.* & Alii per ipſum citati, Farinac. *d. q. 66. n. 303.*

Tertius eſt, quando in illis caſibus in quibus ad probationem faciendam requireretur repetitio, & fuit quidem facta, ſed non legitimè, quia de iure teſtium repetitio facienda eſt regulariter ante publicationem atteſtationum.

9 Regula enim iuris eſt, quod publicatis atteſtationibus, ſicuti non poſſunt teſtes de nouo produci, ita etiam neque repeti *ca. per tuas*, & ibi Gloſſ. *in verb. audiendum de teſtib.* vbi etiam Bald. *in ſummar. & nu. 2.* Gabriel *d. tit. de teſtib. concl. 28. num. 2.* vbi de communi teſtatur Farinac. *d. q. 66 num.* 255.

Quæ regula, quod ſequuta publicatione teſtes repeti non poſſunt, ampliatur, etiam ſi repetitio fieret ad inſtantiam partis, quamuis ageretur de ſola declaratione primæ depoſitionis, Aretin. *in cap. per tuas*, vbi latè *num. 6. & 7.* Farinac. *ibid. num. 256. et ſeqq.* vbi alios citat, & ſubampliat, ac ſublimitat. Ex officio tamen Iudex non prohibetur quandocumque teſtes repetere Farinac. *vbi proximè n. 261. & 264.* vbi vſque ad numerum 317. limitat tredecim modis latè declarando, & auctoritatibus confirmando.

10 Nota tamen, quod quando teſtes repetuntur, continere ſe debent intra neceſſarios limites, nam non poſſunt, nec debent plus dicere in ſecundo examine repetitionis, quam dixerunt in primo examine per ipſos facto, vt ex Baldo, & Innoc. *in d. cap. per tuas* firmat Rot. *deciſ. 720. nu. 2. p. 2. nouiſſ.* & Farinac. *d. q. 66. num.* 37.

11 Nota ſecundò, quod teſtes, qui repetuntur, regulariter inſtare poſſunt, vt ſibi legatur primum examen ad euitandam variationem, contradictionem, aut vacillationem, (de quibus latius agemus infrà *p. 4. in pract. criminal. ſect. 5. num. 49. & 50.* vbi declarabimus, quādo teſtis dicatur varius, & vacillās) vel ſaltem proteſtari poſſunt, quod ſe remittunt priori examini. Farinac.

rinac. plenè *in tit. de hæresi. q.* 188. §. 1. *n.* 33. *& de testib. d. q.* 66. *n.* 39. *cum plurib. seqq.* quia per dictam protestationem excusantur a pęnis variationis, & contradictionis Bart. *in l. eos n.* 7. *ff. de fals.* & ibi Marsil. *n.* 6.

12 Et ratio est, quia etiam in ciuilibus, testes torqueri possunt, quando variant, vacillant, vel se contradicunt, vt vltra Doctores, quos allegaui suprà *subsect.* 6. *nu.* 20. tradunt Bald. *in tract. de testib. p.* 2. *nu.* 2. Clar. *in pract. crim.* §. *fin. q* 25. *vers. item testis*, & latè Farinac. Alios cumulans *in d. q.* 66. *n.* 89. *& seqq.* vbi de communi testatur.

13 Quæ conclusio, vt testes varij torqueri possint, ampliatur pluribus modis. Et Primò, non obstante, quod non præcedant alia inditia, nam adhuc ex sola variatione, contradictione, vacillatione torqueri possunt, vt tradunt communiter DD. quos citat, & sequitur Farinac. *ibid. nu.* 100.

14 Ampliatur secundo, etiam si talis testis sit Clericus, qui variat coram Iudice sęculari in casibus sibi coram eo examinari permissis. Clar. *vbi sup. vers. sed numquid.* Boss. *in tit. de tortur. test. num.* 4. Farinac. *loc. præcit. num.* 101. *& nu.* 103. vbi dicit, quod tali casu non torquetur à Iudice sæculari, sed ab Ecclesiastico, vt tenet etiam Clar. *ibid. in fin.* & Capic. *dec.* 142.

15 Ampliatur tertiò, vt toties torqueri possint, quoties variauerint; intellige tamen vsque ad tertiam vicem, & non vltra, *vt fusius dicemus in practic. crim.* & tradunt DD. quos citat Farinac. *ibid. num.* 104. *& seq.*

16 Ampliatur quartò secundum quosdam, non solum si testes variauerint iudicialiter: verum etiam si extra iudicialiter; nam adhuc torqueri possunt. Gabriel. *de testib. conclus.* 29. *nu.* 40. *& conclus.* 31. *nu.* 1. *vers. contrarium* Clar. *d. q.* 25. *vers. sed pone* Farinac. *d. q.* 66. *n.* 106. *cum duob. seqq.* vbi plures Alios cumulat. *& n.* 108. declarat hoc pręsertim procedere, quando dictum extra iudiciale redactum fuit in scriptis.

17 Quidquid in contrarium asserant Marsil. *in l. eos n.* 1. *vers. quod est interpretandum ff. ad leg. Cornel. de fals.* Boss. *in d. tit. de tortur. test. n.* 14. & Alij, quos pleno calamo allegat Farinac. *vbi sup. nu.* 115. De reliquis vide apud præcitatos DD. qui ex professo articulum examinant. Mihi autem hęc pauca adducere placuit, tum quia faciunt ad Praxim reprobandi testes, tum etiam quia quando casus occurret, haberi possunt loca Doctorum, qui de materia agunt.

Nunc finem faciendo subsectioni, dico quod absolutis omnibus terminis concedi solitis ad reprobandum testes reprobatorios probatoriorum, fit publicatio in hac secunda repulsa more solito, & tunc proceditur ad vlteriora in causa, faciendo conclusionem; cum non detur regulariter alius terminus, neque ad probandum, neque ad reprobandum, nisi partes essent personæ priuilegiatæ, quibus competeret beneficium restitutionis in integrum. Ideo ponam sequentem subsectionem, in qua de illa quędam magis ad praxim necessaria percurram. propterea erit.

SVBSECTIO VNDECIMA.

De Restitutione in integrum bis concedenda, quæ in Regno appellatur primum, & secundum beneficium.

SVMMARIVM.

1 *Restitutio in integrum, quid sit?*
2 *Restitutio in eadem causa bis tantum conceditur.*
Hinc in Regno prima restitutio dicitur primum beneficium, secunda secundum beneficium.
3 *Restitutio in integrum duplex est.*
4 *Appellatio non datur à concessione restitutionis in integrum gratiosæ: secus a restitutione iustitiæ, & quare.*
5 *Restitutio dupliciter peti potest.*
6 *Differentia petitionis restitutionis in integrum, quæ?*
7 *Restitutio peti non potest à procuratore sine mandato speciali.*
8 *Limitatur tamen in tribus casibus.*
9 *Causæ, pro quibus datur restitutio in integrum.*
10 *Personæ, quæ petere possunt restitutionem in integrum.*
Minores habent priuilegium petendi restitutionem.
11 *Fideiussores minorum non possunt vti beneficio minorum.*
12 *Mulieres habent beneficium restitutionis in integrum.*
13 *Ecclesia, & Ecclesiasticæ Personæ habent similiter restitutionem in integrum.*
14 *Hospitalia, & alia loca pia habent etiam dictam restitutionem.*
15 *Loca pia, quoad bona habent restitutionem, non quoad personas laicorum.*
16 *Capitula Cathedralium etiam habent restitutionem.*
17 *Vniuersitates locorum, & Fiscus similiter habent.*
18 *Milites similiter habent restitutionem.*
19 *Rustici habent etiam restitutionem regulariter.*
20 *Personæ prædictæ, quæ habent beneficium restitutionis, si contrahant cum iuramento, amittunt beneficium.*
21 *Tempus restitutionis in integrum est quadriennium.*
22 *Quadriennium autem incipit currere à die læsionis.*
23 *Datur restitutio, etiam post quadriennium cum causa.*
24 *Restitutio principaliter petita non impedit exequutionem cęptam in Tribunali Rotæ.*
25 *In alijs verò Tribunalibus suspendit exequutionem.*
26 *In Regno Neapolitano quando detur restitutio.*
27 *Restitutionis in integrum natura quæ?*
Hæres minoris gaudet beneficio minoris.
28 *Author laudatus à minore etiam gaudet.*
29 *In causa appellationis an detur restitutio prędicta.*
30 *Restitutionis beneficium quotuplex sit.*
31 *Restitutionis prædictæ, siuè primi, & secundi beneficij terminus qualis.*
32 *In termino primi, et secundi beneficij admittuntur articuli impertinentes, & fit nominatio testium.*
33 *Restitutionis cognitio duplex.*
Restitutionis in integrum decretum.
34 *Restitutionis decretum cum insertione sententiæ diffinitiuæ.*
35 *Accessus ad locum differentiæ decretum.*
36 *Accessus prædicti destinatio alterius.*
Accessus forma.
37 *Iuramentum litis decisiuum cui detur, et quomodo. Et quid seruatur in iuramento suppletorio.*
Iuramenti decisiui decretum.
38 *Decretum oppositionis periurij.*
39 *Decretum termini ad deliberate iurandum.*
40 *Iuramentum in litem quatuplex.*
Decretum iuramenti in litem.
41 *Instantia causæ, quid sit? & quomodo perimat de Iure Ciuili.*
Instantia perimit per lapsum triennij in ciuilibus, & bienny in criminalibus.
Instantia perimit, quoad acta ordinatoria, non decisoria.
42 *Instantia perimit in iudicio iam cæpto, non in alio.*
43 *Instantia perempta restauratur in Ciuilibus, & quomodo.*
44 *Peremptio instantiæ locum habet in quibuscumque causis.*

45 *Instan-*

45 *Instantia cępta cum defuncto cõtinuatur cum hærede.*
46 *Instãtia causæ non perimit, vt supra, de Iure Canonico.*
47 *Instantiæ peremptionis decretum.*
48 *Descriptio fructuum fit in quacumque parte Iudicij.*
Descriptionis fructuum decretum.
49 *Descriptionis prædictæ mandatum.*
50 *Depositum priuat possessorem sua possessione.*
Depositi decretum in causa mercedis, & alterius rei controuersæ.
51 *Consignationis depositi decretum.*
52 *Detentor possessionis est manutenendus.*
53 *Vbi de possessione cõtrouertitur, Iudex auocare potest possessionem ad se, ne partes veniant ad arma.*
54 *Sequestrum non est faciendum, sine præuia informatione periculi Rixæ.*
55 *Et tunc citatur pars, si periculum non sit in mora.*
56 *Sequestrum non fit, si constat de possessione vnius.*
57 *Possessorium triplex est.*
Possessorij summarij decretum.
58 *Mandatum de manutenendo qualiter formetur.*
59 *Interdicti retinendæ possessionis decretum.*
60 *Auocationis possessionis decretum.*
61 *Interdicti adipiscendæ decretum.*
62 *Mandatum prædicti interdicti.*
63 *Interdicti recuperandę decretum.*
64 *Constitutum, & præcarium quid sit.*
65 *Constituti, & præcarij differentia.*
66 *Præcarium quid sit.*
67 *Constitutum possessorium in quo consistat.*
68 *Constituti virtus quantum duret.*
69 *Possessio qualiter acquiratur, si ab alio acquiratur.*
70 *Constituti possessorij clausula quos effectus pariat.*
71 *Transfert possessionem in constitutarium.*
72 *Item verum dominium.*
73 *Item habet vim traditionis possessionis incorporalium.*
74 *Item probat concludenter contra Constituentem.*
75 *Item acquiruntur fructus rei per Constitutarium.*
76 *Item potest per eam capi possessio propria authoritate.*
77 *Item transfert possessionem in hæredes Constitutarij.*
78 *Item possidens per constitutum præfertur possidenti realiter.*
79 *Item probat possessionem ad quoscumque effectus.*
80 *Item transfert ius ad omnia remedia possessoria.*
81 *Item transfert possessionem sine vitio Attentatorum.*
82 *Item facit præsumere donationem simplicem, vt sit inter viuos, non causa mortis.*
83 *Item assumit naturam contractus, cui adijcitur.*
84 *Item transfert ius contra tertium possessorem.*
85 *Item operatur effectus possessionis etiam post mortem.*
86 *Item operatur vt possit agi nulla facta prius excussione.*
87 *Item impedit mandatum de manutenendo.*
88 *Item operatur suos effectus etiam in Emphyteusi:*
89 *Item operatur, vt Iudex non possit denegare Constitutario mandatum de associando.*
90 *Casus, in quibus constitutum prædictum nihil operatur; prout si tempore contractus constituens non possidebat rem.*
91 *Item, si fuit appositum in contractu nullo.*
92 *Item, si fuit appositũ in contractu dubio de validitate.*
93 *Item, si in contractu simulato.*
94 *Item, quando constituens remanet in possessione.*
95 *Item in casu conditionali.*
96 *Item in contractu bonorum fideicommisso subiectorũ.*
97 *Item in contractu rei incertæ.*
98 *Item in contractu absentis.*
99 *Item, quando requiritur vera, & realis traditio rei.*
100 *Item non extenditur ad futura.*
101 *Item nihil operatur in contractu census.*
102 *Associationis citatio.*
103 *Associationis decretum.*
104 *Mandatum de associando pro sorte principali*
105 *Mandatum de associando pro fructibus.*
106 *Associationis instrumentum.*
107 *Decretum termini peremptorij ad producendum omnia.*

1 DIximus in pręcedenti subsectione, quod post secundam repulsam, non conceditur regulariter alius terminus ad probandum, nisi aliqua ex partibus litigantibus esset persona priuilegiata: quia tunc permitteretur ei habere alium terminum, per viam restitutionis in integrum. Verum quia huiusmodi materia est valde frequens in Tribunalibus, tum Ecclesiasticis: tum Sæcularibus. Ideo expediens est de ea hoc loco quædam vtilia, & necessaria cumulare, & tangere, ne quidquam quod practicari potest huic practicæ desit.

Pro cuius materiæ notitia, plura per nos erunt more solito examinanda. Primo, quid sit restitutio in integrum. Secundò, quotuplex sit. Tertio quomodo petatur. Quartò, ex quibus causis concedatur. Quintò, quibus personis concedatur. Sextò, quo tempore peti possit. Septimò, Quæ sit eius natura. Octauò, quot erunt ista beneficia restitutionis. Vltimò, quis sit terminus primi, & secundi beneficij de Iure Regni.

Quoad primum, notandum est, quod restitutio in integrum, est in pristinum statum repositio. *ca. vlt. §. vlt. in fin. 2. q. 3. cap. ex litteris de restitution. in integr. l. quod si minor. §. restitutio ff. de minor.* & ibi Bart. & DD. *& in l. Gallus §. & quid si tantum col. 2. vers. quæro quid si filius ff. de lib. & posth.* Cardinal. *in Clem. 1. in 3. notab. de rest. in integr.* Io. Maurit. *in tr. de restit. in integr. cap.* 1. Odd. *eod. tract. par. 1. q. 1. art. 4. n. 32. & seq. & n.* 44 Et hęc est communis, & receptior definitio restitutionis in integrum, vt testatur Odd. *loc. cit.* Specul. tamen *in lib. 2. rubr. de restitution. in integr. §.* 1. aliter diffiniuit, sed ad idem coincidit, vt scilicet sit prioris status, vel iuris, vel audientiæ redintegratio.

2 Et est aduertendum, quod in vna causa bis tantum concedi solet, non amplius, & in Regno Neapolitano prima restitutio appellatur primum beneficium: secunda verò restitutio dicitur secundum beneficium, vt aduertit Marant. *in Aur. spec. p. 6. vers. & quandoq; appellatur num. 101. in fin.*

3 *Quoad secundum*, est notandum, quod restitutio in integrum duplex est, Gratiæ scilicet, & Iustitiæ. Gratiæ, seù gratiosa, est illa, quæ conceditur à Principe ex eius Clementia. Iustitiæ verò, est illa, quæ uenit concedenda de Iure. Specul. *de rest. in integr. §. 2. nu.* 34. Odd. *de restit. in integr. par. 1. q. 1. art.* 15. Scaccia *de appellation. quęst. 19. remed. 2. n. 26. & seqq.* Marches. *de cõmission. restit. in integr. p. 2. §. 1. n. 97. & seqq. fol.* 102.

4 Est autem ualde utile scire hanc diuisionem, quia a decreto concessionis restitutionis in integrum gratiosæ non datur appellatio, cum sit sententia Principis, a qua appellari non potest, *l. 1. ff. à quibus appell. non lic.* Marches. *vbi sup.* & Scacc. *ibid. q. 16. limit. 1. n. 1.*

A concessione verò restitutionis in integrum Iustitiæ, seù prout de iure datur appellatio. Marches. *loc. cit.* Scaccia *de appell. q. 17. lim. 47. memb. 1. nn. 169. & q. 19. rem. 2. n.* 132. Salust. Tiber. *in Prax. lib. 1. ca. 9.* & hæc concedi potest à quolibet Iudice ordinario. *l. in causæ la 2. §. fin. ff. de minor.* Odd. *d. tr. q. 32. art. 4. n. 28. vers. contrarium.* cum Aliis apud Scacc. *de appell. q. 19. rem. 2. num.* 28.

Vnde practicatur in Romana Curia, ut quando de iure concedenda est restitutio, non pronuncietur per Iudicem, ne detur occasio appellandi, quia tacitè intel-

intelligitur concessa per processum ad vlteriora; sed tantum in meritis causę ad fauorem eius, qui petijt, pronunciatur. Salust. Tiber. vbi sup. Vestr. in Prax. lib. 1. cap. 3. num. 17. Odd. de rest. in int. p. 1. q. 33. ar. 4. num. 35. Rot. & Alij apud Ridolphin. in prax. p. 1. cap. 13. nu. 417. Mantic. dec. 315. n. 5.

5 Quoad tertium, est notandum, quod restitutio in integrum dupliciter peti potest, principaliter scilicet, & incidenter. Vestr. vbi sup. n. 19. Scacci. loc. prox. cit. nu. 45. Luc. Pet. in prax. lib. 5. c. 1. nu. 5. Ferrett. cons. 42. il 2. n. 5. & seq.

6 Sed est aduertendum, dari differentiam inter vnum, & alium modum petendi; nam si petatur principaliter, requiritur in eo Iudicio libellus, litis contestatio, & aliæ solemnitates, quę requiruntur in Iudicio ordinario. Speculator. de restit. in integr. §. 2. nu. 39. Vestr. d. n. 19. Salust. Tiber. loc. cit. vers. super modo, Scaccia ibid. num. 48. Si verò petatur incidenter, proceditur summariè, sine vlla solemnitate. Vestr. & Scacci. vbi proximè, Rot. decis. ; de restitut. in integr. in antiqu.

Secunda differentia est, nam principaliter peti debet coram Iudice ordinario competente, vel Delegato ad vniuersitatem causarum, vel Delegato à Principe. l. fin. C. vbi, & apud quem Luc. Pet. in prax. lib. 7. c. 1. nu. 3. Odd. de rest. in integr. q. 32. art. 3. num. 28. & act. 6. num. 54. Scacci. de appellat. d. quæst. 19. remed. 2 nu. 28. & seq. & num. 50. & 56. Alij autem Delegati non possunt illam concedere.

Incidenter verò peti potest, coram quibuscumque Iudicibus, siuè ordinarijs, siuè Delegatis. d. l. fin. C. vbi, & apud quem. Luc. Pet. vbi sup. nu. 4. Odd. d. q. 32. art. 6. num. 55. vers. aut loquimur. Salust. Tiber. d. lib. 2. cap. 9. in fin. Scacci. d. quæst. 19. remed. 2. num. 45. & seqq.

Peti autem incidenter præcipuę dicitur, quando petitur per viam exceptionis, vel replicationis. Luc. Pet. loc. cit. nu. 7. Marchesi. de commiss. restitut. in integr. par. 2. §. 1. num. 57. fol. 96.

7 Aduertendum est secundò, quod ad petendam restitutionem in integrum, requiritur mandatum speciale. l. illud. §. fin. ff. de minor. Bart. in l. titius num. 3. ff. de liber. & posthum. Luc. Pet. vbi sup. nu. 13. Sal. Tiber. d. lib. 2. cap. 11. n. 1. Ferrett. d. cons. 42. il 2. n. 5. Marchesi. loc. cit. num. 56. fol. 96. Odd. de rest. in integ. q. 31. art. 12. n. 48. vbi limitat sexdecim modis.

8 Per supradictos tamen DD. Limitatur Primò, quando petitur restitutio incidenter, secundum Glos. in cap. suscitata ver. postulauit, & ibi Abb. num. 5. & seq. de restit. in integr. Roman. singular. 126. Luc. Pet. in Prax. d. lib. 7. cap. 1. num. 13. Marchesi. d. n. 56. nisi procurator peteret restitutionem ab interlocutoria super incidenti lata, nam tunc posset etiam sine mandato, per lapsum decem dierum in iudicatum transacta. Abb. vbi sup. n. 6. Roman. ibid.

Secundò limitatur, quando mandatum speciale comprehenditur sub generali, per clausulam: Nec non ad alia faciendum, etiam si talia forent, quæ mandatum exigerent speciale. cap. qui ad agendum de procur. in 6. Odd. de rest. q. 31. art. 12. num. 51. Mantic. decis. 11. nu. 2. Cassad. decis. 1. num. 3. de procur.

Tertiò limitatur in tutore, curatore, & similibus, qui habent administrationem à Iure. Abb. loc. citat. Luc. Pet. ibidem, num. 14.

9 Quoad quartum est notandum, quod restitutio in integrum ex pluribus causis conceditur, quia sine iusta causa non datur.

Quorum Prima est minor ætas; & eius æquipollentia, vt defectus mentis, vel corporis, vt in furiosis, & infirmis, ac miserabilibus; Fauor publicus, priuilegium Ecclesiæ, locorum piorum, Reipublicæ, & fisci, de quibus latè Odd. de restitut. q. 2. 3. & 4.

Secunda est, quælibet iusta causa, quæ comprehenditur sub clausula generali: si qua mihi iusta causa esse videbitur. l. 1. & tot. tit. ff. ex quib. caus. maior. Odd. q. 8. per tot. Staphil. de litter. Gratiæ, verb. quando est lata vna sententia.

Tertia causa est Paupertas. Staphil. ibid. vers. sed si per contradictas. fol. 162. Odd. dicta q. 3. ar. 3. nu. 14. Put. decis. 446. lib. 2. Cassad. decis. 6. num. 2. de appell.

Quarta est Absentia. Odd. q. 5. art. 3. & seqq. vbi latè.

Quinta est Ignorantia. Odd. q. 8. artic. 9. nu. 41. vers. contrarium. Maurit. de restitut. in integr. c. 67. cum seqq. Rot. decis. 164. num. 4. et 342. num. 1. par. 2. recent. Caualer. decis. 94. num. 2. & decis. 141. num. 3. vbi de communi testatur.

Sexta est Bonũ ius in negotio principali. Put. decis. 6. & 7. de restit. in integr. Rot. decis. 272. nu. 1. par. 3. lib. 3. diuers. Gregor. decis. 459. num. 1. Duran. decis. 237. nu. 2.

Septima est Iniustitia sententiæ. Benintend. decis. 85. num. 6. Seraphin. decis. 245. n. 2. Caualer. decis. 163. num. 1. Rot. decis. 333. n. 1. par. 4. & 40. num. 1. p. 6. recent. Etiam si iniustitia non sit notoria. Cæs. de Grass. decis. 10. num. 12. de re iudic. Rot. dec. 351. nu. 5. diuers. Buratt. decis. 92. num. 5. 399. num. 1. 681. nu. 1. & alibi.

Octaua est nullitas sententię. Rot. decis. 333. num. 1. p. 4. & decis. 1. nu. 2. & decis. 40. n. 1. p. 6. recent. quia nullitas est maior iniustitia. Vant. in trac. de nullit. sub tit. quid sit nullitas. n. 20. Aegid. decis. 343.

Nona est Læsio, saltem ænormis. cap. pen. de reb. Eccles. non alien. Gabr. conclus. 1. de restit. in integr. Rot. decis. 21. num. 2. p. 6. rec. Læsio enim est fundamentum restitutionis in integrum. Rot. decis. 154. nu. 1. p. 5. recent. Duran. decis. 137. num. 1. et 259. nu. 1. & sine læsione non conceditur restitutio, etiam personis priuilegiatis. cap. 1. de restit. in integr. l. quod si minor. §. non semper. ff. de minor. Aegid. decis. 38. in med. vers. Quoad quartum, Duran. decis. 310. num. 1. Caualer. decis. 194. num. 3. Rot. decis. 199. num. 1. par. 4. recent.

Decima est Læsio enormissima, etiam contra transactionem. Put. decis. 11. de rest. in integr. Rot. dec. 1354. lib. 3. diuers.

Est tamen aduertendum, quod adest differentia inter restitutionem in integrum, quæ datur Minori, Ecclesię, & æquiparatis ex edicto minorum, & illam, quæ datur Maiori ex iusta causa, & clausula generali: si qua mihi, &c. nam Minori, & æquiparàtis datur probata minori ætatę, vel æquipollentia, & lęsione: sed Maioribus ex iusta causa, & clausula generali non datur, nisi vltra læsionem probauerint iustum impedimentum, seù aliam iustam excusationis causam. Vestr. in Prax. lib. 8. cap. 3. n. 6.

10 Quoad quintum, est notandum, quod Personæ, quę habent primũ, & secundũ beneficium plures sunt.

Et Primò minores 25. annis de iure communi, vt in l. auxilium, & tot. tit. ff. de minorib. quia ætas supra vigesimumquintum annum dicitur ætas legitima. l. fin. C. de his, qui ven. ætat. impetr. De iure verò Regni minores dicuntur vsque ad decimum octauum annum, tam masculi, quam fœminæ, vt in constitution. Minorum iura in fin. & sic vsque ad dictam ætatem conceditur restitutio in integrum, tam in iudicijs, quam in contractibus, & consequenter datur primum, & secundum beneficium.

11 Quæ tamen restitutio in integrum non extenditur ad fideiussores minorum in contractibus. Maurit. in tract. de restitut. in integr. cap. 18. quia est beneficium personale. Specul. lib. 2. de restit. in integr. §. 2. n. 3. Daretur autem maioribus 25. annis de iure communi ex clausula generali: si qua mihi iusta causa esse videbitur, de qua habetur in l. 1. et tot. tit. ff. ex quib. caus. maior. & in l. Pantonius, ff. de acquir. hæredit. Alex. cons. 20. & 71. vol.

71.vol.1.Maurit.*de restitut.in integr.cap.* 130. Odd. *eod. tract.q.89. art.7. num.* 52. latè Grat. *discept.forens. cap.* 656.*n.7.*vbi reprobat contrarium tenentes.

12 Secundò datur mulieribus, siuè minoribus, siuè maioribus per ea, quæ habentur, *in l. si Index. ff. de minorib.* & in Regno adest *constitutio exordiens: Mulieribus, & constitutio: Obscuritatem*, vbi Andr.de Isern.dicit, quod etiam post conclusum in causa, potest mulier petere restitutionem in integrum.

Quæ conclusio ampliatur, etiam si veniat, vt auctrix laudata. Afflict. *dec.*15.

13 Tertio, Ecclesia, & Ecclesiasticæ personæ, quoad bona beneficialia habent restitutionem in integrū, *cap. Ecclesiarum* 12.*q.*2. Speculat.*§.*3.*num.* 6.*loc.cit.cap. auditis, de restit.in integr.* vbi Abb.*not.*8. *cap. constitutus, & cap.cum venissent.eod.tit.* vbi Abb.*in* 6 *notab.*Speculat.*loc.proximè cit.d.§.*2.*incip.quis autem.nu.*2. 25.*et* 29. & quoad Ecclesiasticas personas, *§.*3.*num.*6.*in fin.* Marant. *vbi supr. num.* 88. & Afflict. *decis.* 590. Et quoad Clericos; qui habent restitutionem, vid. DD. apud Carol.de Grass.*de effect.ib.cleric.eff.*1.*num.*337.

14 Quartò, Hospitalia, & alia pia loca vt Collegia, Congregationes, & similes piæ tamen, habent etiam beneficium restitutionis in integrum, vt notat Abb.*in cap.de restit.in integr.& in cap.*2.*de consuet. in* 2. *notab.* Ioann. Andr.*in ca.*2.*de restitut.in integr.in* 6. Bald. *in cons.*465.*vol.*1. Marant. *loc. cit. num.*90.

15 Est tamen aduertendum, quod dicta loca habent hoc beneficium, si lædantur in iuribus pertinentibus ad ipsa pia loca, non si læderentur singuli, vt singuli de Collegio, vel Hospitali, secundum Abb.*in d.ca.* 1.*num.*15.*de restit.in integr.* nam tunc si personæ singulorum non essent personæ Ecclesiasticæ, non admitterentur ad pinguius probandum per viam restitutionis in integrum.

Secus tamen dicendum venit de Personis Ecclesiasticis, quę admittuntur ad pinguius probandum, si læderentur in rebus patrimonialibus, *per cap. Ecclesiarum seruos.*12. *q.* 2. & faciunt tradita per Couar. *lib.*1. *var.resol.c.*4.*n.*2.*vers. verum.*

16 Quintò, Capitula Cathedraliū habent restitutionem in integrū, si fuerint læsa Abb.*in d. cap.*1. *de restit.in integr.col.*5.*in fin.* Innocent.*in ca.nisi in fin.de præb.*

17 Sextò, Fiscus, & Vniuersitates habent restitutionem.*l.Respublica.C.ex quib.caus.maior. & l. Respub. C.de iure Reipub.lib.*11. & licet Glos. *ibid.* dicat hoc habere locum solum in Ciuitate Romana, tamen veritas est procedere in omnibus alijs. Imo etiam in quolibet Castro, & Villa, quæ regitur per syndicum, siue sit magna, siuè parua. Bart. Bald. & communiter Alij, *in d.l. Respublica* quos sequitur Dec. *in cons.*42. *in fin.* Ratio est, quia in eis sunt viduæ, pupilli, & aliæ personæ miserabiles, quarum intuitu conceditur Vniuersitatibus restitutio in integrum. ita etiam Alberic. de Rosat. *in d.l. Respublica*, & Afflict. *in prælud. constitutionum Regni in* 5. *princ.* de quo adest *constitutio incip.* Beneficium. Imò Soccin. *in cons.*66.*in* 4.*vol.* quem refert, & sequitur Foller.*in addit.ad Marant.in spec.aur. p.* 6.*d. vers. Et quandoque appellatur num* 97.*in fin.* tenet habere locum, etiam si castrum, vel illa non regantur per syndicos.

18 Septimò Milites, dum sunt in expeditione belli, habent restitutionem in integrum.*l.fin.*& ibi DD. *C. de restit.milit.*& dum sunt in castris, & si redierint. *vid. tex.in l.qui mittuntur.ver.Iulianus. ff. ex quib. caus. maior. et l.si cui in prouincia.§.tandiu eod.* Bart.*in l.milites.ff. ex quib.caus.maior.* Sed in Regno adest *constitutio exordiens: Hostici exceptionem*, & notat Capic. *dec.*76.

19 Octauo Rustici, qui non potuerunt consulere peritiores, habent restitutionem in integrum. Alex. *cons.*14.*in fin.vol.*8. Ioan. Maurit. *in d. tract. de restit. in integr.cap.*84.*&* 85. post Castrens. *in l.*2. *ff. ad Tertull.* Odd.*de restit.in integr.q.*9.*art.* 1. *& seq.*

In Regno tamen Rustici non admittuntur ad pinguius probandum per viam restitutionis in integrum, quia isti solent esse, vt plurimum sagaciores prudentibus, ad trad. per Glos.*in l.athletas. §. de rusticis. ff. de excusat. tutor.* vbi tenet, quod quando sunt sagaces, & astuti non gaudēt beneficio restitutionis in integrum; *notatur in l.si id, quod C.de iurisd.omn.Iudic.*& maximè, quia possunt consulere Peritiores. Afflict. *in constitut. incip.Iusti cultores, num.*7.*& in decis.*110.114.*&* 175. in quibus agit de supradictis, & alijs personis, quibus competit beneficium restitutionis in integrum; De reliquis vid. Maurit. Marant, & Alios in præcitatis locis, & tandem Ridolphin. *in Trax.iudic.p.*1.*cap.*13. *d. num.*432.*vsque ad n.*441.

20 Est tamen aduertendum ad vnum valdè singulare, quod si minor, mulier, & aliæ personæ habentes priuilegium restitutionis in integrum, contrahant cum iuramento, amittunt priuilegium; de minore est expeditum, quod amittat. vt notat Bart. & Alij. *in Authent. Sacramenta puberum.C.si. aduers. vendit.* quia iuramentum repræsentat cum maiorem. Alex.*cons.*27. *&* 42.*vol.*1. Dec.*cons.*31.*ver.sed his.vol.*2. vbi ait, quod neque potest petere absolutionē a iuramento Capell. Tolos.*decis.*45.& plenè Io.Maurit.*in d.tract.de restit. in integr.ca.*112.*& seq.* De alijs personis, vid. DD. præcit.

21 *Quod Sextum*, quo scilicet tempore peti possit restitutio in integrum, notandum est, quod peti debet infra quadriennium, de iure communi, quo elapso non datur.*cap.*1.*de restit.in integr.in* 6. *l.fin. C. de temp. in integr.restit.* Vestr.*in Prax.lib.*8.*cap.*3.*n.*14.*&* 23. Buratt. *decis.*77.*num.*8.*&* 404.*num.*4. Rot.*decis.*2. *de restitut. in integr.in nou.*& ibi Papazon.*num.*5. *& decis.* 276.*num.* 3.*par.*3.*lib.*3.*diuers.& decis.*592. *num.* 6. *p.* 2. *recent.* Et non solum peti debet infra quadriennium: verum etiam, si sit petita, intra dictum tempus terminatur *Clement.*1.*de restit.in integr.d.l.fin.C.de temp.in int.restit.* Vestr.*d.num.*14. Rot.*decis.*13.*n.*2.*p.*2.*& dec.* 233. *nu.* 4. *par.*7.*recent.*

22 Incipit autem currere quadriennium a die Læsionis.*d.Clement.*1.*in ver.à tempore læsionis*, Glos. *in cap.*1.*ver.iure minoris.de restitut.in integr.* Vnde si petatur aduersus sententiam, incipit currere à die sententiæ. Ioan. Andr.*in cap.*1. *nu.*4. *vers. post contractum, vel sententiam de restit.in integr.in* 6. Odd. *de restit. in integr. p.*1.*q.*2.*ar.*6.*nu.*66.

Et si petatur ad appellandum, quando non fuit appellatum, currit à lapsu decem dierum. Ioan. Andr. *d. num.*4. Cæs.de Grass.*decis.*3.*num.*4.*de restit. in integr.*

Minori verò quadriennium incipit currere à die, postquam factus est maior.*d.l.fin.C.de tempor.in integr. restit.* Glos.*in d.Clem.*1.*ver. à temp. de restit. in integr. & in d.cap.*1.*ver.iure minoris eod.tit.* Vestr.*loc.cit.num.* 14. Buratt.*decis.*75.*num.*22. Rot.*decis.* 132 *num.*7 *p.*2 *et decis.*11.*num.*7.*p.*5.*recent.*

23 Limitatur tamen prædicta conclusio pluribus modis, & Primò non incipit currere quadriennium eo modo, quo supra dictum est, quando quis fuit legitimè impeditus, & iusta causa detētus; nam tunc datur, etiam post quadriennium.*cap.*1.*de restit.in integr. in* 6. *d.l.fin C.de temp.in integr.rest.* Vestr.*d.lib.*8 *cap.*3.*nu.* 14.

Limitatur secundò, quando sententia est notoriè iniusta ex eisdem actis. Cæs.de Grass.*decis.*15.*num.*8. *in fin.de praben.* Ferentill. ad Buratt.*decis.* 404.*num.*9.

Limitatur tertiò, quando constaret de enormissima læsione.*d.cap.*1.*de restit.in integr. in* 6. Soccin. *cons.*266. *num.*24.*lib* 2. latè Ferentill. ad Buratt.*d.decis.*404.*num.* 10. Rot.*decis.*284.*num.*50.*p.*6 *recent.*

Limi-

Limitatur quartò, quando constat de bono iure, & impetratur restitutio à Principe. Mantic. *decis.* 315. *nu.* 1. *& seq.* Rot. *decis.* 276. *in fin. num.* 7. *p.* 3. *lib.* 3. *diuers.*

Limitatur quintò, quando restitutio datur ex clausula generali, *ob iustam causam.* Rot. *decis.* 360. *nu.* 13. *& seq. p.* 6. *recent.* ratio est, quia cum tunc quadriennium nō currat ab initio, si aliter diceretur, esset dare restitutionem ad restitutionem, obtinendā cōtra *text. in l. Interdum. ff. de minor. et l.* 1. *C. si sæp. in integr. restit. postul.*

Limitatur sextò, de stylo Curiæ Romanæ: in qua, dummodò constet de bono iure, quadriennium non attenditur, & sic datur restitutio in integrum, non obstante lapsu quadriennij. Simonett. *dec.* 76. Buratt. *dec.* 604. *n.* 17. vbi Ferēt. *n.* 11. Rot. *dec.* 284. *n.* 5. *p.* 6. *recēt.*

24 Aduertendum est autem, quod petita principaliter restitutio, non impedit exequutionem factā, seù iam cęptam. Lancellott. *de attentat. p.* 2. *cap.* 18. *nu.* 117. Scaccia. *de appell. q.* 19 *rem* 2. *nu* 110. Salust. Tiber. *in Prax. lib.* 2. *ca.* 11. *n.* 3. Marches. *de commiss. restit. in integr. p.* 2. *§.* 2. *n.* 70. *fol.* 138. *et §.* 3. *nu.* 152. *fol.* 185. Buratt. *decis.* 597. *num.* 4. Caualer. *decis.* 153. *num.* 1. *et seq.* Beltramin. ad Gregor. *decis.* 258. *n.* 10.

Et cępta dicitur exequutio per relaxationem mandati. Rot. *decis.* 545. *n.* 5. *p.* 1. *recent. et in vna Corneiana Pecuniaria* 4. *Iunij* 1601. *coram Pamphilio, impress. apud* Salust. Tiber. *d. c.* 11. & per decretas, & relaxatas exequutoriales Rot. *decis.* 138. *n.* 2. *p.* 2. *et* 248. *nu.* 4. *p.* 3. *rec.* Buratt. *decis.* 597. *n.* 4. *et* 868. *n.* 3.

Quod tamen procedit, quādo mandatum, aut exequutoriales fuerunt relaxatæ extra, & post sententiā, non autem si in ipsa sententia, alias præcluderetur via petendæ restitutionis in integrum. Rot. apud Ridolphin. *in Prax. p.* 1. *cap.* 13. *num.* 477. & Marches. *de commiss. appell. ab exequut. Breu. p* 1. *cap.* 2. *nu.* 18. *et seq.* vbi reddit rationem differentiæ. Sed notandum est, quod supradicta locum habent in supremo tribunali Rotæ, non in Alijs. Salust. Tiber. *d. c.* 11. *nu.* 3. Ferentill. *ad Buratt. dec.* 945. *litt. A. vers. sed extra.*

25 In alijs autem Tribunalibus, extra Rotam, Restitutio in integrum suspendit exequutionem, sicut causa appellationis, & ea pendente nihil est innouandum. Buratt. *decis.* 504. *num.* 5. vbi Ferentill. *n.* 13. *litt.* B. nisi fuerit præuentum in exequutione reali. Rot. *decis.* 64. *num.* 1. *p.* 2. *recen.* Ferentill. ad Buratt. *d. decis.* 945. *litt. A. vers. secus autem,* Scaccia *de appellat. d. q.* 19. *remed.* 2. *num.* 110. *et seqq.* Dicitur vero præuentum in exequutione reali, captis pignoribus. Salust. Tiber. *in Prax. d. lib.* 2. *c.* 11. *n.* 3.

26 In Regno verò Neapolitano seruatur, quod Personæ priuilegiatæ petere debent primum, & secūdum beneficium restitutionis in integrum quandocumque, ante tamen prolationem sententię diffinitiuę, & sic post conclusum in causa, secūdum Afflict. *decis.* 114 sed limitatur in supremis Tribunalibus Ciuitatis Neapolis, quando causa fuisset introducta per commissarium causæ; tunc enim si tempore, quo Commissarius faciet relationē personæ priuilegiatæ peterent terminum ad pinguius probandum, non debent audiri. Carauit. *in Ritib. Magnæ Curiæ Vicariæ* 71. *et* 246.

In practica tamen seruatur, vt ad instantiam personæ non priuilegiatæ statuatur terminus trium, vel quatuor dierum Personis priuilegiatis ad pinguius probandum per viam restitutionis in integrum, ad effectum quod vltra illum terminum, amplius non audiantur. Quod benè fuit introductum, nè sub prætextu primi, & secundi beneficij, detur occasio petendi dilationes in causis. Minadous. *decis.* 15. vid. Andr. de Isernia. *in dict. constit. Obscuritatem*, vbi hanc quæstionem disputauit.

27 *Quoad septimum*, quæ scilicet sit natura restitutionis in integrum, & consequenter primi, & secūdi beneficij, notandum erit, quod beneficium concessum minoribus, duplex est, reale, & personale. Reale est, quando transit etiam ad hæredes ipsius minoris. Afflict. *in decis.* 211. *et in dict. constit. obscuritatem q.* 12. vbi refert Sacrum Consilium dedisse primum, & secundum beneficium hæredi minoris, ea ratione, quia hoc beneficium restitutionis in integrum non datur, ex eo, quia est minor, sed ex eo, quia fuit læsus. Imò datur etiam hæredi hæredis beneficium restitutionis, per text. *in l. non solum ff. de rest. in integr.* Crau. *cons.* 17. *nu.* 2. *vers. sed ista* Cald. *de restit. in integr. in vers. minoribus num.* 43. *vers. prædicta,* Ridolphin. *in pract. p.* 1. *c.* 9. *n.* 188. & Alij.

Est autem personale, quatenus non competit fideiussori minoris. Bart. *in l. fin. C. de fideiuss. min. et dixi sup. num.* 4. nisi quis in Iudicio fideiusserit pro minore, quia tali casu competeret tale beneficium fideiussori, *vt notat. in d. constit. obscuritatem.*

28 Sed quæritur, an Author laudatus à minore, habeat beneficium minoris?

Respondetur cum distinctione. Aut enim Author laudatus, est persona priuilegiata, aut non; in priori casu non est dubium, quod habebit beneficium minoris. Afflict. *decis.* 15. In secundò verò casu, est concedendum cum causæ cognitione, scilicet, quod ex primò, & secundò beneficiò minori concesso, possit author laudatus se tueri in Iuribus suis.

29 Quæritur secundò, an primum, & secundum beneficium cōcedatur minori in causa appellationis, vel liquidationis expensarum, si habuit antea in causa principali?

Respondetur negatiuè, cum Afflict. *in decis.* 35. *et* 114. quia non datur in vna causa, nisi bis, vt supra notauimus. Vndè cum causa liquidationis interesse, vel appellationis censeatur eadem cum principali, si habuit in principali causa, non ei amplius competit. Quod si in causa principali habuit primum tantum beneficium, in tali casu, posset petere secundum beneficium in causa liquidationis prædictæ, vel in causa appellationis, & ita seruatur in praxi.

30 *Quoad Octauum*, quot scilicet erunt ista beneficia restitutionis in integrum, notandū erit, quod regulariter sunt duo, quorum primum, appellatur prima restitutio, secundum vero, secunda restitutio, vt ex prædictis patet. Si verò ambo litigantes, scilicet tàm actor, quam Reus essent priuilegiati, tunc erunt quatuor beneficia, quia duo spectarent ad actorem, & duo ad Reum, iuxta textū *in l. petendæ C. de temp. in integr. restit.* quem citat Andr. de Isern. *in d. constit. obscuritatē.* & Afflict. *in ead. constit. q.* 10. Et quælibet pars potest vti beneficio alterius, quia quilibet terminus est communis vtrique parti, vt notatur per DD. citat.

31 *Quoad vltimum*, quis scilicet sit terminus primi, & secundi beneficij? Notandum erit, quod terminus primi beneficii, est medietas termini dati ad probandum, & terminus secundi beneficii, est medietas termini dati in primo beneficio, vt habetur de Iure Regni *in Rit. Magn. Cur. Vic.* 71. hoc tamen procedit, quando testes examinandi intra talem terminum, sūt in loco iudicii, vel quando terminus petitur intra Regnum; si verò primum, & secundum beneficium petatur extra Regnum, tunc terminus remittitur arbitrio Iudicis habita ratione ad distantiam loci, & ità est intelligendus Afflict. *dec.* 114.

32 Est notandum præterea, quod licet in Regno in termino probatorio, & in prima, & secunda repulsa non admittantur articuli impertinentes, & probantes de directo contrarium ad id, quod fuit produ-

ctum in causa principali, aliàs partes principales punirentur in quinque tarenis pro quolibet articulo; Procuratores verò duplicatam pœnam soluerent, vt habetur *in Pragm. exordiente contingit sæpè sub rubr. de capit. & posit. impert. in repul. non ponend. & supra dixi. Subiectiou. 9. num. 23.* tamen hoc non procedit in termino primi, & secundi beneficij, in quo fieri possunt nominationes testium, ac producit articuli, etiã impertinentes probantes de directo contrarium, vt habetur in præcit. *Pragmat. contingit sæpè* in qua præsupponitur, articulos impertinẽtes non esse admittẽdos, etiam in causa repulsę, nisi essemus in personis priuilegiatis allegantibus primum, & secundum beneficiũ: vnde patet a contrario sensu, quod liceat in primo, & secundo beneficio admittere, &c.

PRAXIS PROCESSVS.

---

33 Antequam ad Praxim formãdi processus deueniamus, notandum erit, quod restitutio in integrũ, duplicem cognitionem requirit; aliam scilicet vt quis audiatur in Iuribus suis, & ista cognitio fit coram Principe principaliter, & secundario coram Iudice, cui sufficit dare fumum de lęsione: alia verò cognitio fit ad obtinendam ipsam restitutionem, & probari debet lęsio. Cum igitur præsentatur Iudici commissio facta per Principem super restitutione in integrũ vel cum fit ei instantia in tali causa, interloquatur mandando audiri in iuribus suis infrascripto, vel simili modo, videl.

Decretum vt quis audiatur in restitutione petita.

Qui Dominus, &c. In causa vertente in hoc Tribunali inter N. de N. ex vna, & N. de N. partibus ex altera, occasione de qua in Actis, &c. Habito fumo de allegata læsione, & stante absolutione iuramenti habita mandauit d. N. de N. audiri pronunc in Iuribus suis cum termino, &c. omni modo, &c.

Vbi verò Iudex procedet in vim commissionis superioris sibi factæ, post verbum *habita*, poterit addi. *vigore commissionis sibi per D. N. Superiorem factæ, de qua in Actis, &c.*

In Regno verò in Aliquibus Curijs fieri solet sic:

Et per Dominum N. vel per Curiam N. &c. fuit prouisum, & decretum, quod detur, prout datur N. de N. primum, vel secundum beneficium ad pinguius probandum intra dies tot... alias, &c. & ita per Hoc suum, &c.

34 Quando autem pronunciatur principaliter in causa restitutionis in integrum, causa cognita, & seruatis seruandis, potest fieri tale, vel simile decretum, videl.

Decretum restitutionis in integrum cum insertione sententiæ diffinitiuæ.

Qui, &c. In causa N. cum N. occasione, &c. prænia restitutione in integrum, pronunciauit, ac diffinitiuè sententiauit, &c.

Et ponitur tenor sententiæ per extensum, secundum negotij contingentiam, prout occasio requirit de qua inferius.

35 Solet in quibusdam casibus, post publicationem processus, tam in termino Repulsæ primæ, quam secundæ, quam etiam in terminis primi, vel secundi beneficij, seu restitutionis in integrum, peti per aliquã partem, quod fiat accessus ad locum differentiæ; & tunc debet Iudex se paratum offerre ad accedendum per se, si commodè fieri possit; aliàs quando legitimo impedimento, vel iusta causa detentus non potest ipsemet accedere, tunc eligat alium virum idoneum, & fide dignum, qui accedat, videat, & referat. Et in tali casu fieri solet præceptum, vt deponantur expensæ, sub pęna pignorationis per partem aduersam, Alias ipsamet pars, quæ instat, quod fiat accessus, illas deponat, repetendas tamen ab aduersario, si in causa succumbet, in totum, vel pro medietate, iuxta sententiam condemnatoriam, & tunc tali, vel simili modo decretatur, videl.

Decretum accessus ad locum differentiæ.

Qui, &c. monuit partes ad interessendum die tali.... hora tali.... in loco tali.... cum iuribus suis, &c. aliàs, &c. & expensas deponi mandauit à petente accessum per totam, &c. repetendas à succumbente; pro quibus ex nunc contra non deponentem, mandatum de pignoribus captendis relaxauit, omni modo, &c.

36 Quo facto debent partes se conferre ad locum cum scripturis, & testibus necessarijs, & ibi insinuabũt Iudici, & Notario, seu Actuario causæ quid videre, & facere debeat. si verò fuerit Iudex impeditus, & Aliũ transmittere cogitur, potest hoc, vel simili modo interloqui, videl.

Decretum destinationis alterius ad accessum faciendum.

Qui, &c. Cum ad locum differentiæ, iustis detentus impedimentis, accedere nequeat, deputauit D. N. ad videndum, & referendum, partesque monuit ad interessendum, cũ iuribus, die, et hora tali... sũptusque de poni per N. petẽtem accessũ, repetendos à succũbente; & in contumaciã nõ deponẽtis, iussit pro sũma tot.... pignora eidẽ fieri, pro quibus mandatum in forma ex nũc relaxauit, omni modo, etc.

Forma Accessus.

N. *ad præsens Iudex N. siuè, &c. In termino monitionis factę pro hac die, & hora, &c. accessit, & personaliter se contulit ad locum differentiæ vertentis inter N. ex vna, et N. ex altera, super transitu ver. gra. pratenso per N. & ibidem viso dicto loco differentiæ & auditis partibus in eorum prætentionibus, terminum statuit ad probandum, et interim nihil innouari mandauit, &c.*

37 Aliquando propter defectum probationum, necesse est venire ad iuramentum partium, quod dicitur litis decisiuum seu decisorium, vt si Actor non possit probare suam intentionem per scripturas, vel per testes, & petat per Reum iurari, vel referri; tunc enim Reus tenetur iurare, vel referre, idest dicere: *Iures Tu*, alias haberetur pro confesso; vt habetur *in l. manifestæ ff. de iureiurand. & in l. in bonæ fidei. C. de reb. credit.* & vtrobique Bartol. Abb. *in cap. fin. col. 3. de iuretur. Marant. in spec. p. 6. act. 9. n. 22.* Potest tamen illi, cui defertur iuramentum petere, vt deferens prius iuret de calumnia; sed non potest dicere, se velle probare per testes. In pari causa, quando ambę partes iurare voluerint, præfertur Reus, aliàs præfertur melius informatus. Hoc autem iuramentum deferri potest, vel super credulitate, vel super tota causa, vel

super

super vno tantum articulo, semper tamen coram competenti Iudice, & vel præsente parte, vel citata, alias non valeret. Alex.*cons.*122.*col. vlt. lib.*2. Capic. *decis.* 35. qui licet loquantur de iuramento suppletorio, quando scilicet pars aliqua semiplenè probauit, tamen idem dicendum erit in iuramento decisorio, ob identitatem rationis. Quo iuramento delato non quæritur vlterius de ipsius veritate ciuiliter, sed benè poterit agi criminaliter per deferentem, contra respondentem, de periurio. Si verò pars, cui defertur iuramentum, petat terminum ad deliberatè iurandũ, Iudex debet talem terminum concedere ad primam. Non debet tamen tale iuramentũ decisorium admitti nisi saltem dato fumo de illius veritate; ac nisi sit totius litis decisiuum: de quibus omnibus agũt Andr. de Isern.*in cap.*1.*vers. cum datur, et ibid. §. similiter. vers. Sacramentum de consuet. rec. feud.* Soccin.*in cons.*184. *li.* 1. & Boer.*in decis.*95. *lib.* 1. vbi plenè & Ridolphin. *in Prax. q.*1.*cap.* 10.*num.*121 *cum seqq.*

Suppletorium verò, quod alio vocabulo appellatur necessarium, quia defertur in supplementum probationis, quando Actor, vel Reus semiplenè probauit, non defertur, nisi concurrentibus sex conditionibus, de quibus per Glos. Bart. Bald. & Alios apud Marant.*in Specul p.*6.*act.*9.*à num.*4.*vsque ad* 22 Et Ridolphin.*in Prax. p.*2.*capit.*4.*à numer.*157.*cum seqq. vbi* 40. casus ponit, in quibus non defertur tale iuramẽtũ; ideo quando casus occurret, ad dictos recurri potest qui latius materiam percurrunt.

Decretum vero, quod fieri solet, quando petitur iuramentum decisiuum, est, vt infra, videlicet.

Decretum iuramenti Decisiui.

Qui, &c. mandauit per N. de N. *in causa tali . . . quam habet cum* N. de N. *iurari, vel referri, iuxta formam delationis, de qua in Actis, præstito tamen prius iuramento calumniæ per dilatorem, omni modo, &c.*

Decretum verò iuramenti calumniæ, & eius forma posita fuit, *supra subsection.*9.*num.*7.

38 Si verò opponatur, quod quis non debet gaudere impetratis, quia est periurus, cum non fuerit absolutus à iuramento in contractu apposito, potest fieri Decretum infrascripto, vel simili modo, videl.

Decretuum vbi opponatur de Iuramento.

Qui, &c. Sedem, &c. Visis, etc. dixit N. *de* N. *non debere gaudere impetratis, nisi obtenta absolutione à iuramento, aliàs, &c. omni modo, &c.* De Decreto verò absolutionis a iuramento. *vide sup. subsect.*6.*n.*10.

39 Quando vero petitur dilatio, seu terminus ad deliberatè iurandum, fieri potest tale, vel simile decretum, videl.

Decretum termini ad deliberatè iurandum.

Qui, &c. In causa N. *de* N. *cum* N. *de* N. *occasione, de qua in Actis, &c. Visa delatione iuramenti per* N. *de* N. *facta, & petitione* N. *talis ad deliberatè iurandum, terminum statuit dicto* N. *tali, ad deliberatè iurandum, vt petijt, ad primam, &c. omni modo, &c.*

40 Solet similiter aliquando per Iudicem deferri iuramentum in litem; de quo habetur *in tot. tit. ff. de in litem iurand.* & defertur Actori, tantum *l.* 2. *et l. videamus, §. de ferre, ff. eod. tit.* & ob solum dolum aduersarij, non ob latam culpam *l. in actionib ff. eod.*

Est autem hoc iuramẽtum triplex, scilicet singularis interesse; affectionis; & veritatis; quia tres sũt æstimationes rerum nimirum æstimatio secũdum singularẽ vtilitatem; secundum propriam affectionem, & secundum veritatem. Castrens. *in rubr. de in litem iurand. num.* 2. & ibid. Ias. *num.* 2. & Alij. Plotus *in §. Restat videre.* 53 *nu.* 2. *de in lit. iurand.* vbi latè. Menoch. *de arbitr. Iudic. cap.* 207. *num.* 2. & Ridolphin. *in Prax. p.* 3. *c.* 2. *à n.* 150. *cum omnibus seqq. vbi fusè.*

Quando autem deferatur tale iuramentum, & in quibus casibus, & quomodo *vid. DD. cit.* solet autem, quando defertur, fieri tale, vel simile decretum, videl.

Decretum Iuramenti in litem.

Qui, etc. dixit fore, et esse locum iuramento in litem in causa N. *de* N. *cõ* N. *de* N. *ideo per dictum* N. *de* N. *super tali causa iurari in litẽ posse pronũciauit, omni modo, etc.*

41 Multotiès occurrit, quod in probationibus faciendis perimit instantia causæ, & tunc necesse est petere restitutionem illius a Principe. Paris de Put. *in tract. de syndicat. vers. sententia ca. restat vnum. col. prim. circ. fin. et col. fin.* & in Regno adest *Rit. Mag. Cur. Vicar.* 219. vbi habetur, quod potest etiam Princeps. Afflict. *in constit sæpè contingit in final.* Instantia autem nihil aliud est, quam illa exercitatio Iudicij, quæ incipit à litis contestatione vsque ad sententiam latam: quæ si non feratur infra triennium in causa ciuili, & infra biennium in causa criminali, tunc perit instantia *l. properandum. C. de iudic.* & in Regno *per d. Rit.* 219. & sic pereunt omnia acta ordinatoria iudicij, prout libellus, litis cõtestatio, citationes, iuramentum calumniæ, & omnia alia acta iudicij ordinatoria; non tamen pereũt acta causæ decisoria, prout sunt probationes, confessiones, testes, & huiusmodi. Felin *in cap. causam quæ, il primo num.* 29. *de testibus*, Bald. *in l. properandũ præc. §. et si quidem num.* 20. *C. de iud.* vbi idem firmant in absolutoria ab obseruatione iudicij, prout quando Iudex absoluit Reum conuentum, quia libellus, vel processus fuit nullus, vel per alios modos, quos enumerat Marant. *mox citand. à num.* 49. *cum seqq.* nam tunc etiam perit instantia, quoad ordinatoria tantũ, vt diximus, non quoad decisoria, sequitur Marant. *in specul. aur. p.* 5. *vers. Et omnia fiant durante instantia, num.* 62. Azin. *in Prax. §.* 2. *c.* 15. *numer.* 1. *et* 4. & Ridolphin. *in Prax. p.* 3. *c.* 2. *n.* 145. *et n. seq.* vbi limitat in actis probatorijs imperfectis; vt si testes publicati non fuerint; & idem aduertit Marant. *ibid. num.* 55. *et* 56.

42 Est tamen aduertendum, quod licet pereat instantia per lapsum dicti temporis, vel per absolutoriam ab obseruatione iudicij; tamen hoc intelligitur, quod perimat in illo iudicio iam cœpto, non autem in alio, quia regulariter non perimit negotium principale, sed præseruatur ius actoris in alio iudicio *l. et post edictum. §. circumducto. ff. de iudic. cap. examinata,* & ibi Glos. *in verb. non temerè de iudic.* Glos. *in d. l. properandum. §. et si quidem in verb. ab obseruatione. C. de iud.* Azin. *vbi sup. nu.* 20. & Ridolphin. *ibid. num.* 142. Vnde poterit Actor de nouo causam incipere, & nouam instantiam fabricare, ut habetur *in d. l. properandum. §. fin.* & ibi Glos. *in uerb. vigorem,* & communiter DD. Bart. *in l. petenda. C. de tempor. in integr. restit.* Marant. *d. par.* 5. *num.* 47.

43 Et vltra supradictum modum, potest instantia restaurari in ciuilibus tantũ per Principis rescriptum, quod in Regno dicitur per insufflationem spiritus; ut notat Paris de Put. *vbi sup. col.* 1. *in fin.* refectis tamen expensis, quando stetit per partem, quin causa prosequeretur. adest *Regia prag. in capitol. instantia in princ.* & aduertit etiam Marant. *loc. cit. nu.* 32. Et tunc instantia est perpetua Afflict. *decis.* 282. *num.* 4. *et* 346. Capic. *decis.* 11. 165. *et* 206. & Grammat. *decis.* 69.

ctum in causa principali, aliàs partes principales puniuntur in quinque carenis pro quolibet articulo; Procuratores verò duplicatam pœnam soluerent, vt habetur *in Pragm.exordiente contingit sæpè sub rubr. de capit.& posit.impert.in repul. non ponend. & supra dixi. Subjection.9. num.23.* tamen hoc non procedit in termino primo, & secundi beneficij, in quo fieri possunt nominationes testium, ac produci articuli, etiā impertinentes probantes de directo contrarium, vt habetur in præcit.*Pragmat. contingit sæpè* in qua præsupponitur, articulos impertinētes non esse admittēdos, etiam in causa repulsę, nisi essemus in personis priuilegiatis allegantibus primum, & secundum beneficiū: vnde patet a contrario sensu,quod liceat in primo, & secundo beneficio admittere, &c.

PRAXIS PROCESSVS.

33 Antequam ad Praxim formādi processus deueniamus,notandum erit,quod restitutio in integrū, duplicem cognitionem requirit;aliam scilicet vt quis audiatur in Iuribus suis, & ista cognitio fit coram Principe principaliter,& secundario coram Iudice, cui sufficit dare fumum de lęsione: alia verò cognitio fit ad obtinendam ipsam restitutionem, & probari debet lęsio,Cum igitur præsentatur Iudici commissio facta per Principem super restitutione in integrū; vel cum fit ei instantia in tali causa, interloquatur mandando audiri in iuribus suis infrascripto,vel simili modo,videl.

Decretum vt quis audiatur in restitutione petita.

Qui Dominus,&c.In causa vertente in hoc Tribunali inter N. de N.ex vna, & N. de N. partibus ex altera, occasione,de qua in Actis, &c. Habito fumo de allegata læsione,& stante absolutione iuramenti habita mandauit d. N. de N. audiri pronunc in Iuribus suis cum termino, &c.omni modo,&c.

Vbi verò Iudex procedit in vim commissionis superioris sibi factæ, post verbum *habita*, potest addi, *vigore commissionis sibi per D.N. Superiorioriorem factæ,de qua in Actis, &c.*

In Regno verò in Aliquibus Curijs fieri solet sic:

Et per Dominum N.vel per Curiam N.&c.fuit prouisum,& decretum,quod detur, prout datur N. de N. primum, vel secundum beneficium ad pugnuus probandum intra dies tot... alias,&c. & ita per Hos fuumu,&c.

34 Quando autem pronunciatur principaliter in causa restitutionis in integrum, causa cognita,& seruatis seruandis, potest fieri tale, vel simile decretum, videl.

Decretum restitutionis in integrum cum insertione sententiæ diffinitiuæ.

Qui, &c. In causa N. cum N. occasione, &c.prauia restitutione in integrum, pronunciauit, ac diffinitiuè sententiauit,&c.

Et ponitur tenor sententiæ per extensum, secundum negotij contingentiam, prout occasio requirit de qua inferius.

35 Solet in quibusdam casibus, post publicationem processus,tam in termino Repulsæ primæ,quam secundæ, quam etiam in terminis primi, vel secundi beneficij,seu restitutionis in integrum,peti per aliquā partem, quod fiat accessus ad locum differentiæ; & tunc debet Iudex se paratum offerre ad accedendum per se, si commodè fieri possit; aliàs quando legitimo impedimento, vel iusta causa detentus non potest ipsemet accedere, tunc eligat alium virum idoneum, & fide dignum, qui accedat, videat, & referat. Et in tali casu fieri solet præceptum, vt deponantur expensæ, sub pęna pignorationis per partem aduersam, Alias ipsamet pars, quæ instat, quod fiat accessus, illas deponat,repetendas tamen ab aduersario, si in causa succumbet, in totum, vel pro medietate,iuxta sententiam condemnatoriam, & tunc tali, vel simili modo decretatur,videl.

Decretum accessus ad locum differentiæ.

Qui, &c. monuit partes ad interessendum die tali.... hora tali.... in loco tali.... cum iuribus suis, &c. aliàs, &c. & expensas deponi mandauit à petente accessum per totam,& c.repetendas à succumbente; pro quibus ex nunc contra non deponentem, mandatum de pignoribus capiendis relaxauit,omni modo,&c.

36 Quo facto debent partes se conferre ad locum cum scripturis,& testibus necessarijs,& ibi insinuabūt Iudici, & Notario, seu Actuario causæ quid videre,& facere debeat. si verò fuerit Iudex impeditus,& Aliū transmittere cogitur, potest hoc, vel simili modo interloqui, videl.

Decretum destinationis alterius ad accessum faciendum.

Qui,&c.Cum ad locum differentiæ, instis detentus impedimentis, accedere nequeat, deputauit D. N. ad videndum,& referendum,partesque monuit ad interessendum, cū iuribus,die,et hora tali...sūptusque de poni per N.petētem accessū,repetendos à succūbente;& in contumaciā nō deponētis,iussit pro sūma tot.... pignora eidē fieri,pro quibus mandatum in forma ex nūc relaxauit,omni modo,etc.

Forma Accessus.

N.ad præsens Iudex N.siuè,&c.In termino monitionis factę pro hac die,& hora, &c.accessit, & personaliter se contulit ad locum differentiæ vertentis inter N.ex vna,et N.ex altera, super transitu ver.gra. prætenso per N. & ibidem viso dicto loco differentiæ & auditis partibus in eorum prætentionibus,terminum statuit ad probandum,et interim nihil innouari mandauit, &c.

37 Aliquando propter defectum probationum, necesse est venire ad iuramentum partium,quod dicitur litis decisiuum seu decisorium, vt si Actor non possit probare suam intentionem per scripturas, vel per testes, & petat per Reum iurari, vel referri; tunc enim Reus tenetur iurare, vel referre, idest dicere: *Iures Tu*,alias habetur pro confesso; vt habetur *in l. manifestæ ff. de iureiurand. & in l. in bonæ fidei. C. de reb. credit*,& vtrobique Bartol.Abb.*in cap.fin.col.3.de iuretur.*Marant.*in spec.p.6.act.9 n.22.* Potest tamen ille,cui defertur iuramentum petere, vt deferens prius iuret de calumnia; sed non potest dicere, se velle probare per testes. In pari causa, quando ambę partes iurare voluerint, præfertur Reus, alias præfertur melius informatus. Hoc autem iuramentum deferri potest, vel super credulitate, vel super tota causa, vel

super

super vno tantum articulo, semper tamen coram competenti Iudice, & vel praesente parte, vel citata, alias non valeret. Alex.*cons.* 1 22.*col. vlt. lib.* 2. Capic. *decis.* 35. qui licet loquantur de iuramento suppletorio, quando scilicet pars aliqua semiplenè probauit, tamen idem dicendum erit in iuramento decisorio, ob identitatem rationis. Quo iuramento delato non quaeritur vlterius de ipsius veritate ciuiliter, sed benè poterit agi criminaliter per deferentem, contra respondentem, de periurio. Si verò pars, cui defertur iuramentum, petat terminum ad deliberatè iurandū, Iudex debet talem terminum concedere ad primam. Non debet tamen tale iuramentū decisorium admitti nisi saltem dato fumo de illius veritate; ac nisi sit totius litis decisiuum: de quibus omnibus agūt Andr. de Isern.*in cap.* 1. *vers. cum datur, et ibid.* §. *similiter. vers. Sacramentum de coniuet.rec.feud.* Soccin.*in cons.* 184. *li.* 1. & Boer.*in decis.* 95. *lib.* 1. vbi plenè & Ridolphin. *in Prax.q.*1.*cap.*10.*num.*12. *cum seqq.*

Suppletorium verò, quod alio vocabulo appellatur necessarium, quia defertur in supplementum probationis, quando Actor, vel Reus semiplenè probauit, non defertur, nisi concurrentibus sex conditionibus, de quibus per Gloss. Bart. Bald. & Alios apud Marant.*in Specul p.*6.*act.*9.*à num.*4. *vsque ad* 22 Et Ridolphin.*in Prax.p.*2.*capit.*4.*à numer.*157.*cum seqq. vbi* 40. casus ponit, in quibus non defertur tale iuramētū; ideo quando casus occurret, ad dictos recurri potest qui latius materiam percurrunt.

Decretum vero, quod fieri solet, quando petitur iuramentum decisiuum, est, vt infra, videlicet.

Decretum iuramenti Decisiui.

Qui, &c. mandauit per N. *de* N. *in causa tali . . . quam habet cum* N. *de* N. *iurari, vel referri, iuxta formam delationis, de qua in Actis, praestito tamen prius iuramento calumniae per dilatorem, omni modo, &c.*

Decretum verò iuramenti calumniae, & eius forma posita fuit, *supra subsection.*9.*num.*7.

38 Si verò opponatur, quod quis non debet gaudere impetratis, quia est periurus, cum non fuerit ab solutus à iuramento in contractu apposito, potest fieri Decretum infrascripto, vel simili modo, videl.

Decretum vbi opponatur de Iuramento.

Qui, &c. Sedens, &c. Visis, etc. dixit N. *de* N. *non debere gaudere impetratis, nisi obtenta absolutione à iuramento, aliàs, &c. omni modo, &c.* De Decreto verò absolutionis à iuramento. *vide sup. subsect.*6.*n.*10.

39 Quando vero petitur dilatio, seu terminus ad deliberatè iurandum, fieri potest tale, vel simile decretum, videl.

Decretum termini ad deliberatè iurandum.

Qui, &c. In causa N. *de* N. *cum* N. *de* N. *occasione, de qua in Actis, &c. Visa delatione iuramenti per* N. *de* N. *facta, & petitione* N. *talis ad deliberatè iurandum, terminum statuit dicto* N. *tali, ad deliberatè iurandum, vt petijt, ad primam, &c. omni modo, &c.*

40 Solet similiter aliquando per Iudicem deferri iuramentum in litem, de quo habetur *in tot. tit. ff. de in litem iurand.* & defertur Actori, tantum. *l.* 2. *et l. videamus*, §. *de ferre, ff. eod. tit.* & ob solum dolum aduersarij, non ob latam culpam *l. in actionib ff. eod.*

Est autem hoc iuramētum triplex, scilicet singularis interesse; affectionis; & veritatis; quia tres sūt aestimationes rerum nimirum aestimatio secūdum singularē vtilitatem; secundum propriam affectionem, & secundum veritatem. Callrens. *in rubr. de in litem iurand.num.* 2. & ibid. Ias. *num.* 3. & Alij. Plorus *in* §. *Restat videre.* 53. *nu.* 2. *de in lit.iurand.* vbi latè. Menoch. *de arbitr.Iudic.cap.*207.*num.*2. & Ridolphin.*in Prax.p.*3. *c.*2.*à n.*150.*cum omnibus seqq. vbi fusè.*

Quando autem deferatur tale iuramentum, & in quibus casibus, & quomodo *vid. D D. cit.* solet autem, quando defertur, fieri tale, vel simile decretum, videl.

Decretum Iuramenti in litem.

Qui, etc. dixit fore, et esse locum iuramento in litem in causa N. *de* N. *cō* N. *de* N. *ideo per dictum* N. *de* N. *super tali causa iurari in litē posse pronūciauit, omni modo, etc.*

41 Multotiès occurrit, quod in probationibus faciendis perimit instantia causae, & tunc necesse est petere restitutionem illius à Principe. Paris de Put. *in tract. de syndicat. vers. sententia ca. restat vnum. col. prim. circ. fin. et col. fin.* & in Regno adest *Rit. Mag. Cur. Vicar.* 219. vbi habetur, quod potest etiam Princeps. Afflict. *in constit saepè contingit in final.* Instantia autem nihil aliud est, quam illa exercitatio Iudicij, quae incipit à litis contestatione vsque ad sententiam latam: quae si non feratur infra triennium in causa ciuili, & infra biennium in causa criminali, tunc perit instantia. *l. properandum. C. de iudic.* & in Regno *per d. Rit.* 219. & sic pereunt omnia acta ordinatoria iudicij, prout libellus, litis cōtestatio, citationes, iuramentum calumniae, & omnia alia acta iudicij ordinatoria; non tamen pereūt acta causae decisoria, prout sunt probationes, confessiones, testes, & huiusmodi. Felin *in cap. causam quae, il primo num.* 29. *de testibus*, Bald. *in l. properandū prac.* §. *et si quidem num.* 20. *C. de iud.* vbi idem firmant in absolutoria ab obseruatione iudicij, prout quando Iudex absoluit Reum conuentum, quia libellus, vel processus fuit nullus, vel per alios modos, quos enumerat Marant. *mox citand. à num.* 49. *cum seqq.* nam tunc etiam perit instantia, quoad ordinatoria tantū, vt diximus, non quoad decisoria, sequitur Marant. *in specul. aur. p.* 5. *vers. Et omnia fiant durante instantia, num.* 62. Azin. *in Prax.* §. 2. *c.* 15. *numer.* 1. *et* 4. & Ridolphin. *in Prax. p.* 3. *c.* 2. *n.* 145. *et n. seq.* vbi limitat in actis probatorijs imperfectis; vt si testes publicati non fuerint; & idem aduertit Marant. *ibid. num.* 55. *et* 56.

42 Est tamen aduertendum, quod licet pereat instantia per lapsum dicti temporis, vel per absolutoriam ab obseruatione iudicij; tamen hoc intelligitur, quod perimat in illo iudicio iam cepto, non autem in alio, quia regulariter non perimit negotium principale, sed praeseruatur ius actoris in alio iudicio *l. et post editum.* §. *circumductō. ff. de iudic. cap. examinata*, & ibi Glos. *in verb. non temerè de iudic.* Glos. *in d. l. properandum.* §. *et si quidem in verb. ab obseruatione. C. de iud.* Azin. *vbi sup. nu.* 20. & Ridolphin. *ibid. num.* 142. Vnde poterit Actor de nouo causam incipere, & nouam instantiam fabricare, ut habetur *in d. l. properandum.* §. *fin.* & ibi Glos. *in verb. vigorem*, & communiter DD. Bart. *in l. petendae. C. de tempor. in integr. restit.* Marant. *d. par.* 5. *num.* 47.

43 Et vltra supradictum modum, potest instantia restaurari in ciuilibus tantū per Principis rescriptum, quod in Regno dicitur per insufflationem spiritus; ut notat Paris de Put. *vbi sup. col.* 1. *in fin.* refectis tamen expensis, quando steterit per partem, quin causa prosequeretur. adest *Regia prag. in capitol. instantia in princ.* & aduertit etiam Marant. *loc. cit. nu.* 32. Et tunc instantia est perpetua Afflict. *decis.* 282. *num.* 4. *et* 346. Capic. *decis.* 11. 165. *et* 206. & Grammat. *decis.* 69.

Item restauratur per beneficium restitutionis in integrũ, absq; insufflatione spiritus, quoad personas, quibus competit restitutio, *de quibus egimus sup. nu. 3. vt in dicta pragmat. incip. instantia in fin.* & aducrtit Marant. *loc. cit. num.* 35.

Item restauratur instantia de communi consensu partium per repilogationem actorum, vnico contextu, porrigendo libellum, litem contestãdo, terminum recipiendo, & sic de singulis, ad tradita per Bart. *in d. l. properandum. C. de iudic.* vbi etiam Alex. *in* 4. *col. circ. fin.* Marant. *ibid. n.* 45.

44 Quæ conclusio supra firmata, quod instantia in ciuilibus durat per triẽnium, & in criminalibus per biennium, vt supra diximus, & quod per lapsum dicti temporis pereat; Ampliatur, vt locum habeat in quibuscumque causis, tam intentatis per viam actionis, vel accusationis, quam per viam Inquisitionis, vel officij Iudicis, secundum Bart & Bald. *in d. l. properandum*, & Abb. *in cap. venerabilis in fin. de iudicijs*.

Item in causis executiuis. Roman. *cons.* 174. Soccin. *cons.* 95. *vol.* 1. Felin. *in d. cap. venerabilis. in fin.*

Item ampliatur, vt duret, & perimat instantia, vt supra, tam coram Iudice Ordinario, & Delegato, *vt in dic. l. properandum*, quam etiam corã Arbitro, quando per partes nullum fuit appositum tempus in compromisso. Speculat. *lib. 1. de arbitro, & arbitrator. §. 4. n.* 14. Abb. *loc. cit.*

45 Item procedit, etiam si moriatur litigator, pendente lite, nam tunc non perit instantia cum eius morte, sed bene per lapsum triennij, quia instantia cępta cum defuncto continuatur cum hærede ipsius. *l. hæres absẽs, l. si petitur, et l. si is, qui Romæ, ff. de iudic. & l. si cum hominem.* & ibi Bart. & Imol. *ff. de fideiuss.* Abb. Felin. & Soccin. in *cap. quia Gulielmus, per illum textum, de iudic.* vbi limitant in hærede Clerico, nam instantia cępta cum defuncto laico, nõ durat triennio, si ei successit Clericus, sed perit cum eius morte, quia lis, & instantia erit de nouo intentanda coram Iudice Ecclesiastico: & ista est magis communis opinio, quam tuetur in specie Felin. *ibidem in 3. et 4. col.* Quidquid Alij in contrarium dixerint.

46 Fallit tamen de iure Canonico supra firmata nostra conclusio sic ampliata, quia nunquam, secundum illud, perit instantia, vt procedit de iure ciuili; sed est perpetua, *textus est notabilis in d. ca. venerabilis*, & ibi Abb. & Alij, *& cap. fin. de iudic.* Glos. & DD. modern. *in d. l. properandum in verb. triennij. in fin. C. eod. tit.* Alex. *cons.* 23. *col.* 1. *vol.* 3. Vnde in foro Ecclesiastico, & in alijs, in quibus seruatur ius commune Canonicum, prout in Terris subiectis Ecclesiæ, numquam perit instantia, siuè in ciuilibus, siue in criminalibus, per prædicta, & tenet Phil. Corn. *in cons.* 210. *vol.* 4. *in fin.* Felin. *loc. cit. capit. venerabilis. in prin. de iudic.* Marãt. *loc. cit. num.* 14. *cum seqq.* vbi septem alias limitationes adducit, quas qui videre cupit, ipsum adeat, quia latè prosequitur materiam instantiæ prędictæ: Sunt autem limitationes: si causa ventiletur in concistorio Principis. Si Iudex habeat liberum arbitrium in procedendo. Si causa esset breuiata per statutum, vel rescriptum Principis. Si esset prorogata à Principe. Si causa esset fiscalis. Si causa esset alicuius Ecclesiæ, etiam coram Iudice laico. Si causa esset breuiata de communi consensu partium.

47 Quando verò est locus peremptioni Instantiæ, fieri potest tale, vel simile decretum, videlicet.

Decretum super peremptione Instantiæ.

Qui, &c. sedens, &c. visis, &c. & visa rescripto; &c. Instantiam, quatenus perempta non sit, prorogauit ad quindecim dies; quatenus verò sit perempta, illam restituit ad quindecim dies, iuxta tenorẽ rescripti, etc. præsentibus, &c. omni modo, &c.

48 Solet similiter aliquãdo per partes peti; vt fiat descriptio fructuum alicuius rei immobilis, Territorij scilicet, Vineæ, domorum, & similium, quæ quidem ex causa, etiam leui conceditur; Rerum verò mobilium, suppellectilium, instrumentorum, librorum & huiusmodi, secus; nisi ex causa legitima, præsertim quando agitur de interesse inter mercatores. Quæ quidem descriptio regulariter cõceditur in quacumque parte iudicij, vt tradit Bart. *in l. vnic. C. de prohib. sequestr. pecun.* vbi Alij, *& l. Imperatores. §. idem rescripserunt*, vbi prefertim Bart. Angel. & Imol. *ff. de appellat.* Lancellott. *par. 2. cap* 5. *de attentat. accusat. pendent. fallent.* 11. *num.* 21. Et pro causa sufficit solùm interesse petentis Curt. Iun. *in l. procurator num.* 5. *C. de eden.* Addent. ad Papiens. *in Prax. in forma sequestr. in ver. latam sententiam*. Limitatur tamen dicta conclusio, quando ex descriptione sequeretur iniuria partis *l. 2. C quãdo, & quib. quarta pars debet. lib.* 10. Bald. *in d. l. vnic. in fin.* Curt. *loc. cit. num.* 16.

In descriptione prædicta potest fieri decretum infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Decretum Descriptionis fructuum.

Qui, etc. in causa N. cum N. occasione, de qua in Actis, etc. mandauit fructus per N. Notarium publicum describi, cum præsentia testium, sine tamen præiudicio ambarũ partium, eosdemq; sic descriptos, penes dictum N. possessorem relinqui iussit, ad effectum, &c. omni modo, &c.

49 Forma Mandati de describendo, & deponendo.

De mandato, &c. & ad instantiam, &c. describantur omnia, & singula bona N. quæcumq; illa sint, existentia in loco tali . . . & descripta deponantur penes idoneam personam, cum obligatione de consignando ad omne mandatum, &c. Quoniam, &c.

Si verò petatur fieri sequestrum, illius decreta habes *sup. sect. 1. subsect. 6. num. 55. cum seqq.*

50 Quando autem petitur fieri depositum, tunc Iudex debet esse valde circumspectus, & non facilis ad mandandum aliquid, de quo coram eo cõtrouertitur, deponi, quia huiusmodi depositum priuat possessorem sua possessione. *l. licet ff. depositi*, Glos. *in d. l. vnic. vers. sequestrationis C. de prohib. sequestr. pecun.* Sed potius mandet describi bona controuersa, modo, quo suprà, nisi iusta causa aliud postulet, vt est causa mercedis, & similes: tunc enim debet mandare, vt fiat depositum per tale, vel simile decretum, videlicet.

Decretum depositi in causa mercedis.

Qui, &c. Talem N. *Reum conuentum ab* N. *de* N. *pro petita mercede, non fore, nec esse audiendum, nisi facto actuali deposito, alias ex nunc pro summa contra ipsum petita, & expensis mandatum relaxauit, omni modo, &c.*

Aliud decretum depositi rei controuersæ.

Qui, &c. In causa N. *cum* N. *talem, vel talem rem, de qua controuertitur, penes* N. *de* N. *deponi mandauit, ad effectum, &c. omni modo, etc.*

51 Si bona depositata sunt consignanda, potest fieri simile.

Decre-

Decretum consignationis depositi.

Qui, &c. In causa N. cum N. mandauit talem rem, siue pecuniam depositam penes. N. de N. consignari N. tali, & mandatum de consignando relaxauit, omni modo, &c.

52 Quod si agatur de possessorio summarijssimo, & vtraque pars petat manuteneri in possessione, si aliquo modo constat, etiam extraiudicialiter de detẽtore possessionis, seù rei controuersæ, Iudex poterit illi dare manutentionem in possessione, vsque ad cognitionem Iudicij possessorij ordinarij, et præceptum facere aduersario, ne illum turbet, neque molestet Castr. *cons. 3. num. 2. lib. 2.* Bald. *cons. 244. lib. 3.* Neuizan. *cons. 80. num. 7.* Roland. *cons. 8. n. 25. lib. 4.* Natt. *cons. 121.* Felin. *in rubr. de tregu. & pac. num. 11. vers. nona declaratio,* Menoch. *de retinenda possession. remed. vlt. numer. 11.* Scaccia *de appellation. q. 17. lim. 6. membr. 2. n. 20.* Capic. *decis. 96. n. 11.* Benintend. *decis. 73. n. 7.*

53 Si verò non constet quis eorum possideat, vel non possideat, vel quia neuter probauerit, vel quia eorũ probationes sint pares, potest Iudex post summariam captam informationem, possessionem ad se auocare sequestri nomine per modum prouisionis. Buratt. *decis. 523. numer. 1. & 6.* ne partes lite pendente certando de possessione veniant ad arma, sine præiudicio Iurium ambarum partium tam in petitorio, quam in possessorio, inhibẽdo partibus ne ad possessionem accedant, donec fuerit plenè cognitum super possessorio, vel petitorio plenario. Bal. *in l. ordinarij n. 9. C. de rei vendic.* Curtius Senior *consil. 60. n. 2. vers. hoc tamen* Menoch. *d. rem. vlt. num. 1. & seqq.* Scaccia *de appelat. q. 17. limit. 6. membr. 2. num. 1. & 18.* Benintend. *d. decis. 73. n. 6.* Put. *decis. 372. lib. 2.*

54 Et si sit faciendum sequestrum, ne partes veniant ad arma, semper præcedere debet summaria informatio de huiusmodi periculo armorum inter partes. Scaccia *vbi sup. nu. 19.* Benintend. *d. decis. 73. nu. 3.* Alias sequeretur absurdum, nam quælibet ipsarum partium posset fingere rixam, ad effectum, vt aduersarius priuaretur commoditate possessionis, & fructuum. Papiens. *in Prax. in form. sequestr. §. sapiens n. 3.* Scaccia *ibid. n. 19. vers. ratio.* Benintend. *ibid. n. 4.*

55 Et similiter debet Iudex, etiam super dicto metu armorum citare partem ad videndum iurare testes examinandos super timore scandali, & armorum. Angel. *consil. 107. in fin.* Contard. *in l. vnic. limit. 16. num. 10. C. si de momentan. poss.* Menoch. *de adipiscen. remed. 6. n. 20. in fin.* Scacci. *de appellat. d. membr. 2. nu. 28.* Benintend. *d. decis. 73. num. 3.*

Quæ conclusio limitatur, quando periculum esset in mora, prout si partes essent paratæ venire ad arma, nam tunc constito sibi summariè de periculo, posset sine citatione inhibere, vel sequestrum facere. Contard. *vbi sup. nu. 16.* Scacci. *ibid. n. 30.* & à tali sequestro non datur appellatio. Contard. *vbi sup. n. 1.* Scacci. *ibid. n. 14.* Ridolphin. *in Prax. p. 1. c. 12. n. 299.* Alciat. *cons. 37. n. 4. & seqq. tom. 2. lib. 6.*

56 Si verò post captam informationem, vt supra, constiterit de possessione vnius, non est locus sequestro. Berous *cons. 51. n. 5. & seqq. lib. 3.* Contard. *vbi sup. n. 12.* Scacci. *ibid. num. 2.* Benintend. *loc. cit. num. 6.* Rot. *decis. 293. n. 8. par. 1. recent.* Capic. *d. dec. 96. num. 11.*

Etiam sub prætextu metus armorum. Bald. *in d. l. ordinarij n. 9. C. de rei vendic.* Curt. Sen. *d. cons. 60. n. 2. vers. hoc tamen* Scacc. *ibid. num. 12.* Capic. *loc. cit.* Beltram. ad Greg. *decis. 9. num. 18.*

57 Possessorium autẽ aliud est adipiscẽdæ: aliud retinendæ; aliud recuperandæ, de quibus latissimè agitur per DD. *in tit. Instit. & ff. de interdictis,* Menoch. *in tract. de adipiscend. possess. per tot.* & per Alios *in tract.* particularib. Quando igitur Iudex prouidere voluerit, vt supra diximus, potest vti tali, vel simili decreto, vt infra, videlicet.

Decretum in Possessorio summario.

Qui, &c. mandauit N. de N. in possessione talis rei N. manuteneri prouĩc, sine præiudicio Iurium ambarum partium, & N. aduersario inhiberi, ne interim dictum N. de N. detentorem turbet, donec, &c. sub pœnis, &c. alias, etc. mandatumque, &c. omni modo, &c.

58 Quo facto expeditur mandatum de manutenendo infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma mandati de manutenendo.

Ad instantiam N. de N, &c. tenore præsentium mãdatur Vobis omnibus, & singulis Baiulis, Baroncellis, Notarijs, Tabellionibus, scribis, Alijsque Iustitiæ ministris, quatenus statim visis, & receptis præsentibus, sub pœna, &c. debeatis dictum N. Instantem in pacifica, & quieta possessione vnius vineæ, verb grat. *manutenere, eiusque Iurium, membrorum, et pertinentiarum, ac libera perceptione fructuum manuteneatis, defendatis, & conseruetis, & manuteneri, defẽdi, & conseruari faciatis, aduersus N. omnesq; alios molestatores, et contradictores ab eo causam habentes, &c. Quoniam seruatis seruandis Dominus ita mandauit, &c. Dat. N. hac die . . . mens . . . Ann. . .*

N. Notarius.

Et est aduertendum per Notarium, vt in formando mandato, non dicat. *vigore supradicti mãdati de manutenendo immitti N.* quia sic faciendo, fateretur, se non possidere, sed dicat. *manuteneri ad illius tenorem.* Pro manutẽtione autem potest instari in quacumque parte Iudicij, etiam in gradu trium conformium, & restitutionis in integrum *l. quod si minor. § restitutio ff. de minor.* Ridolph. *in Prax. p. 2. c. 12. n. 134. et 177. et 185*

59 Potest etiam in Interdicto retinẽdæ possessionis fieri tale, vel simile decretum, quãdo casus occurret, sine qualitatibus prædictis, videl.

Decretum super Interdicto Retinendæ.

Qui, &c. dictum N. in possessionem talis rei . . . positæ in loco N. dixit fore, & esse manutenendum, mandatumque de manutenendo, & aliud quodcumque necessarium, & opportunum decreuit & relaxauit, omni modo, &c.

60 Si verò sit auocanda possessio per Iudicem ex causa, de qua supra diximus *nu. 53.* fieri potest infrascriptum, vel simile decretum, videl.

Decretum Auocationis possessionis.

Qui, &c. possessionem talis rei N. controuersæ inter N. & N. ad se auocauit nomine Curiæ, inhibendo vtrique parti sub pœna, &c. ne ad illam accedant donec aliter ordinatum fuerit, & hæc ad euitandum scandala per modũ prouisionis, et sine præiudicio Iurium ambarum partium, & donec de meritis causæ cognoscatur, omni modo, &c.

61 Vbi verò fieri debet decretum in Interdicto adipiscendæ possessionis, potest Iudex adhibere infrascriptam, vel similem formulam, videl.

Decretum super Interdicto Adipiscendæ.

Qui, &c. Visis, &c. mandauit N. de N. fore, & esse ponendum, & immittendum in possessionem prædij talis, siue rei positæ in tali loco, prout poni, & immitti decreuit, mãdatumque de immittendo, & aliud quodcumque desuper necessarium, & opportunum relaxauit, omni modo, &c.

62 Vel fit sententia seruatis seruandis, & expeditur mandatum, vt infra videl.

Forma mandati in Interdicto Adipiscendæ.

Tenore præsentiũ præcipimus, & mandamus quatenus visis præsentibus, & postquam pro parte nostra, & ad instantiam N. fueritis requisiti, vel ad vestram notitiam deductum fuerit, siuè alter vestrũ fuerit requisi. us, sub pœna scutorum tot....applicandorum, &c. debeatis, & quilibet vestrum debeat accedere ad talem domum, vel tale prædium N. &c. & in possessionem ipsius N. de N. ponatis, & immittatis, amoto ex illo quouis alio detentore, & sic immissum manuteneatis, & defendatis, & hoc virtute nostræ sententiæ, &c. Datum, &c.

63 In Interdicto recuperandæ, seù Reintegrandæ possessionis potest seruari eadem forma verborum, mutatis solum verbis illis *immittatis & imponatis*, quorum loco ponenda erunt. *Reintegretis, & restituatis, &c.* Addita tamen alijs, tam in decreto, quam in mandato, pro vt infra, videl.

Decretum in Interdicto Recuperandæ.

Qui, etc. Visis, etc. et consideratis, etc. pronũciauit N. de N. fore & esse reintegrandum, & restituendum in possessionem talis rei, vel prædij existentis in loco N. *prout reintegrauit, et restituit, &* N. *de* N. *cõdemnauit ad restitutionẽ, iuxta liquidationem faciendam, etc.* Necnon *eũdem* N. *de* N. *aduersarium in expensis cõdemnauit, quarum taxationem reseruauit, &c. mandatumque de super necessariũ & opportunũ fieri decreuit, & relaxauit, omni modo, etc.*

Si verò expensę fuerint liquidatæ, potest dici in mandato. *quas taxauit, prout in notula, &c. & prædicta, præsentibus testibus* N. N. *et* N.

64 Quod si occurret casus, vt quis petat à Iudice mandatum ad accipiendam, seù continuandam possessionem alicuius rei, vigore instrumenti, cum clausula. *constituti et præcarij* quod mandatum in Romana Curia, secundum Ius commune, dicitur mandatum de associando, debet tali casu vt censuit Rot. *dec.* 587. *n.* 4. *p.* 1. *in posthum. Farinac.* concedi parte citata, quia *per l. de vnoquoque ff. de reiudicat. cum alijs vulgarib.* sẽper citatio partis, de cuius præiudicio agitur, præcedere debet, & datur cõtra quoscumque, etiam tertios possessores. Pacific. *de saluian interd. inspect.* 3. *c.* 2. *num.* 218. Afflict. *decis.* 139. *n.* 5.

Est autem constitutum possessorium fictus modus tradendæ possessionis, quo vendens, donans, vel alio modo alienans, constituit se possidere rem nomine illius, cui cõceditur, vt plenè aduertit Tiraquel. *in tract. de Iur. constit. possess p.* 1. *n.* 1.

65 *Constitutum* differt à *Præcario*, nam constitutũ transfert in eum, cui res conceditur, ciuilem, & naturalem possessionem. Bartol. in *l. interdũ n.* 1. *ff. de acquir. possess.* & nihil remanet penes constituentem, nisi nuda detentio rei concessæ. Tiraquel. *vbi sup. num.* 4. Præcarium vero non transfert, nisi ciuilem possessionem, cum naturalis maneat penes eum, qui præcario nomine possidet. *l. et habet.* §. *eum qui ff. de præcar.* Bar in *d. l. interdum num.* 1. vbi etiam Alij.

66 Est autem *Præcarium*, quod præcibus petenti vtendum conceditur, quandiù Is, qui cõcessit, patitur. *l.* 1. *ff. de præcario.* & Azo. *in summ. C. de precar.*

67 Sed quęritur, in quo consistat cõstitutum possessorium?

Respondetur, consistere in illis clausulis, quas Notarij apponere solent in instrumentis venditionum, & aliorum contractuum, & obligationum, videlicet *Ponens, etc. Constituens, etc. Dans, etc. et donec, etc. constituit, etc.* quæ extenduntur. Ponens N. in omne Ius, & locum suum. Constituens eum procuratorem in rem propriam, dans licentiam capiendi possessionem eius propria authoritate. Et donec illam acceperit, cõstituit se eius nomine precario possidere, &c. ex quibus patet, quod constitutum non continetur in illa clausula. *constituens, etc.* sed in clausula. *Donec, etc. constituit, etc.* Rot. *decis.* 258. *num.* 5. *p.* 4. *recent.* Duran. *decis.* 401. *n.* 8. Neque potest dici, quod contineatur in illa clausula. *constituens, etc.* cum illa extendatur, vt diximus. *constituens procuratorem in rem propriam*, & desumitur ex Bertaz. *clausul.* 28. *glos.* 1. *et* 2. *et claus.* 29. *gl.* 1. Mart. *de clausul. p.* 1. *claus.* 232.

68 Est autem aduertendum, quod virtus clausulæ *constituti*, duret spatio triginta annorum, etiam in præiudicium tertij. Afflict. *decis.* 139. *in fin.* Menoch. *remed.* 14. *recuper. num.* 70. quod tamen intelligi debet, quoad effectum agendi hypothecaria, quę spatio decẽ annorum præscribitur *l. cum a.* 2. *C. si aduers. credit.* alias erit agendum remedio *l. fin. C. de acqu. poss.* non per viã associationis Rot. *in Romana Saluiani* 22. *Iunij* 1616. *coram D. Vbaldo*; de quo agit plenè Tiraquel. *de Iure constituti possessorij par.* 3. *limit.* 21. Menoch. *cons.* 139. *n.* 7. *et* 28. Riccius *collectan.* 449. *limit.* 1. & Rot. *penes Farinac. decis.* 634. *n.* 5. *cum seqq. p.* 1. *rec.*

69 Aduertendum est præterea, quod possessionẽ apprehendens alicuius rei, debet omninò expellere colonos, si sit prędium: vel inquilinos, si sit domus, de qua possessione capit; quibus penitùs exclusis potest illis ad partes locationes facere de nouo, suo proprio nomine, alias possessio non acquireretur sibi: quia regulariter possessio non acquiritur nisi actualiter, ac penitus expellantur coloni, & inquilini ab illa re, cuius possessio capitur *l. quamuis* §. 1. *et l. peregrè* §. *quibus ff. de acquir. poss.* Saluit. Tiber. *in prax. lib.* 1. *cap.* 57. *num.* 8. Verall. *dec.* 169. *p.* 3. Ferentill. *ad Burat. decis.* 732. *n.* 3. *et seqq.*

Quod tamen limitatur, quando possessio est vacãs; quia tunc colonus, vel inquilinus alteri non possidet; & sic sufficit, quod recognoscat in dominum possessionem capientem. Roland. *cons.* 40. *num.* 12. *lib.* 2. Afflict. *decis.* 167. *num.* 6. Verall. *vbi sup.* Rot. *post Pacific. de Saluian. decis.* 141. *num.* 9.

70 Sed quæritur, quos effectus pariat clausula constituti.

Respondetur plures esse; Quorum Primus est, vt per constitutum transferatur in emptorem vera possessio, licet nõ sit facta actualis traditio. *l. quidam ff. de rei vendic.* Tiraquel. *de iur. constit. posses. p.* 1. *num.* 2. *et p.* 2. *amplia. num.* 2. & latè Bened. Aegid. *ad l. ex hoc iure ff. de iust. et iur. p.* 2. *cap.* 13. *claus.* 10. *nu.* 1. *cum plurib. seqq.* Barbos. *de clausul. vsu frequentior. clausul.* 31. *numer.* 2. vbi Alios cumulat.

71 Secundus effectus est, vt transferat in constitutarium dicta clausula constituti possessionem, tam ciuilem, quam naturalem. *l. quod meo*, vbi Bart. *n.* 3. *ff. de acquir. poss.* Tiraquel. *d. p.* 1. *n.* 2. Barbos. *ibid. num.* 4. & Ridolphin. *in Prax. p.* 3. *cap.* 5. *nu.* 26 & Alij apud ipsos.

72 Tertius est, vt trãsferat verum dominiũ. Abb. *in cap.* 2. *num.* 13. *vers. quartum exemplum de consuetud.* Afflict. *decis* 299. *n.* 18. Rot. *penes Barbos. vbi sup. n.* 5. & apud Ridolphin. *ibid. num.* 27.

73 Quartus est, vt habeat vim traditionis possessionis, etiam in rebus incorporalibus, vt in Iuribus, actionibus, quasi possessione exigendi, præsentãdi, & similibus, dummodo concurrat iurium cessio. *l. fin. in princ.* & ibi Bart. *nu.* 1. *ff. de donat.* Rot. *apud impres. per Farinac. decis.* 764. *num.* 2 *p.* 2. *recent. et decis.* 284. *à nu.* 1. *p.* 5. *recent.*

74 Quintus effectus est, vt probet concludenter possessio-

possessionem contra constituentem,& causam habentem ab eo. Ruin. cons. 46. num. 13. lib. 4. Tiraquel. de iur. const. p. 3. lim. 1. num. 20. Mantic. decis. 33. nu. 16. Rot. dec. 634. n. 3. p. 1. rec. & Alij apud Ridolphiu. vbi sup. n. 37.

75 Sextus est, vt acquirantur etiam fructus rei constitutario, nisi aliud sit conuentum in contractu. Rot. in Romana Pratorum 22. Martij 1610. coram D. Pirouano. contra Surd. cons. 13. num. 13. lib. 1.

76 Septimus est effectus dictę clausulæ constituti, vt transferat facultatem capiendi possessionem, absque authoritate Iudicis,& partis citatione, sed propria authoritate, etiam sine vitio Spolij. Gozad. cons. 42. num. 26. Ios. Ludouic. decis. 26. sub. num. 6. vers. quod quidem constitutum, Farinac. in prax. crimin. q. 175. num. 275. cum seqq. Rot. decis. 339. n. 39. p. 5. recent. Sed quoad citationem aliter censuit, vt diximus sup. n. 55. & notat Salust. Tiber. in Prax. lib. 1. cap. 57. num. 9. & ita seruatur in Praxi in Romana Curia.

77 Octauus effectus est, vt transferat possessionem, etiam in hæredes constitutarij. Corn. ad l. 40. tauri. n. 20. Menoch cons. 239. num. 30.

78 Nonus est, vt possidens prior per constitutum, præferatur secundo, habenti actualem possessionem; & Ratio est, quia possessio constituti vera est, quamuis modus sit fictus, vt per Ias. & Alios in l. quoties C. de rei vendicat. & per Viuiũ. cõmun. opin. tom. 2. li. 7. tit. 1. n. 67. Cardos. in Prax. Iudic. et Aduocat. verb. Emptio. n. 18. Guttierez. de iuram. confirm. part. 1. cap. 30. num. 5.

79 Decimus est, vt operetur, & probet possessionem ad quoscumq; effectus. Mart. de clausul. part. 1. claus. 20. num. 4. Coccin. decis. 140. nu. 5. Beltram. ad Gregor. decis. 437. num. 6.

80 Vndecimus est, vt constitutario competant omnia remedia possessoria. Olasc. decis. 133. nu. 7. Gregor. decis. 437. nu. 2. ubi Beltram. num. 6. quæ competunt spoliatis sua possessione. vnde potest intentare remedium recuperandæ possessionis. Menoch. cons. 139. num. 22. Valasc. consult. 106. nu. 3. Tiraquel. vbi sup. p. 2. ampl. 11. num. 1. Salust. Tiber. d. cap. 57. num. 10. & similiter remedium reintegeandæ. Olasc. decis. 133. num. 7. Buratt. decis. 317. num. 1. & 736. n. 2. & seqq. Et similiter interdicti vnde vi. Valasc. ibid. num. 11. Tiraq. ibid. p. 1. n. 69. & d. p. 2. ampl. 11.

81 Duodecimus effectus est, vt possit quis continuare possessionem habitam vigore cõstituti, absque vitio attentatorum Lancellot. de attentat. p. 1. c. 3. limit. 1. n. 13. et. ca. 20. limit. 9. n. 4. Paris. cons. 172. sub. n. 12. li. 4.

82 Decimus tertius est, vt constitutũ appositũ in cõteactu donationis simplicis faciat illã præsumi inter viuos, nõ causa mortis, nisi aliter fuisset expressũ. Rot. dec. 9. n. 21. p. 7. rec. Ferẽtill. ad Buratt. dec. 581. n. 19.

83 Decimus quartus est, vt constitutum possessorium, tamquam accessorium, assumat naturam contractus, cui adijcitur. Rot. decis. 549. nu. 5. p. 1. diuers. Ferentill. ad Buratt. decis. 937. num. 17. & seqq. & ab eo regulatur. Caualer. decis. 5. n. 6.

84 Decimus quintus est, vt vigore cõstituti competat contra tertium possessorem condictio ex l. fin. C. de acqu. poss. vt obseruat Afflict. d. decis. 139. n. 5. Ozasc. decis. 35. num. 5. Pacific. de Salu. interd. inspect. 3. cap. 2. num. 218. Rot. apud Eumdem. decis. 300. num. 10.

85 Decimus sextus effectus est, vt operetur, etiam post mortem constituentis, & proinde constitutarius non priuatur sua possessione. Rot. apud Pacific. vbi sup. decis. 170. num. 11.

86 Decimus septimus est, vt operetur, quod creditor possit agere ad bona obligata, nulla facta prius excussione. Gratian. disceptation. forens. tom. 1. cap. 78. num. 8. & seq.

87 Decimus octauus est, vt non detur mandatum de manutenendo contra illum, cuius nomine quis se constituit possidere. Gratian. vbi sup. c. 113. n. 71.

88 Decimus nonus est, vt operetur, & suam habeat vim in Emphyteusi; quia eodem modo operatur fictio in casu ficto: sicut veritas in casu vero. Tiraquel. vbi sup. p. 3. lim. 26. num. 5. Corbul. de iur. emphyt. in tit. de caus. priuc. ob alien. irrequis. domino ampl. 3. num. 1. in fin. Rolan. cons. 51. nu. 12. lib. 2. Suar. in Thes. recept. sent. verb. Emphyteusis num. 76. Card. Tusc. tom. 3. litt. E. concl. 207. num. 82.

89 Vigesimus, & vltimus effectus constituti est, vt appositum in instrumento possit Constitutarius petere mandatum de assocciando, & ei per Iudicem non possit denegari, etiam mortuo constituente latè Tiraquel. d. tr. de iur. const. p. 2. ampl. 13. num. 4 Rot. in Aesina bonorum 23. Iunij 1614. coram Card. Verospio impress. per Farinac. decis. 694. num. 8. par. 1. recent. et decis. 587. nu. 4. p. 3. & decis. 34. num. 1. & decis. 65. num. 1. par. 6. recent. Quod quidem mandatum de assocciando datur etiam creditori. Duran. decis. 364. num. 1. & 5. ita vt constituens non possit se opponere constitutario. Rot. decis. 232. num. 2. p. 2. recent. Et datur etiam contra singularem successorem. Duran. decis. 49 num. 7.

90 Sunt tamẽ multi casus, in quibus constitutum possessorium nullum parit effectũ, & nihil operatur.

Quorum primus est, quando possessio non erat penes constituentem, & sic constat, quod ipse non possidebat tempore celebrati contractus, in quo se constituit possidere, nomine alterius l. quamuis. §. 1. vbi Glos. in fin. & DD. communiter ff. de acquir. poss. Tiraquel. vbi sup. p. 3. limit. 1. num. 1. & seqq. Mascard. de probat. conclus. 422. & 1189. num. 3. & 1211. num. 2. Rot. decis. 63. n. 5. p. 1. rec. Vel possidebat, sed nomine alterius. Buratt. decis. 505. num. 1.

91 Secundus casus est, quando fuit appositum in contractu nullo, & iure reprobato. Tiraquel. vbi sup. par. 3. lim. 7. num. 16. Menoch. cons. 465. nu. 2. Valasc. consult. 106. num. 7. Rot. decis. 644. num. 9. p. 1. recent. Tunc enim requiritur actualis traditio Tiraquel. ibid. num. 1. Rot. decis. 224. num. 1. part. 2. diuers.

92 Tertius casus est, quando contractus, in quo fuit appositum constitutum claudicat, & de eius validitate disputatur quia tunc donec visum fuerit de validitate, suspensum remanet. Rot. in Placentina Castri 4. Iulij 1601 coram Card. Millino. Noguerol. allegat. iur. tom. 1. alleg. 14. n. 54.

93 Quartus est, quando apponitur in contractu simulato. Tiraquel. dict. tract. de constit. poss. par. 1. limit. 8. Salust. Tiber. d. lib. 1. cap. 57. num. 13.

94 Quintus est, quando constituens remanet in possessione. Tiraquel. vbi supr. limit. 9. Baer. in l. sicut, §. superuacuum num. 5. in fin. ff. quib. mod. pig. Caualer. decis. 503. num. 1.

95 Sextus est, vt nõ operetur in casu conditionali, nõ purificata cõditione. Rot. apud Marches. de cõmis. p. 1. pag. 1096. num. 6. Post. de manut. obseru. 20. nu. 42. Rot. decis. 471. num. 4. p. 2. in posth. Farinac. alias par. 4. recent.

96 Septimus est, quando apponitur in contractu alienationis bonorum fideicommisso subiectorum, nisi data validitate alienationis, vt si fiat pro exoluendis debitis factis à testatore, vt in l. fin. §. sin autem, & in Auth. res, quæ C. commun. delegat. ita Rot. in Sutrina bonorum 29. Octob. 1595. coram Card. Pamphilio.

97 Octauus, quando apponitur in alienatione rei incertæ per verbum numerale. Tiraquel. vbi sup. p. 3. lim. 19. Menoch. cons. 222. num. 50. Brunor à Sole. in loc. com. ver. clausula num. 10. Gam. decis. lusit. 55. per tot.

98 Nonus est, vt non transferat possessionem in absentem. Tiraquel. d. p. 3. limit. 30. num. 52. Gam. decis. 383. num. 2. Valasc. consult. 55. num. 3.

99 Deci-

99 Decimus est, quando lex, vel statutum requirit veram, & corporalem traditionem rei. Tiraquel. *d.p.3. limit.* 11. Grat. *decis. March.* 238. *dub.* 2. Riccius *collect.* 55. *in princ.* Mart. *de claus. p.1. claus.* 20. *num.* 13. *vers. vbi statutum*.

100 Vndecimus est, vt non extendatur ad futura. Tiraq. *vbi sup. p.2. ampl.* 32. Vrsill. ad Afflict. *decis.* 139. *num.* 5. Menoch. *cons.* 122. *num.* 36.

101 Duodecimus est, vt nihil operetur in contractu census, in quo est inepta. Nauar. *de vsur. num.* 132. Cenc. *de censib. p.2. cap.2. q.5. art.9. n.*25. Gratian. *Marchiæ decis.* 20. *num.* 80.

Plures alios casus, in quibus nihil operatur constitutum, ponit Tiraquel. *d. trac. de iur. const. poss. p.* 3. *per tot.* quos refert Ridolphin. *in Prax. p.2. cap.5. nu.* 61. vbi etiam ponit alios casus, vt quando constitutum concurrit cum alio constituto anteriore; quando res fuit euicta medio tempore; quando quis possessionem semel accepit, &c.

PRAXIS PROCESSVS.

102 Volens igitur agere pro obtinenda associatione vigore clausulæ *Constituti*, debet citare partem aduersam ad dicendum contra iura in forma, & producere interim in Actis instrumentum, in quo est dicta clausula, cum alijs iuribus, si quæ habeat, quæ recipi debent, cum solita clausula: *si, & inquantum, &c.* & his expletis fit citatio tali, vel simili modo, videl.

Citatio ad videndum associari.

De mandato Dom. N. &c. Ad omnem instantiam N. de N.

Citetur N. de N. ex aduerso principalis ad videndum dictum N. instantem associari ad possessionem infrascriptorum bonorum in vim clausulæ constituti in iuribus in actis productis appositæ, & concedi familiam, ac quodcumque mandatum de associando desuper necessariũ, & opportunũ decerni, & relaxari ad primam diem. Instãte, etc. siue, etc.

Bona, de quibus agitur.

Vna Casa, posta in loco N.

Vna Vigna, sita in loco N. &c.

103 Qua exequuta, & facta relatione fit decretum infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Decretum Associationis.

Qui, &c. Viso instrumẽto cum clausulis Constituti, Precarij, & pacti, &c. mandauit N. de N. associari per Curiam ad accipiendam, seù continuandam possessionem talis domus sitæ in loco N. siuè prædij in loco N. mandatumque de associando decreuit, & relaxauit, omni modo, &c.

104 Quo intimato parti exaduerso more solito, si nihil releuans in termino opposuerit, expeditur mandatum tali, vel simili forma, videlicet.

Mandatum de Associando.

De mandato D. N. &c. & ad instantiam N. de N. principalis, tenore præsentium mãdatur Vobis omnibus, et singulis Baroncellis, Notarijs, Tabellionibus, Exequutoribus ac Subexequutoribus Curiæ nostræ & Alijs, ad quos spectat, quatenus statim visis, & receptis præsentibus, sub quingentorum ducatorum auri, &c. alijsque pœnis, supradictum N. de N. instantem principalem, ad possessionẽ infrascriptæ domus, vel vineæ per eum emptæ ab N. de N. exaduerso principali, prout in instrumento, & iuribus de quibus in Actis, &c. cuius corporalẽ, & actualẽ possessionẽ ob id apprehendere, & retinere intendit, associetis immittatis, & associari, ac immitti faciatis ad dictæ Vineæ, seù Domus possessionem, ad hoc vt vobis associantibus, dictam possessionem liberè pacificè, & quietè, contra quoscumque impedire prætẽdẽtes capere, & retinere valeat, & sic associatũ, & immissum manuteneatis, amoto exinde quolibet alio detentore, &c. Quoniam in vim dicti instrumenti emptionis, & clausulæ Cõstituti in eo appositæ, ac dicto N. de N. venditore citato, et intimato Reuerendiss. Dominus ita mandauit, &c. Datum N. hac die ... mens. ... Ann. ...

N. Vicarius, siue Iudex, &c.

Locus † sigilli. *N. Notar. &c.*

Tenor bonorum, videlicet.

Vna Casa sita in N. confine ad N. &c.

Vna Vigna posta in N. confine ad N. N. etc.

105 Quod si agatur de satisfactione fructuum census, vel de alio credito, de quo quis tibi satisfacere debet ex fructibus rei, ad quam fit associatio, potest fieri mandatum infrascripto modo, videl.

Mandatum associationis pro fructibus.

De mandato, &c. vt sup. vsque ad verb. alio detentore, postea subdatur: *ad effectum retinendi donec ex fructibus prædictorum bonorũ fuerit sibi de dicto credito satisfactum in omnibus & per omnia, &c. præsentibusque, &c. pareatis, quoniam in vim clausulæ, &c. vt sup.* Addito tamen in illis verbis. *N. de N. instantem principalem creditorem N. de N. in scutis tot. vigore instrumenti, & iurium de quibus in actis, etc.*

106 Quod mandatum consignatur exequutori Curiæ, qui ipsius vigore constitutarium associat ad possessionem bonorum, de quibus agitur, & de huiusmodi associatione conficitur a Notario, seù Actuario publicum instrumentum tenoris sequentis, videlicet.

Instrumentum Associationis, seù possessionis.

In Dei nomine Amen. Anno, &c. Pontificatus N. &c.

N. de N. Bauilus, siuè Exequutor Curiæ N. mihi cognitus, etc. cui est directum mandatũ de associando ad possessionem vineæ sitæ in loco N. etc. iuxta bona N. N. N. etc. viã, et alios si qui sint, etc. Ad instantiam N. contra N. per acta mei, etc per Reuerendissimum Dom N. sub die tali .... seù, etc. seruatis seruandis in vim clausulæ Constituti in instrumẽto N. de quo in actis, appositæ, decretum, et relaxatum; quod quidẽ mandatũ præ manibus habens mihi tradidit hic inserendũ, tenoris infrascripti, videlicet. De mandato, &c. (& inseratur tenor mandati) *Vigore supradicti mandati præfatum N. de N. ad possessionem prædictæ vineæ, seu, &c. associauit, etc. qui* N. de N. *sic associatus dictæ vineæ realem, corporalem, et actualem possessionem accepit, et adeptus fuit, per eam deambulando, glebas terræ, ac palmites vitium in signũ veræ, & actualis possessionis accipiendo, etc. Domunculam in eadem vinea existentem intrando, eiusque portas, et fenestras aperiendo, et claudẽdo, etc. et alios actus possessorios faciendo. Protestans dictus* N. de N. *quod per eius discessum, aut recessum è dicta vinea non intendit illius possessionem acceptam, & acquisitã dimittere, aut relaxare, sed illam animo, et corpore retinere, et continuare, non solum, vt supra, sed omni meliori modo, etc. Actum, etc. Præsentibus, etc. testibus ad præmissa, etc. vocatis, habitis, atque rogatis, &c.*

107 Tandem expletis omnibus incidentibus, & emergẽtibus, ac exteris omnibus declaratis, factisque publicationibus Testium examinatorum in omnibus beneficijs per vtramque partem obtentis, solet in quibusdam Curijs ad vberiorem cautelam dari terminus peremptorius ad producendum omnia, &c. quo elapso fit conclusione in causa, *vt in sequenti subsect.* Et tunc fit sequens, vel simile decretum, videl.

Decre-

Decretum Termini Peremptorij ad producendum omnia.

Qui,ete. In causa inter N. de N. et N. de N. in hac Curia vertente, occasione, de qua in actis, &c. Terminum statuit vtrique parti peremptorium dierum tot, &c. ad producendum omnia. Alias, &c. omni modo, &c.

SVBSECTIO DVODECIMA.

De Conclusione Causa.

S V M M A R I V M.

1 *Conclusio in causa precludit viam probationibus.*
2 *De Iure Regni censetur facta ipso iure.*
3 *Conclusio quid sit?*
4 *Concludere, & renunciare probationibus sunt idem.*
5 *Conclusio dupliciter fit, expressè, & tacitè.*
6 *Conclusio de iure non est de substantia iudicij. sed benè de consuetudine.*
7 *Conclusio an in causis criminalibus facienda.*
8 *Effectus conclusionis, quis?*
9 *Post conclusionem permittitur vt opponatur exceptio Iudicis incompetentiæ.*
10 *Item, peti potest restitutio in integrum.*
11 *Item, opponi potest exceptio falsi procuratoris.*
12 *Item, allegari potest in iure per Aduocatos.*
13 *Item, fieri potest electio, & variatio fori à priuilegiatis.*
14 *Item peti potest iuramentum suppletorium.*
15 *Item, peti potest confessio partis principalis.*
16 *Item, peti potest accessus super faciem loci.*
17 *Item, possunt interrogari partes.*
18 *Item, in Regno præsentari possunt scripturæ.*
19 *Casus, in quibus non obstante Conclusione in causa fiunt probationes per testes.*
Nobilis non præsumitur falsum dicere.
20 *In Regno scripturæ præsentantur ante sententiam.*
21 *Item dari potest terminus ad impugnandũ scripturas.*
22 *Item dari potest terminus ad corroborandum scripturas publicas per testes.*
43 *Scripturæ priuatæ quæ fidem faciunt, quæ sint.*
24 *Decretum Conclusionis in causa.*

1 COmpletis omnibus in Processu; factisque deinde publicationibus in beneficijs restitutionis in integrum; si petita fuerunt; translacto termino peremptorio, si fuit concessus; ac tandem completo vndequaque iuxta hucusque dicta processu, cum de iure communi omnia in Actis redigenda sunt. *per text. in cap. quoniam contra de probation.* proceditur per Iudicem ad. conclusionem in causa, vel ex officio, vel ad instantiam partis, *per text. in capit. iudicantem* 30. *quæst.* 5. per quam conclusionem præcluditur aditus partibus, ne possint amplius probationes facere. *argum. cap. de testibus, cap. cum dilectus. de fid. instr. cap. auditis. de procur. ca pastoralis. de caus. poss. & l. fin. C. de compens.* nisi aliqua iusta causa, vel ratio aliter Iudici suadeat, vt habetur *in d. cap. cum dilectus.* Ratio est, quia conclusio est, quasi renunciatio probationum, vt obseruat Glos. *in d. cap. cum dilectus. de fid. instr.*

2 Et de Iure Regni desumitur *ex pragmat. incip. Conclusione.* in qua habetur, quod post conclusionem, processus est asportandus Iudici, vt sententiam proferat, & postea conseruetur in Archiuio. Censetur tamen in Regno ipso iure facta conclusio in causa, facta publicatione, & lapsis omnibus terminis, de quibus in superioribus diximus, *per pragm. exordient. Cursu dilationum:* qua stante non est necesse, vt pars instet, quod fiat conclusio, prout de iure communi; sed sufficit, quod tantùm petat declarari, ipsam esse iam factam ipso iure.

3 Ad pleniorem verò materiæ notitiam, & Tyronum instructionem, iuxta nostrum institutum, plura examinanda erunt: & Primò, quid sit conclusio. Secundò, quot modis fiat. Tertiò, an sit de substantia iudicij. Quartò, Quis sit eius effectus. Quintò, An possit aliquid fieri post conclusionem.

Quoad primum est notandum, quod conclusio nihil aliud est, quam renunciatio, quæ fit per partes omnibus defensionibus, exceptionibus, uel probationibus producendis in causa, ut desumitur *ex d. cap. cum dilectus, cap. de testib. cap. auditis, et cap. pastoralis.* Glos. *in d. cap. cum dilectus,* Speculat. *lib. 2. de renunciatione, et conclusione.* & ibi Io. Andr. & Bald. *in addit.* sequitur Menoch. *de arbitrar. Iudic cas.* 35.

4 Et licet concludere, & renunciare sint ualde diuersa inter se, ut habetur in *d. cap. quoniam contra. de probat. & cap. pastoralis. de caus. poss.* tamen quoad effectum generalem, scilicet non amplius probationes producendi, sunt. unum & idem, ut aduertunt Bald. *in l. si accusatoribus nu.* 18 *C. de accusationib.* Abb. *in d. cap. pastoralis. num.* 8. & Afflict. *in constit. Regni incip. Hac lege num. 6. notab. 2. & in constitut. Vniuersas num. 8. notab.* 5. Appellatur enim conclusio, quasi præclusio facultatis producendi testes, & alias defensiones, & probationes Abb. ibid. Felin. *in cap. præc. cum dilectus.* & Castrens. *in l. admonendi nu.* 18. *ff. de iureiur.* Vnde conclusio facta in causa claudit os partibus. Capic. *dec.* 35. & Carauit. *in rit.* 74. *n.* 3.

5 *Quoad secundum* est notandum, quod conclusio in causa fit dupliciter; per expressam, scilicet renunciationem; & per tacitam. Prima, per expressam renunciationem, est quando fit per Iudicem ad instantiam partis, & ita hodie practicatur. Secunda fit per tacitam renunciationem, & est, quando partes renunciant singulis actitandis. & sunt contenti actitatis. *l. 5. C. de re iudic. & §. quia verò Authent. de testib.*

6 *Quoad tertium* est notandum, quod conclusio, secundum iuris dispositionem non est de substantiali forma iudicij, secundum Capic. in *decis. 1. num. 33. et in d. decis.* 35. & Afflict. *in decis.* 272. & consequenter si omittatur, non uitiatur processus; secundum uerò consuetudinem, & locorum communem stylum, potest dici, quod sit de forma substantiali ipsius Iudicij; ita DD. *cit.* & notat Abb. & Felin. *in cap. cum I. & A. de re iudic.* & Cardin. *in Clement. sæpe. §. & quia in 19. q. de verb. signif.* idem tenet, quod scilicet sit de consuetudine. Glos. uerò *in d. Clem. sæpe de verbor. signif. § nos vsũ in verb. conclusione,* per illum textum, tenet, quod tunc conclusio sit necessaria, quando causæ requirunt figuram Iudiciorum, ut sunt causæ ordinariæ; in aliis uidetur inferre, quod non: ut sunt summariæ; & sic in istis non est de substantia iudicii, ut etiam aduertit Menoch. *de arbitr. Iudic. lib. 1. q. 35. numer.* 11. & Add. *ad Vestr. in Prax. lib. 7. cap. 1. num.* 30. Vnde in causis requirentibus figuram Iudicij, nulli dubium est, quod sit de substantialibus iudicii, seù processus, aut ordinis iudiciarii, & sic practicatur in Curiis Ecclesiasticis, in quibus regulariter causæ omnes sunt ordinariæ, ut superius alias diximus, nisi sint causæ priuilegiatæ a iure, ut sunt causæ beneficiales, & aliæ de quibus egimus *sup. in præmis.* 4. *num.* 50. Vnde in Curiis sæcularibus Regni, ubi causæ sunt summariæ, si omitteretur, non uitiaretur processus; In Curiis autem sæcularibus Vrbis regulariter non fit conclusio, quia in his causæ sunt summariæ, ut aduertit Glos. *in d. Clem. sæpè, cit. verb. conclusione,* & ut notat Ridolphin. *in Prax.*

*Prax.p.1.cap.8.num.*153. vbi allegat Vestr. *in Prax.lib.* 7.c.1.*num.*12. in Tribunali A. C. citatur tantum voico contextu ad concludendum, concludiq; videndum in causa,& ad audiendam sententiam diffinitiuam,*vt dicem.infr.subsect.* 15.*num. vlt.*

7 Sed quæritur,an in causis criminalibus fieri debeat conclusio?

Respondetur, quod regulariter non fit; sed Afflict. *in d.constitutione:Hac lege num.*11.ait,quod fieri debet; & ita etiam sentire videtur.Bart.*in l.Diui Fratres, ff. de pœnis,& in l.1.§.fin.ff.de quæstion.* in quibus iuribus ait, quod post conclusum in causa criminali admitti debet omnis probatio ad defensionem Rei; Ego tamen diuersimodè vidi seruari; In aliquibus enim Curijs practicatur,quod fiat;in aliquibus verò non; ideo seruandus est stylus Curiæ, vbi quis ius dicit, vt sæpè monui.

8 *Quoad quartum* est notandum, quod effectus principalis conclusionis est,vt post conclusum in causa regulariter produci non possint testes, nec aliæ id genus probationes, quia per conclusionem clausum est os partibus vlterius probaudi, *vt probatur in d.cap. cum dilectus, & cap. cum Ioannes, de fid. instrument, & cap.cum clamor,& cap. cum venissent. de testib. cum alijs sup.notatis*,& tradit plenè Speculator *d.tit.de renunc.et concl.nu.*3.& ibi Add. Et de Iure Regni adest supra cit. *Pragmatic. conclusione, & alia magis expressa incip. post cõclusionem sub rubr.de testib.post causam conclusam,etc.*

9 *Quoad quintum* est notandum, quod licet regulariter,vt diximus,post conclusionem non possint fieri probationes per testes, & per scripturas: tamen multa permittuntur, quæ ad partium vtilitatem redundant,non obstante conclusione.

Et Primò potest opponi exceptio incompetentiæ Iudicis, quia hæc opponi permittitur in quacumque parte Iudicij,etiam post sententiam,Gloss.*singular. in Clementin. vnic.de sequestr.poss.& fruct.*& Bald *in l. exceptione. C. de probat. & in l. fin. C. de except. cum Alijs allegat.sup.sect.*1.*subsect.*6.*intersec.*1.*num.*5. Imò etiam post tres sententias conformes,*vt in d.n.*5. *habetur.*

10 Secundò, peti potest restitutio in integrum à Personis, quibus hoc beneficium competit, *de quibus supr.egimus subsect.*11 *à num.* 10. *cum plurib. seqq.* quia peti potest quandocumque, dummodo fit intra quadriennium,*vt ibidem, num.* 21. *dictum est* & aduertunt DD.communiter *in capit.auditis de restit in integr.* Andr.de Isern.*in constit.Regni,incip.obscuritatem,& extat. Pragmat.*53.*quæ incipit.per Sacrum Consilium,sub tit.de offic. Sac.Cons.*

11 Tertiò, potest, post conclusionem opponi exceptio falsi procuratoris, imò etiam post sententiam huiusmodi exceptio admittitur.*l.licet C.probation.*

12 Quartò, potest allegari in Iure per Aduocatos,licet non possint fieri probationes in facto per testes.Bald.*in Auth.Iubemus C.de iudic.n.*9.

13 Quintò,potest fieri electio,& variatio fori per miserabiles personas in casibus in quibus illis competit,*de quib.infr.tom.*2.*p.*5.*in Prax.*10.*à n.* 209. *cum seqq.* Neuiz.*in Sylu.Nuptial.lib.*6.*num.*98. & Carauit. *in Rit. Magnæ Cur.Vic.*231.

14 Sextò, peti potest iuramentum suppletorium, dommodo sit petitum ante conclusionem. Iason. *in l. admonendi nu.*154.*ff. de iureiurand.* & ibi Alii communiter, & faciunt tradita per Alex. *in consil.* 54. *col. fin. vol.* 1.

15 Septimò, peti, & admitti potest probatio per confessionem partis principalis, etiam post conclusionẽ, quia est omniũ aliarum probationũ fortissima, & ideo non est omittẽda. Bald.*in.rubr.C.de probat. col.* 3.*vers.ego aliter,et ibid.Castrens.*Franch.*decis.*420.*in fin.*

16 Octauò, potest peti probatio per aspectum, & euidentiam rei, quæ controuertitur, & sic vt Iudex accedat superficiem loci, quia huiusmodi probatio est etiam omnium potissima. Bald. *in l. contra negantem. in fin. C. ad leg.aquil.& l.si quis testib.in fin.C.de testibus.*

17 Nonò,potest, etiam post conclusum in causa, Iudex interrogare partes, siuè ad earum instantiam, siuè ex officio,vt tradit Gloss.*in Clement.sæpè §.nos vsũ verb.interrogabit.de verb.signif.* Abb.*in cap. cit.cum. Ioannes*,vbi etiam Felin.*de fid.instrum.* Alex. *in l.* 4.*§.hoc autem col.* 4.*ff. de damn. infect.* non tamen possunt fieri positiones.Menoch.*de arbitr.q.*35.

18 Decimò, de Iure Regni possunt præsentari instrumenta, & scripturæ, post conclusum in causa, intra quatuor dies, post publicationem terminorum in causa Repulsę,vt habetur *in Pragmat. cursu dilationum sup.cit.& latius infr.*

19 Est tamen aduertendum hic, quod supra firmata conclusio, (vt non admittantur testes, etiam ad veritatem indagandam, post conclusionem in causa factam,propter suspicionem subornationis *ad text. in cap.cum clamor,& in cap.cum venissent. de testib.cum similib.*& vti tradunt scribentes *in d.ca. pastoralis,de caus. possess.& propr.*& habetur de Iure Regni *in Pragmatic. præcit.post conclusionem,et in Pragm.*3.*sub.tit.de testium refrenation.* in qua cauetur idem, vt scilicet non recipiantur testes post conclusionem, nisi fuerint nominati ante ipsam conclusionem;) hæc inquam conclusio non procedit.

Primò in testibus Nobilibus,& legalissimis, quia in eis non cadit suspicio subornationis. ita Alex. *in Auth.iubemus col.*3.*in princ.C.de iudic.* vbi allegat Speculat.*in tit.de instrumentor.edit.§.fin. vers. sed pone esse*, sequitur Hyppol.de Marsil.*in consil.crimin.* 1. *num.* 75. & Arnou.*in soliloquijs solil.* 34.

Secundò, non procedit in repetitione testium, qui etiam post conclusionem possunt repeti, vt notat Paul Merend.*in consil.*82.*num.*4.

Tertio, non procedit, quando conclusio fit in forma solita, quę est, vt ponantur illa verba. *saluo Iure producendi publica documenta*, siuè: *salua productione scripturarum*;nam tunc produci,& præsentari possunt scripturæ,cautelæ,obligationes,& instrumenta,etiam post conclusionem; & ita practicatur in Sac. Reg. Consilio Neapolitano, vt testatur Afflict. *in decis.* 272.*in princ.* quæ quidem praxis desumpta est *ex d. pragmat.cursu dilationum*,ubi habetur, quod scripturæ producendæ sunt infra quatuor dies vtiles post publicationem terminorum primæ, & secundæ repulsæ. Quod si erit aliquid probandum, contra scripturas præsentatas, dandus est terminus arbitrio Iudicis ad illas impugnandas,*vt disponitur in rit. Magnæ Cur. Vic.* 75.Benè uerum est,quod iste stylus,& practica non se conformat Iuri communi, quo cauetur, ut scripturæ præsentari debeant, usque ad conclusionem in causa, post uerò illam non admittitur ipsarum productio, *vt in cap.cum dilectus, cap.cum Ioannes.de fid.instrum.ca. pastoralis de caus. poss.& propr. cap. auditis de procurator.& cap.fin.de restitut.in integr.* quæ supra allegaui.

20 Imò hodie practicatur in Regno, vt scripturæ non solum præsentari possint post conclusionem in causa, sed etiam usque ad sententiæ diffinitiuæ prolationem,ut aduertit Afflict. *in constitut.Iurisperitorum. num.* 10. *vers. & propterea.* & Carauit. *sup. rit.* 238. *& probatur in pragmat.* 53. *quæ* incipit *per Sacrum Consilium, sub tit.de offic. Sacr.Reg.Cons.*vbi etiam post affixionem listæ causarum expediendarum intra 24. horas partes præsentare possunt scripturas,& instrumenta.

21 Est

21 Est tamen aduertendum, quod licet permittatur productio scripturarum post conclusionem, vt diximus; non tamen illis præsentatis datur terminus repulsæ, *vt cauetur in rit. 281. incip. item seruat Ipsa Curia non concedere*. Sed benè conceditur terminus ad impugnandas scripturas, non solum præsentatas post conclusionem in causa, sed etiam ante ipsam. Afflict. *in decis.* 115. & Capyc. *decis.* 68. per doctrinam Abbat. *in ca. quoniam contra n.* 17. *de probat.*

22 Aduertendum est præterea, quod post præsentationem scripturarum, etiam post conclusionem concedi potest terminus ad corroborandas, seu concomitandas ipsas scripturas per testes, vt tradit Afflict. *in d. decis.* 115. & 271. Dummodo scripturę præsentatæ sint publicæ, non priuatæ. idem Afflict. *decis.* 272. Ratio est, quia scripturæ priuatæ, quę fidem non faciunt, corroborari minimè possunt, seu concomitari per testes, nisi sint de his priuatis, quæ fidem faciunt. Id. Afflict. *decis.* 181.

23 Scripturę autem priuatę, quę fidem faciunt, sunt, quę non indigent comprobatione, vel verificatione, quia forsan in Iudicio fuerunt alias recognitæ, vel verificatæ, *iuxta notata in l. scripturas C. qui potior. in pign. habeant.* Vel sunt illę, quę repertę fuerunt in Archiuio publico, *vt per eundem Afflict. in decis.* 181. *notatur*.

24 De reliquis, quoad vlteriores probationes, post conclusionem in causa, quando, & quomodo admittantur, vid. Menoch. *de arbitr. Iudic. lib.* 1. *q.* 32. & *lib.* 2. *centur.* 3. *cas.* 239. *num.* 2. & 3. latè Farinac. *de oppositione contr. person. test. q.* 62. *lim.* 9. Zuccard. Vbert. *cons.* 8. *n.* 6.

PRAXIS PROCESSVS.

Notandum erit hoc loco, quod huiusmodi decretum conclusionis, quod fieri solet, saluo iure producendi instrumenta, siue alias scripturas publicas, potest ex causa reuocari, quia est merè interloquutorium, etiam contradicente parte. Menoch. *de præsumption. præsumpt.* 53. *n.* 3. Crauett. *cons.* 144. *n.* 20. Et fit sub infrascripta, vel simili forma, videl.

Decretum Conclusionis.

Et per Episcopalem Curiam N. eiusque Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium, fuit facta prout fit in præsenti causa Conclusio cum termino dierum triumad percunctandum Acta, & ad præsentandas scripturas, si quas habent, etc. & ita per hoc suum, &c. Pronisum, &c.

Vel alio modo, vt alibi fieri solet, videlicet.

Qui Perillustris, & Reuerendiss. Dominus Vicarius Generalis N. In causa inter N. de N. & N. de N. occasione, de qua in Actis, &c. fore & esse concludendum dixit, & pro conclusio & renunciato haberi voluit, & mandauit, saluo iure producendi publica documenta, &c. & hoc partibus præsentibus, ac renunciantibus, & in causa concludentibus; omni modo, &c.

Quod si partes non fuerint præsentes, loco verborum: *partibus præsentibus, &c.* dici debet. *In contumaciam, &c.*

SVBSECTIO DECIMATERTIA.

De Monitione ad dicendum, & allegandum in Iure, & in Facto.

SVMMARIVM.

1 *Monitio, seu citatio ad dicendum & allegandum, quid sit?*
2 *Allegare in iure, quid sit?*
3 *Ius oritur ex facto.*
4 *Factum prius constare debet, & deinde ius.*
5 *Aduocatus Actoris allegare debet ante Aduocatum Rei, & quare.*
6 *Praxis Aduocatorum super attestationibus.*
7 *Iudex quid facere debeat, dum allegatur per Aduocatos.*
8 *Index non potest vti scientia priuata, sed secundum allegata, & probata iudicare.*
9 *Effectus citationis, seu monitionis prædictæ, qui?*
10 *Instantia causæ perempta non instauratur à Baronibus Regni, sed solum à Principe supremo.*
11 *Monitionis prædictæ decretum.*
12 *Actorum exhibitionis decretum.*
13 *Citationis præfatæ forma.*

1 IN præsenti subsectione 13. videndum erit de citatione seu monitione ad dicendum, siue ad allegandum in Iure, & in facto; nam facta conclusione in causa solet Iudex in quibusdam Curijs monere, & citare partes ad deducendum quidquid voluerint, & possunt; tam in verbo, quam in scriptis, & tam in iure, quam in facto, alias quod causa expedietur, prout de iure, ipsis vlterius non monitis, nec expectatis; statuendo illis terminum competentem, intra quem solent accedere ad ipsum Iudicem ambę partes cum suis Procuratoribus, & Aduocatis, qui informant eundem super meritis causæ, quiliber pro suo cliente, & disputant super iuribus partium, faciendo dubia, & respondendo contrarijs allegatis pro parte aduersa; & sic fieri solet solemnissimum contradictorium coram Iudice; qui quidem debet illos audire cum multa, & insulta patientia maximè, quando agitur de re magni momenti; quia ex ipsorum altercationibus, & disputationibus veritas magis elucescit, quam semper Iudex indagare tenetur, vt iustam sententiam proferre possit. Tunc si possibile erit, faciat illos concordare in facto, & postea iura in scriptis ipsi consignata per vtramque partem diligenter videat, & perscrutetur, & acta seu processum sibi per Actuarium, seu Notarium exhiberi mandet, vt videre illum possit, si prius hoc non fuerit factum, ad finem, & effectum, vt veritatem ipsam cognoscere valeat, quæ semper apud ipsum cum iustitia præualere debet. *cap. graue* 25. *q.* 9. *cap. consuetudo* 8. *dist. et l. properandum in princ.* §. 1. *C. de iudic.*

2 Pro cuius intellectu, iuxta solitum videbimus plura necessaria, & Primò, quid sit allegare in iure, & in facto. Secundò, quomodo sit allegandum. Tertiò, qualis ordo seruandus. Quartò, quid Iudex facere debeat in allegationibus. Quintò, quis sit effectus citationis ad allegandum.

Quoad primum, est notandum, quod allegare in iure, nihil aliud est, quam intentionem suam per probationes in Iudicium deductas ostendere, & eam iuribus asseuerare, & colocare. ita per *text. in cap. aliorum* 9. *q.* 3. *cap. conuenior. ver. allegatur.* 23. *q. vlt. ca. dilectos de fide instrum. cap. Abbate sanè de re iudic. in* 6. & *cap. quia cunctis de concession. preab. eod. lib.* tradit Speculator. *li.* 2. *de disputat. et allegat. aduocat.* §. 1. *in princ.* vbi etiā ait, allega-

legationes debere fieri super testibus,& actitatis,nam hoc probatur *in cap. in causis de testib. cap. dudum 1. de elect.d.cap conuenior.ad verb.allegatur,& in Auth.si dicatur. in fin. C. de test. & in §. quia verò multi, et §. nam partes. Authentico de testib.*

3 Et Ratio est,quia ius ex facto oritur.*cap.pen. de eccl.ædif.cap.de muliere de sponsal. l.si explagis §.in clino ff.ad leg.Aquil.l. obligationum §. ex facto ff. de action. & oblig.& l.quidam referunt ver.nullus ff.de iur.codicil.*

De ista citatione ad allegandum in iure & in facto agit Afflict.*in decis.283. nu. 6. & in prælud. constitution. Regni q.9.num.* 21. Addentes tamen ad Afflict. *in d. decis.* 283. & Grammatic. *in consil.ciuil.*142.non benè asserunt,meo iudicio, quod huiusmodi citatio sit introducta in Sacro Consilio Neapolitano de stylo, ad similitudinem citationis ad sententiam, cum de ea non reperiatur in iure cautum;nam ex supradictis iuribus claré colligitur,ipsam debere fieri,cum ex facto oriatur ius,vt diximus,& ex vtroque veritas, & iustitia,*vt in dd. cap. graue,cap. consuetudo, l. properandum, cum simil.*

4 *Quoad secundum* notandum est,quod prius constare debet in actis de facto, postea allegari, & disputari debet de iure.*per cap.ad audientiam de eccl. ædific.d. ca.Abbate sane de re iudic.in 6.d.l.quidā ff.de iur.codic.et in §. si verò vers. in tempus disputationis Authentico de testib.*quia ex facto ius oritur, vt dix.quomodo autem fieri debeat,videatur Speculat.*in loc.infra citandis.*

5 *Quoad tertium* est notandum, quod in allegando, ordo est, vt debeat prius allegare Aduocatus Actoris,quam Rei conuenti, quia talis est ordo Iudicij, vt semper præcedant acta Actoris, & deinde sequantur acta Rei,vt tradit Bald.*in l.Nesennius ff.de negot.gest.& in l.qui prior.ff.de iudic.* Pileus. *4.p.sus operis rubr.qualiter aduocati debeant allegare & quis primò*:& Speculator.*d.tit de disp.& alleg.§.2.& 3.n.1.& li.1.tit. de Aduocato §.7.num.1 cum seqq.*vbi ponit praxim,secundum quam allegare debet, quem vide,quia multa vtilia congerit ; talis autem ordo probatur, ex *cap. 1. & 2.4.q.4.& arg.cap.dominus 23.q.2.*quia actor intentionem suam fundare & ampliare debet prius, Reus verò illam concutere. idem probatur *in cap. 1. de mut. petit.& cap.2.de ord.cogn.& l.qui prior. ff. de iudic.*

6 Hinc inoleuit Praxis, quod habitis per partes litigantes attestationum copiis, & illis traditis eorum Aduocatis,& Procuratoribus,ipsi eas diligentissimè considerant, perspicacissimè perpendunt, & attentè animaduertunt. Et sic quilibet Aduocatus, aut Procurator vtriusque partis, videt, an intentio sui principalis sit sufficienter probata, tam respectu Actoris agentis, quam respectu Rei conuenti excipientis, & vterque conficere solet summatium cum rubricis depositionum testium, in quo signare debet testea concordantes, vel discordantes super singulis articulis, & circumstantijs interrogatoriorum, ad finem,& effectum,vt tempore contradictorij,seù disputationis faciendæ coram Iudice super meritis causæ præsente parte exaduerso,facili methodo singulos in promptu proponere, & inuenire valeat. verbi gratia.

Fuit articulatum, quod Titius possidet talem fundum,quem emit a Caio centum scutis;& quod in præsenti colligit ex illo fructus,vel redditus, tanquam verus dominus, & de illis libere ad sui libitum disponit, & quod semper in Ciuitate, seù loco N. à conciuibus habitus, & reputatus fuit verus dominus illius fundi ; prout tunc habetur,& reputatur communiter ab omnibus;& quod tanquam talis agit,disponit,contrahit, &c.

Tunc hæc scribere summatim debet. Posteà dicat: Hoc probatur plenè per N.de N. & per N.de N. & sic de reliquis,Hoc vero per N.de N. & Hoc per N. de N. &c. Scribendo illos in locis per eum signatis sub aliqua littera,seù alio signo,Et ista erit vna Rubrica in vna charta sic signata.

Deinde facere debet alias rubricas, singulas in chartis separatis super singulis articulis. Vel cumulet plures simul, si sint eiusdem generis, vt in præfato exemplo obseruati potest; Articulos autem diuersorum generum simul copulare, & connectere non expedit,sed separatim ponantur.

Eodem similiter ordine procedere debet Aduocatus Rei conuenti,faciendo rubricas similes, in quibus sub litteris,seù signis per eum factis annotare tenetur contrarietates, & discordantias eorumdem testium Actoris in locis particularibus per ipsum signatis.

Et pariter annotare potest singulas attestationes pro Reo facientes, retorquendo, quantum fieri potest,probationes per Actorem factas,ad fauorem Rei quem ipse defendit.

Huiusmodi summaria deseruire possunt non solum ipsis Aduocatis, ad hoc vt facilè informare possint Iudicem, & contradicere parti aduersæ in disputationibus coram Iudice faciendis : verum etiam tradi solent aliquando in quibusdam Curijs ipsimet Iudici, vt ille ex se diligenter examinet,& maturè consideret, ac proprijs oculis aspiciat attestationes ipsas in locis signatis in schedulis, seù summatijs sibi traditis; vt certus reddatur, an Rubricę Actoris probatæ sint ; & Rubricæ Rei contineant veritatem. Vel si ipse legitimè impeditus fuerit, possit eas tradere videndas, & confrontandas Alicui discreto,& timoratæ conscientiæ Viro sibi confidenti, vt postea illi referat ; Et si expensæ adhoc faciendum necessariæ fuerint, à partibus ipsis persolui debent.

Hæc Praxis desumpta est ex *cap. vna 16. q.7. & cap. Horrendus 32.q.5.ca.ad hoc de testib.ca. præsentium eod. tit.in 6.c.licet de probat.& l.ita vulneratus,ff.ad l.Aquil.* latè Speculat.*lib.1.tit.de teste. §. 9. num. 3. cum seqq.* & ita ferè fit in Curia Romana, in qua seruatur dari Iudicibus summaria in facto;& scripturas in iure.

7 *Quoad quartum* est notandum,quod Iudex,dum Aduocati vtriusque partis allegant in iure, & in facto,plura obseruare tenetur.

Primò debet sedere,non stare,maximè quando res, de qua agitur, plenam cognitionem requirit, vt colligitur *ex cap.disciplina in fin.45.dist.& cap.paratus §.neque ver.sedens me iudicare 23.q.1.& l.2.§.dies ff.quis ordo in bonor.poss.ser.& l.1.C.de sent.ex breuic. recit.*

Secundò debet attentè intelligere omnia ea, quæ dicuntur per ambas partes, maximè quæ ad instructionem causæ faciunt, vt probatur *in c.Iudicem 30. q. 5.c.super quæstionam §.intentionis de offic.deleg.& l. Iudices C.de iudic.*

Tertiò debet patienter audire Aduocatos vtriusque partis,nec illicò silentium eis imponere,nam tenetur Iudex illos benignè audire,& sufferre, donec nihil remaneat partibus in quæstionem proponere, vt probatur *in cap.iudicantem.30.quæst.5.l.si quis properè C.de offic.vitar.& l.nec quidquā §.circa ff. de offic. procur.* Perit enim sermo cum benignus nō præstatur auditus.*cap.ex merito 6.quæst.1.*Habetur insuper *Eccles.c.32.*vbi auditus non est, non effundas sermonem.

Quartò, non multum aperiat animi sui mottum; sed dissimulare necesse erit,respondendo,& allegando motiua æqualiter nunc pro vna, nunc pro alia parte, *iuxta text.in l. vbi C. ad leg. Corn.de fals.* in illis uerbis: *Nec vlla interlocutione diuulget quid sētiat, et l.obseruādū ff.de offic. præsid.ibi:cuius animi motū vultus detegit.*

Quintò, non debet multum extollere plus dictum vnius Aduocati, quam alterius; Neque alteri multum

tum honoris impendat, alteri verò minorem honorem tribuat, *iuxta cap. Nullus in fin & cap. Ecce 89. dist. cap. decimus* 16. q. 7. Ratio est, quia eum vnus nimium commendatur, alter per consequens vituperatur. *arg. cap. Nonne de præsumpt. & cap. qualis* 25. *dist.*

Sextò supplere debet, quod ab ipsis Aduocatis omissum est, vel parcè dictum, quia adhoc tenetur ex officio, vt habetur *in cap. bonæ* 1. *de postul. & l. vnic. C. vt quæ de sunt Aduoc. part. Iud. suppl.*

8 Nota tamen, quod in Ciuilibus, licet possit, imò teneatur Iudex supplere ea, in quibus Aduocati deficiunt: tamen non potest supplere in facto sibi nototamquam priuatæ personæ, iuxta tradita in *cap. Deus omnipotens, §. quando autem.* 2. *q.* 1. *& cap. iudicet* 3. *q.* 7. *ca. summopere* 11. *q.* 3. quia in his, quæ spectãt ad iudicium non potest vti scientia priuata: ex quibus patet, posse Iudicem supplere in his, quæ sibi nota sunt, vt Iudici, non autem in his, quæ sunt nota, vt priuato. Hinc fit, quod in iudicando tam in ciuilibus, quam in criminalibus citra pœnam capitis, non erit tutus in conscientia, si vtatur priuata scientia, quia tenetur iudicare secundum allegata, & probata; vt in dictis *Iuribus probatur. & in cap. si Sacerdos, de offic. ordin. & in cap. pastoralis. §. quia verò de offic. deleg.* vbi Gloss. Hostiens. & Ioan. Andr. *& in addit.* ad Speculat. *d. tit. de disput. et alleg. a.* n. *§. vlt. num.* 13 *litt. F. et l. illicitas. §. veritas ff de offic. præsid.* vbi Bart. *& in l. cunctos populos in* 7. *q. principal. C. de Sũm. Trinit. & Fid. Cathol.* etiam si iudicet contra veritatem sibi priuat notam. Sanct. Thom. Sayr. & Alij. Hanc tamen conclusionem credo veram in Ciuilibus; sed in Criminalibus non sequerer, cum damno Vitæ Innocentis, vt latius dicam infra *Sect.* 3. *Subsect.* 1. *num.* 30.

9 *Quoad quintum*, & vltimum, notandum est, quod effectus huiusmodi citationis ad allegandum, et dicendum oretenus & in scriptis, in iure, & in facto, est, vt per talem citationem detur aditus partibus se defendendi per omne genus probationis, excepta testium productione; qui *vt diximus supra*, post conclusionem examinari nõ possunt, etiam ad veritatem indagandam, ob subornationis suspicionem, nisi in casibus ibi notatis.

Producitur similiter alter effectus ex dicta citatione, nam perpetuatur instantia; quia si post factam citationem labatur triennium, intra quod terminari debet causa ciuilis, *vt in l. properandum C. de iudic. & dixim. sup. ead. sect.* 2. *subsect.* 11. *à num.* 41. *cum pluribus seqq.* per negligentiam Iudicis; tunc dabitur aliud triennium, intra quod poterit causa expediri, per instaurationem instantiæ, vt ibi dictum est: & in Regno adest *prag mat. exordien. instantia tit. de instauration. instant. non restitnen.* de qua latè agunt Afflict. *in dec.* 282. *&* 346. Capic. *dec.* 11. 165. *&* 206. & Gramm. *decis.* 69.

10 Vnum tamen est hic addendum, quod Barones Regni Neapolitani non possunt instaurare instãtiam peremptam per insufflatione spiritus in causa: per *Rit. Magn. Cur. Vic.* 248. qui huiusmodi termino insufflationis vtitur; hoc enim facere solum supremo Principi licet, ad similitudinem Dei, cuius est solùm corpora mortua resuscitare per insufflationem spiritus, adhoc vt reuiuiscant, vt habetur in sacris paginis. 2. *Reg. cap.* 17. *num.* 20. *et* 4 *Reg. cap.* 4. *nu.* 33. *& ibid. cap.* 13. *num.* 21. & Matth. *c.* 9. *nu.* 25. *et cap.* 27. *nu.* 52. Marci. *c.* 5. *nu.* 41. Lucæ. *c.* 7. *n.* 13. *& cap.* 8. *num.* 54. Ioan. *cap.* 11. *nu.* 43. Actor. *cap.* 9. *nu.* 40. *& cap.* 20. *num.* 10. quia talis instauratio instantiæ peremptæ, quæ à Doctoribus Regnicolis, & à Constitutionibus Regijs insufflatio spiritus vocatur, reuiuiscere facit instantiam causæ, sicut insufflatio spiritus facit reuiuiscere corpora.

PRAXIS PROCESSVS.

11 Aduertendum in Praxi, quod antequam expediatur prædicta citatio ad dicendum, & allegandũ, fieri solet infrascriptum, vel simile decretum, vidcl.

Decretum Monitionis ad allegandum.

Et per Reuerendiss. Dominum Generalem Vicariũ N. fuit dictum, quod in causa vertente in hac Episcopali Curia inter N. de N. Actorem ex vna, & N. de N. Reum conuentũ partibus ex altera, occasione, de qua in Actis, & c. citentur, & moneantur ãbæ partes ad dicendum, allegandũ, & deducendũ quidquid voluerint, & possunt, tam verbo, quam scriptis; & tam in iure, quam in facto, infra terminum dierum tot.... Alias causa terminabitur, vlterius ipsis non expectatis neque monitis, & expediantur monitiones in forma, & c. & ita per hoc suum, & c.

Vel sub alia forma, prout alibi fieri solet, uidelicet.

Qui Perillustris, & Reuerendissimus Dominus, & c. In causa N. cum N. occasione, de qua in Actis, & c. monuit ambas partes ad deducendum quidquid volunt, et possunt, tam verbo, quam scriptis, & tam in iure, quam in facto ad primam diem iuridicam, alias causa terminabitur, & expedietur, ipsis vlterius non expectatis, neque monitis, & absentibus intimari mandauit, omni modo, & c.

12 Quo facto expeditur citatio more solito in forma, & interim mediante decreto, ut sequitur, uel huic simili mandet Iudex, ut sibi exhibeantur acta.

Decretum exhibitionis Actorum.

Et per Reuerendissimum Dominum, & c. fuit dictum, quod sibi exhibeantur omnia acta, et processus compilatus in causa N. cum N. occasione, de qua, & c. & interim informari, & c. Alias, & c. & ita, & c.

Vel sub alia forma, uidel.

Qui, & c. In causa N. cum N. occasione de qua in actis, & c. maudauit sibi acta, & processum exhiberi, & interim informari etc. Alias, etc. omni modo, etc.

13 Citatio autem solet fieri, ut sequitur, uel alio simili modo, uidel.

Forma citationis ad allegandum, &c.

Ponitur Titulus Dignitatis, seù offici, &c.

Per vnum ex seruientibus nostræ, vel quarumuis Curiarum ad omnem instantiam, et requisitionẽ Curiæ, eiusque Domini Iudicis siuè, etc. citentur, moneantur, et requirantur N. de N. actor ex vna, et N. de N. reus conuentus ex altera in causa prout in actis, etc. quatenus infra terminum dierum tot.... compareant coram Nobis et nostra Curia cum suis Aduocatis, et Procuratoribus ad dicendũ, allegandum, et deducendum in iure, et in facto, oretenus, et in scriptis quidquid dicere, allegare, et deducere voluerint et possunt, et deinde in antea cum continuatione ad audiẽdum tenorem diffinitiuæ sententiæ proferendæ in eadem causa, etc. Alias, etc. Quoniam, etc. citetur et referatur. etc. Datum, etc.

SVBSECTIO DECIMAQVARTA.

De modo videndi Processum.

SVMMARIVM.

1 *Iudex, quæ in processu videre teneatur.*
2 *Dubia, quæ dantur à Iudice Actori, vt respondeat, et similiter Reo conuento ad eumdem effectum.*
3 *Responsiones vtriusque partis quomodo annotandæ.*
4 *Allegationes partium an dari possint eisdem per Iudicem loco dubiorum.*
5 *Scripturæ in actis productæ efficiuntur communes.*
6 *Sportulæ Iudicis duplicantur, si partes concordauerint.*
7 *Monitionis ad audiendam voluntatem Decretum.*

1 POstquam Acta, & processus fuerunt per Notarium, seu Actuarium causæ producta, & exhibita Iudici, debet ipse maiori, qua potuerit, diligentia, omnia proprijs oculis videre, & subtiliter perscrutari, & non dare alteri, vt videat, & referat, vt malè, & perperam aliqui faciunt. debet igitur,

Primò summarium facere, si rectè iustitiam administrare voluerit, describendo omnia in eis contenta, incipiendo à libello, quem considerabit, an actio in eo intentata competat actori, vel non; aut saltem possit sustineri ex clausulis salutaribus in eo appositis, vt ex eo ad sententiam proferendam deueniri valeat.

Secondò videat accurate omnes exceptiones, replicationes, comprobationes, & alia huiusmodi.

Tertio videat Positiones, & Articulos, ac testes desuper examinatos.

Quartò videat instrumenta, & scripturas, tam publicas, quam priuatas, ad effectum cognoscendi, an Actor suam probauerit intentionem, vel Reus rectè se defenderit, & euacuauerit intentionem Actoris.

Quintò videat cum diligentia, an sit aliqua nullitas actorum, maximè ex defectu iurisdictionis, aut citationis, aut mandati. Vel an deficiant termini substantiales.

Sextò videat, consideret, & perscrutetur allegationes, & informationes in iure, & in facto; & comprobet iura, & authoritates, videndo in fòte, an vera sint, quæ asseruntur per vtramque partem; nam sæpè sæpius vidi allegari iura, decisiones, & authoritates ex proprio Marte depromptas, & iure ceruellotico in concauo lunæ collocatas.

2 Quibus visis, & consideratis, diligenter perpendat ad quæ dubia ratio, & vis causæ reducit possit; & tunc illa partibus tribuat, assignando tempus, intra quod respondere debeant; Ponendo omnia dubia in aliqua charta per capita distincta, exempli gratia.

Dubia danda Actori.

Primò, quòd instrumentum, cuius vigore fuit actũ, non potest habere viam exequutiuam, sed ordinariam, quia est antiquum; vel quia per ipsas partes fuit ab eo per aliud instrumentum recessum; vel ob aliam causam, &c.

Secundò, quod ad hoc, vt possit agi vigore instrumenti producti, necesse est prius purgare spolium, & sic de singulis alijs, secundum facti contingentiam.

Similiter faciat Reo conuento, sed per contraria, videlicet,

Dubia danda Reo.

Primò, quod per instrumentum præsentatum in iudicio per Actorem, & eius vigore potest agi via executiua, quia non apparet, quod sit ãtiquum, vel quod fuerit ab eo recessum per aliud, &c.

Secundò, quod assertum spolium fuit purgatum, quia bona; de quibus agitur, fuerunt capta, authoritate Iudicis, &c. & sic de singulis alijs.

3 Quo facto, habitas responsiones ponat in eodẽ folio in duas columnas complicato; iura vnius partis in prima columna folij, & responsiones partis aduersæ in alia columna; & simile faciat in iuribus, & responsionibus alterius partis, ne obliuisci contingat de aliquo fundamento, aut responso vtriusque partis. Et si voluerit rectius procedere, dabit dubia cum doctrinis, & motiuis, quibus nititur: diuerso tamen modo, imò de directo contraria; si hoc tempus permittat facere; Vbi aduertere debet, quod illa uno; eodemque tempore utrique parti tribuat, ne oriatur suspitio, quod sit partialis, & adhæreat plus uni, quam alteri. Et similiter aduertat, ne proponat dubia parui momenti, ne præbeat occasionem Aduocatis, & Procuratoribus illum deridendi: sed illa proponenda erunt, quæ reuera difficilia sunt, & aliquam requirant declarationem, ut resolui possint.

4 Casu uerò, quo Iudex, uel non potuerit, uel noluerit hoc facere, poterit dare partibus, loco dubiorum, ipsasmet allegationes in iure sibi traditas, exempli gratia Actori dabit allegationes Rei, & Reo allegationes Actoris; & sic duo mirabiles effectus resultarent. Primus est, quod ipse Iudex laborem prædictum formandi dubia euitaret, & effugeret. Secundus est, quod partes non possent comprehendere, & cognoscere animum, & uoluntatem ipsius, in quo sensu sit; quod facile euenit conijci posse, quando dubia, & motiua fiunt ab ipsomet Iudice. Est benè uerum; quod in dandis dubijs prædictis à Iudice, uel allegationibus ipsis partium, præualet multum consuetudo regionis, & secundum illam debet Iudex se regulare, *ad text. in cap. cum dilectus, de consuetud. & l. de quibus, §. ex nõ scripto, et inueterata ff. de legib.* de quo uide Menoch. *de arbitrar. Iudic. li. 2. cẽt. 2. cas. 175.* Cott. *in suis memorabilib. in ver. Testi non iurato. in fin.* Rugiell. *de appellat. §. 11. cap. 1. n. 25.* Sed ante prædictos hoc tenuit Iason. *in l. Is, apud quem col. 2. C. de edend. & in l. 1. §. edenda, ff. de edend.* Quidquid in contrarium asserãt Innoc. *in cap. per tuas. de testib.* & Alex. *in Auth. iubemus. C. de iudic.* quos sequitur Afflict. *in constitution. Regni: si damna. col. 11.* ubi ait in Regno seruari, quod non dentur allegationes.

5 Sed tamen prima sententia uidetur mihi magis in Praxi sequenda, tum propter rationes, & utilitates supra notatas; tum etiam, quia postquam allegationes sunt præsentatæ Iudici, & productæ in Actis, sunt effectæ communes, & ideo edi possunt, sicut cætera acta communia, ut aduertit Ias. *vbi sup.* Marant. *verò in Specul. aur. p. 6. act. 10. num. 58.* pro concordia prędictarum opinionum utitur quadam distinctione: dicens, quod aut allegationes sunt registrate in actis; cum præsentata solita fieri per Actuariũ in alijs scripturis, quæ producuntur, & tunc tradi possunt, *per d. §. edenda*, iuxta sententiam Iasonis, & Aliorum. Aut non sunt effectæ de actis, quia forte dantur solum ad instructionem Iudicis ad partes, & tunc procedit opinio Innocent. Alex. & Afflict. Hinc est, quod finita causa potest producens illas reassumere, cum non sint de processu, & consequenter non debent in eo de necessitate remanere: quod fieri non potest,

quando

quando ſunt effectæ de actis, nam debent ſemper remanere in proceſſu. Ego quidē diuerſimodè in praxi ſeruari vidi, aliquando enim dubia, aliquando allegationes, iuxta ſuperiùs tradita conſignari per Iudices obſeruaui; ſtylus tamen Curiæ, vbi ſit, ſeruandus erit.

6 Erit tandem aduertendum, quod ſi interim partes inter ſe concordauerint, vel mediante tractatu conſanguineorum, aut amicorum communium: vel etiam ſuaſionibus ipſiuſmet Iudicis; qui quidem poterit illas ad cōcordiam deducere, dummodo proponat blandis verbis, ſine vi, aut metu, ac ſine alterius læſione; tali caſu ipſe Iudex debet habere ſportulas duplicatas, vt notatur *in cap. fin. de tranſaction.*

7 Quod ſi procedendum ſit vlterius, fieri ſolet in quibuſdam Curijs infraſcriptum, vel ſimile.

Decretum Monitionis ad audiendam Voluntatem.

Qui, &c. In cauſa N. cū N. occaſione, de qua in actis, &c. monuit partes ad primam ad audiendam voluntatem ſuper petitis, & deductis hinc inde, & informandum de iuribus, tam verbo, quam ſcriptis, alias, &c. omni modo, &c. & abſentibus intimari mandauit, &c.

SVBSECTIO DECIMAQVINTA.

De Citatione ad Sententiam.

S V M M A R I V M.

1 *Citatio ad ſententiam eſt de ſubſtantia ſententiæ.*
2 *Et debet fieri ſpecificè, non æquipollenter.*
3 *Caſus, in quibus valet ſententia, ſine citatione.*
Pręſētia partis in Iudicio ſupplet defectū citationis.
4 *Monitio Iudicis habet vim trinæ citationis.*
5 *Citatio prædicta debet eſſe cum termino peremptorio.*
6 *Sententia intra quem terminum ferri poſſit.*
7 *Citationis ad ſententiam forma.*
8 *Monitionis decretum ad audiendā voluntatē Iudicis.*
9 *Terminus pro ſeruato, quando habeatur, & quomodo.*
10 *Termini pro ſeruato decretum.*
11 *Aperitionis termini pro ſeruato decretum.*
12 *Citationis ad ſententiam forma, prout fit in Vrbe.*

1 POſtremò peractis, atque expletis omnibus ſupra notatis, Iudex tenetur citare, & monere partes ad audiendam ſententiam diffinitiuam ſpecificè, & nominatim, alias ſententia non valeret. *capit. tenor de re iudic.* & ibi Gloſs. *pen. cap. 2.* & ibi Gloſs. *in verb. audiēdam de dol. et contum. in 6.* & ibi Gemin. *in 5. not.* & Franc. *in 2. not. tex. in cap. cum olim. in fin. de teſtib.* vbi Gloſ. & DD. *Clem. ſæpè §. nos vſum* vbi Gloſs. *verb. ad id. de verb. ſignif. l. 1. §. item cum ex edicto ff. quæ ſent. ſin. appell. reſcind. facit c. conſuluit de offic. et pot. Iud. deleg.* Bart. *in l. 3. §. ſlichus ff. de ſtat. liber.* Gabr. *de citation. concl. 1. numer. 300 ampl. 110.* Vātius *de nullit. ex defect. citation. n. 59.* Capic. *dec. prima n. 35.* Buratt. *dec. 18. n. 7. & 883. n. 4.* Caualer. *deciſ. 376. n. 1. & ſeq.* Beltramin. *ad Gregor. dec. 209. n. 7.* Rot. *dec. 17. de re iudicat. in nouiſ. et deciſ. 391. n. 7. p. 2. & deciſ. 240. n. 6. & ſeq. p. 5. et dec. 141. n. 1. & n. 4. p. 6. recent.* *num. 8.* Gonzalez. *ad Regul. 8. Cancellar. in annot. contr. nullit. n. 118.* Rot. *deciſ. 18. n. 2. p. 1. & 486. n. 7. p. 2. et 141. num. 3. & 4. p. 6. rec.* Gregor. *dec. 209. numer. 4.* Caualer. *dec. 376. n. 2.*

2 Quæ cōcluſio eſt adeo vera, vt ſi Iudex faceret citare partes ad audiendam eius voluntatem, vel alio modo ſimili qui contineret verba æquipollentia, adhuc ſententia lata non valeret, quia requiritur expreſſa, & ſpecifica citatio ad ſententiam *ad notata in Clement. paſtoralis de ſent. & re iudicat.* Romā. *conſ. 369.*

3 Dantur tamen aliqui caſus, in quibus per huiuſmodi citationis omiſſionem non vitiaretur ſētētia.

Quorum Primus eſt, quando pars, quæ debebat citari, eſſet præſens in iudicio tunc temporis, iuxta notata *in l. de vnoquoque ver. præſentib. C. de re iudicat.* Gabr. *d. concluſ. 1. num. 411.* Vant. *loc. cit. numer. 17.* Rot. *dec. 357. num. 2. p. 3. & 144. nu. 8. p. 4. & 406. num. 1. p. 5. recent.* Caualer. *deciſ. 117. num. 1.* & Gregor. *deciſ. 576. num. 1.* & ibi Beltramin. *numer. 15.* quia ſuppletur defectus per præſentiam.

4 Secundus caſus eſt, quando Iudex moneret partes præſentes, tunc enim ſuppletur defectus. Caſſador. *deciſ. 2. de iudic.* Verall. *deciſ. 293. p. 3.* Rot. *deciſ. 37. n. 11. par. 6. recent.* Imò citatio Iudicis parti præſenti facta, habet vim trinæ citationis. Gloſs. & DD. *in cap. conſuluit. tit. de offic. delegat.* Abb. *in cap. Eccleſia col. 4. de conſtit. & in cap. 2. notab. 4. de teſtib.* Lanfranc. *in ca. quoniam contra. col. 2. ver. ſed quæro. de probat.*

Tertius caſus eſt, ſi in actis conſtaret, quod fuit facta citatio generalis ad omnes, & ſingulos actus, vſque ad ſententiam incluſiuè, tunc enim valeret ſententia, etiam non præcedente citatione ad ſententiam ſpecificè, *vt notatur in d. c. cōſuluit.* vbi DD. cōmuniter.

Quartus eſt, quando ſententia ferenda eſſet à Principe. Afflict. *in dec 283.* & Capic. *in d. deciſ. 2. n. 31.*

5 Sed erit aduertendum, quod in practica prædicti caſus non ſeruantur, præſertim duo vltimi; Ideo neceſſe erit expedire citationem in forma ſolita, quā inferius inſeremus, cum termino peremptorio, alias non valeret citatio, vt traditur per Gloſs. *in Clement. ſæpè §. ſententiam in ver. non peremptoriè verb. ſign.* vbi Alios adducit, & Speculator. *in lib. 2. tit. de citation. §. 3. incip. viſo de temporum num. 8. verſ. alias autem & n. 14. verſ. quid ſi lata*, per multa iura ibid. allegata. Quod quidem procedit ſine vlla difficultatē in Iudicijs, ſeu cauſis ordinatijs. Vbi verò cauſæ ſunt ſummariæ, vt in Regno Neapolitano noſtro, (& in multis Alijs regionibus) *per capitul. Regni incip. deteſtantes*, quod latè Par. de Put. interpretatus fuit *in tract. de ſyndic in verb. ſententia* & per Regiam *Pragm. primam incip. diſpendia litium. et nos alias ſup. dix.* ſufficit vnica citatio, licet nō perēptoria, *iuxta tex. in d. Clemētin. ſæpè cit. §. ſētētiā*, in illis indiuiduis verbis: *licet non perēptoriè de verb. ſign.*

6 Sed quæritur, an præfixus ſit aliquis terminus, intra quem Iudex teneatur de Iure ſentētiam diffinitiuam proferre?

Reſpondetur, quod de Iure communi poteſt ferri ſententia in ciuilibus infra biennīū, & in criminalibus, infra triennium, *vt in cap. fin. de iudic. et in l. properandū. C. eod. tit.* & per Nos *ſup. dictum fuit.* niſi cauſa fuerit commiſſa alicui decidenda, intra certum tempus, puta intra menſem, *vt in cap. de cauſis. de offic. deleg. & c. ſuper eo 2. de appellat.* nam tunc adueniente tempore in fine menſis pronunciabit, etiam reluctante aliqua ex partibus; dummodo dies termini iuridica fuerit, alias die ſequenti *per tex. in cap. placita. 15. q. 4.* Spec. *li. 2. de ferys §. 2. n. 12. & de ſent. §. 4. n. 2.*

Ratio eſt, quia talis terminus appoſitus vicem obtinet peremptorij, *vt idem Spec. in d. §. 4. obſeruat.* Vnde infertur, quod quando fuit facta citatio ad ſentētiam cum termino peremptorio, debet ſentētia proferri in die termini peremptorij, alias non valeret, *argum. dd. cap. de cauſis & ſuper eo, & cap. quoad conſultationem §. ſed nec exequutionem de re iudic.* nā ideo ponitur illud perēptoriū, vt vltra illud differri minimè poſſit negotium, in quo apponitur; quia de ſui natura cauſam extin-

extinguit & perimit. *cap. de illicita 24. quæst. 3. & l. & tertium ff. de iudic.* & latè Io. And. ad Specul. *lib. 2. de citation. §. 3. in ver. extinguat.*

De Iure autem Regni cautum est, vt Iudex, si commodè potuerit causas expedire, expediat, vt in *Rit. Magnæ Cur. Vicar.* 75 & sic remittitur eius arbitrio tēpus sententiæ proferendæ; sed per *constitutiones Regni. incip. hac lege, et aliam incip. vniuersos*, videtur præfixus terminus decem dierum, post conclusum in causa, infra quas tenetur causas terminare: & super hoc emanauit *Regia Pragmat. incip. Carolus V. vltim. in ordine, & alia sub tit. de offic. Sac. Reg. Consil* in quibus cauetur, vt causæ primo loco conclusæ, primò expediantur. Semper tamen inter ipsas expediendas, præferri debent causæ carceratorum, Ecclesiarum, Viduarum, Pupillorum, Orphanorum, pauperum, & miserabilium personarum. Quæ quidem constitutiones, & Pragmaticæ hodie non obseruantur, propter multitudinem causarum, quæ coram Iudicibus ordinarijs ventillantur, vid. Afflict. *in d. constit. vniuersos n. 15.*

PRAXIS PROCESSVS.

7 Citatio verò ad sententiam solet in quibusdam Curijs concipi infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma Citationis ad Sententiam.

Ponitur Titulus Dignitatis, siue, &c.

Vni ex seruientibus nostræ, vel quarumuis Curiarum, &c. committimus, & mandamus quatenus visis, & receptis præsentibus ad omnem instantiam Domini Promotoris Fiscalis Curiæ N. siuè, &c. citet moneas & requirat N. de N. et N. N. Actorem, et Reū conuentum respectiuè in causa inter ipsos in hac nostra Curia vertente, occasione de qua in actis, &c. quatenus intra dies tot... præcisè, & peremptoriè, etc. legitimè compareant, et cōparere habeāt, et debeant corā Nobis, & nostra Curia ad audiendū tenorē diffinitiuè sententiæ per nos proferendæ in causa in eadē Curia in prima instantia vertente inter dictum N. de N. Actorem ex vna, & dictum N. de N. Reū conuentum ex altera, de & super petitione, &c. & alias, vt in actis, &c. aliàs, &c. citet, & referas, &c. Quoniam, etc. Datum &c.

8 Exequuta prædicta citatione, & facta relatione, si Iudex habuerit aliquam difficultatem, potest facere hoc, vel simile decretum, vt sequitur, videl.

Decretum Monitionis ad audiendam voluntatem, & si commodè, sententiam.

Qui, etc. In causa N. cum N. occasione, etc. monuit ambas partes ad audiendam voluntatem, & si commodè, sententiam, omni modo, &c.

9 Solet aliquando euenire, quod Pars opponat in termino aliquid releuans, quod indiget discussione, ideo Iudex, ne interim labatur terminus peremptoriè præfixus, ad hoc vt maturiùs deliberare possit quid agere debeat pro iustitia, potest habere terminū pro seruato; ad exemplum Romanæ Curiæ, in qua passim exercetur talis praxis; At in Vrbe non fit Decretū, sed tantum oretenus conceditur illa dilatio, quæ quidem durat decem diebus à die reproductionis citationis computandis; & tunc durante dicto termino potest absque noua citatione expedire causam ad libitum, quo elapso circumducitur, & est necesse nouam facere citationem, vt habetur in *constit. 85. Pij IV.* quæ incipit: *Cum ab ipso. vers. Idem Iudices in antiq. impress. & Paul. V. in Reformat. Tribun. Vrb. constit. 71. incip. Vniuersi agri. vers. Iudices quicumque.* In quibus autem casibus locum habeat, & in quibus non vid. Ridolph. *in Prax. p. 1. cap. 8. à num. 256. cum plur. seqq.*

10 Et seruatur in Praxi, quod si Iudex, aut pars voluerit iterum citare aduersarium ad vidēdum aperiri terminum pro seruato habitum, vtique poterit. Et tunc potest facere sententiam in termino dictæ citationis; sin minus in prima citatione apposito, scilicet sub die, pro quo cadebat citatio. Rot. *post Feuzon. ad stat. Vrb. decis. 161. in princ.*

In alijs verò Curijs solet terminus haberi pro seruato, mediāte decreto, quod fieri potest infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Decretum Termini pro seruato habiti.

Qui, &c. In causa N. de N. cum N. de N. occasione, vt in actis, &c. iustis ex causis animum mouentibus, terminum habuit pro seruato præsentibus N. N. et N. testibus, &c. omni modo, &c.

11 Quando verò est aperiendus terminus prædictus, fit citatio ad videndum aperiri, vt supra, & fit sequens.

Decretum aperitionis termini pro seruato habiti.

Qui, &c. In causa N. cum N. occasione, &c. aperiendo terminum pro seruato habitum sub die... dixit fore & esse pronunciandam diffinitiuam sententiam, prout, &c. omni modo, &c.

Et tunc feratur sententia vt infra *subsect. seq.*

12 In Romana autem Curia coram Illustrissimo Domino A.C. eiusque Tribunali seruatur, vt fiat citatio, vt sequitur videlicet.

Forma Citationis ad sententiam, quæ fit in Curia Illustriss. D. A. C.

A. C. N.

Citetur N. de N. ex aduerso principalis ad videndum reiterari omnes, & singulos terminos substantiales, malè forsitan, nulliter, et inculcatè sentos, in vim quarūcumque facultatum, absolui instantem à censuris ad effectum, etc. deferri iuramentum in supplementum plenæ probationis, quatenus opus sit concludendum, concludique videndū in causa, & ad audiendum sententiam diffinitiuam in forma ad primam diem: Instante N. de N. principali, siuè. &c.

N. de N. Notarius, &c.

Sequitur Decretum.

Relatione facta comparuit N. de N. & petijt, & obtinuit, vt supra, &c. admitti ad reiterationem terminorum, qui reiterauit in forma, &c. deferri iuramentum, &c. qui tactis iurauit, &c. & concludi, & sententiari, prout in cedula, quam Reuerendiss. D. Locumtenens legit, subscripsit, et mihi consignauit, tenoris, etc. super quibus, etc. præsētib. socijs testibus, &c. non solum, vt supra, sed omni alio meliori modo, &c.

Sequitur Cedula sententiæ secundum eumdem stylum de qua *in sequenti Sect. 3. Subsect. 1. num. 104.*

SECTIO

SECTIO III.

De ordinatorijs Processus à Sententia vsque ad eius exequutionem inclusiuè.

Iuxtà ordinem vsque modo supra obseruatum, subiungenda venit hoc loco.

SVBSECTIO PRIMA.

DE SENTENTIA.

SVMMARIVM.

1 *Sententia continere debet, vel condemnationem, vel absolutionem.*
2 *Sententia est de actis.*
3 *Sententia quid sit?*
Verba æquipollentia condemnationi, vel absolutioni, quæ.
4 *Sententia ferenda est super toto, non super parte tantum.*
5 *Casus, in quibus sententia lata super parte tantum, valeret.*
6 *Sententia lata per capita distincta valere potest, quoad vnum, & non quoad aliud.*
7 *Sententia dicitur à sentiendo.*
8 *Sententia triplex est, diffinitiua, interlocutoria, & mixta.*
9 *Sententia Interlocutoria, quæ sit?*
10 *Sententia mixta, quæ?*
11 *Præceptum est species sententiæ.*
12 *A præcepto non datur appellatio.*
13 *Mulcta est etiam species sententiæ.*
14 *Mulcta differt à pœna, & quomodo.*
15 *Differentiæ plures inter sententiam diffinitiuam, et interlocutoriam.*
Diffinitiua imponit finem negotio principali; interlocutoria secus.
Diffinitiua super crimine infamat; interlocutoria secus.
In dubio appellatione sententiæ, venit diffinitiua tantum.
A diffinitiua appellatur; ab interlocutoria non.
Diffinitiua reuocari non potest; sed interlocutoria sic.
Diffinitiua iustificari potest in secunda instantia: interlocutoria non.
Diffinitiua non valeret, sine citatione; interlocutoria sic.
Diffinitiua ferri debet inscriptis; interlocutoria non.
A diffinitiua appellatur viua voce; ab interlocutoria secus.
Diffinitiua durat perpetuò; interlocutoria non.
Diffinitiua requirit ordinem iudiciarium: interlocutoria non.
Diffinitiua corrigi non potest; interlocutoria sic.
Diffinitiua producit actionem in factum; interlocutoria non.
16 *Interlocutoria sententia pluribus modis dicitur vim diffinitiuæ habere.*
17 *Interlocutoria habens vim diffinitiuæ appellationem patitur, sicut diffinitiua.*
18 *Interlocutoria strictè sumpta, quæ dicatur?*
19 *Ab interlocutoria simpliciter non appellatur.*
20 *Interlocutoria damnum irreparabile inferens, quæ?*
21 *Sententia, vt valida sit, quæ requisita habere debet.*
22 *Sententia ferri debet ab ipsomet Iudice.*
23 *Sententia ab vno Iudice prolata, si plures essent, non valet.*
24 *Sententia ferenda est à Iudice competenti, aliàs nulla esset.*
25 *Sententia ferenda est in die iuridico, non feriato.*
26 *Sententia in causis ordinarijs non valeret, si omitteretur ordo iudiciarius.*
27 *Item ferenda est tempore congruo, hoc est in termino.*
28 *Item cum causæ cognitione, aliàs esset nulla.*
29 *Item maturè, non præcipitanter ferenda est.*
30 *Opinio simpliciter, quid sit?*
31 *Opinionum diuisio in plures species.*
Opinio communis, quæ?
32 *Opinio communior, quæ?*
33 *Opinio singularis, quæ?*
34 *Opinio probabilis, quæ?*
35 *Probabilem opinionem non facit numerus Doctorum, sed rationes.*
36 *Opinio probabilior, quæ?*
37 *Probabilior opinio differt ab opinione tutiori.*
38 *Dubium, quid sit?*
39 *Dubium Iuris, quod?*
40 *Dubium facti, quod?*
41 *Speculatiuum, quod?*
42 *Practicum, quod?*
43 *Index iudicando, an possit sequi probabilem, relicta probabiliori.*
44 *Opinionem probabilem sequens, et non probabiliorem, exponit se periculo peccandi.*
45 *In dubijs tutior pars est eligenda.*
46 *Acceptor personarum non debet esse Iudex.*
47 *Conscientia sequitur probabiliorem.*
48 *Credens actionem fieri non posse, faciendo peccat.*
49 *Opinio probabilis circa factum pro Reo in criminalibus sequi potest, omissa probabiliori pro Fisco.*
50 *Probabilis fauore Rei sequi debet, nedum sequi potest.*
51 *Opinio æquè probabilis circa Ius sequi potest in ciuilibus, quando sunt duæ opiniones æqualiter probabiles circa Ius.*
52 *Index iudicans modo secundum vnam opinionem probabilem, modo secundum aliam cum scandalo peccat.*
53 *Res diuidi debet in æqualitate opinionum secundum quosdam DD.*
54 *Opinio æqualiter probabilis circa factum sequi non potest, sed res diuidi debet.*
55 *Opinio probabilior circa factum sequenda est in ciuilibus.*
56 *Secundum allegata, & probata, sententia ferenda est.*
57 *Innocens si appareat nocens, an liberari debeat.*
Secundum allegata, & probata non semper iudicãdum, sed in ciuilibus; & in criminalibus citra pœnam mortis.
58 *In criminalibus Iudex quid facere debet, ne condemnet innocentem.*
59 *Officium deponere, an teneatur.*
Opiniones contrarij in hoc articulo concordantur.
60 *Nocens Reus, si in iudicio appareat Innocens an liberari possit.*
61 *Index debet sedere pro Tribunali.*
62 *Sententia ferenda est in loco publico, non occulto, nec in Ecclesia, aut lupanari, nisi partes vellent.*
63 *Item secundum loci consuetudinem.*
64 *Et secundum iura, non secundum exempla.*
65 *Prætereà ferri debet in scriptis.*
66 *Subscriptio Iudicis in sententia, an necessaria.*
67 *Scriptura sententiæ amissa, quomodo probetur.*

68 *Sententia Episcopi ferenda est coram duobus Canonicis.*
69 *Sententia ferri debet contra principalem, & Procuratorem.*
70 *Esse debet certa, & in specie; sed limitatur in quibusdam casibus.*
71 *Casus, in quibus sententia generalis valet.*
72 *Sententia maturè, & expressis omnibus ferenda est.*
73 *Item debet esse conformis libello, & petitioni partis.*
74 *Effectus sententiæ est eius exequutio, quæ oritur ex re iudicata.*
75 *Res iudicata pro veritate accipitur.*
76 *Rei iudicatæ actionem parit sententia.*
77 *Effectus sententiæ est, vt non rescindatur, ob scripturas noviter repertas, sed sustineatur sententia.*
78 *Neque si dicatur de errore calculi.*
79 *Sententia dicitur nulla duobus modis.*
Nullitas sententiæ nascitur decem modis.
Nullitas sententiæ, ratione Iudicis multis modis.
80 *Nullitas sententiæ, ratione iurisdictionis ex quadruplici capite.*
81 *Nullitas sententiæ, ratione litigantium, qualis;*
82 *Nullitas sententiæ, ratione loci, qualis?*
83 *Nullitas sententiæ, ratione temporis.*
84 *Nullitas sententiæ, ratione causæ.*
85 *Nullitas sententiæ, ratione quantitatis.*
86 *Nullitas sententiæ, ratione modi.*
87 *Nullitas sententiæ, ratione processus.*
88 *Nullitas sententiæ, ratione manifestæ iniquitatis.*
89 *Sententia valida assignando inualidatur.*
90 *Nullitas sententiæ coram quo Iudice tractanda.*
91 *Nullum, quod est, nullum producit effectum.*
A sententia nulla non est necesse appellare.
92 *Sententia nulla retractari potest infra quadraginta annos.*
Actio qualibet extinguitur spatio 40. annorum.
93 *Sententia nulla nunquam validatur.*
94 *Expensarum condemnatio in sententia includi debet.*
95 *Limitatur in iustam causam litigandi habente.*
96 *Causa iusta litigandi, quæ?*
97 *Expensæ debentur, etiam iusta existente causa litigandi, si iure actionis petantur.*
98 *Item, si malum ius foueat litigans.*
99 *Item, si litigatur in supremis Tribunalibus.*
100 *Expensæ debentur in fine litis, non ante.*
101 *Expensæ item liquidari debent, & quomodo.*
102 *Expensarum taxatio, an impediri possit per appellationem.*
103 *Expensarum condemnationis appellatio, quomodo facienda.*
104 *Sententia diffinitiua forma, quæ in Vrbe fieri solet, tam condemnatoria, quam absolutaria.*
105 *Sententiæ diffinitiuæ forma extra Romana Curiam.*
106 *Sententiæ diffinitiuæ publicationis forma.*
107 *Expensarum condemnationis forma separatim.*
108 *Fructuum condemnationis forma separatim.*
109 *Desertionis appellationis decretum.*
110 *Exequutionis sententiæ mandatum.*
111 *Litterarum Prouisionalium forma, cum insertione sententiæ.*
112 *Expensarum lista taxanda, qualis.*
113 *Expensarum taxationis decretum.*
114 *Fructuum lista taxanda, qualis.*
115 *Fructuum taxationis decretum.*
116 *Mandatum exequutiuum pro fructibus tantum.*
Mandatum realiter, & personaliter.
117 *Mandatum exequutiuum realiter tantum.*
118 *Votum Coniudicis causæ, qualiter formandum.*
119 *Casus, in quibus Iudex tenetur in sententia ponere causas.*
120 *Sententia Iudicis, ad quem debet continere causas impulsiuas.*
Item, si absoluatur reus conuentus ob ineptam petitionem Actoris.
121 *Item in actione rei vindicationis.*
122 *Item, si non condemnatur reus in expensis.*
123 *Item, si absoluatur reus ab instantia iudicij.*
124 *Item, si quis excommunicetur.*
125 *Extra hos casus, in sententia non apponuntur causæ, & quare.*

1 ABsoluimus iam in superioribus duas partes Iudicij, seu ordinis iudiciarij duabus sectionibus comprehensas, primam scilicet quæ incæpit à porrectione libelli vsq; ad litis cõtestationem exclusiuè, & secundam, quæ initium sumpsit à litis contestatione vsque ad sententiam exclusiuè. In præsenti se offert tertia, & vltima pars, absoluenda, in qua agemus de sententia, per quam imponitur finis liti, seu causæ; nam formato processu, & expletis omnibus actis, quæ ad telam iudiciariam necessaria sunt, de quibus supra dictum est, necesse est ad finem ipsius causæ deuenire per sententiam diffinitiuam, quæ continere debet, vel condemnationem, vel absolutionem, *cap. illa de accusat.* vbi Glos. vlt. vel aliquid æquipollẽs, *vt habetur in cap. in his. de verbor. signific. & l. 1. ff. de re iudic.* alias est ipso iure nulla, & non diceretur sententia, si non contineret condemnationem, vel absolutionem *l. præses C. de sentent. & d. l. 1. ff. de re iud. & c. ei, qui appell. §. diffinitiua 2. q. 6. & cap. cit. illa de accus.*

2 Quæ quidem sententia est de actis, & inter illa connumeratur. *cap. cum æterni de re iudicat. in 6.* & notatur per Io. Andr. *in addition. ad Speculator. in lib. 2. tit. de sententia in princip. ver. Discutiamus*, vbi ponit argumenta pro, & contra, & illis respondet.

Pro cuius materiæ pleniori notitia plura à Nobis de more notanda erunt. Primò, quid sit sententia, & vnde dicatur. Secundò, quotuplex sit. Tertiò, quæ sint eius requisita. Quartò, à quo ferenda. Quintò, quo tempore, Sextò, qualiter. Septimò, quis sit eius effectus. Octauò, quando, & quomodo infirmetur.

3 *Quoad primum* notandum est, quod sententia est Iudicialis diffinitio controuersiæ finem imponens, condemnationem, vel absolutionem continens, vt colligitur ex *d. l. 1. ff. de re iudic. & l. præses C. de sent. & interloc.* Specul. *loc. cit. §. 1.* & Abb. *in rubr. de re iudic. n. 4.*

Dicitur *iudicialis diffinitio*, quia Iudex per sententiã determinat causam coram eo agitatam. Dicitur *controuersiæ finem imponens*, quia quãdo ab ea non appellatur ad superiorem, ponitur per eam finis liti, iuxta tradita in *cap. quoad consultationem de sentent. & re iudicat. & in Authent. Hodie C. de appell.*

Dicitur *condemnationem, vel absolutionem continens*, quia si Iudex in sententia non cõdemnaret, vel absolueret expressè, vel per verba æquipollentia. *vt in d. l. 1. ff. de re iudic. & in d. cap. in his. de verb. sign.* & notatur per Marant *in Spec. aur. p. 6. vlt. partis vers. demum fertur. sententia. n. 122.* sententia non valeret.

Quæ autem sint verba æquipollentia, quæ denotent condemnationem, vel absolutionem, latè tradit Vãt. *in tract. de nullit. in rubr. de nullitat. process. numer. 9.* post Alex. *in d. l. 1. vol. 2. in fin. ff. de re indic.* Vnde si Iudex diceret in sentẽtia, Titium debitorem esse Semproni in centum, videretur illum condemnare ad soluendum Sempronio centum, secundum Glos. *in l. diem proferre §. si plures ff. de recept. arbitr.*

4 Debet autem Iudex in sententia condemnare, vel

vel absoluere super toto, non super parte, alias non valet l. in hoc iudicio ff. famil hæreiscund. l. etiam §. 1. ff. de minor. l. a. & ibi DD. C. si aduers. rem iudic. Abb. in cap. cum inter n. 13. de re iudic. vbi etiam Felin. num. 6. Rot. dec. 313. nu. 2. p. 3. rec. & dec. 427. n. 2. & seq. p. 2. recent.

5 Sunt tamen multi casus, in quibus valet sententia, etiam si non sit prolata super toto, sed super parte. Quorum.

Primus est, quando petitio fuit facta per capitula separata. Abb. d. num. 13. vers. ego capiendo, & Felin. d. n. 6. vers. fallit primò Rot. locis cit. & Duen. regul. 191. in prima fallent. lib. 2.

Secundus casus est, quando plures simul conueniuntur; nam tunc potest sententia proferri respectu vnius, respectu verò alterius differri, l. idcirco in princip. vbi Bart. & Alij ff. de re iudic. Felin. in d. ca. cum inter nu. 10. de re iudic. Rot. d. decis. 313. nu. 2. p. 3 recent. Gregor. decis. 488. num. 7. Et in tali casu, prolata contra plures, potest valere, quoad vnum, & non quoad aliũ. Felin. vbi sup. d. n. 10. vers. nec est nouum. Quia tunc tot sunt capita, quot personæ. Castrens. in l. non idcirco. C. de iudic. num. 2. decis. 561. num. 13. p. 1. recent.

Tertius est, quando ab vno petuntur plures summæ ex diuersis causis, Felin. loc. cit. n. 8. Rot. d. decis. 313. num. 2. p. 3. rec. quia tunc tot sunt capitula, quot sunt summæ. Aretin. in l. certi conditio §. quoniam nu. 22. vers. aut sunt diuersa ff. si cert pet.

6 Hinc fit, quod sententia lata per capita distincta potest esse valida, quoad vnum, & non quoad aliud. Rota decis. 33. nu. 18. p. 2. diuers. Duran. decis. 133. num. 3. nam tot censentur sententiæ, quot sunt capita, & summæ. Greg. dec. 152. n. 2. Duran. ibid. num. 4.

Quartus casus est, quando rationabilis, & vrgens causa interuenit, nam tunc à regula ordinaria recedi potest. Rot. decis. 427. n. 4. p. 2. recent.

Quintus est, quando agitur de accessorijs, vt sunt fructus, vel expensæ, quia si in his fuit omissa condemnatio, censetur tacitè facta absolutio. Felin. in d. cap. cum inter num. 15. de re iudic. Magon. decis. Lucen. 65. nu. 18. & Duran. d. regul. 191. n. 9. lib. 2. vbi alios casus enumerat, in quibus regula supra firmata fallit, & idem facit Felin. in d. cap. cum inter à num. 6. cum seqq. ideo ad ipsos recurrendum erit, quando casus occurret.

7 Circa secundam partem primi notabilis, vnde scilicet dicatur sententia, est obseruandum, quod dicitur à sentiendo, quia Iudex pronunciat, secundum illud, quod sentit. l. sicuti. §. sed si quæratur. ff. si seru. vend. & not. Marant. loc. prae. num. 2. & Alij.

8 Quoad secundum, notandum est, quod sententia communiter triplex est, diffinitiua scilicet, interlocutoria, & mixta. Butr. consil. 6. n. 1. & seqq. Guid. Pap. decis. 11. & 12. n. 6. & quidem diffinitiua est illa, de qua supradictum est num. 3.

9 Interlocutoria est illa, quæ fertur super aliquo incidente, vel emergente inter principium, & finem causæ, & non terminat negotium principale, vt in cap. significantibus, & cap. fin. de offic. delegat. cap. significauerunt de testib. Gloss. in Clementin. ad compescendas. in ver. definitiua de sequestr. possess. & fruct. Butr. vbi sup. vers. ad propositum. Guid. Pap. decis. 11. Coccin. decis. 407. num. 1.

10 Sententia tandem mixta, dicitur illa, quæ participat de definitiua, & de interlocutoria, & sic habet vim vtriusque Butr. loc. cit. num. 4. Guid. Pap. decis. 12. num. 6. Hinc fit, quod mixta dicatur interlocutoria, quę parit damnum irreparabile per definitiuam. Coccin. vbi sup. num. 2. ideo ab ea datur appellatio, sicut à definitiua.

11 Alij verò aliter diuidunt, vt facit Speculator. loc. cit. §. 2. in princ. inquiens, sententiæ species esse quatuor. definitiuam scilicet, interloquutoriam, præceptum, & mulctam; declarans verò omnes quatuor: duas primas definit, vt supra; præceptum verò dicit, quod sit tertia sententiæ species, prout quando quis conuenitur ab alio in Iudicio, absque libello, ob aliquam obligationem, & ipse conuentus confitetur de plano, tunc Iudex præcipere, & pronunciare debet, quod certo tempore soluat, & illa pronunciatio non diceretur sententia, sed præceptum, quia in eo non est seruatus ordo iudiciarius, alias si proferretur sententia, non valeret. cap. ei, qui appell. §. diffinitiua 2. q. 6. & cap. dudum. 2. de elect.

12 Et à tali precepto non datur appellatio, nisi probauerit per errorem confessum fuisse, ad text. in cap. romana §. fin autem. de appellat. in 6. Speculat. de appell. §. 2. num. 3. Quod potest fieri cum pœna, nisi intra tot dies soluat. Ioan. Andr. & Hnst. in cap. Raynaldus in princ. de testam. & Spec. de sent. d. §. 2. num. 5.

13 Mulcta verò, inquit idem Speculat. quod sit quarta species sententiæ, prout quando Iudex, ob euidentem litigantis contumaciam, ipsum pecuniariter mulctat, & punit, vt tot. tit. C. de mod. mulct. & l. 2. ff. si quis iusdie. non obtemper.

14 Differt autem mulcta à pœna, nam mulcta infligitur alicui in pecunia, vt in l. eos in fin. C. de mod. mulct. pœna uerò infligitur in corpore, vt in l. quicũq; C. de seru fugit. & l. fin. de pæn. & l. fin. ff. de in ius voc.

15 Quidquid autem fit de speciebus sententię, vnum est ualde notandum, quod scilicet differentiæ sint plures inter sententiam diffinitiuam, & interlocutoriam.

Quarum Prima est, quod per diffinitiuam imponitur finis negotio principali per condemnationem, uel absolutionem, ut supra dictum est; sed per interlocutoriam definitur solum aliquod incidens, uel emergens, non negotium principale, vt etiam diximus.

Secunda differentia est, nam condemnatus per diffinitiuam de aliquo crimine, efficitur infamis. l. 1. §. qui in iudicio. ff. de his qui not. infam. & l. infamem. ff. de publie. iudic. & de iure Regni est constitutio incip. Cordi Nobis; Secus per interlocutoriam. Alexand. in l. sæpè. colum. 20. in princ. ff. de re iudic.

Tertia est, quia regulariter appellatione sententiæ in dubio uenit diffinitiua, non interlocutoria. Alex. & Felin. apud Marant. vbi sup. num. 5.

Quarta est, quod à diffinitiua datur appellatio, & per eam suspenditur exequutio, sed ab interlocutoria de iure ciuili non appellatur. vt l. 2. ff. de appellat. recip. & si appelletur, secundum ius Canonicum, non suspenditur exequutio, ante inhibitionem. cap. non solum de appellation. in 6. Marant. in specul. p. 6. act. 2. princ. vers. & quandoq; appellatur num. 172.

Quinta differentia est, quod diffinitiua non potest per Iudicem illam proferentem reuocari; quia functus est officio suo. l. postquam. ff. de re iudic. sed interlocutoria potest reuocari quandocumque ab eodem, ante diffinitiuam. cap. cum cessante de appellat. & Glos. in cap. fin. eod. tit. in 6. l. quod iussit vbi DD. ff. de re iud.

Sexta est, quod diffinitiua, uel habens uim diffinitiuæ in gradu appellationis potest iustificari ex nouiter deductis. Glos. in element. appellanti. verb. nec processus, ubi DD. de appell. Scaccia. de appellat. q. 3. art. 1. num. 1. & q. 11. num. 84. Veral. decis. 114. & 115. p. 3. interlocutoria uerò non. DD. cit.

Septima est, quod diffinitiua ferri non potest, nisi parte citata, alias non ualet, ut per Innoc. in c. dudum 2. de elect. & dix. sup. Sed in interlocutoria secus. Glos. in l. nec quidquam §. vbi decretum. ff. de offic. proc. & in l. idem proferre. in princ. ff. de arbitr. & in l. recusare. ff. ad Trebel.

Octaua

Octaua est, quod diffinitiua ferri debet in scriptis, alias non valeret *l. fin. C. de sent. ex breuil. recit.* vbi Bart. & Alij, & dicem inferius; & de iure Regni *est constit. incip. Ab omnibus*; sed interlocutoria valet sine scriptura. Gloss. *in cap. quoniam contra ver. interlocutiones de probation.* Specul. *de sentent. §. 8. num. 12. & 14.*

Nona differentia est, quod à diffinitiua potest appellari statim viua voce; vel postea infra decem dies in scriptis, absque expressione grauaminis. *l. 1. §. libelli, ff. de appellat.* vbi Bart. & Imol. Marant. *dict. act. 2. vers. & quandoq; appellatur num. 136. cum seqq.* Ab interlocutoria verò non appellatur, nisi inscriptis cum expressione grauaminis alias non valeret appellatio. *cap. Cordi nobis de appell. in 6.* Bart. *in l. 4. ff. de appell. rec.* Marant. *loc. cit. num. 153.*

Decima differentia est, quod condemnatio pœnalis facta per diffinitiuam durat perpetuò, sed per interlocutoriam non durat, nisi durante officio Iudicis interloquentis. Felin. *in cap. ex litteris col. 10. vers. caeterum de constit. per l. fin. ff. de pœn.*

Vndecima est, quod diffinitiua requirit ordinem iudiciarium, *vt in l. prolatam. C. de sentent. & in l. 1. & 2. C. de sent. ex breuil. recit.* sed interlocutoria non. Angel. *cons. 114 & seq.*

Duodecima est, quod diffinitiua non potest corrigi per Iudicem, qui illam pro tulit, neq; minui, vel augeri interlocutoria verò secus. Alex. *cons. 119. col. 2. vers. non obstat, vol. 3.* Alex. & DD. *in l. Paulus 1. ff. de re iudic.* Potest tamen eadem die, qua protulit, supplere. Specul. *de sent. § 5. nu. 10.* vbi latè Io. Andr. *& dicem infr. sect. seq. nu. 47.*

Decima tertia differentia est, quod diffinitiua producit actionem in factũ *l. miles, §. iudicati,* & ibi Alex. & Alij *ff. de re iudic.* Sed interlocutoria non habens vim diffinitiuæ, nullam producit actionem. Alex. *in l. 1. §. fin. column. 1. ff. si quis ius dicen. non obtemper.*

16 Sed quæritur, quandonam sententia interlocutoria habeat vim diffinitiuæ?

Respondetur in pluribus hoc verificari.

Et Primò, quandocumque agitur de præiudicio negotij principalis, quod per diffinitiuam reparari non potest, regulariter dicitur habere vim diffinitiuæ. *l. 2. ff. de appell. recip.* Bart. *in l. Titia. ff. de accusat.* Card. Tusch. *litt. S. conclus. 112. nu. 14.* Guid. Pap. *decis. 12. nu. 2.* Et sic appellari potest. Scac. *de appellat. lib. 3. cap. 2. q. 17. lim. 6. membr. 7. nu. 29 et 40.* quæ autem inferant damnum irreparabile *dicem. infr. num 20.*

Secundo, sententia mixta habet vim diffinitiuæ. Bart. *d. cons. 6. num. 4.* Guid. Pap. *dic. decis. 12. nu. 6.* Coccin. *decis. 407. num. 2.* vbi ait, quod ab ea datur appellatio, sicut à diffinitiua.

Tertiò, omnis interlocutoria, quę non expectat aliã sententiam post se, habet vim diffinitiuæ, quia imponit finem instantię, vt diffinitiua Bart. *in l. quod iussit ff. de re iudic.* Abb. & Alij *in cap. cum cessante de appellat.* Scaccia *de appellat. d. l. 3. cap. 2. q. 17. lim. 47. memb. 1.*

Quartò, dicitur habere vim diffinitiuæ interlocutoria, per quam finitur officium Iudicis. Bart. *in d. l. quod iussit.* vt est, quando Iudex pronunciat, se esse incompetentem. Scaccia *de appell. loc. infr. citand.*

Quintò, quando diffinitur aliquis articulus substantialis causę principalis. Gloss. 1. *in Clement. fin. in fin. de appellat. & in Clem. 1. de caus. possess. & prop.* Bald. *in l. 1. C. quand. prouocar. non est neces.*

Sextò, quando interlocutoria continet aliquid dandum, vel faciendum, dicitur etiam habere vim diffinitiuę. Bart. *in l. nec quidquam. §. vbi decretum in princip. ff. de offic. proc.*

Septimò, sententia interlocutoria lata super reuocatione attentatorum, dicitur habere vim diffinitiuę, & sic alię sequentes. de quibus latè per Scacciam. *de appell. lib. 3. ca. 2. q. 17. limitat. 47. memb. 1. à n. 172. vsque ad n. 215.* vbi DD. allegat, & fusissimè declarat.

Octauò, pronuncia super iuramento per Actorem Reo dando, vel referendo.

Nono, interlocutoria, per quam quis mulctatur.

Decimò, sententia declarans hæreditatem non fuisse aditam, stantibus probationibus, reseruato iure latius probandi.

Vndecimò, quando pronunciatur non posse tertiò appellari.

Duodecimò, pronunciatio super desertione appellationis, hoc est quando appellatio sit deserta.

Decimotertiò, Pręceptum factum a Iudice, vt confessus, vel conuictus soluat.

Decimoquarto, Absolutoria cum clausula: *Rebus sic stantibus.*

Decimoquintò, Pronuncia de non procedendo ad vlteriora, ob exceptionem peremptoriam.

Decimosextò, interlocutoria super exequutione instrumenti.

Decimoseptimò, Pronuncia, quod contumax habeatur pro confesso, & conuicto.

Decimo octauò, Sententia, quę admittit ad cessionem bonorum.

Decimo nonò, sententia, quod causa sit, vel non sit compromittenda.

Vigesimo, Pronuncia, quod res possit, vel non possit alienari, seù quod minor sit restituendus in integrum.

Vigesimo primo, sententia conseruationis indemnitatis.

Vigesimo secundò, Explanatio puncti facta à Iudice pro transmissione causę ad consilium sapientis.

Vigesimo tertiò, Secundum decretum immissionis in possessionem.

Vigesimo quartò, Absolutoria ab obseruatione Iudicij.

Vigesimo quintò, Pronuncia continens minorem ętatem esse probatam, vel non, in causa restitutionis in integrum.

17 Et est hic aduertendum, quod regulariter ab interloquutoria, quæ habet vim diffinitiuæ, datur appellatio. Concil. Tridentin. *session. 24. de reformat. cap. 20.* Regul. Cancellar. 37. *de non appellan. ante definit.* Rot. *decis. 79. nu. 3. p. 3. rec.* Scacc. *de appellat. d. quęst. 17. limit. 47. membr. 1. num. 171.* Vestr. *in Prax. lib. 7. cap. 3. num. 4.* Marant. *in specul. in 3. p. sexta partis princ. act. 2. num. 140.*

18 Aduertendum est secundò, quod interloquutoria, dicitur omne decretum, (strictè sumptũ,) quod Interponitur per Iudicem à principio causæ, vsque ad sententiam diffinitiuam. *text. in l. qualem in fin. ff. de arbitr.* Glos. *in §. si quis autem Auth. de haredib. & falcid.* Philip. *in cap cum cessante col. antepen. vers. 15. de appell.* & de iure Regni *est constitutio incip. Dubitationem.*

19 Dixi supra, quod regulariter ab interloquutoria vim diffinitiuè habẽte, datur appellatio, quia alias de iure ciuili ab interloquutoria, quæ vim diffinitiuæ non habeat, non datur appellatio, *vt in l. 2. ff. de appell. recipiend.* Dec. *in cap. vt debitus n. 14. de appell.* Scacc. *vbi sup. n. 1.* Grauat. ad Vestr *in Prax. d. lib. 3. cap. 10. num. 6. & Nos dix. sup. num. 15. differ. 4.*

Vbi erit notandum, quod licet hęc conclusio olim limitanda veniebat de Iure Canonico, per quod permittebatur appellare, *vt in cap. cordi de appellat. in sexto.* sed appellatio exequutionem non suspendebat, nisi post Iudicis inhibitionem, *vt in cap. non solum eod. tit. & lib.* Hodie tamen, etiam attento Iure Canonico, non potest ab interloquutoria appellari, nisi habeat vim diffinitiuę, quia per Concilium

Tri-

Trident. *d. sess. 24. de reformat. cap. 20. & per dict. regul. Cancell. 37. de non appell. ant. defin.* videtur correctum ius antiquum. vid. Scacc. *loc. cit. n. 79. et q. 17. lim. 6. memb. 3. num. 18.*

20 Est etiam notandum, quod licet, *vt dix. sup. num. 16.* detur appellatio ab interlocutoria, quæ infert damnum, quod per definitiuam reparari non potest; hoc tamen procedit, etiam si damnum, seu grauamen sit pro parte reparabile, quamuis non in totum; vel etiam si possit reparari, sed cum difficultate. Scacc. *de appellat. d. limit. 6. membr. 8. n. 2. vers. confirmatur, & nu. 3. & seqq. & d. limit. 47. membr. 1. n. 86.*

Sed quęritur, quæ sint interloquutorię, ex quibus infertur grauamen, seu damnum irreparabile.

Respondetur plures esse, ac pluribus in casibus hoc euenire posse.

Primo, Pronuncia de respondendo, vel non respondendo libello; Vel de procedendo, aut non procedendo super eo non obstantibus oppositis ab aduersario.

Secundò, pronuncia inimsta de procedendo ad vlteriora: siue reijciat exceptiones dilatorias, oppositas, vt Iudicis incompetentiæ, legitimationis procuratoris, vel tutoris: siuè reijciat peremptorias, vt præscriptionis claræ & liquidæ, aut aliam similem, quæ in vim dilatoriæ opponi potest: siue re ectio sit expressa; siue tacita: siuè seruet exceptiones oppositas in fine litis: siuè non. Et Ratio est, quia peremptoria repellens à limine Iudicij potest opponi, & probari, etiam ante litem contestatam. Castrens. *conf. 166. incip. visis actis n. 1. in fin. vers. nec primi Iudices lib. 2.*

Tertiò, concessio dilationis Reo, tempus instantię excedentis.

Quartò, denegatio copię.

Quintò, admissio tertij non docentis de Iure suo ad impediendam exequutionem.

Sextò, non admissio exceptionis litis pendentię, seu præuentionis.

Septimò, pronuncia super non admissione Procuratoris, Tutoris, vel alterius comparentis.

Octauò, pronuncia super competentia, vel incompetentia Iudicis.

Nonò, pronuncia continens deferendum esse appellationi; seu continens reiectionem illius, à qua potest incontinenti appellari.

Decimò, pronuncia continens, ob exceptionem oppositam, non esse procedendum ad vlteriora. Vel pronuncia reuocatoria alterius de non procedendo, quæ mandat procedi.

Vndecimò, pronuncia articulos esse, vel non esse admittendos. Vel admissio, aut reiectio tacita, dummodò sit grauamen Iudicis admittendo non admittendos, & impertinentes; vel è contra non admittendo admittendos, & pertinentes.

Duodecimò, pronuncia continens comparationem litterarum faciendam, vel non.

Decimotertiò, decretum de torquendo.

Decimoquartò, decretum capturæ.

Decimoquintò, pronuncia continens, appellationem non esse admittedam, seu reiectio appellationis.

Decimosextò, quælibet interlocutoria lata post definitiuã; vt de omnibus latissimè agitur per Scacciã *de appellation. li. 3. ca. 2. q. 17. limit. 47. membr. 1. à n. 9. vsque ad nu. 168.* Quæ autem requirantur in appellatione ab interloquutoria dicemus. *infr. subsect. seq. num. 89.*

21 *Quoad tertium principale*, notandum est, quod plura sunt requisita, & conditiones, quas debet continere sententia, ad hoc vt valida sit, si de diffinitiua loquamur; prout tradit Abb. *in suo tract. qui inscribitur ordo Iudiciarius.* vbi ad sex capita reducit, prout Speculat. *de sentent. §. 3. num. 16.*

Primò, continere debet nomen Iudicis, eiusque qualitates, puta an sit ordinarius, vel delegatus.

Secundò, nomina litigantium.

Tertiò, tenorem petitionis in iudicio porrectæ, super qua fundatum est iudicium. Verum hæc conditio hodie in practica non procedit, vt inseratur in sententia tenor petitionis; sed sufficit inserere eius substantiam, etiam per æquipollens. *cap. in his de verb. signif.*

Quartò, continere debet substantialia processus, & causæ. vnde inoleuit practica, quod Iudex dicat in sententia: *viso libello, visis litis contestatione, iuramento calumniæ, testium depositionibus, et alijs id genus, merita, seu substantiam causæ respicientibus, visisque videndis, etc.*

Quintò, quod fiat mentio in sententia, an partes fuerint præsentes, vel per contumaciam absentes, & ob id dicitur etiam. *visa citatione ad sententiam, &c.* vel quando publicatur, notatur per Notarium talis qualitas.

Sextò, debet continere condemnationẽ, vel absolutionem, vel aliquid æquipollens, vt supra dictum est.

22 *Quoad quartum*, notandum est, quod sententia ferenda est ab ipsomet Iudice de iure; vnde non debet alteri committere, vt illam legat, alias esset ipso iure nulla *vt probatur in l. 1. 2. & fin. C. de sent. ex breuil. recit. l. diem in princ. l. non distinguemus §. quæsitum vers. quod si hoc modo ff. de arbitr.* nisi Iudex esset Persona Illustris, *vt in §. sancimus igitur collat. 5. vers. ne cogatur Authent. vt ab illustr. & qui sub eam dign.* Vel nisi esset Episcopus, nam tunc potest alteri committere, vt sententiam legat. *cap. fin. de sent. et re iudicat. in 6.* vbi Glos. & DD. Speculat. *de senten. §. 3. in princ.* Felin. *in cap. super quæstion. in prin. de offic. deleg.* Hoc idem probatur etiam de Iure Regni *per constituc. ab omnibus*, vbi Afflict. *in princ.*

Sed tamen hodie de consuetudine practicatur, vt sententiæ legantur à Notario, præsente Iudice, atque mandante legi; quæ cum sit generalis, potest derogare iuri positiuo, vt inquit Gemin. *in d. c. fin. col. 2. vers. in ex glos. ibi Italiæ, &c. de sent. et re iudic. in 6.* Archid. *in cap. statutis. 2. q. 1.* Bald. & Salicet. *in l. hac consultissima C. qui testam fac. poss.*

23 Et si erunt plures Iudices, omnes simul debent sententiare, alias non valeret sententia vnius. *cap. ei, qui appellat. §. diffinitiua vers. si plures. 2. q. 6. & l. item si vnus §. fin. cũ l. seq. ff. de recept. arbitr.* nisi aliquis eorum sit absens, quia tunc valeret sententia aliorum præsentium. *cap. prudentiam §. adijcimus, & cap. causam de offic. deleg. et l. duo ex tribus ff. de re iudic.* vel nisi vnus de mandato aliorum pronunciet, *cap. in Genesi de electtion.* uel nisi unus legat sententiam præsentibus alijs, sed per uerba numeri pluralis; *vt in d. cap. pen. de sententia & re iudicat. in 6.*

Sed quæritur, an quando sunt plures Iudices, qui eamdem causam decidere debent, possit unus ex illis contra proprium sensum & uotum sententiam ferre, iuxta opinionem alterius collegæ?

Respondetur cum distinctione, iuxta sententiam P. Bardi. *de conscientia disput. 4. cap. 28. num. 2.* Aut enim quæritur, an sequi possit opinionem sui collegæ, ob eius auctoritatem, deponendo tunc propriam sententiam, & iudicando ueriorem opinionem sui collegæ per rationes extrinsecas, uidelicet per illius auctoritatem. Et respondetur affirmatiuè, si deposita propria opinione existimet illam collegæ probabilem, & tutam in Praxi; quia forte est doctior ille suus collega. A ut uerò quæritur, an Iudex retinendo proprium sensum, possit contra illum, sententiam ferre, sequendo opinionem alterius collegæ, & non relinquendo propriam opinionem; sed putando licitum sibi esse adhærere dictis alterius Iudicis?

Et

Et respondetur negatiuè; quia illicitum est ei, sententiam iuridicam proferre contra proprium sensum, seù opinionem, si illam non deponat, sequendo alterius collegæ votum. Sequitur etiam P. Bard. *vbi sup.* Pater Iacobus Ragius *de regimine Regularium centur. a. tract. 6. dub. 144 num. 3.* & Dian. *p. 11. tr. a. resol. 60. in princ.*

24 Debet insuper ferri sententia à suo Iudice competente, alias si non habeat iurisdictionem super personis litigantibus de aliqua re, est nulla ipso iure, tamquam lata à Iudice incompetenti, *cap. in primis 2. q. 1. cap. in clericorum 11. q. 1. cap. at si clerici de iudic. cap. ad audientiam nostram de consuet l. fin. & tot. tit. C. si à nõ comp. iud. l. factum ff. de reg. iur. & l. 3. ff. de offic.* Imò neque si post prolationem ratificetur à Principe, valeret, per *cap. 1. 9. q. a & l. a. C. de iur. fisc. lib. 10.* sed si iurisdictionem habet super re, de qua sententiam profert, si lis fuit contestata coram eo, valeret eius sententia, non obstante quod ante litis contestationem eius iurisdictio potuisset per exceptionem declinari *cap. inter monasterium de re iudic. & l. pen. C. de except.*

25 *Quoad quintum*, notandum est, quod sententia ferri debet in die iuridico, non feriato, alias non valeret. *c. fin. de fer. c. 1. & per totum 15. q. 4. l. fin. C. de fer. l. 1. & l. ut proponis. la 1. C. quom. & quand. Iud. l. si feriatis. ff. de fer. & in collat. 6. §. sedebunt. Authent. de iudic.*

Item debet ferri de die, non de nocte *cap. consuluit. de offic. deleg.* vbi Abb. & Felin. Glos. & DD. *in l. more romano. ff. de fer.* Corn. *cons. 54. col. pen. vol. 2.*

26 Præmisso tamen ordine iudiciario in causis ordinarijs, vt supra alias diximus. & prius causæ meritis diligenter inuestigatis. *cap. si quis. §. his ita. & §. incerta, & cap. nullum, & cap. iudicantem. 30. qu. 5. & tot. tit. Decretal. Vt lite non contest.* alioquin ordine iudiciario non seruato, sententia non valeret, *vt in d. d. Iurib. habetur, & in cap. dudum, el 2. §. licet autem de elect. & l. a. 3. & 4. C. de sentent. ex breuil. recit.*

27 Debet etiam ferri tempore congruo, idest in die, & hora, quibus facta est citatio ad sententiam, alias si feratur ante, vel post terminum citationis, non valet sententia, tamquam lata, parte non citata. *l. aut qui aliter in princ. & l. si vicem §. fin. ff. quod vi, aut clam. & l. cum non eo die C. quand. prouoc. non est neces.* vbi Bart. & DD. & scribentes *in d. cap. consuluit. de offic. deleg.* nisi pars citata fuerit contumax in non comparendo in termino, quia tunc potest Iudex ferre sententiam quandocumque, sine alia citatione, quia propter contumaciam semper est in mora. Bald. *in d. l. cum non eo die.*

Item tempore, quo instantia causæ adhuc durat, alias si post triennium feratur, non valet. Bart. *in l. properandum in princ. C. de iudic.* & ibi etiam Bald. *in q. 1.* Et Idem dicendum de sententia lata post desertam appellationem Alex *cons. 82. in princ. vol. 3.* Necnon de sententia arbitri lata post tempus præfixum in compromisso, nam, neque valet *l. si cum dies §. si intra, & l. non distinguemus §. compromisso, & §. fin. ff. de arbitr.* & Bald. *in cap. quintauallis de iureiur.*

Item debet ferri tempore, quo non sit concessa dilatio, alias si pendente dilatione feratur, erit nulla. *l. siuè pars C. de dilat.* Bal. *in l. pen. col. fin. C. de arbitr.*

Item ferri debet tempore, quo ambæ partes sunt præsentes, vel altera tantum absens per contumaciam *l. de vnoquoque. ff. de re iudicat.* alias si feratur, quando vtraque pars est absens, non valeret sententia Bal. *in l. 1. col. 5. vers. & prædicta faciunt, & vers. quæsitum fuit C. de his quæ pæn. nomin.* vbi notabiliter ait, quod si Iudex incæperit legere sententiam, & ante quam compleat, partes discenderet, sententia esset nulla. vid. Gloss. *in l. properandum §. siu antem C. de iudic. in glos. 1.* Hoc tamen non haberet locum, quando Iudex procederet ex officio, quia tunc valeret sententia, etiam partibus absentibus Glos. *in cap. cupientes §. quod si per viginti de elect. in 6.* Angel. *in l. si quis libertatem ff. de petit. hæred.*

Item ferenda est tempore, quo fuit habitum consilium, si causa fuerit alicui commissa ad consilium sapientis; nam si feratur ante habitum consilium, sententia erit nulla Bald. *in l. ex illo C. de appell.* Bart. *in l. 1. in prin. C. de rela.*

28 *Quoad sextum* notandum est, quod sententia ferenda est in primis causa per Iudicem diligenter discussa, & cognita; alias, si ferretur, sine causæ cognitione, & sine processu, *iuxta tex. in cap. quoniam contra de probat. & dixi paulò ante n. 26.* esset nulla *vt probatur in l. prolatam C. de sent.* vbi Bart. *et in l. ex stipulatione in fin. eod tit. & in l. causæ §. causa cognita ff. de minor.* Vnde inoleuit Practica vt in sentẽtia dicatur: viso libello; visis attestationibus, instrumentis, allegationibus, visis videndis, &c. vt colligitur *ex cap. licet causam de probat. cap. de fid. instr. l. properandum §. 1. C. de iudic.*

29 Secundò, quantum fieri poterit, debet Iudex peritos consulere, qualiter pronuncianda sit sententia, *iuxta text. in c. ad audientiam nostram de consuetud. cap. de quibus 20. dist. & cap. esto 95.* Speculator *lib. 2. tit. de requisitione consilij in princ. & in fin.* vbi Io. Andr. & Bald. *in add.* quia non debet sententiam præcipitare, *vt in cap. Deus 2. q. 1. et cap quæro 6. q. 1. et cap. summopere 11. q. 3. & l. 2. C. de sent. ex breuil. recit.* Imò debet diù deliberare, ante publicationem sententiæ, *ad tex. in ca. poneret in princ. 50. dist.* vbi habetur, quod tempore indigemus, vt aliquid maturius agamus.

30 Sed quæritur hic, an Iudex in sententia ferenda teneatur sequi opinionem Doctorum probabiliorem. An uerò sequi possit probabilem relicta probabiliori?

Respondetur, hoc dubium esse nimis agitatum per Doctores, pariter tamen per quosdam confusè examinatum; quare, ne & ego, qui post tot Doctissimos Viros, tum Antiquos, tum Recentiores scribo, huiusmodi confusionis notam incurram, conabor breuiter illud percurrere, præmittendo singula ad eiusdem dubij resolutionem necessaria, antequam ad eius responsionem veniamus. Præmitto igitur Primò, pro maiori declaratione, quod *opinio* nihil aliud est, quam assensus intellectus ad vnam partem eius, quod controuertitur, non firmus, & certus, sed cum formidine alterius partis; secundum Theologos, ut docet Diuus Bonauentura *in 3. sentent. dist. 24. q. 24. vers. item opinio ante un. 24.* Scot. *in dist. 27. q. 1. art. 3. vers. tunc ergo* Syluest. *in verb. opinio in princ.* & secundum Iurisperitos communiter *in l. admonendi ff. de iureiur.* opinio dicitur credulitas cum aliqua leui dubitatione, medium tenens inter suspicionem, & perfectam probationem. ut tradit Bart. *ibid. num. 22. & 23.*

Alioquin si assensus fieret cum certitudine, non esset amplius opinio, sed fides Diu. Thom. *quodlibet. 3. art. 10.* Illustriss. Dominus Prosp. Fagnan. *in sua celebri repetit. cap. Ne Innitaris de constitut. n. 22.*

Neque esset secundus gradus probationis, (ut asserunt legistæ,) sed potius perfecta credulitas, seù perfecta probatio. Bart. *vbi sup. d. num. 23.* Hinc est, quod formido, quæ opinioni inest, passio quædam est, secundum Aristot. *in 1. magn. moral. cap. 33.* quæ nos facit dubios, an res ita se habeat, necne, *iuxta tex. in l. fin. C. de condit. inde.*

31 Opinio autẽ alia est cõmunis. alia cõmunior, alia singularis; alia uerò probabilis, alia probabilior.

Communis est illa, quæ licet habeat paucos Doctores; isti tamen pauci rationes utriusque partis bene examinant, fusè discutiunt, & ex professo perpendunt,

dunt, ac tractant; quibus discussis, & perpensis, illam vel affirmant, vel negant. Non enim dicenda est communis opinio illa, quæ habet plures Doctores numero, qui persunctoriè, nulla discussione præmissa, instar auium, vel ouium, vnus sequitur alium; sed quæ pauciores Doctores habet plenè tractantes vtriusque partis rationes. Angel. *in verb. opinio num.* 1. Siluest. *eod. verb. q.* 2. Sanch. *tom.* 1. *de matr. lib.* 2. *disp.* 44. *nu.* 2. *& in Decalog. lib.* 1. *cap.* 9. *n.* 9. Bassæus *in Florib. Theolog. moral. verb. consciētia n.* 8. *§. vt opinio cognoscatur.* & D. Fagnan. *vbi sup. n.* 436. Facit adhoc optimus textus *Exod. cap.* 23. ibi *Ne sequaris turbam ad faciendum iudicium*, & est bonus textus *in c. in nostra de testib.* & melior *in l.* 1. *§. neq; ex multitudine Doctorū C. de veter. iur. enucleā.*

32 *Communior opinio* est illa, quam sequuntur sex, vel septem Anthores classici, qui rem ex professo tractant, & examinant; non autem illa, quam sequuntur quinquaginta Doctores, rem illam, nec ex professo tractantes, nec rationes aliquas examinantes, sed sola aliorum auctoritate ducti. Alexand. *consil.* 202. *incip. viso Themate num.* 7. *lib.* 7. Nauarr. *in Manual. cap.* 27. *n.* 289. Sanchez. *de matrim. tom.* 1. *lib.* 3. *disp.* 44. *nu.* 1. Paul. Comitol. *lib.* 5. *respons. moral. q.* 15. Ioann. Maior. *in prolog.* 4. *sent. q.* 1. *&* 3. Fagnan. *vbi sup. n.* 437.

33 *Singularis opinio* est quando in aliquo dubio adest auctoritas sola vnius Doctoris, quamuis doctissimi, & probi viri; ista enim non est probabilis, nec in Praxi tuta, secundum DD. Sacros, & Prophanos, quos plena manu cumulat. D. Fagnan. *in repetit. prædicti cap. ne innitaris num.* 406. *cum pluribus seqq.* vbi decem rationibus hoc probat. quamuis contrarium teneat Sāchez. *in decal. lib.* 1. *cap.* 9. *nu.* 7. vbi Alios allegat. sed Fagnani opinio intelligenda est, quando vnus Doctor persunctoriè, & non ex professo opinionem illam examinat, nec bonis argumentis fulcire nititur; nam si id faciat, opinionem reddit probabilem, licet sit singularis, vt in cōfesso est apud omnes, & mox dicemus.

34 *Opinio Probabilis* est illa, quæ non leui fundamento nititur, sed adhæret firmis rationibus, & auctoritati insignium Doctorum. Vnde ad effectum, vt opinio probabilis dici possit, quatuor considerari debent. Quorum.

Primum est. Quinam sint Doctores, qui eam opinionem teneant, indocti ne, an Docti, prudentes, & timoratæ conscientiæ, ac in illa materia versati; vel e contrario?

Secundum est. Quot sint, qui eam defendant, non enim sufficit vnius, aut alterius Doctoris opinio quantumuis grauis; Si Alij omnes contrariam sententiam sequantur. Nisi opinio illa paucorum vel vnius firmioribus rationibus, & solidioribus fundamentis nitatur, ac firmetur.

Tertium est. Quod diligenter perpendantur argumenta vtriusque opinionis, considerando tam ea, quæ sunt pro, quam contra illam opinionem.

Quartum est. Quod communiter reputetur non continere errorem, & ne sit antiquata ita Vasquez. *in* 1. 2. *q.* 16. *art.* 6. *disp.* 62. *cap.* 4. *nu.* 17. *&* 18. Sayr. *in Clau. Reg. lib.* 1. *cap.* 5. *n.* 2. Sanchez. *d. cap.* 9. *nu.* 11. Bonac. *tom.* 2. *de peccatis disput.* 11. *q.* 4. *punct.* 9. *nu.* 1.

35 Hinc est, quod probabilem opinionem facit non multitudo Doctorum, sed bonæ rationes, optima argumenta, & solida fundamenta; quamuis vnus Doctor illam opinionem sequatur, qui ex professo illam profitetur, & sit Peritus, ac bonæ conscientiæ, nec errorem implicet prout probabiliter tenent Angel. *in sum. verb. opinio n.* 2 Syluest. *eod. verb. q.* 1. Valent. *p.* 2. *disp.* 2. *q.* 12. *punct.* 4. *q.* 4. Nauar. *in Man. cap.* 27. *n.* 88. Eman Sà *in Aphor. verb. Dubium num.* 3. Sanchez. *d. cap.* 9. *num.* 7. Bonacin. *ibid. d. num.* 1. *vers. quamquam ad opinionem.* Filliuc. *tract.* 21. *cap.* 4. *n.* 134 *&* 135. & Alij. Qui sequuntur D. Thom. *in Quodlibet* 3. *art.* 10. vbi ait, posse Scholarem sequi opinionem sui Magistri in ijs, quæ ad mores pertinent. Consule tamen hic D. Fagnanum, *vbi proximè supr.* & non pigebit.

36 *Probabilior* tandem opinio dicitur illa, quę fortioribus fundamentis innititur ac maioribus rationibus fulcitur; quam opinio probabilis, ita Sanchez. *d. cap.* 6. *n.* 4. Dicitur autem probabilior, ad differentiam minus probabilis, quæ respectu maiorum rationū, ac fortiorum argumentorum probabilioris, dicitur minus probabilis, & illa dicitur ea ratione probabilior.

37 Et nota quod differt opinio probabilior, & opinio tutior. Probabilior enim dicitur illa, quæ veritatem magis, vel minus ostensam respicit; tutior autem, quæ minus peccati periculum habet. Vnde tutior dicitur, etiam si minus probabilis sit, quæ si amplectatur, nullum adest peccati periculum. Minus autem tuta, quamuis probabilior, dicitur illa, in qua peccati periculum esse potest Azor. 2. *p. lib.* 2. *cap.* 18. *quæst.* 4. Sanchez. *d. lib.* 1. *cap.* 9. *n.* 5. Bonacin. *vbi sup. n.* 2. & Alij. Ideoque dari potest casus, vt aliqua opinio sit tutior, quæ est minus probabilis; & aliquando sit probabilior, quæ minus tuta est. ver. gra. sunt plures Doctores solidis rationibus asserentes, quod quis in aliquo casu non tenetur facere eleemosynam, vel quod tenetur restituere. Sed è contra sunt Alij Doctores, qui dicunt oppositum, sed non freti tam solidis, & bonis rationibus. Tali casu, qui sequeretur primam opinionem, sequi dicitur opinionem probabiliorem, sed minus tutam; qui verò sequitur secundam, dicitur sequi tutiorem, sed minus probabilem. *DD. cit.*

38 Præmitto secundò, *Dubium*, quod est verè, & propriè dubium, esse, quando quis, neque assentitur, neque dissentit; in neutram partem contradictionis inclinans; in medio constitutus nec alteram affirmans, nec alteram negans, sed suspensus remanens; quia non habet motiua plus efficacia pro vna; quam pro alia parte, quæ moueant ad perfectum assensum. *cap. in Canonicis vers. si autem* 19. *dist. l. in ambiguo ff. de reb. dub.* Gloss. *in rubric. ff. de iur. & fact. ignor.* Bart. *in d. l. admonendi, num.* 19. *&* 20. *ff. de iureiur.* Dixi *verè, & propriè dubium*, quia datur aliud dubium, quod dicitur propriè suspicio, quæ est, quando intellectus, licet nulli parti assensum præbeat; magis tamen in vnam, quam in alteram partem inclinat. Et hæc cum sit credulitas ex leuibus coniecturis, medium tenet inter opinionem, & dubitationem Bart. *in l. admonendi n.* 21. Syluest. *d. verb. opinio in princ.*

39 Est autem dubium multiplex. Aliud enim est iuris: aliud facti. Dubium iuris est, quando quis de aliqua re dubitans, rationes pro, & contra habet. Vel vbi sunt discordes opiniones Doctorum, & non constat de communi *l. sed & si §. ideo ff. de petit. hæredit.* Alberic. *in Dictionar. verb. Dubitabile* Bart. *in l. qui Romæ §. duo fratres nu.* 9. *ff. de verb. oblig. in* 1. *oppos.* Anchar. *cons.* 210. *incip. inter cōtraria per tot.* vbi probat, rē dubiam esse cum pro vtraque parte sunt opiniones, & rationes, æquè probabiles. & Alex. *cōs.* 222. *incip. visa facti narratione nu.* 10 *vers. et opiniones li.* 2. Raphael. Cuman. *cons.* 154. *incip. visis in fin.* & Cardinal. Paleott. *de Sac. Consistor. consultat. p.* 5. *q.* 13. *vers. primò igitur.*

40 *Dubium* verò facti est, quando vtraque pars intentum suum ęqualiter probat, vel instrumentis, aut scripturis, vel testimonijs æquè, aut minus probabilibus, ita vt nulla constitui videatur differentia inter probationes utriusque partis. Salas. 1. 2. *q.* 21. *tract.* 8. *disput. vnic. sect.* 12. *num.* 115. Petr. de Ledesm. 2. *tom. sum. tr.* 8. *c.* 22. *post.* 11. *conclus. diffic.* 1.

41 Item

41 Item *Dubium* esse potest *Speculatiuum*, & practicũ. Speculatiuum, seù in communi, est, quãdo quis in generali dubitat, an aliquid ita sit, necne, seù an liceat, vel non; puta an res aliqua sit Titij, an Caij, vel an liceat in die festo aliquid agere, vel non liceat. Sanct. Antonin. 1. *part. tit. 3. ca. 10 §. 10. circ. fin.* Nauarr. *in Manual. prælud. 9. num. 9.*

42 *Dubium verò Practicum* seù in particulari, est, quando quis in particulari dubitat, hic & nunc, an operatio, quam facit, sit peccatum, necnè; puta an sibi liceat in hoc die festo iter agere, seù an sibi liceat eodem die alicui consilium dare. Cordub. *lib. 3. quæstion. 5.* Bartolom. Medin. 1. 2. *q. 19. art. 6. dub. 4.* S. Antonin. *vbi sup.* latè Sanchez. *de matrimon. lib. 2. disp. 41. num. 4. & 5. & in Decalog. lib. 1. cap. 9. num. 3.*

43 His positis, (quæ deseruire etiam possunt ad alia dubia resoluenda, cum sint principia solida) deuenio ad resolutionem præsentis nostræ quæstionis; an scilicet possit Iudex sententiam ferre, iuxta opinionem probabilem, relicta probabiliori; & respondeo, adesse in huiusmodi dubio duas Doctorum sententias; quarum prima affirmat, posse Iudicem minus probabilem sequi, relicta probabiliori; quia nec temerè, nec imprudenter agit, ex quo ratione probabili ducitur. ita Sanctus Antonin. 1. *par. tit. 3. ca. 10. §. 10. regul. 6. in fin. et regul. 7.* Medin. 1. 2. *q. 19. ar. 6. penult. ad vltimum* Aragon. 2. 2. *q. 63. ar. 4. dist. pen. dub. vlt.* & ibi. Salon. *contr. 2. concl. 4.* quem allegat Sayr. *in Clau. Reg. lib. 1. cap. 11. num. 3.* Petr. de Ledesma. 2. *tom. summ. tr. 8. cap. 22. post. 1. concl. diffic. 2.* Armill. *in sum. verb. opinio*, & Alij penes Dian. *p. 2. tr. 13.* vbi de opinione probabili latè agit, *resol. 3. vers. sed contrariam.* & pleniori calculo *in p. 11. tr. 2. res. 60.* vbi triginta duos Doctores cumulat pro sua sententia quod possit Iudex sequi opinionem probabilem relicta probabiliori.

Sed quamuis prędictorum opinio sit probabilis; probabilior tamen, ac tutior est sententia aliorum contrarium asserentium, quod nimirum teneatur Iudex sequi probabiliorem, non vero minus probabilem. ita tenent. Sot. *lib. 3. de iustit. q. 6. art. 5. ad quartum* Valent. 2. 2. *disp. 5. q. 7. pun. 4. dub. 3.* Vasquez. *in 1. 2. q. 19. art. 6. disp. 64. c. 2. nu. 5. & 6.* Conrad. *in lib. de contractib. q. vlt.* Azor. *tom. 1. lib. 2. instit. moral. cap. 17. q. vlt.* Syluest. *in verb. opinio §. 2.* Caietan. *in sum. eod. verb. opinio* Sanchez. *d. tom. 1. in Decalog. lib. 1. cap. 9. num. 47.* Portell. *in addit. ad dub. Regular. verb. opinio eligenda n. 12.* Villalobos *in sum. tom. 1. tr. 1. difficult. 15. num. 6.* Malder. *in 1. 2. Diui Thom. q. 19. art. 5. disp. 86. circ. fin.* Filliuc. *tom. 2. tr. 21. cap. 4. num. 144.* Becean. *in summ. tom. 2. tr. 1. cap. 4. q. 9. num. 13.* Tanner. *in 2. 2. Diu. Th. disp. 4. q. 4. dub. 6. num. 128.* Bannes *in 2. 2. q. 63. art. 4. dub. 1. ad secundum* Layman. *in Theol. moral. lib. 1. tr. 1. cap. 5. §. 3. nu. 16.* Card. de Lugo *de iustit. tom. 2. disp. 37. sect. 10. num. 115.* Hyacint. Donat. Laynensis *in Prax. Regular. p. 4. variar. resol. tract. 12. q. 36.* & nouissimè D. Fagnan. *in d. cap. ne innitaris num. 355. de constit.* & Alij.

44 Quorum opinionem ego libenter amplector, quia fortioribus, vt reor, nititur argumentis, & validioribus fulcitur rationibus, quas ex Sayro *vbi sup. n. 2.* refert per formalia ferè verba Hyac. Donat. *loc. cit.* Quarum Prima ratio est, quia qui sequitur opinionẽ probabilem, relicta probabiliori exponit se periculo peccandi; ex quo eligit id, quod minus certum est, relicto certiori; & proinde peccat, ex illo. Ecclesi. *cap. 3. num. 27. Qui amat periculum peribit in illo.* & habetur *in cap. significasti 2. de homic. et in cap. inquisitionis de sent. excom. §. fin.* ibi. *Ne in alterutro (vel contra legem coniugij,) vel contra iudicium conscientiæ cõmittat offensã et in Clement. exiui §. ite præterea de verbor. signif.* in illis verbis. *in his, quæ animæ salutẽ respiciunt, ad euitãdos graues remorsus conscientiæ, pars tutior est tenenda.* Et S. Thom. *quodlibet. 8. artic. 13. in princ.* ait. *quicumque committit se discrimini in his, quæ sunt ad salutem, peccat.* & similiter idem S. Doctor *in quolibet 9. art. 15. in quarto argumẽto contrario*, inquit. *quicumque cõmittit se discrimini, & periculo peccati mortalis, peccat mortaliter.* & Scotus *in 4. dist. 17. q. vnic.* dicit. *vbi est via facilior, idest magis in potestate hominis, & certior ad gratiam recuperandam, tenetur quilibet ad illam viam, ita quod omissa illa non attentet aliam difficiliorem, & incertiorem; & quia tunc se exponeret periculo salutis suæ, videtur esse contẽptor propriæ salutis.* Idem dicit expressiùs, *in fine secundæ quæst. prologi sententiar.* ibi: *Multa in actibus humanis sunt dubia, vtrum sint peccata mortalia, etiam suppositis omnibus doctrinis Doctorum, & Expositorum: tamen non est dubia via salutis, quia à talibus, tamquam periculosis debet homo sibi cauere, & se custodire, ne, dum exponit se periculo, incidat in peccatum. Quod si noluerit quærere salutem, sed non curando, exponit se periculo vbi fortè actus de genere suo non est peccatum mortale, tamen peccabit mortaliter se se periculo exponendo.*

45 Secunda ratio est, quia in dubijs tutior pars est eligenda. *l. si fuerit. §. vltim ff. de reb. dub. cap. Iuuenis. de sponsal. & cap. ad audientiam. de homicid.* præsertim quando agitur de salute animæ. Eman. Rodriquez *in summ. tom. 2. cap. 51. num. 6. conclus. 4.* Et eò fortiùs, quia in casu dubio probabilitatis, præsumi debet pro multitudine Doctorum. *argum. cap. in Canonicis 19. dist.* Gloss. *in cap. siu. verb. tota Ecclesia de pænit dist. 1.* sequitur Syluest. *in sum. verb. opinio q. 2.*

46 Tertia est ratio, quia Iudex iudicare tenetur secundum merita causæ; sed qui pro se habet opinionem probabiliorem, consequenter habet maiora merita causæ, & maius ius; ergo iudicandum est, secundum probabiliorem opinionem; alias si iudicaret secundum probabilem, non obstante, quod adsit probabilior, faceret contra iustitiam, & peccaret grauiter; & diceretur acceptor personarum, contra dispositionem textus *in cap. in iudicijs. de regul. iur. in 6.* Diu. Thom. *in 2. 2. quæst. 63. per tot. maximè art. vlt.*

47 Quarta est, quia eo ipso, quod Iudici constat adesse aliam opinionem probabiliorem, consequenter habet hoc iudicium practicum, nimirum quod tutiùs, & securiùs sit iudicare, secundum illam opinionem probabiliorem; ergo aliter iudicans, agit contra conscientiam suam; quod facere non est licitum. Et sic peccaret, siue talis conscientia sit dubia; *vt in cap. Nerui. 12. dist. & c. illud de cler. excom. ministr.* siuè sit ex credulitate leui, & scrupulosa. *c. per tuas. il 2. de simon. & cap. Inquisitioni vers. in secundo de sentent. excomm.* siuè sit ex credulitate, seù ex opinione probabili: *vt in d. ca. inquisitioni. vers. verum.*

48 Quinta est, quia quisquis est, qui habeat formidinem seù leuem credulitatem, quod aliqua actio fieri, vel non fieri possit, manente tali formidine, non potest actionem illam ad praxim operando deducere nisi priùs deponat formidinem illam; sed qui habet opinionem probabilem affirmantem, actum esse licitum, habet necessariò suspicionem, formidinem, seù scrupulum, aut leuem credulitatem de opposito, quod scilicet ille actus sit illicitus; ergo qui habet talẽ opinionem probabilem, non potest sine peccato actum illum licitè operari secundum eam, & ad praxim deducere. vt apertis verbis probatur *in d. cap. per tuas. il 2. de sim.* in illis verbis: *Contra conscientiam ad superiores ordines non ascendat, &c.* vid. latè apud D. Fagnan. *in d. cap. ne innitaris. num. 246. cum plurib. seqq.*

Vnde firma remanet nostra conclusio, quod Iudex in sententia ferenda, in causis ciuilibus intelligẽdo, sequi teneatur opinionem probabiliorem, non

verò

verò probabilem. Quod locum habet tam si probabilitas versetur in dubio iuris: quam in dubio facti: vt præcitati Doctores concludunt; de quo vid. Card. de Lug. *de iustit. d. tom. 2. disp. 37. sect. 10. num.* 115. Neque obstant argumenta in contrarium adducta per Doctores contrariam sententiam defendentes: nam vnico verbo soluuntur. Respondetur enim, quod multi ex illis intelligunt, quãdo dubium versatur circa ius tantũ, non circa factũ; quia tunc etiam illi tenẽt debere Iudicem iudicare secundum probabiliorem.

49 In criminalibus verò causis, quando opinio probabilis est circa factum pro Reo, probabilior verò pro Fisco; plerique ex Neotericis Doctoribus, Antiquorum auctoritate fulti asserunt, posse Iudicẽ sequi probabilem, quæ est Reo fauorabilis, omissa probabiliori: quæ fauet Fisco. ita post Salon. *in 2. 2. Diu. Thom. q. 63. art. 4. contr. 2. cõclus.* 2. Sayr. *in Clau. Reg. lib. 1. d. c. 11. nu.* 12. Pharaonius. *de Sacrament. pœnitent. tract. 1. sect. 3. cas.* 8. & Dian. *in Addit. secũdar. post. 3. partem resol. 13. vers. sed hic incidenter;* quibus in locis concludũt, posse Iudicem sequi probabilẽ in fauorẽ Rei.

50 Dubium tamen maius insurgere potest, an scilicet Iudex in tali casu, non solum possit: verum etiam teneatur sequi probabilem fauore Rei?

Ad quod affirmatiuè respondetur, cum Salas *in 1. 2. D. Thom. tr. 8. disp. vnic. sect. 12. num.* 115. Meroll. *in disp. Theolog. tom. 1. disput. 3. ca. 4. corollar. 4. n.* 181. Alphons. de Leon. *in tract. de offic. & pot. confess. p. 2. resol. 2. n.* 188. Castr. Palao. *tom. 1. disp. 2. punct. 11. num.* 4. Villalobos *in summ. tom. 1. trac. 1. diffic. 15. n. 3. &* 4. & Alijs. Et ratio est, quia in criminalibus ad hoc vt Reus condemnari possit, probationes esse debent luce meridiana clariores, *vt in l. sciant cuncti. C. de probat.* & dicam latiùs infrà *par. 4. in Tract. crimin.* sed quãdo adest probabilior probatio circa factum pro Fisco: defẽsio Rei remanet adhuc probabilis; vnde probationes Fisci contra Reũ non essent luce meridiana clariores; ergo, &c.

Quę conclusio locum habet, tùm in sententia Doctorum præcitatorum, quando opinio in fauorem Rei est probabilis circa factum; tum etiam in sententia Villalob. *in summ. d. tom. 1. trac. 1. diffic. 15. nu. 3. &* 4. quando opinio est circa ius pro reo; quem sequitur Dian. *vbi sup. vers. & hæc sententia;* & Emanuel de Moure. *opusc. 1. de ensalm. et incantation. sect. 1. c. 1. n.* 25. vbi hęc verba profert; *Reus habẽs pro se opinionem probabilem, quamuis contra se probabiliorem, nonnisi iniquè contra iustitia commutatiuam damnabitur, iuxta probabiliorem: non verò absoluetur, iuxta probabilem.*

Quidquid in contrarium tradant Bonacin. *tom. 2. de peccat. disp. 2. q. 4. punct. 9. nu.* 15. vbi ait, posse eamdem doctrinam applicari in criminalibus, sicut in ciuilibus, in probabili circa ius, & D. Fagnan. *loc. cit. d. n.* 358. *vsque ad num.* 373. vbi acertimè defendit, debere Iudicem omninò sequi probabiliorem, etiam contra Reũ; & Ioan Sancius *in selectis. disp. 55. numer.* 52. Nam durissimum mihi videtur, quod possit Iudex absoluere Reum, stante opinione probabili ad eius fauorem: & velit illum ad mortem damnare, stante opinione probabiliori pro Fisco: cum omnia iura clament, esse fauendum Reo; & ob id Iudex pronior esse debet ad absoluendum, quam ad condemnandum. *cap. 3. de probat.* quia Sanctius est nocentem absoluere, quam innocentem condemnare, *l. absentem, & l. respiciendum, ff. de pœnis.* cum concordantibus, & ibi latè Doctores.

51 Sed quid iuris, quando in ciuilibus causis sunt duæ opiniones æquè probabiles, vtrum possit Iudex in ferenda sententia, quam maluerit sequi?

Respondetur affirmatiuè, secundum magis communem opinionem, quando vtraque opinio esset ex æquo probabilis ex parte iuris, & ipsemet Iudex ita etiam existimaret: nam tunc sequi potest quam maluerit, & pro amico secundum illam iudicare, si magis ei faueat. Imo quod plus est, secluso scandalo, iudicare poterit modo secundum vnam, modo secundum alteram opinionem. ita Medin. *1. 2. q. 19. art. 6. cõcl. 2. dub. antepen.* Salon. *2. 2. q. 63. art. 4. controu. 2. concl.* 1. Valent. *2. 2. disp. 5. art.* 6. Manuel. *tom. 1 sum. in 2. edit. cap. 6. num. 1. concl.* 1. Sayr. *in Clau. Reg. lib. 1. cap. 11. num.* 4. Sanch. *tom. 1. moral. lib. 1. cap. 9. numer.* 45. Ledesm. *de matrim. q. 45. art. 1. dub. 2. ad tertium primæ sententiæ,* vbi dicit, dummodo neuter possideat, & res sit indiuidua. Et ex recentioribus tenent etiam Io. Sãc. *in Select. disp. 54. nu.* 51. Bonac. *to. 2. de peccat. d. disp. 2. q. 4. punc.* 9. Laym. *in Theol. mor. lib. 1. tr. 1. cap. 5. §. 3. nu.* 16. Malder. *in 1. 2. q. 19. art. 5. prop. fin.* Tanner. *in 2. 2. disp. 4. q. 4. dub. 6. num.* 128. Beccan. *in summ. tom. 2. tr. 1. cap. 4. q. 9. num.* 13. Diã. *p. 4. tract. 3. resol.* 40. vbi ait, quod in pari dubio iuris vtriusq; partis tenetur Iudex fauere possidenti, nec ipsum cogere potest ad restituẽdum, quia in pari dubio habet ius retinendi.

52 Quòd si Iudex secundum istos Doctores iudicaret nunc secundum vnam, nunc secundum aliam opinionem, cum scandalo, peccaret quidem, sed non teneretur ad restitutionem, quia non facit contra iustitiam, nec contra ius partis. ita Sanchez *loc. cit.* Ratio autem, quare possit Iudex secluso scandalo in æqualitate opinionis iudicare secundum quam maluerit, & modò secundum vnam, modò secundum aliam, est, quia non obligatur ex vi iustitiæ distributiuę magis vni, quam alteri fauere; ergo liberum illi erit cui voluerit adhærere. Nam etiam in Beneficiorum collatione, quando duo sunt æqualiter digni, potest alteri eorum, cui maluerit illud conferre. *DD. præcit.*

53 Bannes tamen *in 2. 2. q. 63. art. 4. dub. 1. circ. solution. ad secũdum,* quem sequuntur Filliuc. *to. 2. tract. 21. cap. 4. num.* 144. Castr. Palaus. *tom. 1. disp. 2. punct. 10. n.* 2. Coninch. *de Sacrament. disp. 34. dub. 10. nu.* 94. & Alii apud illos, probabiliter tenent, non dari Iudici electionem, sed teneri in ęquali dubio, vel litigantes cõponere; vel diuidere rem inter illos, si diuidua sit; si vero sit indiuidua, debere diuidere partem fructuum rei. Salas verò *in 1. 2. tract. 8. disput. vnic. sect. 23. num.* 240. tenet, quod res illa in tali dubio sorte distribui debeat: vel vni res; alteri verò dimidium æstimationis conferatur. Amborum nihilominus opinio communiter refellitur. de quo vid. Ledes. *vbi sup.* Io. Valer. *in different. vtriusq. fori verb. opinio. differ.* 7. Tulch. *var. concl. verb. medium. concl.* 170. Homobon. *in consul. cas. consc. p. 7. resp. 26. vol.* 2. & Sanchez *vbi sup.* qui dicunt illos loqui, quando æquales probationes essent ex parte facti. In casu verò nostro agitur, quando æqualitas versatur circa ius: & se tenet ex parte Iudicis, nõ ex parte causæ: Iudex autem communi bono prospicere debet: ergo cęteris paribus eligere potest opinionem, quam maluerit in iudicando.

54 Nota hic, quod si opiniones essent æqualiter probabiles ex parte facti, quia fortassis vtraque pars habet probationes æque idoneas per testes, vel scripturas ęqualis auctoritatis, per quas factum suũ probauit: tali casu teneretur Iudex, vel partes componere; vel si res diuidi potest, illam diuidere, iuxta tradita per Bann. Filliucc. Castr. Palaum, & Coninch. *locis citatis.* ita Salon. *vbi sup. d. conclus.* 2. Sayr. *d. lib. 1. c. 11. nu.* 12. Bonac. *loc. cit. d. num. 14. vers. Dixi, quando opiniones.* Hyacinth. Donat. *in præcis. prax. Regular. p. 4. variar. resolut. res. 12. num.* 9. & Alii apud illos.

55 Quando verò opiniones ex parte facti probabiles essent, sed non æqualiter: quia fortè altera illarum sit probabilior. tunc Iudex ex iustitia iudicare

debet, secundum probabiliore in causis ciuilibus; alias grauissimè peccatet, quia iudicatet contra propriam conscientiam, & iustitiam; cum teneatur sentētiā ferre secūdū merita causæ; sed qui pro se habet probabiliorem, habet vtique maiora merita causę, quia factū suum melius probauit; ergo tenetur, &c. ita Salon. *vbi sup. concl.* 3. Greg. de Valent. *proposit.* 3. Sayt. *loc. citat. n.* 13. quem citat Donat. *ibid. num.* 8. & Alij.

An autem Iudex possit aliquid accipere ab vna ex partibus in causa vtrinque probabili, ad hoc vt sentētiam proferat in eius fauorem; dicam negatiuè infrà *p.4. in Pract. crim. sect.* 16. *numer.* 31. iuxta nouissimam Constit. SS. D. N. Alex. PP. VII.

56 Nunc ad propositum redeundo, dico tertio, quod debet ferri sententia per Iudicem secundum allegata, & probata in processu, non secundum consciētiam priuatam. *cap. iudicet* 3. *q.* 8. *cap. si Sacerdos de offic. iud. ordin. cap. pastoralis §. quia vero de offic. deleg. & l. illicitas §. veritas ff. de offic. præsid.* cū alijs iuribus allegatis *supra sect.* 2. *subsect.* 13. *n.* 7. Hanc autem sententiam tenent Sanctus Thom. *in* 2. 2. *quæst.* 67. *art.* 2. & ibi Caietan. Bannes, Salonius, & Petrus de Arragon. Alex. de Ales. *p.* 3. *q.* 34. *membr.* 1. *art.* 4. *&* *q.* 40. *membr.* 6. *art.* 2. §. 1. S. Antonin. *p.* 3. *tit.* 9. *cap.* 2. *§.* 6. Syluest. *verb. Iudex* 2. *quæst.* 5. vbi dicit esse communem sententiam; Sot. *lib.* 5. *de iust. q.* 4. *art.* 2. Nauar. *in cap. si quis de pænit. dist.* 7. *nu.* 129. *& in Manuali cap.* 25. *num.* 9. *&* 10. Couarru. *lib.* 1. *variar. resol. num.* 6. Tolet. *in summ. l.* 5. *cap.* 56. Et Alij Theologi Antiqui, quos sequuntur quidam Alij ex Neotericis, prout est Tanner. *tom.* 3. *disp.* 4. *qu.* 4. *dub.* 2. *num.* 51. Strouerdof. *de iust. & iur. in* 2. 2. *Diui Thomæ. q.* 68. *art.* 2. *conclus.* 2. & Alij, simpliciter, & absolutè asserentes, hoc procedere debere, tam in causis Ciuilibus, quam in Criminalibus, itaut si Iudex priuata scientia sciat, aliquem esse innocentem; iuridicè verò secundum allegata, & probata in iudicio constaret esse nocentem; debeat illum ad mortem damnare, secundum leges ciuiles; & hanc sententiam vocat cōmunem, verissimā, & in Praxi sequēdam Sayr. *in Clau. Reg. lib.* 12. *cap.* 8. *n.* 13. & ex Iuristis sequitur. Bart. *in d. l. illicitas §. veritas.* Ioan. Andr. ad Specul. *libr.* 2. *tit. de disputation. & allegat. §.* 6. *ad n.* 13. *in nouiss. addit.* Gloss. *in c. summopere* 11. *q.* 3. *verb. & tunc.* vbi allegat text. *in c. iudicet* 3. *q.* 7. & Gloss. *in c.* 1. *vers. nota vlterius, quod Iudex de sent. & re iudic. in* 6. & Alij, per multa iura, quę ego supra allegauit, & similiter *d. subsect.* 13. *n.* 7.

57 His tamen minimè obstantibus, salua pace tantorum virorum, semper mihi placuit contraria sententia quorundam Aliorum Doctorum, tam ex Antiquis, quam ex Recentioribus, qui distinguentes inter causas ciuiles, & criminales, docent in criminalibus maioribus, siue sint ex illis causis, in quibus imponenda veniret pœna capitis, siuè in quibus infligeretur pœna mutilationis, non posse Iudicem iudicare, & condemnare innocentem, quem certò scit esse talem, quamuis secundum allegata & probata, constet esse nocentem; vt si verb. grat. Iudex proprijs oculis videret Titium occidentem Caium; sed in iudicio per testes probaretur, quod occisor Caij esset Sempronius. In criminalibus verò minoribus, citra mortem, vel mutilationem: & in ciuilibus, in quibus agitur de soluendis pecunijs, vel restituendis bonis, etiam magnæ summæ, vel valoris, posse secundum allegata, & probata contra veritatem sibi certo, & euidenter notam iudicare. ita Adrian. *quolibet.* 2. *punct.* 3. *ad quintum litt. B.* & clarius *quolibet.* 6. *art.* 3. *litt. H.* Rodulphus, quem refert Angel. *in verb. iudicare §.* 7. & Alij Antiqui; Quorum sententiam sequuntur multi Alij Docti Viri ex Recentioribus; inter quos adest Syluius *in* 2. 2. *Diui Thomæ. q.* 66. *art.* 2. *conclus.* 2. Petr. Nauarra. *de restit. lib.* 2. *cap.* 3. *p.* 2. *dub.* 4. *num.* 160. *& nu.* 161. Malder. *in* 2. 2. *tr.* 6. *cap.* 1. *dub.* 13. Lessius *lib.* 2. *cap.* 29. *dub.* 10. *num.* 78. *&* 83. & Alij infra citandi. Et Ratio quæ assignatur per istos Doctores, est, quia occidere innocentem directè, & ex intentione, est per se & intrinsecè malū & consequenter, cum sciatur per Iudicem, talem esse innocentem, non poterit illum damnare, cum contrarietur, tum charitati; tum iustitiæ; Ergo nullo modo potest, nec debet Iudex innocentem morti tradere, quamuis per testes, & secundum allegata, ac probata constaret esse nocētem; alias grauissimum peccatum committeret. Secundò, quia repugnat iuri Diuino, & naturæ, innocentem directè occidere; habetur enim Exod. ca. 23. *Insontem, & Iustum non occides.* In hoc autem casu directè occideretur innocens, & eius mors tenderet ad obseruationem tantum iuris positiui, contra ius diuinum, & naturæ: ergo non potest Iudex, nec debet innocentem occidere.

Accedit, quod hoc facere, neque Principi supremo licet: ergo neque Iudici inferiori. Alias rationes affert Syluius, *vbi supra*.

58 Vnde secundum istos Doctores, potius tenetur Iudex alia via veritatem aperire, quam innocentem condemnare; prout signanter asserit Lessius. *d. num.* 83. quod scilicet debet accusatorem auertere ab accusatione, si adsit, curare quantum poterit, vt testes per prudentes viros corrigantur. Qui, si desistere noluerint, protrahat sententiam, plures testes examinando super circumstantijs, & qualitatibus facti, ad acquirēdum aliquod inditium variationis, aut falsitatis eorum. Quod si tali medio adhibito nihil boni resultaret ad veritatem patefaciendam, procuret carcerem aliquo modo aperiri, vt possit Reus aufugere, dummodo scandalum non sequatur, aut fuga aliorum carceratorum, qui iustè detinentur. Et si nec hoc proficiat, vel fieri nequeat, & partes instarent pro sententia: se declaret, quod aliquam habet difficultatem, & ob id adeundum esse superiorem: quem tunc ipse secreto informare debet, & si testem aliquē habeat, ad illum inducat, alias ipse, testis personam assumat. Et tunc si superior liberare recusauerit, si alia via innocentem liberare non potuerit, deponat potius officium, quam innocentem condemnet, etiam cum periculo vitæ. Ita sentiunt supra citati DD. qui conclusionem ampliant etiam ad ministrum Iustitiæ. Hanc sententiam sequuntur etiam Eman. Sá. *in Aphorism. verb. Iudex* Filliuc. *tract.* 29. *cap.* 2. *nu.* 32. *&* 33. *& tract* 40. *cap.* 6. *q.* 5. *n.* 170. Bonacin. *tom.* 1. *circa octauum Decal. præcept. disp.* 10. *q.* 2. *punct.* 2. *n.* 2. *&* 3. Cardinal de Lugo. *de iustit. disp.* 37. *sect.* 14. Hermann. Busenbau. *in Medull. Theolog. moral. lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 1. *art.* 4. *respons.* 4. & Alij apud Ipsos.

59 Circa depositionem officij neque concordant Doctores. Quidam enim absolutè asserunt, teneri Iudicem officium omninò deponere; si alia via innocentem liberare non posset, quando certò ei constat esse talem, sed secundum probata, & allegata per testes probaretur, quòd esset Reus. Vel si sine scandalo fieri possit, illū prorsùs liberare. Et ratio est, quia pluris æstimari debet vita innocentis, quam amissio officij temporalis. ita sentiunt & Theologi, & Iuristæ, Canonistæ, & Summistæ. Inter Theologos est Nicolaus de Lyra, *in illud Exodi. cap.* 23. *innocentem, & iustum non occides.* Salon. *in* 2. 2. *Diu. Thom. qu.* 67. *art.* 2. Io. Arboreus. *lib.* 9. *Theosophiæ. c.* 20. Barnabas de Rasalibus *in tract. de varietate opinionum*, quem citat Salon. *loc. cit.* Corasius *lib.* 4. *Miscellan. cap.* 20. Petr. Nauarr. *de restit. d. lib.* 2. *cap.* 3. *par.* 2. *dub.* 4. Ex Iuris peritis adest Hugo *in l. Prætor. ff. de iurisd. omn. iudic.* Martinus *in*

l. illicitas,

l. illicitas,§.veritas ff.de offic.præs.Imol. in l.d Diuo Pio. ff.de reg.iur. Inter Canonistas adsūt Caldetin.Hostiēs. & Abbas Panorm.in cap. pastoralis de offic. deleg. Abb. Siculus in cap.1. de offic. ordinar. Inter Summistas verò enumeratur Angelus.in verb. iudicare.§.7. Eman.Sà.in Aphorism. verb. Iudex. Qui omnes varijs rationibus illam sententiam probant,extendentes conclusionem etiam ad causas ciuiles, vt dictum est.

Alij verò contrarium tenentes asserunt, non teneri Iudicem officium deponere, nec in totum, nec ad tēpus, quamuis teneatur pro aliquo tempore supersedere in causa, ad finem, vt veritas in lucem prodeat contra testes.ita Caietan. & Petr. de Arragon in 2.2. Diu.Thom.q.67.art.2.Sot.l.5.de iustit.q.4.art.2. Tolet.l.5.sum.cap.57.Couarru.lib.1. variar.resol. cap.1. numer. 2.& Alij,apud eos. Diana tandem modificando prædicta, mediam viam eligendo in suis resolutionibus moralibus par.5.tract.4 resol.22.in fi. vers.sed quid ego. tenet,quod si Iudex post prædictas diligētias,aliquod graue damnum passurus esset ex depositione officij, non teneretur illud deponere; sed sequendo primam sententiam condemnare poterit innocentem repertum nocentem ex publicis probationibus Cuius sententia,proot neque Aliorum proximè citatorum mihi non arridet, cum solidum fundamentum habere minimè videatur: præponunt enim præiudicium, & damnum bonorum Iudicis tēporalium,bono vitæ innocentis,quæ est superioris ordinis.

Cæterum in huiusmodi sentient contrarietate, pro concordia dici potest, quod posterior sententia benè procedere poterit in causis saltem ciuilibus:vel etiam in criminalibus, in quibus veniret imponenda pęna amissionis bonorum, exilij, triremium, & similiom: non verò in his, in quibus veniret infligenda pœna mortis,vel membri mutilationis: tunc enim locum habere debet prior sententia.Et ratio, est,quia Iudex maius ius habet supra facultates,& bona externa;quā supra vitā innocentis. Accedit, quia superior ex iusta causa potest bona vni auferre,& alteri tradere. Ergo in casu nostro poterit Iudex in causis ciuilibus, & criminalibus minoribus condemnare innocētem secundum allegata,& probata,quia ista est iusta causa;tum quia innocens per appellationem poterit in integrū restitui; tùm quia Respublica potestatem retinet in facultates Ciuium ob publicum bonum; vt in casu nostro; alias peruerteretur rectus ordo, & forma publicorum iudiciorum,cum populi scandalo.Lessius d.dub.10.Siluius d.concl.2.Bonac.d.disp.10.q 2.punct.2. n.4.& Paul Layman.lib.3.mor.tr.6.cap.2.n.8.

Neque obstant iora adducta suprà d.section. 2.subsect.13.num.7. Nam respondetur illa habere locum in causis ciuilibus tantum vt teneatur Iudex iudicare secundum allegata,& probata,prout colligitur ex capit. pastoralis.§.quia verò. & ibi Gloss. in verb. tenetur, de offic.deleg.& c.iudicet.3.q.7.et cap.summoperè.11.q.3.in quibus habetur, iudicandum esse secundum leges.

60 Sed quid iuris,quando Iudex è contrario priuata scientia nouit aliquem esse nocentem, secundum verò allegata & probata iuridicè apparet esse innocentem; numquid possit illum condemnare?

Respondetur cum distinctione:aut enim loquimur de Iudice inferiori: aut de Iudice Supremo, vt est Princeps. Primò casu nullo modo potest inferior condemnare: quia tenetur iuris ordinem seruare:ordo verò iuris est,vt non condemnetur Reus, qui secūdum allegata, & probata constat, quod sit innocens, cum non habeat auctoritatem derogandi legibus superioris.Quod procedit,siuè sermo sit de ordine iuris humani, vt asserit Sayr.in Claui Reg.lib.12.ca.8.nu.21. siuè de ordine iuris gentium, vt ait Less.loc.cit. nu.95.

Secundò verò casu neque potest supremus Iudex condemnare, ordinariè loquendo, quando crimen est omninò occultum:vel probari non potest.Ita Petr. Nauarr.lib.2.cap.3.num.122. Arragon.2.2. q.62. art.2. Sayr.loc.cit.num.22.Less.d.lib.2.cap 29.dub.11.num.94. Filliuc. tract.28.cap.8.quæs.4. num. 131. Bonacin. dicta disp.10 q.2.punct.2. nu.5. contra Couarru.lib.1. variar. cap.1.& Alios quos tacito nomine recenset Petr. Nauarr. vbi sup. Et ratio est, quia agitur de fauore Rei, qui habet ius defensionis; cum probatio testium ad sui defensionem competat Reo de iure naturæ, vt ex Clemēt.Pastoralis.§. rursus in fin.vers.de crimine præsertim graui,& c.de sent.& re iudic.& c.qualiter.2.de accusat.ibi. vnde videmus Deū nō protulisse sententiā contra Adā,nisi prius vocatū,& auditū,& defensū.tradit.Sayr. in d.lib.12.c.8.n.20. Sed Princeps dispensare nō potest in his,quæ sunt iuris naturæ: ergo nō potest nocentē necare,probatum innocentē per testes; alias mortaliter peccaret; & ad restitutionem obligaretur. ita D. Tho.2.2.q.67.Less.vbi supr.n.102. Sayr.ibid.n.26. Petr. Nauar.n.195.Martin.Nauar.in manual.c.25.nu.9.vers. 24. Caietan.in sum.verb.homicidiū. Filliuc.Bonacin.& Alij locis cit. & Busenbau.d.l.4. c.3. dub.1.art.4.resp.3. Ergo in vtroque casu firma remanet conclusio,non posse Iudicem condemnare nocentem, qui secundum allegata,& probata apparet innocens.

61 Iam vero,(reuertendo ad requisita sententiæ) dico quartò, quod debet ferri a Iudice sedēte pro tribunali,nō stāte.c.fin.de sent.& re iud.in 6. et §.sedebunt Auth.de re iudic.Bar.Bal.& Alij in l.1.C.de sēt.ex breu. recit. vbi limitant multis modis, vt etiam facit Gloss. in d.c.fin.& d.l.1.& latè Speculat.de sentent. §.8. iuxta n.10. Vnde inoleuit Praxis,vt in sentētia diffinitiua dicatur Nos N. pro Tribunali sedentes,&c. Quæ tamen cōclusio limitatur in causis summarijs, in quibus potest Iudex sententiam proferre,etiam stando,& non sedendo Clement.sæpè.§.sententiam.de verb signif.

62 Quintò, proferri debet in loco publico non occulto.cap.bene quidem 96.dist.ca.consuluit. de offic.deleg.c.perniciosam 18.q.2. cap.1.vt Eccles.benef.l. sententiam C.de sent.& interloc.omn.iudic.publicus autem erit locus,in quo ius reddi solet l.pen.ff.de iust.et iur.l.si cū dies §.pen.ff.de arbitr.Alias esset nulla;& similiter,si Iudex sæcularis ferret sentētiā in Ecclesia c.decet.§.ordinarij de immun Eccles.in 6.Vel si feratur in loco inhonesto,vt lupanari,&c.c.qua fronte de appellat.d.l.si cum dies §.si arbiter, l.properandū. C. de iudic.& l. si locus ff. eod. tit. limitatur tamen hoc si partes consentirent, vt in lupanari ferretur.c.tolerabilius 32.q.5.l. cum mulier, & l.viro ff.sol.matr. malè tamen faceret Iudex. Vel si Iudex pronūciet in alio loco,quam in eo,quem partibus assignauit.cap.fin.de rescript.d.l.si locus ff.de iudic.l. si vt proponis,& l.præses C. quom. & quan.iud. & l. cum sententiā C.de sent.& interloc. Vel si Iudex illam ferat, extra locum suæ iurisdictionis cap.leges 3. q.6. & l. fin. ff.de iurisd.omn.iud.Et similiter erit nulla, ob eamdem rationem sententia, si proferatur ab Episcopo, extra suam Diœcesim.cap. Romana de for. compet.in 6.

63 Sextò,Ferri debet, secūdū cōsuetudinē loci, in quo factus est cōtractus, quādo litigantes sūt diuersæ iurisdictionis.arg.c.Raynutius de testam.c.cū venisset de eo,qui mitt. in poss.caus. rei seru.l.si fundus ff. de euictiō. & l.1.ff.de vsur.Speculat.l.2.de ferijs §.1. nu.7. vers.vbi verò, vbi refert Aliorum opiniones, circa hoc.

64 Septimò,debet ferri,secundum iura,non secūdum exempla aliarum causarum, & casuum, nā sæpè in ijs variantur circonstantiæ, quæ varium exposcunt iudicium. capit. lator. §. hoc edicto in final. 2. quæst. 7. nisi essent exempla Principis, quia tunc faciunt ius. cap. de causis vbi Io.Andr.in Glos.contra quæ de re iudic.

l.fin. C. de fer. etiam si pronunciauerit Princeps sine scriptis, dummodo habuerit animum condendi ius. *c. institntions.25.q.2.*

65 Octauò, ferri debet in scriptis: & de scripti recitatione apparere, alias non valet sententia, *cap.in primis,et cap.statutis.2.q.1.cap.fin.§.1.de sent.& re iudic. in 6. cap.cum medicinalis de sentent.excom.eod.lib.cap.1. de treg.& pace.cap.quoniã contra de probat.l.1.& l.fin.C. de sent.ex breuil.rec.* vbi DD.Glos. *in c.1.postquã in verb. in script.verf.vigesimus octauus de censib.in 6.* Verall. *decis.139 p.3.*Rot. *decis.19.de re iudic.in non.& decis.731. num.4 p.a.recent.* Iason. *autem in §.curatore col.fin. inst. de act.* limitat multis modis. Vnde hodie seruatur, vt Iudex dicat in sententia: *In his scriptis ferimus, &c.* & est valde vtile hoc facere: *Authent. Hoc inter C. de testam.& l.contractus C.de fid.instrum.* Speculat. *de sent. §.8.n.12.verf.& consulo.* Fallit tamen in interlocutoria quæ ferri potest sine scriptis. *capit. quoniam contra de probat.& dix.sup.num.15.differ.8.*

66 Sed quæritur, an requiratur subscriptio Iudicis in sententia, itaut alias non valeat?

Respondetur negatiuè, cum hoc non reperiatur in iure cautum, sed benè quod scrit lata, & lecta in scriptis. ita Verall. *in d.decis.139.p.3.* At verò de consuetudine subscribere debet Iudex sententiam pro maiori validitate.

67 Quod si amittatur scriptura sententiæ, erit vtique per scripturam probandum, non solum, sententiã fuisse in scriptis prolatam; verum etiã amissionis casum sequutum esse *c.sicut nobis*, vbi Abb. *n.4. in 3. notab.* & Felin. *nu.2.de re indic.* Addent.ad Lanfranc. *in Prax. tit.de interloc.& appellat.sub litt.A.* Rot. *decis.19. verf. præsertim de re iudic.in non.* vbi tamen videtur concludere, quod possit probari per testes, *per text.in d.capit. sicut nobis, & in cap. Albericus de testibus*, vbi Abb. *nu. 2.* & Barbos. *etiam num.2.*

68 Nonò, sententia est proferenda in præsentia duorum, quorum consilium requiritur, quando Episcopus sententiare habet: & isti duo, Canonici esse debent. *cap.si quid.86.dist.cap.Episcopus 24 dist.capitol. Episcopus il.1.15.q.7.cap.nouit. de his, quæ fiunt à Prel. fin.conf cap. cap.qualiter a.de accusation.* Valet tamen consuetudo contraria, vt possit Episcopus sententiam contra suos subditos proferre, sine præsentia duorum seniorum, si sit legitimè præscripta. *cap.non est de consuetud.in 6.* vbi Gloss. *in verb. tenean tur.* Sed hodie de vniuersali consuetudine hoc nõ seruatur; fertur enim sententia etiam ab Episcopo, sine prædictorum assistentia, benè tamen in præsentia duorum testium.

69 Decimò, sententia concipi debet contra personam principalis litigantis, & contra eius procuratorem, quando causa actitata fuit a principio per procuratorem, ad euitandas quæstiones, an debeat ferri contra procuratorem, vel contra principalem, de quo est magna altercatio inter Doctores, Tutius ergo erit, sententiam proferre contra personam vtriusque, scilicet *condemnamus talem Procuratorem talis, ipsumque dominum principalem, &c. vel absoluimus, &c* & idem dici debet de Syndico, Actore, Tutore, & huiusmodi; *vt habetur in cap.querelam.de election.* vbi Gloss. *in verb.quoniã. latè:* & ita seruatur in Praxi. *arg. cap.inter dilectos.in fin.de fid.instrum.*

70 Vndecimò, sententia debet esse certa; non incerta, & sub conditione, vel generalis. Nam vbi de certa quantitate, vel re actum est in iudicio, certa dãda erit sententia, aliàs non valeret, vt probatur *in cap. romana,§.cauea nt.de sent.excomm.in sexto.et in tit.C.de sent. quæ sin. cert. quantit.profer.& in §.curare. Instit.de action. l.legatorum. §. ad tempus. & §.sine. ff. de interd. & releg.*

Limitatur tamen pluribus modis, & Primò, quando natura actionis aliter requirat. *vt in l.non possumus. ff.si pars hered. per.*

Secundo limitatur, quando factum est incertum, quia tunc etiam sententia potest esse incerta; *vt in c. habuisse.43.dist.cap graue.11.q.3.& l.hæc sententia.C.de sent.quæ sin.cert.quant.prof.*

Tertiò limitatur in actione noxali, nam tunc potest pronunciari, vt detur vel animal pro noxa, vel pretiũ pro æstimatione, *vt in l.1.et 2.ff.de nox.et instit.si quadrup.paup.feci.dic. in prin.& de offic. ind.in princ.*

Quarto limitatur: si petatur res cum pertinentijs, nam tunc valet incerta sententia, *vt in cap.cum venerabilis.de except.& cap.si quis iam 21.q.a.*

71 Dantur tamen multi casus, in quibus valet in aliqua parte sententia generalis.

Quorum primus est *in ca.tanta. de excess.prælat.* vbi Pontifex decernit irritam, & inanem omnem collationem factam per Episcopum Collubrien. & omnem sententiam ab eo latam; generaliter loquendo, & non sub certa verborum forma;

Secundus casus est, *in cap.cum dilecta de rescipt.& in c.dudum. de elect.* vbi Papa iudicat generaliter omnes processus irritos.

Tertius est, *in cap.bonæ memoriæ.de appellat.* vbi Papa pronunciat generaliter spoliatum reducendum esse ad statum, in quo erat tempore appellationis.

Quartus est, *in c.cũ venerabilis.de except.§. intelleximus.in fin.* vbi adiudicatur generaliter ius Episcopale.

Quintus est, *in cap. auditis. de procurator. in prin.* vbi generaliter Papa irritat processus, & quidquid sequutum est ex eis, vel ob eos. Et alibi passim in iure sunt alia exempla, & Doctores notant *in d. capit. tanta. de excess.Prelat.*

72 Duodecimò, debet Iudex in sẽtẽtiæ prolatione maturè procedere, & merita causæ prius diligenter examinare, & exprimere petitionem Actoris, & responsionem Rei, & eius exceptionem, & generaliter quidquid in causa gestum est sub Epilogo; verbi gratia: *Visis petitione Actoris, responsionibus Rei, necnon exceptionib. attestationibus, instrumẽtis, probationib. & allegationibus vtriusque partis in iudicio deductis, eisque diligenter examinatis, & intellectis, & præhabita diligenti cum peritis deliberatione, visisq; & cõsideratis, etc. condemnamus N. vel absoluimus, etc.* vt probatur in *c. summopere.11.q.3.cap.licet causam.de probation.ca.1.de fidauffor.cap.3.de eo, qui mittit.in poss.caus rei seru. l.si furioso.ff.de curat.furios.& l.properãdum.§. illo C.de iudic.*

73 Decimotertiò, sententia debet proferri cõformis libello, idest petitioni Actoris regulariter loquẽdo, alias non valeret, vt probatur *in cap.licet Heli.de Simon.c.qualiter, & quando 2.in fin. de accusat. Clementin. sæpè de verbor.signif.l.vt fundus.ff.commun.diuid.et l.fin. C.de fideicommiss.libert.* vbi Bal. dicit, fatuum esse Iudicem, qui super alijs, quam super petitis pronunciaret, & idem Bald. in *l.1.in 2.col.verf. extra oppono. C.si plures vna sentent.condemnati,sint*, vbi explicat, in quo cõsistat ista conformitas. Vnde si actum fuerit possessorio, non debet pronunciari super petitorio, sed super possessorio tantum, & è contra: Et si actum fuerit vtroque simul, super vtroque ferri debet sententia, non super altero tantum, *cap.cum dilectus de caus.poss.& propr.* Speculat. *lib.2.de sent.§.5.nnmer.15.* Dixi supra *regulariter loquendo*, quia dicta conclusio, quod sententia sit conformis libello, fallit in pluribus casibus, quos qui videre cupit, adeat Felin. *in d. cap. licet heli.de sim. col. antepen.& pen.* vbi latè ponit. 31. fallentias & alias etiam enumerat Iason, *in l.vnum. ff.de reb.credit. col.16.& 17.& in §. curare col. 5. instit. de action.* Et principaliter fallit attento Iure Regni, in quo quia

quia cauſæ ſunt, (vt pluries dixi,) ſummariæ, *per cap. Regni deteſtãtes, et per Pragm. Diſpendia litium*, de quibus ſupra; ſententia valet, ſi feratur non conformis libello, vt aduertit Annibal. Troiſius *ſup. d. prag. Diſpẽdia.* Carauit. *ſup. Rit. Magnæ Cur Vic.* 288. & Grammatic. *decis. 15. num. 3. & 4.* Vnde ibi hodie ſeruatur, quod ſi pars vnum propoſuit, & petijt in libello, ſeù tali, quali petitione, & poſtea aliud probauit, ſententia ferri debet ſuper probato, non ſuper libello. Et ratio huius eſt, quia in ſummarijs tota vis cauſæ conſiſtit in articulis, & probationibus factis ſuper his per teſtiũ depoſitiones; & ad aliud non attenditur, quam ad probationes.

Reliqua Iudicis requiſita, vt rectam ſententiam proferat, vide infra *p. 4 in Pract. criminal. ſect. 16. à nu. 1. cum plurib. ſeqq.*

74 *Quoad ſeptimum*, notandum eſt, quod effectus principalis ſententiæ eſt exequutio, nam quando eſt ritè, & rectè lata, & ſic valida, neq; nulla ex aliquo defectu; vel nõ eſt ab ea appellatum infra legitima tempora, facit ius inter partes litigantes, & conſequenter mandari debet exequutioni, ſecundum eius ſeriẽ, continentiam, & tenorem: quia fruſtra ferretur ſententia, niſi debitæ mandaretur exequutioni. *cap. quoad conſultationem; Et cap. cum aliquibus. de re iudic.* Gloſ. *in rubr. C. de exec. rei iudic.*

75 Et ratio eſt, quia tranſit in rem iudicatam, etiam ſi ſit cõtra ius litigatoris. *c. ei qui appellat. §. ſi verò 2. 2. q. 6. c. cũ inter vos. in fin. de re iudic.* nã res iudicata pro veritate accipitur. *l. res iudicata ff. de regul. iur.*

76 Secundus effectus eſt, vt ex ſententia Actor habeat actionem rei iudicatæ, vel in factum, *vt in l. miles. §. fin. ff. de re iudic. & l. actori. C. de reb. cred.* ſi pro eo lata fuerit ſentẽtia. *d. c. ei qui appell. §. diffinitiua. ver. item ſi ſententia lata fuerit contra res prius iudicatas.*

77 Tertius effectus eſt, quod non reſcindatur ſententia, ſub prætextu inſtrumentorũ poſtea repertorũ, *cap. inter monaſterium, & c. ſuborta. in fin. de re iudic. l. ſub prætextu. C. de tranſact. & l. ſub ſpecie. C. de re iudic.*

78 Quartus eſt, quod non reſcinditur, etiam ſi allegetur de errore calculi, & malæ cõpotationis factæ in ſentẽtia, *vt in l. 2. C. de re iud.* niſi error calculi exprimeretur in ipſa sẽtẽtia. *l. 1. ff. quæ sẽt. ſin. appell. reſcind.*

79 *Quoad octauũ*, notãdũ eſt, quod sẽtẽtia dicitur nulla, & inualida pluribus modis; ſed in quibuſdã caſibus eſt nulla ipſo iure, & in quibuſdã alijs eſt annullãda; *iuxta tradit. à Specul. de ſent. §. 8. et 9. per tot.* & Alijs.

Sententia igitur nulla ipſo iure dicitur decem modis. Primò, ratione Iudicis. Secundò, ratione iuriſdictionis. Tertiò, ratione litigantium. Quartò, ratione loci. Quintò, ratione temporis. Sextò, ratione cauſæ. Septimò, ratione quantitatis. Octauò, ratione modi. Nonò, ratione proceſſus. Decimò, ratione manifeſtæ iniquitatis.

Nulla igitur, ratione Iudicis dicitur etiam pluribus modis. Primò, quia erat publicè excommunicatus, *cap. audiuimus. 22. q. 1. cap. ad probandam de re iud.*

Secundò, quia erat infamis. *c. ſeiſeitatus. de reſcript.*

Tertiò, quia erat ſeruus, vel mulier. *cap. 1. et §. tria. 3. q. 7. cap. in primis. 2. q. 1. cap. forus. de verb. ſignif. cap. mulierem. 33. q. 5. l. ſeruus. ff. de & l. cũ prætor. §. eod. l. ſeruus. C. eod. & l. 2. ff. de reg. iur.*

Quartò, ſi fuit mercede corruptus, qua mediante ſententiam protulit. *d. cap. Ei, qui appellat. §. Diffinitiua, verſ. venales. c. cum ab omni de vit. & honeſt. cleric.*

Quintò, ſi laicus iudicauerit in ſpiritualibus. *c. nullus. 9. quæſt. 1. cap. 1. & 2. de iudic. cap. contingit. de arbitr. §. ſi verò Eccleſiaſticũ Authen. vt cleric. apud. propr. Epiſ. Authentica ſtatuimus. C. de Epiſc. & cleric. & Authentica habita. C. ne fil. pro patr.*

Sextò, ſi eſt arbiter, & pronunciat ſuper alia cauſa, quam ſibi compromiſſa. *c. pen. de in integr. reſtit.*

Septimò, ſi non eſt ordinarius, ſed delegatus; vel nõ ſit maior, ſed pedaneus, & iudicat de maioribus. *d. cap. pen. l. 2. C. de pedan. Iud. & l. non diſtinguemus. §. de liberali. ff. de arbitr.*

Octauò, ſi Epiſcopus ſolus condemnet in ſacris cõſtitutũ. *cap. Felix. et cap. ſeq. 15. q. 7. c. nõ poteſt de re iudic.*

Nonò, ſi quis pronunciauerit contra Epiſcopum in criminalibus, ſine mandato ſpeciali Summi Pontificis. *cap. quamuis, & c. dudum. 3. q. 6.*

Decimò, ſi duo Iudices ordinarij ferant diuerſas sẽtentias; vnus pro Actore, alter pro Reo: lata pro Actore nulla eſt, non pro Reo; ſi vero ſunt arbitri, neutra valet; & ſi delegati, pendet ex arbitrio delegantis. *cap. fin. de re iudic.*

80 Secundo modo dicitur nulla ſententia, ratione iuriſdictionis, etiam pluribus modis. &

Primo, ſi nullam habeat iuriſdictionem, qui ſententiam profert. *capitul. ſignificaſti de for. compet. & l. nulli. C. de ſent. & interloc. omn. iud.*

Secundo, ſi non ſit competens. *vt in iuribus allegat ſup. num. 24.*

Tertio, ſi pronunciet, vt delegatus, & litteræ delegationis ſint falſæ. *cap. ſuper eo. de crimin. falſ.*

Quarto, ſi eſt delegatus ſuper vna cauſa, & pronunciet ſuper alia. *cap. cum olim. et c. ex litteris. de offic. deleg. c. de teſtib. de teſti.* Faciunt *infra dicenda, num. 55.*

81 Tertio modo dicitur nulla, ratione litigantium, etiam multipliciter.

Primo, ſi ſit lata ſententia contra minorem, qui in iudicio interuenit, ſine Tutoris, vel Curatoris authoritate. *l. 1. & 2. C. qui legit. perſ. ſtand. in iud. non. hab. l. ſi curatorem. C. de in integr. reſtit. l. acta. §. fin. ff. de re iud. et l. ſi contra. ff. eod.*

Secundò, ſi pronuncietur contra filium familias in iudicio interuenientem, ſine patris conſenſu. *l. lis nulla ff. de iudic. l. generaliter ff. de in ius voc. l. ſi. C. eod. tit. inſtit. de pæn. temer. litig. in fin.*

Tertiò, ſi litigans non eſt de iuriſdictione iudicantis, quia exemptus. *cap. frater noſter. 16. q. 1.*

Quartò, ſi actor, pro quo lata eſt ſententia eſt publicè excommunicatus, & denunciatus: ſecus ſi cõtra eum. *c. cum inter de except.* quod intelligitur *iuxt. cap. pia. §. fin. de except. in 6. & cap. exceptionem de except.*

Quintò, ſi pro aliquo litigantium interuenit falſus procurator. *cap. in noſtra in fin. de procur. cap. ex parte de reſcript. & l. licet C. de procur.*

Sextò, ſi proferatur contra mortuum. *l. in ſumma §. fin. ff. de re iud. & l. pen. ff. quæ ſent. ſin. appell. reſc.*

Septimò, ſi is contra quem fertur ſententia, eſt furioſus tempore prolationis, vel bonis interdictus. *cap. fin. §. vlt. de ſucceſſ. ab inteſt. l. furioſo. ff. de re iudicat. & tot. tit. C. de curat. furioſ.*

Octauò, ſi feratur contra Fiſcum, abſente eius Aduocato. *l. fin. C. de aduoc. fiſc. et l. velamento C. de poſtul.*

Nonò, ſi ſubornauit quis Aduocatum, vel Procuratorem partis aduerſæ, mediante pecunia, vt pateretur ſe conuinci. *l. 1. C. de pæn. iud. qui mal. iud. & l. 1. C. de aduoc. diuerſ. iudic.*

Decimò, ſi tutor cautionem non dederit rem pupilli ſaluam fori, & ſua culpa contra pupillum pronuncietur. *l. pen. & fin. C. de tutor. vel cur. qui non ſatis ded. et l. ſi tutor. C. in quib. cau. in int. reſt. non eſt neceſ.*

Vndecimò, ſi tutor non fecit inuentarium, & ſua culpa contra pupillũ fertur ſententia. *l. fin. C. de arb. tut.*

Duodecimò, ſi in ſententia cõdemnatur Reus principalis, qui numquam comparuit in iudicio per ſe, ſed per procuratorem. *l. 1. C. de ſent. et interloc. de quo ſup. dix. num. 39.*

82 Quartò modo sententia est nulla ipso iure, ratione loci, pluribus modis, de quibus dix. sup. nu. 32.

83 Quintò modo erit nulla, ratione temporis. prout dix. etiam sup. nu. 25. 26. & 27.

84 Sextò modo erit nulla, ratione causæ, vt si non contineret condemnationem, vel absolutionem, vel æquipollens; vt etiam dictum est sup. numer. 1.

85 Septimò modo erit nulla sententia, ratione quantitatis, & est quando fuit alicui delegata auctoritas ad cognoscendum de quinquaginta, & ipse pronunciat de centum. cap. ei, qui appellat. §. diffinitiua vers. item cum certa 2. q. 6. l. de qua re ff. de iudic. et l. diligenter ff. mandat. Intelligitur tamen conclusio, quod sentẽtia erit nulla, quoad excessum tantum. l. 2. & l. qui extrinsecus. ff. de verb. oblig. l. placuit. ff. de vsur. quẽ tex. exornat Gloss. in cap. vtile de reg. iur in 6. vid. Gloss. in l. fin. ff. de iur. omn. iud. quia summa erat diuidua, & sic vtile per inutile non vitiatur. ca. illa de elect. cap. si non sanctificatur. de consecr. dist. 4. Quod si negotium esset indiuiduum, tunc tota sententia esset nulla, l. 1. §. illud. ff. de aqu. quotid. & æstiu.

86 Octauò modo erit nulla, ratione modi, vt si feratur à Iudice stando, non sedendo pro tribunali, in causis ordinarijs, in quibus, sedere debet, cum sententiam profert Iudex. cap. disciplina in fin. 45. dist. ca. induciæ §. à Iudice 3. q. 3. cap. paratus vers. sedens me iudicare 23. q. 1. l. 2. §. dies. ff. quis ord in bon. poss. seru. l. si cum dies §. si arbiter. vers. si. ff. de arbitr. l. 1. C. de sent. ex breu. recit. §. sedebunt. Auth. de iudic. & §. sancimus igitur coll. 5. Auth. vt ab Illustr. et qui sup. eos sunt. & dictum fuit sup. num. 31. Secundò, erit nulla si feratur sine scriptis vt notauimus sup. num. 35.

87 Nonò, sententia erit nulla, ratione processus, vt si proferatur lite non contestata, vel omisso aliquo de his, quæ sunt de substantia ordinis iudiciarij, vt in d. cap. ei, qui appellat. §. diffinitiua. 2. q. 6. & l. prolatam. C. de sent. & interloc. omn. iud. Secundò, si proferatur super probandis, non super probatis, quia debet prius constare de eo, super quo fertur sententia, & postea secundum probata iudicare. cap. iudicet. 3. q. 7. & facta prius quam constet, non valet condemnatio. cap. pen. de eo qui mitt. in pos. caus. rei seru. nam præposteratio est prohibita. d. l. prolatam. Tertiò, si proferatur sententia, cum non apparet in processu de litis contestatione, & à parte negatur, fuisse contestatam. c. dudum 2. vers. licet autem de elect.

Quartò, si feratur, postquam fuerit legitimè appellatum. cap. arguta 2. q. 6. & cap. ad audientiam de appellation. Quintò, si prius proferatur, & postea scribatur. cap. si Rector in fin. 42. dist. d. l. prolatam C. de sent. & interloc l. 2. §. prius. ff. de vulg. & pup. subst Sextò, si proferatur contra primam sententiã, a qua non fuit appellatum. d. cap. ei, qui appellat. §. diffinitiua in princ. 2. q. 6. l. post sententiam C. de sent. & interloc. nisi in casibus cap. inter monasteriũ de re iudic. Septimò, si sit lata, post terminum statutum ad illam ferendam, vel intra eũdem, sine noua citatione. cap. de causis de offic. de leg. l. cum non eo C. quãdo prouoc. non est necess. l. nec si C. quom. & quand. Iud. Octauò, si feratur contra partem non citatam, vel per edicta, vel vno perẽptorio pro omnibus. cap. de illicita 24. q. 3. cap. cum olim in fin. de testib. l. contumaciam, et l. de vnoquoque. ff. de re iudic. l. consentaneum, & l. ea. C. quom. & quand. Iud.

88 Decimo modo erit nulla ipso iure sententia, ratione manifestæ iniquitatis etiam multipliciter.

Primo, si feratur contra ius scriptum, siuè canonicũ, siuè ciuile. cap. 1. de re iud. ca. vlt. §. fin. 9. dist. l. si expressim. ff. de appellat. vt si contineat, minorem 14. annis testari posse, cap. ei qui appellat. §. diffinitiua. 2. q. 6.

Secundo, si contineat in se manifestum errorem. ca. per tuas de sentent. excom. c. examinata de confirm. vtil. vel inut. cap. cum inter vos. de re iudic. & l. 1. ff. qua sent. sin. app. rescind.

Tertiò, si contineat aliquod impossibile. capit. fin. de pact. ca. fin. de cõdit. appos. & l. fin. ff. qua sẽt. sin. app. resc.

Quartò, si obtineatur per subreptionem. ca. veniam 35. q. 9. cap. sua de offic. vicar. cap. ad. audientiam de rescr. cap. olim de re iud. l. fin. C. si à non compet. Iud.

Quintò, si opus aliquod misericordiæ vetat. ca. ponderet in fin. 50. dist. l. respiciendum ff. de pæn.

89 Viso itaque in superioribus, quando sententia sit nulla ipso iure, remanet videndum, quando venit annullanda, & quibus modis. In quo erit aduertendum, quod septem modis, generaliter loquendo, annulari potest.

Primò, per appellationem, vt in cap. 1. & cap. ideo §. cum ergo 2. q. 6.

Secundò per supplicationem. capit. ex litteris de in integr. restit. cap. 1. & cap. fin. de frig. & malefic.

Tertiò, per restitutionem in integrum, vt in cap. fin. § fin. 2. qu. 3. d. cap. ex litteris & l. 1. C. de sentent. pass. & sup. per Nos dictum fuit. sect. 2. subsect. 11.

Quarto, per simplicem petitionem, in casibus tamen, in quibus Iudex potest suam sententiam reuocare, quos notat Azo. in summ. tit. de sentent. §. quot sint sub §. diffinitiua.

Quinto per quærelam falsi, nam probata falsitate probationum, retractatur sententia ca. bonæ de cõfirm. vtil. cap. super eo de crim. fals. cap. causam, quę de re iud. l. 1. & fin. C. si ex fals. instr.

Sexto, per implorationem auxilij Iudicis, vt quando seruus habuit contra se sententiam. l. serui. ff. de appell. & rel. quia non potest appellare, sed dominus, vel alius pro eo: si verò neque dominus, neque alius appellauerit pro eo, ipse implorat auxilium contra sententiam, vt in d. l. serui.

Septimo, per probationem iustæ causæ absentiæ, quando sententia fuit contra aliquem prolata ipso absente, quamuis citato ad sententiam, vt ca. cum Bertoldus §. licet autem de sent. & re iudic. nam tunc licet sententia fuerit valida, etiam quod non fuerit appellatum, tamen iusta absentia probata, retractatur sententia. ibid. & cap. 2. de purgat. vulg. l. 2. ff. de condict. sine caus. & l. communia. §. fin. ff. de comm. et l. 2. C. de re iudic.

90 Sed quęritur, corã quo Iudice tractãda sit causa nullitatis sententiæ, num coram eodem Iudice, qui sententiam tulit, an coram Iudice appellationis?

Respondetur, quod debet tractari coram eodem Iudice, qui potest iure ordinario pronunciare. cap. 1. de sent. & re iudic. cap. dilecto de appellat. et l. 1. C. de sent. & interloc. omn. iud. Poterit tamen pars, si voluerit, appellare, & tunc Iudex appellationis poterit pronũciare, sentẽtiã esse nullã cap. licet de sent. exc. in 6. l. quædam mulier. ff. famil. ercisc. Sed erit vtilius prius agere de nullitate sententię coram eodem Iudice, quam coram Iudice superiore, quia si idem Iudex retractauerit sẽtentiam, vtile negotium agit, si vero non retractauerit, potest vti remedio appellationis.

91 Ex dictis colligitur, quod à sententia nulla ipso iure, non est necesse, vt appelletur intra decem dies, & quod prosequatur appellatio infra annum vt infr. p. 3. dicem. quia quod nullum est, nullum producit effectum. cap. illud. de iurepatr. l. 4. §. cõdemnatum ff. de re iudic. & l. si aut nullam C. de legit. hær. cum non entis, nullæ sint qualitates. c. bonæ de elect. & l. eius qui in prouincia vers. quoniam. ff. si cert. pet. Vnde in casibus prædictis, vbi sententia est nulla ipso iure, non est necessaria appellatio. vt in c. ei qui appell. §. diffinitiua per tot. 2. q. 6.

92 Et consequenter, sine temporis præfinitione retractari potest per viam nullitatis, nisi consuetudine loci, vel fori introductum esset, vt intra certum tempus dici posset de nullitate sententiæ *cap. in nostra in fin. de procur. & l. sicut C. ad leg corn. de fals.* Quod intelligi debet de tempore infra annos 40. quia actio in factum spatio 40. annorum dicitur perpetuari; postea vero tollitur vt *in cap. dilectio tua & cap. placuit. 16. q. 3.* nam per lapsum 40. annorum tollitur omnis actio, & obligatio. *cap. vigilanti & cap. si diligenti de præscr.*

Si vero petatur rescindi sententiam per viam restitutionis in integrum, vt si minor petat restitutionem, ratione ætatis, vel alter ratione absentiæ, hoc potest fieri vsque ad quadriennium *l. pen. de temp. appell. & l. fin. C. quib. ex caus. mai. rest. c. porro. 16. quæst. 3.*

93 Sed quæritur, an sententia, quæ nulla est, valida dici possit, si ab ea de facto appellaretur, & Iudex appellationis eam confirmauerit.

Respõdetur negatiuè *l. cum C. de in offic. testa l. quadam ff. famil. erisc.* Non enim appellans sibi præiudicat, si errando appellauit, cum poterat dicere de nullitate. *cap. quamuis 38. dist. cap. in quibus 22. q. 2. l. si expres. sim. ff. de appell. l. mater. ff. inoff. test. et l. legitima ff. de pet. hær.*

94 Quæritur secundo, an Iudex teneatur in sententia diffinitiua condemnare victum ad soluendum expensas Victori?

Respondetur affirmatiuè, secundum iuris regulam *l. properandum §. siuè autem alterutra* & ibi DD. *C. de iudic. l. cum, quē temerè ff. eod. tit.* vbi etiam DD. Rebuff. *de damn. expens. & interess. art. 2. glos. 1. nu. 7.* Couarruu. *practicar. quæstion. cap. 27.* Rot. *decis. 730. num. 3. p. 1. diuers. & 370. nu. 9. p. 1. recent.* Buratt. *dec. 921. num. 1.* Duran. *decis. 313. num. 9.*

95 Fallit tamen supradicta regula, quando victus iustam habuit causam litigandi, nam tunc excusatur ab expensis. *l. qui solidum. §. etiam ff. de legat. 2.* Iason. *in l. properandum. §. siue autem. nu. 3. & 8. C. de iudic.* Vestr. *in Prax. lib. 8. cap. 2. num. 10.* & ibi Grauat. *num. 20.* Put. *decis. 373. num. 1. lib. 1. n. correct.*

96 Quæ autem sint iustę causę litigandi, notant Iason. *in d. l. properandum, nu. 7. & seqq.* Lanfranc. *in ca. quoniam contra nu. 682.* & ibi Adden. *sub litt. A. de probat. & in Prax. in tit. de expensis. num. 2. & 4.* vbi nouem causas enunciat; Menoch. *de arbitr. Iud. cas. 177.* Azin. *in Prax. §. 32. cap. 1. limit. 2. & seqq.* Carpan. *ad statut. Mediolan. cap. 55. in vers. propter iustam causam. nu. 132.* vbi decem, & septem causas enumerat.

97 Est tamen aduertendum, quod iusta causa non excusat, quando expensæ petuntur iure actionis ex stipulatu, vel aliàs. Gloss. *in §. oportet. ibi nisi sint petitæ. in Authen. de iudic.* Iason. *loc. cit. num. 3. vers. nisi tales, et nu. 4.* Couar. *d. cap. 27. nu. 3. vers. hæc tamen sexta limitatio,* Card. Tusch. *litt. E. concl. 625. num. 85.* Azin. *d. §. 32. in sublim. 1. ad 1. lim. n. 1. & lim. 3. num. 3. vers. modo stante,* Luc. Pet. *in Prax. lib. 9. cap. 1. tit. de expens. num. 1.*

Quod ampliatur, vt ad illas in tali casu, vel quando erat obligatus in forma Cameræ Apostolicæ teneatur victus, etiam si ad expensas non fuerit condemnatus. Feder. de Sen. *cons. 139. vers. si verò expensæ in fin.* Tusch. *vbi sup. concl. 628. num. 20.* Couarruu. *ibid. nu. 5. vers. sed, & vera* Pet. *ibid. n. 2.* Quia condemnatio requiritur, quando expensæ debentur officio Iudicis, *iuxt. tex. in l. terminato C. de fruct. & lit. expens.* secus si iure actionis, vel obligationis cameralis. Sal. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 44. num. 1.*

98 Secundo, iusta causa litigandi non excusat a condemnationem expensarum, quando quis videt se malum ius in causa habere, & nihilominus non statim cedit liti, sed perseuerat vsque ad finem, temerè litigando. Dec. *in l. qui in alterius ff. de reg. iur. & in cons. 140. in 2. dub.* Rebuff. *de damn. expens. & inter glos. 1. nu. 14. & seq.* Tusch. *tom. 3. conclus. 638. nu. 4.* Guid. Pap. *dec. 436. num. 56. vers sed pone.*

99 Tertio, non excusat in Curia, & in alijs supremis tribunalibus, in quibus iusta causa litigandi non attenditur, cum quis succumbit in causa, vt de tribunali Rotæ tradit Cassad. *decis. 13. n. 2. de rescr.* Chartar. *decis. 1. num. 4.* Put. *decis. 373. num. 2. lib. 3. in correct.* Vestr. *in Prax. lib. 8. cap. 2. num. 10.* Quod limitatur, quando sententia veniret reuocanda ex nouiter deductis. Vestr. *loc. cit.* Verall. *decis. 340. nu. 4.* Coccin. *decis. 56. nu. 6.* Caualer. *decis. 191. nu. 3.* nisi fuerit mendax, qui sententiam obtinuit, nam tunc etiam si esset reuocanda ex nouiter deductis, condemnari debet in expensis, propter mendacium: Asyn. *in Prax. d. §. 32. cap. 2. amp. 21.* Afflict. *decis. 126. in fin.*

100 Est tamen notandum, quod de iure expensæ non debentur, nisi in fine litis. Verall. *decis. 341. p. 1.* Caual. *d. decis. 191. num. 2.*

Quod limitatur in expensis factis in causa Attentatorum, nam tunc resici debent expensæ ante cognitionem negotij principalis, quia attentata sunt ante omnia purganda *cap. bonę de appell.* Rot. *dec. 5. de dol. et contum. in nou. & 37. de sent. & re iudic. in antiq.* Asyn. *vbi sup. cap. 16.*

101 Debent tamen expensę factæ, liquidari à Notario, seu Actuario causæ, citata parte, & tunc Iudex taxare solet. Salust. Tiber. *lib. 2. cap. 44. num. 3.* Quibus liquidatis, & taxatis præstatur iuramentum parti super veritate quantitatis, postea interponitur sententia, seù decretum Iudicis *ex. constitutis. de procur.* Glos. *in c. cum venissent in ver. restitueret. de eo, qui mittit. in poss. et in 1. 1. §. adycientes. in ver. docum. de elect. in 6.* Rot. *decis. 177. n. 32. p. 7. recent.* Ferentill. ad Buratt. *dec. 921. num. 21.* Asyn. *d. §. 32. cap. 6. num. 2.* Vestr. *d. lib. 8. cap. vlt. num. 15.* aliàs sine dicto iuramento taxatio non valeret *d. cap. cum venissent,* & ibi Glos. *in verb. restitueret. l. sancimus C. de iudic.* Grauat. ad Vestr. *vbi prox. nu. 36.* Ferentill. *ibid. n. 22.* Rot. *d. dec. 177. num. 4*

102 Sed quæritur, an à taxatione expensarum detur appellatio?

Respondetur negatiuè, per *l. fin. C. quand. prou. non est neces. vers. vel minus quam oportuerat; ubi* Bart. *num. 2.* Et ratio est, quia cum sit exequutio, non licet appellare. Scaccia *de appellat. q. 17. lim. 10. nu. 58.* Vestr. *lib. 9. cap. 3. num. 9.* & Grauat. *ad eundem d. lib. 8. cap. vlt. num. 36.* Bald. *tamen in l. properandum. §. sin autem alterutra. C de iudic.* tenet appellari posse, dum supponit esse citandam partem ad hoc vt si viderit se læsam in taxatione, possit appellare.

103 Datur tamen appellatio à condemnatione in expensis. Scaccia *d. q. 17. lim. 21. num. 56.* Et similiter ab excessiua ipsarum taxatione *l. ab exequutione. C. quor. appellat. non recip.* Vestr. & Grauat. *loc. citat.* Salust. Tiber. *ibid. nu 4. & seq.* Rot. *decis. 100. n. 30. vers. non obstat. p. 1. diuers. & decis. 211. num 4. par. 7. recent.* Sed nisi in appellatione exprimatur excessus quantitas, vel alia iusta causa, non sustinetur appellatio *Clement. appellanti. de appellat.* Ferentill. *ad Buratt. decis. 921. num. 20.* Rot. *d. decis. 100.* Duran. *decis. 150. num. 3.* Vestr. & Grauat. *vbi sup.* Neque permittitur appellatio in excessiuitate prædicta, nisi semel tantum. Pius IV. *constit. 83. incip. In trono. §. & à liquidatione.* Paul. V. *in reform. Tribun. Vrb. constit. 71. Vniuersi agr. §. à liquidatione.* Scaccia. *de app. d. q. 17. lim. 10. num. 69.* Vestr. *d. lib. 7. cap. 3. nu. 12.* Quomodo autem in Regno procedendum sit in taxatione expensarum; videndus est Carauit. *super Rit. 297. 298. & 310.*

PRA-

82 Quartò modo sententia est nulla ipso iure, ratione loci, pluribus modis, *de quibus dix. sup. nu. 32.*

83 Quintò modo erit nulla, ratione temporis. *prout dix. etiam sup. nu. 25. 26. & 27.*

84 Sexto modo erit nulla, ratione causæ, vt si non contineret condemnationem, vel absolutionem, vel æquipollens; vt etiam *dictum est sup. numer. 1.*

85 Septimò modo erit nulla sententia, ratione quantitatis, & est quando fuit alicui delegata auctoritas ad cognoscendum de quinquaginta, & ipse pronunciat de centum. *cap. ei, qui appellat. §. diffinitiua vers. item cum certa 2. q. 6. l. de qua re ff. de iudic. et l. diligenter ff. mandat.* Intelligitur tamen conclusio, quod sentẽtia erit nulla, quoad excessum tantum. *l. 2. & l. qui extrinsecus. ff. de verb. oblig. l. placuit. ff. de vsur.* quę tex. exornat Glos. *in cap. vtile de reg. iur in 6.* vid. Gloss. *in l. fin. ff. de iur. omn. iud.* quia summa erat diuidua, & sic vtile per inutile non vitiatur. *ca. illa de elect. cap. si non sanctificatur. de consecr. dist. 4.* Quod si negotium esset indiuiduum, tunc tota sententia esset nulla, *l. 1. §. illud. ff. de aqu. quotid. & æstiu.*

86 Octauo modo erit nulla, ratione modi, vt si feratur a Iudice stando, non sedendo pro tribunali, in causis ordinarijs, in quibus, sedere debet, cum sententiam profert Iudex. *cap. disciplina in fin. 45. dist. ca. induciæ §. à Iudice 3. q. 3. cap. paratus vers. sedens me iudicare 23. q. 1. l. 2. §. dies. ff. quis ord in bon. poss. seru. l. si cum dies §. si arbiter. vers. si. ff. de arbitr. l. 1. C. de sent. ex breu. recit. §. sedebunt. Auth. de iudic. & §. sancimus igitur coll. 5. Auth. vt ab Illustr. et qui sup. eos sunt.* & dictum fuit *sup. num. 31.* Secundò, erit nulla si feratur sine scriptis vt notauimus *sup. num. 35.*

87 Nonò, sententia erit nulla, ratione processus, vt si proferatur lite non contestata, vel omisso aliquo de his, quæ sunt de substantia ordinis iudiciarij. *vt in d. cap. ei, qui appellat. §. diffinitiua. 2. q. 6. & l. prolatam. C. de sent. & interloc. omn. iud.* Secundò, si proferatur super probandis, non super probatis, quia debet prius constare de eo, super quo fertur sententia, & postea secundum probata iudicare. *cap. iudicet. 3. q. 7.* & facta prius quam constet, non valet condemnatio. *cap. pen. de eo qui mitt. in poss. caus. rei seru.* nam præposteratio est prohibita. *d. l. prolatam.* Tertiò, si proferatur sententia, cum non apparet in processu de litis contestatione, & à parte negatur, fuisse contestatam. *c. dudum 2. vers. licet autem de elect.*

Quarto, si feratur, postquam fuerit legitimè appellatum. *cap. arguta 2. q. 6. & cap. ad audientiam de appellation.* Quintò, si prius proferatur, & postea scribatur. *cap. si Rector in fin. 42. dist. d. l. prolatam C. de sent. & interloc l. 2. §. prius. ff. de vulg. & pup. subst.* Sextò, si proferatur contra primam sententiã, a qua non fuit appellatum. *d. cap. ei, qui appellat. §. diffinitiua in princ. 2. q. 6. l. post sententiam C. de sent. & interloc.* nisi in casibus *cap. inter monasteriũ de re iudic.* Septimò, si sit lata, post terminum statutum ad illam ferendam, vel intra eũdem, sine noua citatione. *cap. de causis de offic. deleg. l. cum non ea C. quãdo prouoc. non est necess. l. nec si C. quom. & quand. Iud.* Octauò, si feratur contra partem non citatam, vel per edicta, vel vno peréptorio pro omnibus. *cap. de illicita 24. q. 3. cap. cum olim in fin. de testib. l. contumaciam, et l. de vnoquoque. ff. de re iudic. l. consentaneum, & l. ea. C. quom. & quand. Iud.*

88 Decimo modo erit nulla ipso iure sententia, ratione manifestæ iniquitatis etiam multipliciter.

Primo, si feratur contra ius scriptum, siuè canonicũ, siuè ciuile. *cap. 1. de re iud. ca. vlt. §. fin. 9. dist. l. si expressim. ff. de appellat.* vt si contineat, minorem 14. annis testari posse, *cap. ei qui appellat. §. diffinitiua. 2. q. 6.*

Secundo, si contineat in se manifestum errorem. *ca. per tuas de sentent. excom. c. examinata de confirm. vtil. vel inut. cap. cum inter vos. de re iudic. & l. 1. ff. quæ sent. sin. app. rescind.*

Tertio, si contineat aliquod impossibile. *capit. fin. de pact. ca. fin. de cõdit. appos. & l. fin. ff. qua sẽt. sin. app. resc.*

Quarto, si obtineatur per subreptionem. *ca. veniam 35. q. 9. cap. sua de offic. vicar. cap. ad. audientiam de rescr. cap. olim de re iud. l. fin. C. si à non compet. Iud.*

Quintò, si opus aliquod misericordiæ vetat. *ca. ponderet in fin. 50. dist. l. respiciendum ff. de pæn.*

89 Viso itaque in superioribus, quando sententia sit nulla ipso iure, remanet videndum, quando venit annullanda, & quibus modis. In quo erit aduertendum, quod septem modis, generaliter loquendo, annulari potest.

Primò, per appellationem, *vt in cap. 1. & cap. ideo §. cum ergo 2. q. 6.*

Secundo per supplicationem. *capit. ex litteris de in integr. restit. cap. 1. & cap. fin. de frig. & malefic.*

Tertiò, per restitutionem in integrum, vt *in cap. fin. §. fin. 2. qu. 3. d. cap. ex litteris & l. 1. C. de sentent. pass. & sup. per Nos dictum fuit. sect. 2. subsect. 11.*

Quarto, per simplicem petitionem, in casibus tamen, in quibus Iudex potest suam sententiam reuocare, quos notat Azo. *in summ. tit. de sentent. §. quot sint sub §. diffinitiua.*

Quinto per querelam falsi, nam probata falsitate probationum, retractatur sententia *ca. bonæ de cõfirm. vtil. cap. super eo de crim. fals. cap. causam, quę de re iud. l. 3. & fin. C. si ex fals. instr.*

Sexto, per implorationem auxilij Iudicis, vt quando seruus habuit contra se sententiam. *l. serui. ff. de appell. & rel.* quia non potest appellare, sed dominus, vel alius pro eo: si verò neque dominus, neque alius appellauerit pro eo, ipse implorat auxilium contra sententiam, *vt in d. l. serui.*

Septimo, per probationem iustæ causæ absentiæ, quando sententia fuit contra aliquem prolata ipso absente, quamuis citato ad sententiam, *vt ca. cum Bertoldus §. licet autem de sent. & re iudic.* nam tunc licet sententia fuerit valida, etiam quod non fuerit appellatum, tamen iusta absentia probata, retractatur sententia. *ibid. & cap. 2. de purgat. vulg. l. 2. ff. de condict. sine caus. & l. communia. §. fin. ff. de comm. et l. 2. C. de re iudic.*

90 Sed queritur, corã quo Iudice tractãda sit causa nullitatis sententiæ, num coram eodem Iudice, qui sententiam tulit, an coram Iudice appellationis?

Respondetur, quod debet tractari coram eodem Iudice, qui potest iure ordinario pronunciare. *cap. 1. de sent. & re iudic. cap. dilecto de appellat. et l. 1. C. de sent. & interloc. omn. iud.* Poterit tamen pars, si voluerit, appellare, & tunc Iudex appellationis poterit pronũciare, sentẽtiã esse nullã *cap. licet de sent. exc. in 6. l. quædam mulier. ff. famil. ercisc.* Sed erit vtilius prius agere de nullitate sententię coram eodem Iudice, quam coram Iudice superiore, quia si idem Iudex retractauerit sẽtentiam, vtile negotium agit, si vero non retractauerit, potest vti remedio appellationis.

91 Ex dictis colligitur, quod à sententia nulla ipso iure, non est necesse, vt appelletur intra decem dies, & quod prosequatur appellatio infra annum *vt infr. p. 3. dicem.* quia quod nullum est, nullum producit effectum. *cap. illud. de inrepatr. l. 4. §. cõdemnatum ff. de re iudic. & l. si aut nullam C. de legit. hær.* cum non entis, nullæ sint qualitates. *c. bonæ de elect. & l. eius qui in prouincia vers. quoniam. ff. si cert. pet.* Vnde in casibus prædictis, vbi sententia est nulla ipso iure, non est necessaria appellatio. *vt in c. ei qui appell. §. diffinitiua per tot. 2. q. 6.*

92 Et consequenter, sine temporis præfinitione retractari potest per viam nullitatis, nisi consuetudine loci, vel fori introductum esset, vt intra certum tēpus dici posset de nullitate sententiæ *cap. cu nostra in fin. de procur. & l. sicut C. ad leg corn. de fals.* Quod intelligi debet de tempore infra annos 40. qua actio in factum spatio 40. annorum dicitur perpetuari; postea vero tollitur vt *in cap. dilectio tua & cap. placuit. 16. q. 3.* nam per lapsum 40. annorum tollitur omnis actio, & obligatio, *cap. vigilanti & cap. si diligenti de præscr.*

Si vero petatur rescindi sententiam per viam restitutionis in integrum, vt si minor petat restitutionem, ratione ætatis, vel alter ratione absentiæ, hoc potest fieri vsque ad quadriennium *l. pen. de temp. appell. & l. fin. C. quib. ex caus. mai. rest. & porro. 16. quæst. 3.*

93 Sed quæritur, an sententia, quæ nulla est, valida dici possit, si ab ea de facto appellaretur, & Iudex appellationis eam confirmauerit.

Respōdetur negatiue *l. cum C. de in offic. testa l. quædam ff. famil. ercisc.* Non enim appellans sibi præiudicat, si errando appellauit, cum poterat dicere de nullitate. *cap. quamuis 38. dist. cap. in quibus 22. q. 2. l. si expresl. fim. ff. de appell. l. mater. ff. inoff. test. et l. legitima. ff. de pet. hær.*

94 Quæritur secundo, an Iudex teneatur in sententia diffinitiua condemnare victum ad soluendum expensas Victori?

Respondetur affirmatiuè, secundum iuris regulam *l. properandum §. siuè autem alterutra* & ibi DD. *C. de iudic. l. cum, quē temerè ff. eod. tit.* vbi etiam DD. Rebuff. *de damn. expens. & interesl. art. 2. glos. 1. nu. 7.* Couarruu. *practicar. quæstion. cap. 27.* Rot. *decis. 730. num. 3. p. 1. diuers. & 370. nu. 9. p. 1. recent.* Buratt. *dec. 921. num. 1.* Duran. *decis. 313. num. 9.*

95 Fallit tamen supradicta regula, quando victus iustam habuit causam litigandi, nam tunc excusatur ab expensis *l. qui solidum. §. etiam ff. de legat. 2.* Iason. *in l. properandum. §. siue autem nu. 3. & 8. C. de iudic.* Vestr. *in Prax. lib. 8. cap. 2. num. 10.* & ibi Grauat. *num. 20.* Put. *decis. 373. num. 1. lib. 1. n. correct.*

96 Quæ autem sint iustæ causæ litigandi, notant Iason. *in d. l. properandum, nu. 7. & seqq.* Lanfranc. *in ca. quoniam contra nu. 682.* & ibi. Adden. *sub litt. A. de probat. & in Prax. in tit. de expensis. num. 3. & 4.* vbi nouem causas enunciat; Menoch. *de arbitr. Iud. cas. 177.* Azin. *in Prax. §. 32. cap. 1. limit. 2. & seqq.* Carpan. *ad statut. Mediolan. cap. 55. in vers. propter iustam causam. nu. 132.* vbi decem, & septem causas enumerat.

97 Est tamen aduertendum, quod iusta causa non excusat, quando expensæ petuntur iure actionis ex stipulatu, vel aliàs. Gloss. *in §. oportet. ibi nisi sint petitæ. in Autheu. de iudic.* Iason *loc. cit. num. 3. vers. nisi tales, et nu. 4.* Couar. *d. cap. 27. nu. 3. vers. hac tamen sexta limitatio,* Card. Tusch. *lit. E. concl. 625. num. 85.* Azin. *d. §. 32. in sublim. t. ad 1. lim. n. 1. & lim. 3. num. 3. vers. modo stante,* Luc. Pet. *in Prax. lib. 9. cap. 1. tit. de expens. num. 1.*

Quod ampliatur, vt ad illas in tali casu, vel quando erat obligatus in forma Cameræ Apostolicæ teneatur victus, etiam si ad expensas non fuerit condemnatus. Feder. de Sen. *cons. 139. vers. si verò expensæ in fin.* Tusch. *vbi sup. concl. 628. num. 20.* Couarruu. *ibid. nu. 5. vers. sed, & vera* Pet. *ibid. n. 2.* Quia condemnatio requiritur, quando expensæ debentur officio Iudicis, *iuxt. tex. in l. terminato C. de fruct. & lit. expens.* secus si iure actionis, vel obligationis cameralis. Sal. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 44. num. 1.*

98 Secundo, iusta causa litigandi non excusat a condemnatione expensarum, quando quis videt se malum ius in causa habere, & nihilominus non statim cedit liti, sed perseuerat vsque ad finem, temerè litigando. Dec. *in l. qui in alterius ff. de reg. iur. & in cons. 140. in 2. dub.* Rebuff. *de damn. expens. & inter. glos. 1. nu. 14. & seq.* Tusch. *tom. 3. conclus. 638. nu. 4.* Guid. Pap. *dec. 436. num. 56. vers. sed pone.*

99 Tertio, non excusat in Curia, & in alijs supremis tribunalibus, in quibus iusta causa litigandi non attenditur, nam quis succumbit in causa, vt de tribunali Rotæ tradit Cassad. *decis. 13. n. 2. de rescr.* Chartar. *decis. 1. num. 4.* Put. *decis. 373. num. 2. lib. 3. in correct.* Vestr. *in Prax. lib. 8. cap. 2. num. 10.* Quod limitatur, quando sententia veniret reuocanda ex nouiter deductis. Vestr. *loc. cit.* Verall. *decis. 340. nu. 4.* Cocein. *decis. 56. nu. 6.* Caualer. *decis. 191. nu. 3.* nisi fuerit mendax, qui sententiam obtinuit, nam tunc etiam si esset reuocanda ex nouiter deductis, condemnari debet in expensis, propter mendacium: Asyn. *in Prax. d. §. 32. cap. 2. amp. 21.* Alsist. *decis. 126. in fin.*

100 Est tamen notandum, quod de iure expensæ non debentur, nisi in fine litis. Verall. *decis. 341. p. 1.* Caual. *d. decis. 191. num. 2.*

Quod limitatur in expensis factis in causa Attentatorum, nam tunc relici debent expensæ ante cognitionem negotij principalis, quia attentata sunt ante omnia purganda *cap. bonæ de appell.* Rot. *dec. 5. de dol. et contum. in nou. & 37. de sent. & re iudic. in antiq.* Asyn. *vbi sup. cap. 16.*

101 Debent tamen expensæ factæ liquidari à Notario, seu Actuario causæ, citata parte, & tunc Iudex taxare solet. Salust. Tiber *lib. 2. cap. 44. num. 3.* Quibus liquidatis, & taxatis præstatur iuramentum parti super veritate quantitatis, postea interponitur sententia, seu decretum Iudicis *ca. constitutis. de procur.* Glos. *in c. cum venissent in ver. restitueret, de eo, qui mittit. in poss. et in c. 1. §. adijcientes in ver. docunt. de elect. in 6.* Rot. *decis. 177. n. 3. 2. p. 7. recent.* Ferentill. ad Buratt. *dec. 921. num. 21.* Asyn. *d. §. 32. cap. 6. num. 2.* Vestr. *d. lib. 8. cap. vlt. num. 15.* aliàs sine dicto iuramento taxatio non valeret *d. cap. cum venissent,* & ibi Gloss. *in verb. restitueret. & sancimus. C. de iudic.* Grauat. ad Vestr. *vbi prox. nu. 36.* Ferentill. *ibid. n. 22.* Rot. *d. dec. 177. num. 4.*

102 Sed quæritur, an à taxatione expensarum detur appellatio?

Respondetur negatiuè, per *l. fin. C. quand. prou. non est necess. vers. vel minus quam oportuerat;* vbi Bart. *num. 2.* Et ratio est, quia cum sit executio, non licet appellare. Scaccia *de appellat. q. 17. lim. 10. nu. 58.* Vestr *lib. 7. cap. 3. num. 9.* & Grauat. *ad eundem d. lib. 8. cap. vlt. num. 36.* Bald. *tamen in l. properandum. §. sin autem alterutra. C de iudic.* tenet appellari posse, dum supponit esse citandam partem ad hoc vt si viderit se læsam in taxatione, possit appellare.

103 Datur tamen appellatio à condemnatione in expensis. Scaccia *d. q. 17. lim. 21. num. 56.* Et similiter ab excessiua ipsarum taxatione *l. ab executione. C. quor. appellat. non recip.* Vestr. & Grauat. *loc. citat.* Salust. Tiber. *ibid. nu. 4. & seq.* Rot. *decis. 100. n. 30. uerl. non obstat. p. 1. diuers. & decis. 211. num. 4. par. 7. recent.* Sed nisi in appellatione exprimatur excessus quantitas, vel alia iusta causa, non sustinetur appellatio *Clement. appellanti. de appellat.* Ferentill. *ad Buratt. decis. 921. num. 20.* Rot. *d. decis. 100.* Duran. *decis. 150. num. 3.* Vestr. & Grauat. *vbi sup.* Neque permittitur appellatio in excessiuitate prædicta, nisi semel tantum, Pius IV. *constit. 83. incip. In trono. §. & à liquidatione.* Paul. V. *in reform. Tribun. Vrb. constit. 71. Vniuersi agr. §. à liquidatione.* Scaccia. *de app. d. q. 17. lim. 10. num. 69.* Vestr. *d. lib. 7. cap. 3. nu. 12.* Quomodo autem in Regno procedendum sit in taxatione expensarum; videndus est Caraua. *super Rit. 297. 298. & 310.*

PRAXIS PROCESSVS.

304 Tandem, dicendum remanet nobis de forma sententiæ diffinitiuæ (vt obseruemus de more Praxim formandi processum) quæ quidem cum diuersificati contingat, secundum negotiorum varietatem, & factorum diuersitatem, non potest hic pro certa, & perpetua regula poni, vt in omnibus causis eadem deseruire valeat; Sed benè pro exemplo, adhoc vt discretus, & prudens Iudex variare illam possit, secundum facti contingentiam; Aduertat autem Iudex non apponere in sententia diffinitiua causas, & rationes ob quas mouetur ad sic, vel sic sententiandum, ne fatuus iudicetur ex tali causarum positione. Porrò huiusmodi forma, in substantia, & quoad ordinem, & dispositionem verborum, præsertim in principio, & fine, erit ferè semper eadem, prout sequitur, videl.

Forma sententiæ diffinitiuæ condemnatoriæ, prout fit in Romana Curia.

Christi nomine inuocato; Pro Tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes; Per hanc nostram diffinitiuam sententiam, quam de Iurisperitorum consilio in his scriptis ferimus; In causa, & causis, quæ coram Nobis in prima, seù alia veriori versæ fuerunt, et vertuntur instantia, inter N. de N. Actorem ex vna, & N. de N. Reum conuentum ex altera partibus, de, & super solutione scutorum ducentorum monetæ, rebusque alijs, &c. Dicimus, pronunciamus, sententiamus, decernimus, et declaramus d. N. de N. condemnandum fore, & esse, prout cōdemnamus ad soluendum d. N. de N. dicta scuta ducenta moneta. Mandatumque exequutiuum, & aliud necessarium, & opportunum decernendum, & relaxandum fore, & esse, prout decernimus, & relaxamus; Victumque Victorum expensis condemnamus, quarum taxationem Nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus. Et ita dicimus, &c. ac definitiuè sententiamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, &c.

Ita pronunciaui Ego N. Iudex N.

Postea fit per Notarium publicatio sententiæ prout sequitur, vel alio pinguiori modo, vt inferius n. 106.

Præsens sententia lecta, & lata fuit per Reuerendissimum Dominum N. Iudicem, &c. in loco N. Curia sedente pro Tribunali die .... mens. ... ann. ... præsentibus pro testibus N. N. N, & alijs, &c. Et ad fidem, &c.

N. Notarius, &c.

Sequitur alia Forma sententiæ diffinitiuæ absolutoriæ, videlicet.

Christi nomine inuocato, pro Tribunali sedentes, & vt supra vsque ad verba, & declaramus, dictum N. de N. Reum conuentum absoluendum fore, & esse, prout absoluimus, & liberamus ab impetitis per dictum N. de N. Actorem; ac propterea eidem N. de N. Actori in præmissis perpetuum silentium imponendum fore, & esse, prout imponimus; Victumque Victori in expensis condemnamus quarum taxationem Nobis, vel cui de iure, in posterum reseruamus, & ita dicimus, &c. atque diffinitiuè sententiamus, nō solum præmisso, sed omni alio meliori modo, etc.

Ita pronunciaui Ego N. N. Iudex, &c.

105 In quibusdam autem alijs Tribunalibus, extra Vrbem, solet sententia diffinitiua fieri, sub infrascripta forma: videlicet.

Forma sententiæ diffinitiuæ prout fit extra Vrbem.

In Dei Nomine Amen.

Nos *Abbat* N. *V. I. D. Prothonotarius Apostolicus, ac Illustriss. & Reuerendiss. D.* N. *Episcopi* N. *in spiritualibus & temporalibus Vicarius, &c. & Officialis Generalis, etc. In causa in hac Episcopali Curia* N. *in prima instantia vertente inter* N. *Actorem ex vna &* N. *Reum conuentum ex altera, super petitione, &c.* (& ponitur negotiū, quod controuertitur,) *& alias, vt in actis, &c. Visis libello Actoris, termino ad probandum vtrique parti dato, depositionibus testium vtriusque partis, publicatione, & conclusione in causa factis, scripturis per vtramq; partem præsentatis, citatione ad dicendum, & ad sententiam, & omnibus actis; Visis videndis, & consideratis de iure considerandis; Partibusque cum suis Aduocatis, & Procuratoribus in iure, & in facto plenariè auditis; Per hanc nostram, quam in his scriptis ferimus diffinitiuam sententiā, Christi nomine repetito, pro Tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes dicimus, decernimus, & diffinitiuè pronunciamus supradictum* N. *cōuentum fore, & esse condemnandum prout condemnamus ad soluendū supradicto* N. *Actori ducatos mille. verb. grat. ex supradicta causa debitos, vna cum interesse per nos liquidando* (Vel salua prouisione ad interesse petitum, vt in actis, &c.) *Vel condemnamus ad restituendum, & relaxandum talē fundum in actis deductum, vna cum fructibus per Nos liquidandis, &c. & ita dicimus, decernimus. & diffinitiuè pronunciamus, & condemnamus non solum isto, sed omni alio meliori modo, &c. Victumque Victori ad expensas condemnantes.* Vel: *Neutram partem ad expensas condemnantes.* Vel: *Salua prouisione facienda, quoad expensas, etc. Et ita dicimus, declaramus, et diffinitiuè sententiamus, non solum isto, sed omni alio meliori modo, etc.*

Ita pronunciaui Ego N. *Vicarius Generalis, etc.*

106 Deinde fit *publicatio* per Notarium seù Actuarium, vt infra, videl.

Forma publicationis sententiæ.

Lecta, lata, data, et in his scriptis sentētialiter promulgata fuit præsens supradicta sententia per supradictum Perillustrem, ac Reuerendissimum Dominum N. *Vicarium Generalem* N. *sedentem etc. in loco* N. *etc. et per me* Notarium, *et Actuarium infrascriptum rogatu, etc. Currētibus Anno .... Indictione .. Pontificatus verò SS. D. N.* N. *Papæ* N. *anno eius .... die verò .... mensis* N. .. *præsentibus ibidem* N. N. *et* N. *testibus habitis, etc.*

Et Ego N *Notarius, et Actuarius rogatus, etc.*

Fieri etiam solet sententia sub alia forma paucis tamen mutatis, prout sequitur, videlicet.

In Christi Nomine Amen.

Nos N. *Gubernator,* N. *siue Iudex, etc. siuè Potestas* N. *etc. In causa, et causis coram nobis in prima, seù alia veriori instantia vertentibus inter* N. *Actorem ex una, et* N. *Reum conuentum partibus ex altera, fuit prouisum vt infra. Visis libello, citatione, litis contestatione, iuramento calumniæ, termino probatorio, probationibus utriusque partis publicatione, et cōclusione in causa factis, scripturis omnibus in actis præsentatis, citatione ad dicendum in iure et in facto, partibusque pluries cum suis Aduocatis, & Procuratoribus oretenus, et in scriptis, in iure, et in facto auditis, uisis citatione ad sententiā, et omnibus actis, Visisque uidendis, et consideratis omnibus alijs de iure cōsiderādis; Christi* Nomine *repetito pro tribunali sedentes, ac solum Deum præ oculis habentes; per hanc nostram diffinitiuam sententiam, quam de iurisperitorū consilio pariter, et*

assensu

assensu in his scriptis ferimus, Dicimus sententiamus, decernimus, & declaramus N. Reum conuentum fore, et esse condemnandum, prout nos condemnamus ad soluendū dicto N. Scuta tot, occasione, &c. siuè ad restituendum, et relaxandum talem domum, siuè fūdum, aut rem in actis deductam, &c. occasione, &c. vna cum fructibus, & interesse huc usque decursis, per nos liquidandis, &c. (Si verò Reus foueat bonum ius, & proinde, esset liberandus, & absoluendus ab impetitis per Actorem, dici poterit:) *& declaramus N. Reum conuentum ab N. occasione, &c. fore, & esse ab impetitis absoluendum, & liberandum prout nos absoluimus, & liberamus, & pro absoluto, & liberato haberi volumus & mandamus, victumque victori in expensis condemnamus, quarum taxationem, nobis, & cui de iure in posterum reseruamus,* (Si verò non fiat condemnatio in expensis potest dici;) *Ambas verò partes iustis de causis animum nostrum dignè mouentibus ab expensis absoluimus, & liberamus. ac mandatum quodcumque necessarium, & opportunum decernimus & relaxamus. Et ita dicimus, pronunciamus. condemnamus, siuè; absoluimus, ac diffinitiuè sententiamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, &c.*

Ita sententiam Ego N. de N. &c.

107 Solent aliqui Iudices ponere condemnationem in expensis separatè ab ipsa sententia per capitulum particulare, ad effectum, ne possit appellari, ratione expensarum; nam euenit aliquando, vt sententia acceptetur, & à condemnatione expensarum appelletur; ideo additur sententiæ caput separatum tali, vel simili modo, videlicet.

Forma condemnationis in expensis separatim.

Item N. Reum conuentum in causa N. cum N. occasione de qua in actis, et sententia in expensis factis per N. in hac prima seu secunda instantia, etc. coram nobis, vel etiam coram N. alio Iudice, condemnamus, quas, vt in notula taxamus, mandatumque, &c. vt sup. omni modo, &c.

108 Et ita etiā seruari solet in condemnatione fructuū soluendorum, vel alterius articuli separati, videl.

Forma condemnationis in fructibus.

Item pari nostra sententia dicimus, declaramus & pronunciamus dictum N. Reum conuentum condemnandum fore, & esse prout condemnamus ad restitutionem fructuū ex dicta vinea, fundo seu domo perceptorum à die motæ litis, vel à die tali quo fuit spoliatus, &c. et in posterū percipiendorum vsque in diem effectualis reintegrationis dicti N. ad possessionem eiusdem vineæ, fundi, seu domus, etc. Victumque victori in expensis condemnamus; Quorum quidem fructuum liquidationem, et expensarum taxationem nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus, & ita dicimus, pronunciamus et diffinitiuè sententiamus, non solum præmisso sed omni alio meliori modo, &c.

Ita pronunciaui Ego N. &c.

109 Si sententia lata, erit exequutioni demandanda, vel quia agitur de possessorijs summarijs, à quibus non datur appellatio, quoad effectum suspensiuum; vel quia fecit transitum in rem iudicatam, eo quod non fuit ab ea appellatum infra decem dies; vel ob aliam causam; potest fieri decretum, quo mediante declaratur deserta appellatio, & proinde mandatur exequi sententiam, tali, vel simili modo, videl.

Decretum, seu sententia desertionis appellationis, &c.

Nos N. Iudex, &c. in causa, & causis coram nobis, in prima, seu alia, veriori instantia vertentibus inter N. ex vna, & N. altera de, & super solutione, seu restitutione, &c. occasione, prout in actis, & sententia lata sub die tali ... &c. visis actis, &c. dicimus, pronunciamus, & declaramus, causam, & appellationem huiusmodi, fore, & esse desertam, & vti taliter desertam declarandam pariter fore, & esse duximus, prout declaramus, & sententiam prædictam per nos, & Curiam nostram, latam, fore, et esse debitæ exequutioni demandandam, iuxta sui seriem, continentiam, & tenorem prout præsenti decreto exequutioni demandari mandamus, vt supra, atque causa, & appellatio deserta per nos declaratur; & expediantur debitæ prouisiones in forma, etc. ita, etc. omni modo meliori, etc.

Sed de huiusmodi declaratione vide *infr. p. 3. sect. 3. num. 26.*

110 Quo facto, de communi practica Curiarum, fit citatio ad docendum de prosequutione appellationis & ad dicendum causam quare sententia exequutioni mandari non debeat. iuxta doctrinam Bartoli *in l. 1. numer. 9. in fin. ff. nil. nouar. appellat. pendent.* Castrens. *in l. præses. 16. in fin.* & ibi etiam Alex. *nu. 6. ante fin. vers. et practica est. ff. de re iudic.* qua intimata expeditur mandatum pro sententiæ exequutione, seu vt alibi dicitur, expediuntur litteræ prouisionales, cum inserta forma sententiæ, infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma mandati pro sententiæ exequutione.

De mandato Illustrissimi, et Reuerendissimi Domini N. Iudicis N. etc. et ad instantiam N. de N. principalis, siue, etc.

Tenore præsentium, mādatur vobis exequutoribus, subexequutoribus, et Alijs, ad quos spectat, quatenus statim visis, et receptis præsentibus sub 500. ducatorum auri, etc. alijsque pœnis, etc. debeatis, et quilibet vestrum debeat eundem Dominum instantem, in, et ad realem, actualem, et corporalem possessionem vineæ, fundi, seu domus sitæ in loco N. nuncupato, iuxta bona N. de N. et N. viam publicam et alios fines, etc. eiusque iurium, et pertinentiarum quarumcumque, Amoto N. de N. Aduersario, ac quolibet alio illicito detentore, reintegrasse, reposuisse, et restituisse, et reintegratum, repositum et restitutum manutenuisse, defendisse et conseruasse, et de fructibus, redditibus, et prouentibus eiusdem respondisse, et responderi fecisse. Quoniam d. N. Aduersario citato, et intimato, ac seruatis seruandis in vim sententiæ desuper lata sub die tali... prout in actis prædictus Illustriss. et Reuerendiss. Dominus ita mandauit, etc. hac die, etc.

N. Notarius. *Locus † sigilli.*

N. de N. *Iudex, etc.*

111 Vel expediuntur litteræ prouisionales, vt alibi dicitur, sub infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Forma litterarum Prouisionalium.

N. de N. Dei, & Sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Episcopus N.

N. de N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus, ac supradicti Illustriss. et Reuerendiss. Domini Episcopi N. in spiritualibus, et temporalibus Vicarius, et Officialis generalis, etc.

Nuncijs, cursoribus, et seruientibus huius nostræ Curiæ Episcopalis N. siuè aliarum quarumuis Curiarum ad infrascripta insolidum requisitis, etc. significamus, declaramus, et notum facimus, qualiter per nos, nostramq; Curiam Episcopalem N. lata, et promulgata fuit infrascripta sententia diffinitiua, tenoris sequentis, videlicet. In Christi Nomine Amen. Nos N. etc. (& inseratur totus tenor sētentiæ) *et post modum interpositum fuit decretum super deser-*

desertione appellationis tenoris sequentis, videlicet (& inseratur tenor talis decreti.) *Post quorum quidem prædictorum sententiæ, & decreti insertorum prolationem, & publicationem fuimus pro parte prædicti* N. *de* N. *debita cum instãtia requisiti quatenus ad illarum exequutionem procedere deberemus.* Nos *verò volentes debitè prouidere, &c. Ideo vobis supradictis nuncijs, cursoribus, & seruientibus ac vnicuique vestrum insolidum, dicimus committimus, & mandamus, quatenus statim receptis præsentibus ad omnem instatiam, & requisitionem* N. *supradicti Actoris, siue, etc. præinsertam sententiam, & decretum intimetis, et notificetis d.* N. *Reo conuento, vt de eis, ac in eis contentis notitiã habeat, ne aliquam prædictorũ ignorantię causam nullo futuro tempore allegare valeat.* Nec*non citetis, moneatis, et requiratis, siuè quilibet vestrũ citet moneat, et requirat supradictum* N. *conuentum, eique mandet, et iniungat, prout nos, etc. vt infra tres dies præcisè, etc. quorum primum pro primo, secundum pro secundo, et tertium pro tertio, vltimo, et peremptorio termino assignamus, pareat, et obediat supradictæ sententiæ, et soluat, ac cum effectu soluere habeat, et debeat d.* N. *mentionatos ducatos, tot,* Vel *relaxet, et restituat eidem* N. *mentionatum fundum, domum, seù vineam, etc. Alias dicto termino elapso, et non docto de paritione sententiæ in præinsertis litteris expressæ, prima die huiusmodi intimationi, et notificationi immediatè sequẽti, si iuridica fuerit, alioquin prima die iuridica compareat in dicta nostra Curia ad dicendum, et allegandum causam quare non debeat condemnari ad pœnam, etc. ipso vlterius non citato neque monito, nisi si, et inquantum, etc. citet, et referat, etc. Quoniam, etc. Datum* N. *ex Palatio Episcopali die tali.... mensis talis ..... anni talis .... etc.*

N. *Vicarius Gener.* N. *Actuar. etc.*

112 Quando Iudex ex aliqua iusta, & legitima causa appellationem non admisit, antequàm ei inhibeatur, poterit expensas taxare, & moderari, citatis tamen citandis ad vidẽdum taxari moderari, & liquidari expensas, & taxatas, & moderatas soluendum, alias videndum decerni mandatum exequutiuum ad primam diem; Instante N. principali, siuè, &c. de quo uid, Vestr. *in Prax. lib. 8. cap. vlt.* Gail. *lib. 1. obseruationum. obseru. 151. per tot.* Aduertat tamen Iudex non admittere omnes expensas, quas ponit Actor in lista nisi legitimas; neque illas, quæ ex mera liberalitate fuerũt donatæ, sed tantum illas, quæ uerè, & legitimè pro iusta mercede Notariorum, & Actorum expensæ, & solutæ fuerint.

Lista uerò expensarum producitur Notario, seù Actuario Causæ per Actorem, qui medio iuramento tactis scripturis declarabit omnes illas ueras esse, &c. Tenor autem *Listæ* talis erit, uidelicet.

Lista expensarum factarum in causa N. pro parte N. de N. contra N. de N.

Pro præsentatione scripturæ N.	*scuta*	*tot.*	o. o.
Pro Instrumento N.	*scut.*	*tot.*	*tot.*
Pro examine tot testium.	*scut.*	*tot.*	o.
Pro copia attestationum tot testium.	*scut.*	*tot.*	*tot.*
Pro pluribus citationibus, et intimationibus factis.	*scut.*	*tot.*	*tot.*
Pro mercede Aduocati et Procuratoris.	*scut.*	*tot.*	*tot.*
Pro expeditione mandati N.	*scut.*	*tot.*	*tot.*
Pro taxatione, et liquidatione præsentis listæ.	*scut.*	*tot.*	*tot.*

Liquidæ supradictæ expensę absque mercede Procuratoris, et Aduocati ascendunt ad scuta tot...., monetæ, etc.

Ita est N. *Notarius, etc.*

113 Decretum uero taxationis expensarum potest fieri, ut infrà, uidel.

Forma Decreti taxationis expensarum.

Qui Dominus N. *Iudex, etc. In causa* N. *cum* N. *expensas, de quibus in hac notula, taxauit, illasque moderando reduxit ad summam scutorum tot, pro quibus mandatum relaxauit, omni meliori modo, etc.*

Et tunc post intimationem prædicti decreti, expeditur mandatum pro exequutione facienda de summa taxata expensarum.

114 Quod si necesse sit, ultra expensas, deueniatur ad taxationem, & liquidationem fructuum, & interesse, quia forrè Reus in sententia fuit etiam condemnatus ad ipsos soluendos, ut ferè semper fit in omnibus casibus in quibus agitur actione reali, & in alijs quos notant DD. *in l. si vsufructuarius. ff. quib. mod. vsufruct. amitt. et in l. vnic. C. de sentent. quæ pro eo, quod interest proferuntur*; tunc uigore condemnationis potest Iudex, si non fuerit ei inhibitum, deuenire ad eorum liquidationem, modo quo supra dictum est in taxatione expensarum, mandatumque similiter exequutiuum relaxare, citata priùs parte aduersa ad uidendum taxari, & liquidari interesse, & fructus in exequutionem sententiæ, & rei iudicatæ, de quibus agitur, & taxatos, & liquidatos soluendum, alias uidendum decerni, & relaxari mandatum exequntiuum ad primam diem, instante N. principali, siuè, &c. Tenor uerò listæ, seù notulæ fructuum in actis producendæ solet esse talis, uel similis, uidelicet.

Forma Listæ fructuum, &c.

Lista interesse, et fructum debitorum, ac reficiendorum N. *de* N. *ab* N. *de* N. *in causa* N. *iuxta formam iurium de quibus in actis, liquidandorum, et non solum, vt supra, sed omni alio meliori modo, etc.*

Pro pensione domus N.	*scut.*	*tot.*	*tot.*
Pro responsione affictus tenutæ, seu fundi N.	*scut.*	*tot.*	*tot.*
Pro fructibus census à die.	*scut.*	*tot.*	o.
Pro modijs tot... frumenti.	*scut.*	*tot.*	*tot.*
Pro modijs hordei tot...	*scut.*	*tot.*	
Pro centum cadis olei.	*scut.*	*tot.*	*tot.*
Pro dolijs vini tot...	*scut.*	*tot.*	*tot.*
Pro modijs diuersorum leguminum.	*scut.*	*tot.*	
Pro examine præsentis listæ.	*scut.*	*tot.*	*tot.*

Liquidi supradicti fructus ascendunt ad scuta tot..., monetæ, &c. *Ita est* N. *Not. &c.*

115 Decretum uerò, quod fieri solet super liquidatione, & taxatione fructuum, & interesse potest esse, prout infra, uel alio simili modo.

Decretum taxationis fructuum, & interesse.

Nos N. *V. I. D. &c. Vicarius Generalis, etc. In causa* N *cum* N. *in hac Episcopali Curia vertente Christi nomine inuocato sedentes, &c. Dicimus, decernimus, et pronunciamus supradictum* N. *de* N. *teneri, & obligatum esse restituere* N. *de* N. *scuta tot... pro fructibus, et interesse talis rei, &c. ad quos ex sententia per* Nos (seù *per* N. *Antecessorem nostrum) de super lata sub die .... etc. tenetur; ad quam summam dictorum fructuum, et interesse in processu petitam, & liquidatam reducimus, pro quibus mandatum exequutiuum relaxamus, &c. et ita dicimus. decernimus, et pronunciamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, etc.*

Ita pronunciaui Ego N. *Vicarius Gener. etc.*

116 Inti-

116 Intimato supradicto decreto parti aduersæ principali, elapsoque termino prętixo, si non fuit appellatum ab excessiua fructuum taxatione, seu liquidatione, aut aliud releuans deductum non fuerit, poterit expediri mandatum exequutiuum, & ad illius executionem procedi, cuius tenor infrascripta, vel simili forma concipi potest.

Forma mandati exequutiui pro fructibus.

De mandato Perillustris, & Reuerendissimi Domini N. in spiritualibus, & temporalibus vicarij, & officialis Generalis N. & ad instantiam N. de N. principalis creditoris in scutis tot... occasione, de qua in actis, &c.

Tenore præsentium.

Auferantur de bonis ex domo, vel aliunde N. de N. ex aduerso principalis, bona valoris scutorum tot... debitorũ occasione, de qua in actis, quæ ablata, vna cum iulijs, seu, &c. tot... pro expensis præsentis mandati, deponantur penes, &c. vt moris est, ad effectum, &c. vt subhastentur, si extent; sin minus capiatur idem, & captus carceretur, & non relaxetur, donec, &c. quin ipso citato & intimato, seruatis seruandis Reuerendissimus Dominus ita mandauit. Datum N. hac die..., &c.

N. Notarius, &c. *Locus † sigilli.*
N. Vicarius Generalis, &c.

Vel fieri potest alio modo, realiter, & personaliter, vt infra, videl.

Exequatur realiter, & personaliter ad instantiam N. contra N. pro scutis tot debitis occasione, de qua in sententia, & processu, &c. omni modo meliori, &c.

117 Et si fiat contra bona tantum, non contra personam, poterit expediri, vt infra, videlicet.

Exequatur realiter tantum, & in bonis ad instantiã N. de N. contra N. de N. pro sũma scutorũ tot... vigore decreti et ex causis, de quibus i processu, etc. omni modo, etc.

118 Dictum fuit sup. n. 23. quod quando sunt plures Iudices, qui simul cognoscunt causas, simul etiam sententiare debent, alias nulla esset sententia. Ideo non erit inutile ponere formulas super modo votandi in causa, quæ per sententiam diffinitiuam expedienda erit. Nam antequam sententiam proferant, solent inter se conferre motiua, & rationes, quibus quilibet nititur ad hoc, vel illud decernendum; & tunc quilibet porrigit votum suæ opinionis inscriptis, infrascripto, vel simili modo, verbi gratia.

Forma voti, quod datur à Conindice causæ:

Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini; siuè *Perillustres Domini;* siuè *Excellentissimi Domini,* (siue, &c. iuxta consuetudinem Regionis, loci, vel Curiæ.) *Audiui omnia, quæ multum eruditè, & doctè de more, fuerunt proposita ab Illustrissimo D. N. Relatore, & Collega super controuersia coram nobis inter N. de N. & N. de N. vertente, occasione talis Rei N. seu negotij talis, &c. & sic ex dictis in illa parte, in qua dubitatur, vtrum d. N. de N. fuerit prius immissus in possessionem fundi N. ex quo fuit postea expulsus; duo mihi videntur distinguenda tempora; vnum scilicet ante possessionem, aliud verò post expulsionem, prout nobis fuit data scriptura, &c.*

Quoad primum clarè constat ex verbis immissionis, quod illi non competebat actio, &c. (& dicantur rationes in facto, & in iure, prout facti qualitas requiret.)

Quo verò, ad secundum tempus, apparet manifestè bonum ius N. de N. aduersarij, tum malo iure, quod fouebat dictus N. de N. tum etiam quia statim fuit spoliatus asserta possessione. Vnde non potest prætendere, se adhuc in possessione esse, & proinde esse manutenendum. Quia, &c. (& dicantur rationes in iure, & in facto.) *Neque obstat, quod, &c. Nam respondetur, &c. Quare censeo condemnandum fore, & esse dictum N. de N. ad, &c. & è contrario absoluendum N. de N. ab impetitis, &c. saluo semper meliori iudicio, &c. Ego N. ita sentio, &c.*

Expressa per primum sua opinione, sequitur secundus, qui simili modo suam sententiam proferet, vel adhærendo opinioni primi collegæ, vel illi non consentiendo. Si se conformauerit primo, poterit infrascripto, vel simili modo suum votum declarare, videlicet.

Illustriss. & Reuerendiss. siuè, &c. *Ex supra firmatis per Illustriss. & Reuerendiss. D. N collegam nostrum, comprobata remanet mea sententia super articulo, de quo dubius eram; & ideo vera, & indubitata fateor motiua per ipsum adducta. Superfluum enim esset alias adducere rationes, & motiua iure tam clara, tum ex doctrinis per eũdem adductis: tum etiam ex scripturis per partes nobis porrectis, ex quibus clarissimè apparet bonum ius, quod fouet* N. de N. *Quare, &c.*

Si verò non adhæreat opinioni primi collegæ, poterit uti infrascripta, uel simili forma voti, quæ similiter poterit deseruire pro exemplo, si alter ex collegis fuerit in eadem opinione non se conformandi voto primi Collegæ, uidel

Illustriss. & Reuerendiss. Domini, siuè, &c. *Quamuis rationes, & motiua perdoctè adducta à D.* N. *nostro Collega super dubio tali, &c. sint valde fortia ad firmandam suam sententiam pro* N. de N. *tamen Ego valde dubito de iuribus dicti* N. de N. *in casu, de quo agitur ad effectum manutentionis petita obstat enim, &c.* & dicantur rationes; & motiua, quibus mouetur. *Quare, &c.*

Et si plures fuerint uotantes, sequens in ordine, si comprobet dicta primi Collegę, & non secundi; uel adhæreat secundo, & non primo; uel ipse diuersam habeat opinionem, poterit suum uotum explicare, tali, uel simili modo, uidel.

Illustriss. Domini, siue, &c. *Ea quæ allegata fuerunt vltimo loco per Dominum meum* N. *in casu de quo agitur, non possunt me mouere ad declarandum* N. de N *etc.* & dicantur, quæ occurrunt pro motiuis, tam in iure, quam in facto. *Neque suadent mihi primò dicta per D. meum* N. *nostrum collegam; tum ex eo quod, &c.... tum etiam, quia, &c. Obstat enim, quod, etc. Sequendo tamen communem sententiam Doctorum in l. tali... de qua testatur* N. *in tract.* N. *lib.* N. *cap.* N. *num.* N. *dico* N. *de* N. *debere condemnari ad, etc. Moueor, præsertim ex hoc, etc. Quare, etc.*

Supradicti, uel similes modi tenentur in uotandis causis, quando sunt plures Iudices; qui simul iurisdictionem exercent. Quos notauimus ad iuuenum tantum instructionem circa modum tenendum; non pro regula infallibiliter obseruanda. Poterunt tamen, quæ diximus, deseruire etiam circa modum dandi uotum ab aliquo Doctore, si consulatur ab aliquo Iudice pro uoto in causa decidenda, mutatis mutandis, iuxta facti contingentiam.

119 Pro complemento præsentis subsect. non est omittendum unum ualde notabile, nimirum, quod illud commune, & uniuersale axioma omnium scribentium super materia sententiæ, asserentium, quod fatuus est Iudex, qui ponit causas & rationes in sententia (ut dictum fuit *sup. n. 74.*) non est absolutè uerum; cum multi dentur casus, in quibus Iudex tenetur causas exprimere in sententia, propter quas mouetur ad sic iudicandum, alias sententia redderetur non rectè lata, ad hoc ne ex toto pereat ius partis, *vt l. filius familias. §. diui. ff. de legat.* 1 *l. 2. §. senatus. ff. de iur. fisc. et l. cum hi. § in causæ ff. de transact.*

Quorum Primus est in sententia lata à Iudice ad quem fuit appellatum; nam in ea debet inseri causa, quare prima sententia reuocetur; ne aliàs possit aliquid

quid imputari primo Iudici, qui sententiam secundũ allegata, & probata coram ipso rectè protulerat, iuxta tradita *in ca. tũ ex litteris circ. fin. de in integr. restit. et l. 1. ff. de appell.* alias si simpliciter iudicaret illũ malè pronunciasse, iniuriam ei inferret; vt tradit Speculat. *lib. 2. de sentent. §. 6. n. 27. vers. si enim simpliciter.* Ioan. Andr. *in Glos. cap. sicut nobis. verb. exprimatur de sēt. et re iudic.*

120 Secũdus casus est, quando Iudex sententiam profert absoluendo Reum conuẽtum, propter ineptã petitionem Actoris, ne prorsus pereat ius agendi, si aliàs aptè prosequi voluerit. textus est singularis *in cap. examinata. de iudic. & 31. §. 1. ff. si mensor. fals. mod. dix.*

121 Tertius est, quando in actione reiuindicationis Iudex absoluit reum conuentum, quia non possidet tempore, quo sententiam profert; tunc enim debet inferi in sententia talis causa, ne auferatur ius agendi ex noua causa, ob exceptionem rei iudicatæ. *cap. pen. de exception. l. si rem meam, ff. de except. rei iudic. & l. si quis ad exhibendum. ff. eod. tit. de except. rei iudic.*

122 Quartus est, quando Iudex recedit a iure communi, vt si victum non condemnauerit in expensis quia tunc in sententia debet causam exprimere, quare illum non condemnat. *cap. calumniam in fin. de pœnis. & §. oportet. collat. 6. Authent. de Iudicib.*

123 Quintus est, quando Iudex absoluit reum ab instantia iudicij, & per patronos causæ steterit, quominùs causa potuerit diffiniri. *l. properandum. § illo procuidubio. C. de iudic.*

124 Sextus est, in sententia excommunicationis, in qua exprimi debet causa. *cap. cum medicinalis. de sentent. excommunicat. in sexto.*

125 Extra supradictos casus cautiùs aget Iudex, si causas in sententijs non apponat, cum sine causę expressione valeat, vt colligitur ex *cap. sicut nobis. de sent. & re iudic.* vbi Gloss. *Io. Andr. in verb. exprimantur.* Et ratio est, Primò, ne fortè ex incuria errorem aliquando in sententia exprimat. Secundò, ne via calumnijs aperiatur. *cap. ei qui appellat. §. diffinitiua vers. sententia. 2. q. 6. cap. per tuas. de sent. excom. & l. 1. § item contra ff. de sentent. quæ sin. appellat. rescind.* & Tertiò, ne vna lis sit alterius exordium. *c. cum olim de verb. signif. l. si quis. in fin. C. de reb. credit. & l. terminato. in fin. C. de fructib. & lit. expens.*

Multas alias sententiarum formas habes infra Subsectione tertia, & vltima huius tertiæ Sectionis; & similiter in p. 3. vbi de iudicio appellationis, & Attentatorum agitur, *& p. 4. in practic. Crimin. suis proprijs locis, &c.*

SVBSECTIO SECVNDA.

De Exequutione Sententiæ.

S V M M A R I V M.

1 *Sententia valida exequutioni mandari debet, si ab ea non fuit appellatum.*
2 *Exequutio sententiæ differtur per appellationem.*
3 *Exequutio sententiæ facta reuocatur, si legitimè appelletur.*
4 *Delegatus exequi non potest suam sententiam.*
5 *Arbiter neque suam sententiam exequitur.*
6 *Iudex ad quem exequitur sententiam Iudicis à quo.*
7 *Limitatur, si pronunciauerit fuisse malè appellatum.*
8 *Iudex ordinarius exequitur sententiam Doctoris habẽtis priuilegium cognoscẽdi de causis scholarium.*
9 *Iudex vnius iurisdictionis exequi potest sententiã Iudicis alterius iurisdictionis, si requiratur à parte, à quo exequenda.*
10 *Sententia lata contra alienantem bona, lite pendente,*
11 *Exequutio sententiæ Iudicis laici contra Clericum possessorem bonorum laici exequi debet à Iudice Ecclesiastico.*
12 *Exequutio sententiæ quo ordine fieri debeat.*
13 *In exequutione sententiæ, vltra ordinem, seruanda sunt statuta.*
14 *Casus, in quibus non seruatur ordo in executione sententiæ.*
15 *In exequutione sententiæ requiritur citatio partis, si non exequatur sententia ab eodem Iudice.*
16 *Requiritur citatio partis, si condemnatio fuit in bonis.*
17 *Praxis Regni in exequutione sententiæ qualis.*
18 *Exequutio in quibus bonis fieri nequeat.*
Casus, in quibus regulariter exequutio fieri nõ potest.
19 *Agriculturæ instrumenta regulariter exequi nequeunt.*
20 *Contra tertium possessorem exequi non potest regulariter.*
21 *Fructus Beneficij exequi nequeunt, nisi in defectum.*
22 *Neque arma, aut stipendia militum, & Doctorum;*
23 *Libri scholarium neque exequi possunt, nisi in defectũ.*
24 *Neque fructus feudi.*
25 *Appellari non potest ab excommunicationis sentẽtia, quoad effectum impediendi exequutionem illius.*
26 *Exequutio regulariter fit contra omnes, nisi expressè prohibeatur in iure.*
Permissa censentur omnia, nisi prohibeantur.
27 *Casus, in quibus exequutio sententiæ non retardatur, non obstante appellatione.*
28 *Assistentia in Regno, vnde proueniat.*
29 *Clausula: appellatione remota quid importet.*
30 *Casus, in quibus exequutio sententia retardatur.*
31 *Sententia bis confirmata exequutioni demandatur, non obstante exceptione nullitatis.*
32 *Appellari non potest ab exequutione sententiæ.*
33 *Exequutio sententiæ infra quod tempus fieri possit.*
34 *Et si facta non sit in tempore, infra quod tempus peti potest exequutio.*
35 *Exequutio sententiæ infra decem dies à iure concessos ad appellandum, quando fieri possit.*
36 *Sententia legitimè exequuta non reuocatur per appellationem.*
37 *Exequutio sententiæ quo iure petatur.*
38 *Sententia iniusta, an tribuat aliquod ius.*
39 *Sententia iniusta quando dicatur.*
Requisita necessaria ad iustitiam sententiæ, quæ.
40 *Potestas Iudicis requiritur ad validitatem sententiæ.*
41 *Veritas in iudicando publica, non priuata esse debet, quia secundum allegata, & probata tenetur Iudex iudicare.*
Allegata, & probata quando sequenda.
42 *Forma iuris necessaria ad sententiæ exequutionem.*
43 *Scientia necessaria Iudici ad rectè iudicandum.*
44 *Puritas vitæ necessaria similiter Iudici.*
45 *Sententia iniusta, an obliget in conscientia.*
46 *Iudex, an semper teneatur iudicare secundum leges.*
47 *Casus, in quibus Iudex non debet iudicare secundum leges.*
48 *Sentẽtia iusta nõ potest per Iudicẽ corrigi, vel mutari, quoad substantiam, sed benè quoad accidentia.*
49 *Sententia iniusta semper corrigi, & mutari potest.*
50 *Sententia obscura declarari potest quandocumque.*
51 *Sententia interlocutoria bis confirmata reuocari nequit.*
52 *Sententia in quibus casibus statim transit in rem iudicatam.*
Casus, in quibus res iudicata statim locum habet.
53 *Casus, in quibus sententia non statim transit in rem iudicatam, sed post decemdium.*

Cogni-

Cognito, ac viso vno de contrarijs, cognoscitur & reliquum.

54 *Casus, in quibus sententia nõ transit in rem indicatã.*
Res indicata pro veritate habetur, & facit de albo nigrum, & è contrario.

55 *Interlocutoria respectu partis transit in rem indicatam.*

56 *Periculum animæ non facit transire sententiam in rem indicatam.*

57 *Nullitas sententiæ impedit etiam, ne sententia transeat in rem indicatam.*

58 *Excõmunicationis sententia neque transit in iudicatũ.*

59 *Sententia lata ad consilium sapientis, malum tamen, neque transit.*

60 *Sententia beneficialis neque transit quoad superiorẽ.*

61 *Sententia lata super credulitate neque.*

62 *Neque lata ex præsumptionibus.*

63 *Neque lata ex probationibus priuilegiatis.*

64 *Res iudicata tollitur per partis confessionem.*

65 *Neque transit in iudicatum sententia lata ex probationibus reprobatis.*

66 *Neque lata ex iniquis probationibus.*

67 *Neque sententia confiscationis bonorum.*

68 *Neque sententia venalis.*

69 *Neque lata in causa matrimoniali.*

70 *Neque lata ad consilium expertorum.*

71 *Neque sententia mercatorum.*

72 *Sententia, quæ non transit in iudicatum potest corrigi.*

73 *In sententijs prædictis vtile erit appellare.*

74 *Subhastationis bonorum exequutorum decretum.*

75 *Exequutionem factam, bonam, vel malam fuisse, decretum.*

76 *Mandatum ad reluendum bona exequuta.*

77 *Venditionis bonorum exequutorum decretum.*

78 *Deliberationis decretum.*

79 *Adiudicationis bonorum decretum.*

80 *Expertorum electionis decretum.*

81 *Expersorum electionis ex officio decretum.*

82 *Calculorum, seu computorum reuisionis decretum.*

83 *Termini ad iustificandum, & impugnandum decretũ.*

84 *Reuisionis sententiæ, vel alterius incidentis decretũ.*

85 *Inhibitio, seu mandatum super iactationibus alicuius.*

86 *Iactationum decretum.*

87 *Silentij impositionis decretum.*

88 *Declarationis sententiæ obscuræ forma.*

89 *Terminus iuris, qualis.*

90 *Terminus iuris, quando currere incipiat.*

91 *Requisita in appellatione ab interlocutoria.*

92 *Repositionis ab interlocutoria decretum.*

93 *Appellationis non admissionis decretum.*

94 *Appellationis admissionis decretum.*

1 DIximus in superioribus, quod principalis effectus sentẽtiæ, est ipsius exequutio, vbi appellatio non fuerit interposita; verum quia dubitari posset, an aliquando impediri debeat, & quibus ex causis: breuiter hic quędam videnda erunt. Et Primò, quæ senteotia exequenda sit. Secundò, à quo exequẽda. Tertiò, quomodo exequenda. Quartò, in quibus casibus exequatur. Quinto, in quibus non exequatur. Sextò, iuxta quod tempus exequenda erit. Et Septimò, in quibus casibus sententia non transit in rẽ iudicatam, & sic exequutio sequuta retractatur.

Quoad primum, notandũ est, quod omnis sententia, quæ valida est de iure, & facit transitum in rem iudicatam per lapsum decem dierum, quæ non est suspẽsa per appellationem, vel per restitutionem in integrum, potest, & debet exequutioni mandari, *vt habetur in l. 1. & l. sicut proponis & l. fin. C. de exeqution. rei iudic. l. si cum nulla. ff. de re iudic. l. 1. C. de in integr. rest. postul. ne quid noui fiat & l. 1. §. fin. ff. ad Turpill.* Quia alias frustra ferrentur sententiæ, nisi debitæ exequutioni mandarentur. *cap. quod ad consultationem, & cap. cum aliquibus de sent. & re iudic.* & notat Gloss. *in rubr. C. de exequut. rei iudic.* Specul. *lib. 2. tit. de execut. sent. in princ.* & Andr. de Isern. *in constitution. Regni incip. dilationes col. 2. ad fin.*

2 Si verò appellatum fuerit, vel petita restitutio, differri debet exequtio, donec appellationis, vel restitutionis causa terminetur. *cap. pastoralis §. præterea, & §. fin. de offic. deleg.* nisi præsumptio sit, quod restitutio petita sit malitiosè, ad dilatandum: nam tunc præstita cautione de restituendo, si contingat sententiam retractari, mandabitur executioni. *cap. suscitata de in integr. restit.* Et similiter, si executio fuerit suspensa per supplicationem, nã tunc præstita dicta cautione, exequetur sententia. *Auth. quæ supplicatio C. de precib. imper. offer.*

3 Quod si appellatio fuerit legitimè interposita: *vt dicemus infra num. 30. & in tertia parte, vbi de appellatione loquemur.* sententia non potest exequutioni mandari; imò si exequuta fuerit, reuocari debet quidquid factum est, etiam antequam cognoscatur de meritis appellationis. *c. veniẽtes in fin. de iureiur. d. c. pastoralis. §. præterea de offic. deleg. cap. dilecti de appellat. c. appellatione 2. q. 6. et in Authentico. Vt nulli Iudic. in princ.*

4 *Quoad secundum*, notandum est, quod sententia exequenda est ab eodẽ Iudice ordinario, siuè ipsemet illam tulerit, siuè Delegatus ab illo, nam tunc Delegatus non poterit sententiam à se latam exequi, sed eius exequutio spectat ad delegantem *capit. quisquis 2. q. 6. cap. significasti de offic. deleg. cap. si quis contra de for. cõpet.* vbi Abb. *col. fin. l. à diuo Pio. in princ. & §. sententiam ff. de re iud.* vbi Bar. & Alij *l. properandũ §. sin autem reus C. de iud.* Speculat. *vbi sup. §. 2. in princ.* Marãt. *in Specul. aur. p. 4. dist. 5. n. 45.* vbi limitat in Delegato Principis: & idẽ dicit Speculat. *ibid. n. 3.* qui potest suã sentẽtiam exequi per se, infra annum. *per c. ex litteris*, vbi de hoc, *& cap. significasti, cum cap. sequent. de offic. deleg. cap. 1. de dol. & contum. d. cap. pastoralis §. præterea de offic. ordin. & cap. 2. & 3. de eo, qui mitt. in poss. caus. rei seruan.*

5 Et similiter Iudex ordinarius exequetur sentẽtiam arbitrorum compromissariorum, non verò ipsimet arbitri. Quod intelligi debet de Iudice ordinario, qui est competens Rei conuenti. *l. cũ antea* C. *de arbitr.* & ibi Bal. *col. fin. vers. vlterius nota*, Glos. Bart. & Cæteri *in d. l. à Diuo Pio. in princ. ff. de re iudic.* Bart. *in l. non ex omnibus. ff. de arbitr.* Et hoc locum habet, etiam in arbitris iuris, secundum Bald. *in l. fin. in 6. notab.* C. *de iudic.*

6 Limitatur tamẽ nostra cõclusio, vt nõ possit Iudex ordinarius suam exequi sententiam, à qua appellatum fuit, sed illam exequetur Iudex appellationis, etiam si confirmauerit primam sententiam à Iudice à quo latam. Bart. *in l. eos in princ. et in l. præcipimus §. officijs* C. *de iudic.*

Quod si appellatio fuerit deserta per lapsum decẽdij, intra quod non fuit appellatum, vel fuit appellatum, sed nõ fuit prosequuta appellatio, tunc exequutio fieri debet per Iudicem à quo, non verò per Iudicem ad quem Bart. Bald. & communiter DD. *in l. si cõtra C. de appellat et in d. l. præcipimus §. officijs* C. *de iudic.* Bald. *in Auth. si quis litigantium* C. *de Episcopal. audient.*

7 Et similiter, si appellatũ fuit ab interloquutoria & Iudex appellationis ad quem, pronunciauerit malè appellatũ, remittẽs appellãtẽ cõdemnatũ in expensis ad primũ Iudicẽ à quo; nam tali casu ipsemet Iudex à quo huiusmodi sentẽtiã exequetur, *iuxt. tex. in c. vt debitus de appellat.* Speculat. *d. tit. de exec. sent. §. 2. num. 11. vers. dic. quod primus.* Alc. *in c. ex ratione col. 27. de appel.*

8 Sed quæritur, à quo sit exequenda sententia Doctoris, qui cognoscere potest de causis scholariũ, vt in Auth.habita C.ne fil. propatr.conn.

Respondetur exequendam esse à Iudice ordinario, iuxta præcit. Auth.siquis litigantium C.de Episcopal.aud. Specular.vbi sup.nu.12.Io.Andr. verò in addit, ad eumdem litt.V. tenet posse exequi per eumdem magistrũ, qui sententiam protulit cõtra scolarem, si iste habeat ibi bona: alias ad requisitionem magistri exequetur ille, in cuius territorio habet bona, vt ait textus in l. pen.C.de arbitr.& l.cũ vnus §.pen.ff.de bon.auctor. Iudic. poss.et l.à Diuo Pio.ff.de re iud.vbi Bar.i ver.quæro pone.

9 Quæritur Secundò, an sententia Iudicis vnius Prouinciæ possit exequi per Iudicem alterius Prouinciæ, & sic alterius iurisdictionis?

Respondetur affirmatiuè, si petatur à parte principali, quia propter sententiam habet actionem in factum, contra aduersarium ex quasi contractu, quæ alias dicitur ex re iudicata: de qua fit mentio in l. in iudicati & l.miles §.iudic.ff.de re iudic.l.fin.C.de vsur. rei iudic.l.ex causa C.de compensat.et l.actori C.de reb.cred. ita Bart.& Alij in d.l.à Diuo Pio.§.istam.Cagnol.in l. cũ quædam. ff.de iur.omn.iud.Speculat. vbi sup.num.13.in fin.vers.tu dic, quod benè vbi ait, quod tunc requiritur causæ cognitio, & idem tenet Isernia in const.Regni. dilationes colum.2. in fin. Sententiam vero vnius Iudicis benè potest alter exequi.cap.postulasti de for.compet.& d.l.à Diuo Pio.§.1.ff.de re iudic.& sententia vnius alteri facit fidem. argum.cap.quisquis 24.q.1.& cap. quisquis.4.q.5.cum alijs concordant.

10 Quæritur tertiò, à quo Iudice sit exequenda sententia lata contra alienantem bona, lite pendente, si is, ad cuius manus peruenerit res alienata, sit alterius iurisdictionis?

Respondetur, quod regulariter erit exequenda ab eodem Iudice, qui illam tulit, contra quemcumque, etiam si per multas manus possessio rei alienatæ ambulauerit, semper enim exequutio fieri debet contra possessorem, ad quem res, seu possessio peruenit, ita Cynus in l.vnic.C.de alienat.iudic.mutã.caus.fact.sequitur Abb.in ca.Ecclesia Sanctæ Mariæ. vt lite pend. Bart. in l.1.ff.de litig.& in l.creditores C.de pignor.& in l.fin.C. de litigios.quorum opinio recepta est in Regno Neapolitano per capitulum Regni, quod incipit. conuenius.

11 Limitatur tamen prædicta conclusio, si res litigiosa perueniat ad manus alicuius Clerici, nam non obstante vitio litigiosi, non potest exequi sententia Iudicis Laici, contra Clericum possessorem per eumdem Iudicem Laicum, sed necesse erit adire Iudicem Ecclesiasticum, vt conueniat Clericum possessorem, ita notabiliter ait Abb.in d.cap.Ecclesia Sanctæ Mariæ, & idem tenet Vrsil.ad Afflict.decis. 231. vbi Alios allegat, & Vinc.de Franchis, decis.545. & sic non habet locum dictum capitul, Conuenius. contra Clericum, quidquid dixerit Domin.de Bottis in addition, ad d ca. Conuenius, quod Clericus in tali casu, tamquam turbans iurisdictionem Iudicis Laici, accipiendo rem litigiosam possit conueniri coram Iudice Laico: cum in Regno nullo modo possint Clerici cognosci à Iudice Laico, etiam si coram illo falsum deposuerint, Afflict. decis.230. per capitul.Regni. Item statuimus, & per capitul.239. per quę Clerici in nullo casu trahuntur ad iudicia sæcularia, neque pro bonis prophanis, nisi pro bonis feudalibus, si talia bona possiderent, iuxt.tex. in capitol. cæterum de iudic. Neque in Regno procedit doctrina Cassanei in consuetud. Burgund.in des rustices, rub.1.si aucun.§.5.fol.192. vbi plures refert casus, in quibus Iudex sæcularis cognoscit contra Clericos; propter conuentionem factam cum summo Pontificẽ, & per dicta capitula Regni: de qua conuentione tangũt aliqoa Isernia & Afflict in constit. Regni.de Personis, & Id.Afflict. decis.2. & de Franch. in d.decis.545. Nam si locum haberent, procederent vtique in Regnis Franciæ per concordata Regis cum Sede Apostolica, non alibi.

12 Quoad tertium, quomodo scilicet sit exequenda sententia, est notandum, quod erit seruandus ordo traditus in l.præcit. à Diuo Pio. §. in venditione & §. sed verum, & §.pen.ff.de re iudic.vbi probatur quod primò exequantur bona mobilia, secundo loco stabilia; tertio nomina debitorum; & tandem his deficientibus deueniatur ad capturam Personæ. ita notat etiã Speculat.de exec.sent.§.3.incip. sequitur nu. 2. & latè Abb. in tract.de ordine iudiciario chart.18. n.3.4.& 5.col.durum est enim, vt quis pro debito ciuili carceretur, si creditor potest suum recuperare super bonis debitoris. Hinc est, quod Gloss.& Bartol. in l.3.§. tutores.ff. de susp.tutor. tradunt, non esse deueniendum ad capturam personæ; nisi prius excussis bonis. idem dicit Abb.in ca.quod ad consultationem col.6.in fin. de re iudic. Bald.in l.1. in fin.C.de iur.& fact. ignor. & in cap. ne. vt lit.non cont. Par.de Put. in tract. Syndicat. vers. captura in princ. Et si prædictus ordo peruerteretur, non valeret exequutio. Imol.& Alex.in d.l.à Diuo Pio.§.in venditione Felin.in d.c.quod ad consultationem col.9. si verò super rebus exequutis sit aliqua controuersia, dimissis illis capiantur alia, sine lite.d.l.à Diuo Pio.§. si super rebus, & §.sed & illud. Quæ quidem procedunt, quando actum fuit actione personali, vel alio modo: secus autem in actione reali, nam tunc si certa res petita fuit, puta fundus, domus, equus, exequutio fiet super eadem re petita, si extet. capit. cum Bertoldus. in fin.de re iudic.

13 Et vltra ordinem prædictum, seruatur etiam, vt prius capiantur bona minus damnosa debitori. Gloss.& Alex. d.l.à Diuo Pio.§.in venditione; Gloss.in l. quandiu C.de distr. pign. & Bald. in l. ordo C.de exequut. rei iud. Itẽ seruari debẽt statura loci, vbi fit exequutio. Ias in d.l. cũ quadã puella. col. fin. ff. de iurisd.omn.iudic.

14 Sunt tamen multi casus, in quibus prædictus ordo non seruatur. Quorum.

Primus est, quando quis est debitor Fisci, nam tunc capi potest de persona, nulla facta excussione super bonis.l.nemo C.de exact.tribut.lib.10.

Secundus est, si exequutio fiat vigore sententiæ interlocutoriæ, propter contumaciam.Gloss.in §.si verò Auth.de exhib.reis, Bal.in l.2.col.3.vers. tertiò quæritur. ff.si ex nox.caus.agat.

Tertius est, in exequutione rerum pupillarium, nam tunc sunt primò capienda nomina debitorum. l.magis puto §.non possum.ver.quærere, & ibi.Bart.ff. de reb.cor.

15 Est tamen aduertendum, quod in exequutione facienda debet pars citari, si executio fiat, ex eo, quia fuit à sentẽtia appellatum, sed appellatio est deserta, alias non valet executio Bart.in l.1. ff.nihil innou. appell.pend. Bald.in l.si contra C.de appell.et in l.2.§.fin.C. de temp.app. Alex.d.§.2.in venditione Dec.cõs.97. col 2.

Similiter citanda erit pars, si exequutio fieret contra successorem condemnati: vel fieret ab alio Iudice, qui sentẽtiam tulit, vt si à successore in officio. Alex.in d.§.in venditione col. antepen.

Si verò fieret exequutio super eadem re, iuxta sententiam, & per eumdem Iudicem, qui illam protulit, & non fuit deserta appellatio, non requiritur citatio partis. Bart.& Alex.in d.§.in venditione.

16 Quando autem fit sententia condemnatoria in pecunia, & exequutio fieri debet in bonis condemnati per eumdem Iudicẽ, requiritur citatio, secũdũ Bar.in d.§.in vẽditione et in l.meminerint.C.vnde vi, quẽ

sequitur

sequitur Lanfranc. *in c. quoniam contra verf. interloquutione col. 12. ibi quaro nunquid de probat.* Vnde erit citandus ad dicendum, quare sententia contra ipsum lata, exequi non debeat, vt tradit idem Bart. *in l. defendente ff. de Auth. tutor.* Alex. verò *in d. §. in venditione*, vbi Alios allegat, contrarium sentire videtur. Marant. tandem *in Spec. aur. p. 6. act. vlt. tertia partis num.* 19. distinguit per tres actus, qui interueniunt in ipsa exequutione, & ait, quod primò sunt facienda pignora, seu exequutio; Secundò fit subhastatio: & tertiò si non inueniatur emptor, fit adiudicatio rei ipsi creditori pro iusto pretio, ad *tex. in l. ordo C. de exeq. rei ind. l. 2. C. si in cauf. iud. pign. cap. & l. à Diuo Pio. §. si pign. vbi omnes DD. ff. de re iudic.* vnde, inquit; in primò, & secundò actu non requiritur citatio de necessitate, quia sunt actus reparabiles; in tertiò vero actu, quia est multum preiudicialis, debet fieri citatio partis; quam praxim deduxit ex doctrina Alber. de Rosat. *in l. creditor. per illum tex. C. de distr. pignor.* Soccin. *conf. 37. col. 3. in fin. & seq. vol. 4.* Afflict. *dec. 358. et in constit. dilationes col. 7. in fin. vbi etiam* Isernia *col. 3.*

17 Et in Regno seruatur huiusmodi praxis, quod lata sententia, eaque transacta in rem iudicatam, expediuntur litterę exequutoriales, ad instantiam actoris, quæ consignantur Nuncio, & ille exequitur bona iuxta valorem debiti; quæ postea subhastantur, & plus offerenti traduntur; si vero non inuenìatur emptor, ad indicantur creditori pro iusto pretio, mediante appretio expertorum; & tunc pars citatur, vt infra tres dies veniat ad reluendum pignora, & soluēdum debitum, alias ad allegandum, quare vendi non debeant, vel creditori tradi in solutum, seu adiudicari pro mensura debiti. Quæ praxis de prompta fuit ex his, quę tradit Afflict. *in d. decis.* 358.

18 Est tamen aduertendum, quod licet regulariter fieri possit exequutio in omnibus bonis debitoris; tamen dantur multi casus, in quibus non potest exequi in eius bonis. Quorum.

Primus est, vt non possit fieri exequutio in lecto, vestibus, & alijs ad vsum necessariam deputatis, vt suppellectilia quotidiano vsui necessaria, vasa fictilia, & similia, quia ista non transeunt in hypothecam. Bart. Bald. & Alij *in l. 1. C. qua res pign. oblig. poss.*

19 Secundus est, quod exequi non possunt boues aratorij, & instrumenta ad agriculturam destinata. *l. exequutores, & Authent. Agricultores C. qua res pign. obl. poss.* de quo in Regno adest *capitul. 4. incip. Tridem contra insolentiam & capitul. 153. incip. constitutioni bones* vbi corrigitur *dictum capit. 4.* & cauetur, vt si debitor alia bona nō habeat, fieri possit exequutio in illis: & idem dici debet, si in specie fuissent prędicta bona obligata. Afflict. *in cōstit. ab officialib. col. fi.* & ita dicēdū erit etiā in primò casu, nā si alia bona nō extēt, etiam in illis fieri poterit exequutio, ob eamdem rationem.

20 Tertius casus est, quod contra tertium non nominatum in iudicio nō potest fieri exequutio. Bal. *conf. 140. vol. 3. & in l. si bina*, vbi etiam Imol. *ff. de inoff. rupt. testa. & in l. si parte in fin. C. de dot. promis.*

Fallit tamen in casu posito *sup. num.* 10. Secundò fallit in casu assistentiæ per clausulam cōstituti, & pacti de capiendo, nam tunc fit exequutio, etiam contra tertium possessorem, sine citatione, & sine negotij liquidatione, vt notabiliter tenet Aret. *in cōs. 21. col. pen. in fin. et co. fin.* Soccin. *conf. 82. col. 3. vol. 3.* Quod notandum est, quia quotidie accidit.

21 Quartus est casus, vt non possint exequi fructus Beneficij Ecclesiastici, si Beneficiatus habeat alia bona Bart. Alex. & Alij *in l. commodis, ff. de re iud.* Glos. & Bal. *in l. stipendia C. de exec. rei iudic.* Canonistæ *in ca. peruenit. de fideiuss. & in cap. 1. de appell.*

22 Quintus est, quod stipendia militum exequi non possunt, si adsint alia bona, secus si non adsint. *d. l. commodis. & d. l. stipendia.* Quod procedit etiam in Armis militum. Glos. *in l. nepos proculo ff. de verb. sign.* Et similiter in stipendijs Doctorum. Abb. & Alij *in d. cap. peruenit.*

23 Sextus casus est, quod libri scholarium non possunt exequi, existētibus alijs bonis, in quibus fieri possit exequutio, alias secus. Glos. *in d. l. nepos proculo. per iura prædicta in d. l. commodis. & l. stipendia*, nisi quis fecisset expensas pro scholare mortuo, quia tunc fit exequutio in libris pro expensis funeralibus. Iaf. *in l. si non sortem. §. si certum col. fin. ff. de condit. indeb.*

24 Septimus casus est, in fructibus feudi, in quib. non fit exequutio, nisi in subsidium. Alex. *in d. l. commodis.* Speculat. *de exeq. sent. §. 3. num.* 27. vbi alios casus enumerat in precedentibus numeris. & idem facit Marant. *loc. cit.*

25 Sed quæritur, an sentētia excommunicationis exequi possit infra decem dies datos ad appellandum, & sic an affigi possint cedulones statim, non obstante appellatione interposita?

Respondetur affirmatiuè, quia cedulonum affixio, nihil aliud est, quam excommunicationis sententiæ manifestatio, siuè exequutionis promulgatio; & non executio, quæ concomitatur excommunicationem, nam sem per excommunicatio fert secum exequutionem. *cap. pastoralis §. verum, cum §. seq. de appellat.* Glos. *in cap. venerabilibus §. porrò verb. appellatum de sent. excomm. in 6.* Couarr. *practicar. quæst. cap. 12. n. 3. verf. illud* Marant. *in Specul. Aur. part. 6. act. 2. princ. num.* 178.

26 Quæritur secundò, an indistinctè cōtra omnes Personas fieri possit exequutio?

Respondetur affirmatiuè, nisi expressè in iure reperiatur prohibitum; quia regulariter omne id permissum censetur, quod nō reperitur prohibitum. *l. nec non §. quod eius ff. ex quib. cauf. maior.* vbi Glos. *in verb. prohibeant l. ab ea ff. de probat. l. 1. §. 1. ff. de rest. in int. & l. mutus. ff. de procur.*

Vnde cum in iure reperiatur prohibitum, vt in ius vocari non possint quædam personæ, quæ enumerantur *in l. 2. 3. & 4. ff. de in ius vocand.* consequēter, neque contra illas fieri potest exequutio. Glos. & DD. *ibid.*

Item neque contra Clericum potest fieri exequutio personalis pro debito ciuili. Abb. & Alij *in d. cap. peruenit de fideiuss.* DD. *in l. miles ff. de re iud.*

Item neque contra Doctorem actu legentem. *l. medicos C. de profess. & med. lib.* 10.

27 *Quoad quartum*, est notandum, quod regulariter, vt diximus *sup. num.* 1. sententia valida exequutioni demandatur, nisi appelletur, vel alias impediatur, vt dicemus in sequenti notabili; dantur tamen multi casus, in quibus non obstante, quod fuit ab ea appellatum, non retardatur exequutio. Quorum.

Primus est, quando sententia lata fuit ex probarionibus priuilegiatis, quia tunc nō retardatur exequutio, prætextu appellationis. Ruin. *conf. 34. n. 3. lib. 5.*

Secundus casus est, quando in sententia agitur de restitutione fructuum, nam tunc non obstante appellatione, fructus sequestrari poterūt, *per tex. in l. Imperatores §. fin. ff. de appell.* sequitur Afflict. *decis.* 188.

Tertius est, quando sententia lata fuit in debitorē confessum, *iuxta text. in l. si debitori ff. de iudic.* nam tali casu non retardatur eius exequutio, quamuis fuerit appellatum & ita seruatur in Regno *per Rit. Magna Curia Vicar.* 256. Afflict. *decis.* 39.

28 Quartus casus est, quando sententia lata est in causa assistentiæ in Regno, (quæ de iure cōmuni prouenit *ex l. fin. C. de acq. poss.* quando agitur contra tertium possessorem, ex vi clausulæ constituti &

præcarij, vt notat Afflict. *decis.* 139.) nam tunc etiam quod appelletur, Iudex ad iudicare poterit bona Victori: & prosequitur cursus appellationis, *vt habetur in Regia Pragm. incip. Magnæ Curiæ Ritus sub tit. de appel.* notat Afflict. *in dec.* 187. *&* 188. Franc. *dec.* 86. 1 au. *et* 136.

Quintus casus est, quando sententia lata est per Sacrum Regium Consilium Neapolis, nam tunc quamuis reclamatum fuerit *iuxta text. in l. quæ supplicatio C. de precib. Imper. offer.* mandatur executioni sentētia prestita cautione de restituēdo in casu retractationis sentētiæ, *iuxta tradita sup. n.* 2. Affl. *in dec.* 341. & Frāch. *decis.* 136. *&* 393. Quod limitatur, quando exequutio esset irretractabilis, vt obseruat idem Franc. *decis.* 139.

Sextus est, quando essent duæ sententiæ latæ à Magna Curia Vicariæ Neapolis, quę non excederent sūmam 25. aureorum, nam tunc si ab ipsis appellatum fuerit ad Sacrum Regium Consilium, earum exequutio non impeditur. *per Regiam Pragm. exordient. Nos autem §. quod verò de offic. Sac. Reg. Cons.*

Septimus est, quando latæ sunt duæ sententię per inferiores Iudices, quæ similiter non excederent summam vigintiquinque aureorum, & postea per Magnā Curiam Vicariæ, ad quam appellatum fuerat, confirmatæ fuerunt: nam tunc si deinde appelletur ad Sacrum Consilium, exequutio illarum non retardatur, præstita tamen supradicta cautione de restituendo in casu retractationis; *vt habetur in Pragmatic.* 3. *exordient. Deficiente sub eod. tit. de offic. Sac. Reg. Cons.*

Octauus casus est, quando sententia continet summam non excedentem centum quinquaginta aureos, sed infra dictam summam; quia a tali sententia non potest appellari ad Sacrum Cōsilium. *per d. pragmatic. Nos autem §. quod vero eod. tit.*

Nonus est, quando sumus in sententia duarum vnciarum, (quæ quantæ summæ sit in Regno alibi dixi,) nam tunc exequutioni demandatur non obstante appellatione, *vt habetur in Rit. Magn. Cur. Vicar.* 257.

Decimus est, quando quis bis per duas sententias condemnatus, & victus fuit in Sacro Consilio, nam tunc fit exequutio, cum non possit iterum reclamare. Franch. *decis.* 153.

Vndecimus casus est, quando sumus in sententia Iudicis Delegati, cui fuit commissa causa per Serenissimum Nostrum Regem Catholicū, vel per eius Excellētissimum D. Proregem, cum clausula, *vt procedat in causa nomine Regio*, nam tunc, si appelletur a sententia talis Iudicis, seu Doctoris, non retardatur exequutio. Capic. *in decis.* 111.

29 Duodecimus est, quando per Principem fuit commissa causa alicui cum clausula. *appellatione remota*, nam tunc licet ab illius sententia appelletur, nō tamē per appellationē retardatur exequutio sētētiæ, Phil. Dec. *in cap. pastoralis col.* 2. *vers. quarto operatur. de appellat. per eumdē tex. d. c. §. præterea*, sequitur Marant. *in spec. p.* 6. *act.* 2. *tertię partis vers. & quandoquè appellatur. n.* 336. *in fin.* vbi etiā agit de vi, & effectibus prædictæ clausulæ. Idē dicit Speculat. *li.* 2. *de appellation. §.* 2. *in quibus n.* 34. *vers. Hinc est quod si causa*. De effectibus autē dictę clausulę *appellatione remota* latè agit Barbos. *in tract. de clausulis vsu frequētior. clausul.* 9. *per tot.*

In supradictis casibus non retardatur exequutio sententiæ per appellationem, nisi fuerit dictum etiam de nullitate sententiæ. *l.* 4. *§. condemnatus. ff. de re iudic.* quia tunc pendente discussione nullitatis sententiæ, suspendi debet eius exequutio, *vt etiam habetur in d. pragm. Magnæ Curiæ; Ritus de appellat.*

30 *Quoad quintum*, est notandum, multos esse casus, in quibus retardatur, & impeditur exequutio sententiæ, ex quibus quosdam punit Glos. *vlt. in d. cap. quod ad consultationem. de sent. & re iudic.* Alios, Hostiē. *in summ. de off. deleg. §. quæ delegati. sub vers. fin.* omnes autē Speculat. *de exeq. sentent. §.* 6. *per tot.* Quorū.

Primus est, quando fuit legitimè appellatum *cap. appellatione.* 2. *q.* 6. *cap. sollicitudinem de appellat. ca. venientes. de iur. iur. ca.* 1 *de re iudic. & l.* 1. *ff. ad Turpillian. & dix. sup. num.* 2. *&* 3.

Secundus casus est, quando petita fuerit restitutio in integrum; *vt tot. tit. C. de in integr. restit. postul. ne quid noui fi.*

Tertius est, quando fuerit supplicatum. *Auth. quæ supplicatio. C. de precib. Imper. offer.*

Quartus est, quando fuerit facta nouatio actionis, mutata actione in factum ex re iudicata competente. *l. minor.* 40. *ff. de minor.*

Quintus est, quando ordinarius voluerit exequi suā sententiam in rebus sitis extra territorium suæ iurisdictionis. *cap. leges.* 2. *q.* 6. *c. romana, §. contrahentes de for. cōp. l. cū vnus. §.* 15, *qui. ff. de bon. auct. iud. poss. l. properandum. §. fin. autē. C. de iudic. & l. fi. ff. de iurisd. omn. iud.*

Sextus est, quando quis post sentētiam cedit bonis. *l.* 1. *C. qui bon. ced. pos.*

Septimus est, quando mouetur quæstio super bonis exequutis. *l. à Diuo Pio. §. si super rebus, & §. sed & illud. ff. de re iud.*

Octauus est, quod Delegati à Papa, vel Imperatore de iure ciuili non possunt exequi sentētiā. *l. à Diuo Pio in princ. ff. de re iud.* sed de iure Canonico benè possunt exequi. *cap. pastoralis. §. præterea de offic. deleg.*

Nonus est, quando sententia expectat conditionē implendam. *l. in l. Aquilia si delectum. ff. ad l. Aquil.* licet autem olim sententia conditionalis valida esset, hodie tamen non valet. *cap. romana, §. caue. de sent. excom. in* 6. *& §. curare. Inst. de act.*

Decimus est, quando fullo, vel commodatarius fuerunt condemnati in re locata, vel cōmodata, eo quod illam amiserant, si postea eadem res inueniatur, & ad dominum perueniat, impeditur exequutio sententiæ condemnatoriæ. *l. si fullo. ff. de condic. sin caus. l. in commodato. §. fin. & l. Rem. in princ. ff. commodat.*

Vndecimus est, quando fertur sententia in actione noxali, si seruus ob noxam petitus fuit à multis, nam tunc, quia primus, qui habuit seruum pro noxa, vicit; Alij non consequuntur effectum sententiæ, quia primus meliorem cōditionem habuit. *l. si quis à multis. ff. de noxal. act. & l. itē veniūt. §. idē rectè ff. de petit. hæred.*

Idem est, quando quis conuentus à multis actione reali condemnatus fuit. *l.* 15, *à quo sidus. ff. de rei vendic.*

Duodecimus est, quando post sententiam facta fuerit translactio. *arg. l. neque. §.* 1. *ff. de in ius voc.*

Decimus tertius, quando Iudex proferens in exequutione sententiæ aliquid dolosè egerit. *l.* 3. *§. si exequutor. ff. de neg. gest.*

Decimus quartus, quando sententia obtenta fuerit per dolum, vel lata fuerit contra legitimè impeditum, vel iustè absentem. *l. si prætor. §. fin. ff. de iudic. & cap. cū Bertoldus. §. postmodum. de re iudic.*

Decimus quintus est, quando exequutor in exequendo, modum excesserit, vel sententiam malè interpretando, vel alio modo. *arg. ca. quod ad consultationem de re iudic.*

Decimus sextus, quando oppositum fuerit, de nullitate sententiæ, quæ contingit pluribus modis de quibus dictum est *sup. subsect. praced.*

Decimus septimus, quando opponitur aliqua exceptio, quæ opponi poterit in exequutione sentētiæ, vt sunt exceptiones peremptoriæ, quæ non fuerunt oppositæ in causa principali; quia quando fuit appellatum à sententia, potest in causa appellationis non probatum in causa principali probari, & non oppositum-

oppositum opponi. *cap. cum Ioannes. in fin. de fid. instr. c. fraternitatis de testib. cap. inter monasterium in fin. de re iudic. l. 2. C. sent. resc. non poss. et l. exceptio. ff. de except.*

Decimus octauus est, quando sententia lata fuerit super re petita per Actorem, quæ tamen est penes ipsum. *l. 1. C. de re iud. l. 1. & 2. ff. de condit. sin. caus.*

Decimus quintus est, quando opponitur exceptio excommunicationis contra Iudicem, qui sententiam protulit. *cap. pia. § pen. de except. in 6.*

Vigesimus est, quando in sententiando non fuit seruata forma statuti loci. *arg. l. doli clausula. ff. de verb. obligat. & l. si quis. in princ. ff. de leg. 3.*

Vigesimus primus est, quando fuit factum pactum de non petendo inter partes *arg. l. quæritur. §. si vēditor. ff. de ædil. edict.*

Vigesimus secundus, quando post sententiam transacti sunt plures anni. *l. vlt. C. de præscr. 30. vel 40. ann.*

Vigesimus tertius est, quando facta fuerit solutio, per quam omnis tollitur obligatio. *vt instit. quib. mod. toll. oblig. in princ. l. 4. §. ait prætor. ff. de re iudic.*

31 Est tamen aduertendum, quod hodie cautum est super exequutione sententiæ *per Clement. 1. de re iudic.* quod executio sententiæ bis confirmatæ per Iudices appellationis, non potest impediri per exceptionem, vel actionem nullitatis, nisi prius facta executione. Quod est menti tenendum, cum quotidie casus occurrat. Vnde non est amplius locus disceptationi, an contra tres sententias conformes opponi possit exceptio nullitatis ad impediendam executionem; de quo agunt Bal. *cons. 449. lib. 4.* Alexan. *cons. 77. lib. 2.* Paul. de Castr. *consil. 320.* Abb. *consil. 97. lib. 2.* Oldrad. *consil. 106.*

32 Sed quæritur, an ab exequutione sententiæ appellari possit?

Respondetur negatiuè, regulariter loquendo, dummodo Iudex in exequendo non excedat modum, nam modum, nam tunc daretur appellatio, sed exprimenda esset causa excessus, & grauaminis. Bar. *in l. ab exequutore col. 1. ff. de appell. & in l. ab exequutione. C. quor. app. non recip.* vbi DD. communiter. Speculat. *de exec. sent. §. 2. n. 7. 8. & 9.* Abb. *in cap. quod ad consultationem. de sent. & re iudic. col. pen.* Corn. *cons. 71. col. 4. in fi. vol. 1.*

33 *Quoad sextum*, nimirum infra quod tempus peti debeat executio sententiæ, notandum erit, quod postquam sententia transiuit in rem iudicatam, exequi potest, post quatuor menses in actionibus personalibus regulariter, & non ante. *cap. quærenti. de offic. delegat. d. cap. quod ad consultationem de sent. & re iud. l. 2. & l. fin. in princ. C. de vsur. re iud. & l. si debitori ff. de iudic.* ex causa tamen prædictum tempus abbreuiari, vel elongari potest, inspecta qualitate personarum, & locorum, cum causæ cognitione, *vt in d. cap. quod ad consultationem, & l. 2. ff. de sent. & re iud.*

In reali verò actione, si res sit præsens, sententiæ exequutio poterit fieri statim, post lapsum decem dierum, intra quos erat appellandum: si nequè fuit petita restitutio in integrum, quia tunc transit in rem iudicatam: *vt cap. cum dilecti de election. cap. significauerunt. de testam. & institut. de offic. Iudic. in princ.*

Quod si sententia lata sit in seruum, differenda esset exequutio, donec rationes administrationis domino reddiderit. *l. 2. C. de bon. proscr.*

34 Sed quæritur, si infra dictum tempus non sit exequutioni demandata sententia, vsque ad quod tēpus peti possit eius exequutio.

Respondetur, quod vsque ad triginta annos, & non vltra peti potest. Bald. *in l. debitori col. fin. C. de pact.* Afflict. *in decis. 255.*

35 Quæritur secundo, an possit aliquando sententia exequutioni mandari non expectato decemdio?

Respondetur, posse sententiam exequi infrà decem dies, quando ab ea non est licitum appellare, vt in notorijs, vel quando quis est confessus, vel testibus conuictus. *cap. ei qui appellat §. nullus etiam 2. q. 6. vid. c. Romana §. sin autem de appellat. in 6. et c. speciale §. porro extr. eod.* Et Ratio est, quia illi decem dies post sententiam dantur adhoc vt quis deliberare valeat, an appellare voluerit, *vt probatur in cap. anteriorum. 2. q. 6.* quod translatum fuit in legem *in Authent. collat. 4. de appellat. & intra quæ temp. in princ.* Vnde cum in supradictis casibus certum sit, non posse appellari, frustra expectaretur tempus decem dierum, *iuxta tradita in l. aliquando §. fin. ff. ad sen. cons. Velleian. & l. cum hæres §. fin. ff. de acquir. hæred.*

36 Quæritur tertiò, an sententia execnta intra decem dies in casibus permissis: si postea appelletur intra dictum tempus, sit reuocanda executio iā secuta?

Respondetur negatiuè; quia cum appellari nō possit, licitè executio facta fuit, cum propter notorietatē reuocari per appellationem non debet. *cap. cum sit, c. peruenit. 1. & cap. consuluit. de appell.* latè Oldrad. *cons.* 18 Neque in hoc locum habet dispositio *ca. non solum. de appellat. in 6.* vbi reuocanda sunt omnia gesta post sentētiam intra decem dies, nam procedit generaliter in alijs casibus, in quibus prohibita est appellatio, vt obseruat Glos. & Io. Andr. *ibi*.

37 Quæritur quartò, quo iure peti debeat executio sententiæ.

Respondetur posse illam peti dupliciter: per officij Iudicis implorationem, & per actionem in factū, quæ oritur ex iudicato, vt probatur *in l. si prætor in princ. ff. de re iudic. & extr. in tit. de sent. & re iud.* vbi DD. sed expedit, vt potius petatur officio Iudicis, quam actione in factum, quia cum executio consistat in facto *l. à Diuo Pio. ff. de re iud.* summariè cognoscit Iudex, tamquam executor. *l. si vt proponis. C. de exec. rei indic.* Quod non est, si petatur actione in factum, nam tunc tenetur cognoscere in forma iudicij, & non esset amplius executor. *l. edita. C. de edend. vers. speciem futuræ litis, Authent. qui semel C. quomod. & quand. iud. & cap. super. de offic. deleg.* Et insuper, si petatur exequutio officio Iudicis magis expedit, quia cum procedat Iudex, tamquam executor, vt diximus, non datur appellatio, *iuxta notata sup. nu. 32.* & ratio est, quia agitur pro sententia exequenda, non ventilanda. *l. 2. C. de execut. rei. iud. l. minor. ff. de minor. l. si cōtra. C. de appell. & l. 4. § ait prætor. & §. seq. ff. de re iud.*

38 Quæritur quinto, an, qui fuit missus in possessionem alicuius rei per sententiam iniustam, possit illam retinere tuta conscientia?

Respondetur cum distinctione: aut enim bona fide litigauit, & tunc tuta conscientia potest possidere bona, quæ illi adiudicata fuerunt per sententiam, licet iniustam: aut verò erat in mala fide, & tunc bona restituere tenetur illi, cui per sententiam fuerunt ablata, non obstante sententia, quia illa cum sit iniusta, ius nullum dare, vel auferre potest, etiam quod aduersarius ab ea non appellauerit: nam licet per non appellationem priuetur quis in foro exteriori, iure repetendi rem. In foro tamen conscientiæ interiori re sua non priuatur. *iuxta notata in l. Iulianus. ff. de condict. indeb. et in l. ab eo. C. quom. et quand. Iud.* & expressè tradunt Innoc. & Abb. *in cap. quia plerique num. 20. de immū. Eccles.* Alex. *in l. nemo potest ff. de legat. 1.* Sot. *de iust. & iur. l. 3. q. 4. ar. 5.* Michael Salon. *2. 2. q. 60. ar. 5.* Petr. de Aragon. *ibid.* & Greg. de valēt. *to. 3. disput. 5. q. 4. pūct. 2.*

39 Quæritur sextò, quæ sententia dicatur iniusta ad effectum prædictum?

Respondetur, quòd iniustitia sententiæ prouenire potest ex defectu cuiuslibet ex requisitis, de quibus

egimus *sup.subsect.præced. per tot.* vbi de nullitatibus sententiæ actum fuit; quæ originem ducunt ex quinque necessarijs Iudici, adhoc vt rectè iudicet, ex quibus tanquā ex quinque fontibus profluunt; quæ quidem requisita habere debet Iudex si rectam sententiā proferre voluerit, scilicet *potestatem iudicandi; Veritatem; Formam Iuris; scientiam: & Animæ puritatem.* Sunt autem omnia prędicta quinque adeo necessaria ad sententię prolationem, vt sine quolibet ipsorum, ea in rigore valida non existat, & Iudex peccabit mortaliter.

40 De potestate, quæ requiritur in Iudice, expressè docet S.Thom.2.2.*q.60.art.2.& 6.& q.67.art.1.*vbi Caietan.& Alij, Sot.*de iust.d.lib.3.q 4 art.2.& 6.& lib.5.q.4.art.1.* & Sayr.*in Clau.Reg.lib.12.capit.7.per tot.*

41 De veritate, quam Iudex sequi debet in sentētiam proferendo, tam in criminalibus, quam in ciuilibus, quæ esse debet iuxta conscientiam publicam, non priuatam; itaut iudicare teneatur, secundum allegata, & probata, etiam cōtra veritatem sibi priuata cōscientia notam; satis dictum est suprà *ead.p. 2.sect. 3. subsect.1. num.30.* cum pluribus Doctoribus ibi citatis, quos adire non erit inutile.

42 De forma iuris, quæ requiritur in Iudice ad rectè sententiā proferendā, quæ vel præcipuè cōsistit in quinque, scilicet in substantia sententiæ. In modo procedendi. In tela iudicij; In quantitate, & qualitate pœnæ imponendæ; & vltimò in vi executionis; agunt Doctor.apud Sayr.*lib. 12.c.9 10. 11.& 12.*vbi latè. & Specul.*de exequut. sentent. per plures paragr.*

43 De scientia necessaria Iudici ad rectè iudicandum *agitur per DD.in cap.non est sine culpa de regul. iur. in 6.* & per S. Antonin. *par.3. tit.3. cap.6.*§.4. Nauar.*in cap.inter verba.11.quæst.3.conclus.*18. Adrian. *Pap.VI. quolibet.10.artic.3.litt.G.& litt.H.* & Alios multos.

44 De Vitæ tandem, seù Animæ puritate, quæ similiter requiritur in iudicio, si rectè sentētiam proferre voluerit, agit S.Thom.2.2.*q.60. art.2.* Sayr.*loc.cit.d.lib.12.cap.13.num.2. cum seqq.*

His supra notatis deficientibus, semper sententia iniusta dicetur, & inualida; & ita etiam si quodlibet ipsorū seorsim deficiat, vt apud omnes est in confesso.

45 Quæritur septimò, an sententia iusta obliget in foro conscientiæ? & Ratio dubitandi duplex est, tū quia sicut lex obligat in conscientia, ita sententia Iudicis, qui dicitur custos legis, & lex animata S. Thom. 2.2 *q.60. art.1.* tum etiam quia cum Iudex authoritatem habeat iudicandi secundum leges, si contra eas sētentiam ferat, iniustè agit, & sic ex ea iniusta, nulla videtur oriri vis obligandi in conscientia.

Respondetur, cum communi Doctorum opinione, quod cum sententia dici possit iniusta ex triplici capite, scilicet vel quia ex iniusto animo Iudicis, puta ex odio, aut fauore procedit, licet secundum ius, & veritatem iudicet; Vel secundò, ex ordine, puta quia ordinem Iuris omittit; Vel tertiò ex natura rei, & causę, vt si contra veritatem facti pronunciet, etiam si secundum allegata, & probata, & seruato iuris ordine proferat; si prolata sit cum iniustitia ex secundo, & tertio capite, nimirum ex omissione ordinis iuris, qui est simpliciter necessarius, vel ex natura rei, & causæ, contra veritatem facti, nulla est sententia, nec obligat in conscientia, neq; aliquem in conscientia tutum reddit. Ita S.Thom.2.2.*q.60.art.5.ad primum, & q.7.art.4.ad secundum,* vbi ait iudicium iniustum, non esse iudicium; Sotus.*de iustit.lib.3.q.4. art.5.* Petr. de Arragon.2.2 *q.60.art.5.* Valent. *tom.3. disp.5. qu.4. punct.2.* Rodriquez *in tract.de ordine iudiciali.cap.14. conclus.5. & Alij* Qui dicunt secus esse in foro exteriori, in quo attēditur plus probatio iuridica, quam veritas causæ.

46 Quæritur octauo, an semper Iudex teneatur iudicare secundum leges, itaut ad vnguem seruare teneatur verba legis, an verò liceat aliquando vti epicheia, & sic omissa littera, & rigore legis, iudicare possit, secundum ęquitatem, & dictamen rationis?

Respondetur, quod quotiescunque ex obseruatione legum humanarum nullum inconueniens, aut repugnans legi Diuinæ, vel naturali sequitur, tūc Iudex secundum illas iudicare tenetur, etiam si sit Princeps supremus. ita Diu. August.*lib.de vera religione c.31.circ.med.* quem citat, & sequitur Diu.Thom.2.2. *q.60. art.5.* vbi Salon.& Arragon. Sot. *d.lib.3.de iustit.q.4.punct.2.* Valent.*vbi sup.*

Quando verò ex obseruantia legum, secundum eorum verba, sequeretur aliqua iniustitia. vel iniquitas, ratione temporis, loci, vel personæ, tunc Iudex etiam inferior, non solum non tenetur iudicare, secundum verba legis; imò potius secundum, æquitatem, epicheiam, & dictamen rectę rationis debet iudicium ferre, ita D.Tho.*loc.cit.d.art.5.ad secundum.* Salon.& Petr.de Arragon.*ibid.*Sotus.*vbi sup.d.q.4.art.3.* & Alij. Et Ratio est, quia lex est regula, & explicatio iusti, Iudex autem est iustitiæ custos, vt supra dictum est: vnde quando ratione alicuius circumstantiæ obseruantia legis esset contra ius naturale, non est amplius seruanda, sed potius est iudicandum secundum æquitatem, quæ est secundum mentem legislatoris; Ratio autem rationis est, quia si lex iniqua sit, vel simpliciter ex se, vel ex aliqua circumstantia non dicitur āplius lex, neque regula, quæ actiones hominum rectè dirigit, sed potius corruptela, vt docet S.Thom.1.2.*q.96.art.4.& 6.*

47 Vnde DD. afferunt aliquos casus, in quibus nullo modo iudicare debet Iudex secundum legis verba; sed secundum æquitatem per Epicheiam.

Quorum Primus est generalis, quando scilicet lex, aut simpliciter, aut ex aliqua circumstantia loci, temporis, vel personæ redditur iniqua, vt dixim.

Secundus est, quando in aliquo casu obseruantia verborum legis cederet in damnum boni communis; prout si esset lex iubens, vt tempore obsidionis Ciuitatis, portæ ipsius nullo modo aperiantur: tali casu si ciues foris essent, & confugerent ad illam, & nisi ingrederentur certò perirent; tunc obseruantia legis in detrimentum boni communis cederet, quia ciuitas defenditur à ciuibus, & ob Id ciues sunt seruandi, vnde si non aperirentur portę, esset facere contra mētem legislatoris, quę fuit, vt saluarentur ciues per illam legem.

Tertius est, quādo prudenter iudicari potest, quod si in aliquo casu adesset legislator præsens, aliter iudicaret, quam verba legis statuūt; prout accidit in lege Ecclesiastica pręcipiente, vt diebus festis quilibet fidelis audiat Sacrum, si inueniatur maritus austerus, qui minetur vxori graue malum, si de domo egrediatur quacumq; de causa, tunc vxor non tenetur ad Sacrum audiendum; & sic de reliquis.

Quartus est, quando ex obseruantia uerborum legis corrumperetur mens & animus legislatoris, *iuxta text.in l.contra, & l. sequent. ff. de legib.* ubi habetur, quod in legem peccat, quicumque uerba legis amplexus, contra legislatoris nititur uoluntatem: & ibi Gloss. affert multa exempla de fraudibus in legem, ut de re ad rem, si quis dat filiofamilias mutuo nō pecuniam sed aliud in fraudem. *l. item si filiusfamilias §. muti.ff.ad Macedonian.* Quandoque de persona ad personam, ut si donare uolens uxori, supponat alium, qui donet in fraudem. *l.si sponsus in princ.ff. de donat. int.vir.& vxor.* Vel instituere unlens hæredem filium spurium instituit alium, qui illi restituat hæreditatem

ditatem in fraudem. *l. non intelligitur* §. 1. 2. *& 3. ff. de iur. fisc. & instit. de fideicom. hæredit. in princ.* Et aliquando de contractu ad contractum, vt si volens donare vxori, fingat venditionem in fraudem *l. prædicta si sponsus, §. certa.* & sic de reliquis.

Quintus casus est, quando Princeps, seu legislator ex aliqua iusta causa dispēsat in lege scripta, tali enim casu non secundum verba legis scriptæ iudicandum erit, sed secundum mentem Principis dispensantis; vt si insignis artifex committeret homicidium, per quod secundum leges veniret suspendendus, tunc esset potius iudicandum, secundum dispensationem Principis, quia mens illius est, vt talis homo saluaretur, tamquam vir Reipublicæ necessarius; *arg. l. ad Bestias, ff. de pœnis.* Et idem est, si esset alio modo Reipublicæ vtilis, ob aliam causam, quia tunc iniquum esset iudicare secundum leges. Extra verò prædictos casus, semper tenetur Iudex sententiam ferre, & iudicare, secundum leges scriptas, aliter iniustè ageret, & grauiter peccaret; vt colligitur ex traditis per Diu. Thom. 1. 2. *q. 96. art. 6. & 2. 2. q. 60. art. 5.* & ibi Caietan. Bannes. *2. q. 58. art. 5. & q. 60. art. 5.* & ibi Arragon. & Salon. Valentia *tom. 3. disp. 5. q. 4. puncl. 2.* Sotus *lib. 1. de iustitia q. 6. art. 8. & lib. 3. q. 4. art. 5.* & Alios communiter.

48 Quæritur nonò, an liceat Iudici sententiam à se latam corrigere, vel mutare, aut declarare?

Respondetur cum distinctione, aut enim est iusta, aut iniusta. Primò casu si sententia sit rectè lata, & iusta, non poterit Iudex illam corrigere, vel mutare. *cap. quod benè 6. q. 4. cap. in litteris de offic. delegat. l. Iudex posteaquam, & l. cum quærebatur. ff. de iudic. & l. Iudex ff. de re iudic.* & tradit Alex. *consil. 118. vol. 3. quod incipit, omnis vis.* Poterit tamen eadem die qua tulit eam supplere in his, quæ spectant ad consequentiam illius, vt si de fructibus, sumptibus, & similibus fuit omissum. *l. Paulus ff. de re iudic. l. illud. §. fin. ff. de ædilit. edict.* Speculator *lib. 2. de disput. & allegat. aduocat. §. 6. nu. 11. & de sentent. §. 5. n. 10.* Et similiter poterit eadem die corrigere illam, quoad grammaticam, & ornatum verborum mutare, dummodo sententia in substantia non mutetur. *l. actorum. ff. de re iudic. & l. alienationis. §. vlt. ff. de verb. signif.*

49 Secundò verò casu, si Iudex ordinarius, postquam sententiam tulerit, esse nullam, & iniustam compererit, poterit non solum corrigere, & emendare, verumetiam à capite incipere, & aliam ferre. *l. si Præses C. quomod. et quand. Iud. l. 4. C. de accusat.* & tradit Speculat. *d. §. 5. nu. 10. in med. & num. 12 in princ.* Ioann. Andr. *in d. cap. in litteris vers. functus, & vers. sed si causa. de offic. deleg.* & ibi etiam Decius, & Alij. Imò potest etiam eius successor. *cap. quod qui 35. q. 1. l. 4. ff. de inter. act. & l. 1. C. de sent. & interl. omn. iudic.* Delegatus autem non potest, quia functus est officio suo, & post prolationem sententiæ desinit esse Iudex. *l. qualem in fin. ff. de arbitr. d. l. Iudex ff. de re iudic. & d. cap. in litteris* sed benè poterit tunc emendari per superiorem. *l. si vt proponis C. quom. & quand. Iud.*

50 Est tamen notandum, quod licet Iudex non possit sententiam suam corrigere, vel mutare, vt dictum est, ipsam tamen obscuram benè poterit declarare, etiam ex interuallo. Bald. *in l. hæredes palam §. sed si notam. ff. de testam.* vbi declarat quando, & quomodo hoc intelligi debeat; dummodo tamen adhuc duret eius officium, toto enim tempore officij poterit declarare, secus post. Brunor. *in compend. resolution. iur. in verb. Iudex.* Imò, (quod magis est,) poterit illam declarare eius successor in officio, ex coniecturis, secus sine eis. Suarez. *commun. opinion. in verb. sententia declarari.* de qua materia vid. Felin. *in cap. qualiter, & quando de accusation.*

An autem debeat declarari per Acta probatoria, vid. Mathesila, *in suis notabilib. notab. 142. incip. nota quod illud.*

51 Ex dictis sequitur notandum, quod licet interlocutoria possit contrario Imperio reuocari, *iuxta textum in l. quod iussit. ff. de re iudic. & cap. cum cessante de appellat.* hoc tamen non procedit, quando illa fuisset bis confirmata, quia per binam confirmationem effecta fuit irreuocabilis. secundum Glos. *in Clement. fin. ver. super ea in fin. de appellat.* Quod est menti tenendū, quia quotidie accidit, vt litigantes habeāt interlocutorias contra se, quæ postea fuerunt confirmatæ, & hoc nō obstāte petūt illas cōtrario imperio reuocari.

52 *Quoad septimum, & vltimum*, in quibus scilicet casibus sententia non transeat in rem iudicatam, & consequenter, etiam quod sit facta executio retractetur, erit prænotandum, quod multi sunt casus, in quibus sententia diffinitiua statim transit in rem iudicatam; Alij sunt, in quibus non statim, sed post decem dies; & Alij, in quibus numquam transit.

Primus igitur casus, in quo statim sententia transit in rem iudicatam, & sic ipsa executioni mandatur, est sententia excommunicationis, quia trahit secum executionem *cap. pastoralis de appellation.* mandatur enim executioni, quando publicatur Abb. *in tract. de ord. iudiciario chart. 18. col. 5.* vt dix. *sup. num. 25.*

Secundus, quando excommunicatus perseuerans in excommunicatione, & contumacia per annum, aggrauatur, vt crescente contumaria crescat, & pœna. *vt in cap. quoniam in fin. vt lit. non contest. cap. Clericos de cohab. Cler. & mul. ca. quia 50. dist. cap. quando ad fin. 2. q. 5.*

Tertius, in sententia interdicti, quia trahit similiter secum executionem, sicut excommunicatio, cum publicatur, vt *in d. cap. pastoralis, & cap. adhæc. de appellat.* Sed quoad effectum deuolutiuum, secus. *cap. peruenit eod. tit. cap. fin. de except. & cap. reuera in fin. 3. q. 9.*

Quartus est, in causa commissa per Principem, cum clausula, *appellatione remota. ca. pastoralis præc. de appell. cap. pastoralis §. præterea de offic. deleg. l. 1. in fin. & ibi* Glos. & Bart. *ff. à quib. app. non lic.*

Quintus est, in causis notorijs. *cap. eum sit in fin. cap. peruenit, & cap. consuluit, il. 1 de appell. & cap. romana §. si autem de appell. in 6. & dictum est supr. nu. 35.* Alios casus enumerauimus *sup. num. 27.*

Et regulariter omnes casus, in quibus non admittitur appellatio, de quibus dicemus *infr. seq. part. 3. vbi de appellation. agendum erit*, in illis enim, vt plurimum statim fit executio sententiæ, etiam non expectato decendio, quia frustra expectatur tempus, quod prodesse non potest. *l. aliquando §. fin. ff. ad Velleian. & l. cum hæret. §. fin. ff. de acqu. hæred.*

53 Alij verò casus, in quibus sententiæ non statim transeunt in rem iudicatam, sed post lapsum decem dierum, sunt omnes illi, in quibus licitum erit appellare, vt dictum est *sup. in princ.* vnde regulariter omnis oppressus, seu iniustè grauatus, quicumque ille sit, appellare poterit, *vt cap. omnis oppressus, & cap. ideo. 2. q. 6. cap. vt debitus de appellat.* & in omni causa, & ex omni grauamine appellari potest, nisi vbi prohibita sit appellatio, *arg. cap. Romana §. cum autem de appellat. in 6.* Glos. *in l. qui restituere ff. de rei vindicat.*

Et generaliter ab omnibus, tam delegatis quam ordinarijs. *cap. 2. & cap. ad romanam 2. q. 6. cap. cum sit romana de appellat.* nisi in rescripto delegationis remota sit appellatio per Principem, vt supra dictum est. Et quidem facile erit cognoscere, qui sint casus prædicti, in quibus appellare permissum est, & consequenter in quibus sententiæ faciunt transitum in rem iudicatam, post decem dies ad appellandum concessos; si videantur casus, in quibus prohibita est appellatio, quos

quos sequẽti *part.3*. ponemus, vt dix. quia viso vno de contrarijs, videtur, & reliquum. *cap. eijciens* 88. *dist. l.1. ff. de his, qui sunt sui, vel alien. iur. institut. eod. tit. in princ.*

54 Casus denique, in quibus sententiæ non transeunt in rem iudicatam, idest quæ non recipiunt vires rei iudicatæ per lapsum decem dierum, in quibus non fuit appellatum, & sic firmæ remanent, & executioni mandandæ, *ad tex. in c. quoad consultationem. de sent. & re iudic. & Authent. hodie C. de appell.* Vel quando fuit quidem appellatum infra decem dies, sed quia nõ fuit prosequuta appellatio, remanet ea deserta. *Authent. ei qui appellat. C. de tempor. appellat.* & de iure Regni *habetur in constitut. Appellationum tempora*; Et tunc res iudicata pro veritate habetur. *l. res iudicata. ff. de regul. iur.* cum faciat de falso verum, & de albo nigrum, & de non ente ens, vt inquit Iason *in l. Iulianus la 2. ff. de condiction indebit.* Sunt, inquam, multi, quos quidem diuersi Doctores per ordinem enumerant, vt facit Glos. *fin. in cap. inter monasterium de sent. & re iud.* Abb. *in d. tract. de ordine Iudiciario d. chart.* 18. *col.* 3. 4. & 5. & Alij penes Marant. *in Specul. aur. p.6. act. 1. tertia partis vers. & demum fertur sententia*, vbi 24. casus affert, *à nu.* 130. *cum seqq.* Nos autẽ paucos enumerabimus, sed in dies magis practicabiles, à Speculatore deprõptos. Quorũ.

55 Primus est, quando sumus in sententia interlocutoria, à qua si non appellatur intra decem dies, respectu Iudicis, non transit in rem iudicatam, nisi sit el specialiter inhibitum, per text. *in cap. non solum de appellation. in 6.* quia Iudex, etiam post lapsum decem dierum, habet facultatem illam reuocandi, *ca. cum cessante de appellationib. cap. afferte de præsumption. & l. quod iussit. ff. de re iudic.* respectu tamen partis transit in rem iudicatam, si non appellat intra decem dies. *cap. cum dilecti in fin. de elect.* Speculator. *li. 2. de except. & replic.* §. 4. *num.* 44.

56 Secundus est, quando ex obseruantiæ sententiæ, eiusque executione oriretur periculum animæ, tunc enim non transiret in rem iudicatam; vt si feratur contra matrimonium. *cap. lator. de sent. & re iudic.* vbi Glos. *in verb. insinuatione.* simile habetur *in ca. consanguinei eod. tit. & in cap. sicut. de testibus & ca. inter dilectos de donat. & ca. cũ super de conceß. præb. et ca. loci §. his itaque in fin.* 35. *q.* 9. Iason. *in l. admonẽdi. ff. de iureiur.*

57 Tertius casus est, quando agitur de nullitate sententiæ per aliquod ex capitibus per nos supra notatis, quia tunc generaliter omnis sententia nulla, numquam transit in rem iudicatam, & consequenter poterit semper retractari. *textus est singularis in l. si expressim. ff. de appellat.* vbi Gloss. & Bart. late. sed infra 30. annos retractanda est, non vltra, vt alibi supra dictum est, & latius dicemus infra *p.3. sect. 1. de appell. n. 45. cum seqq.* Secus tamen est vbi esset periculum animæ, nam tunc posset in perpetuum retractari. ita Cardinal. *in Clement. 1. q. 14. de re iudic.* Bald. *in l. data opera col. 15. in fin. vers. sed quid si bannitus C. qui accusar. non poss.* Salicet. *in l. si præses. C. quom. & quand. Iud.*

58 Quartus est, in sententia excommunicationis, quæ numquam transit in rem iudicatam propter periculum animæ, quoad publicam vtilitatem; nã verò, quoad priuatam, quia benè transit *tex. est in cap ad reprimendam*, vbi Glos. *in verb. ad reprimendã, & ibi DD. de offic. ordinar. & in ca. venerabilibus de sent. excom. in 6.* Abb. *in d. cap. consanguinei de sentent. & re iudic. col. pen.* vbi ait idem esse in sententijs aliarum censurarum.

59 Quintus est, quando sententia lata est de consilio alicuius Doctoris, quia quandocumque appareret per consilium alterius melius sentientis, quod non fuit rectè iudicatum, semper illa retractari poterit. Ias. *in l. admonendi. col. 21. ff. de iureiur.* Alex. *in l. si ab hostibus col. 3. ff. sol. matrim.* Butr. *in cap. proposuisti de probation.* Roman. *conf.* 228. *col. fin.*

60 Sextus casus est, in causa beneficiali, nam sententia lata super beneficio Ecclesiastico non transit in rem iudicatam, quoad præiudicium superioris. *cap. cum Bertoldus de sentent. & re iudic.* & ibi DD. Sed benè transit, quoad ipsas partes. *cap. cum dilectus de electiõ. cap. ad audientiam de rescript.* Gloss. & Abb. *in cap. 1. de conceß. præben.*

61 Septimus est, in sententia lata per probationes testium deponentium de credulitate. Iason. *in rubric. ff. de iureiur. col. fin.* Butr. *in d. cap proposuisti. de probat.*

62 Octauus est, in sententia lata ex probationibus præsumptiuis, prout ex præsumptione Iuris. *l. si qui adulteri. C. ad leg. Iul. de adulter.* Roman. *in leg. cum quidam §. quod dicitur. ff. de acqu. hæred.* Alex. *in d. l. si ab hostibus.*

63 Nonus est, in omni sententia lata ex probationibus priuilegiatis, quæ numquam transit in rem iudicatam, & sic semper retractari poterit. Felin. *in d. cap. proposuisti col. pen. de prob.* Ias. *in d. l. admonendi col. 19. ff. de iureiur.* Alex. *in d. l. si ab hostib.*

64 Decimus est, in sententia, quam ille, qui pro se habuit, dicit esse iniquam, nam semper retractari poterit, quia confessio partis tollit omnem vim iudicati. Iason. *in d. l. admonendi col. 24. vers. ego inter alios. & in l. si duo §. idem Iulianus not. 6. ff. de iureiur.* Innoc. *in cap. quia plerique col. 1. de imm. eccles.* Butr. *in cap. is, qui fidem de sponsal.* vbi Abb. *& in cap. quanto de præscr. & in cap. 1. in fin. de conces. præb.*

65 Vndecimus est, in sentẽtia lata ex probationibus à iure reprobatis, prout per duellum, per ferrum candens, & huiusmodi; nam non transit in iudicatum, & est nulla ipso iure. Bald. *in l. libertorum. C. de testib.*

66 Duodecimus est, in sententia ex iniquis probationibus lata, cuius iniquitas apparet, vel colligitur ex eiusdem tenore *cap. inter cæteras de sent. & re iudic.* vbi DD. Innoc. *in d. cap. cum Bertoldus. eod. tit.*

67 Decimus tertius est, in sententia confiscationis bonorum in casibus prohibitis *per Auth. bona damnatorum. C. de bon. proscrip.* nam talis sententia non transit in rem iudicatam. Bald. *in ca. 1. col. 4. vers. sed pone Iudex de pac tenend. in vsib. feud.*

68 Decimus quartus casus est in omni sententia venali, hoc est quæ lata fuit per Iudicem, mediante pecunia corruptum, & subornatum. *l. venales. C. quand. prouoc. non est nec.*

69 Decimus quintus est in sententia lata in causa matrimoniali. *cap. lator, cap. consanguinei, & cap. tenor.* vbi Glos. Abb. & Felin. *de sent. & re iud.* Glos. *in l. 3. §. pen. ver. agatur. ff. de iureiur.*

70 Decimus sextus est in sententia lata ad consilium peritorum, & expertorum in arte, nam neque transit in rem iudicatam. Alex. & Bald. *in d. l. si ab hostibus. col. 3. ff. sol. matr.* Felin. *in d. cap. proposuisti col. pen. vers. quarta conclusio. de prob.* Iason. *in d. l. admonendi col. 20. & 22.* vbi limitat, quando essent sumpti ipsi experti de communi consensu partium. latè Ridolphin. *in Prax. p. 1. cap. 8. num. 122. cum plur. seqq.* vbi plures declarationes, & subdeclarationes affert, iuxta mentem Sac. Rotæ Rom.

71 Decimus septimus casus est in sententia mercatorum, quæ non transit in rem iudicatam, ob mox dictam rationem, quia censetur sententia lata iudicio expertorum. Afflict. *decis.* 33.

72 Sunt tamen hic aduertenda duo. Primum est, quod quando sententia est talis, quæ non transit in rem iudicatam, Iudex, vel eius successor potest illam corrigere, vel de nouo ferre. *c. quod quis. 35. q. 1. l. si præses. C. quom. & quand. Iud. l. 1. C. de sent. & l. 4. ff. de interrogator. action.* dummodo sit Iudex ordinarius, non delega-

legatus, vt notatur *in cap. in litteris. de offic. deleg. cap. conquerente, & cap. pastoralis. de offic. ordinar. l. 4. C. quom. & quand. Iud.*

73 Secundum est, quod in omni sententia, quę non transit in rem iudicatam, vtile erit appellare infra decem dies in casibus, in quibus appellari potest, quia alias tolleretur remedium deuolutiuum per lapsum decem dierum, & sic non posset haberi recursus ad Iudicem appellationis pro reuocatione sententię, sed tantum poterit peti coram eodem Iudice retractatio, vel eius successore per viam querelę. Glos. *singularis est in d. cap. ad reprimendam in ver. suspendatur de offic. ordinar.* vbi Abb. *notat, & in cap. consanguinei prae. col. pen. & fin. de sent. & reiud. & in cap. ex parte col. 4. vers. concludo breuiter. de restit. spoliat.* Felin. *in dict. c. lator col. 4. & 5. vers. tertia declaratio. de sent. & reiud.*

PRAXIS PROCESSVS.

74 Continuando sequentia cum præcedentibus pręsertim *num. 80. & 81.* antecedentis *subsect.* 1. dico, quod si contingat fieri executio super bonis Rei conuenti debitoris, vigore sententię, solet procedi ad venditionem ipsorum, adhoc, vt creditori satisfieri possit pro summa sibi debita; & tunc fit decretum pro subhastandis illis tali, vel simili modo, vt sequitur, videl.

Decretum sub hastationis bonorum exequutorum.

Qui N. &c. in causa N. de N. cum N. de N. occasione, de qua in actis, &c. mandauit fieri prima bannimenta, seu primā subhastationem super bonis dicti N. de N. exequutis, ad instantiam dicti N. de N. in forma, &c. & in locis solitis, & consuetis, iuxta morem, &c. omni modo, &c.

Et idem decretum fieri poterit postea in secunda, & tertia subhastatione, seù bannimentis, mutatis verbis: *mandauit fieri secunda vel tertia bannimenta, seù secundam, vel tertiam subhastationem*, iuxta stylum Curię, & loci consuetudinem.

75 Solet aliquando euenire, vt aliquis tertius opponat aliquod releuans super executione iam facta, & tunc Iudex debet cautè, & maturè procedere, ne ex causa vnius, alter præiudicium recipiat, contra omnem iuris dispositionem. Postquam autem cognouit super meritis oppositorum, potest interloqui hoc, vel simili modo, videlicet.

Decretum super exequutione iam facta.

Qui N. &c. sedens, &c. Visis, &c. dixit, exequutionem factam per N. super bonis talibus N. fuisse, & esse ritè, et rectè factam, & secundum stylum, &c. & proinde fore, et esse procedendum ad vlteriora, & ita, &c. omni modo, etc.

Quod si opus fuerit pronunciare, fuisse malè factam, dici poterit: *exequutionem factam per N. super tali re non fuisse, nec esse ritè, & rectè factam, ac secundum stylum, ete. adeo nullam declarauit, omni modo, ete.*

76 Expletis subhastationibus primis, & secundis, in quibusdam locis fieri solet mandatum domino bonorum executorum ad reluendum bona executa; & in alijs locis fit statim, ac bona executa sunt, ante decretum subhastationis infrascripto, vel simili modo, vid.

Mandatum ad reluendum.

Vobis omnibus, et singulis Exequutoribus nostræ Curiæ salutem, etc.

Tenore præsentium præcipimus, et mādamus, quatenus visis præsentibus, et postquam pro parte nostra, et ad instātiam N. siue, etc. fueritis requisiti, vel ad vestrā uoluntam deductum fuerit siue alter vestrum fuerit requisitus, sub pœna scut. tot... applican. etc. debeatis, et quilibet vestrū debeat citare, et monere N. de N. vt infra triduum præcisè, etc. reluat, et reluere sibi habeat, et debeat bona contra ipsum exequuta per N. de N. occasione, etc. alias, etc. Quoniam, etc. citetur, et referatur, etc. Datum, etc.

Vel alio modo, videl.

Ponatur Titulus dignitatis, &c. postea fit.

Per vnum ex seruientibus nostris, vel quarumuis Curiarum, etc. Ad omnem instantiam N. siuè, etc. citetur, moneatur, et requiratur N. de N. quatenus infra triduum præcisè, et peremptoriè accedat ad reluendum, seù reluat, et reluere habeat, et debeat bona contra ipsum exequuta, etc. quoniam, etc. citetur, et referatur, etc. Datum, etc.

77 Relatione per Cursorem facta, & elapso triduo fieri solet decretum, in quo conceditur facultas vendendi, infrascripto, vel simili modo, videl.

Decretum licentiæ de vendendo bona exequuta.

Qui Dominus N. etc. in causa N. cum N. visa exequutione facta super bonis N. visa citatione, ac relatione mandati de reluendo visisq; etc. sedens, etc. licentiam concessit vendendi dicta bona N. exequuta per N. legitimis tamen subhastationibus, seù bannimentis præcedentibus, quibus factis bona prædicta vltimo licitatori plus offerēti dimitti, et relaxari mādauit, et de pretio dicto N. creditori satisfieri, et si reliquū quidqnā fuerit restitui dicto N. debitori, si verò defecerit, iterū exequi decreuit, et ita, etc. omni, etc.

Vel sub alia forma, iuxta loci stylum, videlic.

Et per Curiam Episcopalem N. eiusque Reuerendiss. D. Vicarium Generalem fuit concessa, prout conceditur licentia vendendi bona de eius mandato, et ad instantiam N. exequuta contra N. legitimis tamen subhastationibus præcedentibus, quæ vltimo licitatori plus offerenti licentientur, et relaxentur, et de pretio dicto N. creditori satisfiat, ac si quid reliquum fuerit, restituatur dicto N. debitori; si verò defecerit, iterum exequatur, etc. et ita per hoc suum, etc. Prouisum, etc.

78 Deinde fiunt subhastationes, seù bannimenta more solito, & interponitur decretum super deliberatione bonorum subhastatorum, tali, vel simili modò, videlicet.

Decretum deliberationis.

Et per Curiam Episcopalem, etc. visis subhastationibus, et quod N. plus obtulit bonis, de quibus in prædictis subhastationibus, ipsi N. oblatori plus offerenti dicta bona fuerunt deliberata, prout deliberantur, instrumentumque deliberationis, et aliud quodcumque necessarium, fieri decernitur; et ita per hoc suum, etc. Prouisum, etc.

Vel alio modo videl.

Qui N. etc. in causa N. de N. cum N. de N. visis Bannimentis, seu subhastationibus, et quod N. talis plus obtulit bonis, de quibus in bannimentis, seu subhastationibus prædictis ipsi oblatori plus offerenti dicta bona deliberauit, instrumentumq; deliberationis, aliudq; necessarium, et opportunum fieri iussit, omni modo, etc.

79 Verum quia aliquando occurrit, vt fiant bannimenta, seù subhastationes, & nemo compareat ad offerendum pretium, & qui emere velit bona, quæ sub hasta uenduntur, uel propter respectum, uel

vel propter timorem Domini, cuius sunt bona; Tali casu adiudicari debent creditori pro mensura debiti, mediante appretio expertorum, & fit infrascriptum, vel simile decretum, videl.

Decretum Adiudicationis.

Per Curiam Episcopalem N. eiusque Reuerendissimum Dominum Vicarium Generalem, Visis Actis, ex quo bona ad instantiam N. contra N. executa vigore sententiæ, aliàs lata sub die tali.. mensis talis .... exposita ad incantum, & factis legitimis subhastationibus non fuit repertus emptor; fuit prouisum, & decretum, quod bona ipsa adiudicentur, prout adiudicantur dicto N. creditori pro summa ducatorum centum octuaginta quinque, in satisfactionem eius crediti, iuxta appretium, & æstimationem per expertos electos factam. Et ita per hoc suum, etc. Prouisum, etc.

80 Electio autem expertorum fieri solet mediante tali, vel simili decreto, videl.

Decretum electionis expertorum.

Et per Curiam N. &c. visis actis, &c. fuit prouisum, & decretum, quod eligantur quatuor experti ad effectum æstimandi, & appretiandi bona N. N. N. talis de tali executa ad instantiam N. de N. vigore sententiæ, de qua in actis, &c. infra terminum dierum trium, duo ex parte N. creditoris, & duo ex parte N. debitoris, qui iuxta verum valorem æstimare teneantur suam conscientiam onerantes &c. alias, &c. & ita, &c. hoc suum, etc. Prouisum, &c.

Vel alio modo, videlicet.

Qui N. &c. in causa N. cum N. occasione, &c. Visis subhastationibus, & quod nemo comparuit ad offerendum mandauit quod ambæ partes eligant duos, vel plures expertos, qui secundum conscientiam æstiment bona ad effectum adiudicandi N. creditori pro mensura debiti, iuxta sententiam latam die ... omni modo, &c.

81 Si verò vna pars elegerit, altera verò non, poterit fieri electio, vel per ipsum Iudicem ex officio; vel poterit confirmare electos ab vna parte; melius tamen erit si ipse eligat, mediante tali, vel simili decreto, videlicet.

Decretum electionis expertorum ex officio.

Et per Curiam N. &c. visa contumacia N. de N. non eligentis suos expertos ad faciendum appretium bonorum N. N. executorum in vim sententiæ, &c. fuit prouisum, & decretum, quod confirmentur, prout confirmantur N. & N. electi pro parte N. & pro reliquis duobus ex officio eliguntur N. & N. qui quidem simul secundum propriæ conscientiæ dictamen, æstimationem dictorum bonorum faciant, & de vero valore relationem conciant ad finem, etc. & ita per hoc suum, etc. Prouisum, &c.

82 Aliquando peti solet reuisio calculorum, allegando errorem calculi, maximè in taxatione fructuum, & interesse, vel alterius rei; & tunc Iudex debet mandare, vt reuideantur computa, vel aliquid aliud, & fit decretum, vt infra, vel simile huic, videlicet.

Decretum Reuisionis Calculorum.

Per Curiam N. &c. in causa vertẽte inter N. & N. occasione, prout in actis, &c. Visa petitione N. instantis reuideri computa, aliàs facta, sub die .... in eadem causa, & mediante decreto, propter calculorũ errorem, fuit prouisũ, & decretum, quod prædicta computa inter dictas partes die prædicto cum interuentu N. & N. facta, iterum calculentur, & reuideantur, & interim supersedeatur in executione; donec, &c. prout calculari, reuideri, & supersederi mandatur, &c. & ita per hoc suum, &c. Prouisum, &c.

Vel sub alia forma, videlicet.

Qui, N. &c. in causa N. de N. cum N. de N. occasione, etc. Dato sibi sumo de errore calculi, mandauit, dictũ calculum inter dictas partes die tali.... cum interuentu. N. et N. factum reuideri, et interim, etc. omni modo, etc.

83 Idem ordo seruari poterit, si petatur reuideri aliquid aliud releuans, & præiudiciale, vel ipsamet sententia, si dicatur de ipsius errore; & tunc semper dari solet terminus ad iustificandum, & impugnandum utrique parti communis, mediante infrascripto, uel simili decreto, uidel.

Decretũ Termini ad iustificãdum, & impugnandum,

Et per Curiam N. etc. Visa petitione facta per N. super reuisione talis rei ... vel sententiæ lata sub die tali, etc. in causa in ipsa Curia vertente inter ipsum instantem, et N. de N. occasione, de qua in actis, etc. ob assertum errorem, etc. fuit prouisum, et decretum, quod detur, prout præsenti decreto datur terminus dierum tot. .... vtrique parti ad iustificandum, et impugnandum respectiuè, et ita per hoc suum, etc. Prouisum, etc.

Vel in alia forma, uidelicet.

Qui N. etc. in causa N. cum N. occasione, etc. terminum statuit tot .... dierum vtrique parti ad iustificandum, et impugnandum respectiuè, omni modo, etc.

84 Facta postea discussione summariè super petitis, & allegatis, interloqui poterit, prout occasio postulauerit, tali, uel simili modo, uidelicet.

Decretum super reuisione sententiæ uel alterius incidentis.

Per Curiam N. etc. visis actis omnibus, et maturè discussis vltimo hinc inde per ambas partes deductis, et consideratis considerandis, etc. fuit prouisum, et decretum fore, et esse procedendum ad vlteriora in exequutione iam suspensa, ob assertum errorem, etc. prout procedi mandatur, ex eo quia non est locus dicto errori, sed omnia ritè, et rectè facta fuisse apparet plusquam manifestè ex eisdem actis; et proinde pro ritè et rectè factis declarantur, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, etc. et ita per hoc suum, etc. Prouisum, etc.

85 Comparere solet aliquando pars, ad cuius fauorem fuit facta adiudicatio bonorum exequutorũ; uel ẽptor ipse, qui bona emit sub hasta, & instat apud Iudicem, ut ei prouideat super iactationibus cuiusdam talis tertij asserentis habere actionem super illis bonis ex tali, uel tali ratione, & tunc Iudex in primis concedere debet inhibitionem, ne molestetur super dictis bonis, & deinde seruatis seruandis, *iuxta text. in l. diffamari. C. de ingen. manumiss.* interponat decretum, prout iuris est; de quo iudicio iactationis, dicemus infra sect. 3. Interlec. 3. Inhibitio autem, seù mandatum poterit fieri tali, uel simili modo, ut sequitur, uidel.

Inhibitio, seu mandatum super iactationibus.

De mandato Perillustris, et Reuerendiss. D. Vicarij Generalis N. etc.

Vobis omnibus infrascriptis, etiam aliena manu notatis, et vestrum cuiuslibet insolidum salutem, et nostris firmiter obedire mandatis præcipitur quatenus visis præsentibus, etc. nemo ex vobis audeat, vel præsumat quouis quæsito colore, etc. molestare, aut perturbare, et inquietare N. de N. in possessione talis rei .... sub pœna scutorum tot. .. pijs vsibus applicandorum, etc. et in iuris subsidium excommunicationis, etc. Iustificato tamen, etc. citata parte, etc. In quorum fidem, etc. Datum in tali loco, etc.

N. *Vicarius Gen.* N. Notar. etc.

Vel

Vel sub alia forma, videlicet.

N. Vicarius Gener. N. &c.

Per unum ex seruitibus nostris, vel quoscunque Curiarum, &c. citentur, moneantur, & requirantur omnes, & singuli in calce praesentiu nominandi, & cognominadi, etiã aliena manu descripti; eisque, & eorũ cuilibet mandetur, vt sub pena vnciarum auri 25. (vel cerę albae laboratae librarum 25.) pijs vsibus applican. &c. & in subsidium excommunicationis nemo audeat, aut quouis praetextu, vel quaesito colore praesumat inquietare, molestare, aut aliquo modo perturbare N. de N. super possessione rei N. Verũ habentes causam compareant coram Nobis, & nostra Curia, quoniam iustitiae complementum ministrabitur, &c. alias, &c. quoniam, &c. citetur, & referatur, &c. Datum, &c.

86 Quando verò Pars principalis petierit assignari terminum iactanti, iuxta formam. *d. l. diffamari. C. de ing. man.* examinatis prius testibus super iactationibus, poterit fieri, hoc vel simile decretum, videl.

Decretum super iactationibus.

Et per Curiam N. &c. siue sub alia forma. *Qui N. etc. In causa N. cum N. occasione, de qua in actis, &c. visis depositionibus testiũ super iactationibus dicti N. eidẽ sic iactanti terminum statuit 15. dierũ currentium, ad deducendum, probandum, et allegandum quidquid vult, & potest, de, & super tali praetenso iure, siue iactatione, & iura, quę iactauit, & iactat se habere super tali re, quo termino elapso dicto iactãti perpetuũ silentiũ imposuit, omni modo, etc.*

87 Quod decretum intimatur parti iactanti, & facta relatione per cursorem, expectantur dicti quindecim dies assignati, quibus elapsis, si nihil releuans deductum fuerit, interponitur sequens, vel simile decretum, videlicet,

Decretum silentij in contumaciam iactantis.

Qui N. &c. In causa N. cum N. occasione, etc. cum dictus N. iactans nihil, quod relenat, deduxerit in termino sibi assignato, perpetuum eidem in ipsa causa silentium imposuit, & vlterius non audiri iussit, etc. omni modo, &c.

88 Quod si occurrat casus, vt aliqua ex partibus litigantibus petat declarari sententiam in aliqua ipsius parte obscura, poterit Iudex iuxta notata *sup. nu. 50.* illam declarare, si sit ordinarius habens merum, & mixtum imperium, non autem Delegatus, vel Arbiter; diffinitiuam quidem semel. Interlocutoriam vero pluries, causa tamen semper cognita, ac etiam citandis, & pro tribunali sedendo, vt moris est. Et tunc vti poterit in sententia declaratoria, eadem verborum forma, sicut in sententia diffinitiua, *de qua in praeced. subs. n. 75.* Additis tantum uerbis. *Declarantes sententiã nostram, Dicimus, etc.* & ponitur tenor declarationis ipsius in ea parte, ĩ qua per partẽ fuit petita declaratio.

89 Praeterea est notandum, quod quando fuit appellatum à sententia diffinitiua intra decem dies à die scientiae, si Iudex dubitat, an sit, uel non sit admittenda appellatio, poterit dare appellanti terminum iuris, & interim supersedeat in causa per mensem, & nihil innouet in executione sententiae, neque in alio actu, alias acta essent nulla ut dicem. infr. *p. 3. sect. 1. de appell. num. 111.* Et iste terminus operatur, ut non possit pars appellans redire quandocumque, ut alias posset, pro Apostolis, nisi elapso mense, cum sit dilatio quaedam concessa Iudici ad deliberate respondendum de Apostolis; quę praxis deprompta fuit ex *cap. ab eo de appellat. in sexto. & ex l. Iudicibus C. de appellat.* & notat Speculator *lib. 2. de appellat. § 7. num. 12. et lib. 4. de Apostolis. § 3. num. 13.*

Et enim ista dilatio triginta dierum, non solum est concessa Iudici ad deliberandum de quibus Apostolis respondere debeat; verum etiam parti ad illos petendum, & redeundum pro illis. *vt in d. cap. ab eo, et d. l. Iudicibus.* Felin. *in cap. personas num. 1. vers. et si dicitur de appellat.* Marchesan. *de commiss. p. tit. de Apostol. petit. & concess. nu. 24. et nu. 312. sec. non. impress.* Vestr. *in Prax. lib. 7. cap. 3. num. 33.* & ibi Granat. *num. 63.* Ridolphin. *in Prax. p. 1. cap. 13. num. 173.*

90 Quando autem incipiant currere isti triginta dies, & quid sint Apostoli, dicemus infra *in seq. p. 3. sect. 1. vbi de appellat. à num. 92. cum pluribus seqq.* Debent tamen peti, & dari Apostoli infra dictos 30. dies, ut in *praecit. iurib. et cap. fin. vers. Iudicibus 2. q. 6. et l. praesenti C. de appellat.* alioquin negligens intra dictum tempus petere, uidetur appellationi renunciasse. *vt in d. cap. ab eo, et l. quoniam. 1. C. de appellat.* Iudex autem, qui non dat intra dictum tempus, *iuxta tex. in cap. cordi. de appell. in 6.* puniri debet, cum teneatur de iure. *arg. ca. post appellationem. 2. q. 6.* Speculator. *de Apostol. d. §. 3. num. 13. circ. med.*

91 Si uero appelletur ab interloquutoria, & grauamen est reparabile per appellationem à diffinitiua, Iudex non admittat appellationem. Quando autem constaret de grauamine, & sit dubium, an illud reparari possit, necne in diffinitiua, melius erit, si grauatum reposuerit à grauamine, uel statim eodem die, uel die immediatè sequenti; quando autem detur, uel à quibus interloquutorijs non detur appellatio, tradit Aretin. *in l. 1. ff. de appellat.* & Nos latè diximus *sup. subsect. prae. num. 17.* solum addendum erit hic quod in appellatione ab interloquutoria, decem requiruntur.

Primò, scilicet Grauamen.

Secundò, grauamen legitimum.

Tertiò, causa grauaminis uera.

Quartò causa grauaminis expressa.

Quintò, quòd petitio, uel exceptio fuerit reiecta, seu non admissa.

Sextò quod ideo fuerit appellatum, quia petitio, uel exceptio fuerit reiecta, uel non admissa.

Septimò, quod appellatio inscriptis redigatur.

Octauò, petitio Apostolorum.

Nonò, si appellatus id petierit, quod partes ueniant instructae.

Decimò, ut infra decem dies prouocetur. Roman. *cons. 501. num. 1.* Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 29. num. 3.* Marchesan. *de commiss. tit. de commiss. appellat. diuers. par. 1. §. 1. num. 64. et seq. fol. 1302. et de commis. appell. ab interloc. p. 1. §. 1. nu. 165. fol. 1210. secund. nou. impress.*

92 Vbi autem grauatus reponitur à grauamine interloquutorię, fieri potest tale, uel simile decretum, videl.

Decretum Repositionis ab Interlocutoria.

Qui N. etc. in causa N. cũ N. occasione, de qua in actis, etc. à pronuncia contra eum facta, in qua dicitur, etc. (& ponatur tenor, uel substantia pronunciae) *reposuit, et pro reposito haberi voluit, et mandauit, omni modo, etc.*

93 Tandẽ, notandũ remanet, quod quotiescũque fuerit à diffinitiua appellatũ, Iudices de partibus solent interloqui super admissione, uel non admissione appellationis infrascripto, uel simili decreto, uidel.

Decretum non admissionis Appellationis.

Qui N. etc. appellationem aduersus sententiam per ipsum latam pro N. contra N. occasione, de qua in actis, etc. non admisit, nisi si, et in quantum, omni modo, etc.

Et

Et si illam admittere voluerit, dici potest, *admisit si, & in quantum, &c. omni modo, &c.*

Et si ab ista non admissione appellationis appellatum fuerit, potest interloqui, vt sequitur, videlicet.

Decretum admissionis appellationis.

Tunc Dominus. &c. visis. &c. stetit in decretis, omni modo, &c.

Supradictus autē modus procedēdi, & interloquēdi obseruatur per Iudices de partibus, vt plurimum.

SVBSECTIO TERTIA, ET VLTIMA.

In qua traduntur formulæ quædam Sententiarum in diuersis Actionibus.

IN præsenti Subsectione vltima cumulabo quasdam formulas Sententiarum super aliquibus Actionibus, Interdictis, & alijs iuris remedijs, quæ frequentius in Tribunalibus, tum Ecclesiasticis, tum sæcularibus occurrere solent, quas ex Doctoribus collectas hoc loco simul ad communem omnium commoditatem, & vtilitatem apponam. Porro huiusmodi formularum maxima vtilitas, & necessitas inde apparet, quod sæpè ex defectu verborum, vel clausularum, quæ de iure requiruntur; vel ex adiectione inutilium, sententiæ ipse aliquando infirmentur, & inualidę reddātur: aut nouæ lites, & altercationes super ipsis emergant. Quibus inconuenientibus per has formulas occurro. Verum quia sententia, vt plurimum, conformis esse debet libello, seu petitioni partis Agentis, alias esset nulla, vt dictum est sup. *ead. sect. 3. subsect. 1. num. 73.* cum Baldo teste *in l. fin. C. de comm. lib.* fatuus sit Iudex, qui super alijs, quam super petitis pronunciat. Ideò ponam quoque libellorum formas singulis quibusque actionibus, seu iuris remedijs conuenientes, & proprias, quibus correspondere debent formæ sententiarum. Adiectis insuper Annotationibus, & istis obseruationibus valdè proficuis. Quæ omnia ordine consueto per varias Intersecationes disponūtur, vt infra.

INTERSECATIO PRIMA.

De Absolutoria ab obseruatione Iudicij

SVMMARIVM.

1 *Libellus offerri debet in omnibus causis, & qualiter formandus.*
2 *Clausula:* super quibus omnibus, &c. *quid operetur.*
3 *Clausula:* Deducens omne ius, &c. *quid?*
4 *Clausula:* Non se astringens, &c. *quid?*
5 *Clausula:* Cum potestate addendi, &c. *quid?*
6 *Clausula:* & ita, &c. *quid?*
7 *Clausula:* omni meliori modo, &c.
8 *Sententia absolutoria ab obseruatione iudicij est diffinitiua.*
9 *Fertur ob ineptitudinem libelli, & ob alias causas.*
10 *Præseruat ius Actori, et quomodo.*
11 *Absolutoria ab obseruatione Iudicij, differt ab absolutoria Rei ab impetitis.*
12 *Instantia perimit in absolutoria iudicij.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. et dicit, se fuisse citatum ad instantiam Sempronij de Sempronijs super prætensa restitutione cuiusdam fundi nuncupati N. siti in loco N. iuxta bona N. etc. per comparentem possessi titulo hereditario. Verum quia prædictus Sempronius ineptè petijt talē fundum, cum nullam in ipsum habeat actionem, vt in probationibus in actis factis clarè constat: Ideo compareus ipse recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit ipsum ab obseruatione Iudicij absolui, & liberari, & amplius non molestari. Et insuper petit, et instat dictum Sempronium condemnari in omnibus damnis, expensis, et interesse passis, & patiendis occasione præsentis litis super quibus omnibus petit sibi ius, & iustitiam administrari, etc. Deducens omne ius, &c. Non se astringens, &c. Cum potestate addendi, &c. & ita dicit, & prouideri petit isto, & omni *alio meliori modo, &c.*

Forma Sententiæ.

In Dei Nomine. Amen.

Nos Abbas N. de N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus, (si sit talis) *ac Illustriss. et Reuerendiss. Dom. N. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, et officialis generalis, &c.* (Si verò sit Iudex laicus ponantur verba suo officio, vel dignitati conuenientia.) *In causa & causis, quæ in hac Episcopali Curia N. in prima, seu veriori instantia versæ fuerunt, & vertuntur inter N. de N. Actorem ex vna, & N. de N. Reum conuentū ex altera partibus,* De, & super petitione cuiusdam fundi, qui dicitur *N. in loco N. iuxta bona N. de N. &c. Viā publicā, et alios notorios fines, rebusque alijs, etc. prout in actis, etc. Visis libello Actoris, termino ad probandū vtrique parti dato, depositionibus testium vtriusque partis, publicatione & conclusione in causa factis, scripturis per vtraque partem præsentatis, citatione ad dicendum, & ad sententiā, et omnibus actis, visis videndis, et consideratis de iure considerandis, partibusque cum suis Aduocatis, & Procuratoribus in iure, et in facto pleuariè auditis.* Per hanc nostrā, *quam in his scriptis de iuris Peritorum consilio ferimus diffinitiuam sententiam.* Christi *nomine repetito, Pro Tribunali sedentes, et solum Deum præ oculis habentes.* Dicimus, *decernimus, declaramus, et diffinitiuè pronunciamus supradictum N. de N. Reum conuentum fore et esse absoluendum ab obseruatione præsentis Iudicij contra eum moti pro parte præfati N. de N. Actoris, occasione de qua in actis, &c. prout nos per hanc nostram diffinitiuam sententiam absoluimus, et liberamus, ac pro absoluto, et liberato haberi volumus, et mandamus. Et dicto N. de N. Actori, iura, talia, qualia habet in alio iudicio experienda reseruamus.* Victumque *victori in expensis condemnamus, quarum taxationem Nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus.* Et mandatum, *quodcumq; desuper necessarium, & opportunum decernimus, & relaxamus.* Et ita Dicimus, *declaramus, pronunciamus, & diffinitiuè sententiamus non solum præfato,* sed omni alio meliori modo, *etc.*

Ita pronunciaui Ego N. de N. Vicarius Generalis N. Vel Ego *N. Iudex seu Gubernator N. &c.*

Publicationis prædictæ sententiæ forma.

Lecta, lata, data & in his scriptis sententialiter promulgata fuit præsens prefata sententia per supradictum Perillustrem, & Reuerendissimum Dominum N. Vicarium Generalem N. Pro Tribunali sedentem, &c. in loco N. &c. & per me Notarium, et Actuarium infrascriptum rogata, etc. Currentibus anno... Indictione.... Pontificatus vero SS. N. Nostri N. Papæ... anno eius... die verò... Mensis N. præsentibus ibidem N. N. & N. N. testibus habitis, etc.

Et Ego N. Notarius, & Actuarius rogat. etc.

ANNO-

ANNOTATIONES.

1 *Noto Primò* circa libellum in genere, vltra ea, quę attuli ſupra *hac ead.par.2.ſect.1.ſubſec.1.per tot.* quod libellus, ſeù petitio, iuxta morem Regionum, & ſtylum Curiarum offerri neceſſariò debet in quacunq; cauſa, etiam non petente aduerſario, tam de iure Canonico, quam Ciuili, vt tradunt communiter Doctores *in cap.1.de libel.oblat.& in cap.2.5.q.1.* In multis tamen cauſis non offertur libellus, de quibus agit Soccin. *in regula 233. libellus in qualibet cauſa.*

Vbi autem fit, aduertere debet libellans, vt in eo factum, & actionē exponat breuiter, ordinatè, clarè, & ſpecificè ſuam intentionem demonſtrans Iudici, & parti, vt colligitur ex eius definitione; dicitur enim libellus, quod ſit breuis, & ordinata ſcriptura clarum continens, & Iudici, & parti demonſtrans intentionem Actoris. Cyn. *in Authent.offeratur.C.de lit.conteſt.* & ideo de ſubſtantia libelli eſt, vt fiat in ſcriptis *cap.1.* & ibi DD. communiter. *de libell. oblat.* Bart. *in l.ſacris. C.de proxim. ſacror.ſcrin. lib.10.* Et continere debet facti narrationem; media concludendi; & concluſionem congruam.

Seruatur tamen de conſuetudine in multis locis, vt neque in cauſis, & Iudicijs ordinarijs libellus in ſcriptis offeratur: ſed ſolùm compareant partes coram Iudice, vel Notario, ſeu Actuario Curiæ, & faciant ſuas petitiones vſque ad ſententiam definitiuam: & tunc valebit ſententia, quamuis fiat ſine libello, non obſtante, quod regulariter ſententia eſſet debet conformis libello *l.fin.C.de fideicom.liber.* & dictum eſt ſuprà; nam conſuetudo fori derogat iuri ſcripto *l.3.§.fin.* & ibi Bart. *ff.de teſtib.* ſemper tamen neceſſaria, & vtilia ſpecificè ſunt apponenda, non ſuperflua, & genericè: adeò vt quæ ponuntur, ſi probentur, inuent Actoris intentionem. *c.examinata de iudic.* & ibi DD. *cap.vlt.de libell. oblat.* & ſignanter aduertat libellans, vt benè concludat petitionem in libello expoſitam, nam tota vis libelli in concluſione conſiſtit: quapropter Innoc. *in cap.ſuper litteris. de reſcript.* ait: *Non quid narratur, ſed quid concluditur attendi debet.* Et Angel. *in § omnium. Inſt.de action.* dicit quod libellans tali attentione aduertere debet ad concluſionem, vt nihil aliud ſit in libello; quia concluſio ampliat, reſtringit, & declarat actionē intentatā, & qualiter precedētia intelligenda ſint. Bald. *in l. nec quidquam. §. vbi decretum ff. de offic.proconſ.* & ratio eſt, quia Iudex non interponit regulariter ſuum officium, niſi imploretur. *l.quarta.§. hoc autem iudicium cum ibi notatis, ff.de damn.infect.l.1. C.vt quæ deſ.aduoc.* Soccin. *in regula; Iudex petitus 197.* vbi ponit 34.exceptiones huius regulæ. In multis tamen caſibus libellus ſuſtinetur, ſine concluſione; vt ſi agatur poſſeſſorio recuperandæ; ſi factū narretur corā Principe; ſi fiat in criminalibus; & ſi ponatur aliquod verbū æquiualens concluſioni, vt tradit Iaſ. *in d. §. omnium nu.135. cum ſeqq.* Alios caſus ponit Soccin. *in regula: libellus ſine concluſione 231.& regula libellus, ad hoc, vt lis conteſtari poſſit. 232.*

Vnde ad ſaluandum libellū ab ineptitudine, & omni alio defectu introductę fuerunt quædam clauſulæ ſalutares, quæ apponuntur in fine libelli, quę multas vtilitates aſſerunt, & mirabiles operantur effectus; Ideo de ſingulis, quę hodie ſunt magis frequentes, & in vſu, aliqua percurrere vtile erit. Quapropter.

2 *Noto ſecundo*, ſuper clauſulis libelli, vltra ea, quæ perſunctoriè dixi ſupra *ead.par.2.ſect.1.ſubſect.1. numer.* 8. quod prima clauſula in prælato libello appoſita, nimirum *ſuper quibus omnibus petit ſibi ius, & iuſtitiam miniſtrari,* importat, & operatur, vt per eam cenſeatur intentatum remedium magis vtile ipſi petenti Roland. *conſ.79.nu.38.vol.1.* Crauett. *conſ.201.nu.45.* Menoch. *conſ.314.n.5.* Surd. *cōſ.273.n.5.* Mat. Antonin. *variar.reſol.l.2.reſol.15.n.17.* Gam. *deciſ.dec.30.n.3.*

Secundò operatur, vt verba libelli approprientur ad deſeruiendum intentioni libellantis. Soccin. *in ca.2. num.84.et ſeq.de libell.oblat.* Card. Tuſch. *practicar.concluſ.to.1.litt.C.concluſ.359.n.9.* vbi Alios allegat. Alex. *conſ.121.num.1.*

Tertiò operatur, vt libellus ſubſtineatur ex cauſa apta, licet concluſum ſit ſuper inepta; & conſequenter ſaluat libellum ab omni ineptitudine. Marant. *in ſpecul.aur.6.p.de libell.oblat.nu.15.* Brunor. à Sol. *in loc. commun. verb.clauſul.35.* Hippolit. *ſingul.36.* Tuſch. *ib. n.28.* Rot.Iannenſ. *deciſ.1.nu.7.* Capic. *deciſ.10. num.22.* Anton.Gabr. *comm.lib.6.tit.de clauſul.concluſ.4.num.1.* Theodoſ. de Rubeis *in ſingularib.Rotę tom.2.p.4. clauſul.42.& 457.num.11.*

Quartò operatur, vt poſſit Iudex officium ſuū impertiri, etiā ſuper non petitis. Abb. *in c.fin.in fin.de iure iur.* Cotta *in memorabil.verb.iuramētū in ſupplementum in fin.* Capic. *d.deciſ.10.n.22.* Alciat. *conſil.216. in fin.* vbi ait, quod vigore dictę clauſulæ poteſt Actor obtinere in actione perſonali, licet intentauerit realem Idem dicunt Cęphal. *conſ 400.numer.1.vol.3.* & Afflict. *deciſ. 95. num.7.& 9.* & Ioſeph.Ludouic. *lucen deciſ.46. nu.5. et ſeq.* ait, quod ſi per Actorem petita fuerunt tantum quinque, & probatum in decem, cōdemnatio in decē probatis exequi poteſt virtute dictæ clauſulæ.

Quintò operatur, vt ſi Actor agat, & concludat in poſſeſſorio, obtineri poſſit in petitorio, dūmodo ex narratis elici poſſit actio ad petitorium, alias ſecus. Corn. *conſ.91.incip.in cauſa in princ. lib.4.* Tuſch. *d. concluſ.359.n.5.* Crauett. *conſ.299.n.2.* Grammatic. *dec.19. num.16.*

Sextò operatur, vt Iudex condemnare poſſit Reum victum in fructibus, intereſſe, & vſuris, ac in expenſis, etiam ſi Actor non petierit, dummodo in libello talem clauſulam appoſuerit. Vinius *tom. 1. communiū opin lib.3.tit.2.nu.95. verſ.& eam.* Bernard. Græuæ *ad Practic.Camer.Imper.lib.1.concluſ.61. conſiderat.3.n.4.* Giurb. *deciſ.65.num.15.*

Septimo operatur, vt poſſit Iudex indicare ſecundum iuris diſpoſitionem, & quod erat petendum. Ceuallos. *commun.contr.commun.q.763. nu.64.* Barboſ. *de clauſul.vſu freq.clauſul.76.num.7.*

Octauò operatur, quod licet regulariter attendatur concluſio libelli, vt actio intentata cognoſcatur, non autem narratiua; ſecus tamen eſt, quando in libello appoſita fuit hæc clauſula. Alex. *conſil.111.li.1.& conſil.117.& 192.lib.2.* Butr. *conſ. 63.* Soccin. *conſ. 160. ad fin.lib.2.* Card. Tuſch. *d.concluſ.359.num.14.*

Nonò, vt omnis actio cenſeatur intentata, quæ colligi poteſt ex narratis. Corneus *conſ.46.nu.4.& conſ. 301.nu.3.lib.3.* Aret. *conſ.17.* Alex. *conſ.42.& conſ.61.n. 10.& conſ.192.num.9.& 200.nu.7. lib.2.* Cranett. *conſ. 151.num.4.* Marta *de clauſul.p.1.clauſ.65. num.2.* Tuſc. *ibid.num.1.& ſeq.*

Decimò operatur, vt debeat Iudex deferre iuramētum, quamuis expreſsè petitum nō ſit, quia virtualiter ſub hac clauſula eius petitio continetur. Cotta. *in memorabil.* verb. iuramentum in ſupplemētum. Gabr. *d.concl.14.n.25.* Maſcard. *de probation.cōcluſ.954.n.48.*

3 *Noto tertiò*, quod clauſula. *Deducens omne ius, omnemque actionem*, operatur, vt libellus extendatur ad illos caſus, in quibus cumulatio plurium iurium, vel actionum de iure communi admittitur, & ſic intelligi debet ſecundum ius commune. Papienſ. *in Prax. in form. libell.action.real.§.deducendo numer.7.* Mart. *de clauſul.p.1.clauſ.256.num.2.*

Secundò operatur, vt Iudex possit sententiam ferre, super omnibus in discursu causæ probatis non attento libello. Mart. loc. cit num. 6. Rot. decis. 256. nu. 1. & 2. p. 1. diuers. Duran. decis. 90. num. 2.

Tertiò operatur, vt si per Actorem fuerit intentatū remedium legis fi. C. de edicto Diu. Adrian. tollend. quod datur hæredi scripto in testamento pro adipiscenda possessione bonorum hæreditariorum quę defunctus possidebat tempore sui obitus; per istam clausulam censetur etiam intentatum remedium vtilis Saluiani, & sic remedium magis vtile ac proficuum, quod illi competere poterat Rot. in Romana de Comitibus 30. Ianuarij 1581. corā fel. rec. Clement. VIII. impress. apud Salust. Tiber. in prax. lib. 2. post. cap. 5. & ead. Rot. decis. 36. num. 2. p. 1. recent.

Non operatur tamen in petitorio, quando fuit apposita in libello possessorij, si fuisset oppositum de nimia generalitate. Matt. d. tract. de clausul. pa. 1. claus. pracit. 256. num. 7.

4 Noto quartò, quod clausula. Non se astringens, &c. (hoc est non est non se altringens ad probandum necessaria, sed ad ea tantum quæ sufficiunt ad victoriam causæ obtinendam,) operatur, vt Actor non videatur recedere à Regulis iuris communis, & ideo vtile erit semper illam apponere in libellis, vt tradit Iason. in §. omnium instit. de actionib. numer. 161. vbi latè Osasc. dec. 144. num. 17.

Secundò operatur, vt Iudex potius attendat ad probata, quam ad petita in libello. Theodos. de Rubeis, in singular. Rotæ tom. 2. p. 4. clausul. 498. num. 1 Peregrin. cons. 92. num. 6. vol. 5. vbi ait, quod in libellando, & articulando parit dicta clausula multos bonos effectus pro libellante, vel articulante:

Tertiò operatur, quod æquipolleat ei altera prænotata clausula. Ius, & iustitiam ministrari Alber. Bron. cons. 83. nu. 4. vol. 1. Mart. de clausulis. p. 1. claus. 80. num 8. & 9. Franc. de Ponte. cons. 63. nu. 5. cum plurib. seqq.

Quartò operatur, vt vim habeat excusationis, ne Actor plus debito petens, teneatur probare id, quod petitum fuit; nec ob id in causa succumbet quamuis omnia deducta in libello non probet adunguem. Menoch. cons. 127. nu. 4. Theod. de Rub. d. claus. 498. n. 1.

Quintò operatur, vt Actor non teneatur probare qualitatem deductam in libello; cum alias regulariter succumberet, si non probauerit, quando in libello nō adesset huiusmodi clausula, dato quod probaret factū principale. Marant. in Spec. p. 6. de libell. oblation. num. 17. Cardos. in Prax. Iudic. verb. clausula. num. 10. Mendoza Castro. in Praxi Lusitana lib. 3. capitol. 2. numerum 4.

Sextò operatur, ne noceant impertinētia, superflua, & inepta in libello apposita. Hippolit. in l. vnus. §. fin. n. 36. ff. de quæstionib.

Septimò operatur, vt remoueat probationē necessariam, non tamen qualitatem expressam, cuius probatio necessaria est. Mascard. de probationib. conclus. 1248. n. 57. De ista clausula agit Bart. in l. Diuus. 33. ff. de re iudic. & Canonistæ in cap. cum dilecti de dol. et contum.

5 Noto quinto, quod clausula. cum potestate addēdi, &c. operatur, vt præsumi non possit dolus, quia est exclusiua doli. Decius consil. 633. num. 11. Roland. de inuentar. p. 4. tit. 4. §. quid si hæres num. 7. Salust. Tiber. in Prax. lib. 1. cap. 55. nu. 10. Ridolphin. in Prax. p. 1. cap. 9. num. 68. Surd. decis. 222. n. 21. & seqq. Rot. decis. 747 la prima n. 4. p. 2. recent. Gregor. decis. 169. nu. 4. & ibi Beltramin. num. 12.

Vnde ea apposita in Inuentario censentur apposita omnia bona, quia præsumitur de omnib. bonis, quāuis non sint omnia apposita, cum per eam ostendatur animus apponendi statim atque ad notitiam peruenerint. DD. cit. & Bald. in l. fin. §. cum igitur num. 8. C. de iur. deliber. & Alij, quos refert, & sequitur Buratt. decis. 2541. nu. 8. Quibus adde quos citabo infra Intersec. 4. num. 32. vers. quartò si in inuentario.

6 Noto sexto, quod clausula. & ita, &c. est illatiua plurimum Soccin. Senior. cons. 40. numer. 2. vol. 1. Peregrin. cons. 47. nu. 6. vol. 1. Ioann. Baptist. Costa de clausul. conuentionalib. claus. 25. in fin. Magon. Florent. decis. 50. n. 4. Rot. decis. 568. num. 4. & 6. p. 1. diuers.

Secundò, est continuatiua, ac repetitiua sensus verborum præcedentium. Ruin. cons. 102. num. 12. & cons. 184. n. 6. lib. 2. Galganet. de condition. & demonstrat. p. 2. cap. 1. q. 18. n 9 Honded. cons 43. nu. 40. vol. 2. Menoch. cons. 328. n. 30. Rot. decis. 128. n. 4 p. 2. diuers.

Tertiò, est restrictiua, & explicat verba antecedentia generaliora, eaque restringit. Ruin. d. cons. 102. nu. 11. lib. 2. Anton. Monach. Bononien. decis. 54. num. 5.

7 Noto septimo, quod clausula: omni meliori modo, &c. plures operatur effectus: & est magis vsitata tā in libellis, quā in sententijs. Operatur autem Primò, vt æquipolleat clausulæ. Pleno iure, & ideo idem operatur. Matt. de clausulis p. 1. claus. 88. n. 7. Barbos. de claus. vs. freq. claus. 95. n. 2. Theodos. de Rubeis in singular. Rotæ to. 2. p. 4. claus. 517. n. 25. Rot. dec. 30. n. 6. p. 1. in posthu.

Secūdo operatur, quod actus valeat eo modo, quo valere potest. Dec. cons. 14. num. 3. vers. confirmatur, & cons. 77. n. 4. vers. secunda ratione. Curt. Iunior. cons. 316. nu. 20. lib. 3. Cæphal. cons. 423. n. 92. Honded. cons. 44. nu. 28. tom. 2. Matt. vbi sup. num. 1. Put. decis. 230. lib. 2. Rot. decis. 242. nu. 8. p. 3. recent.

Tertio operatur, vt melior via censeatur electa. Ioseph. Ludouic. Perus. decis. 117. num. 4. Seraphin. de priuilegiorum. priu. 98. num. 3. Ideo dispositio in vim huius clausulę non restringitur ad expressa, sed extenditur ad omnes casus, in quibus actus melius sustinetur. Rimin. Iun. cons. 13. num. 143. Ruin. cons. 9. nu. 9. vol. 5. Vnde fit, vt si actus sustineri non possit secundum verba expressa, sustineatur secundum ea, quæ congruentius exprimi potuissent. Cardin. Mant. de coniectur. vltim. volunt. lib. 3. tit. 14. num. 11. Menoch. cons. 314. numer. 4. Couarruu. in cap. Raynutius de testam. §. 1. sub. nu. 2. vers. præterea Fusar. de substitut. q. 245. nu. 65. Rot. in Reatina hereditatis 3. Martij 1600. coram D. Iusto.

Quartò operatur, vt vtilius remedium dicatur deductum; & si illud, quod expressum fuit, non valet eo modo, quo fuit expressum, valebit eo modo, quo valere potuerit. Menoch. d. cons. 314. nu. 4. Surd. cons. 428. Marescott. variar lib. 1. cap. 29. num. 71. Aloys. Ricci. in collectā. dec. p. 4. collect. 809. effect. 1. Greg. dec. 204. n. 19.

Quintò operatur, vt censeatur intentata, & deducta omnis actio necessaria, & magis proficua Actori. Rot. Bonon. diuers. decis. 129. num. 25. et decis. 216. n. 54.

Sextò operatur, vt censeatur imploratū officium Iudicis, & quod omnia arbitrio eiusdem censeantur remissa, itaut cesset incertitudo, & contrarietas libelli. Lapus. allegat. 51. num. 9. Ruin. cons. 209. num. 24. lib. 1. Card. Tusch. practicar. concl. tom. 1. litt. C. conclus. 358. n. 1. Corn. cons. 18. n. 8. lib. 3.

Septimo operatur vt omne officium Iudicis, & omnis actio, & remedium censeatur intentatum absque alia expressione officij Iudicis, actionis, vel remedij. Petr. de Anchar. cons. 73. n. 3. Corn. vbi supra. Tusch. ibid. num. 4. Benedict. Aegid. ad l. ex hoc iure ff. de iust. et iur. p. 2. cap. 13. clausul. 16. num. 2.

Octauò tollit ineptitudinem libelli. Bald. cons. 478. nu. 3. lib. 1. Card. Tusch. vbi sup. num. 6.

Nonò, operatur, vt in casu dubio libellus interpretari possit, prout fauorabilior est Actori libellanti. Marant. in aur. specul. p. 6. de libell. oblat. n. 16.

Decimò,

Decimò, supplet solemnitates actui necessarias, & coualidat actum inualidum ex omni capite, quo fieri potuit. Alexan.cons.80.num.2 lib.5.Cæphal.cons.772. nu.10. Honded.cons.44.num.29.tom.2 Tusch.ibidem n.35. Grat.cons.7.nu.24.Mart.d.claus.88.num.3. Barbos. d.claus.95. num.14.

Vndecimò operatur, vt capi possit possessio propria auctoritate.Mart.loc.cit.n.10.& claus.56.num.15. Höded.cons.28.n.26.to.2. Intrigiol.Siciliæ dec.48.n.10.

Duodecimò, cessare facit pœnam petentium plus debito. Ios.Ludou.Perus.dec.117. num.4.& 5.

Decimo tertiò, operatur, vt cumulari possint plura remedia contraria, & quidquid ex narratis resultauerit, conclusum censeatur Crau.in respons.pro genero nu.215.& 217. Et tunc sententia fieri potest non conformis libello. Angel.cons.157.colum.2.vers.ex quibus. Marãt.vbi sup.p.4.dis 9.n.3.Tusch.d.concl.358 n.7.et 8.

Decimo quartò operatur, vt libellus censeatur deduxisse omnia narrata, & non se restrinxisse ad conclusionem, si non competit. Butr.cons.63. Alex. cons. 113.lib.3. Soccin.cons.142. col.antepen.li.1.Crauet.cõs. 326.n.25.Tusch.d.concl.358.num.11.

Decimo quintò, æquipollet iuramento, & ideo omnia, quæ pro actus validitate exprimenda erant, habeantur pro expressis, prout si esset iuratum. Crauer. cons.141.num.3.Cephal. cons.772.n.38.Paris.cons.40.n. 24. lib.3.

Decimo sextò operatur, vt Iudex dare possit iuramentum suppletorium, etiam parte non petente. Camill.Borrell.in summ.omn.decis.tit.54.n.6.cum seqq.

Reliquos effectus, tam quoad alios actus, quam ad libellũ, vide apud DD.citat. præsertim apud Mascarc. Mart.& Barbos.in locis præcitatis, vbi ponunt etiam multas limitationes. Nunc post clausulas salutares in libellis apponi solitas.

8 Noto octauo, quod sententia absolutoria ab obseruatione Iudicij conceditur, quando processus est nullus, aut inordinatus. Vel quando libellus Actoris fuit ineptus: vel non probauit intentionem suam, aut actionem propositam. In his, & similibus casibus absoluendus est reus per sententiam. Vnde obseruandum est, quod sententia absolutoria ab obseruatione Iudicij, seu instantiæ (prout eam vocat Rota. decis.3.num.2.de dol.& contum.in nou.) quamuis secundum quosdam DD.non censeatur diffinitiua sed tantum interlocutoria, quia non tangit negotium principale.Glos.in l.harum verb.absoluatur, vbi etiam Bar. ff.si seru.vindic.Marant.in spec.aur.p.5 n.50.& p.3.sextæ partis princ.uct.1.nu.73.Magon. decis. Luceus, 32.nu. 15.& 54.Amat.decis. Ferrarien.60.nu.9. Nihilominus secundum alios diffinitiua censetur, quando fertur, quia nõ fuit probatum per Actorem, vel quia fuit solutum per Reum.Bart.in l.Titia num.4.ff.de accus. Anchar. cons.16.n.6. Couarruu.variar.resol.lib.1.cap.1.n. 8.vbi de communi; secus quando fertur ob ineptitudinem libelli, quia tunc censetur interlocutoria. DD. citat. Rot.tamen apud Crescent.decis.6.nu.1.& seq.de appellat.sequendo Abb.in cap.ad dissoluendum in 1.notab.n.2.de despons.impuber.& Felin.in ca.examinata nu. 17. vers. adde etiam his de iudic. tenet quod etiam lata ob ineptitudinem libelli, adhuc sit diffinitiua, seu habeat vim diffinitiuæ. & proinde ab ea datur appellatio.Bart.in d.l.titia nu.5.vers.quæro vtrum ff.de accusat. Magon. d.decis.Luc.32 n.54. Crescent.ibid. num.6.

9 Noto nonò, quod huiusmodi sententia absolutoria datur in multis casibus.

Et Primò, quando libellus est ineptus, itaut ex narratis deprehendi non possit, quæ actio intẽtata fuerit, & tunc Actor condemnari debet in expensis. Speculat.lib.1. de offic.omn.iudic.§.de seruit quoque n.16. vers. item absoluit, & num.18. vers. si autem Castr. cons.272. nu.2. vers.ex his lib.1.Alex.cons.152.nu.4.vers.tertio,& n.5.li.6.Aretin.cons.119.num.4. Marant.in spec.aur.p.5. princ.num.50.Couarruu.variar.resol.lib.1.cap.1.num.8. Salust.Tiber.in Prax.lib.2.cap.20.nu.6.vers.item quando.Rot.Genuens.dec.43. num.5.& seqq.

Secundò ferenda est, quando Actor mouit iudiciũ, & postea, nec illud prosequutus est, aut litem contestatus est, nec aliquid probauit: tali enim casu ex ipsius contumacia Reus absolui debet ab obseruatione iudicij Marant. vbi sup.n.49.Ridolphin.in Prax.p.3. c. 2.nu.133.

Tertiò, quando lis contestata fuit, vel habita pro contestata, & Actor se absentauit, tunc si nihil probauit, Reus absoluitur ab obseruatione iudicij. Marant. loc.cit.nu.52.Ridolphin.ibid.n.135. Addent. ad Marsil. singular.17.n.2.Rot.Gen.vbi sup.num.2.

Quartò, quando Iudex primæ instantiæ sententiam tulit super processu inualido, nam tunc Iudex appellationis potest Reum absoluere, saluo iure iterum agendi.cap. cum dilecti, vbi Glos. in verb. quæstione, & Abb.n.4 de empt.& vendit.Alex.cons.79.nu.3.lib.2.Sal. Tiber. loc.cit.Marant.ibid.n.15.Rot.Gen.ibid.n.3.

Quintò fertur, quando perempta est instantia causæ. Andr.de Isern.in constit.Regni incip. sponte volentibus per tex.in l.cum quem temere.ff.de iudic.Marant.vbi sup.nu.49. Afynius in prax.§.2.cap.15. nu.15. vers. præterea Rot.Gen.loc.cit.num.4.

Sextò fertur, quando Reus conuentus soluit ante sententiam, pendente tamen Iudicio.§.fin.& ibi Gloss. in verb. absoluere instit. de perpet. & temp. action. & ibi DD.Bart.in d.l.titia nu.4. ff.de accusat.Ias.in l.properandũ.§.et si quidem n.17.C.de iudic.Marant.d.p.5.n.54.

Vltimò fertur in criminalibus, quando Reus occidit aliquem qui per statuta loci poterat impune occidi, quia forte erat Bannitus.Bar.vbi proxime, & tūc est diffinitiua talis sententia, quia imponitur finis negotio Bart.ibid.& Magon.decis.Lucen.132.n.54.

10 Noto decimò, quod sententia absolutoria ab obseruatione Iudicij præseruat ius Actori in alio Iudicio: & consequenter non perimit regulariter negotiũ principale l.eos post edictum §.circumducto ff. de iud.cap. examinata, & ibi Gloss.in verb.non temerè eod.tit.de iudic.vbi etiam Abb.num.22.vers.dic.ergo.Glos.in l.properandum. §. & si quidem in verb. ab obseruatione C. de iudic.Bart.in d.l.titia n.4.& 5.ff.de accus. Marant.d.p.5. n.52 vers.& vtilitas, & p.3.sextæ partis princ.act.1.nu. 33.Rot.Genuens.d.decis.43. nu.4. & proinde non perit actio, quamuis perimat instantia. Bald.in d.l.properandum §.& si quidem num.19.& Ias. num.18. C. de iud.

11 Noto vndecimò, quod differt absolutoria ab obseruatione Iudicij ab absolutoria simpliciter ab impetitis, quia fortè Actor non probauit: nam per absolutoriã ab obseruatione Iudicij perimitur instãtia.Felin.in cap. cum sum, quę il 1.num.29. vers. item non procedit de testib.Bald.vbi sup.nu.20. Marant. d. p.5. nu. 26. Afynius in Prax.d.§.2.cap.15.n.30. Per absolutoriã verò Rei simpliciter ab impetitis, ob defectum probationum Actoris: (de qua insequenti Intersec.secunda,) non perimitur, quia hæc est simpliciter diffinitiua, transit in iudicatum, & tollit omninò viam agendi de nouo Iason.in l. admonendi num. 79. & seq. ff. de iureiur.& in d.l.properandum §. & si quidem nu.18.C.de iudic.Marant.vbi sup.præcit.p.5.n.2.vers.et vtilitas.Couarr.variar.resol.d.lib.1.cap.1.num.8. Afynius in præcit. prax.§.2.cap.15.num.20.& seq.

12 Noto duodecimò, quod quando perimit instantia in absolutoria ab obseruatione Iudicij, non perit actio, vt dictum est, sed acta ordinatoria tantum Iudicij, prout sunt libellus, litis contestatio, cita-

tiones, iuramẽtum calumniæ,& omnia alia acta ordinatoria iudicij; Neque pereunt acta decisoria causæ, prout sunt probationes, confessiones, testes & huiusmodi. Bald. *in d.§.& si quidem num* 20. Felin. *in d.capit. causam quæ il* 1, *nu.*29. *de testib.* Marant. *in d.spec.aur.p.* 5.*nu.*62. Afynius *d.cap.*15.*n.*1.& 4.

Limitatur tamen in actis probatorijs imperfectis, prout sunt testes non publicati, istorum enim dicta,& probationes pereunt perempta instantia. Bal. *d.nu.*20. Est benè verum, quod isti testes non publicati, si sint viui, inducendi sunt denuo coram Iudice nouę instantię,& examinandi formiter: si verò sint mortui, publicari possunt eorum dicta coram Iudice præfato nouæ instantiæ, DD. apud Marant. *d.p.*5.*nu.*56. de instantiæ peremptione vide reliqua supra hac *ead.par.* 2. *sect.* 2. *subsect.*11.*nu.*14.*cum seqq.*

INTERSECATIO II.

De absolutoria Rei Conuenti ab impetitis per Actorem.

SVMMARIVM.

1 *Absolutoria ab instantia eadem ferè est, ac supradicta.*
2 *Absolutoria ab impetitis conceditur Reo, quando Actor non probauit.*
3 *Fertur ob ineptitudinem libelli.*
4 *Silentium perpetuum per eam imponitur Actori.*
5 *In petitorio lata non obstat Agenti Possessorio adipiscendæ,& recuperandæ, benè autem retinendæ.*
6 *Lata verò in Possessorio non obstat Agenti Petitorio.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit fuisse conuentum in hac Curia ad instantiam N. de N. ad soluendum illi scuta quingentinum ex causa venditionis cuiusdã domus sitæ in loco N. Verum, quia nõ probauit, neque per instrumentum venditionis asserte, neque per testes, quod intercessisset vẽditio talis domus N. quam comparens ipse possidet titulo hæreditario, & nõ vẽditionis ab ipso N. Actore; Propterea petit ab impetitis per eumdem Actorem absolui, & liberari; & amplius super illa non molestari, nec inquietari, sed perpetuum silẽtium imponi. Et in super petit dictum N. condemnari in omnibus damnis, expensis, et interesse factis, & faciendis in præsenti causa. Super quibus omnibus, &c. Deducens, &c. Non se adstringens, &c. Cum potestate, &c. Et ità dicit, ac prouideri petit isto, & omni alio meliori modo, &c.

Forma Sententiæ.

Nos, &c. (& prosequere, vt supra modo quo dictũ est in præcedenti sentẽtia absolutoria ab obseruatione Iudicij, deinde dicatur) *de, & super petitione cuiusdã domus sita in loco N. iuxta, &c.* vt supr. vsque ad verba; *diffinitiuè pronunciamus supradictum N. de N. Reum cõuentum fore, & esse absoluendum, & liberandum, prout absoluimus, & liberamus ab impetitis per dictum N. de N. Actorem; ac propterea eidem N. Actori perpetuum silentium imponendũ fore, & esse, prout imponimus super præmissis; Victumque Victori in expensis condemnamus, quarum taxationem nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus, & ita dicimus, &c. et diffinitiuè sententiamus, non solum vt supra, sed omni alio meliori modo, &c.*

Ita pronunciaui Ego N. &c. Lecta, lata, &c. vt supra notatum est.

ANNOTATIONES.

1 *Noto Primò*, quod eadem fere forma vti poterit Iudex in sententia absolutoria ab obseruatione instãtiæ, quando fortassis instantia perempta est per lapsum temporis trium aonorum in ciuilibus (de qua supra diximus) mutatis tamen paucis verbis, nam vbi dicitur: *Ab obseruatione Iudicij*, vel *ab impetitis*, dici debet: *ab obseruatione præsentis instantiæ*. Et in reliquis seruatur eadem verborum forma, prout supra.

2 *Noto secundò*, quod sententia absolutoria simpliciter ab impetitis conceditur Reo vbicumq; Actor non verificauit contenta in sua petitione, vel suam intentionem non probauit. *l.enim, qui dicit.ff.de probat.& l.qui accusare.C.de edend.* Rot. *decis.*17.*nu.*1. *de re iudic. in antiq.& decis.*3.*eod.tit.in nou.* Cassador. *decis.*1.*n.*1.*et decis.*2 *de re iudic.* Duran. *decis.*280.*num.*2.*et decis.*381. *num.*1.& sic Reus absolui debet, ob delectum probationum Actoris. Conceditur etiam tertio possessori ex non iure Actoris. Verall. *dec.*133.*par.*3. Conceditur etiam Reo absenti, quamuis citatus fuerit ad personaliter comparendum, si se defenderit per Procuratorem; dummodo de hoc oppositum non fuerit per Actorem ante conclusum in causa Rot. *decis.*10.*de procur.in nou.& decis.*7.*de re iudic.in nou.* Quod ampliatur etiam si reus absens fuerit excommunicatus per Procuratorem se defendens. Rot. *d.dec.*7.*de re indic.in nou.*

3 *Noto tertiò*, quod huiusmodi sententia absolutoria ab impetitis ferri potest, etiam ob ineptitudinẽ libelli, vel ob diuersas alias causas personales. Rot. *dec.* 17. *præcit.num.*2. *de re iudic. in antiq.* Similiter ob alias causas, vel ob incapacitatem partis aduersæ. Caualer. *decis.*148.*num.*3.

4 *Noto quartò*, quod per prædictam absolutoriã imponi debet Actori perpetuum silentium Rot. *d.dec.* 7.*de re iudic.in nou.& d.decis.*17.*num.*1. *de re iudicat. in antiq.* Duran. *d.decis.* 280.*nu.*2. Et proinde transit in iudicatum, & non potest super illo iure amplius agi per Actorem, quia per ipsam perimitur negotium principale; vt in terminis censuit Rot. *apud.* Caualer. *decis.*158.*num.*1.& *num.*3.& 148.*num.*2.*in princip.* Neguizan.*consil.*19.*numer.*15. & Alij quos allegaui supra *in praeced. Intersec.*1.*num.*10.

5 *Noto quintò*, quod huiusmodi sententia lata pro Reo in petitorio non obstat Agenti possessorio adipiscendæ. *l.et an eadem.§.fin.de excep t.rei iudic.* Rip. *in l.naturaliter.§ nihil commune nu.*101.*ff.de acquir.poss.* Argel. *de acquir.poss.q.*2.*art.*1.*numer.*30. Quod fallit in duobus casibus. Primò, quando excipiens offert se incontinenti probaturum suam exceptionem. Rip. & Argel. *vbi sup.* Secundò, quando Reus fuit absolutus, ex eo quod erat dominus,& docet incontinenti de dominio: secus si fuit absolutus, ex quo Actor non probauit, quia tunc bene procederet. Bart. *in d.l.naturaliter.§.nihil commune, num.*2. *vers.tertio casu.*

Agẽti verò possessorio retinẽdæ benè obstat. Dyn. *in cap qui ad agendum de reg.iur. in sexto.* Rip. *vbi supra nu.*97. vbi de communi testatur, prout faciet Menoch. *de retinend.poss.remed.*3.*numer.*785.& *seqq.* Quod quidem procedit, quãdo absolutoria lata fuit, quia Reus probauit, se dominum; sed non quando fuit lata, quia actor non probauit. Rip. *loc.citat. numer.* 97. *vers.quid tenendum.*& Menoch. *ibid.numer.*690.& *seq.* Et similiter lata in Petitorio obstat in Possessorio Recuperandæ, in quo parit exceptionem Rei iudicatæ. Rip. *in d. l. naturaliter.§.nihil commune numer.* 35. *cum seqq.* vbi *numer.*40. de communi testatur contra Bart. *ibid.* Sed tamen *num.* 69. *cum pluribus seqq.* limitat viginti quinque modis. Menoch. *de recuperat.remed.*1.

*q.*20.*nu.*

*q.*20.*num.*233. vbi de communi, *& d.remed.* 3. *de retinen.n.*686.Fallit tamen conclusio tripliciter. Primò, quando fuit quis spoliatus post sententiam. Secundò, quãdo fuit declaratum spoliatorem incidisse in pœnã legis.*Si quis in tantam.C.vnde vi*. Tertio, quando absolutoria lata fuit ab obseruatione iudicij, nam tunc cum spoliator non probauerit se dominum, sententia non facit notorium in causa dominij.Menoch.*de recuperand.d.remed.*1.*q.*30.*num.*263.*& seqq.*

6 *Noto sextò*, quod è contrario sententia absolutoria lata in Possessorio non obstat agenti Petitorio, quia in Possessorio proprietas non vertitur. *d. l. & an eadem.§.fin.ff.de except.rei iudic.* Rip.*in d.§. nihil cõmune nu.*103.Menoch.*de retinen.dict.remed.*3.*n.*808.Quod fallit, quando Possessorium habet admixtam causam proprietatis.*l.*2.*§.quedam.ff. de interdict.* Rip. *vbi sup. nu.*103. *vbi de communi*. Menoch.*d. remed.*3.*pracit.nu.* 808.Sed hoc sublimitatur, vt locum habeat, quando in iudicio Possessorio fuit plenè cognitum de dominio, aliàs secus. Rip.*in d.§.nihil commune n.*103.*vers. quid dicendum*.

INTERSECATIO III.

De Remedio legis Diffamari C.de ingen.manumiss.

S V M M A R I V M.

1 *Iactatio, seù diffamatio quid sit.*
2 *Diffamationis iudicium intentatur coram Iudice competenti diffamati.*
3 *Diffamatus in hoc iudicio habetur pro Reo, quamuis sit Actor.*
4 *In dubio pronunciandum est pro diffamato tanquam Reo.*
5 *Diffamatus non dicitur Reus pluribus modis.*
6 *Confessio facta in libello nocet libellanti.*
7 *Remedium dictæ* l.diffamari *in quibus causis detur.*
8 *Contra quos detur.*
9 *Coram Iudice competente ipsius diffamati proponendum.*
10 *Præuentio datur per citationem, vbi plures Iudices competentes fuerint.*
11 *Iudex electus à diffamato procedit in hoc iudicio etiã si plures habeat.*
12 *Quod habet locum, tam in termino diffamationis, quam in negotio principali.*
13 *Iudicium ordinarium coram vno Iudice cęptum, coram eo est prosequendum.*
Remedium l.diffamari *non competit, si prius intentatum fuit iudicium coram aliquo Iudice.*
14 *Remedium prædictum habere non potest excommunicatus.*
15 *Intentãs tale remediũ tenetur docere de suo interesse.*
16 *Bina monitio requiritur in hoc iudicio.*
17 *Diffamatio, seù iactatio constare debet Iudici.*
18 *Diffamans, si in termino ius suum deduxerit, relicto iudicio diffamotionis agitur iudicio ordinario.*
19 *Timens ab aliquo vexationem quid facere possit.*
20 *Remedia* legis si conteodat.ff.de fideiussor.& l.Aurelius.§.centum.ff.de liberat. legat. quæ?

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens ad eius aures peruenisse, qualiter Sẽpronius de Sẽpronijs se iactauit, & iactat velle molestare ipsum comparentem super solutione scutorum mille pro prætenso debito prouenieute ex causa cuiusdã asserti mutui. Verum, quia comparens ipse numquam talis debiti notitiam vsque modo habuit; & huiusmodi iactatio, seù diffamatio nõ modicum affert detrimẽtum in bonis ipsius comparẽtis; imò in propriy status iacturam tendere videtur; Ideo recurrit ad ipsam Curiã N. per quam petit pręfatum Sempronium cogi, & compelli ad proponẽdum in iudicio actionem prætensam contra ipsum comparentem infra competentem terminum; aliàs pronũciari, quod ampliùs non audietur; & iactationibus, ac diffamationibus perpetuum imponetur silentium, Super quibus, &c. Non se astringens, &c. Deducens, &c. Et ita, &c. omni modo meliori, &c.

Forma Sententiæ.

In Dei, &c. Nos, &c. Christi *Nomine*, &c. Dicimus, *&c. dictum N. absoluendum fore, & esse, prout absoluimus ab omnibus, & quibuscumque impetitionibus, iactationibus, diffamationibus, molestationibus, et impedimentis præfato N. de N. super pretenso mutuo per Semproniũ præfatum præstitis, illatis, & inferri comminatis: & ob id eidem N. de N. diffamanti de, et super præmissis perpetuũ silentium imponendum fore, et esse, prout imponimus.* Victumque *Victori in expensis condemnamus, quarum taxationem nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus.* & mandatum *quodcumque desuper necessarium, & opportunum decernimus, & relaxamus, &c.* Et ita, *dicimus pronunciamus, & diffinitiuè sententiamus, non solum, vt supra, sed* omni *alio meliori modo, &c.* prout in prima formula habentur.

ANNOTATIONES.

---

1 Noto primò, quod remedium *legis diffamari. C de ingenuis manumissis*, frequentissimè intẽtatur in iodicio; & proiode valde vtile est de eo aliquid prælibare. Dicitur autem in Curia Romana iudicium Iactationis; sed alibi appellatur diffamationis. Quod introductum fuit ad reprimendum illos, qui malitiosè detrahunt statui alicuius probi Viri, iactando se, quod habeant aliquod ius in bonis illius; ex qua diffamatione magnum præiudiciũ oritur diffamato, tùm quoad Personæ statum, tùm etiam quoad bona? quia mala ipsorum qualitas minuit eorum æstimationem. Soccin.*in l.*1.*§.si hæres ff.ad Senat.Consult.Trebell.*

Neque obstat, quod *in d l.diffamari*, sermo habeatur solùm de causa status Personarum: Nam respondetur, quod ex identitate rationis, idem haberi debet respectus etiam quoad bona, quæ tacitè sub illo continentur. Contard.*in d.l.diffamari.q.*1.*lim.*3.*num.*35.*& seqq. C.de ingen.manum.* latè Marchesan.*de commiss.iactation.p.*3.*§.*1.*nu.*1.*& seqq.fol.mihi* 324.

2 Noto secondo, quod hoc iudicium diffamationis introduci potest coram suo Iudice per diffamatũ, & apud illum vocare diffamanteu; etiam si diffamans sit alterius iurisdictionis: nam si iste vocare vellet effectiuè in iudicium diffamantem, vtique conuenire deberet coram suo Iudice per communem regulam, quod Actor sequitur forum Rei. ita probatur ex *l. cum hi.§.transactiones.ff.de transact.* Bart.*in l. Societatẽ. §.arbitrorum ff.pro soc.* Cagnol.*in d. l. diffamari numer.* 9. vbi de communi, & ibi Contard. *q.*1. *num.*3. *& seqq.* vbi de magis cõmuni. Abb.*in c.si quis contra Clericum. num.*2.*de for.compet.* Couar.*variar.resolution.lib.*1.*cap.* 18.*num.*5.*in fin.* Gabr.*de action.conclus.*6.*num.*41. Marchesan.*d.§.*1.*num.*40.*fol.*331. vbi de magis communi. Roman.*cons.*412.*nu.*2.& ibi Mandos. *in verb.conuenisset.* Osalc.*dec.*151.*nu.*4. Vtsill.ad Afflict. *decis.*268.*n.*2. Capyc.*decis.*18.

3 Ex quo infertur, quod licet in alijs iudicijs ille, qui intentat actionem dicatur Actor, & ille, contra

quem intentatur, dicitur Reus. In hoc tamen Iudicio diffamationis per remedium legis diffamari, contrarium experimur, nam diffamans, contra quem Iudicium intentatur, dicitur Actor, & diffamatus, qui illud intentat, dicitur Reus originarius, & naturalis Abb. vbi supra, Alex. consil. 103. li. 5. Couarruu. loc. præcit. num. 4. Marchesan. ibid. num. 33. Olasc. d. num. 4. & n. 10. Capic. d. decis. 18. Duran. decis. 60. num. 14. Rot. decis. 423. n. 3. part. 1. diuers. et in Placentina Capellaniæ 8. Nouembris 1602. coram Eminentiss. Cardin. Pamphilio.

Et ratio est, quia licet diffamatus intentet iudiciũ, hoc tamen facit prouocatus ad se defendendum, & proinde attenditur causa naturalis, non accidentalis. Alex d. cons 103. num. 6. Crauett. cons. 18. num. 2. Olasc. d. decis. 151. n. 4. in fin. & num. 11. in fin. Marchesan. loc. præcit. nu. 34. Duran. vbi sup. num. 13.

4 Vnde cum diffamatus habeatur, & sit verus Reus in hoc iudicio legis diffamari, vt Doctores præcitati tradunt, præsertim Olascus d. decis. 151. num. 4. diffamans sit verus Actor, Rot. apud Duran. d. dec. 60. nu. 14. in dubio, ad fauorem diffamati, tamquam Rei pronunciandum est. Dec. in l. fauorabiliores num. 2. ff. de regul. iur.

5 Noto tertio, quod conclusio suprafirmata, diffamatũ scilicet esse verum Reũ, plurib. modis limitatur.

Et Primò, quoad primam petitionem in libello factam. Roman. cons. 217. in princ. Duran. d. decis. 60. num. 12. quia respectu primæ ordinationis iudicij dici debet Actor, non Reus secus, respectu decisionis ipsius. Iason. in l. de pupillo § si procurator. nu. 4. ff. de non. oper. nunc. Contard. in d. l. diffamari q. 1. num. 2.

6 Secundò limitatur, quando in libello expresse vocauit se Actorem, quia eius confessio illi obest. l. cũ pactum. C. de liber. caus. vbi Bald. & Salic. l. 3. C. de instit. & ibi Bart. & Alij & l. ne satisdatio. ff. rem rat. haber. Gabr. de confess. conclus. 4. num. 7. Olasc. decis. 138. num. 5. Marchesi. vbi sup. nu. 38. Mandos. de commis. formul. 1. vers. quarto præmitto. Caputaqu. decis. 190. nu. 3. p. 1. & dec. 220. num. 3. & 4. p. 2. Rot. in Perusina Bonorum. 11. Maij 1582. coram D. Brauo.

Tertiò limitatur, quando procurator habuit mandatum generale ad defendendum, quia non per hoc intentare potuerit pro suo principali dictum remedium legis diffamari. Contard. ibid. q. 1. num. 18. verba enim mandati sunt propriè intelligenda. Put. dec. 413. per tot. lib. 1.

Quartò limitatur, quando intentans huiusmodi remedium non docet de suo interesse; nam tunc eo frui non potest. Rot. in d. Placentina Cappellania 8. Nouembris 1602. coram Emin. Card. Pamphilio.

Quintò limitatur, quando quis in Curia Romana obtinuit commissionem super omnibus causis motis, & mouendis contra quoscumque, & facta non fuit in specie mentio super iactationibus; nam tunc talis obtinendo citationem, iuxta formam commissionis declarat se Actorẽ. l. in tribus. ff. de iudic. à qua recedere non potest. Roman. cons. 343. num. 13. Rot. in Syracusana quartæ 16. Nouembris 1588. coram D. Comitolo quę est eius decis. 34. & apud Postium de manutenẽd. dec. 65.

7 Noto quarto, quod hoc remedium legis diffamari intentari potest, tam in causis Ciuilibus, quam Criminalibus. l. titia ff. de accusat. l. si ea C. de his qui accus. non poss. Bart. in l. si quis libertatem nu. 8. ff. de petit. hæredit. Contard. in d. l. diffamari ampliat. 3. n. 25. Gabriel. de action. conclus. 6. num. 2. vbi Alios congerit. Mandos. de commis. for. 5. iactat. & molest. in verb. imputare, Boer. decis. 255. num. 7.

Secundò intentari potest, tam in causis prophanis, quam spiritualibus, puta beneficialibus. Menoch. de recuperand. possess. remed. 15. q. 27. nu. 363. & seqq. Mandos. in reg. 29. de subrog. collit. num. 1. & seqq. & de commiss. vbi sup. in princ. et in verb. inquietare vbi tradit formulam commissionis. Cassador. dec. 6. de rescrip. & decis. 9. de caus. poss. & propr.

Tertiò datur, tam in Iudicio Possessorio, quam in Petitorio: tam in actionibus personalibus, quam realibus. Dec. in cap. in præsentia nu. 10. de probat. Gabr. de act. d. conclus. 6. n. 3. Contard. vbi sup. concl. 2. n. 24. Boer. loc. cit. n. 7. Rot. decis. 26. n. 1. de sent. & re iudic. in antiq.

Quartò datur, tam in causis feudalib. quã in alijs nõ feudalib. & tã in causis dotalib. & matrimonialib. quã in alijs. Contard. ibid. ampl. 10. n. 75. & seqq. & ãpl. 23. n. 168. & ampl. 27. n. 185. Gabr. d. conclus. 6. n. 7. 10. et seqq.

8 Noto quinto, quod dictum remedium l. diffamari, competit contra plures Personas.

Et Primò contra Fiscum, & Procuratorẽ Principis.

Secundò contra Episcopos, & Prælatos eorumque successores.

Tertiò contra impugnantes priuilegia Principis ex defectu voluntatis.

Quartò contra Filium exhæredatum ad proponendam querelam.

Quinto contra Tutores, & Curatores, & Hospitalarios.

Sextò contra Maritum respectu Dotis.

Septimò cõtra eum, qui de directo agere nõ potest.

Octauò contra Personas incertas,

Nonò contra excommunicatum.

Decimò contra diffamantem iura Beneficij, & Ecclesiæ.

Vndecimò contra tertium interesse habentem in iudicio iam intentato contra diffamantem, nam tunc citari potest tertius ad contradicendum pro suo iure. Gabr. d. tract. de action. conclus. 6. à nu. 4. vsque ad 17. vbi latè, latius verò Contard. in d. l. diffamari ampliat. 1. nu. 9. ampliat. 4. et 5. nu. 26. ampl. 7. nu. 33. ampl. 8. n. 40. ampl. 9. nu. 48. ampl. 10. n. 75. ampl. 11. nu. 85. ampl. 15. nu. 102. ampl. 21. nu. 142. & ampl. 24. n. 177.

9 Noto sexto, quod ad effectum, vt hoc remedium dari possit, plura requiruntur.

Et Primo, vt diffamatus præueniat, citando diffamantem coram Iudice competente ipsius diffamati, & si plures habeat competẽtes, coram aliquo ex illis, alias diffamans posset illum coram aliquo ex pluribus competentibus conuenire. Marian. in cap. proposuisti num. 26. de for. compet. Gabr. d. concl. 6. num. 32.

10 Et ratio est, quia per citationẽ dicitur præuẽta iurisdictio, etiã in hoc iudic. l. diffamari. Rom. cõs. 412. n. 4. & est cõmunis DD. sẽtẽtia. Cagn. in d. l. diffamari n. 30. in fi. vers. sed oppono. Cõtard. ib. q. 2. n. 28. ver. cõtrariũ.

11 Vnde postquã diffamatus elegerit sibi in Iudicem vnum ex competentibus ipsis, quando plures habet, non potest amplius diffamans cõuenire diffamatum coram alio competente diffamati. Caccialupus. in l. omnes populi, col. 14 ff. de iust. & iur. Felin. in ca. cum sit generale nu. 6. de for. compet. ob dictam rationem, quia per citationem dicitur præuenta iurisdictio.

12 Quod locum habet, non solum in iudicio diffamationis simpliciter assignando terminum diffamanti, intra quem intentare debeat actionem, quam se iactat habere: verum etiam in negotio principali, nam coram eodem Iudice à diffamato electo super termino ad agendum, conueniri debet super principali actione, & non coram alio, etiam sibi competenti Marian. in d. ca. proposuisti n. 26. vers. & aduerte circa id, quod dixi. de for. cõpet. quẽ sequitur Ferrett. cõs. 39. n. 2.

13 Secundo requiritur, vt non sit intentatum iudicium principalis actionis coram aliquo Iudice; quia remedium. l. diffamari est remedium subsidiarium, & extraordinarium, quod cessat, quando adest reme-

remedium ordinarium, & fuit iam intentatum coram aliquo Iudice, nam coram eo prosequendum est iudicium. *l. cum quædam puella. vers. sed et si post susceptum. ff. de iurisdict. omn. iudic.* Bald. *in l. si finita §. eleganter nu. 4.* vbi etiam Alij *ff. de damn. infect. & in l. pupillus C. de vsur. pupill.* Mandos. *de commiss. iactat. & molest. form. 5. d. verb. inquietare vers. inter alia respondeo.* Marches. *de commiss. iactat. p. 3. §. 2. n. 13. fol. 339.*

Et ita seruatur in hac Alma Vrbe in tribunali A.C. vbi quando datur monitorium iactationum ad partes transmittendum apponitur clausula: *Dummodo Iudicium in partibus nõ sit cęptum coram aliquo Iudice competente, alias monitorium nõ afficiat.* Adest *constit.* 71. Pauli V. incip. *vniuersi agri in §. et i monitorijs specialibus* emanata super reformatione Tribunaliũ Vrbis. Caualer. *decis.* 587. *n.* 3. & Rota passim eodem modo procedit.

14 *Tertiò* requiritur, vt qui hoc remedio vti voluerit, sit in communione Fidelium, nam si sit excommunicationis censura innodatus, cum sit a Fidelium congregatione seiunctus, non potest hoc remedio iuuari. Felin. *in cap. intelleximus. nu. 7. ante fin. vers. secundo allego. de re iudic.* vbi etiam Dec. *n.* 32. & Aretin. *num.* 3. *&* 7. Contard. *in d. l. diffamari, limit. 5. n.* 82. Couarr. *variar. resol. lib. 1. cap. 18. nu.* 5. Afflict. *decis.* 268. *n.* 3. Osasc. *decis.* 151. *n.* 7.

15 *Quartò* requiritur, quod qui voluerit dicto remedio gaudere, doceat de suo interesse, Gabr. *de action. d. conclus. 6. n. 37. in fin.* Aretin. *cons. 68. nu. 6. vers. item non est dubium.* Rot. *in d. Placentina Capellanie, & decis.* 801. *nu.* 1. *& seqq. p.* 1. *diuers.* Et sic de suo iure, & de sua possessione, late Gabr. *d. conclus. 6. nu.* 37. Rot. *loc. cit.* Boer. *decis.* 255. *num.* 10. Felin. *in cap. veniens il 2. nu. 23. de testib.* vbi de communi dicit, quod ad docendum de suo interesse, sufficit apparens probatio. quod dictum Rot. *in d. decis.* 801. *n.* 4. admisit, quoad tertium comparentem pro suo interesse, non quoad principalem, nam hic plenè probare tenetur.

16 *Quintò* requiritur, quod per Iudicem bis moneatur diffamans ad probandum, vna post aliam, non vnica pro bina monitione, alias non posset illi perpetuum silentium imponi, & sic nisi præcedat bina monitio, audiri poterit in posterum. textus est *in §. si autẽ vers. semel, & secundo admonitus Authent. de Eccles. titul. & §. si quis autem non implens Authent. de hæredib. & falcid.* vbi Gloss. *in verb. admonitus,* & Angel. *nu.* 15. Felin. *in cap. venerabilis nu. 9. de iudic.* Contard. *vbi sup. limit. 3. num. 31. et q. 13. num.* 87. vbi de communi Gabr. *d. conclus. 6. num.* 21. Cæpoll. *de cautelis caut.* 110. Aret. *in rubr. instit. de except. num. 23. prop. fin. vers. vnum tamen tene menti perpetuò.* Marches. *d. § 1. num. 48. fol.* 333. vbi de magis communi Afflict. *decis.* 264. *num.* 4 Boer. *decis. cit.* 255. *num.* 10.

Quod tamen limitatur, quando in prima citatione apponeretur comminatio de non audiendo amplius elapso eo termino, nã tunc non est opus secunda citatione. Felin *in cap. accepimus. num. 6. de fid. instrum.* Contard. *in l. diffamari limit. 3. nu. 70. vers. secunda limitatio.*

17 *Sextò* requiritur, quod constet Iudici, saltem summariè, de diffamatione; alias assertum diffamantem cogere non posset. Bart. *in l. Titia nu. 8. ff. de accus.* Bald. *in l. 2. C. ne fil. pro patr.* Ant. *vbi sup. num. 23. vers. ex quibus nota.* Cagnol. *in d. l. diffamari. num.* 6. Gabr. *d. conclus. 6. num.* 24. Couar. *variar. resol. lib. 1. cap. 18. num.* 2. Et sic erit in actis probanda diffamatio. Salicet. *in l. 3. num. 3. C. qui bon. ced. poss.* Couarr. & Alij *vbi proximè,* & Boer. *d. decis. 255. n. 7. vers. & ista diffamatio.* Et ideo recipi possunt testes ante litis contestationem in hoc iudicio. Butr. *in cap. cum olim. n. 10. de testib.*

18 *Noto septimo,* quod si diffamans in termino sibi præfixo ad agendum pro actione, quam se iactauit habere, agere incipiat, & ius suum deduxerit, non proceditur amplius per viam dicti remedij *l. diffamari;* sed via ordinaria, cognoscendo de bono iure, & meritis causæ. *cap. in præsentia de probat.* vbi Felin. *n. 3. col. 2. vers. vnum aliud* Dec. *nu. 14. vers. quarto nota* & Aret. *nu. 3. & 4. & d. rubr. inst. de except. num. 23. vers. si autem Actor.* Cagnol. *in d. l. diffamari num.* 11.

Quod si diffamans nihil deduxerit pro suo iure in termino sibi præfixo, vel nec agere incipiat; tunc Iudex tenetur pronunciare, illum non esse amplius audiendum, imponendo ei perpetuum silentium Gloss. *in d. l. diffamari. verb. sententiam.* Aret. *d. num. 23. vers. ex hoc apparet, & nu. 38. vers. sed tu posses tenere.*

19 *Noto octauo,* quod quando quis timet sibi instare actionem ab aliquo intentandam, sed ab illo non diffamatur, seu iactatur; tunc quia non potest contra talem dictum remedium intentare, cum sileat, traditur cautela à Practicis Curialibus, quod procuret vt aliquis amicus iactet se habere actionem super illa re, super qua vult dictum remedium, & sic virtute diffamationis intentare potest iudicium *l. diffamari* contra dictum diffamantem, quo intentato contra illum, citari faciet omnes, & quoscumque alios sua interesse putantes, quibus citatis, præfixisque solitis terminis, ac ipsis non comparentibus, pronunciare poterit Iudex sententiam seruatis seruandis ad sui fauorem, & perpetuum omnibus imponendo silentium. *arg. Auth si omnes C. si min. ab hæredit. se abstin. & l. at qui natura §. si cum me absente.* & ibi Salicet. *num. 2. vers. quæro secundo C. de negot. gest.* Hæc autem cautela traditur singulariter à Baldo *in Authent. sed & si quis ab aliquo num. 10. vers. cautela C. de test.* quem sequitur Contard. *in d. l. diffamari ampl. 21. n. 142. & seqq. & limit. 7. n.* 106. Boer. *d. decis. 255. n.* 7. Natt. *in Clemẽt. sepè in princ. notab. 5. art. 3. princ. n. 16. vers. et quia dixit Baldus. de verb. sign.*

20 *Noto vltimo,* quod timens vexationem ab aliquo super suis bonis, vltra remedium *l. diffamari,* intentare potest duo alia optima remedia; vnum *l. si contendat. ff. de fideiussorib.* & alterum *l. Aurelius. §. centũ ff. de liberatione legata.* Et proinde adire Iudicem suum competentem, coram quo esset ab Aduersario conueniendus, si ille ageret contra ipsum, & ab eo petere declarari, se non esse debitorem; Vel habere meliora, & potiora iura; Vel sibi legitimam competere exceptionem, & huiusmodi; & propterea aduersario super actione, in qua molestiam timet perpetuum silentium imponi. *ita habetur in d. l. si contendat. & d. l. Aurelius. §. centum,* & ibi Gloss. & DD. communiter, quibus addi potest *lex. duo patroni in princ. ff. de iureiuran. & l. 3. C. qui bon. ced. poss.* ita tradit Bart. *in l. si finita §. eleganter. num. 2. ff. de damn. infect.* Abb. *in cap. si quis contra Clericum num. 2. vers. vnde licet de for. compet.* Felin. *in cap. significauit. num. 5. de testib.* Roman. *consil.* 412. *n.* 1. & ibi Mandos. *in verb. inquietari.* Couarruu. *resol. d. lib. 1. cap. 18. num.* 3. Contard. *in d. l. diffamari ampl. 17. num.* 108. vbi de magis communi testatur. Neque obstat, quod remedium *dictæ l. si contendat* loquatur in fideiussore, nam ex identitate rationis idem seruari debet cum quocumque alio Reo. Cagnol. *in d. l. diffamari num. 5. vers. sexto amplia* Osasc. *decis. 151. num.* 10. Differunt tamen prædicta remedia in aliquo, nam in remedio *l. diffamari* Actor; compellitur agere in termino, alias ei imponitur silentium, in remedio vero *l. si contendat & l. Aurelius §. centum* Actor compellitur agere statim, alias Iudex procedit super exceptione, & non agenti imponit silentium. Socein. *cons. 94. num. 6. lib. 3.* quem sequitur. Cagnol. *in d. l. diffamari num. 5.* Osasc. *vbi sup. num.* 12. Secundò differunt, in modo probandi. Contard. *in l. diffamari ampliat. 17. num.* 126. Tertiò differũt, quia in remedio *l. diffamari.* compelli-

pellitur Aduersarius ad libellandum, & agendum contra se, alias ipso non agente imponitur silentium; in remedio verò *l. si contendat, et l. Aurelius §. centum* non cogitur aduersarius ad dandum libellum, sed illud intentans petit declarari pro inte suo, & requirit Aduersarium, vt contradicat, si sua putauerit interesse, & si non contradixerit, sententia declaratoria ei præiudicium afferet. Castr. in l. 2. num. 2. C. de ordin. iudic. Alias differentias ponit Cootardus *vbi supra* Melius est autem, vt intentans remedium *d. l. diffamari* cumulet etiã prædicta alia duo remedia *l. si contendas, & l. Aurelius §. centum*; & ita in Praxi seruatur, vt obseruat Coutcrius *var. resol. d. lib. 1. cap. 18. num. 3.*

INTERSECATIO IV.

De Petitione hæreditatis ex testamento, per remedium legis final. C. de edict. Diu. Adrian. tollend.

SVMMARIVM.

1 *Si ex causa absoluitur reus conuentus ab expensis, quomodo concipiatur sententia.*
2 *Testamēti exhibitio in hoc iudicio necessariò requiritur.*
3 *Remedium* d. l. fin. *competit soli hæredi ex testamēto.*
4 *Probatio institutionis hæredis requiritur in hoc remedio.*
5 *Copia testamenti quando iuuaret in hoc iudicio.*
6 *Mors testatoris probanda in hoc iudicio.*
7 *Testamentum morte testatoris confirmatur.*
Voluntas hominis ambulatoria est vsque ad mortē.
8 *Possessio bonorum tempore mortis testatoris est probanda.*
9 *Citatio partis est etiam facienda in hoc iudicio.*
10 *Iniusta alterius possessio requiritur etiam.*
11 *Similiter requiritur, quod petens immissionem, non possideat.*
12 *Item, quod immissio rogetur per Notarium.*
13 *Immissio prædicta competit, etiam fideicommissario post purificatum fideicommissum.*
14 *Fideicommissarius prædictus non habet prædictum remedium l. fin. in multis casibus.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit, quod quondam Sempronius de Sempronijs in suo vltimo testamēto rogato manu N. de N. publici Notarij sub die, &c. comparentem ipsum hæredem purè instituit in omnibus eius bonis per eum tempore suæ mortis pacificè possessis; quod quidem testamentum in promptu exhibet, et producit omni solemnitate vallatum, sed quia post obitum dicti Sempronij Titius de Titijs indebitè, & minus iustè occupauit & de facto apprehēdit res, & bona hæreditaria dicti Sempronij, et adhuc tenet, & occupat, (nescitur tamen quo iure, vel titulo,) non potuit comparens ipse hæreditatem adire; quare requisiuit, & monuit præfatum Titium, vt hæreditatē prædictam eiusque res, & bona dimitteret, & relaxaret ipsi comparenti hæredi, vt supra instituto, quod facere semper recusauit, & ad præsēs recusat; Ideo recurrit ad istā Curiā N. per quā petit declarari hæreditatē, & bona prædicti Sempronij spectare, & pertinere ad ipsum Comparentem hæredem institutum, & proinde in possessionem illius immittendū esse; nec non dictum Titiū occupatorē, & iniustū detentorem cogi, & compelli ad dimittendum et relaxandum hæreditatem res, & bona dicti Sempronij per ipsum occupata, & iniustè detenta, cum omnibus fructibus perceptis, & qui percipi potuissent. Super quibus omnibus, etc. Deducens, &c. Non se astringens, &c. et ita dicit, et prout melius petit isto, et omni alio modo meliori, etc.

Forma Sententiæ.

In Dei, &c. In causa, & *causis, &c. de & super immissione in possessionem infrascriptorum bonorum hæreditariorum quondam Sempronij de Sēpronijs de quibus agitur rebusque alijs, &c.* Visis, &c. *Christi nomine, &c.* Dicimus, &c. N. de N. *hæredem scriptum in testamento dicti quondam Sempronij in actis exhibito, et producto nō casso, nec cācellato, siuè in aliqua parte ipsius vitiato, fore et esse immittendum, prout immittimus, et immitti mandamus in realem, actualem, et corporalem possessionem dictorum bonorum, eorumque iurium, ac pertinentiarum quarumcumque; amoto exinde Titio de Titijs Reo conuento, seu quocumque alio detentore, et occupatore.* Et quodcumque *mandatum de immittendo desuper necessarium, et opportunum decernendum fore et esse, prout decernimus, et relaxamus* Victumque *Victori in expensis condemnandum fore, et esse prout condemnamus. Quarum taxationem nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus,* & ita Dicimus, *etc. non solum præmisso, sed etiam omni alio meliori modo, etc.* prout in prima formula.

ANNOTATIONES

1 Noto *Primo*, Quod si Iudex reseruare voluerit iura interesse prætendentiū, post prædicta verba *Detētore, et Occupatore*: dicere poterit: *sine tamen præiudicio habentium meliora, et potiora iura, etc.* Quod si noluerit ad expensas cōdemnare, dicere potest: *& iustis de causis ambas partes ab expensis absoluimus, et liberamus, etc.* Si verò cōdemnare voluerit ad honorarium seu sportulas ipsi soluendas, subiungere poterit, post verba; *et liberamus, etc.* sequentia, videlicet: *præterquam ab honorario nostro, in quo ambas partes pro virili condemnamus, etc. pro quo mandatum quodcumque necessarium, et opportunum decernimus, et relaxamus, etc. omni modo, etc.*

2 Noto *secundo*, Quod in hoc iudicio petitionis hæreditatis per remedium *l. final. C. de edict. Diu. Adr. tollen.* requiritur ex necessitate exhibitio & productio testamenti apud Acta Curiæ, eo quod Instrumentum testamenti non abolitum, nec cancellatum, sinè in aliqua parte vitiatum paratam habet exequutionem ex remedio *d. l. finalis*, vt tradit Menoch. *de adipiscend. possess. remed. 4. nu. 693.* Campeg. *de dot. p. 5. q. 111. num. 5.* Suarez. *in repetit. l. post rem iudicatam in 3. notab. §. adde quartum ff. de re iudic.* Sucd. *consil. 214. num. 20.*

3 Noto *tertiò*, quod hoc remedium *l. fin. C. de edict. Diu. Adr. tollen.* competit hæredi ex testamento, non ab intestato. Papiens. in Prax. *in form. libell. quo petit hæredit. ex testam. §. in omnibus eius bonis num. 3.* vbi allegat Cyn. *in d. l. fin. vers. tertiò iuxta præmissa.* & notatur per Bald. *cons. 35. num. 5.* Hæredi enim ab intestato competit remedium *Interdicti quorū Bonorū*, Menoch. *de adipiscend. possess. d. remed. 4. num. 46. et 54.* Macant. *in spec. aur. p. 4. dist. 7. nu. 2.* vbi asserunt, quod quando testamentum non esset omni solemnitate vallatum, sed aliquem haberet defectum, melius esset intentare remedium interdicti *quorum bonorum* Idem firmat Peregrin. *de fideicommis. ar. 42. n. 1. et seqq.* & Nos dicemus infrà *intersec. 17. vbi de interdicto quor. bonor. num. 6.*

4 Noto *quartò*, quod plura requisita concurrere debent ad effectum, vt hæres ex testamento gaudere possit immissione bonorum ex hoc remedio legis finalis. *Et Primo*, requiritur probatio, quod fuerit institutus hæres per testamentum, & proinde debet illud in actis exhibere coram Iudice; quod non sit abolitum, cassum, casum, cancellatum, nec in aliqua sui parte vitiatum, aut suspectum, vt expressè habetur in tex. *dicta l. fin.* & aduertunt Menoch. *vbi sup. d. remed. 4. n. 56.* Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 5. nu. 1.* Ridol-

dolphin.in Prax.p.2.cap.6.n.34.Rot.apud Buratt.decis. 781.num.8.& Caualer.decis.316.in princ.& num.1.

5 Vnde si produceretur copia testamenti, quę nõ esset authentica, immissio concedenda non esset. Rot. decis.335.n.6.p.1.recent.Buratt.vbi sup.etiã si esset simplex sumptũ testamenti à Notario datũ, iuxta doctrinam Bart.in l.1.§.si quis in duobus.ff. de bon. poss.secund. tabul.Menoch.d.remed.4.nu. 651. Buratt. vbi supra, & decis.211.n.11.& 12.& seqq. vbi etiam habetur, quod si copia, vel transumptum testamenti esset in forma authentica,& probante, tunc concedi posset immissio & ita passim obseruat Rota vt testatur Verall. decis. 351.p.2.Menoch.de adip.poss.d.remed.4.nu. 653. & seq. Gratian.disceptation.forens discept.187.n.13.& seq.Casu verò, quo prædicta copia, vel sumptum infringeretur, vel aliquo modo in dubium reuocaretur, tũc produci deberet originale ipsius testamẽti Menoch. d. remed.4.n.54.vers.nisi in dubiũ.Beroii.cons.1.n.9.& cons. 55.num.5.lib.2.Rot.decis.133.num. 6. in fin.p.1.recent.

6 Secundò requiritur, vt hæres institutus probet mortem testatoris, alias immissio in possessionem bonorum ipsius non esset concedenda.arg.l.2.§.si dubitetur.ff.quemadm.testam.aper.Bart.in d.l.fin.nu.11.Menoch.d.remed.4.nu.66.& seq.Sal.Tiber. vbi sup. & Ridolphin.ibid.n.38.

7 Et ratio est, quia testamentum morte testatoris confirmatur.Diu.Paul.ad Habr. cap.9. nu. 16.cap.vltima voluntas 13.q.2.cap.cum Martha §.cæterum vers.immobile perseuerat.de celebrat.missar.l.1. C.de Sacrosanct. Eccles.l.quoniam indignum.C.de testam.Ratio autem rationis est, quia cum hominis voluntas ambulatoria sit vsque ad supremũ vitæ spiritũ.l.3.§.fin. & l.4.ff.de adimend.legat. l. cum hic.status §. pœnitentiam. ff. de donat. inter vir.et vxor.et l.si quis C.qui testam.facer.poss.Glos. in d.cap.cum Marthæ.§.cæterum verb.non valet.& Glos. in rubric.Instit.de donat.in verb.mort.d.& in rubr.de adimen.legat. vtique poterit testator testamentum reuocare, etiam si promiserit se non reuocaturum l.pactum quod dotali C.de pact. etiam si à Principe confirmatum fuerit arg.l.omnium C.de testam.

8 Tertio requiritur, quod bona relicta. in quibus petitur immissio, possessa fuerint a Testatore de tempore eius mortis, alias immissio petita concedi non deberet.d.l.fin.C.de ed.Diu.Adr.toll. vbi Glos. in verb. fuerunt.& ibid.communiter DD.Menoch.d. remed. 4. num.363.& seqq.vbi latè Soccin.Iun.cons.77.num.160. lib.1.Ruin.cons.168.num.26.lib.1.Rot.decis.237.num.1. p.1.& decis.131.num 1.p.2.et decis.444.nu.5.p.4.recent. Gregor.decis.206.nu.1.Caualer.decis.316. n. 1. Duran. decis.301.num.3.321.n.2.& 358.num.2.

9 Quarto requiritur, quod citetur pars aduersa, quæ reperitur in possessione, vel quasi bonorum, in quibus petitur immissio per remediũ dictæ l. fin. Bart. in ead.l.fin.nu.16.& Salicet.num.20.vbi de communi,& Alij DD.Menoch.d.remed.4.n.447.et seq.vbi ait, quod si possessio esset vacans, nulla requireretur citatio, vt etiam dicit Bart.in d.num.16.

10 Quinto requiritur, quod alius legitimè non possideat, alias immissio concedenda non esset. vt habetur in d.l.fin.in illis verbis. nõ autem legitimo modo ab alio detentis.Bartol.in l.filiam.num.1.& ibi Alex.num.3. ff.ad senat.consult.Trebell.Caualer.d.decis.316.num. 2. Quando enim bona per aliquem iusto titulo possidentur, procedendum est contra illum non per viam dicti remedij, quod est extraordinarium, sed via ordinaria. Bart.in d.l.fin.num.31.vers.aut compareť.Peregrin.de fideicom.d.art.48.num.40.Rot.decis.711.num.1.& 2.p.1. & decis.306.nu.1.p.3.recent.Duran.decis. 178 n.31. Seraphin.decis.801.num.1.Caualer.decis.485.num.1.

11 Sexto requiritur, quod petens immissionem bonorum ex dicto remedio legis finalis, non possideat bona petita, quia immissio possidenti, vel semel immisso non est concedenda.§.sequens. instit. de interdict. Bald.cons.186.num 8.lib.1.Menoch.d.remed.4.num. 56. vers.septimo,& nu.178.& seq.& nu. 505. & seq. Mantic.decis.33.n.12.Seraphin. decis. 1268. num.4.Rot. decis.613.num.5.vers.secundo considerabatur p. 1.diuers.et decis.324.nu.9.p.4.recent. vbi limitatur, quando quis fuisset nulliter immissus, quia tunc concedendum esset remedium dictæ l.final. Vel quando peteretur immissio ad confirmandam possessionem iam obtentam Bald.d.cons.186.num.8.lib.1.Menoch. d. remed. 4. num. 348 vbi de communi testatur Rot.decis.613.num. 8. p. 1.diuers.Buratt.decis. 201.n.1.Mantic.decis. 20.num.3. & d.decis.33.n.12.vers.neque ad rem pertinet.

12 Septimo requiritur, quod actus immissionis fiat per Notarium publicum, qui de immissione rogari debet, & publicum conficere instrumentum ad futuram rei memoriam.Menoch.de adipisc.d.remed.4. num.56.vers.quinto,& nu.914.& seqq. Bero. d.cons.55. vers.quintum lib.2.

13 Noto vltimo, quod huiusmodi remedium legis finalis competit, non solum hæredi scripto, vt supra dictum fuit; verũ etiã fideicõmissario, post purificatum fideicommissum.Menoch.d.remed.4.n.181. Peregrin.de fideicommis art.48.n.55.Duran.dec.146.n.5.decis.258.n.8.et decis.432.n.1.Caualer.decis.167.n.4. Rot. decis.45.num.3 p.3.& decis.43.num.4 & decis. 444. n.2. p.4.& decis.180.n.1.& decis.408.n.6.& seqq.p.5.recent.

Quod quidem procedit, etiam contra tertium habentem causam ab hęrede grauato, probata tamen possessione fideicommittentis de tempore eius obitus.Gabr.cons.44.n.6.lib.2.Sal.Tiber. in Prax.d.li.2.ca. 5.nu.8.vers.& de hac decisione,Rot.decis.237.n.1.p.1.et decis.33.n.6.p.4. & decis.408.num.7. & 8. p.5.recent.

14 At vero conclusio supra firmata, nempe, quod remedium dictæ l.fin.competat fideicommissario post purificatum fideicommissum, limitatur pluribus modis. Et Primò, quando per hæredem non est illi facta restitutio, saltem verbo. vt tradit Bart.in d.l. fin.num. 9. vers.tu vero dicas Menoch.vbi sup.num.181. Sal.Tiber. ibid.n.8.Rot.decis.36.num. 2.p.1.& decis.599.num. 1. in fin.p. 3. recent. Quod tamen sub limitatur in Ecclesia, nam ipsa habebit hoc remedium, etiam non facta restitutione. Alex.cons.4.num.16.lib.2.Ias.cons.214.num. 3.lib.2.Seraphin.decis.848.nu.1.vbi alias Rotæ decisiones cumulat.

Limitatur secondò, quando hæres grauatus decessit sine hærede, iuxta tradita per Bartol. apud Peregrin.de fideicom.d.art. 2.num.57.

Limitatur tertiò de æquitate Canonica ad euitandos circuitus inutiles.Bald.in cap.in præsentia num. 31. vers.dubitatur modo de probat.Patis.cons.12.n.115.li. 2. Sal Tiber.loc.cit.d.cap.5.num.9.Peregrin.d.art.2. nu.62. Gulielm.de Bened.in ca. Raynutius in verb. absque liberis il 2.n.85.de testam.Boer.decis.156.nu.8.Rot.in Senogallien.Hæreditatis 21.Iunij 1567.coram fæl.rec.Clemẽte VIII.& decis.216.num.7.apud Postium.de manuten.

Limitatur quartò in Saluiano, quod ad fideicõmissariũ pertinet absque nulla restitutione etiã verbali ab hærede ei facienda; quia eidẽ fideicõmissario cõpetit actio Hypothecaria pro fideicõmissi restitutione.Salustr.Tiber.d.ca.5.n.9.& Rot.in Romana de Comitib. 30. Januar.1581.coram eod.Clemente VIII.impress.apud eũdem Sal.Tiber.vbi sup.& in decis.36. num. 2.p.1.recent.

Limitatur quintò in omnibus illis casibus, in quibus iura,& actiones, nulla facta requisitione, recta via transeunt in fideicommissarium, quia eandem vim habet restitutio legalis, quam verbalis. Glos. in l. sancimus §. fin. in verb. ipso iure C. ad senat. cons. Trebell.

Bart.

Bart. *in l. fin. nu. 9. vers. addo etiã C. de edict. Din. Adr. toll.* Peregrin. *de fideicommiss. d. artic. 2. num. 56. cum pluribus seqq.* vbi plures casus enumerat, *& art. 48. num. 14.*

INTERSECATIO V.

De Aditione hæreditatis cum Beneficio legis, & Inuentarij.

SVMMARIVM.

1 *Hæres quadrupliciter institui quis potest.*
2 *Hæreditas tripliciter adiri potest.*
3 *Requisita ad hæreditatem adeundam plura.*
4 *Hæreditas, quid sit, ostenditur.*
5 *Hæreditas iacens quando dicatur.*
6 *Hæreditas iacens est persona ficta.*
7 *Curator datur hæreditati iacenti.*
8 *Requisita ad dandum curatorem hæreditati iacenti, quæ?*
9 *Citandi sunt omnes interesse habentes in deputatione curatoris hæreditati iacenti.*
10 *Citatio prædicta qualiter fieri debeat.*
11 *Curator præfatus inuentarium facere debet.*
12 *Item cautionem præstare idoneam.*
13 *Item vtilia agere, & inutilia prætermittere.*
14 *Item esse præsens.*
15 *Hæreditas iacere dicitur durante inuentarij confectione.*
16 *Inuentarium præseruat ius hæredi, ne teneatur insolidum creditoribus.*
17 *Quod esse debet legitimè factum.*
18 *Actus, qui legitimè non fit, pro non facto habetur.*
19 *Requisita inuentarij plura.*
Inuentarium intra tres menses est perficiendum.
20 *Hæres ante inuentarij confectionem adire non debet hæreditatem ne omittat beneficium.*
21 *Filius inuentarium non faciens non amittit legitimam.*
22 *Tempus conficiendi inuentarium, quando incipiat de iure communi.*
23 *Et quando per Bullam Pij IV.*
24 *Pendente inuentarij confectione, hæres non est molestandus à creditoribus.*
25 *Inuentarium debet signo Sanctæ Crucis signari.*
26 *Creditores hæreditarij, qualiter citandi in inuentorio.*
27 *Citatio vnica sufficit contra creditores præfatos.*
28 *Inuentarium fieri potest etiam iudicialiter.*
29 *Inuentarium continere debet omnia bona Testatoris.*
30 *Inuentarium, an vitietur si aliqua bona in eo non opponantur.*
31 *Dolosa omissio bonorum in inuentorio probanda est.*
32 *Dolus non præsumitur pluribus modis.*
33 *Testes in inuentario necessarij.*
34 *Subscriptio hæredis in inuentario, an semper necessaria sit.*
35 *Testes in inuentario cognoscere debent hæredem.*
36 *Decretum Iudicis necessarium est in inuentario.*
37 *Inuentarium publicari debet à Notario.*

Forma Libelli.

In Curia N. compares N. de N. & dicis, quod mensibus elapsis quondam N. de N. in suo vltimo testamento ipsum comparentẽ hæredem suum pure instituit in omnibus eius bonis, prout constat ex testamento rogato die tali ... mensis talis ... manu publici Notarij N. de N. quod quidẽ facto exhibes, & producis omni solemnitate vallatum. Verum quia post mortẽ dicti N. de N. Testatoris hæres ipse hæreditatem prædictam acceptauit, sciens autem, quod testator erat multo ære alieno grauatus, inuẽtariũ legitimè cõfecit cũ debitis solemnitatibus iuris de omnibus, & singulis bonis, ac rebus in hæreditate prædicti N. testatoris existentibus, ad effectum satisfaciendi creditoribus super bonis hæreditarijs, ne ipse teneretur de proprio, si se immiscuisset hæreditati, sine cõfectione inuẽtarij prædicti. Qua propter ne ãplius hæreditas iacẽs permaneat, hæreditatẽ ipsã adire intendens petit, & instat comparentem ipsum hæredem cũ beneficio legis, & inuentarij per ipsam Curiam declarari, ne in futurum creditoribus vltra vires hæreditarias satisfacere teneatur, & bonorũ omniũ hæreditariorũ possessionem accipere possit, super quibus omnibus, &c. Deducens, &c. Non se astringens, &c. omni modo meliori, &c.

Forma sententiæ.

Nos, &c. Visis, &c. Christi nomine repetito, &c. Dicimus, &c. *Inuentarium confectũ pro parte N. de N. de bonis hæreditarijs, & iuribus N. de N. in actis productum fuisse, & esse ritè, & legitimè factum; & supradictum N. de N. esse hæredem dicti quondam N. de N. cum beneficio legis, & inuentarij; dictoque beneficio vti; potiri, frui, ac gaudere posse, & debere semper, et omni tempore; & sic non teneri vltra vires dictæ hæreditatis; Eundemque N. de N. sic vt supra hæredem licentiamus ad possessionẽ omnium, & quorumcumque bonorum hæreditariorum dicti quondam N. de N. vbilibet existentiũ; iure tamen alterius semper saluo; & mandatum quodcumque desuper necessarium, & opportunum decernimus, ac relaxamus, & ita dicimus &c.* prout in fine primæ formulę sententiæ.

ANNOTATIONES

1 Noto primò, quod quilibet potest quatuor modis hæres institui, nimirum purè; sub Conditione; In Diem, & sub Modò. Purè dicitur quis institui, quãdo institutio non est suspensa tempore, vel conditione, ita quod statim mortuo testatore potest hæres scriptus hæreditatem adire. *l. Is potest ff. de acquirend. vel amitt. hæredit.* Sub conditione instituitur quis, quãdo imponitur aliqua conditio quæ solet esse, vel possibilis, vel impossibilis; si sit impossibilis de natura, aut de iure, redditur nulla *l. filius ff. de condit instit.* si verò sit possibilis; & tũc aut est potestatiua, aut casualis; si sit potestatiua, tenet institutio. *l. suus quoque in princ. ff. de hæred. instit.* si verò sit casualis, declara, *vt in l. 1. C. de inst. & substit. sub condit. fact. & in l. testamento ff. de condit. et demonstr. §. impossibilis conditio instit. de hæred. instit.*

In diem dicitur facta institutio, quando aditio hæreditatis suspensa est in euentum alicuius diei. *l. hæreditas ex die ff. de hæredib. instit.* Sub modo dicitur facta, quãdo instituitur quis hæres, si talem, vel talẽ modũ tenuerit in adeundo hæreditatẽ; quia ius adeundi hæreditatẽ durat triginta annis *l. licet C. de iur. deliberan.*

2 Noto secundo, quod hæreditas adiri potest tripliciter: scilicet animo, seu voluntate, verbis, & factis seu re; solo animo, vt in *l. si Auia C. de iur. delib. §. fin. instit. de hær. qual. & diff.* vbi Angel. Faber. & Alij. Verbis fit aditio, quando quis expresse dicit: Volo adire hæreditatẽ. Gloss. *in d. §. fin. & in l. serui electione,* vbi Bart. & Alij *in princip. de legat. 1.* Facto verò aditur hæreditas, quando quis se pro hærede gerit, faciendo aliquẽ actum, qui fieri non solet, nisi per hæredem, vt vendere, locare, soluere debita, & huiusmodi. *l. Pantonius. §. vlt. ff. de acquir. hæred. l. 2. C. de iur. deliber.*

3 Noto tertiò, quod ad hoc, vt hæreditas aditi possit plura requiruntur, de quibus Gloss. *in d. l. is potest. de acquir. hæred.* & ibi etiam Bart. & Glos. *in d. §. fin. verb. hæredem instit. de hæred. qualit. & differ.*

Primò,

Primò, enim requiritur, vt adiens sciat, se esse hæredem. *d. §. fin.*

Secundò, vt sciat causam aditionis, an succedat ex testamento, vel ab intestato. *l. si is, ad quem ff. de acquir. hered. & d. §. fin. inst. de her. qualit.*

Tertiò, vt sit institutus purè, non sub conditione, quia tunc ante aduentum conditionis adire non potest. *l. is, qui heres in princ. ff. de acq. hered.*

Quartò, quod sit sui iuris, aliàs requiritur iussus patris, vel domini. *l. si quis mihi §. iussum, & l. qui in aliena, ff. de acq. hered.*

Quintò, vt sit mentis compos. *§ fin. preeit. in fin. verb. intelligit.*

Sextò, quod sit maior 14. annis. *l. potuit, C. de iur. deliber. & l. si infanti in princ. eod. tit.*

Septimò, quod sciat testatorem mortuum esse. *l. qui hereditatem. ff. de acq. hered.* aliàs adire non potest. *l. is, qui heres. 6. si quis dubitet l. nemine, & l. qui superstites. ff. eod. tit.*

Octauò, quod sit certus testatorem potuisse testari, alias si dubitaret, adire non posset. *l. heres §. fin. & l. seq. ff. de acq. hæred.*

Nonò, si sit hæres ab intestato, scire debet, quod nullus alius consanguineus eum præcedat. *l. cum quidam §. 1. ff. de acquirend. hæredit.*

4 Noto quartò, quod hæreditas nihil aliud est, quam successio in vniuersum ius defuncti, *l. hæreditas. ff. de regul. iur. l. nihil. ff. de verbor. signif.*

5 Hæc autem, antequam ab herede adeatur, dicitur iacens, quia repræsentat defunctum, non hæredē. *l. hæreditas enim, & l. hæreditas in multis ff. de acquir. rer. domin. l. mortuo. ff. de fideiuss.* Bart. *in l. vsufructus ff. de stip. seru.* Roman *cons. 158. n. 1. vers. & hoc istis probo.* Et eo vsque dicitur iacere, donec sit spes hæredis, qui adire voluerit. Bart. *in l. si quis instituatur. ff. de hæred. instit.* Rot. *decis. 728. num 15. par. 1. diuers.* Si verò non sit spes heredis, qui velit hæreditatem adire, tunc hereditas non dicetur ampliùs iacens; sed potius assumet nomen bonorum vacantium, nam desinit esse hæreditas, cum non sit hæres; nec proxima spes illius; & non repræsentat personam defuncti, nec hæredis. Angel. *cons. 334 n. 2. & 3.*

6 Hinc fit, quod tempore hæreditatis iacentis, si quis agere voluerit contra illam, petere debet a Iudice, vt illi deputet curatorem, qui citari possit; quia hæreditas iacens est persona ficta, quæ defunctum repræsentat, & sic citari non potest; Secundum *tex. in l. 1. ff. de curat. bon. dand. l. si diu ff. ex quib. caus. maior.* Alex. *cons. 100. nu. 10. lib. 5.* Aliàs contra eam agi non posset, & si occuparentur bona hæreditaria vacantia, occupatio esset nulla. Gregor. *decis. 206.* Duran. *dec. 84. n. 9.*

7 Quæ conclusio, vt contra hereditatem iacentem agi nequeat, nisi ei Curator detur, est adeo vera; quod etiam hæres cum beneficio legis, & inuentarij, si fuerit creditor, pro consequendo eius credito, petere debet, vt hæreditati iacenti, donec conficiatur inuentarium, curator deputetur; ne agat contra seipsū. Bald. *in l. fin. §. in computatione num. 4. C. de iur. deliber.* Castan. *cons. 22. nu. 14.* Rolan. *in tract. de inuentar. in 10. vtilitat. num. 7. & 8. fol. mihi 132. & 133.* Cardin. Tusch. *list. H. conclus. 23. num. 3.*

8 Noto quintò, quod ad hoc, vt datio curatoris hereditati iacenti valeat, plura requiruntur; &

Primò requiritur, vt detur ad instantiam maioris partis creditorum. Capie. *decis. 87. num. 1. & 2.* Caualer. *decis. 414. num. 4.* Maior autem pars intelligitur de illis, qui agunt in processu. Capic. *d. num. 1. vers. quoad primum.* Imò practicatur, vt si vnus tantum agat, ad eius instantiam curator detur.

9 Secundò requiritur, quod citentur omnes illi, quos tangit prima causa successionis, quæ citatio fieri debet nominatim. Capic. *loc. cit.* Alex. *cons. 107. num. 1. & 2. lib. 5.* Fulgos. *cons. 190. col. 3. vers. item cum ipsa,* Caualer. *d. decis. 114. num. 3.* Quod quidem verum est, quando hæredes erunt certi, nam si fuerint incerti, sufficit citatio generalis per proclama. Sal. Tiber. *in Prax. lib. 3. cap. 27. vers. quoad secundum,* vel per edictum. Capic. *d. decis. 87. num. 1.* Ampliatur conclusio; quod nominatim citari debeant omnes, vt etiam si sint filij testatoris, adhuc citādi sint nominatim. Bald. *cons. 340. vers. nam cum, & vers. sed tamen, & vers. item non fuit lib. 2.* Capic. *vbi sup. num. 1. vers. secundum, & vers. tertium.*

Neque obstat, quod hæreditas non dicatur iacens, quando ad sunt filij, quia suitas inducit continuationem dominij absq; alio medio *l. in suis. ff. de iur. deliber,* Duran. *decis. 15. num. 6.* Nam respondetur, quod stante beneficio abstinendi ab immiscutione hæreditatis, donec inuentarium confecerint, si beneficio legis gaudere voluerint; tali casu citandi sunt, cum datur Curator hæreditati iacenti. Guttier. *in repet. §. sui. n. 107. & 109. instit. de hæred. qualit. & differ.* Borgnin. *de tutor. ca. 1. num. 110.* Duran. *decis. 15. num. 7.*

10 Tertiò requiritur, quod fiat citatio ad declarandum, & deliberandum, an sint, vel velint esse hæredes, & assignetur suis tēpus vnius anni, extraneis vero tēpus centum dierum. Bart. *in l. die. ff. ex quib. caus. maior.* Capic. *vbi sup. n. 1.* Sal. Tiber *lib. 3. pracit. cap. 27.*

Potest tamen per Iudicem dictum tempus moderari suo arbitrio, Capie. *loc. cit. nu. 3.* Salust. Tiber. *ibid. vers. quoad tertium.*

Dicet quis, tempus adeundi hæreditate durat triginta annis de iure communi. *vt habetur in l. licet C. de iur. deliber.* & ibi DD. communiter, ergo nulla conclusio. Respondeo, quod verum est, de iure, tempus adeundi esse 30. annorum, sed hoc intelligendum est, quando Iudex illud breuiare noluerit; secus si illi placuerit abbreuiare, & minuere, nam tunc benè poterit facere ad eius arbitriū. *per l. si curatoris C. de iur. deliber,* Guttier. *vbi sup. n. 109. vers. sed contra* Duran. *ibid. n. 7.*

Moderatio tamen temporis præfati procedit tantum ad effectum, vt detur curator hæreditati iacenti, non autem vt auferatur hæreditas filijs, aut Alijs, si postea durante tempore vti voluerint iure præfato adeundi hæreditatem. Guttier. *loc. cit. num. 9.* Capic. *d. decis. 87. num. 3.*

11 Quarto requiritur, quod Curator conficiat inuentarium. Capic. *ibid. num. 1.* Caualer. *d. decis. 114. n. 4.* si habere intendit administrationem bonorum. Salust. Tiber. *d. l. 3. cap. 22. num. 4. & d. cap. 27. vers. quoad quartum.* Duran. *decis. 387. num. 1.* Quod si administrationem non habuerit, sed tantum fuit datus ad effectum, vt citari posset ad certam litem, vel actum, tunc non tenetur inuentarium conficere, cum nihil recipiat. *l. ad protegendum C. de in litem dando tutore.* Vant. *de nullit. defect. in habil. num. 145.* Buratt. *decis. 524. n. 10.*

12 Quintò requiritur, quod Curator cautionem præstet, dando idoneum fideiussorem. Capic. *vbi proximè num. 1.* Caualer. *ibid. num. 4.* Salust. Tiber. *d. cap. 27. vers. quoad quintum.* Quam cautionem dare tenetur, tam si sit datus ad certum actum, seù litem, quam si sit datus generaliter ad omnes actus, quia de iure ad illam tenetur *l. de creationibus C. de Episcopal. audient. l. & si ad species, &* ibi Gloss. *ff. rem. pupill. Salu. fer.* Galganett. *de tutor. lib. 2. tit. 1. num. 11.* Alex. *cons. 163. lib. 5.* Oldrad. *cons. 59. in fin.* Angel. *cons. 193.* Mandos. *in form. 4. commiss. in verb. curatorem ad lites vers. vnum valde notabile.* Capell. *Tholos. decis. 246. inc. item si curator.*

13 Sextò tenetur Curator prædictus in ipso actu deputationis promittere vtilia agere, & inutilia præter-

tr mittere, & hæreditatem benè defendere d. l. de creationib. & l. si ad species. vbi Gloss. & Bart. Vant. vbi sup. nu. 146. Aretin in §. 1. nu. 10. instit. de curator. Aufrer. ad Capell. Theolos. decis. 72. & d. decis. 246. Galganett. de tutel. lib. 3. q. 19. n. 7. Crauett. cons. 540. nu. 1. & 3. Salust. Tiber. d. lib. 1. cap. 54. num. 5. Buratt. d. decis. 524. num. 8.

Et fideiussor ab eo datus promittere etiam tenetur, quod ille, pro quo fideiubet, hæc omnia præstabit, & ad vnguem adimplebit, Salust. Tiber. lib. 1. cap. 54. nu. 5. & ita passim seruatur in practica.

14 Septimò debet Curator datus hæreditati iacenti, vel minori, aut alteri, esse præsens in iudicio, nō absens. l. 3. §. si pupillus, vbi Bart. & Iacob de Aren. ff. de tutel. Gaill. obseruat. 108. num. 5. lib. 2. Aufrer. in d. decis. 72. Salust. Tiber. lib. 3. cap. 24. n. 5.

15 Noto sextò, quod hæreditas dicitur iacens toto tempore, quo conficitur inuentarium, etiam quod sit hæres certus institutus. Menoch. consil. 203. num. 27. & 28. Surd. cons. 143. num. 40. Gratian. disceptation. forens. cap. 998. n. 2. Rot. decis. 331. num. 1. p. 5. diuers.

16 Noto septimo, quod confectio inuentarij facta per heredem, siue sit hæres suus, siuè extraneus, siuè sit hæres ex testamento, siuè ab intestato, præseruat hæredi omnia iura, perinde ac si ipse hæreditatem non adiuisset. Gloss. & DD. communiter in l. final. §. & si præfatam C. de iure deliber. Et proinde non tenetur creditoribus hæreditarijs soluere eorum credita vltra vires hæreditarias; Neque legatarijs Defuncti, nisi in quantum bona in hęreditate relicta sufficiant, vt habetur in d. l. fin. & ibi DD. & notatur per Menoch. consil. 178. nu. 15. Buratt. decis. 521. num. 9. & decis. 395. Ferentill. ad Buratt. decis. 154. nu. 8. & decis. præcit. 395. num. 5. Rot. decis. 331. nu. 1. p. 5. recent. Alias si hæres hæreditatem adiret non confecto inuentario, sit obnoxius omnibus creditoribus hæreditarijs, & tenetur illis satisfacere in solidum vltra vires hæreditarias. d. l. fin. §. cum igitur C. de iur. deliber.

17 Inuentarium tamen adhoc, vt Suffragetur, debet esse legitimè, & rite factum alias nullum produceret effectum pro hærede, qui illud male confecit. Natt. cons. 74. num. 6. & 7. lib. 2. Menoch. cons. 471. nu. 19. Gregor. decis. 496. num. 2. & ibid. Beltramin. litt. A. Et ratio est, quia pro eodem reputatur, inuentarium non facere, & facere, sed non legitimè l. fin. §. si vero posteaquam in fin. C. de iur. deliber. et §. si vero non fuerit. in Anthent. de hæredib. & falcid.

18 Paria enim sunt, aliquid factum non fuisse, vel nulliter factum l. quoties. ff. qui satisdar. cogant. Surd. consil. 359. n. 1. Vel quod solemniter non est factum. l. vnic. C. de rei vxor. action. quod enim non ritè fit, pro non facto habetur. Hippolit. Marsil. in d. l. de vnoquoque num. 120. ff. de re iudic. Tiraquel. de retract. lignag. §. 1. Glos. 10. num. 21. Cum idem sit aliquid non fieri, & inutiliter fieri l. pen. in princ. ff. de suis, & legit. hæred. & §. sciendum. institution. de satisdat. tutor. Gloss. in c. 1. 2. verb. in eidem. de translat. prælat.

19 Notò octauò, quod ad hoc, vt inuentarium dici possit ritè, & rectè factum, plura requiruntur. Et

Primo, quod hæres præsens infra tres menses computandos à die, quo scinerit se esse hæredem, inuentarium conficiat; si verò sit absens, infra annum à die mortis testatoris. l. fin. §. si autem dubius, vbi Glos. in verb. delatam. & §. sin autem à locis C. de iur. deliber. Soccin. Iun. cons. 19. nu. 20. lib. 3. vbi de communi testatur, Cassiad. decis. 310. n. 6. Debet tamen inuentarium inchoare infra mensem, & infra alios duos menses complere. d. l. fin. §. sin autem dubius. Vasq. de successión. resol. §. 18. n. 48. Roland. à Valle. in tract. de inuentario in 3. part. vers. quæritur quo tempore, & vers. inuentarium. Et nota quod inuentarium fieri debet manu publici notarij, adhoc specialiter rogati. dicta l. final. §. sin. autem dubius vers. sub præsentia tabulariorum.

20 Cautus tamen esse debet hæres scriptus in testamento, vel succedens ab intestato, ne immisceat se hæreditati, si sit suus; neque adeat illam, si sit extraneus, antequam conficiat inuentarium de omnibus bonis hæreditarijs; alias teneretur in solidum satisfacere creditoribus, & legatariis testatoris; & non gaudebit beneficio legis, vt in d. l. fin. §. sin vero postquam C. de iur. deliber. Quod si inuentarium confecerit infra dictum tempus trium mensium, gaudebit tali priuilegio, quia tenebitur satisfacere creditoribus hęreditarijs, quatenus vires hereditatis patientur, detracta falcidia de legatis, & non vltra. si autem simpliciter adierit hæreditatem nullo facto inuentario, tunc tenetur, si sit hæres extraneus, etiam de suo proprio in solidum, nulla facta detractatione falcidiæ, satisfacere in totum creditoribus, & legatarijs.

21 Si vero sit filius defuncti, licet teneatur in solidum satisfacere creditoribus, tamen de legatis detrahet eius legitimam. vt habetur in d. l. fin. §. sin autem dubius, & §. si præfatam, & §. si quis autem temerario. C. de iur. deliber. & similiter in §. si vero expressam Anthent. de hæredib. & falcid. non tamen priuatur. Trebellianica. Ial. cons. 114. num. 3. vol. 4. vbi de communi. Soccin. Iun. cons. 137. n. 9. vol. 1. Roland. à Vall. cons. 27. num. 26. vol. 1. Crauett. cons. 13. in princ. Natt. cons. 220. n. 2. Frāc. de Porcel. in tract. de inuentar. cap. 6.

22 Quamuis autem, vt dictum est, tempus conficiendi inuentarium currat hæredi à die scientiæ, vt in d. §. sin autem dubius, & notat Phanuccus. de inuentar. p. 3. num. 4. & seqq. Sunt tamen Alij, qui dicunt, currere à die aditę hęreditatis post scientiam; nisi hæres malitiose differat adire hæreditatem, quia tunc currit tempus à die scientiæ delatæ hæreditatis. Bart. in d. §. sin autem dubius, & ibi Alij, & Addent. ad Glos. in verb. delatam. Roland. de inuentar. p. 3. q. 2. nu. 6. & Alii penes Phanucc. d. p. 3. num. 3. vers. Bart. & sequaces. Vel nisi hęres petierit terminum vnius anni à Principe. vel nouem mensium à Iudice, ad deliberandum; iuxta text. in d. l. fin. §. sed quia quidam quia tunc pariter currit a die scientiæ tempus ad inuentarium conficiendum Gloss. in d. §. sed quia quidem in verb. vt beneficio. Roland. de inuentar. d. p. 3. q. 12. nu. 1. Et ista opinio est magis communis.

23 Hodie autem hęres presens tenetur infra duos menses deliberare, hæreditatem adire, & inuentarium conficere; Absens vero citra montes, infra quatuor, & vltra montes, infra sex menses a die obitus testatoris. per Bull. Pij IV. super reformat. signat. iust. quæ est eius constit. 84. incip. cum inter. §. & à die obitus, secundum antiquam impress. & aduertit Salust. Tiber. in Prax. lib. 1. cap. 55. num. 1. & seqq. Quod præcisè procedit in statu Ecclesiastico.

24 Pendente tamen termino, vt supra dato ad deliberandum, & competente ad inuentarium conficiēdum, non potest hæres a creditoribus, & legatariis molestari. d. l. fin. §. donec. & §. & si præfatam. C. de iur. deliber. Pius IV. in dictæ Bulla. §. causæ discussionum, et §. seq. Salust. Tiber. loc. cit. nu. 7. & seqq. & n. 13. in fin.

Fallit tamen in his, quæ respiciunt fauorem animæ testatoris, vt in celebratione missarum, & huiusmodi, nam tunc etiam pendente tempore inuentarii hæres conueniri potest. Buratt. decis. 144. nu. 11. & decis. 395. num. 1.

Fallit secundò, quando hæres conueniretur, non vt hęres, sed actione reali, vel hypothecaria, ut quilibet possessor Franc. decis. 352. n. 4. & 5.

Fallit tertiò in creditoribus liquidis, si fuerit introducta causa discussionis, nam tunc pręstita per illos

cau-

cautione de restituendo prioribus, & potioribus, & contribuendo æqualibus, potest Iudex cõsignare illis bona debitoris, *vt habetur in d. Bulla* Pij IV. *§. et interi.*

25 *Secundò*, adhoc vt inuentarium sit legitimum, & dicatur ritè, ac rectè factum, requiritur, vt in eo apponatur ab hærede Sacrosanctum, & venerabile signũ Crucis *l. fin. præcit. §. sin autem dubius. vers. subscriptionem. C. de iur. delib.* in illis verbis. *venerabili signo Crucis antea manu heredis præposito.* Mantic. *decis.* 189. *nu.* 1. dicit tamen Bart. *in d. l. final. §. cum igitur numer.* 2. *in fin.* de communi, quod cum appositio signi Sacratissimæ Crucis sit parua solemnitas, eius omissio non vitiaret inuentarium; sequitur Ias. *in d. l. final. in princ. num.* 4. *vers. septimo requiritur.* vbi etiam de communi testatur Caualer. *decis.* 508. *num.* 3. Rot. *decis.* 72. *n.* 12. *p.* 2. *diuers.*

Limitatur tamen conclusio, quando in loco, vbi cõficitur inuentarium adesset statutum, vel consuetudo conficiendi inuentarium cum appositione signi Crucis. nam tunc esset omnino apponendum, alias non valeret, iuxta tradita per Bar. & *DD. in l. de quib. ff. de leg.*

27 *Tertio* requiritur, vt citentur omnes creditores, & legatarij ad diem, horam & locum certum. *l. aut qui aliter §. 1. ff. quod vi aut clam.* ad comparendũ, vt intersint, & videant inchoari, prosequi, & perfici inuentarium per talem hæredem N. *§. fiat igitur inuentarium, & §. si vero absunt. Authent. de heredib. et falcid.* Phanucc. *de inuentar. p.* 3. *nu.* 18. Mantic. *eod. tract. §. septimò principaliter nu.* 15. *& seq.* Abb. *cons.* 63. *lib.* 2. Thesaur. *q.* 277. *num.* 22. Cardin. Tusch. *conclus.* 356. *num.* 5. Et si creditores fuerint certi, sunt nominatim citandi; & specialiter singuli, alias sufficit citatio per edictum, vel per proclamationem. DD. *in d. l. fin. §. 1.* Vel si fuerint absentes, citari debet eorum domestici, aut amici, aut in locum absentiam tres alij testes adhiberi *d. §. si vero absunt, & Authent. sed cum testator C. ad leg. falcid.*

27 Vnica autem citatio sufficit tam contra creditores certos, quam incertos. Mantic. *de inuent. d. §. septimo n.* 17. Roland. *de inuent. d. p.* 3. *cap.* 21. Put. *decis.* 266. *num.* 4. *& seqq. in correct. lib.* 3. Et ratio quare citandi sunt creditores ad diem, horam, & locum certum, est, quia inuentarij confectio est actus de sui natura extra iudicialis. Bal. *in d. l. fin. §. cum igitur n.* 13. *C. de iur. delib.* Roland. *ibid.* Rot. *dec.* 331. *n.* 4. *p.* 5. *recent.* & ideo requiritur citatio pro die, & hora certa Alex. *cons.* 33. *n.* 9. *lib.* 6. Duran *dec.* 142. *nu.* 5.

28 Potest tamen inuẽtarium fieri etiam iudicialiter coram Iudice apud acta Curiæ citatis citandis Guid. Pap. *de inuentar. n.* 231. Roland. *d. p.* 3. *cap.* 51. *ad fi.* Rot. *dec.* 72. *n.* 38. *p.* 2. *diuers.* Et tunc citatio sustinetur, etiam sine die, nã tali casu intelligitur ad primã diem. Boccaci. *de remissor. c.* 10. *n.* 68. Put. *dec.* 19. *de iud. et dec.* 212. *l.* 2. *sec. nou. impres.* vbi loquitur de citatione ad sẽtentiam. Card. Seraphin. *decis.* 857. *n.* 23. Mantic. *dec.* 8. *num.* 3. *& decis.* 155. *nu.* 2. Rot. *decis.* 486. *nu.* 7. *in fin. p.* 2. *recent.* vbi pariter loquitur de citatione ad sententiam, *& dec.* 663. *n.* 8. *in fin. p.* 4. *recent.*

29 *Quarto* requiritur, quod in inuentario apponantur omnia bona hæreditaria corporalia, mobilia & immobilia, cum demonstrationibus, & descriptionibus, ac finibus, necnon iura, actiones, credita, & debita, commoda, & incõmoda, & etiam res alienæ depositæ, vel commodatæ, & ibi repertæ, *l. si qui intra C. de bon. proscriptor. § extraneu Instit. de hered. qualit. et different.* & ibi Angel. Iason. Misinger. Oinotom. & Alij: Phanucc. *de inuent. d. p.* 3. *n.* 1. *& n.* 30. *vers. quartum requisitum,* Mantic. *eod. tr. d. §.* 7. *principaliter n.* 48. *vers. vndecimo,* Roland. *cons.* 73. *n.* 43. *lib.* 2. Natt. *cons.* 574. *n.* 2. *& cons.* 575. *num.* 4.

30 Sed numquid inuentarium vitietur, si in eo non fuerint appositæ, & annotatæ omnes res, itaut si aliqua ipsarum, vel plures omissæ fuerint, amittat hæres beneficium inuentarij, & ex defectu teneatur hæres satisfacere creditoribus insolidum?

Respondetur negatiuè, si omissio non fuit dolosa, sed bona fide. Paul. de Castr. *in d. l. fin. §. 1. C. de iur. deliber.* Dec. *cons.* 633. *num.* 1. Surd. *decis.* 222. *nu.* 10. *&* 13. Mantic. *decis.* 256. *num.* 5. Gregor. *decis.* 169. *n.* 3. Caualer. *decis.* 508. *num.* 7. *vers. tota difficultas.* Duran. *decis.* 387. *num.* 14. Rot. *decis.* 199. *num.* 1. *post consil. crim.* Farinac. *lib.* 2. *& decis.* 747. *n.* 4. *p.* 2. *recent. & decis.* 331. *n.* 2. *et* 21. *p.* 5. *recent. & decis.* 72. *n.* 8. *p.* 2. *diuers.*

Punitur tamen duobus modis, quamuis non amittat beneficium inuentarij. Primò amittit Falcidiam. *§. Hinc nobis. vers. sancimus,* vbi Gloss. *in verb. fortè,* & Bart. *n.* 4. *in Authent. de heredib. & falcid.* Monticul. *de inuentar. § secundo videamus num.* 3. *fol.* 16. Et secundo tenetur ad duplum rei, quam dolosè describere omisit. *vt in d. l. fin. § licentia. vers. illo videlicet obseruando C. de iur. deliber.* Castr. *ibid. § cum igitur num.* 5. Monticul. *loc. cit.* Rot. Iannens. *decis.* 35. *n.* 3.

Ideo ad excludendum dolum in practica traditur cautela, vt hæres in confectione inuentarii apponi faciat protestationem quod describi fecit omnes res, quas sciuit esse defũcti, & si aliquæ omissæ fuerint, aut contingat alias reperiri, quam primum de eis notitiã habuerit, velit eas apponere & è contra, si aliquæ non apponendæ, appositæ fuerint, quod non velit eas pro appositis haberi. de quo latè Angel. *in d. §. extraneis. num.* 2. *ante fin. Inst. de her. qual. & diff.*

31 Vbi vero quis dixerit, quod bona omissa fuerunt dolo hæredis, ei incumbit onus probandi omissionem fuisse dolosam *l. dolum C. de dol. mal. l. quoties §. qui dolo. ff. de probat. ca. afferte mihi gladium de præsumption.* Gratian. *discept. forens disc.* 998. *num.* 12. Duran. *d. decis.* 387. *num.* 23. Gregor. *d. decis.* 169. *n.* 1. *& seqq.* Rot. *præcit. decis.* 199. *num.* 11. *post consil. crim.* Farinac. *lib.* 2. *& decis.* 747. *n.* 4. *p.* 2. *recent.*

32 Præsumitur autem, dolum non interuenisse pluribus modis.

Et Primo, quando hæres, vel alter est bonæ qualitatis. Menoch. *de præsumpt. libr.* 5. *præsumpt.* 3. *numer.* 28. Phanucc. *de inuentar. par.* 3. *numer.* 49. *in final.* Surd. *decis. prac.* 222. *in fin.* Duran. *d. decis.* 387. *n.* 19. Rot. Florent. *in Cortonen. Inuentarij* 30. *Iunij* 1643. *coram Excell. D. Canossa.*

Secundò, si hæreditas consistat in bonis stabilibus; quæ occultari nequeunt: Imò in his non solet fieri solemne inuentarium, sed tantum simplex descriptio sinè solemnitate. *l. a C. quand. & quib. lib.* 10. Bald. *cons.* 383. *num.* 5. *lib.* 1. *et cons.* 265. *in princ. lib.* 3. Gregor. *d. decis.* 169. *n.* 8. Duran. *d. decis.* 387. *nu.* 17. *&* 21. Rot. Rom. *d. decis.* 199. *nu.* 1. *post cons. crim. Farinac.*

Tertiò, si hæreditas consistat in mobilibus modici momenti, quia in rebus parui valoris occultatio non præsumitur, & in eis sufficit simplex annotatio Bal. *cons.* 265. *in princ. lib.* 3. nam in modicis fraus non præsumitur *l. cũ hi § modus. ff. de transact.* Oldrad. *cons.* 162. *circ. fin. vers. vnde modicitas.*

Quartò, si in inuentario fuerit apposita clausula. *saluo iure addendi, &c.* de qua egimus *sup. Intersec.* 1. *n.* 4. vel expressa protestatio de addendis omissis, statim ac ad eius notitiam illa peruenerint, quia per eam excluditur omnis dolus, & fraus. DD. *citat. d. numer.* 4. Quintò quæcumque causa, etiam illegitima excusat a dolo. Rot. Ianuens. *decis.* 35. *n.* 3. *vers. et ex his patet.*

33 *Quintò* ad validitatem inuentarij requiritur, vt adhibeantur tres, vel saltem duo testes bonæ conditionis, & famæ qui intersint inchoationi & perfe-ctioni,

ctioni, inuentarij, quibus offerri debent res hereditariæ inspiciendæ, & per quos inuẽtarium probari possit. Quod si creditores aut legatarij fuerint absentes tunc vltra illos primos tres, vel ad minus duos testes, adhibendi sunt alij tres loco prædictorum absentiũ. *vt in d. Authent. sed cum testator C. ad leg. falcid.* & supra dictum est. Phanuccius *de inuentar. p. 3. nu. 17.* Ferentil. *ad Buratt. decis. 750. n. 7.* Rot. *decis. precit. 72. num. 6. p. 2. diuers.* vbi de communi.

Est benè verum, quod illi tres testes primi quoad creditores, & legatarios præsentes, & citatos, nõ sunt necessarij, quia ipsi allegare non possunt absentiam testiũ; cum inuẽtarium valeat, quoad eos, Phanuc. *vbi sup.* Roland. *de inuentar. p. 3. cap. 27. num. 6. in fin.* Ias. *in d. l. fin. in princ. nu. 4. C. de iur. deliber.* Bald. *cons. 265. num. 2. vers. ponamus lib. 3.* Buratt. *dec. 750. n. 7. post med. vers. & idea* Coccin. *decis. 151. num. 7.* Rot. *d. decis. 199. nu. 7. post consil. crim. Farin. lib. 2. & decis. 331. num. 19. p. 5. recent.* Nam quoad citatos omnia censentur solemniter gesta. Bald. *vbi proximè, & in Authent. si omnes num. 12. vers. ex hoc ergo infero C. si min. ad hæred. se abstin.* Marches. *de commiss. test. in integr. p. 2. §. 3. num. 164. fol. 186. in nou. impress.* Etiam si citati non fuerint præsentes confectioni inuẽtarij. Vant. *de nullit defect. citat. n. 17.* Marches. *ibid.* Defectus autem dictorum trium testium, si inuentarium fiat iudicialiter suppletur per presentiam Iudicis. Bald. *cons. 147. num. 2. lib. 4* Rot. *in Romana domus, seù Census de Carauas binis 22. Iunij 1609. coram D. Penia, & decis. 331. n. 13. p. 5. recent.*

34 *Sextò* requiritur, quod hæres se subscribat propria manu in inuentario; & casu, quo ipse scribere ignoret, adhiberi debet alter Notarius, qui pro hærede scribere nesciente se subscribat, vltra Notariũ, qui inuentarium conficit vt expresse habetur *in d. l. fin. §. sin autem dubius vers. subscriptionem tamen supponere hæredem necesse est*; & interius *versic. vel signarus sit litterarum C. de iur. delib.* Roland. *de inuentar. d. p. 3. cap. 47. 48. & 49* Monticul. *eod. tract. d. §. 7. septimo principaliter num. 56. vers. 13.* Phanuc. *eod. tr. p. 3. nu. 66. & 68.* Rot. *d. decis. 72. nu. 9. p. 2. diuers.*

Quod intelligendum est, quando inuentarium fit extraiudicialiter manu tantum publici Notarij: non si fiat iudicialiter apud acta Curiæ corã Iudice. Rolãd. *de inuentar. d. p. 3 cap. 51.* Bald. *d. cons. 147. nu. 2. lib. 4.* Seraphin. *decis. 371. nu. 2.* Rot. *decis. 597. n. 1. p. 4. recent. & decis. 33. præcit. num. 17. p. 5. recent. & in d. Romana domus, seù census. de Rauas binis.* Et quod hodie talis subscriptio cẽseatur nimis scrupulosa subtilitas, & de consuetudine non seruatur, tradit Caualer. *decis. 584. n. 4. & 5.*

35 *Septimo* requiritur, quod testes in inuentario extraiudiciali adhibiti cognoscant hæredem, iuxta tradita per Glos. *in cap. causam, quæ verb. de causis circ. med. de testib. & attest.* Et quod bona mobilia, de quib. conficitur inuentarium fuerint per ipsos testes visa, vel si fiat iudicialiter visa sint per Iudicem ad excludendam omnem fraudem, vel suspicionem fraudis in hærede. Phanucc. *de inuentar. d. p. 3. n. 73.*

Quod fallit in tribus primis casibus, seù limitationibus positis supra *num. 32.* scilicet stante bona qualitate hæredis; in immobilibus; & in mobilibus modici valoris: quibus additur quarta limitatio, quãdo inuentariũ fit iudicialiter apud acta, nam in his casibus cessat omnis præsumptio fraudis *l. omniũ C. de testam.* Honded. *cõs. 28. n. 29. lib. 2.* Caualer *dec. 28. n. 3.* Duran. *decis. 387. n. 21.* Monticul. *de inuentar. d. §. septimo n. 51.*

36 *Octauò* requiritur, vt interueniat decretum Iudicis, qui interloquatur, siuè expresse, siuè tacitè, hæredem fore & esse admittendum ad hæreditatem adeundam cum beneficio legis, & inuentarij. Rot. *d. decis. 331. nu. 6 p. 5. recent.* vbi etiam tradit huiusmodi decretum apponi posse tam ante inchoatum inuentarium, quam post illius confectionem, & tam in principio, quam in fine eiusdem. idem censuit Rot. Florent. *in præalleg. decis. Cortonen. Inuentarij 30. Iunij 1643. coram Excell. D. Canossa.*

37 *Vltimò* requiritur, quod instrumentum inuentarij rogetur, & publicetur à Notario publico, cum appositione loci, in quo cofectum fuit inuentarium, cum descriptione duorum testium. *d. l. fin. §. sin autem dubius vers. sub presentia tabulariorum C. de iur. deliber.* & ibi Bart. Bald. Angel. & Alex. *nu. 7. in princ.* Montic. *loc. cit. num. 27. vers. sexto sunt testes, & nu. 62.* Phanuccius *de inuentar. p. 3. nu. 7.* Roland. *de inuentar. p. 3. cap. 57. et cap. 18.* Natt. *cons. 214. n. 13.* Quod procedit in inuentario extra iudicialiter facto: secus si illud fiat coram Iudice apud acta citatis citandis: quia tunc non requiritur, vt enuncientur, & adhibeantur duo testes eo, quia Iudicis præsentia supplet omnem defectum enunciationis testium DD. *in capit. quoniam contra de probat.* Alex. *cons. 13. num. 8. lib. 1.* Gregor. *decis. 453. n. 6.* Rot. *decis. 15. num. 1. & 2. p. 3. diuers. lib. 3.*

INTERSECATIO VI.

De actione Reiuindicationis.

SVMMARIVM.

1 *Rei vindicatio, quid sit.*
2 *Requisita necessaria in reiuendicatione.*
3 *Dominium alicuius, qualiter probandum.*
4 *Possessio qualiter probetur.*
5 *Contra quos detur actio reiuendicationis.*
Commodatarius, aut depositarius, quando non molestandus.
6 *Limitatio prędictę conclusionis.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, quod N. de N. indebite, & minus iustè detinet, ac possidet fundum N. in loco N. iuxta bona N. & alios fines; qui quidem fundus pertinebat, prout in præsenti pertinet, ac spectat ad ipsum comparentem iure dominij, vel quasi ex varijs titulis, & causis; ex quo fundo fructus ascendentes ad summam scutorum tot percipere potuisset: quem fundum præfatus N. de N. quamuis pluries requisitus fuisset, vt restitueret, nunquam tamen restituere curauit, prout etiam nunc recusat in graue ipsius comparentis damnum, pręiudicium, & interesse. Ideo comparens ipse recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit declarari dominium dicti fundi, & ad ipsum pertinuisse, ac pertinere, vt supra. Necnon petit & instat supradictum N. aduersarium cogi, et compelli ad restituendum, & dimittendum prædictum fundum cum omnibus fructibus perceptis, & percipiendis, & qui percipi potuissent, iuris, & facti remedijs opportunis. Super quibus *omnibus petit sibi ius, & iustitiam administrari, &c.* Deducens, *&c.* Non se astringens, *&c.* cum potestate, *&c.* & ita dicit *& prouideri petit isto*, & omni alio *meliori modo, &c.*

Forma Sententiæ.

2 In Dei, *&c.* Nos, *&c* Christi *Nomine, &c.* Dicimus, *&c. vt supr. Prædium, seù fundum N. positum in loco N. propè bona N. N. et N. & alios fines, &c. spectare, et pertinere ad N. de N. Actorẽ iure directi dominij, vel quasi; ideo dictum N. Reum conuentum ad dictum prædium dimitten-*

mittendũ, & restituendũ dicto N. Actori condemnamus, etc. vna cũ omnib. fructib. à die motæ litis perceptis, siuè à die N. vsque ad diẽ N. *iuxta liquidationẽ faciẽdã, etc.* Victũ *Victori in expẽsis, &c.* mãdamũq. *&c.* & ita dicimus, *&c.* omni *modo, etc.* prout habẽtur in prima Formula.

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod Rei vẽdicatio nihil aliud est, quam actio realis dominio directo, vel vtili contra possessorem, vel quasi, ad rem quamdam corporalem competens: qua declaratio dominij illius rei, & restitutio petitur vna cum fructibus extantibus, & pendentibus, vt tradit Ioan. Faber. *in §. actionũ nu.* 10. quę refert, & sequitur Ioan. Oinot. *ibid. n.* 59. In textu verò *legis actionum genera. ff. de obligationib. & actionib.* habetur, quod Vindicatio est actio in rem, per quam rem nostram, quæ ab alio possidetur, petimus.

2 Noto secundò, quod ad effectum, vt Iudex possit sententiam ferre in hac actione requiruntur duo copulatiuè, videlicet dominium, vel quasi dominium, ex parte Actoris: & possessio, vel quasi ex parte Rei conuenti. Gloss. *in d. §. omnium in ver. possideat.* & est textus, & Gloss. *in l. vnic. C. de alienat. iudic. mutand. caus. fact.* vbi DD. asserunt, quod vnum non sufficeret ad ferendam sententiam declaratoriam, & condemnatoriam, prout fit in Reiuendicatione, in qua ratione dominij, vel quasi ex parte Actoris fertur declaratoria, rem ad ipsum spectare, & pertinere, tamquam suã; *vt in l. ex diuerso. §. 1. ff. de reiuindic.* vbi Bar. Ratione verò possessionis, vel quasi ex parte Rei conuenti fertur per Iudicem condemnatoria sententia contra possessorem ad rem petitam restituendam. *l. officium. & l. qui restituere. ff. de reiuindic.* Paul. de Castr. *in d. l. vnic.* Borgognin. *decis.* 27. *p.* 2.

3 Noto tertiò, quod dominium, vel quasi probãdum est per Actorem: quæ probatio fieri potest. Primò per illos modos, quibus de iure Gentium dominia rerum acquiruntur, qui habẽtur *in tit. ff. de acquir. rer. domin. & in tit. Instit. de rer. diuis. & acqu. ipsor. domin.* Secundò, per modos, quibus de Iure Ciuili dominiũ acquiritur, quos enumerat Gloss. *in l. 1. in princ. ff. de acquir. rer. domin.* & Bart. *in l in rem. in princip. ff. eod. tit.* Tertiò, per instrumentum emptionis *l. proprietatis. C. de probationib. & l. cum super. C. de reiuindicat.* Et quando probatur dominium ex causa ẽptionis tria requiruntur, de quibus DD. *in l. cum res. C. de probat.* Quæ refert Io. Faber. *in d. §. actionũ Inst. de action.* & Iason. *ibid. num.* 72. & habentur etiam in text. *d. l. cum res.* Quarto, per iudicia. *l. iudicia. C. de reiuindicat.* vbi Bald. & Alij declarant, qualia esse debeant. Quinto, per publicam famam probatur dominium, quando agitur de facto antiquo. Bald. *in d. l. iudicia, & ibi.* Castrens. & Alex. *num.* 18. Alios modos probandi dominium ponit Speculat. *in lib. 2. de actionib. seu petition. §. 2. nu. 24. & lib. 4 tit. de emphyteus. §. vnic. incip. nunc aliqua. nu.* 71. qui alias est finalis. *sub tit. de locato.*

An autem quis ex possessione præsumi possit dominus, est quæstio multum intricata, de qua videatur Bart. & Alij in *l. quidã in suo. ff. de condit. instit.* vbi Glos. *in verb. amoueri in fin.* tradit notabilem distinctionem, quam Doctores communiter sequuntur.

4 Noto quarto, quod adhoc vt iudicium Reiuendicationis rectè procedere possit, vltra dominiũ, per Actorẽ probari etiam debet possessio rei petitæ apud Aduersariũ existens: quia Actori incumbit onus probandi suam intẽtionem. *l. actor. C. de probat. & l. qui accusare. C. de edẽd.* Neque sufficit in hoc iudicio probatio dominij ex parte sua, nisi probet etiã, quod Reus rẽ petitã possideat; vel quod dolo desierit possidere.

Probatur autem possessio pluribus modis. Et Primo, quãdo quis naturaliter insistit in re. *l. 1. in princ. & l. 3. in princ. ff. de acquir. poss.* Secũdò, quãdo quis fructus ex fundo colligit. Bald. *in l. 3. C. fin. regund.* & est textus *in l. Titia. ff. de solut.* Tertio, ex solutione pensionis. Bart. *in l. qui vniuersas. §. quod per col. num. ff. de acquir. poss.* Quarto, quando quis colere facit fundum. Gloss. *in d. l. 3. verb. finiatur. C. fin. regund.* Quintò, per instrumenta locationum. Papiens. *in Pract. Form. libell. pro turbat. possess. §. Hodie num. 6.* & ibi Addent. Alios modos probandi possessionem ponunt DD. *in d. l. 3.* per illum textum. *C. fin. regund.* & Angel. *in §. sic itaque Instit. de actionib.*

5 Noto quinto, quod hęc actio reiuendicationis competit Actori: Primo, contra possidentem rem ciuiliter, & naturaliter, hoc est contra eum, qui corpore, & animo possidet per se, vel per alium. *d. l. officiũ. ff. de rei vendic. & l. possiderit. 3. in princ. & §. si seruus, & §. saltus. ff. de acquir. possess.* Secundo, contra possidentem naturaliter tãtum, hoc est, qui corpore rẽ detinet. *d. l. officium.* Tertio, datur cõtra possidentẽ ciuiliter tãtũ, hoc est, qui animo tantùm possessionem retinet. *l. clam possidere. §. qui ad nundinas. ff. de acquir. poss.* Glos. *sup. d. rubr. ff. de acquir. poss.* Quarto, cõtra eum qui nudã tantùm habet detentionem corporalem rei, vt est cõmodatarius, & depositarius, vt probatur ex textu *in d. l. officium.* Ias. *in §. æquè n. 58. instit. de action.*

6 Hoc tamen limitatur Primò, quãdo ille, qui veram habet possessionem comparet in iudicio, & se offert suscipere in se onus litis. Innoc. *in c. cũ super. de sẽt. & re iudic.* Ias. *in §. omnium n. 101. Instit. de act.* Secundo, si detentor nominet in authorem dominium rei, & protestetur se nolle defẽdere rẽ. Glos. *in d. l. officiũ verb. peti posse.* Ias. *vbi sup. n. 100. &* ibi etiam Faber. *nu.* 23.

Quintò datur actio reiuendicationis contra quasi possidentem. Gloss. *in d. §. omnium verb. possideat.* hoc est contra eum, qui res incorporales possidet, prout sunt seruitutes, quæ verè non possidentur. cum tangi, & videri nequeant. *l. seruus §. pen. ff. de acq. rer. dom.* Bar. & Castr. *in d. l. vnic. C. de alien. iud. mut. caus. fact.*

Sexto datur cõtra eum, qui fatetur se rem possidere, & offert se liti, quamuis reuera non possideat, neque dolo, aut culpa desierit possidere rem litigiosam: quia sibi imputandum est, si mentitus fuerit. *l. is, qui se liti obtulit, cum duab. seqq. ff. de hæreditat. petition.* vbi Bart. & Alij. Quod fallit, si Actor nesciat mendaciũ. *l. si actor. ff de re iudicat.* Secũdo fallit, si extraiudicium dixerit se possidere. Bart. *in d. l. qui se liti obtulit.* Tertio fallit, si ante contestationem litis confessionem possessionis reuocauerit. *d. l. qui se liti,* & ibi DD.

INTERSECATIO VII.

De Actione Pauliana.

SVMMARIVM.

1 *Remedia Actoris contra debitorem, qui dolo desijt possidere.*
2 *Reiuendicatio impropriè datur contra talem.*
3 *Actio Pauliana, quare introducta.*
4 *Actio prædicta quibus detur.*
5 *Fraus in alienatione pluribus modis præsumitur.*
6 *Iuramentum in litem, quando deferatur hic.*
7 *Iuramentum prædictum præstatur, quando dolus interuenit in contractu.*
8 *Dolus necessariò requiritur ad effectum intentandi actionem Paulianam.*
9 *Dolus non præsumitur nisi, probetur.*

Y 2 Forma

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, quod anno proximè transacto gratis, gratia, et amore mutuauit Sempronio de Sempronijs scuta mille, pro quibus obligauit, et hypothecauit quendã fundum situ in loco N. propè bona N. de N. et alios fines, sciẽs autẽ vires sui patrimonij, et quod eius bona non sufficerent pro satisfactione creditorum, vẽdidit, vel potius vendere finxit eundem fundum in fraudem eorundem creditorum Titio de Titijs, quamuis ipse Sempronius adhuc de facto fundum prædictum possideat, et tamquã suo fruatur. Verũ quia Titius præfatus emptor fundi eius fraudis, ac doli particeps, & conscius fuit, locupletari non debet cum aliena iactura. Ideo recurrit ad ipsam Curiam N. & petit supradictum Titium emptorẽ & possessorem prædicti fundi cogi, et compelli ad illum restituendum, & dimittendum ipsi comparenti, cũ indebitè, & minus iustè possideat illum per Sempronium in fraudẽ alienatum; & supradictam alienationem tamquã in fraudem creditorum factam, nullam, & inualidam declarari. Insuper petit, vt comparens ipse mittatur in possessionem ipsius fundi ad effectũ, vt debitam satisfactionẽ consequi valeat, cũ alia bona, ex quibus satisfieri possit, non habeat. Petit etiam dictum emptorem reum conuentum condemnari ad restituendum fructus perceptos, & qui percipi potuissent; vna cum omnibus damnis expensis, & interesse passis, & patiendis occasione præsentis litis. Super quibus, etc. Deducens, &c. Non se astringens, &c. & ita dicit, & isto, et omni alio modo meliori, modo, &c.

Forma Sententiæ.

Nos, &c. Visis, etc. Christi *nomine, etc.* Dicimus, etc. *Fundum dictum N. positum in loco N. propè bona N. & alios fines, &c. tempore quò Sempronius debitor N. de N. dolo desijt possidere, pertinuisse, & adhuc pertinere dicto N. de N. Actori; & creditori iure dominij, vel quasi. Ideo eumdem Titium emptorem reũ conuentum condemnamus, vt dictũ fundum dicto* N. *de N. Actori restituat, vna cum fructibus liquidandis, &c.* Et Victum *Victori, &c.* Et mandatum *quodcumque, &c.* & ita, *&c.* omni *modo, etc.* prout sup. in prima Formula.

Vel alio modo, videl.

Nos N. de N. legum Doctor, & Iudex N. Viso libello, &c. Visis actis, consideratis de iure considerandis, & auditis partibus cum supradicti actores benè suam intentionem fundauerint, et clarè constet supradictum N. *Reũ conuentũ de fraude participasse. Per hanc nostram diffinitiuam sententiam, etc. Ipsum condemnamus ad restituẽdum fundum, seu res, & bona in fraudem empta, & in Iudiciũ deducta cum omnibus fructibus perceptis, & percipiẽdis. Necnon ad reficiendas expensas factas occasione præsentis litis, reseruata tamen* Nobis, *vel cui de iure inposterum taxatione, et ita, etc.*

ANNOTATIONES.

1 Noto Primò, quod Actor, quãdo debitor dolo desiit possidere, tria habet remedia pro recuperatione sui crediti.

Quorum Primum est, quod habet actionem personalem in factum prætoriam, contra debitorem, qui dolo desiit possidere, ad interesse, quanti scilicet interest actoris rem in alium alienatam, & trãslatam non esse, ex edicto Prætoris, de alienatione Iudicij mutandi causa facta. *l. 3. §. ex quibus. ff. de alienat. iudic. mut. caus. fact.* Secundum est quod ei competit directa rei vindicatio contra illum, in quem facta est alienatio, catione possessionis *l. vnic. C. de alien. iud. mut. cau. fact.* Tertium est, vtilis reiuindicatio, quæ competit contra dolo alienantem, itaut dolus habeatur pro possessione. *l. qui dolo. ff. de regul. iur.* & hoc casu nõ consequitur Actor rem ipsam sibi hypothecatam, cum Reus debitor illam non amplius possit restituere, quia non habet, sed æstimationem rei; & iuratur contra reum in litem, sine vlla taxatione, si dolo alienauit. Quod si non dolo, sed leuiori culpa possessionem amiserit debitor, veram æstimationem rei petitæ præstare cogitur. *l. qui restituere. ff. de rei vindicat.* Est tamen in electione actoris tali casu quem conuenire voluerit, vtrum alienantem, vel eum, in quem facta est alienatio. *d. l. vnic. C. de alien. iud. mut. caus. fact.*

2 Noto secundò: quod debitor, qui dolo desijt possidere rem petitam a creditore, tamquam illi hypothecatam, vel alio modo perdidit, conueniri potest rei vindicatione perinde ac si adhuc possideret. *l. qui dolo. et l. parem. ff. de regul. iur. l. is, qui dolo l. sin autem §. sed. et is, ff. de rei vindicat. et d. l. vnic.* Sed impropriè: nã propriè rei vindicatio rem persequitur: & proinde datur actio infactum ad interesse. Glos. fin. & DD. *in d. l. vnic.* aduersus tamen dolo possidentem bene procedit rei vindicatio, præsertim si post litem contestatã cũ debitore, dolo rẽ possidere cæperit. *l. sin autẽ §. 1. ff. de rei vindicat.* Faber. *vero in §. actionũ n. 23. Instit. de act.* tenet reiuindicationem competere etiam si ante litem contestatam; sed Iason. *ibid. nu. 78.* putat competere potius actionem in factũ, quã reiuindicationẽ.

3 Quidquid tamen controuertatur per Doctores super hoc, certum est hodie dari Actori actionẽ Paulianam, quæ est actio Prætoria à Paulo Prætore, qui eam primò introduxit, vel à Paulo Iure consulto sic dicta: per quam creditor reuocat à quocumque possessore res à debitore in fraudem ipsius alienatas, ac si numquam à debitore alienatæ, & traditæ emptori fuissent sed semper in bonis debitoris permansissent. *§. item si quis in fraudem Instit. de actionib. l. 1. ff. quæ in fraud. credit.* Erat autem necessaria actio præfata, vt creditores per eam alienationes in eorum fraudem factas rescinderent, cum alias non possent, quia etiam alienatio in fraudem facta summo iure valet, & transfert dominium in accipientem, quamuis fraudis conscium *l. sciens. 25. ff. de contrah. emption.*

4 Noto tertio, quod hæc actio datur creditoribus tam ex contractu, quam ex quasi contractu, cum & hi creditores dicantur *l. creditores. ff. de verb. signif. l. 1. ff. si cert. pet.* vbi Bart. & DD.

Secundò, datur creditoribus ex delicto, vt ex actione furti, iniuriarum, vel legis Aquiliæ, vel ex quasi delicto, prout quando quis effundens immunditias per fenestras læsit vestes prætereuntis. Gloss. communiter recepta. *in §. si quis in fraudem verb. creditorum instit. de action.* Ioann. Fab. *ibid. n. 3.* & Iason. *num. 5.* quidquid dicat Rofredus ibidem.

Tertiò datur legatarijs, & fideicommissarijs, in quorum fraudem res ab hærede alienatæ sunt. Io. Faber. *in d. §. si quis in fraudem, n. 14. et* Ias. *n. 61. per text. in l. 1. C. qui manumittere non poss.*

Quartò datur sicut creditorib. præteritis, et præsẽtib. sic & futuris, vt si quis intẽdẽs facere debitũ ex causa mutui, vel alio modo, ãtequã mutuũ reciperet, alienauit bona, vt creditorẽ futurũ à quo pecuniã mutuatã recipit, fraudaret. Ias. *in d. §. si quis in fraudẽ n. 64. et nu.* 58. & Faber. *n. 5.* Bar. & Alij *in l. post cõtractũ. ff. de donat.*

Quinto cõpetit creditoribus in diem, vt si quis soluere deberet die 15. mẽsis, & in fraudẽ creditoris alienaret bona ante aduentum diei; quia iam obligatio nata erat, quamuis dilata. *l. cedere diem. ff. de verb. sign.*

Sextò

Sextò datur creditoribus sub conditione, sed non antequam conditio purificata sit, quia conditio retrotrahitur, *iuxta l.potior.in princ.iuncto.§. videamus.ff. qui pot.in pign.hab.* ita Angel.*in d.§. si quis in fraudem.n.6.* & Zasius.*vers.nunc.ad tertium.caput.*

Septimò, datur hæredibus & successoribus creditorum.*l.ait prætor.la 2.§.fin in vltimis verbis.ff. quæ in fraud.creditor.*

Octauò sicut datur creditoribus personalem actionem habentibus, sic & his qui hypothecariam habent Faber.*in d.§. item si quis in fraudem num.*23. & Platea.*nu.*18. per Gloss. *in l.debitor.verb.agere.ff.eod.tit.*

5 Noto quartò, quod præsumitur, debitorem bona alienasse in fraudem creditorum, pluribus modis.

Et Primò, si actor significauerit debitori se velle rē sibi obligatam vendicare, & ipse statim alienauerit: & eo fortius, si faciat post oblationem libelli, vel citationem Bart.*in l.qui petitorio.ff.de reiuindicat.*Ias.*in d.§.itē si quis in fraudem nu.*79. & Abb.*in cap.*1.*de alienat.iud.mut.caus.fact.*

Secundò præsumitur, & cōiecturatur, quod alienauerit in fraudem, quando debitor sciens se habere creditores, & quod bona non sufficerent pro satisfactione, alienauit, quia tunc dolus, & fraus pręsumitur *l.si quis cum haberet,* & ibi Bart.*ff. quæ in fraud.cred.*

Tertiò, quando alienaret omnia bona, quia tunc fraus præsumitur indubitanter. *l.omnes.§.lucius ff. quę in fraud. cred.*Glos.1.*in d.§.itē si quis in fraudē.*Ex quocumque titulo fiat alienatio, siue ex titulo lucratiuo, siue oneroso.Bar.& Alij.*in d.§.lucius* Iason.*in d.§.item si quis infraudem.*

Quartò, quando alienat in coniunctam personam: quia inter affines intercedere solent fraudes regulariter.*l.data.C. de donation.*Ias. *vbi sup.n.*41.

Quintò, quando alienatio fit secreto *l. fin.circ. fin.ff. de rit.nupt.*

Sextò, quando in contractibus quibuscūque requiritur aliqua solēnitas de iure, vel per statutum & alienatio fieret sine tali solemnitate.Glos. *in l.*1.*ver.mala. fide C.de fid.instr.et iur.hast.fiscal.lib.*10.Ias.*vbi sup.n.*45. & ibidē.Zasius, vbi plures alios modos, quibus fraus præsumitur, cumulat.

Septimo, quando post alienationem debitor, qui bona alienauit, disponit de eisdem bonis tamquam dominus, tunc fraus pręsumitur.*l.sicut §.superuacuam. ff.quib.mod.pign.vel hypot.solu. l.si is,qui. ff.de acqu. hæred.& l.si quis in fin.C.de natur. lib.*

Octauo, quando post alienationem sequitur aliquod delictum, *l.si ventri.ff.de priuil.credit.* Bois. *in tit. de bonor.public.num.*51. *vers.quinto* Crauett.*consil.*100. *num.*8 Clar.*in practic. crim.q.*78. *vers. fraus autem.circ. fin.*ibi.*etiam si factam.fuerit.* Bart.*in l. post. contractum.* vbi etiam latè Alciat.*num.*52.*ff.de donat.*

Nono, quando alienatio facta fuit, sub expressa cōditione, si bona contingerit publicari *l. pen.cum ibi notatis.ff.de stipul.seru.& l.summa cum ratione. in princ.ff. de pecul.* Quod locum habet in alienatione inter viuos non in donatione facta causa mortis.Papiens.*in Prax. form.libel.action.real.§.veris ac legitimis.n.*38. *vers. quæ autem superius* Alciat. *vbi sup.numer.* 66. & Bois.*ibid. num.*52.

6 Noto quinto, quod quando debitor conuentus desijt possidere bona in fraudem creditorum, tunc vt dictum estj, vel defertur ei iuramentum in litem, vel condemnatur ad interesse, prout actori, seù creditori placuerit. quia vbicumque quis restituere contendit ad Iudicis præceptum, in omni actione iurari potest in litem. *l. qui restituere in fin. ff.de reiuendicat. §.præterea.Instit.de actionib.* Bart. *in l.si cum dos.§. fin.ff. rer. amot.& in l.*4 *§.& si quis ff.fin.regund.*

7 Noto sextò, quod iuramentum in litem hic nō intelligitur affectionis, sed ueritatis super æstimatione ueri ualoris rei aut damni alterius partis; quod adhoc, ut præstari possit, requiritur dolus aduersarij, nam sine dolo tale iuramentum regulariter non præstatur.*l.in actionibus. ff. de in litem iurand.* & ibi Iason. *num.*39.& Dec.*nu.*17.Gloss.Bart.& communiter DD. *in l.semper.§.in hoc interdicto.ff. quod vi aut clam.* Natt.*consil.*79.*nu.*13.Papiens. *in pract.form.libell.action.real. §.& in Florenis n.*31.Plot.*in §.*4.*n.*2. *de in lit.iuran.* Menoch.*de arbitr.Iudic.cas.*208.*nu.*1. Marant.*in spec. aur.* 6.*p.act.*9.*num.*16.Afflict.*decis.*360.*nu.*8.Caualer. *decis.* 103.*n.*1.& nouissimè Ridolph.*in Prax.iudiciar.p.*3.*cap.* 2.*num.*166.*cum plurib. seqq.* ubi latè de huiusmodi iuramēto agit, & quæ alia requisita necessaria sunt, adducit *à num.*196.*cum seqq.*

8 Noto septimò, quod adhoc, ut emptor cōdemnari possit, necesse est, ut reuera interueniat dolus ex parte ipsius, nimirum quod sciens, debitorem bona alienare in fraudem creditorum, ipse emit, uel alio modo ab eodem accepit *l.ait Prętor. la 2.§. quod ait.ff. quæ in fraud.creditor.l.*1.*C.de reuocand.his,quæ per fraudem alienata sunt.d.& §. si quis in fraudem instit. de actionib.* & ibi Gloss.& DD.& notat Capic. *decis.*128.

9 Noto octauò, quod dolus de iure non præsumitur, nisi probetur per illum, qui dolū allegat. *l. quoties §.qui dolo ff.de prob.* quia bona fides semper præsumitur, nisi contrarium ostendatur.*cap.vnic. de scrutin.in ordin.facien.l.*2.*C.de petit. hæredit.cum concordantibus notatis supra Interjec.*5.*num.*31.

INTERSECATIO VIII.

De Confessoria Actione, seù condictione Incerti.

SVMMARIVM.

1 *Actio confessoria: quid sit?*
2 *Confessoria prædicta datur pro seruientibus, & alijs iuribus.*
3 *Confessoria actio, quibus personis competat.*
4 *Contra quos eadem actio detur.*
5 *Quæ requirantur ad effectum habendi confessoriam.*
6 *Quæ probanda sunt per Actorem in confessoria.*
Possessio præsupponit dominium.
7 *Seruitus qualiter probetur.*
Præscriptio in seruitutib qualis esse debeat remissiuè
8 *Libellus in hac actione qualiter concipiendus.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit, qualiter per plures annos præteritos tenuit, et possedit, prout nunc etiā tenet, ac possidet vt verus dominus. & patronus pro suo, & tanquam suum fundum, seù prædiū N. in loco N. iuxta bona N. & alios fines, &c. cui semper debitum fuit, et etiā hodie debetur ius, seù seruitus aquæductus per fūdum N. de N. etc. si fuerit seruitus ligna cedendi; dicatur: *seruitus ligna secandi in sylua N. ratione talis, vel talis causæ, &c.* Et si fuerit domus, cui debetur seruitus, seù ius tigni immittendi, dicatur: *seruitus tigni immittendi in N. de* N.*&c.* si sit seruitus transeundi per fundum alterius dicatur: *seruitus transeundi per fundum N. de N. &c.* & sic de singulis seruitutibus, uariatis uariandis. *Verùm quia supradictus N. de N. aduersarius nunc impedimentum præstat, quominus comparens ipse vti possit seruitute prædicta in graue eius damnum, & præiudicium. Ideo recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit declarari seruitutem aquęductus præfati.* Vel: ligna

*secandi,&c.*Vel: *tigni immittẽdi,&c.*Vel:*transeundi,etc. Ipsi comparenti competere;Necnõ dictum N. conuentum cogi,& compelli vt cesset,et desistat ab impedimentis præsentibus;& vt idoneam cautionem præstet, ne in futurum comparentem ipsum in seruitute prædicta molestet, aut turbet. Insuper petit condemnari in omnibus damnis,& expensis, & interesse pro prædicto impedimento factis & passis,ac faciendis,& patiendis Super quibus,&c.* Deducens,&c.Nõ se astringens,&c.& ita,&c,omni,&c,

Forma Sententiæ.

In Dei,&c.Nos,&c.Visis,*etc.*Christi,*etc.*Dicimus, *etc. Præfatum N.de* N.*Actorem habere seruitutem,vel quasi aquæductus per fũdum N.positum in loco N. propè bona N.&c. vsque ad fundum eiusdem Actoris positum propè bona N.etc.* Vel:*habere seruitutem ligna secandi in sylua N.ratione,&c.* Vel:*transeundi per fundum N.&c.* Vel:*tigni immittendi in domũ N.&c.Ideo condemnamus dictum N.Reum conuentum,vt patiatur dictũ N.Actorẽ vti dicta seruitute, vel quasi aquæductus per fundũ* N. *prædictum.*Vel:*ligna secãdi,etc.*Vel: *tigni immittẽdi, etc.* Vel:*transitus,etc.*Vel; *vt dicto Actori cõcedat, et constituat petitam seruitutem itineris per dictum prædiũ* N.*positum, &c.propè, &c. & facultatem transeundi ad aliud prædium N.positum,&c.propè.&c. Et ad desistendum in futurum à quacumque molestia,et perturbatione.Necnõ, vt eidem Actori idoneam cautionem præstet de amplius ipsum non impediendo, ac perturbando in prædicta seruitute.* Et Victum *Victori in expensis,&c.*& mandatum, &c.& ita,&c.omni *modo,&c,*

ANNOTATIONES.

1 Noto Primò, quod actio confessoria est actio in rem, alicui competens ratione iuris, vel seruitutis sibi debitæ,siuè fundo suo, siuè quasi suo, contra impedientem adinuẽta,ad declarationem sui iuris; & vt Reus cesset ab impedimento, ac caueat se,& successores suos quod in futurum illos non impediet,vt seruitute & iure suo vti possit. *l.2. §.hoc autem l.si quis diuturno §.fin.l.barum,& l.egl.12.ff.si seruit. vindicet. & §. æquè Instit.de actionib.* vbi Glos. & Ioan. Faber.*nu.*13. & Iason,*nu.*55. Dicitur autem confessoria,quia Actor dum petit a Reo seruitutem super bonis eius,confitetur,ac assertiuè dicit sibi ius in re competere,quomodocũque fiat petitio siuè per verba affirmatiua, siuè per negatiua, dummodo tendant ad effectum se declarandi seruitutem sibi deberi. Glos.*in d.l.2.in princ. §.si seru.vindic.* Glos.& Iason.*in d.§.æquè n.*46.quia non verba tantum attendi debent, sed potius illorum sensus. *capit.intelligentia de verbor. signif.* Gloss *in d.§.æquè Inst.de act. in verb. altius tollendi*, vbi etiam Angel.& Iason. Vnde sequitur, quod hæc actio realis est,quia rem insequitur,de qua plenè agitur per DD. *in l.2.C.de seruitutib.& d.l.2.& l.loci corpus §. in confessoria,& §.competit.ff.si seruit. vindic.* & per Bart. *in l. si prius.ff.de nou.oper.nunciat.* Innoc.*in capitol. Abbate de verb.signif.& in cap.inter quatuor.de maiorit.& obed.et in cap.conquerente de offic.ordin.* Paul.de Castr.*cons.*67. Papiens.*in Prax.form libell in action.confess.per tot.* Olgrad. *consil.*181. & Alios.

2 Noto secundo,quod hęc actio confessoria datur pro rebus incorporalibus, prout sunt seruitutes:tam reales, quæ debentur a Re Rei,seu a fundo aliquo altert fundo: quam personales, quæ debentur à re Personæ, *vt habetur in text.d § æquè inst.de act.in verb. vtendi, & fruendi,* vbi Glos. & DD. Datur etiam pro quolibet iure incorporali: vnde si aliquis Prælatus, aut Parochus impediatur ab aliquo, ne decimas, vel alios redditus ex suis Ecclesijs recipiãt, vtique actione confessoria experiri poterunt, vt tradunt communiter Canonistæ *in cap.tua;& cap. prohibemus. de decimis*. Similiter intentari potest hæc actio contra turbantem aliquem in iure præsentandi, vt si sit patronus alicuius iurispatronatus, vel aliud ius habeat simile in aliqua iurisdictione Bal.*in rubr.C.de vsufruct.* Ial.*in d.§.æquè num.*14.& Faber.*num.*3. *Instit.de action.* Item datur pro vsufructu, & pro iure vectigalis consequendo.*l.vsufruct.in princ.ff.si vsufruct. petat.d.l.2. ff. si seruit.vind.*Bart.*in l.si publicanus.§. in vectigalibus.ff. de public.in rem.act.*

3 Noto tertio,quod huiusmodi actio Cõfessoria, cum sit duplex, directa,& vtilis,pluribus Personis cõpetit. Directa enim datur dominis directis prædiorum,& rerum dominantium:& his,qui plenum habẽt dominium.*l.1.& 2.ff.si seruit.vindic.* Vtilis verò datur his,qui dominium vtile habent, vt sunt Vassalli, qui à domino directo aliquid obtinuerunt. Glos. *in d.l.2.ff. si seru.vindic.* Secundo,datur Emphyteutę.*l. ei, qui in fin. ff. de seruit.* Tertiò, datur habenti ius in re, vt si creditor habeat sibi obligatum aliquod prędium dominans; nam ille poterit per confessoriam petere seruitutem prædio sibi obligato debitam. *d.l.ei, qui cũ ibi notat.* per Glos.& DD.Quartò, datur vsufructuario potiori iure, nam propter eum introducta fuit actio confessoria ad petendum vsumfructum. *l.2. præcit.* & ibi Glos, 1 *ff.si seruit.vindic.*Quintò,datur possidenti ius seruitutis, ne turbetur in ea vtenda.*l.si fortè.§.sciendum.ff.si seru.vindic.d.§.æquè.vers. quod genus.* Sextò,datur prætendenti ius seruitutis habere,quamuis non possideat illud.*d.l.2.*& notat Glos.*in cap.examinata.verb. possidebas.circ.fin.de iudic.*Septimò, datur habenti fundum superiorem aduersus dominum fundi inferioris,qui seruitutem pati renuit. *l.1. §.fin.ff.de aqua pluu.arcend.* vbi Glos. & DD.

4 Noto quartò, quod prædicta actio confessoria contra plures personas datur.

Et Primò, contra dominum fundi, seù Rei, per quam seruitus alteri fundo, seù rei debetur, quando impedit dominum alterius fundi, seù rei, cui seruitus debetur,ne ea vti possit.*l.vti frui pręcit.§. vtrũ in princ. ff.si vsufruct.pet.& l.si forte. § hac autem actio. & l.si quis diuturno §.1.ff.si seruit.vindic.*

Secundò,datur contra quemcumque possessorem fundi seruientis impedientem dominum fundi dominantis,ne seruitute liberè vtatur. *d.l. vti frui.§. vtrum*. Fundus autem dominans dicitur ille, cui seruitus debetur: seruiẽs verò dicitur, per quẽ seruitus debetur.

Tertiò, datur contra quasi possidentem qui dolo desijt possidere fundum seruientem: vel se liti obtulit. *l.fin.ff.si vsufruct.petat.*Glos. *in §.prælleg.æquè verb.altiùs.vers.item sicut ratione.Instit.de action.*

Quartò,contra quemcumque alium, qui impediat aliquem ne seruitute debita vtatur, quamuis ille non sit dominus, vel possidens fundum seruientem. *d.l.si quis diuturno.§.fin.& in præcit.l.vti frui. §. vtrum*.

5 Noto quintò, quod ad effectum, vt hęc actio confessoria dari possit tria requiruntur principaliter. Duo ex parte Actoris, & vnum ex parte Rei conuenti. Ex parte Actoris. Primò requiritur vnum ex quinque, videlicet, aut dominium directum, vt est illud, quod habet Dominus directus fundi dominantis;Aut dominium plenum, quale habet dominus fũdum dominantem possidens.*d.l. & si forte. § hac autẽ actio.ff. si seruit.vindic.*Aut quasi dominium,quod habet emptor bonè fidei; Aut vtile dominium, vt est illud, quod habet Vassallus, vel empyteuta; Aut ius in re, cui seruitus debetur, quale ius habet vsufructuarius; vel creditor in pignore. *d. l. ei-*

qui

qui ff.de seruit Secundò, requiritur ex parte Actoris, vt seruitus fundo suo verè debeatur; & sic quod effectiuè prius constituta sit.

Ex parte verò Rei conuenti requiritur impedimẽtum, vel turbatio, hoc est, quod impediat, vel turbet Actorem vti iure, vel seruitute sibi debita: siue ipse seruitutem constituerit, & turbet, aut impediat: siuè quicumque alius turbet, aut impediat. *d. l. si quis diuturno. §. fin. ff. si seru. vindic.* Ias. & Fabr. *in d. §. æquè.*

6 Noto sextò, quod Actor proponens, seu intentans actionem confessoriam etia probare tenetur, vt illa vti possit. Primò, quod sit Possessor fundi dominantis, cum principaliter de seruitute sibi debita agatur, non quod sit dominus; quia dominiũ præsupponitur, cum ista actio non nisi domino competat. *d. l. & si fortè. §. hæc autem actio.* vnde probata possessione probatum censetur dominium. Angel. *in d. §. æquè. n. 9. Inst. de action.* Castrens. *in l. si de vi. in princip. primæ lecturæ, ff. de iudic.* vbi ait, probationẽ possessionis facilẽ existere. & Gloss. *in l. sicut. §. sed & si quæritur. verb. possessoris. in fin. ff. si seruit. vindic.* Bart. *in l. quidam in suo,* & ibi Gloss. *ff. de condit. instit.* Secũdò, tenetur Actor probare seruitutem constitutam fuisse, & quod illa sibi, vel fũdo suo debeatur. *l. a. ff. de probation.* quia quælibet res præsumitur libera. *l. altius. C. de seruit. & aqu.*

7 Probatur autem seruitus iisdem modis, quibus acquiritur *de quibus in §. fin. Instit. de seruitutib.* Primò autem acquiritur seruitus per contractum inter viuos, puta emptionem, stipulationem, & similes. Secundò, vltima voluntate acquiritur seruitus per testamentum, vt quando hęres grauatur, ne altius tollat, vel patiatur, vt vicinus tignum in domo sua immittat. *l. potest. ff. commun præd. & tot. tit. ff. de seruit. legat.* Tertio acquiritur pręscriptione. Requisita vero ad pręscribendam seruitutem, *vid. in text. l. 1. & 2. C. de seruit. & aqu.* & ibi Glos. & DD. *& in d. l. si quis diuturno. in princ.* Paul. de Castr. *in l. seruitute 1 ff. de seruit.* Angel. *in d. §. æquè num. 13.* & Faber. *à num. 16. vsque ad 28.* & Cepoll. *in tractat. de seruitut. vrban. prædior. c. 20.* vbi plenè. Tertiò, tandem tenetur actor probare turbationem, seu impedimentum sibi illatum, ne seruitute sibi debita vtatur. de quo latè Angel. *vbi sup. à nu. 9. in fin. vsque ad num. 13. & ibid.* Iason. *num. 6. vers. subdit tamen.*

8 Noto septimò, quod in hac actione libellus, seù petitio hęc requisita habere debet; quorum prima quatuor ponit Ioannes de Platea in *d. §. æquè*; reliqua ponuntur per Angel. Iason. & Alios. *ibid.* & Papiens. *in Tract. form. libell. in action. confessor.* & *Primò*, requiritur. quod Actor sit dominus directus, vel vtilis; vel quasi dominus fundi dominantis, vel habeat ius in eo. *d. l. & si forte §. hac actio,* & dictum est *sup. n. 5. Secundo,* quod asserat, seruitutem fundo suo competere, si sit seruitus realis; uel sibi deberi, si sit personalis. *Tertiò*, quod exprimat impedimentum, uel turbationem ab aliquo sibi inferri, ne seruitute utatur. *d. l. vti frui. §. fin.* & insuper exprimere debet qualitatem impedimenti, quia multipliciter impediri potest, secundum Bart. *in l. 1. §. huius autem, ff. vti possidetis. Quartò*, quod petat, talem seruitutem, uel ius sibi competere. *l. sicut. §. & si quidem. verb. declarari. ff. si seruit. vindic. Quintò*, quod propter impedimentum petat per Iudicem condemnari impedientem ad interesse, damna, & fructus. *l. loci corpus. § in Confessoria. ff. si seru. vindic. & d. l. vti frui. §. in his.* & Ias. notat *in dict. §. æquè nu. 62. Sextò*, petere debet, quod impediens cessare debeat ab impedimento, & pati seruitutem de pręsenti *d. l. si quis diuturno. §. fin. Septimò*, petere debet, quod impediens, uel turbans caueat, se, & successores suos in futurum non impedituros Actorem ipsum uti seruitute. *l. harum, & l. egi. ff. si seruit. vindic.* Vnde ad supradicta omnia Iudex condemnare debet Reum turbantem, & sic declarare seruitutem deberi. Secundo, condemnare turbantem ad interesse impedimenti preteriti. Tertio ad patientiam de pręsenti. & Quartò, ad cautionem de futuro.

INTERSECATIO IX.

De Negatoria Actione.

SVMMARIVM.

1 *Negatoria actio quid sit.*
2 *Pro quibus detur.*
3 *Negatoria duplex est, & Quibus detur.*
4 *Contra quos detur.*
5 *Quæ requirantur adhoc, vt detur ista actio.*
6 *Quid probandum sit in iudicio Negatoriæ. Dominium qualiter probetur.*
7 *Libellus in Negatoria actione qualiter formari debeat.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, quod multis ab hinc annis tenuit, & habuit, ac possedit quendam fundum vulgo dictum N. situm in loco N. propè bona N. & alios fines, prout in præsenti tenet, habet, & possidet liberum & immunem à quacumque seruitute, tamquam suum, et pro suo; & sic vt præmittitur, liber & immunis fuit illi à suo patre relictus in vltimo suo testamento, qui similiter tenuerat per plures annos ipse, & sui antecessores liberum, & sine ulla seruitute. Verum quia hodie N. de N. contra omne ius, de facto; & sine consensu ipsius comparentis; imò contra eius uoluntatem, prætendendo habere seruitutem itineris super prædicto fundo liberè per eum usque modo possesso, transit, & transire facit Alios per illũ, ut ad bona sua perueniat non obstante, quod semper transisset per uiã publicam; & cũ pluries amicabiliter fuisset monitus, et requisitus, ut ab incepta seruitute desisteret, hoc facere recusauit, & nunc recusat. Ideo recurrit ad ipsam Curiam, per quam petit, & instat pronunciari, & declarari non licuisse, nec licere prædicto N. de N. ullãque facultatem ei cõpetere trãsire, & iter habere per dictum fundum N. & ipsũ esse liberum, & immunem à tali seruite itineris, et ab omni alia. Necnon petit condemnari dictum N. ad non utendum de cætero tali seruitute, & ad idoneè cauendum pro se & suis hæredibus de non ulterius turbando. Insuper petit eumdem condemnari in omnibus damnis, expensis, & interesse passis, & patiendis ex lite, & causa prædicta Super quibus *omnibus, &c.* Deducens, *&c.* Non se astringens, *&c.* cum potestate, *&c.* & ita, *&c. dicit, & prouideri petit isto, & omni alio meliori modo etc.*

Quod si prętensa seruitus fuerit, pecora in eo fundo, seù prædio pascendi; uel ligna cędendi, aut alterius nomiis. Vel si fuerit domus, & prætendatur per aduersarium super ea habere seruitutem prospectus; aut tigni immittendi; aut immunditias proiciendi, & huiusmodi, apponenda erunt uerba tales seruitutes exprimentia. Semper tamen aduertere debet libellans, ut petat cautionem ab Aduersario, ne in futurum amplius illum molestet super tali prætensa seruitute, nam aliàs Iudex in sententia non tenetur illum ad huiusmodi cautionem prœstandam condemnare.

Forma sententiæ.

In Dei Nomine, *&c.*

Nos, *&c.* Visis, *&c.* Christi nomine, *&c.* Dicimus, *&c. Fundum positum in loco N. vulgò dictum N. propè bona N. & N. ac alios fines, &c. fuisse, & esse liberum à seruitute, vel quasi itineris ab N. de N. prętensa; nullamque deberi per ipsum fundum itineris seruitutem, vel quasi ad fundum dicti N. positum, etc. prope bona, etc. Ideo cõdemnamus dictum N. de N. ne de cętero amplius in te seruitutis, vel quasi itineris prędicti per dictum fundum ad dictum suum prædiũ, vel alio trãjeat. Eumdemque N. de N. condemnamus ad præstãdam cautionẽ, ne de cætero, dicto prætenso iure seruitutis, per dictum fundum transeat.* Et Victum *Victori, &c.* Et mandatum, *&c.* Et ita, *&c.* omni *modo, &c.* prout in prima formula ponuntur per extensum.

ANNOTATIONES

1 Noto Primò, negatoriam actionem esse de directo contrariam confessoriæ; per istam enim actor petit seruitutem sibi deberi; per illam vero negat, se alicui seruitutem debere. Est autem negatoria, actio in rem competens alicui ratione rei suæ, vel quasi, liberæ respectu aduersarij, contra vtentem aliqua seruitute in illa re, ad pronunciandum, aduersario non esse ius vtendi tali seruitute. ita Iason. *in §. æquè, nu. 56. & ibid.* Ioan. Faber. *n. 34. Instit. de actionib.* Vel dici potest, quod est actio realis, qua agimus, res nostras non seruire rebus siue personæ illius, qui contendit ius sibi in eis deberi, *vt colligitur ex l. a. ff. si seruit. vindicet. & ex d. §. æquè* & ibi per Glos. & DD. notatus, vbi etiam declaratur, quare dicatur negatoria, prout *ss* per Bart. *in l. si prius. ff. de nou. oper. nunciat.* & ibi quoque Dyn. & Burr. vbi concludunt, negatoriam dici a negando, quia agens negatoria negat, rem suam debere seruitutem aduersario; sicut è contra agens confessoria, asserit, & confitetur sibi seruitutem competere; nec refert quod proponatur verbis affirmatiuis, vel negatiuis. *DD. citat.* vid. Gloss. *in d. §. æquè verb. sibi ius esse & verb. altius tollendi, vers. sed quæritur.* & ibid. Iason. *num. 47.*

2 Noto secundò, quod hæc actio negatoria datur pro iisdem rebus, pro quibus datur confessoria, & sic pro seruitutibus personalibus, & realibus; tam prædiis rusticis, quam vrbanis debitis; necnon pro aliis iuribus incorporalibus, ad instar confessoriæ, nã sicut per istam petitur seruitutem alicui deberi: sic per negatoriam negatur aduersario seruitutem, vel ius petitum competere. textus est *in d. §. æquè* vbi Glos. & DD. & Ias. *n. 34.* Ioan. de Platea *n. 23.* & ibi Add.

3 Noto tertiò, quod hæc actio negatoria pluribus personis datur, sed diuersimodè; nam cum sit directa, & vtilis, secundum Plateam *vbi sup. num. 24.* veluti confessoria, vt dictum fuit *in præced. Intersec. nu. 3.* Ideo directa datur his, qui habent directum dominium tantum, vel plenum in fundo, super quo aduersarius prætendit habere seruitutem, vel ius aliquod. *l. loci corpus. §. competit ff. si seruit. vindicet.* Vtilis vero datur his, qui habent vtile dominium, vel quasi, vel ius in fundo, quem aduersarius negat seruitutem debere. Glоss. *in d. §. æquè verb. altius. vers. hoc idem in negatoria.* vbi etiam tradit, negatoriam dari iisdem personis, quibus datur confessoria. idem dicit Zasius *in eod. §. æquè* & Faber. *n. 34.*

4 Noto quarto, quod datur ista actio contra quemcunque, qui seruitute vtitur siuè sit dominus, siuè possessor fundi, cui seruitus deberi prætenditur, Faber. *in d. n. 34* & Ias. *n. 57.* Item dicendum est, si quis impediat aliquem, ne re sua liberè vtatur, nam contra talem impedientem datur negatoria, quando impedit iure seruitutis, alias datur actio ex interdicto vti possidetis, vel iniuriarum Glos. *in l. apud Trebatium §. item trebatius verb. non est. ff. de acqua pluu. arcen.*

5 Noto quintò, quod ad effectum habendi hanc actionem, requiruntur tria; duo scilicet ex parte actoris, vnum ex parte rei. Ex parte actoris requiritur, Primò, vt vnum ex quinque asseratur, nimirum vel dominium plenum, vel directum, vel vtile, vel quasi dominium, uel ius in re, in qua seruitus negatur. Secundò, ut Res sit libera, & non subiecta alicui seruituti. Ex parte uerò rei conuenti requiritur usus attentatus illius seruitutis *d. l. loci §. competit.* Faber. *vbi sup. d. num. 44.*

6 Noto sextò, quod actor in hac actione negatoria tenetur. Primò, probare usum attentatum seruituris, iuxta tradita supra *in præced. Intersec. actionis confessoriæ. nu. 6.* Secundò probare tenetur dominium, uel directum, uel utile; uel quasi, uel ius in re. Probatur autem dominium eisdem modis, prout dictum est similiter *in præced. Intersec. num. 5. & 7.* Papiens. *vero in pract. form. libell. in action. negatoria §. per quandam nu. 3. & 4.* Iason. *in l. si prius nu. 37. ff. de oper. nou. nunciat.* Cagnol. *in l. in pari causa nu. 3. ff. de regul. iur.* & Borgn. Caual. *in tract. de tutore, & curator. n. 16. & decis. 18. nu. 5.* asserunt dominiũ probari per possessionem, ut etiam dictum est *dicto num. 6.* Ideo dicitur, quod si actor est in possessione fundi, probata possessione, probatum censetur dominium, quia illud præsumitur, cum de eo solum incidenter quæratur, *iuxta notata in l. quidam in suo ff. de condit. instit.* Si uero non est in possessione, cogitur tunc dominium expressè probare, Bart. *in d. l. quidam in suo, & in d. l. si prius,* Glos. *in d. l. sicuti §. si quæratur. ff. si seruit. uindicet.* Innoc. *in cap. Abbate sane de uerbor. signific.*

7 Noto septimò, quod libellus seù petitio in negatoria plura requisita continere debet, *Et Primò*, quod actor habeat dominium vel ius in re, seu fundo, prout dictum est *num. 3. Secundò*, quod dicat, fundum à seruitutem liberum esse. Quælibet enim res præsumitur libera, nisi contrarium probetur, *l. altius. et l. si in ædibus C. de seruit. Tertiò*, quod Reus impediat, ac turbet huiusmodi libertatem, quæ ex dicta iuris præsumptione prouenit. *Quarto*, quod Actor petat declarari rem suam esse liberam a tali seruitute. *d. l. loci. §. competit. ff. si seru. uindic.* Zas. *in d. §. æquè nu. 35. uers. hic. aduerte. Quinto*, quod Reus cessare debeat ab impedimento libertatis, seù attentato vsu seruitutis. *Sexto*, quod Reus condemnetur ad interesse, & damna hac occasione prouenientia, ob impedimentum quod præstat. *d. l. loci §. in confessoria uers. sed & in negatoria. Septimo*, quod Reus cauere debeat pro se, & suis successoribus de non turbando amplius, & de seruitute tali in posterum non usurpanda. Vbi notandum uenit, quod si cauere noluerit, contra eum iuratur in litem. *Legi, & l. harum. ff. si seruit. uindicet.* Iudex uerò iuxta prędicta sententiam ferre debet; aduertat tamen non pronunciare rem esse liberam ab omni seruitute, (ut malè fecit olim in quadam simili causa quidam Iudex alias doctus, & mihi non mediocri familiaritate coniunctus) sed solum prononciet liberam esse a tali seruitute per aduersarium prætensam, quia esse potest; quod sit libera respectu illius, sed non respectu aliorum, ut habetur *in d. l. loci §. competit. ff. si seru. uindic. uers. quoad te liberas ædes habeo*, & notatur per Iason. *in d. §. æquè n. 57.* & Fabr. *nu. 35.*

INTER-

INTERSECATIO X.

De Publiciana Actione.

SVMMARIVM.

1 *Publiciana actio, quid sit.*
2 *Pro quibus rebus detur.*
3 *Quibus competat.*
4 *Contra quos competat.*
5 *Quæ requirantur ad hoc, vt detur.*
6 *Quæ probanda sint per agentem publiciana actione.*
7 *Libelli requisita in hac actione publiciana.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit, quod annis retro elapsis bona fide emit à Titio de Titys fundum N. situ in loco N. iuxta bona N. de N. viam publicam, & alios fines, &c. & ipsum possedit, vt verus dominus, & patronus, ita & taliter, quod licet supradictus Titius non fuisset dominus dicti fundi, quod non credit, tamen comparens ipse fuit in conditione vsucapiendi, quia ad ipsum pertinebat iure quasi dominij, ex quo illum iusto èptionis titulo, et bona fide habuit ab eo, quē dominum esse credebat, et virtute dicti tituli fundum prædictū accepit, & possedit. Sed quia ad præsens fundus præfatus indebitè, de facto, & minus iustè possidetur à Sempronio de Sempronys, qui requisitus, & monitus, vt fundum restitueret, id facere recusauit in graue damnum, præiudicium, & interesse ipsius comparētis. Ideo recurrit ad Curiam N. per quam petit decerni, & declarari supradictum fundum ad comparentem ipsum, saltem iure quasi dominij spectare, & pertinere; & supradictum Sempronium reum conuentum condemnari, & cōdemnatum opportunis iuris remedijs cogi, & compelli ad restitutionem dicti fūdi, cum omnibus fructibus perceptis, & percipiendis. & qui percipi potuissent; vna cum omnibus expensis, damnis, & interesse. Super quibus, &c. Deducens, &c. Non se astringens, &c. Et ita dicit, & *provideri petit isto, &* omni alio meliori modo, &c.

Forma Sententiæ.

In Dei, &c. Nos, &c. Visis, &c. Christi *nomine, &c.* Dicimus, &c. *Fundum* N. *positum in loco* N. *propè bona N. de N. viam publicam, & alios fines, &c. spectare, & pertinere ad N. de N. iure quasi dominij. Ideo supradictum Sempronium Reum conuentum condemnamus ad restituendum fundum prædictum dicto N. de N. cum omnibus fructibus perceptis, & percipiendis, & quos percipere poterat. Insuper ad reficiendas expensas factas occasione præsentis litis, reseruata tamen Nobis, vel cui de iure in posterum taxatione. Et mandatum quodcumque desuper necessarium & opportunum decernimus & relaxamus, &c.* Et ita dicimus, &c. omni modo, &c. prout habentur in formula prima.

ANNOTATIONES

1 Noto primò, quod actio publiciana est actio realis prætoria, qua petimus id, quod Nobis ex iusta causa à non domino bona fide traditum est. & nondum vsu captum. *§. sed ista Inst. de actionib.* vbi Iason. *num. 17. & seq.* Ioan. Faber. *num. 4.* & Zas. *vers. quarto colligo, et colligitur* ex textu *l. 1. ff. de publician. in rem action.* Ex qua descriptione deluminatur, quod hæc actio est de iure Prætorio sic dicta à Publicio Prætore, qui primus illam instituit, & sic stricti iuris est, & datur pro recuperanda re, ratione quasi dominij. Nam si quis vendidit mihi fundum, vel equum, vel tradidit donationis titulo, vel alia causa habili ad transferendum dominium, quem dominum esse credebam, qui tamen dominus non erat illius rei mihi iusto titulo, & bona fide traditæ; si deinde casu aliquo fundi, seu equi possessionem amisi, antequam vsucaperem, competet mihi actio publiciana ex æquitate Prætoria, non rei vendicatio, quia vt dictum fuit supra *in actione reiuindicationis num. 2.* adhoc vt detur reiuindicatio contra possessorem, requiritur dominium *l. in rem ff. de reiuindicat.* sed quia in hoc casu non habeo dominium rei emptæ, ex quo venditor non erat dominus, non potuit in me transferre dominium, quod ipse non habebat, *per text. in l. nemo plus iuris ff. de regul. iur. et l. clausibus. ff. de contrah. empt.* Ideo possum rem persequi per publicianam, quia quamuis non transtulerit dominium, transtulit tamen vsucapiendi conditionem in re *d. l. clausibus*, quam vsucapionem nondum compleui. Vnde de iure ciuili nulla mihi daretur actio ad rem recuperandam. verum, quia ex parte mea concurrit bona fides, & iustus titulus actione reali, iniuria mihi inferretur, si rem recuperare non possem, merito Prætor benignitate, quam semper habere debet *l. quod si ephesi. ff. de eo quod certo loco.* hanc actionem introduxit, per quam ille, qui bona fide, & iusto titulo a non domino habuit rem, quam nondum vsucapit, si casu amiserit, illam recuperare valeat *l. 1. 2. 3. ff. de publician. in rem actio. et d. §. sed istæ Iustit. de action.* & ibi Glos. Doctores.

2 Noto secundo, quod hæc actio datur Primo pro rebus corporalibus, siuè immobiles, siuè mobiles fuerint *l. si ego §. partus, vsque ad fin. ff. de public. in rem action.* Secundò datur pro rebus incorporalibus prout sunt seruitutes *d. l. si ego §. 1.* Et nota, quod in hac actione veniunt etiam fructus, damna, & expensæ *l. eum, qui §. in publiciana* & ibi Gloss. *in verb. quæ diximus, ff. de public. in rem action.*

3 Noto tertiò, quod publiciana datur quasi domino, hoc est ei, qui à non domino, quem dominum esse credebat, acquisiuit rem bona fide & iusto titulo, qui partit causam vsucapiendi ante præscriptionem completam, nā post illam completam. non datur publiciana actio, sed actio ciuilis reiuindicationis. *l. 1. in princ ff. de public. in rem. action.*

4 Noto quartò, quod datur hæc actio contra omnem possessorem, vel detentorem rei, quam restituere potest Secundo datur contra dolo desinentem possidere, sicut reiuendicatio, quia omnia ea, quæ locum habent in reiuindicatione, procedunt etiam in publiciana. *d. l. eum qui §. in publiciana* nisi expressè contrarium cautum reperiatur Io. Faber. *in d. §. sed istæ. n. 14. inst. de action.*

5 Noto quintò, quod multa requiruntur, adhoc vt publiciana, actio detur; requiruntur enim septem ex parte actoris, & duo ex parte rei conuenti. Ex parte actoris. Primò requiritur traditio Rei *d. l. 1. in princ. & d. l. eum qui §. fin. ff. de publ. in rem act. et d. §. sed ista Inst. de act.* Quod procedit in rebus corporalibus, quæ tradi possunt, in rebus vero in corporalibus, quæ tradi non possunt, requiritur quasi traditio, hoc est patientia, quæ stat loco traditionis, vt in seruitutibus *l. quoties ff. de seruitut.* vel aliud equipollens quod succedat loco traditionis, *vt in §. interdum inst. de rer. diuis et in l. qua ratione §. interdum ff. de acquir. rer. domin.* Et ratio est quia dominia rerum traditionibus, non nudis pactis regulariter transferuntur, *l. traditionibus C. de pact.* vbi DD. notant casus. in quibus transfertur dominium, sine traditione, prout facit Gloss. *1. in l. 3. ff. de public. in remact. et in l. si ager. ff. de rei vindic.*

Secundò requiritur titulus, hoc est, vt traditio rei facta sit ex iusto titulo, & habili ad transferendum domi-

dominium, quamuis reuera non transferat, quia à non domino processit. Imol. *in d. §. sed istæ, &* Angel. *ibid. num.* 8.

Tertiò requiritur, vt à non domino rem acceperit. *d. l. 1. ff. de public. in rem act. & d. §. sed istæ.* vbi Gloss. & DD. quia si à verò domino rem haberet, statim in eum translatum fuisset dominium, & sic reiuindicatio, non publiciana cumpeteret. *dicta l. 1. in princ.*

Quartò requiritur bona fides, vt scilicet rem bona fide habuerit *d. l. eum qui §. fin.* Bona verò fides in contractu emptionis requiritur etiam tempore traditionis rei. *& l. 3. ibi Gloss. ff. pro socio.*

Quintò, ut credat se dominum non esse Gloss. *magna in d. § sed istæ*, quæ tamen ab omnibus reprobatur, vt ait Zasius *ibid.* quia tūc actor esset in mala fide. Angelus tamen *in d. §. sed istæ* medium tenens ait quod actor dicat se dubitare, an author suus fuerit dominus.

Sextò requiritur, vt res non sit prescripta, nec vsucapta *in d. l. 1. in princ.* Angel. & Alij *in d. §. sed istæ.*

Septimò requiritur, vt Reus, contra quem intentatur publiciana, non sit dominus. *l. fin. ff. de publ. in rem act.* Nec habeat titulum. *DD. cit.*

Ex parte autem Rei conuenti requiritur possessio, vel detentio rei. Secundò, vt habeat facultatem rei restituendæ, vel vt dolo desierit possidere, prout in Reiuindicatione *DD. cit.*

6 Noto sextò, quod duo tantum ex prædictis requisitis probanda sunt per Agentem publiciana actione, hoc est traditio, & titulus ex parte agentis; & possessio, seù detentio ex parte Rei conuenti. Gloss. *in d. §. sed istæ. verb. dicit vers. sed tantum duo*, quæ communiter ab omnibus recepta est in hoc.

7 Noto septimò, quod libellus in publiciana continere debet. Primò qualiter res, quam actor petit ad ipsum iure quasi dominij pertineat, quia eam bona fide, & iusto titulo habuit ab eo, quem dominum esse credebat. Secundo, quod in vim dicti tituli illam traditam accepit. Tertio, quod possederit. Quarto, quod fuerit in conditione vsucapiendi. Quinto, quod nunc eam alter possideat, qui iniustè eam restituere negat. Sexto, quod petat declarari rem ad ipsum pertinere iure quasi dominij. Et vltimo, quod Reus conuentus rem possidens condemnetur ad illam restituendam, vna cum fructibus, damnis, & interesse expensarum. Iason *in d. §. sed istæ Inst. de act.* & Ioan. Faber. *ibid. num.* 17. & Alij.

INTERSECATIO XI.

De Rescissoria Actione.

SVMMARIVM.

1 *Rescissoria actio quid sit?*
2 *Quando detur; & quæ eius requisita.*
3 *Remedium rescindens, & rescissorium, in quo differāt.*
4 *Pro quibus rebus detur rescissoria.*
5 *Læsus habet rescissoriam, & eius successor.*
6 *Præsens item contra absentem, qualiter?*
7 *Absens item contra præsentem, quando?*
8 *Absens item contra absentem habet rescissoriam.*
9 *Absentia quotuplex.*
10 *Absens, & præsens quis dicatur.*
11 *Absens Reipublicæ causa in pluribus casibus non restituitur.*
12 *Milliare, & Dieta, quid sint.*
13 *Libellus in hac actione, qualiter formandus.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit, quod anno N. proximè præterito ex Ciuitate N. sua Patria discessit, & ad Ciuitatem N. studiorū causa perrexit, ibique circa quadriennium occasione prædicta moram traxit. Qua absentia durante ad manus Sempronij de Sempronijs peruenerunt plures, & diuersi libri ipsius comparentis, partim ab eo empti, & partim à suo patre relicti. Verùm cum ad Patriam comparens ipse reuersus fuisset, petijt à prædicto Sempronio, vt libros præfatos ad ipsum iure dominij, vel quasi spectantes restitueret, cum prius propter absentiam prædictam illos recuperare non potuerit; qui Sempronius restituere recusauit; et tandem iterum requisitus omninò recusat, asserens se vsucapionem super illis fecisse; quæ nullo modo procedere potest; neque causa absentiæ, et præiudicium afferre potest, cum iusta fuerit, et libri ad eius manus peruenerunt, sine vllo iusto titulo. Ideo recurrit ad ipsam Curiam, per quam petit restitui aduersus vsucapionem factam in præiudicium ipsius cōparentis; & vt reponatur in pristinum statum, in quo erat āte vsucapionem factam; qua restitutione sibi concessa, petit libros prædictos sibi restitui, & prædictum cogi, & compelli ad illos restituendum, vna cum omnibus damnis passis, & ad soluendum omnes expensas factas, et faciendas occasione præsentis litis. Super quibus, *&c.* Deducens, *&c.* Non se astringens, *&c.* & ita dicit, *&c.* Isto, & omni alio, *&c.*

Forma sententiæ.

In Dei, *&c.* Nos, *&c.* Visis, *&c.* Christi *nomine, &c.* Dicimus, *&c.* N. *de* N. *fore, et esse restituendum, prout restituimus aduersus vsucapionem librorum in actis deductorum per Sempronium de Sempronijs factam; Ipsumque condemnamus, vt libros prædictos dicto* N. *Actori restituat, cum omnibus damnis passis. Et ad reficiendas eidem Actori expensas factas occasione præsentis litis, quarum taxationem nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus.* Et mandatum, *etc.* & ita dicimus, *etc.* Non solum *præmisso, sed omni, etc.* prout in prima Formula.

ANNOTATIONES.

1 Noto primo, quod actio Rescissoria, est actio Prætoria, qua rescissa vsucapione per aduersarium facta, agitur ad rem à possessore vsucaptam, quasi numquam vsucapta sit, vt habetur *in §. Rursus Instit. de actionib.* & ibi per Gloss. *notatur in verb. rescissa, et in l. fin. C. quib. ex caus. maior. in integr. restit. et l. 1.* & ibi Gloss. *in verb. restituam. ff. ex quib. caus. maior.* Vt si verbi gratia, Ego aliquid possideam pacificè, & bona fide, si postea absentauerim me à Patria ex aliqua iusta causa, & tertius interim per triennium bona mea mobilia occupauit, & vsucepit, quod tempus sufficit ad transferendum dominium. *l. vnica C. de vsucap. transf.* quando post triennium reuersus fuero, non possum bona occupata habere, quia de iure ciuili obstat exceptio vsucapionis, seù præscriptionis, ideo petere possum bona mea per recissoriam ex benignitate Pretoriam introductam, & sic instare, vt Iudex restituat me in integrum ob iustam absentiam, & rescindat illam vsucapionem à tertiò in absentia mea completam, qua rescissa recupero pristinam actionem, & bona à tertio possum recuperare, tanquam si non vsucepisset. Et sic istud remedium rescindens vsucapionem dicitur restitutio in integrum; actio vero, quæ rescisso obstaculo vsucapionis, & concessa restitutione mihi competit, dicitur rescissoria ab effectum Gloss. *in d. §. rursus verb. rescissa.*

2 Noto secundo, quod hęc actio rescissoria numquam

quam competit, nisi prius obtenta fuerit restitutio in integrum aduersus vsucapionem. Gloss. *in d. verb. rescissa, & in l. ab hostibus §. sed quod simpliciter in verb. restitutionis circ. med.* & ibi Bart. *ff. ex quib. caus. maior.* Iason. *in d. §. rursus. num. 81. et seq.* vbi latè Cyn. *in d. l. fin. C. quib. ex caus. maior.* Et est communis Doctorũ sententia per textum *in d. §. rursus verb. rescissa vsucapione*, vbi loquitur per ablatiuum absolutum, cuius natura est, quòd in conditionẽ resoluatur. *l. à testatore*, vbi Gloss. & Bart. *ff. de condit. & demõstr. l. si quis ita ff. de stat. liber.* Guid. Pap. *q. 15. num. 2.* Et ex his constat quod ad effectum, vt hæc actio detur, requiritur necessariò, vt præcedat restitutio in integrum aduersus vsucapionem.

3 An autem dari possit vno, eodemq; tempore remedium rescindens, & remedium rescissorium, vid. Guid. Pap. *q. 114. per tot.*

Et remedium rescindens est officium Iudicis nobile, per quod datur restitutio in integrum, & rescinditur obstaculum vsucapionis in absentia domini rei completæ, quæ impediebat agere. DD. communiter *in d. §. rursus*, & Iason. *num. 8.* Remedium vero rescissorium est illud, quod competit rescisso obstaculo per remedium rescindens, adhoc vt possit priorem actionem intentare, & rem suam petere ac si nunquam vsucapta fuisset, textus & Gloss. *in d. §. rursus verb. rescissa.* & ibi DD.

4 Noto tertio, quod hæc actio datur, tam pro rebus mobilibus, quam immobilibus, & sic tam pro rebus corporalibus, quam incorporalibus, quia competit pro omnibus rebus, ad quas prius dabatur actio, antequam essent præscriptæ, vel vsucapię; quando autem datur pro rebus mobilibus triennio vsucaptis, dicitur rescissoria; pro rebus immobilibus triginta, vel 40. annorum spatio præscriptis, dicitur in rem rescissoria. Datur etiam pro actionibus personalibus, & tunc in personam rescissoria dicitur. latè Cyn. *in d. l. fin. C. quib. ex caus. maior.* & Ioan. Faber. *in d. §. rursus. nu. 7.* & Ias. *n. 81. Inst. de act.*

5 Noto quarto, quod rescissoria actio competit læso, cui conceditur restitutio in integrum ex causa absentiæ, vel alia iusta causa. *l. 1. in princ. & l. fin. ff. ex quib. caus. maior. in integr. rest.*

Secundo datur successori ipsius læsi, & alijs, quorum interest *l. parti ff. de minorib.*

6 Tertiò datur etiam præsenti contra absentem, si secum rẽ detulit, & vsucepit, textus est *in d. §. rursus.* & ibi Gloss. *in verb. abesset.* declarat quomodo hoc procedere possit, etiam si rem domi dimiserit & animo possederit, & vsucapionem compleuit, quia per ciuilem possessionem vsucapi possunt res DD. communiter *in l. 3. §. ex contrario. ff. de acquir. poss.* Add. ad Angel. *in §. aliquando Instit. de vsucap.* Sed in hoc casu non daretur, si absens habebat domi consanguineos, vel procuratorem, quos conuenire poterat præsens *l. item ait prætor. §. fin. cum l. seq. ff. ex quib. caus. mai.* Ias. *in d. §. rursus num. 23.*

7 Quarto datur secundum communem regulam absenti contra præsentem, qui rem ipsius durante absentia vsucepit. *d. §. rursus.* vbi Gloss. *in verb. Ciuitate. in fin.* per tex. *in l. 1. §. verba ff. ex quib. caus. maior.* Quod procedit si absentia, vel causa fuerit necessaria, & probabilis simul, vel probabilis tantum *d. §. uerba, et l. necnon in princ. ff. eod.* non vero si necessaria solum, vt in relegato propter delictum, nam iste non restituitur, nisi domi procuratorem relinquere non potuerit. *l. Papinianus ff. de minorib.* Bart. *in l. fin. num. 10. ff. de restit. in integr.* Idem dicitur, si fuerit absens ex quacunque causa voluntaria, quia neque datur. *d. l. fin.* & Ias. *in d. §. rursus num. 58.*

8 Quinto datur absenti contra absentem, vt si quis emeret bona fide rem alicuius, & postea absens fuerit iusta causa Reipublicæ seruiendæ, uel studiorum, & secum detulit; alter vero absens, etiam iusta causa vsucepit, tunc datur rescissoria actio, ex restitutione in integrum vt habetur expresse *in d. l. fin. ff. ex quib. caus. maior.* vbi Bart. & Iason. *in d. §. rursus num. 55.* respondent ad obiecta quod priuilegiatus non vtitur priuilegio contra alium priuilegiatum eodem priuilegio, vt per Bart. & DD. *in Authent. quas actiones C. de Sacrosanct. Eccles.* & dicunt quod præscribens non est priuilegiatus, licet sit absens, non enim sola absentia est causa priuilegij, sed absentia cuniuncta cum læsione.

9 Noto quarto, quod, cum regulariter rescissoria detur ratione absentiæ, & non quælibet absentia sufficit ad restitutionem habendam, sed iusta esse debet, absentia diuiditur in quinque species. alia enim est necessaria, & probabilis simul: Alia probabilis tantum, sed non necessaria: Alia necessaria tantum, sed non probabilis: Alia voluntaria, sine contumacia: Et alia voluntaria cum contumacia, vt per Gloss. & DD. *in d. l. fin. ff. de restitut. in integr.* & Zas. ac Ias. *in d. §. rursus in princ.*

Prima igitur absentia necessaria, & probabilis est quando quis abest causa Reipublicæ, quia ipsius legatione fungitur apud aliquem Principem, vel causa militiæ. *d. l. 1. ff. ex quib. caus. maior.* Vel si quis sit absens causa infirmitatis, *l. quæsitum. ff. de re iudicat.*

Secunda absentia probabilis tantum, sed non necessaria, est, quando quis abest causa studij, qui multis priuilegijs gaudet, de quibus habetur *in Auth. habita*, & ibi DD. *C. ne fil. pro patr.*

Tertia absentia necessaria tantum, sed non probabilis, imo aliquando improbabilis, est, quando quis fuit, propter delictum commissum relegatus, vel se absentauit ob metum pœnæ commissi criminis DD. *in d. l. fin.*

Quarta absentia voluntaria, sine contumacia, est, quando quis vadit ad nundinas, vt regulariter mercatores. Vel quando quis abest causa alterius sui commodi ex propria voluntate. DD. *ibid.*

Sexta absentia voluntaria cum contumacia, est, quando quis citatus per Iudicem, contumaciter non comparet in iudicio. *l. contumacia. ff. de re iudic.*

10 Dicitur autem absens, qui extra locum, in quo aliquid petitur, est, vel extra continentiam ædificij. *l. absentem. ff. de verb. signif.* Præsens vero dicitur qui est in loco, in quo aliquid petendum est, vel in continentibus ædificij. *l. præsens cum l. seq. ff. de procuratorib.* & ibi Gloss. & DD.

11 Noto quinto, quod suprafirmata conclusio, vt absens iusta causa Reipublicæ restituatur in integrum aduersus vsucapionem factã, limitatur pluribus modis. Et Primo si absẽs procurauit prius, vt sibi daretur legatio, nam talis nõ restituitur *l. Reipublicæ, et l. 4. in fin. ff. ex quib. caus.* Limitatur secundò si absens læsus fuit casu fortuito, quam læsionem passus fuisset, etiã si præsens esset, vt si per allunionem magna pars fundi absentis iuncta esset agro alterius pręsentis. *l. Is, qui, & ibi Gloss. ff. ex quib. caus. maior.* Limitatur tertio si absens Reipublicæ causa reuersus non fuerit, quandu reuerti potuerit, & debuerit, finito officio, nam tunc medio tempore si quis vsucaperet rem illius, non restitueretur. *l. 4. præcit. in princ. ff. ex quib. caus. mai.* Gloss. *in d. §. rursus verb. ciuitate*, & Zasius *ibid.* Nisi impeditus fuerit reuerti ob infirmitatem, vel tempestatem, vel aliam iustã causam. *l. si cui §. tandin. ff. ex quib. caus. mai.* facit textus *in l. cõtumacia §. pœnã. ff. de re indic.*

12 Tali autem casu non tenetur iter facere continuè, die, & nocte, neque nimis tardè, vt data

opera

opera appareat fuisse, sed moderatè, secundum quod Alij eiusdem conditionis facere consueuerunt, iuxta tradita in l.continuus.§.cum ita. ff. de verb. oblig. Glos. tamen in d. §. rursus verb. ciuitate ait prefixum esse tempus absentibus à iure, vt commodo redire possint, nimirum viginti milliaria pro qualibet dieta. d.l fi.tādiù.& ibi Glos.in verb.præstat. & l. 1.ff.si quis cautionib. & l.3.ff. de verb. signif. Milliare uero italicum faciunt mille passus. Glos.in d.l. 3. & in l.mille passus. ff. eod. tit. de verb. sign. Et quinque pedes faciunt unum passum Glos.in d.l.3. verb.passuum. Pes uero est quindecim digitorum. Glos. 1.in cap. sicut. 16.q. 4. Iason. Barr.& Alij.in d.l.1.ff.si quis caution.

Debet tamen habere unum diem quietis in singulis hebdomadis. Glos.in cap. cupientes, §. cæterum. ver. commode in fin.de electio.in 6. Imol. in d. l. continuus.§. cum ita Iason.in d.l.t.n.15. Angel.in d.§.rursus.n.5.in fin. Inst. de action. Commensuratio autem milliariorum fieri debet per uiam magis frequentatam ab hominibus,& ubi minus periculi adest, non per compendia uiarum. Bart.& DD.in d.l.1.ff.si quis caut on. Quæ milliaria computanda sunt, secundum consuetudinem, & communem usum cuiuslibet regionis, quia alibi sunt maiora, alibi minora. Glos.in cap.nonnulli. in verb. vltra duas dietas.de rescript.

13 Noto sexto, quod libellus in hac actione rescissoria continere debet. Primò causam, quare petat quis se restitui, puta propter absentiam, uel aliam iustam causam.l.1 in fin.ff.ex quib.caus. maior. uel quia est minor. vt tot.tit.ff. de minorib. Secundo exprimi debet distinctè qualitas læsionis, quia uarijs modis læsio fieri potest secundum Bart.in l.ab hostibus,§.sed quod simpliciter.ff. ex quib. caus. Nam interdum læsio accidit in possessione, quæ omittitur; Interdum in actione alicui competente; Interdum in possessione, & proprietate Angel.in d.§.rursus nu.12. Tertiò peti debet per Actorem, ut ad illud restituatur, in quo fuit læsus. de quo uid. Iason.in dict.§.rursus num.84.& Io.Fabr. ibid.num. 21.ubi plures ponit formas libellorum in hac actione.

INTERSECATIO XII.

De Seruiana Actione.

S V M M A R I V M.

1 *Actio Seruiana, quid sit?*
2 *Bona inuecta ad domum conductam, sunt tacitè obligata pro pensione, & deterioratione domus.*
Retentio bonorum pro alio debito, quando detur.
3 *Bona aliena inuecta, non sunt obligata, quia pignorari non possunt.*
4 *Nomina debitorum, neque obligantur.*
5 *Merces, & Aliæ res venales neque obligatæ sunt.*
6 *Pecunia ad vsum quotidianum destinata, neque.*
7 *Vestes quotidianæ, neque.*
8 *Libri scholarium, neque.*
9 *Bona Minorum, neque.*
10 *Conductor gratiosus non tenetur pro deterioratione.*
11 *Quibus hæc actio competat.*
12 *Contra quos detur Seruiana.*
13 *Quæ requirantur, vt detur.*
14 *Quid probandum sit, vt detur.*
15 *Saluianum interdictum commodiùs est intentare; quam Seruianam actionem, & quare.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, quod annis proximè præteritis locauit Sempronio de Sempronijs quamdam domum suam sitam in loco N. propè domum N. de N. & alios fines pro pensione scutorum quinquaginta singulis annis per soluenda; qui Conductor domū ipsa per triennium inhabitauit, & tenuit; ad quam multa bona, & suppellectilia à se tunc tēporis possessa intulit, et inuexit; principio migrationis ad inhabitandum. Verum quia debitam pēsionē, iuxta cōuētionē in contractu locationis appositam, non solum nō persoluit; verum etiam domū ipsam deteriorem fecit, destruendo de facto quemdam parietem, & solarium ipsius domus, sine vlla licentia comparentis; contra formam instrumenti locationis. Cum autem de Iure bona inuecta, & illata per conductorem ad domum conductam censeantur tacitè obligata locatori pro pensione, & deterioratione domus locatæ; Ideo recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit declarari præfata bona ad domum inuecta & illata esse tacitè hypothecata pro pensione, & deterioratione domus; & proinde pronunciari comparentem ipsum immitti in possessionem prædictorum bonorum sibi pensionis, & deteriorationis præfatarum nomine hypothecatorum; donec pensionem soluerit; & parietem, ac solarium destructum de nouo reædificauerit, aut pretium pro ipsorum reædificatione refecerit. Super quibus,&c. Deducens,&c. Non se astringens,&c. & ita dicit, & prouideri petit, isto,& omni meliori modo,&c.

Forma Sententiæ.

In Dei Nomine, &c.

Nos,&c. Visis, &c. Christi nomine, &c. Dicimus, &c. *Bona, et suppellectilia omnia Sempronij de Sempronijs inuecta & illata ad domum N. de N. sitam in platea N. loci seu Ciuitatis N. esse obligata, & hypothecata pro pensione, et deterioratione domus in actis deductæ; et proinde prædictum N. de N. immittimus in possessionem rerum predictarum sibi ex causa predicta hypothecatarum pro pensione dictæ domus, à die tali... vsque ad diem talem... sibi debita, et non soluta, necnon pro deterioratione eiusdem; donec, et quousque integram satisfactionem fecerit de prædictis prafato N. conductori.* Et Victum *Victori, etc.* & mandatum *quodcumque etc.* & ita dicimus, etc. Non solum *præmisso, sed omni, etc.* prout habentur in prima Formula.

ANNOTATIONES

1 Noto primò, quod Actio Seruiana, est actio Prætoria realis, quæ datur domino prædij contra colonum, uel inquilinum ut res inuectas, & illatas in prædio rustico uel urbano retineat pro pensione debita consequenda, quam colonus, uel Inquilinus soluere tenebatur. Vel est actio prætoria realis, qua locator agit ad res, quæ a conductore in rem locatam, ut perpetuò illic essēt, inuectæ,& illatæ, sibique pro pensione, & deterioratione rei tacitè obligatæ sunt, & à quocumque possessore quasi pignus auocat,& donec ei integrè satisfiat, retinet; ut colligitur ex tex. ubi Glos.& DD. in l. certi iuris C.de locat. et conduct. et l. eo iure.ff.in quib.et caus.pign. tac. contr. in §. Item seruiana. Instit.de actionib.& notatur ibid. per Glos. Iason. Zas. Ioann.Fabr. Oinot.& Alios. Dicitur autem seruiana à seruando, quia per eam locator seruatur indemnis in iure suo. Glos.in d. §.item seruiana verb. quasi. Vel à Seruio Prætore, qui eam introduxit. Ioan. de Platea. ibidem num.83.

2 Noto secundò, quod bona inuecta, & illata per conductorē ad domū, uel prædium conductum sunt tacitè obligata locatori Primò pro pēsione persoluēda. d.l.certi iuris, & d.l.eo iure, & d.§. item seruiand. latè de hoc agit Menoch.lib.2.de arbitr.Iudic.cas. 441.

Secun-

Secundò, pro deterioratione domus, vel prędij locati.*l.2.ff.in quib cauſ pign.vel hypot.tacitè cõtrah.*Imò poteſt conductor cogi per locatorem perſonaliter actione locati, vt rem locatam per ipſum deſtructam reficiat.*l.cum conductorem.C.de locat.*

Tertiò, res inuectę in domum conductam retineri poſſunt per locatorem, etiam pro alio debito pecuniario, tanquam tacitè obligatæ.Bart.*in l. ſolutum in fin.ff.de pignor.act.* per text.*in l. vnic.C. etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri.* vbi habetur, quod res obligata creditori pro vno debito retineri poteſt ab eodem pro alio, etiam ſi pro eo non fuit obligata, de quo latè Angel.*in d.§.item ſeruiana n.5.*Iaſon.*ibid.n.22.* ſed remiſſiuè, & Neguzant.*in tract. de pignorib. in quarto membr.ſecundæ partis.n.129.*

3 Noto tertio, quod ſupradicta concluſio, vt bona inuecta, & illata ad domũ conductam cenſeantur tacitè obligata locatori, limitatur pluribus modis.

Et Primò, quando bona inuecta non ſunt conductoris, ſed alterius: quia bona aliena, nec tacitè, nec expreſsè obligari poſſunt; *vt tot.titul.C.ſi aliena res pignori data ſit.* Gloſ. *in d.l. certi iuris.* vbi ait quod ſicut expreſsè obligari nequeunt bona aliena: ita neque tacitè. In caſibus verò, in quibus expreſsè oppignorari poſſunt, qui notantur per Bart.*in l.1.§.1.ff.de pignorat.* & per Neguz. *d. tract. de pignor. in 3. membr.ſecundę partis n.5.* in illis poſſunt etiam tacitę obligari; ſecundum Neguz. *vbi ſup.dicto 4.memb.*152.

4 Secundò limitatur in nominibus debitorum, ſeù inſtrumẽtis obligationum quę licet obligari poſſint expreſsè l.*nomen.C.quæ res pignori obligari.poſſ.*illata tamen in domum conductam non remanent tacitè obligata pro penſione; & ratio eſt, quia non fuerunt inducta, vt ibi perpetuò permanerent ſed ad tempus. ità Cyn.& Salicet.*in d.l.certi iuris C.de locat.*Iaſon.*in d.§.item ſeruiana n.41.*Faber.*n.6.*& Angel.*n.9.* Neguz.*d.4.membr.2.p.num.*153.

Nota tamen quod illud verbum *perpetuò* hic non accipitur phiſicè pro toto tempore vitæ, ſed moraliter quandiù durauerit tempus locationis. *l. in prædijs. ff.in quib.cauſ.pign.vel hypot.tacit.contr.& l. debitor. ff. de pignorib.*

5 Tertiò limitatur in mercibus, & alijs rebus venalibus inuectis, quas inquilinus fortè mercator ad domum conductam intulit: iſtæ enim non ſunt tacitè obligatæ, quia cum ſint ſemper in motu, non cenſentur eo animo illatæ vt ibi perpetuò permanſuræ eſsẽt, vt requiritur per text.*in d.l.debitor.ff.de pignorib. in fin.*ita Iaſon.*in d.§. item ſeruiana nu.*51. vbi de communi, quamuis Zaſius *ibid.* contrarium aſſerat per text.*in l.cum tabernam,ff.de pignor.*

6 Quarto limitatur in pecunia deſtinata ad vſum quotidianum, & ad præſentem aliquam neceſſitatem, nam iſta non venit ſub tacita hypotheca, quia inducta eſt, vt expendatur, non vt permaneat perpetuò. Zaſius *vbi ſupra.*de quo Iaſ.*vbi ſup.nu.*47.

7 Quintò limitatur in illis rebus, quæ non veniũt in generali expreſsa hypotheca, vt ſunt veſtes quotidianæ, & alia ſuppellectilia, ſine quibus homò non poteſt honeſtè, & commodè viuere, de quibus habetur *in l.obligatione generali.*vbi DD. communiter. *ff.de pignor.*ita Bald.*in d.l.certi iuris q.9.* Iaſon. *vbi ſupra nu.*63.Faber.*nu.2.*Angel.*num.1.*Neguz.*d.membr.4.n.*151. quamuis Zaſ.*ibid. num.*22. teneat ſuppellectilem eſse tacitè obligatam.*per d.l. cum tabernam.*

8 Sexto limitatur, in libris ſcholarium quia ſine illis non poſſunt ſcholares honeſtè, aut commodè viuere. ita Zaſ.*in d.§.item ſeruiana.* Iaſon.*ibid.num.*64. & Angel.*nu.*1. Item propter priuilegium ipſius conceſſum in iure, vt tradit Gloſs.*in l.nepos Proculo.ff.de*

Prax. Vicar.Caroli Pellegr.Par.II.

*ver.ſignif.*faciũt notata per Bal.*in rubr. C.qui bon.ceder poſſ.*vbi ait quod ſi ſcholaris ceſſit bonis, & poſtea emit libros, creditore non poſſunt illos ei auferre, de quo etiam Iaſ.*vbi ſup.numer.*65. Aliæ vero res ſcholarium in domum conductam inuectæ, ſunt tacitè obligatæ pro penſione, vel deterioratione domus conductæ. Zaſ.*vbi ſup.& ibid.*Angel.*num.*4.Faber. *numer.*3. Platea. *numer.*6. per text. *in d.l.2.ff. in quib. cauſ. pign.*

9 Septimò limitatur in bonis minorum, quæ ſine tutoris, aut curatoris authoritate nõ ſunt tacitè obligata, cum nec expreſsè ſine ipſorum authoritate obligari poſſint. ſecundum Gloſs.*in l. item quia verb illata.ff.de pact.* vbi Iaſ. quatuor ſententias affert, ipſe tamen tenere videtur contrariam opinionem, nimirum quod ſint tacitè obligata: ita etiam tenet Bald.*in l. vnic.§.vt plenius.C. de rei vxor.act.* vbi communem dicit, & Neguz.*d.4.membr.n.*154.

10 Octauò limitatur in conductore gratioſo, nã ſi quis gratis habitationem habuit, bona illata non cenſentur tacitè obligata pro deterioratione domus *l.Pomponius. ff. in quibus. cauſ.pign. vel hypot. tac. contr.*

11 Noto quarto, quod hæc actio pluribus datur. Et Primò datur Domino, vel quaſi, fundi, vel prædij ruſtici, qui fundum locauit, dummodo ſciat res, quæ in prædium ruſticum illatæ ſunt: alias non competeret actio *d.l.certi iuris C.de locat.*Secundò datur domino prædij vrbani, ſiuè in rure, ſiuè in ciuitate locauerit, tam ſi ſciat quam ſi ignoret quæ res inuectę fuerint in prædium vrbanum.*d.l.certi iuris*. Tertiò datur hæredibus domini locantis, quia omnes actiones regulariter tranſeunt ad hęredes actiuè, & paſſiuè, *vt in tit.Inſt.de perpet. & tempor. action.* Quod habet locum ſiuè locatio & conductio fuerit temporalis, ſiuè perpetua, nam ſemper hæredes vtrinque obligantur. *leg. viam veritatis. C. de locat. & cond.*

12 Noto quintò, quod hæc actio datur contra plures. Et *Primò* contra inquilinum, ſeu conductorem prædij vrbani, qui poſſidet res, etiam ſi fuerint inuectę ad prædium conductum abſque ſcientia domini. *d.l.certi iuris*. *Secundò* datur contra conductorem, ſeù colonum fundi ruſtici, qui poſſidet res Domino ſciente illatas. *Tertiò* contra hæredes tam colonorum, quam inquilinorum, res inuectas poſſidentes. Dicitur autem inquilinus, qui prædium vrbanum quod ad hominum habitationem deſtinatum eſt, ſiuè in ciuitate, ſiuè in villa conducit. Colonus vero dicitur conductor prædij ruſtici, quod ad colendum locatur ſiuè in uilla, ſiuè in ciuitate fuerit.DD.*in d. §. item ſeruiana*, quidquid *ibid.*dixerit Gloſs. *Quartò* datur contra ſecundum conductorem, qui fundum à primo conductore ſublocatum habuit, ſiuè in toto, ſiuè in parte: quod facere poteſt primus conductor dummodo alteri ſublocet, qui ęquè idoneus ſit, & ad eumdem uſum, niſi expreſsè inter partes aliter conuentum fuerit. l.*nemo C. de locat.& ibi Gloſs.* & DD. Tunc res per ſecundum colonum, ſeù inquilinum inuectæ, & illatæ, tacitè hypothecatæ ſunt pro obligatione primi conductoris, uel pro rata fundi ſublocati, uel pro tota penſione, ſi totum conduxit. *l. ſolutum §. ſolutum. ff.de pignorat.act.* ubi Gloſ.& DD. latè Neguz. *d. membr.4 numer.* 136. *Quintò* datur contra quemcumque poſseſsorem extraneum, qui res à conductore prius inuectas poſſidet, dummodo ſemel ad domum, ſeù fundum conductum res fuerint incluſę ſecundum quoſdam DD.*in d. §.item ſeruiana.*per text. *in l.eſt differentia.ff.in quib.cauſ. pign. vel hypot.* incluſę uerò dicuntur, ſi per locatorem de eis inuentarium

Z factum

factum fuit. *l. cum domini. ff. de locat.* Bartol. autem *in l. 3. C. de pignor.* Iason. *in d. l. item quia. ff. de pact. & in d. §. item seruiana num. 77. & seqq.* & Neguz. *de pignor. d. 4. membr. n. 131.* absolutè asserunt res ad domum conductam illatas esse tacitè hypothecatas, etiam sine inuentario prædicto, alias esset frustatoria dispositio iurium prædictorum. *in l. certi iuris C. de locat. & d. l. eo iure & l. 2. ff. in quib. caus. pign. vel. hypot. & d. l. item quia ff. de pact.* in quibus habetur, quod bona inuecta sunt tacitè hypothecata, & nulla fit mentio de inuentario conficiendo. Conueniens est enim, quod sicut bona expressè hypotecata, si alienata fuerint, transeunt cum onere. *l. si debitor C. de distract. pignorum. & hypot.* ita res tacitè hypotheeate locatori, si in alium peruenerint, remaneant obnoxiæ obligationi tacitæ hypothecæ.

13 Noto sextò, quod plura requiruntur, adhoc vt detur hæc actio. *Et Primo*, quod procedat contractus locationis. *d. l. certi iuris, & d. §. item seruiana* & ibi Ioan. de Platea. *Secundo*, quod res fuerint inuectæ, & illatæ in prædium. *l. 3. et 4. ff. in quib. caus. pign. vel hypot. & l. si non inducta C. eod. tit.* alias non oritur tacita hypotheca, de quo vid. Socc. *in regul. inuecta. 192.* vbi plures ponit exceptiones. *Tertio* requiritur, quod res illatæ sint eo animo, vt ibi maneāt toto tempore, quo durauerit locatio, vnde in casu coactionis conductoris non soluentis pensionem conuentam hæc qualitas probāda esset. *l. in prædus. ff. in quib. caus. pign. vel hypot. & l. debitor. ff. de pign. Quartò*, quod locator sciat, res esse illatas, si conductor fuerit colonus, secus si sit inquilinus *d. l. certi iuris.* & dictum fuit supra. *Quintò*, quod conductor ius habeat in rebus inuectis, vt possit illas obligare, tamquam dominus, vel quasi, vt etiam notatum est supra. *Sextò*, quod sint tales, quæ obligari possint, alias non. Vnde res Sacræ, religiosæ, liber homo, & similes obligationem non patiuntur, vt habetur *in tit. ff. quæ res pignori, vel hypothecæ datæ obligari non possunt. & in tit. C. quæ res pignori obligari possunt, vel non. Septimò*, quod tales res sint eius naturæ, vt in generali obligatione veniant. *l. obligationes. ff. de pignor. Octauo.* quod prius facta fuerit excussio per locatorē super alijs bonis conductoris contra possidentes extraneos, vt notatur *in d. l. certi iuris. per Authent. hoc si debitor*, vbi DD. *C. de pignorib. Vltimo*, quod res possideantur à Reo, alias secus, quia cum sit actio realis. *l. pignoris C. de pignor.* intentari debet contra possessorem. *l. vnic. C. de alienat. iudic. mut. caus. fact.* Quid autem probare teneatur agens actione seruiana, vide Ial. Zas. & Angel. *in d. §. item seruiana*, qui de hoc latè agunt.

14 Noto septimo, quod adhoc, vt seruiana prosit agenti tali actione, tenetur dominium, vel possessionem probare, sed cum aliqua differentia, & distinctione. Nam vel dominus prædiorum, aut creditor persequitur pignora, contra ipsum debitorem, aut eius hæredem; Vel contra tertium possessorem causam habentem à debitore; Vel contra possessorem extraneum nullam causam habentem a debitore; Primo casu sufficit probare rem esse ei tacitè, vel expressè obligatam. ita Zas. Iason. Angel. & Alij *in d. §. item seruiana*. Secundo casu probare tenetur non solum hypothecam, & possessionem debitoris. verum etiam dominium debitoris directū & vtile, vel quasi, vel saltem rem fuisse in bonis debitoris tempore obligationis, & debitorem hanc rem habuisse vt suam, & gessisse se in ea pro domino, sicut in alijs suis bonis *per text. in l. ante omnia. ff. de probat.* & ibi Gloss. *& in l. & quæ non dum. §. 1. ff. de pignor.* Iason. & Angel. *ubi sup.* Neguz. *d. tract. de pignor. in 3. membr. 8. p.* Tertio vero casu probare tenetur dominium principalis debitoris, vel saltem de bona fide, & titulo, iuncta possessione, hoc est quod res tempore obligationis fuerit in bonis debitoris, qui vsus sit illa tanquam sua, & reputatus fuerit dominus illius. *per d. l. et quæ non dum. & l. fin. superatus. ff. de pignor. & d. l. ante omnia. ff. de probat.* Et ratio est, quia si ipsemet debitor agere vellet contra talem possessorem, hoc probare cogeretur. à fortiori tenetur creditor qui ius suum fundare debet super hypotheca ex persona debitoris principalis DD. *in l. cū res C. si alien. res pign. dat. sit.* & latè Neguz. *de pignorib. d. 3. membr. 8. p.* Et hęc, quæ dicta sūt de seruiana actione; quoad probationem dominij, vel possessionis, locum habent etiam in quasi seruiana seu hypothecaria, quia in hoc de pari procedunt, vt docent Zas. & Alij *in d. §. item seruiana*.

15 Ex quibus noto vltimo, quod vtilius est creditori, possessionem pignoris ab ipso debitoro, vel tertio possessore auocare volenti, intentare saluianū interdictum, quā seruianam vel quasi seruianā actionem, ad euitandum onus probationis dominij iuxta text. *in l. Is qui destinauit ff. de reiuindic.* Angel. *in d. §. itē seruiana nu. 9.* quia in saluiano interdicto sufficit probare tātummodò possessionem debitoris absque dominio, quod debitor habuerit antiquiorem possessionem, quia saluianum est iudicium possessorium; non petitorium, vti est actio seruiana vel quasi seruiana; quod procedit siuè agatur contra ipsum principalem debitorem, siuè contra quemcumque alium extraneū possessorem. Glos. *in d. §. item seruiana verb. quasi* & ibi Doctor. Bart. & Alij *in l. rem alienam. ff. de pignorat. action. & in §. sequens diuisio Instit. de interdict.* de quo nos agemus infra *Intersec. 19. per tot.*

INTERSECATIO XIII.

De quasi Seruiana, seu hypothecaria Actione.

SVMMARIVM.

1 *Quasi seruiana quid sit.*
2 *Differentia inter seruianam, & quasi seruianam.*
3 *Pignoratitia actio à quasi seruiana, in quo differat.*
4 *Quibus hæc actio detur.*
5 *Creditor non potest propria authoritate rem hypothecatam occupare.*
6 *Contra quos detur hęc actio hypothecaria.*
7 *Excussio bonorum principalis debitoris facienda, antequam tertius possessor conueniatur.*
8 *Quæ requirantur, adhoc vt detur hypothecaris.*
9 *Probationes faciendæ in hac actione.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit, quod mēsibus elapsis mutuauit Sempronio de Sempronys gratis, gratia, & amore scuta, seu ducatos quingentū, quam pecuniarum quantitatem restituere, & soluere promisit in Nundinis N. fieri solitis die N. mensis N. et pro securitate dictę pecuniæ obligauit dicto N. de N. Vineam sitam in loco N. propè bona N. viā publicam, et alios fines, prout ex instrumento celebrato sub die tali.... manu publici Notarij N. apparet, (cuis relatio habeatur,) quam Vineam dictus Sempronius tunc tēporis realiter possidebat, & detinebat, & adhuc tenet, et possidet. Verum quia præfatus Sempronius non curaue pecuniā prędictā soluere in die præscripto & nūc requisitus, vt soluat, id facere recusat in graue ipsius comparentis damnum & intereße; Ideo recurrit ad ipsam Curia N. per quam petit declarari, & pronunciari

dictam

dictam Vineam Rei conuenti iure pignoris, & hypothecæ esse comparenti obligatã, & ad ipsum vigore talis obligationis spectare; dictumque Sempronium Reum conuentũ condemnari ad relaxandam Vineam prædictã, & ad illius possessionem tradendam & dimittendam ipsi comparẽtis: donec effectiuè, & integrè dicta scuta quingentiũ illi mutuò data restituerit, & soluerit. Insuper petit condemnari ad omnes expensas factas occasione præsentis litis. Super quibus *omnibus petit ius, & iustitiam sibi administrari*. Deducens, &c. Non se astringens, &c. & ita dicit, & *prouideri petit isto, &* omni *alio meliori modo, &c*.

Forma Sententiæ.

In Dei, &c. Nus, &c. Visis, etc. Christi, etc. Dicimus, &c. *Vineam positam in loco N. propè bona N. et N. viam publicam, & alios fines pertinere ad N. de N. iure pignoris, & hypothecæ: Ideo condemnamus Sempronium de Semproniis Reum conuentum ad tradendum et dimittendũ Vineã prędictam N. de N. Actori, qui tandiù ipsã Vineã retinere habeat, & possit, donec de summa prędicta scutorũ quingentum sibi debitorum, &c. eidem fuerit plenariè satisfactum*. Et Victũ *Victori, &c*. mandaiũ, &c. & ita &c. omni *modo, etc*. prout sup. in prima Formula.

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod actio quasi seruiana, est actio Prætoria realis, quæ datur creditori contra possidentem rem, quæ ei expressè in specie, vel generaliter, & tacitè obligata est pro consecutione possessionis illius rei, ad effectum retinẽdi, vel alienandi eã, si a debitore redempta non fuerit: vt colligitur ex tex. *in §. item seruiana.* vbi Gloss. & DD. *Instit. de actionib.* Dicitur autem quasi seruiana, ad differentiam seruianæ, ista enim datur locatori; quasi verò seruiana datur cuicumque creditori pro re hypothecata consequenda 1 Vtraque tamen dicitur à seruando, secundũ Gloss. *vbi sup. in verb. quasi*; quia ius creditoris in re pignorata per eam conseruatur illæsum; aliam rationem ponit Iason. *in d. §. item seruiana n.* 82. Diuerso vocabulo hæc actio dicitur hypothecaria, vt probatur in textu eiusdem. *§. item seruiana in princip.* vt notat Bart. *in l. si ff. de Saluian. interdict.* vbi aduertit Glosam ibi corruptam esse, dum differentiam facit inter hypothecariam, & quasi seruianam actionem; cum debuisset dicere seruianam, non quasi seruianam.

2 Noto secundò, quod datur differentia inter actionem seruianam, & quasi seruianam. Seruiana enim datur locatori pro tacita obligatione tãtum in rebus à conductore inuectis ad fundum conductum. Quasi seruiana verò, seù hypothecaria competit cuicũque creditori pro expressa, & aliquando, etiam pro tacita hypotheca. Gloss. *vbi supr*.

3 Differt etiam hypothecaria, seù quasi seruiana à pignoratitia actione. Nam hypothecaria datur creditori contra debitorem, vel aliũ extraneum possidẽtẽ rem obligatam: Pignoratitia verò directa cõpetit debitori contra creditorem, vt ipsi restituat rẽ oppignoratam, non deterioratam, soluto debito; imò si res pignorata frugifera fuerit, datur etiam pro fructibus: ita vt ipsi ex re pignorata percepti computentur in sortẽ *l. 1. & 2. C de pignorat. action. l. solutum, et l. si rem. §. omnis. ff. de pignor. act. et l. quamuis C. de distract. pignor.* Item differunt, nam hypothecaria est realis. *l. pignoris. C. de pignor. et d. §. item seruiana*; Pignoratitia verò est personalis, quæ ex contractu pignoris oritur, personam, non rem persequens: & ideo non datur cõtra tertium possessorem. *l. fin. C. de distr. pignor*. Bart. & Alij *in d. l. pignoris*.

Item differunt, quia hypothecaria nascitur ex solo consensu absque traditione rei, cũ statim ac debitor, & creditor inter se conueniant, vt res obligata remaneat, acquiritur actio hypothecaria creditori, per quã agere potest ad consequendam illius rei possessionẽ; Pignoratitia verò numquam nascitur, nisi res effectiuè, & actualiter fuerit creditori tradita per debitorẽ, nec sufficit consensus tantùm, sine traditione rei. Bar. *vbi sup.* Alias differentias ponit idem Bart. *in 1. constit. ff. incip. tãta. §. quartus.* Paul. de Castr. *sup. rubr. ff. et C. de pignorat. act.* vbi etiam Alij, & Neguzan. *in tract. de pignorib. 1. et 2. membr. septimæ partis*.

4 Noto tertiò; quod hæc actio quasi seruiana, seù hypothecaria pluribus datur. Et Primò creditoribus quibuscumque, qui bona debitoris obligata habent, siuè obligatio sit ex pignore iudiciali, siuè legali, siuè Prætorio, siuè conuẽtionali. *l. 2. C. de prætor. pignor. et d. §. item seruiana.* Secundò datur hæredi creditoris. *l. 1. C. si vnus ex plurib. hæred. credit.* Tertiò, legatario, cui res aliena legata est: Vel legatum relictum est in quantitate, genere, aut alternatiuè *l. 1. C. commun. de legat. et §. nostra autem Instit. de legat.* Quartò datur cessionario, vel emptori pignoris, *vt in tit. ff. et C. de hæredit. vel action. vendit.* Quinto datur secundo creditori, cui primus creditor obligauit suũ nomen debitoris, *iuxt. l. nomẽ C. quæ res pignor. obligar poss.* Vel cui pignus pignori de dit. *iuxta l. grege §. cum pignori. ff. de pignor. et tot. tit. C. si pign. pignor. dat. sit* & in his duobus casibus vtilis hypothecaria datur, non directa, sicut in cæteris. *d. §. cum pignori, et l. 1. C. si pign. pign. dat. sit et l. si. C. de hæredit. vel act. vẽd.* Sextò datur pluribus creditoribus hypothecam habentibus in eadem re, & tunc prior in tempore est potior in iure. *iuxta l. 2. et tot. tit. C. qui potior. in pign. hab*.

5 Noto quartò, quod creditor non potest rem hypothecatã propria authoritate occupare, sed præcedere debet Iudicis facultas. *l. pignor. C. de pignorat. action.* nisi ob suspicionem fugæ debitoris, vel ob pactum de occupando pignus propria authoritate, alias incideret in pœnam. *l. si quis in tãtam C. vnde vi.* & edicti Diu. Marci de quo *in l. extat ff. quod met. caus.* vt singulariter tradit Gloss. *in d. l. pignoris C. de pignor.* & ibi DD. Quod autem possit hoc pactum fieri latè demõstrat Neguz. *de pignorib. in 1. memb. sexta partis.* Imò fieri potest pactum inter partes, vt pignus vendi possit à creditore. *l. fin. §. sancimus. C. de iur. domin. impetrãd*.

6 Noto quintò, quod hæc actio contra plures datur. Et Primò contra principalem debitorem possidentem rem obligatam *l. persecutione et Authent. hoc si debitor C. de pignorib.* Secundo datur contra hæredes ipsius debitoris rem possidẽtes. *l. 2. C. si vnus ex plurib. hæred. cred.* Tertio contra quemcumque extraneum possessorem rerum obligatarum, quia est actio realis, & sequitur rem obligatam. *d. l. pignoris C. de pignorib. et l. pignoris et l. grege §. et in superficiarys. ff. de pignor*.

7 Noto sexto, quod agi non potest hypothecaria contra tertium possessorem extraneum, nisi prius actum sit actione personali contra principalem debitorem, vel fideiussores, si dati fuerint, & contra eos sententia lata sit *d. Auth hoc si debitor.* & ibi DD. Quinimo requiritur, quod principalis sit in mora soluendi Bart. *in l. rem alienam ff. de pignorat. act. per l. debitores C. de pignor.* Item requiritur, vt prius fiat excussio bonorum principalis debitoris, & etiam fideiussoris. *Auth. sed hodie* C. *de obligat. et action. et d. Auth. hoc si debitor* C. *de pignor*. Quomodo autem procedendũ sit in materia excussionis in casu nostro, uid. Papiens. *in Prax. in form. libell. action. hypothecar. §. exceptionem excussionis*, & Neguz. *d. tract. de pignor. 1. membr. octau. part*.

Z 2 8 Noto

8 Noto septimo, quod plura requiruntur ad hoc vt hypotecharia detur. Et Primo, quod pignus verè constituatur *d. l. ante omnia ff. de probat.* Secundo, quod res sit talis, quæ obligari possit, & quę in generali obligatione veniat, *vt dictum est in praced. Intersec.* Tertiò requiritur, quod debitor habuerit potestatem seu ius oppignorandi vt etiam *ibid. notauimus*. Quartò si agatur contra tertium possessorem, vt diximus, requiritur quod prius facta sit excussio bonorū principalis debitoris, iuxta paulo ante tradita. Quintò, quod res possideatur à Reo *l. si fundus. §. in vindicatione ff. de pignor.* ob rationem supra positam, quod sit actio realis, quę possessorem rei sequitur *d. l. pignoris C. de pignor.*

9 Noto octauo, quod agens hypothecaria probare tenetur. Primo, quod pignus constitutum sit, seu hypothecaria instituta super re *iuxta d. l. ante omnia ff. de probat.* Secundo tenetur probare possessionē tantum rei hypotheratæ, si agatur contra principalē debitorem *vt dictum est supra*. Tertio si agatur contra heredes debitoris, probare debet etiam dominium directum, vtile, vel quasi, vel saltem, quod res obligata tempore obligationis fuerit in bonis debitoris, iuxta notata *in preced. Intersec.* Quarto si agat contra tertium possessorem, probare tenetur excussionē bonorum principalis debitoris. Bart. *in l. rem alienam pr. ecit. ff. de pignor. act.* vt supra dictum est.

INTERSECATIO XIV.

De Actione de constituta Pecunia.

SVMMARIVM.

1 *Actio de constituta pecunia, quid sit?*
2 *Constituti vis, qualis?*
3 *Lex correcta allegari non potest.*
4 *Quæ requirantur, vt hac actio detur.*
5 *Quibus personis competat.*
6 *In quibus rebus constitui possit.*
Pecuniæ nomine quid veniat, et quotupliciter sumatur.
7 *Contra quos detur hac actio.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, quod Sēpronius de Sempronijs annis elapsis habuit et recepit ab ipso comparēte scuta quingētū sibi mutuata gratis, gratia, et amore, quā pecuniarum quantitatē promisit soluere die tali... sed quia tunc temporis pecuniā præ manibus non habebat iterum nudo pacto, ac simplici promissione se obligauit, & constituit se dictam pecuniarum summam soluturū Kalēdis Maij Anni N. & iam tempus constitutū elapsum est, & pecuniam prædictam nō soluit; & cū pluries requisitus fuisset, soluere non curauit, & adhuc non curat in graue ipsius comparētis damnū et interesse. Ideo recurrit ad ipsā Curiā pronūciari, per quā petit, supradictū Sēpronium obligatū esse ad solutionem prædictam, & proinde cogi, & cōpelli ad soluendum dictam pecuniarum quantitatem, cum omnibus damnis, expensis, & interesse passis & patiendis occasione præsentis litis Super quibus. etc. Deducēs, etc. Non se astringens, &c. & ita &c. *saluo*, & omni, &c.

Forma Sententiæ.

In Dei Nomine, &c.

Nos, &c. Visis, &c. Christi nomine, &c. Dicimus, *&c. & condemnamus supradictum Sempronium de Sempronijs Reum conuentum ad soluendum N. de N. Aliori scuta quingentum: & ad expensas præsentis iudicij, taxādas tamen per Nos, vel per quem de iure in posterum etc.* Mandatumque *quodcumque desuper necessarium, et opportunum decernimus, & relaxamus*, Et ita, &c. omni modo, &c. prout habentur in formula prima.

ANNOTATIONES.

1 Noto primo, quod actio de constituta pecunia est actio prætoria personalis, quæ competit alicui, contra eum, qui per nudum pactum constituit se soluturum ad certam diem id, quod ipse prius, vel alius ex quacumque causa, vel nudo pacto debebat. *l. 1. ff. de constitut. pecunia. l. 1. C. eod. tit. cum ibi notatis, & §. in personam Instit. de action.* & ibi Gloss. & DD.

2 Est autē fortissima huiusmodi actio, quia verbum *constituere* in iure est maximę efficaciæ, ita vt si quis vendiderit alicui fundum, & constituerit se possidere nomine emptoris, perinde habeatur possessio per emptorem, ac si fundus illi verè & realiter traditus fuisset, sicque emptor dicitur vetus possessor, cum iam venditor transtulerit in eum possessionem *l. quod meo in princ. ff. de acquir. poss. eff.* de cuius cōstituti clausula, eiusque viribus egimus supra *Sect. 2. Subsect. 1. t. à num. 64. cum seqq.* Vnde à simili actio de constituta pecunia mirabilem producit effectum, nam si nudo pacto promiserit quis alicui centum, de iure ciuili nō competeret actio ad illa consequenda *l. iuris gentium §. sed cum nulla, ff. de pactis*. Sed si post aliquod temporis spatium iterum per nudum pactum eidem promiserit eadem centum, & constituat se soluturum certo die, poterit constitutarius agere cōtra constituentem, vt illi soluat centum promissa, per hanc actionē, vt in prædictis iuribus habetur. Hæc actio dicitur etiam constitutaria *l. nec enim ff. de constitut. pecun.*

3 Habebatur prius de iure antiquo actio receptitia dicta, quæ sublata fuit, & eius loco successit hæc de constituta pecunia, per illam enim agebatur ad omnia fungibilia, per actionem verò de cōstituta pecunia agebatur solum ad quædam fungibilia in quibusdam tantum casibus, & erat annalis: sed hodie receptitia non est amplius in vsu, & eius vis, & effectus transfusi sunt ad hanc de constituta pecunia, vt probatur *in textu d. §. in personam*, & ibi Gloss. *in verb. cui similis*. Vnde nunc ista actio de constituta pecunia est perpetua, sicut cæteræ actiones personales, & in ea veniunt tam res fungibiles, quæ in numero, pondere, & mensura consistunt, quam non fungibiles, vt certa corpora seu species, quæ functionem non recipiunt in genere suo, propter dissimilitudinem, vt probatur ex text. *in l. receptitia C. de constit. pecun. & in d. §. in personam*, vbi Angelus notat legem correctam non esse allegandam, & si quis eam allegauerit, incidit in crimen falsi, *iuxta l. fin. iuncta Glos. ff. ad leg. Cornel. de fals. et l. 1. §. hunc igitur C. de Iustin. Cod. confirm.* & idem est in statutis correctis, secundū Batt. *in l. omnes populi ff. de iust. & iur.* Quod fallit si allegetur ob similem rationem & lex correcta est adhuc in corpore Iuris. Gloss. *in cap. nonit. verb. quicumque de iudic.*

4 Noto secundo, quod ad effectum, vt hæc actio procedat, requiritur. Primo, vt illud constitutum fiat nudo pacto, alias si fieret per stipulationem, non daretur hęc actio prætoria, sed ciuilis ex stipulatu, *in* incertum sit stipulatum *d. §. in personam* & ibi Gloss. *in verb. nulla in princ. & verb. iure ciuili*. vel certi condictio, quādo certū in stipulationē deductū fuit. *l. si quis certum ff. si cert. petat. & d. §. in personam.* & ibi Iason. 24. Secundo requiritur vt præcedat debitum, quia constitui non potest, quod prius non fuerit debitum. *l. 2. in princ. vers. sed & hæredibus, ibipro iam debito*

C. de

C. de constit. pecun. Quod locum habet in debito naturali, & ciuili simul, & in debito naturali tantum; non autem in debito ciuili tantum. *Ial. in d. §. in personam num. 45. in fin. & nu. seqq. & alij ibid.*

5 Noto tertiò, quod huiusmodi actio plurib. cõpetit. Et Primò Principali creditori, cui quis pro suo vel alieno debito soluere cõstituit. Secũdo hæredibus creditoris, cui constitutũ factum fuit *l. 2. in princ. vers. sed & hæredib. C. de const. pec.* Tertio datur procuratori loco domini *l. cũ qui §. fin. ff. eod. tit.* Quarto pupillo, furioso, prodigo, & municib. ex cõstitutu facto Tutori, vel Curatori. Quinto datur Domino ex constituto facto seruo *d. l. cum qui §. fi.* Sexto datur illi, cui hæreditas restituta est, vt *in l. si post constitutum. ff. de cõstit. pecun.*

6 Noto quarto, quod quælibet res habilis ad obligandum, constitui potest, & sic non solum pecunia, sed etiam omnes aliæ res, quæ pondere, numero, & mensura constant, dummodo sint in hominum commercio. *d. l. 2. C. de constit. pecun.* Ioan. de Plat. *in d. §. in personam. num.* 100. non verò quæ sunt extra patrimonium nostrum, vt res Sacræ, Sanctæ religiosæ, & similes. de quibus *in §. 1. Instit. de rer. diuis. in princ.* & ratio est, quia quamuis Imperator. *in d. §. in pers. nam* loquatur de pecunia, tamen pecuniæ appellatione omnes res veniunt *l. pecuniæ nomine. ff. de verb. signif.* imo hoc expresse fuit cautum *in d. l. 2. §. & neminem C. de const. pecun.* vbi Gloss. tradit, pecuniæ nomen tripliciter capi, aliquando strictè pro pecunia tantum numerata *vt in l. 4. §. is autem. ff. ad Macedon.* Aliquando largè pro rebus consistentibus in numero, pondere, & mensura *vt in d. l. 2. §. creditum ff. si cert. petat.* & aliquando largissimè pro omni re, prout capitur in hac actione, quia omnes res comparari possunt per pecuniam *vt in d. §. & neminem, & l. si ita fideiussorem. ff. de fideiussor.* & Bal. notat *in d. l. 2. C. de cõst. pec.* ex Aristotele, quod pecunia est fideiussor futuræ necessitatis iuxta text. *in d. l. si eborus ff. de le. 3.* vbi de pecunia subsidiaria sermo habetur

7 Noto quinto, quod hæc actio cõtra plures datur. Et Primò cõtra ipsũ constituentẽ siuè pro se, siuè pro alio cõstituerit se soluturũ. *d. §. in personam.* Secundo contra heredes constituentis. *d. l. 1. C. de const. pecun. & d. l. 2. vers. sed, & hæredibus, ff. eod. tit.* Tertio, datur etiã cõtra filiũ familias constituentẽ: imò & cõtra ipsius patrẽ vt teneatur de peculio soluere *d. l. 2.* Quarto datur etiam contra fœminas, quæ pro se tantum constituunt, nõ si pro alijs. *d. l. 1. §. 1. C. de cõstit. pecun.* Quintò datur cõtra omnes alias personas aptas, & habiles ad se obligandum. Glos. *in d. §. in personam verb. cũ omnib.* Vnde Pupillus, sine Tutoris authoritate *d. l. 1. § 2.* Et furiosus *l. in negotijs, ff. de reg. iur.* Ac prodigus. *l. is, cum bonis. ff. de verb. oblig.* neque pro se, neque pro alijs constituere possunt, & sic constituẽdo, non obligãtur.

INTERSECATIO XV.
De Actione de Peculio.

SVMMARIVM.

1 *Actio de peculio, quid sit?*
2 *Quare sic dicatur.*
3 *Filius ex omni contractu obligatur, & quomodo.*
4 *Peculium quid sit, & quotuplex?*
5 *Castrense peculium, quid sit?*
6 *Quasi Castrense, quid?*
7 *Profectitium, quid?*
8 *Aduentitium, quid?*
9 *Quæ requirantur ad hoc vt detur actio prædicta.*
10 *Quibus competat actio de peculio.*
11 *Contra quos detur.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, quod annis proximè elapsis Sempronius de Sempronijs tradidit et concessit N. filio suo peculium scutorũ mille circiter, vt cum illis negotiaretur, qui quidem N. licet filius familias dictam pecuniarũ summã negotiatus fuit tanquã suam, & de facto emit ab ipso comparente quingentum modios frumenti pro pretio scutorum quingentum pecunia credita vsque ad nundinas, quæ fieri debebant in die decimaquinta talis mensis. Verũ quia in dicto tempore dictus N. præfatã pecuniarum summam comparenti debitam non soluit, & in præsentiarũ Sempronius prædictus in sua custodia, & penes se tenet, & possidet dictam pecuniarum quantitatẽ in peculium N. filio concessam; Propterea comparens ipse recurrit ad dictam Curiam N. per quam petit dictum Sẽpronium cõdemnari ad soluendum dicta scuta quingentũ & iuris, & facti remedijs opportunis cogi, & compelli ad effectiuã, & realem ipsorum solutionem ex dicta pecunia dicto N. eius filio in peculium concessa in totum, vel saltem in parte, quam vires peculij patiuntur. Et insuper petit condemnari ad ei reficiendum omnia damna, expensas, & interesse passa, et patienda occasione præsentis litis, Super quibus, *&c.* Deducens, *&c.* Non se astringens, *&c.* Et ita dicit, *& prouideri petit non solum isto, sed* omni *alio meliori modo, &c.*

Forma Sententiæ.

In Dei, *&c.* Nos, *&c.* Visis, *&c.* Christi *nomine repetito, &c.* Dicimus, *In Peculio N. filij Sempronij de Sempronijs deductis deducendis,* (& signãter deductis scutis tot pro tali re; & scutis tot pro tali re; & sic de singulis prout facti diuersitas postulauerit) *reperiri scuta tot..... illaque in manibus, & in posse dicti Sempronij Patris N. existere; Idcirco eundem Sempronium de Sempronijs Patrem condemnamus ad tradendum, & soluendum dicto N. creditori præfati N. sui filij scuta quingentum debita per dictum N. eius filium occasione emptionis modiorum quingentorum, & in dicto peculio deductis deducendis reperta.* Et Victum *Victori, &c.* mandatumque *&c.* & ita *etc.* omni *modo, etc.* prout in prima Formula.

ANNOTATIONES.

1 Noto primo, quod actio de peculio est actio prætoria personalis, quæ datur aduersus patrem vel dominum, vt soluat pro figlio viuente, vel seruo ex contractu obligato quatenus est in peculio, vt colligitur *ex §. actiones autem Instit. de actionib.* vbi Glos. & DD. Fuit autem à prætore introducta, vt subueniretur contrahentib. cum filijs familias, vel seruis, ne deciperentur; nam de iure ciuili nemo obligari potest ex contractu alterius, & sic pater ex contractu filij, & è contra filius ex contractu patris, nec naturaliter, nec ciuiliter obligatur, vt habetur *tot tit. C. ne filius pro patr.* Ideo hæc actio locum habet contra patrem solũ in vno casu quãdo scilicet dedit peculium filio ad negotiandum, quia tunc videtur filius contraxisse debitum de voluntate patris; tenetur tamen solum quantum vires peculij se extendunt, non autem in solidũ, deductis expensis, & etiam deducto eo, quod sibi, & suis debetur. de quo vid. Bart. *in l. 1. ff. de pecul.* Iason. *in d. §. actiones nu. 9. Instit. de action.* & ibid. Zas. *vers. secundo collige.* Ioan. de Platea *num. 3.* & Angel. *nu. 1.* aduertit autem Zasius, *vbi supra in princ.* quod dispositio prædicta procedit quidem, quoad patres respectu filiorum familias, sed est parum vtilis quoad dominos respectu seruorum, cum hodie inter Christianus seruitus sublata sit, secundum Bart. *in l. hostes in fin. ff. de captiu. & post limin. reuers.*

2 Noto secundo, quod hæc actio de peculio nomen sortitur ex contractu inito per filium super peculio, & sic si prouenia ex emptione, dicitur actio ex empto de peculio; si ex deposito, dicitur actio depositi de peculio *l. depositi. ff. de pecul.* Vnde nõ præscribitur, nisi spatio temporis illius actionis, cuius cognomen recipit. *l. cum mortem in princ. ff. quãdo actio. de pecul. est annal.* latè Iason *vbi sup. numer.* 26. Ioan. Fab. *numer.* 1. Plat. *num.* 8. & Angel. *nu.* 5. Est autem personalis, quia descendit ex contractu, vel quasi. *l. summa in fin. ff. de pecul. & d. §. actiones*, assumit tamen aliquando vim actionis realis, cum detur etiam contra dominum, ad quem seruus transit cum peculio. *l. & ancillarum § si seruus ff. de pecul.* Bart. *in l. frater à fratre, ff. de condict. indeb. & in l.* 3. *num.* 1. *ff. de pecul.* Iason *vbi sup. nu.* 28. Fab. *num.* 5. Plat. *n.* 9. & Angel. *n.* 5.

3 Noto tertio, quod in hoc contractu tantum de peculio pater conuenitur peculio tenus: sed quando ratum habuit contractum filij, etiam sine peculio, fieri potest executio contra patrem, & nisi soluat detruditur in carcerẽ *l. pen. C. qui bon. ced. poss.* Angel. *vbi sup. n.* 2. *vers. & alia actio.* Quando vero ratum non habet contractum, non tenetur ex debitis contractis per filium: tenetur tamen filius contrahens in solidum, etiam viuente patre, quia bene obligatur ex omni contractu, vel quasi, & ex delicto, vel quasi condemnati potest per sententiam ad soluendum integrum debitum *l. tam ex contractibus. ff. de iudic. & l. filius familias. ff. de obligat. & action.* Quod procedit, tam si habeat peculium aduentium, aut Castrense, vel quasi castrense, quam si nihil habeat, sed omnia sint patris; nam adhuc cogi potest ad soluendum, & nisi soluerit, vel bonis cesserit, in carcerem detrudẽdus erit. *d. l. fin.* Fallit tamen in mutuo, nam regulariter si filius familias pecuniam ab aliquo mutuatus fuerit, non teneretur soluere, sed iuuaretur beneficio senatus cõsulti Macedoniani, quod introductum fuit in odium cuiusdam Macedonia vsurarij. *l.* 1. *& tot. tit. ff. & C. ad senat. consult. Macedon.* Quando autem exceptio macedoniani opponi possit, vel non, vid. Glos. & DD. *in §. illud propriè ver. senatus. Instiut. Quod cũ eo, qui in alien. potest & in l. Macedoniani ff. ad sen. cons. maced.*

4 Noto quartò, quod peculium multipliciter sumitur in iure, vt tradit Glos. *in rubr. ff. de pecul.* hic autem sumitur pro quadam pecuniarum quantitate tradita filio familias per patrem, vel seruo per dominum ad negotiandum, *vt in d. §. actiones habetur.* In genere verò, & propriè peculium dicitur parua quædam pecunia, quam seruus, vel filius familias per parsimoniam, vel propriam industriam acquisiuit, & separata est à bonis, ac rationibus paternis, & dominicis. *l. peculium ex eo, ff. de occult.* Bart. *in d. rubr. ff. de pecul.* Diuiditur autem peculium in quatuor species, secundum Glos. *in l. cum oportet. verb. exceptis C. de bonis, quæ liber.* quoddam enim dicitur Castrense; quoddam quasi Castrense, aliud Profectitium; & aliud Aduentitium.

5 Castrense propriè est illud quod filius familias occasione militiæ acquirit, vt si efficiatur miles, & ad bellum pergat, & eius occasione aliqua bona acquirat, siuè sint mobilia siuè immobilia. *l. castrens ff. de castrens. pecul. l.* 1. *C. eod. tit. lib.* 12. vel si à Consanguineis, vel alijs extraneis aliquid donatum fuerit filio familias ad castra eunti vel ibi permanenti *vt in dd. iuribus.*

6 Quasi Castrense peculium, est quod filius familias suo ingenio extra militiam acquirit ex professione artium liberalium, vel ratione alicuius publici officij, vel exercitij publici *l. Aduocati C. de aduoc. diuers. iud.* Et in his duobus peculijs filius familias habetur tanquam pater familias, cum in his acquirat plenum dominium, tam quoad proprietatem, quam quoad vsumfructum, & pater in eis nullum habet ius. *d. l. cũ oportet. C. de bon quæ lib.* & notatur *in §.* 1. *Instit. per quas person. nob. acquir.* Et de his testari poterit *l. pen. & l. fin. C. qui testam fac. poss.* Neque veniunt in collationem cũ alijs fratribus. *l.* 1. *§. nec castrense. ff. de collation.*

7 Profectitium, (quod & paganicum dicitur) est illud quod à patre, vel domino filio, aut seruo conceditur, sic dictum quia à patre proficiscitur, eiusque substantia, & rebus paternis Glos. & Bart. *in d. l. cum oportet. C. de bon. quæ liber.* & in hoc pater habet proprietatẽ, & vsũfructũ. *§.* 1. *Instit. per quas person. nob. acquir.* Et mortuo patre tale peculiũ est cõherẽdũ, & diuidendum cum coheredibus. *l. fin. C. de collationib.*

8 Peculium verò aduentitium est illud, quod acquiritur aliunde, & non ex bonis paternis, sed forte ex successione materna, vel ab extraneo, vel ex dono fortunæ; & istius peculij proprietas spectat ad filium, vsus fructus vero aquiritur patri donec vixerit. *d. l. cũ oportet. & d. §.* 1. Et in eo pater est legitimus administrator. *l.* 1. *C. de bonis matern. & d. l. cum oportet.* & tale peculium non venit conferendum. *d. l. fin. C. de collat.* Neque de eo filius testari potest, quamuis sit eius dominus, quoad proprietatem. *d. l. pen. & fin. C. qui testam. fac. poss.*

9 Noto quintò, quod non in omnibus supradictis peculij speciebus hæc actio contra patrem locũ habet, sed solum in peculio profectitio, quod pater filio concessit, & passus est habere, propter præsumptam eius voluntatem, vt supra dictum est. Hinc est, quod adhoc, vt actio de peculio competat, requiruntur Primò, vt filius habeat peculium: Secundo, vt debitum à filio familias sit contractum. Ias. & Alij *in d. §. actiones.*

10 Noto sextò, quod hæc actio pluribus datur; Et Primò contrahenti verè, vel quasi cum filio familias habẽte peculium a patre concessum. Secundò contrahenti verè, vel quasi cum seruo, cui cõcessum fuit, peculium à domino *d. §. actiones*, etiam si quia cũ filio, vel seruo contraxerit ignorante patre, vel domino, vel etiam sciente, vel prohibere non valente. *l. si quis seruum in fin. ff. de pecul.* Tertiò datur etiam ei, qui habet filium obligatum ex delicto, vel quasi, quando peculium locupletatum est ex delicto filij. *l.* 3. *§. ex furtiua ff. de pecul.*

11 Noto septimò, quod contra plures supradicta actio datur Et Primo contra patrem habentem aliquid de peculio profectitio filij, vel etiam aduentitio, si illius administrationem filio concesserit. Bart. *in l. si finita §. de vectigalibus. ff. de damn. infect.* Secũdo datur contra dominum cõcedentem peculium seruo. Et obligãtur pater, & dominus, etiam inuiti, & ignorantes, quando filius, & seruus contrahunt ipsis non prohibentibus. Angel. *in dict. §. actiones num.* 2. *vers.* 2. quia est in potestate patris, & domini sola voluntate adimere peculium filio, vel seruo. *leg. non statim. ff. de pecul.* quare si pater ademerit peculium, ipse non teneretur amplius hac actione, sed remaneret obligatus filius. *l. si quis cum filio, cum l. seq. ff. de pecul.* nisi in fraudem creditorum ademerit, quia tunc adhuc pater teneretur. *l. summa ff. eod. tit.* Tertio datur etiam cõtra nouum dominum serui, quamuis ille peculium non concesserit, sed seruus cum peculio ad eum peruenit siue titulo vniuersali, siuè particulari. *l.* 1. *§ item hæres, cum §. seq. ff. quando actio de pecul. est annal. & l. ancillarum §. si seruus. ff. de pecul.*

INTER-

INTERSECATIO XVI.

De Actione in factum ex iuramento.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum ex iuramento, quid ſit?*
2 *Ex iuramento in litem duplex oritur actio.*
3 *Iuramenti in litem requiſita.*
4 *Plura requiritur adhoc vt hæc actio detur.*
5 *Incontinenti, quando aliquid factum in eligatur.*
6 *Iuramentum deferens, an pænitere, & reuocare delationem iuramenti poſſit.*
7 *Referri poteſt iuramentum delatum ei, qui detulit.*
8 *Iuramentum in multis caſibus recuſari poteſt.*
9 *Quibus perſonis detur hæc actio.*
10 *Contra quos detur.*
11 *Quæ probanda ſunt per agentem tali actione.*
12 *Effectus iuramenti litis deciſiuis.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. *& dicit, quod alias menſibus præteritis in ius vocauit Sempronium de Sempronijs pro cauſa ſcutorum centum illi mutuo datorum, qui quidē Sempronius mutuum prædictum negauit, & ipſi comparē- iuramētum detulit, quod acceptauit, & de facto iurauit tactis, &c. prædictam pecuniam ſibi deberi. Verum quia præfatus Sempronius vſque modo pecuniam prædictam non ſoluit, prout ad præſens ſoluere recuſat: Ideo recurrit ad ipſam Curiam N. per quam petit prædictum Sempronium cogi, compelli, & condemnari ad ſoluendum ipſi cōparēti mutuum prædictum, vna cum omnibus damnis, expenſis, & intereſſe, paſſis, & patiendis, &c.* ſuper quibus, *&c.* Deducens, *&c.* Non ſe aſtringens, *&c. Et ita dicit, ac prouideri petit iſto &* omni *alio meliori modo, &c.*

Forma ſententiæ.

In Dei, &c. Nos, &c. In cauſa, &c. Viſis, &c. Chriſti *nomine, &c.* Dicimus, *&c. et condemnamus Sempronium de Sempronijs Reum conuentum ad reſtituendum N. de N. Actori prędicta ſcuta centum illi mutuatos infra dies quindecim, alias ex nunc declaramus eidem N. de* N. *licuiſſe, & licere iurare in litem contra eundem Sempronium Reum conuentum nō reſtituentem dictum mutuum in dicto tempore.* Et Victum *Victori, &c.* Mandatumque, *&c.* omni *modo, &c.*

Quod ſi Reus conuentus prædictum mutuum, ſiue aliud, ad quod condemnatus fuit, non ſoluerit, vel non reſtituerit in tempore præfixo, & Actor iurauerit in litem, tunc Iudex iterum pronunciabit ſub alia.

Forma Sententiæ.

Nos, *&c.* Viſis, *&c.* Chriſti nomine, *&c.* Dicimus, *etc. et condemnamus Sempronium Reum conuentum in ſcutis centum ſibi ab N. de* N. *mutuatis.* (ſi vero condemnatus fuerit ad aliquam rem reſtituendam, ob cuius non reſtitutionem paſſus ſit Actor aliquod intereſſe dici poterit) *condemnamus in ſcutis tot pro intereſſe, ob non reſtitutionem talis rei, etc. et de qua in alia noſtra ſententia inter eoſdem die .... menſis... prolata, quam ſummam per iuramentum in litem dicto* N. *de* N. *Actori liquidatam ad dictam ſummam ſcutorum tot. ... etc. reducimus, et taxamus.* Victumque *Victori, etc.* Et mandatum, *etc.* omni *modo, etc.*

Vel alio modo, videl.

Nos, *etc.* Viſis, *etc.* Chriſti *nomine, etc.* Dicimus, *etc. quod cum lata ſit per nos ſententia ad fauorem* N. de N. *contra Sempronium condemnando eundem ad ſoluendum ſcuta tot... occaſione, etc. vel ad reſtituendum bona poſita, etc. propè, etc. et prout in dicta ſententia ſub die .... pronunciata, et reſtituere non curauit, nec curet. Ideo declaramus competiſſe, et competere dicto* N. de N. *Actori iuramentum in litem.* Et Victum *Victori, etc.* Mandatumque, *etc.* & ita, *etc.* omni *modo, etc.*

Si vero Actor iurare noluerit in litem, ſed alio modo probare, & docere de ſuo intereſſe, tunc probatis probandis, ac valore illius rei in iudicium deductæ, Iudex pronunciare poterit tali vel ſimili.

Forma ſententiæ.

Nos, *etc.* Viſis, *etc.* Chriſti, *etc.* Dicimus, *etc. quod cum Sempronius de Sempronijs Reus conuentus fuerit per ſententiam diffinitiuam condemnatus ad reſtituendum fundum* N. *poſitū in loco* N. *prope, etc.* ſiuè *talem Rem, etc.* ſiuè *ſcuta tot, etc.* N. de N. *Actori, cumque dictus Sempronius Reus conuentus dolo fecerit, ac faciat, ne dictus fundus reſtituatur,* ſiuè *alia res, etc. et eidem* N. de N. *Actori magis expediat conſequi verum valorem dicti fundi,* ſiuè *rei, etc. quam in litem iurare, et nobis conſtiterit, et conſtet, ipſum eſſe valoris ſcutorum tot. ... etc. Ideo dictum Sempronium Reum conuentum condemnamus, et pro condemnato haberi volumus, et mandamus ad dandum, et ſoluendum dicto* N. de N. *Actori ſcuta tot.... etc. pro iuſto, ac legitimo pretio dicti fundi ſic à nobis de peritorum conſilio, ac eorum relatione laxatum.* Et Victum *Victori, etc.* Mandatumque, *etc.* & ita, *etc.* omni *modo, etc.*

ANNOTATIONES.

---

1 Noto primò, quod actio in factum ex iuramento eſt actio pretoria perſonalis, per quam ille, qui petente aduerſario iurauit aliquid ſibi deberi, vel res ſuas aduerſarium poſſidere, agit ad preſtādū id, ſuper quo ātea Actor iurauit ſibi deberi, vel rem ſuam eſſe; vt colligitur *ex l. ſi duo* §. *ſi quis iurauerit, et* §. *Marcellus. ff. de iureiuran.* §. *item ſi quis poſtulante Inſtit. de actionib.* vbi Gloſs. *in verb. deberi* per textum *in d.* §. *ſi quis iurauerit, et* §. *Marcellus,* inquit, quod iuramentum litis deciſiuum dupliciter præſtari poteſt: Formiter, & informiter: formiter iuratur quando in petitione adijcitur cauſa, vel exprimitur contractus, prout eſt, quādo Actor iurat ſibi deberi centum ex cauſa mutui, vel venditionis, aut alterius contractus, & tunc dicitur formiter iurari, quia iuratur ſecundum formam cauſæ adiectæ, vel contractus expreſſi in petitione; informiter vero iuratur, quando nulla cauſa adijcitur, vel contractus exprimitur, ſed ſimpliciter Actor iurat ſibi deberi centum.

2 Noto ſecundò, quod ex dicto iuramento formiter præſtito in perſonalibus Actionibus duplex oritur actio, nempe actio in factum, & actio vtilis in rem ex contractu expreſſo. Actio in factum conſideratur ſolum in ipſo facto, hoc eſt iuramento. Iaſon. *in d.* §. *item ſi quis poſtulante. num. 46. et 47. in fin.* vbi ait, quod ſufficit probare iuratum fuiſſe. Actio verò vtilis oritur ex contractu nominato in petitione, ſuper quo iuratum fuit. *d. l. ſi duo* §. *ſi quis iurauit.* ex iuramēto verò informiter prẹſtito vna tantum oritur actio, nempe in factum, hoc eſt ex delatione, & præſtatione iuramenti, quę quidem actio in factum ex iuramento eſt vniuerſalis in omni caſu, quo non eſt aliud nomen actionis ex aliquo contractu, vel facto proditum. *l. 1. ff.*

de

de præscript. verb. In realibus vero actionibus, tam si iuretur formiter, quam informiter, semper ex huiusmodi iuramento vtraque actio oritur, nempe infactum ex iuramento, & vtilis in rem Gloss. in d. §. item si quis postulante verb. deberi. quam sequuntur ibidem Iason. Zas. Ioan. Faber. Angelus, & Alij communiter vbi tradunt vtilitatem actionis infactum esse, quod sufficit actori probare iuratum fuisse, l. non erit §. dato. ff. de iureiuran. & d. §. si quis postulante cum alias agens actione vtili in rem teneatur plura probare, de quibus habetur in §. omnium Instit. eod. tit. de action. & Ego dixi supra Intersec. 6. de quo plenius vid. Iason. in d. §. si quis postulante n. 47 & Faber. num. 4. & Paul. de Castr. in l. nam postcaquam §. si petitor, ff. de iureiuran.

3 Noto tertiò, quod iuramentũ in litem veritatis, cũ alias dixerim triplex esse, singularis scilicet interesse, affectionis, & veritatis, secundum triplicẽ rerũ æstimationẽ, adhoc vt præstari possit, plura requiruntur.

Et Primò requiritur dolus aduersarij, quia regulariter sine dolo non iuratur in litem l. in actionibus. ff. de in litem iurand. Glos. Bart. & DD. in l. semper §. in hoc interdicto ff. quod vi, aut clam. Ias. in d. l. in actionibus nu. 39. & ibi Dec. n. 37. ff. de in lit. iuran. Natt. conf. 79. nu. 13. Papiens. in Pract. form. libell. action. real. §. & in Florenis num. 31. Matant. in spec. aur. 2. p. sextæ part. princ. act. 9. num. 16. Plot. in tract. de in lit. iur. §. 4. nu. 2. Menoch. de arbitrar. cas. 208. n. 1. Afflict. decis. 360. nu. 8. Caualer decis. 103. num. 1.

Secundo requiritur difficultas probationis, vltra dolum. Glos. in d. l. in actionibus verb. plenè in fin. & ibi Bart. nu. 22. Iason. d. n. 39. & Bolognett. n. 88. Natt. Menoch. Papiens. & Caualer loc. cit.

Tertio requiritur, vt iurans sit verisimiliter informatus, alias deferri non debet, Glos. in l. in bonæ fidei ver. decidi. vers. & in prædictis dico. vbi Bart. nu. 4. C. de reb. cred. & iureiur. Plot. de in lit. iuran. in §. 13. n. 4. et in §. 29. num. 3. vers. & limitantur, & in §. 51. num. 6. Ruin. cons. 35. num. 10. lib. 5. Afflict. decis. 169. n. 1. & seqq. Caual. vbi sup. n. 3.

Quarto requiritur, vt deferatur à Iudice, non ab alio. l. videamus §. deferre. ff. de in lit. iur. Plot. in d. §. 51. n. 2. & Alij seq. num. citandi.

Quinto requiritur citatio partis, iuxta l. de vnoquoque. ff. de re iudic. Angel. in l. certum §. si quis absentem n. 4. ff. de confess. Plot. in d. §. 51. nn. 8. vbi de communi testatur Sal. Tiber. in Prax. lib. 2. cap. 18. num. 2. vbi ponit etiam modum citandi.

Sexto requiritur, quod ille, cui defertur tale iuramentum, præsumptionem non habeat contra se. Bart. in l. inter §. recte num. 2. ff. de furt. Plot. d. §. 51. n. 10.

Septimò, quod deferatur, & præstetur post litem contestatam, ante tamen conclusionem in causa. Iason. in l. admonendi in 2. lectur. nu. 319. ff. de iureiur. Crauett. cons. 196. n. 1. Plot. d. §. 51. nu. 1. Marsil. singular. 170.

Octauo requiritur habilitas ad iurandum, nam impubes, furiosus, & similes iurare nequeunt. d. l. videamus in princ. ff. de in lit. iur. Plot. de in lit. iur. in §. 50. num. 34. Menoch. de arbitrar. cas. 207. n. 12.

4 Noto quarto, quod adhoc, vt hæc actio competat plura requiruntur.

Et Primo requiritur, quod actor iurauerit postulante, idest deferente reo iuramentum, vt probatur ex d. §. item si quis postulante. Vnde si aduersarius non deferat, & ille vltro se offerat ad iurandum, iuramentum nihil ei suffragatur. l. 3. in princ. ff. de iureiur. est etiam textus in d. l. videamus §. deferre ff. in l. item iurãd. et in l. si legatarius. ff. de dol. Et ratio est, quia suspectus de falso redditur, qui se vltro ingerit, l. quæ omnia, §. 1 ff. de procur. vbi Bart. tradit ad testem cuius dictum non valet, si vltrò, non citatus deposuerit, vt in d. l. 3. & ibi DD. ff. de iureiur. Soccin. cons. 120. num. 4. vers. quintè fortius lib. 1. Plot. de in litem iuran. §. 51. num. 2. Crauett. d. consil. 196. nu. 2. vbi limitant, nisi Iudex iuramentum spontè præstitum acceptauerit, nam tunc videtur detulisse.

Secundo requiritur, quod actor iurauerit, vt sopra, & tunc non altercatur amplius, an illud, soper quo iuratum fuit sibi deberi, vere debeatur, sed solum an iuratum sit, & hoc probatum sufficit. l. nam postcaquam §. iureiurando l. in duobus §. fin. in fin. & d. l. non erit §. dato ff. de iureiur. & in d. §. item si quis postulante.

5 Tertio requiritur, quod iuramentum incontinenti præstitum sit, cum pars aduersa postulauerit, & Iudex approbauerit, & in continenti dicitur antequã partes ad alios extraneos actus diuertant. Glos. & DD in l. iuris gentium §. quinimmò, ff. de pactis Et si in continẽti nõ præstetur. non auditur ãplius iurare volens. l. non erit §. fin. & ibi Bart. nu. 1. ff. de iureiur. In alijs autẽ materijs in cõtinẽti intelligitur fieri, quod fit infra triduum l. fin. C. de error. Aduocat. quia accipi debet cum temporis temperamẽto. cap. cum sint. de appellat.

6 Est bene verum, quod si Reus detulerit iuramentum Actori, & ipse statim acceptauerit illud, poterit nihilominus petere terminum ad deliberandum quid, & quomodo iurabit, non autem an iurare voluerit. Bart. in d. l. non erit §. fin. num. 2. per text. in l. ius iurandum, et ad pecunias circ. fin. princ. ff. de iureiur. Quod si iuramentum delatum per Reum, acceptatum non fuerit statim per Actorem, tunc deferens pœnitere, & reuocare poterit iuramenti delationem etiam si ex interuallo Actor iurare voluerit d. l. non erit §. fin. vbi Bart. cum l. seq. ff. de iureiur. Poterit aliquando pœnitere deferens, etiam si incontinenti Actor acceptauerit, si antequam iuretur, superuenerint aliquæ probationes, quas non habebat tempore, quo iuramentum detulit, Bart. in d. l. non erit §. fin. Iason. in d. §. item si quis postulante. num. 31. vbi etiam Angel. num. 5. per textum in l. si quis ius iurandum C. de reb. credit. Hoc autem iuramentum lites decisiuum deferri, & præstari potest, ante, & post litem contestatam attento iure communi. Alex. de Imò. in l. eum qui §. in popularib. ff. de iureiur.

7 Noto quinto, quod Reus, cui iuramentum ab Actore defertur, potest licitè illud Actori referre, hoc est dicere: iures Tu. l. manifestæ, & d. l. ius iurandum & ad pecunias in princ. & in §. ait Prætor. ff. de iureiur. vbi regula constituitur, quod Reus cogitur in tali casu delationis iuramenti, aut iurare, aut referre, aut soluere. Et si vnum ex his tribus recusauerit, pro confesso habetur, d. l. manifestæ. Quod ampliatur etiam in Actore, cui iuramentum per Reum defertur, nam si non iurauerit, aut referat, cadit à iure suo. Bart. Iason. & Alij in d. l. manifestæ, per illum textum. Quod verum est in iuramento iudiciali, secus in voluntario. l. ius iurandum quod ex conuentione. ff. de iureiur. Neque etiam in necessario, quod defertur à Iudice in supplementum probationis cap. fin. in princ. vbi Gloss. & DD. de iureiurand. vid. Soccin. in regula iuramento illo 205.

8 Noto sexto, quod sunt aliqui casus, in quibus pars illa, cui ab aduersario defertur iuramentum, non cogitur illud acceptare, aut referre, sed recusare potest ex iusta causa, per textum in l. generaliter §. sin autem C. de reb. credit. Quorum.

Primus casus est, quando iuramentum defertur super facto alieno, in quo dubitari potest, ob probabilem ignorantiam, prout est, quando defertur hæredi super facto defuncti l. Marcellus §. 1. ff. de action. rer. amot. nam tunc recusare potest hæres iuramentum, quia dubitans in facto alieno periurium subire non cogitur. l. videamus in princ. ff. de litem iurand. Potest

test tamen in tali casu deferri iuramentum credulitatis, vt colligitur *ex d.l. Marcellus, & l.4.ff.de in litem iurand.* Abb. *in cap. præsentium n.3. de testib.* Gloss. & DD. *in l. sicut §. ijdem. ff. de accus.* Iason. & Alij *in §. sed istæ. Instit. de action.*

Secundus casus est, quando quis detulit iuramentum, sed postea pœnituit, & reuocauit illud, volens per testes, & instrumenta probationes facere, nam tali casu, si in probationibus deficiat, & voluerit iterum iuramentum deferre, poterit Reus illud licitè recusare, *l. si quis ius iurandum C. de reb. credit.*

Tertius est, quando ex forma statuti, vel consuetudinis loci, vel Curiæ probationes fieri non possunt, nisi per testes, vel instrumenta, nam tali casu si deferatur iuramentum, licitè recusari potest. Bald. *in Auth. sed nouo iure C. si cert. pet.*

Quartus est, quando non seruatur modus in delatione, seu relatione iuramenti, nam tunc recusari potest. Bart. *in d. l. manifestæ.* & ibi latè Iason. *num. 7. cum seqq.* vbi exemplificat in mutuante pecuniam alicui sine præsentia testium, qui postea illam restituit eodem modo, sed mutuans iterum petit, mutuatarius verò dicit pecuniam restituisse, mutuans defert iuramentum mutuatario, tunc si mutuatarius iuraret se non mutuasse, falsum diceret; si iuraret se mutuasse, præiudicaret sibi, si verò iuraret illum mutuasse, sed postea restituisse, tunc recusari potest tale iuramentum, nisi mutuans vtrumque iuramentum voluerit, de quo agunt etiam Imol. & Canonistæ omnes *in ca. cupientes, verb. malignantium de elect. in 6.* & Cæpoll. *cautel. 60.*

Quintus est, quando quod petitum fuit, plenè probatum est; nam tunc si deferatur iuramentum, recusari potest. *cap. 2. de probat.*

Sextus est, quando ille, cui defertur, vel refertur iuramentum; se offert probare contrarium per testes, vel instrumenta, vt euitet iuramentum Bart. *in l. in contractibus. §. illo. C. de non numer. pecun.* per tex. *in l. eum, qui in princ. vers. cum omissa. ff. de iureiur.* Ias. *in d. §. item si quis postulante nu. 86.*

Septimus est, quando ille, cui fuit delatum iuramentum, acceptauit, sed petijt vt prius deferens iuret de calumnia, nam si iste recusauerit iuramentũ calumniæ, potest ille iuramentum delatum litis decisiuum recusare. *l. Marcellus §. 1. ff. de action. rer. amot. & d. l. ius iurandum, & ad pecunias §. qui ius iurandum. ff. de iureiuran. et l. cum de in debito §. pen. ff. de probat.* Alios casus vide apud Bart. & Iason. *in d. l. manifestæ* Bald. *in l. generaliter C. de reb. credit.* Canonist. *in cap. fin. de iureiuran.*

9 Noto septimò, quod hæc actio pluribus datur. Et Primò datur Reo possessori alicuius rei, super qua iurauit ad delationem Actoris, illam esse suam, nam si postea res ad Actorem peruenerit, intentare poterit hanc actionem contra Actorem, nisi simpliciter iurasset rem non esse Actoris. *l. sed si possessori in princ. ff. de iureiur.*

Secundò datur Actori, qui ad delationem Rei in actione reali iurauit rem illam suam esse. *l. nam posteaquam §. fin. cum duab. legib. seqq. ff. eod. tit.*

Tertiò datur ei, qui actione personali egit, & ad delationem Rei iurauit aliquid sibi deberi, siue formiter, siuè informiter. *l. si duo §. si quis iurauerit. ff. de iureiur.*

Quartò datur patri, vel domino ex iuramento super re peculiari præstito à filio familias, vel seruo. *l. si seruus cum duab. seqq. ff. eod. tit.*

Quintò datur mulieri, & pupillo, si iurauerint *l. qui iurasse. ff. eod.*

Sextò datur etiam ei, qui non iurauit, si quando fuit illi delatum iuramentũ, acceptauit, sed deferens remisit. *d. l. nam posteaquã* §. t. quia idẽ est iuramẽtũ præstare, & illud remitti. *l. non erit. §. fin. cum l. seq. ff. de iureiur.*

Septimò datur domino principali ex iuramento sui Procuratoris *d. l. nam posteaquam §. ius iurandum,* vbi expresse habetur, quod iuramentum procuratoris, seu defensoris prodest Reo, quoad exceptionem, & actori, quoad actionem.

Octauò datur hæredibus iurantis. *d. l. nam posteaquam §. iureiurando.* & ibi Gloss. *in verb. alijs.*

10 Noto octauò, quod contra plures datur hæc actio. Et Primò contra deferentem iuramentum. *d. §. item si quis postulante Inst. de act.* Secundò datur contra successorem deferentis, siuè sit successor vniuersalis, vt hæres, siuè singularis, vt habens causam ab ipso deferente *d. l. nam posteaquam §. fin. cum duab. legib. seqq.* & ibi Castrens. & Iason. *ff. de iureiuran.* sed non datur contra tertium possessorem non habentem causam à deferente *d. §. fin.* Tertiò datur contra patrem, & Dominum, quando filius familias, vel seruus detulit actori iuramentum *l. quidam de peculio. ff. de iureiuran.* Quartò contra socium deferentis, quamuis ipse iuramentum non detulerit *l. in duobus in princ. ff. eod. tit.*

11 Noto nono, quod plura probanda sunt per agentem hac actione. Et Primo, quod iuramentum præstitum sit. Secundò, quod ad delationem partis, non spontè iurauerit. *l. 3. in princ. ff. de iureiur.* Tertio, quod in continenti iurauit, vel acceptauit, quæ omnia ideo probanda erunt, quia sunt facti, & non præsumuntur, Bart. & Ias. *in d. l. nam posteaquam §. iureiurando.* Bald. & Alex. *in d. l. 3. ff. eod. tit. in princ.*

12 Noto decimò, quod iuramentum in litem, seu litis decisiuum plures producit effectus. Quorum.

Primus est, quod habet vim plenæ probationis, vt probatur ex textu *in l. non erit §. dato vers. quasi satis sit probatum iureiurando, & in l. sed si possessori §. fin. vers. perinde haberi quod iuratum est, atque si probatum esset ff. de iureiurand.*

Secundus est, quod habet vim sententiæ *d. l. sed si possessori. §. fin.* & ideo non retractatur per instrumenta nouiter reperta, sicut nec sententia *l. sub specie C. de re iudicat.* quod est verum in iuramento litis decisiuo, nõ in iuramento necessario. *l. admonendi. ff. de iureiuran.*

Tertius est, quod facit de non debito debitum, vt probatur *in §. item si quis postulante* sicut facit sententia. *l. 1. C. de condition. in deb. & l. si fideiussor. §. in omnibus, ff. mandat.*

Quartus est, quod habet vim transactionis *l. quod si deferente ff. de dolo.* ideo neque per instrumenta nouiter reperta retractatur *d. l. admonendi in fin.*

Quintus est, quod in causa, in qua iuramentum præstitum, vel remissum est, non est locus appellationi. *l. generaliter §. siuè autem illatum C. de reb. credit.*

Sextus est, quod pro veritate habetur. Imò est tantę virtutis, vt si aduersarius, contra quem iuratum est, probare voluerit, quod ille, qui iurauit, peierauit, audiri non debeat, etiam si postea compertum fuerit, iurantem reuera peierasse, nam adhuc stari debet iuramento, quia consensu partium ita lis decisa fuit. *l. 1. C. eod. tit. de reb. credit.*

Septimus est, quod eandem habet vim iuramentum, quam habet litis contestatio. Ideo per iuramentum pręstitum ab Actore perpetuatur actio, & interrumpitur pręscriptio, sicut per litis contestationem. *l. nam postea §. si Is, qui temporali. ff. de iureiurand.*

Octauus est, quod per iuramentum tollitur naturalis obligatio *l. Stichum, aut Pamphilum §. naturalis. ff. de solutionibus.* de quo Guid. Pap. *q. 190. n. 2.*

Nonus est, quod habet vim solutionis *l. ius iurandum etiam. ff. de iureiurand.* fictæ tamen, non veræ solutionis Bart. *in l. qui iurasse §. fin. ff. eod. tit.*

Decimus est, quod minor per iuramentum repræsentatur maior, vnde contractus per minorem celebratus

bratus

bratus alias inualidus vigore iuramenti confirmatur, & validus redditur. *Auth. Sacramenta puberum. C. si aduers. vendition.*

Vndecimus est, quod si quis cum iuramento obligatus fuerit ad factum, soluendo interesse, non liberatur, vt regulariter fit, *iuxta l. stipulationes non diuiduntur in princ. ver. Celsus. ff. de verbor. obligat. & l. 1. ff. de action. empt.* sed præcisè tenetur ad factum præstandum, quod per iuramentum promisit. Glos. *in l. si pecuniam vers. necesse habeas ff. de condiction. caus. dat. caus. non sequut.*

Duodecimus est, quod prorogata iurisdictione per partes medio iuramento; non possunt amplius resilire. DD. *in cap. 1. de iudic.* per textum *in cap. cum contingat. de iureiur.* cum alias regulariter, antequam Iudex prorogatus adeatur, licitum sit eis pœnitere *l. si conuenerit. ff. de iurisdict. omn. Iudic.*

Decimustertius est, quod iuramentum facit actum valere eo modo, quo valere potest, quamuis non valeat eo modo, quo agitur, quia habet vim clausulæ *omni meliori modo, quo valere potest l. cum pater. §. filius matrem. ff. de legat.* 2. Alex. de Imo. *in consil.* 22. *vol.* 4.

Decimusquartus est, quod iuramentum habet vim clausulæ, *Rato manente pacto.* Bart. *in l. si quis maior. C. de transact.* Iason. *in d. §. Item si quis postulante. Instit. de action. num.* 15.

Decimusquintus est, quod iuramentum producit actionem, si sit voluntarium, & iudiciale, non autem necessarium. *vt in d. §. Item si quis postulante* ubi Gloss. & DD. Canonistæ *in cap. cum venissent de institut.* quia Ius Canonicum præcipit iuramentum seruari. *ca. cum contingat de iureiur.*

Decimussextus est, quod producit exceptionem litis finitæ, de qua *in l. posteaquam præcit. in princ.* & ibi Bart. *ff. de iureiur.*

Decimus septimus est, quod si iuramentum appositum fuerit in contractibus, paratam habet executionem, sicut sententia Bart. *in l. 2. ff. de iureiur.* per text. *in l. post rem iudicatam. ff. de re iudicat.* quem sequuntur communiter DD. teste Iason. *in d. §. item si quis postulante. num.* 87. vbi pro cautela tradit consilium, vt in omni contractu procuret contrahens iuramentum apponi, quia eius virtute instrumentum habebit paratam executionem. Alios effectus iuramenti uid. penes Iason. *in principio dicti §. item si quis postulante*, & Alios *sup. cit.*

Et hęc pauca sufficiant, quoad actiones quas quidem tantùm hoc loco exponere placuit, quia frequentissimè illas in iudicio intentari occurrit. Reliquas, quando casus euenerint, uide apud DD. præcitatos in superioribus, nam omnes, aut maiorem harum partem, ne quidem summatim percurrere, aut in medium adducere, certè impossibile est, cum ferè innumerabiles inueniantur actionum materiæ. Vnde Iason. & Ioan. Faber. *in §. actionum. Instit. de actionib.* asserunt, quod si quis singulas harum materias plenè attingere uellet, nec calami, nec papyrus; imò nec tempus sufficerent. Quam ob rem ad alia etiam frequenter in Praxi occurrentia transeamus, dum, vt habetur *in l. solent. ff. de offic. Proconsul.* non omnia semper, & in omni loco accipienda, & plenè attingenda erunt; Quinimò multotiès neque adducere fusiùs expedit; neque obiter percurrere staturum fuerat, de his integros tractatus præter intentionem compilare contingat. Vnde fit.

INTERSECATIO XVII.

De Remedijs possessorijs. Et Primò de his, quæ competunt pro adipiscenda possessione, quorum præcipuum est illud quorum bonorum.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum, quid sit?*
2 *Iudicium duplex: Possessorium, & Petitorium.*
3 *Interdictum triplex, adipiscendę, retinendæ, & recuperandę possessionis.*
4 *Possessorium iudicium est vtilius petitorio.*
5 *Interdictum quorum bonorum, quid sit?*
6 *Quibus detur?*
7 *Contra quos detur.*
8 *Quæ requirantur, ad hoc vt detur hoc interdictum.*
9 *Pro rebus particularibus aliquando datur.*
10 *Pro rebus corporalibus, & aliquando etiam pro incorporalibus datur.*
11 *Quæ probanda sint per agentem hoc interdicto.*
12 *Competit etiam pro rebus depositis, vel commodatis.*
13 *Fructus, quando in hoc iudicio veniant.*
14 *Exceptiones in eo non admittuntur.*
15 *Appellatio neque admittitur.*
16 *In quibus conueniunt petitio hæreditatis, & hoc interdictum.*
17 *In quibus verò differant.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, quod mensibus proximè elapsis, & propriè de mense N. quondã Sẽpronius de Sempronijs patruus ipsius comparentis, vt Deo placuit, vitam cum morte commutauit, relinquendo quã plura bona mobilia, et immobilia, ac sese mouentia, præsertim fundum situm, in loco N. iuxta bona N. de N. & alios, Domũ positã in Ciuitate, seù Terra N. in vico dicto N. iuxta domũ N. de N. ex vno latere, & N. de N. ex alio, viã publicam, etc. Vineam sitam in loco N. propè Bona N. de N. etc. & alia bona per ipsum tempore mortis quietè, & pacificè possessa quæ omnia ad ipsum comparentem, tamquam Nepotem, & proximiorem Consanguineum dicti quondã Sẽpronij eius Patrui prædefuncti spectant, & pertinent. Verũ quia Titius de Titijs nullo iure, titulo, seu causa de facto inuasit, & occupauit prędicta bona hæreditaria dicti Sempronij; et requisitus, vt ab occupatione prædicta desisteret, & ipsi comparẽti bona occupata restitueret, hoc facere recusauit, et adhuc recusat: Ideo cõparens ipse recurrit ad Curiã N. per quam petit præfatum Titiũ occupatorẽ & iniustum detentorem bonorum hæreditariorũ Reũ conuẽtum cogi, & compelli iuris, & facti remedijs opportunis ad restituendam hæreditatem, & bona hæreditaria quæcũque, mobilia, & immobilia, ac se mouentia ipsi comparenti proximiori consanguineo dicti Sempronij; ipsumque comparentem in possessionem omnium, & singulorum bonorũ prædictorum immitti. Et insuper petit præfatum Titium condemnari in expensis, damnis & interesse passis, & patiendis occasione præsentis litis. Super quibus, *&c.* Deducens, *&c.* Non se astringens, *&c.* Et ita *dicit, & prouideri petit isto, & omni alio meliori modo, &c.*

Forma Sententiæ.

Nos, *&c.* In causa, *& causis, quæ coram Nobis in prima, seù veriori versa fuerunt, & vertuntur instantia inter N. de N. hæredem vniuersalem ab intestato quondam Sempronij de Sempronijs,* (uel ex testamento rogato per acta N. de N. Notarii die.... Mensis.... Anni... seù, ad quod, &c.) *Actorem ex vna, & Titium de Titijs*

Reum

Reum conuentum ex altera partibus, de & ſuper immiſſione in poſſeſſionem infraſcriptorum bonorum hæreditariorum dicti quondam Sempronij de Sempronijs, de quibus agitur, rebuſque alijs, &c. Viſis, *&c.* Chriſti *nomine repetito, &c.* Dicimus, *pronunciamus, ſententiamus, decernimus, & declaramus, dictum N. de N. Actorem immittendum fore, & eſſe, prout immittimus in realem; actualē & corporalem poſſeſſionem dictorum bonorum, eorumque iurium, ac pertinētiarum quarumcūque, amoto exinde dicto Titio de Titijs Reo conuento detentore. Et mandatū quodcumque de immittendo deſuper neceſſarium, & opportunum decernendū fore, & eſſe, prout decernimus et relaxamus.* Victūq; *Victori in expēſis cōdemnamus, quarū taxationem Nobis, vel cui de iure in poſterum reſeruamus.* Et ita *dicimus, pronunciamus, declaramus, & diffinitiuè ſētētiamus, non ſolū præmiſſo, ſed omni alio meliori modo, &c.*

Vel ſub alia forma condemnando Reum conuentum ad reſtituendum, vt infra videl.

Nos, *&c.* vt ſupra vſque ad verba *decernimus, & declaramus*, incluſiuè; poſtea ſubiūgatur: *Et cōdemnamus Titium de Titijs Reum conuentū, vt res hæreditarias corporales, quę fuerunt dicti Sempronij prædefuncti, ſiuè earum poſſeſſionem N. de N. Actori reſtituat.* Et Victum *Victori, &c.* Mandatumque, *&c.* Et ita, *&c.* omni, *&c.*

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, plura in iure dari remedia poſſeſſoria, quibus ſubuenitur his, qui ſuper poſſeſſionem bonorum præiudicium, vel damnum ab aliquo ſentiunt. Quo caſu cum quęſtio fuerit ſuper poſſeſſione, tripliciter agi poteſt, nimirum vel pro adipiſcenda poſſeſſione, quam prius quis non habuit, & tūc introducta ſunt interdicta adipiſcendę poſſeſſionis: Aut agitur pro conſeruanda poſſeſſione, quam iam antea habuit, & de præsēti habet, ſed in ea aliquo modo turbatur, & tunc introducta ſunt interdicta retinendę poſſeſſionis; Aut agitur pro recuperanda poſſeſſione, quam habuit, ſed eam amiſit, & tunc introducta ſunt interdicta recuperandę poſſeſſionis. Quæ quidem cum ad Praxim valde neceſſaria videantur, de ſingulis quędam breuiter prælibare non erit inutile, Cæterum præmittendum cenſeo, quod olim interdictum nihil aliud erat; quam quędam ſolemnis forma verborum à Pretore concepta, per quam præcipiebatur, vel prohibebatur aliquid fieri inter duos contendentes, præſertim quando de poſſeſſione, vel quaſi agebatur; *vt habetur in §. 1. Inſtit. de interdict.* & ibi Glol. & DD. Dicebatur autem interdictum, quaſi inter duos dictum *§. 2. in fin. Inſt. eod.* Bald. *ſuper rubr. C. eod. tit.* Solemnitates verborum in interdictis hodie nō ſeruantur, ſicut neque ſolemnitates verborū in actionibus, quæ olim ſeruabantur, ita vt ſi in ſyllaba quis errabat, à toto cauſa caderet, *vt in l. 2. §. deinde ex his. ff. de origin. Iur.* quia ſublatæ ſunt, *vt habetur in l. 1. et 2. ac tot. tit. C. de formul. et impetr. action. ſublat. & §. fin. Inſtit. de interd.* Sed earum loco ſucceſſerunt actiones in factū, vt in prædictis iuribus probatur, & ibi DD. notant. Ideo *in tit. ff. de interdictis* dicitur: *de interdictis, ſeù extraordinarijs actionibus, quæ pro his competunt.*

2 Noto ſecundò, quod cum interdicta, ſeù actiones in factum proponuntur, præſertim quando de poſſeſſione agitur, neceſſariò infertur, quod aliud eſt iudicium poſſeſſorium, & aliud petitorium, vt conſtat *ex cap. paſtoralis, & tot. tit. Decretal. de cauſa poſſeſſionis, & proprietatis, & in l. naturaliter §. nihil commune. ff. de acquir. poſſeſſion.* Petitorium, ſeù proprietatis, eſt quando agitur ad rem recuperādam iure dominij, vel quaſi, *vt in l. in rem. ff. de rei vendicat.* Poſſeſſorium verò, ſeu poſſeſſionis eſt, quando agitur ad rem, ratione poſſeſſionis tantum, non de dominio.

3 Quæ quidem poſſeſſio controuertitur, vt diximus, in iudicio tripliciter: Vel vt Actor adipiſcatur poſſeſſionem rei nunquam poſſeſſę: Vel vt retineat poſſeſſionem rei iam quietè poſſeſſę: Vel vt recuperet poſſeſſionem rei iam poſſeſſę, ſed amiſſæ. Et in primò caſu intentatur interdictum, ſeù actio in factum adipiſcendæ poſſeſſionis. In ſecundò retinendæ, Et in tertio recuperandæ. *vt in l. 1. §. hęc autem interdicta ff. de interdict. & §. ſequens diuiſio Inſtit. eod. tit.*

4 Melius tamen eſt intentare iudicium poſſeſſorium, quam petitorium, *l. is, qui deſtinauit. ff. de reiuindicat.* Paol. de Caſtr. *in l. ſi de ui. ff. de iudic.* Vnde, qui agere contra aliquem intendit pro aliqua re, animaduertere debet, an aliquod interdictum poſſit ei competere, vt facilius ſe expediat. Imò habens vtrumque remedium, intentare prius debet poſſeſſorium, quia ſi in eo obtinet, fit Reus in petitorio, & releuatur ab onere probandi in petitorio dominium, quod eſt difficilis probationis, *vt probatur in d. cap. paſtoralis, de cauſ. poſſeſſ. & propriet.* Et ſic patet, quod intentans petitorium probare tenetur, ſe eſſe dominum illius rei, quam petit. Intentans verò poſſeſſorium tenetur ſolum probare ſuam poſſeſſionem, quę faciliimę probationis eſt vt ex infra dicendis apparebit.

5 Noto tertiò, quod interdicta adipiſcendæ poſſeſſionis plura ſunt, ſed tria ſignanter principaliora; nempe Quorum Bonorum, Quorum Legatorum, & Saluianum interdictum. Interdicta retinendæ ſunt ſimiliter plura, ſed præcipua duo enumerantur, nimirum vti poſſidetis, & vtrobi. Recuperandę verò poſſeſſionis precipuum ſimiliter, vnicum datur interdictum, nempe vnde vi. de quibus omnibus breuiter quædam pauca ad Praxim neceſſaria percurrenda erunt. Et Primò de interdicto quorum Bonorum, quod quidem eſt remedium adipiſcendæ poſſeſſionis bonorum hæreditariorum defuncti de iure Pretorio introductum. *l. 1.* & ibi DD. *ff. quorum bonorum d. §. ſequēs*, & ibi Gloſ. & Myſing. *n. 5. Inſtit. de interdict.* Bart. *conſil. 82. in princ. verſ. præterea l. 2.* Ita appellatū à primis verbis edicti Pretoris *d. l. 1. ff. quor. bon.* Myſing. *d. n. 5.*

6 Noto quartò, quod hoc interdictum quorum bonorum duplex eſt, directum, & vtile, & ideo pluribus datur. Et Primò directum datur bonorum poſſeſſori, hoc eſt ei, qui de Iure Prætorio vocatur ad ſucceſſionem hęreditatis defuncti *d. l. 1. ff. quor. bonor.* Marant. *in ſpecul. aur. p. 4. diſt. 7. num. 7.* Secundò vtile datur hæredi, hoc eſt ei, qui vocatur ad ſucceſſionem de Iure Ciuili. Gloſ. *in rubr. C. quor. bonor.* Bart. *in d. conſ. 82. in princ. verſ. aut dicimus* Myſinger. *in d. §. ſequens diuiſio. n. 8. & ibid. 10. Oinot. n. 13.* Marant. *d. num. 7.* Tertiò datur hæredi, ſiuè ex teſtamento, ſiue ab inteſtato de Iure Prætorio, vel Ciuili, tam ſi teſtamentum fuit validum, quam ſi non. Bart. *in l. fin. C. de edict. Diu. Adrian. tollen.* Salicet. *in l. 2. C. quor. bonor.* Quartò datur hæredibus bonorum poſſeſſionem, ſiue hæreditatem defuncto delatam de Iure Prætorio, quia bonorum poſſeſſores de Iure Prætorio, loco hæredis de Iure Ciuili habentur *l. item veniunt. §. fin. ff. de pet. hęred.* Et ſic datur hæredi hæredis. Rot. *deciſ. 115. n. 1. p. 1. recent.* Saluſt. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 4. n. 6.* & ſimiliter ceſſionario hæredis Menoch. *in tract. de adipiſcend. poſſ. remed. 4. nu. 249.* Buratt. *deciſ. 386. num. 1.* Rot. *deciſ. 48. n. 1. p. 7. recent.*

Ex quibus colligitur, quod licet detur hæredi, tam ex teſtamento, quam ab inteſtato, ſignanter tamen datur proximiori uenienti ab inteſtato *vt in d. l. 1. ff. & C. quor. bonor.* & in facti contingentia cenſuit Rot. Roman. *deciſ. 115. num. 1. p. 1. & deciſ. 254. num. 1. p. 4.*

& de-

*& decis.*217.*n.*6.*p.*5.*recent.* Buratt.*decis.*738.*n.*6. Et in hoc differt. à remedio *l. fin. C. de edict. Diu. Adr. tollen.* quod competit solum hæredi ex testamento, non autẽ ab intestato, vt diximus sup. *in Intersec.* 4. *num.* 3. ex traditis per Menoch. *in suo celebri tract. de adipiscend. possession. remed.* 1 *num.* 39. Quod ampliatur, vt detur fratri contra alios fratres. Caualer. *decis.* 386. *num.* 1. *&* 3. Imò, & cohæredi pro sua portione contra alios cohæredes Rot. *decis.* 286. *n.* 1. *p.* 7. *rec.*

7 Noto quintò, quod hoc interdictum quorum bonorum pluribus datur ad instar remedij. *d. legis fin. C. de edict. Diu. Adr. toll.* Et primò datur contra possessorem bonorum pro hærede, hoc est contra eum, qui contendit se esse hæredem, cum non sit. *l. pro hærede ff. de petit. hæredit. & d. §. sequens diuisio Inst. de interd.* Secundò datur contra possidentem pro possessore, qui de facto possidet, & nullum ius, seu titulum habet *d. l. pro hærede, cum l. seq. & d. §. sequens diuisio.* Tertio datur contra fideicommissarium non possidentem legitimè *d. l.* 1. *ff. quor. bonor.* Menoch. *de adipisc. d. remed.* 1. *num.* 33. Rot. *d. decis.* 115. *num.* 1. Caualer. *decis.* 150. *num.* 1. Adhoc autem, vt fideicommissarius dicatur legitimè possidere, duo cupulatiue requiruntur, vt scilicet possideat sine vitio, & doceat incontinenti de iure suo. Rot. *d. decis.* 115. *num.* 2. & Gregor. *decis.* 206. *num.* 6. Et cum vitio diceretur possidere, si possessionem bonorum propria auctoritate cæperit, non autem de manu hæredis, iuxta *d. l.* 1. *ff. quor. bon.* Rolan. *cons.* 78. *nu.* 14. *lib.* 3. Gregor. *d. decis.* 206. *n.* 5. cum Alijs cumulatis per Rot. *d. decis.* 115. *nu.* 3. *p.* 1. *recent.* vbi *nu.* 17. limitat, possessionem fideicommissarij non dici vitiosam, si habebat facultatem capiendi possessionem propria auctoritate. Idem dicit Gregor. *dicta decis.* 206. *num.* 7.

8 Noto sextò, quod plura requiruntur adhoc vt huiusmodi interdictum detur. Et Primò requiritur, vt agens dicto interdicto sit hæres illius, cuius bona petit, siue de iure prætorio, siue Ciuili, siue ex testamento, siue ab intestato, siue in totum siue pro partè, dummodo sit pro quota hęreditatis *d. l.* 1. *&* 2. *ff. quor. bonor.* Marant. *vbi sup. n.* 4. Quod si institutus fuerit hęres in re certa, & particulari, eum loco legatarij habeatur, non datur regulariter hoc interdictum *l. quoties C. de hęred. instit.*

9 Sed quamuis hoc interdictum detur pro vniuersa hæreditate, seu bonorum possessione adipiscenda, cum sit iudicium vniuersale ex fonte vniuersali prouenienss; sicut petitio hęreditatis *d. l.* 1. *in fin. ff. quor. bon.* Rot. *decis.* 217. *nu.* 6. *p.* 5. *recent.* & apud Post. *de manut. decis.* 294. *nu.* 5. *in prim. impress.* Et per consequens veniunt fructus, & accessiones hæreditatis *d. l.* 1. & notat. Glos. *in rubric. C. quor. bonor.* Alex. *cons.* 70. *num.* 11. *lib.* 6. Salust. Tiber. *d. cap.* 4. *num.* 1. Buratt. *decis.* 474. *n.* 7. Aliquando tamen datur pro adipiscenda possessione rei particularis. *d. l.* 1. *in princ. vers. quod ex his, &* ibi Glos. *in verb. ad singulas. ff. quor. bonor. d. §. sequens. de interdict.* & ibi Oinot. *num.* 16. Marant. *d. dist.* 7. *nu.* 9. Peregrin. *de fideicommiss. art.* 46. *n.* 15. vbi dicit, hoc esse valde notandum in practica, Rot. *decis.* 515. *num.* 8. *p.* 5. *recent.* & apud Post. *vbi sup. num.* 4. Buratt. *decis.* 386. *n.* 2. per textum *in l. licet minimam. ff. de petit. hæred.* Neque obstat, quod dicit Papiens. *in Prax. form. libell. quo petitur hæredit. ex testam. §. in omnibus eius bonis. num.* 2. non competere hoc interdictum pro rebus particularibus, cum sit ius vniuersale per text. *in d. l.* 1. *§. fin. ff. quor. bonor.* Nam respondetur, quod licet sit ius vniuersale, quando tamen petitur res particularis, hoc non fit ex titulo particulari, & singulari, sed ex titulo proueniente ex fonte vniuersali, vt tradit Zas. *in d. l.* 1. *§. fin. ff. quor. bon.* & Angel *in d. §. sequens diuisio num.* 2.

10 Secundò requiritur, vt succedens de iure Prætorio agnoscat bonorum possessionem in pręsentia Iudicis, quamuis hodie non sit necesse, vt Iudex interponat decretum *l. fin. C. qui admitt. ad bonor. poss.* sed de Iure Ciuili hæc solemnitas non requiritur, quia hęreditas solo animo adiri potest sine Iudicis authoritate. *l. si Auia C. de iur. deliber. et l. pro hęrede in princ. ff. de acquir. hęredit.*

Tertiò requiritur, quod agens hoc interdicto non possederit prius bono petita, quia est remedium adipiscendæ possessionis, si vero habuit aliquando possessionem illorum, & postea amisit, datur interdictum vnde vi, quod est recuperandę possessionis, Glos. *in d. §. sequens diuisio. verb. inutile Instit. de interdict.* Et ratio à priori est, quia hoc interdictum, & petitio hęreditatis dantur pro rebus hæreditarijs, non pro patrimonio proprio, vt sunt bona per aliquem semel possessa. Glos. *in l.* 1. *§. veteres. ff. de acquir. possess.* Bart. *in l. fin. ff. de fideicom. hæred. petit.*

Quartò requiritur, quod res, quæ petuntur, sint corporales, non autem incorporales, pro his enim non competit hoc interdictum *l.* 2. *ff. quor. bonor.* Quod quidem intelligitur de debitoribus hæreditarijs, qui possideri nequeunt, nam in alijs incorporalibus rebus bene datur, vt tradit Rip. post Bart. *in d. l.* 2. *num.* 2. Peregrin. *de fideicommiss. art.* 46. *num.* 16. Buratt. *decis.* 474. *num.* 7.

Quintò requiritur, quod ille, contra quem hoc interdictum intentatur, possideat, vel detineat totam hæreditatem, vel eius quotam, vel etiam res particulares, sine titulo, nam si possideat aliquo iusto titulo, & non pro possessore, vel pro hærede sine titulo, hoc interdictum non daretur. *d. l.* 1. *ff. quor. bonor. l.* 2. *C. eod tit. d. §. sequens Inst. de interdict.* Bart. *cons.* 82. *vers. aut dicimus quod pertierit. lib.* 2. Marant. *d. p.* 4. *dist.* 7. *n.* 4. Alex. *cons.* 184. *num.* 10. *lib.* 5. Peregrin. *d. art.* 46. *num.* 11. Caualer. *decis.* 386. *num.* 1. Rot. *decis.* 671. *num.* 1. *p.* 1. *& decis.* 756. *num.* 1. *p.* 3. *& decis.* 364. *num.* 1. *& decis.* 415. *num.* 9. *p.* 5. *& decis.* 48. *num.* 6. *& decis.* 68. *num.* 2. *p.* 6. *recent.* & apud Post. *de manutenen. decis.* 294. *nu.* 5. *in prim. impress.*

Sextò requiritur, quod aliquis possideat; nam si nemo possideret, non daretur hoc interdictum. Bart. *in l. fin. C. de edict. Diu. Adr. tollen.* Angel. *in §. quadrupli. nu.* 26. *ver. aduersus. Inst. de action.* Menoch. *de adipiscend. remed.* 1. *n.* 47. *& seq.* Peregrin. *d. art.* 46. *nu.* 30. Caualer. *decis.* 31. *num.* 7. Ferentill. *ad Buratt. decis.* 772. *n.* 11. quia interdictum proprie nuncupatur: quasi inter duos dictum, vt notauimus suprà, sed daretur beneficium *dictæ legis fin. C. de edict. Diu. Adr. toll.* quod procedit, etiam si nemo possideret hęreditatem; si verò Reus dolo desijt possidere, daretur hoc interdictum contra ipsum ad interesse actoris *d. l.* 1. *ff. quor. bon.*

Septimo requiritur, quod res, quarum possessio petitur, fuerint in bonis ipsiùs defuncti, nec interest, an tempore mortis possiderentur, aut detinerentur, necne. *d. l.* 1. *in princ. ff. quor. bonor.* Bart. *in d. l.* 2. *n.* 4. *&* 12. *C. eod. tit.* Menoch. *de adipiscend. d. remed.* 1. *nu.* 78. *& seq. & remed.* 4. *num.* 54. *vers. vndecima.* Buratt. *decis.* 368. *n.* 2. Rot. *decis.* 173. *n.* 4. *p.* 5. *recent.*

11 Noto septimò, quod ille qui hoc interdicto agere voluerit, tenetur probare, & docere, se esse hæredem defuncti ex testamento, vel ab intestato, & res illas fuisse in bonis ipsius defuncti, quas modo reus iam possidet. Angel. *in d. §. quadrupli nu.* 26. Ideo tenetur legittimare eius personam seruatis seruandis. Sal. Tib. *in Prax. d. lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 5.

12 Sed quæritur, an competat hoc interdictum, etiam pro rebus, quas defunctus tempore mortis detinebat ex causa commodati, vel depositi?

Et

Et Respondetur affirmatiuè, cum Rip. *in d. l. 1. ff. quor. bonor.* Gabr. *cons 31. nu. 5. lib. 1.* Peregrin. *de fideicom. d. art. 45. num. 14.* Mantic. *decis. 241. num. 1. & decis. 245. num. 1.* Caualec. *decis. 409. nu. 2. & 3.* Rot. *decis. 415. num. 7. p. 5. recent.* cum Alijs iam cumulatis supra *in fin. n. 10. vers. septimò requiritur.*

13 Noto octauò, quod quamuis detur hoc interdictum pro bonis relictis à defũcto tempore mortis, non tamen competit pro fructibus postea decursis, post eius mortem; nisi à die moræ litis, vt censuit Rot. *apud Seraphin. decis. 170. num. 1.* Caualer. *d. decis. 409. num. 1. & seq.* Buratt. *decis. 184. num. 1.* Quidam tamen DD. tenent in hoc iudicio possessorio venire fructus, etiam ãte litem motam, ad instar petitionis hęreditatis. Peregrin. *vbi supra num. 9.* per text. *in d. l. 1. ff. quor. bonor.* Gloss. *in rubric. C. eod. tit.* Alex. *cons. 70. n. 11. lib. 6.* Buratt. *decis. pręcit. 474. n. 7. & decis. 843. n. 3.*

Sed in hoc distinguendum censeo; aut enim agitur pro fructibus principaliter: aut accessoriè. In priori casu, quia petuntur velut sors; debentur, etiam ante litem motam, & ita tenuit Rot. *decis. 689. nu. 3. & seqq. p. 3. lib. 3. diuers. & decis. 3. num. 6. & seqq. & decis. 281. num. 4. & 6. p. 7. recent.* Ferentill. ad Buratt. *decis. 184. n. 8. sub litt. A.* Seraphin. *decis. 835. nu. 2. & seqq. & decis. 1168. num. 3.* In secundò verò casu, quando petuntur accessoriè, quia sorte cadunt, & veniunt incidenter in condemnatione rei peritæ, subſtituendum est: aut enim sunt percepti, & consumpti bona fide, vel saltem sine mala fide, & qui illos sic consumpsit non est factus locupletior; & tunc non tenetur ad illos, nisi à die motę litis, quia post litem motam superuenit mala fides. & ita intelligendus est Seraphin. *dict. dec. 170. nu. 1.* & Buratt. *d. decis. 184.* & Caualer. *d. decis. 409.* Aut fructus sunt percepti mala fide, vt est quãdo quis scit se habere cohæredem & solus percipit fructus, & tunc debentur etiam ante motam litem à die malæ fidei percepti. *l. qui bona fide. ff. de acquir. rer. domin.* Rot. *d. decis. 689. num. 6. p. 3. lib. 3. diuers.* Et in his terminis procedit opinio Buratt. *dicta. decis. 474. & 843.* vbi Ferentill. *litt. B. n. 7.* ita Rot. *d. decis. 3. nu. 23. & seq. par. 7. recent.* Aut sunt percepti bona fide, & non sunt consumpti, sed extant, & qui illos percepit, est factus ex eis locupletior; & tunc debent similiter restitui, vel saltem eorum æstimatio, *l. item veniunt §. præter hęc vers. eos autem. ff. de petit. hæredit.* cum alijs cumulatis per Rot. *d. decis. 3. num. 38. & seqq.* Item restitui debent fructus, etiam bona fine percepti, quando agitur titulo reprobato de vsuris, cum tali casu bona fides non excuset à restitutione. Seraphin. *decis. 1106.* Bellramin. *ad Gregor. decis. 74. litt. A.* vbi limitat in Possessore ignorãte factum ex quo oritur dicta iuris resistentia, vt censuit Rot. *in Mantuana fructuum. 31. Ianuarij. 1618. coram D. Vbaldo.*

14 Noto nonò, quod in hoc iudicio possessorio quorum bonorum non admittuntur exceptiones requirẽtes altiorem indaginem, nec ex eis impediri debet immissio in bonorum petitorum possessionem. Bucatt. *decis. 386. num. 4. & decis. 772. num. 1.* Vbi de exceptione diuisionis agitur.

15 Neque admittitur appellatio, quoad effectum suspensiuum, cum sit momentaneæ possessionis iudicium *l. vnic. C. si de momẽt. poss. appellat. fuer.* Bat. *in l. fin. C. quor. bonor.* Marant. *d. p. 4. dist. 7. nu. 9.* Et ita seruatur in omnibus alijs iudicijs possessorijs: vt tradunt Salust. Tibec. *in Prax. lib. 2. cap. 6. nu. 4. vers. quo vero* Marant. *in spec. aur. 3. p. sextæ part. principal. act. 2. nu. 294.* vbi de communi Abb. *in cap. cum ad sedem numer. 30. de restit. spoliat.* Grauatt. *ad Vestr. in Prax. li. 7. cap. 3. num. 38.* vbi de magis commun. Berons *q. 91. num. 9.* Marchesan. *de commissionib. commis. appellat. in Saluian. & alijs possessor. p. 1. §. 1. num. 12. 28. 29. & 30. fol. mihi 927. in nou. impress.* & Alij cumulati infra *Intersec. 20. num. 18.*

16 Noto decimò, quod hoc interdictum in multis conuenit cum petitione hęreditatis, in multis vero alijs differunt inter se Conueniunt autem Primò quia tam petitio hereditatis, quam hoc interdictum quorũ bonorum datur contra possidentem pro hęrede, vel pro possessore, non autem contra titulo possidentem *l. pro hærede §. fin. cum l. seq. ff. de petit. hæred.* Secundò conueniunt, quia tam in iudicio petitionis hęreditatis, quam interdicti quorum bonorum requiritur, quod actor sit hæres. *l. 1. ff. de petit. hęred. & l. 1. ff. quor. bonor.* Tertio quia in vtroque iudicio veniunt accessiones & fructus. *l. 1.* vbi Gloss. *C. quor. bonor. & d. l. 1. ff. eod. tit.* quartò, quia in vtroque requiritur, quod Reus possideat, vel dolo desierit possidere. *d. l. 1. ff. quor. bonor.* Quintò conueniunt, quia vtrumque iudicium est vniuersale ad vniuersitatem bonorum possessionẽ acquirendam introductum, quamuis aliquando detur etiam pro rebus particularibus. *d. l. 1. ff. quor. bonor. d. l. licet minimam. ff. de petit. hæred.* & dictum est supra *num. 9.* Sextò, quia si hæres prius hæreditatem possederit, neutrum iudicium locum habet ad eam recuperandam. *d. §. sequens diuisio. Inst. de interdict.* & ibi Gloss. *in verb. inutile.* Bart. *in d. l. fin. ff. de fideicommis. hęredit. petit.* Gloss. *in cap. 1. de confess. in 6. & dix. sup. num. 10. vers. tertio requiritur.* Septimò conueniunt; quia vtrũque iudicium intentari potest pluries pro diuersarum rerum possessione adipiscẽda Gloss. *in rubr. C. quor. bonor. vers. & non redditur amplius.*

17 Differunt verò in pluribus alijs prędicta iudicia, quamuis in supradictis conueniant. Et primò differunt origine, quia petitio hæreditatis introducta fuit à iure Ciuili, sed interdictum quorum bonorum à iure Prętorio *d. l. 1. ff quor. bonor.* Secundò differunt natura, quia petitio hæreditatis est actio bonæ fidei; Interdictum quorum bonorum est remedium stricti iuris, non enim enumeratũ inuenitur *in §. actionũ. Inst. de actionib.* Tertio differunt subiecto, quia petitio hæreditatis datur hæredi de iure Ciuili, & vtilis bonorũ possessori, interdictum vero quorum bonorum directum datur bonorum possessori, & vtile hæredi de iure Ciuili. Gloss. *in rubr. C. quor. bonor.* Bart. *in l. 1. nu. 3. C. eod. tit.* & dictum est supra. Quartò differunt fine, quia petitio hæreditatis est iudicium petitorium, hoc interdictum vero est possessorium. Gloss. *in d. rubr. C. quor. bonor.* Angel. *in d. §. quadrupli num. 16. circ. med. Instit. de action.* Quintò differunt in modo intentandi, quia in petitione hæreditatis actor petit declarari se esse hæredem, & ideo omnes res hæreditarias sibi restitui *d. l. licet. minimam. ff. de pet. hæred.* In hoc vero interdicto petit immitti in possessionem earum. *d. l. 1. C. quor. bonor.* & ibi Bart. Sextò differunt in modo probandi, quia agens petitione hæreditatis plenè probare debet, se esse hæredem, & bona esse hæreditaria, vel saltem possessa, aut detenta à defuncto; agens vero hoc interdicto probare potest semiplenè, & pręsumptiuè, quia est modici præiudicij Bartol. *in d. l. 1. numer. 3. C. quor. bonor.* Septimò differunt rerum qualitate, quia petitio hæreditatis datur pro rebus, etiam simpliciter possessis, vel detentis à defuncto. *l. & non tantum ff. de petit. hęred.* hoc vero interdictum datur solum pro rebus, quæ fuerunt in bonis ipsius defuncti, vt dictum est *sup. n. 9. vers. septimo requiritur.* Octauò differunt generalitate, & specialitate, quia petitio hæreditatis datur contra debitores hæreditarios *l. item videndum §. final. & l. etiam §. fin. ff. de petit. hæred.* Hoc autem interdictum datur regulariter pro rebus corporalibus tantum, non autem incorporalibus, sed hoc intelligi debet in debitoribus hæ-

reditarijs, vt notatum est supra. *num.* 10. *verf. quarto requiritur.* Nonò differunt in modo sententiandi, quia in petitione hæreditatis Iudex declarat Actorem esse hæredem, sed in hoc interdicto condemnat Reum ad restitutionem possessionis. Bart. *in d. l.* 1. *ff. quor. bonor.* Angel. *in d. §. quadrupli num.* 37. Decimò differunt in appellatione quia in petitione hæreditatis datur appellatio ad vtrumque effectum, cum sit iuitcium petitorium, vt dictum est, sed in hoc interdicto, non datur nisi ad effectum deuolutiuum tantum, cum sit iudicium possessorium, & momentaneæ possessionis *de quo supra num.* 15. De reliquis vid. Glos. & DD. *in rubr. ff. & C. quor. bonor.* & Bart. *in l.* 1. *ff. & C. quor. bonor.* & DD. *in d. §. sequens diuisio Instit. de interdict.*

INTERSECATIO XVIII.

De alio Remedio Possessorio, quod dicitur Interdictum quorum legatorum.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum quorum legatorum, quid sit?*
2 *Legatarius de manu hæredes rē legatā habere debet.*
3 *Occupans rem sibi debitam propria authoritate, cadit à iure suo.*
4 *Quibus detur hoc interdictum,*
5 *Contra quos detur.*
6 *Quæ requirantur, vt detur.*
7 *Quomodo probādum per heredem, quod hæreditas sit exhausta, et consequenter, quod sit locus falcidiæ.*
8 *Legatarius petere potest ab hærede rem prius ab eo propria authoritate occupatam.*
9 *Legatario plura competunt remedia ad petendum legatum.*
10 *Legatum via executiua peti potest.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens mensibus præteritis, se fuisse institutum hæredem vniuersalem à quondam Sempronio de Sempronys eius Auunculo, prout ex vltimo testamento eiusdē rogato manu N. de N. publici Notary sub die . . . . mensi. . . . N. apparet, cui, &c. et in eodem fuisse per eumdem testatorem multa legata diuersis Personis, & Pys locis relicta. Verū quia Titius de Titijs vnus ex legatarijs propria authoritate occupauit fundū N. ipsi legatum; & ideo non potest comparens ipse vti hæres de bonis defuncti integram quartam habere, ratione legis Falcidiæ sibi debitam; Idem recurrit ad ipsam Curiā N. per quem petit dictum Titium cogi, & compelli, vt possessionem prædicti fundi sibi restituat, vna cum omnibus fructibus perceptis, & percipiendis. Nec nō condemnari ad omnia damna, & interesse passa & forsan patienda, nisi statim restituat. Super quibus, &c. Deducens, &c. Non se astringens, &c. Et ita dicit, & promideri petit isto, & omni meliori modo, &c.

Forma Sententiæ.

In Dei, &c. Nos, &c. In causa, & *causis, &c. inter N. de N. hæredem vniuersalem quondā Sempronij de Sempronys, virtute testamenti in publicā, & authenticā formam in Actis producti, ad quod, &c. Actorem ex vna, & Titium de Titys legatarium asserti dicti quondā Sempronij Reum conuentum, ex altera partibus, de, & super immissione in possessionē cuiusdā fundi hæreditarij N. nūcupati siti in loco N. propè bona N. N. & N. & alios confines, si quis, & c. de qua agitur, Rebusque alijs, &c.* Visis, *&c.* Christi *nomine, etc.* Dicimus, *pronunciamus, sententiamus, decernimus, & declaramus dictū N. de N. immittendum fore, & esse in realem, actualem, et corporalē possessionem dicti fundi, eiusque iurium, & pertinentiarum, prout immittimus, amoto exinde dicto Titio de Titys detentore. Et quodcūque mādatum de immittendo desuper necessarium, & opportunum decernendum fore, & esse, prout decernimus, & relaxamus.* Victumq; *Victori, &c.* & ita, *&c.* sed omni modo, *&c.*

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod interdictum quorum legatorum est remedium possessorium, adipiscendæ scilicet possessionis, de iure prætorio introductum ad fauorem hæredis post aditam hæreditatē, vt possit adipisci possessionem rei legatæ, quam legatarius propria authoritate occupauit āte aditam hæreditatem. Datur autem hæredi contra legatarium, ad effectum, vt facta restitutione possit ipse hæres ex illa relegata quartam falcidiæ detrahere, & retinere. *l.* 1. *in princ. ff. quorum legator. iuncta l. vnica. C. eod. tit.* & vtrobique Gloss. & DD. Mysinger. *in §. sequens diuisio Inst. de interdict. num.* 12. & ibidem Iason, Faber Platea, Angelus, Oinotimus, & Alij Marant. *in spec. aur. p.* 4. *dist.* 7. *princ. num.* 10. *vers. secundo potest.* Menoch. *in tract. de adipiscend. possess. remed.* 2. Nuncupatur autem hoc remedium possessorium interdictum quorum legatorū, etiam à primis verbis edicti prætoris, sicut interdictum quorum bonorum: vt probatur *ex d. l.* 1. *in princ. & in §. quod ait prætor. il.* 1. vbi Gloss. *& in verb. quod ait. ff quor. legator.* Mysinger. *d. n.* 12.

2 Noto secundò, quod iure merito datur hoc remedium contra legatarium qui propria authoritate rem sibi alias debitam occupauit, tum quia nemo potest sibi ipsi ius dicere, *l. extat. ff. quod met. caus. et l. pen. ff. ad leg. iul. de vi priuat.* tum etiam quia legatarius, vel fideicommissarius non potest propria authoritate rem legatam, seu fideicommisso relictam capere, sed illam de manu hæredis habere debet regulariter loquendo: textus est *in §. legatum Instit. de legat.* Mysinger. *vbi supra* Marant. *ibidem.* Saluft. Tiber. *in Prax. lib.* 2. *cap.* 6. *nu.* 1, alias si occuparet rem legatam propria authoritate cederet ab omni iure sibi competēte. pet textum, *in l. non est dubium. C. de legat.*

3 Sicut enim quilibet alius occupans rem alienā, quamuis sibi aliquo iusto titulo debitam, amittit ius suum: vel occupans rem propriam apud alium constitutam, priuatur eius dominio. *l. si quis in tantam. C. vnde vi. l. creditores. ff. ad leg. Iul. de vi priuat. et d. l. extat. ff. quod met. caus.* ita & legatarius, vt in præcitatis iuribus habetur, sed quomodo hoc procedat, declarabitur inferius. Hęc tamen conclusio fallit, quando testator concessisset legatario facultatem capiendi rem legatam propria authoritate, vt censuit Rot. *in Romana Hæreditatis* 6. *Martij* 1645. *coram D. Meltio.* vbi etiā habetur, quod tali casu neque tenetur de præcepto adire Iudicē, quia testator potest rebus suis legē imponere, cum eius voluntas sit lex. *§. Disponat. Authent. de nupt.* præsertim ad fauorē eius, cui reliquitur. Bart. *in l. Titio centum in princ. ff. de condition. & demonstr.*

4 Noto tertiò, quod hoc interdictum datur hæredi, de Iure Ciuili, & bonorum possessori de Iure prætorio, ac etiam vniuersali successori cuicumque. Quinimo competit hæredi hæredis, siuè sit hæres de Iure Ciuili, siuè de iure Prætorio. *l.* 1. *§. hoc interdictum. ff. quor legator.* Menoc. *de adipiscēd. d. remed.* 2. *q.* 3. *n.* 13. *& q.* 6. *n.* 20. Rot. *decis.* 115. *nu.* 2. *p.* 1. *recent.* Quod procedit siuè sit hæres ex testamento, siuè ab intestato. Ioan. de Platea. *in §. sequens diuisio præc. num.* 6.

5 Noto

5 Noto qoartò,quod contra Plures datut.Et Primò contra legatarium, qui rem legatam propria authoritate occupauit, & non de manu, & cum coosenſu hæredis habuit *d. l. 1. ff. quor legator. in princ.* Et ex hoc infertur ad differentiam inter hoc interdictum, & illud quorum bonotum,de quo *in præced. Interſec.* dictum ,eſt nam præſens interdictum quorum legatorum competit contra titulo poſſidentem , illud verò quorum booorum, ſecus, ſed tantum contra poſſidẽtem pro hærede,vel pro poſſeſsore.Gloſs.*in d.l.1.§.redigũtur.in fi.verſ.vt perinde.verſ.itẽ nota.ff.quor.legator.*

Secundo datur cõtra legatarium , qui rem legatam occupauit, etiam cum conſenſu , & voluntare hæredis, ante tamen aditam hæreditatem , nam ſi hæres conſenſum præbuit poſt aditionem hæreditatis, talis conſenſus ei præiudicabit.*d.l.1.§.quod ait prætor.*11.*ff. quor.legat.*

Tertiò contra legatarium, qui legatorum ſeruandorum nomine , & cauſa miſsus fuit à Iudice in poſſeſſionem legati , cum eo nomine ſatisdatum eſt ab herede, nec tamen legatarius bona legata ei cedere voluerit *d.l.1.§.quęſitum 9.ff.quor.legat.* Quod ſuccedit quando teſtator legauit aliquid alicui ſub conditione, vel in diem, quo caſo mortuo teſtatore cogitur hæres cautionem præſtare de reſtituenda re legata legatario extante die , vel conditione , & ſi recuſauerit hæres, legatarius mittitur in poſſeſſionem rei legatæ, *vt habetur in l.1.& tot.tit.ff. vt legator.ſeu fideicom. nomin caneat.* Quod ſi hæres tali caſu cautionem obtulerit,vel dederit,tonc legatarius recedere tenetur à rei legatę poſſeſſione *l. ſi legatarij.ff.eod. tit. vt legator.* & ſi noluerit recedere, hoc interdicto conueniri poteſt *d.l.1.§.quæſitum.ff.quor.legat.*

Quartò datur contra legatarium , qoi rem propria authoritate occupatam dolo deſijt poſſidere, ad eam vel eius ęſtimationem reſtituendam *d. l. 1. §. quod ait Prætor.il* 1.*ff.eod.tit.*

Quintò datut cõtra cohæredẽ, qui prælegatũ propria authoritate occupauit, pro rata, quæ iure pręlegati habet,noo vti hæres. *d. l.1. §. ſi quis ex mortui poſt princ.ff.quor.legat* Menoc.*loc.præc.d.remed.2.q.20.n.78.*

Sextò datur cõtra hæredes,& ſucceſsores legatariorũ quoſcũq; ſiuè ſint ſucceſsores vniuerſale , ſiuè ſingulares.*dict.l.1.§.legatorũ et §.illud tenẽdũ.ff.quor.legat.*

6 Noto quinto,qood plura requiruntur ad hoc vt præſens interdictum locum habeat . Et Primò requiritur,vt illo agens ſit hæres ex teſtamento,vel ab inteſtato de Iure Ciuili , vel Prætorio , vt ſupra dictum eſt . Secundò requiritur,quod interſit hęredis ratione falcidię , vel alterius intereſse , prout ſi hæreditas,ſit ære alieno grauata, & hæres detrahere voluerit quartam partem omnium bonorum hæreditariorum,*iuxta tradita in tit.ff.& C.ad leg.falcid. & Inſtit. de leg. falcid.* Vnde infertur , quod quando noo eſt locus falcidię, neque eſt locus huic interdicto.Gloſs. *ſingular.in d. l. 1.d. verb. ut perinde circ. fin.* & ibi Bart.*ff. quor legatur.* & habetur *in l.1.C.eod.tit.* & ibi Bald. & Salicet. latè . Tertiò requiritur:quod hęres rei legatæ poſſeſſionem prius adeptus non ſit, cum hoc interdictum ſit adipiſcendæ , non recuperandæ poſſeſſionis, vt ſupra dictum eſt . Quarto,quod legatarius rem legatam propria authoritate ſine hæredis conſenſo occupauerit poſt aditam hæreditatem . Vel etiam cum eius conſenſu , ſed ante aditam hæreditatem, *vt ſupra notauimus* . Quintò, quod Reus poſſideat rem legatam titulo pro legato, vel illam dolo deſierit poſſidere *d.l.1.§.quod autem et §.quod ait il 1.ff.quor.legat.* Sexto requiritur,quod hęres cautionem præſter de reſtituenda re legata ipſi legatario, vel fideicommiſsario, ſaluo iure Falcidiæ , *d. l. 1. §. quod ait Prætor. il 3.* vbi

Gloſs.*in verb.niſi & §.ſatiſdatum* vbi Bart.*numer.1. ff. quor.leg.1.*vbi Gloſs.*in verb.ſatiſdatione.C.eod. tit.*Menoch.*d.remed.2.q.26.n.91.*

7 Sed quæritur,iux.prędicta,quod ſcilicet tũc locus ſit huic interdicto,quando locus eſt falcidię,quomodo probandũ ſit per hæredẽ,falcidiã locũ habere?

Reſpondetur quod forma talis probationis habetur.*in l.1.§.cum dicitur.ff.ſi cui pluſquam per leg. falcid.* vbi habetur , quod hæres petere debet arbitrium à Iudice ad æſtimandam quantitatem bonorum hæreditariorum,& vocandi ſunt adhoc omnes legatarij,& citandi omnes creditores ad declarandum ſua debita : quibus ſeruatis ſi apparebit , hæreditatem exhauſtam , & ære grauatam exiſtere erit locus detractioni quartæ falcidiæ,& conſequenter huic interdicto,alias ſecus . Et ſic quando hæredis intereſt rem legatam propria authoritare legatario occupatam ſibi reſtitui,ſi non reſtituat,condemnabitur ad intereſse, & ad omne illud , quod hæredis intereſt. *l.2. §. ex hoc interdicto.ff.quor.legator.*

8 Noto ſexto,quod quamuis legatarius,qui propria authoritate rem legatam occupauit , reſtituere teneatur hæredi rem ſic occupatam , remanet tamen illi illęſum ius ſuum : ac ſaluum omninò , vt petere poſſit poſtea ab hærede eamdem rem ſibi legatam, *vt habetur in d.l.1. in princ.verſ. redigit.ff. quor. legat.* Neque obſtat ,quod regulariter occupans rem legatam propria authoritate cadit ab omni iure ſuo , per Iura allegata ſupra *num.* 3. Nam reſpondetur cum communi Doctorum ſententia, quod illa Iura loquuntur, quando occupatut res aliena , aut etiam propria, penes tamen alium conſtituta , non quando res in nullius eſt poteſtate , vt in caſu noſtro , in quo ſupponimus , legatarium occupaſse rem legatam , antequam hæres hæreditatem ipſam adiuerit , quia ante aditionem hæreditatis , illa dicitur iacens , & conſequenter bona hæreditaria in nollius ſont poſseſſione , vt dictũ eſt ſupra *Interſecat. 5. num. 5. & ſeq.* Imo legatarius potius ius in boois legatis habet,quam quilibet alius, cum ad ipſum recta via à die mortis teſtatoris legati dominium tranſeat , quamuis fictę , verè tamen poſt aditam hæreditatem.*l.a Titio in fin.cum ibi notatis.ff.de furt.* & traditur per Iaſon.*in l.1.ff.de legat.1.* Vnde cõſtat , quod tali caſu hæres nemini facit iniuriam , nec aliquem ſua poſseſſione priuat,ex quo cadere debeat à iure ſuo in penam violentiæ alteri illatæ , quia bona hæreditaria ante aditam hæreditatẽ in nullius bonis ſunt Gloſs.*in l. cũ quærebatur verb.per ignorantiã C. vnde vt.*Secus tamen eſset, ſi rẽ legatam occuparet poſt aditã hæreditatẽ per hæredem , qoia tunc procederet diſpoſitio Iurium præcitatorum *d. num.3.* & ſic amitteret ius legati conſequendi, vt bene adoertit Gloſs.*in d.l.1.§.2.verb.vt perinde ff.quor.legat.et in d.l. vnic.ver. retentione C.eod.tit.* & ibid.Bart & Bald.& Gloſs.*in ea. fi. verb.in petitione de ſucceſſion.ab inteſt.* Ioã. de Platea, & Alij *in d.§. ſequens diuiſio Inſtit. de interdict.*

9 Quæri autẽ poteſt hic, quænã actio cõpetat legatatio ad petẽdã rẽ legatã ab eo propria authoritate occupatã,ſed poſtea hæredi per ipſum reſtitutam;

Reſpondetur,quod plures ei competunt actiones, & præſertim tres , nimirum actiò perſonalis ex teſtamento,reiuindicatio , & hypothecaria , vt colligitur *ex l.1.C.commun.de legat.* Item competit Saluianum interdictum . vt tradit Scapuc. *de Saluian. q.7. num.3. lib.1.*Duran. *deciſ.185. num.8. et ſeqq.* Ferentill. *ad Buratt.deciſ. 286. nu.19.* vbi alias Rotę deciſiones cumulat.& Alij relati *in ſeq. Interſecat. nu.10.* Item competit illi hoc interdictum quorum legatorum, ſecundum quoſdam DD. non obſtante quod prius *ipſe* legatarius fuit eodem interdicto conuentus ad rem

legatam occupatam hæredi restituendam, vt de sumitur ex *d.l.1.§.rediguntur.ff. quor.legator.* in illis verbis. *Redigūtur igitur ad hæredem per hoc interdictum ea, quæ legatorum nomine possidentur, vt proinde legatarij possint eum conuenire,&c.* Marant.*in præcit specul.aur.p.4.dist.7.n.10.ver.secūdo potest.*Sal.Tiber.*in Prax.d.l.2.c.6.u.2.*

10 Maior tamen difficultas est: an legatario pro consequutione legati competat via exequutiua, & quamuis sit in hoc magna controuersia inter Doctores, nihilominus affirmatiua sententia probatur.*in §.si quis autem.*vbi Glos.*in verb.decreto.* & Angel.*num.13.& in §.si verò expressim. alias §. illud quoque perspeximus,* vbi Glos.*in verb.decreto,* & Angel.*num. 57. in Authent.de hæredib.et falcid.*Speculat.*li.2.de appell.sit. quando non datur appellat.§.11.incip.nouissimè.u.1. vers. secundus est,* vbi habetur, quod si hæreus conuictus super legato appellauerit, non desertur eius appellationi. Hanc sententiam affirmatiuam tuentur etiam Alex.*in l.fin.nu.3.vers.alium pont.& ibi* Iason. *num.6. vers.tertius notabilis.C.de edict.Diu.Adr.toll.* Gulielm. de Benedict. *in ca.Raynutius.verb.absque liberis.n.192.& seqq.de testameos.*Mysing.*centur.5.obseruat 91.nu.4.* Surd.*cons.214.in fin.*Crass. *de success.in §.legatum.q.77.in fin.*Boer.*decis.295.n.12.*Ludouic.*dec.Perus.23.n.9.et seqq.& nu.13.*vbi de magis communi,& veriori testatur.Salust. Tiber.*vbi sup.d.capitol.6.numer.4.* vbi de Praxi Tribunalis A.C. quem allegat Ridolphin. *in Prax.p.1.cap.1.num.79.* Ferentill.*ad Buratt.decis.208.nu.12.* Et istam opinionem seruat etiam signatura, vt testatur idem Ridolphinus.

Rota tamen sequitur opinionem negatiuam, vt obseruat Burratt.*decis.præcit.208.num.3.* etiam in causis commissis cum facultatibus A.C.... Rot. *dec.168.nu.8.et decis.241.num.34.p.7.recent.* cum alijs cumulatis per Ferentill.*d.num.12.*Vestr.in Prax.*lib.8. cap.vlt.nu.8.*vbi limitat, quando non fuit interposita appellatio, & proinde mandatum exequutiuum transiuit in iudicatum. Hanc opinionem sequuntur etiam Alex. *sibi contrarius in l.si cum dotem. §. eo autem tempore num.6. ver.quarto limita.ff.solut.matr.*Menoch. *de adipiscen.remed.4.num 97.*Dec.*in d.l.fin.nu.12.C.de edict. Diu.Adr. toll.*Rip.*in l.ait prætor.§.si Iudex num.6. ff.de re iudic.*& Alij. Hæc autem contrarietas conciliari potest, vt in his Tribunalibus, in quibus seruatur stylus Tribunalis A.C. procedat sententia affirmatiua; in his verò, in quibus seruatur stylus Rotæ, procedat opinio negatiua. In reliquis seruari debet stylus propriæ Curiæ, *de quo vid.DD.cit.*

INTERSECATIO XIX.

De alio remedio possessorio, quod dicitur Interdictum Saluianum.

SVMMARIVM.

1 *Saluianum interdictum, quid sit?*
2 *Quotuplex sit?*
3 *Contra quos detur?*
4 *Datur etiam pro quacumque hypotheca.*
5 *Extrema probanda in hoc interdicto, quæ?*
6 *Possessio rei per Aduersarium quomodo probetur.*
7 *Creditum quomodo probetur.*
8 *Identitas rei a Reo possessa quomodo probanda.*
9 *Quibus detur?*
10 *Legatario competit hoc interdictum.*
11 *Fideicommissario similiter.*
12 *Saluianum datur pro consecutione crediti super fructibus rei hypothecatæ.*
33 *Creditor immissus in possessionem rei hypothecatæ, rem ipsam vendere minimè potest.*
14 *Creditor immissus in possessionem rei non acquirit, nisi detentationem illius, cum possessio rei sit penes debitorem.*
15 *Restituere tenetur creditor rem debitori, post quam fuit satisfactus de suo credito ex fructibus.*
16 *Summa certa debiti exprimenda in hoc iudicio est.*
17 *Immissio in possessionem in hoc iudicio, per quas exceptiones impediri possit.*

Forma Libelli.

In Curia N.comparet N.de N.dicens, anno proximè præterito locasse quendam eius fundum vulgo dictum N. situm in loco N.propè bona N. & N. ac alios fines Sempronio de Sempronijs pro pensione scutorum cētum quinquaginta ipsi cōparenti annuatim per soluendorū, qui Sēpronius importauit multa bona, præsertim talia,& talia, &c.in fundū prædictum sic conductū. Verum quia dictus Sempronius, non solum non soluit pensionem prædictā, verum etiam præfata bona ex re conducta aliò transtulit, cōtra omne debitum, cum ex Iuris dispositione sint ipsi comparenti locatori obligata pro pensione conuenta. Ideo recurrit ad Curiam ipsam N. per quam petit dictum Semproium cogi, & compelli ad restituendam possessionem talium rerum sibi hypothecatarum, vel ad soluendam pēsionem prædictam cū omnib.damnis, expensis, et interesse passis,& patiēdis occasione præsentis litis. Super quibus, &c.Deducens,&c.Non se astringens, &c. *Et ita dicit, ac prouideri petit isto &* omni *alio meliori modo, &c.*

Quod si petatur immissio in possessionem bonorū sibi hypothecatorum, formari poterit libellus alio modo, asserendo fuisse sibi per N.de N. hypothecata talia bona, vel talem fundum, seù rem, quæ quidem de præsenti possedūtur ab ipso N.de N.debitore, siuè ab Alio; Ideo petit immitti in possessionem illorum, ad effectum se satisfaciendi de eius credito ex eorundem bonorum fructibus, &c.

Forma Sententiæ.

In Dei,&c.Nos,&c.In causa,&c.Visis,&c.Christi *nomine,&c.* Dicimus,&c.*Bona N.N. Sempronij de Sēpronijs illata ad fundum N.de N. situm in loco N. propè bona,&c. esse hypothecata N.de N.pro pensione scutorū 150.prædicti fundi in Actis deducti, & proinde cōdemnamus dictum Sempronium ad restituendum dicto N. de N. locatori prædicta bona sibi hypothecata pro pensione præfata, vel ad soluendum prædictam summam pro satisfactione pensionis sibi debitę.* Et Victum *Victori, &c.* Et Mandatum *quodcumque,&c.* Et ita,*etc.*non solum,*etc.* omni *modo,&c.*

Vel si petita fuerūt bona stabilia hypothecata pro satisfactione crediti ex eorundem fructibus, vt suprà dictum est; tunc sententia formari poterit hoc, vel simili modo, videlicet:

In Dei,&c.Nos,&c.in causa,*et causis, etc.De, et super immissione in possessionem vnius fundi,* (seù Domus) *siti in loco N.iuxta bona N.N.et N.etc. Rebusque alijs, etc.*Visis,&c.Christi *nomine,&c.* Dicimus, *pronunciamus, sententiamus, decernimus, et declaramus dictum N.de N.immittendum fore, et esse, prout immittimus in realem, actualem, et corporalem possessionem dicti fundi, illiusque iurium, et pertinentiarum quarumcumque, ad effectum retinendi, donec, et quousque dictus* N de N.*creditor fuerit ex fructibus dicti fundi de eius credito scutorū tot....* (Et si fuerit creditor ex fructibus census, dicatur:*De fructibus census de quo agitur, scutorum tot...*

in forte

in ſorte decurſis, & non ſolutis, ac decurrendis. Idem ſeruãdum ſi fuerint fructus debiti ex cauſa dotis promiſſæ; vel ex alia cauſa, ſecundum facti contingentiam) *integrè ſatisfactus, & quodcumque mandatum de immittendo deſuper neceſſarium, & opportunum decernimus, & relaxamus*. Victumque *Victori, &c.* Et ita, *&c.* non ſolum, *&c.* ſed omni, *&c.*

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod interdictum Saluianum eſt tertium remedium adipiſcendæ poſſeſſionis, ſic à Saluio Iuliano Prętore dictum, qui fuit vir ſummæ authoritatis, vt habetur *in l.pen.C.de condition. indeb.* & notatur per Pacific. *de Saluian.in præfat.nu.12. & ſeqq.* & per Scapuc. *de ſaluian.q.1.nu.5. lib.1.* Vnde conſtat, quod interdictum Saluianum eſt actio Prætoria in factum, ſeù remediũ adipiſcendæ poſſeſſionis cauſa cõparatũ, *vt colligitur ex l.1.& 2.ff.de Saluian.interdict.et ex §.ſequẽs diuiſio circ.fi.verſ.interdictũ quoque Inſtit.de interdict.* Scapuc. *de vtil.Saluian.interdict.q.1.nu.1. li.1.* Pacific. *de vtil.Saluian.interdict.in ſpect.1.cap.1.nu.59.*

2 Quod eſt, duplex, directum ſcilicet, & vtile. Directum datur locatori contra conductorem prædij ruſtici, & ſic contra quoſcumque Colonos, & ipſorũ hæredes *d.l.1.ff.de Sal. interd.* quia adhunc effectum primario, & principaliter inuentum fuit. Vtile verò datur etiam contra extraneos poſſeſſores, quibus conductor alienauit res illatas, *vt probatur in d.l.1. in princ.* Datur etiam contra conductorem prædij vrbani, & ſic contra quemcũque inquilinũ pro adipiſcẽda poſſeſſione rerũ inuectarum in domum locatum pro penſione tacitè obligatarum. Scapuc. *de Salu.q.2.nu.4. lib.1.* Pacific. *de Saluian.d.in ſpect.1.cap.1.num.9. & 10.*

3 Eſt bene verum, quod quamuis hoc vtilè interdictum propriè competat contra inquilinos pro rebus in prædium vrbanum conductum illatis, datur tamen etiam cuicumque creditori hypothecario, vt ſingulariter tradit Bart. *in d.l.1.num.1.ff de Saluian interdict.* & aduertunt Pacific. *vbi ſup. num. 11.* & Scapuc. *ibid.q.5.num.1.lib.1.& q.15.n.3.eod.lib.1.* & Alij apud illos. Ioann. de Platea *in d.§. ſequens diuiſio nu.10. Inſt. de interdict.* & Angel. *in §.item ſeruiana nu. 7. in fin. Inſt. de actionib.* vbi enumeratis prius quibuſdam differentijs inter Hypothecariam, ſeù quaſi ſeruianam actionem, & hoc interdictum, concludunt tandem vtilius eſſe intentare Saluianum interdictum, quam Hypothecariam, quia agens hypothecaria probare debet hypothecam, & de illa conſtare, cum ſit iudicium petitorium, quod ratione Iuris ſeù pignoris datur contra poſſeſſorem rei expreſsè hypothecatæ ad auocãdam nudam poſſeſſionem illius ei in ſpecie, vel in genere obligatę, non vt eius dominium conſequatur, ſed vt tandiu eam retineat, donec ei de debito ſatisfiat, vt ſupra dictum fuit *ead. Sect.3.Interſec.13.* Sed agens Saluiano cum, ſit iudicium poſſeſſorium, quod datur ratione poſſeſſionis, quam habuit debitor, eam ſolum probare tenetur, quæ eſt facilis probationis, de quo latius agit Neguzãt. *in tract.de pignorib.in 1.membr.8.partis* Menoch. *in tract.de adipiſcend. poſſeſſ.remed. 3.* Iaſon. Faber. Zaſ. & Alij *in d.§. item ſeruiana Inſt.de act.*

4 Noto ſecundo, quod Saluianum competit regulariter illi, cui competit hypothæcaria ſeu quaſi ſeruiana actio, vt aduertit Gabriel. *conſil.46.nu.20. lib.1.& conſ 44.num.5. lib.2.* vbi de communi teſtatur, & Duran. *deciſ.185.numer.3.* & ita ſeruatur in Tribunali Sacræ Rotæ Romanæ. Rot. *deciſ.131.nu.4. & dec.176. nu.3.& deciſ.292.num 2.& deciſ.295.nu.1.poſt Pacific. de Saluian.& in deciſ.44.nu.4.p.1. diuerſor.& deciſ.193. num.1.et deciſ.387.num.1.p.1.recent.* Datur autem Saluianum propter hypothecam; Seraphin. *deciſ.563.n.1.* Rot. *deciſ.15.n.1.& deciſ.26.num.1.& 126.nu.1.poſt. Pacific.de Saluian.* cum hypotheca ſit mater, & fundamentum Saluiani. Rot. *deciſ.385.num.3.p.1.recent.et deciſ.9 poſt Pacific.in nou.impreſſ.* Et ceſſante hypoteca ceſſat Saluianum. Rot. *dec.285.n.5.p.4. & dec.17.n.17. p.5.et deciſ.206.n.2. p.7. rec.*

5 Noto tertiò, quod ad effectum, vt detur Saluianum duo requiruntur, quæ quidem tamquam extrema neceſſaria, omninò probari debent. Seraphin. *deciſ.685.num.1.* Buratt. *deciſ.822.nu.1.* Quorum Primum eſt creditum cum hypotheca, & poſſeſſio debitoris hypothecantis de tempore obligationis, vel poſtea. Roland. *conſ.14.num.13.lib.1.* Menoch. *de adipiſcend.d.remed.3. q.29. num.160.* Pacific. *de Saluian.d. in ſpect.1.cap.5.num.1.et ſeqq.* Scapuc. *eod.tract.q.25.nu.4.lib.1.* Caualer. *deciſ.399.n.1.* Duran. *deciſ.401. num.1.* Gregor. *deciſ.491. num.6.* Rot. *deciſ. 207. numer.4. p.1. deciſ.775.num.1.p.2.deciſ.123.num.1.p.3.deciſ.513.n.1. p.5.et deciſ.308.num.1.et 324.num.1.et 347.num.1.p.6. rec.* Secundum verò extremum neceſſario probandũ, eſt poſſeſſio Rei conuenti. Aretin. *in §.præcit.item ſeruiana numer.9. Inſt. de action.* Roland. *vbi ſup.* Menoc. *ibid.num.15.* Duran. *loc.cit.* Rot. *deciſ.674.num.4.p.3. li.3.diuerſ et deciſ.56.num.2.poſt Pacific.de Saluian.et dec. 324.num.2 p.2.et 560.num.1.p.4.et 328.n.2. p.5. et 318. num.2.p.6.recent.* Et ratio eſt, quia Saluianum non datur, niſi contra poſſidentem. Scapuc. *dict.q.25.nu.8.* Et quando datur, præſupponitur, quod Reus iam poſſideat, alias non daretur. Pacific. *de Saluian. in ſpect.3.c.2.n.435.* Rot. *poſt.eundem deciſ. 144.*

6 Probatur autem hoc ſecundum extremum pluribus modis: Et Primò ex inſtrumentis, atque ſcripturis publicis. Pacific. *d.inſpect.1.cap.6.n.9.* Duran. *dec. 40.num.1.* Seraphin. *deciſ.1200.numer.1.* Secundo probatur ex ſcriptura priuata manu Aduerſarij facta, Pacific. *vbi ſup.num.8.* Rot. *deciſ.227.in princ.part.2.diuerſ.* Tertiò per teſtes Rot. *deciſ.1.poſt Pacific. et deciſ. 669.nu.2.p.2.recentior.* Quartò per reſponſionẽ partis ad poſitiones, & præparatoria factam. Scapuc. *d. q.25.nu.9.* Seraphin. *vbi ſup. num.1.* Quintò ex mandato de manutenendo aduerſario conceſſo ſuper eiſdẽ bonis, quod non conceditur alicui, niſi poſſideat. Mãtic. *deciſ. 252. num.2.* Rot. *in Peruſina Saluiani §. alterum verſ. verum etiam 3. Decemb. 1636. coram D. Meltio.* Sexto ſi Aduerſarius non negauerit ſe poſſidere, ſed ſuſtentauerit iudicium, contradicendo, & actirando. Scapuc. *d.q.25.num.9.verſ.ſi autem pars.* Verall. *deciſ. 360.num.1.p.2.* Seraphin. *dec.1415.num.3.* Rot. *dec.83. nu.2.p.1.recent.* vbi de obſeruantia Rotæ. *et deciſ.20.n. 2. et 171.num.2.poſt.Pacific. et in Romana Saluiani 17. Aprilis 1643.coram D. Cerro.* Buratt. *deciſ.584.num 5.* vbi ſimiliter de Rotę obſeruantia teſtatur. Maximè; ſi cũ litis ſuſtentatione concurrat aliquod aliud adminiculum, Rot. *in Sancti Seuerini Dotis ſeù Saluiani §.poſſeſſio denique 4.Maij 1640.corã D. Dunozet. et dec. 123.num.1.p.3.recent.* Caualer. *deciſ.204. num.6.* Alios decem modos probandi poſſeſſionem Aduerſarij ponit Menochius vbi ſupra, quos refert Pacific. *inſpect. 1.cap.6. num.9.* Ad quam probandam ſufficiunt probationes leuiores, etiam ſemiplenę. Rot. *deciſ.8.de reſtit.ſpol.in nou.et in Romana prætenſi Saluiani 30. Ianuarij 1617.coram D.Remboldo.*

7 Creditum vero cum hypotheca agentis hoc interdicto, quod eſt primum extremum, & præcipuum fundamentum Saluiani, ſecundum Scapuc. *de Saluian. q.5.num.5.lib.2.et* Rot. *deciſ.61.num.1.p.2. et deciſ.113. num.1. p.3. recent.* ſicut mater illius eſt hypotheca, vt dictum eſt ſupra, probatur etiam pluribus modis;

Et Primò ex instrumentis, & publicis scripturis. Seraph.decis.828.n.4.Caualer.decis.204.n.4.Buratt.decis.32.nu.2.Rot.decis.387 num.2.part.1.& decis.669.nu.1.p.2.& decis.123.num.1 p.3.recent.

Secundò probatur ex Apocis priuatis subscriptis, & iudicialiter recognitis. Duran.dec.193.num.1.

Tertiò probatur per testes. Seraphin.d.decis.1200.in princ.et nu.1.Rot.decis.præcit.1.num.1.post Pacific.de Salu.& d.decis.669.n.2.& seq.p.2.& d.dec.123.n.1.p.3.recent.& alibi sæpissimè.

Qoarto probatur ex clausula constituti,& Præcarij in instrumento venditionis apposita. Seraphin. decis.1415.num.2.Duran.decis.40.n.4.Rot.decis.98.n.10.post Pacific.d. Saluian.

Quintò probatur etiam ex confessione iudicialiter facta ad positiones,vt supra dictum est in probatione secundi extremi.n.præced.vers.4. per responsionem.

Sextò probatur alijs legitimis probationũ modis, quibus probari solent incũbentia in alijs iudicijs petitorijs, de quibus satis dictum est in superioribus.

8 Noto quarto, quod vltra prænotata ad effectũ, vt agens hoc interdicto obtinere possit,probare tenetur, quod Res à Reo possessa sit eadem in corpore, & substantia,quam de tempore obligationis, vel postea possidebat, & huiusmodi identitas est plenè probanda. l.duo sunt Titij & ibi Bart.ff.de testament. tutel.Pacific.de Saluian.d.in spect.1.cap 6.n.3. Scapuc.eod.tract.d.quæst.25.num.10.lib.1.Crauett.cons.112.nu.5. Salust. Tiber.in Prax.lib.2.cap.2.num.12.Licet autem probetur plenè identitas ex pluribus demonstrationibus, Rot. in Bonomen. fideicommissi.6. Februarij 1645.coram D. Rotas. Sufficit tamen illam probare per duas demonstrationes, seù confines verificatos.l.forma.ff. de censib.Rot.d.decis.123.num.1.p.3. & decis. 26.num. 18. & 184 num 6.& 294.nu.1. post Pacific. de Salu.

9 Noto quintò, quod hoc interdictum pluribus datur. Et Primò directum datur locatori, vtile vero datur cuicumque creditori hypothecario, vt dictum est supra num.2.& 3.

Secundò datur hæredi creditoris,& heredi hæredis. Scapuc.de Saluian.q.18.n.1.& seqq.lib.1.

Tertiò datur substitutis in testamento. Caualer. decis.357.num.1.

Quartò datur Cessionario creditori. Scapuc. dict. q.18.num.2.& 3.Duran.decis.401.n.1.Rot.dec.28.nu.1. part.4 recent.

10 Quintò datur legatario pro cõsequutione rei legatæ.vt dix.sup.in præced.Intersec.18.num.9.& notatur per Pacific.de Saluian.inspect.3.cap.4.q.8.num.325. Caualer.decis.420.nu.1.Buratt.decis.257.nu.20. Mantic.decis.156.n.4.Bertrand.cons.449.lib 4.Rot.dec.674. num.4.p.3.lib.3.diuers. Quod autem pro legato competat Saluianum, est communis sententia Doctorum de qua testatur Gabr. consil.46.numer.48. lib. 1. & cons.44.nu.4.lib. 2. vbi etiam quod ita seruat Rota, vt facit similiter Duran.decis.185.num.2.& 5. & decis. 352.nu.5.Ferentill ad Buratt decis.257.litt.C. & decis. 286.litt.A.in fin.numer.19. Seraphin. decis.828.num.1. Rot.decis.589 num.4.p.3.lib.3.diuers.& decis.192.num. 3.& 387 num.1.& 559.num.2.p.1 & decis.302.n.2. & 560.num.2.p.4.recent.

Et non solum competit Saluianum legatario cõtra res ipsas legatas ex vericti, & communi sententia, vt supra, & notat.Scapuc.de Saluian.q.7. numer.3. lib.1. Duran.d.decis.185.num.8. et seqq.Ferentil .d.decis.286. num.19. vbi alias Rotæ decisiones cumulat: verum etiam contra alia bona, quæ iam per testatorem possessa erant, quę sunt quoque hypothecata. Duran. d.decis.185.numer.6.& seqq.Rot.decis.387.præcit.nu.2. p.1.recent.Quinimo & contra mobilia, pecunias, & nomina debitorum.Rot.dec.559.n.2.p.1.recent.& dec. 82.n.2.& seqq.post Pacific. de Salu.

11 Sexto datur Fideicommissario. Gabr. d.cons. 44.num.1.& seqq. Pacific.de Saluian.d. inspect.3. cap.4. q.8.num.325. Scapuc.eod.tract.q.8.num.1. & ita passim seruat Rota,vt testatur Seraphin.decis.828. nu.1. Rot. decis.444.n.4.p.4.recent.Caualer.decis.204. num.4.Duran. decis 43.num.1.& 258.num.8.& 432.numer.1.Buratt.decis.693.numer.1.Et tam contra bona fideicommissaria à testatore tempore mortis possessa. Rot. decis.193.num.1.p.1.et 755.num.1.p.3.recent.quam cõtra bona fideicommisso subiecta Buratt. d. decis. 366. num. 1. & indistinctè contra alia bona, vt seruat Rota, de cuius obseruantia testatur. Buratt. decis. 275. num.11.& non solum competit fideicommissario vniuersali, sed etiam particulari. Ferentill.ad Buratt.dec. 115.nu.17.

12 Noto sextò,quod quamuis Saluianum principaliter contra bona dirigatur, agenti tamen illo non debentur bona, & res principaliter, sed creditum super illis. Rot. 383.num.2.& 3.p.1.& decis.376.nu. 2.& seq.p.2.recent. & decis. 274.num.7.post Pacific.de Saluian. Cum huius iudicij possessorij Saluiani interdicti natura sit,quod creditor de suo credito satisfieri debeat ex fructibus bonorum, in possessionem quorum immissus fuit, non autem quod illa distrahantur, vel adiudicentur.Scapuc.de Saluian.q.11.nu.4.lib. 3.Duran.dec.109.nu.1.Seraphin.decis.723.num.15.& 915.num.2.Rot.decis.43.num.2.& 44.n.7.p.1.diuers.& decis.161.num.3.& 14.p.6.& 179.num.13.p.7.rec.& in Romana de Comitibus 17.Maij 1581. coram fel.rec. Clemente VIII.n.2.& seq.vers. non obstat.impress.apud Sal. Tiber.in prax.lib.2.post.cap.5 fol.175.

Fallit tamen hoc, quando Creditor intentauit Saluianum, ad effectum consequendi rem ipsam sibi hypothecatam Rot.in d.Romana de Comitibus & in d.dec. 44.nu.7.p.1.diuers.

13 Quapropter Creditor in possessionem rei sibi hypothecatæ immissus, ad effectum se satisfaciendi ex illius fructibus, rem ipsam vendere, aut alienare minimè valet, & si de facto distraxerit, nullum præiudicium debitori affert. Seraphin.decis.1100.numer. 3.Rot.d.decis.43.num.2.p.1. diuers. Sed si in alium alienare,& distrahere voluerit ipsam rem,in cuius possessionem immissus fuit, agere debet in petitorio. Rot. d.decis.43.nu.4.Salust.Tiber.in Prax.lib.2.cap 2.nu.36. in fin. Poterit tamen ad illius distractionem deuenire absque petitorio, si facultatem obtinuerit à Summo Pontifice, prout fieri solet in hac Alma Vrbe per viã signaturæ Sãtissimi Domini Papæ, cuius manu signatur commissio talis facultatis. Marchesan. de commission appell.in Saluian.p.1.§.2.nu.81. fol.1006. Pacific. de Saluian.inspect.4.c 1.n.144.Rot.decis.161.num.15.p. 6.recent.& in Romana Dotis Mercurij 4.Iulij 1635.corã D. Pirouano Mangill.de subhastat.q.126.nu.14. Seraph. d.decis.1100.num.1.& seq.

Concedere tamen solet Summus Pontifex, & Alij Principes talem facultatem alienandi, & subhastandi bona prædicta creditoribus cum aliqua causa, præsertim quando fructus bonorum sunt adeo tenues vt spatio 10. vel 12. annorum, & ultra ex illis satisfieri nequeant, & sententia immissionis aliquo modo trãsiuit in iudicatum. Et ita practicari solet in Signatura Gratiæ.

14 Noto septimo, quod cum in iudicio Saluiani disceptetur de sola possessione, ut per Salust. Tiber. in Prax.lib.2.cap.2.n.10.& illa tantum auocetur Seraphin.d.decis.1100.num.1. Rot.decis.2.nu.8.post Pacific. de Salu. Ideo immissus in possessionẽ rei, uigore Saluiani, non acquirit, nisi solam detentionem illius.

l.si

*si eum venditor.ff.de euiction.*Seraphin.*decis.*725.*num.* 4.Buratt.*decis.*240.*nu.* 11. adeoque creditor non sibi, sed debitori possidet. Alex. *in l.* 1. *§.si per seruum corporaliter num.* 5.*ff.de acquir.poss.*Salust.Tiber.*d.cap.* 1.*num.* 36. Rot.*decis.*172. *num.*8. *pars.*5. *recent.* penes, quem debitorem remanet vera possessio. Duran. *decis.* 70. *num.*5.Rot.*decis.*49.*num.*1. *p.* 5. *recent.* Et fructus tantum computantur in extinctionem debiti.ad commodum eiusdem debitoris. *l.* 1. *&* 2. *C. de pignoratit. action.*

15 Ex quibus colligitur, quod postquam creditor satisfactus fuerit de suo credito ex fructibus rei, in cuius possessionem immissus fuit, ad effectum se satisfaciendi, vt supra per viam Saluiani, restituere tenetur rem ipsam debitori. Rot. *decis.* 161. *num.* 3. *p.* 6.*recent.*Gregor.*decis.*254.*num.* 1. Quod si illicò non restituat, spoliare dicitur, Gregor.*decis.* 254.*num.*3. & ibi Beltramin.*num.*6.Ferentill.*ad Buratt. decis.* 848.*nu.* 16. Et proinde intentari potest contra eum actio spolii Rot.*decis.*130.*n.*15.*&* *decis.*223.*num.*10.*p.* 7.*recent.* & sic interdictum recuperandæ Rot.*decis.*11.*nu.* 8.*post Pacific. de Saluian.* Scapuccin. *de Saluian. q.* 12. *num.* 1. *lib.*3.Salust.Tiber.*dict.lib.* 2.*cap.* 2.*num.*37. Beltramin, *ad Gregor.decis.præcit.*254.*num.* 6. vbi alias Rote decisiones congerit. Vnde facta satisfactione competit debitori manutentio.

16 Noto octauò, quod in hoc iudicio Saluiani, ex primi debet summa certa debiti per creditorem. Roland.*consl.*14.*numer.*13. *lib.* 1. Aretin. *in §. item seruiana.num.*15.*Inst.de act.*Rot.*decis.*609. *num.*1.*p.* 4.*recent.* ad effectum, vt si debitor illam soluere voluerit, immissionem in possessionem rei hypothecatæ euitare possit, Duran.*decis.* 268. *num.* 17. quia solutione eius, quod debetur omnis tollitur obligatio. *vt habetur Inst.quib.mod.tollit.oblig.in princ.*& per oblationem crediti debitor liberatur.*l.*1.*C.qui pot.in pign.habeant.*Rot. *decis.*207.*num.* 1. *post Pacific. de Salu.* Et consequenter cessat Saluianum.*l.Paulus §.qui pignoris.ff.quib.mod.pign.vel hypot.solu.*Rot.*decis.*78.*num.* 1.*post.Pacific.*

17 Noto nonò, quod in hoc iudicio Saluiani immissio in possessionem Rei hypothecatæ non impeditur per exceptiones altiorem requirentes indaginem, sed illæ remittendæ sunt ad petitorium. *l. fin. C. quor.bonor.*Rip.*in rubr.ff. de pignor. num.* 19. Pacific. *de Saluian.in spect.*4.*cap.*1.*num.*225.Rot.*decis.* 52. *num.* 7. *&* 61.*num.*1.*&* 63.*num.*12.*post eundem Pacific. de Saluian.*Gregor.*decis.*563.*n.*15. Exceptiones verò, quę incontinenti probantur, admittuntur, etiam si alias non admitterentur.Rot.*decis.*19.*num.*4. *post Pacific. de Saluian. &* *decis.*57.*n.* 4.*p.*2.*diuers.* *&* *decis.*704.*nu.* 1.*p.*3.*recent.*Duran.*decis.*193.*nu.* 12. Omnes autem exceptiones, quæ obstarent Defuncto, si viueret, & agere vellet hoc interdicto, obstant etiam eius hæredi. *l. sexta. ff. de euict.l.venditrici.C.de reb.alien.non alienand.* Rot. *in Romana Dotis* 15.*Iunij* 1643.*coram R.P.D.Cerrio.*

Prout admittitur hypotheca anterior alterius creditoris, ad effectum impediendi immissionem agentis interdicto Saluiano.*l.*2.*ff.qui potior.in pignor. hab.*cum aliis cumulatis per Rot.*in Rauennaten.Saluiani* 18.*Iunij* 1642.*coram D.Meltio & in Fulginaten.Saluiani* 1.*Iunij* 1643.*coram D.Bichio.*

INTERSECATIO XX.

De Remedijs Retinendæ Possessionis; nimirum de Interdictis vti Possidetis, & Vtrobi.

S V M M A R I V M.

1 *Interdictum* Vti possidetis, *quid sit?*
2 *Interdictum* Vtrobi, *quid, & vnde dictum?*
3 *Interdictum Retinendæ possessionis in Romana Curia dicitur mandatum de manutenendo.*
4 *Manutentionis Iudicium est summarissimum.*
5 *Interdictum vti possidetis duplex est.*
6 *Pro quibus rebus detur.*
7 *Annui redditus, et census inter immobilia numerātur.*
8 *Quibus detur hoc interdictum vti possideetis.*
Possessio Ciuilis, & naturalis, quæ?
9 *Violentiarum quinque genera.*
10 *Contra quos hoc interdictum detur.*
Censum solitum nō soluens hoc interdicto cōpellitur.
11 *Quæ requirantur, vt detur.*
12 *Quæ probanda sunt in hoc interdicto.*
13 *Probationes in hoc Iudicio quales esse debeant.*
14 *Ad quos effectus detur.*
15 *Qualiter libellus concipi debeat in hoc interdicto.*
16 *Sententia in hoc interdicto qualiter concipienda.*
17 *Interdicta retinendæ possessionis plura in Iure dantur.*
18 *Appellatio, & exceptiones, an dentur in hoc iudicio.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit, quod ānis præteritis emit quandam vineam sitam in loco N. propè vineā talis de tali ex vno latere, & vineam talis de tali ex alio latere, etc. à Sempronio de Sempronijs pro pretio scutorum mille, prout ex instrumento rogatu manu N. publici Notarij latiùs apparet, cui relatio, &c. quam quidem vineam multis ab hinc annis comparens ipse vsq; ad præsentem diē pacificè, & quietè possedit, prout etiam hodiè tenet, ac possidet, illam colendo, & fructus percipiendo, tamquam verus dominus; verum quia non obstante quod ipse sit in huiusmodi pacifica, & quieta possessione dicta vineæ, hesterna die Titius de Titijs de facto, & contra omne Ius cōparētem ipsum in sua quieta possessione turbare, & molestare præsumpsit, colligendo fructus eiusdem vineæ, & expellendo per vim famulum ipsius comparentis, ne colligeret. Propterea recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit decerni, & declarari, comparentē ipsum iniustè à præfato Titio turbatum fuisse; & proinde eundem Titium cogi, & compelli, vt à tali turbatione, ac molestatione desistat; & vt abductos fructus, cæteraque ablata ipsi comparenti integrè restituat, vna cum omnibus damnis expensis, & interesse. Insuper petit dictum Titium per eandem Curiam iuris, & facti remedijs opportunis cogi ad amplius comparentem in sua possessione non molestandum, nec inquietandum; et ad præstandam idoneam cautionem de in futurum non turbando, nec vexando, nec turbari, aut vexari per Alios non faciendo. Super quibus, *&c.* Deducens, *&c.* Non se astringens, *&c.* Et ita *dicit, & prouideri petit isto, & omni alio meliori modo, &c.*

Quod si agatur interdicto Vrtobi, fieri potest libellus eodem modo paucis mutatis, prout ex infra dicendis apparebit.

Forma Sententiæ.

In Dei, *&c.* Nos, *&c.* In causa, *&c.* De & super *turbatione, & molestia pacifica possessionis cuiusdam vineæ, &c.* Visis, *&c.* Christi *nomine, &c.* Dicimus, *&c.* & declaramus N. de N. *Actorem esse potiorem in possessione vineæ posita in loco* N. *propè bona* N. *&c. in actis deducta,*

ducta, &c. Ideo condemnamus dictum Titium de Titijs Reum conuentum, vt dictum N. de N. Actorem in pacifica, & quieta possessione relinquat, nec illum amplius turbet, neque molestet. Et insuper condemnamus eundem Titium, vt idoneam præstet cautionem de non turbando, nec molestando illum in futurum. Et Victum Victori, &c. Et mandatum, &c. & ita, &c. omni modo, &c.

Potest etiam alio modo fieri sententia, concedendo scilicet manutentionem Actori, qui bene de sua possessione probauit, & tunc formari poterit, vt infra videl.

In Dei, &c. Nos, &c. In causa, &c. De & super manutentione in possessione vnius vineæ, sita in loco N. iuxta bona N. de N. & N. de N. saluis alijs, si qui, &c. de qua agitur, rebusque alijs, etc. Dicimus, pronunciamus, sententiamus, decernimus, & declaramus dictum N. de N. manutenendum, defendendum, & conseruandum fore, et esse, prout manutenemus, &c. & manuteneri, &c. mandamus in quieta, & pacifica possessione dictæ vineæ (si sit vinea, domus, si sit domus, vel prædij, si sit prædium; & sic de reliquis,) eiusque iurium, et pertinentiarum quarũcũque, ac fructuum, prouentuum, ac redditũum perceptione, cõtra, & aduersus dictum Titium de Titijs, amoto eodem Titio, quatenus, &c. detentore, & quodcumque mandatum de manutenendo desuper necessarium, & opportunũ decernẽdum, & relaxandũ fore, & esse, prout decernimus, & relaxamus. Victumq; Victori, &c. & ita, &c. omni modo, etc.

Quod si actum fuerit super turbatione quasi possessionis seruitutis aucupandi, piscandi, ligna cedendi, pascendi, transeundi, tigni immittendi, canonem, vel redditus exigendi & huiusmodi, concipi potest sententia, vt infra, videl.

In Dei, &c. Nos, &c. In causa, &c. Visis, &c. Christi nomine, &c. Dicimus, &c. & condemnamus Titium de Titijs Reum conuẽtum, ne N. de N. Actorem in sua quasi possessione seruitutis N. turbet, aut vim inferat. Vel: in quasi possessione exigendi annũ canonem, seu redditus, etc, vel fructus census scutorum tot super tali fundo, &c. aliàs impositi, vt ex instrumento rogato manu N. Notarij in Actis producto, &c. Vel: super annuâ præstatione, etc. Quo verò ad interesse petitum et non probatũ ab eodem N. de N. Actore eundem Titium de Titijs Reum conuentũ absoluimus, & liberamus, ac iustis de causis non molestari mãdamus. Mãdatũque, &c. Et ita, &c. omni modo, &c.

Si vero per viam manutentionis, vt supra, procedere voluerit Iudex in sententiando, tunc forma sententiæ erit, vt infra, videlicet.

In Dei, &c. Nos, &c. In causa &c. de, & super manutentione in quasi possessione iuris exigendi annuum canonẽ scutorum tot super domo N. Vel: Fructus annui census, &c, Vel: in quasi possessione seruitutis N. &c. de qua agitur, Rebusque alijs, &c. Visis, &c. Christi, nomine, &c. Dicimus, etc. Et declaramus dictũ N. de N. manutenendum, defendendum, & conseruã[..]ñ fore, & esse, prout manutenemus, &c. manuteneri, &c. mandamus in quieta, & pacifica possessione, Vel: quasi, exigẽdi dictum annũ canonem, &c. Vel: fructus census, &c. Vel seruitutis N. etc. Et Mandatum quodcumque de manutenendo desuper, &c. Victumque Victori, &c. Et ita &c. omni modo, &c.

Casu vero, quod Actor non plenè probauit, & constare fecit in actis de sua possessione, sed Reus è contrario melius suam intentionem super possessione controuersa probationes fecit, tunc sententia ferenda erit pro ipso Reo; absoluendo illum à petita molestia per Actorem, infrascripto, vel simili modo, videl.

In Dei, &c. Nos, &c. In causa, &c. De, & super molestia, & turbatione possessionis vnius Vineæ sitæ in loco N. propè bona, &c. de qua in actis, &c. Rebusque alijs, etc. Visis, etc. Christi nomine, etc. Dicimus, etc. et Titium de Titijs Reum conuentum à petitis per N. de N. Actorem absoluimus, et liberamus, præcipiendo eidem N. de N. Actori, ne amplius dictum Titium Reum conuentum turbet, aut molestet; sub pæna scutorum tot... etc. Eumdemque Titium Reum conuentum potiorem in possessione prædictę Vineæ positæ, vt supra, iuxta bona, etc. declarando. Et Victum Victori, etc. Et Mandatum, etc. Et ita, etc. omni modo, etc.

Quod si Actor defecerit in probationibus, & cõstate non fe[..]rit, se possidere tẽpore litis cõtestatæ, quia fortè Reus illum spoliauit, tunc sententia ferẽda quoque est ad fauorem Rei conuenti, vt infra, videlicet.

In Dei, etc. Nos, etc. In causa, etc. De, & super, etc. Christi nomine, etc. Dicimus, etc. Et Titium de Titijs Reum conuentum absoluimus à petitis per N. de N. Actorem; Possessionem tamen, quam vi ab Aduersario tempore litis cõtestatæ ipse Titius Reus habuit, tamquam violentam non proficere in hoc interdicto vti possidetis declaramus, ideo dictum N. de N. Actorem similiter absoluimus ab intentione dicti Titij Rei conuenti, et sic neutram partem super interdicto vti possidetis condemnamus, sed tantum in expẽsis dictũ N. Actorem, qui libellũ porrexit, quarũ taxationem Nobis, etc. Et ita, etc. omni modo, etc.

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod interdicta retinendæ possessionis plura sunt, vt inferius dicemus, sed duo tantum præcipua enumerantur, nimirum interdictum vti possidetis, & interdictum Vtrobi. Illud vti possidetis datur ad retinendam, & conseruandam possessionem rerum immobilium. l. 1. et tot. tit. ff. vti possidetis et §. retinendę vers. seù §. sed interdicto vti possidetis. Instit. de interdict. Bart. & Alii communiter in l. vnic. C. vti possidet. Menoch. in tract. de retinend. possess. in præludi. nu. 3. Boccacc. de interdict. vti possidet. cap. 2. num. 15.

2 Illud verò Vtrobi signanter datur ad restituendam, & conseruandam possessionem rerum mobilium l. 1. ff. vtrobi et d. §. retinendæ. seù sed interdicto vers. vtrobi vero il 1. Boccac. d. cap. 2. num. 15. et cap. 6. n. 1. et seqq. Ambo autem competunt possidenti tantum, quia non possidenti alia dantur remedia. Hęc vero introducta fuerunt ob violentiam turbatiuam contra eum, qui turbat possidentem rem suam in sua possessione, vel quasi, quam habuit, & habet, vt à turbatione desistat. Et sic possessor quietam possessionem retineat, & non amittat, ac cautionem de amplius non turbando præstet, & interesse præteritæ turbationis soluat. Vtrumque interdictum nempe vti possidetis, & vtrobi nomen sumpserunt à primis verbis edicti Prętoris. l. 1. ff. vti possidet. et l. vnic. ff. vtrobi. ex quibus Iuribus patet, quod ambo introducta sunt de Iure Prætorio, quo cauetur, vti possidetis, ita possideatis. Improbauit enim Prętor vim inferri ei, qui possidet, & voluit, vt quilibet possideat, sicut possedit donec Iure conuincatur, ne pax, & tranquillitas Reipublicæ peruertatur. dict. l. 1. ff. vti possid.

Interdictum Vtrobi dicitur à Verbo: Vtrum, et vbi, hoc est apud quem. Quasi dicere volens Prætor, apud quem est res mobilis, apud eum sit. Gloss. in d. l. vnic. ff. vtrobi, et in d. §. retinendæ Instit. de interdict. Et quamuis antiquitus aliquæ darentur differentiæ inter hęc duo interdicta vti possidetis, et vtrobi, hodie tamen vnica tantum inter illa constituitur, vt scilicet primum detur pro rebus immobilibus, secundum

pro

pro mobilibus; In reliquis verò omninò exequata sunt; nam in vtroque interdicto sufficit possessio tempore contestationis litis. *d.l.1.in princ. & §.hoc interdictum.ff.vti possidet.d.l.vnic.§.interdictū ff.vtrobi d.§.retinendæ §.sed interdicto, & §.hodie Instit.de interdict.* Boccac.*de interdict.vti possid.d.cap.2.nu.3. & cap.6.num.1.*

3 Noto secundò, quod interdicta retinendæ manutenent, & conseruant possessorem, seu detentorem in possessione rei, in qua non vi, nec clam, nec precario reperitur tempore litis contestatæ, vt probatur *in d.§.hodie Instit.de interdict. & in l.1.ff. de itiner.actuq. priu.l.1.ff.de superficieb.l.1.ff.ne vis fiat ei.l.1.de aqua quotid.et æstiu.et l.1.ff. de riuis cum cōcordantibus.* & notatur per Bartol.*in l.ait Prætor §.quod ait num.2.& 15.ff.vti possid.*Boccac.*de interdict.vti possid. d.cap.2.num.1.* vbi aduertit, quod hac ratione in Romana Curia interdictum retinendæ possessionis appellatur *mandatum de manutenendo*, vt notat etiam Ridulphin. *in sua Prax. p.2.cap.15.num.90. & 92.* vbi ait manutentionem optima ratione fuisse introductam, ne Partes inter se contendentes de possessione rei controuersæ veniant ad arma, & vt constet quis sit Actor, & quis Reus; ex Contard.*in l.1.lim.3.n.48.C.si de moment. possession.*Menoch.*de retinend.remed.vlt.num.12.*Scaccia.*de appellat.q.17.lim.6.membr.2.num.1.*Rot.*decis.404.n.5.p.2.rec.*Benintend.*decis.79.n.3.*

4 Quod quidem iudicium manutenentionis est breue, & summariissimum, vt tradunt Menoch.*de retinend.remed.vlt.n.4.*Couarruu.*practicar. quæstion. ca.17. num.2. & seqq.* Castr.*cons.*[illegible]*.num.2.lib.2.*Rot.*decis.641.num.7.p.1.diuers.& decis.1.num.2.& decis.341.num.4.p.3.& 383.num.7.p.4.recent.* Et in hoc retinendæ, seu manutentionis iudicio requiritur omninò libellus, & in Romana Curia Monitorium, quod loco libelli succedit, cum in ea per viam monitorii, non libelli procedatur, Menoch.*vbi sup.remed.3.num.453.*Rot.*decis.123.num.12.p.7.recent.* nisi intentetur incidenter, quia tunc libellus, seu monitorium non requiritur; vt si prius lis legitimè introducta fuit, vel si iudex ex officio concedit manutentionem. Menoch. *vbi sup.*Rot.*ibid.num.12.* secus si lis non fuerit antea introducta, vel si concedatur manutenentio ad instantiam partis. Menoch.& Rot.*loc.cit.*

Quando autem Pars petierit manuteneri, est prorsus Actor originarius & voluntarius, quamuis aliquo modo videatur Reus necessarius, præsertim quando petit ante omnia manuteneri. Gregor.*decis.64.num.5.*Rot.in Valentina *pensionis 31.Ianuarij* 1610. *coram D. Patriarcha Hierosolymitano impress.* apud Marchesan.*de commiss.iactation.p.3.§.2.decis.1.num.1.fol.353.& seq.*

Et est notabile in hoc iudicio retinendæ, seu manutentionis, quod sæpissimè accidit, vt vterque litigans sit Actor, & vterque Reus; quod est, quando vterque de possessione contendit, & porrigit libellum, in quo manuteneri petit, nec clarè constat quis reuera sit Actor, & quis Reus. Menoch.*de retin.d.remed.3.n.759.vers.hoc ergo opinio.*Boccac.*d.tract.de interd. vti possid.capit.15.num.1.& seqq.& num.13.*

5 Noto tertiò, quod interdictum, vti possidetis duplex est, directum, & vtile. directum datur pro retinenda possessione rerum corporalium, quæ verè possidentur *l.possideri in princ.ff.de acquiren.possess.* Vtile verò datur pro tuenda quasi possessione rerum, & iurium incorporalium, quæ quasi possidentur. Gloss.*in d.l.1.ff.vti possidet.& in d.l.vnic.verb.fundum C.eod.tit.* Dec.*in cap.licet.causam num.215.de probat.* Boccac.*vbi sup.cap.8 num.1.cum seqq.*

6 Vnde patet hoc interdictum dari. Primò pro possessione rerum corporalium immobilium, vt sunt prædia, fundi, domus, & huiusmodi, *d.l.1.in princ.& §.hoc interdictum.ff.vti possidet.* vbi habetur, quod competit siue in totum, siue pro parte res prædictæ possideantur. Secundo datur pro possessione rerum incorporalium, vt sunt Iura, seruitutes, & similia. Gloss. *in d.l.1.ff. & d.l.vnic.C.vti possidet.* & est textus *in l.sicuti §.Aristo in fin.ff.si seruit.vindicet.* Ioan. Faber.*in d.§.retinendæ num.15.* vbi tamen dicit hoc esse verum, quando Iura illa adhærent rei immobili, quia tunc res mobilis dicitur pars rei immobilis. *l.1.§.illud vtique, & §.seq.ff.de vi, & vi armat.* Boccac. *d.cap.2.num.15.* alias secus. Idem dicit de alijs Iuribus Personalibus Faber. *ibid.post princ.* per text. *in cap.quærelam.de electión.* Quare admittit competere pro quasi possessione seruitutum personalium, vt sunt vsus, & vsus fructus. per *l.fin.ff.vsu fruct.* Et realium habentium causam continuam, non verò discontinuam, vt est iter, vel actus, in quibus factum hominis continuum requiritur, & tunc datur interdictum de itinere, actuque priuato, secundum Gloss.*in d.§.retinendæ verb ingens* & Bart.*in l.1.n.5.ff.vti possid.* Quæ quidem intelligi debent, secundum Angel.*in præcit.§.retinendæ n.3.* quando quis non turbatur in possessione rei corporalis immobilis propter hoc, sed quando turbatur in quasi possessione Iuris, & seruitutis tantum, vt si quis voluerit domum suam altius tollere, & vicinus prohibeat; tunc datur, quia prohibetur vti re sua immobili, & tali casu datur directum, ratione rei corporalis; Si vero prohibeat altius domum extollere, asserendo sibi deberi seruitutem altius non tollendi, tali casu quia turbatur in Iure altius tollendi, datur vtile interdictum; Idem tenet Angel.*loc.cit.* in turbatione quasi possessionis iurisdictionis, vel alterius Iuris, puta eligendi nominandi, præsentandi, decimandi, vectigalia colligendi, & similia, nam tunc daretur hoc interdictum *per cap.licet.de probat.* Hinc est, quod secundum Bartol. *in l.2.ff.quor bonor.* non competeret hoc possessorium iudicium pro præstationibus personalibus annuis, vt ad aliquid dandum tali certo tempore, nisi habeatur ius in personam sic obligatam, vt est in vassallo, seruo, & similibus; sequitur Ioan de Platea *in d.§.retinendæ num.6.*

7 Difficultas tamen hic proponi posset, numquid detur hoc interdictum, & sic manutentio ei, qui turbaretur in quasi possessione Iuris percipiendi alios annuos redditus, puta census, & similes? Et respondetur affirmatiuè, quia soluuntur ratione alicuius rei immobilis, & tunc vtile interdictum non solum datur contra tertium turbantem, qui diceret sibi illud ius competere: verum etiam contra debitorem non soluentem *vt notatur in d.l.vnic.C.uti possid.& in d.cap.licet de probation.*Bart.*in d.l.1.ff.uti possid.*Ioan. Faber *in d.§.retinendæ, num.20.* Et Rota concedere solet manutenentionem existenti in quasi possessione exigendi census; ac censuum fructus. Burrat.*dec.60.n.1.& seqq.* vbi etiam ait, quod vnica tantum solutio sufficit ad constituendum creditorem in quasi possessione. Gregor.*decis.313.n.1.& seqq.*Rot.*decis.614.n.1.p.1.rec.* Sic etiam existenti in quasi possessione exigendi affictus, seu pensiones bonorum locatorum. Papiens.*in Prax.form.libell.qu.agit ad affict.§.6.super solutione nu.5.*Berou.*cons.119.nu.5.lib.3.* Buratt.*d.decis.60.num.1.& decis.289.n.11.*Caualer.*decis.228.n.3.* Et ratio est, quia annui redditus, & census computantur inter res immobiles *Clemēt.exiui §.cūque ānui redditus de verb.signif.*Glos.*in l.iubemus nulli in princ.verb.annonas.C.de Sacrosanct.Eccles.* Iason. & Alij *in l.Sciendum.ff.qui satisdar.cogant.* vbi dicit, quod possidens annuos redditus non cogitur satisdare. & idem dicit Abb. & ibi Add. *in cap.nulli de reb.Eccles.alien.uel non.*

8 Noto

8 Noto quartò, quod hoc interdictum vti possideris pluribus datur, & primò illi, qui ciuiliter tantum possidet, & in ea ciuili possessione turbatur, forsan ab alio, qui naturaliter tantum possidet, vt habetur *in l. fin.* & ibi Gloss. *uerb. alter. possessionem. ff. uti possidetis*. & Glos. *in l. unic. uerb. uti possidetis in princ. C. eod. tit.* Natt. *cons. 419. n. 2. lib. 2* Gabr. *de acquir. possess. conclus. 6. n. 12.* Menoch. *de recuper. remed. 1. nu. 139. & rem. 15. num. 39.* Put. *decis. 419. num. 2. lib. 2.* Mantic. *decis. 185. n. 3.* Rot. *decis. 366. num. 3. p. 1. & 649. num. 10. p. 2. et 196. num. 4. p. 3. et 91. nu. 1. p. 5. et 275. nu. 3. p. 6. recent.* Quod procedit etiam in vsufructuario habente quasi ciuilem possessionem. Rot. *dict. decis. 366. num. 3. p. 1. recent.* Duran. *decis. 114. num. 9.* Gregor. *decis. 9. num. 6. et 307. num. 6.* Ciuilis autem possessio dicitur quæ animo retinetur, vt est in proprietario absente. Iason. & Alij *in l. 1. ff. de acq. possess. per text. in l. clam possidere §. qui ad nundinas*, & ibi Glos. & DD. *ff. eod. tit. de acquir. poss.* Naturalis vero possessio dicitur illa, quam habet occupans possessionem absentis, vt est in vsufructuario, emphyteuta, & similibus. *l. naturaliter in princ. ff. de acquir. poss.*

Secundò datur ei, qui naturaliter tantum possidet *d. l. fin. ff. uti possid.*

Tertio datur ei, qui ciuiliter, & naturaliter simul possidet. *d. l. 1. §. hoc interdictum ff. uti possid.* ibi *fieri potest, ut et possessor idem, & dominus sit.* Quomodo autẽ hæc possessio eodem tempore dari possit, uid. DD. *in l. 3. §. ex contrario, ff. de acquir. possess. et in l. si ut certo §. si duobus. ff. cõmodati.* & Glos. *in d. §. retinẽdæ Inst. de interd.*

Quarto datur tam possidenti res corporales immobiles, quam quasi possidenti res incorporales, cum hac tamen differentia, quod primò competit directum interdictum: secundo verò vtile *d. l. 1. C. uti possid. d. cap. licet de probat.* Bart. *in d. l. 1. ff. uti possid.*

Quinto datur ei, qui diffamatur ab aliquo de possessione, aut Iure alicuius rei, asserendo, quod illud sibi non competat. Quod verum est, secundum Bart. *in d. l. 1. §. huius autem interdicti. ff. uti possid.* per text. *in l. cum faeit ff. de ui, et ui arm.* si per talem diffamationem ille turbaretur in sua possessione, vel quasi: alias secus, quia hoc interdictum introductum fuit ad excludendam violentiam turbatiuam. *d. l. 1. in princ.* ibi *uim fieri uero ff. eod.*

Sexto datur domino pro turbatione facta colonis, vel alijs causam habentibus ab illo in possessionibus, quas ab eodem tenent. Et ratio est, quia turbatio possessionis illorum redundat in damnum domini. *arg. l. aut qui aliter §. si quis dum putat. ff. quod ui aut clam.*

Octauo datur directo domino feudi, vel emphyteusis pro turbatione possessionis rei feudalis, vel emphyteuticariæ facta vassallo, vel emphyteuticario, ob eamdem rationẽ, & insuper, quia qui impedimentum recipiunt, ne liberè vti possint re sibi concessa, nõ præstabunt seruitia, & debitam pensionem domino directo rem concedenti. Abb. *in dict. cap. licet. nu. 13. de probat.* Faber. *in d. §. retinendæ n. 7.* & Io. de Plat. *ibid. n. 6.*

Nono datur hoc interdictum, & sic manutentio, etiam mero detentori rei, donec de causa principali cognoscatur. *l. actilius* vbi Castr. *num. 5. de donat.* Couarr. *practicar. quest. d. cap. 17. num. 5. uers. sit sanè* Menoch. *de retinend. d. remed. ult. n. 18.* Seraphin. *deci. 1471. num. 7* Rot *decis. 641. num. 9. p. 1. diuers.* Burrat. *decis. 60. num. 12. 131. num. 7. et 164. nu. 4.* quia ad effectum obtinendi manutentionem, non attenditur bonum, vel malum ius possessionis, sed solum ipsa detentio, & insistentia. Cast. *ubi supra.* Rot. *decis. 93. num. 4. p. 4. et 97. num. 10. p. 5. recent.* Buratt. *decis. 904. num. 8.* ac sola possessio de facto, quamuis iniusta. Rot. *decis. 284. nu. 11. p. 5. et 188. num. 10. p. 7. recent.*

Decimo datur etiam spoliatori, donec causa terminetur per tres conformes. Castr. *loc. cit. et ibid.* Roman. *n. 7.* Neuizan. *cons. 80. nu. 3. uers. et dixit.* Caputaquens. *decis. 347. p. 2.* Rot. *decis. 641. p. 1. et decis. 50. num. 29.* vbi de stylo Rotæ dicitur *p. 2. et decis. 482. p. 3. lib. 3. diuers. et decis. 115. n. 4. p. 1. et dec. 284. n. 10. p. 5. rec.*

Vndecimo datur manutentio etiam prædoni, donec cognoscatur de eius iniustitia, nam medio tempore litis pendentiæ tueri debet in sua tali quali possessione *cap. in litteris de restit. spoliat. cap. licet il. 2. de præbend. in 6. l. colonus. et l. cum fundus ff. de ui, et ui arm. l. si quis à se fundum C. ad leg. Iul. de ui publ.* Boccac. *de interdict. uti possidet. dict. cap. 2. num. 87.* Mantic. *decis. 185. num. 7.* Buratt. *decis. 194. nu. 9.* Rot. *in Ciuitatis Castelli Bonorum 8. Nouembris 1589. coram emin. D. Card. Pamphilio impress.* apud Marchesan. *de commiss. p. 1. fol. 969. et d. decis. 115. n. 4. p. 1. et 284. num. 10. p. 5. recent.* Dummodo notoriè non constet, quod sit prædo ex eisdem actis. Abb. *in cap. cum Ecclesia sutrina nu. 26. de caus. possess. et propr.* Crauett. *cons. 249. n. 6.* Menoch. *de recuper. remed. 1. nu. 113. cum seqq.* ubi de communi cum Aliis cumulatis per Ferentill. ad Buratt. *d. decis. 194. litt. C.*

9 Noto quarto, quod cum utrumque interdictum tam uti possidetis, quam utrobi introductum sit, propter uiolentiam, ut dictum est, contra turbantes aliquem in sua possessione, uel quasi, & uiolentiarum quinque sint species, secundum Glos. *in l. extat. ff. quod met. caus. et in l. 1. C. de his, quę vi metusuè caus. fiunt et in c. ad audientiam eod. tit. de his, quæ ui metusuè caus. fin.* & Angel. *in §. quadrupli num. 17. Instit. de action.* Ideo singulas exponere necesse erit. Alia enim dicitur uiolentia inquietatiua: alia compulsiua: alia expulsiua: alia ablatiua: & alia turbatiua:

Inquietatiua est, quando aliquis, qui non est possessor, nec prętendit se possessorem esse ui, aut clam inquietat, & non sinit alium uti re sua quietè, & tunc locum habet, non hoc interdictum, *uti possidetis*, aut *utrobi*, sed interdictum, *quod ui, aut clam.* Iason. *in l. si quando n. 6. C. unde ui.*

Compulsiua est, quando quis per uim, & metum cadentem in constantem uirum compellitur ad aliquid dandum, uel faciendum, & tali casu, neque locum habent interdicta uti possidetis, & utrobi, sed actio quod metus causa Bald. *in rub. ff. quod met. caus. et in rubr. in fin. de controuer. inuestit. in Vsib. Feudor.*

Expulsiua est; quando quis per uim expellitur de possessione fundi, uel domus, & sic propriè cadit in rebus immobilibus, & pro tali uiolentia neque dantur nostra interdicta uti possidetis, & utrobi, sed interdictum unde ui, ad recuperandam possessionem amissam. de quo habetur *in l. si quis in tantam C. unde ui §. recuperandæ Inst. de interdict. cap. retinenda 3. q. 1. et cap. sepè de restit. spoliat.* Et hæc uiolentia inducit spolium, quod est adeo priuilegiatum, ut spoliatus ante omnia sit restituendus, & ei obijci non possit exceptio dominii. *cap. in litteris de restit. spoliat. t a. fin. de ordin. cognit. et l. si quis C. ad leg. Iul. de ui pub.*

Ablatiua est illa, quæ circa res mobiles committitur, quando tales res per uim auferuntur, de quo *in tit. ff. et C. de ui bonor. raptor. et Inst. eod tit.* & tunc actio ui bonorum raptorum datur, non interdictum uti possidetis, uel utrobi.

Turbatiua uerò uiolentia est, quando duo, uel plures prætendunt se eamdem rem possidere, & unus turbat alium in illius possessione, quo casu, si committatur in rebus immobilibus, proditum est interdictum uti possidetis; si uerò in rebus mobilibus datur interdictum utrobi *ut in pręcit. §. retinendæ. Inst. de interdict.* Et de ista tantum uiolentia loquimur hic.

10 Noto quinto, quod hoc interdictum vti possidetis contra plures datur; Et Primò contra turbantem Aliquem quietè vti possessione rerum corporalium immobilium, quamuis prætendat se quoque possidere *d.l.1.§.3.vers.sed si inter ipsos ff.vti possid.*

Secundo contra turbantem aliquem in possessione, quamuis non contendat se possidere Gloss. *in d.l.1.§. huius autem interdicti in verb. affirmat.* & ibi DD. per text. *in l.si duo §.si vicinus.ff.vti possid.* Gloss.& DD. *in d.ca.licet verb.vti possidetis in princ.de probat.* Papiens. *in Pract. form. libell. pro turbat. poss. §. ac præsentialiter turbat.num.3.* Felin. *in dict.cap.licet de probat.* Angel. *in d.§.retinendæ nu.1.* Faber *num.11.* & Platea *num.7.* Sufficit enim quæcumque prohibitio, vel impedimentum, ne quis quietè vtatur possessione rei suæ, vt si arbores succiderit, fructus collegerit, colonum expulerit, laborare prohibuerit, vel aliud simile egerit, licet non côcederit, quod ipse possideat, de quo Bart. *in d.l.1.§.restituendæ ff. vti possid. & in l. vim facit. ff. quod vi, aut clam. & in. l.Mænius § fundo ff.de legat.2.*

Tertiò datur côtra turbâtê aliquê vti quasi possessione seruitutis, iurisdictionis, & aliorum Iurû incorporalium. *d.cap.licet de prob. l.sicuti §. Aristo in fin.ff.si seruit.vindic.* Bar. *in l.si duos §.hoc interdictû.ff.uti possid.*

Quartò contra eum, qui aliquem in ciuili, vel naturali possessione turbat. *d.l.fin.ff.vti possid.*

Quintò datur contra diffamantem de possessione, aut Iure alicuius rei per alium pacificè, & quietè possessè, quasi quod illud ius possidenti non competat. Bart. *in d.l. 1. §. huius autem.ff. vti possid.* & dictum est supra *n.6.vers.quinto datur.*

Sextò datur côtra eû, qui cessat soluere annuos cêsus, vel redditus, sub aliquo prætextu, ita vt aliquo modo turbetur possessio domini, de quo dictum est *sup. nu. 7.* non daretur tamen, si cessario esset propter inopiam debitoris census, quia non adhibet violentiâ turbatiuâ, quæ in hoc interdicto præcisè requiritur, vt supra vidimus. Neque daretur hoc interdictum, si quis cessauerit à solutione, census, negando illi deberi censû, & proinde se non solututû in posterû, quâuis per plures annos soluerit, sed benè competeret interdictum *vnde vi*, quia per talem resistentiam, & contradictionem videtur expellere, & spoliare dominum, & sic ad recuperandam possessionem ageret spoliatus, non ad retinendam. *cap. querelam de election.* vbi Abb.& DD. facit, quod dicit Faber. *in d. §. retinendæ n. 19* & Innoc. *in cap. suborta de sentent. & re iudic.* subditos censeri spoliare dominum quasi possessione iurisdictionis statim, ac recusauerint ei obedire.

11 Noto quinto, quod adhoc, vt hoc interdictum vti possidetis detur, plura requiruntur. Et Primò requiritur possessio de præsenti à parte Actoris §. *hodie Instit.de interdict.* & colligitur *ex d. l.1. §.est igitur ff.vti possid.* vbi datur hoc interdictum retinendæ possessionis, ne vis inferatur ei, qui quietè rem possidet. Faber. *in d.§.retinendæ n.18.* Neque refert, an sit possessio naturalis tantum, an ciuilis tantum, an verò naturalis, & ciuilis simul. *per text. in d.l.fin.ff.vti possid.*

Secundo à parte Actoris requiritur, vt non habeat illam possessionem vi, clam, vel præcario à Reo, contra quem hoc interdictum proponit. *d.l. 1. in princ. & §.fin.ac l.si duo in princ.ff.vti possid.l.1.C.eod. tit. & d. §. retinendæ vers.hodie,* seù *§. hodie Inst. de interdict.* alias Reus excipere poterit contra Actorem. Quod si Actor non à Reo, sed ab alio possessionem vi, clam, vt præcario habuit, non poterit Reus exeipere de Iure tertij *d. l. 1. in fin. & d.l.si duo.* quia Actor replicabit, quod quamuis, quoad alium possessionem legitimam non habeat, quo ad ipsum tamen liberam tenet. *l.loci corpus §. competit.ff.si seruit.vindicet.*

Quando autem quis dicatur vi, clam, vel præcario possideri non est præsentis inspectionis, ideo qui fusè videre voluerit, adeat Azo. *in summ.C. vnde vi,* Bart. & DD. *in d.l.1 §.quod ait prætor.C. vti possid.* Papiens. *in Prax.dict.formul.libell.pro turb.possess.§. hodie tenet. & possidet.n.4.* Iason. *in l.si quando C. vnde vi* & ibid. Plot. *§.3.num.48.* Ioan.Fab. *in d.§.retinendæ num.11.* & Io.de Platea *num. 10.*

Tertiò requiritur à parte Rei conuenti, vt reuera turbauerit Actorem possidentem ei aliquam vim inferêdo *d.l.1.in princ.ibi.vim fieri uero, & ibid.in §.est igitur.ff.uti possid.* in illis verbis. *nam huius rei causa redditur; ne uis fiat ei, qui possidet.* Turbari autê dicitur quis, quotiescumq; impeditur exercere aliquem actu, per quê probatur possessio, vel quasi, vel per quem dominus non potest liberè vti suo arbitrio, siue in colendo fûdo, siuè in aliquid aliud faciendo. *l.uim facit.ff. de ui, & ui arm.* Lanfranc. *in tit.decret.de caus.possess.& propr. nu. 10.* Quod procedit, siuè Actor turbetur per ipsum Reum conuentum, siue per alium suo nomine. *arg. l. prohibere in princ. ff. quod ui, aut clam.* Et siue turbetur facto, siuè verbo, si per verbalem turbationem impediatur libera eius possessio, vt supra de diffamante dictum est, alias sola verbalis turbatio, non sufficeret. Alex.& Iason. *in l.si prius ff. de nou. oper. nunciat.* Quæ quidem turbatio intelligenda est de extraiudiciali, non de Iudiciali, nam si alicui moueretur lis coram Iudice super possessione alicuius rei, non competêret hoc interdictum, cum tunc non censeatur vim inferre, quia lege permittente facit, & pœnam non meretur. *l.Gracchus.C.ad leg.Iul.de adulter.*

12 Noto sexto, quod agens hoc interdicto duo principaliter ex supradictis probare tenetur. Et Primò possessionem ex parte sui ipsius. Secundo turbationem ex parte Rei conuenti. Tertium uero requisitum, quod non ui, clam, aut præcario possidebat rem à Reo, præsumitur, ideo si Reus de hoc excipere uoluerit, ipse probare tenetur, cum regulariter Reus in exceptione sit Actor *l.1.ff.de except.* Fab. *vbi sup.n.25.*

Vnde in Romana Curia, inqua interdictum retinendæ possessionis, ut diximus, appellatur mandatum de manutenendo, non conceditur, nisi Actor probauerit, se possedisse rem, in cuius possessione de præsenti manuteneri petit, cum manutentio, seu retentio non detur, nisi possidenti, *vt probatur ex d.l.1. in princ. et in §.huius autem & l.pen.§.creditores.ff.vti possidet.et d.§.retinendæ Instit.de interdict.* Roland. *cons. 46. nu.22. & seq.lib.2.* Couarr. *practicar.quæstion cap.17.nu.3.* Rot. *decis.56.num.1.& 408.num.1.p.2. & decis.8. num.9. & 29.num.1.p.5.& decis.192.nu.2.& seqq.p.6.& decis.49. num.1. & seqq.p.7. recent.* Seraphin. *decis.147. num. 1. & seqq.* Buratt. *decis.378 num.4.* Duran. *decis.308. num. 5.* Caualer. *decis.71.nu.4.* Gregor. *decis.459 n.1.* Coccin. *decis.14.nu.1.& seqq.decis.99.num.1. 125.nu.1.150.nu. 2.261.num.1.286.num.1.* & alibi.

Debet secundo qui obtinere voluerit hoc interdictum, seù manutentionem, possessionis, probare, & docere de possessione tempore litis contestatæ. *d.§.retinendæ vers. sed interdicto & d. §. hodie Instit. de interdict.d.l.1.§.hoc interdictum.ff.vti possidet.& d. l. vnic. ff. vtrobi* Bart. *in l.1.§.fin.n.2.ff.vti possid.* Couarr. *vbi sup.* Rot. *in Iacen.Sacristiæ 27.Iunij 1597.coram D.* Peregrino *impress apud Postium de manuten. decis. 388.* Ead. Rot. *decis.11.p.2.diuers.& decis.512.nu. 1 p. 1.& decis. 171.n.1.p.2.& decis.150 n.1.p 3.& decis.106.n.2.p.4. et decis.13.n.1.p.7.recent.* Caualer. *decis.242.n.1.359.nu.1. & 565. num. 1.* ubi dicit hoc esse tritum in Rota. sufficit tamen ad effectum habendi manutentionem, possessio paulo ante litem motam. Rot. *in Ciuitatis Castelli Bonorum 8. Nouembris 1589. coram Eminent.*

Card.

Card. Pamphilio impress. apud Marchesan. de commission. part. 1. pag. 969 secund. non. impress. Coccin. decis. 110. n. 5. alias denegatetur illi manutentio, ut tradunt Bart. in d. l. 1. §. fin. num. 14. ff. uti possid. Alex. cons. 92. num. 4. vers. quod aut. lib. 1. Coccin. decis. 52. num. 4. Buratt. decis. 145. num. 2. & decis. 220. & 291. num. 1. & 451. num. 1. & 506. num. 1. & 614. num. 3. Rot. decis. 63. num. 4. p. 1. & decis. 762. num. 1. p. 3. & decis. 249. nu. 1. p. 4. recentior. Quomodo autem probetur possessio, diximus in superioribus; Quomodo vero turbatio notatum est paulisper. numer. praeced. versic. Tertiò requiritur. ibi. Turbari autem.

13 Probationes ad effectum obtinendi interdictum retinendae, seu mandatum de manutenendo, sufficiunt leuiores. Couarrun. d. cap. 17. num. 4. Castrens. cons. 3. n. 3. vers. quarto lib. 2. latè Menoch. de retinend. remed. vlt. q. 8. nu. 34. Seraphin. decis. 1113. n. 1. Durau. decis. 21. nu. 4. Caualer. decis. 75. n. 4. Veralt. decis. 382. p. 2. Coccin. decis. 31. nu. 4. Rot. decis. 81. n. 1. p. 1. & decis. 375. num. 2. p. 3. lib. 3. diuers. et dec. 287. n. 2. p. 2. & decis. 564. num. 4. p. 3. et decis. 383. num. 3. p. 4. et decis. 85. num. 3. p. 3. & decis. 156. num. 2. p. 6. & decis. 12. num. 5. p. 7. rec.

Vnde ad obtinendam manutentionem sufficit semiplena probatio in summario iudicio. Menoch. d. remed. vlt. num. 34. Bero. cons. 43. num. 47. lib. 3. Buratt. decis. 22. num. 5. decis. 360. num. 2. 572. num. 7. & 691. nu. 3. vbi dicit, quod Rota passim admittit talem probationem in huiusmodi iudicio summario. Rot. decis. 158. nu. 1. p. 3. recent. dummodo tales probationes sint concludentes in suo genere. Socc. cons. 98. nu. 8. lib. 4. Ferentill. ad Buratt. decis. 375. nu. 13.

14 Noto septimò, quod ad plura datur hoc interdictum. Et Primò ad effectum, vt Reus desistat a turbatione, & vi turbatiua de praesenti d. l. 1. ff. vti possidetis, ibi, quominus ita possideatis, vim fieri vero. Secundò datur, vt Reus desistat a turbatione etiam in futurum, non enim sufficit, si desistat de praesenti, nisi caueat de non turbando in futurum, cum semper animum mutare possit. arg. l. harum & l. egi. ff. si seruit. vindicet. & l. pen. ff. de aqu. quotid. & aestiu. Quae cautio fieri debet, vel cum fideiussoribus, vel pignoribus, vel mulcta indicta. Bart. in l. si prius num. 3. ff. de nou. oper. nunciat. Et esse debet perpetua, si ius agetis est perpetuum, vel ad tempus, si eius ius sit ad tempus. Bart. in d. l. 1. §. hoc interdictum num. 9. ff. vti possid. Tertiò datur ad effectum, vt Reus prestet praedictam cautionem de non molestando in futurum. DD. in d. l. vnic. C. vti possid. Bart. in d. §. hoc interdictum. Quartò datur ad effectum, vt Reus soluat Actori interesse praeteritae turbationis, quanti scilicet Actoris interest possessionem quietam non habuisse. d. l. si duo §. fin. ff. vti possid.

15 Noto octauò, quod libellus in hoc interdictò concipiendus est magna cum diligentia, secundum Bart. in d. l. 1. §. hoc interdictum. ff. eod. tit. alias libellans sibi praeiudicium pararet ex inepta facti narratione, quia libellus est similis Syllogismo Dialecticorum, qui constat maiori, & minori propositione, & conclusione, quae necessariò oritur ex dictis propositionibus; Vnde libellus constat narratione facti, medio concludendi, & conclusione, vt aduertit Bart. in l. si prius num. 19. ff. de nou. oper. nunciat. Ideo Actor in libello narrare debet primò, se de praesenti possidere, vel quasi possidere rem immobilem, corporalem, vel incorporalem, in qua turbatur, & inquietatur à Reo. Nec est necesse exprimere qualitatem possessionis, an sit ciuilis, vel naturalis, vel ciuilis, & naturalis simul. Bart. in d. l. 1. §. hoc interdictum. Faber. in d. §. retinendae num. 22. Dummodo in progressu causae exprimat, nisi Reus petat declarari quia tunc specificare debet, vt resoluere possit, an cedere, vel contendere expediat iuxta text. in l. 1. ff. de edend. & Authent. offeratur C. de lit. contestation. Secundò narrare debet Actor, se à Reo in sua possessione, vel quasi turbari. d. l. 1. ff. vti possid. Tertiò, quia ex his duobus demaoat medium concludendi, exprimere debet modum, & qualitatem turbationis, praesertim si ex eis aduersarij dolus arguitur. Innoc. in praecit. cap. licet causam de probat. Bart. in d. l. 1. §. hoc interdictum, vbi assignat rationem diuersitatis, quare modus turbationis exprimendus sit, & non qualitas possessionis. Et Io. Faber. in d. §. retinendae num. 18. ait tacitum prudenter narrandum esse ne ex ipsius narrantis verbis videatur compulsus, vel expulsus à possessione, quia tunc non daretur ei hoc interdictum ad retinendam possessionem. l. si rerum. ff. de ui, et vi armat. sed interdictum vnde vi ad recuperandam possessionem, de quo in sequenti intersecatione. An autem tempus praecisum probationis, puta dies mensis & anni exprimendum sit, vide Bart. in d. l. 1. §. hoc interdictum, ff. vti possid. vbi negatiuè concludit, maximè quando non praesumitur de dolo aduersarij; secus tamen si dolus argueretur, puta quod dolo turbasset, nam tali casu exprimendum esset tempus. Quartò concludere debet benè libellum Actor, quia tota vis libelli, ex qua victoria causae procedit, in conclusione consistit, secundum Innoc. in cap. super litteris de rescript. & Iason. in §. omnium numer. 128. Institut. de action. vbi dicunt, attendendum esse in libello, non tantum quid narretur, sed potius quid concludatur. Ideo concludendo petere debet Actor, vt Reus ad praedicta quatuor condemnetur, nempe vt cesset à turbatione praesenti: vt non turbet in futurum: vt caueat de non turbando in futurum: & tandem vt restituat ablata, damna, & interesse, iuxta superius tradita.

16 Noto nonò, quod sicut libellus in hoc interdicto diuersis modis, secundum casuum diuersitates formari debet, vt tradit Speculat. in lib. 4. de caus. possession. & proprietat. §. 1. nu. 6. cum seqq. vbi plures cumulat: sic sententia diuersimodè concipienda, & formanda est, secundum factorum, & casuum diuersitatem, vt rectè docent Gloss. in d. l. vnica verb. prohibebit. C. vti possidetis. & in cap. licet causam supra cit. verb. vti possidetis. & ibi Canonistae de probationib. Bart. in d. l. si duo circa princ. ff. vti possid. Ioan. Faber. in d. §. retinendae num. 28. & ibid. Io. de Platea n. 11. & seq. cum sententia, vt alias supra dictum est, regulariter esse debet conformis libellis. l. fin. C. de fideicom. libert.

Hinc fit, quod Glos. & DD. in praecitatis locis plures casus constituunt ad hoc vt Iudex sententiam iustam, & validam ferre possit. Quorum primus est, quando Actor in libello petiit contra Reum, vt desisteret a turbatione, & in iudicio probauit se possidere, sed Reus non contendit se quoque possessionem rei habere; & tali casu Iudex condemnare debet Reum ad praedicta quatuor, de quibus in praecedenti numero dictū est.

Secundus casus est, quando Actor, & Reus eodem tempore contendunt de possessione, & quilibet dicit se possidere; & tunc si alter eorum probauit suam possessionem, Iudex condemnare debet Alium, qui benè non probauit etiam ad praedicta quatuor. Abb. in d. cap. licet causam. nu. 36. de probat. Salicet. in d. l. vnic. C. vti possid.

Tertius est, quando vterque probauit de possessione, sed diuersis rationibus, & iuribus; vt si unus probauit de possessione naturali; alter de ciuili; & tunc Iudex secundum Bartol. in d. l. si duo. ff. vti possid. vtrumque condemnare, & vtrumque absoluere debet, sed sub diuersis motiuis, & ex diuersis respectibus; distinguendo qualitates & formas diuersae possessionis, iuxta cuiusque probationes. Abb. in d. cap. licet. nu. 37. & Cyn. in d. l. vnic. vbi latè.

Quar-

Quartus est, quando vterque probationes æquales fecit super possessione, & sub eodem Iure, & specie possidendi: sed alter probauit de antiquiori possessione, & tūc Iudex condemnabit possessorem de recenti, & obtinebit possessor antiquior, *arg. d. cap. licet causam* & tradit Imò. *in cons.* 110. *vol.* 1.

Quintus est, quando Actor, & Reus æquales probationes fecerunt, sed neuter probauit de antiquiori possessione, imò quilibet de pari tempore, & tunc is obtinebit, cuius testes magis verisimilia deposuerunt, si verò testes vtriusque æquæ verisimilia dixerint, obtinebit ille, qui testes honestiores produxit: quòd si testes in pari honestate reperiantur, obtinere debet qui testes produxit numero plures, *vt in capit. in nostra. de testibus. et l. ob carmen. §. fin. ff. de testib.*

Sextus est, quando testes sunt pares numero, & qualitate, & quilibet probat de pari, & simili possessione eiusdem temporis, sed tamen vnus probat de possessione, & titulo simul, alter verò de possessione tantum, & tunc primus obtinebit, quia eius possessio fortior est, cum sit iustificata titulo *d. cap. licet causam de prob.* vbi Abb. & Alij, latè Lanfranc. *in repet. rubr. decretal. de caus. possess. et propriet. §. nunc. est transeundum. nu.* 27. vbi aduertit Aduocatos, & Procuratores, vt sint valde cauti in probationibus faciendis tam pro Actore, quam pro Reo conuento hoc interdicto, nam in positionibus, & Articulis ponere debent, & probationes facere, non solum super possessione simpliciter, sed etiam super dominio, & titulo. Neque Aduersarius opponere potest, quod tales articuli impertinētes fuerint, quia agitur iudicio possessorio, non petitorio; Nam respondetur, quod in hoc casu, cum in paritate probationum, is obtineat, qui fortia Iura probauit, vt supra vidimus de eo, qui probauit possessionem, & titulum simul; ideo vt fortiora Iura experiatur, melius faciet, si etiam dominiū probauerit, nam euenire poterit, quod pars aduersa probauerit possessionem, & titulum, & alter probando vtrumque, & insuper dominium, ille obtinebit. Quamobrem quando casus occurret, ne dedigneutur causidici adire Speculatorem *in dict. lib.* 4. *de caus. possess. et propr. §.* 1. vbi diuersas formas positionū, & Articulorum ponit, secundum diuersitatem casuum.

Septimus est, quando vterque æqualiter probauit de possessione eiusdē temporis: item de æquali titulo: pari numero, & dignitate testium, & de omnibus alijs circūstantijs; adeo vt probationes in omnib. & per omnia æquales reperiantur; & tali casu magna est difficultas, quomodo Iudex procedere debeat; nā in hoc articulo quatuor inueniuntur opiniones. Quarum Prima est quorundam DD. ex antiquioribus, qui dicunt, quod Iudex sententiam ferre teneatur simpliciter: vti possidetis, ita possideatis; sed hęc opinio non placet Glos. *in d. l. vnic. verb. prohibet C. vti possidet, et in d. cap. licet. verb. vti possidetis. de probat.* & ibi DD. communiter; quia tūnc sententia non esset certa, neque per se, neque per relationem ad aliud cōtra dispositionem *l. hac sententia. C. de sent. quæ sine cert. quantit. profer. et §. curare Instit. de action.* neque per eam imponeretur finis controuersiæ, & partes ad nouas rixas, & ad arma venirent contra mentem *l. æquissimum. ff. de vsufr.*

Secunda opinio est, quod Iudex in tali casu supersedere debet, & possessionem interim sequestrare, vt sic partes componantur inter se; vel per communes amicos, sed neq; hæc opinio subsistere potest, quia vel numquam tali sequestro tædio affecti concordarent, vel potius venirent ad arma.

Tertia opinio est, quod hoc casu lis per Iudicē sorte dirimenda sit. *arg. l. sed cum ambo. ff. de iudic. et l. si duobus in priuc. C. communia de legatis.* Sed neque hæc opinio placet Bartolo, & cæteris Doctoribus communiter *in d. l. si duo. ff. vti possid.* nisi partes in hoc simul conuenirent, vt sic sententia proferretur, quod facere possent. *per l. si conuenerit. ff. de re iudic.* Et ratio est, quia cum quæstio quis sit possessor, sit quid facti, & iudicium sortis locum non habeat in facto incerto. *l. duo sunt Titij. ff. de testament. tutel.* Sed tātum in dubio Iuris. *d. l. sed cum ambo ff. de iudic.* Ideo non esset recta sententia, ob diuersitatem rationis.

Quarta opinio est, quod Iudex tali casu paritatis probationū super possessione adiudicare debeat possessionem vtrique parti pro medietate. ita Glos. *in d. cap. licet causam. de prob. et ibid.* Abb. *nu.* 37. *circ. med.* & Bart. *in d. l. si duo in princ. ff. vti possid.*

Et ista est communis ferè omnium DD. qui mouētur optima ratione, quæ valde mihi placet, nam quādo vna res insolidum duobus legatur, & vterque rem in totum habere non potest, faciunt sibi legatarij per cōcursum, ad effectum vt quilibet dimidiam illius rei insolidum legatę habeat, *vt habetur in l. coniunctim. ff. de legat.* 3.

Octauus casus est, quando neuter probauit de possessione, & non benè constat quis eorum possideat: & tunc Iudex sententiam proferre non debet, neque pro, neque contra. Sed possessionem sequestrari curet, vna cū fructibus, donec causa plenè discussa fuerit in iudicio ordinario Peritorij: inhibendo interim ambabus partibus, ne ad possessionem accedant, & ueniant ad arma: *iuxta d. l. æquissimū. in princ. ff. de vsufruct.* de quo uid. Innocen. *in cap. in præsentia de probat.* & Bald. *in l. vnic. C. de prohibit. sequestr. pecun.*

Ex dictis infertur, quod Iudex sententias nimis maturè ferrē debet, & non præcipitanter, ac sine consilio Doctorum, qui sint ipso petitiores, & magis uersati, cum ex iniustis sententijs damna ferè irreparabilia partibus oriantur; de quibus strictissimè isto Iudici omnipotenti Deo rationem reddere debet, sed quia nequit in alio sæculo illa reparare, restitutionē partibus læsis faciendo, condignas pœnas in æternis cruciatibus luet, & sine fine duraturas exoluet.

17 Sunt & alia quam plura remedia retinendæ possessionis, sed prædicta duo tantum sunt, ut dictum est, principaliora. Nam datur interdictum *de aqua quotidiana, et æstiua*, quod competit pro retinenda possessione ductus aquæ, *de quo in l.* 1. *et tot. tit. ff. de acqu. quotid. et æstiu.* Item interdictum de fonte, quod cōpetit pro retinenda possessione aquę haustus è Fōte; *de quo in l. vnic. ff. de fonte.* Item interdictum *de Riuis* pro retinenda possessione, vel quasi iuris purgandi Riuos, & aquæ ex eis ducendæ: *de quo in l.* 1. *et tot. tit. ff. de Riuis.* Item interdictum, *Ne vis fiat ei*, quod competit pro protectione possessionis cōparatæ per immissionem ex primo decreto, & rei seruandæ gratia, de quo *in l.* 1. *et tot. tit. ff. ne vis fiat ei.* Item interdictum *de superficiebus*, quod competit pro retinenda possessione, uel quasi utendi superficie domus, uel fundi, *de quo in l.* 1. *et tot. tit. ff. de superficieb.* Item interdictum *de itinere, actuque priuato*, quod datur pro retinenda possessione, uel quasi itineris actus, & uiæ, de quo *in l.* 1. *et tot. tit. ff. de itiner. actuq. priu.*

18 Noto ultimò, quod in hoc iudicio possessorio retinendæ, & sic manutentionis non admittuntur exceptiones altiorem requirentes indaginem, sed remittūtur ad petitoriū *l. fi. C. quor. bonor.* Couar. *practic. qq. d. cap.* 17. *n.* 5. Buratt. *decis.* 194. *n.* 7. Caualer. *dec.* 150. *n.* 3. Duran. *decis.* 433. *num.* 8. Rot. *decis.* 614 *num.* 4. *p. r. et* 413. *nu.* 12. *p.* 5. *et* 214. *nu.* 11. *p.* 7. *recent.*

Neque admittitur appellatio à mandato de manutenendo in summarijssimo possessorio retinendæ, tā de Iure

de Iure Canonico, quam Ciuili.*cap.fin.§. de possessione etiam 2. quæst.6. l. 1. C. si de momentum. possession.* & ibi Contard.*limit.3.nu.48.* Menoch.*de retinend.remed.vlt. q.17.num.48.*Scacci.*de appellat.q.17. limit.6. membr.2. nu.1.*Duran.*dec.221.num.6.*Benintend.*decis.79.num.6.* Caualer.*decis.88.num.2.*Seraphin.*decis.1295. numer.2.* & Rot.*decis.287.num.7.p.2.& decis.84.nu.1.p.7.recent.* & Alij cumulati *sup.Intersec.17.num.15.* Quod tamen intelligendum est quoad effectum suspensiuum; non deuolutiuum, nam quoad hunc benè datur appellatio.*d.cap.fin.&* d.l.1.& ibid.Contard.*d.limit.3.num.49.* Benintend.*d.decis.79.nu.6.*Rot.*d.decis.287.nu.7.p.2.& d.decis.84.nu.1.p.7.recent.*

INTERSECATIO XXI.

De Remedijs, seu Interdictis recuperandæ possessionis.

SVMMARIVM.

1 *Remedia recuperandæ possessionis plura.*
2 *Spoliato, & per vim expulso dantur dicta remedia.*
3 *Spolians dupliciter conueniri potest, ciuiliter, & criminaliter.*
4 *Recuperatio possessionis describitur.*
5 *Spolium, quid sit, & quotuplex demonstratur.*
6 *Recuperandæ remedia plura.*
Interdicto vnde vi pro quibus rebus detur & quæ requirantur, ad hoc vt detur.
7 *Violentia personæ requiritur.*
Alia requisita, ad hoc vt competat hoc interdictum recuperandæ, quæ?
8 *Condictio triticiaria pro quo, & quando competat.*
9 *Condictio incerti cui, & pro quibus detur.*
10 *Condictio indebiti, quando detur.*
11 *Actio in factum cui competat.*
12 *Officium Iudicis cui, & contra quem detur.*
13 *Remedium* l.si me,& Titium ff.si cert.petat *quando competat.*
14 *Condictio ex* l.si coloni.C.de agric.& censit,*cui, & contra quem detur.*
15 *Condictio ex* l.authoritatem. C. vnde vi *cui detur.*
16 *Condictio ex* l.si quis conductionis.C.locat. *cui, & contra quem competat.*
17 *Condictio ex.* l.meminerint.C. vnde vi.*cui, & quando detur.*
18 *Remedium* l.Inuasor.C.vnde vi.*cui, & contra quem detur.*
19 *Condictio ex* l.si quis in tantam, C. vnde. vi *quando competat.*
20 *Condictia ex* l.conductores.C. locati,*cui, & contra quem detur.*
21 *Condictio ex* l.cum à te ff. de vi,& vi arm.*cõtra quẽ.*
22 *Condictio ex* l.fin.C.vnde vi.*cui competat.*
23 *Condictio ex* l.fin.C.de acquir.poss.*quando detur.*
24 *Condictio ex* l.fin.C.de prætor.pignor.*quando?*
25 *Condictia ex* l.1.C. si per vim, vel alio modo *contra quem compesat.*
26 *Remedium ex* edicto Diui Marci, *quando detur.*
27 *Actio quod metus causa, quando competat; & quando actio de dolo.*
28 *Condictio ex* cap.sæpè de restit. spoliat. *quando, & contra quem detur.*
29 *Remedium.*cap.frequens de restit.Spoliat.in sexto. *quomodo, & contra quos detur.*
30 *Remedium.* cap.reintegranda 3.q.1.*cui, & contra quos detur.*
31 *Remedium trium Capitulorũ Regni Neapolis*, omnis Prædatio; Ad Regale fastigium; *& Finis* præcepti charitas, *quibus competat.*
32 *Spolium, vt detur, quæ requirantur probanda.*
33 *Extrema duo in spolio, quomodo probari debeant.*
34 *Primum extremum decem modis probatur.*
35 *Possessio spoliantis quomodo probetur.*
36 *Spolium antiquum quomodo probandum.*
37 *Spolium in Beneficialib. probatur cũ tertio extremo.*
38 *Spolium iudiciale similiter.*
39 *Iudex nulliter procedens dicitur priuatus, & sic spoliator.*
40 *Spoliatus ante omnia restitui debet.*
41 *Fallit, si possessorium sit mixtum cum petitorio, & alijs modis.*
42 *Purgatio spolij quomodo facienda.*
43 *Purgatum, quando dicatur spolium.*
44 *Spolium posterius semper purgandum.*
45 *Spoliatus potest statim spoliantem respoliare.*
46 *Spolium posterius aliquando non purgatur, sed primum.*
47 *Spolij actio quibus competat.*
48 *Contra quos detur.*
49 *Præscriptio in actione spolij, quod tempus requirit.*
50 *Remedia possessoria, an cumulari possint.*
51 *Possessorium iudiciũ cũ petitorio, an cumulari possit.*
52 *Reintegrari petens, an habendus sit pro spoliato.*
53 *Figura Iudicij requiritur in Iudicijs possessorijs.*
54 *Appellatio in hoc iudicio possessorio recuperandæ, an detur.*
55 *Remedia possessoria purũ tuta in conscientia nisi possessor bonum ius foueat in proprietate.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit se possedisse supra quadraginta annos pacificè, & quietè titulo hæreditario quendam fundum vulgò dictum N. situm in loco N. iuxta bona N. N. et alios fines, cum autem comparens ipse prædictũ fundum sic pacificè possedisset, nihilominus Sẽpronius de Sempronijs die decimaquinta mensis N. *currentis ãni armata manu, ac vi ipsum expulit, ac deiecit ex possessione prædicti fundi; & de facto, ac violenter possessione sua priuauit, & spoliauit: Auferendo etiam ex domo dicti fundi bona quædã videlicet N. N. & N. & alia quædam ab Alijs direpta, & ablata fuerũt in ipso violẽto tumultu. Verum quia comparens ipse pluries rogauit prædictum Sempronium, vt possessionem prædicti fundi, vna cum omnibus bonis violenter ablatis illi restitueret, quod facere recusauit, prout ad præsens recusat, & cũ spoliatus ante omnia restitui debeat: Ideo recurrit ad ipsam Curiã N. per quam petit prædictum Sempronium cogi, & compelli iuris, & facti remedijs apportunis ad dimittendum, relaxãdam, ac restituendam ipsi comparenti possessionem dicti fundi, vna cũ omnibus bonis mobilib. & se mouentibus sic violenter ablatis, seù sua culpa amissis, aut saltem eorum æstimatione, vt Iuris est. Nec nõ petit & instat sibi restitui omnes fructus malè, & iniustè vsque modo perceptos, expensas, damna, & interesse passa, et patienda, occasione præsẽtis litis.* Super quibus *omnib.etc.* Deducẽs, *omne, etc.* Nõ se astringẽs, *etc.* Et ita, *etc.* omni *modo, etc.*

Forma Sententiæ.

In Dei, *etc.* Nos, *etc.* In causa, *etc.* De & super *Reintegratione dicti N. de N. Actoris ad possessionem vnius fũdi vulgo dicti N. sits in loco N. iuxta bona N. etc. & alios fines, si qui &c. Rebusque alijs, etc.* Christi *nomine, etc.* Dicimus, *&c. dictum N. de N. reintegrandum fore et esse, prout reintegramus ad realem, actualem, et corporalem possessionem dicti fundi, eiusque Iurium, et percipientiarum quarumcumq; amoto exinde dicto Sempronio de Sem-*

de Sempronijs detentore ; & quodcumque mandatum de reintegrādo desuper necessariū, & opportunū decernendū fore,& esse,prout decernimus, & relaxamus . & ita dici*mus,&c.non solū vt supra,sed omni alio meliori modo;etc.*

Item pari nostra sententia dicimus,pronūciamus,et declaramus dictum Sempronium Rei conuentū condemnādū fore,& esse,prout cōdemnamus ad restitutionē fructuū ex dicto fundo perceptorum à die spolij,& in posterum percipiēdorū vsque ad diem effectualis reintegrationis dicti N. de N. ad possessionē eiusdē fundi, Victūq; *Victori in expensis condemnamus;quorum quidem fructuum,& expēsarū taxationem & liquidationem Nobis, vel cui de iure inposterum reseruamus.* Et ita,*&c.*sed omni, *&c.*

Ista condemnatio ad fructus,& expensas in Iudicijs possessorijs,melius est, si fiat per caput separatum,vt supra,& non in eadem forma sententiæ , ad euitandā dilationem, quæ oriri posset ex appellatione,quæ licet non detur,quoad effectum suspensiuum in possessorijs,tamen si condemnatio fieret simul, esset disputabile,ob mixturam petitorij.

Potest etiam ferri sententia sub alia forma ,condemnando Reum conuentum,vt infra , videlicet .

In Dei, *&c.*Dicimus,*&c.Et condemnamus Sempronium Reum conuentum ad restituendum N.de N. Actori possessionem fundi N.siti in loco N.propè bona N.&c.*

Et si spolians bona abstulit ex fundo , condemnandus est etiam ad restituendum bona ex fundo ablata , quamuis non principaliter , sed secundariò , quia regulariter hoc remedium datur solùm pro rebus immobilibus,cum pro rebus mobilibus vi ereptis detur actio vi bonorum raptorum. Quod si Actor expulsus fuerit ex quasi possessione alicuius seruitutis fundo inhærentis , adhuc remediò recuperādæ iuuari potest secundario , & tunc condemnatur spolians etiam ad restituēdum in futurum, vt dictum est supra *Intersec.* 9.infrascripto,vel simili modo,videl.

*Et condemnamus Sempronium Reum conuentū ad restituendum N. de N. Actori quasi possessionem aquæ ducendæ per fundum N,&c.*seù *vtendi & fruēdi tale quid, &c.& ad desistendum in futurum,atque ad cauendum de amplius non expellendo,&c.*Et Victū *Victori,&c.* Mandatumque,*&c.*Et ita,*&c.* omni *modo,&c.*

ANNOTATIONES.

1 Noto primò , quod frequentissimè accidit in iudicio intentari Remedia , seù interdicta recuperandæ possessionis,quæ competunt spoliato contra spoliantem illum possessione rei immobilis per vim expulsiuam , sicut enim pro adipiscenda possessione dantur remedia possessoria adipiscēdæ;& pro retentione possessionis contra vim turbatiuam dantur remedia,seù interdicta retinendæ,de quibus supra ; Sic contra vim expulsiuam dātur remedia , seù interdicta recuperandæ possessionis,quæ quidem plura sunt,sed præcipuum est illud , quod dicitur interdictum *Vnde vi*; de quo habetur *in tit.ff.de vi et vi armat,& in tit.C. Vnde vi,& in §.recuperandæ.Instit.de interdict.*& de eo, ac de alijs remedijs recuperandæ possessionis agunt plenissimè Menoch. *in tract. de recuperand. possess. remed.1.& seqq.*de origine , & effectu ipsorum Pontan. *de spolio.lib.*1.Speculat.*de restit.spoliat.li.4.§.1.nu.11.& seqq.* Gabriel.*eodem tit.de restit.spol.*Plot.*in l.si quando. n.63.& seqq.C.vnde vi.*Card.Tusch.*practic.conclus.litt. S.concl.*384.*per tot.*Marāt.*in spec.aur.p.4.dist.7.n.22.& seqq.*Pax Iordan.*Elucubrat diuers.to.3.lib.14.tit.12.per tot.* Ridolphin.*in Prax.p.2.cap.14.* & Alij apud illos.

2 Datur autem ei, qui ex fundo , vel ædibus , aut ex alia re immobili expulsus est , non solum prędictū interdictum *vnde vi.*verum etiam remediū *legis si quis in tantam.C.vnde vi,& l.si coloni.C. de agricol. & censit. lib.*11.Necnon *cap. reintegranda. 3. q.1.* & alia tùm ex æquitate Iuris Canonici , tùm Ciuilis ; quæ maximè oderunt violentias, & rapinas , qua de causa pluribus modis subueniunt spoliatis,& vim passis,tam via criminali,quam ciuili : Et tam per modū agendi, quam excipiendi , *vt habetur in c.cū dilectus 2.& c.super spoliatione de ordin.cognitiō.l.1.in princ.vers.ne quid autē ff. de vi,& vi arm.et d.§.recuperāde,cū §.seq.Inst.de interd.*

3 Vnde noto secundò , quod ille, qui spoliauit aliquem sua possessione , eiiciendo,& expellendo illū per vim,conueniri potest criminaliter , & ciuiliter . Criminaliter quidem , quia exercendo vim , Reipublicæ tranquillitatem turbat , & subuertit , ac sic delictum committit.*vt in dicta l.1.in princip.ff.de vi et arm. l.si quis ad se fundum.C.ad l.Iul.de vi public.l.fin.C.quando actio ciuilis criminal.præiudic. & §. sed ex constitutionibus. Instit. de interdict.* Ciuiliter vero ad interesse partis læsæ,nam ex omni delicto, tam publico , quam priuato duplex oritur iudicium : ciuile,& criminale. *l. fin.* & ibi Bart.*ff.de priuat.delict.l. fin.ff. de furt.l. licitatio. §. quod illicitè.ff.de publican.& vectigal.* In ciuili agitur ad reficiendum damnum parti læsæ , & sic ad commodum priuatum: In criminali verò ad commodum publicum , & sic ad pœnam delicti exoluendam. Gloss.*in d.l.licitatio §.quod illicitè;& in l.3.verb.centū. ff.de sepulcr.viol.* Vnde cum ad diuersos fines tendant, vnum iudicium alteri non præiudicat.*l.interdum.§.qui furē*,& ibi Bar.*ff.de furt.* Secus si ad eundem finem intentaretur vtrumque iudicium . vt in actione iniuriarum , quæ criminaliter , & ciuiliter intentatur ad vindictam;*§.in sūma Instit.de iniurijs*, vbi Gloss. & DD. *l. prætor.edixit.ff. de iniurijs.* quia nō debet quis pro vno delicto bis puniri principaliter eodem modo.*l.pen ff. naut.caupon.& stabul.l.1.* & ibi DD.*C.quand.ciuil. act. crimin.præiud.*vid.Innoc.*in ca sæpè de restit.spoliat.*Dec. *cons.57.post princ.*Bart.*in l. 2. §.1. ff. de vi bonor. raptor.* vid.Gloss.Dyn.& DD.*in c. nullus plurib. de regul. iuris. in sexto*,& Peregrin. *decis.Patauin.97. nu.7.*

4 Noto tertiò, quod remedium recuperandæ,seù recuperatio possessionis , nihil aliud est , quam noua consecutio possessionis rei immobilis semel habitæ , sed amissæ;*d l.1.ff.de vi,& vi arm.dicta l.1. C. vnde vi, & d.§.recuperandæ. Instit. de interd.* Et ille , qui prius possidebat , sed postea ex possessione fuit expulsus , dicitur spoliatus ; Ille verò , qui expulit , & deiecit , dicitur spolians. *d.l 1.§.deijcitur. ff.de ui,& vi arm.* vbi DD.communiter tradunt,quod spoliatus,qui hoc remedio vtitur ad possessionem rei recuperandam,spolio agere dicitur .

5 Spolium autem secundum Menoch. *ubi sup. de recuper.in prælud. num.3.* describi potest , quod sit rei immobilis violēta ablatio : Vel quod sit à possessione rei immobilis violenta , & iniuriosa deiectio . Quod duplex est : aliud violentum, & aliud non violentum, seù simplex,vt censuit Rot. *decis.187. n.13.p.7. recent.* Buratt.*decis.642.num.4.& 678.nu.6.*Duran.*decis.272. numer.* 2. Violentia vero alia est publica , alia priuata : publica , de qua *in tit.ff. ad leg. Iul de ui public.* fit cum armis. *d.§. sed ex constitutionibus. Instit. de interd.* Priuata verò , de qua *in tit. ff. ad l. Iul. de ui priuat.* fit sine armis.*d.§.sed ex constitutionibus* .

6 Noto quartò , quod plura competunt remedia spoliato pro recuperanda possessione , quorum Primum , ac præcipuum, vt dictum est,appellatur *Interdictum unde ui.* Quod adhoc , vt detur , Plura requiruntur . Et Primo , quod res , pro quibus datur

sunt immobiles. *d. l. 1. §. generaliter, & §. illud. ff. de vi, et vi armat. & d. §. recuperandæ.* nã pro rebus mobilibus datur actio vi bonorum raptorum, *vt in d. §. illud.* Sed hoc intelligendum est principaliter, nam accessorie datur etiam pro mobilibus, quę erant in fundo, seu prædio, ex quo quis expulsus fuit. *d. l. 1. in princ. & §. si fundus. ff. de vi, & vi armat. l. vindicatio. ff. de rei vindic. l. si quando. C. vnde vi.* de quo Menoch. *de recuper. remed. 1. q. 2. nu. 39. & seqq.* vbi *num.* 45. ait, quod datur etiam pro iuribus incorporalibus, & ãnuis præstationibus, & idem tenent Bald. *cons. 425. vol. 3.* & Marant. *vbi sup. d. p. 4. dist. 7. num. 30 per text. in l. 3. §. in id. quod. vers. vnde vi ff. de vi, & vi arm.*

7 *Secundò* requiritur, quod violentia effectiuè sit illata personæ pro re, & sic quod quis violenter expellatur de possessione. *l. 2. §. 1. & 2. ff. de vi, & vi arm.* Alexan. *cons. 94. column. 5.* Marant. *d. nu. 30.* Afflict. *decis. 85.*

Tertio requiritur, quod intentetur infra annum vtilem, quo elapso nõ datur, nisi ad illud, quod ad expulsorem, seu deiectorẽ peruenerit. *l. vi pulsos C. vnde vi* & ibi DD. *dict. l. 1. in princ. & §. annus* & ibi Gloss. *ff. de vi, & vi armat. & d. §. recuperandæ.* Menoch. *dict. remed. 1. q. vltim.* Excipiendo tamen tempus est perpetuum. Gloss. *in d. l. vi pulsos* Menoch. *vbi sup. n. 454.* Marant. *ibid. num. 32.* quia temporalia ad agendum, sunt perpetua ad excipiendum. *l. pure §. si. ff. de dol. except.* Felin. *in cap. si autem n. 6. de rescr.* Papiens. *in Pract. form. exequut. sentent. diffinit. §. 1. num. 10.* vbi *num. seqq.* limitat,

Quarto requiritur, quod deiectus seu expulsus possideat tempore spolij. *d. l. 1. § interdictũ autem. ff. de vi, & vi armat. cap. consultationibus de offic. delegat.* Marãt, *vbi sup. num. 33.*

Quinto, quod in libello exprimatur locus, & tempus expulsionis, seu spolij, sicut in qualibet criminali actione. *l. prætor. edixit. in princ. ff. de iniur.* Bart. *in d. l. 1. §. sine autem, & §. rectissimè. ff. de vi, & vi arm.* latè Menoch. *loc. cit. d. remed. 1. q. 40.* Marant. *ibid. n. 34.* Afflict. *decis. 250.*

Sexto requiritur, quod intentetur contra eum, qui verè spoliauit, aut spoliare mandauit, aut ratum habuit, & non contra tertium possessorem. *l. 1. §. deiecisse, & l. 3. §. cum procurator. ff. de vi, & vi arm. capitol. cum ad sedem,* & ibi Gloss. *verb. interdictum. de restit. spoliat. cap. notum,* vbi Gloss. *in verb. continentem 2. q. 1.* Alex. *cons. 94. vol. 5.* Bart. *in l. aut. facta §. non numquam. num. 10. ff. de pœnis* Iason. *consil. 139. col. 2. lib. 4.* Paris. *cons. 21. numer. 32. lib. 4.* Marant. *vbi sup. nu. 36.* Afflict. *dec. 376. nu. 3.* Spolium autem à procuratore alicuius factum, vel ab alio eius nomine non repellit spoliantem ab agendo, nisi ratificatum à principali fuerit, & omnes qualitates, ac circumstantias sciuerit. Gregor. *decis. 336. num. 10. & seqq.*

Septimo requiritur, quod agens hoc interdicto, seu remedio spolij, rem non possideat, quia nulli alij datur, nisi ei, qui tempore deiectionis possidebat, cum alias spoliatus dici non possit. *d. l. 1. § non alij autem. ff. de vi, & vi arm.* Menoch. *vbi sup.* Marant. *ibid. num. 37.* Quod procedit, siuè possidebat ciuiliter, & naturaliter, siuè ciuiliter tantum, vel naturaliter *d. l. 1. §. deijcitur.* Item siuè iuste, siuè iniuste. *l. sed si vi. ff. de vi, & vi armat. et d. §. retinendæ in fin.* siuè per se, siue per aliũ, puta colonum, vel seruum, *d. l. 1. §. quod seruus, et §. non alij autem.*

Octauo requiritur, quod tempore spolij, verè possideat, non autem fictè, id est sine titulo; Vnde si detinuerit simpliciter, alia competerent remedia. Bar. *in l. & ideo §. Neratius. ff. de condict. furtiu.* Menoch. *de recuper. remed. 3. nu. 1. & 2.* Marant. *vbi sup. num. 39.*

8 Secundum remedium recuperandæ possessionis appellatur *condictio Triticaria*, quę datur ad recuperandam possessionem ab eo, qui per vim, furtum, aut alium vitiosum titulum illam occupauit, *l. 2. ff. de condiction. tritic.* Et sic in omnibus similibus casibus locum habet hoc remedium, nisi quando pecunia numerata est *l. 1. ff. de cond. trit.* & ibi DD. Bart. Alex. & Alij *in l. rem quæ nobis. ff. de acquir. possess.* Menoch. *d. rem. 3. nu. 1. & 2.* Marant. *d. p. 4. dist. 7. num. 39.* Ad hoc autem, vt hoc remedium detur, requiritur, quod res ad occupantem cum vitio perueniat. Menoch. *vbi proximè nu. 5. Secundo*, quod illo agens verè possederit, non autem detinuerit. Bart. *in d. § Neratius.* Menoch. *d. rem. 3. nu. 1. & 2.* hodie vero hoc remedium est antiquatum, & parum practicatur: vt idem Menoch. *ibid. in fin.* aduertit,

9 Tertium remedium dicitur *incerti condictio* quæ competit ei, qui non est dominus rei, cuius possessionem recuperare prætendit, vt si quis retinens apud se pignus debitoris, illud ad alium peruenerit. *d. l. & ideo §. Neratius* & ibi Bart. *ff. de condict. furtiu. & in l. neque nobis*, vbi etiam Alex. *ff. de acqu. poss.* Marant. *d. dist. 7. num. 40.*

10 Quartum est *conditio indebiti*, quæ datur, quãdo quis indebitè soluit, transferendo in alium rem, cuius ipse non erat dominus, sed tantum possessor, ratione crediti, nam tali casu condicit tantum possessionem, non proprietatem, quam transferre non poterat. *l. indebiti §. sed si nummi. ff. de condiction. indebit.* Menoch. *de recuper. remed. 2.* vbi latè. Marant. *loc. cit. num. 41.* Adhoc autem, vt hoc remedium detur, necesse est, vt inter dantem, & recipientem aliquid gestum, vel conuentum sit, & quod indebitè rem alienã soluerit talis condicens. Menoch. *vbi sup. remed. 2.* vbi *q. vlt.* ait, quod si res indebitè tradita consumpta fuerit, aut alio modo perierit, adhuc condictio datur contra recipientem, quatenus factus sit locupletior in consumptione. si verò non fuit effectus ditior in consumptione, vel si perierit, non fuit in culpa, non daretur condictio: cum neque in petitione hæreditatis, & in alijs, quando res perit sine culpa possessoris, ille non teneatur. *l. sed & si lege §. consuluit, & l. vtrum ff. de petit. hæredit. & l. si ex legati. ff. de verbor. oblig.*

11 Quintum remedium dicitur *actio in factum*, quę datur ei, qui non est dominus. neque possessor, sed solum detentor, prout est commodatarius, depositarius, custos, & similes. Isti enim repetere possunt per hanc actionem rerum sibi ablatarum detentationem. Bart. *in l. fin. §. sed cum in secunda C. de furt.* Marant. *loc. cit. numer. 42.* Pax. Iordan. *ibid. numer. 23.*

12 Sextum remedium est officium Iudicis, quod similiter datur solum detentori, vt supra: Iste enim per Iudicis officium reintegratur in suo statu. *l. officium. ff. de rei vindic. l. non tantum ff. de petit. hæredit.* & ibi Bart. Gloss. & idem Bart. *in l. Aquilius. ff. de donation. & in d. l. quæ nobis. ff. de acqu. poss.* Papiens. *in Pract. for. libell. in causa spol. §. 1. num. 8 & 9.* vbi ait quod hoc remedium officij Iudicis procedit à pari cum illo *c. reintegrandæ 3. q. 1.* Ridolphin. *vbi sup. n. 46.*

13 Septimum procedit ex benignitate, seu *æquitate l. si. Me, & Titium. ff. si cert. petat.* quæ datur quãdo res alicuius peruenit ad alium titulo lucratiuo, quia tunc ęquitas suadet, vt res illius ad eum reddatur, Bart. *in l. si colon. C. de agricol. & censit. lib. 11.* Menoch. *d. remed. 3.* Marant. *loc. cit. numer. 84.* Adhoc autem vt detur tale remedium, necesse est, vt interueniat æquitas, vt supra, nã si res peruenerit ad alium titulo oneroso, vel si non sit illius, vel si aliud detur remedium,

vel si

vel si culpa in traditione rei interuenerit, non competeret hoc remedium, quia cessaret æquitas. Menoch. *ib. d.* vbi concordantes adducit.

14 Octauum remedium est condictio ex *l. si coloni ... vical. & cens. lib. 11.* quæ datur ei, qui bona fide ... iusta causa possessionem amisit, ... et cum vitio. Vnde colligi... concurrere debent duo ex ... na fides ipsius, & quod sine ... e ceciderit. Et tertium ex ... est, quod res ad eum perue... *d. l. si colloni colligitur*, & ibi ... *ina vobis.* vbi etiam Alex. Ma... bi Alios adducit. latè de hoc ... perandæ agit Menoc. *d. tract.* ... *17. quæstiones*. Et ante dicta ... m, dantur indistinctè, tam pro ... mobili. Marant. *num.* 38.

... ium dicitur condictio ex *l. au...* quæ competit ei, qui spoliatur ... e contra spoliatorem, qui post ... scriptum à Principe pro iusti... essione violenta, nam nō obstā... orius restituere possessionē Bar. ... i ampliat etiam ad occupantē. ... itur condictio ex *l. si quis condu...* atur locatori petenti rem condu... ito tempore locationis, contra ... estituere non vult rem conductā, ... ij illius rei, nam tunc per condi... *quis conductionis*, debet ante om... locatori restituere, & postea in... quatur super proprietate. Alex. ... *matrim.* vbi plenè & *in l. si aliquā* ... *ofs.* & Bart. *in l. commodare. ff. com...* ... *r. 4. dist. 7. num. 49.* vbi limitat, quā... ... ulla, vel quando de dominio noto...

... m dicitur condictio ex *l. meminerint* ... npetit, quando quis virtute rescri... ... l sententiæ ad sui fauorem latæ alienam possessionem occupat propria authoritate, nam tunc cadit à Iure suo, si quod habebat, & possessionē restituere tenetur. Menoch. *de recup. rem. 8. per tot.* vbi latè Marant. *loc. cit. nu.* 48.

18 Duodecimum remedium possessorium prouenit ex *l. Inuasar. C. vnde vi*, quod datur domino rei, contra illam occupantem bona fide, & sine dolo, dum eius possessio erat vacans, de quo remedio nouiter introducto latè agit Menoch. *ibid. remed. 7. per tot.* Marant. *num.* 50. & Alij apud illos, vbi dicunt esse speciale in hoc, quod detur non possidenti tempore inuasionis. Quod si inuasio fuerit cum dolo, non competeret istud, sed remedium *l. fin. C. vnde vi.* vt aduertit Bart. *in dict. l. inuasor. circ. fin.*

19 Decimumtertium dicitur condictio ex *l. si quis intantam C. vnde vi.* quę competit, quando aliquis possessionem penes alium existentem propria authoritate violenter ingreditur, nam tunc cadit à Iure suo, etiam si erat dominus, & possessionem restituere tenetur, si vero non erat dominus, restituit possessionem cum æstimatione ipsius rei. Menoch. *ibi. remed. 9. vbi latissimè per. 52. quæstiones*, difficultates resoluit. Marant. *d. dist. 7. nu. 52.* vbi ait, quod in Regno Neapolitano *per const.* incipit *Violentias* soluitur solū medietas æstimationis rei, non tota æstimatio.

20 Decimumquartum remedium est cōdictio ex *l. conductores C. locati, & l. non abs te C. vnde vi.* quæ cōpetit contra conductorem, vel præcarium, possidentem rem alieno nomine, nam si tales conuenti ad restituendam rem, restituere recusauerint sub aliquo prætextu litis vsque ad sententiam diffinitiuam, tenentur virtute dictatum legum, non solum ad restitutionem, verum etiam ad æstimationem illius Menoch. *de recuper. remed. 11. per 10. quæstiones*, plenè materiam examinans. Differt autem hoc remedium à decimo præfato ex condictione. *l. si quis condictionis C. locati.* in hoc, quòd vltra restitutionem rei, Actor consequitur etiam illius æstimationem.

21 Decimūquintū remediū est cōdictio ex *l. cū à te. ff. de vi, & vi armat.* quę cōpetit cōtra spoliātē, quāuis nō possideat, quia forte; & ipse fuit ab alio spoliatus. Hæc tamē lex fuit per Ius Canonicū correcta *in c. sæpè de rest. spol.* vt mox dicemus, teste Ripa *ibidē n. 38.* Menoc. *de recuper. remed. 16. nu. 2.* Et in Regno Neapolitano est correcta *per const.* incip. *circa violētiā.* in quibus Iuribus cauetur, quod spoliatus agere potest contra quemlibet tertium possessorē ad rem restituendam.

22 Decimumsextū est *condictio ex l. fin. C. vnde vi*, quæ cōpetit cōtra eum, qui dolosè occupauit possessionē rei alienę vacātem, quia ex tali occupatione res effecta est, quasi violēta, & sic vitiosa. Bart. *in ead. l. fin.* & infra 30. annos tantum datur, *vt in fi. d. l. habetur.* tā pro re immobili, quā mobili. Bart. *ibidē.* Alex. *in dict. l. rem, quę nobis. ff. de acquir. poss.* Menoch. *remed. 13. de recuper.* vbi *16. quæstiones ponit.* Marant. *d. dist. 7. nu. 54.* Differt autem à *condictione l. inuasor. C. vnde vi.* de qua in remedio 12. dictum est, nam illā locum habet in occupante sine dolo, hęc vero cum dolo.

23 Decimūseptimū remediū est *condictio ex l. fi. C. de acquir. possess.* quæ cōpetit domino rei hypothecatæ. contra tertium possessorem, in quem fuit res alienata ab eo, qui alieno nomine possidebat, & possessionē interuertit, nam dominus possessionem à tertio possessore reuocare potest condictione dictæ legis finalis, prout v. gr. si Titius possideat rē nomine Sēpronij per cōstitutum, & præcarium, per quod transfertur possessio in creditorē, *iuxta l. quod meo, & l. interdum ff. de acquir. poss.* & postea alienauerit rem in alium, dicitur interuertere possessionem, & sic Sempronius agere potest hoc remedio ad recuperandam possessionem illius rei contra tertium, in quem fuerat alienata, nec requiritur excussio principalis, antequam agatur cōtra tertium; propter præcarium Alex. Roman. Imol. & Alij *in l. exitus controuersia. ff. de acquir. poss.* Marant. *vbi sup. num. 59.* Hoc remedium *l. fin.* in Regno Neapolitano translatum fuit in aliud, quod dicitur *Assistentia*, de qua habetur in Regia Pragmatica incip. *Assistentiam*, & nos alia occasione in superioribus diximus.

24 Decimumoctauum est condictio ex *l. fin. C. de prætor. pignor.* quæ competit creditori ad possessionē Prætorij pignoris recuperandam, siue culpa sua, siue non siue casu fortuito amissa fuerit.

25 Decimumnonum remedium est condictio ex *l. 1. C. si per vim, vel alio modo.* quæ competit contra occupātem possessionem: etiam post lapsum tēporis ad recuperandam possessionem concessi.

26 Vigesimum remedium dicitur *Edictum Diui Marci* quod prouenit *ex l. extat. ff. quod. met. caus.* & istud datur debitori cōtra creditorē, qui pecuniā sibi obligatam propria authoritate percepit, nā tali casu pecuniā, seu rē restituere tenetur, & actionē amittit.

27 Vigesimumprimum remedium est *actio quod metus causa*, quæ competit, quando quis per metum fuit spoliatus, etiam si agatur contra successorem, qui malam fidem non habeat. *l. si cum exceptio §. 2. ff. quod met. caus.* Angel. *consil. 116. in princ. & consil. 157. vol. 1. in fin. vers. vnde veritas.* Vbi etiam enumerat actionem de dolo, quæ competit, quando per dolū esset causatum spolium.

ducta, &c. Ideo condemnamus dictum Titium de Titijs Reum conuentum, vt dictum N. de N. Actorem in pacifica, & quieta possessione relinquat, nec illum amplius turbet, neque molestet. Et insuper condemnamus eundem Titium, vt idoneam praestet cautionem de non turbando, nec molestando illum in iniuriam. Et Victum *Victori, &c.* Et mandatum, *&c.* & ita, *&c.* omni *modo, &c.*

Potest etiam alio modo fieri sententia, concedendo scilicet manutentionem Actori, qui bene de sua possessione probauit, & tunc formari poterit, vt infra videl.

In Dei, *&c.* Nos, *&c.* In causa, *&c.* De & super *manutentione in possessione vnius vineae, sitae in loco N. iuxta bona N. de N. & N. de N. saluis alijs, si qui, &c. de qua agitur, rebusque alijs, etc. Dicimus, pronunciamus, sententiamus, decernimus, & declaramus dictum N. de N. manutenendum, defendendum, & conseruandum fore, et esse, prout manutenemus, &c. & manuteneri, &c. mandamus in quieta, & pacifica possessione dictae vineae* (si sit vinea, domus, si sit domus, vel praedij, si sit praedium; & sic de reliquis,) *eiusque iurium, et pertinentiarum quarumcumque, ac fructuum, prouentuum, ac redditunm perceptione, cotra, & aduersus dictum Titium de Titijs, amoto eodem Titio, quatenus, &c. detentore, & quodcumque mandatum de manutenendo desuper necessarium, & opportunu decernedum, & relaxandu fore, & esse, prout decernimus, & relaxamus.* Victumq; *Victori, &c.* & ita, *&c.* omni *modo, etc.*

Quod si actum fuerit super turbatione quasi possessionis seruitutis aucupandi, piscandi, ligna cedendi, pascendi, transeundi, tigni immittendi, canonem, vel redditus exigendi & huiusmodi, concipi potest sententia, vt infra, videl.

In Dei, *&c.* Nos, *&c.* In causa, *&c.* Visis, *&c.* Christi *nomine, &c.* Dicimus, *&c. & condemnamus Titium de Titijs Reum conuetum, ne N. de N. Actorem in sua quasi possessione seruitutis N. turbet, aut vim inferat.* Vel *in quasi possessione exigendi annu canonem,* seu redditus, etc, vel *fructus census seutorum tot super tali fundo, &c. alias impositi, vt ex instrumento rogato manu N. Notary in Actis producto, &c.* Vel *super annua praestatione, etc. Quo verò ad interesse petitum et non probatu ab eodem N. de N. Actore eundem Titium de Titijs Reum conuentu absoluimus, & liberamus, ac iustis de causis non molestari mādamus.* Mādatūque, *&c.* Et ita, *&c.* omni *modo, &c.*

Si vero per viam manutentionis, vt supra, procedere voluerit Iudex in sententiando, tunc forma sententiae erit, vt infra, videlicet.

In Dei, *&c.* Nos, *&c.* In causa *&c. de, & super manutentione in quasi possessione iuris exigendi annum canone scutorum tot super domo N.* Vel: *Fructus annui census, &c.* Vel: *in quasi possessione seruitutis N. &c. de qua agitur, Rebusque alijs, &c.* Visis, *&c.* Christi, *nomine, &c.* Dicimus, *etc.* Et declaramus *dictu N. de N. manutenendum, defendendum, & conseruadu fore, & esse, prout manutenemus, &c. manuteneri, &c. mandamus in quieta, & pacifica possessione,* Vel: *quasi, exigedi dictum annu canonem, &c.* Vel: *fructus census, &c.* Vel *seruitutis N. etc.* Et Mandatum *quodcumque de manutenendo desuper, &c.* Victumque *Victori, &c.* Et ita *&c.* omni *modo, &c.*

Casu vero, quod Actor non plenè probauit, & constare fecit in actis de sua possessione, sed Reus è contrario melius suam intentionem super possessione controuersia probationes fecit, tunc sententia ferenda erit pro ipso Reo; absoluendo illum à petita molestia per Actorem, infrascripto, vel simili modo, videl.

In Dei, *&c.* Nos, *&c.* In causa, *&c.* De, & super *molestia, & turbatione possessionis vnius Vineae sita in loco N. propè bona, &c. de qua in actis, &c. Rebusque alijs, etc.* Visis, *etc.* Christi *nomine, etc.* Dicimus, *etc. et Titium de Titijs Reum conuentum à petitis per N. de N. Actorem absoluimus, et liberamus, praecipiendo eidem N. de N. Actori, ne amplius dictum Titium Reum conuentum turbet, aut molestet, sub poena scutorum tot... etc. Eumdemque Titium Reum conuentum potiorem in possessione praedictae Vineae positae, vt supra, iuxta bona, etc. declarando.* Et Victum *Victori, etc.* Et Mandatum, *etc.* Et ita, *etc.* omni *modo, etc.*

Quod si Actor defecerit in probationibus, & cōstare non fuerit, se possidere tēpore litis cōtestatae, quia forte Reus illum spoliauit, tunc sententia ferè da quoque est ad fauorem Rei conuenti, vt infra, videlicet.

In Dei, *etc.* Nos, *etc.* In causa, *etc.* De, & super, *etc.* Christi *nomine, etc.* Dicimus, *etc.* Et Titium *de Titijs Reum conuentum absoluimus à petitis per N. de N. Actorem; Possessionem tamen, quam vi ab Aduersario tempore litis cōtestatae ipse Titius Reus habuit, tamquam violentam non proficere in hoc interdicto vti possidetis declaramus, ideo dictum* N. de N. *Actorem similiter absoluimus ab intentione dicti Titij Rei conuenti, et sic neutram partem super interdicto vti possidetis condemnamus, sed tantum in expēsis dictū N. Actorem, qui libellū porrexit, quarū taxationem Nobis, etc.* Et ita, *etc.* omni *modo, etc.*

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod interdicta retinendae possessionis plura sunt, vt inferius dicemus, sed duo tantum praecipuè enumerantur, nimirum interdictum vti possidetis, & interdictum Vtrobi. Illud vti possidetis datur ad retinendam, & conseruandam possessionem rerum immobilium. *l. 1. et tot. tit. ff. vti possidetis et §. retinendae vers.* seu §. *sed interdicto vti possidetis. Instit. de interdict.* Bart. & Alij communiter in *l. vnic. C. vti possidet.* Menoch. *in tract. de retinend. possess. in praelud. nu.* 3. Boccacc. *de interdict. vti possidet. cap. 2. num. 15.*

2 Illud verò Vtrobi signanter datur ad retinendam, & conseruandam possessionem rerum mobilium *l. 1. ff. vtrobi et d. §. retinendae. seu sed interdicto vers. vtrobi vero il* 1. Boccac. *d. cap. 2. num. 15. et cap. 6. n. 1. et seqq.* Ambo autem competunt possidenti tantum, quia non possidenti alia dantur remedia. Haec vero introducta fuerunt ob violentiam turbatiuam contra eum, qui turbat possidentem rem suam in sua possessione, vel quasi, quam habuit, & habet, vt à turbatione desistat. Et sic possessor quietam possessionem retineat, & non amittat, ac cautionem de amplius non turbando praestet, & interesse praeteritae turbationis soluat. Vtrumque interdictum nempe vti possidetis, & vtrobi nomen sumpserunt à primis verbis edicti Praetoris. *l. 1. ff. vti possidet. et l. vnic. ff. vtrobi.* ex quibus Iuribus patet, quod ambo introducta sunt de Iure Praetorio, quo cauetur, *vti possidetis, ita possideatis*. Improbauit enim Praetor vim inferri ei, qui possidet, & voluit, vt quilibet possideat, sicut possedit donec Iure conuincatur, ne pax, & tranquillitas Reipublicae peruertatur. *dict. l. 1. ff. vti possid.*

Interdictum Vtrobi dicitur à Verbo: *Vtrum, et vbi,* hoc est apud quem. Quasi dicere volens Praetor, apud quem est res mobilis, apud eum sit. Gloss. *in d. l. vnic. ff. vtrobi, et in d. §. retinendae Instit. de interdict.* Et quamuis antiquitus aliquae darentur differentiae inter haec duo interdicta *vti possidetis, et vtrobi,* hodie tamen vnica tantum inter illa constituitur, vt scilicet primum detur pro rebus immobilibus, secundum pro

pro mobilibns; In reliquis verò omninò exęquata sunt; nam in vtroque interdicto ſufficit poſſeſſio tempore conteſtationis litis. d.l.1.in princ. & §.hoc interdictum.ff.vti poſſidet.d.l.vnic.§.interdictũ ff.vtrobi d.§.retinenda § ſed interdicto,& §.hodie Inſtit.de interdict. Boccac.de interdict.vti poſſid.d.cap. 2.nu.3. & cap. 6.num.1.

3 Noto ſecundò, quod interdicta retinendæ manutenent, & conſeruant poſſeſſorem, ſeu detentorem in poſſeſſione rei, in qua non vi, nec clam, nec præcario reperitur tempore litis conteſtatæ, vt probatur in d.§.hodie Inſtit.de interdict.& in l.1.ff. de itiner.actuq. priu.l.1.ff.de ſuperficieb.l.1.ff.ne vis fiat ei.l.1.de aqua quotid.et æſtiu.et l.1.ff. de riuis cum cõcordantibus. & notatur per Bartol.in l.ait Prætor §.quod ait num.2.& 15. ff.vti poſſid.Boccac.de interdict.vti poſſid. d.cap.2.num. 1.vbi aduertit, quod hac ratione in Romana Curia interdictnm retinendæ poſſeſſionis appellatur mandatum de manutenendo, vt notat etiam Ridolphin. in ſua Prax p.2.cap.12.num. 90. & 92. vbi ait manutentionem optima ratione fuiſſe introductam, ne Partes inter ſe contendentes de poſſeſſione rei controuerſæ veniant ad arma, & vt conſtet quis ſit Actor, & quis Reus;ex Contard.in l.1.lim.3.n.48.C.ſi de moment. poſſeſſion.Menoch.de retinend.remed.vlt.num. 12.Scaccia. de appellat.q.17.lim.6.membr.2.num.1.Rot.deciſ. 404.n. 5.p.2.rec.Benintend.deciſ.79.n.3.

4 Quod quidem iudicium manutenentionis eſt breue,& ſummariiſſimum,vt tradunt Menoch.de retinend.remed.vlt.n.4.Couarruu.practicar. quęſtion. ca. 17. num. 2. & ſeqq. Caſtr. conſ.2.num. 2. lib. 2. Rot. deciſ. 641. num. 7.p.1.diuerſ.& deciſ. 1. num. 2.& deciſ. 341. num.4.p.3.& 383.num.7.p.4.recent. Et in hoc retinendæ, ſeù manutentionis iudicio requiritur omninò libellus, & in Romana Curia Monitorium, quod loco libelli ſuccedit, cum in ea per viam monitorii, non libelli procedatur,Menoch.vbi ſup.remed. 3.num. 453. Rot.deciſ.123.num.12. p. 7.recent.niſi intentetur incidenter, qnia tunc libellus,ſeu monitorium non requiritur; vt ſi prius lis legitimè introducta ſuit, vel ſi iudex ex officio concedit manutentionem. Menoch. vbi ſup.Rot.ibid.num.12.ſecus ſi lis non fuerit antea introducta, vel ſi concedatur manutenentio ad inſtantiam partis.Menoch.& Rot.loc.cit.

Quando autem Pars petierit manuteneri, eſt prorſus Actor originarins & voluntarius, quamuis aliquo modo videatur Reus neceſſarius, præſertim quando petit ante omnia manuteneri. Gregor. deciſ. 64.num.5.Rot.in Valentina penſionis 31.Ianuarij 1600. coram D. Patriarcha Hieroſolymitano impreß. apud Marcheſan.de commiſſ.iactation.p.3.§.2.deciſ. 1. num.1. fol.353.& ſeq

Et eſt notabile in hoc iudicio retinendę, ſeù manntentionis, quod ſępiſſimè accidit, vt vterque litigans ſit Actor, & vterque Reus; quod eſt, quando vterqoe de poſſeſſione contendit, & porrigit libellum, in quo manuteneri petit, nec clarè conſtat quis renera ſit Actor,& quis Reus.Menoch.de retin.d.remed. 3.n.759. verſ.hęc ergo opinio.Boccac.d. tract.de interd. vti poſſid. capit.15.num.1.& ſeqq.& num.13.

5 Noto tertiò, quod interdictum, vti poſſidetis duplex eſt,directnm,& vtile. directum datur pro retinenda poſſeſſione rerum corporalium, quæ verè poſſideotur l. poſſideri in princ. ff. de acquiren. poſſeſſ. Vtile vero datur pro tuenda quaſi poſſeſſione rerum,& iurium in corporalium,qoæ quaſi poſſidentur. Gloſs. in d.l.1.ff.vti poſſidet.& in d.l.vnic.verb.fundum C.eod.tit. Dec.in cap.licet.cauſam num.215.de probat. Boccac.vbi ſup.cap.8 num.1.cum ſeqq.

6 Vnde patet hoc interdictum dari. Primò pro poſſeſſione rerum corporalium immobilium, vt ſunt prædia, ſundi, domus, & huiuſmodi, d.l.1.in princ.& §.hoc interdictum.ff.vti poſſidet.vbi habetur,quod competit ſiue in totum, ſiue pro parte res prædictæ poſſideantur. Secundo datur pro poſſeſſione rerum incorporalium, vt ſunt Iura,ſeruitutes,& ſimilia.Gloſs. in d.l.1.ff.& d.l.vnic.C.vti poſſidet.& eſt textus in l. ſicuti §.Ariſto in fin.ff.ſi ſeruit.vindicet.Ioan. Faber.in d. §.retinendæ num. 15. vbi tamen dicit hoc eſſe verum, quando Iura illa adhęrent rei immobili, qoia tunc res mobilis dicitur pars rei immobilis.l.3.§.illud vtique, & §.ſeq.ff.de vi,& vi armat. Boccac. d. cap. 2. num.15. alias ſecus. Idem dicit de alijs Iuribus Perſonalibus Faber. ibid. poſt princ. per text. in cap. quærelam. de electiou. Quare admittit competere pro quaſi poſſeſſione ſeruitutum perſonalium, vt ſunt vſus, & vſus fructns. per l. fin.ff. vſu fruct. Et realium habentium cauſam continuam, non verò diſcontinuam, vt eſt iter, vel actus, in quibus factum hominis continuum requiritnr, & tunc datur interdictum de itinere, actuque priuato, ſecundum Gloſſ.in d.§.retinenda verb ingens & Bart.in l.1.n.5.ff.vti poſſid. Quæ quidem intelligi debent,ſecundum Angel.in præcit.§.retinendæ n. 3. qnando quis non turbatur in poſſeſſione rei corporalis immobilis propter hoc,ſed quando turbatur in quaſi poſſeſſione Iuris,& ſeruitutis tantum, vt ſi quis voluerit domum ſuam altius tollere, & vicinos prohibeat; tunc datur, quia prohibetur vti re ſua immobili, & tali caſu datur directum, ratione rei corporalis; Si vero prohibeat altius domum extollere, aſſerendo ſibi deberi ſeruitutem altius non tollendi, tali caſu quia turbatur in Iure altius tollendi,datur vtile interdictum; Idem tenet Angel.loc.cit. in turbatione quaſi poſſeſſionis Iuriſdictionis,vel alterius Iuris, puta eligendi nominandi, præſentandi, decimandi, vectigalia colligendi,& ſimilia,nam tunc daretur hoc interdictum per cap.licet.de probat. Hinc eſt, quod ſecundum Bartol. in l. 2. ff. quor bonor. non competeret hoc poſſeſſorium iudicium pro prętationibus perſonalibus annuis, vt ad aliquid dandum tali certo tempore,niſi habeatur ius in perſonam ſic obligatam, vt eſt in vaſſallo,ſeruo, & ſimilibus; ſequitur Ioan de Platea in d.§.retinendę num.6.

7 Difficultas tamen hic proponi poſſet,nnmquid detur hoc interdictum, & ſic manutentio ei, qni turbaretur in quaſi poſſeſſione Iuris percipiendi alios annuos redditus, puta cenſus, & ſimiles? Et reſpondetur affirmatiuè, quia ſoluuntur ratione alicuius rei immobilis, & tunc vtile interdictnm non ſolum datur contra tertinm turbantem, qui diceret ſibi illud ius competere: verum etiam contra debitorem non ſoluentem.ut notatur in d.l.unic.C.uti poſſid.& in d.cap.licet de probation.Bart.in d.l.1.ff.uti poſſid.Ioan. Faber in d.§.retinenda, num. 20. Et Rota concedere ſolet manntenentionem exiſtenti in quaſi poſſeſſione exigendi cenſns;ac cenſnum fructus.Burrat.dec. 60. n. 1. & ſeqq. vbi etiam ait, quod vnica tantnm ſolutio ſufficit ad conſtituendum creditorem in quaſi poſſeſſione.Gregor.deciſ.313.n.1.& ſeqq.Rot.deciſ. 614.n.1. p. 1. rec. Sic etiam exiſtenti in quaſi poſſeſſione exigendi affictus,ſeù penſiones bonorum locatorum.Papienſ.in Prax.form.libell.qu.agit ad affict.§.6.ſuper ſolutione nu.5.Berou.conſ.119.nu.5.lib.3. Burratt.d.deciſ.60. num.1.& deciſ.289.n.11.Caualer.deciſ.228.n.3. Et ratio eſt, quia annui redditus, & cenſus compntantur inter res immobiles Clemẽt.exiui §.cũque ãnui redditus de uerb.ſignif.Gloſ.in l.iubemus nulli in princ.uerb.annonas.C.de Sacroſanct.Eccleſ. Iaſon. & Alij in l. Sciendum. ff.qui ſatiſdar.cogant. vbi dicit, quod poſſidens annuos redditus non cogitur ſatiſdare. & idem dicit Abb. & ibi Add.in cap.nulli de reb.Eccleſ.alien.uel non.

8 Noto

8 Noto quartò, quod hoc interdictum vti possidetis pluribus datur, & primò illi, qui ciuiliter tantum possidet, & in ea ciuili possessione turbatur, forsan ab alio, qui naturaliter tantum possidet, vt habetur *in l. fin.* & ibi Glos. *uerb. alter. possessionem. ff. uti possidetis.* & Glos. *in l. unic. uerb. uti possidetis in princ. C. eod. tit.* Natt. *cons. 419. n. 2. lib. 2* Gabr. *de acquir. possess. conclus. 6. n. 12.* Menoch. *de recuper. remed. 1. nu. 139. & rem. 15. num. 39.* Put. *decis. 419. num. 2. lib. 2.* Mantic. *decis. 185. n. 3.* Rot. *decis. 366. num. 3. p. 1. & 649. num. 10. p. 2. et 196. num. 4. p. 3. et 91. nu. 1. p. 5. et 275. nu. 3. p. 6. recent.* Quod procedit etiam in vsufructuario habente quasi ciuilem possessionem. Rot. *dict. decis. 356. num. 3. p. 1. recent.* Duran. *decis. 114 num. 9* Gregor. *decis. 9. num. 6. et 307. num. 6.* Ciuilis autem possessio dicitur quæ animo retinetur, vt est in proprietario absente. Iason. & Alij *in l. 1. ff. de acq. possess. per text. in l. clam possidere §. qui ad nundinas,* & ibi Glos. & DD. *ff. eod. tit. de acquir. poss.* Naturalis vero possessio dicitur illa, quam habet occupans possessionem absentis, vt est in vsufructuario, emphyteuta, & similibus. *l. naturaliter in princ. ff. de acquir. poss.*

Secundò datur ei, qui naturaliter tantum possidet *d. l. fin. ff. uti possid.*

Tertio datur ei, qui ciuiliter, & naturaliter simul possidet. *d. l. 1. §. hoc interdictum ff. uti possid.* ibi *fieri potest, ut et possessor idem, & dominus sit.* Quomodo autẽ hæc possessio eodem tempore dari possit, uid. DD. *in l. 3. §. ex contrario, ff. de acquir. possess. et in l. si ut certo §. si duobus. ff. cõmodati.* & Glos. *in d. §. retinẽda Inst. de interd.*

Quarto datur tam possidenti res corporales immobiles, quam quasi possidenti res incorporales, cum hac tamen differentia, quod primò competit directum interdictum: secundo verò vtile *d. l. 1. C. uti possid. d. cap. licet de probat.* Bart. *in d. l. 1. ff. uti possid.*

Quinto datur ei, qui diffamatur ab aliquo de possessione, aut Iure alicuius rei, asserendo, quod illud sibi non competat. Quod verum est, secundum Bart. *in d. l. 1. §. huius autem interdicti. ff. uti possit.* per text. *in l. uim facit ff. de ui, et ui arm.* si per talem diffamationem ille turbaretur in sua possessione, vel quasi: alias secus, quia hoc interdictum introductum fuit ad excludendam violentiam turbatiuam. *d. l. 1. in princ.* ibi *uim fieri uero ff. eod.*

Sexto datur domino pro turbatione facta colonis, vel alijs causam habentibus ab illo in possessionibus, quas ab eodem tenent. Et ratio est, quia turbatio possessionis illorum redundat in damnum domini. *arg. l. aut qui aliter §. si quis dum putat. ff. quod ui aut clam.*

Octauo datur directo domino feudi, vel emphyteusis pro turbatione possessionis rei feudalis, vel emphytheuticatiæ facta vassallo, vel emphyteuticatio, ob eamdem ratiõnẽ, & in super, quia qui impedimentum recipiunt, ne liberé vti possint re sibi concessa, nõ præstabunt seruitia, & debitam pensionem domino directo rem concedenti. Abb. *in dict. cap. licet. nu. 13. de probat.* Faber *in d. § retinendæ n. 7.* & Io. de Plat. *ibid. n. 6.*

Nono datur hoc interdictum, & sic manutentio, etiam mero detentori rei, donec de causa principali cognoscatur. *l. actilius* vbi Castr. *num. 5. de donat.* Couarr. *practicar. quest. d. cap. 17. num. 5. uers. sic sanè* Menoch. *de retinend. d. remed. ult. n. 18.* Seraphin. *deci. 1471. num. 7* Rot *decis. 641. num. 9. p. 1. diuers.* Burrat. *decis. 60. num. 12. 131. num. 7. et 164. nu. 4.* quia ad effectum obtinendi manutentionem, non attenditur bonum, vel malum ius possessionis, sed solum ipsa detentio, & insistentia. Cast. *ubi supra* Rot. *decis. 93. num. 4 p. 4. et 97. num. 10 p. 5. recent.* Buratt. *decis. 904. num. 8.* ac sola possessio de facto, quamuis iniusta. Rot. *decis. 284. nu. 11. p. 5. et 188. num. 10. p. 7. recent.*

Decimo datur etiam spoliatori, donec causa terminetur per tres conformes. Castr. *loc. cit. et ibid.* Roman. *n. 7.* Neuizan. *cons. 80 nu. 3. uers. et dixit.* Caputaquens. *decis. 347. p. 2.* Rot. *decis. 641. p. 1. et decis. 50. num. 29.* vbi de stylo Rotæ dicitur *p. 2. et decis. 482. p. 3. lib. 3. diuers. et decis. 115. n. 4. p. 1. et dec. 284. n. 10. p. 5. rec.*

Vndecimo datur manutentio etiam prædoni, donec cognoscatur de eius iniustitia, nam medio tempore litis pendentiæ tueri debet in sua tali quasi possessione *cap. in litteris de restit. spoliat. cap. licet il. 2. de præbend. in 6. l. colonus. et l. cum fundus ff. de ui, et ui arm. l. si quis à se fundum C. ad leg. Iul. de ui publ.* Boccac. *de interdict. uti possidet. dict. cap. 2. num. 87.* Mantic. *decis. 185. num. 7.* Buratt. *decis. 194. nu. 9.* Rot. *in Ciuitatis Castelli Bonorum 8. Nouembris 1589. coram emin. D. Card. Pamphilio impress.* apud Marchesan. *de commiss. p. 1. fol. 969. et d. decis. 115. n. 4. p. 1. et 284. num. 10. p. 5. recent.* Dummodo notoriè non constet, quod sit prædo ex eisdem actis. Abb. *in cap. cum Ecclesia sutrina nu. 26. de caus. possess. et propr.* Crauett. *cons. 249. n. 6.* Menoch. *de recuper. remed. 1. nu. 113. cum seqq.* ubi de communi cum Aliis cumulatis per Ferentill. ad Buratt. *d. decis. 194. litt. C.*

9 Noto quarto, quod cum utrumque interdictum tam uti possidetis, quam utrobi introductum sit, propter uiolentiam, ut dictum est, contra turbantes aliquem in sua possessione, uel quasi, & uiolentiarum quinque sint species, secundum Glos. *in l. extat. ff. quod met. caus. et in l. 1. C. de his, quæ ui metusuè caus. fiunt et in c. ad audientiam eod. tit. de his, quæ ui metusuè caus. fiu.* & Angel. *in §. quadrupli num. 17. Instit. de action.* Ideo singulas exponere necesse erit. Alia enim dicitur uiolentia inquietatiua: alia compulsiua: alia expulsiua: alia ablatiua: & alia turbatiua:

Inquietatiua est, quando aliquis, qui non est possessor, nec prætendit se possessorem esse ui, aut clam inquietat, & non sinit alium uti re sua quietè, & tunc locum habet, non hoc interdictum, *uti possidetis*, aut *utrobi*, sed interdictum, *quod ui, aut clam.* Iason. *in l. si quando n. 6. C. unde ui.*

Compulsiua est, quando quis per uim, & metum cadentem in constantem uirum compellitur ad aliquid dandum, uel faciendum, & tali casu, neque locum habent interdicta uti possidetis, & utrobi, sed actio quod metus causa Bald. *in rub. ff. quod met. caus. et in rubr. in fin. de controuer. inuestit. in Vsib. Feudor.*

Expulsiua est; quando quis per uim expellitur de possessione fundi, uel domus, & sic propriè cadit in rebus immobilibus, & pro tali uiolentia neque dantur nostra interdicta uti possidetis, & utrobi, sed interdictum unde ui, ad recuperandam possessionem amissam. de quo habetur *in l. si quis in tantam C. unde ui §. recuperandæ Inst. de interdict. cap. retinenda 3. q. 1. et cap. sepè de restit. spoliat.* Et hæc uiolentia inducit spolium, quod est adeo priuilegiatum, ut spoliatus ante omnia sit restituendus, & ei obijci non possit exceptio dominii *cap. in litteris de restit. spoliat. ca. fin. de ordin. cognit. et l. si quis C. ad. leg. Iul. de ui pub.*

Ablatiua est illa, quæ circa res mobiles committitur, quando tales res per uim auferuntur, de quo *in tit. ff. et C. de ui bonor. raptor. et Inst. eod tit.* & tunc actio ui bonorum raptorum datur, non interdictum uti possidetis, uel utrobi.

Turbatiua uerò uiolentia est, quando duo, uel plures prætendunt se eamdem rem possidere, & unus turbat alium in illius possessione, quo casu, si committatur in rebus immobilibus, proditum est interdictum uti possidetis; si uerò in rebus mobilibus datur interdictum utrobi *ut in præcit. §. retinendæ. Inst. de interdict.* Et de ista tantum uiolentia loquimur hic.

10 Noto

10 Noto quinto, quod hoc interdictum vti possidetis contra plures datur; Et Primò contra turbantem Aliquem quietè vti possessione rerum corporalium immobilium, quamuis prætendat se quoque possidere *d.l.1.§.3.vers.sed si inter ipsos ff.vti possid.*

Secundo contra turbantem aliquem in possessione, quamuis non contendat se possidere Gloss. *in d.l.1.§. huius autem interdicti in verb. affirmat.* & ibi DD. per text. *in l.si duo §.si vicinus.ff.vti possid.* Gloss.& DD. *in d.ca.licet verb.vti possidetis in princ.de probat.* Papiens. *in Pract. form. libell. pro turbat. poss. §. ac præsentialiter turbat.num.3.* Felin. *in dict cap.licet de probat.* Angel. *in d.§.retinendæ nu.1.* Faber. *num.11.* & Platea *num.7.* Sufficit enim quæcumque prohibitio, vel impedimentum, ne quis quietè vtatur possessione rei suæ, vt si arbores succiderit, fructus collegerit, colonum expulerit, laborare prohibuerit, vel aliud simile egerit, licet non cõtẽderit, quod ipse possideat, de quo Bart. *in d.l.1.§.restituendæ ff. vti possid. & in l. vim facit. ff. quod vi, aut clam. & in. l.Menius § fundo ff.de legat.2.*

Tertiò datur cõtra turbãtẽ aliquẽ vti quasi possessione seruitutis, iurisdictionis, & aliorum Iurũ incorporalium. *d.cap.licet de prob. l.sicuti §. Aristo in fin.ff.si seruit.vindic.* Bar. *in l.si duos §.hoc interdictũ.ff.uti possid.*

Quartò contra eum, qui aliquem in ciuili, vel naturali possessione turbat. *d.l.fin.ff.vti possid.*

Quintò datur contra diffamantem de possessione, aut Iure alicuius rei per alium pacificè, & quietè possessè, quasi quod illud ius possidenti non competat. Bart. *in d.l.1.§. huius autem. ff. vti possid.* & dictum est supra *n.6.vers.quinto datur.*

Sextò datur cõtra eũ, qui cessat soluere annuos cẽsus, vel redditus, sub aliquo prætextu, ita vt aliquo modo turbetur possessio domini, de quo dictum est *sup. nu. 7.* non daretur tamen, si cessatio esset propter inopiam debitoris census, quia non adhibet violentiã turbatiuã, quæ in hoc interdicto præcisè requiritur, vt supra vidimus. Neque daretur hoc interdictum, si quis cessauerit à solutione, census, negando illi deberi censũ, & proinde se non soluturũ in posterũ, quãuis per plures annos soluerit, sed benè competeret interdictum *vnde vi*, quia per talem resistentiam, & contradictionem videtur expellere, & spoliare dominum, & sic ad recuperandam possessionem ageret spoliatus, non ad retinendam. *cap. querelam de electiou.* vbi Abb.& DD. facit, quod dicit Faber. *in d. §. retinendæ n. 19.* & Innoc. *in cap. suborta de sentent. & re iudic.* subditos censeri spoliare dominum quasi possessione iurisdictionis statim, ac recusauerint ei obedire.

11 Noto quinto, quod adhoc, vt hoc interdictum vti possidetis detur, plura requiruntur. Et Primò requiritur possessio de præsenti à parte Actoris *§. hodie Instit.de interdict.* & colligitur ex *d.l.1.§.est igitur ff.vti possid.* vbi datur hoc interdictum retinendæ possessionis, ne vis inferatur ei, qui quietè rem possidet. Faber. *in d.§.retinendæ n.18.* Neque refert, an sit possessio naturalis tantum, an ciuilis tantum, an verò naturalis, & ciuilis simul. *per text.in d.l.fin.ff.vti possid.*

Secundo à parte Actoris requiritur, vt non habeat illam possessionem vi, clam, vel præcario à Reo, contra quem hoc interdictum proponit. *d.l. 1. in princ. & §.fin.ac l.si duo in princ.ff.vti possid.l.1.C.eod.tit. & d.§. retinendæ vers.hodie,* seu *§. hodie Inst. de interdict.* alias Reus excipere poterit contra Actorem. Quod si Actor non à Reo, sed ab alio possessionem vi, clam, vt præcario habuit, non poterit Reus excipere de Iure tertij *d.l.1.in fin.& d.l.si duo.* quia Actor replicabit, quod quamuis, quoad alium possessionem legitimam non habeat, quo ad ipsum tamen liberam tenet. *l.loci corpus §. competit.ff.si seruit.vindicet.*

Quando autem quis dicatur vi, clam, vel præcario possideri non est præsentis inspectionis, ideo qui fusè videre voluerit, adeat Azo. *in summ.C.vnde vi.* Bart. & DD. *in d.l.1.§.quod ait prætor.C. vti possid.* Papiens. *in Prax.dict.formul.libell.pro turb.possess.§. hodie tenet. & possidet.n.4.* Iason. *in l.si quando C. vnde vi* & ibid. Plot. *§.3.num.48.* Ioan.Fab. *in d.§.retinendæ num.11.* & Io.de Platea *num. 10.*

Tertiò requiritur à parte Rei conuenti, vt reuera turbauerit Actorem possidentem ei aliquam *vim* inferẽdo *d.l.1.in princ.ibi.vim fieri ueto, & ibid.in §.est igitur.ff.uti possid.* in illis verbis *nam huius rei causa redditur; ne uis fiat ei, qui possidet.* Turbari autẽ dicitur quis, quotiescumq; impeditur exercere aliquem actu, per quẽ probatur possessio, vel quasi, vel per quem dominus non potest liberè vti suo arbitrio, siuè in colendo fũdo, siuè in aliquid aliud faciendo. *l.uim facit.ff. de ui, & ui arm.* Lanfranc. *in tit.decret.de caus.possess.& propr. nu. 10.* Quod procedit, siuè Actor turbetur per ipsum Reum couentum, siue per alium suo nomine. *arg. l. prohibere in princ. ff. quod ui, aut clam.* Et siue turbetur facto, siuè verbo, si per verbalem turbationem impediatur libera eius possessio, vt supra de diffamante dictum est, alias sola verbalis turbatio, non sufficeret. Alex.& Iason. *in l. si prius ff. de nou. oper. nunciat.* Quæ quidem turbatio intelligenda est de extraiudiciali, non de Iudiciali, nam si alicui moueretur lis coram Iudice super possessione alicuius rei, non competéret hoc interdictum, cum tunc non censeatur *vim* inferre, quia lege permittente facit, & pœnam non meretur. *l.Gracchus.C.ad leg. Iul. de adulter.*

12 Noto sexto, quod agens hoc interdicto duo principaliter ex supradictis probare tenetur. Et Primò possessionem ex parte sui ipsius. Secundo turbationem ex parte Rei conuenti. Tertium uero requisitum, quod non ui, clam, aut præcario possidebat rem à Reo, præsumitur, ideo si Reus de hoc excipere uoluerit, ipse probare tenetur, cum regulariter Reus in exceptione sit Actor *l.1.ff.de except.* Fab. *vbi sup.n.25.*

Vnde in Romana Curia, inqua interdictum retinendæ possessionis, ut diximus, appellatur mandatum de manutenendo, non conceditur, nisi Actor probauerit, se possedisse rem, in cuius possessione de præsenti manuteneri petit, cum manutentio, seu retentio non detur, nisi possidenti, *vt probatur ex d.l.1. in princ. et in §.huius autem & l.pen.§.creditores.ff.vti possidet.et d.§.retinendæ Instit.de interdict.* Roland. *cons. 46. nu.22. & seq.lib.2.* Couarr. *practicar.quæstion cap.17.nu.3.* Rot. *decis.56.num.1.& 408.num.1.p.2. & decis.8.num.9.& 29.num.1.p.5.& decis.192.nu.2.& seqq.p.6.& decis.49. num. 1. & seqq.p.7. recent.* Seraphin. *decis.147. num. 1. & seqq.* Buratt. *decis.378 num.4.* Duran. *decis.308. num. 5.* Caualer. *decis.71.nu.4.* Gregor. *decis.459 n.1.* Coccin. *decis.14.nu.1.& seqq.decis.99.num.1. 125.nu.1.150.nu. 2.261.num.1.286.num.1.* & alibi.

Debet secundo qui obtinere voluerit hoc interdictum, seù manutentionem, possessionis, probare, & docere de possessione tempore litis contestatæ. *d.§.retinendæ vers. sed interdicto & d. §. hodie Instit. de interdict.d.l.1.§.hoc interdictum.ff.vti possidet.& d. l. vnic. ff. vtrobi* Bart. *in l.1.§.fin.n.2.ff.vti possid.* Couarr. *vbi sup.* Rot. *in Iacen.Sacristiæ 27.Iunij 1597.coram D.* Peregrino *impress apud Postium de manuten. decis.* 388. Ead. Rot. *decis 11.p.2.diuers.& decis.512.nu. 1 p. 1. & decis. 171.n.1.p.2.& decis.150 n.1.p 3.& decis.106.n.2.p.4. et decis.13.n.1.p.7.recent.* Caualer. *decis.242.n.1.359.nu.1. & 565. num. 1.* ubi dicit hoc esse tritum in Rota. sufficit tamen ad effectum habendi manutentionem, possessio paulo ante litem motam. Rot. *in Ciuitatis Castelli Bonorum 8. Nouembris 1589. coram Eminent.*

Card.

Card. Pamphilio impress. apud Marchesan. de commission. part. 1. *pag* 969 *secund. non impress.* Coccin. *decis.* 110. *n.* 5. alias denegaretur illi manutentio, ut traduit Bart. *in d. l.* 1. *§. fin. num.* 14. *ff. uti possid.* Alex. *cons.* 92. *num.* 4. *vers. quod aut. lib.* 1. Coccin. *decis.* 52. *num.* 4. Buratt. *decis.* 145. *num.* 2. *& decis.* 220. *&* 292. *num.* 1. *&* 451. *num.* 1. *&* 506. *num.* 1. *&* 614. *num.* 3. Rot. *decis.* 63. *num.* 4. *p.* 1. *& decis* 762. *num.* 1. *p.* 3. *& decis.* 249. *nu.* 1. *p.* 4. *recentior.* Quomodo autem probetur possessio, diximus in superioribus; Quomodo vero turbatio notatum est paulisper. *numer. praeced. versic. Tertiò requiritur.* ibi. *Turbari autem.*

13 Probationes ad effectum obtinendi interdictum retinendae, seu mandatum de manutenendo, sufficiunt leuiores. Couarruu. *d. cap.* 17. *num.* 4. Castrens. *cons.* 3. *n.* 3. *vers. quarto lib.* 2. latè Menoch. *de retinend. remed. vlt. q.* 8. *nu.* 34. Seraphin. *decis.* 1113. *n.* 1. Duran. *decis.* 21. *nu.* 4. Cavaler. *decis.* 75. *n.* 4. Verall. *decis.* 382. *p.* 2. Coccin. *decis.* 31. *nu.* 4 Rot. *decis.* 81. *n.* 1. *p.* 1. *& decis.* 375. *num.* 2. *p.* 3. *lib.* 3. *diuers. et dec.* 287. *n.* 2. *p.* 2. *& decis.* 564. *num* 4. *p.* 3. *et decis.* 383. *num.* 3. *p.* 4. *et decis.* 85. *num.* 3. *p.* 3. *& decis.* 156. *num.* 2. *p.* 6. *& decis.* 12. *num.* 5. *p.* 7. *rec.*

Vnde ad obtinendam manutentionem sufficit semiplena probatio in summario iudicio. Menoch. *d. remed. vlt. num.* 34. Beto. *cons.* 43. *num.* 47. *lib.* 3. Buratt. *decis.* 22. *num.* 5. *decis.* 360. *num.* 2. 572. *num.* 7. *&* 691. *nu.* 3. vbi dicit, quod Rota passim admittit talem probationem in huiusmodi iudicio summario. Rot. *decis.* 158. *nu.* 1. *p.* 3. *recent.* dummodo tales probationes sint concludentes in suo genere. Sotcin. *cons.* 98. *nu.* 8. *lib.* 4. Ferentill. ad Buratt. *decis.* 375. *nu.* 13.

14 Noto septimò, quod ad plura datur hoc interdictum. Et Primò ad effectum, vt Reus desistat a turbatione, & vi turbatiua de praesenti *d. l.* 1. *ff. vti possidetis*, ibi. *quominus ita possideatis, vim fieri vero.* Secundò datur, vt Reus desistat à turbatione etiam in futurum, non enim sufficit, si desistat de praesenti, nisi etiam caueat de non turbando in futurum, cum semper animum mutare possit, *arg. l. harum & l. egi. ff. si seruit. vindicet. & l. pen. ff. de aq. quotid. & aestiu.* Quae cautio fieri debet, vel cum fideiussoribus, vel pignoribus, vel mulcta indicta. Bart. *in l. si prius num.* 3. *ff. de non. oper. nunciat.* Et esse debet perpetua, si ius agentis est perpetuum, vel ad tempus, si eius ius sit ad tempus. Bart. *in d. l.* 1. *§. hoc interdictum num.* 9. *ff. vti possid.* Tertiò datur ad effectum, vt Reus praestet praedictam cautionem de non molestando in futurum. DD. *in d. l. vnic. C. vti possid.* Bart. *in d. §. hoc interdictum.* Quartò datur ad effectum, vt Reus soluat Actori interesse praeteritae turbationis, quanti scilicet Actoris interest possessionem quietam non habuisse. *d. l. si duo §. fin ff. vti possid.*

15 Noto octauò, quod libellus in hoc interdicto concipiendus est magna cum diligentia, secundum Bart. *in d. l.* 1. *§. hoc interdictum. ff. eod. tit.* alias libellans sibi praeiudicium pararet ex inepta facti narratione, quia libellus est similis Syllogismo Dialecticorum, qui constat maiori, & minori propositione, & conclusione, quae necessariò oritur ex dictis propositionibus; Vnde libellus constat narratione facti, medio concludendi, & conclusione, vt aduertit Bart. *in l. si prius num.* 19. *ff. de non. oper. nunciat.* Ideo Actor in libello narrare debet primò, se de praesenti possidere, vel quasi possidere rem immobilem, corporalem, vel incorporalem, in qua turbatur, & inquietatur à Reo. Nec est necesse exprimere qualitatem possessionis, an sit ciuilis, vel naturalis, vel ciuilis, & naturalis simul. Bart. *in d. l.* 1. *§. hoc interdictum.* Faber. *in d. § retinendae num.* 22. Dummodo in progressu causae exprimat, nisi Reus petat declarari quia tunc specificare debet, vt resoluere possit, an cedere, vel contendere expediat *iuxta text. in l.* 1. *ff. de edend. & Authent. offeratur C. de lit. contestation.* Secundò narrare debet Actor, se à Reo in sua possessione, vel quasi turbari. *d. l.* 1. *ff. vti possid.* Tertiò, quia ex his duobus demanat medium concludendi, exprimere debet modum, & qualitatem turbationis, praesertim si ex eis aduersarij dolus arguitur. Innoc. *in praecit. cap. licet causam de probat.* Bart. *in d. l.* 1. *§. hoc interdictum,* vbi assignat rationem diuersitatis, quare modus turbationis exprimendus sit, & non qualitas possessionis. Et Io. Faber. *in d. §. retinendae num.* 18. ait factum prudenter narrandum esse ne ex ipsius narrantis verbis videatur compulsus, vel expulsus à possessione, quia tunc non daretur ei hoc interdictum ad retinèdam possessionem. *l. si rerum. ff. de vi. et vi armat.* sed interdictum vnde vi ad recuperandam possessionem, de quo in sequenti intersecatione. An autem tempus praecisum probationis, puta dies mensis & anni exprimendum sit, vide Bart. *in d. l.* 1. *§. hoc interdictum, ff. vti possid.* vbi negatiuè concludit, maximè quando non praesumitur de dolo aduersarij; secus tamen si dolus argueretur, puta quod dolo turbasset, nam tali casu exprimendum esset tempus. Quartò concludere debet benè libellum Actor, quia tota vis libelli, ex qua victoria causae procedit, in conclusione consistit, secundum Innoc. *in cap. super litteris de rescript.* & Iason. *in §. omnium numer.* 128. *Institut. de action.* vbi dicunt, attendendum esse in libello, non tantum quid narretur, sed potius quid concludatur. Ideo concludendo petere debet Actor, vt Reus ad praedicta quatuor condemnetur, nempe vt cesset à turbatione praesenti: vt non turbet in futurum: vt caueat de non turbando in futurum: & tandem vt restituat ablata, damna, & interesse, iuxta superius tradita.

16 Noto nonò, quod sicut libellus in hoc interdicto diuersis modis, secundum casuum diuersitates formari debet, vt tradit Speculat. *in lib.* 4. *de caus. possession. & proprietat. §.* 1. *nu.* 6. *cum seqq.* vbi plures cumulat: sic sententia diuersimodè concipienda, & formanda est, secundum factorum, & casuum diuersitatem, vt rectè docent Gloss. *in d. l. vnica verb. prohibebit. C. vti possidetis & in cap. licet causam supra cit. verb. vti possidetis.* & ibi Canonistae *de probationib.* Bart. *in d. l. si duo circa princ. ff. vti possid.* Ioan. Faber. *in d. §. retinendae num.* 28. & ibid. Io. de Platea *n.* 21. *& seq.* cum sententia, vt alias supra dictum est, regulariter esse debet conformis libellis *l. fin. C. de fideicom. libert.*

Hinc fit, quod Glos. & DD. *in praecitatis locis* plures casus constituunt ad hoc vt Iudex sententiam iustam, & validam ferre possit. Quorum primus est, quando Actor in libello petiit contra Reum, vt desisteret a turbatione, & in iudicio probauit se possidere, sed Reus non contendit se quoque possessionem tei habere; & tali casu Iudex condemnare debet Reum ad praedicta quatuor, de quibus *in praecedenti numero* dictũ est.

Secundus casus est, quando Actor, & Reus eodem tempore contendunt de possessione, & quilibet dicit se possidere; & tunc si alter eorum probauit suam possessionem, Iudex condemnare debet Alium, qui benè non probauit etiam ad praedicta quatuor. Abb. *in d. cap. licet causam. nu.* 36. *de probat.* Salicet. *in d. l. vnic. C. vti possid.*

Tertius est, quando vterque probauit de possessione, sed diuersis rationibus, & iuribus; vt si vnus probauit de possessione naturali; alter de ciuili; & tunc Iudex secundum Bartol. *in d. l. si duo. ff. vti possit.* vtrumque condemnare, & vtrumque absoluere debet, sed sub diuersis motiuis, & ex diuersis respectibus; distinguendo qualitates & formas diuersae possessionis, iuxta cuiusque probationes. Abb. *in d. cap. licet. nu.* 37. & Cyn. *in d. l. vnic.* vbi latè.

Quar-

Quartus est, quando vterque probationes æquales fecit super possessione, & sub eodem Iure, & specie possidendi: sed alter probauit de antiquiori possessione, & tūc Iudex condemnabit possessorem de recenti, & obtinebit possessor antiquior, *arg. d. cap. licet causam* & tradit Imò *in cons.* 110. *vol.* 1.

Quintus est, quando Actor, & Reus æquales probationes fecerunt, sed neuter probauit de antiquiori possessione, imò quilibet de pari tempore, & tunc is obtinebit, cuius testes magis verisimilia deposuerunt, si verò testes vtriusque æquæ verisimilia dixerint, obtinebit ille, qui testes honestiores produxit: quòd si testes in pari honestate reperiantur, obtinere debet qui testes produxit numero plures, *vt in capit. in nostra de testibus. et l. ob carmen. §. fin. ff. de testib.*

Sextus est, quando testes sunt pares numero, & qualitate, & quilibet probat de pari, & simili possessione eiusdem temporis, sed tamen vnus probat de possessione, & titulo simul, alter verò de possessione tantum, & tunc primus obtinebit, quia eius possessio fortior est, cum sit iustificata titulo *d. cap. licet causam de prob.* vbi Abb. & Alij. latè Lanfranc. *in repet. rubr. decretal. de caus. possess. et propriet. §. nunc. est transeundum. nu.* 27. vbi aduertit Aduocatos, & Procuratores, vt sint valde cauti in probationibus faciendis tam pro Actore, quam pro Reo conuento hoc interdicto, nam in positionibus, & Articulis ponere debent, & probationes facere, non solum super possessione simpliciter, sed etiam super dominio, & titulo. Neque Aduersarius opponere potest, quod tales articuli impertinētes fuerint, quia agitur iudicio possessorio, non petitorio; Nam respondetur, quod in hoc casu, cum in paritate probationum, is obtineat, qui fortia Iura probauit, vt supra vidimus de eo, qui probauit possessionem, & titulum simul; ideo vt fortiora Iura experiatur, melius faciet, si etiam dominiū probauerit: nam euenire poterit, quod pars aduersa probauerit possessionem, & titulum, & alter probando vtrumque, & insuper dominium, ille obtinebit. Quamobrem quando casus occurret, ne dedignentur causi dici adire Speculatorem *in dict. lib. 4. de caus. possess. et propr. §. 1.* vbi diuersas formas positionū, & Articulorum ponit, secundum diuersitatem casuum.

Septimus est, quando vterque ęqualiter probauit de possessione eiusdē temporis: item de æquali titulo: pari numero, & dignitate testium, & de omnibus alijs circūstantijs; adeo vt probationes in omnib. & per omnia æquales reperiantur; & tali casu magna est difficultas, quomodo Iudex procedere debeat; nā in hoc articulo quatuor inueniuntur opiniones. Quarum Prima est quorundam DD. ex antiquioribus, qui dicunt, quod Iudex sententiam ferre teneatur simpliciter: vti possidetis, ita possideatis; sed hęc opinio non placet Glos. *in d. l. vnica. verb. prohibet. C. vti possidet, et in d. cap. licet. verb. vti possidetis. de probat.* & ibi DD. communiter; quia tūnc sententia non esset certa, neque per se, neque per relationem ad aliud cōtra dispositionem. *l. hæc sententia. C. de sentent. quæ sine cert. quantit. profer. et §. curare Instit. de action.* neque per eam imponeretur finis controuersiæ, & partes ad nouas rixas, & ad arma venirent contra mentem. *l. æquissimum. ff. de vsufr.*

Secunda opinio est, quod Iudex in tali casu supersedere debet, & possessionem interim sequestrare, vt sic partes componantur inter se; vel per communes amicos, sed neq; hæc opinio subsistere potest, quia vel numquam tali sequestro tædio affecti concordarent, vel potius venirent ad arma.

Tertia opinio est, quod hoc casu lis per Iudicē sorte dirimenda sit. *arg. l. sed cum ambo. ff. de iudic. et l. si duobus. in princ. C. communia de legatis,* Sed neque hæc opinio placet Bartolo, & cæteris Doctoribus communiter *in d. l. si duo. ff. vti possid.* nisi partes in hoc simul conuenirent, vt sic sententia proferretur, quod facere possent. *per l. si conuenerit. ff. de re iudic.* Et ratio est, quia cum quæstio quis sit possessor, sit quid facti, & iudicium sortis locum nun habeat in facto incerto. *l. duo sunt Tity. ff. de testament. tutel.* Sed tātum in dubio Iuris. *d. l. sed cum ambo ff. de iudic.* Ideo non esset recta sententia, ob diuersitatem rationis.

Quarta opinio est, quod Iudex tali casu paritatis probationū super possessione adiudicare debeat possessionem vtrique parti pro medietate. ita Glos. *in d. cap. licet. causam. de prob. et ibid.* Abb. *nu.* 37. *circ. med.* & Bart. *in d. l. si duo in princ. ff. vti possid.*

Et ista est communis ferè omnium DD. qui mouētur optima ratione, quæ valde mihi placet, nam quādo vna res insolidum duobus legatur, & vterque rem in totum habere non potest, faciunt sibi legatarij per cōcursum, ad effectum vt quilibet dimidiam illius rei insolidum legatę habeat, *vt habetur in l. coniunctim. ff. de legat.* 3.

Octauus casus est, quando neuter probauit de possessione, & non benè constat quis eorum possideat: & tunc Iudex sententiam proferre non debet, neque pro, neque contra. Sed possessionem sequestrari curet, vna cū fructibus, donec causa plenè discussa fuerit in iudicio ordinario Petitorij: inhibendo interim ambabus partibus, ne ad possessionem accedant, & ueniant ad arma: *iuxta d. l. æquissimū. in princ. ff. de vsufruct.* de quo uid. Innocen. *in cap. in præsentia de probat.* & Bald. *in l. vnic. C. de prohibit. sequestr. pecun.*

Ex dictis infertur, quod Iudex sententias nimis maturè ferrè debet, & non præcipitanter, ac sine consilio Doctorum, qui sint ipso petitiores, & magis uersati, cum ex iniustis sententijs damna ferè irreparabilia partibus oriantur; de quibus strictissimè iusto Iudici omnipotenti Deo rationem reddere debet, sed quia nequit in alio sæculo illa reparare, restitutionē partibus læsis faciendo, condignas pœnas in æternis cruciatibus luet, & sine fine duraturas exoluet.

17 Sunt & alia quam plura remedia retinendæ possessionis, sed prædicta duo tantum sunt, ut dictum est, principaliora. Nam datur interdictum *de aqua quotidiana, et astiua*, quod competit pro retinenda possessione ductus aquæ, *de quo in l. 1. et tot. tit. ff. de acqu. quotid. et æstiu.* Item interdictum de fonte, quod cōpetit pro retinenda possessione aquę haustus è Fōte; *de quo in l. vnic. ff. de fonte.* Item interdictum *de Riuis* pro retinenda possessione, vel quasi iuris purgandi Riuos, & aquæ ex eis ducendæ: *de quo in l. 1. et tot. tit. ff. de Riuis.* Item interdictum. *Ne vis fiat ei*, quod competit pro retētione possessionis cōparatæ per immissionem ex primo decreto, & rei seruandæ gratia, de quo *in l. 1. et tot. tit. ff. ne vis fiat ei.* Item interdictum *de superficiebus*, quod competit pro retinenda possessione, uel quasi utendi superficie domus, uel fundi, *de quo in l. 1. et tot. tit. ff. de superficieb.* Item interdictum *de itinere, actuque priuato*, quod datur pro retinenda possessione, uel quasi itineris actus, & uiæ, de quo *in l. 1. et tot. tit. ff. de itiner. actuq. priu.*

18 Noto ultimò, quod in hoc iudicio possessorio retinendæ, & sic manutentionis non admittuntur exceptiones altiorem requirentes indaginem, sed remittūtur ad petitoriū. *l. fi. C. quor. bonor.* Couar. *practic. qq. d. cap. 17. n. 5.* Buratt. *decis.* 194. *n.* 7. Caualer. *dec.* 150. *n.* 3. Duran. *decis.* 433. *num.* 8. Rot. *decis.* 614 *num.* 4. *p.* 1. *et* 413. *nu.* 12. *p.* 5. *et* 214. *nu.* 11. *p.* 7. *recent.*

Neque admittitur appellatio à mandato de manutenendo in summarijssimo possessorio retinendæ, tā de Iure

de Iure Canonico, quam Ciuili. *cap. fin. §. de possessione etiam 2. quæst. 6. l. 1. C. si de momentan. possession.* & ibi Contard. *limit. 3. nu. 48.* Menoch. *de retinend. remed. vlt. q. 17. num. 48.* Scacci. *de appellat. q. 17. limit. 6. membr. 2. nu. 1.* Duran. *dec. 221. num. 6.* Beointend. *decis. 79. num. 6.* Caualer. *decis. 88. num. 2.* Seraphin. *decis. 1295. numer. 2.* & Rot. *decis. 287. num. 7. p. 2. & decis. 84. nu. 1. p. 7. recent.* & Alij cumulati *sup. Intersec. 17. num. 15.* Quod tamen intelligendum est quoad effectum suspensiuum; non deuolutiuum, nam quoad hunc benè datur appellatio. *d. cap. fin. &* d. l. 1. & ibid. Contard. *d. limit. 3. num. 49.* Benintend. *d. decis. 79. nu. 6.* Rot. *d. decis. 287. nu. 7. p. 2. & d. decis. 84. nu. 1. p. 7. recent.*

INTERSECATIO XXI.

De Remedijs, seu Interdictis recuperandæ possessionis.

S V M M A R I V M.

1 *Remedia recuperandæ possessionis plura.*
2 *Spoliato, & per vim expulso dantur dicta remedia.*
3 *Spolians dupliciter conueniri potest, ciuiliter, & criminaliter.*
4 *Recuperatio possessionis describitur.*
5 *Spolium, quid sit, & quotuplex demonstratur.*
6 *Recuperandæ remedia plura.*
Interdicto vnde vi pro quibus rebus detur & quæ requirantur, ad hoc vt detur.
7 *Violentia personæ requiritur.*
Alia requisita, ad hoc vt competat hoc interdictum recuperandę, quę?
8 *Condictio triticaria pro quo, & quando competat.*
9 *Condictio incerti cui, & pro quibus detur.*
10 *Condictio indebiti, quando detur.*
11 *Actio in factum cui competat.*
12 *Officium Iudicis cui, & contra quem detur.*
13 *Remedium* l. si me, & Titium ff. si cert. petat *quando competat.*
14 *Condictio ex* l. si coloni. C. de agric. & censit. *cui, & contra quem detur.*
15 *Condictio ex* l. authoritatem. C. vnde vi *cui detur.*
16 *Condictio ex* l. si quis conductionis. C. locat. *cui, & contra quem competat.*
17 *Condictio ex.* l. meminerint. C. vnde *vi. cui, & quando detur.*
18 *Remedium* l. Inuasor. C. vnde vi. *cui, & contra quem detur.*
19 *Condictio ex* l. si quis in tantam, C. vnde. vi *quando competat.*
20 *Condictio ex* l. conductores. C. locati. *cui, & contra quem detur.*
21 *Condictio ex* l. cum à te ff. de vi, & vi arm. *cōtra quē.*
22 *Condictio ex* l. fin. C. vnde *vi. cui competat.*
23 *Condictio ex* l. fin. C. de acquir. poss. *quando detur.*
24 *Condictio ex* l. fin. C. de prætor. pignor. *quando?*
25 *Condictio ex* l. 1. C. si per vim, vel alio modo *contra quem competat.*
26 *Remedium* ex edicto Diui Marci, *quando detur.*
27 *Actio quod metus causa, quando competat; & quando actio de dolo.*
28 *Condictio ex* cap. sæpè de restit. spoliat. *quando, & contra quem detur.*
29 *Remedium.* cap. frequens de restit. Spoliat. in sexto. *quomodo, & contra quos detur.*
30 *Remedium.* cap. reintegranda 3. q. 1. *cui, & contra quos detur.*
31 *Remedium trium Capitulorū Regni Neapoli,* omnis Prædatio; Ad Regale fastigium; & Finis præcepti charitas, *quibus competat.*
32 *Spolium, vt detur, quæ requirantur probanda.*
33 *Extrema duo in spolio, quomodo probari debeant.*
34 *Primum extremum decem modis probatur.*
35 *Possessio spoliantis quomodo probetur.*
36 *Spolium antiquum quomodo probandum.*
37 *Spolium in Beneficialib. probatur cū tertio extremo.*
38 *Spolium iudiciale similiter.*
39 *Iudex nulliter procedens dicitur priuatus, & sic spoliator.*
40 *Spoliatus ante omnia restitui debet.*
41 *Fallit, si possessorium sit mixtum cum petitorio, & alijs modis.*
42 *Purgatio spolij quomodo facienda.*
43 *Purgatum, quando dicatur spolium.*
44 *Spolium posterius semper purgandum.*
45 *Spoliatus potest statim spoliantem respoliare.*
46 *Spolium posterius aliquando non purgatur, sed primum.*
47 *Spolij actio quibus competat.*
48 *Contra quos detur.*
49 *Præscriptio in actione spolij, quod tempus requirit.*
50 *Remedia possessoria, an cumulari possint.*
51 *Possessorium iudiciū cū petitorio, an cumulari possit.*
52 *Reintegrari petens, an habendus sit pro spoliato.*
53 *Figura Iudicij requiritur in Iudicijs possessorijs.*
54 *Appellatio in hoc iudicio possessorio recuperandæ, an detur.*
55 *Remedia possessoria parū tuta in conscientia nisi possessor bonum ius foueat in proprietate.*

Forma Libelli,

In Curia N. comparēs N. de N. & dicit se possedisse supra quadraginta annos pacificè, & quietè titulo hæreditario quendam fundum vulgò dictum N. situm in loco N. iuxta bona N. N. et alios fines, cum autem comparens ipse prædictū fundum sic pacificè possedisset, nihilominus Sēpronius de Sempronijs die decimaquinta mensis N. *currentis ãni armata manu, ac vi ipsum expulit, ac deiecit ex possessione prædicti fundi; & de facto, ac violenter possessione sua priuauit, & spoliauit: Auferendo etiam ex domo dicti fundi bona quædā videlicet N. N. & N. & alia quædam ab Alijs direpta, & ablata fuerūt in ipso violēto tumultu. Verum quia comparens ipse pluries rogauit prædictum Sempronium, vt possessionem prædicti fundi, vna cum omnibus bonis violenter ablatis illi restitueret, quod facere recusauit, prout ad præsens recusat, & cū spoliatus ante omnia restitui debeat: Ideo recurrit ad ipsam Curiā N. per quam petit prædictum Sempronium cogi, & compelli iuris, & facti remedijs opportunis ad dimittendam, relaxādum, ac restituendam ipsi comparenti possessionem dicti fundi, vna cū omnibus bonis mobilib. & se mouentibus sic violenter ablatis, seu sua culpa amissis, aut saltem eorum æstimatione, vt Iuris est. Nec nō petit & instat sibi restitui omnes fructus malè, & iniustè vsque modo perceptos, expensas, damna, & interesse passa, et patiendu, occasione præsētis litis.* Super quibus *omnib. etc.* Deducēs, *omne, etc.* Nō se astringēs, *etc.* Et ita, *etc.* omni *modo, etc.*

Forma Sententiæ.

In Dei, *etc.* Nos, *etc.* In causa, *etc.* De & super *Reintegratione dicti N. de N. Actoris ad possessionem vnius fūdi vulgo dicti N. siti in loco N. iuxta bona N. etc. & alios fines, si qui &c. Rebusque alijs, etc.* Christi *nomine, etc.* Dicimus, *&c. dictum N. de N. reintegrandum fore et esse, prout reintegramus ad realem, actualem, et corporalem possessionem dicti fundi, eiusque Iurium, et pertinentiarum quarumcumq; amoto exinde dicto Sempronio de Sem-*

de Sempronijs detentore; & quodcumque mandatum de reintegrãdo desuper necessariũ, & opportunũ decernendũ fore, & esse, prout decernimus, & relaxamus. & ita *dicimus, &c. non solũ vt supra, sed omni alio meliori modo, etc.*

Item pari nostra sententia dicimus, pronũciamus, et declaramus dictum Sempronium Reũ conuentũ condemnãdũ fore, & esse, prout cõdemnamus ad restitutionẽ fructuũ ex dicto fundo perceptorum à die spolij, & in posterum percipiẽdorũ vsque ad diem effectualis reintegrationis dicti N. de N. ad possessionẽ eiusdẽ fundi, Victũq; *Victori in expensis condemnamus; quorum quidem fructuum, & expẽsarũ taxationem & liquidationem Nobis, vel cui de iure inposterum reseruamus*. Et ita, *&c.* sed omni, *&c.*

Ista condemnatio ad fructus, & expensas in Iudicijs possessorijs, melius est, si fiat per caput separatum, vt supra, & non in eadem forma sententiæ, ad euitandã dilationem, quæ oriri posset ex appellatione, quæ licet non detur, quoad effectum suspensiuum in possessorijs, tamen si condemnatio fieret simul, esset disputabile, ob mixturam petitorij.

Potest etiam ferri sententia sub alia forma, coodemnando Reum conuentum, vt infra, videlicet.

In Dei, *&c.* Dicimus, *&c. Et condemnamus Sempronium Reum conuentum ad restituendum N. de N. Actori possessionem fundi N. siti in loco N. propè bona N. &c.*

Et si spolians bona abstulit ex fundo, condemnandus est etiam ad restituendum bona ex fundo ablata, quamuis non principaliter, sed secundariò, quia regulariter hoc remedium datur solùm pro rebus immobilibus, cum pro rebus mobilibus vi ereptis detur actio vi bonorum raptorum. Quod si Actor expulsus fuerit ex quasi possessione alicuius seruitutis fundo inhærentis, adhuc remediò recuperãdæ iuuari potest secundario, & tunc condemnatur spolians etiam ad restituẽdum in futurum, vt dictum est supra *Intersec.* 9. infrascripto, vel simili modo, videl.

Et condemnamus Sempronium Reum conuentũ ad restituendum N. de N. Actori quasi possessionem aquæ ducendæ per fundum N. &c. seu *vtendi & fruẽdi tale quid, &c. & ad desistendum in futurum, atque ad cauendum de amplius non expellendo, &c.* Et Victũ *Victori, &c.* Mandatumque, *&c.* Et ita, *&c.* omni *modo, &c.*

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod frequentissimè accidit in iudicio intentari Remedia, seu interdicta recuperandæ possessionis, quæ competunt spoliato contra spoliantem illum possessione rei immobilis per vim expulsiuam, sicut enim pro adipiscenda possessione dantur remedia possessoria adipiscẽdæ; & pro retentione possessionis contra vim turbatiuam dantur remedia, seu interdicta retinendæ, de quibus supra; Sic contra vim expulsiuam dãtur remedia, seu interdicta recuperandæ possessionis, quæ quidem plura sunt, sed præcipuum est illud, quod dicitur interdictum *Vnde vi*; de quo habetur *in tit. ff. de vi et vi armat. & in tit. C. Vnde vi, & in §. recuperandæ. Instit. de interdict.* & de eo, ac de alijs remedijs recuperandæ possessionis agunt plenissimè Menoch. *in tract. de recuperand. possess. remed.1. & seqq.* de origine, & effectu ipsorum Pontan. *de spolio. lib.1.* Speculat. *de restit. spoliat. li.4. §.1. nu.11. & seqq.* Gabriel. *eodem tit. de restit. spol.* Plot. *in l. si quando. n.63. & seqq. C. vnde vi.* Card. Tusch. *practic. conclus. litt. S. concl.384. per tot.* Marãt. *in spec. aur. p.4. dist.7. n.22. & seqq.* Pax Iordan. *Elucubrat diuers. to.3. lib.14. tit.12. per tot.* Ridolphin. *in Prax. p.2. cap.14.* & Alij apud illos.

2 Datur autem ei, qui ex fundo, vel ædibus, aut ex alia re immobili expulsus est, non solum prædictũ interdictum *vnde vi*. verum etiam remediũ *legis si quis in tantam. C. vnde vi, & l. si coloni. C. de agricol. & censit. lib.11.* Necnon *cap. reintegranda. 3. q.1.* & alia tùm ex æquitate Iuris Canonici, tùm Ciuilis; quæ maximè oderunt violentias, & rapinas, qua de causa pluribus modis subueniunt spoliatis, & vim passis, tam via criminali, quam ciuili: Et tam per modũ agendi, quam excipiendi, *vt habetur in c. cũ dilectus 2. & c. super spoliatione de ordin. cognitiõ. l.1. in princ. vers. ne quid autẽ ff. de vi, & vi arm. et d. §. recuperãde. cũ §. seq. Inst. de interd.*

3 Vnde noto secundò, quod ille, qui spoliauit aliquem sua possessione, eiiciendo, & expellendo illũ per vim, conueniri potest criminaliter, & ciuiliter. Criminaliter quidem, quia exercendo vim, Reipublicæ tranquillitatem turbat, ac subuertit, ac sic delictum committit. *vt in dicta l.1. in princip. ff. de vi et vi arm. l. si quis ad se fundum. C. ad l. Iul. de vi public. l. fin. C. quando actio ciuilis criminal. præiudic. & §. sed ex constitutionibus. Instit. de interdict.* Ciuiliter vero ad interesse partis læsæ, nam ex omni delicto, tam publico, quam priuato duplex oritur iudicium: ciuile, & criminale. *l. fin.* & ibi Bart. *ff. de priuat. delict. l. fin. ff. de furt. l. licitatio. §. quod illicitè. ff. de publican. & vectigal.* In ciuili agitur ad reficiendum damnum partis læsæ, & sic ad commodum priuatum. In criminali verò ad commodum publicum, & sic ad pœnam delicti exoluendam. Gloss. *in d. l. licitatio §. quod illicitè; & in l.3. verb. centũ. ff. de sepulcr. viol.* Vnde cum ad diuersos fines tendant, vnum iudicium alteri non præiudicat. *l. interdum. §. qui furẽ*, & ibi Bar. *ff. de furt.* Secus si ad eundem finem intentaretur vtrumque iudicium. vt in Actione iniuriarum, quæ criminaliter, & ciuiliter intentatur ad vindictam; *§. in sũma Instit. de iniurijs*, vbi Gloss. & DD. *l. prætor. edixit. ff. de iniurijs*. quia nõ debet quis pro vno delictobis puniri principaliter eodem modo. *l. pen ff. naut. caupon. & stabul. l.1.* & ibi DD. *C. quand. ciuil. act. crimin. praeiud.* vid. Innoc. *in ca sæpè de restit. spoliat.* Dec. *consf.57. post princ.* Bart. *in l. 2. §.1. ff. de vi bonor. raptor.* vid. Gloss. Dyn. & DD. *in c. nullus plurib. de regul. iuris. in sexto*, & Peregrin. *decis. Patauin. 97. nu.7.*

4 Noto tertiò, quod remedium recuperandæ, seu recuperatio possessionis, nihil aliud est, quam noua consecutio possessionis rei immobilis semel habitæ, sed amissæ; *d. l.1. ff. de vi, & vi arm. dicta l.1. C. vnde vi, & d. §. recuperandæ. Instit. de interd.* Et ille, qui prius possidebat, sed postea ex possessione fuit expulsus, dicitur spoliatus; Ille verò, qui expulit, & deiecit, dicitur spolians. *d. l 1. §. deijcitur. ff. de ui, & vi arm.* vbi DD. communiter tradunt, quod spoliatus, qui hoc remedio vtitur ad possessionem rei recuperandam, spolio agere dicitur.

5 Spolium autem secundum Menoch. *ubi sup. de recuper. in prælud. num.3.* describi potest, quod sit rei immobilis violẽta ablatio: Vel quod sit à possessione rei immobilis violenta, & iniuriosa deiectio. Quod duplex est: aliud violentum, & aliud non violentum, seu simplex, vt censuit Rot. *decis.187. n.13. p.7. recent.* Buratt. *decis.642. num.4. & 678. nu.6.* Duran. *decis.272. numer. 2.* Violentia vero alia est publica, alia priuata: publica, de qua *in tit. ff. ad leg. Iul. de ui public.* fit cum armis. *d. §. sed ex constitutionibus. Instit. de interd.* Priuata verò, de qua *in tit. ff. ad l. Iul. de ui priuat.* fit sine armis. *d. §. sed ex constitutionibus.*

6 Noto quartò, quod plura competunt remedia spoliato prò recuperanda possessione, quorum Primum, ac præcipuum, vt dictum est, appellatur *Interdictum unde ui*. Quod adhoc, vt detur, Plura requiruntur. Et Primo, quod res, pro quibus datur

sunt immobiles. *d.l.1.§.generaliter, & §.illud.ff.de vi, et vi armat. & d. §. recuperandæ.* nã pro rebus mobilibus datur actio vi bonorum raptorum, *vt in d.§. illud.* Sed hoc intelligendum est principaliter, nam accessoriè datur etiam pro mobilibus, quę erant in fundo, seù prædio, ex quo quis expulsus fuit. *d.l.1.in princ. & §. si fundus.ff.de vi, & vi armat. l.vindicatio.ff.de reiuindic. l.si quando.C.vnde vi.* de quo Menoch. *de recuper.remed. 1.q.2.nu.39. & seqq.* vbi *num.45.* ait, quod datur etiam pro iuribus incorporalibus, & ãnuis præstationibus, & idem tenent Bald. *cons.425.vol.3.* & Marant. *vbi sup. d.p.4.dist.7. num.30. per text.in l.3.§.in id.quod.vers.vnde vi ff.de vi, & vi arm.*

7 *Secundò* requiritur, quod violentia effectiuè sit illata personæ pro re, & sic quod quis violenter expellatur de possessione. *l.2.§.1. & 2. ff.de vi, & vi arm.* Alexan. *cons.94.column.5.* Marant. *d. nu.30.* Afflict. *decis.83.*

Tertio requiritur, quod intentetur intra annum vtilem, quo elapso nõ datur, nisi ad illud, quod ad expulsorem, seù deiectorẽ peruenerit. *l.vt pulsos C. vnde vi* & ibi DD. *dict.l.1.in princ. & §.annus* & ibi Gloss. *ff. de vi, & vi armat. & d. §. recuperandæ.* Menoch. *dict. remed. 1. q. vltim.* Excipiendo tamen tempus est perpetuum. Gloss. *in d.l.vi pulsos* Menoch. *vbi sup.n.454.* Marant. *ibid.num.32.* quia temporalia ad agendum, sunt perpetua ad excipiendum. *l.pure §.si.ff. de dol. except.* Felin. *in cap.si autem n.6.de rescr.* Papiens. *in Pract. form.exequut.sentent.diffinit.§.1.num.10.* vbi *num.seqq.* limitat,

Quarto requiritur, quod deiectus seù expulsus possideat tempore spolij. *d.l.1. § interdictũ autem. ff.de vi, & vi armat.cap.consultationibus de offic.delegat.* Marãt. *vbi sup.num.33.*

Quinto, quod in libello exprimatur locus, & tempus expulsionis, seù spolij, sicut in qualibet criminali actione. *l.prætor.edixit.in princ.ff.de iniur.* Bart. *in d.l.1. §.siue autem, & §.rectissimè.ff.de vi, & vi arm.* latè Menoch. *loc.cit.d.remed.1. q.40.* Marant. *ibid.n.34.* Afflict. *decis.250.*

Sexto requiritur, quod intentetur contra eum, qui verè spoliauit, aut spoliare mandauit, aut ratum habuit, & non contra tertium possessorem. *l.1.§. deiecisse, & l.3. §.cum procurator. ff.de vi, & vi arm, capitol. cum ad sedem,* & ibi Gloss. *verb.interdictum.de restit.spoliat. cap.notum.* vbi Gloss. *in verb. continentem 2. q. 1.* Alex. *cons.94.vol.5.* Bart. *in l.aut. facta §. non numquam. num. 10.ff.de pœnis* Iason. *consil.139.col.2.lib.4.* Paris. *cons.21. numer.32.lib.4.* Marant. *vbi sup.nu.36.* Afflict. *dec.376. nu.3.* Spolium autem a procuratore alicuius factum, vel ab alio eius nomine non repellit spoliantem ab agendo, nisi ratificatum à principali fuerit, & omnes qualitates, ac circumstantias sciuerit. Gregor. *decis. 336.num.10. & seqq.*

Septimo requiritur, quod agens hoc interdicto, seù remedio spolij, rem non possideat, quia nulli alij datur, nisi ei, qui tempore deiectionis possidebat, cum alias spoliatus dici non possit. *d.l.1.§.non alij autem. ff. de vi, & vi arm.* Menoch. *vbi sup.* Marant. *ibid.num.37.* Quod procedit, siuè possidebat ciuiliter, & naturaliter, siuè ciuiliter tantum, vel naturaliter *d.l.1.§.deijcitur.* Item siuè iustè, siuè iniustè. *l.sed si vi. ff.de vi, & vi armat.et d.§.retinendæ in fin.* siuè per se, siuè per aliũ, puta colonum, vel seruum, *d.l.1.§.quod seruus, et §.non alij autem.*

Octano requiritur, quod tempore spolij, verè possideat, non autem fictè, id est sine titulo: Vnde si detinuerit simpliciter, alia competerent remedia. Bar. *in l.& ideo §.Neratius.ff. de condict. furtiu.* Menoch. *de recuper.remed.3.nu.1. & 2.* Marant. *vbi sup.num.39.*

8 Secundum remedium recuperandæ possessionis appellatur *condictio Triticaria*, quę datur ad recuperandam possessionem ab eo, qui per vim, furtum, aut alium vitiosum titulum illam occupauit, *l.2.ff.de condiction.triticar.* Et sic in omnibus similibus casibus locum habet hoc remedium, nisi quando pecunia numerata est *l.1.ff.de cond. trit.* & ibi DD. Bart. Alex. & Alij *in l.rem quæ nobis. ff. de acquir. possess.* Menoch. *d. rem.3.nu.1. & 2.* Marant. *d.p.4. dist.7. num. 39.* Ad hoc autem, vt hoc remedium detur, requiritur, quod res ad occupantem cum vitio perueniat. Menoch. *vbi proximè nu. 5. Secundo*, quod illo agens verè possederit, non autem detinuerit. Bart. *in d.§. Neratius.* Menoch. *d.rem.3.nu.1. & 2.* hodie vero hoc remedium est antiquatum, & parum practicatur; vt idem Menoch. *ibid. in fin.* aduertit,

9 Tertium remedium dicitur *incerti condictio* quæ competit ei, qui non est dominus rei, cuius possessionem recuperare prætendit, vt si quis retinens apud se pignus debitoris, illud ad alium peruenerit. *d.l. & ideo §.Neratius* & ibi Bart. *ff. de condict. furtiu. & in l. neque nobis*, vbi etiam Alex. *ff.de acqu.poss.* Marant. *d. dist.7.num.40.*

10 Quartum est *conditio indebiti*, quæ datur, quãdo quis indebitè soluit, transferendo in alium rem, cuius ipse non erat dominus, sed tantum possessor, ratione crediti, nam tali casu condicit tantum possessionem, non proprietatem, quam transferre non poterat. *l.indebiti §.sed si nummi.ff.de condiction.indebit.* Menoch. *de recuper. remed.2.* vbi latè. Marant. *loc. cit. num.41.* Adhoc autem, vt hoc remedium detur, necesse est, vt inter dantem, & recipientem aliquid gestum, vel conuentum sit, & quod indebitè rem alienã soluerit talis condicens. Menoch. *vbi sup.remed.2.* vbi *q.vlt.* ait, quod si res indebitè tradita consumpta fuerit, aut alio modo perierit, adhuc condictio datur contra recipientem, quatenus factus sit locupletior in consumptione. si verò non fuit effectus ditior in consumptione, vel si perierit, non fuit in culpa, non daretur condictio: cum neque in petitione hæreditatis, & in alijs, quando res perit sine culpa possessoris, ille non teneatur. *l.sed & si lege §. consuluit, & l.vtrum ff.de petit.hæredit. & l.si ex legati. ff. de verbor. oblig.*

11 Quintum remedium dicitur *actio in factum*, quę datur ei, qui non est dominus. neque possessor, sed solum detentor, prout est commodatarius, depositarius, custos, & similes. Isti enim repetere possunt per hanc actionem rerum sibi ablatarum detentationem. Bart. *in l. fin. §. sed cum in secunda C. de furt.* Marant. *loc. cit. numer. 42.* Pax. Iordan. *ibid.numer. 23.*

12 Sextum remedium est officium Iudicis, quod similiter datur solum detentori, vt supra: Iste enim per Iudicis officium reintegratur in suo statu. *l.officium. ff.de rei vindic. l. non tantum ff. de petit. hæredit.* & ibi Bart. Gloss. & idem Bart. *in l. Aquilius. ff.de donation. & in d.l.quæ nobis.ff.de acqu.poss.* Papiens. *in Pract.for. libell.in causa spol.§.1.num.8 & 9.* vbi ait quod hoc remedium officij Iudicis procedit à pari cum illo *c.reintegranda 3.q.1.* Ridolphin. *vbi sup.n.46.*

13 Septimum procedit ex benignitate, seù *æquitate l.si.Me, & Titium.ff. si cert.petat.* quæ datur quãdo res alicuius peruenit ad alium titulo lucratiuo, quia tunc ęquitas suadet, vt res illius ad eum reddatur. Bart. *in l.si colon.C.de agricol. & censit.lib.11.* Menoch. *d. remed.3.* Marant. *loc.cit. numer.84.* Adhoc autem vt detur tale remedium, necesse est, vt interueniat æquitas, vt supra, nã si res peruenerit ad alium titulo oneroso, vel si non sit illius, vel si aliud detur remedium,

vel si

vel si culpa in traditione rei interuenerit, non competeret hoc remedium, quia cessaret æquitas. Menoch. *ib. d.* vbi concordantes adducit.

14 Octauum remedium est condictio *ex l. si coloni C. de agricol. & cens. lib. 11.* quæ datur ei, qui bona fide possidebat, & sine iusta causa possessionem amisit, contra eum, qui rem tenet cum vitio. Vndu colligitur, quod vt detur, tria concurrere debent duo ex parte Actoris, hoc est bona fides ipsius, & quod sine iusta causa à possessione ceciderit. Et tertium ex parte Rei conuenti, hoc est, quod res ad eum peruenerit cum vitio, vt ex tex. *d. l. si colloni colligitur*, & ibi notat. Bart. & *in d. l. rem quæ nobis.* vbi etiam Alex. Marant. *d. dist. 7. num.* 45. vbi Alios adducit. latè de hoc remedio possessorio recuperandæ agit Menoc. *d. tract. de recuper. remed. 10. per 17. quæstiones*. Et ante dicta remedia, præter primum, dantur indistinctè, tam pro re immobili, quam pro mobili. Marant. *num.* 38.

15 Nonum remedium dicitur condictio *ex l. authoritatem C. vnde vi.* quæ competit ei, qui spoliatur per vim sua possessione contra spoliatorem, qui post spolium impetrauit rescriptum à Principe pro iustificando sibi dicta possessione violenta, nam nō obstāte rescripto tenetur prius restituere possessionē Bar. *in d. l. authoritatem.* vbi ampliat etiam ad occupantē.

16 Decimum dicitur condictio *ex l. si quis conductionis. C. locati*, quæ datur locatori petenti rem conductam sibi restitui finito tempore locationis, contra conductorem, qui restituere non vult rem conductā, sub prętextu dominij illius rei, nam tunc per condictionem *ex dicta l. si quis conductionis*, debet ante omnia rem conductam locatori restituere, & postea in petitorio rem prosequatur super proprietate. Alex. *in l. si alienam ff. solut. matrim.* vbi plenè & *in l. si aliquā circ. fin. ff. de acquir. poss.* & Bart. *in l. commodare, ff. commodat.* Marant. *d. par. 4. dist. 7. num.* 49. vbi limitat, quādo locatio fuisset nulla, vel quando de dominio notoriè excipi potest.

17 Vndecimum dicitur condictio ex *l. meminerint C. vnde vi*, quæ competit, quando quis virtute rescripri impetrati, vel sententiæ ad sui fauorem latæ alienam possessionem occupat propria authoritate, nam tunc cadit à Iure suo, si quod habebat, & possessionē restituere tenetur. Menoch. *de recup. rem. 8. per tot.* vbi latè. Marant. *loc. cit. nu.* 48.

18 Duodecimum remedium possessorium prouenit ex *l. Inuasor. C. vnde vi*, quod datur domino rei, contra illam occupantem bona fide, & sine dolo, dum eius possessio erat vacans, de quo remedio nouiter introducto latè agit Menoch. *ibid. remed. 7. per tot.* Marant. *num.* 50. & Alij apud illos, vbi dicunt esse speciale in hoc, quod detur non possidenti tempore inuasionis. Quod si inuasio fuerit cum dolo, non competeret istud, sed remedium *l. fin. C. vnde vi.* vt aduertit Bart. *in dict. l. inuasor. circ. fin.*

19 Decimumtertium dicitur condictio ex *l. si quis intantam C. vnde vi.* quę competit, quando aliquis possessionem penes alium existentem propria authoritate violenter ingreditur, nam tunc cadit a Iure suo, etiam si erat dominus, & possessionem restituere tenetur, si vero non erat dominus, restituit possessionem cum æstimatione ipsius rei. Menoch. *ibi remed. 9. vbi latissimè per. 52. quæstiones*, difficultates resoluit. Marant. *d. dist. 7. nu.* 52. vbi ait, quod in Regno Neapolitano *per const.* incipit *Violentias* soluitur solū medietas æstimationis rei, non tota æstimatio.

20 Decimumquartum remedium est cōdictio ex *l. conductores C. locati, & l. non abs re C. vnde vi*, quæ cōpetit contra conductorem, vel præcarium, possidentem rem alieno nomine, nam si tales conuenti ad restituendam rem, restituere recusauerint sub aliquo prætextu litis vsque ad sententiam diffinitiuam, tenentur virtute dictarum legum, non solum ad restitutionem, verum etiam ad æstimationem illius Menoch. *de recuper. remed. 11. per 10. quæstiones*, plenè materiam examinans. Differt autem hoc remedium à decimo præfato ex condictione. *l. si quis condictionis C. locati.* in hoc, quòd vltra restitutionem rei, Actor consequitur etiam illius æstimationem.

21 Decimūquintū remediū est *cōdictio ex l. cū à te. ff. de vi, & vi armat.* quę cōpetit cōtra spoliātē, quāuis nō possideat, quia fortè; & ipse fuit ab alio spoliatus. Hæc tamē lex fuit per Ius Canonicū correcta *in c. sapè de rest. spol.* vt mox dicemus, teste Ripa *ibidē n.* 38. Menoc. *de recuper. remed. 16. nu.* 2. Et in Regno Neapolitano est correcta *per const.* incip. *circa violētiā.* in quibus Iuribus cauetur, quod spoliatus agere potest contra quemlibet tertium possessorē ad rem restituendam.

22 Decimumsextū est *condictio ex l. fin. C. vnde vi*, quæ cōpetit cōtra eum, qui dolosè occupauit possessionē rei alienę vacātem, quia ex tali occupatione res effecta est, quasi violēta, & sic vitiosa. Bart. *in ead. l. fin.* & infra 30. annos tantum datur, *vt in fi. d. l. habetur.* tā pro re immobili, quā mobili. Bart. *ibidē.* Alex. *in dict. l. rem, quę nobis. ff. de acquir. poss.* Menoch. *remed. 13. de recuper. vbi 16. quæstiones ponit.* Marant. *d. dist. 7. nu.* 54. Differt autem *à condictione l. inuasor. C. vnde vi*, de qua in remedio 12. dictum est, nam illa locum habet in occupante sine dolo, hęc vero cum dolo.

23 Decimūseptimū remediū est *condictio ex l. fi. C. de acquir. possess.* quæ cōpetit domino rei hypothecatæ contra tertium possessorem, in quem fuit res alienata ab eo, qui alieno nomine possidebat, & possessionē interuertit, nam dominus possessionem à tertio possessore reuocare potest condictione dictæ legis finalis; prout v. gr. si Titius possideat rē nomine Sēpronij per cōstitutum, & præcarium, per quod transfertur possessio in creditorē, *iuxta l. quod meo, & l. interdum. ff. de acquir. poss.* & postea alienauerit rem in alium, dicitur interuertere possessionem, & sic Sempronius agere potest hoc remedio ad recuperandam possessionem illius rei contra tertium, in quem fuerat alienata, nec requiritur excussio principalis, antequam agatur cōtra tertium; propter præcarium Alex. Roman. Imol. & Alij *in l. exitus controuersiæ. ff. de acquir. poss.* Marant. *vbi sup. num.* 59. Hoc remedium *l. fin.* in Regno Neapolitano translatum fuit in aliud, quod dicitur *Assistentia*, de qua habetur in Regia Pragmatica incip. *Assistentiam*, & nos alia occasione in superiorib. diximus.

24 Decimumoctauum est condictio ex *l. fin. C. de prætor. pignor.* quæ competit creditori ad possessionē Prætorij pignoris recuperandam, siuè culpa sua, siuè non siuè casu fortuito amissa fuerit.

25 Decimumnonum remedium est condictio ex *l. 1. C. si per vim, vel alio modo.* quæ competit contra occupātem possessionem: etiam post lapsum tēporis ad recuperandam possessionem concessi.

26 Vigesimum remedium dicitur *Edictum Diui Marci* quod peruenit *ex l. extat. ff. quod. met. caus.* & istud datur debitori cōtra creditorē, qui pecuniā sibi obligatam propria authoritate percepit, nā tali casu pecuniā, seù rē restituere tenetur, & actionē amittit.

27 Vigesimumprimum remedium est *actio quod metus causa*, quæ competit, quando quis per metum fuit spoliatus, etiam si agatur contra successorem, qui malam fidem non habeat. *l. si cum exceptio §. 2. ff. quod met. caus.* Angel. *consil. 116. in princ. & consil. 157. vol. 1. in fin. vers. vnde veritas.* Vbi etiam enumerat actionem de dolo, quæ competit, quando per dolū esset causatum spolium.

28 Vigesimum secundum remedium est condictio *ex cap. sæpè de restitut. spoliat.* quæ competit spoliato contra eum, qui scienter à violento spoliare rem accepit, & sic datur contra quemcumque tertium possessorem, quamuis ipse non spoliauerit, dummodo obtinuerit rem à spoliatore, sciens ipsam esse vitiosam. Abb *in eod. cap. sæpè vol. 4. vers. nunc quæro* latè Menoch. *de recuper. remed. vlt. per 19. quæstiones signanter q. 2.* Marant. *loc. cit. n. 15.* Lanfranc. *in rubr. de caus. possess. & propr. col. 2. concl. 2.* Ridolphin. *p. 2. cap. 14. nu. 71.* Est autem notandum hic, quod magna inter Doctores est altercatio, quare emanauerit, *dictum capit. sæpè*. Quidam enim asserunt, quod cum sufficiẽs, imò vberius sit, remedium *ca. reintegranda 3. q. 1.* de quo infrà, & istud prodierit quinquaginta annis post *d. cap. reintegrãda*, vt post Menoch. *vbi sup. remed. 15. nu. 6.* aduertit Pax Iordã *loc. citat. n. 38. circ. med.* nõ videtur necessariũ remediũ *d. c. sæpè* ità Host. Gofr. & Alij apud Papiens. *in Pract. form. libell. in caus. spoliatæ poss. §. 1. nu. 8.* Alij verò sustinent fuisse omnino necessariũ istud *cap. sæpè* quia prouidet in casu suo particulari, scilicet scientiæ malæ fidei, necnon quia corrigit *l. cum à te ff. de vi, & vi armat.* ita Bart. *in l. rem quæ nobis.* vbi Alex. *n. 10.* & Rip. *n. 20.* & *ff. de acquir. poss.* Innoc. *in cap. cum ad sedem de restit. spol.* Menoch. *d. remed. 15. à nu. 6. cum seqq.* Et istorum sententia est communior alia.

29 Vigesimumtertium remedium prouenit *ex c. frequens dè restitution. spoliat. in 6.* per quod subuenitur spoliatori contra spoliantem diuerso modo, nimirum Titius violenter spoliauit Caium possessione sui fundi, vel alterius rei; posteà conuenit eundem Caium in Iudicio super alia re, vel ciuiliter, vel criminaliter; Titius opponere potest exceptionem spolij, & petere, vt ipse Caius non audiatur, nisi restituta prius possessione fundi, vel rei ablatæ. Quo casu practica est, vt assignetur terminus 15. dierum spoliato ad probandum spolium, & interim supersedetur in causa. Probato spolio, nisi spolians restituat, non proceditur vlterius in causa per ipsum intentata. Quod intelligendum est, si ipse spoliauerit, nam si sit tertius possessor, & agatur ciuiliter, hæc exceptio spolij non procedit, si verò criminaliter, ei obstabit exceptio, quamuis non sit principalis, sed tertius possessor dummodo spolium fuerit de omnibus bonis, vel de eorum maiori parte *vt habetur in tex. dicti c. frequens*, & notatur per Gemin. *ibid. col. 3. et in cap. fin. de ord. cog.* Abbat. *in capit. litteris col. final. de restitut. spol. & in cap. dilectus de ord. cognit.* Iason. & Alij *in l. si te bonis C. de iur. dot.* Marant. *dict. dist. 7. nu. 56. & 57.* Menochius de isto remedio nihil dixit, quia remedia 17. tantum cumulauit, & de eis latissimè egit *in trac. recuper. poss.*

30 Vigesimumquartum remedium est condictio ex celebri, & quotidiano *cap. reintegranda 3. q. 1.* quod datur ei, qui sine iusta causa cecedit à possessione rei, quæ ad alium peruenit siuè bona, siue mala fide, siuè scienter, siuè ignoranter, siuè cum vitio, siuè sine illo, siuè cum titulo, siuè absque titulo, siuè res sit immobilis, siuè mobilis. Abb. *in capit. cum ad sedem col. 10. in princ. de restit. spol.* Innoc. *in capitol. querelam de elect.* Alex. *cons. 94. col. fin.* Menoch. latissimè, & fusius, quam de alijs remedijs *in tractat. recuper. remed. 15. per tot.* Marant. *vbi sup. num. 58.* Et Alij apud Illos. Vnde patet, quod istud remedium est omnibus alijs vtilius, plenius, ac magis generale, & cum quouis alio possessorio remedio recuperandæ cõcurrit, vt aduertunt Alex. Abb. Menoch. Marant. *loc. præcit.* Ridolphin. *ibid. num. 70.* & hac ratione Lanfranc. *in rubric. de caus. possession. col. 3. in 3. conclus.* dat consilium, ac cautelam libellantibus in possessorio recuperandæ, vt in fine libelli deducant conditionem ex isto *capitul. reintegranda*. & fusissime Gabr. *de rest. spol. concl. 5. per tot.* vbi ampliat hoc remedium 15. modis, & multis alijs limitat, explicando materiam per 23. tres conclusiones. Et datur generaliter pro rebus Ecclesiæ, Laicorum, & quorumcumque aliorum pro quibuscumque bonis, etiam pro rebus se mouẽtibus, etiam contra quemcũque tertium possessorem, vt de communi testatur Lanfranc. in addit. ad Alex. *in l. rem quæ nobis col. 5. ff. de acqu. poss.* Menoch. *d. remed. 15. q. 3. n. 13. & li. 3. à nu. 67.* vsque ad 95. vbi aduertit non esse audiendum Bart. *in l. fin. §. sed cum in secundis. ff. de acquir. poss.* & Alios sequaces asserentes hoc remedium non cõpetere contra titulo possidentem, cum communis, & receptior sententia sit in contrarium.

31 Duo alia remedia possessoria recuperandæ practicantur in Regno Neapolitano, quę Regnicolis, & alijs in illis Tribunalibus versantibus non erunt fortassis iniucunda si hoc loco referãtur, quę ponit etiam Marant. *vbi sup. n. pen. et vlt.* Quorũ Primũ est illud, quod prouenit ex cõstitutione Regni, quę incipit *circa Violẽtiã*, per quã est introductũ, vt si ille qui spoliauit, vel deiecit aliquẽ à possessione rei, de qua spoliauit, vel deiecit, cecIderit, est in arbitrio spoliati, seu expulsi agere cõtra ipsũ deiectorẽ aut eius hæredẽ ad interesse, etiã quod nõ possideat, vel agere cõtra tertium possessorem pro illius recuperatione, quamuis per plures manus translata sit, siuè possessor fuerit in bona fide, siuè in mala. Vnde per istã constitutionem videtur correcta præcitata *tex. cũ à te ff. de vi, et vi arm.* per quam prohibetur dari remedium possessorium contra singularem successorem, & similiter correctus videtur *text. in capit. sæpè de rest. spol.* per quod datur possessorium contra singularem possessorem malę fidei tantum, & non bonæ fidei. Vnde videtur similis ista constitutio remedio *cap. reintegranda 3. q. 1.* vt aduertit Marant. *vbi sup. num. 81. in fin.*

Aliud verò remedium, quod similiter locum habet in eodem Regno, est illud, quod competit ex dispositione trium capitulorum Regni, nimirũ ex illo, quod incipit. *omnis prædatio*. aliud quod incipit. *Ad regale fastigium*, & aliud, quod incipit. *Finis præcepti charitas*. per quæ introductum est, quod quando aliquis Clericus, vel persona Ecclesiastica priuat Laicum sua possessione, Laicus adire potest Iudicem Secularem, & implorare eius officium pro defensione, & restitutione possessionis per viam extraiudicialem: Qui Iudex citationem facit per edictum, vt quicumque sua putauerit interesse, infrà talem terminũ compareat visurus iuramenta testium, & allegaturus quidquid dicere, & allegare voluerit, quare ille spoliatus restitui non debeat, & sic informatione capta de iuribus spoliati summariè, & per viam extraiudicialem si postea apparuerit bonum ius spoliati, pronunciat qualiter fuit indebitè spoliatus, & illum restituit in sua pristina possessione, vt habetur. *in dict. constitutione*. Neque dici potest, quod Clericus trahitur ad forum Sæculare indirectè contra Iura Canonica, & Pontificias constitutiones. Nam respondetur, quod, quando citãtur omnes per edictum si sua putauerint interesse, Clericus comparendo, efficitur Actor, qui sequitur forum Rei, & non comparet vt Reus, & sic sua comparitio est uoluntaria, non necessaria, iuxta tradita per Bald. *in l. testamenta omnia*, vbi Alex. *in fin.* & Castr. *C. de testam.* Afflict. *dec. 4. & 24.* Luc. de Pen. *in l. si coloni col. antepen. & pen. C. de agricol. & censit. lib. 11.* vbi plenè tractat materiam dictorum trium capitulorum. Idem Marant. *loc. cit. num. vlt.* Quomodo autem eludi possit præfata cautela citationis per edictum, vide Menoch. *de recuper. possess. remed. 15. numer. 226. & seqq.*

32 Noto

32 Noto quintò, quod adhoc, vt remedia possessoria recuperandæ proficua sint, quando intentatur spolium, duo extrema regulariter probanda sunt, quorum primum est antiquior spoliati possessio. Secundum verò est recentior possessio spoliantis. cap. cum ad sedem, & ibi Abb. n. 17. de restit. spoliat. Menoch. de recuper. in prælud. num. 21. & d. remed. 15. q. 31. à num. 483. cum plurib. seqq. Salust. Tiber. in Prax. lib. 2. cap. 10. num. 1. Afflict. decis. 327. num. 2. Mantic. decis. 29. num. 1. Seraphin. decis. 1055. n. 2. Duran. decis. 7. num. 1. & 6. & decis. 89. num. 1. & 2. Rot. decis. 189. num. 1. & 208. nu. 1. p. 2. & decis. 251. num. 4. p. 6. & decis. 113. num. 5. & seqq. & decis. 163. num. 3. & 186. num. 1. & 191. nu. 1. & 294. num. 1. p. 7. recent. Antiquior tamen possessio dicitur, si probetur per spoliatum, quod possidebat tempore, quo fuit spoliatus. Abb. vbi supra. Bart. in l. siuè possidentis. nu. 6. C. de probat. Salust. Tiber. loc. præcit. nu. 2. vbi de communi, & cap. 8. nu. 13. Mantic. decis. 181. nu. 2. Rot. decis. 729. num. 1. p. 2. recentior. Probatis autem supradictis duobus extremis, quia remanet probatum spolium re ipsa l. si coloni C. de agricol. & censit. lib. 11. Bald. in l. 3. num. 15. C. si à non compet. Iudic. Alex. cons. 6. nu. 6. lib. 3. & Afflict. vbi supra sine difficultate practicatur in Rota Romana, vt concedatur reintegratio possessionis, vt testatur Mantic. decis. 194. num. 1. Rot. decis. 189. num. 1. p. 1. & decis. 58. nu. 1. p. 4. & 113. nu. 8. p. 7. rec. Gregor. decis. 485. nu. 2. Buratt. deci. 736. nu. 4. Duran. decis. 255. num. 1.

33 Probantur autem dicta duo extrema pluribus modis, sed diuersimodè; nam primum extremum, hoc est antiquior possessio spoliati plenam, & concludentem requirit probationem, & ita censuit Rot. decis. 165. num. 5. p. 2. diuers. vbi de communi, & decis. 139. num. 4. p. 6. & decis. 187. num. 9. p. 7. recentior. Beltramin. ad Gregor. decis. 423. litt. A. vbi alias decisiones cumulat. Seraphin. decis. 31. num. 1. Buratt. decis. 136. nu. 19. & ibid. Ferentill. num. 34. Secundum verò extremum, hoc est recentior spoliantis possessio leuiores admittit probationes. Rot. decis. 8. de restit. spol. in nou. et decis. 113. num. 7. et 229. num. 5. p. 7. recent. Gregor. decis. 105. num. 2. Duran. decis. 7. num. 2. et decis. 37. num. 3.

34 Primum igitur extremum probatur decem modis. Et Primo per instrumentum adeptæ possessionis, dum possessio vacans exhistebat. Salust. Tiber. in prax. d. lib. 2. cap. 10. n. 3. Coccin. decis. 312. nu. 1. Cæs. de Grass. decis. 42. n. 1. de restit. spoliat. Rot. decis. 119. nu. 1. par. 1. recent. Secundò per instrumentum venditionis cũ clausula constituti, & præcarij. Duran. decis. 89. num. 1. Rot. decis. 251. n. 2. p. 6. recent. Tertiò probatur per testes deponentes de actibus possessorijs. Seraph. deci. 1200. num. 1. Duran. decis. 37. nu. 2. Rot. decis. 186. nu. 3. par. 7. recent. Quartò per confessionem partis. Dec. cons. 125. num. 1. uers. de possessione. Duran. decis. 113. num. 1. Rot. decis. 19. de restit. spoliat. in nou. et decis. 229. nu. 2. p. 7. recent. Quintò per confessionem expressam emanatam in commissione, iuxta l. cum præcũ C. de liber. caus. Necnon per tacitam emanatam ex illius productione coram Iudice; iuxta cap. cum olim de cens. Gregor. decis. 116. num. 2. Sextò probatur per executionem, & adiudicationem bonorum, de quibus fuit quis spoliatus. Duran. decis. 37. n. 1. et d. decis. 113. n. 1. Septimò per mãdatum subhastationis, & deliberationis factæ contra spoliatum Rot. decis. 229. num. 1. p. 7. recent. Octauo probatur per relationem Nuncij, seu Cursoris, aut alterius Curiæ ministri, cui credendum est in dubiis. l. fin. & ibi Castr. num. 6. uers. in dubio, & Dec. n. 17. C. de edict. Diu. Adr. toll. Menoch. de adipiscend. remed. 4. num. 924. uers. tertius est casus. Buratt. decis. 363. num. 1. Nonò per locationem factam à spoliato spolianti Gregor. d. decis. 116. num. 3. siuè per instrumentum, siuè per priuatam scripturam, vel per solutionem affictus; iuxta tradita in l. quamuis. §. si conductor. ff. de acquir. possess. Bart. in l. qui uniuersas §. quod per colonum nu. 1. ff. eod. tit. Seraphin. d. decis. 1200. num. 1. Caualer. decis. 7. num. 1. Decimò probatur per actum executionis alicuius mandati, & apprehensionis possessionis vigore illius nomine spoliantis, vel per instrumentum recognitionis erga spoliantem factæ. Vel per alias legitimas probationes. Gregor. decis. 105. num. 1.

35 Secundum verò extremum, idest recentior spoliantis possessio probatur etiam pluribus modis. Et Primo per instrumẽtum adeptæ possessionis. Gregor. decis. 500. n. 3. Secundo per Testes; vel per alias scripturas, vel alias probationes, de quibus Duran. d. decis. 113. n. 2. Tertiò per commissionem. Duran. decis. 89. num. 2. Quartò per confessionem spoliantis. Cæsar de Grass. d. decis. 42. num. 2. de restit. spol. Quintò per litis sustentationem, cum alijs adminiculis. Salust. Tiber. d. ca. 10. num. 5. Coccin. dec. 312. num. 1. Verall. decis. 363. par. 2. Gregor. decis. 105. num. 3. et 209. num. 1. et 362. nu. 3. et 485. num. 1. Buratt. decis. 453. num. 1. Rot. decis. 113. nu. 7. et 191. num. 9. et 229. num. 4. par. 7. recent. Sextò etiam ex sola litis sustentatione sine adminiculis probatur aliquando secundum extremum. l. qui se liti. ff. de petit. hæredit. et l. si se non abstulit. ff. de re iudic. Salust. Tiber. ubi sup. d. c. 10. n. 3. Caualer. dec. 5. n. 7. Verall. loc. cit. Rot. decis. 119. num. 5. par. 1. et decis. 251. num. 3. par. 6. recent.

36 Duo tamen hic notanda veniunt. Primum, quod probatio plena, & concludens, quæ regulariter requiritur in primo extremo, non procedit in spolio antiquo, in quo leuiores probationes sufficiunt, quo ad primum extremum. Put. decis. 74. lib. 1. in correct. Seraphin. decis. 763. num. 8. Rot. decis. 191. num. 3. par. 7. recent. Et ideo etiam præsumptiuæ probationes sufficiunt. Put. decis. 1. de restit. spol. et decis. 75. li. 3. in correct. Rot. decis. 394. n. 2. p. 1. et 191. num. 4. p. 7. recent. Necnon Testes de audith, & de publica voce, ac fama. Put. decis. 72. lib. 1. Ant. August. de utroque extrem. nu. 4. Ferentill. ad Buratt. decis. 136. nu. 35. Beltramin. ad Gregor. decis. 423. litt. A. Rot. decis. 142. nu. 2. par. 4. diuers.

37 Secundum est, quod in Beneficialibus spolium probandum est, non solum per dicta duo extrema: verum etiam per titulum, saltem coloratum, ne detur vitiosus ingressus. Rot. decis. 2. num. 1. et 116. nu. 3. de restit. spoliat. in nou. et decis. 20. eod. tit. in antiq. Aegid. decis. 49. Put. decis. 186. lib. 1. Buratt. decis. 33. num. 3. Coccin. decis. 312. numer. 3. et 361. numer. 1.

38 Idem dicendum est, quando quis spoliatus fuit iudicialiter, hoc est à Iudice, qui per sententiam nullam possessione priuauit, nam tunc tale spolium probandum est, non solum per dicta duo extrema; verum etiam, quod Iudex nulliter processerit. Abb. in cap. conquerente, num. 8. de restitut. spoliat. Felin. in cap. dilectus. il 1. num. 1. uers. fallit secundo de rescript. Rot. decis. 301. num. 2. par. 3. et 406. nu. 1. par. 4. recent. Iudex enim quando nulliter procedit; spoliator dicitur; & sic spoliatus possessione per Iudicem nulliter procedentem restituendus est. Bart. in l. iustè possidet. ff. de acquir. poss. Verall. decis. 186. p. 3. Rot. decis. 365. num. 1. par. 1. et 169. nu. 2. p. 4. recent. Nulliter autem procedere dicitur, quando non ritè, nec rectè procedit. cap. conquerente de restit. spoliat. Boer. decis. 238. num. 4. Caualer. decis. 328. nu. 1. A fortiori dicitur spoliator, si nulliter, & iniustè simul procederet. Seraphin. decis. 777. num. 1. Rot. decis. 301. num. 2. p. 3. recent.

39 Et ratio est, quia Iudex nulliter, vel iniustè procedens, dicitur procedere vti priuatus, non vt Iudex. Card. in Clement. 1. §. fin. n. 10. de celebr. missar. Rot. decis. 282. num. 1. p. 3. et 278. num. 23. p. 5. recent. Et vbi adest instantia partis, ipsa dicitur spoliasse, non Iudex.

dex. Caualer decis. 539. num. 9. Ideo taliter spoliatus à Iudice, nulliter scilicet, vel iniustè procedente; est omninò ante omnia restituendus, velut si spoliatus fuisset à quolibet alio priuato. Crauer. consil. 124. num. 4. Rot. decis. 282. num. 1. & 668. n. 1. p. 3. & 113. num. 10. p. 7. recent. Nullitas tamen, ad effectum, vt Iudex spoliasse dicatur, esse debet euidens, aliàs non daretur restitutio. Abb. in cap. cum causa. num. 4. vers. secus de offic. delegat. Caualer. decis. 597. nu. 1. Rot. d. decis. 668. nu. 1. Manric. decis. 44. n. 5. Sic quoque iniustitia debet esse clara, & notoria. Rot. decis. 365. num. 1. & 674. num. 3. in fin. p. 1. & 646. nu. 1. p. 2. & d. decis. 668. nu. 1. p. 3. & decis. 55. n. 8. p. 5. recent. Seraphin. decis. 867. n. 1. Caualer. decis. 597. num. 1. Et insuper nullitas, vel iniustitia notoria deduci, & probari debet ex eisdē actis, non vero ex nouiter deductis. Felin. in dic. cap. dilectus. il 1. num. 1. de rescr. Pontan. de spol. lib. 3. n. 107. Gratian. discept. forens. 724. num. 22. Manric. decis. 44. in fin. Duran. decis. 454. num. 4.

40 Noto sextò, quod spoliatus regulariter est in primis & ante omnia restituendus, cap. nullus 2. q. 2. ca. reintegranda. 3. q. 1. cap. in litteris, & cap. conquærente de restit. spol. cap. licet Episcopus. de præbend. in 6. l. 1. ff. de vi, & vi armat. l. si quis ad se fundum. C. ad leg. Iul. de vi publ. & l. si coloni. C. de agricol. & censit. lib. 11. Gabr. de restit. spoliat. concl. 1. num. 1. & seq. Rot. decis. 85. num. 7. p. 2. & dec. 282. n. 1. p. 3. recent. & dec. 356. nu. 4. par. 3. lib. 3. diuers. Mantic. dec. 118. n. 13.

Quod ampliatur etiam si spoliatus non possidebat bona fide, quia in spolio habetur solùm consideratio, an quis sine iusta causa ceciderit à possessione: non verò an possessio fuerit cum bona, vel mala fide, Gabr. cons. 36. num. 6. lib. 1. Rot. decis. 244. n. 2. p. 1. diuers.

Ampliatur secundò, etiam si spoliatus Prædo fuerit, d. cap. in litteris de restit. spol. l. 1. § si prædo, & l. bona fides. § incurrit ff. deposit. l. colonus, & l. cum fundum. ff. de vi, & vi armat. Abb. in cap. 2. nu. 13. de ordin. cognit. Vel fur, qui rem, de qua spoliatur, furatus fuerit. Bart. in l. itaque Fullo. ff. de furt. Abb. in d. cap. in litteris nu. 8. de restit. spoliat. Gabr. de rest. spol. conclus. 1. num. 4. & seqq.

Ampliatur tertiò, etiam si quis spoliatus fuerit per Iudicem non rectè procedentem, vel iuris ordine non seruato dict. cap. conquærente de rest. spoliat. cap. ex insinuatione de procur. l. meminerit. & ibi Bart. & Alij C. vnde vi Abb. in cap. dilectus il 1. nu. 4. vers. item nota. & ibi Felin. num. 1. vers. fallit primo de rescript. Dec. in l. fin. nu. 35. vers. sed hoc dictum C. de edict. Diu. Adr. toll. Caualer. decis. 539. num. 1. vbi Alios cumulat.

41 Quæ suprafirmata conclusio limitatur pluribus modis. Et Primo, quādo possessorium habet mixturam cum petitorio l. 2. § quædam ff. de interdict. Alex. in l. naturaliter § nihil commune nu. 19. ff. de acquir. poss. Gabr. d. conclus. 1. num. 146. lim. 22. Buratt. decis. 146. num. 2. Rot. decis. 768. nu. 11. vers. vel saltem p. 2. recent. Secundo limitatur, quando quis culpa, vel facto suo cecidit à possessione cap. sæpè de restit. spoliat. vbi Rip. num. 27. Gabr. de restit. spol. conclus. 5. num. 33. Put. decis. 277. nu. 1. lib. 3. Rot. decis. 132. num. 1. p. 1. diuers. & decis. 169. num. 6. p. 1. et 38. nu. 2. p. 2. et 190. num. 1. p. 3. & 265. nu. 2. p. 4. rec. Etiam si metu censurarum quis a possessione ceciderit sua culpa. Manric. decis. 332. nu. 1. Quod tamen non procedit quando clare non constat de facto, vel culpa sua. Rot. decis. 423. num. 2. par. 1. rec. Vel quando quis facto suo cecidit à possessione. sed sub aliqua conditione non adhuc ad impleta. Achill. decis. 10. num. 1 et 4 de rest. spol. Buratt. decis. 736. num. 5. Rot. decis. 471. n. 1. et seqq. p. 1. diuers. Tertio limitatur, quando notorie cōstat de dominio spoliantis; & de non iure spoliati in petitorio, quia tunc spoliatus non est restituendus. cap. ad dietmas. vbi Gloss. in verb. præsumitur de rest. spoliat. in 6. quam in hoc omnes scribentes sequuntur. Gabr. d. conclus. 1. n. 58. et 84. Buratt. decis. 848. n. 13. Rot. decis. 200. num. 1. in fin. p. 1. diuers. et decis. 9. n. 4. p. 2. et 126. num. 3. p. 3. rec.

42 Noto septimò ex supradictis, quod spolians audiri non debet, nisi ante omnia spolium purgauerit. Coccin. decis. 423. n. 4. et 496. num. 1. etiam si in petitorio constet de bono Iure. Idem decis. 398. num. 1. Purgari autem debet spolium, non solum per restitutionem bonorum: verum etiam per restitutionem fructuum, expensarum, damnorum, & interesse, quæ spoliatus passus fuit occasione spolii. Rip. in d. l. naturaliter. § nihil cōmune n. 50. ff. de acqu. poss. Crauett cons. 140. n. 3. Ferentill. ad Buratt. dec. 449. n. 8. Verall. dec. 171. n. 1. p. 3. Rot. dec. 473. n. 1. et 4. p. 3. diuers. lib. 3. Quod est adeo verum, vt nisi spoliator purgauerit spolium vsque ad minimum quadrantem in omnibus prædictis non diceretur purgasse spolium, & sic audiendus non esset. Crauett. vbi sup. Tiraq. de retract. cōuent. § 4 glos. 6. n. 23. Coccin. decis. 311. n. 4. Rot. dec. 334. n. 1. p. 1. et dec. 473. n. 1. p. 3. li. 3. diuers. et dec. 433. n. 2. p. 2. et 363. n. 4. p. 3. recēt. cum aliis cumulatis per Ferentill. ad Buratt. dec. 449. sub n. 8. et seqq. Neque sub prętextu exceptionū retardari potest purgatio spolij; nisi fuerint claræ, notoriæ & concludentes, Bart. in l. cum Is, § fideiussor. n. 4. in fin. ff. de cōdict. indeb. Gabr. d. cōclus. 1. n. 45. Seraph. dec. 804. n. 1. cū aliis per Fereot. ad Buratt. adductis dec. 848. n. 15.

43 Purgatum verò dicitur spolium, si possessio realiter translata fuerit ad spoliatum, & tunc neq; sufficeret dicta translatio possessionis, nisi reuera possessio penes spoliatum remaneat; & ita tenet Rota Romana, vt testatur Caualer. decis. 308. num. 1. vers. quoad prædia, Ferentill. d. dec. 848. nu. 14. Quod si possessio restitui non potest, quia fortè res restituenda perempta est, vel aliqua ratione haberi nequit, restituendum erit iustum illius pretium, ad effectum purgandi spolium, Seraph. dec. 1168. nu. 8. Duran. dec. 7. n. 7. et 47. n. 1. Rot. in Perusina spolij 12. Iunij 1610. § quantum autem coram D. Pamphilio, postea Innocentio X. quia spoliatus restitui debet in pristinum eo meliori modo, quo fieri potest. Menoch. cons. 758. nu. vlt. Duran. d. dec. 47. nu. 5. Verall. dec. 171. par. 3. Vnde nisi spoliatus restituatur totaliter, etiam quoad fructus, & expensas, non diceretur purgatum spolium. ita tenet Rota Moderna, vt testatur Verall. dec. 150. n. 5 et seqq. p. 1. Buratt. dec. 356. n. 6. Coccin. dec. 371. n. 1. Seraph. dec. 1176. n. 2. vbi alias decisiones recenset, & cumulat, prout facit etiam Beltramin. ad Gregor. dec. 503. nu. 6. Rot. dec. 269. nu. 1. in fin. p. 1. recent. quamuis Rota antiquà admitteret aliquando solutionem, vel oblationem fructuū liquidorū cum deposito vnius Iulij, facta obligatione de soluēdo residuū, quoad illiquidos post liquidationem, ad effectum procedēdi ad vlteriora, vt traditur per Mohed. dec. 17 de rest. spol. Caualer. dec. 308. n. 2. Seraph. dec. 655 nu. 2.

44 Noto octauò, quod quamuis in materia spolii non attenta anteriori possessione alterius, semper purgandum erit vltimum spolium. vt in cap. fin. de ord. cognit. l. 3. §. cum igitur. l. qui possessionem, et l. cum fundū. ff. de vi, et vi armat. et l. si quis fundum. C. ad leg. Iul. de vi pub. Rot. dec. 27. in fin. de appellat. in nou. et 301. n. 6. p. 3. recent. Seraph. dec 96. nu. 1.

45 Hoc tamen non procedit, quando secundum spolium factum fuit incontinenti post primum, vt si quis aliquem spoliauerit, & iste statim spoliantem respoliauit nam tunc illud secundum spolium purgandum non erit, quia vim vi repellendo spoliauit spoliantem. cap. olim de restit. spol. l. 3. § cum igitur et l. qui possessionem. ff. de vi, et vi armat. et l. 1. C. vnde vi. Menoch. de recuperand. poss. remed. 1. q. 34. nu. 384. Gabr. de restit. spol. d. concl. 1. lim. 30. n. 169. Fattol. de spol. caus. 1. dub. 4. n. 2. Beltram. ad Gregor. dec. 485. nu. 14. in fin. Et est cō-

munis

munis Doctorũ opinio, vt testatur Abb. *cõs. 62. lib. 2.* & Lancell. *de attẽt. p. 2. ãpl. 1. n. 9.* Vnde patet, quod potest quis possessionem rei suæ breuiori via recuperare, si statim ac spoliatus fuerit, spoliantem respoliauerit; & hoc erit optimum remedium, & certiùs, ac securiùs omnibus supra relatis. Fallit tamen hoc, quando non incontinenti spoliãtẽ respoliaret, sed hoc faceret post recursum factum ad Iudicem, apud quẽ institisset pro recuperatione via iudiciali authoritate publica, quia tunc censetur renunciasse dicto beneficio recuperandi authoritate priuata, nisi reseruasset sibi talem facultatem. Et hoc procedit ex ratione litis pendentiæ, qua stante nihil est innouãdũ. Natta *cõs. 430. n. 24. li. 2.* Lancell. *vbi sup. n. 11.* aliàs esset spoliũ grauius primo, & sic tãquam attẽtatũ lite pẽdẽte reuocari deberet, vt post alios, quos allegat, notat Menoc. *d. remed. 1. n. 386.*

46 Secundò non procedit, quando primum spolium fuit violentum; secundum vero simplex, nam tũc primum est ante omnia purgandum. Castr. *cons. 400. num. 4. vers. tertiò similiter. lib. 1.* Rot. *d. decis. 27. in fin. de appellat. in nou.* Beltramin. *ad Gregor. decis. 485. num. 14. vers. hoc non procedit.* Coccin. *decis. 97 nu. 4.* Tertiò non procedit in spolio attentato, quod est ante omnia purgãdum quamuis sit primum. Rip. *in d. l. naturaliter §. nihil commune n. 68. ff. de acquir. poss.* Dec. *cons. 200. n. 3.* Coccin. *vbi proximè, & decis. 130. nu. 7.* Rot. *in Cortonen. Bonorum 19. Dec. 1586. et 7. Martij 1587. coram D. Card. Platto impress.* apud Marchesan. *de commiss. rest. in integ. p. 2. cap. 3. fol. 207.* Menoch. *d. rem. 1. num. 383.*

47 Noto nonò, quod actio spolij ad recuperandam possessionem pluribus competit. *Et Primò* possidẽti rem immobilem naturaliter, & ciuiliter, si ex eius possessione per vim deiectus fuit. *l. 1. præcit. §. hoc interdictum, & §. deijcitur. ff. de vi, & vi armat. Secundò* possidenti naturaliter tantum. *l. naturaliter in princ. ff. de acquir. poss. d. §. deijcitur, & l. 3. §. si autem, & §. vti frui, et §. itẽ si non vsusfructus, et §. qui vsusfructus. ff. de vi, et vi armat. Tertiò* datur possidenti ciuiliter tantum *d. l. 1. §. deijcitur. & §. sinè autẽ corpore. ff. eod. tit. de vi, & vi arm.* Imò etiam si deiectus fuisset à possessione per violentiam abusiuam, hoc est si quis clam, vel occultè fundum alterius ingrederetur, & ille suspicans posse repelli, non auderet ad suam possessionem accedere, nã tunc quia amisit possessionem. *l. clam possidere §. fin. cum l. seq. ff. de acquir. poss.* Papienl. *in Prax. d. form. libell. in caus. spol. poss. §. 1. num. 11 in fin.* competeret illi actio spolij Glos. Bart. & Alij *in d. l. 1. §. sinè autem sup. verb. possessione. ff. de vi & vi arm.* Marant. *in spec. aur. p. 4. dist. 7. nu. 31. Quartò* datur hæredi, & singulari successori ipsius spoliati, quando ex persona defuncti ageret, *d. l. 1. §. hoc interdictum in fin. ff. de vi, & vi arm.* Glos. *in c. cum ad sedem verb. interdictum de restit. spol.* Gregor. *decis. 542. n. 2.* & ibi Beltramin. *num. 9.* Rot. *decis. 907. p. 3. lib. 3. diuers. & decis. 307. n. 3. p. 1. & 476. n. 2. p. 2. & 717. n. 1. p. 3. recent.* Et ratio est, quia actio spolij est in rem scripta. Soccin. *in l. rem quæ nobis nu. 10. ff. de acquir. possess.* Seraphin. *decis. 1262. n. 1.* Rot. *decis. præcit. 476. nu. 2.* Secus si ageret ex propria persona, & ipse numquam possessionem habuit. Natt. *cons. 439 nu. 4.* Ferentill. ad Buratt. *dec. 271. n. 9. vers. item declaratur.* Neque cõpeteret, si spolium commissum fuisset post mortẽ testatoris. Gabr. *de restit. spol. conclus. 5. nu. 20.* Beltramin. *ad Gregor. vbi supra d. n. 9.* Ferentill. *ad Buratt. dec. 271. n. 9.*

48 Noto decimò, quod hæc actio spolii non solum datur supradictis contra spoliantem ipsum: verum etiam contra eius hæredem *d. l. 1. §. fin l. 3. §. vlt & l. si plures. ff. de vi, & vi armat.* Menoch. *de recuper. d. rem. 1. num. 157.* Duran. *decis. 7. n. 13.* Gregor. *decis. 542. num. 4.* Rot. *d. decis. 717. num. 1. p. 3. recent.* Necnon contra singulares successores, tamquam possessores rei vitiosæ, cum, vt dictum est, sit actio in rem scripta, quæ transit cum onere *vulgat. iurib.* non quia successores. Put. *decis. 29. de restit. spol. et decis. 172. n. 1. & seqq. lib. 2. in correct.* Seraphin. *decis. 1262. nu. 2.* Imò etiam contra quoscumque successores, ad quos res ipsa vitio spolii affecta peruenerit. Seraphin. *vbi proximè num. 1.* Etiam si iusto titulo, & bona fide possideant, vel causam habeant ab Authore non vitioso. Gabr. *consil. 36. num. 3. lib. 1.* vbi de magis communi testatur. Marescott. *variar. resol. lib. 1. cap. 59. n. 10.* Beltram. *ad Greg. d. dec. 542. n. 11.* vbi Alios cumulat, & ita seruat Rota.

49 Noto vndecimò super celebri illa quæstione, an spolii actio, & sic remedium *can. reintegranda 3. quæst. 1.* sit impræscriptibile, quod quamuis olim Doctores, & Rota antiqua in ea fuerint sententia, vt actio spolii imprescriptibilis esset: cum tamen tempore Eminentissimi Cardinalis Seraphini orta fuisset quæstio prædicta, ex quo quidam celebris Iure consultus in Archigymnasio Sapientię lector impugnauerit talem sententiam, fuit causa specialiter commissa Rotæ per Summum Pontificem, quæ in abstracto, pręter solitum, causam cognouit, partibus realiter non extantibus, nisi fictè, & sic recedendo ab antiquis decisionibus alias factis, fuit per Dominos de Rota conclusum, opinionem Doctorum afferentium spolii actionem præscribi spatio 30. vel 40. ãn. sicut cæteræ actiones *iuxt. l. sicut. & l. omnes C. de præscr. 30. vel. 40. ann.* esse æquiorem, ac veriorem, & dignam Sanctissimi Domini Papæ approbatione. ita Rot. apud Seraph. *dec. 1360. n. 3. 9. & 10.* quæ est etiam impressa penes Fenzon. *ad statut. vrbis lib. 1. cap. 160. pag. 117. in nouiss. impress. 1665.* eadem Rot. *dec. 97. n. 1. p. 1. & dec. 150. n. 4. p. 4. recent.* Doctores autem, quos sequuta fuit Rota, sunt Gabr. *de rest. spol. dict. conclus. 5. num. 64.* Contard. *in d. l. vnic. C. si de moment. possess. §. 24. limit. 2. nu. 26. cum trib. seqq.* Pontan. *de spol. lib. 3. cap. 2. nu. 91.* Decian. *consil. 63. nu. 2. lib. 5.* Cror. *cons. 47. n. 29. lib. 1.* & Honded. *cons. 82. n. 49.* Hanc etiam sententiam sequutus fuit Menoch. *d. tract. de recuper. poss. rem. 15. num. 418.*

Quæ conclusio, & decisio Sacræ Rotæ limitatur in spoliatore violento, & doloso, nam talis etiam si per mille annos possideret, nunquam præscriberet; & sic semper ei obstaret exceptio spolii, si diuturna pręscriptione se tueri voluerit, vbi de violentia constaret, cum tali casu non præscribatur actio spolij Rot. apud Seraphin. *dict. decis. 1360. num. 2. et vlt. per tex. in cap. fin. de præscript.* Contard. *vbi sup. num. 34.*

50 Quæri solet hic à Doctoribus, an in Iudicio possessorio spolii possit spoliatus simul cumulare plura remedia ex supra enunciatis, & illis permixtim agere, vel potius teneatur exprimere, quod remedium intentare voluerit?

Quidam respondent posse spoliatum generaliter, & confusè omnia remedia possessoria cumulare, & libellus, seù petitio sic generaliter intentata sufficeret, ad effectum obtinendi reintegrationem possessionis. ita Innoc. *in cap. sæpè de restit. spol. circ. fin. & in cap. conquerente de offic. ordinar.* Dec. *cons. 57. col. 1.* Afflict. *decis. 117. in princ.* Peregrin. *decis. Patau. 97. num. 7.* Alij verò negatiuam sententiam sequuntur, & dicunt debere spoliatum exprimere, quod maluerit ex ipsis remedijs possessoriis, quia sententia lata in vno parit exceptionem rei iudicatæ in aliis, ideo fieri non debet cumulatio, ita post Din. *in cap. nullus pluribus. de regul. iur. in 6.* tenet Mussuet. *in addition. ad Pract. Papiens. form. libell. in caus. spol. poss. in fine §. 1. verb. ius suum,* Papiens. verò *ibid. nu. 11.* dicit consultius esse, ad euitandam omnem cauillationem, exprimere condictionem ex *dict. ca. reintegranda 3. q. 1.* vel ex *l. si colonus C. de agric. & cens. lib. 11.* vel ex aliis legibus supra notatis, aut ex

officio

officio Iudicis,& non laudat, quod intentetur interdictum vnde vi, propter difficultatem probationis. Ego verò censeo, quod hodie talis altercatio Doctorum frustatoria fit, cum in libello non exprimatur expressè remedium, quod quis intentare prætendat, sed tantum petit possessionem sibi restitui, & in fine libelli apponit clausulas salutares, per quas censetur libellas exprimere remedium, vel actionem magis vtilem.

51 Hac occasione pulcrius insurgit dubium, an cumulari possit Iudicium possessoriũ, & petitoriũ simul? Et Negatiuè respódeo, cũ Iudiciũ possessoriũ in hoc sit priuilegiatum, ne cumulari possit petitoriũ cũ possessorio. Rip. *in d. l. naturaliter §. nihil cõmune n. 165. ff. de acquir. poss.* Caual. *decis.* 507. *n.* 2. Bur. *decis.* 33. *n.* 1. *&* 2. Rot. *decis.* 542. *nu.* 1. *& decis.* 698. *num.* 2. *par.* 2. *recent.*

52 Præterea quæri potest, an petens reintegrari censendus sit spoliatus? Ad quod respondeo cum Bald. *in l.* 1. *num.* 12. *C. vti possid.* quod talis simpliciter petens reintegrari, non dicitur habuisse se pro spoliato, cum eiusdem possessionem animo retineat, & sic reintegratio petita intelligi debet, quoad naturalem possessionem, ita etiam tenet Cast. *cons.* 234. *n.* 1. *vers. sed debent d. verba lib.* 2. & Buratt. *dec.* 614. *num.* 11. Beltram. *ad Gregor. dec.* 555. *nu.* 11. vbi alios cumulat. Vnde si quis ita verba in sua petitione reintegrationis adaptauerit, vt haberi nõ possit pro spoliato, ex quo possessionem non amittit. Seraph. *decis.* 1386. *nu.* 2. daretur ei manutentio Seraphin. *decis.* 1089. *num.* 3. Gregor. *decis.* 46. *num.* 9. *&* 307. *num.* 6. Secus si dixerit se spoliatum fuisse, quia iam fatetur se non possidere, & sic non competeret manutentio: Rot. *decis.* 599. *num.* 4. *p.* 1 *recent.* Sed reintegratio per viam spolii, in quo concludere debet, se ad possessionem à qua deiectus est, reintegrari. Socein. *in l. rem quæ nobis n.* 14. *vers. secundò dubitatur ff. de acquir. poss.* Alex. *cons.* 117. *n.* 1. *lib.* 2. Rot. *decis.* 150. *num.* 7. *p.* 2. *recent.* In dubio autem præsumi non debet, quod quis habuerit se pro spoliato, ideo si pars aduersa contrarium dixerit, probare deberet, Gregor. *decis.* 307. *num.* 10. Fetentill. *ad Buratt. dec.* 342. *num.* 5. eum habere se pro spoliato ab animo pendeat. *l.* 3. *§. in amittenda ff. de acquir. poss.* Gregor. *decis.* 268. *nu.* 6. *& d. decis.* 307. *num.* 9.

53 Noto duodecimò, quod etiam in hoc iudicio possessorio spolii, quod summarium est, requiritur figura iudicii, quæ consistit in porrectione libelli, partis citatione, & litis contestatione; alij verò actus Indiciarij non sunt de forma substantiali, ideo si omittantur, non vitiatur processus, aut sententia. Bart. communiter receptus *in l. prolatam C. de sentent.* Peregrin. *var. iur. lib.* 1. *cap. consultationibus num.* 28. *in fine de offic. deleg.* Et ratio est, quia figura iudicij necessaria est, non solum in Iudicijs realibus, & personalibus ordinarijs: verum etiam in iudiciis possessoriis, & summariis. *l. properandum* vbi DD. communiter *C. de iudic.* Bart. *in d. l. naturaliter §. nihil cõmune nu.* 34. *ff. de acquir. poss.* Abb. *in cap. accedens il* 1. *num.* 20. *vt lit. non contest.* Peregrin. *ubi sup. nu.* 30. Quod autem figura Iudicij in Remedijs possessorijs requiratur, probatur ex pluribus iuribus, pro ut in possessoriis adipiscendę, *ex text. in l. interdictis ff. de interdict. in l. fin. ff. quor. leg. & in l.* 1. *ff. de Salu.* In possessoriis retinendæ probatur *in l.* 1. *§. annum ff. de itiner. in l.* 1. *ff. utrobi. et in §. hodie Instit. de interdict.* In possessionis recuperandæ probatur *in cap. consultationibus de offic. deleg. in d. ca. accedens il* 1. *ut lit. non contest. & in l. fin. C. si per uim uel alio mod.*

54 Noto decimotertiò, quod regulariter in hoc Iudicio possessorio recuperandæ non datur appellatio ab eius sententia. Glos. *in l. uni. uerb. momento C. si de moment. possession.* & ibi Bartol. *num.* 1. & Contard. *num.* 34. *in ampliat.* Scaccia *de appellat. q.* 17. *limitt.* 6. *membr.* 6. *num.* 1. vbi de communi testatur Maran. *in specul. aur. p.* 6. *art.* 2. *limit.* 16. *num.* 294 Salust. Tiber. *in Prax. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 17.

Limitatur tamen, quando sententia est nulla, vel notoriè iniusta, quia tunc datur appellatio. Put. *dec.* 4. *de Aegidian.* Marchesi. *de commiss. appell. in Saluian. p.* 1. *c.* 2. *nu.* 75. *fol.* 100. Cocein. *dec.* 417. *n.* 1. *et* 9. *&* 446. *n.* 4.

Limitatur secundò, quando sententia lata in hoc possessorio reintegrandæ contineret mixturam petitorij, nam tunc daretur appellatio. Pontan. *de spol. li.* 4. *cap.* 3. *nu.* 45. Marchesi. *ubi sup. nu.* 70. Scaceia *de appell. d. q.* 17 *limit.* 6. *memb.* 6. *nu.* 63. *& seq.*

Limitatur tertiò respectu fructuum, expensarum, & interesse, pro quibus datur appellatio. Et ita seruatur in Praxi, nam sententia lata super spolio statim exequutioni mandatur, quoad possessionem, sed non quoad fructus, expensas, & interesse, iuxta doctr. Bart. *in l. creditor. §. iussus n.* 4. *ff. de appellat.* Salust. Tiber. *ubi sup.* Afflict. *dec.* 77. *n.* 8. vbi in fine dicit, quod hoc non procedit, quando fructus essent pendentes tempore executionis sententiæ, nam tunc etiam in illis non daretur appellatio, quia tali casu dicuntur pars fundi. *l. fructus pendentes, ff. de rei uindic.* Idem tradit Salust. Tiber. *d. num.* 17. vbi etiam inquit, quod si in causa Reus appellauerit, Iudex dare deberet Refutatorios, quoad possessionem; quoquò ad fructus, expensas, & interesse terminum iuris.

Limitatur quartò, quando sententia lata est contra Actorem spoliatum, non contra Reum spoliantem, nam tunc Actor attento Iure communi appellare potest. Scacc. *ubi sup. nu.* 76. Quæ tamen limitatio locum non habet in Terris Ecclesiæ, in quibus attenditur constitutio Aegidiana, per quam prohibetur appellatio, tam Reo, quam Actori in mero Possessorio iudicio. Pontan. *ubi sup. d. c.* 3. *num.* 55. Scacci. *d. q.* 17 *lim.* 6. *memb.* 6. *n.* 77. Sal. Tib. *d. cap.* 8. *n.* 22.

Limitatur quintò, quando intentatur remedium *d. cap. reintegranda* 3. *q.* 1. nam in eo datur appellatio. Menoch. *de recuper. rem.* 15. *n.* 140. *et seqq.* Scacc. *loc. præcit. nu.* 71. *& seq.* Quod non procedit in Terris Ecclesiæ per constitutionem Aegid. Contard. *in d. l. unic. limit.* 4. *n.* 12. *C. si de moment. possess.*

55 Vnum tamen in hac materia omittendum non esse censeo, quod scilicet Aduocati, & Procuratores non parum aduertere debent, an partes, quas defendunt, foueant bonum Ius in proprietate, quando intentant remedia possessoria, quia ista non sunt in conscientia tuta, nisi possessor bonum habeat ius in proprietate. Vnde secus faciendo, mortaliter peccarent, & restitutioni damnorum, expensarum, & interesse obnoxii remanerent, non solum partes ipsæ principales remedia prædicta intentantes: verum etiã Aduocati, Procuratores, & reliqui in causa patrocinantes ita Guttier. *cons.* 6. *n.* 12. Gonzal. *ad regul.* 8. *Cancell. gloss.* 15. §. 1. *num.* 90. & ibid. Gomez. qui citat Sormient. & Alios, quos sequitur Pax. Iordan. *d. tom.* 3. *elucubr. diu. lib.* 4. *tit.* 12. *n.* 56.

Et hæc pauca in Iudiciis possessoriis, presertim in amplissima spolii materia prælibasse sufficiat. Reliqua si fusius quis videre cupiat, Doctores adeat, qui de eo integra volumina edidere, signanter Gabriel. *de restit. spol.* Pontan. *de spol. &* Menoch. *de recuper. possess.* cum nostri non sit instituti in omnibus materiis plenarios cõpilare tractatus; sed aliqua tantùm in Praxi frequẽtius occurrentia, ad ipsamque congruentia, vel vtilia, vel necessaria breuiter attingere, perfunctoriè obseruare, & concludenter annotare. Quę pro istius secundæ partis nostræ Practicæ complemento, & ornatu dicta sint; Ad laudem, & gloriam Omnipotentis DEI, Sacratissimæ Virginis MARIÆ, Amen.

FINIS SECVNDAE PARTIS.

PARS TERTIA

In qua traditur methodus procedendi in causis Ciuilibus, quæ in vtroque foro, Ecclesiastico scilicet, & Sæculari in Secunda instantia per appellationis gradum actitantur; ad formam similiter Iuris communis; Necnon Municipalis Regni Neapolitani.

Cum obseruationibus Sacrorum Canonum, Legum, & Doctorum. Formulas insuper ad huiusmodi iudicium necessarias plenè continens.

Iudicibus, Aduocatis, & Causidicis omnibus, etiam Laicis perutilis, ac necessaria.

SECTIO PRIMA
DE APPELLATIONE.

SVMMARIVM.

1 *Appellatio est species Defensionis, ideò nulli negatur.*
2 *Appellatio, quid sit?*
3 *Appellatio, & prouocatio confunduntur inter se.*
4 *Appellatio datur de minori Iudice ad maiorē gradati.*
5 *Appellari potest ad Papam immediatè omisso medio,*
6 *Item ad legatum à latere.*
7 *Item in Regno ad Sacrum Regium Consilium, vel Magnam Curiam Vicariç.*
8 *Non appellatur tamen omissis medijs, quando de hoc opponitur.*
9 *Declaratur cōclusio in appellatione Sacri Regij Cōsilij.*
10 *Appellatio datur à grauamine illato, et inferendo.*
11 *Appellationis species tres.*
12 *Appellatio à Diffinitiua fit post sentētiā, alias est nulla.*
13 *Casus, in quibus appellari potest ante sententiam, quibusdam tamen seruatis.*
14 *Post sententiam appellari potest sine expressione grauaminis à quocumque, & in omnibus causis.*
Appellatio est defensionis species, & ideo nulli neganda.
15 *Casus sexagintasex, in quibus appellari non potest.*
16 *Appellatio ab interloquutoria tripliciter procedit.*
17 *In Curijs Ecclesiasticis, quoad appellationem quod Ius attendatur.*
18 *Appellatio à comminata tortura statim ligat Iudicis manus.*
19 *In appellatione ab interloquutoria, causa grauaminis iusta esse debet, alias punitur tamquam friuolè appellans.*
20 *Causa iusta grauaminis coram quo Iudice probetur,*
21 *Appellatio ab Interloquutoria fieri debet in scriptis, & cum expressione grauaminis.*
22 *Limitatur in causis summarijs.*
23 *Interlocutoria vim diffinitiuæ habens æquiparatur diffinitiuæ sententiæ.*
24 *Appellatio in scriptis, quomodo facienda.*
25 *In Interloquutoria quare causa grauaminis exprimatur.*
26 *Causa grauaminis in īterloquutoria debet esse grauis.*
27 *Grauamen irreparabile, quibus in casibus dicatur irrogari in interlocutoria.*
28 *A reiectione appellationis ab interloquutoria, est iterum appellandum, alias rectè proceditur.*
29 *Appellans à certo grauamine superaddit etiam ab alijs grauaminibus, & quare.*
30 *Appellatio extraiudicialis, quid operetur.*
31 *Appellatio à sentētia arbitri, & arbitratoris, ā detur.*
Emologata quando dicitur sententia Arbitri.
32 *Emologatio, quando locum non habet.*
33 *Iuramentum in compromisso, quid operetur.*
Iuramentum reddit contractum Ecclesiasticum.
34 *Appellatio datur de Iure Regni à sententia, seù laudo arbitri.*
35 *Ad quem appelletur à sententia arbitri.*
36 *A laudo iniquo appellari potest, non obstante pacto.*
37 *Appellatio datur ab electione, & quando.*
38 *Electio triplex est, quoad effectum, vt ab ea appellari possit.*
39 *Ab electionibus Ciuitatum appellatur ad immediatos Iudices superiores ipsarum.*
40 *Attentatorum requisita, quæ?*
41 *Conseruatoria in Regno, quæ, & an de ei possint appellationes extraiudiciales.*
42 *Appellatio respectu Iudicis, quæ?*
43 *Consilij Neapolitani priuilegia plura in appellatione.*
44 *Appellatio respectu modi, quando dicatur.*
45 *Appellatio respectu personarum, & rerum quando fit.*
Nullitas sententiæ quę sit.
46 *Sententia nulla, dicitur etiam iniusta.*
47 *Nullitas, in quo differat ab iniustitia.*
48 *Nullitas dupliciter consideratur.*
49 *Iniustitia notoria reddit sententiam nullam.*
50 *Limitatur duobus modis.*
51 *Declaratur conclusio.*
52 *Nullum simile est idem.*
53 *Nullitas triplex est insanabilis, nimirum ex defectu iurisdictionis, citationis, & mandati.*

54 *Sana-*

54 *Sanatur tamen defectus de consensu partium.*
55 *Limitatur autem si Iudex prorogatus talis non sit.*
56 *Defectus citationis sanatur per comparitionem citati.*
57 *Defectus mandati sanatur Iuris præsumptionibus.*
58 *Nullitas intra quod tempus allegari possit.*
59 *Exceptiones sunt perpetuæ, & non præscribuntur.*
60 *Actus ipso iure nullus, neque præscribitur.*
61 *Neque, quando agitur de periculo Animæ.*
62 *Neque, quando aliter disponitur per statutum.*
63 *Neque, quando defectus esset ex iurisdictione, vel mandato.*
64 *Nullitas deduci potest duobus modis, & quomodo.*
65 *Nullitas, & iniustitia simul propositæ, an simul expediendę per Iudicem.*
66 *Sententia nulla confirmata in appellatione, quando valida.*
67 *Instantia nullitatis, an sit eadem cum instantia appellationis.*
68 *Instantia nullitatis est perpetua de Iure Canonico.*
69 *Tempus appellationis, quale?*
70 *Tempus decem dierum ad appellandum in quibus procedat.*
71 *Tempus prædictum currit à die scientiæ.*
72 *Neque currit legitime impedito.*
73 *Neque currit in grauamine habente tractum successiuum.*
74 *Appellatio intra decem dies interponenda, tam statim, quam ex interuallo.*
75 *Tempus decem dierum, quando incipiat currere.*
76 *Appellari potest, etiam die feriata.*
77 *Tempus appellationis, an sit continuum, vel vtile.*
78 *Dies appellationis an currat cum termino decem dierum.*
79 *Tempus continuum, & vtile, quale?*
80 *Appellatio post decem dies quibus in casibus admittatur.*
81 *Appellatio alieno nomine ratificari debet infra decem dies.*
82 *Appellatio tacita per aditionem Iudicis ad quem, valet.*
83 *Appellatio interponenda est coram Iudice, non coram Notario, seù Actuario causæ Requisita appellationis, quę?*
84 *Fallit tamen in quibusdam casibus.*
85 *Appellari potest in omni loco.*
86 *Appellatio à diffinitiua, si fiat statim, sufficit viua voce, si ex interuallo, debet esse in scriptis.*
87 *Appellatio ab interloquutoria semper in scriptis facienda.*
88 *In scriptis fieri, quando dicatur appellatio.*
89 *Appellatio viua voce cum reseruatione in scriptis, an currat statim, quoad prosequendum.*
90 *Appellatio continere debet nomen appellantis, & appellati.*
91 *Apostoli petendi sunt in ipsa appellatione.*
Apostoli, quomodo petantur?
92 *Apostoli, quid sint in materia appellationis.*
93 *Apostoli prædicti, vnde dicti?*
94 *Apostoli semper peti debent in appellatione.*
95 *Apostoli dimissorij, qui?*
96 *Apostoli reuerentiales, qui.*
97 *Apostoli conuentionales, qui.*
98 *Apostoli refutatorij, qui.*
99 *Apostoli testimoniales, qui.*
100 *Terminus Iuris, quis sit?*
101 *Apostoli petendi infra terminum Iuris.*
102 *Apostoli sunt petendi, & repetendi.*
103 *Terminus Iuris quando incipiat currere appellanti.*
104 *Terminus Iuris de Iure Regni Neap. est 50. dierum.*
105 *Terminus Iuris breuiari potest per Iudicem.*
106 *Apostoli, cuius expensis dandi sint?*
107 *Communis obseruantia attendenda est.*
108 *Iudex non respondens de Apostolis, puniri potest.*
109 *Tenetur enim respondere, etiam in dubio validitatis appellationis.*
110 *Iudex non respondens de Apostolis iurisdictionem amittit.*
111 *Appellatione pendente nihil est per Iudicē faciendū.*
112 *Iudex non deferens appellationi, qua pœna plectendus.*
Appellans temerè quomodo puniatur?
113 *Appellationis in scriptis forma à sententia diffinitiua, &c.*
114 *Appellationis forma ab interloquutoria.*
115 *Appellationis forma à grauamine.*
116 *Terminus Iuris Decretum.*
117 *Apostolorum Reuerentialium concessionis forma.*
118 *Apostolorum Testimonialium concessionis forma.*
119 *Apostolorum Dimissoriorum forma.*
120 *Apostolorum Refutatoriorum forma.*
121 *Appellationis admissio cum clausulis quibusdam.*
122 *Practica Decretorum diuersa est pro diuersitate Curiarum.*
123 *Litterarum Refutatoriorum forma Iudicis a quo, ad Iudicem ad quem.*
124 *Litterarum aliorum Apostolorum forma.*

1 IN hac Tertia parte nostræ Practicę agemus de ordine iudiciario in gradu appellationis, nam postquam Iudex sententiam protulerit, cum semper sit contra vnam ex partibus litigantibus; Ipsa; contra quam fertur, appellare solet ad Iudicem superiorem, præsupponendo, quod fuerit grauata, adhoc vt ex illo prætenso grauamine subleuetur, quia verò regulariter appellatio omnibus est concedenda, exceptis quibusdam casibus, de quibus infrà, cum sit defensionis species competens oppressis contra iniustitiam, & iniquitatē Iudicis. *ca. cum speciali. §. porrò de appellat.* Oldrad. *cōs. 255. n. 5. vers. præterea*, & sit remedium institutum ad præsidium innocentiæ. *cap. omnis oppressus, & cap. ideo. 2. q. 6. ca. vt debitus, d. cap. cum speciali. §. porro de appellat. & l. 1. ff. eod. tit.* etiam de Iure naturali. Io. Andr. *in cap. fin. nu. 13. de appellat. in 6.* Alex. *cons. 113. incip. Viso themate. n. 1. li. 5.* Scaccia *in tract. de appellat. q. 16. num. 3.* Propterea nemini est deneganda, etiam si diabolus esset in iudicio. *cap. cum inter. §. porrò de except.* Paris. *cons. 28. num. 11. lib. 4.* Rot. *decis. 16. nu. 3. de dol. et contum. in nou.* nam teste Bald. *in l. vnic. num. 6. vers. et nota. C. si de moment. poss. fuer. appellat.* contra venenum primi Iudicis datur Theriaca appellationis. Quamuis multotiès contrarium succedat, ob malorum Ministrorum malitiam, & iniquitatem, ita vt primus Iudex inferior iustam, legitimamque sententiam proferat; Iudex verò superior secundę instantiæ, qui huiusmodi sententiam canonicè, & rectè latam iustitiæ zelo motus confirmare, & canonizare deberet, propria passione ductus; vel interesse allectus temerè, & absque vlla ratione potiùs reuocare, & magno cum scandalo euertere non vereatur. Hinc fit, vt appellatio, quæ sanctissimè introducta fuit pro præsidio iustitiæ, & confugio innocentiæ, ac veritatis, euadat Asylum iniustitiæ, & fomentum iniquitatis, ac mendacij; qua propter declamari posset: *Ob tempora, oh mores?* Vnde meritò per supremum omnium Iudicem Deum, ille talis, qui iniustitiam committendo, ad penas temporales aliquem iniustè damnauit; iustitiam recipiendo, ad æternas pœnas iustè damnetur.

Cum

Cum igitur appellationis materia sit, ne dum de per se vastissima, sed etiam valdè necessaria, operæ pretium esse duxi quædam pauca, iuxta nostrum institutum, breuiter adnotare, ad Praxim tantùm congruentia, & relictis quæstionibus, ac disputationibus his, qui de illa integros libros, & magna volumina ediderunt, magis vtilia hoc loco cumulare: & quæ in Iure Pontificio, & Cæsareo, ac per Doctores sparsim posita inueniuntur, ex his deprompta hùc afferre, & simul congerere, vt qui librorum copiam habere nequeunt, saltem quæ ad practicam cõducunt, faciliùs habeant. Quare videndum est Primò, quid sit appellatio. Secũdo quotuplex sit. Tertio quando fiat. Quomodo, seu qualiter fiat.

2 *Quoad primum*, notandum est, quod plures definitiones ponit Hostiẽl. *in sum. tit. de appellat. §. 1.* Vnã verò affert. Glos. *in cap. licet. 2. q. 6.* quæ est, vt appellatio, sit prouocatio iniquæ sententiæ querelam continens. Tancred. autem *in rubr. de appell.* alio modo definiens, ait, quod appellatio, est sententiæ, vel grauaminis releuatio, a minore ad maiorem Iudicem facta, prætextu iniqui Iudicis, grauaminis, vel iniustæ sententiæ. Bartol. tamen in *l. 1. ff. de appell.* Bald. *in rubr. C. eod. tit.* & Abb. *in rubr. extr. de appellation.* dicunt, quod appellatio, est prouocatio ad maiorem Iudicẽ, ratione grauaminis illati, vel inferendi, quam definitionem amplectitur Marant. *in specul. aur. Act. 2. vltima partis num. 1.* quæ quidem videtur in idem coincidere cum definitione desumpta, *ex l. 1. §. si quis in appellatione. ff. de appellat.* Glos. *in cap. 2. verb. officiali de consuetud. in sexto*, per Rebuff. *in tract. de appellat. in præf. num. 2. fol. 898.* vbi ait, quod appellatio nihil aliud est, quam à minori Iudice ad maiorem prouocatio: & testatur, quod huiusmodi definitio sit communiter ab omnibus recepta, quem sequitur Scaccia *d. tract. de appellat. lib. 3. cap. 2. q. 1. art. 1. num. 1.* Vnde omissis alijs definitio Bartoli, & aliorum magis mihi placet, continet enim illud vocabulum: *prouocatio.* loco generis, quia prouocatio latius se habet, quam appellatio, si quidem prouocatio est omnis actus, per quem imploratur officium, & auxilium Iudicis, vt ex Bart. *in l. si minoris col. 2. vers. tertiò modo legitur. ff. de administr. tut.* obseruat Idem Marant. *vbi sup. num. 2.* Et similiter continet appellationem, tam iudicialem, quam extraiudicialem, sed appellatio in proprio significatu continet tantummodo iudicialem. *cap. cum sit romana de appell.* vbi Abb. *& in cap. fin. in 1. notab. de sequestr. poss. & fruct.* vbi etiam dicit, quod omnis appellatio potest dici prouocatio, sed non è cõtra. Idem dicit Felin. *in rubr. extr. de appell.*

3 Est tamen aduertendum, quod vt plurimum isti duo termini appellatio, & prouocatio confundũtur, & sic vnus pro alio ponitur, *vt probatur in l. tale pactum §. qui prouocauit. ff. de pact. & in l. si apud, & l. si quis prouocatione C. de appell.*

4 Dicitur secundo loco in definitione: *Ad maiorẽ Iudicem*, quia appellatio fieri debet de minori Iudicè ad maiorem, non e contra à maiori ad minorem, nec ad æqualem Glos. *in cap. 2. de consuetud. in 6. per text. in cap. placuit, et ca. anteriorum §. adhoc & §. illo videlicet 2. q. 6. & cap. Metropolitanum 3. q. 7. cap. Romana §. debet de appell. in 6. l. 1. §. si quis, & l. Imperatores. ff. de appell. et l. præcipimus C. eod. tit.* de quo plenè Specul. *lib. 2. rubr. de appell. §. 4. per tot.* & Surd. *consil. 106. n. 9. cum seqq. lib. 1.* Vnde conclusio elicitur, debere appellari à minori Iudice ad maiorem proximum immediatè, non per saltum ad superiorem, omisso medio, sed gradatim, *c. dilecto il 3. de appellation.*

5 Quæ cõclusio limitatur primò in Papa, ad quẽ appellari potest, omissis medijs. *cap. ad romanam, ca.* omnes Episcopi, *cap. ideo, cap. quoties 2. q. 6. cap. si duobus, et cap. sollicitudinem, de appell. et c. antiqua de priuil.* Ratio est, quia ipse est ordinarius ordinariorum *c. cuncta 9. q. 3. & c. cum nobis olim de elect.* sublimitatur tamen, vt per Gloss. *in cap. vt debitus verb. absque vers. sed ad quem de appellat.*

6 Limitatur secundò in Legato à latere, ad quem appellari potest, omissis medijs. *c. si Episcopus circ. fin. 2. quæst. 6. cap. fin. 93. dist. c. 1. 94. dist. cap. sanè de offic. deleg. cap. super litteris de rescrip. prop. fin. c. 1. de offic. legat. & l. ita autem §. gessisse. ff. de administr. tutor.*

7 Limitatur tertiò de Iure Regni in Sacro Regio Consilio, & Magna Curia Vicariæ, nam ab omnibus Tribunalibus potest immediatè appellari ad ipsum Sacrum Consilium, vel Magnam Curiam. Afflict. *super constit. Regni incipient. cum noua. in 4. notab. nu 6. & sup. constit. officiorum pericula num. 13. & sup. constit. Appellationum tempora.* & sunt. *Ritus Magn. Cur. Vic. 52. & 625.* vbi Carauit.

8 Hoc tamen intelligi debet, quando nihil opponitur de Iudice competenti, ad quem appellari debet gradatim, quia si opponatur, cum appellatio fieri debeat ad Iudicem immediatè proximum, tunc causa remittitur ad illum per Sacrum Consiliũ, & Magn. Curiam, vt obseruat Afflict. *in d. constit. Appellationum tempora.* Hinc fit, quod quando appellatur à sententia officialis alicuius Baronis Regni, appellatio defertur ad Iudicem secũdarum causarum eiusdem Baronis, vt disponitur *in Regia Pragmat. septima in ord. sub rubr. de offic. Sacr. Regij Consil.* in illis verbis. *Priuilegijs à Nobis Baronibus concessis confirmatis semper saluis.* Et à sententia Iudicis secundarum causarum appellatur ad Iudicem tertiæ instantię eiusdem Baronis si habeat tale priuilegium, vt habet Princeps Bisiniani, & Alij, alias appellatur ad Regiam Audientiam eiusdem Prouinciæ. Sic quoque à sententia officialis Regij in Terris Demanialibus, seu Regijs appellatur ad Præsidem Prouinciæ, hoc est ad Regiam Audientiam Prouinciæ, vel ad Magnam Curiam Vicariæ, aut ad Sacrum Consilium, ad arbitrium appellantis, *vt disponitur in Regia Pragmatic. quarta de offic. Sacri Regij Consilij.*

9 Similiter declaratur, quod supra dictum fuit, non posse appellari à pari ad parem, vt non procedat in Sacro Consilio, à cuius sententijs non appellatur ad Iudices superiores, (cum non habeat,) sed reclamatur ad Idem Sacrum Consilium, *per text in Authent. quæ supplicatio C. de precib. Imperat. offerent.* Ipsum namque Sacrum Consilium Principem repræsentat, & tunc causa reclamationis per Præsidem Sacri Consilij cõmittitur vni ex Consiliarijs, eiusdem Rotæ, in qua fuit lata sententia *vt habetur in d. Pragm. 4.* & aduertit Afflict. *in decis. 231.*

10 Dicitur tandem in definitione; *ratione grauaminis illati, vel inferendi*, ad denotandum, quod non solum appellari potest à grauamine illato in præiudicium condemnati: verum etiam à grauamine futuro, veluti à comminata tortura, vel simili *iuxta text. in l. 2. ff. de appellat. recipiend. cap. 1. de dilation.* vbi Gloss. & notant DD. *in cap. vt debitus de appell. & Nos dicemus infrà latè.*

11 *Quoad secundum*, quotuplex scilicet sit appellatio, notandum erit, quod regulariter reperiuntur in Iure tres species appellationis, quas ponit Bart. *in l. 1. post num. quartum ff. de appellat.* Prima namque est illa, quę interponitur à sententia diffinitiua, de qua habetur in Iure Canonico *2. q. 6. per tot. & extr. de appellat. & eod. tit. in 6. & tot. tit. ff. & C de appell. Et de Iure Regni habetur in d. constitut. Appellationum tempora.* Secunda est Appellatio, quæ interponitur à sententia

tentia interloquutoria, *de qua habetur in l. 2. ff. de appellat.recipien.* Tertia est appellatio, quæ interponitur ab actibus extraiudicialibus, de qua inferius. Alij dicunt, quod appellatio generaliter sit duplex, nempe Iudicialis & extraiudicialis. Franc. *in rubr. de appellat. num.1.lib.6.* Gregor. Tholos. *in tract. de appellat. lib.1.c.11.num.1.* Scaccia *eod.tract.lib.3.cap.2.q.2. num.32. vbi vers.rursus.* ait, quod vtraque subdiuiditur in alias species, nam alia dicitur legitima, & alia friuola, alia Canonica, & alia Ciuilis, &c. Datur similiter alia diuisio, de qua etiam infra *num.42.*

12 Appellatur itaque Primò à sententia diffinitiua, postquam Iudex illam protulerit, non ante quā proferat. *cap. vt debitus honor. de appellat. l. āte sententiæ C. quor. appellat. non recipi. & l. 2. C. de Episcopal. audient.* Alioquin si appelletur, antequam sententia diffinitiua prolata sit, appellatio est ipso Iure nulla, *vt in dict. iurib.* probatur & ibi DD. notāt, & de Iure Regni appellans ante latam sententiam, tanquam temerè appellans, condemnatur ad expensas per *duas Regias Pragmaticas*, Quarum vna incipit: *Temeritatem*; alia verò incipit, *qui in causa principali in tit. de expensis*, & tradit Afflict. *decis.42.*

13 Dantur tamen multi casus, in quibus appellari potest, ante sententiam de Iure Canonico, dūmodò adsit causa rationabilis, *vt habetur in d. cap. vt debitus de appell* secus de iure ciuili, *vt in cap. non ita 2.q.6 & c. super eo il 2. eod. tit. de appellat.*

Quorum Primus est, quando Iudex grauaret aliquē contra Ius scriptum, *vt in cap. de his ad fin.* vbi Glos. *in verb. auferre dist 28.*

Secundus est, si negaret Iuris beneficium, *argum. ca. pen & fin. de secund. nupt.*

Tertius est, si Iudex negaret restitutionem spoliato, antequam de proprietate cognoscat. *vt 3. qu. 2. per tot. & cap. ex conquestione de rest. spol.*

Quartus est, si negaret quartam productionem testium cum solemnitate legali, *vt in cap. significauerunt de testibus.* quæ autem sit solemnitas legalis, habetur *in cap. pen. eod tit.*

Quintus est, si citaret ad locum suspectum *cap. ex parte il 1. de appell.*

Sextus est, si non admitteret excusationem, propter consanguinitatem. *cap. postremo de appell.*

Septimus est, si non audiret Reum petentem declarari res petitas in libello actoris. *cap. significantibus de appell. et cap. significantib. de libell. oblat.*

Octauus casus est, si cogeret partes litigare coram se eis suspecto. *cap. super quæstionum. §. fin. de offic. deleg.*

Nonus, si esset delegatus, & excederet fines mandati. *cap. cum olim. de offic. deleg.*

Decimus, si esset exequutor, & modum excederet in exequendo. *cap. nonit. de appellat.* Idem dicitur, si sit suspectus, & excederet. *d. cap. nonit.*

Vndecimus, si duo ex tribus Iudicibus delegatis, tertio irrequisito, causam subdelegarent. *cap. causam quæ de offic. deleg.*

Duodecimus est, si delegatus, inuito ordinario, vult minus idoneum instituere. *c. super. eo de offic. deleg.*

Decimustertius, si delegatus, cui commissa est causa, cum clausula. *appellatione remota*, committeret alteri vices suas. *dict. capit. super quæstionum §. si verò duo. de offic. delegat.*

Decimusquartus, si Iudex inciperet iudicium à termino peremptorio nimis breui. *cap. 1. de dilation.*

Decimusquintus, si Iudex inferior cognoscere voluerit de causa ad superiorem delata. *ca. sollicitudinem de appell.*

Decimussextus, si tertia persona de cuius interesse non agitur, appellaret, & Iudex admitteret appellationem, à tali admissione datur appellatio. *ca. super. eo de off. deleg.*

Decimusseptimus, si non admitteret Iudex exceptionē super suggestione falsi. *c. super litteris de rescript.*

Decimus octauus generaliter est, quotiescumque Iudex legitimas exceptiones non admitteret. *cap. ex parte de off. deleg.*

Decimusnonus est, in illis casibus expressis. *in cap. non solent. 2.q.6.*

Vigesimus, si non fieret editio actorum. *l. 2. C. vt lit. pendent.*

Vigesimus primus, si Iudex mandaret solui pecuniam pupilli nō expectatis coratoribus. *l. aic §. permittitur. ff. de minor.*

Vigesimussecundus est, in casu expresso *in l. si quis C. de appell.*

Tandem quotiescumque sententia, vel factum Iudicis contineret iniquitatem, vt si denegaret dilationem, vel non admitteret exceptionem, vel grauaret contra Ius, semper appellari potest, etiam ante sententiæ prolationem, vt in prædictis Iuribus habetur, & desumitur etiam ex *cap. ei qui appellat. §. diffinitiua. cum seqq. 2.q.6.* Ratio est, quia in his casibus, & similibus est causa rationabilis appellandi, vnde appellari poterit, etiam si causa commissa fuerit appellatione remota, *vt in cap. pastoralis, & d. cap. vt debitus de appell.*

Debet tamen appellans ante sententiam nonnulla obseruare per necesse, de quibus Speculat. *de appellat. §. 6. num. 5.* nimirum vt proponat in appellatione causam grauaminis illati, vel comminati. Secundò, quod illa probetur. Tertio, quod causa sit verā. Quarto, quod Iudex super ea, vel super exceptione propositā interloquatur. Quinto, vt appelletur intra decem dies, &c.

14 Post sententiam verò diffinitiuam regulariter appellari potest à quocumque, etiā, sine expressione causæ rationabilis. *arg. cap. Romana. §. cum autem, & ca. cordi. §. his, quæ de appellat. in sexto, & l. & hoc, ff. pro soc.*

Et quidem in omni causa licitū erit appellare post sententiam latam. *vt in dicto cap. vt debitus. de appell. c. omnis oppressus 2.q.6. & l. 1. ff. de appellat.* cum appellatio sit quædam defensio, quæ nemini deneganda est. *c. cum speciali. §. porro de appell. & d. l. 1. in princ. ff. eod.* & notat Soccin. *cons. 165. colum. 3. volum. 2.*

15 Dantur tamen multi casus, in quibus prohibita est appellatio, non obstante, quod sit de genere permissorum, & detur in omnibus causis regulariter vt diximus: *cap. omnis oppressus 2.q.6. l. à Proconsulibus, & l. & in maioribus. C. de appellat.* Bart. *cons. 165. q. 1. lib. 1.* Specul. *l. 2. de appell. §. in quibus n. 1.* Scaccia. *de appell. q. 5. num. 1. & q. 16. n. 1. & 4.* multos enumerat Glos. *in cap. non solum. de appellat. in sexto, in verb. casibus.*

Quorum primus est, quando appellatio prohibita fuit per rescriptū Principis scilicet Papæ, Imperatoris, Regum, & Aliorum Principum non recognoscentium superiorem. *vt in cap. super eo. de appellat. cap. pastoralis in princ. de offic. deleg. l. 1. in fin. ff. à quib. appellar. non lic.* & tradit Andr. de Isern. *in c. Imperialem. §. præterea col. 6. in fin. de prohib. feud. alienation. per Federic.*

Quod tamen intelligi debet de friuola appellatione, aliàs clausula; *appellatione remota*, non impediret appellationem. *cap. super quæstionum de offic. deleg. ca. vt debitus de appellat.* vbi Glos. *in ver. absque rationabili;* & Specul. *n. 3. de appell. § 2. n. 31. vers. quod verò, et n. 34.*

II. Est casus, quod nō appellatur à Principe, scilicet à Papa, vel Imperatore. *vt in c. āteriorum. §. illo videlicet. 2.q.6. cap. cunctis & cap. per principalem. 9.q.3.*

III. Est, ab Episcopo, in quem cōpromissum est, vel alio modo fuit eius iurisdictio prorogata, nam

ab eo

ab eo tantum non appellatur;de iure ciuili.*c.quicumq; item.11.q.1.l.episcopale,& Auth.ibi posita.C.de episcop. aud.* secus de iure Canonico.*cap.omnis oppressus.2.q.6.* Quod non procedit in alijs Iudicibus protogatis vel datis de consẽsu partiũ,nam de iute ciuili, etiam appellati potest.*l.ex consensu in princ.ff.de appell.*Glos.*in c.super quaestionum.§.verum.ver.assensu de offic.delegat.*

IV. A sententia Praefecti Pratorio non datur appellatio,sed benè supplicatur ab ea.*d.c.anteriorũ,l.1.C. de sẽt.pręfect.Prat.l.1.ff.à quib.appell.nõ lic.& l.praefecti ff.de minorib.& l.1.§ his cunabulis.ff.de offic.Pręf. Prat.*

V. Est. A sententia Senatus nõ datur appellatio, quando omnes simul illam proferunt, *iuxta text. in l. fin.C.de petit.hared.* secus si separatim proferant, cum non habeant potestatem, quam habebant Senatores antiqui, qui erant centum numero, vt *in d.l.final.cap. fundamenta de elect.in 6.*

VI. Neque in Vrbe appellatur a sententia Senatoris, & Collateralium Capitolij in causis à decem scutis infra.

VII. Neque in eadem Vrbe appellatur à sententia Vicarij in causis à quinque ducatis infra.

VIII. Est. A sententia Sacri Consilij Neapolitani non appellatur, sed tantum reclamatur ad idem sacrum Consilium *iuxta text.in Auth.quae supplicatio.C. de pręcib.Imper.offer.* Afflict.*dec.*231. vbi ait,quod non retardatur executio praestita tamen cautione de restituendo in casu retractationis: aequiparatur enim sacrum Consilium Praefecto Pratorio. Franc. *decis.*148. *num.*4. Et fertur nomine Regiae maiestatis.Afflict.*dec.* 383.*in fin.*

IX. Similiter a Duce Venetiarum non appellatur. Cyn.*in l fin.C.de bon.pet.& l.fin. C.de donat. int. vir. & vxor.*quia non recognoscit Superiorem.

X. A sententia lata in Curia Franciae non appellatur, quia Rex ille in temporalibus superiorem non recognoscit.*cap.per venerabilem.qui filij sint legitimi.*

XI. Idem dici debet de omni alio Principe non recognoscente superiorẽ.*l.1.ff.à quib.appell.non lic. & c. cuncta per modum.9.q.3.*vbi loquitur de sentẽtia Papae.

XII. A Iudice exequutore, quando mandat exequutioni sententiam,non appellatur,*ca.ei qui appellat. §.ab executore.2.q.6.& l.ab exequutore.C.quor. appell. non recip.* nisi modum execdat in exequutione. Vel sit suspectus.*d.l.ab exequutore,& l.2.& 3. C.si in caus. iudicati,& c.nouit.de appell.* Vel nisi obijciatur, quod post sententiam fuit facta transactio.*arg.l.neque.§.1.ff. de in ius vocand.*

Vel si iniuriosè aliquid agat.*cap.quia suspecti.3.q.5. & l.si quis prouocatione C.de appellat.*

Vel nisi sit petita restitutio in integrum.*l.fin.* C. *de in integr.restit.postul.& l.sicut.C.de appell.*

Vel nisi dolosè aliquid agat. *l. 3.§.si executor.ff. de neg.gest.*

Vel nisi is, contra quem lata est, iusta de causa absens fuerit.*cap.cum Bertoldus. §. postmodum. de sent. & re indic.l.si prator.§.fin.ff.de indic.aliàs est.l. si per dolum.*

Vel nisi admiserit aliquam exceptionem de his,quae post sententiam obijci possunt:de quibus *in c.quod ad consultationem de sentent.& re indic.*vel de alijs,de quibus Specul.*lib.2.de except.& resplicat.§.3.nu.14.*

Vel nisi appelletur ad finem cognoscendi de iniustitia sententiae latae,nam in hoc casu appellari potest. Capic.*dec.1.n.17.*

XIII. Est. A sententia Arbitri non appellatur.*l.dič proferre.§.stari.ff.de recept.arbitr.et l.1.C.eod.tit.*nisi sit delegatus.*cap.catholicus.§ notandum,et cap.à Iudicibus. 2.q.6.*In Regno tamen appellatur indistinctè ab Arbitris. *per pragmat.incip. Et si aliqua sub tit. de arbitr.*de quo infra *n.*31.

XIV. Est.A sententia excommunicationis, vel interdicti non appellatur,quoad effectum suspensiuum. *cap.pastoralis,& cap.ad hoc de appellat.* quoverò ad deuolutiuum benè appellatur,*cap.peruenit eod.tit.ca. fin. de except.cap.per tuas in princ.de sent.excomm.& ca.reuera in fin.3.q.9.*

XV. A sententia nulla non appellatur.*ca.ei,qui appellat §.diffinitiua.2.q.6.*

XVI. A sententia maioris partis capituli non appellatur.*c.1.de his,quae fiunt à mai.par.c.*

XVII. A sententia,vt quis in sua Ecclesia resideat, non appellatur.*c.peruenit.de appellat.*

XVIII. A sententia,ad impediendam electionem, vel vtilitatem Ecclesiae,non potest appellari,nisi iusta causa appellandi assignetur.*ca.cum nobis olim de elect. ca.1.in princ.& ca.ex ore in fin.de his, quae fiunt à maior. par.ca.*quia non valet, quod perpetuo edicto continetur.*l.fin.ff.de appell. recip vel non.* secus si iusta causa assignata,& probata fuerit, *& ca.1. de his, quae fiunt a mai.part capit.& ca.constitutis.de appell.*

XIX. Est, quod non datur appellatio,quando per partes fuit tacitè, vel expressè renunciatũ.*c.sollicitudinem de appellat.arg.c.1.de pactis,& l. fin.§. fin.C.de tẽpor.appell.& l.1.§.si quis ff.à quib. appell. non lic. & l. si quis libellos.C.de appell.*

XX. Est. In delictis notorijs non datur appellatio. *c.cum sit Romana in fin.ca.peruenit,cap.consuluit.al 1. & c.reprehensibilis,de appellat.cap.ex litteris in fin.de sponsal.ca.quã perniciosum.de vsur.l.cõstitutiones.C.de appel. & l.2.C.quor. appellat. non recip.* siuè sint notoria de iure,siuè de facto.*cap.cum speciali. §. porro de appellat.* Limitatur tamen generalis conclusio,si in huiusmodi appellatione inseratur causa rationabilis; nam tunc admitteretur appellatio.Glos.*in cap.Romana.§.si autẽ in vers mandetur de appellat.in sexto.*

XXI. Est. A sententia illius causae, in qua quis fuit contumax,non datur tali contumaci appellatio. *ca.ei qui appellat.§.sunt etiam quorum.2.q.6.c.de illicita. 24.q.3.ca.personas.de appellat.l.properandum §.fin autẽ. C. de indic.* Quod intelligendum est de vero contumace.*l.1.C.quor.appellat.non recip.& l.ex consensu. §.fin. ff. de appellat.*vbi Bar.declarat quis dicatur verus contumax,& plenè in *l.fin. ff.de in integr. restit.*

XXII. Nullus homicida, veneficus, adulter, vel qui manifestam violentiam committit:insignis latro: Incitator seditionis: raptor virginis, argumẽtis superatus. testibus conuinctus, vel confessus non auditur appellans, sed statim sententia exequi debet.*d.c.ei qui appellat.§.nullus etiam.2.q.6. d.l. constitutiones.ff. de appellat.& l.vnic.C.de raptor virg.l.2.C.quor.appellat.non recip.& l.fin.§.iussus* vbi Glos.*ff.de appell.*& hoc propter criminum immanitatem: & similiter quia faciunt notorium,in quo non appellatur,vt dictum est supra.

XXIII. Est. A sententia, per quam quis condemnatur de crimine falsae monetae, neque datur appellatio,ob condemnationem.*l.1.C.de fals.mon.*

XXIV. Neque datur appellatio à sententia criminis laesae maiestatis. *d.l.constitutiones,* vbi Bart.*ff. de appellat.per l.quisquis C.Ad leg.Iul.mai.*

XXV. Neque in crimine haeresis datur appellatio. *c.vt inquisitionis.de hęretic.in sexto,*

Neque si relapsus Curiae saeculari tradatur.*c.ad abolendam,§.illos quoque de haeret.*

XXVI. Neque in crimine simoniae, quod aequiparatur crimini laesae maiestatis, & haeresis. Glos.*fin. in cap.de testib. in 6.&* Felin. *in cap. sicut. il 1. per illum text.de simon.*

XXVII. Neque appellatur ab eo, qui fuerit condemnatus pro debito fiscali,& publico.*d.c.ei qui appellat. §.quoties 2.q.6.l.abstinẽdũ,& l.si.C.quor appel.nõ rec.*

XXVIII. Neque appellatur à sententia lata in causa decimarum. *cap. decimæ. 6. q. 1. cap. tua nobis. in fin. de decim.* vbi Glos.

XXIX. Neque appellatur à sententia in qua aliquis officialis condemnatur pro male gestis in officio a suo Iudice; vt exequutor, seu delegatus, tabellio, Notarios, Cancellarius, Nuncius, & similes, *vt cap. ei, qui appellat. §. nulli quoque 2. q. 6. & l. nulli. C. quor. appell. non rec.*

XXX. Neque appellatur à sententia condemnationis in causa Syndicatus officialium, quoad effectum suspensiuum, causa retardandæ exequutionis; de quo in Regno *adest Regia pragmat. exordiem Regiæ dignitati.* Par. de Put. *in tract. de syndicat. verb. appell. tit. col. 8.*

XXXI. Neque appellatur à nominatione publici muneris, quod est vtilitate priuatum, vt in tutela, & cura. *l. 1. §. si quis ff. quand. appellan. sit, et §. qui intrinsecus. Instit. de excusat. tutor.* poterit tamen nominatus ad tale munus cum iustam causam habet, se excusare intra quinquaginta dies, & tunc si excusatio non admitteretur, appellare poterit. *d. l. 1. §. si quis, & cap. bidauum in princ. 2. q. 6.* In muneribus verò, quæ sunt publica & authoritate, & vtilitate, benè datur appellatio. *d. cap. ei, qui appellat. §. nominationes. 2. q. 6. et l. qui ad emilia, et l. nominationes. C. de appellat. & l. 2. C. de decur. lib. 10.*

XXXII. Neque appellari potest, quando, res, de qua agitur in sententia, dilationem non admittit. *l. fin. ff. de appellat. recip. vel non,* prout est, vt excommunicatus absoluatur. *c. qua frõte de appell. et c. Sacro de sẽt. excom.*

Vel ne testamẽtum aperiatur; Vel ne hæres in possessionem mittatur; Vel ne frumentum in subsidium militum transmittatur. Vel ne fiat id, quod per leges cautum inuenitur: Vel ne pignus à creditore vendatur: Vel ne cadauer sepeliatur. *cap. et qui appellat. §. si quis etiam 2. q. 6. cap. ex parte de sepultur. l. fin. ff. de appell. recip. vel non, l. quis quis. C. quor. appell. non recip. & l. fin. & Authent. item qui domum, & Auth. sed nec ante C. de sepulcr. violat.*

XXXIII. Neque appellatur à sententia correctionis morum, pro obseruantia disciplinæ regularis, puta quando superior regularis voluerit corrigere subditos, quia correctio tendit ad salutem animæ *cap. licet de offic. ordinar. cap. ad nostram; cap. reprehensibilis in fin. et cap. cum speciali in fi. de appellat.* Nisi excedat modum incorrigendo, quia tũc datur appellatio, expressa causa grauaminis. *ca. de priore de appell. c. super quæstionum de offic. delegat. cap. irrefragabili §. vt autẽ de offic. ordinar.* & Glos. *in d. cap. ad nostram de appell.* Secus tamen in Clericis Secularibus, nam isti benè appellare possunt. Hostien. *in cap. ad nostram*, & Speculat. *de appellat. §. 2. num. 14. in fin.* maior enim est potestas superioris regularis in subditos regulares, quã Episcopi in Clericos Seculares Abb. & Phil. *in d. cap. ad nostrã*, & Fel. *in c. super litteris col. 1. vers. decima regula de rescr.*

XXXIV. Neque potest appellari tertiò in eadem causa, si alias bis fuerit appellatum. *cap. sua Nobis de appellat.* non enim licet appellare in eadem causa, nisi bis, secus tamẽ super diuersis articulis eiusdem causæ, in quibus pluries appellari potest, sed bis pro singulis articulis. *c. dilecta de appellat. cap. si autem §. post sententiam cum seqq. 2. q. 6. l. vnic. C. ne in vna, & ead. caus. lic. ter. prouoc.* Quod locum habet, tam in diffinitiua, quàm in interlocutoria. Itẽ procedit in vna, eademque persona, non in diuersa, vnde si vna pars obtinuit pro se duas sententias in eadem causa, & aduersarius bis appellauit, si postea occurrat habere sententiã contra, poterit appellare semel, atque iterũ, & sic erunt quattuor appellationes in vna causa, duæ ex vna parte, & duæ ex altera. Abb. *in d. cap. sua nobis. et* Philip. *in d. cap. dilecta col. 3. vers. secunda conclusio de appell.*

XXXV. Est. Neque appellari potest, sine causa, post citationem factam. *cap. meminimus de appellat. ca. causam, quæ de offic. deleg.*

XXXVI. Neque valet appellatio generalis, respectu causæ. *cap. inter cætera, et cap. consuluit 2. de appellat.* vt si quis dicat appello ab omni grauamine, quod posset mihi irrogari. *Clem. appellanti de appellat.*

XXXVII. Neque appellatur in causis minimis, & breuioribus de Iure ciuili, *arg. cap. anteriorum §. illud etiam vers. eueniet vt super minimis 2. q. 6. l. si quis affirmauerit ff. de dolo & Authent. nisi breues C. de sent. et interloc. omn. iudic.* Secus de Iure Canonico, *cap. de appellationibus t. t. tit. de appellation.* vbi Abb. & Alij, & *l. in maioribus C. eod. tit.*

XXXVIII. Est, quando excommunicatus absoluitur cum iuramento, ne similia iterum committat, & antequam Iudex Ecclesiasticus aliquid illi imponat faciendum, appellauerit, nam tunc huiusmodi appellatio nõ admittitur. *c. quæstioni. & c. Sacro de sẽt. excom.*

XXXIX. Casus est, quando Iudex reuocauerit grauamen, propter quod appellari poterat, nam tunc non admittẽda erit appellatio. *cap. cum cessante de appell.* Debet tamen reuocatio grauaminis intimari appellanti. *cap. vlt. de dol. & contum. l. decreta. ff. de reg. iur.*

XXXX. Est, quando appellatur ab eo, qui appellare prohibitus est, puta cuius non interest, vel cui mandatum non est, & similes. *ca. non solent 2. q. 6. et ca. cum inter, & cap. statuimus de elect.*

XXXXI. Est, quando quis approbauit aliquem actum, & ipsum elegit, puta si debitor terminum ad soluendum ceperit, vel alium actum ad procedendũ, vel acquieuerit in processu ad vlteriora. *ca. gratum. de offic. deleg. cap. quoad consultationẽ de sentent. & re iudic. l. ad solutionem C. de re iudicat. l. ab eo C. quom. & quando Iud. & l. fin. C. de temp. appell.*

XXXXII. Neque appellari potest in casibus, in quibus audientia denegatur, puta in insordescentia per annum in excommunicatione. *cap. rursus in fin. 11. q. 3.* & in casu intrusionis. *vt in capit. in nomine Domini ante fin. 23. dist.* vbi Glos. *in verb. audientia.* Et aliter alios casus, in quibus audientia denegatur, vt in casu schismatis. *ca. non vos 23. q. 5.* Item cum quis recipit Ecclesiam de manu Laici. *cap. si quis deinceps 16. q. 7.*

Item cum quis excommunicat suum maiorem. *cap. in tantum 21. dist.*

XXXXIII. Casus est, nam non datur appellatio ab illo actu, quem quis fecit, vel procurauerit fieri. *l. generaliter §. 1. in fin. vers. quis enim C. de reb. credit. & iureiur.* Glos. *in cap. fin. ver. à te cre. fin. de iureiur.* Vnde pars, quæ detulit iuramentum alteri parti, & iurauit, ac obtinuit, non poterit ille, qui detulit appellare.

XXXXIV. Est, quod non potest ab eo appellari, qui obtinuit sententiam pro se, quia Iudex non adiudicauit sibi expensas, sed benè potest ex eo, quia adiudicauit insufficientes. *l. fin. C. quand. prouocar. non est necess.* quidquid in contrarium tradatur per Glos. *in c. significauerunt. verb. absolut. de except.*

XXXXV. Est, quando quis agit hypothecaria ad auocandum pignus, nam tunc, si Iudex pronunciauerit, pignus debere restitui, non appellatur à tali sẽtentia, quia est parui præiudicij. Abb. *in cap. cum ad sedem col. antepenum fin. de rest. spol.*

XXXXVI. Est, quãdo agitur Saluiano interdicto, nã neq; appellatur. Corneus. *cons. 190. col. 2. vol. 4.* vid. Ias. *in §. item seruiana Inst. de action.* Et dix. sup. *p. 2. Sect. 3. Subsect. 3. Intersec. 17. n. 15. & Intersec. 20. n. 18.*

Et de Iure Regni est expressè decisum, quod quando agitur vigore assistentiæ, quæ est idem virtualiter, ac Saluianum, nõ datur ab huiusmodi decreto appellatio, quia est decretum affirmatiuum, *vt habetur in Rit.*

in Rit. Mag. Cur. Vic. 64. incip. item in causis duarũ vnciarũ, et in Regia Pragmat. quę incipit. Magna Curia, quoad effectũ retardandæ exequutionis Afflict. *dec.* 361. vbi dicit procedere etiam in omnibus alijs decretis affirmatiuis, a quibus non appellatur, & declarat, quæ sint decreta affirmatiua, de nullitate tamen dici potest, ad effectũ retardandæ exequutionis, *vt habetur in d. prag.*

XXXXVII. Neq; datur appellatio, quando agitur actione ad exhibendum, si per sententiam quis fuit condemnatus, quia neque in possessorijs datur, *vt cap. ei, qui appellat. §. sunt etiam quorum. 2. q. 6. & l. quisquis C. quor. app. non recip.* Speculat. *verò de sent. §. 2. vers. sed distingue sub num.* 12. hoc tenet, vbi erit in potestate condemnati rem exhibendi. *vt l. 3. §. ibidem ff. ad exhib.* secus si non possit exhibere, nam tũc poterit appellare. *arg. dictis § idem & §. si quis rem. ibid.*

XXXXVIII. Neque appellatur, quando agitur de momentanea possessione. *d. cap. ei, qui appellat. §. de possessione etiam 2. q. 6. & l. 1. C. si de moment. poss. fue. appell.* secundum Ius ciuile, sed de Iure Canonico appellari potest. *cap. significauerunt de testib. et cap. ex conquestione de restit. spol.*

XXXXIX. Neque datur appellatio à sententia condemnationis super alimentis, præstandis, secundum M. de Fan. quia non patitur dilationem. *l. fin. ff. de appellat. rec. vel non l. 2. ff. de re iudic. et l. eadem. ff. de fer. & cap. qua fronte de appell.* Alij dicunt, etiam à tali sẽtentia posse appellari. *arg. l. & in maiorib. C. de appellat.* Specul. verò, *vbi sup. num.* 11. *vers. Tù dic.* distinguit, si petantur alimenta officio Iudicis, non datur appellatio, quia sũmariè proceditur. *vt c. exparte, c. pen. & c. fi. de accusat. c. vlt. § fi. 17. q. vlt. l. si Iudex ff. de his qui sũt sui vel alien. iur. et l. si quis à liber. §. solent. ff. de liber. agn.* Si verò petãtur iure ordinario, tũc appellari potest.

L. Est, quãdo causa finita fuit per iuramẽtũ delatũ, vel relatũ. *l. generaliter §. sed iuramẽto C. de reb. cred.* vbi Bart. & Alij, Iason. *in l. admonendi. col. 2. ff. de iureiuran.*

LI. Est, quãdo excõmunicatus appellat in his, quæ fiunt, extra iudicium nam tunc non potest appellare: potest tamen prosequi appellationem ante excõmunicationem interpositam. *cap. cum inter de except.*

LII. Non datur appellatio, post decemdium. *cap. prae. anteriorum, & cap. biduum 2. q. 6. cap. cum dilecti in fin. de elect. cap. quoad consultationem de sent. & re iudic.*

LIII. Neque datur appellatio, si grauamen non est illatum, vel comminatum de præsenti. *arg. cap. consuluit 2. cap. exparte 1. cap. vt debitus, cap. cum cessante, cap. dilecto § fin & cap. exparte 2. de appellat.*

LIV. Casus est, quãdo Iudex minatur alicui, quod illum lædet, nam tunc neque datur appellatio, quia est vanus metus, cum non sit grauamen præsens. *l. 1. et 2. & l. metum. ff. quod met. caus.*

LV. Est, quando appellatio est friuola, nam tunc non admittitur. *cap. cum appellationibus de appellat. in 6.* Imò de Iure Canonico friuolè appellans potest à Iudice à quo excommunicari, vt contumax. Abb. *in cap. sollicitudinem notab. 1. de appell.* vbi etiam tenet, quod potest mulctari, quidquid asserat Gloss. *in l. 1. § fin. ff. à quib. appellar. non lic.* Quæ autem dicatur friuola appellatio, & de pœnis friuolè appellantium, vid. Marant. *in spec. aur. p. 6. vlt. partis. num.* 347. vbi ex Gemin. *in d. cap. cum appellationibus. col. 2. vers. quæra quid importet* dicit, illam esse friuolam, quę sine legitima causa interponitur, vt si non sit grauamen.

LVI. Quando Iudex condemnaret aliquẽ de furto manifesto, tunc non datur appellatio: si fuit Conuictus. Andr. de Isern. *in vsib. feud. tit. quę sint regalia vers. & bona col.* 10.

LVII. Neque appellatur, quando certa pœna irrogatur à lege pro aliquo delicto, & cõdemnatus appellat, quia est nimis magna illa pœna. Isern. *in constit. Regni incip. intentionis col. fin.* Quia tunc Iudex exequitur legem, quo casu non appellatur. *cap. consuluit il 3. de appell.*

Vnde colligitur, quod generaliter nunquam appellari potest à quocumque actu, qui fit, secũdum leges, & Canones, *vt in dict. cap. consuluit. facit l. prospexit. ff. qui, & à quibus.*

LVIII. Est, neque appellatur in causa iuramenti in litem. Bart. *in l. in actionibus in fin. ff. de in lit. iuran.* vbi Alij, quod intelligitur de Iure Ciuili, secus de Iure Canonico per *ca. vt debitus de appell.* per quod appellari potest ab omni grauamine.

LIX. Est, quando fit mandatum alicui, vt declaret, an scriptura sit sua, nam tunc non appellatur, Bald. *cons. 335. vol. 4.*

LX. Quando ordinarius delegat aliquam causam alicui, si postea talem delegationem reuocauerit, non potest à tali reuocatione appellari, quia dependet ex mero arbitrio delegantis *l. iudicium soluitur. ff. de iudic.* Bald. *cons. 3. vol. 5.*

LXI Neque appellatur, si aliqua causa commissa fuerit conscientiæ alicuius, qui iudicauit, secundum suam conscientiam, *vt in cap. statutum §. assessorem de rescript. in 6.* Bald. *in l. 1. C. de reb. credit.* & latè Felio. *in cap. super his col. 5. de accusat.*

LXII. Generaliter non appellatur in omnibus casibus, in quibus aliquid committitur à Superiore, vel ab ipsamet lege, ad arbitrium, & potestatem iudicis, non necessitate, vt scilicet possit aliquid facere, si voluerit, non tamen teneatur. *iuxta l. non quidquid ff. de iudic.*

LXIII. Est, quod à sententia lata in iudicio sortis, puta quando fit aliqua diuisio bonorum per sortes, neque appellatur. Bald. *in l. fi. in princ. C. commun. de legat.* Franch. *in rubr. de appell. col. 3.* & Corn. *in cons. 143. in fin. vol. 4.*

LXIV. Casus est, quod non appellatur regulariter de iure ciuili à sententia interloquutoria. *l. pen. C. quor. appell. non recip. & l. ante. ff. de appellat. recip. vel non* nisi in casibus *cap. non solent. § ante sententiã 2. q. 6.* sed secundũ ius Canonicũ a quocumque grauamine appellari potest. *c. vt debitus c. cũ cessante cap. super eo 2. de appellat. cap. cũ dilectus in fin. de elect. & ca. non ita 2. q. 6.*

Et est notandum hic, quod semper appellari potest ab interlocutorijs in omnibus casibus, in quibus non est permissum appellare à diffinitiua; etiam de iure Ciuili, & ratio est, quia earum grauamen reparari non potest per appellationem à diffinitiua, à qua non potest appellari. ita singulariter tenet Angel. *in cons. 46. & cons. 188.*

LXV. Casus est, quod à decretis, & sententijs Episcoporum, eorumque Vicariorum factis, occasione visitationis, quia agitur de correctione morum non datur appellatio. *cap. licet. de offic. ordinar. c. ad nostram c. reprehensibilis in fin. & cap. cum speciali in fin. de appellat.* ita disponitur in Sacro Concil. Trident. *sess. 13. de reform. ca. 1. § seù vers. in causis visitationis, & session. 22. de refor. c. 1. vers nec appellatio, et sess. 24. de refor. cap. 10.*

LXVI. Casus est, quod à sententia lata in causa possessorij non datur appellatio, siue fuerit possessorium adipiscendæ, siuè retinendæ, siuè recuperandæ. *l. 1. C. si de momẽtan. poss. fuer. appell.* & ibi Glos. *in princ.* & Bart. *ibid. & in l. 2. col. 2 vers. quæra qua est. ff. de appellat. recip. & not. in l. quisquis C. quor. appell. non recip.* faciunt notata sup. *in cas. 46. & 48.* Et ratio est, quia sententia super possessorio paruum præiudicium infert, cum in petitorio reparari possit. Bart. *vbi supra.*

Quod quidem procedit de iure Ciuili; secus autem de iure Canonico, nam etiam in causis possessorii

datur appellatio; cap. significauerunt de testib.capit.ex conquestione de restit.spol. Glos.in cap. cum ad sedem ver. interdictum in fin.eod.tit.de restit.spol. sequitur Marant. in spec p.6.art.2.vlt.partis num.306. cum plur.seqq. in quibus limitat vndecim modis.

Supradictos, & alios casus, in quibus appellatio non admittitur ponunt, & examinant respectiuè, vltra præcitatos Doctores. Speculat.lib.2.de appellation. §.2.per tot. Rebuff.super constit.in tract.de appellat.art.7. glos.2. Card.Tusch.practicar.conclus.to.1.à conclus.402. vsque ad conclus.402. Vigel.in methodo Iuris Pontific.li.2.cap.18.de appellat.vers.secunda causa ex qua, Suar.de Paz.in Prax.tom.1.p.5.cap.3. §.12. numer.130. Vestr.in Prax.lib.7.cap.3 num.2.& seqq. Marant. vbi sup.à num. 248 vsque ad nu.367. Muscatell.in Prax.lib.1.p.7.glos. condemnando nu.40.vers. sed quid de taxatione, & Alij apud Scacci.de appellation.quæst.16.& q.17.per tot. vbi latissimè.

Alios etiam casus recenset vsque ad numerum cẽtum viginti Nicell.de concord.Glossarum cap.6 & Alios refert Contard.in l.vnic.in 5.notab.num.18.& seqq. C.si de momentan.poss.fuer.appellat. Nobis autem hos paucos tantum casus in Praxi plus occurrentes enunciasse sufficiat.

16 Nunc prosequendo ordinem propositum supra in secundo nostro notabili. n.11.dico, quod secunda species appellationis est illa, quæ interponitur a sententia interloquutoria, quæ profertur super aliquo emergenti in causa, in qua quidem aliter proceditur, attento Iure Ciuili: aliter artẽto Iure Canonico, & aliter attento Iure nouissimo Sacri Concilij Tridentini.

De Iure Ciuili antiquo non dabatur appellatio. l.2. ff de appell.recipiend. postea cautum fuit vt appelletur ab interlocutoria, lata tamen post sententiam diffinitiuam. l.ab exequutione C.quor.appellat.non recip. Ante verò diffinitiuam appellari poterit, quando grauamen reparari non posset per sententiam diffinitiuam; l.ante sententia C.eod.tit.quor. appell.non rec. Et dictum est supra.

De Iure Canonico appellari potest à quocumque grauamine illato, vel comminato per sententiam interlocutoriam. cap.super eo il 2.cap.cum cessante de appellat.cap.cum dilectus in fin.de elect. & capit. non ita 2. q.6. & cap.cordi.de appell.in 6. Etiam ante sententiam diffinitiuam, & post; dummodo appellans exprimat causam grauaminis. c.vt debitus honor.de appell.

De Iure verò Sacri Concilij Tridentini. session.13.de reformat.cap.1.& sess.24. de refor. capit.20. vbi expressè super hoc disponitur, appellatio non est admittenda, nisi à sententia diffinitiua, vel ab interloquutoria, quæ vim diffinitiuæ habeat, aut quæ cõtineat damnum irreparabile. Quæ autem interloquutoriæ habeant vim diffinitiuæ, diximus sup.in præced.p.2.Sect.3. Subsect.1.de senteat.num.16. Quæ verò contineant damnum irreparabile, ibid.num.20.

17 Sed quæritur modo, quod nam ius attendi debeat in Curijs Ecclesiasticis? Respondetur, quod dispositio Sacri Concilij in ipsis seruari debet, & ita de facto seruatur, accedente enim Regula Cancellariæ 37. de non appell.ante diffinitio. Quod procedit, etiam in Alijs Curijs, in quibus ius commune seruatur, nam per dictum Concilium Tridentinum fuit, quoad hoc, correctum ius Canonicum; in Tribunalibus verò Sæcularibus Regni Neapolitani seruatur dispositio Iuris Canonici, vt appellari possit à quocumque grauamine illato, vel comminato, vt obseruat Carauit. in Rith.Magnæ Cur.Vicar. 256. vbi etiam practicatur, quod quando appellatur ab interloquutoria, exprimitur causa grauaminis, iuxta text.dict.ca. vt debitus de appellat.capit. cordi.eod.tit.in 6.et Clement. appellanti de appellation. nisi appelletur ab interlocutoria continente damnum irreparabile, vt si Iudex interloquatur de torquendo aliquem, aut de carcerando, nam tunc non erit necesse exprimere causam grauaminis; ad tradita per Bald in l.minorib.C.de his quib.vt indign. quem sequutur Præpos.& Phil.Franc. in d.cap. vt debitus.

18 Et est aduertendum, quod quando appellatur in Criminalibus, vel etiam in Ciuilibus in casibus permissis à comminata tortura, statim ligantur manus Iudicis, absque inhibitione superioris. Io.Ant. de Nigr. super constit.Regni.incip.si iuste n.15.& 37.et sup. capitul.Regni.si cum sceleratis num.51. & Carauit. sup. rit.259.in fin.

19 Similiter est aduertendum, quod in appellatione ab interlocutoria, causa grauaminis debet esse iusta, & rationabilis, alioquin diceretur appellatio friuola, & frustatoria, iuxta notata sup.nu.19. cas.55. & in Regno in Curijs Sæcularibus iniustè sic appellans mulctatur pœna pecuniaria, vt dispositũ est per tres Regias Pragmaticas sub.tit.de officio Sacri Regij Consilij, quarum prima est 29.in ordine, secunda incipit. quod si super interloquutorijs, tertia verò incipit.itẽ si temere, in quibus habetur, quod pro quolibet grauamine; quod non fuerit rationabiliter expressum, appellans soluere tenetur quindecim carolenos.

20 Sed quæritur, coram quo Iudice probanda erit causa grauaminis, quando appellatur ab interlocutoria, vt supra, coram Iudice, à quo, an coram Iudice, ad quem?

Respondetur, debere illam probari coram Iudice, ad quem, secundum recentissimam practicam; debet tamen exprimi coram Iudice, à quo, vt habetur in d. ca.vt debitus honor.de app. ibi, coram eodem Iudice causa probabilis appellationis exposita, & ibi Abb.col.2.ver. vlterius nota, Bart.in l.ait prætor.ff.de minor. Rota Roman.dec.7.in nouis.vbi latè.

Quod quidem locum habet, etiam si causa grauaminis sit notoria, nam licet notorium releuet ab onere probandi: non tamen releuat ab onere proponẽdi. Glos. in Clement. appellanti verb. alias causas de appell. & ibi Cardin. q.5.

21 Et dicta causa grauaminis debet exprimi in ipsa appellatione: quæ fieri debet in scriptis, quando appellatur ab interlocutorijs, vel grauaminibus. cap. cordi.de appellation.in 6. & alias Ego dixi & not. Castr. cons.270.num.1.vers.super secundo lib.1. Vestr.in Prax. lib.7.cap.3.num.28. Rot.decis.2.nu.8.p.2.diuers. Duran. decis.217.num.8. Capic.decis.34.num.10. Et hoc procedit, tã de Iure Ciuili, quam Canonico. Bart. Specul. & Alij apud Marant.in spec, p.6. act.2. vlt. partis vers. & quandoque appellatur n.138.& ita seruari de consuetudine testatur Scaccia.de appellat.q.4.nu.9.& 17.

Quod si prædictæ solemnitates seruatæ non fuerint in appellatione ab interloquutoria & similiter aliæ, de quibus sup.par.2.Sect.3.Subsect.2.num.91. sententia transit in rem iudicatam per lapsum decem dierum. Angel.consil.217.col.3.& Soccin.consil.45.col.4.vol.1.

22 Erit tamen notandum, quod in Curijs, in quibus causæ sunt summariæ, vt in Regno, vbi proceditur in eis de plano sine figura iudicij, vt sæpè dictum fuit sup.p 2. non est necesse, vt in appellatione ab interlocutoria exprimatur causa grauaminis, & quod appellatio fiat in scriptis, si viua voce appelletur. secundum Angel.in cons.267. & Phil.Franc. in d.c. vt debitus nu.15. de appell. sed benè debet appellari intra decem dies, siuè viua voce, siuè in scriptis: & in curijs, in quibus ius commune seruatur, etiam intra decem dies potest exprimi causa grauaminis coram Iudice à quo, licet in libello prius expressa non fuerit, vt

rit, vt notabiliter tradit Franc. *vbi sup. col. 31. q. 15.* Granat. *ad Vestr. in Prax. d. lib. 7. capit. 7. num. 45.*

23 Illud autem, quod supra diximus, appellationem scilicet ab interloquutorijs debere fieri in scriptis, siuè appelletur incontinenti, siuè ex interuallo, *vt in cap. cordi de appell. in 6.* intelligendum est regulariter in interlocutoriis, quæ non habent vim diffinitiuę, alias in habentibus vim diffinitiuæ appellari potest viua voce, sicut à diffinitiua, quia illæ in omnibus æquiparantur. Franc. *in d. cap. vt debitus q. 7. num. 16. in fin. de appellat.* Butr. *cons. 6. n. 4.* Roman. *cons. 41. in princ.* Scacci. *de appellat. dicta q. 4. num. 12.*

24 Sed quæritur, quomodo intelligendum sit illud dictum, quod appellatio fieri debeat in scriptis?

Respondetur, quod inscriptis fieri dicitur, si detur libellus, siuè cedula appellationis, vt censuit Rot. *decis. 2. num. 20. par. 2. diuers.* & non est necesse, vt dicatur: *In his scriptis, etc.* sed sufficit; quod porrigatur scriptura appellationis. Rot. *ibid. num. 19.* & Scacc. *d. q. 4 num. 5. vers. non tamen,* & dicemus inferius *num.* 88.

25 Quæritur secundò. Quare in appellatione simplicis interlocutoriæ exprimi debeat causa grauaminis?

Respondetur, debere exprimi duplici ratione. Primò, quia talis appellatio iustificari debet ex eisdem actis factis coram Iudice à quo; neque quoad hoc suffragator dispositio *l. per hanc C. de tempor. appellat.* vt benè probatur *in d. clement. appellanti de appell.* & tradit Bart. *in l. ait prætor. nu. 4. ff. de minor.* Granat. *ad Vestr. lib. 3. cap. 10. num.* 8. Marchesan. *de commiss. appellat. ab interlocut. p. 1. §. 1. nu. 84. fol. 1208. & n. 141. fol. 1214.* Rot. *decis. 386. num. 1. & seqq. p. 3. lib. 3. diuers.* Secundò, quia Iudex ante diffinitiuam non est functus officio suo, & ideo per appellationem fit quodammodo iniuria Iudici, cum derogetur suæ iurisdictioni ordinariæ. Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 29. num. 3.* & ob id inferi, & exprimi debet causa grauaminis, vt appareat, quod fuerit iustè appellatum ab iniuria, & grauamine illato, contra iuris dispositionē. Bart. *in d. l. ait prætor. n. 3. ff. de minor.* Marchesan. *vbi sup. n. 85. & seqq. fol. 1208.*

26 Nota tamen, quod non omnis causa grauaminis admittenda erit; sed illa tantùm, quæ continet tale damnum, quod per diffinitiuam reparari non possit, aliàs non suffragaretur. Castrens. *cons. 194. in princ. viso puncto, et cons. 236. viso puncto in 2. vers. ad secundum lib. 2.* Grauat. *ad Vestr. d. lib. 3. cap. 10. nu. 6.* Scacc. *de appellat. q. 17. lim. 6. memb. 7. numb. 40. cum seqq.* Quod procedit etiam de iure Concil. Trident. *sess. 24. de reform. cap. 20. & per regul. Cancell. 37. de non appellat. ant. diffinit.* Et in tali casu etiam de iure Ciuili admittenda venit appellatio, quamuis aliàs non permitteretur. ita Rot. *dec. 79. n. 1. in fin. p. 3. recent.*

27 Vnde infertur Primo, quod appellari potest à non admissione, seù reiectione alicuius exceptionis releuantis, ex qua resultaret grauamen irreparabile, deberet tamē probare exceptionem esse veram Marches *loc. tit. de commis. appell. ab inter p. 1. §. 1. num. 142. fol. 1214.* & Scacci. *de appell. q. 31. num. 61. & seqq.*

Quod habet locum, etiam in reiectione tacita, nam adhuc appellatio datur ab vlteriori processu. Marchesan. *de commis. appell. diuers. p. 1. §. 2. n. 26. fol. 1321.* Rot. *dec. 444. n. 5. p. 1. diuers.* Seraphin. *decis. 383. nu. 8. & seqq.*

Infertur secundò, quod etiam appellari potest a reiectione testium, vel probationum releuantium, siuè expressa, siue tacita, quia similiter continet grauamen irreparabile, Grauat. *ad Vestr. d. lib. 3. cap. 10. nu. 6.* Marchesan. *de commis. appell. ab interloc. d. p. 1. §. 1. num. 142. in fin. fol. 1214.* Scacci. *de appell. d. q. 17. limit. 7. membr. 7. n. 45. & lim. 47. memb. 1. n. 139. & n. 141.* Rot. *d. decis. 79. nu. 2. p. 3. rec.* Ofasc. *decis. 25. num. 14.*

Infertur tertiò, quod pariter, ob eamdem rationem, appellari potest à denegatione prorogationis termini dati ad subijciendum se examini. Rota. *dict. decis. 79. num. 1.*

Infertur quartò, quod similiter appellari potest, ob grauamen irreparabile, quando fuit intentatum iudicium exequutiuum, vt vigore obligationis cameralis, & similium, & Iudex voluerit procedere via ordinaria. Marchesan. *de commiss. appell. ab oblig. camer. p. 1. §. 1. num. 80. fol. 699.*

Alias illationes grauaminum irreparabilium, ex quibus datur appellatio colligi possunt ex dictis suprà *p. 2. Sect. 3. Subsect. 1. num.* 20.

28 Præterea aduertendum erit, quod à reiectione appellationis ab interloquutoria, iterum appellandum est, alias Iudex post illius reiectionem, à qua non fuit appellatum, poterit rite procedere ad prolationem diffinitiuæ. Marchesan. *de commiss. appell. ab interlocutor. d. p. 1. §. 1. n. 144. fol. 1214.* & ita seruatur in Praxi, vt iterum appelletur.

29 Nota tandem, quod quando appellatur à certo grauamine, superaddi solet ex abundanti, clausula generalis, nempe. *necnon ab alijs quibuscumque grauaminibus, &c.* quæ quidem nihil prorsus operatur, sed appellans videtur solum super grauamine expresso, & specificato appellare intendisse. *cap. 1. & 2. de libell. oblation.* & non super alijs non specificatis. Rot. *decis. 2. de appell. in nouis.* Vestr. *in Prax. d. l. 3. cap. 10. n. 1. et seqq.* & ibi Grauat. *num. 9. litt. C.* Marchesan. *vbi proxim. nu. 65. & seqq. fol. 120.*

30 Tertia vero species appellationis, vt proposuimus *sup. num. 11.* est illa, quæ interponitur ab actibus extraiudicialibus, *iuxta text. in ca. bonæ memoriæ de appellat.* vbi Franc. Abb. & Alij, *& in cap. cum sit romana, eod. tit.* Glos. *in l. qui restituere. ff. de rei vindic.*

Quæ appellatio, non solum datur à grauaminibus per Iudicem illatis, quamuis extraiudicialiter, verum etiam à parte faciente aliquod grauamen alteri parti colliriganti, secundum Franc. *in d. cap. bonæ memoriæ col. 6. in princ.* Operatur autem appellatio extraiudicialis, quæ fit à parte, in causis beneficialibus tantum, non in alijs vnum mirabilem effectum, nam habetur æque, ac citatio, & sic cum habeat vim citationis, tenetur pars appellata comparere coram Iudice ad quem, sine alia citatione, alias Iudex prædictus procedere potest contra illam in illa causa, tamquam in contumaciam.

Datur tamen dilatio triginta dierum ad iter arripiendum, à die interpositæ appellationis. Et postea datur alia dilatio, seù terminus post aduentum inhibitionis, nam expectatur appellatus per viginti alios dies, infra quos comparere tenetur, alias si non comparuerit, procedi potest in eius contumaciam, *vt probatur ex text. in ca. 1. de elect. in 6.* vbi Glos. *in §. sed pars alia verb. infra mensem, & verb. absentia,* in alijs autem causis non operatur hunc effectum huiusmodi appellatio extraiudicialis, vt habeatur pro citatione interpretatiuè, vt tradit Abb. *in d. ca. cum sit romana col. pen. de appell.* quem sequitur Marant. *in spec. 6. p. act. 2. vlt. partis nu. 279.* vbi ait esse menti tenendum Alios effectus dictæ appellationis extraiudicialis, & in quo differat à iudiciali, tradunt plenè Abb. Franc. & Alii *in cap. bonæ memoriæ de appellat.* vbi etiam dicunt, quod in dicta appellatione requiritur, vt exprimatur causa, præsertim Abb. & Franc. *& in c. consuluit il 2. de appell.*

31 Sed quæritur hic. an detur appellatio extraiudicialis, vel iudicialis à sententia Arbitrorum, & Arbitratorum?

Respondetur cum distinctione. Aut enim loquimur de iure communi: aut de iure Regni: de iure com-

communi non datur appellatio, à sententia Arbitri, nam illi standum erit, siue æqua sit, siue iniqua. *l. diem proferre §.stari ff. de recept.arbitr.& l.1.C. eod.tit.& dix. sup.num.15.cas.13.* Et hoc metu pœnæ, quando fuit expresse cautum per partes mediante stipulatione cum appositione pœnæ, vbi verò in compromisso non fuit adiecta pœna, tunc agitur ad interesse, *vt habetur in d. l. diem proferre §.fin.* & notat Abb. *in cap. per tuas col.2. vers. nota quod arbitrium de arbitr.* & Bald. *in l.2. ff. eod. tit.* vbi assignat rationem, quare non appelletur, nam ex sententia arbitri non oritur actio, neque exceptio, sed solum illi paretur, metu pœnæ, vnde cum non producet actionem, non erit necesse appellare; & hoc procedit in compromisso stipulatione vallato, in quo adiicitur pœna; si vero fiat pacto nudo, non agitur ad interesse de iure ciuili, secundum Bart. & Bald. *in d.l.diem proferre*, Sed de Iure Canonico bene agitur ad interesse, etiam ex pacto nudo Abb. *in d. cap. per tuas col. 2. in fin.* Vnde seruatur hodie in Praxi, quod si compromissum fiat per partes simpliciter, sine stipulatione, sed nudo pacto, & sine pœna, si sententia arbitri fuerit expresse, vel tacitè emologata, producit actionem; censetur autem tacite emologata, & approbata, quando partes tacent per decem dies, & non conqueruntur de sententia, etiam extraiudicialiter, tunc enim executioni mandatur elapsis decem diebus, & non potest amplius impugnari, *ad tex. in l. cum antea C. de arbitr.* & ibi Bald. & Alij, & not. Abb. *in d.ca. per tuas col.3.*

32 Si verò factum fuerit per stipulationem, & cum pœnæ adiectione, non habet locum emologatio, quia contra partem contrauenientem agitur ad pœnam. *l. 1. C. de arbitr.* & vbi est stipulatio, sine pœna, agitur ad interesse, quod succedit loco pœnæ. *per tex. in d.l.diem proferre §.fin.* vbi Bald. Quod tamen recipit declarationem, nisi in compromisso apposita fuerit clausola. *Rato manente pacto*, quia tunc procedit emologatio, cum censeatur duo compromissa, vnum cum pœna, & aliud, sine pœna, & consequenter oritur actio. *per dict. l. cum antea.* vt tenet Gloss. & Bald. *in d. l. 2. ff. de arbitr.*

33 Idem dicitur, si in compromisso apponatur iuramentum, sine dicta clausula, quia habet vim dictæ clausulæ. Bart. & Alii *in l. si quis maior C. de transact.* & Alii penes Barbos. *in tract. de clausulis vsu frequentiorib. clausul. 128. nu. 3.* Neque obstat, quod per *Auth. decernimus. C. de arbitr.* sit prohibitum apponi iuramentum in compromissis, vnde cum sit Ius nouissimum, nihil tale iuramentum operaretur, quia esset appositum contra ius. Nam respondetur, quod de Iure Canonico aliter seruatur, & sic quando compromissum factum fuerit super re licita, & in eo interuenerit iuramentum, quia seruari potest, sine interitu salutis æternæ, tale iuramentum valeret, & produceret omnes suos effectus. *cap. 2.* vbi Abb. *col. 3. & in cap. cum tempore de arbitr.* quidquid dicat Bald. *in d. Auth. decernimus in fin.* vbi mordicus defendit, ex compromisso iurato nullam oriri actionem de Iure ciuili, ex eo, quia quod nullum est, nullum producit effectum. *cap. illud de iurepatr. l. si aut nullum C. de legit. hered. l. non putauit. §. non quæuis. ff. de bon. poss. contab.* Ratio est, quia vbi agitur de iuramento, statur Iuri Canonico in vtroque foro, tam Sæculari, quam Ecclesiastico, vt tradit Abb. *in cap. 1. de nou. oper. nunc & in cap. cum contingat. de iureiur.* Vnde pro obseruantia iuramenti potest adiri Iudex Ecclesiasticus, vt inquit idem Abb. *in d. cap. per tuas col. 4. de arbitr.* quamuis non possit agi in foro Sæculari per viam actionis *per dict. Auth. decernimus*, cum actio prodicta sit de Iure Ciuili, *vt habetur Instiut. de action. in princip.* & ibi Gloss. & DD.

34 In secundò vero casu de Iure Regni appellari potest à sententia, seu laudo lato ab arbitris, ad effectum, vt reuideatur, *ita disponitur in Regia Pragmat. quæ incip. & si aliqua partium in tit. de arbitr.* Quæ quidem pragmatica locum habet, non solum in arbitris Iuris electis inter consanguineos: verum etiam in Arbitris, in quos fuit factum compromissum per extraneos. Imò extenditur, etiam ad Arbitratores, qui dicuntur amicabiles compositores, nam appellatione Arbitrorum, veniunt quoque Arbitratores. Abb. *in cap. Quintaualiis n. 5. de iureiuran.* & Bart. *in l. societatem §. arbitrorum ff. profocio.*

35 Vnum tamen aduertendum erit, quod à laudo lato ab Arbitris, appellatur ad Iudicem loci, in quo fuit latum, qui quidem Iudex summariè procedere debet sine figura Iudicij in reuisione ipsius laudi, sed auditis Arbitris. Ipsam autem causam reuisionis laudi, & compromissi expedire tenetur infra mensem, *vt colligitur ex dicta Pragm. & si aliqua partium.*

36 Sed quæri potest hoc loco, an possit à laudo appellari, si compromissum factum fuerit a partibus, penes acta Curiæ cum pacto iuramento firmato, apposita etiam pœna, vt non liceat appellare, non obstante tali pacto?

Respondetur affirmatiuè, tum per paulo ante dicta, tum etiam, quia in compromisso continetur tacita conditio, si scilicet æque fuerit arbitratū. Bart. *in d.l. societatē §. arbitrorū.* Qua propter si appareat, quod laudū ab Arbitris latum enormē læsionem, vtique poterit ab illo appellari, non obstante quocūque pacto, & promissione facta pœnes acta Curiæ. ita tenet Io. Ang. Pisanell. *in addition. ad d. Prag. & si aliqua partiū.*

37 Quæritur vlterius circa appellationem extraiudicialem, An appellari possit à Decretis, nominationibus, & electionibus vniuersitatum, & similium?

Respondetur affirmatiuè, regulariter loquendo. *per text. in l. 1. §. solem. ff. quand. appell. sit & l. 2. C. de decurion. lib. 10.*

Quę quidem dispositio ampliatur etiam in omnibus conclusionibus, & nominationibus factis in sedilibus Ciuitatis Neapolis. Franch. *decis. 2. num. 8.*

Sed tamen hoc intelligi debet, quando ex nominatione, vel electione tribuitur electo aliquod ius, non autem quando ex ipsis non acquiritur ius, tunc enim appellari non potest, secundum tradita per Bart. *in d. l. 1. §. solent.*

38 Vnde notandum est pro pleniori declaratione, quod reperiuntur in Iure tres species nominationis, seu electionis, Prima est, quæ nullum tribuit ius, *vt in c. 1. 63. dist. cap. ei qui appellat. §. nominationes. 2. q. 6. ca. quod sicut de electione. & l. nominationes C. de appellat.* & in tali caso non est licitum appellare, quia ex tali nominatione nullum ius acquiritur nominato.

Secunda dicitur nominatio, quæ tribuit ius nominato, sed non perfectum, quia confirmari debet à superiore, *vt in c. nihil est §. cæterum de elect. & l. si ad scribatum C. de appell.* & tunc licitum erit appellare.

Tertia dicitur nominatio, quæ tribuit ius perfectū nominato, & à nullo est confirmanda, *vt in ca. publicato de elect. & l. 2. & l. nominationum, & l. si quos C. de decurionibus lib. 10.* & tunc similiter appellari poterit.

30 Est tamen aduertendum, quod in casibus, in quibus licitum erit appellare à prædictis nominationibus, seu electionibus Ciuitatum, vniuersitatum, & similium, appellari debet ad superiores immediatos ipsarum. Et sic ad Gubernatores, & officiales Ciuitatum, vt tradit Afflict. *in constitut. Regni exordient. ca. quā Rex. in 4. notab.* Carauit. *in rit. 49. nu. 5.* & Franc. *decis. 770. num. 8.* Solet etiam appellari in Regno Neapolitano ad Præsides Prouinciarum, *per text. in d. l. 1. §. solent.*

Solent. ff. quand. appell. sit, à quibus inhibetur in forma, & si fuerit aliquid attentatum contra inhibitionem, reuocatur, per doctrinam Bartoli *in l. fin. ff. de appellat. recip. num. 6.* quem sequitur Abb. *in d. cap. bonæ memoriæ. de appell. in secunda differentia inter appellationem iudicialem, & extraiudicialem*, vbi allegat textum *in cap. cum Nobis de electiòn.*

40 Est autem notandum, quod in attentato, ad hoc vt reuocari possit, duo concurrere debent. Primum est, quod inhibitio sit transmissa. Secundum, quod appellatio interposita sit declarata iusta, secundum Soccin. *in cons. 45. num. 7. & 8. volum. 1.* & latiùs dicemus inferiùs *section. 5. per tot.*

41 Tandem quæritur, an conseruatoria, quæ conceduntur in Regno (vt in proprijs terminis Regnicolarum loquamur) virtute Capitulorum: *Ad Regale fastigium: Finis præcepti Charitas; & Omnis prædatio*, dici possint appellationes extraiudiciales?

Respondetur affirmatiuè, quia quando laicus spoliatus à Clerico sua possessione recurrit ad sacrum Consilium, vt conseruet illum in sua possessione, illaque sibi restituatur, agitur per viam extraiudicialis cognitionis. Afflict. *decis. 85.* & ideò bene dici possunt appellationes extraiudiciales, de quibus conseruatorijs, *habetur in Regia pragm. quæ est sub tit. de conseruatorijs non concedendis parte non rata*, & notant Afflict. *decis. 2. & 28.* Grammat. *decis. 78.* & Franch. *decis. 163. num. 19.* qui *num. 20.* dicit, quod dicta conseruatoria conceduntur solum per sacrum Consilium, virtute concordatorum cum Summo Pontifice; non autem per officiales Baronum Regni, quia non habent huiusmodi authoritatem. Et tali casu sacrum Consilium facit citationem per edictum, vt quicumque sua putauerit interesse, compareat infra tot dies visurus iuramenta testium, & allegaturos quidquid dicere, & allegare voluerit, quare ille spoliatus restitui non debeat. Et sic capiet informationem de iuribus spoliati per quandam viam extraiudicialem, & summariam, & si appareat, illum fuisse indebitè spoliatum, restituetur in sua pristina possessione, *vt habetur in dd. cap. conseruator.* Neque obstat si dicatur, quod Clericus non potest trahi ad forum sæculare. Nam respondetur, quod quando citatur per edictum generale, si sua putauerit interesse, tunc si compareat coram Iudice sæculari, videtur comparere, vt Actor; non vt Reus; cum comparitio sit voluntaria, non necessaria, iuxta tradita per Bald. *in l. testamenta omnia. C. de testam.* & ibi etiam Alex. & Castrens. Luc. de Penn. *in l. si coloni. col. antepen. & pen. C. de agricol. & censit. lib. 11.* & plenè etiam per Afflict. *d. decis. 2. & 24.* & alibi sup. dix.

42 Alia diuisio appellationum, vt præmissum fuit sup. *num. 11.* est, quod alia fit respectu Iudicis proferentis sententiam. Alia quæ fit respectu modi, quo profertur sententia; vel respectu personarum, seù rerum in sententia contentarum.

Appellatio, quæ fit respectu Iudicis proferentis setentiam, dicitur, quando appellatur ab ipsomet Iudice sententiam proferente; cum regulariter appellari possit ab omnibus Iudicibus, tam ordinarijs, quam delegatis. *cap. 2. & cap. ad Romanam. 2. q. 6. & cap. cum sit Romana. de appellat.* Quibusdam tamen exceptis, vt à Papa, vel Imperatore, à quibus non appellatur. *cap. anteriorum. §. illo 2. q. 6. cap. cuncta, et cap. per principalem 9. q. 3.* Vel à delegato, quando in rescripto fuit remota appellatio, vt supra notauimus.

43 Vel à sententia sacri Consilij Neapolitani, à quo non appellatur, sed tantum reclamatur, ad idem Consilium, *iuxta tex. in Auth quæ supplicatio. C. de præc. Imper. offer.* Afflict. *decis. 231.* cum repræsentet Præfectum Prætorium. Franc. *decis. 148. nu. 4.* & similiter ob aliam rationem, quia sententia sacri Consilii fertur nomine Regis; vt obseruat Afflict. *decis. 190. & 383.* Franch. *decis. 81. & habetur in Regia Pragmat. 5. sub. tit. de offic. Sac. Reg. Cons.* Item sententia prædicti sacri Cõsilii habet vim legis. Afflict. *deci. 169.* & Franc. *dec. 171.* ideo non appellatur, sed tantum reclamatur ad idem Consilium iuxta tradita per Bald. *in l. final. C. de legib.*

Neque obstat *text. in l. eos. C. de appellat.* vbi habetur, quod appellatio interponenda est ad Iudices superiores. Nam respondetur, quod videtur correctus per *d. Reg. Pragm. 5. de offic. Sac. Reg. Cons.* per quam disponitur, vt porrigatur supplicatio reclamationis Præsidi eiusdem Consilii, per quem committitur causa alteri Consiliario eiusdem Rotæ. Et hoc est speciale priuilegium dicti Consilij; Quod in materia appellationis ab ipsius sententijs habet etiam alia priuilegia; prout est, quod licet appellatio interposita ab alijs sententijs Iudicum inferiorum suspendat exequutionem sententiæ *l. 1. ff. nihil innou. appell. pendent.* tamen quando reclamatur a sententia sacri Consilii, executio non retardatur. Afflict. *dicta decis. 231.*

Aliud priuilegium est, quod sententia sacri Consilij potest executioni demandari armata manu *vt in d. Pragm. 5. habetur.*

Item ab alijs sententijs debet appellari infra decem dies. *Auth. Hodie. C. de appellat.* sed à sententia sac. Consilii potest reclamari infra biennium, *vt in præcit. Prag. 5.*

Aliud priuilegium est, quod ab aliis sententiis dici potest de nullitate, vsque ad 30. annos *l. 1. §. si expressim ff. de appellat. & Afflict. in constit. Regni Vsurariorum, nu. 18.* sed à sententijs latis in sacro Consilio non potest dici de nullitate, *vt cauetur in dicta Pragmat. 5.*

Item executio sententiæ latæ à Iudice inferiori retardatur propter petitam restitutionem in integrum, *c. pastoralis. §. præterea, et §. fin. de offic. deleg.* sed executio sententiæ sacri Consilii non impeditur ob dictam restitutionem petitam. Capyc. *dec. 53.* Afflict. *dec. 356.* & Franc. *dec. 86.*

Vltimum priuilegium est, quod licet regulariter in omnibus causis appellationis possit bis appellari ad superiores Iudices, *vt in l. 1. C. ne liceat tertiò prouocar.* tamen in causa reclamationis factæ in sacro Consilio, non potest iterum reclamari; sed post quam semel reclamatum fuerit, perpetuum silentium imponitur, *iuxt. text. in l. si quis. C. de præcib. Imper. offer.* Afflict. *in d. decis. 231.* & hæc circa appellationem, quæ fit respectu Iudicis proferentis sententiam.

44 Appellatio verò, quæ fit respectu modi, quo profertur sententia, erit ista, quod scilicet, quando appellatur à sententia diffinitiua, statim ligantur manus Iudicis, à quo est appellatum. *cap. non solum de appellation. in 6. l. appellatione. C. de appellation. & l. 1. ff. nih. innou. appellat. pendent.* Si verò appellatur ab interlocutoria, non ligantur manus Iudicis, nisi in specie Iudici fuerit inhibitum ad se non intromittendum. *d. c. non solum.* Est benè verum, quod si appellatur à sententia assistentiæ in Regno, non retardatur executio, sed mandatur executioni, præstita cautione de restituendo in casu retractationis; nisi fuerit dictum de nullitate sententiæ, quæ nullitas probanda erit ex eisdem actis; & tunc non mandatur exequutioni, *per Regiam Prag.* quæ incipit: *Magnæ Curiæ Vicariæ Ritum. in tit. de appellation.*

45 Appellatio tandem respectu Personarum; vel Rerum in sententia contentarum, est, quando dicitur de nullitate ipsius sententiæ in appellatione, vt communiter fit, dicendo *prouocat, & appellat, & æquè principaliter de nullitate dicit, &c.* Nullitas autem est ius, seù commune auxilium ad actũ irritandum cõpetens. Vantius *de nullitat. in tit. quid sit nullitas, n. 1. & sequen.*

Scacc.

Scacc. *de appellat. q. 19. rem. 1. concl. 1. nu. 1.* Quando verò sententia sit nulla, & quomodo, dictum est sup. *p. 2. sect. 3. subsect. 1. de sent. à num. 49. cum plurib. seqq.*

46 Sed nota, quod quando sententia est nulla dicitur etiam iniusta, secundum Soccio. *cons. 255. num. 4. lib. 2.* Corn. *cons. 315. num. 4. lib. 3.* Ratio est, quia omne nullum, dicitur etiam iniustum, vt inquit Iason. *in l. lecta. num. 16. vers. tertiò aduerte. ff. si cert. pet.* Couar. *in rubr. de testam. p. 1. num. 4.* Corn. *d. num. 4. in fin.* cum nulla sit maior iniustitia quam nullitas. Innoc. *in cap. dilecto de appell.* Vant. *de nullit. tit. quid sit nullitas, & vnde dicta num. 20.* Scacc. *de appellat. q. 17. limitat. 19. num. 4. vers. sed notoria*, vbi ait, posse appellari à sententia nulla, sicut à sententia notoriè iniusta.

47 Differt tamen nullitas ab iniustitia; sicut species à genere. Imò sicut species à specie. Nam iniustitia dupliciter considerari potest: Vel largè & in genere sumpta; Vel strictè, propriè, & in specie. Priori modo comprehendit sub se omne id, quod non est rectè factum contra ius partis, ex quo resultat iniustitia in specie; & similiter omne, quod est contra ius, seù fit contra iuris solemnitatem, & sic non rectè factum, ex quo resultat nullitas; Secundò verò modo iniustitia sumpta non comprehendit sub se, nisi id, quod est contra ius partis. Iason. *in d. l. lecta. nu. 16. per tot. maximè in vers. tertiò aduerte. ff. si cert. petat.* sequitur Rot. *apud Marchesan. de commiss. appellat. in Curia. p. 1. dec. 1. n. 1. & dec. 2. n. 1. & seqq. fol. 220. & seq. sec. non. impress.*

48 Vnde Alij iterum similiter considerant nullitatem etiam dupliciter; scilicet propriè, & simpliciter; ac minus propriè, & secundum quid. Nullitas priori modo sumpta, dicitur omne illud, quod est solùm contra iuris solemnitatem. Secundo verò modo, idest minus propriè, & secundum quid, dicitur illud, quod principaliter est contra ius partis, & consequẽter est etiam contra iuris solemnitatem; vt est nullitas proueniens ex iniustitia patente, quæ aliàs vocatur etiam nullitas per comparationem. Contard. *in l. vnic. limit. 9. n. 48. C. si de momentan. possess. fuer.* Et ex his patet, quare sententia nulla dicatur etiam iniusta.

49 Vnde infertur, quod iniustitia notoria, & euidens reddit sententiam nullam; & sic appellari potest. Felin. *in cap. inter cæteros. n. 10. de sent. & re iudic.* Contard. *in d. l. vnic. lim. 9. n. 35. et seq.* Rol. *consil. 6. n. 38. lib. 3.*

Infertur secundo, quod sententia probationibus carens, quæ non iustificatur ex actis, est notoriè iniusta, & sic etiam erit nulla. Mantic. *decis. 211. num. 6.* Cæsar de Grass. *decis. 11. nu. 4. de re iudic.* Seraph. *decis. 965. num. 10. & decis. 1261. num. 5.* Buratt. *decis. 325. n. 2.* Gregor. *decis. 209. num. 4. vers. tertia nullitas.* Caualer. *decis. 203. nu. 4.* & Gabriel. *commun. conclus. de sentent. concl. 9. n. 5. vbi de communi testatur.*

50 Limitatur tamen, quando iniustitia non esset ita notoria, vt aliquo prætextu velari possit, & sic iustificari ex aliis. Buratt. *decis. 251. num. 6.* Limitatur secundo, quando sententia iustificari posset ex aliis probationibus, & non agatur de illa exequenda, sed sustinenda. Put. *decis. 391. in correct.* Seraphin. *dec. 701. n. 3. & 734. n. 5.* & Buratt. *d. dec. 251. num. 10.*

Vnde, si agatur de exequutione sententiæ, iustificari debet ex eisdem actis. Seraphin. *decis. 279. num. 5.* Buratt. *decis. 584. n. 6.* Rot. *decis. 386. num. 2. p. 1. diuers.* Vel de executione mandati executiui, quod similiter iustificari debet ex eisdem actis, *iuxt. l. illicitas §. veritas. ff. de offic. præsid.* Rot. post Zacch. *de obligat. cameral. decis. 136. num. 8.* & post Cenc. *de censib. decis. 255. num. 6.* Vel si agatur de sententia excommunicationis, quæ pariter iustificari debet ex eisdem actis. Seraphin. *d. decis. 701. num. 3.* Buratt. *decis. 760. num. 1.* & ratio est quia ad effectum exequutionis non potest intrare regula, *l. per hanc. C. de tempor. appell.* vbi habetur, posse non deducta deduci, & non probata probari, nam si mandatum, seù sententia esset notoriè iniusta ex eisdem actis, remaneret necessario etiam nulla, vt supra dictum fuit, & sic iustificari debet omninò ex eisdem actis *DD. cit.*

51 Est autem aduertendum, quod tunc demum sententia, quæ non iustificatur ex eisdem actis, vti notoriè iniusta, est etiam nulla, quando se refert expressis verbis, & per modum causæ dispositiuæ ad acta, alias secus, secundum magis communem opinionem, de qua Alex. *in l. Præses 27. n. 2. ff. de re iudic.* Afflict. *decis. 28. num. 8.* & ita obseruat Rota Romana Put. *decis. 401. in princ. lib. 1.* Coccin. *decis. 78. nu. 5.* Rot. *decis. 178. num. 1. p. 2. recent.* cum alijs apud Buratt. *d. decis. 251. num. 13.*

52 Et nota, quod cum nullum simile sit idem *cap. capitulum de rescr. l. ad similitudinem C. de Episc. & Cler.* Gloss. *in l. quod Nerua*, & ibi Bart. *ff. deposit.* Ideo licet iniustitia notoria æquiparetur nullitati, & dispositum in vna, censeatur etiam dispositum in alia, vt tradunt. Menoch. *consil. 212. num. 83. lib. 3.* Natt. *cons. 217. num. 3.* Mantic. *decis. 33. num. 2.* Gregor. *decis. 209. num. 4. & 330. num. 4.* Rot. *d. decis. 178. nu. 2. p. 2. recent.* tamen sententia iniusta non est propriè, & simpliciter nulla, sed bene minus propriè, & secundum quid Contard. *in d. l. vnic limit. 9. num. 46. C. si de mom. poss. fuer.* Vel per comparationem. Afflict. *d. decis. 28. num. 9.*

53 Rursus est notandum, quod licet regulariter omnes nullitates processus sanentur in Romana Curia per viam rescripti, vt tradit Vant. *de nullit. sub tit. quib. mod. sent. null. reparet. num. 125.* imo omnes, præter tres infrascriptas fuerunt, sublatæ ex reformatione Pij IV. & tandem per Clement. VIII. *constit. 18. incip. litium dispendijs*, in qua disponitur, quod in statu Ecclesiastico non attendantur in Iudiciis nullitates, nisi tres, scilicet ex defectu iurisdictionis, citationis, & mandati, & ad ipsas tres tantum restringitur commissio. Marches. *de commiss. appell. in Curia p. 1. c. 4. n. 20. fol. 195.* tamen dictæ tres nullitates sunt aliàs insanabiles. Idem Marches. *de commiss. nullitat. sanat. p. 3. §. 3. num. 30. fol. 62.* prout de singulis censuit pluries Rota Romana. Nam de nullitate, ex defectu citationis in specie tradit *in decis. 272. num. 1. 2. & 3. & decis. 312. nu. 2. & 4. p. 4. recent.* Gregor. *decis. 416. num. 2.* Caualer. *decis. 35. num. 1. & 396. num. 6.*

De nullitate ex defectu iurisdictionis Ead. Rot. *d. decis. 272. num. 4. & 6. p. 4. & decis. 91. num. 2. p. 6. recent.* Caualer. *decis. 40. n. 1. & seq. & decis. 63. num. 2. & decis. 396. num. 3.* Buratt. *decis. 324. num. 9.* De nullitate verò mandati Eadem Rot. *d. decis. 272. num. 4. & 6. & d. decis. 312. num. 2. & seq. p. 4. recent.* Caualer. *d. decis. 396. n. 2. & 6.* Et has tantum tres nullitates attendit Sacra Rota, *vt in decis. 333. num. 2. p. 4. recent.* quæ per signaturam iustitiæ numquam sanantur. Marches. *de commis. nullit. sanat. p. 3. d. §. 3. num. 32. fol. 62.* Beltramin. *ad Gregor. decis. 189. nu. 8.* vbi etiam ait, quod aliquando ex rationabili causa rescribit cum clausula. *arbitrio Rotæ, seù Iudic.*

Imò neque dictæ tres nullitates sanantur per clausulam: *Arbitrio, &c.* prout de nullitate, defectu citationis tradit. Rot. *d. decis. 272. num. 1. & decis. 312. num. 4. p. 4. rec.* Caualer. *decis. 53. nu. 1. & decis. 396. n. 1. & 6.* Gregor. *decis. 416. num. 2.*

De nullitate, defectu iurisdictionis Ead. Rot. *d. decis. 172. nu. 5.* Caualer. *decis. 40. n. 2. & decis. 63. num. 1.* Buratt. *decis. 324. num. 8.* Et de nullitate, defectu mandati. Ead. Rot. *d. decis. 272. num. 6. & decis. 312. nu. 2. p. 4. rec.* Caualer. *d. decis. 396. n. 6.* Buratt. *d. decis. 324. num. 8.*

Sed

Sed hoc intelligi debet, quando dictæ nullitates sunt claræ. Rot. *decis. 619. num. 1. p. 3. recent.* secus si sunt turbidæ, vel non sunt totales, quia tunc sanantur ex dicta clausula: *Arbitrio, &c.* Rot. *decis. 680. num. 4. p. 2. & decis. 395. num. 1. part. 5. recent.* Vestr. *in Prax. lib. 5. cap. 13. n. 2. & lib. 7. cap. 1. n. 6.*

54 Sanantur nihilominus aliquando huiusmodi nullitates diuersis modis, nam defectus iurisdictionis sanatur per prorogationem illius de partium consensu, *iux. tex. in l. 1. C. de iurisdict. omn. iudic.* Vestr. *d. lib. 5. c. 13. n. 4.* Coccin. *decis. 136. num. 3.* Burat. *decis. 371. n. 6. & decis. 825. num. 5. in fin.*

55 Quod limitatur, si nullam habeat quis iurisdictionem, quia tunc prorogari non potest. *l. priuatorum C. de iurisdict. omn. iudic.* Iason. *in l. si per errorem num. 1. ff. eod. tit.* Bald. *in l. generaliter nu. 2. C. de Episc. & Cler.* Marant. *in spec. aur. p. 4. dist. 12. num. 18.* quia non entis nullæ sunt qualitates, *l. eius qui in prouincia ff. si cert. petat.* vnde quod non est, prorogari minimè valet. Aegidius. *decis. 25. incip. licet consensus.*

Limitatur etiam in causa appellationis, in qua non habet locum prorogatio iurisdictionis, quia appellatio fieri debet gradatim, vnde non potest fieri ad Iudicem aliàs incompetentem, etiam de consensu partium. Speculat. *in tit. de appellat. §. nunc tractemus. vers. quid si de facto.* Felin. *in cap. P. & G. col. 4. vers. item nota de offic. deleg.* Maran. *loc. citat. num. 22.* qui plures alias limitationes affert.

56 Defectus citationis sanatur per comparitionem citati, vel eius legitimi Procuratoris, quia comparitio citati est finis, ac scopus citationis. Gregor. *dec. 27. num. 3.* & in Beltram. *num. 9.* vbi latè, *& dec. 94. n. 6.* Ferentill. *ad Buratt. dec. 727. num. 8.*

57 Defectus vero mandati sanatur iuris præsumptionibus, & coniecturis. Caualer. *decis. 182. n. 7. in fin.* Gregor. *decis. 44. num. 1.* prout ex solutione facta procuratorio nomine, cum nemo præsumatur velle iactare suum Rot. *decis. 1. de caus. poss. & propr.* Gregor. *decis. 111. num. 5. & decis. 275. num. 1.* vbi Beltram. *n. 19.* Vel ex productione Iurium. Roman. *cons. 446. num. 10. & seqq.* Put. *decis. 214. lib. 2.* Cassador. *decis. 3. num. 5. de procurat.* Duran. *decis. 6. num. 24.* Quod tamen non procedit in persona domestica, quæ præsumitur iura surripuisse. Roman. *d. cons. 446. num. 13.* Gregor. *decis. 44. prae. n. 4.* & ibi Beltramin. *sub nu. 10.* Sanatur etiam aliquando defectus mandati per ratificationem. Rot. *decis. 39.* & ibi Papaz. *num. 2. de proc. in nou.*

Similiter sanatur ex obseruantia diuturna, quia quando actus gestus procuratorio nomine diù obseruatur, præsumitur mandatum. Rot. *in Ciuitatis Castelli Bouorũ 8. Nouẽbris 1589. coram Card. Pamphilio senior.*

Item ex præsentia, scientia, vel patientia, quod quis suo nomine litem prosequatur. Gregor. *d. decis. 44. n. 2.* & ibi Beltramin. *num. 9.*

58 Insuper est notandum, quod potest dici de nullitate vsque ad triginta annos, sed non vltra Vant. *de nullit. sub tit. quot. et infra quod tempus n. 8. vers. si vero.* Scacc. *de appellat. q. 19. rem. 1. conclus. 7. nu. 1.* Vestr. *in Prax. lib. 8. cap. 1. num. 10.* & ibi Grauat. *nu. 30.* Marant. *in spec. aur. p. 6. vlt. partis act. 1. vers. & demũ fertur sententia n. 154.* Rot. *decis. 156. n. 8. decis. 512. n. 4. p. 2. recent.* Coccin. *decis. 337. nu. 11. & 396. nu. 3.* cum omnis actio dicto tempore præscribatur. *cap. vigilanti, & cap. si diligenti. de præscript.* Rot. *decis. 240. num. 17. p. 5. recent.*

59 Quod tamẽ limitatur multis modis. & Primo, quando nullitas deducitur per viam exceptionis, quia omnes exceptiones sunt perpetuæ; nam ea, quæ sunt temporalia ad agendum, sunt perpetua ad excipiendũ *l. purè. §. fin. ff. de dol. except.* Vãt. Scacc. Vestr. & Grauat. *locis citat.* Rot. *decis. 240. nu. 18. & seqq. p. 5. recent.*

60 Limitatur secundò, quando actus est ipso iure nullus, quia tunc etiam perpetuo potest de nullitate dici: *l. quæ ab initio. ff. de regul. Iur.* Vant. *d. num. 8.* Scacci. *d. conclus. 7. num. 3.* Vestr. *dicto capit. 1. numer. 30.*

61 Limitatur tertio, quando agitur de periculo animæ, quia tunc dici pariter potest de nullitate in perpetuum. Vant. *ibid.* Scacci. *d. conclus. 7. nu. 2.* Grauat. ad Vestr. *lib. 8. c. 1. num. 30.*

62 Limitatur quartò, quando per statutum, vel per consuetudinem aliter disponeretur. Scacci. *vbi sup. rem. 1. concl. 7. n. 5.*

63 Limitatur quinto, quando nullitas proueniret ex defectu iurisdictionis, vel mandati, quia tunc vsque ad mille annos de nullitate dici potest. Vãt. *vbi sup. d. n. 8.* Scacci. *d. q. 19. rem. 1. concl. 17. num. 7. vers. confirmatur.*

64 Et est aduertendum, quod nullitas deduci potest in iudicio duobus modis. Primo principaliter, & de per se. Secundo accessoriè, seũ incidenter. Vant. *de nullit. quot, & quib. mod. null. sub num. 1.* Scaccia. *de appell. q. tit. 19. rem. 1. concl. 3. nu. 1.* Vestr. *in Prax. lib. 8. d. c. 1. n. 2.* Principaliter iterum duobus aliis modis deducitur, scilicet principaliter de per se, vt quando petitur, sententiam nullam declarari; & æquè principaliter expressim vna cum appellatione, vt quando quis dicit sententiam nullam, & si qua est, appellat. Scacci. *d. q. 19. remed. 1. concl. 3. num. 3. & seq.* Incidenter verò nullitas deduci potest quatuor modis, secundum eundem Scacc. *ibid. d. rem. 1. n. 11. & 18. cum seqq.*

Primo, in ipsamet appellatione, quia ipsa tacitè continet in se, etiam causam nullitatis.

Secundo, quando coram eodem Iudice petitur iterum pronunciari, ex quo prima sententia est nulla.

Tertio, quando opponitur, excipiendo contra petitam executionem sententiæ.

Quarto, quando agitur de nullitate notoria.

65 Sed quæritur, an quando fuit proposita, & deducta nullitas, & iniustitia sententiæ simul, possit Iudex super vtraque in simul ad vlteriora procedere?

Respondetur affirmatiuè, nisi dicens de nullitate petat, vt prius cognoscat de illa, & postea de iustitia causæ principalis; nam tũc debet prius de illa cognoscere; secus si pars non opponat. Vant. *de nullit. nu. 15. vers. intellige.* Rot. *decis. 46. num. 1. p. 1. recent.* Coccin. *decis. 206. numer. 1. & seqq.* aliàs si Iudex procederet ad vlteriora super negotio principali non cognito prius de nullitate, non obstante protestatione, & petitione partis, processus esset nullus. Cæsar de Grass. *dec. 11. num. 3. de re iudic.* Put. *decis. 72. lib. 3.* Rot. apud Marches. *de commiss. nullit. sanat. p. 3. §. 2. dec. 12. n. 5. fol. 49. sec. non impress.* deberet tamen appellari ab vlteriori processu, secundum Vant. *vbi sup. num. 16.*

66 Quod si pars appellans non opponat de nullitate, & sententia fuerit confirmata, non poterit amplius de nullitate illius allegari, si sententia confirmatoria fecit transitum in rem iudicatam; aliàs secus. Rot. *decis. 512. nu. 2. p. 2. recent.* Parte autem opponente non potest sententia notoriè iniusta, & nulla confirmari. Caualer. *decis. 203. num. 7.*

67 Quæritur secundo, an instantia nullitatis in iudicio deductæ sit eadem cum instantia appellationis?

Respondetur, quòd si nullitas deducta fuit incidenter, & accessoriè ad appellationem, per viam tamen actionis, tunc est eadem cum instantia appellationis, vnde deserta causa seu instantia appellationis, deseritur etiam instantia nullitatis. Franc. *in cap. dilecto. col. 5. vers. tertio modo de appellat.* Vant. *de null. tit. quot, & intra quod tempus. num. 8. vers. quidquid tamen.* Scacc. *de appell. q. 15. n. 101. & n. 262. vers. secus. & q. 17. lim. 2. n. 131. vers. & ideo* Couar. *pract. quæstion. cap. 4. nu. 7. vers. quid si deserta sit.* efficitur autem deserta per

viam

viam actionis spatio 30. annorum, iuxta superius dicta, Franc. d. cap. dilecto. q. 58. Buratt. decis. 163. nu. 1. vbi Ferentill. litt. A. alias decisiones cumulat, & idem facit ipsemet Buratt. dec. 823. nu. 9.

68 Quando nullitas fuerit in iudicio deducta de per se principaliter, vel æquè principaliter, instantia ipsius de iure ciuili est triennalis, sicut aliæ instantiæ, iuxt. l. properandum. C. de iudic. vt obseruat Scacc. de appell. q. 15. n. 261. Marches. de commiss. null. sanat. p. 3. §. 4. n. 80. fol. 148. Vestr in Prax. d. lib. 8. cap. 1. num. 10.

De iure tamen Canonico erit perpetua, sicut sunt perpetuæ aliæ instantiæ, ad text. in cap. venerabilis, & cap. fin. de iudic. vbi Abb. & DD. Gloss. & Alij. in d. l. properandum in verb. trienny in fin. Alex. cons. 23. col. 1. vol. 3. Marches. & Vestr. loc. sup. cit.

69 Quoad tertium principale, quando scilicet appellari debeat, est notandum, quod antiquitus de Iure Digestorum, & Codicis tempus ad appellandum erat breuissimum, nam in causa propria dabatur biduum, & in aliena triduum, vt in l. 1. §. biduum, & §. dies, & §. in propria. ff. quand. appelland. sit. & in l. eos §. sin autem. C. de appellat. Hodie verò de iure Canonico, & Authenticorum conceditur tempus decem dierum cuilibet appellare volenti à sententijs, siuè grauaminibus, cap. anteriorum. 2. q. 6. cap. cum dilecti. §. si verò in fin. de elect. cap. significauerunt §. mandamus de testib. cap. quoad consultationem §. taliter de sent. & re iudic. & Auth. Hodie. C. de appell. & ita practicari tradunt Scaccia de appellat. lib. 3. cap. 2. q. 12. num. 2. vbi latè Lancellot. de attentat. appell. penden. cap. 12. lim. 50. nu. 37. & seqq. Vestr. in Prax. lib. 7. cap. 3. nu. 19. vers. Hodie vero. Marant. in spec. aur. in 3. p. 6. partis act. 2. num. 213. Salust. Tiber. in Prax. lib. 2. cap. 25. n. 1. & Alii, & de Regnicolis. Afflict. in constit. appellationum tempora in quarto notab. Vnde qui nõ appellat statim post sententiã, vel quãdo grauamẽ infertur, appellare potest infra decem dies: non vltra.

70 Quod quidem procedit, siue appelletur a sententia diffinitiua, vt in d. cap. anteriorum, & in d. cap. quoad consultationem, & in d. l. 1. §. biduum. siuè ab interloquutoria, vt in d. cap. cum dilecti in fin. & Gloss. in cap. cum cessante de appellat. siuè à quocumque grauamine, & actu extraiudiciali, à quibus etiam appellandum erit infra decem dies, vt in cap. concertationi de appellationib. in 6. & in d. l. 1. §. solent. & in §. à sententijs ff. quand. appell. sit. Et hoc extenditur etiam ad alios interesse prætendentes, & volentes inhærere appellationi interpositæ, nam talis adhæsio fieri debet pariter infra decem dies, vt obseruat Franc. dec. 257. num. 3. & 4.

71 Declaratur tamen prędicta conclusio, vt tunc demum teneatur quis appellare infra decem dies, a die latæ sententiæ, quando notitiam habuit fuisse contra se latam sententiam, vel fuit præsens prolationi ipsius, vel fuit personaliter citatus, alias si ignorauit, non currit tempus prædictum, nam etiam post annum datur appellatio, currit tamen tempus à die scientię, vt in dict. ca. concertationi de appellat. in 6. Gloss. & Bart. in d. Auth. hodie C. de appellat. Gloss. in cap. ab eo eod. tit. in 6. & habetur in d. l. 1. §. dies ff. quand. appell. sit. Scacci. d. q. 12. n. 8. vers. prius casus, Vestr. d. lib. 7. cap. 3. nu. 21. in princ. & vers. & in istis terminis. Rot. decis. 758. n. 3. p. 3. diuers. lib. 3.

72 Declaratur secundò, quando quis iusto impedimento detentus appellare non potuit infra decem dies, nam tunc dictum tempus ei currere non debet. Iustum autem impedimentum esset, si non posset haberi copia Iudicis, coram quo appellaretur. dict. l. 1. §. dies, vbi Bart ff. quando appell. sit.

73 Declaratur tertiò, quando grauamen illatum haberet tractum successiuum, vt si grauamen non remoueretur, nam tunc durante grauamine, semper appellari potest etiam post 10. dies, quia quandiu non reuocat Iudex, vel alius grauamen; tandiù grauat, & appellari potest. arg. cap. fin. in fin. vers. qui autem de pœnit. dist. 7. Bald. in l. 2. col. 2. in fin. vers. secundo quæro C. de Episc. audient. Io. Andr. in cap. dilectus 2. de rescr. Speculator. de appell. §. 5. n. 6. Par. de Put. in tr. de syndicat. vers. appellatio col. 2. vbi ponit exemplum in eo, qui detinetur in Carcere, qui semper grauatur, donec excarceretur. Quod tamen subdeclaratur, dummodo carceratio sequuta non fuerit per sententiam, quia tunc debet appellare intra decem dies, alias non audiretur vltra dictum tempus. Franc. in cap. super eo 2. col. 1. & cap. ex parte 1. col. 2. de appellat. Alex. in l. inficiando §. infans in addis. ad Bart. ff. de furt. & in l. 1. §. 1. ff. de fer.

74 Potest autem interponi appellatio, aut statim quandocumque grauamen infertur; vel inferri putatur per quemcumque iudicialem processum, vt in cap. ex parte M. & cap. dilecti de appellat. Vel per interlocutoriam, vt d. cap. dilecti, & cap. cum cessante eod. tit. Vel per diffinitiuam, c. oblatæ eod. tit. & cap. Raynutius, & cap. Raynaldus de testam. aut post ex internallo, dummodo fiat intra decem dies, non vltra, vt in d. cap. anteriorum 2. q. 6. cap. dilecti de elect. cap. significauerunt de testib. & cap. bonæ. de confirm. vtil. vel inut. ca. quoad consultationem de sent. & re iud. & in Authentico de appellat. & intra quę temp. in princ.

75 Incipit autem currere tempus decem dierum à die latæ, & lectæ sententiæ, vel à die intimationis illius, vt colligitur ex præcit. iuribus, signanter ex cap. quoad consultationem & leg. eos C. de appellat. & notat noster Vrsill. ad Afflict. in decis. 344. Capic. decis. 139. in primo cas. vbi etiam ait, intimationem posse fieri personaliter, & domi. Quod procedit etiam vbi non potest appellari, sed tantum supplicari, vt in §. aliud collat. 9. Auth. vt sponsal. larg.

76 Et potest appellari quocumque tempore, etiam in die feriata in honorem Dei, vel Sanctorum. Bart. in d. l. 1. §. dies ff. quand. appell. sit. Bald. in l. 1. per illum tex. C. de fer. Gloss. in cap. appellatio ver. lecta de appell. in 6. Felin. in cap. fin. col. 5. de fer. Cardin. in Clem. 2. §. simpliciter in 2. q. de appell.

77 Sed quæritur, an dictum tempus decem dierum ad appellandum concessum sit continuum, & currat de momento ad momentum, itaut includat etiam diem intimationis sententiæ, an sit vtile?

Respondetur, cum Speculat. de appellat. d. §. 5. num. 3. vers. sed numquid, quem sequitur Marant. in spec. d. 3. p. 6. partis act. 2. num. 215. vers. ex hoc ergo, quod est vtile in principio, cum non incipiat currere ignoranti, nisi à tempore scientiæ, neque impedito, vt sup. dixim. Sed in sui progressu, est continuum, post scientiam, vt in l. ab eo C. quom. & quand. iudic. l. cum sex. ff. de ædilit. edict. & est tex. singular. in cap. biduum 2. q. 6. & text. in præcit. l. 1. §. dies, & ibi Bart. vbi ait, quod melius, facit impeditus appellare, si protestatur, maximè quando stat per Iudicem, quin appelletur.

Glosa vero in Clem. sicut appellantem. vers. à die de appellation. tenet currere simpliciter de momento ad momentum, & sic esse continuum, non vtile, sequitur Gloss. secunda in constit. Regni appellationum tempora, & ibi Afflict. in quarto notab. num. 8. & in constit. specialem quoddam, At prima opinio videtur mihi verior, & sequenda.

78 Sed numquid dies, in quo appellatur, computanda sit in numero decem dierum?

Respondetur affirmatiuè, quia vt dictum est, post scientiam, tempus est continuũ, & currit de momento ad momentum. arg. l. 3. §. minorem. ff. de minor. & l. 2. in princ. ff. de diu. temp. præscr. & d. cap. biduum vers. si aduersus 2. q. 6. & in cap. anteriorum, vers. à recitatione sen-

sententia

tentiæ ead.cauſ.& q.& c.quiſquis 4. q.5.& Auth.hodie C.de appell. & notat Specul.d.§.5.num.3.verſ.Tu dicas.

79 Continuum autem tempus dicitur illud, quod continuè currit, tam quoad initium, quam quoad finem, vt eſt tempus quatuor annorum conceſſum ad petêdam reſtitutionem in integrum.l.ſi.C. de tempor.in integr.reſtit. Vtile verò eſt illud, quod tantum currit vtiliter, quando quis non ignorat actum factũ in ſui præiudicium; vel eſt legitimè impeditus, vt ſupra dictum eſt.

80 Quæritur ſecundò, An Dominus principalis admittatur ad appellandum, poſt decem dies, ſi procurator, abſente domino, non appellauerit infra dictum tempus decem dierum?

Reſpondetur negatiuè, ſecundum tex.in d.l.1.§.ſi aduerſus ff.quand.appell.ſit.

Limitatur tamen Primò, quando procurator fraudolenter, & illudendo prætermiſit appellare, nam tũc dominus admittendus erit ad appellandum.

Limitatur ſecundò, quando ex actis apparet, quod procurator potuit appellare, & non appellauit.

Limitatur tertio, quando procurator fuit impeditus appellare, prout ſi tempore latæ ſentẽtiæ erat abſens. ita Bartol.in d.§.ſi aduerſus, quem ſequitur Afflict.in d. deciſ.344.

81 Quæritur tertiò, an ſi quis appellauerit alieno nomine, ſine mandato, debeat illam appellationẽ ratificari facere à domino litis, infra decem dies?

Reſpondetur affirmatiuè, & illi decem dies computantur à die, quo ſciuit fuiſſe contra ſe latam ſententiam, alias elapſis dictis decem diebus non valeret ratificatio, & ſententia tranſiret in rem iudicatam, quia ratificatio fieri debet infra tempus habile.l.bonorum ff.rem ratam.haber.d.c.anteriorum 2. q.6. Speculat. de appell.§.1.num.7.Corn.conſ 292 colum.2.litt.A. vol. 3. Et licet Speculator ibi dicat, ratificationem fieri debere infra decem dies à tempore, quo ſciuit appellatum fuiſſe ſuo nomine: tamen veritas eſt, quod fieri debeat ratificatio infra decem dies à tẽpore, quo ſciuit, ſententiam fuiſſe latam. per text.in d. Auth. hodie C.de appell. quia ex illo tempore incipiunt currere ad appellandum, ergo pariter ad ratificandum. DD.cit.

82 Quæritur quartò, quid iuris, quando victus in iudicio non appellauit expreſsè infra decem dies coram Iudice à quo. Neque coram Iudice ad quem, ab illo tamen obtinuit litteras inhibitoriales in forma, quas poſt decem dies præsẽtauit Iudici, à quo fuit lata ſententia, numquid iſte dicatur appellaſſe? & num acta facta per Iudicem a quo, ante quam illi præſentarentur litteræ inhibitoriales, valeant?

Reſpondetur, quod appellatio cenſetur tacitè interpoſita per aditionem Iudicis ad quem, & acta facta antequam præſentaretur inhibitio, valent. Gloſ.in cap. ſuggeſtum de appellat. quam ſequitur Lapus in allegation.39. contrarium tamen tenet Dec.in d.cap.ſuggeſtum nu. 4. & Soccin. in conſ.45. vol. 1. quod ſcilicet appellatio non cenſeatur interpoſita per dictas litteras inhibitoriales. per text. in cap. vt debitus honor. de appell. vbi habetur, appellationem fieri debere coram Iudice à quo profertur ſentẽtia, ſed victus in caſu noſtro non appellauit coram Iudice à quo infra decem dies, ergo non præſumitur appellaſſe, & conſequenter acta facta à Iudice ante pręſentationem litterarũ inhibitori aliũ tenent. Poſſunt tamen iſtæ duæ ſententiæ cõtrariæ cũ diſtinctione, ita conciliari. Aut enim queſtio eſt, quoad effectum ſuſpenſiuũ iuriſdictionis; Aut quoad validitatem appellationis Priori caſu per dictas litteras obtentas à Iudice ad quem non infirmantur acta geſta à Iudice, à quo per text. ſingul.in d.l. 1.§.ſi quis.ff.quand.appelland.ſit canonizatũ in c.biduum §.ſi quis 2. q.6. & ita locum habet ſecunda ſententia Decij, & Soccini. Secundo vero caſu appellatio ſubſtinetur, eſto quod non appellauerit coram Iudice à quo, & ratio eſt, quia ex quo impetrauit litteras inhibitoriales à Iudice, ad quem, tacitè præſumitur appellaſſe, & ita procedit prima opinio Gloſæ, & Lapi. quia per arreptionem itineris ad ſuperiorem, præſumitur animus appellandi cap.dilecti il 2. de appell. & Nos dixim.ſup.p.1.Sect.3.Subſect.1.num.19.

83 Quoad quartum principale, Quommodo ſcilicet ſeù qualiter fiat, eſt notandum, quod appellatio plura requiſita habere debet. Et ſic Primò interponenda eſt coram Iudice, a quo fertur ſententia capit. biduum 2.q.6.cap.vt debitus honor.de appellation. & l.1. §.dies;ff.quand.appellat.ſit.& not. Seacci. de appellat. q. 4.art.5.nu.38.& q.6.n.1.Rot.deciſ.396.num.3.& deciſ. 594.num.2.p.2.& deciſ.722.n.2.p.3.recent.vbi habetur, non ſufficere appellare coram Notario cauſæ, & Canaler.dec.495.num.2. vbi alias deciſiones cumulat, & Ferentill.ad Burat.dec.202.num.5.

84 Declaratur tamen, vt hoc locum non habeat, quando non poteſt haberi copia Iudicis, eiuſque præſentia, quia fortè eſt abſens, vel ob aliam cauſam, nam tali caſu ſufficit appellare corã Notario cauſæ. ita Bald.in Authent. Quæ ſupplicatio. num.1. C. de precib.Imperat.offer.& in l. apertiſſimi.col.1. C.de iudic.& l. 2.C.de his, qui per met.Iudic.non appellant. vbi ait, quod ſi ob metum, vel abſentiam Iudicis non poteſt adiri Iudex, appellari poteſt coram honeſtis viris: vel poteſt adiri Iudex, ad quem, & coram eo appellationem porrigere, vt etiam inquit Gloſs.in clement.1.verſ.maiori.de appellat.& plenè Soccin. in conſ. 55. col. 1. vol.1. Grau.ad Veſtr.in Prax.li.7.c.3.n.58.verſ. cæterũ ei poſt alios, Rot.dec.594.n.3.p.2.recẽt.& Ferẽtill.ad Buratt.d. dec.202.n.4. latè Scaccia.vbi ſup. ſignanter.d.q.6.nu.40.

85 Et poteſt præſentari appellatio in omni loco, ad effectum, ne tranſeat in rem iudicatam. Cardin. in Clem.2.§.ſimiliter in 2.q.in fin.de appellat. Et in omni tẽpore, etiam die feriata in honorem Dei, quia non eſt actus iudicialis appellatio. Cardin. ibid. & Bart. in d.l.1.§.dies.ff.quand.appell. ſit & dictum eſt ſup. n.76.

86 Debet ſecundò appellatio fieri in ſcriptis a ſententia diffinitiua, ſi non fiat incontinenti poſt latã ſententiam, ſed ex interuallo: nam ſi fiat illicò poſt ſententiam, apud acta, ſufficit ſi appelletur viua voce. cap.fin.verſ. litigatoribus. 2. qu. 6. quod ſumptum fuit ex l.litigatoribus.C.de appell.d.l.1.§.dies,& §.ſi quis ff.quan.appell.ſit. et l.1.in fin.cum l.ſeq.ff.de appell. Specullat.de appellat.§.6.in princ.Scacc. de appellat.q.4. nu. 15. Marant.in ſpec.d.p.3.ſextæ partis num.136. Veſtr.in Prax.lib.7.cap.3.num.28. & ibi Grauat. numer.60. vbi dicunt, quod debet tunc viua voce appellans dicere: appello: vel ſubmitto me protettioni, & tuitioni talis Iudicis. Incontinenti uerò dicitur, ſi fiat Iudice adhuc pro Tribunali ſedente: alias ſi ad extraneos actus diuerterit, dicitur fieri ex interuallo, & ſic oporteret, ut fieret in ſcriptis à diffinitiua. Speculator. dicto §.6.in princ. & ibi Ioan.Andr.in verb. diuerterit. Batt. Franc. & Alij apud Marant. vbi ſupra num. 137. ubi concordat opiniones contrarias DD. ſuper hoc.

87 Ab interlocutoria uerò non poteſt appellari uiua uoce, ſed ſemper neceſſaria erit ſcriptura appellationis. cap. cordi de appellat. in 6. ſiuè appelletur ſtatim, ſiuè ex interuallo: alias non ualeret appellatio, ut in d. cap. cordi, Specul. loc.præcit. Bart.in l. eius ff.de appellat.recip. Franc.in cap. vt debitus, colum 7.verſ.ſecundò quæritur.de appellat. Roman.conſil.301.

88 In ſcriptis autem fieri dicitur, ſi porrigatur libellus appellatorius, de quo infrà, alias ſi appellans dictaret, & Notarius ſcriberet, non diceretur appel-

viam actionis spatio 30. annorum, iuxta superius dicta, Franc. d. cap. dilecto q. 58. Buratt. decis. 163. nu. 1. vbi Ferentill. litt. A. alias decisiones cumulat, & idem facit ipsemet Buratt. dec. 823. nu. 9.

68 Quando nullitas fuerit in iudicio deducta de per se principaliter, vel æquè principaliter, instantia ipsius de iure ciuili est triennalis, sicut aliæ instantiæ, iuxt. l. properandum. C. de iudic. vt obseruat Scacc. de appell. q. 15. n. 261. Marches. de commiss. null. sanat. p. 3. §. 4. n. 80. fol. 148. Vestr. in Prax. d. lib. 8. cap. 1. num. 10.

De iure tamen Canonico erit perpetua, sicut sunt perpetuæ aliæ instantiæ, ad text. in cap. venerabilis, & cap. fin. de iudic. vbi Abb. & DD. Gloss. & Alij in d. l. properandum in verb. triennij in fin. Alex. cons. 23. col. 1. vol. 3. Marches. & Vestr. loc. sup. cit.

69 Quoad tertium principale, quando scilicet appellari debeat, est notandum, quod antiquitus de Iure Digestorum, & Codicis tempus ad appellandum erat breuissimum, nam in causa propria dabatur biduum, & in aliena triduum, vt in l. 1. §. biduum, & §. dies, & §. in propria. ff. quand. appelland. sit. & in l. eos §. sin autem. C. de appellat. Hodie verò de iure Canonico, & Authenticorum conceditur tempus decem dierum cuilibet appellare volenti à sententijs, siuè grauaminibus, cap. anteriorum. 2. q. 6. cap. cum dilecti. §. si verò in fin. de elect. cap. significauerunt §. mandamus de testib. cap. quoad consultationem §. taliter de sent. & re iudic. & Auth. Hodie. C. de appell. & ita practicari tradunt Scaccia de appellat. lib. 3. cap. 2. q. 12. num. 2. vbi latè Lancellot. de attentat. appell. penden. cap. 12. lim. 50. nu. 37. & seqq. Vestr. in Prax. lib. 7. cap. 3. nu. 19. vers. Hodie vero. Marant. in spec. aur. in 3. p. 6. partis act. 2. num. 213. Salust. Tiber. in Prax. lib. 2. cap. 25. n. 1. & Alii, & de Regnicolis. Afflict. in constit. appellationum tempora in quarto notab. Vnde qui nõ appellat statim post sententiã, vel quãdo grauamẽ infertur, appellare potest infra decem dies: non vltra.

70 Quod quidem procedit, siue appelletur a sententia diffinitiua, vt in d. cap. anteriorum, & in d. cap. quoad consultationem, & in d. l. 1. §. biduum. siuè ab interloquutoria, vt in d. cap. cum dilecti in fin. & Gloss. in cap. cum cessante de appellat. siuè à quocumque grauamine, & actu extraiudiciali, à quibus etiam appellandum erit infra decem dies, vt in cap. concertationi de appellationib. in 6. & in d. l. 1. §. solent. & in §. à sententijs ff. quand. appell. sit. Et hoc extenditur etiam ad alios interesse prætendentes, & volentes inhærere appellationi interpositæ, nam talis adhæsio fieri debet pariter infra decem dies, vt obseruat Franc. dec. 257. num. 3. & 4.

71 Declaratur tamen prędicta conclusio, vt tunc demum teneatur quis appellare infra decem dies, a die latæ sententiæ, quando notitiam habuit fuisse contra se latam sententiam, vel fuit præsens prolationi ipsius, vel fuit personaliter citatus, alias si ignorauit, non currit tempus prædictum, nam etiam post annum datur appellatio, currit tamen tempus à die scientię, vt in dict. ca. concertationi de appellat. in 6. Gloss. & Bart. in d. Auth. hodie C. de appellat. Gloss. in cap. ab eo eod. tit. in 6. & habetur in d. l. 1. §. dies ff. quand. appell. sit. Scacci. d. q. 12. n. 8. vers. prius casus, Vestr. d. lib. 7. cap. 3. nu. 21. in princ. & vers. & in istis terminis. Rot. decis. 758. n. 3. p. 3. diuers. lib. 3.

72 Declaratur secundò, quando quis iusto impedimento detentus appellare non potuit infra decem dies, nam tunc dictum tempus ei currere non debet. Iustum autem impedimentum esset, si non posset haberi copia Iudicis, coram quo appellaretur. dict. l. 1. §. dies, vbi Bart. ff. quando appell. sit.

73 Declaratur tertiò, quando grauamen illatum haberet tractum successiuum, vt si grauamen non remoueretur, nam tunc durante grauamine, semper appellari potest etiam post 10. dies, quia quandiu non reuocat Iudex, vel alius grauamen; tandiu grauat, & appellari potest. arg. cap. fin. in fin. vers. qui autem de pœnit. dist. 7. Bald. in l. 2. col. 2. in fin. vers. secundo quæro C. de Episc. audient. Io. Andr. in cap. dilectus 2. de rescr. Speculator. de appell. §. 5. n. 6. Par. de Put. in tr. de syndicat. vers. appellatio col. 2. vbi ponit exemplum in eo, qui detinetur in Carcere, qui semper grauatur, donec excarceretur. Quod tamen subdeclaratur, dummodo carceratio sequuta non fuerit per sententiam, quia tunc debet appellare intra decem dies, alias non audiretur vltra dictum tempus. Franc. in cap. super eo 2. col. 1. & cap. ex parte 1. col. 2. de appellat. Alex. in l. inficiando §. infans in addit. ad Bart. ff. de furt. & in l. 1. §. 1. ff. de fer.

74 Potest autem interponi appellatio, aut statim quandocumque grauamen infertur; vel inferri putatur per quemcumque iudicialem processum, vt in cap. ex parte M. & cap. dilecti de appellat. Vel per interlocutoriam, vt d. cap. dilecti, & cap. cum cessante eod. tit. Vel per diffinitiuam, c. oblatæ eod. tit. & cap. Raynutius, & cap. Raynaldus de testam. aut post ex interuallo, dummodo fiat intra decem dies, non vltra, vt in d. cap. anteriorum 2. q. 6. cap. dilecti de elect. cap. significauerunt de testib. & cap. bonæ de confirm. vtil. vel inut. ca. quoad consultationem de sent. & re iud. & in Authentico de appellat. & intra quę temp. in princ.

75 Incipit autem currere tempus decem dierum à die latæ, & lectæ sententiæ, vel à die intimationis illius, vt colligitur ex præcit. iuribus, signanter ex cap. quoad consultationem & leg. eos C. de appellat. & notat noster Vrsill. ad Afflict. in decis. 344. Capic. decis. 139. in primo cas. vbi etiam ait, intimationem posse fieri personaliter, & domi. Quod procedit etiam vbi non potest appellari, sed tantum supplicari, ut in §. aliud collat. 9. Auth. vt sponsal. larg.

76 Et potest appellari quocumque tempore, etiam in die feriata in honorem Dei, vel Sanctorum. Bart. in d. l. 1. §. dies ff. quand. appell. sit. Bald. in l. 1. per illum tex. C. de fer. Glos. in cap. appellatio uer. lecta de appell. in 6. Felin. in cap. fin. col. 5. de fer. Cardin. in Clem. 2. §. simpliciter in 2. q. de appell.

77 Sed quæritur, an dictum tempus decem dierum ad appellandum concessum sit continuum, & currat de momento ad momentum, itaut includat etiam diem intimationis sententiæ, an sit vtile?

Respondetur, cum Speculat. de appellat. d. §. 5. num. 3. vers. sed numquid, quem sequitur Marant. in spec. d. 3. p. 6. partis act. 2. num. 215. vers. ex hoc ergo, quod est vtile in principio, cum non incipiat currere ignoranti, nisi à tempore scientiæ, neque impedito, vt sup. dixim. Sed in sui progressu, est continuum, post scientiam, vt in l. ab eo C. quom. & quand. iudic. l. cum sex. ff. de adilit. edict. & est tex. singular. in cap. biduum 2. q. 6. & text. in præcit. l. 1. §. dies, & ibi Bart. vbi ait, quod melius, facit impeditus appellare, si protestatur, maximè quando stat per Iudicem, quin appelletur.

Glosa vero in Clem. sicut appellantem. vers. à die de appellation. tenet currere simpliciter de momento ad momentum, & sic esse continuum, non vtile, sequitur Glos. secunda in constit. Regni appellationum tempora, & ibi Afflict. in quarto notab. num. 8. & in constit. specialem quoddam, At prima opinio videtur mihi verior, & sequenda.

78 Sed numquid dies, in quo appellatur, computanda sit in numero decem dierum?

Respondetur affirmatiuè, quia vt dictum est, post scientiam, tempus est continuũ, & currit de momento ad momentum. arg. l. 3. §. minorem. ff. de minor. & l. 2. in princ. ff. de diu. temp. præscr. & d. cap. biduum vers. si aduersus 2. q. 6. & in cap. anteriorum, vers. à recitatione sen-

sententiæ

tentia ead. cauf. & q. & c. quifquis 4. q. 5. & Auth. hodie C. de appell. & notat Specul. d. §. 5. num. 3. verf. Tu dicas.

79 Continuum autem tempus dicitur illud, quod continuè currit, tam quoad initium, quam quoad finem, vt est tempus quatuor annorum concessum ad petẽdam restitutionem in integrum. l. fi. C. de tempor. in integr. restit. Vtile verò est illud, quod tantum currit vtiliter, quando quis non ignorat actum factũ in sui præiudicium; vel est legitimè impeditus, vt supra dictum est.

80 Quæritur secundò, An Dominus principalis admittatur ad appellandum, post decem dies, si procurator, absente domino, non appellauerit infra dictum tempus decem dierum?

Respondetur negatiuè, secundum tex. in d. l. 1. §. si aduersus ff. quand. appell. sit.

Limitatur tamen Primò, quando procurator fraudolenter, & illudendo prætermisit appellare, nam tũc dominus admittendus erit ad appellandum.

Limitatur secundò, quando ex actis apparet, quod procurator potuit appellare, & non appellauit.

Limitatur tertiò, quando procurator fuit impeditus appellare, prout si tempore latæ sententiæ erat absens. ita Bartol. in d. §. si aduersus, quem sequitur Afflict. in d. decis. 344.

81 Quæritur tertiò, an si quis appellauerit alieno nomine, sine mandato, debeat illam appellationẽ ratificari facere à domino litis, infra decem dies?

Respondetur affirmatiuè, & illi decem dies computantur à die, quo sciuit fuisse contra se latam sententiam, alias elapsis dictis decem diebus non valeret ratificatio, & sententia transiret in rem indicatam, quia ratificatio fieri debet infra tempus habile. l. bonorum ff. rem ratam haber. d. c. anteriorum 2. q. 6. Specular. de appell. §. 1. num. 7. Corn. conf. 292 colum. 2. litt. A. vol. 3. Et licet Speculator ibi dicat, ratificationem fieri debere infra decem dies à tempore, quo sciuit appellatum fuisse suo nomine: tamen veritas est, quod fieri debeat ratificatio infra decem dies à tẽpore, quo sciuit, sententiam fuisse latam. per text. in d. Auth. hodie C. de appell. quia ex illo tempore incipiunt currere ad appellandum, ergo pariter ad ratificandum. DD. cit.

82 Quæritur quartò, quid iuris, quando victus in iudicio non appellauit expressè infra decem dies coram Iudice à quo. Neque coram Iudice ad quem, ab illo tamen obtinuit litteras inhibitoriales in forma, quas post decem dies præsẽtauit Iudici, à quo fuit lata sententia, numquid ille dicatur appellasse? & num acta facta per Iudicem a quo, ante quam illi præsentarentur litteræ inhibitoriales, valeant?

Respondetur, quod appellatio censetur tacitè interposita per aditionem Iudicis ad quem, & acta facta antequam præsentaretur inhibitio, valent. Glos. in cap. suggestum de appellat. quam sequitur Lapus in allegation. 39. contrarium tamen tenet Dec. in d. cap. suggestum nu. 4. & Soccin. in conf. 45. vol. 1. quod scilicet appellatio non censeatur interposita per dictas litteras inhibitoriales. per text. in cap. vt debitus honor. de appell. vbi habetur, appellationem fieri debere coram Iudice à quo profertur sentẽtia, sed victus in casu nostro non appellauit coram Iudice à quo infra decem dies, ergo non præsumitur appellasse, & consequenter acta facta à Iudice ante præsentationem litterarũ inhibitori aliũ tenent. Possunt tamen istæ duæ sententiæ cõtrariæ cũ distinctione, ita conciliari. Aut enim quęstio est, quoad effectum suspensiuũ iurisdictionis; Aut quoad validitatem appellationis Priori casu per dictas litteras obtentas à Iudice ad quem non infirmantur acta gesta à Iudice, à quo per text. singul. in d. l. 1. §. si quis ff. quand. appelland. sit canonizatũ in c. biduum

Prax. Vicar. Caroli Pellegr. Par. III.

§. si quis 2. q. 6. & ita locum habet secunda sententia Decij, & Soccini. Secundo vero casu appellatio substinetur, esto quod non appellauerit coram Iudice, à quo, & ratio est, quia ex quo impetrauit litteras inhibitoriales à Iudice, ad quem, tacitè præsumitur appellasse, & ita procedit prima opinio Glosæ, & Lapi, quia per arreptionem itineris ad superiorem, præsumitur animus appellandi cap. dilecti il 2. de appell. & Nos diximus sup. p. 1. Sect. 3. Subsect. 1. num. 19.

83 Quoad quartum principale, Quommodo scilicet seu qualiter fiat, est notandum, quod appellatio plura requisita habere debet. Et sic Primò interponenda est coram Iudice, a quo fertur sententia capit. biduum 2. q. 6. cap. vt debitus honor. de appellation. & l. 1. §. dies; ff. quand. appellat. sit. & not. Scacci. de appellat. q. 4. art. 5. nu. 38. & q. 6. n. 1. Rot. decis. 396. num. 3. & decis. 594. num. 2. p. 2. & decis. 722. n. 2. p. 3. recent. vbi habetur, non sufficere appellare coram Notatio causæ, & Canaler. det. 495. num. 2. vbi alias decisiones cumulat, & Ferentill. ad Burat. det. 202. num. 5.

84 Declaratur tamen, vt hoc locum non habeat, quando non potest haberi copia Iudicis, eiusque præsentia, quia fortè est absens, vel ob aliam causam, nam tali casu sufficit appellare cotã Notario causæ. ita Bald. in Authent. Quæ supplicatio. num. 1. C. de precib. Imperat. offer. & in l. apertissimi. col. 1. C. de iudic. & l. 2. C. de his, qui per met. Iudic. non appellant. vbi ait, quod si ob metum, vel absentiam Iudicis non potest adiri Iudex, appellari potest coram honestis viris: vel potest adiri Iudex, ad quem, & coram eo appellationem porrigere, vt etiam inquit Glos. in clement. 1. vers. maiori. de appellat. & plenè Soccin. in conf. 55. col. 1. vol. 1. Grau. ad Vestr. in Prax. li. 7. c. 3. n. 58. vers. cæterũ et post alios, Rot. dec. 594. n. 3. p. 2. recẽt. & Ferẽtill. ad Buratt. d. dec. 202. n. 4. latè Scaccia. vbi sup. signanter d. q. 6. nu. 40.

85 Et potest præsentari appellatio in omni loco, ad effectum, ne transeat in rem iudicatam. Cardin. in Clem. 2. §. similiter in 2. q. in fin. de appellat. Et in omni tẽpore, etiam die feriata in honorem Dei, quia non est actus iudicialis appellatio. Cardin. ibid. & Bart. in d. l. 1. §. dies. ff. quand. appell. sit & dictum est sup. n. 76.

86 Debet secundò appellatio fieri in scriptis à sententia diffinitiua, si non fiat incontinenti post latã sententiam, sed ex interuallo: nam si fiat illicò post sententiam, apud acta, sufficit si appelletur viua voce. cap. fin. vers. litigatoribus. 2. qu. 6. quod sumptum fuit ex l. litigatoribus. C. de appell. d. l. 1. §. dies; & §. si quis ff. quan. appell. sit. et l. 1. in fin. cum l. seq. ff. de appell. Speculat. de appellat. §. 6. in princ. Scacc. de appellat. q. 4. nu. 15. Marant. in spec. d. p. 3. sextæ partis num. 136. Vestr. in Prax. lib. 7. cap. 3. num. 28. & ibi Grauat. numer. 60. vbi dicunt, quod debet tunc viua voce appellans dicere: appello: vel submitto me protectioni, & tuitioni talis Iudicis. Incontinenti uerò dicitur, si fiat Iudice adhuc pro Tribunali sedente: alias si ad extraneos actus diuerterit, dicitur fieri ex interuallo, & sic oporteret, ut fieret in scriptis à diffinitiua. Speculator. dicto §. 6. in princ. & ibi Ioan. Andr. in verb. diuerterit. Bart. Franc. & Alij apud Marant. vbi supra num. 137. ubi concordat opiniones contrarias DD. super hoc.

87 Ab interlocutoria uerò non potest appellari uiua uoce, sed semper necessaria erit scriptura appellationis. cap. cordi de appellat. in 6. siuè appelletur statim, siuè ex interuallo: aliàs non ualeret appellatio, ut in d. cap. cordi, Specul. loc. præcit. Bart. in l. eius ff. de appellat. recip. Franc. in cap. vt debitus, colum 7. vers. secundò quæritur. de appellat. Roman. consil. 301.

88 In scriptis autem fieri dicitur, si porrigatur libellus appellatorius, de quo infrà, alias si appellans dictaret, & Notarius scriberet, non diceretur

Dd appel-

appellatio in scriptis, & sententia post decem dies transiret in rem iudicatam. Franc. *vbi sup. vers. quarto quæritur* quā refert, & sequitur Marant. *loc. cit. nu.* 139. Quando verò interlocutoria habet vim diffinitiuæ, potest appellari viua voce incontinenti, sicut à diffinitiua. Franc. *in d. c. vt debitus. col.* 8. *vers. septimò quæritur.* Roman. *consil.* 41. *in princ.* Neque est necesse exprimere causam grauaminis, quando habet vim diffinitiuæ. Bald. *in l. minoribus. C. de his quib. vt indign. col.* 2. Abbat. *in cap. peruenit. col.* 2. *de appellat.* Sed bene requiritur, vt exprimatur causa grauaminis in appellatione à simplici interlocutoria, quæ non habeat vim diffinitiuæ, *vt in d. c. cordi nobis de appell. in* 6. & notat Marant. *vbi supra num.* 253. *in* 2. *differ. inter appellat. à diffinitiua, & interlocutoria*, vbi Alios congerit.

89 Sed quæritur, an, quando quis appellauit viua voce, cum protestatione, & reseruatione appellandi in scriptis; tempus prosequendi appellationem: incipiat currere à prima appellatione viua voce incontinenti emissa, an à secunda in scriptis interposita?

Respondetur, quod in ista quæstione sunt diuersæ opiniones DD. Bart. enim *in l. cū procurator* §. *si dominus num.* 4. *ff. de nou. oper. nunc.* quem sequitur Bald. *in l. appellatione num.* 6. *C. de appellat. & expressius in consil.* 430. *num.* 4. *lib.* 3. & Abb. *in c. dilecto num* 12. *de appellat.* & Alij tenent, quod incipit currere à prima, viua voce interposita, quia valida est, & iurisdictionem Iudicis à quo suspendit, ac ad Iudicem ad quem deuoluit: & secunda in scriptis redacta retrotrahitur ad primā. Idem tenent Addent. *ad Dec. in cap. bonæ memoriæ nu.* 68. *in verb. sed Bartol. litt. B. de appell.* vbi de communi testantur. sequitur Roman. *d. consil.* 41. *numer.* 4. *& seq.* & ibi Mandos. *in addit. in verb. dicendum sub litt. C.* vbi latè, & Marant. *d. par.* 3. *sextæ partis act.* 2. *n.* 144. & Granat. ad Vestr. *d. lib.* 7. *c.* 3. *num.* 62.

Contrarium verò, scilicet quod tempus prosequēdi appellationem incipiat currere à secunda sententia in scriptis facta, tenent Iason. *in alleg. l. cum procurator.* §. *si dominus. num.* 13. & ibi Alex. *num.* 18. *& seq.* vbi dicit esse communem, *& consil.* 64. *numer.* 5. *lib.* 6. vbi de veriori & magis communi, Dec. *in d. cap. bonæ memoriæ n.* 68. *de appell.* vbi de communi Canonistarum, sententia, sequitur Salicet. *in l. si quis libellos num.* 3. *& seq. C. de appellat.*

Alij autem medium tenentes, quærunt concordare dictas sententias de directo contrarias: & distinguendo, asserunt, quod aut prima appellatio est valida, & tunc secunda trahitur ad primam, & sic procedit prima sententia Bartoli, & sequacium: aut prima appellatio est inualida, vel interposita ab interlocutoria, quæ est facienda semper in scriptis, & tunc locum habet secunda sententia Iasonis, Alexandri, & Aliorum, ita tradit Mandos. ad Roman. *in d. consil.* 41. *sub litt. C.* & colligitur ex Marant. *vbi supra* Capic. *decis.* 34. *numer.* 10. Mihi tamen placet magis opinio Bartoli, Marantæ, & Aliorum, quam sequitur etiam Ridolphin. *in Prax. par.* 1. *cap.* 13. *num.* 148. qui *num.* 153. refert cautelam Cæpollæ. *cautel.* 193. *num.* 2. & Baldi *in l. eos.* §. *Apostolos vers. quæro numquid C. de appell.* Decij *in d. c. bonæ memoriæ numer.* 72. *de appell.* vt scilicet Iudex statim admittat primam appellationem, respondendo de Apostolis admissorijs: & sic abdicat à se iurisdictionem, quæ deuoluitur ad Iudicem superiorem ad quem: vnde per dictam admissionem non tenetur deferre secundæ appellationi, & sic tēpus prosequendi computabitur à prima appellatione. Et hanc sententiam tenuit Rota vt testatur Bisignet *decis.* 23. *n.* 4. *de appellat.* quamuis ipse contrariam opinionem sequi videatur.

90 Tertiò debet appellatio continere nomen appellantis, & appellati, & substantiam sententiæ, à qua appellatur. *l.* 1. §. *fin. ff. de appellat.* vbi Bart. & DD. Specul. *de appellat.* §. 6. *num.* 4. vbi ait, quod si non exprimatur nomen Aduersarij, non nocet. *per l.* 3. *in princ. ff. eod.*

Nomen autem Iudicis, ad quem appellatur conueniens est, vt apponatur; Sed si omittatur appellando simpliciter, & generaliter, vt si dicatur: *Appello*; vel: *Appello ad Iudicem competentem*, adhuc valet appellatio, *per tex. in l.* 2. *ff. de appellat.* ita Bart. *in l.* 3. *sæpè cit.* §. *si quis. vers. quæro quid si aliquis ff. eod.* & Bald. *in l. apertissimi col.* 1. *C. de iudic.* & communiter Canonistæ. Abbas tamen *in cap. inter cætera de appellat.* & Franc. *in cap. dilecti il* 3. *q.* 16. *eod. tit.* Limitant de iure Canonico, aliter seruandum, licet de iure ciuili procedat sententia Bartoli, & Baldi.

91 Quartò debent peti Apostoli in ipsa appellatione, alias non valeret appellatio facta sine ipsorum petitione, vt probatur ex *text. in cap. cordi. de appellat. in* 6. *cap. biduum, & cap. post appellationem.* 2. *q.* 6. *& ex text. in l. eos.* §. *Apostolos*, & ibi Bart. & Alij, *& l quoniā. la* 1. *C. de appell. & not.* Innoc. *in cap.* 1. *de appell.* quia est de forma appellationis, vt petantur, prout in dictis iuribus. Qui Apostoli petendi sunt instanter, instantius, & instantissimè, ac sæpius: sufficit tamen, quod vnico contextu, & eodem tempore petantur sæpius in vno, & eodem libello appellatorio, *vt ex tex. in clement. quamuis, de appellat. & cap. ab eo, & cap. vt super. de appellation. in* 6. vid. DD. infra *n.* 101.

92 Sed quæritur, quid sint Apostoli in materia appellationis?

Respondetur, quod Apostoli sunt litteræ Dimissoriales, seu missiuæ, quibus Iudex à quo testatur superiori, seu Iudici ad quem, de appellatione à sua sententia interposita, & quomodo appellans fuerit ab eius iurisdictione dimissus. conceduntur autem appellanti, vt possit cum illis se præsentare Iudici ad quem, & ei fidem facere de appellatione. Et solent regulariter continere quis, à quo, contra quem, ad quem, super quo, & quare appellat: & an Is, à quo appellatur, deferat, uel non, & quare sic, vel non deferat; Vel an appellantem dimittat, uel non probatur. *in cap. post appellationem*, 2. *q.* 6. *quod est l. vnic. ff. de libellis dimissorijs, et ca. cordi. de appell. in* 6. *& l. sciendum ff. de appellat. recip. vel non; et l.* 1. §. *fin. ff. de appell. et l. dimissoriæ. ff. de verb. signific.* notāt Specul. *li.* 4. *tit. de Apostolis, seu libellis dimissorijs.* §. 3. *in princ. et num.* 10. Abb. *in Practic. c.* 114. Scaccia *de appellat. q.* 13 *n.* 1. Ghisiler. *de Iudic. Regular. c.* 15. *num.* 3. *et seqq.* Vestr. *lib.* 7. *Prax. c.* 3. *num.* 32. & ibi Grauat. *nu.* 66. Non enim sunt Apostoli Petrus, Paulus, Ioannes, Andreas, &c. vt inquit Gloss. *in d. cap. cordi verb. petat Apostolos, de appell. in* 6.

93 Dicuntur autem Apostoli à uerbo Greco *Epi*, quod est supra, & *stolon*, quod est missio: latinè uerò significantur litteræ missæ ad superiorem; ut desumitur ex Specul. *vbi suprà* Cardin. *in clement. quamuis in princ. q.* 1. *de appell.* Glos. *tamen in d. c. cordi eod. tit. in* 6. *in verb. petat apostolos*, ait, quod dicuntur ab *Apo*: quod est *de*, & *stolon*, quod est *missio*; quasi dimissio, quam facit unus Iudex ad alium.

94 Qui sunt petendi quotiescumque appellatur, etiam si fiat appellatio extraiudicialiter; ita Specul. *in d.* §. 1. *num.* 2. Glos. *in cap. vt super. vers. ille Iudex de appellat. in* 6. quamuis Glos. *in d. cap. cordi. ver. vel extra teneat*, quod non sunt petendi sed tutius est ut petantur, ut inquit Franc. *in cap. bonæ col.* 6. *in fin. vers. sexto requiritur. de appellat. et ibid.* Abb. *col.* 2. *differ.* 4. *et* 5.

95 Sunt autem apostoli in multiplici differentia; nam Alij dicuntur Dimissorij; Alij Reuerentiales, Alij Conuentionales: Alij Refutatorij: Alij Testimoniales.

Dimis-

Dimissorij sunt, quando Iudex appellationem admittit, & illi defert, dimittendo appellantem à sua iurisdictione Iudici ad quem; nam tunc illæ litteræ Iudicis à quo dicuntur Apostoli dimissorij, de quibus habetur sermo *in cap. ab eo. 2. q. 6. & cap. ab eo. de appell. in 6. & l. 1. ff. de libell. dimissor.* & notat Specul. *d. lib. 4. tit. de apostol. §. 3. num. 1.* Scacc. *d. q. 13. n. 10.* Marchesan. *de commiss. p. 2. tit. de apostolor. petit. & concess. n. 56. fol. 7.* Et isti sunt, qui plus practicantur in partibus.

96 Reuerentiales dicuntur litteræ Iudicis, à quo, quas dat appellanti, ob reuerentiam Iudicis ad quem, admittendo appellationem ob reuerētiam, quæ alias non erat admittenda, de quibus habetur *in dict. cap. cordi de appellat. in 6. & in l. eos §. super. his C. de appellat.* Cardinal. *in c. vt debitus col. 21. in fin. de appell.* Abb. *in c. bonæ col. 2. vers. quinta differentia eod. tit.*

Isti autem in Curia dari solent, vel simpliciter, vel cum verbo. *in forma, &c.* & est magna differentia inter illos, nam si dantur simpliciter, appellans habet annum ad prosequendam appellationem, sed quando cum verbo: *in forma, &c.* censetur Iudicem præfixisse eo ipso terminum decem dierum ad causam appellationis committendam, à die interpositæ appellationis. Scaccia *de appellat. q. 14. num. 4. & seqq.* Ridolphin. *in Prax. p. 1. d. cap. 13. n. 159. & seqq. & 169. et seq.*

97 Conuentionales dicuntur Apostoli, quando partes conueniunt inter se super admissione appellationis, Iudice tacente vel refutante; quod raro accidit. *cap. sapè, & cap. oblatæ de appellat.* Speculat *d. §. 3. n. 1.* Scacci. *cit. q. 13. num. 3. & seqq.* Vestr. *d. lib. 7. c. 3. n. 32. vers. alij denique conuentionales.*

98 Refutatorij dicuntur, quando Iudex à quo appellationem non admittit, & de illis *habetur in leg. quoniam, & l. seq. & l. fin. §. in refutatorijs C. de appell.*

Debet tamē Iudex in hoc casu dicere causam, quare appellationem non admittit, & illam refutat. *cap. vt debitus de appell. cap. cordi eod. tit. in 6. & l. pen. & vlt. ff. de appell. non recip.* Speculat. *d. li. 4. tit. de Apostol. §. 3. incip. sequitur num. 6.* vbi ponit formas dictorum, & aliorum Apostolorum, & quomodo, & quibus clausulis sint concipiendi. Vestr. *d. cap. 3. n. 32.* & ibi Grauat. *nu. 66.* Et in tali casu Iudex à quo potest ad vlteriora procedere, cum per talem appellationem, & huiusmodi Apostolorum concessionem non sibi ligantur manus. *DD. cit.* & appellans habet annum, & ex causa biennium, ad prosequendam appellationem, & per viam restitutionis in integrum, triennium. Scacci. *de appellation. quæst. 17. num. 1.*

99 Testimoniales Apostoli dicuntur, quando Iudex, vel alius in ipsius absentia, testatur de appellatione interposita coram se, vel Notario, aut honestis viris, *iux. c. biduum 2 q. 6. cap. pastoralis ad fin. de offic. ord. & c. vlt. de appell.* & not. Speculat. *vbi sup. num. 1. in med. & num. 11.* & latè Scacci. *de appellat. d. q. 13. nu. 6.* Et quāuis propriè isti dentur, quando quis appellat in absentia Iudicis coram honestis viris, secundum iura præcitata, cum protestationes, quod si posset habere præsentiam Iudicis, libenter coram eo appellaret, & peteret Apostolos, prout in libello, quē præmanibus habet, propterea instanter rogat Notarium, vt de sua diligentia fidem faciat, & de Apostolis respōdeat, & tunc Notarius conficiendo de prædictis publicum instrumentum, dare debet testimoniales, vt tradit Vestr. *d. lib. 7. cap. 3. numer. 32.* & latius Scacci. *d. qu. 13. num. 7. & seqq.* Dantur tamen aliquando, etiam à Iudice, quando interponitur appellatio coram eo, & non vult appellationem admittere, vel denegare, sed stat in dubio. Et tunc si interim procedit ad vlteriora, & appellatio erat admittenda, censentur attentata. Mantic. *decis. 121. nu. 1.* quia regulatur responsio à iure, vnde si de iure erat admittenda, censetur admissa, & si de iure non erat admittenda, censentur dati refutatorij, & ita seruari in Curia testatur Vestr. Scacci. *loc. cit.* & signanter Ridolphin. *n. 166.* Et est notandum, quod de omnib. supradictis speciebus Apostolorum, tres tantum practicantur in Curijs maiori cum frequentia, videlicet Apostoli Dimissorij, Refutatorij, & Reuerentiales, alij verò, vel raro, vel in quibusdam particularibus tantùm.

100 Accidit aliquando, quod Iudex dubitat, an appellatio sit admittenda, vel non, vt dictum est, & tunc dari solet terminus iuris, qui est vnius mensis, intra quem Iudex deliberare debet de quibus Apostolis respondere voluerit, qui terminus datur etiam parti ad petendum Apostolos, & redeundum pro illis. *cap. ab eo de appellat. in 6. & l. iudicibus C. de appell.* & not. Specul. *d. tit. de Apostol §. 3. n. 13. et dix. sup. p. 2. Sect. 3. Subsect. 2. num. 87.*

101 Alias si appellans non petierit Apostolos intra terminum prædictum, censetur appellationi renunciasse, & appellatio efficitur deserta, *vt in cap. ab eo, et Clem. quamuis de appell.* Et non sufficit simpliciter petere, sed debet petere instantius, & instantissimè, ac pluries: potest tamen fieri semel vnico contextu in eodem libello, *vt in d. Clem. quamuis*, & ibi Gloss. & Speculat. *ibid. num. 12. et 14.* Scaccia *de appell. d. q. 13. num. 25. et seqq.* Vestr. *in Prax. d. lib. 7. c. 3. nu. 35.* & ibi Grauat. *n. 64.* Rot. apud Buratt. *decis. 556. num. 2. et sup. dictum est.*

Quando verò stat per Iudicem, quin dentur Apostoli, debet pars protestari infra dictum tempus, ne censeatur appellationi renunciare, *vt in d. Clem. quamuis*, & Glois. *in l. 1. ff. de libell. dimissor.* & ratio, quare censetur renunciasse, si nō petat infra dictum tempus Apostolos, est quia ipsi sunt pars appellationis, vt cēsuit Rot. *dec. 50. num. 3. de appell. in nouis.* Scaccia. *de appellat. d. q. 13. num. 24.* Marchesan. *de commiss. p. 2. tit. de Apost. petit. numer. 34. fol. 5.* Imò si non petantur Apostoli, appellatio non valeret, cum ipsorū petitio sit de eius substantia, *vt dix. sup. numer. 91.* & not. Grauat. ad Vestr. *d. lib. 7. capitol. 3. numer. 63.* Beltramin. ad Gregor. *decis. 573. numer. 14.* Ferentill. ad Buratt. *decis. 556. num. 13.*

102 Est autem vnum notandum, quod si pars nō petierit Apostolos, & Iudex illos dederit, non obstāte quod non petieret, tunc appellatio non remanet deserta, à quo non petierit Scaccia *d. q. 13. nu. 28.* Rot. *in Pisana legati 19. Februarij 1590. coram D. Bubalo.*

Et si non petantur in ipso libello appellationis, nihil refert, dummodo petantur infra triginta dies. Speculat. *d. §. 3. num. 15.* Grauat. ad Vestr. *d. li. 3. cap. 3. n. 63.* Scacc. *d. q. 13. nu. 38. et seqq.* Est benè uerum, quod non sufficit petere, sed necesse est redire pro illis infra dictum tempus, alias censeretur appellationi renunciasse. *d. capitol. ab eo de appellat. in 6. et d. Clement. quāuis §. similiter de appell.* & ita tenet Rot. apud Buratt. *d. decis. 556. nu. 1. et 823. num. 1.* Gregor. *decis. 573. n. 1.* & ibi Beltram. *num. 12.*

Quando uero Iudex dedit terminum iuris, sufficit redire pro Apostolis in fine termini, sed si dederit cū clausula: *et interim, etc.* ut fit in Romana Curia, tūc poterit appellans redire pro illis quandocumque. iuxta Felin. *in cap. personas num. 1. vers. et si dicatur. de appellat.* Vestr. *d. lib. 7. cap. 3. num. 34.*

103 Sed quæritur, quando incipiat currere tempus triginta dierum concessum appellanti à iure ad petendum Apostolos, numquid à die latæ sententiæ, an à die interpositæ appellationis.

Respondetur, quod hodie de communi stylo, & cōsuetudine omnium Curiarum tempus triginta dierū

currit à die interpositæ appellationis, tam Iudici ad deliberate respondendum de illis, quam parti appellanti ad petendum, ita obseruat Rot. *vt habetur decis. 5. de appellat. in nouis.* Scaccia. *de appellat. d. q. 13. nu. 83. & 84. vers. Praxis tamen,* vbi de communi testatur, & Marchesan *de commiss. dict. p. 2. tit. de Apost. petit. nu. 26.* & Marant. *in spec. aur. d. p. 3. sextæ partis act. 2. nu. 220. in fin.* quam sententiam prius tenuerat Hostiens. *in c. 1. de appellat in 6.* quidquid dicat Cardin. *in Clem. quamuis de app. in princ. 4. q.* vbi tenet, tempus currere à die latæ sententiæ per *l. Iudicibus. C. de appellat.* & sequuntur Alij, de quibus Idem Cardin. *in ca. vt debitus col. 22. de appel.* & Rot. *decis. 26. de appellat. in nouis.* nam si vera esset istorum opinio, sequeretur absurdum, quod si prolatio sententiæ non deuenerit ad notitiam partis, contra quam fuit lata sententia, adhuc curreret tempus ignoranti, & sic appellatio efficeretur deserta, & non posset pars amplius petere Apostolos, quamuis alias posset appellare, cum tempus ad appellandum currat à die sententiæ, vt supra dictum est *numer. 71.* ex traditis per text. *in ca. concertationi de appellation. in 6.* & per Glos. & Bart. *in Authent. hodie C. de app.* Quod quidem nullo modo est admittendum, ideo, à prima sententia Rotæ non erit recedendum, quæ est Glos. *in d. cap. ab eo de appellat. in 6.* & Gemin. *ibid.* Et hoc de Iure communi.

104 De Iure vero Regni Neapolitani, vbi *per constitut. incip. appellationum tempora,* appellanti conceditur tempus quinquaginta dierum ad prosequendā appellationem coram Iudice ad quem, post appellationis interpositionē, tempus petendi Apostolos erit 50. dierum, & sic illi 30. dies Iuris cōmunis includūtur dictis quinquaginta, vnde cum pars possit illos petere infra 50. dies, & præsentare se postea cum illis, & processu coram Iudice ad quem, videtur quoad hoc correcta *lex. prædicta Iudicibus C. de appell. vt probatur in Regia Pragmat. 23. exordien. appellationum tempora, & in Rit. Magna Cur. Vicar. 189. exordien. item seruat ipsa Curia, quod quando,* & not. Ang. *in d. constit. appellationum tempora in princ.* & Glos. *ibid.* & Andr. de Isern. *in capitul. si autem col. 2. in fin. quo tempor. mil.* Et ita seruatur in Curijs Sæcularibus, eiusdem Regni. In Curijs autem Ecclesiasticis, vbi seruatur Ius Canonicum, practicari debet dispositio *dicti cap. ab eo de appell. in 6. & d. Clement. quamuis de appell.*

105 Non est tamen omittendum hic aduertere, quod prædictum tempus 30. dierum de iure Canonico concessum ad Apostolos petendum, tunc procedit, quando Iudex non statuerit breuiorem dilationem: alias si non petierit intra terminum præfixum, & appellans, non fuerit protestatus de breuitate termini, appellatio remanet deserta, post lapsum termini præfixi etiam ante tempus 30. dierum, & ratio est, quia Iudex à quo potest breuiorem terminum statuere, *iuxta tex. in d. Clement. quamuis de appellat.* & ibi Glos. Card. & DD.

106 Sed queritur, cuius expensis præstandi erunt Apostoli, numquid expensis ipsius Iudicis, an partis illos petentis?

Respondetur, quod licet textus *in dict. Clem. quamuis §. similiter in ver. oblatos.* videbatur mouere, vt dari debeant expensis Iudicis, quia vtitur verbo: *offerre*, quod importat, vt Iudex suis expēsis tradere debeat, *iuxta c. offeratur. 3. q. 3.* vbi actor tenetur offerre reo libellum, & suis expensis tradere tamen communis obseruantia est, vt dari debeant expensis appellantis, ita tenet Glos. *in Clem. quamuis dict. verb. oblatos de appell.* & ibid. Cardin. *in §. verū not. 3. et §. similiter quæst. 5.*

107 Communis enim obseruantia est attendenda, quia est optima legum interpres *cap. cum dilectus. de consuetud.* maximè quando ita seruatur in Romana Curia: quia quod Romæ fit spectandum est. *c. 1. 2. & 4. dist. 12 & l. sed licet. ff. de offic. præsid.*

108 Queritur secundo, an Iudex à quo puniri possit, quando appellans petierit Apostolos, & ille nō responderet super eis?

Respondetur affirmatiuè, quia tenetur de iure. *c. cordi. de appell. in 6. & arg. cap. post appellationem. 2. q. 6. in fin. cap. quod recipitur. 24. q. 2. & cap. in his de verbor. signific.* Ad arbitriū tamen superioris, quia nō est pœna determinata in iure, nisi quod non valet processus ab eo factus. *cap. vt super de appel. in 6.* & consequenter priuaretur iurisdictione, quoad illam causam. Sicque pœnam luet, iuxta contumaciam, ad arbitrium. *cap. de causis de offic. de leg. §. 1. l. 1. de iur. deliber.*

109 Imò quando petuntur apostoli, tenetur respondere de illis, etiam si esset dubium, an appellatio esset, vel non esset admittenda. Scaccia. *de appell. d. q. 13. n. 160. vers. ex hoc,* Vestr. *in prax. lib. 7. cap. vlt. nu. 1.* Marchesan. *de commiss. d. p. 2. de apostol. petit. n. 43. fol. 6.*

Vnde si non responderet, non teneretur appellans redire pro illis, iuxta superiùs tradita, quia censeretur illos denegasse. Vestr. *d. lib. 7. c. 3. n. 34. & 36.* Scacc. *d. qu. 13. art. 6. num. 56.*

110 Et tali casu careret iurisdictione, & proinde si procederet ad vlteriora, essent nulla omnia acta per ipsum gesta. *Clement. præallegat. Quamuis. §. quod si Iudex de appell. & d. cap. ab eo de appell. in 6.* Specul. *de Apostol. d. §. 2. n. 15. vers. item nota* Grauat. *ad Vestr. d. c. 3. nu. 70.* Scacc. *d. q. 13. nu. 11.* Rot. *dec. 57. alias 406. in 2. dub. sub nu. 3. de appell. in nouis* Capell. *Tolos. decis. 322.* Marchel. *vbi sup. num. 63. fol. 8.*

Quod tamen limitatur, quando Apostoli non fuerunt petiti in appellatione ab interlocutoria. *cap. 2. de dol. & contum. in 6.* Capell. Tolos. *d. dec. 322. in fin.*

Secundo limitatur, quando appellatio ab interlocutoria esset nulla ob formam iuris non seruatam, vt si fuit appellatum oretenus, sine scriptis, in casibus nō permissis. Aufrer. *ad Capel. Tolos. vbi sup.* Grauat. *ad Vestr. d. n. 70. in fin.* Marchesan. *d. n. 63. vers. si vero.*

Tertio limitatur, quando dedit refutatorios. *c. vt super. prae. vbi Glos. vlt. de appel in sexto.* Grauat. *vbi sup.* Cassador. *dec. 6. nu. 2. de appell.* Bellamer. *decis. 151. vers. sed constat.*

111 Acta autem facta à Iudice à quo, pendente termino Iuris, siuè sit datus secundum formam iuris, siuè ab ipso, sunt inualida, quando fuit appellatum à diffinitiua. *c. non solum in princ. de appell. in 6.* Franc. *in cap. vt super de appell.* quia dilatione pendente officium Iudicis conquiescere debet. *vt desumitur ex d. ca. ab eo de appel. in 6. et l. Iudicibus C. de appellat.* & aduertit Scaccia *de appell. d. q. 13. numer. 76.* vbi ponit regulam generalem, *& num. 61. vers. prima opinio.* si verò fuit appellatum ab interlocutoria, vel à grauamine, & tunc aut per Iudicem ad quem, fuit illi inhibitum, & similiter sunt nulla, *vt in d. cap. non solum,* & Franc. *in d. cap. vt super nu. 4.* Aut non fuit inhibitum, & tunc aut appellatio valet, aut non; si valet, sunt nulla. Franc. *ibid. versic. sed si consideretur.* si non valet appellatio, & acta valent. Bisignett. *decis. 18. numer. 4.* Alias distinctiones vide apud Franc. *vbi supra,* & Lancellott. de *Attentat.* quem refert Scaccia *de appell. d. quæst. 13. numer. 75. & seqq.* vbi affert sex opiniones Doctorum super hac conclusione.

112 Quæritur tertiò, qua pœna puniri debeat Iudex, à quo, si non deferat appellationi legitimè interpositæ, & non pareat inhibitioni Iudicis ad quem?

Respondetur, quod de iure Ciuili punitur in 30. ponderibus auri, tam ipse Iudex, quam eius officiales *l. quoniam Iudices, & leg. Iudicibus C. de appellation.*

De

De Iure verò Canonico est remittendus ad sedē Apostolicam pęnam recepturus, iuxta grauitatem culpæ. *cap. priore, & cap. seq. quia nos. de appellat.*

Et tunc nullum præiudicium patietur appellans, si non admittatur per Iudicem eius appellatio legitimè interposita, *cap. sepe de appellat.* Sicut è contrario non nocebit Iudici, quoad pœnam incurrendam si non recipiat appellationem, quando talis est, quod Iudex eam recipere non debeat, cum temere appellans, secundum Ius Canonicum puniri debeat à Iudice ad quem, ad solutionem expensarum, & remittitur Iudici à quo appellauit, *vt in cap. vt debitus in fin. de appell.* quæ pœna expensarum olim erat in triplum, *vt in cap. libellum 3. q. 3.* vel forte in quadtuplum, *vt capit. omni modo 2. q. 6.* Hodie autem est in simplum, *vt in l. non ignores, & l. terminato C. de fruct. et lit. expens.* Et secundum ius ciuile temerè appellans est puniendus in quinquaginta libris argenti, vel efficitur infamis. *vt in l. ab exequutione. §. fin. C. quor. appellat. non recipi. & l. à Proconsulibus in fin C. de appell.*

Vnum hic valde singulare omittendum non erit, quod si quis legitimè, & iuridicè cōdemnatus appellauerit ad effectum differendæ exequutionis, mortaliter peccat, ac parti ad interesse reficiendum tenetur. ita ex Diu. Tho. 2. 2. *q. 69. art. 3.* tenent Nauarr. *in Manual. c. 25. §. de rest. num. 39.* Ludouic. Beia. *in resolut. cas. conscient. cas. 64.* Foller. *in Pract. crim. Canon. p. 2. cap. 31. num. 5.* Et ratio est, quia non solum grauem iniuriam infert Iudici, qui legitimè processit, impediendo eius officium: verum etiam parti, perturbando eius iustitiam. vid. Sanchez. *de matrim. li. 10. disp. 8. n. 14.* vbi latè, & Alios cumulat.

PRAX. PROCESSVS.

113 Deueniendo nunc ad Practicam formandi processum super quibusdam eorum, quę vsque modo diximus, secundum nostrum institutum, notandum erit, quod quotiescumque alter ex litigantibus, siuè Actor, siuè Reus decretum, seù sententiam diffinitiuam contra se a Iudice, coram, quo lis actitatur, reportauerit, siuè aliud grauamen per diffinitiuam irreparabile illatum fuerit: poterit per remedium appellationis habere recursum ad Iudicem superiorem pro reuisione sententiæ, & iurium, quæ prætendit habere, ob quæ sētit se lęsum, & grauatum. Interponitur autem appellatio coram Iudice a quo, vt supra dictū est, infra decem dies computandos à die latæ sententiæ; Vel si non fuit personaliter citatus à die habitæ notitiæ, & similiter si fuit impeditus, appellatio verò fieri potest viua voce, si fiat in continēti, Iudice adhuc pro tribunali sedente, & in scriptis mediante libello, siuè cedula, secundum stylum Curiarum, & morem Regionum. Libellus autem potest formari infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma Appellationis inscriptis.

In tali Curia N. & coram eius Domino N. Iudice, siue, &c. comparet N. de N. dicens se habuisse notitiā cuiusdā assertæ diffinitiuæ sentētiæ, seù decreti diffinitiui, aut illius vim habentis per D. N. Iudicem lati, seù facti, vt dicitur, ad asseitum fauorem, & pro N. de N. contra ipsum comparentem, de, & super solutione ducatorum cētum octuaginta, cum interesse liquidando, &c. Vel: *per quam, seù quod fuit condemnatus ad relaxandam domum N. vna fructibus, &c.* (Vel aliam rem controuersiam, secundū facti contingentiam,) *rebusque alijs, etc. à qua quidem sententia, seù decreto sentiens se læsum, et grauatum, (cum reuerentia,) et in futurum magis lędi, et grauari timēs, &c. & à toto processu de super fabricato ad Sāctissimū Dominum nostrum* N. *Papam* N. *eiusdem Sanctam Seedm Apostolicam* (si appelletur immediatè ad Sanctā Sedem, alias dicatur, ad N. Iudicem N. &c.) *in his scriptis prouocat, appellat, et æquè principaliter de nullitate dicit, vt eius indemnitati prouideri possit. Proinde intendens dictam appellationis causam prosequi, petit semel, bis, tertiò, sæpè, sæpius, sæpissimè, instanter, instantius, et instantissimè sibi de Apostolis responderi. Et quatenus hæc appellatio non admitteretur, quod non credit, ab illius non admissione, et à toto prætenso vlteriori processu, iterum prouocat, et appellat toties, etc. ita vt sit vltimus in appellando, et Apostolos petēdo, protestans, appellationem suam vltimo loco remanere debere, etc. et per se non stare, etc. et interim, etc. sub tutela, etc. illa pendense nihil innonari, alias de nullitate, et attentatis dicit, et protestatur, ac de omnibus alijs licitè protestandis, etc. non solum, vt supra, sed et omni alio meliori modo, etc. offerens se, etc. et ita, etc.*

114 Si verò appellatio interponenda sit à sententia, seù decreto interloquutorio vim diffinitiuæ non habente, necesse est appellare inscriptis, siuè in continenti, siuè infra decem dies appelletur, & insuper debet exponi, & declarari causa grauaminis, quod fieri non debet in appellatione à diffinitiua, vel ab interloquutoria vim diffinitiuæ habente, & tali casu fit infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma Appellationis ab interlocutoria.

In Curia N. etc. comparēdo N. de N. dicit quod in lite, et causa, quam habet cum N. de N. de, et super, etc. fuerūt per ipsum comparentem, et per N. eius procuratorem eius nomine pluries oppositę exceptiones litis finitæ, vel transactionis, vel compensationis, etc. (vel aliæ secundum facti contingentiam) *contra dictum N. de N. aduersarium, et quamuis non potuisset procedi ad vlteriora, nihilominus quia ad vlteriora procedi mandauit, illis, et quibuscumq; alijs non obstantibus. Idcirco sentiens se enormiter læsum, et grauatum in reiectione dictarum exceptionū, et timens magis lędi in posterum à pronuncia de procedendo ad vlteriora, stāte reiectione dictarū exceptionū, quæ vti releuantes processum impediūt, et omninò discuti debent, alijsque grauaminibus, et toto vlteriori processu, in his scriptis ad Sanctissimum Dominum, etc.* (vt sup.) *prouocat, appellat, et æquè principaliter de nullitate dicit. Petens instanter, instantius, et instantissimè Apostolos, ac de eis sibi responderi, et quatenus, etc. à non admissione, et à toto prætenso vlteriori processu, iterum, et toties, quoties opus fuerit, prouocat, et appellat, et sibi de Apostolis responderi petit, itaut appellatio eius vltimo loco remaneat, de quo, etc et pendente, etc. nihil innouari, alias protestatur de nullitate, et attentatis, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, etc.*

Simili modo formari poterit appellatio à quocumque alia interlocutoria, dummodo exprimatur causa, ob quam appellatur, vt si appelletur ab admissione articulorum impertinentium, dici poterit.

Licet Articuli pro parte N. de N. aduersarij exhibiti non essent admittendi per dominationem Vestrā Illustrissimam, (siuè &c.) *cum sint impertinentes, et irreleuātes, tamen quia fuerunt admissi, sentiens se læsum, et grauatū, ratione dictæ irreleuantiæ, et ob id timēs in posterum magis lædi, et grauari, à dicta admissione, alijsq; grauaminib; illatis, ac toto vlteriori processu in his scriptis ad Sanctissimum Dominum nostrum,* &c. vt sup. & sic de singulis.

115 Quod si appellari contigerit ab aliquo grauamine, poterit appellatio tali, vel simili modo, vt sequitur formari, videlicet.

Forma Appellationis à grauamine.

In Curia,(&c. vt sup.) & dicit, quod quamuis Dominatio Vestra Reuerendißima debuisset admittere Articulos pro parte ipsius comparentis exhibitos contra N. de N. aduersarium, & concedere superseßoriam, ex quo obtulit se probaturum in promptu solutionem prætensarum pecuniarum (Vel si grauamen fit aliud, aliud exprimatur, secundum facti contingentium,) *tamen quia hæc omnia denegauit, & alias pluries ipsum comparentem multipliciter grauauit, propterea sentiens se læsum, & timens in posterum magis lædi, à prædictis omnibus grauaminibus, totoque vlteriori processu in his scriptis prouocat, appellat, et æquè principaliter de nullitate dicit ad Santißimum Dominum nostrum, &c. vt sup. num. 113.*

116 Qua appellatione exhibita fit presẽtatio per Notarium, siuè Actuarium causæ more solito, & deinde fit decretum, vel concedẽdo terminũ iuris, si causa sit appellabilis, vel Apostolos Reuerentiales, aut Testimoniales, vel si causa non sit appellabilis Refutatorios: Termini autem iuris decretum esse poterit tenoris sequentis, vel similis, videl.

Forma Decreti termini Iuris.

Et per Dominum N. visa appellatione, &c. fuit prouisum, quod detur, prout datur, terminus iuris ad finem, &c. & interim, &c. & ita per hoc suum, &c.

Vel alio modo sub alia forma.

Qui Perillustris, et Reuerendißimus Dominus Generalis Vicarius N. visa, &c. terminum iuris concessit ad finẽ, &c. interim, &c. omni modo, &c.

117 Si verò dare voluerit Iudex Apostolos Reuerentiales, (seu vt Alij dicunt Reuerendas) fieri potest infra scriptum, vel simile decretum, videl.

Forma Decreti quando dantur Reuerentiales.

Et per Reuerendißimum Dominum Generalem Vicarium N. visa appellatione per N. de N. interposita, aduersus sententiam per ipsum latam de, & super tali re, &c. ad fauorem N. de N. contra ipsũ N. de N. appellantẽ, ob celsitudinẽ, & reuerentiam superioris prędicti nominati, fuit prouisum, & decretum, fore, & esse dandos Apostolos reuerentiales in forma, prout præsenti decreto dantur, & conceduntur, & ita hoc suum, &c.

Vel sub alia forma, videlicet.

Qui, &c. Visa appellatione per N. de N. interposita aduersus sententiam per ipsum latam de & super, &c. ad fauorem N. de N. contra dictum N. de N. appellantem, ob celsitudinem superioris nominati dedit Reuerentiales in forma, &c. omni modo, &c.

118 Quãdo dare voluerit Apostolos testimoniales, vti poterit infrascripto, vel simili decreto, videl.

Forma Decreti quando Iudex dat testimoniales.

Qui, &c. fidem, ac testimonium prohibet fuisset per N. de N. à sentẽtia sub die tali.... in causa N. cum N. occasione tali...et alias, vt in actis, & re lata, coram se viua voce, vel in scriptis appellatum. vnde &c. omni modo, &c.

119 Quando verò Iudex dat dimissorios, interloqui solet infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma Decreti quando dantur Apostoli dimissorij.

Qui, &c. Appellationem a sententia per ipsum lata die tali.... ad fauorem N. de N. contra N. de N. de, & super petitione summæ pecuniarũ tot..... vel restitutione fundi N. & aliàs prout in Actis, &c. admisit si, & inquantum omni modo, &c.

120 Quod si appellatio non erit admittenda, quia fortè causa non est appellabilis, tunc concedere poterit Iudex Apostolos Refutatorios: debet tamẽ allegare causã, quare nõ defert appellationi; & decretũ fieri potest sub infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Forma Decreti quãdo dantur Apostoli Refutatorij.

Qui, &c. appellationem interpositam per N. de N. cõtra N. de N. aduersus sententiam per ipsum latam sub die tali... in fauorem appellati contra appellantem, occasione, de qua in Actis, &c. Non admisit, nisi si & in quantũ, &c. (Vel poterit dici ;) *Refutatorios dedit in forma, &c. omni modo, &c.*

121 Aliquando admittitur appellatio cum clausula : *sine præiudicio legitimæ executionis*. Vel: *Parito iudicato*. Vel: *ad effectum deuolutiuum tantum*. Et tunc Iudex poterit suam exequi sententiam, & ad vlteriora procedere vsque ad expensarum solutionem, ante tamen, quam Iudex superior inhibeat, quia post inhibitionem, est omninò ei abstinendum à quibuscumque actibus, aliàs puniri posset, & gesta per ipsum reuocantur, vt nulla, & attentata ; quia etiam si de viribus inhibitionis dubitari possit, semper ipsa timenda est, siuè iusta, siuè iniusta fuerit.

122 Et est aduertendum, quod practica Decretorum supra posita non est perpetua, & inuariabiliter obseruanda, quia alibi vno modo, & alibi aliter practicatur. In quibusdam enim Curijs fiunt decreta supra notata: In quibusdam verò alijs scribitur per Actuarium, seu Notariũ causæ in libello appellationis tali modo, videlicet.

Die tali... mensis.... anni... præsentata fuit per N. de N. comparentem, & appellantẽ, petentẽ, &c. vnde, etc. Per quem Reuerendißimum Dominum fuit prouisum, quod detur, terminus Iuris, & interim, &c. ad finẽ, &c. et ita, &c. hoc suum, &c. datum, vt supra, &c. N. Vicarius gener. N. Actuar.

Vel

Quod dentur Apostoli Reuerentiales in forma. &c. & ita, &c.

Vel

Quod dentur Apostoli testimoniales in forma, &c. & ita, &c.

Vel

Quod dẽtur Apostoli Dimissorij in forma, &c. et ita, etc.

Vel

Quod dentur Apostoli Refutatorij in forma, &c. & ita, &c.

Alibi verò fit, vt sequitur.

Reuerendiss. D. Generalis Vicarius N. prouidit, & decreuit, quod concedatur, prout conceditur terminus Iuris ad consultè respondendum, etc. & interim, &c. & ita, &c.

Vel

Quod dentur, prout dantur Apostoli Reuerentiales, vel Testimoniales, vel Dimissorij, vel Refutatorij in forma, etc. & ite per hoc suum, &c.

In quibusdã verò alijs Curijs aliter seruatur, iuxta stylũ Romanæ Curiæ, nam quando Iudex dat terminũ iuris, vel Apostolos quoscumque, adnotatur, & scribitur à Notario causæ in Actis, vt sequitur videlicet.

Cui

Cui Dominus dedit terminum iuris, et interim, &c. omni modo, &c.

Vel

Cui D. dedit Reuerentiales in forma, &c. omni, &c.

Vel

Cui D. dedit Testimoniales in forma, &c. omni, &c.

Vel

Cui D. dedit Dimissorios in forma, &c. omni, &c.

Vel

Cui D. dedit Refutatorios in forma, &c. omni, &c.

123 Et sic de singulis, Aliȩ Curiæ alio forsan modo obseruant; solet tamen Iudex à quo, quando acta, & processum transmittit Iudici superiori ad quem, scribere vel familiariter sub solita forma; vel iudicialiter, vt infra, videl.

Forma litterarum, quando dantur Refutatorij.

Abbas N. de N. V. I. D. Prothonotarius Apost. ac Illustriss. & Reuerendiss. D. N. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, & officialis Gener. &c.

Vniuersis, & singulis præsentes nostras litteras inspecturis, pariterque lecturis notum facimus, atque testamur: & præsertim Illustriss. & Reuerēdiss. D. N. Archiepiscopo N. qualiter procedētes iure ordinario in causa corā Nobis inter N. de N. & N. de N. vertente super tali re, et aliàs, prout in Actis, fuit seruatis seruandis per Nos interpositū decretum interlocutorium, per quod fuit dictum, exceptionem transactionis pro parte N. oppositam, esse reseruandā ad merita causæ, & interim fore, & esse procedendum ad vlteriora, à quo quidem decreto dictus N. sentiens se grauatum, appellauit ad Illustriss. & Reuerendiss. dominationem Vestram. Verum, Illustriss. & Reuerendissime Domine Peritorum Iure consultorum communicato Consilio, huiusmodi appellationi non duxi, (ex tali causa & exprimatur) *aliquatenus deferendum, eo quod in appellatione asseruit, quod eius exceptionem admittere nolui, & iurisdictionis sibi copiam facere denegaui, quod quidem falsum est, cum & exceptionem ad probandum admiserim, & iurisdictionis copiam sibi facere obtulerim. Has igitur litteras sibi concedendas duxi meo sigillo obsignatas, quibus notifico dominationi Vestræ Illustriss. ac Reuerendiss. causam appellationis, & meæ refutationis. In quorum fidem, etc. Datum, etc. die, etc.*   *N. Vicarius Gener.*

Locus † sigilli.   *N. Notarius, &c.*

124 Idem seruari potest in aliis Apostolis concedendis mutatis mutandis, vt si dati fuerint Reuerentiales, dici poterit:

Verum, Illustriss. Domine, habito Iurisperitorum consilio huic appellationi non esse deferēdum ex tali causa aliquatenus duxi, nec illum ab obseruatione, et examine mei iudicij dimittendum; ob vestrā tamen reuerentiā eidē præcepi, vt à receptione præsentium, vsque ad finē mensis currentis cum his litteris vestro se conspectui repræsentet. In cuius rei testimonium præsētes litteras manu nostra signatas, & per infrascriptum Curiæ nostræ Episcopalis Notarium, subscriptas, sigilloque nostro munitas fieri iussimus. Datū, &c. Et similiter fieri potest, quādo dantur Apostoli Dimissorij, vel Testimoniales mutatis mutandis.

In quibusdam vero aliis Tribunalibus sequens adhibetur forma; si appelletur immediatè ad Summum Pontificem, videl.

Sanctissimo in Christo Patri, & D. Domino N. Sacrosanctæ Romanę, & Vniuersalis Ecclesiæ Summo Pontifici; N. de N. Vicarius Generalis Episcopi N. deuotus, fidelis, ac obediens post pedum deosculationem.

Nouerit Sanctitas Vestra, quod cum in causa, quæ inter N. de N. Actorem ex vna, & N. de N. reum conuentū ex altera partibus, de, & super tali, vel tali re, etc. coram me in Iudicio vertebatur, sententiam pro prædicto N. de N. Actore contra præfatum N. de N. Reum conuentum tulissem definitiuam, ab huiusmodi sententia Idem N. de N. ad Sanctitatem Vestram, Sedemq; Apostolicam appellauit. Idcirco ipsum N. de N. appellantem à meo iudicio dimitto, et ad Sanctitatem Vestram his litteris in testimonium præmissorum sigillo nostro munitis præsentandum dirigo. In quorum fidem, etc. Datum, etc.

Vel alio modo, videlicet.

Santissimo in Christo, &c. vt supra.

N*ouerit Sanctitas Vestra, quod cum in causa tali inter* N. *et* N. *coram me in hoc Tribunali* N. *vertente, definitiuā tulissem sententiā; & Idem* N. *ab huiusmodi sententia ad Sāctitatē Vestrā, Sedemque Apostolicā appellauerit: Ideo ipsum* N. *è meo iudicio dimitto, et ad Sanctitatē Vestrā his litteris comitatum remitto. In quorum, etc. Datum, etc.*

Quod si concederentur Apostoli Refutatorij vti potest infrascripta.

Forma Apostolorum Refutatoriorum.

N. de N. *Vicarius* N. *etc. Tibi* N. de N. *salutem. Quoniā à definitiua sententia, quæ per* Nos, *nostramque Curiam prolata fuit, in causa inter Te, et* N. de N. *prout in Actis, appellasti; Cum autem friuolè, ac temerè nobis visum fuit appellatum fuisse: Propterea appellationi tuæ non duximus deferendum; sed solum pro apostolis refutatorijs respondendum. Quos concedimus, etc. In quorum fidem, etc.*

Vel alio modo, videlicet.

Quoniam, quam tù à nostra diffinitiua sententia aggressus fuisti, appellatio friuola Nobis *temerèque suscepta visa fuit; eidem propterea nequaquam detulimus; hoc tibi dumtaxat responsum pro apostolis refutatorijs concedentes. In quorum fidem, etc.*

Vel alio modo, videlicet.

Sanctissimo in Christo, etc. vt supra.

N*ouerit Sanctitas Vestra, quod cum in causa, quæ inter* N. de N. *Actorem ex vna parte, et* N. de N. *Reum conuentum ex altera super petitione talis rei, et alias, vt in actis, in hac Curia vertebatur, diffinitiuā pro prædicto* N. de N. *Actore protulissem sententiam; ab huiusmodi sententia* N. de N. *præfatus Reus conuentus ad Sanctitatem Vestram, Sanctamque Apostolicam Sedem appellauit. Cum verò huiusmodi appellatio friuola sit, ac frustratoria, temerè quippe, et nulla ratione interposita, atque adeo illi meritò deferendum non sit,* Nec *ego propterea detuli; sed hoc tantummodò Refutatorios Apostolos eidem sum impertitus. In quorum fidem, etc.*

Si verò dantur Apostoli Reuerentiales, poterit fieri infrascripta.

Forma Apostolorum Reuerentialium.

N. de N. *Vicarius Generalis* N. *etc. sinè* N. de N. *Iudex etc. Tibi* N. de N. *Quamuis appellatio tua friuola* Nobis, *temerèque suscepta visa fuerit, ob nostram tamen in Apostolicam Sedem, ad quam appellasti, reuerentiam, ac venerationem, illi duximus deferendum, vt re ipsa detulimus.* Nos *tibi proinde Reuerentiales Apostolos concedentes. In quorum fidem, etc.*

Quando autem accidit casus, vt pars contra quam fuit appellatum consentit, vt Iudex à quo deferat appellationi per partem aduersam interpositæ, quamuis friuola fuerit, tunc erit, vt sequitur.

Forma

Forma Apostolorum Conuentionalium.

N. de N. *Vicarius, &c.* vt supra. *Tibi* N. *&c. Cum in causa, quæ coram Nobis inter* N. *de* N. *Actorem ex vna, &* N. *de* N. *Reum conuentũ ex alia partibus vertebatur, de, & super tali re, etc. et alias vt in actis, &c. diffinitiuam pro prędicto* N. *Reo conuento contra præfatum* N. de N. *Actorem protulissemus sententiam; ad Apostolicam Sedem Idem* N. de N. *Actor appellauit;* Nobisque *prefatæ appellationi, vt potè friuolæ, temerèque susceptę non deferentibus, pradictus* N. de N. *Reus conuentus eam censuit admittendam, vt de facto admisit. Cumque à* Nobis *debita cum instantia Apostolos petysset: Hos conuentionales eidem fuimus impertiti. In quorum, &c.*

Quod si dandi essent Apostoli Testimoniales à Notario, siuè ab Alio honesto viro, coram quo appellatum fuit infrascripta erit.

Forma Apostolorum Testimonialium.

N. *de* N. *Notarius, etc.* Vel N. *de* N. *V. I. D. &c. Tenore præsentium omnibus, & singulis has nostras litteras inspecturis, pariterque lecturis fidem facimus, et attestamur.* N. *de* N. *Reum conuentum legitimè appellasse à quadam sententia contra ipsum ad fauorem* N. *de* N. *Actoris latã à Reuerendiss. D.* N. *Vicario* N. *sub die ... mensis ... prę sentis anni ... & nunc coram* Nobis, *alysq; testibus infrascriptis iterum appellare tempore, loco que congruo intra tempus à iure statutum necnon non semel tantùm, sed iterum, ac tertio, ab eodem præfato Domino Generali Vicario* N. *humiliter, instanterque petysse, vt Apostoli sibi ad appellationem suam prosequendam, concederentur; qui tamen à prædicto D. Reuerendiß. Vicario Generali eidem* N. *de* N. *appellanti fuere denegati. Vnde in horum omniũ fidem has ei testimoniales litteràs, cum testium infrascriptorũ subscriptione signoque solito munitas impertiui. In quorum, &c. Datum* N. *die ... mensis ... anni ..* N. *de* N. *&c.*

Vbi verò occurit, vt Vicarius, siue alius Iudex Apostolos non denegauerit expresśè, neque de illis aliquo modo responderit; sed solùm artificiosè, ac malitiosè procrastinauerit, vt fortasse tempus à iure statutum transiret, dici poterit, post verbum *concederentur,* inclusiuè: *Qui tamen à prędicto Reuerendiss. D. Vicario Generali* N. *siue ab* N. *&c. procrastinante, ac quotidie differente, eidem* N. *de* N. *appellanti concessi non fuere, differendo, & protrahendo de die in diem; quæ quidem dilatio, cum callida, & malitiosa eidem appellanti, &* Nobis *visa fuerit; ne iustitia iniquè impediatur, has prefato appellanti testimoniales litteras cum testibus infrascriptis impertiui. In quorum fidem, &c. Datum, &c.*

Quando autem eueniret casus, vt Aliquis appellaret a sententia contra se lata, intra legitima tempora à iure præscripta in *cap. anteriorum. 2 q. 6.* hoc est infra dies decem, sed Vicarius, siue alius Iudex ægrè ferret, quod ab eo, eiusque sententia appellauerit; & proinde minatus fuerit velle appellantem carcerare; vel aliquid aliud malum facere; & ob id appellans preterritus appellationem legitimè interpositam prosequi non est ausus, ac proinde Apostolos ab eo petere non potuit; tunc appellatur coram honestis viris, *iux. c. fin. de appell.* & fieri poterunt sub alia infrascripta, vel simili.

Forma Testimonialium cum causa prædicta.

N. de N. *Notarius; &c.* vt suprà. *Vigore præsentium omnibus, ac singulis fidem facimus, & attestamur, quod cum* N. *de* N. *die ... mensis ... ann. ... appellauit ad Sanctam Sedem Apostolicam à quadam sententia contra ipsum à Perillustri, & Reuerendiß. D. Vicario Generali.* N. *lata; Idem Reuerendissimus Dominus Vicarius tali appellatione se prægrauatum asterdit. Quare minitando, prædicto* N. *de* N. *appellanti dixit, quod suam exequeretur sententiam, non obstante tali appellatione, & si eum amplius de huiusmodi appellatione loquentem audiret, carceribus præciperet mancipandum. Quapropter à prædicto Reuerendissimo Domino Vicario Apostolos petere nequaquam ausus est idem* N. *de* N. *sed tamen nobis caram testibus infrascriptis instanter, instantiùs, & instantissimè, non semel tantùm, ac bis, & ter: imò quater, & pluries intra tempus à iure prefixum, vt sibi ijdem Apostoli concederentur, supplicauit. Cum verò quas idem Dominus Vicarius minatur pœnas, exequi soleat; ac iusta petentibus non sit denegandus assensus; & vnius cuiusque sint partes efficere, ne iustitia impediatur; omnibusque tandem proximi cura sit à legis Authore demandata, prędicto* N. *de* N. *hos testimoniales Apostolos libenti animo concessimus. In quorum fidem, &c. Datum, &c.*

Notandum est hic, quod omnes supra notatæ formulæ deseruire poterunt, etiam in causis criminalibus, quando appellatur à sententijs in huiusmodi Iudicijs latis; paucis tamen verbis mutatis, vel additis, iuxta factorũ diuersitatẽ. Quod remittitur peritiæ, & prudentiæ Iudicis, & practicæ Notarij, seũ Actuarii.

SECTIO II.

De effectibus Appellationis.

SVMMARIVM.

1 *Primus effectus appellationis est, vt ea pendente nihil innouari debeat.*
2 *Alter effectus est, quod vim sententiæ suspendit.*
3 *Alter est, quod reducit causam ad terminos litis contestata.*
4 *Alter est, quod ligat manus Iudicis, à quo.*
5 *Alter est, vt gesta medio tempore, sint nulla.*
6 *Casus, in quibus non obstante appellatione Iudex à quo procedere potest.*
7 *Excommunicatio non suspenditur per appellationem.*
8 *Fructus sequestrantur, non obstante appellatione.*
9 *Legatum non suspenditur per appellationem.*
10 *Sententia fauore animarum, neq; suspenditur per appellationem.*
11 *Appellatio ab eo, quod quis facere tenetur; non ligat Iudicem, ne procedat.*
12 *Præceptum Iudicis non suspenditur per appellationẽ.*
13 *Carceratus appellans non statim liberatur.*
14 *Notarius delinquens punitur, nõ obstãte appellatione.*
15 *Possessio turbata restituitur, non obstãte appellatione.*
16 *Absolutio ab excommunicatione non suspenditur per appellationem.*
17 *Appellans cogitur prosequi appellationem.*
18 *Sententia exequi potest, non obstante appellatione, nisi prosequatur appellatio intra terminum prefixum.*
19 *Ignorantia appellationis quid operetur.*
20 *Casus de Iure Regni, in quibus proceditur non obstante appellatione.*
Taxatio expensarũ non suspẽditur per appellationẽ.
21 *Sententia Sacri Regy Consily neq; suspenditur per reclamationem.*
22 *Assistentiæ sententia, neq; impeditur per appellationẽ.*
23 *Sententiæ confirmatæ à Magna Curia Vicariæ neque suspenduntur per appellationem.*
24 *Decreta affirmatiua Magnæ Curiæ Vicariæ, neque.*
25 *Sententia minimæ quantitatis, neque suspenditur.*
26 *Sentẽtia Sacri Consily, à qua fuit reclamatum, neque.*

27 Sen-

27 *Sententia syndicatorum neque suspenditur.*
28 *Sententia Rationalium Vniuersitatis neque.*
29 *Sententia Delegati Principis supremi neque.*
30 *Innouatio, appellatione pendente tripliciter fit.*
31 *Accessiones circa sententiam, quæ?*
32 *Prosequutio actarũ qualiter fiat, appellatione pendẽte.*
33 *Innouatio appellatione pendẽte multipliciter cõtingit.*
34 *Innouatio respectu partium, quæ?*
35 *Sententia in iudicatum transacta, an exequi possit sine citatione partis.*
36 *Citatio partis in exequutione sententiæ, quando non requiratur.*

1 EFfectus, qui nascuntur ex appellatione iustè, & legitimè interposita plures sunt; Quorum præcipuus est, vt Iudex à quo fuit appellatum, pendente appellatione, non possit aliquid innouare, sed omnia remanere debent in eodem statu, in quo erant tempore appellationis emissæ, *vt habetur in cap. appellatione 2.q.6. cap. bona, & cap. secundò requiris de appellat. l. vnic. ff. nihil innouand. appellat. pẽdẽt. & l. 3. C. de appellation.* aliàs omnia innouata reuocantur, tamquam attentata, de quibus dicemus *infra Sect. 5. per tot.*

2 Secundus est, quod suspendit vires, & virtutem sententiæ diffinitiuæ, inspecto futuro euentu; si verò inspiciatur præsens status, extinguit vires, & præsumptiones eiusdem. Gloss. *in l. fin. ad Turpillian.* quam sequuntur Bart. Bald. & Angel. *in l. tale pactum §. qui prouocauit. ff. de pactis*, & ex nostris Regnicolis Afflict. *in constitution. Regni incip. Appellationum tempora, & in decis. 188. num. 5 & decis. 296. n. 3.* Capic. *decis. 232. n. 8.* & Franc. *decis. 370. n. 14.*

3 Tertius est, quod appellatio à diffinitiua reducit causã ad terminos litis contestatæ *l. ita demũ C. de procurator.* Capic. *decis. 28. n. 6.* & Franc. *d. decis. 270. nu. 17.*

4 Quartus effectus est, quod ligat manus Iudicis, à quo fuit appellatum, vt non possit se amplius intromittere in causa *l. à sententia C. de appell. & cap. non solum de appellat. in 6.*

5 Quintus est, quod non solum, sine inhibitione suspendit iurisdictionem Iudicis, qui sententiam tulit, sed etiam si aliquid egerit intra decem dies, qui dantur ad appellandum, annullantur. *d. cap. non solum de appell. in 6.* tamquam attentata, vt dicemus inferius.

6 Sunt tamen multi casus, in quibus Iudex à quo est appellatum, non obstante appellatione interposita, potest aliquid innouare, & agere. Quorum quidam sunt de Iure communi, & quidam de Iure Regni. De Iure communi: Primus est, vt in omnibus casibus, in quibus regulariter non admittitur appellatio, Iudex possit procedere, & agere quod superest agendum post sententiam, non obstante appellatione, casus autem in quibus appellatio non admittitur, ponuntur per Gloss. *vlt. in ca. licet 2. q. 6.* & per Nos enunciati fuerunt, *sup. hac ead. p. 3. Sect. 1. num. 15.*

7 Secundus casus est, in sententia excommunicationis, nam si excommunicatus appellauerit ab ea, non obstante appellatione, adhuc poterit Iudex illum denunciare. *cap. pastoralis §. verum de appellat.* ex ratione, quam addux. *sup. p. 1 Sect. 3. Subsect. 1. nu. 27. & 28.*

8 Tertius est, quando agitur de restitutione fructuum in sententia, & est suspitio, quod Reus illos dilapidare possit, nam in tali casu non obstante appellatione fructus sequestrari poterunt. *cap. quoties 2. q. 6. cap. fin. de caus. possession. & fruct. l. Imperatores. §. fin. ff. de appell. & l. ab exequutore C. quor. appellat. non recip.* & notat Afflict. *decis. 188. & 189.*

9 Quartus est, quando sumus in sententia lata contra heredem conuictum super legato, nam tunc si appellat, non defertur appellationi; Imò tenetur cauere de illo restituendo. *l. postquam §. Imperator. ff. vt legat. vel fideicomm. nom. caue.*

10 Quintus est, quando agitur de periculo animarum, & in fauorem matrimonij. *cap. 2. de matrim. contra interdict. Eccles. contract.*

11 Sextus est, quando Episcopus præcipit alicui de sua Diœcesi, vt faciat aliquid, ad quod de Iure communi tenetur, ille verò dicit, se non teneri, quia habet priuilegium, vel ob aliam causam; nam tunc si appellauerit, adhuc poterit Episcopus illum excommunicare, dummodo reuera ad id teneatur. *iuxta tradit. in cap. significauit. de censib.*

12 Septimus est, quando fit præceptum debitori confesso, vt soluat, nam à tali præcepto non datur appellatio, & sic non obstante appellatione cogitur per Iudicem soluere. *l. si debitori. ff. de iudic.*

13 Octauus est, quando quis condemnatur de aliquo crimine, & appellat ad superiores, nam adhuc detineri potest, & debet in carceribus, si fideiussores habere non possit, donec Iudex ad quem, aliter prouiderit, *arg. cap. arguta 2. q. 6. & l. eos, qui §. super his C. de appell.*

14 Nonus est, quando sumus in delinquente notorio, nam tunc non obstante appellatione potest Iudex, à quo, illum punire. *cap. propositi in fin. de appell. cap. Tua de cohabit. cler. & mul.*

15 Decimus est, quando agitur de reformatione turbatæ possessionis, nam tunc non obstante appellatione, adhuc Iudex poterit possessionem turbatam restituere, & reformare, si in re, de qua lis vertitur, appellans turbetur. *cap. cum teneamur. de appellation.*

16 Vndecimus est, quando Iudex Ecclesiasticus intromittit se iurisdictioni in absoluendo aliquem ab excommunicatione per ipsum lata, si cautionem recipit nomine Ecclesiæ, etiam si appellatum fuerit, & appellationi interpositæ detulerit. *cap. qua fronte de appellat.* vbi Gloss. & DD.

17 Duodecimus est, quod nõ obstãte appellatione potest cogere appellãtẽ vt suã appellationẽ prosequatur, & ad hoc præfigere illi terminũ. *cap. cõsuluit. 1. in fin. & ca. reprehensibilis §. 1. de appellat. ca. cũ sit eod. tit.*

18 Decimustertius est, quod si præfixerit terminum ad prosequendam appellationem, & nihilominus appellans intra illũ terminũ nõ prosequitur; tunc Iudex poterit suã setẽtiã exequi, & in causa procedere ad vlteriora necessaria. *ca. cũ sit Romana §. 1. c. ad hæc 2. & cap. ad aures de appellation. vid. cap. personas eod. tit.*

Quod tamen limitatur, quando appellans fuit legitimè impeditus, & iusta de causa prosequi non potuit. *cap. ex ratione de appell.* vbi Gloss. *in verb. impotentiam.* ponit multos casus impedimenti.

19 Decimusquartus casus est, quando Iudex ignorat, appellationem fuisse interpositam, quia fortè fuit appellatum coram Notario causæ, ipso absente, vel si fuerit appellatum ad Papam, Iudice adhuc ignorante. *ca. si duobus de appell.* nam tali casu, non obstante appellatione, poterit in causa procedere.

De Iure verò Regni Neapolitani sunt multi Alii casus, in quibus non obstante appellatione interposita potest Iudex à quo aliquid agere.

20 Quorum primus est, quando in sententia taxauit expensas, ad quarum solutionẽ condemnauit partem victã, tunc enim exequi poterit sententiã, quoad taxationem expensarum, non obstãte, quod sit appellatum à tali taxatione; Ratio est, quia quando Iudex procedit in taxatione expensarum, non dicitur innouare, sed tantum pronunciata declarare. Carauit. *super Rit. Magnæ Cur. Vicar. 298. nu. 24.* maximè si in sententia fuit reseruata taxatio expensarum Curiæ, & Iudici, vt fieri solet. Idem Carauit. *sup. rit. 310.*

21 Secundus est casus, quando sumus in sententia Sacri Consilij, à qua, vt dictum fuit supra, reclamatur, non appellatur, nam pendente reclamatione, sententia mandatur exequutioni, præstita tamen cautione de restituendo in casu retractationis. Afflict. *decis.* 314. & Franc. *decis.* 135. *&* 193. Ratio est, ne ordinationes, & decreta tanti Tribunalis, reddantur irrita, & inanis *vt habetur in Pragmat. 5. de offic. Sac. Reg. Consil.* Quod non procedit, quando executio sententiæ dicti Sacri Consilii esset irretractabilis, & Irreuocabilis, nam tunc retardaretur ipsius exequutio Franc. *in decis.* 139.

22 Tertius est casus in sententia lata super iudicio assistentiæ, nam tunc, non obstante appellatione interposita, Iudex liquidatis bonis, super quibus præstanda erit assistentia, & præstita cautione de restituendo in casu retractationis, suam sententiam super assistentia latam exequi poterit, *vt habetur in Regia Pragmatic. quæ incip. Magnæ Curiæ Vicariæ Ritum sub rubr. de appell.* & tradit Afflict. *decis.* 261. 287. *&* 288. & Franc. *in decis.* 86. 120. *et* 136. vbi latè agitur de viribus, & forma seruanda in sententia assistentiæ.

23 Quartus est, quando agitur de duabus sententiis conformibus per quoscumque Iudices latis, quæ sint infra summam 25. vnciarum, & ambæ fuerunt confirmatæ à Magna Curia, nam tali casu exequutioni demandari poterunt, non obstante appellatione interposita ad Sacrum Consilium, *vt disponitur per Regiam Pragmat. 3. sub tit. de offic. Sacri Reg. Consil.* Et idem dicendum est, quando sententiæ essent latæ, vna à Iudice ordinario, & altera ab Arbitro, in quem fuit per partes factum compromissum.

Similiter idem seruatur in duabus sententiis conformiter latis à Iudicibus Magnæ Curiæ Vicariæ, & sunt infra dictam summam 25. vnciarum, nam exequutioni mandantur, non obstante appellatione ad Sacrum Consilium interposita, *vt habetur in Reg. Pragm. 11. exordien. Hos autem §. sin autem de offic. Sacr. Reg. Consil.* & per Afflict. *decis.* 28. 39. *&* 47.

24 Quintus est in quolibet decreto affirmatiuo lato à Magna Curia Vicariæ, nam non obstante appellatione, mandatur exequutioni, quia à decretis affirmatiuis Magnæ Curię non datur appellatio ad Sacrum Consilium. Afflict. *decis. allegat.* 261. vbi etiam declarat, quæ decreta dicantur affirmatiua.

25 Sextus est in sententia lata infra duas vncias, à qua non datur appellatio, & proinde non retardatur exequutio. *per Rit. Magn. Cur. Vic.* 257.

26 Septimus est in sententia Sacri Consilij, quando fuit semel reclamatum prima vice, nam quando in causa reclamationis fuit confirmata sententia eiusdem Sacri Consilij, si iterum reclametur, non obstante tali reclamatione exequutioni mandatur sententia, quia non potest bis reclamari, sed est perpetuum silentium imponendum. Franc. *decis.* 153. *per text. in l. Is, qui aduersus C. de precib. Imper. offer.*

27 Octauus est in sententia lata per syndicatores contra officialem syndicatum, nam tunc exequutioni mandatur, prętita cautione de restituendo in casu ratractationis, non obstante appellatione, *vt in Regia Pragmat. incip. Regiæ Dignitati sub tit. de syndicat. officialium.*

28 Nonus casus est, quando sumus in sententijs latis per Rationales deputatos ad videnda computa alicuius Vniuersitatis, quæ elegit syndicum, vel alium officialem circa administrationem bonorum ipsius Vniuersitatis, nam sententiæ, seù significatoriæ, vt ibi dicitur, latæ per Rationales prędictos poterunt exequutioni mandari, præstita tamen cautione de restituendo in casu retractationis, non obstante appellatione interposita, & ratio est, quia tales sententiæ, seù significatoriæ habent exequutionem paratam. Franc. *decis.* 347.

29 Vltimus est, quando Rex catholicus, vel eius Prorex committeret aliquã causam alicui particulari iurisperito, cũ clausula, vt procedat nomine Regio; tũc enim sententia ab huiusmodi Doctore lata poterit exequutioni demandari, non obstante appellatione, præstita similiter cautione de restituendo in casu retractationis, vt supra Capic. *decis.* 111.

30 Sed aduertendum erit. Primò circa innouationem actorum, appellatione pendente, quod tribus modis poterit Iudex aliquid facere, & innouare, appellatione pendente. Primò circa exequutionem sententiæ. Secundo circa accessiones, quæ fiunt in sententia. Et tertiò circa prosequutionem processus, & actorum factorum in causa principali pro iustificatione appellationis.

Quoad primum Iudex poterit innouare mandando exequutioni sententiam in casibus supra relatis, tam de Iure cõmuni, quã de Iure Regni; circa verò reliqua appellatio ipsa valet, & in omnibus aliis effectibus appellationis procedit, vt tradit Afflict. *in dec.* 261. Frãc. *decis.* 120. & Carauit. *in rit. Magnæ Cur. Vic.* 257. *num.* 2.

31 *Quoad secũdum* circa accessiones, quæ quidem sunt, fructus, expensæ, & interesse, de quibus loquitur Bald. *in l. 1. C. de fructib. & lit. expens. & l. vnic. C. de sẽtẽt. quæ pro eo, quod interest.* est notandũ, quod duobus modis poterit Iudex innouare. Primò prouidendo circa sequestrationẽ fructuum, ne fructus dilapidẽtur, vt dictum est *sup. n.* 8. *& habetur in iuribus ibid. allegat.* & per Afflict. *decis.* 185. Secundo liquidando illos, maximè quando in sentẽtia, liquidationem faciendã expressit, *vt sup. dictum fuit num.* 20. de taxatione expensarum. Et ratio est eadem, quæ ibidem, quia scilicet, quando Iudex appellatione pendente liquidat fructus, vel expensas, aut interesse, nihil innouare dicitur, sed tantum pronunciata declarare videtur. *l. hæredes palam. §. si quis. ff. de testam.* de quo egit etiam Afflict. *decis.* 35.

32 *Quoad tertium*, nimirum prosequutionem processus, & actorum in causa principali factorum pro iustificatione appellationis, est notandum, quod regulariter quidquid Iudex facere potest, pendente lite, ante sententiam, poterit etiam facere, pendente appellatione, post sententiam *per text. in l. post quam §. Imperator ff. vt legat. & fideicom. nom. caueat.* sequitur Franc. *in decis.* 370. *num.* 15.

33 Aduertendum est secundò, quod prædicta innouatio, appellatione pendente, potest dupliciter contingere. Primò respectu Iudicis: Et secundò respectu partis. Respectu Iudicis, etiam bifariam, Primò quoad Iudicem, à quo; Et secundò quoad Iudicem, ad quem.

Respectu Iudicis, à quo, fit innouatio, quando Iudex post appellationem à sententia diffinitiua, vel interloquutoria, ipsa appellatione pendente, aliquid agit, quæ innouatio sustinetur, antequam ei fuerit inhibitum per Iudicem ad quem; post inhibitionem verò sibi factam, nihil prorsus innouare potest, quia per appellationem sunt ligatæ manus Iudicis. *cap. non solum de appellation. in 6. & l. 1. ff. nihil. innou. appellat. pend.* & ibi Gloss. & Bart. vbi idem firmant vt scilicet non solum non possit aliquid innouare appellatione pendente, sed etiam infra decem dies post sententiam ad appellandum concessos, & plenè notat Franch. *in cap. consuluit il a. & cap. bonæ de appellat.* vbi Abb. Felin. & Alii. Quod quidem a fortiori procedit, si fuerit facta inhibitio Iudici à quo per Iudicem ad quem, vt amplius non se intromittat in causa, prout obseruat Carauit. *in Rit. Magnæ Cur. Vic.* 258.

Respe-

Respectu verò Iudicis, ad quem appellatum est, fit innouatio, quando ipse prouisionem aliquam facit circa sequestrationem fructuum, de quorum dilapidatione timetur, *vt per l. Imperatores §. fin. ff. de appell.* notat Salicet. *in l. 3. C. eod.*

34 Innouatio autem respectu partis, etiam dupliciter fieri potest, nimirum respectu partis appellantis, & respectu partis appellatæ. Respectu partis appellantis, fit, quando ipsa post interpositam appellationem facit aliquem actum contrarium appellationi, & talis innouatio est prohibita, vt tradit Innoc. *in c. bone de appellat*, & Abb. *in cap. dilectæ de except.*

Respectu verò partis appellatæ innouatio fit, quãdo ipsa resisteret appellationi, dicendo, non posse, nec debere appellari, & hæc innouatio est pariter prohibita. Anton. de Butr. *in d. cap. dilecta de except.* sequitur Io. Anton. de Nigris *super capitul. Regni, quod incip. subditorum num. 111 limit. 19.*

35 Aduertendum est tertio pro complemento huiusmodi materiæ de effectibus appellationis, quod, vt alias supra dictum est, quando non appellatur à sententia infra decem dies, ipsa transit in rem iudicatam, dictis decem diebus transactis, hoc est recipit authoritatem, & vires rei iudicatæ, vt scilicet sententia possit exequutioni demandari. *iuxta tex. in cap. quoad consultationem de sent. & re iudic. cum similibus.* Etiam parte non citata, vt practicatur in Regno. *per Rit. Magnæ Cur. Vic.* 188. vbi habetur, quod ideo hoc fit, quia huiusmodi sententia, quæ fecit transitum in rem iudicatam, assimilatur obligationi stipulatæ penes acta Curiæ, sed talis obligatio mandatur exequutioni absque citatione, ergo similiter sententia in rem iudicatam transacta exequi poterit parte non citata, sed tamen duo concurrere debent, vt hoc locum habeat. Primum est, vt Iudex, qui tulit sententiam, quæ transitum fecit in iudicatum, viuat, ac etiam viuat victus, contra quem fuit lata sententia; alioquin si Iudex, aut victus, esset mortuus, tunc contra successorem victi non poterit exequutioni mandari, ipso non citato. ita notabiliter tradit Afflict. *in constit. Regni incip. dilationes num. 38.*

36 Secundum, quod concurrere debet, est, vt sententia transacta sit in rem iudicatam de recenti, nam si fecisset transitum, ante multos annos, & sic sententia esset antiqua, tunc neque mandari poterit exequutioni, parte non citata. Andr. de Ifern. *in d. constit. dilationes.* Quando autem sententia transitum faciat in rem iudicatam, & in quibuscasibus non transeat, *dixim. sup. p. 2. Sect. 3. Subsect. 2. à num. 53. cum plurib. seqq.* Necnon quando transeat, & exequutioni mandari possit ex alio capite, quia scilicet non obstante, quod fuit appellatum à sententia, non fuit appellatio prosequuta, dicemus infr. *Sect. seq. à nu. 23. cum seqq.*

Praxis, ac forma prædictorum non habetur hic, quia necessaria non existimatur, cum quilibet ex se illam habere poterit ex dictis & notatis in superioribus obseruationibus.

SECTIO III.

De tempore concesso appellanti ad prosequendam appellationem.

SVMMARIVM.

1 *Tempus prosequendi appellationem est vnius anni, & ex causa biennij.*
2 *Ex iustissima tamen causa est triennij.*
3 *Tempus prædictum per Iudicem breuiari potest.*
4 *Tempus prædictum, quando incipiat currere.*
5 *Impeditus prosequi, protestari debet super impedimento.*
6 *Iustè impeditus pluribus modis dicitur.*
Infirmitas, Paupertas, Captiuitas, Tempestas, & similia dicuntur iusta impedimenta.
7 *Impedimentum qualiter probetur.*
8 *Impedimentum est probandum, aliàs elapso anno sententia exequi potest.*
9 *Ita seruandum magis consentaneum est.*
10 *Fatale, vnde dicatur.*
11 *Practica Regni Neapolitani; quoad tempus prosequendi appellationem.*
12 *Personæ priuilegiatæ habent quadriennium ex causa impedimenti ad prosequendam appellationem.*
13 *Tempus ad prosequendum non procedit in interlocutoria.*
14 *Princeps secularis iurisdictione caret super Ecclesiasticis.*
15 *Causa appellationis in Regno, quomodo actitetur.*
16 *Practica Regni, quoad personas appellantes.*
17 *Appellans in Regno, quid facere teneatur.*
18 *Tempus prosequendi, quantum duret.*
19 *Terminus soliti à Iudice dari appellanti ad prosequendum.*
20 *Terminus prorogari potest per partes ipsas, sicut per Iudicem.*
21 *Terminus decem dierum per partes prorogari minimè potest, sicut ad prosequendum.*
22 *Appellatus in Regno potest prosequi appellationẽ post lapsum 30. dierum, si appellans negligens fuerit.*
23 *Appellatio, quot modis efficiatur deserta.*
24 *Sententia exequi potest, si appellatio effecta fuerit deserta.*
25 *Iudex à quo sententiam suam desertam declarat; quando appellatio non fuit introducta.*
26 *Desertio appellationis, si declaretur per sententiam, appellationem habet, & suspenditur executio.*
27 *Deserta appellatione, in dubio non declaratur talis.*
Citatio partis, an requiratur in declaratione desertionis appellationis.

1 Tempus de Iure communi præscriptum ad prosequendam appellationem, quando quis à sententia contra se lata appellauit intra decem dies, est vnius anni regulariter, intra quem comparere debet coram Iudice ad quem, & instare pro expeditione causæ appellationis, & iste annus dicitur primum fatale. Et quando appellans fuerit legitimè impeditus, ex iusta causa, habet alium annum; & sic secundum fatale, *vt habetur in cap. ei, qui appellat. in princ. 2. q. 6. cap. cum sit romana, cap. ex ratione, & cap. constitutus de appell. Clem. sicut eod. tit. de appell. & Auth. ei, qui appellat. C. de temporib. appellat.* vbi DD. *communiter*, & Prat. *ad Muscatell. p. 2. Gloss. finiendum, & Gloss. fatale.*

2 Quod si etiam in secundo anno fuerit legitimè impeditus, datur ei tertius annus, ex iustissima tamen causa, & per viam restitutionis in integrum, vt probatur *in d. cap. ex ratione de app.* Primus autem, & secundus annus dantur Ipso iure, non per restitutionem in integrum, vt tertius. Innoc. Abb. & DD. *in d. ca. ex ratione.* Gloss. Bart. & Alii *in d. Aut. ei, qui appellat.* Quæ tamen conclusio declaratur per Abb. *in d. cap. ex ratione col. 4.* vt procedat, quando appellans in toto secundo anno fuisset impeditus, alias conceditur illi restitutio solum in eo tempore, quo fuit impeditus, non totus annus. vide latè congesta per Prat. *vbi sup. in Gloss. secundum fatale.*

3 Est tamen aduertendum, quod dictum tempus potest ex causa breuiari, & moderari per Iudicem à quo,

à quo, & tunc elapso termino à Iudice datò firma remanet sententia, quia appellatio tunc dicitur deserta, & sic exequutioni mandari potest. *cap. cum sit romana, cap. personas cap. oblatu cap. reprehensibilis, & cap. sepè de appell.* vbi Glos. & communiter DD. Et de iure Regni Neapolitani probatur *in constit.* incipient. *appellationum tempora vers. caterum*. Quod locum habet, tam in sententia diffinitiua, quam in Interlocutoria, *vt in d. cap. cum sit romana in princ.* & similiter in appellatione extraiudiciali, *vt in cap. constitutus de appellation. & d. Clem. sicut. eod. tit.* de quo etiam infr. *n.* 18.

4 Sed quæritur, quando nam incipiat currere primum fatale?

Respondetur, quod incipit currere à die interpositæ appellationis, *vt probatur in tex. d. Clem. sicut*, & not. Abb. *in d. cap. ex ratione notab.* 1. Muscatell. *d. p.* 2. *Glos. finiendum n.* 3.

5 Vnde si appellans impeditus fuerit appellationem prosequi infra primum fatale, adhoc, vt gaudeat secundo fatali, sine contradictione, cautela traditur, vt protestetur de Impedimento, tam si proueniat ex facto Iudicis, quam ex alia causa ex parte ipsius appellantis. ita Franch. *in d. cap. ex ratione col.* 4. *in fin. & col. seq. vers. sed dubitatur adhoc*, & ibid. Cardin. *in* 4. *col.* cum quæstio sit inter Doctores, nam Alex. *in cons.* 19. *col.* 2. *vol.* 1. Bald. *in d. cap ex ratione in fin.* & DD. communiter *in l. properandum §. sin autem vtraque C. de iudic.* asserunt, quod si stat per Iudicem, quominus prosequi possit, debet pluries protestari, & si impediretur alia causa, & non facto Iudicis, secundum illos, non requiritur protestatio, sed sufficit, quod postea probetur iustum impedimentum; Alij verò aliter distinguunt, ideo ad euitandas disputationes, consulerem, vt semper protestetur de impedimento iuxta doctrinam Franc. & Cardin. *in d. cap. ex ratione*.

6 Quæritur secundò, quando nam quis dicatur iuste impeditus, ita vt primum fatale ei non currat?

Respondetur, quod supposito impedimento ex parte appellantis, cum possit etiam impedimentum prouenire ex facto Iudicis, vt dixi; ex consensu appellati; & ex facto tertii, dici potest iuste peditus pluribus modis.

Primò, si fuit infirmus aliqua graui infirmitate, ob quam prosequi non potuit. *cap. placuit* 18. *dist. & cap. si ægrotus* 5. *q.* 3. nam ægritudo partis, vel Iudicis prorogat diem *l. quæsitum. ff. de re iudic.*

Secundò si fuit impeditus ob paupertatem, quia paupertas excusat. Bald. *in l.* 2. *§. si quis q. vlt. ff. si quis caut.* Mathesil. *in suis notabilib. notab. vlt.* sequitur Frāc. Cre. *notab.* 121. *incip. statuto cauetur*.

Tertio, si ipse appellans, vel ipsius procurator in itinere capiatur à Turcis, vel aliis hostibus. *c. pen. de pign. & l. cum à matribus C. qui pet. tut. vel curat.*

Quarto, si fuit impeditus, ob tempestatem, vel aliā iustam causam, *vt in cap. placuit* 18 *dist. d. cap. si ægrotans. cap. cum dilecti de dol. & contum & cap. pen. de solut.*

Quinto, si vocetur à Principe, ob propria negotia peragenda, *vt cap. si Episcopus* 18. *dist.*

Sextò, si occupatus existat, ob vrgentiora negotia *l. contumacia. ff. de re iud.*

Septimò, si tempore prosequendæ appellationis partes de communi consensu compromiserunt causam ad Arbitros. *Clem. Quandiu de appellat. l.* 1. *& Authent. si tamen C. de tempor. appell. & collat.* 8. *§.* 1. *Authent. de appel.* An autem extrà hunc casum possint partes de communi consensu prorogare terminum fatalium, habetur infra *nu.* 20.

Octauò, si causa prorogetur ex pacto partium, vt si concorditer contraxerint, ne curreret terminus iuris, idest fatalia ad prosequendam appellationem, quod procedit tam in termino iuris, quam hominis *Clement. quandiu. de appell.* vbi limitatur, nisi periculum immineat ex dilatione; ibid. Glos. *in verb. imminere.* de quo infra, cum sit magna inter DD. altercatio super hoc.

Nonò, si causa referenda sit in concistorio Principis, & Consiliarij non possint adesse ob alia negotia, nam tunc tempus non currit appellanti, quia stat per Iudicem, non per ipsum *cap. anteriorum. §. adhoc §. biduū, & §. si forte* 2. *q.* 6. *cap. ex insinuatione de appellat.* facit tex. & Glos. *in cap. sæpè eod. tit.*

Decimò, si forte vnus, vel duo menses primi anni fuerint feriati, ex quo Iudex ius dicere non potuit, vel alio modo idem Iudex fuerit iustè impeditus *l. si feriatis. ff. de arbitr.* tali enim casu supplebitur illi tantumdem temporis de anno sequenti. *ad tradit in l. fin. ff. de minor. l. ait prætor. vers. si conditionalis. ff. de his quæ in fraud. credit. & l. quo tempore. C. de testam. milit.* Requiritur tamen vt tunc agat pro restitutione temporis, ante quam labatur annus, quia sic videtur moram purgare. *cap. ei, qui appellat. §. appellare.* 2. *q.* 6. Secus si expectauerit vsque in finem, quia tunc non potest mora purgari *l. si stichum §.* 1. *ff. de verb. oblig. & l. illud. ff. de peric. & commod. rei vendit.*

Vndecimò, si appellans non potuit habere Iudicis copiam, ad quem appellauit, vel quia non vult procedere, vel quia non potest Iudex, *vt in §. hæc quoque Authent. vt sponsal. largit.* & tunc expedit, vt protestetur appellans, *iuxta cap. de appell.* & notant communiter DD. *in d. cap. ex ratione, de appellat. & in d. Auth. ei qui appell. C. de temp. appellat. & dictum est supra*.

Duodecimo, iustum impedimentum dicitur, si aduersarius habuit dilationem à Iudice, vel ob infirmitatem, vel ob aliam causam, imo etiam si sine causa illam habuit, quia quomodocumque Iudex ius non reddat, tempus fatalium non currit appellanti. *cap. pen. de iud. & l. sed & si, vsq; ad §. quod vero. ff. ex quib. caus. maior.*

Decimotertiò est etiam iustum impedimentum, si testes examinandi in causa appellationis impediti fuerint, itaut non possint venire ad testimonium perhibendum, Vel si sine appellantis culpa non possint haberi instrumenta, & aliæ scripturæ necessariæ ad prosequutionem appellationis, Vel si dolo alicuius impediatur prosequi, quia tunc succurretur ei per viam restitutionis in integrum. *cap. ex litteris de in integr. restit. cap. pastoralis §. fin. de offic. ordinar.*

7 Est tamen aduertendum, quod in supradictis impedimentis, semper necesse erit docere, & probare appellantem voluisse agere, sed ex aliqua causa non potuisse *vt in d. cap. pastoralis & d. l. sed & si §. si ferię. ff. ex quib. caus. mai. & l. vt perfectus C. de anna except.* Quod si non potuerit habere testes, qui impedimentum probent, stabitur iuramēto eiusdem appellantis, inspecta tamen qualitate personæ, & causæ. *cap. fin. de his quæ vi. metusue caus. fiunt. & l. scire oportet. §. sufficit. ff. de excus. tutor.* Guid. Pap. *in suis questiòn. q.* 205. *quæ incip. in causa appellationis, vbi latè*.

8 Successiuè quæritur, an elapso primo anno possit Iudex statim exequi suam sententiam, tamquam appellatione deserta, si illi non constet de impedimento?

Respondetur negatiuè, cum Bart. *in d. Auth. ei qui appellat. C. de tempor. appell. in fin. et in l.* 1. *in fin. ff. nih. innou. appell. pend.* Bald. *in l. eos in princ. col.* 2. *vers. sciat tamen C. de app.* Franc. *in d. cap. ex ratione col.* 24. *vers. secundo quæritur eod. tit.* & communiter DD. & ratio est, quia sententia non confirmatur ex lapsu primi anni, nisi etiam labatur secundus annus, *vt expressè probatur in tex. d. Auth. ei, qui appellat.*

Est

Est bene verum, quod contrarium habetur *in Clement. sicut de appellat.* nam ibi dicit textus, quod per lapsum primi anni appellatio dicitur deserta, cessante iusto impedimento, vnde quando non constaret de impedimento, non opus esset expectare alium annum idem habetur *in l.fin.§.illud C.de tempor. appellat.* simile probatur *in capitol. cum sit romana de appell.* vbi appellanti datur annus ad prosequendam appellationem, sed ex iusta causa impedimenti biennium, ergo vbi non apparet iusta causa impedimenti, Iudex poterit exequi sententiam, elapso anno, & ista sententiã tenet Butr.& Imol.*in d.capit. ex ratione de appellat.* & Angel.*in consil.316.* vbi ait, opinionem istam esse verã tanquam Euangelium, sequitur Marant. *in spec.3.p. sextæ partis numer.* 231.*post princ.vers.& licet ista opinio, & numer.* 233.*vers. & sic per istas rationes*, vbi *numer. seq.* limitat, quod non possit Iudex exequi sententiam, nisi pars citetur, ante quam illam exequatur ad dicendum causam, quare executioni mandari non debeat: nam posset pars citata docere, de impedimento, & tunc daretur secundus annus, vnde concludit, quod si non doceret de impedimento, possit exequi sententiam Iudex, absque eo quod expectet, vt labatur alius annus. idem tenet Abb. *in d.c.ex ratione col.fin.de app.*

9 Et ista videtur mihi magis vera opinio, tùm quia fortioribus nititur rationibus, quã fine scrupulo amplectendã existimo, tũ etiam quia frustra primus annus diceretur primum fatale, & secundus secũdum fatale, *vt habetur in text.l.a in princ.C.de tempor. appell.* vbi Gloss.& DD. si non extinguerentur vires appellationis per lapsum ipsius, quando appellans non esset iuste impeditus, maximè quia. *text.in d.l.2. loquitur* in numero plurali: vnde ita cessante impedimento per lapsum primi fatalia, extinguũtur vires appellationis: sicut per lapsum secundi, vel tertij.

10 Dicitur autem iste annus fatale à facto, idest morte, nam sicut mors extinguit hominem; ita lapsus dicti temporis extinguit appellationem, vt inquit Abb.*in d.c.ex ratione col.3. post nu.8. de appell.* Gloss. *in d.l.2.in princ.*& Bald.*in l.fin.in princ.2.col vers.modo restat.C.de temp.appell.*

11 Sed est aduertendum, quod ea, quæ supra dicta sunt, procedunt de iure communi: De iure verò Regni Neapolitani aliter disponitur, nam appellans post interpositam appellationem intra 10. dies, tenetur prosequi appellationem intra quinquaginta dies, petendo Apostolos à Iudice, à quo, & litteras Inhibitoriales à Iudice, ad quem est appellatum, per quas inhibetur Iudici à quo, vt in causa amplius non se intromittat, & copiam Actorum transmittat ad ipsũ Iudicem ad quem faciendo etiam citari partem. *vt probatur in Constitut.Regni.incip. Appellationum tempora*; & ibi latè Andr. de Isernia. & Alij DD. Regnicolæ: alioquin si appellans non prosequeretur appellationem infra dictos 50. dies, appellatio efficeretur deserta, & sic sententia transiret in rem iudicatam, *vt in d.Constitut. Appellationum tempora*, ad tradita eorum, quæ supra notauimus de iure communi. Quæ quidem constitutio nõ corrigit ius commune, quoad fatalia, sed tantum concedit dictos 50. dies ad prosequendum, cum alias de iure communi dentur 30.dies, vt alias dictum est, vbi de Apostolis sermo fuit: Vnde isti quinquaginta dies includuntur in primo fatali, quod currit seruata forma iuris communis, incipiendo à die interpositæ appellationis, & ita hodie seruatur, licet Afflict. *in d. constit. Appellationum tempora* dicat, quod fatale, incipiat post lapsum dictorum 50. dierum: & dicti quinquaginta dies currunt à die interpositæ appellationis de momento ad momentum. Glos. 2.*in dicta constitut. Appellationum tempora*; Quod quidem locum non habet, quando appellans habuit aliquod legitimum impedimentum, propter quod non potuit prosequi appellationem intra 50. dies, quia tunc conceduntur illi alij 50.dies, *vt in d.cõstitut.appellationum* habetur, *ad text.in cap.fin.de appellat.* faciunt ad hoc tradita per Afflict.*in decis.*19.*et* 50. Impedimentum etiam potest prouenire ex parte Iudicis: & pariter ex causa Actuarij, qui non dedit copiam Actorum: & tunc neque currit appellanti tempus prędictum 50.dietũ, quia per illum non stat, quin prosequatur, vt per Afflict. *traditur in d. decis. 50. & 79.* Vnde ad talem effectum practicatur, vt appellans petat instanter, instantius, & instantissimè Apostolos, necnon copiam, Actorum respectiuè, offerendo paginam, & pecuniam. Quæ instantia operatur, quod cum per ipsum appellantem non stat, quo minus acta sibi consignentur, ad finem præsentandi illa Iudici ad quem intra 50. dies, vt illi non imputetur ad negligentiam.

12 Est insuper aduertendum in hoc, quod terminus prædictus 50. dierum non currit Personis habentibus restitutionem in integrum: vt sunt pupilli, minores, viduæ, Ecclesiæ, Vniuersitas, & Aliæ, quas enumerat Afflict. *in decis.* 210. & Nos egimus *sup. par. 2.sect.2.subsect.11.à nu.10.cum plurib.seqq.* nam si prædictæ personæ appellauerint infra decem dies, & appellationem non fuerint prosequutæ infra 50. dies: tunc per restitutionem integrum poterunt restitui ad tempus prosequendi infra quadriennium, vt refert Afflict. sic decisum in sacro Consilio Neapol. *dec.*175. & Franch.*dec.*473.

13 Sed quæritur, an dictum tempus quinquaginta dierum procedat, tam in appellatione à sententia diffinitiua, quam ab interlocutoria?

Respondetur negatiuè, procedit enim dicta constitutio; *appellationum tempora*, solum in appellatione à diffinitiua, & non ab interlocutoria, vt habetur in illis verbis: *Per quas diffinitiua sententiæ suspenduntur, &c.* Vnde dispositio dictæ conclusionis non extenditùr ad interlocutorias, quia si Rex voluisset, vtique declarasset. Et ratio esse potest quia interlocutoriæ nõ suspenduntur per appellationem, *iuxt. text.in cap. non solum de appell.in 6.*& Bar.*in l.3.ff.de appellat.recip.* & consequenter in his statur dispositioni iuris communis, vt scilicet peti debeant Apostoli infra 30.dies, & prosequutio appellationis fiat per annum, vel ex causa per biennium, *iuxta tradit.in cap. cum sit Romana de appell.& Authent.ei, qui appellat. C.de temporib. appellat.& supra dictum est in princ.* Nota tamen, quod quando appellatur à sententia interlocutoria habẽte vim diffinitiuæ, procederet dispositio *dictæ constitutionis appellationum tempora.* nam tunc appellatio suspẽderet sententiam, & sic haberet locum, sicut in diffinitiua ex identitate rationis. ita Afflict. *in d. constitut. appellationum tempora colum.7.in final.vers. sed hic quæro*, Muscatell.Prat.& Marant.*loc.præcit.*

14 At verò prætereundum non est circa dispositionem dictæ Constitutionis *appellationum tempora*, quod illa non habet locum, nisi in Curijs sæcularibus Regni prædicti, quia Rex, qui illam constituit, habet tantum iurisdictionem in personas sæcularium. In Curijs verò Ecclesiasticis procedit dispositio iuris communis, & Sacrorum Canonum, per quam conceduntur triginta dies ad petendum Apostolos, & annus ad prosequendam appellationem, & ex causa, *vt diximus* biennium; *cap. ab eo. de appellat.in 6.cap.ex ratione.extr.eod.Clem.sicut, et Clement. quãuis.de appell. l.1.ff.de libell.dimissor.& l.eos.§.fin.C.de appellat.* & Ratio est, quia Princeps sæcularis non potest legem impo-

imponere Ecclesiæ, & Ecclesiasticis personis, vt tradunt Abb.Felin.& Alij *in cap.Ecclesia S. Mariæ de constitutionib.*

15 Quæritur præterea, an in causa appellationis; secundum ius Regni, requiratur libellus, & litis contestatio?

Respondetur negatiuè, sed ipsa causa incipit ab apertura processus, vt disponitur *in Rit. Magnæ Cur. Vicar. 52. incipiẽ. Item in eisdem Curijs, et in Rit. 127. incip. Item in Curia ipsa, & in Rit. 141. incip. Itẽ quod causa, & in Rit. 155. incip. Item in appellationum causis.*

16 Hinc est, quod appellans intra decem dies, debet postea infra 50. dies a die interpositæ appellationis, vt diximus, duo copulatiuè agere. Primum est, vt præsentet appellationem, & copiam processus Iudici ad quem est appellatum. Secundum est, quod debet instare coram eodem pro intimatione partis appellatæ, vt fiat apertura processus. Vnde si hæc duo nõ obseruauerit, appellatio efficeretur deserta, vt obseruat Afflict. *in d. constitut. appellationum tẽpora. notab. 10. 11. et 12.* & ita practicatur in Curijs sæcularib. eiusdẽ Regni, & in quibusdã etiam Ecclesiasticis, quæ obseruãt stylum Curiarum sæcularium, sed malè faciũt.

17 Successiuè quæritur, quidnam agere teneatur appellans, postquam intra dictos 50. dies processum Iudicis, a quo, præsentauerit Iudici ad quem; & partem aduersam citare fecerit.

Respondetur, debere prosequi appellationem, illãque finire intra annum, sicut quilibet alius tenetur de iure communi: & si fuerit impeditus in primo fatali, seu anno, conceditur illi secundus annus, protestatione tamen trina præmissa; & si neque in isto secundo anno, seù fatali finire potuit appellationẽ, quia forte fuit pariter impeditus, tunc probato impedimento legitimo, tertium datur fatale, in quo finire debet, aliàs eo elapso appellatio efficitur omninò deserta, *vt habetur in c. ei, qui appel. 2. q. 6. ca. ex ratione de appell. clement. sicut. eod. tit. & Authent. ei qui appellat. C. de tẽpor. appell.* Et ista fatalia seruantur, iuxta Ius commune, post dictos 50. dies in omnibus Tribunalibus, & Curijs sæcularibus Regni: *per Regiam Pragm. 54. sub tit. de offic. Sac. Reg. Consil.* quidquid dicat Afflict. *in dec. 78.* quod in causa reclamationis in sacro Consilio non attenduntur fatalia: nam hodie *per d. Pragmat. 54.* cõceduntur, vt declarat Grammatic. *dec. 13. in fin.* de quo etiam *infr. numer. 22.* latius.

18 Vnde ex dictis colligitur, quod tam de Iure communi, quam de Iure Regni, terminus ad prosequendam appellationem, est vnius anni: & stante impedimento, datur secundus annus, & si impedimentum adhuc durauerit, conceditur tertius annus, & non vltra. Hęc tamen iuris dispositio procedit, quando Iudex, a quo, ex iusta causa breuiorem terminum non constituerit ad prosequendum, quod facere potest; *cap. cum sit Romana, cap. Personas, cap. oblatę, ca. ad aures, cap. reprehensibilis, et cap. sæpè de appellat. vbi DD. clem. quamuis. eod. tit.* & tunc eo elapso, appellatio remanet deserta, & sententia executioni mãdari potest, vt probatur in dictis iuribus, præsertim, *in cap. cum sit Romana vers. quod si ij, & cap. ad hoc, & cap. ad aures de appell. vide cap. ex ratione, eod. & ibi Glos. primam, & in d. c. personas in verb. sententiæ.* & latè Phil. Franc. *in d. cap. personas. col. 2.* vbi ponit nouẽ causas, ob quas potest Iudex terminum prædictum breuiare, & dare, & de iure Regni cautum est, *in d. constitut. appellationũ tempora. vers. cęterum,* vbi Isern. & Afflict.

19 Regulariter autem Iudex a quo de iure communi ex causa poterit plures terminos dare appellãti, ad hoc vt appellationem prosequatur, ne lites immortales fiant, & iudicium elusorium reddatur.

Quorum Primus est ad iter arripiendum ad Iudicẽ appellationis. *cap. peruenit. 2. de appell.*

Secundus est ad se præsentandum coram Iudice, ad quem. *d. cap. personas. eod. tit.*

Tertius est ad se præsentandum cum Apostolis. *l. præses. C. de appell.* vbi Bald.

Quartus est ad recipiẽdum Apostolos petitos, quo termino elapso, si non recepit, appellatio dicitur deserta. *clement. quamuis. de appellat.*

Quintus est terminus ad prosequẽdam appellationem, de quo dictum est per iura allegata *num. præced.* & habetur etiam in *cap. cum causa. de sent. & re iudic.* quidquid dicat Bartol. *in d. l. præses.* in hoc communiter ab omnibus reprobatus, dum asserit, non posse Iudicem à quo præfigere terminum appellanti, cum ille sit præscriptus à iure.

Sextus est terminus ad se præsentandũ, & redeũdũ cũ litteris inhibitorialibus Iudicis ad quem, saltem cũ fide fuisse se præsentatum, quia aliàs esset imponere legem superiori, vt daret ad libitum inferioris dictas litteras, quod fieri non potest. *cap. ex insinuatione. de appellat.* vbi Abb. & DD. de quibus latè per Franc. *in d. cap. Personas. de appell.*

20 Procedit secundò terminus prædictorum annorum seù fatalium, secundum iura præallegata, ad prosequendam appellationem, modo, quo dictum est; nisi de communi consensu partium fuisset prorogatus, quia tali casu non currunt tempora fatalium, & sic terminus esse poterit vltra duos ãnos, prout ipsis partibus placuerit, nam quando concorditer procedũt, possunt terminum prædictum & prorogare, & breuiare. Bald. *in l. fin. col. 1.* & ibi etiam Bart. *C. de tempor. appell.* Alex. *in l. properãdũ, C. de iudic & in Addit. ad Bart. in Auth. ei, qui appellat. C. de temp. appellat.* vbi etiã Cyn. Phil. Franc. *in ca. ex ratione col. 5. in fin. vers. sed dubitatio est. de appell.* & ibi Felin. *colum. 2.* Facit text. *in l. quod si nolit. § si quid ita. ff. de edil. edict.* vbi partes de communi consensu prorogare possunt tempus redhibitoriæ, quod similiter legale est: ergo & istud fatalium, quod etiam est legale. vide Carol. Antonell. *in tract. de tempor. legal.* vbi multa congerit.

Secundo facit text. *in l. fin. C. de temp. appell.* vbi habetur, posse partes pacisci, quod nullum fatale seruetur in appellatione.

Tertiò facit textus *in cap. in causis. de offic. deleg.* vbi terminus in rescripto datus de communi partium consensu prorogari potest.

Quartò facit text. *in Clementin. quandiu. de appell. & Auth. si tamen. C. de temp. appel.* vbi habetur, quod non currit tempus fatalium, quando partes de communi consensu compromissum fecerint.

Quamuis contrarium teneant Alij, dicendo, quod tacite prorogari potest per partes, non autem expressè, quod mihi nõ placet, nam si permittitur in tacita, quare non in expressa prorogatione? hãc negatiuam tuentur Ludouic. Roman. *in l. 2. ff. de re iudic.* Abb. *in d. c. ex ratione col. 3. de appell. &* Car. Alex. *ibid. col. 15. qu. 14.* Idem dicit Bart. sibi contrarius. *in Auth. si tamen. C. de tempor. appellat.* & Alij: sed prima opinio est magis recepta.

21 Sed quæritur, an partes de communi consensu possint prorogare tempus decem dierum datum ad appellandum, sicut possunt tempus ad prosequendam appellationem?

Respondetur negatiuè, neque tacitè, neque expressè, neque per viam cõpromissi. Glos. *in Authẽt. offeratur. verb. viginti. C. de lit. contest.* Bald. *in Auth. præcit. ei, qui appellat. col. fi. vers. quæro nũquid,* & *in Auth. Hodie. col. 2. vers. quæro quid si est appellatum. C. de appell.* Frãc. *in d. capit. ex ratione col. 6. vers. tertio quæritur de appell.*

Cardin.

Cardin. *in Clementin. quandiu. q. 5. de appell.* Feliu. *in cap. pen. col. 5. in fin. vers. secunda declaratio. de iudic.* Abb. *in cons. 77. col. 2. vol. 2.* & Alij Qui omnes communiter dicunt huiusmodi tempus decem dierum datum ad appellandum non posse neque per Iudicem prorogari, neque breuiari, sicut potest tempus fatalium datum ad prosequendam appellationem, vt diximus.

22 Non est autem omittendum hic vnum notabile pro Regnicolis, nimirum, quod si appellans, qui infra decem dies legitimè appellauit & infra 50. præsentauit processum Iudici ad quem, non prosequitur causam appellationis infra mensem post præsentatum processum: potest appellatus comparere coram Iudice ad quem, & prosequi appellationem, elapso dicto mense, non expectato anno, vel biennio. ita cautum inuenitur. *in Rit. Magnæ Cur. Vicar. 9. exordient. Item si appellans,* quod est menti tenendum, quia multi non aduertunt, per ea, quæ sup. dixim. *numer. 17. & seq.* cum contrarium seruetur de iure communi, nam si appellans non prosequitur causam appellationis, non potest post aliquot menses primi anni, appellatus prosequi, quia semper appellans potest se illi opponere, dicendo, se velle gaudere beneficio legis sibi concesso, vsque ad finem anni, iuxta *text. in d. Auth. ei, qui appellat. C. de temp. appellat.* Quo tempore elapso appellatio dicitur deserta, *vt habetur in ead. Auth. ei qui appellat. canonizata in cap. ei, qui appellat. 2. q. 6. in ca. ex ratione de appellat. & in clemēt. sicut eod. tit.*

23 Sed quæritur, quot modis & in quibus casibus appellatio efficiatur deserta?

Respondetur, pluribus modis appellationem fieri desertam. Quorum principalis est, quando non fuit appellatio interposita intra decem dies, *vt sup. dictum est, hac ead. p. 3. sect. 1. n. 69. vbi latè.*

Secundus modus est, quando appellans intra dictum tempus nō fuit postea prosequutus appellationem, petendo Apostolos, intra triginta dies, *iuxta tex. in cap. ab eo de appellat. in 6. clement. quamuis. eod. tit. & dix. etiam d. sect. 1. num. 100. cum plurib. seqq.* & infra annum prosequendo, cessante impedimento, vel infra bienniū cum impedimento *ad notat. sup. hac ead. sect. d. num. 1. cum seqq.* & de iure Regni, si nō fuit prosequutus infra quinquaginta dies, *iuxta præcitat. constitut. Appellationum tempora,* de quo etiā *sup. d. n. 11. cū seqq.*

Tertius modus est, quando appellans non procurauit pro viribus, vt causa appellationis finiretur intra tempora fatalium, *iuxt. tex. in cap. ex ratione. de appell. clement. sicut eod. tit. l. fin. §. illud. C. de tempor. appell.* de quo similiter dictum est, *in princ. præsentis section. per plures numeros.*

Quartus est, quando Iudex statuit terminum appellanti ad recipiendum Apostolos pro tali die, si non compareт illa die, appellatio dicitur deserta, etiam si Iudex non venerit eadem die, quia in consideratione habetur à lege negligentia appellantis, non præsentia Iudicis. ita Cardinal. *in Clement. quamuis. §. fin. in 1. qu. de appellat.* vnde si ipse comparet, debet se protestari, quod per ipsum non stat.

Quintus modus, seù casus, in quo appellatio efficitur deserta, est, quando Iudex à quo statuit breuiorē terminum ad prosequendam appellationem, quod facere potest, *vt dictum est sup. num. 3.* quia tunc si intra dictum terminum non fuit prosequutus, appellatio remanet deserta, *vt in cap. cum sit romana. vers. quod si is. de appellat. cum alijs notatis. sup. n. 18.* Et in Regno, cum possit Iudex breuiare, non prorogare terminum, *vt in d. constit. appellationum tempora. vers. cæterum,* elapsis 50. diebus remanet appellatio deserta, vt notat Afflict. *ibid. col. 2.* per ea, quæ tradit Cardinal. *de iure communi in clemēt. cōstitutionē §. insuper. in q. 1. de elect.*

Quod tamen non procedit in personis, quæ habent restitutionem in integrum, vt alias supra dictum est, quia non obstante lapsu temporis, siuè Iuris, siuè Iudicis possunt infra quadriennium prosequi per viam restitutionis in integrum. *vt habetur in clement. 1. de restit. in integr.* & tradit Afflict. *in decis. 175.*

Neque procedit, quando per appellantem non stetit, quin prosequeretur, quia forte ille fecit suas diligentias, sed iudex appellationis, vel alter eius officialis noluerunt, vel poterunt expedire litteras, & alia facere infra terminum; quia tunc prosequi potest, non obstante impedimento. Afflict. *dec. 79.*

Neque procedit in causis Beneficialibus, in quibus per Iudicem breuiari minimè potest terminus iuris, nisi vtraque parte volente, & si de facto Iudex breuiauerit, per lapsum dicti termini sic breuiati, appellatio nō dicitur deserta, nisi lapsus fuerit totus terminus iuris, vt singulariter tradit Franch. *in ca. cum sit in fin. colum. & in capitol. constitutus 2. colum. 1. de appellation.*

Sextus est, quando appellans non petijt Apostolus de iure communi infra 30. dies, nam tunc non obstante quod legitimè infra decem dies appellauerit, adhuc appellatio remanet deserta, ob non petitionem Apostolorum, *vt in ca. ab eo. de appell. in 6. clement. quāuis. eod. tit. per l. Iudicibus. C. eod. & l. vnic. ff. de libell. dimiss.* vbi Bart. Ludouic. Roman. *cons. 2.*

De iure verò Regni in Curijs sæcularibus sufficit, quod petantur, & præsententur Iudici ad quem, intra 50. dies datos ad prosequendam appellationem, vt obseruant Isern. *in d. constit. appellationum tempora, & ibid.* Afflict. *in 7. colum. in princ.* aliàs post lapsum dictorum 50. dierum appellatio cēsetur deserta, vt alias dictum est, *per d. constitutionem appellationum tempora, vers. cætera.* Ex qua colligit Iserna, quod appellans debet infra dictos 50. dies, plures actus copulatiuè facere, scilicet petere Apostolos, & illos recipere à Iudice à quo: deinde præsentare eosdem Iudici ad quem, vna cum processu: & postea debet citari facere aduersarium ad prosequendum coram eodem Iudice ad quem; & tandem ab eo licentiatus recedere potest: alioquin quolibet ex dictis deficiente, appellatio cēsetur deserta, & idē firmat Afflict. *ibidē notab. 10.*

Septimus modus est, quando appellans fecit diligentias, vt prosequeretur, sed per Iudicem stetit, quominus finiret, quia forte erat absens, & de hoc fuerit protestatus; nam si post reditum Iudicis non institit cum magna importunitate, nō proderit illi protestatio, nisi pro tempore, quo per ipsum non stetit, & sic postea non prosequendo, efficeretur deserta appellatio. *ita tradit* Alex. *cons. 19. col. 2. & 3. vol. 1.* Castrens. *in cons. 135. vol. 2.* & Corn. *cons. 44. col. 3. vol. 2.*

Octauus est, quando appellans, post interpositam appellationem legitimè, infra decem dies, accipit terminum iuris ad soluendum debitum, pro quo fuit per sententiam condemnatus; quia tunc per acceptionem termini ad soluendum, videtur renunciasse appellationi, & acquieuisse sententiæ, & sic appellatio dicitur deserta. *text. de hoc est singularis in l. ad solutionem. C. de re iud.* quem pulchrè exornat Bald. & notat idem, Ludou. Roman. *cons. 19. in fin.*

Nonus est, quando appellans, post appellationem legitimè interpositam, facit actum aliquem contrarium appellationi, coram Iudice, à quo: vt si litigaret adhuc corā eodē æquè ac si non appellauisset, quia tunc tacitè videtur renunciasse appellationi: *cap. sollicitudinem. de appellat.* Abb. *in c. gratum. de offic. delegat. col. 2. & in c. quæstioni. eod tit. & in c. cum venissent. de eo qui mitt. in poss.* latè Franch. *in d. c. sollicitudinem col. 4. et 5.* & Rot. *dec. 475. in nouis. quæ incip. si ille, qui à sentētia.*

Decimus est, quando quis appellauit ab interloquutoria, & per Iudicem non fuit admissa appellatio, & ab ista non admissione, seu reiectione appellationis non appellauit iterum, tunc enim quia non appellauit à non admissione, censetur deserta appellatio. Cardin. *in clement. 1. col. 4. vers. & ex hac Glosa de dol. & cõtum.* Innoc. *in cap. pastoralis col. 1. in glos. ver. suspendatur. de offic. deleg.* Matthesil. *in suis notabil. notab. 22.* & per Nos dictum fuit aliàs supra.

Vndecimus est, quando appellans post interpositionem legitimè appellationis, ea pendente innouat, & attentat aliquid, quod praeiudicat aduersario, vt si illū spoliauerit possessione rei controuersae: vel alienauerit in eius praeiudiciū, vel aliquid aliud fecerit, quod vergit in damnum aduersarij, nā tunc videtur eo ipso appellationi renunciare: & ratio est clara, quia ipsemet non defert appellationi à se interpositae; cum isti actus sint contra appellationem; & proinde censetur illam deserere, & nolle amplius prosequi, dum facit actum contrarium. *vt probatur in tex. cap. ea sit de appellat.* & notat Bald. *in ca. ex parte A. col. pen. vers. ut sctas de test.* Abb. *in alio cap. ex parte S. col. 2. vers. pro declaratione de rescript.* Angel. *in l. si C. de tempor. appellat.* Matthes. *in notabilib. notab. 27.*

De reliquis modis, quibus efficitur deserta appellatio vid. DD. cit. praesertim Carauit. *in Rit. Magn. Cur. Vic. 254.*

24 Quando autem appellatio efficitur deserta aliquo ex modis praedictis, vel alias quomodocumq; fiat, potest Iudex, à quo, sententiam à se latam, non obstante appellatione interposita, executioni demandare *cap. ei qui appellat. 2. q. 6. ca. constitutus de appellat. & Auth. ei, qui appellat. prae. C. de tempor. appellat. cum similib.* Solet tamen Iudex, ad quem, in tali casu desertionis appellationis, interloqui, appellationem esse desertam, & scribere Iudici, à quo est appellatum, vt suam sententiam, iuxta eiusdem seriem, continentiam, & tenorem exequutioni mandet, vt obseruat Afflict. *in d. constit. appellationem tempora,* & Carauit. *in Rit. M. C. V. 6.*

25 Quod quidem locum habet, quando causa appellationis iam erat introducta coram Iudice ad quem, alias poterit Iudex à quo declarare appellationem esse desertam, vt optimè distinguit Franc. *in d. ca. ex ratione col. 9. in fin. vers. circa septimum de appell.* Felin. *in cap. ex parte 2. col. 6. in fin. de rescr.* Marant. *in spec. 3. p. sexta partis princ. act. 2. num. 200.*

26 Melius est, quod Iudex à quo abstineat à tali pronunciatione desertionis appellationis, sed vbi desertio est clara, suam exequatur sententiam, quia à Decreto, seu sententia: per quam pronunciatur, appellationem esse desertam, datur appellatio, & sic ligarentur ipsius manus. Ita notabiliter tradit Franc. *in d. cap. ex ratione col. antepen. in fin. & col pen.* Bald. *cons. 390. vol. 3.* & Angel. *consil. 140.* Vnde ex hoc inoleuit practica in Regno, quod quando appellatio est deserta, quae prius introducta erat coram Iudice, ad quem: tunc pars appellata adire solet eumdem Iudicem, & instare, vt rescribat Iudici à quo, vt exequtioni mandet suam sententiam, & ille constito sibi de desertione rescribit Iudici à quo, vt sententiam suam exequatur, sine decreto, quod appellatio sit deserta, sed in illis litteris dicit sibi liquere, appellationem esse desertam, quibus litteris acceptis Iudex à quo statim suam exequitur sententiam, vt testatur Andr. de Isern. *in d. constit. appellationum tempora col. 3.* & Afflict. *ibid. col. 5. in princ.*

27 Quando autem fit decretum, quod appellatio est deserta per Iudicem ad quem, non requiritur citatio partis, secundum Franc. *in cap. saepè col. 7. de appell.* & in Regno obseruatur, quod quādo fit tale decretū, non legitur, *vt in Rit. Magn. Cur. Vicar. 229. incip. item seruat ipsa curia sub rubr. de appell.* de quo dix. *in praeced. Sect. num. 35.* Regulariter tamen non debet Iudex pronūciare appellationem esse desertam in dubio, ne peremptum remaneat ius litiganti. Iason. Castrens. & Alex. *in l. 1. ff. si quis caut.* Dec. *in l. quoties nihil. ff. de reg. iur.* Felin. *in cap. significauerunt col. 1. de test.*

Praxis verò ac forma declarandi appellationem desertam, non ponitur hic, ex quo collocata iam fuit supra *in Pract. ciuil. p. 2. Sect. 3. Subsect. 1. num. 79.* Ideo, qui illam videre cupit, ad praecitatum recurrat locū, nam occasione agendi de exequutione sententiae, ibi locare conueniens visum fuit.

SECTIO IV.

De modo procedendi in causa Appellationis.

SVMMARIVM.

1 *Practica, quae seruatur in causa appellationis.*
2 *Terminus ad non posita ponendum, & non probata probandum, vnde originem habeat.*
3 *Testes noui, & veteres producuntur in secunda instantia, dummodo examinentur super nouis articulis.*
4 *Exceptiones, quae opponuntur in secunda instantia.*
5 *Terminus praedictus ad non posita, &c. omitti potest.*
6 *Terminus praefatus, quare ita dicatur.*
7 *Testes in secunda instantia examinantur, sicut in prima.*
8 *Actus ordinatorij seruandi in iudicio appellationis.*
9 *Similitudines inter primam, & secundam instantiam.*
10 *Differentia inter primam, & secundam instantiam.*
11 *Appellatio fit à minori ad maiorem Iudicem.*
12 *Terminus ad probandum non datur in secunda Instātia, sed eius loco datur alius similis.*
13 *Exceptiones peremptoriae tantum opponuntur in secunda instantia.*
14 *In causa appellationis reficiuntur expensae.*
15 *In secunda instantia terminus ad non posita ponendum est communis.*
16 *In secunda instantia producuntur noui articuli, etiam post publicationem.*
17 *Sententia appellationis quid continere debeat.*
18 *Sententia appellationis qualiter formetur.*

1 QVando appellatio, ob aliquam causam, seu modum, *vt Sectione praecedenti dictum est*, non efficitur deserta, tunc per Iudicem, ad quem procedit ur ad expeditionem causae. Practica autem, quia vti solet, erit ista, videlicet. Primò expedire mandat citationem, qua notificatur parti appellatae, quod intendit procedere ad expeditionem causae appellationis interpositae per N. de N. suum aduersarium, & proinde accedat ad videndum aperiri processum sibi transmissum à Iudice, à quo, quae citatio solet esse communis vtrique parti, qua exequuta, & facta apertura processus, & actum in prima instantia factorum, procedit ad vlteriora, nempe ad dationem termini ad non posita ponendum, & probata probandum, Tertiò ad publicationem. Quartò ad conclusionem. Quintò ad citationem ad dicendum, & allegandum, & ad audiendam sententiam: Postremò ad sententiam, iuxta Praxim obseruari solitam in prima instantia, *de qua dictum est sup. part. 2. praesertim Sect. 3. per tot.* De quibus aliqua percurrere non erit inutile.

2 Quoad

2 Quoad terminum ad non posita ponendum, & non probata probandum, quatuor notanda veulunt. Primum est, vnde iste terminus originē habeat: Secūdum est, ā pars appellata possit opponere aliquas exceptiones, antequam detur, ad impediendum, ne amplius detur talis terminus. Tertium est; an possit omitti iste terminus de communi consensu vtriusque partis, vel ab altera partium, sine nullitate processus. Quartum est, quare dicatur terminus ad non posita ponendum, & non probata probandum.

Est igitur notandum circa primum, quod iste terminus originem trahit, & de iure Canonico, & de iure Ciuili, & de iure Regni. De iure Canonico, quia sumptus est *ex cap. fraternitatis de testib.* De iure Ciuili, quia sumptus est *ex l. per hanc C. de tempor. appellation.* Et de iure Regni sumptus est *ex constitution. Regni incip. Iurisperitorum altercationes*.

3 In quibus iuribus cauetur, vt in causa appellationis possint produci testes, tam noui, quam veteres in prima instantia, examinati, dummodo super nouis capitulis examinentur, quæ non fuerunt probata coram Iudice à quo, vid. Gloss. *in d. ca. fraternitatis verb. nouis, & DD. ibid. & sup. d. l. per hanc.*

4 Notandum est circa secundum, posse partem appellatam opponere omnes exceptiones, tam dilatorias, quam peremptorias, quæ non fuerunt oppositæ in causa principali coram Iudice à quo, *vt in d. l. per hāc vers. vel exceptionib. C. de tēpor. appell.* Potest tamē regulariter pars appellata quatuor exceptiones opponere, ad finē impediendi dationē termini prædicti.

Prima exceptio est declinatoria fori, & incompetētiæ Iudicis, ad quem, nam si quis appellauit ad Iudicem incompetentem, appellatio admitti non debet, quia semper appellandum est ad Iudicem competentem. Bart. *in l. 1. §. si quis. ff. de appell. & l. qui Romæ §. seia. ff. de verb. oblig. & Dec. in cap. 2. notab. 4. de appell.*

Secūda est exceptio legitimationis personæ, opponendo, quod in causa principali coram Iudice à quo in prima instantia actum fuit cum Procuratore non habente mandatum. Gloss. *in l. ita demum C. de procurator. per text. in l. licet C. eod. tit.*

Tertia exceptio, quæ opponi potest, est quod appellans post interpositam appellationem spoliauit partem appellatam possessione, de qua cōtrouertitur quia tunc videtur renunciatum appellationi. *ca. an sit; & cap. constitutus de appellat. cap. ex parte S. de rescript. & ca. bona de elect.* & ibi Gloss. & DD. præsertim Dec. *in d. cap. ex parte S. num. 6.* Et idem dicendum venit, si fecerit aliquem alium actum contrarium appellationi, *vt dix. sup. Sect. praced. nu. 23. vers. nonus est.* ob eamdem rationem.

Quartā exceptio est, quod appellans nihil probauit in causa principali, & proinde condemnatus fuit ad soluendas expensas ipsi parti appellatæ, nam in tali casu admitti non debet appellans ad terminum prædictum, nisi prius soluat expensas parti appellatæ, nō solum de Iure communi: verum etiam de Iure Regni, *vt habetur in Regia Pragmat. incip. Qui in principali causa. sub rubric. de expensis soluend. per appellantes.*

5 Notandum est circa tertium, quod terminus iste ad non posita ponendum, & non probata probādum omitti potest ab vtrāq; parte, sine nullitate processus. Bald. *in l. vnic. in fin. C. ne liceat tertiò prouocar.* Quinimò potest omitti in Regno, etiam vna tantum parte præsente, & altera contumaciter absente, *vt habetur in Rit. Magnæ Curiæ Vicar. 253. cū seq.* & hoc in fauorem appellationis toleratur, *iuxt. text. in l. fi. §. illud. C. de tempor. appellat.*

6 Tandem notandum est circa quartum, quod terminus iste ad non posita ponendum, & non probata probandum, ideo dicitur sic; quia totum illud, quod non est positum, & probatum in prima instantia coram Iudice, à quo; potest poni, & probari in secunda instantia coram Iudice, ad quem, secus si fuisset positum, & probatum in prima instantia; *vt probatur in d. l. per hanc C. de tempor. appell.* & de iure Regni *habetur in Constitut. incip. Iurisperitorum altercationes*: quia tunc non potest poni, & probari in secunda instantia, vt tradit Gloss. *in d. cap. fraternitatis. verb. nouis. de testibus*, & DD. ibid.

7 Ex dictis sequitur, quod factis probationibus, & examinatis testibus super nouis articulis, & capitulis, quæ esse debent omninò diuersa a primis positis, & probatis in prima instantia: Super quibus testes examinandi sunt medio iuramento, vt in prima instātia fieri solet, de veritate dicēdu. *iux. tex. in c. hortamur. 3. q. 9. & in §. 1. Authent. de testib.* sine intermixtione falsitatis. *ad text. in c. nullum 2. q. 4. & c. pura 3. qu. 9.* Et quod pro vtraque parte veritate, quam sciunt, dicent. *iuxt. cap. non sanè 14. q. 5.* siuè interrogati, siuè non *arg. cap. cum dilectus 1. de accusat.* Et tandem quod nulla passione, puta amore, vel odio; timore, vel pretio, aut alio commodo testimonium dicent; *iuxta ca. quoties, & cap. licet. 2. 6. testes. de testib.* proceditur ad terminum publicationis in causa ipsa appellationis, vt factum fuit in prima Instantia coram Iudice à quo.

8 Deinde datur terminus ad reprobandum, sed repulsandum testes: necnon terminus ad repulsam repulsæ, vt fieri solet in prima instantia, vt testatur Afflict. *in decis. 266.* Successiuè vbi opus fuerit, datur terminus ad præsentandum scripturas, & illas impugnandum.

Postea fit conclusio in causa, & sic datur terminus conclusionis, vt etiam fieri solet in causis primæ instantiæ.

Quo facto datur terminus vtrique parti ad allegādū, & dicendum in iure, & in facto; & expeditur citatio ad audiendā sententiam diffinitiuā. Et aliquando datur alius terminus ad pereunctandum acta: qui terminus dicitur refugium Procuratorū, vt hoc modo dilatent causas, maximè quādo malum fouent Ius, quē tamen Iudex denegare non debet, quando ob iustam causam petitur, ne præbeat ansam querelæ.

Quibus omnibus peractis deuenitur ad prolationē sententiæ diffinitiuè, pronunciādo, fuisse benè appellatum, & malè iudicatum.

A qua sententia appellari potest ad alium Superiorem infra decem dies solitos à iure regulariter ad appellandum concessos; qui quidem currere incipiunt à die intimationis sententię, *iuxta textum in Auth. Hodie. C. de appellation.* vel à die scientiæ, iuxta tradita in superioribus de sententia *in prima instantia p. 2. sect. 3.*

Iterum postea succedit terminus prosequendi appellationem, primò petendo Apostolos de Iure communi intra 30. dies, & de Iure Regni intra 50. secundò infra annum ad finiendā causam appellationis, legitimo impedimento cessante: & infra biennium cum tali impedimento: & infra alium annum per viam restitutionis in integrum, si etiam in secundo anno, seù fatali appellans fuerit impeditus; de quibus diximus sup. *in praced. sect. per tot.* de terminis autem, qui dantur in causa appellationis agit Bartol. *in l. furti §. sed si furti. ff. de his, qui notant. infam.*

9 Hinc colligi potest, quod inter primam, & secundam instantiam dantur aliquæ similitudine, & concordantiæ.

Quarum Prima est, quod sicut in prima instantia fiunt probationes, & examinantur testes, ac præsentantur scripturæ; sic eodem modo fit in secunda instantia super nouis articulis.

Secunda similitudo, est in termino publicationis, nam quemadmodum factis probationibus in prima instantia fit publicatio in causa: sic proceditur in secunda instantia.

Tertia conuenientia, & similitudo est in repulsa testium, quæ sicut datur in causa principali; ita conceditur in causa appellationis, vt probatur *in dicta decis.* Afflict. 266.

Quarta similitudo, est in alijs terminis, & actibus, nam sicut in prima instantia post repulsam, & repulsam repulsæ fit conclusio: datur terminus ad allegandum, fit citatio ad sententiam, & alia, id genus: ita in secunda instantia, vt paulo antè dictum est.

Quinta concordantia, seù similitudo, est in modo procedendi, nam si in prima instantia, causa fuit summaria: erit quoq; summaria in secunda instantia, vt tradit Franc. *in decis.* 520.

Sexta conuenientia, & similitudo est, quod fideiussiones præstitę in prima instantia, perseuerant in suo robore, & durant, ac habent effectum, etiam in secunda instantia, præsertim fideiussio de iudicato soluẽdo. Idem de Franc. *in dec.* 208 *&* 320.

10 Est tamen aduertendum, quod sicut in multis prima, & secunda instantia conueniunt inter se, vt visum est: sic in multis alijs longè differunt.

Prima igitur differentia constituitur, respectu Tribunalis, nam diuersum est Tribunal Iudicis, à quo appellatũ fuit, à Tribunali Iudicis, ad quem est appellatum. Gloss. *in cap. 2. de consuetud. in 6.* & maximè respectu maioritatis, & superioritatis Iudicis, ad quem; quoad Iudicem, à quo. *capit. anteriorum. §. de illo. 2. q. 6. & l. 1. §. si quis ante, et l. Imperatores ff. de appellat.* Quod tamen limitatur in illis Tribunalibus, in quibus non appellatur, sed tantum reclamatur, seù supplicatur per viam reuisionis sententiæ, vt fit in Tribunali Sacri Consilij Neapolitani, in quo à sententijs latis à Dominis Consiliarijs alicuius Rotæ eiusdem Consilij reclamatur ad idem Sacrum Consilium. & tunc Præses eiusdem eligit aliquem Consiliarium eiusdem Aulæ, mutato Iudice causæ, & ille nouiter electus in eadem Aula cognoscit de causa reclamationis, vt obseruat Afflict. *in decis.* 231. *& aliàs supra dictum est.*

11 Secunda differentia est, respectu Iudicis, quia appellatio interponitur à Iudice minori ad Iudicem maiorem. *cap. dilecti, cap. prior. & cap. Romana de appell. & c. si quis putauerit, ca. placuit, et d. c. anteriorum. §. Ad hoc. & §. Illo videlicet. 2. q. 6. cap. Metropolitanũ. 2. q. 7. & l. præcipimus. C. de appellat. & l. 1. §. si quis, et l. Imperatores. ff. eod. tit. de appellat. &* Gloss. *in cap. non putamus de consuetud. in 6.* Ratio est, quia nullo modo conuenit, vt idem Iudex, qui protulit sententiam, reuideat eamdem à se latam, per viam appellationis, cum semper confirmaret, quod semel prius factum fuisset: & sic pars granata numquam releuaretur à grauamine, *vt in dictis iuribus probatur.* Imò neque valeret consuetudo, vt appellari possit ad eundem Iudicem; *d. c. non putamus:* vbi Gloss. & DD. Vnde cum semel Iudex protulerit sentẽtiam, quiescere debet eius iurisdictio, quia functus est officio suo, *l. Iudex postea quam ff. de re iudic.* nisi partes acquieuerint suę sentẽtiæ, nam tũc partes illius sunt in illa exequenda, iuxta eius tenorẽ, quia fortè non appellarunt intra tempus à Iure concessum. *cap. quisquis 2. q. 6. c. si quis contra de for. compet, l. à Diuo Pio in princ. & §. sententiam ff. de re iudic. l. pen. C. de arbitr. et l. properandum §. sin autem reus C. de iudic.*

12 Tertia differẽtia est, respectu ordinis Iudiciarij: quia in causa principali procedi non potest absque datione termini probatorij, & est petendus à Iudice. *l. 1. C. de dilation.* & in Regno Neapolitano, etiam quod non detur, censetur ipso iure tributus per *Reg. pragmat. incip. post prædictas 7. sub rubr. de dilation. in caus. dand.* & ratio est, quia stat loco litis contestationis, quæ est fundamentum iudicii. *ca. vnic.* vbi Bald. *de lit. contest.* sed in causa appellationis procedi potest, sine termini datione: sed eius loco datur alius terminus, qui licet sit idem in substantia: vocatur tamen terminus ad non posita ponẽdum, & non probata probandum, propter priuilegium appellationis. *l. fin. §. illud. C. de tempor. appellat. & habetur in constitution. Regni incip. Iurisperitorum altercationes, et in constitut. Hac lege: & in Rit. Magnæ Cur. Vic.* 253.

13 Quarta differentia est, respectu modi procedendi in opponendis exceptionibus: quia in causa principali opponi possũt exceptiones, tam dilatoriæ, quam peremptoriæ. In causa verò appellationis regulariter opponuntur solùm exceptiones peremptorię: *vt notatur* per Capic. *in dec.* 28 & Franch. *in decis.* 370. *num.* 17. *&* 19. Regula tamen generalis, vt non possint opponi exceptiones dilatoriæ in causa appellationis, limitatur in dilatorijs, quæ respiciunt retroactum nullum processum, quia illæ opponi possunt, *vt notatur in l. ita demum C. de procurator.* per Gloss. *in verb. agitur,* puta si procurator erat falsus. *vt habetur in l. licet. C. eod. tit. de proc. et argum. l. 2. C. de eo qui pro tutore negot. gess.* & similes.

14 Quinta differentia est, respectu refectionis expensarum, quia in causa principali datur terminus in causa, non refectis expensis parti appellatæ: quãdo nihil probauit in causa principali, *vt habetur in pragmat. incip. Qui in causa principali. sub rubr.* de *expensis soluend. per appellant.*

15 Sexta differentia est, respectu probationum: nam in causa principali datur terminus ad probãdum incumbentia vtrique parti communis. *l. potẽda. C. de in integr. restit.* & ibi Bald. Fel. *in c. prudentiã. col. 1. de mut. petit.* & in Regno est *Ritus Magn. Cur. Vicar.* 210. *incip. Item seruat ipsa curia. in fin. et constitutio incip. lite legitimè contestata,* de quo dictum est. suprà. *p. 2. sect. 2. subs.* 3. Sed in causa appellationis datur solummodò terminus ad non posita ponendum, & non probata probãdum super nouis capitulis, & articulis tantum, quamuis detur vtrique parti. *l. per hanc. C. de temp. appell.*

16 Septima differentia est, respectu productionis articulorum, & testium: nam in causa principali, post datum terminum in causa, post productos articulos, & post publicationem factam in causa non possunt produci noui articuli, nec noui testes, propter metum subornationis de iure Regni, *vt in pragmat. quãdoq; solent. sub rubr. de testib. qui de nono superuenisse allegãtur, & in alia pragm. contigit sæpè. sub rubr. de capitulis & posit. impertin. in repuls. non ponend. & in constitut. Iurisperitorum altercationes.* Capic. *in decis.* 81 *num.* 8. In causa verò appellationis post publicationẽ produci possũt noui articuli, & noui testes ad fauorẽ appellantis. *iux. text. in c. fraternitatis. de testib. et l. fin. §. illud C. de appell.*

17 Vltima differentia est, respectu modi proferẽdæ sententiæ, nam in causa principali debet Iudex sententiam proferre, cum condemnatione, vel absolutione. *cap. illa de accusat.* vbi Gloss. *vlt. & l. 1. C. de iudic.* vel alio verbo vti debet, quod æquipolleat cõdemnationi, vel absolutioni. *cap. his de verb. signif. & l. 1. ff. de re iudic. & dix. sup. p. 2. Sect. 3 Subsect. 1. nu. 1. circ. fin.* Sed in causa appellationis debet aliter pronunciare, scilicet fuisse bene appellatum, & malè iudicatum, vel malè appellatum, & benè iudicatum, & sic sententia appellationis continet iustitiam, vel iniustitiam sententiæ causæ principalis, non condemnationem, aut absolutionem: nisi implicitè per viam approbationis, vel reprobationis primæ sententiæ, quæ talia continet. Gloss. *magn. in l. eos C. de appell.*

PRAX. PROCESSVS

18 Setētia autē in causa appellationis solet cōcipi sub hac sequenti, vel simili forma verborum, videl.

Forma sententiæ in secunda instantia.

In Dei nomine Amen. Nos Abbas N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus, ac Illustrissimi & Reuerendissimi Domini N. Archiepiscopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, & Officialis, Generalis, &c. In causa in hac Archiepiscopali curia per viam appellationis in secunda instantia vertente inter N. de N. Actorem ex vna, & N. de N. Reum conuentum Diœcesis N. huius nostræ Metropolitanæ Ecclesiæ Suffraganeæ partibus ex altera, de, & super solutione scutorum tot... vel relaxatione fundi N. siti in loco N. iuxta, &c. & alias prout in Actis, &c. Visis appellatione legitimè interposita, Inhibitione per Nos, & Nostram Curiam emanata, Apertura processus, & Actorū Nobis trāsmissorū, Termino ad non posita ponēdū, & nō probata probādū, probationibus hinc inde deductis, terminis alijs de Iure, & cōsuetudine cōcessis, citationibus ad allegandum & ad sententiam, & omnibus actis, partibusque pluries plenariè auditis cum suis procuratoribus, & aduocatis, Visis videndis, & consideratis de Iure considerandis; Per hanc nostram, quam in his scriptis de Iurisperitorum consilio ferimus, diffinitiuam sententiam, Christi nomine repetito Pro Tribunali sedētes, et solū Deū præoculis habentes dicimus, decernimus, & diffinitiuè pronunciamus, fuisse bene appellatum per dictum N. de N. & malè iudicatum per D. Vicarium Generalem Curiæ Episcopalis N. Vel, *fuisse bene iudicatum, & malè appellatum*, prout facti contingentia requirit, *proinde dictū appellantem ab impetitis per dictum de N. absoluimus, & liberamus*, vel si bene iudicatum pronuncietur, & malè appellatum, dicatur, *proinde sententiam per D. Vicarium Generalem Curiæ Episcopalis N. approbamus, & cōfirmamus, ac exequutioni mandandam fore, et esse declaramus, & ita dicimus, decernimus, et diffinitiuè pronunciamus, et sententiamus, non solum isto, sed omni meliori modo, &c.*

Ita pronunciaui Ego N. Vicarius Generalis Metropolitanæ Curiæ N.

Lecta, lata, &c. prout in sententiis latis in prima instantia, de quibus egimus sup. *p. 2. Sect. 3. c. 1. à num. 74. cum plurib. seqq.*

SECTIO V.

De Innouatis, seu Attentatis appellatione Pendente.

SVMMARIVM.

1 *Ius respicit, quod sæpè, non quod raro fit.*
2 *Attentata quid sint.*
3 *Attentata reuocanda sunt ante omnia acta.*
4 *Casus, in quibus attentata non reuocantur.*
Et primò in omnibus causis, in quibus non datur appellatio.
5 *Neque reuocantur, si ex reuocatione sequeretur præiudicium Ecclesiæ.*
6 *Neque, si proueniret scandalum in Populo.*
7 *Neque, si appellatio est deserta, & constet in Actis.*
8 *Neque, si facta fuerunt in interloquutoria.*
9 *Neque, si non sint omnino clara, sed turbida.*
10 *Neque, si petens reuocationem nullum habeat ius.*
11 *Neque, si dependeant à causa principalis cognitione.*
12 *Attentata, à quo Iudice reuocanda sint.*
13 *Attentare non dicitur quis aliquid agens vigore literarum Apostolicarum.*
14 *Attentata, quomodo reuocentur.*
15 *Attentata reuocantur iudicio ordinario.*
16 *Et similiter summariè.*
17 *In reuocatione attentatorum, quæ probari debeant.*
18 *Etiam à tertio causam habente à parte.*
19 *Causam habere ab aliquo quando dicatur.*
20 *Beneficia successionem non admittunt.*
21 *Citatio partis requiritur in reuocatione attentatorum, prout in reliquis.*
22 *Citatio illegitimè exequuta, habetur pro non facta.*
23 *Reuocatio attentatorum quid requirat.*
24 *In reuocatione attentatorum differentia constituitur inter appellationem iudicialem, & extraiudicialē.*
25 *Reuocatio prædicta procedit in appellatione legitima tantum.*
26 *Attentatorum reuocatio vsque ad quod tempus peti possit.*
27 *Modus petendi reuocationem prædictam.*
28 *Attentata quomodo purgentur.*
29 *Purgata dicuntur attentata, si facta fuerit diligentia pro ipsis purgandis.*
30 *Purgatio attentatorum integraliter fieri debet.*
31 *Appellatio à sententia reuocationis attentatorum, an detur.*
32 *Appellatio datur à recusatione Iudicis nolentis reuocare attentata.*
33 *Attentatorum reuocatio defensionis species est.*
34 *Alienatio Rei litigiosæ attentata dicitur.*
35 *Sententia super reuocatione attentatorum.*
36 *Exequutionis sententiæ attentatorum mandatum, sub qua forma verborum concipiatur.*
37 *Instrumentum executionis factæ qualiter formetur.*

1 Prima facie videtur extra ordinem fuisse positum hunc tractatum de attentatis in fine iudicij appellationis cum potius fuisset collocandus statim post sententiam, vel saltem in principio huius tertiæ partis. Ratio tamen, quæ me ad hoc faciendum impulit, fuit, quia non semper occurrit, quod pars, siuè Index aliquid innouet, seu attentet post interpositam appellationem à sententia, quam ipse tulit, & propterea, quod potest esse, & abesse, pro accidente habetur *l. pro voluntariis. ff. de impens. in reb. dotalib. fact.* Vnde cum Iura regulariter se adaptent magis his, quæ accidere solent frequenter, quam his, quæ raro, *l. nam ad ea, ff. de legib.* Ideo posui hic huiusmodi tractatum, quasi extra ordinem materiæ; eo quod raro accidit attentata fieri. Verum quia, & ipsa accidentia plurimum conferunt ad rerum cognitionem, *l. 1. & l. quod si nolit. §. qui mancipia. ff. de ædilit. edict.* propterea nolui omittere, sed tamen quasi separatim adnectere. Quare plura à nobis percurrenda erunt, iuxta nostrum institutum; Et primò, quid sint Attentata. Secundò, à quo Iudice reuocanda sint. Tertiò, qua via reuocanda sint. Quartò, quid requiratur in ipsorum reuocatione. Quintò, vsque ad quod tempus peti possit reuocatio attentatorum. Sextò, qualiter peti debeat. Septimò, quomodo purgari possint attentata. Octauò, an detur appellatio à reuocatione attentatorum.

2 *Quoad primum* est notandum, quod Attentata, sunt omnia acta, quæ sine rationabili causa fiunt, lite, appellatione, aut his æquipollente, pendente, à Iudice, seu à Parte, aut ab habente causam ab eis, in contemptum iurisdictionis, & præiudicium Partis, officio eius, cuius est læsa maiestas, in primis, & ante omnia, reuocanda, ita describit Lancellott. *in tract. de attent. at. in præfat. num. 4. & seqq.* & ferè omnes scribentes *in* cap.

cap. non solum de appellation. in 6. per illum text. vbi de his agitur.

3 Ex qua descriptione, seu definitione colligi potest, quod appellatione, aut lite pendente nihil est innouandum in spretum Iudicis, aut in præiudicium partis, sine nulla causa, alias quidquid innouatum fuerit, est nullum, & attentatum, & ideo est omninò reuocandum, & in pristinum statum ante omnia reducendum; siuè ante, siuè post Inhibitionem, aut quouis alio modo gestum fuerit. *d. cap. non solum*, vbi Glos. & DD. *de appellat. in 6.* Lancellott. *vbi sup. num. 33. & de priuileg. attentator. p. 3. cap. 3. num. 153. & seqq.* Scaccia. *de appellat. q. 3. num. 47. et seq.* & Rot. *decis. 235. nu. 1. p. 1. & decis. 735. n. 2. p. 2. & decis. 251. num. 1. p. 3. recentior.*

4 Limitatur tamen conclusio in pluribus casibus, quos supra ducentos congerit, & refert Lancellott. *d. tract. de attentat. p. 3. de priuil. attentat. cap. 30. nu. 178. cum seqq.* Et primò, ne sicco vestigio prætereamus, non reuocantur, ante omnia, attentata, in omnibus casibus, in quibus non datur appellatio, *vt habetur in d. cap. non solum.* vbi Glos. in *verb. casibus*, multos enumerat casus in quibus prohibita est appellatio, & nos de his egimus. *sup. hac ead. p. 3. Sect. 3. nu. 15. vbi latè.* Et ratio est, quia cum in dictis casibus, si appelletur, non erit appellationi deferendum; contra ius videretur, quod per appellationem impediretur executio sententiæ, vel alterius actus consecutiui sententiæ.

Idem dicendum venit in omnibus casibus, in quibus, Iudex non obstante appellatione potest aliquid agere, *de quibus dixim. sup. hac ead. part. 3. Sect. 2. d. num. 6. cum seqq.*

5 Limitatur secundò, quando ex reuocatione attentatorum diminueretur diuinus cultus, vel aliquod aliud damnum proueniret alicui Ecclesiæ. Glos. *in cap. peruenit. 2. verb. assignes de appell.* Beltramin, ad Greg. *decis. 465. n. 12.* Rot. *decis. 251. n. 1. in fin. p. 3. recent.*

6 Limitatur tertiò, quando ex reuocatione attentatorum sequeretur aliquod scandalum in Populo. Beltram. ad Gregor. *decis. 276. n. 9.* Rot. *decis. 22. n. 4. & decis. 657. num. 2. p. 3. rec.*

7 Limitatur quartò, quando appellatio est deserta; & de desertione notoriè constat in actis, quia tunc attentata, post decem dies ad appellandum datos, non reuocantur. Lancellot. *de attent. appell. pend. p. 2. cap. 12. amp. 1. n. 1. & n. 8. & 20.* Maresc. *variar. resol. lib. 2. cap. 127. n. 63.*

8 Limitatur quintò, quando agitur de attentatis factis post appellationem in interlocutoria interpositam, quia tunc non reuocantur ãte omnes alios actus, nisi prius fuerit pronunciatum benè appellatum *d. cap. non solum de appell. in 6.* Oldrad. *cons. 30. nu. 16. vers. præterea.* Federic. de Senis *consil. 198. n. 4. vers. de secundo.* Vel nisi saltem fuerit prius iustificata causa appellationis, *d. cap. non solum*, Scaccia *de appell. q. 3. num. 47. & q. 17. limit. 47. membr. 1. nu. 28.* qui tamen restringit in multis casibus. *dict. membr. 1. num. 37.*

9 Limitatur sextò quando attentata non sunt omninò clara, sed aliquo modo turbida, seù controuersa, quia tunc non reuocantur ante omnia. Rot. apud Marchesan. *de commission. nullit. sanat. p. 3. decis. 1. n. 2. fol. 178. & in Conchen. Capellaniæ 3. April. 1615. coram D. Verospio.* Secus si essent clara, quia tunc reuocanda sunt. Rot. *dec. 735. n. 2. p. 2. & decis. 769. n. 2. p. 3. & decis. 123. n. 1. p. 5. recent.*

10 Limitatur septimò, quando notoriè constat, quod petens reuocationem attentatorum nullum ius habet. Rot. *dec. 7. vt lit. pend. in antiqu. & in d. Conchen. Capellaniæ et dec. 251. n. 1. p. 3. rec.* Marese. *vbi sup. nu. 58. & seqq.* Buratt. *decis. 177. nu. 4. & decis. 212. num. 12.*

11 Limitatur octauò, quando attentata dependent à cognitione causæ principalis: Capic. *decis. 72.* Beltramin. ad Greg. *decis. 283. nu. 8. in fin. & decis. 465. num. 12.* Rota *decis. 251. num. 1. p. 3. recent.* Duran. *decis. 313. num. 11. & seqq.* vbi tamen ait, hoc procedere, quando attentata sunt turbida, secus si clara; nam tunc non dependent à cognitione negotii principalis; alias limitationes vid. apud Lancellott. *d. p. 3. de priu. attent. cap. 30. à n. 178.* cum nobis has tantum octo limitationes in praxi frequentius occurrentes retulisse sufficiat.

12 *Quoad secundum* est notandum, quod innouata, seu attentata facta, appellatione, seu lite pendente, reuocanda sunt regulariter ab eo Iudice, cuius maiestas læsa fuit Buratt. *decis. 72. num. 5. & decis. 77. num. 2.* Gregor. *decis. 486. num. 6.* Rot. *decis. 303. n. 4. p. 3. recent.* Quod potest facere etiam ex officio. Gregor. *decis. 91. nu. 8. & decis. 305. n. 4.* Buratt. *decis. 386. num. 5.* Caualer. *decis. 175. num. 3.*

Limitatur tamen, vt non possit Iudex ex officio reuocare attentata, cum hoc sit remedium extraordinarium, quando pro reuocatione ipsorum agi potest via ordinaria. Rot. *dec. 357. n. 2. p. 3. rec.* Greg. *decis. 503. nu. 3. & seqq.*

13 Sed quæritur, an dicatur quis attentare, quando aliquid agit cum litteris Apostolicis?

Respondetur cum distinctione. Aut enim in litteris facta fuit mentio de lite, & tunc non dicitur attentare, quia litteræ Apostolicæ non possunt dici attentatæ. Gregor. *decis. 2. num. 1* nam Papa non attentat, quia est supra ius. *clement. 1. in fin. vers. salua tamen vt lite pendent. c. proposuisti. de concess. præb.* Rot. *decis. 25. n. 4. de rescr. in nou.* Greg. *dec. 2. n. 2.* & ibi Beltram. *num. 15.*

Aut vero in eis non est facta mentio de lite, & tunc dicitur attentare, quia licet litteræ Apostolicæ dici non possint attentatæ, attamen non excusant ab attentatis, quando in eis non fuit expresse, & specificè facta mentio de lite. Gregor. *decis. 305. num. 5.* Imò etiam, quod sit facta mentio de lite, quæ probatur per clausulam appom solitam, scilicet. *cuius litis statum &c.* quæ habet virtutem præseruandi gratiam obtentam à subreptione, & attentatis, vt notat Beltramin. ad Gregor. *d. decis. 2. n. 16. & seqq.* & Caualer. *decis. 186. num. 3.* adhuc potest esse, quod possessio capta, vigore litterarum Apostolicarum, sit attentata Gregor. *decis. 19.* Beltramin. ad Gregor. *d. decis. 2. num. 15. & 16.* vbi alias decisiones cumulat.

14 *Quoad tertium* est notandum, quod duplici via reuocari possunt attentata: Primò principaliter implorando officium Iudicis, ad quem est appellatum, vt reuocet gesta per Iudicem à quo; Et secundò accessoriè prosequendo appellationem, vt declarat Cardinal. *in cap. dilecti il 3. col. 1. de appell.* & sequitur Anton. de Nigr. *in cap. Regni incip. subditorum num. 117.*

15 Quando autem petitur restitutio spoliatorum per viam attentati, & sic per implorationem officij Iudicis ordinarij, intentando actionem, cum agatur via ordinaria, requiritur ordo iudiciarius, scilicet libellus, litis contestatio, & alii termini substantiales. Franch. *in cap. bonæ col. 4. vers. primò quia de appellat.* Imol. *in d. cap. ex parte 2. num. 11. de rescript.* Lapus *alleg. 68. n. 1. vers. primò quia* Cardinal. *cons. 10. n. 2.* Scacc. *de appellat. q. 17. limit. 47. membr. 1. n. 173.* vbi etiam ait; quod à iudicio attentatorum datur appellatio.

16 Præterea potest procedi ad reuocationem attentatorum ex puro, & mero officio Iudicis incidenter, summariè, sine libello litis contestatione, &c. & tunc non requiritur aliquis ordo iudiciarius. Glos. 1. *in Clement. fin. vt lit. pendent.* Abb. *in d. c. bonæ n. 16. vers. magna est differentia. & nu. 17.* & ibid. etiam Franc. *d. col. 4. vers. primo quia de appell.* Imol. *vbi sup.* Lap. Cardinal.

dinal.

dinal. & Scaccia *locis præcit.* Aegid. *decis.* 101. *& decis.* 148. *& decis.* 194 & Rot. *decis.* 1. *de offic. Iudic. in antiq. et decis.* 1. *de restit. spol. in nouis.* Et tūc neque termini substantiales sunt seruando de stylo Rotæ seruari soliti, *vt habetur in practicalib. Rota sub tit. de termin. vsu & qualit. nu.* 8. Mandol. *de commiss. sup. attent. form.* 14. *in verb. causam, et causas vers. addo etiam,* Salust. Tiber. *in Prax. lib.* 2. *cap.* 8. *nu.* 8. vbi ait quod in his plus attenditur cōtemptus Iudicis, quam læsio iuris, & ita practicatur in Rota vt Ead. Rot. *dec.* 78. *de appell. in ātiqu. alias est* 765.

17 Est tamen aduertendum, quod qui petit reuocari attentata, probare debet possedisse, rem de qua agitur, de tempore mote litis, & insuper quod ad præsens Aduersarius illam occupat, & detinet. Imol. *in d. cap. ex parte num.* 11. *de rescr.* Card. *d. consil.* 10. *num.* 2.

18 Etiam si sit tertius, dummodo habeat causam à parte, nam licet tertius, qui non est in lite, non attentet. *cap. romana §. in alium de appellat. in* 6. Maresc. *var. resol. lib.* 2. *cap.* 121. *nu.* 60. *& seq.* Caualer. *decis.* 186. *n.* 4. Gregor. *decis.* 14. *num.* 6. non tamen hoc locum habet, si tertius habeat causam à parte, quæ est in lite. Afflict. *decis.* 354 *nu.* 21. Gregor. *decis.* 14. *num.* 6 Quod procedit, etiam si possideat eum titulo, & bona fide. Burat. *decis.* 406. *num.* 2.

19 Causam autem, à Parte habere dicitur in Beneficialibus, qui possidet Beneficium per viam resignationis ad eius fauorem factæ, aut per viam permutationis, siue alterius similis modi. *c.* 2 *vt lit. pendēt. in* 6. Rot. *decis.* 3. *vt lit. pend. in antiq. & dec.* 3. *eod tit. in nou. & decis.* 1147. *p.* 3. *lib.* 3 *diuers. & decis.* 705. *nu.* 3. *p.* 1. *rec.* Beltram. ad Gregor. *decis.* 14. *num.* 7.

Secus si fuit prouisus per obitum, aut per cessionem, vel resignationem liberam non in fauorem; aut per resignationem ad fauorem, sed alterius, qui non erat in lite; aut per priuationem, vel alium similem modum, qui non trahat causam ab eo, qui erat in lite, quia tunc habet nouum ius à Papa, non ab alio, Roman. *cons.* 374. *num.* 5. *vers. sed Prælato* Rot. *decis.* 705. *num.* 1. *p.* 1. *recent.*

20 Ratio est, quia in Beneficiis non datur successio. *cap. ad extirpendas, & cap. ex transmissa de filijs presbyter.* Put. *decis.* 33 *n.* 3. *lib.* 1. Rot. *decis.* 13. *in fin. de proc. in nou.* propterea non potest huiusmodi exceptio opponi, quod attentauerit. Lancellot. *de attentat. p.* 1. *cap.* 3. *num.* 4. *& seqq.* Put. *decis.* 74. *num.* 3. *& num.* 9. *lib.* 2. Achill. *dec.* 28. *de app.* Seraph. *dec.* 182. *n.* 1. Caualer. *dec.* 186. *nu.* 2. Rot. *decis.* 705. *n.* 1. *p.* 1. *rec.*

21 Semper tamen in reuocatione attentatorum requiritur aliqua causæ cognitio, & præsertim citatio partis. Franc. *in d. cap. bonæ memoriæ col.* 4. *&* 5. *de appellation.* vbi agit de multis priuilegijs attentatorum. Idem dicit de citatione Decius *consil.* 20. quia citatio requiritur in quibuscumque actibus. *l. de vnoquoque. ff. de re iudic. l. nam ita Diuus. ff. de adoption.* Gabr. *de citation. concl.* 1. Tiraquel. *in tract. res inter alios acta per tot.* Et defectus citationis facit nullitatem insanabilem. Vantius. *de nullit. defect. citation. num.* 9. Rot. *decis.* 312. *n.* 2. *p.* 4. *rec* Caualer *decis.* 396. *num.* 6.

22 Et quando citatio est nulla, & illegitima, vt si sit facta domi alicuius, qui ibi non habitat. *l.* 1. *§. domum. ff. de liber agnosc.* Vant. *ibid. n.* 11. Fenzon. *ad statut. Vrbis lib.* 1. *cap.* 51. *nu.* 11. habetur æque ac si facta non esset *l.* 1. *§. pen. ff. quod cuiusque vniuers. nom. l. quoties. ff. qui satisd. cogant. cap.* 2. *de translat. Prælat. clement.* 1. *de immun. Eccles.* Vant. *de nullit. tit. quot. & infra quod num.* 16. *& n.* 27. *& seqq.*

Quæ nullitas, parte opponēre, in primis & ante omnia, est reuocanda. Vāt. *de nullit. tit. quot. et quib. mod. n.* 14. *& seq.* Coccin. *decis.* 206. *num.* 1. Cæs. de Grats. *decis.* 9. *nu.* 8. *de caus. poss. & propr.* Rot. *decis.* 46. *p.* 1. *recentior.*

23 *Quoad quartum*, quid scilicet requiratur in attentatorum reuocatione, notandum est, quod in hoc distingui debet inter Iudicem, à quo; & Iudicem, ad quem; ac partem appellantem. Si loquamur respectu Iudicis, à quo, requiritur Primò, vt sit ab eodem Iudice sententiatum, & iudicatum. Secundò, de eadem re; Et tertiò, inter easdem partes, prout de primò est Gloss. *in d. cap. non solum ver. ante omnia de appell. in* 6. & Gloss. & DD. *in l.* 2. *C. de petit. hæredit.* & Gloss. *in cap. venerabilibus de sent excom. in* 6. De secundò scilicet de eadem re, traditur per Abb. *in cap. quia frustra de vsur.* & Ioann. Ant. de Nigr. *in d. capitul. Regni subditorum limit.* 18. Et de tertiò scilicet inter easdem personas litigantes, est Gloss. *in l. creditor ff. mandat.* Si verò loquamur respectu Iudicis, ad quem est appellatum, requiritur, vt sit facta inhibitio Iudicis à quo est appellatum, vt se non intromittat amplius in causa. ita Butr. & Imol. *in cap. fin. de appell* quos sequitur Anton. de Nigris *vbi supr. nu.* 110. & Carauit. *super Rit. Magnæ Cur. Vicar.* 298. vbi tradit formam inhibitionis faciendæ. Quinimò ait Imol *in d. cap. fin. col fin.* Butr. & Franc. *ibid. col. antepen. vers. vltimo quæritur*, quod ad hoc, vt attentata reuocentur, requiritur ex necessitate, vt appellatio sit intimata Iudici, & Parti; alias semper possunt in causa procedere, donec, & quousq; habuerint notitiam illius. Ista autem intimatio appellationis Iudici, & Parti necessaria erit, quando appellatio est Iudicialis; non si sit Extraiudicialis; nam in appellatione extraiudiciali reuocantur attentata, etiam si non fuerit intimata, secundum Franch. *in d. cap. bonæ memoriæ. col.* 13. *vers. noua conclusio. de appell.*

24 Datur etiam alia differentia inter appellationem Iudicialem, & extraiudicialem in materia attentatorum, nam in appellatione Iudiciali reuocantur omnia attentata, etiam quæ non sunt de directo contra appellationem: sed in extraiudiciali illa solum reuocantur, quæ sunt contra appellationem, & non alia. ita notabiliter tradit Franc. *in cap.* 1. *notab. vlt. de appellat.*

25 Et demum si loquamur, respectu Partis appellantis, requiritur, vt appellauerit à sententia intra decem dies. Glos. *in d. cap. non solum. ver. extra decem dium. de appellat. in* 6. Idem de Nigr. *in d. capit. Regni subditorum num.* 111. *in* 2. *limitat.*

26 *Quoad quintum*, est notandum, quod reuocatio attentatorum peti potest vsque ad conclusionem in causa, & non vltra, post conclusum enim in causa appellationis agi non potest amplius de reuocatione prædicta. Franc. *in cap. dilecti.* 3. *col.* 2. *de appell.* vbi ponit aliquas limitationes, in quibus attētata nō reuocātur.

Quod procedit, siue appellatum fuerit a sententia diffinitiua, siuè ab interlocutoria, siuè ab actibus extraiudicialibus, nam post conclusionem non datur reuocatio attentatorum, prout sic fuisse decisum in Sacro Consilio Neapolit. testatur Afflict. *in decis.* 352.

27 *Quoad sextum*, est notandum, quod modus petendi reuocationem Attentatorum talis erit; videlicet quod Pars appellans compareat coram Iudice ad quem, post interpositam appellationem, & petat, vt in primis, & ante omnia reuocet attentata per Iudicem à quo, aut per Partem; & hoc facere debet statim, secundum Decium *in cap. consuluit* 2. *nu.* 5. *de appell.* sed tamen istud *statim* Decii, intelligi debet, secundum, quod præced. numero dictum est, scilicet vsque ad conclusionem in causa appellationis.

28 *Quoad septimum*, est notandum; quod Attentata purgari debent in eo Tribunali, cuius maiestas læsa fuit, nisi causa sit alibi per speciale rescriptum commissa, super attentatis. Gregor. *decis.* 486. *nu.* 4. Boratt. *decis.* 72. *num.* 5.

Et

Et purgantur per legitimam cessionem attentatis factam, quæ esse debet ita perfecta, vt nullum interesse sentiat amplius, qui attentata passus fuit; nec attentans sentiat amplius aliquod commodum ex attentatis ipsis. Buratt. decis. 126. num. 3. Caualer. dec. 138. n. 1. Greg. d. dec. 486. nu. 3. & 17. vbi nu. 4. & Ferentill. ad Buratt. d. dec. 126 num. 9. asserunt, cessionem debere esse puram, non conditionalem, aliàs non releuaret.

29 Pro purgatis autem habentur attentata, si facta fuerit omnis possibilis diligentia pro illis purgandis. Crescent. decis. 1. de sequestr. poss. et fruct. Beltramin. ad Gregor. decis. 503. num. 6. Ferentill. ad Buratt. dec. 588. numer 8. Duran. decis. 166. num. 10. vbi ait, quod huiusmodi diligentia iuramento probari potest.

30 Necesse est tamen, quod purgatio attentatorum fiat integraliter, & omnimodè, vsque ad obolum. Bald. in cap. conquerente. de restit. spoliat. & ita seruat Rota in talibus iudicijs priuilegiatis, vt latè tradit Beltram. ad Gregor. in dict. decis. 503. num. 6. Quod est contra opinionem Angeli in l. 4. §. ait prætor. ff. de re iudic. vbi tenet, sufficere pro illorum purgatione, si fiat depositum vnius Iulij, cum oblatione soluendi residuum, quando facta fuerit liquidatio. Cuius tamen opinio procedere potest, quoad damna & interesse, de quibus benè constare non potest; & similiter quoad expensas extraiudiciales factas ab eo, qui attentata passus est, nam istæ, cum ab attentante sciri non possint, sufficit depositum vnius Iulii, cum oblatione soluendi residuum, facta liquidatione, etiam in materia priuilegiata. Rot. dec. 357. num. 1. par. 3. recent. Gregor. d. decis. 503. num. 1. & ibi Beltramin. dicto num. 6.

31 Quoad octauum, est notandum, quod in hoc dubio, an detur appellatio à reuocatione attentatorum, sunt duæ opiniones: Prima affirmatiua, quam sequitur Scacc. de appellat. q. 17. limit. 47. memb. 1. num. 172. et seq. vbi de communi testatur. Lancellott. de attent. p. 3. c. 28. n. 44. & 98. Rot. dec. 2. de re indic. in nou. in qua supponitur appellatio, dum commemorantur tres sententiæ conformes in causa attentatorum latæ. Idem tenet Contard. in l. vnic. tit. de Aezid. q. 7. C. si de momentan. poss. fuer. appell. fol. 643.

Secunda verò sententia Doctorum est negatiua, quod scilicet non detur appellatio à sententia lata super reuocatione attentatorum. Idem Cōtard. vbi sup. parum sibi constans sub nu. 139. in ampliat. & idem Lancelott. d. cap. 28. à nu. 45. vsque ad num. 99. vbi hanc opinionem negatiuam veriorem tenet, sed ipse nihilominus, licet secundam per sexdecim fundamenta comprobet, respondendo etiam contrarijs, primam opinionem sequitur num. 98. quam tamen limitat tribus modis à n. 99. vsque ad n. 136. Primò, in spolio attentato; Secundo, in attentatis appellatione pendente. Et tertio, in attentatis pendente aliqua lite, in qua appellatio esset prohibita.

Possunt tamen istæ contrariæ opiniones conciliari ex Praxi Romanæ Curiæ, distinguendo tali pacto: Aut enim agitur principaliter pro reuocatione attentatorum per viam actionis, vel via ordinaria non priuilegiata, secundum Lancellott. de attent. cap. 21. num. 23. & dictum est sup. nu. 15. & tunc, quia sententia est diffinitiua, secundum eumdem Lancellott. vbi sup. d. cap. 28. num. 39. vel habet vim diffinitiuæ. Idem ibid. nu. 36. & Caualer. decis. 376. num. 4. non est dubium, quod detur appellatio, & sic saluatur prima opinio affirmatiua.

Aut verò agitur pro reuocatione attentatorum summariè via priuilegiata officij Iudicis, vel alias incidenter via priuilegiata, iuxta tradita sup. nu. 16. & decretum est interloquutorium, secundum Lancellott. d. c. 28. n. 36. & tunc, si decretum est validum, non datur appellatio, & sic saluatur secunda opinio negatiua, & maximè si validitas, & iustitia est clara. secus est, si dubitetur de validitate, & iustitia decreti, & clarè appareret; nam tunc datur appellatio ad vtrumque effectum, iuxta DD. in prima sententia affirmatiua allegatos.

32 Quod si quis petierit a Iudice, vt reuocaret attentata, vel sequestrum attentatum, & Iudex recusauerit reuocare, tunc sine dubio datur appellatio. Marchesan. de commiss. sup. attentat. p. 2. §. 2. num. 95. fol. 52. similiter datur appellatio, si Iudex pronunciauerit, attentata non esse reuocanda. Lancellott. de attentat. cap. 28. num. 41. & 42. & 88. & seqq.

33 Est autem aduertendum, quod potest quis agere pro reuocatione attentatorum, etiam quod sit excommunicatus, & tunc contra illum opponi non potest exceptio excommunicationis, quia remedium attentatorum est priuilegiatum, & est species defensionis, ita tenet Dec. in cons. 200. col. fin. n. 2.

Neque opponi potest exceptio proprietatis. Cardin. in cap. bonæ memoria col. 3. vers. nota ex textu. ibi. proprietatis de appellat. vbi etiam in verbo tempore, etc. ait, quod ille, qui attentauit, tenetur ad restitutionem fructuum medio tempore perceptorum, à die interpositæ appellationis.

De multis alijs priuilegijs attentatorum agit Franch. pleuè in d. c. bonæ memoria col. 4. & 5. de appell.

34 Sed quæritur, an dicatur attentata alienatio, inuestitura, cessio, aut concessio bonorum per aliquā partem litigantium facta, non solum appellatione pendente, verum etiam lite pendente?

Respondetur affirmatiuè, quia censetur facta in præiudicium alterius partis, vnde est nulla, & attentata, vt tenet Gabr. de iudic. conclus. 4. num. 1. & 24. vbi plures Alios allegat. Idem ait Castrens. consil. 72. incip. in causa num. 1. & seq. lib. 2. Felin. in cons. 32. n. 13. Menoch. cons. 2. nu. 190. & Alij, quos refert, & sequitur Lancellott. de attentat. lit. penden. p. 2. c. 4. limit. 20. n. 21. & seq.

De reliquis, quæ dici posent in hac vastissima materia Attentatorum, videatur prædictus Lancellottus, qui plena manu integrum volumen edidit super illis, & ex professo materiam examinauit. Et ex nostris Regnicolis videri potest Io: Anton. de Nigris. sup. alleg. capitul. Regni incipient. subditorum. à n. 92. vsque ad n. 127. & Alii, &c.

PRAX. PROCESSVS

35 Quando autem casus occurret, quod Iudex reuocare teneretur Attentata, facto Iudicio, vel ordinario, vel summario, vt dictum est supra, concipere poterit sententiam infrascripta, vel simili verborum forma, videlicet.

Forma sententiæ Reuocationis Attentatorum.

In Christi nomine Amen. *Nos Abbas N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus (si talis sit) ac Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini N. Archiepiscopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, & Officialis Generalis, &c. In causa; & causis, quæ in hac Archiepiscopali Curia N. coram Nobis in secunda, seù veriori versæ fuerunt & vertuntur instantia inter N. de N. Actorem ex vna, & N. de N. Reum conuentum ex altera partibus diœcesis* N. *Nostræ suffraganeæ, de, & super dimissione, et relaxatione, ac reintegratione possessionis territorij, seù fundi vulgo dicti* N. *siti in loco* N. *iuxta bona* N. N. & N. *de* N. *& alios, si qui sint, fines, etc. lite,* (seù appellatione,) pen-

pendente, occupata, rebusque alijs, prout in Actis, &c. Visis probationibus factis per d. N. de N. super occupatione possessionis prædictę per præfatum N. de N. facta, citationibus factis, & omnibus actis; ac visis videndis, & consideratis de Iure considerandis; Christi nomine repetito, Pro Tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes per hanc nostram diffinitiuam sententiam, quam de Iurisperitorum consilio in his scriptis ferimus; Dicimus, pronunciamus, decernimus, & declaramus, possessionem prædicti Territorij, seù fundi N. eiusque iurium, & pertinentiarum, &c. per d. N. de N. post inhibitionem, de qua in actis, legitimè præsentatam, ac lite pendente apprehensam, & occupatam, fuisse, & esse nullam, et attentatam; et ideo reuocādam cum omnibus inde sequutis, prout reuocamus; dictumq; N. de N. Actorem fore, et esse ad possessionem d. Territorij, seù fundi reintegrandum, ac restituendum, & omnia in pristinum statum reponenda, prout erant ante huiusmodi attentata, & inhibitionem; prout restituimus, reponimus, et reintegramus, amoto d. N. de N. aduersario, et quocumq; alio illicito Detentore; mandatūque de restituendo, & aliud necessarium, & opportunum decernimus, & relaxamus; dictumque N. de N. in fructibus à die præfatæ occupationis perceptis, & vsque in diem actualis dimissionis percipiendis, & in expensis condemnamus; quorum fructuum liquidationem, & expensarum taxationem Nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus; & ita dicimus, pronunciamus, sententiamus & declaramus, non solum præmisso, sed etiam omni alio meliori modo, &c.

Ita pronunciaui Ego N. de N. Vicar. Gener.

Lecta, lata, &c. prout habetur in sententijs. p. 2. sect. 3. subsect. 1. à num. 74. cum seqq.

Aliam formam sententiæ super Attentatis vid. sup. p. 2. sect. 3. subse. 1. intersec. vnic. n. 8.

Post prædictam sententiam expectandum est tempus solitum decem dierum ad appellandum concessum adhoc, vt si condemnatus ad dimissionem possessionis fundi occupati appellare voluerit, possit suam appellationem more solito interponere.

36 Quod si ab huiusmodi sententia non appellauerit, vel esto, quod appellauerit, appellationem non fuit prosequutus tunc facta citatione, iuxta communem practicam, ad docendum de prosequutione appellationis, & ad dicendum causam quare sententia executioni demandari non debeat, iuxta doctrinam Bartoli, & Aliorum quos allegauim. sup. p. 2. Sect. 3. Subsect. 1. num. 79. & nihil releuans docto, expeditur mandatum pro executione sententiæ, quod potest infrascripta, vel simili forma verborum concipi, videl.

Forma mandati pro exequutione sententiæ Attentatorum.

De Mandato Perillustris, & Reuerendiss. Domini N. Vicarij Generalis N. & ad instantiam N. principalis tenore præsentium.

Mandatur Vobis exequutoribus, sub exequutoribus et Alijs, ad quos spectat, quatenus statim Visis, & receptis præsentibus sub 500. ducatorum auri &c. alijsque pœnis, &c. debeatis, & quilibet vestrū debeat N. de N. ex aduerso principalē ob attentata occupatione & detentione territorij, seu fundi N. de quo agitur amouisse, & abstulisse, dictumque N. de N. Actorem & omnia in pristinum statum, in quo erant ante huiusmodi attentata, restituisse, reposuisse, & reintegrasse, amoto quocumque illicito detentore, aliaque desuper necessaria, & opportuna fecisse; In contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Necnon auferatis de bonis, de domo, vel aliūde dicti N. de N bona valoris iuliorum, (seu caroleuorum, &c.) tot... pro expensis præsentis mandati, quæ oblata deponatis, ad effectum, &c. quia d. N. de N. aduersario citato in vim sētentiæ desuper latæ Reuerendiss. Dominus ita mandauit. Datum N. hac die... mensis... Anni... N. Notarius, &c. Locus † Sigilli N. Vicarius Generalis, &c.

37 Quod mandatum consignatur Nuncijs, seù Cursoribus, aut seruientibus Curiæ, & ipsi illius vigore procedunt ad exequutionem, & ad omnem alium actum necessarium, & opportunum, amouendo detentorem à possessione, & illam tradendo alteri parti, & omnia alia faciendo, iuxta formam mandati, de quibus omnibus Notarius, seù Actuarius causę publicum conficere debet instrumentum, secundum formulam à nobis supra pro exemplo positam. d. p. 2. Sect. 2. Subsect. 11. nu. 105. mutatis tamen verbis: *associationis* in verba *restitutionis, & reintegrationis*, & omissis quibusdam alijs, iuxta formam præfati mandati; pro maiori tamen facilitate Iuuenum melius erit subnectere per extensum, vt infra, videl.

Forma Instrumenti conficiendi per Notarium super exequutione facta, virtute mandati, & sententiæ, &c.

N. de N. *Exequutor Curię* N. *mihi cognitus, &c. cui est directum mandatum de reintegrando ad possessionem vnius territorij, seu fundi* N. *siti in loco* N. *iuxta bona* N. *&* N. *& alios si qui, &c. ad instātiam* N. *de* N. *contra* N. *de* N. *per Acta mei, etc. per Reuerēdiss. Dominū* N. *sub die.... seruatis seruandis in vim sententiæ decretum, & relaxatum prout in actis, ad quæ, &c. Quod quidem mandatum præ manibus habens mihi tradidit præsenti instrumēto inserendum tenoris sequentis videlicet: Demandato, etc.* (Et inseratur totus tenor mandati.) *Vigore cuius mandati supradictum* N. *de* N. *à possessione, seu detentatione, et occupatione dicti territorij, seu fundi amouendo, eijciendo, et auferendo, præfatumq;* N. *de* N. *Actorem ad possessionem eiusdem fundi reponendo, restituendo, & reintegrando, & omnia in pristinum statum, in quo erant ante huiusmodi attentata pari modo reponendo, & restituendo, & eumdē* N. *de* N. *in realem, corporalem, & actualem eiusdem fundi induxit, reposuit, et reintegrauit, etc. Qui quidem* N. *de* N. *sic inductus, restitutus, & reintegratus, dicti fundi realem, corporalem, et actualem possessionem accepit, et adeptus fuit, et in signum veræ, realis, corporalis, et actualis possessionis per eum captę de ambulauit, glebas terræ in manibus accipiendo, arborum ramos incidendo, portas domus eiusdem fundi, ac fenestras aperiendo, et claudendo, et alia necessaria, et opportuna faciendo, ac in similibus fieri solita non omittendo, etc. Protestans dictus* N. *quod per eius discessum, aut recessum à dicto territorio, seu fundo, non intendit illius possessionem, acceptam, & acquisitam dimittere, aut relaxare, sed illam animo, & corpore continuare, non solum, vt supra, sed omni alio meliori modo, &c. Actum, etc. præsentibus, etc. testibus ad præmissa, etc. vocatis, habitis, atque rogatis, etc.*

Cum vero procedendum erit ad taxationem expensarum, poterit adhiberi forma prescripta sup. ead. p. 2. Sect. 3. Subsect. 1. nu. 82. Et similiter in liquidatione fructuum, prout habetur ibid. nu. 83. et seqq. Et si deueniendum erit ad pignorum, venditionem, & subhastationem, procedi poterit, iuxta praxim similiter sup. traditam. d. p. 3. Sect. 3. Subsect. 2. n. 74. cum seqq.

Et sic ex dictis remanet expedita tertia pars nostræ Practicæ vtriusque fori, Ecclesiastici, & Sæcularis; ad Laudem, & Gloriam Sanctissimæ, & Indiuiduæ Trinitatis, Gloriosissimæ semper Virginis Deiparæ MARIÆ, ac totius Cælestis Curiæ. Amen.

FINIS TERTIAE PARTIS.

PARS QVARTA

IN QVA HABETVR PRACTICA CRIMINALIS Super modo procedendi in causis Criminum:

Nedum Vicarijs: verum etiam Iudicibus Laicis, ac Regularium Superioribus, & Causidicis omnibus perutilis, ac necessaria.

Cum Actorum Formulis, & obseruationibus Sacrorum Canonum, Legum, & Doctorum, eodem, quo superius, ordine disposita.

IDEA, ET MEDVLLA.

Totius Practicæ Criminalis.

Vtriusque Fori Hac Quarta Parte comprehensa.

EPISCOPI, eorumq; Vicarij, Iudices omnes, & Regularium Superiores tenentur corrigere Clericorum, & Aliorum Subditorum excessus, aliàs rationem reddere debent Deo de peccatis illorum, & de delictis ab illis perpetratis, vt *habetur in Præmissis*.

Possunt autem procedere contra illos, vel ad denunciationem, de qua infrà *sect*. 1.

Vel per Inquisitionem, vt in *Sect*. 2.

Vel per viam Accusationis, prout habetur in *Sect*. 3.

Datur etiam alius modus procedendi per viam exceptionis. *vt in ead. Sect. 3. n. 74*.

Et similiter procedi potest per confessionem, *de qua ibid. num. 83*.

Formatur deinde processus informatiuus pro Curiæ instructione, *vt habetur ibid. n. 88*.

Deinde examinantur testes ad delicti probationem & Fisci intentionis corroborationem. *de quib. in sect. 4. per tot*.

Et si testes citati ad testimonium veritatis ferendum, renitentes fuerint, compelluntur. *Sect. 5. per tot*.

Informationibusque captis, & habitis iudicis contra delinquentem; citari debet ad comparendum, & informandam Curiam *de qua habetur in Sect. 6*.

Qui si non obedierit, declaratur contumax, & vt talis reputandus erit, per accusationem contumaciarum, *de quibus in Sect. 7*.

Et carceratur, si haberi possit, siuè post contumaciam, siuè ante, si præcesserint inditia; aliàs deueniri non potest ad carcerationem, *de qua in sect. 8*.

Post Carcerationem Delinquentis proceditur ad illius examen, *de quo habetur in Section. 9*.

Tunc absolutis omnibus necessarijs post examen prædictum, fit publicatio processus, & dantur ipsi Reo Defensiones, ad se exonerandum, *de quibus agitur in Sect. 10*.

Et si in termino defensionum noluit habere testes pro repetitis, ad processus legitimationem, fieri debet testium Repetitio, *de qua habetur in Sect. 11*.

Qua perfecta fit publicatio processus defensiui, *de qua in Sect. 12*.

Deinde concedi solet Repulsa Testium, quando ex defensionibus factis non remanserunt omninò eneruata inditia contra Reum existentia; *de qua habetur in Sect. 13*.

Quod si adhuc inditia illæsa perseuerant, quia illa non euacuauit, pro pleniori probatione delicti deueniri solet ad ipsius rei torturam, *de qua in Sect. 14*.

Et successiuè citatur reus ad sententiam, & ad allegandum in Iure, & in facto, cum Aduocatis, & Procuratoribus, *& de his habetur Sect. 15*.

Absolutis omnibus ad Rei defensionem necessarijs, deueniri debet ad sententiæ condemnatoriæ prolationem, si Reus pœnam mereatur; *& de ea agitur Sect. 16*.

Aliquando Reus, quia purgauit inditia contra se existentia ex defensionibus factis, venit liberandus, & sic ferri debet sententia absolutoria, *de qua habetur Sect. 17*.

Supradictus ordo seruatur in Iudiciis Criminalibus, quando Reus delinquens est in fortijs Curiæ.

Sed si fuerit extra carceres, & absens per contumaciam, diuersimodè contra eum proceditur, vt deueniri possit contra eum ad sententiam in contumacia; Ideo posui particularem Practicam, *quæ habetur in Sect. 18*.

Quo casu formato processu, & lata sententia in contumacia; si Reus condemnatus deuenerit ad manus Iudicis, puniendus erit iuxta formam sententiæ. Quare traditur Practica procedendi contra talem condemnatum in contumacia, adhoc vt deueniri possit ad exequutionem sententię condemnatoriæ in contumacia. *& hæc habetur in Sect. 19. & vltim*.

Accedit vlteriùs lectio vnica de Rhetorica Aduocatis necessaria.

Præ-

Præmissa quædam Procemialia.

SVMMARIVM.

1 *Iudex in criminalibus debet rectius, quam in ciuilibus iudicare.*
2 *Anima nobilior corpore, & corpus nobilius rebus.*
3 *Iniustitia ex triplici capite procedit.*
Ignorantia multorum malorum causa.
4 *Iudex Ecclesiasticos debet esse peritus.*
5 *Iudex male iudicans punitur in vtroque foro, & saculo.*
6 *Ignorãtia in exercitio artis est prohibita de iure naturali, & humano.*
7 *Iudex ignarus grauiter peccat.*
8 *Episcoporum obligatio pracipua est iudicare subditos.*
Vicary similiter subditos iudicare debent.
9 *Correctio subditorum, quare facienda.*
10 *Publicè peccantes publicè corripiendi.*
11 *Iudicium criminale tripliciter intentatur de Iure Canonico.*

1 CVM mihi, Dei fauente gratia, primum iudicandi munus obtigisset ad Vicariatus officium assumpto, illicò in mentem venit, quod Iustitiæ administratio sit res, ne dum difficilis, sed etiam conscientię valde periculosa, nisi rectè fiat. Vnde & experientia probaui, quod ius dicere, & alios iudicare sit Ars artium, & scientia Scientiarum. Quæ quantum ardua euadat, sapientes legislatores apertò demonstrare voluerunt in hoc, quod in eorum Codicibus ita legales materias disposuerunt, vt prius de Ciuilibus, posteà verò de Criminalibus sermonem habuerint, ad effectum, vt Iudices post longam, & diuturnam experientiam materiarum, tam Ciuilium, quam Canonicarum, paulatim instruerentur ad Criminales. Hinc factum est, vt illicò animum converterem ad tanti oneris obligationem, & quid mihi in tanto culmine constituto agendum esset, refflexos actus pluries facerem pro mei debiti partibus implendis, ac vt pro viribus illis in administranda Alijs iustitia correspondere, maximè in Criminalibus, nam licet Iudex multum laborare, & attendere debeat, vt in ciuilibus causis iustitiam omnibus rectè, ac æqua lance administret, & ius suum cuique tribuat. iuxta tradita in *l.iustitia.ff.de iust.&iur.*& ibi Gloss.& DD.& *in §.iuris præcepta Instit.eod.tit.* Multò magis, ac fortiori vinculo hoc facere tenetur in administratione iustitiæ in Criminalibus. *argum.tex.in Authent. multo magis C. de Sacrosanct.Eccles.* Et ratio est manifesta, nam si Iudex malè iudicauerit in Ciuilibus, damnum partibus illatum reparari poterit, vel per viam appellationis, *vt in cap.cum speciali §.porro de appell.cap.omnis oppressus.& cap.ideo 2.q.6.* Vel per viam restitutionis in integrum. *vt in cap.si quem penituerit in fin.2.q.3.& l.quod si minor.§.restitutio.ff.de minor.* (quæ tamen in delictis locum non habet *l.vnic.C.si aduers. delict. & l.auxilium in princ.ff. de minorib.*) Vel per viam restitutionis in totidem bonis, prout quãtitas damni ex postulauerit, vt tradit Rodriquez *intract. de ordine iudicial.c.14.concl.5.* At in Criminalibus, si Iudex rectum iudicium non fecerit, damnum ex eo proueniens est quodammodo irreparabile, vel saltem magna cum difficultate restituitur, cum non de malo circa bona fortunæ agatur, vt in Ciuilibus; sed de malo circa personã hominis, quæ est superioris ordinis, eiusque vitam, qua nihil est carius Vasquez. *controuersiar. Illustr.lib.1.cap.18.num.9.*

2 Et sicut Anima est nobilior, ac præstantior corpore, & illi præfertur. *cap. schedula 38. dist.* ita corpus est nobilius rebus, & illis præferri debet. *l.in seruorum in fin.ff.de pœn.* Quò igitur corpus præest rebus, eò Iudicium Criminale præeminet Ciuili, quia versatur circa bonum commune, & publicum, nõ circa particulare, & priuatum regulariter nam Reipublicæ interest delicta puniri *l.ita vulneratus circ.fin.ff.ad leg. Aquil.* vbi Glossalia Inra allegat. *et in l.in delicti.§.si cum Dominus ff.de noxal.* habetur iniquum esse delicta impunita remanere, *& in l.locatio §.quod illicitè.in fin.ff. de publicã. & vectig.* habetur, quod rigor publicæ disciplinæ postulat, vt delicta puniantur, cum Prouinciam malis hominibus purgare, vt in quiete permaneat, ad publicum bonum pertineat. *vt in l. congruit in princ.ff. de offic.Præsid.et in l.si operis C.de pœnis.* habetur. *Nõ remitti pœnam facilè.publicè interest, ne ad maleficia temerè quisque prosiliat.*

3 Quia vero in re tã graui quilibet Iudex ex triplici capite iniustitiam committere potest, nimirum ex certa scientia, ex negligentia, & ex ignorantia legum, & Canonum, vt tradit Sanctus Anton. *p.2. tit.1. cap.19.§.4.in princ.* & quamuis ex duobus primis multa oriantur mala, longè maiora tamen sunt, quæ ex ignorantia Iuris proueniũnt, quam Aristotel. *li 3. Ethic c.1.* vocat ignorantiam vniuersalis, & de ea, qualiter se habeat ad humanos actus, agit Diu. Thom. in t. *2.q.6.art.8.* Hinc. *leuitic.ca.5.* habetur. *Anima si peccauerit per ignorantiam, feceritque vnum ex ijs, quæ Domini lege prohibetur, &c.* Et *in psalm. Dauid. 24.* habetur. *Delicta Iuuentutis meæ, et Ignorantias meas ne memineris Domine.* Et non solum ex Iudicis ignorantia proximo mala nascũtur, verum etiam ipsemet Iudex indoctus animam suam grauiter offendit, cũ in *c. qui ea 38. dist.* habeatur, quod *ignorans ignorabitur.* debet enim scire, quod alij Iudices sciunt *argum. l.2. C. de hæret.* maximè si ab alijs peritis erudiri potuit. *per tradita. in cap.fin.37.dist.l.regula.ff.de iur & fact. ignorant.& l.vtile.§.fin.ff.quis ord.in Bonor.poss.seru.*

4 Ideo, ne mihi à supremo ominum Iudice Deo dici posset illud osee. *Quia tu scientiam repulisti & ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.* non immemor illius Axiomatis Ecclesiast. *ca.5. Noli quærere fieri Iudex, nisi virtute valeas disrumpere iniquitates*, ne in die Iudicij rationem reddere teneret de malè administrata iustitia, saltem ex vno de tribus capitibus supra enumeratis, nimirum ex ignorantia, & imperitia Sacrorum Canonum: & legum, accuratissimè studere decreui, atque huius scientiæ iudicandi scribentes percurrere incepi & cum plura notatu digna inuenissem, in priuatos Codices reportabam, quę postea in ordine redacta cum quidam Amici vidissent, non solum approbauerunt, sed etiam enixè suaserunt, ac vnanimiter compulerunt, vt ad Aliorum vtilitatem in lucem ederem, prout ferè inuitus feci, & sic elucubrationes pro mea tantum commoditate congestas, vt illis satisfacerem: in Practicam Ciuilem, quam iam absolui, & in Criminalem, quam modo aggrediemur ordinatè disposui, & in hanc formam reduxi. Cuius quidem laboris non me pœnitet, nam quamuis minimus omnium ille sit, ex eo tamen non paruam vtilitatem omnes recepturos spero, præsertim Ecclesiasticos superiores, saltem vt ab onere multos libros reuolendi, quos sæpè non habere accidit, releuentur, & extemporaneam, ac præsentaneam quandam iudicialium materiarum, ac Doctorum de illis agentium præmanibus quodammodo habeant. Cum non me lateat, quosdam ad officia exercenda assumptos, & in iudicandi munus euectos fuisse Magnarum solummodò fauoribus: non Iurium, atque Canonum peritos, & ignaros ex proprijs meritis, sed penitus imperitos, & gnaros, ac meritis alienis,

atque in Curijs, & Tribunalibus superioribus nullam praxim habentes, ita inepte Iustitiam administrasse, vt nedum ridiculi apud omnes effecti fuerint: verum etiam ex mala administratione multorum Criminũ Rei effecti sint; nam non aduertentes quid agerent, numquam studere visi sunt, & cum ipsi nihil scirent, Notarijs Curiæ aliquando, & aliquando Alijs minus se imperitis fidentes in maximos errores inciderunt; Dedignantes ex fastu, imo potius prudentes, probos ac Doctos Viros in re tanti momenti consulere. Vnde tamquam si ad conuiuia pergerent, semper læti (ne dicam ebrij,) velut iocando sententias proferebant, & sic cum ioco seria agerent, ioco etiam Animam propriam, & Dignitatem amittebant, & Deum, ac Proximum serio offendebant. Hoc solum scientes, quod quid agerent, num boni, nũ mali penitus ignorabant. Scire tamen debuissent, quod non potest quis esse Iudex, maximè Ecclesiasticus, nisi qui sit Peritus, & notitiam habeat Sacrorum Canonum, *vt probatur in cap. ex litteris in fin. de consanguin. et affinit. argum. ca. consideret de pœniten. dist. 5. & ca. qui vult. ibidem dist. 6.* Item & legum Ciuilium, *vt habetur in §. quid vero collat. 6. Authent. de iudicijs.* Vel saltem qui mediocrem habeat scientiam. *capitol. cum nobis olim. de electiou.* & notat Gloss. *in capitol. 1. vers. scientia dist. 20.* Ratio autem non alia est, quam quia iudicare debent in Criminalibus, & arduis causis, *vt in præcit. Iurib. habetur.* Vnde Sanct. Thom. *in 1. 2. q. 76. art. 2.* ait quod vnusquisque ea scire tenetur, sine quorum scientia nõ potest debitum actum rectè exercere. Idem firmat Sanct. Antonin. *p. 2. summ. tit. 3. cap. 6.* & Ioan. Azor. *in Institution. moral.* facit Iudicem indoctum Reum peccati mortalis, esto quod iniustitiam non committat, quia exponitur periculo illam committendi, nam qui amat periculum, peribit in illo *Eccles. c. 3.* Quod etiam timuer videtur Clemens Alexandrin. *in suo Pedagogo lib. 2. ca. 6.* ibi. *Tenebræ sunt ignoratio, per quam in peccata incidimus, circa veritatem allucinantes.* Et ex huiusmodi ignorantia excæcatus Iudex indoctus, dum verum à falso, & iustum ab iniusto discernere nescit, maledictionẽ Dei incurrit, quę habetur Isaiæ *c. 5.* ibi. *Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum, ponentes tenebras lucem & lucem tenebras, propterea captiuus est Populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles eorũ perierunt fame, & multitudo eius siti esuriuit.* Ex dictis concludere necesse est, quod qui cognoscit, se non habere tantam scientiã, & legũ & Canonum, & ingeniũ, atque ad ius dicendum aptitudinem: neque longam experientiam, vt possit rectè officia exercere, eum Iudex factus in suis manibus habeat bona, famã, & vitam proximi, & præsertim cum illis periculum damnationis animæ suæ, quod plus est, quam totus mundus; ne tam inconsideratè, & insulsè audeat petere, & exercere officia, dicente Sancto Augustino. *de baptism. contr. Donat. li. 2. quam diu non habemus perfectionẽ Angeli, non habeamus præsumptionem Diaboli.* & Pint. *in Ezech.* ait. *Redeamus ad nos ipsos, ponamus Nos ante Nos, et coram facie nostra gradiamur. Videamus opera nostra & Nos de nobis, ac si essemus Alij sẽtẽtiã feramus.*

5 Alioquin, cum non inueniatur maior iniustitia, quam ignorantia Iudicis, vt inquit Terentius in illis versibus.

Homine Imperito numquam quidquam iniustiùs,
Qui nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.

& Diu. Augustin. ait *ignorantia Iudicis maxima iniustitia est, ac plerumque calamitas innocentis,* si iniustam sententiam ex ignorantia protulerit, nõ solum in hoc sæculo pœnas luet secundum leges humanas, & tenebitur in foro fori restituere parti læsæ omnia damna, expensas, & præiudicia, quæ sua causa patietur, & ad arbitrium Iudicis punietur *l. fin. C. de var. & extraordinar. cognit.* verum etiam in foro poli grauissimè peccabit. S. Thom. *in 2. 2. q. 28.* & ibi Caietan. Aragon. Salas, Bann. & Alij; & in alio sæculo perpetua supplicia sustinebit, ac æternis pœnis per supremum omniũ iustum, & Doctum Iudicem Deum iusta, ac recta sententia condemnabitur, & merito, quia in culpa est homo indoctus officia assumere, cum nosse debeat, se insufficientem esse ad Alios iudicandum, & tamen inconsideratè, ineptè, & insipienter ne dum ambitiosè officia petijt, & importunitate obtinuit, sed etiam malè iudicare præsumpsit. *ca. si culpa. de iniur. & damn. dat.* vbi DD. communiter.

6 Lex namque, tam naturalis, quam humana prohibet, ne quis artem, quam ignorat, exerceat. *cap. non est sine culpa de regul. iur. in sexto.* Vnde colligitur ex S. Antonin. *d. p. 2. tit. 1. c. 19. §. 4. circa med.* regula, quod omnes, qui officia publica exercenda assument cum ignorantia tali, vt verisimile sit per eorum exercitium alijs notabile aliquod damnum euenturum in persona: vel in bonis, semper peccant mortaliter. *arg. d. cap. fin. de iniur. & damn. dat.* Quod quidẽ Nauar. *in comm. cap. inter verba 11. q. 3. conclus.* 18. non solum verum esse affirmat, cum ex talibus officijs malè administratis damnum sequatur, verum etiam cum nullo damno sequuto, illa deliberatè appetantur, aut assumantur: adeo quod absolui non debeant tales, nisi renunciauerint officia, aut propositum habuerint id faciendi: vt etiam tenet Adrian. *Pap. VI. quodlib. 10. art. 3. litt. G. & H.* vbi latè, nam vt dictum est, qui amat periculum peribit in illo. Ecclesiast. *vers. 27.* facit *text. in cap. non est 1. q. 1.*

7 Iudex igitur absque debita scientia officium illud exercens grauiter peccat, tum quia Deum, & Proximum offendit: tum quia seipsum probabili periculo peccãdi exponit cum, vt dictum est, ignoret ea, quæ scire tenetur. S. Th. 1. 2. *q. 76. art. 2.* Idem docet S. Antonin. *p. 3. tit. 9. c. 2. §. prim.* Caietan. *in summ. verb. Iudicis peccata.* Nauarr. *in Manual. c. 24. n. 12. & in cap. si quando. de rescr. except. 12. cum seqq.* & Alij.

8 Sed Episcopi, & consequenter ipsorum Vicarij, quorum vices gerunt, & Alij Superiores inter cæteras eorum obligationes, & onera, de quibus D. Paul. 1. *ad Thimoth. c. 3. & 5. & ad Tit. cap. 1.* pręcipuum munus habent iudicandi, & corrigendi Clericos, & Alios subditos, vt idem Paul. *ibid.* clarè insinuat de Timotheo, & Tito, qui Episcopi erant, vbi habetur: peccantes coram omnibus arguentos esse.

9 Ipsi enim Episcopi, & superiores Clericorum, & aliorum vitia redarguere, ac delicta punire debent, ne cũ Populos deliquentes increpare voluerint, obijciatur eis, quod Clericos, & subditos habeant & permittãt deteriores esse, vt ait S. Ambros. *in increpatiõ. ad Populum, & est tex in cap. quid autem 8. q. 1.* & expresse cauetur *in cap. qualiter, & quando 2. §. ad corrigendos de accusation.* vbi habetur, quod tanto diligentius debet Prælatus ad excessus subditorum corrigendos assurgere, quanto damnabilius eorum offensas desereret incorrectas. Et Sacrum Concilium Tridentinum. *sess. 14. de reform. in proem.* districtè præcipit Episcopis, ne permittant Clericos criminosos esse, sed illos de vitijs redarguant, & seuerè puniant, adhoc vt, & qui crimina committunt, condigna pœna illis inflicta corrigantur, iuxta illud Diui August. *in Psalm. 54. vers. 1 omnis malus, aut ideo viuit. vt corrigatur, &c.* & Alij, quod Diuinus amor à malo perpetrando non retrahit, saltem metu pœnæ temporalis à peccatis abstineant. *capitol. cum in cunctis §. Clerici de electione* facilitas venię incentiuum tribuat delinquendi. *cap. est iniusta 23. q. 4. & cap. vt Clericorum §. 1. de vit. & honest.*

honest. Cler. vbi Glos. *in verb. pœna*, allegat. *l. vnic. C. de emendat. propinquor.* vbi habetur, quod quos lex ad vitæ decora domesticæ laudis exempla non reuocant, correctionis saltem medicina cōpellat. Quod si Prælati subditorum non corrigant excessus, rationem reddere tenentur, nam sanguis eorum de suis manibus requiretur. *vt in c. Irrefragabili de offic. ordinar. in princ.* & ibi Glos. *in verb. metu pœnæ*, quia Prælatus nō puniens delicta Deum ipsum immediate offendit. *cap. si Is, qui 23. q. 4.* Imò punire differens prouocat Deum ad iram. *cap. si ea, de quibus 23. q. 4.* punire enim delicta Iustitiæ zelo magna pietas est, & Sacrificium Deo gratum offerre dicitur, si pro Deo puniat. *capitol. legis 23. q. 8.* Ideo punienda sunt delinquentium delicta, etiam si eorum iniquitas bonis prosit. *c. relegentes 23. q. 6.* & ibi Gloss. *in verb. bona*.

10 Non debet tamen in corrigendis subditorum excessibus Ecclesiasticus ordo confundi, *vt habetur in text. cap. loci 35. q. 9.* & ideo ordinatè procedendum est, ita vt si quis secretum crimen commisit, secretè corrigatur, qui verò publicè delinquit, publicè corripiatur, *vt in cap. 1. de pœnitent. & remissionib. cap. si peccauerit 2. q. 1. & cap. ego Berengarius de consecrat. dist. 2.*

11 His præmissis notandum est, quod Iudex Ecclesiasticus hoc est Episcopus, & consequenter eius Vicarius Generalis, & Alij superiores triplicem habent viam procedendi in criminibus, de Iure Canonico, nimirum per Denunciationem; per Inquisitionē: & per Accusationem, *vt probatur in d. c. qualiter, et quādo 2. §. ad corrigendos de accusat. cap. licet. Hely de Simō.* DD. communiter *in c. nouit. de iudic.* de quibus sigillatim quędam notabiliora percurremus vnde erit.

SECTIO PRIMA.

De Denunciatione.

SVMMARIVM.

1 *Denunciatio quid sit ostenditur.*
2 *Denunciationis diuisio.*
Euangelica denunciatio, quæ.
3 *Denunciatio Iudicialis duplex: Publica, & priuata.*
4 *Monitio non requiritur in iudiciali denunciatione publica.*
5 *Denunciatio iudicialis est similis accusationi.*
6 *Denunciatio iudicialis priuata, quæ sit.*
7 *Denunciatio Canonica, quæ; & quotuplex.*
8 *Denunciatio generalis Canonica, quæ?*
9 *Denunciatio Regularis, quæ?*
10 *Denunciationis iudicialis, & Euangelicæ differentię.*
11 *Denunciationis Euangelicæ, & Canonicæ differentia.*
12 *Denunciatio iudicialis ab accusatione in quo differat.*
13 *Denunciatio sine actione, quando fiat.*
Iudex sæcularis denunciari potest Ecclesiastico.
14 *Denunciare quis possit, vel non.*
15 *Denunciatio Euangelica omnes obligat.*
16 *Laicus contra Clericum denunciare non potest.*
17 *Denunciatio tripliciter fit.*
18 *Fiscus Episcopalis in omni Curia esse debet.*
Episcopus habere potest Fiscum; contra Baldum.
19 *Fiscus Episcopalis Curiæ officium quod sit ostenditur.*
Fiscalia quæ sint?
20 *Fiscus est citandus in omnibus actis causæ criminalis.*
Remoueri non potest à Vicario.
Qualitates requisitę in Fisco Episcopali.
21 *Denuncians falsa punitur.*
22 *Denunciationis effectus quis?*
23 *Denunciatio sola ad inquirendum non sufficit.*

24 *Denunciationis Canonicæ effectus.*
25 *Denuncians ad quid tenetur?*
26 *Denunciatori quæ fides adhibenda sit.*
27 *Denunciationis conditiones, quæ?*
28 *Denunciatio quomodo fieri debeat.*
29 *Denunciatori quæri debet, an velit accusare.*
30 *Delictorum diuisio duplex.*
Delicta facti permanentis, quæ?
Corpus delicti, quid sit.
31 *Delicta facti transeuntis, quæ?*
32 *Corpus delicti necessariò requiritur in Criminalibus.*
33 *Carcerari non potest delinquens, non constito prius de corpore delicti.*
34 *Carceratio, quæ indicia requirat?*
35 *Corpus delicti, quomodo probandum?*
36 *Circumstantiæ delictorum probandæ in specie.*
37 *Cadauer occisi exhumari potest, vt recognoscatur per Iudicem laicum.*
38 *Cadauer, si non appareat, quomodo de corpore delicti probari debeat.*
39 *Corporis delicti probatio qualis in practica.*
40 *Coniecturæ sufficiunt ad probandum corpus delicti facti transeuntis.*
41 *Corpus delicti, an probetur per confessionem delinquentis.*
42 *Corpus delicti aliquando non requiritur ad condemnandum.*
43 *Tortura inferri non potest, sine corpore delicti.*
44 *Hæresis delictum non requirit probationem delicti in genere.*
45 *Veneni propinatio quomodo probanda.*
Signa veneni propinati, quæ?
46 *Stuprum, quomodo in genere probari debeat.*
Obstetrices cogi possunt ad recognoscendum puellas stupratas.
47 *Puella stuprata recognosci potest à Viris aliquando.*
48 *Pueri stuprum qualiter probandum.*
Sodomia dicitur peccatum carnis inter mulieres ipsas.
49 *Confessio stupratæ non sufficit ad probandum stuprum.*
50 *Sanguis ex vulneribus occisi profluens coram aliquo indicat illum occidisse.*
51 *Denunciationis forma, quando fit à ministro Curiæ.*
52 *Denunciationis forma, quando fit ab Alijs.*
53 *Forma decreti pro informatione capienda ad denunciationem.*
54 *Initiandi processum forma per viam denunciationis.*
55 *Delegationis causæ forma.*
56 *Delictum in genere necessarium est in causa.*
Forma decreti pro delicto in genere.
57 *Visum, & repertum, vt vulgò dicitur, quod sit, & quo modo fiat?*
Forma visitationis cadaueris, qualis.
58 *Forma visitationis vulnerati qualis sit.*
Vulnerum visum, & repertum.
59 *Examinis testium forma pro recognitione delicti in genere.*
60 *Iudex, quid agere possit post denunciationem.*

1 Circa Denunciationem plura sunt à nobis examinanda, Primò, quid sit denunciatio. Secundo, quotuplex sit. Tertiò, quis possit, vel non possit denunciare. Quartò, quis sit eius effectus. Quintò, qualiter fiat denunciatio.

Quoad primum notandum, est quod denunciatio in genere sumpta, nihil aliud est, quam delatio, seu manifestatio facta per aliquem alicui superiori de crimine alicuius, vt colligitur *ex capitol. si quid vero 36. dist. cap. Deus 2. qu. 1.* Hostiensis autem *in summ. tit.*

de denunciat. ait, quod denunciatio est criminis alicuius apud Iudicem sine inscriptione legitimè facta delatio ad pœnitentiam peragendam, vel aliam pœnam legitimam imponendam, vel etiam ad vtrimque. Et sic Alij aliter describunt, & definiunt, vt videre est apud DD. communiter *in cap. nouit. de iudicijs et cap. si peccauerit. 2. q. 1.* Soto. *in tract. de tegendo secret. membr. 2. q. 5.* & Summistæ *in verb. denunciatio.*

2 *Quoad secundum* notandū est, quod dantur quatuor genera denunciationum, prout sunt Denunciatio Euāgelica, Iudicialis, Canonica, & Regularis, quāuis Bonacin. *to. 2. de legib. circ. 8. Decal. præcept. disp. 10. q. 2. punct. 5. n. 2.* duo tātū genera denūciationis ponat: vnū denūciationis extraiudicialis, alterū iudicialis, asserēs dicta quatuor ad ista tātū duo reduci posse: sed reuera cōmunis Doctorum sētētia est, quod quatuor prædicta genera denunciationis dentur. Vnde cōmunē sequēdo, dico, quod *Euangelica* est illa, quæ fit præcedente correctione fraterna de recuperādo fratre, ātequā denūcietur Ecclesiæ, de qua habetur Matth. 18. & Luc. 17. & ideo dicitur Euangelica, quia originē habet ex Euangelio, vt obseruat Abb. *in d. c. nouit. col. 17. vers. vltimò de iud.* & probatur *in d. ca. si peccauerit. 2. q. 1.* & de ista plenè agit Abb. *in d. cap. nouit. col. 11. cum seqq.* vbi etiam Felin. & Alij Bart. *in extrauagant. ad reprimendum. verb. per denunciationem,* & Bal. *in Auth. ad hæc col. 2. in fin. C. de vsur.*

Huiusmodi autem denunciationem Euangelicam præcedere debet secreta monitio, tam Iure naturali, quam Diuino à Christo Domino promulgato Matth. *dict. cap. 18.* & Luc. 17. ita docent S. Thom. *2. 2. q. 33. art. 7.* vbi Caietan. & Alij Syluest. *verb. denunciatio q. 4.* & Theologi *communiter in 4. dist. 19.* Et ratio est, quia cum fiat in gratiam, seu bonum peccantis, seruandum est simul, quantum fieri potest, bonum consciētie, & famæ. *DD. cit.* sunt tamen multi casus, in quibus non requiritur monitio secreta præcedēs, vt in correctione fraterna necesse est, quos notat Nauarr. *in Manual. c. 18. n. 30. cum seqq.*

3 Secundum genus denunciationis est denunciatio *Iudicialis*, quæ duplex est, alia publica, alia priuata. Publica est quando Iudex ex officio procedit ad puniēdum aliquem Reū per denūciationē suorū officialiū, ad publicā vtilitatē, *vt c. Episcopus in Synodo 35. q. 6. cap. Romana §. sanè de cens. in 6. & L. ea quidē C. de accusat.* de qua latè Azor. *3. p. lib. 13. c. 21.* Reginald. *to. 2. lib. 25. c. 54.* Sayr. *in clau. Reg. lib. 12. c. 14. n. 11. cum seqq.*

4 Et in ista non requiritur correctio, seu monitio præcedēs, tū quia est actus iustitiæ, & ex iustitia debitus, *vt in dictis iurib. probatur*, prout requiritur in denūciatione priuata, de qua infra. De ista iudiciali denūciatione latè agit Diu. Tho. *in 2. 2. q. 68. cū duab. seq.*

5 Tum quia ista denunciatio est similis accusationi, vt ait Andr. de Isern. *in constitution. Regni, quæ incip. litteras*, licet differat in eo, quod denunciator non tenetur regulariter se subscribere, nec facere partē in iudicio, sicut accusator, vt obseruat Salicet *in dict. L. ea quidem in princ. C. de accusat.* & Angel. *in tract. de malefic. in vers. Necnon ad denunciationē vbi plenè*, Vnde ad illam tenetur Episcopus inquirere. *arg. cap. Mennam, & c. omnibus, & cap. præcit. qualiter 2. §. pen. de accusat.* alias eo negligente poterit procedere ad inquisitionē Archiepiscopus. *cap. cum simus. & cap. seq. 9. q. 3.*

6 *Priuata* verò iudicialis denunciatio est, quando quis manifestat Iudici crimen alicuius pro priuato commodo, vt sibi resarciatur damnum receptum, & in pristinum statum restituatur, & de hac habetur *in cap. nouit. præcit. de iudic.* & ibi per Abb. *col. 17. vers. nūc condescendo* & loquitur Bart. *in d. extrauag. ad reprimēdam ver. per denunciationem*, & Bald. *in Authent. ad hæc C. de vsur.* & Speculat. *lib. 3. tit. de denunciatione §. 2. n. 2. vers. priuata verò.* Et in hac requiritur de Iure Canonico trina monitio. *cap. indignè 12. q. 2.* & similiter requiritur tela iudiciaria quæ seruatur in accusatione, de qua inferius, vt obseruat Boller. *in Pract. crim. cap. 1. 2. vers. denunciatione facta c. 1. n. 3. in fin.*

7 *Canonica* denunciatio est tertium genus denunciationis, sic dicta, quia à Iure Canonico inuenta est, quæ nihil aliud est, quam manifestatio criminum, nō ad vindictam publicam, sicut iudicialis, sed, ne committatur delictum ab aliquo in futurum, Vel etiam fit pro delicto commisso, ne vlterius committatur, quando est periculum recidiuandi. Et ista est pariter duplex: alia specialis, alia generalis. Specialis Canonica est illa, quæ fit per eum, qui habet aliquod interesse super eo, quod denunciat; vt si sua intersit habere bonum Prælatum, vel bonum subditum, ad hoc vt remoueatur à beneficio, vel officio, si monitus non resipiscat, *vt in cap. filijs 16. q. vlt. et cap. 1. de offic. custod. & cap. licet hely de simon* & in ea requiritur trina monitio, vt inquit Speculat. *vbi sup. n. 14.* Et ad illam faciendam non admittitur, qui ab accusatione repellitur. *cap. cum oporteat. cap. cum dilectus de accusat. d. cap. licet hely, & cap. per tuas de sim. et cap. accusatio cum ca. seq. 2. q. 7.* & ratio est, quia hæc denunciatio æquiparatur accusationi *c. constitutus 2. §. fin. de appell.*

8 Generalis verò Canonica, dicitur quando agitur publicè de corrigēdo peccato in iudicio Ecclesiastico, in quo non adest priuatum interesse: vel quando agitur de impediendo matrimonio in gradibus ab Ecclesia prohibitis: vel de ipso dissoluēdo, ob aliquod impedimentum, *vt in ca. dissoluendum de desponsat. impuber. c. cum inhibitio de clandestin. despons. cap. præterea 2. de sponsal.* Et in ista non requiritur trina monitio atq; ad eam admittitur, etiam qui ab accusatione repellitur *vt in dictis iuribus probatur.* Et insuper quando sic denuncians non vult prosequi denunciationem, tunc Iudex Ecclesiasticus ex officio tenetur procedere. *cap. cum in tua de sponsal. cap. ad nostram 2. de iureiur. & cap. oblatæ §. fin. de appellat.*

9 Quartum Denunciationis genus est Denunciatio Regularis, sic dicta, quia obseruatur in Religionibus, secundum earum Regulas, & statuta, siuè sit iudicialis propter proprium interesse, siue Canonica, propter bonum commune, *vt habetur in cap. ex parte Adæ de testib. & in cap. filijs, vel nepotibus 16. q. 7.* Et per illam potest denunciari etiam peccatum occultum, & æquiparatur accusationi. *cap. constitutus. 2. §. fin. de appellat.* Sed in ea non seruatur ordo Iuris: proceditur enim de plano, & simpliciter ad emendationem delinquentis, & ob bonum publicum Religionis, vt tradit Abb. *in dict. c. nouit de iudic.* Sot. *de tegend. secr. 1. memb. 2. q. 5.* Syluestr. *verb. inquisitio q. 10.*

10 Est tamen aduertendum dari differentiam inter dictas denunciationes, & similiter in aliquibus conuenire inter se.

Differunt autem Euangelica, & Iudicialis.

Primò ratione finis, quia finis Euangelicæ est emēdatio fratris, vt pœniteat; iudicialis verò est vindicta, seu bonum denunciantis, vt delinquens satisfaciat.

Secundò Euangelica est actus charitatis, vt tradit Diu. Thom. *2. 2. q. 33.* iudicialis verò, seu accusatio est actus iustitiæ, & ex ea debitus, idem D. Th. *2. 2. de iust. q. 68. 69. & 70.*

Tertiò Euangelica requirit pro forma monitionem secretam præcedentem, sine strepitu iudicij. Iudicialis verò requirit scripturam, & formam iudicialem.

Quartò Ad Euangelicam tenentur omnes, etiam subditi, & inferiores, etiā infames, & excommunicati: ad iudicialem verò secus.

Quintò

Quintò differunt ex parte termini, Euangelica enim cessat cũ emendatione fratris; Iudicialis verò minimè.

11 Differt etiam Euangelica denunciatio à Canonica, nam Canonica tendit ad pęnitentiam peragendam, vel ad pęnam, siuè ad vtrumque simul, prout denunciatot postulauerit. *cap cit. licet hely, cap. per tuas de simon.* Euangelica verò secus. Conueniunt tamen istæ quia vtraque requirit monitionem præcedentẽ. DD. *in d. cap. nouit. de iudic.*

12 Differt similiter Denunciatio iudicialis ab accusatione in multis.

Et Primò, quia qui iudicialiter Denunciat non intendit vindictam publicam, & punitionem denunciati ob publicum bonum: sed solum interesse proprium: Accusator verò petit vindictam publicam propter bonum publicum.

Secundò Denunciatur iudicialis non tenetur probare crimen denunciatum: Accusator verò tenetur.

Tertiò Denunciatus nõ punitur rigorosè tota pęna iuris: Accusatus verò secus. *arg. c. Inquisitionis de accus.*

Quartò Denunciatio iudicialis fit sine aliqua actione: Vnde post manifestationem criminis, Prælatus ex officio inquirere potest, prout ei de iure videbitur: Accusatio verò fit cum actione: vnde Prælatus compellitur punire Reum.

13 Quare obseruat Sot. *vbi sup. & lib. 5. de inst. q. 6. art.* 2. quod in tribus casibus potest esse denunciatio, sine actione: Primò ratione personæ. Secundo ratione Iudicis. Et tertiò ratione criminis.

Ratione personæ, quando quis prohibetur agere in iudicio, vt seruus cõtra Dominum; nam iste potest denunciare eius sæuitiam, vt Iudex compellat dominum ex officio, vt mitius agat cum eo, aut vt vendat, *vt habetur in §. sed & maior. Instit. de his, qui sunt sui, vel alien. iur.* Et similiter Religiosi, qui non possunt agere contra superiore: possunt tamen denunciare illos secundum DD. *in cap. Ius iuuante, qui Cler. vel monach.*

Secundò ratione Iudicis, quandò non seruat iustitiam, nam licet sit Sæcularis, potest quilibet illum denũciare Iudici Ecclesiastico, quia potest quẽlibet à peccato corripere. Abb. *in capit. cit. nouit. de iudic.* per illum textum, vbi Rex quidam denũciatus fuit Papæ, ob crimen in alium Regem commissum.

Tertiò ratione criminis, quod lege permissum est, vt est vsura, nam licet vsurarius de Iure Ciuili accusari non possit, potest tamen denunciari, vt Iudex Ecclesiasticus ex officio ad restitutionem illum admoneat.

14 *Quoad tertium* est notandum, quod regulariter denunciare potest iudicialiter quilibet, qui sit bonæ famæ, vitę, & conditionis, & qui ex charitate mouetur ad denunciandum, non ex odio. *ca. si peccauerit. 2 q. 1. cap. Episcopus 35. q 6.* Non potest tamen criminosus, vel excommunicatus denunciare. *ca. repellantur de accusat. & d. cap. qualiter 2. eod. tit. cap. præterea de testib. cog.* Repellitur etiã à denunciando, qui charitatiuè nõ facit quod debet. *ca. accusatio 2. q. 7. c. 2. de accusat. c. licet hely. de simon. in princ. & l. denũciasse ff. de adulter.*

Potest nihilominus quis denunciare per Procuratorem. *argum. cap. cum in iuuentute de præsumpt. vers. licet igitur, & cap. ex parte A. de testib.*

15 Et Denunciationem Euangelicam quilibet potest facere, imò tenetur, etiam si sit infamis. *d. cap. si peccauerit 2. q. 1. cap. in omni de testib.* haberi enim debet ratio ad salutem tantum proximi, non ad qualitatem denunciantis, *arg. cap. præterea de spons. cap. tua de cogn. spir. & cap. quemadmodum. §. fin. de iureiur.* Iudicialiter autem denunciare non admittitur infamis, nisi in causa propria. *d. c. nouit. §. fi. ver. de plano. vbi Glos. de iudic. & c. omnibus 4. q. 5.* & in casu dilapidationis bonorum Ecclesiæ, *vt in c. quapropter 2. q. 7.*

16 Et licet regulariter omnes qui possunt accusare, possunt etiam denunciare, secundum Bart. *in l. Diuus. ff. de custod. reor.* tamen Laicus non admittitur ad denũciandum contra Clericum iudicialiter, idest accusandum. *cap. Laicos, & cap. seq. 2. q. 7.* quia Clerici sũt infensi Laicis, vt in dictis iuribus habetur.

17 Et tamen aduertendum hic, quod tripliciter potest quis denunciare. Primò quando denunciat Iudici crimen ad excitandum officium eius, & non vult suscipere in se onus probandi, vnde tali casu habita denunciatione proceditur ex officio, *vt in ca. cum I. & A.* vbi Abb. *col. 3. de iureiur. capitol. cum oporteat. & cap. licet de accusat* Secundo, quando denunciat crimen pro suo interesse, vel etiam Reipublicæ, & vult prosequi denunciam, & tunc tenetur omnia facere, quæ tenetur accusatot. *l. 1. §. incidit. ff. ad Turpil.* Bald. *in l. per hanc col. 6. C. de temp. appell.* Tertiò, quando quis denunciat ex officio, & tunc ad nihil aliud tenetur, *vt probatur in capitol. cum clamor. de testib. & cap. cum olim. de accusat.* Iudex autem in tali casu tenetur huiusmodi denunciantem non propalare, sed potius fingere se procedere ex mero officio. Alberic. *in l. ea quidem col. 9. C. qui accus. non poss. & ibid.* etiam Bald. vbi dat rationem, quia talis dicitur instigator, seù informator, vulgò *Spia*, & nullum habet ius circa inquisitionem causæ: vnde procedi potest ipso non citato, vt dicit Præposit. *in c. de accusatione col. 58. 2. q. 8.*

18 Debet tamen in quolibet actu, qui postea fit contra Reum citari Promotor Fiscalis Curiæ Episcopalis, quem habere debet omnis Curia, vt tradit Cardin. *in c. 2. §. 1. de hæret.* & Felin. *in cap. excommunicamus eod. tit. in princ.* neque in hoc est audiẽdus Baldus *in rubric. C. de priuil. fisc.* vbi ait, Episcopum propriè non habere Fiscum, vnde inferebat *in Auth. Damnatorũ C. de bon. damnat.* quod Episcopus condemnans subditũ ad pœnam pecuniariam, non potest applicare Cameræ Episcopali, sed illam tenetur applicare Cameræ Apostolicæ. Contrarium enim seruatur vniuersaliter ab omnibus Episcopis; & pro hac opinione facit Glos. *singularis in cap. quia de concess. præb. in §. sic tamen ver. præter eius in fin.* vbi Butr. & Imol. *col. 5. vers. nota benè* tenent, quod vbi de Iure veniunt confiscanda bona, in Clerico confiscatio applicatur Cameræ Episcopali, ita etiam Oldrad. *consil. 302. col. 2.* & latè Felin. *in c. cęterum nu. 10. de offic. ordinar.*

19 Fiscalis autem Curię Episcopalis officium est assistere Vicario Generali; instare pro iuribus Ecclesiæ, & agere, ac defendere fiscalia: sunt autem fiscalia ea, in quibus agitur de publica pecunia, vel vindicta. Et tandem eius officium est idem ac Iudicis, & in eius locum succedit. Pręposit. *in d. c. de accusatione col. 36. in fin. 2. q. 8.*

Vnde infert Follet. *vbi sup. num. 16. vers. infertur non incongruè*, quod cum possit facere quidquid potest Iudex in inquisitione, propterea potest petere, quod detur terminus ad probandum delictum, potest petere remissoriam, vbi de Iure concedi debet: Similiter potest petere citari, carcerati, torqueri; Nec non publicationem fieri: Inquisitos non audiri, repeti testes Ipsos testes per eos examinandos interrogari: Reos non comparentes contumaces declarari: & tandem culpabiles condemnari. Potest similiter in omnibus cum Iudice interuenire, & consilij gratia uotum præstare; non tamẽ iudicare, vt aduertit Vestr. *in Pract. Canon. tit. de Procur. Fiscal.*

20 Est autem adeo necessarium in criminalibus, vt citetur in omnibus actis, quę fiunt contra Reum Fiscalis Curiæ, vt si feratur sententia contra Reum, ipso non citato, sententia erit nulla. *leg. 1. C. de sent. ad uers. fiscal. lat.* Et non potest à Vicario remo-

ueri ab officio, quādo fuit positus, & electus ab Episcopo cum salario, quamuis alius promotor fiscalis assumptus per Iudicē in aliqua causa possit ad nutum remoueri. Host. *in d.ca.cum clamor.de testib.* vbi etiam Alij communiter. Propterea debet eligi ad hoc officium Persona honestæ, & bonæ vitæ, fidelis, & legalis; quæ debet iurare in principio officij de benè administrando, vt notat Angel. *in l.si vacantia.C. de bon.vacātib.lib.10.* quem refert Præpos. *in d.cap.de accusatione.2.q.8.col.65.* & Bernard.Diaz. *in Prax.Crim.Can.vers.Ego enim presbyter in fin.& in ver.Promotor, seu fiscalis.*

21 Aduertere tandem debet quilibet denunciator, vt verum crimen denunciet, alias grauius punitur ille, qui per calumniam denunciat, quam ipse denunciatus; & tam si calumniatur in accusando, quam in denunciando, extraordinariè punitur, *vt habetur in c.2.de calumniat.*

22 *Quoad quartum*, quis scilicet sit denunciationis effectus, est notandum, quod alius non est, nisi quod Superiores audito crimine denunciato, formare debent ex officio per se inquisitionem super fama & alijs coniecturis delicti, vel alteri committere, vt illam formet *cap.Deus omnipotens.2.q.1.& l. congruit.ff. de offic.præsid.*

23 Sola autē denunciatio per se non est sufficiens ad causandam inquisitionem super veritate criminū. *l. verbum. C. ex quibus caus.infam.irreg.* DD. *in c.cum oporteat. de accusat.* nisi sint indicia sufficientia, vel fama, vel sint notoria semipleně. Bald. *in l.ea quidem.col.5.C.de accusat.* Vnde etiam si Summus Pontifex committeret alicui inquisitionem, non videtur tollere Iuris ordinem, vt possit ad inquirendum procedi de veritate criminis, si inquisitus non sit diffamatus, *iuxta d.cap.qualiter, & quando 2. de accus.* & Hostiens. *eit in c.qualiter.1.eod.tit.* quod si Papa committeret inquiri, non præcedente infamia, rescriptum præsumeretur falsum. Hinc fit, quod non obstante denunciatione facta à pluribus, nisi adsit fama, vel alia indicia, non poterit Iudex iustè inquirere. *vt habetur in d.cap. licet Hely. vers.nos vt prædiximus de simon.*

24 Denunciationis vero Canonicæ effectus est correctio. *cap.super his.de accusat.& d.cap. licet Hely;* per quam correctionem denunciato pœnitentia iniungitur, & pœna imponitur. *cap.cum dilectus. de purgat. canon.& cap. veritatis.de dol.& contum.*

25 Sed quæritur, an denuncians teneatur se obligare ad pœnam talionis, se subscribendo?

Respondetur negatiuè, cum Præposit. *in d.capit.de accusatione.2.q.8.* vbi ait de hoc esse casum. *in l.præcit. ea.quidem.C.de accusat.* Idē sentit Bart. *in l. Diuus.vers. quaro virum ille qui denūciat,* & ibi Salicet. *in vers.Ergo quaro an denuncians.ff.de custod.reor.* Neque obstare inquit *l.fi.C.de accusat.* quia ibi sermo est de accusatore, non denunciatore. Quod quidem admittendum censet Foller. *loc.cit. numer 38. in fin.* in denunciante ex officio, non vero in parte offensa denunciaute, iuxta dictam *l.ea quidem.*

26 Quæritur secundo, an denunciatori adhibenda sit fides.

Respondetur cum distinctione, aut enim delictum denunciatum est graue, & non est ei credendum: aut non graue, & tunc ei creditur. Bart. *loc.cit. vers. tertiò quæro quis sit effectus denunciationis,* si sit denunciator deputatus ad hoc: secus si non sit talis, sufficit tamen eius dictum ad inquirendum, non ad puniendū. Idem Bart. & Iacob.Butr. *in l.1.C.de re iudic.* vbi ait sic esse intelligendam *præc.l.Diuus.ff.de cust.rer.*

27 Est autem aduertendum, quod Iudex non debet esse nimis facilis in admittendis denūciationibus, sed considerare debet, quo zelo moueatur denunciās, cuius conditionis existat: & quæ sit persona denunciata: quia Alex.de Ales. *par 3.q.42. mēb.5.* tradit plures cōditiones debere habere bonam denunciationē, siue legitimam accusationem.

Primò requiritur discretio iudicij: vnde repelluntur ab ea, qui non sunt discretionis capaces.

Secundo requiritur zelus charitatis ad correctionem, iuxta illud *Leuit.19. Non oderis fratrem tuum in corde tuo.* Hinc fit, quod repellantur ab accusando odiosi, inimici, & suspecti.

Tertiò requiritur verbū veritatis; iuxta illud einsdem. *Leuit.19. Non facies calumniam;* calumnia enim est falsi criminis impositio: *cap.2.de calumniator.* Vnde excluduntur ab accusando infideles, & detractores: Infideles quidem, propter peruersionem veritatis circa diuina, *cap.si quis.3.q.4.* Detractores verò, propter peruersionem veritatis circa humana. *ca. detractores.3.q.4.*

28 *Quoad quintum*, qualiter scilicet fiat denunciatio, est notandum, quod denunciatio fieri potest viua voce Iudici, vel Actuario, seu Notario Curiæ, & in scriptis, quando fit per aliquem ad exonerationem suæ conscientiæ: quando verò fit per partem interesse habentem, vel per officialem Curiæ ad id deputatum vel alium ministrum, semper fieri debet in scriptis, & tunc denuncians est interrogandus, sicut accusans, secundum communem practicam Curiarum, de contestibus, de loco, de tempore circa delictum, & de alijs circumstantijs prout facti qualitas requirit; & de stylo datur etiam iuramentum de veritate dicenda; quāuis de Iure deferri non debeat iuramentum huiusmodi officialibus Curiæ, qui ex officio denunciant, quia eorum denunciationibus creditur, eo quod in principio officij iurauerunt suum officiū fideliter exequi. *argum.cap.nullus §.aliquando & l.ea quidem C. de accusat.* vnde ex eorum denunciationibus poterit deueniri ad denunciati condemnationem, nisi denunciatus suam defensionem probauerit. Speculat. *libr. 3. de accusat. §.1. numer. 33. prop. final. versic. adeo vt nisi denunciatus.*

29 Si verò denunciatio fiat per aliquem alium, debet ab eo quæri, an velit accusare, & si affirmatiuè responderit; scribatur libellus accusatorius, *iuxta l. libellorū.ff.de accusat.& latius dicem.infr. sect.3.de accus.* sin autem negatiuè responderit, & tantūmodo denūciauerit ad correctionem denunciati, *iuxta cap. super his, & cap.qualiter 2.de accusat.* tunc Iudex procedet ex officio, secundum factī contingentiam, prout de Iure; & in huiusmodi denunciatione regulariter nō requiritur libellus, quia de plano proceditur. *ca. nouit.in fin. de iudic.*

30 Et pro pleniori notitia notandum est, delicta esse in duplici differentia. Alia enim sunt quæ post se relinquunt vestigia quædam, quæ dicuntur facti permanentis: & alia quæ non relinquunt vestigia, quæ dicuntur facti transeuntis, de quibus Clarus. *in Pract. crimin.§.fin.q.4. vers.quando vero* Foller. *ead. Pract. tit. capiat. informationē* Farin. *var. quæstion. in Pract crim. tit.de inquisit.* & Alij. Delicta facti permanētis sūt Homicidium Incendium, Vulneratio, Percussio cum liuore, estractio domus, arcæ, & similia, in quibus remanent vestigia: & in istis non potest deueniri ad cognitionē, & definitione causæ, nisi cōstet de corpore delicti per euidēt.ā facti, aut per testes, aut alia indicia, quæ illud delictum, super quo proceditur, siue per denūciationē, siue per inquisitionem, aut quouis alio modo saltē in genere probēt. Vnde ad effectū cognoscendi crimen de quo vestigium aliquod post se remanere solet, & quod commissum esse dicitur, requiritur vt prius Iudex certior reddatur de illius assentia, quæ à Do-

à Doctoribus vocatur *Corpus delicti*. nam vt inquit Plato *in Theat.lib.13.*ibi.*Ea Nos scire non possumus, quæ essentiam non habent*,& Aristot.*lib.6.metaphys.c.4.et in lib.6.Ethic.cap.5.*habetur:*Ipsum est, omnibus aliquo modo inuenitur, & ipsum sensibile, necessario sit oportet.* Quod etiam in Iure probatur, sed esto, quod leges, & DD. non extarent, quæ hoc præciperent, humanus discursus, & ratio naturalis insinuat, ac rerum ordo demonstrat, nam primum quærimus vtrum aliquid sit; postea verò quid sit. Et de hoc est optimus textus *in l.1.§.si sibi manus vers. item illud. ff. ad Syllanian.* vbi DD. communiter in illis verbis: *Illud sciendum est, nisi constet, aliquem fuisse occisum, non haberi de familia quæstionem.* Idem probatur *in l.necessarios §.non alias.ff.eod.* ibi. *non alias bona publicantur quam si constabit esse occisum patrem familias.Idem in l.vnde Neratius §.fin.ff.ad leg.Aquil l.1.§.si quis vltro ff.de quæstion.l.Diuus Traianus.ff.de milit.testam.l.si Is, qui rem §.si Titium.ff.de furt. l.si quis legatum §.veterum.ff.ad leg. Cornel.de fals. & l. cius qui debitorem vers. nec enim ff.de iur.fisc.*& latè Farinac.*p.1.de inquisition.q.1.n.6.*vbi Alios de more congerit. Probatio autem corporis delicti, si sit facti permanentis, fieri debet plenè,& liquidè maximè si sit facilis probationis; si verò sit facti transeuntis, de quo inferius, & difficilis probationis, fieri debet per indicia,& coniecturas, vt tradunt Clar. Foller. & Farinac. *locis citat.*& Mascard.*de probationib.conclu.*830.*nu* 7.*& seqq.*& Beccan.*cons.*70.*num.* 11. *lib.* 1. & latè inferius, Satis autem constabit de corpore delicti, cum visitatum fuerit cadauer occisi, corpus vulnerati, locus incensus,&c.annotando omnia reperta coram testibus, quod vulgò dicitur. *Visum, & repertum*; Et quando fit super vulneribus examinatur idem vulneratus; si super cadauere, vel loco incenso examinantur postea testes ibidem præsentes, vt infra videbimus; & hoc est sufficiens non solum ad procedendum; sed etiam ad condemnandum; iunctis postea aliis probationibus. Quod si non appareret de corpore occisi, quia forte cadauer combustum fuerit, vel ad mare, vel flumen proiectum, tunc constare faciat Iudex per alia indicia, puta per sanguinem repertum in loco, vbi fama præcessit, fuisse aliquem occisum. Vel si reus captus pro illo homicidio ibi dixerit occidisse, & reperitur sanguis in eodem loco, vel alia signa quæ ipse dederit; vel propè mare, vel flumen, in quo dicitur cadauer proiectum,& sic de cæteris.DD.præcit.

31 Delicta verò facti transeuntis, sic dicta, quia non remanent vestigia, sunt stuprum sine fractura, quod est difficilis probationis. & cætera delicta, quæ facilem probationem non admittunt, & in istis Iudex constare faciet de corpore delicti per coniecturas similiter, & indicia, statim assumendo opportunas informationes contra delinquentem, quia in delictis facti transeuntis potest Iudex inquirere ex denunciatione, vel accusatione, vel fama publica,& habitis inditijs procedere ad citationem, vel capturam rei, prout delicti qualitas postulauerit. Clar. *in Pract. crim. q.* 4. *in princ. vers. scias*;Farinac *vbi sup.de inquis.q.2.in princ.& n.2.& 3.*Megal.*in Prax.crimin.can.cap.1.num.5.*

32 Est autem adeo verum, vt in quocumque delicto in primis, & ante omnia constare debeat de illius corpore, quod dicitur delictum in genere, iuxta prænotata *in praeced. num.* 30. & notant etiam Roland. *cons.51.num.10.vol.1.*Bursat.*cons.166.num.* 27.*& cons.* 201.*num.30.volum.2.*Foller.*in Pract. crimin. for. secul. verb. capiat informationem nu.* 3. 16. *&* 45. & ibi latè Adden. Anton.Gabr.*conclus.27.tit.de crimin.*Honded. *cons.91.nu.10.& cons.107.num.6 vol.1* & Prat. *ad Muscatell.in Prax.crimin.de cogn.delict.ad nu.4.& 5.* vt deuenire non possit Iudex ad aliquem actum, nisi de illo prius constet, vt latè demonstrat Petr.Caball.*centur.3. cas.255.nu.3.*Guazzin.*in tract.ad defens.def.4.per plura capita* Maur.Burg.*de modo proced.ex abrupt q.22.num.3.& 16.cum seq.*Fab.Turret.*con.9. num.6.* Etiam si per statutum contrarium disponeretur.Plot.*cons.30 num.* 2. Ac etiam si per Principem supremum daretur alicui facultas procedendi nulla seruata solemnitate; nam adhuc teneretur constare facere de corpore delicti Bursat. *cons. 201.num. 90. vol.* 2. quia ligatæ sunt manus Iudicis ad procedendum in causa, vsquequò non constet de corpore delicti.Scaccia *in tract. crimin. q.83.sub nu.6.*Farinac.*cons.23.nu.* 2. & in Prax. *crimin. tit.de inquisit.q.2.c.2.num.3. ampliat.2.* Baiard. *ad Clar. in Pract.crimin.§.fin.d.q.4.vers.2.3.&* 4. Bernardin. *ad Ambrosin.de mod.form.process.inform.lib.1.c.1.num.14. in fin.*Personal.*in tr.de synd.et tortur.q.17.n.* 27.

33 Vnde nisi prius constiterit de delicto, & eius corpore, saltem per duos testes, omne, quod fit,& omnia acta dicuntur nulliter gesta;& processus compilatus nullius est roboris, ac momenti. Ruin. *cons.* 80. *num.3.lib.4.*Honded.*d.cons.107.nu.8.*Burg. *d. q.* 22.*nu.* 6.Quinimò non posset Iudex deuenire, nedum ad torturam, sed nec ad capturam Rei.Anton.Gomez.*tit.de delict.c.3.num.1.* Bois. *eod. tit. num.* 34. Bursat. *d. cons.* 166.*num.* 2.Honded.*d.cons.107.num.7. vers. et si de corpore;et cons.88 num.9.et cons.91.num.10 vol.2.*Farinac. *q.2.num.2.*vbi de communi.Et in Regno Neapolitano Iudex deueniens ad capturam non constito prius de delicto, punitur vigore Regiæ pragmaticæ. vt tradit Grammatic. *decis.* 60.*num.* 19. Carauit. *in Rit. Magnæ Cur.Vicar.39 sub num.*10.Baiard. *ad Clar.q.28. num.16.* Fallit tamen, si imputatus de crimine esset suspectus de fuga; nam talis capi potest,& compelli ad cautionem præstandam de se præsentando, Clar. *d. q.* 4. *num.3.* & ibi Baiard. Farinac. *in d. Prax. crimin. q.* 27. *num.* 125. Fallit secundo in grauibus delictis, in quibus capi possunt de illis imputati, etiam sine probatione delicti in genere, seu corporis delicti. Castrens. *cons.328.num.1.lib.2.*Anton.Scapp. *in tract.de iure non script.lib.5.cap.43.num.3.* Cartar. *in Prax. interrogand. Reor.lib.2.c.1.num.3.in fin.*Clar.*q.28. vers.secus autem*, qui omnes se fundant in doctrina Castrensis, *vbi supra*; contra quos tamen annis elapsis consuluit Eugenius *con. 49. nu.14.et seq.*Sed de consuetudine arbitrio Iudicis remittitur.Clar.*vbi proximè* Baiard.*ad Clar. q. 21.num.99.circ. med.*

34 Ad effectum autem capturandi de aliquo crimine imputatum, leuiora sufficiunt indicia super corpore delicti, quam requiruntur ad condemnandum. Clar.*d.q.4. vers.scias tamen q. 55. vers. quomodo autem, et q.64. vers.debet etiam, et q.66.circ. princ.*Eugen. *cons.* 94. *num.* 25. vbi dicit sufficere vnum iudicium. Vnde traditur regula in criminalibus, quod ad inquirendum, sufficit quærela, Ad torturam requiruntur testes; Ad condemnandum verò constare debet de corpore delicti, quantum fieri potest: Caualc. *de Brach. Reg.par.1.nu.193.*

35 Neque sufficit ad effectum probandi de corpore delicti, si tantùm constet, aliquem fuisse occisum, vel vulneratum; vel si sit delictum commissum in rebus inanimatis, puta furtum in domo, vel apotheca, aut in arca, vel aliquod aliud; si constet solùm, illud commissum fuisse; sed necessariò requiritur, vt probetur, quod illud fuit dolosè commissum, aliàs author illius puniri non posset pœna ordinaria, vt *colligitur ex d.l.1.§.item illud.vers.scelere interemptum ff ad Sillanian.*& tradunt DD.*in additionib.*ad Foller. *in d. Pract. crim.verb capiat information. num. 1. et seqq.* latè Brun. à Sol.*in suo cons.vnic.nu.23.*Rimin.iun.*cons. 758. nu.* 1. *vol.7.*Bois.*de delict.num.1.et seqq.*Scaccia.*in tract.crim.*

q.83.

ueri ab officio, quãdo fuit positus, & electus ab Episcopo cum salario, quamuis alius promotor fiscalis assumptus per Iudicẽ in aliqua causa possit ad nutum remoueri. Host. *in d.ca.cum clamor.de testib.* vbi etiam Alij communiter. Propterea debet eligi ad hoc officium Persona honestæ, & bonæ vitæ, fidelis, & lealis; quæ debet iurare in principio officij de benè administrando, vt notat Angel. *in l.si vacantia.C. de bon.vacãtib.lib.10.* quem refert Præpos. *in d.cap.de accusatione.2.q.8.col.65.* & Bernard.Diaz. *in Prax.Crim.Can.vers.Ego enim presbyter in fin.& in ver.Promotor, seu fiscalis.*

21 Aduertere tandem debet quilibet denunciator, vt verum crimen denunciet, alias grauius punitur ille, qui per calumniam denunciat, quam ipse denunciatus; & tam si calumniatur in accusando, quam in denunciando, extraordinariè punitur, *vt habetur in c.2.de calumniat.*

22 *Quoad quartum*, quis scilicet sit denunciationis effectus, est notandum, quod alius non est, nisi quod Superiores audito crimine denunciato, formare debent ex officio per se inquisitionem super fama & alijs coniecturis delicti, vel alteri committere, vt illam formet. *cap.Deus omnipotens.2.q.1.& l. congruit.ff. de offic.præsid.*

23 Sola autẽ denunciatio per se non est sufficiens ad causandam inquisitionem super veritate criminũ. *l. verbum. C. ex quibus caus.infam.irreg.* DD. *in c. cum oporteat. de accusat.* nisi sint indicia sufficientia, vel fama, vel sint notoria semiplenè. Bald. *in l.ea quidem.col.5.C.de accusat.* Vnde etiam si Summus Pontifex committeret alicui inquisitionem, non videtur tollere Iuris ordinem, vt possit ad inquirendum procedi de veritate criminis, si inquisitus non sit diffamatus, *iuxta d.cap.qualiter, & quando 2. de accus.* & Hostiens. *ait in c.qualiter.1.eod.tit.* quod si Papa committeret inquiri, non præcedente infamia, rescriptum præsumeretur falsum. Hinc fit, quod non obstante denunciatione facta à pluribus, nisi adsit fama, vel alia indicia, non poterit Iudex iustè inquirere. *vt habetur in d.cap. licet Hely. vers.nos vt prædiximus de simon.*

24 Denunciationis vero Canonicæ effectus est correctio. *cap.super his.de accusat.& d.cap. licet Hely;* per quam correctionem denunciato pœnitentia in ũgitur, & pœna imponitur. *cap.cum dilectus. de purgat. canon.& cap. veritatis.de dol.& contum.*

25 Sed quæritur, an denuncians teneatur se obligare ad pœnam talionis, se subscribendo:

Respondetur negatiuè, cum Præposit. *in d.capit.de accusatione.2.q.8.* vbi ait de hoc esse casum. *in l.præcit. ea quidem.C.de accusat.* Idẽ sentit Bart. *in l. Diuus.vers. quæro vtrum ille qui denũciat*, & ibi Salicet. *in vers.Ergo quæro an denuncians.ff.de custod.reor.* Neque obstare inquit *l.fi.C.de accusat.* quia ibi sermo est de accusatore, non denunciatore. Quod quidem admittendum censet Foller. *loc.cit. numer 38. in fin.* in denunciante ex officio, non verò in parte offensa denunciante, iuxta dictam *l.ea quidem.*

26 Quæritur secundo, an denunciatori adhibenda sit fides.

Respondetur cum distinctione, aut enim delictum denunciatum est graue, & non est ei credendum: aut non graue, & tunc ei creditur. Bart. *loc.cit. vers. tertiò quæro quis sit effectus denunciationis*, si sit denunciator deputatus ad hoc: secus si non sit talis, sufficit tamen eius dictum ad inquirendum, non ad puniendũ. Idem Bart. & Iacob.Butr. *in l.1.C.de re iudic.* vbi ait sic esse intelligendam *præc.l.Diuus.ff.de cust.reor.*

27 Est autem aduertendum, quod Iudex non debet esse nimis facilis in admittendis denũciationibus, sed considerare debet, quo zelo moueatur denuncians, cuius conditionis existat: & quæ sit persona denunciata: quia Alex.de Ales. *par 3.q.42.mẽb.5.* tradit plures cõditiones debere habere bonam denunciationẽ, siue legitimam accusationem.

Primò requiritur discretio iudicij: vnde repelluntur ab ea, qui non sunt discretionis capaces.

Secundo requiritur zelus charitatis ad correctionem, iuxta illud *Leuit.19. Non oderis fratrem tuum in corde tuo.* Hinc fit, quod repellantur ab accusando odiosi, inimici, & suspecti.

Tertiò requiritur verbũ veritatis; iuxta illud eiusdem. *Leuit.19.Non facies calumniam;* calumnia enim est falsi criminis impositio: *cap.1.de calumniator.* Vnde excluduntur ab accusando infideles, & detractores: Infideles quidem, propter peruersionem veritatis circa diuina, *cap.si quis.3.q.4.* Detractores verò, propter peruersionem veritatis circa humana. *ca. detractores.3.q.4.*

28 *Quoad quintum*, qualiter scilicet fiat denunciatio, est notandum, quod denunciatio fieri potest viua voce Iudici, vel Actuario, seu Notario Curiæ, & in scriptis, quando fit per aliquem ad exonerationem suæ conscientiæ: quando verò fit per partem interesse habentem, vel per officialem Curiæ ad id deputatum vel alium ministrum, semper fieri debet in scriptis, & tunc denuncians est interrogandus, sicut accusans, secundum communem practicam Curiarum, de contestibus, de loco, de tempore circa delictum, & de alijs circumstantijs prout facti qualitas requirit; & de stylo datur etiam iuramentum de veritate dicenda; quãuis de Iure deferri non debeat iuramentum huiusmodi officialibus Curiæ, qui ex officio denonciant, quia eorum denunciationibus creditur, eo quod in principio officij iurauerunt suum officiũ fideliter exequi; *argum.cap.nullus §.aliquando & l.ea quidem C. de accusat.* vnde ex eorum denunciationibus poterit deueniri ad denunciati condemnationem, nisi denunciatus suam defensionem probauerit. Speculat. *libr. 3. de de accusat. §.1. numer. 33. prop. final. versic. adeo vt nisi denunciatus.*

29 Si verò denunciatio fiat per aliquem alium, debet ab eo quæri, an velit accusare, & si affirmatiuè responderit; scribatur libellus accusatoris, *iuxta l. libellorũ.ff.de accusat.& latius dicem.infr. sect.3.de accus.* sin autem negatiuè responderit, & tantũmodo denũciauerit ad correctionem denunciati, *iuxta cap.super his,& cap.qualiter 2.de accusat.* tunc Iudex procedet ex officio, secundum facti contingentiam, prout de Iure; & in huiusmodi denunciatione regulariter nõ requiritur libellus, quia de plano proceditur. *ca. nouit.in fin. de iudic.*

30 Et pro pleniori notitia notandum est, delicta esse in duplici differentia. Alia enim sunt quæ post se relinquunt vestigia quædam, quæ dicuntur facti permanentis: & alia quæ non relinquunt vestigia, quæ dicuntur facti transeuntis, de quibus Clarus. *in Pract. crimin.§.fin.q.4.vers.quando vero* Follet. *ead. Pract. tit. capiat. informatione* Farin. *var. quæstion. in Pract crim. tit.de inquisit.* & Alij. Delicta facti permanẽtis sũt Homicidium Incendium, Vulneratio, Percussiõ cum liuore, effractio domus, arcæ, & similia, in quibus remanent vestigia: & in istis non potest deueniri ad cognitionẽ, & definitione causæ, nisi cõstet de corpore delicti per euidẽtia facti, aut per testes, aut alia indicia, quæ illud delictum, super quo proceditur, siue per denũciationẽ, siuè per inquisitionem, aut quouis alio modo saltẽ in genere probẽt. Vnde ad effectũ cognoscendi crimen de quo vestigium aliquod post se remanere solet, & quod commissum esse dicitur, requiritur vt prius Iudex certior reddatur de illius assentia, quæ

à Do-

à Doctoribus vocatur *Corpus delicti*. nam vt inquit Plato *in Theat.lib.*13.ibi.*Ea Nos scire non possumus, quæ essentiam non habent*,& Aristot.*lib.6.metaphys.c.4.et in lib.6.Ethic.cap.*5.habetur: *Ipsum esse,omnibus aliquo modo inuenitur, & ipsum sensibile, necessario sit oportet*. Quod etiam in Iure probatur, sed esto, quod leges, & DD.non extarent, quæ hoc præciperent, humanus discursus, & ratio naturalis insinuat, ac rerum ordo demonstrat, nam primum quærimus vtrum aliquid sit; postea verò quid sit. Et de hoc est optimus textus *in L.*1. *§.si sibi manus verſ. item illud. ff. ad Syllanian.* vbi DD.communiter in illis verbis: *Illud sciendum est, nisi constet,aliquem fuisse occisum,non haberi de familia quæstionem*. Idem probatur *in l.necessarios §.non alias.ff.cod.* ibi. *non alias bona publicantur quam si constabit esse occisum patrem familias.Idem in l.vnde Neratius §.fin ff.ad leg.Aquil l.*1.*§.si quis vltro ff.de quæstion.l.Diuus Traianus.ff.de milit.testam.l.si Is,qui rem §.si Titium.ff.de furt. l.si quis legatum §.veterum.ff.ad leg. Cornel.de fals. & l. eius qui debitorem verſ. nec enim ff.de iur.fisc.*& latè Farinac.*p.*1.*de inquisition.q.*1.*n.*6.vbi Alios de more congerit. Probatio autem corporis delicti, si sit facti permanentis,fieri debet plenè,& liquidè maximè si sit facilis probationis; si verò sit facti transeuntis, de quo inferius, & difficilis probationis, fieri debet per indicia,& coniecturas, vt tradunt Clar. Foller. & Farinac. *locis citat.*& Mascard.*d.de probationib.conclu.*830.*nu.*7.*& seqq.*& Beccan.*conſ.*70.*num.* 11. *lib.* 1. & latè inferius. Satis autem constabit de corpore delicti, cum visitatum fuerit cadauer occisi, corpus vulnerati, locus incensus,&c.annotando omnia reperta coram testibus, quod vulgò dicitur. *Visum, & repertum*; Et quando fit super vulneribus examinatur idem vulneratus; si super cadauere, vel loco incenso examinantur postea testes ibidem præsentes, vt infra videbimus; & hoc est sufficiens non solum ad procedendum; sed etiam ad condemnandum; iunctis postea aliis probationibus. Quod si non appareret de corpore occisi, quia fortè cadauer combustum fuerit, vel ad mare, vel flumen proiectum, tunc constare faciat Iudex per alia indicia, puta per sanguinem repertum in loco, vbi fama præcessit, fuisse aliquem occisum. Vel si reus captus pro illo homicidio ibi dixerit occidisse, & reperitur sanguis in eodem loco, vel alia signa quæ ipse dederit; vel propè mare, vel flumen, in quo dicitur cadauer proiectum,& sic de cæteris.DD.ptæcit.

31 Delicta verò facti transeuntis, sic dicta, quia non remanent vestigia, sunt stuprum sine fractura, quod est difficilis probationis, & cætera delicta, quæ facilem probationem non admittunt, & in illis Iudex constare faciet de corpore delicti per coniecturas similiter, & indicia, statim assumendo opportunas informationes contra delinquentem,quia in delictis facti transeuntis potest Iudex inquirere ex denunciatione,vel accusatione,vel fama publica,& habitis inditijs procedere ad citationem, vel capturam rei, prout delicti qualitas postulauerit. Clar. *in Tract. crim. q.* 4. *in princ.verſ.scias*;Farinac *vbi sup.de inquiſ.q.*2.*in princ.& n.*2.*&* 3.Megal.*in Prax.crimin.can. cap.*1.*num.*5.

32 Est autem adeo verum, vt in quocumque delicto in primis, & ante omnia constare debeat de illius corpore, quod dicitur delictum in genere, iuxta prænotata *in præced. num.* 30. & notant etiam Roland. *conſ.*51.*num.*10.*vol.*1.Bursat.*conſ.*166.*num.* 27.*& conſ.* 201.*num.*30.*volum.*2.Foller.*in Tract. crimin. for. secul. verb. capiat informationem nu.* 3.16. *&* 45. & ibi latè Adden. Anton.Gabr.*conclus.*27.*tit.de crimin.*Honded. *conſ.*91.*nu.*10.*& conſ.*107.*num.*6 *vol* 1 & Prat. *ad Muscatell.in Prax.crimin.de cogn.delict.ad nu.*4.*&* 5. vt deuenite non possit Iudex ad aliquem actum, nisi de illo priùs constet, vt latè demonstrat Petr.Caball.*centur.*3. *caſ.*255.*nu.*3.Guazzin.*in tract.ad defenſ.def.*4.*per plura capita* Maur.Burg.*de modo proced.ex abrupt. q.*22.*num.* 3.*&* 16.*cum ſeq.*Fab.Turret.*con.*9. *num.*6. Etiam si per statutum contrarium disponeretur.Ploc.*conſ.*30 *num.* 2. Ac etiam si per Principem supremum daretur alicui facultas procedendi nulla seruata solemnitate; nam adhuc teneretur constare facere de corpore delicti Bursat. *conſ.* 201.*num.* 90. *vol.* 2. quia ligatæ sunt manus Iudicis ad procedendum in causa, vsquequò non constet de corpore delicti.Scaccia *in tract. crimin. q.*83.*sub nu.*6.Farinac.*conſ.*23.*nu.* 2. & in Prax. *crimin. tit.de inquisit.q.a.c.a.num.*3. *amplist.*2. Baiard. *ad Clar. in Pract.crimin.§.fin.d.q.*4.*verſ.*2.3.*&* 4. Bernardin. *ad Ambrosin.de mod.form.process.inform.lib.*1.*c.*1. *num.*14. *in fin.*Personal.*in tr.de synd.et tortur.q.*17.*n.* 27.

33 Vnde nisi prius constiterit de delicto, & eius corpore, saltem per duos testes, omne, quod fit, & omnia acta dicuntur nulliter gesta;& processus compilatus nullius est roboris, ac momenti. Ruin. *conſ.* 80. *num.*3.*lib.*4.Honded.*d.conſ.*107.*nu.*8.Burg. *d. q.* 22.*nu.* 6.Quinimò non posset Iudex deuenire, nedum ad torturam, sed nec ad capturam Rei.Anton.Gomez.*tit.de delict.c.*3.*num.*1. Bois. *cod. tit. num.* 34. Bursat. *d. conſ.* 166.*num.* 2.Honded.*d.conſ.*107.*num.*7. *verſ. et si de corpore;et conſ.*88.*num.*9.*et conſ.*91.*num.*10 *vol.*1.Farinac. *q.*2.*num.*2.vbi de communi. Et in Regno Neapolitano Iudex deueniens ad capturam non constito prius de delicto, punitur vigore Regiæ pragmaticæ. vt tradit Grammatic. *decis.* 60.*num.* 19. Carauit. *in Rit. Magnæ Cur. Vicar.*39 *sub num.*10,Baiard. *ad Clar.q.*28. *num.* 16. Fallit tamen, si imputatus de crimine esset suspectus de fuga;nam talis capi potest,& compelli ad cautionem præstandam de se præsentando. Clar. *d. q.* 4. *num.*3. & ibi Baiard. Farinac. *in d. Prax. crimin. q.* 27. *num.* 125. Fallit secundo in grauibus delictis, in quibus capi possunt de illis imputati, etiam sine probatione delicti in genere, seu corporis delicti. Castrenſ. *conſ.*328.*num.*1.*lib.*2.Anton.Scapp. *in tract.de iure non script.lib.*5.*cap.*43.*num.*3. Cartar. *in Prax. interrogand. Reor.lib.*2.*c.*1.*num.*3.*in fin.*Clar.*q.*28. *verſ.secus autem*, qui omnes se fundant in doctrina Castrensis, *vbi supra*; contra quos tamen annis elapsis consuluit Eugenius *con.* 49. *nu.*14.*et ſeq.*Sed de consuetudine arbitrio Iudicis remittitur. Clar. *vbi proximè* Baiard.*ad Clar. q.* 21.*num.*99.*circ. med.*

34 Ad effectum autem capturandi de aliquo crimine imputatum, leuiora sufficiunt indicia super corpore delicti, quam requiruntur ad condemnandum. Clar.*d.q.*4. *verſ.scias tamen.q.* 55. *verſ. quomodo autem, et q.*64. *verſ. debet etiam, et q.*66.*circ. princ.* Eugen. *conſ.* 94. *num.* 25. vbi dicit sufficere vnum iudicium. Vnde traditur regula in criminalibus, quod ad inquirendum, sufficit querela, Ad torturam requiruntur testes; Ad condemnandum verò constare debet de corpore delicti, quantum fieri potest: Caualc. *de Brach. Reg.par.*1.*nu.*193.

35 Neque sufficit ad effectum probandi de corpore delicti, si tantùm constet, aliquem fuisse occisum, vel vulneratum; vel si sit delictum commissum in rebus inanimatis, puta furtum in domo, vel apotheca, aut in arca, vel aliquod aliud; si constet solùm, illud commissum fuisse; sed necessariò requiritur, vt probetur, quod illud fuit dolosè commissum, aliàs author illius puniri non posset pœna ordinaria, vt *colligitur ex d.l.*1.*§.item illud. verſ.scelere interemptum ff ad Sillanian.*& tradunt DD.*in additionib.*ad Foller. *in d. Pract. crim. verb capiat information. num.* 1. *et ſeqq.* latè Brun. à Sol.*in suo conſ.vnic.nu.*23.Rimin.iun.*conſ.* 758. *nu.* 1. *vol.*7.Bois.*de delict.num.*1.*et ſeqq.*Scaccia *in tract.crim.* q.83.

q.83.num.6.vbi latè prout facit Muscatell.*in Pract.criminal.de probat.d. loci.in proem.n.57.& seqq.*

36 Imò, (quod plus est,) neque sufficeret ad effectum puniendi Reum delinquentem, si solùm constaret de delicto in genere; ac de identitate rei, super qua delictum commissum fuisse asseritur, vt inquit Abb. *in cap.cum Ioannes num.16.in fin.de fid.instr.* Dec. *conf.*101. *col.2.vers.benè facit* Mascard.*de probat.conclus.*497.*nu.5.& seq.*Crauet.*cons.*244.*num.2.* Sed requiritur etiam, vt constet de qualitatibus,& circumstantijs delicti; vt tradit Ign.*in d.l.1.§.item illud n.*10.& ibi Alii communiter Angel.*de malefic.in ver.item fama num.*108. Boss. *de delict.num.*24.Sim.de Petr.*cons.*50.*num.* 4. Clar.*d.q.4.vers.quando verò.*Farinac.*in d.pract.crimin.q.2.nu.* 4. Foller.Muscatel.& Alii. *locis pracit.* vbi tradunt, quod in Praxi seruatur,vt Notarius, quando per Iudicem fit *Visum,& repertum,*si fit super delicto facti permanentis,puta super cadauere occisi, vel corpore vulnerati describere debeat minutissimè quot vulnera adsint,& in qua parte corporis habeantur, an punctim, vel cæsim;an sint mortalia,nec nè;cum quo armorum genere illata videantur. Et si corpus habeat percussiones, adnotari debent in qua parte corporis sint, quomodo sint, qualiter factæ sint; cum baculo ne? an cum alio instrumento ad offendendum apto, an verò cum saxo; & an fuerint periculosæ, & sic de reliquis circumstantiis. Super quibus omnibus examinandi sunt periti in primis; scilicet Medici, Chirurgi, Barbitonsores, & similes, quoad fieri potest, ad effectum cognoscendi vulnera, an esse potuerint mortalia. nec ne; & deinde Testes, qui de visu deponant super eisdem qualitatibus, & circumstantiis. Idem dicunt Blanc.in *Pract.crim.in princ. nu. 6.* Nouell. *in ead. Pract.fol.*79.*nu.*1.late Iodoch.*in ead. Pract.crimin. cap. 7.tit.de inspectione.occisi num.*1.& *seq.* Caualc.*de brach. Reg.p.1.num.* 185.& *latius num.* 190.& *seq.* Peregrin. Iannin.*in tract.de captur.real.lib.1.cap.2.num.*43.& *seq.* Honded.*cons.*107.*num.* 10.*vol.*1. & latissime,Scaccia.*in d.q.*83.*num.*12.& *seq.*

Aduertendum est hic, quod eadem diligentia adhiberi debet in describendis omnibus, & singulis circumstantiis,quando fit visum,& repertum rerum inanimatarum, ac adhibentur, quando fit in cadauere occisi, aut corpore alicuius vulnerati. Verbi gratia fuit factum furtum alicuius domus, vel Apothecæ mercatoris cum fractione ostii, vel alio modo, tunc facta denunciatione, vel accusatione talis delicti, necesse est, quod Iudex visitet locum delicti, vel saltem, eo impedito, illum visitari per Notarium Curiæ mandet, vt supradictum est; & ibi coram testibus annotanda sunt minutissimè Primò omne id quod ettractum apparet. Secundò, an ex aliquo loco circumuicino ad illum perueniri potuerit si non ad sit fractura ostij, vel muri. Tertiò, an pro transitu ad locum delicti, sit facta aliqua apertura alibi. Quartò, an fuerit inuenta scala, funis, vel aliud instrumentum aptum ad transeundum, ascendendum, descendendum, & similia; & tunc fieri debet diligens inquisitio, an recognosci possit, cuius fuerint. Et idem faciendum est, si pro transitum fluminis, aut alterius aquæ inuenti fuerint saxi, tabulæ barcæ, & similia. Quartò si fuerit terra alicuius viridarii, & per eam transiuerint fures, obseruandum erit,an vestigia appareant;& an fuerint alicuius pedis calceati, an verò discalceati, & cuius qualitatis.Tandem omissis alijs, quæ prudentiæ Iudicis, & Notarii remittuntur, ne dedignetur, annotari facere,etiam minimas res,& pæruulas circumstantias, nam sæpissimè euenit, vt ex aliqua ipsarum minimarum rerum res magni momenti detectæ fuerint alias occultissimæ, sine qua numquam ad earum cognitionem deuentum fuisset.Marsil.*in Prax.crimin. §. principium num.6.et in §.constante num.*78.*et in conf.* 8. *per tot.* Foller. *vbi sup.nu.*17.Cosp.*d.p.*3.*c.*42.

37 Quod si cadauer occisi haberi non possit pro recognitione facienda,vt constare faciat Iudex, etiam Laicus de corpore delicti, quia fortè sepulturæ traditum fuerit, illud exhumari facere debet, habita prius licentia Episcopi loci (quam Episcopus, siue eius Vicarius concedere potest;sine metu irregularitatis,adhoc vt Iudex Laicus informationem capiat super delicto in genere, quamuis exinde sequatur mors, vel mutilatio membri alicuius, vt tradunt Genuens. *in Prax.Archiep.*Neapol.*cap.* 35.*in prim. impress. alias* 41. *in secunda impress.n.*10.Riccius *in Prax.resolut. p.*1.*resol.*453.*in fin.*quos sequitur Bellett. *Disquisit. Clerical.p.* 1.*de disciplin.Cleric.§.*5.*num.* 148.) ad effectum prædictum recognoscendi, & probationes faciendi super corpore delicti,ita docent Marant.*in Spec.aur.tit.de inquisition.n.*18.Clar.*in d.Pract.crimin.q.*55.*vers.quomodo autem,*& Baiard.*ad eundem d.q.*4.*n.*4. *vbi Alios allegat.* late Scaccia *in d.cap.*83. *num.* 11. *circ. med.vers. vnde si vulneratus & n.*12.13.17 et 18. Par. de Put. *in tract.de syndicat.ver.confessio num.*6.Caualc.*de brach.reg. d.p.*1. *n.*185.*in princ.et latius.n.*190. *et* 196 vbi ait debere describi locū, in quo maneret, & quomodo cadauer sepultum maneat,& omnes alias circumstātias.Iodoch. *vbi sup.*Fatinac.*in d.Prax.crim.q.* 2. *n.* 4. *eum seqq.* vbi Alios cumulat. & ita seruatur etiam in Alma Vrbe.

38 Si verò Episcopus, vel eius Vicarius licentiam exhumandi Iudici Laico impartiri noluerit, appellari poterit à tali recusatione ad Metropolitanum, *vt tenent DD.* præsertim Genuens. *vbi sup.* & tunc Iudex Laicus examinare debet plures, quam duos super morte illius,Scaccia.*d.cap.*83.*num.*11.*circ.med.*Et idem fieri debet, si de corpore mortuo apparere non possit aliquod vestigium, nam tunc examinandi sunt plures testes,qui deponant de fama,& voce publica,quod talis de tali interfectus sit & quod eius corpus numquam haberi potuit, quia forte combustum fuit, vel in flumen, aut mare proiectum, vel in Nemore, aut alio secreto loco sepultum,vt tradit Foller. *in d. Pract. crim. for.secular. p.* 1. *verb. præcit. capiat informationem num.*15.*et seq.et* 1.*p.secunda partis n.* 34.post Bald. *in l. cum probatio .ff. de probat. in suis addition.* & in addit. ad Speculat.*tit.de sent.col.*18.*in fin.*

Et similiter examinandi sunt plures testes, si forte cadauer inuentum fuerit, sed eius vulnera aspici nequeunt, quia forte per tempus iam labefactatum est, qui deponant vidisse saltem tale cadauer, quod apparet fuisse N.de N.si verò ita sit,Doctor.*citat.*

39 In huiusmodi autem probationibus super corpore delicti communiter à Criminalistis practicatur, vt examinentur testes, qui priùs cognouerunt hominem illum,dum viueret,de cuius cadauere fit recognitio, quoad fieri potest; vt tradunt Mascard. *de probation.conclus.*674.*num.*20.*et* 21.*vol.*2.Rolsnd.*conf.* 51.*nu.*10.*et* 15.*vol.*1.Clar.*d.q.* 4.*vers.* 2. Foller. *vbi sup. nu.*4.Scaccia.*ibid.num.* 18. late Iannin. *de citation. real. lib.*1.*cap.*2.*num.*44.*et seqq.*Si verò interfectus non erat cognitus in eo loco, quia forte erat aduena, satis est fieri recognitionem cadaueris,licet nomen ignoretur, & priùs cognosceretur. Flamin. Cartar. *in tract. capt. bannit.cap.*2.*num* .4.Boss.*de delict.nu.*33. Clar. *d.q.*4.*sub vers.*3.Caualc.*de brach.reg.d.par.*1.*num.*197.& in Alma Vrbe Romæ, prout etiam alibi, seruatur, vt cadauera occisorum, ad effectum vt recognoscantur, poni soleant in locis,& plateis publicis,& hæc in delictis facti permanentis.

40 In delictis verò facti transeuntis, & difficilis probationis corpus illorum probari debet per coniectutas,

ctur as, & præsumptiones. Boss. *de delict. num.* 14. Clar. *q.* 2. *num.* 12. *& q.* 66. *in princ.* Anton. Gabr. *conclus.* 17. *nu.* 14. *lib.* 7. dummodo sint validæ, & a Iure approbatæ. Farinac. *vbi sup.* Fuller. *in d. ver. capiat information. nu.* 78. *vers. fallit tamen* late Mascard. *de probat. conclus.* 497. *num.* 3. *lib.* 1. Plot. *cons.* 50. *nu.* 22. *&* Bursat. *cons.* 166. *num.* 1. *vol.* 2.

41 Sed dicet quis, an corpus delicti probatum dici possit per confessionem delinquentis?

Et Respondetur negatiue; quia cum ex confessione ipsius sequi deberet condemnatio; & partes Iudicis in confessis non sint, nisi in condemnando. *cap. per tuas. de probat. & l. cum te. C. eod. tit.* & nemo sit Dominus membrorum suorum. *l. liber. homo. ff. ad l. Aquil. & l. non tantum. ff. de pœn.* vtique talis confessio non sufficit, maxime quia in criminalibus ad effectum condemnandi, probationes debent esse concludentes, claræ, & plenissimæ. *cap. placuit. §. item in criminali.* 4. *q.* 3. *cap. in omni. de testib. l. sciant cuncti. C. de probat. & l. vbique. ff. de test.* Vnde non suppletur corpus delicti per eiusdem delinquentis confessionem, nisi aliter probetur. Clar. *d. q.* 4. *in princ. vers. & hæc adeo. & vers. potest etiam circ. fin.* Boss. *in pract. crim. de delict. n.* 15. Mascard. *de probat. conclus.* 354. *num.* 3. *vol.* 1. Angel. *de malefic. in verb. et vestem cælestem. n.* 25. Guazzin. *in d. tract. ad defensam. Reor. lib.* 1. *defens.* 4. *cap.* 3. *num.* 1. late Petr. Caball. *in Pract. crimin. cas.* 180. *per tot. et centur.* 2. *cas.* 255. *num.* 1. *& seqq.* Turrer. *cons.* 9. *num.* 13. Maur. Burg. *de modo procedendi ex abrupto. qu.* 22. *num.* 12. & Alij apud illos. Quod est adeo verum, vt nisi eius confessio alijs probationibus coadiuuetur, probando corpus delicti legitime per testes, absolui debeat. Clar. *q.* 55. *vers. potest etiam circa fin.* Bursat. *cons.* 201. *nu.* 32. *vol.* 2. Grammat. late *in consil.* 16. *num.* 4. *cons.* 36. *num.* 20. *& cons.* 60. *per tot.* & latissime Farinac. *d. q.* 2. *num.* 7. *vers. dicat, quod spontanea.* vbi dicunt hoc procedere tam in confessione spontanea, quam facta in tormentis.

42 Est bene verum, quod hæc conclusio limitatur per Doctores in latronibus diffamatis, quod furta, cum homicidijs committunt prope flumina, vel littora Maris, & corpora occisorum in mare proijciunt; nam tunc ex eorum confessione damnari possunt, etiam si aliter de delicto non constet, quia tali casu diffamatio habetur loco probationis. Gabr. *cõclus.* 17. *num.* 12. *lib.* 7. Marsil. *in rubr. de probat. nu.* 103. Follrt. *in pract. crim. verb. & si non confitebuntur num.* 34. Cassaneus *in consuetud. Burgund. rubr.* 1. *§.* 5. *num.* 40. Farinac. *d. q.* 2. *nu.* 11. In hoc autem articulo defendi potest reus diffamatus, saltem vt pœna ordinaria condemnari non possit, nisi alia adsint indicia, vt aduertit Guazzin. *vbi sup. num.* 10. *post* Boss. *de delict. d num.* 15. *vers. et hac opinio,* & Farinac. *vbi sup num.* 11. *vers. certum hæc.*

43 Et non solum ex tali confessione delinquentis deueniri non potest ad condemnationem, nisi constet de corpore delicti, sed neque ad torturam, Farinac. *q.* 98. *num.* 2. vbi Alios allegat & Grammat. *dicto cons.* 60. *num.* 9. Baiard. ad Clar. *d. q.* 53. *n.* 15. etiam quod Iudex habeat facultatem a Principe procedendi ex abrupto. Bald. *in l. si quando. C. unde ui.* Brun. *de indic. in* 4. *p.* 1. *partis num.* 11. Cassun. *de torm. c.* 2. Catald. *de sind. num.* 56. latè Bursat. *cons.* 201. *num.* 89. *uol.* 2. Osasch. *decis.* 79. *num.* 44. Imò tortura non iustificabitur sine corpore delicti illata, etiam si postea legitimè probetur, quia iam fuit facta iuris ordine non seruato. Glos. *in l.* 1. *C. de quæstionib. et in l.* 1. *in princ. ff. eod.* Marsil. *in l. pen. num.* 31. *ff. eod.* Clar. *q.* 64. *uers. dixi etiam circ. fin.* & ibi Baiard. *num.* 30. Boer. *dec.* 259. *num.* 1. *&* 2. Potest tamen deueniri ad vlteriorem processum legitimè, quamuis actus torturæ de facto illatæ in casu non permisso vitietur. Bald. *in l. militis, & in l.* 1. *C. de quæstionib.* Brun. *de indic. q.* 6. *p.* 2. *post num.* 28. *uers. ult. nota.* Baiard. *ubi proximè num.* 3. de quo *vid.* Maur. Burg. *de mod. proced. ex abrupt. q.* 100. *num.* 160. *& seqq.* vbi tenet, primam torturam inuitè illatam, operari saltem vt reus non possit iterum torqueri absque nouis indicijs.

44 Sed quæritur, an constare debeat de corpore delicti in crimine hæresis, ad hoc vt Reus condemnari valeat.

Respondetur negatiuè, cum hoc delictum sola voluntate committatur, & ideo damnari potest Reus talis criminis concurrentibus alijs indicijs, etiam quod de delicto non constet. Mascard. *de probat. conclus.* 859. *num.* 1. *& seqq. lib.* 2. Clar. *d. q.* 4. *uers. scias tamen & q.* 55. *uers. quomodo autem* latè Arnald. Albe. *de agnoscend. assert. Cathol. & relig. & q.* 25. *n.* 1. *cum seqq. in* 1. *dub.* & Gondisaln. *in tract. de hæretic. sub num.* 75.

Idem firmari debet de lamiarum crimine diffamatis, & inquisitis, qui damnari possunt ex sola eorum confessione, etiam si aliter de delicto non constiterit. Arnal. Albe. *d. q.* 25. *dub.* 1. *num.* 1. Ponzi. *in tract. de lamijs num.* 7. *& seqq.* quod intelligendum est, si tantum dixerint, se perrexisse ad ludos Dianæ, vt ipsi asserunt; secus si dixerint, se occidisse pueros per maleficia, quia tunc constare deberet de corpore delicti. Arnal. *ubi sup.* & Farinac. *d. q.* 2. *n.* 26.

45 In crimine verò veneni alicui propinati, quod est vnum ex illis, quæ sunt difficilis probationis, cum occulte fiat; corpus delicti constare debet per coniecturas, præsumptiones, & signa. Alex. *consil.* 24. *uol.* 2. Barbat. *cons.* 23. Honded. *consil.* 138. *num.* 1. *et seq. uol.* 2. Grammat. *uot.* 3. *num.* 3. Afflict. *in constit. Regni incip. Mala noxia num.* 3. Foller. *in Pract. crim. for. sæc. in uerb. item quod sororem uenenauit nu.* 3. Baiard. *ad Clar. q.* 68. *num.* 128. Farinac. *in Prax. crim q.* 122. *n.* 53. & Muscatell. *in Pract. crim. tit. de homicid. simplic. num.* 12. *et seqq.* vbi late tradunt regulas cognoscendi signa veneni, quæ solent esse sequentia, videlicet vomitus statim post sumptionem alicuius cibi, vel potus: Mors sequuta post modicum temporis spatium: liuor, vel nigredo in facie, & toto corpore: spumæ ore fluentes: Capilli capitis, & barbæ hominis cadentes nimia facilitate: Si comburatur corpus, cor illæsum remanet a veneno præseruatum, & huiusmodi, de quibus latissime ex Galeno, Auicenna, Matthiolo, & alijs Medicis agit Follerius *in dicta Pract. crim. uerb. capiat informationem à nu.* 24. *cum plurib. seqq.* in quibus diuidit tria genera venenorum, quædam enim originem habent à Plantis, quædam à Metallis & quædam Ab Animalibus, & ex singulis quibusque diuersa siyntogmata oriuntur, quę ipse enumerat magna diligentia, & venena quã plura manifestat, quem vide, & non pigebit.

Probatio autem prædictorum, & de corpore delicti concludenter fieri debet ex Medicorum, & Peritorum depositionibus, quod ille, qui mortuus asseritur, veneno decesserit, & ex illo ei propinato, non ex alio, & si cognosci potuerit qualitas veneni, melius erit. Foller. & Muscarell. *ubi sup.* Honded. *cons.* 8. *num.* 9. *uol.* 2. Decian. *in tract. crim. tom.* 2. *lib.* 9. *cap.* 25. *nu.* 4. *in princ.* latè Sraccia *in tract. crim. d. cap.* 83. *nu.* 3. *uers. item si in aliquo et num.* 16. *lib.* 1. *de iudic.* & Caball. *in quæst. crimin. cas.* 180. *num.* 3. Bois. *de delict. num.* 4 Et nota quod quamuis ex attestatione medicorum, & peritorum probetur, aliquem esse veneno interemptum, vt tradit Bois. *tit. de delict. n.* 4. *et* 5. Foller. *in d. Pract. crim. for. secul. in uerb. capiat informat. num.* 16. & latius *in uerb. Item quod sororem uenenauit. per tot. signanter nu.* 14. *et uerb. si confitebuntur nu.* 16. Muscatell. *in Pract. crim. tit. de homicid. simplic. num.* 12. *et seqq.* vbi docet quomodo probandum sit hoc crimen. Afflict. *in lib.* 3. *constitut.*

Regni

Regni Neap. rubric. 41. in constitution. incip. mala noxia sub num. 3. Caball. vbi sup. Farinac. ibid. nu. 3. & Alij non probarent tamen corpus delicti contra aliquem ad condemnandum, nisi periti dixerint, quod ex veneno ab eo propinatum, ille talis defunctus sit, vt singulariter docet Petr. Caball. in tract. de omni gener. homicid. nu. 627. & d. cas. 180. n. 8. Grammat. vot. 30. nu. 29. vers. suffragari Clar. d. q. 4. vers. hæc autem Farinac. d. q. 2. nu. 34 Honded. cons. 88. num. 18. vol. 2. cum probatio veneni sit difficilissima, nam licet multa dentur signa, quibus cognosci possit venenum fuisse propinatum, de quibus dixi supra, & notant Farinacc. q. 122. num. 64 Foller. d. verb. item quod sororem venenauit num. 4. cum seqq. & latius in d. verb. capiat. informationem num. 35. et seqq. Muscatell. vbi proximè nu. 15. & Petr. Caball. d. tract. de omn. gener. homic. nu. 236. omnia tamen possunt prouenire ex humoribus in corpore generatis, vt latè tradit Foller in Tract. præcit. verb. cap. informat. nu. 6. & 27. Honded. d. cons. 88. num. 16. Farinac. d. q. 2. num. 34. in princ. Scacci. d. q. 83. n. 3. uers. hoc tamen signum. Ideo debet benè probari quod scilicet venenum fuit propinatum, & quod ex illo mors sequuta, alias, etiam si Reus confessus fuerit veneuum propinasse, adhuc condemnari non posset. Muscatell. d. tit. de homic. simpl. n. 27. & seq. Guazzin. d. defens. 4. cap. 5. num. 12. vbi Alios modos defendendi ponit super hoc crimine.

46 Sed quæritur, quomodo probandum sit de corpore delicti in crimine stupri?

Respondetur cum distinctione, aut enim quæsitum est de stupro in muliere: aut in puero. Priori casu probandum est per inspectionem pudendarum partium per mulieres, & obstetrices prouidas, ac prudentes iuxta text. in cap. causam, & cap. proposuisti de probation. quæ referre debent cum iuramento, an reuera virgo deflorata sit. Abb. in cap. proposuisti num. 3. de probat. Alberic. in l. 1. §. ex restituto nu. 8. ff. de ventr. inspiciend. Follet. in d. uerb. capiat. informationem nu. 13. Clar. d. q. 4. num. 3. in fin. & ibid. Baiard. n. 7. circ. fin. Mascard. de probat. conclus 1410. numer. 16. uol. 3. late Farinac. de delict. carn. q. 147. n. 130. Addentes ad eundem in consil. 23. litt. A. & Mar. Antonin. uariar. resolut. lib. 3. resol. 7. per tot. Quæ quidem mulieres, non solum videre debent pudenda, sed etiam manu tangere, ne decipiantur, ut in d. cap. causam uerb. sæpè manu de probat. Pacian. de probation. lib. 2. cap. 2. num. 17 & ibi Addent. litt. D. & referre debent, puellam non esse, vel esse virginem, quia viderunt, & tetigerunt eam in locis pudendis, alias non deponerent de causa scientiæ. Abb. ubi sup nu. 2. Farinac. d. q. 147. num. 144. Et nisi deponant de visu, & tactu simul, non rectè deponerent. Aret. cons. 142. in 4. dub. nu. 20. uer. item si probatio sufficiens Pacian. d. cap. 2. num. 19. Et obstetrices cogi possunt per Iudicem ad visitandum, & deponendum super defloratione. Ioan. de Plat. in l. patrimonium C. de muner. patrim. lib. 10. Baiard. ad Clar. d. q. 4. num. 8. Et duæ, vel tres obstetrices ad huiusmodi probationem sufficiunt. Gloss. in cap. nec aliqua uerb. obstetricum 27. q. 1. Pacian. ubi sup. num. 30. & seqq.

Sed quæri potest, an quomodo essent duæ obstetrices, quæ deponerent de strupo medio iuramento, & adessent duæ aliæ similiter deponentes cum iuramento, quod puella esset virgo, quibus credẽdum sit?

Respondetur, plus credendum his, quæ deponunt de virginitate, quam quæ de stupro; & ratio est, quia istæ habent assistentiam Iuris ex earum parte, nam quælibet mulier præsumitur virgo secundum Naturam. arg. text. in cap. præterea in fin. de testib. & l. ob carmen. §. si testes ff. eod. tit. Curt. Iun. in tract. de testib. conclus. 19. & 32. Farinac. d. tract. de dilict. carn. d. q. 147. nu. 142 Pacian. d. cap. 2. num. 12.

47 Non est tamen omittendum, quod in tali casu dubio, an puella esset deflorata, vel non, si maior peritia requireretur ad huiusmodi cognitionem, quam illa, quam habere demonstrant obstetrices, potest liberè tradi puella alicui perito viro, qui pudenda inspiciat, & referat secundum Aretin. cõs. 142. n. 15. Cardinal. Tusch. in litt. P. conclus. 286. nu. 69. & seq. Pacian. d. cap. 2. nu. 32. et 33. Decian. in d. cap. proposuisti num. 3. de probat. & Alij; qui licet sic simpliciter loquantur, ego tamen eorum dictum cautè practicandum censerem, & nisi quando adesset grauis necessitas, & tunc coram aliis mulieribus, vel obstetricibus.

48 In secundò verò casu, quando agitur de stupro commisso in personam alicuius Pueri, constare debet de corpore delicti per depositionem Medicorum, & Chirurgorum, qui inspicere similiter debent anum pueri, & medio iuramento referre. Mascard. de probat. concl. 819. n. 5. uol. 2. Plot. cons. 132. nu. 22. Follet. in Prac. crim. for. §c. d. uerb. capiat. informationem num. 13. & ibi Addent. Clar. d. q. 4. n. 3. in fin. Farinac. d. q. 2. n. 24. Scac. in trac. crim. d. q. 83. n. 3. uers. item si in ano. vbi aduertit, huiusmodi relationem fieri debere magna cum circumspectione, & prudentia, cum fractura ani euenire possit etiam ex alia causa, quam per coitum, vt ex inflãmatione, ex Apostemate, & similibus. Et ita etiam defloratio virginis contingere potest alio modo, vt cum proprijs digitis eiusdem puellæ ardore libidinis deuictę, vel cum aliquo instrumento vitreo, vel simili inter ipsas puellas se ad inuicem delectando, qui quidem actus verè, ac propriè dicitur vitium sodomiticum, cum sit inter personas eiusdem speciei, vt ex Diu. August. in sermon. de sodomit. & Gomorr. dicente actum sodomiticum a fœminis originem habuisse firmat Bona. in q. crimin. part. 1. uerb. sodomia. fol. 181. Hier. Ceuall. commun. contra commun. quæst. 147. circ. fin. & ideo est actus punibilis. DD. cit.

49 Et nota, quod ad effectum probandi stuprum, non sufficeret confessio puellę stupratę asserentis se fuisse carnaliter cognitam ab aliquo, vt dicatur constare de corpore delicti, cum ei non credatur, non solum ad veram probationem, vt quis condemnari possit, vt ait Paris. cons. 54. nu. 50 uol. 4. Turret. cons. 44. num. 15. uol. 2. & Boer. decis. 299. numer. 6. sed etiam neque ad faciendum indicium ad torturam. Marsil. cons. 201. nu. 33. Honded. cons. 100. num. 11. uol. 1. Bursat. consil. 69. num. 19. uol. 1. Mar. Antonin. uariar. resol. lib. 3. res. 7. num. 1. Bertazzol. cons. 3. num 4. uol. 1. & Alii asserentes quod si adhibenda esset fides puellis, quotidie pauperculæ dicerent se fuisse stupratas, vt dotem extorquerent ab aliquo. Et multò minus creditur, si puella quærelasset aliquem de stupro. Honded. d. consil. 100. Grammat. cons. 45. num. 1. Gauazzin. pręcit. defens. 4. cap. 6. num. 15. & Alii apud illos.

Idem dicendum est de puero asserente, se ab aliquo stupratum fuisse; nam talis assertio non probaret corpus delicti, nec ei credendum esset contra stuprantem. Honded. ibid. nu. 5. Grammat. consil. 65. nu. 2. uers. nec obstat. Paris consil. 163. num. 8. uol. 4. latè Farinac. q. 43. nu. 89. & seqq. et cons. 80. n. 20. quidquid dicat Caball. in qq. crimin. cas. 84. num. 50. qui tamen intelligi potest, quod confessio pueri grauet indicia contra stuprantem constito legitimè de corpore delicti per alios. De reliquis circa probationem corporis delicti in aliis criminibus, vide DD. præcitatos, præsertim Gauazzin. d. defens. 4. per tot. Muscatell. in Pract. crimin. Foller. ibid. & Farinac. in Prax. crim.

50 Cæterum non omittendum censeo in huiusmodi materia probationis de corpore delicti in genere, unum ualde singulare, quod de facto accidit mihi annis proximè elapsis, dum essem Vicarius, nimirũ

quod

quod si occurrat casus, vt in Viso, & Reperto, quod per Iudicem fit de cadauere alicuius hominis de recenti occisi, sanguis ex eius vulneribus, non verò ex naribus, vel ore profluat, tunc Iudex diligenter aduertere debeat, an ibi præsens adsit aliquis, de quo sit suspicio, quod ipse occiderit, quia forsan cum occiso inimicitiam habebat, nam tali casu remoueri illum facere debet, & si viderit sanguinem non amplius effluere, denuo eundem accedere propè cadauer mandet, & si eo præsente, iterum sanguis emanauerit, annotare faciat per Notarium totum hoc cum suis circumstantiis & statim examinet testes, qui ad hæc omnia præsentes fuerunt, & interim præfatum hominem de tali homicidio suspectum carceribus detrudi curet, atque contra illum processum formare incipiat, seruatis seruandis cum non paruum, & mediocre sit indicium, quod ipse eum occiderit; dummodò hæc experientia fiat infra 24. horas post occisionem, non ex maiori interuallo, & non sit homicida casualis, sed voluntarius. ita DD. tradunt, signanter Guglielm. Scribon. *de sagarum uatura c. vlt.* vbi hæc Formalia verba profert: *In hominum corporibus hoc contingere apparet, vt si interfecto aliquo, Reus homicidij ad cadauer illius adducatur, videlicet vt eum tangat, vel proxime ei adstet, sanguis ex illo cadauere effluat, indicium rei veræ cognoscendæ, hoc fieri manifestissimum, vt multis in locis notissimum est, vt apertissimum mendacium sit id negare velle, &c.* quo in loco mentionem facit quorundam Carminum Lucretij scribentis sic.

Idque petit corpus mens vnde est saucia Amore
Namq. homines plerumq. cadunt in vlnus, & illam
Emicat in partem sanguis vnde icimur ictu,
Et si cominus est, hostem rubor occupat horror.

Eadem carmina adducit Martin. del Rio. *in Disputat. Magicar lib. 1. cap. 3. q. 4. litt. C. vers. sextò cadauer. fol. mihi* 19. & Idem firmat Idem del Rio *in comment. in Octauiam senecæ*, quæ est octaua Tragedia illius *vers.* 127. & Lēnius. *lib. 2. de occult. natur. miracul. cap.* 7. Langius *in suis epistolis epist.* 40. Pictorius *dialog.* 9. Gemma *lib. 1. de characterismis cap.* 6. Simon. Maiol. *dierum canicular. colloqu.* 1. Anton. Maria Cospius *in tract. Iudic. crimin. par. 3. cap.* 30. & nouissimè Nicolius *in flosculis. verb. Homicidium nu.* 1. Rationem adducunt præcitati Doctores, quare hoc eueniat, & dicunt ex pluribus causis hoc fieri posse. Alij enim miraculo tribūt, quāuis naturaliter etiā actio accidere possit, vt facit Scribonius *vbi suprà, ibi: sed magis, vt rectè arbitrandum est Dei iudicio arcano maleficum hominem tali signo, notaque peculiari, ac propria designare, ac prodere uolentis id fieri censendum est.* Alii verò propter præcedentem contactum, sanguinem fundi asserunt. Alii hoc euenire dicunt casu fortuito, (sed malè.) Alii, quia cadauer occisi infectum remansit à spiritibus dolosi occisoris, quod locum non habet in occisore casuali. & Alii, (quod in idem coincidit) Antipathię illi referunt ex vehementi odio occisi in occisorem, quod latentem quandam qualitatem, & arcanam vim impresserit corpori cum cadauere permanentem ita tenent del Rio *vbi suprà* Lemn. *ibidem*, & Boer. *decis.* 166. Farinac. *in Prax. crimin. q.* 52. & Alii apud illos; qui diuersos casus referunt, præsertim Farinac. *loc. cit.* Ego autem his minimè obstantibus, si iterum Iudex essem, & huiusmodi casus occurreret, quamuis ad veritatem indagandam factis omnibus supra notatis diligentiis ad carcerationem talis indiciati procederem; non tamen ad eius torturam deuenirem nisi habitis prius aliis indiciis. Et si sanguis ex vulneribus occisi fluxerit ad alicuius aduentum, & ibi non fuit præsens Iudex ipse, aut aliter officialis Curiæ, non sit facilis adhoc credendum, quo casu concludenter factum per testes probari debet. Primò, quod cadauer erat frigidum. Secundò, quod sanguis ante aduentum illius non effluxerat, quia alias vidissent, prout viderunt effluere ad aduentum N. de N. Tertiò, an aliquis tunc tetigerit cadauer. Quartò, an ex vulneribus fluxerit, an verò ex ore, vel nasu. Quintò, an exeundo sanguis ebulliret. Sextò, an quando N. de N. discessit, statim sanguis fluere cessauerit. Septimò, an dictus N. de N. cum videret sanguinem, aliquid dixerit, colorem mutauerit, aut timorem, vel tremorem habuerit. Octauò, an statim discesserit. Tandem, an Alij factum aduerterint, & qui fuerint, & sic de reliquis diligentissimè inquirendum est.

PRAX. PROCESSVS

---

51 Incipiendo nunc Praxim formandi processum criminalem, dico, quod quando Ministri Curiæ Denunciationem alicuius delicti faciunt, scribi in Actis solet subinfrascripta, vel simili.

Forma Denunciationis Ministri Curię.

Die tali ... mensis ... Ann.... &c.

Comparuit personaliter N *de* N. *publicus cursor, & solitus relator maleficiorū huius Curiæ* N. *qui ex debito sui officij retulit, prout infra uidelicet. Signore, Io son venuto per far sapere à V. S. Reuerendissima, come questa mattina è stato ammazzato un'huomo chiamato* N. (si sciant nomen) *d'un'archibuggiata, con alcune ferite in testa, & un'altra nella mano dritta, ilquale adesso stà steso in terra nella strada detta* N. *auanti la casa* N. *hauendolo io con i proprij occhi uisto, mentre passauo di là; è per quanto hò inteso dire, è stato ammazzato da N. Per tanto ue li faccio relatione, come son obligato, acciò possa fare quanto bisognarà per debito di giustitia; & il tutto hò riferito à V. S. Reuerendiss. perche così richiede il mio officio, &c.*

52 Si verò non sit officialis, qui denunciat, sed alius tertius, potest denunciatio fieri prout sequitur, vel huic similis, videlicet.

Forma Denunciationis Iudicialis cuiuslibet personæ particularis.

In Curia Episcopali N. & coram eius Reuerendissimo D. Generali Vicario, (siue N. Iudice, &c.) *comparet N. de N. & Iustitiæ zelo tantùm incitatus, ne delicta in publicum Reipublicæ Christianæ, ac ordini Clericali damnū remaneant impunita per denunciationis modum exponit, ac dicit his præteritis diebus Clericum N. de N. huius Ciuitatis pluries ingressum fuisse in domum N. de* N. *publicæ meretricis in via* N. *commorantis, cum qua, est publica uox, et fama totius uiciniæ, quod præfatus* N. *multis ab hinc mēsibus scandalosè versatur; et tandem die tali mensis talis, etc. dum quidam* N. *de* N. *perrexisset ad domum eiusdem inhonestæ mulieris, d. Clericus exijt de domo prædictæ meretricis sine uestibus Clericalibus, et multis iniurijs priùs affectum dictum* N. *de* N. *ut ipsum ab illa domo excluderet, tandem multa uulnera ei cum quodam prohibito pugione, uulgò* stilo *intulit, eumdem penè mortuum relinquendo. Quapropter, ne ipse Clericus* N. *de* N. *de sua iniquitate gloriari ualeat, si ob huiusmodi excessum nullā pœnam patietur, cum pluriès prius comparens ipse eumdem monuisset, ut à tali scandalosa practica prædictę mulieris abstineret, et facere noluit; tandem modo illum denunciat iudicialiter prædictæ Curiæ, ad finem eumdem puniendi, ut ille condignè castigetur; et Alij à similibus committendis abstineant in futurum. Super quibus, etc. et ita, etc. Isto, et omni alio, etc.*

Vel

Vel alio modo, prout sequitur, videlicet.

Die, &c. Mens. &c. Ann. &c.

Sponte comparuit personaliter constitutus N. de N. coram Reuerendissimo D. N. Vicario Generali N. Neque Notario, &c. ætatis suæ annorum tot... exercens officium N. vel artē N. in Ciuitate, seu loco N. in tali via, seu vicinio, &c. prout dixit, Vel si sit cognitus, dicat: *mihi benè cognitus, &c. qui non animo calumniandi, sed pro veritate tantùm, medio eius iuramento de veritate dicenda, prout iurauit sacris manu tactis, &c. et exposuit, prout infra, videlicet. Signore deue sapere V. S. Reuerendiss. che io son venuto à questa Corte à denunciarli per sgrauio della mia cosciența, come, &c.* (& tunc scribatur totum factum, prout denunciauit, cum eisdem verbis, & ea lingua, qua ipsemet loquitur quantum possibile erit, aliàs adhibeãtur Interpretes, vt fieri solet in testibus, iuxta Flam. Cartar. *in prax. crim. cap. 2. n. 52. & seq.* Et finita denunciatione, si non dixit de visu, vel auditu, neque nominauit testes, vel designauit tempus, aut locũ; tunc interrogari debet de omnibus supradictis, ac de omnibus alijs qualitatibus, & circumstantiis necessarijs, quas ipse sciuerit, & si speciatim non nouerit; saltem designet eo modo, quo scit; circumscribẽdo testes per signa, per vestimẽta, per staturã, per pilos, per mẽbra, & similia, & scribatur totum id, quod respondet.)

Factis dictis Interrogatorijs dici debet per Iudicẽ, vel per Notarium: *Habet ne aliud dicere?* Et si dicat: *Non*: fiat ei alia Interrogatio, an ipse denuncians habeat aliquam inimicitiã, vel causam odii cum persona denunciata; & tunc scribatur, quod ipse responderit.

Al quando denuncians, vult addere aliquid aliud, & non recordatur, si dixerat prius, & sic petit sibi legi denunciationem, prout pluries accidit mihi in facto, dum essem Vicarius in Diœc. Mileten. & tali casu debet Vicarius, vel alius Iudex mandare Actuario, vt illam legat clara, & intelligibili voce; sed priùs scribere debet idem Actuarius hoc modo: *Qua facta denunciatione, cum peteret, vt melius recordaretur, sibi legi, iubente Reuerendiss. D. Vicario, vt legeretur; qua lecta, & per ipsum bene audita subiunxit*; Sig. &c. & scribatur totum id, quod dicit, præsertim si nominauerit testes, qui de crimine deponere possunt. Tandem completur sic: *Quibus habitis iniunctum illi fuit, vt propria manu se subscriberet, prout fecit, &c.*

Io N. ho denunciato come di sopra, &c.

Et si nesciat scribere, apponatur: *& cum, vt dixit, scribere nesciat, pro confirmatione supradictorum, fuit ei dictum, vt apponeret propria manu signum crucis, prout apposuit*: & dicatur † *signum crucis propriæ manus N. de N. scribere nescientis.*

Et si habeat manum tremulentam, potest ipse Notarios, seu Actuarius auxilium præstare. Et postea se subscribat Vicarios Generalis, & Notarius, sic:

N. Vicarius Generalis, &c. *N. Notar. &c.*

53 Habita denunciatione, si adsit fama publica, vel adsint alia indicia, vt supra dictũ fuit, tenetur Iudex Ecclesiasticus ex officio procedere ad inquirendũ de delicto, & facere processum, incipiendo tali modo, videlicet. In eadẽ denunciatione fit Decretũ, quod capiatur informatio super crimine denunciati, vt infrà.

Forma Decreti pro capienda informatione.

Qui Perillustris, & Reuerendiss. D. Vicarius Generalis N. mandauit super præmissis, & eorum singulis diligenter capi, & sumi informationes necessarias, & opportunas, &c. vt iustitia suum sortiatur effectum, & nemo de sua iniquitate gloriari valeat, & citationes contra quoscumque relaxari decreuit, & ita, &c. omni modo, &c.

Vel alio modo, videlicet.

Et per Curiam Episcopalem N. eiusque Reuerendissimum D. Generalem Vicarium Habitis prædictis fuit prouisum, & decretum fore, et esse procedendum ad capiendã diligentem Informationem super præmissis, prout diligenter capi mandatur ad finem, &c. & ita, &c. hoc suum, etc.

Vel alio modo, videlicet.

Die... Mens.... Ann... in loco N. &c.

Cum peruenisset ad nostras aures, non absque animi nostri maximo mœrore, publica etiam deferẽte fama, quod N. de N. fecerit, &c. dixerit, &c. (& ponatur delictum prout facti contingentia postulauerit,) *& videntes maximam huiusmodi delicti causã in Reipublicæ perniciẽ, iacturam, atque damnum inferre; propterea volentes ex debito officij iuridicè super his informari; procedendum esse duximus ad testium examen, eosque citandos dato eis competenti termino ad comparendum & sese examini subijciendum, prout citari, & si recusauerint, ad Curiam trahi mandamus, & ita dicimus; decernimus, & declaramus isto, & omni alio meliori modo, &c.*

54 In aliquibus autem Tribunalibus incipitur processus per Notarios, seù Actuarios aliõ modo, prout infra, cuius forma vtuntur tam Iudices ecclesiastici, quam sęculares, & Regularium Superiores per viam denunciationis procedentes, videl.

Forma initiandi Processum per denunciationem alio modo.

Die.... Mẽs.... Ann... Perillustris, & Reuerẽdiss. D. Abb. N. de N. V. I. D. Prothonot. Apost. & Illustrissimi, ac Reuerendiss. D. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, et officialis Generalis, etc. Vel si sit Iudex sæcularis, dicatur: *Perillustris D. N. de N. Gubernator, uel Iudex, uel Potestas, uel Viceprinceps, &c. Ciuitatis N. uel status N. etc.* Vel si sit Superior Regularis, dicatur: *Admodum Ren. D. N. de N. Abbas, vel Prior, vel Rector, vel Guardianus, &c. Monasterij, vel Conuentus Sancti N. de N. Terræ, seù loci N. Religionis N. Cũ facta illi fuisset denũciatio ab N. de N. Terræ N. vel eiusdẽ Religionis N. tenoris sequẽtis, videlicet.* Et inseratur totus Tenor denũciationis, quo finito subditur: *Ideoque, ne delicta remaneant impunita, Idem Reuerendiss. D. Vicarius, vel Abbas, Prior, Guardianus, &c. præcipit, ac mandat, ut citẽtur N. N. & N. in dicta denunciatione testes nominati, ut tali die compareant coram illo sub pœna excommunicationis, vel suspensionis, si sint in sacris; ad testimonium ferendũ super nonnullis, prout in Actis suæ Curiæ, &c. Quare, &c.* Et fit citatio de qua infrà *sect. 3. nu. 38.* Apud Regulares tamen seruatur citatio verbalis tantum cum agatur inter Religiosos eiusdem conuentus regulariter, qui vocantur ad se examinandum, & per Notarium, seù scribam assumptum de mãdato superioris scribitur in Actis. *Frater, vel Pater N. Testis uocatus, &c. & præstito iuramento, &c.* iuxta examen aliorum testium sæcularium. Et propterea omissis verbis prædictis, *ut citentur testes, etc.* dicatur: *Ideoque ne delicta remaneant impunita, existimauit cum consilio, et voto Perillustris D. N. de N. V. I. D.* (quia semper Regulares, & Iudices, qui non sunt legum Doctores habere debent Assessorem Iuristam, vt alibi dicemus infra, vbi de Assessore, *sect. 16. num. 21. & seqq.*) *procedendum esse ad examinationem testium, pro dignoscenda ueritate contentorum in dicta denunciatione, & prouidendum, prout de Iure erit faciendum, vocatis uocandis, præsertim dicto N. de N. denunciato & præstito illis iuramento de ueritate dicenda, etc.* Et prosequitur ad informationem more solito, vt infetius dicetur.

55 Quod

55 Quod si Iudex fuerit aliquo modo impeditus, & non potuerit ex se informationem capere: vel causa, & processus faciendi sunt in loco distanti à Ciuitate, vel quia fortè est inimicus denunciato, & proinde suspectus, vel ex alia causa sibi bene visa, causam delegare debet alicui probo Viro vsque ad punitionem delinquentis inclusiuè; quæ delegatio fieri potest infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma delegationis causæ criminalis.

Nos Abbas N. de N. V. I. D. Prothonotarius Apost. ac Illustriss. & Reuerendiss. D. Episcop. N. in spiritualibus, et temporalibus Vicarius Generalis, &c. siuè *Nos Rector*, siuè *Abbas*, siuè *Guardianus*, siuè *Prior, &c. Monasterij*, seù *Conuentus Sancti N. loci N. &c. Cum iustis ex causis animū nostrū digne mouentib. non intēdamus processū formare, & delictū ab N. de N. notoriè perpetratū punire; de tua peritia, diligētia, et integritate cōfisi his nostris litteris manu nostra subscriptis, & nostro solito sigillo signatis, tibi facultatē cōcedimus, & authoritatē impartimur, ac indulgemus, vt necessariā informationem de tali delicto in hac inclusa denunciatione cōtēta capere valeas, testes examinando, & omnia alia acta seruatis seruādis, prout de Iure, faciēdo, quæ pro huius causa expeditione necessaria et opportuna fuerint vsque ad sententiam diffinitiuā inclusiue. Dantes, &c. Quia sic, &c. Datum in loco N.* vel ex *Palatio nostra solita residētia, &c. die, &c. mensis, &c. āni, etc.*

N. Vicarius Generalis, &c. vel N. Rector. &c.

N. Notarius, vel Actuarius de mandato, &c.

Et si Delegatus non sit Iuris Doctor, dici debet in delegatione post verbū indulgemus, *vt nostras induas vices, & vna cū N. de N. Assessore, vel vna cū Assessore tibi bene viso eligēdo, necessariā informationē, etc. vt supra*

Vel alio modo, videlicet.

.. *Nos, &c.* vt supra, *Cum alijs negotijs, et diuersis arduis causis legitimè impediti, & multū occupati, huic integrè vacare non possumus, de tua peritia, diligētia, ac integritate confisi. His nostris litteris nostru manu subscriptis, nostroque solito sigillo munitis, & signatis tibi facultatem indulgemus, atque concedimus, vt nostras induas vices (cum tali.... Assessore, vel vna cum Assessore à te eligēdo) informationem capias de tali delicto... a tali... commisso, prout, et inserta denunciatione*, vel si procedatur per viam accusationis *accusatione, quam tibi transmittimus*: vel si procedatur per viam inquisitionis verbum: *commisso* dicatur; *quod ad nostram notitiam per clamorosam insinuationē peruenit; testes iuridicè examines, audias audiēdos, videas videnda, ac omnia alia acta in præsenti causa necessaria, & opportuna seruatis de Iure seruandis facias, & obserues: summariè tamen de plano, ac sola facti veritate inspecta Iustitiam facias, & procedas vsque ad sententiam diffinitiuam exclusiuè, & postea nobis, & nostra Curia referas, & acta omnia tradas, atque tran, mittas. Quoniam, &c. Dantes, &c. Datum, &c.* prout sup.

Deinde statim ac delegatus delegationem receperit citare faciat testes cum inserto tenore delegationis, & illam in principio processus apponat, & similiter eamdem notificet ipsi Reo, eo modo, quo melius potuerit, & alia faciat: prout de more fieri solent in huiusmodi delegationibus, de quibus alibi diximus.

56 Quibus peractis aliquando, cum non semper causam committi contingat, deueniendum est in primis, & ante omnia ad probationem delicti in genere, seù corporis delicti & sic proceditur ad uisitationem, seù accessum ad corpus delicti, adhoc ut de ipso constet in genere. Et in hoc maximè aduertere debet Iudex, quia si non constet de delicto in genere, & nō uerificetur corpus delicti per uisum, & sensum corporalem: non intellectualiter: non poterit deueniri ad condemnationē, ut latè dictum est supra. Ideo huiusmodi recognitio corporis delicti fieri debet per ipsummet Iudicē; & si legitimè impeditus fuerit, mittat Alium Virum probum cum Promotore Fiscali, & Actuario, qui diligēter inspicere debent coram testibus qualificatis, & bonæ famæ, adhibendo maximè peritum in arte circa Illud delictum, ut si sit cadauer occisi, uel corpus uulnerati adhibeatur Chrirurgus, & sic de reliquis, describendo diligentissimè quidquid uiderint, iuxta communem doctrinam DD. *in præalleg. l. 1. §. itē illud. ff. ad Senat. Consult. Syllanian.*

Et fieri solet sequēs decretū, uel huic simile, uidelic.

Forma Decreti pro faciendo Viso, & Reperto.

Die... Mens... Ann... In loco *N. Perillustris, & Reuerendissimus Dominus Vicarius Generalis* N. *Visa denūciatione facta in hac Curia per* N. de N. *super occisione talis de talis, vel super vulneribus illatis N. de N.* uel *super* tali, uel tali delicto, &c. & si fuerint examinati testes super fama publica dicatur. *Examinatis testibus super famam de delicto N. consideratis omnibus in ea cōtentis, ne in graue, & atrox damnum publici, seù, &c. delictū lateat, & ne delinquens remaneat impunitus, sed condignis, & debitis de Iure pœnis afficiatur, mandauit, quatenus de corpore delicti constet in Actis, locum visitari, ipsumque corpus affectum cerni, & bene videri, vt exinde diligētius cupi possit informatio, prout Iuris est, & stu, etc. Hoc suum &c. omni, etc. N. Vicarius Generalis, etc.* N. *Notarius, etc.*

57 Quo facto, & in Actis redacto fit accessus ad locum, in quo corpus delicti reperitur, & fit uisitatio tali, uel simili modo, uidelicet.

Forma Visitationis cadaueris uulgò dictæ Visum, & Repertum.

Die... Mens... Ann... In loco N. Accessum fuit per Perillustrem, & Reuerendissimum D. Vicarium Generalē N. Meq; infrascriptum Notarium, seu Actuarium, cum Domino N. Promotore Fiscali Episcopalis Curia N. & N. N. & N. testibus, &c. ad locum N. (& describatur locus iuxta denunciationem habitam, & in ea designatus, postea sequitur) *ibique præsentibus Nobis, & supradictis, Visum. & repertum fuit per me infrascriptū Notarium cadauer cuiusdā hominis masculi iusta staturæ, sine barba, ætatis annorum 18. in circa, indutum infrascriptis vestimentis, videlicet. Vn cappello di feltro bianco alla francese, &c. vn gippone, e calzoni di panno di spagna di color cremisino con trene d'argento, con vn colletto di pelle di dante, calzette di seta di color cremesino scuro, e ligaccie simili cō merletto d'argēto, e scarpe di vacchetta di fiandra incerute con fettuccie di seta rosse, &c. Iacens humi in loco N. prædicto, vulneratum ictu Arechibusij cum tribus vulneribus palla, vno in pectore, vno in vētre, et altero in brachia sinistra, quæ videbantur facta cū dicto ictu, & tribus alijs vulneribus in capite à parte dextera, quæ videbantur facta cum gladio cæsim. Deinde in sacculis caligarū, quibus indutum erat, fuerunt reperta infrascripta bona videlicet. Vn fazzoletto di tela bianca, vna tabbacchiera d'argēto, vn officio della Sātiss. Verg. cō coperta di sigrl nera cō fibiette d'argēto, vna corona del Rosario di ābra negra di cinque poste, sei dobble di spagna, e giulij 12. di moneta d'argēto, cō vna lettera co'l soprascritto. Al sign.* N. de N. *etc. intus vero incipiebat sic... & finiebat sic ... quæ bona prædicta penes me recepi, animo cōsignādi, etc.* uel *fuerūt cōsignata* N. de N. *loco depositi, etc. et hæc omnia vidi, et ānotaui, ut supra pro veritate, præsētib. supradictis D. D. Vicario, Promotore fiscali, et N. N. & N. testib. &c.*

58 Si uerò fiat uisitatio alicuius uulnerati, adhiberi poterit infrascripta, uel similis forma, uidel.

Forma Visitationis Vulnerati.

Die ... Mens. ... Ann. ... &c. Visitatus fuit per me Notarium infrascriptum demandato Perillustris, & Reuerendissimi Domini Vicarij Generalis Curiæ Episcopalis N. vel *Præsente, &c. Assistentib. Domino* N. *Promotore Fiscali; N. de N. chirurgo, N. de N. Barbitonsore, & N. N. & N., Dominus N. talis iacens in lecto suæ solitæ habitationis positæ in loco, seu vicinio N. vulneratus quinque vulneribus, duobus scilicet in capite supra auriculam dexterã, duobus in brachio dextro, et vno in eadem manu, cũ maximi sãguinis effusione, quæ vulnera videbãtur facta pugione, vel ense, cæsim, quæ quidem erãt longitudinis ferè medij palmi, quæ ego, &c.* Quod si vulnera erãt medicata, describantur meliori modo, quo potest, & tũc dicatur *Quæ vulnera ob medicamenta videre non potui, quæ ego, &c.*

Qui vulneratus delato sibi iuramento veritatis dicẽdæ, prout iurauit, tactis, &c. fuit Irrogatus quomodo reperiatur sic vulneratus, & à quanto tempore citra, & à quo. Respondit; signore Hier sera verso l'hora dell'Auemaria, mentre mi ritirauo à casa secondo il solito, fui assaltato da N. & N. auanti la casa del tale in mezo la strada publica, e senza dirmi cos'alcuna mi diedero due botte in testa con le spade nude, & all'hora hauendo Io gridato Aiuto Aiuto, Corte Corte, che son'assassinato dalli Tali, corsero li Signori N. N. & N. e li detti tali mi diero tre altre botte mentre fuggiua, che sono queste del braccio, e della mano dritta, e si posero à fuggire, credendo d'hauermi finito d'ãmazzare, essendo cascato in terra stordito dalle ferite, & cosi li suddetti N. N. & N. con altri mi leuorno da terra, e mi portorno a casa al meglio che poterno; per tanto faccio Instanza, che li detti Tali siano castigati secondo le leggi, e la giustitia commanda, esponendo querela di questo, e d'ogni altro miglior modo, &c.

59 Est autem aduertendum, quod ordo prædictus deseruire poterit in casibus similibus, puta in delicto libelli famosi, Iniurijs realibus, furti bonorũ, &c. prout forma tradita in visitatione cadaueris similiter deseruire poterit in visitatione loci incendiati, carceris effracti, domus disrobatæ, &c. omnia minutim, specificè, & particulariter annotãdo, mutatis tamen mutandis. Et deinde examinari debent, vel testes nominati, vel Alij, qui fuerunt ad actum visitationis specialiter adhibiti super recognitione corporis delicti in genere Clar. *dict. §. fin. q. 4. & q. 20. & q. 25.* infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma examinis testium pro recognitione delicti in genere.

Die prædicta, Ibidẽ, et coram eodem, etc. N. de N. ætatis annorum tot. examinatus fuit statim & in continenti, qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis iurauit, &c. deposuit vt sequitur, videlicet. (vulgari, & Italica lingua, si sit Italus; Hispanica, si sit Hispanus: Gallica, si Gallus, quantum fieri poterit, alias adhibeãtur Interpretes, cum Alij testes haberi non possunt.)

Io vedo, e conosco benissimo questo corpo morto, che stà steso qui in terra nel luogo N. quale mẽtre viueua, si chiamaua N. et era figliolo di N. della Terra N. ch'è ferito nel petto, nel ventre, nel braccio sinistro, che pare essere state per archibugiata, e tre altre ferite in testa dalla parte destra, che parono di cortellate, e per quanto si vede giudico fermamente, che sia morto per due ferite, e vedo che sia vestito, &c. (& ponantur vestes) *e vedo ancora le robbe, &c.* (& ponantur bona, vt supra.)

Interrogatus, ã sciat, vel saltẽ dici audiuerit quis nã occiderit dictũ N. qua de causa, & occasione, & quãdo

Respondit: *Sig. io nõ sò: si bene hò inteso dire da N. che l'occisore sia stato N. de N. per cuiusdam etc. et è successo questa mattina verso le 16. hore, p quel che ho sẽtito dire, etc.*

Interrogatus, an dici audiuerit, quod d. N. occidit dictum N. solus, vel associatus, à quo, vel à quibus.

Respondit; *Hò inteso dire, &c.* (Vel si nesciat, dicatur:) *Non sò altro, nè ho inteso altro.* (Vel dicitur aliquid aliud, secundum facti contingentiam.)

Tunc Dominus, &c. Examen, &c. Animo tamen, &c.

Tali, vel simili modo examinantur alij testes. Et sic seruari potest in alijs casibus, & in recognitione vulnerati, mutatis mutandis, quod remittitur arbitrio Periti Iudicis, & Notarij. Si cadauer erat nudum, dici poterit esse nudum, &c. cum omnibus alijs qualitatibus, quia circumstantiæ prædictæ maximè iuuãt ad formandam postea particularem Inquisitionem contra Reum, & ad detegenda alia indicia. Angel. *de malefic. in verb. fama publica.* Boss. *de delict. nu.* 24. & Clar. *in d. §. fin. q. 4. vers. quando verò,* & Alij.

69 Et est aduertendum, quod tam in delictis facti permanentis, quam facti transeuntis per supradicta non ligantur manus Iudicis, quin habita notitia delicti possit ad sui libitum per examinationem testium, vel per alia media inuestigare de delicto, & delinquẽte, etiam præpostero ordine, prius inquirẽdo delinquentẽ per viam generalis inquisitionis, deinde delictum. Quinimò poterit statim ex iusta causa, quæ eius animum moueat, ad capturam deuenire contra suspectos, vel illos cogere ad idoneè cauendum de se repræsentãdo ad omnem Curiæ requisitionem, licet de delicto sibi non constaret, dummodo ad specialem inquisitionem non procedat, & illum Reum non constituat. Neque iterroget, priusquam constet de corpore delicti. Clar. *vbi sup. q. 5. in princ. & q. 14. vers. sed hic incidenter.*

Item aduertat Iudex, an factum ipsi denunciatum sit dubium: vtrum casu, vel naturaliter euenerit; aut dolo, vel scelere sit commissum, & tunc assumat informationes cum Peritis, vt veritatem inueniat. Quibus captis, vbi scelus non adesse constiterit, sileat; è contra verò vbi resultauerint indicia, ad vlteriora procedat. Clar. *d. §. fin. q. 4. vers. hac autem circ. fin.*

Et similiter aduertat, quando vulneratus non vult propalare delinquentes excusando se, vt communiter fieri solet, & dicendo se non cognouisse, nam non statim erit ei credendum, & tunc omnem diligentiam adhibeat ad discooperiẽdum, etiam ipso inuito. Clar. *ibid. q. 5. in princ.* Et si coniecturam habeat, quod hoc faciat, quia ex se vindictam sumere voluerit, tali casu, vel mandet ad carceres duci, vel si qualitas personæ, aut vulnerum grauitas id non permittant, sequestret illum in domo cũ custodia, vel cum cautione idonea de non discedendo, & de habendo illam domum pro secuto carcere. Hercul. *de cantion. de non offend. c. 3. numer.* 11.

SECTIO II.

De Inquisitione.

SVMMARIVM.

1 *Inquisitionis definitio.*
2 *Inquisitio differt à denunciatione, & accusatione.*
3 *Inquisitionis species tres.*
Inquisitio generalis, quæ.
4 *Inquisitio specialis, quæ?*
5 *Inquisitio mixta, quæ?*
6 *In quibus criminibus fiat inquisitio de Iure Canonico.*

Casus,

Casus, in quibus de iure ciuili, inquiri potest.
7 Testes interrogati in inquisitione sine infamia praecedente, an respondere teneantur.
8 Infamia, seu clamorosa insinuatio, quae?
Clamorosa insinuatio, quae?
9 Infamia requisita.
10 Infamia definitio.
11 Ad infamiam inducendam, quot homines requirãtur.
12 Indicium, quid sit.
13 Indicia quaedam leuia, quaedam grauia, & quędam grauissima.
Indicia indubitata, quę sint.
14 Indicia plura esse debent ad condemnandum.
Arbitrium Iudicis multum valet in materia indiciorum.
15 Semiplena probatio, quae?
Testis vnicus, etiam omni exceptione maior, non sufficit ad condemnandum.
16 Probatio plena, quae?
Testis omni exceptione maior, quis?
17 Testis iuratus fidem facit, alias non.
Testis vltroneus suspectus est.
Testis vnicus non sufficit in causa quantũuis dignus.
18 Testes tenentur respondere in inquisitione praecedentibus indicijs.
19 Poena infligi alicui non potest à Iudice, sine accusatore.
20 Indicia omninò requiruntur ad inquisitionem particularem.
21 Indicia ad condemnationem grauissima esse debent.
Probationes in criminalibus luce meridiana clariores esse debent.
22 Indicia leuia sufficiunt ad carcerandum tantum.
23 Inquisitio generalis fieri potest sine indicijs.
24 Inquisitio Generalis non obligat subditos, nisi ad manifestanda crimina publica.
Occulta non cadunt sub iudicio exteriori.
25 Superiores generaliter inquirentes, an teneantur exprimere de quibus delictis inquirunt.
26 Inquisitio generalis est praeparatoria ad specialem.
27 Practica Curiae saecularis Regni in Inquisitione generali.
28 Copia repertorum danda Reo in Curia Ecclesiastica.
29 Litis contestatio in inquisitione, an fiat?
30 Litis contestatio in criminalibus quomodo fiat?
31 Nomen inquisiti recipi inter Reos dicitur per litis contestationem.
Cõtumax in criminalib. quãdo habeatur pro cõfesso.
32 Inquiri non potest specialiter contra non infamatum de tali crimine.
33 Occulta non subsunt iudicio publico.
Inquisitio generalis quare permissa.
34 Iudex inquirens debet esse competens.
Requisita ad validitatem inquisitionis, quae?
35 Episcopus in sua Dioecesi habet merum imperium, idem n. 41.
36 Meri imperij causae, quae de Iure Canonico?
37 Merum imperium de Iure ciuili, quod sit?
Et quae eius causae.
38 Mixtum imperium, quod sit? Et eius causę?
39 Mixti imperij causae de Iure Canonico.
40 Merum imperium habet Princeps, à quo appellari non potest.
41 Episcopus respectu subditorum habet merũ imperiũ.
42 Inquisitus debet esse de iurisdictione inquirentis.
43 Inquisitio specialis fieri nequit sine praecedẽti infamia
Casus, in quibus inquiri potest de Iure ciuili.
44 Fama publica à fide dignis oriri debet.
45 Inquisitio specialis fieri potest in quibusdam casibus, etiam non praecedente infamia.

Casus, in quibus specialiter inquiritur sine fama praecedente.
Confessio propria est optima probatio.
Inquisitio generalis est praeparatoria ad specialem.
46 Requisitum inquisitionis substantiale est, vt sit benè formata.
47 Crimen laesae Maiestatis non requirit solemnitates.
48 Crimen constare debet saltẽ in genere in Inquisitione.
49 Infamia, seu fama delicti debet esse vehemens.
50 Fama, seu infamia delicti constare debet in actis.
51 Crimen cõmissum per dolum, vel latam culpã inquiri potest; non verò per accidens, vel leuissimã culpã.
52 Circumstantiae delicti apponendę in Inquisitione.
53 Citari debet pars offensa, quando fit inquisitio, an velit accusare.
Accusatio cessare facit inquisitionem.
54 Citandi sunt etiam proximiores offensi.
Remediũ ordinarium facit cessare extraordinarium.
Terminus accusandi, quando dandus?
55 Accusatio coram vno Iudice impedit inquisitionem coram alio.
56 Inquisitio permissa per statutum dicitur remedium ordinarium; & similiter de Iure Canonico.
Accusatio superueniens in quibus casibus non faciat cessare inquisitionem.
57 Condemnatus, vel punitus, aut absolutus semel de aliquo delicto, non potest iterùm de eodem accusari, vel puniri.
58 Absolutus semel, sed non per sententia diffinitiuam, potest iterum accusari.
Casus, in quibus semel absolutus de delicto, poterit iterum accusari.
59 Absolutus de delicto per collusionem, potest accusari.
Collusio quomodo cognoscantur, remissiuè.
60 Accusatio vnius non impedit accusationem alterius.
61 Transactio in criminalibus parit Ius inter partes.
62 Effectus Inquisitionis, qui sint?
Delicta enormia puniuntur poena ordinaria.
63 Practica procedendi in inquisitione.
64 Repetitio testium necessaria est, vt probent; & qualiter fieri debeat.
65 Inquisitionis Iudicium est summarium.
66 Conclusio in causa claudit os Iudici, & parti, & sic post illam non fiunt probationes.
67 Copia Capitulorum an danda sit Reo de necessitate.
68 Ordo Iuris duplex, de substantia, & de congruo.
69 Defensio est de Iure naturali.
Defensio Rei spectat ad Iudicem, si Alius non sit, qui defendat.
70 Exceptiones quando impediant inquisitionem.
71 Inquisitionis differentia, quae sit? nam aliud est procedere per viam Inquisitionis; aliud verò transmittere Reo inquisitionem.
72 Inquisitionis generalis edictum qualiter formandum.
73 Inquisitionis specialis edicti forma.
74 Initium processus qualiter inchoandum.
75 Inquisitionis generalis, quoad delicta, & quoad Personas, forma.
76 Forma Inquisitionis specialis, quoad Personas, & delicta.
77 Clausulae Inquisitionis, quae necessariò sunt inserendę.
78 Stylus Curiae in criminalibus habetur pro lege.
Citatio cõtra solitũ stylũ est nulla etiã in ciuilibus.
79 Forma breuior Inquisitionis, in leuibus delictis.
80 Citatio Inquisiti cum inserto tenore Inquisitionis.
81 Relatio Cursoris est de substãtia citationis, et processus
Quomodo fieri debeat cum iuramento.
82 Forma Relationis.
83 Forma citationis sine inserto tenore.
84 Ordo Inquisitionis non semper idem.

1 ABsolutis magis necessarijs ad primum modum, & viam procedẽdi in Iudicijs criminalibus, scilicet per denunciationem, sequitur videre de secundo, & sic de Inquisitione. In qua de more plura à Nobis examinanda erunt. Primò. Quid sit Inquisitio. Secundò, quotuplex. Tertiò, quomodo, & in quibus delictis faciẽda sit. Quartò, quæ requirãtur ad Inquisitionis validitatẽ. Quintò, quis sit eius effectus.

Quoad primum, est notandum, quod Inquisitio nihil aliud est, quam diligentia quædam facta per Iudicem ad inuestigandum aliquem delinquentem ad publicã vtilitatem ex mero officio procedentem, præcedente tamen fama, vel indicijs, vt possit deuenire ad condemnationem criminis commissi. *vt colligitur ex cap. Inquisitionis, & cap. qualiter, & quando 2. de accusation. & cap. licet Hely de simon.* vbi DD communiter.

Alij autem aliter describendo, seu definiendo, asserunt, quod Inquisitio, est inuestigatio criminis, vel occulti peccatoris, quæ fit à Prælato, vel Iudice; de qua Summilliæ *in verb. Inquisitio.* DD. *in d. cap. qualiter, & quando.* S. Antonin. 3. *p. tit. 9. cap. 7.* Nauar. *in cap. inter verba 11. q. 3. conclus. 6. corollar. 62. & seq. & in rubr. de iudic. notab. 20. & in Manual. cap. 18. n. 38.* Sot. *de iust. lib. 5. q. 6. art. 2. & in tract. de tegend. secret. memb. 2. q. 6.* Bonac. *tom. 2. de legib. circ. 8. Decal. præc. disput.* 10. *q. 2. punct. 5. num. 7. & seqq.* & Alij infra citandi.

2 Differt autem à denunciatione, & accusatione; nam Inquisitio siuè delicti, siuè delinquentis fit ex officio, & ad solos Prælatos, & Iudices pertinet, & præcedere debet regulariter infamia, aut clamorosa insinuatio, si sit particularis inquisitio. *ca. super his, & d. c. qualiter 2. de accusat.* Accusatio solis subditis, & in ea requiritur subscriptio, *vt in d. cap. super his, & cap. per scripta, § libellorum 6. q. 8.* Denunciatio verò omnibus conuenit ex charitate Euangelica, & præcedere debet charitatiua monitio, *vt in ca. si peccauerit. 2. q. 1. et dix. sup. sect. præced. num. 2.*

Hinc est, quod quando Inquisitio fit per Iudicem ex officio, generaliter inquirendo super criminibus, non requiritur præuia infamia, clamorosa insinuatio, accusatio, vel denunciatio. Tum quia, non expedit pro publico bono, tum quia conuenit delicta puniri, quod fieri nõ posset, si in generali inquisitione requireretur infamia, accusatio, aut denunciatio. ita contra Alciat. *in c. 1. de offic. ordin. n. 5. tenent* Reginald. *lib. 25. n. 647.* Valentia *in 2. 2. disp. 4. cap. 14.* Sayr. *in Clau. Reg. lib. 12 c. 10. n. 15. vers. prima propositio.* Sot. *lib. 5. de iust. q. 6. art. 2. concl. 5.* Nauarr. *in Manual. cap. 18. num. 28.* Molin. *to. 4. tract. 3. disp. 47.* Less. *de iust lib. 2. cap. 29. dub. 13.* Filliuc. *tract. 40. c. 6. q. 9. n. 181.* Bonac. *vbi sup.* & alij apud illos per textum *in d. ca. 1. de offic. ordin. & c. 1. de censib.*

3 *Quoad secundum*, est notãdum, quod Canonistæ *in d. cap. qualiter, & quando 2. de accusat.* plures Inquisitionis species constituunt: Theologi verò duas tantum admittunt; vel ad summum tres. Ad quas reliquæ omnes reduci possunt. Vna dicitur Inquisitio Generalis omninò: Alia specialis omninò. Tertia verò mixta partim generalis, & partim specialis.

Generalis omninò est illa, quam Prælati faciũt, quãdo visitant suam Diœcesim; *de qua in cap. placuit 10. q. 1. & c. Romana, § sanè. & § seq. de censib. in 6.* Vel Iudices, & Principes, quando visitant suas Iurisdictiones, & inquirunt, ã sint homines facinorosi in eis. *de qua in l. congruit ff. de offic. præsid.* Vel Superiores Regulares, quando visitant Religionem. Qui solent ponere edicta, generalia; vt qui nouerit aliqua crimina, deferat illa ad Superiorem, non nominando personas, aut crimina in particulari; sed tantum in genere inquirunt, an quis aliquod crimen commiserit in illa Diœcesi, Ciuitate, aut Conuentu.

Potest autem esse Generalis 4. modis.

Primò, quoad Personas, & quoad delicta vt mox iam dictum est.

Secundò, potest esse generalis, quoad Personas, sed specialis, quoad delicta, vt cum Iudex inquirit contra occisores Titij, de qua habetur *in l. mandatis. ff. de condition. ob turp. caus.*

Tertiò, esse potest generalis, quoad delicta, sed specialis, quoad personas, vt si Prælatus inquirat, contra personas existentes in Ecclesia, ad inuestigãdum quis eorum crimen commiserit. *de qua in capitol. inquisitionis. de accusat.*

Quartò, esse potest generalis, quoad personas de necessitate, vt si inquiratur super proditione, aut maleficio Ciuitatis. *de qua habetur in l. 1. C. de monopol.*

4 *Inquisitio specialis* omninò, est, quando inquiritur in particulari, tam quoad Personas, quam quoad delicta, specificando certam Personam, & certum crimen, prout; An Titius tale homicidium commiserit; *de qua habetur in l. ea quidem. C. de accusat.*

5 *Inquisitio verò mixta*, idest partim generalis & partim specialis, est quando exprimitur delictum in particulari, sed persona non specificatur, faciendo solum inquisitionem in communi, vt accidit quando inuenitur caduer alicuius occisi, & inuestigatur generaliter quis occiderit: Vel si exprimatur certa Persona, sed non crimen, vt puta, an Titius sit homo criminosus.

6 *Quoad tertium*, quomodo scilicet, & in quibus delictis facienda sit Inquisitio, est notandum, quod aliter proceditur de Iure Canonico, & aliter de Iure Ciuili: De Iure enim Canonico inquisitio fieri potest in omni crimine, tum si sit generalis, quam specialis, sed cum aliqua differentia, nam generalis fieri potest, sine diffamatione, seù infamia procedente, vt supra diximus. *numer. 2.* specialis verò inquisitio fieri nequit, nisi præcedente infamia. *vt habetur in capit. Deus omnipotens, 2. q. 1. cap. licet Hely de simon. cap. cum oporteat, dict. cap. inquisitionis. & cap. qualiter. 2. de accusation.* vbi Summus Pontifex hoc comprobat ex diuersis Sacræ scripturæ locis, prout ex *Genes. cap. 4.* vbi habetur, quod Dominus noluit condemnare Cain, antequam vox sanguinis fratris sui Abel clamaret ad eum de terra. *Item ex Genes. capitol.* 18 vbi habetur quod noluit Dominus destruere Sodomã, & Gomorram propter eorum nefanda peccata, nisi postquam clamor eorum, hoc est infamia delicti ascenderat ad Cœlum: Vnde postea dixit Deus: *Descendam, & videbo vtrum clamorem, qui venit ad me opere compleuerint.* & Idem probatur ex illo *Lucæ 16.* vbi habetur, quod postquam villicus diffamatus fuit apud Dominum de iniqua villicatione, tunc dominus vocauit eũ, & dixit: *quid est hoc quod audio de te? redde rationem villicationis tuæ, &c.* Ex quibus, & alijs Sacræ scripturæ locis probatur non licere iudicibus procedere per specialem inquisitionem, nisi præcedat infamia, aut clamorosa insinuatio, & notatur per DD. citand. infra *numer. 18.*

De Iure verò Ciuili regulariter fieri non potest inquisitio, nisi in quibusdam casibus, vt dicit Glos. *in l. 2. § si publico. ff. ad legem Iuliam de adulter.* vbi Bar. Angel. & DD. cõmuniter. Clar. *in Pract. crimin. q. 5. vers. quæro.* S. Anton. *p. 3. tit. 9. c. 7. § 2.* Specul. *lib. 3. de inquisit. § 2. num. 1. cum seqq.* Nicolaus de Natta *in sua disputatione*, sex tantum casus ponit, quos enumerat Bart. *vbi sup.*

Quorum Primus est ad denunciam officialis adhoc deputati. *l. Diuus. ff. de custod. Reor.*

Secundus est in falso teste, ob incidentem cognitionem præcedentẽ. *l. nullã. C. de testib. & l. vbi C. de fals.*

Tertius

Tertius est propter præcedentem generalem inquisitionem, quia alias frustra fiaret generalis, nisi fieri postea posset specialis. *l.congruit.ff.de offic.præsid.*

Quartus est, quando maleficium coram Iudice committitur, vt producendo falsam scripturam, vel similem *l.iubemus C.de probat*, vel vtitur falsis testibus in iudicio *d.l.nullum C.de testib.*

Quintus est, propter atrocitatem criminis, & iniuriam factam Ecclesijs, vel Ecclesiasticis personis. *l.si quis in hoc genus C.de Episcop.& Cleric.* quæ est canonizata *in cap.in primis 2. quæst.1.*

Sextus est, propter criminis notorietatem *l.ea quidem C.de probat.*

Alij tamen alios ponunt, & sic sequendo præpositũ ordinem, dico quod.

Septimus est, quando inuenitur dominus occisus, & ignoratur à quo de familia *l.1.§. occisorũ, et §.si quis metu ff.ad sen.consf.sylian.*

Octauus est, quando accusator pecunia corruptus accusationem non prosequitur *l.abolitio C.de abolit.*

Nonus est, quando ex officio Iudex inquirit contra sacrilegos, latrones, plagiarios, fures, & receptatores eorum *l.congruit & l.3 ff.de offic.præsid.iuxta c. 1.de offic.ordinar.*

Decimus est, in crimine suspecti tutoris *l.4.§.præterea.ff.de suspect.tutor.*

Vndecimus est, quando hæres subtraxit aliquid de hæreditate in fraudem creditorum. *l.scimus §. licentia C.de iur.delib.*

Duodecimus est, in crimine lenocinij *d.l.2. § si publico.ff.ad leg.Iul.de adulter.*

Decimustertius est, in casu naufragij nauis *l.quoties C.de naufrag.lib.11.*

Decimusquartus est, quãdo quis confitetur socios habuisse tales in committẽdo delicto, quia socios criminis non creditur contra Alios & sic Iudex inquiret, *l.fin.C.de accusat.ca.1.de confess.* ad inueniendum socios criminis *l.1. §.si quis vltro.ff. de quæstion.*

Decimus quintus est in crimine hæresis, Apostasiæ, *l.Apostatarum C.de apostat.l.nemo C.de iudeis.*

Decimussextus est, in crimine læse magiestatis *l.2. & 3.C.ad leg.Iul.Maiest.*

Decimusseptimus est, in crimine calumniæ *l.1.C.de calumniat.l.1.§.1.ff.ad Turpill.*

Decimusoctauus est, in casibus, in quibus quis cõdemnari potest, sine accusatore, qui notantur *in d.l. 2.§.si publico.ff.ad leg. Iul.de adult. & c. vnic. vt Ecclesiast.benefic.& c.de manifesta.2.q.1.*

Decimusnonus est, quando inquiritur de iuribus Principis *l.vlt.& l.pen.C.de bon.vac.lib.10.*

Est bene verum, quod de consuetudine Iudices Sæculares inquisitionem faciũt regulariter de omni delicto, nisi per statutum particulare loci eis prohibeatur, suffulti authoritate *d.l.congruit.de offic.præsid.& §. iubemus autem Auth.de col.& l.2.C.de arbitr.et l.1.circ. princ.C.de custod.& exhib.reor.* vt aduertit Ioan. Andr. in addit. ad Specul.*in d.lib.3.de inquis.§.2. vers. quando autem in princ.* Gandid. *de malefic.tit. quomod. cogn. de malef.per Inquis.post.n.6. ver.sed hodie*, & Alij apud Clar. *ib.q.3.vers.et cõsequẽter ibi:sed certè et d.q.5.vers.quæro* sed reuera de Iure cõmuni nõ posset inquisitionẽ facere, nisi i præfatis casib. vt tradit Io.Andr. *vbi sup.§.2. litt.B.* Et hæc quo ad Iudices sæculares de Iure Ciuili.

Iudex autem Ecclesiasticus potest, vt supra diximus, specialem inquisitionem facere in omni crimine, dummodo præcedat infamatio. *d. cap. inquisitionis, & c.qualiter 2.de accusation.* Sed ad inquisitionẽ generalem deuenire potest absque præcedenti diffamatione, *vt habetur in cap.placuit.10.q.1. & c.Romana §. sanè de censib.in 6.& latius dicemus infra.*

In alijs verò potest ad specialem inquisitionem deuenire, post denunciationem sibi factam *c.ad nostram 3.de iureiur.* & in notorijs criminibus, etiã sine denunciatione *d.cap.ad nostram cap.euidentia de accusat. cap.de manifesta 2.q.1.* Innoc. *in cap. vestra de cohabit Cleric.& mulier.* & in quibusdam alijs, etiam sine infamatione, de quibus infra *n.45.*

7 Sed quæritur, an testes interrogati super aliquo crimine, si non præcedat infamatio, quod aliquis illud commiserit, teneantur respondere?

Respondetur, quod in hoc dubio Doctores sunt valdè discordes; ideo præmitti debet, quod omnis inquisitio ob duplicem finẽ fit: nimirum vel ad damnum, aut errorem euitandum; vel ad pœnam inferendam, & ad punitionem delinquentis: quo casu pœna, aut est priuatiua, vt si inquiratur contra beneficiatum, vt priuari possit beneficio, siue contra aliquem administrationem habentem, vt possit priuari officio: Aut est positiua secundum DD. puta ad puniendum positiuè delinquentem, carcerandum, torquendum, &c. Primò casu inquiritur ad damnum, vel errorem vitandum, quando inuestigatur de meritis personæ, adhoc vt illi conferatur beneficium, aut officium, ne assumatur ad illud aliquis indignus: Aut vtrum inter Seium, & Bertham contrahere volentes, sit aliquod impedimentum matrimonij contrahendi.

Et in hoc respondetur Primò communem Doctorum sententiam esse, quantum ad inquisitionem ad damnum euitandum, quod licet nulla omninò præcedat infamia, testes à Iudice competenti requisiti, tenentur iuridicè manifestare delicta, quæ vero, & certò sciunt, etiam si secreto requirantur. Quæ obligatio procedit similiter circa subditum Reum in causa propria ita vt si à suo Iudice interrogetur, teneatur se prodere, & manifestare defectus. ita Michael.Salon.2.2. *quæst.68. art. 1. controu.4.* Et maximè tenetur principalis, quando postulat spontè officium, aut dignitatem, si interrogetur, etiam si defectus sint occulti: Ratio est, quia Iudex, vel Prælatus tenetur ex iustitia cõferre illud officium, aut beneficium digno, & non indigno, & consequenter cum possit inquirere, an dignus sit, *vt habetur in cap.eum in cunctis, capitol. cum dilectus, & cap.nihil est de elect.* & aliter scire non possit, nisi per testes, aut per confessionem ipsius postulantis; potest vtrique eos interrogare, & ipsi tenentur respondere. Confirmatur, nam eo ipso, quod quis postulat officium, vel beneficium, offert se voluntariè huic incommodo, & videtur cedere iuri suo, & cõsentire, vt Iudex suum exequatur officium.

Secus est, si quis non postulauerit, sed pótius Iudex, aut Prælatus illi offerat officium, aut beneficium, quia tunc non tenetur manifestare defectus, retinet enim ius, ne de occultis infametur, cui non renunciat, nisi quando spontè, & voluntariè postulat. Quod intelligendum est de illis defectibus, qui sunt ordinati ad illud officium, aut beneficium exercendum, non de alijs.

8 Quantum verò ad aliam inquisitionem, scilicet ad inferẽdam pœnam, antequam vera responsio tradatur, declaranda, & præmittenda sunt quædam, quæ non solum deseruient ad resolutionem præsentis dubij: verum etiam ad intelligentiam aliorum in præsenti Praxi agendorum, vt est infamia, seu clamorosa insinuatio, indicium & probatio semiplena. Circa primum est notãdum, quod infamia seu clamorosa insinuatio, seu infamatio differunt inter se secundũ Aliquos, nam *Infamia* est, quando Viri probi iudicialiter testantur esse talem rumorem, & famam de tali crimine. *Clamorosa verò insinuatio* est vox totius po-

puli, vel publicus rumor, inter multos, de tali crimine, extra iudicium. ita Hostiensis, & Antonin. *in ca. Inquisitionis, & cap. qualiter, et quando 2. de accusat.* Salon. 2. 2. *q. 69. art. 2. controu. 1.* Martin. Nauar. *in ca. inter verba 11. q. 3. conclus. 6. corollar. 63. num. 697.* Alij verò nullam faciunt differentiam inter ista, sed pro vno & eodem illa sumunt. ita Abb. & Anan. *in d. cap. Inquisitionis, & cap. qualiter 2.* Sotus. *in relect. de tegend. secret. membr. 2. q. 6. dub. 3. & lib. 5. de iust. q. 6. art. 2. concl. 6.* & Petr. Nauarr. *lib. 2. de restit. c. 4. p. 2. dub. 3. num. 153.*

9 Quidquid tamen sit de hoc, obseruandum censeo, iuxta doctrinam Soti, *vbi sup. dicta conclus. 6. propè fin.* & Caietan. 2. 2. *q. 69. art. 1.* quod duo præcipua requiruntur ad infamiam; (prout importat diffamationem commissi criminis, non verò iniuriam.) *Primum* est, frequens opinio, & vox bonorum hominum, *Secundum* est, vt sit de tali crimine, Vnde per primum patet, quod clamor, & opinio malorum, & hominum infimæ conditionis, non inducit legitimam infamiam. Per secundum verò apparet, quod clamor, & vox de alijs criminibus, neque infamiam legitimam constituit, quia inquisitio regulariter fieri non potest, nisi de illo crimine, de quo quis diffamatus est. *dict. cap. qualiter 2. de accusat. & cap. licet Hely de simon,*

10 Et ex dictis meritò desumi potest definitiò ipsius infamiæ, quod scilicet sit frequens vox bonorum, & proborum virorum, quæ hominem de tali crimine rationabiliter suspectum reddit. Vnde Vicarius, vel Alius Iudex considerare debet nimis diligẽter, quando inquisitionem facit, an infamia habuerit principium à personis fide dignis, vel à maleuolis, aut emulis alicuius, quia de ista nulla est habenda ratio. *vt habetur in cap. cum iuuentute, de purgat. Canonic.* vbi Abb, & Alij,

11 Quis autem numerus hominum inducat infamiam, non concordant inter se Doctores. Quidam enim Canonistæ. *in capit. Inquisitionis de accusat,* asserunt, decem homines requiri ad faciendam infamiam. Theologi verò dicunt in Iure nihil esse cautum super tali numero denario, nam *in d. cap. Inquisitionis §. tertiæ dubitationis, & §. quæsiuisti,* solum habetur, non sufficere duos, aut tres testes, etiam si cum iuramento dicant adesse famam publicam talis delicti à tali homine commissi. ita Sotus *dict. lib. 5. de iust. & de tegend. secret. vbi sup.* Salon. 2. 2. *q. 99. art. 2. controu. 1.* vbi tenent dictum numerum relinqui in arbitrio Iudicis, qui prudenter considerare debet circumstãtias loci, temporis, personarum, & similiũ quia in populo magno, decem pauci sunt: & nemo reputari debet infamatus per dicta paucorũ, nisi eius opinio apud bonos & graues læsa existat; & ista sententia reputatur verior. Neque est omittendum, quod ad infamiam, non requiruntur testes oculati, seu de visu, sed sufficit, si audiuerint à fide dignis, vel habuerint indicia, & coniecturas sufficientes.

12 Circa secundum scilicet *Indicium*, est notandum, quod indicia propriè sumpta, sunt circumstantiæ, & signa, ex quibus prudenter, & rationabiliter solet quis de actionibus, & operibus aliorum iudicare. Sed quia Sanct. Tho. 2. 2. *q. 69. art. 2.* Caietan. & Salon. *ibid.* Sot. *lib. 5. de iust. q. 6. art. 2.* Greg. de Valentia *to. 3. disp. 5. q. 13. punct. 2.* & Alij aduertunt, quod hæc indicia, non qualiacumque esse debent, sed perfecta, ex quibus vehemens suspitio oriatur, & certitudo quædam moralis coniecturandi. Ideo obseruare oportet tres iudiciorum gradus.

13 Aliqua enim indicia sunt leuia; alia grauia; alia grauissima. *Leuia* sunt, quando quis videt hominem actionem aliquam facientem, quæ est indifferens ad bonum, & ad malum, vt si videat hominem loquentem cum fœmina in publica via, & iudicet malum; cum potius iudicare deberet alloquutionem ad bonum finem, iuxta illud Apostoli 1. Corinth. 4. *Nolite ante tempus iudicare.* *Grauia* sunt, quando consideratis circumstantijs loci, personarum, vel temporis, deducitur probabile iudicium super aliqua actione, quam quis videt; vt si homo malæ vitæ alloquatur solus cum fœmina sola in loco suspecto, & hora insolita *arg. cap. presbyter 2. q. 4. & cap. primo semper 2. q. 1.* *Grauissima,* quando quis ex actione, quam videt, potest moraliter coniecturare, & iudicare, quod res ita se habeat, prout si videat aliquem hominem nudum iacentem in lecto cum muliere nuda; rectè iudicare potest concubuisse; vel si quis aufugiat euaginato gladio, & sanguine asperso, iuxta locum, in quo est occisus, maximè si sit inimicus, nam rectè iudicabitur, quod ipse occiderit, iuxta text. *in ca. dixit dominus 32. q. 1.*

Huiusmodi autem indicia dicuntur etiam indubitata, quia ita animum iudicantis vrgent, vt vix ad credendum contrarium persuaderi valeat: neque eius intellectus in oppositum iudicium verti possit. Marsil. *in rubr. C. de probat. num. 260.* Magon. *decis. Lucens. 39. num. 13. in fin.* Caball. *cas. 288. num. 10.* Farinac. *cons. 70. num. 2.* Quæ indicia sufficiunt ad torturam, & aliquando ad condemnationem. Et de istis indicijs plura traduntur exempla per Doctores; Quorum primum est, si Dominus loquatur ad aures famuli, qui illicò occidit inimicum Domini sui; tunc rectè iudicari potest, quod ille occiderit de mandato Domini, vnde Dominus non solum ex tali Indicio torqueri: verum & condemnari potest. Rimin. Iun. *consil. 88. nu. 31. vol. 1.* Decian. *respons. 65. num. 1. vol. 3.* Mascard. *de probat. conclus. 80. num. 3. & concl. 497. nu. 17.* Clar. *quæst. 89. numer. 7.* & ibi Baiard. *numer. 23.* Crauett. *cons. 35. num. 4. & seqq.* quamuis Honded. *cons. 87.* teneat tale indicium sufficere solum ad torquendum, non autem ad condemnandum reum; cuius sententiæ magis adhæreo, cum possit esse, quod allocutio secreta facta fuerit, ob aliam causam, quam ob homicidium, nisi ex verbis præcedentibus aliud præsumi possit. Secundum est, quando quis insequutus est aliquem fugientem, qui postea videtur vulneratus, quia tunc indubitatum resultat indicium, quod ipse vulnerauit. Angel. *de malefic. in verb. & fama publica sub numer. 18.* Brun. *de indic. p. 1. q. 9. numer. 6.* Caball. *loc. cit. numer. 9.* Lepid. *decis. 149. per tot.* Tertium exemplum ponitur, quando quis repertus fuit occisus in aliquo loco: in quo visus fuit homo, qui erat illi inimicus, & quod gladium, vel aliud armorum genus deferebat, quo ille occisus est, & quod statim aufugit, & quod illico de homicidio infamatus fuit, nam his quatuor concurrentibus indubitatum, & grauissimum indicium oritur contra talem, qui ex ipso condemnari potest. Blanc. *de indic. numer. 13.* Surd. *consil. 132. numer. 94. vol. 1.* Natt. *cons. 45. numer. 4. in fin.* Guid. de Suz. *de indic. numer. 100.* & ibid. Bolognet. Quartum est, quando quis egrederetur de aliqua domo vnicum tantum ostium habente, & visus fuit in facie pallidus, cum ense euaginato, & sanguine asperso in manu, trepidãs, ac fugiens, & statim post illius exitum repertus fuit ibi homo de recenti occisus; Caball. *d. cas. 288. nu. 9.* vbi Alios adducit. Guid. de Suz. *de tortur. numer. 99.* & ibid. Bolognet. Clar. *q. 21. vers. si aliquis* vbi Baiard. *latè,* Nouell. *in Pract. fol. mihi 44. nu. 8* Surd. *consil. 132. n. 90. vol. 1.* Magon. *d. decis. 39. num. 12.* Quintum ponitur exemplum, quando duo rixari videntur cum gladijs a rixa vero finita vnus vulneratus apparet, nam tunc indubitatum resultat indicium, etiam ad condem-

nandum

nandum sufficiens, quod à Contixante percussus fuerit. Marsil. *singular.* 268. *& in d. rubr. C. de probat. nu.* 349. Farinac. *cons.* 31. *num.* 8. Bursat. *cons.* 430. *nu.* 3. *in fin. vol.* 4. Baiard. *ad Clar. q.* 96. *num.* 21. Lepid. *d. dec.* 149. *num.* 1. Magon. *vbi sup. nu.* 11. Caball. *ibid. n.* 8 Gratian. *cons.* 47. *n.* 3. *vol.* 3. Surd. *vbi sup. num.* 94.

14 Est autem notandum, quod indicia plura esse debent, quia regulariter ad condemnandum vnicum non sufficit. Menoch. *de præsumpt. lib.* 1. *q.* 40. *nu.* 10. Farinac. *in Pract. crim. q.* 86. *num.* 93. Est benè verum, quod in materia indiciorum plurimum valet arbitrium Iudicis, qui considerabit qualitatem personarum, locorum, temporum, delictorum, & similium, & sic vnum stare poterit loco plurium, attentis circumstantijs, ita communiter DD. quos refert Angel. *de malefic. in verb. fama publica num.* 9. sequitur Clar. *in Pract. crimin. §. fin. q.* 20. *circ. princ. et q.* 64. *vers. hoc autem* Caualcan. *de Brach. Reg. p.* 3. *num.* 73. Menoch. *de arbitrar. cas.* 370. *num.* 3. *lib.* 2. Casson. *in Pract. tit. de tortur. num.* 6. Battandier. *in Prax. crim. regul.* 29. *num.* 9. omnes tamen concludunt, quod Iudicis arbitrium regulari debet à Iure, prout Ego latriùs alibi dixi sup.

15 Circa tertium est notandum, quod *semiplena probatio*, est dictum vnius testis oculati, & iurati; qui dicitur omni exceptione maior; nam regulariter videns crimen committi, puta homicidium, furtum, aut aliud simile, est testis oculatus, & omni exceptione maior, nisi aliquam habeat exceptionem. Idem dici potest de teste deponente de auditu, quando crimen spectat ad sensum auditus, prout si quis testaretur se audiuisse Titium hæc, vel illa loquentem; talis enim testis facit semiplenam probationem, *l. Theopompus. ff. de dot. præl. l.* 1. *§. fin. ff. quemadm. testam. aper. & l. si duo ff. de iureiur.*

Ista autem semiplena probatio non est sufficiens ad aliquem condemnandum, quia non dicitur vera probatio illa, quæ ex dicto vnius testis resultat. Bald. *in l. fin. C. de probat.* Marsil. *singul.* 433. *& singul.* 112. cum omni lege prohibitum sit, vt vnius testimonio credatur. *cap. ad monere* 33. *q.* 1. & communiter dicitur dictum vnius, dictum nullius, vt habetur in iuribus infra citandis. *Sect.* 4. *n.* 38. & probant Rimin. Iun. *cons.* 344. *num.* 47. *&* 488. *nu.* 1. Surd. *cons.* 328. *num.* 19. *vol.* 1. Odd. *cons.* 13. *nu.* 2. Ant. Gabr. *concl.* 1. *de testib.* Iodoch. *in Pract. crim. cap.* 10. *nu.* 15. Magon. *decis. Lucens.* 57. *nu.* 6. *& decis.* 75. *num.* 4.

Quod procedit etiam si vnicus testis esset omni exceptione maior; imo etiam si aliqua dignitate præfulgeat. *cap. si testes §. Iurisiurandi vers. vnius* 4. *quæst.* 3. Marsil. *in Pract. crim. §. diligenter num.* 231. Clar. *in ead. Pract. q.* 53. *vers. dixi etiam et vers. sed quid* vbi loquitur de Papa, & Imperatore, & ibi Baiard. *num.* 24. Decian. *respons.* 93. *num.* 23. *vol.* 2. qui loquitur in Episcopo, & Cardin. & Rim. Iun. *d. cons.* 344. *num.* 47. *& cons.* 554. *n.* 30. *& cons.* 571. *n.* 25.

Quæ conclusio est adeo vera, vt neque Summus Pontifex, vel Imperator de Iure statuere possit, quod vnus testis plenè probet, prout tenēt post Alios, quos allegant Decian. *d. respons.* 93. *num.* 27. & Baiard. *dict. q.* 53. *num.* 45. *in fin.* Neque per statutum alicuius loci hoc induci potest. Angel. *de malefic. verb. & fama publica num.* 47. Roman. *singul.* 715. Bald. & Plot. *cons.* 5. *tom.* 2. *crimin.* Decian. *ubi sup. num.* 26. Bertaz. *cons.* 261. *num.* 46. & latè Caball. *cas.* 200. *n.* 115.

Nota tamen, quod si testis vnicus adminicularetur cum alijs præsumptionibus, & indicijs, sufficeret ad condemnandum, vt probat Dician. *d. resp.* 63. *num.* 8. Crauett. *cons.* 36. *num.* 6. maximè si delictum probari non posset, nisi per illum vnicum testem Bertaz. qui Alios citat. *in cons.* 106. *num.* 9. Gabr. *de testib. conclus.* 1. vbi alias ampliationes ponit. Corrad. *in sua Pract. cap. dicta testium num.* 5. vbi 35. casus refert, in quibus vnico testi plenè creditur. Farinac. *q.* 62. & latè Caualcan. *in Pract. de testib. p.* 3. *num.* 19. 64. 135. *&* 177. post Speculator. *in lib.* 1. *de teste §.* 11. *à nu.* 8. *vsque ad* 13. vbi triginta casus enumerat, in quibus dicto vnius testis fides adhibetur.

16 Duo verò testes integras conditiones habentes plenam faciunt probationem. *ca. si testes §. item vbi numerum,* & ibi Glos. *in verb. duo* 4. *q.* 3. *c. in omni de testib. l. in omni ff. de testib. et l. Theopompus. ff. de dot. præleg. & facit lex. vbi numerus C. de testib.* vbi habetur quod quando non est præfixus numerus testiū duo sufficiūt ad probandum plenè. vid. Speculator. *lib.* 2. *de probation. §.* 3. *nu.* 28. vbi ponit sex genera semiplenę probationis. Quod autem duo testes plenè probent etiam in criminalibus, tradunt Marsil. *singul.* 47. Gomez. *de delict. c.* 12. *num.* 9. vbi de communi. Mascard. *de probation. conclus.* 467. *num.* 7. Decian. *respons.* 48. *nu.* 38. *& resp.* 59. *nu.* 1. *vol.* 3. vbi ait, multò fortius esse, si plures fuerint, Farinac. *q.* 63. *num.* 232. *& seqq.* Caualc. *in pract. de testib. p.* 2. *num.* 1. *cum seqq.* vbi recenset alios casus, in quibus maior numerus testium requiritur. Sed regulariter duo sufficiunt, quia in ore duorum, vel trium stat omne verbū. *d. cap. in omni de testib.* Clar. *q.* 66. *vers. pen. in fin.* Suar. *recept. sentent. in verb. testes duo. nu.* 221.

Isti tamen duo testes esse debent omni exceptione maiores in criminalibus, ita vt contra eos, & eorum dicta nihil opponi possit, Gomez. *vbi sup. num.* 11. Mascard. de probat. *conclus.* 297. *num.* 9. *& cas.* 460. *n.* 6. Merend. *tom. crim. cons* 86. *nu.* 23. Asynius *eod. tom. cas.* 109. *nu.* 12. Farinac. *cons.* 61. *nu.* 17. Simon. de Pret. *cons.* 188. *num.* 13. Caualc. *loc. cit. p.* 3. *num.* 94. vbi dicit, quod in genere testis omni exceptione maior dicitur Masculus, liber, sanus mente, non vilis, non minor viginti quinque annis, non delinquens, non habens interesse in causa, vir probus, & christianus. Sed quis est hic & laudabimus eum, qui tot qualitates copulatiuè in se habeat? vide Villagut. *in pract. crim. lib.* 8. *tit de testib. cap.* 4. *conclus.* 1. vbi ait, paria esse dicere testem esse omni exceptione maiorem, ac idoneum, seú legitimum, exceptis quibusdam casibus. Quod si duo testes non essent omni exceptione maiores, semiplenam probationem aliquando faciunt ad torquendum, non ad condemnandum. Baiard. *ad Clar. q.* 22. *nu.* 10. *& seqq. & q.* 69. *nu.* 25. Quia regulariter duæ semiplenæ probationes in criminalibus non sufficiunt ad condemnandum. Clar. *q.* 63. *vers. pen.* & ibi Addent. Caualc. *de test. dicta p.* 3. *num.* 99.

17 Debet tamen testis esse iuratus ad hoc, vt ei adhibeatur fides, alias sine iuramento nullam vim habet in iudicio, & eius testimonium non valet. *cap. præcit. si testes. §. Item iurisiurandi, cap. hortamur.* 3. *q.* 9. etiam si sit Religiosus. *capit. tuis, & cap. nuper. de testib.*

Et debet esse iuridicè vocatus, non vltroneus. Caietan. & Valent. *vbi sup.* aliàs redditur suspectus de falso Bossius. *de tortur. testium num.* 9. Et sic prædictis requisitis concurrentibus vnus testis probationem semiplenam facit; Alioquin vnico testi non creditur. Imò neque causa ciuilis dicto vnius terminari poterit. *cap. licet vniuersis in fin. ante §.* 1. *de testib.* etiam si Præsidiali dignitate præfulgeat. *cap. licet ex quadam. eod. tit.* quia vox vnius vox nullius. *cap. si testes. §. iurisiurandi* 4. *q.* 3. *et l. iureiurando C. de testib. et argum. l.* 1. *§. item Cornelius, et l. antepen. ff. de quæstion.* cum dictum vnius, nec iustificet, nec condemnet. *cap. admonere.* 33. *q.* 1. vt dictum est suprà, nisi in casibus, de quibus DD. allegati *in praeced. n.* 15. *in fin.*

18 His ita prænotatis, respondendum erit, ad secundam partem dubij propositi, scilicet, an testes tenean-

teneantur respondere, quando Iudex procedit per Inquisitionem, non præcedentibus indicijs, vel fama, seu clamorosa insinuatione, seu infamia, & dico, quòd quando fit inquisitio specialis ad inferendam pœnam delicti, debet omninò precedere infamia, seu clamorosa insinuatio; sicut admonitio fraterna procedere debet denunciationem euangelicam; & hoc expressè colligitur. *ex capit. qualiter & quando 2. cap. cum oporteat, cap. Inquisitionis. de accusation. cap. licet Hely de simon. & cap. Deus omnipotens. 2 q. 1.* & tradunt Sotus. *de iustit. lib. 5. q. 6. art. 5. conclus. 5. & de tegend. secret. q. 6. membr. 2. conclus.* 1. Valent. *tom. 3. disp. 5. q. 14. punct.* 1. Salon. Arragon. & Bannes. 2. 2. *q. 69. art. 2. contr.* 6. Angel. *verb Inquisitio. §. 1.* Syluestr. *eod. verb q. 4. vers. primum.* Nauar *in manual. cap. 18 nu. 38. vers. uigesimoprimo, & in cap. inter uerba* 11. *q. 3. conclus. 5. corollar. 48. nu.* 579. & Alij. Quibus deficientibus non tenentur testes respondere, quia tunc Iudex non procederet iuridicè.

19 Et ratio est, quia Iudex non potest contra aliquem procedere ad condemnationem, nisi adsit accusator. *cap. in omni. 2. q. 1. cap. si quis potestatem* 23. *q. 4. & cap. 1. de accusat.* & docet S. Thom. 2. 2. *q. 67. art.* 3. & S. Anton. n. 3. *p. tit. 9. ca. 8 in princ.* Sed quando Iudex procedit per Inquisitionem, nullus est accusator formalis; ergo debet esse saltem virtualis, prout est infamia, seu clamorosa insinuatio. Et ex hoc infertur, quod etiam si Iudex sciat crimen alicuius subditi, & etiam sciat posse haberi tres, vel quatuor testes, qui sũt socij criminis, ad huc nõ potest procedere ad puniendũ, via Inquisitionis particularis ex officio, sine præcedenti infamia de delicto, vel sine accusatore. *vt in d. ca. Inquisitionis. §. tertiæ dubitationis. de accus. expresse habetur, et in d. c. qualiter. 2. ex authoritate Genes. 4. et 18. et Lucæ* 16.

20 Vnde Doctores communiter concludunt, quod ad Inquisitionem particularem faciendam contra aliquem, requiritur ex necessitate, vt præcedant indicia; leuia tamen sufficiunt ad assumendas informationes de delicto, quia semper ex illis oritur apud multos infamatio, vt tradit Bois. *in tit. de inquisit. nu.* 8. quem refert Clar. *in Pract. crim. §. fin. q.* 20. *vers. ad inquirendum igitur.* Ad citandum verò reum pro delicto, debent omninò præcedere indicia legitima, & sic grauia, vt tradit Fulgos. *cons. 175. post nu. 1. et* Clar. *vbi sup. vers. ad formandam.* Ad torturam, quæ indicia requirantur, dicemus infra *sect. 14 num.* 13.

21 Ad condemnandum verò requiruntur indicia grauissima. Angel. *in l. fin. in princ. ff. quod met. caus.* Blanc. *de indicijs numer.* 292. vbi de communi testatur, sequitur Nouell. *in pract. crimin. fol. 61. numer.* 8. Brunus. *tamen de indicijs fol. 51. num.* 6. vbi allegat Angel. *in loc. cit.* pro contraria sententia, tenet, quod dicta indicia sufficiunt ad torturam, sed non ad condemnationem; quæ opinio mihi magis placet, quia in criminalibus ad condemnandum aliquem probationes debent esse luce meridiana clariores. *l. sciant cuncti* vbi DD. communiter *C. de probat.* canonizata. *in cap. sciant cuncti. 2. q. vlt.* Bois. *in tit. de conuictis. nu.* 9. Malcard. *de probat. conclus. 460. num.* 2. Menoch. *de arbitr. cas. 279. in princ. lib.* 2. Guazzin. *defens. 33. cap. 14. num.* 1. Bertazzol. *cons. 251. num.* 2. Clar. *vbi sup. q. 66. vers. debent autem.* Qui quidem Clar. *q. 21. vers. si aliquis,* videtur firmare, quod in materia condemnationis per indicia multum præualet arbitrium Iudicis; & refert se ad dicta in *q. 20. praeced. vers. scias tamen,* vbi refert plures sententias Doctorum, circa hoc, & tandem concludit, quod in Senatu Mediolanensi, & in sacro Consilio Neapolitano teste Grammatic. *dec.* 42. seruatur, quod ex indicijs, & præsumptionibus grauissimis proceditur ad condemnationem, non in pœnam ordinariam delicti, sed bene in pœnam extraordinariam.

22 Ad capiendum autem, & incarcerandum reum tantummodò, non tamen ad ipsum examinandum super delicto, ita vt eius nomen recipiatur inter reos, sufficiunt leuia indicia, existente tamen iusta causa, ne scilicet reus aufugiat, antequam capiatur informatio, & examinentur testes. ita tenet Blanc. *de indicijs nu.* 6. vbi de communi testatur. Angel. *de malefic. in verb. Iudex; commisit quod Caius nu.* 4. Boss. *in tit. de captura num.* 3. & Clar. *d. §. fin. q. 20. post princ.* ibi: *leuia sufficiunt ad capturam, & latiùs q. 28. vers. scias autem,* ibi: *Et ideo dic, quod Iudex,* vbi allegat multos DD. quorum sententia communiter seruatur, quod Iudex habita aliquali informatione potest deuenire ad capturam Rei. Quæ quidem respiciunt Inquisitionem particularem.

23 Quo verò ad Inquisitionem generalem, est aduertendum, quod si illa fiat omninò generaliter, fieri iuridicè, & legitimè potest à quocumque Iudice, absque præuia infamia, seu clamorosa insinuatione, vel indicijs præcedentibus, vel sine denunciatore, aut accusatore aliquo. *vt colligitur ex cap. 1. de offic. ordin. cap. cum olim. de accusation. & cap. Romana. de censib. in 6. & l. congruit. ff. de offic. Præsid.* & tradunt communiter DD. Salon. 2. 2. *q. 69. art. 2. controu.* 5. Arragon. 2. 2. *q. 67. art.* 2. Valentia *com. 3. disput. 5. q. 14. pun.* 1. Sot. *de iust. lib. 5. q. 6 art. 2. concl. 5. & in tract. de tegendo secret. mẽb. 2. q. 6. concl.* 2. Angel. *verb. Inquisitio. §.* 1. Tabien. *eod. verb. num.* 1. Syluest. *eod. verb. q. 4. vers. tertium.* Nauar. *in Manual. cap. 18. nu. 38. vers. vigesimo primo, & cap. inter verba 11. q. 3. conclus. 6. coroll. 62. num.* 645. & Alij.

Et Ratio est, quia ista generalis Inquisitio non fit ad petitionem partis, sed ex mero Iudicis officio, & ex debito, quo tenetur bono communi prospicere, & consequenter castigare delinquentes, & Rempublicam malis hominibus purgare.

24 Obserua tamen, quod in hac generali Inquisitione, quam facit Prælatus, puta in visitatione, non tenentur subditi manifestare, nisi delicta, de quibus Authores laborant infamia de tali delicto, non verò quæ sunt occulta; vt præfati DD. tradunt. *ex cap. qualiter 1. de accusat.* Et ratio est, quia subditi tunc tenentur respondere, quando Iudex est legitimus. In occultis verò non est superior, nisi Deus, & ideo non tenentur in illis respondere, *vt in d. cap. qualiter* 1. etiam si interrogentur cum iuramento, vel sub pœna excommunicationis. Quod tene menti, quia multi hoc falluntur. Limitatur tamen in delictis occultis, contra Fidem, quæ manifestanda sunt, etiam si delinquens nulla laboret infamia, & hoc pro bono communi religionis Christianæ, & bono priuato ipsius delinquẽtis,

Item, etiam si sciant sub sigillo naturali secreti, vel sub iuramento. Castro Palaus. *tract. 4. disp. 9. pun. 10. nu.* 5. quem refert, & sequitur Dian. *p. 1. tr. 4. res. 24 & p. 4. tract. 5. res.* 32. contra Fagundez. *de præcept. Eccles. præc. 2. lib. 4. c. 3. n.* 33.

Et idẽ dicendũ est de delictis in dãmnũ Reipublicæ vergentibus, quia adhoc tenentur reuelare. DD. cit.

25 Sed quæritur, an superiores in suis edictis, quando procedunt per inquisitionem generalem, teneantur exprimere, quod de illis tantum criminibus inquirunt, quæ laborant aliqua infamia, extra casus in damnum fidei, & Reipublicæ vergentibus?

Respondetur in hoc esse duas Doctorum sententias. Prima est Caietani. *tom. 2. tr. 31. in respons. 5. ad primum,* Bann. 2. 2. *q. 70. art. 1. dub. 2. ad secundum.* Et Aliorum negatiuam partem tenentium, quia mandatum superioris intelligi debet, iuxta ordinem Iuris Diuini, & naturalis, ex quibus desumitur non inquirere velle de occultis, quorum nulla est diffamatio, cum iure naturæ, & diuino talia reuelare nefas est.

Secun-

Secunda verò sententia est Soti. *de tegend. secret. memb* 2.*q*.6.*concl*.2. Nauar. *in d.cap.inter verba*. 11.*q*. 3. *concl*.6.*corollar*.62.*num*. 648. *& in comment. in rubr. de iudic. num*. 68. affirmatiuam tenentium partem, idest quod Prælati, & Superiores teneantur ad id exprimẽdum: quia aliàs essent in causa, quod subditi simplices reuelarent, quæ non deberent; quod Superiores præcauere tenentur, quantum possunt. Istas autem sententias conciliat Mich. Salon. 2.2.*q*.69.*artic*. 2. *contr*.5. *in fin*. & Petr. Nauarr. *lib*.2.*de restitut. cap*. 4.*p*.2.*dub*. 2. *num*. 154. dicunt enim primam sententiam Caietani, & Aliorum esse veram, quando fit visitatio in locis, in quibus sunt homines docti, qui hæc sciunt, & alios docere possunt. Secundam verò sententiam habere locum, quando fit visitatio in locis, in quibus non sunt homines periti, sed simplices.

26 Est autem aduertendum, quod in huiusmodi Inquisitione generali non fit citatio particularis personæ; neque per eam tantum potest aliquis condemnari, quia non est cõtradictor, sed hæc generalis Inquisitio operatur, vt possit deueniri ad specialem, & sic est præparatoria, ad tradit. per DD. *in cap. placuit*. 10.*q*.1.*per illum text. & cap. Romana* §.*sanè*. & §.*seq. de censib.in* 6. & notat. Speculat. *lib*.3.*de inquisit*. §. 2. *nu*. 9. Cum verò post generalem Inquisitionem peruenitur ad specialem, tunc citari potest delinquens, & testes repetuntur citata parte, & seruatis seruandis, vt inferius dicemus, proceditur ad condemnationem. Bald. *in cap*.1.§.*iniuria col*.5.*uers.pone quod.de pac.iuram.firm. In vsib.feud*. Felin. *in cap. Inquisitionis. col*. 4. *de accusat*. Marant. *in specul.aur.p*.6. *in princ. uer*. *& peruenitur aliquando per viam inquisit.n*.7.*circ. med*.

27 Nota tamen, quod in Curijs sæcularibus Regni Neapolitani seruatur, quod facta Inquisitione generali, capitur informatio particularis criminis, & si reperiatur quis infamatus, formantur contra eum capitula specialis Inquisitionis, de quibus infrà, quæ capitula eliciuntur ab ipsa informatione capta, & datur eorum copia Inquisito, vt possit super illis facere suas defensiones; & si petierit copiam repertorum, non dantur, quia in capitulis continentur omnia reperta contra ipsum. ita Paris de Puteo. *in tract. Syndicat. uerb. Inquisitio col*.3.*uers. et aduerte*. Vnde patet, quod non seruatur *capitulum Regni*, quod incipit: *Subiungendo*; in quo habetur, quod si aliquis in Inquisitione generali reperiatur conuictus de crimine capitali per quatuor testes, quos repulsare non potest, data ei prius copia repertorum, cum nominibus & cognominibus testium, & eorum dictis admittitur ad defensiones summariè & condemnatur; sed vt dictum est istud capitulum non seruatur, cum sit nimis rigorosum; & proinde practicatur, vt datis capitulis fabricetur processus ordinarius, & super illis fiat litis contestatio, (quæ à Criminalistis dicitur receptio nominis delinquentis inter reos de quo infrà) & facta publicatione datur repulsa, & disputatur super indicijs, *ut probatur in cap. qualiter* 2. *de accusat*. & tradit Angel. *de malefic. in uerb. fama publica, col*. 5. *in fin.uers. item aduertas*, & est doctrina eiusdem conformis *in l*. 1.*ff. de quæstion*. quem sequitur Brun. *in tract. de indicijs, et tortura col*.3. vbi ait, non esse per Iudicem dandam Reo copiam eorum, quæ sunt in processu informatiuo, quia non dicuntur indicia, nisi postquam repetita fuerint reo citato; & ita seruatur post factam publicationem.

28 Ista autem practica, vt dentur capitula loco repertorum, quæ seruatur in Regno in Curijs sæcularibus, non habet locum in Curijs Ecclesiasticis, & in alijs, in quibus seruatur Ius Canonicum, nam in illis dari debet omninò copia repertorum cum nominibus, & cognominibus testium, & eorum dictis, vt possit Reus se defendere; nec sufficit dari vnum, scilicet capitula, vel reperta; sed vtrumque dari debet; vt expresse cauetur *in d.cap. qualiter, et quando* 2. §. *debet. de accusat*.

29 Sed quæritur, an in Inquisitione sit necessaria litis contestatio?

Respondetur negatiuè, *per text. in cap. cum olim de testib*. & tradit Speculat. *ubi sup*.§.3.*num*.4. Angel. *in l.si uacantia C. de bon. uacant*. vbi ait, quod ideo non fit, quia non est persona, cum qua possit lis contestari, cum fama, quæ stat loco accusatoris, sit quid incorporale. sequitur Foller. *in Prax. Canonic. prac.c*. 6.*uers.dat inquisitione formata nu*.42.

Quod si esset aliquis Promotor, tunc contestari debet lis cum eo. *cap.cum dilectis de purgat. Canon. cap. cum I. et A. de sent. et re iudic*. & ibi Gloss. notat tamen, Præposit. *in cap. de accusatione* 2.*q*. 8.*col*. 27. quod talis Promotor, adhoc, vt cum eo lis contestetur, debet esse spontaneus, non datus à Iudice; aliàs secus, nam quod faceret Promotor à Iudice electus, videtur facere ipse Iudex. *cap*. 2. *qui apostolica in fin. de prebeu. in* 6. quod procedit etiam præsente reo, vt tenet Abb. *in cap. ueritatis, per illum text. de dol. et cont*. vbi Gloss. *in verb. probatum*.

30 Et ratio est, quia litis contestatio fit per responsionem Rei ad libellum. *c. unic. de lit. contest*. vnde cum inquisitus respondet inquisitioni, prout respondere tenetur. *cap. cum dilect. de accusat*. licet non resultet formalis litis contestatio, quia non est pars contraria, tamen respondendo inquisitioni, videtur contestari. ita Abb. & Foller. *loc. citat*.

Sunt tamen DD. in hoc multum contrarij, nam Abb. *in cap.cum dilectus num*.3.*de purg. Canon*. tenet, litis contestationem in criminalibus, tunc necessariam esse, quando proceditur ad instantiam partis, secus si procedatur ex mero officio; Marian. *uerò in cap. qualiter, et quando* 2.*num*.122.*de accusat* tenet, illam necessariam esse, & dicit de communi DD. sententia: Blancus autem in *Tract.crim.fol*. 6.*nu*. 36. *in fin*. dicit, quod hodie de consuetudine in criminalibus lis non contestatur. Clarus tandem *in Pract.crim*.§.*fin.q*. 45. *in princ*. vtitur optima distinctione dicens, quod aut Reus est contumax, & tunc, quia habetur pro confesso, proceditur cum eo vsque ad condemnationem: Aut est præsens in iudicio, & examinatur super delicto, & tunc per responsionem ipsius, quam facit, inquisitioni vel accusationi, respondendo ad interrogationem Iudicis, inducitur litis contestatio, etiam si procedatur ad instantiam partis, quæ sit absens. Et ita seruatur in practica, iuxta doctrinam Bart. *in l. Is, qui reus nu*.4.*ff. de publ.iudic*. quem refert Aretin. *consil*.58.*num*. 7. & Apostill. ad Angel. *de malefic. in uerb. hæc est quædam inquisitio sub.num*.67. sed vide Farinac. *in Prax. de inquisition: q*.10.*numer*.55.*fol. mihi* 119. vbi latè Alios congerit. & sequere quam sententiam malueris ex dictis. Reliqua supple infr. *sect* 9.*n*.55.

31 At est notandum, quod quomodocumque fiat litis contestatio per inquisitum, vel accusatum, siuè sit præsens in iudicio per eius responsionem, vt dictum est, quam facit Iudici, tam si confiteatur delictũ, quam si neget; siuè procedatur, contra ipsum absentem in casibus à Iure permissis, in quibus pro parte rei proponuntur exceptiones, merita causæ concernentes, semper dicitur *nomen eius receptum inter Reos*. ita Bald. *in l*.1.*post num*.31.*et in l. si neganda C. qui accus. non.poss*. vid. Ioann. Andr. *ad Speculator.lib*.1.*de accusatore nu*.23.*litter.O*. Cauale. *de testib.p*.5.*n*. 200.

In primò enim casu, statim facta responsione, quæ inducit litis contestationem, dicitur *nomen receptum* inter

inter Reos: In secundò verò statim oppositis exceptionibus, & reus est contumax in primò termino contumaciæ, dicitur eius nomen receptum inter Reos, quia contumax habetur pro confesso per statuta Italiæ, quæ quidem valent vt inquit Bald. *in annot.* ad Speculat. *lib. 2. de sent. ante fin. vers. sed in Italia*, cum alias de Iure communi in criminalibus ex contumacia nemò habeatur pro confesso. *vt in l. 1. ff. de requirend. reis.* Si verò opponantur exceptiones dilatoriæ, seù declinatoriæ, tunc quando Iudex declarat super illis, vel reiiciẽdo eas expresse, vel tacitè, quãdo ipsa non obstãtibus procedit ad vlteriora, quia tunc videtur fieri litis cõtestationẽ, tũc pariter dicitur nomẽ illius imputati de crimine receptum inter Reos, & non ante. Bart. *in d. l. Is qui reus num. 3. ff. de publ. iudic.* Alex. *in l. cum mulier. nu. 6. ff. sol matrim.* vbi dicit communem; Angel. *de malef. verb. ad querelam nu. 61.* Cardin. *in cap. de accusatione col. 8. circ. med. 2. q. 8.* & ita seruatur in Practica.

32 Quantum verò ad ea, quæ respiciunt inquisitionem mixtam, est notandum, quod non potest exprimi Persona in particulari, crimen vero in generali; tunc enim non potest inquiri, quin præcedat, infamia, & aliter faciendo Iudex iniquè ageret, quia non potest contra aliquem inquirere super delictis in communi, si aliqua infamia non laboret, etiam si delictum esset notorium; dummodo delinquens sit occultus, & nulla laboret infamia de illo delicto; prout si inueniatur cadauer occisi in aliquo loco, nam tunc non licet Iudici inquirere, quod Titius occiderit, si nulla sit infamia, quod ipse occiderit. Caietan. 2. 2. *q. 69. art. 1. et 2.* & ibid. Salon. *controu. 7.* Arragon. *ibid. dub. 2.* & ibid. Bann. *dub. 1.* Valentia *tom. 3. disp. 5. q. 14. punct. 1.* quod probatur ex Sacris litteris *locis præcit. vt Genes 4.* vbi Dominus non procedit contra Cain, nisi infamia precedente: ibi: *Quid. fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me.* Genes. 18. in facto sodomorum, ibi: *Clamor sodomorũ ascendit ad me; descendã, & videbo, &c.* & Lucæ 16. de Villico habetur *quid est quod audio de te, &c.*

Idem probatur ex Iure Canonico, *vt in cap. inquisitionis, & in cap. cum oporteat. & in c. qualiter, & quando 2. de accusat.* Ex quibus patet, quod tam de Iure Diuino, quam Canonico non licet inquirere contra aliquem in particulari, quamuis crimen sit notorium, nisi adsit infamia personæ.

33 Sed quid dicendum, quando crimen est notorium, auctor verò illius omninò occultus, & nulla prorsus adest infamia de illo?

In huiusmodi casu respondetur absolutè, non licere Iudici specialem inquisitionem facere, contra particularem personam infamia non laborantem, per Iura prædicta, quia requiritur infamia, cum occulta non sobsint iudicio publico. ita Caietan. *vbi sup. art. 2.* Paludan. *4. dist. 19. q. 4 ante fin.* Sot. *lib. 5. de iust. quest. 6. art. 2. conclus. 5. & de tegend. secret. membr. 2. q. 6. dub. 4. post conclus. 2.*

Vnde praxis est, quod in huiusmodi casibus regulariter inquisitio fiat in genere, interrogando homines, an sciant quis illac transierit, qua hora occisus sit, quibus armis, &c. & si ex tali inquisitione generali habeantur indicia alicuius personæ particularis, tunc deueniri potest ad inquisitionem specialem, vt docet Sot. *de teg. secret. membr. 2. q. 6. concl. 1. dub. 4.*

Quia talis inquisitio generalis permittitur pro bono publico, ne delicta remaneant impunita. *cap. cum sit §. fin. de appellat. cap. vestra de cohabit. Cleric. & mul. & cap. Romana §. notoria de censib. in 6.* sicut etiam permittebatur in lege Veteri. *Deuteronom. 21.* & ita docet Innocent. *in cap. bonæ memoriæ 1. verb. testes nu. 4.* & ibi etiam Abb. *de elect.* & Imol. ibid. Bartol. *in l. 2. §. si publico num. 17. ff. ad legat. Iul. de adulter. & clarius in l. fin. ff. de quæst.* fauet Gloss. *in cap. quidam verb. publicè 4. q. 1.* Nauarr. *in cap. inter verba 11. q. 3. conclus. 6. corollar. 50. num. 585. & seqq.* Tabien. *verb. inquisitio. §. 8.* Angel. *in verb. denunciatio §. vlt. ant. fin.* & Alij.

34 *Quoad quartum*, quæ scilicet requirãtur ad validitatem inquisitionis, est notandũ, quod plura sunt.

Quorum primum est, ex parte Iudicis, quod scilicet Iudex inquirens sit competens, alias non tenet inquisitio. Angel. *in l. si vacantia C. de bon. vacant. lib. 10.* nam in causis meri imperij, vt sunt criminales, solus ille, qui habet merum imperium principaliter, potest inquirere de Iure ciuili *l. iubere. ff. de iurisdict. omn. iudic.* incidenter verò Iudex ciuilium causarum *l. nullum C. de testib.* vt si testis deponat falsum, coram eo in causa ciuili, vt dicit Gloss. *in d. l. nullum*, quæ tamen non est sequenda in eo, quod dicit de Clerico deponente falsum coram Iudice Laico, quod possit ab eodem puniri, cum hodie de Iure Canonico, & de Iure nouissimo Codicis contrarium seruetur, *cap. si diligenti de for. compet. & Auth. statuimus C. de Episc. & Cler.*

35 Vnde quia hodie Episcopi, & consequenter eorum Vicarij Generales in causis criminalibus inquirere possunt, quia habent merum imperium in suis Diœcesibus *cap. conquestus in princ. de for. compet. cap. si quis Episcopus 2. q. 7. cap. de persona 11. q. 1. cap. perlectis 25. dist.* Et in causis sanguinis, si habeant iurisdictionem temporalem, possunt vices suas committere alteri. *iuxta l. 1. ff. de offic. eius cui mand. est iurisd.* quia in illis, ne irregularitatem incurrant, interesse non possunt. *cap. Clericis, et cap. sententiam ne Cleric. vel monach. c. ex litteris de excess. prælat.*

36 Sed quæritur, quæ dicantur meri imperij de Iure Canonico?

Respondetur plura esse; Et primò Clericorum depositio, vel eorum perpetua suspensio. *cap. delatori 5. q. 5. cap. at si Clerici de iudic. cap. vt Clericorum §. si quis de vit. et honest. Cler. & cap. latores de Cler. excom. min.*

Secundò excommunicatio. *cap. pastoralis de offic. ord.* & ibi Gloss. *in verb. animaduertere cap. quod sedẽ eod. tit.*

Tertiò purgationis indictio. *2. quæst. 5. per tot.*

Quartò Dispensatio. *cap. vt constitueretur. 50. dist.*

Quinto solemnis pœnitentiæ impositio. *cap. in capita 50. dist. cap. accedentibus de excess. prælat.*

Sextò Ecclesiarum erectio. *cap. nemo Ecclesiam. de consecr. dist. 1. & cap. Ecclesias eod.*

Septimò Virginum consecratio. *cap. deuotis 20. q. 1. c. quod sicut de elect.*

Octauò Clericorum ordinatio. *cap. inter corporalia de translat. Episc. & d. cap. quod sicut de elect.*

Nono Chrismatis confectio. *d. cap. quod sicut, & cap. inter corporalia.*

Decimò Ecclesiæ consecratæ reconciliatio. *cap. aquam de consecrat. Eccles. vel altar.*

37 De Iure vero ciuili merum imperium est quædam summa potestas, per quam ea, quæ sunt iurisdictionis maximè explicantur; & dicitur merum, quasi separatum à cognitione pecuniaria. *l. imperium. ff. de iurisd. omn. Iud.* Speculat. *lib. 1. de iurisd. omn. Indic. §. 1. n. 10. vers. est autem merum imperium.*

Et secundum Ius ciuile ad merum imperium pertinent plura.

Primò, animaduertere in facinorosos homines. *ut in d. l. imperium habetur.*

Secundo, delinquentes carcerare. *arg. c. audient. Auth. de defens. ciui.*

Tertiò, transigere super alimentis *l. 1. ff. de reb. eor. qui sub tutor. vel curat. sunt & l. cum hi. ff. de transact.*

Quartò, iubere cauere prætoria stipulatione, & in possessionẽ mitti reipsa *l. iubere. ff. de iurisd. omn. Iudic.*

Quintò, imponere pœnam capitis, *vt in d. l. imperiũ.*

Sextò,

Sextò, imponere pœnam mutilationis membri, quæ quandoque fit, vt in Auth. ibi posita. C. de seru. fugit. videtur quod sit merij imperij. per cap. vulgaris de pœnit. dist. 1. quia membrum est pars corporis, & ideo multo magis spectat ad corpus, quam pars tritici ad aceruum ipsius, aut pars vini ad dolium, vt ibi. §. adhoc prohibemus Authent. decollato.

Idem dicendum de pœna relegationis, vel alia pena graui, quia minores Iudices ad maiores remittunt, vt in l. 3. ff. de offic. præf. verb. l. si quid fortè de offic. proconf. et d. §. audient. collat. 3. Auth. de defens ciui. vbi DD. idem tenent de pœna fustigationis, quod sit meri imperij; cæteræ verò pœnæ graues sunt mixti imperij; & leues sunt simplicis iurisdictionis.

38 Mixtũ autẽ imperiũ de Iure ciuili est illud, cui non solũ inest merũ, sed etiã iurisdictio, vt in l. imperiũ ff. de iurisd. omn. Iud. probatur. Et sic illa iurisdictio habet mixtum imperium, quę cognoscere potest.

Primò, causas existentes infra merum imperium, seù animaduersionem capitis, vt in d. l. imperium, & l. 1. ff. de offic. ciui cui mand. est iur.

Secundò, cognoscere de ingenuitate, vel libertinitate, aut seruitute spectat ad mixtum imperium. l. placet §. fin. ver. deinde C. de pedan. Iudic. l. nõ distinguemus §. liberali. ff. de arbitr. vid. l. pen. C. vbi caus. stat. agi oport.

Item omnia ea, quæ respiciunt partim pecuniarium commodum, & partim merum imperium, sunt mixti imperij. vt in d. l. iubere. ff. de iurisd. omn. Iud.

39 De Iure verò Canonico mixti imperij esse dicitur suspensio perpetua extra depositionem: Admonitiones: Inquisitiones: Clericorum institutiones, &c. cap. nullus 16. q. vlt. Item visitationes, correctiones, & huiusmodi. cap. conquerente de offic. ord.

40 Vnum tamen nota, quod quidam DD. asserunt, solummodo Papam, vel Imperatorem habere merum imperium, à quibus non appellatur. vt in cap. cuncta il 1. cap. ipsi, & cap. pater 9. q. 3. & l. 1. ff. à quib. app. non lic. Alij verò, à quibus appellatur dicunt habere mixtum. c. decreto 2. q. 6. c. frater noster 16. q. 1.

41 Episcopi tamen habent sine dubio merum imperium, respectu subditorum suorum; sicut Papa respectu omnium inferiorum sibi. cap. vnic. §. per frontis de sacr. vnct. cap. de his, & cap. seq. de consecrat. dist. 5. cap. accusatio 2. q. 7. & cap. si Episcopus 18. dist. An autem, quæ sunt meri, vel mixti imperij delegari possint, vel non, vide ciuilistas, qui in hac materia iurisdictionis integra volumina ediderunt, cum sit nimis durum restringere tam vastam materiam in parua conclusione, ideo Canonistæ ad ipsos recurrant, cum casus occurrit; præsertim ad Bortol. & Bald. in rubr. ff. de iurisd. omn. Iudic. Speculat. lib. 1. eod. tit. per tot. & ibi Addent. & Alios. Pronunc hæc pauca sufficiant, quæ non parum deseruient ad propositum nostrum. Modo reuertamur ad secundum substantiale inquisitionis.

42 Secundum itaq; requisitum de validitate inquisitionis est ex parte inquisiti, vt scilicet sit de iurisdictione Iudicis inquirentis; quoad faciendum iustum iudiciũ, alias nõ posset cõtra ipsũ fieri inquisitio. iuxta tradita. in cap. si diligẽti de for. cõpet. vbi Glos. & DD. & in Auth. statuimus C. de Episc. & Cler. & sup. innuum.

43 Tertium est, ex parte materiæ, de qua inquiritur, nam non in omni crimine inquiri potest in specie, nisi in his, in quibus præcessit infamia, vt supra dixim. de Iure Canonico, sed de Iure ciuili, non nisi in quibusdam casibus, quos notaui suprà num. 6.

44 Quartum est, ex parte causæ incitantis inquisitionem, prout est fama publica, seù infamatio, seù clamorosa insinuatio, quia debet procedere a Viris honestis, & fide dignis, nõ à maleuolis, & quod tanta sit, vt scandalum generet, alias nihil operatur; idest vt sæpè, & sæpius præcesserit. vt habetur in cap. præcit. qualiter, et quando 2. de accusat. vbi Abb. col. pen. & Aretin. in 6. notab. & est text. in cap. cum oportet, et cap. cum in iuuentute de præsumpt. latè Felin. in cap. licet de accusat. & Bal. in l. sancimus col. fin. C. de iudic. Cephal. cons. 250. lib. 16. Clar. in pract. crim. q. 6. vers. amplius etiam.

45 Quod tamen fallit in multis casibus, in quibus non obstante, quod non sit infamia, adhuc inquiri poterit.

Quorum primus est, quando fit inquisitio præsente parte, & non opponente se infamatum non esse; vel diffamationem præcessisse non legitimè. cap. 2. de accusat. in sexto. & notat Cephal. in cons. 66. vbi dat cautelam pro Reis, vt semper faciant protestationem contra Inquisitionem.

Secundus casus est, quando inquiritur contra Superiorem Regularem ad ipsum remouendum ab officio, nam tunc non requiritur tanta diffamatio. cap. qualiter, 1. de accusation.

Tertius est, quando inquiritur generaliter, vt supra dictum est, nam tunc non requiritur infamatio, vt notat Abb. in cap. 1. col. 2. in glos. 1. de offic. ordinar. Et de Iure Regni Neapolit. cautum est, per capit. quod incipit: Generalis; et per constitut. incip. Inquisitiones. vt possint officiales sæculares generaliter inquirere, sine fama præcedente.

Quartus est, quando inquisitio fit contra aliquem, qui crimen confessus est. arg. cap. 1. de confess. in 6. quia tunc non requiritur alia infamatio, nam nulla maior probatio, quam proprij oris confessio. cap. per tuas. de probat. cap. si cautio de fid. instr. & l. cum te. C. de probat.

Quintus casus est, quando fit inquisitio contra officiales in syndicatu, quia tunc etiam non præcedente fama potest inquiri specialiter, & generaliter. arg. cap. 1. de offic. ordinar. S. Antonin. 3. p. tit. 9. cap. 7. §. 3. vers. & per hoc patet, quod syndicatores. Paris de Puteo in tract. syndicat. cap. 11. in fin. ver. proceditur autem in syndicatu.

Sextus est, quando præcessit inquisitio generalis, quæ est præparatoria ad specialem, sine alia infamia, quia alias frustra fieret, si perueniri non posset ad specialem. Bald. in l. iubemus col. 2. vers. & est sciendum. C. de probat. & in l. obseruare. §. proficisci. q. 5. & 6. ff. de offic. proconf. & in l. congruit, vbi etiam Bart. ff. de offic. Præsid. Felin. in cap. inquisitionis col. 3. de accusat.

Septimus est, quando inquiritur per denunciationem publici officialis ad hoc deputati. cap. fin. de offic. custod. & ita tenet Hostiens. in summ. verb. inquisitio.

Octauus est, quando Iudex inquirit ex mero officio, & non ad instigationem alterius. vt in d. cap. 1. de offic. ordinar. S. Antonin. vbi sup. vers. item fallit cum Iudex, vbi dat cautelam Iudicibus, vt quando formant inquisitiones, vtantur verbis huiusmodi: Hæc est inquisitio quam facit talis N. contra talem N. ex suo mero officio, quia sic peti nõ potest ab eis copia diffamationis.

Nonus est, quando Iudex inquirit ex necessitate sui officii, quia fortè si non inquirat de tali crimine, adest statutum in illo loco, vt ipse puniatur, nam tunc sine diffamatione inquirere potest. S. Antonin. loc. cit. vers. in criminali verò, Angel. in tract. de malefic. in 3. car. vers. quintò fallit.

Decimus est, quando fit inquisitio in casu, vbi vertitur animæ periculum, ad correctionem, nõ ad punitionem; nã tunc sine diffamatione præcedente procedi potest, iuxta cap. placuit. 10. q. 1. cap. Romana. §. sanè de censib. in 6. arg. cap. sicut olim de accusat. Speculat. lib. 3. de Inquisit. §. 2. n. 6. & §. 3. n. 4. vbi alios casus congerit, in quibus sine diffamatione inquiri potest. & probatur ex ca. ad nostrã. 2. de iureiuran. cap. cũ nobis, & ibi Glos. de elect. Abb. in ca. 1. col. 2. in glos. 1. de offic. ordin. et l. ca. 1. in fin. de postulat. prælator. Bald. in cons. 220. in princ. vol. 3.

46 Quin-

46 *Quintum* requisitum ad validitate Inquisitionis, est ex parte formæ, vt scilicet sit aptè concepta, & debitam formam habeat, alias deueniri non potest ad cōdemnationem. *vt desumitur ex c. Inquisitionis, c. qualiter, & cap. cum oportent. de accus.* de formis autem dicemus infra in singulis inquisitionibus. Vnde de forma substantiali requiritur, vt in inquisitione apponatur locus, & tempus delicti; aliæ verò solemnitates. *l. libellorum. ff. de accusat.* cum sint minus substantiales, omitti possunt in inquisitione, non tamen in accusatione. ita Gloss. ibid. & S. Antonin. *loc. cit. vers. debet ergo in inquisitione.* Angel. verò *in cons. 178. & cons. 297. col. 1. & de malefic. in 3. car. vers. quinto principaliter* tenet quod excepta inscriptione, omnes aliæ solemnitates. *dictæ l. libellorum* requiruntur in inquisitione: ita etiam dicit Bart. *in l. 2. §. si publica vers. quaero vtrum. ff. de adulter.* Bald. *in cons. 490. in 3. vol. et cons. 428. in princ. in 5. vol.* Abb. *in cap. fin. col. pen. de purg. canon.* Felin. *in cit. cap. qualiter 2. 4. debet. col. pen.* & ibid. Anan. *col. 2. in fin. de accus.*

47 Quod tamen limitatur secundum Angel. *in §. fin. Authent. quomod. oportent. Episc.* in crimine læsæ Maiestatis Diuinæ, & sic in crimine hæresis, & blasphemiæ, quia tunc valet inquisitio, sine solemnitatibus *dictæ l. libellorum*; de quibus agemus *in sect. seq.*

Idem dicendum erit de crimine læsæ maiestatis humanæ, in quo proceditur summariè, sine prædictis solemnitatibus, *vt habetur in extrauag. Imperial. ad reprimendam (condita ab Henric. septimo) sub tit. quomodo in læsæ maiest. crimine procedatur posita in Auth. coll. 11. tit. 1.* & ibi Bartol. Et aduertunt Addent. ad Angel. *de malef. d. vers. quinto principaliter.*

48 *Sextum* requisitum est, quod constet saltem in genere, illud delictum, super quo fit inquisitio, fuisse commissum, sed ignoratur a quo. Bart. *in l. fin. col. 1. ff. de quaestion. & in l. 1. §. item illud. ff. ad syllan.* Angel. *ibid. vers. fama publica col. 25. vers. Duodecimò,* & late Par. de Put. *in d. tract. de syndicat. vers. confessio,* vbi ait, quod etiam si quis confiteatur, se occidisse hominem, & sepellisse in aliquo loco, adhuc debet Iudex, vt constet de delicto, accedere ad locum, & exhumari facere corpus, & videre, an sit occisum, & si vulnera sint recentia, & sic de singulis, vel saltem reperiantur ossa, si factum est antiquum, iuxta tradita per Bald. *in l. si quis testibus in fin. C. de testib.* & Bart. *vbi sup.* Vnde cautus esse debet Iudex in hoc, vt numquam deueniat ad inquisitionem specialem contra aliquem, nisi plenè constet de corpore delicti, & quod realiter fuit commissum, alias procedendo, etiam si reus confiteretur se commisisse delictum, non solum non posset illum condemnare ad pœnam ordinariam, sed nec etiam posset torquere ita Angel. & Alij vbi sup.

49 *Septimum* requisitum Inquisitionis est, quod delinquens, contra quem inquiritur per publicam famam præcedentem, sit valde infamatus de illo crimine, ita vt infamia sit vehemens contra eum, & talis, quæ generet scandalum in populo, si non fieret inquisitio per Iudicem, vt tradit Bart. *in l. congruit. ff. de offic. præs. urb.* Angel. *de malef car. 2. vers. quarto principaliter* Gandin. *in eod. tract. de malef. tit. quom. de malef. cogn. per inquis. col. 2.* Dec. *in cons. 175. col. 2. vers. secundò principaliter, & cons. 189. col. fin. vers. non omitto.* Et benè probatur *in tex. cit. cap. qualiter 2. de accusation. & cap. licet. Hely. de Simon.*

50 Est tamen notandum, quod dicta fama probanda est in Actis, quia nisi ex eis appareat probata, non credetur Iudici asserenti de fama in inquisitione, quæ impugnari poterit, nisi de ea constiterit, Fulgos. *in consil. 108. & 136.* Decius *in dict. cons. 175. col. 2.* De Alijs modis, quibus impugnari potest inquisitio, vide Speculator. *d. lib. 3. de inquis. §. 1. à num. 1. cum seqq.* Ego autem constituto regulam generalem, vt impugnari possit, deficientibus requisitis prędictis, & his, de quibus mox dicemus, vel aliquo ipsorum, maximè de substantialibus.

51 *Octauum* requisitum est, quod delictum, de quo fit inquisitio, sit commissum per dolum, vel latam culpam, non verò per accidens, vel per leuem, aut leuissimam culpam, quia tunc inquiri non poterit. Bald. *in l. data opera col. 3. C. qui accusar. non poss.* vbi multipliciter declarat; quando autem delictum dicatur commissum per culpam, leuem, vel leuissimam; vel per dolum, vide plenè notata per DD. apud Marant. *in Spec. aur. p. 4. dist. 1. à num. 75. cum plurib. seqq.*

52 *Nonum* requisitum est, vt apponantur in inquisitione omnes circumstantiæ delicti in specie, nimirum in quo loco loci, quo die mensis, & anni, & qua hora diei, item qualitas delicti, quibus armis, vel instrumentis fuit commissum, cum qua persona, contra quem, &c. alioquin non valeret inquisitio, ex eo, quia non posset Reus se defendere circumstantijs deficientibus. Abb. *in cap. fin. col. pen. de purg. canon.*

Et ideo specialis inquisitio corrueret, si fierent capitula generalia, videlicet, quod N. inquisitus solitus est cōmittere homicidia, furta, blasphemias, & huiusmodi, quia ex tali generalitate tolleretur reo remedium defensionis; quapropter facienda sunt capitula in specie, nimirum quod N. commisit tale homicidium in personam talis, in tali loco, tali die, mense, anno, &c. Vel tale furtum pecuniæ in tanta quantitate, vel bonorum talium, contra talem in tali loco, &c. Regnante, vel Dominante N. &c. alias diceretur incerta, obscura, & vaga inquisitio, & sic per partem impugnari poterit, maximè per dicta sup. *in quintò requis. nu. 46. & probatur in l. prætor. edixit. in princ. ff. de iniur.* & tradit Bartol. *in d. extrauag. ad reprimendam uerb. per inquisitionem.* Bald. *in cons. 459. col. 1. uol. 1.* & Angel. *in l. si uacantia C. de bon. uacantib. lib. 10. et de malef. latissimè.*

53 *Decimum* requisitum est, vt Iudex formando inquisitionem, ante omnia citari faciat partem offensam ad declarandum, an voluerit accusare, quia si adsit accusatio, cessat inquisitio; accusatio enim est remedium ordinarium, & inquisitio extraordinarium, *ut probatur in cap. quoniam contra de probat.* de Iure ciuili, sed de Iure Canonico est remedium ordinarium, vt inferiùs dicemus, & sic succederet regula, quod vbi datur remedium ordinarium, non conceditur extraordinarium. *l. quædam in princ. ibi: quid id consequi. ff. de edend. l. in causa 17. ff. de minor. & l. in prouinciali. ff. de nou. oper. nunciat.* Et tūc facta declaratione partis offēsæ quod noluerit accusare, procedi poterit ad inquirēdū.

54 Debet similiter, vt rectius agat Iudex, citari facere consanguineos proximiores offensi, qui habent ius, secundum leges prosequendi suam, vel suorum iniuriam, ad tradita per Gloss. *in cap. presbyter. si à plebe 2. q. 4. in uerb. suspendantur uers. notandum ergo,* & Bald. *in l. Senatus col. 1. C. qui accus. non poss.* Speculat. *d. lib. 3. de inquisition. §. 3. n. 20. in princ.* Cæpoll. *in tract. de cautelis caut. 24. exordient. tu scias.*

Et ista citatio operabitur, quod si post terminum præfixum comparuerit quis ad accusandum, non admittetur, regulariter loquendo, nisi cum causa, alias si illa prius non fieret, & superueniret accusator cessaret inquisitio, quia remedium ordinarium, prout est accusatio, facit cessare extraordinarium, prout est inquisitio, *iuxta notata in tribus num. præced. allegat.* & notat Cardin. *in Clem. sæpè §. fin. q. 3. de uerb. signif.* Quæ regula quando procedat, & quid agendum, si accusator apparuerit post probationes in inquisitione receptas vid. Bart. *in l. 3. §. fin. ff. de adulter.* Bald. & Anan.

Anan. *in d. cap. qualiter 2. de accus. & in cap. licet eod. tit.* & ibi etiam Felin. *in fin.* Angel. *de malefic. in ver. hæc est quædam inquisitio col. 10. vers. quæro, an inquisitus.*

De Iure autem Canonico Iudex Ecclesiasticus iustum terminum accusare volentibus, dabit, quando non extat aliquis instigator; seu accusator, cum quod procedi possit, quia tunc si Clericus infamatus est de aliquo crimine, statuet illum personis offensis, & omnibus accusare volentibus, secus quando extat accusator, vel instigator cum quo proceditur. ita Gloss. *in cap. inter de purgat. canon. verb. constitutio*, & ibi Abb. qui aliter distinguit. Et in primo casu, si aliquis comparuerit ad faciendum partem in iudicio, debet audiri. *cap. omnibus 2. q. 5. & cap. 1. decimaquinta q. 5.*

55 Sed quæritur, an si quis accusationem porrexit coram alio Iudice, impedimentum præstet inquisitioni iam cœptæ ab alio?

Respondetur affirmatiuè: ita Bald. *in l. ea quidem. in fin. C. de accusat.* Bart. & Alex. *in d. l. 3. §. fi. ff. de adulter.*

56 Est benè verum, quod quando Inquisitio permittitur fieri specialiter de Iure, vel per statutum, tūc non est remedium extraordinarium, sed ordinarium, & consequenter non cessaret per superuenientem accusationem. Bart. *in d. extrauag. Ad reprimendam. vers. denunciationem post princ.* Angel. *loc. prox. cit.* quia vnū remedium ordinarium non facit cessare aliud æquè ordinarium. Bart. *in d. l. 3. §. fin. col. 2. ff. de adult.* Vnde sequitur, quod in omnibus casibus, in quibus potest inquiri de Iure communi, quos notant Glos. & DD. *in l. 2. §. si publico. ver. fine accusatore. ff. ad leg. Iuliam. de adult.* & S. Antonin. & Speculat. *in loc. alleg. sup. num. 6.* Accusatio superueniens non facit cessare inquisitionem. Sunt & Alij casus, in quibus non cessat inquisitio per accusationem superuenientem, quorum.

Primus est, quando accusatio fieret coram alio Iudice malitiosè ad impediendā Inquisitionem alterius Iudicis. Bald. & Angel. *in l. si seruus. §. 2. ff. de legat. 1.* Bart. Alex. & Alij. *in l. si vero. ff. qui satisdar. cogant.*

Secundus casus est, quando præcessit interrogatio Iudicis, an offensus voluerit accusare ante inquisitionē, & ille negatiuè respondit: nam tunc cœpta inquisitione non potest amplius accusare. Bald. *in l. accusationem, per illum tex. col. 1. C. qui accus. non poss.* Alex. in addit. ad Bar. *in d. l. 3. §. fi. ff. de adult. siuè ad leg. Iul. de adult.* Addent. ad Angel. *de malef. ver. Hæc est quædam inquisitio col. 10. in addit. incip. ordinarium.*

Tertius casus est, quando nihil opponitur, dum fit Inquisitio, nam tunc etiam per superuenientiam accusationis, adhuc valeret inquisitio. Bal. *in l. 1. in fin. C. de furtis:*

Quartus casus est, quando accusatio est suspecta de collusione inter accusatorem amicum delinquentis, & ipsum delinquentem, quia tunc neque cessat inquisitio per accusationem prædictam Io: Andr. *in addit. ad Speculat. de inquisit. §. 3. num. 20. in fin. litt. R.* Abb. *in cap. de his. col. fin. de accus.* vbi docet quomodo probetur collusio.

Quintus casus est, quando ille, qui accusare vult, dedit causam inquisitioni, vt si ad eius instantiam fuit facta, nam tunc non admittitur ad accusandum, quia videtur elegisse primam viam inquisitionis. Bar. *in d. l. 3. §. fin. ff. ad l. Iul. de adult.* & Bald. *in l. ea quidem. col. fin. vers. Tu dic. C. de accus.*

Sextus est, quando qui modò vult accusare, priùs denunciauit, ob eandem rationem, quia videtur elegisse illam viā, & sic nō cessaret inquisitio prius cœpta per talem accusationem. Speculat. *de inquisit. §. 4. nu. 8.*

Septimus est, quando fuerunt receptæ probationes per viam Inquisitionis, nam tunc licet superueniat accusatio legitima, probationes tamē prius factæ remanent in suo robore. Ioā. Andr. *in addit. ad spec. loci sup. cit.* Gandin. *de malefic. tit. quom. de malef. cognosc. per inquis. col. pen. in fin.*

Vltimus casus est, quando Inquisitio fit per Iudicē Ecclesiasticum, quia de Iure Canonico, secundum sacros Canones, ipsa est remedium ordinarium. *d. ca. super his, & cap. qualiter. 2. § ad corrigendos de accusat.* & consequenter non cessaret per accusationem superuenientem. Præpos. *in cap. de accusatione. col. 43. 2. q. 8.* quia Iudex Ecclesiasticus procedere potest ad inquisitionem, etiam non monita parte offensa, an voluerit accusare. ita Cardin. *in clementin. sæpè. §. fin. in 3. qu. de verb. signif. & in d. cap. qualiter. 2. de accusat. & ibid. etiā* Anan.

57 *Vndecimum* requisitum ad validitatem Inquisitionis est, vt ille, contra quem inquiritur, non fuerit aliàs de eodem crimine accusatus, vel inquisitus, & ab eo legitimè absolutus, nam tunc nō poterit super eodem fieri noua Inquisitio. *vt probatur in cap. de his. de accusat.* vbi DD. communiter, & præsertim Abb *& in capit. fin. de collus. deteg.* & est etiam *tex. in l. pen. §. fin. ff. naut. caupon. & stabular. & l. si cui. §. idem. & l. Senatus. ff. de accusat.* vbi Bart. Alex. *in cons. 2. col. pen. volum. 1.* Ludou. Roman. *cons. 243.* Cæpol. *cons. 66.* Specul. *seq. un. citand.*

Idem dicendum erit: si aliàs fuisset condemnatus & punitus, nam neque poterit amplius inquiri, nec accusari de eodem delicto. Alex. *cons. 11. col. pen. vol. 1. per text. in l. sepulchri 1. ff. de sepulcr. viol.*

58 Quod tamen fallit in multis casibus; Quorum.

Primus est, quando sententia absolutoria non fuit diffinitiua, sed solum ab obseruatione iudicij, nam tunc poterit iterum inquiri, & accusari, cum talis sententia non pariat exceptionem rei iudicatæ. Abb. *in c. de his. col. 1. de accus. per leg. libellorum. ff. de accusat.* Felin. *in d. cap. de his. col. 1.* vbi dicit, quod de Iure Canonico etiā absolutus ab obseruatione Iudicij non potest iterum accusari ab eodem Accusatore; & idem videtur dicere Speculat. *lib. 3. tit. de abolit. & purg. §. 1. nu. 6.* per iura, quæ ibi allegat, & latiùs dicem. *infr. sect. 17. n. 8. cum seq.*

59 Secundus est casus, quando sententia absolutoria lata fuisset per collusionem, & præuaricationē, quia tunc poterit iterum fieri inquisitio. *cap. fin. de collusion. deteg.* vbi Abb. & Anan. *l. 3. ff. de præuaric. l. si quis homicidij. C. de accusat.* Ioan. Andr. *in d. addit. Speculat. de inquisi. §. 3. nu. 20. in fin. litt. R. circ. med.* & Abb. *in d. cap. de his de accusat.* vbi vt dictum est, dat regulas cognoscendi collusionem.

60 Tertius est, quando quis accusaretur ab alio, quam ab eodem, qui primò accusauit, vel inquiri fecit: nam tunc poterit iterum inquisitio fieri, maximè si iste tertius ignoret primam accusationem ab alio factam: secus tamen est, si sciuisset, quia tunc obstaret, etiam illi, exceptio rei iudicatæ. *l. si cui. §. eisdem.* & ibi Bart. *ff. de accusat.* Abb. *in d. cap. de his. col. fi. eod. tit.* Roman. *cons. 213.* & Alex. *cons. præcit. col. penult. vol. 1.* vbi tradit, quomodo probanda sit ignorantia, vel scientia:

61 Quartus est, quando quis fuit absolutus per transactionem initam cū parte, & non per sententiā, quia tunc alter tertius poterit inquiri facere, vel accusare: licet secus ipse transigens, nisi quando transactio non valebat. ita Felin. *in d. cap. de his. col. 1. vers. secundò limita*, & ibid. Abb. & Alij. *de accusat.* unde colligitur, quod transactio in criminalibus patit ius, quoad transigentes tantum. Bald. *in l. transigere. in 4. et 5. opposit. C. de transact.* nō quoad omnes alios sicut sēntentia; ideò alius accusare poterit *l. qui cætū. §. qui vacantem ff. ad leg. Cornel. de vi publ.* & Iudex inquirere

cap. 1. de colluf. deteg. vbi Abb. *col. fin.* Alex. *in d. l. transigere col. 1.* & ibi Iaf. *col. 2. in princ.* & ibid. Bartol. *col. 1. in fin. et col. 2. in 4. oppof.* vbi ait, quod effectus transactionis in criminalibus hic est, nam in casibus, in quibus transactio est permissa, illa facit ius, quoad omnes, quantum ad processum, & instantiam cæptam, etiam quoad Iudicem, vnde tertius accusator nõ poterit illum processum prosequi, neque Iudex ex illo cõdemnare, sed ille remanet in totum extinctus per transactionem; ideò fieri debet nouus processus; secus verò in casibus non permissis à Iure transactionem fieri, nã tunc proceditur per eumdem processum: *vt habetur in l. 2. C. de abolit.* Casus verò permissi, & prohibiti trãsactionem fieri in criminalibus ponuntur. *in d. l. transigere. C. transact.*

62 *Quoad quintum* principale, quis scilicet sit effectus Inquisitionis, erit notandum, quod nihil aliud est, quam correctio & punitio inquisiti; vnde quando inquisitio facta est contra aliquem, qui habet beneficium, vel officium, & remanet cõuictus de crimine, super quo inquisitio facta est, punitio illius est, vt remoueatur à beneficio, vel officio, seu administratione, prout habetur *Luc. 16.* de villico diffamato, quod dissipasset, &c. ibi: *iam non poteris amplius villicare, etc. & cap. qualiter, & quando 2. de accusat.* Si verò non habuerit Beneficium, vel officium, pœna erit arbitraria, secundum qualitatem Personæ, circumstantiam delicti, loci, temporis, & simil. *cap. inquisitionis. in fin. de accusat.* Quod fallit in criminibus enormibus, in quibus pœna erit ordinaria priuationis Beneficij, officij, & Dignitatis, prout in crimine simoniæ, & similibus. *d. cap. inquisitionis. de accusat.* Quæ autẽ delicta dicãtur enormia, quę leuia, dicemus. *in seq. sect. n. 53. cum seq.*

63 Prænotatis itaque supradictis, deueniendum erit, secundum nostrum solitum institutum ad Practicum modum procedendi in Curia: Ideo obseruare necesse est Primò, quod cum proceditur per inquisitionem, iudicium erit huiusmodi: videlicet. Capitur prius informatio, & examinatur reus, si captus fuerit, & formantur capitula ex omnibus repertis; formatisque capitulis, quæ sunt, tamquam articuli in ciuilibus: illa producuntur per Promotorem Fiscalem Curię, & citatur Reus ad videndum præsentationem illorum, & ad dicendum contra illa, secundum stylum Romanæ Curiæ; in aliquibus tamen Curijs Ecclesiasticis, præsertim Regni Neapolitani; Solum citatur Reus ad recipiendum copiam capitulorum, & in multis alijs non citatur, sed quando Reus est præsens, statim interrogatur super ipsis capitulis, quæ continere debent omnes circumstantias criminis, vt supra dictum est, & omnia crimina, quę Iudex per inquisitionem probare intendebat. Dataque Reo copia capitulorum, & indiciorum, si voluerit aliquid opponere contra ipsa capitula, audietur, & dabitur competens terminus, si verò nihil dixerit, interrogari debet super vnoquoque capitulo, & eius responsio describenda erit per Notarium, seu Actuarium causę in calce vniuscuiusque capituli, & per illam responsionem, siuè affirmatiuam, siuè negatiuam, fit litis contestatio, eiusque vim habet huiusmodi actus responsionis. Et tunc si confessus fuerit, concessa ei copia capitulorum, & responsionum suarum, vt possit formare suas defensiones, & exceptiones, datur illi terminus ad se defendendum, qui terminus est cõmunis, etiam Curiæ inquirenti: Si verò negauerit, dabitur terminus Promotori Fiscali ad pinguius probãdũ illa capitula, & examinantur testes citato inquisito, & similiter dabitur terminus eidem inquisito ad faciendas suas defensiones, qui debet esse competens, attenta distantia loci, & qualitate criminis.

64 Iste autem terminus ad probandum, & defendendum est communis, vt diximus, & ideo infra istum inquisitus opponet exceptiones, & faciet suas defensiones: Promotor verò Fiscalis infra eumdem terminum procurabit fieri per Iudicem repetitionem testium, citato inquisito, quia alias non facerent indicium, iuxta doctrinam Bart. *in l. fin. in fin. ff. de quæstion.* Testes enim recepti in processu informatiuo ante litis contestationem, cum faciant tantum indicium, non probant, vt communiter tenent omnes Criminalistę, ideo adhoc vt probent, examinari debent post litis contestationem, & simul citato reo ad videndum illos repeti, alias deueniri non poterit ad condemnationem, imo neque ad torturam. Boss. *de indicijs num. 128. & de lit. contest. per tot.* Grammat. *cons. crim. 15. n. 1. & 2.* Clar. *in Pract. crim. §. fin. q. 45. vers. cæterum si Reus,* vbi etiam dicit debere examinari cũ iuramento æquè, ac si numquam fuissent examinati; secus tamen est, quando Iudex in termino defensionis dixerit; *habitis prius testibus pro ritè, & rectè receptis, & legitimè examinatis, etc.* & ipse inquisitus declarauerit illos habere pro repetitis, tunc enim probarent contra illum, etiã si repetiti non fuerint. Chartar. *in Pract. interrogand. Reo. lib. 3. c. 3. n. 64. cum seqq.* & latius suo loco dicemus infrà.

65 Est secundò obseruandum, quod iudicium inquisitionis est sũmarium, & propterea de stylo Rom. Curiæ, & Aliarum Curiarum Ecclesiasticarũ, Regni præsertim, dantur quatuor termini *Primus* scilicet promotori fiscali ad articulandum, siue ad dandum capitula, post quã Reus examinatus fuerit: *Secundus* datur Reo ad dicendum contra articulos, seu capitula, & tunc si petierit copiam, danda erit, & in eo termino opponet omnes exceptiones, quas voluerit, & faciet suas defensiones, & è contra fiscalis promotor probabit capitula, si opus fuerit, & citato reo repeti faciet testes pro informatione Curię examinatos: Quo facto fit publicatio; postea datur *Tertius* terminus, tam Reo, quam Promotori ad producẽdum omnia; & tunc productis iuribus ab vtraque parte, vel ab altera tantum, dabitur *Quartus* terminus ad dicendum contra iura producta, & isti termini sunt substãtiales in Vrbe, & in multis alijs Curijs Ecclesiasticis. Reliqui verò actus fieri solent de stylo Curiarum; Vnde post prædictos causa bene instructa dicitur, & censetur conclusum in causa, quoad partem inquisitam, si proceditur per inquisitionem, vbi non fit alia conclusio.

66 Et ex tunc post terminum ad producendum omnia, vt dictum est, qui datur medio tempore post publicationem, ante verò conclusionem, non fiunt aliæ probationes; quia conclusio in causa claudit os Iudici, & parti. *cap. cum dilectus de fid. instrum.* Gloss. *in clem. sæpè ver. interrogetur de verb. signif.* Innocent. *in c. pastoralis de caus. poss. & propr.* Præpos. *in cap. de accusatione 2. q. 8. col. 46.* quo facto citabitur Reus ad sententiam, quæ tandem proferetur in termino, & sic finietur iudicium inquisitionis.

67 Obseruandum est tertio, quod est valde controuersum inter Doctores, an danda sit copia capitulorum Reo de necessitate, nec ne, ita vt si non detur, processus sit nullus, nam Abb. *in cap. qualiter et quando 2. n. 10. notab. 13. de accusat.* tenet quod processus nõ erit nullus, si ipse reus non petierit, *per text. in cap. 1. de accusat. in 6.* vbi habetur, quod si reus confessus fuerit crimen, de quo facta fuit inquisitio, non potest allegare nullitatem, ex eo, quia non fuerunt illi data capitula: Archidiacon. verò, & Alii, quos citat & sequitur Geminian. *in d. cap. 1. de accusat. in 6.* alio modo distinguendo asserunt, quod in iudicijs

68 Datur

68 Datur duplex ordo Iuris; Vnus est de substantia iudiciorum, vt scilicet citatio, induciæ post citationem, litis contestatio, testium receptio, sententiæ scriptio, &c. & iste, si omittatur, vitiat processum. *vt habetur in cap. ei qui appellat. §. diffinitiua 2. q. 6.* & notat Glos. *in cap. 1. 2. q. 1. ver. quod autem*, vbi etiam notat ordinem diuersorũ iudiciorum: Alius verò est ordo congruitatis, non de substantia, vt scilicet sententia non feratur sub conditione, & non prius pronũcietur de possessione, quam de proprietate, & similia, & iste si omittatur, non vitiat iudicium, & sententiam. *capit. biduum 2. q. 6. et l. 1. C. de appellat.* Vnde dicũt ipsi, quod si datio capitulorum, seù exibitio petitur à Reo, tali casu sit de necessitate Iuris & sic si non exhibeantur, resultat nullitas; si verò non petierit, & tacuerit de nõ datione, seù exhibitione, tunc effi..itur de cõgruitate, & consequenter nõ resultaret nullitas processus Frãc. autem, Ioan. Mon. & Alij. *in pręalleg. cap. 1. de accus. in 6.* tenent quod quando ordo Iuris est de substantia, si à parte petantur capitula, tunc poterit appellari, si non concedantur, sed processus nõ redditur nullus, sine appellatione Marsil. verò *in sua Pract. crimin. §. nunc videndum* distinguit inter inquisitum Idiotam, simplicem, vel rusticum, & inquisitum sagacem, doctum, vel peritum, nam primò casu dicit deberi dari, etiam non petendo; secundò verò casu secus, quidquid tamen sit de veritate sententiarum, tutior pars erit eligenda, maximè per Iudicem Ecclesiasticum, qui debet potius superabundare in æquitate, quam deficere in iustitiæ administratione, & ideo siuè petantur per Reum capitula, siue non petantur tutius erit illi concedere, vt possit suas defensiones proponere, quod desumitur ex tex. *in d. ca. qualiter 2. de accus. §. debet*, ibi: *& exponenda sunt ei illa capitula, de quibus fuerit inquirendum*, Idem firmare videtur Contard. *de offic. pręs. in tit. de negat. crim. num. 6. fol. mihi 498* Anchatan. *cons. 316. n. 1.* vid. Clar *in Pract. crim. § fin. q. 49. vers. sed numquid* vbi Alios congerit; ac etiam ait, copiam esse dandam expensis ipsius inquisiti, non Curiæ. Idem firmiter tenet Foller. *in Pract. crim. canon. c. 6. num. 47. circ. fin.* retractans se ab eo, quod aliter dixerat. *in Prax. crim. for. secul.*

69 Et ratio est, quia defensio est Iure naturali. *l. vt vim. ff. de iust. & iur.* & etiam diabolo non est deneganda, si in iudicio adesset. *arg. c. cũ inter de except.* & ideo cum se defendere nequeat reus, nisi exhibeantur capitula, necesse erit illi dare. Accedit, quod quando reus non potest se defendere per se ipsum, vel per alium, defendi debet ab ipso Iudice, *vt probatur in l. & si non defendatur. ff. de pœn.* ergo in casu nostro, siuè petierit, siuè non, debet Iudex illi dare capitula inquisitionis: vt se defendere valeat.

70 Sed quæritur, an impediri possit inquisitio, ita vt ad vlteriora procedi nõ possit, si opponatur aliqua exceptio, quod procedi non possit?

Respondetur, quod si exceptio opposita contra Inquisitionem, sit Iudicis incompetentiæ, vtique illam impedire regulariter potest, per tradita *in cap. cũ oporteat, et cap. qualiter 2. in princ. c. super his c. licet in fin. de accus. c. Deus omnipotens 2. q. 1. et c. leges 3. q. 6.* & ita tenet Specul. *lib. 3 de inquisit. §. 1. num. 1.* qui postea *n. 24.* quoad exceptiones in genere, tenet esse illas probandas, antequã ad vlteriora procedatur, per text. *in cap. exceptionẽ de except. et ca. in præsentia de sent. excomm.* Abbas tamen *in dict. cap. exceptionem* facit quandam distinctionem inter exceptiones dilatorias, & peremptorias, sed de his suo loco dicemus.

Sunt tamen quædam delicta mixti fori, in quibus datur pręuentio inter Iudicem Ecclesiasticum, & Sæcularem, de quibus latè dicem. *infr. tom. 2. p. 5. in Prax.*

10. *§. 1. à nu. 102. vers. est igitur cum plur. seqq.* ideo ad ibi dicta me remitto.

71 Obseruãdum est quartò, quod hic Nos loquimur de inquisitione, quæ est actus, per quem Iudex procedere solet contra aliquem virtute sui officij: non autem de inquisitione, quæ transmittitur Reo contumaci, quia hæc est potius citatio, quamuis communiter dicatur inquisitio, ut optimè aduertit Signorol. *in cõs. 245. dub. 1. n. 5.* quẽ refert Clar. *in Pract. crim. q. 3. vers. et aduerte*, de qua Nos agemus inferius *sect. 18. per tot.* & formulas quasdã subiũgemus. hic. *n. 75. cũ seq*

Vnde procedere per uiam inquisitionis, nõ est trãsmittere Reo inquisitionem, sed formare processum informatiuum contrà Reum: citatio uerò, quæ postea transmittitur Reo absenti, uel contumaci cum termino ad comparendum, cum serie delicti, & alijs circumstantijs, de quibus nos dicemus *in d. sect. 18.* & mox apparebit ex formulis subiungendis, communiter dicitur etiam inquisitio, quæ quidem transmitti solet, non solum Reo absenti, uel contumaci, contra quem proceditur per uiam inquisitionis, & ex officio: uerum etiam si per uiam accusationis. Quod tene menti, quia multi in hoc falluntur, credentes, quod procedere per inquisitionem, sit idem cum inquisitione, quæ transmittitur Reo absenti, uel contumaci in uim citationis ad comparendum, de qua Angel. latè in *tract. de malefic. per tot.* & Clar. *in pract. crim. q. 31. vers. quæro numquid. et vers. seq. et q. 28. vers. scias autem.* & Alij, quos referam *d. sect. 18.*

PRAX. PROCESSVS.

---

72 Iactis his fundamentis deueniendo ad praxim formandi processum criminalẽ, notãdũ est, quod quãdo Superior Ecclesiasticus siuè sit Episcopus, siuè Prælatus Regularis, qui uoluerit procedere per uiam Inquisitionis generalis ad tradita per text. & DD. *in c. 1. §. sanè de censib. in sexto.* uti poterit infrascripta, uel simili.

Forma edicti Inquisitionis generalis siuè in Visitatione, siuè extra fiat Inquisitio.

N. de N. Episcopus N. siuè N. de N. superior Conuentus N. siue N. Vicar. gener. etc.

In nomine Domini Amen.

Cum perueniſſemus in Terram N. *nostræ Diœcesis*, Vel *in Conuentu* N. *nostri ordinis officium nostrum exequi volentes, vt è nostra Diœcesi*, Vel *Religione vitia, et peccata, quod fieri potest, expurgentur; et delinquẽtes saltem metu pœnarum à criminib. committendis abstineant, et iã commissa, ob aliorum exemplum, et iustitiam seruandam, conuenientibus pœnis puniantur, per præsens edictũ affigendũ ad valuas maioris Eccles. d. Terræ*, uel *Cõuẽtus, etc. in virtute S. obedientiæ præcipimus, vt omnes, et singuli, qui de Iure possunt, debent, seruatis seruandis, Ecclesiasticorum delicta manifestare* Nobis *debeãt, omni meliori modo. Ad finem, etc. Et ita, etc. Datum in Terra* N. *in domibus nostræ residentiæ die.... mens. ... ann. ...*

N. *Episcopus* N. N. *Notar. etc.*

73 Quo facto, si aliquis comparuerit ex se ad manifestãdum aliquod crimen, illum benignè audiat Episcopus: alias uocatis aliquibus Ecclesiasticis personis secretè, inquirere debet in genere priùs de Diuino cultu, & de statu Ecclesiasticorum; deinde an in illa Terra, seu loco sit Aliquis Ecclesiasticus, qui crimen aliquod commiserit. Et cum ita generaliter interrogando, aliquod delictum commissum fuisse reperiat, & audiat: tunc interrogare poterit, an ipse sciat quis illud commiserit: & si ille talis, qui sic secretè

interrogatur, dixerit se nescire: interrogetur iterum in genere, an sciat saltem aliquem de tali delicto infamatum esse; & illo respõdente negatiuè; denuo interrogetur, an sciat, quis potuerit omnia scite. Et ita procedere poterit cum alijs. Habitis autem infamia delicto, vel indicijs sufficientibus ad inquisitionem specialem, fieri poterit sub infrascripta, vel simili.

Forma edicti Inquisitionis specialis, iuxta præfata.

Hæc est quadam Inquisitio, quæ fit, & fieri intenditur per Illustrissimum, & Reuerendissimum D. N. de N. Episcopum N., in, de, & super eo, quod ad aures ipsius peruenit in Inquisitione generali in qua inquirens, de delictis in genere, audiuit in tali vicinia Terræ N. esse publicam vocẽ, & famam ibidem commissum fuisse homicidiũ in personam N. de N. siue furtum, &c. ab N. de N. Et volens dictus D. Illustriss. Episcopus, siue dictus D. Vicarius, siuè N. &c. ad cognitionem veritatis deuenire, & cognoscere omnia, & singula à tali delicto emergentia, dependentia, cõtingentia, & illi annexa, & connexa, vt delinquentem pro sui pœna, & Aliorum exemplo punire valeat. Ideo ne delicta impunita remaneat, contra dictum N. de N. formiter prout de Iure seruatis seruandis procedere mandauit. Quoniam, &c. Et ita, &c. omni, &c.

N. Notarius Curiæ, &c.

Quod si ex inquisitione generali nõ resultauerit infamia delinquentis, sed aliqua indicia, ponantur illa eodem modo, quo fuerint habita, & tunc loco verborum: *in tali vicinia Terræ N. esse publicam vocem, & famam, &c.* dici debet ver. gra. *Et de tali delicto ex eadem generali inquisitione graue indicium resultat contra dictũ N. de N. ex eo, quod eodem tempore, quo prædictum homicidium fuit perpetratum, ipsemet N. de N. visus fuit in eodem loco in manibus habens gladium euaginatum sanguine cruentatum, vna cum veste, & manibus similiter sanguine madefactis, in facie pallidus, et fugam arripiens;* vel huiusmodi, prout veritas fuerit habita; & postea dici poterit. *Et volens, &c.*

Quando verò ex generali Inquisitione non resultarent, nec infamia, nec indicia; Sed semiplena tantum haberetur probatio, quia fortè vnicus testis omni exceptione maior deponeret, se proprijs oculis vidisse N. de N. occidisse N. de N. gladio multis vulneribus inflictis, tam punctim, quam cæsim, & etiam vidisse eumdem ex illis vulneribus illico mortuum fuisse; tali casu loco prædictorum verborum, dici debet: *& de tali homicidio, & de eadem generali Inquisitione oritur semiplena probatio contra N. de N. ex eo, quod testis vnus omni exceptione maior testatur vidisse proprijs oculis prædictum N. de N. percutere gladio talem occisum, & illum ex tali percussione, & vulneribus mortuum esse. Et volens, &c.* vt supra.

74 Quod si contra aliquem præcesserit infamia, vel clamorosa insinuatio, quod aliquod delictum cõmiserit, absque eo, quod in generali Inquisitione de illo indicium, vel infamia, aut semiplena probatio habita sit; sed extra actum generalis Inquisitionis; tunc incipi potest processus, sub sequenti, vel simili.

Forma initiandi processum à Notario causæ, quando per viam Inquisitionis proceditur.

Cum ad aures Illustriss. & Reuerẽdiss. Domini Episcopi N. siuè Perillustris, ac Reuerendiss. D. Vicarij Generalis N. siuè Admod. Reu. Patris Guardiani, seu Rectoris Conuentus Sancti N. loci N. siuè Prouincialis dicti ordinis N. &c. peruenerit fama deferente, clamorosaque insinuatione præcedente, quod N. de N homicidiũ commiserit in personam miserabilis quondam N. de N. vel quod furtũ fecerit in domo N. de N. & sic de reliquis. *Vt publico bono consuleret, & officij sui munere fungatur, inquisitionem super huiusmodi, ac super annexis, & connexis, emergentibus, & dependentibus instituere, & formare decreuit, atque curauit;* & si Iudex Regularis fuerit, qui indiget Assessore, addatur: (*vna cum D.* N. de N. *Assessore electo,) ad effectum, vt cognita veritate in Aliorum exemplo, & ne delicta remaneant impunita, delinquentẽ punire valeant. Actaque hæc incipiunt in Palatio Episcopali* N. siue *in ædibus* N. de N. *loci* N. siue *in Monasterio, vel Cõuentu S.* N. *loci* N. *die .... Mensis .... Anni ....*

N. Notarius, seu Actuarius Assumptus, &c.

75 In Aliquibus verò Tribunalibus Processua per viã Inquisitionis inchoari solet, prout sequitur, videl.

Forma Inquisitionis generalis, quoad Personas; specialis vero quoad delictum.

Hæc est Inquisitio, quæ fit, et fieri intenditur per Dominum N *Iudicem, &c. ex officio, arbitrio, & balia, contra omnes, & singulos illos, qui de tali tempore, &c. in tali loco, &c. Titium occiderunt, vel occidentibus auxilium consilium, aut fauorem præstiterunt, &c. super quibus omnib. & singulis, connexis, ac dependentibus ab eisdem, et penitus extraneis dictus* Dominus N. *Iudex inquirit, & procedere intendit, ac condemnare, & punire repertos culpabiles, secundum formam* Iuris, *&c. Die tali, &c. inchoata, & formata fuit, &c.* N. *Iudex, &c. locus † sigilli,* N. *Notarius, &c.*

76 Forma Inquisitionis specialis, quoad Personas & quoad delicta ad formã monitorij Romanæ Curiæ.

Hæc est quædã inquisitio, seu titulus inquisitionis, quæ fit, & fieri intenditur per Dominũ N. *Iudicem* N. *&c. ex mero officio, auctoritate, potestate, arbitrio, atque balia, ad denunciam* N. vel *ad querelam* N. *& ad instantiã Domini Promotoris Fiscalis contra, & aduersus* N. de N. *de loco* N. *territorij* N. *incolam Ciuitatis, seu Terræ* N. *homicidam, in, de, & super eo, quod fama publica præcedente & clamorosa insinuatione sic referente, non quidem à maleuolis, & suspectis; sed potius ab honestis, & veridicis hominib. & personis, nõ semel tãtũ, sed sæpè, et sæpius ad aures, et notitiã dicti Domini Iudicis, etiã per modũ* Notorij, *auditu, relatuque peruenit, quod cũ alias de anno ... mẽse ...* N. de N. *reoccurretur in loco* N. *occasione, &c. nulla legitima saltem causa subsistente, aggressus fuit, &c. eũdem* N. de N. *in loco* N. *propè domũ* N. *& animo diabolico ductus scienter, dolosè, et appensatè illum occidit ictu scopli, & cũ esset ibi, humo postratus multa vulnera illi dedit in capite, & in brachio dextero, ex quibus vulneribus illinc ad tres horas mortuus est & deinde illius cadauer Ecclesiasticæ Sepulturæ traditum fuit in Ecclesia S.* N. *dicti loci* N.; *dictus verò* N. de N. *post dictum delictum perpetratũ dedit se in fugam, rebusque alijs, &c. & prædicta omnia facta, & perpetrata fuerant per præfatũ* N. de N. *animo, & intẽtione, loco, et tempore, quibus supra, pœnas propterea legũ, Sacrorum Canonum, & Apostolicarum Sũmorũ Pontificum constitutionum, ac statutorũ temerè, & damnabiliter incurrendo, &c. et prout latius, &c. super quibus omnibus, & singulis, &c. omni, &c. Die tali ... Mensis ... anni ... Inchoata facta, & formata fuit, &c.*

N. *Iudex, &c.* N. *Notarius, &c.*

77 Notandum est secundò, quod constito prius de corpore delicti, vt dictum est, capitur informatio examinando testes, vt infrà adnotabimus *sect. seq. in fin.* & postea, si reus carcerari non potuerit, quia fortè aufugit, formatur citatio quædam, quæ commu-

communiter dicitur Inquisitio, quæ formari debet iuxta proprium Tribunalium, & locorum stylum, quia diuersimodè fit, (secundum verò stylum Romanæ Curiæ fit monitorium, vt dicem. infrà *sect. 18. n. 5.*) cuius tenor inseritur in citatione ad se excusandum de delictis in dicta Inquisitione seu monitorio intentatis, vt docet Clar. *in pract. crim. §. fin. q. 31. vers. quæro numquid.* & ad ipsum Reum transmittitur, vt ait Vitalin. *in tract. de malefic. in rubr. de citat. n. 11. 22. & 26.* cũ termino cõpetẽti ad cõparendũ *iux. c. olim, & c. fin. de rescript.* Foller. *in Prax. for. secul. in ver. vel eos verbaliter citari facia. num. 22.* & dicta Inquisitio scribitur in actis, & debet continere nomen, & officium Iudicis, vt sciat Reus, coram quo comparere debeat ad se defendendum Angel. *d. tract. de malefic. in princ.* Clar. *vbi sup. vers. Per Dominum.* & Foller. *ibid. n. 4.* Nomẽ Inquisiti, terminum peremptorium. Foller. *vbi sup. num. 5. 22. & 40.* Vitalin. *ibid. numer. 11.* Pœnam, nisi comparuerit personaliter. Foller. *ibid. numer. 8.* ad se excusandum de delictis. Clar. *d. q. 31. vers. quæro modo,* tempus commissi delicti. Clar. *ibid. vers. quod de anno.* de Alijs clausulis agit. Idem Clar. *d. q. 31. d. vers. quæro quæ sit forma cum pluribus seqq.* de clausula *super quibus, etc.* agit Papienl. *in form. Inquisit. & glos. super quibus, & ibi Add. lit. A.* Farinac. *q. 1. pract. crim. num. 30. & seqq.* & Clar. *loc. cit. vers. super quibus.* Debet etiam citatio personaliter exequi, si fieri poterit, alias fiat domi solitæ habitationis. Chartar. *in pract. de execut. sent. c. fin. nu. 182.* Foller. *vbi sup. num. 28.* Clar. *d. q. 31. vers. sed numquid.*

78 Qualiter autem sit citatio intimanda, attenditur stylus Curiæ, vel statutum loci, Clar. *ibid. vers. dictũ est.* de styli obseruantia, vide Mascard. *de probat. concl. 1339.* Qui in criminalibus pro lege seruari debet. Afflict. *decis. 301. nu. 5.* Menoch. *de præsumpt. lib. 2. præs. 8. col. penul.* & Caualcan. *in Indice suar. decision. verb. stylus.*

Et ratio est, quia stylus Curię semper est attendendus, vt habetur *in l. labeo. ff. de stat. liber.* ibi: *more agentiũ sequi,* vbi Gloss. exponit verbum: *Agentum,* idest secundum morem in similibus obtentum ab Agẽtibus. Est etiam textus *in l. 3. §. fin. ff. de testib.* in illis verbis *diligentia iudicãtis est explorare quæ consuetudo in ea Prouincia, in qua iudicat, fuerit, nam si probabitur sæpè, &c.* vbi Gloss. *in d. verb. sępè* ergo est faciendum, quod sæpe factum est. *l. certi C. locat. l. an in totum C. de adi. plu. l. 2. C. quæ sit long. consuet. l. diligẽter C. de aquaduct. & vsu aquæ. lib. 11. & l. sine haerede §. pen. ff. de admin. tutor.*

Quod procedit, tam in criminalibus, quam in ciuilibus, ita vt si per Iudicem in citationibus non attenderetur stylus Curiæ, vbi ius dicit, citationes non arctarent citatum, si facta esset contra solitam formã illius Curiæ, & sic excusaretur citatus non comparẽdo. Vãt. *in tract. de nullitatib. tit. de nullit. ex defect. citation. n. 74. & seq.* & Gratios. Vrbet. *in tract. de citationib. tom. 2. cap. 6. num. 404.*

Nam si citatio fieret secũdum nouam, & insolitam practicam contra antiquam, & cõsuetam formã, qua vsa semper fuit Curia, non teneretur citatus comparere Alciat. *de præsumpt regul. 2. numer. 4. in addit.* vbi allegat Felin. Ripam. & Iason. in locis ibidem adductis. Marsil. *in suis singularib. singul. 18. incip. stylus Curiæ.*

Quinimò nulla est citatio facta contra stylum Principis loci. Roland. *cons. 39. n. 29. lib. 1.* Natt. *consil. 594. li. 3.* post Angel. *in l. fin. C. de Canon. largition. lib. 10.* & Fel. *in c. causam quæ il 2. n. 11. de testib.* Vbert. *loc. cit.*

Et (quod magis est) si quis in citatione apponeret clausulas insolitas, puniri posset de falso, *per text. in c. porrecta §. cum igitur de confirmat. vtil. vel inutil.* in illis verbis: *mandamus quatenus illos, qui tales litteras exhibuerint, in quibus prioratus vel administrationes, tamquã religiosi confirmantur, eosdem punias, tamquam falsitatis actores.* & aduertit Petr. Gherard. *singular. 77. incip. clausula insolita nu. 4.* faciunt etiam tradita per Dec. *in cap. ex parte num. 6. vers. nota tertiò de rescript.* vbi ait, quod adhuc rescriptum Principis præsumitur falsum, si à communi stylo deuiet. sicut & Litterę Apostolicę contra stylum, habentur pro falsis, vt habetur *in cap. quam graue de crimin. fals.* vbi Summus Pontifex Innocentius III. Attinacẽsi. Episcopo dat regulam cognoscendi Litteras Apostolicas veras à falsis, & falsas à veris, quæ quidem dignoscuntur, si eis nõ adhibeatur solitus stylus, vt si alicui Episcopo dirigerentur, & diceretur, *dilecto filio,* cui de stylo dicitur: *Venerabili fratri:* vel si litterę directę fuerint alicui Vicario Generali, & diceretur, *Venerabili fratri,* cui de stylo dici solet *dilecto filio.* & sic de reliquis, *vt in eod. cap.*

79 Solet aliquando fieri alio modo Inquisitio in delictis leuibus, videl.

Forma Inquisitionis breuior in delictis leuioribus.

Inquiratur ex officio Curiæ, nec non ad querelam, seù ad denunciam N. & ad instantiam N. Promotoris Fiscalis, cõtra & aduersus N. In. de, et super eo, quod de præsẽti anno, &c. (& inseratur series facti, vt supra, demonstratum est pro exemplo) *rebusque alijs, &c. & prædicta omnia, &c. super quibus, &c. Die ... mens. .. ann. ... Inchoata, facta, & formata fuit N. Iudex, &c. N. Notarius, &c.*

80 Citatio autem cum inserto tenore inquisitionis fieri solet in quibusdam Curijs, vt tradit Chart. *de exec. sent. cap. 1. n. 386. & seq.* In alijs verò non inseritur inquisitio in citatione. Idẽ Chart. *nu. 388.* Sed an vnica citatio sufficiat peremptoria, an verò requirantur plures. vid. Clar. *in d. §. fi. Pract. crim. q. 31. vers. quæro modo.* Tenor verò citationis solet esse, vt sequitur, vel huic similis.

Forma Citationis Inquisiti cum inserto tenore Inquisitionis.

Die ... Mens. .. Ann. ... De Mãdato Domini N. Iudicis, seù Gubernatoris N. Instãte Domine Promotore Fiscali; Citetur N. de N. ex aduerso principalis, quatenus infra triduũ proximum, coram præfato Domino Iudice compareat, ad respondendum Inquisitioni contra eum formatæ, In. de, & super eo, quod cũ alias de anno, &c. & sequitur tota series inquisitionis, de qua supra *numer. 73.* vsque ibi; *Super quibus, &c.* & sequere vsque ad finem. Deinde conclude:) *Alioquin, &c. In quorum, &c. Datum, &c. Die, mense, & anno quibus supra, &c.*

N. Iudex, &c. *N. Notar. &c.*

81 Deinde fit relatio Nuncij, seù Cursoris, quod citauit Inquisitum, vel personaliter, vel domi, & debet fieri in calce ipsius citationis, quę in Actis est scribenda seriatim, quia est de substantia citationis. Bald. & Salicet. *in l. fi. C. de fer.* Foller. *in Pract. crim. vers. fiat relatio nuncij.* Quæ relatio est adeò de substantia processus, vt fieri nequeat in die feriato ad honorem Dei. Bart. *in l. si finita §. Iulianus colum. 4. ff. de damn. inf.* Glos. *in l. pen. ff. ad Trebell.* Alex. *in l. 1. §. nunciatio col. 7. ff. de nou. oper. nunc.* Bald. *in l. Iudices in vlt. notab. ff. de fid. instr.* Hinc est, quod si non reperiatur descripta relatio per Actuariũ in actis, citatio nihil valeret, imò nec sẽtentia, neque potest aliquis contumax dici Paul. de Castr. *cons. 81. col. 4. vol. 3.* Bart. *in l. hæc autẽ. §. 1. per illũ tex. ff. ex quib. caus. in possess. eat.* Sufficit tamẽ si fiat per Nuncium Notario Actorum tantum, sine præsentia

Iudicis Bart. *in d. l. si finita. §. Iulianus. col. 3. vers. iuxta prædicta quæro*; & ibi Alexand. ac Simol. Sallicet. *in l. eo. §. super. C. appellat. & in Auth. quæ supplicatio. C. de præcsb. Imper. offer.* Et de Iure Regni Neapolitani cautum reperitur *in Regia Pragm.* 2. quæ incipit *Quilibet*, quod relatio tria extrema continere debet, nimirum quod fiat de commissione Iudicis præcedente, de citatione effectiua, & de descriptione in actis, vt constet. Debet autem fieri relatio cum iuramento; & tunc statur dicto Cursoris, an citauerit de persona, vel in domo. Bellamet. *decis.* 319. & *decis.* 100. Est tamen aduertendum, quod si Iudex mandauerit citari reum personaliter, & si haberi non possit, domi, & Cursor relationē fecerit, se citasse domi, & non asserat fecisse diligentiā de habenda persona, citatio esset nulla, & non poterit Iudex ad vlteriorem actum validè procedere in vim dictę citationis. Alex. *cons.* 137. *incip. In causa & lite. col.* 3. *ver. præterea. li.* 2. Abb. *cons.* 84. Idē esset, si referret simpliciter, se fecisse, prout in mandatis, nam tamquā obscura, neque valeret. Alex. *cons.* 2. *col.* 1. *lib.* 3.

82 Solet autem Relatio fieri hoc, vel simili modo, videlicet,

Forma Relationis.

Die ... mens. .. ann. .. N. de N. ordinarius Cursor, seu Nuncius nostræ Curię N. retulit mihi infrascripto Notario, cum iuramento, se hodie prædicta die citasse N. de N. personaliter repertum, cui dimisit copiā citationis, modo, & forma, prout habuit in commissis, &c. Et in fidem, &c. die quo supra, &c. N. Notarius, &c.

Vel Alio modo.

Die, &c. exequuta fuit per N. publicū Nuncium, siue Cursorem, seu Baiulum, vel Mandatarium Curię, (cum exequutores Curiarum diuersis nominibus appellari soleant, secundum propriæ regionis morem) *domi dimissa copia, uel ad valuas Curiæ affixa copia, uel ad locum N. dimissa copia, prout retulit, &c.*

N. Notarius, &c.

83 Vbi verò citatur inquisitus absque inserto tenore inquisitionis, citatio fieri potest hoc, uel simili modo, uid.

Forma citationis sine insertione Inquisitionis.

Die ... Mens. .. Anu. .. De mandato Domini N. Iudicis. N. sinè. &c. instante Domino Promotore Fiscali citetur N. de N. exaduerso principalis, quatenus infra Triduum compareat personaliter ad respondēdum inquisitioni contra ipsum formatæ tenoris, prout in ea, ad quam, etc. Alias &c. In quorum, &c. Datum, &c.

N. Iudex, &c. *N. Notarius, &c.*

In Curijs Sæcularibus quarundam Prouinciarum, in quibus proceditur ad bāniendum Reum, fiunt plures citationes de quibus vid. infr. *sect.* 18. *n.* 5.

84 Est tamen aduertendum, quod ordo supra positus cum formulis inquisitionum in quibusdam in Curijs Ecclesiasticis nō seruatur eodem modo, sed diuersimode, secundum proprium stylum, & morem regionis: Vnde sicut in Curijs Sæcularibus post contumaciam Inquisiti, proceditur ad banniendum illū, si non compareat infra terminum assignatum, quia si compareat, bannum resoluitur in unum simplicis citationis Scacc. *cap.* 87. *n.* 38. Franc. *q. crim.* 11 *nu.* 101. sic in Curijs Ecclesiasticis procedi solet ad sententiam excommunicationis, cuius formam, & iudicium uidere poteris infr. *so.* 2. *p.* 5. *prax.* 7. *§.* 2. *per tot.* Quomodo autem capiatur informatio, seu formetur processus informatiuus in inquisitione, *vid. in sect. seq. in fin.* ubi de accusatione agemus.

Aliquando uero contra Reum contumacem sic citatum, ut supradictum est, si intra terminum præfixum ad comparendum, nihil pro eius parte releuans deductum fuerit, quod ab onere comparendi excusaret, procedi solet in aliquibus Curijs ad sententiæ cōdemnatoriæ prolationem, secundum delicti, de quo inquiritur, qualitatem; seruatis terminis solitis, de quibus *infra sect.* 18. At uerò in huiusmodi materia seruādus est stylus propriæ Curiæ, in qua ius dicitur; a quo nō est recedēdū, ut pluries diximus. Reliqua latius inferius dicemus super Practica procedēdi in cōtumaciam *sect.* 18. *per tot.* ibi uide, ne error inducatur.

SECTIO III.

De Accusatione.

SVMMARIVM.

1 *Accusationis definitio.*
2 *Accusationis requisita, quæ?*
3 *Libellus an requiratur in accusatione.*
4 *Iudicia criminalia ordinatur sicut ciuilia.*
5 *Annus cōmissi criminis exprimi debet in Accusatione*
6 *Mensis in accusatione exprimendus.*
Dies patrati criminis est etiam exprimenda in accusatione.
7 *Locus certus, in quo delictum commissum est, exprimi etiam debet in accusatione.*
8 *Subscriptio in accusatione, an necessaria sit? & qualis.*
9 *Pœna talionis non est amplius in vsu.*
10 *Iuramentum calumniæ in accusatione, an seruetur.*
11 *Accusatio per Procuratorem quando fieri possit.*
12 *Accusatio omnib. permissa, nisi expressè probibeatur.*
13 *Concessum intelligitur, quod non est à Iure prohibitū.*
14 *Pupillus, vel impubes accusare non potest.*
15 *Filiusfamilias quando accusare possit.*
16 *Seruus accusare non potest Dominum.*
17 *Libertus neque potest accusare Dominum.*
18 *Mulier neque accusare potest, nisi in quibusdā casib.*
19 *Officiales maiores neque accusant, neque accusantur, durante officio; secus in officialibus minoribus.*
20 *Clericus, neque accusare potest in criminalibus pœnā sanguinis ingerentibus, nisi cum protestatione, alias efficitur irregularis.*
21 *Milites, an possint accusare.*
22 *Laicus Clericum accusare nequit, nisi in aliquibus casibus.*
23 *Inimicus neque potest accusare inimicum.*
24 *Inimicitia capitalis esse debet; Quę autem sit, arbitrio Iudicis remittitur.*
25 *Pauper neque potest accusare; & quis dicatur pauper.*
26 *Frater fratrem accusare nequit capitaliter.*
27 *Infamis accusare neque potest: imò neque alium infamem, vt num seq.*
28 *Suam, vel suorum iniuriam prosequi, quando quis dicatur.*
Suorum appellatione, qui nam veniant.
29 *Criminosus neque valet accusare.*
30 *Accusatus, pendente accusatione, accusatorem accusare non potest.*
31 *Excommunicatus neque accusare valet.*
32 *Hæreticus, Schismaticus, Paganus, vel Iudeus neque.*
33 *Absens præsentem accusare nequit.*
34 *Procurator, vel Tutor, aut Alius aliena nomine neque potest, nisi sit illustris Persona.*
35 *Confessor neque potest.*
36 *Calumniator neque.*
37 *Desistēns ab accusatione sine abolitione, neque potest.*

38 Leno

38 *Leno neque potest accusare de adulterio vxoris.*
39 *Vilis persona neque accusat.*
40 *Transigens, vel paciscens de non accusando, neque potest accusare.*
41 *Transactio de crimine fieri nō potest de Iure Canonico,*
Crimen quodcumque est publicum de Iure Canonico.
42 *Pactum de non accusando non tenet.*
43 *Irregularis accusare non potest Sacerdotem.*
44 *Prohibiti accusare de Iure Ciuili, prohibentur etiam de Iure Canonico.*
45 *Repulsus à testimonio ferendo, repellitur etiam ab accusando.*
46 *Litigiosus, vel male conuersans, aut malè viuens similiter repelluntur,*
47 *Alienigena accusare non potest.*
48 *Conspiratores neque possunt.*
49 *Detractores, neque accusare valent. Sicut neq;*
Incestuosi, neque malæ opinionis homo. Neque Concubinarius publicus. Neque Histrio.
50 *Crimen antiquum post 20. annos accusari nequit.*
51 *Mortuus accusari nequit, nisi hæreticus fuerit, vel læsæ maiestatis crimen commiserit.*
52 *Prohibiti accusare permittuntur in multis casibus.*
Casus, ī quibus permittitur accusatio etiā prohibitis,
53 *Nemo condemnari potest sine accusatore regulariter,*
54 *Casus, in quibus sine accusatore proceditur.*
55 *Criminum diuisio, & de quibus accusari possit Crimina publica quæ.*
56 *Pœna ordinaria criminum, an minui possit per Iudicē,*
Primum delictum mitius punitur.
57 *Delicta, seu crimina priuata, quæ?*
58 *Notorium crimen quod? & quotuplex.*
Factum quotuplex?
Notoria crimina non requirunt accusatorem, vel denunciatorem.
59 *Manifestum crimen, quod?*
60 *Fama, quæ?*
61 *Vox, seu Rumor, quis?*
62 *Opinio communis, quæ?*
63 *Occultum crimen, quod? & quotuplex.*
secretum, quando dicatur.
64 *Leuia delicta, quæ?*
65 *Grauia, seu atrocia delicta, quæ?*
66 *Fornicatio in Clericis est graue delictum.*
67 *Atrocissima delicta, quæ?*
Depositio Clericorum per quę delicta fiat.
Casus, pro quibus imponitur pœna depositionis.
Filia spiritualis, quæ? remissiuè,
68 *Incorrigibilis quando dicatur Clericus.*
69 *Depositio non fit, nisi specialiter cautatur in Iure Canonico.*
70 *Crimina depositione digna, quæ?*
71 *Crimina merè ecclesiastica, quæ?*
72 *Crimina merè secularia, quæ?*
Crimina communia, seu mixti fori, quæ.
73 *Crimina nominata, quæ? & quę innominata.*
74 *Clericus accusare potest laicos in foro laicali cum protestatione.*
Protestatione præmissa potest Clericus accusare in causa sanguinis.
75 *Clericus Clericum; imò Superiorem accusare potest.*
76 *Tempus accusationis quantū duret de Iure Canonico,*
77 *Exceptionis remedio aliquando crimina prosequuntur in iudicio tripliciter.*
Crimina per viam exceptionis opposita, quomodo puniantur.
Testis, cui obijcitur crimen, quam pœnam sustinebit,
78 *Exceptio criminis opposita contra electum ad Beneficia, quid operetur?*
79 *Exceptio criminis ciuiliter opposita, quid operetur?*
Testis, cui opponitur crimen repellitur, sed non punitur.
80 *Probationes factæ in iudicio ciuili non faciunt fidem in criminali.*
81 *Exceptio criminis criminaliter opposita, quid operetur?*
82 *Procurator non admittitur in criminalibus.*
83 *Criminalis causa, quando dicatur; & quando ciuilis.*
Ciuiliter agi etiam potest pro crimine.
84 *Criminalis, & ciuilis actio simul principaliter intentari non potest, secus accessoriè.*
Criminale iudicium dignius ciuili.
85 *Iudicio criminali intentato non potest ciuile intentari,*
86 *Confessio criminis incidenter facta, quid operetur?*
87 *Captus in flagranti crimine Iudici est pręsentandus.*
88 *Flagrantia criminis facit, vt quilibet ita delinquentem capere possit.*
89 *Clericus in flagrāti crimine repertus capi potest, etiā à laicis, dummodo ad Iudicē Ecclesiasticū ducatur.*
90 *Ordo Iudiciarius non seruatur in causa flagrantię criminis.*
91 *Practica seruanda cum capta in flagranti, quæ?*
92 *Pœna delicti exequi potest contra repertum in flagranti, sine sententia.*
93 *Notorium crimen committens, & in flagranti captus pari pęna puniuntur.*
94 *Capti in flagranti detineri non possunt vltra 20. horas.*
95 *Libelli Accusatorij forma; seu querela, vt alicubi dicitur.*
96 *Citationis testium forma in criminalibus.*
97 *Relationis Cursoris forma de executione citationis.*
98 *Examinis testium forma pro Curię informatione.*
99 *Pręsentationis capti in flagranti forma.*

1 TErtius modus procedendi in causis criminalibus, est per viam accusationis, *vt dix. sup. in Pręfat. pręsentis practic. crimin. n. 11.* Ideò de more plura erunt a Nobis examinanda pro pleniori materiæ notitia. Et Primò, quid sit Accusatio. Secundò, Quæ sint eius requisita. Tertiò, An quilibet accusare possit. Quarto, An sine Accusatore possit Iudex aliquem cōdemnare. Quintò, Quænam crimina accusari possint.

Quoad primum notandum est, quod accusatio est delatio alicuius criminis ad vindictam publicam, legitima interueniente subscriptione. ita communiter definitur per Doctores, vt testatur Felin. *in rubric. de accusation. nu. 3.* quem refert, & sequitur. Gigas. *de crimin. lęsę maiestat. fol. 58. q. 1. nu. 4.* & Marian. *in d. rubr. de accusat. nu. 1.* dicit etiā de cōmuni. vide Decian. *in tract. crimin. tom. 1. lib. 3. cap. 1. per tot.* Scacci. *eod. tra. cap. 51. num. 1. tit. de libell. accusat.* Baiard. *ad Clar. q. 12. num. 8.*

2 *Quoad secundum*, est notandum, quod plura sunt requisita, quæ accusatio habere debet, de Iure, & regulariter loquendo, quia hodie ex generali consuetudine sublatæ sunt ferè omnes solemnitates, & formæ accusationum, vt ait Clar. *in pract. crimin. §. fin. d. q. 12. vers. Item quæro ibi: sed hodie cum ex generali.* Hæc autem requisita ad septem substantialia reducuntur per Doctores, quę sunt scriptura seu libellus accusatorius, Annus, Mensis, locus commissi delicti; Nomen Accusatoris, & Accusati; Iudicis: atque species commissi criminis, *vt ex text. in l. libellorum ff. de accusat.* probant Gandin. *in tract. malefic. rubr. qualiter fiat accusatio nu. 3.* Angel. *de malefic. in verb. ad querelam Titij. num. 55.* Boss. *in pract. crim. tit. de accusat. num. 2.* Marant. *in spec. aur. p. 6. memb. 4. num. 16.* Clar. *in pract. crim. §. fin. d. q. 12. vers. pręterea, & vers. Dixi etiam*, & ibi Baiard. Scacc. *lib. 1. de iudic. cap. 51. num. 1.* & Alij. Nos verò de singulis aliqua percurremus ad quæ reducendo alia, omnia prælibabimus.

Primum

Primum igitur requisitum est, quod accusatio fiat in scriptis *iuxt. tex. in d. l. libellorum. ff. de accusat.* quia etiam in foro Canonico debet accusatio fieri cum eisdem ferè solemnitatibus, quibus fit in foro ciuili laicorum, mutatis tamen mutandis. Vnde sicut in foro laicorum dicitur *Regnante N. Rege N.* In foro Ecclesiastico dicitur: *sub Pontificatu N. Papæ N. & sub administratione, & regimine N. Episcopi N. & sub Vicariatu N.* cum nomine Accusatoris, & Accusati, & cum anno, mense, die, loco, &c. de quibus habetur *in cap. per scripta. 2. q. 8. §. libellorum,* vbi Archidiac. & Alij.

3 Et sic patet, quod in accusatione criminali requiritur libellus, siue agatur de crimine ciuiliter, siue criminaliter, *vt in d. l. libellorum,* vbi de hoc, quæ est *ca. Accusatorum, cum seqq. 2. q. 8. & cap. legum 2. q. 1. et cap. super his de accusat. et l. fin. ff. de priu. delict. l. fin. C. de furt. & l. 2 & 4. C. qui accusar. non poss.*

Quod fallit in illis casibus, in quibus procedi potest sine accusatore, de quibus inferius, qui notantur. *in cap. vnic. vt ecclesiast. benef.* Et in crimine abigeatus. *vt in l. 1. C. de abigeis.* in his enim non est necessarius libellus inscriptis. In alijs verò semper est necesse, vt accusatio fiat in scriptis, vt docet Bart. *in extrauagant. Ad reprimendum. in verb. per inquisitionem. numer. 33* & est communis sententia DD. vt testatur Cardin. *in cap. de accusatione col 6. vers. ponitur etiam. 2. q. 8.*

4 Et ratio est, quia Iudicia criminalia regulantur ad instar ciuilium, quando aliter in Iure cautum non reperitur; vnde sicut in ciuilibus requiritur libellus. *vt in Auth. offeratur. C. de lit. contest.* quæ est. *cap. si testes. §. offeratur. 3. q. 3. & cap. 1. & 2. de libell. oblat.* Ita & in criminalibus, vt tradit Speculat. *lib. 3. de libell. conception. § 9. in princ.*

Est benè verum, quod hodie seruatur in practica, ferè per totam Italiam, vt non accusatio solemnis, sed querela exponatur per accusatorem verbaliter tantum, quæ redigitur in scriptis per Notarium, seù Actuarium Curiæ, iuxta sententiam Salicet. *in l. pen. num. 2. C. de accusat.* & sic non fit accusatio solemnis per libellum, vt fieri solebat antiquitus, sed eius loco successit querela. Clar. *ubi sup. q. 10. vers. scias autem.*

5 *Secundum requisitum,* est tempus commissi criminis, ideo in accusatione exprimendus erit annus, *vt habetur in d. l. libellorum* canonizata *in cap. fin. §. libellorum 2. q. 8.* vbi etiam cauetur exprimi debere alia necessaria. ita Gandin. *ubi sup. num. 6.* quem refert Angel. *ibid. nu. 3.* Clar. *loc. cit. & q. 31. vers. quod de anno,* vbi de communi. Farinac. *q. 1. num. 12.* & Carauit. *sup. rit. Magnæ Cur. Vicar. 20. n. 4.* Et hoc locum habet, etiam in iudicio inquisitionis, vel denunciationis Clar. *ubi sup.* & Scacci. *in d. ca. 51. n. 20.* latè Misinger. *centur. 1. obseruat. 32. & 33.* Imò etiam in crimine falsi exprimi debet tempus certum commissi criminis, secundum Boss. *in tit. de inquisition. num. 9.* quem sequitur Scarlat. *tom. 1. cons. crimin. cons. 118. n. 2.* Fachin. *controuers. Iur. cap. 14. in fin. lib. 9.* quamuis Alij contrarium teneant contra Boss. vbi supra, vt sunt Menoch. *consil. 100. numer. 81. et seq. lib. 1.* Cæphal. *cons. 304. nu. 114. lib. 3.* Rim. Iun. *cons. 18. num. 7. uol. 1. ubi de communi* Farinac. *d. q. 1. num. 13. in fin.* & Alij relati per Fach. *d. cap. 14. in princ.*

In leuibus tamen criminibus, & in delictis successiuis non est necessariò exprimendus annus, & mensis, vt tenuit Rot. Roman. *decis. 431. nu. 2. p. 1. diuers.* & Scacc. *d. cap. 51. num. 3. & nu. 4.* vbi etiam dicit, annum desumendum esse non à die commissi criminis, sed à die Natiuitatis Domini nostri Saluatoris.

6 *Tertium requisitum,* est vt exprimi debeat mensis, quo commissum fuit delictum. *d. l. libellorum, & d. cap. fin. §. libellorum.* Farinac. *d. q. 1. num. 12.* vbi concordantes allegat. Scaccia. *d. cap. 51. num. 13.* vbi dicit hoc difficultatem non habere, & Vulpell. *respons. 14. nu. 13.* & talis specificatio mensis in accusatione est adeo necessaria, vt si ipsius demonstratio falsa fuerit, processus vitiaretur, cum mensis sit de substantia, & forma iudicij accusationis, vt post Baldum & Alios, quos allegat, firmat Baiard. *ad Clar. q. 66. num. 22.*

Sed numquid dies patrati criminis exprimenda sit in accusatione? Respondetur in hoc discordare Doctores. Alij enim asserunt, diem certam exprimendam esse, vt sunt Boss *in tit. de inquisit. num. 91. in fin.* Mascard. *de probat. conclus. 28. num. 5. uol. 1.* Grat. *cons. 59. nu. 13. uol. 2.* Farinac. *cons. 86. n. 59.* & latè Ioan. Botr. *cons. 2. num. 3. & seqq.* Alij vero negatiuam sententiam tuentur, simpliciter asserendo, quod dies non sit necessaria, & eorum sententia corroboratur ex tex. *dictæ l. libellorum* in illis verbis: *Nec autem diē, nec horam inuitus, &c.* ita Ant. Gomez. *in tract. de delic. tit. qualiter formetur accusatio n. 4. in fin.* Gig. *de crimin. læs. maiest. tit. qualiter in crimin. læs. maiest. proced. lib. 1.* Farinac. *d. q. 1. n. 18. ubi de communi* Mysinger. *cētur. 2. obseruat. 40.* Alij autem tenent tunc solum exprimendem esse diem, quādo Accusatus petierit, vt Accusator exprimat diem certum, quia fortè defendere se voluerit, probando negatiuam coarctatam loco, & tempore, quod scilicet eo die erat in alio loco distanti ab illo, in quo commissum fuit delictum, alias non. Bart. *in l. Is, qui Reus num 10. ff. de public. iud. & in d. l. libellorum in princ. nu. 13. & in l. arbitraria §. si quis Ephesi. nu. 6. ff. de eo, quod cert. loc.* & ibid. Ial. *post num. 2.* sequitur Bos. *de inquis. num. 92.* Clar. *d. q. 12. uers. dixi etiam.* Simanc. *de hæretic. cap. 4. num. 4.* latè Scacc. *d. cap. 51. num. 48.* Viu. *commun. opin. in uerb. Accusator. uel Fiscus.* Sed horum opinio ab Aliquibus refellitur, asserentes, quod etiam si petatur à parte, vt exprimatur dies, neque tenetur Accusator illam exprimere. Mysinger. *d. obseruat. 40.* Marant. *in Specul. aur. p. 4. dist. 16. num. 44.* Gomez. *tit. de delict. cap. 11. num. 4. uers. sed his non obstantibus* vid. Vulpell. *respons. 14. n. 5. uers. quidquid sit in* dic Signorol. *cons. 244. n. 2.* Merend. *cons. 88. num. 3. tom. 2. crim.* Quorum tamen opiniones de directo contrarias concordare conatur Farinac. *d. q. 1. num. 20.* dicens, quod opinio negatiua procedit, quando Reus petit expressionem diei calumniosè, puta quando talis expressio ei non prodest, quia iam se defendere potest sine diei expressione; opinio verò affirmatiua procedit quando sine tali expressione non potest se defendere, vt si voluerit testes de falso conuincere, probando negatiuam, vel aliam similem defensionem faciendo. Sed cum sit impossibile, quod expressio diei non possit Reo prodesse, iden Iudicis arbitrio remittendum esse censent. Bos. *ubi sup. numer. 92.* Farinac. *d. q. 1. num. 24.* Plot. *cons. 60 num. 17.* Simanch. *de catholic. instit. tit. 4. n. 10.* Scacc *d. cap. 51. nu. 35. in fin.* Rot. Roman. *decis. præcit. 431. num. 3. p. 1. diuers.* quidquid in contrarium asserat. Thom. Triuisan. *decis. 20. num. 2. & seq. lib. 2.* Alij tradunt, quod si dies, vel hora est de substantia delicti, vt in deambulatione nocturna, quæ prohibita est sine lumine post sonum Campanæ, vt in quibusdam locis fit, tunc exprimi debet hora diei certa, alias non. Bart. *in d. l. libellorum num. 12.* Angel. *de malef. in uerb. de anno præsenti nu. 5.* Gomez. *de delict. d. cap. 11. num. 4.* latè Farinac. *d. q. 1. num. 19.* Scacc. *d. cap. 51. num. 36. in fin.* Alii tandem asserunt, quod solemnitates *dictæ legis libellorum* non seruantur de consuetudine, & propterea si expresse non fuerint, adhuc accusatio sustinetur. Decian. *respons. 124. num. 29. cum seqq. uol. 3. ubi latè.* Veritas tamen est, quod si per partem opponatur, tunc exprimi debeat dies, ad effectum vt possit se melius defendere DD. communiter, vt testatur Gomez. *d. cap. 11. sub num. 4. uers. iuxta quod*

&ita

& ita resolutum fuit per bon. mem Clement. VIII. in plena signatura gratiæ de anno 1595. in vna Gadien. miuriarum per Acta Belgij Mascard. de probat. conclus. 18. num.4.vol.1.Clar. vbi sup.d.q.12.vers.dixi etiam vbi de communi,& ibi latè Baiard.Bertazz.cons.367.nu.3.lib.2.Farinac.d.q.1.nu.20. vbi Alios cumulat, & dicit in iudicãdo,& consulẽdo non esse ab hac opinione recedendum.Viu.com. opin.29.num.3.lib.1. Vestr. in Prax. tit.de respons.Rei ad positiones actoris col.2. Bott. cons.2. num.2.& seqq.

7 Quartum requisitum de Iure est, vt in accusatione exprimatur locus,in quo crimen commissum fuit, iuxta textum in d.l.libellorum ff. de accusat. & d.cap.fin. §.libellorum 2.q.8.Plot.d.consil.60.num.3.& 7. Decian. respons.18 num.74.vers.quinto respondeo lib.1.Clar. d.q. 12.vers.dixi etiam Mysinger centur.2.obseru.32. Farinac.cons.86.nu.58.& dict.q.1.nu.12.alioquin accusatio sine loci expressione redderetur nulla. Alex. in l. edita num.13.C.de edend.& ibi etiam Dec.nu.34. Rip. nu.26. & Curt.Iun.nu.83.Villalob.in lib commun. opinion. litt. A. post num.13.& Alii,quos allegat Farinac. dict.num. 12. Et Ratio est, quia Reus accusatus non potest se benè defendere, si locus non exprimatur, eum non possit negatiuam coarctatam loco, & tempore probare, neque testes de falso redarguere, & alias probationes ad sui defensionem facere.Qui locus describendus est per confines, & cohærentias, puta in platea N. terræ N. ante domum N. vel in territorio N. iuxta viam &c.Angel.de malef. ver. in Platea communi Clar, vbi sup.vers.est autem.Ioan.Bott.cons.2.n.4. vbi Alios allegat, quod procedit etiam in crimine falsi. Boss.de inquisit.num.90.Scarlatin.cons.118.num.2. & seqq.tom. 1.crim. Baiard.ad Clar. d.q. 12. num.4 quamuis in contrarium sentiant quam plures Alij, vt testatur Farinac. d. q.1.num.13. Vnde in re tam graui ad effugiendas Doctorum disputationes, melius erit exprimere locum tempus, & omnes alias circumstantias; & si delictum commissum fuerit de mandato alterius, exprimatur etiam tempus mandati, vltra tempus delicti commissi. Monticell.in Pract.crim.reg.7. nu.69. Farinac.d.q.1.num.14. & num.15. vbi dicit de communi, hoc faciendum, etiam parte non opponente, & idem firmat Mysing.dict.obseruat.32.nu.1. Menoch.de recuper.poss.rem.1.num.473.& cons.100.num.86.lib.1. Quod secundum Aliquos est adeo verum, vt si non probetur per accusatorem locus delicti, Reus accusatus absolui debeat.Boss.dict.num.90.Clar. vbi sup.& q. 31.vers quod de anno. & ita censuit Rota lucensis, vt testatur Magon. decis 54.num.16. vbi declarauit fuisse bene appellatum, & malè iudicatum, ob non expressionem loci delicti Plot.consil.52.nu.14. Rim.Iun. cons.723.nu.86.uol.6.

8 Quintum requisitum est, quod accusator, secundum Ius Canonicum, se subscribat, obligando se ad pœnam talionis, hoc est ad patiendum eamdem pœnam, qua puniendus esset accusatus, si delictum, de quo accusat,probauerit;& similiter promittat,se perseueraturum vsque ad finem causæ. vt habetur in d.cap. fin.incip.per scripta. §. libellorum.2. q. 8. & in cap. super his. de accusat. Et ita seruatur etiam hodie in Curijs Ecclesiasticis, saltem quoad subscriptionem, si non quoad pœnam talionis, vt aduertit Card. in 6. libellorum.in fin.Præposit. in d.cap.de accusat.6.q.8.col 4.& 5. Subscriptio,seu vt alii dicũt,inscriptio talis vel similis esse debet: Ego N. Accusator profiteor me detulisse talem Reum talis criminis, prout in libello & me uelle prosequi vsque ad finem causæ; & uelle subire pœnam talionis; quod est conforme text.in cap. quisquis 2.q.8.& cap.licet de accusat.

Quod si omittatur talis pœna talionis, non per hoc fiet nullitas processus, quia simplex subscriptio operabitur, vt accusator teneatur subire eamdem pœnam,si non probauerit,delictum fuisse ab accusato perpetratum.per cap.qui non probauit.2.q.3. DD. communiter.in cap.super his de accusat.Gloss.in l.2.uerb.periculi C.de fid.instrum.Saliect.in l.qui crimen C.de his qui accusar. non poss. & Præposit. ubi sup. quos refert & sequitur Foller.in Pract.crim.can.p.2.cap.4.numer.50.vbi tamen ait, se numquam vidisse fieri dictam inscriptionem, seù subscriptionem, sicut & ego testor, neque illam vidisse fieri in tot Curiis Ecclesiasticis, in quibus fui Vicarius Apostolicus, & Generalis, prout etiam non seruari tempore suo ait Speculat. lib. 3. de accusation.§.1. nu. 3. Imò licet de Iure communi in foro Sæculari huiusmodi subscriptio facienda esset, iuxta d.l.libellorum.ff.de accusat.& in l.3.C. qui accusar. non poss.& tenent communiter DD. vt testatur Marian. in d.cap.super his num. 19. de accus. Bertrand. cons. 267. in princ.lib. 4. Hodie tamen de consuetudine, neque in foro Sæculari obseruatur, vt fiat talis subscriptio obligando se ad pœnam talionis, vt inquit Speculat. ubi sup.num.4.in fin.Menoch.de arbitr.lib.2.cas.322.num.3. Scaccia d.cap.51.num.13. Foller. in Pract.crim.fol.136. post num.3.Gandin.de malefic.rubr. qui accusare poss. nu. 38.Boss.in tit.de inquisit.post numer.14.Clar. in §.fin.d.q. 12.uers.cæterum hodie.Caball.in quæst.crim.cas. 166.nu. 2.Grammatic.sup.constit.Regni fol.61.nu.11. Afflict. in constit.Regni incip.pessimam num.8.lib.1.Carauit.in Rit. Magn.Cur.Ric.20.n.1.

Est benè verum,qood in aliquibus Curijs Ecclesiasticis cautum est per particulares constitutiones synodales,vt accusatores debeant se subscribere,& obligare se ad probandum crimen sub certa pœna, vt est in Archiepiscopali Curia Neapolitana constitutio synodalis 55.in ordine,& alibi.

9 At verò, quamuis pęna talionis hodie non seruetur, quia recessit ab Aula de consuetudine, introducta tamen est loco illius pœna arbitraria Iudici, vt tradunt Blanc.in Pract. crim. fol. 15. post num. 14. Menoch. de arbitr. d. cas. 322 num. 3. & seqq. Villagut.in Pract.crim.lib.1.cap.6.conclus.1.circ.princ.Clar. vbi sup. q.13.uers.cæterum,et q.81.uers.sed quæro Pegna.in director.inquisitor.p.3.comment. 14. §. his positis Afflict. ubi sup.& rubr.12.num.16.& rubric.51.§. præsenti in princ. & lib.2.earumdem constit.Regni rubr.13.nu.7. Carauit. d.rit.20.& rit.199. num.2. Et ratio quare forsan non seruatur, est, vel quia ob dictam pœnam talionis, nemo reperiretur, qui accusaret, & sic delicta remanerent impunita, vt inquit Afflict. in constitution. Regni incip.præsenti lege n.1.Gaill in pract.obseruationib.de pace public.lib.1.cap.9.num.3.uers.fin.Scacc.d.cap.51.n.13. Gomez.de delict.d.cap.11.num.13. vel forsan ex auaritia Iudicũ,aut Actuariorũ,qui Cancellarias tenent titulo oneroso affictus,vt inquit Scacc.in d.cap.51.n.15. in fin.& num.30.cum aliàs de Iure talis subscriptio ad pœnam talionis requireretur, imò esset necessaria. Duen.reg.27.Gom.d.c.11.num.3.Caball.in qq.crim.cas. 166.n.1.Pegn.ubi sup.d.n.14.in princ.& Scacc.ibid. nu.7.

10 Sextum requisitum est quod Accusator iuret, se accusationem proposuisse pro iure suo tantum, non verò animo calumniandi. Bart. in l. Is, qui reus.ff. de public.iudic. August.ad Angel. de malefic. in uerb. & ad querelã post n.4.& Apostill.ad eũd.ĩ uerb.hæc est quædã inquisitio post n.68.uers.sexto quæro Idẽ dicit Alber. in d.l.libellorũ in princ.n.11.ff.de accusat.Curt.Senior.de iuram.calumn.in princ.n.2.vbi de cõmuni testatur,Præposit.in d.ca.de accusatione 2.q.8.col.3.& Alii licet Foller.in Pract.crim.canon.cap.4.nu.51.dicat se neque hoc vidisse seruari,nisi petente aduersario,quem refert,& sequitur Clar.in Pract.crim.d.§.fin.q.18.uers.dicit etiã.

11 Septi-

11 *Septimum* requisitum est, quod accusatio proponatur per præsentes, non per absentes, puta per procuratorem. *cap. qui accusare cap. absente, & cap. absens 3. q. 9.* quia nomine alieno accusare, multa inconvenientia pareret, & ideo de Iure non permittendum, vt latè tradunt Mar. Soccin. *in cap. veniens nu. 154. cum seqq. de accusat.* Iason. *in l. post dotem nu. 70. ff. solut. matrim.* Gomez. *de inquis. cap. 12. num. 12.* vbi de communi Scacc. *in tract. crim. cap. 101. num. 44. vers. de iure,* & latissimè Addent. ad Farin. *cons. 55. litt. A.* & Idem Farinac. *in pract. crim. q. 99. nu. 3. & seqq.* Decian. *in tr. crim. tom. 1. lib. 3. cap. 36. num. 1. & seqq.* vbi ampliationes, & limitationes adducunt.

Sed de consuetudine quisque potest per procuratorem, non solum accusare, verum etiam prosequi accusationem. Gaill. *de pac. pub. lib. 1. cap. 10. post num. 7.* Clar. *q. 32. num. 3. & nu. 22.* Scacc. *in tract. crim. cap. 101. num. 44. vers. de consuetudine* Farinac *q. 12. sub num. 33.* & latè Addentes *ad eumdem in cons. 55. litt. A. vers. sed quid sit de Iure.* Carauit. *in Rit. 108. num. 3. in fin.* & ita seruatur in hac Alma Vrbe regulariter. & in Regno Neapolitano procedit etiam in muliere coniugata. Baiard. *ad Clar. d. q. 14. n. 44.*

Si vero ageretur de crimine iniuriarum ciuiliter, quælibet persona poterit per procuratorem agere. Præposit. *in d. cap. absens §. nisi.* Nam regulariter accusatio offerri deberet præsente Reo. *cap. Chartæ 3. q. 9.* quia nunquam contra accusatum absentem, ad pœnam proceditur *cap. in primis in princ. 2. q. 1. cap. 1. vbi Glos. 3. q. 9. cap. in nomine domini & ca. de cætero de testib.*

Sunt etiam alia decem requisita in accusatione de Iure, nimirum Regnatio Papæ, Imperatoris, Regis, Indictio oblatio libelli, subscriptio, conclusio, iuramentum, & alia, de quibus plenè agit Scac. *in d. tr. crim. cap. 51. num. 5. cum plurib. seqq.* post DD. quos ibidem allegat, sed non omnia seruantur.

12 *Quoad tertium*, an scilicet quilibet accusare possit, notandum erit, quod licet hoc dubium examinare, spectet potius ad Ciuilistas, quam Canonistas, tamen pro habenda pleniori notitia Sac. Canonum, & legum: ad perfectam iustitiæ administrationem, magis necessaria congerere conabor. Dico igitur, quod regula generalis constituitur, quemlibet accusare posse, nisi expresè à Iure prohibeatur. *l. qui accusare. ff. de accusat.* Facit. *tex. in cap. eiiciens 87. dist. & §. 1. in fin. Instit. de oblig. quæ ex quas. delict. nasc.* quia cum accusatio sit edictum prohibitorium, vt ait Speculator. *lib. 1. de accusatore in princ.* (licet Clarus. *in d. §. fin. q. 14. in princ.* dicat, esse potius edictum permissorium, quia omnibus permissum est accusare, qui expresè prohibiti non reperiuntur,) succedit communis regula, scilicet.

13 Omne id, quod non est à Iure prohibitum, intelligitur esse concessum. *cap. inter corporalia §. sed neque,* vbi Glos. *in verb. non inuenitur de translat. Episc. l. ab ea parte. ff. de probat. cum similib.* Et similiter facit, quod cognito vno de contrariis, cognoscitur, & reliquum. *l. 1. verb. intelligemus. ff. de his qui sunt sui, vel alien. iur. l. si inter me, & te. §. fin. ibi: tuam non esse. ff. de except. rei iudic.* & vtrobique Glos. Vnde cognitis his, qui accusare prohibentur, cognoscuntur illi, quibus permittitur, Qui autem accusare nequeunt multi sunt; Alii quidem propter defectum ætatis, vt pupillus, vel minor; Alij propter defectum status, vt filiusfamilias, vel seruus; Alij propter sexus imbecillitatem, vt mulier: Alij propter eminentiam dignitatis, vt officiales, magistratus, & similes: Alij propter status excellentiam, vt Clericus, vel similes: Alij propter reuerentiam, vt Laicus erga Clericum, vassallus erga Principem, filius erga patrem, libertus, aut seruus erga Dominum, &c. Alij propter defectum fidei, vt inimicus, vel pauper, quibus non facilè creditur: Alij propter amorem, vt frater erga fratrem, maritus erga vxorem, &c. contra, quia obligantur ad se mutuò amandum. Alii tandem propter infamiam personæ, vt infamis, criminosus, excommunicatus, & similes. Et Alii ob alias causas, quę enumerantur. *in cap. prohibentur 2. q. 1. & in l. qui accusare. ff. de accusation.* de quibus omnibus videndum erit per quæ Iura prohibitum sit accusare singillatim.

14 Et Primò pupillus, vel impubes reppellitur ab accusando. *per d. tex. in cap. prohibentur 2. q. 1. cap. si testes §. inuiti 4. q. 2. & d. l. qui accusare. ff. de accus. l. quod infans. ff. de rei vendic. & l. 1. C. de fal. mo.* Limitatur autem, vt possit accusare, si suam, vel suorum prosequatur iniuriam. *l. 2. §. pupillus. ff. de accus.* vbi DD. cum auctoritate tamen tutoris, seù curatoris.

Limitatur secundò in crimine læsæ maiestatis, etiã cum tutoris auctoritate. *l. clarum C. de auctor. Præ.*

15 Secundò filiusfamilias, sine consensu patris non potest accusare. Glos. *magna in l. fin. §. necessitatem verb. imponendam C. de bon. quæ liber.* Cardin. tamen contrarium tenet *in cap. de accusatione col. 9. vers. item secundum 2. q. 8.* quod quidem de consuetudine procedit, vt dicit Card. sequitur Bart. *in l. inter liberos §. 1. ff. ad leg. Iul. de adult.* Vnde sequitur à fortiori, posse filiũ illegitimum accusare de morte patris Bald. *in l. 1. n. 50. C. qui accus. non poss.* vbi idem firmat de filio spirituali de iniuria facta patri spirituali. Filius autem spurius, adulterinus, vel incestuosus non admittitur ad accusandum de morte patris, quia cum à lege reprobentur, pro filiis non reputantur. ita communiter DD. apud Felin. *in cap. nonnulli §. sunt & alij nu. 58. de rescr.* Plaza *lib. 1. delictorum cap. 41. n. 26. in fin. & n. seq.*

16 Tertiò seruus non potest accusare dominum, sicut nec vassallus, nec libertus, nec filius patrem, nec beneficiatus agere contra Ecclesiam, &c. *cap. 1. cap. accusatores, cap. similiter, cum duob. seqq. 3. q. 5. cap. prius §. si quis enim 3. q. 11. l. hi §. liberti. ff. de accus. l. iniquum, l. pen. l. fin. C. qui accus. non poss.*

17 Quartò neque libertus, *vt in dd. iurib.* & expressius *in cap. liberti 11. q. 2. cap. de famulis de seru. non ordinan. & cap. fin. de postul.* & ratio est, quia persona patroni debet illi Sancta videri, sicut & filio persona patris. *l. honori. ff. de obsequ. & ali. patr. præst. l. si manumissor. C. de obseq. pat. præst.* De seruo verò ratio est, quia non habet personam standi in iudicio, cum pro mortuo habeatur. *l. qui testamento §. seruus. ff. qui testam. fac. poss. & l. seruitatem. ff. de re iudic.*

18 Quintò mulier accusare non potest *cap. prohibentur 2. q. 1. cap. de crimine 15. q. 3. cap. mulieres de iudic. 16. l. qui accusare. ff. de accus. & l. de crimine C. qui accus. non poss.* Potest tamen in multis casibus; Quorum.

Primus est, quando suam, vel suorum prosequitur iniuriam, prout possunt etiam Alii, qui prohibiti sunt accusare, vt inferius dicemus.

Secundus est, casus in lege Cornelia testamentaria de falsis, & in testamento Falso liberti paterni, vel materni *l. 2. ff. de accusat. l. vxor. l. Senatus, l. non ignorat, & l. de crimine C. qui accusar. non poss.*

Tertius est, casus in lege Iulia de annonis. *l. militem. ff. de accus. l. fin. ff. ad leg. Iul. de annon. & cap. præcit. prohibentur 2. q. 1.*

Quartus est, in lege Iulia maiestatis. *cap. nullus 6. q. 1. l. in quæstion. ff. de accus.*

Quintus est, in crimine suspecti tutoris. *l. 1. ff. de accus. Instit. de susp. tutor.*

Sextus est, in crimine sacrilegii. *c. de illa de diuort. c. sicut qui 17. q. 4.*

19 Sextò officialis, magistratus, & Alii supremam administrationem habentes accusare non possunt.

l. qui

l. qui accusare ff. de accus. cap. prohibentur 2. q. 1. neque similiter accusari l. hos accusare ff. de accusat. l. nec magistratus ff. de iniur. nisi deponant officium, vt in dd. iurib. officiales tamen minores, & accusare, & accusari possunt, etiam non deposito officio, prout etiam agere, & conueniri valent. l. quemadmodum §. si magistratus. ff. ad leg. Aquil. d. l. nec magistratus l. si filius ff. de iudic. l. factum. ff. de reg. iur.

20 Septimò Clericus accusare non potest in criminibus pœnam sanguinis ingerentibus, quia efficeretur irregularis, c. 2. & cap. postulasti de homicid. cap. clericis, & c. sententiam sanguinis Ne cleric. vel monach. Est benè verum, quod si præmittat protestationem, quod non intendit quærelam proponere ad vindictam sanguinis, vtique poterit accusare. cap. Prælatis, vbi Abb. Franch. & Alii de homicid. in 6. sine metu irregularitatis, etiam si certò sciret, quod Iudex Secularis pœna mortis accusatum puniturus esset, ita communiter DD. quos plena manu congerit Sayr. de censur. lib. 6. cap. 18. num. 2. & Genuens. in Prax. Archiep. Neapol. cap. 35. num. 4. & seqq. & de huiusmodi protestatione vide latè congesta per Couarru. in clement. si furiosi p. 2. §. 5 de homicid. in 6. Nauarr. in cap. inter verba 11. q. 3. corollar. 57. & in Manual. cap. 27. nu. 226. & cons. 3. de iniur. & damn. dat. Lopez. ad Diaz. in Prax. crimin. canon. cap. 99. & latius Farinac. in fragment. crim. litt. C. Quidquid dicat Didac. in repetit. clement. si furiosus de homicid. fol. 314. vers. decimotertiò his omnibus, de quo latius infr. n. 74. an autem cum prædicta protestatione possit esse testis dicem. infr. sect. 4. n. 32.

21 Octauò miles accusare non potest de Iure communi. cap. prohibentur 2. q. 1. l. qui accusare de accusat. nisi suam, vel suorum prosequatur iniuriam. l. non prohibentur & l. si crimen. C. de accusat. Vel nisi in crimine læsæ maiestatis l. nullus. ff. ad leg. Iul. maiest. quæ est 6. q. 2. per tot. Vel nisi pro annona fraudanda. l. mulierem. ff. de accus. Sed hoc hodie non seruatur, cum milites nostri temporis non obligantur legibus antiqui temporis, vt aduertit Speculat. lib. 1. de procuratore §. 1. n. 21. vid. Nouell. in tract. ad defensam fol. 73. num. 32.

22 Nono Laicus Clericum accusare non potest criminaliter. cap. 1. 2. 3. & 5. 2. q. 7. cap. cum P. de accusat. & cap. de cætero de testib. nisi suam, vel suorum prosequatur iniuriam Glos. in cap. 1. ver. quod verò in summa 2. q. 7. cap. omnibus 4. q. 6. & d. cap. de cætero. & ratio est, quia præsumitur, ex odio, quod contra Clericum habet, accusare, cap. laicos, & cap. laici 2. q. 7. item quia Laicus reuerentiam exhibere tenetur Clerico, tamquam Patri. cap. oues, & cap. sacerdotes 2. q. 7. de quo vid. Archid. in cap. 1. 2. q. 7. Abb. in ca. in summa ead. caus. & q. & Glos. ibid. Imo neque admittitur Laicus ad proponendum crimen contra Clericum, etiam ciuiliter, & est communis sententia DD. vt ait Felin. in c. ex parte nu. 6. & seq. de testib.

Limitatur tamen conclusio prædicta in crimine, quod ius publicum respicit, vt si beneficiarus dilapidauerit bona Ecclesiæ quia tunc quilibet Laicus poterit accusare, arg. tex. illud. 23. dist. & tradit Ferret. consil. 183. num. 3. vbi de communi testatur, & aliam limitationem affert, puta si suam, vel suorum iniuriam prosequatur. post. n. 4. vers. quinto corroborantur.

Limitatur similiter si sit bonæ famæ, & conditionis, cap. clericos 2. q. 7. & zelo bono ducatur ad Clericum accusandum. cap. licet Hely de simon. Clericus verò fuerit malæ & suspectæ vitæ, quia tunc potest Laicus Clericum accusare. cap. in primis 2. q. 1.

Limitatur tertiò in crimine hæresis, simoniæ, & læsæ maiestatis. c. sanè 15. q. 3. cap. tanta de simonia.

Limitatur quartò in crimine sacrilegij. cap. si quis suadente. §. qui autem 17. quæstion. 4. vbi Doct.

23 Decimò inimicus accusare non potest inimicum suum. cap. 2. 3. & 4. vbi Glos. 3. q. 5. & cap. omnes ead. caus. & q. cap. cum oporteat, cap. cum P. & cap. qualiter. 2. de accusat. Etiam si fuit aliquando, sed de præsenti non est cap. 1. 3. q. 5. cap. qui crimen. 6. q. 1.

Quod procedit etiam in eo, qui cum inimico cohabitat, vel de eius domo prodit. cap. 3. & cap. accusatores 2. qu. 5. cap. repellantur de accus. quia præsumitur etiam ille inimicus. cap. testes, & ibi Glos. 4. q. 2. cap. si inimicus 93. dist. c. insinuante de offic. deleg. & l. libertis. de in offic. testam.

24 Inimicitia autem esse debet capitalis, non leuis, quia aliàs nullus admitteretur ad accusandum, cum quilibet ad subterfugiendum, diceret accusatorem esse inimicum, in fraudem legis. cap. Inquisitionis, de accusat. cap. per tuas, de simon.

Ita communiter tenent DD. vt dicit Berous in cap. 1. de accusat. num. 47. & seq. Angel. de malefic. in ver. & ad quærelam, post num. 47. vbi Apostill. Quod etiam tenet Felin. in cap. cum oporteat. post num. 8. de accus. in teste inimico capitaliter.

Quæ autem inimicitia dicatur capitalis, remittitur arbitrio Iudicis: Io. Andr. in Glos. d. cap. cum oporteat. quem sequuntur communiter DD. vt ait Marsil. in l. 1. §. præterea nu. 53. ff. de quæst. & Felin. in cap. repellantur. num. 3. de accusat.

25 Vndecimò repellitur ab accusando Pauper, quia lex non multum confidit in eo, cum propter necessitatem pecunia corrumpi facilè possit. cap. prohibentur, & cap. in primis. 2. q. 1. & ille dicitur pauper, qui non habet in bonis quinquaginta aureos. l. nonnulli. C. de accusat. vbi Glos. dicit, quod si talis pauper sit bonæ vitæ, de cujus fide dubitari non possit, benè poterit accusare, quam sequitur Berous in d. cap. 1. post nu. 54. de accusat. & Alii.

26 Duodecimò, Frater non potest fratrem, vel sororem criminaliter accusare de enormi crimine, aliàs pœna exilii puniendus erit. l. si magnum, & l. si sororem. C. qui accus. non poss. Fallit tamen in crimine læsæ maiestatis l. pen. C. eod. tit. Item in crimine hæresis. cap. legis 23. q. 8. cap. litteras de præscr.

27 Decimotertiò, Infamis accusare prohibetur. cap. quærendum, & cap. si qui sunt. 2. q. 7. cap. infames. & cap. qui crimen. 6. q. 1. cap. in primis circ. fin. 2. q. 1. cap. canonica, cap. similiter, & cap. seq. 3. q. 5. cap. pen. 3. q. 4. & l. qui de crimine. C. de accusat. Et hæc conclusio procedit in omni genere infamiæ. Quod limitatur, si suam, vel suorum prosequatur iniuriam. cap. omnibus. 4. q. vlt. cap. de cætero. de testib. & similiter in alijs casibus, in quibus possunt regulariter accusare omnes prohibiti, de quibus infra nu. 50.

28 Sed quæritur hic, quando dicatur prosequi iniuriam suorum?

Respondetur, quod tunc est, quando prosequitur iniuriam eorum consanguineorum, qui pro eo testimonium dicere non possunt, qui secundum leges sunt vsq; ad septimum gradum l. 3. ecl. lege Iulia, ff. de testib. l. si fœmina pen. C. ad Senat. cons. Turp. Hostiens. autem suos dicit eos, de quibus in l. 1. et 2. circ. princ. quem refert. Io. Andr. in Glos. cap. de cætero. de testib.

Sed qui veniant appellatione suorum, vide Rot. decis. 460. de renunciat. in nouis. & Barbos. in tract. de appellatiua verborum vtriusque Iuris significatione appellatiu. 257. nu. 4. ubi multos DD. congerit.

Et aduerte, quod neque admittitur infamis ad accusandum alium similiter infamem, cap. qui crimen. 6. q. 1. nisi priùs ipsum tolerauerit. cap. nulli. de accusat.

Hæc tamen, quæ dicta sunt de infamis duplicem sensum habere possunt; vel enim intelliguntur de infami infamia Iuris, vel de infami infamia facti. Itē vel

de

de Iure Ciuili, vel Canonico; ideo distinctè loquendo, dico, quod infamis infamia Iuris ab accusando repellitur, tam de Iure Ciuili, quam de Iure Canonico. *cap. infames. 6. q. 1. l. qui accusare. C. de accusat.* Infamis verò infamia facti repellitur de Iure Canonico, sed non de Iure Ciuili. DD. communiter apud Beroum. *in d. cap. 1. num. 44. de accusat.* Viuius *in lib. commun. opinion. in verb. accusare non potest.*

Quis autem dicatur Infamis infamia Iuris, & quis infamia facti, dicemus latè ifra in *sect. seq. n. 14. cũ seqq.*

29 Decimoquartò, criminosus repellitur ab accusando, vt si sit homicida, maleficus, fur, sacrilegus, raptor, adulter, incestuosus, veneficus, periurus, raptor, virginum, falsus testis, &c. *cap. similiter; capit. constituimus. 3. q. 5. cap. quisquis. 2. q. 8. & cap. si quis à vero cum seqq. 3. q. 4. cap. qui sine, & cap. postulatus. 3. q. 7. cap. à Nobis. de except.* Quod intelligi debet de criminoso, quæ fuit alias de crimine accusatus, & nomen eius receptum fuit inter reos. Imol. *in l. Is, qui reus num. 17. ff. de public. iudic.* vbi dicit, posse accusare de maiori crimine, non de leui; etiam suum accusatorem, dummodo suam prosequatur iniuriam. Et idem dicit Marian. *in cap. 1. post nu. 73. vers. aduerte etiam de mut. petit.* Imò etiam quod nunc non sit criminosus, sed tantum fuerit prius, neque poterit accusare. *cap. qui crimen 6. q. 1.*

30 Decimoquintò, Accusatus de publico crimine, pendente accusatione reaccusare non potest accusatorem, nec alium. *cap. neganda. 3. q. 11. cap. 2. in fin. 4. q. 1. c. fin. de testib. & l. Is, qui reus ff. de public. iudic. & l. neganda. C. qui accusar. non poss.* Soccin. *in cap. ex litteris nu. 64. in princ. de mut. petition.* & ibi DD. communiter. Angel. *de malefic. in verb. et ad quarelam Titij n. 19.* Nouell. *in tract. ad defensam cap. 2. nu. 23.* Decian. *in tractat. crimin. tom. 1. lib. 3. cap. 33. vers. quod accusatus;* vbi ait, hoc haberi pro regula generali; & ratio huius ponitur. *in l. si quis Reus. ff. de public. iudic.* quia tunc accusatus non moueretur ad accusandum zelo iustitiæ, sed ad vindictam fumendam. Neque debet alium inculpare, antequam se purget. Soccin. *vbi supra.* Baiard. *ad Clar. quæst. 10. nu. 9. in fin.*

Quę conclusio à fortiori procedit in paribus delictis, vt si coniux adultera accusare voluerit coniugem virum de simili crimine adulterij, nam tali casu repellitur. *cap. pen. & cap. fin. de adulter.* quia tendunt ad eundem finem. *l. si filium. C. de liberal. caus.* Din. *in cap. in pari causa de regul. iur. in 6.* Marsil. *in singul. 234.* Decian. *vbi suprà num. 1. in fin.*

Idem dicendum in delictis ad eumdem finem tendentibus, quamuis sint specie diuersa, nam tunc neque admittitur accusatus ad accusandum; prout si maritus accusauerit vxorem de adulterio, vxor accusare non poterit ipsum de lenocinio. Decian. *loc. cit. nu. 2.* Vel si fracta sit pax inter duos facta cum appositione pœnæ, quando vterque pacem fregit, nam tunc non poterit vnus alterum accusare; cum licet sint facta diuersa, tendunt tamen ad eumdem finem. Bald. *in l. cum mulier. col. 2. vers. sextò opponitur. ff. solut. matrim.* vbi in octaua oppositione ait, quod si quis clàm & cum violentia ædificauerit in alterius præiudicium; Si Alter clam, & violẽter dextruxerit, nõ poterit alterũ accusare, quia licet facta diuersa sint, tẽdunt nihilominus ad eundem finem. *l. si alius. §. est & alia, & l. si tutor. §. si ad iannã. ff. quod vi, aut clam.* Decian. *vbi sup. n. 4. ĩ fin.*

Et similiter eò fortius procedit conclusio, quando nomen Rei accusati receptum est inter Reos; nam tunc accusatorem accusare nequit. *per tex. in d. l. si quis reus. ff. de public. iudic.* Soccin. *in d. cap. ex litteris. nu. 69. de mut. pet.* Bald. *in l. cum mulier. opposit. 11. ff. solut. matr.* Decian. *loc. præcit. num. 14.* Clar. *q. 14. vers. tertius est casus. ibi: postquam autem.* Farinac. *q. 12. num. 23.* vbi de communi. Aduertunt tamen omnes, vt reaccusare possit, si nomen accusati non fuerit adhuc inter Reos receptum. latè Marant. *in spec. aur. p. 4. dist. 6. n. 48.* Galganett. *in glos. ad statut. Vrbis lib. 2. cap. 27. num. 20.*

Fallit tamen prædicta conclusio si suam vel suorum prosequatur iniuriam, nam tunc poterit accusare quemcumque de quocumque crimine, siuè maiori, siuè minori; siuè eius nomen sit inter reos receptum: siuè non, *arg. l. Is, qui iudicio. ff. de accusat. vbi DD. & l. neganda. C. qui accusare non poss.* Speculat. *lib. 1. de accusator. §. 1. num. 26. in fin.* Clar. Farinac. & Alij vbi sup.

Sed in Regno Neapolitano indistinctè in criminalibus fit ista reconuentio, idest quod accusatus possit suum accusatorem reaccusare, quia nullus admittitur ad accusandum, nisi suam, vel suorum prosequatur iniuriam. *Per Ritum Magnæ Curiæ Vicariæ 14. incip. Item quod nullus laicus, & rit. 324.* qui est nouissimus, & aduertit Marant. *in specul. aur. p. 4. dist. 6. n. 57. & 64.* vide Caranit. *super rit. 193.* & Grammat. *sup. constit. Regn. fol. 65. col. 3. in fin.* vbi multa practicabilia inuenies.

31 Decimosextò, Excommunicatus accusare non potest. *cap. nullus, & cap. seq. 3. q. 4. cap. 1. & 2. quarta q. 1. cap. exceptionem. de except. & cap. cum dilectus de accusat.* Quæ conclusio procedit, etiam de Iure ciuili, & ita tenent communiter DD. vt dicit Plaza. *lib. 1. delictorum. cap. 44. num. 10.*

32 Decimoseptimò prohibetur accusare hæreticus, schismaticus, paganus, vel iudæus, vel qui conuenticula cum illis facit, vel qui fidem simulat, *cap. 1. 4. q. 1. cap. pagani 2. q. 7.* Nullus enim ex his accusare potest Christianum Catholicum, propter odium, quod habent in Religionem.

33 Decimooctauò absens accusare non potest præsentem, & è contra. *cap. 1. & c. per scripturam 2. q. vlt. cap. in primis vers. quia igitur 2. q. 1. cap. absens, et cap. seq. 2. q. 9. cap. à nobis. qui matr. accus. poss. & l. absente C. de accusation. & inscr.*

34 Decimonono procurator alieno nomine accusare non potest, & idem dicitur de tutore, & curatore, & de omnibus aliis, qui alieno nomine accusare voluerint. *cap. super his in fin. de accusat. cap. tuæ de procurator. l. pen. §. ad crimen. ff. de publi. et l. 2. C. qui accusar. non poss.* & dictum est suprà. Quod limitatur in personis illustribus, nam ipsæ possũt per procuratorem accusare. *l. pen. & in Auth. quod ius C. de procur.*

35 Vigesimò concussor, idest recipiens pecuniam ab aliquo vt accuset alium, vel vt non accusaret. *cap. concussionis 1. q. 1. l. generaliter, et l. veluti ff. de verb. oblig. l. eadem §. 1. ff. ad leg. Iul. repet.* Et talis accusans punitur pœna concussionis, *ut in d. cap. concussionis.* & pœna falsi. *l. 1. §. 1. ff. ad leg. corn. de fals.* Item actione in factum de calumnia. *l. 1. ff. de calumn.* Item tenetur lege Rhemmia. *l. 1. ff. ad Turpillian.*

36 Vigesimoprimo calumniator repellitur ab accusando, *c. similiter, & c. seq. 3. q. 5. et l. sicut. §. eisdem. ff. de accusat.*

Quod ampliatur etiam in eo, contra quem est suspicio calumniæ, vt qui subornatus falsum testimonium tulit. *c. consanguineorum 3. q. 5. l. alij. ff. de accus.*

Fallit tamen, quando suam, vel suorum prosequitur iniuriam, & in crimine læsæ maiestatis.

37 Vigesimosecundò repellitur etiam ille, qui alias accusauit, & destitit ab accusatione, sine abolitione. *cap si quem § notandum. vers. destitisse 2. q. 3. l. 2. ff. ad Turp. et l. si ea C. qui accus. non poss.*

Fallit in crimine læsæ maiestatis, & si suam, vel suorum iniuriam prosequatur.

38 Vigesimotertiò leno accusare non potest de adulterio. *c. requisisti §. quod si 33. q. et l. cum mulier. ff. sol. matrim.*

Quod

Quod limitatur, si, qui accusatur, non est liber. *l. quoniam C. eod. tit.* Vel si nomen rei receptum fuerit inter reos, idest post litis contestationem. *l. 2. §. 1. ff. eod. & d. l. cum mulier.* vel si est intra quinquennium commissi criminis. *l. ita C. de adult.*

39 Vigesimoquartò vilis persona neque potest accusare, *cap. in primis 2. q. 1. cap. cum in tua de sponsal. cap. licet Hely, & cap. seq. de simon.*

40 Vigesimoquintò transigens, vel paciscens de crimine priuato non accusando accusare non potest, quia transactio fieri permittitur etiam in crimine capitali, excepto crimine adulterij, de Iure ciuili loquendo, in alijs verò criminibus publicis, quæ pœnam sanguinis non ingerunt, non licet transigere, præterquã in crimine falsi. *cap. si quem §. præuaricator vers. in omnibus causis* vbi latè Gloss. *2. q. 3. l. transigere C. de transact. l. querelam C. ad leg. cornel. de fal.*

41 De Iure verò Canonico in nullo crimine fieri potest transactio, quia secundum illud, nullum crimen ingerit pœnam sanguinis, *cap. his, à quibus 23. q. 8.* Neque super priuato, quia secũdum Canones omne crimen est publicum. Gloss. *in dict. cap. si quem ver. in omnibus & cap. infames,* (vbi enumerantur viginti species personarum infamium,) *ver. fures 6. q. 1. et in cap. 1. ver. gratiam vers. pro motu Iudicis de collusion. detege.* & dicem infr. *num. 57.* ideo non fit transactio.

42 Vnde si Clericus pactus est non accusare Prælatum suum de aliquo crimine commisso, non valebit tale pactum. *cap. Ecce. 24. q. 3.* & sic non obstante pacto, etiam iurato poterit adhuc superiori reuelare. *cap. quia plerique de offic. ordin. in 6.* non enim est obligatorium, quia turpe est, ne de crimine agatur, etiam de Iure ciuili. *l. si vnus §. illud & §. pacta. ff. de pact. l. contractus. ff. de iureiur.* & expressè habetur *in ca. quemadmodum §. illum autem de iureiur.*

43 Vigesimosextò Clericus accusare non potest Sacerdotem, si ipse sit irregularis fortasse, & ad Sacerdotium peruenire non poterit, *ca. ipsi Apostoli c. testes, & c. Sacerdotes 2. q. 7. et per tot.* & multo minus Episcopum *cap. Clericos ead. caus. & q.* Neq; Monachi accusare possunt Sacerdotes. *ca. placuit ead. caus. & q.* Si verò non sit irregularis: vtiq; Clericus accusare poterit suũ Episcopum. *capit. lator, & cap. metropolitanum 2. q. 7.* apud Summum Pontificem, alias multa inconueniẽtia succederent, si Episcopi accusari non possent, & sic patet, quod textus *præcit. in cap. ipsi Apostoli, cum seqq.* loquuntur de Clerico irregulari tantum, non de alijs.

44 Vigesimo septimò accusare non potest de Iure Canonico omnis homo, qui repellitur ab accusatione de Iure Ciuili. *c. canonica, cum duob. seqq. 3. q. 5. ca. Nos sequentes, cum cap. seq. 6. q. 5.* in quibus iuribus declarantur, qui sint prohibiti, secundum leges.

45 Vigesimooctauò Ille, qui fuit repulsatus à testimonio ferendo in causa ciuili, ob aliquod crimen, neque accusare permittitur, quamuis non sit infamis. *cap. prohibentur vers. propter suspicionem 2. q. 1. cap. 2. in fin. de ordin. cogn. cap. super eo de elect. cap. testimonium de testib. cap. 1. de calumn.* vbi Gloss.

46 Vigesimononò litigiosus, idest qui facilè litigat, vel qui est malæ conuersationis amicus, vel qui nõ est rectæ fidei, vel qui est vitæ accusabilis, repellitur ab accusatione. *cap. suspectos, c. canonica c. similiter, cũ duob. cap. seqq. 3. q. 5. & cap. quærendum 2. q. 7.*

47 Trigesimò, alienigena neque accusare permittitur. *d. cap. canonica, cap. accusares il primo. 3. q. 5.* Item si accusatoris vita ignoratur. *d. cap. canonica, cap. quærendum. 2. q. 7.*

48 Trigesimo primò, cõspiratores neque possũt accusare. *cap. conspiratores 3. q. 4. cap. conspirationum, & cap. coniecturationum 11. q. 1. c. cum dilectus de accus.*

49 Trigesimo secundò, detractores neque admittuntur ad accusandum. *cap. detractores 3. q. 4.* Item neque qui conuicijs, vel insidijs studẽt. *cap. omnes 3. q. 6. es cap. clericus 3. q. 4.* Item neque incestuosi. *cap. consanguineorum 2. q. 4.*

Item neque qui bonam opinionem non habent, vel temerè accusant, non pro Deo, sed odio, vel cupiditate. *c. si qui sunt, & cap. seq. & cap clericos 2. q. 7.*

Item neq; concubinarius publicus. *cap. cum dilectus præcit. de accus.*

Item neq; qui omnes odio prosequitur *cap. omnes in fin. 3. q. 5.*

Item neque histrio. *c. 1. 4. q. 1.*

Item neque qui prohibetur à populari actione, & publica accusatione. *vt in ca. nemini 15. q. 3. l. populares, & l. mulieris. ff. de popular. actio. l. 4. §. in quæstionibus. ff. de accus. l. 1. l. de crimine, & l. sena. l. pen. & l. fin. C. qui accus. non poss.*

50 Item neque accusantes post lapsum 20. annorum à die commissi criminis. *cap. cum venerabilis prop. fin. de except. et l. querela in fin. C. de fals.* Quod limitatur in crimine suppositi partus, quod nullo tempore præscribitur. *cap. officij de pœnit. & remiss. & l. qui falsũ. ff. ad leg. cornel. de fals.* Idem dicitur in crimine simili, quando mulier abegit, sed abiecit partum malis medicamentis, propter odium mariti. *l. Cicero ff. de pen. arg. cap. consuluisti 2. q. 5. c. 1. solet, cum trib. cap. seqq. 32. q. 2. & cap. si aliquis de homicid. vid. infr. n. 76.*

51 Item neque admittitur accusator, quando qui accusatur, mortuus fuerit, quia crimen iam extinctũ est, *cap. quorundam 23. dist. cap. peruenit, & ca. causam 2. qui fil. sint legit. & tot. tit. C. si reus, vel accus. mort. fuer.* Quod limitatur in crimine hæresis. *cap. 1. §. fin. cap. sanè profertur, 24. q. 2. l. 4. C. de hæret.*

Limitatur secundò in crimine Apostasiæ. *l. apostatarum C. de apostat.*

Limitatur tertiò in crimine læsæ maiestatis, & repetundarum, ac seditionis ciuitatis. *cap. sunt plures §. verum 6. q. 1. l. ex iudiciorum. ff. de accusat. l. quisquis, l. meminisse, & l. peculatus C. ad leg. Iul. maiest. & l. fin. ff. ad leg. Iul. peculat.*

Limitatur quartò, quando quis mortuus est in crimine notorio. *c. neq; 88. dist. cap. placuit. 22. q. 5.*

52 Est tamen aduertendum, quod supra enumeratæ personæ, & aliæ, quæ ab accusatione in certis casibus repelluntur: In quibusdam alijs casibus admittuntur. Quorum.

Primus est, quando suam, vel suorum prosequuntur iniuriam. *ca. prohibentur 2. q. 1. c. omnibus 4. q. 3. c. de cætero de testib. & l. hi tamen omnes. ff. de accus.*

Secundus casus est, in crimine hæresis. *c. vergentis de hæret. & l. manicheos C. eod.*

Tertius est, in crimine læsæ maiestatis. *capit. si quis cum militibus 6. q. 1. cap. nullus 6. q. 2. & cap. licet. Hely. vers. alijs de simon. l. fi. ff. ad leg. Iul. maiest. & §. 2. Instit. de public. Iud. & in §. interdũ de hæredit. quæ ab intest. defer.*

Quartus est, in crimine sacrilegij. *cap. in primis §. persona presbiteri 2. q. 1. ca. si quis suadente §. quia autem 17. q. 4. l. si quis in hoc C. de episc. & cler.*

Quintus est, in crimine simoniæ. *cap. patet. 1. q. vlt. d. c. si quis cum militibus §. vlt. 6. q. 1. cap. sanè 15. q. 5. d. cap. licet Hely §. 1. ante fin. & cap. tanta de simon. l. si quamquam vers. cum sanè C. de episc. & cler.*

Sextus est, in crimine fraudatæ annonæ publicæ. *l. fin. ff. ad leg. Iul. de annon. argum c. prohibentur vers. mulierem 2. q. 1.*

Septimus est, in crimine dilapidationis. *cap. quia ea 3. q. 2. cap. quapropter 2. q. 7. cap. non liceat. 12. q. 2. cap. si quis presbiterorum de reb. eccles. non alien. cap. licet Hely vers. alijs de sim. et l. 2. C. vbi de crim. agi oport.*

Sed nota, quod ab hac generali regula, vt in supradictis septem casibus admittantur ad accusandum, omnes alias prohibiti de Iure, excipiuntur inimici capitales, qui neque in istis casibus admittuntur, *c. 1. 3. q. 5. & cap. per tuas, & cap. licet de sim.*

53 *Quoad quartum principale*, an scilicet sine accusatore possit Iudex aliquem condemnare, notandum est, quod regulariter secundum Sacros Canones nemo condemnari potest, sine accusatore. Et similiter secundum ius ciuile, *vt in cap. de manifesta 2. q. 1. ca. si quis potestatem 23. q. 4 cap. 1. in princ. vt eccles. benef. & l. rescripto §. si quis accusatorem. ff. de muner. & honor.*

54 Dantur tamen quam plures casus, in quibus sine accusatore procedi potest de Iure communi.

Quorum Primus est, quando falsa scriptura in iudicio præsentatur. *l. iubemus C. de probation.*

Secundus casus est, si testis procax fuerit, & vacillauerit in respondendo fraudulenter. *l. nullus C. de testib.*

Tertius est, si tutor suspectus fuerit. *cap. quia ea 3. q. 2. & l. 3. §. praeterea. ff. de susp. tutor.*

Quartus est, quando maritus accusauerit vxorem de adulterio, & ipsa replicauerit de lenocinio eiusdem. *l. 1. §. publico. ff. ad leg. Iul. de adult.*

Quintus, accusator reperiatur per calumniam accusare. *cap. si quem pœnituerit. §. notandum 2. q. 3. c. 1. & 2. de calumn. & l. 1. §. 1. ff. ad Turpill.*

Sextus est, si Iudex cognouerit de crimine per modum inquisitionis. *c. qualiter, & quando 2. & cap. inquisitionis de accus.*

Septimus casus est, si accusatus, & infamatus defecerit in purgatione. *c. de hoc de simon.*

Octauus est, quando crimen est notorium. *capit. de manifesta 2. q. 1. & cap. euidentia de accusat.*

Nonus est, si quis corruperit testes aduersarij. *cap. infames §. si quis autem 3. q. 7.*

Decimus casus est, in crimine hæresis, & Apostasiæ. *c. excōmunicamus §. adijcimus, de hæretic. c. si. eod. tit. in 6. l. Apostatarū C. de apostat. & l. nullus C. ad leg. Iul. maiest.*

Vndecimus est, in crimine læsæ maiestatis, vt est cōspiratio in Principē, traditio Ciuitatis, falsificatio monetæ, &c. *Extrau* Hērici Imper. septimi, quę incip. *Ad reprimēdum sub titul. quom. in læs. mai. crim. proced: posita in Auth. post feud. lib.* & ibi Bart. *in verb. inquisitionis.*

Duodecimus est, quando quis publicè confessus est crimen extraiudicium. *c. 1. de accusat. in 6.*

Decimustertius est, quando agitur de impediendo, & euitando futuro malo, præsertim vbi adest periculum animarum: *cap. placuit 10. q. 1. c. romana §. sanè de cens. in 6. arg. c. sicut olim. de accus.*

Decimusquartus est, quando proceditur ex mero officio. *c. 1. de offic. ordin.*

Decimusquintus, si procedatur ad denunciationem officialis ad hoc deputati, quia tunc denunciator habetur loco accusatoris. *c. fin. de offic. custod.*

Decimussextus, quando Iudex principaliter inquirit de vno crimine, & inuenit aliud particulare crimen incidenter. *l. 2. §. si publico. ff. ad leg. Iul. de adult. l. euitādi C. de condit. ob turp. caus. & l. pen. C. si aduers. lib.*

Decimusseptimus est, quando crimen committatur in conspectu Iudicis, & aliorum circumstantium; seu quando crimen detegitur in discursu processus, vt est calumniosa, & falsa accusatio. *cap. 1. de calumn.* vel falsum testimoniū. *l. nullum C. de testib.* vel si pars vtatur falsis scripturis. *l. iubemus C. de probat.*

Alios casus vid. *sup. in præced. sect. 2. de inquis. nu.* 45.

55 *Quoad quintum*, Quęnam scilicet crimina accusari possint, notandum est, quod regulariter accusatio non habet locum, nisi crimen sit publicum, aut priuatum: Vel quando agitur criminaliter ad pœnam corporalem, aut ad pœnam pecuniariam.

Sed quęritur, quot sint delictorū, seu criminū genera?

Respondetur, plura esse, nam alia sunt publica, & alia priuata. Secundo alia notoria, alia manifesta, & alia occulta? Tertio alia leuia, alia grauia, seu atrocia, & alia atrocissima. Quartò alia merè Ecclesiastica, alia merè Sæcularia, & alia communia, Quintò alia nominata, & alia innominata.

Crimina, seu delicta publica sunt illa de quibus accusare potest quilibet de Populo. *l. 1. ff. de public. iudic. et Instit. eod. tit.* Quæ quidē alia sūt publica, & ordinaria, vt crimen læsæ maiestatis, hæresis, simoniæ, adulterij, homicidij, falsi, & huiusmodi: Alia verò publica, & extraordinaria, vt habetur in lege Iulia repetūdarum, in lege Iulia de plagiarijs, peculatus, ambitus, annonæ, vis publicæ, & huiusmodi, vt habetur. *in d. l. 1. ff. de public. iudic. l. lex Iulia §. hodie ff. ad leg. Iul. repet & l. fin. ff. ad leg. flau. de plag.* & hæc est omnium DD. communis sententia, vt testatur Anton. Gomez. *c. 1. delictorum post num.* 1. vbi etiam dicit, quòd omne delictum principaliter commissum in offensam Dei, censetur publicum, *quod & colligitur ex l. Manichaos C. de hæret.* vt est blasphemia, contemptus Ecclesiarum, Sacrarum Imaginum, & similia.

Dicuntur autem ordinaria, quia certa pœna in eis posita est per leges ipsas: Extraordinaria verò, quia non est certa pœna statuta, sed arbitrio Iudicis imponitur, attentis circumstantijs delicti, & qualitatibus personarum. *vt desumitur ex cap super his de accus. cap. de causis de offic. deleg. & l. 1. ff. de effract. & expil.*

56 Vnde ordinariam pœnam non potest Iudex minuere. *ca. si quem §. notandum*, vbi Gloss. *verb. voluntate 2. q. 3. & l. 1. §. 2. ff. ad Turpill.* nisi causa cognita, quia tunc augere, & minuere potest: augere quidem, quando delictum fuit commissum à multis: minuere verò, quando delinquēs est persona honesta, & adhuc nō deliquerat prius, sed illud est primum delictum. *c. latores de cler. excom. c. pro humani §. nos tāto de homicid. ca. qui contra pacem 24. q. 1. ca. homo 40. dist. l. si Possidoniū l. & si seuerior C. ex quib. caus. infam. irrog. l. quid ergo §. pœna grauior. ff. de his, qui not. infam. l. in seruorū §. fin. et l. respiciēdum. ff. de pœn. l. diuus ff. de cust. reor. l. bona fides. ff. depos. et l. 1. C. ad leg. Iul. rep.* vide Glos. *in c. si vir. 27. dist.* Abb. *in cap. fin. col. vlt. de constit.* Ioan. de Turrecremat. *in ca. omnis qui iudicat 45. dist.* & Card. Zabarel. *in cap. 1. de const.* qui latè disputant quando Iudex possit pœnam minuere, vel augere.

57 Priuata verò delicta sunt illa, de quibus regulariter accusare, vel prosequi non possunt omnes de populo, sed eorum accusatio pertinet tantum ad partem læsam. *l. 1. & 2. ff. de priuat. delict.* vt est crimen furti, iniuriarum, Abigeatus, & similium, *de quib. in l. fin. ff. de priuat. delict. & l. fin. ff. de furt.* Datur tamen differentia inter crimen publicum, & priuatum de Iure ciuili, quia condemnatus de crimine publico efficitur infamis, non autem condemnatus de crimine priuato. *l. infamem. ff. de public. iudic.* nisi in quibusdam casibus, vt ibi, de quo vid. Gomez. *in d. cap. 1. delictor. numer.* 6. & Clar. *in Pract. crim. §. fin. q. 72. vers. Damnatus.* Sed de Iure Canonico omnia crimina sunt publica, *vt dictum est sup. num.* 41. & communiter asserunt Canonistæ: Host. relat. ab Anan. *in c. statuimus post nu. 19. de maled.* & Bal. *in rubr. C. qui accus. non poss. num. 10. in fin.* ideo non habet locum supradicta differentia.

58 Secunda diuisio criminū est, quod alia sint notoria, alia manifesta, & alia occulta. Crimē notoriū illud propriè dicitur, quod aliqua tergiuersatione celari nō potest, vt si fiat coram populo, vel maiori parte ipsius *c. tua, et ca. vestra de cohabit. Cleric.* Bald. *tamen in Auth. quod locū in fi. ver. decimo quæritur C. de collat.* ait, notoriū dici crimen, quod fit coram decem testibus.

Est

Est tamen aduertendum, quod notorium triplex est, vt inquit Gloss. vnic. in ca. manifesta 2. q. 1. nimirum notorium facti; notorium iuris, & notorium præsumptionis. Notorium facti est, quod non potest negari, quia omnibus patet, vt in d. cap. tua, etc. vestra. Factum autem aliud est permanens, aliud interpolatum, aliud statim transiens, In primo nullus ordo iuris requiritur, vt in d. c. tua: In secundo semiplena probatio exigitur. cap. cum in Diœcesi de vsur. In tertio requiritur plena probatio, quia probabiliter negari potest. capit ex tuarum. de sortileg.

Notorium iuris, est quando quia est condemnatus per Iudicem, vel ipse confessus est in iudicio.

Notorium verò præsumptum, est quando quia publicè habetur pro tali, puta pro filio alicuius. vt in cap. Michael. & cap. quoniam de fil. presbyter, & latius infr. tom. 2. par. 5. prax. 17. num. 16.

In notorijs autē criminibus nō est necessaria accusatio, neque inquisitio aut denunciatio. d. cap. manifesta, cap. de manifesta, & cap. scelus. 2. q. 1. cap. euidentiam de accusat. d. cap. tua de cohab. cleric. & mul. cap. bona. 1. §. porrò. de elect. & l. ea quidem. C. de accusat.

59 Manifestum verò crimen est, quando publica vox & fama est ex certa scientia, & à certis Authoribus proueniens, quod talis tale crimen commiserit, & per multos Authores probari potest: ūde propriè dicitur manifestum, quod semper ex scientia, & ex certo Authore procedit & probare potest. l. hæredes palam. ff. de testam.

Aliquando tamen ponitur manifestum pro notorio, sed impropriè, vt in cap. olim, & ca. ex parte. in fin. de verb. sign. cap. cum in Diœcesi de vsur. aduertit Speculat. lib. 3. de notor. crimin. §. 5. n. 1.

60 Et nota hîc, quod aliud est fama, aliud vox, seù rumor, & aliud communis opinio. Fama est illesæ dignitatis status, vita, ac moribus comprobatus, & in nihilo diminutus, vt per l. cognitionum §. existimatio. ff. de var. & extraord. cogn. notat Glos. in capit. vestra. in verb. notorium de cohabit. cleric. et mulier. & in c. infames. §. porro. ver. infamia 3. q. 7. Summistæ in verb. infamia, & Speculat. vbi sup. §. 3. in princ. Sed quia hæc definitio non comprehendit infamiam, seù diffamationem delicti, prout aliquando sumitur, vt in d. cap. tua, & cap. vestra, de cohab. cler. & mul. cap. presbyter, & c. si mala fama. 2. q. 5. ideò alio modo describi potest, vt includatur vtraque acceptio, & bona & mala, & sic quoad rem nostram attinet, dici potest, quod fama sit vehemens Vulgi, seù maioris partis eius, opinio rei, de qua quæritur, consentiens. arg. dicti cap. presbyter si & capit. sæpè 4. q. 3. Quomodocumque autem sumatur fama, siuè pro bona, siuè pro mala, semper procedit, quandoque ex scientia; quandoque ex suspicione: quandoque ex certo: quandoque ex incerto Autore, vt in cap. Sanctum est de consecr. dist. 4. aduertit Gloss. in d. cap. manifesta 2. q. 1. Speculator. loc. cit. nu. 2. Propriè tamen ex incerto Autore, & ex suspicione procedit, vt in d. cap. Sanctum est, & in cap. sunt nonnulli circa fin. 46. dist. Fama per se non probat, sicuti nec suspicio. c. nomen 2. q. 1. sed adiuncta cum vno teste idoneo plenè probat Gloss. in cap. 1. ver. famam de appellat. & in cap. placuit. 1. verb. possessiones 21. q. 3. Bald. in l. Gallus §. circa finem. ff. deliber. & posth. Cæpoll. cons. 27. post med. & cons. 28. circ. fin. vol. 1. quod intelligi debet in ciuilibus, secus in criminalibus. c. sciant 2. q. 8. c. veniens de testib. & l. fin. C. de probat. Probatur autem fama per duos testes tantum. DD. apud Clar. in §. fin. Pract. crim. q. 6. vers. sciendum est autem, cum seqq.

61 Vox, seù rumor est particularia assertio ex incerto Authore, & sola suspicione proueniens, vt in c. super eo. de eo qui cognou. consangu. vxor. sua, & capit. Osius. de elect. vnde minus probat, quam fama: quia vox, seu rumor est inter paucos: fama verò inter multos, & publicè.

62 Communis autē opinio est credulitas Populi de rebus præteritis tantum, & quæ probari non possunt per testes de visu. arg. cap. humanæ. 22. q. 5. & cap. veritatis de dol. & contum. & vbi opinio est vehemens, æquiualet veritati, & certitudini. Bartol. & Bald. in l. si quis extraneis. in fin. ff. de acqu. hæred. l. Barbarius vbi Glos. & DD. ff. de offic. prætor. Differt autem communis opinio à notorio, & à fama: quia opinio est de præteritis, vt dictum est, & probari non potest de visu; ootoriū verò est de præsentibus vel de præteritis recentioribus, quæ facilè probari possunt per testes de visu, & duo sufficiunt. cap. bonæ memoriæ. de elect. & l. si verò §. qui pro rei. ff. qui satid. cog. differt similiter cōmunis opinio à fama, quia cōmunis opinio facit ius. c. infamis §. verūtamen, ubi Gloss. in verb. dū putaretur 3. q. 7. d. l. Barbarius l. 1. C. de testam. & l. si quis C. ad maced. Sed fama non facit ius, quia tantū tēporis stabitur ei, donec contrarium probetur. Spec. loc. cit. §. 3. n. 4. in fin.

63 Ctimē verò occultum dicitur illud, quod nullo modo probari potest. c. vt nostrū vt ecclesiast. benefic. & cap. si peccauerit 2. q. 1. Et tunc dicitur omninò occultum, quod soli Deo reseruatum est, quia ipse solus cognoscit occulta. cap consuluisti ver. spontanea 2. q. 5. & cap. si omnia 6. q. 1. Huiusmodi occultum dicitur aliquando secretum. vt in c. erubescant 32. dist. & d. cap. si peccauerit, & c. tua nos de simon. & aliquando dicitur latens. cap. Christiana. 32. q. 5. In tali autem crimine nō potest Iudex sententiam ferre, nisi præcedēte infamatione, & habitis probationibus. cap. præc. si peccauerit. §. fin. & cap. Deus omnipotens 2. q. 1.

Est & alia species occulti, quod propriè dicitur penè occultum, & est quando per paucos probari potest, puta per duos, vel tres, vel etiam quinque, dummodo probari possit, quia & secretum dicitur, quod fit in præsentia quinque hominum. cap. quis aliquando §. item quomodo vers. non sunt hæc de pœnit. dist. 1.

64 Tertia diuisio Criminum, seù delictorum est, quod alia dicuntur leuia, alia grauia, seù atrocia, & alia atrociora, seù atrocissima.

Leuia delicta de Iure Canonico, illa dicuntur, in quibus non interuenit dolus, vel si fit, est circa rem modicam, vel inter domesticos super re similiter modica, vnde quodlibet delictum commissum, ob imperitiam, regulariter loquendo, vel per culpam, sine dolo, dicitur leue, secundum Abb. in cap. tua discretioni n. 3. de pœn. & probatur in l. leuia. ff. de accus. l. respiciendum. ff. de pœn. & cap. cum dilecti de accusat.

Alij uerò asserunt, attento Iure Ciuili, leuia delicta dici, ad effectum ne torqueri quis possit, si trahat aliquem per capillos, proijciat in aliquem lapides, si arma non prohibita deferat, si ambulauerit de nocte sine lumine, si aliquem pugno percusserit; si tem parum quantitatis furatus fuerit, si furtum domesticum fecerit: si aliquem uerbis iniuriosis affecerit: Et tandem si aliquod aliud delictum sine dolo commiserit. Brun. de indic. p. 2. q. 3. Iodoch. in Pract. crim. cap. 35. rubr. de criminos. tradend. torturæ n. 5. latè Peguer. decis. 16. per tot. Caston. in tract. de torment. cap. 8. nu. 5. & Farinac. in pract. crim. q. 42. num. 6. Ego autem teneo in huiusmodi materia standum esse loci consuetudini, cum multa delicta, quæ in vno loco æstimantur leuia, in alio habeantur atrocissima, quod probatur secundum Angel. & Alexan. in d. l. leuia. ff. de accusat. nam Florentiæ percussio manu uacua facta, dicitur ibi leuis iniuria, quæ quidem alibi reputatur grauissima maximè si in personam grauē fiat, iuxta tradita per Bartol. in l. non solum §. si mandato. ff. de iniur.

Vnde, quando dicatur leue, vel graue delictum, videtur remitti arbitrio Iudicis, attentis qualitatibus Personarum, consuetudinibus locorum, & circumstātijs criminum. ita Alciat. *in cap. cum non. ab homine post numer. 28. de iudic.* vbi de communi testatur DD. sententia, quem refert, & sequitur Villalubos *in recollection. commun. opinion. litt. D. num.* 56. Bartol. verò *in d. l. leuia circ. princ.* Soccin. *consil.* 157. *num.* 4. *lib.* 2. Barbat. *cons.* 48. *lib.* 2. & Dec. *cons.* 65. dicunt, delicta leuia, vel grauia dici ex qualitate pœnæ, quæ pro illis imponi debet, secundum leges, sed prima opinio mihi magis placet.

65 Grauia verò crimina, sed atrocia in Clericis, secundum Sacros Canones, sunt adulterium, homicidium, sacrilegium, falsum testimonium, & huiusmodi. *vt habetur in cap si Episcopis* 50. *dist. & ca. Apostolus* 81. *dist.* Cardin. *in clem.* 1. *de offic. ordin. in* 5. *notab.* secundum verò ius ciuile graue delictum dicitur, quando fit violentia alicui cum armis. Glos. *in l.* 3. *ff. de vi, & vi arm.* Alex. *in d. l. leuia. ff. de accus.*

Item omnis causa sufficiens ad exhæredandum, secundum Bart. *in l solo C. de liber. caus.*

Item omne crimen, pro quo à lege, vel statuto venit imponenda pœna mortis naturalis, vel ciuilis, puta triremium in perpetuū. Clar. *in l.* 5. §. 1. *vers. sunt etiam.* ibi: *Ego autem dico.*

66 Sed quæritur, an simplex fornicatio in Clericis sit graue delictum, an leue?

Respondetur, quod secundum Sacros Canones dicitur enorme, & graue delictum, *vt in d. cap. Apostolus* 81. *dist. expressè habetur arg. cap. vt lex.* 27. *q.* 1. *& capit. meretrices* 32. *q* 4. contrarium tamen tenet Glos. *in c. lator. ver. in corporali* 2. *q.* 7. per iura quæ ibi allegat: sed Cardinal. *in clem.* 1. *præc. de offic. ordin. qu.* 2. *dicit*, quod dictum Glosę procedit in simplici Clerico, non verò in constituto in sacris, in quo esset quidem fornicatio enorme delictum, vnde depositione dignum esset, sed dę ęquitate Canonica, si talis pœnituerit, non deponitur *cap. fraternitatis* 34. *dist.* quia pauci inueniuntur, sine tali peccato, vt dicit text. *in cap. quia sanctitas dist.* 50. & Glos. *in cap. Maximianus ver. remoueantur* 81. *dist. & in cap. presbyter* 82. *dist. verb. presbyter, et in d. ca. lator*, Butr. Felin. & Abb. *in cap. at si Clerici de iudic. & in cap. vt Clericorum, de vit. & hon. cler. & in cap. sicut, et cap. sin autem de cohab. cler. et mul.* vid. Alios apud Foller. *in cap. crim. canon. c.* 19. *n.* 6.

67 Atrocissima verò delicta, secundum Sacros canones, sunt hęresis, Apostasia, simonia, vsura, & similia. Et regulariter omnia illa, quę sunt depositione digna, dicuntur atrocissima, prout sunt frequētatio in domibus mulierum, aut locutio secreta cum eisdem. *c Clericus* 81. *dist.* nam Clericus talia perpetrās deponi debet, si tamen tertiò monitus non desistat, pręcedente excommunicatione. *vt in c. Archidiaconum.* 81 *dist. cap. fortè.* 18. *q.* 4.

Secundò, frequentans ludos, & ebrietates. *cap. Episcopus.* 35. *dist.* vbi Archid. dicit esse deponendum talem Clericum, si ter monitus non desistat. *& capitol. nulli* 44. *dist.*

Tertiò, Clericus tabernas frequentans est similiter deponendus, vel mercimonia exercens. *cap. nulli præcit.* 44. *dist. & clem.* 1. *de vit. & honest. cleric.*

Quartò, Clericus vsuras exercens, & huiusmodi committens. *c.* 1. *&* 2. *& c. si quis Clericorum* 47. *dist. & cap. si quis oblitus* 14. *q.* 4.

Quintò, Si fornicatus fuerit cum Moniali, vel incarcerata, vel filia spirituali. *cap. si quis Episcopus, & cap. si quis rapuerit* 27. *q.* 1. *& cap. si quis Sacerdos, capit. omnes, & c. seq.* 30. *q.* 1. vbi etiam habetur, quæ dicatur filia spiritualis.

Sextò, adulterium committens, vel publicè incontinens similiter deponendus est. *c. qui semel.* 50. *dist. cap. Maximianus. cap. si quis Clericus, cum duob. seqq.* 81. *dist.*

Septimò, qui sine examine ordines recipit. *c. si quis presbyter* 24. *dist. & cap. si qui sine* 71. *dist.*

Octauò, Qui scienter criminosus ordinatur. *cap. aliquantos* 51. *dist. & cap. tantis.* 81. *dist.*

Nonò, Qui relicta propria Ecclesia ad aliam pinguiorem transit, sine Superioris licentia. *capit. si quis presbyter, cap. si quis Episcopus, & cap. seq.* 7. *q.* 1.

Decimò, Deponendus est, qui contra Superiores excommunicationis sententiam ferre præsumpserit. *cap. in tantum.* 21. *dist.*

Vndecimò, Clericus Episcopo suo insidias, contumelias, aut iniurias inferens deponi debet. *cap. si quis Sacerdotum* 11. *q.* 1.

Duodecimò, Item qui coniurationes, vel conspirationes fecerit. *cap. coniurationum, & cap. seq.* 11. *q.* 1.

Decimotertiò, Similiter, qui publicè aliquod crimen fouet in vniuersalis Ecclesiæ scandalum. *ca. fin.* 2. *q.* 1. *cap. scelus, & cap. Theugualdum.* 2. *q.* 3.

Decimoquartò, Qui pecunia aliquem in Ecclesia supplantauit. *cap. præsentium, cap. factus, & c. seq.* 7. *q.* 1.

Decimoquintò, Qui iurisdictionem, aut officium exercuerit in aliena Diœcesi, vel Parochia, sine licentia proprij Domini. *cap. nullum.* 9. *q.* 2.

Decimosextò, Qui similiter sine licentia Episcopi altare erigit in Ecclesia consecrata. *ca. nullus presbyter. de consecrat. dist.* 1.

Decimoseptimò, Clericus, vel etiam Episcopus confugiens ad Imperatoris iudicium, est etiā deponēdus. *c. si quis presbyter* 11. *q.* 3. *c. si quis Episcopus* 23. *q.* 8.

Decimoctauò, Item qui vna cū Iudæis vsus fuerit balneis, medicinis, & huiusmodi. *c. nullus eorū.* 28. *q.* 1.

Decimonono, Item Raptores Puerorum, & consentientes. *cap. eos, & cap. de puellis.* 36. *quæst.* 2.

Vigesimò, Item celebrans in locis priuatis, sine licentia Episcopi. *cap. clericos de consecr. dist* 1.

Vigesimoprimò, Similiter excommunicatus, vel interdictus celebrans, & monitus non desistens, *c. clerici*, vbi Glos. *in verb. moniti de cleric. excom. ministr.* vel diuina officia in Ecclesia celebrans: *cap. latores eod. tit. c. si quis Episcopus* 11. *q.* 3.

Vigesimosecundo, Item Clericus notabiliter imperitus, & indoctus deponi debet *c. fin. de ætat. & qual. ordin.* Glos. *in c.* 1. *in verb. insufficiētem de renunciat. in* 6.

Vigesimotertio, quicūq; Sacerdos mori permittens culpa sua parochianum suum, sine baptismo. *cap. quicunque de consecr. dist.* 4.

Vigesimoquarto, Itē recipiens Ecclesiam per manus laicorum. *cap. si quis de inceps* 16. *q.* 7.

Vigesimoquinto, Itē alienās res Ecclesiæ indebitè, & sine necessitate. *c. si quis Episcopus* 10. *q.* 2. *c. Vulturanę. c. Abbatib. & c. Apostolicos* 12. *q.* 2. *et c. nullus* 17. *q.* 4.

Vigesimosexto, Similiter, qui accusatus de graui crimine, pēdēte accusatione promouetur. *c. Omnipotēs de accusat.* Glos. *in cap. tantis Daniel. ver obrepsit.* 81. *dist.*

Vigesimoseptimo, Item clericus adulator, & proditor deponi debet. *cap. clericus il primo* 46. *dist.*

Vigesimoctauo, Item clericus maledicus. *cap. clericus maledicus* 46. *dist.*

Vigesimonono, Item clericus schismaticus deponendus est. *ca. deligitur* 23. *q.* 5. & si incorrigibilis fuerit Curiæ sæculari traditur, *vt per text. in cap. de liguribus* 23. *q.* 5. docet Glos. *in cap. cum non ab homine de iudic.*

Trigesimo, Item clericus sortilegus deponitur *cap. admoneant* 26. *q.* 7.

Trigesimoprimo, Item ob simoniæ crimen notorium. *cap. de hoc autem, & cap. ea quę, iuncta.* Glos. *in verb. periculum ordinis. de simon.*

Trigesi-

Trigesimosecundo, Item ob concubinatum notorium, vel stuprum virginis, vel concubitum cum filia spirituali *cap. si quis Episcopus*, & ibi Glos. *in ver. deponatur, cap. virginibus. ca. si monacharum, et cap. si quis rapuerit 27. q. 1. & cap. omnes, cap. si quis Sacerdos, & cap. non debet 30. q. 1.*

Trigesimotertiò, Item deponendi sunt Clerici periuri, homicidæ, furto graui maculati, aut alio magno crimine infecti. *cap. presbyter, & cap. seq. 81. dist. capit. si Episcopus 50. dist.* & Glos. communiter recepta. *in cap. Maximianus in ver. remoueantur, & in cap. si quis Episcopus 81. dist.*

Vltimò (alijs omissis) Clerici deponi debent pro quolibet crimine, in quo incorrigibiles fuerint. ita notabiliter tradit Glos. *in cap. Apostolus. ver. ex damnatione 81. dist. arg. c. cũ nõ ab homine*, vbi Abb. *n.* 18. *de iud.*

68 Sed quæritur quando Clericus dicatur incorrigibilis?

Respondetur incorrigibilem dici.

Primò, si monitus, vt ab aliquo crimine desistat, iterum ad illud reuertatur, & in eo perseuerauerit, vel in alijs æquè grauibus.

Secundò, si assignatum locum pœnitentiæ deseruerit, & fugam arripuerit.

Tertiò, si ter monitus non desistat à criminibus præteritis, vel etiam à similibus.

Quartò, si per verba, vel facta ostendat, se non esse emendatum de delicto, vt si dicat se dolere, quod delictum non fuerit perfectiùs perpetratum, vel per alia signa idem possit colligi, vt notant Abb. *in ca. cum non ab homine num. 29. & ibid.* Dec. *colum. vlt. de iudic.* Fel. *in c. Rodulphus. col. 25. de rescr.* Diaz *in Pract. crim. canō. cap. 131.* Sim. Maiol. *de irregular. lib. 5. cap. 26. n. 4.* Clar. *in Pract. crim. li. 5. §. fin. q. 36. vers. sed quæritur*, & Bellet. *Disquisition. clerical. p. 2. de pœn. Cleric. §. 26. nu. 26.*

69 Est tamen aduertendum, quod cum hodie non multum attendatur ad quosdam Canones antiquos, qui de facili imponebant pœnam depositionis, vt aduertit Abbas *in cap. præc. at si clerici num. 34. de iudic.* ex quo nostri temporis ętas non patitur illius districtionis censuram, vt dicit textus *in ca. fraternitatis. 34. dist.* ob nullum delictum deponendus est Clericus, nisi in iure specialiter exprimatur. ita Glos. *in cap. 1. 81. dist. & in summ. 15. q. 8. verb. de vltima in fin.* In iure autem supranotata exprimuntur, quamuis Hostiens. *in summ. lib. 5. tit. de accus. §. quis sit effectus vers. tradunt autẽ n. 14.* & summ. Astensis *p. 2. lib. 7. tit. 17. art. 6.* quos sequitur Viuald. *in tract. de depos. & degradat. num. 11.* enumerent 109. delicta depositione digna, sed aliqua sine textibus. Certum est tamen, quod vbi non est in iure expressum crimen, nullus est deponendus, nisi illud maximum fuerit, vt desumitur *ex c. inuenimũ 16. qu. 7.* vbi non priuatur quis beneficio, nisi ob maximum crimen. *& ex cap. tuę de pœnis*, vbi Clericus non deponitur, nisi pro latrocinijs, vel alijs magnis sceleribus; facit Glos. *in cap. fin. ver. supplicant. 2. q. 5.*

70 Quę autẽ sint crimina maxima, & depositione digna, arbitrio Iudicis remittitur, cum certa regula tradi non possit. *arg. l. non possunt ff. de legib. & const.* ita Abb. *in præalleg. ca. at si clerici num. 34. & 35.* & ibi Dec. *de iudic.* quos sequitur Diaz *in Pract. crim. canon. verb. deponit.* Vnde arbitrari debet, non secundum antiquos canones, quorum multi in desuetudinem abierunt, sed potius, secundum consuetudinem præsentem Glos. *autem in l. 1. C. de requirend. reis, & l. 1. ff. eod. tit. & in l. ad eas ff. de reg. iur.* dicit crimina atrociora vocari ea, quæ ex legibus duodecim tabularũ descendunt, & ob quæ pœna capitis imponitur: Sed nota, quod neq; ex huiusmodi criminibus atrocioribus, seù maximis statim Clericus deponẽdus est, sed esse debet

incorrigibilis. *arg. c. cum non ab homine*, & ibi Abb. *nu. 28. de iudic.* facit Glos. *in cap. Apostolus. ver. ex damnatione 81. dist.* Sum. Astensis. *loc. cit.* Syluest. *in sum. verb. degradatio q. 4.* Maiol. *lib. 5. de irregularit. c. 26. n. 4.*

71 Quarta delictorum diuisio est, quod quædam sunt merè ecclesiastica, quædam merè sæcularia, & quædam communia.

Merè Ecclesiastica sunt illa, quæ per Iudices Ecclesiasticos solummodò cognoscuntur, etiam si à laicis commissa fuerint, vt est crimen Hæresis. *cap. ad abolendam, & ca. excommunicamus de hæretic. c. vt inquisitionis §. prohibemus eod. tit. in 6.* Abb. *in d. ca. ad abolendã n. 7. & 12. & in cap. cum sit n. 19. de for. compet.* Clar. *in §. Hæresis. lib. 5. vers. Hoc crimen, et in §. fin. q. 96. vers. quæro etiã*, vbi de communi. Director. Inquisitor. *par. 2. q. 46. num. 11.* Bellett. *Disquis. cleric. par. 1. de fauor. clericor. real. §. 2. nu. 23.* & Ego ipse infr. *tom. 2. p. 5. prax. 1. n. 62. cum seqq. et prax. 10. n. 190.* Itẽ crimen simoniæ est merè ecclesiasticum. Glos. *fin. in cap. cum sic: de for. compet.* & Alij, quos ego allegabo infr. *ead. p. 5. Prax. 10. n. 196.* & similiter alia crimina, de quibus ego *ibid. agam n. 3.*

72 Merè sæcularia sunt illa crimina, quæ si à laicis commissa fuerint, à Iudice laico tantum cognoscũtur prout sunt homicidium, furtum, & huiusmodi.

Communia verò sunt illa crimina, de quibus cognoscere potest vterque Iudex, scilicet Ecclesiasticus, & sæcularis, si à laicis committantur, quia sunt mixti fori, prout est sortilegium, adulterium, incestus, concubinatus, vsura, blasphemia, & alia, de quibus latè agemus similiter *infr. d. to. 2. p. 5. d. prax. 10. à n. 110. vsq. ad n. 187.*

73 Vltima delictorum diuisio est, quod quædam dicuntur nominata; alia innominata. Nominata sunt quæ habent particulare, & proprium nomen à lege impositum, prout est homicidium, sortilegium, simonia, adulterium, & huiusmodi.

Innominata verò delicta sunt, quæ non habent speciale nomen à Iure impositum, sed tantummodo nomen facti, vt est percutere aliquem, verberare, vulnerare, & similia. Dicuntur autem innominata, quia aliquando fieri possunt, sine pœna, aliquando verò cum maleficio, quod pœnam meretur. Quod quidem non est in criminibus nominatis, in quibus semper inest maleficium. ita Bart. *in l. nunquam plura num. 4. ff. de priuat. delict.* vbi notat effectum suprapositæ differentiæ, quem sequuntur communiter omnes DD. vt ait Blanc. *in Pract. crimin. fol. 52. n. 111.*

74 Sed quæritur, an permittatur Clericis accusare laicos de delictis grauibus in foro laicali?

Respondetur cum distinctione: aut accusat ciuiliter, suam, vel suorum prosequendo iniuriam, vel suæ Ecclesiæ, & tunc si pœna sanguinis non venit imponenda, licitè laicum accusare potest. *ca. cum sit generale de for. compet. & cap. Prælatis de homic. in 6.* Aut verò accusat, non prosequendo suam, vel suorũ iniuriã, sed ad vindictam publicam, & tunc non potest, etiam si non veniret imponẽda pœna sanguinis. *per c. Sacerdotes. 2. q. 7.* quia accusatio dicitur esse illaudabilis intentionis. *cap. si quis Episcopus ead. caus. & q.* ita tenet Abb. *in cap. cum P. Manconella de accusat.* Franc. *in d. c. Prælatis*, est etiam textus, & Glos. *notabilis in Clem. 1. ver. sunm de homic.*

Est tamen notandum, quod hodie Clericus sine irregularitatis metu potest laicum accusare, si suam propriam prosequatur iniuriam, etiam de delicto, pro quo veniret imponenda pœna sanguinis, dũmodò præmittat protestationem, quod non intendit accusare, vt pœna sanguinis imponatur, sed pro suo interesse, *vt habetur in d. cap. Prælatis. de homicid. in 6.* & sic ciuiliter, non criminaliter agendo. Glos. *in ca. laicos*

ver. laicos. 2. q. 7. vbi etiam Monach. & Archid. in capit. laicos 11. q. 7. Alioquin criminaliter nullo modo accusare potest. Idem Archidiac. in c. experientiæ, & cap. Clericum 11. q. 1. de quo etiam diximus supra n. 20.

75 Alios verò Clericos quilibet Clericus accusare potest, imò & superiores, si bonæ famæ, sit, vt habetur in cap. ex parte, cap. veniens, & ca. licet. de accusat. si verò esset malæ famæ, nõ admittitur ad accusandũ superiorem. cap. cum dilectus. eod. tit. nisi in criminalibus exceptis. Accusatio enim permissa est de Iure Canonico, etiam illis, qui ob aliquam causam non possent, si suã, vel suorum prosequantur iniuriam. cap. omnibus. 4. q. 6. & cap. cum dilectus. de accusat. facit text. in l. hi tamen omnes. ff. eod. tit.

76 Quæritur secundò, an accusans aliquem de delicto commisso ante annos viginti audiri debeat, & eius accusatio recipienda sit?

Respondetur, quod de Iure Canonico in causis matrimonialibus, & in alijs spiritualibus in quibus animæ periculum vertitur, accusatio non reijcitur, etiam post annos 20. vsque ad centum annos, & vltra. Glos. in cap. admonere te verb. pœnitentia. circ. fin. 33. q. 2. Speculat. lib. 2. de sententia. §. 9. n. 9. In alijs verò, vbi animæ periculum non est, distinguendum erit, aut enim agitur criminaliter, & tunc non est audiendus, nisi vsque ad vigesimum annum, iuxta cap. cum venerabilis de except. & l. quærelam. C. ad leg. Cornel. de fals. & l. licet. C. de except. Aut per accusationem intendit agere ciuiliter per restitutionem in integrum actione in factũ, & tunc auditur vsque ad 40. annũ. Aut agere vult per viam exceptionis, & tunc perpetuò audiri potest. Speculat. vbi supra n. 10. & Abb. in cap. licet. de probat. vbi etiam Felin. qui diuersimodè in hoc distinguunt. De quo etiam aliquid tetigimus, sup. n. 50.

77 Ex dictis colligi potest, quod vltra supranotatos modos procedendi in Iudicijs criminalibus, scilicet per Denunciationem, Inquisitionem, & Accusationem, datur alius modus prosequendi crimina, scilicet per viam exceptionis: super quo notandum est, antequam ad telam iudiciariam criminalem exordiendam prosequamur, quod quandoque crimina in Iudicio proponuntur in modum exceptionis, tam de Iure Canonico, quam de Iure Ciuili. Quod quidem contingere potest pluribus modis: Primò, contra Accusatorem. Secundo, contra Testes; & Tertiò, contra promouendos ad Ecclesiastica beneficia, vel ad aliquod officium.

Contingit autem notificari crimen in Iudicio contra Accusatorem, quando accusatus opponit aliquã exceptionem, contra Ipsum, dicendo repellendum esse ab Accusatione, ob tale, vel tale crimen, vt habetur in cap. licet ii 1. §. tales de simon. & ibi Glos. & DD. Et tunc excipitur cõtra Accusatorem, sine libello, aut subscriptione, obligando se ad probandum crimen, & sine metu alicuius pœnæ, si non probauerit opponens crimen oppositum. per text. in cap. si qui sunt. & c. quærendum. 2. q. 7. & cap. Iudicet. 3. q. 7. & sicut ipse opponens, si non probauerit, non punitur; ita neque accusatus, cui obijcitur crimen, si probetur; sed solum repellitur ab accusatione; & non efficitur infamis ob crimen oppositum, & probatum. Et quod dicitur de accusatore, procedit etiam in teste, contra quem aliquod crimen opponitur: nam ex crimine opposito in modum exceptionis, etiam si probatum fuerit nullam pœnam patietur, sed tantum à testimonio repelletur; neque per hoc efficeretur infamis. cap. cum dilectus §. fin. de ordin. cognit. cap. super eo. de testib. cap. 1. de except. & l. Lucius. ff. de his, qui notant. infam. Et ratio est, quia qui excipit, non accusat, vt in dictis Iuribus habetur.

78 Quod si exceptio alicuius criminis opponatur tertio modo contra promouendum ad Beneficia Ecclesiastica, seu ad officia, ad effectum, vt excludatur à promotione illius: tunc distinctio adhibenda est. Aut enim excipitur ante confirmationem electi, vel præsentati, aut prouisi; & excipiens non tenetur seruare formam legis libellorũ. ff. de accusat. puta se subscribere, & obligare ad pœnam probandi crimen, quia tali casu non deijcit, licet impediat: Aut excipit post confirmationem: & tunc quãuis non teneatur inscribere, & se obligare ad probandum; potest tamen cogi arbitrio Iudicis ad aliquam pœnam extraordinariam, si defecerit in probatione oppositi criminis: quia hoc casu ille prouisus, vel electus per probationem criminis omninò deijcitur, & repellitur ab officio, vel beneficio, vt probatur in cap. super his. de accusat. & cap. tua de procurat. vnde patet, quod hic exceptio opposita habet vim accusationis, secus in primo casu, & ratio differentiæ est, quia in primo casu licitũ est accusato quocumque modo se defendere, cum prouocatus se vlciscatur. cap. si quis iratus. 2. q. 3. l. qui cum maior. ff. de bon. lib. l. si adulteriũ. §. Imperator. ff. ad l. Iul. de adult. & l. Gracchus. C. eod. tit. & sic si defecerit in probatione, nullam patitur pœnam. In secundo verò casu excipiens habetur pro accusatore, vnde quamuis confirmatus officium, vel Beneficium habitum, non amittat, obstat tamen exceptio opposita, etiam non probata, dignitatibus acquirendis, arg. cap. super eo de elect. & cap. prohibentur. 2. q. 1.

79 Est tamen notandum, quod in criminibus, & delictis prosequendis in modum exceptionis dupliciter proceditur, scilicet ciuiliter, & criminaliter. Ciuiliter fit, quando excipitur de crimine contra testẽ, vel contra instrumentum, ne adhibeatur eis fides, & tunc non potest Iudex punire testem de crimine opposito, etiam si probatum fuerit, vt habetur in iuribus allegatis sup. in fin. num. 77. & notat Bossius in tit. quomodo procedatur per exceptiones nu. 2. vbi de communi testatur. Est benè verum, quod poterit postea Iudex inquisitionem facere contra reum, vt dicit Iacob. de Belu. in Pract. crim. fol. 28. in rubr. de cons. crimin. num. 1. & 2. & tunc ex noua inquisitione, & processu puniri potest delinquens. ita Bart. in l. 2. §. si publico nu. 20. ff. ad leg. Iul. de adulter.

80 Probationes autem factæ in iudicio ciuiliter agitato, nullam faciunt fidem in criminali. vt inquit Felin. in cap. at si Clerici n. 26. de iudic. Villalob. in collect. commun. opin. litt. A. post nu. 47. Diaz. regul. 10. Faciunt tamen indicium ad inquirendum, licet non faciant probationem ad puniendum, Clar. in Pract. crim. §. fin. q. 54. vers. item si producantur in fin. vid. Abb. in c. per inquisitionem post n. 12. de elect.

81 Criminaliter verò proceditur via exceptionis, quando quis excipit contra testes, vel contra accusatorem, ne recipiantur, & insuper petit de crimine opposito puniri secundum leges; & tunc excipiens gerit vices accusatoris. Vnde procedi potest contra illos, vsque ad condignam pœnam, æquè ac si fuissent accusati; etiam si à principio causa fuisset ciuilis, & tunc obseruãda est forma l. libellorum. ff. de accus. & sic exprimendum est tempus, & locus commissi delicti in ipsa exceptione, & est communis DD. sententia, de quo Soccin. in l. 1. post num. 4. vers. quartò infertur. ff. de except. Boer. decis. 321. Clar. vbi sup. quæst. 12. vers. adde quod.

82 Hinc est, quod sicut in iudicijs criminalibus non potest quis audiri per procuratorem regulariter, maximè vbi agitur per accusationem l. pen. §. ad crimen. ff. de public. iud. vbi communiter DD. & est tex. in l. seruũ quoque. §. publicè. ff. de procur. quod procedit etiã in [illegible] delictis,

delictis publicis, quam priuatis. Bart. *in d. §. ad crimen* Bosl. *in tit. an in causis criminalibus post nu. 1. vers. prima igitur*, Clar. *in d. §. fin. q. 32. vers. & hęc conclusio*, Abb. *in cap. veniens de accusat.* & Foller. *in Pract. crim. canon. cap. 9. num. 12.* Ita neque quando agitur per viam exceptionis criminaliter. Blanc. *in Pract. crim. fol. 25.* Clar. *d. q. 32. vers. Tusets quod in causis.*

83 Quia causa criminalis dicitur, cum finis tendit ad vindictam publicam, vt delictum puniatur pœna debita. *text. est in cap. per tuas il 1. §. tales*, vbi Gloss. *in verb. taliter de simon.* Abb. *in cap. super his de accusat.* Federic. de Senis. *consil. 23. alias* 28. & sic iudicium criminale per viam exceptionis æquiparatur in totum iudicio criminali per viam accusationis. Et licet Gloss. *in l. lex Cornelia in princ. ver. eorum. ff. de iniur.* teneat, causam criminalem dici, quandocumque agitur de crimine, tamen hæc opinio communiter à Doctoribus non admittitur, cum de crimine, etiam ciuiliter agi possit pro interesse, vt ait Blanc. *in Pract. crimin. fol. 61. num. 158.* Vnde neque sequuntur Doctores aliam opinionem Gloss. *in l. si qua per calumniam ver. anti C. de Episc. & Cleric.* asserentis, causam criminalem dici, quando imponitur pœna corporalis pro crimine commisso. Blanc. *vbi sup. vers. secunda opinio.* Neque opinio Abb. *in rubric. de iudic. num. 5.* à Doctoribus admittitur, vbi tenet, quod quando agitur principaliter, vt quis pro delicto puniatur pœna ordinaria, tūc causa dicatur criminalis, siue pœna veniat applicanda Fisco, siue parti; quando verò non agitur principaliter, vt puniatur pœna ordinaria, tunc semper dicitur ciuilis, quia contrarium probatur in multis iuribus, quæ allegat Aretin. *in ead. rubr. de iudic. post num. 19.* & ibid. Dec. *latè*, & Marant. *in Specul. aur. dist. 1. num. 3. in fin.* Sed opinio magis communis est illa, quam tenet Gloss. *in l. 3. in princ. ver. centum. ff. de sep. viol.* vt scilicet quando agitur ad pœnam applicandam Fisco, tunc causa dicatur criminalis, quando verò agitur ad pœnam applicandam parti, tunc dicatur ciuilis, & hanc Gloss. sequitur Bart. *in ead. l. 3.* Aretin. *in rubr. de iud. nu. 19.* & ibid Dec. *n. 95. in prima lect. & num. 51. in secunda lect.* Afflict. *sup. constit. Regn. p. 3. rubr. 32. §. varietates n. 9.* Clar. *in Pract. crim. §. fin. q. 1. vers. quarta igitur circ. med.* Marant. *loc. prox. cit. num. 2.* & Alij apud illos.

84 Vnde ex dictis patet, quod ex eodem delicto regulariter oritur duplex actio, nimirum criminalis ad publicam vindictam, & ciuilis ad priuatum commodum, at vero non per hoc sequitur, posse vno, eodemque tempore vtramque actionem, criminalem scilicet, & ciuilem ab eodem ex eadem causa intentari, hoc enim prohibetur *in l. interdum. ff. de public. iud.* Quod quidem intelligendum est, si æquè principaliter in eodem libello hæc duo remedia intententur, quia tunc non posset, cum causa criminalis sit maior, & dignior, quam causa ciuilis, & sic non possunt simul concurrere, & cumulari. DD. *in l. edita C. de edend.* Sed si intentetur principaliter iudicium criminale, & incidenter iudicium ciuile, petendo interesse, vel rem oblatam sibi restitui, tunc certè potest fieri. Bart. *in l. interdum §. qui furem num. 3. ff. de furt.* quem sequuntur communiter DD. vt dicit Curt. Iun. *in d. l. edita nu. 198.* & ibid. Roman. *post num. 143. vers. non obstat. sua ratio*, Bald. *in l. data opera num. 6. in fin. C. qui accus. non poss.* Hiero. ad Angel. *de malefic. in verb. & ad querelam in vlt. apostill. col. 3. versic. secundo casu*, & Aretin. *in c. qualiter 2. §. ad corrigendos n. 139. de accusat.*

85 Quod si quis post intentatum iudicium criminale per accusationem, voluerit intentare ciuile, ex diuersa causa, & penitus separata, tali casu non poterit, donec, & quousque terminetur causa criminalis. *iuxt. text. in l. fin. C. de ord. cognit.* Bart. *in d. l. edita C. de edend.* Alex. *in l. reum criminis col. 2. vers. Bartolus autem C. de procur.*

Et hoc procedit etiam è conuerso in Reo accusato, nam pendente accusatione, siue iudicio criminali, neque ipse poterit conuenire ciuiliter suum accusatorem ex alia causa penitus diuersa, & separata, *vt colligitur ex d. l. fin. C. de ord. cognit.* & communiter DD. tenent vt testatur Curt. Iun. *in d. l. edita n. 182. in fin.*

86 Vlterius notandum est, quod aliquando crimen deuenit ad Iudicis notitiam alio modo, quam per accusationem, inquisitionem, denunciationem, aut exceptionem, de quibus supra dictum est, scilicet per confessionem, quod quidem accidit, vel quando pars accusans, vel testis incidenter confitetur se aliquod commisisse delictum, & tunc licet ex huiusmodi confessione puniri non possit; benè tamen Iudex poterit ex ea procedere ad inquirendum, & formare processum super illa confessione, & factis omnibus necessarijs, & fieri solitis in causis criminalibus, deuenire poterit ad condemnationem. Bart. *in l. si confessus circ. fin. ff. de custod. reor. & in l. 2. §. si publico. ff. ad leg. Iul. de adult.* Bos. *in tit. quomod. procedatur per exception. nu. 4.* Afflict. *decis. 176.* & Follec. *in Pract. crim. sor. vcrb. & si confitebuntur n. 31.*

87 Insuper notandum est, quod datur alius modus procedendi vltra supra enumeratos, & est, quando quis per ministros Curiæ, vel per Alios, reperitur in flagranti crimine, hoc est in ipso actu delinquendi, puta quando actu occidit aliquem, vel furtum committit, vel arma prohibita defert, & huiusmodi, nulla præcedente Denunciatione, inquisitione iudicis, aut accusatione partis aduersæ, & capitur carceratus, ac Iudicis præsentatur, vt tradunt Marsil. *in l. ynius §. cognitiurum. ff. de quæstionib.* Angel. *de malefic. in verb. che mi hai adulterata la mia donna* Alex. *in consil. 75. incip. viso themate col. 2. li. 1.* Clar. *in Pract. crim. q. 8. in princ.* vbi latè Baiard. & Alij Addent. Scaccia *in tract. crim. lib. 1. cap. 78. n. 4.* Caualc. *de brach. Reg. p. 1. nu. 215.* latè Farinac. *in pract. crim. vol. 1. de delict. & pœn. q. 21. n. 153. cum seqq.* & Guazz. *in tr. ad defens. reor. defens. 5. cap. 8. num. 1.* & Alij apud illos, & ex nostris Regnicolis Foller. *in d. pract. crim. for. facul. p. 1. secunda partis verb. item quod fuit captus in flagranti crim.* & ibi Add. Afflict. *in constit. Regni incip. Iustitiarij non per kalendas notab. 4. & in constit. Humanitate num. 27. lib. 2.* Grammatic. *decis. 36. num. 35.* & Alij.

88 Quo casu possunt Reum in actu delinquendi carcerare, non solum satellites, & ministri Curiæ absque Iudicis mandato verum etiam omnes Alij, ad quos ex officio non pertinet, *vt in l. 3. ff. de furt. & in l. defensor. C. de defens. Ciuit.* quia semper in tali casu dicuntur habere mandatum, *per text. in l. raptores C. de episc. et cler. et l. capite quinto. ff. de adulter.* Granut. *theorem. 19. n. 1.* Farinac. *d. q. 21. n. 137.* quamuis regulariter nemo capi possit sine Iudicis mandato *l. neminem, vbi DD. communiter C. de exhibend. reis.* Quæ conclusio, vt quilibet de populo capere possit delinquentem in flagranti crimine, locum habet, tam in crimine publico, quam priuato. Scaccia *d. cap. 78. n. 10. versic. videamus.* Farinac. *vbi sup. n. 140.* Caualcan. *de brac. Reg. dict. part. 1. n. 228.* dūmodo stati recto tramite ad Iudicē ducant.

89 Quinimo ampliatur, vt quamuis Iudex Laicus regulariter, nec alia persona priuata possit Clericum capere, & carcerare, absque licentia proprij Prælati, vt tradit Gloss. *in cap. cum non ab homine verb. deprehensus de iudic.* vbi DD. communiter, *& in cap. si vero de sent. excom.* si tamen reperiant, illum in flagranti crimine, carcerare possunt, sed ad suum competentem Iudicem Ecclesiasticum ducere tenentur, & tunc

tunc excommunicationem non incurrunt. cap. vt famæ de sent. excom. vbi Gloss. & DD. Gloss. in d. verb. deprehensus. Abb. in dict. cap. cum non ab homine n. 15. & ibid. Felin. Foller. loc. cit. num. 6. Scacci. ibid nu. 5. vers. amplia istam. Anton. Gom. de delict. cap. 9. nu. 3. Farinac. ubi sup. n. 141. ubi de communi testatur. Genuens. in Prax. Arch. Neap. cap. 33. n. 10. Megal. in Prax. crim. canon. cap. 12. n. 50. circ. med.

90 Ampliatur tertiò, vt quamuis regulariter condemnari non possit Reus, nisi iuris ordine seruato factis legitimis probationibus, & dato termino ad se defendendum, ut tradunt communiter DD. & nos dicemus infrà; contra repertum tamen in flagranti crimine procedi potest ex abrupto, & iuris ordine non seruato, vt in notorijs quia æquiparantur esse aliquem repertum in flagranti, & in notorio crimine. Felin. in cap. cum euidentia de accusat. Mascard. de probat. conclus. 1101. num. 15. lib. 2. Foller. ubi sup. num. 3. Baiard. ad Clar. q. 8. n. 9. latè Grammatic. d. decis. 36. num. 35. 46. & 80. & Farinac. d. q. 21. num. 133. Vnde inferunt DD. vt non requiratur, quod detur Reo copia repertorum, seù indiciorum. Gramm. ibid. num. 71. Foller. loc. cit. nu. 8. Baiard. d. q. 8. nu. 9. in fin. vbi etiam dicunt, neque requiri citationem ad sententiam. Et Clar. ac Alij apud illum in d. q. 8. in princ. Caualcan. de brach. reg. d. p. 1. num. 229. dicunt posse procedi sine quærela alicuius. Quapropter testes alias idonei admittuntur contra Reum in flagranti deprehensum, & censentur idonei, si per alios delictum probari non possit, & aliud contra eos non obstet, vt post Andr. de Isern. & Afflict. in d. constitut. Regni Humanitate dicit Foller. vbi sup. num. 7. vbi tamen addit, Iudicem debere in hoc multum laborare, vt veritatem inueniat. Clarus autem d. quæst. 8. vers. scias tamen ait, quod non resultat plena probatio ex apprehensione inflagranti, seù ex ea oritur tantum indicium ad torquendum.

91 Hinc est, quod cauti Iudices, non statim ad sententiam condemnatoriam deueniunt; sed postquam talis reus inflagranti captus ad eorum manus deueniret, facta per Birruarios relatione in Actis curiæ, illicò eum constituunt, & si delictum confitetur, tali casu ad sententiam condemnatoriam deueniunt, etiam non datis defensionibus, iuxta doctrinam Baldi in l. vt vim ff. de iust. & iur. quem sequitur Foller. loc. cit. num. 12. vbi dicit hoc procedere, si capiatur reus à Ministri Curiæ, non si ab Alijs, subdit tamen ille, quod tunc hoc dictum Baldi admitteret, quando terminus, ad se defendendum illi non competebat, vel si petitus non fuit, secus si petatur; cui sententiæ adstipulatur Clar. in d. q. 8. vers. sed numquid. ibi: Ego si reus; si verò negauerit, statim absque alio processu, & indicijs, ducunt eum ad torturam, præsertim, si delictum sit graue, facta prius confrontatione cum testibus, qui illum viderunt, vt in alijs causis fieri solet, (de qua nos infra dicemus,) & si in negatiua perseuerauerit facta publicatione in ipso processu, & dato termino ad se defendendum, condemnare poterunt, si nihil probauerit ad se exculpandum. Afflict. in d. constit. Humanitate. Foller. vbi proximè Scacci. in d. cap. 78. num. 9. & nu. 16. vers. & ex his, & Baiard. ad Clar. d. q. 8. num. 1.

92 Ampliatur quartò, vt contra repertum in flagranti crimine deueniri possit ad executionem pęnæ delicti commissi, sine vlla sententia. Gloss. in l. ictus fustium. ff. de his, qui notant infam. Boss. in tit. de denunciat. num. 10. Grammat. d. decis. 36. num. 43. Clar. d. q. 8. vers. quæro. vbi ait in Senatu Mediolanensi aliter seruari per Collaterales in pœnis exequendis, Sed Vulpell. respons. 137. num. 7. & Scacc. in tract. crim. lib. 1. cap. 46. num. 28. & cap. 78. sub num. 16. asserunt, etiam in Vrbe seruari, vt exequatur pęna absque sententia; quamuis regulariter deueniri non debeat ad pęnarum executionem sine sententia. l. 1. C. de execut. rei iudic. Petr. Caball. in quæst. crimin. cas. 133. nu. 1. Baiard. ad Clar. q. 93. num. 8. Est benè verum, quod licet in tali casu non requiratur sententia, requiritur tamen aliquod Iudicis decretum, vt tradit Scacci. d. cap. 78. sub num. 16. post Farinac. d. q. 21. num. 153. & n. 154. vbi ait, quod ab illo decreto non datur appellatio, quoad effectum suspensiuum. ex Boer. decis. 153. nu. 5. quem sequitur Baiard. q. 71. n. 11.

93 Ampliatur quintò, vt a fortiori, si capiatur inflagranti Reus delinquens coram Iudice sedente pro Tribunali, puniri possit sine Iuris solemnitatibus, sine processu, & probatione, quia delictum dicitur notorium, secundum Glos. in c. Deus Omnipotens. §. quando autem 2. q. 1. Capr. in tr. de Notor. in 4. memb. nu. 27. & 55. & memb. 6. num. 1. Mascard. de probat. conclus. 103. nu. 16. & 19. lib. 2. Farinac. d. q. 21. num. 158. vbi de communi, qui posteà num. 159. dicit, tutius esse, si Iudex statim illum examinet; & si confiteatur delictum, condemnabit eum sine alia probatione, aut solemnitate; Si verò negauerit, examinabit testes, quos cum illo confrontet, qui testificentur vidisse illum tale crimen committere coram Iudice sedente pro Tribunali, multis alijs astantibus, iuxta text. in l. quoties. C. de dignit. lib. 12. & ibi Luc. de Penn. quem refert, & sequitur Paris de Put. in tract. de syndicat. verb. notorium Foller. in d. Pract. crim. for. fac. verb. item quod est notorius delinquens num. 27. Caualcan. d. tract. de brach. reg. p. 1. num. 204. Ego ipse tom. 2. p. 5. prax. 17. per tot. vbi traditur modus formandi processum, & sententiam in tali casu notorij iudicij, cum crimen commissum coram Iudice sedente pro Tribunali dicatur crimen notorium iudicij; vt ibid. dicem. Quod ampliatur etiam si Iudex non sedeat pro Tribunali, sed aliquem alium actum Iustitiæ faciat, quo casu post examen Rei, & testium, vt supra, datur illi breuis terminus ad se defendendum, & condemnabitur, vt tenent Par. de Put. Foller. Caualc. & Alii locis cit. Secus si Iudex non sederet pro Tribunali, nec Iustitiæ actum faceret, nam tunc teneretur iudicare seruatis seruandis, secundum allegata, & probata, cum habeatur tamquam persona priuata, non vt Iudex, & sic non esset ostensa maiestas Principis. Couarruu. variar. resol. lib. 1. cap. 1. sub nu. 6. Clar. q. 8. vers. sed pone. Farinac. d. q. 21. n. 163. latè Scaccia lib. 1. tract. crimin. cap. 80. nu. 1. & 2. vbi dicit, quod tali casu, neque potest Iudex illum torquere, sed tantum informationem contra eum capere.

94 Tandem nota hìc, quod capti in flagranti crimine duci debent coram Iudice, eique præsentari per capientes illos intra spatium temporis viginti horarum, vt habetur in l. capite quinto. ff. ad l. Iul. de adulter. Glos. in d. cap. cum non ab homine de iudic. alias puniri possunt pæna priuati carceris. Modern. in tract. de process. execut. in p. 1 cap. 1. num. 98. Iodoch. in Pract. crim. cap. 15. nu. 5. Scacc. in d. cap. 78. nu. 6. Caualcan. de brach. Reg. p. 2. num. 9.

PRAX. PROCESSVS.

95 His positis deueniendum est ad modum practicum procedendi, secundum solitum nostrum institutum; & sic incipiemus ab accusationis, seù quęrelę libello, qui solet infrascripto, vel simili modo concipi, videlicet.

Forma

Forma libelli accusatorij, seù quætelæ, vt vulgò dicitur.

Die .... Mensis .... Anni ...

In Episcop. Curia N. comparet personaliter N. de N. Terræ, seù loci N. qui non animo calumniandi, &c. sed pro veritate tantũ medio iuramẽto quærelanter exponit, qualiter Clericus N. de N. die tali... mẽs.... hora... circiter in loco N. animo diabolico ductus aggressus fuit N. de N. proditoriè cũ ense euaginato, & cum eo dedit eidem N. multa vulnera, ex quibus, statim post tres horas mortuus fuit; qui quidẽ aggressus in primo ictu ensis vociferãdo, petijt auxilium, ad cuius voces accurrerunt N. N. & N. ac Alij, qui bene uiderunt prædictum N. occisorem fugientem cũ ense euaginato, & sanguine cruentato. Proinde comparens ipse filius legitimus, et naturalis præfati N. occisi exponit quærelam criminalem contra dictum N. Clericum, & petit ipsum puniri, prout sacri Canones requirunt, ne valeat sua iniquitate gloriari, si impunitus euaderet, & ita dicit, & fieri petit, non solum isto, sed omni alio modo meliori, &c.

Alibi verò fieri solet alio modo, nam Notarius, seù Cancellarius Curiæ scribit quærelam tali, vt sequitur modo, videl.

Forma quærelæ alio modo.

Die.... mens.... ann.... Comparuit personaliter N. *de* N. *de loco N. qui non animo calumniæ, sed pro ueritate tantum medio eius iuramẽto quærelãter exposuit, prout infra, uidelicet. Deue sapere V. S. Reuerendiss. come, &c.* Et exponitur tota series commissi criminis, secundum facti diuersitatem, cum suis qualitatibus, & circumstantijs, postea concluditur: *E ui son stati presenti li Tali* N. N. & N. *e cosi dice, &c. omni, &c.* N. *de* N. *manu prop. &c.*

96 Post prædictam accusationem debet Iudex decernere, vt capiatur informatio, mediante decreto, iuxta formam traditam *sup. sect. 1. num.* 53. Deinde procuret vt constet de corpore delicti, & sic faciat accessum ad locum, vbi cadauer occisi iacet, vel mandet fieri per Notarium cum Fisco, & testibus, qui visitent cadauer, & annotent omnia sigillatim, ne processus corruat, si non inueniatur delictum in genere, & talis accessus fieri solet similiter mediante decreto, quod etiam habes sup. *d. Sect. 1. num.* 56. facto deinde viso, & reperto, *prout ibidem num.* 57. examinantur testes pro validitate recognitionis corporis delicti, cuius examinis forma habetur. *ibid. numer.* 59. Quibus peractis proceditur ad examen testium nominatorum in accusatione, siuè in denunciatione, siuè inquisitione, diligenter illos interrogando super contentis in accusatione, (si per eam proceditur,) sed hoc fit præcedente citatione, adhoc, vt si accedere noluerint ad testimonium veritatis perhibendum, possit Iudex illos cogere, prout dicemus *infra. sect. seq.*

Citatio autem solet concipi, prout sequitur, vel huic similis, videl.

Forma Citationis testium.

Die ... mens.... ann.... De mandato, &c.

Instante Domino Promotore Fiscali commissæ fuerunt Citationes contra N. N. & N. *quatenus per totam diem Veneris, quæ erit dies septima præsentis mensis compareant, & quilibet ipsorum comparere debeat personaliter coram Reuerendissimo D. Generali Vicario, seu coram me* Notario, *&c. ad informandam Curiam super nonnullis, &c. sub pœna scutorum centum auri de cameræ pro quolibet, siue librarum centum ceræ albæ laboratæ, pijs usibus applicandorum in casu, &c. Aliàs, &c. et ita, etc. omni, etc.*

N. *Notarius. &c.*

Vel alio modo, prout alibi fieri solet.

Mandato Domini N. *&c. Citentur* N. N. & N. *ad informandam Curiã statim, uel pro die tali... sub pœna mandati exequutiui, &c. Instante Fisco, &c.* N. *Notarius, &c.*

Vel alio modo, videl.

N. *de* N. *Vicarius Generalis* N. *&c.*

Vobis N. N. & N. *Tenore præsentium præcipimus, & expressè mandamus, quatenus statim uisis, et receptis præsentibus, & postquam uigore præsentium fueritis requisiti, & quilibet uestrum fuerit requisitus sub pœna scutorum Auri cameræ Apostolicæ tot... pijs usibus applicandorum, &c. & in subsidium sub pœna excommunicationis, &c. debeatis, & quilibet uestrum debeat coram* Nobis, *& nostra Curia comparuisse, et personaliter se præsentasse ad nos, & illam eamdem nostram Curiam informandam de nonnullis ad eam spectantibus, de quibus uos informatos esse nobis constat. Alioquin, etc. In quorum, etc.*

Datum, etc. Die .. Mens. .. Ann...

N. *Vicarius Generalis, etc.* N. *Cancellarius, etc.*

Siuè tandem alio modo, cum in hoc, sicut in cæteris, seruandus sit stylus propriæ curiæ cuiusq; loci.

Ponatur Titulus, &c.

Per unum ex seruientibus nostræ, uel quarumuis Curiarum ad omnem instantium, et requisitionem N. *Promotoris Fiscalis citentur, moneantur, et requirantur infrascripti testes in calce præsentium nominandi, et cognominandi, quatenus sub pœna librarum 50. ceræ albæ laboratæ pijs usibus applicandarum, etc. pro quolibet, et in subsidium excommunicationis, etc. per totam crastinam diem, quæ erit decima currentis mensis talis... præcisè et peremptoriè comparere habeant, et debeant personaliter coram* No*bis, et nostra Curia ad se examinandum, examinique subijciendum, ac eorum ueritatis testimonium perhibendum super nonnullis rebus, et causis Curiam ipsam, et dictum D. Promotorem Fiscalem tangentibus; Alias, etc. Quoniam, etc. Datum, etc. Die, etc. mens. etc. ann. etc.*

N. *Vicarius Generalis, etc.* N. *Actuarius, etc.*

97 Exequuta citatione per seruientem, seù cursorem fit relatio more solito.

Forma relationis Cursoris.

Die ... Mens... Ann... In loco N. N. *de* N. *publicus Seruiens, seù Cursor, siuè* Nuncius *Curiæ Episcopalis* N. *retulit mihi infrascripto* Notario, *seù Actuario cum iuramento, etc. suprascriptas citationes personaliter præsentasse, et intimasse supradictis* N. N. *et* N. *ac omnia alia fecisse, prout habuit in mandatis, etc. Et in fidem, etc.*

N. *Notarius, seù Actuarius, etc.*

98 Accedentibus autem testibus, examinatur quilibet separatim, & secreto, prout sequitur, vid.

Forma examinis testium pro Curiæ Informatione.

Die, &c. Mens. &c. Ann. &c. in loco N. coram Perillustri, & Reuerendissimo Domino Vicario Generali N. *etc.*

Examinatus fuit per Reuerendiss. D. Generalem Vicarium, Meque, &c. Assistente quoque D. Promotore Fiscali eiusdem Episcopalis Curiæ N. de N. *loci* N. *ætatis suæ annorum tot... vt dixit, & ex eius aspectu apparet, testis pro Curiæ informatione receptus, & examinatus medio suo iuramento prout tactis scripturis,* (si sit Laicus, si verò sit Clericus dicitur. *tacto pectore more Clericorum*) *iurauit, &c. citatus, vocatus ac examinatus super præsenti informatione toto facto, & causa, & quidquid inde sciret, &c. Et primò interrogatus, &c.*

Vel incipiatur alio modo secundum stylum Curiæ videl.

N. *de* N. *ætatis, &c. testis medio suo iuramento prout tactis, &c.* & sequitur vt supra.

Vel si fiat examen per Notarium, sine præsentia Iudicis dicatur.

Die

Die tali, &c. In loco N.

Examinatos fuit per me infrascriptum Notarium, siuè Actuariom, &c. de mandato Perillustris, & Reuerendissimi Domini Vicarij Generalis N. Assistente Domino Promotore Fiscali eiusdem Episcopalis Curiæ N. de N. testis pro Curiæ informatione receptus, & examinatus, qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. iurauit, ad opportunas Domini interrogationes deposuit, prout infra, videlicet.

Interrogatus quomodo huc accesserit spontè, *vel coactè*. Vel. *Interrogatus vt dicat quomodo ad Curiam venerit*. Vel *Interrogatus quomodo hic reperiatur, & à quanto tempore citra*.

Respondit: *Signore io son venuto quà, perche son stato citato hieri dal seruiente della corte, &c.* Et sic scribatur vulgari Idiomate totum id, quod testis respondet per formalia verba, quantum fieri potuerit, tam si pro Fisco sint eius responsiones, quam si contra ipsum, alias peccatum mortale committerur *vt infr. sect. seq. demonstrabimus*, deinde prosequatur examen.

Interrogatus, an sciat, vel saltem præsumere possit causam suæ vocationis, & præsentis examinis.

Respondit. *Signore io nõ sò, ne mi posso imaginare perche causa V. S. m'habbia fatto chiamare, nè perche mi voglia esaminare.* Vel si dicat causã, scribatur quod dicit.

Interrogatus, an sciat commissum fuisse aliquod delictum ab aliquo, quod, à qua persona, quomodo, vbi, & quando.

Respondit. *Hò inteso dire publicamente, che sia stato ammazzato N. de N. da N. di N. cõ molte stoccate nel vicolo detto del N. e che sia successo questa mattina*.

Interrogatus, vt dicat à quo, seù à quibus dici publicè audiuerit, & quibus præsentibus.

Respondit, &c. & scribatur totum id quod dicit; & deinde prosequentur alia Interrogatoria, secundum occurrentiam, tandem dicatur.

Interrogatus de contestibus.

Respondit, *queste cose possono saperle* N. N. & N. &c.

Interrogatus de causa scientiæ, loco, & tempore.

Respõdit, vt supra dixit, & deposuit, quia scit audiuit, vidit, interfuit, & cognouit per modũ, vt supra, &c.

Et tunc concluditur examen, vt sequitur.

Tunc Dominus acceptatis, &c. examen dimisit & ipsum testem licentiauit, iniuncto sibi iuramento silentij (si necessarium, aut expediens videatur) *& vt se sua propria manu subscribat, prout iurauit, tactis, &c. & subscripsit, vt infra, videlicet.*

Io N. de N. hò detto per la verità quanto di sopra.

Si verò scribere ignorauerit, dicitur: *Et vt signum crucis propria manu faceret, ex quo dixit se nescire scribere, prout calamo illud propria manu designauit, vt infra. videlicet. † signum Crucis propriæ manus suprascripti N. scribere nescientis testis pro veritate deponentis, vt supra.*

N. *Vicarius Generalis, &c.*

N. *Notarius, &c. seù Actuar. &c.*

Posteà examinantur Alii testes supradicto, vel simili modo, quia interrogatoria non semper solent esse eadem, ex quo cum testes diuersimodè respondeant, non potest certa regula tradi, sed ipsa variari oportet, prout facti contingentia postulauerit; quod remittitur arbitrio prudentis Iudicis, & Notarij, seù Actuarij; quia modus interrogandi testes, & reos assimilatur arti militari, in qua Dux exercitus instruit aliquando aciem in aliqua forma, habita consideratione ad numerum militum, ad situm loci, & temporis opportunitatem, & similia; opponendo dextrum cornu sui exercitus sinistro cornu exercitus Hostium; & similiter reliquas partes militum, tam peditom, quam equorum recto ordine; secundum præcepta artis militaris mitè disposuit, sed dato signo ad pugnam congressis hostibus ambo exercitus mutauerunt situm, & figuram, vnde vterque Dux compellitur exercitus ordinem iam sub certa forma instructum in aliam omninò diuersam mutare; & sic vbi prius exercitus, seu acies reperiebator instructa sub forma lunari; nunc cogitur illam ordinare sub forma quadrata, vel simili: Ita quoque succedere solet Iudici in examine faciẽdo, nam Ipse credit interrogare testem, vel reum vno modo determinato, & tamen ex vnico verbo prolato à teste, vel à reo, cogitur ordinem prædeterminatum inuertere, prout illud verbum occasionem variãdi Interrogatoria requirit. Et hoc pluries de facto accidit mihi, dũ reos cõstituerẽ, existente Vicario Generali, & Apostolico in diuersis Diœcesibus, vt aliàs dixi.

Reliqua ad examinis testium materiam pro Curiæ informatione supplentur vberiùs infrà *sect. sequenti*.

99 Quando autem capitur Aliquis delinquens à Birruarijs, vel Alijs in flagranti crimine, vt dictum est suprà, tunc præsentari debet proprio Iudici infra 20. horas, & in actis Curiæ per Notarium, seù Actuarium fit relatio, seu præsentatio ipsius, sub infrascripta, vel simili.

Forma Presentationis capti inflagranti.

Die... Mensis... Anni... In Curia N. comparuit N. de N. Barigellus, siuè, &c. minister ad maleficos capiendos cum suis satellitibus, & sodalibus, & ipsi Curiæ præsentauit N. de N. Reum præsentem, audientem, & intelligentẽ, quem cum suis sodalibus, & alijs deprehendit occidisse N. de N. & ipsum in ipso actu homicidij, alio actu extraneo in medio non interueniente, cæpit in tali loco N. hodiè prædicto die de præsenti mense, &c. Regnantibus, &c. Dominante, etc. Sub Præsulatu, &c. & captum in Nostris fortijs, reduxit, & asportauit, vt sic possit contra ipsum procedi, vt Iuris erit, &c. Vnde in fidem, &c. Datum, vt supra, &c. N. de N. Notarius, &c.

Successiuè eodem tempore, post detrusionem Rei in carceribus examinetur formiter, vt supra, Barigellus, & sodales; ac Alij Testes, si haberi potuerint, qui crimen committi viderunt. Vel si placuerit Iudici, antequam Reum carceret, illos examinet in præsentia eiusdem Rei audientis, videntis, & intelligentis. Qui Testes deponere debent se vidisse N. de N. occidisse N. de N. & captum fuisse per Curiæ familiam in ipso actu homicidij, si ita fuit, vel dum fugeret, &c. illicò, & nullo temporis interuallo interueniente sic captum, & carceratum fuisse ad Curiam asportatum, & in eius fortiis redactum, præsentibus N. de N. & N. de N. Quibus examinatis, statim examinandus erit Idem Reus sic in flagranti captus, more solito, cuius examinis forma habetur infr. *sect. 9. in princ. prax. præc.* vel alio modo prout facti qualitas expostulabit.

Nota tamen in Practica, quod quando talis Reus interrogatur super delicto, non debet interrogari negatiuè, vt regulariter fieri solet, an scilicet fecerit tale delictum, sed affirmatiuè, cur scilicet illud commiserit, obiiciendo, & obiurgando illum, qui si confitebitur, condemnari poterit, vt dictum fuit suprà.

SECTIO IV.

De Testibus pro Curiæ informatione examinandis.

SVMMARIVM.

1 *Testis pro Curiæ informatione, quando examinandus, & quomodo.*

2 *Testis,*

1 *Testis, quid sit.*
3 *Testis citari debet, vt probet.*
Testes Curiæ examinantur parte non citata.
Spontaneus Testis, quis dicatur.
4 *Testes in Criminalibus omnes esse possunt, nisi expressè prohibeantur in Iure.*
5 *Testes non iurati nihil probant.*
6 *Testes quas conditiones habere debent.*
7 *Seruus, quando possit esse testis.*
8 *Pauper non est testis idoneus.*
9 *Minor testis esse non potest, quia non potest iurare, & sic non probaret.*
10 *Minor maior factus potest testificari, quæ vidit in minori ætate.*
11 *Mulier, quando possit esse testis.*
Monialis, quando similiter potest.
Prægnantia, quomodo dignoscatur.
12 *Infidelis contra fidelem non potest esse testis.*
13 *Infamis non admittitur in testem.*
14 *Infamia triplex est, iuris, facti, & Canonica.*
15 *Infamis, & infamatus, in quo differant.*
16 *Infamis, quibus ex causis quis efficiatur.*
Personæ infames ex facto proprio, quæ?
17 *Infamis ex delicto alieno, quis dicatur.*
18 *Infamis ex officio, quis?*
19 *Infamia, quomodo tollatur.*
20 *Furiosi repelluntur à testimonio ferendo.*
21 *Inimici etiam repelluntur.*
Inimicitia capitalis, quæ, & qui inimici.
22 *Amicus similiter repellitur.*
23 *Parentes contra filios testes esse nequeunt.*
Consanguinei ascendentes, & descendentes similiter.
24 *Frater contra fratrem neque esse potest.*
25 *Domestici, & familiares neque testes esse possunt.*
26 *Domestici, & familiares qui dicantur.*
27 *Socius in contractibus repellitur similiter à testimonio ferendo.*
28 *Socius criminis à fortiori repellitur.*
Fallit tamen in multis casibus.
29 *In causa propria nemo testificari potest.*
Aduocati, & Procuratores non sunt idonei testes in causis suorum Clientum.
30 *Laicus contra Clericum, neque regulariter.*
31 *Clericus contra Laicum, neque potest.*
32 *Clericus testificans contra Laicum in foro sæculari efficitur irregularis, si reus moriatur, etiam si præmiserit protestationem.*
33 *Religiosi similiter testes esse nequeunt.*
34 *Religiosi dicuntur mortui mundo.*
35 *Aduocatus, Procurator, & Iudex testes esse non possunt.*
36 *Excommunicatus testis esse nequit.*
Criminosus neque.
Peccans mortaliter neque, & num. seq.
37 *Nemo sine crimine viuit.*
38 *Testes singulares, quando dicantur.*
Testes singulares non probant.
39 *Testes singulares circa Personam, qui?*
40 *Testes singulares circa locum, qui?*
41 *Item circa gradum.*
42 *Item circa tempus.*
43 *Testes eadem verba dicentes dicuntur suspecti.*
44 *Testis causam scientiæ non reddens, non probat.*
Causa scientiæ testis, quando dicatur inesse.
45 *Testis, quando dicatur causam scientiæ non reddere.*
46 *Testis de auditu, quando valeat.*
47 *Casus, in quibus testes de auditu probant.*
48 *Cæcus potest esse testis.*
49 *Testis de auditu non valet in his, quæ requirũt visum.*
50 *Surdus, quando possit esse testis.*
51 *Mutus aliquando testis esse valet, et quomodo.*
52 *Mutus delinquens, an puniri possit, et quomodo.*
53 *Testis de credulitate, quando probet.*
54 *Testes in criminalibus examinandi sunt per ipsummet Iudicem.*
Testis potest prius per Iudicem oretenus interrogari.
55 *Mulieres, et honestæ Personæ examinandæ sunt in proprijs domibus, in casibus permissis.*
56 *Personæ egregię, quę dicantur?*
57 *Egregię personę, an eorum priuilegio renunciare possint.*
58 *Remissoria pro examinandis testibus in criminalibus regulariter non conceditur.*
59 *Remissoria prędicta quibus dirigenda.*
60 *Remissoria in multis casibus conceditur, vt si testes examinandi, habitarent extra Iudicis iurisdictionem.*
61 *Testes in dignitate constituti examinantur per alium de Iudicis commissione.*
62 *Examen testium impeditorum committitur.*
63 *Examen testium, quibus non est tutus accessus ad locum examinis, etiam committitur.*
64 *Remissoria prædicta concedi potest per Principem quandocumque illi placuerit.*
65 *Remissoria ad defensam concedi debet omninò; et in quacumque parte iudicij.*
66 *Remissoria, si non concedatur, an appellari possit.*
67 *Delegatus, an remissoriam recusare possit.*
68 *Remissoria, per quemcumque Iudicem concedi potest.*
69 *Remissoria plura continere debet requisita.*
Citatio in remissorię concessione, qualis esse debeat.
70 *Iudex remissorialis, quid facere teneatur post acceptam Remissoriam à Iudice remittente.*
71 *Remissoria obtenta ab una parte est communis vtrique.*
72 *Testium examen ad Curię informationem committitur Actuario.*
73 *Testes in criminalibus examinari possunt in Ecclesia.*
Item iurare, et examinari possunt in diebus feriatis.
74 *Interrogatoria, an dari possint per Reum, dum testes in criminalibus examinantur.*
Testes secretè examinari debent.
75 *Testes inhabiles quibus in casibus fiunt habiles ad testimonium ferendum.*
76 *Testes aliàs inhabiles probant ad defensionem Rei.*
77 *Testes diligenter examinandi in criminalibus.*
Testium dicta in scriptis redigenda, tam pro, quam contra Fiscum.
78 *Testes interrogandi super decem Prædicamentis Aristotelis.*
79 *Fama, quando probet.*
80 *Testis interrogandus est super quantitate continua, vel discreta.*
81 *Item super qualitate, et quomodo.*
82 *Item super relatione, quę est quartum prędicamentum.*
83 *Item super Actione quinto prędicamento.*
84 *Item super Passione sexto prędicamento.*
85 *Item super Tempore septimo prædicamento.*
86 *Item super Loco octauo prædicamento.*
Locus aggrauat delictum.
87 *Item super Positione nono prędicamento.*
88 *Item super Habitu decimo prædicamento.*
89 *Commissionis examinis testium forma.*
90 *Ordo seruandus per Iudicem Remissorialem.*

1 TEstes pro Curiæ informatione ex communi practica omnium ferè Curiarum, tam sæcularium, quam Ecclesiasticarum, recipiuntur, & examinantur statim habita denunciatione, vel quærela, non citata parte. Blanc. *in Pract. crim. nu.* 34. Clar. *ead. pract. q.* 21. *vers. item quæro, & q.* 45. *vers. cæterum si reus* Honded. *cons.* 101 *nu.* 21. *lib.* 1. & in primis illi, qui per partem denunciantem, vel quærelantem nominantur; & similiter si procedatur per viam Inquisitionis, & postea Alij; ad effectum habendi indicia contra delinquentem, vt tenent communiter DD. quos refert Clar. *in Pract. crim. §. fin. q.* 7. *vers. quæro nunc.* quia non sufficit, quod constet tantum de corpore delicti, vt possit quis inter Reos poni ex commisso crimine, nisi prius fiant probationes per testes idoneos, & diligenter examinentur pro Curiæ informatione, & indicia sint legitima. Fulgos. *consil.* 175. *post num.* 1. compelluntur tamen ad testimonium ferendum per citationem regulariter, vt mox dicem. Pro pleniori vero notitia, plura à Nobis seruato solito stylo, percurrenda erunt. Et Primò, quid sit testis. Secundò, an sint recipiendi citato Reo. Tertiò, qui possint esse testes in criminalibus. Quartò, â testes discordes, & singulares probent. Quintò, an Iudex examinare debeat testes in criminalibus per se, vel possit committere alteri. Sextò, an dentur casus, in quibus testes inhabiles, recipi possint. Vltimò, super quibus interrogandi sunt testes.

2 *Quoad primum* est notandum, quod testis nihil aliud est, quam veritatis adiutor, & opertorum detector, *vt ex l. eos C. de testib. & l. consensu §. sin autem C. de repud.* definiuit Bagarot. *in tr. de testib. chart.* 2. *vers. quid si testis mistim.* Sed tamen non est bona definitio, seù vt melius dicam, descriptio, quia multi Alij, qui non sunt testes, veritatem adiuuant, & occulta detegunt. Verum quia nemo ex tot Doctoribus, qui de testibus agunt, definitionem tradunt, nos quoq; transeamus ad alia vtilia, non amplius definitioni immorando.

3 *Quoad secundum*, an scilicet recipi debeant citata parte seù Reo, notandum est, quod de iure communi recipiendi sunt parte citata, aliàs testes examinati Reo non citato, nullam contra eum fidem facerent, non solum quoad condemnationem: verum etiam neque quoad torturam, & ita tenent communiter DD. vt testatur Ant. Gomes. *in cap.* 12. *delictorum post numer.* 18. Blanc. *in pract. crimin fol.* 5. *num.* 33. Butr. *in cap. qualiter.* 2. *§. debet post num.* 40. *de accusat.* & ibi etiam Aretin. *num.* 98. Laderch. *cons.* 18. *c.* 3. *n.* 10. *lib.* 1. Nihilominus de consuetudine aliter seruatur, vt ait Blanc. *vbi sup.* Clarus. *quæst.* 2. *vers. item quæro.* & Follet. *in Pract. crimin. canonic. capit.* 8. *numer.* 1. *in fin.* Quæ consuetudo recipiendi tales ad informationem Curiæ, sine citatione partis delinquentis, optima ratione introducta fuit; nam si Iudex citaret reum, ante testium examinationem, vel aufugeret, vel testes subornaret, ne veritatem detegerent. vt aduertit Salicet. *in l. fin. C. de quæstion.* quem adhoc refert, Grammat. *cons.* 15. *nu.* 1. & 2. Cartar. *in Prax. de execut. sent. cap. fin nu.* 175. vbi sic seruari in statu Ecclesiastico, & Curia testatur. latè Petr. Caball. *centur.* 2. *cas.* 110. *nu.* 36. *vers. tamen cum de generali. & cas.* 269. *num.* 3. *cent.* 3. Clar. & Alij *loc. cit.*

Tales tamen testes, antequam examinentur, citandi omnino sunt, vt accedant ad testimonium perhibendum, non obstante, quod recipiantur non citata parte, quia alias si se examini exponerent non citati, sed spontè, redderentur suspecti de falso, & nihil probarent. *vt habetur in cap. in nomine Domini de testib. & l. si quando C. eod. tit. l. presbyter. C. de episc. & cler.* Et de citatione constare debet in Actis Curiæ, ad effectũ excludendi omnem suspicionem vltroneitatis, vt appareat, quod non spontè, sed coacti ad deponendum accesserint, vt per Bartol. & Alex. notaui supra *in Pract. ciuil. p.* 2. *Sect.* 2. *Subsect.* 6. *nu.* 1. *circ. fin.* vbi etiam *nu.* 2. *et seqq.* tradidi, quod iurare debent, & quomodo. Quod autem testis spontè deponens dicatur suspectus, non reuocatur in dubium, cum ferè omnes DD. hoc testentur per iura prædicta. Bosl. *de tortur. test. nu.* 9. Decian. *respons.* 97. *num.* 25. *vol.* 2. *et resp.* 48. *num.* 19. *et resp.* 96. *nu.* 37. *vol.* 3. Marsil. *singular.* 140. Mascard. *de probat. conclus.* 817. *nu.* 53. *vol.* 2. Rimin. Iun. *cons.* 524. *n.* 21. *vol.* 5. Sim. de Petr. *consil.* 15. *num.* 43. Surd. *cons.* 133. *num.* 3. *vol.* 1. Gram. *cons.* 21. *num.* 6. Caball. *in quæst. crim. cas.* 247. *num.* 9. *cent.* 3. Ghisiler. *de indic. Regular. cap.* 17. *num.* 92. Trinisan. *de modo proced. inter. Regular. cap.* 10. *numer.* 10. Sparhat. *de modo corrigendi Regular. tract.* 7. *cap.* 6. *num.* 5. Laur. de Peyrin. *in formul. Prel. Regular. litt. T. cap.* 3. *num* 4.

Spontè verò deponere dicitur, quando quis vltrò se offert testimonium ferre, & Curiæ se præsentat, nulla præcedente citatione, vel requisitione sibi per Curię ministros facta. Decian. *latè in d. resp.* 46. *num.* 26. *et seq.*

Censeretur etiam spontaneus testis, quando diceret aliquid, quod ab Aliis verisimiliter scire non potuit, vt in casu, de quo Decian. *respons.* 93. *num.* 125. *vers. nec dicatur. vol.* 2. Item quando super aliquo particulari deponeret sine Iudicis interrogatione. Decian. *d. resp.* 96. *nu.* 37. Rim. Iun. *cons.* 723. *num.* 43. *vol.* 6. Et tunc redditur suspectus de falso. Idem Decian. *resp.* 65. *num.* 4. *et d. resp.* 96. *nu.* 26. *vol.* 3 Rimin. Iun. *d. cons.* 743. *n.* 23. *lib.* 6. Gram. *d. cons.* 21. *nu.* 5. Marl. *d. sing.* 140.

Spontè etiam deponere dicitur, & consequenter suspectus, quando testis, & si citatus, & coactus ad deponendum, habet aliquod priuilegium, vel causam, ob quam compelli non potest, & tamen exceptionem non opposuit, quod compelli non poterat ad testificandum: Vel neque expectauit, vt contra se comminaretur aliqua pœna, sed statim post citationem se præsentauit ad deponendum. Bald. *in l. parentes sub nu.* 2. *C. de testib.* Castrens. *in l.* 2. *in princ. ff. de iudic.* quos sequitur Decian. *in d. respons.* 48. *n.* 16. *cum plurib. seqq.* vbi Alios cumulat. Caball. *in d. cas.* 247. *num.* 8. Quod est adeo verum, vt quamuis Notarius apponeret in actu depositionis illa verba: *Testis citatus, monitus, iuratus, etc.* adhuc diceretur spontè deposuisse, nisi de citatione, & coactione legitimè appareat. Decian. *d. respons.* 48. *num.* 3. *vol.* 3. Vnde tales, vt probarent, essent torquendi. Mascard. *de probat. conclus.* 1318. *nu.* 63. Carol. de Grass. *de effectib. clericat. effect.* 10. *num.* 9.

Nota tamen, quod semper testes pro Curiæ informatione examinari debent secretè, & sigillatim, ita ut quilibet ignoret, quid alteri interrogatum fuit, quomodocumque procedatur, siue per denunciationem, siue per Inquisitionem, siue per Accusationem, siue per alium modum; ad exemplum Danielis. *cap.* 3. Glos. *in cap. cum causam. verb. procuratores de testib. et in cap. venerabilis vers. sigillatim. de testib.* Gloss. *in l. si quando. C. de testib.* Bart. *in extrauag. ad reprimendum. ver. figura num.* 15. Baiard. *ad Clar. q.* 23. *nu.* 2. & late Fariuac. *in Pract. crim. de testib. fol.* 80. *num.* 94. *et seqq. et cons.* 5. *nu* 59. & parte, seu Reo inquisito non citato, vt supra dictum est. Qui tamen etiam si plures fuerint sic non citata parte examinati, nihil probarent ad condemnandum Reum, vt notatur per Salicet. *in l. fin. C. de quæstion.* Alex. *cons.* 179. *in princ.* Marsil. *cons.* 96. *nu.* 6. Ruin. *cons.* 10. *n.* 9. *vol.* 5. Laderch. *d. cons.* 181. *n.* 6. *lib.* 1. vbi ait hoc verum esse, etiam si mille fuerint; & Grammat. *vot.* 3. *num.* 7. quamuis regulariter tres testes sufficiant ad aliquid probandum, si contestes, & idonei fuerint. *cap. licet vniuersitas. de testib. cap. forus. vers. in omni quoq; negotio*, vbi Glos. *in verb. tres testes. de verb. significat.* Sufficiunt tamen tales testes pro Curiæ infor-

formatione examinati ad carcerandum, & constituẽdum Reum; & tũc si interrogatus ipse Reus confiteatur delictum, de quo imputatus est, ex tali confessione condemnari poterit, vt inquit Clar. *in Pract. crim. q. 65. in princ.* & ibi Baiard. & Alij. Si verò negauerit, repeti, & examinari debent parte citata, vt tenet DD. communiter. Clarus *q. 45. vers. cæterum si reus.* quia ad condemnandum, probationes concludentissimæ esse debent, maximè in criminalibus, vt alibi inferiùs dicemus. Vnde non est in hoc admittendum dictum Laderch. *in dict. cons. 181 num. 7.* quod testes pro Curiæ informatione examinati non citata parte sufficiant ad torturam, cum nullum producant indicium ad hunc effectum, nisi repetantur seruatis seruandis, & Iudex aliter procedendo, grauiter erraret, vt ait Clar. *d. qu. 45. vers. cæterum si reus*, ibi; *& valde grauiter*.

4 *Quoad tertium*, scilicet qui possint esse testes in criminalibus, est notandum, quod regulariter omnes admittũtur ad testimonium ferendum, nisi in Iure sit contrarium expresse prohibitum, per communem regulam text. *in c. inter corporalia. §. sed neque* vbi Glos. *in verb. non inuenitur. de translat. Episc. & l. ab ea parte. ff. de prob.* Vnde qui repellitur à testificando in causis ciuilibus; à fortiori repellendus est in criminalibus, in quibus probationes debent esse luce meridiana clariores. *l. sciant cuncti. C. de probation. & dix. sup. sect. 2. num. 21.*

5 Quia verò testes in iudicio adhi[illegible]ntur ad effectum faciendi probationes, vt ex illis postea deueniri possit ad condemnationem, vel absolutionem, propterea cum testimonium ferunt, iurare debent tactis scripturis, alias sine iuramento legitimè præstito, eorum dictum est nullum, & non probant. *cap. hortamur 3. q. 9. c. si testes §. item iurisiurandi 4. q. 2. & 3. & c. quamquam 14. q. 2. c. de parentela 35. q. 6. c. quoties, c. nuper, & cap. tuis de testib. & l. iurisiurandi*, vbi DD. communiter, *& l. solam C. de testib.* Abb. *in cap. fraternitatis de testib.* Foller. *in Pr. cr. for. fac. p. 2. ver. cap. inform. n. 33.* Clar. *q. 21. n. 12. & q. 53. n. 5.* Viu. *com. opinion. opin. 96. n. 8. vol. 1.* & Alij.

Quæ conclusio locum habet, etiam si testis esset Sacerdos, vel Religiosus, imò etiam si esset Episcopus, aut Cardinalis. Baiard. & Alij per ipsum relati *in addit. ad Clar. in §. falsum nu. 58.* Mascard. *de probation. conclus. 5. n. 78. vers. nec Cardinalis, & conclus. 270. nu. 4. lib. 1.* Bursat. *cons. 166. num. 11. & cons. 192. nu. 28. vol. 2.* Mysinger. *cent. 3. obseru. 80. & cent. 4. obseru. 77.* Vilagut. *in Tract. crim. lib. 8. tit. de testib. c. 7. concl. 8.* latè Decian. *resp. 93. vol. 2.* Et iuramentũ præstari debet regulariter tactis corporaliter scripturis, vt tradit Scapp. *de iure non scrip. li. 3. c. 51. n. 18. & seqq.* Scaccia *in tract. crim. c. 10. num. 115.* & latissimè Farinac. *in Tract. crim. de test. q. 74. n. 45. & per tot.* vbi Alios cumulat, *qui n. 64.* dicit verum esse etiã si plures essent, & ego dixi supra *in Tract. ciu. p. 2. Sect. 2. Subsect. 6. n. 3. & n. 7. & 8.* vbi dixi hoc limitari in Equitibus, & Sacerdotibus. Et tale iuramentum deferri debet testibus per ipsummet Iudicem ante examen. Caualc. *de brarb. Reg. p. 3. nu. 55.* Vestr. *in Tract. lib. 6. cap. 2. num. 11.* Quod in criminalibus deferri potest, etiam in diebus feriatis in honorem Dei. Caual. *vbi sup.* Notarius autem sine Iudice, vel de eius mandato iuramentum deferre non debet. Vestr. *ibidem.* Vbi verò non appareret, an iuramentũ delatum fuerit ante, vel post examen, præsumendum est pro validitate examinis, quod præcesserit illud. Mascard. *de probat. conclus. 1362. nu. 13. lib. 3.* post Cyn. & Bald. *in l. cum in testamento §. hac verba. ff. de hæred. instit.* Crot. *in tract. de testib. num. 232.* Farinac. *dict. q. 74. num. 41.*

Et nota, quod iuramentum, neque à Papa, vel Imperatore remmitti potest: Vnde facere non possunt, vt testes fidem faciant sine iuramento. Crot. *ibidem n. 226.* vbi Monach. *in addit. litt. B.* Seysell. latè de hoc *in l. vt vim. in 2. lect. n. 5. ff. de instit. & iur.* Mascard. *de probat. conclus. 5. nu. 81. lib. 1. et d. conclus. 1362. num. 4. lib. 3.* Caualc. *de testib. p. 3. num. 44.* Farinac. *d. q. 74. num. 59.* & Alij apud Illos. Neque remitti potest per partes ipsas in criminalibus, quãuis in ciuilibus possit. Aegid. *in tract. de reprobat. test. num. 11. in fin.* Campeg. *de testib. reg. 167.* Mascard. *de probat. d. conclus. 5. num. 107.* Farinac. *d. q. 74. num. 85.* latè Caualcan *vbi sup. num. 47.* vbi DD. contrarium asserentibus respondet.

Et quamuis supra firmata conclusio, vt testis sine iuramento receptus nullam probationem faciat, vera sit, quoad condemnandum Reum: facit tamen aliqualem præsumptionem ad inquirendum, & informandum Iudicem super veritate facti, Rip. *in l. admonendi nu. 167. ff. de iureiuran.* Decian. *respons. 28. num. 10. lib. 3.* Mascard. *d. conclus. 5. nu. 34. & conclus. 270. n. 6. & d. conclus. 1362. num. 18. lib. 3.* Grauat. *ad Vestr. in Prax. lib. 6. cap. 2. nu. 40.* Scias autem, quod iuramentum in dubio, an præstitum sit, non præsumitur, cum sit, de solemnitate extrinseca. Campeg. *d. tract. de testib. reg. præcit. 167. in fin.* Mascard. *d. conclus. 5. num. 82. & 113.* Grauat. *d. num. 40.* Bursat. *cons. 192. n. 35. lib. 2.* etiam si Notarius scripierit in Actis. *testis iuratus, &c.* nisi dixerit. *corporaliter tactis scripturis, &c.* Campeg. & Mascard. *vbi proximè*, & ita censuit Rota Romana, *vt testatur* Caputaq. *dec. 123. alias dec. 5. n. 1. p. 2. & dec. 346. alias 4. p. 2. & decis. 285. alias 22. p. 3. recent.* Sunt tamen Doctores, qui asserunt, sufficere, si Notarius dicat, testem iurasse, absque eo, quod dicat: *corporaliter tactis scripturis.* Alciat. *reg. 3. præsumpt. 13. num. 4.* Bursat. *consil. 35. n. 14. lib. 1.* Grauat. *vbi sup.* qui de cõmuni testatur. Cæs. de Grass. *dec. 82. alias 13. num. 6. 7. & 15.* Tesaur. *decis. 46. num. 18. vers. alia ratione.* & Alij, quos allegat Farinac. *d. q. 74. num. 74.* vbi etiam de communi.

Quorum sententia sustineri potest in examine antiquo, nam tunc si de iuramento non appareat per enunciatiuam Notarij, præsumitur, & dicta testiũ semiplenè probant: si verò dicatur: *testis iuratus tactis, &c.* plenam faciunt probationem. Crot. *de testib. num. 239. vers. fallit tamen.* Viu. *opin. 931. nu. 23.* Mascard. *d. concl. 5. nu. 83.* Farinac. *vbi sup. nu. 76.*

Tactus verò scripturarum, dum testis iurat, esse debet ad sancta Dei Euangelia regulariter, *vt habetur in d. c. Hortamur. 3. q. 9.* Cãpeg. *de testib. reg. 170. fall. 2.* Lãfrãch. *de testib. n. 6.* Marchesan. *in tract. de commiss. p. 1. cõmiss. 1.* Guazzin. *in tract. ad defens. reor. defens. 14. c. 6. n. 1.* Thesaur. *decis. 47. num. 5.* maximè in causis arduis, quia Sacer liber. Euangeliorum magis terret iurantem.

De consuetudine tamen totius Italiæ sufficit, si testis iuret, tangendo quamcumque scripturam. Glos. *in clement. Porrò, de hæret.* quam sequũtur DD. communiter, vt inquit Imol. *in cap. tuis. num. 4. vers. communiter tamen.* Abb. *num. 7.* Aretin. *num. 14. vers. si tamen. de testib.* Schench. *in tract. de testib. num. 4.* vbi testatur de consuetudine Cameræ Imperialis. Marchesan. *vbi sup. numer. 12. & 14.* Viu. *opin. 432. n. 1.* vbi de communi. Imò iurari potest per tactum cuiuscumque rei sacræ Aret. *vbi supr. numer. 12.* Thesaur. *decis. 47. numer. 8.* Farinac. *dicta q. 74. numer. 34.* Ita etiam seruari apud Hispanos, testatur Cæuall. *in tract. commun. cõtra commun. q. 410. in fin.* Vbi verò talis non viget consuetudo, iurari debet ad sancta Dei Euangelia; prout de Iure communi cauetur. Abb. *in d. cap. tuis. numer. 7. vers. vbi consuetudo nihil.* & ibi Felin. *numer. 5. de testib.* idem Abb. *in ca. fraternitatis. numer. 13.* & Felin. *num. 12. eod. tit.* Et quia manu tangi debet non cubitu, pede, ore,

& similibus. Felin.ibid.& Thesaur.d.decis.47.n.16.Ideo manibus trūcatus nō potest esse testis in iudicio. DD. penes Farinac.d.q.74.numer.20.vers.vbi præterea.

6 Vnde cum non omnes sciant iuramenti vires, non tam facile quilibet admittendus est; nec e contra reijci: sed magna circumspectio adhibenda erit in recipiendis,aut repellendis testibus,quia cum ipsi nō habeant certam, sed tantùm probabilem veritatem in iudicio,totum id,quod prudenti iudicio repugnat, repugnat etiam huiusmodi probabilitati, & testē ipsum cōsequenter probabiliter suspectum reddit.Hinc est,quod regulariter omnes illi,qui non habent sequētes conditiones, seù qualitates, repelluntur à testimonio ferendo. Qualitates autem in Testibus requisitæ hoc disticon continentur, videl.

Conditio, Sexus, Aetas, discretio, Fama.
Et Fortuna Fides in Testibus ista requires.

Conditiones verò supradictę facilius discernuntur per quinque requisita in Personis, qui sunt *Fortuna, Natura, Mores, Animus, & Status.*

Circa fortunam considerãtur duæ ex prænotatis qualitatibus. nempe *conditio*, scilicet seruitutis, & *fortuna* aduersa,hoc est paupertas.

7 Hinc fit, quod seruus regulariter repellitur à testimonio ferendo.c.si testes §.item serui 4.q.3.c. forus. §. testes de verbor.signif. l.quoniam liberi C.de testib. & l. cum probatio.ff.de probat. quod intelligi debet durante seruitute;sed in quibusdam casibus benè poterit esse testis, etiam durante seruitute. Primò, quando per eum dicitur aliquid commodatum, vel depositum: vt in dictis iuribus habetur, præsertim in §.item serui. Secundò in crimine læsæ maiestatis. capit. Episcopus §.in criminali.c.2. q.2. nam tunc admittitur contra dominum testificari. Tertiò,in crimine fraudati census. d.capit.Episcopus §. item fraudati census. Quartò, in crimine adulterij d.§.in criminali, & capit. quæstionem. 12.q.2.Quintò,in crimine coitus Dominæ cum seruo, d.cap.Episcopus.§.si quæ cum seruo.Sextò,quandò aliter veritas haberi non potest. d.cap.si testes.4. qu.3. §. item idonei,& §.item serui.& d.cap.quæstionem.§. in cæteris, & Septimò, in causis ciuilibus ex defectu aliorū probationum, eod.capitol.quæstionem. §.in pecuniarijs.12. q.2.

8 Pauperes etiam non sunt idonei testes,quia cōtra ipsos grauis præsumptio est, vt veritatem non dicant,propter pecuniam.cap.in primis.& cap. prohibentur,& ibi Gloss.in verb.paupertatem 2.q.1 & cap.si testes §.item testium 4.q.3. si tamen bonæ famę sint, admittuntur.§.vlt.Inst.de susp.tutor.vt etiam dicit Gloss. in l.nōnulli.ff.de accusat.in materia accusationis, a qua non repelluntur,si bonæ famæ sint, vt etiam dixi sup. Sect.3 num.25.

9 *Circa Naturam*, scilicet testium, etiam duæ aliæ ex prænotatis qualitatibus considerantur, puta *ætas*, & *sexus*. Vnde minor quatuordecim annis nō admittitur ad testimonium ferendum, ob defectum ætatis, cap.1.& cap.si testes §.item lege Iulia de vi.4.quæst.3.& §.testes.Instit.de testam.vbi Glos.& Doctores, quod intelligendum est in ciuilibus, sed in criminalibus non admittitur, nisi post vigesimum annum completum, d.cap.si testes §. in testimonium, & l.inuiti. ff. de testib. Quando autem minor quindecim annis esse possit testis in causa criminali, vide Alexan.consil.63.& 98.lib. 1.& cons.163.lib.2.& ratio, quare minor repellitur à testimonio ferendo, est quia testis intantum valet, in quantum est iuratus vt sup. dix. num.5. Impubes vero iurare non potest.cap.paruuli,& cap.pueri 22.q.5.l.qui iurasse.ff.de iureiur.et l.3. ff.de in lit.iuran.nisi in casibus l.fin.in fin.ff.de liber.caus.

10 Factus tamen maior potest minor testificari de his,quæ vidit in minori ætate,si erat proximus pubertati,c.relato, vbi Gloss.in verb.si pueritia dist.37.nisi factum sit tale, quod requiratur ætas perfecta a principio Gloss.in l.3.§.lege Iulia.ff.de test.& l.ad testium §. 1.ff.eod.Ioan.Andr.in addit.ad Speculat lib.1. de teste §. 1.num.35.vers.omnes lit.V.

11 Similiter Mulier, de Iure Canonico nō potest regulariter esse testis in causis criminalibus criminaliter intentatis, secus in his quæ fuerunt ciuiliter intentatæ, & hoc propter sexus fragilitatem. cap. ex eo 15.q.3.cap.mulierem 23.q.5. Abb. in cap. quoniam num. 2. de testib. vbi de communi testatur. Dec. in d.capitol. quoniam n.20.& in l.fœminæ num.34. ff.de reg. iur. Addent.ad Crot.de testib. sub nu.55. Duegnas.reg.315.in princ.Blanc.de indic.num.351.& Alij.

Limitatur tamen in criminalibus exceptis, nam in his admittitur ad testificādum cap.forus in fin.de verb. signific. Gloss.in d.cap.quoniam verb. mulieres de test. & ibi Dec.nu.8.

Sed in criminalibus ciuiliter intentatis, vt si agatur de crimine ciuiliter ad interesse,& in ciuilibus simpliciter, ac in matrimonialibus, spiritualibus,in denunciatione,inquisitione, & huiusmodi, etiam de Iure Canonico admittitur, dict.cap. quoniam cap. super eo il secundo,& cap.tam litis de testib. cap.super his, & cap. ad petitionē de accusat.& cap.per tuas in fin.de simon.Et regulariter in ciuilibus sēper admittitur, nisi expressè prohibeatur,prout in testamentis, vt in l.qui testamēto §.mulier.ff.de testam.& in §.testes Instit.eod. tit.de testam.& prout in criminalib.vt in iurib. supra allegat.

De Iure autem ciuili benè potest mulier esse testis, tam in ciuilibus, quam in criminalibus, vt habetur in cap.1.cum seqq. 15.q.3.& l.ex eo.ff.de testib.d.l.qui testamento §.mulier.& d.§.testes Inst. de testam. Imò dicitur testis omni exceptione maior.Soccin.consil.54.num.9. lib.3.Abb.in dict.cap.quoniam.nu.2.vbi etiam Felin. post nu.1.de testib & Dec.nu.8.Crot. de testib.n.57. Roland. cons.7.num.12.& cons.24.num.13.lib.1.Grammar.cons. crim.12.num.17.Viu.comm.opin.fol.281. vers. testis idonea.Clar.q.24.vers.quæro igitur,& Alii,apud præcitatos

Sed quid iuris,si mulier sit prægnans,an possit esse testis? Et respondetur affirmatiuè,attento iure ciuili.Bart. in l.2. §. si vero.ff. si quis caut. Foller. in Pract. crim.for.sec.ver.cap.inform.n.40.vers.nō cogitur.Capell. Tholos.q.3.n.2.Baiard.ad Clar.q.64.num.75.vbi latè,& q.97.n.5. Nec est verum, quod communiter dicitur, mulierem prægnantem non posse cogi ad testimoniū ferendum, quia iurare non potest, nam veritas est in contrarium, quoad testificandum; sed solummodò seruatur,vt compelli non possit ad accedēdum ad Curiam pro testimonio ferendo,si adsit periculum abortus: nam ad ipsam mittendus est Notarius, vt examen recipiat. Quod locum habet etiam, si sit vilis persona, & prægnans ex alio,quam ex proprio Viro. Bart.vbi supr.d.§.si verò.Bertach.in repertor verb. mulier.prægnans. Foller.Capell. Tholos. & Baiard.loc.cit. Anton.Gomez.cap.13.n.37.in fin.Marsil. in tit. de quæstion.in princ.num.20.in fin Farinac.q.78.num.96.& latè Petr.Caball.in tract. crim. centur. 1. cas.79. per tot. & Franc.Marc.decis.182.p.2.

Prægnantia autem quomodo cognoscenda, & probanda,ac de ipsius signis,vide infrà sect.14.num.26.vbi plures DD.Medicos citaui: quibus adde Mascard. de prob.conclus.1208.vol.2.Casson.in tract.de torm. ca.10. numer.6. Bertachin.in verb.fœmina n.1.Baiard.vbi sup. num.78.

Dices, numquid Monialis possit esse testis aliquando?

Respondetur affirmatiuè, in delictis, quæ committuntur in eius monasterio,præsertim à Religiosis.

Aretin.

Aretin. in prax. crim. cap. 1. de sec. subst. iudic. Aldret. de Disciplin. Regular. lib. 2. cap. 3. Lezan. in 1. par. quæst. regular. cap. 27. num. 15. in fin. Thom. à Iesu de Visitat. Regular. tract. 3. cap. 11. num. 6.

12 Circa mores Testium considerantur etiam duæ aliæ conditiones, scilicet error fidei, & malitia famæ. Vnde propter errorem fidei, non admittitur in testem infidelis contra fidelem: quia non potest erga homines esse fidelis, qui Deo extat infidelis. c. alieni: capit. non potest, & cap. si hæreticus. 2. q. 7. cap. ipsa pietas. 23. q. 4. & cap. 1. cap. iudæi, & cap. licet de testib. Idem dicitur de Iudæis. cap. Pagani, & cap. si Hæreticus. 2. q. 7. & in casibus in quibus Iudæi admittuntur, iurare debent non ad sancta Dei Euangelia, sed per Deum, per legẽ Moysis, & per alios, quos refert Marquard. in tract. de iudæis p. 2. cap. 5. num. 10. in fin. vbi ait tunc iurare solum non per exhibitionem Sacræ Scripturæ, sed per tactum calami. Caualc. de testib. p. 2. num. 52. & Alij, apud ipsos, vbi ponunt, qualiter iurent Iudi, & Alij multi Populi Saraceni. Et idem de Hæreticis. l. quoniã, & Auth. ibi posita C. de hęret. & d. cap. si hæreticus.

13 Similiter, propter malitiam famæ, repellitur à testimonio ferendo, infamis. cap. præterea §. 1. de testib. cogend. cap. si testes §. lege Iulia de vi. 4 q. 3. Imò neque si sit aliquo modo suspicio de fama, non admittitur in testem, cap. testes 3. q. 7. cap. 1. cap. denique de except. pręsertim in criminalibus. cap. testimonium ca. licet ex quadam, & cap. ex parte A. de testib. cap. licet de probat. cap. forus §. fin. de verb. signif. Clar. loc. cit. §. item infamis, & ita in criminalibus, & in ciuilibus intelligunt aliqui de infami infamia iuris, sed in ciuilibus tantum, vel cum de crimine ciuiliter agitur, infamis infamia facti admittitur in testem, vt habetur in d. ca. testimonium de testib. & l. 2. ff. de obseq à lib. præst.

14 Infamia autem alia est iuris, alia facti, vt habetur in c. infames §. porro, vbi Gloss. in ver. infamia 3. q. 7. & alia canonica.

Infamia iuris, est, quando quis committit delictũ, cui à iure imposita est infamia, & per sententiam cõdemnatur, aut ipse Reus confessus est in Iudicio illud crimen. c. qui in aliquo dist. 51.

Infamia facti, est, cum quis committit delictum, vel factum ita manifestum, vt apud homines bonos, & graues reputetur infamis. c. omnipotens de accus.

Infamia verò Canonica incurritur ob quodcũque crimen mortale. arg. cap. omnes vero 6. q. 1. & c. præceptum 32. q. 5. cum secundum Sacros Canones omne crimen mortale infamet vt in cap. constituimus. q. 5. & cap. infames, & d. cap. omnes 6. q. 1.

Rursus infamia Iuris, alia est Iuris Canonici, alia Iuris ciuilis, sed tamen vtrumque Ius concordant in eo, quod reddunt infamem opprobriosum, & vilem in opinione hominum, quamuis egerit pœnitentiam, quia numquam tollitur. c. Euthemium §. hinc colligitur 2. q. 3. & c. inter dilectos de excess. prælat.

15 Est tamen notandum, quod aliud est, aliquem esse infamẽ; aliud vero esse infamatum; Infamis dicitur ille, qui confessus est in iudicio crimen infamans, vel de eo conuictus existit, vel à Iudice, tamquam infamis est punitus, vel crimen illud est notorium in Ciuitate, loco, collegio, aut vicinia. Infamatus verò dicitur, qui, licet publicè accusatus de crimine infami, nondum tamen est de illo conuictus, vel ipse confessus est crimen, neque est notorium notorietate facti.

16 Quæ autem personæ sint infames, vide in d. c. constituimus 3. q. 5. cap. infames 6. q. 1. & l. 1. cum multis alijs seqq. ff. de his, qui notant infam.

Efficiuntur tamen infames ex triplici capite in iure: Primò ex facto, & delicto proprio: Secundò ex delicto, & infamia aliena, puta parentum: Tertiò absque delicto aliquando, sed ex officio, aut statu infami, & obligatione hominis.

Ex facto, & delicto proprio sunt infames omnes sequentes: nimirum operas suas locantes ad pugnandũ cum bestijs in arena: Raptores: Vsurarij: de furto conuicti: Malefici: Venefici; spontè muliebria passi, & non per vim. Item Apostatæ à fide: statuta Ecclesiastica contemnentes: Sacrilegi: Sepulcrorum violatores: Incestuosi: Homicidæ: Periuri: Promissionem factam, vel fidem datam violantes: mendacium in iudicio iuramento confirmantes: Belli desertores: Adulteri: Hæretici; Fautores, Receptatores, & Defensores Hęreticorum: Credentes Hæreticis: Schismatici: Blasphemi; Simoniaci: Duellum offerentes, vel acceptantes; Crimina quæcumque committentes, quæ capitali pœna puniuntur: Notoria crimina admittentes depositione digna, & in eis existentes, vt colligi potest ex cap. constituimus 3. q. 5. & cap. infames 3. q. 7. ex cap. infames, cap. Illi, cum alijs cap. 6. q. 1. Et similiter infames existunt ex facto proprio, qui ducunt vxores viles, & abiectas, vel meretrices, eiectas, repudiatas, ioculatrices, saltatrices, scenicas. c. si quis viduam il secondo dist. 34.

17 Infames secũdò modo, scilicet ex delicto alieno, puta parentum, sunt filius, vel nepos per lineam masculinam Hæretici damnati, & in Hæresi morientis: aut de crimine læsæ Maiestatis damnati. Ex matre verò hæretica solus filius, non autem nepos contrahit infamiam iuris. cap. si quis 6. q. 1. cap. statutum. 2. de hæretic. in 6. Idem dicendum est de filio meretricis, quamuis coniugatæ, dũmodo meretriciũ sit publicũ.

18 Infames tertiò modo ex officio, & obligatione, sunt serui, Curiæ seruientes, aut artem aliquam, aut officium vile exercentes, vt sunt Histriones, Ioculatores, Mimi, Scenici, Macellarij, Tabernarij, Cauponarij, Aurigæ, Carnifices, Birruarij, exploratores, & similes. cap. 1. & cap. 2. quarta q. 1. cap. pro dilectione de consecr. dist. 2. cap. fin. 51. dist. c. 1. cum plurib. seqq 54. dist. cap. 1. 55. dist. cap. infames 6. q. 1. & l. 2. §. ait prætor. ff. de his qui not. infam.

19 Infamia autem quæcumque tollitur. Primò per Baptismum. Gloss. in c. sine pœnitentia verb. in baptismate de consecr. dist. 4. & ibid. DD. communiter. Secundò tollitur per dispensationem Papæ, quoad impedimenta ex illa resultantia. arg. ca. Euthemium §. hinc colligitur 2. q. 3. etiam si per Iudicem irrogata fuerit. Maiol. lib. 3. cap. 1. num. 15. Infamia verò Canonica, quæ, vt dictum est, incurritur per peccatum mortale, tollitur per cordis contritionem, & pœnitentiam, absque dispensatione. cap. illi qui 6. q. 1. & Nauar. in Manual. c. 27. num. 204. & Alij DD. communiter. Sed reuocemus sermonem ad alias qualitates testium relictas, occasione declarandi materiam infamiæ.

20 Circa itaque Animũ duæ aliæ qualitates principaliter cõsiderãtur, Intellectus, videlicet, seù discretio, & affectus. Et ex hoc capite quatuor genera hominũ excludũtur à testimonio ferẽdo, nimirũ furiosi: Inimici: Domestici, ac familiares; & qualibet in propria causa.

Furiosi quidem repelluntur ex capite intellectus, seù discretionis, ob defectu scilicet, & alienationem rationis, ac iudicij. arg. cap. infamis §. tria 3. q. 7. et capit. indicas 3. q. 9. l. qui furere. ff. de stat. homin. & l. cum furiosus. ff. de iudic. Talis enim pro absentes habetur, quia non est compos mẽtis. l. 1. §. furiosus. ff. de acqu. poss. l. qui testimonio § furiosos. ff. qui testam. fac. poss. & l. ergo. ff. ex quib. caus. mai. Quod intelligitur de perpetuò amente, vt in prædictis iuribus probatur; secus si habeat lucida interualla. l. qui testamento §. nec furiosus ff. de testam.

21 Similiter repelluntur ex capite affectus Inimici, propter inordinatam passionem. capitol. in primis

vers. sed & de personis, & ibi Gloss. *in verb. inimicitias. 2. q. 1. c. accusatores, & cap. accusatoribus. 3. q. 5. c. si testes vers. ideoque in persona 4. q. 3. cap. quoties de testib. & l. si quis, cum Auth. ibi posita incip. si dicatur C. eod. tit.*

Idem probatur in multis alijs iuribus, quia inimicus præsumitur testimonium ferre ad vindictam. ita Anania. Aretin. Abb. & Alij *in ca. cum oporteat de accusat.* & Alij apud Farinac. *de testib. q. 53, num. 57.* sicut ob eamdem rationem repellitur ab accusando. *cap. repellantur cap. meminimus, cap. cum oporteat de accusat. c. licet. & c. per tuas il 1 §. Hæc omnia* & ibi Gloss. *in verb. inimicitias de simonia c. 1. & per tot. 4. q. 5.* Quod habet locum, etiam si de præsenti non est inimicus, sed fuit olim, nam adhuc repellitur quia præsumitur velle se vindicare. *capit. 1. 2. & 3. tertia q. 5.* Felin. *in c. cum oporteat. num. 10. & 12. de accus.* Clar. *ubi sup. vers. sed quia si sequuta sit*. Et similiter si quis cum inimico cohabitat: quia Inimicus præsumitur. *vt in cap. repelluntur & cap. cum oporteat de accus. l. fin. ff. de testib. l. quoniam liberi in fin. C. de inof. testam. & l. qui bonæ §. qui damnum ff. de damn. infect.* faciunt tradita. *sup. Sect. 3. num. 23.* Et nota, quod in criminalibus est adeo verum, quod inimicus repellatur à testificãdo, vt neque in criminibus exceptis admittatur, puta in crimine lesæ maiestatis si Hæresis, simoniæ, & huiusmodi, *vt habetur in tex. ca. per tuas de simon.* quem DD. reputant in hoc singularem, vt ait Marsil. *in consil. 65. num. 20.*

Quod autem diximus, semper intelligendum est, si inimicitia sit capitalis, non si leuis *l. 3. in fin. & l. seq. ff. de testib. l. 1. §. si veras. ff. de quæstion. et §. si vero quis, Authent. de testib.* & tenent communiter DD. inter quos Alber. in *Auth. si testis num. 3. C. de testib.* Gloss. *in d. cap. per tuas §. hæc omnia in verb. inimicitias capitales. de simon.* Anan. *in c. cũ oporteat n. 6.* Felin. *post num. 8.* Aretin. *n. 19.* & Alij *de accusat.* Adde Bald. *in consil. 330. li. 1.* vbi dicit, quod neque facit indicium ad torturam. Quis autem dicatur inimicus, statur arbitrio Iudicis. Gloss. *in d. cap. cum oporteat*, quam sequuntur communiter DD. vt dicit Marsil. *in l. 1. § præterea num. 53. ff. de quæstion.* Et similiter quæ inimicitia dicatur capitalis, arbitrio Iudicis remittitur. DD. cõmuniter ita tenẽt, vt testatur Fel. *in c. repellantur n. 3. de accusat.* & Alij, quos citaui *sup. d. Sect. 3. de accus. n. 24.* Adde Bal. *in d. cõs. 330.*

22 Item ob eãdem rationem inordinati affectus repellitur à testificando amicus, *cap. si testes in princ. verb. gratiæ suspicione, & in §. testium fides. ver. vel amicus eius sit 4. q. 3.* Intelligi tamen debet, si sit magna amicitia, non leuis, *l. latæ ff. de verb. signific. arg. capit. 2. tertia q. 5. cap. quoties*, & ibi Gloss. *in verb. amicitia de testib. & c. cæterum, c. cum inter, et c. seq. & c. fin. de testib. cog.* Bald. *consil. 25. & 26. lib. 2.* vbi ait, arbitrio Iudicis remitti, quæ amicitia sit magna, & Rolan. *cons. 420.* vbi ait allegã̃ti magnam amicitiam incumbere onus probandi.

23 Item pari ratione affectus inordinati, repellitur à testimonio ferẽdo Patẽs idest Pater, neque pro, neq; contra filium, etiam si vterque voluerit. *ca. si testes, §. item in criminali ver. parentes, & §. testis idoneus 4. q. 3. c. videtur qui matrim. accus. poss. & l. parentes. C. de testib.*

Et ex hoc infertur, quod idem dicendum sit etiam de matre, quæ venit sub nomine parentis, *arg. l. patroni. ff. de verb. signific.* Et similiter de Ascendentibus, vel Descendentibus in infinitũ *l. quique §. 1. ff. de inius. voc.* Verum, quia hæc, quæ diximus, procedunt in causis ciuilibus, à fortiori locum habent in criminalibus. Et multo minus, si testimonium ferre voluerit supradictæ personæ contra Accusatum à Filio. Et idem dicendum est de alijs consanguineis, vel Affinibus Accusatoris, quando contra Reum accusatum testificari voluerint, nam, semper repelluntur. *capitol. absens il 2. tertia q. 8.* & Ratio, est quia iniuria facta consanguineo censetur communis esse alijs consanguineis. ita tenent communiter DD. vt testatur Aretin. *in cap cum oporteat nu. 11. de accusat.* Alber. *de testib. p. 1. §. 1. n. 16.* Corn. *cons. 172. litt. T. li. 2.* vide Anton. Gomez *in tit. de delict. cap. 12. num. 24.* Foller. *in Pract. crim. for. fac. verb. capiat. informat. num. 29.* latè Farinac. *in q. 78. à num. 72. cum plurib. seqq.* Ad defensam tamen ipsius Rei, consanguinei, & Affines aliquando admittuntur ad probandam eius innocentiam, vt idem de familiaribus, & domesticis tenet Speculat. *lib. 3. de inquisition. § 1. n. 22.* & est communis opinio, vt dicit Anton. Gomez. *cap. 12. delictorum num. 23.* Sed contra affines in criminalibus non admittuntur in testes usq; ad quartũ gradum inclusiuè. Gom. *vbi sup. num. 24. vers. quod est verũ.* Mascard. *de probat. conclus. 74. in fin. vol. 1.*

24 Similiter ex eodem capite affectus repelluntur à testificãdo in criminalibus fratres, tam pro, quã contra alios fratres. *capit. si testes § Item lege Iulia 4. q. 3.* Quod limitatur in crimine hæresis. *capit. litteras de præsumpt. & cap. lege 23. q. 8.* Limitatur secundò, in causis ciuilibus, in quibus frater admittitur in testem, tam contra fratrem, quam pro eo, quia non inuenitur aliqua lege prohibitum, sicut in criminalibus. *l. 1. ver. sed hi quibus ff. de testib.* Specul. *lib. 1. de teste §. 1. num. 8.* ubi limitat, nisi bona essent communia, quia tunc esset testis in causa propria, quod fieri non potest, vt inferius dicemus. *n. 29.*

25 Item ex eodem capite affectionis repelluntur Domestici, & familiares, uel de domo Actoris prodientes, à testificando *cap. 1. 2. & 3. tertia q. quinta ca. 1. §. testes ver. etiam in iure 4. q. 3. cap. 1. §. 1. & 2. 14. q. 2. cap. cum P. de accusat. ca. in litteris de testib. l. 2. C. eod. tit. l. instrumenta C. de probat. l. pen. C. qui accus. non poss. & in §. in testibus Instit. de testam.*

Fallit tamen conclusio in ciuilibus, si sint bonæ famæ, & honestæ vitæ, secundum Bald. *in d. l. 2. C. de testib. & in consil. 206. lib. 2.* ubi alios casus ponit, quando testis domesticus, & familiaris admittatur. sequitur Roman. *cons. 420.* & Oldrad. *cons. 101.*

Fallit secundò, quando in aliquo actu Alij testes interuenire non potuerunt, ut si quis reperiretur in Sylua, uel alio loco solitario, & infirmaretur, & aliquid disponeret coram domesticis suis tantum, nam tunc admitterentur ad testimonium ferendum, & eorum dictum probaret, ut tradit Schenck. *in tract. de testib. nu. 28. impress. inter tractat. Diuers. vol. 4. fol. 78.* Farinac. *de testib. q. 55. num. 38.* ut à simili in electione sepulturæ alicuius defuncti, quæ per alios probari nequit, nisi per Domesticos, tradit Marchett. *in Prax. Vic. Capitular. p. 3. tit. 38. n. 197. in fin.*

26 Sed quæritur, quinam ueniant appellatione domesticorum, & familiarium?

Respondetur uenire seruos, libertos, colonos, & adscriptitios producentis. *l. fin. §. sanè si seruus C. de his, qui ad eccles. confug. l. si libertus. ff. de furt. & l. pridem. C. de quæstionib.* Sed de consuetudine admittuntur colonus, & adscriptitius pro Domino, licet minor fides adhibatur, quam alijs. *l. 3. in princip. ver. ideoque. ff. de testib.*

Item domesticus dicitur mercenarius, seu cliens. *l. respiciendum §. furta ff. de pæn. et d. l. si libertus.* Quod intelligitur, secundum Aliquos, dum isti actu seruiunt per. *l. etiam & l. eos C. de testib.*

Tertiò domestici dicuntur omnes, qui sunt de familia producentis. *l. ædiles §. familia. ff. de ædilit. edict.*

Quartò omnes, qui sunt in producentis potestate. *§. in testibus Instit. de testam.*

Quintò omnes propinqui. *l. vnic. C. de emend. seruor. & l. sui in princ. C. de verbor. signific.*

Sextò

Sextò omnes agnati, & cognati. *arg. l. vnic. C. de emend. propinqu.*

Septimò vxor dicitur domestica viri sui. *arg. l. sed & si §. praeterea ff. si quis caut. l. interdum. ff. de iudic. l. 1. §. si vir. ff. ad syllan.* & de Iure Canonico *arg. cap. fin. 32. q. 6. & c. sicut hi §. necesse in princ. 47. dist.*

Octauo dicuntur domestici, & familiares omnes, qui cum aliquo cohabitant. *cap. in litteris de testib. cap. insinuante de offic. del. & cap. repellantur de accus.*

Nonò vir, & vxor, dicuntur domestici ad inuicem. *arg. cap. fin. 32. q. 6. cap. sicut hi §. necesse in princ. 47. dist. l. sed. & si §. praeterea. ff. si quis caut. l. interdum. ff. de iudic. & l. 1. §. si vir. ff. ad syllan.*

Decimò Pater est domesticus filio, & filius patri. *§. sui autem Instit. de hered. qualit. & differ.* Vnde in criminalibus filius non potest esse testis contra patrem. *cap. si testes §. testis idoneus 4. q. 3. & ibid. §. parentes, & l. parentes C. de testib.*

27 Item ex eadem rationis affectionis repellẽdus est à testificãdo socius alicuius. *arg. l. rei iudicata §. fi. ff. sol. matrim. l. fin. C. de verb. signif. et l. 1. §. item aut. ff. de iniur.* Et cũ hoc sit dispositum ex societate contractuum in ciuilibus causis, à fortiori procedit in criminalib.

28 Maximè si sit socius criminis, qui regulariter nullam facit probationem, neque auditur contra aliũ sociũ criminis. *c. si testes §. liberi testes 4. q. 3. c. nemini 15. quaest. 3. capitol. veniens 1. capit. personas, & capit. sicut de testib. cap. 1. de confess. l. quoniam C. de testib. & l. sicut C. de quaestionib.* Nisi in crimine conspirationis pro eligendo alium Papam, ipso Papa superstite, nam tunc auditur. *capit. si quis Papa §. propter occultas,* vbi Gloss. *verb. pertuleris 79. dist.*

Secundò fallit in crimine simoniae. *cap. quamuis, et c. licet Hely de sim. cap. sanè 23. q. 3. & extrauag. mediatores de sim.*

Tertio fallit in crimine laesae maiestatis. *c. Nemini 15. q. 3. & cap. de probat.*

Quartò in crimine sacrilegij. *cap. in primis 2. q. 1.*

Quintò in crimine haeresis. *c. litteras. de praesumpt.*

Sextò in crimine falsae monetę. *l. 1. C. de fals. mon. & l. diuus. ff. de custod. reor.*

Septimo in crimine Mathematici. *l. fin. C. de malefic. & mathem.*

Octauò in crimine magni latrocinij. *l. prouinciarum. C. de fer.* in omnibus enim supradictis casibus socius criminis auditur cõtra alium, saltem quod pręsumptionem, licet non quoad plenam probationem, de quo vid. Alex. *cons. 65. lib. 2.* & latè Clar. *in praecit. Pract. crim. §. fin. q. 21. vers. retenta igitur,* vbi Alios congerit, *& per tot.*

29 Item ex capite suprascripto, affectionis scilicet repellitur etiam à testificando in ciuilibus quisque in re sua, vel causa propria. *cap. si testes §. item nullus. & §. item omnibus 4. q. 3. ca. 1. 4. q. 5. cap. insuper de testib. l. omnibus C. eod. tit.* Quod habet locum, etiam si ius proprium alteri cesserit, sed rem non tradiderit, secus si possessionem illius illi dederit. Speculat. *lib. 1. de teste §. 1. n. 89. vers. si donatio actionis.*

Idem dicendum est de Aduocatis, & Procuratoribus ex eodem capite affectionis; Isti enim non sunt idonei testes in causis suorum clientum: Ideo nec compelli possunt ad reuelandum secreta causę proprij clientis. Petr. Surd. *cons. 328. n. 16. vol. 1.* Neuizan. *in silu. nuptial. lib. 3. nu. 47.* Bertaz. *cons. 232. n. 31. vol. 2.* Decian. *respons. 93. n. 121. vol. 2.* Quamuis Alij distinguãt inter ea, quę sciunt, vti Aduocati, vel Procuratores, & ea, quę sciunt vti testes, nam in primo casu non compelluntur, in secundò verò casu sic, de quo vid. Costa *de remed. subsidiar. rem. 14. sub n. 4. vers. nec Aduocatus,* & Petr. Caball. *in qq. crim. centur. 2. cas. 159. num. 2.*

30 *Circa statum* tandem Personarum, etiam alia duo consideranda erunt, nimirum status earum, extra iudicium, & status earumdem in iudicio. Extra iudicium consideratur status laicorum, & clericorum. Vnde cum laici, vt plurimum, infesti sint clericis; ideo ipsi in criminalibus contra clericos testificari nõ possunt, sicut neque accusare. *cap. nullus laicus, cap. laicos, cum cap. seq. & ferè per totam 2. qu. 7. & capitol. veniens 1. de accus. vid. quae dix. sup. Sect. 3. numer. 22.* Est benè verum, quod hoc locum habere potest in criminalibus commissis in loco, vbi erant pręsentes laici, & clerici simul: quo casu adhibendi sunt in testes clerici contra clericum delinquentem, non laici, ob dictam rationem: Sed si delictum à clerico patratum fuit in loco, vbi non erant, nisi laici: non solum possunt laici de eo testimonium ferre: verum etiam possunt clericum conuincere, ad effectum penam sustinendi per superiorem. ita Abb. *in capit. de caetero. de testib.* vbi idem firmat, quando delictum esset notorium, nam adhuc laici conuincunt clericum. Item admittuntur laici contra clericos ad probãdam infamiam, & sunt idonei testes. Ioan. Andr. *in capit. tam litteris in vlt. col. de testib.* & ibid. Anton.

Et quod dictum est supra de cõmuni regula, quod laici contra clericos testificari non possunt: intelligendum est, quoad plenam probationem faciendam, non quoad inditium, etiam quoad torturam, vt tenet idẽ Abb. *in praecit. cap. de caetero de testib.*

31 Idem dicendum est de clerico aduersus laicũ, nam regulariter non admittitur. *c. testimonium, & cap. nullus 11. q. 1.* intellige in criminalibus coram Iudice Sęculari, de quo vid. Alex. *consil. 64. vol. 1.* quia in alijs contrarium seruatur in practica de consuetudine ferè vniuersali curiarum.

32 Sed quęritur, an clericus testificando in foro sęculari contra aliquem laicum in causa criminali sãguinis, & pręmissa protestatione, *de qua in cap. Praelatis de homic. in 6.* si sequatur mors eius, contra quem testificatus est, fiat irregularis sequuta morte?

Respondetur affirmatiuè, non obstante quod pręmittat protestationem pręedictam. ita Couarruu. *in clementin. si furiosus p. 2. §. 2. numer. 6. vers. decimotertiò de homicid.* Felin. & Alij communiter *in ca. postulasti de homicid. arg. dicti cap. testimonium 11. qu. 1.* vbi expressè prohibetur testimonium clerici contra laicos. Ratio autẽ est, quia in praedicto *capit. Pręlatis de homic. in 6.* Solum permissũ est clericis accusare, vel denunciare posse in causa propria, protestatione praemissa: sed nullo iure cautum reperitur, vt possit clericus contra laicum testimonium ferre in causa sanguinis, ergo irregularis efficitur, si testificetur, quantumuis protestationem praemittat. ita DD. apud Sayr. *de censur. lib. 9. cap. 18. num. 10.* & Ratio rationis est, quia cum non sit ei permissum, nisi accusare, vel denunciare, remanet in dispositione Iuris communis testimonium dicere, & sic irregularitatem contrahit, iuxta tradita *in ca. clericis, & c. sententiam sanguinis Ne cleric. vel monach. & d. c. Pręlati de homic. in 6.*

Propterea testes clerici cogi non possunt in iudicijs poenam sanguinis ingerentibus, neque per Iudices Ecclesiasticos, ad testimonium ferendum, ob periculũ irregularitatis incurrendae, maximè si in sacris fuerint constituti: Bellam. *in rubr. de testib. cogend. nu. 3. & in cap. 11. per tot.* Follet. *in Pract. crim. canonic. c. 8. verb. testib. dilig. exam. numer. 14.* Alb. de Malet. *de testib. cap. 8. nu. 28.* latè Farinac. *in Pract. crim. q. 61. nu. 91.* vbi Alios cumulat, *& latiùs q. 78. numer. 199.* Genuens. *in Prax. Arch. Neap. cap. 36. num. 2. in fin.* vbi ponit casus, in quibus de licẽtia Episcopi deponere possũt coram Iudice saeculari. Quod intelligendum est de testi-

monio ferendo contra Reum, secus ad eius fauorem, quia tunc esse possunt testes, & cogi nõ prohibentur. vt declarat Villagut. *in Practic crimin. lib. 8. tit. de testib. cap. 2. concl. 4.*

Ampliatur dicta conclusio, quod clerici compelli non possint ad testificandum in causis sanguinum, vt etiam locum habeat, quando veritas alio modo per Alios haberi nequeat. Bal. *in rubric. de testib. cogẽd. n. 3. in fin.* Alber. de Malet, *de testib. n. 37. vers. est notandum.*

Ampliatur secũdò, etiam si Episcopus haberet iurisdictionem temporalem, nam neque compelli possunt ad testificandum in causa sanguinis. Hcor. Boic. *in cap. dilectorum num. 7. de testib cogend.* & ibid. Bellam. *n.* 18. & Butr. *nu.* 5. Foller *loc. præcit. n.* 35.

Ampliatur tertiò, etiam in laicis aspirantibus ad clericatum, vt compelli non possint ad testificandum in causa sanguinis. DD. *in d. cap. dilectorum.* præsertim Bellam *num.* 18. 21. *&* 26. *vers. sed quid de laico.* Butr. *nu.* 3. & Anchar. *n.* 2. Foller. *vbi sup. d. n.* 14. Quod tamen limitatur, quando aliter veritas haberi non potest, nã tunc compelli possunt tales laici. Farinac. *dict. q.* 78. *num.* 202. vbi latè concordantes adducit.

33 Ex supradicto capite status repellitur etiam à testificando monachus, Canonicus Regularis, vel quilibet alius Religiosus sub obedientia Superioris viuens: quia huiusmodi Personæ sunt mortui mũdo, & consequenter non possunt esse testes, sine licentia Superioris, cui subsunt. *arg. c. monachi. 16. q. 1. c. quid ergo 11. q. 3. cap. super prudentia in fin. 14. q. 2. c. 2. de postul. cap. non magno. ne cleric. vel monach. l. 3. §. in libello. ff. de re militar. & l. qui falsò in princ. ff. de testib.*

34 Et quod pro mortuis habeatur mundo, colligitur. *ex ca. placuit. 2. q. 7. & ex alio cap. placuit. 16. q. 1. l. Deo nobis. C. de episc. & cleric. & ex §. illud, & §. si quis autem. Authent. ic. de monac.* licet aliquando se habeant pro viuis, vt in casu. *cap. sicut ex litterarum. de homicid.* & in casu. *cap. peruenit il 1. 18. q. 2.* & in alijs, de quibus fari non licet.

35 Secundum verò quod consideratur circa statum, vt dictum est *sup. num.* 30. est status Personarum in Iudicio, vnde ex hoc capite non est idoneus testis. Primò Accusator. *cap. 1. quarta q. 4.* nisi in casu matrimonij. *cap. 1. 35. q. 6.* Secundo, Iudex. *d. cap. 1. quarta q. 4.* quia non potest duas personas repræsentare, cum in omni iudicio quatuor personæ distinctæ requirantur, scilicet Iudex Accusator, Defensor, & Testis, *vt in dicto cap. 1. habetur*, & Nos alibi supra fusius diximus. Tertiò, neque Aduocatus, aut Procurator, vel Assessor, vel Arbiter, vel Exequutor. *ca. statuendum 2. q. 6. cap. Romana de testib. in 6. cap. si testes. §. testes quos 4. q. 3. cap. dilecto, & ca. insuper. de testib. l. fin. ff. eodem tit. l. 1. ff. de Assessor. l. ille à quo. §. pen. ff. ad Trebel. l. ne in arbitris. §. fin autem C. de arbitr.*

36 Sunt & Aliæ Personæ, quæ à testimonio repelluntur, videlicet excommunicatus *argum. cap. conspiratores, & cap. seq. 3. q. 5. cap. 1. quarta q. 1. c. miramur 34. q. 1. cap. veniens 2. in fin.* vbi Glos. *de testib. capit. excommunicamus. §. credentes. de heretic. & l. pen. C. eod. tit.* & ratio est, quia non licet cum excommunicatis communicare, neque in minimis, vt in dictis iuribus habetur, præsertim *in d. cap. miramur*, vbi latè Glos. *alia iura allegat. in ver. etiam.* si verò absolutus fuerit, admittitur ad testimonium ferendum: vt aduertit Glos. *in d. cap. veniens 2. in fin. & in ca. testimonium. de testib. & in summ. 3 quæst. 1.*

Secundò, remotus ab aliqua dignitate, propter aliquam turpitudinem, non est testis idoneus. *cap. infamis. §. tria. in princ. 3. q. 7. & l. 1. ff. de sena.*

Tertiò, si fuerit corruptus, vel subornatus ad testimonium ferendum. *c. licet. de probat. l. nullũ. C. de testib.*

Quartò, Criminosus, scilicet fur, raptor, adulter manifestus, & huiusmodi.

Et generaliter omnis, qui est in peccato mortali nõ est idoneus testis, regulariter loquendo *cap. si testes. 4. q. 3. cap. testes. 2. q. 7. cap. ex parte, & ca. super eo. de testib. & l. non potes. ff. de furt.* Et ratio est, quia tales sunt infames infamia canonica. *capit. illi qui, & cap. omnes. 6. q. 1.*

37 Neque obstat, si quis dicat, hoc non posse procedere de quolibet in mortali peccato constituto, quia sic nullus inueniretur testis, cum nullus sine crimine viuat. *cap. cum pridem. §. 1. de renunc. cap. nouit. §. nõ igitur de iudic. cap. si enim. vers. conclusit. de pænit. dist. 2. & cap. adhuc instant. dist. 3. de pæn.*

Nam respondetur, quod verum est dictum, quoad inditium faciendum, non verò quoad probationem, & ad pœnam infligendam, vbi testes esse debent, non solum sine crimine; verum etiam sine suspicione criminis.

38 *Quoad quartum principale;* an scilicet testes discordes, & singulares probent? est notandum, quod ad hoc vt testes non possint dici singulares, concordare debent in quinque circumstantijs, quæ sequenti carmine continentur, videlicet.

Res, Persona, locus, gradus, hæc sunt consona tempus.

Circa *Rem* infirmatur dictum testis, quando vnus testificatur de vna re, vel facto; alius verò de alio facto, quia tunc eorum testimonia sunt sibi cõtraria, cũ vnus contradic[...] alteri, & sic neutri statur, quia quilibet est in suo dicto singularis. *cap. licet de probat. capit. bona 1. & ca. cum dilecta. de elect.* Et regulariter vnico testi non creditur, & sic nulla causa terminari potest dicto vnius testis, quamuis legitimi. *cap. licet vniuersis in fin. de testib.* etiam si Præsidiali præfulgeat dignitate. *cap. licet ex quadam. de testib. cap. si testes. §. iusiurandi. 4. q. 3. et l. iureiurando. C. de testib.* quia vox vnius, vox nullius, vt in prædictis iuribus, *& arg. l. 1. §. item Cornelius, & l. antepen. ff. de quæstion.* & vnius testimonium, nec iustificat, nec condemnat *cap. admonere. 33. q. 1.* Fallit tamen in quibusdam casibus, in quibus dictum vnius probat, vt aliàs dixi suprà *sect. 2. nu. 17.* vide tradita suprà *sect. 1. num. 15.*

Idem est si testis solus sibi ipsi cõtrarius sit, vt si dicat duo contraria, vel varia: vel si dicat verum in vno, & falsum in alio, nam adhuc repellitur in totum, nec valet eius dictum. *d. cap. si testes §. qui falsa, vel varia. 4. q. 3. cap. pura. 3. q. 9. d. cap. licet. de probat. cap. sollicitudinem in fin. de appellat. leg. vbi duo ff. de regul. iur. l. militis. ff. de testib. & l. cum precum. C. de liberal. caus.*

Quod si plures testes diuerso modo idem factum narrent, sed concordant in substantia, creditur eis. *ad tradit. in cap. nihil. de verb. signific. & c. periculosè. de pœn. dist. 1. vid. Glos. vlt. in cap. 1. de arbitr. in 6.*

39 Circa *Personam* erunt discordes, & singulares testes, si vnus testificetur de una persona, & alter de alia diuersa: tunc neque probarent, quia eorum testimonia sunt similiter singularia. *ca. Rodulphus. de rescript.* dicit tamen Hostiens. *ibid.* quod si ponerentur quædam qualitates per singulos, quæ coinciderent, & conuenirent eidem Personæ, non noceret error in nomine.

40 Circa *locum* redditur similiter inefficax, & singularis testis, quando vnus testificatur de uno loco, & alter de alio, *vt habetur Daniel.* 13. de accusatione facta Susannæ ab illis senibus, qui amore ipsius capti erant, nam cum à Daniele ambo separatim examinarentur, unus dixit peccatum commisisse cum Iuuene sub arbore schini: alter uerò dixit sub Prino: ex quo falso testimonio occisi fuerunt à Populo: & probatur *in capitol. cum causam. §. 1. de testib. capitol.* nihilo-

nihilominus.3.q.9 facit.cap.de parentela 2.35.q.6.& cap.licet 2.de testib. vide Bald.*conf.207.lib.4.* vbi tradit, quandò testis repellendus sit ex diuersitate loci.

41 Circa *Gradum* redditur inualidus testis, quando agitur de causa gradus, puta consanguinitatis, vel affinitatis, & testes discordant in gradu. *vt in d. cap. de parentela habetur.*

42 Circa *Tempus* pari modo redditur singularis testis, quando vnus dicit testimonium de vno, & alter de alio tempore, discordando omninò inter se. *d. cap. testes.§.In testibus 2.4.q.3. cap. prescripta. §. libellorum. 2.q.vlt, cap.nihilominus.prac.3.q.9.d.cap.cum causam,& cap.ex tenore.de testib.cap.cum Ioannes de fid instrument. & l.prius. ff. ad Syllanian.* Secus tamen est, si vnius dictum virtualiter includatur in dicto alterius, vt si vnus dicat diem, alter horam eiusdem diei, sed factum est indubitabile, nam tunc dicuntur concordare, exemplo Euangelistarum testantium mortem Domini Nostri Iesu Christi; Diuus enim Marcus ait, mortuum fuisse hora tertia. *vt habetur cap.15.num.*25. Sanctus autem Lucas.*cap.23.num.44.*dicit fuisse circam horam sextam. Vnde Diu. Thom.*in 2.2.q.70.*tradit regulam, vt tunc dicantur testes discordare, quando variant substantiam facti, puta in loco, in tempore, & in persona, quia tunc aufertur substantia, & efficacia testimonij; sed quando variant in aliquibus accidentibus, quæ non tangunt substantiam facti, puta quod tempus fuerit serenum, vel nebulosum; vel domus dealbata, picta, & huiusmodi, tunc non redditur inualidum testimonium.

43 Quinimò melius est, vt testes discordent in eorum dictis in quibusdam circumstantijs non pertinentibus ad substantiam factis ne præsumi possit contra illos, quòd fuerint subornati, vt accidit quando idem dicunt in omnibus; vel similia verba æqualiter proferunt; quia ex hoc redduntur suspecti. *cap.si testes 4.§.in testibus.4.q.3.l.testium §. ideoque. ff. de testib. & l. qui sententia C.de pœn.*

44 Debent tamen omnes reddere causam scientiæ per vnum ex quinque sensibus corporis. *cap.testes. 3.q.9.* & per alias supradictas circumstantias loci, temporis, Personæ, & huiusmodi sequentibus carminibus contentas, quos affert Glos. *in d. cap. cum causam verb.tempore.de testib. & attestat.* nimirum.

Auditus, Visus, Persona, Scientia, Causa
Fama, locus, tempus, ac certum, credulitasq;
Dum testes recipit Iudex hæc cuncta notabit.

Causã autẽ scientiæ tenetur Iudex querere à teste, qui si non reddiderit, non valebit eius dictũ *d.cap.si testes §.solam.4.q.3.cap.si habes.24.q.3.d.cap. cũ causam de testib.in pric.& collat.7.§.et licet dudũ. Auth.de testibus.*

Quod si Iudex non quæsierit, & testis dixerit, se solum scire, & nihil aliud, valebit eius testimonium. *c. sicut de re iudic.et l de pupillo.§.qui nunciat.in fin.ff.de nou. oper.nunciat.*

45 Sed quæritur, quando testis dicatur non reddere causam scientiæ?

Respondetur tunc dici, quando interrogatus à Iudice, non reddit causam eius dicti, quod testificatur, quomodo sciat. *cap.præcit.si testes §. solam, cap. hoc videtur.22.q.5.d.§. & licet dudum. Auth. de testib. l. apochas.C.de fid.instrum.l.1.C.de apoch. publ. & l. si pariter ff.de liberal.caus.*

Vel reddit, sed minus sufficientem, & ineptam. *cap. præterea.de testib.arg.cap.2.§ sed neque vers. sicut iuxta. de translat.*

46 Ad hoc autem, vt testis causam scientię rectè reddere possit, oportet, vt fuerit præsens his; super quibus deponit, & quod viderit ea, quæ fiebant. *cap.testes. 3.q.9.l.testium.C. de testib. & l.per hanc. C. de erog. mil.ann.lib.12.* & quod intellexerit, aliàs non diceretur præsens fuisse. *l.coram.ff.de verb.signif.*

Vnde testis de auditu regulariter valet, si fuit præsens, & audiuit vocem iniuriantis, quem cognoscebat, licet non viderit. *cap.si debitum.3.q.9.cap.de his,& cap. qui recedunt.26.q.6.Aut.rogati.C.de testib.*

Non valeret tamen si diceret: audiui dici à Titio, quod ita erat factum. *cap.in primis. §. sed & de personis. 2.q.1.capit.licet ex quadam.de testib.& l.testium.C.eod. tit.* & probatur *Esaiæ 54. in princ.* & colligitur ex Diu. Paul.*ad Romanos.*ibi: *Domine quis credet auditui nostro?* nisi in casu. *cap.testes.§.de his.3.q.9.& cap. hoc. videtur. 22.q.5.*vbi Glos.in *verb.iudicauit.*

47 Sunt tamen multi casus, in quibus testes de auditu in Ciuilibus probant, quos refert Glos.*in d.cap.testes.verb.audierunt;&* Speculat.*lib.1.de teste.§.1.nu.54.*

48 Vnde infertur, quod cęcus potest esse testis, si priusquam cæcus effectus fuisset, cognosceret personas, eorumque voces; cum non inueniatur expresè in Iure prohibitus. *arg.cap.præterea de testib. & d.cap.testes.3.q.9.& l.1. in princ.ff.de testab.*vid. Alex.*in conf.24. lib.2.& conf.157.lib.4.*vbi latè, an cæci dictum probet.

49 Fallit tamen supra firmata conclusio, quod testis de auditu probet; quando ea, super quibus testificatur, requirunt testimoniũ de visu. *vt in d.cap.testes 3. q.9.ca.relatum.2.q.5.l.testium.C.de testib.§. si verò absũt Authẽt.de hæred.et falc.et §.nulli Auth.de sãctiß. Episc.*

50 Vnde surdus tunc non esset testis idoneus, quantumcumque esset oculatus. *§. testes. Instit. de testam.* In his verò, in quibus non requiritur sensus auditus, sed visus, bene poterit Surd. ster testimonium ferre, Speculat.*lib.1.de teste.§.7.numer.16.in fin.*

51 Sed quid dicendum de muto, numquid testis esse possit?

Respõdetur negatiuè, secundum regulam text. *d. §. testes. Institut.de testam.et l.mutus.C.qui testam.fac.poss.*

Fallit, si scribere sciat, exemplo Zachariæ, *vt habetur Lucæ cap. 1.* qui postulans pugillarem scripsit dicens: Ioannes est nomen eius; nam tunc testimonium inscriptis ferre poterit, vt tradit Mascard.*de probat.lib. 3.conclus.1358.n.26.*

Fallit secundò, si intelligi possit mediantibus signis, & nutibus, per quæ possit se declarare, *iuxta tradita in cap.cum apud in fin.& cap.tuę de sponsalib.* vbi habetur, surdum & mutum à natiuitate posse matrimonium contrahere, exprimendo consensum per signa, de quo Decian.*in tract.crimin.p.1.lib.3.cap.11.num.17.ett.mentis vel corporis defectus,* & Sãchez.*de matrim. lib. 1.disp. 8. num.12.* Idem probatur *in l. discretis C. qui testam. fac.poss.& in l.nutu. ff. de legatis* 3. vbi probatur, posse surdum, & mutum facere testamentum, & legata per signa, & nutus. Et est notandum, quod qui est surdus à natura, regulariter est etiam mutus. *d. l. discretis.* Debet tamen Notarius, seu Actuarios scribens testimonium, intelligere signa, & nutus, vt aduertit Igneus *in l.3.§.ignoscitur.num.26.ff.ad Syllan.* Chartar. *de exequution. sent. cap. 2. num.* 50. alias adhiberi debet interpres, qui illa declaret. Ign. *ibid.* Quidquid dicant Aliqui DD.apud Chart.*d.c.2.num.47.vbi de communi,* asserentes in criminalibus huiusmodi testes non esse admittendos; quod quidem procedere poterit, vbi Alii testes haberi potuerint. De mutis, qui ex improuiso loquuti sint, vide Textor. *in sua officin. in tit. Muti p.1.*

Neque obstat text. *in cap.testes,& cap.chartæ 3.q.9. cap.relatum 5.q.2.cap. d nobis. qui matrim. accus. poss. & cap.sua de cohabit. cleric. & mulier.* in quibus habetur, quod testimonium nequeat per scripturam proferri, sed proprio ore proferendum est.

Nam respõdetur, quod in dictis iuribus disponitur

de his,qui loqui possunt,non de his,qui loquelam non habent, vt probatur in c. tuę de sponsal. & patet ex eorundem verbis.

52 Sed quæritur, an mutus Reus, si fateatur delictum per signa,possit puniri pœna ordinaria?

Respondetur affirmatiuè, si sit sanę mentis, dummodo delictum probatum sit per testes Idoneos, & non per solam virtualem eius confessionem. Petr. a Plaz. in epitom.delictor.cap.32. nu.27.vers.proximè, Farinac.q.41.num.88.vers.limita.11.& nu.91.vbi ait,non posse torqueri, vt etiam tenet Sebast. Medic. tract. de fortuit.casib.p.2.q.6.num.58.& Chartar.de exequut.sent.capt.bannit.cap.2.à num.44.cum plurib. seqq. Tiraquel.de legib.conunb.in verb.expressit.glos.7.n. 16. Hanc quęstionem tetigit Iason. in d. l.discretis n. 10.C.qui testam.fac.poss.

53 Ex dictis, quod testis reddere debet causam scientiæ per vnum ex sensibus corporis,infertur, quid dicendum de eo, qui deposuit de credulitate, non de scientia?

Respondetur, huiusmodi testimonium non valere, per text.in d.cap.testes 3.q.9.cap.relatum 5.q. 2. & l.testium C.de testib.& ibid.Glos.

In aliquibus tamen casibus admittitur testis deponens de credulitate, vt in cap.de testibus, & cap. quoties de purgat.canon.l.1.in princ.ff. de ventr. in spic. & in §. si vero absunt. Authent.de hæred.& falcid.& in §.1. Auth. de sanct. episc. & in tit. vt hi qui obligatas se habere perhibent res minoris,& notant Alex.consil.3.ro.18. & 72. lib.4.vbi refert,quando probet.Angel.cōs.4.Abb.in ca.1.vers.firmiter,et ibi Apostillant. de summ. Trinit. & fid. cathol.& Lanfranc.in cap.quoniam cōtra de probat. §. confessiones col.7.et §.testiū depositiones col.3.vers.præterea.

54 Quoad quintum principale, an scilicet Iudex teneatur in criminalibus examinare testes per se ipsum,vel possit eorum examen alteri committere; notandum erit, quod regulariter, quando causa est criminalis, non potest receptio examinis testium alteri delegari,sed per ipsummet Iudicem fieri. arg. cap. illi, qui 5.q.5.et probatur ex clement.vnic.in princ.de offic.deleg., Auth.apud eloquentissimum C.de fid. instrum. & l. 3. §.testes.ff.de testib.& tradit Glos. in cap. mulieres de iudic.in 6.& ibi latè Felin.Abb.in cap.cum causam col.pen. de testib. Neque in hoc, secundum Glos. in cap. testes ver.sed præsentes 3.q.9. valeret consuetudo in contrarium,& ibid.etiam Gomes.

Et ratio est, quia Iudex ipse videre debet, quo vultu,quo colore,qua trepidatione deponant. iuxta text. in d. l. 3. vers. tu magis scire potes. ff. de testib. Alber. in tract.de testib.cap.7. num. 52. Scapp. de Iure non script. lib.3.cap.51.nu.14.Causæ enim criminales arduæ sunt, & ideo testium examen in illis committi non debet Notarijs, seù Actuarijs Curiæ. Couarru. variar. resol. lib. 2.cap.13. num. 10.Baiard. ad Clar.q.26. num.13.vbi adducit Carauit. sup. rit. vlt. Magnæ Cur. Vic. asserentem non esse credendum Notarijs,seù Actuarijs,& dicentem: Est Actuarius, ergo latro, & ideo idem Carauit. sup.rit.157.num. 1. & 2. exclamat contra Iudices, qui committunt Actuarijs examen testium, cum tota vis causæ consistat in probationibus per testes.

Et nota,quod potest Iudex, antequam formiter testes examinet,illos interrogare prius oretenus, & postea eorum dicta scribi mandare; si timeretur de subornatione, vt sic intelligat breuiter seriem facti, & vbi cognoscit veritatem non dicere, potest eos interrogare, à quo fuerint instructi, cum quibus allocuti fuerint, antequam accederent, & similia. Imò potest eos in verbis capere, quando est suspicio de subornatione, interrogando super circumstantijs impertinentibus, vt veritatem discooperiat, puta an tempus fuerit nebulosum, quibus vestibus, & cuius coloris indutus erat ille, de quo deponunt, & similia. ita tradunt. Alex. cons. 91. num. 7. Foller. in Pract. crim.for.sæcular.p.1.verb.studeat se ornare. benè viuend. num.30.Vrsill. ad Afflict. decis. 113. Scapp. de iure non script.lib.5.cap.82.num.7.Scace.in tract. crim. lib.1. cap. 86.num.15.in fin.

Fallit tamen supradicta conclusio, quod testium examen non sit Notarijs committendum, quando testes examinandi,essent aliquo modo impediti, & non possent ad Curiam accedere, vel quando essent extra Prouinciam, nam tunc eorum examen committendum est alteri. Abb.& Felin.in d.cap. cum causam de testib.& in cap.si quis testium col.1.eod.tit.vbi etiam Aretin.& Monac.vid.Hercu.Seuer.in tract. de remiss.cap.4. fol.8.& Farinac.in Pract.crimin.q.77. cap. 3.nu.175.vbi notat quando sit, vel non sit committendum examen Notarijs.

55 Fallit secundò, quando examinandæ essent mulieres honestæ, Egregiæ personæ, vel Religiosæ in causis ciuilibus,quia tunc Iudex tenetur aliquem probum virum mittere ad examinandum, vt habetur in l. ad personas Egregias.ff.de iureiur.& in dict.cap.mulieres, & ibi Glos. Gomes. Ancaran. & Alij. Clar. in Pract. crim.§.fin. q.26. in princ. sequitur Alber. in d. cap. cum causam col.fin.et d.cap.si quis testib.in ult.notab.de testib. In criminalibus autem est solum de æquitate. Ideo nota,quod si Iudex noluerit committere examen Personarum Egregiarum, poterit illas compellere ad accendendum ad Curiam in causis criminalibus. Abb.in d.cap. si quis testium, & ibi etiam Felin. idem Abb. in cap.1.in fin.per Glos ibid.de testib. cogend.

Et ratio est, quia DD. communiter concludunt, quod dispositio. d. l. ad personas egregias, procedit solùm in ciuilibus causis,non in criminalibus. Glos.in d. cap.testes.3.q.9.vt tradunt Ias.ibid. nu. 7. Canonistæ in capit.si quis testium.de testib. & signanter Hostiens. nu. 1.Boic.num. 5.Abb.nu.1.notab.vlt.& Aret. nu. 2.Campeg.de testib.reg.397.Viu. opin. 228. num.9 Clar.q.26. num.2.& ibidem Baiard.nu.5.& 6.Boccac. de remissori. lib.1.cap.2.nu. 24. Carauit.in Rit.142.num.1.& rit.157. num.7.Farinac.qu.78.num. 235. Quodtamen limitant in ciuilibus, quando personæ prædictæ essent ex aliqua iusta causa impeditæ, nam tunc tenetur Iudex accedere ad ipsas, vel mittere Notarium, vt examinet. Viu.Clar.Carau.& Farinac.in præcit. locis Seuerol. de liter.remissor.c.3.num.3. Vbi verò Iudex tantæ fuerit authoritatis, vt ipsum non doceat personaliter accedere ad ipsos testes; & ipsi sint adeo impediti, vt ad illum venire nequeant; tunc etiam in causis criminalibus potest committere Notario, vt ad domus ipsorum accedat ad illos examinandum. August.ad Angel. de malefic.in verb. qui Iudex statuat. terminum num. 33. vers.item fallit, Abb.in d.cap.si quis testium.num. 2. Felin.numer.2.& Aret.num.2.de testib.Vestr. in Pract.lib. 6.capit.fin.num.1.& ibidem Grauat. numer.17.Seuerol. loc.cit.cap.4.num.3.Farinac.ibid.num. 237.

56 Egregiæ verò personæ, quoad hoc dicuntur in primis Cardinales,Episcopi, Sacerdotes, Diaconi, Doctores tam Iuris ciuilis, quam Canonici, licentiati, dummodò officium Procuratoris non exerceant, Milites,Mulieres Nobiles,& honestæ, & Aliæ, de quibus respectiuè agunt Glos.in d. l.ad personas egregias. ff.de iureiur. vbi DD.communiter Dec.in cap. sedes nu. 7.de rescript.Boccac.de remissorial.cap.2.nu.26. Baiard. in d.q.26. Clari. num.9. vbi Alios cumulat, prout facit Farinac.d.q.78.ferè.per tot. & latè Menoch. de arbitrar. iudic.lib.2.cas.70.

57 Quæ quidem personæ priuilegiatæ possunt aliquando non in perpetuum dicto eorum priuilegio renun-

renunciare, & ad Iudicem accedere, vt examinentur, quando illis placuerit. Roman. *in d. l. ad personas*, vbi Ias. *num. 1.* & Alii adducti à Farinac. *in d. q. 78 num. 241.* cum hoc priuilegium concessum sit Dignitati, non personæ, & ideo non possunt in perpetuum renunciare. Caball. *in qq. crim. cas. 225. num. 22. centur. 3.* Farinac. *vbi sup. num. 241. & seq.* Et ita seruari vidi passim in hac Alma Vrbe, vt Prælati, & aliæ personæ in Dignitate Constitutæ accederent ad domum Iudicis, vel Notarii pro testimonio ferendo. Scias tamen, quod quotiescumque occurrit, vt dictæ personæ egregiæ, & aliæ priuilegiatæ examinentur in propriis domibus, semper citanda erit pars aduersa ad videndum illas iurare in propriis domibus. Bald. *in d. cap. si quis testium num. 9.* Abb. *num. 2.* Felin. *num. 5. de testib.* Farinac. *d. q. 78. num. 244.* Quod intellige, quando repetuntur in criminalibus, secus in primo examine ad Curiæ informationem, vbi recipi possunt etiam non citata parte, vt supra dictum fuit.

58 Fallit tertiò conclusio supra firmata. *num. 54.* quod testium examen non est alteri committendum in criminalibus, vt locum non habeat, quando agitur de leui crimine: principaliter, quod leui etiam pena plectendum venit, nam tunc concedi potest Remissoria pro receptione testiũ, ad effectum illos examinandi. *arg. text. in §. et quoniã Auth. de testib.* Castren. *in l. Iudices col. 1. C. de fid. instr.* Seuerol. *de remissor. cap. 4. fol. 8.*

Est autem notandum hic circa Remissoriam pro examinandis testibus in criminalibus, quod regula communis est, vt non concedatur, ex traditis *in Auth. apud eloquentissimum C. de fid. instrum.* & ibi notat Bald. *in summ. num. 1.* & ita tenent communiter DD. vt testatur Viu. *in tract. commun. opin. 628. num. 1.* Ant. Gabr. *de crim. lib. 7. conclus. 25. num. 1. & seqq.* Clar. *in Pract. crimin. q. 26. vers. sed quæro.* vbi de communi. & ibidem Baiard. *num. 8. & seqq.* vbi concordantes adducit. Boccac. *de litter. remissor. cap. 2. num. 5. & cap. 3. num. 19. & seqq.* Seuerol. *in tract. de remissor. cap. 4. num. 1.* Farinac. *in Pr. crimin. q. 77. cap. 2. num. 71. & seq.* vbi de magis communi Guazzin. *ad defensam defens. 15. cap. 1. num. 1.* Caualc. *decis. 90. num. 40. p. 5.* Carauit. *in Rit. 157. numer. 3.* & Alii apud illos.

Quod intelligendum est, si petatur Remissoria in criminalibus ad instantiam Fisci, vel instigatoris Fisco adhærentis, nam tali casu non est concedenda, vt præcitati Doctores asserunt, quamuis Carauit. *vbi sup. num. 11.* contrarium teneat, ex quo in Fisco cessat timor subornationis testium, quæ est ratio quare non concedatur. sed Farinac. *loc. cit. numer. 110.* quem sequitur Guazzin. *vbi sup.* ait, Carauitæ dictum procedere posse, si testes fuerint in aliena iurisdictione, ne delicta remaneant impunita, secus si sint in iurisdictione propria, quia tunc testes vocari debent ad Curiam. At in hoc, credo seruandam esse loci consuetudinem, & Curiæ stylum, iuxta tradita per Card. Tusch. *in litt. R. concl. 154. n. 15.* & ita seruari vidi in Tribunali A. C. in quo semper dari solent litteræ remissoriales partibus pro assumendis indiciis, & de facto pluries ego recepi huiusmodi litteras, & ad partes remisi.

59 Aduertant tamen Iudices, quando occurret casus concedendi Remissoriam pro testibus examinandis, vt numquam committant, & dirigant illam Iudicibus, aut Personis per instigatores petitis, sed Episcopis, aut eorum Vicariis non suspectis, aut aliis, de quibus infra *num. 69. vers. octauò requiritur*. Imò præfigi debet aliquis terminus attenta locorum distantia, & negotiorum qualitate, de reportandis indiciis, seu examinibus intra talem terminum, de quo præstanda erit idonea cautio, ne instigatores pecunias ab inquisitis extorqueant, ob timorem penarum, & expensarum, & postea examen numquam remittunt ad Iudicem remittentem, & ita aduertit Boccac. *d. tract. de litt. remissor. cap. 1. nu. 1.* & Alex. Stiat. *in Pract. crim. cap. 6. num. 6.* Qui terminus currit à die præsentationis litterarum remissorialium; & in Practica seruatur, vt præfigatur etiam terminus, intra quem præsentari debeant Iudici remissoriali, quiquidem prorogari solent semel, & quoties opus fuerit, probando impedimenta. Boccac. *vbi sup. nu. 10.* Stiat. *ibid.* Guaz. *loc. cit. num. 15. vers. & regulariter.* Farinac. *d. q. 77. nu. 137. & seq.* & quando nullus datus fuit terminus, itelligitur præfixus prout de Iure habetur *in l. 1. C. de dilation.* qui est trium mensium, vt latè dixi supra. *in Pract. ciuil. p. 2. Sect. 2. Subsect. 7. n. 21. vers. casu verò.*

Quæ conclusio, vt in criminalibus non concedatur remissoria pro testibus examinãdis, ampliatur, etiam si allegaretur consuetudo in contrarium, vt post Glos. & Felin. quos allegat, tenet Seuerol. *in tract. de commission. cap. 4. n. 2.* Ofasch. *cons. 64. n. 21.* vbi concordantes cumulat.

Ampliatur secundò, etiam si non ageretur de probando delicto principali, sed tantum de probandis adminiculis, nam adhuc concedi non debet. Farin. *d. q. 77. n. 112.* & Guazzin. *vbi sup. nu. 2.* vbi refellunt sententiam Viui contrarium tenentis in *cit. opin. 628. nu. 5. & seq.*

Et à fortiori procedit, quando testes essent aliquo modo suspecti, nam tunc nullo modo concedenda est. Mat. Anton. *variar. resol. lib. 3. resol. 25. num. 1. vers. tum quia testes* Capic. *decis. 90. num. 5.* Grammat. *consil. 41. n. 12. & n. 18.* vbi idem firmat, quando locus esset suspectus.

Ampliatur tertiò, vt non concedatur, etiam si agatur de repetendis testibus contra Reum. Mileus. *in Pract. crim. verb. reuocatus nu. 4. fol. mihi 82.* Clar. *q. 45. vers. cæterum circ. princip.* & Farinac. *d. q. 77. num. 75.* quidquid dicat Carauit. *d. rit. 157. num. 22.* vbi dicit aliter seruari de consuetudine. Est benè verum, quod eius sententia sequi potest duobus concurrentibus. Primò, quando veritas alio modo haberi nequit; Et secundo, quando magna viget causa, vt tradit Clar. *ibid.* Et in Tribunali A. C. pro repetendis testibus non conceduntur litteræ remissoriales, nisi sint testes, qui cogi minimè possunt ad Vrbem accedere, vt sunt laici, & commorantes extra statum Ecclesiasticum. Farinac. *vbi proximè.*

60 Conclusio autem supra firmata; vt in criminalibus remissoria pro testibus examinandis concedi nequeat, limitatur Primò, quando testes degerent extra Prouinciam, & in alterius iurisdictione, vel dominio; & compelli non possunt ad accedendum ad Curiam; nam tunc concedi debet, ne delicta remaneant impunita ex defectu probationum. Bald. *in d. Auth. apud eloquentissimum num. 1. & 2. C. de fid. instr.* vbi ita seruari testatur de consuetudine, prout facit August. *ad Angel. de malefic. in verb. qui Iudex statuit terminum n. 34. & seqq.* Felin *in cap. si quis testium de testib.* Menoch. *de recuper. possess. remed. 1. n. 362. et de arbitr. Iudic. cas. 250.* Gabr. *d. concl. 25. num. 4.* Clar. *d. q. 26. vers. sed quarò* Carauit. *in rit. 157 nu. 7.* & ita in Vrbe seruari testatur Seuerol. *de remissor. d. cap. 4. nu. 8.* & Boccac. *de litt. remiss. d. cap. 2. n. 9.* ita etiam tenet Gaill. *obseruat. 96. num. 10 & 21.* Sim. de Pret. *cons. 14. nu. 1. et seqq. vbi magis communi* Farinac. *d. q. 77. num. 92.* vbi Alios cumulat, & Benintend. *decis. Bonon. 74. num. 4* vbi ait, debere dari Iudici aliquod lumen, quod sufficiat ad auferendam suspicionem calumniosæ petitionis remissoriæ; prout etiam dicit Mat. Ant. *variar. resolut. d. lib. 3. resol. 25. num. 7.* & latissimè Laderch. *Imol. cons. 14. et*

cons.

conf. 202.*num.*1.*& seqq.* vbi de magis communi testatur, & subdit, equius esse, vt testium examen extra iurisdictionem committatur cum aliquo periculo falsitatis innocentiæ inquisiti, vt nocens absoluatur, quam ne committatur, vt innocens damnetur, & idem tradit Farinac.*ubi supra n.*93.

61 Limitatur secundò, quando examinandi essent testes in Dignitate constituti, nam tali casu remissoria cōcedi debet, vt tradit Alber.*in d. Auth. apud eloquentissimum num.*2. Boss. *in tit. de opposit. contra test. num.*29. Bertazzol.*consil.*136.*num.*2.*lib.*2.

62 Limitatur tertiò, quando testes examinandi, essent senes, valetudinarij, vel alio iusto impedimento detenti, & impediti, ne ad Curiam accedere possint. Alber.*dict. num.* 2. Bertazzol. *ibid. vers. & tanto magis* Farinac.*d.q.*77.*nu.*100.*& seq.*

63 Limitatur quartò, quando non esset testibus tutus accessus ad locum, in quo causa criminalis agitatur. Alber.*in dict. Auth. apud eloquentissimum num.* 2. *vers. item si iusto metu venire non auderent.* & ibi Aretin. *vers. sed quid si*; vbi loquitur, quando testes timerent repræsalias.

64 Limitatur quintò in Summo Pontifice, vel in alio Sæculari Principe supremo, nam isti indistinctè in criminalibus remissoriam concedunt, quandocumque illis placuerit. Alber. *vbi sup. num.* 1. Clar. *d. q.* 26. *vers. sed qu*æ*ro* Gabr.*d. conclus.* 25.*num.* 5. *lib.* 7. Vestr.*in Prax. lib.* 6.*cap. fin. nu.*1. Cataurt.*d. rit.*157.*num.* 8. Card. Tusch.*lit. R. d. conclus.*154.*n.*29. Seuerol.*d. cap.*4. *nu.* 10. *&* 11. Farinac.*d. q.*77.*num.*12.

65 Limitatur sextò ad defensam, quando Reus probare vellet negatiuam coarctatam loco, & tempore, quod scilicet non fuit in loco, nec in tempore commissi delicti, nam tunc, denegari non debet remissoria, cum agatur de defensione Rei, quæ in Iure est fauorabilis, vt suo loco dicetur, ita Salycet. *in d. Auth. apud eloquentissimum num.* 3. Foller. *in Pract. crimin. for. secul. ver. & facta litis contestat. nu.* 7. Gabr. *vbi sup. num.*8. Sim. de Pret. *d. cons.* 14.*num.* 9. Bertazz. *d. cons.* 136.*num.* 2. Quod procedit etiam si adesset timor subornationis testium, Farinac.*d. q.*77.*nu.* 104. latè Mar. Anton.*dict. resol.* 25.*ferè per tot.* & latissimè Laderch.*d. cons.*202.*per tot.* Signanter *circ. fin.* ita etiam tradit Soccin. Iun.*cons.*60.*n.*7.*vol.*2. Brun.*cons.*74.*n.*4.*p.*1.& Card. Tusc.*vbi sup. num.*4.

Quæ limitatio ampliatur, vt remissoria ad defensam concedi debeat, si petatur, in quacumque parte iudicij, quia testes ad defensam admittuntur vsque ad sententiam, vt inferius suo loco dicemus, & tradunt Marf. *in Pract.* §. *sequens & consil.* 49. *& cons.* 60. Cæpoll.*cons.*41.*& cons.*61. Capic.*decis.*8. Mar. Antonin.*d. resol.*25.*n.*16.

Ampliatur secundò, vt concedi debeat remissoria ad defensam pro reprobandis, & repullandis testibus, vt tradit Guazzin.*defens.*28.*cap.*10.*n.*5.

66 Sed quæritur, an in casu, quo concedenda esset remissoria, & denegetur, appellari possit?

Respondetur affirmatiuè. Decius *in cap. ad hæc col.* 3. *de appellat.* Felin.*in cap. exceptionem de except.* Benintend.*d. decis.*74.*num.* 1. *circ. med.* Seuerol.*de remissor. cap.* 18.*num.*3.*in fin. & cap.*22.*num.*3. Farinac.*d. q.*77.*num.*4. Mat. Anton.*d. resol.*25.*num.*14. vbi ait, secus esse, si appelletur à decreto concessæ remissoriæ in ciuilibus.

67 Quæritur secundò, vtrum Delegatus, cui committitur remissoria, possit illum recusare?

Respondetur cum distinctione: Aut enim ille, cui dirigitur, est sub iurisdictione Iudicis delegantis: Aut non est eius subditus. In primo casu tenetur suscipere onus de necessitate: In secundo verò casu non tenetur acceptare, nisi sponte voluerit: quia tunc Iudex delegans hortatur tantum, non iubet, prout facit subdito. Farinac.*d. q.*77.*n.*166.

68 Quæritur tertiò, an omnes Iudices concedere possint remissoriam, tam ordinarij, quam delegati?

Respondetur affirmatiuè, etiam si sint delegati ab inferiore à Principe, nam omnes indistinctè illam concedunt, Seuerol.*de remiss. c.* 21. *per tot.* Farinac. *d. q.* 77.*n.*49.& Alij apud Illos.

69 Nota tamen, quod ad effectum, vt concedatur remissoria, plura requiruntur, de quibus latè egit Speculat. *Pater Practicę in lib.* 1. *de teste* §. 3. *incip. qualiter autem numer.* 16. *& num.* 23. vbi ponit formulam ipsius, quæ forsan tunc temporis seruabatur, & singula verba copiosissimè declarat. & Luc. Pet. *in Pract. for. Capitol. cap.*6.*nu.*10. Seuerol.*de remiss. c.*23.*per tot.* Bocc. *de litt. rem. cap.*8.*per tot.*

Primò enim requiritur, vt per Iudicem concedentem remissoriam fieri debeat decretum concessionis, & citatio specialis partis aduersæ, ad videndum concedi remissoriam, *iuxta text. in l. Iudices C. de fid. instrum in fin.* cuius formam ponit Luc. Pet. *vbi sup. num.* 4.& Seuerol.*ibid. cap.*21.*num.* 2.*& seqq.* & Ego ipse suprà *in Pract. ciuil. p.* 2. *Sect.* 2. *Subsect.* 7. *num.* 39. Nec sufficeret, si in citatione moneretur pars ad dicendum contra articulos, videndumque illos ad probandum admitti, tam in Curia, quam extra, nisi etiam citaretur ad uidendum concedi litteras remissoriales, vt testatur de stylo Curię Almę Vrbis Seuerol. *d. c.* 21. *n.* 2. & Bocc.*d. tract. c.*9.*num.*9.

Secundo requiritur, vt citetur pars ad concordandum de Iudice, & de loco, vbi testes examinari debent, ac de loco loci. Alex. Stiat. *in Pract. d. cap.* 6. *sub num.* 4. Vestr. *in Pract. lib.* 5. *cap.* 10. *num.* 1. Seuerol. *de remissor. cap.*20.*num.*3.*&* 4.*& cap.*28.*per tot.*

Tertiò citari debet pars ad videndum claudi litteras, & ad dandum interrogatoria, si quæ dare voluerit, claudenda in eisdem litteris, una cum articulis ex aduerso productis, aliàs ad uidendum dictas litteras claudi, & tradi latori sine illis, & eidem latori iuramentum deferri de illis fideliter portandis, & præstandis, aliis dici, & fieri necessaria, & requisita, &c. Stiat. & Vestr *vbi supra* Seuerol.*c.*19. *num.* 3. Gayll. *observat.* 96.*num.*5.

Quartò requiritur citatio ad constituendum procuratorem in partibus, in loco examinis, acceptatem, instructum, ac reperibilem, & qui citari possit, alias procedi per affixionem ad Valuas Ecclesię. Vestr. *in Prax. lib.* 6. *cap. fin. n.* 7. & ibi Grauat. *n.* 18 *in fin.* Luc. Pet. *d. cap.* 6. *num.* 7. Seuerol. *capit.* 31. *per tot.* Andr. Gayll. *obseruat* 97.*num.*5. & latè Boccac. *de litt. remissorial. dict. cap.*6.*num.*17.

Quintò requiritur causæ cognitio, antequam concedatur remissoria, quod scilicet iustè petatur. Stiat. *in Pract. d. cap.* 6.*n.*2. Vestr.*d. cap. fin. num.* 7. Seuerol. *de remissor. cap.* 5.*nu.*5. 2. Boccac.*de litt. rem. cap.* 2. *nu.* 1. *&* 3.

Sextò requiritur, vt præstetur iuramentum, quod petatur remissoria non animo calumniæ. Vestr. *d. cap. fin. num.*5. Mar. Antonin.*d. resol.*25.*num.*14. *versic. primò fuisse.* Hinc inoleuit Praxis in Curia, vt specificentur nomina testium examinandorum ad effectum cognoscendi ex eorum qualitate bona, uel mala, an adsit falsitas, si essent uiles; & suspecti. Boccac. *ubi sup. c.* 4. *num.* 12. *in fin.* Est benè uerum, quod non omnis suspitio calumniæ, & timor falsitatis impedit, ne concedatur, sed magna, & vehemens tantum, ex traditis per Abb. *in cap. licet causam de probat.* Anchar. & Anan. *in cap. super eo de crim. fals.* Ias. *in l.* 4. §. *condemnatum, ff. de re iudic.* Marc. Anton. *d. resol.*25.*num.*15.

Sextò requiritur, vt producantur Articuli, super quibus examinandi sunt testes, coram Iudice remittente,

tente, & delegante examen; ad effectum cognoscendi, an sint admittendi, & reuelantes; an ex eis resecandi sint aliqui. Boccac. *cap. 5. num. 1. & 2.* & tradit. per Peregr. *decis. 221. lib. 1.* vbi limitat in articulis reprobatorijs, & in articulis continentibus liquidationem fructuum. Ioan. Paul. *decis. 2.* Farinac. *d. q. 77. num.* 142.

Septimo requiritur, vt fiat depositum expensarum, vel idonea præstetur cautio de ipsis soluendis; quia remissoria conceditur expensis petentis; & producentis testes. Grauat. *ad Vestr. in pract. d. lib. 6. cap. fin. nu. 13.* Seuerol. *de remiss. c. 29. nu. 1. & seqq.* Farinac. *ibid. n.* 125.

Octauò requiritur, vt committatur alicui habenti iurisdictionem cum mero, & mixto imperio, vel ordinarijs locorum; vel alicui existenti in Ecclesiastica dignitate. Stiat. *in Pract. d. cap. 6. num. 2. & cap. 16. num. 3.* Luc. Pet. *d. cap. 6. num. 5.* Seuerol. *de remiss. cap. 20. num. 8.* Ofasc. *decis. 64. nu. 21.* & Alij penes Farinac. *d. q. 77. num. 127. et seqq.* post Franc. *in cap. mulieres, de iudic. in 6.* vbi late Gomes. *num. 30.*

Nonò requiritur, vt præfigatur terminus in remissoria ad præsentandum remissoriales Iudici delegato. Necnon ad inchoandum, & perficiendum examen, iuxta superiùs dicta. Stiat *d. cap. 6. nu. 6.* Boccac. *vbi sup. cap. 1. nu. 1.* qui currit à die præsentationis litterarum, vt supradictum est.

70 Postquam autem litteræ remissoriales consignatæ fuerunt latori, quarum formulas Ego latè tradidi *in Pract. ciuil. p. 2. sect. 2. subsect. 7. num. 42.* & ipse præsentauit Iudici delegato; Ille citare debet partem aduersam, si adsit, ad videndum illas aperiri; & inchoari examen pro die, & hora certis, & iuramenta testibus præstari, ac alia necessaria, & opportuna fieri, de quibus egit Stiat. *vbi sup. num. 20. & seqq.* Farinac. *d. q. 77. nu. 116. cum plurib. seqq.* & Ego ipse *vbi supra post num. 44.* vbi posui per extensum formam totius processus in vim litterarum remissorialium, quæ deseruire possunt etiam in criminalibus. Sed numquid Iudex remissorialis recipere possit alia iura & probationes per partes productas, vltra articulos sibi à Iudice remittente transmissos?

Respondetur negatiuè, cum Farinac. *d. q. 77. nu. 167. & seqq.*

71 Nota tandem, quod licet Remissoria petita fuerit per vnam tantùm ex partibus, post concessionem tamen mediante decreto, facta est communis vtrique parti, ita vt si pars, quę illam petijt, renunciauerit quoad suum commodum, præiudicium non afferet parti aduersæ. Seuerol. *vbi sup. cap. 22. num. 4.* Farinac. *d. quæst. 77. num. 112.* Baiard. *vero ad Clar. d. q. 26. n. 13.* ait, non semper posse renunciari, sed tantũ, quando res est integra ex traditis *in l. error. C. de iur. & fact. ignor. & in cap. fin. de confess.* Ferret. *cons. 367. n. 4. vol. 2.*

72 Quod autem dix. nõ esse committendum examen testium Notario, intelligendum est, quando testes examinantur citata parte, vt in repetitione; secus quãdo examinãtur pro Curiæ informatione, nõ citata parte, quia tunc poterit cõmitti examen testiũ etiã in criminalibus Notario, seù Actuario causæ, vel Curiæ, & ratio est, quia tũc tales testes non officiũt Reo, nisi repetantur ipso citato, vt infer. dicem. *sect. 11. nu. 2.*

73 Sed quæritur, an testes in criminalibus recipi, & examinari possint in Ecclesia?

Respondetur affirmatiuè, secundum Dominic. *in cap. de cætero. §. fin. in fin. de immunit. Eccles. in 6.* & Gomes. *in d. cap. mulieres, de iud. in 6.* vid. Bart. *in l. nemo. C. de sacros. Eccles.*

Quinimò recipi, & examinari possunt, in quocumque die feriato, etiam die Dominico, & feriato in honorem Sanctorum, sicut similiter tali tempore defertur eis iuramentum, maximè in causis grauibus; ac etiam torquentur, vt testantur Petr. Caball. *in quæstion. crim. cas. 227. num. 16. & 23. centur. 3.* Caualc. *de testib. p. 3. num. 56.* Guaz. *defens. 19. cap. 9. nu. 3.* Licet secus sit in causis ciuilibus, in quibus iurare debent in die iuridico, aliàs non probarent eorum dicta, vt notaui suprà *in pract. ciuil. p. 2. sect. 2. subsect. 6. num. 5.* iuramento tamen præstito die iuridico, examinari possunt die feriata, non solum in honorem hominum, sed etiam in honorem Dei, vt vltra DD. quos adduxi *vbi sup. num. 13.* notant Angel. *in l. damni. §. Sabini ff. de damn. infect.* vbi ita in Vrbe, & toto Orbe practicari testatur, quia testium fides dependet à iuramento, tamquam à radice. ita etiam de communi dicunt Campeg. *in tract. de testib. reg. 170. in 7. fall.* Viu. *opin. 992. num.* .... Mascard. *de probat. lib. 1. conclus. 1. nu. 92.* Menoch. *de arbitr. lib. 1. q. 30. num. 15.* Grauat. *ad Vestr. in Prax. lib. 6. cap. 2. num. 40.* Petr. Caball. *vbi sup.* sed in ferijs in honorem hominum, quando periculum esset in mora, & in causis grauibus, vel quando proceditur Iuris ordine non seruato, iurare, & examinari possunt, vt latè tradunt DD. relati à Farinac. *de testib. q. 80. nu. 57. & seq.*

74 Quæritur secundò, an in Criminalibus, quando examinantur testes, possint per Reum dari Interrogatoria, sicut in Ciuilibus?

Respondetur affirmatiuè de Iure Canonico, *per text. in cap. in primis,* vbi Gloss. *ver. si eo præsente 2. q. 1.* sed Iudex ea dare, & manifestare non debet parti accusanti, si adsit nam testimonia testium recipiẽda sunt secretò, exemplo Danielis *cap. 13. et habetur in cap. non omnes 2. q. 7.* qui secretò testimonium senum recepit.

Sed aduerte, quod hoc intelligendum est, quando examinantur testes parte citata, vt fit in repetitione testium pro informatione Curiæ examinatorum, qui nullam faciunt probationem, nisi repetantur citato Reo, vt aliàs dixi; secus verò si testes examinarentur pro Curiæ informatione, quia tunc cũ recipiãtur non citato Reo, non potest ipse Reus dare interrogatoria, nec aliquid facere, antequam personaliter cõpareat, & hæc est communis Praxis ab omnibus Curijs recepta.

De Iure verò Ciuili in Curijs sæcularibus, licet attento Iure communi possit Reus, post litem contestatam, dare interrogatoria, quando examinantur testes, contra ipsum, tam si sint noui, quam ijdem testes ad informationem Curiæ examinati, *per text. in l. si postulauerit. §. quæstioni. ff. ad leg. Iul. de adult.* tamen de consuetudine contrarium seruatur, & sic non admittitur Inquisitus ad dandum interrogatoria; vt testatur Foller. *in Pract. crim. for. sæcular. fol. 252. num. 32.* quem refert, & sequitur Clarus *in Pract. crim. §. fin. quæst. 23. vers. item quæro.* Et ratio, quam adducunt prædicti Doctores, est, quia Reus post publicationem processus habet terminum ad repulsam, in quo probare potest quidquid voluerit, tam contra personas, quam contra dicta testium; Vnde non est mirum, quare Fiscus dat interrogatoria, quando examinantur testes ad defensionem Rei, & Reus non dat interrogatoria contra Fiscum, quia scilicet Fiscus non habet alium terminum ad repulsandum testes examinatos ad defensionem Rei, sicut habet Reus ad repulsandum testes Fisci contra ipsum examinatos, & ita seruari in Regno Neapolitano testatur Carauit. *super Ritu Magnæ Curiæ Vicar. 258. num. 3.* Et similiter seruatur, vt non dentur interrogatoria testibus ad defensam Rei examinandis, etiam si adsit accusator, qui voluerit illa dare; sed Iudex, seu Fiscus illos examinat, & interrogat super his, quæ sibi videbuntur. At vero si accusator dabit aliqua interrogatoria, Iudex illa recipiat ad partes pro sua instructione tantùm, sed non redigat in Actis. Quod est menti tenendum.

75 *Quoad*

75 *Quoad sextum principale*, an scilicet dentur casus, in quibus testes inhabiles recipi possint? Erit notandom Primò, inhabiles illos dici, qui testificari prohibentur, de quibus supra dictum est, sed tamé etiam isti in quibusdam casibus admittuntur, propter criminis atrocitatem, vt in crimine hæresis, sacrilegij, simoniæ, læsæ Maiestatis, & huiusmodi, vt etiam suis locis notaui. Notaudum est secundò, quod aliquando in subsidium testes inhabiles admittuntur, si alij idonei haberi nequeant ad delictum probandum, & hoc introductum est fauore Reipublicæ, ne delicta remaneant impunita ex defecto probationum; & tunc recipi posunt consanguinei, amici, domestici, mulieres, viles, infames, & similes. ita de communi testatur Decius. *in consil.* 342. *num.* 8. Qui licet non probent, quoad pœnam ordinariam infligendam; probant tamen ad pœnam extraordinariam; vel ad indiciom ad torturam. Marsil. *cons.* 101. *nu.* 15. *lib.* 2. Grammat. *cons.* 59. *nu.* 12. Clar. *in Pract. crimin. q.* 24. *vers. sciendum est*, & latè Farinac. *de indic. & tortur. quæst.* 37. *num.* 63. *& q.* 62. *n.* 63. *& seq.*

76 Notandum est tertiò, quod licet regulariter extra casus exceptos, testes inhabiles, vt diximus, recipi non debeant; tamen si producantor ad defensionem Rei, puta ad probandam eius innocentiam, admitti debent. ita Speculator. *lib.* 3. *de inquisition.* §. 1. *nu.* 22. & dicemus latiùs infrà *sect.* 10. *nu.* 73. & notant Anton. Gomes. *cap.* 12. *delictorum num.* 23. qui dicit esse communem omnium Doctorum, ferè sententiam.

77 *Quoad vltimum principale*, scilicet super quibus interrogandi sunt testes, ootandum est, quod Iudex interrogare diligentissimè debet testes super criminibus, iuxta text. *in l. testium, & l. in testibus. ff. de test.* Eorumque depositiones in scriptis redigi per Notarium mandet. Nell. à Gemin. *in tract. de testib. p.* 1. *nu.* 98. tam si pro Fisco, quam si contra Fiscum faciât. Scapp. *de iure non descript. lib.* 3. *cap.* 51. *n.* 18. Clar. *vbi sup. q.* 23. *circ. princ.* alias si tantum scribere faciat quę contra Reum tendunt, & non quæ contra Fiscum, grauissimum peccatum committeret; & pœnam falsi incurreret, tam ipse Iudex, quam Notarius, seù Actuarius; quia hoc facere, esset studiosa occulatio veri. Bald. *in tract. de testib.* 2. *p. num.* 24. Iason. *in l. præscriptione nu.* 7. *C. si contra ius, vel vtil. publ.* Et de eo strictissimè rationem reddere tenentur, com sint caosa multorum damnorum, quia ex dictis testium oriuntur indicia contra Reum, ipsius carceratio, torturæ, & aliorum tormentorum illatio, sententia condemnatoria, vel in corpus, vel in bonis ponitiua, & reliqua alia commoda, & præiudicia grauissima. Vnde in interrogandis testibus magnam debet Iudex habere circumspectionem.

78 Hinc est, quod Iudices Deum timentes; postquam testes iurare fecerunt de veritate dicenda, iuxta text. *in l. iusiurandum C. de test. cum alij iurib. not. sup. nu.* 5. interrogare eos incipiunt magna cum diligentia, quia multipliciter deponere posunt, & falsum; & verum; & nec verum, nec falsum in omnibus decem prædicamentis notatis ab Aristot. *in lib. de prædicament.* quæ sunt substantia, quantitas; Qualitas: Relatio: Actio: Passio: Quando: Vbi: Positio, & Habitus; Ideo super eisdem subtiliter interrogandum est; Et Primò

Circa substantiam, an ipse benè viderit, quod ille, qui damnum fecerit, fuerit homo, siuè Titius, & non alter; cum etiam potuerit esse animal. Et circa substantiam potest testis falsum deponere, si dicat, quod Titius percusserit Caium cum ferro, & fuerit cum baculo, vel saxo, quia res, & persona substantia appellantur. Vnde Iudex diligentissimè interrogare debet, vt reddat causam, vnde scit, quod fuerit cum baculo, vel lapide, quia ratio, & causa scientiæ in quolibet particulari, super quo deponit testis, est anima, animans dictum illius, cum sine illa, sit, tamquam cadauer inutile, ex quo nihil probat, sine causa scientiæ *cap. criminationes* 2. *q.* 7. Gloss. *in cap. si habes verb. idonei* 24. *quæst.* 3. & dictum est *sup. num.* 44. Bald. *in l. solam C. de testib. & in tract. de testib.* 3. *p. num.* 1. Nell. *eod. tr.* 2. *p. numer.* 137. Clar. *vbi sup. q.* 53. *vers. vlt. Præterea. dixi.* Quapropter dicere debet: scio, quia interfui, & vidi, ac cognoui, vel audiui, &c. Quia non sufficit dicere, nisi ratio assignetur. *cap. fin.* 25. *q.* 2.

79 Est tamen aduertendum, quod si dicat, se audiuisse dici, quod fuerit talis, qui delictum commiserit, de quo est publica fama, tunc quærendom est, à quo, seu à quibus dici audiuerit; quomodo orta fuerit talis fama, & de quo tempore; alias non benè probaretur fama, quia constare debet ortum habuisse à Personis grauibus, & fide dignis; & non à maleuolis, inimicis, nec leuibus. Honded. *consil.* 99. *num.* 27. Cæphal. *cons.* 250. *lib.* 16. Foller. *in Pract. crim. for. sæcular. in vers. Dentur capitula, quod suffocauit sub. num.* 28. Clar. *in ead. Pract. q.* 6. *vers. amplius etiam.*

Item quod orta fuerit, antequam caperetur informatio, vel antequam caperetur reus. Honded. *d. cons.* 99. *num.* 29. Bossius *in tit. de partu supposit. num.* 21. Et si testis nominauerit Aliquos, à quibus dici audiuerit, Iudex illos examinari procuret, vel saltem constare faciat in processu, quod illi haberi non possunt, alias talis testis de auditu nullam fidem faciet, si illi haberi potuissent. Menoch. *cons.* 96. *nu.* 56.

Sufficienter tamen probaretur fama, si testes dicerent, se scire, quia ita publicè dicitur, nec refert, quod dicant à maiori parte Populi DD. apud Clar. *d. q.* 6. *vers. debent etiam*, contra multos, qui tenent debere dicere à maiori parte populi audiosse.

De Famæ probatione latè agunt Mascard. *de probationib. cõclus.* 748. *cum plurib. seqq.* Thom. Piper. *de fama tract.* 11. *p.* 1. Io. Bapt. Asin. *in Prax. Iudic. part.* 2. *cap.* 89. *cum plurib. seqq.* & Alij, de quo etiam supra dictum est.

80 *Circa quantitatem*, quæ est secundum prædicamentum, testis interrogandus erit super quantitate, vel continua, vel discreta, puta an Titius delinquens fuerit tali tempore, vel loco, solus, vel associatus, à quo vel à quibus, an tres, quinq; vel quot, &c.

Quod in ciuilibus etiam seruatur circa quantitatem discretam, puta oumerum, vt si testis dicat Titium promisisse, vel esse debitorem Caij in viginti, & reuera non debet, nisi decem, & similiter circa quantitatem continuam, vt si dicat Titium vendidisse partem Vineæ vsque ad talem locum, & reuera non fuerit tantum, sed minus.

81 *Circa qualitatem*, quæ est tertium prædicamentum, debet testis interrogari, an delictum commissum fuerit de die, vel de nocte, nam si dicat de nocte, & fuerit de die, erit, suspectus de falso, & tunc interrogandus erit quomodo sciat, fuisse de nocte; & si respondit, quia erat præsens, & vidit, erit, iterum interrogandus: quomodo videre potuit, si erat de nocte, & si respondeat, quod vidit ad lomen lunæ, vel cum lumine, quod habebat, bona erit responsio, & similiter, si dederit aliam rationem scientiæ grosso modo, quamuis non sit cum subtilitatibus Iuris. *cap. si habes*, vbi Gloss. *in verb. idonei* 24. *q.* 3. quia has scire non tenetur Gloss. *in l. stipulatio ista. §. Hæc quoque ver. sed tenet. ff. de ver. signif.*

Vnde si interrogetur de subtilioribus Iuris circumstantijs, potest respondere, nescio, & eius dictum non redditur vitiosom. Est tamen benè verum, quod si interrogetur de subtilitatibus suæ professionis, vt si sit medicus, legista, chirurgus, obstetrix, & similes, tunc

tene-

tenetur respondere concludenter, aliàs non excusaretur à falsi crimine *arg. l. cum quidam §. quod dicitur*, vbi Gloss. & DD. *ff. de acquir. hæred.*

Quod etiam procedit in ciuilibus, vt si verbi gratia testis dicat, Titiũ mutuasse Caio tot frumenti modios bonæ qualitatis, debet dicere causam scientiæ, quia vidit, vel audiuit ab eodem Caio, & sic de reliquis.

82 *Circa relationem*, quæ est quartum prædicamentum, & dicitur relatio duorum extremorum adinuicem facta collatio, interrogandus erit testis, an sit pater, vel filius, consanguineus, affinis, amicus, vel inimicus delinquentis, vel alio modo ab ipso relationẽ habeat, de quo latè Foller. *in Tract. crim. for. secul. ver. capiat informationem nu. 33. & seqq.*

83 *Circa actionem*, quæ est quintum prædicamentum interrogandus erit de qualitate ictus, seu vulneris, an fuerit cum ense, vel baculo, & in qua parte corporis fuerit, & huiusmodi. Follerius *loc. cit.* post Bald. *in tract. de testib. præcit.*

84 *Circa passionem*, quæ est sextum prędicamentum erit interrogandus, an viderit corpus mortuum, vel domum concrematam, vel aliud maleficium commissum, & postea, quomodo sciat fuisse mortuum, cõcremata domus, & huiusmodi, & tunc respondere debet, quia vidit cadauer carere motu; & sensu: quod erat frigidum, exangue, & huiusmodi. Quod domus adhuc fumigabat, vel erat denigrata, ruinis obruta, &c. DD. *cit. prędictis locis.*

85 *Circa septimum prędicamentum Quando*, interrogandus erit de tempore commissi delicti, si non præcisè, saltem propinquo, puta die tali, circa horam decimamquintam, & c. alias non concluderet. Innocẽt. *in c. qualiter 1. de accusat.* Follerius. *d. ver. capiat informationem n. 33. cũ seqq.* Et si accidat quæstio de tẽpore, debet per asserẽtem probari. *clementin. bonæ de rescript.* De reliquis quoad tempus dictum est sup. n. 42.

86 *Circa octauum prædicamentum Vbi*, patet ex se, quod sit interrogandus de loco commissi delicti, designãdo illum in particulari, quoad fieri potest, per circumscriptionem de loco loci. Foller *loc. cit.* locus enim aggrauat delictum, grauius enim punitur, qui delinquit in domo, quã qui in agro, quia præsumitur, quod data opera, & matura præcogitatione illuc accesserit, pro committendo delicto. *arg. text. in l. aut facta §. locus ff. de pœnis, & cap. aut. facta §. sed hæc vers. locus de pœnit. dist. 1.* In domo autem dicitur factum, si intra ostia domus fuerit, secus, si extra. *§. Hoc quoque de pœnit. dist. 1.* Et similiter aggrauat delictum, si fuerit factum in Ecclesia, vel in Curia, aut in alio loco simili. Blanch. *in l. fin. nu. 200. ff. de quæst. statu q. 64. par. 3.* Vnde furtum in loco Sacro efficitur Sacrilegium ratione loci. *d. c. aut facta §. sed hæc vers. locus de pœni. dist. 1.* Faciunt notata sup. n. 40.

87 *Circa Positionem*, quæ est nonum prædicamentum, erit testis interrogandus de situ pertinente ad locum, vt si delictum commissum fuerit in aliqua domo, erit necesse, vt exprimatur, an fuerit sorsum, vel deorsum, & huiusmodi: Vel si fuerit commissum in aliquo agro: dicidebet, an ille locus sit situs intra Diœcesim Episcopi inquirentis, vel alterius, & sic de reliquis iurisdictionibus Laicorum, & tunc iterum interrogari debet de causa scientię, quomodo ipse sciat, talem locum esse de tali iurisdictione, cum sit quid facti; sufficit tamen si respondeat, quod aliàs vidit puniri per Iudicem illius loci quemdam, qui deliquit in eodem loco, secus, si agatur de probatione certi actus. *vt in cap. qualiter, & quando 1. de accus.*

88 *Circa Habitum*, qui est decimum, & vltimum prædicamentum, erit interrogandus testis diuersimodè, secundum diuersitatem subiectę materiæ, cum possit hoc prædicamentum considerari actiuè, & passiuè, idest respectu delinquentis, & respectu iniuriam, vel damnum passi: & ideo non potest certa regula tradi, nisi quod generaliter, quando testis dicit, se ignorare nomen delinquentis, vel patientis, licet viderit: tunc erit interrogandus super signis coherentibus, an scilicet illa persona, quam vidit delinquere, habeat aliquam cicatricem in facie, an sit barbatus, vel Ephebus, ã cæcus, claudus, & sic de reliquis. Cuius staturæ sit: quibus vestimentis indutus erat, cuius coloris, & huiusmodi. Foller. *in Tract. crim. for. secul. d. ver. capiat informationem à num. 33. vsque ad num. 37.*

PRAX. PROCESSVS.

89 Deueniendo nunc de more ad Praxim formãdi processum, pro continuatione eorum, quæ tradita sunt *sup. Sect. 3. præced. in fin.* dico, quod si occurat casus, vt concedenda sit Remissoria in partibus pro examinandis testibus, extra locum propriè iurisdictionis, vel quando testes, aliquo ex prędictis modis supra dictis, non tenentur vel non possunt ad Curiam accedere, tunc fieri solet commissio sub infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Forma commissionis examinis Testium, ad Curiæ Informationem.

Abb. N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus (si sit talis) & Illustriss. ac Reuerendiss. D. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, & Officialis Generalis, &c.

Magnifico Domino N. Locumtenenti, seu Iudici Terræ N. salutem in Domino sempiternam, etc. Cum Nobis pro parte N. prædictæ Episcopalis Curiæ Fiscalis Promotoris fuerit querulãter expositum, quod cũ aliàs de anno, et mẽse per sestes examinandos latiùs exprimendis N. de N. Clericus fecisset talem excessum, etc. (& ponatur factũ, secundum contingentiam, & qualitatem eiusdem.) *Quo circa pro eiusdem Fiscalis parte requisiti, ne delictũ huiusmodi impunitum remaneret, & delinquens ex dicto delicto gloriari possit; Vobis committimus: ac in virtute sanctæ obedientiæ, sub excommunicationis pœna, districtè præcipimus, quatenus statim visis præsentibus, & postea quam fueritis super hoc legitimè requisiti super præmissis & alijs delictis per dictum N. de N. commissis, & perpetratis, diligenter inquiratis. Necnon quoscumque testes de præmissis notitiam habentes, medijs eorũ iuramẽtis secretè d. N. minimè citato examinetis, & examinari faciatis, et contra eũdem deponere nolentes per censuras Ecclesiasticas, & alias pecuniarias pœnas, vsque ad inuocationem auxilij brachij sæcularis procedatis, et ad deponendum cogatis, & compellatis; eorumque depositiones, & dicta ad Nos fideliter quatocitiùs potueritis, transmittatis, Iustitiã ministraturos. In quorum fidem præsẽtes nostra manu firmatas, nostroque solito sigillo munitas fieri iussimus. Datũ N. die... mens... Ann... N. Vicar. Gener. &c. Locus † sigilli. N. Actuar. &c.*

Vel poteris vti alia formula, prout tibi placuerit, dummodo in substantialibus nõ sit defectiua, de quibus videri potest in Praxi Ciuili suprà *par. 2. sect. 2. subsect. 7. n 42.* vbi plures formulas posui in commissionis examinis testium in causis pecuniarijs, quę mutatis mutandis deseruire possunt, etiam in Criminalib.

90 Ordo autem seruandus per Iudicem Remissorialem, seu per commissarium in Criminalibus est vt post quam illi præsentatæ fuerint litteræ Commissoriales, faciat citari testes sibi per partem, vel per ipsummet Iudicem committentem examen in-

sinuatos, deputando locum audientiæ, (si non sit Iudex Ordinatius) scribam, ac nūcium. Aduenientibus postea testibus, iuramentum illis præstandum erit de veritate dicenda super crimine, & examinantur per ipsummet Iudicem singuli separatim, & secreto; faciendo in scripris redigi per Notarium, seu Actuarium causæ fideliter omnia, quæ dixerint, tam pro, quam contra Fiscum: & cōpleto examine, transmittere illud debet clausum, & sigillatum per fidelem Nuncium ad Iudicem, qui huiusmodi examen commisit. Qui postea vnitis omnibus Actis procedit ad vlteriora, seruatis seruandis, de quibus passim dicemus infra in sequentibus Sectionibus. Ordo verò seruandus per Iudicē remissorialem in Ciuilibus, positus fuit per Nos supra in Practica Ciuili. *p. 2. d. section. 2. subsect. 7. nu. 47. cum seqq.* qui deseruire in multis potest, etiam in Criminalibus.

Forma insuper examinis testium pro Curiæ informatione habetur suprà *section. præced. nu. 90.* ideo non ponitur hic.

SECTIO V.

De Coactione Testium.

SVMMARIVM.

1 *Omnes regulariter cogi possunt ad testimonium ferendum, qui non sunt priuilegiati.*
2 *In Ciuilibus præsertim, sed si veritas aliter haberi nequit, etiam priuilegiati coguntur.*
3 *In Criminalibus de Iure Ciuili testes cogi possunt.*
4 *De Iure verò Canonico cogi nequeūt, sed tantum moneri.*
5 *Iudex Ecclesiasticus compellit laicos suę iurisdictioni subiectos.*
6 *Canonistæ admittunt testes cogi non posse aliquando.*
7 *Testis officium publicum est, & ideo compelli potest.*
Officium testis publicum dicitur.
8 *Sed quod etiam de Iure Canonico cogi possunt, probatur.*
9 *Respondetur ad contraria multis exemplis.*
10 *Contemptus monitionis parit contumaciam, et ex contumacia oritur punitio.*
11 *Monitoriales conceduntur, etiam vt publicetur fur.*
12 *Manifestatio furis, secundum Canonistas, quomodo facienda.*
13 *Absolutè concluditur posse testes cogi in criminalib.*
14 *Testes per Iudicem Ecclesiasticum compelluntur censuris Ecclesiasticis.*
15 *Monitio præcedere debet pænam.*
16 *Iudex potest ab illa pæna incipere, quæ magis timetur.*
17 *Testes cogi possunt pæna mulctæ; vel pignorum.*
18 *Ius Ciuile seruari potest à Iudice Ecclesiastico, si Iuri Canonico non aduersetur.*
19 *Testes per Iudices sæculares in criminalibus compelluntur per carcerationem, & per torturam.*
20 *Delegatus cogere etiam potest testes ad testificandum.*
Concesso principali censetur concessum accessorium.
21 *Testis excommunicatus in contumacia, si compareat, allegādo iustum impedimentum, an censeatur excommunicatus legitimè.*
22 *Testes in Criminalibus examinandi sunt coram Iudice.*
23 *Testes extra locum Iudicij expensas habere debent à parte producente.*
24 *Personæ priuilegiatę, quæ compelli non possunt ad testimonium ferendum.*
Libertus contra Patronum non compellitur.
Neque frater contra fratrem.
Neque Clericus per Iudicem laicum.
Neque infirmi: Neque senes.
Neque Consanguinei, vel Affines, &c.
25 *Personæ priuilegiatæ testimonium valet, si sponte se examini subijciat.*
26 *Personæ priuilegiatæ testimoniū similiter valet, quādo aliter veritas haberi nequit.*
27 *Tortura infertur testibus aliquando in causis criminalibus.*
28 *Testis torqueri non potest, nisi prius constet de corpore delicti.*
29 *Testes torqueri non possunt, quando compelli nequeunt ad testificandum.*
30 *Testes non integri torqueri non debent.*
31 *Testes torqueri non possunt, quando contra Reum non præcedunt indicia.*
32 *Testes neque torquentur, nisi præcesserint indicia contra illum.*
33 *Confessio Rei facta sine indicijs non afficit ipsum.*
Indicia in testibus torquendis, qualia esse debent.
34 *Testes torqueri non debent, antequā Reus cōstituatur.*
35 *Personæ in dignitate constitutæ, an torqueri possint pro testimonio ferendo.*
Doctores torqueri nequeūt regulariter, tāquā testes.
36 *Testes allegantes causā ignorantiæ facti nō torquētur.*
37 *Testes, si plures fuerint, non omnes torquendi.*
38 *Testis tortus alia vice pro eadem causa, non torquetur iterum, nisi variauerit.*
39 *Minores 14 annis torqueri non possunt pro testimonio ferendo regulariter.*
40 *Sacerdotes; an torqueri possint?*
41 *Testis recusans respondere sine iusta causa, torqueri potest.*
42 *Testes torquentur solum, quando veritas aliunde haberi nequit.*
43 *Personæ, quæ torqueri possunt pro testimonio ferendo, quæ?*
44 *Varius testis, quis dicatur.*
45 *Vacillans testis, quando dicatur?*
46 *Contrarius testis, quando dicatur.*
47 *Tortura testibus in Ciuilibus, an infligi possit.*
48 *Variatio, vacillatio, & contrarietas constare debet in Actis ad effectum torturæ.*
49 *Vicario, vacillatio, & contrarietas esse debent circa factum substantiale.*
Variatio huiusmodi circa factum principale, quando dicatur.
50 *Examen primum testis, an ipsi legendum.*
51 *Verisimiliter informatus torqueri potest.*
52 *Subornatus testis torqueri potest.*
53 *Negans interfuisse facto torquetur.*
54 *Negans vidisse, sed confitens interfuisse facto, torquetur.*
55 *Principalis offensus negans cognouisse offendentem, torqueri potest.*
56 *Vltroneus, & spontaneus testis torqueri potest.*
57 *Vicinus torqueri potest pro testimonio ferendo.*
Vicinus quis dicatur.
58 *Domestici, & familiares torqueri possunt pro testimonio ferendo.*
59 *Obliuiosus, an torqueri possit pro testimonio ferendo.*
Obliuio, per quod tempus inducatur.
60 *Recusans respondere negatiuè, vel affirmatiuè torqueri potest.*
61 *Viles personæ, an torqueri possint.*
62 *Infames testes ex quacumque infamia torquentur.*
63 *Mendaces testes, si mēdacio cōuincantur, an torquēdi.*
64 *Testes inhabiles torqueri debent.*

65 Socius

65 *Socius criminis, vti testis contra consocium torqueri debet, aliàs non probaret.*
66 *Socius criminis torqueri debet in faciem nominati.*
67 *Tortura testium debet esse leuis.*
Tempus torturæ testium.
68 *Stylus Curiæ in Criminalibus pro lege seruandus est.*
69 *Testibus torquendis non dantur defensiones.*
70 *Iteratio torturæ testium permittitur vsque ad tertiam vicem.*
71 *Copia indiciorum, an danda sit testi torquendo.*
72 *Socio criminis torquendo, quando danda sit copia indiciorum.*
73 *Ratificatio confessionis testis torti, an requiratur.*
74 *Ratificatio confessionis socij criminis requiritur de necessitate.*
75 *Dictum primum, vel secundum, quando attendendum in pluribus depositionibus contrarijs.*
76 *Examen secundum in tortura factum, an præferatur primo simili.*
77 *Effectus torturæ, quis?*
78 *Iudex iniustè torturam infligens pœna mortis puniendus venit de Iure Ciuili.*
79 *Tortura inferri nequit, quando veritas alio modo haberi potest, quia est remedium subsidiarium.*
80 *Torturæ incommoda, quæ?*
81 *Suggestio in interrogandis testibus vitanda.*
82 *Interrogatio captiosa vitanda; & quæ sit?*
83 *Suggestio in testibus quotuplex sit, & quomodo cognoscatur.*
84 *Perquisitio domus Rei ex testium dictis, quare fiat?*
85 *Perquisitio in domo Rei, quomodo facienda.*
86 *Testis falsus puniri potest à quolibet Iudice.*
87 *Talionis pœna antiquitus puniebatur.*
88 *Falsus testis, quomodo puniatur à Iudice laico.*
89 *Testis falsus deponens coram Iudice Ecclesiastico, potest ab eodem puniri.*
90 *Falsus testis tenetur reficere damnum cum periculo propriæ vitæ.*
91 *Testis falsus, vt pœna ordinaria puniatur, quid requiritur?*
92 *Falsum deponens, etiam sine iuramento, punitur.*
93 *Falsum testem inducens pœna falsi punitur.*
94 *Clericus falsum dicens coram Iudice laico puniri debet a Iudice Ecclesiastico, non laico.*
95 *Clericus nullo modo prorogare valet iurisdictionem Iudicis laici.*
96 *Clericus falsum deponens, quomodo puniendus?*
97 *Falso testi opponi possunt quæcumque crimina.*
98 *Crimina tamen falsa opponi ei nequeunt.*
99 *Instantiæ Fisci forma pro testis condemnatione.*
100 *Mulctæ sententiæ forma.*
101 *Torturæ testis infamis decretum.*
102 *Torturæ testis varij, vacillantis, etc. Decretum, qualiter formandum.*
103 *Torturæ testis verisimiliter informati Decretum.*
104 *Torturæ testis subornati Decretum.*
305 *Perquisitionis domus forma.*

1 Visa sunt quædam magis necessaria ad vastam testium materiam facientia in præcedenti Sectione quarta: verum quia restabant explicanda, multa alia pro pleniori ipsius notitia, operæ pretium duxi in præsenti, illa breuiter percurrere. Vnde seruato solito more plura examinanda erunt. Primò, an testes cogi possint ad testificandum per Iudicem in criminalibus. Secundò, quomodo compellantur. Tertiò, an sint aliquæ personæ, quæ compelli nequeant. Quartò, an possit Iudex in causis criminalibus aliquando torturam inferre testibus, qui veritatem deponere recusant. Quintò, quæ sint Personæ, quæ regulariter torqueri possunt pro testimonio ferendo in criminalibus. Sextò, an requiratur ratificatio confessionis per testem factæ in tortura. Septimò, quis sit effectus torturæ testis. Octauò, an testes laici falsum deponentes coram Iudice Ecclesiastico possint per eumdem puniri.

Quoad primum est notandum, quod dubium multiplicem sensum habere videtur, intelligi enim potest, & de Iudice Seculari, & de Iudice Ecclesiast. & de causis ciuilib. & de causis criminalib. Propterea ordinatè procedendum erit. Et sic dico, quod cum testis officium, publicam vtilitatem respiciat, de Iure Ciuili secundum Baldum *in rubrica Decretal. de testib. cogend.* publicum est, quamuis Gloss. *in ead. rubric. in princ.* dicat quod est quasi publicum. Vnde cogi possunt omnes, qui de Iure tenentur ad testimonium ferendum, tam in ciuilibus, quam in criminalibus, nisi sint, personæ priuilegiatæ, de quibus inferius, *vt habetur in l. si quando*, vbi Gloss. Bart. & Alij *C. de testib. & in l. 3. §. lege ff. eod.* & tradunt Specul. *lib. 1. de teste §. 13. n. 3. & 4.* Nellus *in tract. de testib. numer. 39.* & latè Monticell. *in tract. seu repertorio testium, quod habetur in quarto volumin. tractatuum. fol. 258. tit. compelli quomodo possint testes*, Gayllus. *lib. 1. obseruationum obseru. 100. tit. de testib. ad perhib. testib.* Farinac. *de testib. q. 78. num. 57.* Pax. Iordan. *tom. 3. elucubr. diuers. lib. 14. tit. 19. n. 40.*

2 In Ciuilibus enim regulariter omnes cogi possunt ad testificandum, *cap. quisquis metu 11. q. 3. & l. præcit. si quando C. de testib.* si se gratia, odio, amore, vel timore subtraxerint. *cap. 1. & ca. dilectorum, & per tot. de testib. cogend.* Imò Host. & Ioann. Andr. *in d. cap. 1. de test. cog.* & Farinae. *d. q. 78. nu. 18.* & Alij apud ipsum dicunt, quod quando aliter veritas haberi non potest, etiam priuilegiati cogi possunt ad testimonium ferẽdum. Idem dicit Ludouic. Roman. *in singular. 303. incip. tu habes* Felin. *in d. ca. 1. vers. item in quantum col. fin. de test. cog.* vbi idem firmat de testibus inhabilibus, nã in auxilium veritatis admittendi sunt, de quo vid. Ioan. de Turrecrem. *in summ. 2. q. 5.* vbi latissimè agit, quando quis teneatur, & quando cogi possit ad testificandum, & Soccin. *in suo tract. fallentiar. in regula. 417.* vbi etiam latè agit, quando priuilegiatus cogi possit testificari in criminalibus, etiam de Iure Canonico, & Card. Zabarell. *in d. c. dilectorum de testib. cog.* Vnde firma remanet cõclusio, quod in ciuilibus causis omnes cogi possunt, qui non sunt priuilegiati, vel ratione personæ, vel causæ. *cap. sceius 2 q. 1. cap. talia 8. quæst. 3. cap. inter quærelas 23. q. 4. cap. Ecclesia 24. q. 3. ca. crimina de collut. deteg. cap. cum fure de furt.*

Item coguntur omnes, quando de crimine ciuiliter agitur. *cap. peruenit. 2. cap. super his, & c. fin. de test. cog.*

3 In criminalibus autem, cum Reipublicæ intersit delicta puniri, & prouinciam malis hominibus expurgari, *cap. vt famæ de sent. excom. l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil.* Bald. *cons. 400. col. 1. vol. 1.* receptum est de Iure Ciuili, quod omnes compelli possint ad testificandum, nisi sint de his, qui cogi nequeũt, de quibus inferius dicemus. *vt habetur in cap. super eo in fin. de testib. cogend. cap. si testes §. lege Iulia. & per tot. 4. q. 3. l. 1. ff. de test. l. si quando C. eod. tit.*

4 De Iure verò Canonico testes ad testificandum compelli minimè valent in criminalibus, neq; à Iudice Ecclesiastico, neque à Seculari, sed tantum monendi. *vt probatur in capitol. ex parte A. in fin. de test.* & plenè per Gloss. *in cap. dilectorum de testib cogend. & cap. 1. eod. tit.* & ita tradit etiam Gofr. quem refert. Bald. *in rubr. de testib. cog. circ. fin.* & Capell. Tholos. *decis. 412.* vbi ait, Doctores communiter tenere, quòd testes cõpelli non possunt ad testificandũ, neque in his, in quibus testibus objiciuntur crimina per viã exceptionis.

Quidquid tamen sit de Iure, & secundum DD. prædictos, aliter hodie seruatur de consuetudine omnium Curiarum, tam Sæcularium, quam Ecclesiasticarum, ad pacem, & quietem Populorum conseruandam, & ita passim videmus cogi testes per quoscumque Iudices, & idem ait Foller. *in Prax. in crim. canon. cap. 8. n. 34. in fin.* quem refert, & sequitur Clar. *in Pract. crim. §. fin. q. 24. vers. successiuè videamus*, & Alij, & pluribus rationibus firmabitur inferius.

5 Retenta autem hac sententia, difficultas esse poterit, á Iudex Ecclesiasticus cōpellere possit laicos suæ iurisdictioni subiectos ad deponendū in causa criminali? Et an quilibet teneatur testimonium ferre?

Ad quam bimembrem quæstionem diuersimodè respōdetur per Doctores, tam Theologos, quam Canonistas. Primò enim Sanct. Thom. 2. 2. q. 70. art. 1. indistinctè loquens, nullam constituendo differentiam inter laicos, & Ecclesiasticos, ait, quod in aliquibus casibus requiritur ex necessitate alicuius testimoniū, & in quibusdam alijs non. Quando requiritur alicuius subditi testimonium, quia tunc tenetur illud ferre, poterit superior illius illum cogere ad testificandum in his, in quibus secundum Iuris dispositionem ab eo requiritur testimonium, vt in criminibus manifestis, & in alijs, in quibus præcessit infamia: Si verò agatur de criminibus occultis, vel de quibus infamia non præcessit, non potest cogere, quia non tenetur ad testificandum. Quod si testimonium alicuius exigatur non authoritate superioris, cui obedire tenetur, tunc sequens distinctio facienda erit: Aut enim testimonium eius necessarium est, vt exhimatur quis ab aliqua iniusta pœna, vel á falsa infamia, vel ab iniquo damno, & quilibet tenetur testimonium ferre, ex illo Regij Prophetæ Dauidis psalm. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate*, & Diu. Paul. *ad Roman. 1. Digni sunt morte, non solum, qui faciūt, sed etiā qui consentiūt facientibus*, vbi Gloss. ait, *consentire est tacere, cū possit redarguere*; Imò si non requiritur eius testimonium, tenetur facere quantum in se est, vt veritas manifestetur alicui, qui prodesse poterit: Aut verò requiritur testimonium sī per his, quæ spectant ad delinquentis condemnationem, & tunc non tenetur quis testimoniū ferre, nisi á superiore compellatur iuris ordine seruato, & ratio est, quia si veritas occultetur, nulli damnum prouenit. Neque est curandum de periculo accusateris, quia ipse sponte ad illud se exposuit. Hanc Diui Thomæ doctrinam sequitur Syluester. *in summ. verb. testis n. 8.* & Alij.

Alex. verò de Ales. *in sua summ. p. 3. q. 44. art. 1. tit. de testib.* vtitur alia distinctione, dicit enim ipse, quod testimonium veritatis aliquandò requiritur ad purgationem innocentię, aliquādo ad correctionem culpæ: aliquando ad condemnationem personæ, & aliquando ad rei proprię recuperationem. Primò casu purgationis, si periculum esset, vt quis innocens condemnaretur, tamquam nocens, nisi aliquis testimonium veritatis ferat, tunc quilibet tenetur ad testimonium ferendum, ex illo Prouerb. *cap. 24. Erue eos, qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare, necesses*. Et idem dicit procedere in secundo casu correctionis, præsertim coram Iudice Ecclesiastico, quia quilibet tenetur ad correctionem fratris, iuxta Domini præceptum. *Matthæi 18. & habetur in c. si peccauerit 2. q. 1.* & in his casibus Iudex compellere poterit omnes ad testificandum, qui suæ iurisdictioni subsunt. In tertiò verò casu condemnationis in causis criminalibus, vel aliàs pœnam sanguinis ingerentibus, in foro Sæculari certum est, quod Clericus non tenetur testimonium ferre, & consequenter cogi non potest, imò prohibetur in his testimonium ferre, vt habetur *in cap. testimonium* 11. q. 1. & *in capit. sicut sacerdotes* 2. q. 7. & tradunt Abb. & Alij *in capit. de cætero notab. 1. de testib.* In quarto tandem casu recuperationis bonorum Clerici tenentur ferre testimonium, si requirantur á Iudice Ecclesiastico, & similiter quilibet alius, etiam Sæcularis, & tunc per censuras Ecclesiasticas compelli possunt, vbi res proximi aliquod periculum pateretur, ob defectū probationum, aliàs verò non teneretur: & hæc secundum Theologorum sententiam.

6 Secundum autem opinionem Canonistarum, præsertim Abb. *in cap. 1. n. 1. de testib. cogend.* dicendum est, quod regulariter quis non tenetur testimonium ferre in causa sanguinis, vel aliàs criminali, & sic cogi non potest; quod tamen limitat *in cap. super eo eod. tit.* vbi sequitur Innoc. *ibid.* quando quis ob timorem aduersę partis se á testimonio subtraheret; sed in ciuilibus, inquit ipse ibi, quod omnes cogi possunt, ex eo quia testis officium publicum est, iuxta doctrinam Bald. *in rubrica de testib. cogend.*

7 Vbi notat de Iure ciuili publicum esse in genere, quia tenetur deponere veritatem, quæ Reipublicę valde necessaria est. *l. 1. ff. de testib. & l. si quis ex assignatoribus. ff. quemadm. testam. aper.*

Aliquando verò testis officium est publicum authoritate, & vtilitate, vt in causis publicis. Gloss. *in l. sed si quis verb. obsignetur. ff. quemadm. testam. aper.* Aliquando est publicum authoritate, & seueritate, quia Reipublicę interest delicta puniri. *Lita vulneratus, & Iluratio §. quod illicitè. ff. ad leg. Aquil.* Ideo de Iure ciuili cogi possunt testes ad testificandum in criminalibus, etiam per torturam. *l. edictum & l. Diuus Pius. ff. de quæstion.* Et aliquando est publicum authoritate, sed vtilitate priuatum. *arg. l. qui testamento §. mulier. ff. de testam. & l. fœmina. ff. de reg. Iur.*

Felinus verò *in præcitat. cap. dilectorum de testib. cogend.* simpliciter, & absque vlla distinctione tenet, opinionem Baldi *in rubric. de testib. cog.* esse omninò sequendā in eo quod dicit esse in arbitrio Iudicis cōpellere, vel non cōpellere testes, etiam de Iure Canonico, tā in ciuilibus, quam in criminalibus, consideratis tamen periculo testis, vel vtilitate Reipublicæ.

Sed Nell. á San. Geminian. *in tract. de testib. num. 40.* tenet, quod in causis ciuilibus possint testes compelli, vbi veritas per alios haberi nequit. *iuxta cap. quamquam* 14. q. 2. Item in causis spiritualibus. *cap. 1. de testib. cogend.* Item in criminalibus ciuiliter intentatis, vt per inquisitionem *ea. super his de testib.* At in criminalibus absolutè, firmat non esse compellendos.

Aegid. autem de Bellamer. *in d. cap. dilectorum de testib. cog.* dicit ipsum textum esse intelligendum, secundum mentem Hostiens. ibidem, vt scilicet testes quicumq; etiam in criminalibus de Iure Canonico cogendi sint arbitrio Iudicis, si sine causa á testimonio terendo se subtrahant, vel aliæ probationes deficiant: si verò adesse viderit alias probationes, vel quod testes iustam, se subtrahendi causam habeant, non compellat.

8 Quidquid tamen diuersimodè afferant præcitati Doctores, ego absolutè teneo, in dubio semper posse Iudicem compellere quoscumque testes ex illo communi principio, quod in dubijs standum est regulæ, donec contrarium, seu exceptio probetur. *cap. 2. de coniug. leprosor. l. ab ea parte. ff. de probat. & l. illud C. de sacrosanct. Eccles.* Sed regulariter testes indistinctè compelli possunt de Iure Canonico. *cap. super eodem cap. peruenit 1. & 2 cap. super his, cap. præterea, cap. cum contra, & c. venerabilis de testib. cogend.* Ergo cogi possunt, etiam de Iure Canonico in criminalibus, sicut in ciuilibus.

Neque

Neque obstat text. & Glos. *in d. cap. dilectorũ de test. cog.* Nam respondetur illam Decretalem esse intelligendam, quando excipitur de crimine contra testem, & leue infertur præiudicium.

6 Item neque valet argumentum, quod Glos. *in d. cap. dilectorum* sumit, & Alij DD. Asserentes, non posse cogi testes in criminalibus de Iure Canonico, fundantes se in text. *cap. exparte A. de testib.* vbi probatur, quod testes sunt monendi, ergo dicunt ipsi cogi non possunt. Nam respondetur, quod licet ibi dicatur, testes esse monendos, tamen non ex eo infertur, non posse cogi, cum, & ex alijs quamplurimis textibus Iuris Canonici probetur, Summos Pontifices fuisse vsos verbo huiusmodi, *vt moneantur* quidam, & tamen postea compelluntur, vt habetur *in cap. non minus de immun. Eccles.* vbi cautum reperitur, quod imponentes collectas clerici, vel Ecclesię, monendi sint, vt desistãt. Et tamen certum est, quod nisi desistant, compelluntur per censuras Ecclesiasticas.

Idem secundò probatur *in cap. crapula de vit. & honest. cler.* vbi Clerici crapulã, & ebrietatem exercentes monendi sunt, vt eas vitent. Et tamen si nõ vitauerint, compelluntur per pœnas, & censuras Ecclesiasticas.

Idem tertiò probatur. *in cap. 1. & tot. tit. de cohabit. clericor. & mulier.* vbi habetur Clericos monendos esse, vt se abstineant à cõsortio mulierum suspectarum, & tamen si non se abstinuerint, excommunicari certè possunt. *cap. si quisquam eod. tit. de vit. & hon. cler.*

Idem quartò probatur. *ex cap. fin. & tot. tit. de cleric. non resid.* vbi habetur, Clericos ad residentiam obligatos, & non residentes monendos esse, vt resideant: & tamen si non resederint, compelluntur censuris, & pœnis Ecclesiasticis; Et in pluribus alijs locis Iuris Pontificij hoc idem probatur.

10 Imò regula communis est in Iure Canonico, vt antequam imponatur aliqua pœna, præcedere debeat monitio, ex cuius contemptu sequitur contumacia, & ex ista punitio, *vt in cap. sacro de sent. excom. cap. de illicita 24. q. 3.*

Confirmatur supradicta conclusio, quod possint compelli testes, qui cumq; illi sint, per Iudicem Ecclesiasticum, etiam in criminalibus, *ex ca. ad nostram, vbi communiter DD. de iureiur.* in quo habetur, posse fieri monitionem generalem, quando ignoratur, qui possit veritatem deponere super aliquo, vt omnes illius rei notitiam habentes compareant, sub excommunicationis pœna ad reuelandum. Vnde apparet manifestissimè, quod testes cogi possunt.

11 Accedit alia ratio, nam Iudex Ecclesiasticus litteras monitoriales pro rebus deperditis indistinctè concedere potest, vt omnes scientes, penes quem res deperdita reperiatur, reuelare teneantur, sub pœna excommunicationis, vt tradunt Abb. Anan. & Alij. *in cap. qui cum fure de furt.* Cyn. Bald. Angel. *& cæteri in l. ciuile C. de furt. & in l. 3. §. si tibi iudicium ff. de condit. ob turp. caus.* & Nos dicemus latè *in 2. tom. Prax. 8. nu. 10. & per tot.* Et non solum concedere potest monitoriales prædictas, vt res deperdita manifestetur: verum etiam, vt publicetur fur, qui illam surripuit. Glos. *in d. ca. qui cum fure verb. non indicat. de furt.* & Alij *ibid.* Abb. *in cap. dilectus notab. 1. de excess. Prælat. & in dict. cap. qui cum fure*, vbi etiam Alij, Iason. *in d. l. 3. §. si tibi fallent. 1.* Bertachin. *in tract. de Episcop. p. 2. lib. 4. qu. 17.* Neuizan. *in sylua Nuptial. li. 3. n. 3.* vbi latè, & ampliat, etiam si quis iurasset nõ reuelare furem, vel sciret sub secreto naturali, vt adhuc teneretur propalare, & allegat pro sua sentẽtia Aretin. *in c. qualiter 1. de accusat. in fi.* Fel. *in c. intimauit. col. 1. de test. & in c. nouit. col. pen. vers. iuramentũ de iud.* Capel. Tholos. *q. 240. incip. si tres socij* Farin. *de testib. q. 78. n. 149.* vbi Alios citat.

12 Quia iuramẽtum de veritate tacenda non valet, cum peccatum includat. *ca. quisquis 11. q. 3. cap. 1. de crimin. fals. cap. intimauit. de testib.* Felin. *in cap. olim. col. 3. de accus.* Quamuis Theologi, præsertim Scot. *21. dist. 4.* teneant, nullum obligatum esse ad furem detegendum, etiam si Papa præciperet, quando est omninò secretus apud aliquem, quia secretum, secundum illos est de Iure naturæ, quod est fortius Iure humano. Canonistæ tamen, præsertim Abb. *in dict. cap. dilectus. de excessib. prał. & in cap. omnis vtriusque sexus de pænit. & remissor.* distinctionem adhibet inter Clericũ, & Laicum, & ait in Clerico procedere opinionem Scoti, & Theologorum: in Laico verò procedere opinionem Canonistarum, quia asserunt, teneri quẽlibet manifestare furem, & ita tenet etiam Felin. *in d. cap. intimauit. de testib. & in cap. de cætero col. fin. de re iudic.* Henric. Boich *in cap. præc. qui cum fure de furt.* vbi Alios allegat, Neuizan. *loc. cit.* & latè Ripa. *in tract. de peste. chart. antepen.*

13 Vnde firma remanet nostra sententia, quod omnes testes cogi possint per Iudicem Ecclesiasticũ, etiam in criminalibus, tum ex supra notatis: tum etiam ex communi obseruantia omnium Curiarum, ne delicta remaneant impunita. Si quis autem materiam susius traditam videre desiderat, adeat DD. præallegatos. signanter Hostiens. *in sum. rubr. de testib. cogen. §. in quibus causis, & §. quare in fin. & in cap. dilectorum post num. 3. de testib. cog.* & Farinac. *de testib. d. q. 78. num. 115. & seqq.*

14 *Quoad secundum* principale, scilicet quomodo compellantur testes, notandum erit quod de Iure Canonico compelli possunt à Iudice Ecclesiastico per censuras Ecclesiasticas. *cap. cum super, cap. cum contra, & cap. dilectorum de testib. cogend.* puta per suspensionem, interdictum, vel excõmunicationem, *iuxta text. in cap. quærenti de verbor. signific.* Verum quia supradictæ censuræ ferri non possunt, absque præuia monitione. *cap. sacro de sent. excom. cap. reprehensibilis, & ca. cum speciali de appell.*

15 Ideo necessariò sequitur, prius monẽdos esse. *cap. super eo, cum duob. seqq. de testib. coged.* nam semper admonitio præcedere debet vindictam. *cap. indignè 12. q. 2.* & ibi Glos. *in verb. admonitio, & l. locum §. si quis cum §. seq ff. de tabul. exhib.* vbi *Gloss. verb. coerceri.* Hinc inoleuit Practica in quibusdam Curijs Ecclesiasticis, quod quando coguntur testes ad testimonium perhibendum, fit citatio, vt compareantur ad deponendum veritatis testimonium infra nouem dies, quorũ tres pro primo, tres pro secundo, & tres pro tertio, & vltimo peremptorio assignantur, sub pœna excõmunicationis. Potest tamen assignari minor terminus, puta trium, vel sex dierum vel etiam maior, iuxta maiorem distantiam locorum, vel ob aliam rationabilem causam.

16 In quo est obseruandum, quod practica est contra multos DD. qui asserunt, Iudicem Ecclesiasticum debere prius monere testes: vt compareant, sub pœna suspensionis: & si non obedierint, debet comminare excommunicationem, & depositionem, & tunc si non venerint in termino præfixo, potest ferre excommunicationem, & si non venerint in tertio termino præfixo, potest ferre depositionem, Abbas tamen *in d. cap. super eo de testib. cogen.* dicit non esse necessarium supradictum ordinem seruare, licet melius esset, si talis grauatio seruaretur, quia Iudex incipere potest ab illa pœna, quæ magis timetur, quando facultatem habet plures inferendi. *capit. quoniam in fin. vt lit. non contest. & cap. 1. de iudic.* & notant Felin. *in c. irrefragabili de offic. ordinar.* & Abb. *in cap. Postulasti col. 2. ad final. de iudic.* Quando autem possit

Iudex pœnam imponere suo arbitrio, vi. e eundem Felin. in capit. qualiter 2. §. ad corrigendos de accus. col. 5. vers. circa quartum, & Abb. in capit. cum ab homine de iud.

17 Possunt etiam cogi testes per mulctæ indictionem. argum. l. vaic. ff. si quis iusdic. non obtemp. seruata dispositione Iuris ciuilis. Vel etiã coguntur captis pignoribus. l. Iudices C. de fid. instrum. & l. curēt ff. de testib. Ad exemplum Tutorum, & Curatorum satisdare nolentium. §. fin. Institution. de satisdat. Tut. Glos. in d. l. locum verb. coercere ff. de tab. exib. vbi plures textus allegat. & Speculat. lib. 1. de teste §. 13. n. 6. circ. fin.

18 Neque obstat, quod talis compulsio testium deriuetur à Iure ciuili, nam vbi expresse non reperitur cautum contrarium de Iure Canonico, seruari potest Ius Ciuile, etiam in Curiis Ecclesiasticis. Et similiter quando leges ciuiles non sunt contrariæ Sacris Canonibus; aut Apostolicis constitutionibus, seruandæ sunt per Iudicem Ecclesiasticum in sua Curia. c. 1. cap. suscipimus. cap. si in audiutorium, & c. quis autem 10. distinct. Sed in hac parte per Ius Canonicum non reperitur prohibitum, vt testes non possit per mulctæ indictionem, vel captis pignoribus compelli, ergo, &c.

19 Est bene verum, quod Iudices Sæculares possēt testes cogere, non solum mulcta indicta l. 1. in princ. ff. si quis iusdicent non obtemperau. & captis pignoribus l. Iudices C. de fid. instr. §. fin. Instit. de satisd. verum etiam per exilij comminationem, per carcerationem, & per torturam in criminalibus, vt notat Angel. de Perus. in tr. de testib. n. 12. ver. item cum agitur n. 23. cum seqq. Cōtard. de offic. Pretor. fol. 113. nu. 16. latè Gayll. lib. 1. obseruat. de testib. ad perhib. testim. cogend. obseruat. 98. 100. & 110. n. 9. & 10. Farinac. de test. d. q. 78. nu. 41. vbi Alios congerit, Anton. singular. 96. dicens mulctam extendi vsque ad bonorum confiscationem. Imò in casibus in quibus compelli possunt testes, torquentur, Foller. in Pract. crim. for. secul. verb. capiat. informat. nu. 41. Natt. cons. 39. n. 5. volum. 2. & Nos dicem. inferius n. 27. cum seqq.

20 Sed quæritur, an Iudex delegatus possit etiam cogere testes, quando sibi causa committitur?

Respondetur affirmatiuè, quia omnia ea commissa censentur, sine quibus iurisdictio exerceri non potest, cap. præterea de offic. deleg. & concessa iurisdictione, quæ est principalis, concessa intelliguntur accessoria. cap. de prudentia de donat. int. vir. & vxor. c. prudentiam in fin. de offic. deleg. & arg. cap. cum causam §. fin. de testib. & tradit Speculat. vbi sup. n. 7. & Abb. in cap. 1. de testib. cogen. vbi etiam Alij DD. & in c. cum contra, & capit. dilectorum eod. tit. Idem Abb. in d. c. prudentiam §. si verò col. 1. vers. item nota de off. deleg. & Roman. cons. 330.

21 Quæritur secundò, an testis excommunicatus, ob non comparitionem ad deponēdum; si postea comparuerit, & allegauerit, se fuisse legitimè impeditum, censeatur legitimè excommunicatus?

Respōdetur cum distinctione; aut enim loquimur, quoad Deū in foro Poli: Aut quoad Ecclesiam in foro fori. In priori casu Glos. in cap. cum super. verb. depositionis. de testib. cogend. tenet huiusmodi non esse excommunicatum. In secundò, verò casu, quoad Ecclesiam secus: sed probato iusto impedimento illicò absoluendus est: ad quod facit etiam Glos in capit. quisquis. verb. occurreret. 4. q. 5. sententiam Glosæ sequuntur ibi multi DD. & Imol. in capit. P. & G. de offic. deleg. ant. fin. & notat etiam Hostiens. in d. cap. cum super num. 4. & Felin. ibidem num. 2. & n. 7. et 8. de testib. cogen. vbi de communi testatur: ibi tamen limitat tribus modis, scilicet in Delegato: & quando Iudex sciuisset impedimentum, & quādo excommunicatio lata esset in contumaciam. Hanc quæstionem tetigit. Clar. in Pract. crim. §. fin. q. 26. vers. sed pone, vbi citat Foller. in Pract. crim. can. cap. 8. num. 38. tetigit etiam Pax Iordan. d. tom. 4. lib. 14. tit. 19. num. 30.

22 Quæritur tertiò, an cogi possint testes absentes, vt accedant ad testimonium ferendum coram Iudice, qui de causa criminali cognoscit?

Respondetur affirmatiuè, nam licet in ciuilibus possit Iudex examen testium committere. ca. constitutus. in fin. vbi Glos. verb. transmittens. de fideiussor. l. Iudices. C. de fid. Instrum. tamen in criminalibus, testes examinandi sunt coram Iudice, qui causam, cognoscit. Authentic. apud eloquentissimum. C. eod. tit. de fid. instr. & §. Et quoniam scimus. Authentico de testib. Glos. ibid et in d. §. transmittens, & Spec. de teste. §. 3. n. 15. vers. item in criminalib. & Ego dixi Supra in Practic. ciuil. p. 2. sect. 2. subsect. 6. n. 15. latè, sed in multis casibus etiā in criminalibus committitur examen, vt diximus in præced. section. num. 60.

23 Sed iterum quæritur, cuius expensis venire debeant ad iudicium pro testimonio ferendo?

Et respondetur, quod producens, seù petens eorum testimonium, prestare debet expensas itineris, tam in eundo, & redeundo, quam in permanendo in loco iudicij. cap. si testes. §. liberi testes. verb. venturis. 4. q. 3. c. statutum, §. pen. & ibi Glos. ver. à producente. de rescript. in 6. Abb. & Alii DD. in cap. cum super de testib. cogend. & ita censuit pluries Rota, quod expensæ subministrandæ sint testibus à parte testimonium petente, vt in vna Melphitana excessuum coram A. C. per acta Grimaldi postea Cataloni, & in Alia Arianen. Excessuum coram eod. A. C. per acta eiusdem. Calsador. decis. 3. de dilation. nu. 3. Boccac. de litt. remissorial. c. 3. nu. 49.

Quod quidem procedit etiā in ciuilibus, vt in d. cap. si testes. verb. venturis, & dict. c. statutum. §. pen. de rescript. in 6. & l. quoniam. C. de testib. Specul. de teste præcit. §. 3. n. 12. vers. testes autem & ibi Ioan. Andr. latè in addit. verb. quoniam.

24 Quoad tertium principale, nimirum an sint aliquæ Personæ, quæ compelli nequeant ad testimonium ferendum, notandum est, plures esse personas, quæ in causis criminalibus compelli non possunt.

Et Primò libertus, contra Patronum, etiam si voluerit, non potest esse testis. cap. si testes. §. lex Iulia. 4. q. 3. l. 4. ff. de testib. & l. aduersus. C. eod. tit. Speculat. de test. §. 13. DD. Relati à Farinac. in Pract. crim. p. 2. de testib. q. 54. per tot. Quod procedit, tam in ciuili, quam in criminali causa, quia in prædictis Iuribus indistinctè sermo habetur. arg. text. in cap. consuluisti 2. q. 5. capit. inter corporalia, de traslat. & l. 1. §. 2. ff. de aleator.

Secundò, frater contra fratrem ad testificandum cogi minimè potest in causis criminalibus d. cap. si testes. §. lege Iulia. 4. q. 3. Alber. de testib. p. 2. in princ. num. 1. & num. 3. vbi dicit de communi Doctor. sententia. Limitatur tamen conclusio in aliquibus criminibus, vt dictum est supra section. 4. num. 24.

Tertiò, Clericus cogi non potest in causis criminalibus ad testimonium ferendum. cap. si quis presbyter. 2. q. 5. cap. statuendum. 2. q. 6. cap. generaliter. 15. q. 1. c. testamentum 16. q. 1. cap. quamquā. 14. q. 2. & tot. tit. de testib. cogend. Farinac. d. q. 76. num. 74. Quod quidem intelligendum est de Iudice seculari, non autem de Iudice Ecclesiastico. Iste enim cogere illum potest etiam ad testimoniū ferendum coram Iudice laico, dūmodò iuret coram suo Iudice Ecclesiastico. Farin. ibid. num. 78. & dixim. supr. sect. præced. num. 32.

Quartò valetudinarij, & senes, qui septuagesimum annum agunt. l. 1. C. qui ætat. vel. prof. se excus. c. si testes. §. item. 4. q. 3. Farinac. n. 64.

Quinto parens contra filium, & è contra: Gener aduer-

aduersus socerum, & è conuerso: Vitricus contra priuignum; & è contra: Sobrinus contra Sobrinum, & è conuerso: Agnati contra Agnatos: Domestici contra domesticos. Et Alij, de quibus. *in cap. si testes. §. Inuiti, cum §. seq. 4. q. 3. & l. inuiti. 2. ff. de testib.* late Farinac. *d. q. 78. à nu. 82. cum plurib. seq.*

25 Est tamen aduertendum, quod licet supradictæ personæ priuilegiatæ cogi non possint ad testimonium ferendum, fallit tamen si sponte testificari voluerint. *cap. 1. 3. q. 5. & d. l. inuiti. 2. ff. de test.* Et in tali casu optima cautela est, vt Iudex scribere faciat ab Actuario causæ, quod sponte, non coacti testimonium ferant. *per text. in Auth. Presbyter. C. de epis. et cleric.* de quo late Farinac. Alios citans. *dicta quæst. 78. nu. 101.*

26 Fallit secundò in illis casibus, in quibus aliter veritas per alios testes haberi nequit, nam tunc etiam supradicti compelluntur. Glos. Azo, & Alij. *in d. l. inuiti. 2.* Host. *in cap. 1. de test. cog. num. 2. & 4.* Speculat. *vbi sup. num. 1. in fin.* & late Ludou. Rom. *singul. 193. incip. Tu habes,* Soccin. *in suis fallent. regul. 417.* Card. Zabarell. *in cap. dilectorum. de test. cog.* Farinac. *ibid. num. 108.* Pax. Iordan. *tom. 3. d. lib. 14. tit. 18. num. 81.* & Nos sup. *nu. 3.*

Quod intelligendum est etiam in criminalibus, ne delicta remaneant impunita DD. *in cap. 2. de testib.* & præcipue Hostien. *num. 3.* Innoc. *num. 1.* Imol. *num. 2.* Anchar. *num. 4. in fin.* & Abb. *num. 6.* Angel. *in tract. de testib. num. 23.* Soccin. *reg. 417. fall. 1.* Foller. *in pract. criminan. cap. 8. num. 11. 14. & 15.* Marsil. *in pract. crim. §. diligenter num. 81.* Decian. *respons. 48. num. 1. vol. 3.* Anton. Gomez. *tit. de delict. cap. 12. nu. 24. in fin.* Clar. *qu. 24. vers. sciendum est etre. fin. & ibidem* Baiard. *num. 137.* Villagut. *in pract. crim. lib. 8. tit. de test. ca. 2. conclus. 2.* & Alij penes Farinac. *q. 78. num. 124. & cons. 29. num. 8.* Quia nisi per tales testes fieret probatio, veritas occultaretur in detrimentum Reipublicæ.

27 *Quoad quartum* principale, an scilicet possit Iudex in causis criminalibus aliquando torturam inferre testibus, qui veritatem deponere recusant, notandum est, quod tam de Iure Ciuili, quam Canonico permissum est Iudici testes torquere, quando delicta, & delinquentes sine iusta, ac legitima causa propalare renuunt, vt colligitur ex *cap. illi,* vbi Glos. & DD. commun. *5. q. 5. & in cap. super his de pen. & in cap. quod verò 15. q. 6.* Verùm quia tortura non est tam facile infligenda, etiam principalibus Reis delinquentibus, nisi præcedentibus indicijs sufficiétibus, & alijs, de quibus dicemus infra *sect. 14.* à fortiori magna circumspectio adhibenda est in illa inferenda testibus. Ideo ne testes indebitè torqueantur, plura requisita necessariò consideranda sunt, ac diligenter inuestiganda.

28 Primò igitur requiritur, vt legitimè constet de corpore delicti, *iuxta tradita supra sect. 1.* antequam testes torturæ supponantur pro manifestanda veritate contra Alios. Brun. *de indicijs. p. 2. q. 4. num. 11.* Foller. *in Pract. crim. for. sce. in ver. capiat information. nu. 38. & seqq.* Et ratio est, quia si non potest torqueri principalis delinquens non constito de corpore delicti, *vt supradict. sect. 1. dixi,* multò minus torqueri debet ipse testis. Bos. *in tit. de tortur. test. nu. 43.* Farinac. *in Pract. crim. q. 79. num. 70.* Maur. Burgens. *de mod. proced. ex abrupt. quæst. 100. num. 130.*

29 Secundò, vt sint testes, qui compelli possint ad testificandum, quia si fuerint priuilegiati, qui testimonium ferre non tenentur, de quibus dictum est suprà, torqueri non possunt; *vt habetur in l. 1. §. si seruus bona fide ff. de quæstion.* de quibus habetur *in l. 4. & 5. ff. de testib. & diximus in praeced. sect.* Brun. *d. q. 4. num. 9.* Foller. *dict. num. 38. vers. est tamen notandum.* Farin. *vbi sup. num. 28.*

30 Tertiò, torqueri non debet testis, si esset talis, vt contra eum opponi possent exceptiones, ex quibus infringeretur eius depositio, ne frustra subijciatur tormento torturæ, absque vllo proposito. Bart. *in l. 1. §. si quis dicatur ff. de quæst.* Brun. *d. q. 4. num. 10.* Foller. *vbi sup. d. num. 38. vers. item est aduertendum.* late Boss. *de indic. & considerat. ant. tortur. num. 133.* Bursatt. *cons. 216. num. 113. vol. 2.* Addent. *ad Clar. in Prax. crim. q. 25. litt. A.* Farinac. *d. q. 79. num. 52.* vbi de communi testatur; & declarat, hoc intelligendum, quando Iudex non haberet alia indicia contra Reum, & fundare vellet intentionem suam solùm in tali teste non integro; secùs si haberet alia indicia, quia tunc torquere posset illum pro illis coadiuuandis, prout etiam hoc tradit Foller. *vbi sup. d. nu. 38. vers. sed hoc puto.*

31 Quartò, requiritur, vt præcedant indicia de delicto commisso contra Reum principalem de ipso inquisitum. Brun. *dict. p. 4. num. 13. in princ. & cons. 61. n. 3. par. 1.* Baiard. *ad Clar. d. q. 25. n. 39.* Bertaz. *consil. 549. num. 3. vol. 2.* Farinac. *cons. 22. num. 1.* vbi ait, indicia debere esse sufficientia ad torquendum Reum; alias testis torqueri nō posset. Et idem firmat. *in d. q. 79. n. 71.*

32 Quintò, requiritur, vt vltra indicia contra Reum, præcedant etiam indicia contra testem ipsum, quod scilicet sit verisimiliter informatus de facto, & malitiosè veritatem propalare recusauerit, alias si torqueretur, eius depositio non noceret principali, vel nominato in Inquisitione aut in examine. Decian. *cons. 151. nu. 19. vol. 4.* Bertaz. *cons. 154. n. 6.* Bursat. *cons. 216. num. 113. vol. 2.* Baiard. *ad Clar. q. 25. nu. 32.* Farinac. *cons. 22. num. 23. & q. 89. n. 73.*

33 Et ratio est, quia nullum oritur præiudicium confitenti, aut nominato ex confessione sine indicijs, aut quouis modo illicitò emanata. Bursat. *vbi sup. num. 116.* Baiard. *ibid. & num. 35. & 36.* vbi dicit quod de eis constare debet in actis. Anton. Gomez. *de delict. cap. 13. num. 25.* Decian. *d. cons. 151. num. 17.* Grammat. *cons. 11. num. 28. & vol. 6. num. 15.* Et nota, quod quamuis indicia in testibus non requirantur tam grauia, vt in Reis. Baiard. *vbi supr. num. 9.* & Alij apud Illum, ad effectum illos torquendi: remittitur tamen Iudicis arbitrio, qualia esse debent. Claud. Bertazz. *in addit. ad Patrem in cons. 153. in prima addit. in fin.* Farinac. *q. 79. num. 75.* vbi ait, sufficientia indicia ad torturam in testibus esse variationes, vacilationes, & verisimilitudinem, quod sint informati; vel negationem facti, cui interfuerunt, & negauerint, sed hoc non obstante conuincuntur de mendacio. Quod limitatur, quando torquentur ad tollendam maculam, vel infamiam, nam tunc sine alijs indicijs torturæ subijciuntur; & sufficit vnus testis dignior ipso ad conuincendum: secus si essent cōditione pares Boss. *de indic. n. 37.*

34 Sextò, requiritur, vt priùs contestetur lis cum Reo, & sic examinetur, & negauerit; quia si confessus fuerit delictum, infligi non debet tortura testibus, qui tunc torquentur, quando veritas delicti aliter haberi nequit; non quando constat per Rei confessionem. Baiard. *d. q. 25. num. 2. & 9.*

35 Septimò, requiritur, vt testes examinandi non sint in dignitate constituti, nam tunc torqueri non possunt, etiā si essent varij, aut vacillātes, nisi in criminibus exceptis. Boss. *de tortur. testium nu. 7.* Clar. *in d. q. 25. vers. scias tamen* & ibi Baiard. *n. 19.* Farinac. *d. q. 79. n. 54. & nu. 62.* vbi de communi, præsertim si in officio aliquo iurisdictionem habente reperiantur; vel si essent Doctores. Marsil. *in l. ex libero num. 4. ff. de quæstion.* Cephal. *cons. 164. num. 8. vol. 4.* Baiard. *d. num. 19.* vbi loquitur etiam in Clericis; qui tamen attento Iure Canonico torquentur. *cap. illi, qu. 5. q. 5.* sed à Iudice Ecclesiastico tantum. Villagut. *in Pract. crim. lib. 8. tit. de testib. cap. 7. concl. 3.* & alibi inferiùs dicemus latiùs.

36 Octauò,

36 Octauò, requiritur, vt testes examinandi causam aliquam non habeant rationabilem circa facti ignorantiam, & ex illa causa, quam allegant, dicunt se factum nescire; nam tunc non sunt torquendi; quia Iudicis intentio redditur titubans, an sciant vel non sciant factum. Boss. *de public. process. nu. 29. in fin. & nu. 31.* Foller. *in d. verb. cap. inform. num. 19. circ. fin.* Farin. *d. q. 79. nu. 19.* In quæstione verò *66. n. 24.* Idem Farinac. plures Doctores adducit, qui tenent causam debere probari.

37 Nonò, vbi testes plures fuerint examinati ad informationem Curiæ, & ex aliqua causa torqueri debent, non omnes torquentur, sed duo, vel tres tantùm. Angel. *de malefic. in verb. forma publica num. 49.* Brun. *de indic. p. 2. q. 4. num. 8.* Foller. *d. verb. cap. inform. nu. 38. vers. item est aduertendum, quod non omnes.* Clar. *d. q. 25. vers. pen.* Bursatt. *cons. 226. nu. 112. vol. 2.* Farinac. *q. 83. nu. 1.* Maur. Burg. *de mod. proc. ex abrupt. q. 100. nu. 35.* Personal. *de indic. & tortur. num. 40.* Tusch. *in litt. T. conclus. 333.* Caualc. *de brach. Reg. p. 3. num. 37.*

Sed quæritur, an idem seruandum sit, quando pluribus existentibus testibus suspectis, quod falsum depossituri sint, aut veritatem suppressuri?

Respondetur affirmatiuè; sufficit enim si duo, vel tres ad summum torqueantur. Bald. *in l. data op. ra. n. 36. C. de his qui accusar. non poss.* quem sequitur Boss. *de tortur. num. 10. in fin. & num. 45.* late Bertazz. *cons. 153. num. 8.* & Menoch. *de præsumpt. lib. 2. præsumpt. 55. nu. 2.* Contrarium verò, quod scilicet remittatur Iudicis arbitrio, tam circa numerum torquendorum, quam circa modum, & qualitatem torturæ, tenent Brun. *loc. prac.* Clar. *d. q. 25. vers. torquentur etiam;* & Alij allegati per Farin. *d. q. 79. n. 77.* Ego autem primam sententiam communem censeo.

38 Decimò requiritur, vt testis torquendus, non sit alia vice pro eadem causa tortus, quia tunc semel tortus, non torquetur iterum, Cyn. & Angel. *in l. fin. C. de quæst* Bursat. *vbi sup. num. 115.* Grammat. *cons. 21. num. 18. & vot. 6. num. 9.* Farinac. *consil. 83. num. 5.* Personal. *loc. cit. num. 42.* Aliàs grauissimè peccaret; quia tortura repeti non debet, nisi testis variauerit primum dictum, vel nisi noua & grauiora primis superuenirent indicia, vel nisi priora non bene purgasset. Gomez. *de delict. c. 13. n. 26.* Suar. *receptar. sent. verb. tortura, nu. 281.* Baiard. *ad Clar. d. q. 25. num. 33.* Campeg. *de testib. regul. 440.* Farinac. *qu. 79. n. 81.* vbi concordantes adducit.

39 Vndecimò, requiritur, vt testis sit maior. 14. annis, quia minor torqueri non potest, sed tantum ferula, vel baccillis cædi. Marsil. *in l. ex libero. §. ex minore n. 2. ff. de quæstion.* Brun. *de indic. d. p. 2. quæst. 4. num. 16.* Cyrill. *in summ. crimin. rubr. 29. tit. de quæst. 53. num. 2.* Farinac. *d. qu. 79. num. 50. & 51.* vbi limitat in crimine læsæ maiestatis, in quo minor torqueri potest, sicut in alijs delictis atrocioribus, & exceptuatis.

40 Duodecimò, Sacerdotes torqueri non possunt de Iure, etiam, quod vacilauerint in testimonio ferendo. Bart. *in d. l. ex libero num. 1.* & Marsil. *num. 2.* Diaz. *in Pract. crim. canon. verb. tortura. num. 19.* vbi ait quod Baldus solùm *in Margarita verb. Clericus*, tenet torqueri posse Clericos Sed tamen contrarium in Practica seruatur ferè in omnibus Curijs Ecclesiasticis, vt Clerici, & Sacerdotes torqueantur, *vt Colligitur ex d. cap. illi qui. 5. qu. 1.* & tradit Glos. *in cap. 1. vers. quod verò 15. qu. 6.* Abb. Ioan. Andr. & DD. communiter *in cap. cum in contemplatione. de reg. iur. & in cap. grauis, col. 1. vers. nota vlterius. de deposit.* vbi extendit etiam ad causas pecuniarias. Feliu. *in cap. olim. col. 3. vers. tertius casus de rescr.* Clar. *d. q. 25. vers. Sed an Clerici* & ibid. Baiard. Boss. *de tortur. testium num. 5.* Villalob. *in collectan. commun. opinion. litt. C. numer. 86.* & ratio, quare Clerici testes torqueantur, est, quia Ipsi celando veritatem, grauiùs alijs peccant *cap. quam sit graue de excess. prælat.* Ioan. Andr. & Alii, *in d. cap. cum in contemplatione*, præsertim Abb. *col. 2. vers. quinto quæro*, & ibidem Innoc. *verb. pro crimine*. Idem tenet Pax. Iordan. *d. tom. 3. elucubr. lib. 14. tit. 18. num. 202.* & Alii relati à Farinac. *in d. q. 79. num. 55.* qui tenet torqueri posse de Iure Canonico, dummodò magna contra eos præcedant indicia, vt de communi testatur Abb. *in d. cap. cum in contemplatione num. 6.* Boss. *vbi supra num. 5.* Clar. *ibid. vbi.* Baiard. *num. 8.* & Alii. Torquentur autem à suo Iudice Ecclesiastico, non à Iudice laico, etiam si coram eo falsum dixerint, vel vacillauerint. Clar. *vbi sup.* Cat. Tusc. *d. conclus. 333. num. 6.* & Farinac. *qu. 66. num. 103. & d. q. 79. num. 58.* Et nota quod etiam retenta opinione illorum, qui asseruut, Sacerdotes torqueri non posse, si ex aliquo accidenti fuerint infames, vel alio modo inhabiles, adhuc torqueri possunt, ad tollendam omnem maculam, & purgandam infamiam. Bald. *in l. presbyteri num. 1. qu. 5. & 6.* Zabarell. *in d. cap. cum in contemplatione num. 8. de reg. iur.* Farinac. *d. quæst. 79. num. 59.* & Genuens. *in Prax. Arch. Neap. c. 10. num. 5.* vbi dicit vnum singulare, quod quando testes laici aliquam maculam patiuntur, & testificantur contra Clericos, torqueri debent à Iudice Ecclesiastico pro tollenda macula, aliás non afficerent Clericos; quod est menti tenendum, quia sæpissimè accidit.

Opinio autem Bartoli, & Aliorum asserentium, Clericos torqueri non posse, intelligi potest, si sint bonæ famę *iuxta text. in cap. Quia iuxta §. presbyteri 5. q. 6.* vbi Glos.

41 Decimo tertio requiritur, vt testis examinandus, sine iusta, & legitima causa recuset respondere, vel iurare, quia tunc torqueri potest, tàm publicè, quam in secretis, vt latè demonstrant Doctores, quos allegat Caualc. *de Brach. Reg. p. 3. num. 62. & seqq. & in Pract. de testib. p. 1. num. 5. & p. 5. sub num. 175. litt. C.* Limitatur tamen, quando interrogaretur super rebus tangentibus propriam turpitudinem; quia non tenetur illis responsum dare. Vel quando non interrogaretur Iuris ordine non seruato, quia neque tenetur respondere. Caualc. *vbi sup.*

42 Decimo quarto requiritur, vt testes examinandi torqueantur solùm in subsidium, quando scilicet veritas aliunde haberi non potest; quia si veritas delicti sciri potest per alios testes, aut alio modo probari, non est infligenda tortura testibus. Maur. Burgens. *de modo proced. ex abrupt. d. q. 100. num. 135. in fine.* Bertaz. *consil. 153. num. 8. lib. 1.* Farinac. *d. q. 79. num. 76.* & latiùs *in consil. 44. num. 4.*

43 *Quoad quintum*, quæ scilicet sint Personæ, quæ regulariter torqueri possunt pro testimonio ferendo in criminalibus, notandum est, illas plures esse. Et Primò testes varii, Vacillantes, & contrarii. Bart. *in l. qui sine num. 4. ff. de quæst.* Baiard. *ad Clar. quęst. 5. num. 7.* Boss. *de indic. q. 4. nu. 21.* Card. Tusc. *d. concl. 333. litt. T.* & Alii apud Farinac. *q. 39. num. 7. & q. prac. 79. nu. 9. & cons. 22. & quęst. 66. nu. 98. & seqq.* vbi ampliat, & limitat pluribus modis.

Et quamuis variatio, vacillatio, & contrarietas sint termini synonimi, & confundantur sæpissime per Doctores, vt notat Boss. *de tortur. test. num. 19. & seq.* Cyrill. *in sum. crimin. rubr. 29. tit. de quæst. §. 3. nu. 2.* Bertaz. *d. cons. 153. num. 1. lib. 1.* & Farinac. *q. 66. n. 98. & d. q. 79. n. 10.* nihilominus.

44 Varius propriè dicitur testis, quando nulla iusta; & legitima causa existente, & assignata dicit secundò contrarium eius, quod primò dixit, & deposuit.

cap.

cap.si testes.§.qui falsò & ibi Glos. in verb. variè.4.q.3. & cap.dilectus.circ.fin.vbi etiam Glos.in verb. variauit. de tempor.ordinat.Speculat;lib.1.de teste.§.1.n.70. Clar. q.53.vers.quartus est,vbi tradit, prolixè distinguendo, cui dicto standum sit primò,an secundò.

45 Vacillans verò dicitur testis, qui timendo & dubitando, variè loquitur. d. cap. si testes §. qui falsò. l. eos qui.ff.de fals.l. 2. & l. qui falsò.ff. de testib. latè Bald. cons.311.lib.2.Speculat.& Clar.loc citat.Farinac.de testib.q.66. in princ.& per tot. vbi latissimè agit de materia vacillationis, variationis, & contrarietatis testium;& Papienf.in Prax.form. opponendi contra testes, glos.inuicem contrarij; & in glos. item varij, vbi Adden. Aliquando testis & vacillat, & variat eodem tempore,vt habetur in cap.super his. de pœnis.

46 Contrarius tandem propriè dicitur testis, quando vnum dixit in primo examine, & contrarium de directo dicit in secundo; vel si vnum dixerit extraiudicialiter, & aliud iudicialiter; vel vnum in principio examinis,& contrarium in progressu ipsius;& iste sine dubio torqueri potest. DD.cōmunit. Alex. cons.63. in fin lib.1.& cons.251.in fin.lib.6. Bol. de tortur.test.nu. 21.in fin.quos sequitur Clar.in d.q.25.vers.sed pone. An autem tali casu standum sit primo, vel secundo dicto, vide eundem Clar.q 53.vers.primus est casus.vbi affert multos Doctores diuersas sententias tenentes.

47 Sed quæritur,an testibus varijs,vacillantibus, vel contrarijs infligi possit tortura in ciuilibus?

Respondetur negatiuè, sed benè mulctari possunt etiam per pignorum ablationem, vt dix. sup. in Pract. ciuil.p.2.sect.2.subsect.6.num. 19. uers. coguntur autem. Et ita tenent communiter DD. vt testatur Anton.Gomez.tit.de delict.cap.13.num. 29. in fin. Cyrill. in summ. crimin.rubr.29.tit.de quæst.§.3.num. 4. Marches. singul. 188. Quod procedit etiam in vilibus personis. Farinac.d.q.79.n.34.63.et 68.Et ratio est,quia in Ciuilibus non torquentur neque principales; quantò fortiùs non erunt torquendi testes?Et hoc locum habet,etiam si aliquam maculam habeant, ad ipsam purgandam per torturam,vt fit in Criminalibus; sed tali casu opponitur contra eos exceptio,vt non probent.

Limitatur conclusio, quando adesset suspicio falsitatis, quia tunc torqueri possunt, etiam in ciuilibus, §.si uerò ignoti Auth. de testib.& tradunt DD. quos allegaui in d.p.2.Sect.2.Subsect.6.n.20.

Limitatur secundo in Curia Romana, vbi depositiones testium in causis ciuilibus, si contrarietates contineant, reproducuntur per viam querelæ coram Iudice criminali, per quem proceditur contra illos ad pœnam pro periurio, falsitate, vel contrarietate circa substantiale negotium,non circa rem modicam.

48 Nota hic, quod quamuis Doctores concordent in hoc,vt testes ex varietate,vacillatione, & contrarietate torqueri possint,vt supra diximus, & notatur per Tindar.de testib.p.2.cap.12.num.3.Boss.de tort. test.num.2.Gomez,de delict.cap.13.nu.19.& Farinac.in locis præcitatis supra num.43.& in cons.44.nu.2. Bertaz. d.cons.153.nu.1.Bursat.cons.216.nu.108. uol. 2. Addent. ad Peguer. decis. 16. num. 8.uers.alterum. & Alij. Semper tamen variatio, vacillatio, & contrarietas testis, ad effectum torturæ, constare debet in Actis, quod interfuerit facto, alias torqueri non poterit. l. unius §. in ea causa in fin ff.de quæst.Alber. in d.rubr.ff.de quæst.n. 7.& in l.ex libero num.1.ff.eod.Cyn. in l. fin.nu.5. C. eod. Paris in cap.quoniam contra vbi Alij numer.157.de probat.Honded.in tract.de quæst.& tortur.num.8. Boss.ubi sup.num.13.Farin.q.86.nu.103.& d.q.79.nu.12.Baiard. ad Clar.d.q.25.nu. 13. Quod facit pro Aduocatis,ut ex hoc capite defendere ualeant Reos clientes; quidquid dicat Thesaur.decis.24.num.3.uers.uerum.

49 Nota secundò, quod uariatio, uacillatio, uel contrarietas,adhuc, ut tortura testibus inferri possit, esse debet circa factum principale, uel circa illius circumstantias substantiales, non circa alias accidentales.Boss.ubi sup.n.27.Cyrill.in summ.crimin.rubr.29.de quæst.§.3.num.1.Bursat.loc.cit.nu.510 Farinac. d. q.79. num.14. Et ratio est, quia illæ tantum præiudicium afferunt, non istæ circumstantiæ. Mascard. de probat. conclus.743.n.11.uers.secus autem Clar.d.q.53.uers.sciat tamen Petr.Caball.in quæst.crim. cas. 34. nu. 5. Imò neque attenditur uariatio,uacillatio,uel contrarietas in re modica. Alex.cons.24.nu.43.uol.2.Bursat. consil.400. num. 11.uol.4.Baiard.ad Clar.q.25.num. 16. Grammat. decis.43.num.6.cons.40.num.15.cons.20.num. 7. & cons. 47.num.9. Dicitur autem varietas, uel uacillatio circa factum principale, uel eius substantiales circumstantias,quando esset circa tempus, & locum,secus si circa nomen, cognomen, pronomen, uel patriam delinquentis.Farinac.d. q.79.num. 14. Vel si negauerit consanguinitatem,aut affinitatem.Magon. dec. lucens 50. numer.14.Ladetch.cons. 188. n.1. ubi de communi Rim. Iun.cons.113.n.18.& cons.286.n. 8. ubi latè.

50 Nota tertiò, quod si testis institerit, ut sibi legatur prima depositio,ad euitandam uariationem, & Iudex cognoscit, hoc non facere calumniosè, fingendo se non recordari de primo dicto, cum bene sciat, quia factum est recens;tunc tenetur illi legi facere per Notarium causæ primam depositionem. Menoch. de arbitr.cas.109.num. 12. & seq. ubi ait ualere multum Iudicis arbitrium in hoc.Idem firmat Scaccia.lib. 1. de iudic.cap.86. num. 48. Etiam in Reo principali, & Caualc.de testib.part.4 num.172.

Item si testis protestetur in principio examinis, quod si uariauerit à primo dicto, esse poterit per errorem, ideo semper se refert ad prius dicta; nam tunc Iudex talem protestationem admittere debet, & sic euitabit torturam. Foller. in Pract. crimin. for. facul. uerb.cap.informat num.52.Menoch.de arbitr.d.cas.109. n.13.Grammat.cons.25.num. 10.

51 Secundò, torqueri possunt testes uerisimiliter informati de delicto commisso; ut si quis erat præsens in loco,uel in domo,in qua Reus illud commisit. Vel si ipsemet testis iactatus fuerit cum aliquo, se omnia scire. Vel si interrogatus, an sciat factum, ipse negauerit nihil scire;& tamen ex testimonijs Aliorum constat illum interfuisse delicto, & esse de eo benè informatum. Vel si dixerit se nihil uidisse, uel non cognouisse, &c. De quibus constare faciat Iudex in Actis, antequam torturam inferat; quia tali casu redditur suspectus, quod ueritatem malitiosè celare uelit,ut in l.unus §.Iudex ff.de quæstion.Boss.de tortur.test. num.9.cum seqq.Brun.de indic.d.p.2.q.4.n.14.Foller. ubi sup.n.54.in fin.Clar.d.q.25.uers. torquetur etiam. Cyril. in sum.crim.rubr.19.tit.de quæst.§.3.n.2.Personal. de indic.& tortur.num.101. Claud. Bertazz. ad patrem cons. 166.in litt. A.uers.uel sit informatus de ueritate.Ambros. de mod.for.proces.inform.lib.1.cap.4.num.10. Farinac. d. q.79.n.16.in fin.& Alii. Quo casu Iudex tales testes leuiter torquere debet Personal.ubi sup.uersic.sed leuiter.

52 Tertiò, torqueri possunt testes subornati ab aliquo, vel ab ipso Reo, ne ueritatem detegant, mediante pecunia, uel alia re, aut alio modo inducuntur ad negandum uerum factum. Quod cognosci potest, si prius dixerint, se uidisse Titium tale delictum committentem,& postea negauerint. Vel dixerint fuisse Meuium, & nullam adduxerint rationem talis uariationis à primo dicto; Tali enim casu torquendi erunt ad effectum detegendi à quo fuerunt subornati, & quomodo,an propter pecuniam,uel alio modo; non uero ad effectum uidendi in quo dicto perseuerauerit,

uerit, quia ob timorem subornationis standum est primo dicto. Mascard. *de probat. conclus.* 1340. *nu.* 8. Roland. à Vall. *cons.* 73. *num.* 33. Cæuall. *comm. contra commun. q.* 88. Ambros. *vbi sup. num.* 8. cum sit acquisitum ius parti ex primo dicto, quod non est ab eo auferendum, sine eius culpa Alciat. *de præsumpt. regul.* 2. *præs.* 29. *nu* 7. *vbi de communi* Caualc. *de brach. Reg. p.* 3. *num.* 209. præsertim si allocuti fuerint cum parte aduersa, nam tunc a fortiori stabitur primo dicto. Fachin. *in controuers. iur. lib.* 9. *cap.* 84. *in fin.*

Subornatus autem præsumitur testis, quando primum dictum medio iuramento, postea sine iusta causa reuocauerit. Mascard. *de probat. concl.* 1341. *numer.* 8. vbi alias coniecturas subornationis adducit. vid. Vulpell. *in consil.* 103. *num.* 13. Et aduerte, quod testi asserenti in tortura, se fuisse ab aliquo subornatum, creditur ad finem inquirendi contra subornantes, vt tradit Boss. *tit. de inquisit. post num.* 46. & *num.* 156. *circ. fin.* Constito verò de subornatione, subornantes puniri debent pena falsi, quia falsum committere dicuntur, sicuti testes falsum deponentes. Clar. *in lib.* 5. *sententiar.* §. *falsum vers. subornatus autem in princ.*

53 *Quartò*, torqueri potest testis negãs interfuisse facto, seu delicto, quãdo per alium testem nominatur, quod ipse interuenerit. Gomez. *de delict. cap.* 13. *nu.* 24. Brun. *de indic. p.* 2. *q.* 4. *nu.* 13. Bursat. *con.* 216. *n.* 108. *vol.* 2. *vbi de communi* Clar. *d. q.* 25. *vers. torquẽtur*, & ibi Baiard. *n.* 27. & *q* 64. *nu.* 20. Thesaur. *decis.* 42. *n.* 1. Farinac. *d. q.* 79. *num.* 20. & Alij apud Illos. Conuincitur tamen de mendacio per vnicum testem, dummodo sit omni exceptione maior, vel saltem maior ipso teste negãte. Boss. *de tort. test. num.* 10. Brun. *loc. cit. num.* 5. Baiard. *in d. q.* 25. *n.* 6. Farinac. *vbi proximè nu.* 21. Burlat. *cons.* 217. *n.* 109. *vol.* 2. Genuens. *in Prax. Arch. Neap. cap.* 10. *nu.* 4. Caualc. *de test. p.* 4. *num.* 166. Mastrill. *decis.* 92. *num.* 6. vbi tamen ait hoc procedere, si factum esset recens, secus si antiquum, quia tunc duo requiruntur, & si testes essent pares, vtriusque dictum corrueret, & neuter torqueretur. Bertaz. *cons.* 210. *num.* 3. & *cons.* 60. *num.* 6. *in fin.* Bursat. *d. cons.* 216. *n.* 108. *in fin.*

54 *Quintò*, ille, qui negat aliquid vidisse, sed fatetur facto interfuisse, torqueri potest, sine alia variatione, aut vacillatione, ad finem manifestandi delinquentes. *l. vnus* §. *testes*, & ibi Gloss. *in uerb. cum facto. ff. de quæst.* quia præsumitur scire veritatem, sed malitiosè illam occultare. Brun. *de indic. d. p.* 2. *q.* 4. *num.* 13. *in fin.* Foller. *in Pract. crim. d. verb. cap. inform. num.* 35. & 38. vbi dicit; nisi iustam habuerit causam ignorandi. Oiasc. *decis.* 42. *num.* 3. vbi ait, quod sola assistentia præstat indicium ad torturam. Clar. *dict. vers. torquentur etiam vbi* Baiard. *n.* 17. Cæpoll. *cons.* 60. Claud. Bertazz. *ad patr. d. cons.* 153. *nu.* 1. *litt. A.* Addent. ad Peguer. *d. decis.* 16. *nu.* 8. Farinac. *d. q.* 79. *numer.* 17. Et tali casu potest Iudex pluries illum examinare, ac in verbis capere. Bertaz. *ubi sup. num.* 11. Thesaur. *decis.* 42. *num.* 11. Scacc. *in tract. crim. lib.* 1. *de iudic. cap.* 86. *n.* 14. *uers. contrarium.* vbi ait idem esse, si testis dicat se non recordari de facto recenti, cui interfuit.

Limitatur tamen conclusio, quando ex aliqua iusta causa, quis videre non potuit, quamuis facto interueniat, vt accidit quando est quis alicui rei intentus, vel cum alio loquebatur, vel est multitudo magna hominum, & huiusmodi, quia tunc torqueri non potest, cum non adsit malitia de occultanda veritate. Follet. *vbi sup. d. n.* 35. & 38. Boss. *de tortur. test. nu.* 32. Nisi Curiæ constaret non solum de præsentia in facto: verum & de scientia ipsius, quia reuera vidit. Abb. *in cap. peruenit. col.* 2. *n.* 2. *de testib. cogend.* Alex. *cons.* 180. *n.* 1. *uol.* 3. Marsil. *singul.* 408. Baiard. *d. q.* 25. *num.* 34. Viu. *com. opin.* 899. *n.* 2. latè Mastrill. *decis.* 92. *n.* 5. & *seqq.*

55 Sed quid si vulneratus, vel alias offensus ad Curiam vocatus, vt manifestet vulnerantem, vel alio modo offendentem, & ipse negat vidisse, vel cognouisse, vtrum torqueri possit, vt delinquentem propalet, & veritatem confiteatur?

Respondetur affirmatiuè, vt notatur per Addentes ad Thesaur. *dict. dec.* 42. *in una Vercellen.* & Tusch. *litt. T. conclus. præcit.* 333. *circ. fin.* Quod intelligendum est, quando Iudici constat, quod ille sciat, quia factum successit de die, & ipse uidit, secus si de nocte; uel in loco, ubi magna hominum multitudo extabat, ut in festo, uel in Nundinis, & similibus. Quod autem offensus teneatur manifestare offendentes, tradit Farin. *in q.* 39. *num.* 197.

56 *Sexto*, testes Vltronei, hoc est illi, qui spontè se offerunt Curiæ ad testimonium ferendum, torqueri possunt. Boss. *de tortur. test. num.* 9. Burlat. *cons.* 216. *nu.* 108. *uol.* 2. ubi Alios cumulat. Cæpoll. *cons.* 60. *n.* 7. Ruin. *cons.* 147. *uol.* 1. Patil. *cõs.* 151. *n.* 17. *uol.* 4. Baiard. *ad Clar. d. q.* 25. *nu.* 22. & 33. Et ratio est, quia testis spontaneus dicitur suspectus de falso, ut latè dixi supr. *sect.* 4. *nu.* 3.

57 Septimò, torqueri possunt uicini, quando cõmissum fuit aliquod delictum in uicinio, quia præsumitur, quod uicinus sciat factum uicini, præsertim si factũ sit publicũ. *c. quosdam, et cap. quantum, de præsũpt. l. si ita in fin. ff. de fid. instr. l.* 3. *in princ. ff. de test.* & notat Glos. *in* §. *sancimus autem uerb. officiu causam. Authent. de testib.* & uocati pro testimonio ferendo, recusant ueritatẽ fateri. Marsil. *in pract. crim.* §. *diligenter n.* 97. Foller. *in ead. pract. d. verb. cap. inform. nu.* 32. *in fin.* Ambros. *de mod. form. proc. inform. lib.* 1. *c.* 4. *num.* 12. Angel. *de malefic. uerb. fama publica num.* 49. Farinac. *d. q.* 79. *num.* 40. & Bonifac. *in tract. de furt.* §. *est nu.* 40. ubi plures Alios congerit. Quod procedit, quando factum habet tractum successiuum, non momentaneum. Decian. *respons.* 93. *num.* 103. *uol.* 2. Natt. *cons.* 635. *nu.* 10. *uol.* 3. Gabr. *conclus.* 6. *nu.* 15. *tit. de præsumpt.* Honded. *cons.* 96. *numer.* 37. & *cons.* 97. *num.* 26. *uol.* 2. Vel quando à communiter accidentibus facta solent esse nota uicinis; secus in alijs. Sim. de Pret. *in cons.* 81. *nu.* 26. Decian. *ubi sup. numer.* 100. Vel quando præsumptio ex loco uicino resultans tollitur per contrarias coniecturas. Decian. *loc. cit. n.* 103. *in fin.* Paris *cons.* 47. *nu.* 43. *lib.* 1. latè Honded. *d. cons.* 97. *numer.* 27. Vel quando esset vicinus bonæ famæ. Foller. *vbi sup.* Boss. *de indic. nu.* 52. Bonifac. *vbi sup. sub vers. sed quid* August. ad Angel. *in d. verb. fama publica num.* 54. *in fin.*

Vicinus autem dicitur ille, qui à vicino exaudiri potest *vt in l.* 1. § *hoc autem. ff. ad syllaman.* Tiraquel. *de retract. consangu.* §. 1. *glos.* 9. *num.* 21. Menoch. *de arbitrar. lib.* 2. *cas.* 222. vbi latè Signorol. *cons.* 32. *num.* 1. Bonifac. *d.* §. *est n.* 40. *circ. fin.* & *sub vers. ex quibus deprehẽditur.*

58 *Octauò*, domestici, & familiares alicuius, si in domo illius aliquod fuerit commissum delictum, torqueri possunt, tamquam testes, pro manifestanda veritate. quia contra ipsos præsumptio est delictum commisisse, vel saltem quod ipsi Delinquentes sciant. Blanch. *de indic.* & *in l. fin. nu.* 229. & 412. *ff. de quæstion.* Bois. *de tortur. test. num.* 11. Foller. *in d. uer. cap. informat. numer.* 36. Farinac. *q.* 52. *num.* 98. & *q.* 79. *n.* 39. Bonifac. *de furt. d.* §. *est num.* 40. & Alij apud Illos.

Quod a fortiori procedit, si reperiatur cadauer in aliqua domo, & dominus domus non statim denunciat Curiæ, nam tunc ipse dominus domus torqueri potest ex tali taciturnitate, quæ est sufficiens indicium ad torturam Blanch. *ubi sup. num.* 385. Nouell. *in Pract. in rubr. de mod.* & *form. citan. reos num.* 24. Foller. *in d. Pract. crim. ubi supra* & *in uerb. item quod suffocauit uxorem n.* 9. & 10. Menoch. *de præsumpt. lib.* 1. *q.* 89. *nu.* 9. & 107. & *de arbitr. cas.* 394. *num.* 55. *lib.* 2. Farin. *d. q.* 52. *num.* 98.

num.98. vbi de communi, *& num.107.cum seqq.* vbi ait, quod si dominus domus torqueatur, tanquam principalis quia forte est solitus delicta perpetrare, torqueri non potest, nisi alia concurrant indicia; si verò tamquam testis, sufficit si sit malæ famæ. In hoc tamen casu torturæ domini domus, in qua commissum est aliquod delictum; & similiter domesticorum cautè procedendum erit per Iudices, cum pluriès acciderit, fuisse quosdam vltimo supplicio damnatos ex ipsorum confessionibus in tortura factis; & post paucos menses detecti fuerunt veri delinquentes, qui ex seipsis delicta, pro quibus illi Domestici puniti fuerunt, confessi sunt, de quo refert casum terribilem. Idem Farinac. *in d.q.52. num.* 111. & Bonifac. *loc. cit.*

Nota hic, quod si dominus domus, ac domestici tempore commissi delicti, erant absentes à domo, vel loco delicti, torqueri non possent, nec tamquam principales, nec tamquam testes; probari tamen debet absentia talis temporis. Brun. *de indic. par.* 2. *q.* 4. *num.* 41. *circ. med.* Foller. *d. verb. cap. infor. num.* 36. *vers. nisi probetur.* Farinac. *dict. q.*52. *num.*118.

59 *Nonò*, obliuiosus testis torqueri potest, si verisimiliter informatus sit, & recordari poterit de aliquo delicto; de quo interrogatus respondit se non recordari; maximè si recordetur de alijs, de quibus minùs, vel æquè recordari deberet; ita dicunt Suspectus. Ctauett. *conf.* 9. *num.* 9. Olasc. *conf.* 64. *nu.* 41. Boss. *de opposition. contr. test. nu.* 95. *in fin.* Corrad. *de testib. rubr. de non recordantib. num.* 55. Mascard. *de probat. lib.* 3. *conclus.* 1122. *num.* 27. *& seqq.* Scacci *in tract. crimin. lib.* 6. *cap.* 86. *num.* 14. *vers. sed testis.* Etiam si intertogetur solùm de circumstantijs delicti, vt si interrogetur vbi fuerit, eo die, quo commissum fuit delictum, & dixerit se non recordari; nam adhuc torqueri potest. Maur. Burg. *de mod. proced. ex abr upt. q.* 100. *nu.* 136. vbi Alios allegat; sed Farinac. *d. q.* 79. *nu.* 45. tenet, hoc remitti Iudicis arbitrio.

Limitatur tamen, quando interrogatur super qualitatibus, quia tunc si non recordetur, torqueri non potest, secundum Mascard. *vbi supra nu.* 31. *& seq.* vbi concordantes adducit.

Limitatur secundò, si dicat non recordari de facto antiquo, de quo verisimiliter recordari non potest. Boss. *in tit. de respons. à Reo faciend. num.* 3. Obliuio autem induci potest per annum, & mensem. Grammat. *conf.* 41. *num.* 5. sed regulariter inducitur aliquando per quinquennium; aliquando per triennium; & quandoque per minus temporis spatium. Idem Grãmat. *conf.* 23. *n.* 3. *vers. præsertim cum d prima, & conf.* 47. *num.* 3 latè Cæphal. *conf.* 77. *num.* 28. Alex. Stiat. *conf.* 117. *num.* 36. *tom.* 1. *crim. diuers.* Farinac. *d q.* 79. *num.* 44. *& conf.* 88. *num.* 6. *& consil.* 44. *num.* 5. *vers. imò.* Magon, *decis. Lucens.* 43. *nu.* 6. vbi habetur per biennium induci obliuionem; quod maximè locum habet in muliere. Rimin. Iun. *conf.* 113. *num.* 12. *vol.* 2. Et scias, quod obliuio cadere solet regulariter in actibus momentaneis, qui tractum successiuum non habent Magon. *d. decis.* 43. *num.* 17. Et similiter si agatur de die præciso, in quo cadere potest facillimè obliuio. Boss. *de resp. à Reo facien. num.* 5. *in fin.* Secus si intertogetur rantùm de mense, vel anno, in quo commissum fuit delictum, quia tunc non tam facilè inducitur obliuio. Boss. *ibid.*

60 *Decimò*, Testis recusans dare responsionem negatiuam, vel affirmatiuam; vel aliquid respondere, torqueri potest, quia præsumitur malitiosè veritatem occultare velle. Menoch. *de præsumpt. lib.* 1. *q.* 89. *num.* 182. Gomez. *de delict. cap.* 12. *n.* 15. Baiard. *ad Clar. q.* 5. *num.* 4. Carrar. *in Prax. interrog. reor. lib.* 3. *cap.* 3. *nu.* 17. sed nota, quod omnes loquuntur in præcitatis locis de Reo principali recusante respondere Iudici, Attamen eadem est ratio in teste recusante responsionem dare. Scacc. *d. cap.* 86. *n.* 14. *vers. moueor. secundò.*

61 *Vndecimò*, viles personæ torqueri debent ad effectum, vt eorum testimonium afficiat delinquentem, quia eorum dictum non probat in causis criminalibus sine tortura, quę omnem maculã tollit. Igneus *in l.* 1. *§. serui appellatione nu.* 75 *ff. ad Syllan.* Decian. *resp. conf.* 4. *num.* 36. *vol.* 3. & Alij plena manu cumulati per Farinac. *in d. q.* 79. *n.* 33. Roland. verò contrarium tenet *in conf.* 24. *num.* 64. *lib.* 1. & ita etiam dicit de communi Farinac. *ibid. num.* 135. vbi etiam ait ab ista opinione, vt non torqueantur, in iudicando, non esse recedendum. Sed Clar. *in d. q.* 25. *vers. sed quæro num quid* neutri sententiæ adhæret; & sic tenet hoc remittendum esse Iudicis arbitrio. Cuius sententiæ ego adhærendum esse censeo, maximè si aliæ circumstantiæ concurrant; quia personis vilibus non est multa fides adhibenda; cum facilè corrumpi possint. Boss. *de tortur. test. num.* 2.

62 *Duodecimò*, testes infames infamia iuris, vel facti torqueri debent, ad hoc, vt tollatur macula infamiæ; alias non probarent, ita tenent communiter DD. vt testatur Farinac. *in conf.* 38. *num.* 12. *& in d. q.* 79. *nu.* 24. *& seqq.* latè Grannt. *theor.* 19. *nu.* 15. Cæuall. *comm. cont. comm. q.* 296. *per tot.* Mascard. *de prob. conclus.* 463. *num.* 30. *&* 39. *vol.* 1. Boss. *de indic. nu.* 151. *circ. fin.* Plot. *conf.* 50. *num.* 24. *vers. sed vbi lib.* & Alij penès illos. Sed in defectum probationum, purgata infamia per torturam, probarent, prout etiam testes criminosi, & Alij inhabiles. Glos. *in cap. quod verò in princ.* 15. *q.* 6. *& d. ca. Illi qui.* & ibi DD. 5. *q.* 5. Boss. *de tortur. test. num.* 3. Bertach. *in Repertor. verb. testium coactio num.* 28. *& seqq.* Foller. *in Pract. crim. for. secular. ver. cap. informat. num.* 27. *& Pract. crim. canon. cap.* 8. *num.* 47. Clar. *in d q.* 25. *in princ. & vers. sed quæro.* Farinac. *de test. d. q.* 79. *n.* 6. *cũ seq.* Pax. Iordan. *tom.* 3. *elucubr. lib.* 14. *tit.* 18. *n.* 145. *cum seqq.*

63 *Decimotertiò*, Testes conuicti de mendacio, quamuis idonei, torqueri possunt, si mendacium fuerit super substantialibus delicti, & non super circumstantijs accidentalibus, vt latè tradunt DD. quos refert, & sequitur Farinac. *d. tract. de indic. & tortur. q.* 52. *ferè per tot.* Sunt tamen in hoc plura attendenda per Iudicem; nimirum an mendacium sit dolosè prolatum: An à Viro simplici, vel docto: An à persona vili, vel proba, & honesta. Item, an sit tale mendacium, quod neque si Reus esset, illi præiudicaret ad pœnam recipiendam. Item an testes, qui illum de mendacio conuincunt, sint digniores ipso teste mendaci, & huiusmodi; quibus consideratis, & perspectis arbitrabitur Iudex, an tortura sit inferenda, nec ne? Boss. *de tortur. test. num.* 10. late Menoch. *de præsumpt. lib.* 1. *q.* 89. *n.* 67. *cum plurib. seqq.* & Clar. *in d. pract. crim. q.* 21. *vers. mendacium.* vbi late conclusionem examinat, & adducit Doctores contrarium tenentes, quod scilicet non sit in arbitrio Iudicis; sed reuera mihi placet illorum sententia, qui tenent, hoc esse arbitratium Iudici.

64 *Decimoquartò*, Testes inhabiles torqueri debent, ad effectum probandi contra aliquem, aliàs ex ipsorum testimonio Reus condemnari non posset. Marsil. *in conf.* 109. *num.* 15 *et in Pract. crim. §. diligenter. num.* 88. Boss. *de tortur. test. num.* 3. Mascard. *de probat. lib.* 1. *conclus.* 895. Roland. *conf.* 98. *num.* 53. *vol.* 1. Grammat. *conf.* 70. *nu.* 1. *& super constit. Regn. lib.* 1. *rubr. de Paterenorum recept. num.* 2. Petr. de Surd. *conf.* 132. *numer.* 69. *vol.* 1. vbi dicit intelligendum esse generaliter, siue agatur de condemnatione, siue de inquisitione, & idem dicit Honded. *conf.* 100. *n.* 16. *vol.* 1.

Sed verior, & comunior opinio DD. est, quod tunc testes inhabiles torqueantur, si agatur de condemnando Reo, ad probandum delictum, quando inhabilitas prouenit ex facto proprio, puta ratione delicti ab eis

ab eia commissi, vt sunt criminosi, infames, & similes culpabiles; secus si inhabilitas proueniret ex alia causa, quam ex eorum criminibus; puta si essent pauperea, vel vile exercitium exercentes, vt si essent Birruarij, Tabernarij, Nautæ, & similes, quia tunc non torquentur. Plot. *d. cons. 50. num. 24. vers. sed vbi.* Mascard. *de prob. d. conclus. 463. nu. 30. & 39. vol. 1.* Boss. *de indic. numer. 151. circ. fin.* & Alij apud Granut. *theor. 19. n. 15.* Quando verò agitur, quoad instructionem Iudicis, & Curiæ informationem tantum, ad finem inquirendi de delicto commisso, huiusmodi testes inhabiles admittuntur, sine tortura. Cyrill. *in sum. crim. lib. 29. tit. de quæstion. §. 3. n. 2.* Farin. *q. 56. n. 24. 29. 61. & seq.*

Et aduerte, quod quando aliqua inhabilitas testium controuertitur, & illi examinari debent cum tortura; talis exceptio inhabilitatis disceptari debet ante torturam, non post; aliàs Iudex male faceret, & teneretur in foro Poli. Boss. *de indic. n. 154.*

64 *Vltimò*, torqueri debet socius criminis, vti testis, ad effectum afficiendi contra reum, aliàs eius dictum nihil probaret ad condemnandum consocium nominatum. Mascard. *de probat. conclus. 817. n. 38. vol. 2.* Hunded. *cons. 100. nu. 7.* Grat. *cons. 57. nu. 29. vol. 2.* Roland. *cons. 51. num. 29. & cons. 73. nu. 22. vol. 2.* Clar. *q. 25. vers. scias etiam.* Peguer *decis. 5. num. 36.* Petr. Caball. *in quæst. crim. cas. 29. num. 19.* vbi ait ita seruari de Iure, & de consuetudine. *& in cas. 84. num. 11. & cas. 185. num. 5.* Baiard. *in q. 21. nu. 45.* & Villagut. *in pract. crim. lib. 8. tit. de testib. cap. 8. concl. 2.* Limitatur tamen in Curijs, in quibus adesset consuetudo non torquendi socios criminis. Vbi verò non extaret talis consuetudo, torqueri debent. *DD. citat.* Quod procedit, etiam si agatur de crimine læsæ maiestatis. Arnon. *Soliloq. 60.* Ioann. de Amic. *cons. 27. num. 3.* Eugen. *cons. 46.* Farin. *cons. 79. num. 9.*

66 Vt autem afficiat nominatū talis tortura, necesse est, vt legitime, & Iuris ordine seruato inferatur. Bursat. *cons. 201. numer. 139. vol. 2.* Et Iudex sit certus, quod testis sciat delinquentem. Farinac. *cons. 10. nu. 20.*

Et nota, quod vt dicatur legitime illata, necesse est, vt socius criminis examinatus, vti testis, ad effectum afficiendi nominatum, torqueri debeat in faciem nominat; aliàs non probaret ad condemnādum. Vuspell. *cons. 30. num. 7. & cons. 83. num. 8.* Blanch. *de indic. num. 380.* vbi dicit sufficere, si deposuerit statim post torturam. Clar. *q. 21. vers. quæro numquid in fin.* & ibi Baiard. *numer. 52.* Boer. *decis. 319. num. 4.* Petr. Caball. *in quæst. crim. cas. 185. in fin.* Maur. Burg. *de mod. proced. ex abrupt. centur. 1. q. 100. nu. 81.* vbi Alios cumulat. & Farinac. *cons. 79. num. 9. in fin.* vbi aduertit non sufficere torturam socij criminis, in qua vti principalis excommunicatus confessus fuit; sed nouam, & specialem requiri, mitiorem tamen pro confirmatione primæ confessionis, vt suo loco inferiùs dicemus, vti etiam quod in ipso requiritur ratificatio.

67 Sed quæritur, qualis esse debeat tortura testium in prædictis, & similibus casibus?

Respondetur, quod illa debet esse leuis & moderata, non nimis aspera, Bald. *in l. fin. num. 1. C. de quæst.* Innoc. *in ca. cum in contemplatione vers. pro crimine de reg. iur.* Boss. *de mandat. ad homicid. n. 31.* Cyrill. *in sum. crim. rubr. 26. tit. de quæst. §. 3. nu. 5.* Clar. *in q. 25. vers. torquentur etiam.* & ibi Baiard. Villagut. *in Pract. crim. lib. 7. tit. de tortur. cap. 3. concl. 1.* Bursat. *cons. 216. nu. 111. & 115. vol. 2.* Farinac. *cons. 83. nu. 5. & lib. 1. q. 11. num. 19. vers. aduerte in fin. & q. 21. num. 129. & q. 79. n. 81. & num. 82.* vbi ait; quod ad summum detineri debet tortus in fune eleuatus per spatium vnius Credo; nisi esset totaliter infamis, vel suspectus, nam tunc erit in arbitrio Iudicis tempus detentionis torti. Burg. *de mod. proc. ex abr. q. 160. nu. 127.* vbi ait quod in Regno Siciliæ seruatur tempus quartæ partis horæ. Clar. verò, vbi supra tenet huius torturæ tempus esse Iudici arbitrarium, dummodò non sit tam grauis tortura in testibus, sicut in Reis, *& in q. 100. numer. 177. & seqq.* vbi dicit de consuetudine esse tempus vnius *Credo*, vel *Pater*, vel *Aue Maria*.

68 Ego autem teneo, quod in huiusmodi tortura testibus inferenda: sicut, & in alijs seruandus sit stylus Curiæ, in qua ius dicitur, & consuetudo locorum, in quibus iustitia administratur, qui quidem stylus, & si in ciuilibus seruandus sit, vt suprà dixi *in Pract. ciuil.* In criminalibus tamen fortiori vinculo pro lege seruari debet. Afflict. *decis. 391. num. 5.* Vnde Iudex Sæcularis non obseruans stylum, litem suam facit, & tenetur in Syndicatu pęnam luere, de quo, & quamplurimis alijs vnde late tradita per Menoch. *de præsumpt. lib. 2. præs. 8. col. pen. & vlt.* Mascard. *de prob. conclus. 1339.* Borgn. Caualc. *in Indice suar. decis. verb. stylus.*

69 Nota hic, quod in tortura testium, quando fuerunt varij, vacillantes, vel contrarij, ad videndum in quo dicto perseuerare voluerint, proceditur denegatis defensionibus, & sine disputationibus Aduocatorum, & Procuratorum. Bald. *in l. presbyteri num. 2. C. de episc. & cler.* Boss. *de tortur. test. num. 4. 12. 19. 21. & seq.* Clar. *d. q. 25. vers. item testis varius.* Gomez. *de delict. rubr. de torc. reorum num. 29.* Secus in alijs casibus, ut defendit Farinac. *in q. 39. num. 129.*

70 Nota secundò, quod tortura testium, ob uariationem primi dicti repeti poterit, sine vlla difficultate, ut post Bart. & Alios tradit Boss. *in tit. de tortur. test. n. 21.* Marsil. *in Pract. crim. §. quoniam. n. 17. & in l. reperti. n. 16. ff. de quæst.* Cæpoll. *cons. 60. num. 19.* Sed usque ad tertiam uicem, & non amplius, ne detur processus in infinitum, ut inferius suo loco dicemus de Reo. Farin. *q. 66. nu. 105.* Non est tamen repetenda nisi adsint prius grauia indicia contra ipsum testem; uel nisi postea alia superuenerint. Bursat. *cons. 216. num. 115. vol. 2.* Baiard. *in d. q. 25. nu. 33.* Burg. *de mod. proc. ex abrupt. d. q. 100. num. 67.* ubi concordantes allegat.

71 Nota tertio, quod quando infertur tortura testibus pro manifestanda ueritate dari non debet copia indiciorum, ad euitandas disputationes Aduocatorum, quia alias esset necesse dare defensiones, quæ ut supra dictum est, non dantur testibus torquendis. ita sentire uidetur Bart. *in l. vnius §. Index. ff. de quæst.* Boss. *in tit. de tortur. test. num. 8. 10. & 29. & in tit. de indic. & considerat. tortur. num. 81.* Ant. de Canar. *in tract. de quæstion. membr. 2. num. 52.* Clar. *d. q. 25. vers. solet dubitari.* ubi Baiard. *nu. 6.* Ios. Ludouic. *conclus. 38. vers. secundus casus, et vers. primus casus* Angel. *de malefic. in verb. quod fama publica num. 49.* Claud. Bertaz. *ad Patrem consil. 153. num. 1.* Scacci. *in tract. de indic. c. 100. nu. 16.* qui omnes de communi testantur, & ita fuisse seruatum in Curia in una Toletana prætensæ falsitatis refert Farin. *in quæst. 39. num. 140. in fin. & num. 147.* ubi ait ita in practica seruari, ut testes torqueantur non data copia indiciorum, & denegatis defensionibus. Subdunt tamen quod si tęstes torquendi essent ex alia causa, quam ex processu resultante, ut si quis esset infamis, seruus, & huiusmodi tunc esset dandus terminus ad deducendum, si quid in contrarium haberent, ad euitandam torturam. Et ratio est, quia talis tortura datur ad indagationem ueritatis tantum.

Sunt tamen quam plures Alijs Doctores, quos de more pleno calamo cumulat Farinac. *in præcit. q. 39. num. 116. cum seqq.* qui asserunt copiam indiciorum dandam esse testibus torquendis, & defensiones concedendas; sed prima opinio est magis communis; &

in

in practica seruanda. Est benè verum, quod saluari potest contrarietas facta quadam distinctione; vt scilicet si agatur de testibus varijs, & vacillantibus, quorum variatio, vel vacillatio prouenit ex ore ipsorum testium, & de illa constet in Actis: tunc procedit prima sententia, vt denegata copia indiciorum, & defensionibus inferatur tortura; Si verò testes torquendi ex alia causa non resultante ex eorum dictis, sed aliunde, vt si negarent interfuisse facto, seù delicto commisso, allegando fuisse in alio loco, quamuis per Curiam prætenderetur esse per alios testes conuictos de mendacio: Vel si interfuerint, sed aliquo iusto impedimento videre non potuerint; tunc si petant defensiones, & copiam indiciorum, ad euitandam torturam, non erit eis deneganda copia, & defensiones. ita sentire videntur Foller. in d. verb. cap. inform. nu. 38. vers. item est aduertendum, Baiard. in d. q. 25. num. 34. Personal. in tract. de indic. numer. 33. vbi reprobat Boss. de tort. test. numer. 39. contrarium tenentem. sequitur Farinac. d. qu. 39. num. 148. Addent. ad Peguer. d. decis. 16. num. 8. vers. declara hoc dictum, vbi dicunt in illo Regno Siciliæ non torqueri testes, nisi fuerint socij criminis, vel agatur de criminibus exceptis. vid. Scacci. de indic. lib. 1. cap. 100. num. 16. vers. si sigillat. & Genuens. in Prax. Archiep. Neapol. capit. 68. num. 11. in fin. vbi ait, quod testi torquendo ob variationem, vacillationem, contrarietatem, mendacium, vel quando fuerit socius criminis, non dantur defensiones, & copia indiciorum.

72 Cuius tamen dictum est sanè intelligendum, quando scilicet ageretur de conualidando tantùm dictum contra socium criminis: secus si torquerentur tamquam principales quoad se, tamquam testes verò, quoad alios, quia tunc concedi omninò eis debet copia indiciorum, ac terminus ad se defendendũ, aliàs iniustè inferretur tortura. Foller. in d. verb. ca. inform. num. 37. Cartar. de execution. sentent. n. 16. & seqq. Baiard. q. 20. nu. 150. & latè Farin. in d. q. 39. n. 150. vers. sublimita quartò, vbi de veriori opinione testatur.

73 Quoad sextum, an scilicet post torturam testium requiratur ratificatio confessionis in tortura factæ, sicut fit cum Reis delinquentibus, notandum est, in hoc dubio duas adesse Doctorum sententias de directo contrarias. Quarum vna est negatiua, vt non sit necessaria ratificatio in testibus tortis. ita Bald. in l. fin. num. 2. C. de quæst. August. ad Angel. de malefic. in verb. quod fama publica num. 117. Petr. Caball. in quæst. crim. centur. 1. cas. 33. numer. 1. vbi de communi practica testatur. Farin. d. q. 39. num. 139. & seq. & Alij apud Illos. Altera verò opinio est affirmatiua, quod scilicet ratificatio omninò requiratur, vt testes perseuerent in confessione post illatam torturam. Gloss. in l. fin. verb. præstando C. de quæst. & ibi Cyn. nu. 6. & Salic. num. 4. Boss. in tit. de confess. per tortur. num. 7. Simanc. de cathol. instit. tit. 65. rubr. de test. nu. 73. Gomez de delict. cap. 13. num. 29. in fin. Bertaz. cons. 153. num. 2. in fin. Baiard. d. q. 25. num. 4. in princ. Farinac. q. 79. nu. 83. Tindar. de test. p. 1. cap. 34. n. 4. & p. 2. c. 7. n. 4. Cyrill. in sum. crim. de quæst. §. 3. num. 5. & Alii.

Ego autem sequendo sententiam Aliorum, qui in huiusmodi contrarietate distinctione vtuntur, prout facit Petr. Caball. in quæst. crim. d. centur. 1. cas. 33. num. 6. Marsil. in l. reperti nu. 31. ff. de quæst. & in pract. crim. §. diligenter. num. 154. Scacci. in tract. crim. lib. 1. cap. 81. num. 9. Guazzin. defens. 19. cap. 14. n. 2. & 3. & Alii ab Illis relati, dico, quod aut tortura infertur testi ad conualidandum eius dictum, vel ad tollendam maculã, vel ad videndum in quo dicto perseuerare uoluerit: Aut inferatur ob negationem veritatis, puta quia dixit nescire delinquentes, vel interfuisse facto, vel non esse informatum. In priori casu, quia tortura leuis esse debet, vt supra demonstraui. num. 67. cum de consuetudine per breue temporis spatium detineatur in illa, puta per tempus vnius Credo; vel vnius Pater: uel unius Aue Maria, vt tradunt DD. relati in d. numer. 67. Et tunc nõ requiritur ratificatio, quia per ipsam torturam tollitur defectus, & sic examen remanet perfectum, & ita seruari in Curia testãtur Caball. & Guazzin. in locis præcit. In secundò uerò casu, quia tortura infertur per maius temporis spatium, requiritur ratificatio, sicut requiritur in Reo confesso, de qua Nos dicemus latè infrà Sect. 14. num..... & ..... quia huiusmodi confessio extorta fuit uerè, & realiter per cruciatum corporis, & ideo dubitari posset, an uerum deposuerit, prout dubitatur de Reo torto, & ob id fieri debet ratificatio extra tormentum. Quæ in leui non fit, quia talis timor cadere non potest.

74 Nota tamen, quod semper in socio criminis torto, uti principali, quoad se: sed uti teste, quoad Alios, requiritur omninò ratificatio confessionis factæ in tortura, ut afficiat nominatum, tam ad illum torquendum, quam ad specialem inquisitionem. Marsil. in locis proximè citatis d. numer. 31. & d. n. 154. Scaccia. in tract. crim. lib. 1. cap. 81. nu. 9. vers. quintò dubitatur & in cap. 86. num. 68. vers. & cum in tortura, ubi ait, quod si nominauit aliquem in tormentis ratificare debet in faciem nominati. & Farinac. q. 43. n. 140.

75 Sed quæritur, quando testis contrarias depositiones fecit, cuinam standum sit, an factæ in tortura, uel factæ extra illam?

Respondetur, quod regulariter, quando sunt duæ depositiones ad inuicem contrariæ de directo, attenditur dictum in prima depositione, quia secundum dictum præsumitur factum per subornationem, Innoc. in cap. propterea nu. 2. de testib. cogen. Beccan. cons. 86. num. 14. Decian. resp. 93. nu. 46. vol. 2. Petr. de Surd. cons. 132. num. 33. vol. 1. Clar. q. 53. vers. prædicta etiam Facchin. controuers. Iur. li. 9. cap. 74. in princ. Sforz. Odd. cons. 76. num. 11. vol. 1. & Alii; de communi testantes. Quod est uerum in æqualitate probationis, quando scilicet primum, & secundum dictum emanauit extra torturam. Sed quando prima depositio facta fuit extra torturam: secunda uerò in tortura: attendendum est illud ultimum dictum in tortura emanatum, & non primum sine tortura Bart. in l. eos nu. 2. & 4. ff. de fals. ubi Marsil. nu. 8. Trentacinqu. cons. 20. num. 18. in fin. lib. 2. Menoch. de arbitr. lib. 2. cas. 108. num. 14. Clar. q. 53. vers. quartus casus. An. Gabr. conclus. 26. n. 1. lib. 7. Hier. Gabr. cons. 169. num. 74. & seqq. vol. 1. Farinac. q. 66. nu. 166. ubi de magis communi testatur. Caualc. de testib. p. 4. num. 148. Honded. consil. 102. num. 34. vol. 1. & Alii. Sunt tamen Quamplures Alii Doctores, qui asserunt attendendum esse primum dictum extra torturam emanatum, & non secundum in tortura, cum non detur ratio diuersitatis in contrarium. ita Crauett. in cons. 6. numer. 48. Bursat cons. 201. nu. 67. ubi de communi, & cons. 226. num. 103. vol. 2. Brun. cõs. 62. num. 17. latè Cæphal. cons. 132. numer. 14. lib. 2.

Alii uerò distinguunt, ut primum dictum attendi debeat sine tortura, quando testis allocutus non fuit cum parte: si uero cum parte locutus fuerit: uel emanatum fuit secundum in tortura ante publicationem processus, tunc istud secundum dictum in tortura attendi debet. ita Gabr. in d. concl. 26. Boss. tit. de oppos. contr. test. num. 1. in fin. latissimè Cæphal. cons. 133. lib. 2. Baiard. ad Clar. q. 53. num. 33. Farinac. d. q. 66. num. 171. & cons. 39. nu. 8. Caualc. vbi supr. nu. 154. lit. V. Guazz. defens. 19. cap. 16. n. 5. Facchin. d. lib. 9. c. 84. & Alii apud Illos. Qui admonent Iudices, præsertim Guazzinus, ut attendant ad qualitatem testis, & torturæ;

vt si testis sit amicus, subditus, famulus, & similes, quia tunc censetur subornatus, & sic attẽdi debet primum dictum sine tortura, tanquã magis verisimile.

76 Sed quid, si vtrumque dictum emanatum fuit in tortura, quodnam attendi debeat?

Respondetur, attendendum esse secundum dictum, & non primum, maximè si tortura fuerit grauior prima. Decian.*dict.resp.93.num.47.vol.1.* vbi Alios allegat, & Caualc.*vbi sup.num.135.in fin.* Si verò secunda tortura fuerit leuior, statur primo Farinac. *q. q.66. nu. 174.* latè Laurent.de Pinu. *cons.169. num.9.*

Et quando quis fuit tortus plures, semper attenditur vltimum dictum in posteriori tortura emanatum. Marsil.*in l repeti.num.16.ff.de quæst.& in pract. crim. §. quoniam.num.7.* Vulpell.*respons.104. numer.10.* Cęphal. *cons.60.num.19.* Ant.Gabr.*conclus.3.17.de crim.lib.7.* & Alij apud Farinac.*d.q.66.n.174 cũ plub.seqq.* & Guazz. *loc.pracit.* vbi à *numer.10.* vsque ad finem, nouem limitationes tradit, quoad hoc: sed quod supra firmauimus, quamuis breuissimè, est in praxi seruandum, quia ita ferè ab omnibus tenetur.

77 *Quoad septimum*, quis scilicet sit effectus torturæ testium, notandum est, quod cum ex testium depositionibus resultent probationes contra Reum, ad effectum condemnandi, vel absoluendi: ideo Iudex debet multum inuigilare circa torturam testibus inferendam, quia torturæ præcipuus effectus est, vt si testis perseuerauerit in aliqua sua depositione per torturam emanata, censetur puram veritatem dixisse: & probationem inducit. Alber.*in rubr.ff.de quæstion.num.9.& in l.edictum.nu.2. C.eod. tit.* Sim. de Pręt. *cons.104.nu.42.& 43.* Decian.*respons.93.n.117.& 132. volum.2.* Rim.Iun.*cons.84.nu.1.tom.2. crim. diuers.* latè Farinac. Alios allegans *consil.25.num.45.* Magon.*decis. Lucens.89.num.12* Quod est adeo verum, vt vbi testibus illata fuerit tortura, ibi censeatur facta probatio ad condemnandum, vel liberandum Reum, quia per eam vel includitur, vel excluditur delictum. Crauett. *cons.35.num.20.vol.2.* Decian.*in tract.crim.lib.5.ca.36. num.1.* Boss.*de confess.num 56.* Farinac.*cons.6. num.28. & cons.60.nu.26.* Maur.Burg.*de mod.proced. ex abrupt. centur.1.q.100.n.53.& seqq.*

Secundus effectus est, vt testes aliàs inhabiles, per torturam efficiantur habiles, & idonei ad probationẽ faciendam contra Reum, quia tortura auget eorum fidem, & tollit omnem maculam, & expurgat exceptiones, ac defectus testium. Alex.*cons.11.num.5. vol.1.* Marsil.*in pract.crim.§.diligenter.num.62.* Clar.*qu.25. in princ.* vbi de communi. Decian.*d.resp.93.num.3.* Villagut.*in Tract.crim.lib.8.tit.de testib.capu.7.conclus.1.* Farinac.*cons.29. numer.10.* Honded.*cons.102. numer.26. vol.2.*

Tertius est, vt per torturam tollatur defectus variationis. Crauett.*cons.6.nu.34.* late Rimin Iun. *cons.113. nu.33. & cons.120. num.29. vol.2.* & Alij, quos allegat Guazzin.*def 20.cap.18.num.7.*

78 Quapropter est valde aduertendum, quod nõ debet Iudex esse multum facilis ad torquendum testes, sed magna maturitate procedere tenetur, cum ex ea maxima præiudicia inferantur, & multa damna oriantur. Quinimo non solum ipsis met testibus: verum etiam Reo, cõtra quem testimonium fertur. Ideo nonnisi ex necessitate, quando aliundè veritas delicti haberi nequit, ego torturam inferrem, argumento eorum, quæ tradidit Boss.*tit.de tortur.num.45.* & eorũ quę similiter dicit Clar.*loc. cit.quæst.64.vers.antequam tamen. in princ.* vbi allegat multos Doctores, qui asserunt, Iudicem iniustè aliquem torquentem, pœna mortis puniendum esse. Idem dicit Boss.*de tortura num.31.* Cotrad. *in practica. fol. 314. vers. debet etiam*, Barbat.*consil.47. lib.1.* Et non nisi præcedentibus indicijs, quod veritatem sciant, & data opera negant. Grammatic.*vot.31.nu.21.* Brun.*de tortur.p.2.q.4.num. 22.* Farinac.*de testib.d.q.79.num.75.* Pax.Iordan.*tom.3. de elucubr.lib.14. tit. 18. num. 195.* In Regno autem Neapolitano Iudex iniustè aliquem torquens, punitur pœna carceris per biennium, & publicationis tertiæ partis bonorum, quæ pœna aliquando seruatur, vt refert Grammat.*in cons.15. in fin.*

79 Ratio, est quia tortura inuenta fuit, vt veritas inuestigetur, quando aliter probationes haberi nequeunt, & sic in defectum earum, & in subsidium: vt tradit Andr.de Isern.*in capit.1. §.insuper.col.1. tit.de content.inter Dom. & fid. de inuestit. in vsib. feud.* Alias Iudex, si torqueat, etiam Reum, cum plenas probationes aliũde habeat, peccat mortaliter: vt post Theologos dicit etiam idem Isern.*in constitut.Regni,* quæ incipit: *Si damna clandestina col.7.*

Imò in foro fori indebitè, & sine sufficientibus indicijs aliquem torquens, puniri potest condigno supplicio. Farinac.*de indic.& tortur.q.31. num.114. vers. amplia,& num.115.* Scaccia.*de test.tortur.c.137.nu.181. in fin.vt alibi dixi.*

80 Contra Iudices verò, qui per ignorãtiam torturã testibus facilè inferunt, Iure merito inuehit Diuus August.*lib. 19.de Ciuitate Dei cap.6.* in illis verbis; *Quid ipsa iudicia hominũ de hominibus, quæ Ciuitatibus, etiam quantalibet pace manentibus, deesse non possunt, qualia putamus esse, quam misera, quam dolẽda, quandoquidem hi iudicant, qui conscientias eorum, de quibus iudicãt cernere nequeunt? vnde sępè coguntur tormentis Innocẽtium testium, ad alienam causam quærere veritatem. Quid cum in sua causa torquetur, et cum quæritur vtrum sit nocens, cruciatur, & Innocens luit pro incerto scelere certissimas pœnas, nõ quod illud commisisse denegatur; sed quia non commisisse nescitur, &c.*

Vnde licet Iudex Ecclesiasticus, & quilibet Alius possit de Iure torturam, vt visum est, testibus inferre, magna tamen vti debet circumspectione, & maturitate in illa inferenda, & attentissimè studere, ac timari indicia existentia, rationes, circumstantias, factorum, ac rerum, & personarum qualitates, ac omnia alia necessaria requisita, de quibus in superioribus dictum est. Nam experientia docuit, quamplurimos homines torturæ applicatos, non solum confessos fuisse ea, pro quibus Iudices illos torquebant præ nimio dolore, quem patiebantur: verum etiam multa alia delicta tunc tantum temporis excogitata, inuenta, & figurata, adhoc, vt ex illis cruciatibus, & acerbissimis doloribus liberarentur. Ex quibus postea chimericis confessionibus sequi solet aliquando in Curijs Sæcularibus, etiam mors alicuius adhuc Innocentis: ac multa alia damna, mala, & præiudicia ferè irreparabilia. Et ego referre possem plures casus, in quibus quidam innocentissimè mortis pœnam passi sunt: præsertim tres, qui nouissimis his temporibus in quadam Ciuitate acciderunt. Cum enim quidam torturæ applicati fuissẽt per Iudices ex indicijs contra eos resultantibus super criminibus, de quibus inquirebatur, & præ nimio dolore, confessi fuissent delicta, de quibus interrogabantur, vltimo supplicio damnati fuerunt ex ipsorum confessione, alijs probationibus leuibus adminiculata, quia crimina atrocia erant. Sed post eorum mortem paucis intercedentibus mensibus, capti fuerunt veri delinquentes, ex alijs delictis imputati, qui in ipsorum examinibus fassi sunt illa delicta, pro quibus mortis pęnam Alij innocentissimè sustinuerant, verificatis omnibus extremis, & circũstantijs ipsorũ. Sed veritas nihil illis miserabilib. q. nãuis innocẽtissimis, profuit.

81 Notan-

81 Notandum est autem in materia compulsionis testium, quod non debet Iudex illos cogere ad respondendum pro habenda veritate contra delinquẽtes per interrogationes in specie, sed tantum in genere, alias diceretur suggestio, non interrogatio. *l. 1. §. quæstionem. ff. de quæst.* vbi Gloss. *in verb. suggerẽtis.* August. ad Angel. *de malefic. in verb. quod fama publica m. n.* 118. Vnde interrogandus est testis: *An sciat quis Caium occiderit*; non verò, *an Titius occiderit Caiũ* Ant. Gomez. *de delict. rubr. de tort. reor. n.* 23. *in fi.* Personal. *in tract. de indic. & tortur. reor. nu.* 45. Farinac. *d. q.* 89. *n.* 78. Scaccia *in tract. crim. lib. 1. cap. 86. n. 7. vers. & adhuc casum.*

Quòd si Reus esset notorius, & extarent indicia legitima contra illum, adhuc tutiùs erit, illum non nominare: sed interrogandus est testis generaliter, *quãdo Caius occisus fuit, quomodo, quibus armis & in qua parte corporis fuerint vulnera, et huiusmodi*, non verò in speciè, puta *nome Titius percussit Caium?* vel *hoc*, vel *tali modo, etc.* Brun. *de indic. q. 5. n.* 56. Cyrill. *in summ. crim. rubr. 29. tit. de quæst. §. 3. nu.* 1. Caston. *in tract. de tormẽt. cap. 15. in fin.* latè Carrer. *in Pract. interrog. reor. lib. 3. ca. 1. num. 67. & seqq.* & Alij penes Illos.

82 Caueat etiam Iudex ab interrogationib. captiosis, interrogando testes, postquam illos examinauit, dicendo: *An sciat, vel credat factum ita esse*: vel *an credat Titium illud scire*, vel *ita credere*, & huiusmodi Boss. *tit. de exam reor. in fin.* vbi Alios allegat Scacc. *in d. c. 86. nu.* 10. Item caueat admittere responsiones testiũ per verba ambigua, nimirum; *ita est, si bene recordor*; Vel *ita mihi videtur esse, ni fallor*. Vel *credo quod ita fuerit*, & huiusmodi. Scacc. *loc. cit. nu.* 12. & Alij supracitati.

83 Et nota, quod suggestio in testibus dupliciter considerari potest: Apertè, & Palliatè. Suggestio aperta dicitur, quando testis apertis, verbis interrogatur, suggerendo illi responsionem, nimirũ, *an Titius occiderit Caium ense, tali die mensis, hora tali diei, in loco præsẽtibus talibus, &c.* iuxta facti veritatem, *vt notatur in l. 1. præcit. §. qui quæstionem. ff. de quæstion.* & ibi DD. August. ad Angel. *vbi sup. d. n.* 118. Scacc. *d. cap. 86. num. 8. in princ.* Farinac. *q. 76. nu. 78. vers. vbi præterea.* Personal. *loc. præcit. nu.* 43. Palliata verò suggestio dicitur, quando de ea aperte non apparet ex Iudicis interrogatione, sed impliritis verbis continetur, & hæc dupliciter contingere potest: Primò, quando nullo modo apparet per Iudicis interrogationem super quo testis interrogatus fuit, quia forte fuit dictum: *Ad aliam interrogationem, Respondit.* Vel *Ad opportunas Domini interrogationes*. Respondit, & huiusmodi, de quibus dicemus infra *Sect. 9. num.* 31. Qui modus concisus interrogationis non est adhibendus per Iudicẽ, quia a Doctorib. vocatur socius in separabilis suggestionis, & ab aliquib. dicitur leno suggestionis. Secũdo modo fit, quando extẽditur interrogatorium; Sed inditatur testi via respondendi. Quod cum sit genus suggestionis valde periculosum, est omnino fugiendum, & vitandum, quia est prorsùs prohibitum in Iure examen per interrogatoria suggestiua. Quamobrem non solum redditur inualidum: verum etiam grauissimè peccat Iudex talibus interrogatorijs vtẽdo. Carthar. *in Pract. interrog. reor. libr. 2. capitol. 1. num. 54. & 69. & in tract. de execut. sent. cap. 2. num:* 83. Intrigliol. *singular. 177. num. 20. lib.* 2. Maur. Burg. *in d. tract. de mod. proc. ex abrupt. centur. 1. qu. 100. numer. 82. & seq.* Ambrosin. *de mod. form. proc. inform. lib. 2. cap. 5. num. 18. & lib. 4. cap. 2. num.* 8. Farinac, *quæst. 43. numer.* 130. & Alij per Ipsos relati.

Posset tamen Iudex vti huiusmodi interrogatorijs cõcisis, seù semi suggestiuis puta. *Ad aliam interrogationẽ*, vel *opportunam Domini interrogationẽ, &c.* quãdo testis non bene euacuauit interrogatorium sibi per Iudicem factum. Cartar. *vbi supra lib. 2. cap. 3. num.* 22. *in fin.* Scacc. *in tract. crim. q. 86. nu. 8. vers. vno tamen casu* Ambros. *vbi sup. lib. 2. cap. 6. nu.* 25. Addent. ad Farinac. *in cons. 83. litt. B. vers. vbi in proposito.*

Potest similiter suggestio contingere, etiam extra examen, vt si Iudex ponat plures testes simul, vel testem cum Reo in eodem carcere: & vnus informet Alium, suggerendo illi qualitates, & circumstantias delicti, & facti. Vel si fiat per interpositam personam de mandato Iudicis, vt si ponatur Aliquis in Carcere, vel in secretis, & iste suggerit testi, siue Reo carcerato qualitates, & circumstantias facti. Farin. *in dict. cõsil. 83. num.* 6. & ibi latè Addent. *litt. A.*

84 Insuper notandum est, quod aliquando ex testium depositionibus oritur quodammodo necessitas comprobandi eorum dicta, & inditia habita contra Reum; per viam perquisitionis domus eiusdem Rei; vt si verbi gratia dixerint, quod Titius hominem occiderit, & illum in aliqua suæ domus parte sepelluerit: Vel quod libellum famosum contra aliquẽ fecerit; Vel quod aliquid furto subtraxerit, & domi retineat: Vel quod falsam monetam fabricauerit; Vel aliquid aliud simile defectum commiserit: Tunc Iudex, omni qua potuerit, diligentia perquirere debet in Domo ipsius Rei, â inueniri possint ea, de quibus fuit datum indicium, adhoc vt reus vrgerit possit grauioribus inditijs, vel conuictus remanere ex corpore delicti, cũ ex rebus in eius domo repertis cõprobentur, & coadiuuentur quam plurimũ probationes.

Et ita seruatur de consuetudine, & de stylo fere omnium Curiarũ, de quo testatur August. ad Angel. *de malefic. in uerb. & uestem Cœlestem num.* 43. Boer. *decis. 174. post num.* 20. Papon. *lib. 32. tit. 6. arrest.* 13. Clar. *in Pract. crim. §. fin. q. 27. in princ. & lib. 5. §. furtum uers. quæro nũquid*, Corrad. *in Pract. crim. lib. 1. ca. 9. §. 3. tit. de furib. circ. med. post n.* 14. & Contard. *de offic. Prætor. fol.* 630. *n. 14. & fol. 759. n.* 2. Bonifac. *in tract. de furt. §. contrectatio num.* 83 Quidquid dicat Abb. *in capit. qui cum fure num. 6. de furtis.* & Alij quos refert, sed non sequitur Guazzin. *defens. 17. cap. 1. num.* 1. nam vbique communiter contrarium seruatur in practica non obstãte quod durum videatur, vt probatione Fisci intentionem respicientes, tamquam arma de domo Rei sumãtur, *ad tex. in l. nimis graue C. de testib.* & notat Boss. *in tit. de examin. reor. num.* 9. de quo vid. Peregrin. *de priuil. Fisci. lib. 7. tit. de his, quæ spectant ad ordinem. nu.* 23. *uers. principalem*, Soccin. Sen. *in suis fallent. ad regul.* 112. *in uerb. edere in 4. fallent.* & Andr. Gaill. *in suis obseruantib. obser. 106. num.* 11. qui omnes firmant contra Abbatis sententiam, dicunt tamen, huiusmodi perquisitionem non debere fieri nisi præcedentibus indiciis, & latè tradit Farinac. *in tract. de furt. q. 165. n.* 31.

85 Sed obseruandum est, quod huiusmodi perquisitio solet per Iudices fieri ex improuiso, cum assistentia Fisci, Notarij, seù Actuarii, & testibus eidem assistentibus. Clar. *in d. §. furtum uers. quæro numquid in fin.* Bonifac. *loc. cit. num. 83. in fin. & 84.* & Petr. Greg. *syntagm. iur. lib. 37. cap. 1. rubr. de furt. & cap. 157. nu. 81. sub uers. ex quibus.* Et si ipsemet Iudices accedere non potuerint, vel noluerint, mittere debent supradictos ad domum Rei, vel ad alia loca, in quibus versari solitus erat, vel sit suspitio, quod reperiri potuerint res supradictæ, aut aliæ ad delictum, de quo inquiritur, facientia, & tunc redigenda sunt in scriptis per Notarium omnia in ipsa perquisitione gesta, videntibus, & assistentibus testibus, annotando diligentissimè quidquid repertum fuerit cum omnibus suis qualitatibus & circumstantiis, & quilibet testis se subscribete debet, & aliquod particulare si-

gnum apponere, & si Reus fuerit præsens compelli debet, vt & ipse se subscribat, & siguet. Deinde testes, qui tali perquisitioni interfuere, formiter examinati debēt super eadem, & eorum dicta in scriptis redigi:ne Reus negare possit, quādo exhibētur in eius faciem res inuentæ, vt inferius dicetur. DD. præcit.

86 *Quoad octauum principale*, an scilicet testes falsum deponentes corā Iudice Ecclesiastio puniri possint per ipsummet, etiam si laici fuerint? Ante respōsionem ad dubium, tria notanda veniunt. Et Primò, quod regulariter quilibet Iudex ordinarius facultatē habet à Iure puniendi testem, falsum testimonium coram eo ferentem ex officio. *l. nullū propè fin. C. de testib.* Imo etiam Iudex Delegatus potest huiusmodi testem falsidicum punire, sed pœna extraordinaria, non pœna falsi ordinaria. *capitol. ex litteris de offic. deleg.*

Secundò notandum est, quod falsum deponens in iudicio, multipliciter puniendus erit. *capitol. t. 3 2. dist. & cap. cum aterni in fin. de re iudicat.* quia testis falsidicus tres offendit Personas vnico actu, eodemque tempore: Deum scilicet, cuius præsentiam contemnit: Judicem, quem mentiendo fallit: & Innocentem, quem falso testimonio lędit. *capit. t. de crim. fals.* & ibi Gloss. Abb. Felin. & Alij.

87 Tertiò notandum est, quod antiquitus falsus testis puniebatur pœna talionis, idest eadem, qua puniendus esset ille, contra quem falsum testimonium ferebatur, si verum esset crimen oppositum, *vt habetur Deuteronom. cap. 19. num. 19.* de qua vid. Exod. *ca. 21. num. 24.* Leuit. *cap. 24. num. 10.* Prouerb. *cap. 19. nu. 5.* Daniel. *c. 13. num. 91.* Matth. 5. *numer. 36. & alibi cap. fatis 33. qu. 5. & l. 5. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* Et antiqui Romani testem falsum puniebāt præcipitio è monte Terpeio, vt testatur Aul. Gellius. *Noct. Attic. li. 20. c. 1.*

88 Hodie verò testes laici, si falsum testimonium dixerint coram Iudice laico, si sit Iudex ordinarius, potest illos punire pœna falsi ordinaria, *vt habetur in d. l. nullum C. de testib.* de qua Clar. *in lib. 5. §. falsum vers. sed quero.* quę prius erat in homine libero deportatio in insulam, & bonorum publicatio, & in seruo vltimū supplicium, *l. 1. §. vlt. & l. eos ff. ad leg. Corn. de falsis* Couar. *in cap. quamuis pactum p. t. §. 7. numer. 6.* At hodie deportatio non seruatur, sed arbitrio Iudicis pœna remittitur. Menoc. *de arbitr. cas. 307.* Clar. *vbi sup. dict. vers. sed quæro, & vers. pœna autem.* Si verò Iudex fuerit Delegatus à Principe, punire poterit pœna extraordinaria. Bart. *in d. l. nullum num. 8 C. de testib.* Speculat. *de test. §. 1. n. 44.* Inā. Andr. *ibid. in addit. in verb. coget.* Delegatus verò ab inferiori nō poterit punire. Diaac. *pract. quæstion. q. 18. num. 8.* Clar. *in d. pract. crim. §. fin. q. 38. vers. sed quæro.* Et idem dici debet de quolibet alio Iudice, qui respectu pęnæ non sit competens, vt extraordinariæ punire possit. Bart. *loc. cit.* & communiter DD. de quibus Bosl. *in tit. de falsis numer. 103.* Et licet talis testis punitus sit a dicto Iudice pęna extraordinaria: poterit nihilominus iterum puniri pęna ordinaria à suo Iudice competente: vt ait Bosl. *ibid. nu. 104.* vbi de communi testatur.

89 Quod si laici falsum testimonium dixerint coram Iudice Ecclesiastico, possunt vtique ab eodem Ecclesiastico puniri, tā si falsum deposuerint in causis ciuilibus, quam in criminalibus. Innocent. *in cap. ex tenore in Glos. fin. de rescript. in cap. dilectus de pœn. in c. 1. de crimin. fals.* Capell. Tholos. *dec. 378.* & Autrer. *ibi in addit.* Afflict. *dec. 210.* Mitiori tamen pęna puniuntur huiusmodi testes laici falsum deponentes in iudicio ciuili, quam in criminali, nam in priori casu Iudex Ecclesiasticus punire solet illos pęna fustigationis, & exilij, sed in secundò casu eum contra aliquem criminaliter inquisitum, falsum deposuerint, grauioribus pęnis plectuntur, quia tali casu suo testimonio hominem innocentem occidunt, & periurium est homicidio grauius, vt ait Sanct. Thom. *quodlib. 1. art. 18.* & Menoch. *de arbitr. cas. 318.* vbi ait, quod pęna erit imponēda arbitrio Iudicis, & idem dicit Azor. *Inst. Mor. p. 3 lib. 2. cap. 28. in fin.*

90 Semper tamen tenentur reficere damnum illatū parti ex suo falso testimonio. Diaz. *in Pract. crimin. canon. cap. 96. in princ.* Vnde falsus testis, qui data opera in Iudicio contra aliquem Innocentem testimoniū falsum deposuerit, ex quo ad mortem iniustè damnatus fuerit, tenetur se retractare cum propriē vitæ periculo, vt innocens à morte liberetur, & adhoc tenetur lege iustitiæ: & sibi imputet, quod ad tale periculum se exposuerit, quia ipse Innocentem inuasit iniuste, & sic sine culpa patitur, ideo tenetur illum à tali periculo eripere. Neque valet illa ratio, quod ordo charitatis requirit, vt magis prōspiciat vitæ propriæ, quam alterius: nam verissima est in pari causa, si ambo essent innocentes: non autem in hac casu, in quo potius ius manet penes innocentem iniuriam iniustè patientem, & non penes nocentem iniuriam inferentem. Ita tenent Doctores omnes, tam Theologi, quam Canonistæ. Sotus *lib. 4. de iustit. q. 6. art. 3. in resp. ad quartum dub. 3. vers. grauius autem;* Io. Medin. *Codic. de restit. q. 3. cap. 4. ad quartum* Petr. de Aragon. *2. 2. q. 62. art. 2. contron. 16. conclus. 3.* Mart. Nauart. *in Manual. cap. 15. num. 17.* Petr. Nauar. *de restit. li. 2. p. 2. cap. 3. dub. 11. n. 252.* Sayr. *in Clau. Reg. lib. 12. capit. 19. num. 8.* Azor. *d. cap. 28. vers. notandum est testem falsum* Reginald. *in Prax for. pœn. tom. 2. lib. 24. n. 167.* latè Couar. *variar. resol. lib. 1. cap. 9.* & Alij.

Neque audiendi sunt asserentes tunc huiusmodi testem teneri recantare palinodiam, quando est spes, quod sua retractatio profutura est innocenti cōdemnato; non verò quando alij testes similiter falsum deposuerunt, ex quorum testimonijs, etiam quod ipse veritatem manifestauerit, iam morti damnari poterit: Nam respondetur, quod cum quilibet falsus testis teneatur suę conscientiæ consulere, & ad veritatem patefaciendam teneantur omnes in solidum: quilibet tenetur etiam in solidum ad se retractandum, etiam cum periculo vitæ, vt dictum est, & ita tenet contra multos Azor. *Instit. Moral. d. p. 3. lib. 13. capit. 28. vers. si verò commodè in fin.* Sayr. *vbi sup. lib. 12. c. 19. nu. 10.* Bellett. *Disquis. Cler. p. 2. §. 22. n. 9.* & Alij.

91 Porrò aduertendum est, quod adhoc, vt falsus testis pęnis falsi puniatur, necesse est, vt data opera sciēs, & prudens mendacium deposuerit in iudicio cū iuramento in substātialibus, alias licet puniri debeat, non tamen tam seuerè punitur Felin. *in cap. fraternitatis numer. 21. de hæret.* Farinac. *de testib. q. 67. §. 1. nu. 169.* Clar. *in §. falsum vers. sed quid si testis.* Succin. *cons. 103. vol. 1.* & Alij præcit; sed quando est conuictus de falso, semper punitur pœna ordinaria, nisi probauerit fuisse deceptum, vel sine iuramento falsum dixerit Clar. *in d. §. falsum vers. Tu scis.*

92 Quod si iūe testis falsum dixerit, etiam absque iuramento, adhuc pęna falsi puniri, poterit, ac si iurasset. Bart. *in l. si quis legasset n. 3. & 4. ff. de falsis.* Et ratio est, quia licet testimonium talis testis sit inualidum, habet tamen debitam formam, & offendit aures Iudicis. Bart. *vbi sup.* quem sequitur Alex. *in l. Argentarij §. cum autem n. 6. ff. de eden.* Clar. *in §. falsū sub vers. Tu scis* Bosl. *in tit. de fals. sub n. 163. vers. quæro quādo testis* Petr. Cabal. *in quæst. crim. cas. 69. per tot. & latius cas. 38. nu. 2.* vbi ait, hoc verum esse etiam si verum dixisset, quod tamen ipse ignorabat, Farinac. *q. 67. num. 232. & num. 243.* Aduerte tamen, quod talis punitio de falso

fieri

fieri debet pena extraordinaria, & arbitraria, non ordinaria, Plotus *de in lit.iurand.num.*717. Intrigliol. *in singul.*150.*li.*1.& ibi Addent. Manr. Burg. *in tractatu de modo proceden.ex abrup.q.*23. *nu.*157. *&* 163. *centur.*1. vbi de communi. Caualc. *de testib.p.*3.*n.*56. *vers.tandē.* Ioseph. Ludou. *decis.Lucen.*15.*nu.*75. Idem erit, quando testis citatus cōparuit & iurauit, sed postea se absentauit, ne deponeret, nam tunc punitur pena extraordinaria, vt post Baldum *in l.presbyteri nu.*12.*in fin.C. de Episc.& Cler.*& Angel. *in dict.l. Argentary §.*1. tradit Baiard. *ad Clar.q.*26.*nu.*15. *& seqq.* Boss. *vbi supra dict. n.*163. Farinac. *q.*78.*n.*135.

93 Secundò aduertendum est, quod eadem pena falsi puniri debent, qui testem falsum adhibuerint, vel ad falso testificandum induxerint, vel qui mediante pecunia, aut alio æquiualenti corruperint *l.*1.*ff.ad leg. cornel.de fals.* Couarr. *in d.cap.quamuis pactum.§.*7.*num.* 6.*vers.pænæ de pact.in* 6. Clar. *in d.§.falsum, ver.sed quaero,* Farinac. *d.q.*67.*§.*7. *à num.* 236. & Lopez. ad Diaz. *in Tract.crim.canon.in addit. ad cap.*96. *vers. & quod de testibus & vers.si autem*, vbi notat, quod in prædicto casu, quando testis laicus falsum testimonium dicit coram Iudice Ecclesiastico, puniri potest ab vtroque Iudice, & Ecclesiastico, & Seculari, inter quos est locus præuentioni, & idem dicit Clar. Couarr. & Alij *locis cit* & Afflict. *decis.*219. de quo Nos etiam agemus *tom.*2.*p.*5.*prax.*10.*num.*32.

94 Sed quæritur, an è conuerso, si Clericus falsum testimonium deposuerit coram Iudice Laico, possit ab eodem puniri de falso?

Respondetur omninò negatiuè: neque principaliter neque incidenter, licet fuerit de falso conuictus corā eo: sed remittendus est ad Iudicem Ecclesiasticum, & ita tenent DD. communiter in *cap. dilectus filius. de pœnis.& in cap.*2.*de crim.fals.* Archid. *in capit. presbyter* 26.*q.*6. Butr. Innoc. & Felin. *in ca. verum. de for. compet.* Ioan. Andr. *in cap.at si clerici de iudic.* Bartol. *in l.Diuus. ff.de fals.* Capic. *decis.*2.*num.*13. Afflict. *decis.*230. *num.* 2. Marant. *in spec.aur.p.*4.*dist.*11.*nu.*2. Didac. *pract.q.q.* 28.*post nu.*8. Diaz. *in pract. crim.can.cap.*87. *in fin.* Clar. *in pract.crim.§.fi.q.*38.*vers.sed hic quaero.circ.med.* Boss. *in tit.de fals.num.*110 & Alij.

Quidquid dixerit Glos. *in l.nullū. C.de testib. in verb. præscriptionem*, licet eam sequuti fuerint *ibidem.* Bald. Cyn. & Salicet. nam in hoc communiter reprobatur, vt tradit Paul. de Castr. *ibid.* & Innoc. & Alij *in dict.ca. verum,* & Card. Alex. *in cap. de accusatione. col.*32. *vers. sed quid si clericus* 2.*q.*8.

Neque est in hoc audiendus Federic. de Senis *in cōs.* 93. quod incip. *Factum tale est.* vbi ait, Iudicem sæcularem posse Clericum coram eo falsum deponentem punire ex officio, in pecunia, & extraordinariè: non autem ad partis instantiam, quamuis illum sequatur Gulielm. de Benedict. *in cap. Raynutius.p.*1. *nu.*142. *fol.* 79. qui dicit sic seruari in Gallia, quem refert Cassaneus, *in Consuetud.Burgund.fol.*52. *num.*87. & Aufrer. *in clem.*1.*de offic.ordin.fallent.*2.*reg.*1.

95 Nam talis obseruantia Galliæ, potest esse, vel per abusum, vel per Summi Pontificis priuilegium ex concordatis Sedis Apostolicæ cum Galliarum Rege. Vnde secluso tali priuilegio esset huiusmodi abusus extirpandus: cum Clericus, tam principaliter, quam incidenter nullo modo conueniri possit passiuè per Iudicem laicum, *vt ex text.in Auth.statuimus.C.de epis.& cleric.* per quā correcta fuerūt omnia alia Iura antiqua, in quibus dispositum erat, quod in criminali causa Clericus conueniri posset coram Iudice sæculari, *vt in Authent. tit. Vt Cleric. apud propr. episc.per tot.& in §.fin.Auth.de sanctiss.episcop. & Authent.Cleric.C.de episc.& cleric.* hodie tamen isti textus non obseruantur, quia vt dictum est, fuerunt correcti per nouissimam *præcit.Auth. statuimus.* Vndę in præsenti neq; spontè Clericus cōueniri potest corā Iudice laico, etiam prorogando iurisdictionem cum iuramento, *cap.si diligenti.de for.compet.* Imò neque cum consensu sui Episcopi iurisdictionem Iudicis laici prorogare potest Clericus. Glos. & Abb. *in cap.significasti.col.fin.de for. comp.* Quod procedit, non solum in actionibus personalibus: verum etiam super realibus. *cap.fin.de iudic.cap.si clericus laicum de for.compet.* Abb. *in cap.Ecclesia S.Mariæ.col.antepen. de constit.* vbi cæteri Canonistę communiter. Idem Abb. *in cap. qualiter, & quando.de iudic.*

96 Puniri igitur debet Clericus falsum deponens coram Iudice laico à proprio Ordinario, cui à Iudice sæculari remittēdus est, & pœna est depositionis perpetuæ de Iure Canonico, & detrusionis in monasterium, vt pœnitentiam agat. *cap.si episc opus.*50.*dist.*& ibi Præpos. Abb. *in c.*1.*de crim.fals.* Couar. *in d.c.quamuis pactum.p.*1.*§.*7.*num.*6.*de pact.in* 6. Clar. *lib.*5.*§.falsū præcit.vers.pœna* Farinac. *de testib. q* 67. *num.*7. Diaz. *in Pract.crim.can.cap.*96. Rodriq. *quæstion.Regular.tom* 2. *q.*32.*art.*1.

97 Sed quæritur, an Reus objicere possit falso testi quæcumque crimina, ad eius testimonium refellendum?

Respondetur affirmatiuè, dummodo crimina sint vera, & faciant ad sui defensionem: tam si sint publica, quam occulta, quæ eius testimonium eneruent, & alia via non possit se defendere. Et ratio est manifesta, quia talis reus, respectu falsi testimonij, est innocens, & sic se defēdere potest vim vi repellendo. Mich. Salon. 2.2.*q.*70.*art.*3.*controu.*1. *conclus.*2. siuè falsum dixerit ex malitia, siuè ex ignorantia inuincibili, quia in pari causa innocentię tenetur potius proprię vitæ consulere, quam alienę. Cordub. *lib.*1. *quęstion.q.* 38. *sub quarta ratione opinionis secūdę vers.sed vt semel.* Sot. *lib.*5.*de inst.q.*1.*ar.*7.*in fin.corpor.* Petr. Nauar. *li.*2. *de restit.cap.*3.*dub.*2.*in fin.num.*348. Sayr. *in clau.Reg.lib.*12. *cap.*19.*num.*27. *vers.secundò certum est, in fin.*

98 Crimina autem, quæ non sunt vera, sed falsa, non potest Reus testi falso opponere ad eius dictum eneruandum, & infirmandum, siuè testis falsum dixerit, siue verum; siue iuris ordine seruato, siuè non, Sot. *d.lib.*5.*de inst.q.*7.*art.*3. Salon. *vbi sup.* & Sayr. *ibid. vers.primò certum,* Rodriq. *in tract. de ordine iudicial.c.* 8.*conclus.prima.* Ratio est, quia objicere alicui crimen falsum, est mendacium perniciosum, & intrinsecè malum, & sic illicitum. Doctor. *citat.* Et si Reus opponat crimen aliquando falsum contra testem falsum, qui in causa contra ipsum, falsum testimonium dixerit, etiā quod alia via se defendere nequeat, nisi objiciendo falsum crimen testi falso: adhuc ipse reus peccat grauissimè, & malè facit, & contra iustitiam, & contra Charitatem in ordine ad testem: quia non dicitur se defendere, sed iniustè aggredi per mēdacium, quod nulla de causa licitum est: nam non sunt facienda mala, vt veniant bona. Diu. Paul. *ad Roman.* 3. Habet enim in tali casu ius negandi delictum falsò sibi impositum, sed non imponendi testi falsum crimen. Salon. 2.2.*quæst.*70. *artic.*3.*controu.*2.

PRAX. PROCESSVS.

99 His positis prosequi necesse est de more ea, quæ ad modum practicum formandi processum criminalem spectant: Vnde continuando sequentia cum antecedentibus in fine præcedentis sectionis 4. prænotatis, dico, quod accidit aliquando, vt aliquis testis citatus per Curiam ad testimoniū veritatis per-

hibendum, non compareat infra terminum præfixũ; & tunc eo elapso incusantur contra eum contumaciæ, prout fieri solet in causis ciuilibus. Quorum formulæ habentur supra. *in Pract. Ciuil. p. 2. sect. 1. subsect. 3. de contum. Rei num. 7.* quo facto Promotor Fiscalis instat, vt procedatur contra illum ad condemnationem pœnæ comminatæ in citatione, infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma instantiæ Fisci pro testis condemnatione.

Die.... Mens.... Ann....

Pro Curia, & Fisco N. contra N. de N. &c.

In Episcopali Curia N. & coram Reuerendiss. Domino Vicario Generali eiusdem comparuit N. Promotor Fiscalis in vltima hora termini peremptorij supradicto assignati, & accusatis contumacijs supradicti N. non comparentis in termino citationis ipsi factæ ad informandam Curiã, vt in actis, &c. & facta reproductione dictę citationis, & relationis, &c. ac pręcepti facti de comparendo personaliter, scutorũ tot, in casu, etc. exequuti per N. Curiæ Cursorem, prout, &c. Cuius, etc. contumaciã, etc. ex qua cõparere neglexerit, ne de eius inobedientia gloriari valeat, instetit, et instat, eũdem (si verò fuerint plures, dicatur in plurali eosdem, & eorum quemlibet) *mulctari, & condemnari in pœnam scutorum tot, &c. in dictis citatione, & præcepto contentam, attenta perseuerantia eiusdem in contumacia, & mandatum quodcumque necessarium, & opportunum decerni, & relaxari. Alias &c. protestatur; &c. & prædicta, &c. omni meliori modo, &c.*

100 Quò facto solet Iudex, siuè Ecclesiasticus, siuè sæcularis in quibusdam Curijs procedere ad citationem ad audiendam sententiam condemnatoriam, & videndum se condemnari ad pœnam, qua exequuta, vt fieri solet, deuenitur ad sentẽtiam, iuxta petita per promotorem Fiscalem, prout sequitur, vel per aliam huic similem, videlicet.

Forma sententiæ mulctæ Testium.

Qui Perillustris, & Reuerendiss. Dominus N. Vicarius Generalis N. (si vero sit Alter Iudex, dicatur, prout est) *sedens, &c. prædicta, &c. & visis, &c. Vnde visis citationibus, & præceptis contra supradictũ N.* (vel *supradictos N. N. & N. & eorum quemlibet*) *relaxatis, visis relationibus, & exequutionibus Cursoris; visa eius,* siue *eorum contumacia, & quod cõparere non curauit,* siue *non curauerunt; Visa citatione pro hac die ad videndũ se mulctari, &c. ac visis alijs, &c. ne de eius,* siue *eorum contumacia, & inobedientia vllo vnquam tempore gloriari valeant, supradictum N.* siue *supradictos N. N. & N. & eorum quemlibet condemnauimus, et mulctauimus in pœnam scutorum tot, &c. pro quolibet in dictis præceptis, & citationibus contentam; prout pręsenti decreto condemnamus, & mulctamus, & pro condemnatis, & mulctatis haberi volumus, & mandamus; quam pœnam Cameræ Episcopalis N. siuè fabricæ Ecclesię N. vel Hospitali N. applicari volumus, & mandamus, & pro applicata haberi dicimus, & decernimus, &c. ac pro prædictis omnib. mãdatum quodcumque necessarium, et opportunum relaxãdo, & decernendo: & ita, &c. Dicimus, & condemnamus, &c. non tantum, &c. sed omni, &c.*

Ego N. de N. Vicarius Generalis N. ita pronũciaui, etc. latũ, Actum, & publicatum in Banco Iuris C. P. Trib. sedẽte, &c. præsentibus ibidẽ N. N. & N. testib. habitis, etc.

N. Notarius, &c.

Vel alio modo, prout in quibusdam alijs partibus fit, videl.

Et per Reuerendiss. Dominum Vicarium Generalẽ N. visis contumacijs accusatis per Reu. N. Promotorem Fiscalem Curię contra N. de N. visa citatione, &c. visis videndis, & omnibus actis, &c. fuit prouisum, & decretum, quod dictus N. de N. reputetur contumax, prout reputatur, & proinde condemnatur ad pęnam scutor. tot, &c. in mandato contentam pijs vsibus applicandam, &c. & ita per hoc suum, &c.

N. Vicarius Generalis.

Prouisum in loco N. die N. mens. N. ann. N. C. S. P. T. præsentibus N. & N. &c.

N. Actuarius &c.

Quòd si testis excommunicationis pœna plectendus, erit, seruari poterit solitus ordo fulminandi sententiã excommunicationis, quem habes *infr. in tom. 2. p. 5. Prax. 7. sect. 2. n. 65. cum seqq.*

101 Vbi verò abseruatur, vt testes cogantur per torturam, ex causis superiùs enumeratis, puta quia sunt infames, ad purgandam infamiam: vel socij criminis, vel varij, & huiusmodi, inferri vtique potest. Huius autem tempus, modus, & forma coactionis, & torturæ ad testimonium ferendum Iudicis arbitrio remittitur. Et in Practica seruati vidi, quod talis tortura inferatur, absque aliquo termino, & disputatione, ad euitandum periculum subornationis, vt supra dictum est latè.

Prosequendo igitur examen testis, *prout in sect. 3. præced. in num. 90.* quando deueniendum est ad torturam testium aliqua exceptione laborantium, post vltimum interrogatorium; fieri debet infrascriptum, vel huic simile decretum, videl.

Forma Decreti de torquendo teste infami, vel exceptione aliqua laborante.

Tunc Dominus sedens, &c. Visis, &c. stante qualitate Personæ ipsius examinati, considerata infamiæ nota, qua affectus reperitur: ad tollendam maculam prædictam, & vt eius dictum magis afficiat nominatum, ac ad omnẽ aliũ meliorem finem, & effectum, mandauit ipsũ examinatum duci ad locũ torturę, ibique spoliari, ligari, et funi applicari

Qui sic adductus, &c. Et prosequitur examen iuxta facti contingentiam, prout infra *n. 103.* vbi de tortura testis verisimiliter informati inferenda agitur.

102 Vbi verò casus acciderit, vt torqueri debeãt Testes varij, vacillantes, cõtrarij, & similes; Tunc prosequendo similiter examen, cum deueniri debet ad actum torturæ, in vltima responsione testis ad Iudicis interrogationem facta: fieri debet decretum de torquendo, prout sequitur, vel huic simile, videl.

Forma Decreti de torquendo testem varium, vacillantem, vel qui aliud extra Iudicium, & aliud in Iudicio dixit.

Tunc Dominus sedens, &c. Visa variatione ipsius examinati, qui in præcedenti suo examine dixit, se vidisse Titium percutientem Caiũ, & modo negat, se illum vidisse: Vel; *vidisse percutientem lapide, & tali loco; modo ait vidisse percutientem gladio, seù ense, & in alia loco, quam prius deposuerat.* Vel; *qui aliud extraiudicialiter, præsentibus testib. affirmauit; aliud verò modo iudicialiter examinatus deponere non dubitauit: Ad tollẽdam omnẽ maculã periurij, si qua inest ab eius persona* (si primum dictũ fuit iuramentum) Vel *ad purgandum omnem defectum varietatis, si quis inest, & ad videndum in quo dicto ipse examinatus persistat, ac ad omnẽ alium meliorem finem, & effectum mandauit eumdem examinatum duci ad locũ tortura, ibique spoliari, etc. prout infra num. seq.*

103 Quòd si torquendus sit testis, qui verisimiliter informatus est de delicto commisso, & tamen ueritatem dicere recusat, ut supra dictum fuit, tunc prosequendo examen, ut aliàs dixi, fieri debet Decretum de illo torquendo sub infrascripta, uel simili;

Forma

Forma Decreti torturæ teſtis veriſimiliter informati.

Tunc Dominus viſis, & auditis prædictis, & pluribus monitionibus ipſi examinato factis, vt veritatē fateatur; conſideratoque, quod ipſe fuit præſens in loco, vbi homicidium (verbi gratia, vel aliud delictum) *commiſſum fuit, tempore, quo fuit commißum; & quod veriſimiliter videre potuit, quomodo factum ſe habuerit, vel qui fuerint delinquentes, aut quibus veſtimentis induti, vel quibus armis armati incederent, licet ipſe hoc expreſsè inficiari conetur; ac conſideratis alijs indicijs ex proceſſu reſultantibus, & contra dictum examinatum facientibus.*

Ad effectum habendi ab ipſo examinato plenam, & integram veritatem, ſuper præmiſſis, de quibus, vt dictum eſt, veriſimiliter apparet, quod ſit informatus; atque ad omnem alium meliorem finem, & effectum, mandauit ipſum examinatum duci ad locum torturæ, ibique ſpoliari, ligari, & funi applicari.

Qui ſic adductus, dum ſpoliaretur, & ligaretur, fuit per Dominum benignè monitus, & hortatus, vt tandem liberè veritatem dicat, & recedat ab ipſius pertinacia; nec expectet, quod in funem eleuetur, prout eleuabitur, quatenus adhuc in eius obſtinatione perſiſtat.

Reſpondit. *Sig. io non poſſo dir altro.*

Tunc Dominus cum videret ipſum teſtem omninò recuſare veritatem fateri, eumdem iam ſpoliatum, ligatum, & funi applicatum mandauit in altum eleuari.

Qui ſic eleuatus cœpit clamando dicere. Ohime. Oh Dio. Oh Maria Vergine del Carmine aiutatemi, &c.

Et ſic ſequitur examen notando verba, & motus modo, & forma, quibus fit in tortura Rei delinquentis, *de quo vid. infr. ſect. 14. in Prax. proceſſ.*

Si verò examinatus, fuerit vicinus, &c. dici poteſt.

Conſiderato, quod ipſe examinatus eſt vicinus. Vel eſt ſolitus frequentare locum, in quo fuit repertum cadauer, (vel fuit commiſſum tale delictum,) *& quod propterea poteſt eſſe informatus de veritate facti, ac de ipſis delinquentibus, concurrente etiam mala fama, & opinione ipſius examinati, &c.*

Vel ſi teſtis prius dixerat ſe ſcire omnia, mutatis mutandis, dici poterit.

Conſideratis verbis per ipſum examinatum extraiudicialiter prolatis, de quibus in proceßu, &c. Ex quo manifeſtè apparet, quod ipſe eſt informatus de veritate, & de ipſis delinquentibus. Ad effectum, &c. & ſequere, vt ſupra notatum eſt.

104 Quando verò inferenda erit tortura teſti ſubornato ab aliquo, mediante pecunia, vel promiſſione alterius rei, vt etiam ſupra fuit dictum; ad effectum detegendi ſubornatores, interloqui ſolet, eodem modo, quo ſupra, in progreſſu ipſius examinis, interponendo ſequens decretum, vel huic ſimile, videl.

Forma Decreti torturæ teſtis ad detegendam ſubornationem.

Tunc Dominus ſedens, &c. Viſis, &c. Viſa depoſitione per ipſum examinatum facta ſub die tali, etc. in qua aſſeruit vidiſſe Titium tale delictum committere, conſideratiſque pluribus circumſtantijs dictam depoſitionem concomitantibus, quæ verificatæ fuerunt, & quæ ſunt adeo veriſimiles, vt omninò credendum ſit, ipſum examinatum in dictu teſtificatione verum dixiſſe, modo autem mentiri, præſertim cū ea, quæ in prima ſua depoſitione dixit, ultroneus de plano depoſuerit, nec modo ſufficientem, aut veriſimilē cauſam alleget huiuſce ſuę variationis, et propterea ualde credibile, ac veriſimile ſit, ipſum examinatum ad dictam priorem depoſitionem reuocandam, ab aliquo ſubornatum fuiſſe. Ad effectum ſciendi ab ipſo examinato, an ab aliquo ſiuè aliquibus, & à quo, ſeù quibus ſubornatus fuerit ad dictam priorem depoſitionem reuocandum, ac omnē meliorem finem, & effectum; Citra tamen præiudicium quorūcumque Iurium Fiſco ex dicta priori depoſitione competentium, & acquiſitorum, quibus per præſentem torturā nullo modo præiudicare intendit, & non alias, aliter, &c. de quo expreſsè proteſtatus fuit, & proteſtatur; Mādauit ipſum examinatum duci ad locum torturæ, &c. vt ſupra notatum eſt præcedenti numero *verſ. ad effectū in fine.*

105 Quando verò, vt ſupra dictum fuit, ex dictis teſtium, vel ex alijs indicijs præcedentibus fieri debet perquiſitio in domo Rei, vel alterius delinquentis, pro inueniendis rebus furatis, vel armis prohibitis, aut ſimilibus, tunc fieri poteſt ſub infraſcripta, vel ſimili.

Forma perquiſitionis domus Rei, vel Alterius Delinquentis.

Die . . . Menſ. . . . Ann. . . . in Ciuitate, vel in Loco N. Perilluſtris, & Reuerendiſſimus Dominus Vicarius Generalis N. (ſiuè N. Gubernator N. &c.) *una mecum Notario, & teſtibus infraſcriptis, pro Iuſtitiæ complemento, et ad omnem meliorem finem, et effectum, acceſſit ad domum N. de N. conſtituti,* (ſiuè, &c.) *ſitam in Ciuitate, ſeù Terra N. in loco, ſeù Platea dicta N. propè domum N. de N. ex uno latere, & domum N. ex alio, &c. quam reperijt clauſam, & cum pluriès pulſato oſtio, nemo reſponderet, & uideretur nullus in eo manere, mandauit eamdem domum per Clauarium aperiri, prout per dictum Clauarium accerſitum aperta fuit,* (Vel ſi Clauarius haberi non potuerit, aut aliter aperiri, quam per fractionem oſtij, dicatur: *Et cum alio modo aperiri non poſſit, mandauit fores dictæ domus per uim recludi, prout calcibus per Birruarios in eas iactis apertæ fuerunt,*) *& in dictam domum una mecum Notario, & teſtibus prædictis, ac Birruarijs concomitantibus ingreßus cœpit per omnes ſtantias illius ambulare, & perquirere; Et tandem in quadam Camera exiſtente propè cameram lectus in quadam capſa corio rubeo cooperta, uulgò dicta baguglio, ſimiliter clauſa, ſed pariter hæc per uim aperta fuit, cum alio modo aperiri nequiret, fuerunt reperta multa bona, & ſuppellectilia, et inter cætera, quædam inſtrumenta ferrea, et arma prohibita, præſertim quoddam paruum ſcoplū, uulgò dictū archibuſectum ad rotam longitudinis unius palmi cum dimidio, cum capſa ex ligno nucis confectum, benè laboratum, & multis imaginibus delineatis: ac calybe celatis, cuius rota uidebatur eſſe cū ſpeculo, et in extremitate deauratu, et in calce delineatū erat cū minutis filis eburneis. Et cū de mādato Domini unus ex birruarijs aſtātibus periculum feciſſet, an eſſet uacuum, fuit quidem repertum onuſtum, et de mandato eiuſdē Domini materia intus exiſtente extracta, reperta fuit quædam quantitas pulueris archibuſij, et duæ pilæ plumbeæ, quæ omnia ego uidi, et de mandato, ut ſupra annotaui: Tunc Dominus præfatus uiſis prædictis mandauit mihi Notario, & dictis teſtibus, ut ſupra capſum dicti archibuſecti litteram B. Maiuſculam formaremus, & nomina, ac cognomina noſtra ſcriberemus, prout per me, et teſtes prædictos formata, & ſcriptu fuerunt, ac deinde tam dictum archibuſectum, quam puluerem, & pilas ex eo extractas mihi cauſæ Notario conſignauit, et per me cautè cuſtodiri mandauit; animo, &c. omni, &c. Actum die, & loco ſupradictis, præſentibus ibidem N. N. & N. teſtibus ad prædicta omnia uocatis, habitis, & rogatis, &c.*

Idem ſeruandum erit in annotandis alijs rebus repertis in domo Rei, vel alterius, quando fit huiuſmodi perquiſitio, vt ſi inuentæ fuerint ſcripturæ, dicatur: *Fuerunt repertæ multæ ſcripturæ, cum quodam proceſſu de partibus Pro N. de N. Terræ N. Diœceſis N. contra N. de N. &c.* Si verò fuerint litteræ, dicatur: *Fuerunt repertę*

repertę quadam litterę apertæ, sub datum Neapolis *die tali mensis.* N. *anni.* N. *quarum tenor erat. Molto Illustre Signor mio Patron Osseruandissimo. Essendo arrinato, &c. cum subscriptione in fine. Affettionatissimo Seruitore* N. de N. *Inscriptio uerò à tergo talis erat. Al Molto Illustre Signor mio osseruandissimo Il Signor* N. *de* N. *Roma. Sigillum autem cognosci non poterat, quia iam depressum erat.* & sic de singulis rebus repertis fiat, secundum diuersitatem ipsarum. Postea subiungi debet. *Quæ quidem scriptura, seù litteræ fuerunt de mandato Reuerendissimi. Domini prius per me signatæ litteris R. & S. maiusculis, deinde per ipsos testes eorum nominibus, & cognominibus in summitate primę faciei hoc modo, uidelicet.*

Io N. *de* N. *fui presente, quando queste scritture, ò lettere furono trouate in casa di* N. de N. Et si sit præsens Reus ipse, dicatur.

Io N. *de* N. *confesso, che le presenti scritture, ò lettere sono state trouate in casa mia, come di sopra, &c.*

Quòd si testes, vel Reus ipse scribere ignorauerint, iniungi debet, vt signum crucis apponant more solito, &c.

Idem ordo seruari potest in perquisitione facienda ex alijs causis, & rationibus, mutatis mutandis.

Idem etiam ordo seruandus erit, si inueniantur chartæ scriptæ infamiam alicuius continentes, quæ communiter libelli famosi appellari solent. Et similiter si reperta fuerint aliqua instrumenta ad falsam monetam fabricandam pertinentia, vel ad ipsam tondendam, aut adulterandam; & sic de reliquis. Vel si tempore carcerationis inuentæ fuerint penes eumdem Reum per familiam Curiæ litteræ, aut aliquid aliud; quæ quidem bona, aut litteræ, dum Constituitur Reus, sunt ipsi exibendæ, vt eas recognoscat, ad magis conuincendum de mendacio, de quo dicemus infra *Sect. 9.*

SECTIO VI.

De Citatione Rei Delinquentis post captas Informationes.

SVMMARIVM.

1 *Citatio triplex est in criminalibus regulariter Verbalis, Realis, & per edictum.*
2 *Realis citatio quæ?*
3 *Citatio per edictum, quæ?*
4 *Citatio, quid sit?*
5 *Citatio in criminalibus omninò necessaria, secundum Ius Canonicum; Imo de Iure Diuino.*
6 *Citatio unica non sufficit in criminalibus.*
7 *In citatione, an sit inferenda causa, quare citetur.*
8 *Citatio, quæ requisita continere debeat.*
Peremptorius terminus, an semper requiratur in citatione.
9 *Citatio per quem exequi debeat.*
10 *Citatio scribi debet in Actis Curiæ.*
Citationis exequutio numquam committenda parti aduersæ.
11 *Citatio fieri debet cum competenti termino.*
12 *Citatio criminalis fit ad camparendum personaliter.*
13 *Procurator non admittitur ad comparēdum pro Reo.*
14 *Procurator quando admittatur in criminalibus.*
Casus, in quibus admittitur Procurator, etiam in criminalibus.
15 *Citatio, an facienda sit personaliter, an uerò domi.*
16 *Diligentia fieri debet per Cursorem, de habendo personam citandi.*
17 *Citatio, ad finem excommunicandi, requiritur, ut personaliter fiat.*
18 *Citatio domi, si malitiosè, quis latitaret, ne citaretur; ualeret etiam in excammunicatione.*
19 *Latitans malitiosè, quando quis dicatur.*
20 *Citatio domi, secundum Vantium, in omni casu ualida erit.*
21 *Cursor citans, an teneatur diligentiam facere de habendo personam citandi.*
22 *Cursor habēs in cōmissis, ut citaret de persana, si haberi posset, alias domi, tenetur exprimere diligentiā.*
23 *Cursori referenti cum iuramento creditur.*
24 *Citatio domi facta ualet, etiam si tunc nullus esset in domo de Iure Regni.*
25 *In citatione domi facta requiruntur duo Testes.*
26 *Cursores in Regno sunt uiles personæ, & ideo ut eis credatur, requiritur præsentia duorum testium.*
27 *Cursor citare uolens potest per uim domum intrare.*
28 *Delinquens citari potest, etiam in alieno territorio, cum licentia superioris loci.*
Iurisdictio una coadiuuari debet per aliam.
29 *Vagabundus Clericus ubi citari debeat.*
30 *Accessus non tutus constare debet in Actis.*
Citatio per edictum, quando fiat.
31 *Citatio unica non sufficit in criminalibus ad condemnandum Reum.*
32 *Sufficit tamē ad alios effectus, si sit cum peremptorio.*
33 *Terminus ad comparendum, esse debet competens; alias non arctaret reum.*
34 *Terminus prædictus, qualiter computandus.*
Termini, seù citationes sunt arbitraria.
35 *In terminis assignandis ad comparendum, quæ consideranda.*
36 *Citatio die feriata facta ad diem non feriatā, ā ualeat.*
37 *Citatio cadens in die feriata non afficit citatum, nisi post diem feriatam, etiam si plures fuerint.*
38 *Copia citationis semper relinquenda citato.*
39 *Dies iuridica citationis, qualis attendenda, loci ne, ubi quis citatur, an Curiæ, ubi comparet?*
40 *Nomen citandi non est adeo necessarium in citatione, unde citari potest per signa.*
41 *Relatio Cursoris citantis est de substantia citationis.*
42 *Relationis requisita, quæ?*
Cursoribus non multum creditur in criminalibus.
43 *Relatio prædicta scribi debet in actis; alias si de ea non constet, non potest procedi.*
44 *Effectus citationis, qui sint?*
45 *Citatio tolli potest, quatenus concernit Ius positiuum.*
46 *Citatio ad sententiā post conclusū in causa tolli potest.*
47 *Excommunicatio comminata in citatione, est ferendæ non latæ sententiæ.*
48 *Citationis ad informandum forma.*
49 *Citationis ad recipiendum copiam capitulorū forma.*
50 *Citationis per edictum forma.*
51 *Relationis forma in criminalibus.*

POstquam Iudex ex informationibus captis sufficientia habuerit indicia contra Reum delinquentem, quod delictum, de quo inquiritur, commiserit, debet illum de Iure Canonico citare ad comparendum, & se exonerandum; aliàs procede poterit contra ipsum in contumaciam, seruatis seruandis. Vnde in præsenti Sectione plura à Nobis de more uidenda erunt. Et Primò, Quotuplex sit citatio in criminalibus. Secundò, Quid sit. Tertiò, An sit Reus necessariò citandus. Quartò, An in citatione sit inferenda causa. Quinto, Quomodo concipi debeat. Sextò, Qualiter exequenda sit. Septimo, Qui sint effectus citationis in criminalibus.

1 *Quoad primum*, notandum est, quod licet dentur plures species citationis, de quibus quędam pauca prælibauimus supr. *in Tract. ciuil. p. 2. sect. 1. subsect. 2.*

sect. 2. nu. 2. cum plurib. seqq. omissis tamen alijs dico, quod in criminalibus, vt plurimum, tripliciter citari potest Reus; nimirum verbaliter, realiter, & per edictum. Verbalis citatio propriè est illa, quæ solis verbis, & viua voce fit, vel per Iudicem ipsum in actu, ac exercitio iurisdictionis, *iuxta text. in cap. cum dilect. verf. viua voce de dol. & contumac.* & hæc habet vim trine citationis. Glos. *in cap. consuluit, verb. terminum. de offic. delegat. & in l. 2. C. quomodo, & quand. Iud.*

Vel fit per Nuncium, seu Cursorem, præcedente mandato Iudicis. *cap. cum paratus de appellation.* Et hæc fieri potest de persona, & in domo citandi, etiam ianuis clausis, ante domum, vel quando citandus comparet in fenestra. *l. satis. ff. de in ius vocand.* Item fieri potest in Ecclesia. *l. præsenti. C. de his qui ad Eccles. confug.* Et si citandus latitauerit, ne citetur, præsentari debet per Ecclesiæ Rectorem in loco intra fines Ecclesiæ, vt possit per Nuncium citari. *vt in d. l. præsenti habetur in fin. §. 1.* in illis verbis: *Quod si in finibus Ecclesiasticis latitant; Religiosus œconomus, seu defensor. Ecclesiæ, vel certè quem his negotijs commodiorem, authoritas Episcopalis elegerit, reconditam, latentemque personam decenter, sine vllo incommodo monitus intra fines Ecclesiæ, si inueniatur, præsentet.* Vbi Glos. *in d. verb. præsentet*, ait; *præsentet volenti monere, vel citare.* Minus propriè verò verbalis citatio est, quę fit in scriptis; nam verba, vel proferuntur, vel scribuntur; cum proferuntur tantùm, dicitur verbalis propriè, vel non scripta citatio; cum scribuntur, dicitur minus propriè verbalis, seu scripta, *vt in l. sed, & interpellatur. §. arbiter. ff. de recept. arbitr. & in l. cum verò. §. euocari. ff. de fideicommissar. libert.*

2 Realis autem citatio, quæ & Personalis dicitur, est, quando quis citatur realiter, hoc est capitur de persona per ministros Curiæ, & carceribus detruditur. *cap. dilectis. de appellat. cap. si clericos. de sent. excom. in 6.* & vtrobique Abb. Felin. & Alij. *& l. 2.* vbi Glos. Iaf. Bart. & DD. *ff. de iurisdict. omn. iudic. & in l. consentaneum. C. quomod. & quand. Iud.* de qua Marant. *in spec. Aur. act. 6. ver. rectè conceptatur citation. nu.* 58. Vbert. *de citationib. tom. 1. cap. 7. num. 150. & seq.* Et hæc citatio efficacior, & potentior est omnibus alijs. *l. 2. C. qui bon. ced. poss.* Soccin. *de citation. art. 3. num. 1.* Et fieri potest in Criminalibus, & in Ciuilibus. In Criminalibus quidem contra quærelatos; vel indiciatos de crimine, vel repertos in flagranti crimine. *l. nemine, m,* & ibi Glos. & DD. *C. de exhibend. reis, & l. interdum fur. §. qui furem. ff. de furt.* In Ciuilibus verò fit, Vel contra debitorem suspectum de fuga, *vt in l. ait Prætor. §. si debitorem. ff. quæ in fraud. credit.* Vel contra contumacem. *d. l. consentaneum. C. quom. & quand. Iud. & §. si verò Auth. de exhib. reis.* Vel contra Reum conuentum vigore rei iudicatæ, seruata dispositione. *l. à Diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudic.* hoc est, vt prius exequantur bona, & in eorum defectum capiatur de Persona; alias non. Glos. & Bart. *in l. 3. §. tutor. ff. de susp. tutor.*

3 Citatio verò per edictum est, quando ille, qui citari debet, ob non tutum accessum citari non potest, & sic ne Nuncius periclitetur, si accederet ad locum, vbi citandus degit, decernitur citatio in scriptis ad instar edictorum, quæ olim in Albo Prætorum proponebantur; & sic affiguntur in ianuis, vel locis publicis Curiæ; vel in ianuis Cathedralis & maioris Ecclesiæ illius loci, seu Terræ, in qua oriundus est citandus, ad hoc vt ad eius notitiam perueniat citatio; & tunc per comminationem, vt per illam habeatur pro citato; afficit eum æque, ac si personaliter citatus fuisset. ita decreuit Summus Pontifex Bonifacius Octauus. *in extrauag. Rem non nouam. de dol. & contum.* Quæ tamen Constitutio tamquam valde rigorosa moderata fuit, per Clement. V. *in clement. 1. de iudic.* vt talis citatio tunc solum procedat, quando citandus impedit, ne citetur; vel eius domicilium est in loco, ad quem non datur tutus accessus. Glos. *ibid. in verb. restringimus.* Idem statuitur in materia appellationis per eumdem Clement. V. *in clement. causam de elect.* Vbert. *ubi sup. d. cap. 7 num. 275.*

Nota tamen, quod hæc citatio ob non tutum accessum non potest per quemlibet Iudicem de Iure Canonico decerni, nisi ex speciali Papæ commissione; vt expressè cauetur. *in d. extrauag. rem non nouam de dol. & contumac.* in illis verbis: *Id Nobis specialiter, & ex certa scientia iubentibus.* vbi Glos. *in uerb. albo*, & aduertit idem Vrbet. *loc. cit. nu. 276.* Idem habetur *in d. clement. 1. de iudic.* ibi: *Ipso Papa specialiter, & ex certa scientia mandante*, vbi Glos. *in verb. specialiter*, tradit non sufficere mandatum generale de citando, nisi Papa specialiter exprimat citationem per hanc formam fieri posse. Idem firmat Bartol. *in extrauag. constit. Ad reprimendum. uerb. per edictum. num. 1. in Authentico.* Et quotiescumque Summus Pontifex dat facultatem alicui citãdi per edictum, sæper de stylo apponitur clausula in commissione: *constito summariè de non tuto accessu.* Cafsador. *decis. 2. de dol. & contum.* vbi *num. 2.* ait, quod testes dicere debent, se credere, quod impossibile sit, ob non tutum accessum, aliquem citari posse; vt per Rot. *decis. 22. de rescr. in antiq.* vbi etiam habetur; quod neque sufficeret solum iuramentum partis super non tuto accessu. Neque sufficeret sola Iudicis assertio. *iuxt. tradit. in cap. quoniam contra de probation.* Bero. *cons. 65. nu. 54. uers. nec Iudici asserenti lib. 1.* Mandof. *de commiss. formul. 4. in uerb. etiam per edictum publicum. ante fin.* vbi in *uers. & ibi dictis addo ait*, Rotam admittere testes singulares ad probandum non tutum accessum.

Nota insuper, quod hæc citatio per edictum, ob non tutum accessum decerni, & exequi potest, etiam die feriata. *iuxt. practit. extrauag. rem non nouam.* ibi: *etiam extra solemnes dies, & d. clem. 1. de iudic.* ibi: *etiam diebus solemnibus, quam in alijs.* & Cafsador. *decis. 5. de dol. & contum.* Vestr. Prax. *lib. 4. c. 3. nu. 6.* & ibi Grauat. *num. 13.* Et in ea apponendus est terminus competens ad comparendum, *vt in d. extrauag. rem non nouam*, ibi: *post terminum lapsum, quem considerata locorum distantia uolumus citationibus ipsis competentem apponi.* & habetur *in d. clem. 1. de iudic.* & notatur per Bart. *in d. extrauag. ad reprimendum. uerb. per edictum.* Caputaq. *decis. 263. num. 10. par. 2.* Imò quod terminus solitus in alijs citationibus dari, duplicari debeat in istis per edictum, censuit Cot. *in Ianuen. separationis Thori 16. Februarij 1632. coram D. Coccino.* Et si terminus esset breuis, non arctaret citatum ad comparendum, etiam post terminum. Put. *decis. 150. nu. 2. lib. 3.* Crescent. *decis. 6. de dol. & contum.* Calsador. *decis. 6. num. 3. eod. tit.* Et à breuitate termini datur appellatio. Rot. *decis. 5. de rescr. in non.* Pot. *loc. cit.*

Nota tertiò, quod hæc citatio affigi debet in locis publicis, & frequentatis, ut ab omnibus videri, & legi possit. *ut in d. extrauag. rem. non nouam, et d. clem. 1.* habetur, & in partibus extra Curiam sufficit poni in locis vicinis, quamuis non vicinioribus domicilio citandi, dummodo uerisimilem notitiam habere possit citandus Achil. *decis. 5. de dol. et contum.* Cafsador. *d. decis. 6. num. 1. eod. tit.* Vant. *de nullit. ex def. citat. nu. 140.* Et non solum affigi, sed etiam affixa dimitti debet per aliquod temporis spatium, *uc habetur in practit.* Iurib. videlicet. *in d. extrauag. rem non nouam* in illis uerbis: *ut cunctis possit patere, et ita deferre citatis.* Sed priùs est legenda alta voce in multorum præsentia, & postea affigenda, *ut in d. clement. causam. de election.* ibi: *perlecto*

illius

illius tenore. vbi Glos. in verb. perlecto, ait debere integrè legi. Vnde nisi integrè legatur, citatio non diceretur legitimè exequuta, & consequenter non valeret. Rot. decis. 8. de dol. & cont. in non. & decis. 325. n. 6. p. 3. lib. 3. diuers. & decis. 224. n. 10. p. 5. recent. Cassador. decis. 4. num. 1. de dol. & contum. & Achill. decision. 14. cod. tit.

4 *Quoad secundum*, quid sit citatio, notandum est, quod nihil aliud est, quam in ius vocatio. vt in tit. ff. & C. de in ius vocand. vbi DD. communiter, & Ego dix. in d. sect. 1. subsect. 2. num. 1. ideo non est hic amplius immorandum.

5 *Quoad tertium*, an scilicet Reus sit necessariò citandus, notandum erit, quod regulariter secundum Ius Canonicum debet quilibet citari, aliàs non potest contra ipsum aliquid definiri. cap. 1. de caus. poss. & propr. citatio enim est de Iure Diuino, quia in sacra Genes. cap. 3. habetur, quod cum peccasset Adam, Deus illum vocauit, antequam iudicaret, dicens: *Adam vbi es*; de quo in cap. serpens. de pænit. dist. 1. & similiter habetur. Genes. 4. de Cain, qui postquam Abel fratrem suum occidisset, fuit à Deo vocatus, & citatus illis verbis: *Vbi est Abel frater tuus*. Item Genes. 18. cum Dominus condemnare voluerit Populũ Sodomorũ, prius dixit: *Descendam, & videbo, &c.* vt in cap. Deus omnipotens. 2. q. 1. Similiter habetur Numer. 16. de Dathan, & Abiron, qui antequam damnarentur, fuerunt per Moysem vocati, vt coram eo comparerent; & ita tenẽt communiter Theologi, secundum Alexand. de Ales. 3. p. summ. q. 45. art. 2. in tit. de processu iudicij. quod etiam Plato in dialog. 9. de legib. apertissimè docuit; & ita tenet similiter Brun. in tract. de indic. & tortur. in vltim. quæstion. Milleus in prax. crim. in glos. visis. fol. 49. post text. Gloss. & Bart. in l. 2. C. de offic. præfect. Vrb.

Quod est adeo verum, vt in Criminalibus requiratur citatio, quòd si Reus non citetur, vel citetur, sed non legitimè, condemnari non possit. Imò processus contra ipsum formatus, & omnia alia acta sunt ipso Iure nulla. Plot. cons. 51. Brun. cons. 89. num. 1. p. 1. Clar. q. 31. vers. 1. vbi de communi testatur. Sforz. Odd. cons. 72. numer. 1. vol. 1. vbi Alios adducit. latè Farin. cons. 14. num. 3. & Maur. Burg. in tract. de mod. proced. ex abrupt. centur. 1. q. 49. per tot. & latissimè Petr. Caball. in quæst. crimin. centur. 3. cas. 2. num. 269.

Quæ conclusio procedit, etiam in delictis notorijs, in quibus citatio fieri debet, non obstante notorietate, quæ aliàs est priuilegiata in modo procedendi. Brun. vbi sup. Clar. in Pract. crimin. q. 9. vers. quæro num-quid. vbi de magis communi. & q. præcit. 31. vers. primo in fin. Odd. loc. cit. num. 8. vbi Alios cumulat.

6 Imò ampliatur, vt non sufficiat vnica citatio in criminalibus, sed requirantur plures citationes. iuxta text. in l. absentem, in illis verbis: si sæpius admouiti. ff. de pœn. Clar. in d. q. 31. vers. quæro modo.

Secundò ampliatur, vt etiam requiratur peremptorius terminus ad comparendum, sicut in Ciuilibus. vt aduertit Scacc. d. tract. crim. lib. 1. cap. 91. num. 25. in fin. & cap. 92. num. 3. Marsil. in Pract. crim. §. postquam. nu. 66. ad effectum, vt si Reus per non comparitionem efficiatur contumax, habeatur pro confesso. Foller. in Pract. crim. for. secular. vers. Etsi confitebuntur. 4. p. 3. partis num. 16. Guazzin. defens. 20. cap. 1. num. 11. Afflict. in constit. Regni. incip. Pœna eorum n. 65. in fin. lib. 1. & Carauit. in Ritu Magnæ Curiæ Vicar. 120. num. 1. & In Regno citatio sine termino peremptorio non valeret, vt mox dicemus. num. 5. vers. quintò debet.

Sed difficultas est, an dictum peremptorium in Criminalibus valeat, si expediatur vnica tantùm citatio peremptoria; vel requirantur ad minus tres? Ad quam respondetur, quod si extaret statutum particulare, illud seruandum esset. Scacci. d. cap. 91. num. 34. & cap. 92. num. 4. Si verò non adesset, vnica peremptoria pro omnibus sufficeret; ita tenent communiter DD. vt inquit Felin. in cap. consuluit. num. 15. de offic. deleg. Boss. in tit. de sentent. num. 4. Clar. q. 21. vers. quæro modo num-quid. Scacc. cap. 99. num. 11. lib. 1. & Alij apud illos. Vnde patet, quod in hoc standum est consuetudini loci, & stylo Curiæ.

7 *Quoad quartum*, an scilicet in citatione inferenda sit causa, propter quam quis citatur, notandum est, quod Gloss. in cap. præterea de dilationib. verb. plenè, absolute partem affirmatiuam tenet, per text. in cap. si primates 5. q. 2. sequitur Cardin. in clemẽt. 2. vt lit. pend. & Foller. in Pract. crim. for. sæc. p. 1. secundæ partis vers. vel eos verbal. citar. fac. nu. 2. in fin. vbi ita practicari testatur, & Clar. in Pract. crim. q. 31. vers. quæro nunc, vt scilicet apponatur causa. Baldus tamen in l. nullus C. de exhib. reis. contrarium tuetur, nimirum vt non requiratur insertio causæ, obquam citatur quis, sed sufficiat; vt citatio simpliciter concipiatur ad se excusandum à quibusdam sibi oppositis; ita etiam tenẽt Butr. in d. l. inter accusatorem vers. pro declaratione quæro. ff. de public. iud. Salicet in l. absentem C. de accusat. & Afflict. in constit. Regni incip. Humanitatem in 6. notab. qui tamẽ postea in constit. si quem nostrorum in 5. notab. sequitur opinionem Mariani Soccini. in tract. de citation. art. 2. num. 9. vbi distinguit inter Iudicem Delegatum, & ordinarium, & in primo tenet debere inferi causam: in secundo verò secus. Abbas verò in d. cap. præterea num. 8. & in cap. licet. de accusat. neutram opinionem sequendo, vtitur distinctione, quòd aut citatio mittitur in partes longinquas; Aut fit in eodem loco iudicij, vel in partibus propinquis. In priori casu exprimi debet causa, propter quam quis citatur: In secundo uerò secus. Abbatem sequitur Felinus in d. cap. licet, & Præposit. in d. cap. si primates 5. q. 2. & Alii. Hodie tamen indistinctè seruatur, tam in Romana Curia, quam in alijs, ut plurimum, ut semper in citatione inseratur causa, prout testatur etiam Foller. in pract. crim. can. p. 2. cap. 9. num. 39. in fin. & in practic. crim. for. secul. loc. proxim. citat. & Clar. ibid. Imò practicatur de consuetudine in aliquibus Curiis, ut non solum inseratur causa in citatione: uerum etiam totus tenor libelli, seù inquisitionis modo, & forma, prout posui sup. sect. 2. num. 76. & ita testatur etiam Marian. Soccin. in cap. qualiter, & quando 2. num. 212. in fin. de accusat. & Angel. de malefic. in uerb. Iudex commisit. nu. 3. & ibi Addentes.

Ratio autem, quare inseri debet in citatione causa, ob quam Reus citatur, est ad hoc, ut per citationem cum expressione causæ plenè instructus possit contradicere, & opponere exceptiones, si quas habeat. Vant. d. tract. de nullitat. rubr. de nullit. ex sect. citation. num. 50. & seqq. Clar. in qu. 31. vers. quæro nunc. Gaill. in pract. obseruat. 51. in princ. lib. 1. latè Scacc. in tract. crimin. d. lib. 1. cap. 32. num. 14.

8 *Quoad quintum*, quomodo scilicet concipienda sit citatio, notandum est, quod plura requisita continere debet; & Primò ut exprimatur nomen Iudicis. ut in ca. præterea de dilation. & in Regno adest cõstitutio, quę incipit: *Edictorum*. Secundò nomen citati. Glos. in cap. cum in multis. uer. quorum de rescript. in 6. Tertio apponi debet locus, si Iudex sit delegatus. cap. cum parati. de appellat. & d. cap. præterea de dilat. Si verò sit ordinarius, ualeret citatio, quamuis non apponeretur locus, in quo comparere deberet, quia intelligeretur de solito, ubi ius dicitur. Afflict. in d. constit. Edictorum notab. 7. Quartò continere debet causam, ob quam citatur. d. cap. si primates. 5. q. 2. Glos. in d. cap. præterea uerb. plenè. de dilat. & Alij, de quib. supra. Quintò debet continere terminum peremptorium. cap. de illicita.

cita.§.de conuentione, & ibi Glos. *in verb. peremptoriè*. 24.*quæst.*3.ad tradita *in l.ea quę C. quom. & quand.Iud.* & dictum est supr. Et in Regno non valeret citatio sine appositione termini peremptorij, *vt in constit. præcit.Edictorũ §.citatio.sub rubr.de litter. citator.* vbi Glos. *in ver.continebit.*& Afflict. *ibid.* per quam constitutionem fuit correcta. *l. ad peremptorium. ff. de iudic.* vbi cautum reperitur, vt tribus citationibus præcedentibus apponeretur peremptorium; nam hodie in toto Regno per dictam constitutionem fit vnica pro trina citatione cum termino peremptorio, aliàs nulla esset. Est benè verum, quod si apponeretur aliud æquipollens, quamuis non adesset peremptorium, adhuc sustineretur, vt si diceretur: *compareat ad primam Iuris, aliàs elapso termino in citatione apposito, procedetur contra ipsum, prout Iuris fuerit, &c.* Hæc enim verba idem operantur, ac verbum *peremptoriè*. Abb. *in cap. causam quæ col. 2.de rescript.* Afflict. *in d.cõst.Edictorum, per text.in cap.licet ex quadam.de testib.* vbi nihil refert, quod aliquid fiat per æquipollens, dummodo quod fieri necesse est, fiat. Sextò continere debet tempus datæ, idest diem, mensem, & annum, aliàs propter indeterminatum tempus non valeret, *vt in l. si qua beneficia. C. de diuers. rescr.* Gloss. *in cap. quoniam contra de probat.* Vnde ex dictis constat, quod requiritur etiam, Septimò, quod fiat in scriptis; vt in Iuribus præallegatis; benè verum est, quod fieri potest, etiam viua uoce aliquando, & etiam per Iudicem, ut dictum est, & per Tabellionem, seu Actuarium. Speculat. *lib. 2.de citat.§.4.num.1.*& Mill. *in prax. crim. glos. præsens, fol.46.* Octauò continere debet terminum competentem, ut mox inferius dicemus. *l.nullus.C. de exhib.reis*; ut tradunt DD.communiter Marant. *in spec. Aur. p.6. memb.1.num.51.& seq.*Gaill.*lib.1.obseruat.48.cum seq.* Vant. *de nullitat.ex defect. citat.nu.*31.48.*& seq.* Scacc. *in tract.crimin.lib.1.cap.32.num.6.*

Reliqua necessaria *vid.in Pract.ciuil.sup.p.2.sect.1. subsect.2 per tot.* vbi latè. Nota tamen hic, quod idem Iuris est in Criminalibus, ac in Ciuilibus, quoad citationem, ut ait Speculat. *de citation.lib. 1. §. 2.num.1. &* Scacc. *d.lib 1.cap.49. nu.2.* ubi etiam firmat, quod in citatione criminali requiruntur omnia ea, quæ sunt necessaria in citatione ciuili.

9 *Quoad sextum*, Qualiter scilicet citatio exequi debeat, notandum est, quod exequenda erit per Nuncium, seù Cursorem Curiæ, cui committi debet per Iudicem. *cap.cum parati de appellat. cap. quoniam contra de appellat.* Valet tamen çitatio, si exequeretur per Nuncium alterius Curiæ, seù iurisdictionis. Bart. *in extrauag.ad reprimendum.uer.per nuncium.tit. quomod. in læs. maiest. crim. proced. in Authentico* Foller. autem *in Pract. crim. for. sec. uers. uel eos uerbaliter citari faciat. num.*17.tunc solùm uidetur sequi doctrinam Bartoli, quando in citatione fuerit dictum: *committitur N. nostra Curia Cursori, siuè cuiuis aliarum curiarum*, de quo late Mill. *in prac.prax.crim.uers.cuiuscuis alio rogato.*

10 Hinc hodie ad euitandum euitanda, semper apponuntur prædicta uerba in citationibus. Et similiter, ut antequam tradatur citatio Cursori, Notarius, seù Actuarius causæ redigat illam in actis, ut si fortè per Cursorem amittatur, uel ei auferatur, possit de ea constare, & facere relationem. Soccin. *in tract. de citat. art.*14.*q.*6.

In nullo uerò casu committenda erit parti aduersæ citatio. Speculat. *de citat.d.§.4.num.2.* ubi multa iura allegat; quia numquam credendum est inimico; *ut Ecclesiast.cap.12.*ibi: Non *credas inimico tuo in æternum.*

11 Item debet Nuncius, uel Cursor citare Reum ad comparendum personaliter, & proinde dandus est ei in citatione competens terminus, arbitrio tamen Iudicis. *cap.de illicita §.1.* vbi Glos. *in uerb. uisum 24 q. 3.l.nullus C. de exhib. reis l. absentem ff. de pœa. & l. qui crimen C.qui accusar.non poss.arg.cap.rursus, & cap.seq. 11.q.3.*Speculator. *de citatione §.1.n.12.& §. 2.n.1.*

Alias non arctaret Reum citatum, ad comparendum, nec eum afficeret, si non præfigeretur terminus ad comparendum, quia esset incerta, & obscura. Bart. *in l.liber. homo §. 1. ff. de uerb. oblig.* Bald. *in l. consentaneum uers.& uoto primò C.quomod. & quand.Iud.* Carauit. *in rit.123.n.9.*latè Vant. *de nullit. ex defect.citat.nu.*67.Baiard. *ad* Clar. *q.31.num.*197. & latissimè Scacc. *in tract.crimin.lib.1.cap.32.num.* 17. ubi DD. contrarium tenentes allegat, & post multa tenet, citationem, sine termini præfixione ualere; concludit tamen melius esse terminum apponere ad euitandas oppositiones, de quo uid. Boer. *decis.* 235. ubi articulum examinat. & Granat. *ad Vestr.in Pract.lib.4.c.2.nu.*11. ubi ait, quod ualeret citatio sine termino.

Terminus autem præfigi debet competens, quia si esset nimis breuis, non arctaret citatum ad comparendum. Vant. *ubi sup.* Vestr. *in Prax.d. cap.2. num.5.* & ibi Grauat. *litt. B.* Vnde exprimi debet dies certa, in qua finitur terminus, intra quem comparere tenetur citatus. Ias. *in d.l.liber homo §.decem nu.7.* Marsil. *in l.de unoquoque n.168.ff.de re iudic.* Boer. *decis.* 276. & 185. Vãt. *loc.cit.n.65.* Cæuall. *in tract.comm.contr.cõm.q.*209.

12 Hæc autem citatio in criminalibus fit ad comparendum personaliter, & non per procuratorem, ad effectum, ut Iudex imponere possit illi condignam pęnam, maximè si ex delicto ueniret imponenda pęna corporis afflictiua, *ut in l. seruum quoque §. publicè. ff.de procur.& in l.accusatore §. ad crimen.ff. de publ. iudic.*& in Regno habetur *in d. cõstit.edictorum*; quæ quidem pęna ipsi, & non procuratori debetur, Et similiter, ut possit illum uidere, nam sæpe sæpius ex aspectu, & alijs signis desumuntur probationes delictorum; ideo debet ipsemet reus comparere. *cap. 1. de iudic. in 6.* ueritas enim aliquando eruitur per Iudicem ex responsionibus ipsius rei, si fiant cum trepidatione, & timore; uel cum animi constantia; & securitate. *l.de minore §.tormenta.ff.de quæst.*

13 Vnde regula constituitur, quod in criminalibus non admittitur, ut plurimum procurator ad comparendum pro Reo citato ad informandam Curiam super aliquo delicto. *cap.ueniens de accusat.* ubi Glos. *in uer. criminali.* Abb.& Alij, communiter *cap.tuæ de procurat.cap.in criminalibus 5.q.3.capit.absens 4.q.9. cap. si quando 2.q.6.l.seruum §.publicè.ff. de procur. & l. pen. §. ad crimen.ff.de public.iudic.*& ibi Bartol.& Alij. Boss. *in tit.an in causis criminalibus, &c.post nu.1.uers.prima igitur* Menchiac. *controuers.usu frequent.c.39.nu.* 34.quos allegat Clar. *in q.32. & hæc conclusio.* Et ita de consuetudine seruatur ferè in omnibus tribunalibus, ut procurator non admittatur ad comparendum pro Reo inquisito criminaliter, ut testatur Bart. *in d. l. pen.§. ad crimen.* Et ratio est, quia in criminalibus imponi debet Reo pœna pro mensura grauitatis delicti, quæ cum ut plurimum sit corporis afflictiua, non est conueniens, ut illam patiatur procurator alias innocens; ne iudicium reddatur elusorium, si Reus admitteretur ad comparendum per procuratorem, quia pęnæ tenere debent suos authores. *l.sancimus C.de pœn.& §.1. Instit. de noxal. action.* ubi Gloss. & DD. & ita communiter tenent DD. ut testatur Alber. *in d. l. seruum quoque §. publicè post nu.18.ff. de procur.* Blanch. *in Pract.crim.fol.* 15.*n.* 15. Vbi uerò pro crimine non ueniret imponenda pęna corporalis, sed pecuniaria, utique admitteretur procurator, est communis sententia DD. ut dicit Mar.Soccin. *in d.cap.ueniens n.24.de accusat.* Menchiac. *loc.cit.cap.17.num.7.* Clar. *ubi supra uersic.cæterum.*

Quæ

Quæ conclusio licet vera sit in procuratore, non tamen locum habet in excusatore tantum, qui proponit, & allegat causas absentiæ citati in quauis causa criminali, dummodo non proponat aliquas exceptiones ipsius Rei. Alber. *in d. §. publicè post num. 16.* ubi dicit esse communem sententiam DD. & Bart. *in d. §. ad crimen num. 16.* Marian. *in d. cap. veniens n. 67.* Clar. *in q. 33. in princ. & per tot.* & Alij, quos allegabo *in seq. sect. 7. num. 11. cum plurib. seqq.* Et quod dictum est de absentia, locum habet, etiam si allegauerit causam infirmitatis, & similiter in omnibus alijs impedimentis legitimis, pro quibus citatus comparere non potest, nam adhuc in illis admitti debet excusator ad illa allegandum, prout tenent communiter DD. & dicam ego ipse *in d. sect. 7. à nu. 9. cum plur. seqq.*

14 Dantur tamen multi casus, in quibus admittitur procurator, etiam in criminalibus. Quorum primus est in criminibus leuibus. *arg. l. leuia. ff. de accus.* Secundus est in crimine suspecti tutoris. *l. non solum §. vlt. ff. de procur.* Tertius est, in crimine iniuriarum, *cap. absens 2. §. nisi 3. q. 9. & l. vlt. C. de iniur.* Quartus est, quando agitur de crimine non criminaliter, sed ciuiliter. *cap. tuæ de procur. cap. sup. his de accus.* Quintus est, in actionibus popularibus. *l. in popularibus ff. de procur.* Sextus est, in crimine non excedente pœnam relegationis. *l. 1. ff. an per alium caus. app. exp. pos.* Septimus est, in crimine ingratitudinis. *l. sed & hæ §. 1. ff. de proc.* Octauus est, quando quis fuit accusatus per procuratorem. *cap. reos 5. q. 3.* Nonus est, quando quis vult excipere. *cap. veniens, & cap. super his de accusat.* Decimus est, in causa serui, in qua comparere potest dominus. *l. si cui §. pen. ff. de accusat.* Vndecimus est, quando quis allegare voluerit causam absentiæ inquisiti, non vt procurator, sed vt coniuncta persona. *cap. reos 5. q. 3. cap. fin. de dilation. l. seruum quoque §. publicè. ff. de proc.* Glos. & Abb. *in d. cap. veniens, & cap. si quando,* & latè dicemus *in seq. sect. nu. 11.* Duodecimus est, quando citatur mulier coniugata, Andr. de Isern. & Afflict. *in cit. constit. Regni: Edictorum notab. 8. & 9.* quem refert Foller. *in pract. crim. for. facul. d. ver. vel eos verbaliter citari faciat n. 9.* Decimustertius est, quando agitur contra vniuersitatem, quæ comparere potest per syndicum; & similiter Collegium, vel Capitulum, quæ admittuntur ad constituendum procuratorem. *cap. dilectus, & cap. constitutis de proc. l. aut facta. ff. de pœn.* Abb. *in d. cap. veniens, & cap. 1. de accusat.* Foller. *loc. cit. & in Pract. crim. canon. p. 2. cap. 9. nu. 5.* Decimusquartus casus est, si agatur contra monialem, nam tunc admittitur procurator, propter impedimentum Iuris, cum non possit è monasterio egredi. *cap. 1. de stat. monach. in 6.* Abb. *in d. cap. veniens.* Felin. *in cap. meminimus col. 4. vers. quarta conclusio de accusat.* Decimusquintus casus est, quando citantur plures personæ, ad minus numero decem. *capit. Regni incip. statuimus vt quoties personæ.* De reliquis casibus vid. Gloss. & DD. *in d. cap. veniens de accusat. & cap. si quando 2. q. 6* & Speculat. *lib. 1. de procuratore §. 1. num. 10.* Faciunt, quæ dicam *in seq. sect. a num. 8. cum plurib. seqq.*

Hos, & Alios casus, & crimina, in quibus possit Procurator, & Aliæ personæ comparere in Iudicio pro citato ad effectum excusandi, ne efficiatur contumax, si quis fusiùs videre cupit, adeat Alex. & Marian. Soccin. *in d. cap. ueniens.* Menoch. *de arbitr. q. 80. lib. 1. per tot.* Gabr. *conclus. 9. per tot. lib. 7. de crimin.* Monticell. *in pract. crim. regul. 13. per tot.* Farinac. *in Pract. crim. q. 90.* vbi latissimè materiam prosequitur *à num. 1. vsque ad num. 275.* Pacian. *de probat. lib. 2. cap. 46. et cap. 47. per tot.* & Alij apud Illos. In quibus autem casibus requiratur mandatum speciale, vid. latè Villagut. *in Pract. crim. lib. 1. cap. 7. per tot.* Peregrin. Iannin. *in tract. de citation. real. lib. 3. cap. 21. num. 87. cum plurib. seqq.* quia non omnia possum hic cumulare, & recensere, ne Praxis efficiatur tractatus materiarum ex professo examinatarum.

15 Sed quæritur, an in criminalibus Reus citandus sit de persona, vel sufficiat, si citetur in domo solitæ habitationis?

Respondetur sufficere citationem domi factam, vt possit Reus contumax fieri; ita communiter DD. de quibus Alex. *in l. 4. §. prætor ait num. 3. in fin. ff. de damn. infect.* Gandin. *de malefic. in rubr. de citation. nu. 4. in fin.* Blanc. *in pract. crim. fol. 11. num. 24.* Clar. *in simil. pract. crim. q. 31. vers. dictum est circ. med.* Chartar. *in Pract. de exec. sent. cap. fin. num 181.* Farinac. *q. 1. nu. 41.* quidquid dicat Marant. *in spec. aur. p. 6. vers. rectè conceptatur citatio num. 81. et art. 2. nu. 277.* vid. Scacc. *in tract. crimin. lib. 1. cap. 45. num. 2. uersic. contrarium* vbi Alios allegat.

Declaratur tamen conclusio præfata, vt sufficiat citatio domi exequuta, quando citandus haberi non potest de persona, quia regula generalis est, vt citatio exequenda sit personaliter, si fieri possit. *l. scire oportet. §. qui autem. ff. de excusat. tutor.* nam principaliter fit ad effectum, vt citatus sciat se vocatum, & possit se defendere. *l. diffamari. C. de ingen. manumiss.* & habeat indubitatam scientiam citationis. Vant. *de nullit. ex defect. citat. num. 81.* Vbert. *tom. 2. de citat. cap. 11. num. 227.* Rot. *decis. 758. num. 3. par. 3. lib. 3. diuers.* Quando verò haberi non potest de persona, ad effectum habendi scientiam præsumptiuam citationis, sufficit, si fiat domi solitæ habitationis. Gloss. *in l. ex consensu §. vlt. in uerb. eum qui cognouit ff. de appell. & in l. 1. uerb. notitiam ff. quæ sent. sin. appellat. rescin.* & Glos. *in cap. causam, quæ uerb. ad domum de dol. & contum.* & ita intelligendi sunt DD. *praeit.* Si verò citandus haberi nequit de persona; nec certam habet domicilium, citari debet per edictum in locis publicis, vt habeat saltem notitiam verisimilem. *extrauag. rem non nouam de dol. & contum. l. 2. §. eodem tempore ff. de orig. iur. l. si quis id, quod ff. de iurisd. omn. Iudic. Auth. qui semel. C. quom. & quand. Iud.* Et si iste ordo peruerteretur per Iudicem, vtique suspicio contra eum induceretur, quod malitiosè hoc fecit, ne notitiam haberet citatus. *ad text. in cap. tuæ. de cler. non resid. l. ad peremptorium cum quinque seqq. ff. de iudic.* Vbert. *vbi sup. n. 228.*

16 Diligentia itaque facienda est, vt citandus habeatur de persona. *Clement. 2. de re iudic.* Seraph. *decis. 1296. num. 4.* Caputaq. *decis. 117. p. 1.* Mohed. *decis. 2. in fin. de dol. & contum.* Rot. *decis. 637. num. 2. p. 2. recen.* Quod procedit à fortiori in criminalibus, in quibus de maiori præiudicio agitur. Castrensl. *in l. seruum quoque nu. 12. ff. de procur.* Cassador *decis. 2. de dol. & contum.* Rot. *decis. 133. num. 3. impress. post Cenc. de censib.* Quod intelligendum est, quando in citatione non fuit per Iudicem dictum, & explicatum, vt citaretur domi, si personaliter haberi non posset, vt inferiùs dicemus *num. 21.* Secus si fuit solum dictum vt citaretur personaliter, nam tali casu præmittenda erit talis diligentia de habendo personam.

17 Quæritur secundò consequenter, an huiusmodi citatio domi facta sufficiens sit, vt deueniri possit contra contumacem ad fulminationem excommunicationis?

Respondetur negatiuè cum Innocent. *in cap. fin. de eo, qui mitt. in poss.* Vinc. *in cap. ad reprimendum in fin. de offic. ord.* Glos. *in cap. sacris ver. probabile de sent. excom.* Præposit. *in cap. caueant 3. q. 9.* Ioan. Andr. *in clement. 1. de iudc.* Foller. *in pract. crim. canon. d. p. 2. c. 9. num. 15.* & ita communiter ferè omnes DD. quidquid Clar. *in loc. prox. cit.* in contrarium asserat. Ratio est, quia adhuc, ut ferri possit excommunicatio contra aliquem, debet

debet fieri monitio personalis *cap. sacro. de sent. excõm.* & latiùs dicem. infr. *tom. 2. p. 5. in prax. 7. vbi de excommunicatione.* Quo verò ad alios effectus, excommunicatione excepta, valeret citatio domi facta, secundum communem DD. sententiam supra relatam.

18 Benè verum est, quod si reus malitiosè latitaret, ne citaretur, tunc etiam quoad excommunicationem sufficeret citatio facta domi, secundum Innoc. *in capit. ad petitionem. de accusation.* quẽ sequuta est Rot. Rom. *decis. 271. incip. si de mandato in antiq.* vbi Domini de Rota tenuerunt, quod quando citatio fieri nequit de persona eo quod citandus malitiosè latitat, vel aliquo modo impedimentum præstat, ne citari possit personaliter, citatio facta domi eumdem effectum operatur, ac si de persona facta esset: & consequenter deueniri potest ad excommunicationis fulminationem. *argum. cap. certum. 11. q. 3. & cap. tua vt lit. non contest.* Cardin. & Præpos. *in cap. caueant. 3. q. 9.*

19 Dicitur autem absens, & malitiosè latitans, ne citetur de persona, qui discedit à Ciuitate, vel Diœcesi superioris, qui causam agitat. Gulielm. *in clem. causam de elect.* quem sequitur Mart. Soccin. *in tr. de citat. art. 18. num. 24.* vbi etiam tenet, arbitrarium esse Iudici quando quis dicatur absens malitiosè: maximè si se absentauit à loco, vbi iudicium agitatur; vel in quo solitam habebat habitationem. *ad tex. in l. dies §. prætor ait,* vbi Bart. *ff. de damn. infect.*

20 Imò Vantius *in tract. nullitat. tit. de nullit. ex defectu citationis num. 90.* tenet citationem fieri posse domi in omni casu, quo quis non reperitur, siuè fraudulenter latitet, siuè alio modo impediat, ne personaliter citari possit. per *text. in cap. frequenter. §. porro* vbi Glos. & DD. *vt lit. non contestat. et l. Fulcinius. §. cum hoc edictum. vers. quid sit latitare, & §. fin. ff. quib. ex caus. in possess. eat.* Semper enim, quod de facili persona citanda non reperitur, præsumitur, quod malitiosè latitet, ne citari valeat; & sic citatio fieri potest domi suę solitę habitationis. textus est *in c. causam. de dol. et contumac. & l. post edictum. in princ. ff. de iudic. l. ab eo* & ibi Glos. 1. & Bald. *col. fin. vers. & nota. C. quom. & quand. Iud.* Rota tamen Romana seruat, vt quando quis reperiri non potest, citetur per edictum, *vt in decis. 5. nu. 24. & decis. 22. de rescript. in antiq.* & supra iã dictũ est.

21 Quæritur tertiò, an Cursor teneatur diligentiam facere in loco, vbi quis citandus erit, vt inueniri possit, antequam illum domi citet?

Respondetur negatiuè, secundum communem practicam ferè omnium Curiarum, præsertim si in citatione dictum fuerit, quod citetur personaliter, vel domi, si commodè haberi nequit. ad tradita per Bald. *in l. consentaneum num. 44. C. quomod. & quand. Iud.* Marian. Soccin. *de citation. nu. 103.* & ita seruari in Regno Neapolitano, *per Regiam Pragmat. incip. quilibet.* testatur Foller. *in pract. crim. for. sec. vers. vel eos verbal. cit. fac. nu. 28.* & in Regno Franciæ Rebuff. *tom. 3. constitut. tr. de citat. gl. 3. ar. 2. in princ.* Bartolus tamẽ *in l. 4. §. prætor. ait. ff. de damn. infect.* contrarium tenere videtur, quem sequitur Afflict. *in cõstit. Regni incip. citationis litteræ in 1. notab.* itaut si reus citandus, esset in loco, & facilè haberi posset, & nuncius non facta diligentia de persona citaret domi, citatio non valeret, quia erat prius perquirẽdus: Sed prima opinio seruatur in praxi, quamuis secunda procedere possit de Iure.

22 Quæritur quartò, an Nuncius, seu Cursor, qui habuit in commissis, vt reum citaret personaliter, si reperiri posset, aliàs domi: declarare teneatur in relatione citationis domi factæ, quod diligentiam fecerit, & non inuenerit?

Respondetur affirmatiuè, aliàs citatio domi facta, sine expressione talis diligentiæ, reum non arctaret ita Bart. *in d. l. 4. §. prætor ait.* Alex. *cons. 137. col. 3. vers. præterea lib. 2. & cons. 2. col. 1. lib. 3.* Abb. *cons. 84.* Foller. *in pract. cr. can. p. 2. cap. 9. num. 18.* Ratio est, quia relatio aliter facta, esset obscura, & incerta, ac si diceret, se citasse, prout habuit in commissis. Alex. *d. cons. 2.*

23 Si verò declarauerit, quod perquisitionem fecerit de inueniendo, & non potuerit eum reperire, statur eius iuramento. Bellamer. *decis. 319. & decis. 100.* Foller. *vbi prox. nu. 19.* An autem semper credendum sit nuncio referenti super exequutione citationis, vide Soccin. *de citation. art. 12.* vbi latè, & Foller. *in prax. crim. for. sec. vers. fiat relatio nuncij num. 12.* vbi facit plures distinctiones, & diuersos casus proponit, & ad singulos respondet aliquando affirmatiuè, aliquãdo negatiuè, quos breuitatis causa cõsultò omittimus

24 Quæritur quintò, an citatio facta domi solitę habitationis Rei, valeat, si tunc temporis nullus in ea habitauerit?

Respondetur affirmatiuè, de Iure Regni. cum Afflict. *in d. constit. citationis litteræ notab. 3.* dummodo affiggatur eius copia in limine domus coram duobus, vel tribus testibus; & tunc elapsis triginta, vel 40. diebus, & non comparente citato, reputabitur contumax; ideo apponi debet in relatione tempus certum affixionis ipsius. Afflict. *ibid. notab. 5.*

25 Præsentia autem duorum, vel trium testium in Regno Neapolitano, est de forma citationis, quæ domi fit, aliàs non arctaret Reum ad comparendum, *per Regiam Pragmat. incip. quilibet agere volens,* maximè, quando citatio fieret extra Ciuitatem, vt inquit Afflict. *in constit. Edictorum notab. 4. in fin.* Qui testes esse debent idonei, non domestici eiusdem cursoris citantis, nec exploratores, seù apparitores, ob suspicionem falsitatis. *l. idonei, cum l. seq. ff. de testib.*

26 Quia Nuncij, & apparitores regulariter sunt viles personæ *l. probibitum, & l. defensionis C. de iur. fisc. lib. 10.* ideo illis non facilè creditur, sine idoneis testibus, cum facillimè falsas relationes facere soleant. Lanfranch. & DD. *in cap. quoniam contra de probat.* Hostiens. *in sum. rubr. de contumac. §. qualiter vers. contra.* Sed in quamplurimis Curijs Regni exequuntur citationes, sine presentia testium.

27 Potest tamẽ nũcius, quãdo citare vult domi, in criminalibus per vim in eã intrare. Bal. *in addit. ad speculat. in tit. de citation. vers. sed nũquid reo in addit. incip. an nuncius,* & Angel. *in l. plerique. ff. de in ius vocand.*

28 Quæritur sextò, an Reus delinquens possit à Iudice loci, in quo delictum commisit citari extra territorium suæ iurisdictioni subiectum?

Respondetur negatiuè, sine venia Iudicis, seù superioris illius, loci, vbi degit, maximè, si locus non sit eiusdem Principis, vt inquit Bart. *in l. 1. ff. de requirẽd. reis.* Sed in hoc communis obseruantia est, tam in foris Ecclesiasticis, quã Sæcularibus, vt quotiescumque citari debeat aliquis degens in alieno territorio, Iudex loci delicti expediat citationem, & dirigat illam Iudici loci, vbi delinquens, siuè alio modo citandus reperitur, rogando, vt permittat talem citari, & offerendo se paratum ad similia, & maiora; & Iudex rogatus permittit citari, & ita semper practicari vidi; Imò si non concederet facultatem citandi iste Iudex, malè faceret, cum vna iurisdictio per aliam coadiuuari debeat pro publico bono, ne delicta remaneant impunita. *Clement. pastoralis §. nos quoque de re iudic. c. dilecto de sẽt. excom. in 6. et l. episcopale C. de episc. aud. & 2. constit. C. post princ.* ex quibus iuribus sopradicta Praxis desumpta est, & per alia iura, quæ notantur infra *sect. seq. num. 33. vers. quarta est.* Ita etiam tenet Soccin. *in cap. sanè in fin. de for. compet. & cons. 167. incip. non inutilis q. 3. in fin. vol. 3.* Oldrad.

cons.83. incip. tertio quęritur circ. fin. vid. Afflict. in constitut. Regni incip. Edictorum notab. 12. q. 1. Foller. in Pract. crim. for. secul. vers. prae. vel eos verb. cit. fac. nu. 27. Clar. in simil. pract. q. 31. vers. sed hac quidem, & Alios per ipsos allegatos.

29 Quæritur septimò, quomodo citandus sit Clericus vagabundus, qui domicilium certum nõ habeat, & vbi sit, ignoratur?

Respondetur, quod talis Clericus citari potest in Ecclesia Cathedrali per affixionem citationis ad valuas, vt habetur in clemẽt. causam de election. Si verò habuerit beneficium, citandus erit in Ecclesia beneficij. cap. ex tuæ de cleric. non residen. Innoc. in ca. fin. de eo qui mitt. poss. Vestr. in Prax. lib. 4. ff. de citat. seu eius execution. Milleus in Pract. fol. 34. nu. 13. dicit tamen Foller. in Pract. crim. anon. d. p. 2. cap. 9. n. 28. quod sufficit in tali casu, si citatio legatur alta voce per nũcium in Cathedrali, quamuis non relinquatur affixa ad valuas, & similiter si citetur domi solitę habitationis. Quod tamen non admittitur à Vestr. loc. cit. vbi dicit affigendã esse citationem originalem, non copiam. iuxta d. clem. 1. de iudic. Cassad. dec. 4. de dol. et cont. et dec. 1. de appell. nu. 2. Roman. cons. 233. & dix. sup. num. 3. Laicus verò vagabundus citatur per Iudicem Sæcularem ad loca solita per edictum. Decian. respons. 18. n. 85. lib. 1. Clar. q. 31. vers. sed si reus. Farinac. q. 11. nu. 24. & 43. vbi ait, quid agendum, si non sit vagabundus, sed habeat domicilium in alio loco. De citationibus per edictum, per proclama, & per Campanam in criminalibus latè agit. Scacia in tract. crimin. libr. 1. capitol. 34. 36. & 41.

30 Sed quid agendum, si Reus erit in loco iudicij, sed ob eius potentiam non est tutus accessus Nuncio, vt illum citet, nec personaliter, nec ad domum?

Respondetur, quod constito Iudici de non tuto accessu, citari debet per edictum. Clem. causam de election. §. verum si, & ibi DD. communiter. & in clem. 1. de iudic. Est tamen obseruandum, quod citatio per edictum non permittitur extra casus dictæ Clem. causam, vt tenuit Rot. Rom. decis. 752. incip. dicit. in antiqu. & notat Gloss. in d. clem. 1. de iudic. verb. specialiter. Vnde si citaretur quis per edictum, non constito prius de potentia, metu, & non tuto accessu, sine speciali Papæ concessione, non arctaretur Reus ad comparendum. Rot. vbi prox. & decis. 223. in addit. & decis. 693. in antiqu. Felin in cap. quoniam frequenter col. 9. vt lit. non contest. Castr. in l. ad peremptorium in fin. ff. de iud. Roman. cons. 233. sup. cit.

31 Quæritur octauò, an vnica citatio sufficiat in criminalibus, vt possit quis condemnari?

Respondetur negatiuè, quoàd pœnam imponendam, vt habetur in l. absentem vers. sæpius moniti. ff. de pœn. & ibi communiter DD. vnde antequam deueniatur ad condemnationem, citandus erit Reus pluries post primam citationem, nempe ad videndum repeti testes contra ipsum examinatos: ad dicendum contra illos; ad allegandum: ad se defendendum; ad audiendam sententiam, &c. de quibus infra: & ita tenet Clar. vbi supra quæstion. 31. versic. quaero modo.

Sed nota, quod licet in quibusdam Curijs de consuetudine seruetur, vt vnica citatio peremptoria sufficiat, si contineat terminos, quos continere deberẽt tres simul iunctæ, vt aduertit Vital. in tract. de malefic. rubr. de citat. numer. 1. Cartar. de execution. sent. capt. bannit. cap. 1. num. 186. Clar. d. q. 31. vers. quaro modo, Scacc. in tr. crim. d. lib. 1. c. 91. n. 34. vers. sed quid dicendũ. Secundum tamen stylum Aliarũ Curiarũ requiruntur plures citationes, alias non posset reus condemnari, nimirum ad respondendum: ad allegandũ: ad se defendendum: & ad sententiam. Cartar. d. cap. 1. num. 427. Clar. d. vers. quaro modo. Afflict. in constit. pracit. poenarum numer. 66. & ita seruatur in tribunali Domini Gubernatoris Vrbis Romæ, vt fiãt plures citationes, nam primò citatur Reus ad comparendum personaliter, ad se defendendum infra triduum: quo elapso citatur iterum quatuor vicibus distinctis, assignando singulis singulos dies; scilicet prima pro prima: secunda pro secunda: tertia pro tertia; quarta pro quarta, & super abundanti ad dicendum causam quare non debeat condemnari, de quibus agit Scacc. d. libr. 1. cap. 99. num. 11. & prius dixerat in cap. 92. numer. 3. vbi dicit idem seruari in tribunali Domini A. C. tradit etiam Farinac. in q. 11. numer. 44. & ego dicam infra suo loco. Ita etiam seruari in Gallia testatur Ioan. Faber. in l. cunctos populos. C. de sum. Trin. & fid. cath. Boer. decis. 63. num. 8. Clar. q. 44. vers. licet autem. Ita etiam in Flandria, & alibi testatur Iodoch. in Pract. crim. cap. 18. numer. 7. & latè Pacian. in tr. de probat lib. 2. ca. 48. num. 62.

32 Quo verò ad validitatem citationis, vt existimari possit contumax, etiam in criminalibus, sufficit vnica citatio peremptoria pro tribus, iuxta tradita supra numer. 5. vers. quinto debet, & tunc satisfit dispositioni cap. de illicita 24. q. 2. & l. si finita §. Iulianus ff. de damn. infect. & ita tenent communiter DD. vt testatur Felin. in ca. consuluit. post n. 13. vers. quarto fallit de offic. deleg. Alexander. in leg. contumacia numer. 14. ff. de re iudic. Gulielm. de Benedict. in ca. Raynutius n. 152. de testam. quidquid dicat Cyn. in l. 1. vers. quinto quaero C. de requir. reis, quamuis loquatur per verbum; Credo, in hoc enim communiter reprobatur. Sicut nec sequẽda est Gloss. in clem. 2. verb. tertiò de vit. & honest. cleric. quæ tenet, quod quando per legem aliquam disponitur, vt citatus incurrat pęnam, ratione contumaciæ, requiratur præcisè trina citatio: cõtrarium enim seruatur in practica: nam si agatur ad pœnam contumaciæ incurrẽdam, vnica citatio peremptoria sufficit pro omnibus. Afflict. decis. 289. num. 7.

33 Quæritur nonò, an teneatur Reus vnica citatione peremptoria citatus comparere, ita vt cõtumax non comparendo reputari possit, si non fuerit ei competens dilatio ad comparendum assignata?

Respondetur, quod si daretur nimis breuis dilatio, posset appellare ad Iudicem superiorem, & non teneretur cõparere. ca. 1. de dilation. & ibi Glos. & DD. Roman. cons. 498. Imò in tali casu Iudex teneretur parti læsæ ad interesse, quia dilationes semper cõcedi debẽt cũ cõpetenti termino ad cõparendũ. Extrauag. rem nõ nouam de dol. & contum. & clement. 1. de iudic.

34 Vnde non obstante, quod dilationes citatoriæ sint arbitrariæ Iudici, vt in cap. si ægrotans 6. q. 3. capit. quoad consultationem de re iudic. cap. personas, & capit. cum sit. de appell. & tradit Guid Pap. dec. 429. Specul. li. 1. de cita. 2. n. 4. adhuc tamen tenetur Iudex competẽtem terminum præfigere, alias citatus non artaretur ad comparendum, vt habetur. in l. aut qui aliter. ff. de quod vi, aut clam, vbi Bart. Abb. in cap. dilecti de dol. & contum. col. 7. Cassador. decis. 6. n. 3. & Vestr. in pract. lib. 4. tit. de citation. extra Curiam, dicit assignandam esse vnam diem pro singulis vicenis milliaribus, si citatus absens fuerit. per tex. in l. 1. ff. si quis caution. & in §. qui excusare Instit. de suspect. tut.

35 Ex quibus colligitur, debere Iudicem considerare distantiam locorum, qualitatem personarum, circumstantiam causæ, temporis, viarum, periculi, & similium; & his discussis competentem terminum in citatione apponere iuxta tex. in cap. quoad consultationem de re iudic. & cap. pastoralis de appellat. cap. si primates & c. 1. 5. q. 2. et l. 1. ff. de fer. Bald. in d. l. aut qui aliter. Specular. li. 2. de citation. §. 1. n. 12. & §. 2. num. 1. latè

Afflict.

Afflict. in constit. Regni causas alias in quarto notab. & in constit. si quidem nostrorum septimo notab. aliâs reus non arctaretur ad comparendum. DD. citat.

36 Insuper quæritur, numquid citatio fieri possit die feriato? Hanc quæstionem examinauimus aliquātulum supra in Practic. ciuil. p. 2. sect. 1. subsect. 2. nummer. 21. vbi dix. posse quæstionē intelligi dupliciter, secundum duplex tempus, quod in citatione attēdi, potest; quorum primum est, quando citatio fit à Iudice; secūdum verò, quando citatio exequutioni demandatur. In præsenti tamen respondetur, quod si quæratur de primo tempore, puta an facta sit die feriata, dico huiusmodi citationem non valere de iure quamuis fiat ad diem non feriatam. l. 1. ff. de ferijs, & l. fin. C. eod. tit. Speculat. de citation. §. 1. nu. 14. in princ. Bart. in l. 1. §. nūciatio. ff. de nou. oper. nunciat. Bald. in l. 2. C. in quib. caus. in integr. restit. non est necess. & in d. l. 1. ff. de fer. Soccin. in tract. de citation. art. 19. Paul. de Castr. cons. 25. Innoc. in cap. præterea de dilat. Felin. in capitol. 1. col. 3. in princ. de re iudic. DD. Modern. in c. fi. de fer. & ibi Io. And. in glos. non solum. Sunt tamen multi Alij, qui tenent, talem citationem valere, inter quos est Feder. de Sen. consil. 48. & Alij. Quiquid tamen sit de Iure communi, aliter seruatur de Iure Regni Neapolitani in Curijs Sæcularibus per Rit. Magnę Curiæ Vicariæ sub tit. de citat. incip. item seruat dicta Curia quod citatio, in quo cauetur vt valeat citatio die feriato facta ad comparendum die non feriata. Et similiter per alium. Ritum incip. Item prælibata Curia, in quo cauetur, quod licet data citationis sit die feriata, citatur tamen die non feriata.

37 Quid autem dicēdum sit, si quis citetur in die non feriata, cum citatione facta etiam die non feriata, sed terminus citationi appositus cadit in diem feriatam?

Respondetur, quod licet in l. & post. edictum ff. de iudic. habeatur, quod citatus non tenetur comparere, & similiter habetur arg. text. in l. Celsus §. idem ait. ff. de arbitr. per quem textum tenet, non teneri citatum comparere Bartolom. de Capua in suis singular. sing. 23. cōtrarium tamen seruatur in practica, tam de Iure Canonico arg. tex. in cap. veniens de accusat. & cap. cum dilecti de dol. & cont. quam de Iure Regni per alium Rit. incip. Item quod tam in ciuilibus, quam in criminalibus; per quæ Iura cauetur, vt citatus comparere teneatur die sequenti. Quod procedit, etiam si dies feriati sint plures, nam postquam lapsi fuerint omnes non teneatur comparere. Specul. vbi sup. nu. 13. vers. si ergo citatio. ibi: & idem est.

38 Iterum quæritur, numquid teneatur nuncius relinquere citato copiam citationis, vt ille arctetur ad comparendum, tam si citetur personaliter, quam domi?

Respondetur affirmatiuè. per text. in cap. fin. & cap. quoniam contra de probat. & clement. causam in final. de election. & ita seruatur in Romana Curia, vt tęstatur etiam Vestr. in sue Prax. lib. 4. cap. 3. num. 3. & cap. 4. in tit. de citat. extr. cur. latè Grauat. ad eumdem Vestr. li. 3. cap. 6. n. 12. & seqq. & idem videtur tenere Speculat. de cit. §. 5. num. 9. vers. hoc autem facto, & Villagut. in tract. crim. lib. 1. c. 4. conclus. 7. circ. fin. Foller. in Tract. crim. canonic. c. 9. n. 23. Clar. in pract. crim. q. 31. vers. scias tamen. latè Afyn. in pract. §. 9. cap. 1. n. 1. & seqq. Hodie tamen in materia citationis seruandus est stylus, & consuetudo locorum, tam circa modum, quam circa formā. Sed Bald. in l. 2. in fin. num. 11. vers. numquid C. quom. & quand. Iudi. Pacian. de probat. lib. 2. c. 48. n. 41. Farin. cons. 14. num. 12.

39 Quæritur similiter, qualis dies attendatur pro iuridica ad comparendum, si quis citetur in loco, vbi sit dies feriata, & in loco, vbi Curia regitur non sit feriata, illa ne, quæ seruatur in loco, vbi quis citatur, vel illa, vbi Curia regitur.

Respondetur, iuridicam diem dici illam, quæ seruatur in loco Iudicij. Abb. in cap. fin col. vlt. in princ. de fer. vbi latè examinat materiā citationis, & Afflict. in constit. Regni. Baiulos omnes, Boer. dec. 235. p. 1. vbi agit, an valeat citatio absque appositione diei, vel assignatione termini.

40 Sed quid, si in citatione non apponatur nomē delinquentis, quia fortè ignoratur, cum in informatione constet de delicto per signa, non de nomine, an talis delinquens citari possit, etiam per signa?

Respondetur affirmatiuè, prout si in citatione dicatur: Citetur quidam homo Iuuenis altæ staturæ, barbæ nigræ, vestitus pallio rubro, cum ense, & huiusmodi. ita Bald. in l. si quando C. de testib. & l. si dictum §. si præsente, & §. simili. ff. de euiction. Angel. in §. quadrupli Instit. de action. latè Millens in Pract. crim. fol. 39. & Ratio est tùm, quia cum constat de corpore, nō curatur de nomine, l. si quis in fundi vocabulo. ff. de legat. 1. tum etiam quia talis qualis demonstratio per signa habetur loco nominis. Mill. vbi sup.

41 Exequuta per nuncium citatione, adhoc vt arctetur citatus comparere, tenetur facere relationē, quia est de substātia citationis, & ideo redigēda est in actis in calce citationis, iuxta formam inferius positā. ita Bartol. in l. multum interest. ff. de condit. & demonstr. & in l. hęc autem §. 1. ff. ex quib. caus. in poss. eat. & in l. quod si dubitet. §. cum autē n. 2. ff. de acquir. hæred. Quod autem Relatio sit de forma substantiali iudicij notat etiā Gayll. in Pract. obseruat. lib. 1. obseru. 54. n. 7. Grām. cons. 52. nu. 15. Asyn. in sua Pract. §. 9. c. 1. n. 1.

Et de Iure Regni Neapolitani probatur in constitutione citationis litteræ. ver. & seriatim, & ibi Afflict. Et vlterius, quia secundum Aliquos, est actus extraiudicialis, ad effectum habendi efficaciam, necesse est, vt de ea constet in actis. Abb. cons. 112. lib. 2. Tondut. de prauention. p. 2. c. 43.

42 Debet tamen relatio fieri cum omnibus circūstantijs infrascriptis, adhoc, vt valida sit.

Primò requiritur, vt fiat Notario, seù Actuario Curiæ, vt habetur in l. eos §. super his C. de appellat. vbi Glos. & Bald. in verb. ad scrinia. facit tex. in Auth. item si appellationē C. de tēpor. appellat. Bart. in l. si finita §. Iulianus. ff. de damn. infect. late Marian. Soccin. in tract. de citat. art. 13. q. 2. Gramm. cons. 2. sub n. 14. quod est post decisiones Sacri Consilij Neapolitani.

Secundò debet relatio continere tempus præcisū, quo exequuta fuit citatio nuncio referenti commissa. Soccin. dicto art. 13. num. 5.

Tertiò debet esse clara, & certa, non incerta, & obscura. Rot. decis. 20. in nou. de cit. Vnde non sufficit, si nuncius, seù cursor dicat, se citasse modo, & forma sibi commissis; sed declarare tenetur, an personaliter, vel domi citauit, quia non multum lex cōfidit huiusmodi personarum generi. Butr. & Ant. in ca. 1. de eo. qui mitt. in poss. per l. 1. ff. de vsur. Alex. in l. dies cautioni. §. prætor ait. col. 3. ff. de damn. infect. & signanter in criminalibus, vbi de magno præiudicio agitur, nō creditur. Asynius in Pract. §. 9. cap. 2. num. 11. vbi Alios allegat, & latius in cap. 10. per tot. Grammat. vot. 21. num. 7. Alciat. de præsumpt. reg. 3. præs. 14. in fin. Menoch. de arbitrar. cas. 113. num. 9. in fin. Rot. decis. 15. in fin. de dol. & contum. in nouis. vbi dicunt, quod in Criminalibus, neque Cursoribus Papæ creditur.

Quartò, quando citatio fuit exequuta domi, relatio debet fieri cum expressa declaratione, quod citauit Titium in domo suæ solitæ habitationis, aliàs nō sufficeret, si diceret: in domo sua. Bart. in d. l. dies

§.prætor ait. Et de Iure Regni probatur *in constit.citationis littera*, vbi Isern.& Gramm. *loc.cit. num.3.*

Quintò debet nuncius relationē faciens declarare, se citasse modo,& forma sibi commissis, quia non debet fines mandati Iudicis committētis excedere, aliàs non arctaret citatum ad comparendum.Glos. *fi.in clemēt.2.vt lit.pēd.* Archid.*in c.de illicita.24.q.3.*quia fines mādati diligēter seruari debent. *c. venerabilis.de offic. delegat.c.cum dilecti de rescript.& l.diligenter.ff.mādat.*

Sextò de Iure Regni debet nuncius in relatione explicare, quod citationem exequutus fuit coram duobus testibus, si domi citauit, cum tunc talium testium præsentia sit de forma substantiali citationis, vt dictū est *sup.num.21.*

Septimò, de eiusdem Regni Iure, quando domi citatio fit, in relatione debet dici, quod ipsam alicui de domo notificauit. Grammat. *d. cons.2. num.4.* Sed hoc idem alibi seruari vidi, etiam extra Regnum, ad effectum, vt citatio deuenire possit ad notitiam citandi, iuxta tradita per Butr. *in cap. fin. de eo qui mitt. in poss.* Socein.*de citat.ar.17.vers.circa septimam speciem col.8.* Benè verū est, quod in Regno requiritur de substantia citationis, vt nuncius præstari faciat sibi iuramentum à persona domi repertam, ad notificandam citationem Reo citando quamprimum potuerit. *vt habetur in dicta constit.citationis littera.*

Octauò requiritur, vt fiat relatio cū iuramēto nūcij in quibusdā Curijs, aliàs seruanda est loci cōsuetudo, sicut in cæteris requisitis, si de Iure municipali fuerint

43 Est tamen aduertendum, quod relatio nuncij super citationis exequutione, cum sit de eius substantia, vt dictum est supra *num.41.* est adeo necessaria in criminalibus, vt si omittatur, vel de ea non constet in Actis, nō possit Iudex ad actū aliquem contra citatō procedere, nisi prius de ea legitimè appareat, *vt habetur in* l.2.C.*de sportul.* & ibi Bald. etiam tradit, Bart. *in* l.*multum interest.ff.de condit. & dem.* Angel. *in l. hac stipulatio.ff.si cui plusquam per leg.falc.et in tract.de malefic.in ver.qui Iudex videns*, & late Soccin.*in d.tr.de citat.art.15.*

44 *Quoad septimum*, nimirum qui sint effectus citationis in criminalibus, notandum est, quod omnes effectus citationis in ciuilibus, de quibus diximus suprà *par.2.in Tract.ciuil.sect.1.subsect.2.n.33.* locum habent etiam in criminalibus: quibus addi possunt quinque alij effectus. Quorum Primus est, vt per citationē Reus scientiam habeat vocationis Iudicis, ad hoc, vt se defendere valeat, cum defensio sit de Iure naturæ; quæ fieri non potest sine scientia vera, vel interpretatiua. Vnde statim ac incipit modos ostendēdi per inquisitionem, datur immediatè modus se defendendi per citationem. Alber.*in l.ea,quæ.col.pen.C.quomod.& quand.Iud.* Rebuff.*de citat.in præfat.num.25.* Et ideo citatio est legitimè exequenda, vt perueniat ad notitiam citati. Rot.*decis.51.de dol.& contum. in antiq.*

Secundus effectus citationis est, vt illa mediante possit Reus comparere, vel per se, vel per procuratorem. Ioan.Andr. *in capit.fin.de elect. in 6.* Bald. *in l.cum fratrem.n 9.C.de his quib.vt indign.* Mantic.*decis.352.n.10.* Quilibet enim ita intelligitur citatus, vt cōpareat per se, vel procuratorem. Bald.*in l.fi.C.de procur.* Mantic.*decis.223.num.4.* Afflict.*decis.2.num.7.*

Tertius effectus est, vt citatus præparare valeat suas defensiones, ad finem illas proponendi suis loco, & tempore debitis. Bald.*in d.l.cum fratrem num.9.* Hinc est, quod esto hic, & nunc Reus nullam habeat defensionem; dummodo tamen illam habeat in potentia, adhuc citari debet. Verall.*decis.214.num.2. p.1.*

Quartus est, vt citatus contradicere, & opponere possit pro suo interesse, ne damnum patiatur in quocūque actu præiudiciali. *Clement.sæpè de verbor. significat.l.de vnoquoque.ff.de re iudic.l.nā ita diuus ff. de adoptionib.* Mantic.*dec.15.n.8.* Verall.*decis.375. n.2. p.2.*

Quintus est effectus, ad hoc, vt Iudex possit per citationem deuenire ad causæ cognitionem, quam aliàs habere non posset, & consequenter causam definire non valeret. Vnde in his, in quibus causæ cognitio requiritur, semper necesse est, vt præcedat citatio. *l. in causæ la 1. §.causa autem cognita.ff.de minoribus.* in illis verbis: *causa autem cognita, & præsentibus aduersarijs, vel si per contumaciam desinunt, in integrum restitutiones perpendendæ sunt.l.à præcedente.C. de dilation.* ibi: *nisi causa cognita indulgeri queat; &* l.*fin.C.si per vim, vel alio modo.* ibi: *quia negotiorum merita partium assertione panduntur.*

45 Ex dictis corollarium, deducitur, vt citatio tolli non possit per legem, neque per Principem, neque per statutum, consuetudinem, aut stylum, neque per partium conuentionem, quatenus naturalem defensionem concernit. *Clement. pastoralis, in fin. de re iudic.* Glos.*in extrauag. rem non nouam. de dol. & contumac.* Abb.*in cap.1.de caus poss. & propr.* Felin.& Dec. *in cap.ex parte.il 2.de offit.deleg.& in capit. cum olim de re iudic.* Lex enim, quæ præceptis Naturę repugnaret, legis nomen non meretur. Diu.Thom.*in 1.2. q.93. art.3.* Cicer.*de legib.lib.2.* Quatenus verò citatio defensionem ciuilem concerneret, vtique posset per legem tolli quia legis conditor, hoc est Princeps, est supra legem ciuilem. *l.Princeps ff.de legib.l.digna vox.C.eod.tit. Lex imperfecto.C.de testam.* Sed rationabiliter cū causa, quia error aliàs esset destruere quod bene definitum est. Gloss.*in cap.sententiam.35.q.9.* nisi vtilitas, vel necessitas aliud suadeat. *cap.in causis. de sent. & re iudic.*

46 Hinc est, quod posset Princeps tollere citationem ad sententiam, quando conclusum esset in causa; cum tunc defensio sit Iuris positiui Couarru.*practic.qq.c.23. sub.numer.6. vers.primum hic apparet.* Vant.*de nullit.in rubr.quibamod.nullit.sent.repar.poss.numer.107.* Afflict.*decis.293.num.6.* Et ratio est, quia tunc causa est instructa, cognita, & discussa, & sic non deficeret defensio naturalis; ideo omitti posset in illo statu defensio Iuris positiui. Bald. *in l.si accusatoribus col. pen. vers.in eadem*, & ibi Glos.*C.de accusation.* Vant. *de nullit.ex defect.citat.num.107.& seqq.* Et hac ratione, tam in ciuilibus, quam in Criminalibus tolli potest per Principem & legem ordo, & multiplicatio citationū, ac modus citandi, quia sunt de Iure positiuo; dumodo non auferantur substantialia defensionis naturalis. Fel.*in c.dilecti.col.5.vers.sed nota de except.* Abb. & cæteri *DD.in c.cū inter eod.tit.* Gabr.*de citat.cōcl.1. n.524.*

47 Tandem prætereundum non est hic vnum notabile, quod quotidie fere occurere solet in huiusmodi materia citationis: Rei: & est, an verba apposita in citatione, vel alibi, per modum comminationis, nimirum *comparere teneatur sub pœna excommunicationis*; intelligantur esse latæ sententiæ, ita vt alia sententia non requiratur; vel ferendæ, itaut necessaria sit sententia declaratoria excommunicationis?

Et respondetur, quod intelligi debent, vt sint ferendæ, non latæ sententiæ; per ea, quæ traduntur à Glos. *in cap.si quis ex clericis.de vit.& honest.cleric. & in cap.2.§.inhibemus.verba moderetur.de hæretic.in 6.& in c.3.et cap.in pęnis.de reg.iur.in 6.* Bald.*in capit.1. col.2. vers.& aduerte*, & ibi Abb.*de locat.* idem Abb.*in cap.quia propter num.3.& in cap.cum in cunctis §.fin.num.6.de elect.* lātè Tiraquell.*in l.si vnquā §. reuertatur; vers.postremò scias nu.210. C.de reuoc.donat.* Et Alij quos Ego ipse allegabo infra *to.2.par.5.prax.7.n.23.& seq.* Reliqua ad materiam citationis facientia prosequemur in sequenti Sectione.

PRAX. PROCESSVS.

48 Descendendo nunc de more ad modum practicum formandi processum criminalem, obseruandũ erit, quod licet Follerius in *pract.crimin.canon.p.2.cap.9.numer.31.* asserat, citationem vno modo fieri debere, quando agitur ad quærelam partis, & alio modo si procedatur per viam inquisitionis, nam in primo casu reus accusatus citandus erit ad se expurgandum a quærela exposita per N.de N. eique respondendum, &c. In secundo verò casu citandus erit ad informandum super inquisitione contra eum formatę: semper tamen, & indistinctè seruari vidi in quibusdam Curijs, præsertim Regni, vt Rei delinquentes citentur ad informandum, infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma citationis ad informandum.

Abbas N.de N.V.I.D.Prothonotarius Apost.ac Illustriß.& Reuerendiß.Domini N.Episcopi N.in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, & official.Generalis, &c.

Per vnum ex seruientibus nostræ; vel quarumuis Curiarum receptis præsentibus ad omnem instantiam, & requisitionem Reu.Promatoris Fiscalis, siue, &c. Citetur, moneatur, & requiratur Clericus N.de N.nostræ Diœcesis; eique mandetur, & iniungatur, prout Nos, &c. vt sub pęna ducatorum quingentum auri de Camera pijs vsibus applicandorum, &c. & in subsidium excommunicationis, infra terminum dierũ trium, quorum primus pro primo, secundus pro secundo, & tertius pro tertio, & vltimo peremptorio termino, hac vnica pro trina canonica monitione præmissa assignatur, personaliter compareat coram Nobis & nostra Curia ad informandum Nos, & ipsam Curiã super nonnullis mentem nostram mouẽtibus, & signanter super homicidio commisso in personam quondam N.de N.et aliàs, vt in Actis, &c. alias, &c. quoniam, &c. citetur, & referatur, &c. Datum, &c. die mens. ann.

N.Vicarius Gen.&c. *N.Actuar.&c.*

In quibusdã verò alijs Curijs solet fieri sub sequenti forma verborum, videl.

Alia forma citationis ad informandum.

Ponatur titulus *Abbas, &c. vt sup.*

Noueritis, quod nuper coram Nobis producta quadam quærela, seù accusatione per N.de N. & super ea productis nonnullis positionibus, & articulis, ac desuper nonnullis testibus fide dignis ad informandum animum nostrũ, de, et super omnibus, et singulis in dicta accusatione contẽtis, ipsisque positionibus, & articulis per Nos in nostra Curia admissis ad probandum, ac dictis testiũ desuper ritè receptis, & in forma Iuris iuratis, et fideliter examinatis; eorũque dictis, & depositionibus inscriptis fideliter receptis. Fuimus subsequenter pro parte eiusdem N.*principalis debita cum instantia requisiti, quatenus sibi citationem personalem extra Curiam, & ad partes, contra, & aduersus N.de N.exaduerso principalem in eadem accusatione, & informatione nominatũ concedere dignaremur. Nos igitur N.de N.Vicarius, qui supra attendentes requisitionẽ huiusmodi esse iustam, & rationi consonam. Volentesque in causis & causa huiusmodi legitima, ac ritè, et rectè procedere; ac partibus ipsis iustitiam ministrare (Deo dante) vt tenemur. Et quia ex summaria informatione prædicta, ac testium dictis, & depositionibus, iuribusque & monumentis corã nobis, vt præfertur exhibitis, reperimus præfatum N.de N.exaduerso principalem de, & super omnibus, & singulis in dicta præinserta accusatione narratis publicè, et notoriè esse diffamatum.* Vel si ex informatione constet de delicto, dicatur: *reperimus contenta in eadem, veritate fulciri. Quodque etiam dictus* N.de N. *quærelator ad mandatum nostrum, et in manibus nostris, tactis per eum, ob hoc corporaliter scripturis sacrosanctis ad sãcta Dei Euangelia corporali pręstito iuramẽto affirmauit, quod dictam citationem personalem, contra N. exaduerso principalem, non malitiosè, sed pro iustitia consequenda petere. Idemque N.querulator, iuxta synodalem constitutionem se obligauit* (si talis sit constitutio) *prosequi supradictã causam, vsq; ad finẽ, & probare, sub pœna in ea statuta. Idcirco authoritate, qua fungimur in hac parte vos omnes, & singulos supradictos, & vestrum quemlibet insolidum tenore præsentium requirimus, & monemus primo, secundo, & tertio peremptorio. Vobisque nihilominus, & vestrum cuilibet in virtute sanctæ obedientiæ, & sub excommunicationis pœna, quam in vestrum quẽlibet canonica monitione præmissa, (si ea, quæ vobis in hac parte committimus, & mandamus neglexeritis, seù distuleritis cõtumaciter adimplere) ferimus in his scriptis, districtè pręcipiendo mandãtes, quod prænominatũ N.de N.exaduerso principalem, in eius propria persona, si ipsius præsẽtiam commodè habere poteritis; alioquin in hospitio habitationis suæ, si ad id tutus vobis pateat accessus, vel in parochiali, seù parochialibus, sub qua, vel quibus degit, & moratur. Sin autem in Cathedrali N. & dictis Parochiali, vel Parochialibus, sub qua, vel quibus degit, & moratur; alijsuè Ecclesiis, & locis publicis quibuscũque, de quibus, ac vbi, quando ibidem Populi multitudo ad diuina audiẽdum conuenerit, aut aliàs legitimè congregata fuerit, ex parte nostra, alta, & intelligibili voce peremptoriè citare curetis. Ita tamen, quod verisimile sit citationem nostram huiusmodi, ad ipsius citandi notitiam indubitatam deuenire, ne de præmissis, vel infrascriptis ignorantiam aliquã ostendere valeat, seù etiam quomodolibet allegare. Quem Nos etiam tenore præsentium sic citamus, quatenus infra quatuor dies, si dies vltima iuridica fueric, alias die sequẽti, personaliter comparere debeat in nostra Curia corã Nobis in Palatio, quo Curia regitur, hora causarum consueta, ad respondendum, & se expurgandum a dicta quærela, & contentis in dicta informatione, sub pęna excommunicationis. Certificantes insuper eumdem citatum, quod siuę in dicto termino (vt præmissũ est) cõparere curauerit, siuè non: Nos nihilominus, ad partis cõparẽtis instãtiam, ad omnia, & singula, prout iustũ fuerit, procedemus. In quorum omnium, &c. datum, &c. vt supra.*

Verum, quia in multis alijs Curijs alio modo practicatur: propterea non erit inutile hanc aliam sequẽtem formam subiungere, adhoc vt prudens Vicarius ex diuersis formis illam seligere valeat, quæ iuxta loci, in quo ius dicit, consuetudinem, seruari solet, vel saltem ex eis vnam componat eidem loco accomodatam: erit autem talis, videlic.

Alia forma citationis ad informandum.

Ponitur titulus, &c.

De mandato Perillustris, et Reuerendiss.Dom. N.*Vicarij Generalis N.citetur, moneatur, & requiratur peremptoriè N.de N.qualiter prima die, qua Curia regitur, hora causarum solita compareat, & comparere habeat, & debeat in iudicio corã dicto Reuerendiss.Domino, ad ipsum, & eius Curiam informandum de nonnullis tangentibus seruitium Curiæ Coadiutoris, seù Promatoris; & signanter super querela cõtra eum exposita per N. de N. de homicidio commisso in personam N. sub pœna scutorũ quingentum pijs vsibus, &c. & in Iuris subsidium excommunicationis, &c. Alias ipso citato, relato, & non comparente, proceditur, vt Iuris est, contra eum, eiusque bona, &c. citetur, & referatur, &c. datum, &c.* vt supra.

49 Est autem notandum hic, quod in multis aliis Curiis seruari solet, vt post exequutionem prædictæ primæ citationis, fiat altera citatio contra eumdem ad recipiendum copiam capitulorum, sub infrascripta, vel simili forma, videl.

Forma citationis ad recipiendum copiam Capitulorum.

Citetur, moneatur, & requiratur N. de N. qualiter prima die iuridica compareat coram Nobis in nostra Curia, hora solita causarum recepturus copiam Capitulorũ specialis inquisitionis contra eum formatæ ad quærelã N. de N. de homicidio cõmisso in personã N. de mense, &c. ann. &c. Regnantibus, &c. Dominante, &c. sub præsulatu, &c. in loco, &c. alias ipso citato, relato, & non comparente, procedetur prout Iuris, &c. datum, &c.

50 Quãdo verò citatur quis per edictum in casibus à Iure permissis, de quibus supra diximus, formatur citatio, prout infra, vel huic similis, videl.

Forma citationis per Edictum.

Ponitur titulus, &c.

Pateat cunctis, & singulis qualiter fuit nuper coram Nobis, et nostra Curia N. producta per N. de N. quædam accusatio contra, & aduersus N. de N. super homicidio cõmisso in personam quondam N. de N. & capta per Nos, & Curiam nostram debita informatione, ac examinatis quibusdam testibus ad Curiæ informationẽ, ex quibus legitima contra dictũ N. orta sunt indicia; intendimus cõtra prædictũ N. iuridicè procedere, ne de sua iniquitate gloriari valeat; et sic eumdem personaliter citare, sed ex quo ad eum, eiusque domum, in qua continuè habitat, non datur nuncijs, seu cursoribus tutus accessus, propter eiusdem potentiã, prout nobis, & Curiæ nostrę legitimè constat. Cum verò facta sit instantia pro parte dicti N. quærelantis, seu Curiæ Promotoris fiscalis, vt concedere dignaremur citationẽ personalẽ, & per edictũ publicũ in Curia publicatũ, & extra in locis circumuicinis contra, & aduersus dictũ N. de N. Nos igitur, qui suprà attendentes requisitionem huiusmodi esse iustam, et rationi consonam. Volentesque in caũsa, & causis ritè, & legitimè procedere, ac partibus ipsis (dante Deo) iustitiam ministrare (vt tenemur.) Verùm quia per diligentem informationẽ, quam fecimus, & præsertim ex dictis, & depositionibus testium coram Nobis productorum, receptorum, & iuratorum cognouimus præfatum N. exaduerso principalẽ in præinserta informatione contentum, publicè diffamatũ; ac ipsum, & eius domiciliũ pro huiusmodi nostra citatione exequenda, tutè adiri non posse; quodque dictus quærelator ad mandatum nostrum, & in manibus nostris, tactis per eum sacris Scripturis iurauit, contenta in prædicta informatione fore, & esse vera, & se huiusmodi citationem personalem contra præfatum N. nõ ex aliqua fraude, aut malitia impetrasse, nec prosequi velle, sed solum pro iustitia consequenda, seu obtinenda, & quod huiusmodi causam specialiter contra dictum N. vsque ad finẽ litis prosequetur & prosequi faciet & procurabit, iuxta suum posse, et sub pœna in Synodalibus constitutionibus contenta, (si talis constitutio ibi fuerit, ut in multis locis satis rectè, & rationabiliter adest, ad euitandas collusiones, & fraudes, quæ inter partes in hoc genere committi solent, vt alibi diximus) *efficaciter se obligauit (prout in instrumento publico per nostrum Actuarium in notã recepto plenius continetur)* Vel si se obligauerit alio modo penes acta Curiæ, dicatur; *(prout ex obligatione penes acta Curiæ nostræ Episcopalis per ipsum facta latiùs apparet, &c. Idcirco auctoritate, qua fungimur in hac parte, per hoc præsens publicum edictum in audientia publica Curiæ nostræ, ac portis, seù valuis eiusdem; & Ecclesię nostræ Cathedralis N. & Sancti N. Ecclesiæ Parochialis affigendum, prænominatum N. de N. tenore præsentium peremptoriè citamus, quatenus infra nouem dies, quorum tres pro prima, tres pro secũda, et tres pro tertio, et vltimo peremptorio termino assignamus, post publicationẽ, se lectionem, et affixionẽ præsentiũ in valuis, seù locis prædictis, modo præmisso factas, immediatè sequentes, si dies ipsa nona iuridica fuerit, aliàs in diem sequentem, præfatus N. personaliter comparere debeat, et teneatur eius propria persona, coram Nobis in Palatio, quo Curia regitur, et regi solet hora causarum solita, et consueta, ad se exonerãdũ à dicta quærela, et ad informandam Curiam, super contentis in præfata informatione contra ipsum capta, sub pœna scutorum quingentum locis pijs, etc. et in subsidium excommunicationis, etc. Certificantes, etc. aliàs, etc. quoniam, etc. In quorum omnium, etc. huiusmodi citationem nostram personalem, publicam, legitimam, et per edictum, fieri iussimus; sigilloque nostro, et propria manus subscriptione munitam relaxari mandauimus. Datum N. die...., mens. ..., ann....*

N. de N. *Vicarius Generalis, etc.*

locus † sigilli. N. *Actuar. etc.*

Vel alio modo, prout sequitur, videl.

Alia Citatio per Edictum.

Ponatur Titulus, &c.

Tenore præsentium citentur, moneantur, et requirantur omnes de loco N. vel de quocumque alio, quorum nomina, licet adhuc ignorentur, pro expressis tamen haberi volumus, qui temerario ausu violẽtiam inferre præsumpserunt Reu. Dom. Rectori dicti loci, illũ per vim cogendo ad se expoliandum sacris vestibus Sacerdotalib. cũ maximo scandalo, alijsque iniurijs eũ afficiendo, (vel aliud factum narretur secundum contingentiã) et aliàs vt in actis, etc. quatenus infra terminũ dierum trium præcisè, et peremptoriè post, etc. quorum primum pro primo, secundum pro secũdo, et tertium pro tertio, et vltimo peremptorio termino, et Canonica monitione eis assignamus, compareant corã Nobis personaliter, non per excusatorem, seù interpositã personam hora, et loco solitis causarum, ad dicẽdum causam, quare nõ debeant excommunicari, et pro excommunicatis declarari, et publicari, etiam per cedulonũ affixionem etc. alias dicto termino elapso procedetur ad sententiam excommunicationis nulla alia expectata citatione; reseruato tamen Iure procedendi nominatim cõtra dictos temerarios, quando de eorum nominibus, et personis notitia habebitur. quoniam, etc. et affigatur, etc.

N. *Vicarius Generalis, etc.* N. *Actuar. etc.*

51 Exequuta per cursorem, seù nuncium citatione contra delinquentem per Iudicem relaxata, fieri debet per ipsummet cursorem relatio, quod citauerit, uel personaliter, uel domi, uel per edictum modo, & forma, ut sibi iniũctum fuerat, cuius forma erit infrascripta, uel huic similis, uidelicet.

Forma relationis in causis criminalibus.

Die tali .... mensis talis .... anni talis.... in loco N. N. de N. ordinarius cursor, seù seruiens huius nostræ Episcopalis Curiæ N. cũ iuramento retulit mihi infrascripto Notario, *seù Actuario dictæ Curiæ, se hodie prædicto die citasse D. N. de N. (personaliter repertum)* si uerò citauit domi, dicatur; *in domo suæ solitæ habitationis, modo, et forma, prout habuit in commissis, et in fidem, etc.* Vbi uerò seruatur, ut relinqui debeat copia citationis, addi poterit: *Dimissa copia, etc.* Et in illis locis, in quibus quando quis citatur domi, requiritur, vt aliqua particularis persona in domo degens moneatur,

addi

addi poterunt post verba: *suæ solitæ habitationis*, hæc sequentia, *vbi eius familia commoratur, & commorari solet, eamque notificasse N. eius fratri, siue famulo, &c.* Et vbi iuramentum præstari solet de notificanda citatione principali inquisito, addatur: *& ab eo recepisse Sacramentum ad eam notificandam dicto N. de N. inquisito quamprimum potuerit.* Et vbi requiritur præsentia testium, addatur: *præsentibus pro testibus N. de N. & N. de N. &c.*

Si verò citauerit per edictum; dicatur: *se hodie prædicto die hora tali.... contulisse ad locum N. ante portam maiorem Cathedralis Ecclesiæ N. ibique Populum ad sonum campanelli conuocasse, & eo conuocato citationem prædictam contra N. de N. publicasse, legisse, & ad valuas dictæ Ecclesiæ affixisse, & relaxasse, præsentibus pro testibus specialiter ad id vocatis N. de N. N. de N. & Alijs. Idemque fecisse in Ecclesia Parochiali Sancti N. et alias, &c. modo, & forma sibi commissis, &c. & in fidem, &c. Datum vt supra, &c. N. Not. seu Actuar. &c.*

SECTIO VII.

De Contumacia Delinquentis.

SVMMARIVM.

1 *Delinquere quid sit.*
2 *Obedientia Superioribus ab omnibus præstanda.*
3 *Contumax efficitur superiori non obediens.*
Delictum committere dicitur contumax.
4 *Contumax puniri potest pœnis temporalibus, & spiritualibus, puta censuris.*
5 *Contumax non excommunicandus, nisi in subsidium, si alio modo mulctari non potest.*
6 *Contumax per inobedientiam peccat mortaliter.*
7 *Contumax dupliciter quis efficitur.*
8 *Contumax quis multis modis non fit.*
Casus, in quibus contumacia non incurritur.
9 *Infirmitas citati excusat à contumacia.*
Infirmitas consanguineorum excusat aliquando.
10 *Carceratio citati in alio loco impedit, ne contumax fieri possit regulariter.*
11 *Absentia citati excusat à contumacia incurrenda.*
Excusator absentis citati admittitur, quilibet, etiam sine mandato.
12 *Absentiæ causæ iustæ, quæ?*
13 *Locus non tutus excusat citatum à contumacia.*
14 *Aeris intemperies etiam excusat.*
15 *Incompetentia Iudicis excusat citatum.*
16 *Paupertas etiam excusat à contumacia.*
Verecundia impedimentum præstat citato ad comparendum.
17 *Licentia Iudicis excusat citatum à contumacia.*
18 *Tempestas maris, vel fluminis inundatio excusat à contumacia.*
Pestis in loco citationis excusat à contumacia.
Bellum excusat à contumacia.
19 *Mors propinquorum excusat à contumacia.*
20 *Impeditus comparere tenetur excusatorem ad Iudicem mittere cum fide impedimenti.*
Excusator impedimenti, quis esse possit?
21 *Inhabilis excusator, an admittendus?*
22 *Pœnæ, quibus punitur contumax.*
23 *Excommunicatus ob contumaciam, si perseuerauerit per annum in excommunicatione, habetur pro confesso de delicto.*
24 *Quibus in delictis contumax absens condemnari possit.*
25 *Contumax mulctari potest, etiam per censuras.*
26 *Contumax priuari potest officio, & beneficio.*
27 *Contumaci fit interpretatio contra ipsum in deterius.*
28 *Contumax priuatur Iure eligendi.*
29 *Contumax puniri potest à pluribus Iudicibus.*
30 *Item punitur in refectione expensarum.*
31 *Item non potest declinare forum regulariter.*
32 *Item potest ei denegari audientia ad tempus.*
33 *Item priuatur Iure appellandi.*
34 *Item de Iure Regni punitur in tertia parte bonorum.*
35 *Item priuatur beneficio litis pendentiæ.*
36 *Item punitur in exactione redditnum.*
37 *Item habetur pro præsente in sui præiudicium.*
38 *Item carcerari potest.*
39 *Item deprædari possunt eius bona.*
40 *Item auferuntur ei bona manu militari.*
41 *Item imploratur contra eum brachium sæculare.*
41 *Brachium sæculare, quando implorari debeat?*
43 *Brachium negans Iudex sæcularis multas incurrit pœnas.*
Iurisdictiones debent se inuicem iuuare.
Pœna inflictæ contra Iudicem sæcularem negantem brachium.
44 *Item punitur contumax per interdictum Ecclesiasticum.*
45 *Item punitur arbitrio Iudicis.*
46 *Item aliquando pœna mortis punitur.*
47 *Insordescens per annum, in excommunicatione ex causa hæresis, punitur vt hæreticus.*
48 *Insordescens verò ex alia causa, quam hæresis, fit suspectus de hæresi.*
49 *Insordescens in excommunicatione per annum priuatur beneficijs ipso Iure.*
50 *Insordescens in excommunicatione quis dicatur.*
51 *Contumacia accusanda est per Fiscũ cõtra cõtumacẽ.*
52 *Contumax comparens ante finem audientiæ, an audiri debeat.*
53 *Contumax infra annum audiendus est, post annum minimè.*
54 *Sententia cõdemnatoria corruit sine litis cõtestatione.*
55 *Contumax, an citandus ad sententiam antequam condemnetur.*
56 *Contumax citari debet, antequam mulctetur.*
57 *Domicilium non habens cogi potest ad eligendum domum, vt citari valeat.*
58 *Quo casu si eligere neglexerit, Iudex eliget ex officio.*
59 *Contumaciarum incusatio secundum stylum Regni Neapolitani, qualis.*
60 *Mandati forma ad se expurgandam à contumacia.*
61 *Aggrauatoriæ excommunicationis formæ.*
62 *Reaggrauatoriæ excommunicationis forma.*
63 *Cessatio à Diuinis qualiter infligenda.*
64 *Cessationis à Diuinis monitio præcedens qualis esse debet.*
65 *Interdicti ob contumaciam forma.*
66 *Interdicti publicationis rogatio instrumenti à Notario facta.*
67 *Brachij sæcularis inuocatio, qualiter concipienda.*

IN presenti sectione pauca nobis examinanda veniunt de contumacia Rei delinquentis, qui post citationem sibi factam ad comparendum, non comparuerit, cum multa dicta fuerint supra *in Pract. ciuil. p. 2. sect. 1. subsect. 3.* vbi de contumacia Rei ciuiliter conuenti sermo fuit; ibi enim examinauimus, quid sit contumacia: Vnde dicta: Quotuplex: Quæ eius requisita: Quibus modis non incurratur: Quibus pœnis puniatur: Et quot modis purgetur. Hic autem videndum remanet. Primò, an contumax non comparens, post citationem sibi legitimè per Cursorem factam dicatur nouum delictum committere, adeoque

quc poniri possit. Secundò, quando quis dicatur contumax. Tertiò, in quibus casibus non incurratur contumacia, etiam in criminalibus. Quartò, qualiter puniatur contumax in criminalibus.

1 *Quoad primum* præmittendum est, quod delictum committere, nihil aliud est regulariter, quam facere illud, quod quisque non debet, vel non facere illud, ad quod tenetur. *arg. l. Metrodorum. ff. de pœn. l. si quis. ff. de iurisd. omn. iudic.* Glos. & Bald. *in l. 1. C. de his quib. vt indign.* & Glos. & DD. *in cap. certum est de regul. iur. in 6.* Bald. *in l. fin. C. de crim. stellionat.* Et Festus Iureconsul. ait: *delinquere, est prætermittere illud, quod nō oportet præterire;* Idem tenet Cicer. *lib. 3. de natur. Deor. cap. 13. fol. mihi 131. vers. Ferret. ne ciuitas vlla, &c. & lib. 3. de legib. cap. 7.* ibi: *nec verò solum, vt obtemperent, &c.* Hinc fit, quod Reus legitimè citatus non comparens coram superiore, videtur illum spernere per inobedientiam, & sic facit quod non deberet facere.

2 Quia quilibet tenetur suo superiori obedientiam præstare, nam qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, vt inquit Diu. Paulus *in Epist. ad Roman. cap. 13. nu. 3.* non enim est potestas, nisi à Deo, quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. *Idem ibid.* & in Epist. *ad Tit cap. 3. num. 1.* ait: *admone illos Principibus, & potestatibus subditos esse,* & Diuus Petr. *epist. 1. cap. 2. nu. 13.* ait: *subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ, propter Deum, siuè Regi, quasi præcellenti: siuè Ducibus tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum.* Et Sapient. *cap. 6. nu. 4.* habetur. *quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtutus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra.* ideo monet Apostolus Paulus *vbi sup. ad Rom. 13.* vt omnis anima potestatibus superioribus subdita sit.

3 Vnde cum quis obedientiam non præstat superiori præcipienti, vt compareat, redditur contumax, cum dicatur esse in dolo. *l. non potest. ff. de reg. iur. l. ex consensu. ff. de appellat.* Sed contumax, & inobediēs dicitur committere delictū. *l. omne delictū §. contumacia. ff. de re milit.* Glos. *in ca. ex litteris de constit.* impropriè tamen, non propriè. *l. quis vas §. 1. ff. de furt.* Bald. *in l. si mora col. 2. in princ. vers. alibi contumacia. ff. sol. matr.* vide Felin. *in ca. super 1. in fin. de testib. & in cap. ex litteris col. 10. circ. med. et col. vlt. vbi latè in verb. ī eadē glosa de cōst.*

4 Ergo contumax puniri potest, non solum pœnis temporalibus, secundum loci consuetudinem: verum etiam spiritualibus, & sic excōmunicatione. *ca. 1. de iudic.* vbi Abb. *n. 10. cap. certum 11. q. 3. cap. constitutis de probat. cap. commissa de elect. in 6.* Glos. *in cap. Duo ver. videbatur 96. dist.* Feder. de Senis *consil.* 109. quia mortaliter peccat, vt dicemus *infr. nu. 6. & 23.* Quod ampliatur, vt locum habeat, etiam in contumacia Actoris, seù Accusatoris Innocent. *in cap. calumniam de pœn.* Dec. & Alij *in dict. cap. 1. de iudic.* Alex. *cons. 137. nu. 10. vol. 2. & cons 72. nu. 8. vol. 3.* Ampliatur secundò, etiam in minima contumacia. Glos. *in d. cap. duo sunt,* quam sequitur Abb. *in d. cap. de iudic. & in cap. ex parte il. 1. num. 3. de verb sign.* Barbat. *in tract. de testib. p. 3. num. 9.* Ampliatur tertiò, etiam si citatos comparuerit, sed postea discessit dimisso procuratore, sed cum mandato insufficienti, nam tunc habetur pro contumace, *cap. constitutus de procur. a.*

5 Limitatur tamē cōclusio prædicta, vt cōtumax excommunicari nequeat, tam in criminalibus, quā in ciuilibus, nec alio censuræ Ecclesiasticæ vinculo innodari, quando contra eum fieri potest exequutio realis, vel personalis, & sic alio modo mulctandus erit, quam per excōmunicationē Cōcil. Tridēt. *sess. 25. de reform. cap. 3. §. in causis quoque;* ad tradit. *in ca. tuæ,* vbi Glos. *vt lit. nō cōtest. et cap. cōtigit.* & ibi Glos. *in ver. nō potest de dol. et cōtum.* quia excōmunicatio est remediū subsidiarum, quādo scilicet alio modo quis puniri nequit.

6 Ex dictis infertur, quod contumax per inobedientiam incurrit peccatum mortale; *cap. si quis cap. omnes, cap. illud de maiorit. & obed. ca. si qui sunt presbyteri 81 dist. cap. sciendum 8. q. 1. & ferè per tot.* notat etiā Abb. *in cap. 1. col. 5. de iudic.* & ratio est, quia facit contra ius Diuinum, naturale, & positiuum, vt dictum est, alias sine peccato mortali ferri non posset excommunicatio. *cap. nullus, & cap. nemo 11. q. 3.* In obedientia autem magnum peccatum est. *cap. sciendum 8. q. 1.* vnde inobediens dicitur in fidelis. *cap. qui sunt presbyteri 81. dist.*

7 *Quoad secundum,* quando scilicet quis dicatur contumax, notandum erit, quod dupliciter quis contumax efficitur. Primò si citatus non compareat, vel non respondeat. Secundò si compareat, sed recedit, sine Iudicis licentia. In priori casu contumacia incurritur, tam si fuerit citatus personaliter, quam si domi, dummodo citatio ad eius notitiam peruenerit, & comparere, ac obedire renuerit, & tunc dicitur verus contumax, fictus verò dicitur, quando quis citatus fuit domi, sed dubitatur, an citatio ad eius notitiam peruenerit, Bart. *in l. fin. ff. de in integr. restit. col. pen.* vbi latè, Angel. *in cons. 186.* & Cardin. *in clem. 1. q. 9. de dol. et contum.* vbi plenè, & Imol *in l. ex consensu §. cum qui. ff. de appell.* In secundò verò casu incurritur contumacia, etiam si reliquerit procuratorem, sed cum mandato insufficienti. *cap. constitutus de proc.* & pauló ante dictum est.

8 *Quoad tertium* est notandum, quod dantur in criminalibus multi casus, in quibus non incurritur contumacia vltra numeratos *in pract. ciu. d. sect. 1. subs. 3. nu. 10.*

Quorum Primus est, quando citatio fuit inualida. Bald. *in l. nam ita diuus. ff. de adopt.* Barbat. *in cap. 1. de iud. n. 40.*

Secundus est, quando quis citatus fuit ad vnicum actum perficiendum, nam tunc eo expedito, recedere poterit, etiam sine Iudicis expressa licentia, cum præsumatur tacita, ita Abb. *in cap. prout notab. 1. de dol. & contum.* Butr. *in cap. 1. n. 28. de iudic.* & probatur *in cap. certum 11. q. 3.* ibi: *aut si ante finitam causæ examinationem.*

Tertius est, quando non accusaretur contumacia per aduersarium. *l. properandum §. & si quidem C. de iudic.* & ibi Iason. & Castrens. Bart. *in l. consentaneum C. quom. & quand. Iud. et in l. si finita §. Iulianus,* & ibi Alex. *ff. de damn. inf. & in l. 2. in fin. ff. si quis in ius voc. non ier.* Marant. *in spec. aur. p. 6. act. 2. n. 1. vers. item debet.*

Quartus casus est, quando ob aliquod repentinum periculum recederet, sine superioris licentia. Butr. *in d. c. 1. n. 26. de iudic.* vbi etiam Felin. *n. 21.*

Quintus est, quando citatus expectauit vsque ad vltimam horam termini, si citatus fuit ad Instantiam alicuius Actoris, & Actor non comparuit, nam tunc non efficitur contumax, si recedit illicentiatus, quod locum habere potest in ciuilibus, non in criminalibus, ita Imol. *in cap. 1. de iudic. n. 18. per text. in cap. 1.* & ibi Glos. 2. *de dol. & contum. in 6.* quem sequitur Felin. *ibid. num. 21.* Alex. *in d. l. si finita num. 25.* Aret. *cons. 161. num. 3.* Marant. *vbi supra,* & ratio est, quia tunc Actore non comparente circumduceretur citatio, etiam si reus non compareret, & sic deberet de nouo citari. *l. & post edictum §. 1. ff. de iudic.* Bart. *in l. ex quacumque in 1. lect. col. fin. ff. si quis in ius voc. non ier.*

9 Sextus est, quando quis non comparet, propter infirmitatem superuenientem citato, vel inquisito; infirmitas enim est sufficiens causa ad illum excusandum. *l. quæsitum. ff. de re iudicat. cap. si egrotans 5. q. 3.* vbi Glos. *in verb. legatum.* Alex. *in l. 2. ff. si quis caut.* Foller. *in Pract. crim. for. sacul. uerb. audiantur excusatores n. 28.*

Clar.

Clar. in ead. pract. q. 34. vers. dixi etiam, & ibi Baiard. & Alij. in addition. Grat. cons. 98. n. 2. vol. 1. ubi de communi. Farinac. in Pract. crim. q. 11. nu. 53. Costa. in tract. de subsidiar. remed. q. 79. n. 4. Iodoch. in Pract. crim. cap. 25. per tot. Quod locum habet, etiam si agatur de causa capitali, atque etiam si allegetur à quocumque excusatore sine mandato. Foller. vbi sup. n. 29. & Farin. ibid.

Infirmitas autem, vt excuset, debet esse grauis, non leuis d. l. quæsitum, & ibi Bart. Alex. & Alij; Ideo non sufficeret febris quartana, vel terriana. Sforz. Odd. in tract. de restit. in integr. q. 11. n. 31. & seq. artic. 7. Sed in seq. art. 8. dicit hoc remittendum esse arbitrio Iudicis.

Quo casu allegari, & probari debet infirmitas per fidem iuratam Medicorum, & Aliorum testium. Clar. vbi sup. Grat. ibid. num. 3. Et in Regno Neapolitano ista fides debet esse confecta per instrumentum publicum, vt credatur; adest Ritus Magnæ Curiæ Vicariæ pro Curijs Secularibus 176. incip. Item si aliquis. In locis verò in quibus non adsunt plures medici, sufficit vnus. Clar. loc. cit. Quomodo probetur infirmitas, docet Mascard. de proba. concl. 896 vol. 2.

Et nota benè, quod si Iudex post habitam notitiam infirmitatis, procederet ad sententiam, erit ipso Iure nulla, Paris. consil. 102. n. 1. lib. 4. Marsil. in pract. crim. §. sequitur num 36. Misinger. obseruat. 57. nu. 4. Afflict. decis. 29. nu. 3. Idem esset, si de infirmitate Iudici constaret. Baiard. ad Clar. d. q. 34. num. 14. latè Odd. d. q. 11. nu. 12. cum plurib. seqq. vbi sup. num. 24. idem tenet, si potuit admittere procuratorem, & non admisit.

Nota secundò, quod etiam infirmitas consanguineorum citati excusat illum à comparendo, quamuis ipse benè se habeat, secundum Gloss. in cap. communis filius verb. suorum 23. dist. Iason. in l. 2. §. si quis. ff. si quis cautjon. Alex. in d. l. quæsitum col. fin. ff. de re iudic. Foller. in pract. crim. can. cap. 10. nu. 51. Baiard. loc. cit. num. 22. & Alij; apud Odd. d. q. 11. art. 6. nu. 27. Est benè verum, quod in aliquibus locis non seruatur, vt propter infirmitatem consanguineorum excusetur citatus à comparendo, nisi ob infirmitatem parentum, filiorum, fratrum, sororum, vel vxoris, vt ait in Francia Rebuff. in comment. const. Franciæ tit. de excusat. n. 31. vol. 3. Imò Carauit. in rit. Magnæ Curiæ Vicar. 258. nu. 14. in fin. neque in tali casu excusat, & ridiculam vocat talem excusationem. Sed in omni casu melius esset, si daretur aliqua breuis dilatio citato; dummodo ex illa præiudiciũ Fisco non inferatur, vt tenet Baiard. d. n. 22. in fin.

10 Septimus est, si carceratus fuerit ipse citatus ab alio Iudice in alio loco, ipsa enim carceratio excusat eum à comparendo coram Iudice citante. Bart. & Alij in l. 2. ff. de in ius voc. Misinger. centur. 4. obseruat. obseru. 76. vbi loquitur de procuratore vniuersitatis, in quo requiritur mandatum speciale ad excusandum, & latè Farinac. in q. 34. num. 59. & cons. 17. num. 12. & de communi obseruantia testatur Clar. dict. q. 34. vers. de carcerato autem Costa d. q. 79. n. 4. Neque carcerato currit dilatio. Baiard. ad q. Clar. 94 num. 9. & in causa appellationis detinetur in carceribus Iudicis à quo, donec causa terminetur, nisi esset denuo examinandus. Caualc. de brach. Reg. p. 2. num. 320. Idem esset, si præuentus fuisset in citatione à Iudice superiore. cap. cum parati de appell. Et hoc est adeo verum, vt neque teneatur citatus opponere exceptionem carcerationis, neque mittere procuratorem, secundum Clar. vbi sup. vers. quinimò. Et sententia lata contra carceratum est nulla, Farinac. cons. 89. n. 2. in fin. & d. cons. 17. nu. 13. vbi dicit hoc procedere, siuè iusta, siuè iniusta fuerit carceratio.

Fallit tamen, quando carceratio in alio loco affectata esset ad eludendum Iudicem citantem, quia tunc non excusaretur. Clarus. in præalleg. vers. de carcerato autem, Farin. d. cons. 17. num. 28. in fin. Affectata autem diceretur, si sequuta esset post citationem. Carauit. in d. rit. 269. num. 16. vbi etiam ait, idem esse, si detineretur sub fideiussione per Iudicem inferiorem, & Baiard. d. q. 34. num. 35. Scias tamen, quod secundum DD. adductos per Farinac. in q. 11. num. 50. & seq. & d. cons. 17. num. 13. 28. & seq. vbi de communi, tenetur carceratus citatus ab alio Iudice, allegare impedimentum carcerationis per aliquem excusatorem, & illud probare, vel petere terminum ad probandum; quidquid dicat Clar. vbi sup.

11 Octauus est casus, si pro citato domi deducatur, quod sit absens a loco Iudicij; absentia enim iusta erit causa non comparendi, & euadendi contumaciam. l. 1. ff. de diu. & temp. præscript. Foller. in pract. crim. can. cap. 10. num. 51. Cartar. in tract. de execut. sent. cap. fin. num. 213. & 266. Farinac. d. q. 11. nu. 52. & latius q. 99. num. 276. vbi Alios cumulat, & firmat, hoc verum esse etiam in causa capitali, prout refert Guazzin. defens. 12. cap. 1. num. 3. & latissimè Canar. in tract. de excusat. p. 1. num. 1. 2. & 8. vbi ponit causas excusandi, & praxim. Gabr. lib. 7. conclus. 9. num. 5. Menoch. de arbitrar. lib. 1. q. 80. nu. 48. & 98. Villalob. in comm. opin. verb. absens. num. 10. vers. benè nota, Costa de subsid. rem. d. q. 76. n. 6. Vulpell. respons. 57. n. 2. Mar. Ant. variar. resol. lib. 3. res. 3. n. 1. & Alij, apud Illos.

Quo casu si compareat aliquis ad illum excusandum, concedenda erit per Iudicem noua dilatio, etiam sine expressione causæ, aut illius probatione, & competens terminus ad denunciandum, & certiorandum citatum; quo elapso, & non comparente fit contumax. Et ita seruari vidi in practica; de qua testatur Clar. d. quæst. 34. in princ. & Farinac. d. q. 99. sub nu. 293. & 299. vers. ita secundum. In aliquibus Curijs deferri solet iuramentum alleganti absentiam, & tunc eò fortius concedendus erit nouus terminus ad denunciandum. Cartar. ubi sup. p. 2. q. 24. nu. 16. Mar. Antonin. d. resol. 3. num. 5. Quod si exprimeretur causa absentiæ, à fortiori procedi non posset adulteriora. Canar. d. p. 2. num. 1. & 8. Blanch. in pract. crim. §. uerum quia. num. 45. Nouell. in tract. ad defens. in princ. nu. 9. & 10. Iodoch. in pract. crim. c. 24. rubr. de procur. num. 3. Franc. March. decis. 226. num. 1.

Et nota, quod quilibet admittitur ad allegandum causas absentiæ citati, sine mandato. Clar. loc. cit. Menoch. d. q. 80. num. 52. vbi de receptissima opinione testatur. Farinac. d. q. 11. num. 52. in fin. & d. q. 99. nu. 234. & 274. vbi de communi. Costa d. q. 79. nu. 2. Mar. Anton. d. res. 3. num. 1. Quidquid dicant quidam DD. qui tenent, hoc procedere in allegante causas absentiæ necessarias; & quæ sunt facti, & in longa absentia; secus in causis absentiæ probabilibus, vt loci non tuti, pestiferi, insidiarum inimicorum, potentiæ aduersarij, suspecti itineris, & huiusmodi; in quibus dicunt ipsi, quod requiratur mandatum; inter quos adest Menoch. d. q. 80. num. 49. Clar. in q. 32. uers. prædicta autem sed expressius in q. 33. uers. sed numquid. & Alij apud Farinac. in d. q. 99. num. 280. Et contra Illorum sententiam tenet Bald. in l. pen. §. ad crimen numer. 25. ff. de public. iudic. vbi tradit, quod etiam in allegandis causis absentiæ probabilibus, quilibet admitti debet, sine mandato. Et hæc opinio vocatur æquior, ac verior à Mar. Soccin. in cap. ueniens, numer. 162. cum plurib. seqq. de accusat. Card. Alexandrin. in cap. si. quando. n. 21. 2. q. 6. & Cost. d. q. 79. nu. 4. & seq. Quinimò ad allegandam absentiam citati, vel aliud impedimentum, quilibet admittitur, quamuis aliàs esse non possit procurator. Alex. in d. §. ad crimen. num. 152. & 179. Angel. num. 3. & Imol. nu. 24. Canar. in d. tract. de excusat. p. 1. num. 2. & seqq. Ant. Gabr. conclus. 9. num. 39.

lib. 7.

lib.7. & Farinac.*d.qu.99.num.*286.vbi ait,quod admittitur,etiam sine mandato.

12 Causę autem iustæ absentiæ,quæ sint, vel non; Iudicis arbitrio remittitur. Menoch. *de arbitrar. cas.* 153.*numer.*4.*& cas.*154. *num.*2. vbi multas ponit causas; & signanter absentiam causa Reipublicæ: Infirmitatem: carcerationem: locum non tutum: pestilentiam: hostium periculum: impetum fluminis; mortem patris: præceptum superioris, & huiusmodi impedimenta enumerata etiam ab Ant.Canar.*in d.tract. de excusator.p.2.num.*7. & Farinac. *q.* 10.*num.* 151.*&* 152.*& in d.q.99.num* 295.*circ. fin.*vid. Mascard. *de probat. conclus.* 8. *num.* 7. & Alios; aduertat tamen excusator, ne alleget causas absentiæ, vel alterius impedimenti affectatè & simulatè per fraudem, quia talis excusatio non suffragaretur citato. Alber.*in d.l.seruum quoque.§.publicè.num.9.ff.de procur.* Clar. *in d.q.34.uers. sed pone.* Canar. *ubi. sup. p.* 2. *num.* 8. Farinac.*in q.* 11. *num.*52.*uers.sed si apparet de fraude,*& latiùs *d q.99.nu.*596. vbi Alios cumulat. Et tunc diceretur causa affectata, si post citationem vnius Iudicis, procuraret, vt carceraretur ab alio; vel si se absentauit post citationem personalem; vel post alium actum iudiciarium, & huiusmodi.Carauit.*in rit.*266.*num.*7. Baiard. *in d.q.*34.Clar.*num.* 9. *cum seqq.* & Farinac. *d. q.99.num.*296. Franch.*decis.*326.*per tot.& dec.*327.*n.*5.*p.*3.

Et nota, quod excusator allegans causas absentiæ citati non admittitur sine iuramento calumniæ. Alex. *in d.l.pen.§.ad crimen.num.*117.*ff.de publ.iudic.*Cirill. *in sum. crim.rubr.* 10. *de procur. num.* 2. *uers.absentiæ prætextu.*Farinac.*d.q.99. n.* 298. Mar. Antonin. *d. resol.* 3. *num.*5.*lib.*3. Postquam verò fuerit legitimè allegata causa absentiæ, vel alteriùs impedimenti, si per Iudicem ad vlteriora procedatur, processus erit nullus. Soccin.Iun.*consil.*104.*num.* 26. *lib.* 3. Aufrer. *ad Capell. Tholos.q.*165.*num.*3.vbi firmat regulam,quod quilibet priuilegiatus citatus allegare debet suum priuilegium, prout etiam Ego alibi dixi.Menoch. *consil.*100. *num.*118.*lib.*1.Suar. *comm. opin.uer. impeditus num.* 14. Cartar.*de exec.sent.cap.fin.num.*266.Sed Farin.*in q.*11. *nu.*59.*uers. quibus tamen,* ait quod etiam non allegato impedimento, si citatus deuenerit ad manus Iudicis, supersederi debet probato impedimento.

13 Septimus casus, in quo citatus excusatur à contumacia,est,quando citatur, vt compareat in loco non tuto, ob timorem insidiarum, propter inimicitias, quas ibi habet. *cap.accedens* 2.*ult.lit.non contest.*& ibi DD *& cap. ex parte de appellat.* vbi Franc. & Alij. Felin.*in cap.cum R.Canonicus.de offic.deleg.*vbi latè Menoch.*cons.*100.*lib.*1.*nu.*183.Mascard. *de probat.conclus.*1104.*n.*11.Clar.*q.*34.*uers.allegatur etiam* Farinac.*q.*11. *n.*55.vbi Alios cumulat.Pacian.*in tract.de probat.lib.*2. *cap.*46.*n.*1.*& nu.*66.Vant.*de nullit. ex defect. iurisd. nu.*165.vbi alias causas loci non tuti refert. Costad.*tract. de subsid.remed.q.*79. *num.* 4.Imò tali casu non tenetur citatus mittere excusatorem, secundum Pacian. *ubi sup.num.*28.neque Procuratorem,Baiard. *ad Clar. d.q.*34.*nu.*25.*in princ.*Ferrett.*cons.* 31.*num.* 22.vbi de communi testatur.Farinac.*d.num.* 55. *circ. princ.* Quod intelligendum est, quando locus est notoriè non tutus. Baiard.*ibid.num.*27.& latè Pacian.*præcit.loc.numer.*84.*& seq.* Quando autem locus dicatur notoriè non tutus,declarat Decian.*in resp.*18.*num.*140.*uol.*1.Quomodo probetur locus non tutus. vid. Mascard. *de probat. conclus.*17. *cum trib. seqq. uol.* 1. Menoch. *de arbitr. cas.*153.*num.*6.*lib.*2.Vant.*loc.cit.num.*256. Pacian. *ibid. nu.*63. Quibus verò modis locus dicatur non tutus, vid. Menoch.*loc.cit.nu.*6.*& seqq.*Mascard.*ibid.corol.*16.*cum trib.seqq.*Vant.*eod.loc.num.*156.latè Pacian. *d. c.*46.*per tot.*

14 Octauus est,si citetur quis ad comparendum in loco,vbi adest magna aeris intemperies, quia tunc ob malam aeris qualitatem excusaretur à contumacia. Bartol.*in l. recusare. §. si quis in fin.ff. ad Trebell.* & ibid. Alex *nu.*16.Soccin.*in cap.veniens.num.* 171. *de accusat.& in tract.de citat.art.*18.*q.*5.*col.*3. Baiard.*in dict. q.*34.*num.*31.Pacian.*in d.cap* 46. *nu.*74.vbi dicit,ex ista causa se excusasse Papam Gregorium XII.ne accederet ad Concilium Pisanum. Idem firmat Iodocb. *in pract.crim cap.*25.*num.*17.& Scagliol.*in Rit. Magn.Cur. Vic.*163.*n* 27.

15 Nonus casus, in quo citatus contumax declarari non potest, est si citaretur à Iudice non competenti, quia tunc declinari potest forum talis Iudicis incompetentis, iuxta tradita per Clar.*in q.*35.*in princ.* Grammat.*cons.*1.*num.*39.*& seqq.*Pacian.*d. cap.* 46.*à n.*30.*cum plurib.seqq.*Franch.*decis.*232.*p.*2. *& decis.* 329. *per tot.* vbi latè.Baiard.*q.*32. *num.* 4.*& q.* 33. *num.* 7. & Alii.

16 Decimus est, si citatus reperiatur adeo paupertate depressus, & denudatus vestibus laceris, vt comparere nequeat,absque magna verecundia, & dedecore.nam tali casu excusaretur à contumacia;Alex. *in l.*2.*§. si quis in iudicio. col.* 2. *ff. si quis caut.* & præsertim si sit persona nobilis.*c.si quis testium de testib.*Glos. *in clement.cupientes.§.cæterum.ver.alia iusta.de elect.*

Et ratio est,quia nimia verecundia legitimum præstat impedimentum, cum taliter inops ęquiparetur carcerato, vt est notabilis text. *in l. eodem. §. fin. ff. ex quib.caus.maior.* & ibi Glos. *& in d. cap. si quis testium. de testib* Abb.*in cap.cum dilecti.col.* 5. *circ. fin. de dol. & contumac.*Quod tamen in ciuilibus libenter seruarem, sed in criminalibus cum aliqua difficultate.

17 Vndecimus est casus, si citatus licentiam à Iudice habuerit recedendi,quamuis illegitimam,vt resoluit Rot.Romana *decis.*120.*de dol.et contumac.in antiq.argum.l.*1.*§.fin. ff.si quis caution. & l. non uidetur. §. quo iussu ff. de re iudicat.* Quamuis multi graues Doctores asserunt, quod in tali casu recedens cum tali iniusta licentia excommunicari possit.*argum.l.*2.*§.non solum. ff. ad Tertull.* quia culpa Iudicis parti præsenti præiudicium afferre non debet,*ut in d.§.non solum,& l.*2.*ff.de euiction.* Non est tamen recedendum à sententię Rotæ,quia licet Iudex sit in culpa in concedenda licentia, non est in culpa cum ipsa recedens, aliàs excommunicaretur,sine peccato,quod fieri non potest. *cap.nullus,& cap.nemo.*11.*q.*3.*cum concordantib.*

18 Duodecimus est, si ob maris tempestatem, vel fluminis inundationem comparere non potuit. *l. cęsar.ff. de public.*

Decimustertius est, si pestis grassetur. *cap. ad supplicationem de renunciat.c.ex parte* 1.*de appell.*Quod tamen non procedit, si in illo loco adhuc peste non obstante ius redderetur, quia tunc citatus incurreret contumaciam. Alex.*in d.l.sciendum,ff. ad Trebell.*

Decimusquartus est,si Bellum geratur. DD. *in l. ex hoc iure,ff.de iustit.& iur.*

19 Decimusquintus,si moriatur illi pater, mater, frater, vel alius consanguineus, proximus. *l.* 2. & ibi Glos. *fin. ff. de in ius uocan. l. interdum* §. 1. *ff. de iudic.* nam si excusatur à contumacia, ob infirmitatem consanguineorum, conueniens est etiam vt excusetur ob mortem eorumdem, sed hoc fit ad tempus, data ei competenti dilatione de Iuris æquitate. Quosdam Alios casus,ponit Rebuff.*in* 3. *tom. constit. Regni Franciæ tit.de excusat.seu exony n.*44.

20 Est tamen aduertendum, quod quotiescumque quis citatur. & habet aliquod impedimentum ex prædictis, vel aliud simile, tenetur excusatorem ad Iudicem mittere, vt eum certiorè faciat super tali impedi-

pedi-

pedimento. l. quæsitum. ff. de re iudic. c. si ægrotans 5. q. 3. c. placuit 18. dist. c. querelam de procurator. & dictum est supra. Excusatores autem non omnes indistinctè admittendi sunt, sed tantum illi, qui à iudicio non repelluntur; vt sunt stulti, fatui, amentes infantes, surdi, muti, & similes, de quibus in cap. pastoralis de iudic. quia discretionem non habent, nec rerum qualitates discernere valent. l. operis, cum l. seq. ff. de nou. oper. nunc. cap. omnes vtriusque sexus de pœn. & remiss. Ias. in l. de pupillo §. nunciationem col. pen. ff. de nou. op. nunc. Ideo personæ habiles mittendæ sunt ad excusandum.

21 Sed quid, si discretus quidē sit, iuxt. text. in cap. si quis testium de testib. & ad excusandum accedat, sed alio modo inhabilis fuerit, vt mulier, infamis excommunicatus, minor, & similes, an admitti debeant?

Respondetur affirmatiuè, secundum Bart. in l. pen. §. ad crimen col. 5. ff. de publ. iudic. l. seruum §. publicè ff. de proc.

Qui quidem excusatores probare debent per aliquam scripturam, vel publicum monumentum, impedimentum, quod proponunt pro citato. Innocent. in cap. veniens de accusat. Barr. in d. §. ad crimen, Bald. in Margarit. in verb. officium q. 31. Imò cogi possunt ad Iurandum de veritate dicenda. Rebuff. vbi sup. Et si pars aduersa petierit iuramentum calumniæ, illud præstare tenerentur, quamuis adhoc indistinctè illos teneri asserunt Ioann. Andr. in addition. ad Speculator. lib. 1. de iuram. calumn. §. 2. num. 14. in fin. quem sequitur Soccin. in cap. 1. col. fin. & ca. 2. col. 6. extens. 20. de iuram. calumn. & Alij, de quibus supra.

22 Quoad quartum scilicet qualiter puniatur contumax in criminalibus, notandum erit, quod licet diuersimodè puniatur in criminalibus, ac in ciuilibus; & similiter aliter de Iure ciuili, & aliter de Iure Canonico, tamen vt plurimum easdem ferè omnes pœnas simul patitur contumax in causis criminalibus. Ideo cum multipliciter puniatur, de quibusdam saltem hic videamus.

Primò enim punitur contumax in causis criminalibus de Iure Canonico, vt possit excommunicari, vt dictum est sup. nu. 4. & in pract. ciuil. p. 2. sect. 1. subsect. 3. num. 17. vbi multa Iura, & Doctores allegaui, quibus addi possunt Felin. in cap. 1. col. 5. verb. vtrum excommunicatio de iudic. vbi etiam dicit, quod antequam excommunicetur, est citandus, de quo vid. ca. cum contumacia de hæretic. in 6. & quod possit excommunicari, tenuit Rot. Rom. decis. 725. in antiq. & decis. 271. in nou. & Feder. de Senis. consil. 109. & Ratio est, quia contumax peccatum mortale incurrit, vt dictum est sup. n. 6.

23 Secundò punitur, quod perseuerans in excommunicatione ob contumaciam lata, per annum, habetur pro conuicto, & confesso super delicto, de quo est inquisitus cap. rursus, & cap. quicumque 11. q. 3. cap. nullus de præsum. cap. 1. vt lic. non contest. Glos. in ca. cum secundum de hæretic. in 6. Farinac. in quæst. crim. lib. 1. q. 18. num. 39. Gonzalez. ad regul. 8. cancellar. glos. 15. num. 106. & sic condemnari potest etiam absens, tamquam conuictus, secundum Abb. ibid. Goffred. in cap. 1. vt lit. non contest. & Archid. in summ. 3. q. 9. latè Addent. ad Abb. in cap. de quo vult Deo col. 3. vers. aduerte de iudic.

24 Sed nota, quod non indistinctè, & semper absens condemnari potest, vt supra dictum est, sed dumtaxat in criminibus, pro quibus non esset imponenda pœna capitalis, secundum Ius ciuile; quibus de Iure Canonico æquiparatur degradatio actualis, de qua in cap. degradatio de pœn. in 6. Vel quando esset imponenda pœna perpetui carceris, vt in cap. pen. de hæretic. Vel quando falsificauerit quis sigillum Principis. vt in cap. ad audientiam de crim. fals. nam in istis casibus requiritur præsentia Rei, alias condemnatoria sententia esset frustratoria, cum non posset exequutionem habere in persona delinquentis. ita Innoc. in cap. qualiter. 2. §. debet. q. 7. vers. secundum Canones. de accusat. Ioan. de Fantù. in cap. decernimus. 3. q. 9. & plenè Præposit. in cap. de accusatoribus. 3. q. 9. In criminibus verò, in quibus non veniret imponenda pœna corporis afflictiua, potest procedi ad sententiam condemnatoriam contra absentem. vt in capit. veritatis. de dol. & contum. & facit. cap. vnic. de schism. in 6. An autem in huiusmodi casibus procedi possit ad sententiam absque litis contestatione, vide latè differentem Abb. in d. cap. de quo vult Deo. de iudic. & fusius in dict. cap. veritatis col. 4. uers. quoad secundum. de dol. & contum. vbi dicit de Iure Canonico, non posse, & idem tenet Clar. in Pract. crim q. 44. in princ.

25 Tertiò punitur contumax, etiam de Iure Canonico, vt mulctari possit per Iudicem Ecclesiasticum; & ad mulctam soluendam potest cogi etiam per censuras ecclesiasticas. cap. quæcunti. de uerb. signific. Hostiens. in summ. tit. de sent. & re iudic. in tr. de mulcta. §. quis possit. Archid. in capit. certum. 11. q. 3. & ibid. Præposit. Butr. & Abb. & Goffred. in cap. tua. ut lit. non contest. vbi tenet, quod mulcta, etiam de Iure Canonico procedit, contra sententiam Vincentij asserentis, mulctam non procedere secundum Ius Canonicum, sed ipse Goffred. sequitur communem, & allegat. cap. statuimus, & cap. quod legitur 16. q. 1. & notatur in d. cap. ueritatis. de dol. & contum. & facit arg. cap. dilectus de offic. ordin. & c. 1. eod. tit. in sexto. Idem Abb. in cap. 1. col. 7. de dol. & contumac. Speculat. de senteat. prolat. §. 2. col. 2. uers. est & quarta species. An autem ad mulctam imponendam requiratur noua citatio, vid. Felin. in capit. col. 4. uer. mulcta. de indic. Alex. in l. desertorem. §. si ad diem. ff. de re milit.

26 Quartò potest contumax suspendi ob officio; & beneficio. cap. ueritatis de dol. & contum. Glos. & DD. in cap. cum non ab homine de iudic. ubi alias pœnas contumacis enumerant Speculat. lib. 2. de contumacia §. 4. in princ. & post annum contumaciæ potest priuari in perpetuum, ut in cap. rursus 11. q. 3. Hostiens. & Innoc. in cap. cum bonæ de ætat. & qualit. & in cap. grauem de pœnis, & Abb. in cap. 1. de iudic. Quod procedit, siuè de delicto constet contra ipsum, siuè non, siuè lis sit cum eo contestata; siuè non.

27 Quintò punitur, quod semper fit interpretatio contra ipsum in id, quod sibi deterius est; & aduersario obedienti vtilius. Bart. in l. quandiu 2. col. 1. ff. de acquir. hæred. per l. de ætate §. qui tacuit. ff. de interrogator. action.

28 Sexto priuatur, aliquando facultate dandi suffragium, seù votum in electionibus. cap. ex litteris de constit. vbi communiter DD. Bald. in l. vnic. col. ult. uers. 12. & fin. C. quand. non petent. part.

29 Septimò inquiri potest contra contumacem in loco originis, non obstante præuentione facta in loco delicti, cum processus, in quo factus est contumax, nihil illi suffragari debeat. Bart. in l. sepulchri col. 1. uers. item est ff. de sepul. uiol. & in l. quamuis uers. ulterius ex hac lege. ff. de damn. infec. et in l. 1. col. 3. C. ubi de crim. agi oport. & in l. ubi captum circ. med. ff. de iudic. vbi etiam plenè Alex. & in l. de die §. tutor. ff. qui satisd. cog. Angel. in tract. de malefic. in uer. Florentiæ in fin. & in uerb. inquisitio col. ult. uers. item potest banniri.

Quæ conclusio est adeo vera, vt non solum possit contumax cogi, & contra ipsum procedi per Iudicem originarium, vigore contumaciæ Iudicis loci delicti; uerum etiam per Iudicem domicilij; & ipse allegare non poterit litis pendentiam coram alio Iudice,

à quo

à quo factus fuit contumax. Imò nec ille Iudex, qui primò incepit processum, impedire poterit, quin Alij Iudices contra eundem contumacem procedant; nec petere remissionem contumacis, si postea carceratus fuerit. Et neque pars, quæ accusauit coram alio Iudice excipere potest de pendentia litis coram Iudice loci delicti; vel originis; vel domicilij; quia per primum non impeditur secundus. Bart. in d. l. sepulchri violatio num. 2. vers. circa primum & num. 3. Boss. in tit. de for. compet num. 38. vers. istam tamen & nu. 96. vers. sed licet pars, Cirill. in summ. crimin. in prima particula tit. vbi de crimine agi opor. num. 6. & 7. vbi latè. Farinac. q. 7. nu. 55. vers. limita tertiò, Vinc. de Franch. decis. 417. nu. 1. p. 2. vbi ait, quod contumax amittit beneficium. l. vbi captum C. de iudic. Caualc. de brach. reg. p. 4. num. 250. & latissimè Pet. Caball. consil. 162. num. 32. cum plurib. seqq. vbi concludit, quod si contumax comparuerit coram Iudice loci delicti, opponere poterit exceptionem litis pendentiæ coram alijs Iudicibus, quia tunc cessant rationes adductæ à supradictis Doctoribus.

20 *Octauò* punitur in expensis, nam si comparuerit, antequam audiatur, reficere debet expensas accusatori l. sancimus, & ibi Bald. in 1. notab. C. de iudic. & communiter DD. Authent. qui semel C. quom. et quand. Iud. & ibi Bart. col. 1. notab. 3. Bald. in l. 2. col. 2. ver. in secundo exemplo C. de edend. Baiard. ad Clar. in q. 2. nu. 10. & seq. Quod verum est, si procedatur ad querelam, secus si ex officio, quia tunc auditur non refectis expensis. Gulielm. de Benedict. in c. Rainutius ver. mortuo testatore 1. num. 169. Et idem seruatur in causis ciuilibus, vt ait Marant. in spec. aur. p. 6. membr. 2. n. 16.

31 *Nonò* non potest amplius opponere exceptionem in declinatoriam fori. Angel. in l. eum qui. ff. de priuileg. credit. et in l. si finita. §. item videamus, vbi etiā Imol. ff. de damn. infect. Alex. in l. quidā consulebat. ff. de re iudic. in fin. Innoc. in cap. ad præsentem de accusat. & in cap. præterea de dilat. Bald. in l. si qui ex cōsensu col. 3. ver. deinde nota C. de episcopal. aud. Fallit tamen, quādo Iudex esset omninò incompetens, nam tunc semper fori declinatoriam allegare potest, quandocumque compareat, nisi Iudex pronunciasset, se esse competentem. Bart. in l. 2. col. 3. in fin. vers. sed quæro quid si ff. si quis in ius voc. non ier. & ibid. Alex. Felin. in ca. si duobus col. 15. de appellat. vid. Afflict. in decis. 33. & in constit. Regni incip. pœnam nouem vnciarum in sexta quæstione, vbi ait hoc procedere, si sit persona, quæ potest renunciare priuilegio, alias secus, secundum illum. Glosa tamen in cap. nuper litteris in verb. nisi forsan. de rescr. quem sequitur ibid. Abbas tenet, quod quando notoriè cōstat, Iudicem citantem non habere iurisdictionem in citatum, talis exceptio opponi potest, non obstante contumacia; vid. Foller. in Tract. crim. for. secul. in rubr. banniantur n. 50. vbi Alios DD. cōgerit aliter distinguētes.

32 *Decimò* denegari potest ei audientia ad tempus Glos. in l. sed si per prætorem §. sed si decreto per illum textum ff. ex quib. caus. maior. quam singularem appellat Bald. in cap. 1. de raptor. Iason. in l. 2. col. 4. C. de edend. Et sic audiri non potest per procuratorē, quando contumaciam purgare voluerit, etiam in ciuilibus de Iure Regni per Rit. Magnæ Curiæ Vicariæ incip. item si aliquis, vel aliqua, & notat Afflict. in constit. Grandis in 7. notab. & in const. clementiæ. col. 3. ver. & scias, et in cōst. pœnam nouem unciarum col. 2. in fin. Et non solum denegari potest contumaci audientia in causa, de qua agitur, & in qua factus fuit contumax, verum etiam in omni alia, vt habetur per tex. & Glos. in dicta l. sed si per prætorem §. sed & si dum. & ibi Ang. Ias. in d. l. iusiurandum, & l. ait prætor. notab. 2. ff. de iureiur. & in l. 1. §. fin. col. 4. ff. si quis ius dic. non obtemp.

33 *Vndecimò* vetus contumax priuatur beneficio appellandi. l. ex consensu §. fin. ff. de appellat. & relat. & ibi Glos. Bart. & Imol. l. 1. C. quor. appellat. non recip. Alex. in l. properandum §. sin autem reus C. de iudic. & in l. sæpè col. 24. ff. de iud. Item est text. in l. & post edictum §. fin. ff. de iudic. & Butr. ac Innoc. in cap. tenor de re iudic.

34 *Duodecimò* punitur de Iure Regni in Curijs Sæcularibus in tertia parte mobilium per Iudices Sæculares; & reliqua bona adnotantur. Et si per annum perseuerauerit in contumacia, foriudicatur, ita vt ab omnibus impunè occidi possit, & eius bona confiscantur, vt habetur in constit. quæ incipit. pœnam reorum, & ibi latè Andr. de Isernia, Marant. in spec. aur. p. 6. membr. 2. nu. 25. Foller. in Tract. crim. for. sec. uerb. banniantur n. 41.

35 *Decimotertiò* amittit beneficium litis pendentiæ, de quo in l. vbi captum, ff. de iudic. ita Bart. in d. l. vbi captum, & in l. sæpulchri. ff. de sepulc. viol. & Alex. in l. quamuis. ff. de in ius. voc. & in l. 3. col. 2. ff. de re iudic.

36 *Decimoquartò* puniri potest in redditibus; itant per colonos ei non respondeatur de pensionibus sibi debitis, & similiter potest Iudex præcipere, vt nullus accedat ad colendum eius agros. ita singulariter Abb. in cap. grauem per illum tex. de sent. excom.

37 *Decimoquintò* habetur pro præsente in sui præiudicium, vt in Auth. quia in prouincia in fin. & ibi Bald. C. vbi de cr. agi oport. & in l. cum fratrem col. fin. C. de his quib. vt indig. Glos. in l. de vnoquoque. ff. de re ind.

38 *Decimosextò* puniri potest ī persona & sic carcerari, vt habetur in l. consentaneū vbi Glos. & Bart. C. quomod. & quād. Iud. ei ī §. si verò Authētico de exhibēd. reis, & notat Isern ī cōst. Regni īcip. si quis post litē ī pric.

39 *Decimoseptimò* contra contumacem permittitur aliquando deprædatio in eius bonis. ut habetur in ca. unic. in fin. de milit. vassall. qui contum. est in usib. feud.

40 *Decimooctauò* auferuntur ab eo bona manu militari. l. qui restituere. ff. de reiuendic.

41 *Decimononò* contra contumacem, si placuerit ei, illum carceribus detrudere, implorari potest per Iudicem Ecclesiasticum brachium Sæculare. cap. dilecto de sent. excom. in 6. cap. administratores 23. q. 5. & ibi Glos. & DD. l. si quis in hoc genus C. de episc. et cleric. Etiam si sit Iudex delegatus, quia facultatem habet à Iure brachium inuocandi, licet ei specialiter non concessa sit. cap. cum non ab homine de iudic. Feder. de Sen. in cons. 163. quod incip. super inuocatione.

42 Est tamen aduertendum, quod brachium Sæculare tunc demum inuocandum venit, quando Iudex Ecclesiasticus fecit omne, quod potuit, etiam per censuras Ecclesiasticas, & non remanet quidquam aliud faciendum, nam cessantibus Ecclesiasticis remedijs, tam de iure, quam de facto, datur talis recursus ad brachium aliàs si posset alia via, non daretur, d. cap. cum non ab homine, cap. 2. de maledic. in §. per tempora, & ibi Glos. in verb. potestatem cap. 1. de offic. ordinar. cap. administratores 23. q. 5. ca. cum ad uerum 96. dist. Oldrad. consil. 69. Archid. in d. cap. administratores.

43 Quòd si Iudex Sæcularis requisitus fuerit à Iudice Ecclesiastico, vt brachium præstet, & ipse impartiri noluerit, plures pœnas incurrit. Quarum

Prima est, quod peccat grauissimè. DD. in cap. Romana §. contrahentes de for. compet. in 6. præsertim Aegid. Bellam. & Barbat. in c. 2. col. 3. de fid. instr. Ratio est, quia non implet legem Christi, iuxta illud Apostoli Pauli ad Galat. 6. *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legē Christi*, & habetur in ca. pōderet 50. dist.

Secūda est, quod efficitur periurus, quia in ingressu officii iuramentū præstauit de obseruādis iuribus, cōstitutionibus, & cōsuetudinibus, ut in Authēt. tit. iusiurandum, quod præstari solet ab his, qui offic. suscip. collat. 9.

Tertia

Tertia est, quod compelli potest per censuras Ecclesiasticas, quia negando brachium, negligit facere iustitiam. *d. cap. administratores 23. q. 5. c. cum ad verum 96. dist.* notatur *expressè in cap. 2. §. per tempora*, & ibi Gloss. *in verb. contra eum de maledic. cap. 1.* & ibi etiam Gloss. *in verb. publicum de offic. ord.* vbi DD. communiter. & Alij quos adduxi *supr. p. 1. sect. 2. subsect. 1. n. 23. vers. si Iudex.* quibus addi possunt Menoch. *de arbit. lib. 2. cas. 452. n. 2.* Diaz. *in Prax. crim. can. cap. 254. num. 10.*

Quarta est, quod si ipse postea requiret Iudicem Ecclesiasticum, vt illi præstet auxilium, quia vna iurisditio debet per aliam adiuuari, *iuxta; canon. quoniã 10. dist. can. nec licuit. 17. dist. cau. cũ ad verum 96. dist. cap. quoniam in plerisque in fin. de offic. ordin.* Trident. Conc. *sess. 24. cap. 8.* non audietur; & sic Ecclesiasticus denegabit ei auxilium, & brachium Ecclesiæ; per communem regulam. quod quisque Iuris in alterum statuit, eodem iure is vti debet, *vt in tit. ff. quod quisque iuris, et cap. cum omnes de constit.* cum alioquin compelli possit per Metropolitanum, *vt dix. ibid. d. p. 1. sect. 2. subsect. 2. n. 23. vers. vnde etiam Ecclesiasticus.* Sed nota hic, quod adhor, vt Iudex Secularis incurrat predictas pœnas, prius est monendus, Suarez. *de censur. disp. 23. sect. 2. n. 23.* Menoch. *vbi sup.* & Diaz. *ibid.*

44 *Vigesimò*, propter contumaciam delinquentis poni potest interdictum; sed precedente monitione iuxta traditam formam. *in cap. 1. de sent. excom. in 6.* de qua habetur infra *tom. 2. p. 5. prax. 9.* vt scilicet proferatur in scriptis, & cum expressione causæ, & alijs requisitis: sed si feratur ob delictum, non erit necessaria monitio, secundum Innoc. & Alios *in capit. adhac quoniam de appell. & capit. 1. de excess. prælat.* Pluribus alijs modis & pœnis punitur contumax, de quibus latissimè agit Rebuff. *in suis cõmentar. constit. in tit. de contum. & defe. art. 13. glos. vnic. to. 3. fol. mihi 127. & seqq.* Cassaneus. *in consuetudinib. Burgund. in tit. Des Iustices. rubr. 1. §. 7. fol. 73. col. 4. n. 1.* & Alij.

45 Glosa tamen *in cap. 1. in cas. figur. vers. seu §. nota insuper circ. fin.* illis verbis: *pro quo sciendum, quod contumax. de dol. & contumac. in sexto.* tenet, quod contra contumacem procedi potest arbitrio Iudicis; quia grauissimũ est delictum contumacia, ex quo per eam offenditur Iudex, Respublica, & pars aduersa, ideo correctio ipsius cõtumaciæ est arbitraria. *l. vnic. §. fin. ff. si quis iud. nõ obtep.* & Isernia *in vsib. feud. rubr. de statu consuetud. nu. 16.* ait, pœnam contumaciæ esse regulãdam, iuxta loci consuetudinem, & idem tenet Marant. *in spec. aur. p. 6. memb. 2. nu. 9. in fin.* Et antiquitùs in lege veteri adeò immane crimen reputabatur cõtumacia, vt capite puniretur. *cap. absit. 11. q. 3.* Hodie verò excõmunicatione plectitur. *vt notatur in d. cap. absit, & cap. certum. 11. q. 3. cap. per venerabilem. §. rationibus. vers. cuius sẽtentiam. qui filij sint legit. cap. 2. de maiorit. & obed.* Et supra dictum est *num. 4.* Potest vltra excõmunicationem contumax suspendi, deponi, grauari, reaggrauari, &c. *cap. fortè. 24. q. 4. cap. quorundam in fin. 24. dist.* Iste Burr. & Alij *in c. cũ non ab homine de iudic.*

46 Sed quæritur hic, an etiam hodie detur casus, vt ex contumacia incurratur pœnã mortis.

Respondetur cum distinctione; aut enim sumus in contumacia aduersus præceptum legis; aut aduersus præceptum hominis. In primo casu respõdetur, quod regulariter ex contumacia contra legis præceptum non inducitur pœna mortis, vt tradunt Geminian. Archidiac. & Alij *in cap. de prima. 5. q. 1.* Sed si perseuerauerit delinquens in contumacia per annum, & delictum, ob quod fuit factus contumax, pœna mortis puniendus veniret, tunc eamdem pœnam incurreret: vt si verbi gratia citatus fuerit ad se purgandum de hæresi sibi imputata, & aufugit contumaciter nolendo respondere, tali casu si postquam fuerit factus cõtumax, & ob hoc excommunicatus perseuerauerit per annum in tali contumacia, & excommunicatione, incurreret vtique pœnam mortis, quæ propter hæresim infligitur.

47 Quia insordescens in excommunicatione in causa hęresis lata, habendus est ipso iure, vt hæreticus. *Authent. Gazaros. C. de hæretic.* Glos. *in cap. excommunicamus. 1. ver. cõdemnetur. de hæretic.* & ibi Hostiẽs. *num. 7. & 8.* Ioan. Andr. *num. 4.* Anan. *nu. 6.* Soccin. *nu. 14.* Abb. *num. 11.* Butr. *numer. 17.* & Anchar. *numer. 4.* Sed tamen oportet, vt feratur sententia declaratoria, præcedente monitione ad se purgandum de vehemẽti; vt notatur per Pegn. *in Director. Inquisitor. p. 3. tit. de 13. modo terminandi processum,* & Gonzalez *glos. 15. Cãcell. num. 101.* & ratio, quare pœnam mortis incurreret, est, quia post annum habendus est pro confesso, & conuicto. *cap. cum contumacia de hæret. in sexto.*

In secundo verò casu, quando sumus in contumacia contra præceptum hominis, iterum distinguendũ erit: aut enim fit contumax ex crimine pœnam mortis inducente: aut ex alio, quod talem pœnam non importat: In primo casu idem dicendum est, atque dictum fuit in contumacia contra præceptum legis, ob eamdem rationem, quia haberetur pro confesso, & conuicto de illo delicto, propter quod factus fuit contumax, & sic eamdem pœnam incurreret. Secundo verò casu, licet delictum confiteri censeatur, perseuerando in contumacia, *vt in cap. rursus, & cap. quicumque 11. q. 3.* & dictum est sup. *numer. 13.* pœnam tamen mortis non incurreret, propter contumaciam, sed alias arbitrio Iudicis. Præposit. *in d. cap. de prima. 5. q. 1.* post Gemin. *ibid.* vid. Abb. *in cap. 1. de iudic.*

48 Est tamen notandum hic, quod contumaciter insordescens per annum in excommunicatione lata ex alia causa, quam hæresis, redditur suspectus de hæresi, ita vt contra eum procedi possit per Inquisitores sanctæ Fidei. *cap. cum contumacia de hæretic. in 6. cap. fin. de pen.* Sacr. Concil. Trident. *sess. 25. de reform. c. 3. in fin.* Salzed. *ad Diaz. in prax. crimin. canon. cap. 116. in fin.* Menoch. *de arbitr. cas. 416. num. 52. & seq.* Non tamen per hoc condemnari potest, vt hæreticus, sed cõpellitur se purgare, vt suspectus de leui, vt ex Sayro colligitur. *in tract. de censur. lib. 2. cap. 10. numer. 10.* Gonzal. *in Regul. 8. Cancell. glos. 15. numer. 108.* & Ego ipse dicam fusiùs *infra tom. 2. p. 5. prax. 7. vbi de excõm.* est benè verum, quod si pertinaciter perseuerauerit in contumacia, & per alium annum persistat in excommunicatione, declarari debet hæreticus ex præsumptione violenta. Pegn. *in Director. p. 2. q. 47. n. 7. et 8.*

49 Similiter perseuerans in excommunicatione, seu suspensione per annum priuatur ipso iure Beneficijs Ecclesiasticis, vel pensionibus, aut alijs iuribus Ecclesiasticis absque alia Iudicis declaratoria, iuxta *c. postulastis. de cler. excom. minist.* Hostiens. *in cap. grauem. de pen.* & ibi Abb., Præpos. *in c. rursus 11. q. 3.* Innoc. *in c. cũ bona de ætat. & qual.* Butr. *in c. 1. de iudic.* & DD. communiter *in c. veritatis. de dol. & cõtumac.* Menoch. *de arbitr. Iud. cas. 416. n. 52.* Sunt tamen Alii DD. qui asserũt, hãc priuationẽ ipso iure nõ procedere, nisi in excõmunicatione, ob crimẽ priuatione dignũ, alias nõ; de quibus Salzed. *ad pract. crim. can. Diaz. c. 118. n. 5. in nouis. impres.* sed his minimè obstantibus cõmunis practica est, quod etiam in delictis priuatione dignis ipso iure, adhuc requiratur sententia declaratoria Iudicis, vt testatur Gonzal. *vbi sup. d. glos. 15. num. 104.* & ita tenuit Rot. *apud Seraph. dec. 1285.*

50 Sed quæritur, quis dicatur insordescens in excommunicatione, aut suspensione, ad effectum incurrendi prædictas pœnas?

Respondetur illum dumtaxat dici insordescentem, qui animo pertinaci,& indurato, in contemptu clauium obedire renuerit, & contumaciam purgare recusauerit, perseuerando per dictum tempus in censuris *cap. bonæ.de ætat. & qualit.* & ibi DD. Rot. *in decis.* 196. *num.* 2. apud Farinac. *in Collectan decisionum criminal.* Secus si ob aliquam causam, etiam irrationabilem obedire distulerit. Gloss. *in cap. Metropolitanum.* 2. *q.* 7. Rot. *vbi sup. nu.* 3. Vel si petierit absolutionem, sed non obtinuit, Rot. *ibid. num.* 4. Vel si fuit aliquando absolutus per breue tempus cum reincidētia. Rot. *ibid. num.* 5. & apud Seraph. *dec. præcis.* 1285. *nu.* 4. & 5.

51 Quæritur secundò, an quando quis non comparet, si citetur à Iudice, debeat contra ipsum contumacia accusari in criminalibus, sicut fit in ciuilibus per partem aduersam?

Respondetur affirmatiuè, aliàs non arctaret contumacem. *cap.* 1. *vbi DD. de iudic. l. properādum.* §. *si quidem. C. de iudic.* vbi Bald. *col.* 1. Bart. *in Auth. ei, qui appellat. in fin. C. de tempor. appellat.* & *in l. consentaneum. in fin. C. quomod. & quand. Iud.* Andr. de Isern. *in constit. Regni; In pecuniarijs. col.* 3. Afflict. *super* 2. *p. const. Regni. rubr.* 3. *n.* 8. Follet. *in pract. crim. for. §c. ver. accusētur. cōtumaciæ n.* 9. vbi etiam dicit, quod si in vltimo peremptorio non compareret Accusator ad accusandum contumaciam, esset circumducta citatio, etiam Reo non comparente, & deberet denuo citari. *per tex. in l. post edictum* §. 1. *ff. de iudic.* & notat Bart. *in l. ex quacūque in* 1. *lect. ff. si quis in ius vocat. non ier.*

Quidquid tamen sit de Iure, contrarium hodie seruatur passim: de consuetudine fere in omnibus Curijs, vt Iudex, seu Promotor Fiscalis accuset contumaciam Rei, & non accusans. & ita testatur Imol. *in l. inter accusatorem nu.* 3. *ff. de public. Iud.* & Boss. *in tit. de bann. nullit. n.* 7. & ita seruari in statu Mediolansi refert Clar. *in Pract. crim. lib.* 5. §. *fin. q.* 44. *vers. dictum est circ. fin.* ita etiam seruari in Regno dicit Carauit. *sup. rit. Magnæ Cur. Vicar.* 198. *n.* 3. & sic quoque seruari in Regno Franciæ testatur Rebuff. *in* 3. *to. constit. in tit. de cōtum. & defec. art.* 3. *glos. vnic. n.* 19. Hinc concludendum infero, quod in Curijs Ecclesiasticis contumaciæ accusari debent per Promotorem Fiscalem, quem de facto habent, & habere debent, vt aliàs supra dictum fuit; & non per Accusatorem, seu quærelantem, vt asserunt quidam DD. tenentes, non posse Episcopos habere Fiscum. Qui tamen sunt sano modo intelligēdi de illis tantum Episcopis quarumdam Prouinciarum, in quibus consuetudo est, vt Fiscum non habeāt, non de omnibus simpliciter, & absolutè.

52 Quęritur tertiò, an cōtumax factus, si cōparuerit, ātequā Iudex egrediatur de Palatio, audiri debeat.

Respōdetur affirmatiuè, de æquitate Canonica. *per l. quod dictum. ff. de pact.* Rebuff. *vbi sup. nu.* 11. Et similiter audiendus, & admittendus erit à fortiori, si comparuerit in vltima hora, sed tamen adhuc Curia pro tribunali sedente, *l. Diuus. ff. de in integr. rest.* Bald. *in Margarit. verb. citatio q.* 50. facit textus *in cap. potuit de locat. & conduct.* maximè in Curijs Ecclesiasticis, in quibus cum magno rigore procedi non debet, sed cū benignitate, & charitate, vid. Rebuff. *vbi sup. ar.* 5. *glos. vn. fol.* 108. *n.* 4. Idem tenet Paul. de Castr. *in l. sancimus in princ. C. de iud.* vbi ait procedere, etiā nō refectis expēsis, & probatur *in c. venerabilib.* §. *idē de sēt. exco. in* 6

Fallit tamen cōclusio prædicta, si Iudex recessisset de auditorio, nam tunc non admitteretur sic simpliciter, sine expēsarum refectione, per communem regulam, quod scilicet qui hora competenti, & debita non venit, licet postea veniat, dicitur nō venisse. *l.* 1. §. *quid ergo. ff. quand. appelland. sit.* Bald. *in cap. plerumque col.* 22 *de rescript.*

Declaratur verò, nisi Iudex discessisset ante solitā horam, nam tunc audiendus esset, quàmuis Iudex nō sederet pro tribunali, aut esset extra palatiū, siuè locum audientiæ. Bald. *in l. si cum ipsa. ff. de excusat. tutor.* Alberic. *in l. liberorum. ff. de his, qui notant infam.* Benè verum est, quod alleganti Iudicem ante horam recessisse incumbit onus probandi, alias non suffragaretur ei, si sic simpliciter hoc assereret. Beluis. *in cap. Romana* §. *contrahentes num.* 42. *de for. compet. in* 6. Bart. *in l. ex consensu.* §. 1. *ff. de appellat.*

53 Ampliatur modo prima conclusio, vt etiam si comparuerit contumax infra annum, audiendus erit super crimine, in quo factus fuit contumax, sed ante omnia absoluendus est ab excommunicatione. E contra verò si infra annum non comparuerit ad se expurgandum, anno elapso non audietur amplius: sed condemnabitur, quia, vt supra dictum est, iuris interpretatione censetur crimen, ob quod contumax effectus fuit, confessum fuisse. *vt in cap. rursus, & cap. quicumque* 11. *q.* 3. *capitol. nullus de præsumpt. cap.* 1. *vt lit. non contest.* Io. Andr. *in cap. cum contumacia in fin. de hæret. in* 6. & sic priuabitur officijs, & beneficijs, etiam in absentia, vt traditur per Innoc. & Hostiens. *in cap. cum bonæ de ætat. & qualit.* Abb. *in cap.* 1. *de iudic.* ob prædictam rationem fictæ confessionis, vt similiter diximus *sup. numer.* 13. *& seq.* Quod procedit, etjam quod lis contestata nō fuerit: neque delictum probatum, quia cum habeatur pro confesso, & conuicto, condemnari potest *DD. cit.*

54 Ad condemnationem tamē per diffinitiuam, sine litis contestatione non erit procedendum, secundum Archid. *in d. cap.* 1. *de iudic.* quia semper requiritur litis contestatio in sententia diffinitiua, *c. decernimus* 3. *q.* 9. *capit. præcip. rursus, & cap. quicumque* 11. *q.* 3. *cap. de illicita* 23. *q.* 3. Limitatur tamen, si procedatur per viam denunciationis, quia tunc etiam lite non contestata procedi potest ad diffinitiuam, secundum Glos. *in cap. veritatis, verb. probatum*, vbi latè de hoc. *de dol. & contum.* Idem dicendum venit, si procedatur per inquisitionem, quando non reperiuntur testes ad probandum delictum, de quo est infamatus, & contumax. Gloss. *in d. cap. de illicita. d. cap. veritatis, & in c. de accusatoribus* 3. *q.* 9. vid. Abb. *in cap. de quo vult Deo, & in d. cap. veritatis de dol. & contum.*

55 Sed quæritur, an antequam Iudex proferat sententiam contra cōtumacem, teneatur illum citare ad se purgandum de delicto, & ad sententiam?

Respondetur, quod de Iure tenetur, vt colligitur ex text. *in l. accusatorem, ff. de public. iudic.* & notatur per Abb. *in cap. cum P. de purgat. canon.* De consuetudine verò non citatur, vt testatur Angel. *de malefic. in verb. qui Iudex commisit. L. Præconi num.* 2. & 3. Cardinal. *in cap. de accusatione col.* 41. *vers. & prædicta* 2. *q.* 8. In Regno tamen in Curijs Sæcularibus seruatur, vt citetur contumax ante sententiam, vt testatur Grammatic. *sup. constit. Regni fol. mihi* 32. *num.* 12. Cæterum in hoc consultius est seruare consuetudinem loci, in quo ius dicitur.

56 Quæritur secundò, an antequam contumax mulctetur, vel alia pœna contra eum infligenda proferatur, citandus sit denuò ad allegandum, quare mulctari non debeat?

Respondetur affirmatiuè, & in citatione assignari ei debet competens terminus sex, vel octo dierum, secundum loci consuetudinem. Ad tradita per Bart. *in l.* 2. *in princ. nu.* 17. *ff. si quis in ius vocat. non ier.* & per Bossium. *in tit. de mulctis num.* 6. vbi de communi testatur, & Roland. *consil.* 47. *numer.* 6. *lib.* 2. vbi citat Nicell. de communi similiter testantem *in concord. glos. c.* 323.

57 Sed

57 Sed quid iuris, si non habeat certum domicilium, in quo citari valeat, numquid de Iure Canonico cogi possit quis à principio ad eligendam domum, seu locum certum in loco iudicij, adhoc vt ibi citetur quotiescumque opus fuerit?

Respondetur affirmatiuè, cum Abb. & Alijs *in cap. fin. de dilation.* latè Soccin. *in tr. de citation. art. 260. verf. circa secundam quæstionem*, & Rebuff. *in 3. tom. super constitution. tit. de domicil. electiou. numer. 42. in quæst. 10. fol. mihi* 144.

58 Quòd si domicilium eligere neglexerit: poterit Iudex ex officio deputare, & ibi exequi possūt omnes citationes necessariæ in causa, *ad text. in l. 3. §. sed & si proponas. ff. de iur. dot. & cap. nullus de iurepatron.* Ioan. Lup. *in cap. per vestras* §. 22. *col. 3. & seq. de donat. int. vir. et vxor.* Rebuff. *loc. cit. n.* 47. Item potest Iudex semel illum citare ad totam causam, intimādo, & eummonādo illi, vt intersit in omnibus actibus, aliàs procedetur sine alia citatione: secūdum Bart. *in extrauag. ad reprimēdum ver. per edictum, et in l. consentaneū q. t. C. quom. et quand. Iud.* Ias. *in l. qui ante Kalendas. ff. de verb. oblig.* & ibi Alex. *et in l. statu liberos §. stichus. ff. de statu liber.* latè Soccin. *d. tr. de citation. art. 20. q. 16* Rebuff. *vbi sup. nu. 46.* Item, nisi, domicilium elegerit, poterit ei denegari audientia, vt in simili habetur *in l. fin. §. necessitate C. de bon. qua. liber.*

PRAX. PROCESSVS.

59 His iactis fundamentis deueniendum est, secundum nostrum solitum morem ad modum practicum formandi processum criminalem; Vnde coniungendo sequentia ad dicta in fine præcedentis sectionis sextæ *à num. 48. cum seqq.* dico, quod forma accusandi contumaciam Rei delinquentis, & non cōparētis ad citationem sibi per Iudicem factam ad informandam Curiam, solet diuersimodè practicari in tribunalibus, ideo non potest certa forma tradi. Nihilominus quasdam ego subdictā formulas, ad exemplum desumendū, saltem in substantialibus, & in reliquis seruanda erit loci consuetudo, & Curiæ stylus. Nolo autem prætermittere, quod in Regno nostro Neapolitano in Curijs Sæcularibus *per Ritum Magnæ Cur. Vicar. 224 incipien. item seruat ipsa Curia in primis; Et per Regiam pragmat. incip. Relationem.* Practicatur, quod facta citatione per Iudicem, & exequuta per Nuncium, ac facta per eum relatione, *de quibus in præced. sect. dix.* accusantur contumaciæ hoc ordine, nimirum si citatus est intra Ciuitatem, seu locum, vbi Curia regitur, citatio fit, quod die sequenti compareat; in illa die sequēti hora causarum solita accusatur sibi prima contumacia, si non compareat tali modo, videlicet.

Forma primæ Contumaciæ.

Die.... Mens.... Ann.... In loco N.
Accusata fuit prima contumacia contra N. citatum, relatum, & nō comparentem, Instante N. Promotore Fiscali, &c. & in fidem, &c.

N. Actuarius, &c.

Deinde expectatur per tres alios dies continuos, in quibus currunt etiam dies feriati: demum quarto die sequenti, si iuridicus fuerit, alias expectetur prima dies iuridica: & tunc si non compareat citatus, neque Alius pro eo, accusatur sibi vltima contumacia tali modo, videl.

Forma accusandi vltimam contumaciam.

Die.... Mens.... Ann.... in loco N. &c.
Curia pro tribunali sedente, &c. Vocato in Banco Iuris dicto N. de N. citato, & nō cōparente per se, vel per Aliū, qui eum excusaret, per publicum Nuncium, seruientem dictæ Curiæ alta, & intelligibili voce more præconis, vt Iuris & moris est, & quia non comparuit, nec aliquis pro eo, qui ipsius iustam excusationem proponeret, & allegaret; Ideo instante Curia coadiutore fuit dictus N. de N. reputatus contumax, & condemnatus od pœnam in mandato contententam, & c. & ita, & c. In fidem, &c.

Et est aduertendum, quod ideo posui supradictas formulas contumaciarum, quia in plerisque Curijs Ecclesiasticis eiusdem Regni, seruatur, non solum idem ordo prædictus; verum & eamdem formam incusandi contumacias. In quibusdam verò alijs Curijs Ecclesiasticis seruatur infrascripto modo, videl.

Alia forma Accusationis contumaciæ.

In Dei Nomine Amen. Anno Millesimo sexcentesimo sexagesimo quinto, verbi gratia *sub Pontificatu SS. Domini Nostri Alexādri Diuina gratia Papa VII. sub præsulatu Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini N. Ep. N. sub Vicariatu vero Perillustris, & Reuerendiss. Domini N. de præsenti mense N. & die N. Curia dicti Domini Vicarij pro tribunali sedente ad reddēdum ius vnicuique petenti, instante N. Curiæ Promotore Fiscali, & cōtumaciam accusante contra N. de N. citatum, relatum, & non comparentem, de cuius citatione, & eius exequutione in promptu ipsi Curiæ fecit plenam fidem Nuncius eiusdem. Fuit vocatus dictus N. et quia non comparuit, nec aliquis alius pro eo, qui eius legitimam excusationē proposuisset, fuit per eamdem Curiā habitus, reputatus, & condemnatus, vti contumax, & ad pœnam cōtumaciæ, ac etiā ad pœnam in mandato contentam condemnatus, decretumque fuit alterum expediri mandatum ad arbitriū dicti D. N. Promotoris Fiscalis contra præfatum N. ad se expurgandum à contumacia, & ita, & c. omni, & c.*

N. *Vicarius Generalis, &c.* N. *Actuarius, &c.*

60 Quo facto statim expeditur mandatum prædictum, monendo contumacem, vt intra certum terminum sex, vel nouem dierum peremptoriè cōpareat ad se purgandum à contumacia, & effectiuè obediat, aliàs cōtra ipsum ad vlteriora procedetur: Cuius mādati forma erit sequens, vel huic similis, videl.

Forma mandati ad se expurgandum à contumacia.

Nos N. de N. Vicarius Generalis Cathedralis Ecclesiæ, & Curiæ N. vniuersis, & singulis RR. DD. Præpositis, Decanis, Parochis, Rectoribus, & cæteris nostræ iurisdictioni mediatè, siuè immediatè subiectis, qui pro præsētium exequutione fuerint requisiti, salutem in Domino, et mandatis nostris; imo verius Illustrissimi, & Reuerendissimi D. Episcopi N. firmiter obedire. Significamus, quod nuper auctoritate, qua fungimur, citauimus, & citari fecimus N. de N. vt tali die... pro termino perēptorio assignato cōpareret corā nobis, et nostra Curia, hora debita, et solita causarum quærelis, et accusationi N. de N. responsurus, qui sufficienter in huiusmodi termino expectatus comparere contēpsit, vnde instāte dicto N. Curiæ Promotori Fiscalis adhærente, et prædicti citati, relati, et non cōparentis contumaciā accusante (si ipse accusauit,) petēte cōtumacem reputari, prout merito nos reputauimus, et reputamus, et pro contumacia huiusmodi per nos procedi contra eum diximus, prout expediens fuerit procedendū. Id circo Vobis omnibus, et singulis coniunctim, et diuisim, in virtute sanctæ obedentiæ, et sub pœna excommunicationis, quam

in vos, et quemlibet vestrum, si mandatum huiusmodi nostrum neglexeritis, vel contempseritis adimplere, canonica tamen trium dierum monitione præmissa, in his scriptis ferimus firmiter, et districtè præcipiendo mandantes, quatenus accedatis quò propterea fuerit accedendū, et memoratum contumacem publicè, & diligenter moneatis, quē, & nos peremptoriè admonemus, vt intra sex dies continuos, à monitione huiusmodi canonicè computandos, prædictam suam contumaciam purgando iuridicè compareat corā nobis, & nostra Curia. Alioqui ipsū pro cōtumacia huiusmodi excōmunicauimus, in Dei Nomine Amen, in his scriptis, demum pro excommunicato intra missarum solemnia publicari, & denunciari mandamus, & excōmunicatus ab omnib; Christi fidelibus vitari monemus. Datū in Palatio Episcopali N. die... mens... ann...

N. Vicarius Generalis, &c. N. Actuarius, &c.

61 Exequuto prædicto mandato, prout expediēs fuerit, & Reo contumace Iuri non obediente, nec intra terminum sibi præfixum non comparente, proceditur ad declarationem excommunicationis; & relaxantur cedulones in forma solita, (cuius declarationis, & cedulonum formam habes infrà *to. 2. p. 5. Prax. 7. sect.* 2. vbi de excommunicatione agemus) ac datur licentia denunciandi ipsum in locis publicis solitis, & cōsuetis esse excommunicatum, postquam transacti fuerint decem dies dati ad appellandum à sentētia excommunicationis, vt latè dicetur *in d. Prax. 7.* Quod si acciderit capi carceratum post publicationem excōmunicationis, non admittitur ad se defendendum, nisi prius soluerit pœnā contumaciȩ in mandato contentam, ac absoluatur ab excommunicatione.

Si verò sic excommunicatus perseuerauerit in excommunicatione per certum lōgum tempus, procedi potest ad aggrauationem excommunicationis prout *in d. prax. 7. §. 2. n. 100. & seqq.* infrascripto, aut simili modo, videl.

Forma Aggrauatoriæ excommunicationis.

Nos N. Vicarius Generalis, &c. vt supra. Vniuersis, & singulis RR. DD. Parochis, Plebanis, Archipresbyteris, Rectoribus, & Alijs quocumque nomine nuncupatis nostræ Diœcesis, præsertim loci, seù terræ N. & aliorum, &c. qui pro præsentiū executione quomodolibet requisiti fuerint; salutem in Domino, etc. Quia N. de N. à nobis excommunicatus pro contumacia incursa, ex quo mādatis Curiæ obedire non curauit, et ad instantiam N. de N. accusatoris, siuè N. Promotoris Fiscalis, huiusmodi excommunicationem non formidat, cum plures menses iā transacti fuerint, & illam paruipendit, nō sine magna misordescentia, neque ad gremium Sanctę Ecclesiæ redire procurat, prorsus immemor salutis animę suæ; Cogimur propterea, iuxta eiusdē Sāctæ Ecclesiæ morem, dictam Ecclesiasticam censurā aggrauare, vt saltem tali modo ad meliorem frugem conuertatur. Quare vobis omnibus, & singulis mandamus, & districtè præcipimus, sub pœnis arbitrio nostro, &c. quatenus prędictum N. sic excōmunicatū singulis diebus Dominicis, & alijs festis, in Ecclesijs Parochialibus vestris, candelis, accensis, & pulsatis campanis publicè excōmunicatum aggrauatum denuncietis, & publicetis. Et ita, &c. Datum, &c. Die, &c. Mensis, &c. Anni, &c.

N. Vicarius Generalis, &c. N. Actuarius, &c.

62 Quòd si Aggrauatoria prædicta non obstante adhuc induratus persistiterit, & ad meliorem frugem redire non curauerit, ac Ecclesiasticis præceptis obedire contempserit, deueniri poterit ad Reaggrauatoriam eiusdem excommunicationis, quæ concipi potest infrascripta, vel simili forma verborum videl.

Forma Reaggrauatoriæ excommunicationis.

Nos N. Vicarius Generalis, &c. vt suprà. licet dudum excommunicauerimus N. de N. pro contumacia, etc. subsequuta postea aggrauatoria ob eiusdem pertinaciam, ad instantiam N. siuè Promotoris Fiscalis, &c. Ipse nihilominus huiusmodi excommunicationis sententias temerè, contumaciius, et animo magis indurato sustinet, & quodāmodo paruipendit; Quapropter vobis omnibus, et singulis, sub pœnis arbitrio, &c. districtè præcipiendo mandamus, quatenus præfatū N. de N. excōmunicatū, & aggrauatū, publice, sicut prius, cū cāpanarū sonitu, & candelis nigris coloris accensis, & in terram proiectis nuncietis. Inhibēdo omnibus, & singulis vestris Parochianis, ne eidem sic excommunicato communicent, emendo, vēdendo cibum, vel potum, sal, aquam ignem, vel aliquid aliud ministrādo, aut alio quouis genere cōmunionis prohibitæ participent. Contrauenientibus quomodolibet certificantes, quod absque dubio minoris excōmunicationis sentētiam, & pęnam incurrent, quam per præsentes incursuros fore, singulos publice nūcietis. Vnde sedulò moneatis omnes, vt eius cōsortiū fugiant, tamquam summè periculosum, & scandalosū, sperantes in Domino ipsum his pœnis ad Ecclesiam esse rediturum cum debita contritione. Pręsens affigatur in tabulis, & publicè expositum teneatur singulis diebus festiuis in loco solito, & de sero tollatur. Quoniam, &c. Et ita, &c. Datum, &c. vt supra.

63 Si verò contumax sic, vt supra, grauatus, & reaggrauatus, in sua obstinatione adhuc indurato corde perseuerauerit, ferri potest sententia interdicti, vel imponi cessatio à Diuinis, donec, & quousque cōtumax excommunicatus, fuerit præsens in loco, ne facilitas veniæ Alijs incentiuū tribuat delinquendi, ac ne omissio eorum, quæ malè perpetrantur, viam excessuum Alijs aperiat *cap. loci nostri 35. q. 9.* ideò abscindenda sunt ferro vulnera, quæ fomentorum non sentiunt medicinam, *vt in cap. quia aliquanti in fin. 82. dist.* nam vbi maior est culpa, maior ibi exerceri debet, & vindicta *cap. excommunicamus §. credentes de hęretic.* Antequam tamen imponatur cessatio à Diuinis, valde perpendendum est, an causa sit rationabilis, iusta, & manifesta, cum quælibet contumacia non sufficiat, sed requiritur, vt iniuria Ecclesiæ sit grauior, quam quæ requiritur ad imponendum interdictum: vt colligitur *ex cap. irrefragabili §. cæterum de offic. ordin. cap. canonici, & cap. quamuis eod. tit. in 6.* Debet autem decem conditiones habere cessatio à Diuinis, vt rectè imposita censeatur, de quib. Io. Andr. & Alij communiter *in d. cap. canonici, & cap. quamuis*, & Sayr. *de censur. lib. 5. cap. 18. nu. 13. & seq.* præsertim requiritur consensus capituli, vel maioris partis ipsius, *vt in dicto cap. quamuis*.

64 Et similiter, vt præcedat monitio, an illi, contra quos ferenda erit, satisfactionem prætensam dare voluerint, quia quamcumque vindictam semper pręcedere debet admonitio *cap. indignè 12. q. 2.* vbi Glos. *in verb. admonitio* allegat text. *in cap. accusatio, & cap. seq. 2. q. 7. & cap. petimus 11. q. 10.* Cuius quidem monitionis forma habetur infra *tom. 2. p. 5. prax. 9. sect. 2. nu.* 31. vel esse potest talis, vt sequitur, vel huic similis videl.

Forma Monitionis in Cessatione à Diuinis, & Ipsius Inductio.

Nos N. Vicarius Generalis, &c. vt suprà.

Vel

N. de N. *Illustrissimi, et Reuerēdissimi Domini N. Episcopi N. in spiritualib. et tēporalib. Vicarius Generalis, etc.*

Quoniam

Quoniam non obstantibus monitionibus, & Aggrauatorijs, ac Reaggrauatorijs excommunicationis à nobis factis, N. de N. excommunicatus sententias huiusmodi, & pœnas illi inflictas temere sustinet, pertinaciterque cõtemnit, & obstinato animo, ac indurato corde ĩ eis insordescẽdo paruipẽdit; in graue ipsiusmet animæ detrimẽtũ, & aliorũ scandalum. Ideo sic exigente sua contumacia cõtra ipsum rigidius procedere, & magis aggrauare cõpellimur. Quare omnibus, & singulis Ministris, Nuncijs, Cursoribus, & Seruientibus nostræ, vel quarumuis aliarum Curiarum insolidum, &c. districtè precipiendo madamus, sub pœnis arbitrio, &c. quatenus moneatis, & quilibet vestrũ moneat omnes, & singulos officiales Terræ N. quocumque nomine vocentur, & quauis dignitate, vel præeminentia fulgeant, vt intra nouem dies, quorum tres primo pro primo, tres pro secundo, & reliquos pro tertio, & vltimo termino perẽptorio eis assignamus, prædictum N. sic excommunicatum Aggrauatum, et Reaggrauatum ab eorum consortio, participatione, & communione, ac dominio, seu iurisdictione eijciãt, penitus elimmẽt, et omnino excludãt, adhoc vt tali medio Idem N. ad Sãctæ Matræ Ecclesiæ gremium redire inducatur, & Iuri parere coram nobis compellatur, et absolutionis beneficium obtinere mereatur. Alioquin dicto termino elapso ex nunc pro tunc, tamdiu in Ecclesijs dicti loci N. nostræ iurisdictioni subiectis cessationem à Diuinis induci volumus; quamdiu, et quousque præfatus N. excõmunicatus in prædicto loco, aut intra eius districtũ, vel in eorũ consortio, & cõmunione permanserit, præsens fuerit, morã traxerit, & domicilium, seu mansionem quomodolibet habuerit: vnde ad talem effectum per præsens mãdamus omnibus, et singulis RR. DD. Archipresbyteris, Parochis, & Rectoribus Ecclesiarum dicti loci, siue aliorũ, etc. quatenus transactis dictis diebus nouem peremptoriè assignatis, statim cessetis, abstineatis, & cessare faciatis ab officio Diuinorũ in vestris Ecclesijs, si prædictis nostris monitionibus nõ obtemporauerint, quam cessationem à Diuinis ex nunc pro tunc, vt diximus, in His scriptis ferimus, & inducimus, ac ferri, & induci volumus, & mandamus, non solum præmisso, sed omni meliori, &c. Datum in Episcopali Palatio N. die, &c.   *N. de N. Vicarius Generalis.*

N. Actuarius, &c.

65 Quando autem, ob contumaciam casus occurret, vt ferri debeat sententia interdicti, contra loca, & Terras, in quibus contumax degit, & domicilium habet, necessaria erit monitio, & forma tradita *in cap. 1. de sent. excom. in 6.* & sup. dictum est *nu. 44.* & cum causę expressione, vt infra patebit cuius sentẽtiæ formam habetur infra *tom. 2. part. 5. prax. 9. sect. 2. num. 4.* & tunc concipi potest, vt sequitur. videlicet.

Forma Interdicti propter contumaciam.

Nos N. de N. *Vicarius Generalis* N. &c.

Vel alio modo.

Ponitur titulus, vt supra, &c.

Vniuersis, et singulis RR. DD. Abbatibus, Archidiaconis, Decanis, Thesaurarijs, Decanis, Primicerijs, Cantoribus, Prępositis, Canonicis, Sacristis, tã Cathedralis, quam Collegiatarum, Parochaliũque Ecclesiarum, Rectoribus, Plebanis, Curatis, Capellanis, Vicarijs Perpetuis, locumtenẽtibus et Alijs quouis nomine vocatis; cęterisque presbyteris, Clericis, & Notarijs, ac Tabellionib. publicis quibuscumque per Ciuitatẽ, & Diœcesim nostram N. *ac alias vbilibet constitutis, & eorũ cuilibet insolidum, ac illi, vel illis, ad quem, vel quos pręsentes nostræ litteræ peruenerint; salutem in Domino, et nostris huiusmodi firmiter obedire mandatis.* Noueritis, *quod cum N. de N. à Nobis inquisitis extitisset de homicidio in personam N. de N. commisso, et aliàs vt in Actis, etc. et ob id citatus fuisset ad informandũ, & non cõparens reputatus extitisset cõtumax; & demum per plures dies expectatus, & minimè comparens, fuit per Nos, nostramque Curiam excommunicatus; lataque in eum excõmunicatione pluries monitus, vt debuisset nostris obedire mandatis, non curauit. Imò idem* N. *Pharaonis duritiẽ imitando, ad instar surdorũ Aspidũ aures suas obturantium, ne incantantiũ voces audiant, in dicta excommunicatione perdurans, fuit per nos, & nostram Curiã aggrauatus, & reaggrauatus. dictamque nostrã aggrauationem, post decẽ dies ab illius publicatione, et denũciatione in nostra Curia, et alijs locis publicis debitè factis, pertinaciter sustinuit, et adhuc sustinet, non curans ad Sãctæ Matris Ecclesiæ gremium redire. Nos igitur tunc Instante R. D. N. de N. Iuriũ nostræ Episcopalis Curię Promotore, præfatũ N. de N. omnesque alios, & singulos sua cõmuniter, vel diuisim interesse putãtes citari curauimus, & mãdauimus ad videndũ, & audiẽdũ omnes, & singulas Ciuitates, Terras, oppida, Castra, Villas, suburbia, Parochias, seminaria, Collegia, et alia quæcumque loca, ad quæ, in, & sub quibus, dictum N. contumacem excommunicatũ declaratum, aggrauatum, & reaggrauatum declinare, permanere, aut moram trahere cõtigerit, interdicti, & interdicto Ecclesiastico supponi, litterasque nostras desuper necessarias, & opportunas in forma solita, & consueta decerni, relaxari, & cõcedi. Vel dicendũ causam, si quam haberet, rationabilẽ, cur id fieri non debeat, allegandũ, ad certum peremptorium terminum, videlicet ad diem, & horã infrascriptas. Quibus occurrentibus, comparuerunt iudicialiter coram nobis dictus N. Promotor Fiscalis cũ documentis, & citationibus prædictis in quadã ipsius Curiæ cedula citatoria, in eadẽ Curia debitè exequuta, et coram nobis facta realiter, et in scriptis repræsentata, eiusdem non comparentis contumaciã accusauit, eumque contumacem reputari, et in eius cõtumaciam Ciuitates, Terras, oppida, Castra, Villas, suburbia, Collegia, Parochias, et alia loca prædicta interdici, et Ecclesiastico interdicto supponi, litterasque desuper opportunas in forma debita, et consueta decerni, et concedi per nos instanter postulauit. Nos tunc dictum Citatum non cõparentẽ, reputauimus, non immeritò (Iustitia exigente) contumacẽ, et in eius cõtumaciam, omnes, et singulas Ciuitates, Terras, Castra, oppida, Villas suburbia, Collegia, Parochias, et alia quæcumque loca, ad quæ dictum N. de N. excommunicatum, denũciatũ, aggrauatum, et reaggrauatum declinare, seù deuenire contingit, interdiximus, ac Ecclesiastico interdicto supposuimus, prout interdicimus, et supponimus per præsentes has nostras litteras desuper decernẽdo, et concedẽdo opportunas. Quę omnia, et singula præmissa, præsẽtes quoque litteras interdictorias, et in eis cõtẽta, vobis omnibus, et singulis supradictis, (quibus eadem nostræ litteræ dirigũtur) intimamus, insinuamus, et notificamus, ac ad vestrã, et cuiuslibet vestrum notitiam deducimus, et deduci volumus per præsentes. Vosque nihilominus, et vestrum quemlibet, auctoritate, qua fungimur, tenore pręsentium requirimus, citamus, et monemus primò, secundò, tertiò, et peremptoriè, ac vobis, et vestrũ cuilibet in solidũ in virtute sanctæ obediẽtiæ, et sub excommunicationis pœna, quam in vos, et vestrum quẽlibet, si secus feceritis, in his scriptis ferimus, districtè præcipiendo mandantes, quatenus statim visis, et receptis præsentib. vos, vel quicumque vestrum, postquam desuper pro parte dicti Reuerendi N. Promotoris Fiscalis, vigore præsẽtium fueritis requisiti, seù fuerit requisitus in dictis locis, (quandiù dictus excõmunicatus, denunciatus, aggrauatus, et reaggrauatus ibidẽ fuerit) cessetis, et ab alijs cessare faciatis, apertis Ianuis Ecclesiarum à Diuinis officijs celebrandis.* Necnon *cessationem eamdem per tres dies continuos post ipsius N. de N. excommunicati ab inde recessum continuetis, obseruetis, ac ab alijs continuari, et obseruari curetis, et faciatis, nec aliter fieri permittatis. Ita, et taliter, quod (stãte huiusmodi interdicto) nulla Ecclesiastica in, et sub eisdem locis ministrentur sacramenta, nisi Pœnitentia, et Baptismus omnibus indifferenter. Eu-*

charistia vero infirmis tantum, & matrimonium sine Ecclesiastica solemnitate contrahatur, inibique, & sub eisdē locis decedētibus Ecclesiastica denegetur sepultura, donec aliud à nobis, vel superiorib. nostris receperitis in mādatis. Absolutionem vero omniū, & singularū, qui præfatas nostras sententias, aut earum aliquā incurrerint, siuè incurrerit, nobis, vel superioribus nostris tātūmodo reseruamus, In quorum omnium, & singulorum fidem, et testimonium præmissorum præsentes litteras, siuè præsens publicum instrumentum, huiusmodi litteras interdictorias in se continentes, siuè continens, exinde fieri, & per Notarium publicū, ac huiusmodi causæ Actuariū infrascriptum scribi, subscribi, & publicari mandauimus; sigillique nostri impressione, & dicti Notarij manus appositione iussimus, & fecimus communiri. Acta sunt hæc in ciuitate N. in Palatio Episcopali nostræ solitæ residentiæ sub die ... mēsis ... āni ... præsentibus N. N. & N. ac Alijs testibus rogatis, &c.

N. de N. Vicarius Generalis, &c. N. Actuar. &c.

locus † sigilli

66 Deinde prosequitur Notarius facere publicū instrumentum præfati interdicti, prout dictum fuit, cuius forma interdicti deseruire poterit simpliciter in omnibus alijs casibus, in quibus relaxandum fuerit Ecclesiasticum interdictum pro aliquo delicto, mutatis mutandis, secundum delicti, & facti contingentiam, ac narratis narrandis, & remotis remouendis, iuxta Vicariorum, & Actuariorum peritiam, & prudentiam respectiuè, aut accommodatis, & aptatis his, quæ infra apponemus, *in tom. 2. p. 5. prax. 9. sect. 2. à num. 31. cum seqq.* vbi latè agitur de interdicto Ecclesiastico ferendo. Instrumentum igitur Notarij formari poterit tali, vel simili modo, videl.

Forma publicationis præfati Interdicti.

Et ego N. publicus Apostolica, (siuè Regia) potestate Notarius Perillustris, & Reuerendissimi Domini N. Vicarij Generalis Diœcesis N. & huiusmodi causæ coram eo vertētis Notarius, & Actuarius deputatus, (siuè ordinarius Curiæ.) Quia prædictarum litterarū interdictoriarū, petitioni, & decreto, omnibusque alijs, et singulis, dum sic, (vt præmittitur) fierent, & agerentur, vna cum prænominatis testibus præsens interfui, eaque sic fieri vidi, audiui, ac in notam sumpsi, exquo hoc præsens publicum instrumētum ex inde in notam receptum, & huiusmodi actū inscri, & registrari feci in fidem, & testimonium omnium, & singulorū præmissorū rogatus, & requisitus, subscripsi, publicaui, & in hāc publicā formā redegi, signoque, nomine, et cognomine meis solitis, et cōsuetis signaui, etc. Datū, etc.

67 Si verò peractis omnibus supradictis, ac habitisque omnibus Ecclesiasticis remedijs de Iure, & de facto, ac expletis omnibus, quæ Iudex Ecclesiasticus facere potest, & debet, vt ipsum contumacem ad obedientiam reuocaret, adhuc his non obstantibus idem contumax indurato fortius animo censuras Ecclesiasticas contemnendo, in ipsis prorsus insordescit. Tali casu brachium sæcularis potestatis implorari potest, ad effectum carcerandi eumdem, quando alia via haberi minime potest. Forma autem inuocandi sæculare brachium, erit infrascripta, vel illi similis positis prius titulis, secundum officialis præminentiam, & dignitatem, videl.

Brachij Sæcularis implorationis forma.

Illustrissimo Domino Præsidi Prouinciæ Calabriæ Citerioris (verbi gratia) Perillustribus Dominis Auditoribus, Fiscali, Actuario, cæterisque DD. officialibus, et Ministris Regiæ Audientiæ eiusdem Prouinciæ. Necnon omnibus, & singulis alijs DD. officialib. Baronalibus temporalē iurisdictionem quomodolibet exercentib. omnibusque Alijs, & singulis, quorum interest, vel intererit, ac quem, seù quos infrascriptum tāgit negotium, seù quomodolibet tāgere poterit in futurum quibuscumque nominibus censeātur, & quecūque præfulgeant dignitate, communiter, vel diuisim, illisque, vel illis, ad quem, seù quos præsentes nostræ litteræ peruenerit, ac eorum cuilibet in solidum, &c. N. de N. Vicarius Generalis Diœcesis N. etc. Salutem in Domino, & nostris huiusmodi firmiter obedire mandatis, &c. Noueritis, quod cum N. de N. homicidium cōmisisset in personam quondā N. de N. fuit per nos, & Curiā nostrā, Iustitia sic exigente, super dicto homicidio facta diligens inquisitio, & formatus processus, ex quibus orta fuerunt non leuia contra præfatum N. indicia; adeoque fuit a nobis citatus ad informandum, & ad se exculpandum, cum cōpetentis termini assignatione, & cū eo elapso non cōparuisset, reputatus, & habitus fuit, (vt par erat) contumax; & domum per plures alios dies expectatus, neque comparuit ipse per se, neque per alium, qui illum excusaret, quapropter fuit per Nos, nostramq; Curiam Episcopalē, ex abūdanti, pluribus alijs monitionibus præcedentibus excommunicatus, lataque in eum excommunicatione, fuit iterum monitus, vt nostris debuisset obedire mandatis, sed hoc nō obstante iuri parere minimè curauit. Imò in eadem excommunicatione per plures menses insordescēdo, fuit per nos, & nostram Curiam aggrauatus, & reaggrauatus; et diu expectatus, vt ad Sācta Romana Ecclesia rediret gremiū, sed animo indurato hucusque non curauit, nec curat excōmunicationes, & alias sententias, censuras, & pœnas Ecclesiasticas propterea temerè incurrere. Quæ omnia, & singula præmissa, necnon præsentes nostras litteras vobis omnibus, & singulis prædictis, quibus præsentes nostræ litteræ, & in eis contēta diriguntur, communiter, & diuisim intimamus, insinuamus, & notificamus, ac ad vestram, & cuiuslibet vestrū notitiam deducimus, & deduci volumus per præsentes. Vosque prædictos Iudices, officiales, et alios supradictos, quibus præsentes nostræ litteræ dirigūtur, authoritate, qua fungimur, sacris Canonibus, & sūmorū Pōtificum Constitutionibus inhærēdo, tenore præsentium requirimus, rogamus, & monemus primò, secundò, tertiò, & perēptoriè, vobisque, & vestrum cuilibet in virtute sāctæ obedientiæ, & sub excōmunicationis pœna, quā in vos, & vestrum quemlibet Canonica monitione præmissa ferimus in his scriptis, nisi feceritis quæ mandamus, districtè præcipiendo mādantes, quatenus infra sex dierum spatium, post præsentium notificationem, seu præsentationem, ac requisitionem vobis, seu alteri vestrum in vestris territorijs, iurisdictionibus, districtibus, & quibuscūque alijs permēctijs vbique locorum pro parte nostra, nostræq; Curiæ Promotoris Fiscalis desuper factam immediatè sequentem. Quorū sex dierum, duos pro primo, duos pro secundo, & reliquos duos dies vobis omnibus vniuersis, & singulis supradictis pro tertio, vltimo, & peremptorio termino, ac monitione canonica assignamus. Vos omnes, & singuli Domini Tēporales antedicti, & vestrū quilibet (quorū omnium super hoc auxiliū brachij sæcularis inuocamus) quoties, et quādo pro parte dicti Promotoris super hoc fueritis requisiti, seù alter vestrum fuerit requisitus, in Iuris subsidium cōtra præfatum N. de N. excommunicatū, aggrauatum, & reaggrauatum, & interdictū nostra authoritate per captionē, inuasionem, & detentionem personæ, corporis, rerū, & bonorū illius quorūcumque, insurgatis, & Alios insurgere faciatis; necnon Personam, res, et bona ipsius capiatis, inuadatis, incarceretis, & in custodia teneatis, arrestetis, & occupetis per vos, vel alium, & quilibet vestrū, qui super hoc fuerit requisitus, capiat, incarceret, inuadat, detineat, arrestet, & liberè, ac licitè occupet, & ab alijs hac fieri faciat, & permittat. Ipsumque excōmunicatū præfatum aggrauatum, reaggrauatum, & interdictum, taliter compellatis, cogatis, & potenter astringatis, etiam manu forti,

absque

absque tamen graui læsione corporis eiusdem, donec, & quousquè idem N. Nobis, nostræ Curiæ obedierit, et cum effectu mandatis nostris paruerit. Absolutionem verò omnium, & singulorum, &c. In quorum omnium, &c. prosequatur, vt supra in forma interdicti, *nu.* 65. Etsi aliquis officialis sæcularis brachium sæculare præstare recusauerit requisitus, procedi potest contra ipsum censuris, & pœnis Ecclesiasticis, & sic excommunicari, vel interdici poterit, vt dictum est *sup. num.* 43.

Quòd si contumax carcerati occurrerit, proceditur contra eum, vt sequitur infrà; si verò capi non potuerit, & in contumacia perseuerauerit; tunc proceditur contra illum ad condemnationem in delicti pœnam, prout in sequentibus suo loco dicemus; præsertim *section.* 18. vbi de forma agendi contra reum in contumacia, quoad condemnationem, agemus.

SECTIO VIII.

De Carceratione Delinquentis.

SVMMARIVM.

1 *Carcerari possunt Clerici per Iudicem Ecclesiasticum, sine dedecore tamen, & iniuria.*
2 *Carcerare potest Clericos Episcopus, quia habet iurisdictionem ordinariam.*
Iurisdictio ordinaria retinetur ab Episcopo.
3 *Diœcesis idem est, ac territorium.*
4 *Iudex ordinarius suos subditos carcerare potest.*
5 *Delictum tribuit iurisdictionem Iudici in non subditũ.*
Requisita ad competentiam Iudicis, quæ?
6 *Captura alicuius facta de mandato Iudicis merum imperium non habentis, dicitur nulla.*
7 *Carceratio iusta, quæ dicatur?*
Requisita ad iustam carcerationem, quæ?
8 *Carcerari quilibet potest, nisi sit priuilegiatus.*
9 *Personæ priuilegiatæ, quæ carcerari non possunt, plures sunt.*
10 *Delicta, pro quibus ad carcerationem deuenitur, quæ sint?*
11 *Indicia præcedere debent carcerationem.*
Casus, in quibus carcerari potest sine indicijs
12 *Qualis qualis informatio sufficit aliquando ad carcerationem alicuius.*
13 *Corpus delicti requiritur ad carcerandum.*
14 *Commissio Iudicis requiritur in carceratione.*
15 *Carcerans aliquem indebitè; quam pœnam patiatur.*
Iudex Laicus iniustè carcerans punitur in syndicatu.
16 *Iniustè carcerans tenetur ad damna carcerati.*
17 *Episcopus, siuè Alius Iudex Ecclesiasticus carcerans iniustè Clericum, excommunicationem incurrit.*
18 *Carcer infamat, ideo est iustè Clericis dandus.*
19 *Reus non est carcerandus, nisi seruatis seruandis.*
20 *Carcerandus in actu carcerationis, an possit resistentiam facere?*
21 *Resistẽtia facta per iniustè captũ, pœnam nõ meretur.*
22 *Captura notoriè iniusta, quando dicatur?*
23 *Iniustè captus aufugiendo, pœnam non incurrit.*
24 *Fuga è carceribus iniustè capti est permissa etiam cum damno carceris, & custodis.*
25 *Fideiussio de securo carcere non dicitur rupta per fugam iniustè carcerati.*
26 *Eximens carceratum, qua pena puniatur?*
27 *Occidens, vel alio modo offendens carceratum quomodo puniendus.*
28 *Birruarij, an possint carceratum offendere.*
29 *Birruarij carceratum aufugere permittentes, qualiter puniendi.*
30 *Iudex Ecclesiasticus carcerare potest Laicos in quibusdam delictis.*
31 *Carcerare item potest Clericos in criminalibus ciuiliter intentatis.*
32 *Carcerari potest quis etiam in ciuilibus, ratione delicti contumaciæ, & in alijs causis.*
33 *Carcer de Iure Canonico datur in pœnam; Secus de Iure Ciuili, nisi ad custodiam.*
34 *Ratio diuersitatis ostenditur.*
35 *Carcer multipliciter datur.*
36 *Carcer, qualis esse debet de Iure Ciuili.*
37 *Carceris qualitates, secũdũ mẽtẽ Sacræ Cõgregationis.*
38 *Carceratus pro ciuilibus causis non est tenendus in compedibus ferreis, aut ligneis.*
39 *Longa carceratio minuit pœnam.*
40 *Carcerati visitandi sunt per Vicarium, ne eis aliquid desit, & non diù in carceribus detinendi.*
41 *Carceratus pauper alendus erit sumptibus partis.*
42 *Carceratio, sine notificatione causæ præsumitur in odium recursus ad superiores.*
43 *Carcerati infirmi curari debent.*
44 *Monialis delinquens, quomodo carceranda.*
45 *Contractus initi à carcerato, an validi.*
46 *Recõmandari, seù amparari, quando possit carceratus.*
47 *Arrestari, an possit carceratus criminaliter pro debito ciuili.*
48 *Concesso vno, concessa censentur omnia, sine quibus concessum exerceri nequit.*
49 *Episcopus potestatem habet corrigendi subditos.*
50 *Territorium habent Episcopi.*
51 *Familiam armatam habere possunt Episcopi.*
52 *Familia Laica Episcopi gaudet fori priuilegio.*
53 *Familia Episcopi titularis gaudet similiter fori priuilegio.*
54 *Familia Vicarij Generalis Episcopi etiam gaudet fori priuilegio.*
55 *Familia perpetua Clericorum gaudet etiam dicto priuilegio.*
56 *Carceratio Clericorum fieri potest ministerio laicorũ.*
57 *Vicarij Generales facere possunt omnia, quæ iurisdictionis Episcoporum sunt.*
58 *Carceres habere potest Episcopus.*
59 *Carcer habere debet loca separata pro Nobilibus.*
60 *Fœminæ non sunt cum Maribus carcerandæ.*
61 *Custos carceris fidelis esse debet.*
Carcerati sub protectione Principis sunt.
62 *Carcer non omnibus æqualis.*
63 *Carceratio, cui committenda.*
64 *Carceratio in alieno Territorio, quando valida.*
65 *Carceratio fieri potest etiam in domo aliena.*
66 *Carceratio coadiuuari debet à subditis, & si opus fuerit à Iudice alterius iurisdictionis.*
67 *Carcerari potest delinquens quocumque tempore, etiam feriato.*
68 *Carceratio impediri nequit per appellationem*
69 *Carcerati, quando sub cautione relaxari possint.*
70 *Fideiussores debitoris è carceribus aufugiẽtis tenẽtur soluere debitum, etiam debitore iterum capto.*
71 *Fideiubere, qui non possint.*
Persona non idonea ad fideiubendum, quę?
72 *Frangens carceres, quas pœnas incurrat.*
Pœna inflicta contra carcerum effractores, quæ?
73 *Fugiens è carceribus, & ad superiorem vadens, non dicitur fugere, sed appellare, secundum Aliquos.*
74 *Fugere tentans, non sequuto effectu, qua pœna puniendus.*
75 *Custos carcerum, ob cuius culpam carcerati aufugerunt, punitur.*
76 *Carceratus ĩ propria domo, vel Palatio, sub fideiussione de securo carcere, fugiens qua pœna puniendus.*

77 Car.

77 *Carcerati, dum excarcerantur, quid teneantur ſolue-re.*
78 *Mandati de carcerando forma.*
79 *Mandati prædicti alia forma.*
80 *Mandati de ſe præſentando in carceribus forma.*
81 *Comparitionis Rei in carceribus forma.*
82 *Decreti forma, quod cuſtodiatur in carceribus.*
83 *Relationis cuſtodis carcerum forma.*
84 *Relatio Cuſtodis carcerum ſuper fuga carceratorum, qua iter fiat.*
85 *Decreti forma pro capienda informatione ſuper fractura carcerum.*
86 *Recognitio carcerum effractorum, qualiter fiat.*
87 *Examinis teſtium forma ſuper eadem fractura carcerum.*
88 *Inſtantia fiſci pro condemnatione carcerati ad pœnam fideiuſſionis.*
89 *Decreti forma ſuper petitione Fiſci.*
90 *Citationis ad dicendum forma, quare mulctari non debeant.*
91 *Relationis exequutoris forma.*
92 *Inquiſitionis forma contra carceratum fugitiuum.*
93 *Inſtantię Fiſci forma pro condemnatione ad pœnam.*
94 *Condemnationis ad pœnam fideiuſſionis forma Decreti.*
95 *Inſtantiæ forma ſuper habilitatione carcerati ſub fideiuſſione.*
96 *Habilitationis ſuper fideiuſſione decreti forma*
97 *Fideiuſſionis prędictæ forma.*

QVoniam Iudices poſt captas diligentes informationes ſuper delictis commiſſis, ac poſt compilationem proceſſus informatiui deuenire ſolent ad Rei delinquentis capturā, vel ex indicijs contra ipſum ex eiſdem informationibus habitis: vel in eiuſdem contumaciam, quanuis aliquando ad carcerationem deueniant etiam ante informationem, vt inferius dicetur; Ideo in præſenti capite agendum erit nobis, quam breuiſſimè tamen, de carceratione delinquentis. Quare ſecundum noſtrum ſolitum morem, in huiuſmodi materia, quæ nimis ampla eſt, pauca tantùm prælibabimus, percurrendo magis vtilia, ac neceſſaria, reliquis omnibus omiſſis, quæ ad Praxim non facere exiſtimaui; ſicque videndum eſt Primò, an Iudex Eccleſiaſticus poſſit carcerare Clericos pro criminibus commiſſis. Et quæ requiſita concurrere debeant. Secundò, an pro crimine, ſi agatur ciuiliter. Tertiò, an poſſit carcerare in pœnam delicti, an verò in cuſtodiam tantum. Quartò, qualis eſſe debeat carcer. Quintò, an Iudex Eccleſiaſticus habere poſſit familiam armatam pro carcerandis ſubditis. Sextò, an carcerati offerentes cautionem fideiuſſoriam liberari debeant.

1 *Quoad primum* notandum eſt, poſſe Eccleſiaſticum Iudicem Clericos carcerare pro delictis ab ipſis commiſſis, non ſolum in pœnam; verum etiam cauſa cuſtodię, ad effectum puniendi, ſi ſuſpecti ſint de fuga. *cap. dilectis de appell. cap. ſi clericos de ſent. excom. in 6. cap. qualiter 2 de accuſat. et cap. tuæ de pœn.* Sacr. Concil. Trident. *ſeſſ. 25. de reformat. c. 6.* Carcerari tamen debent Clerici ſine violentia, aut iniuria, ſed cum modeſtia, & decentia ſtatus Clericalis, ac ſine dedecore, Nauarr. *in Manual. in cap. 27. n. 83.* Iac. Graſſ. *in decif. aur. p. 1. lib. 4. c. 18. num. 152.*

2 Ratio autem, quare poſſit Iudex Eccleſiaſticus, & ſic Epiſcopus carcerare Clericos pro delictis, eſt, quia iuriſdictionem habet ordinariam. *cap. conquerente; cap. cum dilectus de offic. ordin. cap. cum venerabilis de except. cap. Epiſcopus. de offic. ordin. in 6.* & in ſuperioribus late dictum eſt. Habet enim Territorium. *cap. omnes Baſilicæ. 19. q. 7. cap. 1. de conſtit. in 6.* Abb. *in c. cum Eccleſiarum. n. 10. de offic. ordin.* Hoſt. *in cap. cum contingat.* & ibi Ioan. Andr. *nu. 4.* Innoc. & Barbat. *de for. compet.* nam omnis iuriſdictio ordinaria requirit territorium, in quo illa exerceri poſſit, & illi inhæreat, alias ſine eo ſubſiſtere non poſſet, Bald. *in l. quiſquis ex conſenſu. nu. 9. in fin. C. de epiſcopal. audient.* Boer. *decif. 227. num. 7.*

3 Accedit, quod Diœceſis idem ſignificat in effectu, quoad iuriſdictionem Eccleſiaſticam; ac Territorium, quoad iuriſdictionem temporalem. Ioan. Andr. *in d. cap. cum Epiſcopus. nu. 1. vbi Aliq. de offic. ordin. in 6.* Glol. *in § non aliter verb. Diœceſeos. Authent. quomod. oport. Epiſcop.* & ibi Angel. *nu. 8.* Alberic. *in Diction. verb. Diœceſis.* Habet etiam Fiſcum. *cap. ſi quis 17. q. 4. ca. quia diuerſitatē de cōceſſ. præben. clemēt. nolētes. de hæret.* Felin. *in cap. irrefragabili. § 1. num. 21. de offic. ordin.* Couar. *lib. 2. var. reſol. cap. 9. num. 11.* vbi de communi teſtatur. & Alios allegat, Capell. Tholoſ. *q. 229. num. 3. & qu. 275. num. 6.* Ricc. *in prax. reſol. p. 1. reſ. 300. n. 1. & reſol. 479. num. 3.* & Alii, de quibus inferius *num* 50. vbi etiam dicemus, quod habet familiam armatam, & carcerem, Eſt etenim Epiſcopus maior Præfecto Prætorio & Ciuitatibus recognoſcentibus ſuperiorem, ac habet merum, & mixtum imperium in ſua Diœceſi, vt colligitur ex Iuribus allegatis ſuprà *ſect. 2. num. 35. & 41.* & tradit Guazzin. *defenſ. 34. c. 3. num. 6. in fin.* & tenent communiter DD.

4 Ex quibus certiſſima concluſio deducitur, quod Epiſcopus carcerare poſſit ſubditos, niſi aliter de conſuetudine in aliquo loco particulari ſeruetur; cum quilibet Iudex Ordinarius poſſit Reos ſuæ iuriſdictioni ſubiectos carcerare, & à ſuis miniſtris capi facere. Bart. *in l. 2. num. 1. ff. de iuriſd. omn. Iudic. & in l. imperium num. 8.* Iaſ. *num. 3.* Caſtr. *num. 3. ff. eod. tit.* Caccialup. *in tract. de debitor. ſuſpect. q. 4. nu. 1.* Iannin. *in tr. de citat. real. lib. 1. cap. 1. num. 1.* Et generaliter in criminalibus quilibet Iudex habens merum, & mixtum imperium in aliquo loco poteſt ſubditos delinquentes carcerare. *l. fin. ff. de iuriſd. omn. iudic.* Boſſ. *in tit. de for. compet. nu. 1 & ſeqq.* Imò & forenſes delinquentes in ſuo territorio. Caualcan. *de brach. Reg. p. 2. nu. 1. & ſeqq.* quia tunc dicitur Iudex competens ratione delicti, cum ex eo de illius foro efficiatur. Caualc. *ibid.*

5 Delictum enim eſt vnum ex quinque requiſitis ad tribuendam iuriſdictionem Iudici, etiam in non ſubditum; quæ ſunt Perſona: Cauſa: Res: tempus: & locus delicti. Aretin. *in § item ſi in Iudicio. num. 8. & in § ſi quis in aliquo Inſtit. de action.* Boſſ. *d. tit. de for. comp. num. 1.* Iannin. *d. cap. 1. num. 1.* E ſic ex quolibet ipſorum Iudex alias incompetens efficitur competens; ſi quis autem latius videre cupiat, quis Iudex dicatur competens, adeat Mar. Soccin. *in rubr. de for. compet.* vbi ponit centum, & nouem caſus; & Iannin. *præcit. c. 1. nu. 19.* vbi multos Doctores allegat de Iudicis competentia agentes.

6 Vnde captura facta à Iudice incompetente, vel facta de mandato alicuius, qui non habet merum imperium, vt eſt Iudex delegatus, dicitur nulla ex defectu iuriſdictionis. Marſil. *in pract. crim. § attingam. num. 78. & in tract. banni. uerb. capti nu. 51.* Boer. *decif. 215. num. 34.* Villalob. *commun. opin. litt. D. nu. 27.* Alios allegans. *in pract. crim. q. 27. num. 7.* vbi limitat, quando timeretur de fuga; Vel eſſet Delegatus à Principe, nam tunc carcerationem decernere poteſt, ſicut Iudex Ordinarius, vt per Bartol. *in l. 2. præcit. nu. 1. & 2.* Alex. *n. 9.* Caſtr. *nu. 5. ff. de iuriſd. omn. iudic.* Iannin. *decit. real. d. cap. 1. num. 415.*

7 Hinc eſt, quod ne carceratio alicuius dicatur nulla, & indebita; ſed iuſta in criminalibus neceſſe

eſt,

est, vt plura contineat requisita. Quorum *Primum* est, vt Iudex, qui carcerationem alicuius decernit, iurisdictionem, & facultatem habeat carcerandi; alias captura esset inualida, & nulla; vt tenent communiter DD. & dictum est supra; & tradit Iannin. *in d. tr. de citation. real. lib. 1. c. 1. n. 1.* Iusta verò regulariter dicitur, si concurrant causæ: Iurisdictio: ordo, & forma carcerationis. Boer. *d. decis. 215. nu. 33.* Baiard. *ad Clar. q. 46. n. 1.* Caualcan. *de brach. Reg. d. p. 2. n. 5.*

8 *Secundum requisitum* est, vt persona carceranda non habeat aliquod priuilegium, seu facultatem superioris, ne carcerari possit. Marsil. *in l. quæstionis. n. 68. ff. de quæst.* Clar. *q. 28. vers. tertiò debet* Lancell. Corrad. *de offic. prætor. rubr. de carcerat. num. 7. & 15.* Iannin. *loc. cit. lib. 1. cap. 2. num. 1.* Vbi verò non adsit priuilegium, quilibet regulariter carcerari potest de iure, nisi expreßè reperiatur prohibitum. Bart. *in l. fin. ff. ad leg. Iul. peculat.* Farinac. *d. q. 27. num. 41.* Caualcan. *de brach. Reg. d. p. 2. nu. 124.*

9 Personæ autem priuilegiatæ, quæ regulariter carcerari nequeunt, plures sunt, inter quas *Primo loco* est Clericus à Iudice laico, nisi repertus fuerit in flagranti crimine, vt aliàs supra dictum est; vel nisi sit delinquens suspectus de fuga. Scacc. *in tr. crim. q. 42. num. 13.* vbi latè, & *in q. 46. n. 25.* Caual. *c. loc. cit. num. 16.*

Secundò Doctores pro leuibus delictis carcerari nequeunt *text. est in proœm. ff. §. illud verò.* Glos *in l. medicos verb. exhiberi. C. de profess. & medic. lib. 10.* sequitur Clar. *d. q. 28. vers. item quæro* Farinac. *d. q. 27. n. 87.*

Tertiò Infantes, qui neque verbaliter citari possunt. Bart. *in l. neque impuberes. ff. de in ius vocan.* Cenc. *de censib. p. 3. cap. 1. q. 3. notab. 9. num. 14.* Afflict. *dec. 262. nu. 5.* & multò minus realiter.

Quartò Minores Impuberes carcerari neque possunt ratione imbecillitatis ætatis *d. l. neque impuberes.* vbi DD. communiter Brun. *de cession. bonor. q. 3. quæst. quarta principal. nu. 1. 14. & seqq.* Muscatell. *in Prax. civ. p. 2. glos. intimato num. 7.* Mauz. *de caus. exec. limit. 11. nu. 10.* Scacc. *d. cap. 46. n. 27.* Rip. *obseru. 355. n. 5. vers. minus verò.*

Quintò Mulieres honestæ regulariter carcerari nequeunt *c. mulieres de iudic. in 6. Authent. sed hodie C. de offic. diuers. iudic. Auth. hodie nouo iure C. de quæst. reor.* Glos. *in l. sed. & fi. ff. de in ius voc.* Quod intelligendum est pro debitis ciuilibus, etiam fiscalibus gabellarum, & tributorum; & Bald. *in l. plerique. ff. de in ius voc.* extendit etiam ad causam criminalem, si pœna imponenda sit pecuniaria. At verò de consuetudine carcerantur. Clar. *vbi sup. vers. quæro igitur.* Menoch. *de arbitrar. cas. 88. n. 2. lib. 5.* Grammat. *decis. 33. num. 21.* Scanarol. *in tract. de visit. carcerat. lib. 3. §. 6. num. 10. et seqq.* In loco tamen separato ab hominibus, vt dicemus inferius. Vel si fuerint mulieres honestæ, detineantur domi, præstita cautione de securo carcere. Gram. *vbi sup.* Scanarol ibid. Farinac. *d. q. 27. num. 54.* Guazzin. *defens. 5. c. 3. num. 10.* Petr. Caball. *in qq. cr. cas. 228. n. 25.*

Sextò Associantes cadauer ad sepulchrum carcerari non possunt. Bart. Iason. & Alij *in tit. ff. de in ius voc.* Cerdan *in opuscul. visita de la carcel. cap. 11. §. 6. num. 2.* Scanarol. *d. lib. 3. §. 10. c. 4. n. 6.*

Septimò Associantes Augustissimum Eucharistiæ Sacramentum neque carcerari possunt Suarez. *de relig. to. 1. tr. 2. lib. 3. cap. 9. n. 10. in fin.* Peregrin. *de immunitat. eccles. c. 5. n. 19.* Dian. *p. 1. tr. 1. res. 28.* vbi Alios allegat.

Octauò Sponsus die nuptiarum carcerari non potest *d. l. 2. ff. de in ius voc.* & ibi Bart. & Alij. Cerdan. *vbi sup. n. 3.* Scanarol. *ibid. num. 28.*

Nonò Scholares, neq; carcerari possunt de iure. *Authent. Habita*, vbi DD. *C. ne fil. pro patr.* latè Rebuff. *tom. 1. ad ordinat. Reg. art. 6. glos. 3. num. 68.* Sed de consuetudine carcerantur, ne delicta remaneant impunita *l. impunita C. de pæn.* latè Tiraquel. *de pœn. tempor. caus. 7.*

Decimò Senes longeuæ ætatis, puta septuagenarij carcerari minimè possunt de Iure. Anchar. *cons. 336. n. 2.* Carp. *ad statut. Mediolan. p. 1. c. 143. n. 5.* Gratian. *discept. forens 328. n. 14.*

Quintò Episcopi, & Alij Viri Illustr. neq; carcerari debent regulariter, vt per DD. notatur penes Farinac. *d. q. 27. num. 77. & 78.* sed de consuetudine aliter seruatur in Vrbe, in qua Episcopi pro grauibus criminibus carcerantur in Arce S. Angeli; vel alijs carceribus, vt testatur idem Farinac. *ibid. nu. 81.* Scacc. *d. q. 41. nu. 18.* & Ego etiam vidi annis elapsis; quamuis vt plurimum detineri soleant in aliquo monasterio, seu conuentu Regularium arbitrio Sanctiß. Domini. Reliquas Personas, quæ carcerari non possunt, vide apud Scanarol. *lib. 3. §. 10. cap. 4. per tot.*

10 *Tertium requisitum* ad carcerandum, est, vt delictum, pro quo quis carcerari mandatur, sit talis granitatis, vt pro eo irroganda veniat pœna corporis afflictiua, aliàs de Iure carcerari non deberet, vt tenet Clar. *d. q. 28. in princ.* ibi: *Primum est* & ibi Baiard. *num. 10.* post Bois. *de carcer. fid. relax. n. 1.* Bonacos. *commun. opin. p. 1. vers. captura ad hoc, vt committatur*, & Scacc. *de iudic. lib. 1. cap. 42. sub num. 15.* sed tamen Farinac. *in d. q. 27. num. 33.* insurgit contra Clarum, & Alios, dicens quod licet eorum dictum procedere possit de Iure: In practica nihilominus contrarium seruetur, nimirum vt etiam in delictis, in quibus pœna pecuniaria infligenda est, capi possit delinquens, sed completo processu relaxatur sub fideiussoribus; Iannin. verò *in d. tract. de citat. real. lib. 1. cap. 2. nu. 97.* procedit cum quodam temperamento, non reprobans neq; Clarum, & Alios, neque Farinacium, & sequaces, sed dicit, quod si agatur de causa pecuniaria graui, & procedi posset sine captura, quando persona esset honesta, & diues, tunc proceditur per citationem, vel monitorium, secus in alijs.

11 *Quartum requisitum* est, vt præcedant legitima inditia contra imputatum de delicto, de quo agitur; aliàs captura esset iniusta. Marsil. *in Pract. crim. §. constante num. 1.* Clar. *d. q. 28. vers. sciat autem*, vbi de communi testatur, Surd. *cons. 128. num. 2. vol. 2.* Honded. *cons. 108. nu. 23. & seqq. vol. 1. & cons. 94. nu. 7. vol. 2.* Farinac. *d. q. 27. n. 112.* vbi etiam de communi, & Iannin. *in tract. præallegat. de citat. real. lib. 1. cap. 2. num. 81. & 82.* Seraphin. *de priuileg. iuram. priuileg. 183. num. 95.* Fachin. *controuers. iur. lib. 9. c. 55. & 56. per tot.* vbi etiam dicit esse ferè omnium Doctorum sententiam. Sciat autem quod sunt etiam multi Alij Doctores, diuersam opinionem habentes. Quidam enim asserunt, quod ad carcerandum, sufficiant leuia indicia; Alij, quod sufficiat, vt quis diffamatus fuerit, quod delictum commiserit; Alij, quod adsit solùmmodo suspicio; Alij, quod sufficiat qualis qualis informatio; & Alij tandè tenent, quod sit in Iudicis arbitrio iudicare, quæ indicia requirantur, vt possit carcerare. per text. *in l. 1. ff. de custod. & exhib. reor.* & hanc vltimam sententiam videtur sequi Fachin. *vbi sup.* & Caualcan. *de brach. Reg. d. p. 2. num. 8. & seq.* maximè, si Iudex procedere possit manu Regia.

Sed veritas est, secundum multos Doctores, quod etiam in criminibus atrocissimis requiritur, vt præcedant legitima inditia, vt possit quis carcerari. Marsil. *in d. §. costante. num. 2.* Honded. *d. cons. 94. nu. 8.* Monticell. *in prabl. regul. 12. nu. 26.* Farinac. *d. q. 27. num. 124.* Iannin. *d. cap. 2. num. 92. in fin.* & Alij, quos allegat Scanarol. *in tract. de visit. carcer. lib. 2. §. 5. num. 4.* Quintimò neque

neque sufficeret, si de indicijs constaret tantum Iudici extraiudicialiter; sed de his constare debet in Actis per testium depositiones. Marsil *in d. §. constante. num.* 11. vbi de communi. Clar. *d. q.* 28. *vers. scias autem circ. med.* Farinac. *d. q.* 27. *num.* 113. Scacc. *in trac. crim. q.* 42. *num.* 7. Iannin. *d. cap.* 2. *num* 93. & Alij apud Illos.

12 Est bene verum, quod sufficit aliquando qualis qualis informatio in pluribus casibus. Quorum Primus est, si delictum sit graue, & pro eo imponi possit pœna corporalis, nam tali casu poterit Iudex ad carcerationem deuenire, quamuis alia indicia non præcedant. Foller *in pract. crim. for. sac. ver. notat. cap. de pers. num.* 1. *in fin.* Bos. *in tit. de captur. nu.* 3. Marsil. *singul.* 93. Clar. *d. q.* 28. *vers. pracit. scias autem.* Eugen. *consf.* 64. *num.* 11. Qualis qualis autem informatio, quoad hoc, dicitur illa, quæ oritur ex depositione testium inhabilium, infamium, & huiusmodi. Par. de Put. *in trac. syndicat. verb. tortus. cap.* 1. *num.* 47. Vel quę oritur ex simplici dicto socij criminis; vel alicuius testis sine iuramento, vel sine forma iudicij. Gomez. *de delict. cap.* 12. *in princ.* Nouell. *in pract. crim. in princ. num.* 45. *fol.* 20. Baiard. *ad Clar. q.* 21. *num.* 99. & *q.* 28. *num.* 13. *in fin.*

Vnde si quis carceratus fuerit, sine dicta quali quali informatione, relaxari debet sine vlla impensa. Bos. *de captur. num.* 4. Grot. *cons.* 74. *num.* 13. *vol.* 2. Scacc. *d. c.* 42. *n.* 4. Honded. *cons.* 94. *num.* 9. *vol.* 2.

Secundus est, si agatur contra Reum suspectum de fuga, vel vagabundum nam tunc capta quali quali informatione carcerari potest, & postea fabricatur processus formiter, seruatis seruandis. Salycet. in *l. ea quidem nu.* 77. *C. de accusat. et in l.* 2. *C. de exhib. reis.* Gomez. *de delict. c.* 9. *n.* 1. Iannin. *d. cap.* 2. *num.* 100.

Tertius est, quando quis reperiretur in flagranti crimine; nam tunc carcerari potest absque alijs præcedentibus indicijs in Actis redactis. Corrad. *in prax. tit. de captur. num.* 3. Iannin. *de citat. real. d. lib.* 1. *cap.* 2. *n.* 94. Scanatol. *d. tract. de visit. carcer. lib.* 2. *§.* 5. *n.* 26. & Alij per me allegati suprà *sect.* 3. *à nu.* 87. *cum plurib. seqq.*

Quartus est, quando vulneratus nominauit aliquē, qui eum vulnerauerit, nam iste talis carcerari potest absque alijs indicijs, & deinde compilatur processus. Corrad. *vbi sup. de carcerat. num.* 11. Iannin. *ibid. nu.* 98. Farinac. *d. q.* 27. *num.* 129. Scacc. *dict. c.* 42. *n.* 5. *vers. limita secundò*, vbi Alios cumulat, & de communi dicit.

13 *Quintum requisitum* ad iustam alicuius imputati carcerationem, est; vt antequam ad illam deueniatur, legitimè constet de corpore delicti. Angel. *de malefic. in verb. Iudex commisit Cato. num.* 4. Gomez. *de delict. d. cap.* 9. *num.* 1. Bos. *eod. tit. in fin.* & *tit. de captur. nu.* 3. Socein. Iun. *de citat. artic.* 2. *princ. q.* 24. Bursat. *cons.* 166. *nu.* 2. *uol.* 2. Scac. *d. cap.* 42. *num.* 6. vbi latè Alios cumulat, & de communi testatur, Farinac. *q.* 2. *n.* 4. vbi etiā ait, debere constare non solum de corpore delicti: verum etiam de ipsius qualitatibus, & circumstantijs.

14 *Sextum requisitum* est, vt si quis carcerari debeat in criminalibus, præcedat omninò specialis Iudicis commissio. iuxt. text. *in l. neminem. C. de exhibend. reis.* Bos. *in d. tit. de captur. nu.* 93. Clar. *in d. q.* 28. *vers. dictum est*, vbi Baiard. & Alij Addent. Farin. *d. q.* 27. *num.* 3. Quod ampliatur, vt procedat, etiam si quis capiatur a familia Iudicis. *l. fin. C. de exhib. et transmitt. reis.* Bald. *in l. si quando. C. de testib.* DD. *in cap. cum parati de appel-lat.* Scanatol. *ubi sup. lib.* 2. *§.* 1. *cap.* 2. *n.* 1. *cum seqq.* Imò non sufficit mandatum oretenus, nisi fiat in scriptis, vt ostendi possit Reo in actu capturæ. Caualcan. *de brach. Reg. d. p.* 2. *num.* 14 Grauut. *theorem.* 19. Guazzin. *defens.* 5. *cap.* 4. *nu.* 8. Farinac. *q.* 32. *n.* 32. Scacc. *ubi sup. cap.* 46. *num.* 31. & inferiùs dicemus.

Sed hoc locum non haberet, quando quis inueniretur per satellites in flagranti crimine, nam tunc sine mandato capi posset, *ut suprà iam dictum est*, & latè tradit Caualcan. *loc. citat. num.* 15. vbi refert alios casus, in quibus quilibet carcerari potest sine Iudicis mandato; & quod licentia de capiendo transeat in successorem in officio, etiam per mortem primi; & quod per longam carcerationem censetur iustificata captura per tradita à Vant. *de nullit. ex defect. citat. nu.* 34. qui *sub. num.* 45. tenet non posse Iudicem proprijs manibus delinquentē capere, ad euitandum euitanda.

15 Supradictis requisitis deficientibus carceratio diceretur iniusta, ac indebita. Vnde si facta esset per Iudicem sęcularem, teneretur de ea rationem reddere in syndicatu, & puniendus veniret actione iniuriarum. *l. magistratibus. ff. de iniur.* Marsil. *in pract. crim. d. §. constante num* 4. Iodoch. *in rad. prax. cap.* 15. *de citat. nu.* 8. Clar. *ibid. d. q.* 28. *uers. scias autem circ. med.* vbi Baiard. *num.* 5. Angel. *de malef. uerb. Iudex commisit. nu.* 4. Neuizz. *cons.* 52. *num* 8. Iannin. *de citat. real. d. lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 15. Pet. Caball. *in quæst. crimin. cas.* 86. *nu.* 1. Scacc. *in tract. crim. c.* 94. *num.* 1. *vers.* & *caue D. Iudex.* Caualcan. *de brach. Reg. d. p.* 2. *num.* 11. & *p.* 4. *num.* 345. & Alij per illos allegati; & ratio est, quia ex carceratione irrogatur iniuria, vt ait Caualc. *ibid.* & *dicem. infr.*

Iniuria verò in hoc proposito æstimari solet, secundum æstimationem eiusdem carcerati, vt si medio iuramento asserat se voluisse potius amisisse scuta centum verbi gratia, siuę bisecentum, mille, &c. quam illam indebitam carcerationem passum fuisse. Monticell. *in pract. crim. reg.* 12. *nu.* 10. Schench *in suo Viridario conclus.* 88. vbi de communi testatur, prout facit Iannin. *d. cap.* 2. *nu.* 16. Chieron. *commun. opin. centur.* 4. *concl.* 20. *ant. fin. vers. quare si Iudex.*

16 Quinimò non solum tenetur ad æstimationem iniuriæ, vt dictum est: verum etiam ad damna, & interesse carcerati. Gloss. *in l.* 2. *§. fin. uerb. retentus. ff. si quis cantion.* Marsil. *d. §. constante nu.* 4. Afyn. *in Prax. §.* 32. *n.* 39. Par. de Put. *de syndic. in uerb. carcer*, & *carceratus cap.* 2. *an potestas num.* 7. Baiard. *d. q.* 28. *n.* 5. Iannin. *d. c.* 2. *n.* 18. Caball. *d. cas.* 86. *num.* 1.

Quia regulariter in actione iniuriarum venire solent, etiam damna, & interesse *l. item apud labeonem §. si quis seruo. ff. de iniur.* Gomez. *lib.* 3. *de iniur. nu.* 9. Caualcan. *d. p.* 2. *num.* 11.

Quod ampliatur, vt procedat etiam, si Iudex in carceribus detineret aliquem iniustè, & de facto captum; quia tali casu tenetur illum statim liberare, ac relaxare, absque vlla expensarum solutione. Marsil. *in pract. crim. §. attingam num.* 12. Foller. *in ead. pract. for. secul. ver. nel carcerentur num.* 14. Iodoch. *ibid. tit. de carcer. cap.* 16. *num.* 12. Farinac. *cap.* 27. *num.* 146. Iannin. *loc. cit. n.* 23. Scacc. *in tract. crim. c.* 42. *n.* 4.

Fallit tamen conclusio, quando Iudex indebitè quidem aliquem carcerare mandaret, non tamen animo illum iniuriandi, sed simpliciter, nam tunc teneretur solum pœna extraordinaria, arbitrio syndicatorum, habito respectu ad circumstantias facti, & personæ qualitatem, non autem actione iniuriarum. Par. de Put. *de syndic. in uerb. captura c.* 2. *quia plerumque nu.* 5. Farinac. *ubi sup. n.* 1. & *nu.* 135. *cum seqq.* Iannin. *d. cap.* 2. *num.* 15. & 17. Caball. *d. cas.* 86. *num.* 2. *cum seqq.* Secus si constaret de malitia Iudicis, vt si ad vindictam, vel ob aliam causam mandaret satellitibus aliquem carcerati sine iusta causa, & animo eundem iniuriandi iniungeret eisdem, vt in casu capturæ ipsum percuterent, vel per capillos extraherent, vel sine pileo in capite, & manibus retrò ligatis per plateas publicè ducerent, aut quid simile faciant, nam tunc puniendus esset actione iniuriarum, vt tradit Put. *ubi proximè n.* 5. Farinac. *d. q.* 27. *num.* 135. *cum seqq.* vbi latè, & Alios cumulat. Idem firmat Fachin. *controu. Iur. lib.* 9. *c.* 57.

Fallit

Fallit secundò, quando postquam quis fuerit iniustè, ac indebitè carceratus, superueniret iusta causa illum capiendi, & retinendi carceratum. Marsil. in tract. de Bannitis in verb. capti nu. 20. Corrad. in Prax. tit. de execut. sentent. num. 9. Farinac. d. q. 27. numer. 151. Iannin. de citat. real. dict. lib. 1. cap. 2. num. 24. Baiard. q. 21. num. 29. & Alii per Ipsos allegati; quia tali casu practicatur de consuetudine illa regula communis: Malè captus, benè retentus. Ad quam tamen responder Scacc. in tract. crim. cap. 94. num. 1. vers. neque tuetur hanc opinionem, vbi latè contrarium defendit, quod debeat omninò relaxari, & idem dicit Caball. in quæstiou. crimin. cas. 86. num. 3. & sine vlla impensa, latè Caualcan. de brach. reg. d. p. 2. n. 34.

Fallit tertiò, quando iniustè carceratus præstaret cautionem de se repræsentando ad omne Curiæ mandatum, vel de iudicio sistendo, & iudicatum soluendo; quia tunc censetur tacitè approbasse capturam nulliter factam. Corrad. in prax. de captur. num. 17. in fin. Marl. vbi sup. num. 9. Monticell. in prax. crim. reg. 10. nu. 21. Herculan. in tract. de caution. de non offendend. cap. 50. nu. 66. Iustin. de Syndicat. sub nu. 258. Quod per Doctores traditur Iudicibus pro cautela iniustæ carcerationis, contra quos meritò inuehit Farinac. q. 5. nu. 17. in fin. & Iann. d. cap. 2. num. 20.

17 Quòd si Iudex iniustè carcerans non esset laicus, sed Ecclesiasticus, puta Episcopus, vel Vicarius, aut Superior Regularis, qui carcerarent Clericum, vel Religiosum subditum indebitè; & sine debitis requisitis supra relatis, incurreret pœnam excommunicationis canonis si quis suadente Diabolo. 17. q. 4. & cap. si clericos, de sent. excomm. in 6. vt ibidem notatur per Gloss. in verb. commissos. & DD. communiter. Clar. in pract. cr. q. 28. uers. quæro numquid; & ibi Baiard. n. 6. vbi Alios allegat. Corn. cons. 325. lib. 4. Guazzin. defens. 5. cap. 2. n. 5. Mar. Antonin. uar. resol. lib. 3. res. 18. Iannin. de cit. real. d. lib. 1. c. 2. num. 42. vbi de communi Scacc. in tr. crim. c. 42. n. 6. vbi plures congerit, & Aliquos allegaui suprà in p. 1. sect. 2. subsect. 1. num. 27.

18 Et ratio est, quia carceratio infert Clericis præiudicium grauissimum, & ferè irreparabile, vt aduertit Iason. in l. si non obtulit §. condemnatum ff. de re iudicat. & Felin. in ca. cum super. n. 17. eod. tit. de re iudic. ipsa enim carceratio infamat; maximè si Clericus sit bonæ opinionis apud homines; cum etiam ex sola accusatione eius opinio aliquando grauetur. Archid. in capit. tantis. 85. dist. Bald. cons. 79. num. 2. in fin. lib. 2. Genuens. in Prax. Archiep. Neap. cap. 29. n. 10. & Alii citati suprà in Pract. Ciuil. p. 2. sect. 1. subsect. 6. Intersec. 4. nu. 15. Quapropter bene aduertant Iudices Ecclesiastici in decernenda carceratione contra subditos Ecclesiasticos; & non sint tam faciles ad carcerandum pro leuibus quibusque delictis; sed solum in grauibus, seruatis seruandis carcerationem fieri curent, & tunc cum debita status clericalis decentia, & respectu.

19 Quare ad euitandam periculum excommunicationis ex iniusta carceratione proueniens, vt dictum est, necesse vtique erit non procedere ad capturam absque prænia Informatione, & formato processu contra subditum; ex quo, vt plurimum, oriuntur indicia. Vel saltem (vbi vrgeat necessitas carcerandi) facta aliquali diligentia summariè, ex qua constet de infamia delicti, vt notatur per Angel. de malefic. uerb. Iudex commisit, quod causa n. 4. Brun. in pract. crim. tit. de indit. & tortur. in fin. Blanch. de indic. nu. 6. & Boss. de captur. n. 3. prout si sit suspicio fugæ, & periculum sit in mora, vt declarauit Sacra Congregatio Episcoporum in una Castren. 4. Decembris 1637. & in Alia Campanien. 3. Octobris 1642.

Atque intelligendi sunt, & non aliter, Doctores quidam, quando asserunt, posse in criminalibus Iudicium inchoari à captura delinquentis, etiam non capta informatione, & indiciis præcedētibus, inter quos adest Bald. in l. consentaneum C. quom. et quand. Iud. et in l. 2. C. de his, qui latron. uel alijs crim. reos. Alex. in pracit. l. consentaneum, & in l. fin. ff. ad leg. Iul. peculat. Angel. in §. audiant. uer. item dico col. 3. Authent. de defensor. ciuitat. Procedit enim eorum dictum præhabita aliquali diligentia, captaque summaria informatione, saltem extraiudicialiter, & secretò. Quod quidem seruandum erit, tam per Iudices Ecclesiasticos; quam Sæculares, qui licet pęnas contra illos comminatas non exoluant, si subditos sine aliquali informatione præcedenti carcerauerint; non euitabunt tamen populorum murmurationes, quod iniustè processerint, quod pecunia corrupti iustitiam conculcauerint, subditos oppresserint, & huiusmodi.

20 Sed quæritur, an liceat ciuilibet carcerādo resistentiā facere Curiæ Ministris in actu carcerationis?

Respōdetur negatiuè; cum Soccin. in reg. 442. Duen. regul. 192. Paris. cons. 147. num. 3. uol. 4. Farinac. q. 32. nu. 86. Scacc. in tract. crim. cap. 46. num. 28. in princ. Caualcan de brach. reg. p. 2. num. 63. & seqq. vbi ponit casus, in quibus aliquando licet resistentiam facere, & quando non; prout etiam facit Farinac. ubi supra. Guaz. defens. 5. c. 4. num. 2. cum plurib. seqq. Imò resistens variis pęnis punitur, vt tradit Boer. decis. 170. num. 5. quem allegat Farinac. in d. q. 32. in fin. Et in Alma Vrbe resistens punitur aliquando pęna mortis, vt etiam testatur Vulpell. respons. 137. num. 17. Scacc. in loc. cit. num. 28. & latè Petr. Caball. in quæst. crim. cap. 8. nu. 28. & seqq. qui tamen loquitur in iam capto, non in capiendo. Et ita sentire videntur etiam aliqui ex supracitatis Doctoribus.

Alii verò distinguunt, inter resistentiam factam per solam fugam, antequam detineretur; & fugam post detentionem; & in priori casu sic resistens nulla pęna punitur, si fiat sine armis: in altero verò punitur æquè, ac si carceres effregisset. August. ad Angel. de malefic. in uerb. quod fama publica sub num. 56. Clar. q. 29. uers. quæro etiam. Farinac. loc. cit. num. 3. & 26. Caball. d. cas. 8. num. 1. & Alii, apud Illos. In secundo casu iterum subdistinguitur inter resistentiam factam cum armis sine offensione ministrorum Curiæ; & illam factam cum ipsorum offensione; nam in primo casu resistens pęna extraordinaria punitur Scacc. in d. c. 46. num. 29. Guazz. d. cap. 4. num. 3. Caball. d. cas. 8. num. 1. in fin. In secundo verò casu punitur per Iudices sæculares usque ad mortem. Vulpell. ubi sup. & Alii penes Guazz. ibid. num. 4. & seq.

Quod si resistentia facta fuerit in carceratione pro causis ciuilibus, punitur mitiori pęna, quam pro causis criminalibus Bois. in tit. de effractio carcer. nu. 1. uers. & procedit hæc pœna. Farinac. q. 30. num. 81. uers. amplia secundò, quem citat Guazz. ubi sup. nu. 6. Et hæc intelligenda sunt, quando captura iusta fuerit.

21 Si vero captura fuerit notoriè iniusta, ac nulliter facta, resistens nullam pęnam incurrit. Bart. in l. vis eius in princ. C. de prob. Soccin. in l. 1. n. 12. ff. nequis eum qui in ius. & in reg. 442 fallent. 2. Millieus in pract. crim. fol. 64. n. 22. Marant. in disputationib. disput. 1. numer. 36. Clar. q. 21. vers. tertio autem, Siorz. Odd. cons. 72. nu. 33. uers. tertio dico. Farinac. d. q. 32. nu. 100. 107. 118. & 121. in fin. Scacc. d. cap. 46. nu. 30. latè Iannin de cit. real. lib. 1. cap. 1. nu. 580. & seq. Et ratio est, quia tunc licitè quilibet se defendere dicitur, non resistere Curiæ, cum ipsius ministri notoriè iniustè carcerare volentes, non censeantur facere publica authoritate, sed vti priuati. cap. 1. 23. q. 2. Gloss. in cap. 1. de re iudic. in 6. l. 1. §. si ideo. ff. ne vis fiat. ei. & l. 1. §. offidius ff. ne quis eum qui in ius

voca-

vocabitur. Et ideo illis vti priuatis aggressoribus de facto resisti potest. *l. contra C. de executor. et exactor. lib.* 12. Corsett. *in singularib. verb. officialis.* Mascard. *de probation. conclus.* 189. *num.* 26. Scacc. *dict. cap.* 46. *num.* 35. Iannin. *d. cap.* 1. *num.* 187. *& seqq.*

22 Captura autem notoriè iniusta, & nulla, pluribus modis dicitur. Et Primò, ratione mandati, nimirum, quando fieret per Curiæ ministros, sine mandato Iudicis quia illud in scriptis habere, imò & carcerando ostendere tenetur. *l. neminem C. de exhib. reis. l. prohibitam*, vbi Bart. *n.* 1. & Luc. de Penn. *nu.* 5. *C. de iur. fisc. lib.* 10. Iason. *in l. cum proponas nu.* 7. *C. de pact.* Boer. *decis.* 170. *sub nu.* 2. Clar. *q.* 28. *vers. dictum est. & q.* 29. *in princ.* vbi Baiard. Farinac. *in d. q.* 32. *nu.* 32. Scacc. *d. cap.* 46. *num.* 31. Scanarol. *de visit. carc. d. lib.* 3. *§.* 10. *cap.* 3. *nu.* 10. Caualcan. *de brach. reg. p.* 1. *num.* 43. *in fin. & num.* 44. vbi ait, non teneri birruarios ostendere ante capturam, sed benè post. *& n.* 224.

Secundò, ratione incompetentiæ Iudicis, vt si mandatum esset expeditum per Iudicem incompetentem contra personam exemptam, puta per Iudicem Laicum contra Clericum, vel alias personas; quæ carcerari non possunt, de quibus sup. Petr. à Plaz. *in epitom. delictor. lib.* 1. *cap.* 38. *n.* 7. Duen. *regul.* 221. Farin. *loc. cit. nu.* 72. *&* 107. Scacc. *ibid. nu.* 31. *vers. item quando*, & nouissimè Scanarol. *vbi sup. d. lib.* 3. *§.* 10. *cap.* 3. *per tot.*

Tertiò, respectu loci, & temporis, vt si quis in criminalibus caperetur in Ecclesia, vel alio loco immuni; vel in ciuilibus, si caperetur in diebus feriatis in honorem Dei, & sanctorum, & debitor non esset suspectus de fuga. latè Scacc. *in d. cap.* 46. *numer.* 31. *vers. sed numquid*, Thesaur. *decis.* 95. *num.* 3.

Quartò, dicitur nulla, & iniusta ratione defectus iurisdictionis, vt si mandatum de capiendo relaxatum fuerit à Iudice non habente iurisdictionem carcerandi. Abb. *in cap. si quando n.* 3. *de rescr.* latè Iannin. *d. tit. de citat. real. lib.* 1. *cap.* 1. *nu.* 680. Caualcan. *loc. citat.* vbi ponit multos alios casus, *& p.* 2. *nu.* 45. vbi dicit iniustam esse capturam factam proprijs manibus ipsius Iudicis; quod est menti tenendum per Aduocatos criminales, si casus acciderit pro defensione clientis.

Quintò, ratione excessus, vt si exequutio fieret in maiori summa, quam in mandato expressa. Bart. *in l. contra C. de exactor. & execut. lib.* 12. Marant. *in d. disp.* 1. *num.* 28. Farinac. *d. q.* 32. *n.* 101. Scacc. *d. c.* 46. *sub num.* 31. Iannin. *d. c.* 1. *n.* 592.

Sextò, ratione manutentionis possessionis, vt si quis expelleretur à possessione sua sine causæ cognitione, etiam si Papa in litteris apponeret clausulam, *contradictores quoscumque, &c.* Felin. *in cap. causam, quæ num.* 58. *de rescript.* Roman. *cons.* 382. *in princ.* latè Iannin. *in d. cap.* 1. *num.* 594. vbi dicit, quod potest resistere expulsus, etiam conuocando amicos, & consanguineos, & percutere expellentem, si fiat in ipso actu, & non ex interuallo. Neuizzan. *cons.* 52. *n.* 11. Grammatic. *vot.* 36. *num.* 7. Sforz. Odd. *consil.* 72. *nu.* 355. & Nos *alibi in superioribus diximus*.

Septimò, si captura fieret vigore alicuius sententiæ, in qua capiendus numquam fuit auditus, nec citatus. Sforz. Odd. *d. con.* 72. *n.* 33. *& seqq.*

23 Sed quæritur, an iniustè captus, si è carceribus aufugiat, possit aliqua pœna puniri?

Respondetur negatiuè, quia quod fit Iuris ordine non seruato, executionem non meretur. Rim. Iun. *cons.* 125. *num.* 1. *&* 135. *num.* 9. *vol.* 2. Menoch. *de arbitr. cas.* 301. *num.* 14. *& seqq.* Clar. *in q.* 21. *vers. tertio autem modo circ. med.* ibi: *potest enim licitè*, & ibidem Baiard. & Alij Addent. *in litt. Q. vers. declaratur tamen.* Bertazzol. *cons.* 35. *num.* 32. *& seqq. lib.* 2. Farinac. *q.* 30. *nu.* 120. *vers. limita primò.* Surd. *cons.* 182. *nu.* 6. *vol.* 2. Caball. *in tract. crim. cas.* 43. *nu.* 1. Fachin. *controuersiar. iur. lib.* 1. *cap.* 31. & Alij per ipsos adducti, vbi de communi testantur. Carcer enim est mala mansio, & multa incommoda continet, de quibus Franc. *decis.* 317. *num.* 4. *& seqq. p.* 2. & Caualc. *d. tract. de brach. reg. p.* 2. *num.* 93. Quidquid Alij contrarium asserant.

24 Quod est verum, non solum si fuga sequeretur sine carcerum effractione: verum etiam si carceres frangeret iniustè captus. Mascard. *de probat. conclus.* 265. *nu.* 16. *vol.* 1. vbi Alios cumulat, Matth. Brun. *cons.* 61. *num.* 9. *vers. ergo etiam.* Clar. *vbi sup. vers. sed quando.*

Quinimò talis carceratus iniustè aufugiendo, potest custodes carcerum, & Alios eius fugam impedientes percutere, vulnerare, ac etiam occidere. Marsil. *in tit. de quæstion. in princ. nu.* 28. *fol.* 4. Rim. Iun. *cons.* 133. *num.* 5. *vol.* 2. Petr. de Surd. *vbi sup. nu.* 7. Addent. *ad Clar. loc. cit. litt. T.* vbi Alios allegant. Quod tamen intelligunt, quando aliter euadere non potuisset. Et sine incursu peccati mortalis. Rim. Iun. *cons.* 135. *nu.* 24. etiam si carcerum custodes ex ipsiua fuga aliquod malum patiantur. Mascard. *d. conclus.* 165. *n.* 27.

25 Et si fuerit sub fideiussione de securo carcere, non tenetur ad penam in ea contentam, cum dici non possit rupta fideiussio. Farinac. *d. q.* 30. *nu.* 11. Addent. *ad Clar. d. q.* 21. *litt. T.* Honded. *cons.* 74. *nu.* 14. *vol.* 2. vbi concordantes allegat, & dicit hoc verum esse, etiam si fideiussio fuerit iuramento roborata. Ampliatur, vt si quis iniustè detentus in carceribus relaxetur cum fideiussione de redeundo ad carceres intra tot dies, sub pena scutorum mille, vel sub alia pena, non teneatur ad penam soluendam, si non redierit. Marsil. *singular.* 177. *& in tract. de quæst. num.* 27. *in fin.* Surd. *vbi sup. n.* 8. Rim. Iun. *ibid. num.* 2. Imò neque peccat mortaliter non redeundo. Nauar. *in Manual. cap.* 120. *nu.* 8. *tom.* 1. latè Baiard. *d. q.* 21. *num.* 100. & quod plus est, si rediret, peccaret mortaliter, secundum Scraphin. *de priuileg. iuramenti priuil.* 132. *n.* 2.

Adde, quod iniustè captus potest non solum ex seipso resistentiam facere, vt supra dictum est; uerum etiam potest amicos, & consanguineos ad securius resistendum conuocare. *l. prohibitum. ff. de iur. fisc. & l. contra C. de exequut. & exactor. lib.* 12. Seysell. *in l. vt uim num.* 34. vbi allegat Bart. & Alios *ff. de iust. & iur.* latè Caualc. *de brach. Reg. d. p.* 2. *n.* 21. Surd. *cons. practic.* 182. *per tot.* Honded. *cons.* 94. *num.* 13. *lib.* 2.

26 Sed quæritur, qua pena puniatur eximens carceratum è manibus ministrorum Curiæ?

Respondetur, quod quibusdam requisitis concurrentibus, puniri potest, tamquam Reus criminis læsæ maiestatis, vt tradit Farinac. *q.* 32. *n.* 22. *in fin. & nu.* 34. *& n.* 101. Scacc. *in tr. cr. d. cap.* 46. *num.* 29. *vers. item si captus.* Limitatur tamen, si erat iniustè captus, quia tunc non puniretur. Marsil. *de quæstion. in princ. num.* 27. Farinac. *q.* 32. *num.* 33. Bursat. *cons.* 65. *nu.* 8. *uol.* 1. Odd. *cons.* 72. *num.* 3. *uers. tertio dico.* Scacc. *ubi sup. nu.* 30. Fachin. *controu. iur. lib.* 9. *cap.* 70. ubi plures casus distinguit. Quam conclusionem veram existimat Baiard. *ad Clar. q.* 29. *n.* 12. quem refert Guazzin. *d. defens.* 5. *cap.* 5. *n.* 23. & Scacc. *ubi sup.* quando captura esset notoriè iniusta, secus si talis non esset.

27 Quæritur secundò, qua pena puniri debeat offendens, vel occidens carceratum existentem in fortijs Curiæ.

Respondetur, talem incidere in penam committentis crimen læsæ maiestatis, & proinde, vt talem puniendum esse. *per text. in l. fin. C. de custod. reor. & l. fin. C. de malef.* Decian. *lib.* 7. *c.* 11. *n.* 10. Bursat. *cons.* 216. *uol.* 2. Baiard. *ad Clar. q.* 68. *n.* 42. Petr. Caball. *in qq. cr. cas.* 94. *n.* 3. *centur.* 2. Farinac. *q.* 103. *n.* 302. vbi Alios cumulat.

Quod

Quod ampliatur, etiam in consanguineis, qui veneno necarent carceratum iam laqueo suspendendũ, ne familiæ iniuria inferatur; nam adhuc pœna mortis puniri deberent, secundum Ius ciuile. Bald. *in l libertas sub num.5. vers. & ideo consanguineo. ff. de stat. hom.* quẽ refert, & sequitur Felin. *in cap. cum iuramento in fin. de homicid.* Marsil. *singular*, 150. *circ. med. & in Pract. crim. §. aggredior. sub num.* 24. Arnon. *in epitom.* 50. vbi dicit esse menti tenendum. *& in problemat.* 24. Et Alij, quos allegat Petr. Caball. *in d. cas.* 94. n.1.

28 Limitatur autem in birruarijs, qui possunt offendere carceratum, si resistat, quando est iustè captus; imò de Iure ciuili illum occidere, quando non permittit, vt capiatur. *l. si seruus C. de his qui ad Eccles. confug.* Instin. *in tr. de syndicat. n.* 100. Iodoch *in Pract. crim. cap.* 15. *tit. de citat. real. numer.* 28. Boer. *decis.* 170. *num.* 7. Farinac. *d. q.* 32. *num.* 39. latè Caballin. *vbi sup. cas.* 132. *nu.* 1. vbi Alios congerit, & fusè etiam Caualcau. *de brachs. reg. p.* 2. *nu.* 44. *cum plurib. seqq.* vbi per 14. conclusiones declarat quomodo, & quãdo liceat birruarijs capturam seu capiendum offendere. & Menoch. *de arbitrar. lib.* 2. *centur.* 6. *cas.* 587.

29 Nota hic, quod Birruarij, qui pecunia corrupti, vel alio respectu deuicti carceratum ex eorum manibus aufugere, permitterent, puniri debent eadem pœna, qua carceratus pro delicto puniendus erat ita vt si captus fuerat pro causa capitali, pœnã capitali puniendi sunt; Si verò pro causa ciuili, arbitrio Iudicis puniuntur, Menoch. *de arbitr. d. rent.* 6. *cas.* 583. *n.* 7.

30 Quæritur tertiò, an Iudex Ecclesiasticus carcerare possit laicos in criminibus Ecclesiasticis?

Respondetur affirmatiuè, *per textum in Clementin. 1. de hæretic.* & notat Aufrer. *in tr. de potestat. Ind. Ecclesiast. in last. sub princ.* & in criminibus mixti fori, vt dictum est supra *p.* 1. *d. sect.* 2. *subsect.* 1. *nu.* 24. & dic. infra *tom.* 2. *p.* 5. *prax.* 10. *per tot.*

31 *Quoad secundum*, scilicet an Iudex Ecclesiasticus possit Clericum carcerare, quando de crimine agitur ciuiliter, notandum erit, quod etiam in tali casu permissa est carceratio, vt expresse probatur *in ca. dilectis de appellationib.* vbi Abb. Frãch. & Dec. *in* 1. *notab.* & dictum est supra. Imò Abbas ampliat, vt possit etiam torqueri in causa criminali ciuiliter intentata, sequitur Felin. *ibid. not.* 1. & desumitur *ex cap. t. de pæn. & cap. si clericos de sen. excom. in* 6. Idem firmat. præcit. Abb. *in cap.* 1. *de depofit.* quamuis contrarium sentire videatur *in cap. olim. n.* 9. *in fin. de resc.*

32 Potest etiam quilibet Iudex carcerare in ciuibus, quando reus esset contumax, ratione delicti inobedientiæ *l. consentaneum*, vbi Bart. *col.* 2. *C. quom. & quand. iud. & §. si vero etiam Authent. de exhib. reis.* Itẽ, quando fuit quis per sententiam condemnatus, quia pro sententiæ exequutione capi poterit de persona. *l.* 1. *C. qui bon. ced. poss.* Bald. *in l. per diuersas q.* 15. *in fin. C. mandat.* seruato tamẽ ordine. *l. à diuo pio §. in venditione ff. de re iudic.* & ibi Alex. *col.* 3. facta scilicet prius excussione in bonis, & ipsis non extantibus deuenitur ad capturam personæ: aliàs non potest personaliter capi. Gloss. & Bart. *in l.* 3. *§. tutor. ff. de susp. tutor.* Abb. *in c. quoad consultationem col.* 6. *in fin. de re iudic.* & Bald. *in capitul. tua vt. lit. non contest. & in d. l. consentaneum col.* 4. *in fin.*

Item quando quis esset suspectus de fuga, nam tunc etiam pro ciuili causa carceratur *l. ait prætor. §. si debitorem. ff. quæ in fraud. credit.* & ibi Bart. latè Alex *in l.* 1. *ff. de iurisd. omn. iudic.* vbi etiam Iason. & *in l. si ab arbitrio ff. qui satisdar. cog. & in l. vinum col.* 4 *ff. si certum petat. & in Instit. tit. de action. in princ. col.* 11. & Felin. *in c.* 1. *col.* 7. *de iudic.*

33 *Quoad tertium*, an scilicet possit Iudex Ecclesiasticus carcerare subditos in pœnam delicti, an verò ad custodiam tantùm, notandum erit, quod licet de Iure ciuili non detur carcer ad pœnam, sed ad custodiã tantum, vt probatur *in l. aut damnũ §. solent. ff. de pæn. & l. credibili C. eod. tit.* nisi in casu *l.* 1. *§. fin. ff. de alea tor.* de Iure tamen Canonico, benè datur ad pœnam Clericis, & Ecclesiasticis personis *d. cap. dilecti de appell. c. qualiter* 2. *de accusat. cap. tua. de pæn. c. si clericos de sent. extom. in* 6. Non verò Laicis, etiam si agatur de crimine Ecclesiastico, vt singulariter aduertit Ioann. Andr. *in addition. ad specul. in li.* 4. *tit. de offic. ordin. in princ. rubrica litt. A. vers. communiter tenet.* & Gulielm. de Bened. *in cap. Raynutius ver. mortuo itaq; testatore il* 1. *de testam.* nisi in crimine hæresis, vt habetur *in cap. vt cõmissi, & cap. vt inquisitionis de hæret. et Clarus in clemẽt.* 1. *eod. tit.* Est tamen aduertendũ, quod quando datur in pœnam, debet fieri per sententiam. *cap. nouimus §. pro illo de verb. signific.* & ibi Abb. *n.* 4. *c. quamuis de pæn. in* 6. Diaz. *in Pract. crim. can. cap.* 114.

34 Sed quæritur, quare de Iure Canonico permittatur carcer in pœnam, & de Iure ciuili secus?

Respondetur, diuersitatem oriri ex eo, quia secundum leges, Iudices Laici possunt suis subditis pœnam mortis pro delictis imponere; Sed secundum Sacros Canones, Iudices Ecclesiastici non possunt talem pœnam Clericis irrogare: vnde cum grauitas delicti de Iure ciuili veniret punienda pœna mortis: de Iure Canonico punitur pœna carceris, vel perpetui, vel ad septem annos, aut ad aliud tempus arbitrariũ, vt notatur per Glos. *in d. c. quamuis de pæn. in* 6. Neque obstat, quod carcer fuit inuentus ad custodiam reorum, non ad pœnam, *vt in l.* 1. *& l.* 2 *C. de custod. reor.* Nã respondetur, hoc procedere, de Iure ciuili, & non de Iure Canonico, propter rationem prædictam.

35 Ex dictis infertur, quod carcer multipliciter datur. Primò pro custodia, *vt in tit. ff. & C. de custod. reor.* Secundò pro criminis inuestigatione, *vt in l.* 1. *C. de exhiben. reis.* Tertiò pro afflictione ad tempus, donec soluat pœnam, ad quam fuit quis condemnatus; vt notatur per Angel. *de malefic. in verb. fama publica*, vbi de materia carcerationis agitur, Cassan. *in consuetud. Burgund. tit. des rusticet rubr.* 1. *fol.* 30. *numer.* 99. Quartò in pœnam criminis, *vt in d. cap. quamuis de pæn. in* 6. & *c. nonimus §. pro illo de verb. signif.* & ibi DD. præsertim Abb. *n.* 4. Diaz. *vbi sup.* & Alij, latè Scanarol. *in tr. de visit. carcerat. lib.* 1. *§.* 2. *c.* 3. *n.* 8. & *per tot.*

36 *Quoad quartum*, qualis scilicet debeat esse carcer, notandum est, quod esse debet locus, vnde reus exire nequeat, secundum Ius Ciuile. *l. fur currit ur. ff. ex quib. caus. maior.* Bald. *in l. fin. C. de capt. vers. collige quis*, Angel. *in l. qui in carcerem. ff. quod met caus.* Debet tamẽ esse talis, etiam de Iure Ciuili, vt lumen habeat, & nõ sit subterraneus, ne carcerati pœnam recipiant ante condemnationẽ: sed debet esset locus supra terram, cum loco communi pro corporibus exonerãdis bene aptato, & commodus ad necessaria victui recipienda, & facilis ad alloquendum, ne carceratis necessaria desint. *l.* 4. *C. de Episcopal. audien. et l.* 1. *C. de cust. reor.* De Iure Canonico à fortiori debet esse multò plus temperatus rigor carcerationis, cum Clerici nõ sint adeò seuerè carcerandi, sicut laici, vt aduertit Diaz. *in practic. crimin. canon. verb. Incarcerari.*

37 Vnde Sacra Cõgregatio Episcoporum *in Panormitana* 6. *Augusti* 1583. & *in vna Catacen.* 1. *Augusti* 1642. declarauit, carceres Episcopales nõ debere esse subterraneos, sed supra terrã, vel saltẽ æquales terræ; & publicos, publicasque habere fenestras in publicũ respõdẽtes. Neque ad carceres auertendas esse latrinas, sub pœnis arbitrio Sacræ Congregationis.

Item declarauit debere habere locum communem commodum; Ipsosque commodos in omnibus esse. Eadem Congreg. *in Aliphana 20. Februarij 1601. & in Castellanetana 23. Iulij 1602.* Item quod Campanile possit pro carcere deseruire, si idoneum, & commodum sit. Eadem Congregat. *in præcit. Aliphana*. Non tamen Monasteria monialium, neque pro carcere mulierum, si occurrat illas carcerari debere. Eadem Congreg. *in Cusentina 21. Aprilis 1599.* Et succedente controuersia inter Episcopum, & Clericum, circa situm carcerum Episcopalium, præualere debet designatio loci facta per Prælatum. Eadem Congreg. *in Andrien. 30. Septembris 1596.* Pendente verò differentia super iurisdictione: relaxari debent carcerati sub fideiussione detenẽdo domum pro carcere. Vel de se repræsentando ad omne Curiæ mandatum. Eadem Congregat. *in Balneoregien. 29. Nouemb. 1600.*

38 Declarauit similiter eadem Sacr. Congregat. quod carcerati pro ciuilibus causis nullo modo detineantur in compedibus, *vt in vna Hierosolymitana 22. Ianuarij 1621.* iuxta tradita *in l. 1. C. de custod. reor.* Et quod carceratio non sit diuturna, etiam si agatur de causis criminalibus, contra Ecclesiasticos, præsertim si delictum non sit multum graue. Eadem *in vna Lucana 2. Maij 1601. & in alia Mutinen. 20. Augusti eod. ann. & in alia Sarsinaten. 13. Augusti 1603. & in alia Bisinianen. 9. Martij 1604.* & si sit diuturna, minuitur pœna delicti, quia carcer cedit in pœnam.

39 Quod autem longa carceratio cedat in pœnã in partem, vel in totum, non solum est de mente Sacræ Congregationis; verum etiam est de Iure communi, *vt probatur in l. omnes. C. de pœnis.* vbi Cyn. Alber. Angel. & Alij. Et ita sæpè iudicasse Sacrum Consilium Neapolitanum testatur Franc. *decis. 317. num. 4. par. 2.* & notant Grammat. *cons. 39.* Honded. *cons. 96. num. 39. & cons. 102. num. 57. lib. 1.* latè Petr. Caball. *in quæst. crim. cas. 142. n. 1. cum plurib. seqq.* Sim de Pret. *cons. 55. nu. 14.* Neque obstat textus *in l. aut damnum. §. solent. ff. de pœn.* vbi habetur, quod carcer nõ debet esse ad pœnam: nam respondetur, quod licet non sit ad pœnam, habet tamen in se pœnam, vt dicit Glos. *in d. l. omnes.* Bald. & Alij. Et dicitur mala mansio Tiraq. *de pœn. caus. 41. num. 2.* Imò est species torturæ. *l. item apud labeonem. §. quæstionis verbo. ff. de iniur.* Honded. *d. cons. 102. num. 57.* Farin. *q. 27. num. 2. et cons. 33. num. 65. vers. quartò.* Scanarol. *d. tract. de visit. carcerat. lib. 3. §. 2. c. 2. n. 4. & 5.*

40 Vnde aduertere debet Vicarius, ne carceratos diù in carceribus esse, & detineri sinat. sed ipsos prout de iure, vel condemnet, vel absoluat, alias si huiusmodi in duriori carcere positos verisimiliter sua culpa mori contigerit, irregulariratis pœnam non effugiet, tanquam homicida. Cardin. *in clement. 1. qu. 17. de pœnit. & remiss.*

Ideo tenetur visitare carceres, & carceratos, ac curare, vt tempore intermedio, quo causa cognoscitur, nihil eis desit, sed necessaria suppeditentur. *iuxta tex. in l. 3. C. de episcop. audient. & l. 2. C. de cust. reor.* Syluest. *in verb. carcer. §. vlt.* Quod de iure Regni cautum est pro Iudicibus sæcularibus, per *constit. incipient. Humanitate & in Pragmat. Caroli V. incip. Mandamus insuper.* Et Sacra Congregat. *præcit.* declarauit, vt Episcopus prouidere debeat, vt in principalibus carceribus, etiã laicalibus, adsit oratoriũ, seu capella ad celebrãdum sacrum, ad hoc vt carcerati diebus saltẽ festiuis missã audiãt, & præcepto satisfaciãt, *vt in vna Burgẽsi prima Decembris 1593.* Sed quoad laicales procedere debet beneuolis, & vrbanis monitionibus. Eadem *in vna Agrigẽtina 23. Aprilis 1602. vers. Bisogna ãdare ci:*

41 Quod si quis carceratus fuerit ad querelam alicuius, & sit adeo pauper, vt suis sumptibus viuere nequeat, quilibet Iudex, etiam sæcularis curare debet, vt per accusatorem ei victus subministretur. de quo late Boer. *decision. 325. p. 2.* Et si in visitatione carceratorum repererit Aliquos carceribus mancipatos, sine causa, indebitè, vel sine delicto ad nullius petitionem, illicò excarcerari faciat. *ad tradit. per* Bart. *in l. si quis vxori §. si fuggitiuum. ff. de furt.* Paul. de Castr. *cons. 44. prima impress.* & Angel. *de malefic. in verb. fama publica.* in materia carcerationis. Debet tamen sæcularis Iudex benè aduertere, quando excarcerari mandat aliquos, ne posteà, si malè egerit, parti, vel Fisco teneatur in syndicatu. vt monet Angel. *vbi supra* & Par. de Put. *in tract. de syndicat. in verb. captura. vers. licet dicatur.*

42 Quando carceratus suæ carcerationis causam ignorat, præsumere potest, factam fuisse in odium recursus ad superiores. Sac. Congr. *in Ostien. 13. Aprilis 1646.* Et tunc relaxandus erit gratis: sicut & innocens carceratus. *Sac. Congreg. 19. Nouemb. 1601.* Eadem Episcoporum Cõgregatio declarauit, carceratos puniendos non esse, propter mala, quæ dicũt, vel scribũt de Iudicibus. *vt in vna Albinganensi 12. Maij 1604.*

Item declarauit, non posse ordinarium mandare, vt carcerati transferantur in loca Diœcesis, in quibus degit ipse, nisi ob aliquam grauem, & vrgentem causam, & valde rarò. *vt in vna Cãpanien. 3. Octobris 1642.* Et similiter, quod captura subditi extra territorium suæ iurisdictionis facta, nulla, & attentata censenda, & habenda est. *vt in vna Senen. 29. Nouẽb. 1641. argum. cap. 2. de constit. in 6.*

43 Aduertere etiam debet Vicarius, & quilibet alius Iudex, vt carcerati infirmi curentur, ne sine medicamentis moriantur, quia eorum mors ipsis Iudicibus imputaretur. Et ideo quando aliquis infirmatur grauiter, habita fide medici debet cum idonea fideiussione de redeundo, postquam conualuerit, liberari; & ita practicatur passim ferè in omnibus Curijs. Et in Regno nostro statutum est pro carceratis in carceribus Iudicum secularium, præsertim Supremorum Magnæ Curiæ Vicariæ, per Regiam Pragmaticam Inuictissimi Imperatoris Caroli V. quæ incipit: *Pro Cura Pauperum*, vt deputentur duo medici vnus physicus, alter chirurgus, qui expensas ex Regia camera habere debent, quorum partes sint curare infirmos in carceribus detentos: & ad hoc vt vocentur, quoties opus fuerit, mandatur etiam vt deputetur vnus ad hunc effectum similiter cum publico salario. Et quando occurrit dari licentiam Iudicibus sæcularibus transferendi carceratos pauperes ad aliquod hospitale, vsquequo conualuerint, curare debet ordinarius, vt ministri laici nullo modo, vel pretextu se ingerant in rebus ad hospitale pertinentibus, neque propter curam, & custodiã eorumdem: Sacra Congregatio Episcoporum *in vna Salernitana 30. Maij 1614.*

44 Sed quæritur, an monialis delinquens in monasterio carcerari possit per satellites in monasterium introductos?

Respondetur negatiuè, non enim introducendi sũt satellites, & birruarij ad monasteria pro carcerandis monialibus in arctiori loco, sed hoc fieri debet per easdem moniales: & si facere neglexerint, tunc possunt introduci seruientes Curiæ Ecclesiasticæ, comitati tamen ab aliquibus sacerdotibus ex senioribus Cleri, & similiter in casibus, & delictis atrocissimis. Sac. Congregat. Episcopor. *in vna Interamnensi 13. Iunij 1637.* Et si aufugiat à monasterio, & carcerari contingat, non est custodienda in carceribus extra

monaste-

monasterium, sed recto tramite ad illud reducenda est, à quo egressa fuit: Neque ad aliud transferenda est. Sac. Congreg. Episcop. *in Romana* 22. *Septemb.* 1645. Pœna verò, quæ imponitur tali moniali, est priuatio veli, vocis actiuè, & passiuè, & collocutionis cũ alijs monialibus, etiam si post debitam pœnitentiam peractam à carcere actuali relaxetor; si verò vltra fugam, aliud graue delictum commiserit, præsertim cõtra votum castitatis, muro perpetuo claudenda erit. Ead. Congregat. *in vna Ragusina* 6. *Aprilis* 1619. *in alia Lucana* 4. *Martij* 1649. *& in alia Bituntina* 11. *Martij eod. ann.* Sed in his arduis casibus melius est, vt fiat relatio Sacræ Congregationi, & ab ipsa expectetur oraculum, quomodo se habere debeat ordinarius.

45 Quæritur secundò, â contractus initi per carceratum, dum in carceribus detinetur, sint validi necne?

Respondetur cum distinctione; aut enim est iniuste carceratus, & non valent; aut iustè, & subsistunt: ita censuit Rot. Rom. *decis.* 490. *num.* 4. *& decis.* 674. *num.* 4. *par.* 1. *recentior.* Baldus verò *in l. vnic. col.* 7. *C. de confess.* quem sequitur Afflict. *decis.* 149. aliter distinguit, nimitum, quod aut contractus factus fuit ad vtilitatem carcerantis, & tali casu non valet; aut est factus in vtilitatem alterius quam eius, qui carcerari fecit ipsum contrahentem, & tunc valet. ita Afflict. *decis.* 246. latè Marsil. *in prax. crim.* §. *attingam num.* 21. *vbi num.* 24. *& seqq.* agit de cantela, qua vtuntur Notarij facientes exire carceratum in loco communi, extra carcerem secretum; quæ quidem nihil prodest, etiam si exiret extra carceres, dummodo statim sit reuersurus; quia metus adhuc durat. *l. pen. ff. quod met. caus.* ita Canalcã. *cons.* 113. Dec. *cons.* 219. *quod incip. Viso puncto col.* 3. & Rebuff. *in tract. de resti. contract. glos.* 21. *numer.* 3. *tom.* 2. sed in practica seruari vidi contrarium fortè de consuetudine, nam carcerati procuratores constituunt, satisdationes dant, & alios contractus ineunt: vt etiam notat Alber. *in l. qui in carcerem. ff. quod met. caus.*

46 Quæritur tertiò, â carceratus pro delicto particulari ab vno Iudice, possit recommendari, seù amparari pro alio delicto ab altero Iudice, ita vt non possit à primo Iudice carcerante liberari, post cognitionem primi delicti, pro quo carceratus fuit?

Respondetur affirmatiuè, quia quilibet officialis recommendare potest carceratum per alium Iudicẽ pro alijs delictis. ita Angel. *in tract. de malefic. verb. fama publica. col.* 12. & late Marsil. *vbi sup. num.* 33. vid. Bart. *in l.* 2. §. *fin. ff. de cust. reor.* qui distinguit, an Iudex recommendans sit superior Iudice carcerante, vel nõ, nam si est superior, debet inferior cognoscere de delicto, pro quo fuit carceratus, & postea remittere carceratum ad superiorem recommendantem: secus si sit æqualis.

47 Quæritur quartò, an carceratus pro aliquo delicto arrestari, & recommendari possit in carceribus pro debito ciuili?

Respondetur negatiuè cum Brun. *in pract. crim. tit. de cess. bonor. q.* 4. *princ. quæst.* 11. *num.* 36. *& seq.* Nouel. *in regul.* 15. *fallent.* 2. latè Ios. Ludouic. *decis. Perus.* 36. *nu.* 9. *p.* 2. vbi de communi. *& decis.* 70. *per tot.* & Farinac. *in pracit. q.* 27. *num.* 155. *& q.* 29. *nu.* 11. Petr. Caball. *in quæst. crim. cas.* 146. *num.* 10. *vers. licet Alij.* Genuens. *in Prax. Archiep. Neap. c.* 28. *n.* 7. Canalcan. *de brach. Reg. p.* 2. *nn.* 27. Et ita seruatur in Curia per nouam Reformationem *felic. record. Pauli V.* vbi habetur, carceratũ relaxatum pro causa etiam ciuili capi non posse per horam. Imo Canalcan. *vbi sup.* dicit, debere quemlibet excarceratum reponi in tali libertate, vt eius noua captura sit difficilis. Quod est menti tenendum contra satellites, qui aliquando carcerãt aliquem pro diuersa causa ferè antequam ex carceribus exeat. Quidquid dicat Boss. *in tit. de captur. num.* 91. Eodem modo neque carceratus pro debito ciuili, sed indebitè; poterit pro alio simili debito ciuili arrestari. Farinac. *in d. q.* 27. vbi latè, & Iannin. *in d. tract. de citation. real. lib.* 1. *capitul.* 2. *ferè per tot.* Franc. *decision.* 415. *numer.* 3. Scanarol. *d. lib.* 3. *de visit. carcer.* §. *tot. cap.* 6. *num.* 7.

48 *Quoad quintum*, an scilicet Iudex Ecclesiasticus habere possit familiam armatam pro carcerandis subditis, notandum est, quod pro confirmatione eorum, quæ dicta sunt supra *numer.* 1. quod scilicet possit Iudex ecclesiasticus suos subditos carcerare, dicere cogor, posse eũdem familiam armatam habere, quia concessa iurisdictione, omnia ea licent, & concessa intelliguntur, quæ ad illam exercendam sunt necessaria. *arg. l.* 2. *ff. de iurisd. omn. iudic. l. ad rẽ mobilem* §. *qui procuratorem ff. de procur. l.* 1. §. 1. *ff. si vsusfr. petat. & l. quibus.* & ibi Glos. 2. *ff. de legat.* 3. Frustra enim daretur iurisdictio, si illam exercere non posset. DD. inferius citandi.

49 Quod autem Episcopus iurisdictionẽ habeat in suos subditos, patet. *ex cap. quoniam.* 28. *dist. cap. Hi, qui* 3. *q.* 4. *cap. statuimus* 16. *q.* 1. *cap. attendendum* 17. *q.* 4. *ca.* 1. *de offic. ordin. cap. in Archiepiscopatu de raptorib.* & ex Alijs *sup. alleg. n.* 2. cum similibus in quibus habetur, quod possit subditos delinquentes iudicare, & punire. Et similiter probatur ex eo, quod potest ecclesiasticus Iudex sententias à se latas, & res iudicatas sui ipsius; per se ipsum exequi. *cap. omnes.* 16 *q.* 7. *cap. fin. de constit. in* 6. Item quia habet Territorium, vt dictum est suprà *n.* 2.

50 Quod vero habeat territorium, in quo iurisdictionem exercere potest, patet ex *cap. omnes Basilicæ.* 16. *q.* 3. vt habetur, Ecclesias esse in potestate eius Episcopi, in cuius territorio positæ sunt. & *ex cap. vt animarum de constitut.* vbi habetur, excommunicationem latam in fures non ligare subditos furantes extra Diœcesim excommunicantis, quia extra territorium iusdicenti impunè non paretur.

51 Vnde necessariò concludere necesse erit, posse familiam armatam habere: nec non carcerem, & Fiscum. Quod quidem probatur etiam ex Concilio Tridentino *sess.* 25. *de reform. cap.* 3. vbi statutum est, Episcopos ad censuras, & ad brachij sæcularis inuocationem deuenire non debere, nisi in subsidium; ergo supponitur iurisdictio, eiusque exercitium per suam familiam armatam. Et hanc sententiam tenent Glos. *in cap. contra idolorum.* 26. *q.* 5. Ioan. Andr. *in cap. contingat. n.* 4. *de for. compet.* Felin. *in cap. cum sit generale. num.* 20. *eod. tit.* Innoc. *in cap. venerabilem de sentent. excomm.* Dec. *in cap. significasti. nn.* 19 *&* 21. *cum seqq. de offic. deleg.* vbi respondet ad contraria adducta per Alios. Aufret. *in tract. de potest. Iudic. Eccles. sup. laic. col.* 5. *cas.* 24. *vers. Episopus potest habere.* Pegna *in Director. Inquisitor. commẽt.* 105. *p.* 3. *ver. postremò,* vbi plures allegat hoc tenentes, Diaz. *in pract. crim. canon. ca.* 154. *n.* 23. vbi de communi testatur. Campanil. *in Diuersorio Iuris Canonici rubr.* 12. *c.* 13. *n.* 87. vbi Alios citat, prout facit Barbos. *de offic. & potest. Episc. p.* 3. *allegat.* 107. *nu.* 2. vbi suprano. DD. hanc sententiam tenentes allegat, Bellett. *in Disquisit. Cleric. p.* 1. *tit. de fauor. cleric. real.* §. 1. *num.* 20. Carol. de Grass. *de effect. Clericat. effect.* 1. *num.* 129. Sbrozz. *de offic. Vicar. lib.* 2. *qu.* 191. Franc. Leo. *in Thesaur. for. Eccles. p.* 1. *à num.* 16. *cum seqq.* vbi latè *& p.* 2. *cap.* 16. *numer.* 21. Mar. Anton. *var. resolut. lib.* 3. *res.* 14. *à num.* 1. Menoch. *de arbitr. cas.* 394. *n.* 70. Couarr. *practic. quæst. cap.* 10. *num.* 2. *vers. quartò in fin.* Lotter. *de re benefic. lib.* 1. *q.* 9. *numer.* 94. *cum seqq.* Sperell. *in*

decisionib.for.Ecclesiast.decis.3.nu.9. 10. *& 16. & decis. 4.num.7.cum seqq.* vbi sic censuisse pluries Sacrã Congregationem Concilij testatur. & Alij ferè infiniti. Quidquid in contrariũ sentiant quidam DD. qui in hoc communiter reprobantur, inter quos sunt Gemin.Prob.Anchar.& Franc.*in c.dilecto. de sent. excõm. in 6.* Abb.*in c.1.de offic.deleg.* Clar.*in Pract.crim.lib.5.§. fin.q.37.vers.vnum tamen* Boer.*decis.264.nu.3.* Decian. *in tract.crim.lib.8.cap.3.num.47.* & Alij quos cumulat Barbos.*d.p.3.de Episc. alleg.107.nu.1.* qui omnes asserunt, Episcopos habere tãtummodo iurisdictionem spiritualem censuras ecclesiasticas ferendi, non verò carcerandi, quos meritò reprehẽdunt, & refellũt Doctores pro prima, & communi sententia relati, præsertim Barbos.Leo, Bellet. & Lotter. *locis præcit.* Imò contrariam sententiam sequi, quod scilicet Episcopi familiam armatam habere nequeunt, esset temerariũ assertum contra sacros Canones in locis supracitatis, & alibi pluries, & contra Sacrum Concilium Tridentinum *vbi sup.* Imò licet in aliquibus Regnis, & Regionibus non habeant Episcopi familiam armatam, vt in quibusdam Diœcesibus Germaniæ, Franciæ, & alibi: in Italia tamen ferè in omnibus Prouincijs, ex communi consuetudine seruatur, vt iurisdictionem habeant, familiam armatam, Fiscum, & carceres retineant. Et dicta familia subiacet Episcoporum iurisdictioni.

52 Quod est adeo verum, vt familia Episcopi, etiam laica gaudeat fori priuilegio, sicut Clerici, vt probatur. *in cap.cum non ab homine de iudic.& in c. fin. de offic. Archid.* Abb.*in cap.2.num.6.de for.compet.* Clar. *d.§ fin.q.35.vers.quæro numquid familiares,* Capic.*decis. 12.* Matt.*de iurisdict.p.4.cas.111.nu.3.* Farinac. *in Prax. crim.q.8.nu.46.* Car.de Grass.*effect.1.sup.citn.128.* Bellett.*d.§.1. num.14.* Barbos.*d. alleg.107.num.9.* Dian.*in suis moralib.resolut.p.1.tract.2.res.97.& p.3.tr.1.res.12. & p.4.tr.1.res.30.& p.5.tr.1.res.25. & p.6.tr.1.resol.2.* vbi multos Alios allegat. & ita declarauit Sacra Congregatio, vt testatur Gauant. *in Enchir. Episc. verb.familiares Episcopi nu.2,* Cæsar.de Panimollis *in sua Idea sedandi iurgia forensia constitut.39.n.3.*

53 Quę conclusio locum habet, etiam in familia Episcopi titularis. Galup.*in Prax.Sac.Regij Cõs.Neap. p.2.cap.6.d num.47.* Carneual.*de iudic.lib.1.tit.1.disp.2. q.6.sect.6.nu.509.* & ita declarauit Sacra Congregatio Immunitatis *in vna Rhegien.17.Februarij 1627.* cuius formalia verba affert Ciarlin. *controuersiar.forens cap. 20.num.16.* & Barbos.*d.p.3.alleg.107.n.9.in fin.*

54 Imò non solum prædicto fori priuilegio gaudet familia laica Episcopi titularis; verum etiam familia, seu famuli Laici Vicarij Generalis Episcopi, quamuis nõ sit Sacerdos, sed tantum Clericus in minoribus. Ioan.Anton.de Nigris *in clement.vnic.de vit. & honest.cleric.or.* Squillant.*de priuileg.clericat.c.7.dub. 2.num.45.* Nauar.*de elect.for.q.36.sect.2.* Aloys.Ricc.*in Prax.to.1.resolut.471.n.6.* quos allegat. Dian.*p.3.tr.1. res.46.* & ex isto refert Panimoll.*vbi sup.nu.5.* Et ratio est, quia Vicarius Generalis Episcopi personã ipsius repræsentat, ideo illi debetur eadem prærogatiua, & honor; sicut Episcopo, cuius vices gerit, vt tradũt Menoch.*consil.51.nu.16.* Sbroz *lib. 2.q.24. n.1.* Afflict.*sup. constit.Regn.rubr.de iniur.cur person.irrog.nu.3.* latè Valenzuola.*com.2.cons.101.n.31.cum plur. seqq.*

55 Quod priuilegium habẽt etiam famuli, & mãcipia, atq; coloni Clericorũ dũmodo non sint tẽporales, sed perpetui, isti enim gaudere debent priuilegio fori, quo gaudẽt eorũ Domini. Gloss.*in c.2. ver.de iure vers.itẽ laicos de excep.in 6.* Bald.*in l.1.n.2. & in l.2.n.4. C.de episc.& cler.* Abb.*in c.2.n.6.* vbi etiã Felin.*nu.2. de for.cõpet.* Capell.Tholos.*dec.378.* Thesaur.*dec.22.nu.5. & decis.116.nu.12.* Gratian.*decis.March.233.n.3.& 4.* Bellett.*Disqu.Cler.d.p.1.de fauor.cler.real.§.1.n.13.* Carol. de Grass.*de effect.ib.clericat.effect.1.n.149.* Menoc. *de arbitr.centur.vlt.cas.562.n.3.* & nouissimè Dian.*p.3. tr.1.res.48.* & Ratio est, quia prædicti famuli perpetui sunt, & reputantur pars patrimonij Clericorum.

56 Ex dictis ergo clarè patet, quod cum Episcopi familiam armatã habere debeant pro carcerandis reis subditis: ideò ad capturam carcerandorum, non solum vti possunt ministerio seruientium propriarũ Curiarum Ecclesiasticarum: verum etiam ministerio Laicorũ Iudicũ, & aliorũ Laicorũ inferiorũ; quo casu Laici excõmunicationem non incurrunt Clericos capiendo, etiam si illos percutiant, cum se defendũt, vel aliter habere nõ possunt. Hostiens.*in summ.de sent.excom.n.4.* Sum.Angel. *in verb.excõmunicatio 5.n.6.* Suarez.*de censur.disp.22.sect.1.n.40.* & supra dictum est.

57 Quæ omnia facere possunt etiam Vicarii Generales ipsorum: si mandatum speciale habeant ad faciendum ea, quæ ipsimet Episcopi facere possunt, quoad exercitium iurisdictionis, vt declarauit Sacr. Congr.Conc.*sup.cap.7.de reform.sess.21.in verb.transferatur.* & Ratio est, quia Vicarius omnia potest, quæ pertinent ad iurisdictionẽ eius, cuius vices gerit. *cap.vlt.93.dist.ca.1.94.dist.l.1.C.de offic.eius,qui ger.vic. alter.* & Gloss.*in cap. pen.de offic. Vicar.*

58 Hinc patet, quod carcerati per suam familiã armatam, vel per Laicos de suo mãdato detineri possunt per Vicarium Episcopi, in proprijs carceribus Episcopalibus, quos quidem habere potest, quidquid quidam malè dixerint, vt constat ex dictis, & probatur, *in cap.contra Idolorum,* & ibi Glos.*26.q.5.cap.3. & c.super his de pœnis c.vt famæ.§.laici verò, iuncta* Gloss. *in verb.de mandato, & in verb.quorum de sent. excom. c. 1.& ca.cum Episcopus de offic.ordinar.* & tradit Vgolin. *de potest.Episc.cap.4.§.12.* Marta. *de iurisdict. p.2.c.29. nu.10.* vbi latè. Barbos.*d.alleg.107.n.20.*

59 Debent tamen carceres habere plures stãtias, quoad fieri potest, quia nobiles non sunt in duriori carcere custodiendi, & mãcipandi, sicut cæteri plebei, sed in mitiori, & commodiori loco separato Angel. *in l.si bonæ fidei.ff.de rei vendic.* quem sequitur Afflict. *in constitut.Regni incip.Castellani notab.4.q.4.* & Ratio est, quia etiam in pęnalibus alio modo punitur nobilis, quam ignobilis, *vt in ca.qui contra 24.q.1.* & ibi Gloss. *in ver.nobiles, c.contra Idolorum 26.q.5.c.fraternitas 12. q.2.* & ibi Gloss.*in uer.verberibus.*

Neque eodem modo sunt carceribus mancipandi senes, sicut Iuuenes. Gloss.*in l.si vt certè §.custodiam. ff.de commod.* & Afflict. *vbi sup.in 2. q.in fin.* ac Marsil. *in Prax.crim.§.attingam.num 14. cum seq.*

60 Item, si accidat carcerari fœminas, est aduertendum, ne ponantur simul cum maribus, sed in diuerso carcere. Gloss. *in cap. quamuis ver. expedire de pœn.in 6.l.3.C.de custod. reor.* Menoch. *de arbitrar.lib.1. qu.88.nu.21.& 25.* Bonacos.*commun.opinion.p.1. verb. mulieres.fol.118.* Farinac.*in Prax.crimin.q.27. num.59.* Afflict.*in const.Regni, Baiuli locorum not.4. uers.quinca opinia,* & latè Grãmar.*dec.33.* Ad euitãda peccata carnalia, & alia scandala: Et ob identitatem rationis idẽ seruandum erit in Iuuenibus ephebis, & imberbibus, qui similiter ponendi sunt in carcere diuerso, ab hominibus adultis.

61 Hinc fit, quod custos carceris fidelis esse debet, ad instar depositarii pecuniarum, imò multo plus Boer.*decis.216.post n.6.* Ios.Ludouic.*decis.78.n.6.* Farinac.*in prax.crim.q.31.num.76.* Et ideo si carnaliter cognoscat mulierem sub sua custodia carceratam, etiã quod esset meretrix, acerrimè puniẽdus veniret, æquè ac si esset mulier honesta: quia carcerati sub pro-

tectione

tectione Curiæ sunt. Benedic. Aegid. de priuileg. honestat. art. 12. in princ. Bonacos. p. 1. com. opin. verb. custos carcerum carnaliter. cognoscens. latè Farin. d. q. 31. d nu. 110. Boer. dec. 317. nu. 2. & seqq. Marsil. in singular. 150. incip. accessus ad meretrices, & in l. 1. númer. 5. ff. de sicar. Clar. in l. 5. §. Fornicatio vers. cum carcerata; Put. de syndicat. in verb. adulterium, Menoc. de arbitr. cas. 292. Mascard. de prob. concl. 367. num. 4.

Vnde, quia carcerati dicuntur esse sub protectione Curiæ, si extaret statutum Principis Sæcularis, vt bãniti occidi possent impunè, cum extarent in carceribus, non licet illos occidere: vt habetur in l. fin. C. de custod. reor. & tradit Bart. in l. inlaqueum ff. de acquir. rer. domin. Marsil. in d. l. 1. num. 5. ff. de sicar.

62 Est similiter aduertendum, quod non eodem modo carceribus mancipãdi sunt qui de proximo liberari debent, sicut, qui non ita de proximo. Bart. in l. si pecuniam, §. sed si acceperit. ff. de condit. ob caus. sequitur Affl. in d. constit. Regn. incip. Castellani notab. 5. q. 2. Si verò agatur de delicto capitali, vel simili, carcer esse debet acerrimus ad proportionem delicti. Fel. in c. ex parte de rescript. iux. tradita per Platon. dialog. 10. de legib. Et sic seruatum cum Lentulo tempore coniurationis Catilinæ refert Salust. de coniurat. Catil. qui ductus fuit ad carcerem subterraneum. qui Tullianus dicebatur, antequam furcis suspenderetur cum Cethego, Statilio, Gabinio, & Cepario coniuratis.

63 Sed quæritur, cui committenda sit carceratio delinquentis?

Respondetur, illam debere committi Birruarijs, & familijs Curiæ, non autem priuatis personis, & multò minus parti offensæ, aut alijs inimicis, ne detur occasio delinquendi, cum periculo vitę carcerati; aliàs si contigerit aliquam ei iniuriam inferri per inimicos in actu carcerationis, tenetur rationem reddere Iudex mandans talem carcerationem l. 1. ff. fur. aduersus naut. & §. 1. in Authent. de collat. & §. fin. Instit. de oblig. quæ ex quas. delict. nasc. Bar. in l. 2. §. familia, ff. de public. & sic Iudex sæcularis teneretur in syndicatu. Par. de Puteo de syndic. ver. an ex eodem col. 3. circ. med. Clar. in §. fin. q. 28. vers. solet autem. quidquid dicat Cagnol. in l. nõ est singulis n. 6. ff. de reg. iur. Abstinere tamen debet Vicarius, vel Episcopus, tanquam à re pessimi exempli, ne mittat clericos armatos ad capiendum Reos, ad euitandum euitanda, vt declarauit Sacr. Congregatio Episcop. in vna Hierosolymitana 2. Ianuarij 1620.

64 Item Ead. Cõgr. in vna Senen. 29. Nouẽb. 1641. declarauit, quod captura extra proprium territoriũ facta est nulla, & attentata, & ideo carceratus relaxari debet arg. ca. 2. de constit. in 6. quia non licet aliquem carcerare, nisi in proprio territorio. iuxta doctrinam Bartol. in l. quid si fugitiuus. §. idem ff. de edilit. edict. et in l. sicuti. §. Aristo ff. si seru. vent. & l. requirit. ff. de seru. fugit. limitat tamẽ ipse, quãdo familia Curiæ persequẽdo reum in proprio territorio, capit illum in alterius territorio ad quod confugit, dum persequeretur quia tali casu captura cępta erat in proprio territorio; sed contrarium seruãdum esse, etiam in tali casu, tradit Barbat. cons. 26. in fin. lib. 1. quem citat Bois. in tit. de captura num. 34. & in tit. de fauorib. defensionis. nu. 7. in fin. vbi ait ita vidisse seruari; vt dicit etiã Anton. Gomez. in cap. 9. delictorum num. 5. Ratio est, quia attenditur finis actionis consumatæ non principium in hac re. Par. tamen de Puteo. in d. tract. de syndicat. fol. 190. cap. 4. n. 2. refert in facti contingentia fuisse decisum, secundum sententiam Bartoli in causa cuiusdã, qui dum insequeretur à familia Curiæ Perusinæ se contulerat ad Territorium Florentiæ: in quo captus fuerat.

In Regno verò nostro Neapolitano rectè cautum est per capit. incipien. Dictum pluries, vt liceat familiæ vnius Curiæ insequi delinquentes intra alienum territorium alterius Curiæ per quindecim milliaria, & illos ibidem capere, ne delicta remaneant impunita.

65 Sed quæritur. an aufugiens ad domum alicuius particularis, possit perquiri, & capi inuito domino domus.

Respondetur affirmatiuè; quamuis prima facie videretur respondendum negatiuè. arg. l. quosdam. C. de metr. lib. 11. & l. 3. ff. de acq. rer. dom. cum ingrediens domum alterius per vim, actione iniuriarũ teneri videatur l. iniuriarum. §. fin. ff. de iniur. Et ratio est, quia ob publicam vtilitatem, ne delicta impunita remaneant, licet reum capere in domo alterius ipso inuito, dummodo propter hoc dominus domus damnum, non patiatur. vt in l. venditor. in fin. ff. communia prædior. l. fluminũ. §. fin. ff. de damn. infect. & l. 1. §. denique. ff. de aqu. pluu. arc.

Quòd si Reus in propria domo existeret, & ibi per familiam inquireretur, sed ipse ne caperetur, ostium domus benè clauderet, tunc possent Birruari, & familia Curiæ ostium domus frangere, ad effectum ipsum capiendi. ita Glos. in l. plerique. ff. de in ius vocan. sequitur Put. de syndicat. in verb. captura. vers. captus illicitè. Benè tamen aduertere debet quilibet Iudex, vt in captura Reorum familij Curiæ ipsos verberibus, aut iniurijs non afficiant, aut aliquo indebito modo vexent, aut cum dedecore malè tractent: aliàs puniri posset, sicut & talia perpetrantes. l. omnes. §. præterea nullus C. de episc. & cleric. nisi inquisiti, & legitimè carcerati resistentiam facerent, quia tunc familij possunt aliquantulum excedere, ne ab eorum manibus aufugiant. Et secundum leges Ciuiles possunt licitè offendere etiam occidere. Angel. de malef. in ver. familia. & ver. resistentia, Grammat. decis. 41. Clar. in §. fin. q. 29. & dictum est sup.

Vnde expedit, antequam Iudex mandatum de capiendo relaxet, aduertere, vt iustè, & in casibus permissis capturam decernat; aliàs inquisit carcerati, vel carcerandi possent licitè se defendere, etiam cum percussione seruientium Curiæ; nec pœnas contra Curiæ resistentes inflictas incurrerent, quia dicerentur iustè se defendere, non resistere. vt etiam dictum est sup. num. 21.

66 Quãdo autem capturã iustè decernat Iudex, præuia informatione, vel vrgentibus indicijs extantibus, & Reus propter suam potentiam facilè capi non potest cum sola familia suæ Curiæ, tunc potest licitè mandare alijs subditis suæ iurisdictionis, vt suã familiam armatam adiuuent ad capturam delinquẽtis: & illi obedire tenentur, aliàs puniri possent. ad tradit in l. 1. & 2. C. de his qui latron. & l. 1. C. de Nil. aggerib. nõ rumpend. notat Andr. de Ifern. in constit. Regni. incip. pœnam eorum, & in constitut. Humanitatem. Et sic si ille, qui carcerandus erat, aufugeret, non succurrentes familiæ Curiæ, vt illum caperet, puniri possent arbitrio Iudicis. arg. l. liber homo 2. ff. ad leg. Aquil. Masuer. in pract. crim. tit. de pœn. fusè Rebuff. tom. 1. const. in tract. delict. oblig. art. 6. in Glos. 2. num. 15. fol. mihi 135. & in tract. de litt. requis. eod. tom. 1. glos. 3. num. 9.

Qui verò auxilium darent officialibus Curiæ ad capiendum, loco eorumdem haberentur, & ideo resistentes eis, vel illos offendentes, puniendi essent, æquè ac si familiam Curię offenderent, vt latè tradit Par. de Put. in d. tract. de syndicat. ver. familiaris, seu familia potestatis in princ. vid. Luc. de Penn. in l. 1. C. vt rustic. ad milita. offic. lib. 12. Et si aliquis officialis alterius, iurisdictionis requisitus fuerit ab alio Iudice, vt ipsi familiam suam concedat pro captura delinquentis, tenetur illam concedere; aliàs teneretur rationem

reddere de damnis, quæ fortè orirentur Puc. *vbi sup. ver. familia. vers. à ex eo, quod fecerit familiares in 3. col.*

67 Et est aduertendum, quod Rei in criminalibus carcerari possunt in quolibet die, & tempore, etiam feriato, secundum Bald. *in l. fin. C. de exhib. reis*, & Alex. *in l. 1. § nunciatio ff. de nou. oper.* Sed non in quolibet loco, vt dictum est suprà in alieno territorio. Neque in locis Sacris, & in alijs quæ immunitate Ecclesiarum gaudent. *vt in § neque autem*, vbi Glos. *Authent. de mandat. Princip. & in l. 2. C. de his, qui ad eccles. confug.* vbi Bart. Cyn. & Alij, nisi pro atrocioribus delictis, & reseruatis in Bulla Gregor. XIV. & tunc seruata forma eiusdem Bullæ, alias excommunicatio reseruata nõ euaderetur, *vt latè dicemus infrà tom. 2. p. 5. prax. 12.*

68 Sed quæritur, an appellatio à carceratione, vel à licentia de capiendo, impediat exequutionem carcerationis?

Respondetur negatiuè, cum Bartol. *in l. ab exequutione. C. quor. appell. non recip. & l. 1. ff. de custod. reor.* Angel. *de malefic. in glos. præsente Caio. vers. quæro an appellatione*; Rebuff. *to. 1. cõstit. tit. de sẽt. execut. n. 6. et 7.* Milleus *in Pract. crim. in Glos. prisonerios*, Clar. *in d. Pract. crim. q. 46. vers. sed quid si reus*, Guid. Pap. *decis.* 235. & Alij apud illos.

69 *Quoad sextum*, an scilicet carcerati offerentes fideiussoriam cautionem liberari debeant, notandum erit, quod aliter proceditur in hoc de Iure Canonico, & cum Clericis: & aliter de Iure Ciuili cum Laicis. In primo casu, quando Clerici offerrent idoneos fideiussores de stando Iuri, & se præsentando ad omne mãdatum Curiæ, & delictum non esset tale, pro quo veniret imponenda pœna corporis afflictiua, sed tantũ pecuniaria; tunc relaxandi essent sub tali fideiussione, vt tradit Felin. *in cap. legebatur nu. 1. in princ. de maiorit. & obed.* & ibi etiam Abb. Archidiac. *in cap. in memoria col. 2. 9. dist.* Secus est, si veniret imponenda pœna, quæ de Iure Canonico esset similis pœnæ capitali, secundum Ius Ciuile, quia tunc non essent liberandi sub fideiussoribus *iuxta text. in cap. cum beatus 29. qu. 5.* & Glos. *in cap. arguta 2. q. 6.* Felin. *in d. cap. legebatur, & in c. ex parte n. 13. de rescript.* De Iure verò Ciuili, vel delicta sunt talia, pro quibus inferri nõ potest tortura, vt sunt omnia infra pœnam relegationis, de quibus de Iure Regni habetur. *in capit. Regni incip. tormenta*, & in istis habilitandi sunt sub fideiussoria cautione, Afflict. *in cõstit. incip. humanitate notab. 5. vers. item quæro col. 8.*

Vel delicta sunt vltra relegationem, & tunc sunt etiam relaxandi, sed cum causæ cognitione, & de tanto: quamuis malè faciant Iudices non habilitando, vt supra, quia est facere contra expressum textum *in l. si verò § 1. ff. qui satisdar. cog.* in quo habetur, quod Iudex non admittens reum ad huiusmodi cautionem, teneretur actione iniuriarum: & notat Iason *in l. 3. col. 2. ff. si quis in ius vocat. non ier.* & de ista fideiussoria cautione loquitur text. *d. l. 1. & tot. tit. si quis in ius voc. non ier. & l. 1. ff. de custod. reor.* vbi Bart. & constitutio Regni *pragm. humanitate, & Ritus Magnæ Curiæ Vicariæ 293. & 303. & 317.* in quibus traditur forma talis fideiussionis, præsertim quod fideiussores renunciare debent beneficio, *legis sancimus C. de fideiussorib.* vbi datur fideiussoribus tempus sex mensium ad præsentãdum reum principalem, sed per dictos ritus tenentur præsentare statim toties, quoties requisiti fuerint. de quo vide Follerium plenè differentem *in Pragmaticis num. 248. cum plur. seqq. tit. de fideiuss. in sua Pract. crim. for. secular.*

Quæ autem diximus de delictis vltra relegationẽ, vt debeant similiter relaxari sub prædicta fideiussione, intelligenda sunt post compilatum processum, non ante, dum processus informatiuus adhuc formatur, quia tunc neque de Iure communi esset relaxandus carceratus offerens fideiussores. *vt habetur in l. Diuus Pius. ff. de custod. reor. & l. 1. C. eod. tit.* Bald. & Salicet. *in l. 2. C. de exhib. reis*, Alex. *in d. l. seruum. ff. si ex nox. caus. agat.* Sed de Iure Regni *per constit. præd. incip. humanitatem*, dari debet indistinctè talis cautio, exceptis decem casibus ibi expressis, quos etiam refert, & alios cumulat Follerius *in pract. Prax. crim. for. secul. prima par. secundæ partis vers. examinati liberentur sub fideiussorib. à n. 5. cum seqq.*

70 Sed quæritur quid agendum sit, si Clericus sit carceratus ciuiliter pro debito, cum fideiussoria cautione de tuto carcere, conditione apposita, vt fideiussores teneantur soluere debitum, si ipse fugã arripuerit, numquid si aufugerit, & iterum captus carceratus sit, teneantur adhuc fideiussores soluere debitum?

Respondetur affirmatiuè, vt singulariter tradit Salicet. *in l. in bonæ fidei C. de reb. credit.* Et ratio est, quia iam pœnam in fideiussione appositam incurrerunt; Et accidentaliter se habet, quod debitor iterum carceretur: est benè verum, quod tunc possunt contra ipsum agere, vt illos seruet indemnes; & sic quod reficiat damna.

71 Quæritur secundò, an Clericus carceratus pro debito, vel pro delicto, si offerret fideiussorem minus idoneum ad soluendam pœnam, admitti debeat?

Respondetur negatiuè, cum Rebuff. *tom. 1. constit. tit. de sentent. excom. art. 1. glos. 16. num. 20.*

Sunt autem personæ non idoneæ ad fideiubendum Primò minores, furiosi, prodigi, & his similes, quia tales obligari non possunt *l. 1. ff. de verb. oblig § furiosus Instit. de inutil. stipul. l. in negotijs. ff. de reg. iur.*

Secundò Religiosi, quia non habent de proprio ad soluendum, neque possidere possunt, vnde eorum obligatio esset frustratoria; etiam si de facto aliquid possiderent sufficiens ad soluendum, cũ non sibi ipsis acquirant, sed monasterio. *cap. cum ad monasterium de stat. monachor. Auth. Ingressi C. de Sacrosan. Eccles.*

Tertiò Aduocati, Procuratores, vel Notarij Curiæ, ne que sunt idonei fideiussores præsertim si sint cauillosi. Bart. *in l. fideiussor ff. qui satisd. cogãt.* Rebuff. *loc. cit.*

Quartò, neque nobiles potentes in ense, quia rimorem mouerent cum armis, & nõ soluerent fideiussionem in casu fractionis ipsius. Bart. *in d. l. fideiussor.* Barbat. *in Clem. 1. col. 2. de re iudic.*

Quintò Vsurarij, etiam diuites nõ sunt idonei fideiussores, quia cautio ipsorum non producit obligationem, bona enim ipsorum sunt obnoxia restitutioni. *cap. quamquam vsurarij de vsur. in 6. l. improbum C. de his, qui not. infam.* Rebuff. *vbi sup.*

Sextò, neque Clerici soluti, idest non habentes patrimonium, nec beneficium, sed tantùm mobilia, in quibus exequutio fieri nequit. Rebuff. *ibid. n. 23.*

72 Quæritur tertiò, qua pœna puniri debeãt Clerici carcerati, si carceres frangant, & aufugiant?

Respondetur, plures pœnas incurrere. Primò enim peccatum mortale committerent, quia regulariter iustè captus, si aufugiat, peccat; ad tradita per Gloss. *in c. cum gentium verb. seruitutes 1. dist. et in Clement. pastoralis ver. per violentiam de re iudic.* & ibi Barbat. & ratio est, quia obligatio ad pœnam delicti est de Iure naturali, secundum Bart. *in l. ex hoc iure col. fi. ff. de iust. & iur.* Glos. *in l. seruus. ff. de his, qui not. infam.* facit tex. *in l. fin.* vbi Angel. *C. de collation. fund. patrim. lib. 11. & l. eius, qui delatorẽ ff. de iur. fisc.* Sed quia cõscientia regulatur secundũ Ius naturale, nã non ligat, nisi eos, quos natura ipsa obligat; secundum Gloss. *in cap. fraternitatis 12. q. 2.* Bald. *in l. 1. in fin. C. de vectigal. & cõmiss.* Abb. *in cap. 1. in fin. de restit. integr.* Ergo etiam in foro conscientiæ obligari videtur.

Secundò

Secundò Clericus frangens carceres, & aufugiens puniri potest pena depositionis, secundum Abb. *in ca. à nobis de apostat. in fin.* vbi etiam ait, quod data incorrigibilitate Curiæ Sæculari tradi potest; & sic videtur concludere, quod pena sit arbitraria; vt etiam notat Lopez ad Diaz *in practic. crimin. Canon. ad ca. 127. vers. non tamen omittam.*

Tertio de Iure Ciuili fugiens fracto carcere, habetur pro confesso de delictis, pro quibus detinebatur carceratus, & sic si iterum capiatur, puniri potest, etiam pena capitali, si talis pena irroganda esset pro illis delictis sibi imputatis. Gloss. *in l. in eos,* vbi Alberic. *ff. de custod. reor.* Ferrett. *consil. 366. num. 36. & seqq.* Quod quidem procedit, etiam si fuisset iniustè carceratus, quia licet iniustè, & indebitè captus, possit licitè carceres frangere, & aufugere, secundum Bart. *in l. ius eius C. de prob.* Boss. *de carcerat. fideius. relaxan. num. 48. & tit. de effractorib. carcer. num. 2.* Clar. *in pract. crim. §. fin. q. 21. vers. tertiò autem modo circ. med.* ibi: *sed quando fuit indebitè,* & Farinac. *de carcerib. & carcerat. q. 30. n. 120.* est tamen puniendus, ob spretum Iudicis, quia non attenditur causa fugæ, sed violatio loci publici, prout est carcer, qui dicitur locus sacer, & similiter attenditur contemptus superioris. ita Farinac. *d. q. 30. nu. 81. 130. & 131.* Caball. *resolut. crim. cas. 8. nu. 35. & cas. 32. num. 2. & 3.* vbi *num. 4. & 5.* ait hoc procedere, etiam si carceratus post fugam accesserit ad superiorem. *per l. non omnes,* vbi Gloss. *in ver. fortis. ff. de re milit.* puniendus tamen esset mitiori pena arbitrio Iudicis, vt idem Caball. inquit *d. cas. 42. n. 5.*

73 Hostiensis verò *in cap. vt dilectus de appellation.* & Boer. *decis. 215. n. 28.* asserunt quod fugiens à carceribus, & ad superiorem, vadens, non dicitur fugere, sed habetur loco appellationis. ad tradita *in cap. dilecti 2. de appell.*

Imò non cadit in pœnam, sub qua fortassis fuit sibi factum præceptum de non discedendo de loco carceris. Boss. *in d. tit. de carcerat. fideiuss. relaxan. nu. 46.* vbi ampliat habere locum, etiam si confugiat ad amicum superioris pro impetrando fauore, & auxilio apud illum, & ibi allegat multa Iura adhoc facientia, & multos Doctores hanc sententiam sequentes. Idem dicit Vinc. de Anna. *in repetit. cap. si vassallus de vassall. decrepit. ætat. n. 58. in vsib. feud.*

74 Quæritur quartò, qua pœna puniendus erit, qui tentauerit frangere carceres non sequuta fuga?

Respondetur, talem puniendum esse arbitrio Iudicis, vt tradit Boer. *d. decis. 215. num. 18. & 19.* Farinac. *de carcerat. d. q. 30. n. 8. 9. & 25.* Clar. *d. q. 21. cir. vers. tertium autem in fin.* & Genuens. *in Prax. Archiepisc. Neapolit. cap. 50.* Idem dicendum erit, si carceratus aufugiat, sine violentia, sed quia inuenit ostium carceris apertum ex in curia Custodis. Angel. *in l. 1. ff. de effract. & expil.*

75 Imò puniendus esset ipse custos carceris, ob negligentiam commissam in re tantæ importantiæ. In Regno punitur pena carcerationis per annum, & publicationis omnium bonorum per *constitution. incip. custodes, de quorum custodia,* & si interfuit malitia, pena capitali; sed hodie de consuetudine punitur eadem pœna, qua debebant puniri carcerati, qui aufugerunt. *iuxta tex. in l. commentariensem C. de custod. reor.* Prout puniri deberet, si aliquis carceratus moreretur in carceribus sua culpa, vel negligentia; & similiter Iudex deponendus est ab officio, & alijs penis arbitrarijs plectendus esset; si ob sui negligentiam mortuus esset. Boer. *decis. 153. num. 20.* Et si talis Iudex esset Ecclesiasticus, efficeretur Irregularis. Abb. *in d. cap. à nobis n. 1. de apost. & in cap. ad audientiam de crim. fals.*

76 Tandem quæritur, an puniri possit qui tenebat Palatium, siuè domum propriam, loco carceris, sub fideiussione de non discedendo ab ea, si ea non obstante discesserit?

Respondetur, quod si post discessum reuersus fuerit incontinenti, vel eadem die, imò sequenti die, non poterit aliqua pœna puniri, neque ad exactionem pœnę procedi contra fideiussores, quia non censetur aufugisse, qui statim redijt. Carrer. *in pract. crim. §. 3. num. 20.* Roman. *cons. 193.* Osasch. *decis. 50. num. 1.* Farinac. *de carcer. & carcerat. d. q. 30. nu. 77.* Riccius *in prax. resolut. p. 1. resol. 320.* Et ratio à priori, est, quia cum citò reuersus fuit, non censetur recessisse animo fugiendi, sed reuertendi. vt notat Alex. *in addit. ad Bart. in l. 1. §. qui expilatores ff. de effractor.* Boer. *d. decis. 215. n. 17. & 18.* & Farinac. *d. q. 30. num. 139.*

77 Et est notandum, quod carcerati tenentur soluere custodi carcerum quamdam pecuniarum summam, cum liberantur, iuxta locorum, & Curiarum consuetudinem, tam sæcularium, quam ecclesiasticarum. Et in Curijs laicalibus Regni statutum est per Regias constitutiones, & pragmaticas, vt si carceratus non pernoctauerit in carceribus, nihil soluere teneatur: si verò pernoctauerit, granos decem tantum, *vt habetur in Constitut. Regni: incip. Castellani, & seruientes,* & si aliquid plus carcererius receperit, duplum Curiæ soluere debet, & totum id, quod iniustè extorsit, domino restituere compellitur, *vt in constitut. seq. incip. si quis castellanorum,* super quo vid. Afflict. *in dictis constitut.* cum per aliàs constitutiones, & capitula Regni facta fuerit variatio.

In Curijs verò Ecclesiasticis, scilicet Episcoporum, & huiusmodi seruanda est consuetudo locorum, si sit rationabilis, & Iuri canonico conformis, aliàs extirpanda, tamquam corruptela. Et Sacra Congregatio Episcoporum. *die 19. Nouembris 1602.* declarauit, carceratos ad nullas teneri expensas, si non pernoctauerint; & similiter si pernoctantes reperiantur innocentes. Et Paulus V. *in sua constit. 71.* quæ incipit: *Vniuersi:* statuit in communi, vt carcerati, non descripti in libro Custodis carcerum, (quem quilibet tenere debet, in quo nomina, & cognomina, ac patriam carceratorum, & diem, in quo ducti, qua de causa, & per quem carcerati fuerunt, fideliter adnotare tenentur) ad nullas prorsùs, nequidem victus, neque carceris expensas teneantur. Plura alia ad materiam carcerationis facientia, vide apud Scacciam *de iudic. in caus. ciuilib. & crimin. cap. 42. tit. de citation. real.* Farin. *vbi sup. præsertim q. 27. cum seqq.* & Scanarol. *in tr. integr. de visitat. carcer. per tot.*

PRAX. PROCESSVS

78 Prosequendo nunc modum practicum formandi processum, iuxta nostrum solitum, & continuando sequentia cum supra notatis in fine præcedentis sectionis à *nu. 59. cum seqq.* est notandum, quod cum deuenitur ad capturam delinquentis, captis informationibus, vel si periculum sit in mora, hàbitis tantum indicijs, committi debet per Iudicem ipsius carceratio familijs Curiæ, & non alijs, vt dictum est supra, mediante mandato de capiendo, quod solet esse, vt sequitur, vel huic simile, videlicet.

Forma mandati de capiendo carceratum.

N. de N. Vicarius Generalis N. &c.

Per Barigellum, vel per quemlibet seruientem Curiæ nostræ Episcopalis N. capiatur de persona N. de N. huius nostræ N. Diœcesis pro causa, & causis contra ipsum formatis;

matis; nec non pro alijs animum nostrum dignè mouentibus, &c. Et captus omni, qua clericos decet, modestia, tutè, & cautè ad nos, & carceres nostros adducatur, & hoc sine scandalo, vel sanguinis effusione. Danses, &c. Mandantes, &c. Hortantes, &c. Datum N. &c. die.... mens.... ann....

N. Vicarius Gener. &c. N. *Actuar. &c.*

79 In quibusdam verò alijs Curijs seruari solet alia verborum forma, præsertim quando Iudex carcerari mandans vastam habet iurisdictionem, non solum in spiritualibus, verum & in temporalibus; quæ potest esse communis cum Iudicibus fori sæcularis, additis; vel demptis, aut mutatis mutandis, & est infrascripta, videl.

Alia forma mandati de capiendo.

N. de N. *Vicarius, &c.*
Vel
N. de. N. *Gubernator, &c.*

Vniuersis, & singulis Vicarijs foraneis, seruientibus, Barisellis, Executoribus, Subexecutoribus, Gubernatoribus quibuscumque, cæterisq; Iustitia ministris iurisdictioni nostræ mediatè, vel immediatè subiectis, auctoritate nostra ordinaria, qua in his fungimur, tenore præsentium præcipimus, & mandamus sub quingentorum ducatorum auri de camera, à quolibet ipsorum auferen; pijs vsibus applicandor. pœna; alijsque arbitrio nostro imponendis, & infligẽdis pœnis, & in iuris subsidium excommunicationis, &c. Non subiectis verò in Domino hortamur, & rogamus, vt N. de N. vbique locorum repertum capiatis, detineatis, & carceresis; capique, detineri, & carcerari faciatis sub bona, & fida custodia pro nonnullis indicijs contra eum in Actis nostra Curia existentibus, ad effectum, illum, prout iustitia suadebit, puniendi. Nobis quantocitiùs notificantes quidquid in præmissis feceritis. In quorum fidem, &c. Datum, &c. hac die, &c. N. Vicar. Gener. &c.

vel *Gubernator, &c.* N. *Actuar.*

80 Solet aliquando per quosdam Vicarios fieri mandatum Reo inquisito, vt se in carceribus Episcopalibus presentet, absque mandato de capiendo cum violentia, vt supra, & tunc infrascripto, vel simili modo formari potest, videl.

Forma mandati de se præsentando in carceribus.

Ponitur Titulus, vt supra &c.

Tenore præsentium mandatur Reuer. D. N. *de* N. *siuè Clerico* N. *de* N. *Ciuitatis, siuè Terræ* N. *nostra Diœcesis* N. *quatenus sub pœna ducatorum auri quingentum, arbitrio Illustrissimi D. Episcopi applicandor. & pro illis mãdati executivi, &c. & in iuris subsidium excommunicationis hac vnica pro trina monitione premissa, &c. infra terminum dierum trium, quorum vnus pro primo, vnus pro secundo, & vnus pro tertio, & vltimo peremptorio termino, hac vnica, &c. assignatur, se præsentare habeat, & debeat in carceribus Episcopalibus huius nostræ N. Curiæ, (siue in talibus N. &c.) ex causis animum nostrum dignè mouentibus. Alias, &c. Intimetur, & referatur in forma, &c. Quoniam, &c. Datum N. &c. die, &c.*

N. Vicarius Generalis, &c. N. *Actuarius, &c.*

Postea per nuncium, seu cursorem intimatur more solito, & fit per eundem relatio, de qua supra. Vel citatur mediante Inquisitione, de qua *in superiori sessión. 2.*

81 Et si reus citatus ad se præsentandum in carceribus, comparuerit, instabit infrascripto, vel simili modo, cui fit præsentatio per Actuarium, & sequitur, videl.

Forma Comparitionis Rei; cum præsentata, &c.

Die.... mens.... ann.... In loco N. & penes Acta Curiæ N. &c. præsentata fuit per N. de N. comparentem, & petentem, &c. & in fidem, &c.

Vel alio modo secundum stylum aliarum Curiarum.

Die, &c. Pro N. de N. contra Curiam, & Fiscum, &c.

Comparuit in Episcopali Curia N. Talis N. de N. suo, &c. citra, &c. in quocumque termino sibi magis de iure competenti ad se præsentãdum occasione, de qua asseritur in Actis, ad quæ impugnatiuè, &c. et dixit se esse innocentem & innocentissimum, & ob id paratum dictam suam innocentiam demonstrare, & de ea docere, dato sibi competenti termino, &c. & constituendo se spontè in his carceribus, negat omnia in assersu inquisitione narrata, vera fuisse, ac esse, &c. & protestatur contra quoscumque querelatores, instigatores, seù quouis modo Fisco adhærentes de omnibus damnis, expensis, & interesse; prout etiam de calumnia, ac de omnibus alijs legitimè protestandis, &c. et prędicta, etc. omni meliori, etc.

82 Sequitur decretum quod custodiatur in carceribus, hoc, vel simili modo.

Forma decreti custodiendi carceratum.

Qui, etc. sedens, etc. prædicta, etc. et visis, etc. mandauit supradictum N. *in carceribus secretis detrudi, et ibi diligenter custodiri; donec, etc. offerens se paratum pro iustitia, etc. omni, etc.*

Vel alio modo secundum alium stylum quarumdam Curiarum Regni, videl.

Et per Reuerendiss. Dominum Generalem Vicarium N. (Vel *per Episcopalem Curiam* N.) *fuit prouisum, et decretum, præfatum* N. *de* N. *fore, et esse in secretis carceribus mancipandum, donec aliter, etc. prout mancipari, et custodiri mandatur, etc. et ita per hoc suum, etc.*

83 Facta postea per Notarium, seu Actuariũ Curiæ consignatione eiusdem carcerati custodi carcerum, fit relatio carcerati hoc, vel simili modo, uidel.

Forma relationis Custodis carcerum.

Die.... mens.... ann.... In loco N. *etc.* N. *de* N. *publicus Custos carcerum Episcopalis Curiæ* N. *retulit mihi infrascripto, etc. se hodie vigore mandati detrusisse in carcere secreto huius Ciuitatis dictum* N. *de* N. *et alias, etc. prout, etc. omni, etc.* N. *de* N. *Notar. etc.*

84 Quod si occurrat, ut carcerati è carceribus aufugiant, solet informatio super fractura carceris capi ad relationem Custodis carceris, qui sequenti, uel simili modo illam facere debet, uidel.

Forma relationis fugę carceratorum.

Die.... mens.... ann.... In N. *etc.*

Coram Reuerendiss. Dom. Generali Vicario N. *etc. comparuit* N. *de* N. *publicus Carcererius huius Episcopalis Curiæ* N. *qui ex debito sui officij retulit, prout vt infra, vid.*

Faccio sapere à V. S. Reuerendiss. come adesso à punto, mẽtre son' andato à farela solita visita della priggione della nostra Corte N. *doue staua carcerato* N. *de* N. N. N. *et Altri, hò trouato, e visto nell'entrare, che hò fatto dentro detta prigione, essere stata fattu vna rottura nella muraglia sotto la ferrata della fenestra di essa, e slargati li ferri; et hauendo guardato bẽ bene per tutta la priggione, e chiamato più volte detto* N. *de* N. *e l'altri ad alta voce, nessuno m'hà risposto, essendo esso* N. *con l'altri fuggito, e passato per detta rottura, hauendo lasciato dentro la priggione alcune robbe, cioè li letti, doue dormiuano con le medesime*

desime couerte, due ferraioli di panno, vno di color nero, ch'era di N. de N. e l'altro di calor rossa, ch'era di N. de N. e le tali, a tali altra robbe, (describendo omnia) *Per tanto ne faccia relatiane à V. S. Reuerendiss. acciò possa con Monsig. Vescouo fare quanto giudicarà esser necessario per giustitia, &c. omni, &c.*

85 Habita relatione prędicta fit decretum, quod capiatur Informatio fracturæ carcerum, infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma Decreti pro Informatione capienda.

Quibus habitis, &c. Perillustris, & Reuerendissimus Dominus, &c. mandauit per me Notarium, seu Actuarium infrascriptum, &c. visitari dictum carcerem, & fracturam præfatam diligenter annotari, periculumq; in forma, ac alias diligentias in præmissis necessarias fieri, &c. & ita, &c. omni, &c.

86 Sequitur recognitio carceris, hoc vel simili modo, videl.

Forma Recognitionis Carceris fracti.

Incontinenti, &c. Ego N. de N. publicus Apostolica auctoritate Natarius, & Episcopalis Curiæ N. Actuarius in executione supradicti decreti vna cum infrascriptis testibus accessi, & personaliter me contuli ad carcerē publicū N. vbi detinebatur N. de N. & Alij, & ibi peruentus, & ingreßus vidi, & perspexi in pariete, seù muro illius sub ferrata fenestræ quamdam fracturam per ablationem saxorū factam, & ferratam prædictam in duobus locis ex parte dictæ fracturæ amotam, & dilatam, per quam manifestè apparet potuisse, & poße quemlibet facilè per transire, ac ex dicto carcere exire, & aufugere; prout facto periculo per eosdē infrascriptos testes clarè videtur, &c. Quā quidem fracturam ex puluere, & lapidibus ibidem existētibus fuisse de recenti factam nemo dubitat. Vocatusque postea pluries per me supradictus N. de N. alta, & intelligibili voce, cum nemo respondißet, comprehendi, & cognoui, illum ibi non adesse, sed fugam ex dicto carcere arripuisse per dictam fracturam. Necnon vidi pariter in dicto carcere cubilia, pallia, & vestes tales, & tales N. de N. & N. &c. quæ amnia, &c. hic fideliter, & diligenter annotaui, &c. fidem faciendo, &c. Præsentibus ad prædicta omnia N. N. & N. de N. testibus adhibitis, &c.

N. de N. Notarius, etc.

87 Et statim examinantur testes, qui interfuerunt infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma examinis testium super fractura carcerum.

Post quæ, et incontinenti, etc. fuerunt per me, etc. de mandato, etc. examinati testes prædicti in dicto carcere, etc prout infra, etc.

N. de N. *supradictus ætatis suæ annorum tot, etc. cui delato iuramento veritatis dicendæ, prout iurauit tactis, etc. ad opportunā interrogationē Respondit, vt infra, videlicet.*

Signore è verità, ch'io mi son trouato præsente assieme con N. et N. de N. chiamato da N. publico seruiēte di questa Vescoual corte, mentre V. S. ha visitato questa prigione, doue staua carcerato N. de N. et altri, e la rottura della muraglia di esso, et io hò visto, e vedo benissimo questa frattura del muro sotto la ferrata della fenestra, essenda stati leuati più sassi, e smossi in due luoghi di detta rottura li ferri di detta ferrata, e slargati; la quale rottura si canosce benissimo d'esser stata fatta di fresco per le pietre, e poluere, seù calcinaccio bianco, che qui si vedono spiccate dal detto muro. Hò anche visto, e vedo qui in terra le robbe N. N. et N. che conosco essere del sudetto N. de N. Et hò sentito quando V. S. hà più volte chiamato detto N. cō voce alta, e non l'è stato resposto da nessuno, douendo egli per securo esser fuggito per questa rottura. Et hauendo io fatto esperienza, com' hauno fatto ancora N. et N. se si possa passare da vn'homo per detta rottura, hò trouato che benissimo, e commodamente ogni persona, benche grossa di corpo, vi può passare, e fuggire per essa. E questa è la verità, etc.

Subdens ad aliam interrogationem, etc. Io sono informato benissimo per hauer visto auanti, e doppo che N. de N. entrasse in questa prigione, che era intiera, soda, e senza difetto, ne rottura alcuna in alcuna parte, e questa frattura di muro, che al presente, si vede, non vi è mai più stata, essendoui stato io dentro più volte per parlare detto N. et anche per darli da mangiare. Così anco sò, che la ferrata sudetta era senza mancamento, ò difetto alcuno, et intiera, nè smossa in alcuna parte, perche l'hò vista con l'occasione predetta.

Et interrogatus, *an sciat propè dictos carceres habitare aliquam personam, quæ verisimiliter audire potuerit rumorem dictę fracturæ?*

Respondit. *Dirimpetto detta carcere sò che non vi stà ad habitare persona alcuna, non essendoui case à torno, nè vicine tanto, che alcuno hauesse potuto sentire il rumora, tanto più che detto rottura e stata fatta di notte, mentre hier sera non u'era.*

Ad aliam interrogationem subdit. *Io non sò, se possa hauer' hauuto aiuto, ò consiglio da alcuno di fora à rompere, e fuggire da detta carcere, hò sentito si ben dire, che N. de N. s'haueua uantato di uoler fare in maniera, che N. carcerato fasse andato à fare li fatti suoi, e me lo disse N. de N. che l'haueua sentito dire al detta N. de N. di sua bocca. E questo è quanto esso testimonio sà per verità, etc.*

Tunc, etc. examen dimisit, etc. et mandauit, etc. ut se subscriberet, etc. prout, etc.

Io N. de N. ho deposto quanto di sopra, etc.

Sequitur examen aliorum testium supradicto, vel simili modo. Quo facto per Curiæ Promotorem Fiscalem fit instantia pro condemnatione ad pœnam in fideiussione contentam, de qua inferiùs *n.* 95. si illa interuenerit; prout infrascripto, vel simili modo, videl.

88 Forma Instantiæ Fisci pro condemnatione carcerati ad pœnam fideiussionis.

Die... Mens.... Ann... in loco N.

Pro

Curia, et Fisco N.

Contra

N. *de* N. *loci* N. *et* N. *de* N. *eius fideiussorem, et in solidum obligatum.*

Comparuit personaliter D. N. *Promotor Fiscalis Episcopalis Curiæ* N. *et habita notitia, quod prædictus* N. *de* N. *carceratus fregit publicos carceres, et aufugit ab eis, in quibus sub fideiussione* N. *de* N. *scutorum quingentum detinebatur. Instetit ad ulteriora contra ipsum* N. *in causa procedi, illumque, et dictum* N. *eius fideiussorem seruatis seruandis condemnari ad soluendum Cameræ Episcopali* N. *dicta scuta 500. in instrumento dictę fideiussionis contenta, et mandatum quodcumque decerni, et relaxari, etc. alias, etc. et prędicta, etc. omni, etc.*

89 Forma decreti super petitione prædicta.

Qui Perillustris, et Reuerendissimus Dominus, etc. sedens, etc. prędicta, etc. et Visis, etc. mandauit supradictos N. *de* N. *principalem, et* N. *de* N. *fideiussorem citari, et moneri cum termino trium dierum præcisè, et peremptoriè, etc. ad allegandum causam, quare condemnari non debeant in pœnam dictorum scutorum 500. contentam in instrumento dictę fideiussionis, offerens se suis loco, et tempore pro iustitia paratum, etc. et ita, etc. omni, etc.*

90 Forma

90 Forma Citationis ad dicendum, quare mulctari non debeant.

De mandato Perillustris, & Reuerendissimi Domini Vicarij Generalis N. Instante R.D. N. Curiæ Promotore, &c. Citentur personaliter, si haberi potuerint, aliàs domi solitę habitationis N. de N. principalis, & N. de N. eius fideiussor, & in solidum obligatus cū eo, qualiter tertia die iuridica, post harum exequutionem legitimè coram Dominatione sua Reuerendissima in Ciuitate N. compareant, & comparere habeant, & debeant, & quilibet ipsorum compareat, & comparere habeat, & debeat ad allegandū causā, quare condemnari non debeat in pœna scutorū 500. contenta in instrumento fideiussionis præstitæ per dictū N. de N. de habendo carcerē publicū huius Curiæ N. pro tuto, et securo carcere, etc. stante quod dictus N. dictum Carcerem fregit, & ab illo aufugit, &c. aliàs, &c. omni, &c.

91 Forma relationis exequutoris.

Die ... Mens. ... Ann. ...

N. de N. *publicus Cursor, seù Nuncius, Curię Episcopalis* N. *retulit mihi infrascripto* Notario. *etc. se hodie prædicto die, &c. Instante Promotore Fiscali, et demandato, etc. præsentasse supradictas citationes ad domos supradictorum* N. de N. & N. de N. *stante, quod factis diligentijs de persona habere non potuerit, cum dimissione copiarum citationis in domo cuiuslibet ipsorum in manibus domesticorum, etc. et alia fecisse, prout habuit, &c. super quibus, etc. omni, &c.* N. Notarius, &c.

92 Forma inquisitionis contra principalem carceratum non comparentem.

In Dei Nomine *Amen. Hæc est quædam inquisitio, siuè titulus inquisitionis, quæ fit, et fieri intenditur per Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium* N. *Instante R. D.* N. *Promotore Fiscali Episcopalis Curiæ prædictæ. Necnon ad querelam* N. *de* N.

Contra, et aduersus.

N. de N. Terræ N. huius Diœc. in, de, et super eo, etc. quod, etc. non quidem, etc. sed potius, etc. non semel, etc. sed sæpè, etc. etiam per modum Notarij, *etc. Qualiter ipse inquisitus cū spontè se constituerit in carceribus huius Episcopalis Curiæ N. occasione homicidij per ipsum patrati in personam quondam* N. de N. *vt in inquisitione aliàs cōtra ipsum inquisitum præfatum formata, prout in Actis, etc. ad quam, etc. et postquam in eisdem carceribus per multos dies permanserit cum fideiussione scutor. quingentum de tuto carcere in forma, etc. et post assignatas defensiones, et datas copias processus offensiui, et defensiui,* (si Hæc facta fuerint, alias non apponantur hæc verba) *conscius sibi ipsi ausus fuit, consilio forsan, ope, et fauore N. suis loco, et tempore nominandi, et cognominandi, etc. sub die tali, etc. presentis mensis.* N. *noctis tempore dictum carcerem, in quo subdicta fideiussione detinebatur, frangere, ex illo aufugere, et in tutum se recipere.* Et si postea fecerit alia delicta, dicatur: *Item qualiter ipse inquisitus vna cum N. armati archibusijs, &c.* & ponatur tota series aliorum delictorum, & in quo die fuerunt commissa, & deinde concluditur: *Rebusque alijs, etc. Et prout, etc. committendo predicta omnia scienter, temerè, dolosè, appensatè, etc. maloque animo, etc. contra leges Diuinas, & Humanas, etc. pœnas propterea, etc. super quibus, etc. omni, etc. Die, etc. Mensis, etc. Anni, etc. inchoata, et formata fuit, etc.* N. Notarius, *etc.*

93 Fit intimatio, & publicatio more solito; postea relatio Nuncii, vt supra. sequitur alia inquisitio contra fideiussorem, mutatis mutandis, iuxta peritiam Notarii, cum relatione exequutionis eiusdem Cursoris. Et prosequitur Fiscus instare, vt condemnentur ad pœnam, tali, vel simili modo, videlicet.

Forma alterius Instantiæ Fisci pro condemnatione ad pœnam.

Die .... Mens. ... Ann. ...

Pro

Curia, et Fisco, etc.

Contra

N. de N. et N. de N. eius fideiussorem, et in solidum cum eo obligatum, etc.

Comparuit Reu. D. N. *Promotor Fiscalis Curiæ Episcopalis* N. *in termino citationis legitimè inscriptis exequutæ contra supradictos aduersarios cadentis pro hac prima die, et hora iuris, vt retulit* N. de N. *publicus Nuncius Curiæ, quorum contumacias, etc. et facta reproductione instrumenti fideiussionis præstitæ per supradictum* N. de N. *de habendo carcerem publicum huius Ciuitatis pro tuto et securo carcere, etc. petens recipi, etc. et reproducta captura, et fuga arrepta à dicto carcere per eumdem* N. de N. *vt in actis, etc. ad quæ, etc. petis, et instat eosdem N. de* N. *cōdemnari in pœnam contentam in dicto instrumento, etc. et mandatum quodcumque necessarium, et opportunum decerni, et relaxari, etc. alias, etc. protestatur, etc. omni, etc.*

Ascntibus supradictis N. de N. et N. de N. *citatis tamen, ac relatis, vt sup. etc.*

94 Sequitur decretum condemnationis ad pœnā fideiussionis, infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma decreti condemnationis ad pœnam fideiussionis.

Qui Perillustris, et Reuerendissimus Dominus, Generalis Vicarius, etc. sedens, etc. prædicta, etc. visis, etc. viso instrumento fideiussionis prædictæ per præfatos præstitæ, visa fuga arrepta per dictum N. de N. *ex carcere, ubi sub dicta fideiussione detinebatur; Visis citationibus factis, etc. ac alijs, etc. dixit, sententiauit, pronunciauit, etc. supradictos* N. de N. *principalem, et* N. de N. *eius fideiussorem, et cum eo insolidum obligatum, fore, ac esse condemnandos, prout ipsos, et eorum quemlibet condemnat in pœnam scutorum quingentum contentam in dicta fideiussione soluendam Reuer. Cameræ Episcopali* N. *et pro illis mandatum quodcumque necessarium, et opportunum concessit, et relaxauit, etc. et ita, etc. omni, etc.*

N. Vicarius Gener. etc. *N. Notar. etc.*

Vel alio modo, videlicet.

Et per Reuerendiss. D. Vicarium Generalem N. Visis contumacijs accusatis per D. Curiæ Promotorem fiscalem cōtra dictos N. de N. principalem, et N. de N. *eius fideiussorem, visa fuga per dictum N. facta ex carcere, cū eiusdem fractura, in quo sub fideiussione dicti N. de tuto illo habendo mancipatus erat, Visis citationibus, relationibus, ac omnibus alijs, etc. fuit prouisum et decretum, fore, et esse condemnandos ad pœnam scutorum quingentum in dicta fideiussione contentam, prout illi, et eorum quilibet ad dictam summā soluendā Reu. Cameræ Episcopali N. cōdemnantur, et pro cōdemnatis haberi declaratur, sētētiatur, et pronunciatur. Et ita per hoc suū, etc. Prouisum die, etc.*

Post quę expeditur mandatum exequutiuum pro dicta summa, ad quam fuerunt condemnati, cuius formam, & ordinem procedendi per exequutorem, & Notarium habes supr. *in Pract. Ciuil. p. 2. sect. 3. subsect. 1. de sentent. n. 110. cum seqq. et d. sect. 3. subsec. 2. à nu. 74. cum seqq.* Et deinde in aliquibus Curiis, pręsertim sæcularibus procedi solet ad Fisci instantiam, ad declarationem, quod contumaciam incurrerunt, & proinde quod vt contumaces ad pœnā delicti condemnentur, de cuius forma, & praxi dicemus inferius in sequentibus, quando de condemnatione sermo erit.

95 Quando verò carceratus petierit habilitari cum fideiussoria cautione, proceditur infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma

Forma instantiæ pro Carcerato habilitando.

In Episcopali Curia N. & coram Perillust. & Reuerēdiss. D. Vicario Gen. eiusdem cōparuit N. de N. Procurator, & defensor, ac nomine N. de N. in carceribus secretis (si fuerint) *huius Episcopatus multis ab hinc diebus detenti, nullis præcedentibus indicijs, saltem legitimis, prout asseritur, salua, &c. causis, de quibus in processu, cui impugnatiuè, &c. & quia carcer est malo mansio, &c. petijt dicto nomine causam, seù causas huiusmodi expediri, &c. Instando dictum eius principalem poni ad largam, ac sibi tradi copiam quorumcumque indiciorum, si quę sunt contra ipsum, & assignari terminum ad suas faciendū defēsiones, &c. Protestans interim in dicta causa, seù causis contra eumdem suum principalem intentatis, etc. non deueniri ad aliquod rigorosum examen, &c. nisi prius data, & effectualiter tradita copia dictorum indiciorum ad ea diluenda. Et quatenus ex benignitate dominatio Vestra Reuerendiss. dignaretur ipsorum carceratum cum fideiussione habilitare, &c. obtulit se paratum dicto nomine illam præstare, &c. & in omni meliori modo, &c.*

96 Pręsentata prædicta instātia fit decretū per D. Vicarium Generalē infrascripto, vel simili modo, vid.

Forma decreti habilitationis Carcerati cum fideiussione.

Per Reuerendiss. D. Generalem Vicarium N. fuit prouisum, & decretum, quod prædictus N. inquisitus, vt in Actis, &c. habilitetur, prout habilitatur, per Ciuitatem. (Vel per Palatium Episcopale N.) *præstita tamen per ipsum N. de N. idonea cautione prædictam Ciuitatem,* (vel Palatium) *pro tuto, & securo carcere tenendi, & ab ea* (vel ab eo) *non discendendi de die, nec de nocte, etiam animo redeundi, & ianuis apertis sub pęna ducat. auri tercentum pijs vsibus applican. ad quam pœnam incidat, & eam incurrat, etiam si visus fuerit extra dictam Ciuitatem,* (vel Palatium) *& ita per hoc suum, &c.*

Die, &c. N. Vicarius Generalis, &c. N. Actuarius, etc.

Et eodem modo fit, si assignetur domus eiusdem Inquisiti pro carcere, designando illam per confines, nimirum.

Et per Curiam Episcopalem N. eiusque Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium fuit assignata, prout assignatur pro carcere N. inquisito domus eiusdem N. inquisiti sita intus Ciuitem prędictam loco dicto N. iuxta domum N. & N. & alios fines, &c. præstita tamen, etc. vt supra. *Prouisum die, &c.*

Vel alio modo sub diuersa forma, vt in quibusdam Curiis fit, videl.

Qui Perillustris, & Reuerendissimus Dominus Vicarius Generalis N. &c. sedens, &c. prædicta, &c. & successiuè volens dicto carcerato rem gratam facere, mandauit ipsum à carceribus prædictis habilitari, &c. dummodo idoneam cautionem præstet de habendo carcerem publicum sibi assignandum pro tuto carcere, & ex eo non discendendo, etiam quod fenestra, & porta essent aperta, &c. sub pœna scutorum tercentum Cameræ Episcopali applicandorum, &c. omni, &c.

97 Sequitur fideiussio videl.

Forma fideiussionis.

Incontinenti, &c. dictus N. de N. in dictis carceribus secretis detentus habita notitia supradicti decreti, volens eidē parere, ac cupiens habilitari, &c. præsens, &c. spontè, &c. omni, etc. promisit habere carcerem publicum sibi assignādū pro tuto, & securo carcere, et ex ipso nō discedere, etiam quod fenestra, & porta essent aperta, &c. sub pęna scutorum tercentum Cameræ Episcopali applicandorum, &c. pro quibus obligauit se, hæredes, & bona omnia in āpliori forma Cameræ Apostolicæ, &c. Renunciauit, etc. Iurauit, &c. et induxit in eius fideiussorem N. de N. qui præsens, &c. sciens, &c. sed volens, &c. vti principalis, principaliter, & insolidum, &c. & tamquam factum proprium gerens, &c renuncians quibuscumque beneficijs, et legum auxilijs ad fauorem fideiussorem introductis, etc. omnique meliori modo, etc. promisit, & se obligauit, omni iuris, & facti exceptione remota, &c. quod dictus N. de N. habebit dictum carcerem publicum pro carcere tuto, &c. et ex ipso non discedet, etiam quod fenestræ, et porta essent aperta, etc. sub dicta pęna scutorum quingentum, vt supra appositam, etc. et applican. etc. alias de suo, etc. et pro eo fideiussor accessit in forma, etc. pro quibus obligauit se, hæredes, et bona omnia in ampliori forma Cameræ Apostolicæ, etc. Renunciauit, etc. Iurauit, etc.

Quem N. de N. fideiussorem indemnem, et penitus, sine damno dictus N. de N. conseruare promisit à dicta fideiussione, et obligatione, etc. pro quibus, etc. obligauit se, hæredes, et bona in ampliori forma Cameræ Apostolicæ, vt supra, etc. Renunciauit, etc. Iurauit, etc. Acta fuerunt prædicta omnia, etc. præsentibus, etc. N. N. et N. etc.

N. Notarius, et Cancellar. rogatus. etc.

Vel alio modo, iuxta stylum quarumdam Curiarum Regni, videl.

Die tali, etc. mensis, etc. anni, etc. in Ciuitate N. et penes Acta Episcopalis Curię personaliter constitutus N. de N. sponte, etc. se obligauit ad summam ducatorum quingentum pijs vsibus applican. etc. de tenendo Ciuitatem N. (vel Palatium Episcopale, siuè eius propriam domum) *pro tuto, et securo carcere, et ab ea,* (vel ab eo) *non discedendi, nec de die, nec de nocte, etiam animo redeundi, et ianuis apertis, seruata forma decreti per eamdem Curiam sub die, etc. lati, ad quam pœnam teneri voluit, etiam si extra Ciuitatem* (vel Palatium prædictum) *visus fuerit, et pro maiori securitate, etc. dedit in suos fideiussores, et principales ex promissores* N. de N. et N. de N. *qui ibidem præsentes, et spontè etc. proprijs, priuatis, et principalibus nominibus per viam ex promissionis, vna cum dicto* N. de N. *in solidum, etc. se obligauerunt ad dictam pœnam, etc. pro quibus omnibus obseruandis, etc. obligauerunt se, et bona sua omnia, etc. præsentia, et futura. etc. cum constituto, et præcario, et pacto de capiendo in forma, etc. et prædicti* N. de N. et N. de N. *fideiussores, et principales ex promissores renunciauerunt beneficio Authenticæ præsente C. de fideiussoribus, Epistolæ Diu. Adriani, ac omnium aliarum legum, et iurium auxilijs, etc. Iurauerunt, etc. quia sic, etc. et ad fidem, etc.*

Io N. de N. *m'obligo come di sopra, etc.*

Io N. de N. *pleggio, seù faccio securtà, e m'obligo, vt sup. etc.*

Io N. Io N. *et Io* N. de N. *son testimonio, etc.*

Actum die, mense, et anno, quibus supra, etc.

N. *Actuarius, etc.*

SECTIO IX.

De Examine Delinquentis.

SVMMARIVM.

1 *Finis primarius examinis Rei, qualis?*
Nulla maior probatio, quam proprij oris confessio.
2 *Reipublicæ interest delicta puniri.*
3 *Examen Rei delinquentis est de Iure Diuino.*

Inter-

Interrogandus est Reus magna cum diligentia.
4 Reus legitimè interrogatus tenetur respondere.
5 Testis eamdem habet obligationem.
Interrogatus iuridicè peccat, si veritatem negat.
6 Ratio, quare teneatur Reus sub peccato respondere, qualis?
7 Praxis procedendi in Criminalibus est eadem Curia ecclesiastica, & sæculari.
8 Iudex quando dicatur legitimè interrogare.
9 Indicia, seù infamia delicti requiruntur in inquisitione.
10 In priuatis delictis requiruntur plura, et quæ illa sint?
11 Iuris forma in examine Rei, quæ?
12 Reus non tenetur veritatem propalare, nisi ei constet, quod Iudex iuridicè illum interroget.
13 Iuramentum est quædam tortura spiritualis.
Reus iuridicè interrogatus tenetur veritatem dicere, etiam sine iuramento.
14 Non tenetur veritatem fateri non manifestatis indicijs, etiam si iuramento interrogetur.
15 Iudex extorquens secretum à Reo, præter Ius, peccat.
16 Subditus non tenetur obedire superiori iniustè præcipienti.
Iudex est lex viua, & animata.
Lex iniusta non obligat.
17 Iudex iniustè delictum à Reo extorquens, non potest de eo amplius cognoscere.
Iniustè extorquens, quando dicatur?
18 Iudex iniustè procedens tenetur Reo de omnibus damnis passis.
19 Limitatur, quando sine culpa ipsius Iudicis damnum fieret.
20 Limitatur secundo; quando pro publico bono requireretur Rei punitio.
21 Sciens aliquod secretum sub iuramento, si iuridicè interrogetur, adhuc reuelare tenetur.
22 Fallit, si delictum secretum non vergeret in damnum alterius, vel Reipublicæ.
23 Reus, aut testis dubitans, an Iudex iustè interroget, non tenetur veritatem fateri.
24 Iudex dubitans de sua iusta iurisdictione debet se abstinere.
25 Fallit, quando delictum priuati vergeret in damnum Reipublicæ.
26 Certa regula interrogandi Reos tradi non potest.
27 Examen Rei, quare dicatur constitutum.
Constitutum qualiter fieri debeat.
28 Iudex examinans Reos, quid facere teneatur.
Primo Instructus in causa esse debet.
2. Timoratæ conscientiæ.
3. Indifferens erga omnes.
4. Sine passione aliqua.
5. Personarum acceptor non sit.
6. Reum stantem examinet.
7. Mansuetudinem seruare debet.
8. Terribilis aliquando esse tenetur.
9. Intrepidus, non timidus esse.
10. Impunitatem numquam promittat.
11. Diligens esse debet.
29 Coloris mutatio in Reo examinato indicium præstat.
30 Examen, si non perficiatur, quomodo faciendum.
31 Suggestiua interrogatoria omninò vitanda, & num. 39.
32 Rei persona consideratur in examine, & quomodo?
33 Interrogationes fieri solita, circa quatuor principaliter versantur.
34 Interrogationes fiunt super singulis indicijs, & quomodo.
35 Rei diuersimodè interrogandi, secundum diuersitatem personarum.
36 Crimina inuestiganda, dum Reus interrogatur.
37 Crimina ipsa præbent ansam Iudici, quomodo procedere debeat cum Reis.
38 Interrogatoria aliquando fiunt ex coniecturis quarum loca topica plura sunt.
39 Indicia in specie, quãdo interrogationibus permiscẽda.
40 Respondere recusans Reus, quibus modis cogatur.
41 Respondere recusans, quis dicatur.
42 Responsio præcisa arbitrio Iudicis remittitur.
43 Depositio aliàs facta, quando Reo leggenda.
44 Terminus ad deliberandum in criminalibus nõ datur.
45 Requisita necessaria ad validitatem interrogationum, quæ?
46 Iuramentum quomodo per Reum examinandum præstari debeat.
47 Falsum dicens Reus in ipso examine, quomodo puniendus, & quando.
Mendacium, facit inditium ad torturam.
Arbitrium iudicis multum se extendit.
48 Reus examinandus, cuius nomen ignoratur, erit describendus per signa.
49 Responsio Rei negatiua, vel affirmatiua, quomodo illi præiudicium afferat.
50 Interrogandi modi breues fugiendi.
51 Reus fateri incipiens, non est interrumpendus.
52 Subscriptio Rei, quid operetur in examine.
53 Epilogus indiciorum in fine examinis fieri debet.
54 Responsiones Rei esse debent, vel negatiua, vel affirmatiua.
55 Litis contestatio in criminalibus, quomodo fiat.
56 Termini, qui dantur in Iudicio Inquisitionis.
Capitula in criminalibus stant loco articulorum in ciuilibus.
Legitimatio processus criminalis quinque modis fit.
57 Praxis seruanda in iudicio Inquisitionis, & accusationis, qualis?
58 Constituti, seù examinis primi forma, qualis?
59 Constituti finis forma, qualis?
60 Constitutum Rei incogniti, qualiter formetur.
61 Constituti secundi principium, quale?
62 Protestatio Fisci Promotoris in actu examinis, qualis.
63 Epilogi inditiorum forma, quæ?
64 Lectio examinis testium in faciem Rei, qualiter fiat.
65 Decretum legendi examen in faciem Rei, qualiter fiat: cum continuatione examinis.
66 Confrontatio testium cum Reo habet vim repetitionis.
67 Confrontatio vrget Reum ad veritatem fatendam.
68 Confrontatio in aliquibus personis fieri non debet.
Confrontatio facienda singillatim, non per plures eodem tempore.
69 Confrontationis testium cum Reo forma, qualis.
70 Confrontatio pro recognitione Rei de facie tantum noti, quomodo facienda.
71 Confrontationis prædicta forma, qualis?
72 Confrontatio in quibusdam casibus est necessariò facienda, quamuis aliàs non sit necessaria.
73 Confrontatio sociorum criminis fit alio modo quam illa Testium, ob eorum infamiam.
74 Socij criminis testimonium sufficit ad inquirendum tantùm de delicto.
75 Debet tamen iurare, aliàs non sufficeret.
76 Socij criminis confrontatio non facienda, nisi post ratificationem dicti in tormentis.
77 Socij criminis confrontatio in tortura, qualiter formanda.
78 Confrontationis prædicta finis, qualiter fiat.
79 Exhibitio, seù Recognitio Armorum, & rerum in faciem Rei, quid operetur.
Recognitio prædicta fit cum iuramento.
80 Recognitionis, seù exhibitionis prædicta forma.

81 *Coactionis Rei ad scribendum forma.*
82 *Coactionis prædictæ per torturam forma.*
83 *Coactio Rei respondere nolentis, qualiter facienda.*
84 *Coactionis prædictæ per mulctam forma.*
85 *Tortura Rei nolentis respondere, qualiter formanda.*
86 *Decretum torturæ prædictæ eiusque forma.*
87 *Monita quædam in examinandis Reis proficua.*
88 *Relatio status causæ ad superiorem qualiter facienda.*

CVm fundamentum Iudicij criminalis in examine Reorum consistat, ceu Basis ædificij iudicialis: nam ex responsionibus ipsorum oritur, vel absolutio, vel condemnatio super delictis, de quibus per Iudices inquiritur: Ideo summa maturitate procedendum erit ad examen Reorum delinquentium. Quapropter, vt omnes, tam Ecclesiastici, quam laici Iudices vtilitatem aliquam ex meis laboribus recipere valeant, plura secundum morem erunt à nobis examinanda, antequam ad Praxim interrogandi Reos deueniamus: & Primò, Quare Iudex examinet Reum, interrogationibus diuersis mediantibus. Secundò, An Reus interrogatus à Iudice, teneatur respondere. Tertiò, Quomodo gerere se debeat Iudex in examinandis Reis. Quartò, Quibus modis possit Reus arctari ad respondendum, si noluerit respondere Iudici interroganti, & Quinto, Quæ sint necessaria in interrogationibus faciendis.

1 *Quoad primum*, notandum est, quod finis, quare Iudex examinet Reum interrogationibus mediantibus, est ad effectum habendi veritatem de delicto, super quo inquiritur, ex eiusdemmet Rei ore, cum nulla maior probatio, quam proprij oris confessio: *cap. per tuas. de probat. cap. si cautio de fid. instrum. l. cũ te C. de probat.* & Bald. *in cons. 195. lib. 2.* ait, confessionem Rei esse omnium probationum principalissimam, & Rimin. Iun. *conf. 303. num. 3. lib. 5.* vocat illam Reginam probationum, idem dicit Mascard. *de probationib. conclus. 1326. nu. 4.* & Rot. Rom. *decis. 436. n. 2. par. 1. recent.* apud Farinac.

2 Vnde, cum Reipublicæ intersit delicta puniri. *cap. est iniusta 23. quæst. 4. cap. vt famæ. §. 1. de sentent. excomm. l. ita vulneratus. §. quod si quis. vers. cum neque impunita ff. ad leg. Aquil. & l. licitatio §. quod illicitè. ff de public.* ne ex impunitate delictorũ tribuatur alijs occasio delinquendi. *d. cap. est iniusta 23. q. 4. ca. vt clericorum. §. 1. de vit. & honest. cleric.* & ibi Glos. *verb. pœna. et l. vnic. C. de emendat. propinquor.* quia supplicium vnius multorum exemplum esse potest. *l. 1. C. ad leg. Iul. repetund.* Quare Horatius in epistolis inquit;

Oderunt peccare Mali formidine pœnæ.
Oderunt peccare Boni virtutis amore.

& habetur *in cap. irrefragabili. §. cæterum* vbi Glos. *in ver. metu pœnæ. de offic. ordinar.*

3 Quapropter bonus, & timoratæ cõscientiæ Iudex multum elaborare debet in examinandis Reis, exactissima diligentia illos interrogando, super his, de quibus imputantur, vt ex propria confessione, si possibile fuerit, veritas delicti, de qua agitur, habeatur: de quo Chartar. *in Pract. interrogand. reo lib. 1. cap. 3. num. 6. cum seqq.* Clar. *in pract. crim. §. fin. q. 45. vers. debet autẽ Iudex* Pegn. *in Director. Inquisitor.* Eymeric. *de inter. re.* Scacc. *in tract. de Iudic. in caus. ciuil. & crimin. c. 86. & 88. vbi latè.* Et hoc ad exemplum omnipotentis Dei, qui cum Adam peccasset, illico examinauit, interrogando illum, dicens; *Adam vbi es.* Genes. c. 3. & cum Adam respondisset; *Vocem tuam audiui in Paradiso, & timui, eo, quod nudus essem, et abscondi me.* Cui Dominus replicauit interrogando: *Quis enim indicauit tibi, quod nudus esses, &c.* Idem fecit, cum Cain interfecisset Abel fratrem suum, nam statim interrogauit eum, dicens: *Vbi est Abel frater tuus?* Genes. 4. qui cum respondisset: *nescio, numquid custos fratris mei sum ego;* Dominus replicauit: *Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra, &c.*

Idem probatur exemplo Domini Iesu Christi Saluatoris nostri, qui cum esset ante conspectum Iudicis Pilati, interrogatus fuit ab eodem Pilato; *Tu es Rex Iudæorum?* Matth. c. 27. nu. 11. Marc. 15. 2. Luc. 23. 3. & Ioann. 18. 33. & Christus respondit; *Tu dicis.* Ex quibus colligitur, originem interrogandi, & examinandi esse de Iure Diuino.

4 *Quoad secundum*, an scilicet Reus interrogatus à Iudice, teneatur respondere, notandum est, quod cum Iudex est competens ad tradita in *cap. 1. 11. q. 1. et per tot. & in ca. experientiæ. de for. compet. & tot. tit. C. de iurisd. omn. Iudic.* & legitimè procedit in causa, si Reũ interroget, tenetur sub peccato mortali veritatem fateri, etiam cum periculo vitæ. ita S. Thom. 2. 2. *q. 69. art. 1.* vbi Caietan. Bannes, Arragon. & Salon. Sotus *lib. 5. de iust. q. 6. ar. 1. & art. 2. conclus. 5. in fin. & in tr. de tegendo secret. memb. 2. q. 7. conclus. 1.* Nauarr. in Manual. *cap. 18. numer. 57. & cap. 25. num. 36. & latè in cap. inter verba corollar. 65. num. 725. 11. qu. 3.* Tollet. *lib. 5. Instr. sacerd. cap. 57.* Tabien. *verb. accusatio vers. vndecimò,* Sayr. *in clau. Reg. lib. 12. cap. 16. nu. 1.* Valentia. *tom. 3. disp. 5. q. 13. pun. 1.* & Alij.

5 Quod procedit etiam in teste legitimè interrogato, vt rectè desumitur ex Diu. Thom. Caiet. & Alijs in *2. 2. q. 70. art. 1.* Sot. *de iust. d. li. 1. q. 7. artic. 1. & 4.* quia eadem ratio militat in teste, quæ & in Reo.

Probatur autem conclusio prędicta plùribus modis. Primo authoritate sacræ Scripturæ, nam *Eccles. 4.* habetur; *Pro anima tua, ne confundaris dicere verum:* vbi DD. exponunt illud *pro anima tua*, idest vt vites peccatum mortale. *Et Iosue 7.* dicitur: *Fili mi da gloriam Deo Israel, & confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas.* ex quo constat, quod iuridicè, & legitimè interrogatus respondendo veritatem, facit actum meritorium, dando gloriam Deo: & consequenter è contra qui negat, peccat faciendo contra gloriam Dei.

Probatur secundò, ex Iure Canonico. *in cap. cum dilecti, & cap. si confiteris de accusat. cap. 2. de confess. ca. dudum 2. & cap. per inquisitionem. de elect.* & colligitur similiter *ex cap. quisquis 11. q. 3. cap. 1. & pen. 11. q. vlt. c. si duo 35. q. 6. & c. 1. & vlt. 15. q. vlt. & c. sciant 2. q. 8.*

Probatur tertiò, ex Iure Ciuili *per l. qui petitorio. ff. de rei vendicat. & l. vlt. C. de fid. instr.* per quas tenetur quis respondere, an dolo desierit possidere, vel instrumentum habere.

Probatur quartò, præter Theologos supra citatos, ex auctoritate Doctorum, tum Canonistarum, tùm Iuristarum idem asserentiũ, inter quos est Glos. *in cap. ex pænitentibus. 50. dist. ver. non procedit.* Abb. *in d. cap. 2. incip. cum super. de confess. circ. fin. dubij principalis.* Goffred. *in summ. de tempor. ordinat. in fin. vers. in secundo casu.* Pręposit. *in cap. de accusatione. 2. q. 8. col. 37.* Ancharan. *in c. 1. de confeß. in 6.* Et Alij. Ex Iuristis idẽ tenet Bart. *in consil. 193. & in l. 2. §. quod obseruari. vers. quæro vtrum in criminalibus. C. de iuram. calumn.* Speculat. *lib. 2. tit. de positionib. §. 7. n. 40. circ. fin.* & ibi Ioã. Andr. *ver. sciant litt. A.* & Alij.

6 Ratio autem, quare teneatur respondere Iudici legitimè interroganti, & veritatem fateri, est, quia obedientia est pars iustitiæ legalis, vt probatur ex illo D. Paul. *ad Rom. 13. omnis Anima potestatibus sublimiorib. subdita sit. Et qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Vnde si Iudex iuridicè interrogaret, & Reus veritatẽ negaret, mortaliter peccaret, quia faceret cõtra præceptũ superioris in re graui; nã Iudex ex po-

testate sibi tradita, ex legibus, auctoritatē habet puniendi delicta, & consequenter authoritatem etiam habet vtendi medijs necessarijs ad exercitium iurisdictionis, & ad punitionem delictorum: sed punire non posset delicta, nisi vel cognoscantur per confessionem Rei, vel probentur testium testimonio; ergo tenentur ambo veritatem fateri, si legitimè interrogentur. Cum aliàs nemo condemnari posset, nisi confessus, aut conuictus, aut in delictis notorijs versetur. *capit. nos in quemquam, & capit. Iudex. 2. q. 1. & l. obseruare. C. quor. appellat. non recip.*

7 Vnde non erit in hoc audiendus Diaz. *in pract. crim. can. in verb. iuramento præmisso interrogari,* vbi ait non posse Iudicem interrogare inquisitum, antequā ipsi tradatur copia inquisitionis. Sequerentur enim ex hoc multa absurda prout declarabitur inferiùs. Hinc est, quod cum in Criminalibus hodie de consuetudine regulariter procedatur eodem modo in Curijs Ecclesiasticis, sicut in Curijs laicalibus in causis prophanis ad publicum, & commune bonum Reipublicæ, ne delicta remaneant impunita, non fit dicta traditio copiæ, antequam interrogetur Reus; sed statim ac carceratus fuerit, vel sponte se præsentauerit, examinatur vti principalis, & consequenter respondere tenetur; aliàs si ius aliquod haberet veritatem negandi, non posset Iudex legitimè interrogans, illum tormentis subijcere, ad veritatem eruendam ex eius confessione, vt habetur *in cap. Illi qui 5. q. 5. cap. 1. 23. q. 5. cap si res 14. q. 6. cap. fraternitas 12. q. 2. c. 1. de deposito. cap. 1. de solution. cap. cum in contemplatione de reg. iur. & tot. tit. ff. & C. de quæstionib.*

8 Sed quæritur, quando Iudex dicatur legitimè, & Iuridicè interrogare, ad effectum, vt Reus crimen suū, aut testis veritatem confiteri teneatur?

Respondetur breuiter, omissis Doctorum prolixitatibus in distinctionib. faciēdis super speciebus delictorum, & aliorum, & dico, quod cum in criminalibus requiratur, & seruari debeat Iuris ordo, *vt habetur in ca. dilectus de simon.* qui consistit *Primò,* vt Iudex si idoneus, *cap. 1. & per tot. 11. q. 1. cap. experientiæ de for. compet. Secundò,* vt Accusator sit legitimus. *c. Clericos 2. q. 7. & cap. 1. de accusation. Tertiò,* vt accusatio sit etiam legitima. *cap. si quis Episcopus 2. q. 7. Quarto,* vt fiat in scriptis *cap. in primis 2. q. 1.* & sic de singulis, de quibus dix. *sup. sect. 3.* vbi de accusatione, vtique seruāda sunt prædicta cum proceditur per accusationem.

9 Quòd si procedatur per inquisitionem, requirunt indicia, aut infamia delicti in specie contra examinandum, alias non iuridicè interrogaretur, & consequenter non teneretur Reus se ipsum prodere, quando delictum esset occultum, quia contra ius Naturæ est, vt qui occultè delictum commisit, se prodat. S. Thom. 2. 2. q 69. *art. 2.* & dictum est *sup. sect. 2. nu. 32. cum seqq.* Quod tamen fallit in notorijs delictis, quæ habentur loco accusatoris, vt patet ex iuribus *ibid. allegat.* & hæc locum habēt, cum procedit per inquisitionem specialem, vt traditur per DD. *in cap. inquisitionis, & cap. qualiter, & quando 2. de accusat.* Diu. Tho. & Caietan. *loco prox. alleg.* & in delictis publicis, vt hæresis, læsæ maiestatis, simoniæ, & huiusmodi, de quibus in superioribus sermo fuit.

10 In priuatis verò delictis requiruntur Plura, & Primò, vt Iudex sit competens, vt dictum est suprà, Secundò, vt tempore, quo interrogat, sit verus, & legitimus Iudex eius, quem interrogat. Tertiò, vt interrogatus sit ei subditus, quæ omnia ad idem tendunt, quia vt quis iustè iudicet al[i]quem, habere debet iurisdictionem super illum, vt docet. Sanct. Thom. 2. 2. q 67. *art. 1.* & ibi Caietan. & Alij commentator. Sotus *de iustitia lib. 5 q. 4. art. 1.* & DD. communiter *in rubr. de iudicijs, & in tit. C. de iurisdict. omn. iudic.* Vnde, si Clericus interrogaretur à Iudice Laico, non tenetur respondere, quia non habet iurisdictionem supra illum, vt aliàs dixi.

Requiritur insuper, vt interrogatus à competenti Iudice respondere teneatur, quod forma, & ordo Iuris obseruetur. Vnde si procedatur per denunciationem, requiritur, quod prius præcesserit monitio, seù correctio fraterna, ex qua Reus à Prælato admonitus fiat quodammodo rebellis, & sit alius testis saltem præter denunciantem, alias Prælatus non posset Reū interrogare, vti Iudex, prout latius dictum est supra *in sect. 1. de denunciat. per tot.* Vnde quando crimen probari non potest: Prælatus neque eum iuridicè interrogare valet. Secus si crimen probari potest; quia tunc & Prælatus interrogare potest, & reus respondere veritatem tenetur.

11 Requiritur prætetea, vltra Iudicis competentiam, & Iuris formam, vt procedatur secundum allegata, & probata in processu, vnde Iuris forma probari debet in processu, & indicari Reo, duplici quidem ratione. *Primò,* vt Reus, cum sibi indicia manifestantur, quæ contra eum sunt, sciat, se esse in statu, vt teneatur respondere veritatem Iudici interroganti: quia antequam sciat, se legitimè, & iuridicè interrogari, non tenetur veritatem ei propalare neque in foro exteriori, neque interiori in rebus magnis; scilicet honoris, famæ, vitæ, bonorum, si putat delictum esse occultum, & ei non constet, quod legitimè interrogetur, secus in rebus paruis, & leuioribus, si sciat Iudicem esse Virum probum, & Doctum, nam tunc tenetur ei credere, & veritatem dicere. *Secundò,* vt possit se purgare, & dicere contra indicia quidquid de Iure potuerit. Vnde conclusio est, vt si procedatur per viam inquisitionis, debeat illi constare de infamia; si via accusationis, de semiplena probatione, idest vt sit testis omni exceptione maior, quia si potest contra vnum testem semiplenè probantem aliquid iuridicè opponi, non facit amplius semiplenam probationem; & similiter debent illi proponi indicia, quæ Iudex cōtra eum habet, nam si sint leuia, vim non habent, *vt dix. sup. quando de indicijs egimus,* & consequenter procede[re] non posset; grauia verò iuridicè probata esse debent testimonio duorum testium omni exceptione maiorum. ita Caietan. & Salon. *in 2. 2. D. Th. q. 69. art. 1.* & probatur *in l. custodias. ff. de public. iudic.* & ibi Glos. & DD. & ita intelligendus est Diaz. *in prac. crim. can. d. ver. iuramento præmisso interrogari,* vbi dicit quod Iudex, antequam Reo tradat copiam inquisitionis, interrogare illum non potest, intellexit etenim eo modo forsasse, quo dictum est.

12 Quare ex dictis colligitur indubitatum corrollarium, vt Reus non teneatur respondere veritatem Iudici interroganti de crimine speciali, donec ei constet, quod Iudex iuridicè, & legitimè interrogat, hoc est quod habet sufficientia indicia ad procedendum, & interrogandum, vel semiplenam, & sufficientem probationem, vt expresse docent S. Thom. 2. 2. *q. 69. art. 2.* & ibid. Caietan. & Salon. *art. 1. cōtrouer. 2 conclus 2.* Syluest. *in sum. verb. accusatio q. 13. & verb. confessio delicti q 1.* Sotus *de iustit. lib. 5. q. 6. art. 1 & 2. concl. 5. in fin.* Nauar. *in cap. inter verba 11. q. 3. conclus. 6. corollar. 50. n. 586. & corollar. 65. num. 730. & ca. præcit. 18. n. 57 & cap. 25. num. 36. & 56.* Tolet. lib. 5. *Instr. Sacerd. cap. 59.* vbi Addent. Gregor. de Valentia *tom. 3. disp. 5. quæst. 13. punct. 2.* & Alij, apud Illos. Et ratio est, quia sicut nemo tenetur obseruare legem, antequam promulgetur: ita nemo tene[t]ur ad se prodendum mandato Iudicis, quod [..] quedam

lex

lex particularis, nisi ei constet, quod iustè præcipiat; sed hoc non potest constare, nisi ostendantur indicia, vel infamia, aut semiplena probatio: ergo, &c.

Hinc fit, quod constitui non debet reus, nisi in processu informatiuo constet saltem semiplenè, quod ipse delictum, de quo inquiritur, commiserit: vel adsint inditia æquipollentia, aliter Iudex mortaliter peccabit: & Reus non teneretur respondere, quia non interrogatur Iuris ordine seruato. ita Diu. Thom. & Alij. *d. art. 1. & 2.* Lessius. *de Iustit. lib. 2. cap. 31.* Boss. *de confess.* Farinac. *q. 43. n. 4.* Scaccia *de iudicijs cap. 88. n. 49.* & Alii *sup. citat.* Et Ratio potissima est, quia faceret contra Ius Canonicum, & Ciuile, in quibus cauetur, non posse Reum constitui, nisi præcedentibus indicijs, vel probationibus, *vt in c. cum oporteat, & cap. inquisitionis, & cap. qualiter il 2. de accusat. cap. cum monasterium de confess. cap. veniens il 1. de testib.* & ibi Glos. & DD. *& l. eius, qui. ff. de iur. Fisc.*

13 Quando autem hæc omnia supradicta concurrunt, tenetur Reus veritatem fateri, etiam sine iuramento, vt docet. S. Thom. *2. 2. q. 69. art. 1. ad tertiũ,* & ratio est, quia iuramentum est quædam tortura spiritualis, vt tradunt Abbas *in c. per tuas circ. fin. de probat.* Nauar. *in rubr. de iudicijs numer. 56. vers. nonum, & in d. cap. inter verba 11. q. 3. concl 6. corollar. 65. num. 739.* Marian. *consil. 253. corollar. 253. col. 2. p. 2.* Sed iudicium inchoari non debet à tortura. *l. 1. l. maritus. ff. de quæstionib. & l. milites C. eod. tit.* Ergo, &c. Probatur ratio ex eo, quod multi cõfessi sunt, ob reuerentiã iuramẽti, quod neque per tormẽta cõfessi fuissẽt. Propterea nõ debet Iudex Reum interrogare per iuramẽti delationẽ, nisi prius manifestatis indicijs, vel semiplena probatione ipsi Reo, vt sciat, se teneri ad veritatẽ fatẽdã.

14 Alioquin, si Reus interrogetur his non manifestatis medio iuramento de aliquo occulto crimine, de quo non est infamia, nec indicia, nec semiplena probatio, non peccaret, si celaret. Neque obstat, quod faciat contra iuramentum, falsò negando veritatem; quia cum non legitimè interrogetur, peccabit tantum venialiter, nam est mendacium officiosum, & veniale: vt docet Sotus *de tegend. secret. membr. 2. q. 7. post conclus. 3. ante dub. 1.* & Nauar. *in d. cap. inter verba conclus. 6. corollar. 65. num. 748. 11. q. 3.* Et ratio est, quia illud iuramẽtum de dicenda ueritate, intelligi debet de ueritate, quæ iuridicè interrogabitur, & consequenter cum ad id fuerit obligatus, quando scilicet sciuerit delictum iam esse in processu, saltem semiplenè probatum, uel adesse sufficientia indicia, uel infamiã cõtra ipsũ plenè uerificatã. His autem existẽtibus in processu, Reoq; notificatis, tenetur ueritatem dicere, siuè cũ iuramento, siuè sine ipso interrogatus fuerit, aliàs peccaret mortaliter: etiã si inde sibi mortẽ prouenturam cognoscat. Et quod magis est, etiã si delictũ constet per falsos testes, adhuc tenetur Reus ueritatem fateri Iudici legitimè interroganti, aliàs mortaliter peccaret: *vt DD. præcitati asserunt.*

15 Ex hactenus dictis infertur ad plura. & Primò, quod Iudex extorquens secretum à subdito, prętar Ius, mortaliter peccat, & multò grauius, quam si persona priuata hoc faceret: quia talis extorsio delicti secreti est ex genere suo in damnum famæ proximi, quæ cum sit maximum bonum, facit contra charitatem. Est & alia ratio, quia Iudex esse debet Custos Iustitiæ, ad quem subditi tamquam ad Iustitiam animatam concurrunt, ergo si ipse contra Iustitiam aliquid faciat, grauius peccabit, quam Alii priuati. Sotus. *de tegendo secret. membr. 3. q. 1. concl. 2.*

16 Secundò infertur, quod si subditus cognouerit iniustitiam Iudicis in præcipiendo, ut secretum delictum, contra Ius reuelet, non tenetur subditus ipse Iudici sic non legitimè præcipienti obedire. Ratio, est quia cum Iudex sit lex viua, & animata; vt inquit Aristot. *lib. 5. Ethic. cap. 4.* & nulla lex obliget, nisi quatenus à lege Diuina, tamquam à regula infallibili deriuetur, & mensuram ab ea, tamquam à primo mobili aliorum recipiat. S. Thom. *in 1. 2. q. 93. art. 3.* quãdo Iudex, aut superior aliquid contra Ius præcipit, cum non procedat secundum Ius Diuinum, præceptum eius non obligabit, & sic subditus illi parere non tenetur. Confirmatur, quia sicut lex iniusta non obligat. *c. 1. istis dist. 4. c. cognoscẽtes de cõstit. c. ad hæc de postul. prælat. l. leges C. de legib. & in Authent. tit. vt factæ nouæ constit.* ita nec iniustum pręceptum ad tradit. per text. & Glos. *in cap. plerumque 2. q. 7. & in cap. Sacerdos de pænit. dist. 6.* Bald. *in cap. nuncius de testam.* Et hac de causa prohibitum est Prælatis contra Ius inquirere de delictis, & simul datur facultas subditis non respõdendi, si contra Ius aliquando interrogati fuerint, vt habetur *in cap. qualiter, et quando 2 de accusation* & rectè docet Diu. Thom. *2. 2. q. 69. art. 1.* & Sotus. *de tegẽd. secret. membr. 3. q. 1. conclus. 3.* & Alij.

17 Tertiò infertur, quod si Iudex iniustè secretũ delictum alicuius extorquet, non potest in eo vlterius procedere, aut illum punire: tam si extorserit ab ipsomet Reo, quam à teste, ita Bannes *in 2. 2. q. 70. art. 1. par. 4. dub. vnic.* Salon. *2. 2. q. 60. art. 2. controuers. 12.* Sot. *de tegend. secr. membr. 3. q. 1. conclus. 5.* Nauar. *lib. 2. de restitut. cap. 3. p. 2. dub. 10. num. 242. & in Manual ca. 18. num. 59.* Dicitur autem iniustè extorquere, quando minas, vim, aut tormenta illicitè adhibeat vt crimẽ extorqueat, de quo nulla extant indicia, infamia, aut probatio. Ratio est, quia quando medium est iniquum, etiam cognitio inde resultans, iniqua, & inefficax redditur ad alios effectus iuridicos. Salon. *vbi supra*, qui dicit, idem esse, si non culpa Iudicis, sed ministrorũ iniquitate, vi, aut fraude inductus fuisset reus, aut testis ad delictum fatendum iniustè, quia ministri, quoad Iudicem, sunt tamquam instrumenta ad causam efficientem. Idem dicendum venit, quãdo Iudex in principio causæ existimauit, se iustè procedere, si tamen postea cognoscat se iniquè agere, debet statim desistere, nec vltra progredi: quia iam cessat bona fides, quam prius habebat, & consequenter cessare debet ab iniusta causæ prosequutione.

18 Quòd si vlterius procederet, & damna aliqua Reo, vel testi sequeretur, tam in fama, quam in bonis, expensis, lucro cessante, aut damno emergente, vtique adhæc omnia resarcienda teneretur, siuè Iudex ipse, siuè ministri, qui causam damnorum extiterunt. *arg. cap. fin. de iniur. & damn. dat.* etiam si Reus confessus fuisset per fictas promissiones veniæ, vel alia de causa. Bannes. *vbi sup. conclus. 2.* Quidquid Aliqui dixerint; quia confessio in iudicio debet esse legitima, & voluntaria; non per vim, & metum, aut fictionibus extorta. Nec consuetudo aliqua suffragari posset, cum sit potius corruptela, nam contra Ius naturæ est, vt quis cõdemnetur cũ iniuria per Iudicẽ, aut ministros facta, vt *probat. in c. qualiter, et quãdo. 1. de accus.*

19 Declaratur tamẽ cõclusio, vt tũc tantum locũ habeat, quãdo innotescit Iudici quod iniuria Reo, vel Testi facta sit ab ipsomet, vel eius Ministris in Iudicio aut extra; non autem si intelligeret, crimen ab aliqua alia persona priuata fuisse illis iniustè illatum extra iudicium, sine vlla culpa ipsius Iudicis: nam tali casu poterit Iudex iustè procedere ad inquisitionem, & punitionem; & Reus interrogatus respondere tenebitur; quia tunc procederet secundum allegata, & probata in processu, & contra delictum, quod iam non est occultum; & per accidens est, quod illud vi, malitia, iniquitate, aut fraude alterius detectum sit.

20 Declaratur ſecundò, quando delictum ordinatum eſt in damnum communis, & publici Boni; & adhuc imminet in fieri. Vel ſi talis naturæ ſit, vt etiam ſi non ſit imminens, ſed præteritum; punitio tamen delinquentis eſt neceſſaria publico, & communi bono ad tollendum ſcandalum Populi, prout in caſu proditionis Ciuitatis, hæreſis, læſæ maieſtatis, & ſimilibus; nam tunc etiam ſi per iniquitatem Iudicis innotuerit, adhuc ad eius punitionem procedere poterit. Ratio autem huius eſt, quia bonum commune, & publicum vim habet, vt aliquando poſſint Iudices ad Reipublicæ conſeruationem, præter iuris ordinem procedere; quando aliter bono illius commodè proſpicere nequeunt. Secus tamen quando delictum commiſſum iam fuiſſet, & occultum, & non eſſet periculum ſimile committendi in futurum. ita Sotus, Salon, Bannes, & Alii *locis præcit.*

21 Sed quæritur, an Reus, vel Teſtis iuridicè interrogatus à Iudice, vt veritatem fateatur, teneatur detegere delictum alterius ſecretum, cuius eſt infamia, quod tamen ipſe prius ſecretum ſub iuramento ſeruare promiſit?

Reſpondetur affirmatiuè, cum communi DD. ſententia; quamuis prima facie negatiuè reſpondendum videatur ea ratione, quia ſeruare ſecretum, eſt officium fidei; ergo detegere eſt actus infidelitatis; iuxta illud *Prouerb. cap. 11. num. 13. Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana, qui autem fidelis eſt, celat amici commiſſum.* Vnde cum virtus virtuti non repugnet, Virtus obedientiæ non coget reuelare ſecretum, cuius obſeruantia eſt actus virtutis fidelitatis. Accedit, quia iuramentum eſt actus virtutis Religionis; ergo maior obligatio concurrit ad ſeruandum ſecretum, ad quod tenetur quis ſub iuramento, quam ad obediendum ſuperiori præcipienti reuelare, cum obedientia non ita ſtrictè obliget; ſicut iuramentum.

His tamen minimè obſtantibus Doctores communiter tenent in tali caſu obligationem habere Reum, vel Teſtem iuridicè interrogatum detegere veritatem. Et Ratio eſt, quia fides ſecreti, & iuramentum non obligant contra ius naturæ, per quod bonum commune præfertur priuato. Eò magis, quia quando quis promittit ſeruare ſecretum ſub iuramento, intelligitur facere ſecundum ius; & conſequenter iuramentum non poteſt obligare Iudicem, quin poſſit ſubditos iuridicè interrogare pro bono communi. Vnde quando quis ſic iuridicè interrogatus reuelat ſecretum, non dicitur Infidelis, neque Periurus. Quod quidem locum habet, quando ſecretum, quod ſub iuramento ſeruare promiſit, eſſet in præiudicium Reipublicæ, aut tertiæ perſonæ. S. Thom. 2. 2. *q.70. art. 1. ad ſecundum*, & Sotus *de tegendo. ſecret. membr.3. q.7. concluſ.4.* vbi docent, quod tunc non obſtante fide, aut iuramento, etiam iniuſſus reuelare tenetur. Excepto caſu, quando ſcit per viam confeſſionis ſacramentalis, quia tunc nullo modo, aut prætextu & ob nullam cauſam, quæcumque illa ſit, etiam ſi vergeret in damnum, & deſtructionem totius Mundi, non deberet, nec teneretur reuelare. S. Tho. *in 4. diſt. 21. q.3. & 2. 2. d. q. 70. art. 1. ad ſecundum & ibid.* Caietan. *in fin.* & Salon. *ibid. concluſ.5.* S. Antonin. *p.2. tit. 1. cap.19. §.7. in fin.* Scot. *in 4. diſt. 21. q.2. §. de iſta quæſtione concluſ.1. & 2.* Syluest. *verb. Teſtis. q.8. verſ. ſecundum*, & Alij communiter.

22 Quando verò delictum ſecretũ non vergeret in damnum alterius, vel in præiudicium Reipublicæ, ſed ſolum in punitionem delinquentis, tunc non teneretur ad reuelandum, ſecundum S. Tho. 2. 2. *d. q.70. ar.1. ad ſecundum & ib.* Bannes *dub.4. ad ſextum*, ac etiã Salon. *ib. concl.5.* Valentia *to.3. diſp.5. quæſt.14. pun.1. in fin.* & Alij.

23 Quæritur ſecundò, an reus, vel teſtis dubitans iuſtè ne, vel iniuſtè Iudex interroget, teneatur veritatem reſpondere?

Reſpondetur affirmatiuè, ſecundum Paludan. *in quarto diſt. 19. q.4. in fin.* Syluest. *verb. inquiſitio 1. q.3. verſ. tertium. & verb. obedientia q.2.* ſiue dubium ſit iuris, ſiuè facti, quia in dubio præſumptio ſtat pro iuſtitia Iudicis, & ſuperioris, & ſic reſpondere debet. Cum præceptum ſuperioris ſit quædam priuata lex; lex autem ſeruanda eſt, quando dubitatur, an iuſta, vel iniuſta ſit, vt conſtat. ergo.

Alij verò, quorum ſententiam libenter amplector, ex rationibus ſubiungendis, contrarium aſſerunt: quia ſcilicet non tenetur reus, aut teſtis reſpondere, niſi quando Iudex iuridicè, & iuſtè procedit. Sed quando prudenter dubius eſt, an iuſtè interroget, non tenetur veritatem ſecretam fateri, quia in dubio melior eſt conditio, & ratio poſſeſſoris. *cap. pro poſſeſſore. de regul. iur. in 6. l. ſi debitor ff. de pignor. & l. Is, qui deſtinauit ff. de rei vendic.* ergo dum dubius eſt reus de iuſtitia Iudicis in rogando, verè manet in poſſeſſione honoris, famæ, & vitæ Et idem dicendum venit de teſte, dum dubitat prudenter de iniuſtitia Iudicis interrogantis, & fauere poteſt potius reo, occultando delictum illius, quam Iudici interroganti cum tali dubio. Quæ tamen doctrina ſanè intelligenda erit, quando inquiritur de crimine, quod non vergit in damnum alicuius publicum vel priuatum, ſed iam præteritum, & commiſſum eſt, iuxta ea, quæ ſupra diximus. Et confirmari poteſt concluſio ex communi regula, quod in dubijs tutior pars eſt eligenda. *cap. Iuuenis de ſponſal. cap. ad audientiam, de homicid. & l. ſi fuerit. §. vlt. ff. de reb. dub.* ſed in caſu noſtro tacere veritatem ſine mendacio, parum, aut nihil habet periculi; è contra verò multum periculi, & damni illam explicare, quia exponitur Vita, Fama, vel Bona Rei. Ergo non tenetur in huiuſmodi dubio veritatem Iudici aperire neque teſtis, neque ipſemet Reus. Accedit, quia ex duobus malis, minus eſt eligendum, nam accidentaliter, & ſecundum quid perplexus inter duo, quorum alterum neceſſariò eſt facturus, & vtrumque arbitratur eſſe peccatum, iuſtè poteſt, & tenetur eligere quod ſibi videtur minus, vt maius euitet. *cap. duo mala diſt.13. cap. ſi aliquid 22. q.4.* D. Thom. 1. 2. *q.19. art.6. ad tertium.* vbi Medin. & Alij.

Sed minus malum eſt non obedire ſuperiori cum tali dubio, an iuſtè interroget, quam vt quis iniuſtè occidatur, & contra Ius: Aut aliquod aliud malum graue patiatur: ergo, &c. Vnde rectè monet Sotus *in d. tract. de tegend. ſecret. membr. 3. q. 2. concl. 2.* quod in huiuſmodi dubijs ſemper conſiderari debet, quod nam ex duobus malis, minus ſit, vt in illud inclinari poſſit.

24 Ex dictis infertur, quid Iuris, quando Iudex dubitat, an iuſtè, vel iniuſtè procedat ad inquirendum, vtrum poſſit interrogare Reum, aut teſtem, vt veritatem fateatur?

Reſpondetur negatiuè, quia cum dubius eſt, an iuſtè inquirat, non poteſt interrogare, nec procedere in cauſa, vt ſupra dictum eſt. Neque Reus reſpondere tenetur. ita cum S. Thom. expreſsè tenet Michael Salon. 2. 2. *q.69. art.1. controu.3. concl.2.* & Domin. Bannes *ibid. art.2. dub.2.*

25 Fallit tamen concluſio ſupra firmata, quando crimen, de quo fit inquiſitio vergit in damnum alterius publicum, vel priuatũ adhuc imminens, & in fieri, nam tunc deponere debet dubium, an iuſtè, vel iniuſtè procedat, & inclinare in fauorem Reipublicæ, & eo caſu Reus, vel teſtis reſpondere tenetur. Hinc fit, quod ſi inquiratur contra aliquem de crimine

crimine hæresis, aut læsæ Maiestatis, & dubius sit Reus, vel testis, ob aliquam rationem, an iuridicè interrogetur, parere, & veritatem dicere debet, etiam si rationes in contrarium sint validiores, & probabiliores. ita Sotus *de tegend. secret. membr. 3. qu. 2. concl. 4.* Michael Salon. 2. 2. *q. 69. art. 2. contr. 3.* Domin. Baunes. *ibid. p. 1. dub. 2.* Nauarr. *in cap. inter verba 11. qu. 3. conclus. 6. corollar. 53. n. 600.* Et ratio huius est, tum quia Iudex ex officio tenetur custodire bonum publicum; tum quia in dubijs, vt supra dictum est, pars illa sequi debet, quæ magis tuta videtur, & quæ minus periculi habet: sed minus periculum, & damnum est, si persona priuata iniustè occidatur, quam si Respublica damnum patiatur; Ergo tam Iudex quam Reus, vel testis in fauorem Reipublicæ, & boni communis potius inclinare debent, quam boni priuati.

26 *Quoad tertium principale*, quomodo scilicet gerere se debeat Iudex in examinandis Reis, notandum erit, quod in hoc dari nequit certa regula, & praxis, sed tantummodo quędam generalis præmonitio, & in communi, qua mediante possit sua prudentia vti Discretus Iudex, attentis qualitatibus personarum, consuetudinibus locorũ, circumstantijs delictorum, & huiusmodi. Et ratio quare certa methodus interrogandi Reos præscribi non potest, est, quia facta, & delicta, super quibus examina fieri accidit, tam diuersa sunt, vt impossibile sit, quod certa ratio, & praxis tradi possit, vt in simili habetur *in l. neque leges*, & ibi Gloss. & DD. *ff. de legib.* Vt autem quisque valeat ex se ipso quamdam particularem, regulam, quando casus euenerit conficere, quædam pauca generalia congeram, quę ex diuersis Doctoribus hausi; & hic in vnum in medium afferam ad publicam commoditatem: vt ex his possit quilibet ex se, quæ ad ipsum pertinent, colligere, prout facti qualitas postulabit. *arg. tex. in l. non omnes, & l. seq. ff. de legib.*

27 Magna si quidem esse debet Iudicis peritia in examine perficiendo: quod examen dicitur constitutum, ex eo quia ferè semper incipi solet à verbo: *Constitus personaliter*, vt ait Chartar. *in Tract. interrogand. Reor. lib. 1. cap. 1. n. 6. & 7.* quem refert Tranquill. Ambrosin. *in suo tract. process. informatiu. lib. 2. n. 3.* & ibi Francisc. Bernardin. *in scholijs*; & Clarus *in Tract. crimin. q. 45. ver. scias autem*. debet enim esse benè ordinatum, clarum, subtiliter accommodatum in interrogatorijs, quibus mediantibus cogantur Rei, vel inuiti veritatem fateri: ne delicta remaneant impunita in graue Reipublicæ præiudicium. Vnde studere debet Iudex diligenter Interrogare, inuoluendo, & circumducendo interrogatoria super circumstantijs, qualitatibus facti, & præsertim super illis, in quibus cognoscit Reos posse tergiuersare, & eludere Curiam inquirentem, etiam antequam illos interroget super facto principali, prout ex infra dicendis apparebit, ad effectum, vt ex interrogatorijs benè, & diligenter dispositis remouere valeat omnes cauillationes, calumnias, falsas negatiuas, subterfugia, & omnia alia obstacula: ac pro bono publico veritatem habere ex eorum proprijs oribus. Et ex his postea facilè dignosci possunt, an veræ, vel falsæ sint eorum defensiones; qui testes sint veri, & qui falsi: aliàs facillimè Rei se defendent, decipiendo Curiam, & subterfugijs vtentes, pœnas patratorum delictorum euadent, in graue communis, & publici boni perniciem. Quod quidem non facilè succedet, si benè, & exactè ordinetur examen, quia velint, nolint, & quodammodo insensibiliter necesse eis erit deuenire ad veritatem dicendam, & delicti confessionem: aut saltem valde difficilè eis succedet, ne in responsionibus sint varij, vel mendaces, aut vacillantes, & sibi ipsis contrarij. Ex quo postea etiam alijs indicijs, aut circumstantijs non existentibus, absque difficultate torqueri possunt.

28 Vt autem certa methodus saltem in genere, & in communi haberi possit, vt diximus, sequendo vestigia præcitatorum DD. ad tria capita reducere nec esse est omnia magis necessaria ad hanc difficillimam interrogandi, & examinandi Reos artem; ad quam etiam Viri aliàs doctissimi peruenire non potuerunt, cum plus valeat propria hominis prudentia, & iudicium à Natura traditum, quam librorum assidua reuolutio; est enim munus difficillimum. Chart. *loc. cit. in præfat. num. 3.* Primum igitur caput erit Persona ipsiusmet Iudicis interrogantis. Secundum Persona Rei examinandi; & Tertium causa, quæritur.

Circa primum est aduertendum, plura debere concurrere ex parte Iudicis.

Et Primò, vt sit plenè instructus, & benè informatus de facto, super quo Reum interrogare voluerit, adhoc, vt possit rectè disponere, & benè ordinare interrogatoria. Et plenam habeat notitiam in dictorum ex processu resultantium. Chartar. *in Tract. interrog. Reor. lib. 2. c. 2. n. 1. & 2.*

Secundò debet Iudex, antequam ad examinandum reum accedat, conscientiam suam rectè, ac religiosè disponere, mundando illam à peccatis; quia sic Deum timebit, & iustitiam amabit, illamque facilè administrare continget, cum Dei gratia illi sic facienti difficilè deficiet. Scacc. *in tract. de iudic. in caus. crimin. ca. 86. num. 4. vers. debet*.

Tertiò perquirere debet veritatem tantum, & in cæteris esse prorsùs indifferens. Chart. *in prac. pract. interrog. reo. lib. 2. c. 1. n. 2. et seqq.* Ipse enim minister iustitiæ, seù ipsius Dei omnipotentis est, qui fons iustitię dicitur, & ab eo omnis iustitia dimanat: & ideo veritatis tantum indagatorem, vt Dei ministrum esse semper recordetur; vt tradit Scapp. *in tract. de iure non script. lib. 5. cap. 122. num. 6.*

Quartò spoliare se debet omni priuata passione, quia si partialitatis nomen dedecet quemlibem honestum virum habere; quantò fortiùs abominabile erit ei, qui Ius dicere debet: Iste enim tenetur esse omnibus communis, sicut est lex, cuius ipse imaginem repræsentat: imò lex animata est, vt dictum est supra. ita Bartol. *in tract. de Gibellin. & Guelf.* Vnde carere debet odio, ira, amore, vel passione aliqua. *cap. quatuor. 11. q. 3. clem. 1. de hæret.* vbi Glos. & Card.

Quintò, nullam habere debet personarum acceptionem, ita vt benigniùs agat cum vno, quam cum alio: vel maiorem rigorem adhibeat contra vnum, quam contra alium: sed ipsos reos æquis oculis respiciat, siuè pauperes, siuè diuites: sint: siuè nobiles, siuè ignobiles; siuè personæ priuatæ, siuè in magistratu, aut dignitate cõstitutæ, tamquam si nullum inter eos discrimen intercederet, quia aliàs non diceretur legis exequutor, cum lex sit omnibus æqualis, sed potiùs legis transgressor Foller. *in Pract. crim. for. sec. p. 1. ver. studeat se ornare bene viuendi mor. n. 4.* & habetur *in l. fin.* vbi Glos. *ff. de diuers. reg.*

Non negatur tamen, vt possit Iudex aliquantò vrbaniùs procedere cum Nobili, quam cum ignobili: & cum habente dignitatem, vel officium, quam cum priuato; nimirum examinando illos non stantes, vt cõmuniter fit, sed sedentes: & verbis lenioribus vtendo: miscendo tamen modestiam cum rigore, & authoritate. Caueat nihilominus excessiuè se gerere erga illos nimia mansuetudine, ne dignitas, & authoritas officij paruipendatur, nimia enim familiaritas contẽptũ parit. *c. quando 86. dist. l. obseruandũ. ff. de offic. pręs. & l. nec quidquam. §. circa ff. de offic. procons.*

Vnde quamuis regulariter quilibet examinari debeat stando, & aperto capite, quando reus examinandus est infimæ conditionis. Si tamen examinari debeat Persona nobilis, officialis, vel in dignitate constituta, aut grauis, istę sedere debent, dum examinantur, & tractandę sunt cum decēti honore, vt tradit Chartar. *in pract. interrog. reo. lib. 2. cap. 3. in princ.* quem allegat. Guazz. *loc. cit. nu. 2.* Est bene verum, quod talis sedere debet in humiliori loco, vt colligitur *ex text. l. 3.* & ibi Bald. *nu. 2. C. vbi senat. vel Clariss. ciuil. vel crim. conu.* Scacc. *in tract. crim. cap. 86 n. 19. in princ.* Et in caussis sanctæ fidei aduertit Pegna. *in Director. Inquisitor. p. 3. comment. 18. §. non erit indecorum.* Idem firmat Salic. *in d. l. 3. in princ.* quoad Barones, Comites, Marchiones, Duces, Principes, & similes, aut Regios officiales, ac alios nobiles, vt sedere debeant in inferiori loco, dum examinantur, quamuis alias in altiori loco sedere deberent, si rei non essent. sequitur Vinc. de Franc. *decis. 138. num. 5. p. 1.* & Pet. Caball. *in quæst. crim. cent. 1. cas. 54. per tot.* & ita seruari in Curia testatur Guazz. *vbi sup. num. 3. circ. fin.*

Sextò, dum reus examinatur, stare debet solutus vinculis, & catenis eo tempore, quo interrogatur, aliàs eius confessio infringi posset, quod fuit extorta metu tormentorum, dum detinebatur in vinculis, & catenis. Afflict. *in constit. Regni. incip. Si damna clandestina. verb. solutus vinculis; et in cōstit. humanitate Nobis n. 50. lib. 2.* quem allegat, & sequitur Foler. *in pract. crim. for. secul. 1. p. 2. partis verb. fiat contestatio litis nu. 1. & 3.* Anton. de Nigr. *super capit. Regni 142. nu. 16.* quos sequitur Guazzin. *defens. 20. cap. 5. num. 1.*

Quod si rei qualitas sit talis, vt de eius viribus, & malis moribus dubitari possit, examinari vtiq; debet ligatus manibus, vel in ferreis compedibus detentus, & nō solutus ne aliquod malum cōmittere possit, prout accidit cuidam Iudici, qui dum reus dixit, se velle quædā ad eius aures dicere secretò, cum proprius accessisset, manus in eum miecit, & illicò iugulauit, hūc casum ex Farinac. referunt Casson. *in controuer. crim. artic. 195.* & Scacc. *dicto cap. 86. num. 66.* & Guazz. *loc. cit. num. 1.* vbi etiam admonet, vt examen fiat in loco, seu cubiculo securo, in quo fenestræ habeant crates ferreas, vel ligneas, ne reus ex eis proijcere se possit, vt accidit annis preteris, in Curia, vbi quidam carceratus se proiecit ex quadā fenestra carcerum fori Capitolini, dum per Iudicem constitueretur.

Septimò, non debet cum reis, regulariter loquendo humilitate quadam agere itaut non ampliùs timeatur: sed seruare maiestatem, ac officij decentiam, & auctoritatem. Chartar. *in sup. citat. pract. lib. 2. capit. 3. num. 7. & 8.* & sic caueat reum precibus oblectare, aut placidè rogare, vt veritatē fateatur, aut illi se humiliare, ne contemnatur. *l. obseruandum præc. ff. de offic. præsid.*

Octauò, in atrocioribus debet se quodāmodo terribilē ostendere reo, dum examen perficit, & vultu truci, quantum fieri poterit, cōparere. *vt habetur in §. talem verò Authent. de mandat. Princip. & d. l. obseruādum.* Non tamen esse debet nimis crudelis, aliàs remoueri posset, sicut si esset nimis negligēs. *l. 1.* & ibi Bart. *ff. de offic. præfect. Vrb.* cū debeat subditos corrigere ex dilectione, non ex odio, *cap. ita. 11. q. 3.* Est bene verū, quod quantò maius est crimen, tantò grauius est vindicandum. *vt in capit. ex multis 1. q. 3.* sed in grauioribus seueritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi. *l. respiciendum, & l. hodie ff. de pœn.* & habere respectum ad id, quod fieri solet. Glos. *in d. l. respiciendum, & l. si finita in princ. ff. de damn. infect.*

Nonò intrepidus esse debet, & non timidus in veritate inquirenda, itaut nec Nobilitas, aut Diuitiæ, vel Potentia Rei: nec Dignitas, aut magistratus ipsius illum retrahat, aut timidiorem reddat. Neque è contrario humilitas, paupertas, aut vilitas personæ reddere illum debet præcipitem, aut temerarium erga illos, cum examinat; sed semper sit idem erga omnes reos, æque ac si essent eiusdem status, gradus, & conditionis, Foller. *vbi supra num. 6.*

Decimò, cauere debet à promissione impunitatis, adhoc vt veritatem fateatur: præsertim quando illam dare, nec voluerit, nec potuerit, quia species quædā proditionis est, à qua omninò Iudices, Deum timentes abstinere debent. De impunitate, an cōcedi expediat, plura cumulāt Menoch. *de arbitrar. Iudic. cas. 337. & consil. 100. num. 189. lib. 1.* Farinac. *de carcer. qu. 29. ferè per tot.* Magalott. *de saluo conducto.* Surd. *decis. 307.* Mysinger. *obseru. 82.* Decian. *consil. 96. vol. 2.* & Scaccia. *vbi sup. cap. 86. numer. 35. cum seqq.* vbi etiam agit an liceat Iudici vti fictionibus, simulationibus, & cautelis in interrogandis reis.

Vndecimò, cum examen incipit Iudex animum suū quietum, & liberum ab omni alia Curia habere debet, relinquendo tunc temporis omnia negotia, vt totaliter vacare possit examini; quod quidem pluribus vicibus perficere potest, semper tamen faciat Rei responsiones per Notarium, seu Actuarium in scriptis redigi. Item obseruare debet, an loquatur pauidè, vel intrepidè; An faciat aliquos motus cum labijs, vel alia parte corporis: An appareat vultu pallido: An trepidet, & similia: quæ omnia similiter scribi faciat. Bart. *in l. de minores §. tormenta. ff. de quæstion.*

29 Et tunc scribere debet sub hac forma: *Dominus Iudex mandauit mihi, vt scriberem, quod dictus N. mutauit colorem in facie, loquitur pauendo, trepidando, variando, uel uacillando et ita mihi uisum fuit*, de quo latè Paris. *in cap. quoniam contra num. 159. de probat.* vbi etiam Abbas, Bald. *in l. presbyteri C. de episc. & cler.* Ex dictis enim sumuntur argumenta indiciorum, vt docet Brun. *in tract. de indic. et tortur. in 9. et ult. part.* Marsil. *in Pract. crim. §. diligenter numer. 74. & 98. & in §. quoniam n. 4. & 27.* Mill. *in Pract. crim. fol. 65. n. 11.* Angel. *de malefic. in uer. fama publica col. antepen. qu. 9.* Est tamen aduertendum, quod pauescere, & mutare colorem in facie, ob timorem imminentis periculi non sunt voluntatis, & arbitrij, sed vi quadam sua interiori naturaliter inserūt se hominibus. Aul. Gell. *Noct. Atticar. lib. 19. ca. 1.* & ideo hæc solum non erunt indicia certa: cum ex pluribus caussis euenire soleant. Simanc. *de catholic. instit. tit. 44. num. 15. uers. deinde*, cum alijs tamen iuncta, inditium præstant.

30 Debet autem examen prima vice, si illud non perficiat, eousque ducere, ut non deueniatur ad indicia proxima, ista enim reseruanda sunt in interrogatorijs, quando examen prosequitur, & perficitur, non quando relinquendum est, quia alias si inchoentur, & postea non perficiatur examen, sed differatur in aliam diem, Reus non sic facile ueritatem fatebitur, sicut forsan faceret, si prosequeretur examen: nam tunc quasi defectus, si nulla detur intermissio interrogationum, & quodammodo illaqueatus existit, ob timorem læsæ conscientiæ, & ueritatem facilius fatetur, maximè si promoueantur circumstantię delicti, quas Reus inficiari nequit, quia tunc nescit se extricare ab interrogatorijs ob pauorem patrati criminis, ut tradunt Pegna *in Director. inquisit.* & Scacc. *ubi sup. c. 86. nu. 44. uers. Duodecimò.* Aliàs si examen non finiatur, & Reus aliquod uerbum audiuerit, ex quo coniecturari possit fuisse indicium contra illum, cum reassumetur examen, cautiùs respondebit, quia

quia nox, quæ intermediat, cum sit cogitationis mater, suppeditabit, insinuabitque illi responsiones captiosas, & æquiuocas. Vnde magnam habere debet patientiam Iudex, vt examen perficiat, cum ad interrogationes peruenerit, in quibus sunt vrgentiora, & proximiora indicia delicti. Neque permittere debet, vt aliquis tunc alloquatur, ne quidem custodes carcerum si possibile fuerit. *DD. cit.*

31 Vndecimò abstinere debet ab interrogatorijs suggestiuis, puta interrogando Reum, an Ipse vulnerauerit Titium, vel ipsum occiderit, & huiusmodi, quia tunc esset potius instruere. Vnde laborare debet quantum potuerit, ne confessio per Reum facta vitio suggestionis laboret; quia fortassis Iudex ipse Reum instruxerit ad sic, vel sic fatendum, & non solum à tali culpa carere debet; verum & à suspitione culpæ. Quod obseruare debet, tam circa personas nominandas, quam circa loca, tempora, causas, qualitates, & circumstantias facti. Aliàs confessio per suggestionem facta, esset nulla, & inualida & consequenter non potuerit ex ea deueniri ad punitionem delicti Chartar. *in supracit. Pract. interrog. Reo lib. 2. cap. 1. num. 54. 68. & 69.* & Alij de quib. *sup. sect. 5. n. 82. & seqq.*

Limitatur tamen conclusio, vt possit Iudex interrogare in specie, quando extarent contra Reum indicia certa, ex quibus clarè, & certò constaret, ipsum commisisse delictum: quia tunc, etiam si per suggestiua interrogatoria veritatem habeat, non propterea confessio diceretur per suggestionem extorta, neque esset inualida, sed ex illa tamquam ritè, & rectè facta ad punitionem deuenire poterit. Chartar. *vbi proxim. numer. 64. & seqq.* Idem firmat Bossius *in d. Pract. crimin. tit. de examin. Reor. num. 12. vers. prosequendo materiam,* & Scacc. *d. tract. de indic. in caus. crim. cap. 86. num. 30.* vbi latè agit de indicijs. & Alex. Stiatich. *in sua prax. iudiciar. cap. 16. num. 2.* vbi ait, quod ad benè interrogandum, non requiruntur leges, & Paragraphi, nec Glosę, sed solum peritia quędam, & iudicium naturale. Est benè verum, quod materia requirit totum hominem, & multos labores ad huiusmodi peritiam interrogandi Reos acquirendam.

32 *Circa secundum*, scilicet personam Rei, aduertendum erit, quod plura etiam consideranda veniunt; quædam enim animum respiciunt, quædam ad corpus pertinent, quædam fortunam tangunt; & quædam conditionem rei afficiunt. Super quibus omnibus fieri debent interrogationes, secundum facti contingentiam; & ex his. Quædam interrogationes sunt substantiales, idest de eo, quod necessariò, & substantialiter probari debet. Quędam sunt coherentiales, puta cum interrogatur de loco, tempore, contestibus, & similibus: Quædam ad cautelam, vt auferatur via subterfugijs, & calumnijs: Quędam verò sunt omninò inutiles, sed aliquando necessariæ, vt præcludatur aditus cauillationibus, vt inquit Bald. *in l. testium C. de testib.* De quibus singulis quędam tantum persunctoriè hic perstringam, vt ex his possit quilibet Iudex tanquam in speculo, quid sibi conueniat seligere, iuxta factorum circumstantias, & personarum qualitates quia Ars interrogandi reos est magnum Chaos; & vnicum tantum verbum, quod respondet Reus, cogebit Iudicem variare interrogationes, quas prius proposuerat in animo, & compelletur quodammodo alias facere ad rei, loci, temporis, delicti, & aliarum circumstantiarum qualitatem accommodatas, cum non semper, imò ferè numquam eadem interrogatio conueniat singulis quibusque reis.

33 Interrogationes igitur, quæ fieri solent Animum Rei respicientes sunt genus familia, consanguinitas, amicitia, honores, & similes, ex quibus sumi possunt interrogatoria, tamquam ex locis topicis, vt puta cuius nationis sit; cuius familiæ, cuius consanguineus, vel affinis; cuius amicus; quam dignitatem habeat, & similia. ista enim aliquando non paruum indicium præbent Iudici super delicto, de quo inquiritur. cum Populi diuersas habeant inclinationes, secundum Clima, in quo sunt; similiter homines alicuius Prouinciæ, vel Ciuitatis, aut Loci particularis mores habent particulares; & sic homines alicuius familiæ, vt passim videtur, habere solent quędam particularia, ad quæ omnes illius familiæ procliues sunt, & sic de reliquis.

Quę verò ad corpus pertinent, sunt ętas, sexus, valetudo, vires, ars, seù professio, & similes & sic interrogari debet Reus, quot annos habeat, & tunc respondere tenetur *l. de ætate ff. de interrogator. action.* Io Mill. *in sua Pract. crim. fol. 65. in glos. vti asserebat. n. 17.* & similiter si expedierit, interrogabitur, quomodo valeat, an consistat viribus, quam artem, seù professionem exerceat, & sic de reliquis.

Quæ fortunam tangunt, sunt opes, paupertas, vita priuata, officia, & similes, & sic interrogari poterit Reus, an sit diues, vel pauper, an viuat vita priuata, vel habeat aliquod officium, & similia.

Quæ tandem conditionem afficiunt, sunt libertas, seruitus, famulatus, & similes; vnde interrogari poterit, quando expedierit, an sit liber, vel seruus; an sit vxoratus, an alicui deseruiat pro famulo, &c.

34 Debet igitur Reus subtilissimè interrogari, præsertim super quolibet indicio singillatim *l. vnius. §. cognitururum ff. de quæstion.* Bald. *in l. custodias. ff. de public. iudic.* nam si in responsionibus reperiatur dixisse mendacium, magna erit contra ipsum præsumptio. *cap. litteras. de præsumpt. & d. l. vnius §. testes.*

Hinc praxis inoleuit, vt in primis interrogetur de nomine, cognomine, ætate, patria, familia, & professione.

Secundò quomodo, qualiter, & qua de causa reperiatur carceratus, vel in Curia.

Tertiò, an coniecturari possit causam suæ carcerationis, vel vocationis ad Curiam.

Quartò, si agatur de homicidio in personam Titij patrato, verbi gratia de mense Martij, sub die 7. anni currentis 1665. interrogabitur, an sciat fuisse commissum aliquod delictum de mense Februarij, Martij, vel Aprilis, vt dicat quod, vbi, quomodo, quando, & à quo, seù à quibus.

Quintò, an cognoscat Titium, & si dixerit occisum fuisse, interrogetur, vt dicat, quomodo cognoscebat, vbi, & quare.

Sextò, an erat ei amicus, vel inimicus, si amicus, qua amicitia coniunctus; si inimicus, qua de causa, & a quanto tempore citra.

Septimò, si dicat fuisse amicum, interrogabitur, an aliquando habuerit cum eo rixam; vel fuerit offensus, vbi, & quomodo, quibus præsentibus; an postea pacificati fuerint, an simul alloquuti, an se inuicem salutauerint, an aliquis sic loquentes, vel salutantes viderit, & quis fuerit.

Octauò, vbi ad præsens reperiatur dictus Titius, quid de illo vociferetur, quis ei talia retulerit, an fuerit aliquis præsens, dum hæc referebat, & vbi, & quando, & qua occasione.

Nonò, an de mense Febrarij ãni currentis erat præsens in Ciuitate, vel in Loco N. vel fuerit absens. Et si dicat fuisse absentem, interrogabitur per quot dies fuerit absens, & vbi fuerit, an solus, vel associatus, cum quo, seù quibus; & cum quo seù quibus ibi cõmoratus fuerit; & cum quo, seù quibus dormiuerit; quis eum viderit in illo loco; cum quibus conuersatus fuerit.

Et

Et si dicat per totum mensem ibi commorasse, interrogabitur, an aliquo die dicti mensis, quo dicit se fuisse absentem, reuersus fuerit in ciuitatem, vel in locum; vel semper ibi steterit.

Decimò, paulatim descendendo ad mensem Martii, & ad tempus delicti commissi, interrogabitur eodem modo, quo supra, miscendo tamen alia interrogatoria, secundum Iudicis prudentiam, cum in hoc vt sæpè dictum est, non possit tradi certa methodus, quia simplex verbum, quod Reus responderit, variare faciet ordinis examen; vt fit in bello, in quo disponitur exercitus vno modo, & post inceptum conflictum, confunditur ordo, secundum occurrentem necessitatem; opus est enim vt dux exercitus aciem dirigat aliquando diuersissimè à primo proposito, ita vt vbi prius pedites collocauerat, equites eis succedere compellatur, vt contra inimicorum pedites prompti esse valeant, & eorum conatus impedire, & è contra eo in loco vbi equites erant, pedites ponere, præter intentionem. Hoc autem in examinandis Reis seruatur, vt ex multiplicitate interrogatoriorum, non aduertat Reus, quem finem habeat Iudex, & sic quasi coactus veritatem delicti, per aliquam circumstantiam, fateri cogatur. Nam, quando reus viderit se interrogari de alio tempore, vel de alijs circumstantijs, quam de his, quæ ad delictum pertinent, & faciunt, facilè recurrit ad fraudulentas responsiones, credendo, quod in illis consistet sua defensio & sic quando descendetur ad tempus verum, & circumstantias delicti, ad quas deueniri debet succintè, & quasi per transennam, non aduertat quodammodo scopum Iudicis interrogantis, cum prius interrogatus de alij posuerit omnes eius defensiones in illis responsionibus. Et tunc suspenso pro tunc illius examine, statim examinentur illi, quos ipse nominauerit, ad finem conuincendi eum de mendacio in aliquo, quod testes contrarium eius, quod ille dixerit, deposuerint. Et aliquo teste dicente, quod Reum non cognoscat per nomen, sed possit esse, vt cognoscat per visum, tunc ponendus erit Reus promiscuè inter multos alios, & interrogabitur testis ibi ductus, quis eorum videatur ille, de quo fuit sermo habitus, ut aduertit Mill. *in sua pract. crim. fol. 65. in gloss. commissus nu. 5. litt B.* & Nos dicemus inferiùs.

Vndecimò, si qualitatem aliquam indiciorum contra ipsum facientium confessus fuerit, tunc in illa erit aliquantulum insistendum, interrogando eum, prout factum postulauerit. An scilicet socios, complices, fautores, auxiliatores aliquos habuerit, & qui illi fuerint. Item quare, quo consilio, qua spe illud fecerit, cur illo modo, potius, quam alio; cur nullo conscio, cur hoc, uel illud non fecerit ante, uel post; an hoc, uel illud de industria, uel casu fecerit, uel non fecerit, & sic de reliquis, de quibus Cicero. *in lib. 2. de inuention.* Petr. Gregor. *in syntax. art. mirabil. lib. 1. c. 3.* Franc. Cason. *in tract. de art. & ration. in criminum causis differendi fol. 16. cum seqq.* Chartar. *in sua pract. interr. reo. lib. 2. cap. 2. num. 1. cum plurib. seqq.*

35 Tandem, quoad Reorum Personam erit aduertendum, quod alio modo interrogandus erit Reus, si sit Persona docta, & alio, si sit persona idiota; nam cum illa, magna adhibenda erit diligentia, utendo modis ualidis, locis topicis, & artificio quodam super indicijs; cum ista uerò utendo simplicibus interrogationibus, & modis communibus; nisi sit Reus solitus delinquere, quia tunc, cum supponatur esse malitiosus, est accuratius examinandus. Et similiter, si sit uerbosus, suspectus, pertinax, nam cum istis erit magis cautè insistendum, & pluribus interrogatorijs, etiam ad rem non facientibus eos fatigandum; puta à tempus esset serenum, uel nebulosum; an locus planus, uel accliuis; an paries de albatus, uel non; an sederet, uel staret; an Testes erant nigræ, uel rubeæ pilaturæ, & similibus superfluis interrogationibus. Si Reus fuerit timidus, plurimum ualebunt minæ ad illum inducendum, ut ueritatem fateatur. Si iracundus, iuuabit illum ad Iram commouere, donec quietem reassumat. Si ambitiosus, conducet illum inflare aliquo modo, qui magis aptus iudicabitur ad eius iactantiam, & ambitionem nutriendam; & sic discurrendum erit per alios, nam non parum utile erit cognoscere naturam Reorum, ut facilius disponi possint per eademmet eorum uitia ad ueritatem fatendam, ut docent Chartar. *ubi sup. nu. 6. cum seqq.* & Cæteri præcit. Blancus *in tract. de iudic.* & Alii.

36 *Circa tertium*, scilicet causam, quæ agitatur, seu delictum, de quo inquiritur, aduertenda quoque erunt plura; & Primò, quod titulus criminis inuestigetur, ut si sit factum homicidium, uidendum erit, an fuerit cum qualitate assassinij; an proditoriè commissum; an accidentaliter; an ad defensionem; an in Ecclesia, & sic de reliquis. Si uerò sit crimen libidinosum, inuestigetur; an fuerit simplex fornificatio; an adulterium, an incestus, an sacrilegium, & sic de cæteris delictis; quia secundum facti contingentiam diuersimodè interrogandus erit Reus, ut possit postea iuxta delicti qualitatem puniri, ut inferiùs suo loco demonstrabo. Quod si aliquod delictum, proprium nomen non habere reperiatur; tunc ad commune stellionatus accommodari potest, quod omnia crimina innominata comprehendit, vt tradit Bols. *in sua pract. crim. tit. de crimine stellionatus.*

Secundò, si delictum proprium nomen habuerit; inspici debet, an graue, vel leue sit; an occultum, vel manifestum, an notorium, vel difficilis probationis; an sit primum delictum, quoad ipsum reum; an soleat idem delictum frequenter committi; an publicum, vel priuatum; an de eo inquiratur ex officio, vel ad instantiam alicuius, an profanum, vel Ecclesiasticum; an dolosum, vel casuale, aut ad defensionem, vel in rixa; an secum deferat exemplum, aut alias consequentias. Petr. Greg. *vbi sup.* & Alij.

Tertiò, an commissum fuerit in senem, vel in puerum; in personam honestam, vel turpem; an in potentem, vel in vilem; an in priuatum, vel in magistratum; an in amicum, vel inimicum; an in coniunctum, vel non coniunctum; an in Clericum, vel in Laicum; an in hominem, vel in fœminam, & huiusmodi.

Quartò, an in foro, aut loco priuato; an in agro, vel in domo; an in loco sacro, vel in prophano, an coram personis grauibus, vel ordinarijs; an coram constitutis in dignitate, vel priuatis.

Quintò, an veneno, vel igne; an gladio, vel archibusio, aut alio armorum genere, an dolosè, & appensatè, vel casualiter; an proditoriè, vel manifestè; an ex inimicitia, vel mediante pecunia; an ad suam, vel aliorum instantiam.

Sextò, an arma sua erant, vel alterius; an vulnera fuerint in capite, vel in alia corporis parte; an eadem arma apud se nunc sint, vel penes quem reperiantur; an fuerit in die festo, vel in alio non feriato; an de mane, vel de sero, & sic de reliquis. DD. *in l. aut facta per illum tex. ff. de pœnis* Cason. *vbi sup. fol. mihi 25. & 26.* Petr. Gregor. *ibid.* & Alij.

37 Ex quibus omnibus sumi possunt interrogationes non parum vrgentes reos ad veritatem fatendam; & similiter colligi potest, quibus in casibus procedendum erit rigorosè, vel placidè; quando simpliciter, & quando cum maiori diligentia; quando expediat ordinem seruare, & quando non; quando deue-

deueniendum sit ad tormenta, & quando non; quando lentè, & quando celeriter in causa procedendum, & sic de reliquis. Est benè verum; quod in prædictis practicandis magna requieitur prudentia in Iudice, nam non omnes causæ sunt eodem modo tractandæ; nec eodem modo inchoandæ, agitandæ, vel finiendæ, secundum quod delictorum atrocitas, personarum qualitas, locorum circumstantia, & similia diuersimodè suadebit, & necessitas requiret; vt docet Chartar. *loc. cit. lib. 2. cap. 2. num.* 10. *& seq. vbi nu.* 40. ait, Interrogatoria concipienda esse clarè, & apertè; & vt singula singulas res complectantur, non plures. Et per illa, quasi per gradus Iudex procedat vsque ad finem, quem à principio proposuerat; cum semper dirigi, & disponi debeant, ad finem perueniendi eò, quò animum direxit, tamquam ad certum scopum, ad quem omnia tela iaciantur. Petr. Gregor. *in syntax. prac. lib. 1. cap. 2. vers. primus itaque.* Calon. *vbi sup. fol.* 28.

Aliquando tamen non per gradus modò erit procedendum: uerum & interrogatoria quædam fieri debent omninò aliena, & diuersa a facto, de quo agitur, & postea paulatim ad factum ipsum deueniendum. Aliquando uerò statim deueniri debet ad factum principale, & non per ambages. Aliquando leguntur in faciem rei testium depositiones, uel ei ostenduntur scripturæ, litteræ, arma, & similia, & aliquando fit confrontatio testium cum eodem Reo, ad effectum conuincendi, ut ueritatem fateatur. Chartar. *ibid. lib. 3. c. 1. num.* 12. Sed in hoc cautè erit procedendum, non publicando nomina testium, uel aliquas scripturarum circumstantias, ne reus instruatur in responsionibus. Chartar. *lib. 4. cap. 1. num.* 94.

38 Aliquando utendum erit coniecturis ex circumstantijs procedentibus, & ex illis formantur interrogatoria; quorum quidem loca topica sumuntur à causis, ab effectibus, a coniunctis; quæ ad coniecturas ualde apta sunt; similiter à uerisimilibus; in quibus coniectura consistit, quorum partes sunt. Personæ, causę, loca, facta, euentus, & rerum natura. Insuper coniectura fit à toto, à partibus, à coniugatis, à notatione, à genere, à forma, à similitudine, à differentia, à simili, à contrario, ab adiunctis, ab accidentibus, à consequentibus, à repugnantibus, à maiori, à minori, à pari, ab auctoritate, & huiusmodi; ex quibus omnibus fieri possunt interrogatoria, ut colligitur ex Ciceron. *in Topicis & in partitionibus oratorijs*; de quibus Nos aliqua inferius digressiuè agemus *section. vnic. post finem operis*

Vtile erit aliquando ad eruendam ueritatem, Reum urgere, ut se disponat illam fateri, quia non est locus tergiuersationi, propter uaria, & quam plura inditia contra ipsum habita, ex quibus Curiæ clarè constat, quomodo res se habeat, & ideo ei nihil proderit negatiua, cum iam ferè conuictus sit. Chartar. *in d. Pract. interrog. re. lib. 2. cap. 2. num.* 77. Hoc tamen faciendum non erit, nisi reuera ita sit, aut adsint inditia magna; cum aliàs esset illum decipere; quod facere nullo modo licet, quia non potest Iudex mendacium dicere ad ueritatem eruendam. Baiard. *ad Clar. q.* 55. *num.* 2. potest tamen aliquando uti fictionibus in interrogationibus, & simulatè procedere. Farinac. *cons.* 83. *num.* 7.

39 Insuper aduertendum erit, quo tempore, & quo loco interrogatoriorum exprimendę sint qualitates, & circumstantię indiciorum, quod totum arbitrio, & prudentiæ Iudicis remittitur. Chartar. *d. lib.* 2. *cap. 1. num.* 68. *in fin.* Non autem omnes simul exprimi debent, sed paulatim, modò unam, modò aliam aperiendo circumstantiam, secundum opportunitatem; interruptè tamen, & intermiscendo cum alijs non necessarijs interrogationibus, ne Reus aduertat; imò & per transennam, ac summis labijs attingendo. Et hoc maximè obseruandum est, si interrogetur de socijs criminum, neminem prorsùs nominando, sed tantum generaliter, ut in praxi constituti mox patebit, quę desumpta est ex *l. 1. §. in causa. vers. qui quæstionem. ff. de quæstion.* aliàs esset interrogatorium suggestiuum, quod omninò uitandum est, ut supradictum fuit, & probatur *in d. §. in causa* & aduertit Iacob. de Beluis. *in Pract. crim. tit. de quæstion. num.* 50. *vers. sextus est.* & Vermilgliol. *cons.* 80. *num.* 3. *& seqq.* nisi extarent clara inditia, quia tunc exprimi possent absque uitio suggestionis. Blanc. *de inditijs nu.* 382. *in fin.* Farinac. *quæst.* 82. *num.* 97. & Alij *sup. citat. num.* 31.

40 *Quoad quartum principale*, nimirum quibus modis arctari possit Reus ad respondendum, si noluerit Iudici interroganti respondere, aduertendum erit, plures esse modos, quibus reus respondere recusans compelli potest; semper tamen ter premoneri debet. Primus modus erit per indictionem mulctæ. *l. 1. §. quid ergo. ff. de vent. inspicien.* Secundus est, per captionem pignorum. *arg. text. in l. debitoribus. ff. de re iudic.* In criminibus ordinarijs, non capitalibus. Tertius est, per torturę incussionem, in criminibus atrocibus, & capitalibus, secundum Ius ciuile, non ut ueritatem criminis fateatur, sed ad eruendam responsionem affirmatiuam, uel negatiuam. Bald. *in l. accusationem col. vlt. C. qui accusar. non poss. num.* 11. *vers. super hoc*, quem sequuntur omnes. Brun. *in tract. de indit. & tortur. q.* 5. *num.* 4. *p.* 2. Capic. *decis.* 145. Foller. *in Pract. crim. for. sæcul. p.* 3. *tertia partis ver. Et si confitebuntur num.* 4. Chartar. *in d. pract. interrog. Reos lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 2. *& seqq.* Clar. *in pract. crim. §. fin. q.* 45. *vers. sed pone*, Caball. *lib.* 5. *c.* 25. & Alij. Quartus modus cogendi est per comminationem pœnę, confessati criminis, uel periurii. Chartar. *vbi sup.* semper tamen, ut dictum est, proceditur ad condemnationem pęnę comminatæ factis prius tribus monitionibus, ut respondeat præcisè, aliàs condemnabitur ad talem, uel talem pœnam, & tunc Ipso perseuerante in contumacia non respondendi, condemnatur ad illam pęnam in mandato comminatam, *iuxta text. in* l. *de ętate §. qui tacuit, & §. seq. ff. de interrogat. action.* & ibi latè Bart. & Alii; Cassan. *in consuetudin. Burgund. tit. lamende de simple resceorisse* §. 7. *fol.* 74. *rubr.* 1. *n.* 1.

Quod quidem intelligi debet in casibus, in quibus respondere tenetur, ut si præcedant inditia, uel semiplena probatio, aut infamia particularis; ut superius dictum est; uel non sit alia causa legitima non respondendi; ut aduertit Foller. *loc. cit.* Clar. & Alii *ibid.* præsertim Chartar. *dict. cap.* 2. *num.* 13.

41 Recusans autem respondere dicitur, non solum ille, qui nihil respondet Iudici legitimè interroganti: uerum etiam, si obscurè respondeat, puta per uerba dubia, uel æquiuoca, aut per verbum: *nescio: non recordor*, & similia *d. l. de ætate §. si cum esset, & §. nihil. interest. ff. de interrog. action.* vbi DD. & notatur per Glos. *in l. certū. ff. de confess.* quia respondere nō dicitur, qui ad interrogata formaliter non respondet. *d.* l. *de ætate §. quod autem, &* l. 2. *§. si quid simpliciter. ff. de verb. obligat.* Vnde verba respōsiua Rei clara, & præcisa esse debent, non cōfusa, & obscura. Chartar. *vbi sup. d. lib.* 3. *c.* 2. *n.* 3. *et seqq.* Boss. *de respōsion. à Reo facien. n.* 5. & Alij.

42 Sed quæritur, quid agendum, si Reus vna vice super aliquo interrogatus præcisè respondit; sed in progressu examinis iterum interrogatus de eodem, respondet se referre ad iam dicta, & nihil aliud respondere vult, an tali casu cogi possit ad denuò præcisè respondendum?

Respon-

Respondetur, hoc arbitrio Iudicis esse remittendum, consideratis circumstantijs, nam si Reus sit suspectus de falsitate, erit omninò cogendus, vt iterum præcisè respondeat, præsertim si sit Instigator, vel fiscalis; qui talem faciat instantiam. Chartar. *d. cap. 2. nu. 83. cum seqq.* plenè Scaccia. *in d. tract. de iudic. in caus. crim. cap. 86. n. 47. vers. sed quid dicendũ, & ibid.* Muscatel. *in addit. nu.* 48. Osasc. *decis. Pedemont.* 128. *nu.* 1. & 7.

43 Quod si Reus petierit, vt ei legatur depositio aliàs facta, legi debet, si ita Iudici expedire videbitur; cum in hoc plurimum valeat eius arbitrium, iuxta facti contingentias. Honded. *cons.* 103. *nu.* 31. *& seq.* Muscatel. *ad Scacc. d. cap.* 86. *num.* 48. Vulpell. *cons.* 34. *num.* 9. Gaill. *lib.* 1. *obseru. c.* 104. *num.* 5 *cum seqq.*

44 Quæritur secundò, an Iudex teneatur concedere reo terminum ad respondendum, si illum petierit, vt fit in ciuilibus causis, in quibus datur dilatio ad respondendum, an velit cedere, vel contendere.

Respondetur negatiuè, quia in causis criminalibus tenetur reus statim respondere, cum agatur de facto proprio, & sic concedi non debet terminus ad deliberandum, prout fit in ciuilibus, in quibus multoties agitur de facto alieno, puta quando conuenitur quis, vt hæres, vt procurator, & huiusmodi. ita Bald. *in l. cum falsum num.* 2. *ff. de acquir. hæred.* August. *ad Angel. de malefic. in ver. comparuerunt dicti inquisiti, & confitentur totum n.* 6. vbi de communi DD. sententia testatur, Salicet. *in Auth. offeratur num.* 6. *& Castrens. n.* 5. *&* 11. *C. de lit. contest.* Amad. *de syndic. num.* 184. Practic. Corrad. *fol.* 32. *post num.* 5. Anton. Scapa. *lib.* 5 *iuris non scripti ca.* 66. Quidquid in contrarium asserat Alexand. *in l.* 1. *in princ. nu.* 6. *ff. de eodem.* quamuis dicat magis communem opinionem esse; cum aliter seruetur de consuetudine, vt testatur Conrad. *in sua Pract. fol.* 31. *post num* 5. *& fol.* 280. *nu.* 2.

45 *Quoad quintum principale*, quæ scilicet necessaria sint in interrogationibus faciendis, aduertendum erit, quod plura requiruntur. Primò, vt examen fiat ãtequam formentur, & dentur ipsi reo capitula, aliàs non valeret inquisitio, si procederetur per illam. *vt in cap. qualiter vers. debet igitur. de accusat.* Angel. *de malefic. ver. Hæc est quadã iquisitio. col.* 8. *vers. requiritur etiã.*

Secundò inscriptis redigenda sunt interrogatoria, quæ reo à Iudice fiunt, per Notarium, seù Actuarium Curiæ, quæ quidem fieri solent latino sermone, sed responsiones Rei scribendę similiter sunt, sed in ea propria lingua, qua respondet; vulgari scilicet Italica, Hispanica, Gallica, uel simili; iuxta Regionis consuetudinem. Quod si examinandus, fuerit persona idiota, explicanda sunt quælibet interrogatoria lingua vernacula; ad effectum, ut respondere ualeat; sed ipsa explicatio uulgaris non scribitur, cum iam scripta sit latinè. Responsiones autem, quę per reum fiunt, scribendæ sunt punctualiter, prout per ipsum dantur; ut aduertit Chartar. *in d. pract. interrog. Re. lib.* 2. *cap.* 3. *nu.* 22. Exempli gratia: *Interrogatus quomodo hic reperiatur; & an sciat causam præsentis examinis, vel saltem præsumere possit.* Totum id scribitur per Notarium; quo facto; per Iudicem vulgari sermone explicatur reo sic: *Vi si domanda, come vi trouate quà, e se sapete la caggione del presente esame, ò almeno se ve la potete imaginare.* Et hoc non scribatur: sed benè quod respondet, puta: *Respondit. Mi trouo quà, perche V. S. Reuerendiss. m'hà fatto chiamare dalle carceri, e ui sono stato condotto dal carceriero. Io non sò, nè posso imaginarmi perche causa mi voglia esaminare, &c.*

Quòd si reus dixerit, vel præsumpserit causam sui examinis, & carcerationis. Tunc interrogabitur denuò, ut illam naret, uel quomodo ipsam præsumat, & scribuntur omnia, quæ respondet.

Tertiò, in principio constituti, seù examinis exprimi debet tempus, & locus, in quo examen fit. Nomen, & officium Iudicis examinantis, ac Notarij, seù Actuarij scribentis, & Promotoris fiscalis, siuè alterius pro eo substituti. Nomen, cognomen, ętas, pater, & patria eiusdem rei constituti, & delatio iuramenti. Chartar. *vbi sup. à num.* 6. *vsque ad* 22. & Alij.

46 Quartò præstari ei debet iuramentum de ueritate dicenda, quod quidem defertur tacto pectore, si sit Clericus. Glo. *in cap. vt circa. de elect. in* 6. vel tactis scripturis, si laicus, vt aliàs supradictum est, & de eo facienda est mentio in constituto, vt inferiùs videbitur; & quod sit deferendum iuramẽtum predictum, tradit Bart. *in l. inter omnes. §. rectè in fin. ff. de furt. & in l.* 1. *post num.* 6. *C. de iuram. calumn.* vbi etiam Bald. *nu.* 8. Marsil. *in l. quæstionis habendæ num.* 72. *ff. de quæstion.* August. *ad Angel. de malefic. in verb. comparuerunt, & confitentur totum post nu.* 13. Conrad. *in Pract. fol.* 280. *in princ.* Bertrand. *cons.* 321. *num.* 3 *in fin. lib.* 3. *in* 1. *parte*, Gomes. *in cap.* 1. *delictorum. num.* 65. & Alij, qui dicunt sic seruari ferè vbique de consuetudine, maximè in Italia, vt dicit Bart. *vbi sup.* quamuis in Francia aliter seruetur, vt refert de consuetudine Marcus. *dec.* 674.

47 Sed quid iuris, si reus in ipso examine falsum dixerit, num tamquam periurus puniri possit?

Respondetur cum distinctione: aut quæritur de punitione in foro fori: aut in foro conscientiæ. In primo casu non venit puniendus. In secundo verò peccat mortaliter, & sic Deum sustinebit vltorem. ita Alexand. *in apost. ad Bart. in l.* 1. *sub num.* 1. *ff. de bon. eor.* quem in hoc omnes sequuntur, vt ait Berous. *q.* 134. *num.* 3. Bossius *in tit. de periur. num.* 3. Quod autem limitatur, quando Iudex dixerit, vt veritatem fateatur, sub aliqua pœna, & ipse respondit; nam si postea conuincatur de mendacio, tenetur ad pęnam comminatam. Bald. *in l. Ius alimentorum. ff. vbi pupil. educar. deb.* videtur tamen Baldus in vltima solutione contrarij certo modo conclusionem declarare, quem propterea vide, si casus occurret, cum Nos multum breuitati consulamus, quantum possumus. Bene verum est, quod si reus conuincatur de mendacio, cum sit maximum indicium, potest absque dubio torqueri, secundum Bart. *in l. fin. num.* 3. *ff. de quæstion.* & ita hodie seruari in practica testatur Par. de Put. *in tract. syndic. fol.* 441. *post num.* 4. Grammat. *cons.* 5. *num.* 5. Bos. *in tit. de indic. num.* 36. *& seqq.* Nouell. *in tract. ad defensam. fol.* 15. *post. nu.* 5. vbi de communi testatur. Quidam verò Alij contrarium asserunt, quod scilicet mendacium solum non sit sufficiens indicium ad torturam, sed tantummodo suspicio quædam ex ipso oriatur, quæ iuncta cum aliis est sufficiens ad torquendam. ita Carer. *in sua Pract. fol.* 95. *num.* 119. vbi dicit esse communem DD. sententiam, & Grammat. *in Vot.* 30. *nu.* 15. *in fin.* Esse tamen hoc Iudicis arbitrio remittendum, attentis qualitatibus personę, & rei, super qua est mendacium tenet Clar. *in pract. crim. §. fin. q.* 21. *vers. mendacium in fin.* & Alii, quibus ego magis adhæreo, quia hodie arbitrium Iudicis longè, latèq; diffunditur; nam totum id, quod in Iure definitum non est, arbitrio Iudicis relinquitur. *l.* 1. *ff. de iur. deliber. l. in venditione. ff. de bon. auctor. Iudic. possid. cap. de causis. §.* 1. *de offic. deleg.* Menoch. *de arbitrar. lib.* 1. *in proœm. num.* 5. *& q.* 14. *num.* 3. *cum seqq.* Neuizan. *in Sylua nuptial. lib.* 5. *num.* 74. Corras. *lib.* 4. *miscell. cap.* 12. *num.* 5. *cum seqq.* Monet. *de distribut. quotid. p.* 3. *q.* 10 *num.* 4. 5. *& 7.*

48 Quintò, si occurrat examinari reum, cuius nomen adhuc ignoratur, in principio constituti describitur persona per signa, puta: *Die tali, &c. Constitutus quidam homo ætatis suæ annorum tot in circa, vt ex eius aspectu apparet, cum quadam cicatrice in facie à parte* dex-

dextera, capillis nigris, indutus infrascriptis vestimentis, videlicet, & describantur vestimenta, vt infertius latius dicemus. Deinde interrogabitur, vt supra quomodo hic reperiatur; an sciat, vel præsumere possit causam suæ carcerationis, & præsentis examinis. Quomodo vocetur, &c.scilicet de patre, patria, & exercitio. Quæ quidem interrogatoria solent ferè semper esse eadem in quolibet constituto.

Postea prosequantur interrogatoria de tempore, quo captus fuit, & in quo loco; a quo, an solus, vel cum Alijs, & tunc dicat, qui fuerint. An esset armatus, vel inermis tempore suæ carcerationis; & quæ arma; vel alia bona habebbat. Vbi habitet. Cum quibus versetur. An aliàs fuerit inquisitus, vel carceratus; qua de causa; quoties; in quo loco; & de quo tempore. Et tunc eo affirmante interrogetur, quomodo è carceribus exiuerit, an liberatus, vel condemnatus. Quomodo nunc viuat, an de proprio, vel de alieno, an sit dines, vel pauper, & huiusmodi; quæ deseruire possunt pro principio examinis, & quamuis sint interrogatoria generalia, possunt tamen diuersa indicia ex responsionibus oriri. Chartar.*loc.cit.lib.3. cap.1.num.40.& 50.*

Deinde deueniendum est paulatim ad indicia particularia, permiscendo interrogatoria non necessaria, ne reus aduertat. Exempli gratia si contra reum sit indicium de minis habitis contra Titium, quem postea occidit; non erit statim, & clarè de eis interrogandus: sed per ambages, & circuitu quodam ad illas deueniendum erit, ita confundendo, & intermiscendo interrogatoria, vt nullo pacto reus aduertere possit, verbi gratia.

Interrogatus, an cognoscat Sempronium de tali loco. A quanto tempore citra: quæ fuerit causa cognitionis. An cum eo habuerit vnquam aliquid agendum. An cum illo habeat litem: de qua re, à quanto tempore citra; coram quo Iudice; an in lite sit Actor, vel Reus. Et si dicat esse Reum, interrogetur, an ægrè ferat fuisse à dicto Sempronio sibi motam prædictam litem. Cur sic ægrè tulerit. An de illa sermonem habuerit cum aliquo: cum quo, seù quibus; qui sermones fuerint: quare; quæ verba dixerit; quot vicibus; in quibus locis.

Et tunc si negauerit, interrogetur, an cognoscat Caium: à quanto tempore citra. An vnquam In eius domo fuerit; de quo tempore, quot vicibus; an solus, vel cum alijs, & qui, quo tempore, quo die. An in domo eiusdem comederit: an alii interfuerint. Quos sermones habuerint inter comedendum: quæ verba dixerit. An de Sempronio, Caio, Titio, Martino, vel Ioanne facta fuerit mentio: qua occasione, quis fuerit primus de eo ad loquendum. An super lite, quam cum Sempronio, vel Titio habet, fuerit sermo habitus; & quis. An ipse dixerit aliquod verbum iniuriosum, vel offensiuum contra dictum Titium, seu Sempronium, cum quo litem habet: an contra ipsū minatus fuerit. Et quæ fuerint minæ. An cum animo illas adimplendi; an aliquando ex causa dictæ litis rixatus cum eo fuerit, vbi, quando: & coram quo, seu quibus, & sic de reliquis, prout facti contingentia postulabit, variatis variandis: cum hæc generalia præcepta deseruiant solum pro exemplo in genere, non pro regula particulari in omnibus indiciis, & criminibus necessariò obseruanda. de quibus plenè agitur per Chartar. *vbi sup.lib.3. cap.3. per tot.*& Alios DD.Criminalistas.

49 Quam quidem regulam obseruare poterit Iudex, cum interrogare habeat reum super testibus contra eum examinatis: à longe interrogando, an habeat inimicitiam, odium, & maleuolentiam cum aliqua persona, nam tunc, aut respondet negatiuè, aut affirmatiuè; si negatiuè, iam non poterit opponere exceptionem inimicitiæ, *iuxta text. in cap. solita de maiorit.& obed.& l. Iulianus. ff. de legat.* 2. & aduertit Natta.*consil.*342.*n.*8.sed Scaccia *vbi sup.d.cap.*86.*num.*52. dicit adhuc posse reum opponere. Si verò responderit affirmatiuè, tunc interrogandus erit à longè quis; vel qui sit, vel sint illi, quibus cum inimicitiam habet, vel odium, aut maleuolentiam, ex qua causa, à quanto tempore citra, quis talem inimicitiam sciat; an aliquando rixati fuerint simul; an fuerint postea reconciliati; & similibus. Postea interrogandus erit in genere, an cognoscat Titium, Meuium, Caium, Sempronium, &c.& inter illos promiscuè nominet testes examinatos, modò vnum, modò alium; deinde subdat alia interrogatoria, incipiendo à Titio, qui non est testis, & sic de aliis interrogando, an dictus Titius sit ei amicus, vel inimicus; an sit apud illum in conceptu boni, vel mali viri, & tunc secundum illud, quod respondet, subiungitur aliud interrogatorium; & sic fit de omnibus, ea tamen atte, vt aduertere minimè possit, qui sint, vel non sint testes contra ipsum Reum examinati; quia tunc si approbauerit Testes nominatos pro bonis, non erit illi tam facile postea reprobare, & exceptiones contra eos opponere, vt colligitur ex his, quæ tradit Quintilian. *lib.*5. *orat.instit.c.*12.

50 Sextò erit maximè aduertendum, quod quando in progressu examinis, loco verbi: *Interrogatus, etc.* dicitur: *Et Domino dicente.* Vel *Domino replicante:* Vel *Domino subiungente:* Vel *cum Dominus sibi diceret:* Vel *& sibi per Dominum dicto;* siuè *replicato.* Et huiusmodi, vt passim fieri solet, semper extendatue in scriptis totum interrogatorium, quòd fit, exempli grat. *Et Domino dicente, vt ipse constitutus totam facti seriem recenseat. Respondit. Il fatto passa cosi, &c.* Alioquin, si non extendatur interrogatorium, sed simpliciter dicatur. *Et opportunè interrogatus.* Vel: *Ad opportunam Domini interrogationem:* Vel: *Ad aliam interrogationem dixit:* Vel *subdens interrogatus*, & similibus modis interrogandi fieri solitis pro maiori breuitate vtatur, explicando vulgariter oretenus eidem Reo totum illud, quod quæritur, non tamen illo in scriptis redacto, non euitabitur tunc vitium suggestionis, vel saltem suspitio illius, & sic daretur aditus reo, vt in defensionibus posset contra examen aliquid opponere: Ideo raro dicti modi interrogandi adhibendi sunt; imò melius est, si numquam adhibeantur; vel saltem aliquando, & ex causa in casu supplendi responsionem iam factam, vel vt illam declaret, aliàs Iudex qui talibus modis interrogandi pluriès vtetur, ignorantiæ, inertiæ, aut malitiæ notam necessario apud Doctos, & peritos Iureconsultos incurret, vt colligitur ex traditis per Chartar.*in præc. pract. lib.* 3. *cap.* 3. *nu.* 22. *&* 27.

51 Septimò aduertendum erit, quod si reus interrogatus super aliquo indicio, vel de facto principali, vel alio quocumq; modo, veritatem fateri velle dixerit, tunc illicò interrogabitur, vt illam per ordinem recenseat, mandando Notario, vt diligenter scribat omnia, quę dixerit; & similiter, si ipso reo non aduertente veritatem fateatur super inditijs per Curiam habitis. Et vtroque casu, cum Reus fateri cęperit, numquam dimittendum, aut interrumpendum erit examen, donec omnia fassus fuerit, quę requiruntur, non obstantibus somno, prandio, cęna, vel aliis rebus imminentibus. Imò aduerti debet, ne cum inceperit fateri, & iam prosequitur, interrumpatur aliis interrogatoriis, ne dētur illi occasio se abstinendi à confessione iam incepta; cum unicum simplex uerbū suffi-

sufficiens sit ad consilium diuersum reassumendum, & ad reuocandum primum propositum confitendi. Ratio est, quia ut ait Chartar. *ubi sup. lib. 2. cap. 2. num. 20.* inter os, & offam multa contingere possunt; & ut dicit Scaccia *d. cap. 86. in tract. de iudic. in cr. num. 31. vers. quinto.* multa cadunt inter calicem, & suprema labia. Visum est enim experientia ipsa rerum magistra, quod multoties per momentum temporis interpositum ob aliquam præcisam necessitatem; uel ob unicum uerbum interpositum, Quidam Rei consilium mutauerunt, & amplius confessi non sunt, quod prius acceperant, Ideo tunc patienter audiendi sunt sine interruptione, aut dilatione aliqua.

52 Octauò curandum erit, ut in fine constituti, seu examinis iniungatur ipsi reo ut se subscribat propria manu, si scribere sciat; alias si sit idiota, qui scribere ignoret, ut signum Crucis propria manu apponat, prout inferius exemplificabitur. Quæ quidem subscriptio operatur mirabilem effectum, ut ea omnia, quæ ipse reus deposuit, pro ueris, & ab ipsomet dictis habeantur; quia subscribens consentire uidetur omnibus his, quę in scriptura, quam subscribit, continentur; & si in aliquo ipsorum, quæ dixit, deceptum fuisse, uel non legisse, aut notitiam non habuisse allegauerit, deberet ipse totum probare tum alias præsumatur, quod legerit, & notitiam habuerit, imò potest de falso puniri Clar. *in pract. crim. §. fin. q. 53. vers. quintus est casus.* Et idem operabitur signum Crucis factum per hominem illitteratum scribere nescientem, ut notat Io. de Amic. *consil. 13. num. 6.* Et quamuis dicta subscriptio, uel crucis signi appositio superflua esse uideantur, quia Iudici, & Notario creditur. Clar. *vbi proximè*, Alexander. *consil. 147. num. 4. lib. 2.* Ruin. *cons. 193. num. 1. lib. 2.* attamen melius erit, si illa apponantur, ob prædictas rationes; tanto magis, quod maiorem habebit fidem, & probationem faciet examen à reo sic firmatum, vt dictum est.

53 Tandem non erit inutile aduertere Iudicem, vt si officium suum in examinandis reis rectè, & cum omnium peritorum artis laude, & applausu exequi voluerit, in vltimo constituto, ante finem, vel in quolibet alio, ante conclusionem illius in vltimis interrogatorijs Epilogum faciat omnium indiciorum, coniecturarum, & præsumptionum, ac probationum, & iurium pro Fisco facientium; tam eorum, quę in actis deducta fuerunt, quam eorum, quæ in ipso examine per responsiones reorum acquisita sunt. Ipse namque Epilogus, si reus, qui examinatur, negauerit, vires incredibiles dictu habet ad confundendum illum in negatiua perseuerantem; & ad veritatem fatendam disponendum, præsertim in fine vltimi constituti, quo tempore defatigari debet, & vrgeri, ac rogi interrogationibus proximioribus, & claris super indicijs contra ipsum facientibus, cum iam prius super ipsis fuerit aliquo modo congressum. Chartar. *loc. cit. dict. lib. 3. cap. 1. num. 56.* Cuius formam inferius afferemus.

54 Sed quæritur modò, an possit reus respondere per verbum: *Credo, uel nescio?*

Respondetur negatiuè, tenetur enim respondere per uerbum ueritatis, uel simpliciter, & absolutè affirmatiuè; uel negatiuè; ut notat Bartol. *in l. marcellus. ff. rer. amotar.* & Angel. *de malefic. in verb. comparent. dicti inquisiti, & negant totum in princ.*

55 Quæritur secundo, an in causis criminalibus fiat litis contestatio?

Respondetur affirmatiuè. Non tamen seruata solemnitate, vt in causis ciuilibus, sed solum per interrogationem Iudicis, & responsionem rei inducitur litis contestatio, etiam quod procedatur per accusationem, & Accusator non sit præsens. Bart. *in l. si qui reus num. 4. ff. de public. iudic.* quem sequitur Angel. *& ibi Add. in d. tr. de malefic. in verb. Hæc est quædā inquisitio sub num. 67.* & ita in practica seruari dicit Bald. *in l. 1. num. 35. C. qui accus. non poss.* & Clar. *vbi sup. q. 45. vers. & in primis quæro*, latè Farinac. *in Prax. crimin. tit. de inquisitione q. 10. nu. 55. fol. mihi 119.* de quo vid. quæ dix. *sup. sect. 2. num. 30.*

Benè verum est, quod in aliquibus Curijs Ecclesiasticis aliter proceditur, quoad litis contestationem, quando adest accusator, & aliter quando agitur per viam inquisitionis. Primò enim casu, si agatur per viam accusationis, citari solet reus ad contestandam litem super accusatione, si fuerit in fortijs Curiæ, & tunc de plano proceditur ad illam. Si verò non fuerit in fortijs Curiæ, citatur prima vice simpliciter domi ad contestandam litem, & si non compareat, citatur secundo ad contestandum ad primam diem, sine aliqua pœna. Tertiò citatur ad primam sub pœna excommunicationis. Et tunc eo non comparente citatur quartò ad contestandam litem ad primam diem; alias ad videndum se excommunicatum declarari, & ita seruari in Romana Curia refert Vestrius *in suo Pract. lib. 5. tit. de termin. obseruan. in caus.* Quòd si comparuerit, interrogatur super tenore accusationis, & tunc fit litis contestatio. Quando verò proceditur per viam inquisitionis, non fiunt dictæ citationes ad contestandam litem, quia non est persona, cum qua contestari lis possit, sed benè fit alius actus æquiualens litis contestationi, scilicet responsio rei super inquisitione, dum per Iudicem examinatur, ut in casu nostro. ita Abb. *in cap. veritatis. de dol. & contum. per illum text.* ubi Gloss. *in verb. probatum.*

56 Et est aduertendum, quod in iudicio inquisitionis diuersimodè etiam proceditur, quoad alios terminos in criminalibus; nam in quibusdam Curijs proceditur summariè, secundum stylum Romanæ Curiæ; & sic dantur solum quatuor termini. Quorum.

Primus est, ad articulandum, qui datur Promotori Fiscali, postquam reus examinatus fuerit, & in ipso Promotor formare solet articulos, qui in criminalibus vocantur capitula per Criminalistas.

Secundus terminus est ille, qui datur Reo, postquam Promotor præsentauerit articulos, seu capitula, ad dicendum contra ipsos; & si petierit copiam illorum, danda erit, & in eo termino opponere poterit omnes exceptiones, quas voluerit, & sibi expedire iudicauerit. Et uice versa in eodem termino petere potest Promotor Fiscalis, quod super illis examinetur Reus, & sic fit quidam actus similis contestationi litis. Et similiter poterit Promotor adducere nouos testes ad probandum articulos, & reus è contrario ad faciendum suas defensiones. Et in eodem Promotor repetere facit testes, contra reum examinatos ad Curiæ informationem, citato ipsomet Reo, ut legitimetur processus informatiuus criminalis, quæ legitimatio regulariter quinq; modis fit. Primò, per repetitionem testium. Secundò, per confrontationem. Tertiò, per declarationem. Quartò, per confessionem ueram: & Quintò, per confessionem fictam, idest per contumaciam, de quibus omnibus fusè agit post Baldum, Chartarium, Bossium, Brunum, Clarum, Farinacium, Ioan. Zuffus. *in suo tract. de criminalis processus legitimatione lib. 3. rubr. de mod. legitim. proc. informatiu. q. 97. cum omnib. seqq.* & Nos suis proprijs locis *per tot. Tract. crimin.*

Tertius est terminus publicationis in causa, more solito, sicut in ciuilibus.

Et quartus est ille, qui datur communis, tam Reo, quam Promotori, ad producendum omnia iura, & pro-

& probationes: quibus productis ab vtraque, siuè ab altera parte, dari solet alter terminus ex æquitate, & stylo Curiæ, ad dicendum contra producta. Et isti termini, sicut sunt substantiales in Alma Vrbe: sic sunt illis Curijs, in quibus seruatur idem stylus.

57 In quibusdam verò alijs Curijs ecclesiasticis, præsertim in Regno, in quibus seruatur idem stylus, qui seruari solet in Curijs sæcularibus. Cum agitur per viam Inquisitinnis, examinato Reo, formantur Capitula, & super illis interrogato, fit actus litis contestationis; & datur terminus Fisco ad impinguandũ, & pinguius probandum, & Reo ad se defendendum. Qui ordo seruari solet, etiam in iudicio accusationis paucis quibusdam mutatis, vel additis, secundum occurrentiam. In iudicio autem accusatioois diuersimodè proceditur in Vrbe, & in Curijs Vrbis stylum sectantibus. Prnpterea in sequentibus breuiter agemus de omnibus terminis seruari solitis in Iudicijs criminalibus, adhoc vt quilibet Vicarius, siuè alius Iudex notitiam quamdam in vniuersali habeat omnium necessariorum pro rectè agitandis causis criminalibus, iuxta propriũ stylum Curiæ, vbi ius dicit.

PRAX. PROCESSVS.

58 Absolutis his, quæ ad Theoriam Practicam magis necessaria dux, deuenio ad Praxim formandi processum, secundum institutum vsque modo per me in superioribus obseruatum. Ideo ad Tyronum instructionem subiungam formam interrogandi in cõmuni, quæ deseruiet pro exemplo, saltem in primis interrogatorijs, quæ ferè semper, vt superiùs dixi, eadem esse solent, vt in reliquis postea sua propria prudentia, & ingenij acumine quilibet vti valeat, secundũ facti contingentiam, & iuxta criminum diuersitatem, mutatis mutandis. Forma igitur examinandi reos solet esse, vt sequitur, vel huic similis, videlicet.

Forma primi constituti, seù examinis Rei.

Die etc. mensis. &c. anni, etc. in loco N.

Constitutus personaliter in Camera Custodis carcerum, siuè in Camera tali Palatij Episcopalis N. *coram Perillustri, & Reuerendiss. D. Vicario Generali* N. *Meque, &c. Assistēte D.* N. *Promotore Fiscali Episcopalis Curiæ, siue* Curiæ N. *Titius filius Sempronij de Sempronijs Ciuitatis,* seù *Terræ* N. *ætatis suæ annorum tot..... in circa principalis in se, testis uerò, quoad alios, qui delato sibi iuramento ueritatis dicēdæ super quibus interrogabitur, prout tactis, &c.* Vel *tacto pectore,* si sit Clericus *Iurauit, fuit per eumdem Dominum Generalem Vicarium.* Vel per Dominus Gubernatorem, &c.

Interrogatus, *quomodo hic reperiatur?*

Respondit; *Signore mi trouo quà, perche essendo carcerato in questi carceri Vescouali,* N. *carceriero m'hà chiamato, e condotto quà auanti V.S. Reuerendiss.*

Interrog. *an sciat, uel presumat causam suæ carcerationis, & præsentis examinis.*

Resp. *io non sò, nè mi posso imaginare perche causa io sia stato preso carcerato; & adesso V.S. Reuerendiss. uoglia esaminarmi.*

Interrog. *in quo loco, quando, & à quibus carceratus fuit.*

Resp. *Fui preso nella casa mia, Mercordì passato uerso li 19. hore, da* N. *Barigello di questa Corte con li suoi compagni.*

Interrog. *Quando sic captus fuit, erat solus, uel associatus.*

Resp. *Quando fui preso era presente in casa mia* N. N. *&* N. Si vero dicat fuisse solum.

Interrog. *An paulò ante carcerationem erat solus, uel associatus.*

Resp. *Erano stati alcuni Amici poco prima in detta mia casa.*

Et Domino dicente, ut exprimat nomina, & cognomina eorum, cum quibus erat associatus, & bene aduertat dicere ueritatem.

Resp. *Erano.* N. *de* N. N. *de* N. *&* N. *de* N.

Interrogatus, *Quare prædicti omnes reperiebantur in sua domo sic simul iuncti: & quod negotium habebãt.*

Resp. *Questi tali son miei antichi amici, e così uengono di continuo à casa mia per passar il tēpo, come suol farsi frà amici, e non si trattaua di negotio particolare.*

Interrog. *ut dicat cum quibus Alijs solitus erat conuersari, ante eius capturam.*

Resp. *Oltre li sopranominati, sono miei amici li tali, e tali, con i quali prattico allo spesso nella Bottega tale, & alle uolte io nado in casa loro, e loro uengono à casa mia.*

Interrog. *An tempore suæ capturæ fuerint penes se reperta aliqua bona, seù arma, & quæ.*

Resp. *Quando mi presero carcerato, haueuo adosso alcune scritture, e le tali, e tali robbe: e non haueuo arme alcuna.*

Interrog. *Quare dictas scripturas, et litteras occultare uoluit.*

Resp. *Acciò li Sbirri non uedessero li fatti miei.*

Interrog. *Quare uoluit pecuniam birruarijs dare, ut prædictas litteras ei restituerent.*

Resp. *Non è uero ch'io habbia uoluto dar danari alli Sbirri, acciò mi hauessero restituito le lettere, questa è una bugia.*

Interrog. *ubi fuerit die præcedenti, & tota hebdomada ante eius capturam.*

Resp. *Il giorno auãti ero stato in Città, mà alcuni giorni prima ero stato nella Terra* N *per alcuni miei affari.*

Interrog. *Vt dicat quis eum ibi uiderit, in domo cuius habitauerit, cum quo dormiuerit, ã sit solitus eò alijs uicibus ire, & ad quid peragendum.*

Resp. *Quando parcini il giorno tale, mi uidde il tale, e tale, mentre stauo là m' hà uisto il tale; e tale; son stato in casa del tale; hò dormito solo: Là son solito d'andarci allo spesso per essigere le mie entrade, &c.*

Interrog. *quò prætendebat ire die sequenti, si captus non fuisset, & ad quid agendum.*

Resp. *haueuo in mente d'andare alla mia massaria, per vedere le mie robbe.*

Interrog. *vt dicat, an alias fuerit inquisitus, processatus, vel carceratus, qua de causa; quoties; In quo loco; De quo tempore; & sub quo Iudice.*

Resp. *son stato vn'altra volta carcerato in questi carceri cinque anni sono, essendo Vicario Il Signor Abbate* N. *sotto pretesto, che mi fossi trouato intricato nella morte del tale.*

Interrog. *quomodo è carceribus exiuerit, an absolutus, vel condemnatus fuerit.*

Res. *vscini assoluto come innocēte, si come appare dalla sētētia che sarà nel processo in questo Archiuio Vescouale*

Interrog. *an habeat aliquot inimicos, vt recenseat per nomina, & cognomina.*

Resp. *mi sono nemici il tale, tale, e tale.*

Vel *io non hò altro nemico che* N. *de* N. *per causa di certa lite che hò con lui.*

Interrogat. *vt dicat causã inimicitiæ. A quanto tempore circa. Quis dederit causã inimicitiæ. An de dicta inicitia sit cum aliquo allecutus, cumquo, seù quibus. Qua occasione fuerit allocutus. Quis fuerit primus ad alloquēdũ de ipsa inimicitia. An aliot sermoues habuerit qui fuerint sermones. An alio tēpore cũ alijs sit allocutus de dicta inimicitia. Quare tã ægrè tulerit causã dicta inimicitia, etc*

Resp. *la causa dell'inimicitia, com' hò detto è vna lite ciuile, che hò col detto* N. *de* N. *da due anni in qua, &c.* Et sic euacuari debent interrogationes prædictæ, vel

sigillatim, vel vna simul. Et si dixerit aliquam causam friuolam, debet iterum interrogari; *Vt dicat veritatem, quam dicta causa non est sufficiens ad inducendam inimicitiam.*

Respondit, &c. Et si causam sufficientem dixerit, tunc.

Interrog. *an sciat vbi ad præsens reperiãtur dicti eius inimici*, Resp. &c.

Interrog. *vt dicat, an vltra supra nominatos inimicos habeat alios; qui sint: qua de causa: à quanto tempore, &c.* Resp. &c.

Interrog. *an cognoscat* N. N. *&* N. *&c.* Et hic nominari debent promiscuè nomina testium, contra eum examinatorum. Resp. &c.

Interrog. *à quanto tempore citra illos cognoscat; An cum illis sit amicus; An practicam eorum habuerit: vbi Quare; ã sint homines probi: an sint bonæ, vel malæ famæ: An sint veridici, & fide digni: An vnquam fuerit in eorũ domibus: vel aliquis eorum in sua; Quo tempore: ad quid agendum; an alij cum ipsis: ã aliquando cum eo manducauerint: quando, & an alij cum illis: qui fuerint sermones habiti, & illos seriatim explicet: qua occasione, &c.* Resp. &c.

59 Hæc, & similia interrogatoria ferè sẽper fieri solent in primo constituto, seu examine Rei, cum sint quædam generalia necessariò præmittenda, addendo tamen, vel minuendo illa? aut impinguando, & variando, secundũ variationem responsionum ipsius Rei, cum, vt supra dixi, vnicum verbum illius diuersificare faciat ordinem interrogatoriorum. Et si necessitas, aut aliud postulauerit pro tunc finem faciendi examini, acceptando fauorabilia pro Curia, & Fisco, & mandando quid fieri debeat de Reo, ac reseruãdo facultatem iterum examinandi, tali modo terminabitur, videlicet.

Forma finis primi constituti.

Et tunc Reuerendiss. Dominus (siuè Dominus, &c. si sit alius Iudex) *tarditate horæ præuẽtus*, vel *magis arduis negotijs occupatus, & impeditus acceptatis, &c. examen dimisit, & ipsum constitutum mandauit reponi ad locum suum, vel consignauit custodi carcerum benè, & fideliter custodiendum, animo tamen iterum examinandi; vel continuandi examen*, vel simpliciter; *animo tamen, &c. Iniuncto ipsi constituto, vt se subscribat, prout calamo accepto se subscripsit, vt infra, videlicet.*

Io N. *de* N. *hò deposto quanto di sopra, etc.*

Quod si Reus scribere nesciat, dicatur; *Iniuncto ipsi constituto, quia dixit se nescire scribere, vt signũ Crucis faceret, prout accepto calamo sua propria manu designauit, vt infra, videlicet.*

† *Signum Crucis propriæ manus,* N. *de* N. *constituti scribere nescientis, vt supra deponentis, etc.*

N. *Vicarius Generalis, &c. vel Iudex* N. *&c.*

N. *Notarius, vel Actuarius, etc.*

60 Quando verò casus occurret, vt constituendus sit Reus, cuius nomẽ, cognomẽ, patria, et reliquę eius qualites ignorantur, quia fortè fuerit aduena, vel vagus, qui delictum commisit, eius constitutum formari potest infrascripto modo, videl.

Forma constituti Reî incogniti.

Die, &c. vt supra.

Constitutus personaliter, etc. vt sup. *Quidam homo*, seù *Iuuenis, ætatis suæ, vt ex eius aspectu dignosci poterat, annorũ tot in circo principalis, quoad se, testis verò, quoad alios, &c. Imberbis, vel cum barba pilosa nigri, vel rufi, coloris, vulgò castagnozza: cum tali cicatrice, si illam habeat in tali loco faciei. Indutus infrascriptis vestimentis, videlicet. Vn capello di feltro negro: vel brancaccio. Vn ferraiolo di panno negro;* vel *di panno rosso, etc. Vna casacca di panno negro con calzoni simili alla moda, calzette verdi, con scarpe negre, e settuccie verdi. Vel describantur vestimenta latino sermone, vt placuerit. Qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. Iurauit, &c. fuit per eumdem Dominũ interrogatus*, vel *ad opportunas Domini interrogationes dixit, & resp. prout infra, videlicet.*

Et primò interrogatus de nomine, cognomine, ætate, patria, & exercitio.

Resp. *Io mi chiamo Titio Bello, sõ figlio di Caio Bello, e di Seia Brutta, la mia patria, è la Città, ò Terra* N. *sono d'ãni 27 & il mio esercitio è di scriuano di Bãco di mercãti.*

Interrog. *an habeat prænomen, seù supranomen.*

Resp. *Signor nò vel signor sì* N.

Supradicta autem interrogatoria possunt etiam fieri sigillatim, prout libuerit, postea.

Interrog. *quare hic reperiatur.*

Resp. *perche li Sbirri me ci hanno menato.*

Interrog. *an sciat causam suę carcerationis per Birruarios factæ.*

Resp. *Io non sò perche m'han carcerato.*

Interrog. *an saltem præsumere possit.*

Resp. *E che volete, che sappia? certo non me lo posso imaginare.*

Interrog. *an sciat, vel præsumat causam præsentis examinis.*

Resp. &c. Et deinde prosequatur examen, vt supra, mutatis mutandis, vel additis addendis, iuxta factorũ diuersitatem, etsi terminandum sit examẽ, fieri potest finis, vt supra.

61 Cùm verò iterum Reus examinabitur, quia vt supra dictum est, pluries constitui, & examinari potest, non semel tantum, tunc principiari, & finiri poterit, vt infra, videlicet.

Forma Principij secundi constituti.

Die tali, &c. vt supra.

Iterum constitutus personaliter, vbi supra: coram quo supra, assistente quo supra (si Iudex sit idem, & similiter Fiscalis, aliàs fit eodem modo, quo supra in primo constituto) N. *de* N. *de Ciuitate, seù Terra* N. *de quo aliàs, qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. Iurauit, fuit per Dominum.*

Interrog. *an se disposuerit ad veritatem fatendam, melius quã fecerit adhuc vsque, super his, de quibus fuit alias interrogatus.*

Vel alio modo.

Interrog. *an sibi occurrat aliquid ex se ipso dicere vltra ea, quę in pręcedẽtib. dixit, et quid, vt explicet seriatî.*

Vel si aliquid in alijs constitutis fassus fuerit, dicatur.

Interrog. *an sibi occurrat aliquid aliud dicere vltra ea, quæ in præcedentibus examinibus fassus fuerit, ã velit addere, vel minuere, aut confirmare.*

Resp. &c. & scribatur totum illud, quod dicit.

Deinde descendatur paulatim ad alia interrogatoria, ad factum, & eius inditia pertinentia, vel ad alia, prout facti qualitas requiret, de quibus certa methodus tradi non potest, cum præualere multum debeat peritia, & prudentia Iudicis; proderunt tamen ea, quæ superius dicta sunt *num. 48. vers. deinde deueniendum*, vbi habentur omnia interrogatoria, quæ ad indicia spectant. Quando postea terminandum erit examen, concludi potest eo modo, quo dictum est supra *num. 59* in fine primi constituti.

62 At

62 At verò aduertendum, erit, quod ea, quæ attulimus de principio, & fine secundi constituti, deseruire etiam possunt pro alijs constitutis, si pluries Reus examinandus fuerit. Atque similiter aduertendum, quod in fine cuiuslibet constituti fieri solet per Fiscalem quædam protestatio, quæ per Notarium, seu Actuarium scribenda erit tali, vel simili modo, videl.

Forma Protestationis Promotoris Fiscalis.

Præsente D.N. Promotore Fiscali Curiæ, &c. & fauorabilia tantum acceptante, in cæteris vero consacientibus contradicente, petente, & instante contra dictum Constitutum ad vlteriora procedi, omni meliori modo, &c.

63 Quoniam verò dixi supra nu. 53. esse valde vtile Iudici in examinandis Reis, cum examen absoluere voluerit, epilogum quemdam facere omnium inditiorum contra reu extantium, & iuriū pro Curia, & Fisco facientium, ad confundendum ipsum in negatiua perseuerantem. Ideo antequam ad constituti, seu examinis conclusionem deueniatur, in vltimis interrogatorijs, illa infrascripto, vel simili modo recolligantur, prosequendo examen, & reo veritatē negante, subiungantur sequentia, vel his similia interrogatoria, videl.

Forma Epilogi Inditiorum.

Et Domino dicente, ac ipsum constitutum monente, vt tandem velit veritatem fateri, tam circa ordinem, & tractatum interficiendi præfatum N. de N. *quam circa factū ipsum.* si ipse constitutus interuenerit in homicidio.

Resp. *Io non sò, che dir'altro, sopra quello che hò detto fin'hora.*

Interrog. *quomodo præsumat posse amplius tergiuersari prædicta, & negare, cum tot vrgeant contra ipsum inditia, præsumptiones, & coniectura, Imo plena, & manifesta probationes, ex quibus omnis se defendendi, & delicti occultandi locus sibi eripitur.*

Resp. *Io sono innocente di tal delitto, che m'hà interrogato, e non posso mai credere, che vi siano proue contra di me; se non false.*

Interrog. *qua facie audeat se innocentem asserere, nihilque in processu extare posse contra se, cum præter alia, adsint depositiones* N. *de* N. *&* N. *de* N. *qui sunt ipsi constituto amici, prout supra asserit, qui nullo pacto asserevent, se interfecisse præfatum* N. *de* N. *si verum non esset.*

Resp. *Io tengo li predetti per amici, & huomini da bene, perche non haueuo oltra cognitione di loro, ma adesso che V. S. mi dice d'hauer deposto questa buggia contro di me, li tengo per li maggiori ribaldi, e falsarij, che siano al mondo; mentre sò ch'io non hò commesso tal delitto, e loro dicono tal falsità.*

Et sibi dicto, quod iam manifestè constat de ipsius impudentia, & pertinacia, cum non solum delictum à se commissum agnoscere recusat. Sed Viros probos, & fide dignos, qui iuramento adstricti veritatem testificati fuerunt, falsarios, & improbos appellare non veretur.

Resp. *Hò detto, e torno à dire, che li sopradetti sono falsarij, e falsarissimi, se han fatto tale testimonianza falsa contro di me.*

Et Domino subiungente, quod nequaquam potest de prædictorum testium fide dubitari, cum tot alia præsumptiones, & coniectura, inditia, ac probationes illorum testimonia comitentur. Habemus enim inimicitiam, quam ipsemet constitutus fatetur ex maximis causis, nempe ex lite omnium bonorum inter se, & præfatum N. *de* N. *esse contractam, (si ita falsus sit) ex qua oritur præsumptio Iuris, quod semper mala de dicto* N. *de* N. *cogitauerit; quod quidem inditium nullo modo per ipsum constitutum sublatum, aut labefactatum apparet. Quare fuit hortatus ad veritatem liberè fatendam, quam videt se negare non posse.*

Resp. *è vero che ci era la lite frà me, & il detto* N. *de* N. *ma non per questo si puo dire, che pensassi d'ammazzarlo, mentre le mie ragioni speraua d'ottenerle per via della giustitia &c.*

Et Domino replicante, quod sufficit inimicitia prædicta causas extare, vt dicatur ipsum constitutum odio prosequutum fuisse N. *de* N. *prædictum, maleque semper de illo cogitasse præsumatur. Tantò magis, cum littera penes ipsum constitutum reperta, & per eumdem recognita, quas tempore sua captura occultare, & lacerare conatus fuit, dictum malum animum luce meridiana clarius indicent, & demonstrent. Ideo se disponat veritatem fateri.*

Resp. *Io vi hò detto, che son'innocente, e le lettere, che voleuo nascondere, non mi deuono condannare, perche lo faceuo, acciò li Sbirri, che son feccia del mondo, non hauessero da sapere le cose de galant'huomini; anzi li dissi che l'haueres fatte ben vedere Io à V. S. &c.*

Interrog. *Et monitus, vt iam ab obstinatione desistat, & veritatem dicere se disponat, quia si vera essent, quæ ipse constitutus dicit, litteras occultare non conatus fuisset, & Birruarios, à quibus captus fuit, pecunijs corrumpere nō tentasset, adhoc vt prædictas litteras occultaret. Neq; cum ipse constitutus super litterarum recognitione, & tenore examinatus fuit, verum sensum earumdem aperire recusasset; neque tam varia, diuersa, impropria, & improbabilia respondisset, prout iam fecerit. Sed tamen ex dictis litteris clarè apparet, tractatum fuisse habitum de interficiendo prædictum* N. *de* N. *ac præparationes adhuc effectum factas, & loci destinationem ad scelus committēdum, temporisque præfixionem, &c.* (Si hæc omnia in litteris recognitis, & in faciem illius lectis, continean- tur, de quarum recognitionis forma inferius dicemus.) *Ideo dicat veritatem.*

Resp. *Io vi hò detto perche causa voleuo nascondere le lettere. Nè mai hò cercato di corrompere li Sbirri con denari per occultarle, e se han detto tal cosa son buggiardi, secondo il solito loro. E quello c'hò detto è la pura verità, e se si trouasse altro, è tutto buggia, &c.*

Inter. *Quomodo audeat adhuc homicidium prædictum à se commissum negare, cum & signa sanguinolēta in eius domo reperta, &* N. *de* N. *ac* N. *de* N. *famulorum ipsius cōstituti post homicidium commissum fuga, ac equi præparatio, et pecuniarum traditio post homicidium de eius mādato per ipsos vna simul factum, eiusdemque constituti latitatio; iunctis tot mendacijs, variationibus, et inuerisimilibus responsionibus, alijsque indicijs, coniecturis, & præsumptionibus, de quibus alias in suis constitutis mentio facta fuit, satis, superque ipsum constitutum conuincant, homicidium prædictum fuisse ab ipso commissum. Quare fuit monitus, vt malit veritatem tandem fateri, quam vlterius in obstinatione, ac pertinacia persistere.*

Resp. &c.

Tūc Dominus sedens, & c. acceptatis, & c. cum reliquis positis sup. num. 59. in forma finis primi constituti.

De lectione examinis, seu depositionum Testium in faciem Rei.

64 Necesse est aliquando, cum reus persistit in negatiua, conuincere illum, quoad fieri potest, vt disponatur ad veritatem fatendam, legēdo illi depositiones testium contra ipsum examinatorum in processu informatiuo pro Curiæ, & Fisci instructione facto. Et aliquando, vbi fuerint depositiones sociorum criminis, mandatur similiter legi per Notarium in faciem ipsius Constituti. Quæ depositionum lectio ex causa solet fieri suppressis nominibus, & aliquando cum expressione nominum prout casus, & necessitas postula-

postulauerit, sed antequam ad actum prædictum deueniatur, solent quidam Iudices ipsum constitutum interrogare, *An sciat, qui fuerint testes contra ipsum examinati*. Si respondeat affirmatiuè; interrogabitur, vt recenseat, qui sint. Deinde subiungitur: *An sint eius amici, vel inimici, & an illos habeat pro veridicis, & fide dignis*. Si verò responderit omninò negatiuè, tunc immediatè interrogari solet, *an cognoscat Titium Caium, Sempronium, Meuium, &c.* & inter illos promiscuè permiscentur testes examinati, ita vt ipse non aduertat, nisi cum leguntur ei eorum depositiones. Ad hanc tamen practicam raro deueniendum erit, cum quodammodo auferantur reo defensiones, ad quas omnes leges naturales, & positiuæ sunt multum procliues. & multò rarius, imò numquam Iudex Ecclesiasticus illa vtatur.

Quòd si huiusmodi interrogationibus responderit, Aliquem ex nominatis esse infamem, vel sibi inimicũ: Debet vlterius interrogari, *super qualitate infamia, & quomodo sciat illum esse infamem; & quo fundamento illum infamem appelles*. Et similiter *de qualitate inimicitiæ: et eius causis*, ac de alijs circumstantiis necessariis, quæ ad rem facere opportunæ videbũtur, de quibus supra *n.49*. Et si dixerit aliquam friuolam causam inimicitiæ, iterum interrogabitur, quod non est sufficiens ad inducendam inimicitiam, ideo dicat, an adsit alia causa, &c.

Cum autem aliquis Iudex vti voluerit supranotata practica, fieri solent sequentes interrogationes, vel aliæ his similes, prosequendo constitutũ, videlicet.

Forma examinis præmittendi, antequam legantur Testium Depositiones in faciem Rei constituti.

Interrog. *an cognoscat Titium, Alfa, Vita, Caium, Meuium, Gamba, Delta, Sempronium, Epsilon, &c.*

Resp. *Signor sì, che conosco tutti questi nominatimi.*

Interrog. *A quanto tempore citra illos cognoscat, & vbi.*

Resp. *Da tan'anni in quà, in questa Città.*

Interrog. *Cuius qualitatis sit Titius.* Resp. &c.

Interrog. *An habuerit practicam cum ipso, qua occasione, quibus medijs.* Resp. &c.

Interrog. *An occasione dictæ practicæ, et amicitiæ, sit inter constitutum ipsum, & prædictum Titium magna beneuolentia*, Resp. &c.

Interrog. *An aliquando inter ipsos orta fuerit aliqua dissentio, qua de causa, vbi, coràm quo quis illam sciat; an aliquando post eam reconciliati fuerint, quis sciat, et sic de reliquis.* Resp. &c.

Interrog. *An habeat amicitiam cum Alfa, Vita, Caio, &c.* Resp. &c.

Interrog. *An vmquam inter ipsos intercesserit aliqua differentia, ex qua cõiecturari possit inter eosdem factam esse animi alienationem erga ipsum constitutũ.* Resp. &c.

Interrog. *An habeat prędictos Titium, Alfa, Vita, Caium, & reliquos prænominatos pro hominibus probis, et fide, dignis.* Resp. &c.

Interrog. *An credat, quod præfati Titius, & reliqui absq; causa infirurãdum falso subirei, vel delictum aliquod committerent in alicuius præiudicium.* Resp. &c.

Interrog. *An ergo credat, quod veritatẽ dicturi [illegible], si requirantur.* Resp. &c.

Interrog. *An cognoscat. A. B. C. D. E. F. & G.*

Resp. *Signor sì.*

Interrog. *A quanto tempore citra; an sint sibi amici, vel inimici.*

Resp. *A. C. D. & F. mi sono amici, ma B. E. & G. mi sono nemici.*

Interrog. *Vt dicat causam inimicitiæ cum dictis B. E. & G. à quanto tempore citra, & qua de causa.* Resp. &c.

Interrog. *An ex alia causa vigeat inimicitia inter ipsum constitutum, & predictos B. E. & G.*

Resp. *Non ci è stata, nè è altra causa che questa, che hò detto.*

Et Domino dicente, quod hac causa est multum debilis, & parui momenti, nec ex ea cõtrahi potest inimicitia cõsiderabilis, ex qua moueri possint ad illũ offẽdẽdũ. Resp. &c.

Interrog. *An aliqua signa, vel effectus dictæ inimicitiæ visa fuerint aliquando: et qua, vel qui an sit de eis aliquis informatus, et quis; an vmquam fuerit sequuta recõciliato inter ipsos, &c.* Resp. &c.

Interrog. *An habeat aliquam aliam inimicitiam: cum qua persona.*

Resp. *Signor nò.*

Interrog. *An omnes alios, præter prædictos B. E. et G. suos inimicos, habeat pro hominib. veridicis, & fide dignis.*

Resp. *Signor sì, &c.*

Interrog. *Et monitus, vt tandem veritatem fateri disponatur, & à pertinacia desistere, quia Curia est benè informata, quod ipse constitutus homicidium prædictum in personam* N. de N. *associatus cũ* N. de N. & N. de N. *cõmisit: ideo caueat à mendacijs.*

Resp. *Io v'hò detto più volte, che son di ciò innocentissimo, nè si trouarà mai, ch'io habbia cõmesso tal delitto.*

Interrog. *Quomodo audeas prædicta negare, cũ vltra iudicia, quæ contra ipsum constitutũ sunt, nõ desunt testes veridici, & fide digni, qui ipsum de mendacio conuincunt.*

Resp. *Chi mai potrà trouarsi tanto buggiardo, e senza conscienza, che dica d'hauer'io cõmesso questo homicidio. Non lo credo.*

Interrog. *Quid ergo diceret, si in eius faciem apparebit ex dictis, et depositionibus testium fidedignorum, ipsum constitutum commisisse tale delictum.*

Resp. *Trouandosi, che alcuno habbia fatto tal depositione, dirò che sia vn falsario, & spergiuro, & huomo poco timoroso di Dio.*

65 Huic interrogatorio succedit infrascriptum decretum, continuando examen quod Nos diuidimus pro perfectiori, & magis ordinata notitia Tyronibus danda, fit autem infrascripto, vel simili modo, vid.

Forma Decreti legendi examen Testium in faciem Rei.

Tunc Dominus ad conuincẽdum ipsum constitutum de mendacio, & ad disponendum eundem ad veritatem fatendam, & ad omnem alium meliorem finem, et effectum: mãdauit pro nunc per me Notariũ *alta, et intelligibili voce ad claram ipsius constituti intelligentiã, sibi exhiberi, & legi depositionẽ* N. de N. *habitam sub die tali, mensis talis ãni talis, de qua supra folio tali, in ea parte, quæ incipit sic, vsque ad illa verba, videlicet, &c.* & ponantur uerba.

Qua depositione sic, vt supra, per me lecta, & per ipsũ constitutum benè audita, & intellecta, prout asseruit, fuit idẽ C. per Dominum interrogatus, quid modo dicat aduersus ea, quæ sibi lecta fuerunt, & quomodo amplius negare audeat ipsum commisse prædictum homicidium.

Resp. *Da quel che hò inteso, che dice detto* N. de N. *scorgo, che habbia detto vna grandissima buggia, e non si trouerà mai con verità quello, che dice, questa è vna gran falsità.*

Interrog. *Et monitus, vt velit se disponere ad veritatem fatendam super præmissis, præsertim cũ videat se testibus conuictum, qui verisimiliter contra ipsum prædicta non dixissent, si vera nõ essent, cum nemo præsumatur immemor salutis propria animæ. Tanto magis, quod ipse constitutus approbauit dictum* N. de N. *pro homine sibi amico, probo, veridico, & fide digno,*

Resp.

Resp. *Per il tempopassato fin'adesso l'ho teuuto per amico, & huomo da bene, mà adesso, che sèto d'hauer detto vna buggia cosi pregiudiciale alla mia persona, e fama, dico ch'è falsario, o spergiuro, &c.*

Et sibi dicto, quod non desunt Alij testes, vltra dictum N. de N. *qui prædicta testificantur. Ideo dicat veritatem, nec expectet vlterius conuinci.*

Resp. *Anchorche ci fossero mille testimonij, che dicessero l'istesso, son tutti buggiardi, è falsi, &c.*

Interrog. *Quid dicet, si audiet idem testificantem hominem quondam ab ipsomet constituto pro viro probo, & veridico habitum.*

Resp. *Potrebbe essere, mà io non lo credo.*

Tunc Dominus ad vlterius conuincendum ipsum constitutum de mendacio, ipsumque disponendum ad veritatem fatendam; & ad omnem alium meliorem finem, & effectū mandauit per me Notarium *alta, & intelligili voce, &c.* prout supra. Deinde.

Interrog. *Quid modo prædictis respondeat.*

Resp. *Costui ancora dice vna gran buggia.*

Interrog. *Et monitus, ut tandem uelit à mendacio recedere, et ab eius pertinacia desistere, cum iam uideat esse duos testes fide dignos, qui ipsum de mendacio conuincunt; quique medio eorum iuramento prædicta non deposuissēt, si uera non essent; cum nihil agere habeant cum ipso cōstituto, nec inde ullum cōmodum sentiāt, nec sentire possint.*

Resp. *Sia ciò che si uoglia di questo, sò che dicono una sollennissima buggia. Et io non hò altro che dire, perche hò già fin'hora detto la uerità.*

Interrog. *Quomodo audeat Viros præfatos probos, ueridicos, & fide dignos paulo ante ab ipsomet constituto pro talibus habitos, nunc mēdaces apppellare: ex quo manifestè apparet de eius impudentia, cum adsit etiā N. de* N. *suus amicus, qui eamdem deposuit, asserendo ipsum constitutum homicidium prædictum commisisse.*

Resp. N. *de N. dice tal cosa? E come mai potra esser questo? Non lo credo, ne puo essere.*

Tunc Dominus ad tanto magis constitutum ipsum conuincendum de mendacio, mandauit per me legi, &c. in illa parta qua incipit sic: & finit sic. Et sequere, vt supra.

Deinde si opportunum videbitur, terminari poterit examen eo modo, & forma prout habetur in fine primi constituti *sup. nu. 59.* Mutatis tamen mutandis, vel demptis, aut additis his, quæ opportuna iudicabuntur, cum formulæ prænotatæ, non sint adeo in earum formalitate seruandæ, vt nequaquam ab ipsis recedi possit. Sed tāt um positæ, vt aliàs dixi, pro exēplis, ad illas imitandas, saltem in substantialibus; ne ex defectu alicuius claulule necessariæ, facietur processus, & sic fiant nullitates.

DE CONFRONTATIONE TESTIVM.

66 Solent aliquando quidam Iudices in quibusdam casibus, vltra lectionem depositionum testium in faciem rei, deuenire etiam ad confrontationem testium examinatorum, vel sociorum criminis cum ipso reo constituto. Hęc autem confrontatio regulariter non est necessaria, nec de substantia processus. Et ideo omissa, processus non infirmatur, quia est remedium subsidiarium, & extraordinarium, nam ordinarium est repetitio, vt dicemus infrà *nu. 72.* Sed solum vtilis, & admittenda in illis casibus, in quibus de consuetudine, & stylo Curiæ fieri solet; habet tamen vim repetitionis, quando fit, imò maiorē effectum producit, vt inquit Chartar. *in d. pract. interr. lib. 3. cap. 1. num. 84. & seq.* Clar. *in Pract. crim. §. fin. q. 45. uers. sed in proposito quæro,* & Afflict. *super secunda parte constitutionum Regni rubr. 10. num. 20.*

Fieri autem debet confrontatio, quando reus negar omninò factum, quod de directo contrarium deposuerunt testes. Quintilian. *lib. 5. Instit. cap. 1.* & dicā inferius *numer. 72. latius.* Fitque cum omnibus qualitatibus, quæ requirerentur, si testes confrontandi numquam examinati fuissent. Honded. *consil. 101. numer. 30. lib. 1.* Et latissimè agitat per plures quæstiones materiam cōfrontationis Sigism. Scaccia. *in tract. de iudic. in caus. crim. præcit. cap. 86. à nu. 53. usque ad 63.* & Guazzin. *in tract. de defension. Reor. defens. 20. cap. 19. 20. & 21.* & Zuffus *de legitim. process. lib. 3. quæst. 132. cū plurib. seqq.* Et quando testes confrontati fuerint cum reo, medio iuramento, non erit opus repetitione ipsorum, quæ alias fieri debet, cum testes examinati pro Curiæ informatione, nihil probent, nisi repetantur, vt inferius dicemus: quia cum adducuntur singuli de per se in faciem rei, habentur pro citatis, præstaturque iuramentum veritatis dicendę, recognoscuntur personæ amborum ad inuicem, & ratificantur omnia quæ alias deposuerunt, & illa confirmant. Chartar. *d. lib. 3. c. 3. n. 18. & cap. 1. n. 84.*

67 Parit etiam alium effectum confrontatio, nā vltra quod multum vrget reum, aperit mētem ipsius Iudicis ad melius veritatem discernendum à fallacijs, & fraudibus, tùm ex negatione, & audaci inficiatione ipsius rei: tùm etiam ex constanti assertione testium in faciem eiusdem rei, iuxta text. *in l. 3. §. ideoque uers. Tu magis scire potes. ff. de testib.* Chartar. *d. lib. 3. cap. 1. n. 57.* & ibi Bursat.

Et nota, quod poterit reus hos testes ad sui libitum interrogare. Bart. *in Auth. qui semel. col. fin. numer. 36. C. de probat.* Et deinde si ijdem testes sic à reo interrogati, in confrontatione non fuerunt sufficienter interrogati, repetendi adhuc erunt ad instantiam ipsius Rei super eiusdem interrogatorijs datis, etiam publicato processu, dummodo absit dolus ipsius Rei; & instaret, quod aliàs nullam fidem faciāt, nisi repetātur. Honded. *dicto cons. 101. num. 26. & 28. lib. 1.* Zuff. *loc. cit. q. 137. num. 2.* Marant. *in spec. aur. p. 6. memb. 7. num. 19.* vbi idem firmat de testibus, qui repeti debent, etiam post publicationem. Quod si testes fuerunt plenè, & sufficienter interrogati, tunc repetendi non erunt super interrogatorijs per Reum datis. Honded. *d. cons. 101. num. 28. & 29.* & Bursat. *cons. 311. nu. 14. cum seq. lib. 2.*

68 Fieri tamen non debet confrontatio filii cum patre, & è contra. Vassalli cum Patrono; serui cum Domino: Timidi cum potente, Vxoris cum Viro, Pupilli cum Tutore, & similium: quia magna cum difficultate isti tales suum dictum cōfirmare audient contra prædictos in eorum faciem, ob reuerentiam illis debitam, saltem sine aliqua vacillatione, alleuiando delictum, quæ sufficit aliquando ad inualidandum processum, vt ait Chartar. *d. lib. 3. c. 1. num. 97.* Quando autem fit dicta confrontatio faciēda est, vt dixi, sigillatim, & non per plures eodem tempore. Chart. *ibid. n. 95.* Scacc. *d. cap. 86. num. 60.* Farinac. *q. 80. numer. 94.* quidquid asserat. Franc. Pegna *ad Director. Inquisitor. Eymeric. p. 3. comment. 48. uers. postremò,* vbi ait posse plures simul confrontari; contrarium enim in practica obseruatur, etiam si sint socii criminis, qui separatim confrontantur.

Verùm, quia confrontatio requirit magnam circūspectionem, & practicam, in ipsa benè facienda, ego numquam facere, vel saltem de ratò, sed semper curarem fieri repetitionem testium, de qua inferiùs. Ad confrontationem faciendam cogi possunt testes in omnibus delictis, pręter hæresim. *cap. delictorum de testib.*

69 Vltra confrōtationem Testium, adest illa, quæ fit cum sociis criminum, quæ fieri debet cum maiori

solemnitate, ideo de ea infrà aliqua etiam afferemus. *nu.*73. Pro nunc de prima, hoc est testium, hæc pauca dixisse, non erit inutile.

Quando autem fieret, forma illius infrascripta, vel huic similis esse potest. Continuando enim examen & Reo persistente in negatiua, fiunt sequentes interrogationes, videlicet.

Forma Confrontationis Testium cum Reo.

Interrogatus, *& monitus, vt velit dicere veritatem, quoniam Curia habet testes fide dignos, qui illum de mendacio conuincunt, ita vt melius sit ingenuè veritatem fateri, neque sinat cōtra ipsū ad alia iuris remedia deueniri.*

Respondit *la verità già l'hò detta; e non può essermi persona alcuna, che dica tal falsità.*

Inter. *an cognoscat N. de N. & an habeat illum pro viro probo, veridico, & fide digno, & an sit ei amicus, vel inimicus.*

Resp. *Io conosco benissimo, ouero non lo conosco. Non sò se sia verdatiero, o buggiardo, e non mi è amico, ne nemico.*

Inter. *quid diceret si prędictus N. de N. deponet pro veritate in eius faciem, quod ipse negat.*

Resp. *dirò, che egli è vn gran buggiardo.*

Tunc Dominus ad multo magis conuincendum ipsum Constitutum de mendacio, & ad magis disponendum ad veritatem fatendam, ac ad omnem alium meliorem finem, & effectum mandauit ad faciem ipsius Constituti adduci N. de N. de quo supra.

Quo adducto, & simpliciter facta inter eos mutua recognitione Personarum, & nominum, delatoque iuramento veritatis dicendæ, tam sibi, quam ipsi Constituto, prout tactis, &c. iurauerunt. Fuit postea idem N. de N. adductus per Dominum formiter.

Inter. *an cognoscat præsentem Constitutum, & dicat quomodo nominetur, & cognominetur.*

Resp. *Signor si che conosco quest'huomo qui presente, che si chiama N. de N. della Terra N.*

Inter. *vice versa præfatus Constitutus, an cognoscat præsentem adductum, & quomodo voccetur.*

Resp. *Signor si, che conosco quest'huomo che m'hauete fatto venir'in faccia, che si chiama N.*

Et facta sic per præfatos mutua nominum, & personarum recognitione, fuit de nouo idem adductus.

Inter. *an ea, quæ dixit, & deposuit in suo examine facto sub die tali, mensis, &c. & contra præsentem Constitutum, fuerint, & sint vera, illaque pro veritate dixerit, ac deposuerit, modoq; intendat eadem illa ratificare, & comprobare in faciem ipsius Constituti hic præsentis.*

Respon. *Signor si, che tutto quello ch'io dissi nell'altro mio esamine, che non mi ricordo precisamente di che giorno fosse, è la verità, e per tale l'hò detto, e deposto, e son qui pronto à mantenerlo ancor'in faccia di N. de N. qui presente, perche è la pura verità.*

Tunc Dominus mandauit per me ad claram amborum intelligentiam legi depositiones ipsius adducti, de qua supra fol. tali &c. facta sub die tali &c. Vel: *In illa parte, quæ incipit, &c. vsque ibi, &c.*

Qua lecta, & per ābos benè audita, & intellecta, prout interrogati asseruerunt, fuit idem adductus per Dominum;

Inter. *an ea, quæ modo legi audiuit, sint illa eadem, quæ ipse aliàs dixit, & deposuit circa, vel contra Personam præsentis Constituti. Et an vera sint, & tamquam vera modo approbet, & ratificet in faciem eiusdem Constituti.*

Respon. *Signor si, che quanto m'hauete letto adesso, è stato detto, e deposto da me, e tutto l'hò detto per la verità, e come vero lo conf ermo adesso e ratifico alla presenza di N. de N. qui presente, perche cosi son'obligato in cōsciēza.*

Tunc Dominus conuersus erga dictum Constitutum interrogauit ipsum, quid modo respondeat ad prædicta.

Resp. *Io hò inteso quanto costui hà detto, e perche dice la buggia, egli mentisce, &c.*

Replicante ipso Adducto, & dicente: Io dico ch'è verissimo quello, che dico io, e tu menti, &c.

Et respondente ipso constituto: Io dico il vero e tu sei vn falsario, mentre dici queste cose, &c.

(Eodem modo possunt aliæ replicationes, & responsiones fieri, & permitti vsquequo iudicabitur sic expedire. Et si adductus petierit sibi iterum legi eius examen, vt melius recordari valeat iam deposita, tali casu mandabitur Notario eidem illud legi. Honded. *d. cons.*101 *num.*32. *lib.*1. Blanc. *de quæstion. num.*23. Ambrosin. *vbi sup. lib.*2. *cap.*8. *num.*13. *& cap.*9. *num.*8. Farinac. *consil.*192. *num.*12. Quod tamen fieri non debet, si aliqua rationabilis causa aliter suadeat. Aymon. *cons.*115. *nu.*7. *& seq.* deinde prosequatur.)

Et tunc Dominus cum vterque persisteret in suo dicto (vel: *cum ambo persisterent in eorum dictis*) *mandauit dictum adductum remoueri à loco examinis, ipsum licentiando,* (vel in locum suum reponi.) *Et successiuè continuando deinde examen cum ipso constituto, fuit per Dominum benignè.*

Interroq. *Et monitus, vt tandem veritatem fateri velit, & hortatus, vt à mendacio, & pertinacia desistat, & recedat, postquam videt, quod iam conuictus remanet de mendacio.*

Resp. *Signore io la verità già l'ho detta, e nō hò altro, che dirui, &c.* Et sic, vel terminabitur examen, vel factis alijs interrogatorijs secundum facti contingentiam, proceditur ad conformationem aliorum eodem ordine, & forma quibus supra à *vers. tunc Dominus ad multo magis, &c.*

Quod si terminandum sit examen, facienda est conclusio, & decretum, vt in fine primi constituti *sup. nu.*59. Si verò confrontandi erunt Alij testes, prosequendum est eodem ordine, quo supra.

De Alia Confrontatione pro Recognitione Rei non cogniti, nisi de facie.

70 Accidit aliquando, vt fieri nequeat confrontatio testium cum reo, nisi facta recognitione, & inspectione ipsius, quia fortè non cognoscunt illum per nomen, nisi de facie, (vt sæpissimè succedit in Magnis Ciuitatibus, in quibus aliqui solent esse amici ad inuicem se salutantes, & confabulantes, & tamen neuter eorum scit nomen alterius,) vel propter vestimenta, vel alia signa visibilia. Tali enim casu hæc recognitio, & confrontatio fit tali pacto, nimirum ponitur reus inter plures homines magis similes, quantum fieri poterit, tam quoad faciem, quam quoad vestimenta, ad euitandas subornationes, & fraudes, ac imposturas; itaut si reus habeat pallium coloris rubei, procurare debet Iudex, vt Alij etiam habeant pallium similis coloris, vel saltem duo, vel tres alij, & sic de alijs vestimentis, & similiter faciat radere barbam omnibus æqualiter, &c. Et postquam deposuerint super statura, effigie, ætate, vestimentis, & alijs signis, quæ possunt esse ad cognoscendum hominem delinquentem; tunc adducuntur ad locum, vbi promiscuè inter alios, vt supra, inuenitur reus, vt ait Chartar. *loc. cit. d. lib.*3. *cap.*3. *nu.*29. *&* 30. Bonacof. *comman. opin. lib.*5. *ver. testes falsi fol. mihi* 178. Bursat. *consil.*201.

71 Fit autem huiusmodi recognitio, & confrontatio parum diuersè à superiori, nisi in quibusdam, nam prosequendo examen rei, & ipso persistente in negatiua, fiunt sequentes interrogationes, & decreta, prout sequitur, uel his similes, uidel.

Forma

Forma confrontationis pro Recognitione Rei, cuius nomen ignoratur à Testibus.

Inter. *Quid dicet, si testes fide digni ipsum constitutum recognoscent esse illum eumdem, qui interfecit N. de N. idque etiam in eius faciem testificabuntur.*

Resp. *Nessuno potrà mai riconoscermi per quello che hà veciso detto N. per che Io non son stato.*

Tunc Dominus sedens, &c. ad conuincendum ipsum cõstitutum de mendacio, & ad disponendum ipsum ad veritatem fatendam, ac ad omnem alium meliorem finem, & effectum, mandauit ad locũ examinis vocari quinque alios homines per custodem carcerũ, & illuc adduci, facie, statura, ætate, ac vestimentis ipsi constituto magis similes, quã inueniri potuerint, et cũ eodẽ Cõstituto in ordine collocari.

Quibus sic vocatis, & adductis, videlicet Titio, Seio, Caio, Meuio, & Sempronio, &c. mandauit eos in ordine poni, & inter illos poni etiam ipsum constitutum, itaut ipse constitutus tertium obtineret locum, qui cum essent sic in ordine benè dispositi; successiuè mandauit ad eorum faciem adduci N. de N. de quo alias, &c.

Qui vocatus, & ad faciem eorumdem adductus, & sibi delato iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. iurauit, fuit per Dominum.

Inter. *An inter illos sex, qui sibi exhibentur in corona dispositi, adsit ille met, de quo mentionem fecit in suo examine, quod occiderit N. de N. & cognoscat de facie, sed non per nomen.*

Resp. *Signor sì che fra questi sei che V. S. mi fà vedere qui in fila, ci è quello, del quale hò fatto mentione nel mio esame dell'altro giorno.*

Et sibi per Dominum dicto, vt indicet, & designet præfatum hominem, de quo ipse intellexit in suo examine, & modo dicit esse inter prædictos sex, & manu illum tãgat.

Resp. *Mouendo se de loco, in quo erat, & transferendo se ad locum, in quo permanebãt dicti sex, & manibus proprijs tangendo N. de N. constitutum tertium in ordine positum, Signore questo qui, che è terzo in ordine alla fila è quell'homo ch'io viddi l'altro giorno, che ammazzò N. de N. com'hò detto nel mio esame.*

Tunc Dominus conuersus erga dictum N. de N. constitutum interrogauit, an ipse cognoscat dictũ testẽ; Et quid respondeat prædictis contra ipsum per dictũ testẽ depositis.

Resp. *Io non lo conosco, se non per vn buggiardo, mentre dice queste cose contro di me che son'innocente.* Vel: *Præsente ipso N. de N. constituto, & audiente, ac respondente. Costui dice vna gran buggia, nè lo conosco &c.*

Replicãte ipso adducto; Io hò detto, e dico il vero, e Tu sei quel proprio che vccidesti N. de N. e ti viddi con miei proprij occhi; e quelche hò detto, son qui per mãtenerlo sẽpre.

Tunc ipse adductus fuit per Dominum.

Inter. *an ea, quæ deposuit in suo examine facta sub die tali, mensis talis &c. fuerint, & sint vera, illaque pro veritate dixerit, & deposuerit, modoque intendat illa eadem ratificare, & comprobare in faciem ipsius Constituti, vel reuocare, aut aliquid addere.*

Resp. *Signor sì, che tutto quello ch'io hò detto nell'altro mio esame, e stato, & e vero, e per verità l'hò detto, & adesso intenda, e voglio ratificarlo, & approuarlo, come de fatto faccio in faccia del medesimo Reo, e non mi ritratto altrimente, ma approuo il tutto, nè hò cosa d'aggiungere di vantaggio.*

Et tunc Dominus, cum ambo persisterent in eorum dictis, licentiauit dictum Adductum & successiue ad magis conuincendum ipsum Constitutum, &c. vt supra mox dictum est, mandando adduci alios Testes, qui illum recognoscant eodem modo. Aliàs, vel prosequatur examen, vel terminetur, vt in fine primi Constituti supra positi *n.* 59. Vel si expedire iudicauerit Iudex, mãdabit legi examen ipsius Adducti in faciem amborũ, modo, & forma, prout supra *nu.* 65. mutatis paucis mutandis.

72 Dictum est suprà *nu.* 66. quod regulariter confrontatio testium non est de substantia processus, adeoq; si omittatur, processus non corruit, vnde facienda non est, nisi in casibus à consuetudine, & praxi receptis, secundum Clar. *in pract. crimin. q.* 45. *uers. sed impono posito*, modò addendum est, quod licet dicta conclusio vera sit, cum loco illius fieri possit repetitio, quæ est remedium ordinarium, & confrontatio est extraordinarium, & subsidiarium; sed vbi habetur ordinarium, non debet recurri ad extraordinarium. Bart. *in l. edictũ ff. de quæstion.* Aymon. *cons.* 287. *num.* 2. ergo, &c. Attamen fallit in tribus casibus, in quibus nisi confrontatio fieret, processus claudicaret.

Primò, quãdo testes deponentes de delicto sunt inuicem de directo contrarij; Federic. *de sen. cons.* 164. Alex. *cons.* 34. *uol.* 3. *n.* 4. Quod euenire potest, tum circa factum, tũ circa personas, & huiusmodi, prout si vnus dicat, vulnera per N. fuisse ẽse facta N. de N. Alter verò dicat punctim. Vel si quis dicat fuisse præsentem Titium tali delicto, & Titius vocatus neget adfuisse.

Secundò, quando testis, & reus sunt similiter de directo cõtrarij; prout si testis dicat vidisse Titiũ vulnerãtẽ Caiũ, Titius verò interrogatus omninò hoc neget. Clar. *vbi sup.* secus si sibi contrarientur in aliqua circũstãtia, nõ in substantia, vt si testis dicat vidisse Titium tali die in tali habitu, Titius verò hoc negaret, vel diceret, se non recordari. Oldrad. *cons.* 126. Bald. *in cap. cum uenisset n.* 3. *de restit. spoliat.* Moron. *in tract. de tregu. & pac. q.* 118. *nu.* 62.

Tertiò, quando nõ potest haberi recognitio rei, nisi mediante illius inspectione, prout quando testes non cognoscunt delinquentem per nomen, nisi de facie, vel de vestimẽtis, vel de alijs signis visibilibus, & apparẽtibus; tũc enim est omninò facienda cõfrontatio. Clar. *ibid.* Chartar. *d. lib.* 3. *cap.* 1. *nu.* 88. Loccarellus *de quæstio. sub iudicial. inspection.* 5. *n.* 255. de qua dix. *n. præced.*

Quibus addi possunt duo alij casus, in quibus confrontatio est etiam necessariò facienda. Quorum Primus est, quando reus confessus est delictum, sed negauit ostensum; tunc enim ponendus erit inter plures, modo, quo supra, ad effectum illum recognoscendi, ut tradunt DD. *præcitat.* signanter Loccatellus *ibid.* quem citat Zuffus *d. lib.* 3. *q.* 152. *n.* 8.

Secundus casus est, in socio criminis, qui necessario confrontari debet, & si recusauerit, compelli potest. Pegn. *in Director. Inquisit. p.* 3. *comm.* 129. Loccatell. *dict. inspect.* 5. *nu.* 234. per tex. *in cap. super eo, & cap. peruenit. cum cap. seq. de test. cog.*

De Confrontatione Socij Criminis.

73 Verum quia necesse erit aliquãdo, ut dictũ est, confrõtationem omnino fieri; & quod magis est, quod illa fiat nõ de testibus, sed de socijs criminis ideo de ea aliqua afferre nõ erit, nisi utile, & necessarium. Ipsa autẽ sociorũ criminis confrontatio fieri debet maiori cũ solemnitate, quam illa testium, quia socij criminis torquendi sunt in faciem ipsius constituti, ut eorum dictum in tortura confirment, & ratificent, & sic probabit contra constitutum, aliàs non; ut inquit Bois. *de indit. & consider. ant. tortur. n.* 251. Clar. *loc. cit. q.* 21. *uers. scias etiam*, ratio est, quia complicitas in delicto reddit illos inhabiles ad testimonium ferendum, vel saltem multum eneruat eorum fidem, propter infamiam, quã incurrunt, ut tradunt Iac. Aegid. *in tract. de reprobat. test num.* 16. Nep. à Montealban. *de testib. num.* 69. *fol. mihi* 9. uid. Farmac. *de indic. & tortur. q.* 43. *limit.* 12. *nu.* 101. & Plot. *cons. crim.* 122. qui distinguit, hoc procedere in socio criminis uoluntario, non in coacto, qui non est infamis.

74 Regula tamen est, quod dictum socij criminis sufficiens est solum ad inquirendum de crimine. Roman. *in l. & si certus in princ. ff. ad Sylan.* quem refert, & sequitur August. *ad Angel. de malefic. in ver. fama publica num. 31.* Clar. *d. q. 21. vers. retenta igitur* Nouell. *in Pract. crim. fol. 45. num. 19.* Io. de Amic. *cons. 27. num. 5. vbi num. 3.* de communi testatur, & Grammatic. *cons. 21. n. 10. & cons. 67. in fin.*

Quod procedit, tam in criminibus exceptis, quam non exceptis, vt de communi DD. sententia testatur Blanc. *de indic. n. 389.* Villalob. *commun. opinion. in litt. C. n. 203.* Clar. *ibid. circ. med.* Non autem sufficit ad transmittendam inquisitionem, seù citationem Reo nominato, ita ut teneatur comparere. Dec. *cons. 189. num. 9.* Conrad. *in Pract. fol. 255. in princ.* Clar. *d. q. 21. vers. si verò quæris*, Vinius *in tr. communium opinion. fol. 263. vers. in testem non admittitur*, Rolan. *cons. 16. nu. 7. lib. 1.*

75 Ad hoc autem, vt dictum socij criminis faciat indicium ad inquirendum, requiritur, vt depositio facta sit cum iuramento. Marsil. *in Pract. crimin. §. diligenter num. 62.* Vulpell. *cons. 76. num. 14.* Bocr. *decis. 319. post n. 4.* Quidquid in contrarium asserat Blanc. *de indic. nu. 384.* & ratio est euidens, quia licet quoad seipsum sit reus, quoad alios tamen fungitur vice testis, cui non adhibetur fides, nisi deponat cum iuramento, etiam si sit Religiosus, *cap. nuper, & cap. tuis de testib.* & notat Clar. *in lib. 2. §. testis;* & per Nos dictum fuit supra suo loco fusius.

76 Aduertendum tamen est, quod nomquam deueniendum est ad confrontationem socij criminis, qui socium in tortura nominauit, nisi postquam talem nominationem socij factam in tortura ratificauerit extra tormenta, prout ratificanda est principalis confessio delicti. Bursat. *consil. 201. post nu. 58. vol. 2.* & Ratio est, quia dictum in tortura non afficit, nisi ratificetur, vt dicemus infra *section. 14. num. 41. & seqq.* Aduertendum est secundò, quod si essent duo Rei socij criminis, & alter alteri crimen imponeret, sed inter se essent valde discordes in eorum depositionibus; tunc Iudex illos super his, in quibus discordant, interrogare debet prius separatim, postea coniunctim; & si in negatiua persisterent, nec alia via veritas haberi poterit, amboa torqueri mandet in alterius mutuo conspectu, secundum Iodoc. *in Enchirid. crimin. titul. de confrontatione cap. 47.* Sed in hoc necessaria est magna prudentia in Iudice, & similiter multa practica; Ideò cautè, & maturè procedendum erit.

77 Quando autem dicta confrontatio socij criminis facienda est, practica secundum Chartar. *in sua Prax. interrog. reo. lib. 4. cap. 2. num. 14.* talis erit; Dum examinatur reus, & persistit in negatiua, continuando examen, vt fit in confrontatione testium cum reo, de qua supra *num. 69.* vsque ad illud decretum incipiens: *Tunc Dominus mandauit.* exclusiuè, nam loco illius fit infrascriptum. Itaque adducto socio criminis in faciem ipsius constituti nominati, & delatio ei iuramento, ac facta personarum & nominum mutua recognitione, ipsoque interrogato, an vera dixerit, & paratus sit ad præsens eadem ratificare, etiam in tormentis, si opus fuerit, in faciem ipsius constituti, illoque respondente, quod sic, illicò fit sequens decretum, videlicet.

Forma Confrontationis Socij Criminis in Tortura.

Tunc Dominus sedens, &c. ad tollendam omnē dubietatem, quæ circa personam, & dicta ipsius N. de N. Adducti oriri, & considerari, ac insurgi posset, ex quo facit se sociū criminis, & ad tollendā omnem maculam, si qua ex dicta causa in eius persona exorta fuisset, & ad rātò magis afficiendum ipsum Constitutum, Aliosque nominatos; ac ad omnem alium meliorem finem, & effectum, mandauit dictum N. Adductum in præsentia, & conspectu ipsius Constituti, nec non aliorum nominatorum, in caput ipsius, & aliorum complicium, duci ad locum solitum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari.

Qui sic adductus, spoliatus, ligatus, & funi applicatus, antequam in altum eleuaretur, fuit per Dominum benignis verbis hortatus, & monitus, vt Deum Opt. Max. timeat, & veritatem puram, ac simplicem fateatur, quæ sola ab ipso requiretur, caueatque omninò, ne aliquam Personam indebitè inculpet, quia & in præsenti, & in alio sæculo teneretur de hoc rationem reddere, & quatenùs etiam veritatem dixerit, non dubitet modo illam confirmare; aduertens non minus delinquere eos, qui indebitè Aliquem inculpant, quam qui veritatem in iudicio studiosè occultare procurant.

Resp. *Signore io hò detto la verità, e se non fosse il vero, non l'hauerei detto, per non far vn giuramento falso, e dannare l'anima mia, perche molto ben m'auueggo in che stato mi troui per li miei peccati.*

Tunc Dominus ad effectum prædictum tantum, & non alias, aliter, nec alio modo mandauit ipsum N. Adductum in altum eleuari præsente dicto N. Constituto vidente, & omnia, prout asseruit, intelligente.

Qui sic eleuatus cœpit dicere Ohimè, Ohimè. Oh Vergine sacrosancta del Carmine. Signore io già hò detto la verità, che volete più da me:

Interrog. *vt dicat, an ea, quæ deposuit contra N. hic præsentem, & Alios ab eo nominatos vera sint, & pro veritate dixerit, & deposuerit, modoque illa eadem approbet, & ratificet.*

Respon. *Signor sì, che tutto quello, che io hò detto contra N. qui presente, l'hò detto per la verità, e lo confermo anche adesso qui sù la corda, perche hò detto il uero. Ohimè calatemi adesso Ohime.*

Et Domino dicente, ut referat in substantia ea, quæ deposuit circa N. hic præsentem, & alios nominatos.

Resp. *Signore io hò detto, che N. de N. haue ammazzato N. de N. assieme con N. &c.*

Vel alio modo, omissis: *Et Domino dicentè*, fiat: *Tunc Dominus mandauit per me ad claram amborum intelligentiam legi depositiones, &c.* Et scribatur prout habetur supra in forma confrontationis testium *d. num. 69. in decreto incip. Tunc Dominus mandauit.* vsque ad vers. Resp. &c.

Resp. *Io hò inteso quanto m'hauete letto, & è il medesimo detto da me, & hora lo ratifico, e confermo in presenza di N. qui presente, &c.*

Præsente dicto N. Constituto, & dicente: Io dico, che costui è un gran buggiardo, e mal'huomo. Et deinde voluēs se erga dictum N. adductum in tortura manentem, subiūgendo dixit: Eh figliolo auerti bene à quelche dici? perche m'incolpi à torto, e tutto il danno, che fai à me, tornarà in dānatione dell'anima tua; tu sai bene ch'io sono innocēte.

Cui idem N. Adductus ex tortura pendens replicauit: Io non danno l'anima mia altrimente, perche tutto quello, c'hò detto è uerità; e se hauessi potuto far di meno di non nominarti, l'hauerei fatto, ma il giuramento mi hà costretto. Deinde conuersus erga Dominum dixit: Deh Signore per amor di Dio fatemi scendere, giache hò detto la uerità, &c.

78 Quo facto concluditur examen, si ita expedire videbitur, cum infrascripto decreto; vel si prosequi necesse fuerit, subiungi possunt interrogationes proportionatæ, iuxta formam supra traditam in confrontatione Testium *d. num. 69. circ. fin. uers. & successiuè,* & deinde fieri potest infrascriptum decretum, videlicet.

For-

Forma Conclusionis examinis, & confrontationis factæ in tortura per socium criminis contra alium socium.

Tunc Dominus, cum vterque persisteret in suo dicto, mandauit ipsum Adductum leuiter de tortura deponi, disligari, brachia reaptari, reuestiri, & ad locum suum reponi, cum stetisset sic eleuatus per spatium vigesimæ partis vnius horæ, quantum vix hæc omnia scribi potuerunt; & successiuè dictum Constitutum reponi ad locum suum, animo tamen, &c.

De Exhibitione & Recognitione bonorum, litterarum, vel Armorum penes Reum Repertorum, dum captus fuit à familijs Curiæ.

79 Solet aliquando per iudices ad conuincendum Reum in negatiua perseuerantem, deueniri, vltra confrontationes prædictas, ad exhibitionem bonorum, armorum, vel scripturarum, cum quibus fuit captus; vel quæ in eius domo repertę fuerunt tempore carcerationis, vel ante, aut post illam; ad effectum, vt illa recognoscat ad magis ipsum disponendum ad veritatem fatendam, cum in quibusdam casibus ipsa bona habeantur pro corpore delicti, quæ omninò recognosci debent, vt si sint arma prohibita, libelli famosi, litteræ cum tractato de occidendo, vel aliud delictum committendo, & alia id genus. Quoad præsentem materiam exhibitionis, comparationis, & recognitionis bonorum, & scripturarum, vide plenè notata per Mascard. *de probation. conclus.* 330. *per tot.* vbi plures examinat quęstiones. Idem facit Menoch. *de arbitr. Iudic. cas.* 214. Vulpell. *cons.* 35. & 135. Et an sola comparatio manus cum alijs scripturis probet aliquam scripturam esse alicuius manu scriptam, vide Decian. *cons.* 33. *num.* 111. 118. & 126. *lib.* 1. & *cons.* 46. *vol.* 2. & *cons.* 19. *num.* 225. *volum.* 3. Abb. *cons.* 737. *lib.* 2. Paris. *cons.* 27. *num.* 49. & *seqq. lib.* 2. Ferrett. *cons.* 374. *lib.* 2. Crauett. *de antiquitat. tempor. par.* 1. *in Section. Quæritur etiam nu.* 71. *vers. non omitto etiam.* DD. communiter. *in l. admonendi. ff. de iureiurand.* & latè Ios. Ludouic. *decis. Perus.* 7. *p.* 1. Fit autem recognitio medio iuramento per duos testes, qui scripturarum seù manum Rei notam habeant, & comparatione aliarum scripturarum, quorum depositiones in actis redigendæ erunt; & cogi potest ipse Reus ad scribendum in processu aliqua uerba, in quibus adsunt dictiones, & syllabæ similes, vt fiat comparatio; qui si recusauerit scribere, cum sit grauissimum indicium, potest compelli per torturam. Chart. *in tract. de exequution. sent. cap.* 2. *nu.* 44. & Vulpell. *vbi sup.* in qua poterit tamdiù detineri, donec scribat; sed priùs conuincendus est per duos testes, qui deponant, se scire, quod ille scribere non ignorat; quia mendacium, vt superiùs dixi, *nu.* 47. *vers. Benè verum est*, facit inditium ad torturam. Bois. *de indit. num.* 36. Clar. *in §. fin. q.* 21. *vers. mendacium.*

80 Quando igitur facienda sit, vel facta fuerit perquisitio, & inuenta fuerint bona, arma, scripturæ, vel litteræ in domo Rei, vel penes ipsum ante, vel post carcerationem, aut in ipso actu capturæ; quomodo fieri debeat, *dixim. supra section.* 5. *num.* 105. quomodo verò facienda erit exhibitio, & recognitio bonorum, litterarum, & similium, habetur hic; quę quidem prosequendo examen, vt in præcedentibus, si essent recognoscendæ litteræ eiusdem Rei, fieri potest infrascripto modo, vt sequitur videlicet.

Forma exhibitionis, & Recognitionis bonorum, & litterarum, &c.

Interrogat. *an si videret aliquam scripturam sua manu confectam, illam recognosceret.*

Resp. *Signor sì, che se io vedessi qualche scrittura scritta di mia mano, la riconoscerei.*

Et tunc exhibitis per me de mandato Domini ipsi Constituto quibusdam litteris sub datum loco N. die tali, &c. mensis, &c. incipientibus: Carissimo mio, &c. Abriceuer della presente, &c. cum subscriptione: Affettionatissimo per seruirla N. de N. & cum inscriptione à tergo: Al mio carissimo come fratello N. de N. in sua mano. subito subito. Signatis littera A. in domo ipsius Constituti repertis, ut supra in processu, ac per ipsum benè uisis, inspectis, & manibus habitis, fuit per Dominum.

Interrog. *an præsentes litteræ fuerint, & sint scriptæ manu ipsius Constituti, modo, & forma prout in illis, &c.*

Vel alio modo breuiori, videl.

Opportunè per Dominum Interrogatus. Vel *Ad opportunam Domini interrogationem.*

Respon. *etc.* & ponatur totum id, quod dicit.

Tunc Dominus sedens, etc. mandauit per me Notarium exhiberi ipsi Constituto litteras, de quibus supra in processu fol. tali etc. registratas fol. tali, etc. et in domo ipsius C. repertas, et primò complicatas, ut inscriptio tantùm uideretur, et sigillum, nil aliud.

Quibus sic exhibitis per ipsum C. benè uisis, et inspectis tam à latere sigilli, quam à latere inscriptionis, ad opportunam Domini interogationem.

Resp. *Io hò uisto il soprascritto di questa lettera, che dice, etc. e questo sigillo, che ui sta impresso, doue ci son l'armi mie, etc. e dico, etc.*

Deinde Dominus mandauit parum explicari litteras prædictas, ita ut sola subscriptio uideri possset, et eidem Constitutio exhiberi.

Quibus sic parum explicatis eidē Cōstituto exhibitis et per ipsum in ea parte, in qua extat subscriptio, benè uisis, et inspectis. Ad opportunam Domini interrogationem.

Resp. *Io ho uisto questa sottoscrittione, che dice etc. e dico, etc.* & ponatur quod dicit.

Successiuè Idem Dominus mandauit eidem Constituto exhiberi totas litteras omni ex parte explicatas.

Quibus sic exhibitis, et per ipsum Constitutum benè uisis, inspectis, et lectis per Dominum opportunè interrogatus.

Resp. *Io ho uisto questa lettera, che comincia. etc. et finisce, etc. e dico, che è lettera mia, è scritta di mia mano, etc.*

81 Vel si Reus negauerit esse suas, & sua manu scriptas, uocentur duo periti homines, qui litteras prædictas, siuè alias scripturas confrontent cum alijs ab eodem Reo scriptis, quibus recognitis, & confrontatis fidem faciant cum iuramento; uel examinentur formiter, & deponant, an scriptura, & character sit similis, nec ne, & eorum depositiones redigantur in processu, vt supra dictum est. Quod si aliæ scripturæ ipsius Rei haberi nequeunt, ad effectum faciendi comparationem prędictam, diuerso modo procedendum erit; nam tunc interrogandus erit Reus, an sciat scribere, & si affirmauerit, imponi debet ei, ut scribat in ipsomet Constituto uerba per eumdem Iudicem dictanda ipsomet præsente. Verba autem expedit, vt sint eadem, quæ in ipsa scriptura, seù litteris existunt, saltem pro maiori parte, & in alio sensu accommodata ad effectum, vt ex identitate dictionum, syllabarum, ac characterum possit per Peritos eodem modo adhibendos comparatio, & confrontatio manus faciliùs fieri. Et sic prosequendo examen, ut supra, dicatur, uidelicet.

Forma

Forma cogendi Reum ad scribendum.

Interrog. *An ipse Constitutus sciat scribere*

Resp. *Signor si, ch'Io sò scriuere, ma non ben bene.*

Tunc Dominus sedens, &c. mandauit eidem Constituto, vt accepto calamo scriberet verba per ipsum Dominum dictanda, prout idem Constitutus accepto calamo sibi per me tradito ad ipsius Domini dictamen infrascripta verba scripsit, videlicet.

Et scribantur in ipso Constituto seù examine verba, &c.

82 Si verò dixerit, se nescire scribere tunc conuincendus erit per duos testes de mendacio, examinando illos, qui deponent, quod aliàs viderunt illum scribere tali occasione, & tali tempore, &c. & tali casu prosequendo examen, & monendo illum, vt scribat, cum Curiæ constet, quod scribere sciat, aliàs cogetur iuris, & facti remedijs opportunis, tali modo fiat, vid.

Forma cogendi ad scribendum per torturam.

Et tum Dominus videret Constitutum ipsum valdè obstinatum, & in negatiua perseuerantem, quod scribere nesciat, fuit iterum benignis verbis hortatus, & monitus, vt scribere velit, nam Curiæ constat ipsum scribere non ignorare, & non permittat contra ipsum deueniri ad magis ardua iuris, & facti remedia opportuna, prout deuenietur, si non se disponat ad scribendum.

Respon. *Io hò già detto, che non sò scriuere, come realmente è, e così non posso scriuere, come mi commandate.*

Tunc Dominus sedens, &c. Visa obstinatione ipsius Constituti, stantibus depositionibus fide dignorum testium asserentium, quod ipse scribere sciat, attentis mendacio, & inuerisimilitudine, quod scribere nesciat, ad disponendum tantummodo illum ad scribendum, & non aliàs, aliter, nec alio modo, citra præiudicium Iurium Fisco competentium, & præmissa protestatione, etc. mandauit ipsum Constitutum duci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari.

Qui sic adductus, &c. & prosequatur, vt suprà *num.* 77. in tortura socij criminis, mutatis mutandis, cum conclusione in fine torturæ, *vt num.* 78.

De Coactione, pro habenda Responsione Rei nolentis respondere.

83 Dictum fuit supra *num.* 40. quod in criminibus enormibus, & Capitalibus, secundum leges Ciuiles, si Reus legitimè, & Iuridicè interrogatus à Iudice, dum illum constituit, eius interrogationibus respondere recusauerit, aut si responderit, non congruè respondet; tunc ad ipsum cogendum, vt ritè respondeat, poterit Iudex illum torquere, non pro delicto principali, sed tantùm ad eruendam responsionem. *vt præcit. num.* 40. *dictum est.* Et quamuis ad finem, vt hęc tortura ad eruendam responsionem, inferri possit, non sint necessaria inditia, quæ adesse debent pro tortura ad eruendam veritatem: Attamen pręcedat oportet aliqua diffamatio, vel aliquod saltem leue inditium, constetque de delicto. Chartar. *in præcitat. Pract. interrog. reo. lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 13. Benè verum est, quod arbitrio Iudicis remittitur, an interrogare voluerit postea super delicto principali, vel super circumstantijs. Chart. *numer.* 17. nisi Reus legitimam causam non respondendi allegauerit, puta suspicionis Iudicis, vel similium, nam tunc supersederi debet. Idem *ibid. num.* 15. Cæterum huius torturæ tempus arbitrarium est, attentis circumstantijs causam, Personarum qualitatibus, & criminum grauitatibus, & alijs similibus, vt tradit Vulpell. *cons. crim.* 34.

84 Et est aduertendum, quod si Reus haberetur pro confesso, non esset infligenda tortura. Scaccia. *de iudic. in crimin. cap.* 86. *in fin.* Neque si ageretur de causis, in quibus pœna corporis afflictiua imponenda non veniret; nam tunc cogendus esset mulcta indicta, vel captis pignoribus. Chartar. *loc. cit. n.* 2. *& seqq.* Scaccia, *ibid.* Et Primò annotanda erit in processu, & in ipso examine renuentia, & contumacia ipsius constituti in respondendo. Deinde deueniendum est ad compulsionem ipsius, vt respondeat præcisè per opportuna iuris remedia, prout facti species postulauerit, vel mulcta indicta, vel captis pignoribus, uel sub pœna, & comminatione confessati criminis, aut periurij, vel tortura adhibita, aut similibus modis. Chartar. & Alii *loc. præcit.*

Vbi autem ageretur de delictis prędictis, in quibus pœna corporis afflictiua imponi non potest, factis debitis monitionibus, si adhuc in sua pertinacia in non respondendo, perdurauerit, infrascripta forma, vel huic similis adhiberi potest, uid.

Forma coactionis Rei ad respondendum per aliarum pœnarum comminationem, non per Torturam.

Et tamdem monitus per Dominum, vt prædictum interrogatorium euacuet, pro veritate, absq; eo, quod se referat ad iam dicta.

Resp. *La verità già l'hò detta sin'hora, e però mi rimetto à quello, ch'è stato scritto auanti di me.*

Interrog. *Et monitus, vt sub pœna scutorum centum, uel bis, ter centum, uel quingentum, uel sub pœna confessati criminis, de quo imputatur; uel sub pœna periurij, uel quia alias sibi pignora auferentur, ueritatem dicat.*

Resp. *quelche hò detto, stà scritto.*

Et Domino dicente, vt se disponat ad melius, et congruentius respondendum, & à contumacia, & obstinatione prædicta recedat.

Resp. *Non voglio dir' altro, e quelch'è detto è detto.*

Et Domino subiungente, vt omninò respondeat. quia alias deuenietur contra ipsum ad pœnarum prædictarum, & grauaminum declarationem incursus.

Resp. *Io non voglio dir' altro.*

Et licet pluries, & pluriès per Dominũ monitus ad melius, clarius, et magis præcisè respondendum, semper idem responsũ dedit, manẽdo in dicta obstinatione, quæ ego, &c.

Tũc Dominus Visa obstinatione ipsius constituti, & notoria pertinacia, ac inobedientia, pęnarũq; prædictarũ sibi comminatarum spretu, reseruato sibi iure semper, et quãdocũque decernẽdi, et pronũciandi dictum constitutum notoriũ contumacem, & inobediẽtem, et tamquã talẽ pignorari, & grauari debere, uel pœnam periurij, aut confessati criminis, uel scutorum tot incurrisse pro mulcta, eaque Cameræ N. uel N. applicandi, & incorporandi, applicarique, & incorporari mãdandi, & pro præmissorum executione quodcumque mandatum desuper necessarium, et opportunum relaxandi, pro nunc ad vlteriora procedens.

Interrogauit, vt tamdem se disponat, cum non sit amplius subterfugiendi tempus, nihil prorsus respondit.

Quo facto, si deueniendum erit ad remedium torturæ, prosequendo examen, forma ipsius esse poterit infrascripta, uel similis, uidelicet.

Forma torquendi Reum nolentem respondere, uel non præcisè, & congruenter respondentem.

85 *Interrogatus, & monitus, vt recedat ab huiusmodi obstinatione, & respondeat euacuando interrogatorium sibi factum, non se referendo ad iam dicta.* Vel si dixerit: non

non recordor: potest esse, & similia, dicatur: omittendo dicta verba non recordor, possi esse, &c. quia alias contra ipsum necesse erit pro dicta responsione habenda, ad opportuna iuris, & facti remedia deuenire.

Resp. *Quelche hò detto, stà scritto, à quello mi rimetto.* vel: *Non mi ricordo. Potrebb'essere, & similia. E se uolete darmi la corda, siate padroni di fare quelche uolete: ma prima douete darmi le mie difese.*

Et Domino dicente, quod in huiusmodi casibus copiæ repertorum non dantur, nec defensiones, ideo respondeat ad prædicta, absque alijs subterfugijs, & cauillationibus.

Resp. *Voi mi fate torto. Et aliud dicere noluit, quæ ego, &c.*

Et licet fuisset pluries, et pluries per Dominum instatum pro dicta responsione habenda, semper idem responsum dedit, quæ ego pariter, &c.

86 Quo casu, ne ãplius frustra immoretur, fit decretũ torturæ, quod fieri potest, vt sequitur, videlicet.

Forma Decreti Torturæ, ad effectum habendi responsionem præcisam aut congruam.

Tunc Dominus sedens, &c. Visa pertinacia ipsius constituti nolentis respondere, (vel præcisè, & iuxta interrogata respondere) *pro dicta responsione* (vel pro præcisa, & congrua responsione) *habenda super prædictis cum aliter ab eo haberi non possit, mandauit ipsum constitutum adduci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, et funi applicari.*

Qui sit ad locum torturæ adductus, dum spoliaretur, et ligaretur, fuit per Dominum benignis verbis adhortatus, & monitus, vt se disponat ad responsionem dandam interrogationi sibi factæ, (vel ad præcisè, & congruenter respondendum) *super his, de quibus interrogatur, alias in altum eleuabitur.*

Resp. *Io hò detto, e quello stà scritto.*

Tunc Dominus cum videret ipsum constitutum adhuc in sua pertinacia persistere, mandauit ipsum in altum eleuari, ad effectum prædictum.

Qui sic eleuatus cæpit dicere: Ohime le braccia, Santo Antonio aiutatemi.

Interrog. *An modo sit dispositus ad respondendum interrogatorijs sibi factis.*

Resp. *Che volete che dica, quel ch'ò detto, è detto.*

Et prosequitur examen, prout necessitas requiret, & cum deueniendum erit ad finem torturæ, concluditur iuxta superius dicta n. 78. mutatis tamẽ mutandis.

87 Antequam ad vlteriora progrediamur, prætermittendum non erit, quod quando Vicarijs. Generalib. aut Alijs occurret examinare reos criminis hæresis, vel alterius hæresim sapientis, opus illis erit magna prudentia, & circumspectione, ne ex eorum responsionibus decipiantur, & delusi remaneant; habent enim quidam tales modum quemdam æquiuocè, & fictè respondendi, tanta, ac tali arte palliatum, vt vix cognosci, & discerni possit, vt aduertit Pegna. *in Directorio Inquisitor. de inter. Re. per tot.* vbi decem modos enunciat qui cum non parum Iudicis intellectum in alijs causis aperiant, hic illos referre non grauabor.

Primus modus est, si amphibologicè, & æquiuocè responsum detur; prout si Iudex interroget reum: *Credis tu, quod Hostio consecrata sit corpus Christi?* Respondit: *Credo, quod hæc sit corpus Christi;* intelligendo in mente sua de tabula, vel alia re sibi præsente, quæ materialiter sumptæ, & largè sunt corpora Christi, idest in eius dominio.

Secundus modus est per interrogationis retorxionem; prout si Iudex interroget: *Credis tu in Spiritum Sanctum à Patre, & Filio procedentem.* Ille retorquendo respondit. *Et quomodo Vos creditis.* Et tunc si subiungatur: *Nos credimus, quod Spiritus Sanctus procedit à Patre, & Filio.* Ille respondit: *Ita Ego credo.* Sumendo ita illum credere, Nos ita credere, non quod ille in Spiritum Sanctum credat. Vel si interrogetur: *Credis tu, quod vsura sit peccatum.* Respondit: *Et quod vos creditis, mihi credendum est.* Et Iudice replicante: *Nos catholici credimus vsuram esse peccatum.* Hæreticus subtiliter respondit: *Et Ego ita credo.* Intelligendo, se ita credere, Nos credere vsuram esse peccatum, non autem ipse credit vsuram esse peccatum.

Tertius modus est, per conditionis adiectionem, prout si interrogetur: *Credis tu, quod matrimonium sit Sacramentum?* Respondit. *Credo, si Deo placet.* Intelligendo in mente sua, Deo non placere se credere matrimonium esse Sacramentum.

Quartus est, per verborum tergiuersationem, prout si interrogetur: *Credis, quod Christus Dominus post mortem descenderit ad Inferos?* Respondit. *Magna fuit iniquitas Iudæorum, quam habuerunt in Christum.*

Quintus est, per verborum fictam admirationem, vt si interrogetur. *Credis tu Deum esse omnium Creatorem?* Respondit. quasi turbatus cum admiratione. *Nonne ita dedebeo credere?* Vel si interrogetur. *Credis tu Filium Dei esse incarnatum de Virgine?* Respondit, cum admiratione. *Oh Deus meus, quare me interrogas de hoc, credis fortasse, quod ego sim Iudæus? Credo, quod bonus Christianus debet credere.* Intelligendo in mente sua, quod bonus Christianus hoc credere non debet.

Sextus est, per verborum manifestam translationem, vt si interrogetur: *Credis tu, quod Christus post mortem descenderit ad Inferos?* Respondit. *Oh Domine Iudex quantum debet quilibet cogitare ad Christi diram mortem, & ego miser non facio.*

Septimus est, per sui ipsius iustificationem, vt si interrogetur: *Credis tu, quod Christus descendit de Celis?* Respondit. *Oh Domine Iudex ego sum homo simplex, Illitteratus, & in simplicitate mea ego seruio Deo meo, & nescio istas quæstiones. Vide ne interroges me de istis, quia faciliter me induceres in aliquem errorem.*

Octauus est, per sui corporis fictam debilitatem, vt si interrogetur: *Credis tu Christum esse Deum, & hominem?* Respondit *Domine Iudex ego sum valdè defatigatus, propter tot interrogationes, & nescio vbi caput habeam, rogo propter amorem Dei vt modò me dimittas.*

Nonus modus est, per fatuitatis simulationem, vt si cum interrogatur, respondeat confusè, miscendo multa verba impertinentia, & mouentia ad risum.

Decimus est per modum fictæ, & palliatæ Sanctitatis, vt si cum interrogatur, respondeat affectata quadam deuotione, & huiusmodi.

Quapropter multum Iudici laborandum est, ne decipi permittat, sed compellat illum respõdere, & euacuare interrogatoria per verba clara, & non dubia, aut æquiuoca, prout si iuxta primum modum respondeat, subiungatur per Iudicem; *de quo corpore Christi tu intelligis, de hoc quod ego dico, & intendo, vel quod signanter tibi ostendo & interrogo, an de alio, quod tibi in mente confingis?* Et sic faciendum est in reliquis, ita vt prorsus omnis tollatur ambiguitas. Et in fictione fatuitatis obseruetur actuum exteriorum ordo, vultus mutatio ad minas tormentorum, verborum connexio, & alia id genus. Quæ autem dicta sunt supra in causis hæresim sapientibus, possunt à simili euenire in alijs causis, dum Rei aliorum criminum examinantur; ideo curare debet Iudex, quantum fieri potest, vt responsiones reorum sint omninò claræ, & verba correspondeant interrogatorio, sine duplicitate sensus, ambiguitateque interpretationis, & absque æquiuocatione & amphibologia, aut fictione, & similibus.

88 Quia

88 Quia solet aliquando euenire ex aliqua rationabili causa, vt Iudex teneatur, vel compellatur abstinere se ab vlteriori processu in causa, vel alio modo desistere, donec relationē faciat superiori, vel alteri super statu causæ, & in quibus terminis reperitur. Vel super indicijs contra reū habitis, & similibus; tūc fieri potest infrascripto, vel simili modo, prout factum postulauerit; interim sequens pro exēplo deseruiet, videl.

Forma relationis facti, & indiciorum ex processu informatiuo.

Illustrissime, & Reuerendissime Domine, siuè &c. Vertente Romæ lite super quadam hæreditate inter N. & N. vel alio modo, cum annis elapsis verteretur quædam lis inter N. de. N. reum conuentum ex vna, & N. de N. Actorem partibus ex altera coram Illustriss. Domino N. Episcopo N. siuè, &c. super prætensione cuiusdam hæreditatis & alias, prout in Actis, &c. Idem N. Actor quamdam sentētiam sibi fauorabilem ab eadem Curia Episcopali obtinuit, vigore cuius immissus fuit in possessionem maioris partis bonorū in sententia contentorum, quæ tunc temporis per dictū N. Reum cōuentum detinebantur. Quod ægrè ferēs dictus N. conuentus inimicitiā grauem cū dicto N. Actore cōtraxit, & ex tunc in antea statuit in suo animo dictū N. Actorē interficere; quod se velle quā primum exequi diuersis vicibus minatus fuit, ita ut cum duo sui famuli N. de N. & N. de N. eum sic conquerentem, & minantem pluries audissent, tādē tædio affecti petierunt ab ipso N. eorū Domino, quare sēper querularetur, & cōqueretur cōtra N. de N. qui N. respondit, se iustā causam habere, quia dictus N. de N. reduxit cū in miserabilē statum, auferēdo illi omnia bona. Qui famuli diabolico ductu cōmiserantes Dominū, obtulerunt se promptos ad illi auxilium aliquod præstandum. Tunc dictus N. eorum Dominus occasione arrepta, rogauit eosdem famulos, vt si vellent eum ab angusti a liberare, auxiliarentur ei parato iam ad interficiendū dictū N. eius aduersarium; et respondētes, quod libenter facerēt, eos amplexus fuit, promittendo scuta centum pro quolibet. Et sic tractatum fecerunt circa modū occidendi, & quādo. Et tandem statuerūt, vt pro die tali pararet in domo duos equos, vt fugere velociter possent, post homicidiū commissum. Non se fidens autem ipse N. de dictis suis famulis, die prædicta iunxit se eisdem, et vna simul processerunt ad domū dicti N. eius inimici, quē inuenientes statim aggressi sūt tam ipse Dominus, quam famuli prædicti, et multis vulneribus cum ense, & alijs armis illatis illum occiderunt; qui dum aggressus fuisset, incæpit clamare fortiter, auxilium petendo, ad cuius voces accurrerunt multi ex vicinio, & tandem dum aufugerent, occurrerunt eis Birruarij, cum Caporali plateæ N.; & illos torrendo cum armis detinuerunt, & ad carceres duxerunt.

Postquā fuit factus accessus ad domum eiusdem N. & inuenti fuerint equi parati cum habenis, & ephippijs, vt dicti famuli dixerant. Nec non litteræ, &c. vel arma prohibita talia, & talia, &c.

Fuerunt constituti dicti N. & N. famuli, & confessati fuerūt delictū de plano, prout in processu. Cōstitutus deinde dictus N. cum in negatiua perseueraret, fuit conuictus per depositiones testiū fide dignorū, et per confrontationē sociorum criminis, &c. & his non obstantibus adhuc contumaciter in negatiua perseuerat. vel: cū nollet respōdere; Aut præcisè, & cōgruenter respondere recusans, fuit tortus, ad effectū, vt respōderet tātū; Et neque adhuc voluit se disponere ad respōdēdū. Hæc usque modo per me gesta sūt in præsēti causa, quæ i his terminis, vt dixi, reperiuntur. Quare, &c.

Quòd si fuerint alia indicia, vel aliæ circūstantiæ, & qualitates explicādæ, explicari poterunt, prout criminis, & facti diuersitas postulauerit, cum præsens formula posita sit solum pro quodam exemplari, nō pro methodo necessariò obseruanda, vt aliàs dixi.

SECTIO X.

De Publicatione Processus, & Defensionibus Reis concedendis.

SVMMARIVM.

1 *Praxis procedendi in criminalibus nō est semper eadē.*
2 *Praxis Vrbis, qualis?*
3 *Articuli in Criminalibus clari esse debent.*
4 *Articuli in criminalibus vocantur capitula.*
5 *Articulorū Accusatoris copia danda est Reo accusato.*
6 *Termini in criminalibus, aliquādo nō sunt communes.*
7 *In Regno tamen sunt communes.*
8 *Publicatio processus in criminalibus est de substantia, & necessaria.*
9 *Post publicationem Reus ponendus est ad largam.*
10 *Capitulorum copia dari debet Reo in defensionibus, etiam si non petatur.*
11 *Copia Capitulorum danda est Reo, si habeat testes Curiæ pro repetitis, aliàs non.*
12 *Copia prædicta danda est sumptibus ipsius Rei.*
13 *Terminus ad se defendendum est arbitrarius Iudici.*
14 *Declaratio Rei, quod habet testes Curiæ pro repetitis, debet esse expressa, & particularis.*
15 *Declaratio prædicta, qualiter fieri soleat.*
16 *Declarationem præfatam, si Reus facere noluerit, tunc quid agendum.*
17 *Interrogatoria dātur per Reos in repetitione Testium.*
18 *Confessio Rei legitimat processum, ideo condemnari potest, sine testium repetitione.*
19 *Copia processus quomodo danda vni Reo, si plures sint.*
20 *Post publicationem, an recipi possint testes ad offēsam?*
21 *Confessus delictū necessariò habere debet defensiones.*
22 *Confessio Rei pluribus modis infirmari potest.*
23 *Defensionum plures species.*
24 *Præscriptio viginti annorum in delictis benè procedit.*
25 *Instantiæ peremptio est etiam defensionis species.*
26 *Mors accusatoris similiter.*
27 *Probatio contrarij ad delictum imputatum similiter.*
28 *Testium reprobatio tripliciter fieri potest.*
29 *Acta facta in Ciuilibus non probant in Criminalibus.*
30 *Actio licita pœnā nō meretur, si modus non excedatur.*
31 *Absolutus de delicto, tamquam innocens, non est amplius de eodem vexandus.*
32 *Remissio partis offensæ prodest Reo.*
Transactio in delictis permissa.
33 *Pœnas remittere potest Prīceps absolutus, et quomodo.*
34 *Aetas delinquētis excusat aliquādo à pœna ordinaria.*
35 *Furiosus delinquens non punitur.*
36 *Ira aliquando excusat similiter à pœna.*
37 *Amor similiter aliquando excusat.*
38 *Ebrietas item excusat aliquando.*
39 *Somnus similiter excusat.*
40 *Prodigalitas item.*
41 *Negatiua coarctata loco, & tempore similiter.*
42 *Homicidium ad defensionem commissum non punitur.*
Defensio est de iure naturali.
43 *Inuasor impunè occidi potest, etiam pro bonis.*
44 *Aggressor in honore similiter impunè occidi potest.*
45 *Aggressor consanguineorum impunè occidi potest.*
46 *Item aggressor bonorum proximi occidi potest.*
47 *Innocens, in quo casu occidi possit.*
48 *Homicidij qualitas, qualiter probanda.*
49 *Insidians vitæ Alicuius licitè occidi potest.*
50 *Pluralitas, ac incertitudo delinquentium aliquando prodest delinquentibus.*
51 *Vulneratus, quo casu præsumatur ex vulneribus decessisse.*

52 *Vulnera*

52 *Vulnera fuisse, vel non, lethalia, quomodo probanda.*
53 *Vulneratus decedens, præsumitur decessisse ex secundis vulneribus; si bis vulneratus fuit.*
54 *Bannitus de iure communi occidi non potest, secus de consuetudine Italiæ.*
55 *Adulter, quo casu impunè occidi possit à Patre.*
56 *Adulter à marito etiam impunè aliquando potest occidi.*
57 *Adulter, an occidi possit per mandatarium mariti, vel patris adulteræ.*
58 *Fur de Iure Ciuili similiter impunè occiditur dummodo sit fur nocturnus.*
59 *Mandatum superioris aliquando excusat à delicto.*
Operarij laborantes de mandato Domini, quando excusentur.
60 *Metus excusat aliquando à delicto.*
61 *Prouocatus delinquens mitius punitur.*
62 *Dolore pressus delinquens similiter.*
63 *Ignorantia aliquando excusat à pœna delicti.*
64 *Credēs posse aliquid fieri, excusatur à pœna ordinaria.*
65 *Fama bona excusat similiter.*
66 *Nobiles in pœnis corporalibus mitius puniuntur, secus in pœnis pecuniarijs.*
67 *Excellens in aliqua Arte mitius puniendus.*
68 *Benemeritus Principis, vel Reipublicæ similiter mitiùs puniendus.*
69 *Dolus in delictis aggrauat pœnam.*
70 *Casualiter delinquens mitiùs puniri debet.*
71 *Limitatur conclusio duobus modis.*
72 *Venationi incumbens hominem occidens loco feræ, an pœna ordinaria puniendus.*
73 *Defensionis causa est fauorabilis: ideo dandæ Reis sūt defensiones, etiam non petentibus.*
74 *Defensiones admitti debent, etiam post sententiam.*
75 *Testes ad defensam admittuntur, etiam non integri.*
76 *Testes laici in causa defensionis Rei præferuntur Clericis.*
77 *Fœminarum testimonium in causa defensionum præfertur testimonio virorum.*
78 *Pauperibus dandæ sunt copiæ Actorum gratis per Curiam, vt se defendere possint.*
79 *Publicationis decretum, eiusque forma.*
80 *Declarationis Rei forma pro habendis testibus pro repetitis.*
81 *Citationis forma, an offensus voluerit partem facere.*
82 *Instantiæ forma pro habendis copijs Indiciorum.*
Instantia Fisci, quod non dentur.
83 *Copiæ Repertorum concessionis decretum, eiusque forma.*
84 *Capitulorum forma.*
85 *Defensionum forma.*
86 *Litis contestationis forma in criminalibus.*
87 *Aduocatus, & Procurator dandi sunt ex officio Reis, si non habeant, dum se defendunt.*
88 *Defensiones per Reum renūciari nequeūt simpliciter.*

1 PRaxis procedendi in causis criminalibus non est eadem in omnibus Curijs, tam Ecclesiasticis; quam Sæcularibus: ideo non potest tradi certa regula, nisi in terminis substantialibus, & qui secundum Ius Canonicum seruari debent; de reliquis sufficit per transennam significare, Nam in quibusdam Curijs solent Iudices curare, vt Reus post examen concedat sibi licentiam procedendi vsque ad sētentiam diffinitiuam singulis diebus, & horis, in omnibus actibus necessarijs: & super hoc fit ei monitio, & notatur in actis, & tunc potest fieri testium repetitio, absque alia citatione. Et noui testes recipi, etiam sine citatione, & citra necessitatem illos repetendi.

In quibusdam alijs, post examen Rei, dari solet terminus ad proponēdum exceptiones ipsi Reo competentes, tam dilatorias, quam peremptorias, quæ impedire possunt litis, seù Iudicii ingressum, & processum ad vlteriora: & istæ multæ sunt, & partim respiciunt personam Iudicis, partim personam accusatoris: partim Rei, & partim causę, de quib. vid. Foller. *in pract. crim. for. sęcul. p. 1. secundæ partis ver. audiantur exceptiones propon. per Reos per tot.* & Ego ipse dix. *sup. in Pract. ciuil. part. 2. sect. 1. subsect. 6. cum seq.*

In alijs seruatur, vt post datas, & oppositas exceptiones fiat decretum, vt ipsis non obstantibus procedatur ad vlteriora, & statim formantur capitula, seù articuli, qui regulariter continere solent inditia ex processu informatiuo habita, & super illis, Iudice sedente pro tribunali, & Reo soluto vinculis, fieri solet actus contestationis litis, legendo illi reo dicta capitula, & ipse respondendo super vnoquoque illorum, & responsiones scribuntur per Notarium: & ita fit in Regno Neapolitano, vt cauetur *in constitut. Regni incip. si damna clandestina*, & ibi Gloss. & Afflict. *in verb. solutis tormētis in 9. notab.* & Marsil. *in sua prax. §. constātes n. 11.* Forma autem dictæ litis contestationis habetur inferius. *nu. 86.* Factaque litis contestatione datur terminus reo ad se defendendum, etiam si non petatur. Et tunc conceditur copia capitulorum, vt possit se defendere, habitis prius testibus pro repetitis, vt similiter fit in Regno, secundum Capic. *in decis. 74.* & Foller. *vbi sup. verb. detur copia capitulor. inquisit. nu. 1.*

2 Nos autem in præsenti nostra Practica omissis omnibus supradictis iam perfunctoriè insinuatis, sequentes Praxim, & stylum Romanæ Curiæ, examinabimus de more quædā magis communia, & seruari solita: & Primò, quid modò seruetur in Vrbe post examen Rei. Secundò, an defensiones sint Reo examinato necessariò dandę, siue confessus fuerit delictum, siuè non, Tertiò, quot sint species defensionū. Quartò, an teneatur Iudex defensiones Reorum recipere, etiam ipsis non instantibus.

Quoad primum, notandū est, quod stylus hodiernus est hic, nimirum vbi proceditur per accusationem, contestata lite super accusatione, datur terminus accusatori ad articulandum ad dies duodecim, plus, minusuè, secundum qualitatem causę, & locorum distantiam. In vltima die termini accusator præsentat articulos suam intentionem, & inditia contra accusatū continētes. Quibus præsētatis datur alter terminus reo ad dicendū cōtra articulos, & si petierit ipsorū copiā, nō est deneganda, vt possit cōtra illos, exceptiones opponere. Vestr. *in sua Prax. Formul. verb. cōmisso.* articuli autē prædicti pręsētari debent in termino, alias non sunt admittendi. Rot. *dec. 30. in nouis.*

3 Fallit tamen in articulis Rei ad suam defensionem, nam etiam post terminum admitti debent. Oldrad. *cons. 167. incip. ante omnia.* Et articuli Accusatoris, vel Fisci formari debent cum omnibus solemnitatibus. *l. libellorum. ff. de accusat. canonizat. in cap. 1. & seqq. 2. q. 8.* Itē esse debent clari, & nō impertinētes, alias admittendi non sunt, nā non est permittēda probatio eius, quod probatum non releuat. *cap. cum contingat. de offic. deleg. in fin. l. ad probationem C. de probat.* Neque admitti debent, si sint calumniosi, alias reus appellare potest. Rot. *dec. 646. in ātiq.* Neque admittēdi, si sint obiectiui, & non benè specificati. Rot. *decis. 648. in antiq.* Neque si non sunt dispositiuè specificati. Rot. *decis. 729. in antiq.* Multis alijs modis impugnari possunt articuli per reum, de quibus vide Speculator. *libr. 2. de positionibus. §. 7. & lib. 1. de teste §. 5.* Faciunt notata per me *in Pract. ciuil. p. 2. sect. 2. subsect. 5. per tot.*

4 Est autem aduertendum, quod huiusmodi articuli diuersis nominibus vocantur in Iure Canonico, *In cap. enim, fin. de testib. cogend. & cap. ad hoc, alias præsentium §. testes de testibus in 6.* nominantur articuli. Alibi verò vocãtur capitula, *vt in c. causã quæ, & c. per tuas, & c. fraternitatis de testib.* & ita vocãtur in Regno Neapolitano. Alibi vocãtur intẽtio, & aliquãdo assertiones, *vt in cap. Actor. 6. q. vlt. & cap. ex parte de eccl.*

5 His præmissis ad pleniorem Tyronum notitiã, progrediamur ad alia. Data igitur copia articulorum accusato, ipsoque audito super illis, si accusator, petierit, vt admittantur, fit decretum illos esse recipiendos, & datur terminus eidem accusatori ad illos probandum, & alter terminus conceditur reo ad dandum interrogatoria, secundum stylum Romanæ Curiæ, & aliarum multarum, vt aduertit Speculat. *de teste. §. 5. nu. 8. circ. med.* Sed ante prædictum decretum admissionis articulorum, citandus est reus ad vidẽdum illos admitti, *iuxt. l. de vnoquoque ff. de re iudic.* Rot. *dec. 102. de fid. instrum. in nouiss.* aliàs daretur ei appellatio. Rot. *decis. 392. in nou. & 415. in antiqu.*

6 Notandum est autem, quod secundum stylum Romanæ Curiæ, & quarumdam aliarum, termini nõ sunt communes Accusatori, & Reo, prout fit in quibusdam alijs Curijs: sed prius dantur accusatori ad probandum, & postea Reo ad se defendendum. *iuxt. l. si quis. C. de except.* Rot. *decis. 169. de dilat. in antiq.*

Ideo admissis articulis examinantur testes Accusatoris, & repetuntur testes examinati pro Curiæ informatione, citato Reo ad videndum ipsorum iuramẽta. Examinatisque testibus accusatoris, fit instantia ab accusato, vt admittatur ad faciendum suas defensiones. Omissio autem prædictorum terminorum, non vitiaret processum, secundum Caualcan. *decis. 2. de iudic.* vt si datis articulis non fuerit datus terminus ad dicendum contra producta: vel si iste fuit datus, sed non fuit dictum ad primam, vel ad talem diem. Et multò minus, quando ageretur de delictis notorijs, in quibus non seruatur ordo terminorum, etiam in Vrbe, vt ait Vestr. *in sua Pract. lib. 5. de obseruation. terminor. in criminal.*

7 In Curijs verò Ecclesiasticis Regni, vt plurimũ, siue procedatur per accusationẽ, siue per inquisitionem formantur capitula ex omnibus repertis, seu indicijs contra Reum in processu existẽtibus, & super illis interrogatur Reus, ac fit contestatio litis, assignato termino vtrique parti communi, tam accusatori, si procedatur per accusationem: siue Promotori Fiscali, si agatur per inquisitionem, ad probandum, & impinguandum; quam Reo ad se defendendum, vt dictum est *sup. num. 1. vers. in alijs seruatur.* quę praxis desumpta fuit *ex cap. qualiter, & quando 2. §. debet de accusat.* Citatis ambabus partibus ad videndum iuramenta testiũ, tam de nouo examinandorum, quã iam examinatorum ad informationem Curię DD. communiter *in d. cap. qualiter 2.* & Ant. *in cap. 2. de testib.*

8 Quibus absolutis fieri solet in quibusdam Curijs citatio ad videndum fieri publicationem processus, nimirum offensiui, quæ in criminalibus est adeò necessaria, de iure Canonico, vt inquit Farinac. *q. 66. num. 312.* vt si omitteretur, processus esset nullus ipso Iure, quia tolleretur facultas Reo se defendendi, vt ait Clar. *in prac. crim. §. fin. q. 48. & 49. in princ.* Neque condemnari posset, nisi decerneretur ei copia processus cum termino competenti ad faciendum suas defensiones, etiam si non petatur. Clar. *qu. 49. vers. est igitur.* Imò etiam si procedatur per Principem in quouis grauissimo delicto, nam adhuc danda sunt defensione. Clar. *ibid. vers. seq.* Guazzin. *in trac. de defẽsionib. Reor. defẽs. 22. c. 1. per tot. & latè defẽs. 31. n. 3. et 4.*

Hinc est, quòd inoleuit praxis ferè in omnibus Curijs, vt vnico cõtextu fiat publicatio processus offensiui, & declaratio, quod eius copia parti tradatur, vna cum termino ad faciendum suas defensiones, etiam si Reus illum non petat, quamuis in ciuilibus contrarium seruetur, vt habetur *in l. 1. ff. de fur. & l. rei §. fin. ff. de re milit.* Bar. *in l. custodias. §. 1. ff. de public. iudic.* & ibi etiã Imol. Angel. *de malefic. in ver. qui Index statuit re. ad eo defens.* Marsil. *in prax. cri. §. nũc uidendũ in prin.* Par. de Put. *in tract. de syndic. in verb. cõdemnatio*, & plenè Affl. *in cõst. Regni icip. Pacis cultũ in 5. notab. in 1. q*

Quod fallit in captis in flagranti crimine; & in notorio actus instantis, quia tunc non datur terminus, secundum Bald. *in l. vt vim ff. de iust. & iur.* & aduertit Foller. *in Pract. crim. for. fac. 1. p. secunda partis ver. Item quod fuit captus in flagranti crimine numer. 1. cum dnob. seqq. & in verb. Item. quod est notorius delinquens. à nu. 1. cum seqq. &* Farinac. *in sua pract. crim. volum. 1. in tit. de delict. et pœn q. 21. n. 153. cũ seqq.* vbi latè. Publicatio autem processus defensiui non est de substantia, quia acta semper nota sunt Iudici, & Fisco Clar. *q. 61. in princ.* Guaz. *defens. 35. c. 2. n. 3.*

Dixi supra, publicationem esse necessariam de Iure Canonico; nam de Iure Ciuili non est necessaria, vt in prædictis Iuribus probatur, & aduertit Farin. *qu. 66. num. 312.* quo Iure attento dupliciter considetatur publicatio: vno modo ex parte Iudicis; altero modo ex parte inquisiti. Si consideretur priori modo, & tunc non videtur necessaria, quoad seipsum, quia semper ipse scit veritatem testificatorum; & proinde potest aliquando etiam non publicatis testibus reum condemnare, secundum Bald. *in cap. causam de testibus.* ex processu tantum informatiuo. Secundo verò casu, neque videtur necessaria necessitate absoluta, quia Reus aliquando recusat videre processum, vt notat Clar. *q. 49. vers. Quæro nunc.* Et hoc non obstante Iudex illum publicat, quia publicatio testium est de officio Iudicis mercenario. Bald. *in l gesta num. 1. C. de re iudic.*

Quod si consideretur, etiam ex parte Iudicis, non quoad seipsum; sed quoad afficiendum inquisitum; & tunc videtur necessaria, ne Iudex ipse deficiat in ordine solemnitatum equisitarum ad processus legitimationem; quia testium publicatio est de Appendiciis repetitionis testium. Bald. *in l. si quando inuitus nu. 9. propè fin. C. de testib.* Appendices autem sunt pars institutionis processus legitimandi. *l. si quis heres in illis verbis; Sunt enim appendices præcedentis institutionis ff. de acquir. hered. & l. qui propria. §. itẽ quæritur. ff. de procur.* ob id sicut, (etiam Iure Ciuili attento,) necessaria est repetitio, vt validæ sint testium dicta, ita etiam publicatio, quæ mirabilem producit effectum, nam per eam possunt partes attestationes ipsas legere, super illis disputare, & interrogatoria facere. *argum. text. in l. de his. ff. de transaction. et l. publicati C. de testib.* Bald. *in d. cap. causam quæ num. 5. de testib.*

Vnde ad effectum, vt Iudex possit reum condemnare, vel absoluere, debet publicari processus, ne inquisitus grauetur in suis defensionibus. Ideo non solum dicta testium sunt ei publicanda; verum, & nomina eorum. *cap. qualiter il secondo §. debet. de accusation.* & proinde tenetur Iudex ex officio publicationem processus informatiui decernere, vt possit Reus copiã illius habere, ad effectum faciendi suas defensiones, & tunc in eius arbitrio est copiam petere. *l. vnius facinoris. §. cogniturũ. vers. reo postulante. ff. de quæstionib.* Hinc infert Guazzin. *de defensionib. reor. defens. 30. cap. 14. num. 15. & 16.* quod Iudex tũc interloquitur Reum esse torquendum, quando facta fuit publicatio processus: aliàs iniustitiam faceret. De quo infrà *sect. 14.*

9 Post

9 Post factum decretum publicationis processus cum termino competenti, vt Reus suos possit defensiones facere, Iudex mandare debet Reum poni ad largam ad carceres exteriores, vt possit alloqui cum suis Aduocatis, & Procuratoribus, alias fieret ei grauamen. Marsil. *vbi sup. §. postquam nu. 5. in fin.* Follet. *loc. cit. in ver. fiat contestatio litis num.* 10. Contard. *de offic. prætor. in tit. de negat. crim. num. 6. fol. mihi* 498. Farinac. *vbi sup. q. 39. num.* 13. Potest tamen detineri in secretis in quibusdam casibus, sed ad largam posito tradi debet copia capitulorum; alioquin non posset se defendere, ita communiter tenet DD. vt ait Rip. *in l. 2. num.* 8. *C. de edent.* quem refert Villalob. *in collect. commun. opin. litt. I. num.* 22.

Et licet multi Doctores asserant, huiusmodi copiam Capitulorum non esse Reo tradendam, nisi per eum illa petatur, maximè si non sit persona idiota. Scappa *de iure non script. lib. 5. capit. 97. num.* 14. Paris. *cons. 2. num. 155. lib. 4.* Clar. *vbi sup. q. 49. vers. & hæc quidem conclusio*; quia personis idiotis, & simplicibus sine difficultate danda est, etiam si non petatur. Vulpell. *cons. 34 n. 6. & cons. 74. num. 7.*

10 Attamen tutiùs est in conscientia copiam prædictam dare, siuè petatur à reo siuè non; adhoc vt possit suas excusationes deducere, exceptiones opponere, & defensiones facere, præsertim dum agitur in Curijs Ecclesiasticis, in quibus exerceri debet benignitas, æquitas, & pietas. vid. Aucharan. *cons. 316. num. 1.* Contard. *vbi sup.* Et ratio est euidens, quia defensio est omni Iure permissa, ideo non debet Reis se defendentibus per viam Iustitiæ auferri. Diu. Thom. *in 2. 2. q. 79. art. 2.* Non possent autem rectè se defendere, nisi eis tradatur copia prædicta, ergo, &c.

11 Benè verum est, quod non datur copia indiciorum præfata, nisi facta repetitione testium ad informationem Curiæ examinatorum, citato eodem Reo ad videndum illos iurare; vel habitis priùs testibus pro ritè, & rectè examinatis, & legitimè repetitis, quia tunc dicitur legitimatus processus, aliàs non. Chartar. *in pracit. pract. lib. 3. cap. 3. à num.* 56. Capic. *decis.* 74. Put. *de syndicat. in ver. inquisitio vers. & aduerte* & consequenter, nisi per talem declarationem legitimatio processus informatiui facta fuerit, deueniri non posset ad eius condemnationem. Ideoque inoleuit practica præsertim in Curijs Regni, vt cum impartitur terminus ad defensiones faciendas, imponatur dicta clausula: *habitis testibus, &c.* Foller. *in pr. præc. crim. for. secul. ver. Detur copia capitulorum inquisitis num. 1. circ. med.* Marant. *in spec. aur. p. 6. ver. & peruenitur aliquando num. 8. in fin. vbi num.* 10. aduertit, debere dari Reo copiam capitulorum, & repertorum cum nominibus, & cognominibus testium in Curijs Ecclesiasticis, in quibus seruari debet Ius Canonicum, quia hoc expressè cauetur *in cap. qualiter, & quando 2. §. debet de accus.* & notat Præpos. *in cap. de accusatione 2. q. 8. col.* 36. quidquid dicat Cardin. & Imol. *in d. §. debet*, vbi tenent hoc procedere solum publicato processu, nam contrarium simpliciter probatur *ibid. d. §. debet.* Posset tamen eorum sententia intelligi in casu, quo timeretur aliquod malum contra testes ex potentia Rei inquisiti, secundum Butr. *in cap. præterea 2. de sponsal.* vbi etiam Abbas. Sed tamen hodie cessant altercationes Doctorum circa hoc, quia fit publicatio processus, & repetitio testium, vel declaratio, quod habeantur pro repetitis, & legitimato processu informatiuo, datur copia cum nominibus, & cognominibus, vt possit Reus opponere, tam contra dicta, quam contra personas testium.

12 Est autem aduertendum, quod copia processus informatiui, siuè capitulorum, aut repertorum tradenda est sumptibus ipsius Rei, qui petere illam debet à Notario, siuè Actuario causæ, cum Iudex functus sit officio suo in hoc, dum decreuit illam tradendam esse. Clar. *vbi sup. q. 46. vers. sed numquid in fin.* Fallit tamen hoc in pauperibus, quibus tradenda est copia, siuè originalis processus loco copiæ, gratis. Menoch. *de arbitr. Iud. cas.* 65.

13 Et licet de stylo quarumdam Curiarum, quando Iudex decernit, tradendam esse Reo copiam prædictam apponi soleat clausula: *Cum termino trium dierum ad faciendum suas defensiones*, potest tamen ex aliqua iusta causa longior, aut breuior terminus assignari. Chartar. *loc. cit. lib. 3. c. 3. n. 7.* Foller. *ibid. vbi sup. vers. & facta litis contestatione n. 4.* Imò in criminalibus concedi solent plures termini, prout necessitas aut æquitas requiret, cū hoc remittatur Iudicis arbitrio. Innocent. *in cap. ad petitionem nu. 4. de accus.* vbi etiam Alij, Alex. *in l. 2. n. 8. ff. de re iudic.* Est benè verum, quod si dilationes petātur per calumniā, potest comminari aliqua pœna in casu, quo defecerit in probationibus, vt testatur Cagnol. *in rubr. ff. si quis iusdic. non obtemper. n. 4.* quem refert Clar. *in §. fin. q. 48. vers. quæro quot dilationes circ. fin.*

14 Item est aduertendum, quod facto per Iudicē decreto, vt tradantur copiæ prædictæ, cum clausula: *habitis testibus Curiæ pro ritè, et rectè examinatis*; si Reus ipse, vel specialis procurator adhunc actum deputatus talem declarationē legitimè non fecerit, nullo modo tradendæ sunt copiæ absque illa, nisi fiat repetitio testiū cū omnibus solemnitatibus, de quibus inferius *sect. seq.* quia non sufficit consensus Rei tacitus, neque procuratoris generaliter constituti, adhoc vt dicta testium repetitio fiat, nisi expressè, & in specie sit factū mandatum ad hunc actum particularem, quia agitur de processus legitimatione, ex qua dimanat postea condemnatio. Vulpell. *cons. 12. num. 18. & cons. 32. nu. 1. & 6.* & Chartar. *d. lib. 3. c. 3. n. 93.*

Quod quidem locū habet, etiam si Reus pluries institerit pro copijs cum oblatione de habendis testibus pro ritè, & rectè receptis, & legitimè examinatis, quia nō per talem oblationē dicerentur habiti pro talibus, nisi realiter, specificè, & expressè, iuxta solitam formā fieri solitā in similibus, pro talibus habiti fuerint. Gabriel. *cons. 178. nu. 17. & seq. lib. 1.* Et ratio est, quia reorum causa est fauorabilis, & ideo posset pœnitere ante realem, & actualem consensum præstitum super declaratione prædicta, re tamen integra, & sic oblatio nullius roboris esset. Hond. *cons. 101. nu. 33. lib. 1.*

15 Solet aliquando per Reos, siuè per eorum procuratores specialiter deputatos ad faciēdam declarationem præfatam, apponi clausula reseruatiua, ne præiudicentur, videlicet. *habendo testes Curiæ pro citatis, iuratis, ritè receptis, & legitimè repetitis, præter absentes, et mortuos, & saluis sibi exceptionibus contra personas, & dicta testiū, & repetitione, quatenus illos repetere voluerint, &c.* quæ quidē protestatio inuēta fuit à quibusdā cautis, & expertis causidicis pro meliori defensione reorum, de qua Chartar. *d. lib. 3. c. 3. nu. 64. & seqq.*

Sed numquid stante dicta protestatione possit Fiscus instare, vt nullo modo tradatur copia cum tali reseruatione, nisi declaratio fiat absolutè?

Respondetur, cum Chartar. *vbi sup.* & Foller. *ibid. vers. detur copia capitulor. inquisit. num.* 5. posse Fiscum sic instare, sed tamen si daretur copia, non facta declaratione absolutè, non officeret, quia talis protestatio non præiudicat Fisco, quoad absentes, & mortuos, cū quibus cessat suspicio subornationis, aut fraudis, ne repetantur, cum iam repeti non possint. Quod tamen non procederet, si testes absentes essent in locis propinquis, ideo sit cautus Iudex in hoc.

Neque ego admitterem talem proteſtationem, ſi eſſem iterum Iudex, ſaltem, quoad illam partem vltimam, ſcilicet *ſalua repetitione, quatenus illos repetere uolueris*, quia naſceretur maximum abſurdum, vt ſi per defenſiones non euacuarentur indicia, & Iudex deuenire voluerit ad condemnationem, vtique non poſſet, quia proceſſus dici non poſſet legitimatus, & completus; & ſic facienda eſſet repetitio, alias cauſaretur nullitas proceſſus. Quod eſt menti tenendum, cum poſſit ſæpiſſimè euenire.

16 Hinc eſt, quod in quibuſdam Curijs inoleuit Praxis, & ſtylus, vt poſt interpoſitionem Decreti publicationis proceſſus, cum termino ad faciendum defenſiones, & poſtquam fuerit ad largam poſitus Reus, (vel ſi qualitas cauſæ aliud ſuadeat, vt ſcilicet adhuc detineatur in ſecretis, conceſſa facultate Aduocato, & Procuratori, vt illum alloqui poſſint, coram Fiſco tamen, aut eius ſubſtituto, vel Notario, aut cuſtode carceris, iuxta formam *conſtitutionis Pauli IV. incip. ad fauorem pauperum uerſ. dictiſque Iudices;*) citetur Reus ad declarandum, an velit habere teſtes Curię pro ritè, & rectè examinatis, & legitimè repetitis. Et ſi reſponderit negatiuè: tunc citatur ad videndum illos repeti medio iuramento, & ad dandum interrogatoria, quatenus illa dare intendat; alias ad videndum repeti ſine illis. Et ſi illa dederit, teſtes examinantur, & repetũtur prius ſuper illis, ſucceſſiuè ſuper examine iam facto. Coutard. *de offic. prætor. tit. de negat. crim. & tormen. nu. 4. & 33.* Honded. *d. conſil. 101. num. 16. 28. 29. 37. & 38.* Sed in hoc ſeruandus erit ſtylus propriæ Curiæ, in qua ius dicitur, qui pro lege ſeruandus eſt, vt alibi dixi.

17 Item eſt aduertendum, quod licet Follerius, *in præcit. pract. cr. for. ſecul. uerſ. recipiãtur defẽſiones reor.* & Clar. *in Pract. crimin. q. 23. uerſ. item quæro*, aſſerant, quod in repetitione teſtium non dantur Interrogatoria per Reum, ſed ſolum per Fiſcum & quod ita ſeruatur de ſtylo omnium Curiarum: Salua tamen pace tantorum Virorum, non eſt abſolutè verum eorum dictum; quia contrarium ſeruari vidi ego, ipſe, & in Vrbe, & in Orbe in multis alijs tribunalibus, in quibus ſeruatur Ius commune, cum hoc diſpoſitum ſit *in l. ſi poſtulauerit. §. quæſtioni. ff. de adulter.* vbi iubetur, vt dentur interrogatoria per Reum, & idẽ tradit Angel. *in tract. de malefic. uer. fama publica. col. 3.* Imò Honded. *d. conſ. 101. nu. 28. lib. 1.* ait ſe vidiſſe ſeruari, quod quando fuerunt. Interrogatoria per Reũ data, & ſuper illis non facta fuit repetitio ad eiuſdem inſtãtiam, depoſitiones teſtium repetitorũ nullius roboris fuerunt exiſtimatæ. Eorum tamen ſententia ſaluari poteſt, quando datur repulſa teſtium, de qua infra.

18 Nõ apponitur autẽ clauſula prędicta in decreto cõceſſionis copiæ proceſſus, ad habẽdum teſtes ad informationẽ Curiæ examinatos pro ritè, & rectè receptis, quando dãtur defẽſiones Reo iã confeſſo, quia ipſius cõfeſſio ſatis plenè proceſſũ legitimauit, adeò vt nõ requiratur alia repetitio, nec cõfrontatio, ad effectũ cõdemnãdi illũ poſt termini defenſiui lapſum, ſi ex delicto veniret condemnãdus, nam in cõfeſſis ſi illæ ſunt partes Iudicis, niſi in condemnando. Bart. *in tract. de quæſtionib.* Bald. *in l. 2. n. 3. C. de cuſtod. reor.* Viuius *in lib. comm. opin. in uerb. cõfeſſio facta ſpõtè*, Marſil. *in pract. cr. §. quoniã n. 19.* Debet tamen ei aſſignari terminus ad ſe defendendum, etiã poſt confeſſionẽ. Clar. *in §. fin. pract. crim. q. 64. uerſ. ſin autem circ. fin. et q. 65. in princ.* vbi Alios congerit. Et tunc ex tali confeſſione ſpõtanea ſemel facta condemnari poteſt; ſecus ſi facta ſit in tormentis, quia tunc ratificãda eſt, alias non eſſet ſufficiens ad condemnandum. Clar. *d. q. 64. uerſ. cæterum ſi reus, & q. 6. uerſ. ſed quæro.*

19 Sed quæritur, an tradenda ſit copia proceſſus Reo carcerato, ſi plures ſint inquiſiti de eodem delicto, ſed abſentes fuerint?

Reſpondetur, non eſſe illam tradendam carcerato, antequam abſentes condemnentur in contumaciam, ſeruatis ſeruandis, vt inferius dicemus *ſect. 18.* quia ſi traderetur copia ipſi reo carcerato ante condemnationem contumacium, ipſi inſtruerentur ſuper cõtentis contra ipſos in proceſſu. Imò vbi condemnati fuerint abſentes in contumaciam, danda erit copia reo pręſenti, ſine nominibus, & cognominibus contumacium ſub nomine N. vt poſſit ipſe præſens rectè ſe defendere. Boſs. *in tract. crim. tit. de ſentẽt. n. 85. & tit. de delict. num. 46* Clar. *ibid. ubi ſup. q. 49. uerſ. ſed pene.*

20 Quæritur ſecundò: an poſt publicationẽ proceſſus poſſit Iudex nouos teſtes recipere ex officio, etiam ſi in decreto non apponatur clauſula: *ſine præiudicio ulterioris proceſſus, & examinis, &c.*

Reſpondetur affirmatiuè, ſecundum Natta *conſil. 356. uol. 2.* & Anton. Theſaur. *pedemont. deciſ. 262.* vbi ait, hoc procedere, tam ad offenſam, quam ad defenſã; tamque ex officio, quam parte inſtante. Clarus tamen, cui in hoc libenter adhæreo, magis magiſtraliter loquendo. *in prac. pract. q. 61. uerſ. ſed quæro*, aliter diſtinguit, dicit enim ipſe, quod ad defenſam recipi poſſunt, iuxta tradita per Marſil. *in Prax. crim. §. ſequentis numer. 6.* Ad offenſam verò non, poſt publicatas atteſtationes, neque ex officio, quo in loco citat Multos Doctores aliter ſentientes, & diſtinguentes, præſertim Villalob. *in collect. comm. opin litt. T. numer. 86.* aſſerentem, vt ille inquit, quod etiam ad offenſam recipi poſſint, ſed reuera Villalob. hoc non dicit, ſed tantum loquitur ad defenſam, quem ſequitur Afflict. *ſuper prima parte conſtitut. Regni rubr. 13. n. 44.* licet contrarium ſeruari dicat Carauit. *in Rit. Magnæ Cur. Vit. 69. circ. fin.* quod ſcilicet Iudex poſſit, etiam ad offenſã teſtes recipere ex officio poſt publicatas atteſtationes, quem tamen, & Alios hanc ſententiam tenentes Ego non ſequerer, ſi eſſem iterum Iudex; quia eſt potius fauendum Reo, quam contra eum faciendum.

Eſt benè verum, quod ex officio procedens Iudex poterit iterum teſtes examinare, quamuis ad offenſã, ad effectum declarandi tantum dictum obſcurum, & nihil noui addant. Speculator. *de teſtib. §. ſatis utiliter num. 4.* Aretin. *in cap. cum clamor. et d. capitol. fraternitatis de teſtib.* Boſs. *in tit. de publicat. proceſſ. num. 3. & 25.* Clar. *d. q. 61. uerſ. numquid, & per tot.*

21 *Quoad ſecundum principale*, an ſcilicet defenſiones ſint Reo examinato neceſſariò dandæ, ſiuè cõfeſſus fuerit delictum, ſiuè non, notandum erit; quod communis, & certa concluſio omnium Doctorum, neminè prorſus diſcrepante, eſt, quod nemo qualitercumque confeſſus in criminalibus condemnari poteſt, niſi prius aſſignetur illi terminus ad faciendum ſuas defenſiones, ita Salicet. *in l. 2. poſt num. 7. C. de cuſt. reor.* Angel. *de malefic. in uerb. qui Iudex dictis inquiſitis in princ.* Marian. *in c. qualiter, et quando 2. poſt num. 232. de accuſat.* Bois. *de ſent. n. 1.* Clar. *in ſupracit. Pract. crim. q. 49. uerſ. eſt igitur, & in q. 65. in princ.* latè Afflict. *in cõſtitution. Regni incip. ſuper inceſſionibus notab. 4* Bois. *in tit. de ſentent. num. 1.* Puteus *de ſyndicat. cap. 6. in fin. fol. mihi 459.* Et ratio eſt, quia etiam contra propriã confeſſionem poteſt reus multa deducere ad ſui defenſionem, vt infer. dicem; ad quæ Aduocati, & Procuratores aduertere debent.

22 Poteſt, etenim Primò dicere, quod confeſſio fuit extraiudicialis, quæ non ſufficit ad probationem delicti. Pat. de Put. *d. tract. de ſyndicat. capit. 3. in princ. fol. 316.* Alber. *in l. quoniam num. 1. ff. de infamib. & his, qui not. inf.* vbi de communi teſtatur: ſufficit

ficit tamen pro inditio ad torturam. Glofs. in l. capite quinto ver. accusatori. vers. item, et quod pro hoc. ff ad leg. Iul. de adulter. Felin. in cap. olim nu. 5. de rescript. Dec. in c. at si clerici post n. 17. vers. alia opinio de iudic. Villalob. in collect. cõmun. opinion. litt. C. n. 135. Blanc. de indic. nu. 204. & Foller. in pract. cr. for. secul. in ver. et si cõfitebũtur 2. parte tertiæ partis n. 22. Guaz. defẽs. 32. c. 33. & seq.

Secundò, etiam si confessio facta fuerit in iudicio, opponere potest de incompetentia Iudicis, nam confessio delicti facta coram Iudice incompetenti non valet in vim confessionis iudicialis, sed tamquam extraiudicialis habenda erit: quod est in confesso communiter apud omnes. Alex. in l. seruus n. 3. ff. de iureiur. & in l. magistratibus. ff. de iurisd. omn. iudic. Aretin. consil. 26. circ. fin. Capic. dec. 179. n. 1. in fin. Guaz. ibid. c. 1. n. 4.

Tertiò, etiam quod Iudex fuerit competens, opponere potest contra propriam confessionem, quod facta fuerit coram eo non sedente pro tribunali; & sic æstimanda, tamquam coram priuato facta extraiudicialiter, & consequenter ex tali confessione oritur tãtum inditium ad torturam, sed non probatio, itaut ex ea condemnari possit. Roman. in l. si quis ingrauĩ §. 1. ff. ad syll. Boer dec. 90. n. 8. Follet. in prac. pract. p. 1. secũdæ partis vers. & si confitebuntur nu. 7. vbi plures Alios congerit: Clar. in §. fin. q. 21. vers. sed hic cadit.

Quartò, posset dicere, quod confessio fuit extorta à Iudice cum promissione impunitatis, quæ quidem confessio non sufficit ad condemnationem. Cagnol. in l. ea est natura num. 18. in fin ff. de reg. iur. quem refert. Clar. loc. cit. q. 55. circa secundum vbi Alios adducit. latè Guazzin. defens. 20. cap 24. & 25.

Quintò, opponere potest, quod non constat de delicto, nam ex confessione delicti tantum à reo facta non oritur probatio sufficiens ad condemnandum. Marsil. in pract. crim. §. postquam numer. 48. quem refert Clar. d. q. 55. vers. potest etiam, plenè Grammatic. cons. crim. 16. post num. 5. & Guazzin. defens. 32. cap 3. num. 1. De delicto autem quomodo constare de. eat, dixim. sup. sect. 1. num. 35.

Sextò, allegare potest, quod confessio facta fuit super processu formato Iuris ordine nõ seruato, præsertim si facta fuit in tormentis, indiciis non præcedẽtibus Glofs. vnic. in l. quæstionis, ff. de quæstion. Marsil. cons. 95. n. 10. Foller. vbi sup. in tertia parte tertiæ partis vers. & si confitebuntur nu. 1. In confessione verò facta sponte extra tormenta hoc non procederet, nam ex ea condemnari posset. DD. communiter apud Clar. d. q. 55 vers. item posset. Foller. vbi sup. prima parte secũdæ partis vers. & si confitebuntur num. 65. vid. Farinac. quæst. 81. num. 75. & Guaz. ibid. cap. 24. num. 1.

Septimò, potest dicere, quod confessio non fuit legitimè facta, quia fortè est minor 25. annis, & non fuit illi datus Curator; iuxta l. clarũ C. de author. præst. Boss. de communi in tit. si aduers. rem iudicat. nu. 22. Sed tamen dispositio. dictæ l. clarum, parum seruari in practica aduertit, & benè Clar. q. 50. in princ. & d. q. 55. ver. vlterius potest.

Octauò, quod talis confessio facta fuit sub cõditione, non absolute, & purè, vt si dixerit, se occidisse hominem, sed ad sui defensionem, quam tamen qualitatem probare teneretur, & illi prodesset, ne condemnari possit pœna ordinaria; non autem pœna extraordinaria. Boss. in tit. de confessis num. 36. Grammat. super constit. Regni fol. 13. num. 9. Quod si non probauerit, factum fuisse homicidium ad necessariam defensionẽ, certè condemnabitur. Clar. & Alii penes illum. in supracit. pract. cr. q. 55. vers. posset quoque. reus. latè Guaz. d. defens. 32. cap. 35. num. 1.

Nonò, potest probare cõtrarium eius, de quo confessus fuit, & sic allegare, quod ipsa cõfessio facta fuit erroneè, & tunc errorem plenè probare teneretur. ita de communi dicit Aretin. in cap. cum dilecti in fin. de accusat. Boss. in tit. de confess. d. nu. 6. & num. 60. in fin. & in tit. de defens. reor. num. 4. Et talem errorem probare posset, etiam post ratificationem confessionis in tormentis factæ, & si probaret, esset absoluendus. Grammat. sup. constit. Regni fol. 23. num. 23. Idem dicit Angel. de malefic. in uerb. comparent, & produx. instrum. pacis n. 1. Salic. in l. fin. post n. 2. C. de probat. & Alii apud Guazzin. d. defens. 32. cap. 10. num. 2. & cap. 12. num. 2.

Decimò, quod fuit facta metu tormentorum, quæ inualida est, de qua dicemus infra sect. 14. n. 51. de reliquis causis pro defensione rei ex capite confessionis, vide latè cõgesta per Guazz. d. defens. 32. per 35. capita.

23 Quoad tertium principale, ...mitum quot sint defensionum species, notandum est, illas plures esse; alia enim est defensio Iuris: alia facti; alia ciuilis; alia naturalis; alia, quæ respicit merita causæ, & Actoris intentionem perimit: alia, quæ respicit processum tantum. Bald. in l. 1. col 12. n. 57. C. qui accus. non poss. & in l. cum mulier. ff. solut. matrim. Dec. in l. emãcipatus num. 4. C. de repud. bonor. poss. De quibus singulis pauca dicenda veniunt per transennam, compendiosè, & promiscuè, ne sim prolixus cum breuitati semper consulere studeam. Hęc autem pro Iudicibus Tyronibus in munere iudicandi deseruient non parum vt saltem loca topica Doctorum plenius, & latius materiam examinantium habeat.

24 Prima igitur defensio erit de Iure, quæ prouenit ex præscriptione, vt si à die cõmissi criminis lapsũ sit tẽpus viginti annorũ, quia tali tẽporis spatio præscribitur omnis actio accusationis criminalis. l. querelam C. de fals. & est communis sententia DD. vt ait Abb. in c. cũ haberet n. 4. de eo, qui dux. in matr. quã poll. Cardin. in c. de accusatione col. 48. uers. item opponi potest 2. q. 8. Villalob. in collect. comm. opin. litt. D. numer. 55. Viuius in li. cõm. opin. ver. accusatio falsi. Clar. in d. pract. cr. q. 51. in princ. et seq. uers latè Guazzin. defens. 2. cap. 2. n. 2.

25 Secunda erit defensio, quod instãtia causę perempta est, & sic condemnari non potest, sed absolui debet, præsertim si agatur per accusationem. Salicet. in l. si de crimine post nu. 8. C. de accusat. quem sequitur Capicius decis. 206. num. 4. & quamuis de Iure Canonico causæ non habeant instantiam; tamen hoc procedit in ciuilibus, non in criminalibus, in quibus biennio perimit instantia. Anan. in cap. qualiter, & quando 2. §. licet autem num. 6. de accusat. Guaz. d. defens. 2. cap. 6. num. 2.

26 Tertia esse poterit, si agatur per accusationẽ, quod accusator mortuus est, quia tũc extinguitur iudicium, etiam si hæredes prosequi voluerint. l. 1. et tot. C. si reus, vel accusat. mort. fuer. Hæc autem defensio licet habere locũ possit, quoad hæredes; quoad Iudicẽ tamen nõ procedit, quia potest ex officio procedere. Bart. in l. libellorum. §. fin. n. 4. ff. de accusat. Boss. in tit. de inquisit. num. 89. Clar. q. 51. vers. pariter etiam.

27 Quarta esse poterit, si probetur, quod delictũ, de quo inquiritur, non fuit commissum, vt si procedatur contra Titium, quod occiderit Caium: & Cuius exhibeatur viuus, & sic de reliquis, probando contrarium. ita Bald. in l. si quis testibus in fin. C. de testib. quem refert Angel. de malefic. in verb. comparent, & produx. instrum. pacis n. 33. Caret. in pract. fol. 558. nu. 96. Clar. qu. 98. uers. sed numquid, Marsil. in pract. crim. §. opportunè numer. 7. & §. vlt. numer. 13. Grammat. cons. cr. 16. num. 23.

28 Quinta esse poterit, excipiendo contra testes tripliciter, Primò contra personas, quod sint infames, periuri, & similes de quibus dix. sup. sect. 4. ubi de test.

Secundò contra dicta ipsorum, puta quia sunt falsi, varijs, cōtrarij, singulares, & huiusmodi, *de quib. etiam d. sect. 4.* Tertiò contra modum receptionis ipsorum, puta quia deposuerunt sine iuramento, vel quod non fuerunt repetiti, & similibus, *de quibus etiam sup. egimus*, & latè Clar. *in lib. 2. §. testis, & lib. 5. §. fin. q. 41. vers. item quaero, & q. 53. per tot.* vbi exprofesso examinat exceptiones, quę contra testes opponi possunt.

Et nota generaliter in materia testium, quod in criminalibus esse debent omni exceptione maiores, de quibus dixi supra *sect. 2. num. 16. vers. isti tamen duo.* Et sic tales, vt contra eos nulla dari possit exceptio, secundum Glos. *in cap. 1. ver. maiores de consanguin. & affinit.* quam singularem appellat Abb. Panor. *in cap. at si clerici num. 37. de iudic.* quia ad effectum, vt testis dici non possit omni exceptione maior, sufficit quęlibet macula & quęuis exceptio. Mascard. *de probat. lib. 1. in praefat. q. 6. n. 68. & 69. & lib. 2. conclus. 855. n. 10. & lib. conclus. 1360. nu. 6.* Farinac. *de testib. q. 55. n. 57.*

29 Sexta defensio esse potest, si ad probandum delictum producantur, vel instrumenta, vel alia acta facta in ciuilibus. De instrumentis, quod non probent in criminalibus, probatur *in cap. cum in ecclesijs de maior. & obed.* Bart. *in l. in Senatus nu. 2. ff. ad sen. cons. Turpill.* Clar. *q. 54. in princ.* vbi limitat, quando crimen consistit in facto separato ab instrumento, secus si tantum probetur per instrumentum, puta quod quis sit hæreticus; vel quod blasphemauerit, & huiusmodi: De actis verò opponi potest, quod acta facta in ciuilibus non probant in criminalibus. Felin. *in cap. at si Clerici. num. 26. de iudic.* Clar. *ibid. vers. item si producantur;* vbi dicit, quod faciunt inditium ad inquirendum, licet non ad condemnandum. Guaz. *defens. 32. cap. 3. num. 1.*

30 Septima, quod delictum commissum licitè poterat patrari, vt si quis occidat bannitum, furem, adulterum, & similes, qui per statuta, aut iura municipalia impune occidi possunt, de quo Clar. *lib. 5. §. homicidium, uers. ultima est, cum seqq.* Vel si Dominus corrigendo seruum; Aut Pater Filium; Aut Maritus Vxorem; Aut Magister Discipulum, casu ex verberibus aliquis ex dictis mortuus fuerit. Alex. *cons. 75. lib. 3. & cons. 115. num. 3. lib. 5.* quia cum probatur, quod illam actionem facere poterat, licet casu mors sequuta sit, euitabitur condemnatio. Bart. *in l. non solum. §. sed ut probari nu. 1. de nou. oper. nunc.* & ibi Alex. *nu. 2.* Grammatic. *cons. 67. nu. 8. in fin.* August. ad Angel. *de malefic. in uer. de anno praesenti post num. 5.* Neurzan. *in sylu. nuptial. fol. 12. col. 2. uers. uigesimus primus principalis.* Boss. *in tit. de conuictis num. 60.* Quod intelligendum est sano modo, dummodo Dominus, Pater, Magister, & Maritus modum corrigiendi non excesserint, alias etiam si nimia seueritate corrigant, pœnam, saltem extraordinariam non effugient.

31 Octaua erit, quod de eodem crimine fuit alias inquisitus, sed tamen fuit ex eo absolutus, aut condemnatus, quia tunc non potest contra eum vlterius procedi. *cap. de bis de accusat. & l. si cui §. iisdem. ff. eod. tit.* Angel. *de malefic. in uer. & ad querelam. num. 90.* quia de eodem delicto non est pluries contra aliquem conquerendum. Mant. *cons. 451. lib. 1.* & Ioan. de Amicis *cons. 35. in regula 1.* obstat enim exceptio rei iudicatę, & innocentiæ. *l. 2. C. de except. rei iudic. l. 1. C. quand. prouoc. non est neces. et d. l. si cui. et l. fin. C. de cust. reo.* & hæc est conclusio communiter approbata, tam à Canonistis, quam à Legistis. Quod Quidem procedit, si quis fuit absolutus, tamquam innocens, quia reuera delictum non commisit; secus, quia probatum non fuit, nam tunc posset iterum contra eum procedi. Et in dubio præsumitur absolutus ex defectu probationum, potius quam ex capite innocentiæ. August. ad Angel. *de malefic. in verb. & ad querelam post. num. 88. vers. an autem* vbi dicit de communi. de quo latè infra *sect. 16.*

32 Nona defensio esse poterit, quod habuit pacem, seu remissionem à parte offensa, & sic puniri non debet pœna ordinaria, præsertim vbi per statuta particularia locorum pœna delictorum minuenda esset, habita remissione partis. Clar. *q. 58. in princ. & vers. seqq.* vbi idem firmat de transactione facta cum parte aduersa super delicto, & fusè materiam talis transationis examinat. Et postea, *in vers. visum est de quibus, cum uers. seqq.* agit de personis, quibus competit ius faciendæ pacis, & remissionis, quem vide, & non pœnitebit.

33 Decima defensio est, quod delictum fuit sibi à supremo Principe remisum; Ipse enim potest pœnam delictorum remittere. Glos. *in l. 2. ver. concedi C. in ius vocand.* Paris. *cons. 1. num. 1. lib. 4.* Quod locum habet, tam in pœnis corporalibus, quam in pecuniarijs, quas indulgere, & remittere potest supremus Princeps, etiam post sententias in iudicatum transactas; vt ait Paris. *d. cons. 1. n. 59.* Et licet regulariter Princeps non concedat gratiam delictorum, nisi præuia partis remissione, tamen pro bono pacis, & communis boni, absque singularium personarum consensu remittere potest iniurias, & damna earumdem particularium. Clar. *d. Pr. crim. q. 59. uers. adde, quod.* Hęc conclusio ampliatur, vt procedat etiam in Episcopo, qui pœnam delictorum remittere, & gratiam facere potest vt dixi de Vicario Generali habente speciale mandatum. *sup. p. 1. sect. 2. subsect. 2. n. 65.*

34 Vndecima defensio cadit super ætate delinquentis, vt si sit infans, quia talis puniri non potest, propter ætatis imbecillitatem. *l. infans. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* Plaza *lib. 1. delictor. cap. 32. num. 1.* Quòd si sit maior septennio, sed minor pupillari ætate, idest 14. annis, distinguendum erit, aut enim delictum consistit in committendo, & puniri potest, aut in omittendo, & non punitur. ita Cynus, quem sequitur Igneus. *in l. 1. §. impubes num. 5. ff. ad syll.* Non punitur tamen impubes, nisi sit doli capax. *l. pupillum. ff. de regul. iur.* Plaza *d. cap. 32. num. 6.* & nisi sit proximus pubertati copulatiuè, August. ad Angel. *de malefic. in uer. scienter, & dolosè post num. 6.* Quare adhoc, vt impubes puniri possit, tria copulatiuè requiruntur, nimirum vt sit doli capax: vt sit proximus pubertati: & quod delictum consistat in committendo. Clar. *q. 6. in princ.* vbi similiter dicit, quod etiam tali casu non esset pœna extraordinaria puniendus.

Si verò fuerit maior 14. annis, sed minor 25. quamuis non excusetur omninò à pœna, mitiùs tamen puniri debet, propter ætatis imbecillitatem, arbitrio Iudicis. *ut desumitur ex l. auxilium §. in delictis. ff. de minorib.* & ita tenent communiter DD. vt inquit Grammatic. *decis. 23. num. 12.* & Plaza. *d. cap. 32. num. 11.* Imò dicit unum ualde notabile Anan. *in cap. 1. post num. 8. de delict. puer.* quod euitari potest totaliter pęna, si probetur, delictum fuisse commissum sine dolo, per uiam restitutionis in integrum.

Similiter excusatur ætas senectutis, ita ut si senex deliquerit, puniri non possit pęna ordinaria, sed benè mitius extraordinariè Glos. *in l. ferè in omnibus circ. princ. ff. de reg. iur.* & notat Plaza *in d. cap. 32. n. 13. in fin.* quem allegat Clar. *loc. cit. q. 60. uers. successiuè quaero.*

35 Duodecima defensio fundari potest in rationis defectu, ut si delinquens fuerit furiosus, amens, uel mente captus. *l. infans ff. ad leg. Cornel. de sicar.* Plaz. *in lib. 1. delictor. cap. 26. num. 1.* quia satis in furore torquetur, & extra se factum, ab ipso factum non censetur.

fetur. Quod procedit, etiam si tempore delicti erat sanæ mentis, & postea furiosus effectus fuit; nam adhuc puniri nequit. Bald. *in l. furiosum circ. fin. C. qui testam. fac. poss.* vbi Iason *num. 8. & in l. ex facto post num. 38. ff. de vulg. & in l. si seruum num. 7. ff. si ex nox. caus. agat.* dicit esse communem DD. sententiam; Viuius *in lib. com. opin. verb. furiosus occidens.* Plaza *in d. c. 26. nu. 1. & nu. 7.* Clar. *d. q. 60. vers. item quæro circ. med.* Carer. *in Pract. fol. 365. num. 14.* & Alij.

36 Decimatertia defensio esse potest, si delinquẽs sit iracundus, & delictum perpetrauit calore iracundiæ, quia ira dicitur breuis furor; vnde secundum Iason. *in l. si duo patroni §. si quis iurauerit 1. post num. 1. ff. de iureiuran.* factum tali tempore non est punibile. Idem dicit Abbas *in cap. 2. de maledic.* Grammat. *sup. const. Regni fol. 113. n. 5.* Alij verò distinguunt, aut enim ira prouenit ex iusta causa, aut non: In primo casu mitius punitur, vt si vir occidat vxorem in adulterio deprehensam. Clar. *in lib. 5. §. homicidium. vers. sed quid dicendum.* In secundò verò casu in nihilo excusat ira; & est communis, vt testatur Menchiac. *controuersiar. illustr. cap. 18. num. 29.* Aliquando tamen, etiam sine iusta causa iratus delinquens mitius punitur, vt ait Afflict. *sup. 3. p. constit. Regni rubr. 54. n. 6.*

37 Decimaquarta est, si propter amorem nimiũ quis deliquerit, quia tunc, cum amor sit etiam furoris species, vt inquit Plato *in Phædro*, mitius puniri debet, & ita fuisse practicatum cum quadam muliere, quæ domi suæ absconderat res furatas ab Amasio, refert Cassaneus *super consuetudin. Burgund. fol. 39. num. 13.* Vt à simili dicitur de sortilegijs factis ex causa amoris quæ non puniuntur pœna Hæresis. Alber. *in rubr. de hæret. num. 13.* Oldrad. *cons. 210. in fin.* Tiraquel. *de pœnis caus. 4. num. 3.* Clar. *lib. 5. practi. in §. hæresis vers. successiuè quæro circ. med.* Sed tamen hoc seruatum non fuit Neapoli annis elapsis cum quodam nobili iuuene, qui ob amorem cuiusdam puellæ scalas noctis tempore ad eius domum admouerat, vt per illas ascendendo in cubiculum eam inueniret; nam fuit iussu Domini Proregis decapitatus, de quo vide Grãmat. *decis. 36. & in constit. Regni fol. 31. col. 1. numer. 6.* quod factum fuit ad exemplum, cum alias de Iure non esset tam seuerè puniendus, quia amor sæpissimè, etiam prudentissimos viros aliquando excecauerit: & in sacris paginis sũt innumera exempla, prout de Dauide adulterium committente, & deinde homicidium *2. Reg. cap. 11.* De Salomone. *3. Reg. cap. 11.* De Sampsone amore Daliæ furente, *vt habetur Iudic. lib. cap. 16.* & de Alijs multis.

38 Decimaquinta est, si Ebrius delinquat in ebrietate; puniri debet extraordinarie: quia licet excusetur à dolo, ita vt pœna ordinaria non puniatur, non tamen excusatur à culpa. ita communiter DD. vt ait Plaza. *lib. 1. delictorum. cap. 30. numer. 1.* & Menchiac. *controuers. illust. cap. 96. post numer. 31.* quod tamen non procederet, si sine sua culpa quis in ebrietatem incideret, puta si socij per iocum sal in vinum iniicerent ipso ignorante, quia tunc caret dolo, & culpa, & sic ab omni pœna esse excusandum existimarem. Regulariter autem semper quasi in ebrietate delinquentes mitius puniuntur, vt de blasphemantibus in ebrietate tradit Abbas *in cap. 2. de maledic.* quem sequuntur omnes Canonistę, vt testatur Grammat. *sup. constit. Regni fol. 113. num. 6.*

39 Decimasexta defensio erit, si quis deliquerit dormiendo, vt aliquando accidit, de quibus dixi. *in meo Museo Historicolegali lib. 2. miscellan. 4. nu. 48. vers. est autem* vbi aliqua curiosa retuli, quia actiones, quæ vigilando factæ, essent peccaminosæ in somno non sunt neque meritoriæ, neque demeritoriæ, cum involuntariè agantur. Diu. Antonin. *p. 1. tit. 2. cap. 7. §. 3.* Ego ipso. *vbi sup. n. 49. vers. somnia frequentius*, ibi, *Actiones*. Quod tamen intelligendum est, quando quis non est solitus talia in somno operari, nam si alijs ei euenire solent; non præcauendo, ne malum sequatur, esset in culpa, vt si non clauderet ostium, vel à cubiculo arma auferret, & similia, tunc enim pœna extraordinaria puniretur Bart. *in l. pen. ff. ad leg. Pompei. de parricid.* & est communis DD. opinio, vt ait Didac. *in Clement. si furiosus num. 6. de homicid. voluntar.* Plaza *lib. 1. delictor. cap. 31. num. 3.*

40 Decimasexta erit, si prodigus deliquerit, non in his, quæ fiunt committendo, sed tantum in omittendo, quia tunc comparatur furioso, & sic extraordinariè puniendus esset, secus si in his delictis, quæ in committendo consistunt, nam in his pœna ordinaria puniretur, sicut & cæteri. Bart. *in l. as, cui bonis num. 6. ff. de verb. oblig.* & ibid. Iason. *num. 17.* Rip. *num. 54.* & Alij communiter. Plaz. *vbi sup. cap. 29. num. 1. versic. quibus sic perpensis.* Quiquid dixerit Gloss. *magn. in l. quis in tantam vers. sexto de furioso C. vnde vi*, quæ in hoc ab omnibus reprobatur, vt ait Angel. *in d. l. as, cui bonis num. 7. & in l. fulcinius. §. adeo autem num. 3. ff. ex quib. caus. in poss. eat.* quem allegat August. ad Angel. *de malef. in verb. scienter, & dolosè post. num. 16.*

41 Decimaoctaua est. Negatiua coarctata loco, & tempore, vt si quis haberet contra se inditia, quod tali die delictum aliquod commiserit, probare poterit, quod toto ille die fuit alibi, & quod inde non discesserit, nec discedere poterat, quin fuisset visus, de qua plenè Bart. & Bald. *in l. actor. C. de probation.* Paul. de Castr. & Alex. *in l. 1. in princ. ff. quod quisque iur.* Imol. & Alij *in l. illa stipulatione. ff. de verb. obligat.* Felin. *in cap. ex tenore col. 4. de testib.* Lanfranc. *in cap. quoniam contra de probat.* Brun. *in tract. de indic. & tortur. in quinta p. principal.* Corn. *cons. 299. lib. 3.* Afflict. *in constitut. Regni incip. si damna clandestina notab. 14. in fin.* & Alij.

42 Decimanona defẽsio in causis homicidij multiplex, esse poterit. Primò, quod quis hominem occiderit ad sui necessariam defensionem: quia vnicuique licet vim vi repellendo aggressorem interficere. *l. vt vim. ff. de iust. & iur.* vbi DD. communiter, *l. 1. §. vim. ff. de vi, & vi armat. l. scientiam. §. qui cum aliter. ff. ad leg. Aquil. cap. significasti 2. de homic. volunt. cap. si vero 1. de sent. excom. clem. si furiosus de homicid. vol.* & ita tenent communiter DD. vt ait Plaza *in l. 1. delictor. cap. 28. nu. 3. in fin.* Cæpoll. *consil. crim. 42. vers. & profectò*, Clar. *in li. 5. §. homicidium vers. excusatur autem*, Foller. *in pract. crim. for. secul prima parte secundæ partis vers. recipiantur defensiones nu. 12.* & Alij. Quæ conclusio locum habet, etiam in foro conscientiæ, vt ait Nicol. *in cõcordat. Glos. cap. 56.* & Didac. *in d. clement. si furiosus post num. 1. de hom. vol.* Imò si quis inuaderet Sacerdotem celebrantem, Sacerdos posset missam intermittere, & se defendere, & si cum moderamine inculpatæ tutelæ occiderit inuasorem, sacrificium prosequi posset. Diu. Anton. & Alij penes Binsfeld. *de iniur. & damn. dat. c. 1. q. 5. conclus. 3.* Dian. *p. 5. tract. 4. ref. 1. cum seqq.* quia defensio est de Iure naturæ; & ideo potest licitè occidere aggressorem. *vt habetur in d. cap. significasti d. cap. si. verò d. clement. si furiosus, & in alijs iurib. precit.* docet Cicer. *in oration. pro Milon.*

43 Quę quidem conclusio ampliatur, vt liceat occidere inuasorem, etiam pro defensione bonorum; non solum in sententia ferè omnium Legistarum, vt ait Dec. *in d. l. vt vim. num. 31.* & Iason. *num. 23. & seq. ff. de iust. & iur.* Plaza. *d. lib. 1. delictorum cap. 28. numer. 52.* Clar. *in d. §. homicidium vers. Hæc autem*; verum etiã in sententia communi Theologorum, vt docet Tannerus. *tom. 3. disp. 4. q. 8. dub. 4. num. 81.* qui citat multos DD.

DD.quibus addi poſſunt Molin.*de iuſtit.tom.4.tract.3. diſp.16.num.1.* Azor.*tom.3.lib.2. cap.1.q.19.* & Filliuc. *tom.2.tr.19 cap.3 numer.36.*quia bona dicuntur ſecundus ſanguis hominis. Gloſſ.*in l. aduocati per illum textum C.de aduoc. diu. iudic.* Et hæc concluſio locum habet,etiam in Clericis,*vt patet in ca.olim.1.de reſtit.ſpol.* & tradunt Molin.et Alij,*vbi ſupra*,quidquid in contrarium aſſerat Abb. *in cap. ſuſcepimus de homicid.* & Roſell.*verb.homicidium §.3.*Imò etiam in Religioſis.Tanner.*d.tom.3. diſp.8. num.77.* & Alij apud Dian.*p.5. tr.4. reſ.17.verſ.verum circ.fin.*

Bona autem non debent eſſe parui momenti,ſed valoris magni, & multi DD.aſſerunt,ſufficere,ſi aſcẽdant ad valorem quatuor, vel quinque ducatorum. Dian.*dict.p.5.tract.4.reſolut.*18.Bonacin.*tom.2.de contract.diſp.2.q.vlt.ſect.1.punct.10.nu.1.*

44 Ampliatur ſecũdo, vt aggreſſus poſſit aggreſſorem occidere à fortiori pro defenſione proprij honoris,quia periculum famæ æquiparatur periculo, vitæ.*l.iuſta.ff.de manumiſſ.vindict.*Bart.*in l.1.n.8.C.vnd.vi* Angel.*in l.qui aggreſſorem nu.2 in fin. C.de ſicar.* Marſil. *conſ.8 nu.16.* & ex Theologis hanc ſententiam tenent Valentia,Bannes, Salonius, Aragonius, Nauarrius,& Alii,quos citat Tanner.*loc.cit.num.73.*Molin. *tom.4.tr.3.diſp.17.*Dian.*d.p.5. tr.4. reſ.9.*

45 Ampliatur tertiò in eo, qui occiderit aliquem pro defenſione conſanguineorum; vt de communi teſtatur Granimat.*conſ.68.n.4.*Alciat.*conſ.475.*Petr.Caletat.*inter conſilia criminalia diuerſorum. conſ.89. nu.10. lib.2.*Quod Bartolus *in d.l.vt vim. nu.7. & in l.ſi quis in ſeruitute num. 3.ff.de furt.* extendit etiam ad eum, qui defendit extraneum. Et idem tenent Molin.*de inſt.tom.4.tract.3.diſp.18.*Azor.*tom.3.lib.2.cap.1.q.23.*Filliuc.*to.2.tract.29.cap.4.num.54.*Dian.*d.p.5.tr.4.reſol.19.*

46 Ampliatur quartò, vt locum habeat, etiam in defenſore bonorum proximi, nam licitè quis poterit occidere inuaſorem bonorum externorum proximi; quando aliter defendere nequit huiuſmodi bona, tam in domini præſentia illum defendendo, quam in eius abſentia,vt ait Molin.*d.diſp.18.num.1.*Dian.*ibid.reſ.20.* & Alij communiter.

47 Ampliatur quintò,vt non ſolum licitum ſit iniuſtum inuaſorem occidere, verum etiam alium non offendentem, ſi inſultatus alio modo ſe defendere nequeat, niſi iſtum innocentem interficeret, vt ſi inuaſor poſuerit ſe à tergo alicuius innocentis, & ſemper ſe tuetur cum eiuſdem corpore, quærendo alium interficere; tali enim caſu inuaſus ad ſui neceſſarium defenſionem, ſi aliter euadere non valeat,poteſt vtrũque ictu ſclopi, vel enſis vtrumque occidere ſecundum Gloſ.*in l.ſi familia verb.poterat ff ſi fam. fur.fecis. dicat.* & eſt communis ſententia. de qua Dec.*in d.l. vt vim.poſt numer.9. verſ. & quod dictum.ff. de iuſt. & iur.* Clar.*in d.§.homicidium.verſ.adde quod;*& ex Theologis tenet Malder.*in 2.2.D.Thom.tract.3.cap.1.dub.12.*Rodriq.*in ſumm.tom.1.cap.220.nu.7.*& Alii.Quidquid in contrarium teneat Sayr *in Claui Regia lib.2. cap.12.nu.17.* Turrian. *in 2.2. tom.2. diſp.26. dub.2. numer.* 28. & Alii.

48 Sed quæritur, quomodo probandum ſit, homicidium fuiſſe commiſſum ad ſui neceſſariam defenſionem?

Reſpondetur ſufficere, ſi probetur ſimpliciter homicidium tali qualitate commiſſum fuiſse, nec requiritur,vt probetur in ſpecie talis neceſſitas defenſionis. Bald. *in l.ſolam poſt numer. 11. C.de teſtib.* Dec. *in d.l. vt vim.num.17.*Carer.*in ſua Pract.fol.422.num.126.*quem refert Plaza *in dict.lib.1.delictor.cap.28.num.10.*& Clar. *d.§.Homicidium.verſ.ſed quomodo;* vbi *verſ.ſeq.*ait, ſupradicta de defenſione procedere,ſi ſit facta cum moderamine inculpatæ tutelæ;alias minimè.

49 Secundò modo poteſt quis ſe defendere in crimine homicidii, probando, illum, qui ab ipſo occiſus fuit, fuiſse per eum inuentum in inſidiis, expectando, vt eum occideret; quia licitè tales occidi poſſunt; ſecundum Gloſ. *in l. 1.verb. moderatione. C.vnde vi.*& Plaza *d.l.1.delictor.c.21.num.12.*vbi de communi; quod intelligendum eſse, ſi aliter periculum euitari non poſſit, tenet Clar. *vbi ſup. verſ. poteſt.* Et ſimiliter non euaderet, vt puniri poſſit extraordinariè, quamuis pœnam ordinariam homicidii effugeret.

50 Tertiò, poteſt ſe defendere ex incertitudine, vt ſi plures aliquem occiderent, & ignoraretur quis eorum lethale vulnus intulerit, ex quo reuera mortuus ſit ſed in hoc Doctores diuerſimodè diſtinguere ſolent: Aliqui enim ſimpliciter aſserunt, quod quando in cadauere occiſi vnum tantum vulnus lethale inuenitur, & ignoratur quis illud intulerit, omnes abſoluuntur à pœna ordinaria legis Corneliæ, & condemnantur ad pænam pecuniariam ſoluendam. ita de communi teſtatur Boſs. *in tit. de homic. numer.* 26. Natta *conſ.240. num.9.* vbi ait in hoc concordare, tam Legiſtas, quam Canoniſtas; & Riminald. *conſ. 23. in fin.*ait quod Bartolus *in l.ſi in rixa poſt num.10.ff. ad leg. Corn.de ſicar.*aſserens, omnes eſse puniendos, communiter ab omnibus reprobatur.

Idem firmant, ſi plura inueniantur vulnera lethalia, & ignoretur ex quo mortuus ſit, nam omnes euadunt pænam ordinariam, ſecundum Gloſ. *in l.item mela §. ſed ſi plures. ver.percuſſerint.ff. ad leg. Aquil.* Angel. *de malefic.in ver.& Andræam num.*21. Rolan.*conſ.63.nu.10.lib.2.* vbi de communi. Quod tamen non placet Plaz.*lib.1. delictor.cap.12.*

Alii autem firmant tres concluſiones. Aut enim homicidium fuit ex propoſito commiſſum: aut non apparet fuiſse capitaliter commiſſum, ſed ad ſunt ſolum coniecturæ quædam: aut certò ſcitur, homicidium fuiſse caſu, & in rixa commiſſum, nõ ex propoſito, & deliberatè. In primo caſu abſolutè dicunt omnes homicidio interuenientes eſse puniendos pæna ordinaria homicidij, quomodocumque vulneratus moriatur, ſiue ex vnico; ſiue ex pluribus vulneribus, ſiuè omnes vulnerauerint; ſiuè non; ſiuè ſit dubium quis fuerit, ſiuè non. Didac.*in repet. Clem. ſi furioſus. num.3.de homic.*Plaza *vbi ſup.num.1.*In ſecundo verò caſu, dicunt, quod omnes torqueri debent ſuper veritate,an fuerit commiſſum ex animo deliberato, vel non, & ſi nihil fateantur, puniendi ſunt pęna extraordinaria, ratione incertitudinis. In tertiò tandem caſu; iterum diſtinguunt: aut enim vnicum vulnus apparet, ex quo mortuus eſt vulneratus,ſed ignoratur, quis illud intulerit, & tunc omnes puniuntur pæna ordinaria arbitrio iudicis. Didac.*vbi ſup. num.*5.Plaza. *in d.cap.12. numer.6.* Pariſ.*conſ.* 148. *numer.* 3. *lib.4.*Aut plura ſunt illata vulnera, & certi ſunt vulnerantes, ſed ignoratur ex quo vulnere in ſpecie mortuus ſit; & tunc ſi omnia vulnera erant mortalia, omnes pæna ordinaria puniuntur: ſi verò vnum, vel plura erant lethalia, & alia non: & tunc illi tantum pæna ordinaria puniendi ſunt, qui lethalia intulerunt: Alii verò puniuntur pæna vulnerantium. Quam poſtremam ſententiam tenent Didacus *in d. clem.ſi furioſus. num.5.*Carer.*in Pract. crim.fol.210. nu.75.*Clar.*in lib.5 §.Homicidium.verſ. aut verò,* Vitali. *de malef. in rubr. quid ſit accuſatio. num.71.*& Alii. Quibus. Ego libenter adhæreo, quia fortioribus argumentis eorum opinio nititur,& magis communis exiſtimatur.

51 Quartò, inquiſitus ex homicidio poteſt ſe defendere, quod vulneratus mortuus eſt ex alia cauſa,

quam

quam ex vulneribus si appareat de aliqua negligentia, & culpa vulnerati in cura non adhibita. *iuxta text. in l. si ex plagis in princ. ff. ad leg. Aquil.* ita Gandin. *de malefic in tit. de homicid. post num. 24. vers. sed pone quod aliquis*, & esse communem sententiam, ait Blanc. *in Pract. crim. fol. 135. nu. 96.* punitur tamen pœna extraordinaria. Gramm. *cons. 2.* si verò appareat, quod non interfuit negligentia, aut culpa vulnerati, tunc præsumitur decessisse ex vulneribus, & sic vulnerans punietur pœna orddinaria. Quòd si constaret, vulnus non fuisse lethale, & nihilominùs vulneratus mortuus est, tunc præsumitur ex alia causa, illum decessisse, quam ex vulneribus, vnde vulnerans punietur non ordinariè, sed tantum extraordinariè, arbitrio Iudicis. Bald. *in l. qui occidit. §. fin. ff. ad leg. Aquil.* Soccin. *cons. 178. col. 2. vers. pro cuius conclusionis. lib. 2.* Riminald. *cons. 281. num. 7.* qui dicit esse communem omnium sententiam Casu verò, quo vulnus fuit le thale, & vulneratus decessit, vtique vulnerans pœna ordinaria homicidij puniendus est. *l. ait lex §. quod si mortifero. ff. de leg. Aquil.* & est communis vt dicit Soccin. *vbi sup.* subdens, quod tali casu, etiam si non fuisset adhibitus medicus; vel si adhibitus imperitus, adhuc teneretur vulnerans pœna homicidij, iuxta *text. in l. ita vulneratus in princ. ff. ad leg. Aquil.* latè Guaz. *defens. 4. c. 12. num. 26.*

52 Sed quæritur, quomodo probandum sit, quod vulnus fuerit, vel non fuerit lethale?

Respondetur, standum esse iudicio medicorum. ita de communi DD. sententia tradit Plaza. *d. lib. 1. delictor. cap. 13. num. 6.* Et similiter, an vulneratus decesserit ex vulnere, an ex malo regimine Chyrurgi. August. ad Angel. *de malef. in verb. ex internallo post num. 3.* & ita seruari in practica testatur Boss. *in tit. de homicid. post. num. 115.* De Iure deberent esse duo medici, vt ait Conrad. *in Pract. fol. 414. num. 7.* Sed de consuetudine statur dicto vnius, maximè in loco, vbi non adest, nisi vnus, imò tunc sufficit dictum Barbitonsoris. Anan. *in cap. significasti num. 14. in fin. de homicid.* Boer. *decis. 323. post num. 21.* Plaza. *d. cap. 13. n. 9.*

Debet tamen iurare de credulitate, non autem præcisè de veritate. Anan. *vbi sup. n. 13. in fin.* Felin. *in c. postulasti nu. 15. de prob.* & ibi Dec. *n. 17.*

At verò ad euitandas fraudes, cum tales medici facilè subornati huiusmodi fides, & attestationes faciant, tutius est, vt Iudex arbitretur, consideratis circumstantijs, & qualitatibus personarum, locorum, vulnerum, & relatione medicorum, seù chirurgorum facta tempore illati vulneris ex debito proprij officii, necnon considerato temporis spatio inter vulnus, & mortem, & similibus. ita communiter DD. apud Marsil. *in pract. crim. §. & quia n. 16. & cons. 7. n. 27.* Addent. *ad Riminal. cons. 281. nu. 1.* Quod si vulneratus post aceptum vulnus semper abijt in deteriùs, præsumitur decessisse ex vulnere, vt tenent omnes Canonistæ, & Legistę, secundum Bologn. *cons. 5. col. 2. vers. secundo pro eodem* & Cępoll. *cons. crim. 41. vers. tertio uenens.*

Et est notandum, quod lethaliter vulneratus, secundum Medicos viuere non potest. vltra 40. dies; vt refert Angel. *in l. vnic. C. de emend. seru.* Riminald. *ubi sup. num. 2.* Blanc. *in pract. crim. diuers. fol. 135. num. 221.* Ideò si moriatur post 40. dies, præsumitur mortuus ex alia causa; Imò si post illatum vulnus vulneratus ambulauerit post triduum immediatè, tunc si postea moriatur, non præsumitur mortuus ex vulnere. Glos. *in d. l. vnic. uer. depulsa C. de emend. seru.* quam sequuntur omnes, vt ait Marsil. *in l. si in rixa num. 56. ff. ad leg. Corn. de Sicar. & in practic. crim. d. §. & quia n. 16. et cons. 7. num. 26. in fin.* & Ioan. Arnon. *in suis soliloquijs. soliloq. 39. incipien. prosperè quadam*; vbi Alios allegat; & ratio est quia non est possibile, vt tam citò ambulare potuisset, si vulnus fuisset lethale.

53 Quintò, inquisitus de homicidio posset se defendere, probando, quod licet mortuus sit vulneratus ab illo: tamen non decessit ex suis vulneribus; sed quia alius post eum vulnerauerit lethaliter, ex cuius vulneribus effectiuè decesserit, tunc enim si verè hoc probauerit, esset excusandus à pęna ordinaria, cum non sit verus homicida. Roman. *in singular. 158.* Tiraquel. *de pęnis caus. 61.* Quod quidem locum habet si primus ulnerans, nihil operatus fuit, neque mandando, neque consulendo secundum uulnerantem: aliàs teneretur pœna homicidij. ita de communi dicit Boer. *d. decis. 323. post num. 10.* Plaza *d. lib. 1. delictor. cap. 12. num. 8.* Blanc. *in pract. crimin. fol. 134. post nu. 96.* Didac. *in clem. si furiosus præcit. num. 4 de homicid.*

54 Sextò, potest se defendere, quod poterat impunè occidere eum, quem occidisse constat, quia fortè fuisset bannitus, uel adulter, uel fur; qui omnes secundum leges ciuiles impunè occidi possunt; ut etiam perfunctoriè dictum fuit supra. Quod autem de Bannito dicitur, ut occidi possit impunè, de iure communi non procedit, ut tradit Bart. *in l. ut uim nu. 1. ff. de iust. & iur.* quem in hoc omnes sequuntur, ut ait Claud. *in d. l. ut uim. in lectur. num. 8. & in repetition. num. 17.* Sed bene de iure statutorum totius ferè Italiæ, ubi impunè occiditur bannitus. Plaza. *lib. 1. delict. cap. 36. num. 1.* Et quod tale statutum ualeat, tradit Bart. *in l. omnes populi num. 23. ff. de iust. & iur.* Ioan. Andr. *in addit ad speculat. tit. de constitut. §. 1. circ. fin.* Dec. *cons. 317. post. nu. 3.* Viuius *in lib. commun. opin. fol. 204. uers. statuium disponens. in princ.* Sed in foro conscientiæ non ualet, & sic puniendus esset taliter occidens bannitum Ioan. Andr. *ubi sup.* Licet Alij contrarium asserant, de quibus Clar. *in prac. §. homicidium uers. sed numquid*, ubi *uersic. seqq.* plures quæstiones exagitat super materia dicti statuti permittentis occisionem banniti. Quem adeant, qui fusius casum uidere cupiút.

55 Circa adulterum, ut impunè occidi possit, secundum Ius ciuile, plura requirunt, quæ habentur *in l. patri. ff. de adulter.* quoad patrem adulterantis, per quam legem permittitur patri occidere adulterantem cum filia in flagranti inuentum; si quinque concurrant. Primò, quod pater eodem tempore occidat adulterum, & filiam. Secundò, quod filia sit in ipsius patris potestate. Tertiò, quod occidat in domo sua, uel generi, non alibi. Quartò, quod reuera filia nupta sit. Quintò, quod illum deprehendat in ipso actu adulterij. Quibus concurrentibus licitum est occidere, aliàs uno ex his deficiente non licet. Quod ampliatur, etiam si sit Clericus adulter, nam tunc occidendo illum, non incidit in excommunicationem Canonis *si quis suadente diabolo 17. q. 4.* & est communis DD. sententia. ut ait Bermond. *in tract. de concub. fol. 267. num. 5. in fin.* etiam si sit officialis adulter. Bart. *in l. marito. §. illud. ff. de adulter.*

56 Quo uerò ad maritum adulteræ, dicunt DD. quod si adulter sit uilis persona, potest impunè occidi, si cum propria uxore coeuntem maritus inueniat, in propria tamen domo, non alibi. *vt in d. l. marito probatur. ff. de adulter. & l. Gracchus C. eod. tit.* Imò multi DD. simpliciter asserunt licere marito, occidere adulterum cum uxore inuentum absque prędictis restrictionibus. ut Castillo *in l. 82. Tauri nu. 6. in fin.* & ibid. Gomez. *num. 52. in fin. & l. 76. in fin.* Menchiac. *de success. creat. §. 7. nu. 22. & de usufrequent. cap. 8. & controu. illustr. cap. 94. nu 4.* & Alij, apud Dian. *p. 3. tr. 4. ref. 223.* Quorum sententiam probabilem existimat Lessius *lib 2. cap. 9. dub. 5. num. 16.* & Basil. Pontius *de matrim. lib. 9. cap. 15. nu. 20. & nu. 4.* ubi ait multos Theologos

ita

ita sentire. Ipse tamen hanc sententiam non amplectitur in foro conscientiæ, sed benè in foro fori, vt etiam facit. Dian. p. 1 1. tr. 6. ref. 28 ubi latè agitat opiniones DD. ad inuicem repugnantes, quem uide, & non pigebit. Alii tamen dirunt, quod si adulter non sit nilis persona non permittitur impunè occidi, vnde maritus puniretur pęna extraordinaria, ob iustum dolorem, *vt in l. si adulterium §. Imperatores. ff. de adulter. & d. l. Gracchus.* uid. Patis. *consil.* 154. n. 12. *lib.* 4. Soccin. *cons.* 34. *lib.* 2. Et si adulter sit Clericus ex eius occisione, uel percussione maritus non incidit *in can. si quis suadente*, ut dictum est de patre, *ita habetur in cap. 3. in fin. de sent. excom.* ubi Gloss. & DD. communiter. Quidquid tamen sit de Iure ciuili, & in foro fori de tali impunitate occidendi adulterum; certum est in foro conscientiæ non licere occidere neque marito, neque patri, ut supra dictum est, & benè aduertit Gloss. 1. *circ. med. in cap. inter hæc* 33. q. 2. & est communis ut ait Villalob. *in lib. comm. opin. litt. M. n.* 23. Menchiac. *lib.* 2. *de testib. p.* 1. *num.* 7. *in fin. vers. vnde data, & controuers. vsufrequent. cap.* 8. *num.* 2.

57 Sed quid Iuris, si pater, uel maritus in casibus sibi de Iure ciuili permissis, mandauerit adulterum occidi per alium, numquid possit hoc fieri?

Respondetur negatiuè, cum Bald. *in cap. si quis verò post num.* 3. *de pac. iuram. firmat. in V sib. Feudor.* August. ad Angel. *de malefic. in verb. che hai adulterato num.* 64. Roland. *cons.* 34. *n.* 29. *lib.* 1. Grammat. *sup. constit. Regni fol.* 1 10. *num.* 9. Et ratio à priori est, quia cum sit casus à regulis iuris communis exorbitans, ut tales possint propria auctoritate uindictam sumere, non potest ad alios extendi. Posset tamen pater proprio filio, & similiter maritus eidem committere, ut occidat, secundum Bald. *in d. l. Graechus nu.* 5. *C. de adulter.* & est communis, ut dicit Didac. *super quarto Decretal. fol.* 140. *num.* 5. Ant. Gom. *sup. l.* 80. *Tauri num.* 61. Alij tamen tenent, posse hos alijs etiam mandare, ut occidant, & ita practicatur Neapoli, ut ait Afflict. *super tertia parte constit. Regni rubr.* 46. *num.* 4. Carer. *in Pract. fol.* 445. *num.* 240. & *fol.* 325. *nu.* 213. & Cæpoll. *de seruit. vrban. cap.* 23. *circ. fin.* & *consi. crim.* 4. *col.* 1. Quod est menti tenendum pro defensione talis mandatarij occidentis aliquem demandato Domini pro adulterio.

58 Quo uerò ad occidentem furem, adhibenda est distinctio inter furem diurnum, & furem nocturnum. Nam fur nocturnus potest, de Iure ciuili, impunè occidi, *vt habetur in l. furem nocturnum. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* dummodo quatuor concurrant: Primò, ut occisio fiat pro defensione propriæ personę, uel Bonorum suorum. Secundò, quod uolens occidere clamet fortiter. Tertiò, quod illum non cognouerit; neque adsint testes, qui cognoscant, ut possint contra eum deponere de furto. Quartò, quod illum detinere non potuerit, ob fugam arreptam. Concurrentibus prædictis, secundum communem Doct. sententiam nocturnus fur occidi potest, ut testatur Bolenc. *in l. capitalium §. famosos n.* 164. *ff. de pœn.* Iodoc. *in Pract. crim. cap.* 78. *num.* 2.

Fur autem diurnus pariter occidi potest, si armis se defendat, secundum communem, de quo Bolenc. *vbi sup. num* 165. Alii uerò dicunt, talem occidi posse, dum dubitatur, an uenerit ad furandum, uel occidendum. Didac. *in clement. si furiosus fol.* 327. *vers. primus fit de homicid.* omnes tamen concludunt, quod quando fur aufugit, asportando res furatas, & non uult restituere, armis se defendendo, & non sit spes illas recuperandi, occidi possit. Alex. *cons.* 138. *num.* 9. *lib.* 6. Didac. *loc. cit. vers. secundò proponitur*, Iason. *in l. vt vim. nu.* 25. *ff. de inst. & iur.* Villalob. *in commun. opinion. litt. O. num.* 19.

Quidam uerò tenent, quod liceat occidere furem, etiam si furtum postea recuperari possit. Strouersdorf. *in* 2. 2. *Diui Thom. q.* 64. *art.* 7. *conclus.* 3. Sed communiter Alij contrarium, ut supra tenent, tunc licere occidere, cum furtum recuperari non possit, nisi occidendo, de quibus uid. Dian. *p.* 5. *tr.* 4. *ref.* 17. *§. notandum est, & ref.* 37. Quidquid tamen sit de Iure ciuili, certum est in nullo ex dictis casibus licere occidere de Iure Canonico.

59 Vigesima defensio, extra casum homicidij, de quo egimus supra *à num.* 52. usque huc, potest esse mandatum superioris, nam si quis delictum committat cum tali mandato, poterit se defendere. Quod quidem locum habet, dummodo illud factum non sit de genere prohibitorum, & de sui natura fieri alias posset citra delictum licet in aliquo casu sit delictum. Et ex hoc capite excusantur operarij conducti ad laborandum in aliquo fundo, qui est controuersus inter conducentem, & Alium. Gloss. *fin. in l. in rem. §. tignum. ff. de rei vendic.* quæ ab omnibus approbatur, vt ait Soccin. *cons.* 64 *num.* 24. *lib.* 4. Iason. *in l. de pupillo §. nunciationem. num.* 7. *ff. de nou. oper. nunc.* Bols. *in tit. de mandato ad homicid. num.* 12. Roland. *cons.* 54. *num.* 6 *lib.* 1. vbi pro operarijs criminaliter accusatis ita consuluit, & idem fecit Bald. *cons.* 144. & *cons.* 314. *lib.* 1. & *consil.* 463. *lib.* 3. & *cons.* 436 *lib.* 5.

Limitatur tamen conclusio, si ipsis operariis, & laboratoribus fuisset facta protestatio, vt ab opere desisterent, quia tunc essent in mala fide, & sic non excusarentur. Dec. *in l. velle non creditur. nu.* 3. *in fin. ff. de reg. iur.* Taeg. *in Pract. crim. cap.* 10. *num.* 37. Idem est dicendum, si clam, & noctu ad laborandum accederent, quia tunc non excusarentur à delicto. Ita communiter DD. de quibus Plotus *in l. si quando num.* 790.

60 Vigesima prima defensio est, si quis delictum commiserit vi, vel metu compulsus, nam tunc excusaretur à pœna ordinaria, & est communis opinio, ut ait Bolenc. *in d. l. capitalium §. famosos nu.* 200 *ff. de pœn.* Dec. *in l. vt vim. notab* 2. *ff. de iust. & iur.* Abb. *cons.* 4. *lib.* 1. vbi de muliere, quæ adulterium per metum commisit, & Bald. *in cap.* 1. *§. iniuria nu.* 19. *vers. sed pone de pac. iuram. firm. in V sib. feud.* vbi agit de interfectore alterius metu mortis.

61 Vigesima secunda esse potest, si quis prouocatus ab aliquo deliquerit; nam licet regulariter non excusetur in totum à pœna, ut ait Boer. *consil.* 4. *nu.* 28. vbi de communi, quia in delictis prouocatio non excusat. Capic. *decis.* 48. mitius tamen puniendus venitret, quia in dubio præsumitur ad sui defensionem, non ad uindictam deliquisse Marsil. *cons.* 147. *num.* 8. Papon. *lib.* 22. *tit.* 5. *arrest.* 3.

62 Vigesima tertia, est si quis iusto dolore oppressus delinquat, nam tunc licet pœnam omninò non euadat, mitius tamen punietur, *vt in l. si quis in graui §. maritus. ff. ad syll. & in l. si adulterium cum incestu. §. Imperator. ff. de adult.* Afflict. *sup. tertia parte constit. Regni rubr.* 46. *n.* 1.

63 Vigesima quarta est, quando quis ex ignorantia deliquerit, quæ quidem secundum Aliquos, etiam si sit Iuris, excusat à dolo, Cæpoll. *cons. ciuil.* 18. *num.* 5. *vbi de communi*, secundum Alios verò tunc excusatur, quando ignorantia constitutionis est sine culpa, & tunc excusatur à pœna in totum. Et est communis, vt ait Plotus *in repet. l. si quando num.* 858. Gratus *consil.* 49. *num.* 35. *lib.* 2. Fallit tamen in Iudice, qui tenetur scire leges Canonicas, & Ciuiles, quia delinquens ex ignorantia, puniri debet Par. de Put. *in tr. syndic. fol.* 300. *num.* 1.

64 Vigesima quinta est, quælibet iusta credulitas, quod facere potuerit; nam tunc excusaretur à pœna ordi-

ordinaria Villalob. *in collect. commun. opin. litt. C. nu.* 23. Imò, vt dicit Glos. *in l. plagij ver. iusta C. de plagiar.* quælibet causa, etiam iniusta excusat, quam Glosam esse communiter receptam testatur Io. de Amicis *cons.* 84. *num.* 5. Boer. *decis.* 168. *num.* 11. Soccin. Iunior. *cons.* 45. *num.* 16. *lib.* 1. Dec. *cons.* 170. *post num.* 2. *vers. vltimò non obstat.* Grat. *cons.* 37. *nu.* 21. *lib.* 2. Iason. *in l. si quis id quod num.* 35. *ff. de iurisdict. omn. iud.* Bos. *in tit. de decret. mediol. num.* 19. Blanc. *in pract. crim. fol.* 138. *n.* 6.

65 Vigesima sexta defensio est, si probetur bona fama, communis populi vox, bona qualitas, aut quid simile ipsius Rei; nam ex probatione bonæ famæ, & conditionis Rei expurgantur indicia quantumuis vrgentia contra inquisitum, vt communiter tenent omnes DD. vt ait Ioan. de Arnono. *in suis soliloqu. soliloq.* 37. *in princ.* & Mantua. *in Prax. iudiciar. cus.* 37. Quæ tamen conclusio limitatur, quando testes pro Reo examinati super bona fama, generaliter deponerent; si primi testes contra Reum fuerunt specialiter examinati super delicto, de quo inquiritur. ita singulariter. Innocent. *in cupit. auditis de præscr.* Bald. *in l. siuè possidetis col.* 2. *C. de prob.* Alex. *cons.* 77. *col.* 2. *in princ. lib.* 1. Roman. *cons.* 167. *in fin.* Marsil. *cons. crim.* 3. *n.* 22. Curt. Sen. *cons.* 56. *num.* 32. Quod est menti tenendum, quia quotidiè accidit in facto.

66 Vigesima septima defensio esse potest probatio nobilitatis Rei, quando ex delicto imponenda esset pęna corporalis, quia tunc mitius punitur nobilis, quam ignobilis; secus si pœna esset in pecunijs exoluenda; quia tali casu grauiùs puniri deberet. Glos. 1. *in cap. cum quidam. de iureiur.* Didac. *lib.* 2. *resolutionum cap.* 9. *num.* 3. & hac ratione nobiles, qui ex aliquo enormi crimine pœna mortis puniri debent; non suspenduntur cum ignominia, sed decapitantur. Bald. *in d. cap. cum quidam num.* 3. Marsil. *in l. vnius. §. cogniturum num.* 77. *ff. de quæst.* Bart. *in l. capitalium. §. serui. ff. de pęnis*, Afflict. *sup.* 3. *p. constit. Regni rubr.* 13. *nu.* 49. vid. Tiraquel. *de nobilitat. cap.* 20. *à num.* 104. *vsque ad nu.* 134. vbi multa curiosa congerit.

67 Vigesima octaua defensio est, si probetur, quod inquisitus est excellens, & valde peritus in aliquo exercitio, vel arte, nam tunc pœna minuenda est *iuxt. l. ad bestias. ff. de pœnis.* & est communis opinio, vt ait Didac. *d. lib.* 2. *resol. cap.* 9. *num.* 6. Plaza *lib.* 1. *delictor. cap.* 32. *num.* 1. Par. de Put. *in tract. syndicut. in verb. pœna c.* 1. *in fin.* Caret. *in sua pract. fol.* 548. *num.* 72.

68 Vigesima nona est, si probentur seruitia singularia facta Principi per ipsum Reum; vel si sit benemeritus Reipublicæ, nam tunc vel remittenda, vel valde minuenda esset pœna. Glos. *communiter approbata in §. plene verb. ob meritum Institut. de iur. nat. gent. & ciuil.* Gramm. *cons.* 29. *nu.* 40. *vers. quod proximè.*

69 Trigesima est, si probetur, quod delictum commissum fuit, sine dolo; quia regulariter non est quis pœna ordinaria criminis puniendus, nisi dolus interuenerit in ipso committendo. Bart. *in l.* 1. *§.* 1. *numer.* 1. *ff. si quis testam. liber.* & est communis vt dicit Cæpolla. *cōs. crim.* 33. *col.* 2. *vers. quod si probatur*, quem refert. Clar. *in §. fin. q.* 84. *in princ.* Diaz. *in Regul.* 540. Et hoc locum sibi vendicat, in criminalibus in quacumque pęna imponenda, siuè sit corporis afflictiua, siuè pecuniaria; vt colligitur ex Glos. simpliciter loquente. *in l. in actionibus verb. non etiam, ff. de in lit. iuran.* Marsil. *cons.* 67. *num.* 40. Villalob. *in collect. comm. opin. litt. L. nu.* 6. Viuius *in lib. comm. opin. fol.* 239. *uers. statutum disponens.*

70 Trigesima prima est, si probetur, delictum fuisse commissum præter intentionem, & propositū, & casu fortuito, nam tunc potest Iudex pęnam delicti minuere. Bart. *in l. quid ergo §. pęna grauior. post num.* 11. *ff. de his qui notant. infam.* Cæpoll. *d. cons.* 36. *col. fin. uers. et postremò.* Imò aliquando pęna in totum remitti potest; quia secundum Arist. *in secundo Phisic. tex.* 49. casus est causa agens, præter intentionem; unde Diu. Thom. *in* 2. 2. *q.* 64. *art.* 8. ait, quod ea, quæ casualia sūt, simpliciter loquendo, non sunt intenta, neque uoluntaria; ideo neque sunt peccata, quod prius dixerat Diuus Augustinus, *in lib. de uera relegion. cap.* 14. *& lib.* 1. *retrac. cap.* 13. *&* 15. & refertur *in cap. merito* 15. *q.* 1.

71 Est benè verum, quod aliquando materia, quæ non est actu, & per se volita, vel intenta, fit per accidens uolita, & intenta, secundum quod causa per accidens dicitur remouens, uel prohibens; unde esse poterit per accidens peccaminosa, quamuis per se non sit talis. Hinc fit, quod Clericus, qui non remoueret ea, ex quibus sequi posset homicidium, si ex officio remouere teneretur, ipso successo, diceretur quodammodo uoluntarium homicidium commisisse, non casuale. Quod quidem dupliciter euenire solet. Primò, si daret operam rei illicitæ; Secundò, si in rebus licitis diligentiam debitam non adhiberet. Glos. *in cap. sicut dignum, & cap. continebatur de homicid.* Vnde utroque casu, uidelicet, uel dando operam rei illicitæ, uel licitæ, sed sine debita diligentia, si sequatur homicidium ex eius opere, non euaderet homicidij reatum. ita Alex. de Ales. *in* 3. *p. suæ summ. q.* 54. §. 3. Diu. Thom. *ubi sup.* & ibi Caietan. Bannes, Salon. Arragon. & Alii. Sot. *lib.* 4. *de iust. q.* 1. *art.* 6. Less. *lib.* 2. *c.* 9. *dub.* 15. Sayr. *de censur. lib.* 7. *cap.* 5. *n.* 10. Tolet. *in Instr. sacerd. lib.* 1. *cap.* 81. *num.* 2. & Alii Theologi. Canonistæ autem aliter distinguunt, præsertim Archidiac. *in cap. de his. dist.* 50. quod in his, quæ casualiter accidunt, si sequatur homicidium, & culpa præcessit casum, tenetur de homicidio, *arg. cap. de hoc cap. significasti, cap. ad audientiam, cap. continebatur, & cap. lator. de homicid.* si uerò culpa non præcessit casum, non teneretur. *cap. dilectus de homicid.*

Quod si quis daret operam rei licitæ adhibita diligentia, non solum non teneretur de homicidio, casu sequuto, sed neque peccatum committeret, neque esset irregularis, *ut habetur in d. cap. lator. cap. dilectus; cap. Ioannes, cap. significasti, & cap. ult. de homicid.*

72 Queri potest hic, an Clericus in uenatione sè exercens sagittam emittens, siuè scloppum explodens contra aliquam feram, quam occidere intendebat, si loco feræ hominem casu interficiat, homicidii penis sit puniendus?

Respondetur, cum distinctione: Aut enim uenatio est prohibita Clericis, quia principaliter, & per se est periculosa, prout est uenatio Aprorum, Vrsorum, & similium ferarum, quæ fit cum Armis, & clamore ualido, *ut in cap. qui uenatoribus; cum cap. seq. & cap. Esaù*, ubi Glos. *in uerb. piscatores* 86. *dist.* Aut est uenatio non prohibita quia non fit cum armis, neque est clamorosa, prout est uenatio Cuniculorum, & aliorum animalium mansuetorum, ac auium, uel piscium. *ut in cap.* 1. ubi Glos. *uerb. uoluptate de cleric. uenator.* Bellett. *Disquisit. Clerical. p.* 1. *de discipl. Clerical.* §. 19. *num.* 7. In primo enim casu Clericus huiusmodi uenationi se exercens hominem casu occidens, quem feram credebat, de homicidio teneretur, & irregularis esset, quia dabat operam rei omnino illicitæ, etiam si quamcumque diligentiam adhiberet, *cap. Clerico* 50. *dist.* 5. Antonio. *p.* 3. *tit.* 28. *cap.* 2. *§.* 4. Sot. *de Iustit. lib.* 5. *q.* 1. *art.* 9. Sayr. *ubi sup. lib.* 7. *cap.* 5. *num.* 17. Henriquez. *lib.* 14. *cap.* 15. §. 3. Couarr. *in clement. si furiosus p.* 2. §. 4. *num.* 10. *uers. quartò de homicid.* Et ratio est, quia talis uenatio est Clericis prohibita tamquam ex se, & intrinsecè periculosa, præsertim Clericis Beneficiatis, aut in sacris constitutis, uel monachis, *ut habetur in d.*

cap.

cap.qui venatoribus,cum cap.ſeq.cap. Eſau, & ibi notatur per Gloſs.*in verb.piſcatores 86.diſt.& capit.1.& 2. de cleric.venator.*& ibi Gloſs.Abb.& Alij.

In ſecundò verò caſu, non fieret irregularis occidendo hominem caſualiter, ſi huiuſmodi venationibus ratò ſe exerceret recreationis cauſa, non ſi ex conſuetudine, & frequenter. *clement. ne in agro de ſtat. monachor.* Vel etiam ſi ratò, ſed tamen cum aliquo ſcandalo, aut tempore quadrageſimę, vel aliorum ieiuniorum; tunc enim peccaret, & conſequenter eſset Irregularis, ſi caſu homicidium ſequeretur, quia tali tempore diceretur dare operam rei illicitæ. *arg. cap. quid prodiſt,& cap.an putatis 86.diſt. & cap. ſi nulla 23. q.*8.Sylueſt.*verb.homicidium 2.§.5.*

Quòd ſi huiuſmodi venationibus ſecundi generis incumberent prædicti Clerici, & nulla culpa intercederet, adhibita diligentia, ſi caſu hominem occiderent, quem feram credebant, irregulares non eſsent. *arg.d.cap.Clerico,* & ibi Gloſs. 50.*diſt.* Sylueſt. *ubi ſup.* Tabien. *verb. Irregularitas. 4.§.19.in fin.* Henriquez. *lib.14.prac.cap.15.§.3.* & Ratio eſt, quia venatio prædicta eſt interdicta talibus Clericis, propter honeſtatem tantum; vnde ſi nulla alia culpa in ipſo actu contingat, quam quod dent operam rei interdictæ, non efficerentur irregulares. Couarruu. *ubi ſup.* & Nauar. *in Manual.cap.27.n.237. verſ. 27.* & Alij. Idem dicendum eſt de homicidio in Iudis licitis cõmiſso. *DD.cit.*

Multas alias defenſiones Reorum, cauſaſque defenſionum, ſi quis videre cupit, vt pęna delictorum Reus, vel omnino euadat, vel ſaltem mitius ſubeat, adeat Tiraquel.*in tract.quem fecit de pœnis,*vbi pleniſſime multa curioſa congerit; Necnon Guazzin. *in ſuo integro volumine inſcript.ad Defenſ.inquiſit.& Reor.*vbi ex profeſſo, & ad ſaturitatem omnia, quæ ad defenſionum materiam neceſsaria ſunt, plena manu congeſſit.& Angel.*de malefic.in verb.compar. dict.Inquiſit. interm.defenſ.*& nouiſſime Illuſtris.D.Scanarol. *in tractat.de viſitatione carceratorum.*

73 *Quoad quartum principale*, an ſcilicet teneatur Iudex defenſiones Reorum recipere, etiam ipſis non inſtantibus, notandum eſt, quod defenſionum cauſa eſt adeo priuilegiata, & fauorabilis, vt etiam quod Rei ipſas non quærant, adhuc Iudex teneatur ex officio teſtes ad eorum defenſionem examinare, *ut prob. in l.ſi non defendatur.ff.de pœnis,& in l.4.§.hoc autem.ff. de damn.infect.* & tradit Bart. *in l.1.§.fin.circ.princ.ff. de quæſt.& in l.2.C.de abolit.*Marſil.*in Prax.cr.§.opportunè num.14.*

74 Quod confirmatur ex pluribus, & Primò, quia defenſiones Reorum admitti, & recipi debent, etiam poſt ſententiam condemnatoriam; & conſtito de innocentia ſuperſedendum erit in cauſa. Bart.*in d. l.1.§ fin.ff.de quæſtion.*& ibid.Marſil. *col. 15. verſ. quinimò fortius,*& notat Innoc.*in cap. ſigificantibus in fin. de purg. vulg.* & ibi communiter Alij, quem ſequitur etiam Bald.*in l.unic.col.ult.C.de confeſſ.*

75 Confirmatur ſecundo, quod licet regulariter in alijs caſibus teſtes, vt fidem faciant, requiritur, vt ſint honeſti viri, *ut in cap. Deus omnipotens 2. q. 1. cap. Epiſcopus 35 q.6.& cap.præterea de teſtib.cogend.*ad defenſionem tamen Reorum admittuntur etiam teſtes non integri, vt colligitur. *ex cap. veniens 4. de teſtib. & l.conſenſu §.ſin autem C.de repud.& argum.cap. manifeſta,cum cap.ſeq.12.q.1.et cap cum paſtoralis,2.q.7.*& notat Alexan.*conſil.24.col.13.lib.2.*& Ioan.de Anan.*conſ. 59.*& Alij penes Guaz.*defenſ.29.cap.3.num.8.*

76 Confirmatur tertiò, quod licet regulariter teſtes Laici non ſint idonei ad teſtimonium ferendum contra Clericos.*cap.nullus Laicus;cap. Laicos, cum cap. ſeq.& ferè per tot.2.q.7.& cap.veniens 1.de accuſ.*ad defenſionem tamen benè admittendi ſunt. Gloſs. *in cap. cum P. Manconella de accuſat.* & ibi Abb. Imò Ead. Gloſs. *in cap. Clerici 81. diſt.* dicit vnum valde ſingulare, quod ſi duo Clerici deponant, ſe uidiſse Caium occidiſse Titium, & duo Laici dicerent, Caium non occidiſse Titium, ſed Sempronium; uel quod Caius tempore homicidij erat alibi; ſtandum eſset potius dicto Laicorum, quam Clericorum, quamuis aliàs digniorum; fauore defenſionis Rei, quam Gloſam ſequuntur communiter omnes, præſertim Abbas. *in ca. ex litteris de probat. & in cap. in noſtra de teſtib.* And. Barb.*in cap.cum teſtes col.4.eod.tit.*Iaſon.*in l. vt uim. ff. de iuſt.& iur.*Aret. *in l.1.§.eamdem.ff. de uerb. oblig.* faciunt notata per Guaz.*d.c.3.n.13.*

77 Confirmatur quarto, quod licet teſtimonium Virorum præferatur teſtimonio mulierum, præſertim in criminalibus.*cap.mulierem 33.q.5. & cap. forus. de uerb.ſignif.* hoc tamen locum non habet, ſi teſtimonium virorum tendat contra Reum inquiſitum; teſtimonium verò fœminarum ſe habeat ad fauorem eiuſdem; nam tunc præferri debet teſtimonium fęminarum teſtimonio Virorum; & hoc ad fauorem defenſionum; vt per tradita à Gloſ. *ubi ſup. in d. cap.Clerici*, notat Belenc.*in d.cap.forus*; ſequitur Marſil. *in l. unius. §.in ea cauſa in fin.n.8.ff.de quæſtion.* & Grammat. *conſ. 45.num.40.*

78 Confirmatur quinto, quod licet Reis, etiam diuitibus dandæ ſint defenſiones, vt indiſtinctè ſupra dictum eſt; & ſi voluerint copiam inditiorum, vt ſe defendere poſſint, tenentur ſoluere expenſas Actuario cauſæ, ut etiam aliàs dictum fuit ſupra; Fallit nihilominùs hoc in Reis pauperibus, nam iſtis acta, & defenſiones exhiberi, & fieri debent gratis ex proprio officio, & expenſis Curiæ, vt poſſint ſe defendere; *ut probatur in l.tam dementis.C.de epiſcopal. audient.* & ibi Gloſs. Afflict. *in conſtitut. Regni incip. appellationum tempora notab.5.uerſ.rurſus*, vbi extendit ſupradictum textum.*l.tam dementis.*ad Actuarium,*& in conſtit.Hi, qui notab.*18.Boer.*dec. 325.lib.2.*Par. de Puteo.*in tract. ſyndicat.uerb.expenſæ,*& Alij.

De reliquis circa Praxim defendendi Reos, vid. infr.Sect. 15. vbi de Aduocatis ſermo erit; nunc verò ſecundum ſolitum noſtrum tranſeamus ad modum practicum formandi proceſsum criminalem.

PRAX. PROCESSVS

---

79 Quoniam, vt in principio præſentis Sectionis, præſertim *num.* 8 dictum eſt, quod formato proceſſu informatiuo ad Iudicis, & Curiæ inſtructionem, fieri debet publicatio ipſius proceſsus contra Reum formari, quæ eſt de ſubſtantialibus Iudicij criminalis, ad effectum vt poſſit Reus ſe defendere: Ideo proſequendo examen Rei, qui conſtituitur, vt in præcedenti Sectione, infraſcripto, vel ſimili modo formari poteſt publicationis decretum, videlicet.

Forma Decreti publicationis Proceſsus; cum termino defenſionum.

Tunc Perilluſtris ac Reuerendiſſ.D. Vicarius Generalis N.&c.(vel tunc Dominus)*ſedens,etc.acceptatis,etc. fauorabilibus pro fiſco,&c. examen dimiſit, & mandauit Conſtitutum ipſum poni ad largam, publicationemque proceſſus informatiui fieri,cum termino dierum trium*(vel ſex aut octo, plus, minuſuè ſecundum ſtylum curiæ)*ad faciendum ſuas defenſiones, & copiam proceſsus decreuit; habitis tamen priùs teſtibus pro ritè, & rectè receptis, & legitimè examinatis; ſaluis exceptionibus,& repetitione, &c.ac ſine præiudicio ulterioris proceſſus, & examinis, &c.& ita,&c.omni meliori modo,&c.*

Vbi

Vbi verò timeretur de fuga carcerati ad largam positi, addi poterunt verba sequentia post verbum ; *examinis ; & præstita per ipsum constitutum idonea cautione scutorū tot, &c. de habendo publicum carcerem pro tuto, & securo, stante illius mala qualitate, etc. & ita &c. omni meliori, &c.*

Cuius cautionis forma habetur in superiori *sect.* 8. *num.* 95. *cum seqq.*

Solent à quibusdam addi alia verba, videlicet.

At reseruato iure Reo opponendi, & excipiendi, ac iterum repetendi, quatenus, &c. & ita &c. omni, &c.

N. Actuarius, &c.

In quibusdam verò Curijs fit huiusmodi decretum sub alia forma, videl.

Forma supradicti decreti alio modo.

Qui, &c. sedens, &c. prædicta, &c. & visis, &c. acceptatis, &c. processum publicari mādauit, prout publicauit, & aperuit, & pro publicato, & aperto haberi voluit, & declarauit, copiamque illius petenti decreuit, et dari mandauit cum termino trium dierum ad faciēdum suas defēsiones, si quas habet, etc. Habitis prius testibus Fisci pro ritè, et rectè receptis, et examinatis in forma, etc. Saluo tamen, ac reseruato iure Fisco vlterioris processus, et examinis, et dicto Reo opponendi, et excipiendi, ac iterum repetendi, quatenus, etc. et ita, etc. omni, etc.

Vel (vt omnibus satisfaciam) alio modo, prout sequitur, videl.

Per Reuerendiss. D. Generalem Vicarium N. *habita lite pro legitimè contestata fuit datus, prout datur terminus dierum octo supradicto* N. *Inquisito ad se defendendum, et Fisco, ac parti ad impinguandum, et pinguius probandū, etc. et ita per hoc suum, etc. Prouisum N. die, etc.*

80 Quo decreto intimato Reo, & facta per Cursorem Curiæ relatione intimationis ipsius: fieri solet per Reum, vel instantia, quod repetantur testes contra ipsū examinati; Vel quod habet illos pro repetitis: & tunc talis declaratio fit sequenti, vel simili modo, videl.

Forma declarationis Rei pro repetitione, & legitimatione processus.

Incontinenti supradictus N. *inquisitus præsens, etc. non vi, dolo, etc. sed spontè, etc. declarat, se velle habere, prout habuit, testes pro Curia in causa contra ipsum receptos, et examinatos, pro ritè, et rectè receptis, et examinatis, quoad citationes, et iuramenta tantum, etc. Saluo tamen sibi iure excipiendi, et opponendi, tam contra personas, quam contra eorum dicta, ac repetendi, quatenus, etc. præter mortuos, et absentes, etc. et ita, etc. iurās tactis, etc. super quibus, etc. omni, etc.*

Actum in loco N. præsentibus N. *et N. testibus, habitis, etc.*

N. Not. siue Actuar. etc.

81 Quando occurret fieri citationem, ad effectū, vt pars offensa, seù accusator possit se resoluere, an voluerit, necne facere partem in Iudicio contra Reū, talis citatio fit hoc, vel simili modo, videl.

Forma citationis offensi, vtrum velit Fisco adhærere, & partem facere in Iudicio.

N. *de* N. *Vicarius Gener. N. etc.*

Per vnum ex seruientibus nostra, vel quarumuis Curiarum, etc. ad omnem instātiam, et requisitionem Domini N. *Promotoris Fiscalis, siuè, etc. citetur, moneatur; et requiratur N. de N. vt infra triduum, præcisè, etc. legitimè compareat coram* Nobis, *et nostra Curia ad declarandum, si intendat facere partem in iudicio, contra prædictum N. in causa inquisitionis contra ipsum* N. *in eamdem Curia formatæ de homicidio cum gladio in personam N. prænominati, et aliàs, vt in actis, etc.* Necnō, *et cū continuatione*

ad omnes, et singulos actus gradatim, et successiuè in eadē Curia faciendos in dicta causa, vsque ad decreti diffinitiui prolationem, illiusque exequutionem inclusiuè, etc. aliàs, etc. Quoniam, etc. Citetur, et referatur, etc. Datum, etc.

82 Exequuta dicta citatione, & facta relatione, sequuntur alii actus, secundum facti contingentiam. Vel etiam ante dictam citationem, aut præfatam declarationem, regulariter fieri solet à Reo, post terminum sibi assignatum ad se defendendum, instātia pro habendis copiis indiciorum: atque similiter replicatio fisci, quod non dentur petitæ copiæ indiciorum, seù capitulorum, infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma instantiæ nomine Rei pro habendis copiis Indiciorum.

Die, etc. mensis, etc. anni, etc. in loco, etc.

Pro

N. *de* N. *de loco* N.

Contra

Curiam N. *et eius D. Promotorem*

Fiscalem, etc.

Comparuit legitimè in Curia, seù officio coram, etc. N. *de* N. *tamquam unus de Populo defensor, et exculpator dicti* N. *asserti inquisiti, et in termino eidem assignato ad faciēdum suas defensiones à prætensis per Curiam, et Fiscum rationibus, et causis, de quibus supra in præsenti processu, ad quē impugnatiuè, etc. et præuia protestatione nullitatis actorū, et agendorū, et acceptatis fauorabilibus, si quæ, etc. petiit, et institit, prout petit, et instat dicto* N. *copiam indiciorum, si quæ, etc. tradi, cum termino competēdi ad se exonerandum, et defendendum, etc. offerens dictum suum principalem promptum, et paratum declarationem de habendo testes, etc. facere, etc. Saluo iure, etc. saluis, etc. Aliàs, etc. omni, etc.*

Post istam istantiā solet fieri per Fiscū alia instātia, quod non dentur copiæ petitæ, prout sequitur, videl.

Ex officio pro parte Fisci fuit institutum, et petitū copias processus per prædictum N. *inquisitum non fore, nec esse tradendas, nisi toto processu completo, et legitimato, atque captis in omnibus informationibus, et quatenùs traderentur, institum fuit, per dictum* N. *declarari habere testes Curiæ pro ritè, et rectè receptis, et examinatis, et saluo iure ulterioris processus, et examinis: aliàs de nullitate dicit, et protestatur, etc. omni, etc.*

83 Prædictis hinc inde absolutis fit decretū, si ita Iudici expedire videbitur, quod concedātur copiæ repertorum, infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma decreti concessionis copiæ repertorum.

Qui, etc. sedens, etc. prædicta, etc. concedi mādauit, prout concedit petitas copias processus præfato N. *inquisito ad finem se defendendi, cum nominibus, et cognominibus testium Curiæ contra ipsum examinatorū, ex quo ipse N. habet illos pro citatis, iuratis, ritè, ac rectè receptis, ac legitimè repetitis, etc. omni, etc.*

Vel sub alia formalitate, vt fit in quibusdā Curiis, videl.

Per Reuerendiss. D. Generalem Vicarium N. fuit concessa, prout conceditur N. inquisito, vt in actis, petita copia repertorum cum nominibus, et cognominibus, ex quo ipse N. habet testes fisci pro citatis, iuratis, et legitimè repetitis; et ita per hoc suum, etc. Prouisum N. *die, etc.*

84 Facto supradicto decreto, per quod concessa fuit copia processus, seù Inditiorum, (siuè vt alibi dicitur capitulorum) Reo inquisito, formantur capitula infrascripto vel simili modo, uariatis uariandis, secundum diuersitatem delictorum, videl.

Forma Capitulorum in causa Homicidij.

Capitula Specialis Inquisitionis formatæ, & formandæ ex officio Curiæ Episcopalis N. contra & aduersus N. de N. de nonnullis delictis, et criminibus per eum cõmissis, et signanter, quod homicidium perpetrauit in personam quondam N. cũ duobus eius famulis, & de alijs, vt informationibus, & actis dictæ Curię latiùs consuetur. Instante D. Promotore Fiscali, & petẽte per dictam Curiã cõtra eũdem debitè, & diligenter inquiri debere, et repertũ culpabilem condigna pœna puniri, prout Iura, & Sacri Canones, ac Pontificiæ Constitutiones volunt, & mandant; & in casu semiplenæ probationis prædictũ N. cogi, & cõpelli Iuris, & facti remedijs opportunis ad eruendam ab eo de prædictis veritatem: super quibus omnibus, &c. Quæ omnia, &c. Et protestatur, &c. Non se astringens, &c. & infra particulariter describere, &c. omni meliori modo, &c.

In primis inquirendum est, quod regnantibus, etc. dominante, &c. sub præsulatu, &c. Vicariatu, &c. de anno tali, mense tali, die tali, in loco N. & propriè in loco loci, vbi dicitur N. talis N. de N. & N. & N. Alij Alijs auxilium dantes, temerè dolosè, scienter, & appensatè, animo, & intentione occidendi N. de N. prout iam occiderunt communicato consilio ipsum N. insiluerunt, & aggressi fuerunt, pluribus, & diuersis ictibus, et percussionibus, tum sclopo, tum ensibus percusserunt, & vulnerauerũt; ita, & taliter, vt ex vulneribus, & percussionibus illicò mortuus fuit, & est: idque Alij Alijs, & alter alteri assistentes, vt habilius, et commodius maleuolum suum animum effectui traderẽt. prout iam tradiderunt. Quapropter inciderunt in pœnam a Iuribus, & Sacris Canonibus, & Pontificijs constitutionibus in tales statutam, & ordinatã, &c. quod inquirendum est, &c. Quod fuit, &c.

Item, quod antequam sequeretur homicidium prædictũ dictus N. de N. pluries minatus fuerat velle dictum N. occidere ex causa cuiusdam litis, quam cum ipso habebat super possessione quorundam bonorum, etc. quod inquirendum est, &c. Quod fuit, &c.

Item inquirendum est, quod post obtentam sententiam fauorabilem per dictum N. de N. ipse, N. de N. cum ægrè tulerit, amplius illum alloquutus non fuit, nec actus amicabiles erga ipsum exercuit: Sed è contrario potius animum hostilem signis externis declarauit. Quod fuit, &c.

Item inquirendum est, quod ante homicidium prædictũ fuit per ipsum N. cum prædictis N. & N. factus tractatus de occidendo dictum N. & in condicto die fuerunt præparati equi ad effectum commodius, & celerius fugiendi. Quod fuit, &c.

Item inquirẽdum est, quod sequuto homicidio, cũ prædicti N. & N. fugam arriperent erga domum dicti N. vbi erant equi præparati, fuerunt per ministros Curiæ capti: Et illicò ad domum prædicti N. se conferẽtes inuenerunt duos equos cum habenis, & Ephyppijs instructos, ad effectum prædictum. Quod fuit, &c.

Item inquirẽdum est, quod ipse N. est solitus delinquere, minus effectui demandare, & est malæ famæ, conditionis, &c. de quibus omnibus, &c. Quod fuit, &c.

Et sic sequuntur alia capitula super alijs indiciis, si fuerint, prout facti qualitas postulauerit, cum certa methodus tradi non possit, est tamen aduertendum, quod quando plures sunt Rei homicidii, vel vulnerum, vel aliorum delictorum, in quibus alter alteri auxilium dedit, dici debet in capitulis alii alijs auxiliũ dando, non alter alteri auxilium dando, aliàs causaretur nullitas capitulorum, & inquisitionis, vt aduertit Angel. *de malefic. in verb. dicto malefitio semper assistit. in fin.*

Et similiter aduertendum est, quod in quolibet crimine fiunt diuersa capitula, quoad accidentia particularia: sed tamen quoad substantialia, & ordinaria sunt ferè semper eadem.

85 Vice versa pro parte Rei inquisiti ad elidenda, & eneruanda indicia, quæ contra ipsum per Fiscum & Curiam inquirenda proponũtur, fieri possunt plures defensiones, de quibus dictum est supra, sed pro Tyronibus non erit inutile sequentem practicam inserere. Defensiones igitur, quæ excipiendo contra indicia prædicta opponi possunt, super quibus testes examinandi, & alię probationes faciendæ sunt infrascripto, vel huic simili modo formantur, videl.

Forma Defensionum, exempli gratia in crimine Homicidii.

Exceptiones, et defensiones, quæ probandę offerũtur in Curia Episcopali N. (siuè alibi, &c.) *per* N. *de* N. *in causa vertente inter ipsum assertum Inquisitum* (siuè accusatum, &c.) *ex vna de, et super prætenso homicidio, vt ponitus, commisso in personam* N *de* N. *et* D.N. *Curiæ Promotorem ex altera*(siue N. quærelantem, & accusantẽ ex altera) *super quibus omnibus instatur, et petitur examinari testes producendos semotim, in secreto, vt moris. et Iuris est, quibus examinatis ex nunc pro tunc petitur publicationem fieri, qua facta, quatenus opus est, patitur terminus ad vberiùs probandum; terminus ad repulsam; Publicationem fieri in repulsa: audiri cum Aduocatis super discussione iudiciorũ, et gradatim, cõditionaliter, et successiuè audiri in omnibus, non se astringendo, etc. et protestatur, etc. omni, etc.*

In primis reuocat omnes confessiones factas per eum in Iudicio, et extra in parte, et partibus contra se facientes, et non aliter.

Et è contra acceptat omnes quomodolibet factas per dictum N. *quærelantem, et Curiæ coadiutorem in parte, et partibus pro se facientes, et non aliter, etc.*

Item excipiẽdo probare vult, quod numquam minatus fuit contra prædictum N. *occisum, et quatenus appareret ipsum minatum fuisse, quòd non est solitus minas executioni demandare, neque contra inimicos, quod fuit, etc.*

Item probare intendit, quod non obstante sententia fauorabili obtenta per dictum N. *occisum cõtra ipsum articulantem, et excipientem, ipse excipiens eumdem allocutus fuit, et salutauit, quoties illi obuiam veniebat etiam post prædictam sententiam; quod fuit, etc.*

Itẽ, quod dicti N. *et* N. *eius famuli, qui contra ipsũ excipientẽ deposuerũt, sũt homines malæ cõditionis, et ut tales fuerũt ab eius seruitio eiecti; unde ad se uindicandum talia mendacia contra ipsum deposuerunt. quod fuit, etc.*

Itẽ, quod licet equi iouenti fuerint in eius domo præparati, post occisionẽ dicti N. *hoc tamen casu euenit, quia sæpissimè occurrit equos sic instructos in stabulo habere, vt possit sua negotia tam extra Ciuitatem, quam intra peragere, Quod, etc.*

Itẽ, quod ipse N. *excipiens est bonæ vitæ, famæ, et cõditionis, et quod numquam delicta similia commisit, etc. Quod, etc.*

Et sic sequuntur aliæ defensiones, & exceptiones, iuxta criminis oppositi qualitatem, & circumstantiarum diuersitatem. Et super vnoquoque prædictorũ examinandi sunt testes modo, & forma, vt in superioribus dictum est.

86 Cęterum quia in multis Curiis Rei interrogantur super capitulis ad effectum contestandi litem cum eo: ideò vbi talis practica viget, notandum est, quod formatis capitulis super delicto, de quo inquiritur, ducitur Reus ante Iudicem pro tribunali sedẽtẽ, solutus vinculis: & illo ibi existente leguntur capitula per Notarium, siuè per Iudicem, quæ vulgariter sunt illi in specie declaranda: & super vnoquoque interrogatur, & eius responsio in pede vniuscuiusque ipsorum in scriptis redigitur. Quibus peractis in fine ipsorũ capitulorũ, & responsionũ, scribitur actus litis contestationis infrascripto, vel simili modo, vid.

Forma litis contestationis, secundum stylum quarumdam Curiarum in criminalibus.

Die, &c. Mens. &c. Ann. &c.

Instante D. N. promotore Fiscali Episcopalis Curiæ N. (siuè, &c.) *præsentia capitula exhibita, & præsentata; dicta, & diuulgata de verbo ad verbum dicto N. Inquisito constituto corã Perillustri, & Reuerendissimo Domino Generali Vicario N. pro Tribunali sedente adhunc actũ; Isq; idem Inquisitus solutus vinculis, & catenis, & cum super eis, & vnoquoque ipsorum interrogaretur, litem contestãdo, & animo contestandi, respondit prout in pede eorum, et vniuscuiusque ipsorum continetur. Tunc Dominus acceptatis omnibus confessionibus, mendacijs, & variationibus dicti inquisiti, & quatenus pro se faciunt, et non aliter, nec alio modo, & è contra reuocat omnes, & quascumque confessiones, propositiones, ac instantias quomodolibet sibi nociuas, & non aliter, nec alio modo, &c. examen dimisit, &c.* Cum alij prout habentur in decreto publicationis processus cum termino ad faciendum defensiones *nu.* 79. In quibusdam verò alijs Curiis non seruatur talis solemnitas litis cõtestationis, sed cũ reus constituitur, per Interrogationem Iudicis, & responsionem Rei censetur facta litis cõtestatio, vt suprà suo loco dictũ fuit.

87 Est autem notandum in materia defensionum, quod Iudex interrogare debet Reum, num habeat Aduocatum, & Procuratorem? & si responderit negatinè; tenentur ipse ex officio de illis eum prouidere expensis Curiæ, si sit pauper, & miserabilis persona, quæ aliàs se defendere non posset, ne quodammodo pereat in defensus; quod omnia Iura abhorrent; imò defensionum Reorum causam quamplurimum souẽt, vt ex dictis in superioribus clarè apparet.

Notandum secundò, quod quando in capitulis fuit dictum, commissum fuisse delictum ab aliquo cum alijs sociis, vel mandantibus, aut mandatariis, potest inquisitus petere, vt nominentur complices in specie, quia alias suas defensiones facere non posset; tali casu tenetur Iudex illos declarare, alias resultaret nullitas, & grauamen Rei, si non fieret talis declaratio. Marsil. *cons. 49. & 50.*

Notandum tertiò, quod si opponantur exceptiones per Reum tempore, quo suas defensiones facit, suspẽditur terminus illi præfixus, & non currit, donec, & quousq; fuerit super eis pronunciatum, illas habere locum, & proinde procedendum esse ad vlteriora, vel supersedendũ; alias inferretur similiter grauamen; Bald. *in l. quandiu vlt. ff. de acquir. hæred.*

88 Sed quæritur, an Reus possit renunciare termino ad se defendendum?

Respond. cum distinctione: Aut enim renunciat simpliciter, & sic non potest: Aut renunciat dicendo, quod ex certa scientia, & sciens nõ habere defẽsiones, imo carere omninò defensionibus, & ideo renunciat termino ad se defendendum, & tunc talis renunciatio valet. ita Bald. *in l. raptores C. de Episcop. & Cler.* Angel. *de malefic. in verb. qui Iudex statut. termin. nu.* 14. & ibi August. vbi ait, quod si verè poterat se defendere, & pœnituit, potest adhuc se defendere, vid. plenè Marsil. *in pract. crim. §. examinanda per tot.* & Hieron. Gabriell. *consil.* 173. *nu.* 18. vbi declarat, posse Reum dictam defensionum renunciationem reuocare re integra existente, ante habitam copiam indiciorum; & ratio est, quia in his, quę publici iuris sunt, non procedit regula: *Quod semel placuit, amplius displicere non potest. ca. quod semel* 21. *de regul. iur. in sexto. & l. sicut. C. de action.* vide *Clar. in §. fin. q. 49. vers. quæro nunc.* & Foller. *in pract. crim. for. sacul. 3. p. tertiæ partis, ver. & si confitebuntur. nu.* 57.

SECTIO XI.

De Repetitione Testium.

SVMMARIVM.

1 *Repetitio Testium necessariò facienda.*
2 *Numerus Testium non supplet defectus.*
3 *Repetitio testium fieri debet per Iudicem.*
Requisita repetitionis.
4 *Repetitio fieri potest per alium ex pluribus causis.*
5 *Repetitio, qualiter facienda sit?*
6 *Testes repetendi, si non sint integri, torqueri debent.*
7 *Tortura testis repetendi non integri, leuis est.*
8 *Citatio facienda Reo in repetitione, qualis?*
9 *Repetitio, quando facienda?*
10 *Repetitionis ordo, qualis?*
11 *Repetitio fit per extensũ, nõ relatiuè ad primũ examẽ.*
12 *Primum examen, an testi repetendo legendum?*
13 *Repetitio fieri debet ante conclusionem in causa.*
14 *Repetitio ad instantiam accusatoris, quando facienda.*
15 *Testis citatus ad repetendum, fugiens redditur suspectus de falso.*
16 *Expẽsæ in repetitione faciendæ, per quẽ suppeditãdæ?*
17 *Repetitio testium, ad cuius instantiam fiat?*
18 *Remissoriales aliquando conceduntur, si testes repetendi absentes fuerint.*
19 *Aliquando verò mittitur Commissarius. Vnde constat esse in Iudicis arbitrio.*
20 *Testes ante publicationem addere, vel detrahere possunt ex eorum testimonio.*
21 *Causa scientiæ reddi debet in repetitione testium.*
22 *Testis dicens in repetitione, se non recordari, an fidem faciat.*
23 *Testis dicens se non ita dixisse, vt scriptum reperitur, non est audiendus.*
24 *Testis varians à primo dicto, torqueri potest, vt declaret in quo dicto persistat.*
Tortura in repetitione, quando inferri possit testi.
25 *Repetitio fit cum lectione prioris examinis.*
26 *Repetitio; aut confrontatio testium est arbitraria.*
27 *Confrontatio est Reis valde præiudicialis.*
Damna, quæ oriuntur Reis ex confrontatione.
28 *Repetitio in pluribus casibus non fit.*
Declaratio Rei, quod habeat testes pro repetitis, stat loco repetitionis.
Casus, in quibus repetitio non est necessaria.
29 *Contumacia inducit repetitionem.*
30 *Confrõtatio testium cũ Reo habetur loco repetitionis.*
31 *Confessio Rei stat pro repetitione.*
32 *Testes mortui ante repetitionem, an probent?*
33 *Probationes in criminalibus esse debent luce meridiana clariores.*
34 *Probationes in criminalibus esse debent concludentes.*
35 *Mortui testis dictum facit inditium ad torturam.*
36 *Declaratio prioris dicti testis fieri potest sine repetitione.*
37 *Læsę maiestatis crimen, an requirat repetitionem.*
38 *Hæresis crimen, an admittat repetitionem?*
39 *Assassinij crimen, an repetitionem requirat?*
40 *Crimina atrocia requirunt, vt fiat repetitio.*
41 *Repetitionis forma, qualis?*

1 QVoniam post publicationem processus informatiui, & dationem termini defensiui, quando Reus in examine, vel negat delictum, de quo contra ipsum inquiritur; & in termino sibi assignato ad faciendum suas defensione, non vult declarationem facere, quod habeat testes Curiæ pro ritè

Tt 2 & rectè

& recte examinatis, & legitimè repetitis, prout in quibusdam Curijs seruatur fieri; Vel si habeat pro legitimè examinatis, instat quod repetantur nihilominus ijdem testes; Vel quando secundum stylum quarumdam Curiarum fuit publicatus processus informatiuus, & datæ Reo defensiones, sine clausula: *vt testes Curiæ habeantur pro repetitis*. Ideo pro legitimando processu, ad effectum ritè, ac rectè procedendi ad vlteriora contra Reum, fieri debet repetitio testium examinatorum ad Curiæ informationem, ipso Reo non citato, cum citatione ipsius Rei ad videndum repeti, & iurare, vt infrà dicetur; aliàs nullam probationem contra illum facerent, non solum ad condemnandum: verum etiam neque ad torquendum; quamuis enim huiusmodi testium depositio sufficiens sit ad inquirendum de delicto, & acquisitis indicis ad carcerandũ: non tamen satis est ad torquendum, vel condemnandum, si agatur de Reo præsente, cum priùs tales testes examinati sint ipsa parte non citata, & propterea ipsam non sfficiunt Marsil. singular. 24. & 30. Decian. *respons. 91. nu. 13. lib. 3.* Gabr. *cons. 78. nu. 32. lib. 1.* Clar. *in pract. crim. q. 11. vers. item quæro q. 45. vers. cæterum si reus & q. 50. vers. item quia.* Foller. *in pract. cr. for. sac. 1. p. 2. partis. verb. & dē. repet. test. Cur. nu. 1.* Honded. *in cons. 101. n. 5. volum. 1.* Vulpell. *respons. 29. n. 1.* Bertaz. *cons. 24. n. 23. & cons. 81. n. 10.* Farinac. *in pract. crim. q. 72. n. 87.* vbi de cõmuni testatur. Petr. Caball. *in quæst. crim. cas. 269. n. 1. cent. 3.* & Alij apud Illos.

Quæ conclusio ampliatur, vt tales testes ad Curiæ informationem examinati, sine partis citatione, probationem neque faciant in fauorem Fisci. Petr. de Surd. *consil. 328. nu. 3. vol. 1.* vbi de communi. Baiard. *in dicta q. 45.* Clar. *nu. 55.* Personal. *de indic. & tortur. num. 19. vers. & hac.* latè Mascard. *de probat. conclus. 496. nu. 11. lib. 1.* Scaccia *de indic. lib. 1. c. 98. nu. 7.* & Alij, quos allegat Farinac. *in d. q. 72. n. 103. & seqq.*

2 Ampliatur secundò, vt tales testes examinati parte non citata non probent, etiam si essent mille. Grammat. *decis. 11. nu. 7. circ. fin.* Decian. *respons. 93. nu. 33. vol. 2.* Roland. *cons. 12. nu. 36.* Bursat. *cons. 201. nu. 44. vol. 2.* Honded. *d. cons. 101. num. 16.* Baiard. *vbi sup. num. 14. & 56.* Farinac. *cons. 55. nu. 2.* & ratio est, quia numerus testium non supplet defectus. Viu. *com. opin. 931. n. 17. vol. 3.* Baiard. *d. q. 47. n. 41.*

Quinimò nec indicium aliquod præstat ad inducendam probationem. Caputaq; *dec. 207. num. 2. p. 2* & ita seruat Rota Romana, vt testatur Farinac. *cons. 79. num. 12.* & Guazzin. *defens. 24. cap. 9. nu. 6.* vbi alios cumulat. Io. de Amic. *cons. 73. num. 16.* Viu. Hond. & Alij *vbi proximè*.

Qua propter in præsenti Sectione agendum remanet de Repetitione testium pro legitimatione processus; & sic breuiter de more plura per nos tangenda erunt; & Primò, quæ requisita habere debeat repetitio, vt valida sit. Secundò, cuius expensis fieri debeat. Tertiò, an pro repetitione facienda, si testes absentes fuerint, transmitti debeat Commissarius ad partes, in quibus testes repetendi degunt. Quartò, an dentur casus, in quibus repetitio non sit necessaria.

3 *Quoad primum*, notandum erit, quod adhoc vt Repetitio testium dicatur legitimè facta habere debet multa requisita.

Quorum primum est, vt fiat per ipsummet Iudicem regulariter; non per Notarium, seu Actuarium Curiæ, ipso Iudice absente; prout dictũ fuit supra *de examin. test. sect. 4.* & probatur *in cap. 1. de testib. cogẽd. in fin. & in l. & quoniã, & Authent. apud eloquentissimũ. C. de fid. instrũ. & in §. & quoniã, vbi* Gloss. *in verb. obseruationibus. Authẽt. de testib.* Bursat. *cõs. 192. n. 35.* & i. a Baiar. *ad Clar. q. 15. n. 13. in princ.* Boccac. *in tract. de remissorial. c. a. n. 5.*

Quod locum habet, etiam si testes prius examinati fuissent ab ipsomet Iudice; & ratio est, tum quia Iudex videre debet faciem testium ad finem obseruãdi motus ipsorum, & an trepident, vel sine alteratione deponant super interrogatorijs Rei, iux. tradita *in Iuribus præcit.* tum quia testium repetitio est meri, & mixti imperij, & ea, quæ sunt meri, & mixti imperij alteri delegari minimè possunt. *l. 1. ff. de offic. eius, cui mandat. est iurisdict.* tum etiam quia tales testes repetendi iurare debent, vt mox dicemus. Notarius autem, imò neque Fiscus deferre possunt iuramentum: vt alias suprà diximus, unde eorum depositiones haberentur, tamquam factæ sine iuramento, & sic non probarent. DD. *cit.* & Alij communiter.

4 Fallit tamen Primò si Iudex esset legitimo impedimento detentus, ex causa scilicet infirmitatis, iustæ absentiæ, necessitatis non affectatæ, & huiusmodi. Vel si testes repetendi essent alterius iurisdictionis, & sibi non subiecti, quia tunc per necesse est alteri demandanda hæc repetitio. Angel. *de malefic. in verb. quia in statut. termin. num. 23.* Marsil. *in pract. crim. §. nunc videndum num. 3.*

Fallit secundò, si testes fuerint in dignitate constituti, lenes, valetudinarij, aliquo morbo vexati; iusta causa occupati, aut aliquo legitimo impedimento detenti; quia tunc committi debet repetitio, quamuis regulariter in criminalibus examen testium committi non possit, vt aliàs in superioribus diximus. *sup. sect. 4. num. 54. & seqq.* Clar. *q. 26. vers. sed quæro.* Gramm. *cons. 41.* latè Carauit. *super Rit. Magnæ Cur. Vicar. 137. num. 11.* Afflict. *in constit. incip. Inquisitiones; & in constit. Iustitiarios, & in constit. In pecuniarijs.* & habetur in Rit. *Magnæ Cur. Vic. incipient. Item seruat ipsa Curia alicui, &* in alio Rit. *incip. Item seruat ipsa Curia quod quamuis; & in d. constit. In pecuniarijs.*

5 *Secundum requisitum* est, quod fiat repetitio cũ omnibus qualitatibus, & circumstantijs necessarijs, & solitis, æquè ac si testes repetendi, numquam priùs examinati fuissent. Clar. *in d. q. 45. præcit. vers. cæterum si reus.* Honded. *d. cons. 101. num. 30.* Ambrosin. *lib. 3. c. 2. num. 16.* Guaz. *d. defens. 25. cap. 1. num. 8.* latè Caualcan. *de testib. p. 5. num. 200. sed numquid.*

Quamobrem citandus est in primis, & ante omnia Reus ad videndum repeti testes & ad dandum interrogatoria, quatenus dare voluerit; & ad videndum iuramenta testium repetendorum. Datis verò per Reum interrogatorijs? vel elapso termino ad illa dandum præfixo; citantur; & vocantur testes aliàs in processu informatiuo examinati, ad comparendum in Iudicio coram Iudice, & Notario, seu Actuario causæ, & ad se subiiciendum examini. Quibus citatis, & relatis, atque comparentibus defertur per Iudicem iuramentum veritatis dicendæ, perindè atque numquam iurassent. *cap. fraternitatis in fin.* vbi DD. cõmuniter *de testib.* præsertim Bald. *n. 1.* Butr. *n. 4.* Soccin. *n. 6.* Paris. *nu. 5.* Aemil. *in tract. de testib. in verb. testis ambiguè deponens nu. 12. fol. mihi 152.* Farinac. *in pract. crim. de testib. q. 74. nu. 47.* & toties iurare tenerentur, quoties repeti necesse erit; Caualc. *de testib. q. 3. sub. nu. 56. vers. vlterius.* Et similiter quãdo cõfrõtatur testis cũ Reo, vt tradit Char. *in prax. inter reo. lib. 3. c. 3. nu. 28.* Guazzin. *in d. tract. ad defens. reor. defẽs. 2. c. 20. num. 5.* & Nos dixim. *suprà vbi de confrontat. egimus.*

Fallit si non repetitur, sed inducitur tantum ad declarandum primum dictum, nam tunc non tenetur iurare. Bald. *in Auth. hoc Sacramentum numero 1. C. de iureiur. propt. cal.* Gaill. *obseru. 191. numero 16. litt. B.* Viuius *opin. 931. numero 16.* Aemil. *vbi sup. numero 12.* Baiard. *ad Clar. in §. falsum numero 61.* vbi ponit quatuor casus, in quibus non

requiritur

requiritur iuramentum. Fallit secundò si primò iurauerit dicere veritatem super tota causa. secundum Butr. in d.capit. fraternitatis numer. 4. Imol. ibid.num. 4. Aretin. num.6. Felin.nu.2. sed de hoc valde dubitatur per Doctores, quos refert Farinac. d.q. 74. numer.52. vbi tamen resoluit faciendo quasdam distinctiones. Et tunc præstito iuramento quilibet testis separatim interrogatur priùs super interrogatorijs per Reum datis, iuxta quæ respondere debet: deinde super examine aliàs ab ipsomet teste facto, ita tradunt communiter DD. præsertim Cardinal. in cap.de accusatione col.37.a.q.8. Honded.consf.101.n.30.lib.1. Boss.de indic.& tortur.n.128.et in tit.de lit.contest. Clar. vbi sup.d. q.45.vers.cæterum.ibi; & aduerte.

Est tamen aduertendum circa interrogatoria per Reum danda, quod in multis Curijs seruatur, vt non dentur, vt alibi dixi supra, quia datur repulsa; vt aduertit Carauit. sup.Rit.Magnæ Cur.Vic.258.numer.3. Foller.in pract.crim.for.sec.t. par. secūdæ partis in verb. recip.defēs.Reor.n.32.& Clar.in §.fi.q.23.vers.itē quæro.

Debet autem repetitio fieri per Iudicem, legendo cuique testi suam depositionem aliàs factam, in secreto, & separatim ab alijs testibus, ne ad inuicem instruātur, vt habetur in sacra Scriptura. Daniel.cap.13. num.50.& 51.litt.E.& refertur in cap. nos si incompetēter.§.item Daniel.2.q.7.aliàs non valeret, vt inferius dicemus.

6 Et est notandum hic, quod si testis, qui repeti debet, esset ex illis, qui non faciunt probationem, nisi irrogetur eis tortura ad purgandam infamiam; prout sunt socij criminis, infames, & similes, vtique torquendus erit, etiam si primum examen fuisset factum in tortura; quia requiritur, vt denuo iuret, & perseueret in primo dicto in hac secunda tortura, quæ fit in repetitione. Et ratio est, quia tam tortura, & iuramentum prius præstitum, quam omne aliud gestum, antequam contestaretur lis cum Reo inquisito, nullus roboris, & momenti sunt, quoad Reum torquendum, vel condemnandum: sed tantum sufficiūt pro inditio ad inquirendum, vt supra dictum est, in princ. & aduertit Clar.dict.q.45.vers.cæterum circa med. ibi: Item si sunt tales.

7 Ista autem tortura in repetitione nō debet esse multum grauis, sed leuis, vt communiter tradunt DD. præsertim Boss.in tit.de mand.ad homicid.numer.31.& quando locum habeat, vide Farinac.de indic.& tortur. q.40.in fin.num.27.& qu.86.nu.57. Nota tamen, quod in leuibus causis, & criminibus non est ad torturam deueniendum ita de facili, sicut fieri solet in magnis criminibus. l. leuia.ff.de accusation. vbi Bart. Salicet. in l.non ideo col.3.C.de accusat Cason.in Prax. crim.tit. de torment.cap.8.n.3. Grilland.de torment.q.5.n.4.& c. 7.in princ. Quidquid afferat Clar. in d.§. fin. q.64. vers. præterea debet esse.fin.vbi ex Alber.in l. edictum nu.4.C. de quæst. tenet, etiam in leuibus delictis posse torturam inferri.

Imò ista secunda tortura non est inferenda, nisi prior depositio facta in tormentis ratificata fuerit per ipsum restem socium criminis extra tormenta, vt fieri solet in Reo deponente in tormentis, quia ratificare tenetur extra tormenta, vt dicemus infr.sect. seq. ita aduertit Bursat.consil.201.post n. 58. vol.2.

8 Tertium requisitum est, vt quando facienda est, citetur prius Reus, an velit habere testes pro ritè, & rectè examinatis, aliàs ad videndum mandati repeti, & ad dandum interrogatoria, quatenus dare intendat, aliàs ad videndum repeti sine illis; & ita seruatur in hac Alma Vrbe, prout testantur etiam Farinac. q. 66.nu.201.in princ. Ambros. lib.3. cap.1. nu. 47. Guaz.defens.25.c.1.n.3. post Corn. consf.68. vol.2. Ruyn.consf.46.vol.4. Vulpell.respōs.65.in princ. Baiard. ad Clar. q.45. numer. 24. Sed nota, quod hæc praxis Curiæ, non est eadem in omnibus alijs, extra Vrbem; cum in omnibus non vigeat consuetudo, vt Reus declaret habere testes pro legitimè examinatis, & ideo testes examinati pro informatione Curiæ, examinari iterum sunt, citato ipso Reo. Bursat. consf.201.n. 48. vol.2. Scacc.lib.1.de iudic.cap.86. num.67. Caualcan.de brach.Reg.p.3.nu.4 in princ. aliàs non probarent contra Reum quia examinati fuerunt ipso non citato. Clar. Foller. Farinac.& Alij allegati vbi sup. num. 1. etiam si essent mille testes, nam adhuc non probarent, vt dictū est per DD. ibidem allegatos. Quam ob rem tutius erit, si citetur Reus ad videndum induci, repeti, & iurare testes, & ad dandum interrogatoria, vt optimè admonet Honded.consf.101.n.24.vol.1.& Guazz.d.def. 25.c.1.n.5.

9 Quartum requisitum est, quod fiat postquam nomen Rei receptum fuerit inter Reos, & sic post litis contestationem cap.qualiter.2. de accus. & post publicatas attestationes; Imò & postquā Reus habuit copiam processus, vt possit facere interrogatoria, quæ aliàs non benè facere posset, nisi testificata contra ipsum videret, secundum Caualcan.de test.b.p.5.num. 202. & Farinac.q.66.nu.310.& seqq.& ita seruatur de Iure Canonico, & in Vrbe, & in terris Ecclesiæ, vt restatur Farinac. vbi sup. Cartar.in pract.interrog. reo.lib. 3.cap.3.n.60.67.& 69. & Marant.in spec. aur.p.6. de inquisit.num.10. quāuis secus sit de Iure Ciuili, per quod repetitio testium fieri debet ante publicatas attestationes. Marant. vbi sup.num.8.in fin. Foller.in pract.cri. for. secul. verb. detur copia capitulor. numerum 1. Clar. qu. 49. vers.item scias Bursat. consf. 311.nu.7. Bonacos. cōmun.opin.p.1.ver.Iudiciorū copia. Honded.d.cōs. 101. n.2.vol.1.vid.Genu.in Prax. Arch. Neap.c.38.n.11.in fi.

10 Quintum requisitum est, quod prius fiat repetitio super interrogatoriis Rei, & postea super examine primo loco facto ad Curiæ informationem, vt supra dictum est, & inferius demonstrabo, aliàs testes probationem non facerent contra Reum Bursat. consf. 20.num.65.lib.1.consf.201. num.145. lib.2. & latius consf. 311.num.4.& seqq.lib.3. Honded.d.consf.101.n.28. Petr. Caball.in quæstion.cri.cas.269.n.19.centur.3. Mascard. de probat.conclus.685. numer.4.vol.1. Et si testis respōdere recusauerit super interrogatoriis, repulsari potest, tāquam suspectus, & fidem non facit in eo, super quo deposuit. Dec.in l.It apud num.45.C.de edend. Caualcan.de brach.Reg.p.3.num. 71. Et quando Iudex nō admitteret interrogatoria, vel super eis non interrogaret, Reus appellare poterit. Caball. consf.50. numer.2.

Sextum requisitum est, quod fiat tali modo, vt testes affirment esse vera, ea quæ in primo examine dixerūt; aliàs si dicerent non recordari vera esse primò testificata, non probarēt. Foller.in d.pract. crim.ver. & demū repetatur testes Curiæ n.7. Honded.d.cōs.101.n.32. vers. præterea. Baiard.d.q.45.nu.18. vbi etiā dicit primā depositionem esse legendam vnicuique testi separatim Cuius formam habes inferius ad saturitatem.

11 Septimum est, quod testis repetatur formiter per extensum, & non referat se ad primum examen; aliàs non probaret: cum primum factum fuerit parte non citata, & sic non sufficeret ad condemnandum, ex defectu citationis. Bald.in l.fi.ff.de testib. Mascard. de probation.conclus.1368.num.5.lib.3. Honded.loc.cit. n.31.& seq. Caualc.de testib.d.p.5.n.207. Oiasc.dec.129. n.7. Mazzol.consf.77.n.36. Farin.d.q.66.num.62. Marot. resp.69.n.42.

Et quāuis reperiantur multi Doctores, qui asserāt, posse testem se referre ad primum examen, maximè

si se subscripserit, vt post Bart. *in l. eos num. 6. in fin.* & Marsil. *num. 5. ff. de fals.* tenet Crot. *de testib. num.* 374. Tindar. *cod. tit. p. 3. cap. 1. num.* 1. Boss. *de tortur. test. num.* 34. *& de oppos. cont. pers. test. n.* 8. Bocr. *decis.* 108. *nu.* 5. & Alij, apud Farinac. *d. q. 66. num.* 36. 37. *&* 43. Veritas tamen est, quod eorum dictum procedit in ciuilibus; secus in criminalibus, vt optimè cōsuluit Coro. *cons.* 56. *col. fin. vers. item testis lib.* 1. Crauet. *cons.* 115. *nu.* 8. Brunor. à Sol. *in cons. crim. vnic. n.* 58. vbi Alios allegat. Monticell. *in Pract. crim. in repet. test. rubr. testes in cr. quan. recip. fol.* 257. *col.* 2. *vers. & melius.* Thom. Triuis. *decis.* 46. *per tot.* præsertim *nu.* 5. *&* 6. Et nota, quod si testis in repetitione noluerit de nouo respōdere ad interrogatoria Iudicis, nisi prius ipsi legatur prima depositio, dicitur suspectus de falso, vt probatur per *Auenion. decis.* 1. *n.* 5. *vers. cæterum vt apertè* Caualc. *de testib. d. p.* 5. *n.* 207. *in fin.* Farin. *d. q.* 66. *num.* 55. vbi de communi.

12 Est benè verum, quod si testis in progressu examinis petierit sibi legi primam depositionem ad melius se recordandum, vtique non est ei denegandum, & ita passim hodie practicatur, iuxta doctrinam Bart. *in d. l. eos num.* 6. & Mars. *nu.* 4. *ff. de fals.* Mascard. *de probat. d. conclus.* 1368. *nu.* 5. Menoch. *de arbitr. cas.* 119. *num.* 3. *&* 12. Crot. *de testib. num.* 375. vbi de communi. Farinac. *vbi sup. num.* 49. Honded. *ibid. num.* 31. *vers. & saltem.* Caualcan. *de test. d. p.* 5. *num.* 27. *in fin.* Alioquin cogi non posset ad repetendum, nisi ei prima depositio legatur. Bocr. *decis.* 108. *p.* 1. vbi fusè, & Scacc. *de iud. cap.* 86. *nu.* 48. *&* 55.

13 *Octauum requisitum* est, quod fiat repetitio ante conclusionem in causa; & à fortiori ante sententiam, quia tunc Fiscus nullum habet ius repetendi testes. Foller. *in præcit. pract. crim.* 3. *p.* 3. *partis ver. & si confitebuntur num.* 46. *& in ver. & demum repetantur testes nu.* 12. Honded. *d. cons.* 101. *num.* 24. Baiard. *d. q.* 45. *num.* 21. Capic. *decis.* 35. *in fin.* Grammat. *decis.* 28. *nu.* 6. Addent. ad Magon. *decis. Lucens* 74. *litt. B.* Quidquid asserat Moscar. *in tr. de cog. seu prob. delict. rubr. de in iur. n.* 36. *cum plurib. seqq.* & Vincen. de Franch. *decis.* 668. *p.* 4.

14 *Nonū requisitum* est, quod si repetitio fiat ad instantiam accusatoris, non sint publicatæ attestationes; quamuis enim ad instantiam Rei; ac etiam Fisci, si procedatur ex officio fieri possit repetitio didicitis, testificatis, non tamen fieri potest ad instantiā Accusatoris, neque, quando proceditur ex officio, & ad quærelam partis simul. Gloss. *in cap. cum clamor. de testib* & ibi Host. *numer.* 1. 4. *& seqq.* & Innoc. *numer.* 1. Bald. *num.* 2. Aret. *num.* 5. Abb. *num.* 3. Felin. *numer.* 4. & Alij. Gaill. *de pac. publ. lib.* 1. *cap.* 18. *num.* 7. 9. *&* 18. Ant. Gabr. *de testib. conclus.* 21. *num.* 95. Farinac. *d. q.* 66. *num.* 306. *& num.* 310. vbi aduertit, hoc esse intelligendum, quando prima vice testes fuissent formiter examinati, secus si nulliter, & reo non citato; nam tunc in distinctè omnes admittuntur ad repetitionem, etiam publicatis attestationibus. Idem tradit Franc. *decis.* 728. *num.* 8. *&* 9. Ad defensam tamen ante, & post publicationem attestationum fieri potest repetitio, tam Iudicis officio, quam ad instantiam partis Felin. *in cap. cum clamor. num.* 5. & Anan. *num.* 3. *de testib.* latè Farinac. *vbi sup. n.* 316. & latiùs Caualc. *in pract. de test. p.* 5. *n.* 200.

15 Sed quæritur, an testis examinatus, si citetur ad repetendum, fugiat, reddatur suspectus de falso?

Respondetur affirmatiuè, etiam si non fugiat, sed se occultauerit, vel non accesserit ad confirmandum primum examen. Angel. *de malefic. in ver. compareant dicti inquisiti nu.* 7. vbi etiam dicit, quod ex tali fuga præsumi potest innocētia inquisiti, sequitur Bajard. *ad Clar. d. q.* 45. *nu.* 40. Imò præsumptio falsitatis in vno teste inducit præsumptionem in alijs, vt probatur *in decis. Auenion.* 33. *num.* 1. *& decis.* 53. *num.* 4. prout è contra, veritas in teste inhabili circa plura præsumptionem inducit veritatis in omnibus. Decian. *respons.* 48. *num.* 34. *vol.* 3.

16 *Quoad secundum*, scilicet cuius expensis fieri debeat repetitio, notandum est, quod quando Reus facit declarationem, se habere testes Curiæ pro ritè, & rectè examinatis, saluo Iure illos repetendi, quia non vult illos habere pro legitimè repetitis: si voluerit illos repeti facere, expensas omnes in repetitione necessarias subministrare teneretur, vt obseruauit Honded. *in suo præcit. celebri cons.* 101. *numer.* 27. *lib.* 1. Put. *decis.* 317. *num.* 2. *lib.* 2. Quando verò Reus noluit habere testes pro ritè, & rectè examinatis, quia repetitio fit ad instantiam Fisci, vt possit vti testium depositionibus, contra Reum, tunc Fiscus subministrabit expensas; & ita seruari vidi in Alma Vrbe, cum protestatione tamen, quod intendit illas recuperare ab ipso Reo. Sed in hoc standum censeo locorum consuetudinibus; nam alicubi seruatur, vt expensæ erogandæ in repetitionibus faciendis, quando est transmittendus commissarius ad alium locum, in quo sunt testes repetendi, subministrentur in communi per Fiscum, & Fisco adhærentem, seu quærelantem: Alibi verò, vbi Reus dare solet interrogatoria, vt supra dictum est, & testes sunt repetendi cum dictis interrogatorijs, tunc Reus tenetur medietatem expensarum suppeditare, quia alias commodum sentiret ex sua malitia, præsertim si noluit habere testes pro repetitis, quod absurdum esset, *iuxta tradita in l. secundum naturam ff. de regul. iur.* vbi Dec. *in princ.* & Fiscus ex Rei malitia grauaretur, quod fieri non debet, *secundum text. in l. cum proponas l. si quis maior, & l. vbi pactum. C. de transact.* Alibi tandem seruatur, vt omnes, & quascumque expensas erogare cogatur Reus, si in culpa sit, quando est soluendo; alias illas subministrabit accusator, vel pars aduersa; & in eius defectu Fiscus; ita tenet Angel. *cons.* 32. vbi multa curiosa congerit. Azyn. *in Prax. §.* 31. *cap.* 2. Boer. *decis.* 203. vid. Put. *decis.* 427. *lib.* 1. Decian. *resp.* 51. *nu.* 122. *lib.* 2. Gabr. *concl.* 118. *nu.* 69. *lib.* 2. Honded. *loc. cit.*

17 Sed quæri potest, an repetitio facienda sit ad instantiam Fisci, an verò ad instantiam ipsius Rei?

Respondetur, quod in quibusdam Curijs, in quibus Rei tenentur facere declarationem prædictam, quod habent testes pro ritè examinatis, saluo iure repetendi, fieri debet instante ipso Reo. Honded. *d. cons.* 101. *num.* 26. *lib.* 1. In alijs verò Curijs, in quibus Rei non coguntur habere testes pro ritè, & rectè receptis, & examinatis, prout seruatur in Vrbe, distinguendum est: aut enim Reus dixit expresse, se nolle habere testes Curiæ pro ritè examinatis; aut declarauit, se velle ipsos habere pro ritè examinatis, saluo iure repetendi: Primo casu repeti debent ad instantiam Fisci: secundo verò, ad instantiam ipsius Rei. Honded. *loc. cit.* vbi *nu.* 23. agit de obseruantia Vrbis.

18 *Quoad tertium* nimirū, an pro ratificatione facienda, si testes absentes fuerint, trāsmittendus sit cōmissarius ad partes, in quibus testes repetēdi degunt, notandū est, quod tali casu diuersimodè seruari solet; aliquādo enim cōceditur cōmissarius, aliquādo dātur litteræ remissoriales, vt fit in causis ciuilibus, de quo dixi *sup. plenè in Pract. ciuil. p.* 2. *sect.* 2. *subsect.* 7. *à nu.* 31. *cū seqq.* & aliquando cōpellūtur testes accedere ad Curiā. Quod quidem totū remittitur arbitrio Iudicis, qui cōsiderare debet numerū, & qualitatem testium, ipsorū impedimentum, propter quod ad Curiam accedere non possunt, & alias circumstantias, & iustas causas, vt tradit Boccar. *in tract. de litteris remissorialib. ca.* 3. *n.* 49. Cassador. *decis.* 3. *de dilationib. nu.* 3. Boss. *in tit. de oppos.*

contr.

*contr.test.nu.*26 August.ad Angel. *de malefic. in ver. qui Iudex statuit. circ.fin.* Clar.*in d.§.fin.q.*26. *vers.sed quaro, & q.* 45. *vers. caterum circ. fin. ibi. quod nota.* Afyn. *in Prax.* §.21. *cap.*2. *cum plur. seqq.* vbi latè de hac materia, & Alij apud *pracitatos DD.* & mox dicemus.

19 Quomodocumque autem procedatur, aduertendum erit, quod citari debet Reus ad videndum destinari commissarium ad partes: Vel ad videndum, deputari Iudicem in partibus, & expediri litteras remissoriales pro repetendis testibus, & alia necessaria faciendum, &c. prout seruatur in Romana Curia, a qua sumere debent normam procedendi in causis cæteræ omnes Curiæ Ecclesiast. de quo vid. Seucrol. *de remissor. cap.*21. *nu.*3. Quod autem hoc remittatur arbitrio Iudicis, attentatis qualitatibus, & circumstantijs *præcedenti num.* 8. enuociatis probatur etiam auctoritate, & exemplo Romanæ Curiæ, quæ aliquando transmisit commissarium, *vt in vna Viterbien. falsitatis coram A. C. per acta Grimaldi postea Catalani*, & in Alia *Perusina excessuum coram Domino Gubernatore Vrbis per acta Charitatis.* Aliquando verò fuerunt per eamdem Curiam concessæ litteræ remissoriales, prout in vna *Maceratensi falsitatis coram A. C. per acta Belgij*, & in Alia *coram eod. A. C. per acta Celly.*

Aliquando autem fuerunt coacti testes ad Curiam accedere, *prout in vna Melphitana excessuum coram A. C. per acta Grimaldi, postea Catalani*, & in alia *Arianen. pariter excessuum coram eod. A. C. per acta eiusdem Grimaldi.* In quibus casibus, fuerunt testibus euocatis à Prouincijs Regni Neapolitani, erogatæ expensæ necessariæ ad iter faciendum ad ipsimet inquisitis, qui petierunt illos ad Vrbem vocari. Ex quibus constat, quod totum arbitrio Iudicis remittitur, vt dicit Boccar. *d. tr. de litt. remissor. cap.*3. *num.*49. & Caffador. *dict. decis.*3. *de dilat. n.*3.

20 Sed quæritur, an testes possint aliquid addere, vel detrahere, primis depositionibus?

Respondetur affirmatiuè, ante publicationem, vel confrontationem, neque per hoc tenentur docere de errore. Abb. *in cap. præterea de testib. cogen.* vel antequam loquuti fuerint cum parte producente. Innoc. *in cap. cum dilecti de accusat.* vel eadem die, qua depofuerunt, in qua possunt etiam se corrigere, *vt in Authent. & qui semel,* vbi Gloss. *in verb. productionem C. de probat.* Et in quocumque casu, si aliquid addat, vel detrahant primis depositionibus, semper releuant, vel aggrauant inquisitos. *cap. per tuas,* & ibi Abb. *de testib.* Capic. *decis.*61.

21 Quæritur secundò, an in repetitionibus faciendis Iudex interrogare debeat testes de causa scientiæ, vt faciant inditium ad torturam, vel probationem ad condemnationem?

Respondetur affirmatiuè, cum Marsil. *in prax. crim. §. diligenter nu.*31. quia in criminalibus testes, etiam non interrogati rationem reddere debent de suis dictis, ad plenam probationem faciendam. Salic. *in l. fin. C. de probat.*

22 Quæritur tertiò, an probationem faciat testis, qui in repetitione dicit, se non recordari ita dixisse, ac in primo eius dicto reperitur?

Respondetur affirmatiuè ex traditis *in l. cum precibus C. de probat.* & per Bart. *in l. in exercendis vers. quæro quid si testes C. de fid. instr.* vbi tamen loquitur in ciuilibus, sed magis expressè habetur per Bald. *in l. fin. col.*1. *in fin. C. de re iudic.* & Io. Mille. *in sua Prax. fol.*83. *in Glos. non recordarttur.*

23 Quæritur quartò, quid Iuris, si in priori examine testis se subscripsit, & in repetitione dicat se non ita deposuisse, an ei credendum sit, vel potius standum erit primo dicto?

Respondetur, quod standum erit primo dicto; quia non præsumi debet de falsitate contra Notarium, ex traditis per text. Gloss. & DD. *in l. Caius. ff. de pignorat. action.* Salicet. *in l. fin. C. plus val. quod agit.* Grammat. *in consil.*47. Capic. *decis.*61. *num.*3. quibus in locis præfati DD. faciunt quasdam distinctiones, prout doctissimè notat Zuffus *de legitim. proc. lib.*3. *q.*109. Foller. tamen *in præct. pract. prima part. secunda partis ver. & demum repet. est cur. num.* 16. ait, talem testem torqueri posse ex præsumptione, quod velit veritatem celare; examinatis prius duobus, vel tribus testibus de verisimilitudine illius primi dicti, & quod nunc negat sine rationabili causa; & similiter super legalitate, & bona fama Notarij, seu Actuarij. Imò Sanfelicius *decis.*231. *num.*6. ait testem deponentem coram Iudice, & Notario puniri posse de falso, si postea dixerit, se non deposuisse, vt Notarius scripsit, ita etiam Farinac. *consil.*139. *nu.*2.

24 Idem dicendum erit de teste, qui variat à primo dicto, nam ex quo Bal. *in l. fin. C. de re iud.* dicit primum dictum corruere, cum sit nullum absque repetitione, vt dictum est supra; quia in repetitione variat, nec primum, nec secundum dictum probant, vt tradit Foller. *vbi sup. n.*17.

Ideo torqueri debet, ad effectum videndi in quo dicto persistere voluerit, cum reperiatur inter duo iuramenta; & tunc necesse non est, vt citetur pars; & statur dicto in tortura emanato. Boss. *in tit. de opposit. contr. test. num.*1. quem sequitur Caualc. *de testib. p.*3. *sub num.*77. *vers. nec citatur pars, & p.*4. *num.*149. Quando verò testis in secundo examine allegaret iustam, & legitimam causam, quare à primo dicto recedat, tunc torqueri minimè poterit, vt benè aduertit Bertaz. *in consil.*153. *num.*5. & 7. *lib.*1. vbi concordantes allegat, faciunt notata per Guazzin. *defens.*19. *cap.*1. *num.*11. vbi allegat. Boss. *de public. process. num.*29. *in fin. & num.*31. Foller. *in verb. capiat information. num.*19. *circ. fin.* & Farinac. *q.*79. *num.*19.

25 Quæritur secundo, an valeat repetitio testium, si non fuit ipsis realiter lecta eorum depositio, & subscripta per proprias manus, quando scribere sciunt, vel signata signo crucis, cùm scribere nesciunt?

Respondetur negatiuè; cum Bald. *in l. fin. C. plus valet quod agitur.* Ex quo priùs legi debent ipsis testibus eorum depositiones, & postea illos repetere. Charl. *in prax. inter Reo. lib.*3. *cap.*3. *num.*28. Farinac. *q.*66. *num.*9. Vnde colligitur, non benè facere quosdam Iudices, qui non legis depositionibus testium dicunt eis, an referant se ad priora dicta, & ipsi dicunt, quod sic; quia non valeret talis repetitio, si hoc modo fieret. Vnde ne Tyrones in munere iudicandi errare possint, legitimam formulam hic subiungam inferiùs.

26 Quæritur tertio, an sit in Iudicis arbitrio testes repetere, vel potius confrontare?

Respondetur affirmatiuè cum Farinac. *de testib. q.* 72. *num.* 139. *in princ.* vbi expressè firmat conclusionem, esse in Iudicis potestate testes pro Curiæ informatione examinatos, vel repetere citato Reo cũ eius interrogatorijs; vel ad eius faciem confrontare, prout melius expedire iudicabit. Idem tenent Vermigliol. *consil.*257. *num.*1. Loccatell. *in suis quæstionib. Iudic. inspection.*5. *numer.*136. *vers. cum sit.* Scanarol. *de visitation. carceratorum lib.*2. *cap.*6. *num.*1. *circ. med. vers. cum in potestate.* Est benè verum, quod cum arbitrium Iudicis regulari debeat à iure, vt aliàs diximus, non importat liberam facultatem, sed obseruare tenetur regulas iuris. Menoch. *consil.*69. *nu.*4. & 5. Tusch. *tom.*1. *prasticar. conclus. litt. A. conclus.*470. *nu.*2. Ideo non semper indistinctè, & in omnibus casibus deuenire debet ad confrontationem sed valdè ratò, ac magna maturitate, & circum-

circumspectione; consideratis circumstantiis, & qualitatibus delictorum, Personarum, temporum, & locorum, exceptis quibusdam casibus, in quibus necessariò ea vtendum erit, quos enumerauimus supra sect. 9. nu. 72. Idem tenere videntur Carpzouius *in suis quæst. crim. q. 114. nu. 76. lib. 3.* & Guazzinus *defens. 20. cap. 19. num. 6.* Quidquid asserat Ambrosin. *de mod. form. proc. inform. lib. 2. cap. 9. num. 5. vers. & ego.* Et ratio desumi potest ex duplici capite.

Primò quia, vbi habemus duo remedia, vnum ordinarium, & alterum extraordinarium, & subsidiarium, debemus potiùs vti ordinario, quam extraordinario; sed confrontatio est remedium extraordinarium, vt omnes Doctores fatentur, & aliàs per Nos dictum fuit; ergo vti debet repetitione, quæ est remedium ordinarium, & tunc tantùm deuenire ad confrontationem, cum necessitas vrgeat; & ex aliqua causa fieri nequeat repetitio: & tali casu adhibenda est forma tradita à Chartar. *in prax. interrog. Reo. lib. 3. cap. 1. num. 83.* quam suprà Ego tradidi. Sect. 9. num. 69. per text. *in l. si postulauerit. § si quæstioni. ff. de adulter.*

27 Secundo, quia ex confrontatione multa damna, & præiudicia resultare solent Reis.

Quorum primum est, quod tolluntur quodammodo Reis defensiones, vel saltem non possunt facilè se defendere, quia vt plurimum confrontatio fieri solet, quando Rei sunt adhuc in secretis (quod fieri non deberet,) carceribus; vnde alloqui non possunt cum suis Aduocatis, & Procuratorib. Guaz. *præcit. defens. 20. c. 19. num. 12.*

Secundum est, cum sit nimis difficilè habere testes pro facienda confrontatione cum Reis; interim ipsi detinentur in secretis carceribus, in quibus non parum patiuntur. Chartar. *d. lib. 3. c. 30. num. 5. vers. ne ergo reum.*

Tertium est, quod ob timorem, & verecundiam aliquando Rei non benè interrogant testes de quibusdam circumstantijs ad eorum defensionem facientibus, & sic postea nõ facile se defendere possunt. Guazzin. *defens. 20. c. 21. n. 4.*

Quintum est, quod aliquando (sed malè) non permittitur Reis multum immorare in interrogandis testibus, & sic euacuare nequeunt indicia contra se facientia, vnde remanent expositi manifesto periculo condemnationis. Guazzin. *d. cap. 21. numer. 5. circ. fin.*

Sextum est, quod Iudices videntes Reorum mutationes in vultu redduntur erga eos crudeliores, & seueriores. Guazzin. *ibid. num 6.* Ex quo in quibusdam Iudicibus indoctis & parum Deum timentibus euenire solet, vt non permittant testes interrogari cum interrogatorijs in scriptis, vt fieri deberet.

28 *Quoad quartum*, an scilicet dentur casus, in quibus repetitio non sit necessaria notandum est, quod multi sunt casus, in quibus Fiscus non indiget repetitione testium in processu informatiuo examinatorum, ex eo quia suam habet intentionem fundatam; & processum legitimatum, ex quo deuenire potest ad condemnationem, vel absolutionem, absque alia repetitione. Quorum.

Primus est, quando Reus declarationem fecit habere testes pro ritè, & rectè examinatis, de qua declaratione latè agit Guazzin. *defens. 24. per tot. præsertim ca. 6. & 9.* ita aduertunt Vulpell. *resp. 68. num. 7.* Bursat. *cons. 38. num. vlt. vol. 4.* Baiard. *q. 11. n. 5. & d. q. 45. nu. 25.* vbi Alios citat.

29 Secundus casus est, quando Reus fuisset condemnatus in contumaciam, de quo dicemus inferiùs *sect. 18. & 19.* tunc enim non fit testium repetitio, etiã si per Principem admitteretur ad nouas defensiones Mascard. *de probat. conclus. 497. num. 13. vol. 1.* Cartar. *de exec. sent. cap. fin. nu. 116.* Clar. *q. 11. vers. item quæro circ. med. & q. 45. vers. cæterum si reus circ. fin.* ibi: *in hoc autem* Farin. *q. 11. num. 105.* Petr. Caball. *in quæst. crim. centur. 2. cas. 110. n. 36.* Guazzin. *d. defens. 24. cap. 9. n. 14.* vbi tamen *in vers. licet de Iure* adducit Scacc. *de iudic. lib. 1. cap. 68. sub nu. 7.* & Farinac. *cons. 22. nu. 25. in fin.* & Alios allegatos per Caball. *d. n. 36.* contrariũ tenentes. Quod probari potest ex communi regula textus *in c. factũ legitimè de reg. iur. in 6.* vbi habetur, quod legitimè factũ non vitiatur, si deueniat ad casum, à quo incipere non potest. vnde sententia condemnatoria fundata in ficta confessione non reuocaretur, quia actus legitimè factus, iam consumatus existit.

30 Tertius casus est, quando testes confrontati fuerũt cum Reo. Clar. *q. 45. vers. sed in proposito.* Bursat. *cons. 587. in fin. vol. 1.* Bonacos. *commun. opin. lib. 1. vers. si Iudex* & Alii penes Guazz. *d. defens. 20. cap. 21. nu. 2.* & Nos *dix. sup. sect. 9.*

31 Quartus est, quando Reus confessus fuisset delictum, quia tunc neque requiritur, ut fiat repetitio testium. Cartar. *de interrog. reis li. 4. cap. 2. nu. 29.* Sed ex eius confessione condemnari potest; cum tunc partes Iudicis non sint, nisi in condemnando, vt tenent Gomez. *de delict. cap. 12. n. 3. & 8.* Clar. *q. 65. vers. 1.* ubi de communi. Bertaz. *cons. 541. n. 1. & 449. n. 1. li. 2.* Farinac. *q. 81. n. 3.* Quod tamẽ intelligendũ est sano modo, quãdo scilicet Reus confessus habuit terminũ ad se defendendũ legitimato processu informatiuo & nihil deduxit contra propriã confessionẽ; alias secus, cum multa opponi possint contra illam, ut in præcedenti sectione dictũ est, & latè tradit Guazzin. *defẽs. 32. per tot. vbi per 36. sex. capita* materiam ad saturitatẽ examinat. Alioquin si Reus ex processu tantum informatiuo torqueretur, & confiteretur delictum, illius confessio illi non noceret, quia esset nulla. Corn. *cons. 68. vol. 1.* Ruin. *cons. 145. vol. 4.* Vulpell. *respons. 95. in princ.* Baiard. *q. 35. num. 14. & 55.* ubi Alios allegat. & Nos *infer.*

32 Quintus est casus, quãdo testes in processu informatiuo examinati, mortui essent, quia tunc huiusmodi testes probarẽt, absque eo, quod repeti non possẽt, & Ratio est, quia mors habet uim iuramẽti, secundũ Gomez, *vbi sup. ca. 1. n. 27.* Bursat. *cons. 7. n. 10. vol. 1.* ubi ait, quod probant æquè, ac examinati fuissẽt parte citata. Farinac. *q. 72. n. 129.* ubi de communi. Lamberteng. *in tr. de contract. reor. glos. 11. n. 20.* & Alios.

Sed contrariũ defendunt quamplures Alii Doctores asserẽtes, quod testes mortui examinati in processu informatiuo sine partis citatione, in criminalibus faciunt solum indicium ad inquirendum, non plenam probationem. Natta *cons. 394. & seq. nu. 21.* Honded. *d. cons. 101. nu. 12. & 22. lib. 1.* Foller. *in d. pr. cr. 1. p. 2. partis ver. & dem. repet. test. cur. n. 6.* Grammat. *decis. 11 nu. 13.* Bursat. *cons. 322. n. 10. lib. 3.* ubi de cõmuni testatur. Ofasc. *decis. 79. n. 18.* Farinac. *vbi sup. n. 133. & in cons. 183.* Petr. Caball. *in qq. crimin. cas. 269. n. 8. centur. 3.* ubi concordantes allegat. Quorum sententiam ego libenter ãplector, ea ratione, quia probationes ad cõdẽnandum esse debent plenæ, probatio autem resultans ex dicto testis non repetiti, probationem non facit, nisi ad inquirendum, ut dicunt DD. allegati *sup. n. 1.* ergo, &c.

Neque obstat textus *in l. fin. C. de testib.* ubi habetur, quod si testes mortui fuerint, probant saluo Iure ipsi Reo opponendi exceptiones contra personas, & dicta eorum, prout idem firmatur per Castrens. *ibidẽ*, & per Milleũ *in sua Prax. fol. 84. n. 17.* Nam respondetur, textum illum habere locum in causis ciuilibus, ut clarè patet ex uerbis eiusdem textus, & notant ibidem DD.

33 Non autem in criminalibus, in quibus probationes esse debent luce meridiana clariores. *ca. scient. 2. quæst.*

quaest. 8. quae est *l. fin. C. de probat.* & ibi DD. communiter *cap. nos in quenquam* 2. q. 1. *cap. Epiphanium* 5. q. 6. *cap. actor.* 6. q. *vlt. cap. est iniusta* 23. q. 4. & *l. dolum C. de dol.* Castrens. *in cons.* 199. Boss. *in tit. de conuictis num.* 6. Et non per praesumptiones, nisi sit violentae. Speculat. *de praesumpt. lib.* 2. §. 2. *n.* 3. & 4.

34 Hinc est, quod in criminalibus probationes esse debent omnino concludentes, ad effectum condemnandi. *l. marrem,* & ibi Bald. C. *de probat. l. non hoc.* C. *vnde cognat.* Imò concludentes de necessitate, non de possibili *l. ad probationem* 2. & ibi Bald. C. *de probat. vers. ex quo noto.* Et testes esse debent omni exceptione maiores, vt aduertit Boss. *vbi sup. nu.* 25. DD. communiter & Nos *alias dixim.*

Neque obstat secundò, quod dicunt quidam Doctores affirmatiuam sententiam tenentes, inter quos adest Farinac. *in d. q.* 72. *num.* 120. vbi Alios allegat. & *cons.* 55. *num.* 37. Bursat. *d. cons.* 7. *num.* 10. *lib.* 1. Baiard. ad Clar. *d. q.* 45. *num.* 22. & Alij, quos refert, sed non sequitur Guazzin. *defens.* 24. *d. cap.* 9. *num.* 16. ea ratione moti, quia non est imputandum ad culpam Fisci, vel partis, si ipsi testes mortui non repetantur. Respondetur enim, quod eorum sententia est etiam intelligenda in causis ciuilibus, non verò in criminalibus, prout benè aduertit idem Farinac. *in pracit. q.* 72. *num.* 133. *in fin.* quem sequitur Centulin. *in addit. ad cons. eiusdem cons.* 55. *litt. D.*

35 Nona negatur tamen, quod dictum testis mortui, licet non probet, quoad condemnationem; facit tamen inditium quoad torturam. Quia regulariter quod in ciuilibus facit semiplenam probationem, in criminalibus facit inditium ad tortutam. Bartol. *in l. fin. in fin. ff. de in lit. iur.* Abb. *in cap. fin. de testib.* Imò communis opinio Doctorum est, quod testes mortui non probent sufficienter ad condemnandum, sed solum modo aliqualem probationem faciant, prout testatur Centulin. *vbi sup.* Farinac. *d. q.* 72. *num.* 133. *in fin.* Honded. *d. cons.* 101. *num.* 2. Bertazzol. *cons.* 70. *num.* 3. *lib.* 2. *diuers. cr.* Natta. *d. cons.* 594. *num.* 21. Bursat. *cons.* 322. *num.* 10. *lib.* 3. Ofalch. *decis.* 79. *n.* 18. Grammat. *decis.* 11. *n.* 13. Caball. *d. cas.* 269. *num.* 8. vbi concordantes plena manu cumulat, & Guazzin. *d. cap.* 9. *num.* 16. *in fin.*

36 Sextus casus est, quando agitur de declaratione tantum depositionis testium, nam tali casu non requiritur citatio partis, nec repetitio formiter facta. Ruin. *consil.* 382. sequitur Boss. *in tit. de opposit. contr. test. n.* 35. Baiard. *d. q.* 45. *n.* 30. Clar. *q.* 61. *vers. quaero numquid,* vbi etiam firmat, quod tunc non possunt testes aliquid mutare, vel addere, sed tantum declarare primum dictum, sequitur Farinac. *q.* 66. *num.* 113. & *seqq.*

37 Septimus est, secundum aliquos Doctores, quando agitur de criminibus atrocissimis, prout est crimen lesae maiestatis. DD. adducti per Farinac. *d. q.* 72. *nu.* 120. & *seq.* Honded. *d. cons.* 101. *num.* 14. sed contrarium tenet Idem Farinac. *vbi sup. n.* 137. Mascard. *de probat. concl.* 683. *num.* 9. *volum.* 1. Honded. *d. cons.* 101. *n.* 14. *vol.* 1. Caball. *cas.* 264. *n.* 8. *in fin.* latè Baiard. *ad Clar. dict. q.* 45. *num.* 34. vbi omnes tenent, quod semper requiritur repetitio testium parte citata.

38 Octauus casus est, in crimine haeresis, secundum DD. cumulatos per Farin. *in d. q.* 72. *num.* 115. & *seqq.* & *cons.* 55. *num.* 2. & *cons.* 79. *nu.* 13. Petr. de Surd. *cons.* 328. *num.* 3. *vol.* 1. Caualc. *de testib. p.* 4. *sub num.* 77.

39 Nonus casus est in crimine Assassinij, in quo propter eius acerbitatem testes sine partis citatione, secundum quosdas DD. plenè probant. Petr. à Plaz. *in epitom. delictor. cap.* 19. *num.* 17. Mascard. *de probat. concl.* 136. *num.* 2. *vol.* 1. Honded. *vbi sup. n.* 13. Ant. Gabr. *de citat. concl.* 1. *n.* 21. Baiard. *vbi sup. num.* 19.

Idem firmant in Disrobatoribus viarum, & in alijs enormibus delictis. Angel. *de malefic. in ver. fama publica col.* 2. Marsil. *in pract. crim.* §. *nunc videndum num.* 29. Foller. *in pract. crim. for. sec. in* 3. *p. tertia partis. verb.* & *si confitebitur. n.* 41. *cũ plurib. seqq.* & Alij apud illos.

40 Contrarium tamen, & verius tenent caeteri Doctores, vt etiam in supradictis casibus, & in quibuscumq; alijs atrocissimis criminibus repeti debeant testes, ac dari debeat Reo copia indiciorum, antequam torqueatur, cum competenti termino ad faciendum suas defensiones; prout in crimine laesae maiestatis tradit Bart. *in extrauag. ad reprimendũ in verb.* & *figura. num.* 15. Gig. *in tit. qualiter in crimin. proced. q.* 19. *num.* 3. Ofalc. *decis.* 79. *num.* 12. Vulpell. *respon.* 21. *n.* 3. Personal. *de indic. numer.* 22. In crimine haeresis tenent Bald. *in cons.* 95. *vol.* 1. Bois. *de haeret. num.* 9. Parif. *cons.* 2. *num.* 155. *lib.* 4. Personal. *loc. pracit.* Vulpell. *ibid.* In crimine Alsassinij firmatur per plures *in decis. Auenion.* 15. In crimine parricidij. Grammat. *vot.* 30. *num.* 2. In crimine sodomiae. Farinac. *q.* 30. *num.* 111. In atrocissimis occultis. Personal. *de indic. num.* 23. Et generaliter in omnibus atrocibus, & enormissimis. Marsil. *in* §. *diligenter num.* 157. & 177. Grammat. *vot.* 54. *in fin.* & Peregr. *in cons.* 2. *num.* 144. *lib.* 2. vbi de communi testatur, & respondet ad contraria; & de veriori dicit Caualc. *de testib. p.* 5. *n.* 200.

PRAX. PROCESSVS

41 Continuando processus compilationem, & connectendo sequentia antecedentibus, praesertim his, quae posuimus in praecedenti sectione; dico, quod facta priùs Reo citatione ad videndum repeti testes, & eorum iuramenta, ac ad dandum interrogatoria, vbi practicatur, vt per Reum dentur interrogatoria, Repetitio fit, vt sequitur, videlicet.

Forma Repetitionis Testium.

Die... mens... Ann... in loco N. &c.

Examinatus fuit *per Perillustr.* & *Reuerendiss. D. Generalem Vicarium N. Meque, &c. Assistente D. N. Promotore Fiscali eiusdem Curiae, &c. in cubiculo tali, &c. N. de N. testis alias pro Curiae informatione examinatus, qui delato sibi iuramento veritatis dicendae, prout tactis, &c. iurauit, fuit priùs iuxta interrogatoria data pro parte N. Inquisiti interrogatus, & Primò*

Iuxta primum; *Respondit, &c.* & scribitur per Notariũ, seu Actuariũ causae vulgari sermone totũ id, quod testis respondet, nihil penitùs immutando, prout in superioribus dictum est ad saturitatem. Deinde prosequitur eodẽ ordine, iuxta secũdũ, iuxta tertiũ, & sic de reliquis. Absolutis autẽ Interrogatorijs praedictis continuatur examen, sequenti modo, videlicet.

Tunc fuit per Dominum interrogatus praefatus N. de N. testis, an ea, quae alias deposuit in praesenti causa in alio examine per ipsum facto sub die tali.... &c. In loco N. &c. coram, &c. fuerint, & sint uera, illaque pro veritate dixerit, & deposuerint.

Respondit: *Signor sì, che quello, ch'io dissi nel mio esame fatto li giorni passati, che non mi ricordo del dì preciso, ma fù del mese N. prossimo decorso, innãzi à V. S. Reuerẽdiss. nelle sue proprie stanze, è uero, e lo dissi per la uerità.*

Et lecto sibi per me de mandata, &c. de uerbo ad uerbum dicto eius examine alta, & intelligibili uoce ad claram ipsius intelligentiam, et per ipsum bene audito, et intellecto, (prout asseruit,) fuit per Dominum.

Interrogatus, *an ea, quae in praesentiarum legi audiuit, fuerint ab ipso dicta, et deposita eo, quo iacent; modo, sitque istud eius examen, de quo supra mentiõ facta fuit.*

Res-

Respondit, *Signor si, che questo, che m'hauete letto adesso, è il mio medesimo essame fatto giorni sono; e quanto si contiene in esso, è stato detto, e deposto da me nel modo che hò sentito leggere adesso.*

Interrogatus, *an prædictis intendat aliquid addere, vel demere, dictumque examen in toto, vel in parte reuocare, an verò illud potiùs confirmare, & ratificare pro veritate in omnibus, & per omnia.*

Respondit, *Io non voglio aggiungere, nè sminuire cos' alcuna à detto mio essame, nè quello reuocare in parte alcuna; Anzi intendo, e voglio ratificarlo, et approuarlo per vero; sì come per tale l'approuo, e ratifico in tutto, e per tutto.*

Tunc Dominus sedens, &c. examen dimisit, & ipsum testem licentiauit; iniuncto prius eidem, vt se propria manu subscriberet, prout se subscripsit, vt infrà videlicet,

Io N. de N. confermo quanto di sopra, &c.

Vel si scribere ignorauerit, dicatur:

Iniuncto priùs illi, vt propria manu signum crucis apponeret, quia scribere nescit, vt asseruit, prout fecit, vt infrà, videlicet.

† *Signum crucis propriæ manus dicti N. de N. testis repetiti, & ratificantis, &c. scribere nescientis, &c.*

N. Vicarius Generalis, uel Iudex, &c.

N. Actuarius, &c.

SECTIO XII.

De Publicatione Processus Defensiui.

SVMMARIVM.

1 *Publicatio in causa defensionum, quando fiat.*
2 *Effectus prædictæ publicationis, qualis.*
3 *Post publicationem istam non ligantur manus Iudicis in totum.*
4 *Percunctatur processus post huiusmodi publicationem defensiuam, ad effectum reprobandi testes Curiæ.*
5 *Iudex ex officio potest post hanc publicationem testem examinare, ut primum dictum declaret.*

1 Demum peractis, & absolutis defensionibus, examinatisque testibus super eis, ad euacuanda indicia contra ipsos Reos in processu existentia, admissisque omnibus iuribus, quæ per illos producuntur ad eorum defensiones pro eneruandis indicijs; super quo multum elaborare debent Aduocati, & Procuratores illorum, ne tempus amittatur in exceptionibus non releuantibus, quæ etiam si probarentur concludenter, adhuc indicia remanerent; elapsoque termino dato ad probandum, seu defendendum, fieri solet in quibusdam Curijs, tam Ecclesiasticis, quam laicalibus publicatio in causa defensionum, siue ad instantiam Rei, siue quærelantis, siue Fisci; cuius forma erit similis publicationi processus offensiui; quæ habetur *in sectione* 10. *num.* 79. mutatis tamen mutandis, vel omissis omittendis; quæ quidem licet non fieret, non vitiaretur processus; ex quo regulariter in rubrica defensionum, & exceptionum fuit iam facta instantia publicationem fieri, *vt in eadem sectio.* 10. *num.* 85. *habetur*, terminum concedi ad vbertius probandum, terminum ad repulsam, publicationem in repulsa, audirique cum Aduocatis super discussione indiciorum; necnon audiri in omnibus gradatim, & successiuè, &c. Et insuper non est de substantia, quia Acta semper sunt nota Iudici. Clar. *in §. fin. q.* 61. *in princ.* & Guaz. *in defens.* 35. *c.* 2. *n.* 1.

2 Nihilominus si fiat dicta publicatio magnum producit effectum ad Reorum fauorem, quia ipsi Rei possunt producere testes, tam super antiquis, quam super nouis iuribus etiam post dictam publicationem, ad defensam; Fiscus verò, seu Fisco adhærens non possunt ad ostensionem, nisi super nouis iuribus, & capitulis, Salic. *in l. fin. C. de quæstion. col. ult.* Marsil. *in prax. crim. §. sequens nu.* 8. Caror. *in pract. fol.* 627. *num.* 128. *in fin.* Boss. *de public. process. num.* 3. Clar. *q.* 61. *uers. sed quæro.* Et dix. *sup. d. sect.* 10. *num.* 20. Debet autem fieri dicta publicatio citato inquisito; vel ipso præsente, & acceptante; ac citato quærelante, si adsit. Bald. *in l. gesta. C. de re iudic. col.* 2. *uers. quæro qualiter*; aliàs non valeret.

3 Est bene verum, quod per eam non ligantur manus Iudicis ad agendum ea, quæ ex officio facere debet, & ideo potest gerere multa, etiam post publicationem, vt tradit Bald. *in l. data opera. col.* 11. *uers. item nota et si. C. qui accus. non poss.* Aretin. *in capit. fraternitatis. num.* 36. *de testib.* Villalob. *in commun. opin. litt. T. nu.* 86. Carauit. *sup. ri.* 69. *Magnæ Cur. Vic. circ. fin.*

4 Facta verò publicatione in causa defensionum, quæ quamuis non sit de substantia processus, *ut dixim. supra, & sect.* 10. *num.* 8. *uers. quod fallit in fin.* est tamen expediens, vt fiat publicatio processus defensiui, præsertim si adsit accusator, ad effectum videndi, an voluerit aliquid aliud in contrarium deducere; percunctari solet processus per Aduocatos, & Procuratores Reorum, ad finem videndi, an euacuata sint indicia contra ipsos existentia; & tunc si expediens iudicauerint, petere solent terminum ad reprobandum, seu ad repulsandum testes; qui terminus ad repulsam est omninò concedendus, si petatur, quia est species defensionis, quæ semper competit Reis, etiam post publicationem processus defensiui, vt supra dictum est. Et hac ratione non fit conclusio in causis criminalibus, quia agitur in eis, vel de vita hominis, vel de alio graui præiudicio ipsius; ideo conueniens est, vt semper se defendere possit. Marsil. *in pract. crim. §. sequens. num.* 1.

5 Hinc seruatur in practica, vt Iudex possit iterum examinare testes, vt primum dictum declarent, etiam post publicatas attestationes, ex officio tamen, non ad instantiam partis, vt de cõmuni tenet Conrad. *in sua pract. fol.* 130. *post n.* 37. Tyndar. *de testib. lib.* 1. *c.* 4. *n.* 6. Aretin. *in cap. cũ clamor. col.* 2. *notab.* 2. *de test.* Clar. *d. q.* 61. *uers. quæro nũquid.* & dix. *sup. p.* 2. *§ Pract. Criml. sect.* 2. *subsect.* 8. *num.* 33. *& hac ead. p.* 4. *d. sect.* 10. *nu.* 20. *in fin.*

SECTIO XIII.

De Repulsa Testium.

SVMMARIVM.

1 *Repulsa testium, si petatur, concedenda est.*
Repulsa non datur Fisco, & quare?
2 *Non concessa tamen, non fieret nullitas.*
3 *Requisita Repulsæ, quæ?*
4 *Testes reprobatorij, quid deponere debeant?*
5 *Opposita contra testes debent esse in specie.*
6 *Tempus præsens est in inspiciendum in Repulsa.*
7 *Crimen oppositum testi probandum est.*
8 *Repulsari possunt testes ex triplici capite.*
9 *Tempus petendi repulsam, quale?*
10 *Terminus repulsæ, qualis?*
Terminus non currit impedito.
11 *Repulsa repulsæ datur, etiam in Criminalibus.*
12 *Repulsa aliquando non conceditur.*
Testes non integri, quando admittantur.
13 *Repulsa criminalis in Regno Neapolitano, quãdo fiat.*

14 *Inimi-*

14 *Inimicitia, qualis esse debeat, vt possit ex ea repulsari testis.*
15 *Scripturæ, quomodo reprobentur.*
16 *Testis aliàs inductus pro se, reprobari aliquando potest.*
17 *Testes omnes repulsandi, aliàs torqueri potest.*
18 *Testes ad defensam examinari possunt, etiam post sententiam in criminalibus.*
Remissoria conceditur etiam pro repulsandis testibus.
19 *Reus protestari debet contra testes in examine.*
20 *Protestari debet reus, quod crimina testium non opponit animo iniuriandi.*
21 *Testes inhabiles reprobari debent per Iudicem ex officio.*
22 *Testes repulsari possunt ex omnibus causis inhabilitatis.*
23 *Post repulsam, quid agendum.*
24 *Datur etiam alia dilatio, secundum stylum Curiarum Vrbis.*

1 QVoniam. *vt in præced. sect.* dictum est; quod facta publicatione processus defensiui, & percunctatis Actis per Aduocatos, & Procuratores Reorum, solet aliquando in multis Curijs per Reum instari, & peti Repulsa contra Personas, & dicta testium pro Curia examinatorum, præsertim quando ex defensionibus factis non fuerunt eneruata inditia in totum; ideo de ea agendum nobis erit in præsenti; & sic secundum nostrum solitum plura videnda erunt. Primo, an sit necessariò concedenda. Secundò, qualiter fieri debeat. Tertiò, quot modis fieri possit repulsa. Quartò, qando peti debeat. Quintò, quantus sit terminus ad repulsam. Sextò, an in criminalibus detur repulsa repulsæ, sicut in ciuilibus. Septimò, an aliquando deneganda sit repulsa.

Quoad primum notandum est, quod si petatur repulsa per Reum inquisitum, est quidem concedenda, quia est species, & pars principalis defensionis, vt docent Bart. *in extrauag. ad reprimendum. in verb. & figura iudicij.* Menoch. *de arbitrar. lib. 1. q. 32. nu. 1.* Honded. *consil. 100. nu. 36. vol. 1.* Scaccia. *de iudic. lib. 1. c. 97. n. 91. vers. ex quo est species defensionis.* Guazz. *defens. 28. cap. 7. n. 3.* Clar. *in pract. crim. q. 23. vers. item quæro circ. med. & q. 53. in princ. & per tot.* vbi tradit exceptiones, quæ opponi possunt contra testes. Ex nostris Regnicolis pro regula tradunt Marant. *in spec. aur. p. 6. act. 13. n. 16. in fin.* Carau. *in Rit. Magnæ Cur. Vic. 144. nu. 8.* Foller. *in Pract. crim. for. sac. 1. p. 2. partis verb. concedatur repulsa num. 1. & 2.* Afflict. *in decis. 351. & in constit. Regni incip. si quis in posterum notab. 10. & in constit. pessimam notab. 8.* Pat. de Put. *in tract. de syndicat. verb. tortura vers. & an si quis dixerit col. 2.*

In Curia autem Romana in materia repulsæ alio modo proceditur, nam in primis articulis factis pro inquisito, in termino ad faciendum suas defensiones, opponuntur etiam exceptiones contra testes. Qui stylus est de directo contrarius illi Regni nostri Neapolitani, vbi non conceditur repulsa in primis articulis; imò dicerentur articuli impertinentes, nisi repulsare vellet ex capite inimicitiæ, vt inferiùs dicemus, *per ritum Magnæ Cur. Vic.* incip. *item seruat ipsa Curia, quod exceptionibus.* & aduertit Marant. *in spec. d. act. 13. nu. 8.* & tunc renunciare debet futuræ repulsæ. Carauit. *in rit. 282. num. 2. & 3.* Scagliol. *in rit. 73. nu. 7.* Foller. *ubi sup. num. 8. & num. 13.* vbi dicit, quod non obstante Ritu Regni quocumque tempore petatur repulsa testium, conceditur pro defensione Rei. Idem firmat Baiard. *ad Clar. q. 49. num. 40. & 43.*

Sed nota, quod quamuis Reo concedenda sit repulsa, vt supra dictum est, si petatur; Fisco tamen non conceditur contra testes examinatos ad defensionem Rei. Et ratio est, quia Fiscus facit interrogatoria in receptione examinis testium ad defensam, quæ maiorem habent vim, quam repulsa, vt aduertit Carauit. *in rit. 258. num. 3.* Par. de Put. *in tract. syndicat. verb. inquisitio cap. 2. num. 1. in fin. fol. mihi* 201. sequitur Clar. *in præcit. q. 23.* ibid. Foller. *vbi sup. num. 2. in fin. vers. tamen non datur Fisco.* Scagliol. *in rit. 276. num. 3.* Fallit tamen conclusio, si adesset Accusator, seù Instigator Fisco adhærens, quia tunc daretur ei, & Fisco terminus ad repulsandum testes Rei. Clar. *in d. q. 23. vers. item quæro.* ibi: *quæ tamen ratio.* Foller. Pat. de Put. & Scagliol. *in loc. præc.* Honded. *cons. 101. n. 4.*

2 Nota secundò, quod licet repulsa danda sit per Iudicem, si per Reum petatur; si tamen non concederetur; non per hoc fieret nullitas processus; quia etiam testes repulsati sufficiunt ad torturam, quamuis non ad condemnationem; & ideo etiam non concessa posset Reus torqueri, existentibus inditijs, & eius confessio valida esset. Gloss. *in l. fin. C. de his quib. vt indign.* Bald. *in l. cunctos populos C. de sum. Trinit. & fid. cathol.* Ludou. *cons. 451. col. 2.* Grammatic. *cons. 1. & cons. 33. n. 44. & in vot. 25. & decis. 11. n. 9. & decis. 34. n. 51.* Brun. *de indic. & tortur. col. 3.* Merend. *cons. 90. nu. 42. tom. 2. crimin.* vid. latè super hoc Abbat. *in c. cum in iuuentute de probat. & in cap. qualiter; & quando de accusat.* qua confessione postea stante procedi posset ad sententiam, & sententia valeret, quamuis Riminald. Iun. *cons. 361. n. 45. vol. 4.* dicat testes repullatos, neque ad torturam indicium facere.

3 *Quoad secundum*, qualiter scilicet repulsa fieri debeat, notandum est, quod regulariter continere debet omnes circumstantias, quæ necessariæ sunt accusationi, de quibus *in l. libellorum C. de accusation.* vt tradit Bart. *in l. 3. §. lege Iulia. ff. de testib.* Angel. *de malef. in ver. qui stat. term. ad oppon. contr. prob. in fin.* Roman. *consil. 290.* & Boer. *decis. 321. p. 2.* Bald. *verò in l. edita C. de eden. col. 8. uer. opponitur, & in Auth. si dicatur C. de testib. in fin.* contrarium tenet; prima tamen sententia est magis recepta, & communis.

4 Sed est notandum, quod in repulsa prædicta, quæ fit contra testes criminosos, necessaria sunt pluta: Et primò necesse est, vt testes reprobatorii deponant, se non esse criminosos, ita de communi tradit Gramat. *dec. 11.* vbi plenè de materia repulsæ, & Rot. *decis. 28.* alias 255. *de testib. in nouis.*

5 Secundò, quod quando opponitur aliquid contra personas testium, proponatur in specie, non in genere defectus ille, quem obiicere intendit opponens ipse, prout si excipiatur, quod sint periuri, infames, fures, adulteri, Homicidæ, & similes, specificandus est præcisè locus, tempus delicti & aliæ circumstantiæ, *ut colligitur ex cap. præsentium §. testes uerb. singillatim de test. in 6.* Bald. *in l. 1. q. 2. C. de test.* Lud. Roman. *consil. 290.* Gloss. *in clem. in constitutionem uer. circumstantiarum de elect. et in l. turpia.* vbi etiam Bart. & Bald. *ff. de legat. 1.* Boer. *d. decis. 321. nu. 2.* & Grammat. *decis. 24. n. 49.* Foller. *ubi sup. num. 11 in fin.* Caualcan. *de testib. p. 4. n. 22.* Cæuall. *com. contr. commun. q. 162.* vbi latè Addent. Guazzin. *defens. 28. cap. 8. num. 2.* & Alii apud Illos.

6 Tertiò opponi debet exceptio respiciens tempus præsens, præsertim tempus testimonii lati, non tempus præteritum, quia si pars contraria probaret bonam famam testium de præsenti, licet de præterito fuerint infames, repulsa nihil obstaret Soccin. *cons. 54. col. 2. uers. item, et tertio.* Ann. *consil. 309.* Et præsertim referenda erit ad tempus iuramenti, quod tempus consideratur, vt testes repulsari possint. *l. 1.* & ibi Bart. *C. de testam. l. si arbiter C. de sentent. l. ad testium §. conditione C. qui testam. fac. poss.* Baiard. *ad Clar. q. 84. sup. n. 81.*

Guaz *loc. cit. num.* 5. Sed tamen quando opponeretur de præterita criminoſitate teſtium, & pars aduerſa non probaret bonam famam de præſenti, valeret repulſa ex communi regula; *ſemel malus ſemper præſumitur malus cap. ſemel. de reg. iur. in 6. ca. ſcribam. de præſumpt. l. filius §. 1.* vbi Bart. *ff. de accuſat.* Item ex alia, quæ dicit; quod *olim criminoſus, præſumitur, & hodie criminoſus. l. quiſquis C. ad leg. Iul. maieſt.* Sed quando probaretur de bona fama præſenti, non procederet, quod dictum eſt. Felin. *in cap. fin. n. 15 verſ. fallit quarto de præſumption.* vid. Farinac. *in q. 62. limit. 12. nu. 266. & ſeqq.* vbi ponit ſex concluſiones in hoc articulo.

7 Quartò requiritur, quod excipiens contra teſtes, habeat in promptu probationes criminum oppoſitorum; quia ſi non probaret, teneretur actione iniuriarum; vt de communi teſtatur Boſſ. *de iniur. nu. 21.* licet enim regulariter opponens alicui crimen in iudicio, ſiue agendo, ſiuè excipiendo, ſi illud probet, non teneatur, vt tradunt omnes DD. de quibus Boer. *conſ. 4 n. 37.* attamen ſi illud non probet, tenetur. Idem *dict. num. 37. in fin.* etiamſi excipiendo proponatur.

8 *Quoad tertium*, nimirum quot modis repulſa fieri poſſit, notãdum eſt, quod ex triplici capite poteſt contra teſtes opponi exceptio. Primò, ex perſona ipſorum teſtium. Secundo, ex ipſorum teſtimonio non legitime recepto. & Tertiò, ex eorum dicto non concludenter depoſito. Primum igitur caput perſonas reſpicit teſtium, vt ſi dicatur fuiſse inhabiles ad examen ferendum, quia ſunt infames, periuri, & ſimiles, qui repelluntur à teſtimonio ferendo, de quibus latè egimus *ſup. ſect. 4. de teſt. à num. 1. vſque ad num. 54.* ideo ad ibi dicta me remitto. Vnum tantum ſubdam hic, quod excipiens, verbi gratia, quod teſtis ſit infamis, non tenetur probare, illum communi omnium opinione reputatum eſſe pro tali; ſed ſufficit probare eſſe infamem ex tali, vel tali cauſa Alex. *conſ. 152. num. 16. lib. 5.* Crottus *de teſtib. nu. 4. in fin.* quamuis contrarium teneat Bart. *in l. 1. nu. 4. C. de teſtam.* & Iaſon. ibid. & Abb. Io. Andr. ac Butr. *in cap. fraternitatis de teſtib.* Sed magis communis opinio DD. admittit ſententiam Alex. & Crot.

Secundum Caput reſpicit proceſsum potius, quam perſonas, quia fortè teſtes minus legitimè recepti fuerunt, vnde eorum teſtimonia corruunt, prout ſi depoſuerunt ſine iuramento, vel non ſeruatis ſolemnitatibus, de quibus plenè agit Clar. *in lib 2. §. teſtis;* Et ego dixi in ſuperibus. Vel quia licet legitimè examinati, non tamen fuerunt repetiti, & ſic non probant, *vt dix. ſup. ſect. 11. in princ.*

Tertium caput reſpicit dicta, & depoſitiones ipſorum teſtium, puta quia ſunt falſi, varij, contrarij, ſingulares, non concludẽtes, & huiuſmodi, quibus etiam dix. *in d. ſect. 4.* Et quę opponi, vel non opponi poſſunt contra teſtes; vltra dicta *in d. ſect. 4.* vide Angel. *in trac. de maleſ. ver. qui iuxta term. ad oppo.* vbi fusè, & Clar. *in §. fin. q. 53. per tot.*

9 *Quoad quartum*, ſcilicet quando repulſa peti debeat, notandum eſt, quod ſecundum Aliquos petenda eſt intra decem dies numerandos à die conſignationis copiarum proceſsus, vt fit in ciuilibus, præſertim in Curijs Regni Neapolitani *per Ritum Magnæ Cur. Vicar. incip. item quod facta*, vt aduertit Foller. *loc. præcit. num. 13.* ſed communiter ſeruari vidi contrarium, & benè, quia agitur de vita hominis, vt plurimum, in criminalibus, & propterea etiam poſteà concedenda erit, ſi petatur, maximè ſi in rubrica defenſionum, & exceptionum fuit petita, vt fieri ſolet.

10 *Quoad quintum*, nimirum quantus ſit terminus ad repulſam in criminalibus, notãdum erit, quod regulariter eſt medietas primi termini dati ad defenſam, ad exemplum cauſarum ciuilium, in quibus terminus repulſę eſt medietas termini probatorij, de quo vide, quæ dixi *in Practic. Ciuil. ſup. p. 2. ſect. 2. ſubſect. 9.* & in Regno eſt *Pragm. incip. curſu dilationum*.

Et licet dictus terminus in Curijs eiuſdem Regni *per præallegatum Rit. Item, quod facta* currat de momento ad momentum, quia repulſa eſt odioſa, & ſic teſtes debent citari, iurare, & examinari intra terminum, alias vltra illum non examinantur: hoc tamen locum non habet, quando quis legitima cauſa impeditus non potuit teſtes examinari facere; prout ſi Iudex noluit, vel non potuit illos examinare; vel ſi teſtes renuerunt examini ſe ſubijcere, & per Reum fuit inſtitum, vt cogerentur captis pignoribus; vel ex alia iuſta cauſa; quia tunc per ipſum non ſtetit, quominus examinarentur, & ſic terminus currere non debet in eius præiudicium, ſine ſua culpa, ſed eſt ei reſtituendus, *per tex. in l. de quibus diebus in princ. ff. de condit. & demonſtr.* & probatur *in præc. rit. in fin.*

11 *Quoad quintum*, an ſcilicet in criminalibus detur repulſa repulſæ, ſicut in ciuilibus, notandum eſt, quod ſicut datur reo inquiſito repulſa, ad effectum le defendendi, & reprobandi teſtes, & dicta eorum: ita conceditur Accuſatori aduerſus teſtes examinatos ad defenſionem Rei; æque ac fieri ſolet in cauſis ciuilibus, in quibus poſt repulſam datam Reo conuento, conceditur repulſa repulſę Actori, vt poſſit reprobare teſtes Rei examinatos ad reprobationes teſtium ipſius Actoris, de quibus ego ipſe egi ſuprà *in Practic. ciuil. p. 2. ſect. 2. d. ſubſect. 5. & 10.* Et ita ſeruatur in Curijs Regni Neapolitani, *vt habetur in cap. Regni incip. in generalibus inquiſitionibus*, & tradit Marant. *in ſpec. d. act. 13. num. 1. in fin.* & non amplius, ne detur proceſſus in infinitum. Burſat. *conſ. 358. num. 21. vol. 1.* Foller. *vbi ſup. d. verb. concedatur repulſa num. 21.* & Par. de Put. *in tract. de ſyndicat. ver. inquiſitio in verſic. & aduerte*, vbi etiam aduertit, quod licet detur Accuſatori, non tamen datur Fiſco, ſi procedatur per inquiſitionem. Quæ quidem Praxis ſeruatur etiam in multis alijs Curiis extra Regnum, & meritò ex optima ratione, ſupra adducta *n. 1.*

12 *Quoad ſextum*, an ſcilicet aliquando denegari poſſit repulſa, notandum eſt, quod in multis caſibus non conceditur. Quorum

Primus eſt, in crimine læſæ Maieſtatis Diuinæ, ideſt hæreſis, & in crimine læſæ Maieſtatis humanæ, ideſt perduellionis, nam in his non conceditur, niſi ex capite inimicitiæ tantum, non ex alia cauſa. *cap. per tuas de ſimon. cap. cum P. Manconella de accuſ. arg. l. famoſi, & l. in quæſtionibus*, & ibi Bart. *ff. ad leg. Iul. maieſt.* Par. de Put. *de ſyndicat. in verb. condemnatio verſ. an poteſtas col. 3.* Io. Arnon. *in commentarijs commentar. 136.*

Et ratio eſt, quia in dictis criminibus admittuntur omnes teſtes, etiam ſi ſint ſocii, criminis, *vt in l. 1. §. diuus. ff. de quæſt. l. quoniam liberi C. de teſtib.* Item etiam ſi ſint minores, infames, aut aliàs inhabiles, & eorum dicta legitimum faciunt inditium. Bart. *in l. famoſi. ff. ad leg. Iul. Maieſt.* Alex. *conſ. 11. incip. circa primum col. 2. vol. 1.* Marſil. *conſ. 1. num. 27. cum plur. ſeqq. lib. 1.* vbi latè de hoc.

Secundus caſus eſt; in crimine blaſphemiæ, in hoc enim neque concedi ſolet repulſa ex alio capite, quam ex prædicto capite inimicitiæ. *arg. d. l. famoſi, & l. in quæſtionibus. ff. ad leg. Iul. maieſt.* & aduertit Bart. *ibid.* Par. de Put. *loc. cit.* Grammat. *conſ. 15. n. 12.* & plenè Boer. *deciſ. 301. p. 2.* Quia hoc crimen æquiparatur crimini hæreſis, & perduellionis, vt alibi dixi.

13 Sunt tamen in huiuſmodi materia repulſæ criminalis aduertenda quædam neceſſaria. Quorum Primum eſt, quod in tribunalibus Regni noſtri Neapolitani

politani opponi nõ possũt exceptiones repulsatoriæ testium in termino dato ad faciendas defensiones, nisi ex causa inimicitiæ capitalis, *vt habetur in Rit. Magnæ Cur. Vicar. incip. Item seruat ipsa Curia, quod in exceptionibus*, vel nisi Reus inquisitus tenũciauerit futuræ repulsæ, & ita pluries practicari vidi in multis Curijs eiusdem Regni.

Quando autem fit repulsa ex capite inimicitiæ, formari debet in specie, non in genere, vt notat Iason. *in l. 1. C. de testa.* vbi plenè.

14 Quæ verò inimicitia repellat testem à testimonio ferendo, & quæ non, ad effectum illum repulsandi, arbitrio Iudicis remittitur. Abb. *in cap. repellantur de accusation.* per text. *in cap. inquisitionis §. an fides eod. tit.* In quo aduertat Iudex, ne causa inimicitiæ sit affectata per inquisitum, ad finem repulsandi, vel an proueniat ex causa graui, vel leni, & sic de alijs circumstantijs; vt tradit Gloss. *in l. 3. ff. de test. per text. in §. si vero quis dicat. Authent. de test. & l. 1. §. quæstionũ. ff. de quæst.*

Sed quæritur, an sit iusta causa inimicitiæ, & repulsandi testem, quia alias contra eumdem Inquisitum in causa criminali deposuit?

Respondetur, cum distinctione: Aut enim idem testis venit spontè ad ferendum testimonium contra eumdem Reum repulsantem; & præsumitur inimicus, ac consequenter repulsari potest: Aut fuit coactus per Iudicem ad ferendum nouum testimonium contra eumdem Reum; & tunc repulsari non potest ex capite prædicto, ita Abb. *in cap. cum P. Manconella in fin. & in cap. meminimus, de accusation.* Dicunt tamen contrarium multi DD. *in c. per tuas de simon.* Bart. *in l. in quæstionibus. ff. ad leg. Iul. maiest.* & Arnon *in commentar. 136.* quod testis repulsari potest, etiã ex præsumpta inimicitia.

15 Secundò aduertendum est, quod repulsa non conceditur regulariter contra scripturas, sed benè allegari potest, quod sint falsę, de quo in Regno extat Ritus *Magnæ Curiæ Vicar. incip. Item seruat. dictæ Curia non concedere.* Maraut. *d. all. 13. num. 10.* Foller. *d. verb. concedatur repulsa num. 11.* Afflict. *decis. 115.* Capic. *dec. 68.* Scagliol. *in rit. 276. num. 54.*

16 Tertiò aduertendum est, quod testis productus ab aliquo in alia, vel in eadem causa pro se, si postea inducatur à Fisco, vel Accusatore contra primò producentem, regulariter repulsari non potest, sed fallit conclusio si ex noua causa reprobare voluerit, puta ex familiaritate, vel consanguinitate contracta cum parte offensa, vel ex subornatione per Fiscum, vel ratione criminis; vel ratione sui dicti, probando factum aliter se habere: vel probando illum falsum; non verò ratione infamiæ ciuilis, vt tradit Innoc. *in cap. cum venerabilis de except. num. 7.* Bald. *in Margarit. verb. testis*, Et hæc à fortiori procedunt, quando sunt diuersæ causæ, vel capita, super quibus talis testis deponit ad instantiam inquisiti, & Fisci DD. *cit.* & Salicet. *in l. si quis testibus C. de testam.* Capic. *dec. 62.* & plenè Boer. *decis. 245.*

17 Quartò aduertendum est, quod repulsandi sũt omnes testes deponentes contra Reum; tam si deposuerunt de visu: quam si de fama: aliàs si Reus solùm repulsauerit deponentes de visu, & non deponentes de fama; potest contra eum procedi ad torturam, quia adhuc remanent illæsa inditia pro Fisco contra eum. vt ex Butr. notat Alber. *in l. 3. §. eiusdem ff. de testib.* sequitur Calc. *in cons. 106. col. pen.* & Grammat. *dec. 34. n. 54.*

18 Sed quæritur, an in repulsa, quæ fit in criminalibus, prohibitum sit Reo articulanti ponere idem in articulis repulsæ, quod fuit positum, & articulatum in primis articulis, si fuerint aliàs facti, vel idem, aut de directò contrarium articulis partis aduersæ?

Respondetur negatiuè, quia quamuis hoc non liceat facere in ciuilibus: in criminalibus tamen licet, etiam post sententiam, examinare testes ad defensam, tam super nouis, quam super veteribus iuribus, *vt dictũ est sup. sect. 12. nu. 2.* secus ad offensam, quia post publicationem nõ licet examinare testes super eisdẽ, vel de directò contrarijs, sub speciæ repulsæ, quia esset fraudem facere legibus, si per accusatorẽ poneretur idem, vel de directò contrarium. *vt colligitur ex c. cõfraternitatis*, vbi Gloss. *de testib.* Hinc fit, quod si Caius repulsauerit testes à Titio productos, poterit Titius repulsare Testes repulsatorios Caij, & approbare suos per eosdem articulos Caij, vel de directò contrarios. Capic. *decis. 62.* Et nota, quod ad Rei defensionem pro repulsandis testibus conceditur etiam Remissoria, vt aliàs dix. & notat Baiard. *ad Clar. q. 16. num. 12.* Farinac. *q. 77. num. 114.* Guazz. *defens. 15. cap. 1. nu. 11. & defens. 28. cap. 10. num. 5.*

19 Quintò aduertendum est, quod inquisitus, ad cuius faciem examinantur, vel confrontantur testes: vel si citatur ad videndum iuramenta testium, quando repetuntur, protestari debet contra personas, & dicta testium, ne videatur in illos consentire: & præcludatur ei via repulsandi. Salicet. *in l. si quis de testibus. C. de testib.* Quod & aduertere debet, dum examinatur, & interrogatur de testibus contra se examinatis, vt numquam illos approbet, quia non posset postea repulsare. Bald. *consil. 316. incip. præsupposito statuto vol. 4.* Boer. *decis. 321. in fin. par. 2.* Ideo expedit ei semper se protestari cõtra eos, vt liberum sit illi quãdocumq; repulsare, tã quoad personas, quam quoad eorum dicta, itaut, etiam si deponant de visu, possit eos reprobare, probando in repulsa negatiuam coarctatam loco, & tempore, & alijs modis, de quibus dictum est *sup. sect. 10. per tot.* ita tradunt Salicet. & Capic. *loc. citat.* Quòd si, dum examinatur inquisitus, approbauerit testes, & non protestatus fuerit contra illos ex capite ignorãtiæ, poterit nihilominus postea repulsare, probata ignorantia, Boer. *d. decis. 321. & 101. nu. 12. p. 2.*

20 Quando verò per inquisitum opponuntur aliquæ exceptiones contra testes, expedit quidem, vt præmittat protestationẽ, quod id, quod ponit, & excipit aduersus testes contra se examinatos, non est animo iniuriandi: sed pro defensione sua, & pro tuitione suorum iurium, & non aliter, nec alio modo, vt aduertunt Bart. *in l. eum ff. de iniur.* Roman. *in l. final. ff. quod quisque iur.* plenè Boer. *decis. 245. in fin. part. 2.*

21 Sextò aduertendum est, quod Iudex, ex officio tenetur reprobare testes inhabiles ad testimoniũ ferendum, etiam si inquisitus non repulsauerit per repulsam ordinariam, dummodo constet ex eisdem actis de eorum inhabilitate, prout si testes ipsi in eorum depositionibus dixerint, se esse familiares, vel consanguineos accusatoris, vel fuisse ex aliquo delicto graui punitos, vel infames, & huiusmodi; quia tunc non facerent probationem ad condemnandum sufficientem. Bart. & Marsil. *in l. maritus. ff. de quæstion.* Laur. Calcagn. *in cons. 64. num. 16.* vid Felin. *in cap. inti-manit de testib.* & Butr. *in cap. bonæ. col. 6. de elect. & in cum dilectus col. 10. de consuet.* vbi dicit hoc procedere in testibus omninò inhabilibus, prout sunt infames, hæretici, & similes, secus si nõ essent omninò inhabiles: qui tacito, vel expresso consensu habilitari possũt prout sũt Proxenetæ, domestici, vel cõsanguinei partis aduersæ, & similes. Tũ verò cogita; mihi tamen magis placet opinio Bartoli, & Marsilii. *vbi supra.*

22 Septimò aduertendum est, quod testes in repulsa reprobari possunt ex omnibus illis capitibus, ex quibus

quibus funt inhabiles ad teftimonium ferendum in indicio, *de quibus dixi fup. fect. 4. ferè per tot.* Hinc eft, quod laici deponentes cõtra clericos repulfari poffũt. *ca de cætero. de teftib.* vbi Abb. limitat pluribus modis, fcilicet in criminibus notorijs: Item in his, in quibus non erant clerici; Item quod fufficiant ad inquirendum, & inditium faciendum, non autem ad plenam probationem & ad condemnandum. Imò in materia repulfæ teftes reprobatorij repelluntur, non folũ propter exceptiones graues, vrgentes, & magnas; fed etiam propter quemcumque leuiffimum defectũ, vel minimam exceptionem. Gramm. *conf. 12. num. 3 to & confil. 32. numer. 10.* Petr. de Surd. *confil. 132. num. 44. volum. 1.* Farinac. *confil. 44. numer. 8.* vbi dicit, quod teftes reprobatorij effe debent fine vlla prorfus macula, & in fuperlatiuo gradu inculpabiles.

23 Tandem aduertendum erit, quod de ftylo cõmuni ferè omnium Curiarum, præfertim Regni Neapolitani facta repulfa teftium, fit publicatio in caufa repulfæ; & fi accufator, vel alio modo pars aduerfa petierit terminum ad reprobandũ teftes repulfatorios, conceditur; & fic danda effet repulfa repulfæ, vt fit in caufis ciuilibus: fed tamen in his terminis cõcedendis ftandum erit ftylo Curiarum, & confuetudinibus locorum: vbi autẽ cõcederetur repulfa repulfæ, feruatur ficut in caufis ciuilib. de quibus dix. *in Pract. mea Ciuil. p. 2. fect. 2. d. fubfection. 9. & 10.* vbi habentur etiam decreta neceffaria pro facienda repulfa, & pro publicatione eiufdem: quæ mutatis paucis verbis deferuire poffunt etiam in criminalibus, ideo ad ibi pofita me remitto. Vnde facta publicatione etiam in repulfa repulfæ, vt fit in ciuilibus; conceditur terminus ad percunctandum acta, & proceffum: quo elapfo citari folet Reus inquifitus, & eius procurator ad difcutiendum inditia, & ad dicendũ caufam, quare non debeat ex inditijs contra fe exiftentibus torqueri; quæ citatio fieri debet cum affignatione termini competentis, vt colligitur ex traditis *in l. cuftodias* vbi Bart. *& DD. ff. de public. iudic.* & in Regni Tribunalibus hæc citatio femper fit in criminalibus, ficut in ciuilibus, in quibus datur terminus quindecim dierum, vt habetur *in Rit. Magnæ Cur. Vicar. incip. Item facta publicatione dictæ repulfa*, nam fi citatio ad dicendum fit in ciuilibus, cur non facienda erit in criminalibus caufis, in quib. vt plurimũ agitur de vita hominis? Eft benè verũ, quod fi hæc citatio non fieret, nec audirentur Aduocati, & Procuratores, antequam reus torturæ effet applicandus, & tamen tortus delictum confiteretur; non per hoc confeffio ipfius inualidaretur, vt tradit Bart. *in d. l. cuftodias.* argum. eorũ, quæ not. *in l. 1. C. de fentent. contr. Fifc. lat. retract.*

24 Eft autem notandum, quod de ftylo Romanæ Curiæ dari folet alter terminus ad producẽdum omnia; & fimiliter alius ad dicendum contra producta, quibus terminis feruatis, & elapfis proceditur ad vlteriora, & fucceffiuè ad fententiam, vel condemnatoriam, vel abfolutoriam.

Verum quia aliquando ex defenfionibus, etiam in repulfæ termino per Reos factis, non remanent omninò eneruata, & elifa inditia contra ipfos exiftentia, fed adhuc falua, & illæfa permanent; Vnde deueniẽdum erit ad torturam pro veritate omninò eruenda: ideo de illa agendum erit in fequenti Sectione, ne quidquam huic Practicæ defit, quod ad perfectam iuftitiam in criminalibus miniftrandam, neceffarium iudicatur.

SECTIO XIV.
De Tortura Reorum.

SVMMARIVM.

1 *Tortura, cur infligenda?*
2 *Torturæ defcriptio.*
3 *Clerici torqueri poffunt.*
4 *Presbyteri, an torqueri valeant.*
5 *Clerici leniter torquendi.*
6 *Torturæ modus vbi præfcribatur.*
Ius ciuile feruatur, quando per Ius Canonicum non eft correctum.
7 *Tempus torturæ communiter eft vnius horæ.*
8 *Clerici à quo miniftro torquendi, numquid à Laico?*
9 *Probatur conclufio exemplo Moyfis.*
10 *Laicus minifter torquens Clericum, non excommunicatur.*
11 *Gradus torturæ, quot?*
12 *Tortura inferri nequit, abfque inditijs.*
13 *Indicia ad torturam, qualia effe debeant?*
14 *Tortura iuftè inferenda, alias Iudex puniretur.*
15 *Requifita ad torturam, quæ?*
16 *Tortura inferri non poteft, quando delictum eft plenè probatum.*
17 *Infertur tamen ad effectum manifeftandi complices, etiam fi plenè conftet de delicto.*
18 *Quando torquetur Reus, cuius delictum plenè probatum eft, ad manifeftandum complices, fit proteftatio fine præiudicio probati criminis.*
19 *Tortura eft remedium fubfidiarium.*
20 *Tortura non infertur fine corpore delicti.*
21 *Perfonæ priuilegiatæ torqueri nequeunt.*
22 *Indicia legitima ad torturam, in quocumque crimine requiruntur.*
23 *Copia indiciorum danda eft Reo ante torturam.*
24 *Indicia ad torturam nõ debent effe eneruata per Reũ.*
25 *Litis conteftatio præcedere debet torturam.*
26 *Inftantia ad torquendum, an requiratur?*
27 *Iuramẽtum calumniæ ante torturam, quando requiratur.*
28 *Iudex torquens merum imperium habere debet.*
29 *Interlocutio, quod Reus torqueatur, eft neceffaria.*
30 *Tortura in quibus diebus inferri debeat.*
31 *Aduocati Rei audiendi funt ante torturam.*
32 *Tortura non infertur ad corpus delicti manifeftandũ.*
33 *Minor, quomodo torquendus.*
34 *Torquendus effe debet fanus, & integer corpore.*
35 *Torquendus debet effe ieiunus per 10. horas.*
36 *Torquendi infpiciendi funt ante torturam, & quare?*
37 *Clerici torqueri nequeunt, non præcedente infamia.*
38 *Perfonæ, quæ de Iure torqueri non poffunt, quæ?*
Doctores non torquentur in ftatu Mediolanenfi.
39 *Dignitatem aliquam obtinens neq; torquetur.*
40 *Milites de Iure neque torquentur, fed declaratur.*
41 *Nobiles de Iure torqueri neque poffunt, fed de cõfuetudine aliter feruatur.*
42 *Decuriones neque de Iure, fed fecus de confuetudine.*
43 *Minores 14. annis neque regulariter.*
44 *Senes decrepiti neque torquentur.*
45 *Mulier prægnans, ac lactans neque.*
Signa prægnantiæ, quæ?
46 *Torqueri omnes poffunt Regulariter, nifi expreffè in Iure prohibitum non fit de aliquo.*
47 *Iudex dubitans, an torturam inferre poffit, quid facere debeat.*
48 *A torturæ Decreto, appellari an femper liceat.*
Appellatio à tortura, an detur.
49 *Decretum de torquendo, quando interponendum, nec ab illo appellari poffit.*

50 Reus

50 *Reus, qui non habuit terminum defensionum, antequam torqueatur, petere potest copiam indiciorũ.*
51 *Quando plures sunt torquendi, à quo incipi debeat.*
52 *Physonomia mala alicuius indicat malos mores.*
Nomen turpe præstas inditium malum.
53 *Tortura, an inferri possit die festiuo.*
54 *Dum Reus torquetur, non intersunt Aduocati, & Procuratores illius de consuetudine.*
55 *Tortura inferenda est, iuxta morem Regionis; alias Iudex punitetur.*
56 *Tortus in tortura moriens, præsumitur mortuus culpa Iudicis modum excedentis.*
57 *Tortura non inferenda, nisi post decem horas comestionis Rei.*
58 *Tortura, qualiter inferatur.*
59 *Suggestiua interrogatoria omninò vitanda in Tortura.*
60 *Actus omnes Rei torti scribendi sunt.*
61 *Maleficia Reorum, ne veritatem fateantur, quid causent in tortura.*
62 *Remedia multa contra dicta maleficia Doctores quidam enumerant.*
63 *Remedia prædicta sex ponuntur ex potioribus.*
64 *Diabolus, etiam naturaliter effectum remediorum causare solet aliquando.*
65 *Negans delictum absolui debet regulariter.*
66 *Ratificatio confessionis in tortura, quomodo, & quando fieri debeat.*
67 *Ratificatio confessionis in tortura fit die sequenti, ne videatur facta metu tormentorum.*
68 *Ratificationis locus, qualis esse debeat?*
69 *Antequam Reus tortus ratificet, vbi ponendus sit?*
70 *Confessio metu tormentorum facta, quando dicatur?*
71 *Post ratificationem dari debet Reo terminus ad se defendendum.*
72 *Reus confessus interrogari potest, quare delictum cõmiserit.*
73 *Interrogari etiam potest de alijs delictis, si sit suspitio, quod ipse commiserit.*
74 *Interrogatur quoque de socijs criminum.*
75 *Ratificatio qualiter fiat; & quando facta censeatur.*
76 *Casus, in quibus ratificatio non est necessaria.*
77 *Reus confessus ratificare renuens, iterum torquetur.*
78 *Tortura ter inferri potest Reo confesso ratificare nolenti, non amplius.*
79 *Torturæ repetitio, quando Reus negauit est arbitraria.*
80 *Tortura repetita solet esse magis lenis.*
81 *Arbitrium Iudicis regulatur à Iure in materia torturæ.*
82 *Repetitio torturæ non in omnibus casibus licita.*
Confessio indebitè torti est nulla.
83 *Torturæ inferendæ forma, qualis? cum Decreto.*
84 *Annotatio verborum, & actuum Rei torti qualiter formetur.*
85 *Depositionis Rei torti à tortura Decretum.*
86 *Torturæ finis forma.*
87 *Forma describendi actus Rei in tortura deficientis.*
88 *Forma adhibendi Medicos, dum tortus deficit in tortura.*
Medici relatio prædicto casu, qualiter formanda.
89 *Torturæ prosequutionis Decretum, si defectus torti fuit fictus.*
90 *Decretum desistendi à tortura pro tunc.*
91 *Ratificationis confessionis in tortura forma.*
92 *Torturæ pro vlteriori veritate forma, & decretum, cum protestatione.*
93 *Si tortus negauerit, etiam delictum iam confessum prius, quid agendum?*
94 *Idem ferè ordo seruatur in condemnatis in cõtumacia.*
95 *Si sic tortus fateatur aliqua delicta, ratificatio confessionis necessaria erit.*

1 ABsolutis omnibus dilationibus, & terminis concessis Reis per Iudicem, tam de Iure communi, quam de stylo Curiarum, & consuetudine locorum, de quibus dictum est in fine præcedentis sectionis, si ipsi Rei nihil, vel quid non releuans deduxerint in termino ad faciendum suas defensiones, & non obstante repulsa, ac alijs dilationibus, seù terminis de benignitate, & æquitate Iudicis ipsis concessis, adhuc suspiciones, & inditia ex processu contra eos resultantia, illæsa permanent; & probationes non sunt adeo claræ, & apertæ, vt per eas deueniri possit ad sententiam condemnatoriam, cum in criminalibus, *vt dixi sup. sect. 11. numer. 33.* Luce meridiana clariores esse debeant; Neque ad sententiam absolutoriam, quia vigent inditia, Necessariò ad finem eruendi veritatem, deueniendum est ad tormenta contra eosdem Reos; vt tradunt communiter DD. Scapp. *de iure non script. lib. 5. cap. 109. numer. 20.* Personal. *in tract. de indit. & tortur. num. 11.* & Alij. meritò in præsenti sectione agendum duxi de tortura Reis infligenda. Licet enim plura dentur genera tormentorum ad veritatem eruendam; quia tamen tortura tantum in Curiis ecclesiasticis frequens, & in vsu est, cum aliæ species tormentorum ad Iudices laicos pertineant, de ista tantum quædam necessaria, iuxta solitum examinabimus. Et Primò quid sit tortura. Secundò, An Clerici torqueri possint. Tertiò, A quo torquendi, num à laicis, vel ab aliis clericis. Quartò, Quot sint gradus tormenti torturæ. Quintò, An possit inferri tortura, non præcedentibus inditiis. Sextò, An à decreto de torquendo appellari possit. Septimò, quid agendum, dum Reus torquetur.

2 *Quoad primum*, notandum est, quod tortura nihil aliud est, quam inquisitio, & indagatio veritatis per tormentum corporis, & cordis dolorem, vt colligitur, *ex l. item apud labeonem. §. quæstionem. ff. de iniur. & l. 1. §. quæstionem. ff. ad sillanian. et l. 1. in fin. C. de iuram. calum.* Vel est cruciatus corporis ad eruendam veritatem repertus. Abb. *in cap. cum inter de reg. iur.* Marsil. *in rubr. ff. de quæst.* vbi latè. Gandin. *in tract. de malef. rubr. de quæst. in princ.* Grilland. *in tract. de torment. nu. 3.* Caball. *in Constit. March. lib. 4. cap. 24. litt. A. num. 1.* Sebast. Medic. *in tract. de diffinitionib. p. 2. fol. 182. nu. 2.* Ista autem tortura, quæ hodie est magis in vsu in iure dicitur quæstio, *vt in tit. Digestorum, & C. de quæstionib.* & fit per applicationem Rei inquisiti ad funem; Videlicet ducitur Reus ad locum torturæ, despoliatur vestibus, ponuntur manus post terga, magna cum diligentia, itaut partes superiores manuum simul iungantur; ligantur postea cum quadam subtili funicula in pulsibus, aptatis interim digitis simul; auriculari cum auriculari; anulari cum anulari; medio cum medio; Indice cum indice; & pollice cum pollice vtriusque manus, & ministri iustitiæ artis torquendi peritiam habentes ligant prędictos digitos diligẽtissimè, ne dãnum patiatur torquendus, accommodando tali modo, ut iuncturæ digitorum æqualiter ligatæ existant; postea ligatur in eodem loco, idest in ligatura pulsuũ cum corda grandiori, & sic eleuatur in acta per duos, tres, uel quatuor passus supra terram, pendendo totum corpus ex brachiis, ita retortis post terga in fune ligatis. Huiusmodi tortura dicitur regina tormentorum, & hodie est magis in vsu. Modus autem taliter torquendi inuentus fuit à iure Ciuili, ut testatur Bursat *cons. 201. nu. 203. vers. & si quispiam vol. 2.* & dicitur licitus, ut colligitur *ex l. nullus. C. ad leg. Iul. Maiest.* & à cõsuetudine approbatus, ut post Brun. *de indic.* testãtur Clar. *in Prac. crim. q. 64. vers. debet igitur Iudex* & Farinac. *q. 38. n. 61* Caualcan. *& brach. reg. p. 1. nu. 57.* & tortura appellatur communiter per DD. Regina

tormentorum: quamuis saeculares Iudices alijs tormentorum generibus vtantur; per quae multi Innocentes maximum ex illis dolorem sentientes, nec ferre valentes, confitentur crimina, de quibus interrogantur, quae numquam commiserunt; eligentes potius semel mori, quam illam continuatam ferè mortem per aliquot horas in doloribus acerbissimis permanentes sustinere. Ideo Christiani Iudices, ne tam inhumaniter in Reos saeuiant, sed recordentur, se esse baptismo insignitos, & lege Christi imbutos, quę in benignitate, & pietate firmata est, de quo aliàs supra alia occasione dix. In iure non reperitur aliud tormentum, quam istud, quod chorda infertur; *vt in l. nullus C. ad leg. Iul. maiest.* & aduertit Bonif. *in tit. quae deb. praeced. tort.* In hoc tormẽto obseruatum est, quod tortus maiorem dolorem sentit, quando chorda est subtilis, quã quando est grossa, vt dicit etiam Salicet. *in d. l. nullus*, & Par. de Put. *in tract. syndicat. verb. tortura. ał 3. vers. de repetitione.*

3 *Quoad secundum*, An scilicet Clerici torqueri possint, notandum erit, quod concluditur affirmatiuè per text. *in c. illi, qui. 5. q. 5.* vbi Glos. & DD. *& in c. fraternitatis 12. q. 2. & in cap. 1. 23. q. 5. & ibid.* Glos. & DD. praesertim Praeposit. *in d. capit. fraternitatis, & in summ. 45. dist. & cap. fin. 35. dist.* Abb. *in cap. post cessionẽ, & in capit. cum in contemplatione, per illos text. de regul. iur.* Felin. *in cap. veniens 2. col. fin. ver. nota. de testib. & in cap. vniuersitati. de sent. excomm.* vbi de communi testatur. Villalob. *in collect. commun. opin. litt. C. nu. 86.* Viuius *in lib. commun. opin. in uerb. Clerici non possunt*, Clar *li. 5. §. fin. Pract. cr. q. 64. vers. sed an clerici* Boss. *in tit. de indit. num. 35.* & Alij communiter.

Quod quidem procedit, vt nõ solum torqueri possint Clerici pro delicto ad veritatem fatendam, verũ etiam quando agitur de testimonio ferendo, vt habetur *in d. c. illi, qui 5. q. 5.* & ibi Glos. & Ego dixi sup. *sect. 5. num. 40.*

4 Secundò ampliatur, vt locum habeat, etiam in presbyteris, nam & ipsi torqueri possunt, sicut clerici in minoribus, vt de communi dicit Abb. *in d. ca. cum in contemplatione. post num. 6. de reg. iur.* Diaz. *in prima impress. suae Pract. crim. canon capit. 117. num. 1.* cum in alia impressione liber sit multum alteratus. Boss. *de indit. num. 103.* Par. de Put. *de syndicat. fol. 474. cap. 3. post n. 7.* Viuius *vbi sup.* & Alij. Neque obstat doctrina Bartoli *in l. ex libero. in princ. ff. de quaestion.* vbi tenet de Iure Canonico presbyteros torqueri non posse. Nam respondetur eius dictum procedere, vt torqueri nequeant a Iudicibus laicis, sed bene possunt torqueri à suo Iudice Ecclesiastico, vt communiter asseruńt DD. Capic. *dec. 142.* & ita seruatur in Practica. *vt dixi in d. sect. 5. n. 40.*

5 Est benè verum, quod Clerici non sunt adeò acriter torquendi, sicut laici; nam aliqua debet esse differentia inter illos, & in hoc etiam sunt priuilegiati, Abb. *in d. cap. cum in contemplatione. post nu. 6. de reg. iur.* quem sequitur Diaz. *in d. ca. 117. post numer. 5. praesertim n. 13* Praeposit. *in dict. cap. illi, qui. 5. q. 5.* vbi dicit non valere consuetudinem in contrarium; & idem dicit Archid. *ibid.* Viu. *loc. praecit.* Quod quidem intelligendum est, quantum ad tempus, non quoad modum, & qualitatem simplicis torturae, quae eadem est in clericis, ac in laicis. Dixi simplicis torturae, quia Iudices laici habent quosdam modos alterandi modum torquendi, puta fundendo aquam frigidam in dorso Rei pendentis in chorda; apponendo Arietẽ, vel pondera in pedibus eiusdem; scindendo carnes vngulis ferreis, & similibus, diabolicis potius inuẽtis, quam humanis. Haec tamen media ad eruendam veritatem non omnes Iudices indistinctè adhibere possunt, sed tantum supremi, & qui per speciale supremi Principis priuilegium, permissionem habẽt, vt est in Romana Curia Illustriss. D. Gubernator Vrbis: in Ciuitate Neapolis Magna Curia Vicariae, & similes. Neque in omnibus passim delictis, sed in quibusdam atrocioribus.

6 Vbi aduertendum est, quod modus torquendi habetur *in l. quaestionis modum. ff. de quaestion.* in qua Iudicis arbitrio remittitur, *& in l. de minore. §. tormẽta. ff. eod. tit.* & ideo dispositũ in illis seruari debet, etiam à Iudicibus Ecclesiasticis, cum contrarium non reperiatur cautũ specificè in Iure Canonico: vnde vt aliàs dixi, seruandum est Ius Ciuile, quando contrarium non est sacris Canonibus definitum. *cap. 1. & 2. capit. suscipitis, capit. si in adiutorium, & cap. quis autem. 10. dist.* Quapropter arbitrari debet quilibet Iudex, & diligenter perpẽdere grauitatem, vel leuitatem delicti: qualitatem indiciorum, an leuia, vel grauia, aut maxima sint: an plura, vel simpliciter vnicum; necnon statum personae torquendae, an sit iuuenis, vel senex: an sanus, vel infirmus; an fortis, & robustus, vel debilis, & delicatus: an sit maior, vel minor: & sic de reliquis: quia quilibet Iudex tenetur reum indemnem conseruare, vel ad illum absoluendum, vt innocentem, vel ad illum condemnandum, vt nocentem, *vt in dict. l. quaestionis modum habetur*; aliàs animam suam damnabit, vt ait Angel. *de malef. in verb. fama publica. q. 7.* Anan. *in d. ca. cum in contemplatione. de reg. iur.* Bal. *cons. 275. in fin. lib. 2.* Gandin. *in tract. de quaestion. et tort.* & Alii.

7 Hinc est, quod ne Iudices miseros inquisitos in tormento funis diù pati faciant, inoleuit praxis apud timoratae conscientię Viros, vt quando torturam inferunt, Horologium pulueris, (vulgò dictum *Ampulectam*) cum quartis distinctis, adhibeant, sed in loco, in quo per Reum videri non possit; vt cognoscant, & sciant tempus torturae: & quidam scribere faciũt in Actis per Notarium, quando incipit tormẽtũ, & erigitur Ampulletta: & similiter quando finem torturę imponunt. Cartar. *de interrog. reis. lib. 4. cap. 1. n. 13.* Bernardin. *in schol. ad Ambros. de mod. form. proc. inform. lib. 4. c. 3. num. 6.* Cumian. *in pract. syndicat. cap. 1. num. 23.* Maur. Burg. *in tract. de mod. proced. ex abrupt. q. 42. num. 21.* Caualcan. *de brach. reg. p. 3. num. 60.* quia non est ampliùs torquendus reus, nisi per horam de cõsuetudine omnium ferè tribunalium, & rarò infertur per duas, vel tres horas à Iudicibus laicis, nisi in atrocioribus criminibus: alias tenerentur in syndicatu, & si excedendo modum, & tempus torturae, tortus moriatus in tortura, aut paulò post, puniretur, vt homicida. secũdũ Cyn. *in l. 3. C. de adulter.* sequitur Angel. *d. tract. de malef. in verb. fama publica. col. antepen. q. 8.*

8 *Quoad tertium* scilicet à quo torquendi sint clerici, num ab aliis clericis, vel à laicis, notandum est, quod torqueri possunt per laicos, vt ministros Praelatorum Ecclesiasticorum. Pręposit. & Cardinal. *in d. ca. illi, qui. 5. q. 5.* Abb. *in cap. vt famae. num. 8. de sent. excõm.* quem refert Diaz. *in pract. praecit. crim. canon. d. cap. 117. num. 6.* Simancas *de haeretic. cap. 63. num. 29.* Quidquid in contrarium asserant Anton. & Ancharan. *in d. capit. vt famae. de sent. excomm.* & Rip. *in capitol. decernimus numer. 39. de iudic.* vbi dicit communem DD. sententiam esse, quod non possint Iudices, & ministri laici clericos torquere, etiam de mandato Episcopi proprii: nam si huiusmodi sententia procederet, nũquam clerici in casibus, in quibus de iure torquendi sunt, torquerentur, quia Clerici non exercent artem ministri iustitiae, quae est ignominiosa, vt omnibus liquet, & sic impuniti remanerent de delictis commissis; vnde malè etiam in hoc loquutus fuit Abb,

in d.

in d.cap.vt famæ. quod sit mala obseruantia, vt clerici per laicos torqueantur. Quia aliàs sequeretur absurdum prædictum, quod numquam torquerentur, sed melius locutus est Præpos.*in d.ca.Illi qui* quod scilicet talis obseruantia, & consuetudo sit satis bona, æqua, & Iuri consona, quia aliter veritas quorundam delictorum nullo pacto inueniri posset; sequitur Folleř.*in Tract.crim.canon.cap.31.num.11.* vbi ait, hoc esse verum; etiam quoad Deum in foro conscientiæ; & sic non peccare Iudices Ecclesiasticos, qui clericos torqueri faciunt per ministros laicos, vt quidam malè fortasse putant.

9 Quod probari potest ex Sacra Scriptura *Exod.* 33. vbi Deus præcepit Moysi, vt puniret Populum Iudæorum, qui adorauerat vitulum aureum in deserto, & Moyses præcepit filijs Leui, vt iniuriam Dei vindicarent, dicens; *Hac dicit Dominus Deus Israel, ponat vir gladium super femur suum, ite, & redite de porta vsque ad portā per medium castrorum, & occidat vnusquisque fratrem, et amicum, & proximum suum. Feceruntque filij Leui, iuxta sermonem Moysi, occideruntque die illa quasi trigiuta tria millia hominum, &c.* vnde apparet, quod licet Deus, vel Moyses per se potuisset occidere, tamen vti voluit ministerio filiorū Leui, quia quānis punitio Populorū in Terris resideat penes Ecclesiæ Prælatos, eorumq; personas; possunt nihilominus per Laicos talem potestatem exercere.

10 Neque per hoc peccarent, sicut non peccauit Moyses; neque peccarent Laici, sicut non peccarūt filij Leui, quibus dictum fuit à Moyse; *Consecrastis manus vestras hodie Domino, vnusquisque in filio, & in fratre suo, vt detur vobis benedictio.* Et ratio est, quia tunc Laici opus illud faciunt, nō ex seipsis, ac propria voluntate, sed tāquā ministri, & de mandato proprij Prælati; alias inciderent in excommunicationem Canonis *si quis suadente diabolo* 17. q. 4. quā quidem certum est non incurrere.

Probatur etiam ex Diu. Dionys.*de cœlest. Hierarch. c.12.* ex Diu. August. *li.1.de ciuit.Dei.*& ex Diu.Thom. *in 2.2.q.64. art.3.* vbi asserunt, non licere priuatæ personæ hominem occidere, & proinde peccare, si occidat tamquam ex se: secus tamen si faciat de mandato superioris talem potestatem habentis; quia tunc licet talis occideret, materialiter tantum se haberet, & superior occisionem iubens, occidere dicitur. Et quibus firma remanet conclusio, quod possit Prælatus Ecclesiasticus suos Clericos subditos per ministros Laicos punire; vt patet, tum de Iure Diuino, & positiuo Ecclesiastico, tum etiam ex communi obseruātia, & consuetudine omnium Curiarum. (Et si pauca hæc cuidam amico N. hanc communem veritatem neganti non satisfaciant, plura subiungam in Apologia, quam ad partes pro defensione prædictæ meæ sententiæ breui, Deo dante, in lucem proferam. Nunc autem ad alia progrediamur, quamuis in hoc aliquantisper moram traxerimus occasione prædicta, quia dum hæc scriberem, talis controuersia mihi accidit cum quodam causidico valde familiariter coniuncto: qui cum illius dictis, sine rationibus assertis morem gerere renuissem, antiquam amicitiam rumpere non etubuit, quamuis rationes humaniter, & modestè illi insinuare conarer, & eius obiectis placidè, ac debito respectu responderem.)

11 *Quoad quartum*, nimitū quot sint gradus tormenti torturæ? notandum erit, illos esse quinque; Quorum Primus est, territio, & minæ de torquendo: Secundus est, conductio ad locum tormentorū; Tertius spoliatio, & ligatio; Quartus eleuatio in equuleo. Quintus est, quassatio, seu ictus, secundum quosdam DD. qui sic aserūt ex traditis per Bald. *in Liter-*

Prax. Vicar. Caroli Pellegr. Par. IV.

positas circa fin.C.de transact. Marsil.*in l.1. numer.15. ff. de quæstion.& in pract.crim.§.expedita num.2.* Alij verò aliter distribuunt gradus prædictos, quamuis etiam quinque asserāt esse, vt facit Paul.Grillā *in tr.de quæst. & tort.q.4.* vbi plenè vid.Guaz.*def.30.c.5.*

Quorum *Primus*, est terror ille, quem Iudex infert reo, dum minatur illi torturam, & de facto ducit ad locum tormenti, & ligari facit illum: & ille primus gradus inferri potest, etiam personis, quæ de Iure torqueri non possunt, vt tradit Grillan.*ibid.* præcedētibus tamen inditijs. Guaz.*ibid.*

Secundus torturæ gradus est, secundum eumdem, si Reus, vt supra, chordæ ligatus eleuatur aliquantulū supra terrā, & breuissimo, ac momentaneo temporis spatio, puta quantum diceretur; *Aue Maria, &c.* sic suspensus teneretur. Qui quidem gradus, quia secūdum Grillan. *vbi supra*, dicitur verè tortura, numquā est inferendus, nisi præcedentibus inditijs: quamuis Baldus in *l.2. C. quor. appellat.* dicat istum secundum gradum non esse verè torturam. 11

Tertius gradus est, quando Reus suspensus detinetur in tortura per spatium temporis; *Miserere*, idest per quantum temporis recitareur semel miserere, vel aliquando plus, dummodo non detur quassatio, seu ictus, vel impulsus chordæ. Et ad istum gradum deueniri potest per Iudicem quotiescumque Reus est multum de crimine suspectus, & indicia contra ipsum sunt plenè probata, delictum verò non est de atrocioribus. Grillan.*ibid.* sequitur Foller. *in Tract. crim. for. secul.prima parte secūda partis ver.Rei indur.torq. n.17.*

Quartus est, quando Reus in tortura eleuatus, detineretur sic suspensus per quartam partem vnius horæ, vel per tertiam, aut mediam, aut per integram horam, iuxta criminis grauitatem, Indiciorum sufficientiam, & Rei suspicionem. Et in hoc gradu aliquādo per Iudices Laicos in delictis atrocibus, & vrgentibus inditijs, adhiberi solent vnus, aut duo ictus, seu tractus chordæ.

Quintus torturæ gradus est, quando post aliquod temporis spatium, in quo Reus suspensus permansit, & post aliquos tractus, seu ictus chordæ, adhuc persistit in negatiua; & appenduntur pedibus ipsius pondera quædam. Qui quidem gradus non solet adhiberi, nisi à Iudicibus Secularibus, & neque ab omnibus, sed tantum à supremis, & neque semper, sed valde rarò, & neque in omnibus criminibus, sed in atrocioribus tantum, prout in crimine hæresis, læsæ maiestatis, proditionis Patriæ, & similium. In nullo tamen casu licet hoc torturę gradu vti Iudici Ecclesiastico, à quo abesse omnino debet, non solum rigor istius tormenti; verum etiam omne aliud, & quodcumque genus noui tormenti, & suspitio crudelitatis.

Sunt autem qui asserant, torturę gradus esse tantū tres, vt facit Clar.*vbi sup.q.64. vers.nunc de gradib. circ. fin.ibi et audiui.* Quorum Primus est territio, seu timor incussus, seu minę de torquendo: conductio ad locum tormentorum, spoliatio, & ligatura ad chordam. Secundus est eleuatio ipsius Rei in altum, & illum interrogando, & in tormentis tenendo sic eleuatum per aliquod temporis spatium. Tertius est, illius torturā cum quassationibus seu ictibus funis, etiam si sit vnicus tantum. Qui tamen gradus omnes in idem ferè coincidunt, quamuis diuersimodè describantur, & enumerentur.

12 *Quoad quintū*, à scilicet inferri possit tortura nō præcedētib. indicijs, notādū est, quod non licet Iudici Reū aliquem torquere, antequam illi legitimè constet per probationes in processu, quod adsint contra eū legitima indicia *l.1.* & ibi Gloss.*ff.de quæstion.* cū nō sit à tortura incipiendum, vt ait Zasius *in consil.* 19.

Vu 3 *num.*

num. 31. *in fin. lib.* 1. alias si Iudex torqueret aliquem, sine inditiis, & esset Saecularis, teneretur in syndicatu, Clar. *in* §. *fin. d. q.* 64. *vers. dixi etiam*, vbi subdit, quod etiam si post illatam torturam superuenirent legitima inditia, non legitimaretur tortura illata, sine inditijs praecedentibus, & idem dicit Brun. *de indit. & tort. fol.* 73. *n.* 5. & Alij inferius citandi *in* 14. *requisito*.

13 Neque sufficientia essent quaelibet inditia, nisi essent legitimè probata; Vnde si quodlibet indicium non probetur, saltem per duos testes legitimè examinatos, certè non diceretur legitimum. Io. de Amicis *cons.* 127. *nu.* 10. vbi de communi testatur; quod ante eum dixerat Glos. *in l. fin. ver. vel indicijs C. famil. herciscund.* vide Alios apud Clar. *q.* 21. *per tot.* Imò neque sufficerent inditia legitimè probata, nisi etiam copulatiuè essent sufficientia ad torturam inferēdam; ad quod aduertere multum debēt Iudices; alias grauissimè peccarent, & si essent Laici tenerentur in syndicatu Clar. *d. q.* 64. *vers. dixi quoque*, Gramm. *vot.* 32. *n.* 9. Vnum tamen inditium coadiuuatum sufficeret. DD. communiter, quos citat Clar. *d. q.* 64. *vers. sed quaero*.

14 Tortura enim est iustè inferenda, alias nullo modo inferri debet, & si aliter faceret Iudex Secularis, & iniustè aliquem torqueret, secundum Ius ciuile, esset capite puniendus, vt ait Marsil. *in l. quaestionis modum num.* 73. *ff. de quaest.* vbi de communi *& in l.* 1. §. *praeterea num.* 7. *in fin. ff. ad leg. Corn. de sicar. in Pract. crim.* §. *expedita num.* 87. *in fin.* Boss. *in tit. de tortur. num.* 31. Apostill. *ad Riminald. cons.* 6. *num.* 18. & ad Crot. *de testib. num.* 96. *in fin. verb. modica*. Hodiè tamen haec poena capitalis Iudicis iniustè torquentis, quando tortus mortuus non fuerit in tortura, est arbitraria Clar. *d. q.* 64. *vers. antequam tamen*. Et in Regno Neapolitano punitur carceris biennalis poena, & publicationis tertiae partis bonorum Iudex iniustè aliquem torquens, vt notat Grammat. *consil.* 15. *in fin.*

15 Vt autem tortura iusta sit, ad effectum, vt ritè, & rectè infligi possit, & legitima dicatur, plura requisita habere debet. Quorum.

Primum est, vt Iudex consideret, an delictum sit tale, pro quo Reus de Iure possit tormentis subijci, nam vbi delictum non esset puniendum poena corporali, sed tantum pecuniaria, vel alia corporis non afflictiua, non posset ad torturam deueniri; *DD. cit.*

16 *Secundum requisitum* est, vt consideret, an delictum sit plenè probatum, vel semiplenè: quia si de delicto constet plenè in processu, non potest torturam inferre, vt tenent communiter DD. & notat Marsil. *in l.* 1. *in princ. num.* 7. *ff. de quaest. & in pract. crim.* §. *nunc videndum nu.* 25. *& cons.* 51. *n.* 52. Iodoc. *in sua pract. crim. ca.* 35. *n.* 3. Et Ratio est, quia tortura est remedium subsidiarium ad eruendam veritatem, quando alias haberi nequit, sed quando iam plenariè constat de delicto, non est ad torturam deueniendum; quae fuit inuenta in subsidium Bart. *in l. edictum. ff. de quaest.* Angel. *de malefic. in verb. fama publica col.* 18. *in fin. & in l. fin. n.* 4. *in fin. C. de quaestion.* Foller. *in pract. crim. for. secul. prima parte secundae partis verb. Rei indur. torq. num.* 8. Clar. *d. q.* 64. *vers. debet etiam*, Boer. *decis.* 163. *num.* 1. & Alij communiter. Vnde Iudices torquendo Reos, quando plenè constaret de delicto, grauiter peccarent, & tenerentur in syndicatu. Bald. *in l. milites C. de quaest.* Didac. *practicar. quaest. q.* 23. *fol.* 166. *col.* 3. Conrad. *in Practic. fol.* 288. *n.* 2. Marant. *in spec. aur. p.* 6. *act.* 14. *nu.* 11.

17 Est benè verum, quod vbi constaret de delicto, possent Iudices Reos torquere, non ad probationem delicti, ne daretur occasio appellandi ab iniusto decreto de torquendo, quod facere possent, vt dicit Bald. *in l.* 1. *numer.* 9. *C. de iureiur. propt. calumn. & in l. obseruare* 2. vbi etiam Cyn. *C. quor. appellat. non recip.* Sed solum ad manifestandum complices, & socios delicti. Innoc. *in cap.* 1. *de constit.* Marsil. *in l.* 1. *in ff. de quaest.* & est communis opinio DD. vt dicit Grammat. *vot.* 1. *nu.* 3. *& cons.* 1. *nu.* 3. Boer. *decis.* 10. *p.* 1. Foller. & Clar. *loc. citat.* & latè Afflict. *in constit. Regni si damna clandestina*.

18 Nota tamen hic, quod quando Iudices torquent reos ad effectum praedictum, vt confiteantur socios, & complices delicti, vel super aliis delictis, de quibus indiciati existunt, prius protestari debent, quod illos torquent sine praeiudicio confessi, vel conuicti criminis, vel condemnationis (si in cōtumaciam, vel alias condemnati fuerint,) alioquin si interrogarētur super crimine ipso, de quo confessi, vel conuicti essent, sine tali protestatione, & in tortura negarent, & in negatiua persisterent, condemnari amplius non possent; sed absoluendi, quia iam inditia, & probationes contra eos existentes, purgatae remanserunt. Alberic. *in rubr. C. de quaest. post nu.* 9. vbi dicit, quod fatuus esset Iudex, qui torqueret aliquem, quando delictum probatum esset, super sociis, & complicibus, sine praedicta protestatione. Et est communis sententia vt dicit Caepoll. *cons.* 32. *col. pen. vers. nec. potest dici*, Gomes. *cap.* 13. *delictor. post. num.* 20. *vers. & in tantum* Bos. *in tit. de sent. n.* 70.

19 *Tertium* est, vt veritas facti aliundè haberi non possit, quam per torturam, vt iam pluries dictum est, cum tortura sit remedium subsidiarium. Marsil. *de quaestion. in princ. num.* 10. Bos. *de indic. num.* 29. Clar. *q.* 64. *d. vers.* 5. vbi de communi testatur. Boer. *decis.* 163. *num.* 1. Vulpell. *respons.* 4. *nu.* 13. Personal. *in tract. de indic. & tortur. nu.* 1. vbi dicit, Iudicem debere exprimere in decreto de torquendo, quod veritas aliter haberi nequit, alias Iudex Laicus teneretur in syndicatu: Quod prius dixerat Marsil. *loc. cit.* Card. Tusch. *in litt. T. conclus.* 326. *num* 8. Costa *de subsidiar. remedijs rem.* 26. *num.* 3. latè Maur. Burg. *de mod. proced. ex abrupt. q.* 4. *n.* 27. si enim adessent testes deponentes delictum de visu, inferri non debet tortura. Gramm. *consil.* 12. *n.* 22. Gomez. *de delict. cap.* 13. *in princ.* Farinac. *de ind. & tort. q.* 38. *nu.* 4. vbi Alios cumulat. Ceuall. *in tr. commun. contra comm. q.* 365. Caualcan. *de brach. reg. p.* 3. *nu.* 116. Decian. *vol.* 3. *respons.* 115. *nu.* 1. vbi etiam ait, quod neque torqueri debet, si confessus fuerit, latè Baiard. *ad Clar. d. q.* 64. & Alii, apud Illos. vel conuictus. Caualc. *vbi sup. n.* 10. *cum seqq.*

20 *Quartum requisitum* est, vt prius cōstet de corpore delicti commissi; alias deueniri non potest ad torturam, vt in superioribus dictum est. Brun. *de indic. & tortur. fol.* 57. *n.* 11. *in fin.* Clar. *q.* 4. *& q.* 55. *vers. potest etiam*, & latè prosequitur Personal. *in d. trac. de indic. & tortur. nu.* 11. Ant. Gabr. *conclus.* 17. *nu.* 1. Mar. Antonin. *variar. resol. lib.* 3. *resol.* 44. *nu.* 4. Farinac. *d. q.* 38. *n.* 2. Caualcan. *d. p.* 3. *n.* 10. Ant. de Nigr. *sup. constit. Regni c.* 146. *num.* 50.

21 *Quintum* est, vt persona torquenda non sit ex priuilegiaris, quae torqueri nequeunt, nam si sit talis, torqueri minimè potest, etiam praecedentibus indicijs legitimis. Tosch. *d. litt. T. conclus.* 326. *n.* 12. Farinac. *d. q.* 38. *n.* 5. vbi Alios allegat; Personae autem quae torqueri non possunt plures sunt, de quibus Clar. *d. q.* 64. *vers. vbi subsint cum seqq.* & Nos dicemus inferius *n.* 38.

22 *Sextum requisitum* est, vt praecedant legitima indicia ad torquendum *l.* 1. *in princ. ff. de quaestion.* Marsil. *singul.* 17. Clar. *d. q.* 64. *vers. dixi etiam*, *& vers. dixi quoque*, *& vtrobique* Baiard. *latè* Menoch. *de arbitr. lib.* 1. *q.* 84. *num.* 1. *& de arbitr. lib.* 2. *cas.* 270. *num.* 3. Bursat. *consil.* 144. *num.* 6. *vol.* 2. Farinac. *d. q.* 38. *num.* 1. Petr. Pella *in tract. de tortur. q.* 3. *num.* 5. Honded. *consil.* 102. *num.* 7. *& consil.* 107. *numer.* 23. *lib.* 1. *& consil.* 88. *numer.* 83.

& con-

& consil.98. numer.8. vol.2. vbi de communi testatur, & firmat procedere in quocumque crimine, vt sine legitimis indicijs præcedentibus nemo torqueri possit. & Anton.de Nigr.*d.cap.146.n.53.* idem dicit in crimine læsæ maiestatis.*& in c.147.n.15.* Caualcan.*de brach. reg.p.3.præcit.n.74.& 117.* Quinimò indicia esse debet talia, quod sola confessio delinquẽtis deesse videatur; vnde non sufficiunt quælibet indicia, *vt dictum est sup. n.13.per d.l.1.vers.vt sola confessio.ff. de quæst.* Bald.*cons. 469.n.6.vol.1.* Sed concludentia, & ad delictum tantum inferentia. Menoch.*loc.præcit.* Farinat.*consil.37.n.22.& 21.& cons.56.n.14.* Mazzol.*cons.87.nu.89.vers.ad oppositionem.* Quod inductum fuit, ne Iudices, tã facilè torturam inferant, quia de salute hominis agitur, & sic cautè procedendum erit, vt aduertit Farinac.*in d.q.37. n.4.* & Bertaz.*consil.3.vol.1.* Vnde sicut ad condemnandum requiruntur probationes luce meridiana clariores, ita ad torturam in genere suo requiruntur indicia luce meridiana clariora, vt sint apta ad plenè persuadendum. Brunor. à Sol.*in suo vnic.cons.crim. num.1361* Personal.*de indic.num.53. vers.hoc tamen intelligat.* Farinac. *d. q. 37. num.5.* Quæ conclusio adeò vera est, vt neque Princeps mandare possit, vt aliquis torqueatur absque legitimis indicijs; & si hoc mandaret, Iudex nõ teneretur obedire, alias puniri deberet in Syndicatu. Gramm.*cons.45.nu.35.& vot.32.num.2.& sup.constit. Regni tit.de pugnis sublatis num.19.* Clar.*q.64.dixi quoq;* Farinat.*d.q.37.num.74.*

23 *Septimum requisitum* est, vt antequam Reus torqueatur, detur illi copia indiciorum, & processus, facta prius publicatione, & dato termino ad se defendendum, & præcedentibus omnibus alijs, de quibus supra. Boss.*de indic. & considerat.ante tortur.nu.74.& 75.* Clar.*q.49.in princ.cũ versic.seq.* vbi Baiard.*n.3.& seqq.* Decian.*cons.8.n.102.lib.1.* Io.Ant. de Nigr.*sup.ca.Regni 146.nu.46.* latè Farinat.*cons.103.per tot.& q.38.num.8. & q.39.num.12.* Scanarol.*de visit.carcerat.lib.2.c.3.§.6. num.8.*

Et ita seruatur in Vrbe per Bullam Pauli III.58. vbi reuocata fuit Bulla Leonis X. in qua dabatur amplã facultas Domino Gubernatori Vrbis circa hoc, & per Bullam Pij IV.85. neque valet consuetudo in contrarium.

Fallit tamen conclusio, quando quis repertus fuit in flagranti crimine, cui non datur copia indiciorum, & processus, ob notorietatem criminis, quia in notorijs ordo est ordinem non seruare. Bald.*cons.31.num.6. vol.2.* Grammatic.*decis.36.* Caualcan.*de brach.Reg.p.3. nu.4 & p.4.nu.124.* Cæphal.*cons.47. num.17.* Quinimò non solum danda est Reo copia indiciorum ante torturam, verum etiam post illam sed ante sententiam, *iuxta l.desertorem §.ad diem.ff.de re milit.* Chartar. *de interrogat.Reor.lib.4.cap.155.* & ita in practica seruari testatur Farinac.*d.q.39.nu.32.* & Scanarol. *vbi sup.li.2. cap.5.§.10.n.2.* Et ratio est, quia Reus confessus potest multas exceptiones opponere aduersus propriam cõfessionem, vt fusè demonui supra *sect.10. n.21.& 22.*

24 *Octauum requisitum* est, vt indicia Fisci contra Reum, quamuis vrgentia, concludentia, & ad torturã sufficientia, non fuerint eneruata, ac elisa per alia indicia defensiua eiusdem inquisiti. Farinac. *d. q. 38. num.110.& seqq.* quem allegat. Guaz.*def.30.cap.4.num. 23.* vbi aduertit Aduocatum pro Reo, vt opponat, quod inditia Fisci faciunt pro reo, & sic euitabit torturam, donec discutiantur. post Grammat.*vot.3.num. 20.* Roland.*cons.7.num.38.lib.1.* Rim.Iun.*cons.704.num. 37.lib.6.* Honded *cons 93.nu.83.lib.2.* & Marsil.*singular. 22.vers.teneas tamen menti,* vbi dicit, quod si Reus habere poterit fidem vulnerati, quod ipse non fuit ab eo vulneratus, sed ab alio, torqueri minimè debet.

25 *Nonum requisitum* est, vt lis contestata sit cum ipso inquisito torquendo. Bart. *in l.si qui reus.ff.de public. iudic.* Cæpoll.*consil.31. num.16.* vbi de communi. Pella *in d.tract.de tortur.q.3.nu.12.* Maur. Burg. *de mod. proced.ex abrupt.q.100.nu.104.in fin.* Imò requiritur, vt nomen Rei receptum sit inter Reos. Bart.*cons.41.num. 8.* Marsil.*in pract.crim.§.nunc videndum nu.28.& in tit. de quæst.num.14.* Grammat. *cons.36. num.4.* Guazz. *vbi sup.num. 14. vers.necnon requiritur.* Quomodo autem fiat litis contestatio in criminalibus; & quando dicatur nomen Rei receptum inter Reos, dictum fuit in superioribus.

26 *Decimum requisitum* est, quod Accusator, vel Fiscus instet apud Iudicem, vt Reus torqueatur. Marsil.*in d.§.nunc. videndum num.2.& nu.25.* vbi ait, quod teneatur iurare, se non habere alias probationes. Sed contrarium seruatur de consuetudine totius Italiæ, in qua Rei torquentur absq; tali instantia Accusatoris. Card.Tusch.*conclus.326.n.13.* Gomez.*de delict. cap.13. n.22.* Clar.*q.64.vers.vbi nihil.* de Nigr.*d.cap.146.nu.55.* Burgos *de mod.proced.ex abrupt.q.42.num.24.*

27 *Vndecimum requisitum* est, vt Reus non petierit, quod Accusator iuret de calumnia, nam tunc inferri non potest tortura, nisi prius præstito dicto iuramento. Vital.*de malefic.rubr.quid sit accusatio n.9* Secus si huiusmodi iuratum calumniæ petitum non fuerit, cum tacitè remitti possit, vt suo loco diximus. Bald. *cons.102.num.20.vol.4.* Corn.*cons.142.nu.9. vol.3.* Bursat.*cons.106. num.15.* vbi de communi.

28 *Duodecimum requisitum*, est vt Iudex habeat merum imperium, alias si esset inferior, & aliquem torqueret, teneretur actione iniuriarũ, & puniri posset de priuato carcere. Brun.*de indic.p.2.q.7.n.3.* Follet. *in præcit.pract.crim.for.sec.3.p.3. partis verb.& si confitebuntur n.79.* quia potestas torquendi est meri imperij.*l.defensores C.de defensor.ciuit.* Farinac.*q.38.nu.106.* Io.Ant.de Nigr.*sup.præcit.cap.Regni 146.nu.30.* Caualcan.*de brach.Reg.p.2.nu.1.& p.3.n.137.* Vnde inferunt, quod locum tenens alicuius Potestatis, vel simplex Assessor Iudicis pedanei minoris torquendi facultatem non habent. Marsil.*in l.pen.n.9.ff.de quæst.*

29 *Decimum tertium requisitum* est, vt Iudex interloquatur, quod Reus torqueatur post factã processus publicationẽ, & causę discussionẽ cũ Aduocatis Rei. Gomez *de delict.ca.13.n.21.in fin.* & fusius *nu.23.* Card. Tusch.*litt.T.concl.326.n.2.* Rim.Iun.*cons.289.n.6.vol.3.* Nõ requireretur autem tale decretum, si Iudex haberet facultatem procedendi ex abrupto. Maur. Burg.*de mod.proc.ex abrupt.q.100.n.102.* vbi refert octo priuilegia talis facultatis. De Nigr.*d.cap.146. n.57.* Quare si quis torqueretur nullo præcedẽte Iudicis decreto, tortura diceretur nulliter, & indebitè illata, & cõsequẽter puniri posset Iudex; & multò magis diceretur indebitè, illata quando inflicta esset contra formam decreti ipsius Iudicis. Farinac.*cons.24.nu.19.* De quo decreto inferendæ torturæ habebis formã inferiùs *in praxi formãdi proces.* in quo fit epilogus indiciorum, & ipsa in vnum recolliguntur; quamuis in processu dispersa inueniantur, succinctè tamen, ac hortando reum ad veritatem fatendam quia ob tot indicia contra ipsum existentia, illam negare amplius non potest, vt obseruat Farinac.*præcit.q.38.nu.8.* & Alij.

30 *Decimumquartum* est, vt tortura non inferatur in diebus feriatis in honorem Dei, & Sanctorum, sed in diebus iuridicis. nisi ageretur de grauibus delictis, non de leuibus. Clar. *quæst. 64. vers. quæro an tortura in princ.* Villagut.*in pr.crim.lib.8.cap.6.concl.1. in princ.* vbi latè, & Farinac. *d.q.38. n.107.& seqq.* Et ita obseruant Iudices Deum timentes. Vnde malè, & perperam agerent, qui secus facerent.

31 *Decimum-*

31 *Decimumquintum* est, vt antequam inferatur tortura, audiantur Procuratores, & Aduocati Rei, & benè discutiatur an ipse Reus torqueri debeat, vel nõ. Clar. *d. q. 64. vers. quæro nunc*, vbi Baiard. *nu.* 104. ait ita seruari in Regno Neapolitano. Sed hodie male obseruatur à Iudicibus, qui torturam inferunt, sine tot solemnitatibus quamuis per multos Alios Iudices audiantur Aduocati, sed actui torturæ non interueniunt, & ita seruari Mediolani testatur Clarus *vbi sup. cir. fin.* & in statu Ecclesiastico similiter Baiard. *ibid. num.* 305. Tusch. *litt. T. conclus. 326. num.* 18. & etiam io Vrbe sic seruari refert Caualcan. *de brach. reg. in fragmentis fragm.* 66. quando agitur de persona insigni. Idem firmat Guaz. *d. def. 30. cap. 4 nu. 27. circ. med.* vbi etiam dicit, quod de Iure neq; Procurator Fiscalis interuenire deberet torturæ, sed de consuetudine seruatur vt interueniat, ad tollendas eius exclamationes. Baiard. *nu.* 101.

32 *Decimumsextum requisitum* est, vt tortura non inferatur ad propalandum corpus delicti, quod constare prius debet, vt dictum est supra *in quarto requisito num.* 20. Sed ad sciendum Authores, & Reos delicti: Necnon in casibus, in quibus confessio consonare possit in delictum. Rim. Iun. *cons. 683. n. 25. vol. 6.* Sim. de Pret. *cons. 50. n. 8. & 9.*

33 *Decimum septimum* est, vt si Reùs torquendus sit minor 25. annis. Iudex det illi curatorem, aliàs eum torquere non posset, Angel. *de malefic. in verb. cõparent dicti inquisiti. vers. necnon sit bene cautus*, Marsil. *in pract. crim. d. §. nunc videndum nu. 31. & cons. 31. num. 19. & de quæstion. num.* 17. Io. Anton. de Nigr. *sup. d. cap. Regni 146. num.* 54. vbi limitat, nisi iurasset non venire contra processum. Battandier *in pract. crim. reg. 5. in princ.* Et si minor tortus sine constitutione Curatoris fateretur delictum, eius confessio esset nulla. *l. clarum.* & ibi DD. communiter *C. de authorit. præstan.* August. ad Angel. *de malefic. in verb. confitetur totum. numer.* 13. Grammat. *cons. 52. numer. 16.* Clar. *q. 50. vers. 1. in princ.* vbi Giach *in 1. addit. in princ.* limitat, si ageretur contra absentem contumacem. Est bene verum, quod hodie aliter seruatur de consuetudine generali, dummodo Reus sit maior 14 annis, vt post Bald. *in l. 1. num. 59. C. de confess.* tradunt Pract. Papiens. *in form. inquisition. verb. contra, & aduersus. num. 2.* Boss. *de confess. num.* 69. & Clar. *vbi supra.*

34 *Decimum octauum requisitum* est, vt Reus torquendus sit sanus, & integer corpore, non aliquo mẽbro debilitatus, aliàs si torqueretur, & confiteretur, eius confessio esset nulla, & nihil illi noceret. Laderch. *cons. 183. numer.* 1. Idem dicendum si morbo gallico laboret, vel aliquod vulnus in pectore passus sit; aut difficultatem respirandi, aut malum Erniæ, vel rupturam aut aliud simile malum habeat. Cartar. *de interrog. reor. lib. 4. cap. 1. nu. 112. in fin.* Farinac. *d. q. 38. num. 22. in fin.* latè Cauale. *de brach. reg. p. 3. n.* 141. vbi tradit, quomodo se gerere debeat Iudex in similibus casibus; nimirum quod adhibere tenetur Medicos, & Peritos, & iuxta illorum consilium in actis redactum procedere.

35 *Decimum nonum requisitum est*, vt nõ inferatur tortura, nisi post nouem, vel decem saltè horas, postquam Reus comederit, & non ante. Marsil. *in l. 1. in princip. num. 81. ff. de quæstion.* vbi rationem reddit Cartar. *de interrog. Reis d. lib. 4. cap. 1. nu.* 74. Clar. *q. 64. vers. decreta tortura* Card. Tusch. *in litt. T. d. conclus. 326. nu.* 17. Peguer. *in pract. crim. cap. 12. §. 11. num.* 1. Burgol. *de mod. proced. ex abrupt. d. q. 100. num.* 152. Farinac. *q. 39. num.* 32. vbi tenet sufficere horas octo, in quibus fit digestio cibi. Nouell. verò *in tract. ad defens. cap. 3. nu.* 20. dicit sufficere quinque, vel sex horas. Et Ambrosin. *lib. 5. cap. 1. num.* 39. tenet sufficere septem horas. Sed prima sententia Marsilij est magis tuta, quia alias si reo, dum torquetur, euenirent defectus, seù accidentia, tenebitur Iudex sæcularis in syndicatu; & Alij apud Superiores. Bald. *cons. 241. num. 8. vol.* 2.

36 *Vigesimum requisitum* est, vt non omnes Rei æqualiter torqueantur; nam Alij leuiùs; Alij verò grauius sunt torquendi, quamuis legitima præcedant indicia, etiam si simul deliquerint, attentis circumstantijs delicti, indiciorum, & qualitate Personarum. Menoch. *de arbitrar. lib. 2. cas. 271. per tot.* vbi latè Clar. *d. q. 64. vers. nunc de gradibus.* Decian *respons. 93. num.* 136. Cartar. *de inter. Reis d. lib. 4. cap. 1. nu. 122. in fin.* Farinac. *d. q. 38 nu.* 23. De Nigr. *sup. cap. Regni cap. frequens tit. de test. publi. n. 38. cir. fin.* Vnde Iudex cõsiderare debet per inspectionẽ ipsorum, an torquẽdus sit nobilis, vel ignobilis; sanus, vel infirmus; robustus, vel debilis; fortis, vel delicatus; senex, an iuuenis, & huiusmodi.

37 *Vltimum requisitum* respicit Clericos torquẽdos. Ipsi enim torqueri non possunt, nisi, vltra supra enumerata, quę locum habent in quolibet torquendo, præcedat infamia delicti. Farinac. *consil. 38. numer. 16. in princ.* latè Granut. *theorem. 15. per tot.* & Alij apud illos.

38 Notandum est insuper, quod Iudex scire debet, quæ personæ torqueri nequeant, cum in iure plures sint, quæ torqueri non possunt. Et Primò Doctores torqueri minime valent, vt de communi tradit Carer. *in Pract. crim. fol. 145. num. 180. in fin. vers. excipiuntur*, Boss. *in tit. de indic. num.* 111. Par. de Put. *in tr. de syndicat. fol. 238. num. 9. in fin.* Iacob. de Beluil. *in pract. crim. de quæstion. n.* 17. quidquid in contrarium asserat Gandin. *de malef. rubr. de quæst. num.* 38. & Alij apud Clar. *dict. q. 64. vers. quæro an Doctores*, vbi testatur de obseruantia Ducatus Mediolani, in quo numquam Doctores tormentis subijciuntur. sed de consuetudine aliter seruatur.

39 *Secundò* torqueri nõn possunt personæ in dignitate constitutę; vt de communi dicit Boss. *in tit. de tortura testium num.* 7. sequitur Clar. *vbi sup. vers. item quæro.* vbi ait, Senatum Mediolanensem non permisisse torqueri quemdam Feudatarium inquisitum de graui crimine.

40 *Tertiò* de Iure communi torqueri nequeunt milites, *vt habetur in l. milites C. de quæstion.* quod licet intelligendum esset de militibus antiqui temporis, tamen etiam ad hodiernos extendit Grilland. *de quæst. & tortur. q. 6. in princ. n.* 3. & Boss. *de ind. n.* 104. sed Clar. *in lib. 2. §. ulë*, & Boss. *loc. cit. nu.* 108. declarant, hodie tantùmmodò locum habere in his militibus, qui appellantur Equites, in Ductoribus exercitus, ac in Capitaneis, & alijs officialibus maioribus, non in militibus priuatis. Et ita ego seruari vidi, tã Neapoli, quã Romę

41 *Quartò* nobiles de Iure non essent torquendi, *per tex. in l. nullus C. ad leg. Iul. Maiestat.* sed hodie contrarium seruatur de consuetudine ferè omnium tribunalium, prout etiam ipse seruari vidi in Alma Vrbe, & Neapoli, & similiter non seruari in Francia testatur Gul. de Bened. *in cap. Raynutius fol. 97. num.* 222. & Tiraquel. *de nobilitat. cap. 20. num.* 134. Quamuis Didac. *lib. 2. resol. cap. 9. n.* 4. dicat in Hispania seruari primam opinionem; *secundum d. l. nullus.* Sed in hoc puto seruandam esse consuetudinem Regionis.

42 *Quintò* Decuriones Ciuitatum neque de Iure torqueri possent. *per tex. in l. decuriones C. de quæstion.* Sed de consuetudine contrarium seruatur. August. ad Angel. *de malef. in verb. quod fama publica post num.* 103. Iac. de Beluil. *in pract. crim. de quæstion. num.* 18. Cæpoll. *cons. crim. 40. dub.* 1. Brun. *de indit. & tortur. fol. 80. nu.* 20. Put. *de syndicat. fol. 238. nu.* 4.

43 *Sextò*

43 *Sextò* Minores 14. annis de Iure neque torqueri possunt. *l. 1. §. impubes. ff. ad Syllanian.* sed tantum terrentur; & cæduntur ferula, vel virgis. Anan. *in cap. 1. num. 10. de delict. pueror.* Ant. Gomez. *cap. 1. delictor. nu.* 67. Quod esse indubitatum dicit Igneus *in l. excipiuntur num. 49. ff. ad Syllan.* Fallit in crimine læsæ maiestatis, in quo torqueri possunt. *l. de minore ff. de quæst.* Guaz. *def. 30. c. 11.*

44 *Septimò* Senes decrepiti non sunt torquendi. *l. 3. §. agnoscitur. ff. ad Syllan.* notat Paul. Grilland. *de diuers. crimin. lib. 3. q. 6. num. 5.* Viuius *in lib. commun. opin. verb. senex ætatis.* Vbi tamen senex non esset decrepitus; sed infra decrepitatem, & esset robustus, torqueri posset, vt ait Grammatic. *decis. 34. col. 1.* & Alij apud Guaz. *d. def. 30. c. 12.*

45 *Octauò* Mulier prægnans torqueri neque potest, *vt habetur in l. prægnantis. ff. de pœnis*, & ibi Gloss. & Bart. Imò seruatur, vt neque post partum torqueatur, nisi labantur quadraginta dies purgationis. Et similiter neque torquentur mulieres lactantes, vt sic seruari per Senatum Mediolanensem testatur Clar. *d. q. 64. vers. quæro modo.* Sunt & aliæ personæ de quibus sparsim per Doctores. vid. Guaz. *d. def. 30. c. 14 & 15.*

Sed queritur, quomodo cognosci possit, an mulier sit pregnans, præsertim in primis mensibus?

Respondet. quod multa ad cognoscendum prægnantiam adsunt signa apparentia, inter alia sunt sequentia, videlicet. Primò, an habuerit appetitum rerum extrauagantium, puta carbonum, laterum, arenatorum, terræ coctæ, cinerum. Item rerum agrestium, fructuum acerborum, & huiusmodi. Item rerum quas antea abhorrebat. Et ratio est, quia retentio in matrice corrupti sanguinis, quem prius purgare, & expellere solebat, participat malam illius qualitatem stomacho; qui alteratus ab illa corrumpit gustum, qui tunc abhorret bonos cibos, & appetit res sibi conformes malas, & extraordinarias. Secundò, quando obstetrix immittendo digitum ad vuluam pertingere non potest cum eo ad collum matricis adeo interius attractum, vt vix tangere valeat. Tertiò, quando purgationes menstruæ iam cessarunt. Quartò, si impleatur eius pectus, vel inflentur mammę, aut lac ex illis profluat, si emungantur. Quintò, si in facie superueniant maculæ quædam, tamquam lentis. Sextò, si circa oculos videatur liuidum quoddam. Septimò, si videatur eius caro languida. Octauò, si vrina appareat coloris crocei cum quadam crassitie. Nonò, si vrina vino albo mixta euadat turbida instar brodij fabarum. Decimò, si in die magno grauetur somno. Vndecimò, si difficulter tussit, & tussis respondeat in parte ventris. Duodecimò, si ei accidant sincopæ, vel veniat vomitus, præsertim, quando accedit ad mensam. Decimotertio si deficiat, dum surgit à cubili; ita Fernelius *in sua vniuersal. medicin. tom. 1. de partium morbis, & symptom. lib. 6. cap. 17.* vbi latè, Paul. Aeginet. *lib. 1. de arte medendi. cap. 1.* & latius Paulus Zacchias *in suis quæstion. Medicolegal. lib. tom. 1. tract. 3. q. 1.* vbi reprobat. Cagnol. *in l. si quis prægnans. ff. de reg. iur.*

46 Regula tamen constituenda erit in huiusmodi materia torturæ, quod omnes torqueri possunt, nisi prohibitum reperiatur de aliquo in Iure; vt aduertit Ant. Gomez. *c. 13. delict. n. 3.* Brun. *de indit. & tort. q. 4. princip.* Ang. *de malef. i ver. fama publica vers. videemus q. 6.*

47 Est autem aduertendum, quod in illis casibus, in quibus dubitatur, an Iudex torquere possit, vel non; tenetur interloqui, procedendum esse contra eum ad torturam, oppositis non obstantibus. Neque citãdus est prius accusator, vt dicit Cason. *in sua pract. crim. fol. 81 n. 1.* nam contrarium seruatur, vt scilicet sine tali requisitione accusatoris torqueatur Reus.

48 *Quoad sextum principale*, an à decreto de torquendo appellari possit, notandum erit, quod à tali decreto appellare potest Reus, & statim post appellationem interpositam ligantur manus Iudicis, etiam non expectata inhibitione superioris, secundum Angel. *de malefic. in verb. fama publica vers. aduertas tamen.* Guid. Pap. *decis. 74.* Fuller. *in pract. crim. for. sec. 3. p. 3. partis verb. & si confitebuntur nu. 50.* Clar. *in §. fin. practic. q. 64. vers. sed quid agendum.* Quod ampliatur, vt appellari possit, non solum à decreto de tortura, *vt in l. 2. ff. de appellat. recipiend.* vbi DD. communiter. Anton. Gomez. *de delict. cap. de tortur. reor. nu. 23.* vbi de communi Farinac. *q. 38. nu. 10.* Franc. Marc. *decis. 60 nu. 5.* Guazzin. *defens. 30. cap. 1. num. 5.* latè Muscatell. *de appellat. glos. 1. sentent. num. 16.* verum etiam à comminatione facta de torquendo, vt dicit Carauit. *super Rit. Magnæ Cur. Vicar. 259. num. 14. in fin.* & Gramm. *sup. cap. Regni si iustè fol. 133. nu. 4. in fin.* Et hoc procedit de plano, si appellatio iustè interponatur, vt communiter omnes fatentur; sed vbi interposita esset iniustè, ad dilatandum iudicium, præsertim quando per Iudicem fuerunt datæ defensiones, repulsa, & omnia ritè, & rectè facta; tunc non esset recipienda appellatio, per ea, quæ tradunt DD. allegati à Foller. *ubi sup.* Guazzin. *d. cap. 1. nu. 13.* vbi Alios cumulat. & habetur *in cap. Regni incip si iustè*, & ibi Seb. Neapod. Carauit. *loc. cit. num. 10.*

Quando verò à decreto de tortura iustè, & legitimè appellatur, admittenda erit appellatio, etiam sine insertione grauaminis. Franc. Marc. *d. decis. 60. num. 5.* Carauit. *vbi sup. nu. 11.* Clar. *d. q. 64. vers. sed quid agendũ.* Cattar. *in pract. de interrog. reis lib. 4. cap. 1. num. 57. 70. & 77.* Scaccia *de appellat. q. 17. limit. 47. membr. 1. n. 147.* Pella *de tortur. q. 3. num. 139.* Guazzin. *defens. 30. d. cap. 1. num. 2.* Io. Ant. de Nigr. *in cap. Regni 246. num. 35.* vbi de communi. Et idem dicendum in repetitione torturæ, quando in prima tortura non fuit appellatum. Rot. Auenion. teste Laurent. *in decis. 60. in fin.* Caualcan. *de testib. p. 4. num. 159.* Et in tali appellatione, quamuis ab interlocutorio interposita, supersederi debet per Iudicem à tortura, etiam ante inhibitionem, quia agitur de damno irreparabili Scaccia *vbi sup. n. 144. & in q. 5. num. 312.* Franc. Marc. *decis. 6. nu. 5.* De Nigr. *d. cap. Regni 146. num. 36.* Carauit. *in rit. 259. n. 12.* Quod locum habet, etiam in tortura pro habenda responsione negatiua, vel affirmatiua. Carauit. *ibid.* Lancellott. *de attent. cap. 12. limit. 1. n. 93. & 98.* Farinac. *d. q. 38. nu. 11.* Imò, (quod plus est) non potest Iudex aliquid innouare, neque pendente termino ad appellandum, & sic per decem dies post decretum de torquendo. Gomez. *de delict. cap. de tortur. reor. nu. 23.* Lancellot. *de pendent. term. ad appell. cap. 11. num. 33.* sed de consuetudine aliter seruatur, vt ait Scaccia. *de appellat. d. q. 17. lim. 47. membr. 1. num. 149.* vbi Alios congerit. Et in Delphinatu idem seruari testatur Guid. Pap. *decis. 74.* Baiard. *ad d. Clar. q. 64. n. 84.*

49 Solent tamen Iudices, ne reo detur aditus ad impediẽdum cursum iustitiæ per subterfugia, & calumnias, interponere decretũ de torquẽdo nõ palàm, & ante tempus torturæ; sed constituendo Reum, & ipsũ hortando ad ueritatem fatendam, faciendo illi epilogum indiciorũ, iuxta praxim in superioribus traditã, & aduertit Chartar. *in pract. crim. lib. 4. c. 1. n. 59. & seq.* si adhuc perseuerauerit in negatiua, interponitur decretum de torquendo, & vnico contextu deducitur ad torturã nulla mora interposita. Et tũc si reus appellauerit, non erit audiendus; quia iam tortura incepta erat, prout sic seruari in Senatu Parisiensi testatur Paponius *lib. 24. tit. 9. arrestu. 13.* & in statu Mediol. dicit Clar. *d. q. 64. vers. sed quid agendum in fin.* & in Regno tenet Matant. *in spec. aur. p. 6. act. 13. de quest. n. 14.*

Et

Et in statu ecclesiastico refert Cartat. de inter. re. d. lib. 4. cap. 1. num. 68. 69. & 77. in fin. Et idem seruari in Vrbe, & toto statu Ecclesiastico, vt non admittatur appellatio à decreto torturę sic interposito, tradit Scaccia de iudic. lib. 1. cap. 97. & Guazzin. d. defens. 3. cap. 1. nu. 8. in princ. Et quod sit in arbitrio Iudicis, si velit admittere appellationem, vel non, tradit Baiard. in d. q. 64. n. 84. in fin. Idem tenet Caualr. de testib. p. 4. nu. 159. vbi dicit, quod Iudex torqueat, quia appellatio non datur à facto, sed à verbis latè Burgol. de modo proc. ex abrupt. q. 100. n. 115.

Quidquid autem sit de consuetudine, & stylo Curiarum, aliter procedendum esset de iure, & si essem iterum Iudex, numquam interponerē decretum torturæ sic furtiuè quodammodo, sed palam, & expresse, vt ait Bart. in suo celebri cons. incipient punctus quæstionis. quem refert, & sequitur etiam Brun. de indic. et tortur. col. 4. & Arnon. in singular. 39. ad effectum, vt Reus appellare, & se defendere posset; quia talis affectata cautela interponendi decretum torturę modo, quo supra, tendit potius ad auferendam Reo defensionem, quam ad rectam iustitiæ administrationem; cum Reus appellare possit de iure, non solum à decreto torturæ, & ab eius comminatione, vt supra dictum est: verum etiam quādo est funi applicatus, imò postquam fuit in altum eleuatus, vt tradit Guaz. d. defens. 30. cap. 1. nu. 9. vers. quæ cautela. vbi talem Iudicis cautelam appellat inanem, ac friuolam, prout facit etiam Arnon. vbi sup. Baiard. in d. q. 64. nu. 85. in fin. vbi illam appellat insipidam, & eandem reprobat Farin. in d. q. 38. num. 22. & Scaccia lib. 1. de iud. d. cap. 97. num. 59. Ex rationibus supra adductis, cum Iudex non debeat anhelare sanguinem Reorum, sed eorum correctionem potiùs. Nisi aliter seruandum esset per statutum particulare, aut stylum Curiæ, vbi ius dicitur.

50 Et erit notandum, quod si Reus torquendus non habuerit priùs terminum ad se defendendum, & copiam inditiorum; & cum decernitur tortura contra illum, petierit sibi consignari copiam prædictam cum termino ad se defendendum; vtique danda erit, & interim supersedendum, vt docent Alber. in l. vnius §. cognitorum nu. 3. ff. de quæst. Iason. cons. 175. col. fin. vers. secundò allego lib. 1. Foller. d. ver. & si confitebuntur. nu. 51. vbi plures allegat idem sentientes.

51 Sed quæritur, cui nam priùs inferenda sit tortura, quando plures Rei eiusdem criminis torquendi fuerint?

Respondetur, regulam generalem esse, vt incipiat Iudex torquere magis suspectum, vbi omnes æqualiter suspecti non fuerint. Decian. respons. 115. nu. 2. vers. sed primò, & num. 5. vol. 3. aliàs si fuerint masculus, & fœmina torquendi, incipi debet à fęmina, quæ est timidior masculo, & sic citius illo veritatem fatetur. Tusch. litt. T. conclus. 327. num. 2. Burg. de mod. proced. ex abr. q. 42. nu. 9. si verò omnes sint masculi, incipiendum erit à minori, vel à timidiori, vel à debiliori, vt probatur in l. vnius in princ. ff. de quæst. & notatur per Gloss. in cap. paruuli 22. q. 5. Bart. in l. 1. ff. de quæstion. Angel. in l. fin. nu 4. vers. secundò quando plures. ff. eod. tit. Gandin. in tr. de malef. tit. de quæst. & tort. col. 2. Cardin. Tusch. vbi sup. Clar. d. q. 64. vers. quęro si plures Decian. resp. 115. n. 5. vol. 3.

Et si torquendi essent pater, & filius, incipi deberet à filio in præsentia patris, quia pater magis torquetur in persona filij, quam in persona propria. l. isti quidem §. fin. ff. quod met. caus. Gandin. loc. cit. Guid. de Suz. in tract. de indic. & tortur. nu. 7. & 22. Baiard. ad Clar. in d. q. 64. n. 9. & 10. vbi Alios allegat. Caualcan. de brach. Reg. p. 3. num. 131. Farinac. q. 23. num. 23. Guazzin. defens. 30. cap. 19. num. 4. vers. ac etiam si in eodem. Andr. de Hern. in cap. 1. §. publici latronis de pac. tenend. & eius violator. in vsib. Feud. Quorum opinio licet non seruetur, vel saltem nimis rarò; si casus occurreret, & pater confiteretur delictum ob torturam filij, vel è contra, requireretur ratificatio formiter. Bald. in l. fin. C. si rector. prouinc. in 2. lect. Tiraquel. in l. si vnquam in præfat. num. 8. C. de reuoc. donat. vbi ponit multa exempla Scac. de iudic. lib. 1. cap. 83. sub nu. 3. Boss. de examin. reor. nu. 4. vbi refert, quendam patrem innocentem fassum fuisse ob dolorem filij; & ob id Iudex sciens veritatem criminis ingressus fuit Religionem Capuccinorū, & sanctissime vixit per plures annos, & sic mortuus fuit.

52 Et vbi essent plures torquendi, & essent æqualiter suspecti, incipiendum esset ab his, qui haberent malam physonomiam, & aspectum; vel qui turpe nomen retinerent, quia lex multum præsumit contra tales, quod sint mali homines, & delinquentes. Parian. de probat. lib. 2. cap. 15. nu. 17. Marsil. in pract. crim. §. expedita. num. 52. & singular. 84. Gerard. singular. 85. Carer. in pract. c. habitis indicijs. fol. 88. in princ. Farinac. q. 52. n. 166. Scac. de iudic. lib. 1. c. 86. n. 29. & 30.

Dicitur autem turpe nomen, si quis vocaretur Saltalamacchia, Mazzafette, Tagliabosco, Scarampino, Pizzaguera, & huiusmodi. Villagut. in pract. crimin. cap. 9 lib. 7. Parian. d. cap. 15. num. 17. Petr. Pella de tortur. q. 5. n. 5. Burg. de mod. proc. ex abrup. q. 42. num. 9. latè Caualcan. de Brach. reg. p. 3. num. 85. vbi multa exempla adducit de turpi nomine, prout facit in num. 84. de his, qui habent malam phisonomiam, & Caball. sup. constit. march. lib. 4. cap. 29. litt. A. n. 31. dummodo alia concurrant indicia contra tales. E contra verò si quis vocetur Carolus, præsumitur bonus, quia dicitur habere pulcrum nomen. Addent. ad Dyn. in regul. seù cap. in pœnis, de reg. iur. in 6. Iacob. de Sancto Georg. in prælud. feudor. in verb. Carolus pulcherrimum nomen. Pella. d. q. 5. num. 5. in fin. sequitur Guaz. d. def. 30. cap. 19. num. 3. vers. ac etiam si sit incipiendum.

53 Quæritur secundò, an tortura inferri possit die feriato in honorem Dei?

Respondetur cum distinctione. Aut enim sumus in delictis atrocibus, aut in leuibus: In illis potest inferri, vt habetur in l. nemo C. de episcopal. audient. & in l. Prouinciarum. C. de fer. In istis uerò non; ut tradit Brun. in tr. de indit. & tortur. 2. p. q. 6. num. 52. vers. quæro vlterius; & in Regno adest super hoc cap. incip. Item prouisa iuris sanctio. uid. DD. quos allegaui supra in requisitis ad torturam. num. 30.

54 Quæritur tertiò, an quando Reus torquetur, possit esse præsens eius Aduocatus, vel Procurator?

Respondetur negatiuè de consuetudine ferè omnium Curiarum, ut dicit Alber. in rubric. C. de quæst. in fin. & in l. si postulauerit. §. quæstioni. ff. de adulter. Angel. in l. custodias ff. de public. iudic. Clar. in d. q 64. vers. quæro nunc. Foller. in pract. crim. for. fær. in fragmēt. de quæstion. n. 216. sed de iure cōmuni deberet interuenire, ut colligitur ex text. d. l. si postulauerit. §. quæstioni ff. de adulter.

55 Debet tamen Iudex in materia torturæ seruare consuetudinem regionis, & stylum Curiæ, ubi ius dicit, tam in modo, quam in circumstantijs; aliàs puniri posset, iuxta excessum, tam de dolo, quam de culpa. Bart. in l. quæstionis modum num. 1. ff. de quæst. quem sequuntur omnes, ut dicit Marsil. in pract. crim. §. expedita num. 89. in fin. Bellon. cons. 84. n. 12. Brun. de indit. & tortur. fol. 109. num. 32. Boss. de tortur. n. 30.

56 Ideo, ne officialis torquens aliquod patiatur damnum, si reus tortus moriatur in tortura, uel post, curare debet, ut Notarius, seù Actuarius causæ describat in actis processus omnes particularitates, tam circa modum torquendi, quam circa quantitatem temporis, vt semper apparere possit, an excesserit modum

dum

dum, necne; & ita communiter fit, & consulit Ant. Gomes. *in cap. 13. delictor. post num. 16. ver. si verò Iudex*; & sic non solum euitabit peccatum, & pœnas iudiciales, sed etiam furorem Populi; qui aliquando seuire solet in Iudicem, ob mortem fortasse rei torti, vt refert Brun. *vbi supra*, quod euenit Perusij contra Iudicem, qui torxerat quemdam reum via, & modo ordinarij, sine vllo excessu, & tamen quia casu mortuus fuerat reus, & Populus credebat mortuum fuisse culpa Iudicis, magno impetu, & furore aggressus fuit Palatium, vt illum trucidaret, & vix cum quibusdam stratagemmis occultè aufugere potuit, aliàs non euasisset Populi furorem.

57 Inter alia verò, quæ obseruare tenetur Iudex in tortura inferenda, est, quod antequam Reum torturæ applicet, non permittat, vt comedat, aut bibat eo die, quo torquetur per decem horas ante, & ita communiter seruatur, ne aliquod malum illi eueniat, vt dicit Marsil. *in l. 1. in princ. num. 29 ff. de quæstion.* Par. de Put. *de syndicat. fol. 455. num. 11.* Milleus *in Tract. crim. fol. 103. num. 52.* Alij tamen dicunt, sufficere si per septem horas ante torturam nihil prorsus comederit, vel biberit Reus; quia tale tempus sufficiens est ad anterioris cibi concoctionem, nec malum aliquod euenire potest ex causa cibi; sed melius est conformare se communi Doctorum sententiæ, ne malum, quod fortasse casu accideret Reo alia de causa, ipsi Iudici imputetur, quod non facta digestione torxerit; & ex tali causa pœnis subiaceat, *de quo vid. DD. allegat. sup. nu. 35.*

58 *Quoad septimum principale*, quid scilicet agendum, dum Reus torquetur, notandum est, quod post monitiones Reo per Iudicem factas, vt veritatem fateatur super his, de quibus est inditiatus, epilogando breuiter omnia inditia contra ipsum existentia, si obstinatè negauerit, fit decretum de torquendo cum circumstantijs, de quibus inferius, quod nimirum Reus ducatur ad locum tormenti, despolietur vestibus, ligetur, & funi applicetur, &c. Qui dum sic ligatus existit, est iterum interrogandus, & si in negatiua perseuerauerit, mandare debet in altum eleuari; Quo eleuato, dum pendet in tormentis prosequi debet Iudex illum interrogare super eisdem, de quibus contra ipsum extant inditia.

59 Hoc autem tempore, plus quam omni alio, studere debet, ne ex suis interrogationibus cogatur reus quodammodo fateri, quod numquam commisit; ideo abstinere omninò tenetur à suggestionibus quibuscumque; de quibus supra dictum est *sectionibus præcedentibus*, & aduertit Chartar. *in Tract. de interrog. Reo lib. 4. cap. 1. num. 94.* & Clar. *in §. fin. q. 21. vers. retenta igitur circ. fin.* quia multoties ex suggestiuis interrogatorijs multi Innocentes, vt à tormentis liberarentur, fassi sunt delicta numquam ab ipsis commissa, sed nec excogitata quidem; Imò non solum abesse debet omnis suggestio tali tempore, sed etiam quæuis suspitio suggestionis; Vt autem euitetur suggestio, fieri debent interrogationes in genere, non in specie, puta an commiserit alia delicta, & quæ? an habuerit alios socios, & quos, & similes; in specie interrogando, quia sunt interrogationes suggestiuæ, à quibus, tamquam à Peste est fugiendum. Brun. *de indit. & tortur. q. 5. num. 59. in secunda quæstione*; nisi adsint inditia, ex quibus possit in specie interrogari, nam tunc, ex quo indicia essent sufficienter probata, licitum est Iudici Reum in specie interrogare ad magis illum conuincendum, & ad disponendum, veritatem fateri; quia iam præcesserunt interrogatoria generalia, sine vitio suggestionis. Scaccia *de iudicijs cap. 86. nu. 38.* Farinac. *q. 83. num. 97.* Bursat. *cons. 201. n. 82.* Boss. *de exam. Reor. n. 12.* Spada *cons. 76. n. 3. & 4.*

Neque obstat, quod cum suggestio sit omni Iure prohibita, vt notant Addent. ad Farinac. *cons. 83. verb. suggestiones*; ideo facienda non sunt interrogatoria in specie, vt euitetur suggestionis periculum. Farinac. *cons. 185. nu. 10.*

Respondetur enim, quod hæc intelligenda sunt, quando interrogatoria suggestiua fierent per Iudicem in principio constituti, in quod euentum non fuit ad epilogationem inditiorum in processu informatiuo contra reum existentium; Secùs autem post, quia tunc non prohibetur Iudex in specie interrogare. Imò ex communi consuetudine malè faceret, si non interrogaret in specie, ad effectum inducendi illum ad veritatem patefaciendam per ea, quæ tradit Farinac. *q. 72. nu. 130. vers. verum quando Iudex.* & vlterius *cons. 226. num. 45.* vbi citat Ambrosin. *de process. inform. lib. 2. cap. 5. n. 23. & seqq.* & Alios DD.

Neque secundò obstat textus *in l. 1. §. qui quæstionem, ff. de quæstionib.* in illis verbis: *qui quæstionem habiturus est, non debet specialiter interrogari, quia hoc magis suggerentis, quam requirentis videtur.* Ex quibus verbis Doctores communiter constituunt illam vulgarem regulam, quod confessio per interrogationem suggestiuam facta, siuè in tortura, siuè extra, non est sufficiens ad condemnandum.

Nam responderi potest, hæc intelligenda esse, quando interrogaretur Reus in specie, non interrogatus in genere; Sed quando præcesserunt interrogatoria generalia, vtique interrogari potest in specie, existentibus iam indicijs ritè probatis. vt tradit Chartar. *vbi sup. lib. 3. cap. 1. num. 73. & seqq.* quo in capite. *à nu. 54. vers. præcauere, cum multis sequentibus* latè agit de materia suggestionis.

Sed quæritur, quare post interrogatoria generalia possit Iudex specialiter interrogare reum, sine vitio suggestionis, & non ante?

Respondetur, hoc esse, quia ante, si in specie reus interrogaretur, esset potius illum instruere ad respondendum secundum ea, de quibus interrogaretur, quam secundum veritatem delicti, vt colligitur ex text. *in dict. l. 1. §. in causa, vers. qui quæstionem, ff. de quæstion.*

Habemus enim duplicem formam interrogandi Reos. Prima est per modum requirendi: Secunda verò per modum instruendi. Per modum requirendi fit, quando Iudex ordine seruato Reum interrogat prius in genere de aliquibus generalibus circumstantijs; & postea maturè, & ordinatè descendit ad specialia ad finem illum ortandi, & conuincendi ad veritatem fatendam. Quod quidem non solum non est Iudici prohibitum: verum etiam est ei permissum facere; dummodo prius habuerit sufficientia indicia ex processu informatiuo; nam tunc vt cogat Reum ad veritatem fatendam; potest, imò, vt supra dixi, debet illi omnia inditia patefacere cum omnibus circumstantijs, & qualitatibus in processu existentibus, & probatis. *ita prac. DD.* Per modum verò instruendi, tunc fit, quando non seruatur ordo prædictus, sed statim ad specialia inditiorum deuenitur; vt si in principio examinis, seu constituti, statim Iudex Reum interrogaret de delicto, & eius circumstantijs, ac qualitatibus, vt ex illis instrui possit ad respondendum. Et iste modus interrogandi dicitur propriè suggestio, quia suggerit quodammodo, materiam ad respondendum, iuxta interrogata; quod est omninò prohibitum, vt *in dict. l. 1.* & traditur per Bart. *ibid. num. 2.*

60 Est tamen aduertendum, quod scribi debent in actis processus per Notarium, seu Actuarium causæ, non solum omnes responsiones, quas reus seriatim per eadem verba facit: verum etiam omnes motus, suspi-

suspiria, lachrymæ, quærelæ, & omnes alij actus fideliter illos, ac diligenter annotando, prout inferius suo loco demonstrabitur; ita docet Chartar. *de interrog. reor. lib. 4. cap. 1. num. 94. & cap. 3. num. 82.* Et præsertim si Reus deficiat in tortura; aut illi guttur intumescat, itaut respiratio impediatur; aut aliud accidens eueniat, ex quo periculum vitæ oriri potest, nam tunc statim esset deponendus. Benè verum est, quod in huiusmodi casibus non debet esse nimis credulus Iudex, nec multum obstinatus; sed adhibeat peritos medicos, adhoc, vt cognoscant, an sint defectiones, & syncopes naturales, vel affectatæ, vt torturam euadere tali industria possit; & medio iuramento recipiantur eorum depositiones, & in actis similiter redigantur. Dixi non debere Iudicem in his casibus esse, neque credulum, neque obstinatum, ne nimis credulus commentitijs morbis decipiatur, & nec obstinatus, ne sua obstinatione aliquando quis verè patiatur, & ipse sit causa mortis; cuius pœnam, si in culpa fuerit, non effugiet; vt alibi dixi.

61 Aliquando autem Rei torquendi, ne veritatem fateantur, ad euitandam torturam, procurare solent quædam remedia, siue naturalia, siue diabolica, per maleficos illis subministrata, per quæ causantur infirmitates, defectus, somnus, taciturnitas, & similia. Permittit enim Deus suo imperscrutabili iudicio hæc per diabolum fieri in quibusdam casibus, & effectum suum multoties sortiri compertum est, prout experientia docet; & notant Marsil. *in Pract. crim. §. nunc videndum col. fin. n. 38.* Paul. Grilland. *in tract. de quæstion. & tort. q. 4. num. 13. & seq.* Sim. de Pret. *consil. 105. n. 8.* vbi ait de Iure ciuili talia fomentes pœna mortis puniri. Huiusmodi autem maleficia; (quæ remedia per ipsos Reos appellantur) consistunt, vt plurimum, in quibusdam verbis aut characteribus ignotis, aut numero certo, & similibus in chartula aliqua papiri, seu membrana, quam, virginem appellant, descriptis, & signatis, quas chartulas postea inuoluunt, vel in cera includunt, & in aliqua parte corporis abscondent, puta in capillis, auribus, ore pudendis, Ano, Vulua, vestimentis, vel in alia parte corporis secreta, & multoties illas deglutiunt; quæ operantur, Deo sic permittente, vt vel Reus in tormentis somno opprimatur, adeo vehementi, vt torturæ dolorem non sentiat; aut tacitus ita euadat, vt ne verbum quidem proferat; aut corpus ita intumescat, vt breuiter petiturum quilibet credat; aut spumam ex ore in magna quantitate, vel sudorem maximum ex toto corpore profluere, cum apparenti vitæ periculo, aut alia id genus efficiant.

62 Quare cum Iudex torquendo Reum talia fieri, vel similia euenire viderit, studere debet, quantum in se fuerit, maleficia inania reddere, vt aduertit Chartar. *in Pr. interrog. Reo. lib. 4. cap. 1. num. 220. vbi n. 222. vers. innabit,* Septem anthydota, & remedia contra talia maleficia recenset, prout facit etiam Cason. *de sortileg. c. 10.* & Scapp. *in tract. de Iure non descript. li. 5. cap. 120. n. 5. & seqq. ac Cæteri apud eos* & Iac. Nouell. *in tract. ad defens. cap. 2. num. 23. & seqq.* Multa alia tradit Sprenger. *in Malleo Malef. part. 3. q. 14. & 15.* Et ex eo Alij; Eymeric *in Director. Inquisitor. p. 3.* vbi Pegna *comment. 39.* Grilland. *de tortur. q. 4. n. 12. cum seqq.* Cauaican. *de brach. reg. p. 3. num. 156. cum seqq.* vbi dicit nullum adesse fortius remedium contra dicta remedia, quam rectam mentem ipsius Iudicis, dirigendo illam ad viam veritatis, & Iustitiæ tantum, & rogando Deum, qui est via, veritas, & vita, vt sibi propitius sit; non autem respiciendo lucrum, aut humanam gloriam. De alijs similibus remedijs ad sciendum futura, vid. Petr. Caball. *in cent. 3. cas. 223. per tot.*

63 Vt autem Iudices, qui prædictorum Doctorum libros præmanibus non habent, nec de facili habere possunt, his maleficijs occurrere valeant ex tempore, si casus occurrat, vt pluries accidit mihi, dum Vicariatus Generalis officio fungerer, cum quibusdam reis torquendis, notandum est, quod bonum experitur remedium, de quo Scapp. *vbi sup. n. 5.* ut scilicet Reus in alio tormenti genere, si fieri possit, ponatur, & sit Iudex Laicus.

Secundò ad obuiandum prædictis maleficijs, poterit Iudex Reum torquendum ex improuiso poni facere in alio carcere, seu loco separato ab alijs carceratis, qui ut plurimum uti solent huiusmodi secretis, seu remedijs, ut ipsi asserunt, contra torturam, expressè tamen præcipiendo, ne secum ex carcere quidquam deferat. Chartar. *vbi sup. n. 222. vers. tertio mutare.*

Tertiò mandare poterit, ut Reus despolietur omnibus uestimentis, ne quidem subuculam illi relinquendo; & nudus prorsus existens alijs uestibus superinduatur. Chartar. *d. num. 222. vers. quartò omnes.*

Quartò diligenter inuestigare, & perquirere faciat omnes corporis partes, puta os, foramina narium, uel aurium, etiam anum, (uel uuluam, si sit mulier torquenda, per alias mulieres) ne absconditam habeat aliquam cartulam plicatam, uel granulum cereum, aut aliud simile maleficium; imò & cauterium, si habeat; proiiciendo pallulam, seu cicer, & aliud nouum imponendo, uel pro tunc uacuum relinquendo; & similiter perquiri debet, an in aliqua parte corporis habeat aliquam incisionem, nam multoties ponunt quosdam paruas chartulas, aut pilulas inira pellem, & carnem. Chart. *vbi proximè.*

Quintò abradi facere poterit Iudex omnes capillos capitis, & pilos totius corporis ipsius Rei torquendi; & huiusmodi abrasio est potentissimum anthydotum contra prædicta maleficia, ut testatur Scapp. *dict. trac. de Iur. non script. lib. 6. cap. 120. nu. 6.*

Sextò permittere non debet, ut aliquid de foris ipsi torquendo ab amicis, uel consanguineis comedendum, uel bibendum, aut uestimenta noua, aut uetera, subministrentur, aut deferantur. imò omninò prohibeat, ne aliquis eum eo alloquatur, ne illum instruat; uel discat aliqua uerba superstitiosa, quæ recitata à torquendo statutis horis habent uirtutem, taciturnitatem causandi, aut dolorem non sentiendi & similiter quædam pocula, aut uestes superstitiosis incantationibus commaculatas, ut experientia docet. Chartar. *loc. præcit. d. n. 222. vers. sextò.*

Plura alia remedia contra dicta maleficia, ne rei delicta confiteantur, ponit, ultra præcitatos, DD. Scaccia *de iurisdict. Iudic. cap. 12.* & Martin. del Rio. *Disquisition. magicar. lib. 5. sect. 9.* Sed pro defensione Reorum talia maleficia sumentium, uid. Laderch. Imol. *in consil. 203. n. 5. & sequ.*

64 Quæritur modò, utrum possit diabolus hanc uirtutem, seu fortitudinem Reo torquendo tribuere, itaut nullo modo delictum in tormentis fateatur?

Respondetur affirmatiuè, Deo sic permittente, ut præcitati DD. asserunt, præsertim Martin. del Río, *vbi supra,* Scaccia, & Scapp. *ibid.* & Binsfeld. *in l. 7. C. de malefic. q. 1. conclus. 15.* Quod contingere potest artificio ipsius diaboli etiam naturaliter pluribus modis. Primò, non faciendo illi sentire dolorem, & non permittendo loqui, conciliando somnum causis merè naturalibus, præbendo illi torquendo medicamenta soporifera, uel quid simile; & sic profundo somno oppressus dolorem torturæ non sentit, & silet, quia loqui non potest.

Secundò taciturnitatem, & silentium præbere solet non per somnum, sed quia illi aufert facultatem loquen-

loquendi, impedimentum aliquod, etiam causis naturalibus ori ipsius applicando, & quamuis dolorem sentiat, loqui non potest.

Tertiò reddit aliquando Reum torquendum robustiorem, & fortiorem ad dolorem perferendum, quãuis & illum sentiat, & loqui possit. Vt autem non sentiat dolorem, solet Dęmon adhibere quasdam res naturales vim obstupefactiuam habentes, quibus sensus notabiliter sopiuntur, & sic dolor minuitur, & toleratur, dè quo pleuè Idem Del Rio. *loc. cit. lib. 2. q. 21. per tot.* vbi multa curiosa congerit.

Quartò solet aliquando, etiam naturaliter, Imaginatiuam patiẽtis Rei notabiliter deprauare, itaut per fixam imaginationem ad aliud, quasi extra se raptus, dolorem non sentiat.

Quintò aliquando pondera ipsi Reo appensa Dęmõ inuisibiliter leuat, vel omninò aufert; vel corpus ipsum subleuat: vel funes, quibus ligatur existit, aliquãtulum laxat. Aliquando ea, quæ corpori infligi, vel infundi videntur, ipse aliò auertit, aut eorum vim antequam ad corpus perueniant, tollit, aut aliud corpus solidum, & denium intermediat, ne illum contingant.

Sextò aliquando corpus ipsius Rei ex eculeo tollit, & aliud consimile ex aere condensato substituit, omnium oculos decipiẽdo, quod quidem raro Omnipotens Deus permittit. DD. precit. sed de his satis hactenus.

65 Quæritur insuper, quid agendum erit, Iudici, si Reus tortus negauerit, se delictum commisisse, & nihil prorsus fateatur, quod præiudicium inferre possit?

Respondetur, quod tali casu tenetur Iudex Reum non confessum absoluere, & liberare; quia remanent purgata indicia per torturam, cum videatur puram veritatem in tormentis dixisse; ita tenent communiter DD. vt testatur Alber. *in rubr. C. de quæst. num. 9. et in l. edictum num. 2. ff. eod. tit.* Cæpoll. *cons. crim. 32. col. 1. vers. nec potest dici.* Marant. *in spec aur. p. 6. act. 14. nu. 16.* Clar. *in prac. q. 64. vers. illata reo tortura*, Boer. *decis. 163. numer. 12.* & Grammat. *decis. 8. numer. 10. & decis. 96. numer. 2.* Et dicunt quidam ex præcitatis, hoc procedere, etiam si delictum fuisset plenè probatum contra tortum. Marsil. autem *in l. repetitio nu. 24. ff. de quæst. & in Pract. crim. §. quoniam num. 49.* dicit, talem Reum negantem in tormẽtis debere relaxari sub fideiussoribus ex hactenus deductis. sed Anton. Gomez. *in cap. 13. delictorum num. 19.* tenet liberandum esse simpliciter. Clar. *verò vbi sup. & in q. 62. vers. forma autem* dicit, quod vbi inditia contra Reum sunt valde vrgentia, quamuis negauerit in tortura, adhuc condemnatur ad aliquam pœnam extraordinariã: & ita seruari in Statu Mediolanensi testatur; prout etiam seruari Neapoli refert Grammat. *in d. decis. 8. & consil. crim. 12. in fin.* Boer. *d. decis. 163.* Farinac. *in q. 40. nu. 13. & seq.* vid. latè congesta per Guaz. *def. 30. cap. 40. nu. 1. & seqq. & cap. 44. per tot.*

66 Quod si Reus in tormentis positus veritatem delicti à se commissi fateatur, non statim ex illa confessione in tormentis facta condemnari potest ad pęnam ordinariam, nisi in ea perseuerauerit, & illam ratificauerit extra tormenta. Vnde die sequenti debet Iudex vocare ipsum Reum ad Bancum Iuris, & confessionem per ipsum factam in tormentis ratificare faciet extra tormenta, alias non posset illum condemnare, quamuis confessus fuerit delictum. *vt habetur in l. 2. C. de custod. reor.* & tradunt Bar. *in l. 1. ff. eod. tit. de custod. reor. in fin.* Abb. *in c. qualiter, & quando 2. de accusat. & in ca. cum in contemplatione num. 7. de reg. iur.* & Alij.

67 Ratio autem, quare ratificatio prædicta fieri debeat non eodem die, quo reus torqueretur, sed die sequenti, est, quia labi debet spatium 24. horarum saltem, inter torturam, & ratificationem: ita vt si de mane fuerit tortus, de mane diæ sequẽti ratificare debeat apud acta, alias diceretur facta metu tormẽtorũ, si fieret ãte: ita asserũt DD. cõmuniter, vt inquit Ant. Gom. *d. c. 13. delictor n. 24.* sed in hoc dicit. Barr. *in d. l. 1. §. Diuus seuerus num. 4. ff. de qu.* standum esse arbitrio Iudicis, dummodo aliquod notabile tempus lapsum sit; vt etiam tenet Simancas. *de hæretic. cap. 63. num. 42.* At verò communis obseruantia est, vt fiat die sequenti. Clar. *d. q. 64. vers. & circa* hanc, post Angel. *in d. l. 2. n. 1. C. de cust. reor.* Marsil. *in Pract. crim. §. quoniam. num. 1.* plenè Chart. *in pract. prac. interrog. Reo. lib. 4. cap. 1. n. 145. cum seqq.*

68 Neque fieri debet huiusmodi ratificatio in carcere secreto, aut alio loco, ex quo carcerem videre possit, sed in banco Iuris, secundum Bart. *in d. l. 1. §. diuus seuerus n. 3. ff. de q.* & Bald. *cons. 85. in fin. libr. 1.* Vel alio loco opportuno dummodò in eo non inferatur tortura: vel vnde illum videre non possit, aut instrumenta torturæ, quia aliàs adhuc diceretur facta ratificatio metu tormentorum, & esset nulla, ita communiter tenent DD. vt ait Io. Andr. *in d. cap. cum in cõtemplatione de reg. iur.* August. ad Angel. *de malefic. in verb. fama publica nu. 138.* Et nota, quod Reus in ipsa ratificatione debet iterũ iurare. Doctor. apud Maur. Burg. *de mod. proc. ex abrupt. q. 100. n. 11.* Guaz. *def. 30. c. 36. n. 2.*

69 Ne autem Reus post torturam instruatur ab aliis carceratis, ad confessionem iam factam in tormentis non ratificandum, sed potius ad illam negandã, vt pœnã euadat, poni debet in alio loco carceris separato ab alijs carceratis, quia isti solent, vt plurimũ esse multum instructi: & aliquando minis, aliquando verbis iniuriosis, & aliis modis illum adeo auertunt à ratificatione facienda, vt potius confessionem factam neget, quam confirmet. Nam experientia patet, quod quando Reus tortus non fuit confessus, sed torturam sustinuit, & negauit, omnes carcerati tripudiant, voces lætitiæ attollunt, & magnum faciunt festum, ac certatim illum recipiunt, blandiuntur, amplectuntur, adiuuant, ouis recentibus reficiũt, rebus dulcibus confortant, & similia faciunt, vt pluries fieri audiui, dum essem Vicarius. Idcirco habita confessiones Rei non permittat Iudex, illum duci ad eumdem carcerem, quantum fieri poterit sed poni curet in aliquo loco separato, vt dixi, donec, & vsquequò ratificauerit confessionem de quo Scapp. *de iur. non script. lib. 5. cap. 101. in fin.* Andr. de Isern. *super 1. p. constitutionum Regni rubr. 27. col. 6.* vbi etiam Afflict. *n. 44. in fin.* & Par. de Put. *in tract. syndicat. fol. 451. cap. 1. num. 2.* Et vbi fuerit aliqua suspitio, vel timor, quod aliquod malum sibi inferre procurabit, ne pœnam delicti patiatur, poterit illi assignare custodiã Birruariorum, aut aliorum virorum fidelium, qui corrumpere ipsum non possint, vt carcerati facerent, aut auferre omnia, quibus sibi mortem procurare posset in loco, vbi ponitur, aut aliud facere, prout melius expedire videbitur.

70 Sed quæritur, quando nam confessio, seù ratificatio facta, dici possit extorta metu tormentorũ, & sic inualida reddatur?

Respondetur, quod hoc arbitrio Iudicis relinquitur. Barr. *in l. interposita. col. 1. verb. vlterius nota. C. de transact.* Angel. *de malefic. in uer. fama publica in fi.* Cyn. & Salic. *in l. 2. C. de cust. reor.* Alex. *in l. 1. §. diuus. ff. de qu.* Vnde secundum Aliquos, si quis fuit spoliatus, vt torqueretur, sed nõ fuit ligatus: & confiteretur, confessio

diceretur metu tormentorum extorta. Salic *in d.l.2.* sed contrarium dicit Nicol.de Neap.*in l.nouissimè.ff.de eo, qui falsi tut.author.* Idem tenet Bart. *in d.l.1.§. diuus seuerus. ff.de quæst.* quem refert Foller *in pract. crim.for. sæcul.3.p. tertiæ partis. verb. & si confitebuntur numer.* 113. vbi Alios allegat; quia nisi quis ligetur in tormentis, non potest dici metus tormentorum incussus despoliatio tantum. Alij tamen aliter asserunt, quod qualitercumque terreatur Reus de torquendo, si confiteatur, confessio metu tormentorum extorta dicitur. Gandin.*de malefic.in rubr.de quæst.et tort.* sequitur August.ad Angel.*de malef. in verb. fama publica col. antepen.* Brun.*de indic. & tortur. p.2. q.2. in princ.* Marsil.*in prax.crim.§.expedita n.*10.

71 Vbi autem Reus confessus fuerit in tormentis, & confessionem ratificauerit extra tormenta, vt supra dictum est, seruatis seruandis; tunc Iudex debet illi breuem terminum duorum, vel trium dierum assignare ad faciendum omnes suas defensiones, & ad producendum omnia, quæ habet contra suam confessionem, ne ex aliqua parte indefensus remaneat; & iste terminus in omnibus ferè Curijs seruari solet, vt aduertit Salicet, *in d.l.2.C.de cust.reor.* per text.*in l.4. §. si ad diem ff. de re milit. & l.si non defendantur.ff. de pœnis.* Afflict. *in constit. Regni. incip. si damna col.9.* Clar.*d. q.64 vers.sin autem,* & ratio est quia, *ut in superiori sect.* 10. *num* 22. diximus, Reus potest multa probare aduersus propriam confessionem, imò etiam ratificationem reuocare, vt dicit Grammat. *super constit. Regni fol.*23. *num.*23. & Clar.*q.* 55. *vers. sed pone.* Quod si Reus in dicto termino illi assignato ad suas defensiones proponendas, nihil probauerit; ex tali sua confessione condemnari poterit, vt de communi sententia tradit Bald.*in d.l.2. num.3. C.de custod. reor.* quem sequitur Afflict.*sup.1.p constit. Regni rubr.27. num.43.* & communiter Alij DD. apud Caualcan de *brach. Preg.q.4.per tot.*

72 Et est notandum, quod si Reus fassus sit delictum, de quo contra eum extabant inditia, interrogari potest de causa, propter quam motus fuit ad delinquendum. Chartar.*d.pract. inter re.lib.4.cap.1.num.83.* quia potest esse, quod iustam habuerit causam; & sic illi prodesset talis interrogatio.

73 Potest similiter interrogari de alijs delictis, de quibus licet non adsint inditia, adest tamen suspitio, quod ipse commiserit, quia fortassis solitus est delinquere, vel est aliquo modo suspectus. Angel.*de malefic. in verb.fama publica nu.*120. Scapp.*de iure non scrip.l.5. c.69.* Clar.*d.q.64. v. successiuè quæro,* vbi in fine dicit, quod contrarium Mediolani seruatur, vt non interrogetur de alijs, nisi in criminibus assassinij, furti, falsi, & amnonæ; quia secundum iura regulare est, vt non interrogetur, nisi adfuerint inditia.*l.1.in princ.ff.de quæst.* & Vitalin.*de malefic.rubr.quæ indicib.&c. num.6. & sequent.* ait, quod Iudices aliter facientes, malè faciunt, prout dicit etiam Farinac. de *indic. q. 37. num.* 169. *& seq.* vbi plenè hanc conclusionem examinat. Contrarium tamen de communi consuetudine seruatur, vt scilicet semper interrogetur de alijs delictis in tota ferè Italia, vt dicit Gandin. *de malefic.tit. de quæst. num.* 19. Marsil.*in pract. crim.§. constante num.*14. *& cons.*53. *num.*9. Diaz.*in pract.crim.canon.cap.*117. *numer.3. in fin.* Foller. *in pract. crim. for. sæc.1. p.secundæ partis ver. Rei indur.torqu.num.6. & in tertia parte, tertiæ partis verb, & si confitebuntur num.*33. & Grammat. *vot.*13. *num.*2. *& decis.*24. *num.*34. *& decis.*48. dicit procedere in omnibus delictis, & sic seruari Neapoli.

74 Item potest interrogari de socijs, & complicibus ad delictum committendum, præsertim quando est de illis, quæ committi nequeunt, sine socijs. Anton. Gomez.*cap.12. delictor. numer. 16.in fin.* Clar.*in §. fin. q. 21. vers. dictum socij.* Et quamuis regula communis sit negatiua de iure, *per tex. in l. qui de se.ff. de quæst. & l.fin.C.de accusat.* tamen de consuetudine semper rei torti, & confessi interrogantur de socijs. Blanc. *de indit.num.*374. Par.de Put. *de syndicat.fol.*460. *cap.*4. *num.* 2. De his tamen interrogandus erit in genere, non in specie, vt suggestiones euitentur. Glos.*in d.l.fin.* & ibi Salic. Brun *de indit.& tortur.quæst.*5.2.*q.num.*56. plura ponit Scacc.*cap.*81. *tit. de socio criminis extra torturá, & in tortura in princ.*

75 Quando autem Reus ratificare debet confessionem in tormentis factam, ducendus erit, vt dictum est, ad aliquem locum separatum; & interrogandus erit, an recordetur de his, quæ dixit hesterna die in tormentis, & si respondet affirmatiuè, iniungi ei debet, vt in substantia repetat quod dixit; & deinde erit illi legenda sua confessio per Notarium clara voce; & postea interrogandus est, an ea, quæ legi sibi audiuit, ipse fassus fuerit, illaque modò ratificare, & approbare voluerit, an aliquid addere, vel reuocare; vt aduertit Marsil.*in pract. crim. §.quoniam num.1.fol.mihi* 67. & fusiùs Chartar.*d.pract.interrog.reo lib.4. ca.1. num.*145. *cum seqq.* & vbi dixerit, se velle iam dicta confirmare, & ratificare, ac nolle addere, aut detrahere, iam perfecta erit ratificatio confessionis priùs factæ, vt ait Marsil.*d.nu.1.in fin.*

Et nota quod huiusmodi confessio ratificata, verificanda erit, cum omnibus suis circumstantijs, de quibus dictum est supra, & notat Marsil.*loc.citat.*

76 Aduertendum est autem, quod in multis casibus ratificatio non est necessaria, & *Primo*, quando confessio fuit spontè facta extra tormenta. Carrer. *in sua pract.fol.9.num.*29.

Secundo, quando agitur contra Reum in flagranti crimine deprehensum. Chart.*vbi sup. lib.4.cap.1. num.* 152.*vers.quæ quidem. in fin.*

Tertio, quando quis fuit leuiter tortus, quia appellatione torturæ, secundum Aliquos, non venit Leuis tortura.*arg.l.Scio.ff.de in integr.restit.* Chartar. *vbi sup num.*154. Quod tamen mihi non placet, quia attentis gradibus torturæ, de quibus supra dictum fuit, non est dubitandum, quod taliter tortus, fuerit reuera tortus, & sic confessio illius esset ratificanda, aliàs non valeret.

Quarto, non requiritur adeò strictè ratificatio in teste torto, sicut in Reo. Farinac.*de inditijs, & tortur. quæst.*39.*nu.*139.*& seq.*

Quintò, non est adeo necessaria in depositione socij criminis contra alium, declarando tamen, vt per Scacciam.*cap.*81.*nu.*9. *vers. quinto dubitatur,* vbi respondet ad contraria argumenta, quem vide, si casus occurret, quia non est conclusio multum certa.

Est autem necessaria ratificatio socij criminis, quando grauauit alium socium, sed in faciem nominati, & in tortura, vt tradit Scac.*cap.86.num.68. vers.& cum in tortura,* vbi tradit modum, & praxim. Farinac.*q.43.n.*140. & Ego *dix sup.*

77 Sed quæritur, quid agendum si Reus confessionem in tormentis factam ratificare noluerit, imo potius reuocare intendat?

Respondetur, quod tali casu est iterum torquendus, vt ad confessionem iam factam reuertatur, etiam si alia noua inditia non superuenerint, quia confessio facta in tormentis facit nouum inditium, quod sufficit ad nouam torturam inferendam. Bart. *in l. vnius §. reus in fin.ff. de quæst.* quem sequuntur omnes communiter, vt dicit Blanc.*de indic.nu.*219. Boss. *in sua Pract. tit.de tortur.nu.*43. Clar.*in §.fin.q.21.vers. vlterius quæro,* Simanc.*de hæretic.cap.63.n.*43. & Alij.

Ex eo

Ex eo autem, quod DD. asserunt, posse Reum torqueri, ad effectum reuertendi ad primam confessionem, inferri non debet, quod possit Iudex tandiù illũ in tortura detinere quousque ratificauerit; sed quod possit solum iterum torturam inferre, tãquam si nouum inditium superuenisset. August. ad Ang. *de malefic. in verb. comparuerunt, & confitentur totum. post num.* 10. Pegna *in Director. Inquisitor. p. 3. ver. tertio schol.* 54.

78 At verò ponamus casum, quod iste Reus positus in tortura secunda vice, quia cõfessionem iam in prima tortura factã ratificare noluit: in hac secunda tortura iterum confessus fuerit, sed requisitus, vt ratificet, similiter negauit; num iterum torqueri possit?

Respondetur affirmatiuè; quia eadem est ratio in hac tertia tortura, sicut in secunda; Est benè verum, quod si in hac tertia tortura confiteretur, & in ratificatione negaret, non esset amplius torquendus, ne daretur processus in infinitum, sed potius, absoluendus ex hactenus deductis, & rebus sic stantibus; vt tradit Pat. de Put. *in tract. syndicat. in ver. tortura fol. mihi* 482. *cap. 6. num.* 2. vbi ait hunc ei casum de facto accidisse; Boer. *decis. 163. p. 2.* Gomez. *variar. resolut. tom. 3. ca. 13. n. 27.* Foller. *in præcit. pract. crim. for. sec. 3. p. tertiæ partis vers. & si confitebuntur n. 109.* & Clar. *d. q. 21. vers. vlterius quaero in fin.*

Dicit tamen, super hanc casum, singulariter vnum Chartar. *in d. pr. inter. re. lib. 4. c. 1. nu. 163.* quod scilicet possit Iudex, etiam quarta vice torquere talem reum tertio confitentem, & in ratificatione negantem, ex quo inditium variationis nõ remaneret prorsus purgatum; quod quidem mihi nõ placet, ne Iudex appareat carnifex in immanitate, & crudelis in tormentãdis hominibus, de quo Boss. *vbi sup. de tortur. numer.* 44.

Conclusio autem eorum, quæ modò iam diximus, quod scilicet tortura ter repeti possit, locum habet, quando Reus confessus est in tortura, & posteà non vult ratificare extra tormenta.

79 Sed quid, si in prima tortura negauit, an sit locus repetitioni torturæ?

Respondetur affirmatiuè, si sic Iudici videbitur iustis existentibus causis: quæ solent esse criminis immanitas, conditio Rei, grauitas, vel leuitas torturæ iam illatæ, inditia vehementia non dum euacuata, & similes. Scapp. *de iure non script. lib. 5. cap. 108. num. 14. & 15.* Vnde secundum communem DD. sententiam, de qua Clar. *in d. q. 64. vers. vltimò videndum,* dicendum videtur, quod repetitio torturæ est arbitraria, ex doctrinam Bart. *in l. vnius §. reus n. 1. ff. de quaest.* Boer. *d. decis. 163. numer. 10.* Grammatic. *cons. crim. 21. num. 25.* Et ita seruatur in Practica, vt colligi potest ex communi obseruantia Curiarum, in quibus, quãdo infertur tortura, solet Iudex in decreto de deponendo Reum à tortura, apponere illam clausulam; *Animo tamen, &c.* prout quando Reus stetit in tortura per spatium vnius horæ, cum amplius permanere non debeat, *vt dix. sup.* & deponendus erit, fit decretum, quod leuiter de tortura deponatur, dissoluatur, brachia ei reaptentur, reuestiatur, & ad locum suum reponatur, *Animo tamen, &c.* ista enim clausula, importat animum repetẽdi torturam, quatenus opus fuerit, vt aduertit Chartar. *d. lib. 4. cap. 1. n. 116. & seqq.* vbi de vi dictę clausulę plenè agit.

80 Et vbi locus est torturæ repetitioni, seruari solet per Iudices timoratæ conscientiæ, vt semper tempus detentionis in illa sit minuendum, vbi prima vice reus fuerit acriter tortus; sed si leuiter, secus. Scapp. Chartar. Clar. & Alij *locis citatus.* Neque inferri & repeti potest vltra tertiam vicem, vt supra dictũ est. Et si perseuerauerit in negatiua, absoluendus esset, quia iam purgata remanent inditia; vt supra similiter dixim. Quod limitatur, vbi adhuc inditia non essent purgata, sed essent vrgentissima, & reus esset famosus, nam tunc non obstante negatiua, condemnari potest ad aliquam pœnam, non ordinariam, sed extraordinariam, iuxta tradita per DD. quos refert, & sequitur Clar. *d. q. 64. vers. illata verò, & uers. Et in hoc proposito. seq.* & Foller. *ubi proximè num.* 10. Et Alii quos Ego adduxi *sup. d. num. 40. in fin.*

81 Insuper notandum erit, quod licet repetitio torturę sit arbitraria, iuxta supra notata, arbitrium tamen debet esse regulatum à Iure, vt pluries censuit Rot. Rom. præsertim *decis. 179. num. 1. et dec. 235. nu. 1. & dec. 547. nu. 1.* apud Farinac. *in pract. crim. q. 38. num.* 18. & Ego alibi *sup. dix.*

82 Hinc est, quod non debet Iudex in omnibus casibus, ętiam Leuibus Reum bis torquere; Et vbi repetenda erit tortura, non debet infligi vltra tres vices: Neque in die feriata ad honorem Dei, & Sanctorum, quantum fieri potest: Neque nouis non interuenientibus inditijs; & quæ sint potentiora primis et diuersi generis. Neque repetenda est debili, infirmo, aut aliquo modo impedito: Neque eodem die, sed diuersis diebus. Farinac. *dict. q.* 38. Quod si tortura indebitè repetatur, & reus confessus fuerit, illa confessio ei non nocebit. Farinac. *ibid. nu.* 78. & Marsil. *in pract. crim. §. quoniam num.* 42. Et in casu dubio an sit repetenda, necne, semper negatiuè pro nõ repetẽda tortura pronunciandum erit. De reliquis circa materiam repetitionis torturę. vid. Farinac. *ubi sup.* & Menoc. *de arbitrar. iudic. cas. 272.* vbi plenè, *& cas. 269.* vbi exemplis conclusionem exornat.

PRAX. PROCESSVS.

83 Absolutis omnibus, ac generaliter in hac tam importanti materia torturæ, tamquam in speculo magis necessarijs præmissis, deueniendum est, secundum propositum institutum ad practicam formandi processus. Quapropter continuando subsequentia cum præcedentibus, dico quod in illis casibus, in quibus inferenda erit Reo tortura ad veritatem delicti commissi eruendam, quia fortè sunt inditia euidentia, & probata, luce meridiana clariora, in specie certa, non dubia, nec æquiuoca, sed concludentia, & à Iure approbata, ita vt sola confessio Rei torquendi deesse videatur, adhoc, vt possit illum condigna pœna condemnare; tunc prosequendo examen, seù constitutum ipsius Rei, de quo in superioribus dictũ est: si pluries interrogatus, & monitus, vt veritatem fateatur, facto epilogo, quàm breuissimè fieri poterit, omnium inditiorum contra ipsum existentium, confiteri noluerit: debet Iudex proferre decretum torturæ cum suis necessarijs clausulis, & circumstantiis, vt scilicet Reus ducatur ad locum tormẽti, despolietur, ligetur, et funi applicetur, & quod postquam fuerit sic funi applicatus, cum adhuc in negatiua persisteret fuit mandatum in altũ eleuari; etc. cuius forma magis vsitata, & communis erit, quæ sequitur, videl.

Forma procedendi ad Torturam: eiusque Decretum.

Interrogatus, *& monitus, ut uelit tandem recedere à tot mendacijs, subterfugijs, & inuerisimilibus responsionibus; cum ex iam deductis possit ipse cõstitutus clarè animaduertere sibi nullum negandi modum esse relictum.*

Respondit: *io hò detto la uerità sin'adesso:* Non *hò che dir più, nè mi resta altro:* Nè *hò detto buggia neruna.*

Et Domino dicente, & ipsum constitutum benignè monente ad veritatem super præmissis tradendam, quam adhuc minimè dixit:nec expectet, quod pro illa habenda deueniatur contra ipsum ad opportuna Iuris,& facti remedia,prout deuenietur,nisi ad dictam veritatem super præmissis fatendam se disponat.

Respondit;*io hò detto la verità; è se vorrete far'altro sete il padrone. Sà che mi farete torto;& io hauerò patienza;e non hò altro che dire.*

Decretum.

Tunc Dominus sedens,&c.Visa pertinacia, & obstinatione ipsius Constituti, Visisque, & consideratis indicijs contra ipsum existentibus,& signanter depositionibus N. de N.& N.de N. qui asserunt vidisse ipsum constitutum occidisse N. de N.cum ense,multis vulneribus inflictis,et vna simul cum eo adfuisse duos suos famulos N. de N. & N.de N. Visis litteris,& Armis penes ipsum constitutum repertis, Visis confessionibus eorumdem prædictorum famulorum, attenta fuga per ipsum cōstitutum arrepta postquam Curiæ familiam vidit,per quam ipsa non obstāte fuit captus,consideratis,&c. & sic poni possunt alia inditia, si quæ adsint variatis verbis,prout varia illa fuerint;& si fuerit persona vilis apponatur: *stante vilitate personæ.* si fuerit solitus delinquere,dicatur: *Considerata mala ipsius qualitate.* Si malum habuerit nomen, vel physonomiam, subiungatur; *Attento malo nomine,vel mala hpysonomia,*& sic de reliquis) *Alijsque inditijs contra dictum constitutum vrgentibus, & ex processu resultantibus, pro veritate habenda super homicidio prædicto, quę aliter haberi non potest,mandauit ipsum constitutum adduci ad locum torturæ ibique spoliari,ligari, & funi applicari.*

Qui sic adductus,dum spoliaretur,& ligaretur fuit per Dominum benignè monitus, & hortatus, vt tandem liberè veritatem dicat & recedat ab eius pertinacia, nec expectet,quod in funem eleuetur,prout eleuabitur,quatenus adhuc in eius obstinatione persistat.

Resp. *Signore io non posso dir'altro.*

Tunc Dominus,cum videret ipsum constitutum omninò recusare veritatem fateri, eumdem tam spoliatum, ligatum,& funi applicatum mandauit in altum eleuari.

*Qui sic eleuatus cępit clamando dicere;ohimè ohimè sō morto,oh Dio,oh Madonna santissima aiutatemi;*Non *posso soffrir più.*

84 Vbi verò necesse fuerit Reum, ob aliquam legitimam causam puta robustitatē,& similes aliquantulum grauare in tormento: et aliquando iusta de causa ipsum rantisper deponere de tortura, tunc annotanda sunt omnia verba per ipsum prolata,omnesque motus, signa, & actus, quos facit. Quod quidem pluribus modis, fieri solet per Iudices seculares, vel mandando moueri funem, vel dari ictus, vel apponi pondera, & similibus, de quibus nihil ad Nos; cum versemur in Tribunalibus Ecclesiasticis, in quibus benignitas, & misericordia resplendere debet magis, quam crudelitas. In quibusdam tamen atrocibus delictis, solet tantum moueri funis,quando Reus est vir fortis, & non multum sentit dolorem: & tali casu prosequendo examen,infrascripto, vel simili modo est procedendum, videl.

Forma annotandi actus,verba,& motiua in tortura occurrentia.

Interrogatus, *& monitus,vt non patiatur se vlterius in tormento detineri,sed veritatem liberè fateatur.*

Resp. *Io non posso dir'altro, ancorche stassi qui appeso fin'ad hoggi ad otto.*

Tunc Dominus cum videret ipsum constitutum torturā paruipendere,et ob eius robustitatē quasi non sentire, mādauit funem modicum quassari,et moueri,absque ictibus.

Quæ sic mota, & quassata ipse constitutus dixit; fate quanto volete,e sapete oprare, che tutto sarà in vano: mētre io non hò altro che dire.

Et monitus,vt veritatem dicat.

Resp. *io non sò,che cosa hò da dire di vantaggio.* Non *posso dir'altro.*

Et Domino subiungente,vt veritatem dicat super præmissis;quomodo se habeat.

Resp. *Signore io mi sento morire quà sopra,mettetemi giù,che voglio dir'ogni cosa.*

Et sibi dicto,vt incipiat dicere,& postea deponetur.

Resp.*Se nō mi farete calar giù,io nō posso dir cos'alcuna quà sù;però vi prego, che mi facciate calare che così dirò ogni cosa,fate presto;pluries dicta verba replicando.*

Tunc Dominus,stante promissione prædicta, & ad effectum prædictū tantùm, non aliter,&c.animo tamen,&c. quatenus, &c. mandauit ipsum constitutum leuiter de tortura deponi,& super scamno lignea accommodari.

Qui sic depositus, & super scamno lignea accommodatus, fuit per Dominum interrogatus, vt modò pollicitam veritatem fateatur.

Resp. *che volete che dica? io non hò fatto male alcuno;e mi stratiate à torto.*

E monitus, vt recedat ab huiusmodi subterfugijs, & pollicitam veritatem dicat,quia alias cōtinuabuntur tormenta,& sic in altum iterum eleuabitur.

Resp. *Fate pur quelche vi pare;voi & il padrone: ma auuertite,che mi fate torto,perche son'innocente.*

Et tunc Dominus mandauit ipsum constitutum in altū eleuari denuò.

Qui sic eleuatus,cæpit alta voce clamare;ohime,ohimè. Non *possa più,oh Maria Vergine del Carmine;* Et postea omninò tacuit. Deinde post aliquantulum temporis dixit; *Mettetemi giù,perche mi vien voglia di andar del corpo calatemi, che mi sento crepare.*

85 Quandocumque euenit casus, vt deponatur ad effectum euacuandi corpus,vel dicendi veritatem, vel alia de causa illum deponendi, semper erit interloquendum,vt supra mox dictum fuit,vel vt sequitur, videlicet.

Forma deponendi Reum ad effectum leuandi corpus, vt dixit.

Tunc Dominus ad effectum prædictum, vt euacuaret, & leuaret corpus,mandauit ipsum constitutum leuiter de tortura deponi: Animo tamen iterum, &c.

Qui sic depositus, & facta sibi per Dominum facultate euacuandi corpus:mox reductus coram eodem Domino, dixit:Signor Vicario prego V.S.Reuerendiss. à non trauagliarmi di vantaggio,perche non posso più. Ohimè che volete far più adesso;habbiate misericordia della mia persona,per esser'innocente,e non hò altro che dire. Se poi volete che dica qualche cosa,ditemela, ch'io la dirò.

Et tunc Dominus,cum videret sibi verba dari, mandauit dictum cōstitutum iterum in funem eleuari pro continuatione tormentorum.

Qui sic eleuatus,fuit per Dominum interrogatus,an sit modo dispositus veritatem fateri.

Respondit: *io vi hò detto che non hò che dire.* Et nihil amplius dixit. Et licet pluries *per Dominum fuisset interrogatus,& monitus, vt tandem veritatem fateatur, nihil tamen vmquam respondit,nec aliquid amplius dicere curauit. Quæ Ego, &c.*

86 Quòd si occurrat aliud,describatur: aliàs si deueniendum sit ad finem torturæ,fieri debet decretum infrascripto,vel simili modo,videl.

Finis Torturæ.

Et cum stetisset sic in torturā eleuatus per spatiū vnius horæ integræ ad horologium pulueris, Dominus mandauit

ipsum

ipsum constitutum leniter deponi, disligari, brachia reaptari, reuestiri, & ad locum suum reponi: animo tamen, &c.

Qui sic depositus, dum disligaretur, & brachia sibi accomodarentur, clamabat fortiter: ohimè, ohimè, fate piano per amor di Dio. Et similia verba proferebat. Quæ ego, etc.

Si non accidat defectus aliquis, dum Reus torquetur, fit ratificatio extra tormenta, de qua inferiùs.

87 Occurrente autem casu, vt Reus in tortura deficiat, prout sæpissimè accidit; Tunc diligens esse debet Iudex, & cautus: obseruando omnia accidentia talis defectus, an vera sint, vel affectata, vt si spumam ex ore emittat; si nimirum sudorem per corpus fluere cernat; si magno pallore primum faciei colorem mutare dignoscat, & huiusmodi; quia sicut realiter, & effectiuè accidere aliquando compertum est; ità multoties affectatè, & malitiosè euenire experientia docet: Ideo, ne decipiatur Iudex, laicus, vti poterit aliquibus diligentijs, vt certior fiat, nimirum potest illum vrgere vehementiùs ad respondendum: quassare funem; suffumigia sulphuris, panni linei, aut cartæ in igne positæ eius naribus applicare, & huiusmodi, ad effectum dignoscendi, an reuera tortus ipse defecerit, an verò defecisse dissimulauerit: nam si defectus non est simulatus, non sentit prædicta sibi fieri, aliàs secus. Idem faciendum, quando Reus dormiet, vel dormire finget. Aduertere tamen debet Iudex, ne dum dictas diligentias adhibuerit, interim Reus in tortura moriatur; proinde tutiùs erit peccare in facilitate credendi, quam in duritie, & obstinatione non credendi, cum periculo vitæ torti, de qua rationem reddere teneretur, non solum Deo; sed etiam Superioribus suis: præsertim si non fuisset præsens, sed alteri vices suas commisisset; quod facere nō debet: sed potius, quando iusto impedimento detineretur, differe torturam ad aliud tempus studeat. Cum igitur Reus deficere in tormentis videatur, annotandi sunt omnes actus, & circumstantiæ occurrentes, dum examen prosequitur, infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma describendi actus, dum Reus in tormentis deficere videtur.

Et cum dictus constitutus videretur in tormentis deficere, &c. Dominus mandauit ipsum leniter de tortura deponi, & super sede lignea accomodari.

Qui sic depositus: & super sede lignea accōmodatus, cū licet pluries interrogatus, commotus, & quassatus respōsum non daret, nec ad animum rediret: imò semimortui imaginem præseferret, Dominus mandauit in eius faciem aquam frigidam guttatim inspergi. Vel *eius frontem, & tempora, ac nares, & pulsus aceto rosacea madefieri.* Vel: Nares *ipsius sulphure, aut petijs lineis accensis suffumigari, &c.*

Quibus peractis præfatus constitutus in se rediens fuit per Dominum interrogatus; Quomodo se habeat.

Resp. *Mi sento bene per gratia del Signore: Il gran dolore, che sentiuo, m'haueua fatto venir meno.*

88 Vt autem possit Iudex determinare, an desistere debeat à tortura, vel potius ad vlteriora procedere, cautiùs aget, si medicos adhibeat, qui videāt ipsum Reum; & si postea dixerint, posse sine periculo procedi ad vlteriorem torturam, facta prius per illos fide in scriptis medio iuramento, vel ipsis formiter examinatis. Quo casu fieri debet sequens, vel simile decretum, videlicet.

Forma adhibendi Medicum ad finem videndi Reum tortum, & referendi, an adsit periculum.

Tūc Dominus mādauit vocari N. de N. *Doctorē Physicū, et duci ad carceres, ad effectū inspici faciēdi dictū cōstitutū, nūquid reuera, & effectiuè aliqua accidentali infirmitate laboret, quominus vlterius torqueri valeat.*

Qui N. *Phisicus vocatus, & adductus delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. iurauit, ac sibi per Dominum iniuncto, vt præsentem constitutum benè inspiciat, ac obseruet: & an sine periculo ad vlterius ipsū torquendum procedi possit, referat: dictoque constituto per ipsum N. bene viso, & inspecto, eiusque pulsibus, frōte, & pectore, manu pertentatis, non tantum semel, verū, & pluries. Ad opportunas Domini interrogationes.*

Resp. *Signore io hò visto, e ben'osseruato N. de N. qui presente sueunto, come mi si dice, mentre staua sù la corda; e riferisco con giuramento, che secōdo li precetti dell'Arte medicinale, nō mi pare, che habbia male alcuno, per quel che posso giudicare dalli polsi, dalla fronte, dal cuore, & altre parti del corpo, che hò toccato; onde stimo, che sia stato più tosto atto finto, che sincope, ò altrò male; è però trouandosi libero affatto da ogni sorte d'infermità, nō scorgo in lui pericolo alcuno; e quasto è quanto posso, e deuo dire in conscienza. Questo dì, &c. del mese, &c.*

Io N. de N. *Dottor Fisico faccio fede come sop.*

Tunc Dominus Visis, & auditis prædictis mandauit, ipsum cōstitutum denuò in funem eleuari, Qui sic eleuatus, *fuit per Dominum interrogatus, an velit modo āplius persistere in suis subtersugijs, vel potius veritatem fateri.*

Resp. *Io non sò che dire, e voi mi stratiate à torto. Ne hauete compassione di me pouer' innocente.*

89 Et prosequitur examē more solito. Simile decretum fieri potest, quando fuit per Iudicem detecta malitia, & facta experientia, quod defectus non fuit verus, sed affectatus, vt deponeretur à tormēto, & tūc tale, vel simile esse solet decretum, videlicet.

Forma decreti vlterioris torturæ, quando defectus fuit fictus.

Tunc Dominus Visis, & pertentatis, &c. cum videret dictum constitutum nullo morbo grauari, sed ipsam cōmetitias, causas, malitiosa signa, & affectata media fraudulenter, & dolosè ad torturam euitādam excogitare, demōstrare, & inuenire, mādauit eūdem in funē denuò eleuari.

Qui sic eleuatus, *etc. fuit per Dominū interrogatus, etc.*

Respondit, &c. Et sic prosequitur examen, prout facti qualitas postulauerit.

90 Quod si adhibito Physico, vel alio, ad experiēdū, â verus sit defectus, siuè animi deliquium, & affirmatiuè testatus fuerit, non erit ad vlteriorē torturam procedendum: sed fit solitum decretum, videlicet.

Forma decreti de amplius pro tunc Reo non molestando.

Tunc Dominus visis, &c. & auditis prædictis, &c. mādauit ipsum constitutum disligari, eius brachia reaptari, reuestiri, & ad locum suum reponi, animo tamen, &c. cum stetisset in torturam eleuatus spatio mediæ horæ non integræ ad horologium pulueris, &c.

Qui sic depositus, *&c. quæ ego, &c.* prout supra fieri solet.

91 Vbi verò torquendo Reum, non occurret animi deliquiū, vt supra dictū est, sed Reus de plano confessus fuit delictum, ad hoc vt ex eius cōfessione deueniri possit ad sentētiam cōdemnatoriam, necesse erit, vt illā extra tormenta die sequenti ratificet: quæ quidē confessionis in tortura ratificatio solet sub infrascripta, vel simili verborum forma fieri, videlicet.

Forma Ratificationis confessionis factæ per Reum in Tortura.

Die....mensis....anni....in loco N.&c.

Constitutus *personaliter* N. *de* N. *coram Perillustri, & Reuerendiss.D.N.de N. Vicario Generali, N.in tali loco N.qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ,prout tactis,&c.iurauit fuit per Dominum.*

Interrogatus, *an vltra ea, quæ superiùs dixit in alijs suis constitutis,& præsertim ea,quæ fassus fuit in examine hesterno, occurrat, sibi aliquid aliud ex seipso dicere, & quid.*

Resp.*Signor nò,che non hò altro che dire di più, &c.*

Interrogatus,*an ea omnia,quæ hesterna die in tormentis fassus fuit, vera fuerint, & sint, eaque pro veritate dixerit,& fassus fuerit.*

Resp. *Signor sì, che tutto quello, che hieri dissi nella corda, fù verità, e come tale lo confessai, è non altrimēte.*

Interrogatus,*an hodie sit paratus, & velit in præsenti extra tormenta ea omnia approbare, & ratificare.*

Resp.*Signor sì, che son pronto di ratificare,& approuare quanto dissi hieri nella corda, adesso senza corda.*

Interrog. *vt modò summatim, & in substantia recenseat omnia, quæ fassus fuit in dicto suo examine hesterna die in tormentis facto.*

Respondit: *Io confessai hieri per la verità, come mesi sono in compagnia di due miei seruitori* N. & N. *ammazzai* N.de N.*mio nemico, &c.*& sic de reliquis,prout facti series fuerit;& ipse dixerit, non plus, nec minus, ne animam suam æternis cruciatibus illaqueet.

Et lecto sibi per me, &c. de mandato Domini dicto eius examine de verbo ad verbum, prout iacet ad claram ipsius Constituti intelligentiam,eoque per ipsum benè audito et intellecto, vt asseruit, fuit per Dominum.

Interrog.*&c.vt infrà.*

Vel sic alio modo;loco verborum;

*Et lecto sibi,&c.*dicatur.

Tunc Dominus mandauit mihi Notario, vt ad claram ipsius constituti intelligentiam sibi legerem dictum eius examen de verbo ad verbum, prout iacet. Vel in ea parte incipiendo ibi: *Sig. la verità è di questa maniera, &c.*vsque ibi: *Sig. vi sia raccōmādato,che nō posso più,calatemi,&c.*

Quo lecto,& per ipsum constitutum bene audito, & intellecto, vt asseruit, fuit per Dominum.

Interr.*ā prædicta,quæ modo legi audiuit,fuerit à se dicta, & deposita modo, & forma,prout iacet in dicto examine.*

Resp.*Signor sì,che quāto vltimamēte letto adesso,è l'istesso,ch'io dissi nel mio esamine di hieri giusto come da me fù detto.*

Interrog.*an prædictis velit aliquid addere, vel demere, an verò intendat potiùs ea omnia ratificare, & approbare; & an cum effectu prædicta omnia, tamquam vera, & à se pro veritate dicta,& cōfessata modò approbet,& ratificet.*

Resp.*Signore,io non hò che aggiungere,nè che leuare à quanto hò detto, ma intendo approuare il tutto, come in effetto approuo, e ratifico per verità.*

Et Domino dicente, & ipsum constitutum monente, vt benè aduertat,an aliquid in dicto examine fuerit per ipsum constitutum dictum, quod verum non sit; vel aliquid tacitum,aut omissum,quod verum sit,vt illud addat, vel corrigat pro veritate, & si veritatem fassus fuit, non dubitet istam ad præsens ratificare: si vero illam minimè dixit,non terreatur metu tormentorum, quo minus illa improbet, quæ vera non sint,præsertim si aliquem indebitè nominauit; considerans, quod de eius præiudicio tractatur; licet non sit vmquam desperandum de benignitate superioris.

Resp.*Signore tutto quello,che hò detto,è vero,e lo confermo,nè voglio aggiūgere,nè leuare cos'alcuna;nè hò grauato,ne nominato alcuno indebitamēte. Del resto faccia Dio, quāto hauerò da patire,lo pigliarò ī pena delli miei peccati.*

Interrog.*an ergo prædicta approbet, et ratificet in omnibus,& per omnia, prout iacent.*

Resp *Signor sì, ch'io ratifico,& approuo in tutto,& per tutto quanto hò detto di sopra,nel medesimo modo, che stà scritto,e m'hauete letto.*

Tunc Dominus sedens, &c. & acceptatis, &c. examen dimisit, & mandauit ipsum constitutum poni ad largam, copiamque dictæ suæ confessionis & constitutorum volenti decreuit, cum termino trium dierum ad faciendum suas defensiones,&c. omni modo, &c.

Si Reus ductus ad ratificandum confessionem iam factam in tormentis, ratificare noluerit, sed potiùs illam reuocare conatus fuerit; tunc est illi repetenda iterum tortura, etiam absque alijs inditiis, quia sufficiens inditium est confessio illa in tortura facta. Tali casu forma iterum torquendi, & ratificandi, desumi poterit ex formis in præcedentibus numeris annotatis. Et similiter,si in secunda tortura iterum fateatur, sed ductus ad ratificandum hanc secundam confessionem,adhuc reuocare contendat. Item si tertia vice, hoc faciat, cum amplius non sit locus repetitioni torturæ,vt supra dictum fuit.

92 Aliquando verò accidit, quod habita ratificatione solet delinquens denuò torqueri pro habenda confessione aliorum delictorum; vel vt propalet complices,socios criminis,mandantes,fautores, consulentes,& similes; præsertim in illis casibus,in quibus delicta sunt talia,quæ sine alijs committi non possunt; & tunc facta protestatione, quod hoc fiat, sine præiudicio Iurium Fisco acquisitorum, repetitur tortura infrascripto,vel simili modo,videlicet.

Forma inferendæ torturæ pro habenda vlteriori veritate super complicibus, & alijs delictis, &c.

Die....mensis....anni....&c.

Constitutus personaliter N.de N.*præfatus coram Reuerendiss. Domino* N. *&c. qui delato iuramento veritatis dicendæ,prout tactis,&c.iurauit,fuit per Dominum.*

Interrog.*an vltra ea,quæ in præcedentibus suis constitutis fassus fuit, dispositus sit modò dicere vlteriorem veritatem super alijs,de quibus verisimiliter est informatus.*

Resp.*Signor sì, che son pronto à dire la verità sempre che mi domandarete cose che io sappia.*

Interr.*vt iā quod est dispositus veritatem fateri, modò dicat quos socios ipse cōstitutus habuerit,complices, fautores,vel participes in homicidio præfati* N.de N.*prout aliâs asseruit occidisse. Et pariter dicat, quæ alia delicta commiserit.*

Resp.*Quādo io āmazzai* N.de N.*mio nemico,erano in mia compagnia due miei seruitori chiamati* N.*et* N.*solamente,e non vi fù altra persona. Benuero che fui animato,e consigliato ad ammazzarlo da* N.de N.*et è certo che per le sue suggestioni mi risoluei ad ammazzarlo,altrimēte forse non l'hauorei fatto. Nè hò fatto mai altri delitti di sorte alcuna.*

Et Domino dicente,non esse verisimile,quod Alij complices non habuerit,cum præsertim tale facinus nō potuerit committi à tribus personis tantum, prout quilibet sanæ mentis considerare potest ex qualitate facti,eiusque circūstantijs;tanto magis quod in processu constat alios interuenisse (si ita cum effectu constet, alias dici non debet,) *dicto delicto vna cum ipso constituto;ideo illos nominet. Et pariter dicat, quæ alia delicta commisit? aliàs contra ipsum ad opportuna Iuris & facti remedia deuenietur.*

Resp.*Io vi hò già detto,che con me non ci è stato altra, che questi due miei seruitori, che v'hò nominati, quando commisi il delitto sudetto; e così non posso, ne deuo nominare, chi non ci è stato. Quanto poi ad altri delitti, pure mi pare d'hauerui detto, che non hò fatto altro. Se con tutto ciò mi volete stratiare,sete padrone.*

Tunc

Tunc Dominus Visis, et consideratis prædictis, viso processu, ex quo apparet in eodem delicto Alios duos internenisse, vltro ipsum constitutum, & duos famulos nominatos per eumdem; stante etiam qualitate delicti commissi in loco, vbi præfatus occisus erat associatus, & bene custoditus à duobus personis armatis; et proinde nō est uerisimile uoluisse aggredi eūdem in propria domo benè custoditum, solummodò cum illis duobus famulis, vt quisque prudens cōiecturare potest. Attenta etiā qualitate personæ ipsius constituti, qui à multis ānis citra habuit, & retinuit in sua domo & seruitio vltra præfatos famulos alios facinorosos, et solitos delinquere. Vnde credendū est, quod alia commiserit delicta, mediantibus, prædictis, & alijs facinorosis hominibus, qui diù stare non solent, sinè nouis delictis committendis; & in illis habere alios socios, fautores, auxiliatores, et cōplices; & ideo pro habēdis ab ipso cōstituto alijs delictis per ipsū verisimiliter cōmissis, alijsque cōplicibus, fautoribus, & auxiliatoribus, postquā prædicta aliter ab eo haberi non possunt, mandauit ipsum cōstitutum adduci ad locū torturæ, ibique spoliari, ligari, et funi applicari. Et hoc sine præiudicio omnium, & quorumcumque Iurium Fisco quomodocumque, & qualitercumque competentium, & hucusque acquisitorū, ac citra præiudicium omniū, & quorūcumque inditiorum contra ipsum constitutum, & Alios in processu existentiū, de quibus ipse constitutus esset conuictus, vel cōfessus, super quibus nullo modo Dominus intendit ipsum torquere; quinimò explicitè protestatur ipsū super illis se nō torquere, & huiusmodi protestationem in quolibet actu repetitam fore, & esse dixit, & intendit, & quod pro repetita semper habeatur; sed tantùm ipsum torqueri facere vult, & intendit pro vlteriori veritate habēda super dictis cōplicibus, socijs, fautoribus, et auxiliatoribus; ac alijs delictis per ipsū constitutū verisimiliter cōmissis, & nō aliàs, aliter, nec alio modo, de quo solēniter, et expressè, hoc ōni meliori modo protestatus fuit, et protestatur.

Quo spoliato, ligato, & funi applicato monuit ipsum constitutum ad completam veritatem dicendam super dictis socijs, complicibus, fautoribus, & auxiliatoribus; alijsque delictis, quæ uerisimiliter commisit, nec expectet, quod contra ipsum ad tormento deueniatur.

Resp. *Io non hò altro che dire di più di quello c'hò detto poco fà; e potete fare quello che ui piace, perche sete il padrone; ma certo mi fate torto.*

Tunc Dominus repetito protestatione, de qua supra, illique firmiter inhærendo, mandauit ipsum constitutum in altum eleuari.

Qui sic eleuatus cœpit dicere: ohime, oh gran dolore e questo che sento. S. Antonio aiutami, & postea tacuit.

Et monitus per Dominum, ut ueritatem dicat super dictis socijs, complicibus, fautoribus, & auxiliatoribus, ac alijs delictis, & recedat ab obstinatione, & mendacijs.

Resp. *Io la uerità già l'hò detta, che non hò hauuto altri cōpagni, che quelli due miei seruitori, nè ci è stato altro, che m'habbi aiutato in dett'homicidio. Nè hò fatt'oltri delitti.*

93 Si verò dum de prædictis interrogatur loco veritatis super his, de quibus interrogatur, negauerit etiā delictum, de quo iam est confessus, absque eo, quod de illo interrogetur, sed ex se subiungens; dicendo.

Io non hò fatto mal nessuno, anzi nè meno hò ammazzato N. de N. ancorche habbia detto d'hauerlo ammazzato, per il gran dolore che sentiuo nella corda, e però hò detto una gran buggia, quale adesso conosco benissimo.

Tali casu fieri debet sequēs interrogatio, videlicet.

Et Domino dicente, quod non interrogatur amplius super dicto homicidio; quia iam ipse constitutus super hoc est confessus, & conuictus, & confessionem suam non potest amplius reuocare; sed tantummodò pro habendis responsionibus super alijs socijs, criminis, fautoribus, & auxiliatoribus; ac super alijs delictis. Ideo ad hæc tantum respondeat, ut ueritatem fateatur.

Resp. *Io non hò fatto mai mal'alcuno al mondo, e quelche hò detto fin'hora, è buggia; e dite pure, ò fate quanto uolete, che sempre mi farete torto.*

Fiunt aliæ interrogationes, secundum occurentiam, & postea finitur examen sequenti modo.

Tunc Dominus acceptatis, &c. cum aliud ab ipso constituto habere non posset, mandauit illum leuiter de tortura deponi eum permansisset in ea suspensus, sine aliqua quassatione per spatium trium quadrantium horæ ad horologium pulueris, dissolui, brachia reaptari, reuestiri, & ad largam poni cum termino trium dierum ad dicendum causam, quare condemnari non debeat ad pœnam ordinariam homicidij.

Qui constitutus sic depositus, dum ei brachia reaptarētur, clamabat: ohime, son morto. deinde dum vestiretur, submissa voce conquerebatur, dicendo: *ohime, ohime, &c.*

Præsente D.N. Promotore Fiscali, & præmissos confessiones in parte, & partibus tantum acceptante, petente que ad ulteriora, et reiterationem tormentorum, uel ad grauiora tormenta, quatenus, &c. ad effectum prædictum tantum, & non aliter, alias, nec alio modo contra dictum constitutum procedi; cum lenissimè, nec sufficienter fuerit tortus; & demum contra eumdem ad sententiam, eiusque exequutionem deueniri, alias, &c. & ita dicit, & fieri petit, omni meliori modo, &c.

94 Idem ferè ordo seruatur in condemnatis in contumaciam mutatis quibusdam paucis verbis faciendis pro exequutione sententiæ condemnatoriæ, de quibus latè per Chartar. *in sua Pract. in tract. de execution. sentent. cap. 2. à nu. 57. cum seqq.* vbi *nu. 59. & 65. vers. uerum nihil*, ait, quod si sic tortus ad nominandos socios, &c. delictum iam confessum negaret, & in negatiua persisteret, non posset condemnari ad pœnam ordinariam, sed extraordinariam; & idem *ibid. nu. 68.* aduertit huiusmodi torturam debere esse valde moderatam, non grauem; & *nu. 70. & seqq.* dicit non debere Iudicem in tali tortura interrogare de delicto principali, quia tunc videretur recedere à prima protestatione per contrarium actum. Et tandem. *nu. 76. 77. 82. & 89.* aduertit non debere Iudicem in tali tortura vti modis illis, ac formis verborum periculosis, vt supra diximus, videlicet. *Ad opportunum interrogationem*, vel *opportunè interrogatus, &c.* ob vitium suggestionis euitandum, ideo semper interrogationes fieri debēt clarè, & in genere, neminem nominando. Et si fortasse Reus, qui torquetur super sociis, & aliis delictis, delictum, de quo est confessus, negauerit, talem respōsionem Notarius non debet scribere, tamquam ex interrogatorio Iudicis factam; sed quia tenetur illam omninò scribere, utique scribati, tamquam à Reo ex se, & sponte prolatam, nimirum *subdens*, uel *dicens ex seipso*, uel *deinde dixit ex se ipso*.

Io non hò fatto detto homicidio, e quelche hò detto fin'hora, è stato buggia, &c. ita idem Chartar. *d. cap. 2. num. 89. in fin.*

94 Semper autem Iudicem monitum uolo, quod tunc infertur tortura super socijs, & aliis delictis, quādo ueritas aliunde haberi non potest, cum tortura sit remedium subsidiarium, *ut sup. dictum est*, si uerò alia uia, & mediis ueritas haberi possit, Reus super his non esset torquendus.

Item aduertendum censeo, quod si Reus sic tortus fatebitur alia delicta, tunc recipi ab eo debet ratificatio super eis die sequenti, extra tormenta, cum omnibus qualitatibus, & circumstantiis, iuxta superius tradita.

SECTIO XV.

De Citatione ad sententiam; & ad allegandum in Iure, & in facto cum Aduocatis, & Procuratoribus.

SVMMARIVM.

1 *Citatio ad sententiam, quare fiat?*
2 *Citatio Rei est de Iure Diuino.*
Sententia sine citatione, esset nulla.
3 *Sententia non esset nulla in ciuilibus, sine citatione, si praecesserit conclusio in causa.*
4 *Doctores quidam asserentes in criminalibus non requiri citationem ad sententiam, reprobantur.*
5 *Sententia Ciuilis ferēda est in termino citationis, aliàs esset nulla.*
6 *Corpus præfertur bonis fortunæ.*
7 *Anima præfertur corpori.*
8 *Citatio ad sententiam, qua ratione facienda?*
Conuictus dicitur pluribus modis.
9 *Causæ cognitio per citationem habetur.*
10 *Aduocati Partium audiendi sunt ante sententiam.*
11 *Aduocatorum officium nobilissimum est.*
12 *Aduocati ad offensam non sunt multum laudabiles.*
13 *Vestes Aduocatorum, quales?*
14 *Aduocati, vt benè defendant Partes, scripturam Iurium facere debent.*
15 *Personæ, quibus veritas per partes aperienda est, sunt Confessarius. Medicus, & Aduocatus.*
Veritas quibus aperienda.
16 *Aduocati bonum Ius partis inspicere tenentur, quod nisi habeat, patrocinare non debent.*
17 *Laudes alicuius, qualiter formandæ?*
18 *Verba æquiuoca pro Aduocatis laudare volentibus.*
19 *Aequiuoca verba pro eisdem vituperare volentibus.*
20 *Aduocati patienter se ad inuicem audire debent.*
Honor est honorantis.
Quod tibi non vis, alteri ne feceris.
21 *Salutare similiter se adinuicem debent Aduocati contrarij.*
Legibus certandum est Aduocatis, non verbis.
22 *Modi, quibus argumentari potest, sunt Ratio, Ius & exemplum.*
Ira impedit, ne quis verum discernat.
23 *Rethorica Aduocatis necessaria est, vt benè causas defendant.*
24 *Aduocatus Rei, qualiter defendere debeat.*
25 *Coniectura, quot partes habeat.*
Tempus aggrauat delictum.
Locus similiter.
26 *Pallor, vel rubor faciei Rei non semper sunt signa commissi delicti.*
27 *Instantiæ Fisci forma, vt procedatur ad sententiam.*
28 *Decreti forma, iuxta petita Fisci.*
29 *Citationis ad sententiam forma.*
30 *Relationis forma super citatione prædicta.*
31 *Instantiæ Fisci forma denuò facta eodem modo.*
32 *Notabilia duo valde necessaria.*

1 QVoniam formato processu informatiuo, ipsoque legitimato, ac peractis omnibus, quæ de Iure, vel consuetudine facienda sunt, Iudex deuenire debet ad sententiæ prolationem, per quam, vel condemnatur Reus, si culposus reperiatur; vel absoluitur, si innocens detegatur: Ideo ne in tam ardua re, tantoque negotio, in quo de graui præiudicio agitur, præcipitanter procedatur, fieri debet de æquitate Iuris Canonici citatio ad audiendam sententiam; ad effectum, vt possit Reus omni defensionum genere defendi per Auocatos, & Procuratores, antequam condemnetur; aliàs Iudex peccatum grauissimum committeret, quia præcipitatio sententiæ, præsertim punitiuæ; continetur sub vitio Imprudentiæ, quod quidem vitium opponitur virtuti, & dono Consilij. Diu. Gregor. *in 2. moral.* & D. Thom. *in 2.2. q.53. art.3.* Vnde secundum solitum nostrū institutū percurrēda erunt hic quędā in huiusmodi materia magis necessaria, ad Praxim conducibilia.

Et Primò, An Reus ante condemnationem sit necessariò citandus ad sententiam, & ad dicendum & allegandum in Iure, & in facto, cum Aduocatis, & Procuratoribus: Secundò, Quare fieri debeat huiusmodi citatio. Tertio, Quæ Aduocatis necessaria sint ad effectum prædictum.

2 *Quoad primum*, notandum est, quod cum citatio, ante condemnationem, sit de Iure Diuino, vt aliàs dixi; nam Dominus Deus punire volens Adam, ob præcepti transgressionem de non comedendo de ligno, quod erat in medio Paradisi terrestri, citauit illum, dicens: *Adam vbi es?* Genes. *c.3.* qui postquam respondisset: *Abscondi me, eo quod nudus essem:* cum Dominus illum reprehendisset, respondit: *Mulier, quam dedisti mihi sociam, decepit me, & comedi.* Tunc Deus citauit etiam Euam, dicens; *quare hoc fecisti.* Ipsa respondens ait: *Serpens decepit me, &c.* Idem fecit cum Cain, qui fratrem suum Abel occiderat, dicens: *vbi est Abel frater tuus?* qui respondit: *Numquid custos fratris mei Abel ego sum?* Genes. *c.4. & cap. serpens. de pænit. dist.1.* Postquam autem illos citauit, sententiam protulit, dicens Adam: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo, &c.* & Euæ dixit: *In dolore paries, &c.* Cain verò ait: *quia hoc fecisti, eris vagus, et profugus in terra, &c.* Idem tradit Vantius *de nullitat ex defect. citation. n.82.* & Gratios. Vbert. *de citationib. to.1. cap.8. nu.17. in fin.*

Ideò præcedere omninò debet citatio ad sententiam, *vt in præcitat. loc. sacræ Script. habetur,* & de iure communi probatur *ex cap.1. de caus. possess. et propr.* vbi Glos. & DD. & expressius *in Clementin. sæpè § sententiā de verb. sign. & in Clement. pastoralis. § cæterum. de re iudic. & in l. accusatore. § 1. ff. de public. iudic.* Tantò magis, quod citatio facienda est in singulis actis iudiciarijs. *l. de vno quoque ff. de re iudicat. l. nam ita Diuus ff. de adopt. & l. fin. C. si per vim, vel alio. mod.* Scaccia. *lib.1. de iudic. cap.88. nu.1.* vbi plures cumulat, & de communi dicit. Verum quia vnus ex præcipuis actis iudiciarijs est sententia diffinitiua. Ideo citandus est Reus antequam condemnetur; aliàs sententia sine citatione precedente nulla esset, & non noceret Reo, si condemnaretur. vt tradunt communiter DD. & Salicet. *in l.1. nu. 4. C. si aduers. rem. iudic.* Coccin. *dec. 244. num.1. p.2. tom. 1.* Buratt. *decis. 584. nu. 34. p.2. tom.2.*

Imò non solum necessaria est citatio ante sententiam, verum etiam si Reus condemnandus reperiretur in carceribus detentus, postquam citatus fuit ad audiendam sententiam; sententia ipsa proferri debet in præsentia, & in facie ipsius Rei, vt ait August. ad Angel. *de malefic. in verb. qui Iudex commisit. l. præconi. circ. fin.* vbi post Angel. *ibid. l. pen. §. ad crimen. col.3. ff. de public. iudic. & in l. reos. C. de accusat.* dicit ita totum Mundum seruare, prout facit Foller. in *Pract. for. secul. 4. p.3. partis verb. pænis debit. seriantur. num.85.*

Et quando Reus esset absoluendus per sententiam diffinitiuam, citandus esset accusator, & Fiscus, vt tali die compareant ad audiendam sententiam. Scaccia *d. lib.1. de iudic. c.94. num.2. et seqq.* vbi etiam tradit, quid agendum, si non compareant.

Quæ conclusio, quod sententia sit nulla, sine præcedenti citatione, procedit etiam si citatio interuenerit, sed illa non fuit legitimè facta, vel si legitima, non fuit legitimè exequuta. Ias. *in rubr. ff. de in ius vocan. nu.*

can.num. 7. & 8. Afflict. decis. 182. num. 4. nam adhuc locum habec dispositio prædictorum Iurium, quia idem est aliquid non fieri, vel fieri, sed nulliter. *l. quoties ff. qui satisdar. cogant. & l. vnic. C. de rei vxor. action.* Et similiter procedit, tam si sententia fuerit diffinitiua, quam interlocutoria. Necnon si fuerit Prouisionalis, quando ex ea prouenicet aliquod præiudicium parti. Gloss. *in Clement. sæpè per illum tex. §. nos vsum. vers. sententiam verò. in verb. ad id. de uerbor. signif.* Vant. *vbi sup. num.* 56. Gratiol. Vbert. *de citat. tom. 3. cap. 13. nu.* 23. & 26. Item procedit, etiam si fieret, sed non secundum stylum Curiæ, quia tunc esset nulla, *ut dixim. sup. sect. 2. num. 75.*

Quinimò est adeo necessaria citatio ad sententiam, cum ad substantiam iudicij pertineat, vt etiam si citaretur quis ad informandam Curiam de sua iustitia intra tot dies, aliàs ipsis elapsis determinabitur causa, prout de Iure, dicta citatio non operaretur effectum citationis ad sententiam. *d. Clement. sæpè. de uerbor. signif.* Philip. Picouan. *decis. Roman.* 486. *numer.* 7. *par.* 2. *tom.* 1.

3 Hæc tamen conclusio, secundum Aliquos, limitatur in Ciuilibus, quando fuit facta conclusio in causa, nam tunc non esset nulla sententia, ob non factam citationem; quia conclusio vicem obtinet citationis ad sententiam, de quo latè agit Borrell. *in summ. decision. uniuers. tit.* 26. *n.* 40. *cum plurib. seqq. tom.* 2.

4 Neque obstat, quod quidam afferant, de cõsuetudine non citari Reum ad sententiam, interquos fuit Follec. *ubi suprà d. num.* 85. & Clar. *in ead. pract. qu.* 44 *uers. qui allegat* Angel. *in tract. de malefic. uer. Qui Iudex commisit. L. præconi numer.* 2. & 3. Idem dicit Cacd. *in cap. de accusatione col.* 41. *uers. et prædicta* 2. q. 8. Marant. *in spec. aur. p.* 6. *membr.* 1. *ubi de cit. num.* 10. vbi ait in sacro Consilio non fieri citationem, quia feruntur nomine Regio.

Respondetur enim, illos loqui propriè in Curijs sæcularibus, in quibus sententiæ, vt plurimum, proferuntur de consuetudine in præsentia Reorum, vt patet ex verbis eiusdem Foller. *ubi sup.* Secus tamen est in quibusdam Curijs Ecclesiasticis, in quibus non profertur sententia in præsentia Reorum.

5 Quod quidem per me probatur sic: sententia in Ciuilibus ferri debec in die, & hora, in qua facta est citatio ad sententiam, aliàs si ferretur ante, vel post terminum citationis, non valeret, tamquam lata parte non citata, *ut habetur in l. aut qui aliter. in princ. & in l. si uicem. §. fin. et utrobique per* Bart. *ff. quod ui. aut clam; & l. cum non eo die C. quando prouocar. non est necess. & notatur* per DD. communiter *in cap. consului. de offic. delegat.* quod tamen intelligi debet, quando citatus non fuit contumax in comparendo in termino præfixo; quia si fuit contumax, poterit Iudex ferre sententiam quandocumque post terminum, sine alia citatione, cum propter contumaciam semper sit in mora. Bald. *in d. l. cum non eo die* Sed si tantus rigor seruatur in ciuilibus causis, in quibus agitur solum de interesse circa bona fortunæ, quorum iactura potest aliquando reparari, quamuis sint secundus sanguis hominis. Iason. *in l. nec quidquam. §. ubi decretum. numer.* 2. *in fin. ff. de offic. procons.* quantò magis procedere debet fortiori ratione rigor prædictus in causis Criminalibus, in quibus, vt plurimum agitur de præiudicio inferendo circa personam, & vitam hominis, qua nihil est carius. Vasq. *Controuersiar. illustr. lib.* 1. *cap.* 18. *num.* 9. maximè quia huiusmodi iactura non facilè reparari potest.

6 Eò fortius, quod corpus debet præferri bonis. *l. ex hac ff. si quadrup. pauper. fecis. dicat.* vbi habetur, quod liberum corpus æstimationem non recipit. Idem habetur *in l.* 1. *§. sed cum. ff. de his, qui deiecer. vel effud.* vbi dicitur, quod quando homo liber perit, damni æstimatio non fit in duplum, quia in homine libero nulla corporis æstimatio fieri potest; idem probatur *in l. ult. ff. eod. tit.* vbi dicitur *cum liberi hominis corpus, ex eo, quod deiectum, uel effusum quid erit, læsum fuerit, Iudex computet mercedes medicis præstitas, &c.* & pauló inferius. *Cicatricum autem, aut deformitatis nulla fit æstimatio, quia liberum corpus nullam recipit æstimationem.*

Quod probatur etiam ex sacra Scriptura *Exod. c.* 21. vnde sumptum est *caput primum de iniur. & damn. dat.* vbi habetur, quod si quis aliquem percusserit, & non moriatur, recompensare tenetur expensas factas in medicos; nulla mentione facta de cicatricibus ex eadem ratione, quia damnũ naturale corporis reparari non potest bonis temporalibus, quæ numquam condignam restitutionem facere possunt pro damno naturali; secundum Glos. *in d. c.* 1. *uer. operas. de iniur. & damn. dat.* Couarr. *lib.* 2. *uariar. resol. c.* 10. *n.* 7. & expressè Petr. Nauar. *de restit. lib.* 4. *c.* 1. *dub.* 10. *n.* 81.

7 Vnde sicut Anima pretiosior est corpore, vt habetur *Matth. c.* 5. & *Luc. c.* 12. & *cap. sedulò* 38. *dist. cap. præcipimus* 2. *q.* 1. *cap. cum infirmitas circ. fin. de pænit. & remiss. & l. sancimus, C. de sacrosanct. Eccles.* quia vt ait Aristot. *lib.* 1. *de Anim. c. fin.* corpus animi causa constitutum est; & ideo omnibus rebus præferenda. *d. ca. præcipimus, & d. l. sancimus;* Abb. *cons.* 63. & ego ipse *in meo Museo Historico legali. lib.* 2. *miscellan.* 4. *num.* 2. & *numer.* 93. Ita corpus est pretiosius rebus, & illis præferendum, vt alibi alia occasione dixi. Ex quibus omnibus firma remanet conclusio, quod sicut in Ciuilibus fit citatio ad sententiam, de qua egimus sup. *in Pract. ciuil. p.* 2. *sect.* 2. *subsect.* 13. *per tot.* ita fieri debet in criminalibus fortiori ratione, vt dictum est.

8 *Quoad secundum*, quare scilicet fieri debeat huiusmodi citatio, notandum est, quod pluribus ex causis, & rationibus fieri debet, potissima autem (meo arbitratu) dici potest, quod fit ista, ne sententia fiat sine causæ cognitione; quia semper sententiam præcedere debet causæ cognitio, & matura deliberatio, aliàs esset nulla, vt habetur *in l. prolatam. C. de sentent. et in l. nec quidquam. §. ubi decretum ff. de offic. Procons.* Bald. *in l.* 2. *C. si per uim, uel alio mod. et in l.* 1. *§. item cum ex edicto, et in l.* 1. *§. item ff. quæ sent. sin. appell. rescind.* Calder. *cons.* 8. *de re iudic.* Ancharan. *cons.* 212. & ibi Cachec. *decis.* 146. *nu.* 5. Grammat. *decis.* 65. *nu.* 3. *ubi in fin. d. n.* 3. dicit, quod etiam si feratur a supremo Principe sententia, sine causæ cognitione, nulla, & inualida est, vt probatur *in d. clement. pastoralis, §. cæterum. de re iudic.* sequitur Capic. *decis.* 69. *num.* 26. Roman. *cons.* 478. Marant. *ubi sup. p.* 6. *memb.* 1. *numer.* 10. *uers. quarto limita*, & Alij.

Quod quidem à fortiori procedit in criminalibus, in quibus præcedere debet causæ cognitio in indicando, *ut habetur in cap. Nos in quemquam* 2. *q.* 1. vbi dicitur. *Nos in quemquam sententiam ferre non possumus, nisi aut in conuictum, aut sponte confessum.* vbi Glos. *in uerb. conuictum* notat quemlibet cõuinci quatuor modis. Primò, Iure scilicet instrumentis, vel testibus. Secundo, facti euidentia. Tertio, Iuris interpretatione, vt sepiùs citatum esse reum. & Quarto violenta suspicione, seù præsumptione. Idem probatur *in cap. Iudex criminosum. ead.* 2. *q.* 1. vbi dicitur. *Iudex criminosum discutiens non ante proferat sententiam, quam aut reum ipse se confiteatur, aut per innocentes testes conuincatur.* Idem probatur *in cap. nihil contra ead. caus. et q.* vbi habetur, quod Dominus noster Iesus Christus quamuis sciret, quod Iudas esset fur, noluit tamen illũ condemnare, quia non erat, qui eum accusaret; & sic non poterat procedere cum causæ cognitione.

9 Hæc

9 Hæc autem causæ cognitio haberi nequit per Iudicem, nisi præcedat huiusmodi citatio, & discussio indiciorum, ac matura super illis consideratio, & inquisitio; vt etiam in Ciuilibus tradit Gratios. Vber. *de citat tom.2.cap.10. num.144.* Quæ vt accuratiùs fiat, citari debet etiam Accusator, vbi adsit, vel pars aduersa, aut Fiscus; & tunc dici posset sententia maturè, & rectè prolata; ipsę enim partes interesse habentes comparendo per suos Aduocatos, & Procuratores reassument omnia indicia, præsumptiones, coniecturas, verisimilitudines, & cæteras probationes, & è contrario ex parte defensori examinabuntur per Aduocatos singulæ exceptiones, probationes, iura, & causæ pro ipso Reo facientes, & à pœna excusantes. Ideo necesse erit monere ambas partes, vt compareant cum eorum Aduocatis ad discutiendum merita processus, siuè contra Reum, siue pro eodem. Et vbi talis stylus non fuerit, Introduci deberet. Semper autem audiendus erit Aduocatus accusatoris, seù Fisci primo loco, & deinde Aduocatus Rei, sicut fit in Ciuilibus, vt dicit Bald. *in l. qui prior ff. de iudic.*

10 Quod autem audiendi sint Aduocati partium in discussionibus causarum, & meritorum processus, innuit Plato. *de legib. dialog. 9.* ibi: *Suffragiorum autem, sententiæque modum nostri officij est lege præscribere. Manifestè igitur ista ferantur, sed ante hæc coram accusante; defendenteque, quam proximè seruata ipsorum dignitate Iudices sedeant, vbi ciues, qui otio abundant, omnes adsint, taliaque iudicia diligenter audiant, in quibus cum prima oratio ab accusatore fuerit habita: Defensor alteram dicat. Deinde senior de Iudicibus, quæ dicta sunt, omni adhibita diligentia sufficienter examinet, post eum cæteri omnes considerent; quodcumque ad aduersarijs dictum, vel non dictum perquirendum singuli putant, qui autem nihil discussione sua dignum censet, alteri examinationem ipsum relinquat. At tandem in Vestæ sacrario scripta, quæ tunc conclusa fuerunt, insertis omnium Iudicum signis, deponantur. Postridiè rursus eodem in loco congregati, eodem modo examinent, iudicentque, & signis appositis omnibus, quæ dicta fuerint, deponant. Cumque hoc similiter tertiò fecerint, signis, testibusque sufficienter assumptis, Sacrum singuli ferentes suffragium iureiurando per Vestam verè, iustèque pro viribus se iudicaturos affirment atq; ita huic iudicio finem imponent, &c.*

Quæ quidem formalia verba, ideo per extensum apponere volui, quia in se continent omne id, quod facere deberent omnes iudices, præsertim Ecclesiastici, antequam sententias proferre deberent, neque tam ineptè inconsideratè, ac præcipitanter, sine vlla Iurium discussione, & meritorũ causæ cognitione, tamque inconsideratè iudicare præsumant. Sed maturè, & circumspectè procedere discant; præsertim in criminalibus, in quibus de tanto personarum, & corporum præiudicio agitur, vt supra dictum est, & ne vinci permittant ab Ethinicis in moralibus; & in equitate Canonica.

11 Verum, quia Iura, & probationes per Aduocatos discuti debent, infertur, quod Aduocatorum officium nobilissimum est. *l. aduocati. C. de aduocat. diuers. iudic.* Ipsi enim, vt eiusdem legis verbis vtar, *ambigua facta causarum dirimunt, suæque defensionis viribus in rebus sæpè publicis, ac priuatis lapsa erigunt, fatigata reparant; non minus prouident humano generi, quam si prælijs, ac vulneribus patriam, parentesque saluarent. Militant namq; causarum patroni, qui gloriosæ vocis confisi munimine in laborantium spem, vitam, et posteros defendunt.* Hinc fit, quod dicuntur Sacerdotes in *l. 1 ff. de instit. & iur.* & vt tales honorandi. Vnde de illis quædam pauca in medium proferre, erit Aliquibus fortasse gratum, & vtile; ad hoc, vt possit quisque aliquid vtilitatis ex his meis lucubrationibus suo statui conueniens haurire. Quod, & speculator Pater Practicæ *in li. 1. tit. de aduocato* satis plenè fecit; & cum imitati sunt etiam Follerius, & Alij Scriptores.

12 *Dico igitur, quoad tertium principale* spectat, quod Aduocatorum officium in criminalibus, in duobus versatur, scilicet in defendendo partes Reorum; & in defendendo partes Accusantium; hoc autem secundum, cum secum necessariò trahat offensionem Reorum, non est tam honestum, patrocinium præstare ad offensam, sicut ad defensam postulare, vt inquit *Cicer. in Verrem.* Vnde, quia sunt de directo contrarij, & vnus alium supplantare studet, & quasi hostes simul pugnare videntur, cum quilibet argumenta contra partem, quam defendit, adducta, erga alterum retorquere semper conetur: Ideo necesse erit prius aliqua præmittere in genere, & deinde in specie.

13 Quare notandum est *Primo*, quod Aduocati accedere debent ad iudicium coram Iudice ad exercendum aduocationis officium, cum vestibus suo officio cõnientibus, *argum. l. fin. C. de postuland.* Vestes autem debent esse talares, quoad fieri poterit; Regionis tamen, in qua sunt, morem seruent, & his, cum quibus viuunt, se conforment. *cap. quisquis 41. dist. cap. illa 12. dist. cap. qui contra 8. dist. cap. si quis virorum 30. dist.* Vnde prodijt adagium in illis versibus:

Vir bene vestitus pro vestibus esse peritus,
Creditur a mille, quamuis idiota sit ille.
Si careat veste, nec sit vestitus honestè,
Nullius est laudis, quamuis sciat omne quod audit.

Ita Roffred. *sup. constit. de suffrag.* & Specul. *de aduocat. §. 2. num. 1.*

14 *Secundò* expedit multum Aduocatis habere scripturam super narratione facti, quod defendere volunt, vt promptas, & paratas habeant probationes, quatenus opus fuerit. *cap. actor. 5. q. vlt. l. qui accusare. C. de edend. & l. negantes. C. de action. & oblig.* prout etiã dix. *in Pract. Ciuil. d. sect. 2. subsect. 13.* Vbi enim probationes adsunt, securè agitatur iudicium, & defenditur causa *l. 1. C. de testib.* Deficientibus autem probationibus, vindictæ ratio conquiescit. *c. christiana 32. q. 5.*

15 Ideo debent à clientibus omnem veritatem exquirere, & isti tenentur omnes abditus aperire sincerè, & verè, aliàs sibi imputent, si causæ victoriam non reportauerint; quia tres sunt personæ, quibus omnimoda veritas sincerè aperienda est, & nihil eis prorsùs celandum, nimirum Confessarius. *cap. cum. humilitatis 22. q. 2. cap. inter hæc hircum. de pœnit. dist. 3.*

Medicus. *cap. omnis §. Sacerdos; & cap. cum infirmitas. de pœnit. & remiss. cap. tua. de homicid. cap. disciplina in princ. 45. dist.*

Et Aduocatus. *cap. 1. ver. iudiciaria. de pœnit. dist. 6.* Ratio est, quia si causam in aliquo ignorent, benè defendere non possunt; cum sæpè facti ignorantia peritissimos quoque fallit. *l. 2. ff. de iur. & fact. ignor.* nam breuissima facti mutatio totum ius aliquando mutat. *l. si 11. ff. de excusat tutor. l. hoc legatum. & l. fin. ff. de legat. 3. l. si in emptione. §. pen. in fin. & l. cum. ab eo, & l. qui fundum ff. de contrah. empt.*

16 *Tertio* considerare debent, an bonum ius foueant, aliàs patrocinium relinquere tenentur. *l. 1. ff. de inoffic. test.* nam defendi non debet, quod ratione vti non potest. *cap. si habes 24. q. 3. cap. deinde 26. dist. & cap. Corepiscopi. 68. dist.* quia nemo debet malam causam, & desperatum ius defendere, vel suis allegationibus colorare. *l. rem non nouam. §. patroni. C. de iudic.*

17 *Quartò* cauti esse debent Aduocati erga Alios Aduocatos, siuè alterius partis, siuè eiusdem, nihil opprobrij contra eos imponendo, & iniuriosa verba proferendo; nisi defensionis causa, si quis contra

eum

eum aliqua inhonesta prorumpat. Ideo quilibet Aduocatus benignè, & blandis verbis Alium tractet; & quando eius dictis respondere debet, parum, & superficialiter laudet, nec eius laudibus multum se extendat, vt aduertit Senec. *de formula honestæ vitæ*, alias *de quatuor virtutibus in fin. primæ col.* dicens: *lauda parcè, vitupera parcius*. Et ratio est, quia poterit esse, quod aliquando reprehendere illum, aut in aliquo necessariò vituperare debeat; & sic si priùs laudauerit, esset sibi ipsi contrarius, & vt talis à limine Iudicij repellendus esset. *cap. quod autem 23. q. 7. cap. sollicitudinem. in fin. de appell. & l. si procuratorio. §. 1. ff. quand. appell. sit.* Vnde studere debet illum laudare per verba æquiuoca, & quæ ad diuersos intellectus extendi possint. *cap. relatum. vers. sunt enim multa. & cap. dicens. 37. dist.*

18 Quorum verborum in Iure plura habentur exempla. *Primum*, si dicatur: Domine mi scientia tua, & doctrina manifesta est, & commendatione non eget, quia seipsam ostendit. *l. 1. ff. de in integr. rest. & l. t. in princ. ff. de exercitor. actio.*

Secundū est: opera vestra, vel fructus vestri vos manifestāt. *ca. quod Dei in princ. de stat. monac. c. 2. de reg. iur.*

Tertium est, si dicatur: Domine mi Rerum veritas latere non potest. *l. 1. C. si nt se ab hæred. abstin.*

Quartum, si dicatur: Domine opus laudat artificem, ideo laude non indiget. *§. Hinc cogendum col. 1. Authentico de monachis.*

Quintum est, si dicatur: Non laudo Dominationem vestram, quia demonstrata, non sunt amplius demonstranda. *l. 1. §. si qui vxori. in fin. ff. de dot. præleg. cap. 1. de postula, & cap. quod dicitis 16. dist.*

Sextū, si dicatur. Domine mi loquela tua manifestū te facit. *c. legimus, i princ. 93. dist. et ca. nobilissimus. 97. dist.*

Hæc, & similia verba duplicem sensum habentia, cum laudare voluerit, adhibere poterit Aduocatus, vt semper possit contrarium dicere, si necessitas ita postulauerit.

19 Quòd si ex iusta causa eum reprehendere necessarium fuerit, poterit similiter sub quodam honesto colore hoc facere, & huiusmodi artificio sunt etiam in Iure quædam alia exempla. Quorum *Primum* est, si dicatur: Dominus meus sapientissimè perorauit, ideo ne animum vestrum verborum multitudine aggrauem, cæmentum sine arena, vel arenam sine cæmento, non ligabo. *vt in cap. facientis 86. dist.*

Secundum est, si dicatur: Cum sciam Domine mi Iudex, prudentiam nolle verbis prosperari, sed moribus, paucis vtar. *c. ecce 99. dist.*

Tertium, si dicatur: quod veritatis radix consideranda sit, non verborum folia. *cap. marchion. 1. q. 1.*

Quartum est, si dicatur: Quia scientia præferri deber uerbis, sicut anima corpori. *cap. sedulo. 38. dist.* ideo rationibus innitendum.

Quintum est, si dicatur: Non esse de uerborum ufribus disputandum, quia Iuris scientia regulis Prisciani non subiacet. *cap. indignum 38. dist.* Nam sępè dum uerborum proprietas attenditur, sensus ueritatis amittitur. *cap. præterea de verb. sign.*

Et uerborum disputatio pertinacibus est relinquenda, secundum Ciceronem, & curiosis, qui de his, quibus non expedit, facilè disputant *cap. Abbate sanè prop. fin. de re iudicat. in 6.*

Hęc, & similia uerba adhiberi possunt, ubi necessitas redarguendi Aduocatum partis aduersę sic postulauerit. Semper tamen, ut fortiora sua dicta reddat, concludi debet tali, uel simili modo: Sed certè excusari meretur Dominus meus, quia hęc dixisse noscitur non uoluntate, sed potius extrema necessitate, ob defectum Iuris, & inopiam rationum. *cap. qui de mensa. in fin. & c. 1. 37. dist. & c. si in adiutorium. 10. dist.*

Cautè tamen hoc agere debet, quia tali casu Aduocatus partis aduersæ assurgere potest, & retorquere argumenta maiori acritate, & verborum mordacitate, de quibus, vide Speculator. *de exordijs, & arrengis aduocator. sub tit. de Aduocat. §. 6. à num. 16. vsq; ad 34.* vbi multa curiosa cumulat.

20 *Quintò* debent Aduocati patienter vnus alterum audire: aliàs si dum Tu loqueris, alter non audiat, aut susurret, aut strepitum faciat. Tu, dum loquitur ille, fac similiter. Et si te patienter audierit, sic Tu illum patienter audi; quia honorem non meretur, qui non honorauit; iuxta illud ad agium: *Cur te habebo vt Principem, cum me non habeas in Senatorem. ca. isto. 95. dist.* Quia quod quis sibi non vult fieri; Alijs facere non debet. *cap. Ecclesiam §. quibus autem 13. q. 1. et in proæm. Decretor. & in c. dilecti de maior. & obed.*

21 *Sextò* debent ad inuicem se honorare in salutationibus Aduocati contrarij, & honorem, quem quis sibi fieri cupit, alteri impendat. *cap. qui se scit se. 2. q. 6. & cap. quorundam 84. dist.* Et maximè cauere debent, ne ad inuicem verbis dissentiant; nam legibus certandum, non propriis contendendum, nec subdolè loquendum est. *cap. Infames §. si quis adeò 3. q. 7. & l. quisquis §. 1. C. de postuland.*

22 *Septimò*, si alter Aduocatus videatur Te tuam allegationibus superare, vel quia Ius tibi deficit, vel ratio, vel exemplum, qui sunt modi, quibus potest quis argumentari. *vt in cap. nouit. de iudic. & cap. forus de verb. signific.* tunc vt honorem tuum repares, ne videaris responsionis penuria declinare, prudenter eum eludere poteris, Te ad aliam materiam transferendo. *cap. in sandatis in fin. 43. dist.* Vel poteris aliqua indirectè, & ad Curialium morem læta, & ridicula verba proferre, si sit Iouialis naturæ; aut dura, & acria; si sit malinconicus ad effectum, vt ad iram moueatur, quia tunc non poterit benè suum ordinare sermonem. Ita enim animum impedit, ne possit verum cernere, & commotionis tempore iustum putat esse omne, quod dicit, & facit. *cap. illa. & cap. Ira sæpè 11. q. 3. & ca. si quis fratres 2. q. 3.*

Cum autem hæc omnia supradicta ad Artem Rhetoricæ spectent, necesse est, vt Aduocati hanc calleant, aliàs in multissimos errores certissimè incidere necesse est, vt experientia passim probatur. Quia propter vt magis ordinatè, ac maturiùs ad particularia descendere valeamus non abs re & inutile fortasse Aliquibus existimo aliqualem notitiam prædictæ artis Rhetoricæ in fine præsentis practicæ subiungere, cum illa, vt innuimus, sit ne dum Iure consultis omnibus perutilis; verum etiam Iudicibus, & Aduocatis non parum necessaria.

23 Vt igitur ad antiqua studia aliquantulum me diuertam animi gratia, atque vt Theorica ad Praxim, cum opus fuerit, coniungamus, breuissimè omnem ferè Rhetoricam fusè per alios conscriptam, paucis præceptis, perfectas conclusiones continentibus perstringere, & includere studebo. Aristotele tamen, Demosthenem, Quintilianum, Tullium, & Alios huius artis Scriptores secutus; sicq; omnes Rhetoricæ orationis partes breui methodo per currere, succinctèque enunciare procurabo. Notandum est autem in huiusmodi materia, quod modus, ac Praxis defendendi Reos, vel contra ipsos faciendi, non est eadem & in omnibus Curiis, ac Tribunalibus vniuersaliter communis; nam diuersimodè seruatur, iuxta Regionum, ac Prouinciarum diuersitatem; propterea sequi debet mos, & consuetudo loci, ac stylus illius Curiæ, in qua Ius dicitur. In multis enim Tribunalibus non sic ordinatè peroratur, vt infra in Praxi Rhetoricæ notabimus; sed tantummodo per Aduocatos

tos allegatur in Iure, & in facto, tam contra Reum, quam pro eo. In multis verò alijs obseruatur praxis perorandi formiter. Et tunc vbi talis modus exercetur, ficut Aduocatus Accufatoris, vel Fifci, qui primus eft in faciendo partes contra Reum, acriter profequutus fuit fingula argumenta contra Reum facientia, quæ Iudicis animum mouere, & incitare valent ad ipfius punitionem: Sic Aduocatus Rei, ad illius defenfionem, imputatique criminis excufationem, contrarium probare, & adcò artificiosè perorare debet, vt Animum Iudicis iam iratum ex dictis contra Reum, omnino placatum reddat; & fic quodammodo, fi fieri poffet, ad veniam illius non folùm difponat, fed & impellat pro viribus.

24 Vnde in exordio fumere argumenta ftudeat ad beneuolentiam conciliandam, maiori, quo potuerit, artificio. In narratione fit cautus; nam omnia ea, quæ aliquo modo lędere poffunt, vel ampliandaf, vel omninò relinquenda funt. In Confirmatione confutare debet omnia argumenta per Aduerfarium adducta, aut faltem elidere, obfcurare, aut digreffionibus obruere. In Peroratione verò conetur ea adducere argumenta, quę ad pietatem mouendam, atque ad commiferationem comparandam conducere iudicauerit; adhoc, vt Iudicis Animum ad veniam Reo concedendam moueat; & alliciendo quodammodo compellat, & cogat.

Aliquando tamen Aduocatus Rei, ex quo turpem caufam habet, malumque ius fouet, quia forfan calem reum defendit, qui turpe aliquod fcelus patrauit; exordiri poteft, fine magno verborum apparatu; fed tantum infinuatione vtendo, dicere; quod homo fpectandus eft; non crimen, nec caufa, nec res attendendæ. Prefertim fi reus ipfe fit Reipublicæ aliquo modo vtilis; vt legitur de M. Aemilio Scauro accufato de pecunijs repetundis, qui cum apud Senatum Romanum nullam excufationem, quam proponere pofset, haberet; nihilominus abfolutus fuit ob vetuftiffimam nobilitatem, ac recentem Patris, ipfiufque factorum memoriam. Idem feruari poteft, fi defendatur homo folitus delinquere, Infamis, Vilis, & omnibus exufus, Exordiri enim cogatur ab argumentis ad pietatem mouere valentibus; dicendo, quod mifericordia, & æquitas; non hominis crimen, ac feueritas fpectari neceffe eft: neque ipfius rei gratia mittendum effe; fed potius ipfiufmet mifericordiæ, ac pietatis intuitu, vt legitur apud Valer. Maxim. *lib.* 8. *c.* 2. de Sergio Galba accufato pro Roftris à Libone tribuno plebis, qui fimiliter nihil habens in lui defenfionem, quod adducere, & allegare poffet, paruulos quofdam filios fuos flens commendare cæpit, quorum miferatione commoti Iudices eum liberati donarunt, quamuis alias feuerè punire decreuerint. Eamdem obtinuit abfolutionem A. Gabinius à Memmio accufatus, qui cum neque excufationem haberet, Sifenna eius filius ad Memmij pedes fupplex prouolutus, veniam patris confequutus fuit.

In narratione autem non multum infiftat; nifi confutando argumenta, rationes, & præfumptiones adductas ab Aduocato accufatoris, vel Fifci, extenuando illas, quantum fieri poterit; maximè fi perorabit in conftitutione coniecturali, probando non omnes fufpiciones admittendas effe contra præfumptum reum, quia, vt dicit Cicero *lib.* 2. *ad Herenn. c.* 1. fæpe accidit, Aliquos condemnatos fuifse ex vehementibus præfumptionibus; & tamen poftea repertum fuiffe Alios delitta præfumpta commififfe, & ipfos innocentiffimè fuifle de alienis delictis punitos; de quo infinite adduci polsent exempla, quæ videri pofsunt penes Ciceronem *vbi fup.* Valer. Max. *lib.* 8. *c.* 1. Alios; quibus addi poteft Paris de Puteo *in tract. fyndicat. verb. tortura*, vbi refert, quod quidam Iuuenis minatus fuerit cuidam meretrici velle illius faciem deformare; quo ab alia meretrice audito, quæ eius inimica erat, ftatim eamdem vulnerari fecit à fuo Amafio, non folum in facie, fed & in capite, & in pettore, pro quibus vulneribus, cum mortua effet, captus fuit ille Iuuenis, qui minatus fuerat, & ex illis indrtijs condemnatus fuit, fed poftea veritas facti detecta eft, attamen eius innocentia parum illi profuit, quia iam fententia mortis contra eumdem exequutioni demandata fuerat. Similiter allegari poterit contrarium eius, quod Aduocatus ex aduerfo probauit; & tunc contugiendum erit ad caufas excufantes delinquentem, de quibus fatis dictum eft fupra *cap.* 10. *de defenfionib. reor. per tot.*

In Confirmatione confutare debet omnes coniecturas, quibus innixus fuit Aduocatus ex aduerfo, puta figna, argumenta, probabile, & huiufmodi de quibus, *infrà vbi agimus de confirmat. & confutat.* & caufa exempli hæc pauca fubiungam.

25 Coniectura igitur per figna, fecundum Ciceronem *lib.* 2. *ad Herenn. c.* 17. diuiditur in fex partes, nimirum in locum, tempus, fpatium, occafionem, fpem perficiendi, & fpem celandi.

Locus, quamuis aggrauet delictum, & præcogitationem oftendat. *arg. text. in l. aut facta §. locus ff. de pænis,* Blanc. *in l. fin. n.* 200. *ff. de quæftion.* & Alberic *in quæft. flatut. q.* 64. *p.* 3. & proinde fi Aduocatus contra reum dixit, præfumendum effe contra illum, quia repertus fuit in loco folitario, &c. tamen Aduocatus pro Reo poteft vti argumento à contrario, nimirum, non effe verifimile voluifse ibi delictum committere, quia videri, aut audiri poterat, &c. de quo Cicer. *vbi fup.* & Par. de Put. *ibid. in ver. mandauit. in fin.* faciunt tradita per Bart. *in l. de pupillo §. fi quis ipfi: ff. de non. oper. nunciat.*

Tempus licet aliquando aggrauet delictum, fcilicet an fuerit de notte, vel de dies tali, vel tali hora: tamen aliquando exonerat delinquentem; de quo vide Blanc. *in d. l. fin. n.* 198. *& feq.* Bart. *vbi fup.* & Alios.

Spatium fimiliter ficut eft fignum aggrauans delictum, vt fi quis rixatus fuerit cum alio, & poft paruum fpatium temporis fequutum fuit homicidium, præfumitur factum ab illo, qui rixatus fuit: fic etiam eft fignum defenfiuum, & exonerans reum, quia fuit forfan factum calore iracundiæ, in primo motu, & ad defenfam; & fimil.

Occafio aggrauat fimiliter, unde fi Aduocatus contra Reum fundauit fuam intentionem fuper illa: Aduocatus pro reo dicere poterit, nullam fuifse occafionem, aut eâ extenuare conabitur aliqua ratione

Spes perficiendi aggrauat delictum; unde fi Aduocatus contra reum fundauit fe fuper uiribus, pecunijs, confilio, fcientia, potentia, & fimilibus: Aduocatus Rei retundere illa poteft, fundando fe fuper imbecillitate, inopia, ftultitia, imprudentia, impotentia, & fimilibus; quæ confirmare poterit exemplis.

Spes celandi aggrauat fimiliter delictum. Vnde fi Aduocatus contra reum fundauerit fe fuper fufpicione clãdeftinitatis, & fpe occultationis delicti, iuxta rubricam *de clandeftin. defponfat. per tot.* & Glof. *in l.* 1. *C. de interdict. matrimonio; vbi etiam DD.* Aduocatus Rei minuere debet illius argumenta per contrarias præfumptiones.

Præterea coniecturas per argumenta Aduocati Accufatoris, uel Fifci, poterit fimiliter Aduocatus Rei per contraria confutare argumenta. Nam argumentum, ex quo fumitur fufpitio delicti contra reum

funda-

fundatur supra tria tempora, nimirum supra præteritum, instans, & consequens, iuxta tradita per Ciceron. *lib. 2. ad Herenn.* cap. 7.

Ex tempore prætcrito sumitur argumentum ex cōuersatione, quam reus habuit, *argum. l. 3. §. nullus ff. de excus. tut. & l. ædiles. §. pedius ff. de edilit. edict.* ex loco, vbi fuerit, vbi visus fuit præter solitum, quia transitus insolitus suspicionem inducit. Bart. *in l. fin. col. 2. ff. de quæst.* & tunc si Aduocatus contra reum fundauerit se super talibus coniecturis; Aduocatus pro reo probabit contrarium, puta quia locus non erat suspectus, & quod reus solitus erat per illum transire, &c. Ex tempore instanti confutabitur per argumenta, quod non est verisimile, vt tempore delicti non fuerit visus illud committere; quod non fuerit clamatum, vel factus aliquis rumor, aut alio modo obseruatus, per aliquem ex sensibus corporis.

Ex tempore consequenti, sumptum argumentum contra reum, quod quis inuentus, repertusq; fuerit mortuus ex veneno, vel suffocatione, prout ex signis apparet, confutari potest contrarijs argumentis, de quibus Cicer. *vbi sup.* & latè Foller. *in Pract. crim. for. secul. p. 1. 2. partis vers. Dentur capitula quod suffocauit vxorem, & v. item quod sororem venerauit. per tot.*

26 Et similiter si Aduocatus contra reum fundauerit se in pallore consequenti; in rubore faciei Rei post delictum; in titubatione locutionis inconstantis, &c. quæ quidem sunt signa commissi delicti, iuxta text. *in l. de minore §. plurimum ff. de quæst. & ibi* Bart. & Bald. *in l. presbyteri C. de episc. & cler.* & notat Cicer. *vbi sup. c. 17.* Aduocatus pro reo versa vice confutare poterit prædicta argumenta, dicendo, quod pallor, rubor, titubatio, & similia euenerunt illi ex magno periculo, in quo reperiebatur; non autem ex conscientia patrati criminis, vt asseritur. Cæterum alijs omissis, breuitatis causa, ne plusquam proposui, prolixior euadam, si singula percurrere voluero; Ideo paucis me expediendo, dico, quod cōfutare debet Aduocatus defendens reum omnia, quæ opponuntur per Aduocatū contra reū, eodem modo, quo adducuntur. Et sic confutabit testes cum alijs testibus; argumenta cum contrarijs argumentis: Rumores, & Famam cum contrario rumore, & fama. Et sic de reliquis iuxta inferius notanda, vbi de conclusionis, & confutationis præceptis in Rethorica agemus.

In conclusione denique, seù peroratione, sicut Aduocatus contra reum conatus fuit mouere Animum Iudicis ad iracundiam, & seueritatem, accommodando verba, & rationes ad crudelitatem prouocantes, vt patebit in exemplo inferius adducendo in genere Iudiciali: ita Aduocatus defens reum studere debet perorationem perficere verbis omninò ad misericordiam, & pietatem accommodatis, & quibus ad clementiam, & veniam mouere valeat eiusdem Iudicis, & Auditorum Animos; vt illis mediantibus obtinere valeat intentam absolutionem Rei, quem defendit. Et hæc pauca pro tyronibus dixisse sufficiat. Reliqua præcepta Rhetoricæ aduocatis necessaria in calce præsentis practicæ criminalis videri possunt; curiositatis gratia.

PRAX. PROCESSVS

27 Continuando nunc compilationem processus, vt in superioribus sectionibus factum est, deueniendum erit ad modum practicum decernendi citationem ad sententiam, quæ quidem tali ordine fieri solet in aliquibus Curijs; primò enim fit instantia à Promotore Fiscali, quod procedatur ad vlteriora in causa; & Iudex interloquitur, fore, & esse procedendum ad relaxationem citationis ad sententiam; & deinde expeditur citatio, vt in sequentibus patebit. Instantia igitur Fisci erit talis, vt sequitur, vel huic similis, videlicet.

Forma instantiæ Fisci, ut procedatur ad sententiam.

Die... Mensis.... Anni... In loco N... Pro Curia, & Fisco, &c. Contra N. *de N. &c.*

Comparuit D. N. de N. Promotor Fiscalis Curiæ N. vt alids, &c. in causa, quam supradictus N. de N. habet cum Fisco, occasione homicidij patrati in personam quondam N. de N. & alids, vt in actis, &c. seruatis seruandis, auditisque Aduocatis, & Procuratoribus in iure, & in facto, non solum semel, & bis; verum, & pluries, lapsis tandem omnibus, & singulis dilationibus eidem N. de N. reo concessis ad se defendendum, & exculpandum, cum nihil vsque modo deductū fuerit, quod ipsum releuaret: Instetit ad vlteriora procedi in causa, vsque ad sētētiæ prolationē, eiusque exequutionem inclusiuè, stante præsertim lapsu multorum dierū post vltimū terminū sibi assignatū, etc. Alias, &c. protestatus, &c. et prædicta, etc. omni meliori, etc.

28 Qua instantia præsentata, & admissa, fieri solet infrascriptum, uel simile decretum, videlicet.

Forma decreti iuxta prædicta.

Qui perillustris, et Reuerendissimus Dominus Generalis Vicarius sedens, etc. prædicta, etc. et Visis, etc. mandauit, prædictum N. de N. formiter citari pro crastina die de mane hora tali.... ad videndum ferri sententiam in præsenti causa, prout in actis, etc. offerens se paratum pro Iustitia, etc. et ita, etc. omni, etc.

29 Et tunc in uim prædicti decreti, expeditur citatio ad sententiam tali, uel simili modo, uidelicet.

Forma citationis ad sententiam.

Die prædicta, etc.

De mandato, etc. Instante Fisco, etc. commissa, et facta fuit citatio in scriptis per me, etc. contra supradictum N. de N. vt infra, videlicet:

De mandato perillustris, et Reuerend. Domini Generalis Vicarij, N. Instante Domino N. Promotore Fiscali huius curiæ, etc. siuè, etc. Citetur N. de N. pro crastina die de mane hora tali.... etc. ad audiendum tenorem sententiæ ferendæ contra eum in præsenti causa, occasione homicidij per eumdem patrati in personam quondam N. de N. et aliàs, prout latiùs in actis, et processu, etc. et mandatum quodcumque decerni, et relaxari, etc. In quorum, etc. Datum, etc. N. Notarius, etc.

Vel, ut in quibusdam Curijs practicatur, fieri potest sequenti alio modo, uidelicet.

N. de N. *Illustrissimi et Reuerendissimi Domini* N. *Episcopi N. in spiritualibus et tēporalibus Vicarius et officialis Generalis, etc.*

Seruientibus nostræ, vel quarumuis Curiarum in solidum, etc. Committimus, et mandamus, quatenus receptis præsentibus ad omnem instantiam, et requisitionem Domini N. Promotoris Fiscalis huius Curiæ N. siuè, etc. Citent, moneant, et requirant N. *de N. vt ad primam iuris præcisè, et peremptoriè, etc. hora solita, etc. legitimè compareat coram Nobis, et Nostra Curia ad dicendum et allegandum in iure, et in facto; in scriptis, vel oretenus, cum suis Aduocatis, et Procuratoribus quidquid dicere, et allegare voluerit, etc. Et deinde in antea cum continuatione ad audiendū tenorem diffinitiuæ sententiæ per* Nos *proferēdæ in causa in eadē Curia hucusque actitata, occasione homicidij per ipsū cōmissi in personā quōdā N. de N. et alids*

vt in actis, &c. Aliàs, &c. Citent.& referant, &c. Quoniam, &c. Datum, &c.

N. Vicarius Generalis, &c. N. *Actuarius, &c.*

30 Excquuta Citationc ad sententiam fieri debet relatio per Nuncium seu Cursorem Curiæ, quod Reũ citauit, quæ esse solet, vt sequitur, vel huic similis, videlicet:

Relationis forma.

Eadem supradicta die, &c.

N. de N. *ordinarius serniens, & nuncius huius Curiæ N. retulit mihi Notario infrascripto cum iuramento, &c. præsentasse supradictam Citationem in personam supradicti N. de* N. *existentis in carceribus* N. *& in eius manibus copiam illius dimisisse, ad effectum, &c. prout habuit in mandatis, &c. super quibus, &c. Omni. &c.*

N. Notarius, &c.

31 Et successiuè Promotor Fiscalis instare solet iterum, vt procedatur ad sententiæ condemnatoriæ prolationem contra eumdem Reum iam citatum infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Instantia Fisci pro condemnatione.

Die.... Mens.... Ann.... &c.

Pro Curia, & Fisco, etc. Contra N. de N. &c.

Comparuit Dominus N. *Promotor Fiscalis huius Curiæ N. vt alias, etc. in termino Citationis personaliter exequutæ contra supradictum* N. *de N. pro hac die, et hora, etc. vt supra retulit* N. *publicus nuncius Curiæ, &c. accusataque illius contumacia, etc. instetit contra eumdem ferri sententiam condemnatoriam, prout Iuris, &c. et mãdatum quodcumque desuper necessarium, & opportunum decerni, et relaxari, &c. alias, &c. protestans, &c. omni. etc.*

8a Sunt tamen hic aduertenda duo: Peimum est, quod licet prænotetur supradictus ordo, qui est frequentior in vsu multarum Curiarum: non ponitur tamen, tamquam necessaria methodus, & inuariabilis pcaxis, ita vt vaciari, & mutaci non possit, sed tantum adnotatur præsens ordo iudiciarius ad aperiendam mentem Iuuenum, vt possint rectè operari; cum de facto multissima alia acta occurrant fieri in Iudicio, secundum vaciationem circumstantiarum, quæ hic non apponuntur; neque apponi congruenter possunt. Secundum est, quod in quibusdam Curijs seruatur, vt ante prædictam citationem ad sententiam, fiat separatim, monitio ad dicendum, & allegandum cum Aduocatis, & Procuratoribus; & postea fit citatio ad sententiam. In Alijs verò neutra præmittitur, sed tantùm post lapsum terminum datum Rèo ad se defendendum, discussoque super indicijs, deuenitur ad sententiam sine alia citatione, quia profertur in præsentia eiusdem Rei. Ideo ne Iudex in errorem incidat, in his, quæ ordinatoria processus concernunt, conformet se stylo Curiæ, in qua ius dicit, & consuetudini loci, in quo existit; vt pluriès supra monui.

S E C T I O XVI.

De Sententia Condemnatoria.

S V M M A R I V M.

1 *Iudex quid facere debeat, antequam sententiam proferat.*
2 *Sententia inconsiderata, quot Personas offendat.*
3 *Iudex malè iudicans tenetur parti ad interesse,*
4 *Puritas interior Iudicis iudicantis, in quo consistat.*
5 *Puritas exterior consistit in manibus, & lingua.*
6 *Concussio committitur per Iudicem, quando dat sententiam per pecuniam.*
7 *Iudex in peccato mortali existens, an sententiando, mortaliter iterum peccet.*
8 *Negatiua sententia est magis communis.*
9 *Sed limitatur, si Iudex esses in peccato publico, & scandaloso, quia tũc peccares mortaliter, iudicãdo.*
10 *Meliùs faceret Iudex, si ante sententiæ prolationem, confessionem sacramentalem præmitteret.*
11 *Iudex, an pro sententia ferenda possit aliquid accipere.*
12 *Sportulæ, quid sint.*
13 *Xenia, quid sint?*
14 *Stipendium Iudicum licitum est regulariter.*
15 *Beneficium datur, propter officium aliquando.*
16 *Expensæ Itineris Delegato extra domicilium proficiscenti debentur, etiam si sit delegatus à Papa.*
17 *Expensæ extraordinariæ non debentur.*
18 *Assessor Iudicis Delegati salarium habere debet a partibus.*
19 *Assessor, quando, & à quo assumendus.*
20 *Assessoris officium, quale?*
21 *Assessor habet iurisdictionem aliquando.*
22 *Assessor, à quo eligendus?*
23 *Assessor, qualis esse debeat?*
24 *Assessor Iudicis Ecclesiastici, an esse possit laicus.*
25 *Delegatus habere debet expensas itineris à partibus, non à delegante, nisi in duobus casibus.*
26 *Episcopus iter faciendo per Diœcesim habere non debet à subditis expensas, nisi visitationem faciat, aut consecrationem alicuius Ecclesiæ particularis.*
27 *Assessor Iudicis ordinarij expensas habere debet ab ipso ordinario, non à partibus.*
28 *Esculenta, & poculenta recipi possunt à quolibet Iudice, si liberaliter dentur.*
29 *Iudex sæcularis extra domicilium proficiscens expensas itineris habere debet.*
30 *Munera per Iudicem Ecclesiasticum ordinarium recipi non possunt.*
31 *Munera neque à Iudice Delegato habente beneficium cum iurisdictione recipi possunt.*
32 *Delegatus à Papa restituere tenetur munera accepta, ratione litis, nisi finita lite darentur.*
33 *Consuetudo recipiendi munera excusat Iudicem ab obligatione restituendi.*
34 *Munera data, an repeti possint, vbi consuetudo non esset illa recipiendi.*
35 *Iudex aliquid recipiens pro iniqua sententia ferenda, pluribus pœnis puniri debet.*
36 *Sententia contra rectitudinem iustitiæ lata pecunia vel alia re mediante, an valeat?*
Iudex, neque vt iustè iudicet, pretium, aut munera recipere potest.
Restitutio acceptæ rei per Iudicem sententiã sic proferentẽ, quando facienda, nũ ante, vel post sententiã.
37 *Probabili opinione æqualiter existente non potest Iudex aliquid accipere pro ferenda sententia ad fauorem alicuius, secundum vnam partem.*
38 *Iudex, an possit aliquid accipere, vt vnam causam expediat ante alias.*
39 *Iudex pro maiori diligentia adhibenda in causa potest aliquid accipere.*
40 *Delinquens ad pœnam ordinariam regulariter cõdemnari non potest; nisi sit conuictus, vel confessus.*
41 *Pœna ordinaria delicti, quando per Iudicem minorari possit?*
42 *Pœna ordinaria minor euadit aliquando ex aliqua circumstantia.*
43 *Pœna imponenda est, iuxta circumstantias delicti.*

Cir-

Circumstantiæ delicti considerandæ per Iudicem in sententiando, quæ?
44 *Pœnarum genera de Iure Canonico, quæ?*
45 *Pœnæ mortis de Iure Ciuili æquiualet excommunicatio de Iure Canonico.*
46 *Depositio ab officio, vel beneficio æquiparatur pęnæ amputationis capitis.*
47 *Pęnarum genera de Iure Ciuili, quæ?*
48 *Verberum pęna, an detur de Iure Canonico.*
49 *Pęna Clericis infligenda est secundum Ius Canonicum; aliquando tamen secundum Ius Ciuile.*
50 *Leges Ciuiles in auxilium Sacrorum Canonũ sumẽdæ.*
51 *Pęnæ delinquentibus, quare imponantur.*
52 *Pœna correspondere debet delicto, aliàs peccat Iudex, si indulgeat delinquenti.*
53 *Seueritas Iudicis miscenda misericordiæ est.*
54 *Rigor pęnarum, quando exercendus per Iudicem.*
55 *Condemnatio Rei minorem laudem Iudici affert, quam absolutio illius.*
56 *Punitus ab vno Iudice inferiori mitiori pęna non potest iterum à superiori idem puniri grauius pro eodem delicto.*
57 *Sententia condemnatoria, an exequi possit ante decem dies ad appellandum concessos.*
58 *Conuictus, vel confessus, an appellare possit.*
59 *Appellans, quando est quis confessus, allegare debet errorem confessionis.*
60 *Degradandus est Clericus Curiæ sæculari tradendus.*
61 *Degradatio actualis fit cum certo Episcoporũ numero.*
62 *Degradatio verbalis, quid sit?*
63 *Degradationis pœna pro quibus criminibus imponatur.*
64 *Occidere hominem malum ex iustitia bonum est.*
65 *Sententiæ condemnatoriæ ad triremes forma.*
66 *Sententiæ publicatio.*
67 *Relatio Ministrorum Curiæ super conductione condemnati ad carceres.*
68 *Exequutionis sententiæ decretum.*
69 *Mandatum seu prouisionales litteræ pro exequutione sententiæ, qualiter formetur?*
70 *Relatio ministrorum Curiæ super transmissione condemnati ad alienos carceres pro exequutione sententiæ.*
71 *Traditionis condemnati Curiæ sæculari sententia.*
72 *Degradationis sententia, qualis?*
73 *Degradatio actualis, quomodo fiat.*
74 *Recommendatio degradati, an sit superflua.*
75 *Exilij sententia qualiter concipienda.*

1 Absolutis omnibus, vt supra præmissum est; debet Iudex necessariò deuenire ad sententiæ prolationem; quæ quidem, vel est condemnatoria, vel absolutoria. Quapropter, vt continuetur methodicus ordo procedendi hucusque obseruatus, etiam in sequentibus, in præsenti agemus de sententia condemnatoria, in sequenti verò Sectione de sententia absolutoria. Ideo de more plura erunt per nos examinanda, de quibus actum non fuit suprà *in Pract. Ciuil. p. 2. sect. 3. subsect. 1. per tot.* vbi egimus de sententia in causis ciuilibus; & de eius requisitis, ac de alijs multis, quę necessaria sunt etiam in sententia criminali; qua propter ad ibi dicta me refero. Hoc autem loco reliqua prælibabimus; & Primo, quid agere debeat Iudex, antequam sententiam in criminalibus causis proferat. Secundò, An possit Iudex pro sententia, siuè pro officio exercendo aliquid accipere à Partibus. Tertiò, Quibus in casibus sententia condemnatoria proferatur pœnis ordinarijs reũ condemnando. Quarto, Quæ sint pœnarum genera de Iure Canonico.

Quoad primum, notandum est, plura debere Iudicem facere antequam sententiam proferat. Primo enim debet bene perpendere merita causæ, & circumstantias delicti; ac magna diligentia examinare probationes, & exceptiones oppositas per Reum, atque cuncta rimari, iuxta *c. iudicantem* 30. *q.* 5. *& cap. graua* 35. *q.* 9. quia in criminalibus maior circumspectio requiritur, quam in ciuilibus, cum hic de bonis agatur: ibi verò de corpore, vt alibi diximus. Propterea non præcipitanter, sed maturè procedere ad punitionem debet, ne imprudentię notam incurrat; quę quidem in se continet præcipitationem; & cum imprudentia sit vitium oppositum virtuti prudentiæ, & dono Consilij, secundum D. Gregor *lib. 2. moral.* & D. Thom. *in* 2. 2. *q.* 53. *art.* 3. peccatum grauissimum est, (vt etiam in Pract. Ciuili dictum fuit,) quia ex præcipiti, & inconsiderata sententia, infinita ferè mala oriuntur.

2 Offenditur enim Deus, qui iustus est, & iustitiam diligit, cum scriptum sit: *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum*, vt inquit Dauid Prophet. *in Psalm.* 118. *nu.* 137. offenditur pars, quæ iniustitiam recipit, quia seruare tenetur æquitatem inter partes. *ca. fin. de transaction. cap. reuera.* 3. *q.* 9. *cap. ea vindicta.* 23. *q.* 4. *& cap. qui rectè* 11. *q.* 3. Offenditur Respublica, quia non distribuitur ius suum vnicuique, iuxta text. *in l. iustitia ff. de iust. & iur.* & tandem offenditur idem ipse Iudex, qui malè iudicat, quia tenetur ex officio rectè iudicare, & non præcipitanter, vt indocti faciunt; iuxt. tradita per D. Thom. 1. 2. *q.* 76. *art.* 2. S. Antonin. *p.* 3. *tit.* 9. *cap.* 2. *in princ.* Caietan. *in summ. Verb. Iudicis peccata*, Nauarr. *in cap. si quando. except.* 12. *cum trib. seqq. de rescript. & in manual. cap.* 24. *num.* 12. Hinc est, quod iudicare tenetur, secundum opinionem probabilem circa factum pro Reo, relicta probabiliori pro Fisco, vt diximus suprà *in Prac. Ciuil. p.* 2. *sect.* 3. *subsec.* 1. *n.* 49. *&* 50. quod quidem benè perpendere debet, antequam sententiam proferat; aliter peccatum grauissimum committeret, si præcipitanter iudicaret.

3 Imò non solum grauiter peccat Iudex pręcipitanter, & non rectè iudicans; verum etiam tenetur parti lęsę ad refectionem omnium damnorum, & interesse, quæ patitur, & restitutioni obnoxius remanet, etiam in expensis; vt habetur in Instit. *de obligation. quæ ex quas. delict. nascunt.* & tenent communiter Theologi, & Canonistæ omnes, sine aliqua contradictione.

4 Secundò debet Iudex adhoc, vt rectè iudicet, vitæ puritatem habere. Quę quidem dupliciter consideratur, interior scilicet, & exterior. Interior est illa, quam habere debet in ferenda sententia ex mero zelo iustitię, ipsiusque amore, & inclinatione; non vero ex odio, aut amore partium; neque ex cupiditate, auaritia, aut alia animi passione, aliàs grauiter peccaret, iuxta grauitatem materię, in qua deficit. Hęc autem puritas in eo consistit, vt non iudicet contra iustitiam, sed secundum merita causę, ac secundum allegata, & probata, aliàs iniquum iudicium ferret, & contra iustitiam, & consequenter mortiferè peccaret, vt docet S. Thom. 2. 2. *q.* 60. *art.* 2. quem sequuntur multi Doctores. Quomodo autem hoc intelligendum sit, secundum Alios ad satietatem, Ego Ipse dixi. suprà *p.* 2. *in Pract. Ciuil. d. section.* 3. *subsect.* 1. *num.* 56. *cum seqq.*

5 Exterior verò puritas est illa, quam Iudex habere debet in manibus, idest quod abstineat se à muneribus, & sordibus. *arg. ca. statutum § insuper. de rescript. in* 6. Et similiter consistit in abstinentia à verbis cõtumeliosis, & iniuriosis. Contra vtramq; puritatem exteriorem faciendo Iudex, semper peccaret; nam si aliquem iniuriaret, aut verberaret, vltra peccatum, teneretur in syndicatu, si esset Iudex laicus, qui hoc faceret. *per text. in l. nec magistratibus ff. de iniurijs.* Et aduertit Par. de Put. *in tract. syndic.* Quinimò in multis

legis seruatur, vt Iudex huiusmodi crimina committendo, remoueatur ab officio. Contra puritatem verò manuum peccaret Iudex concussione *vt in tit. ff. de concussion.*

6 Est autem concussio, quando Iudex venalem dat sententiam, aliàs non daturus: Aut non dat, aliàs non daturus: Aut minatus alicui, quod nisi talem pecuniarum summã dederit, vel aliud pro eo fecerit, sententiam pro se non proferet, aut aliud faciet. *cap. iubemus, cap. in eum, cap. concussionis 1. q. 1. cap. militare. 23. q. 1, l. 1. & 2. ff. de concussion.* & talis Iudex ex Concussione pecuniam extorquens, furtum committit, ac proinde restituere tenetur; & similiter tenetur ad omnia damna, si ex causa pecuniæ condictę sibi non traditę, vlterius iustitię complementum ministrare recusauerit. *vt in d. l. 1. & 2.* vbi DD. notant, & Summistę *in verb. Concussio*, Gabriel *in 4. dist. 15. q. 6. art. 1. notab. 4. & seqq.*

7 Sed quęritur hic, an Iudex sententiam proferendo, & Aliquem iudicando, dum in peccato mortali existit, peccet mortaliter?

Respondetur, in hoc duas esse Doctorum sententias. Prima affirmatiua est: secunda verò negatiua; Qui primam sequuntur asserentes, Iudices siuè Ecclesiasticos, siuè seculares in peccato mortali existentes, mortaliter peccare, iudicando, sunt quamplures ex Theologis, pręsertim de Ecclesiasticis Iudicibus, S. Thom. *in 4 dist. 19. q. 2. art. 2. quæst. 2.* Paludan. *ead. dist. 19. q. 3. art. 3.* Alex. de Ales. *p. 3. sum. q. 4. membr. 3.* Syluest. *verb. correctio q. 6.*

Mouentur autem hac ratione, quia Iudex in peccato iudicans, indignè officium, & munus suum exercet, & ideo peccat, iuxta illud Ioan. *c. 8.* vbi Christus in causa adulterę inquit; *Qui sine peccato est vestrum primus in illam lapidem mittat.*

Accedit auctoritas D. Pauli Apostoli *ad Roman. c. 2.* vbi habetur, Inexcusabilem esse, qui alium iudicat; *In quo enim alterum iudicas, te ipsum condemnas, id enim facis, quod iudicas.* Ex quo colligitur, non licere peccatori iudicare.

Secundò, quia *in cap. vlt. de temporib. ordinat.* habetur, Prælatum in mortali existentem, suspensum dici, quoad se, quoad Deum, vt ait Paludan. *vbi suprà.* Hanc sententiam sequendo Vuiclefus ad suum errorem extendere conatus fuit, asserens non solum talem Iudicem sic iudicando peccare, verum etiam iurisdictionem omnem amittere, & auctoritatē, existimans potestatem Ecclesiasticam, vel ciuilem fundatam esse in gratia, quę quidem per peccatum amittitur; Sed hic error damnatus fuit in Concilio Constantien. *sess. 8. art. 15.* cōtra quem latè disputat Thom. Vualdens. *tom. 1. lib. 2. cap. 81. & tom. 2. lib. 1. cap. 8.*

8 Secunda verò sententia negatiua, est communis omnium ferè DD. quod scilicet Iudex, siue Ecclesiasticus, siuè laicus, quamcumque iurisdictionem exerceat in peccato existens, non peccat mortaliter, simpliciter loquendo, nisi in quibusdam casibus, de quibus infra. ita Sanct. Thom. *2. 2. q. 33. art. 5. & q. 60. art. 2. & ibid.* Caietan. Salon. Arragon. & Bannes Sot. *lib. 3. de iust. q. 4. art. 2.* Valentia *tom. 3. disp. 6. q. 4. pun. 2.* Petr. Nauarr. *de restit. lib. 2. c. 4. p. 4. dub. 4. nu. 455.* latè Sayr. *li. 2. de Sacram. in cōmun. c. 7. q. 4. dub. 2.* Mart. Nauarr. *in comment. rubric. de iudicijs. num. 42. vers. tertium*, & Alij communiter; quibus Ego libenter adhæreo, ex quo fortioribus nituntur rationibus.

Hæc sententia intelligenda est in foro exteriori, extra confessionem, alios iudicando; non in confessione; nam tali casu, si quis in foro conscientiæ in mortali existens aliquem absolueret, mortaliter peccaret, vt in confesso est apud omnes DD. & nos infra dicem. *p. 5. tom. 2. Prax. num.* Secundò declaratur, vt intelligi debeat, quando Iudex siuè Ecclesiasticus, siuè laicus est in peccato mortali occulto, nam tunc alios iudicando, dummodo alia ad iudicium necessaria obseruet, non peccabit mortaliter, *vt pracit. DD.* asserunt. Et Ratio est, quia peccatum mortale ex se non se opponit rectitudini requisitę ad iudicium, nimirum lumini rationis, vel inclinationi ad ius suum alteri tribuendum: quæ quidem benè stare possunt cum peccato: aliàs sequeretur, non benè dixisse Diuum Augustinum *in libris de Ciuitate Dei*, in quibus sępissimè laudat, & iustissima dicit iudicia Priscorum Romanorum, qui cum Gentiles essent, mortaliter peccare Alios iudicando, cum fide, & gratia carerent, nemo est, qui neget; quod dici non potest, nam Sanctus pręfatus eorum iudicia iusta, & laude digna affirmat.

9 Secus tamen dicendum, si Iudex esset in peccato publico, & scandaloso, nam tunc mortaliter peccaret, sententiam ferendo, etiã iustam, vt ait S. Thom. *d. q. 60. art. 2.* vbi Caietan. & Alii citati. Et ratio est, quia in hoc casu oritur scandalum Aliorum, & iustitia vilipenditur, maximè si alios iudicaret de illis criminibus, quibus ipse innodatus existit.

Ad contraria verò respondetur, & Primo ad rationem, nam licet indignè vtatur suo officio priuatiuè, hoc est quia priuatus est conditione, vt officium dignè exerceat: non tamen vtitur officio contrariè, hoc est non agit directè contrarium iusto iudicio, vt sic; vnde remoto scandalo non peccat mortaliter. Et ad illud Apostoli *ad Roman. 2.* respondetur, quod non ex eo, quod in peccato existit, alios iudicando de peccato, in quo ipse est, nouum peccatum committit; sed quia ex illo iudicio ostendit seipsum similiter cōdemnabilem, propter idem, vel simile peccatum. S. Th. *vbi supra art. 2. ad 3.*

Ad illud verò Ioannis 8. respondetur, quod intelligendum est, quoad confusionem Iudæorum, vt crimē proprium agnoscerent; non tamen quod necessariũ sit ad rectè iudicandum sine peccato, vt in gratia existat; sed quod omninò deceat Iudicem immunem esse a crimine sub aliquali peccato.

Ad *caput tandem fin. de temp. ordin.* respondetur, quod ille textus non loquitur, quoad actum iudicandi alios, sed de actu; & exercitio ordinis sacri, quem exercens Prælatus in peccato existens, mortaliter peccat, quia in ordinatione gratiam suscepit, vt dignè Sacramenta administret: ideo nisi illa in gratia exerceat, mortaliter peccaret. Quod non procedit in actu iurisdictionis, exercendo in peccato. Ergo, &c.

10 Est benè verum, quod melius faceret Iudex, si antequam sententiam proferret, sacramentalem confessionem præmitteret, non solum vt prorsùs quodcumque peccatum, aut scandalum euitet: verum etiam vt sic faciendo, iustitiæ, & iudicii actum meritoriè exercere valeat, cum assistentia diuinæ gratiæ. De quo vide omninò, *cap. 1. & per tot. 3. q. 7.* & non displicebit, cum multa curiosa ibi reperiantur testimonia sacræ Scripturæ, ex quibus colligitur, quod malus Iudex sententiam proferendo, non ex hoc illã inualidam redderet, sed alia ratione.

11 *Quoad secundum.* An scilicet possit Iudex aliquid accipere à Partibus pro sententia ferenda, siuè pro exercendo iustitię officio, notãdum est, quod hoc locum habet tam in ciuilibus, quam in criminalibus, & ad tria reduci potest. *Primo ad stipendium*, quod Iudici datur pro officio exercēdo. *Secundo ad expensas* pro impēso labore; *& Tertio ad munera*, quæ quidem aliquando dicuntur sportulæ, aliquando xenia.

12 Vt autem conclusio clarior euadat, atque vberior

vberior appareat, supponendum est, quod sportulæ sicut olim dicebantur omnia ea, quæ à Magnatibus dari solebant in cibo, vel in pecunia his, qui eos officij gratia Comitati sunt, vel salutati: sic nunc *sportulæ* in generæ sumptæ dicitur quæcumque munera, vel in cibo, vel in pecunia consistentia, quæ Iudicibus à Partibus litigantibus dantur, vltra stipendium ipsis debitum, vt colligitur. *ex cap. non sanè. 14. q. 5. cap. cum ab omni de uit. & honest. cleric. Authent. sed hodie. C. de episc. & cleric. & in fine autem. Auth. de iudic. collat. 6.* sed communiter dicuntur in specie *stipendia* solùm dari solita pro sententijs ferendis.

13 *Xenia* verò dicuntur modo omnia ea, quæ Iudicibus dantur, consistentia in esculentis, vel poculentis tantùm, quæ intra duos, vel tres ad summum dies consumi possunt: ita enim appellabantur olim munera hospitibus dati solita. *cap. statutum §. insuper. de rescr. in 6.* His suppositis dicendum est.

14 *Primo circa stipendium*, non esse prohibitum Iudicibus, siuè Ecclesiasticis, siuè sæcularibus aliquid accipere pro iustitiæ officio exercendo loco stipendii, absque labe simoniæ, quia licet opus exercendi iustitiam sit opus spirituale, vel ecclesiasticum: illud tamen non recipit pro illo opere iustitiæ, sed pro obligatione officii exercendi, quæ obligatio ad aliquid faciendum, est quid temporale, & pecunia æstimabile. Accedit, quod si non habeat stipendium sibi assignatum, quia opus exercendi iustitiam requirit studium, laborem, & industriam, ad que exercenda nemo gratis obligatur, vtique potest aliquid accipere à litigantibus loco stipendij.

Limitatur tamen, quādo Iudex haberet stipendium certum sibi assignatum à lege, Principe, vel conuentione, nam tunc nihil recipere posset ab ipsis litigantibus; & si reciperet, teneretur ad restitutionem, nisi consuetudine excusaretur; & ratio est manifesta, quia iam receptum, non esset ampliùs loco stipēdij, sed vltra mercedem sibi debitam reciperet, ergo peccaret contra iustitiam commutatiuam.

15 Quapropter Iudices Ecclesiastici habentes Beneficium ecclesiasticum, cui annexa est iurisdictio nihil accipere possunt à litigantibus, loco stipendii, quia beneficium datur, propter officium, & consequenter loco stipendii, & ideo ex obligatione officii tenentur gratis illud exercere, adeoq; nō possint quidquam aliud à litigantibus recipere: tam si sint Iudices ordinarii, quam si sint Delegati. ita communiter Theologi, & Canonistę. Gabriel. *in 4. dist. 15. q. 6. art. 2. concl.* 4. Alex. de Ales. *par. 3. qu. 40. membr. 6. art. 3. §. 2. sua sum.* Syluest. *verb. Iudex 1. q. 10. vers. primum.* Tabien *eod. uers. sexto.* S. Antonin. *p. 3. tit. 9. c. 2. §. 8.* Nauarr. *in manual. capit. 25. num. 12.* Ioan. Andr. & Abb. *in cap. cum ab omni num. 9. de uit. & honest. cleric.* Azor. *3. par. lib. 12. cap. 23. vers. dubium.* Bonac. *to. 2. circa octauum Decalog. præceptum disp. 10. q. 2. punct. 8. nu. 2.* Quæ quidem conclusio locum habet, etiam si beneficium sit tenuè; quia sua culpa non debet aliis nocere; non debebant enim illud acceptare, si sufficiens non erat ad illos alendos. Gabr. *ubi sup. litt. G.*

16 *Dicendum est secūdò circa expensas* pro impenso labore, quod Iudex delegatus à Papa, etiam si habeat beneficium, tuta conscientia poterit aliquid accipere pro compensandis expensis, quando reuera aliquas facit; & quidem moderatas, extra domum propriam; vt si iter facere necesse sit; nam tunc pro vecturis equorum, & famulorum victu potest aliquid moderatum recipere, iuxta locorum consuetudinem, vt colligitur *ex ca. statutum §. insuper. de rescript. in sexto*, vbi latè Glos. & DD. *& capit. cum ab omni de uit. & honest. cleric. cap. caritatem 12. q. 2.*

Sed quæritur, an talis delegatus extra domum suā proficiscens ad officium exercendum, teneatur deducere expensas, quas domi facturus esset, quando eas à partibus repetit?

Respondetur negatiuè, secundum Glos. *in d. cap. statutum §. in super. uerb. moderatas*, & ibi Franc. Abb. *in d. c. cū ab omn. num. 13. de uit. & hon. cler.* S. Anton. *d. p. 3. tit. 9. c. 2. §. 8.* Gabriel. *in 4. dist. 15. q. 6. ar. 2. concl. 4. litt. G.* Syluest. *uerb. Iudex. 1. q. 9. uers. secundum*, Tabien. *eod. uerb. uers. undecimò*, Angel. *eod. §. 13.*

Quod locum habere dicunt Glos. Abb. Syluest. & Tabien. etiam si delegatus beneficium habeat pingue, nam adhuc expensas pro victualibus, & vecturis petere potest, quia Pontifex *in d. cap. statutum, & cap. cū ab omni* indistinctè loquitur. Et ratio est, quia beneficium datur pro iurisdictione ordinaria, non delegata: Hostiens. tamen, & Glos. *in d. cap. cum ab omni*, & alij tenent debere Iudicem deducere expensas, quas domi facturus esset.

17 Sed quid, si iter faciendo occasione causæ, Iudex ipse delegatus, vel aliquis ex famulis à latronibus despolietur; aut alicubi infirmetur, ex cuius occasione longiorem moram facere conetur; & sic maiores expensas elargiri: Aut aliquis equus moriatur, nūquid possit huiusmodi expensas à partibus repetere?

Respondetur negatiuè: *per l. inter causas §. non omnia ff. mandat.* quia quæ casu fortuito eueniunt, partibus imputari non debent.

18 Quæ conclusio, vt possit expensas Iudex delegatus petere, locum habet, etiam si assumere necesse sit Assessorem, partibus tamen nō suspectū: nā tūc potest illi salarium à partibus repetendum assignare: si verò non indigeat Assessore, tunc si illum assumat, tenetur de proprio satisfacere, vt expressè cauetur *in d. cap. statutum §. Assessorem de rescr. in sexto.*

19 Nota hic, quod tam in causis ciuilibus, quam in criminalibus Assessor Iuris peritus assumi potest per Iudicem, qui legum Doctor non sit, vt ei assistat, & instruat in his, quæ Iuris fuerint, vt colligitur ex text. *leg. 2. C. de assessorib.* Assessor autem Is est, quem ille, qui iudicandi potestatem habet, sibi associat, vt ei assideat, & assistat, & ad rectè causam dicēdam eum instruat, *ut ex d. l. 1.* notat Azo. *in summ. C. de assessor. num. 1.* Specula. *lib. 1. de assessoris.* *assessoris est*; quos sequitur Dec. *in rubric. ff. de offic. assessor. numer. 1.*

20 Ex qua descriptione desumi potest, quod Assessoris officium versatur circa plura. Et Primò, vt inuigilet ad veritatem indagandam, & quid Iuris sit, Iudicem instruat. *d. l. 1. C. de assessor.* Hinc fit, quod postquam Iudex illum elegerit, & ipse acceptauerit: tenetur de Iniustitia Iudicis, nisi protestationem in Actis fecerit, quod ipse nō cōsentit, cùm uidet Iudicē iniustè agere. Bald. *in l. quoniam notab. 1. C. de appell.* Dec. *ubi proximè num. 3.* Bos. *in tit. de sentent. numer. 3.* Par. de Put. *in tract. syndic. c. 1. num. 12.* Secundò, vt admittat, vel reiiciat libellos, prout Iuris fuerit, inspiciendo an benè confecti fuerint: vel de re illicita. *ut in l. fin. C. ut uem. priuat. tit. prad. suis.* Tertio, vt perpendat petitionem partis, an illi competat actio; & an Iuris ordinē in petitione seruauerit. *ut in l. ne quidquā §. obseruare ff. de offic. proconsul.* Quarto, vt consideret, & benè disponat decreta interponenda in causis coram eo Iudice, cui assistit, vertentibus: vt colligitur ex tex. Glos. & DD. *in l. 1. ff. de offic. assessor.* Quintò ut videat & diligenter consideret edicta, & alia, quæ à Iudice promulgantur, an iuridica fuerint; & si contra, uel præter Ius esse cognouerit, prohibeat, ne publicentur. Par. de Put. *in d. tract. de syndicat. uers. Assessor. c. 1. n. 26.*

21 Sed quæritur, an Assessor aliquam habeat iurisdictionem aliquando?

Respondetur affirmatiuè, participat enim de iurisdictione Iudicis. d.l.1.ff. de offic.assess. præsertim quando Iudex est impeditus ex aliqua publica causa; ii cua in causa appellationis, in qua nullā habet iurisdictionē Bald. in Auth. ad hæc n.1. in fin. C. de iudic. Steph. Gratian. decis. March. 145. nu. 15. Vnde non potest Assessor, in Iudicis absentia sententiā ferre in causis criminalibus, etiam si fuerit Vicarius ab ipso Iudice cōstitutus, vt ex Angel. de malefic. in ver. hæc est quædam sententia aduertit Follet. in Pract. crim. for. fac. ver. pœnis debit. feriant. num. 87.

22 Eligi potest Assessor de consuetudine ab ipso Iudice. Speculat. de assessor. §. eligitur in princ. Menoch. de arbitrar. Iudic. cas. 253. n. 3. in fin. nisi aliter ex statuto particulari seruetur. In quibusdam verò locis eligitur de consensu partium; & tunc melius est, quia non facilè recusari potest, vt suspectus; & de eius facto Iudex non obligatur, sicut quando ab ipsomet eligitur. d.l.1. & l. nullus Iudicum. C. de assessor. Par. de Put. in d. ca. 1. n. 11. & quia participat de iurisdictione Iudicantis, vt sup. dictum est, potest ab eo appellari, si aliquem grauauerit. Speculat. vbi sup. §. debet autem.

23 Cum verò eligitur Assessor, vtique eligi debet, qui non sit turpitudine, aut infamia notatus. l. 2. ff. de offic. Assessor. Nec partibus, aut alteri ipsarum suspectus, aliàs recusari potest; vt in d.l.1. ff. de offic. Assess. & Specul. d. §. debet autem. Neque maiori excommunicatione ligatus, quia tales ab officijs publicis repellūtur. DD apud Megal. 3. p. Instit. lib. 2. cap. 5. n. 13. Neque, qui non sit peritus in eo genere, in quo ius dicere debet. Vnde, vt idoneus sit, eligi debet peritus in Iure Canonico, si iudicare debet in causis Canonicis; si verò in causis Ciuilibus, esse debet peritus in Iure Ciuili; aliàs si tunc fuerit solum Canonista, vel Theologus, recusari poterit, vt tradunt DD. communiter. & Lap. ac Domin. in cap. statutum. de rescript. in 6. Dec. in capit. sciscitatus n. 60 & seqq. de rescr. & in ca. decernimus. de iudic. n. 139. Est benè verùm, quod qualis peritiæ esse debet in ea facultate, in qua iudicat, Iudicis arbitrio relinquitur. vt habetur in d. cap. statutum §. assessorem. de rescr. in 6. & notat Menoch. in dicto cas. 253. nu. 3 vbi nu. 5. in fin. post Salic. in l.1. C. de pœn. Iud malè iudic. & Purpur. in l. 1. n. 72. & ibid. Bolognett. nu. 13. ff. de offic. assessor. dicit, sufficere illum esse peritum, & versatum, quamuis priuilegium Doctoratus non habeat.

24 Sed quæritur, an possit esse Assessor Generalis alicuius Iudicis Ecclesiastici, Aliquis, qui non sit Clericus, sed laicus?

Respondetur affirmatiuè cum Hostien. Butr. Abb. & Alijs communiter in præcit. cap. statutum §. Assessorem de rescr. in 6. & Dec. in d. cap. decernimus n. 131. vbi vsque ad n. 135. impugnat rationes Andreæ Siculi ibidem cōtrarium tenentis; & dicit ita seruari in praxi. Et idem tenet in cap. si pro debilitate. n. 72. de offic. deleg. & in rubr. ff. de offic. assessor. in fin. vbi de communi DD. sententia testatur. Quidquid asserat Gemin. in d. § assessorem. & And. Sicul. in d. cap. decernimus de iudic.

Sed quid è cōtra, num Clericus esse possit Assessor generalis in Curia sæculari?

Et respōdetur negatiuè, cum Decio in d. ca. decernimus. n. 142. & ratio est, quia cum sit officium sæculare publicū, non potest Clericus illud exercere. l. placet. C. de episc. & cleric. cum concordantibus. Accedit, quod in multis causis sanguinis interuenire deberet, tā cōsulēdo, quā iudicando; quod facere nō potest. ca. sententiā. ne cleric. vel monac. & fusiùs dicemus in a. to. posset tamen esse Assessor particularis in vna causa tantū, quæ pœnam sanguinis non infligat. Dec. & Alij. vbi sup.

25 Quæritur secundò, An Delegatus ab alio Ordinario, quam à Papa possit similiter expensas moderatas à pluribus, vt supra, repetere?

Respondetur affirmatiuè, tam pro victualibus, quā pro vecturis equorū; Nisi esset delegatus ad vniuersitatē causarū. Vel ad vnam tantū cū fraude, vt dici posset delegatus particularis, quia in his duobus casibus teneretur ordinarius delegans de proprio expēsas illi subministrare; ratio est, nā tunc dici debet ordinarius nō delegatus; extra verò prædictos duos casus potest licitè expēsas recipere, si proficiscatur extra suā propriā domū; vt traditur per Gloss. in d. ca. statutum. §. insuper verb. moderatas. de rescript. in 6. Abb. in d cap. cum ab omni. n. 13. vbi etiā Innoc. de vit. & honest. cleric. Angel. uerb. Iudex. §. 11. Tabien. eod. uerb. uers. nonò, Gabriel. in 4. dist. 15. q. 6. art. 2. concl. 4. litt. G. quidquid in contrarium asserant Gloss. in d. ca. cum ab omni uerb præter expensas, & Syluest. in uerb. Iudex. 1. q. 9. uers. tertium. Et ratio est, quia si Papa, qui est ordinarius ordinariorum omnium arg. cap. cuncta per mundum. 9. q. 3. non subministrat expensas suo delegato, sed illæ suppeditantur ei à partibus; quare non erit idem dicendum de alijs ordinarijs inferioribus, in quibus militat eadē ratio? ergo licitè talis delegatus ab ordinario expensas recipere poterit, cum nullibi in Iure Canonico prohibitum hoc reperiatur.

26 Quæritur tertiò An Iudex Ecclesiasticus ordinarius iter faciendo per loca suæ iurisdictionis, extra tamen locum proprii domicilii, possit, expensas huiusmodi a partibus accipere?

Respondetur negatiuè, quia habet redditus iurisdictionis, loco stipendii, quibus onera, & expensas compensare potest. Glos. in d. cap. cum ab omni. uerb. præter expensas, Abb. ibid. n. 12. de uit. & hon. cler. Angel. uerb. Iudex. §. 12. Syluest. uerb. Iudex. 1. q. 9. uers. quartum. Tabien eod. uerb. uers. decimò Gabriel ubi supra, & Alii.

Fallit tamen prædicta conclusio in duobus casibus: Primo quando Episcopus Diœc. suæ iurisdictioni subiectam visitat, nam tunc licitè expensas recipere potest. cap. cum apostolus de censib. & cap. exigit eod. tit. in sexto.

Secundò fallit, si Episcopus proficiscatur extra locum sui domicilii pro consecratione alicuius ecclesiæ. cap. cum sit romana de simon.

27 Idem dicendum est, si Iudex ordinarius Ecclesiasticus Assessorem recipiat, nam tunc de propriis bonis illum prouidere debet, quia tenetur iustitiam gratis ministrare, & peritiam iudicandi habere, vnde si indigeat Assessore, vel aliàs ei placuerit illum assumere, debet ex redditibus sibi assignatis expensas illi suppeditare Abb. in d. cap. cum ab omni nu. 13. de uit. & hon. cler Gabriel. in 4. d. concl. 4. litt. G. Angel. verb. Iudex §. 16. Syluest. verb. Iudex 1. q. 10. uers. secundum Tabien. eod. uerb. uers. decimoquartò, & communiter omnes Alij.

28 Bene tamen verum est, secundum Ius canonicum & ciuile, ac DD. communiter, quod quilibet Iudex siuè Ecclesiasticus, siuè sæcularis; siuè ordinarius, siuè delegatus accipere potest xenia, idest esculenta, & poculenta, quæ intra paucos dies consumi solent, vt expresse debetur in cap. statutum §. insuper de rescript. in sexto. l. solent. ff. de offic. procons. & l. plebiscita ff. de offic. præsid. Gabriel. in 4. dist. 15. prac. q. 6. art. 2. concl. 4. litt. G. Alex. de Ales. p. 3. q. 40. membr. 6. art. 3. §. 2. Caietan. in summ. uerb. Iudicis peccata in fin. Tabien. uerb. Iudex 1. uers. sextò, Syluest. eod. uerb. q. 8. uers. secundum, Angel. uer. eod. §. 8.

Et tamen aduertendum, quod huiusmodi Xenia debent esse moderata, non excessiua, hoc est quod possint intra duos, aut ad summum tres dies consumi,

Et quod

Et quod dentur ex mera liberalitate, non quod aliquo modo directè, aut indirectè exigantur, aut aliquo prætextu, quasi coactione petantur. *arg. cap. de eulogijs dist.* 18. & colligitur per Glosſ. *in d. cap. statutum §. insuper in verb. paucis de rescript. in sexto, & DD. præcitot.* Multa enim licitè recipi possunt quæ tamen peti prohibentur. *cap. placuit, & cap. quam pio 1. q. 2. & cap. quæsta est Nobis 13. q. 2.*

29 Tandem quoad expensas prædictas notandum est, quod Iudex sæcularis, tam si sit ordinarius, quam si delegatus, licitè illas petere potest, quando extra proprium domicilium proficiscitur, sicuti potest, & testis, extra suum domicilium, causa ferendi testimonij iter faciens. Et ratio est, tùm quia æquitas naturalis dictat, vt tales, expensæ compenientur: tùm quia nullibi de Iure ciuili probibitum reperitur, ne petantur; sicut de Iure Canonico *arg. cap. ad Apostolicã de Simon.* Angel. *verb. Iudex §. 10.* Syluest. *ver. Iudex 1. q. 9. versic. primùm;* Tabien. *eod. verb. versic.* 8. & Alij.

40 *Tertiò circa Munera,* & sportulas plura notanda succedunt, quorum primum est, quod Iudex Ecclesiasticus ordinarius habens beneficium, cui annexa est iurisdictio, nullo modo potest à litigantibus munera, & sportulas accipere; & si contrarium faciat, restitutioni obnoxius remanet. Ita Ioan. Andr. & Abb. *in præcit. cap. cum ab omni num. 9. de vit. & honest. cleric.* Alex. de Ales. *p. 3. q. 40. membr. 6. art. 3. §. 2.* Sanct. Antonin. *p. 3. tit. 9. c. 2. §. 8.* Gabriel. *in 4. dist. 15. q. 6. art. 2. concl. 4.* Sylnestr. *in verb. Iudex 1. q. 8. vers. tertium,* Tabien. *eod. verb. vers. sextò* & Alij, qui hanc conclusionem procedere, vt supra dictum est, asserunt, non obstante quod *in d. cap. cum ob omni & in cap. statutum §. insuper de rescr. in sextò.* sermo sit de Iudice delegato, non de ordinario; quia ratio prædictorum Iurium potior consideratur in Iudice ordinario, quam delegato; Cum & ipsi detur beneficium, vt ius reddant subditis illius iurisdictionis beneficio annexæ; ergo à fortiori ordinarius tenetur abstinere, sicut delegatus; vnde si recipiat, restituere tenetur.

31 Secundum est Iudex Ecclesiasticus delegatus à Papa habens Beneficium, cui annexa est iurisdictio, neq; potest munera accipere, vt dictum est de Iudice Ecclesiastico ordinario, & expressè cautum reperitur *in d. cap. cum ab omni, & in cap. statutum præc.* vbi Abb. & Alij, S. Antonin. *d. §. 9.* Tabien. *d. vers. sextò,* Syluest. *loc. cit.* Caietan. *in sum. verb. Iudicis peccata in fin.* Quod, procedit etiam in delegato ab Alio ordinario, & non à Papa; quia licet in *d. cap. statutum* agatur solum de delegato à Papa, & non de delegato ab alio ordinario; ratio tamen videtur esse eadem in omnibus, pro quo facit *prænot. cap. cum ab omni.* vbi summus Pontifex Innocentius III. indistinctè loquitur, Delegatum non posse munera accipere; ergo indistinctè de omnibus intelligi debet. *vulgat. iurib. cap. 1. dist. 19. c. sunt nonnulli 1. q. 1. cap. solitæ de maior. & obed.*

Quæ conclusio, vt delegatus Ecclesiasticus aliquod munus recipere non possit, si beneficium habeat, procedit etiam si illud sit tenue, quia sibi imputare debet, quare acceptauit beneficium tenue. ita Gabriel. *in 4. d. dist 15. q. 6. art. 2. concl. 4. litt. G. in fin.* Angel. *in verb. Iudex §. 14.* & Siluest. *verb. Iudex 1. q. 8. vers. tertium in fin.* nisi propter talem causam impediretur exercere aliquod honestum opus, de quo mediocriter, & honestè viuit; Abbas tamen in *d. cap. cum ab omni nu. 11. de vit. & bon. cleric.* absolutè tenet in tali casu posse licitè accipere cum moderatione.

32 Tertium est, quod delegatus à Papa, si munera occasione iustitiæ ministrandæ accipiat, ad restitutionem acceptorum tenetur; neque suffragaretur ei remissio facta per partem dantem, vt expressè habetur *in d. cap. statutum. §. si quid autem de rescript. in 6.* vbi Glos. *in verb. remissione* dicit vnum notabile, quod si Iudex prædictus munera restituet parti danti finita lite, & pars ipsa tunc redonaret, quod esset valida ipsa donatio; secus si hæc restitutio fieret ante litem finitam. Idem tenet Syluest. *in verb. Iudex 1. q. 8. vers. secundum,* & Angel. *eod. verb. §. 8. in fin.* Et ratio est, quia finita lite cessat suspitio fraudis, ac subornationis; & quilibet potest voluntarie rem sua in alium transferre, vt *in §. per traditionem, Institut. de rer. diuis.*

33 Sed quæritur, an consuetudo accipiendi munera excusare possit Iudicem Ecclesiasticum, siuè ordinarium, siuè delegatum, itaut absque peccati reatu, & restitutionis obligatione aliquid recipere valeat?

Respondetur affirmatiuè, cum Cardin. *in clement. statutum. de elect.* si consuetudo aliquid accipiendi ortum habuit à libera donatione; secus si ab exactione. Idem videtur tenere Speculat. *in lib. 1. tit. de salarijs §. 1. nu. 13.* quia consuetudo, vt aliquid percipiatur, valida esse potest, *vt in §. Hac autem omnia ver. nam etiam, & §. sic igitur vers. sciat enim. Authent. Vt Iudic. sin. quoque suffrag. collat. 2. & arg. cap. dilectus. de offic. ordin. & arg. l. sic publicanus. ff de public. & vect.* Vnde satis probabile mihi videtur, posse Iudicem munera recipere in locis, in quibus consuetudo adesset aliquid recipiendi hac ratione supra posita; quia iura possunt cõtraria consuetudine abrogari. Alij tamen vt S. Antonin. *in 3. p. tit. 9. cap. 2. §. 8. circ. med. vers. verumtamen, & in fin.* Abb. *in præc. ca. cum omni. n. 10. de vit. & hon. cler.* Syluest. *verb. Iudex. 1. q. 8. vers. quartum* Angel. *verb. Iudex eod. ver. §. 15.* tenent partem negatiuam, & docent, consuetudinem in contrarium non valere. Nihilominus cum prima sententia sit probabilis, & sequi posset, quia nititur optima ratione, ego non tam facilè damnarem Iudicem aliquod munus moderatum recipientem, iuxta loci consuetudinem, vbi talis adesset.

Difficultas tamen maior esse potest, an iura contrarium disponentia censeantur de facto abrogata, vel legitima? In qua dicendum mihi videtur, quod vbicumq; consuetudo talis obseruetur sciente Principe, & non contradicente, vel puniendo, vel contrarium præcipiendo, tali casu consuetudo licita esset, dummodò moderatè recipiantur munera.

34 Quæritur secundò, an repeti possit à Iudice, quod recepit, vbi prædicta consuetudo non adesset?

Respondetur cum distinctione: Aut enim datum fuit ab aliquo scienter, nomine sumptuum, & tunc negatiuè respondetur. *l. cuius ff. de regul. iur.* Aut ignoranter, & tunc affirmatiuè tenendum est. *cap. prohibeas. de magistr. cap. procurationes. in fin. de censib. & l. ea lege. ff. de reg. iur.* Aut gratis, datum fuit, & repeti non potest. *cap. de eulogijs dist. 18.* Aut tandem per extorsionem, & tunc in quadruplum data restituuntur. *ca. quoniam quidem. in fin. 18. dist. cap. in eum 1. q. 1. & cap. sancimus 1. q. 7. & in §. scriptum est 2. vers. sicut enim. Authẽt. vt iud. sin. quoq. suffr. collat. 2. & l. fin. C. de crim. concuss.*

35 Quæritur tertio, quam pœnam incurret Iudex, si aliquid recipiat, vt iniquam sententiã proferat?

Respondetur, quod est suspensus per annum ab officio, & si fuerit Iudex ecclesiasticus & durante suspensione diuinis se immiscuerit, irregularitatem incurrit Summo Pontifici reseruatam; Et similiter tenetur ad restitutionem receptæ rei, vel pecuniæ, quæ quidem restitutio fieri debet non danti, sed pauperibus, vel parti læsæ. in cuius iniuriam, & damnum data fuit. vt expressè habetur *in cap. cum æterni §. si quis autem. de sent. & re iudic. in sexto.* vbi Glos. & DD. late S. Antonin. *d. p. 3. tit. 9. c. 2. §. 8. circ. med. vers. debet illum.*

Ratio

Ratio autem quare pluribus pœnis puniatur talis Iudex traditur ab Innocentio Quarto *in d. cap. cum æterni. in fin.* quia qui in pluribus præsumit offendere Deum, Iustitiam, officii debitum, & naturam ipsam, hoc est proximum, dignus etiam est, vt multiplici pœna castigetur.

36 Hinc est, quod Iudex vendens aliquo modo sententiam, aliquid accipiendo, vel vt contra iustitiam, illam proferat; vel vt celerius contra iura decernat; vel vt contra rectitudinem iustitiæ illam differat; non solum grauissimè peccat; verum etiam ad rei acceptæ restitutionem tenetur; vt colligitur communiter per DD. *ex cap. non licet. 11. q. 3. & cap. non sanè 14. q. 5.* & habetur *in d. ca. statutum § si quid autem. de rescript. in 6. & cap. cum ab omni. de vit. & hon. cler.* Et ratio est, tum quia donans aliquid tali modo, non dat voluntariè, & gratuitò, sed coactè, & inuitè: tum etiam quia est contra Ius Diuinum, & Positiuum; habetur enim *Deuteron. cap. 16.* vbi de Iudicibus agitur; *Non accipies personam, nec munera, quia munera excecant oculos sapientũ, & mutant verba iustorum. Iustè quod iustum est, persequeris, &c.* Idẽ habetur Leuit. 19. Exod. 23. & Ecclesiast. 20. dicitur *Xenia, & dona excecant oculos Iudicũ, & quasi mutus in ore auertit correptiones eorum.* Idem probatur ex *cap. cum ab omni præc.* vbi habetur *iustum iudicium Iudici vendere non licet, & venales sententiæ ab ipsis etiam sæcularibus legibus reprobantur;* & in *d. ca. statutũ. §. Insuper* habetur: *gratis, & cum omni puritate iudicium procedat, nullum munus accipiat, &c. & in dd. cap. non licet & ca. non sanè* ex S. August. *epist. 54. ad Macedoniũ.* habetur *non licet Iudici vendere iustũ iudiciũ, & si liceat Aduocato vendere iustum patrociniũ, Iurisconsulto iustum consilium, & in cap. rectè. 11. q. 3.* ex Diuo Gregorio habetur. *Qui rectè iudicat, & premium remunerationis expectat, fraudem in Deum perpetrat, quia iustitiam, quam gratis impartiri debuit, acceptione pecuniæ vendidit, &c.*

Ex quibus omnibus clarè patet non licere Iudici iniustũ iudiciũ vendere, vt sup. dictum est. Imo neq; licet Iudici aliquid accipere, vt iustè iudicet, aliàs recipiẽdo peccaret, & acceptũ restituere teneretur, prout similiter testis aliquid accipiẽs pro veritate dicẽda, vt habetur *in præcit. ca. non sanè 14. q. 5.* S. Aug. *epist. 54. ad Macedon.* Aragon. *in 2. 2. q. 75. art. 4.* Less. *de iust. li. 2. ca. 14. dub. 9.* Sot *eod. tract. de iustit. lib. 4. q. 7. art. 1. ad secundũ* Azor. *p. 3. li. 4. ca. 21. q. 6.* Rebell. *lib. 18. q. 10. nu. 8.* Petr. Nauarr. *lib. 4. ca. 2. n. 34.* Martin. Nauar. *in manual. cap. 17. n. 34. et 9.* Sayr. *in clau. Reg. li. 10. tract. 5. ca. 3. n. 6. vers. quo circa.* Tolet *lib. 5. sum. cap. 21. n. 5.* & Alij. Scio tamen Io. Fran. Suarez. *in Enchiridio casũ conscientiæ lib. 5. §. cui restituẽdũ ver. quod accepisti, & lib. 10. § iudicium ver. Iudex potest,* & Dian. *p. 3. tr. 6. res. 4.* contrarium sententiam tenere, dicunt enim posse Iudicem aliquid accipere pro iusta sententia ferẽda, dũmodò non detur ad redimẽdam vexationẽ; Sed solùm ad alliciẽdũ ipsius animũ ad iustam ferendam sententiam, aut ex mera liberalitate, quia tali casu posset recipere, nec ad restitutionem teneretur; Sed prima sententia mihi magis placet; quia Iudex tenetur ex debito Iustitiæ iustam sententiam ferre, vnde si aliquid reciperet, peccaret contra iustitiam, ad quam ministrandam tenebatur gratis; & dans, inuoluntariè dare censetur.

Qua retenta sententia dubitari potest, an restitutio accepti in tali casu facienda sit statim, sine Iudicis cõdemnatione, aut partis repetitione, an verò post sententiam, aut repetitionem? Et respondetur cum communi, restitutionem faciendam esse statim ei, qui dedit, nulla expectata sententia, quia cum contra iustitiam receperit, vtique restituere statim debet, nam retinere non potest, ideo non requiritur sententia, aut repetitio partis. ita Domin. Bannes *in 2. 2. q. 62. ar. 5. controuers. 3. concl. 3.* Adrian. *de restit. q. 16.* Petr. Nauar. *d. cap. 2. q. 12. num. 98.* Molin. *tom. 1. de iustit. tract. 2. disp. 88.* S. Antonin. *p. 2. tit. 2. cap. 5. §. 1.* Sayr. *d. cap. 3. nu. 8. vers. Alij verò, & num. 9.* vbi plures congerit. Quidquid aliter senserint Sot. *lib. 4. de iust. q. 7. art. 1. ad secundum versic. primus modus.* Eman. Rodriquez. *p. 2. c. 40. conclus. 8.* Ludouic. de Beia. *p. 1. respons. cas. consc. cas. 1. & 31.* & Alij, qui dicunt Iudicem teneri restituere post sententiam.

37 Quæritur insuper, an possit Iudex in causa vtrinque probabili aliquid accipere ab vna ex partibus pro ferenda sententia, ad eius fauorem?

Respondetur negatiuè, per nouissimam cõstitutionem Sanctissimi Domini Nostri Alexandri VII. *die 24. Septembris 1665.* edita super reprobatione 28. opinionum diuersorum Doctorum, in ea enim. §. 26. reprobando opinionem Doctoris talem opinionem tenentis habentur hæc formalia verba: *Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest Iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in fauorem vnius præ alio.* Vnde satis rectè Tannerus *in 2. 2. disp. 3. q. 6. dub. 10. num. 290.* etiam ante præfatam constitutionem Pontificiam reprobauerat opinionem Lessij *lib. 2. cap. 14. dub. 9. numer. 65. edit. Parisien. anu. 1618.* asserentis, Iudicem aliquid accipientem ab eo, in cuius fauorem, secundum opinionem probabilem, quando duæ extabant opiniones æqualiter probabiles, altera pro vna parte, altera verò pro alia parte, & in sua libertate erat vtramlibet sequi, non peccare contra iustitiam, nec teneri ad restitutionem: & ratio, quam assignat, est, quia non tenetur plus vnam, quam alteram opinionem sequi, & proinde quod accipit, non est pro iustitia sententię; sed pro eo, quod præfert vnam opinionem alteri, ad quod non tenetur. Moderat tamen hoc suum dictum, dicens habere tantum locum attento Iure naturali, nam si Ius positiuum attendatur, neque hoc fieri permissum est. Quod tamen etiam de Iure naturali oppositum tenendum est cum Tannero vbi suprà; maximè verò hodie post præfatam constitutionem Alexandrinam, per quam res est omninò explicita, & contrarium asserere, saperet hæreticam prauitatem. Hanc sententiam Lessii refert Dian. *p. 3. tract. 5. res. 55.* & illam sequi videtur; quamuis non expresse se explicet; sed se retractat postea *p. 6. tract. 6. resol. 59.*

38 Sed quid dicendum, si Iudex aliquid acciperet ab aliquo, vt potius vnam causam prius expediat, quam aliam, quando simul ad ipsum delatæ fuerunt, vtrum peccet contra iustitiam? Hoc dubium examinat Paul. Layman. *in Theol. moral. lib. 3. sect. 5. tract. 4. cap 4 numer. 9.* cuius verba formalia per extensum ponit Dian. *d. p. 3. tr. 6. res. 45.* & concludit, quod secluso scandalo, & attento Iure naturali, quando litigantes iure temporis æqualiter gaudent, potest aliquid recipere, vt vnam causam ante aliam expediat, quia in hoc nulli infert iniuriam; & quia in gratiam eius, qui aliquid dedit, se obligauit causam ipsius ante alias expedire, potest aliquid sumere, quia talis obligatio est pretio æstimabilis; quamuis, vt ipsemet Layman. dicit, res ista periculo non vacat. Quod si aliquid reciperet pro expedienda causa posterius ipsi delata, ante alias prius introductas, dubitari non potest, quod peccaret, cum hoc facere non possit, quia quodammodo ius acquisiuit ad celerius eius causæ expeditionem pars, cuius causa prius in iudicio introducta fuit.

39 Posset tamen Iudex in rigore, & secluso scandalo, & periculo iniustitiæ aliquid accipere à litigante instar muneris liberalis, vt maiorem adhibeat

diligen-

diligentiam in causa, quam aliàs adhibere solet; vel vt alliciatur ad diligentius causam intra iustitiæ limites expediendam; secundum Lessium. *de inst. d. lib.3. cap. 14. dub.9. num.64.* & Molin. *de iust. tom.1. tr.2. disp.88. numero 6.*

40 *Quoad tertium*, nimirum quibus in casibus sententia condemnatoria proferatur pœnis ordinarijs reum condemnando, notandum est, quod nemo quantumuis reus cuiuscumque delicti condemnari potest, nisi sit testibus conuictus, vel ore proprio confessus. *l. qui sententiam C. de pœn.* Quod est adeo verum, vt non possit quisquam neque ex præsumptione violenta, aut indicijs indubitatis criminaliter damnari. Gandin. *in tract. malefcior. sub rubr. de præsumption. & indic. indub.* Paul. de Castr. *cons.197. incip. visa inquisitione col. ult. in princ.* Angel. *in l.2. ff. de furt.* Cæpoll. *cons.6. incip. veritatis in 3. col.* latè Marsil. *in consil.96. numer.10.* Hæc autem conclusio intelligenda est regulariter, & in casibus, in quibus ordo Iuris requiritur in procedendo contra inquisitos, vt pœna ordinaria puniri possint, quamuis bene puniri valeant pœna extraordinaria, & mitiori, secundum Bald. *in Margarit. verb. pœna in vlt. col. vers. pœna ordinaria*, sequitur Marsil. *in sua pract. crim. §. constante numer.* 100. Secus tamen est in certis quibusdam casibus, in quibus ordo est ordinem non seruare, vt in delictis notorijs, læsæ maiestatis, & similibus, de quibus aliàs supra diximus. quia in illis poterit Iudex maiori seueritate vti.

41 In his verò delictis, in quibus proceditur ex officio Iudicis, non ad querelam partis, poterit vtique minorare pœnam ordinariam à legibus statutam, iuxta tradita per Hostiens. *in cap. in Archiepiscopatu de raptor.* quem sequitur Bald. *vbi supra in secūda col. vers. pœna legalis*, Marsil. *ibid. n.84. & in l.1. §. diuus. ff. de sicar. in princ.* vbi hoc dictum procedere dicit, quando causa ex qua Iudex vult minorare pœnam, non est approbata à Iure, vt ex ea possit, & debeat minorari pœna; alias cogetur minorare, etiam quando proceditur ad querelam.

Sed numquid, quando Iudex minorauerit pœnam ordinariam, teneatur inserere causam in sententia, quare à pœna ordinaria recedit, vid. Angel. *de malefic. in verb. quasi non soluerit*; de quo nos supra alia occasione diximus.

Vtrum verò teneatur Iudex condemnare Reum ad pœnam ordinariam, si secundum allegata, & probata in iudicio nocens appareat; quamuis ipsemet Iudex sciat priuata scientia illum esse innocentem; vel, è contra possit illum absoluere si ipsi constet certa scientia esse nocentem; sed secundum allegata, & probata, apparet nocens; vide quæ dixi supra *in Tract. ciuil. p.2. sect.3. subsect.1. num.56. cum sequentib.* vbi latè de hoc.

42 Est similiter notandum circa impositionem pœnarum, an scilicet reus habuerit iustam causam delinquendi, an non; vt si quis se defendendo aliquem occiderit; Sed tamen moderamen inculpatæ tutelæ excessit; vel an deliquerit magno dolore motus, & similibus, nam tunc non pœna ordinaria puniendus esset, sed mitiori, vt habetur *in l. si adulterium cum incestu. §. Imperatores. ff. de adulter.* Angel. *de malefic. in verb. & dictus Titius se defendendo. versic. aduertas.* Aretin. *cons.165. incip. sicut col. vlt.* & plenè Marsil. *in d. l.1. num.58. ff. de sicar.*

Idem dicendum est in casu incertitudinis, vt si plures aliquem vulneribus affecerunt, ex quibus vulneratus mortuus est, sed ignoratur quis in specie vulnus lethale inflixit; Vel si plures fuerunt in rixa, & vulneratus non habet, nisi vnicum vulnus & ignoratur quis illud dederit; tunc nemo ipsorum puniri debet pœna ordinaria sed mitiori extraordinaria, Gloss. *in l. item Mela §. sed si seruum. ff. ad leg. Aquil.* & plenissimè Marsil. *in d. l. 1. numer.71 limitat. 16. ff. de sicar.* secus si data opera concorditer plures occiderent, quia tunc omnes pœna ordinaria punirentur. Grammatic. *cons.4.*

Neque condemnari debet pœna ordinaria occidens aliquem, si occisus alias contra legem deliquisset, uerbi grat. si pater occideret filium, qui unam de causis ingratitudinis contra eum commisit, & sic de simil. secundum Bart. *in l. Diuus. ff. ad leg. Pomp. de parric.* sequitur Marsil. *in d. l.1. nu.100. ff. de sicar.*

43 Notandum est præterea, quod in pœnis imponendis debet Iudex plurium rerum rationem habere; *Primò* enim personarum qualitatem attendere debet, contra quas delictum commissum fuit, quia alteratur pœna plus, uel minus, iuxta ipsarum qualitatem. Vnde si quis occiderit Clericum, plus punitur, quam qui Laicum. Glos. *in cap. sicut qui 17.4.4.*

Secundò, si quis occiderit seruum alicuius, magis punitur, quam si liberum occidisset; quia ultra pœnam, *ff. de sicar.* tenetur reficere interesse Domino ipsius serui, & aliquando in duplum, *vt in l.2. & l. si seruus §. huius, & l. Neratius §. hac actio. ff. ad leg. Aquil. & in §. fin. Instit. eod. tit.*

Qui uerò occiderit liberum; tenetur solum *de sicar.* nam liberum corpus æstimationem non recipit. *l. pen. ff. si quadrup. pauper. fecisse dicat. & l. fin. ff. de his qui deiecer. vel effud.* de quo latè Speculat. *lib.4. [illegible] de iniur. & damn. dat. §.2. per tot.*

Tertiò, si quis occideret infantem, maiori pœna puniendus esset, quam si uirum perfectæ ætatis occidisset, ut tradit Salic. *in l. pen. C. de sicar.*

Quartò attendi debet, an data opera, uel casualiter commissum sit delictum; nam in priori casu maior pœna imponi deberet, quam in secundo. DD. communiter *in l. Diuus. ff. de sicar.* ubi Bart. *& in l. si quis seruo C. de furt.*

Quintò, attendenda sunt instrumenta, quibus usus est, qui delictum commisit, quia si quis aliquem baculo percuteret, & ex illa percussione moreretur, mitiori pœna esset puniendus, quia non præsumitur habuisse animum occidendi, sed uerberandi tantum. Bald. *in proœm. ff. col.3.* Quod tamen intelligendum est, si percussio non fuit facta in capite, quia tunc cum uulnera in capite esse lethalia sint, præsumitur uoluisse occidere, & sic pœna ordinaria esset puniendus. Angel. *in l.1. §. sed si claua ff. de sicar. & de malefic. in verb. scienter, et dolosè* Felin. *in cap. significasti de homicid.* & Bart. *in l.1. §. diuus C. de emendat. seruor.*

Sextò, si quis percuteret aliquem cum lapide, & ex illa percussione moriatur, percussor mitiori pœna puniri deberet, ob eamdem rationem, quia præsumeretur non habuisse animum occidendi. *l. omnes delictum §. si quis commilitonem, ff. de re iudic.*

Idem dicendum est si quis in ludis publicis manu tantum, sine armis colludentem, uel colluctātem percuteret, & ex percussione occideret. *l. qua actione §. 1. ff. ad leg. Aquil.* ubi Bald. *& in cap.1. §. iniuria. col. vlt. de pac. iuram. firmat. in V sib. feud.*

Item, quando quis habens ensem, illum non euaginaret, sed tantummodò percuteret aliquem cum ipso non euaginato, uel cum ipsius manubrio, si ex illa percussione sequeretur mors, puniendus esset mitiori pœna, non ordinaria, quia adhuc præsumeretur non habuisse animum occidendi, ut habetur *in l. eum, qui C. de sicar.* ubi communiter omnes scribentes; Angel. *de malefic. in verb. scienter vers. pen.* Soccin. *in consil. 178. incip. primo aspectu*; Quod dictum procede-

precederet, nisi percussisset in capite, vt supra dictum est, prout tenet Angel. *loc. cit.* de quo vid. Cæpol, *in conf.36.*& Grammatic.*in vot.23.n.10.cum seqq.*

44 *Quoad quartum*, quæ scilicet sint pęnarum genera de Iure Canonico, notandum est, plura esse, nimirum suspensionem, depositionem, excommunicationem, intrusionem, carcerationem, & verberationem, secundum Archid.*in cap.circumcelliones 23.quæst. 5.de* quibus *in secundo tomo* latè agemus, quarum quidem aliquæ æquiualent pœnis, quæ de Iure ciuili imponuntur.

45 Hinc fit, quod quando in Iure Canonico inuenitur imposita pœna mortis, intelligi debet de excommunicatione. nam sicut homo per mortem priuatur vita corporis: ita per excommunicationem priuatur vita animę, idest spiritualibus Ecclesiæ bonis, vt habetur *in cap.venerabilem* §.*rationibus circ.fin.vers. mors præcipitur qui filij sint legit.* & notat Abb.*in cap. 1. de furt.* Quod quidem Gulielm. de Benedict. *in cap. Raynutius in quæstione de homicidio nu.* 10.*de testament.* intelligendum tenet in delictis, in quibus mors esset imponenda per Iudicem Ecclesiasticum, qui non potest eam imponere per tex. *in cap. sententiam, & cap. Clericum.ne Cleric.vel monac.et cap.ex his de excess.prælat.* Secus tamen quando mors veniret imponenda per Iudicem Secularem.

46 Similiter, quando in Sacris Canonibus inuenitur imposita pœna amputationis linguæ, intelligitur de priuatione officij; & quando imposita pœna amputationis capitis, intelligitur de depositione, vel amissione dignitatis. Præpos.*in cap.delatori 5.q 6.* Abb. *in cap 1.de homic.voluntar.et in cap.cum furatur.de furt.*

46 Vt autem plenior de his habeatur notitia, notandum est, quod de Iure ciuili septem pœnarum genera reperiuntur imposita, quarum singulis correspondent pęnæ de Iure Canonico; Istarum autem tres sunt capitales, quatuor verò non capitales.

Prima ex tribus capitalibus est mors corporis, hoc est separatio animæ à corpore, quę per leges ciuiles pluribus modis infertur, de quibus nihil ad Nos. Huic autem de Iure Canonico correspondet, vt diximus, excommunicatio; vel degradatio, & traditio Clerici Iudici Sæculari, vt ab ipso puniatur.

Secunda capitalis, & morti proxima, est pœna metalli, quæ multipliciter olim inferebatur: Alij enim condemnabantur in metallum simpliciter, & hi grauioribus vinculis præmebantur: Alij in opus metalli, & hi leuioribus; sed ambo libertatem, & ciuitatem amittebant: Alij verò condemnabantur in ministerium metalli, idest vt seruirent damnatis in metallum, & hi ciuitatem tantum, non libertatem amittebant, & si damnabantur in perpetuum, fiebant serui, aliàs non, *l.aut.damnum* §.*inter eos*, §.*quisquis*, & §.*in ministerium.ff.de pœnis*, & *in* §.*cum autem in fin.Instit.quib.mod.ius patr.pot.soluit.* vbi Gloss.*in verb.metallum in fin.* dicit huiusmodi pœnas hodie non esse in vsu. Huic pęnæ Iuris Ciuilis correspondet de Iure Canonico pœna carceris, quæ pro grauissimis delictis infligitur.

Tertia capitalis est deportatio, & in opus publicum damnatio, non tamen metallum. Et huic correspondet de Iure Canonico pęna, quando condemnatur quis ad seruiendum Curiæ, vel alicui pio loco, vt alicubi fieri solet, pro grauissimis delictis.

Ex reliquis quatuor pęnis non capitalibus Iuris ciuilibus. *Prima* est relegatio ad tempus, vel in perpetuum.

Cui correspondet pęna detrusionis in monasterium de Iure Canonico, quamuis Gloss. *fin. in cap. publico 32.q.1.* hanc dicit succedere loco pęnæ mortis, de quo vid. Felin.*in c.qualiter 2.de accus.*

Secunda est infamia; & hæc locum habet etiam de Iure Canonico, nam qui ex delicto efficitur infamis de Iure ciuili, est etiam talis, secundum Sacros Canones, *vt in cap.infames 6.q.1.*

Tertia est dignitatis amissio, vel interdicta aspiratio ad dignitatem officium, vel forum. Et huic correspondet pęna Iuris Canonici, quando prohibetur quis ne ad aliquam dignitatem assumatur; Vel quod in aliqua Ecclesia non ordinetur, aut ordines exerceat; Vel quod ad superiores ordines non promoueatur; Vel si suspendatur ad tempus, aut in perpetuum ab officio, aut beneficio; Vel quando interdicitur quis ab ingressu Ecclesiæ.

48 *Quarta* pœna ciuilis non capitalis est verberum, hoc est fustigationis, & hæc quidem in grauioribus criminibus etiam de Iure Canonico seruatur, sed diuersimodè, vt habetur *in cap.cum Beatus. 45.dist.* vbi Gloss.*in verb.grauioribus* alios textus allegat. Hæc supradicta latè examinat Innocent. *in cap. qualiter, & quando 2.de accusation.* vbi etiam Abb.& Felin.& Diaz. *in Pract.crim.Canonic.cap.*133.ac Felin. *in d.cap. qualiter*, qui ait, Ius Canonicum vltra supradictas pœnas, aliàs habere; prout est tormentum funis. *cap. illi qui.5. q. 5.* de quo *in cap. vt famæ. de sent. excomm.* Item est priuatio cinguli militaris. *cap. nullus secundo 11. q. 1.* Item depositio Comitatus Palatini. *cap. præceptum. vers.palatinæ dignitatis 22.q. 5.* Aliàs pœnas prosequitur. Sayr.*de censur.lib.5.cap.20.nu.2.*

49 Sed quæritur, an Clericus per suum Iudicem Ecclesiasticum condemnari possit pro crimine ad pœnas à Iure Ciuili inflictas; vel potius ad eas, quæ de Iure Canonico imponuntur?

Respondetur cum distinctione: Aut enim pœna pro illo crimine inuenitur expressè imposita à Iure Canonico, & non à Iure Ciuili: Aut eadem imposita est à Iure Canonico, & Ciuili. In priori casu non est dubium, quod imponenda sit pœna Iuris Canonici. *cap. de causis. de offic. delegat.* In secundo verò casu est etiam pœna Canonica imponenda. Pręposi. *in cap. dignum. 3. q.9.* Aut tandem per Ius Canonicum non est imposita certa pœna, sed benè per Ius Ciuile; & tunc subdistinguendum est: Aut enim illa pœna prohibita est à Iure Canonico, & non est imponenda: Aut non est prohibita, & tunc imponi potest. Pręposi. *vbi sup.*

50 Et ratio est, quia Iudex Ecclesiasticus, & quilibet alius vti potest legibus in auxilium Canonum. *cap.si in adiutorium dist.10.* vbi verò leges Ciuiles contrariantur sacris Canonibus, seruandæ non erunt. *cap.lege Imperatorum.ead.dist.* sed sacri Canones, quia ciuiles leges non dedignantur sequi sacros Canones. *cap.Enthemium.* 6.*hinc colligitur 2. q. 3. cap.clerici.de iudic.& l.leges sacratissimæ,cum concordantib.C.de episc.et cleric.*

51 Quæritur secundo, cur pœnę imponantur Reis, qui delictum commiserunt?

Respondetur cum Platone. *de legib. dialog.* 12. illas imponi, non quia peccauerunt solum; cum facta pro infectis haberi nequeant. *l.in bello* §. *facti ff. de capt. & postlim.reuers.& l.verum est.ff.de reg.iur.* sed vt in futurum, & ipsi Rei delinquentes similia delicta non committant; & Alij, qui iniquitates puniri vident, iniustitiam oderint, scelera non admittant, & pœnas pertimescant; vel saltem minus in simili vitio peccent, cum proximè punitum recordentur *DD. communiter*; *ex iuribus mox citandis.*

52 Et est aduertendum ad vnum valde singulare, nimirum, quod non debent Iudices Ecclesiastici esse nimis indulgentes in pœnis Reis imponendis pro commissis criminibus, quasi plus Deo placeant eius clementiam imitando, quam seueritatem sectando

do pœnarum. Nam peccatum grauissimum committunt Iudices, qui sub specie charitatis, & pietatis delinquentes impunitos dimittunt; quia qui parcit malis, bonos offendit, secundum textum *in c. sed illud 45. dist.* vbi Archid. & Alij, vt probatur exemplo Achot filij Saræ, qui solus furatus fuerat regulam auream de Hiericontino anathemate, & tamen quia Sacerdotes Dei, qui Populo præerant, vt beneuoli viderentur, illum castigare neglexerunt, Ira Dei descendit super omnem Populum, *de quo Numer. cap. 11. & cap. Ecclesia §. item peccato Ciuium. Et §. item ex peccato. 1. q. 4.* Ideò publicè peccantes publicè etiam sunt puniendi, vt cæteri metum habeant, & scandalum auferatur, cum delicta puniri videntur. *cap. si mala. 2. q. 4. cap. quapropter. 2. q. 7. cap. ita planè 23. q. 4. cap. peruenit 18. q. 2. & cap. vlt. 11. q. 3.* Imitari potius debent Diuum Paulum Apostolum, qui hominem peccantem puniuit, tradendo illum Sathanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus fieret: *vt habetur 1. ad Timot. 1. & 5.* & Moysem, qui Populum Dei sancto zelo diligens, cum idolatrate vidisset, inultum non dimisit, sed idolatras occidi fecit, & tamen ardentissimè diligebat. Et erga eos magnam misericordiam exercebat, quia Deum pro eis orabat, vt habetur *Exod. 32.* de quo *in cap. quid crudele 23. q. 4.*

Aliàs cum misericordes videri voluerint erga delinquentes, iram Dei in se concitabunt, nam ex vno peccatore, nisi corrigatur, totus populus polluitur. *cap. sed illud. circ. fin. 45. dist.* sicut ex vna oue morbida, nisi ex grege eiiciatur, totus grex inficitur. *cap. fertur 1. q. 1. & cap. resecandæ. 24. q. 3.* iuxta illud: *Morbida facta pecus totum corrumpit ouile.*

53 Sed non per hoc assero, quod non debeant Iudices Ecclesiastici, esse misericordes potiùs, quam seueri; benè tamen dico, quod misericordia non sit tam excessiua, vt omninò criminosi euadant impuniti; sed iuncta sit seueritati; cum in actibus administrationis iustitiæ imitari Deum teneantur, qui cum misericors sit, & miserationis eius non sit numerus; iustitiam tamen exercere non desistit. Miscenda erit igitur lenitas cum seueritate, faciendo ex vtroq; quoddam temperamentum, vt neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate soluantur, vt inquit textus *in cap. disciplina 45. dist.* vbi etiam habetur hoc voluisse innuere Deum in Arca tabernaculi, vbi cum tabulis legis asseruabatur virga simul, & manna, quia in boni Iudicis pectore virga districtionis, & manna dulcedinis esse debet. Propterea Dauid *Psalm. 22.* ait: *Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt*; virga enim percutit, & baculus sustentat. Quare dicit Diuus Greg. *lib. 20. moral. p. 4. cap. 11.* vnde sumptum est. *d. cap. disciplina*; quod esse debet districtio iustitiæ, quæ feriat, & consolatio baculi, quæ sustentet; Item amor, sed non emolliens; rigor, sed non exasperans; zelus, sed non immoderatè sæuiens: & Pietas, sed non plusquam expediat; parcens.

54 Ex quibus deducitur, debere Iudices semper sequi, & seruare mediocritatem, maximè verò in iudicando, *arg. cap. ex parte de censib. cap. 1. de offic. cust. l. si seruus ff. de pignor. act. & l. nec supina ff. de iur. & fact. ignor.* Melius tamen esset, si sequerentur æquitatem, quam rigorem; ac si peccarent potiùs in pietate, quam in seueritate, vt inquit textus *in cap. alligant autem 26. q. 7.* & habetur *in l. placuit. C. de iudic.* Quod quidem admittit. Gloss. *in d. cap. alligant autem. verb. melius est*, quando seruando æquitatem, & misericordiam, est spes correctionis; secus, quando non est talis spes, quia tunc potius seruari debet rigor, quam misericordia. *vt in cap. est iniusta. 23. q. 4.*

55 Extra autem hunc casum incorrigibilitatis generosior, & gloriosior erit actus pietatis, quam rigoris; & magnificentior actus absoluendi, quam condemnandi, secundum Paul. de Castr. *in consil. 97. incip. visa condemnatione. in fin.* faciunt tradita per Auchar. *in cons. 23. incip. visa inquisitione*, vbi reprehendit Iudices anhelantes ad condemnationem. Et Bald. *in cons. 403. incip. quidam fuit. vol. 3.* ait, quòd iustius peccatur in absoluendo, quam in condemnando, *per l. item Mela §. si plures ff. ad leg. Aquil.* Idem tenet Decius *in cons. 175. incip. in causa falsitatis. col. vlt.* & latè Marsil. *in Pract. crimin. §. occurrunt. in fin.* clauè tamen non errante in iustitia ministranda.

56 Tandem menti tenendum est, tanquam corollarium ex prædictis, quod si aliquod delictum puniri potest pluribus pœnis per diuersas leges inflictis; & aliquis Iudex condemnauit Reum talis criminis ad pœnam mediocrem, & mitiorem, quamuis puniri posset grauiori pœna, non tamen per hoc poterit alius Iudex, siuè superior, siuè qui etiam æqualitet super eum iurisdictionem haberet, maiorem, vel minorem pœnam eidem irrogare pro eodem delicto; vt latè traditur per Boer. *dec. 289. p. 2. per tot.* Et Ego *in seq. sect. latè.*

57 Sed quæritur, an sententia condemnatoria exequi possit statim, vel expectandum sit tempus decem dierum, qui conceduntur Reo ad appellandum?

Respondetur in hoc dissentire Doctores inter se; Baldus enim, & quidam Alij *in l. addictos. C. de episcop. audient.* & Bart. *in l. non tantum ff. de appell.* & Dyn. *ibid.* ac Anan. tenent, posse sententiam exequi statim, non expectatis decem diebus, intra quos appellari potest, quando non est statim appellatum per ipsum condemnatum, vel alium eius nomine. Alij verò contrarium tenentes asserunt, expectandum esse, vt labatur decendium. ita Imol. *in d. l. non tantum*, & idem Bart. *in l. qui vltimo. in fin. ff. de pen.* & Alij. Quorum quidem sententia negatiua mihi magis placet, cum sit magis æqua; & Iuri consona, iuxta tradita per me *in Prax. Ciuil. sup. p. 2.*

Quamuis autem hæc sententia sit verior de Iure, & in Curijs Ecclesiasticis seruetur, attamen de consuetudine contrarium seruatur in Curijs sæcularibus, sed malè meo arbitratu, nam etiam ante decem dies, quando pro parte condemnati non est appellatum, ducitur Reus ad supplicium, & exequitur sententia condemnationis, vt aduertit Alber. de Rosat. *in l. 1. ff. de except. rei iudic.* Paul. de Castr. *in d. l. addictos*, & Angel. *de malefic. in verb. & ibi caput à spatulis amputetur col. 4.* Est enim contra expressum. *tex. in d. l. addictos C. de episcop. aud. in fin. et in Authentic. in princ. de appellat. collat. 4.* in quibus Iuribus conceduntur decem dies ad appellandum.

58 Fallit tamen, quando reus esset conuictus, & confessus, nam tunc si condemnatus appellauerit, sententia exequi debet, non obstante appellatione. DD. communiter *in l. obseruare. C. quor. appellat. non recip.* Sed si sit solùm conuictus, vel solùm confessus, tunc in delictis enormibus neque admittitur appellatio, secundum Gloss. *in d. l. obseruare verb. propria*, & habetur *in l. constitutiones. ff. de appellat.* vbi Barr. Alber. & Angel. *in pen. col. vers. secundò non auditur, & in l. 1. C. de rapt. virg.* vbi etiam Marsil. & Speculat. *lib. 2. §. 2. n. 13.* qui tamen loquuntur in Ciuilibus, non in Criminalibus.

59 Quòd si quis fuit confessus; & tunc condemnatus appellauerit, debet in appellatione exprimere causam iustam, vel errorem confessionis, quæ si sit legitima, & talis, vt possit confessionem infringere, admittatur appellatio; At si non allegatur error, vel iusta causa, sed appellatur simpliciter; tunc si per Iudi-

Iudicem superiorem non fuit inhibitum, sententia exequi potest, non obstante appellatione secundum Speculat. *vbi sup.* Ioann. Andr. *in cap. Romana §. sin autem de appell. in sexto in Gloss.* Abb. *in cap. cum speciali §. porro de appell.* vbi etiam Franc. *in 2. col. concl. 2.* Bald. *in d. l. addictos C. de ep. aud.* & Imol. *in l. constitutiones, & in l. Creditor. §. iussus. ff. de appell.*

60 Et est notandum hic, quod accidit aliquoties in Curijs Ecclesiasticis, vt condemnari debeat aliquis Reus pro criminibus enormibus, prout est hæresis, & similia ad tradendum, & consignandum illum Curiæ Sæculari pro punitione; tali casu si Reus consignandus prædictæ Curiæ, sit Clericus in sacris, vel etiam in minoribus ordinibus constitutus; degradari debet per Iudicem Ecclesiasticum, ante traditionem ipsius, iuxta formam & solemnitatem in Cæremoniali Episcoporum traditam, quæ sumpta fuit ex *cap. 2. de pœnis in 6.* de qua *in cap. nouimus de verbor. signific.* & late Gulielm. de Benedict. *in c. Raynutius in process. præuentionali de testam.* & Archid. *in ca. Episcopus,* & ibi etiam Præpos. *11. q. 3.* & Abb. *in cap. cum non ab homine de iudic. & in cap non potest,* vbi etiam Gloss. *de sent. & re iudic.* & Gloss. *in cap. 1. verb. canonibus de hæret. in 6.* fuse Sayr. *de censur. lib. 5. cap. 29. per tot.* vbi *num. 6.* ait degradationem actualem priuare Clericum exequutione legitima officiorum; & beneficiorum ex toto, absque spe restitutionis, & vtroque clericali priuilegio, tum fori, tum Canonis, quæ quidē actualis degradatio est exequutio depositionis verbalis, vt tradit Sayr. *ibid. n. 10.*

61 Requiritur autem in degradatione certus Episcoporum numerus, nimirum si degradandus sit Episcopus, requiruntur duodecim Episcopi, quę quidem reseruata est Summo Pontifici; si Sacerdos, sex alij Episcopi, vltra Episcopum degradantem; si Diaconus, vel Subdiaconus, tres Episcopi; si Clericus in minoribus, sufficit solus Episcopus proprius. Abb. *in d. cap. non potest, & in d. cap. cum non ab homine,* conuocatis Abbatibus, Prælatis, & alijs litteratis suæ Diœcesis, *vt habetur in cap. 1. de hæretic. in 6.* Hic autem numerus Episcoporum requiritur in degradatione verbali, quando fit ad effectum deueniendi ad degradationem actualem, alias solus Episcopus verbaliter tantum degradare poterit, si deueniendum non sit ad actualem vt dicit Abbas; Geminian. & Ancharan. *in cap. 2. de pœn. in 6.* & hoc de generali consuetudine, pro quo facit text. *in cap. at si Clerici de iudic. cap. cum non ab homine de for. comp. & cap. postulasti de hæret.*

62 Dicitur verò verbalis degradatio, quando per sententiam priuatur quis à legitima executione ordinum, & graduum Ecclesiasticorum, quæ & depositio dici solet: Actualis verò est exequutio depositionis verbalis, sicut traditio Curiæ Sęculari est executio actualis degradationis, de qua *in cap. nouimus de verb. signific.* & per Abb. *in cap. qualiter 2. num. 10. de accus. & in cap. at si Clerici. §. de adulterijs num. 14. de iudic.* & Alij, penes Sayr. *dict. lib. 5. cap. 20. num. 10.*

63 Quæritur in quibus casibus imponatur pœna degradationis actualis?

Respondetur, tres precisè casus enumerari in Iure Canonico, in quibus locum habet degradatio, vt tenet Gloss. *in cap. ad abolendam verb. relinquatur de hæret.*

Quorum Primus est, crimen hæresis *d. ca. ad abolendam, & cap. 1. damnati de hæretic. & cap. 1. eod. tit. in 6.*

Secundus est, falsificatio litterarum Apostolicarum. *cap. ad falsariorum de crimin. fals.* Gloss. *in cap. si quis Sacerdotum ver. mox. 11. quæst. 1.*

Tertius est, coniuratio contra Episcopum *c. si quis Sacerdotum 11. q. 1.* supradictos tres casus enumerat etiā Sayr. *lib. 5. de cēsur. c. 20. n. 10. 17. & 18.* Glosa tamē ait *in d. cap. ad abolendam,* in his tantū debere Clericos degradari: in alijs verò non, quamuis tradantur Curiæ Sæculari, tamquam incorribiles. *cap. cum non ab homine de sent. excom.* nam tunc criminosus primò deponitur, secundò si est incorrigibilis, excommunicatur: tertiò si perseuerat in incorrigibilitate, anathematizatur: & tandem si induratus adhuc perseueret, traditur Curiæ Sæculari; Quam Glosam licet aliqui sequantur; tamen Anchar. *in cap. ea quæ de reg. iur.* & Abb. *in cap at si Clerici de iudic.* meritò impugnant, dicentes, quod in effectu in casu homicidij qualificati, puta cum qualitate assassinij, Clericus esset actualiter degradandus, & Curiæ Sæculari tradendus.

Item, si interfecit Sacerdotem proditoriè cum spoliatione bonorum.

Item, si committat parricidium.

Item, si Ecclesiam incenderit.

Item, si Ecclesiam rebus ad seruitium Diuinum deputatis spoliauerit.

Item, si molitus fuerit prodere patriam.

Item, si commiserit plura homicidia, vel latrocinia, aut falsitates, aut plura crimina atrocia.

Item, si exercuerit sodomiam, de quo vid. Sayr. *d. lib. 5. cap. 20 num. 21. cum seqq.* In his omnibus supradictis casibus, secundum prædictos DD. Anchar. scil. & Abb. *vbi proximè, & in alijs relatis à Sayr. vbi sup. nu. 22. cum seqq.* Clerici degradari actualiter debent, & Curiæ Sęculari tradi, asserentes non habere locum in dictis grauissimis delictis. *cap. cum non ab homine de iudic.* vt sufficiat sola depositio. Hanc sententiam sequitur Gulielm. de Benedict. *in cap. Raynutius de testam. in quæstione de homicid.* vbi latissimè materiā examinat, & similiter ponit formam degradationis, eamdem sequuntur Felin. Soce. Dec. & multi Alij *in d. cap. at si clerici de iudic.* & Diaz. *in pract. canon. cr. vers. Parricidæ,* & Boer. *in decis. 69. nu. 16. p. 1.* dicit ita pluries fuisse iudicatum. Idem tenet Foller. *in pract. crim. can. cap. 33. num. 23. in fin.* vbi ait, quod quando delicta sunt atrocia, oriretur scandalum si non punirentur atroci pęna, ergo Clerici talia committentes degradandi, & Curiæ Sęculari tradendi sunt.

64 Probatur auctoritate S. Thom. *in secunda secundæ q. 64. art. 2.* vbi ait, quod laudabiliter homo malus occiditur, vt bonum cōmune conseruetur; nā sicut malū est occidere hominē bonū, ita bonū est occidere hominē peccatorē, tamquam occidere bestiam, quia homo malus peior est, quam bestia, cum pluribus nocet. Idem Sanctus Doctor. *vbi sup. art. 4. in fin.*

Neque obstat, quod Clericis de Iure Canonico nō permittitur pęna sanguinis & mortis naturalis, *vt in d. c. in Archiepiscopatu de raptor.* vbi communiter DD. quia representant Christum, qui mansuetus erat, & cum percuteretur, non repercutiebat, *vt in 1. Petr 2.*

Respondetur enim, quod *in d. ca. in Archiepiscopatu* prohibetur, ne possint per se talem pęnam exercere, sed possunt benè per alios eorum authoritate, si grauis sit excessus, & habetur etiam *in 23. quæst. 5. per tot.*

PRAX. PROCESSVS.

65 Prosequendo nunc actus ordinarios processus, & continuando quæ sequuntur ad precedentia more solito, peractis his, de quibus dictum est supra in fine precedentis sectionis *num. 27. in Prax. Process.* ponimus quasdam formulas sententiarum condemnatoriarum, vt ex his aperiatur mens Iudicis ad similes conficiendas, variatis variandis, & additis, vel demptis his, quæ necessaria erunt addenda, vel auferenda, secundum factorum, & criminum diuersitatē. Erit igitur sententia condemnationis talis, vt sequitur, vel huic similis, videlicet.

Forma

Forma sententiæ ad triremes.

In Christi nomine Amen.

Nos N. de N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus, ac Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini N. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, et officialis Generalis, &c. In causa, et causis inquisitionis formatæ per hanc Episcopalem Curiam nostram N. contra Clericum N. de N. super homicidio per ipsum patrato in personam miserabilis N. de N & alias vt latius in Actis, &c. Visa accusatione contra ipsum porrecta per N. de N. Visa citatione ad informandum, visis testium depositionibus, confessionibus, defensionibus, visa citatione ad dicendum, & ad sententiam; Auditoque in omnibus cũ Aduocatis, & procuratoribus, in Iure, & in facto, oretenus, & in scriptis: Visis instantijs D. Promotoris Fiscalis auditis similiter in õnibus; viso deniq; ac rimato toto processu, ac visis, & consideratis õnibus alijs videndis, et de Iure considerandis, solum Deũ, & iustitiam præoculis habentes, in hunc, qui sequitur modum, sententiam ferimus, pronunciamus, declaramus, & promulgamus. Christi nomine humiliter repetitio, & inuocato dicimus, pronunciamus, declaramus, & sententiamus, supradictũ N. Reum conuentum fore, & esse condemnãdũ, prout Nos ipsum condemnamus in pœnam Triremiũ Pontificiorum per septennium, ita vt per dictum tempus septem annorum deseruiat pro fortiato ad remigandum super dictis Triremibus Summi Pontificis, &c. & ad effectũ prædictum quodcumque mandatum necessarium, & opportunum fieri, & relaxari decernimus, declaramus, relaxamus, ac exequi mandamus. Et ita dicimus, pronunciamus, declaramus, ac diffinitiuè sententiamus non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, &c.

Ita est ego N. Vicarius Generalis N. &c.

Vel

Ita pronunciaui Ego N. &c.

66 Fit Publicatio sententiæ, prout sequitur

Forma publicationis sententiæ, &c.

Lata, Data, lecta, &c. ac in his scriptis sententialiter promulgata fuit suprascripta sententia per præfatũ Perillustrem, et Reuerendissimum Dominum N. Vicarium Generalem N. &c. pro tribunali sedentem, &c. lecta vero, & stipulata fuit per me Notarium infrascriptum sub Annis Domini Nostri Iesu Christi 1665. inditione 15. Sanctissimi Domini Nostri Alexandri VII. Pontificatus vndecimo, Præsulatus vero Illustrissimi, ac Reuerendissimi Domini Episcopi N. anu. quinto die autem nona mensis Iunii de mane hora decimatertia, &c. Præsentibus N. N. & N. testibus ad prædicta adhibitis, ac vocatis, &c.

Et Ego N. Apostolica autho itate Notarius rogatus, etc.

67 Facta publicatione sententiæ, vt supra, & intimata Reo more solito, ducitur Idem Reus ad carceres per seruientes Curiæ, ad effectum prædictũ, quo ducto fit relatio talis actus per Cursorem, seù per eosdẽ ministros Curiæ, infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma relationis Cursoris.

Die... Mens... Ann... &c.

N. de N. ac N. de N. carcerarius, & exequutor Curiæ N. respectiuè medio eorum iuramento retulerunt mihi infrascripto Notario, &c. se hodie prædicto, die vna cum N. & N. socijs conduxisse N. de N. suprascriptum ad carceres Episcopales N. condemnatum ad triremes, ad effectum illum transmittendi ad Triremes Sanctissimi Domini N. Papæ Alexandri VII. vigore sententiæ, &c. ac mandati, &c. super quibus, &c. omni, &c. N. Notarius, &c.

68 Quando verò exequenda erit sententia, in aliquibus Curijs fieri solet infrascriptum, vel simile decretum pro eius exequutione, videlicet.

Prax. Vicar. Caroli Pellegr. Par. IV.

Forma Decreti pro sententiæ exequutione, &c.

Qui Perillustris, et Reuerendissimus Dominus, &c. Visis actis, &c. decreuit, quod sententia diffinitiua alias per eamdem Curiam Episcopalem N. lata sub die tali, &c. stãte lapsu decemdij ad appellandum, exequatur, prout præsenti decreto, iuxta eius seriem, continentiam, & tenorem exequi mandauit, &c. & expediantur necessaria mandata, etc. omni, etc.

N. Vicarius Generalis, etc.

Datum, etc. in Ciuitate N. die... mens... anu... etc. Cur. Pro. Trib. Sed. etc. præsentibus pro testibus N. N. et N. rogatis, etc.

N. Notarius, etc.

Vel alio modo, videl.

Et per Episcopalem Curiam N. eiusque Reuerendiss. Dominum Generalem Vicarium, etc. Visis actis, etc. fuit prouisum, et decretum, quod sententia diffinitiua alias per eamdem Curiam, contra N. de N. sub die... mens... eiusdem anni lata, stante lapsu temporis decem dierum ad appellandum concessi, exequatur, prout præsenti decreto iuxta sui seriem, continentiam, et tenorem debitæ exequutioni mãdatur, etc. et expediantur debitę prouisiones in forma, etc. et ita per hoc suum, etc. N. Vicarius Generalis, etc.

Prouisum die, etc. vt supra, etc.

69 Deinde expediuntur Prouisiones, seu mandatum pro sententiæ exequutione infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma mandati, seu prouisionalium litterarum pro sententiæ exequutione, &c.

De mandato Perillustris, et Reuerendissimi Domini Generalis Vicarij N. etc. et ad instantiam Domini N. Promotoris Fiscalis eiusdem Curiæ, etc. Mandetur vobis exequutoribus, subexequutoribus, et Alijs quibuscũque ministris, ad quos spectat, etc. quatenus statim visis, et receptis præsentibus sub 500. ducator. etc. alijsq; etc. pœnis, etc. debeatis N. de N. Reum conuentum, ac ad Triremes Pontificias per septem annos ad remigandum pro fortiato condemnatum pro causa, et causis, vt in actis, et in nostris carceribus Episcopalibus ad effectum prædictum detentum, etc. extrahere ex his, et eumdem cautè, modestè et diligenter ducatis ad carceres Illustrissimi, et Reuerendissimi Domini Episcopi N. (cui eumdem quamplurimum in Domino commendamus, offerentes Nos, et Nostram Curiam ad similia, et multò maiora paratissimos, etc.) ad finem illum cum alijs per eius tribunal condemnatis transmittendi quã primum ad Triremes prædictas, etc. In vim sententię per Nos; et Curiam nostram latæ sub die... mens... etc. et decreti sub die... etc. quibus relatio, etc. et alias, prout in actis, etc. et ita mandauit hac die... etc.

Loco † sigilli. N. Vicarius Generalis, etc.

N. Notarius, etc.

Vel alio modo, vt in quibusdam Regni Tribunalibus, posito prius titulo, videlicet.

Abbas N. de N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus, ac Illustrissimi, et Reuerendissimi Domini N. Episcopi N. in spiritualibus, et temporalibus Vicarius, et officialis Generalis, etc.

Seruientibus nostris, vel quarumuis Curiarum in solidum, etc. significamus qualiter in nostra Curia lata fuit sententia diffinitiua tenoris sequentis, videlicet (& inferatur tenor sententiæ, prout supra numero 65. à Verbis: *Christi nomine, etc.* vsque ad illa: *Et Ego N. Apostolica auctoritate Notarius rogatus fuit, etc.* inclusiuè)

 et postea

et postea interpositum fuit decretum tenoris sequentis, videlicet (& inseratur tenor decreti, prout nu. 68.) *Vnde nos, &c. volentes debitè prouidere, pro exequutione sententiæ suprascriptæ vni ex prædictis seruientibus committimus, et mādamus, quatenus receptis præsentibus, vocatis, & rogatis quibuscunque alijs seruientibus, birruarijs, ac alijs quibuscunque nostræ iurisdictioni subiectis necessarijs, & opportunis, &c. ad omnem instantiā, & requisitionem Domini* N. *Promotoris Fiscalis nostræ Curiæ Episcopalis* N. *educat* N. *de* N. *ex carceribus nostris, & omni, qua statui Clericali modestia conuenit, cautè et diligenter ducat, et trāsportet ad Ciuitatem* N. *dictumque* N. *in carceribus Illustrissimi Domini* N. *Episcopi, siue, &c. relinquat, ad finem, et effectum illum transmittendi quamprimum occasio venerit, ad Triremes Pontificias pro forsiato per septemniū, &c. sub pœnis, &c. Alijs, &c. Et rescribatur, &c. Datum, &c. die, &c. mensis, &c. Anni, &c.*

N. *Vicarius Generalis, &c.*

Locus † *sigilli.* N. *Notarius, &c.*

70 Sequitur relatio seruientis, seu exequutoris sub infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Forma Relationis exequutoris.

Die.... Mensis.... Anni.... In *Ciuitate* N. N. *de* N. *seruiens, ac cursor huius Episcopalis Curiæ* N. *&* N. *de* N. *Barigellus, & exequutor eiusdem, medio eorum iuramento retulerunt mihi infrascripto Notario, &c. se vna simul cum alijs eorum socijs sub die tali præsentis mensis* N. *& anni &c. conduxisse ad carceres Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini Episcopi* N. *supradictum* N. *de* N. *condēnatum ad Triremes Pontificias, eumque consignasse* N. *de* N *custodi carcerum prædicti Domini Episcopi de mandato eiusdem, etc. ad effectum illum transmittendi ad Triremes Sanctissimi Domini Nostri Papæ Alexandri VII.* (nunc regnantis) *vigore mandati, &c. & alias prout habuit in commissis, &c. & ex fide de recepto suprascripti apparet, &c. super quibus, &c. omni, &c.*

N. *Notarius, &c.*

71 Quod si Reus condemnandus sit pro crimine hæresis, homicidij, vel alterius delicti, pro quo tradendus esset Curiæ Sæculari, tunc fit sententia sub eadem forma prout sup. *num* 65. vsque ad verba *declaramus, & sententiamus supradictum* N. *Reum conuentum fore, & esse* condemnandum, cuius loco dici debet: *fore, & esse Curiæ Sæculari tradendum, seruata forma Sacrorum Canonum, & Apostolicarum Constitutionum, prout nos illum tradimus, & tradi mandamus; præsertim Illustrissimo Domino Gubernatori Ciuitatis, vel loci* N *eat eumdem multum in Domino commendamus, &c. Et ad effectum prædictum mandatum quodcumque necessarium, & opportunum fieri, & relaxari decernimus, &c.* prout in eadem sententia *d. nu.* 65. vsque ad finem, cum eius publicatione ibidem posita, &c.

72 Ante tamen traditionem, si talis Clericus degradandus erit, & Curiæ Sæculari tradendus, tali casu prius ferri debet sententia depositionis verbalis cum numero prædictorum Episcoporum, qui etiam omnes subscribere debent sententiam, quia assistunt, vt Iudices, non vt Assessores tātum, vt communiter DD. tradunt; & ideo in principio ponuntur Nomina omnium Episcoporum Assistentium, videl.

Forma sententiæ degradationis, seù depositionis verbalis.

In Christi, etc. Nos *Episcopus* N. *Episcopus*, N. *et Episcopus* N. *etc.* In causa, *etc.* & ponatur series inquisitionis; & in reliquis fieri potest, vt in alia forma tradita supra *n.* 65. vsque ad verba: *fore, et esse condemnandum* quorum loco apponenda erunt verba: *fore, et esse deponendum, ac omni officio, et beneficio Ecclesiastico, ac clericali priuilegio degradandum, prout nos deponimus, ac degradamus. Idcirco authoritate Dei omnipotentis Patris, et Filij, et Spiritus Sancti, ac nostra te præfatum* N. *de* N. *ōni officio Ecclesiastico, et vtroque clericali priuilegio, tùm fori, tùm Canonis sententialiter, et perpetuo in his scriptis priuamus, teque ab illis verbo deponimus, et pronunciamus realiter, et actualiter, secundum Sacrorum Canonum traditionem te fore, et esse deponendum, et degradandum, prout nos per hanc nostram sententiam, quam in his scriptis more maiorum proferimus, pro tribunali sedentes deponimus, et degradamus. Et ita dicimus, declaramus, deponimus, degradamus, ac diffinitiuè sententiamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, etc.*

Et subscribuntur omnes Episcopi, vt supra dictum est; & legitur sententia præsente Reo.

73 Deinde deuenitur ad actualem degradationem, quæ fieri solet tali ordine, prout annis præteritis seruari vidi in degradatione cuiusdam Domini N. de N. Præparatur tabulatum altum aliquo Atrio magno, siuè Platea alicuius Ecclesiæ, vel in alio congruo loco, & ponuntur in dicto tabulato duo scamna, vnum a parte dextra cum tapeto pro Illustrissimis Dominis Episcopis, ac Vicario Generali ordinarij, & aliud à parte sinistra pro Dominis Gubernatore, & Alijs ministris Iustitiæ Sæcularis. Ante verò scamnum dictorum Episcoporum, & Vicarij apponitur tabula munita ad modum Altaris, & decenter parata, cum candelabris; in quibus sunt candelæ ceræ rubeæ extinctæ, cum calice, & patena cum hostia, cum duabus paruis phialis, seù ampullis; altera vino, altera aqua repletis, cum Missali, seu libro Euangeliorum, & vestibus omnibus Sacerdotalibus. Quibus sic dispositis assurgunt Episcopi vestibus Pontificalibus induti, & Vicarius vestibus suo statui decentibus similiter indutus, & asportato Reo coram eis vestitur per ceremoniarum magistros, siuè alios Clericos huic functioni destinatos vestibus Sacerdotalibus (si sit Sacerdos; aliàs vestibus suo ordini conuenientibus) ante altare prædictum, & tunc sic Sacris vestibus indutus, & manibus tenens calicem præparatum, ac si ad celebrandum pergeret, vel si non sit Sacerdos, tenens vas, aut instrumentum, vel ornamentum ad suum ordinem spectans, ac si in suo officio deberet solemniter ministrare, adducitur ad præsentiam sui Episcopi, qui coram omni Populo adhunc effectum pro maiori terrore congregato, declarat alta, & intelligibili voce, qualiter dictus Reus, tale, vel tale delictum commisit, ex quo indignum tali gradu se reddidit. Quo facto prædictam sententiam verbalis degradationis actualiter, effectiuè, ac realiter exequendo, incipit illi auferre omnia insignia, ornamenta, ac vestimenta ei in ordinatione data ordine retrogrado, incipiendo ab vltimis gradatim, vsque ad vestem in prima tonsura sibi datam. In singulis autem vestibus vtitur Episcopus quibusdam terribilibus verbis omninò oppositis his, quæ in collatione ordinum prolata fuerunt.

Primò enim dum aufert ab illius manibus calicem cū patena, & hostia superposita, dicit Episcopus: *Calix iste fuit tibi traditus in signum ministerij Passionis Christi, et potestas per eam tibi fuit collata gratia, et illustratione Spiritus Sancti ad resistendam Diabolo, et operibus suis; ad audiendum fidelium confessiones, absoluendū, et remittendum peccata cōfitentium; ac offerendum sacrificium Deo; tam pro viuis, quam pro Defunctis, Sed quia Christus Dominus noster dixit ex præcepto; Non occides, et iussit homicidas a suo Altari arceri, eiici, et auelli, cum Tu contra præceptum Decalogi, et Dei, ac Sanctæ Matris Ecclesiæ determi-*

determinationem, proprijs manibus N. de N. occidere non es veritus, meritò à celebratione missarũ te omninò remouemus, & potestatẽ cõfessiones audiendi, absoluendi, et remittendi peccata tibi similiter auferimus. De manibus tuis calicẽ cũ patena, et hostia superposita, tãquã indignũ a participatione tãti Sacramẽti auferimus. Et aufert illi calicẽ.

Secundo abraduntur eidem Reo quatuor digiti manuum, nempe pollex, & index vtriusque manus leuiter cum frustro vitri, absque sanguinis effusione, dicendò: *Quia in vnctione, & consecratione manuum collata tibi fuit potestas consecrandi, & benedicendi: Ideo pariter te eadem potestate priuamus, & a te omninò remouemus.*

Tertiò aufertur ab eo Casula; dicendo; *Quia hac vestis sacerdotalis est, & salutis signum, & per eam radix omnium virtutum designatur, & tibi concessa fuit, vt in omnibus virtutibus sanctissimè exercendo proficeres; sed cum suadẽta diabolo charitatem à te abieceris, & ingratum erga Deum, & proximum, præsertim contra præfatũ N. de N. te reddidisti illum occidendo, contra omnem caritatem, meritò auferimus a te vestem sacerdotalem, & te honore sacerdotali priuamus.*

Quartò ponitur in manibus liber Euangeliorum, & postea illi aufertur, dicendo: *Quia fuisti ordinatus ad sacros ordines Diaconatus, & Subdiaconatus, & in ipsa ordinatione fuit tibi collata potestas legẽdi Euangelia, et Epistolas in Ecclesia sancta Dei, in quibus continentur præcepta, & mandata legis nostra noua, & antiquæ: sed quia illa, qua cantasti, & legisti, non obseruasti, et minus opere adimpleuisti; imò seruiẽdo Diabolo, homicidium perpetrasti; meritò illa potestate te priuamus, et priuatum esse declaramus, et librum Euangeliorum, et Epistolarum tollimus, auferimus, et a te amouemus, quia iste non competit, nisi dignis.*

Quinto, Aufertur illi stola, quam manibus tenendo, dicunt: *Ista stola candida, et immaculata tradita tibi fuit, vt officium tibi iniunctum adimpleres; sed quia iugum Domini per istam stolam signatum turpiter abiecisti: ideo tandem stolam a te amouemus, et auferimus, et te inhabilem reddimus ad omne sacerdotale officium exercendum.*

Sextò, Aufertur ei Manipulus, dicendo: *Manipulus iste fuit tibi traditus, per quem designatur fructus omniũ bonorũ operum, qua per manus exercẽtur: sed quia tu proprijs manibus excerabile homicidium commisisti, indignũ ad deferendum manipulum te constituisti: Ideo iure merito eum tibi auferemus.*

Septimò, Aufertur illi cingulum, dicendo: *Quia iste cingulus signum denotat mansuetudinis, et patientia, et tu illas non conseruasti: meritò eum a te tollimus.*

Octauò, Aufertur Alba, seu Camisus, dicendo: *Ista vestis fuit tibi tradita ad puritatem, quam denotat, conseruandam; sed quia tu puritatem abiecisti, meritò a te tamquam puritatis inimico, illam auferimus, et amouemus.*

Nonò, Aufertur Amictus, dicendo: *Amictus iste, per quem designatur castigatio vocis ad malum, fuit tibi traditus ad fugiendum quodcumq; mali genus; verum quia tu non castigasti vocem tuam ad malum operandum: ideo illum a te, tamquam ab indigno, auferimus.*

Decimò, Aufertur ab eo generaliter potestas intrandi sacrarium, tangendi pallas, vasa, & alia indumenta sacra, auferendo ex eius manibus duo candelabra prius illi tradita; Claues Ecclesiæ similiter sibi consignatas, postea ponitur in suis manibus liber exorcismorum, & similiter aufertur; & deinde traduntur illi ampullæ cum vino, & aqua, & similiter ab eo auferuntur, ac in singulis ablationibus prædictorum instrumentorum dici debent quædam verba ad terrorem, omnino opposita illis, quæ in singulorum ordinum collatione prolata fuere, ad similitudinem eorum, quę retulimus suprà.

Tandem spoliato ipso Reo omnibus supradictis vestimentis, & eodem superpelliceo dumtaxat induto continuatur functio degradationis per Episcopum, dicendo eidem Reo: *Quoniam ignominiam sæcularis habitus abiecisti; & coronam, in tuo capite, quod est regale signum sacerdotij, recepisti, ob quam causam in sortem Domini fuisti electus, & successiuè ad ordinem presbyteratus assumptus: sed quia non obseruasti sanctitatem, iustitiam, & multò minus charitatem. Ideo auctoritate Dei omnipotentis, Patris, & Filij, et Spiritus Sancti, ac nostra auferimus a te habitum Clericalem, & nudamus te Religionis ornatu, atque deponimus, degradamus, & exuimus, te omni ordine, officio, beneficio, ac priuilegio clericali, et tamquã ab ordine, gradu, & professione clericali, & Ecclesiastica indignum eijcimus, & expellimus, atque in ignominiam, et seruitutem habitus, & status sæcularis te reddimus, & restituimus.*

Quibus prolatis aufertur ab eo superpelliceum, & remanet in habitu sæculari. Et tunc Episcopus accipit in suis manibus forbices, quibus, aliquot capillos ex ipsiusmet Rei capite recidit; & illicò Barbitonsor sequitur abrasionem totius capitis, redendo illud adeò, vt nullum prorsùs prioris coronæ, seù tonsuræ clericalis vestigiũ remaneat in eodem. Et Episcopus subiungit: *Et Te velut ingratum filium a sorte Domini, ad quam vocatus fueras, abijcimus: ac coram tui capitis, regale quidem signum Sacerdotij de tuo capite amouemus, propter tui regiminis prauitatem.*

Et tunc prædictis omnibus absolutis induitur Reus quadam veste laicali crocei coloris; & Episcopus vertendo terga ad ipsum Reum, erga Dominos Iustitiæ temporalis ministros conuersus, stando omnes, tam Episcopi, quam officiales sęculares, dicit: *Domini Iudices rogamus vos cum omni affectu, quo possumus, ut amore Dei, pietatis, & misericordia intuitu, & nostri interuentu miserrimo huic, quem vobis commendamus, nullum mortis, vel mutilationis mẽbri periculum inferatis, sed illũ in vestrum forum benignè recipiatis, & tractetis; quia Imago Dei est; & quãuis peccatũ graue cõmiserit, ob quod indignũ se reddidit in Ecclesiastico ordine permanere: tamen sicut Petrus Apostolus negauit Christũ, et postea pęnitẽdo, Principatũ inter Apostolos obtinere meruit, et similiter Maria Magdalena, et Alij: ita iste pęniteõtiã agendo, & virtutibus se exercẽdo, dignũ se vestræ protectioni reddere potest; quapropter enixè eum charitati vestræ cõmendamus, &c.*

Quibus peractis capitur Reus à Ministris iustitiæ sæcularis, & ad alium locum ducitur. Et Episcopi descendunt à Catafalco cum alijs assistentibus, & ministris secularibus, despoliantur vestibus Pontificalibus, & quilibet ad locum suum pergit.

74 Neque dicas cum Hostiens. *in summa li. 5. tit. de hæretic. §. qua pœna feriatur n. 9.* huiusmodi recommendationem Episcopi, quam facit Ministris sæcularibus pro Reo degradato, esse potius vocalem, & fictam: quam realem, & veram; quia iam scitur, quod talis degradatio fit, ad hoc vt Reus pęna mortis puniatur.

Respondetur enim cum Abb. *in cap. nouimus de verbor. signific. & in d. §. qua pęna feriatur. n. 9.* quod tale suppositũ non est verũ per se, quia in *d. c. nouimus* habetur, quod effectiuè, & efficaciter pro Reo intercedi debet. Vnde quamuis Ecclesia illum punire potuerit mitiùs, & non tradere Iudici sæculari: quia tamen delictu est tam graue, Ecclesia non vult amplius illum in suo foro retinere; & eum degradat, tùm pro sua confusione, & resipiscentia: tum etiam ad Aliorum terrorem, & exemplum. Verùm quia post degradationem, Reus non est amplius de foro ecclesiastico, & consequenter non amplius spectat ad Ecclesia illum punire. Ideo pro eo intercedit apud proprium Iudicem sæcularem, qui sua iurisdictione vtitur, prout delicti qualitas requirit.

75 Si verò procedendum erit contra Reum, non ad sententiam triremium, vel degradationis, de quibus supra; sed tantum ad exulandum per certum aliquod tempus, vel ad soluendum aliquam pecuniarum quantitatem locis pijs applicandam, fieri potest sententia infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma sententiæ ad exulandum, &c,

In Dei nomine Amen.

In causa Inquisitionis formatæ per hanc Episcopalem Curiam N. contra Clericum N. de N. loci N. nostræ Diœcesis; de, & super vulneribus illatis per ipsum N. de N. nec non super fractura carceris, & aliàs, vt in Actis, &c. fuit pronunsum, vt infra.

Per Episcopalem Curiam N. eiusque Reuerendiss. Dominum N. Generalem Vicarium Christi nomine repetito, viso processu desuper formato, visis defensionibus per ipsum factis, visa citatione ad dicendum, & ad sententiam, audito in omnibus D. Curiæ Promotore Fiscali, visis uidendis, et consideratis de Iure cōsiderandis fuit pronunsum, et diffinitiuè decretum, dictum Clericum N. de N. attenta eius longa carceratione, fore, et esse condemnandum ad exulendum à dicta Ciuitate N. et à tota Diœcesi nostra per annos septem. Nec non ad soluendum ducatos tot...... applicandos ad beneficium, et reparationem fabricæ Ecclesiæ N. quibus solutis Procuratoribus dictæ Ecclesiæ non esse de cætero molestandum, prout præsenti diffinitiuo decreto condemnatur, et de cætero non molestari mandatur. Et ita per hoc suum, etc. N. Vicarius Gener.

Pronsū in Ciuitate N. die.... men..... ann.... præsentibus pro testibus N. N. et N. de N. rogatis, etc. Et in fidem, etc.

N. de N. Actuarius, etc.

Vel alio modo prout sequitur, videl.

IESVS.

Per Episcopalem Curiam N. eiusque D. Reuerendissimum Generalem Vicarium N. Visa Inquisitione formata contra Clericum N. de homicidio, (siue de alio delicto) in personam N. patrato, et aliàs, ut in actis, etc. Visis citationibus, et defensionibus per ipsum factis, audito pluries cum Procuratoribus, et Aduocatis, oretenus, et in scriptis, uisoque et rimato toto processu desuper formato. Audito etiam in omnibus Promotore Fiscali huius Curiæ, uisis uidendis, et consideratis de iure considerandis fuit processum et diffinitiuè decretum, dictum Clericum N. de N. fore, et esse condemnandum ad exulandum à dicta Ciuitate N. et tota Diœcesi per annos tot.... etc. prout præsenti diffinitiuo decreto condemnatur, etc. et ita, etc. Hoc suum, etc.

Vel concipi potest sub alia forma verborum; secundum stylum propriæ Curiæ, & consuetudinem loci, in quo iurisdictio exercetur, Nam supradictæ formulæ ponuntur solum ad exemplum, non pro forma necessariò obseruanda; vt alias dixi.

SECTIO XVII.

De Sententia Absolutoria.

SVMMARIVM.

1 *Absolutoria sententia, quot modis fiat?*
2 *Reus liberatus, tamquam innocens, molestari non potest denuo pro eodem delicto.*
3 *Absolutus per collusionem potest iterum puniri.*
4 *Collusio, quomodo præsumatur.*
5 *Tertius pro suo interesse potest iterum Reum absolutum accusare, si primam accusationem ignorauit,*
6 *Ignorantia accusationis alterius, quomodo probanda,*
7 *Reus absolutus, potest iterum puniri, si delictum erat qualificatum, & ipse simpliciter absolutus fuit. Qualitas alterans delictum; quæ?*
8 *Reus absolutus ex hactenus deductis, potest iterum accusari, nouis superuenientibus iudicijs.*
9 *Stylus Romanæ Curiæ in absoluendo Reum ex hactenus deductis.*
10 *Absolutoria sententia ab obseruatione iudicij, quid continere debeat, ne censeatur diffinitiua.*
11 *Absolutus ex defectu probationū, an possit reaccusari.*
12 *Purgatio Canonica, quid sit?*
13 *Purgatio Canonica, qualiter fiat?*
14 *Purgatio prædicta aliquādo fit cum compurgatoribus.*
15 *Purgatio Canonica, quando indicenda.*
16 *Infamatus de delicto suspenditur ab officio, vel beneficio ad tempus, quousque purgetur infamia.*
17 *Scandalum semper vitandum.*
18 *Infamatus de crimine, deficiens in purgatione, pro conuicto habetur.*
19 *Transactio delinquentis cum Accusatore inita, impedit, ne iterum accusari possit ab illo.*
20 *Transactio cum parte non impedit Iudicem, vt ex officio iterum procedat contra inquisitum.*
21 *Absolutus à crimine via exceptionis deducto, iterum accusari potest.*
22 *Absolutus à crimine deducto per viam denunciationis potest reaccusari.*
23 *Absolutus à crimine ciuiliter intentato, potest iterum accusari criminaliter.*
24 *Absolutus à crimine in foro Conscientiæ accusari iterum potest in foro fori.*
25 *Absolutus in foro Sæculari, an possit, iterum accusari in foro Ecclesiastico, & è contrario.*
26 *Absolutus per viam inquisitionis, an accusari iterum possit.*
27 *Vicarius Generalis ex vi mandati generalis absoluere Reum non potest.*
28 *Absoluere valens, condēnare etiā potest, & è cōtrario.*
29 *Absolutoriæ sententiæ forma.*
30 *Purgationis Canonicæ sententiæ forma.*
31 *Purgationis Canonicæ iuramenti forma.*
32 *Compurgatorum iuramenti forma.*
33 *Absolutoriæ sententiæ forma post purgationem Canonicam,*

Visum fuit in præcedenti proxima Sectione circa prolationem sententiæ condemnatoriæ, quando Reus vel confessus fuit delictum; vel de eo per legitimas probationes conuictus remansit. Verum quia aliquando necessariò absoluendus est, ex quo neque confessus, neque conuictus fuit: Ideo in præsenti de more, quædam alia pauca breuiter nobis percurrenda supersunt, circa sententiam absolutoriam. Et Primò, quot modis Reus absoluatur per sententiam. Secundo, an sic absolutus possit iterum molestari pro eodem crimine.

1 *Quoad primum*, notandum est, quod multipliciter quis absolui contingit: *Primò* enim absoluitur seruatis seruandis, factisque defensionibus, tamquam repertus innocens: *Secundò* absoluitur ab obseruatione iudicij, & ex hactenus deductis in processu. *Tertiò* absoluitur ex defectu probationum indiciorum, facta tamen purgatione ab infamia. *Quartò* absoluitur vigore transactionis, alijsq; modis, de quib. infrà. In priori casu procedit realiter sententia absolutoria per pronunciationem diffinitiuam, quæ quidem importat, vt reus sic liberatus non possit de eodem crimine amplius molestari, prout si quis inquisitus de homicidio, factis defensionibus, apparet, homicidium fuisse ab alio commissum, nec ipsum

aliquo

aliquo modo illius participem fuisse; tunc absoluendus erit per diffinitiuam sententiam, tamquam Innocens *iuxt. text. in ca. de his de accusat.* vbi Gloss. *in verb. replicare*, Abb. & Alij *& l. 1. §. pen. & fin. & l. si cui. ff. naut. caupon. & stabular.* vbi Bart. & Alij. Boss. *in tit. de sentent. num.* 60. Decian. *in tract. crimin. tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 30. *num.* 1. Clar. *in pract. crim. q.* 57. *vers.* 1. & ibi Addent. latè. Card. Tusc. *litt. S. conclus.* 179. *num.* 1. Couarruu. *lib.* 2. *variar. resol. cap.* 10. *in princ.* Farinac. *latè. in pract. crimin. q.* 1. *num.* 51. *& q.* 4. *num.* 31. vbi Alios allegat, & de communi testatur, *& in consil.* 5. *num.* 17. Scaccia *de iudic. lib.* 1. *cap.* 12. Bertaz. *cons.* 396. *num.* 1. *vol.* 2. Petr. Caball. *in quæst. crim. cas.* 93. *nu.* 1. Caualc. *de brach. Reg. p.* 4. *num.* 273.

2 Quæ conclusio locum habet, tàm si processum fuit per viam accusationis, quam inquisitionis, & tam de Iure Ciuili, quam de Iure Canonico, Caball. *vbi sup. num.* 2. Decian. *ibid. num.* 5. vbi latè. Guazz. *ad defens. Reor. defens.* 2. *cap.* 7. *num.* 3. *cum seqq.* vbi fusissimè, *& in defens.* 35. *cap.* 11. *num.* 1. *& seqq.* & ibi Alios congerit. Et ratio est, quia ex sententia oritur exceptio rei iudicatæ, *vt in l.* 2. *C. de except. rei iud. l.* 1. *C. quand. prouoc. non est neces. & in l. si cui §. iisdem. ff. de accusat.* & ibi Bart. & Alij communiter, & de Iure Cannnico habetur *in d. cap. de his de accusation.* vbi communiter DD. Marant. *in spec. aur. p.* 6. *vers. et peruenitur aliquando numer.* 49. *& seqq.* & Alij, apud Illos.

3 Limitatur tamen, si absolutus esset per collusionem, vel præuaricationem, siuè cum Iudice, siuè cum accusare facta sit, nam tunc docto de collusione, seù præuaricatione posset vlterius accusari, & inquiri, vt probatur *in d. l. si cui §. iisdem. ff. de accusat. & in cap. intantum de collus.* & notatur per Abb. *ibid.* latè Marant. *vbi sup. numer.* 45. *&* 50.

4 Præsumitur autem inuenisse collusionem, aut præuaricationem, si Accusator conuersabatur cum accusato. Farinac. *d. q.* 4. *num.* 13. vbi Alios cumulat. & Guazz. *d. defens.* 2. *cap.* 7. *num.* 44. quia regulariter, ex accusatione criminali oriri solent inimicitiæ capitales. *l.* 1. *& l. si inimicitiæ. ff. de his quib. vt indign.* ita docet Bart. *in l.* 1. *§. præuaricationem. ff. ad Turpil.* Vel si Iudex imponeret minorem pœnam, quam per leges tenebatur, vt si pro homicidio imponeret pęnam pecuniariam. Clar. *in d. q.* 57. *vers. dictum est.* Farinac. *d. q.* 4. *n.* 2. *in fin.* Guaz. *d. def.* 2. *c.* 7. *num.* 26.

5 Limitatur secundo, quando superueniret aliquis, qui vellet Reum absolutum accusare, vt propriam iniuriam prosequatur; sed probare tenetur, se ignorasse accusationem propositam per alium; nam tali casu audiendus esset, non obstante sententia absolutoria, & sic iterum ab eo accusari posset, *vt in d. l. si cui §. iisdem, & l. maritus §. si antè. ff. de adulter.* de quo latè agit Felin. *in cap. de his fallent.* 8. *&* 9. *de accusation.* Ant. Gomez. *de delict. cap.* 1. *num.* 26. *in fin.* Farinac. *d. q.* 4. *num.* 20. Carauit. *in rit.* 272. *num.* 23. *& seq. vers. sed non obstant. & vers. dici etiam* Guaz. *d. cap.* 7. *num.* 46.

6 Probabitur autem ignorantia per proprium iuramentum. *arg. cap. nulli de election. in* 6. Item demonstrando fuisse absentem à proprio loco, tempore accusationis. Item quod tunc erat in minori ætate constitutus. *vt in cap. fin. Qui matrim. accusar. poss.* Abb. *in d. cap. de his. de accusat.* Decian. *d. cap.* 30. *nu.* 23. *in fin.* Farinac. *d. q.* 4. *num.* 21. Guaz. *d. cap.* 7. *num.* 47. vbi ponit alios modos probandi ignorantiam.

7 Limitatur tertiò, quando quis fuit accusatus, vel inquisitus de simplici delicto, & de illo sic proposito fuit absolutus per sententiam, sed delictum erat qualificatum; vt si absolutus fuit ab homicidio simplici, & illud erat cum qualitate assassinii, vel proditionis, & huiusmodi; dummodò qualitas alteret delictum; nam tunc non obstante sententia absolutoria, poterit iterum molestari, ob illam qualitatem alterantem. Bart. *in l. denunciasse. §. quid tamen. ff. de adulter.* vbi tradit, quæ dicatur qualitas alterans, & quę non. vid. Bald. *in l. quicumq; col.* 4. *C. de seru. fugit. & in l.* 2. *§. in tutela. in fin. ff. de tutel. & ration. distrah.* vbi disputat articulum pro, & contra, & tandem videtur concludere negatiuè. Sed sententia Bartoli *in d. l. denunciasse.* videtur magis recepta, qui tamen in *l. senatus ff. de accusat.* distinguit, an qualitas fuerit proposita ante nomen receptum inter Reos, aut post; si ante, tenet posse iterum prosequi accusationem super qualitate; si post, secus. Et idem tenet Salic. *in l. qui de crimine C. de accusat.*

8 *Secundo verò casu*, quando absoluitur quis ab obseruatione Iudicij ob ineptitudinem libelli, vel accusationis, secundum Specul. *lib.* 3. *de abolit. & purgat.* § 1. *n.* 6. *in fin.* Decian. *d. c.* 30. *n.* 27. Guaz. *d. def.* 2. *c.* 7. *nu.* 53. Vel ex hactenus deductis in processu, potest regulariter iterum accusari superuenientibus alijs Indicijs, quia ista sententia absolutoria non producit exceptionem peremptoriam rei iudicatæ, *vt probatur in cap. libellorum* 2. *q.* 8. vbi canonizata est *lex. libellorum. ff. de accusat.* facit text. *in cap. cum P. de accusat.* docent Abb. *in d. cap. de his de accusat.* Glos. *final. in l. si qui adulteri C. de adulter.* & latè Paul. Grillan. *in tract. de relaxat. carc. in secunda quæstione principal. sub. nu.* 2. & Marant. *loc. cit. nu.* 52. Thesaur. *decis.* 122. *n.* 13. Boss. *de sent. num.* 95. Foller. *in pract. crim. canon. cap.* 35. *nu.* 9. Couarr. *lib.* 1. *var. res. cap.* 1. *num.* 8. *vers. quarto constat.* Farinac. *d. q.* 4. *n.* 23. Caball. *d. cas.* 93. *nu.* 8. Caualcan. *d. p.* 3. *num.* 277. Guazz. *d. def.* 2. *cap.* 7. *n.* 7. Imo in tali casu admittitur ad iterum accusandum, non solum quilibet alius: sed etiam illemet, qui prius accusauit, *vt habetur in cap. prohibentur.* 2. *q.* 1. & ibi Gloss. & DD.

Est tamen aduertendum, quod in tali casu tempus ad iterum accusandum, durat, iuxta naturam temporis concessi ad accusandum prima vice, vt dicit Præpos. *in d. cap. prohibentur*, secundum Glos. *in d. l. libellorum.* vid. Alexandr. *in consil.* 64. *dub.* 5. *vol.* 1.

9 Stylus autem procedendi ad sententiam absolutoriam ab obseruatione iudicis in Romana Curia, est, vt præcedant quatuor citationes; Primò enim citatur accusator ad videndum procedi, prout de Iure ad primam. Instante, &c. Secundò iterum citatur ad videndum procedi, prout de iure ad primam pro secunda dilatione. Tertiò citatur ad videndum procedi, prout de Iure ad primam pro tertia dilatione. Et quartò iterum citatur ad videndum procedi, prout de iure ad primam pro quarta dilatione; & ex tunc elapso termino, si accusatur non procedit ad vlteriora, conceditur absolutoria. De quo diximus *in Pract. Ciuil. p.* 2. *n.*

10 Sed non erit omittendum singulare dictum Abbatis *in cap. examinata de iud.* quod scilicet in sententia ab obseruatione iudicij exprimi debet causa prædicta, nimirum obseruatione Iudicij; aliàs censeretur sententia diffinitiua, quæ pareret exceptionem rei iudicatæ. Imò Butrius in *eod. cap. examinata* tenet, necessariò exprimendam esse causam, aliàs sententia non valeret; & idem tenet Io. Andr. *in cap. fin. de dol. & contum.* pro quo facit textus, iuncta Gloss. *in l. properandum §. illo in princ. C. de iudic.* sequitur Corset. *in repertor.* Abb. *verb. absolutio*, vbi dicit, expressionem causæ esse de necessitate, aliàs sententia esset nulla. *per tex. in l.* 2. *§. Senatus ff. de iur. fisc.* vbi Glos. *& in l. filius familias. §. Diui*, & ibi Glos. *ff. de legat.* 1.

11 *Tertio verò casu*, quando scilicet quis absoluitur ex defectu probationum indiciorum, facta tamen purgatione ab infamia, an possit iterum accusari

disceptatur inter Doctores, vt ait Abb. *in capit. ex tna-rum. de purgat. canonic.* Firmatur autem conclusio cum tali distinctione: Aut purgatio non fuit canonicè præstita, & admittitur accusatio, non obstante purgatione: Aut fuit canonicè præstita; & tunc iterum subdistinguendum: aut enim interuenit accusator, sed quia defecit in probationibus, fuit per Iudicem indicta purgatio, & regulariter non admittitur amplius accusatio: aut non interuenit accusator, & tunc iterum subdistinguendum; aut enim fuit præfixus terminus omnibus accusare volentibus, cum clausula, quod elapso termino non audietur amplius accusator; & tunc non est admittenda accusatio. *arg. cap. fin. Qui matrim. accus. poss.* aut non interuenit talis clausula; & tunc si purgatio est præstita, sed non est adhuc absolutus, & potest iterum accusari. *arg. l. admonendi. ff. de iureiur.* aut absolutus fuit; & tunc: aut accusator vult accusatum onerare onere purgandi; & non potest reaccusari; aut vult suscipere in se onus probandi; & admittitur ad iterum accusandum, non obstante sententia absolutoria; & ratio est, quia absolutoria concessa fuit ex defectu probationum; sed quando absoluitur quis ex non integris probationibus; repertis denuò integris probationibus, non obstat absolutio prius facta. *l. admonendi. ff. de iureiur.* Præposit. verò, & Archid. *in cap. habet 2. q. 4.* latiùs distinguunt rasum cum Hostiens. *in d. cap. ex tuarum de purg. can.* Quorum distinctiones breuitatis causa omitto.

Regulariter autem post purgationem receptam admittitur tertius ad iterum accusandum, si suam prosequatur iniuriam, & probet se nesciuisse purgationem indicendam, aliàs non. *vt in l. si cui §. hisdem. ff. de accusat. cap. de his de accusat. cap. habet hoc. 2. q. 4.* vbi Glos. *in verb. dubietas; & l. licet. in fin. ff. naut. caup. & stabul.* Vel si probet interuenisse collusionem. *vt in cap. ex tuarum. de purg. canon. l. tum, qui §. in popularibus. ff. de iureiur.* aut præuaricationem inter priorem accusatorem, & accusatum. *vt in l. 3. ff. de præuaric.*

Et nota, quod licet purgatio canonica non sit hodie tam frequens, vt erat antiquitus, quia vel adsunt indicia ad torturam contra Clericum Inquisitum, & torquetur: Aut non adsunt, & liberatur simpliciter, vt plurimum: Nihilominus, quando Reus imputatus, nō obstante absolutoria, tamquam innocens, adhuc remaneret infamatus de crimine, solent Ecclesiastici Iudices indicere, vt se purget, vt sic probetur innocens, vt habetur. *in cap. si quis de gradu in fin. cap. si presbyter. cap. quoties de purgat. canon.*

12 Sed quæritur, quid nam sit purgatio canonica?

Respondetur, illam esse, quando aliquis infamatus existit de aliquo crimine, sed non est neque conuictus, neque confessus de illo; quamuis contra eum actum sit, siue per inquisitionem Iudicis, siuè per accusationem partis, & quamuis probatum non sit crimē; nihilominus mala fama adhuc perdurat, & in certus rumor circumfertur. *vt habetur in d. c. habet hoc, & cap. presbyter 2. q. 4.* & ibi Gloss. *cap. cum P. cap. pen. & cap. fin. & tot. tit. de purgat. canonic. & cap. tam. litteris de testib.* Hostiens. *in sum. de purgat. canonic. num. 3.* Petr. Gregor. *in syntagmat. iur. lib. 31. cap. 29. num. 13.* Quæ quidem purgatio canonica iniungi solet, non solum quando quis infamatur de delicto, verum etiam de defectu natalium. *cap. accedens,* vbi Gloss. *verb. purgatione de purg. can.* vbi ait purgandum esse per testes, sed Butr. *ibid. nu. 9.* illam reprobat, dicens sufficere per iuramentum, prout reprobat etiam Abb. *n. 4.*

13 Quæritur secundò, qualiter fieri debeat purgatio Canonica?

Respondetur, quod ille, qui vt dictum est, infamatur de aliquo crimine, conuenitur per Iudicem Ecclesiasticum ad se purgandum. Et sic iurare debet corporaliter super Sacrosancta Dei Euangelia, se immunem esse à crimine, super quo dicitur infamatus. *cap. accepimus; & cap. constitutus de purgat. canon.* Et si delictum sit tale, quod potuerit per alium committi suo nomine, vt est crimen Simoniæ, & similia, iurare debet quod pro tali re spirituali, nec ipse per se, nec per interpositam personam, nec alius pro eo, se sciente, pretium temporale recepit, vel dedit; neque recipi, aut dari mandauit, aut consensit. *cap. quoties de purg. canon.* Neque consilium tale dedit, aut auctoritatem præstitit, aut ratum habuit. *cap. si quis vidnam 50. dist. cap. auditum 2. q. 5. & d. capit. quoties.* latè Præposit. *in ca. 1 et cap. habet hoc 2. q. 4.* & Speculat. *lib. 3. tit. de abolition. et purgat. §. 2. n. 1. cum seqq.* Quod procedit, etiam si voluisset non iurare. Ioan. Andr. *ad Spec. vbi sup. in verb. iurabit.*

14 Assumuntur aliquando compurgatores. *vt in cap. legitimi 2. q. 4.* in quo ex Concilio Agatensi determinatus fuit numerus, nimirum si fuerit Sacerdos, vt adhiberentur septem Sacerdotes: Si Diaconus cum tribus Diaconis. Quamuis huiusmodi numerus hodie non seruetur; sed Iudices Ecclesiastici arbitrio remittitur, quia talis solemnitas sublata fuit per Concilium Hilerdense. *vt in cap. presbyter. si à plebe, et à ca. omnibus. 2. q. 4.* & vtrobiq; Glos. & DD. Abb. *in cap. 1. de purgat. canon.* Vnde cum numerus prædictus sic arbitrarius, vt inquit Glos. *in d. cap. omnibus, et in cap. inter sollicitudines. verb. quatuordecim. de purg. canon.* & Hostiens. *in d. sum nu. 4. §. quoties numerus vers. sed certè.* attendere debet conditionem, & qualitatem personarum; quantitatem infamiæ, & atrocitatem delicti, *vt in d. cap. omnibus.* Quando verò adhibentur testes compurgatores, iurare similiter debent super sancta Dei Euangelia, quod ipsi credunt, illum verum iurasse; vel quod secundum eorum conscientiam ille sit immunis ab illo crimine, & quod bonum exhibuit iuramentum. *d. cap. constitutus, & cap. quoties, de purgat. canon.* Vel quod credunt, illum, qui purgatur, dicere veritatem, & esse bonæ famæ. *cap. de testib. eod. tit. de purg. can.* Huiusmodi purgatio erat in frequētiori vsu apud Priscos Romanos, teste Blondo *lib. 4. de gestis Roman.*

15 Et nota, quod non est indicenda purgatio, nisi facta diligenti perquisitione ad inueniendam veritatem delicti. *cap. Accedens. de purgat. canon.* Præposit. *in cap. 1. 2. qu. 4.* Sed si factis diligentijs non oriuntur indicia, ex quibus deueniri possit ad torturam, aut condemnationem; & infamatus de delicto non est confessus, neq; conuictus; tunc quia remanet nihilominus aliqua infamia, quæ præsertim in Clericis, importare solet aliquod scandalum, inducitur huiusmodi purgatio per Ecclesiasticum Iudicem ad prorsùs eliminandam ab eo omnem infamiam. *cap. presbyter. 2. q. 4. & c. 1. cum seqq. de purgat. canon.*

Quinimò neque à quocumque Iudice iniungitur, sed solùm ab eo, qui cognoscit, vel cognoscere debet delictum, de quo quis est infamatus, aliàs infamatum non releuaret. Petr. Gregor. *in syat. Iur. vniuers. lib. 48. ca. 15. num. 19. per text. in cap. cum dilectus in fin. de purg. canon. cap. ad audientiam. de consuetud. & cap. licet de offic. legat.*

16 Medio autem tempore, quo Iudex Ecclesiasticus inquirit super delicto, de quo Clericus est infamatus, suspenditur ab officio, & beneficio ad tempus, quousque veritas apparuerit, quando atrocitas criminis ita postulauerit; aut aliàs oriretur scandalum, si permitteretur, infamatum in ipsis perseuerare. *cap.*

cap. inter. de purg. can. Item, quando delictum non est atrox, neque oriretur scandalum, si factum esset successiuum, puta adulterium, fornicatio, & huiusmodi, infamatus debet ter moneri, vt se corrigat, & si fama adhuc perdurat, nec ille se correxit quantum debebat, vt mala fama auferretur, vsque ad purgationem; adhuc suspendendus erit ab officio. *d. cap. presbyter.* & ibi Gloss. *latè 2. q. 4. cap. 2. de purgat. canon.*

Quod si infamatus post monitiones sibi factas ita vittutibus inhæserit, vt mala fama purgata remanserit: vel factis diligentijs: licet delictum probari non potuerit: tamen adhuc infamia remansit; purgatione indicta restituitur ad officium, & beneficium, de quo suspensus fuerat. Abb. *in cap. 2. de purg. canon.* quia contraria contrariis curantur. *cap. 1. de pœnit. dist. 2.*

17 Et ratio est, quia aliàs sequeretur scandalum, quod quantum fieri potest, euitari debet, vt habetur Matth. *c. 8. & 1. Corinth. 8. & in cap. 1. §. item sicut. 23. q. 3.* Vnde D. Thom. *in 2. 2. q. 43. art. 7.* ait, quod ratione scandali, etiam spirituali aliquando omittenda, aut occultanda, vel ad tempus differenda sunt, quousque scandalum cesset: dummodo spiritualia illa non sint de necessitate salutis. *capitol. de his, verò. 50. dist.* Hinc est, quod Christus Dominus, & Redemptor noster, cum nulli subiectus esset legibus, ratione scandali soluit tributum, vt habetur Matth. 17. *& in cap. inter verba. §. 1. 11. q. 3.* Item ad euitanda scandala seruari debent aliquando à personis nò subditis consuetudines Regionum: dummodo non sint contra salutem Animæ. *capit. illa: 12. dist.* Item ratione scandali ad sacros ordines promouentur aliquando, qui aliàs non promouerentur. *cap. aliquantos. 51. dist.* Et ratione scandali permittebatur presbyteris olim chrisma conficere. *cap. presbyteros. 95. dist.* Sic ratione scandali vitandi remouentur à beneficijs Clerici de aliquo delicto infamati. *d. cap. de his verò. 50. dist.* Item ratione scandali vitandi dantur defensiones inquisitis de hæresi, & conceduntur reperta sine nominibus testium. *cap. fin. de hæret. in 6.* Et tandem, vt euitetur scandalum, receditur aliquando à regulis iuris. *capit. non potest. 23. qu. 4.* quia scandalis obuiandum est. *clemens. 1. de offic. ordinar. clement. 1. de immunit. clement. 1. de sent. excom. & clem. pen. in princ. eod. tit.* & ibid. Cardinalis plenè notat.

18 Vlterius est notandum, quod in materia purgationis, si fortè infamatus, cui per Prælatum indicta fuit purgatio, defecerit in purgatione, habetur pro conuicto de illo crimine, de quo est infamatus, & vt talis puniri potest. Abb. *in capitol. cum P. de purg. canon.* Hostiens. verò *in summ. de purg. canon. §. quæ sit pœna. in fin.* & Anan. *in cap. accedens. de accusat.* tenent, quod talis deficiens in purgatione puniri debet pœna arbitraria, non pœna ordinaria, ob rationes, quas ibidem afferunt. Quomodo autem feratur sententia purgationis canonicæ, & iuramenti forma, vide inferiùs. *n. 30. & seq.*

19 *Quarto verò casu*, in principio proposito, quādo scilicet absoluitur quis per sententiam, vigore trāsactionis, vt si quis accusatus de aliquo crimine transegit, seù composuit se cum accusatore; tunc non potest iterùm accusari ab eodem accusatore pro eodem crimine, si transactio valeat. *l. transigere. C. de transaction.* Decian. *in dic. 30. num. 10.* Farinac. *d. q. 4. nu. 31.* vbi latè. Ab Alio tamen tertio benè accusari poterit, quia transactio cum accusatore facta, tertio non præiudicat, iuxta tradita *in d. l. transigere.* & ibi per DD. & fusè Marant. *in specul. aur. d. par. 6. vers. & peruenitur aliquando. num. 55. cum seqq.*

Si autem transactio non valeret, accusari vtique iterum poterit à tertio; sed ab eodem accusatore, cum distinctionibus, & declarationibus allatis à Felino, & Abb. *in cap. de his. de accusat.* & Bart. *in l. si maritus. §. si negauerit. ff. de adulter.*

20 Sed numquid poterit Iudex ex officio procedere, non obstante transactione, seù compositione facta cum accusatore?

Respondetur affirmatiuè, cum Speculator. *in lib. 3. tit. de abolition. & purgat. §. 1. n. 9.* per text. *in l. licitatio. § quod illicitè ff. de publ. & l. iustissimos. C. de offic. Rector. Prou. vers. censura nostra vigore.* Et hoc, ne crimina remanerent impunita, contra dispositionem textus *in c. vt famæ. de sent. excomm. & l. ita vulneratus ff. ad leg. Aquil.* Quod quidem intelligēdum est in crimine publico, vel in quo non licet transigere: in aliis verò non poterit Iudex procedere. Specul. *vbi sup. numer.* 10. & nos alibi supra alia occasione latiùs diximus.

21 Quid autem Iuris, si quis absolutus fuerit à crimine deducto in Iudicio per viam exceptionis, nū possit iterum accusari?

Respondetur affirmatiuè, cum Abb. & Imol. *in d. c. de his. de accusat.* Bart. *in l. si cui §. 1. num. 5. ff. de accusat.* Decian. *in d. tract. crimin. lib. 3. cap. 30. num. 3.* quia cum crimen deducitur via exceptionis, non punitur pœna ordinaria ipsius. *ca. 1. de except. c. cum dilectus. §. fin. de ordin. cognit.* Marant. *vbi sup. num.* 85. Clar. *q. 19. vers. per exceptionem.* ibi: *Benè uerum est.* Limitatur, quando opponeretur crimen, quod puniēdum esset pœna ordinaria: vt ait Abb. *in d. cap. cum dilectus col. 16.* vbi latè post Alios declarat, quando hoc fit, & Felin. *in d. cap. de his. de accusat.*

22 Idem dicendum erit, quando quis absolutus fuit à crimine deducto in iudicio per viam denunciationis: nam tunc iterum accusari poterit sic absolutus ob eamdem rationem, quia non fuit punitus pęna ordinaria, cum causa ad emendationem, non ad pęnam tendat. *cap. 2. de accusat.* Marant. *loc. cit. numer.* 86. Quod limitatur, quando Iudex, vigore denunciationis, ordinariè processit, & seruatis seruādis sententiam protulit. Felin. *in d. cap. de his limit.* 4. Abb. *in cap. innotuit. col. antepen. de iudic.* Salicet. *in l. ea quidem C. de accusat.*

23 Idem quoque dicendum veniret, quando quis absolutus fuisset à crimine deducto in iudicio ciuiliter tantum, puta ad recuperationem propriæ rei, tūc sic absolutus posset iterum accusari criminaliter. *l. 1. C. quando ciuil. act. criminal. præiud.* Marant. *latè vbi sup. nu. 96. & seq.* vbi Alios citat.

Limitatur tamen, quando vtraque pœna tenderet ad vindictam. *l. quod senatus, & l. prætor. cdixit. §. 1. ff. de adulter.*

Limitatur secundo, quando fuisset pronunciatum, quod delictum commissum nō fuit, secus si fuisset dictum, quod non fuit probatum: nam in priori casu ab eodem accusari non posset. *l. si quis cum totum ff. de except. rei iudic.* sed à tertio benè poterit accusari. *l. qui de crimine C. qui accus. non poss.* & ibi Gofs. Felin. *in d. c. de his limit. 6. de accusat.*

24 Sed quæritur, an absolutus à crimine in foro pęnitentię, possit iterum accusari in foro fori?

Respondetur affirmatiuè, *per text. in cap. admonere te*, & ibi Gloss. *in uerb. pœnitentia 33. q. 2. cap. si quis omnem 1. quæst. 7. c. quoniam multa 48. dist. & c. peruenit 50. dist.* tradunt Gloss. Abb. & plenius Felin. *in d. cap. de his limit.* 5. quem allegat. Marant. *vbi supra. nu.* 87. vbi de communi Menoch. *de arbitr. cent. 6. cas. 539 n. 31.*

25 Quæritur secūdò, an si quis absolutus, vel punitus fuerit in foro Sæculari possit iterum accusari, & puniri, vel absolui in foro Ecclesiastico, & è contra?

Respondetur Affirmatiuè, quando delictum esset mixti fori, & de eo cognoscere posset Iudex Ecclesiasticus,

ſiaſticus, & Sæcularis, vt eſt vſura, blaſphemia, & ſimilia, de quibus latè agemus *in 2. tom. p. 5. prax.* 10. quãdo ſufficienter punitus non fuiſset a primo Iudice. ita Abb. *in cap. tuæ de proc.* plenè Felin. *in d. ca. de his limit.* 11. *de accuſ.* Bald. *in l. placet. C. de Sacroſ. Eccleſ. & in l. ſi quis in hoc genus. C. de Epiſc. & Cler.* latè Cyn. Salicet. & Idem Bald. *in l. qui ſepulcra. C. de ſepulcr. uiol.* Roman. *in conſ.* 375. ſequitur. Clar. *in q. 57. uerſ. ſed quæro*, & ibi Baiard. latè. Et ratio eſt, quia cum diuerſæ pœnæ imponũtur per diuerſas leges, vna nõ tollitur per aliam, *ut eſt text. in c. ſtatuimus*, & ibi Abb. *de maledic. & in c. fęlicis §. ſuper hoc de pœn. in* 6. Idem Abb. *in d. ca. tuæ de procur.* & latè Afflict. *in conſtitution. Regni incipient. Multæ leges in ſecundo notab.* latius vero concluſionem pręfatam examinat Farinac. *in d. q. 4. nu* 7. *cum ſeqq.* & latiſſimè Scaccia *de iudic lib. 1. cap. 12. n. 81. cum plurib. ſeqq.* vid. Guazz. *defenſ. 2. d. cap. 7. u. 55. & defenſ. 35. cap. 11. num. 2. &* 3.

26 Quæritur tertiò, an Reus per viam inquiſitionis, ſi fuerit poſtea abſolutus, poſſit iterum accuſari?

Reſpond. cum diſtinctione: aut enim loquitur de Iure Canonico; aut de Iure Ciuili. In priori aſſirmatiuè concluditur, quia ſecundum Ius Canonicum non imponitur pœna ordinaria, quando proceditur per viam inquiſitionis, ſed delicta puniuntur pœna extraordinaria. *cap. inquiſitionis de accuſation.* Vnde ad effectum puniendi pœna ordinaria, iterum accuſari, poteſt. In ſecundò verò caſu concluditur negatiuè, quia de Iure Ciuili imponitur pœna ordinaria, etiam ſi procedatur per inquiſitionem. Bart. *in l. 2. §. ſi publico. ff. de adulter.* Felin. *in d. c. in his de accuſ.*

27 Vltimò quæritur, ã Vicarius Epiſcopi ex Generali mandato tantum, niſi etiam ſpeciale habeat, poſſit Reos ſubditos abſoluere?

Reſpondetur negatiuè, per text. *in cap. licet de offic. vicar. in* 6. vbi Archid. & Alij. Quidquid dicat Marian. *in cap. qualiter 2. de accuſat.* Sandè. *in cap. non poteſt col. 3. de re iudic.* quos ſequitur Diaz *in pract. cri. canon. ver. officiali, ac Vicario*, qui dicunt poſſe Vicarium abſoluere, quamuis non condemnare. per text. *in l. fin. C. vbi ſenator. vel clariſſ.* Et ratio primæ ſententiæ, (quam ego ſequor innixus auctoritati Doctorum, quos retuli ſupra *p. 1. ſect. 2. ſubſect. 2. num. 64.*) eſt, quia in *d. cap. licet* permittitur ſolum Vicario ex vi generalis mandati, vt poſſit inquirere, ad effectum referendi Epiſcopo, non autem ad effectum puniendi, ergo ſicut non poteſt punire ſine mandato ſpeciali, ſic neque abſoluere, alias fruſtrà permitteretur relatio, ſi poſset abſoluere. Ad textum. vero. *d. l. fin. C. vbi ſenator.* reſpondetur, quod non eſt eadem ratio *l. fin. cum dicto cap. licet*, nam ibi agitur de caſu ſpeciali reſeruato à principe; ob eminentiam dignitatis; hic vero agitur de caſu generali, quia in omnibus ablata eſt poteſtas condemnandi.

28 Vnde firma remanet concluſio illa quod qui non poteſt condemnare, non poteſt abſoluere. *l. nemo qui condemnare. ff. de reg. iur.* Menoch. *de arbitr. Iud. li. 1. q. 43. n. 2. verſ. altera eſt negatiua, & n. 26. cũ ſeqq.* Card. Tuſch. *practicar. concluſ. litt. A. concluſ. 40. nu. 1.* Eadem enim eſt poteſtas ligandi; atque ſoluendi. *cap. verbum de pœnit. diſt. 1. cap. cum inferior. de maior. & obed.* Et è contrario ille, qui poteſt condemnare, poteſt etiã abſoluere. *l. 3. ff. de re iudic.* Felin. *in cap. auditis n. 20. in fin. de præſcript.* quia abſoluere, & condemnare conuertibilia ſunt: vnde qui poteſt vnum, poteſt & aliud. Farinac. *in Fragment. crimin. p. 1. litt. A. numer. 7.* Felin. *in cap. cum inferior. n. 4. de maior. & obed.* Menoch. *d. q. 43. in princ.*

PRAX. PROCESSVS

29 Quoniam quæ dicta ſunt in pręcedẽti Sectione, ſignanter. *à nu. 59. cum ſeqq.* de ſententia condemnatoria, magna ex parte accommodari poſsunt, & effectiuè adaptari ſolent, etiam in ſententia abſolutoria: ideo non multum in illis in ſiſtemus, ſed tantũ propriam formam ſententiæ abſolutoriæ ſubiungemus in præſenti Sectione, ne ſicco veſtigio prætcrire videamur; erit igitur eius forma, prout ſequitur vel huic ſimilis, videlicet.

Forma ſententiæ Abſolutoriæ.

In Chriſti Nomine Amen.

Nos N. de N. V. I. D. Prothonotarius Apoſtolicus (ſi talis ſit) *ac Illuſtriſſimi, & Reuerendiſſimi Domini Epiſcopi* N. *in ſpiritualibus, et temporalibus Vicarius Generalis, &c.* (ſiuè Gubernator, ſeù Iudex talis, &c.) *Cognitor, deciſor, & Iudex ordinarius cauſę, & cauſarum* (ſiuè in cauſa, & cauſis,) *quæ verſę ſunt, & vertuntur inter Dominum Promotorem Fiſcalem huius Epiſcopalis Curiæ N. ex vna, &* N. *de N. loci N. reum conuentum partibus ex altera, ſuper imputatione, quod dictus N. homicidium commiſit in perſonam N.* (ſiue quod vulnerauerit N. vel commercium Carnale habuit cum N. vel aliud tale, vel tale delictum commiſit; & hic inſeratur tota ſeries facti prout facta fuit inquiſitio in proceſſu) *& alias, prout latius in actis, & proceſſu, &c. quibus, &c. Viſa longa carceratione dicti* N. *Viſis teſtium depoſitionibus, viſa eiuſdem N. negatione, in qua etiam in tortura perſeuerauit; Viſo termino ad ſe defendendum illi dato, viſis eiuſdem defenſionibus, teſtiumque depoſitionibus ad eius defenſam examinatis, ac perpenſis, viſis omnibus rationibus, & iuribus pro eius parte deductis, & allegatis, oretenus, & in ſcriptis; auditoque in omnibus Curiæ Promotore Fiſcali: Viſo tãdem toto proceſſu, viſiſque omnib. alijs vidẽdis, et cõſideratis de Iure cõſiderãdis; Viſa denique monitione, et citatione, parti aduerſæ, ac eidem facta pro hac die, & hora ad audiendam ſententiam:*

Chriſti nomine reperito pro tribunali ſedentes, &c. ac ſolũ Deum præocolis habentes, dictum N. *culpabilem non repertũ ex hactenus deductis. &c. nec de Iure puniblem hac noſtra diffinitiua ſententia, quam in his ſcriptis: ferimus: abſoluimus, & liberamus, ac pro abſoluto, & liberato haberi volumus, & mandamus: Fiſco pro hac cauſa, vt ſupra, perpetuum ſilentiũ imponendo, &c. & ita dicimus, declaramus, pronũciamus, liberamus, abſoluimus, ac diffinitiuè ſententiamus, & ãplius non moleſtari mandamus, non ſolum iſto, ſed omni alio meliori modo, &c.*

Ita pronuncians Ego N. *Vicarius Generalis, &c. ſiuè Gubernator, &c.*

Lata, data, &c. prout in pręcedenti Sectione *nu.* 66.

30 Vbi verò fieri neceſse erit purgationem Canonicam, vt ſupra dictum eſt, ſeruatis prius ſeruari ſolitis in alijs iudiciis quoad acta ordinatoria, proferenda eſt ſententia, prout infra, vel huic ſimilis, videl.

Forma ſententiæ Purgationis Canonicæ.

Chriſti nomine inuocato. *Nos* N. de N. *&c.* vt ſupra. (ſi verò fuerit ſuperior Regularis, cum & ipſe purgationem indicere poſſit ſuis Religioſis ſubditis; dici poterit:) *Nos Abbas Monaſterij* N. vel *Prior*, ſeù *Guardianus, &c. talis Religionis.* vel *Iudex Delegatus in hac cauſa, prout in actis, &c. Viſis auditis, & maturè conſideratis omnibus, de quibus* N. de N. *&c. fuerat inquiſitus, ob infamiam*: uel *accuſationem*: uel *denunciationem*; verbi gratia. *Illum carnale commerciũ habuiſſe*

cum

cum N. de N. muliere loci N. vel *occidisse*, vel *vulnerasse N.&c.& cum infamia contra ipsum exorta probationem veram, seu certam non habeat, sed tantum rumor vagus, & incertus circumferatur: Ex quo aduersus illum talis infamia scandalum generat, ob probabiles quasdam coniecturas in processu nō purgatas; ipsoque audito; Auditisque eis, quæ ab eius Aduocatis, & Procuratoribus ad suā defensam adducebātur, ne fama eius sic maculata remaneat, Deum pr ę oculis habentes, vt de illius vultu nostrū iudiciū prodeat, & oculi nostri videant æquitatem, per hanc nostram diffinitiuam sententiam, quā in his scriptis ferimus. Christi nomine repetito pro tribunali sedētes, &c. sētētiamus, declaramus, & prouunciamus dicto N. de* N *iniūgēdam esse Canonicam purgationē, prout illi per hanc nostrā sententiam iniungimus, ratione asserti delicti, de quo est imputatus, et diffamatus, vt supra, et ipse negauit cōmisisse, ei mandantes, vt infra tot dies coram nobis iusiurandū præbeat ad Sancta Dei Euangelia, manibus illa tangendo, se à prædicto delicto esse immunem, & crimen ipsum nullo modo attentasse, ac vt vna cum ipso septem alij Sacerdotes,* seu *Religiosi eiusdem ordinis, ac probatę vitæ,* (quando placuerit illos adhibere, vt supra dictum fuit) *& nulla exceptione maiores pari modo iurent, se credere illū verū iurasse. Reseruantes nobis potestatē, iuxta Canonicas Sanctiones proferendi aliam sententiam punitoriam, si integrè purgationem non præstiterit; vel absolutoriam, si præstiterit. Ita pronunciaui Ego* N. *Vicarius Generalis,* si*uè Abbas N.* siuè *Prior, siuè Guardianus ordinis N. etc.*

Lecta, lata, & publicata fuit hæc sententia pro tribunali sedentes in tali loco N. die... mensis... anni... præsensibus pro testibus adhoc specialiter vocatis N.N. es N.

N. Notarius, &c.

31 Post quam sententiam fieri debet purgatio intra terminū in ea præfixum, quæ talis erit, vt sequitur.

Forma faciendi purgationem Canonicam.

Die... Mensis... Anni... Constitutus personaliter N. de N. coram Perillustri, & Reuerendissimo Domino Vicario Generali Episcopi N. vel *coram Adm. R. P. Abbate N. monasterij N.* seu *coram* P. N. *Priore conuentus* N. *Religionis N. &c. reuerenter, & humiliter exposuit, se paratum esse, Diuina ope, pręstare purgationem Canonicam, iuxta formam, & modum illi in sententia præscriptū per ipsum D. Iudicem, siue, &c. Quam oblationem ipse D. Iudex admisit, si, & in quantum, &c. asserens se paratum ad eam suscipiendam, iuxta Canonicas Sanctiones. Et statim aperto libro Euangeliorum dedit ei iuramentum de veritate dicenda, & dictus* N. *de* N. *manibus tangendo Euangelium, dixit: Ego* N. *per hoc Sacrum Dei Euangelium iuro, me esse immunem, & non commisisse homicidium, vel adulterium, siuè, &c. de quo sum suspectus, & infamatus.* Et sic se subscribat. *Ego N. de* N. *iuraui, prout supra, & propria manu me subscripsi, &c.*

42 Quod si Iudici placuerit adhibere compurgatores, qui esse debēt homines probatæ vitæ, & omni exceptione maiores & qui experientiam habeant, anteactæ vitæ, & morum infamati, *vt in c. cum P. manconella.* vbi Glosſ. *& cap. cum dilectus de purg. cano.* Et eisdem ordinibus insigniti, sicut infamatus, *vt in c. si legitimi & c. si mala fama 2. q. 4. & in c. inter sollicitudines de purgat. can. et* notatur per Hostiens. *in sum. de purgat. can. n. 5.* vbi etiam ait, quod si haberi nequeunt adhiberi possunt, etiam Laici, deficientibus Clericis, imò etiam fœminæ, si homines commodè haberi non possint. *arg. ca. in decima 18. q. 2. tunc post præstationē prædicti iuramenti, iuxta tenorem in sententia sibi præscripsū, septem obtulit compurgatores Sacerdotes,* si fuerit Sacerdos Sæcularis, vel *eiusdem ordinis,* si Regularis, vel *tres* si fuerit Diaconus, vel Subdiaconus, &c. *quos omnes, tamquam idoneos prædictus D. Iudex admisit, illisque accersitis manifestauit eis* N. *de* N. *esse suspectum, & infamatum commisisse adulterium cum tali muliere, siuè homicidium in personā* N. *siuè, etc. & iurasse per Sancta Dei Euangelia, se esse immunem à tali delicto. Ipsosque iurare debere, se credere verum iurasse.* Quibus per ipsos auditis, *& affirmantibus se promptos, statim aperto libro Euāgeliorum, vnusquisque eorum manibus super Euangelio positis, vnus post alium sic iurauit: Ego* N. *de N. vocatus in compurgatorem pro* N. *de* N. *iuro per hoc Sanctum Dei Euangelium me credere illum verum iurasse,* & quilibet eorum sic se subscribat: *Ego* N. *de* N. *iuraui, prout supra, & propria manu me subscripsi, &c.*

N. Notarius, &c.

33 Quibus peractis citari debet in scriptis Reus infamatus, qui se purgauit, vel oretenus per Iudicem moneri, vt tali die, & tali hora compareat ad audiendam sententiam expeditionis suæ causæ; & huiusmodi monitio, vel citatio redigitur in actis cum relatione Cursoris; & in illa die, & hora præscriptis, proferenda est sententia, tali, vel simili modo, videl.

Forma sententiæ Absolutoriæ infamati, post purgationem canonicam.

Christi nomine inuocato. Nos, *&c.* vt suprà. *Cum in sententia per Nos lata die... mensis... pręsentis anni..... indicta fuerit purgatio Canonica* N. *de* N. *super asserto crimine adulterij cum tali muliere,* siue *homicidio* N. *etc. quod, etsi ipse illud commisisse negauerit; quia tamen infamia, & suspicione laborabat, prædictam purgationem illi indiximus, quam cum coram* Nobis *præstitisset infra terminū, & iuxta modum sibi assignatum. Qua visa, & considerata, consideratāque dispositione Sacrorum Canonum; discussisque maturę omnibus, quæ erant discutienda; Deum præ oculis habentes, vt de illius vultu iudicium nostrum prodeat, per hanc sententiam, quam in his scriptis ferimus. Christi nomine repetito dicimus, declaramus, pronunciamus, & diffinitiuè sententiamus d.* N. *de* N. *purgationem ei impositā canonicè perfecisse; ideoque in posterum illū existimandum, & habendum esse à supradicto adulterio, siue homicidio, &c. immunem, ac innocentem; & omnem suspicionem, & infamiam fuisse, & esse sublatam; & quatenus expedit, & opus est, eum absoluimus, & liberamus, non solum præmisso, sed omni meliori modo, quæ de Iure fieri potest.* N. *de N. ita pronunciaui, &c.*

Lecta, lata, &c. vt supra, &c.

Quando verò infamatus deficeret in purgatione, secundum quosdam Doctores; condemnandus erit pœna ordinaria, vt dixim. *sup. nu.* 18. sed Hostiens. *ibid. suprallegatus* ait, hoc procedere posse, si agatur *via* accusationis; aliàs pœna esset arbitraria, quæ semper est minor ordinaria. Abb. *in cap. accedens num. 5. de accusat.*

De reliquis quilibet Iudex ex se decernere poterit, secundum diuersitatem factorum occurrentium.

SECTIO XVIII.

De modo, & forma procedendi ad sententiam contra Reum absentem in contumacia.

SVMMARIVM.

1 *Requisita necessaria ad transmittendam inquisitionem Reo absenti, quæ sint?*
Corpus delicti in primis constare debet.
2 *Indicia legitima requiruntur ad transmittendam inquisitionem.*

3 Indi-

3 *Indicia legitima ad inquisitionem, quæ dicantur.*
4 *Inquisitio, seù citatio Rei absentis, qualis esse debeat.*
5 *Inquisitio transmitti debet Reo absenti in domo solitæ habitationis.*
6 *Statuta loci seruanda in transmissione inquisitionis, seù citationis.*
7 *Personæ Ecclesiasticæ regulariter non ligantur statutis laicorum.*
Statuta Principis sæcularis non ligant Clericos.
8 *Ordinatoria processus seruare tenentur, etiam Clerici, si sint laicalia.*
9 *Bannum continere debet pœnam, sed qualem?*
10 *Fuga alicuius est indicium delicti commissi.*
11 *Ordo procedendi contra contumaces non est vbique idem.*
12 *Inquisitio, quid continere debeat?*
13 *Stylus Curiæ seruandus in omnibus, præsertim in inquisitione Reo transmittenda.*
14 *Monitorium in Romana Curia contra Inquisitum, qualiter formetur.*
15 *Citationum forma iuxta stylum Romanæ Curiæ.*
16 *Inquisitionis forma, quæ?*
17 *Citatio cum insertione inquisitionis.*
18 *Citatio sine inserta forma inquisitionis.*
19 *Citatio ad aliquem banniendum, qualis prius esse debeat.*
20 *Banni Decretum, quale?*
21 *Bannum, quid continere debeat?*
22 *Bannum, qualiter formandum; & eius publicatio.*
23 *Banni intimatio qualiter fiat.*
24 *Banni Relatio, æqualiter facienda.*
25 *Instantia Fisci pro condemnatione Rei, qualis?*
26 *Citationis ad sententiam decretum, quale?*
27 *Citatio ad sententiam, qualis?*
28 *Relatio Nuncij super citationis executione.*
29 *Instantia Fisci noniter facta pro condemnatione.*
30 *Sententia in contumaciam, qualiter formanda.*
31 *Publicatio sententiæ, qualis?*
32 *Relatio intimationis sententiæ, qualis?*
33 *Ordinationes Sacræ Consultæ circa acta contumacialia, quæ?*
Acta contumacialia qualiter fiant?
34 *Declarationes earundem.*

IN superioribus dictum fuit de modo legitimè procedendi, & formandi processum contra Reum delinquentem in fortijs Curię existétem, qui per Diffinitiuam sententiam, vel condemnatur, vel absoluitur, secundum merita causę, iuxta, allegata, & probata in Actis. Verum quia euenit aliquando, vt procedi necesse sit contra Reum absentem in contumaciam, quia fortè post captas contra ipsum informationes per Iudicem super delicto, se absétanit, ne carceraretur: Ideo in præsenti videndum remanet, quomodo formandus sit processus contra Reum in contumacia, ad effectum, vt ritè, & rectè deueniri possit ad sententiæ prolationem contra eundem. Quare pauca nobis de more breuiter prælibanda offeruntur. Et Primò, quę requirantur ad ritè, & rectè procedédum ad sententiam contra contumacem. Secundò, an vbique seruetur idem ordo procedendi in contumaciam.

1 *Quoad primum*, notandum est, plura requisita præcedere debere, adhoc, vt contra Reum absentem deueniri possit ad sententiam condemnatoriam in contumaciam.

Quorum Primum est, vt Iudex Informationes capiat de delicto, formando processum, siuè procedat per Accusationem, siuè denunciationem, inquisitionem, siuè per alium modum, examinando testes pro Curiæ instructione. Et ante omnia constare faciat in processu de corpore delicti, iuxta notata *in l. 1. §. ité illud. ff. ad Syllanian.* vbi DD. *et di x. supra sect. 5. num. 35. cũ seqq.* & aduertunt Rimin. Iun. *cons. 683. num. 14. vol. 6.* Farinac. *consil. 89. nu. 55.* vbi ait, quod sententia contumacialis non supplebit corpus delicti; *& in quæst. 2. num. 1.* vbi Alios cumulat. Fab. Turret. *cons. 57. num. 8.* vbi inuehit cõtra quosdam Iudices imperitos, procedentes contra reum sine probatione corporis delicti, & Decian. *in respons. 96. n. 19. vol. 3.* vbi ait, hoc verum esse, etiam vbi adesset statutum, vt contumax haberetur pro confesso.

2 *Secundum requisitum* est, vt si Reus sit ab aliquo accusatus, vel contra illum alio modo procedatur, habeat contra se sufficientia inditia in actis redacta, quia alias inquisitio, seù citatio, siuè monitorium contra ipsum transmissum, vt patebit inferius, erit nullum. Plot. *consil. 52. num. 17.* & desumitur ex traditis per Clar. *in pract. cr. q. 5. vers. scias etiam, & qu. 6. in princ. & ferè per tot. & q. 20. vers. ad formādā*, vbi de cõmuni testatur. Boss. *de inquis. num. 21.* Grat. *cons. 50. nu. 10. vol. 2.* Farinac. *in pract. crim. q. 11. num. 4.* Scaccia. *in tract. crim. lib. 1. c. 84. num. 3. & 37.* & latè *in cap. 97. nu. 198.* Guaz. *defens. 9. cap. 1. num. 2.* & Chart. *in pract. de exec. sent. cap. fin. num. 59.* Idem statutum est etiam per *Bullam* Pij V. 137. & 40. incip. *licet alias*, vbi similiter habetur, quod Rei condemnati in contumaciam audiri non possunt, si compareant, nisi in carcere constituti. Imò sententia contumacialis substineri non posset, nisi præcesserint legitima inditia, saltem sufficientia ad inquirendum. Andr. Facchin. *in controuers. iur. lib. 9. cap. 40.* latè Magon. *decis. Lucen. 22. nu. 2. & 4.* vbi etiam habetur hoc verum esse, siuè procederetur per viam inquisitionis ex dispositione Iuris communis, siuè municipalis. Idem firmat Clar. *locis præcit.*

Quod est adeo verum, vt si Iudex in ipsa inquisitione, seù citatione, quæ Reo absenti transmittitur, dicat Reum fuisse de crimine diffamatum, adhuc ei non credatur, nisi legitimè constiterit, quia eius assertioni non staretur. Menoch. *de arbitr. lib. 1. q. 76. n. 8.* Magon. *d. decis. 22. nu. 2. & 5.* Clar. *q. 31. vers. fama publica*. Imò neque valeret citatio prædicta sine præcedentib. indiditijs, etiam si fieret vigore cuiuscumque arbitrij Iudicis concessi à Principe Supremo. Rolan. *consil. 3. nu. 11. lib. 1.* Grat. *consil. 97. num. 8. lib. 1.* Magon. *ibid. nu. 8.* vbi Addent. *litt. B.* Farinac. *d. q. 11. n. 43.* Et ratio est, quia Princeps mandare non potest vt transmittatur citatio non præcedentibus legitimis indicijs. Boss. *de inquisit. nu. 23.* Plot. *cons. 60. num. 2. in fin. & num. 4. lib. 1.* Caualcan. *in pract. de testib. p. 3. num. 109.* Turret. *consil. 66. num. 2.* Farinac. *vbi sup. numer. 41.* Magon. & Addent. *d. litt. B.* Quamuis Bald. *in l. nullus num. 1. C. ad leg. Iul. maiest.* contrarium teneat, quem refert Angel. *de malefic. in vers. quod fama publica num. 5.* potest tamen intelligi dictum Baldi, quando Princeps motu proprio, & ex certa scientia diceret sibi constare de crimine, quia tunc scientia Principis supplet omnem defectum. Clar. *d. qu. 64. vers. fama publica*, & ibi Addent. Plot. *d. cons. 60. num. 6.* Magon. *d. dec 22. n. 7.* Secus si fiat citatio ad instantiam partis, quia tunc non præsumitur scientia. August. ad Angel. *vbi sup.* quę refert & sequitur Guazzin. *d. defens. 9. cap. 1. num. 9.* Farinac. *d. q. 1. num. 42.* & latè Scacc. *in tract. crimm. lib. 1. cap. 84. n. 20.* vbi Alios allegat. Et hæc conclusio, vt præcedere debeant legitima inditia ipsam inquisitionem, locum habet etiam in crimine læsæ maiestatis. Angel. *de malefic. in ver. che hai tradito la tua patria in princ.* Decian. *respons. 18. n. 52. vol. 1.* Roland. *cons. 57. num. 10. & 14.*

& 14. lib. 4. Farinac. d. q. 1 t. nu. 44. Alioquin Iudex procedes ad inquisitionis seu citationis transmissionem, sine legitimis indicijs præcedentibus, si esset Laicus, teneretur in syndicatu ad resarcienda damna, & interesse per partem passa. Rolan. cons. 94. num. 13. lib. 4. & cons. 17. nu. 6. lib. 3. Farinac. ibid. Magon. d. decis. 22. num. 13. & ibi Addent. dict. litt. B. in fin.

3 Sed dubium est, quæ indicia dicantur legitima ad effectum transmittendi Reo absenti inquisitionem, seu citationem, cum in hoc plurimum discordent Doctores inter se, vt testatur Farinac. in d. q. 1 num. 45. & Fachin. controuers. iur. libr. 9. capitol. 15. in princ. vbi enunciant quinque opiniones, prout facit etiam Turret. consil. 9. numer. 11. vbi Alios cumulat: ad quod respondetur breuiter, omissis disputationibus, cum Chartar. in pract. tit. de exec. sent. pract. cap. final. numer. 69. Farinac. in d. q. 11. sub. num. 17. vers. aduerte primò. Scaccia. d. lib. 1. cap. 84. num. 8. Guazzin. d. def. 9. cap. 2. numer. 1. & Alijs, quod sufficiat omne illud, quod à Iure approbatum est l. legitima. ff. de pactis. Item omne illud, quod legitimum à Doctoribus communiter existimator. Vnde firmatur conclusio, non requiri indicia necessaria ad inferendum torturam, vt tenent Natt. cons. 594. num. 14 lib. 3. Beccan. cons. 11. num. 7. Addent. ad Pract. Papiens. in form. inquisit. glos. 1. verb. contumax, & Alij; sed leuiora sufficere ad transmittendam inquisitionem, seu citationem, vt tenent Decian. respons. 18. num. 57. vol. 1. Menoch. de præsumption. lib. 1. q. 88. num. 2. & seqq. p. 1. Farinac. d. q. 11. nu. 47. vbi de commodi testatur. Cartar. d. cap. fin. nu. 138. quam sententiam vti certiorem sequitur Scacc. in d. capit. 84. numer. 6. vers. contrariam sententiam. Et ratio est, quia citatio non est tanti præiudicii, prout est tortura. Plura iudicia sufficientia ad transmittendam inquisitionem ponit Scacc. in d. cap. 86. vbi dicit esse in Iudicis arbitrio, quæ indicia sufficiant, Menoch. verò in pracit. q. 88. num. 21. sex indicia recenset sufficientia ad transmittendam inquisitionem particolarem, vel iam transmissam sobstinere, latè de illis agit Fachin. d. lib. 9. conuers. iur. cap. 15. & Marcab. ab Anguill. in consil. 50. nu. 14. cum plurib. seqq. Nota tamen, quod dictum socij criminis non sufficit ad formandã inquisitionem contra nominatum ab illo, vt de communi testatur Ploт. in consil. 47. n. 3. & consil. 52. nu. ad. latè Chartar. in d. cap. fin. nu. 74. & seqq. vbi Alios concordantes cumolat, & respondet ad Boss. tit. de inquisit. n. 44. contrarium tenentem.

4 Tertium requisitum est, vt formato processu præcedentibus legitimis indicijs, & constito de corpore delicti, si de persona Reus inquisitus haberi non possit, quia vel malitiosè latitauerit, vel fortè, nè carcerarctur, aufugit; transmittatur contra illum citatio, quæ communi vocabulo appellatur inquisitio; & in ea inseri debet tota series delicti, de quo inquiritur, vt dictum fuit sup. sectione 2. num. 77. & dicemus inferius numer. 17. & cum præfixione termini competentis ad comparendum, & se excusandum à delicto, seu delictis in inquisitione, seu monitorio, (vbi per via monitorii proceditur) contentis, & connotatis; alias opponere posset, quod licet fuisset citatus, non potuit tamen se excusare, quia non fuit citatus cum inserta forma tenoris inquisitionis. vt tradunt Angel. de malefic. in verb. Iudex commisit. numer. 3. Clar. in d. q. 31. vers. quæro numquid. Villagut. in pract. crim. lib. 1. c. 4. conclus. 6. in fin. Plot. consil. 72. num. 26. tom. 2. crim. Chartar. de execut. sentent. cap. 1. numer. 387. & seqq. Farinac. d. q. 11. numer. 40. & Scacc. in tract. crim. libr. 1. cap. 39. n. 7. vbi dicunt ita communiter ferè vbique seruari nisi adsit cõtraria consuetudo, vel statutum particulare, vel seruetur Ius commune, vt ait Chartar. vbi sup. num. 388. Farinac. ibid. nu. 49. vers. benè verum est, & latè Scacc. loc. cit. num. 7. & Caualcan. de brach. reg. p. 2. n. 299. & p. 4. num. 36.

5 Quartum requisitum est, vt dicta citatio cum inserta forma tenoris inquisitionis trãsmittatur Reo absenti in domo suæ solitæ habitationis: relicta copia ipsius in manibus domesticorum, ad effectum illi notificandi omnia in ea contenta, ne causam ignorantiæ allegare valeat; Clar. in d. q. 31. uers. dictum est, cum uers. seq. Chartar. de exeq. sentent. dict. cap. fin. num. 59. & 139. & Ego ipse supr. sect. 6. num. 12. cum seqq. alias contra illum deueniri non posset ad sententiam condemnatoriam; Secus si sic citatos, & relatus non comparuerit infra terminum sibi assignatum: nam tunc proceditur ad condemnationem in contumaciã seruatis reliquis, de quibus inferius, iuxta comminationem in citatione, seu inquisitione factam. Clar. in d. q. 31. in princ. Scaccia latè in tract. de iudic. criminum. cap. 58. in fin. & cap. 97. Natt. cons. 394. nu. 4. uol. 3. Ambros. lib. 4. process. informat. cap. 1. num. 4.

6 Quintum requisitum est, vt in citatione, seu inquisitione transmittenda seruetur forma statuti loci, si fortè adsit: alias si non seruaretur vnguem circa modum procedendi, & citandi corrueret inquisitio, & totus processus desuper fabricatus. Plot. consil. 52. nu. 21. lib. 1. Soccin. Iun. consil. 37. nu. 5. uol. 2. Farinac. consil. 86. numer. 56. & Marcabr. ab Anguill. d. consil. 50. num. 1. cum plurib. seqq. vbi latè; & Alii mox allegandi numer. seq. Proinde ad euitandas nullitates, maximè in Statu Ecclesiastico, afferam inferius in praxi processus formulam terminorum contumacialium, quam Barberinam Constitutionem vocant, & eam secum habere, ac sine vlla diminutione obseruare tenentur omnes Iudices prædicti Status, quę emanata fuit per sacram Congregationem Consultæ anno 1641. Et quia processus in contumaciam fieri solent non solum à Iudicibus Sæcularibus; verum etiam ab Ecclesiasticis, qui aliquando iurisdictionem temporalem in aliquibus locis habent, operæ pretium duxi illam de verbo ad verbum subnectere cum omnibus aliis necessariis ad huiusmodi effectum. n. 33.

7 Sed quæritur, an Episcopi Status Ecclesiastici, qui iurisdictionem temporalem nõ habent, sed spiritualem tantum, seruare teneantur præfatam Barberinam Constitutionem contra Clericos contumaces, vel contra sæculares, qui in eorum Tribunalibus vti contumaces condemnari debent?

Respondetur affirmatiuè, quamuis prima facie potius negatiuè videretur respondendum, cum talis constitutio sit merè laicalis, quæ non ligat Clericos, & Ecclesiasticas personas. can. benè quidem 96. dist. cap. continua 11. q. 1. cap. at si clerici. cap. clerici, & cap. qualiter. de iudic. c. a. de for. compet. c. non minus, & c. aduersus. de immunit. Eccles. cap. quamquam. de censib. in 6. c. 1. cap. clericis, & cap. fin. de immunit. Eccles. in 6. capit. quæ in Ecclesiarum, et cap. Ecclesia S. Mariæ de constitutionib. & vtrobique communiter DD. omnes, & Anthen. cassa & irrita. C. de sacrosanct. Eccl. Carol. de Grass. de effectib. clericat. effect. 2. n. 2. & 3. ubi quadraginta Doctores cumulat; & ratio dubitandi prouenit ex eo, quia Sacra Congregatio Consultæ (cuius Præfectus tunc temporis erat Eminentissimus ac Reuerendiss. D. Cardinalis Franciscus Barberinus,) est Tribunal merè laicale, vt omnibus patet, & statuta Principum sæcularium non afficiunt Ecclesiasticos, vt in dictis iuribus probatur. Sed his non obstantibus contrariã partem affirmatiuam in hoc casu sequi nõ dedignor, Moueor duplici ratione. Primo, quia prædicta Constitutio Barberina respicit publicum, & commune Reipublicæ bonum, & quando statutum laicale

ea le afferre potest Clericis commodum, & auferre incommodum, dicitur rationabile, & comprehendit etiam Clericos. Abb. *in d.cap. Ecclesia S. Mariæ num.* 13. *de constit.* Bart. *in l.* 1. *C. de summ. Triu. & Fid. Cathol.* Tiraquel. *in tract. de retract. lignag.* §. 1. *glos.* 13. *num.* 4. Baiard. *ad Clar. q.* 77. *num.* 34. Carol. de Grass. *d. eff.* 2. *n.* 120. quia tunc dici non potest contra libertatem Ecclesiasticam Medices *in tract. de legib. & statut. par.* 4. *q.* 6. *num.* 5. *vers. fauorabilis dicitur*; Secundò, quia sicut Delegatus seruare debet leges; & statuta loci, vbi est delegatus. Bald. in *cap. de causis num.* 4. *vers. quæro vtrum Iudex delegatus de for. compet.* ita Episcopi, nam licet habeant Tribunal separatum à Tribunali sæculari, prout delegatus à Tribunali ordinarij; non faciunt tamen Curiam separatam. Bald. *in l. si quis in hoc nu.* 2. *C. de episc. & cleric.* ideo seruare tenentur statuta laicorum, in quorum Territorijs habent Episcopatus, si sint bona, & æqua, nec repugnent Ecclesiasticæ libertati. Bald. *in l. omnes populi, nu.* 28. *ff. de iust. & iur.* prout est, dicta Constitutio Barberina, quæ concernit directionem actorum contumaciarum, qui ordo potius fauorabilis est, quam præiudicialis iurisdictioni, & libertati Ecclesiasticæ, & proinde seruandus. *arg. tex. in l.* 1. *C. quæ sit long. consuetud.*

8 Confirmatur, quia prædicta Barberina Constitutio respicit solum ordinatoria iudicij, quæ etiam Clerici seruare tenetentur, si litigarent coram Iudice sęculari. *cap. illud* 12. *dist. & d. l.* 1. *C. quæ sit lon. cons. & l.* 3. *in fin. ff. de test.* Imò etiam si litigarent coram Episcopo tenerentur statura laicorum seruare in ordinatorijs iudicij. *cap. cum venissent. vers. vellent procedere. de eo, qui mitt. in poss. rei. ser. cau.* Bart. *in l. cunctos populos numer.* 30 *C. de summ Trin. & Fid. cath.* Capyc. *decis.* 66. *num.* 4. & ratio est, quia tunc huiusmodi statuta laicorum non respiciunt personam Clericorum, sed causas circa modum procedendi. Abb. *in cap. quod clerics. num.* 11. *de for. com.* Afyn. *in tract. de execut. sent.* §. 1. *cap.* 78. *num.* 13. Grass. *d. effect.* 2. *num.* 132 *& seqq.* vbi Alios cumulat, & Pignatell, *centur.* 2. *controuers. forens. capit.* 33. *num.* 30. *lib.* 2.

9 Quæritur secundo, an Bannum, quod vigore dictę Constitutionis Barberinæ, vel aliàs transmittitur contumaci, continere debeat pœnam?

Respondetur affirmatiuè; ferendæ tamen, non latæ sententiæ, tam si habeatur respectus ad Ius commune; quam ad dictam Constitutionem Barberinam; quia est species decreti interlocutorii, quod expectat aliam sententiam, *arg. tex. in l.* 1. *ff. de requir. reis. & in Auth. item nulla. C. de sacros. Eccles.* Bald. *in l. si quis filio.* §. *eius qui ff. de inoffic. testam.* & ideo continere debet pœnam per viam comminationis ferendæ sententiæ aliàs non valeret; ad effectum vt Reus timore pœnæ incurrendæ perterritus se disponat ad comparendum, & se purgandum à delictis sibi in Banno enunciatis. Hoc patet ex verbis eiusdem Banni, quod inferiùs ponetur. & notatur per August. ad Angel. *de malefic. in verb. qui dom. Iud. commiss. num.* 5. Chartar. *in pract. de exec. sent. cap. banuit. cap. fin. num.* 294. Farinac. *practt. q.* 11. *num.* 44. *vers. differt autem.*

Neque obstat, quod dicit Scaccia. *de iudic. cap.* 97. *num.* 38. *& seqq.* vbi, quærit de Iure communi an Bannum sit sententia diffinitiua, vel interlocutoria, vbi plures DD. adducit diffinitiuæ vim habere tenentes. Quamuis ipse contrariam sequatur sententiam eorum, qui dicunt habere vim interlocutoriæ; prout facit etiam Caballus. *in qq. crim. cas.* 181. *num.* 4. Respondetur enim tales Doctores intelligendos esse de Banno emanato per modum pœnæ, non per modum comminationis; vt est in casu nostro; & notatur per Chartar. *vbi sup. c.* 1. *num.* 443. quia Iudex non habet animum condemnandi contumacem in ipso Banno, sed per sententiam. Quapropter non exequi potest bannum contra contumacē, sed sententia, quæ sequitur post illud, secundum pœnam in eo comminatam, vt aduertit Bald. *in l.* 1. *post n.* 12. *C. de hæred. instit.* Chartar. *in d. cap.* 1. *nu.* 441. *& in d. cap. fin. n.* 294. & Alij.

10 Quæritur tertio; an sola fuga prætensi Rei præstet indicium sufficiens ad transmittendam inquisitionem?

Respondetur affirmatiuè, si concurrant alia inditia. Clar. *in q.* 20. *vers. ad formandam. in fin. & q.* 21. *vers. fuga delinquentis*, vbi latè de materia fugę. Quod autem fuga præbeat inditium, tradit Menoch. *de præsūpt. lib.* 1. *præsumpt.* 89. *num.* 6. *cum plurib. seqq.* Mascard. *de probat. conclus.* 819. *lib.* 2. Farinac. *lib.* 2. *de indic. & tortur. q.* 48. *per tot.* Nota tamen quod quidam Iudices in hac materia facere solent, an benè, vel malè ipsi videant. Scientes enim non adesse contra aliquem inditia vndequaque legitima pro transmittenda inquisitione, seù monitorio, citant illum ad comparendum ad informandam Curiam sub certa quadam pęna pecuniaria, & si non comparuerit infra terminum illi assignatum, mulctare solent redigendo hæc omnia in Actis Curiæ; & tunc quia censetur verè contumax, & constare dicitur de eius fuga, coadiuuando hoc inditium supradicto modo, transmittunt postea citationem cum inserta forma inquisitionis.

11 *Quoad secundum*, notandum est, quod in procedendo contra contumaces diuersimodè seruatur; in multis enim tribunalibus Episcopalibus, quæ habent iurisdictionem, vti Domini temporales, proceditur iuxta stylum Romanæ Curiæ: in multis verò alijs diuerso modo. In Romana Curia fit monitorium cum inserto tenore inquisitionis, in quo apponitur nomen, & officium Iudicis inquirentis, nomen inquisiti; terminus, qui datur ad comparendum; Pœna, sub qua comparere tenetur; series delicti, cum annotatione temporum, & locorum, & aliarum circumstantiarum, prout constant in processu informatiuo. Item modus exequendi comminatio procedendi ad vlteriora, si reus non compareat; tempus, & locus, in quo formatur, & subscriptio ipsius Iudicis de quibus omnibus Angel. *in tract. de malefic. in verb. Hæc est quædam inquisitio per tot.* Chartar. *vbi sup. de execut. sentent. in præfat. num.* 115. *& in cap. fin. nu.* 149. Decian. *tr. crim.* 1. *lib.* 5. *cap.* 26. *n.* 9. *vers. nota etiam* Clar. *vbi sup. q.* 31. *per tot.* Papiens. *in pract. tit. de forma inquisitionis.* Marian. *in cap. qualiter, & quando de accusation. d nu.* 187. *vsque ad n.* 212. & Follet. *in pract. crim. for. sæcul. parte* 1. *secundæ partis, ver. vel eos verbaliter citari faciat per tot.* & Ego dixi *sup. d. sect.* 2. *num.* 74.

Post exequutionem monitorij, fit relatio exequutionis illius per nuncium, apud acta Curiæ, *prout etiā dix. supr. d. sect.* 2. *n.* 78. *&* 79. Deinde expectatur, quod transeat tempus assignatum ad comparendum, quo lapso, fiunt aliæ citationes ad docendum de paritione mandati, & monitorii pœnalis contra eumdem Reum formati, executi, & in actis reproducti, & ad dicendum contra, & tandem citatur ad sententiam.

12 Vbi verò non seruatur prædictus stylus Romanæ Curiæ, non fit monitorium; Sed tantummodo inquisitio, quæ ad idem coincidit, quamuis sub diuerso nomine; & similiter continere debet nomen Iudicis inquirentis, & eius officium; nomen inquisiti; seriem delicti, tempus, & locum; in quo formatur, & subscriptionem Iudicis inquirentis, iuxta tradita per DD. præcit. præsertim Clar. *in d. q.* 31. *vers. quæro etiam numquid in fin.* Angel. *vbi sup.* Papiens. *ibid.* & per Foller. *loc. cit. num.* 4. Quæ scribitur in Actis Curiæ; Et cum transmittitur citatio Reo contumaci, vel absenti,

eius

eius tenor inferitur in ipsa citatione, *vt in dict. sect. 2. num.* 77. cuius copia dimittitur domi, vt dictum est, in manibus domesticorum, vel aliorum, prout fieri potest, cum assignatione termini ad comparendum, & respondendum inquisitioni; Necnon cum comminatione, quod ad vlteriora procedetur, non obstante, quod ipse non comparuerit, iuxta notata per Foller. *vbi sup. n.* 3.

Quibus absolutis in quibusdam Curiis Ecclesiasticis est stylus, vt si non comparuerit Reus sic citatus, excommunicetur præcedentibus tamen citationibus ad dicendum, quare excommunicari non debeat, iux. trad. *in 2. tom. p. 5. prax.* 7. In quibusdam verò Curiis fecularibus, ac etiam ecclesiasticis, seruatis seruandis, ponitur in banno, nisi infra certum terminum comparuerit. Follet. *in pract. crim. 1. par. secunda partis verb. Banniantur*, & si post terminum in contumacia perseuerauerit, citatur ad sententiam pro certa die, & deinde in antea ferri potest sententia condemnatoria, quamuis Chartar. *de exec. sent. cap. 1. n.* 430. teneat huiusmodi citationem post bannum non esse necessariã.

13 Sed in hoc attendenda erit loci consuetudo, & stylus Curiæ, vt dicunt DD. quos allegat Clar. *vbi sup. q.* 31. *vers. dictum est, & vers. quæro modo, & q.* 44. *vers. item quæro*, & Chartar. *d. nu.* 430. *vers. subdit tamen*, plura de obseruantia styli cumulat Mascard. *de probat. conclus.* 1339. Afflict. *decis.* 391. *n.* 5. Menoch. *lib. 3. præsumpt.* 8. *col. pen. et vlt.* & Caualcan. *in indice suar. decis. verb. stylus*.

PRAX. PROCESSVS

14 Ad habendam continuationem Praxis formandi processum criminalem, subiungam hoc loco formulas necessarias fieri solitas in Curijs, tum secularibus, tum etiã Ecclesiasticis, quæ aliquando habent iurisdictionem temporalem in quibusdam Castris, & oppidis, vt sunt multi Episcopatus Italiæ, præsertim Regni Neapolitani, & etiam extra Italiam, ad effectũ procedendi contra Reum delinquentem in contumacia perseuerantem. Quando enim proceditur ad sententiam condemnatoriam contra Reum contumacem per viã monitorij, iuxta stylum Romanæ Curiæ, vt dictum est supra, formari solet, vt sequitur, videl.

Forma monitorij, seu citationis, quę transmittitur Reo contumaci.

Tibi N. de N. loci N. ex aduerso principali auctoritate nostri officij, necnon ad magnifici Domini N. Promotoris Fiscalis huius Curiæ instantiam; tenore præsentiũ præcipimus, et expressè mandamus, quatenus, infra triduum proximum ab executione præsentium computandũ, cuius primus dies pro primo, secundus, pro secundo, et tertius pro tertio, et vltimo peremptorio termino tibi assignatur, sub pœnis confessatorum criminum, et delictorum, de quibus imputaris, Triremium, et confiscationis omnium bonorum tuorum, mobilium, et immobiliũ, iurium, et actionum, præsentium, et futurorum, etc. vbique locorum existentium, debeas coram nobis, seu nostræ Curiæ Notario personaliter per te ipsum comparuisse, et te præsentasse ad te excusandum, exculpandum et defendendum ab infrascriptis criminibus, et excessibus per te commissis; et patratis, et signanter super eo, Quod cum alias de anno.... Mens.... N. de N. reperiretur in loco N. etc. (& inferuntur, vt in inquisitione, quæ habetur supra *in d. sect. 2. de inquisition. num.* 76. ab illo vers. *Quod cum alias, etc. vsque* ad verba: *super quibus omnibus, et singulis, etc.* inclusiue. Deinde prosequatur) *Alioquin, etc. Volumus autem præsens nostrum monitorium tibi personaliter, si persona tua commodè haberi poterit, sin autem domi tuę solitæ habitationis, et ad valuas Curiæ nostræ, dimissis ibi illius copijs affixis præsentari, et intimari; Illudq; sic exequutum ita te arctare, et afficere, ac si personaliter, et magis legitimè exequutum foret. Certificantes nihilominus te, quod si in dicto termino non comparueris; Nos, siuè infrascriptus Curiæ Nostræ Notarius seruatis quatuor terminis in similibus seruari solitis, iuxta stylum Curiæ nostræ, ad declarationem incursus pœnarum prædictarum, illarumque legitimam exequutionem contra te procedemus, siuè procedet, contumacia, et absentia tua, ac aliis in contrarium forsan facientibus non obstantibus quibuscumque. In quorum, etc. Datum in Palatio nostræ solitæ residentiæ hac die... mens... ann...*

N. *Iudex, etc.* *Locus † sigilli.*
N. *Notarius, etc.*

15 Exequuto deinde dicto monitorio fit relatio exequutionis per Nuncium, seu Baiulum Curiæ apud acta more solito. Postea expectatur Reus per triduum assignatum ad comparendum, quo elapso idem reus citatur quatèt ad docendum se paruisse monitorio pœnali, &c. & in actis reproducto, & ad dicendum contra ad primam diem, &c. tali modo, videl.

Forma citationum iuxta stylum Romanæ Curiæ.

Prima Citatio.
Illustrissimo Domino N. Gubernatore, etc.

Citetur N. ex aduerso principalis ad docendum se paruisse monitorio pœnali contra eum formato, exequuto, et in actis legitimè reproducto, ad dicendum contra primò pro prima dilatione ad primam diem. Instante Fisco, etc.

N. *Notarius exequuta, etc.*

Hęc prima citatio solet annotari in actis pro die, qua fit relatio per Nuncium, quod illam exequutus fuit more solito, quod fit etiam, in alijs tribus citationibus, illicò Promotor Fiscalis instat accusari contumaciam tali modo: videlicet.

Cõparuit N. Promotor Fiscalis, et accusauit cõtumaciã, ac instetit mandari citari secũdò pro secũda. omni, etc.

Secunda citatio fit post duos dies, ita vt si prima facta fuerit die octaua: ista fiat die decima: Et ita fit etiam tertia post alios duos dies, & sic die duodecima, & quarta tandem citatio ad sententiam fit die decima quarta mensis, eodem modo, videlicet.

Secunda Citatio.
Illustrissimo Domino N. etc.

Citetur N. ex aduerso principalis, etc. (vt supra, sed in fine additur) *secundo pro secunda dilatione ad primam diem Instante Fisco, etc.*

N. *Notarius, etc. Exequuta, etc.*

Comparuit Promotor Fiscalis, etc. et obtinuit citari tertio pro tertia, etc.

Tertia Citatio.
Illustrissimo Domino N.

Citetur, (&c. vt supra, & io fine additur) *tertio pro tertia dilatione ad p. d. Instante Fisco, etc.*

N. *Notarius. Exequuta, etc.*

Comparuit, etc. (vt supra deinde) *et obtinuit citari quarto pro quarta, et superabundanti, etc.*

Quarta Citatio.
Illustrissimo Domino, etc.

Citetur N. ex aduerso principalis ad videndum deferri iuramentum in supplementum plenæ probationis, quatenus opus sit, concludendũ, concludique videndũ, et audiendũ sententiam diffinitiuam, et loco sententiæ videndũ declarari se incidisse in pœnis in monitorio contra eum formato, exequuto, in actis legitimè reproducto contẽtis, etc. et pro præ-

præmissorum exequutione mandatum quodcumque desuper necessarium, & opportunum decerni, & relaxari, ad primam diem instante Fisco, &c.

N. Notarius, &c. *Exequuta fuit, &c.*

Comparuit Promotor Fiscalis, &c. & accusata contumacia obtinuit declarari, vt supra, &c.

Et tunc Iudex proferre solet sententiam condemnatoriam, iuxta superius dicta, cuius formam habebis paulo post inferius *num.* 21. Benè verum est, quod ex recenti Praxi Curialium Criminalistarum Vrbis seruatur, vt hæ citationes fiant ordine successiuo, videlicet. die 8. ad 9. pro prima 9. ad 10. pro 2. 10. ad 11. pro 3. & 11. ad 12. pro 4. & superabundanti dilatione, & tandem die 14. pro 15. ad sententiam Sed in hoc standum est loci consuetudini, & stylo Curiæ. In quilibet autem citatione, vt supra, fit etiam relatio exequutionis per Nuncium, & instantia Fisci, vt mandetur iterum citari, prout annotaui supra, & facta tandem relatione executionis citationis ad sententiam Idem Fiscus instat, quod feratur sententia, quam Iudex profert, iuxta inferius dicenda, & hæc vbi seruatur stylus Romanæ Curiæ.

16 Vbi verò non seruatur stylus prædictus, fit inquisitio in forma solita, videl.

Forma Inquisitionis.

Hæc est quædam inquisitio, siuè titulus inquisitionis, quæ fit, & fieri intenditur per D. N. Iudicem, &c. ex eius mero officio, authoritate, potestate, arbitrio, atque balia, (ad quærelam) & ad instantiam Domini N. Promotoris Fiscalis, &c. (vel ad denunciam, &c.) contra, & aduersus.

N. de N. Terræ N. homicidam, &c. In, de, & super eo, quod fama publica præcedente, & clamorosa insinuatione sit referente, non quidem à maleuolis, & suspectis, sed potius ab honestis, & veridicis hominibus, & personis, non semel tantum, sed sæpè, & sæpius ad aures, & notitiam dicti Domini Iudicis, per modum notorij auditu, relatuque peruenit: Quod tum alias de anno.... mense.... N. de N. (& inferatur hic totus tenor inquisitionis, quam posui supra *in d. sect. 2. de inquisitione num. 76.* ab illis verbis:) *Quod cum alias de anno.... &c.* vsque ad finem inclusiuè, nullo prorsus verbo omisso. Variantur tamen huiusmodi inquisitiones, secundum varietatem, & diuersitatem delicti, ac factorum circumstantias. Quod remittitur arbitrio practici Iudicis, siuè Notarij, sufficit tamen hic apponere clausulas magis necessarias in principio, & fine, ad effectum, vt quilibet ex se formare possit inquisitionem, prout facti qualitas postulabit, colligendo ex his generalia, & necessaria, tamquam si hauriret aquam ex communi fonte pro proprij victus commoditate.

17 Formata prædicta inquisitione citari solet Reus, vel cum inserto tenore inquisitionis, vel sine insertione illius, secundum cuiusque Curiæ stylum; & huiusmodi citatio fit bis cum competenti termino quatuor dierum inter vnam, & aliam, vt mox dicam, si fiat cum inserto tenore inquisitionis, erit vt sequitur, videlicet,

Forma primæ citationis, cum insertione inquisitionis.

Die 8. verb. grat. *Mensis N. anni N.*

De mandato Illustrissimi Domini N. *Iudicis, &c.*

Instante Domino N. Promotore Fiscali, &c.

Citetur N. *de* N. *ex aduerso principalis quatenus infra sex dies proximè currentes post præsentium exequutionem, quorum duos primos pro primo, duos pro secundo, & reliquos duos pro tertio, & vltimo peremptorio termino eidē assignamus, etc. personaliter compareat coram eodem Illustrissimo Domino Iudice ad respondendum inquisitioni contra eum formatæ In, de, & super eo, quod cum alias de anno.... &c.* (sequere vt supra in inquisitione, *num præcedenti* vsque ad finem, deinde concluditur) *Alioquin, &c. In quorum, &c. Datum, &c. die.... mens.... ann.... quibus supra, &c.* N. *Iudex, &c.*

N. Notarius, &c.

18 Si verò non inseritur tenor inquisitionis, fit vt sequitur, videl.

Forma Citationis sine insertione Inquisitionis.

Die... Mens.... Ann....

De mandato, &c. vt supra.

Citetur N. de N. *ex aduerso principalis, quatenus infra sex dies proximos à præsentium exequutione computandos, quorum duo primi pro primo, duo pro secundo, & duo pro tertio & vltimo peremptorio termino ei assignantur, personaliter compareat ad respondendum inquisitioni contra ipsum formatæ occasione homicidij per eum commissi in personam* N. *de præsenti anno, &c, prout latius in ea, ad quam habeatur relatio, &c. Datum, &c.*

N. *Iudex, &c.* N. *Notarius, &c.*

19 Exequuta citatione prædicta fit relatio per Nuncium, seu Baiulum Curiæ more solitò, quam in huiusmodi materia annotaui supra *in d. sect. 2. num. 79.* Post verò secundam citationem, eiusque exequutionem, ac relationem, proceditur ad banniendum Reum, & tunc ante Bannum secunda citatio erit, prout sequitur, vel huic similis, videlicet.

Forma secundæ citationis.

Die 12. *mensis....* N. *Ann....*

De mandato, &c. vt supra.

Citetur N. *de* N. *ex aduerso principalis, quatenus infra triduum compareat personaliter ad respondendum inquisitioni contra ipsum formatæ tenoris, prout in ea, ad quam, &c. alias, &c. In quorum, &c. Datum, &c.* Fit intimatio per Cursorem, & postea relatio solita, *de qua in d. sect. 2. num. 79.* Seruatur tamen de stylo, quod inter vnam, & aliam citationem intercedat tempus quatuor dierum, vt dictum est, ita vt si prima facta fuerit die octaua mensis N. secunda fiat die duodecima eiusdem; Bannum verò postea fit elapso biduo, & sic die decimaquinta, quia dies termini non computatur in termino, *vulg. iurib.*

20 Deinde fit instantia per Fiscum, vt declaretur contumax & ad vlteriora contra eum procedatur, & præsertim, quod in Bannum ponatur, &c. & in calce talis instantiæ Fisci, fit decretum, vt sequitur, vel huic simile, videlicet.

Forma decreti contumaciarum, & Banni.

Qui Perillustris Dominus, &c. sedens, &c. & visis citationibus ad comparendum, & contumacia eiusdem N. comparere nolentis ad se defendendum, &c. eumdem supradictum N. *de N. contumacem declarauit, & in Bannum poni mandauit, & ita, &c. omni, &c.*

21 Bannum verò continere debet nomen Iudicis; nomen, & cognomen Rei, qui bannitur; causam, propter quam bannitur; diem, mensem, & annum; & subscriptionem Iudicis. Chartar. *de execut. sent. cap. fin. num. 186. vers. prout etiam,* Foller. *vbi sup. ver. banniantur. nu.* 5. In condendis Bannis elaborare multum debet Iudex, vt seruet stylum Curiæ, & formam statutorum loci, aliàs resultaret nullitas, vt tradunt

Farinac.

Farinac. *in pract. crim. q. 11. num. 37.* Chartar. *d. nu. 186. vers. prout, cum vers. seqq.* & Scacc. *de iudic. crim. cap. 97. n. 32 vers. secundò quæro.* Et cum Bannum sapiat naturam sententię interlocutoriæ; si Reus compareat infra terminum in Banno præfixum, ipsum resoluitur in vim simplicis citationis. Farinac. *d. q. 11. num. 101.* & Scaccia *d. cap. 97. num. 38.*

22 Forma verò Banni esse solet vt sequitur, vel huic similis, mutatis mutandis, secundum facti diuersitatem, videl.

Forma Banni

In Dei nomine Amen.

Di ordine e commissione espressa del Sig. Gouernatore di N. & c. et ad instanza del Magnifico N. Procurator Fiscale, & c.

Si deduce à notitia di tutti, qualmente hauēdo N. de N. della Terra N. dell'anno prossimo passato à di santi.... del mese tale N. cōmesso homicidio in persona di N. del detto luogo, se ù Terra N. in compagnia di N. e d'altri da nominarsi à suo luogo, e tempo, & c. e con qualità, & c. come più ampiamente appare da gli atti, alli quali, & c. & essendosi perciò reso contumace, non curando comparire à risponde re all'Inquisitione contro di lui formata nel termine delle citationi fattegli. Però si mette in banno in pena della Galera, e confiscatione di tutti, e singoli suoi beni, & c. E si prohibisce, che nessuno debbia ricettarlo, nè dargli consiglio, aiuto, nè fauore: mà più tosto perseguitarlo, & c. sotto le medesime pene. Et in tanto s'assegna termine di giorni noue al detto N. de N. à comparire à difendersi dal detto banno. Altrimente passato detto tempo, dà adesso per all'hora si cita per il primo giorno giuridico immediatamēte seguente à vedersi condannare nelle sudette pene, e rilasciare qualsiuoglia mandato necessario, & opportuno, & c. In quorum, & c. Dat. & c. die..... mens..... ann......

N. Gubernator, & c. N. *Notar. & c.*

Fit publicatio banni, & relatio publicationis, vt sequitur.

Die, & anno, quibus supra, & c.

Publicatum, & exequutum fuit bannum prædictum in publicu platea N. ad locum solitum, & c. per N. *de N. publicum Præconem Vniuersitatis, alta, & intelligibili voce per dictum* N. *sic referentem, me Notario omnia dictāte de mandato, & c. præsentibus* N. N. *&* N. *testibus habitis, & rogatis ad supradicti banni publicationem, omni, & c.*

23 Deinde intimatur eidem Reo domi, vel personaliter, prout fieri potest, cuius intimationis forma erit sequens, vel huic similis, videl.

Forma intimationis Banni.

De mandato Domini Gubernatoris loci N. instāte Fisco, & c. intimetur N. de N. qualiter fuit in banno positus, & eidem assignatus terminus nouem dierum ad comparendū, et se defendendum Alias, etc. In quorum, etc. Datum, etc. die, etc. mens. & c. ann. etc.

N. *Gubernator, etc.* N. *Notarius, etc.*

24 Fit relatio intimationis prædictæ, hoc, vel simili modo.

Forma relationis intimationis Banni.

Dicta die, etc.

Intimatum fuit supradictum Bannū præfato N. *de N. dimissa copia in forma, & c. cum insertione totius tenoris dicti Banni per me Notarium facta, & tradita N: publico Baiulo Curiæ, ad effectum illam exequendi, prout ipsemet* N. *Baiulus retulit mihi infrascripto* Notario, *etc. se in continenti discessisse, & personaliter se contulisse ad domū dicti* N. *de* N. *et præsētasse, ac reliquisse in manu N. fratris dicti N. simul in eadem cohabitantis copiam supradictæ intimationis, etc. super quibus, & c. omni, etc.*

25 Successiuè Fiscus instare solet, vt procedatur ad vlteriora, pręsertim ad condemnationem, iuxta comminationem tali, vel simili modo, videl.

Forma instantiæ Fisci pro condemnatione.

Pro Curia, & Fisco.

Contra

N. de N. *& c.*

Comparuit Magnificus D. N. *Promotor Fiscalis, vt alias, & c. In causa, quam suprascriptus* N. *de* N. *habet cum Fisco occasione cuiusdam inquisitionis contra ipsum formatæ, ob homicidium patratum in personam* N. *& alias, vt in actis, & c. accusata illius contumacia nihil dedicentis in termino ipsi assignato ad se defendēdum, instetit ad vlteriora procedi, præsertim ad sententię condemnatoriæ plorationem, & c. alias, & c. protestatus fuit, & c. & prædicta, & c. omni, & c.*

26 Sequitur decretum, quod citetur ad sententiam tali, vel simili modo, videl.

Forma decreti citationis ad sententiam.

Qui Perillustris Dominus, & c. Sedens, & c. prædicta, & c. & visis, & c. mandauit prædictum N: *de N. formiter citari pro crastina die de mane hora tertiadecima, ad vidēdum ferri sententiam cōdemnatoriam, prout Iuris, & c. offerens se paratum pro iustitia, & c. & ita, & c. omni, & c.*

27 Et expeditur citatio ad sententiam, prout sequitur, vel huius similis, videlicet.

Forma citationis ad sententiam.

Prædicta Die ... Mensis ... Anni ...

De mandato, & c. Instante Fisco, & c. commissa, & facta fuit citatio in scriptis per me, etc. contra infrascriptum N. *de* N. *vt infra, videlicet.*

De mandato Perillustris Domini, & c. Instante Domino Promotore Fiscali, & c.

Citetur N. *de* N. *pro crastina hora decimatertia, & c. ad audiendum contra eum ferri sententiam condemnatoriam, iuxta forma inquisitionis; & comminationis, alias facta, tenoris; prout in eis, & c. & quandocumque singulis diebus, & horis, & c. ideo, & c. alias; & c. In quorum, & c. Datum, & c. die, & c.*

28 Expedita prædicta citatione consignatur Baiulo, seu Nuncio, qui postquam exequutus fuerit, iuxta commissionem, relationem facit more solito, vt infra, videlicet.

Eadem prædicta die, & c.

N. *de N. publicus Baiulus Curiæ, & c. retulit mihi infrascripto* Notario *cum iuramento, etc. se hodie ad instātiā Domini Promotoris Fiscalis, et de mādato, etc. se cōtulisse ad domum prædicti* N. *de* N. *& ibi affixisse citationem prędictam, relinquendo etiam ex superabundanti eius copiam in manibus N. de* N. *consanguinei dicti* N. *de N. et in eadem domo cohabitantis, etc. et alias prout habuit in mandatis, etc. super quibus, etc. omni, etc.* N. Notarius, *etc.*

29 Exequuta, vt supra prædicta citatione, & elapso termino ibidem assignato, & nemine comparente, Fiscus instat denuò pro condemnatione, prout infra, videlicet.

Instantia Fisci pro condemnatione.

Die, etc.

Pro Curia, et Fisco, etc. Contra N. *de* N. *etc.*

Cōparuit Magnificus D. N. Promotor Fiscalis, vt alias, etc. in termino citationis domi contra N. de N. *exequuto pro hesterna die, et hora, etc. vt supra retulit* N. *publicus Curiæ Baiulus, etc. accusata illius cōtumacia instetit cōtra*

eumdem ferri sententiam condemnatoriam, declarando illum incurrisse in pœnas per bannum comminatas, & in actis deductas; & mandatum quodcumque desuper necessarium, & opportunum decerni, & relaxari, alias, &c. protestatus, &c. omni, &c.

30 Deinde interloqui solet pro sententia ferenda tali modo, videl.

Qui Perillustris Dominus, &c. Sedens, &c. prædicta omnia, &c. visis, etc. suam protulit sententiam, tenoris sequentis, videl.

Forma sententiæ in contumaciam.

In Christi Nomine Amen.

Nos N. de N. Vtriusque Iuris Doctor Gubernator N. etc. Iudex ordinarius, Visor, cognitor, & decisor omnium causarum, quæ versæ fuerunt, & vertuntur inter Dominum N. Promotorem Fiscalem huius Curiæ ex vna, & N. de N. Reum conuictum, inquisitum, processatum, et contumacem partibus ex altera, etc. In, de, & super eo, &c. quod, etc. non quidem, etc. sed, &c. non semel, &c. sed sæpè, &c. etiam per viam notorij, &c. quod cum alias de anno, &c. (& inseratur totus tenor Inquisitionis, prout supra num. 17. vsque ibi; Rebusque alijs, &c. inclusiuè, deinde sequitur) sedentes, &c. sequentes, &c. & sequi volentes, etc. Deumque, ac iustitiam præ oculis habentes, Visa cadaueris supradicti N. visitatione, et recognitione, visis testium depositionibus, visa inquisitione contra eum formata, cum citatione in forma, etc. visa supradicti N. contumacia, quam pro vera, & legitima confessione haberi volumus, & mandamus Viso Banno, et illius publicatione, ac intimatione, visa citatione ad sententiam eadem pro hac die, & hora iuris. Viso denique toto processu, ac instantijs Domini Promotoris Fiscalis; & Visis omnibus alijs videndis, ac maturè consideratis de Iure considerandis, &c.

Christi Nomine repetito, à quo bona cuncta procedunt, etc. Dicimus, pronunciamus, declaramus, et sententiamus supradictum N. de N. Reum conuictum, et contumacem fore, et esse condemnandum, prout ipsum condemnamus in pœna Triremium per decennium, et medietatis omnium, et singulorum eius bonorum, quæ Cameræ Episcopali N. applicamus, et pro applicatis, et incorporatis haberi volumus, et mandamus, etc. Mandantes, quod si vllo vmquam tempore dictus N. de N. in manibus, et fortijs Curiæ deuenerit, ducatur, et duci debeat ad Triremes Pontificias Sanctissimi Domini Nostri Papæ N. ad remigandum per decennium pro forzato, vt ipsi condigna sit pœna, & in aliorum transeat exemplum, decernentes, & relaxantes super præmissis omnibus, et singulis omne, & quodcumque mandatum, siue mandata desuper necessaria, & opportuna, & ita dicimus, pronunciamus, declaramus, sententiamus, condemnamus, applicamus, decernimus, et relaxamus, etc. singula singulis, etc. non tantum, etc. Sed omni meliori modo, etc.

Ita pronunciaui Ego N. talis Iudex, etc.

31 Forma Publicationis sententiæ.

Lata, data, lecta, & in his scriptis sententialiter promulgata fuit suprascripta sententia per D. N. de N. Gubernatorem, siue Iudicem N. ante dictum, &c. Sedentem, etc. ad Bancum Iuris N. sub annis Domini Nostri Iesu Christi.... Inditione.... Sanctissimi Domini Nostri N. Papæ N. Pontificatus .... Præsulatus Reuerendissimi Domini Episcopi N. ann.... Die verò.... Mensis .... Præsentibus ibidem N. N. & N. testibus habitis, &c.

Ego N. Notarius, & Cancellarius rogatus interfui, etc.

32 Relatio intimationis sententiæ prædictæ, videlicet.

Eadem die, etc.

Intimata fuit supradicta sententia præfato N. in eius domo solitæ habitationis, dimissa copia in scriptis totius tenoris illius in manib. N. eius matris per N. de N. publicum Curiæ Baiulum, siuè Nuncium, etc. prout mihi infrascripto retulit medio iuramento, etc. super quibus, etc. omni, etc.

N. Notarius, et Cancellarius, &c.

33 Quia verò, vt dictum fuit supra, Iudices, & Officiales status Ecclesiastici in ferendis sententijs contumacialibus tenentur seruare ad vnguem omnia ea, quæ per supremum Tribunal Sacr. Consultæ emanata fuerunt anno 1641. existente illius Præfecto Eminentissimo, ac Reuerendissimo Domino Cardinali Francisco Barberino; ideo illa de verbo ad verbum, prout iacent, imprimi curabo ad vtilitatem, & commodum singulorum, quæ sunt, vt sequuntur, videlicet.

ORDINI

Sopra i termini sustantiali, da osseruarsi dalli Officiali dello Stato Ecclesiastico nelle cause contumaciali.

Considerando l'Eminentissimo, & Reuerendissimo Sig. Cardinal Francesco Barberino Sopraintendente Generale dello Stato Ecclesiastico i graui pregiuditij, che nascono dalle Nullità delle sentenze, che si danno in contumacia contro li Rei nelli Tribunali dell'istesso Stato, causate spesse volte per la mala osseruanza de' termini sustantiali, che deuono precedere le sentenze: per le quali Nullità s'impediscono poi l'essecutioni dell'istesse sentenze: & volendo Sua Eminenza prouedere à questi inconuenienti tanto con prescriuere certa forma da osseruarsi in ciascun Tribunale dello Stato Ecclesiastico immediato, et mediato, eccetto di Roma, Bologna, Ferrara, e suo Ducato, Auignone, e Beneuento, nelle quali Città, et luoghi si douerà osseruare lo stile, che si è vsato sin' hora, quanto ancora col timor delle pene, ch'incorreranno li trasgressori, d'ordine espresso della Santità di Nostro Sig. ordina, et statuisce l'infrascritte Prouisioni.

1 Et prima, che quando alcun Reo querelato, denuntiato, ò inquisito d'alcun delitto, et contumace sarà talmente inditiato che l'inditij siano sufficienti à formare, et trasmettere l'inquisitione al Reo, si formi l'inquisitione con l'espressione, e circostanze del delitto, del qual' il Reo sarà inditiato, et l'inquisitione si distenda, et descriua in vn libro particulare, quale si dourà chiamar' il libro delle Inquisitioni, et sotto ciascuna Inquisitione si noti poi la commissione delle Citationi.

2. Formata contro il Reo l'Inquisitione si citi dal Cursore, Nuntio, ò Balio l'istesso Reo alla casa della sua solita habitatione, à respondere all' Inquisitione contro di lui formata, et à difendersi da quella, in termine de cinque giorni, assignandoli tre di quelli per il primo, e gl'altri due per il secondo, e peremptorio termine, con trasmetterli la copia dell'inquisitione inserta nella citatione: et essequita che sarà, dourà il Cursore, Nuntio, ò Balio fare la relatione in voce al Caponotaro, o Cancelliero criminale, ò altro Notaro della Cancellaria, ò vero officio criminale di hauer essequito la citatione alla casa della solita habitatione del Reo con la dimissione della copia dell'inquisitione, come sopra: et la relatione dourà notarsi sotto la commissione della citatione, alla qual relatione, et all'altre, che si faranno, come si dirà dalli Cursori, Nuntij, Balij, et Trombetti, et si notaranno dal Caponotaro, Cancelliere, ò Notaro, vuole Sua Signoria Eminentiss. si dia piena fede, se bene non saranno fatte, et prese alla presenza de Testimonij.

3 Passato il termine di cinque giorni prefisso nella citatione, si formi il Bando, il quale dourà essere sottoscritto dal Giudice, et Caponotaro, ò Cancelliero criminale, ò Notaro, et nel Bando si esprima sommariamente, et in sostanza il delitto per il qual' il Reo si pon' in bando, et la pena del delitto nel-

tonel-

to, nella quale dourà esser cõdannato nella sentenza cõtumaciale; et in quello se gl'assegni il termine di cinque giorni à cõparire è defēdersi dal detto Bādo, e s'inferisca la citatione à sentenza per il primo giorno giuridico immediatè seguēte doppo spirat'il termine delli detti cinque giorni.

4 *Il qual Bando con l'inserta citatione à sentenza si dourà publicare ad alta voce dal Cursore, Nuntio, Balio, o Trõbetta alla porta del Palazzo del Gouernatore, Podestà, Cõmissario, o altr'officiale, auāti il quale pēde la causa et oltre la sudetta publicatione s'intimi ācor'il bādo cõ l'inserta citatione à sētēza alla casa della solit'habitatione del Reo, cõ lasciarui la copia dell'intimatione, et del Bādo.*

5 *Et della publicatione, & intimatione del bando, & della dimissione della copia di esso in quelle, chi l'hauerà publicato, et intimato farà la relatione in voce al Caponotaro, ò Cancelliero criminale, ò Notaro, quale douerà ānotare la relatione come sopra.*

6 *Spirato il termine di cinque giorni prefisso nel Bādo, da cõputarsi dal giorno dell'intimatione sudetta, dourà il Giudice nel giorno giuridico, nel quale caderà la citatione à sentenza, proferir la sentenza cõtumaciale da scriuersi, e sottoscriuersi nel libro delle sentenze, con il rogito, e publicatione di quella.*

7 *Et perche spesso si sogliono commetter delitti da forastieri, se non constarà in processo che siano tali, ordina Sua Eminenza che precedendo la relatione del Cursore, Nuntio, o Balio della diligenza da esso fatta di trouar la casa della solita habitatione del Reo, et nō hauerla trouata, cõtro li sudetti s'esseguiscano le citationi, & intimatione alla porta del Palazzo del Gouernatore, Podestà, Cõmissario, o altr'officiale auāti al quale pēde la causa, o altro luogo solito, cõ affiger nõ solo la copia delle citationi, et intimatione, mà ancora dell'inquisitione, et del bādò. Ma costādo in altro modo legitimamēte in processo che sieno forastieri, nõ occorrerà fare la sodetta perquisitione, et cõtro li medemi forastieri si eseguirāno le citationi, et intimatione, & affigerān'assieme cõ l'iquisitione, e bādo come sopra.*

8 *Et se occorrendo il termine come sopra prefisso al Reo nella citatione à respõdere all'inquisitione, ouero nell'intimatione del bando a difendersi, o a sentenza cõparirà alcuno à domandar il termine a perquirere, certiorare, e far comparire l'Inquisito: e gl'assegni tal termine ad arbitrio del Giudice: qual termine spirato, s'intimi di nuouo al Reo il termine circondotto, ò fasse a rispondere all'inquisitione, o a defendersi, & a sentēza nell'intimatione del bādo, & si proceda poi auanti come sopra si è ordinato.*

9 *Dichiarando che seruati che saranno li termini contumaciali secondo il modo, come sopra espresso nelli presenti ordini, nõ si possino sotto alcun pretesto, o colore chiamar nulle le sentenze, ancorche dalle Constitutioni della Marca, statuti particulari de luoghi confirmati ācora dalli Sõmi Pontefici, si disponesse altrimente, o dalla longa consuetudine, ancorche immemorabile, fusse indotto, a quali per ordine espresso di N. Sig. in questa parte si deroga.*

10 *Et acciòche ciascun Giudice, Caponotaro, Cācelliero, & Notaro sia più accurato, & auertito in osseruare questi Ordini, commanda Sua Eminenza, che se li Giudici, che pronuntiaranno le sentenze contumaciali, & li Caponotari, Cancellieri, e Notari, che se ne rogaranno, mancarāno in cosa alcuna nell'osseruāza de' predetti Ordini, incorrin' in pena di scudi 500. di moneta, d'applicarsi alla Reuerēda Camera Apostolica, et della priuatione dell'officio.*

11 *Et sotto l'istessa pena cõmanda Sua Eminenza alli Caponotari, Cancellieri, che debbano registrare, et scriuere questi Ordini nelli libri delle Cancellarie di ciascuna Città. Terra, Castello, & luogo del detto Stato, & tenerli attaccati ancora in luogo publico nelli Officij loro, ò Cancellarie criminali, & notificarli alli Gouernatori, Podestà, Cõmissarij, Luogotenēti, Auditori, et altr'officiali nell'ingresso de i loro gouerni, & officij. & farne apparire il rogito.*

Prax. Vicar. Caroli Pellegr. Par. IV.

12 *Dichiarando che se bene non sarà fatta la detta affissione, e notificatione, siano nondimeno li Giudici obligati all'osseruanza delli presenti Ordini, e trasgredēdo, incorrino nelle pene sopradette; perche vuole, & dichiara Sua Eminēza, che la publicatione delli presenti Ordini da farsi in Roma nel luogo solito di Campo di Fiore da vno de' Cursori di Sua Sātità, leghi, & obleghi qualsiuoglia persona di qualsiuoglia stato, grado, e conditione, in tutte le Città, Terre, Castelli, & luoghi dello Stato Ecclesiastico immediato, & mediato, à capo di 15. giorni dopo la detta publicatione, come se in tutti li sudetti luoghi particulari, & à ciascuno solennemente, et personalmente fosse stato intimato. Dato in Roma alli 25. di Maggio 1641.*

F. Card. Barberino. *Felice Contelori Secr.*

Die, anno, & Indictione quibus supradictum Bānimetum affixum, & publicatum fuit ad valuas Cameræ Apost. in acie Campi Floræ, & aliis locis solitis, & consuetis Vrbis per me Dominicum Varesium Santiss. D.N. Papę Curs.

Pro D. Mag. Curs. Io. Iosephum de Grossis Curs.

FORMVLA

Omnium terminorum contumacialium in Statu Ecclesiastico seruandorum pro huius Barberinæ Constitutionis obseruatione.

PRimò Inquisitio, quæ Reo legitimis præcedentibus inditijs transmittenda est, formari, & cõscribi debet in peculiari inquisitionum libro, ad hoc præcipuè constituto, atque ibidē singillatim adnotandæ sunt citationes, quæ committi debent iuxta formam prædictæ Constitutionis, & alii termini, de quibus datur infrascripta formula per extensum.

Formula inquisitionis.

Inquiratur ex officio Curiæ ad instantiam Fisci, & ad querelam NN. de tali loco (*si fuerit porrecta*) in, de & super eo quod &c. seu, Hæc est quædam Inquisitio, quę fit, & fieri intenditur contra, & aduersus NN. in, eo, & super eo quod &c. *& hic inseratur tota delicti series, cum eis circumstātijs, de quibus Reus erit inditiatus. Deinde concludatur verbis, videlicet.*

Et prędicta omnia &c. super quibus, &c. *& benè faciet Iudex si eam subscribet.*

Posthac subnectatur dies, mensis, & annus in quibus fuit formata, & inchoata, vt sequitur.

Die mensis anni

Inchoata, facta, & formata fuit, &c.

Deinde committatur citatio ad respondendum Inquisitioni cum transmissione totius tenoris inquisitionis prædictæ, quæ commissio in dicto libro adnotetur prout infra.

Forma Commissionis citationis ad respondendum inquisitioni.

Instante Fisco commissa fuit citatio contra dictum N. Inquisitum ad respondendum Inquisitioni prædictæ infra terminum quinq; dierum cum tenore totius Inquisitionis in ea inserto.

Et scribatur tenor prædictæ citationis in libro prædicto, qui erit infrascriptus, videl.

Forma citationis ad respondendum inquisitioni.

De mandato D. N. Gubernatoris &c. Instante D. Procuratori fiscali.

Citetur N. N. de tali loco exaduerso principalis ad personaliter comparendum corā eodē D. & respõdēdum infrascriptæ inquisitioni contra ipsum formatæ, & ab ea se defendēdum, infra terminum quinque dierū, quorū tres primi pro primo, reliqui verò duo pro secundò, & vltimo peremptorio termino sibi assignātur alioquin &c. In quorum &c. Dat. &c. hac die.

Cuius inquisitionis tenor talis est, qui sequitur, videl. Inquiratur ex officio, &c.

Et hic inseratur totus tenor inquisitionis, & reo trasmittatur subscripta à Notario Cancell.

Forma relationis executionis supradictæ citationis.

Die mensis anni

Executa fuit supradicta citatio contra dictum N. N. Inquisitum domi suæ solitæ habitationis in Ciuitate N. dimissa copia citationis prædictę cum toto tenore inquisitionis in ea inserto per N. publicum mandatarium Curiæ, vt mihi retulit, &c. in fidem, &c.

N. N. Notarius, & Cancellarius rogatus.

Elapsis integrè dictis quinque diebus, non computato die, quo fuit facta executio; Reus prædictus, nisi quid obstet, ponatur in banno, & commissio banni pariter adnotetur in eodem libro inquisitionum, vt infra sequitur.

Forma commissionis banni.

Die mensis anni

Commissio banni Fisco instante contra dictum N. N. inquisitum cum citatione ad sententiam pro prima iuridica iuxta formam dictæ Constitutionis.

Bannum etiam erit pariter adnotandum in libro prædicto, & sic concipiendum, videl.

Forma Banni.

Essendo stato citato N. N. del tal luogo &c. à rispondere all'inquisitione contra di lui formata, per hauere, &c. *& hic substantia delicti apponatur concludendo*, e come meglio apparisce, e si legge nel processo contra di lui formato, & inquisitione transmessa al medesimo, alli quali s'habbia relatione, ne essendo mai comparso, però

D'ordine del Sig. N. Gouernatore si pone in pena, *&c. & hic apponatur pœna, qua Reus inquisitus erit puniendus, deinde prosequendo dicatur.* Et in tanto se li assegnano altri cinque giorni di termine à comparire, e difendersi dal presente bando, qual termine passato, e non comparendo, si cita e chiama adesso per il primo giorno giuridico immediatamente seguente, ad vdire la sentenza condemnatoria, da darsegli in detta causa, non ostante la sua assenza, e contumacia. In fede, &c. Dat. hac die

Hic est necessaria subscriptio Iudicis, & Notarij iuxta formam dictæ Constitutionis & bannum est publicandum ad valuas Palatij D. Gubernatoris, seu Iudicis, coram quo causa pendet.

Forma relationis publicationis banni.

Die mensis anni

Bannum prędictum publicatum fuit ad valuas Palatij D. Gubernatoris, seu in loco solito, &c. alta, & intelligibili voce, me Notario legente per N. N. publicum mandatarium, seu tubicinem vt etiam mihi retulit, in fidem, &c.

N. N. & Notarius Cancellarius rogatus

Post publicationem banni prædicti committitur intimatio, cuius forma erit infra videl.

Forma commissionis intimationis banni.

Die mensis anni

Instante Fisco commissa fuit intimatio banni prædicti cum insertione eiusdem banni, & citatione ad sententiam, vt in banno prædicto continetur.

De mandato D. N. Gubernatoris, &c. Instante D. Procuratore fiscali.

Intimetur N. N. de tali loco, &c. exaduerso principali, qualiter fuit positus in banno, & eidem assignatus terminus quinque dierum ad comparendum, & se defendendum ab eo, tenoris sequentis, videl.

Et hic inseratur tenor banni, in quo inest citatio ad sententiam pro prima die iuridica.

Forma relationis executionis intimationis banni

Die mensis anni

Executa fuit supradicta intimatio contra supradictum N. N. inquisitum domi suæ solitæ habitationis in Ciuitate N. dimissa copia dictę intimationis cum toto tenore banni, & citatione ad sententiam in ea insertis per N. publicum mandatarium dictæ Ciuitatis, vt mihi retulit, &c. in fidem, &c.

N. N Notarius, & Cancellarius rogatus, &c.

Transactis quinque diebus post intimationem executam, prima die iuridica immediatè sequenti feratur sententia condemnatoria stipulanda coram testibus per Notarium Cancellarium in libro peculiari sententiarum.

Quod si Reus inquisitus citandus erit forensis, sed non constabit in processu, quod sit forensis, tunc mandatarius Curiæ debet facere diligentias reperiendi domum dicti Inquisiti, & si illam non reperierit factis diligentijs, referre debet à se non fuisse repertam, & tunc ad valuas Palatii Gubernatoris, seu in loco solito dictam citationem, cum inquisitione, & successiuè bannum, & illius intimationem cum affixione copiæ exequi debebit, & referre, prout in formula infrascripta. Præfatæ tamen diligentiæ non exiguntur, si eundem Reum inquisitum ex processu legitimè constet esse forensem.

Forma relationis executionis citationis ad respondendum inquisitioni contra forensem qui post diligentias citatur per affixionem ad valuas Palatii Gubernat.

Die mensis anni

N. publicus mandatarius Ciuitatis N. retulit mihi Notario, & Cancellario infrascripto se fecisse diligentias reperiendi domum solitę habitationis supradicti N. Inquisiti, & illam non reperiisse, ideo prædictam citationem cum toto tenore inquisitionis in ea inserto executum fuisse per affixionem ad valuas Palatii D. Gubernatoris, seu in loco solito, ibique copiam dimisisse, & ita retulit mihi, &c. isto, & omni, &c.

N. N. Notarius, & Cancellarius rogatus, &c.

Forma relationis intimationis banni per affixionem vt supra contra forensem executæ.

Die mensis anni

N. publicus mandatarius Curię Ciuitatis N. retulit mihi, &c. die prædicta contra dictum N. Inquisitum executum fuisse intimationem cum toto tenore banni, & citatione ad sententiam in ea inserta ad valuas Palatii D. Gubernatoris, &c. ibique copiā affixisse, & dimisisse, prout habuit in mandatis, & ita retulit, &c.

N. N. Notarius, & Cancellarius rogatus, &c.

Ad supradicta, ne qua imposterum Iudicibus circa has materias difficultas exoriri queat, libet hic nonnulla quasi pro corollario, ac veluti appendicis in modum attexere.

Primò, si ad alicuius instantiam infra terminum citationis ad respondendum inquisitioni, sen intimationi banni, concessa fuerit dilatio ad perquirendum, seu certiorandum ipsum Reum: illa elapsa iterum exequenda erit citatio, seu intimatio prędicta, & in libro Inquisitionum erit pariter adnotandum, fuisse iterum executam dictam citationem, seu intimationem, eo quod altera circumducta fuerit.

Secundò, si contingat, quod prima dies post lapsum termini intimationis banni, sub qua cadit citatio ad sententiam, fuerit feriata ad cultum Dei, vel Sanctorum, & propterea pronunciari non possit, adnotādum erit in libro Inquisitionum, sententiam non fuisse latam prima die post translatum terminum quinque dierum, quia erat feriata in honorem, &c.

Tertiò, si plures eiusdem criminis correi sint citandi, quorum alter distet à loco Curiæ inquirentis, alter

verò

uerò ibi commoretur, erit animaduertendum, ut citationes cadant in eadem die, ne plures in eadem causa ferri sententias contingat, si tamen hoc commodè fieri poterit.

Quartò, & quatenus per incuriam Iudicis, uel Notarii, uel alia de causa non feratur sententia die iuridica, in qua cadit citatio, tunc poterit committi particularis citatio pro prima die iuridica ad sentētiam, & fieri debebit relatio, ut supra absque eo quod de nouo transmittatur bannum cum insertione citationis ad sententiam.

Romæ, ex Typographia Reu. Cam. Apost. 1641.

34 Post quæ, cum plura dubia orta fuissent super obseruatione prędictorum, emanatæ fuerunt sequentes declarationes eiusdem Sacræ Consultæ anno 1656. existente illius Præfecto Eminentiss. & Reuerendiss. D. Card. Sacchetto, uidel.

DICHIARATIONE CON AGGIVNTA

Degli ordini sopra i termini sostantiali da osseruarsi da gli Officiali dello Stato Ecclesiastico nelle cause contumaciali.

Essendosi in prattica sperimentato, che l'oßeruanza letterale degli ordini promulgati li 25. Maggio 1641. sopra li termini sostantiali da osseruarsi nelle cause criminali, che si fanno contro li contumaci, porta grauissime difficoltà nell'esseguire cōtro delinquēti le sentenze cōtumaciali, ōde per lo più dopo essere capitati in mano della Corte, rimangano esenti da i meritati castighi. Quindi è, che l'Eminentiss. & Reuerendiss. Sig. Card. Sacchetti volendo prouedere a questo inconueniente d'ordine espresso della Santità di N. Sig. statuisce, e dichiara.

1 *Prima che suffraghino gl'atti contumaciali, ancorche sieno in fogli volanti, e non descritti, e non registrati in libro alcuno.*

2 *Che l'essecutioni delle citationi sia rispondere all'inquisitioni, come à sentenza, & anco dell'intimatione del Bando si presummo fatte alla casa della solita habitatione del Reo, ācorche nella relatione del Nuncio riferito d'hauer eseguito a casa del detto Reo cō esprimere la Città, Castello, Terra, Villa, ò altro simil luogo, doue sia posta la casa, nella quale sarà stata fatta l'essecutione.*

3 *E che così āco si præsumerà eßere state le citationi sudette eseguite, con hauerne lasciata la copia a casa del Reo, ancorche nella relatione dell'esecutione non fusse espresso eßere state eseguite dimissa copia.*

4 *E che così anco si presumerà, che le citationi eseguite contro l'inquisiti, che non haueranno habitatione sotto la giurisdittione del Giudice inquirente, come sopra siano state eseguite per affissione di eße citationi alla Porta del Palazzo del Gouernatore, o Giudice inquirēte, o alla Porta della Chiesa Cathedrale della Città, ouero della Chiesa Matrice, ò Parochiale del luogo, doue risiederà in Gouernatore, ò Giudice della causa, ācorche nelle relationi dell'esecutioni di dette citationi nō fosse espresso eßere le citationi medesime state eseguite per affissione, purche apparisca in detta relatione eßere state le citationi sudette eseguite alla porta del Palazzo, ò della Chiesa.*

5 *Che le relationi da farsi in voce da Cursori, Nūcio, ò Balio, al Cācelliere criminale, ò altro Notaro vagliano, ācorche non notate sotto la cōmissione delle citationi, ò nel libro dell'inquisitioni, bastando, che dal detto Cācelliere, ò Notaro si ritrouino notate in qualsiuoglia luogo de loro atti, ācorche in fogli volāti purche siano fatte cō dichiaratione tale, ch'inferisca l'esecutioni di quell'atto particolare*

6 *Che tanto l'inquisitioni, quanto il bando suffraghino, ancorche non sottoscritti dal Notaro, bastando per loro validità, che siano, ò sottoscritte dal Giudice, ò che u'apparisca la commissione precedente del medesimo Giudice, di modo che esiēdoci, ò la sottoscrittione, ò la cōmissione, vna di esse basti per la loro validità, et à questo effetto si stimerà constare della cōmissione, mentre apparisca notato nelle citationi essersi fatte le medesime d'ordine del Giudice.*

7 *E che parimēte nō s'attribuirà à vitio di nullità, se nelle citationi sopradette nō sarà notato il giorno della data di eße, purche nelle relationi dell'esecutione delle medesime citationi sia apposto il giorno, nel quale sarāno state eseguite. E che n'āco indurrà nullità, se nō apparirà notato il giorno, nel quale fù inchoata, fatta, et formata l'inquisitione contra il Reo, ma solo basterà, ch'apparisca notato il giorno dell'esecutione della citatione à rispondere all'inquisitione come in proposito di questa, e dell'altre citationi s'è detto di sopra.*

8 *Che la publicatione del Bando con l'inserta citatione à sentenza possa farsi non solo ad alta voce, ma ancora per affissione, ò altro modo equippollente.*

9 *Che suffraghi la sentenza, benche non registrata nel libro delle sentenze, e che ogni volta che sia sottoscritta dal Giudice, e che si troui il foglio d'essa nella Cancellaria, ouero appresso al Notaro della causa, si presuma, e s'habbia per letta, e publicata.*

10 *E perche molte volte è stata da Rei allegata la nullità degl'atti per essersi decretati, o eseguite le citationi, o intimationi, o fattane la relatione in giorno non giuridico, vuole Sua Eminēza, ch'alle pene apposte nelli detti ordini soggiacciano li Giudici, Fiscali, Notari, & altri, che faranno, ò faranno fare, o noteranno la commissione, o esecutione, o la relatione d'alcune delle citationi, o intimationi prescritte dagli ordini medesimi in giorno di festa, la quale, o per precetto di Santa Chiesa, o per consuetudine, o cōstitutione particolare del luogo debba in honore di Dio, o de Santi osseruarsi. Et oltre le dette pene vuole, che li Caponotari, Notari, e loro Sostituti, che contrauerāno al presente capitolo, incorrano nella pena della galera per dieci anni da eseguirsi irremissibilmente.*

11 *Si vole in oltre, che per le precedēti dichiarationi non siano liberati li Gouernatori, e Podestà de' luoghi, Notari, Cancellieri, & altri, à chi spetta, dall'osseruanza puntuale di tutte, e singole cose ordinate nelli detti ordini publicati sotto li 25. Maggio 1641. mà che tutti, e singoli officiali in essi compresi siano tenuti, & obligati in riguardo del loro officio osseruarli, e porli in esecutione sotto le medesime pene cōtenute in essi, all'esecutione de' quali ordina Sua Eminēza, che si vēga irremissibilmēte, come se le precedenti dichiarationi nō fussero state publicate come quelle che si fanno per più facile esecutione delle sentēze contumaciali, e non per introdurre maggior trascuragine negli officiali E perche si vuole di più, che particularmente li Giudici, e Notari siano diligēti nell'inuigilare all'oßeruāza delle cose dette, si dichiara parimēte, ch'ogni volta che si trouarà in qualsiuoglia proceßo alcū atto fatto contro la dispositione de gli ordini medesimi, ò del presente Editto, si procederà alle pene poste di sopra contro il Giudice, che hauerà commessa, o sottoscritta l'inquisitione, o citatione, o bando, o pure haurà sottoscritta la sentēza contumaciale, e cōtro il Notaro, che si sarà rogato di qualsiuoglia degli atti nominati di sopra, e contro il Caponotaro, o Cancelliere dell'officio, ancorche il fisco nō proui, che il difetto sia stato fatto con ordine, o con participatione d'alcuno di essi.*

Dichiara in oltre Sua Eminenza, che la publicatione delle presenti dichiarationi da farsi nel luogo solito di Cāpo di Fiore oblighi dentro 15. Giorni qualunque persona di qualsiuoglia stato, grado, ò cōditione, & in qualsiuoglia luogo dello Stato Ecclesiastico mediato, o immediato, come se in ciascun luogo, & à ciascuna persona fossero state publicate, et intimate. Dat. in Roma questo dì 10. Mag. 1656.

G. Card. Sacchetti. *Cesare Rasponi Segr.*

Die, mense, & Anno quibus supra præsens declaratio affixa fuit in Acie Campi Floræ, ac alijs locis solitis, & consuetis Vrbis per me Petrum Paulum de Grassis Apostolicum Cursorem.

Pro Mag. Curs. A. Castruccius Curs.

SECTIO XIX.

De forma procedendi ad exequutionem sententiæ contra Reum condemnatum in contumacia.

SVMMARIVM.

1 *Identitas personæ condemnati in contumacia necessaria pro executione sententiæ.*
2 *Recognitio Rei delinquentis, quandò erit necessaria.*
3 *Recognitio condemnati in contumaciam dupliciter fit.*
4 *Reus recognoscendus, de quibus interrogari debeat.*
5 *Modus recognoscendi condemnatum diuersus à primò.*
6 *Recognitio Rei per testes, qualiter fiat.*
7 *Reus in contumacia condemnatus, negans postea se esse eumdem, quando torqueri possit.*
8 *Indicia contra negantem Identitatem personæ qualiter acquirenda.*
9 *Negans identitatem personæ, absoluendus est.*
10 *Mutus condemnatus in contumacia, qualiter recognoscendus.*
11 *Interpretes pro examine mutorum, quando facienda.*
12 *Reus non semper interrogari possit de socijs criminis.*
13 *Protestatio ante torturam Rei in contumaciam damnati, quid operetur.*
14 *Suggestio interrogatoriorum fugienda.*
Interrogatoria breuia fieri non debent, & quare.
15 *Tortus super complicibus, negans delictum, an relaxandus.*
16 *Recognitionis forma, qualis? per confessionem.*
17 *Protestationis forma in recognitione facienda.*
18 *Lectio sententiæ in contumaciam latæ, qualiter Reo facienda.*
19 *Recognitionis acceptatio, qualiter fieri debeat.*
20 *Recognitionis forma per exhibitionem sententiæ.*
21 *Decretum, quod legatur sententia in actis producta.*
22 *Recognitionis forma magis compulsiua.*
23 *Recognitio per testes, qualiter fiat.*
24 *Testis recognoscens, qualiter examinandus.*
25 *Interrogationes Reo facienda, si recognitus per testes, adhuc negauerit.*
26 *Tortura Rei pro habenda ab illo identitate suæ personæ, qualis?*
27 *Recognitionis forma per signa, vel per interpretes.*
28 *Recognitionis forma per scripturam eiusdem Rei loqui non valentis, sed scribere callentis, qualis?*
29 *Recognitionis forma per interpreses eiusdem nationis, cuius est Reus recognoscendus.*
30 *Torturæ forma pro habenda vlteriori veritate super socijs criminis.*
31 *Torturæ pro habendis socijs criminis Conclusio.*
32 *Sententia in exequutionem alterius in contumaciam latæ, qualiter formanda.*

1 Visum est in proxima præcedenti sectione de forma procedendi contra Reum contumacem, vel absentem; in præsenti verò successiuè videre necesse erit, quomodo procedendum sit contra talem Reum condemnatum in contumaciam, si ad manus Iudicis deuenire contigerit; quia non statim, ac talis condemnatus in fortiis Curiæ deuenerit, procedi poterit contra illum ad sententiæ exequutionem; sed prius formandus erit nouus processus super recognitione personæ illius rei, qui eoodemnatus fuit in contumacia, vt legitimè constet, illum esse eumdem, qui in sententia descriptus est; hæc enim personæ identitas necessaria est, tamquam extremum necessarium, alias sententia condemnatoria exequi non potest. Chart. *in Pract. cr. tit. de execut. sent. capto Bannito ca. 2. in princ.* Clar. Seac. Ambros. & Alii citadi.

2 Hæc autem recognitio multis in casibus pernecessaria est, præsertim quando processum fuit ad sententiam contra aliquem delinquentem, cuius nomen ignorabatur, quia fortè erat aduena, & peregrinus, & ideo in processu informatiuo descriptus fuit per signa, prout per vestimenta, staturam, barbam, & similia; ex quibus processum fuit postea seruatis seruandis ad condemnationem in contumacia; de quo Chartar. *vbi sup. dict. cap. 2. 4. & 5. per tot.*

Secundò, si in sententia fuisset erratum in nomine, cognomine, patria, vel alia demonstratione in inquisitione descripta.

Tertio, quando qualitates capti, de quo agitur super executione sententiæ, videntur esse diuersæ ab illis, quæ inueniuntur descriptæ in sententia.

Quartò, quando in loco, vel patria Rei condemnati reperiuntur plures eiusdem nominis, & cognominis; vel similes qualitates genericas habentes, Chart. *d. c. 2. à nu. 4. vsque ad 14.*

3 Ista recognitio Rei condemnati in contumacia pluribus modis fieri potest, ad effectum exequendi sententiam contra illum in contumaciam latam; sed duo tantum seruantur in practica. Primus enim est ille, per quem Reus condemnatus proprio ore confitetur, se esse eumdem, & sic per proprium confessionem ipsius condemnati. Ad hunc ergo effectum constituitur condemnatus noniter captus coram Iudice, & absque vlla expressione nominis describitur à Notario causæ illius statura, effigies, barba, vestimenta, & alias id genus demonstrationes. Deinde statim post prædicta, antequam interrogetur reus; defertur eidem iuramentum veritatis dicendæ; & præmittitur protestatio, quod per interrogationes, & responsiones faciendas, vel per quamcumque alium actum, Iudex non intendit vllo modo præiudicare sententiæ condemnatoriæ, & Iuribus Fisco competentibus; quibus in scriptis redactis modo, & forma inferius describendis *n. 17. & seq.* proceditur ad vlteriora, interrogando Reum de nomine, cognomine, prænomine, patria, exercitio, & alijs qualitatibus in sententia, seù banno expressis, & si illius responsiones concordauerint cum nomine, & alijs qualitatibus prædictis, & fatebitur se esse eumdem in sententia descriptum; tunc habebitur pro sufficienter recognito, & consequenter poterit contra eum sententia executioni mādari, nisi aliud obstet. ita Bart. *in l. Diuus nu. 5. ff. de custod. reor. & in l. inter stipulātem. §. 1. n. 13. ff. de verb. oblig.* quem refert Salicet. *in l. quicumque. post n. 3. C. de requir. reis* Ang. *in d. l. inter stipulantem §. 1. num. 4.* vbi de communi testatur. Ioan. Arnon. *in commentar. 42. & in Epitom. 87. incip. ponam casum*, Bols. *in Pract. criminal. tit. Bannit quid amittat num. 18.* Rolan. a Vall. *cons. 60. nu. 26. tom. 2.* Farinac. *in pract. crim. q. 11. num. 14.*

4 In Practica tamen seruatur, quod tali casu vlterius interrogetur idem Reus sic confessus, an in eodem loco, vnde se oriundum esse fatetur, reperiatur Aliquis alius eiusdem nominis, & cognominis, vel alias prædictas qualitates habens; & si responderit, quod non; tunc ad ipsius constituti claram intelligentiā, Iudex mandare debet sibi legi per Notarium causæ; seù Actuarium vulgari sermone sententiam condemnatoriam contra ipsum latam, *vt infra num. 18.* & deinde interrogabitur, ā ille sit ille met, & corpore, & sub-

& substantia, qui in sententia descriptus, & nominatus est, ac de delicto in ea contento inculpatus, & si responderit, quod sic; tunc perfecta est recognitio, quamuis negauerit, se commisisse delictum. Chartar. *loc.cit. d.cap.2.à num. 15. vsque ad num. 27.* quia non est necesse, vt fateatur, se illud delictum commisisse, cum iam in eo habeatur pro confesso per contumaciam. Idem Chartar. *vbi sup.nu.26. vers.sed verior.* Clar. *in Tract.crim. lib.5.§.fin.q.96. vers.sed numquid.* His peractis vtile est, sed non necessarium, quod Iudex statim acceptando dictam recognitionem, declaret illam fuisse legitimè factam, *prout infra n. 14* & suis loco, & tempore sententiam fore exequendam. Farinac. *d.q.11.num.25.vers.amplia quintò.*

5 Alter modus, quo fieri solet huiusmodi recognitio, est, quod compareat Promotor Fiscalis, vel alter pro eo, coram Iudice, & exhibeat sententiam, siuè originalem, siuè illius copiam authenticam non cassam, nec aliquo modo vitiatam, ac petat quod prenia ipsius condemnati recognitione, vel ipso rorto super complicibus, fautoribus, ac aliis delictis, sententia contra condemnatum exequutioni demandetur, cum eadem protestatione, quod per quemcumque actum faciendum non inferatur aliquod præiudicium dictę sententię, seù aliis sententiis forsan contra condemnatum latis, & iuribus Fisco acquisitis; Et pariter producit processum in parte, & partibus petens, sibi ius, & iustitiam administrari, prout habetur *nu. 20. per tot.* Post quam comparitionem Iudex pronunciat se paratum suis loco, & tempore iustitiam facere. Deinde condemnatus constituitur, & examinatur, modo, quo supra dictum est.

Vel altiùs exordiendo examen, eò constitutum ipsum interrogationibus statim ducat, vt postquam nomen, cognomen & alias qualitates supranotatas propalauerit, & confessus fuerit, etiam se contumacem, & banditum, fateri cogatur, & tunc habita confessione, saltem nominis, cognominis, & aliarum circumstantiarum, quamuis negauerit esse bannitum legitur, & vulgarizatur illi sententia, & deinde interrogatur, an ipse sit illemet re, corpore, & substantia, de quo loquitur senteutia, Et si affirmauerit, perfecta iam erit recognitio personę, ad finem exequendi sententiam, & Iudex acceptat illam, ac declarat fuisse legitimè factam, & sententiam suis loco, & tempore exequendam fore, & else, vt dictum est paulò ante: de quo infra n.aa.

6 Quòd si Reus in contumacia condemnatus, & in fortiis Curiæ detentus negauerit, se esse illum, qui in sententia nominatur; tali casu si haberi possunt testes, qui illum recognoscant, & conuincant; quod sit idem qui in sententia nominatus fuit, & de crimine in ea contento inquisitus sit, monetur per Iudicem, vt aduertat veritatem fateri, quia adsunt testes, qui illum recognoscere possunt, & cum adhuc negauerit Iudex mandabit ad locum examinis adduci tres alios magis similes constituto, quoad fieri poterit, & inter illos in ordine poni constitutum, & successiuè ad illorum faciem vocati vnum ex testibus, cui delato iuramento veritatis dicendæ interrogabit eum, an cognoscat N. de N. de loco N. & qua de causa illum cognoscat, & à quanto tempore citra illum non viderit; & ac si modò illum videret, recognosceret: & ipso teste dicente, quod sic; demonstrantur ei quatuor illi homines, inter quos est reus prædictus in ordine positus, iuxta practicā quā tradit Chart. *vbi sup.d.ca. 2.nu.36. & seqq.* & post eum Tranq. Ambros. *de mod. form.proc.inform.li.6.c.3.n.4* & Nos inferius ponemus *num.22.* Deinde Iudex dictum testem interrogare debet, an inter illos adsit dictus N. de N. qui inculpatur de homicidio; quia non sufficit, si dicat, quod illum cognoscit, & vocatur talis de tali, nisi etiam asserat, quod est ille, de quo in sententia mentio fit, & inculpatur de delicto in ea contento. Chartar. *vbi sup.num. 40. & seqq.* Et si testis dixerit, quod inter illos quatuor adest ille N. de N. de quo prius interrogatus fuit: tunc Iudex dicat ei, vt illum ostendat, manu eumdem tangendo: quo per testem tacto, & in suo dicto, ac recognitione perseuerante, illum licentiabit. Et successiuè alios testes eodem ordine, & modo vocabit, & examinabit.

Porrò post dictam recognitionem poterit constitutus interrogari vlterius ad habendam recognitionem, etiam per propriam confessionem.

Notandum præterea, quod licet constitutus non confiteatur, se esse illummet, qui in sententia reperitur descriptus, dummodò tamen testes in sufficienti numero deposuerint se illum cognoscere per nomen, & cognomen, & cum esse eumdem in sententia mentionatum, nam de vtroque deponere debent copulatiuè. Chart. *d. num.* 40. Imo reddere debent testes causam scientiæ, quare cognoscant, & quod sit idem in sententia nominatum, proinde legenda est eis sententia cōdemnatoria, vt statuit Sac. Cōgr. Consulte die 23. Septemb. 1634. per Epistolam directam Domino Gubernatori Anconæ. Tali enim casu tamquam contra conuictum sententia exequutioni demandari poterit absque alia confessione; sed testes esse debent omni exceptione maiores, quia de magno præiudicio agitur. Farinac. *d. quæst. 11. numer. 25. vers. amplia quarto.*

Quod si huiusmodi Reus vocaretur pluribus nominibus, sed condemnatus fuit sub vno tantum; tunc sufficeret, quod sub eodem nomine recognosceretur à testibus. Farin. *ibid.numer. 15. vers. & si pariter*, vbi Alios allegat.

7 Item aduertendum erit, quod si talis reus condemnatus, & postea captus negauerit se esse illummet, de quo loquitur sententia, & per testes, qui eum recognoscant, conuinci non poterit in numero sufficienti; tunc si adsit, saltem vnicus testis illum recognoscens: vel adsint aliqua inditia acquisita ex ipsiusmet confessione, vel aliunde, vtique poterit Iudex deuenire ad remedium subsidiarium torturę, pro habenda confessione super identitate personæ, & illius recognitione. de qua infra *num.* 25. & laté tradunt Farinac. *dicta quæst.11.nu.25.vers.amplia rursus* Chart. *de exec.sent.d.cap.2. num.3a. & seqq.* Roland. *in consil. 60.numer.27. lib.a.* Nellus *de bannitis in tertia parte primi temporis quæst.vlt.* Clar. *dict.q.96.versic. quæro numquid circ.med.* Scacc. *de iudic.qu.62. numer.125. vers.& hanc quidem, & qu.97. num. 175. vers.si est semplenè*, vbi ait, quod recognitus ab vno teste potest in summo gradu tormentari. Vel tortura omissa poterit Iudex sententiam exequi, cum mitigatione tamen pœnæ. Et si tortus in negatiua persistat, nec, vt supra, testibus conuinci poterit, erit absoluendus: vel cum fideiussione de se representando quandocumque relaxandus.

8 Ad acquirenda uerò indicia ex cōfessione eiusdemmet condemnati, Iudex poterit illum interrogare, non solum de nomine, cognomine, patria, parentibus, & aliis qualitaribus: verum etiam de aliis circumstantiis, quæ opportunæ videbuntur, donec sibi videantur adesse inditia sufficientia ad torturam; uerbi gratia interrogando de discessu à patria, quo tempore, ubi postea fuerit, quare discesserit: an cognouerit N. de N. qua occasione, an esset illi amicus, uel inimicus, qua de causa? An sciat ubi ad præsens reperiatur, an dici audiuerit, quod fuerit inter-

interfectus, à quo, seù quibus, quando, in quo loco, quo genere armorum; An sciat quis fuerit de tali homicidio inculpatus, vel inquisitus, citatus, bannitus, condemnatus.& similibus, secundum factorum diuersitatem, & eiusdem rei examinati responsiones; vt dictum fuit per Nos *supra section. 9. num. 32. cum seqq.* & aduertit Chartar.*de exec.sentent.capt.Bannit.d.cap.2. num.* 33. Acquisitis postea ex talibus interrogatorijs, & Rei responsionibus, indicijs ad torturam sufficientibus; ac facta monitione, vt veritatem dicat, super tali recognitione Iudex mandabit constitutum duci ad locum torturæ, & funi applicari, & tandem si in negatiua persistat in altum eleuari; addita tamen supradicta protestatione, quod torturam inferat, sine preiudicio sententię, & Iurium Fisco acquisitorum.

9 Et si tortus fateretur tandem, quod ipse esset illemet, qui in sententia nominatus, & de delicto inculpatus est, & talem confessionem extra tormentum more solito ratificauerit, Iudex sententiam condemnatoriam exequi poterit; quamuis negauerit, quod delictum commisisset, vt trad. Chartar. *vbi proximè n.* 26. quia vt supra dictum est, iam habetur pro confesso, quoad delictum, per contumaciam. At verò si torturam substinendo, in negatiua perstiterit, relaxandus, & absoluendus erit Farinac.*dict.quæst.* 11. *num.* 25. *vers.amplia rursus in fin.*

10 Quòd si condemnatus in contumacia, vel bannitus, & postea captus loqui non valeat, vel natura, vel casu, vel dolo malo, amputando sibi linguam, ne se, & complices detegeret, credens, quod nisi ipsemet confiteatur ore proprio, puniri non posset; tunc examinandi sunt testes super impedimento loquelæ, & quod scribere callet, vel non, & constito, quod sciat scribere; cogendus erit talis mutus, vel surdus respondere interrogatorijs scriptis, etiam per responsiones manu propria scriptas. Et tunc si scribere recusaret, poterit Iudex eum compellere ad scribendum per torturam. Chartar.*de execut. sent. præcit. cap.2.num.*43.44. & 45. Sicut cogere potest Reos, qui loqui valent, & respondere renuunt, de quibus dictum est in superioribus. *Sect. 9. per tot.* Quod si scribere nesciat, tunc interrogandus est per nutus, & signa; & ille similiter per signa, & nutus respondere tenetur. Idem Chartar. *loc. citat. num.* 45. Et tunc si Notarius, seù Actuarius causæ benè intelligat, ipse interpretabitur; Annotando in principio constituti, quod ipse Reus examinandus est mutus, vel surdus, & similiter annotare debet signa, & nutus, tum Iudicis interrogantis, tùm Rei constituti respondentis, videlicet quod interrogatus per opportunos nutus, an tale, vel tale quid ita sit: Respondit, quod sic, caput inclinando; vel quod non, capite renuendo; sic de reliquis. Si verò Notarius signa non intelligeret, tunc deputandi sunt Interpretes Idonei, prout sunt consanguinei, vicini, & amici eiusdem Rei muti, qui signa, & nutus illius intelligant; & si plures haberi non possint, sufficiet vnus. Ipsis autem Interpretibus præstandum erit iuramentum præsente Reo de fideliter interpretando signa, & nutus, & Notarius scribet, quod tale signum fuit sic per interpretes adhibitos interpretatum; Et in fine examinis dicti interpretes debent se subscribere, vt tradit Chart.*vbi sup. n.*50. 55. & 56.

11 Hæc autem interpretum deputatio fieri debet in principio examinis præsente eodem Reo examinando, vt docet Bartol.*in l. 1.§. eadem.ff. de verb oblig.* Et quod dictum est de surdo, vel muto, quibus ad respondendum dantur interpretes, procedit etiam in Reis bannitis exteris, qui neque latinam neque illius regionis linguam intelligerent; nam si Notarius illam non calleret, adhibendi essent interpretes, modo, quo supra, quamuis Iudex ipse eius linguam intelligeret, cum non possit illam interpretari. Chartar *ibid.nu.* 52. *& seq.* Scacc.*de indic.q* 97.*nu.*176.*vers.sexta difficultas*; de quibus omnibus habetur forma infra. *num.* 27. *& seqq.* Est tamen valde aduertendum in huiusmodi recognitionibus mutorum, & surdorum, vt si recognosci possint per testes, non fiat recognitio per nutus, & signam, nisi in subsidium, cum sit valde periculosa, ad effectum exequendi sententias contra eos in contumaciam latas.

12 Præterea notandum est, quod facta recognitione personæ delinquentis in contumaciam condemnati aliquo ex modis supra notatis; solent aliquando Iudices non statim sententiam condemnatoriam exequutioni demandare, sed Reum condemnatum vlterius vrgere pro veritate habenda super socijs criminum, fautoribus, auxiliatoribus, receptatoribus, & similibus; necnon super aliis criminibus. Farinac. *q. 13. de indic. & tort. num.* 131. *vers. sublimita primò.* Chart.*de exec.sent.d.c.2.num.*57. maximè quando agitur de delictis, quæ verisimiliter, sine sociis, vel auxiliatoribus committi nequeunt, præcedentibus tamen aliis indiciis legitimis; quia regulariter non potest reus interrogari super socijs, nisi pręcedant legitima inditia. Scaccia *d.q.97.num.*180 Clar. & Alii per ipsum allegati *in Pract. crim.§.fin. q.* 64. *vers. successiuè quæro in fin.* late Farinac.*de indiijs q.37.num.*169.*& seq.* Vulpell.*cons.4.num.* 12. quod tamen limitatur in criminibus atrocibus, puta assassinii, furti, asportationis annonæ, & similium; quia talis reus posset interrogari de sociis, & aliis, vt supra, sine indiciis. DD.cit. Et si talis reus super huiusmodi interrogatus, negauerit, poterit Iudex illum torquere, vt socios, fautores, & alios propalet, & alia delicta confiteatur. Chartar. *d.cap.* 2. *n.59.& n.68.* vbi aduertit, quod tortura ad huiusmodi effectum detegendi socios, & alios, esse debet leuis, & moderata, non grauis, & excessiua. Forma verò huiusmodi torturæ habetur infra.*num.29.*

13 Præmittenda est tamen protestatio per Iudicem, modo, quo supra, quod scilicet torturam illi infert, sine præiudicio sententiæ, recognitionis, rei iudicatæ, & iurium quomodocumque Fisco competentiũ; aliàs si reus tortus negaret delictum sine prædicta protestatione, & in negatiua persisteret, absoluendus esset, etiam si de delicto esset plenè conuictus. Chart. *d.cap.2.num.59.& seqq.* vel saltem pęnam ordinariam euaderet

Hæc autem protestatio non suffragaretur, si Reus in tormētis positus interrogaretur super delicto principali, & ipse negaret, quia videtur recessum ab ea, per actum contrarium. Chatrar.*d.cap.2.nu.* 70. *& seq.*

14 Item aduertendum erit, ne Reus, qui super complicibus torquetur, interrogetur modis illis breuioribus, de quibus aliàs in superioribus diximus. *d. sect.* 9. videlicet: *opportunè interrogatus:* Vel: *Ad opportunam Domini interrogationem.* Vel: *Subdens interrogatus*, & similes; tales enim modi interrogandi sunt valde præiudiciales, tum quia si tunc Reus responderet, negando delictum principale, subintraret disputatio, num iuribus antea Fisco acquisitis, per talem responsionem præiudicatum sit; tum etiam quia modi prædicti præseferunt vitium suggestionis, quod est omni studio fugiendum, vt aliàs diximus. & notat Chartar.*d.cap.2.num.* 81. Debet igitur tortus ad hunc effectum interrogari simpliciter, & in genere de sociis, & aliis criminibus non specificando delicta neque Aliquem nominando. Chartar.*ibid.n.*82. *cum pluribus seqq.* vt suggestio euitetur.

15 Postremò aduertendum erit, quod si Reus

tortus

tortus super complicibus,& alijs criminibus,legitimè super his interrogatus respondeat, se non commisisse delictum principale, de quo iam condemnatus est; tunc Iudex cautus esse debet in annotatione huiusmodi responsionis; nam si Notarius scriberet talem negatiuam simpliciter in interrogatorio, præiudicium inferret Iuribus Fisci, & sic sententia exequi non posset. Ideo talem responsionem Iudex scribere faciat per Notarium, tamquam ex seipso datam, non ad Interrogatorium, sic verbi gratia: *Dicendo ex se ipso*. Vel:*Subdens ex se*. Vel;*Deinde dixit ex se ipso. Io non hò fatto tal homicidio, & à torto vengo di ciò imputato, perche non hò fatto mai mal'à nessuno, &c.* ita aduertit Chartar.*in d.cap.2.num.89. in fin.* & Alij Criminalistæ. Tandem finito examine, & Reo arbitrio Iudicis tormentato, moderatè tamen, mandabit de tortura deponi, & ad largam mitti cum termino competenti ad dicendum causam, quare sententia, contra ipsum lata exequutioni demandari non debeat, vt meliùs apparebit ex infra notandis. In fine postea examinis huiusmodi comparere solet Promotor Fiscalis,& instare ad reiterationem tormenti, seù ad grauiùs torquendum,& ad grauiora tormenta contra eumdem procedendum. Quibus absolutis, & maturè perpensis deueniri solet ad sententię exequutionem,prout mox infra dicemus.

PRAX. PROCESSVS

16 Continuando,etiam in hac vltima Sectione, ordinem vsque modo in superioribus obseruatum, exponam omnium oculis formulas necessarias pro habenda recognitione Rei in contumaciam condemnati; nam postea quam talis ad manus Iudicis peruenerit,ad effectum exequendi sententiam contra ipsum absentem latam, quæ sine recognitione personę eiusdem in sententia mentionati, quibusdam præcedentibus solemnitatibus,vt supra dictum est, minimè exequi potest: Ideo cum facienda erit recognitio Rei, cuius nomen cognitum non erat, dum processus informatiuus compilabatur,secundum dicta *sup.n.2.& seq.* eius forma talis erit,videl.

Forma constituti, seù examinis pro recognitione Rei condemnati in contumaciam per eius confessionem.

Die...Mens...Ann...In loco N.&c.

Constitutus personaliter in carceribus N. coram Perillustri,seù, &c.Domino Iudice,seù Gubernatore,&c.Meque Notario infrascripto,&c.Assistente, Domino N.Promotore Fiscali,&c.Siuè,&c.

Quidam homo proceræ staturæ ætatis suæ,prout ex suo aspectu dignosci poterat,annorum sot...in circa,cum barba coloris nigri,seù rufi,seù vt vulgò dicitur castagnaccia,habēs quamdā mediocrem cicatricem in fronte, à parte dextera tendentem versus auriculam dexteram, indutus vestimentis panni coloris rubei,siuè crocei,siuè beretini, & similium, tibialibus sericis coloris viridis, seù, &c. caligis corduanæ nigræ cum pileo in capite filtri semialbi cum pēnis rubeis ad modum militis,&c.qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ,prout iurauit tactis,&c.

17 *Præmissa prius per Dominum prędictum Iudicem, seù,&c.protestatione,quod non intendit per quamcumque interrogationem à se faciendam, vel responsionem a dicto constituto dandam,aut quemuis aliū actum desuper adhibendum sententiæ,siuè sententijs contra dictum Constitutū latis, Iuribusque Fisco vsque modo acquisitis, & quomodolibet competētibus præiudicium aliquod inferre,de quo solemniter,& expressè,ac omni meliori modo protestatus fuit, & protestatur, Hancque protestationem semper, & quandocumque,ac in quolibet actu ex nunc pro tunc repetit,& pro repetita haberi vult, & intendit, ac vltimo loco in omnibus, tum in principio, tum in fine cuiuslibet actus apposita censeatur, & non alias, &c. Ita etiam instante Domino N.Promotore Fiscali, &c.*

Ad opportunas Domini præfati interrogationes dixit,& deposuit, prout infra,videl.

Interr. *quomodo ipse constitutus nominetur, & cognominetur*.

Resp. *Io mi chiamo N.de N.*

Interr. *an habeat agnomen, aut prænomen, & ex quo loco est oriundus.*

Resp.*Io non hò ne sopranome, ne agnome,che sappia, e la mia patria, doue son nato,si chiama N.*

Interr. *an in ditta sua Patria sit aliquis alius, qui habeat idem nomen, & cognomen.*

Resp. *Signor nò, che non ciè altro, che si chiami, come mi chiamo Io,che sappia.*

Interr.*An habeat patrem,matrem,fratres,sorores,& quæ sint eorum nomina, ac exercitia.*

Resp. *Mio patre, quale ancora viue in detto luogo, si chiama N. de N.mia matre si chiamaua N.de N. quale adesso non è più viua; Hò tre fratelli chiamati il primo N. il secondò N. & il terzo N. & hò solamente vna sorella chiamata N.Mio patre campaua di sue entrade,non hauēdo alcun'arte,conforme nè meno Io.* Vel si habeat exercitium, explicetur, quod est, &c. Et si Iudici videbitur alias opportunas interrogationes facere,illas facere poterit, prout facti qualitas requiret. Postea mādabit sibi legi sententiam condemnatoriam, modo, quo infra, videl.

18 *Tunc Dominus Iudex mandauit per me, &c. ad omnem bonum finem, & effectum exhiberi, legi, vulgarizari, ac proprio vernaculo sermone exponi ipsi constituto ad claram eiusdem intelligentiam quamdam sententiam condemnatoriam ad triremes per septennium,siue,&c.& confiscationis bonorum latam contra ipsum per Dominum N.sub die....mensis....ann...., sub rogitu mei Notarij, &c. prout in libro actorum criminalium folio.....*

Qua sibi per me lecta, & vulgari sermone exposita de verbo ad verbum, prout iacet, alta, & intelligibili voce, & per ipsum benè audita,& intellecta, prout asseruit,fuit ipse Constitutus;per eumdem Dominum.

Interr.*an ipse sit illemet N.de N.filius N.de N.loci N. re,corpore,& substantia,de quo explicitè cantat sententia; & qui in ea reperitur condemnatus pro homicidio in pęnam triremium per septennium,& confiscationis bonorū,* siuè aliarum pęnarum,&c.

Resp.*io son N. de N. figlio di N. de N. del luogo N. in corpo,& in anima; ma però non hò mai fatto tal delitto; e resto molto marauigliato, come sia stato condennato à tali pene innocentemente, etc.*

Interr. *an de prædicta sua familia sit aliquis alius, qui vocetur N.de N.prout ipse.*

Resp.*nella mia famiglia N.non ci è altro che si chiami N.come mi chiamo io.*

19 Quo facto statim proceditur ad decretum infrascriptum,acceptando recognitionem.vt sequitur.

Tunc Dominus huiusmodi recognitionē ipsius Constituti acceptauit,illāque fuisse,fore.et esse ritè,ac legitimè factā, atque sententiam prædictam suis loco, et tempore, prout iuris fuerit, exequendam pronunciauit. omni meliori.etc.

Io N.de N. hò deposto come di sopra, etc.

N.Iudex etc. N.*Actuar.etc.*

20 Potest etiā fieri huiusmodi processus sub alia forma recognitionis rei cōdēnati in cōtumaciā,per exhibitionem scilicet sententię à Fiscali;& per confessionē ipsius Rei in sententia mentionati *iuxta notata sup.nu.* 5.& fit infrascripto,vel simili modo, videlicet.

Diuersa

Diuería forma recognitionis Rei per exhibitionem sententiæ, & per ipsius confessionem.

Die... Mensis.... Anni....&c.

Coram Perillustri Domino N. Iudice, seù Gubernatore N. &c. Meque, etc. Comparuit Dominus N. Promotor Fiscalis huius Curiæ N. & facto exibuit, atque produxit quoddam instrumentum, seù transumptum in publicam formam redactam per D. N. de N. Notarium, non cassum, non cancellatum, nec in aliqua parte vitiatum cuiusdam sententia latæ per eumdem Dominum N. Gubernatorem, &c. siuè per D. N. &c. ac rogatum per me, &c. siue per N. Notarium, &c. de anno.... & mense.... die verò eiusdem mensis..... tenoris, prout in ea, &c. contra N. de N. de Terra N. ad præsens carceratum in carceribus N. huius ciuitatis N. in qua dictus N. de N. reperitur condemnatus in pœnam Triremium per septemnium, & confiscationis bonorum siuæ alterius pœnæ, &c. occasione homicidij, de quo in dicta sententia, & petijt, ac instetit, prius debita personæ recognitione dicti N. de N. ac ipso super alijs complicibus, & delictis, iuxta solitum, Iuris, et facti remedijs examinato, ad debitam dictæ sententiæ exequutionem, iuxta Sacrorum Canonum, Apostolicorum, (et Sinodalium, si quę sint) constitutũ, bannimentorum, ordinationum, ac statutorum formam deueniri, alias, &c. Præmissa semper protestatione, quod per quascumque interrogationes dicto N. faciendas, & responsiones ab eodem dandas nullum censeatur præiudicium fieri supradictæ, sententiæ, ac iuribus Fisco quomodocumque, et qualitercumque hactenus acquisitis; alijsque sententijs vbique locorum contra eumdem forsan latis, de quibus, &c. omni, &c.

Et in super exibuit, & produxit, in parte tamen, et partibus pro Fisco, et Curia facientibus & non alias, aliter, nec alio modo, quemdam processum, siuè copiam Authenticam processus fol. tali .... fabricatum per eumdem Dominum Gubernatorem, siuè, &c. incipientem sic.... &c. & finientem sic.... &c. sub rogitu mei, &c. tenoris, prout in eo, &c. & petijt, ac instetit dictum processum diligenter videri, & super contẽtis in eo dictũ aduersariũ, cum protestatione, de qua supra, diligẽter examinari, & sibi cõparenti ius, & iustitiam ministrari, etc. alias, etc. omni meliori modo, &c.

Qui Dominus, &c. Visis supradicta sententia, et processu, ac auditis præmissis obtulit se paratum suis loco, et tempore ius, & iustitiam administrare, omni, &c.

Successiuè.

Constitutus personaliter, &c. prout annorum est suprà *nu.* 16. vsque ad *num.* 17. postea dicatur.

Interrogat. *Quomodo nominetur, & cognominetur.*

Resp. &c. vt sup. vsque ad *nu.* 18. postea subiungitur.

Interr. *An ipse cõstitutus fuerit vmquã processatus, inquisitus et condemnatus pro aliquo delicto, et quatenus sic, pro quo.*

Resp. *Io non son stato mai processato, inquisito, nè condemnato per delitto alcuno, che sappia.*

Et monitus, vt benè aduertat, nec dicat se numquam fuisse inquisitum, nec condemnatum pro aliquo delicto, quia Curię benè constat contrarium, quod fuerit inquisitus, & condemnatus de quibusdam delictis, et certè non est verisimile, quod ipse notitiam aliquam non habuerit, & non habeat de omnibus, & singulis, &c.

Resp. *Signore mi credu, che non hò hauuto mai notitia alcuna di quanto al presente sento per vostra bocca, del che molto mi marauiglio.*

21 *Tunc Dominus ad conuincendum ipsum constitutum de mendacio, ac ad omnem ulium bonum, ac meliorem finem, & effectum exhibuit eidem constituto sententiam triremium, (vel, &c.) de qua supra &c. per D. N. Promotorem Fiscalem productam; latam, & promulgatam per eumdem Dominum Gubernatorem, (vel. &c.) et mandauit per me illam ad claram ipsius constituti intelligentiam, legi, & vulgari sermone exponi à principio vsq; ad finem.*

Qua per me lecta, & sibi vulgariter exposita, & benè per ipsũ audita, & intellecta, vt asseruit, fuit per Dominũ.

Interr. *an ipsemet constitutus sit illemet N. de N. loci N. filius N. re, corpore, & substantia, de quo mentio fit in sententia, & qui condemnatus fuit propter homicidium in pœnam triremium, & alias prout in ea, cui, &c.*

Resp. *Signor si, che Io sono N. de N. della Terra N. figlio di N. in corpo, e sostanza, mà non però si trouarà mai con verità, che habbia commesso tal delitto d'homicidio, nè è possibile, che sia stato così falsamente condemnato in galera per ditta causa.*

Interrogar. *An de sua familia N. sit aliquis alius, qui nominetur N. de N. sicut ipse Constitutus.*

Resp. *Signor nò, che nõ ci è altro nella mia famiglia, che si chiami N. come mi chiamo Io, che sappia.*

Tunc Dominus, &c. prout habetur supra *nu.* 19.

22 Poterit Iudex huiusmodi recognitionem facere, vtendo alia æquipollenti, sed altiori forma, nam post protestationem, de qua supra *num. præcedent. in princ.* & post descriptionem personæ Rei condemnati, necnon post interrogationes super nomine, cognomine, patria, exercitio, & ætate, interrogabit eundem de loco, in quo fuit captus, quomodo, à quo, quando, cum quibus erat, an erat armatus, solus, vel allociatus, & cum quo, seù quibus, quomodo cum illis erat, à quanto tempore; Quid faciebat in illo loco, quomodo viuebat, in domo cuius habitabat, an proprijs expensis, vel alienis, & cuius, cum quo, seù quibus ibi conuersabatur, quanto tempore ibi habitauerat, quãtum ibidem permanere intendebat, quare, & cætera similia interrogatoria faciendo, ad effectum, vt constitutus proprio ore se inuoluat, & quasi non aduertens contumaciam suam confiteatur; Et tali casu post confessionem propriam exibenda erit ei sententia contra ipsum lata, iuxta formam superius traditam. *num.* 19. *vel nu.* 21. vel, vt infra, videlicet.

Et exhibita ipsi constituto per me de mandato Domini, &c. quadam sententia condemnatoria ad triremes, & ad bonorum confiscationem, siuè, &c. contra ipsum constitutum lata sub die tali... mensis N. *ann.... per eumdem Illustriss. Dominum Gubernatorem,* (siuè Alium) *sub rogitu mei, &c.* (vel alterius) *tenoris, &c. & eidem per me vulgariter exposita, & per eumdem constitutum benè vt asseruit, audita, et intellecta, fuit per Dominum.*

Interrogar. *An ipse sit illemet, &c.* prout supra *dictis numeris* 18. *et* 21. *vsque ad finem,* & cum decreto posito similiter *sup. nu.* 19.

23 Fieri solet similiter huiusmodi recognitio personę Rei in contumaciam condemnati, & post sententiam ad manus Iudicis ducti, & in fortijs Curię detenti, ad effectum exequendi sententiam taliter contra eum latam, per testes idoneos, qui ipsum recognoscãt, & deinde etiam per suammet confessionem; & tali casu forma ipsius constituti erit, vt infra, videl.

Forma Recognitionis Rei in contumaciam condemnati, per Testes, & vlterius per ipsiusmet confessionem.

Die.... Mensis.... Ann.... etc.

Constitutus personaliter, etc. prout supra *nu.* 16. cum protestatione *nu.* 17. & opportunis interrogationibus factis, si negauerit, se esse eumdem in sententia mentionatum, monetur infrascripto modo:

Interrog. *et monitus, vt benè aduertat dicere veritatem, quia non desunt testes, qui recognoscere poterunt ipsum Constitutum vocari N. de N. non autem N. de N. vt ipse fingit, et esse illum eumdem, de quo agitur, et fit mentio in sententia, et qui in ea est condemnatus.*

Resp.

Resp. *Quali testimonij potranno dire, che Io sia quello, che non sono? Io mi chiamo N. e non N. del quale si fa mētione nella sententia, e del resto ogn'vno potrà dire quello, che li piacerà.*

24 *Tunc Dominus ad conuincendum constitutum ipsum de mendacio, et ad illum disponendum ad veritatem fatendam, et ad omnem alium meliorem finem, et effectum mandauit ad locum examinis adduci tres alios homines, qui magis similes ætate, statura, & effigie ipsi constituto reperiri poterunt.*

Quibus adductis Idem Dominus mandauit eos in ordine poni, et inter illos collocari etiam ipsum constitutum, et ad illorum faciem successiuè mādauit vocari N. de N. Testem, qui ad faciē illorū adductus, & sibi delato iuramēto veritatis dicēdæ, prout iurauit, tactis, etc. fuit per Dominū.

Interr. *An cognouerit, et cognoscat N. de N. Terræ N.*

Resp. *Signor sì che hò conosciuto, e conosco N. de N. della Terra N.*

Interr. *Qua occasione, a quanto tempore citra, quandiù est, quod ipsum non viderit.*

Resp. *L'hò conosciuto, perche andauamo spesso insieme a spasso per la Città, et hebbi la sua amicitia da tre anni in quà; Vltimamente non lo viddi più da sei mesi in circa a questa parte, è si disse publicamente, ch'era fuggito, per hauer vcciso N. de N. per il che era stato cōdānato in galera.*

Hic fieri poterunt aliæ interrogationes, si Iudici videbitur, prout facti qualitas postulabit, & deinde subiungatur.

Interr. *An si modo dictum* N de N. *videret, illum recognosceret.*

Resp. *Signor sì, che lo riconoscerei subito.*

Et Domino dicente, vt modo inspicat istos quatuor, qui sibi ante oculos exhibentur sic in ordine dispositi, et dicat pro veritate, an inter dictos quatuor adsit, et reperiatur ille N. de N. de quo paulo ante interrogatus fuit, et qui dicebatur, quod occiderat N. de N. et qui condemnatus fuerat ad triremes.

Resp. *Io hò visto, e vedo benissimo questi quattro huomini posti in fila, e tra essi vi riconosco N. de N. del quale poco fa m'hauete domādato, e di chi si mormoraua d'hauer vcciso N. de N. e che perciò era stato condannato in galera.*

Et Domino subiungente, vt dicat, et designet quisnam ex dictis quatuor hominibus sit ille N. de N. et illum manu tangat.

Resp. mouens se de loco ad locum, & manu tangens constitutum tertium in ordine positum, *Signore: questo qui ch'è il terzo nella fila, et hora tocco, è propriamente quel medesimo N. de N. di chi sin'hora m'hauete domandato, et Io vi hò risposto.*

Præsente dicto N. de N. constituto, & dicente: Sig. costui bisogna, che sia imbriaco, o pazzo, che opera così a caso; ò pure l'hauete voi insegnato, che toccasse me; mentre Io non mi chiamo N. ma N. e mai hò visto quest'huomo, ne lui ha potuto vederme.

Replicante tamen dicto N. de N. Teste adducto, et dicente: Io non sono, nè imbriaco, nè matto, nè meno instrutto dal Signor Giudice, nè da altri; e però vi dico Signore, che quello vol negare il suo essere, egli si chiama N. de N. e non N. de N. come finge, e così si facea chiamare l'anni a dietro quando Io l'hò conosciuto, e così lo chiamauano tutti, fra quali molti suoi paesani, sì come egli medesimo diceua d'esser tali.

Et cum vterque persisteret in suo dicto Dominus licentiauit adductum, et successiue ad magis conuincendum ipsum constitutum de mendacio, et ad magis disponendum ad veritatem fatendam, et ad omnem meliorem finem, et effectum mandauit adduci N. de N. loci N.

Qui adductus, et delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, etc. iurauit, fuit per Dominum.

Interr. *an cognoscat* N. de N. *etc.*

25 Et prosequatur ordine suprapoſito cum primo teste *in præced. nu.* 24. & sic eodem modo procedetur cum alijs testibus adducendis pro recognitione facienda.

Et quando Reus perseuerauerit in negatiua, non obstante quod tot testes illum recognouerint, & Iudex voluerit eumdem vlterius interrogare, vt si possibile erit, habeat etiam cōfessionem à Reo ex ore proprio, tunc potest prosequi post examen vltimi testis, modo, quo infra, videl.

Et cum uterque persisteret in suo dicto Dominus licentiauit dictum N. ultimo loco adductum, sicut licentiauerat prius alios quatuor adductos, et successiuè prosequendo examen cum ipso constituto, eumdem,

Interrogauit, *quomodo audeat negare, se esse N. de N. de quo loquitur sententia sibi iam lecta, cum uideat, quod per tot testes fide dignos fuerit recognitus pro ueritate pro N. de N. et non pro N. de N. ut ipse fingit.*

Resp. *Signore Io non sò che si dicano questi testimonij falsi, sò bene che non son quello che essi dicono, perche Io sono N. de N., non N. de N.*

Interr. *quare uelit, quod prædicti testes dicerent ipsum constitutum nominari, et esse N. de N. si reuera nominaretur, et esset N. de N. prout ipse fingit.*

Resp. *Io non sò perche dicano una cosa per un'altra; sò si bene che non sono quello, che loro dicono.*

Hoc in loco fieri possunt aliæ interrogationes, si opportunæ, & necessariæ videantur, & deinde examen compleri, modo, quo supra *n.* 19. & contra eumdem procedi potest ad sententiæ condemnatoriæ executionem, tanquam contra conuictum. Et est notandū, quod si reuera reus plura haberet nomina, & in sententia fuit condemnatus sub vno ex illis; sufficiet, si per testes idoneos recognosceretur sub eodem nomine, vt dictum est sup. *n.* 6. *in fin.*

26 Quando verò non reperiuntur testes in numero sufficientes, & idonei, qui huiusmodi Reum condēnatum in contumacia, & postea captum non recognoscant; & ipse persistit in negatiua, quod non est ille, de quo loquitur sententia condemnatoria; tunc si adsunt indicia sufficientia, vel saltem vnus testis illum recognoscens, modo, quo supra *nu.* 24. vtique poterit Iudex ipsum torquere pro habenda ex proprio ore confessione super identitate personæ, & eius recognitione, ad effectum exequendi sententiam; tali autem casu modus torturę erit infrascriptus, vel huic similis, videlicet,

Forma inferendæ torturæ Reo condemnato in contumaciam pro habenda confessione identitatis Personæ.

Die ... Mens. ... ann. ... &c.

Constitutus personaliter, &c. prout supra *nu.* 16. & 17. & deinde interrogatur super omnibus alijs, de quibus dictum fuit etiam supra *numer.* 8. ac ipso persistente in negatiua, subiungitur, continuando examen.

Interrogatus, *& monitus per Dominum, vt tandem a tot mendacijs abstineat, & se disponat ueritatem dicere, ā ipse sit ille met N. de N. de quo loquitur sentētia, et in ea condemnatus reperitur ad pœnam triremium, cum iam uideat, se non posse aliquo modo negare, alias deuenietur contra ipsum ad opportuna iuris, et facti remedia.*

Respondit, *io non hò detto altrimente bugia, chè mi chiamo N. di N. e non N. de N. e però non sò che vogliate più da me, e se mi strapazzarete di vantaggio, potrete farlo, perche hauete il braccio lungo per l'officio, che esercitate, ma sappiate, che mi fate torto, e n'hauerete da rendere conto a Dio benedetto.*

Tunc

Tunc Dominus sedens,&c.Visis,etc.& visa obstinatione ipsius Constituti,stante depositione N.*de* N.*&c.& eius confrontatione facta cum ipso Constituto, qui in eius faciẽ asseuerauit,ipsũ Constitutum nominari* N. *de* N. *non autẽ* N.*de* N. *Attentis etiam variationibus ipsius Constituti, mendacijs, et inuerisimilibus responsionibus, de quibus supra, ad habendam tantũmodo confessionem super identitate personæ ipsius Constituti,et an ipse reuera sit ille* N. *de* N *nominatus in dicta sententia, cum aliter ab ipso haberi non possit,et non aliter,aliàs,nec alio modo,etc. ac sine præiudicio prædictæ sententiæ, ac iurium Fisco quomodocumque et qualitercumque acquisitorũ,et vsque modo cõpetentium,repetitis semper protestationibus, de quibus supra de verbo ad verbum,et iuxta illarum formam, et non alias,etc.Mãdauit ipsum Constitutum duci ad locũ torturæ,ibique spoliari,ligari,et funi applicari.*

Qui dum sic ductus spoliaretur,ligaretur,et funi applicaretur, fuit per Dominum benignis verbis monitus, vt veritatem dicat.

Respondit:*Signore,io la verità già l'hò detta fin'hora, e però non sò,ne posso dir'altro.*

Tunc Dominus,cum videret Constitutum ipsum omninò recusare veritatem fateri,eundem iam spoliatum,ligatũ, et funi applicatum mandauit in altum eleuari.

Qui sic eleuatus cœpit clamare,gemere et dicere; Ohimè, Sig.Iddio aiutami: Madonna Santiss.soccorrimi.

Interrog. *vt veritatem dicat, an ipse sit illemet* N. *de* N. *in prædicta sententia mentionatus.*

Resp. *Signor nò,che non son quello,mà son bene* N. *de* N. *come v'hò detto di sopra.*

Interrog. *et monitus, vt tandem desistat continuare tot mendacia,cum iam videat se esse cõuictum per testes, quod sit idem in testimonia mentionatus, et non ille* N. *de* N. *quem se fingendo facit.*

Resp. *Io hò detto,e dico la verità, e li testimonij dicono vna grandissima buggia, e però Dio m'aitutarà.*

Deinde fieri possunt aliæ interrogationes, secundũ temporis, & facti opportunitatem; & vbi euenerint aliqua accidentia in huiusmodi tortura inferenda, recurre ad superiùs dicta in simili materia. *Sect.*14. *de tortur. Reor. à numer.* 55. *cum sequ.* Et tandem si deueniendum sit ad finem torturę, fieri solet infrascriptum decretum, videl.

Tunc Dominus accepratis, etc. cum aliud à Constituto habere nõ posset,cum stetisset sic in torturam eleuatus per spatium mediæ horæ ad horologium pulueris,mandauit ipsum Cõstitutũ leuiter deponi,disligari,brachia reaptari,reuestiri,et ad largam,vt moris est,reponi,cum termino dierum trium ad dicendum causam, quare dicta sententia cõtra ipsum alias lata exequi non debeat,etc.

*Qui sic depositus,dũ disligaretur,et brachia sibi reaptarentur,cępit fortiter dicere; Ohime, ohime, fate piano per amor di Dio;hæc,& similia verba proferẽdo.Quæ ego,etc. Præsẽte D.*N. *Promotore fiscali,&c.prout inferius n.*31.

Vbi verò in tortura confessus fuerit,& opus erit,ob aliquam causam necessariam, confessionem ratificari facere, extra tormentum, quomodo in ea procedendum, sit vide supra *ead.præcit. Sect.*14. *numer.*62. Sed regolariter in huiusmodi tortura non adhibetur ratificatio; quia agitur tãtùm de recognitione super idẽtitate personæ,ad effectum exequendi sententiam, & non aliàs.

27 Quòd si casus acciderit, vt Reus in contumaciam cõdemnatus,& qui recognosci debet,sit mutus, vel surdus, & loqui non valeat; vel sit exterus; cuius Idioma non intelligitur; nec ipse latinam, aut vernaculam linguam calleat: in his casibus fieri debet recognitio,vt dictum est supra *num.*10. *&* 11. per signa, & nutus, vel per scripturam; vel per interpretes infrascripto,vel simili modo,videl.

Forma recognitionis Rei in contumaciam condemnati, qui loqui non valet,per signa, & nutus; vel per scripturam,vel per Interpretes.

Die....mens. .ann....&c.

*Constitutus personaliter,&c.*prout suprà *num.*16.describendo personam eodem modo, quo ibidem fit: & cum protestatione annotata similiter *num.* 17. deinde subiongitur;

Ad opportunas Domini interrogationes per nutus, & signa,cum mutus,aut surdus esset, vel linguam amputatã haberet,ita quod loqui,aut audire non possit, nisi per nutus,& signa,quæ ego Notarius, seù Actuarius causæ non intelligebam; ideo idem Illustris. D. mandauit vocari N. N. *&* N. *ipsius Constituti consanguineos, qui asseruerunt intelligere dictos nutus,& signa, quæ fiebant per dictum Constitutũ,& cum eo loqui solere nutibus,& signis. Quos sic ad faciem dicti Constituti adhibitos, & deductos Dominus deputauit Interpretes,mandando ipsis, vt quæ ipse Dominus interrogaret, dicto Constituto nutibus, & signis solitis exponerent,et ea,quæ d.C.nutibus, & signis respõderet,sibi,& mihi Notario vulgari sermone referrent:& delato illis iuramento de fideliter omnia interpretando: Item & ipsi Constituto de veritate dicenda,prout iurauerũt tactis,&c.Præmissa per Dominum protestatione, &c.* (& inseratur protestatio,quæ habetur suprà *num.*17.)

Idem Constitutus ad opportunas Domini interrogationes vt supra,vulgarizatas per eundem Dominum,& per dictos N.N.*et* N.*Interpretes,vt supra deputatos, præsẽtes,& assistentes ipsi Constituto interpretatas,dixit,et deposuit nutibus,et signis per eosdem Interpretes ipsi Domino,& mihi Notario doclaratis,prout infra,videlicet.*

Interrog. *Primo per Dominum latinè,& deinde vulgariter,& per dictos* N.N.*et* N.*Interpretes per nutus,et signa de nomine,cognomine,patria,parẽtib.et exercitio.*

Resp.*per nutus, et signa per eosdem* N.N.*&* N. *Interpretes ipsi Domino,& mihi vulgariter exposita. Io mi chiamo* N.*figlio di* N.*la patria è* N.*deinde quibusdã signis faciendo,manibus actum suendi calceamẽta, se declarauit super eius exercitio,prout dictum actum præfati* N.N.*&* N *interpretati sic fuerunt: Il mio mestiero; è di calzolaro.*

Interrogatus, &c. & sic prosequatur examen vsque ad finem,faciendo interrogaroria,quæ necessaria erũt eodem ordine supra exẽpli gratia notato:præsertim: *num.*17.18.*&* 19. Deinde completo examine Interpretes se subscribant sic:

Io N.*de* N.*hò interpretato il presẽte esamine nel modo,che stà scritto di sopra,&c.* & eodẽ modo se subscribant Alij Interpretes, si plures adhibiti fuerint. Et hæc quoad mutũ, aut surdũ, aut alio modo impeditũ loqui non valentem,neque scribere scientem.

28 Si verò huiusmodi Reus mutus,vel surdus,aut loqui impeditus scribere sciat,seruato in omnib.eodẽ ordine, quo supra à principio Constituti *præcit. num.*16. quoad descriptionem personæ Cõstituti; ac etiam quoad annotationem protestationis: deinde subiungatur.

Et cum mutus,aut surdus esset,(vel linguam amputatã haberet)ita quod loqui,aut audire non posset.

Ad opportunas Domini interrogationes dixit; et deposuit proprijs manib.scribendo,prout infra,videl.et Primo.

Interrog. *de nomine,cognomine,Patria,parentibus,et exercitio.*

Resp. *dictum interrogatorium inscriptis redactum prius legendo, deinde sua propria manu calamo accepto scribendo,vt infra.Io mi chiamo* N.*de* N.*son figlio di* N. *e di* N.*legitimi consorti;la mia Patria è* N.*& il mio mestiero è di Procuratore.*

Deinde

Deinde eodem modo prosequitur examen iuxta practicam interrogatoriorum supra positam *n.* 17. 18. & 19. extendendo alia interrogatoria, & responsiones, ac exhibendo sententiam, & accipiendo recognitionem, prout ibidem notatur, paucis tamen quibusdam, vel mutatis, vel additis, ob causam dicti impedimenti.

29 Quòd si Reus recognoscendus aliud habeat linguæ impedimentum, quia fortè sit ultramontanus puta Germanus, Polonus, Gallus, Hispanus, & simil., qui linguam latinam, aut Italicam uernaculam non calleat; tunc adhibendi sunt Interpretes eiusdem nationis, uel alterius utramq; linguam intelligẽtes, prosequendo examen eodem modo, prout supra *numer.* 27. paucis tantùm uerbis mutatis, aut additis, exempli gratia.

Ad opportunas Domini interrogationes, cum esse Germanus, Polonus, vel &c. & nesciret latinè, aut vulgari Italico sermone loqui, & ego Notarius dictam linguã non intelligerem, Dominus Iudex mandauit vocari N. *de* N. *&* N. *de* N. *mercatores incolas in Platea* N. *natione Germanos, Polonas, & simil., qui Germanam linguam, vel &c. & vulgarem Italicam se callere dixerunt. Quos sic ad faciem dicti Constituti deductos, & adhibitos, Idem Dominus deputauit Interpretes, mandando eis, vt quæ ipse Dominus interrogaret, dicto constituto lingua Germanica, vel simili, &c. exponerent, & quæ ipse constitutus eadẽ sua lingua responderet, sibi, & mibi Notario vulgari sermone referrẽs. Es delato illis iuramento, &c.* ut supra *d. n.* 26. mutatis uerbis, *nutibus, et signis* in *suo sermone Germanico per eosdem interpretes, etc.* Deinde.

Interr. *per Dominum latinè, et postea vulgariter, et per dictos* N. *et* N. *interpretes, earum lingua Germanica de nomine, patria, etc.*

Resp. *Suo sermone Germanico per eosdem* N. *et* N. *Interpretes ipsi Domino, et mihi vulgariter exposito. Io mi chiamo* N. *la mia patria è* N. & sic de reliquis; Tandem expleto examine interpretes se subscribant eodem modo, quo supra notatum est *præfat. n.* 27. *in fin.*

30 Vbi uerò post factam recognitionem Rei in contumaciam condemnati, altero ex modis supra expositis deueniẽdum erit ad torturam eiusdem Rei, ut propalet complices criminis, fautores, auxiliatores, et alia delicta, interim suspẽsa exequutione sententiæ condemnatoriæ; tunc prosequendo examen modo, quo supra *numer.* 16. *et seqq.* si interrogatus super socijs, uel de alijs criminibus, negaret, posset successiuè moneri, ut ueritatem fateatur, &c. & persistẽte in negatiua, procedi contra ipsum ad solitum decretum torturæ, vel si examen super recognitione personæ iam perfectum fuit; tunc potest iterum constitui idẽ Reus ad effectum prædictum propalandi alia delicta, socios, auxiliatores, & similes, præmissa protestatione, & alijs, de quibus in sæpè cit. *numer.* 16. *et* 17. habetur & si in negatiua persistens, dictos socios, &c. negauerit, proceditur contra eum ad torturam infrascripto, uel simili modo, uidelicet.

Forma inferendæ torturæ pro habenda ulteriori ueritate super complicibus, & alijs delictis, &c.

Die.... Mensis.... Anni.... etc.

Constitutus personaliter, N. *de* N. *coram Illustri Domino* N. *Iudice, etc. Meque, etc. Assistẽte Domino* N. *Promotore Fiscali, etc. qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout iurauit tactis, etc. Præmissa prius per Dominum protestatione, etc.* prout habetur suprà *num.* 17. deinde subiungitur.

Interr. *vt modo dicat, quot socios ipse cõstitutus habuerit, cõplices, & participes in dicto tã homicidio cõmisso in personam* N. *& pariter dicat, quæ alia delicta cõmiserit.*

Resp. *Io non hebbi compagno alcuno nel detto homicidio, oltre* N. *et* N. *miei seruitori, come già sapete, mentre ancor essi si trouana carcerati per la medesima causa. E nõ hò fatto altri delitti in vita mia, eccetto che questo.*

Et Domino dicente, non esse verisimile, quod alios complices non habuerit, præsertim, quia tale facinus committi non potuerit ab ipsis tribus solum, quod apertè colligitur, ex circumstantijs, & qualitate facti; Ideo nominet, & pariter quæ alia delicta cõmisit, alias contra ipsum deuenietur ad opportuna Iuris, & facti remedia.

Respondit. *Io vi hò già detto che non ho hauuto altri compagni, e non ho commesso altri delitti, che questo: se poi mi volete strapazzare di vantaggio, e tormentarmi senza raggione, sete patrone, & Io pigliarò il tutto per i miei peccati.*

Tunc Dominus sedens, etc. Visis, & consideratis prædictis; Visa etiam supradicta sentẽtia, in qua Alij, vltra ipsum constitutum, & duos suos famulos reperiuntur condemnati sub littera N. *&* N. *quorum nomina aliter, quã ab ipso constituto, difficillimè haberi possunt; stante etiam qualitate delicti cõmissi, quod omnino quisque prudẽs iudicabit non potuisse à tribus tantum personis committi, attenta etiam qualitate personę ipsius cõstituti, qui à tribus annis citra bannitus, & cõdemnatus reperitur; Vnde credẽdũ verisimiliter est, quod alia cõmiserit delicta, et quod plures habuerit fautores, Receptatores, & auxiliatores, cũ huiusmodi delinquẽtes sine illis diu salui esse nõ possint, pro habendis nominibus cõplicum in homicidio prædicto, & qui sint Alij in sententia condemnatoria designati sub dicta littera* N. *ac pro habẽdis ab ipso constituto alijs delictis per ipsum verisimiliter cõmissis, alijsque complicibus, fautoribus, auxiliatoribus, & receptatoribus, postquam prædicta aliter ab eo haberi non possunt, mandauit ipsum constitutum adduci ad locũ torturæ, ibique spoliari, ligari, et funi applicari; & hoc sine præiudicio quorũcumq; iuriũ fisco quomodocũq; et qualitercumq; competentium, & acquisitorum, & citra præiudicium sentẽtiæ condemnatoriæ supra exhibitæ & recognitionis personæ ipsius Cõstituti in ea contentæ, ac omnium, & quarumcumque aliarum sententiarum contra dictum Constitutum latarum, si quæ, etc. ac rei iudicatæ, & notorietatis criminis inde resultantis, et aliorum omnium, de quibus idem Constitutus esset confessus, uel conuictus, super quibus modo vllo Dominus non intendit ipsum torquere, quinimò explicitè protestatur ipsum super illis se non torquere: & huiusmodi protestationem in quolibet actu repetitam fore et esse dixit, et intendit, & quod pro repetita semper habeatur, sed tantum ipsum torqueri facere intendit pro vlteriori veritate habenda super dictis nominibus, complicibus, fautoribus, auxiliatoribus, & receptatoribus, ac alijs delictis per ipsum Constitutum verisimiliter commissis, et non aliàs, aliter, nec alio modo, de quo solemniter, et expressè, ac omni meliori modo protestatus fuit, & protestatur.*

Quo sic adducto, spoliato, ligato, et funi applicato Dominus monuit ipsum Cõstitutum ad completam veritatẽ dicendam super dictis fautoribus, auxiliatoribus, et receptatoribus: ac alijs delictis, quæ verisimiliter cõmisit, dũ fuit contumax, bannitus, uel alias, etc. ac ad probandũ nomina aliorum in dicta sententia condemnatorum sub littera N. *nec expectet, quod contra ipsum ad tormenta deueniatur.*

Respondit; *Io non ho altro che dirui di più, perche hò detto di sopra à bastanza tutto quello doueuo dire, però se mi uolete trauagliare così à torto, sete padrone.*

Tũc Dominus repetita protestatione, de qua supra, illiq; firmetur inhærẽda, mãdauit ipsũ Cõstitutũ in altũ eleuari.

Qui sic eleuatus cœpit dicere; ohime Signore Iddio, Maria Vergine, S. Antonio aiutatemi, et deinde tacuit.

Et monitus per Dominum, ut relinquat obstinationẽ, et dicat ueritatẽ super dictis fautoribus, etc, ac alijs delictis.

Resp.

Resp. *Io nõ hò hauto altri cõpagni, nè fautori; nè fatto altri delitti. Non sò che volete piu da me, oh Dio, ohime.*

Deinde dixit ex se ipso: Io non hò fatto male nessuno, ũ, z i ne meno hò ammazzato N. de N. come balordamente dissi mesi sono, perche forse ero impazzito, e stordito per li strapazzi fattimi a torto: e però hauẽdo detto vna così grũ buggia, adesso mi disdico.

Et Domino dicente, quod non interrogatur amplius super dicto homicidio, quia de hoc est iam confessus, cõuictus, & condemnatus, sed tantũmodo interrogatur super cõplicibus, fautoribus, & auxiliatoribus, ac alijs delictis; & cũ confessionem suam non possit amplius in dubium reuocare; ideo cum ad effectum prædictum, & ad habendum nomina in sententia condemnatorum sub litt. N. tantummodo torqueatur, ad hæc solùm respondeat.

Respon. *Io hò detto quel che poteuo, e doueuo dire, e se mi tenesse quà cent'anni, non dirò altro.*

31 Deinde fiunt alia interrogatoria ad arbitrium Iudicis, secundum opportunitatem, attento spatio tẽporis, quo reus in tortura permanere debet, & tandẽ absoluto examine fit decretum, quod deponatur cum termino ad dicendum, quare sententia exequi non debeat, cuius tenor erit sequens, videl.

Forma conclusionis examinis Rei in Tortura facti pro vlteriori veritate, &c.

Tunc Dominus acceptatis, etc. cum aliud à dicto Constituto habere non posset, mãdauit leuiter de tortura deponi, (cum permansisset in ea suspensus, sine aliqua quassatione per spatium mediæ horæ,) dissolui, brachia reaptari, reuestiri, & ad largam poni, cum termino trium dierum ad dicendum causam, quare dicta sẽtẽtia exequutioni contra ipsum demandari non debeat.

Qui Constitutus sic depositus, dum dissolueretur, ac brachia reaptarentur submissa voce ob dolorẽ dicebat, ohime, fate piano fratello, oh Dio e che dolore è questo, & similia.

Quibus absolutis solet Promotor Fiscalis instare, pro exequutione sententiæ, & infrascripto, vel simili modo scribitur per Notarium causæ, videl.

Præsente Domino N *Promotore fiscali, & præmissam recognitionem, et alias confessiones in parte, & partibus tantũ acceptante, petenteque ad vlteriora, & reiterationẽ tormẽtorũ, vel grauiora tormenta ad effectum prædictum tantũ, & non aliter, aliàs, &c. contra dictum Constitutum procedi, cum leuissimè, nec sufficienter fuerit tortus. Et demum contra eumdem ad exequutionem sententiæ prædictæ deueniri, aliàs, &c. omni, &c.*

32 Vltimo loco, transacto triduo, & nihil releuãs pro parte rei recogniti deducto; solet citari ad sententiam pro die, & hora certis de qua *in d. sect. 18. nu. 18.* qua exequuta, & per Baiulum facta relatione, deuenitur ad prolationem sentẽtiæ executiuæ alterius sẽtentiæ contra reũ in contumaciam alias latę, *de qua in præcedenti sect. 18. numer. 21.* Solet autem hæc esse, talis, prout sequitur, vel huic similis, videlicet.

Forma sententiæ triremium in exequutionem alterius sententiæ in contumaciam latę.

In Christi Nomine Amen.

Nos *N. de N. V. I. D. Gubernator N. seu, &c. Iudex ordinarius, Visor, Cognitor, et decisor causarum omnium cuiuscũque generis, quæ versa fuerunt, et vertuntur inter D. N. Promotorẽ Fiscalem, et Curiã dicti loci N. ex vna, & N. de N. loci* N. *Reum conuictũ, inquisitum, processatũ, & in eius contumacia condemnatum ad triremes per septennium, & bonorum confiscationem, pro homicidio cõmisso per ipsum in personam quondam N. de N. & alias prout latius in actis, & sententia, quibus, etc. et demũ captum, carceratũ, & legitimè recognitum parte ex altera. Vnde* Nos *qui supra, &c. Visis processibus, ac sententia,* (seù sententijs, si plures fuerint) *contra dictũ N. de N. lata sub die ..... mensis..... ann..... in qua condemnatus fuit ad pœnam triremiũ per ãnos septem, & bonorũ omniũ confiscationis, &c. Visa captura de eo facta, & recognitione eius personæ legitimè sequuta; Viso termino eidem dato ad dicendum causam, quare supradicta sententia (seù* sententiæ) *exequi non debeat, & quod in eo nihil penitùs deduxit, quod illũ releuaret: Visa citatione ad sentẽtiã pro hac die, & horu iuris, omnibusque alijs, &c. Visis vidẽdis & consideratis de Iure considerandis,* (Habito verbo cũ Illustriss. Domino Episcopo N. si taliter procedẽdum sit, vel habito voto Dominorum Congregationis, seù Concistorij criminalis Curiæ, si fuerit, siuè, &c.)

Christi Nomine repetito solum Deum, et iustitiam præ oculis habentes dicimus, declaramus, pronunciamus, & diffinitiuè sententiamus, supradictam sententiam, (seù sẽtentias) *ad triremes, vt supra latam contra supradictũ* N. *de N. debitæ exequutioni demãdandus fore, & esse, prout demandari mandamus, & adhuuc effectũ, eumdem N. de* N. *ad triremes Sanctissimi Domini Nostri Papæ ad remigandum pro forzato per spatiũ, & tẽpus decennij, in dicta sententia expressum transmitti mandamus, ac medietatẽ eius bonorum cõfiscandã fore, & esse, & Cameræ N.* (siuè pio loco N. siuè pijs vsibus, &c.) *applicamus, prout cõfiscari, & applicari volumus, & mandamus, & pro confiscatis, & applicatis haberi declaramus, etc. ac mandatum* (seù mandata) *quodcumque desuper necessarium, et opportunum decernimus, & relaxamus, ac exequi mandamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, etc.*

Ita est Ego N. Iudex, etc. seù Gubernator, etc. Vel

Ego N. *de N. Iudex, seù Gubernator ita pronũciaui, etc.*

Lata, Data, lecta, etc. prout supra *sect. 18. num. 22.*

Deinde expediuntur mandata necessaria, & opportuna pro exequutione effectiua prędictę, sententię, tũ pro transmissione Rei condemnati ad triremes; tum, pro confiscatione bonorum, & vbi seruatur, vt sententia intimetur condemnato, vel interloquatur pro exequutione illius, vel adsit alius stylus, ille seruari debet: de quibus omnibus multa habentur sup. *sect. 16. à n. 54. cum seqq.*

Quibus omnibus absolutis, ac peractis fit relatio apud acta Curiæ, per nuncium, seù exequutores, & ministros Curiæ super exequutione sententiæ, quæ scribitur per Notarium, seu Actuariũ causę in processu, qui conseruandus erit in Archiuio ad futuram rei memoriã; Cuiusquidem relationis formam, si quis videre cupiat, reuideat supra cit. *sect. 16. n. 57.* vbi per extensum inueniet: & illam inuenisse non pœnitebit.

Et his hactenus. Ad laudem, & gloriam Omnipotentis Dei, Beatissimęq; Virginis MARIÆ, & Omnium Sanctorum. Amen.

Monitio ad Lectorem.

Quæ hic apponenda putabatur, *Appẽdix de Rhetorica* Aduocatis, atq; Causidicis necessaria (*sup. sect. 15. n. 26. in fin. promissa*) exin, gliscente nimium operis mole, consultiùs omittenda, seù potiùs transferenda visa fuit; Eò vel maximè, ne huius Tomi editio in longum protraheretur, contra studiosorum vota, pluribus ex locis quotidiè opus expostulantium. Illam, Deo auspice, iam congestam, dabimus Tomo sequenti, post diuersas, omnigenasque Practicas, quibus Suada Facultas vsui esse potest. Interim his fruere, Deoque, Optimo Maximo pro me, ex operis complemento, grates repẽde; Typographorumq; erroribus ignosce.

F I N I S.

In Conceptione Tua Virgo Immaculata Fuisti Ora Pro Nobis Patrem, Cuius Filium Peperisti.

INDEX

I N D E X
M A T E R I A R V M
O M N I V M.

Quæ in hoc Primo Tomo Praxis continentur.

Prior numerus paginam indicat ; posterior vero marginalem numerum.

A

Index Materiarum.

In

2 2 *Archie-*

Index Materiarum.

B

C

Cano-

Index Materiarum.

Index Materiarum.

Index Materiarum.

Clericus

Index Materiarum.

Copia

D

Index Materiarum.

Descr-

Ea,

Index Materiarum.

E

Libelli,

Index Materiarum.

G

H

I

Indi-

Index Materiarum.

Instan-

Iudex

Littera.

Index Materiarum.

Morte

Omnes

Index Materiarum.

o c Pœna

Index Materiarum.

Proban-

Q

R

Repeti-

Index Materiarum.

c 3 Reus

Index Materiarum.

Senten-

Index Materiarum.

Summa-

T

Termi-

Index Materiarum.

Testis

V

Index Materiarum.

F I N I S.

Noi Reffermatori del Studio di Padoua.

HAuendo veduto per atteſtato del Secretario noſtro, nel Libro Stampato in Roma, intitolato, Praxis Vicariorum, non eſſerui coſa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, concedemo Licentia à Michiel Miloco di poterlo riſtampare. Oſſeruandoſi gl'ordini, &c.

Dat. 23. Marzo 1667.

(Andrea Contarini Cau. Proc. Ref.
(
(Nicolò Sagredo Cau. Proc. Ref.

Angelo Nicolosi Secr.

1667. *Adi* 26. *Settemb.*
Regiſt. nel Magiſt. Eccell. della Biaſt.

Carl'Ant. Grad. Nod.

